
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
ROMA
8 H
42 - E
12

VIII.
15.

D. STANISLAI
HOSII CARDINALIS,
EPISCOPI VARMIENSIS IN CONCILIO TRIDENTINO PRAESIDIS, OPERA

QVAE HACTENVS EXTITERVNT OMNIA, INPRIMIS PIA ET ERVDITA, ATQVE IN VNVM CORPVS IAM PRIMVM COLLECTA ET EXCVSA, QVORVM CATALOGVM PAGELLA SEQVENS INDICABIT.

OPVS HOC NVNC POSTREMO AB AVCTORE *recognitum, & innumeris supra omnes editiones auctũ, cura & opera integerrimi viri D. doctoris Henrici Dunghen Canonici Antuerpiensis.*

Saluo per omnia iudicio S. sedis Apostolicæ.

ANTVERPIAE.

In Ædibus Viduæ & Hæredum Ioannis Stelsij.

1566.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

CONTENTA.

PRIVILEGII SENTENTIA.

Regio edicto cautum eſt, ne quis alius, præter Viduam & Hæredes Ioannis Stelſij, opera omnia D. Staniſlai Hoſij, ante quadriennium imprimat, aut alibi impreſſa diſtrahat, ſub pœnis in diplomate Regio contentis, ſubſ.

I. de Perre.

Nnus iam quintusdecimus agitur, cum in Synodo prouinciali Petricouien. cui præsedit Nicolaus Dziergouuski Archiepiscopus Gnesnensis, certa quadã doctrinæ capita proposita fuerunt, vt suam de illis sententiam Episcopi iurati dicerent. Quoniam verò nudè proferebantur, postulatũ à me fuit, vt ea paucis verbis explicarem & illustriora redderem, ac scripto mandata Patribus traderem, quò melius intelligere possent, quid illud foret, de quo iureiurando interposito, sententiam suam essent dicturi. Quod à me pro eo, vt angustiæ temporis ferebant, curatũ est diligenter, conatusq́ sum illa doctrinæ capita in ordinem redacta, scripturarũ & Patrũ testimonijs, ac probabilioribus etiam rationibus confirmare, quò facilius ad ea calculo suo comprobanda patres adducerentur. Neq; prorsus irritus cecidit labor hic meus: Nam simul vt lecta fuerunt, quæ conscripseram doctrinæ capita, iurarunt in ea statim omnes, qui tũ præsentes aderant Episcopi, & libello, quem produxeram manibus suis subscripserunt, quin etiam, vt is typis mandaretur decreuerunt. Quoniam verò quatuor tantũ dierũ spatiũ ad scribendũ mihi datũ fuerat, & res grauis, atque ardua tractabatur, ne quid festinantius Patres de scripto illo statuerent. Petiui: simul me facturũ recepi, vt intra paucos menses, ea, quæ scripseram, accuratius expenderem, ac perpolirem, augerem etiam & locupletarem. Assensi sunt non grauatim. Ego verò cũ Archiep. vehementer vrgeret, ac editionem maturari postularet, inter varias curas quibus tum distringebar. post vnum & alterũ mensem priorem tantũ partem absolui, in qua de fide deque spe tractabatur. Et est ea Crocouiæ typis excusa. Cũ autem Romam liber perlatus fuisset, Theologorũ iudicio probabatur, Otto verò Truchses Cardinalis Augustanus, cuius insignis pietas, & in sana Ecclesiæ doctrina tuenda, & conseruanda zelus quidã ardens orbi testatus est vniuerso, sic labores hos nostros complexus est, vt librũ dignũ duceret: quem in opido suo Dilingensi semel & iterũ typis mandandũ curaret, quod etiã diligenter ab eo posteà curatũ fuit. Postulauit etiã idem à me, quem auctorem huius libri fuisse cognouerat, vt quod reliquũ erat operis ad se perferendũ curarẽ, quo poßit integrũ excudi. Quod & Archiep. Salisburgensis Michaël ante tres annos hos in Christo defunctus, cuius & ipsius ingens fuit studiũ in ea doctrina, quæ cũ Euangelio Christi consentit propaganda suis à me literis contendebat. Quoniã verò iam data per me fuerat Archiep. Gnesnensi reliqua libri pars, qui denuo Moguntiæ totũ opus excudendũ curabat, vt inde peterent, rescripsi. Sed in eo castigando non ea fuit cura, quã oportuit, adhibita. Prodijt igitur liber valde mẽdosus, ac vbi tractatur de cæremonijs à tempore sumptis, ternio totus in eo desiderabatur. Prodijt autem sicut in prioribus editionibus, sic & in hac, auctoris nomine suppresso, neque factũ est quicquã propius, quam vt eũ in terras Inferioris Germaniæ Theologi Louanienses importari prohiberẽt. Quem tamen statim vt legerant approbarunt, ac importandi facultatem Bibliopolis concesserunt. Insignis autem ille Theologus Roardus Tapper admonere me curauit, vt si quid scripturus essem deinceps, aut denuo scripta mea sub incudem daturus meũ nomen edere non dubitarem. Nam in terras Catholicorũ libros, qui nomen auctoris præfixũ non haberent, importari minimè licere. Quãuis autem facti mei ratio mihi constiterat: cũ tamen ab alijs etiã pluribus, vt nomen meum adscribi facerẽ admonerer, nõ grauatim id fieri passus sum, posteaquã Viennensis Typographus eũ denuo recudendi laborẽ suscepisset, Cunctatus autem is est in editione sua diutius aliquanto, ex quo factũ est, vt ex illo Moguntino exemplari, quod pluribus mendis fuit refertũ, prius opus hoc Antuerpiæ, quã Viennæ excuderetur. Ea res animo nostro, non parũ attulit molestiæ. Quæ magis etiã est aucta, posteaquã idem Parisijs quoq; bis eodem anno factũ esse cognouimus, & ab Andoëno Paruo, & à Iacobo Puteano. Quamuis posterior hic, cũ iterũ eundem librũ ante bienniũ sub incudem dedisset, secũdam editionem Viennensem secutus, multò castigatiorem eum in lucem emisit. Ter enim Viennæ liber hic est typis excusus. Hæc autem est Antuerpien. quoq; quarta iã editio, quã fore multò castigatiorem confidimus. Nam & Calcographus, cuius industria nobis est plurimũ commendata, nihil studij, curæ, laboris, diligẽtiæ prætermissurũ se recepit, vt quã emendatißimus liber hic in lucẽ prodire poßit: & qui pro sua erga Deũ pietate & erga nos amore, corrigẽdi libri curã non grauatim nostra causa suscepit, vir venerabilis Henricus Zibertus Dunghen S.Theol. Doctor, Canonicus Antuerp. & Pœnitentiarius Apostol. proculdubiò non patietur in hoc munere suam à nobis fidem & diligentiam requiri. Hoc quidem certò possumus

affirmare, quod plurimis est accessionibus locupletata vltra omnes alias priores etiã illam vltimam Rom. editionem: quãdoquidẽ ex nonnullis vetustissimis auctoribus, quos antè videre nobis non contigerat, nõ pauca adiecimus, ad eorũ dogmatũ confirmationẽ, de quibus nunc à nonnullis ambigi videmus. Ioannes enim Stelsius ter opus hoc nostrũ prælis mandauit, quartũ autem gener hic eius, anno proximo superiore. In posteriore verò Stelsij editione, pleraq; sed non ita multa præter voluntatem nostram addita fuisse comperimus, ex quibus tamen, quod magnopere nos offenderet, non erat ferè, præter id, quod vbi tractamus de impedimentis matrimonij, sunt addita non solum præter, verum & contra voluntatem nostram, quædam verba post Cypriani sententiam à nobis excusam, de virginibus Deo dicatis continere nolentibus. Hucusq; enim verba nostra sunt. Nil itaq; suffragatur istis Cypriani testimonium. Qui verò postea fuerunt interiecti septem ferè versus, eos pro nostris non agnoscimus, quemadmodum, nec illa quæ in margine sunt annotata. Ac admonitus à nobis correxit quidem errorem hunc gener Stelsij. Sed priusquàm id ab eo factum esset, quater vno anno liber hic Lutetiæ typis fuit mandatus. Et à Iacobo quidem Puteano nil tale commissum animaduertimus. Verũ Ægidius Gorbinus, Guilelmus Desbois, Sebastianus Niuellius in libro suo, quem ante biennium ediderunt, secundæ editionis Antuerpiensis errorem sunt secuti. Excuderunt autem hi Typographi tres vno anno, charactere satis eleganti non solum opus hoc nostrũ Confessionis, verũ & alia, quæ scripsimus in hunc vsq; diem omnia, magna cura, vt benè castigata prodijsse videantur. Cæterum in Dialogo, quem nouissimo loco posuerunt, secuti videntur exemplar valdè mendosum, atque ita scriptum, vt plerisque in locis, contrarias in illo sententias videre liceat, his, quæ nos scripsimus. Quod etiam factum animaduertimus in alijs Dialogis, qui in manus nostras inciderunt, ibidem Lutetiæ cum libello nostro de expresso Dei verbo editis forma minore vulgò vocant in sedecimo, cùm tamen hic ipse libellus noster Dilingæ multò castigatior in lucem prodierit, verùm nunc Domini Henrici Dunghen cuius antè mentionem fecimus libellus hic, de expresso verbo Dei ad exemplar Romæ impressum collatus & adiutus fuit. Vidimus autem hanc ipsam Confessionem nostram Lugduni quoque editam. proximo anno superiore, opera Guilielmi Rouillij, iuxta exemplar, quod à nobis, cum Romæ fuissemus, datum fuerat, viro illi, excellenti pietate, admirabili prudentia, zelo tuendæ religionis incredibili prædito, Francisco Turnonio, qui tertio ab hinc anno in Christo obdormiuit, cum principem inter Cardinales locum obtinuisset. Vidimus eandem in Germanicam linguam versam Ingolstadij typis excusam ante biennium ferè, & anno 66. in Gallicam quoque linguam conuersam reperiri audiuimus, eodemque anno hanc quoque vltimam editionem iam in Flandricam transferri linguam breui ad nos Dominus Henricus Dunghen scripsit. Verum id valde cuperemus, vt omnes versiones denuo cum hoc Petri Belleri exemplari, quod omniũ vltimũ est, quo meliores & conueniẽtiores in lucẽ prodirẽt, cõferantur. Quominus tibi Lector contemnendus videri debet labor hic noster, cũ opus hoc intra decem plus minus annos, quod quidem ipsis nobis oculis nostris cernere licuit, octies & decies typis mandatum fuerit. Quod & in Hispanijs & in Lusitania, & à reliquis Catholicorum in Anglia cupidè legi, multorumque teri manibus, à viris grauibus & fide dignis accepimus. Nobis quidem hoc labore nostro nil quæsitum est aliud, quàm vt, qui varijs & peregrinis hæreticorum doctrinis in patria nostra abducti, à via aberrauerunt, eos in viam reducere, vacillantes autem in prisca religione continere possemus. Quod si simus aliqua ex parte consecuti, abundè magnum laborum nostrorum fructum tulisse nobis videmur. Abs te verò pie Lector petimus, si quem & ipse fructum legendis his nostris cæperis, vt nos orationibus tuis Deo commendes, atq; diligenter illi supplices, quandoquidem præter spem & expectationem nostram, ad munus hoc graue nimis & arduum, ab eo vocati sumus, vt nobis gratiam suam impartiat, quo pro sui nominis gloria & Ecclesiasticæ vtilitate, sic illud geramus, vt ingentium laborum, curarum, ac solicitudinum nostrarum, quibus grauiter premimur, is, quem optant pij omnes, fructus apparere queat.

Scopus huius operis & confessionis.

Vale.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITVANIAE RVSSIAE,

ſia, Pruſſia, Maſouia, Samogitia, &cæt. Domino & hæredi, Domino ſuo Clementiſſimo, Nicolaus Dziergouuski Archiepiſcopus Gneſnenſis, Legatus natus & primas, orationes & obſequia ſua reuerenter commendat.

⁂

SI qua gens alia, noſtra præ cæteris habere videtur, quod in Domino gloriari, de quo Deo, cuius hoc ſolius eſt 1.Cor.1. beneficium, meritò gratias agere poſsit, ac debeat, quod cùm aliæ plerǽque poſt agnitam veritatem, & receptum ſemel Chriſti Euangelium transferri ſe in aliud cuiuſuis potiùs, quàm Chriſti Euangelium paſſę ſint, noſtra hæc (quod illi perpe- Galat.1. tuum, cuius hoc inſpiratione factum eſt, Deus eſſe velit) quod 1 Ioan.2. audiuit ab initio, in eo permanſit, neque commiſit, vt doctrinis Heb.13. varijs & peregrinis abduceretur. Verùm quod Timotheum, ac verum veri Dei cultorem vnumquenque Paulus admonet, de- 1.Tim.6. poſitum fideliter cuſtodiuit, deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quas quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Sed hanc illa tantum conſtantiæ laudem, eripere conatur totius humani generis hoſtis ille capitalis, quo nihil eſt ad noſtram perniciem inſtructius, neque vigilantius: Circumit enim ſemper tanquam Leo rugiens, quærens, quem deuoret. Neque vero non reperit, quòd quærere nunquàm 1.Pet.5. intermittit. Magnam (proh dolor) orbis Chriſtiani partem ſuis inſidijs à Chriſti corpore, quæ eſt Eccleſia, ſegregatam immanis illa beſtia iam deuorauit, ac quod malum non pro noſtris meritis, ſed pro ſua gratuita bonitate & miſericordia, procul à noſtris finibus arcere Deus velit, ad nos quoque deglutiendos animum adiecit. Neque verò nunc alijs artibus vtitur Satanas iſte, quàm quibus & ab initio ſemper, & noſtro etiam hoc infelici æuo, in finitimis nobis populis irretiendis vſus eſt. Facilè perſpicit, vt eſt non minus callidus, quàm truculentus, aperto Marte ſi congredi velit, nihil ſe proficere poſſe. Quamobrem longè alia ſe forma exhibet, quā ea, quę eſt ipſius propria, quā ſi cernere liceret, auerterentur, e veſtigiò mētes omniū, ac ſimul vt vidiſſent monſtrū horrendū ingens, non modò vocē non audirent, ſed nec aſpectū eius ferre poſſent. Verum transfigurat ſe in Angelum lucis: Quibus armis Diaboli in decipiendo industria.

olim

olim caput noſtrum, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, in deſerto cùm eſſet, aggreſſus eſt, iiſdem membra nunc quoque illius appetit, ſub vmbraculis diuinę legis decipere conatur incautos, ac ſuæ fraudi ſacræ ſcripturæ prætendit auctoritatem, quodq; Nota. à ſanctiſsimo quodam doctiſsimoque viro ſcriptum eſt: *Per verba legis, legem impugnat*: Nam proprium ſenſum verbis abſtruit legis, vt ſuæ mentis prauitatem, legis auctoritate commendet. Sciens enim impietas multùm auctoritatem valere, fallaciam ſub eius nomine componit, vt quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, bono nomine commendetur. Hac arte nimiò plus in hac quoq; gente noſtra iam profecit, ac ſub ſpecioſo verbi Dei titulo plurimos decepit, periculum vt ſit, niſi Deus oculis miſericordiæ ſuæ nos aſpexerit, ac ab illius inſidijs protexerit, ne deteriore ſint loco res apud nos, quàm apud finitimos hactenus fuiſſe videntur. Qui quùm iam bona ex parte ad mentem ſaniorem reuerſi ſint, ad nos lues hæc ſerpere cœpit: ac videre licet pleroſque tam cæca mente præditos, vt quùm non ignorent, qui fuerint aliorum exitus, qui ſub obtentu Euangelij ſacra profanis, imaque ſummis miſcere conati ſunt, haud aliter tamen, quàm ſi ne tenui quidem auditione quicquam ea de re percepiſſent, obfirmato animo in eo pertedunt, quod ſemel prauum in animum induxerunt. Tum autem vident eos, qui à Chriſti corpore diuulſi, de Chriſti Euangelio, deque puritate verbi ſe iactant, in tot ſectas miſerè diſſectos, ipſos inter ſe digladiari, ipſos inuicem ſibi hæreticos eſſe, neque tamen vel hoc eorũ diſsidio adduci poſſunt, vt in viam redeant, vnde aberraſſe videntur. Quin eò iam res redijt (quæ res vna omnium maximè eſt deploranda) quod ſuis quiſque capitis ſomnia, Dei verbum vocari, & fidem Catholicam haberi vult, ac quantò quiſque indoctior eſt, tantò ſibi plus arrogat, tantoq; maiore audacia de rebus non intellectis temerè affirmat, *Hilarius ad Conſtantium Auguſtum. Epiſt. 4.* Ante hos triginta annos vna tantùm fuit in Chriſtiano fides, quę nec dici poteſt fides, niſi vna ſit, quum quicquid præter vnam fidem eſt, perfidiam, non fidem eſſe dicat Hilarius, nunc iſti fidium ex ea ludum fecerunt: ex quo fit, vt quibus in rebus agitur ſalus noſtra, in iis iam ludatur, neq; ſolidi ferè quicquam à multis credatur, dum quouis vento doctrinæ circumlatæ, paulò momento huc illuc mentes eorum impelluntur. Quoniam verò noſtrum Epiſcoporum officium hac in re nonnulli requirebant, qui nos vel hac ex cauſa non eſſe immunes à culpa dicerent, quòd nullam certam paſtoribus docendi formam præſcriberemus, in qua acquieſcere poſſent: quamuis ea pridem à ſanctis Patribus præſcripta eſt,

pta eſt, nec eſt quòd quiſquam à nobis aliquid noui expectet, quum vitare nouitates Paulus iuſſerit: Ne tamen videri cuiquam poſſemus nolle gregis noſtri ſaluti proſpicere, conuocauimus ea de re Synodum, in qua cùm eſſet de tuenda religione, deliberatio ſuſcepta, in eam ſententiam itum eſt ab omnibus, vt certi quidam articuli ſcriberentur, de quibus ſinguli Epiſcopi ſuo quiſque loco ſententiam rogati dicerent, iuriſiurandi etiam religione interpoſita, quod non ſecus dicat quiſque quàm ſentiat. Eò enim iam audaciæ atq; amentiæ progreſſos pleroſque cernimus ex ijs, quibus recepta fides Eccleſiæ non probatur, vt Catholicos etiam viros inſimulare audeant, quaſi eiuſdem ſint ſecum ſententiæ. Deinde ſi quem vident Catholicum recta ſentientem, qui doctrinæ alicuius opinionem habeat, non dubitent illi vnum omnium maximè horrendum crimen impingere, quaſi aliud in lingua promptum, aliud in pectore clauſum habeat, ac quod hæreticos aliquãdo, nunquàm autem Catholicos feciſſe legimus, temporis cauſa ita ſentire ſe fingat: Sic illi ex ſua improbitate probos etiam viros metiuntur. Hos itaque articulos vno ore ab Epiſcopis prouinciæ meæ omnibus iuratis, qui tum præſentes aderant, ab eorum verò, qui legitimis de cauſis abfuerunt, legatis comprobatos, & manu ſingulorum ſubſcriptos, in ordinem poſteà digeſtos, ac nonnihil expolitos, atque in iuſtum volumen redactos, viſum eſt tuo, Chriſtianiſsime rex, nomini dedicare. Cui enim dicarem rectius, quàm orthodoxæ fidei noſtrę propugnatori? quem ſancta maiorum veſtigia perſequentem, diuinitùs datum eſſe nobis videmus, cuius auctoritate conatus iſtorum impij ſedari poſsint, qui ad religionem Chriſtianam euertendam conſpiraſſe videntur. Quos, quùm Dei metus in officio continere non poſsit, continet tamen in officio Maieſtas tua, pro ea, quæ tibi à Deo conceſſa eſt, ad Eccleſiam ipſius defendendam, poteſtate. Quod vt perpetuò facias, vtque diu te nobis incolumen & felicem conſeruet idem ille, qui tibi tam pias iſtas cogitationes inſpirauit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vna cum clero vniuerſo totius prouinciæ meæ ſupplex precari nunquam intermitto.

Vide Auguſt. ad Vincentium Epiſtolam.

AVCTO-

AVCTORVM NOMINA QVORVM IN HOC VOLVMINE PRÆCIPVA FIT MENTIO.

Abbas Panormitanus.
Abdias Babylonius.
Adalbertus Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Adelhelmus.
Agatho.
Albertus magnus.
Albertus Pighius.
Alexander..iiij.
Alexander.v.
Alexander de Ales.
Algerus.
Aloiſius Lipomanus.
Amalarius Treueren. Archiepiſc.
Ambroſius.
Anacletus.
Anaſtaſius Papa.
Anaſtaſius Patriarcha.
Anthiochenus.
Annales Polonorum.
Andreas Hieroſolymitanus.
Angelomus.
Angelus Politianus.
Anianus interpres Chryſoſtomi.
Anſelmus.
Anſelmus Hauesburgen. Epiſcop⁹.
Anthonius Epiſcopus Conſtantienſis.
Antonius Archiepiſcop⁹ Florētinus.
Aponius.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Athanaſius.
Auguſtinus.
Baſilius Magnus.
Beda.
Benedictus. Bernardus.
Bertramus.
Bonauentura.
Burchardus epiſcopus Vormatien.
Caius Papa martyr.
Calixtus papa.
Caſſiodorus.
Celerinus.
Cæſarius Arelatenſis epiſcopus.
Claudianus.
Clemens epiſcopus Romanus D. Petri ſucceſſor.
Clemens Alexandrinus.
Chriſtianus Drutmarus.
Chromatius.
Cœleſtinus papa.
Conciliorum liber.
Cyprianus.
Cirillus Alexandrinus.
Cyrillus Hieroſolymitanus.
Damaſcenus.
Decreta. Decretales.
Dionyſius Areopagita.
Dionyſius Carthuſianus.
Dorotheus.
Dydimus.
Epiphanius.
Ephrem Ediſſenæ eccleſiæ diacon.
Eraſmus Roterodamus.
Euagrius. Euariſtus.
Eucherius.
Euſebius, Emiſſenus.
Euthimius.
Fabianus.
Fauſtinus. Franciſcus Torenſis.
Fulgentius Epiſcopus Maſulienſis.
Gabriel Biel. Gaudentius.
Gelaſius.
Gennadius.
Germanus Patriarcha, Conſtantinopolitanus.
Gratianus.
Gregorius magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Gregorius Niſſenus.
Guilhelmus Durandi.
Guilhelmus Epiſcopus Pariſienſis.
Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberienſis.
Guimundus Epiſcopus Auerſanus.
Haimo.
Hieronymus.
Higinus. Hilarius.
Hildelbertus Cænomanenſis Epiſcopus.
Hippolitus. Horatius.
Hormiſda.
Hortulus animæ.
Hugo de S. Victore.
Hugo Cardinalis.
Hugo de Prato.
Idacius Clarus.
Ignatius.
Ioãnnes Chryſoſtomus.
Ioãnnes Gerſon.
Ioãnnes Epiſcopus Romanus.
Ioãnnes Scotus.
Ioãnnes Caſſianus.
Ioãnnes Cochleus.
Ionas Aurelianenſis Epiſcopus.
Ioſephus.
Ireneus.
Iſidorus.
Iſichius.
Innocentius.iij.
Iulius.
Iuo epiſcopus Carnotenſis.
Iuſtinus Philoſophus martyr.
Lactantius Firmianus.
Lantfranc⁹ epiſcopus Cantuariēſis.
Leo magnus.
Leontius Epiſc. Neapol. inſulæ Cypri.
Liberatus.
Macarius Epiſcopus.
Macarius Monachus.
Marcus Eremita.
Martianus.
Martialis Lemouicenſis epiſcopus.
Maxentius.
Maximus Taurinenſis epiſcopus.
Maximus Tyrius.
Michaël epiſcopus Merſpurgenſis.
Nicephorus.
Nicolaus Papa.
Nicolaus Lyra.
Nicolaus Cabaſilas.
Oecumenius.
Optatus.
Origenes.
Oſius epiſc. Cordubenſis.
Pacianus.
Palladius.
Pamphilus martyr.
Paſchaſius.
Paulus Nolanus
Paulinus Aquileienſis epiſcopus.
Petrus Chryſologus.
Petrus de Aliaco.
Petrus Lombardus.
Petrus abbas Cluniacenſis.
Philaſter.
Philo.
Photius.
Plato. Plutarchus.
Poſsidonius.
Primaſius.
Proclus Cōſtantinopolitanus Epiſcopus.
Proſper Aquitanicus.
Prudentius.
Rabanus.
Rabbi Samuel.
Rabini.
Raynerius.
Remigius Antiſiodorenſis epiſcopus.
Ricardus de Prato.
Ricardus de media villa.
Ruffinus.
Ruſticus diaconus.
Rupertus abbas Tuitienſis.
Sacerdotale Romanum.
Saluianus. Serenus.
Satyrus. Seneca.
Sidonius Aruernus.
Simeon Metaphraſtes.
Sixtus papa.
Socrates.
Soter. Sozimus.
Sozomenes.
Staniſlaus epiſcopus Cracouiēſis.
Stephanus papa.
Stephanus epiſcopus Boſtrorum.
Stephanus Brulepher.
Suetonius.
Sulpitius Seuerus.
Syritius.
Taraſius. Terentius.
Tertullianus.
Teleſphorus.
Theodoretus.
Theodorus.
Theonas.
Theophilactus.
Theophilus Alexandrinus.
Thomas de Aquino.
Thomas Vvaldenſis.
Vergilius.
Victor.
Vigilius epiſcopus Tridentinus.
Victorinus.
Vincentius Lyrinenſis.
Vincentius Beluacenſis.
Vrbanus papa.
Xiſtus.
Zepherinus.

INDEX

INDEX CAPITVLORVM HVIVS OPERIS, CVIVS PRIOR PARS, CAPITIS, POSTERIOR FOLII NVMERVM CONTINET.

CONFESSIO CATHOLICAE FIDEI CHRISTIANA, PETRICOVIENSIS SYNODI NOMINE A R. D. STANISLAO HOSIO CARDINALE EPISCOPO *Varmiensi conscripta.*

PROOEMIVM.

Lactan. li. 3. insti. ca. 10. Hominis differentia & proprietas. Ratio quomodo brutis cōpetat.

VAE propria semper hominis existimata sunt, non defuêre, qui cum cæteris animantibus ea nobis esse communia putarent, Nam siue sermone maxime differimus ab ijs, quæ bruta vocantur, præterquàm quòd aues humana verba sonantes audire licet, quando suas voces cætera viuentia proprijs inter se notis decernunt atque dinoscunt, nōne mutuos inter se miscere sermones videntur? siue quis ridere sic homini proprium esse dicat, vt & omni homini, & soli, & semper insit, an non apparet in quadrupedibus nonnullis ridendi quædam ratio, quando demulsis auribus, cōtractoque rictu, & oculis in lasciuiam resolutis, aut homini alludunt, aut suis quisque proprijs fœtibus? Iam & prouidentia non carent bruta, quando sibi prospiciunt in futurum, ac cibos olim sumēdos reponunt. Qua in re adeò non sunt quibusdam etiam hominibus inferiora, vt pigriorem quendā ad formicam ire sapiens iusserit, vt eius vias consideraret, ac sapientiam disceret, quæ quùm nō habeat ducem, non præceptorem, nō principem, parat æstate sibi cibum, & in messe congregat, quòd hyeme comedat. *Prou. 6.* Rationis vero, qua sola maximè nos à reliquis animantibus differre persuasum habemus, nónne signa in multis deprehenduntur? Nam quando vtilia sibi appetunt, cauent ab ijs, quæ sunt noxia, quando pericula fugiunt, quādo latibula sibi parāt in pluros exitus dısparētia, intelligere certè aliquid videntur. Poterit autem aliquis rationē illis inesse, negare, cùm ipsum etiam hominem sæpe deludant? Poterit ea esse ratione destituta affirmare, à quibus vt sapientiam discamus, quorum vt prudentiam imitemur, non mortalium aliquis, verùm ipse nos Deus admonet immortalis? Cuius enim nisi Dei vox est, vt discamus à formica sapientiā? cuius nisi Dei vox est, Estote prudentes sicut serpentes? Citat etiam Ambrosius quandam Scripturam: Vade ad apem & vide quomodo operaria est.

Rationis in signa in brutis.

Matt. 10. Basil. Homil. 7 & 9.

Deum itaque sequutus auctorem, fecit sanctus pater Basilius, cum quintæ Diei opera in ijs libris, quos Hexameron inscripsit, enarraret, vt ad quorundam aquatilium, volatilium, & quadrupedum imitationem oratione sua mentes hominum inflammaret. Quod modò non totidem verbis posteà factum est ab Ambrosio, cùm idem argumenti genus pertractaret, Sed & B. Ephrem admonet nos: vt apem imitemur.

De compunctione cordis. lib. 1 cap. 8. Amb. li. 5. Hexameron. cap. 21.

Non omnino vana, vt eorum opinio fuisse videatur, qui, quæ nos bruta vocamus animantia, rationis expertia prorsus esse negauerunt, Grauis apud Græcos auctor Plutarchus, librum etiam ea de re conscripsit, in quo quendam e socijs Vlyssis, Circes veneficijs in suem conuersum, illum persuadere conantem inducit, quod cùm ratione, tum plerisque mortalibus etiam virtutibus, non exæquent homines modò ea, quæ à nobis bruta dicuntur, verùmetiam longo post se interuallo relinquant. Quin & Arnobius multa in illis con spici dicit rationis & sapientiæ simulachra.

Arn. lib. 2. contra gentes.

Ex ijs videre licet, quod quæcunque tandem ea sunt, quibus placet sibi genus hominum, ac reliquis animantibus anteponi, seque discerni ab illis vult, eanon

ea non minima ex parte cum illis habet communia. Quid igitur esse dicemus, quo maxime discerni possint homines à pecoribus? Non ratio, non oratio, non prudentia, non alia quæcunque, sed sola est religio, quæ nos ab illis discernit. Hoc adeo ipsa etiam figura & status hominis indicat, qui cùm cætera animalia prona terram spectet, solus ex omnibus est vultu in cœlum erecto, vt vel ex hoc admoneatur homo, quò vultum, eo & mentem spectare debere, non vt, quod Anaxagoræ visum fuit aliquando, solem & lunam, verùm vt à quo sol & luna, à quo etiam ipse homo, à quo cuncta, quæ vel sub aspectum hominis cadunt, vel solo intellectu comprehendi possunt, condita sunt & creata, eum vt contempletur, eum vt cognoscere, cognitum amare, & eo qui diuinitati propriè debetur, cultu prosequi studeat. Hoc est igitur in homine eximium, hoc est, quo vel solo vel certe maximè differt humanum genus à cæteris viuentibus. Ex quorum tot generibus, quemadmodum à M. Tullio scriptum legimus, nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. Quamobrem apud Plutarchum etiam Vlysses non habuit, quo Grilli refelleret argumenta, quibus ille rationem inesse brutis probare contendebat, præter vnum hoc, quod graue diceret esse, rationẽ ijs cõcedere, quibus Dei cognitio non sit ingenita. Quæ cùm ita se res habeat, quid est aliud, in quo magis elaborare mortales omnes oporteat, quàm vt ad agnitionem Dei peruenire liceat? ad quem contemplandum nati esse videmur? vt nisi fecerit quis id, cuius causa productus in hanc lucem esse videtur, rectè de illo dici queat: Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipiẽtibus, & similis factus est illis. Neque enim iam fere quicquã est in homine, quo dignosci possit à iumentis, si sit agnitione Dei destitutus. Deinde verò affluat aliquis omnibus ijs, quæ bona vocantur & sunt: sit iustitiæ, sit continentiæ laudibus insignis, sit omni virtutum genere perpolitus, sit Aristide, sit Catone, sit Phocione sanctior, nisi veri Dei veram agnitionem habuerit, superuacanea illi fuerint hæc omnia: frustra in illis assequendis laborauerit. Omnis eius iustitia, sicut à Lactantio præclare scriptum est, similis erit humano corpori caput non habenti: in quo tametsi membra omnia & locis suis constent, & figura, & habitudine: tamen quoniam deest id, quod est omnium principale, & vita sensu caret. Itaque membra illa formam tantum modo membrorum habent, vsum non habent: tam scilicet, quàm caput sine corpore. Cuius gerit similitudinem, qui eum Deum non ignoret, viuit iniuste. Id enim solum habet, quod est summum: sed frustra: quoniam virtutibus tanquã membris caret. Itaque vt sit viuum & sensibile corpus, & agnitio Dei necessaria est, quasi caput, & omnes virtutes quasi corpus: ita fiet homo perfectus ac viuus. Summa tamẽ omnis in capite est, quod quamuis constare non possit sine mẽbris omnibus, sine quibusdã tamen potest. Et erit quidẽ animal viciosum ac debile, sed viuet tamen: sicut & is qui Deũ nouit, & in aliqua re peccat: dat enim veniam peccatis Deus. Quamobrẽ sine mẽbris aliquis viui potest, sine capite nullo modo. Hæc res efficit, vt etiamsi natura boni sint philosophi, nihil tamen sciant, nihil sapiant. Omnis doctrina & virtus eorum sine capite est, quia Deum nesciunt, qui virtutis & doctrinæ caput est: quẽ qui non cognoscit, licet videat, cæcus est, licet audiat, surdus, licet loquatur, elinguis est. Cum verò conditorem parentemqúe rerum cognouerit, tunc & videbit, & audiet, & loquetur: Habere enim caput cœpit, in quo sunt sensus omnes collocati: hoc est, oculi, aures, & lingua. Caput igitur teneamus, Deũ eo gnoscere studeamus, etiam atq; etiam omni ope connitamur omnes, vt quo vultus nostros conuersos esse videmus, eò mentes, etiam nostras erectas habere queamus, atque in illius, per quem conditi sumus & redempti, contemplatione

Religio sola Dei notitia à brutis hominem propriè distinguit.

Homo nascitur ad Dei contemplationem.

Psal. 49.

Lactantius li. 6 cap. 9.

Iustitia sine Dei cognitione similis est corpori humano sine capite.

Psal. 113.
Scopus huius libri est pios ad Dei agnitionem & contemplationem perducere.
Religio siue pietas quid.
Ioan 17.
Ioan. 14.
Deut. 28.
Esaiæ. 20.
Ioan 4.
Cultus diuinus seu religio propriè fide, spe, & charitate interius constat exterius verò paucis ceremonijs per corpus exercendis.

platione versemur, ne simus corpus sine capite, neque simus ij, in quos recte quadrare possit, quod in Psalmis scriptum legimus. Os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient. Ad hanc agnitionem contemplationemque Dei optimi maximi pios omnes, vt inuitaremus, hæc scribendi labor à nobis est susceptus, quæ quidem vno verbo religio siue pietas dici potest: Religio quidem, quòd ea tanquam vinculo quodam obstricti Deo sumus & religati: Pietas autem, quod non aliter pios esse licet, quàm Deum rite colendo. Hac itaque de re dicere nobis nunc est propositum, quæ sit pie colendi Deum ratio, de qua non leues hoc infelici æuo nostro controuersias excitatas esse videmus. Supplices eum precamur, quem nosse vita est æterna, Dominum nostrum Iesum Christum, vt qui via nobis factus est, pro bonitate sua nobis concedat, sic vt de eo, quod nobis institutum est, disseramus, vt non declinemus neque ad dextram, neque ad sinistram: sed via regia incedentes, nihil proferamus, quod non ad ipsius gloriam, quam alteri non dat, proprie pertinere videatur: cui soli studere ipso inspirante, quam solam, pro eo vt vires nobis fuerint suppeditare dignatus, propagare deliberatum habemus. Quoniam itaque spiritus Deus est, indubitatum illud erit, quod in spiritu adorari, spiritu coli, spiritualibus exercitijs venerari maxime vult: cuius generis sunt, fides non ficta, spes firma, & charitas de corde puro profecta: Tribus ijs, qui proprie debetur Deo cultus absoluitur. Ac si non constaret homo nisi spiritu solo, nihil ab eo præterea requiretur ad pure Deum colendum. Quoniam verò corporis quoque mole premitur, æquum esse videtur, vt non hæc modo quæ iam cõmemorauimus, interiora, verùm etiam externa quoque ad colendum Deum adferat. Colat Dominum humana mens, fide, spe & charitate: colat dominum corpus hominis externis & corporeis rebus, quibus tanquàm signis quibusdam suam erga Deum fidem, spem, & charitatem ostendat: vt sic totus homo dicere possit cum Propheta: Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum: ac quemadmodum corpus ordinatur ad Deum per animam, sic exterior cultus ad interiorem referatur: sine quo frustrà Deus quibuscunque tandem externis ritibus colitur. Priore itaque loco de interno: posteriore de externo Dei cultu verba faciemus: nihil in medium allaturi, nisi quod verbo Dei consentaneum est futurum.

Psal. 8.
Causa ordinis tractandorum in hoc opere.

b

QVOD FIDES FVNDAMENTVM SIT RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

CAPVT I.

VI fidem ſanctiſsimæ religionis,doctrinæque Chriſtianæ fundamentum,ſimul ianuam & viam in vitam, ac recurſum quendam atque reductionem à corruptione ad incorruptionem immortalitatemque eſſe dixerunt, ij verè vim eius expreſsiſſe videntur. Nam per hanc acceſſum habemus ad patrem,qui vitæ nobis & immortalitatis auctor eſt. Credere enim oportet accedentem ad Deum. Accedit ad Deum,qui inuocat eum. Quomodo autē inuocabunt, dicit Apoſtolus, in quem non crediderūt? Fides itaque cùm primis eſt neceſſaria, ſine qua impoſsibile eſt placere Deo: Quam qui non habet,fruſtra accedit ad Deum,fruſtra loquitur,fruſtrà inuocat Deum. Intellexit hoc Propheta,cùm dixit: Credidi propter quod loquutus ſum. Quin & Apoſtolus: Et nos,inquit,credimus,propter quod & loquimur. Prima ergo vox eius,qui ſe Chriſtianum profitetur,eſt,Credo. Hinc eſt,quòd non Sophi, non Philoſophi,ſed fideles appellamur.

Chryſoſt. homi. de fide Abrahā & immolatiōe Iſaac Tomo 1. et tomo 4. Homi. de fide, ſpe, & charitate. Cyril li. 4 ſuper Ioan. ca. 9. Rom. 5. Heb. 11. Rom. 10. Hebr. 11. Pſal. 115. 2. Cor. 4.

Verùm quid tandem illud eſt, quod credere nos oportet? nihil aliud quàm Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Hæc eſt fidei noſtræ ſumma, vt credamus, nos,qui primorum parentum noſtrorum culpa facti eramus filij iræ, filij gehennæ, rei mortis æternæ,non potuiſſe, neque poſſe à morte liberari, niſi per vnum mediatorem Dei & hominum,hominem Chriſtum Ieſum,qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus: qui factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris: non pro noſtris autem tantum,verū & totius mundi: qui lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo: Qui cùm inimici fuiſſemus,reconciliauit nos Deo patri. Quomodo autem reconciliauit? Vt ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti fuimus multi: ſic per vnius obedientiam iuſti conſtitueremur multi. Factus eſt enim obediens patri vſque ad mortem,mortem autem crucis,quò ſic lueret inobedientiæ peccatum, per primos parentes noſtros admiſſum, & nos ex impijs iuſtos factos, per obedientiam ſuam, quam in perferenda morte crucis oſtendit, cum patre ſuo cœleſti in gratiam reduceret. Hoc qui corde credit,ſufficit illi ad iuſtitiam: qui verò confitetur inſuper ore,conſequitur ſalutem. Hoc ſolū ſcire ſe Paulus gloriabatur, ſcribens ad Corinthios: Cùm veniſſem,inquit,ad vos fratres, veni non in ſublimitate ſermonis aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim iudicaui me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Non veni,inquit, ſyllogiſmorum captiones, non ſophiſmata,non aliud quippiam huiuſmodi vobis afferens: verùm ſi me vobis exhibui,quaſi nihil aliud ſcirem,præter crucem Chriſti.

Chriſtiani prima vox credo. Fides Chriſtianæ ſumma. Ephe. 2. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Apoc 1. Rom. 5. Inobedientia primum Adæ peccatum. Philip. 2. Rom. 10. 1. Cor. 2.

In hac ſola gloriabatur Paulus,hanc ſolam ſe noſſe profitebatur, & præ ſe ferebat: Ab ijs verò vehementer animus eius abhorrebat, & eorum conſuetudine interdicebat,qui ſuperbi,nihil ſcientes,languebant circa quęſtiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ,contentiones,blaſphemiæ, ſuſpiciones malę: cùm ſeruum domini non oporteat litigare,ſed eſſe māſuetum ad omnes, docibilem,patientē, &c. vide Orig. Homil. 2. in Cantico. Aug. ad Dardanum Epiſt. 57. ad Hilarium 89. ad Innocentium 95. ad Optatum 157. de Peccato originali contra Pelagianos cap. 27. & in pſalm. 77. Hieron. in cap. 2. & 4. epiſtolæ ad Galatas.

Gal. 6. 1. Tim. 6. 2. Tim. 2.

Quod fides mediatoris, poſt lapſum primi hominis, fuerit, & eſt omnibus ad ſalutem neceſſaria, neque potuerit, aut poſsit quiſquam abſque illa ſaluari.

CAPVT II.

HÆc eſt igitur fides noſtra,in cuius virtute regnum eſt Dei,non in cōtentione ſermonis: vt credamus & confiteamur, quòd non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo ſaluū quenquam factū,aut fieri oporteret, præter nomen illius,qui propterea vocari voluit Ieſus, quòd ſaluū eſſet facturus populū

1. Cor. 4. Ambro. li. 1. c. 3. de fide. Actor. 4. Mat. 1. Filius hominis cur Ieſus vocetur.

Iur, & in mundum venerit. ſuum à peccatis eorum. Ac fides quidem hęc, ante lapſum primi hominis minimè
fuit neceſſaria. Neque enim alia cauſa fuit quamobrem yeniret in mundum Ieſus
1.Tim.1. Chriſtus, quàm vt peccatores ſaluos faceret. Nou illum de cœlo ad terram merita no-
Fidei gradus. ſtra bona, ſed peccata traxerunt. Tolle morbos, tolle vulnera, dicit Auguſtinus, &
Aug ſer. 8. & 9. de verbis Apoſtoli. pulla eſt cauſa medicinæ. Sufficiebat igitur primis parentibus noſtris priuſquam
prolapſi fuiſſent, credere, quòd Deus eſt, & quod inquirentibus ſe remunerator eſt.
Heb. 13. Poſt admiſſum verò per illos peccatum, iam illud credere nequaquàm ſufficiebat:
neceſſaria fuit prætereà fides mediatoris, quem cùm ipſi, tum liberi eorum, & poſteri,
ſancti Patriarchæ & Prophetæ magno deſiderio venturum expectabant, certa ſpe, &
fiducia futurum, vr per eum Deo patri reconciliarentur, & de diaboli poteſtate eripe-
rentur.

Quis antem futurus eſſet mediator ille, Deine filius, an angelus, an alius quiſpiam,
de eo certi aliquid perſuaſum habere non fuit omnibus neceſſe: ſaris erat ad ſalutem
in genere credere, quòd rationem Deus eſſet initurus, & viam aliquam humanæ re-
Legalia vmbræ Chriſti. demptionis inuenturus. Ad explicatius verò & diſtinctius de mediatore ſingula cre-
denda, tenebantur ij ſoli, quibus hoc fuit à Deo reuelatum, qui maiores vocantur, ſan
cti Patriarchæ, & Prophetæ, ſimul ſacerdotes, & pontifices, quibus populi docendi
munus incumbebat, qui & ante legem obſcurius, & poſt datam à Moſe legem aper-
tius, quibuſdam ſacrificijs & cæremonijs ventutum Chriſtum mediatorem adum-
brabant. Quorum ſignificationem intelligebanr ipſi quidem apertius maiores (quá-
Eſai. 7. uis aliter Montano videtur) quibus teuelatum erat, futurum, vr virgo conciperet, &
1. Cor. 15. pareret filium, qui paſsione, cruce, & morte ſua pro peccatis hominum ſatisfaceret,
Act. 1. qui tertia die à mortuis reſurgeret, deinde vorò in cœlos aſcenderet, inde venturus iu
2. Tim. 4. dicare viuus & mortuos: In maiorum autem fide ſaluabanrur minores, qui ſub vela-
mine quodam obſcurius cognocebant, ac fide apprehendebãr venturum mediatoré,
per quem eſſent à morte liberandi: cuius venturi fides illuſtrior fuit ſub lege, quàm
ante legem.

Poſteaquàm verò venit tempus illud acceptabile, venerunt dies ſalutis, poſteaquã
apparuit graria ſaluatoris noſtri omnibus hominibus, qui dedit ſemetipſum pro no
2. Cor. 6. bis: vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem,
Tit. 2. ſectatorem bonorum operum, tum verò fides mediatoris Chriſti, qui pacificauit per
Col. 1. ſanguiné crucis ſuæ, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt, ſicur clarior & apertior,
Credendum quid? ita magis eſſe tœpit neceſſaria, vt iam non adumbratè ſicut ſub lege, vel ante legem,
neque ſub velamine (quandoquidem Chriſto mortuo velum templi ſciſſum eſt) ſed
Luc. 23. clarè, dilucidè, atque apertè crederent, & confiterentur omnes, quòd venerit iam is,
Rom 10. qui finis eſt legis Chriſtus ad iuſtiriam omni credenti: cui teſtimonium perhibent
Act. 10 omnes Prophetæ, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes, qui cre-
Ioan. 8. dunt in eum: cuius diem Abraham videre geſtiebat, ac vidit, arteſtante ipſo Chriſto,
& gauiſus eſt: vidit autem non carnis, verùm fidei oculis, quibus multò certius vide
Exod. 4. tur. Pro quo mittendo Moſes orauit dicens: Obſecro domine, mitte quem miſſurus
Pſalm. 79. es. Orauit Dauid: cùm alijs in locis, tum ter in vno Pſalmo repetens: Oſtende faciem
Eſai. 16. tuam, & ſalui erimus, Orauit Eſaias, cum deſiderio clamans: Emitte Domine agnum
Eſai. 64. dominatorem terræ. Vrinam dirumperes cœlos & deſcenderes. Orauit in Canticis
Cant. 1. Eccleſia dicens: Oſculetur me oſculo oris ſui: ſonet vox tua in auribus meis. Quid e-
nim aliud ijs verbis à ſponſo ſuo Chriſto petit? quàm vt qui loqueretur iam in patri
bus & propheris, idem ore proprio tandem aliquando loquatur in carne aſſumpta.
Heb. 1. Neque verò ſatis eſt credere, quòd venit in hunc mundum, ſed & illud fideles om
Luc. 2. nes tenere memotia neceſſe eſt, quòd conceptus eſt de Spiritu ſancto, quòd natus eſt
Mat. 1. ex Maria virgine, quòd traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſti
Rom. 4. ficationem noſtram, quòd aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris, inde venturus
iudicare viuos & mortuos.

Mar. 16. Quoniam verò qui virginis filius, idem eſt & Dei filius, in patrem quoque omni-
Act. 10. potentem credere neceſſe eſt, creatorem cœli & terræ: ſimul & in Spiritum ſanctum,
Ephe. 4. ex quo conceptus eſt. Vt in tribus perſonis credatur vnus Deus. Diſtinctionem verò
perſonarum, & vnitatem ſubſtantiæ, ſi qui ſunt rudiores, quàm vt comprehendere
pòſſint, non eſt adeò neceſſarium ad ſalutem, omnibus explicatè credere, vt ſi quis mi
nus hæc fuerit aſſequutus, de eius ſalute dubitandum ſit.

Quod

Quod Ecclesia, omnia, quæ ad fidem mediatoris pertinent, non modo scriptis & sermonibus, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, mentibus fidelium imprimere conata est. Ac primum de anno in certa tempora distributo, deq; beneficio Christi incarnationis.

CAPVT III.

VErùm videre licet admirabilem quandam curam, & solicitudinem sanctæ matris Ecclesiæ, quæ non contenta vel scripto, vel verbo singula tradidisse, quæ necessariò credenda sunt ad salutem, diligenter vias & rationes omnes persecuta est, quibus ea quàm maximè clara, & manifesta redderet omnibus. Itaque totum anni tempus ita distribuit, certos vt dies institueret, quibus eorum, quæ credere nos oportet, si modo salui esse volumus, ita admoneremur, nunquàm vt elabi è memoria nostra, possent.

Eccle. solicitudo in articulis fidei inculcandis.
Dierum ratio.

Quoniam verò primùm inter ea locum obtinet incarnatio Christi, non vtcunq; ad celebrandam huius tanti beneficij memoriam accedere liberos suos voluit, verùm tribus & ampliùs etiam hebdomadis, vt se præparent instituit, ad mediatorem, redemptoremque suum, eo quo par est honore, excipiendum. Quod quidem tempus vocauit Aduentum: in quo sanctorum patrum desiderium nobis repræsentat, qui sedentes in tenebris & in vmbra mortis, incredibili quodam animorum ardore, venturum in carne iustitiæ solem, dominum nostrum Iesum Christum, expectantes, continuis & flebilibus modis clamabant, dicentes: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Quæ verba & in primis vesperis primæ Dominicæ, & per totum aduentum singulis diebus in Missa beatæ virginis cantantur: Ad quam diluculo surgunt homines, tanquàm vigilantes, atque sui saluatoris aduentum expectantes. Qui verò maiore feruntur erga Christum charitate, carnem etiam suam per omne id tempus ieiunio macerant, quo domitis illius cupiditatibus, tanto magis expediti esse queant ad illum venientem excipiendũ, debitoque honore prosequendum, quem tanto studio præstolati fuerunt. Cuius postea quàm diu multũq; expectatus ille dies incarnationis, & natiuitatis aduenit, quãta est, per Deũ immortalem, omnium lætitia! quàm profusum gaudiũ! quàm incredibilis exultatio! quod venerit tandem ille tantoperè desideratus, qui dissolueret iugũ nostrę captiuitatis, & nos à graui seruitute, qua diabolo mãcipati fueramus, in libertatem assereret. Surgitur nocte media, qua natum nobis puerum hunc admirabilem, ex historia didicimus Euangelica: Curritur ab omnibus ad vidẽdum, ad amplexandũ, ad exosculandum nostræ salutis auctoré. Illucescente verò sole, posteaquã solenni cũ gaudio perfecta sunt in tẽplo omnia, quæ ad diẽ hunc tam festũ iusta celebritate peragendum pertinere videntur, nequaquàm ijs finibus gaudium, & exultatio piorũ continetur: verùm in priuatis etiam cuiusque ædibus, non ab adultis modo, verũ & à pueris, ac tantum nõ ab ipsis lactantibus atq; infantibus, natus nobis puerulus, datus non filius, decãtatur. Cursitatur per vicos & plateas, in singulis ædibus annunciatur cum iubilo gaudium illud magnum, quod natus est nobis hodie Saluator, qui est Christus dominus.

Christi incarnatio.
Aduentus quid.
Luc. 1.
Mal. 4.
Esaia. 45.
Rorate quid.
Ieiunium in aduentu.
Natalis Christi gaudia.
Gen. 49.
Agg. 2.
Hebræor. 2.
Luc. 2.
Esaie 9.
Colenda vulgo
Luc. 2.
Ephes. 2.
Gal. 4.

Quoniam verò summa tum apparuit liberalitas Dei patris, qui cũ sit diues in misericordia, propter nimiã charitatem suã qua dilexit nos, misit filiũ suum factũ ex muliere, qui mortẽ nostrãm moriendo destrueret, & vitã resurgendo repararet, inuitantur à tenuioribus locupletiores, vt & ipsi quà possint cõmunis omniũ tã benigni patroni, vel patris potius liberalitatẽ imitẽtur, atq; è suis copijs egẽtiũ subleuẽt inopiã.

Strenæ.
Ephe. 4.

Hac ratione mater Ecclesia, quæ in symbolo primo loco de Christo nato continẽtur, in pectoribus liberorum suorum defigenda curauit, vt ne facile excidere possent. Addidit ijs etiam ea, quæ non continentur in symbolo. Nam octauo die pòst, circũcisi: quatuor deinde diebus interiectis, à Magis adorati: quadragesimo die post natalem, in templo oblati pueri Iesu memoriam recolit.

Luc. 2.
Math. 2.
Luc. 2.

De beneficio Redemptionis per crucem & mortem Christi factæ.

CAPVT IIII.

PRiusquàm verò ad ea veniat, quæ deinceps habentur in symbolo, de eo, quomodo passus est sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus, descendit ad inferos, tertia die resurrexit: quoniam inter omnia Christi bene-

ficia,crucis hoc & mortis eius,vnum omnium præ cæteris est insigne maximè,neque enim nascendo,sed moriendo pro nobis,nos à morte redemit:non in cunis iacendo, sed in cruce spiritum exhalãdo, pro peccatis nostris satisfaciens, nos cœlesti patri suo
Col.2. reconciliauit:cruci peccatorum nostrorum chirographum affigens, tulit ipsum de medio ac prorsus de rerum natura sustulit.

Quoniam itaque salus hæc est, & redemptio nostra, quoniam gloria nostra crux
Gal.6. Christi est,triumphus noster crux Christi est,spes omnis,& fiducia nostra, sola crux est Domini nostri Iesu Christi,ad tantũ hoc crucis & mortis beneficium commemorandũ,sancta mater Ecclesia non vtcunq;, verùm diligenter præparatis fidelibus suis, accedẽdum esse putauit. Atq; illud imprimis æquũ esse duxit, vt socij Christi passio-
Societas passionum Christi. nũ esse conaremur,si volumus esse socij cõsolationis, quã cum illo resurgentes,& in
2.Tim.2. cœlum ascẽdentes accepturi sumus. Nam nisi commortui fuerimus,non cõuiuemus:
Rom 8. nisi sustinuerimus,non cõregnabimus. Cõpati necesse est, si quis conglorificari vult.
Luc.24. Nã & Christum pati priùs oportuit,atq; ita intrare in gloriam suam. At rectè quidẽ
Communicare passionibus Christi quid sit. communicare Christi passionibus intelligitur, qui pro nomine illius quosuis cruciatus,deniq; mortem ipsam perferre,si res ita postulet animo prõpto semper est,& parato. Rectè præterea compati & commori ille dicitur, qui desijt à peccatis, vt iã non
2.Cor.1. desiderijs hominum,sed voluntate Dei,quod reliquũ est in carne viuat temporis.
Philip.3.
1.Pet.4. Cæterum ad hæc perficienda,impedimento plerumq; caro est maximè, quæ spiri-
Quadragesimæ ieiunium ad quid. tui aduersatur,vt non quæ volumus,illa faciamus:Hæc itaq; domanda est abstinẽtia, quò facilius crucifigi possit cum suis vitijs & concupiscentijs. Nam sicut equis fero-
Gala.5. cientibus,& sessori minus iã obtemperantibus,pabulũ subducitur,& pro auena fœnũ datur:ita carni nostræ,ob succi et spirituũ abundantiã spiritui rebellãti subduci alimoniam,& eiusmodi suppeditari ciborũ genꝰ expedit, vnde quàm minimũ animo sessori suo recalcitret:vt castigato corpore,&in seruitutẽ redacto,vegetior ac liberior
1.Cor.9. animꝰ diuinis laudibꝰ insistat,diuinæq; voluntati se tantò facilius attẽperet. Cùm eñ
2.Cor.4. qui foris est noster homo corrumpitur, tum is,qui intus est,renouatur de die in diẽ:
Sap 9. quantò plus conficitur quotidianis laboribus & ieiunijs exterior nostri pars corpus,tantò interior nostri pars,& ea potior animus, deficiente corpore graui suo aduersario vegetior,ac valentior,& aptior efficitur ad hoc,vt Deo vacare,& illius volũ-
Mat.4. tati obsecũdare queat. His itaq; causis adducta mater Ecclesia,quò,quæ nobis in mo-
Hebdomadæ sanctæ obseruatio & encomiũ. vide apud Chrysost. hom. 30. in Genes. Cor.6. ra plerunque sunt,carnis desiderijs vacui,vacare melius tanti beneficij contẽplationi possimus quadraginta dierũ ieiunium instituit. Neq; id sine exemplo seruatoris nostri Christi,qui & ipse quadraginta dies in deserto ieiunasse legitur:vt obiter etiam illud in memoriã nobis reuocet,quomodo ille,cuius beneficio nobis cõtigit, vt explere famem,vt saturi esse queamus,nostra causa esurire dignatus est.

Posteaquàm verò ventum est ad finem quadragesimæ,ad hebdomadam illam,quã iure merito sanctam vocamus,quod in ea repræsentatur nobis Christi passionis mysterium,per quã abluti,sanctificati,iustificati sumus,tũ vero maiore studio in eas res omnes incumbi voluit, quas ad frenãda desideria,atq; ad auertendũ animum ab om-
Epiph.li.3.hæresi.75. ni rerum terrenarum cura pertinere putauit. Hinc ille mos quondam à plurimis,nũc vero à paucis,quorũ ardẽtior est pietas, obseruatus quẽ etiã sua ætate scribit obserua-
Esus siccorum. tũ fuisse Epiphanius:quod humi cubabatur,quod afflictiões tolerabãtur,quod sicca dũtaxat edebãtur,quod precationes, vigilæ,ieiunia seruabãtur,atq; oẽs animarũ salutẽs per sanctas afflictiões exquirebãtur. Vacabatur ab omnibꝰ sæculi negocijs,ne, neque alia in re per totam illam hebdomadã,quàm in contemplatione summi illius beneficij,quod nobis in ara crucis dominus noster IESVS Christus,idem & sacerdos & sacrificium,conferre dignatus est, mentes & cogitationes hominum defixæ fuerunt,quo singulari & inæstimabili beneficio,quoniam peccatorum remissionem,fuso pro nobis Christi sanguine, consequuti sumus, tum vero sedulo facere omnes
Confessio auricularis. omnia iussit Ecclesia, quo tanti beneficij fructum consequi possent: quem quoniam adipisci non licet,nisi ijs,qui peccata sua,quæ tantis Christi cruciatibus causam
Esai.38. dederunt, in amaritudine mentis suæ recogitant,qui detestati ea,odium eorum con-
Mat.18. cipiunt, ac iusto propterea dolore affecti,profusis lachrymis ea sacerdoti Dei mini-
Ioan.20 stro,cui ligandi,soluendique potestas à Deo data est,enumerando recẽsent, eiusq; mi-
Absolutio à quo & cuius virtute fiat. nisterio, virtute vero ac merito passionis & mortis Christi ab illis absolui,ac Deo patri,quem toties tam grauiter offenderunt, reconciliari ea qua par est animorum submissione petunt,vt hoc quoque sub id tempus à fidelibus fieret,instituit:quo cõmo-

neſaceret illos, non niſi paſsionis & mortis Chriſti merito peccata remitti.

Hoc non contenta, ſimul ſtatuit, vt huius peccatorum remiſsionis, & cum Deo pa- *Communio ſeu*
tre reconciliationis pignus acciperent, quò tanto magis certi de ea reddi poſſent: ad *ſacra Synaxis.*
viuum & viuificum Chriſti corpus & ſanguinem ſumendum, & poſteaquam pecca-
ta ſua confeſsi, atque ab eorum nexu ſoluti eſſent, accederent: quò ſicut ipſe vna ca-
ro nobiſcum, ita nos viciſsim caro vna, & ſpiritus vnus cum ipſo efficimur, atque il-
lius corpori coniungimur.

Quoniam vero & in ſacramento hoc, & quoties memoria dominicæ paſsio- *1. Corint. 6.*
nis recolitur, ſicut ſæpè iam anteà commemorauimus, reconciliationis illius admone- *Reconciliatio*
mur in cruce peractæ, qua nos, qui inimici eramus, per mortem ſuá Deo patri Chri- *inimicorum.*
ſtus reconciliauit, fas non eſſe putauit mater Eccleſia, qui reconciliationis huius me- *Rom. 5.*
moriam agerent, vt ij ſimultates aliquas gererent, ac odijs inter ſe mutuis flagrarent.
Quamobrem & illud inſtituit, vt in hac præcipuè ſancta hebdomada, priuſquam ad
ſumendam ſalutarem illum cibum fideles accederent, qui Sacramentum eſt pietatis,
myſterium pacis, ſignum vnitatis, vinculum charitatis, confiterentur alterutrum pec- *Iacob. 5.*
cata ſua, ſimul veniam peterent, darentque viciſsim. Quod qui ſecus facerent, quique
implacabile odium erga proximum retinerent, ij grauius etiam quam ipſi Iudæi fla- *Hebræor. 6.*
gitium deſignarent, rurſus crucifigentes ſibimetipſis filium Dei, & oſtentui habẽtes,
vt merito à ſacris arcendi, quin etiam è piorum cœtu homines impij, neque digni, qui
Chriſtianorum appellatione gaudeant, exterminandi ſint.

Et quoniam duplex eſt pœnitentia, priuata vna, publica altera, ſicut ſuo loco fu- *Pœnitentia duplex publica & priuata.*
ſius dicetur: illam quidem quocunque die fieri permittit Eccleſia, hanc autem alterá
ſtatam ſolennem non exiſtimauit, niſi feria quinta ſanctæ hebdomadæ peragi opor- *Epiſcopi & ſacerdotes Chriſti legati.*
tere. Eſt quidem ita, quod omni tempore fungi debent Epiſcopi legatione ad recon-
ciliandos peccatores de qua loquens Apoſtolus, cum dixiſſet, Deus erat in Chriſto
mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum, & poſuit in nobis ver- *2. Cor. 5.*
bum reconciliationis: protinus adiũxit: pro Chriſto ergo legatione fungimur, tan-
quàm Deo exhortante per nos. Obſecramus pro Chriſto, reconciliamini Deo, viſum
eſt tamen, vt iſto potiſſimum die legationis hoc munere fungerentur, quò ſummus *Hebræor. 9.*
pontifex noſter Ieſus Chriſtus aſtitit vultui Dei pro nobis in multitudine miſericor-
diæ ſuæ, & ſemel Sacerdotij ſecundùm ordinem Melchiſedech officio perfunctus, cũ *Pſalm. 109.*
ſacrificium incruentum corporis & ſanguinis ſui ſub panis & vini ſpeciebus in vl- *Matth. 26.*
tima illa cœna Deo patri obtuliſſet, ac eiuſdem corporis & ſanguinis Sacramentum
ſub ijſdem ſpeciebus poſt factá oblationem ſuis diſcipulis tradidiſſet, paulo poſt vt
ſacerdotio ſecundum Aaron finem imponeret, poſteaquam nouum illud inſtitue- *Ephe. 5.*
rat, ſacrificium pro nobis cruentum factus eſt, ſemetipſum tradens oblationem &
hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: capi ſe, ligari, conſpui, flagellari, varijs probris af- *1. Pet. 3.*
fici, ac poſt multos grauiſſimos cruciatus ſibi illatos, tãdem ſe in crucẽ agi paſſus, at-
que ibi pro nobis iuſtus pro iniuſtis mori dignatus eſt. Quam autem ob cauſam li-
gata eſt miſericordia? niſi vt miſeros peccatores à nexu peccatorum ſuorum ſolueret
pœnitẽtes. Quam ob cauſſam vita mori pro impijs, & mortis æternæ reis dignata eſt?
niſi vt, ſicut iam toties dictum eſt, propitium nobis & placatum patrem ſuum red- *Rom. 3.*
deret, apud quem propitiator nobis factus eſt Chriſtus in ſanguine ſuo.

Quamuis igitur à diuitijs bonitatis Dei nullum tempus vacat, hoc tamen tempus
ad reconciliandos grauioribus flagitijs obrutos, viſum eſt maximè accommodum,
quo ſemotis alijs curis omnibus, ac poſtpoſitis quibuscunq; ſeculi cogitationis per
Chriſtum in cruce factæ contemplationi vacatur, quo remiſſionis peccatorum no-
bis per mortis illius meritum obtentæ memoria refricatur: nulli vt iam quamlibet
grauibus preſſo criminibus dubitare fas ſit, quin qui proprio filio ſuo non pepercit, *Rom. 8.*
ſed pro nobis omnibus tradidit illum, is nũquam ſit cõmiſſurus, quin ſimul cum illo
ſit nobis donaturus omnia, ſit conceſſurus veniam & indulgentiam peccatorum no-
ſtrorum omnium: cùm præſertim ob hoc ipſum, eum tradiderit. Quandoquidẽ per *Eſai. 53.*
prophetam teſtatur, quod non ob aliam cauſam niſi propter ſcelus populi ſui percuſ-
ſerit eum.

Hinc perſpicuum cuiuis eſſe poteſt, quod non ſatis habuit Eccleſia commonefe- *Paſsionis Chri-*
ciſſe nos, paſſi, crucifixi, mortui Chriſti, ſed ſimul indicare voluit, quem eſſemus fru- *ſti fructus.*
ctum ex hac illius paſsione & morte conſequuti, nimirum peccatorum remiſsionẽ,
& cum Deo patre cœleſti reconciliationem.

Quod in die Parasceues rectè deploraretur Christi passio.

CAPVT. V.

QVA quidem ex re, & si gaudere nos æquum est & exultare, quod in cruce salu-
tem nostram operatus est CHRISTVS, non fine caussa tamen gaudium
istud in aliud tempus differendum, sanctam verò hebdomadam hanc omnem, præ-
parasceues luctus. cipuè verò diem Parasceues in mœrore, luctu, lachrymis consumendam esse cen-
suit Ecclesia. Gloriari quidem nos oportet in cruce domini nostri Iesu Christi, atque
Gal. 6. ingentem ex eo consolationẽ accipere, quòd nos dignos iudicauerit, quos non cor-
ruptibilibus auro & argento, sed precioso sanguine suo redimeret: Verùm sunt,
1. Pet. 1. quæ nos impediunt, quò minus, quo die redemptionis hoc nostræ mysterium cele-
bramus, gaudere & exultare queamus. Vetat enim hoc nostræ culpæ conscientia.
Mortis Christi quo ad nos causa. Nos enim sumus qui passioni, qui cruci, qui morti eius causam dedimus, nos illius
plaga doloris, nos illius culpa sumus occisionis: Nam ille, quę nõ rapuit, exoluit. Tra-
ditus est propter delicta nostra: Vulneratus est propter iniquitates nostras: attritus est
Psalm. 68. propter scelera nostra. Nõ ille sua, quę nulla habuit, sed nostra peccata pertulit in cor
Rom. 4. pore suo super lignum. Meritò itaque gemitus edimus, meritò lachrymas fundimus
Esai. 53. propter peccata nostra, quę tam grauia fuerunt, vt nisi morte Christi expiari non po
1. Pet. 2. tuerint. Tum autem ipse Christus noluisse videtur eo die nos gaudere, quo cruciatus
hos nostra causa pertulit. Sic enim dixit: Amen amen dico vobis, quia plorabitis &
Ioan. 16. flebitis vos, mũdus autem gaudebit: vos autẽ contristabimini, sed tristitia vestra ver-
tetur in gaudium. Quin etiam exemplo probabili confirmat, huic tantę rei tristitiam
cõuenire. Mulier, inquit: cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora eius: cùm autem
peperit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudium quia natus est homo
in mundum. Mulieri comparat Ecclesiam suam, quę quia Christum diligit, quem ex
2. Thess. 2. Deo patre genitum in nostram naturam suscepit, rectè hoc die Parasceues moriente
Apoc. 12. illo, & per mortem quasi per partum in vitam æternam & in immortalitatis gloriam
exeunte, tristitiam habet, & dolet, vt in vtero habens, & clamat parturiens. Quoniam
verò postquàm resurrexit æterno suo regno natus, gauisi sunt discipuli viso domi-
Ioan. 10. no, sicut ipse dixerat: Iterũ autẽ videbo vos, & gaudebit cor vestrũ, & gaudiũ vestrum
Ioan. 16. nemo tollet à vobis, perpulchrè perfecta est mulieris, quę præmissa fuerat, similitudo,
quæ postquàm peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est
homo in mundum.

Quare nõ sunt audiendi, qui Christi mortẽ lugubrẽ esse nolunt, & eam deplorari
vetãt. Nam etsi preciosam illã & gloriosam esse libenter confitemur, vt quæ mortẽ, &
1. Corint. 15. mortis destruxit auctorem, non continuo tamen non est ipsa lugubris & fidelibus
Hebreor 2. deflenda, pro quorum salute spontè Christus illã exhibuit: Alioqui periculum est, ne
Isaie 53. de nobis quoq; per prophetam suam Christus cõqueri videatur: Sustinui, qui simul
Ioan. 10. cõtristaretur, & nõ fuit, & qui cõsolaretur, nõ inueni. Cùm præsertim per Zachariam
Psalmo. 68. prædictũ sit, quòd dolebũt super eũ, sicut doleri solet in morte primogeniti. Nõ gau
Zach. 12. deamus itaq; tũ, quãdo mũdus gaudebat, quando Christũ Iudæi crucifigẽtes exulta-
bant: & morienti insultabant. Non vociferemur cum insanis illis & odio furenti-
bus, crucifige crucifige illum: sed cũ Maria matre Iesu, cuius tũ animã doloris gladius
Luc. 23. pertransiuit, cumque sanctis Apostolis, quorum ingens luctus mentes occupauerat,
Luc. 2. diem, quo Christi crucifixi fit memoria, in fletu & planctu transigamus: gaudium
verò nostrum in id vsque tempus differamus, quo ipsi quoque gauisi sunt discipuli
viso domino: Differamus lætitiam nostram in perendinum diem, quo Christus deui
Ioan. 20. cta morte resurrexit propter iustificationem nostram. Tempus flendi, dicit Sapiens,
& tempus ridendi: tempus plangendi, & tempus saltandi. prius flendum est, vt exul-
Rom. 4. tare posteà liceat. Euntes ibant & flebant, dicit propheta, mittentes semina sua: ve-
Ecclesi. 3. nientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Beati flentes, ait
Psalm. 125. Christus, quoniam ipsi ridebunt. Quando cantantur nobis lugubria, plangamus, vt
Matthe 5. cùm tibijs cantatum fuerit, exultemus. Fleamus cum flentibus Apostolis, & cum ijs-
Luce. 7. dem gaudentibus gaudeamus: neque cum perfidis Iudæis commune quicquam ha-
Rom. 12. beamus, Christo passo exultantibus, atque illi acerbè insultantibus. Hunc morẽ iam
inde ab ipsis Apostolorum temporibus semper obseruauit sancta mater Ecclesia, si-
Actor. 14. mul docens fideles suos, quòd per luctum peruenitur ad gaudium, quod per multas
tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

Vidimus libellum quendam, qui inscribitur: Fragmenta Caroli Magni, in quo inter cætera est etiam fragmētum quoddam incerti auctoris. Ibi tractatur hæc quæstio: Cur sanctorum dies, quibus de hoc sæculo migrauerunt, solenniter & cum magna exultatione celebremus, adeo vt in ipsis, abstinentiæ aliquanto rigore laxato, paulo remissius viuamus, diem verò passionis Christi, quo de hoc mundo per mortem trāsijt, in magna afflictione & carnis maceratione, cordisque contritione iubeamur celebrare, quem oporteret tanto festiuius atque alacrius coli, quanto constat Christum sanctorum omnium meritum transcendere.

De gaudio dominicæ resurrectionis.

CAP. VI.

QVamobrem ad iucundam illam resurrectionis Christi solennitatem prius nos peruenire noluit, quàm essemus conuersi ad Dominum in toto corde nostro in ieiunio, & fletu, & planctu. Etiam carnalibus hac in parte prouisum esse cupiebat, qui cùm non facilè possint mentis oculos ad ea videnda, quæ sunt spiritus, attollere, nisi vi maiore corporaliter accidentium causarum excitentur, causas, quibus id perfici posset, peruestigauit. *Resurrectio Christi. Ioel. 2.*

Quare ieiunium quadraginta dierū, quod pro decimis anni totius offertur Deo, sic disposuit, vt ante sacratissimam Paschatis noctem nullo modo rumperetur à pijs. Ita fit, dum per abstinentiam corpus atteritur, nec aliūdè laxatio, nisi ab hac Pascha li nocte speratur, vt hæc beata nox etiam à carnalibus tanto maiore cum expectatione & gaudio excipiatur, & antequam veniat sic omnes quadragesimæ dies, qui sunt interiecti, tanquàm diurna viatoris itinera, magno cum desyderio ad constitutum locum properantis, quotidie penè diligenter computentur. *Quadragesima.*

Hac ratione dulcis omnibus hæc solennitas, chara omnibus, desyderabilis cunctis efficitur, Sicut lux in tenebris ambulantibus, sicut fons de petra salientis aquæ, sitientibus, sicut quòd fixit Deus tabernaculum peregrinantibus. Hic igitur tempus iā est lætitiæ, hic exultamus omnes gaudio, memoria nobiscū repetentes, quantū pro nobis preciū Christus persoluerit, per quod peccatorū nostrorum remissionem cōsequuti & à durissima captiuitate redempti sumus. *Ioan. 1. Ioan. 4. Heb. 8.*

Quo magis autem absolutū sit gaudium nostrum, passioni & morti Christi resurrectionem quoque semper adiungimus, quæ nostræ causa est iustificationis. Nam sicut traditus est Christus propter delicta nostra, ita resurrexit propter iustificationem nostram. Vnde colligere licet, quòd qui iustificationem nihil aliud esse volunt, quàm peccatorum remissionem, & cum Deo patre reconciliationem, hi toto (quod aiunt) cœlo errant. Neque enim in hac sola re cōsistit iustificatio, si vetus homo noster exuatur, necesse est insuper indui nouum, qui secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia veritatis. Non satis est veterem Adam eiecisse, nouum etiam Adam præterea Christum complecti necesse est: Non tantùm peccato moriēdum, sed viuendum est etiam Deo in Christo Iesu. Non sufficit à peccato liberari, seruos etiā oportet fieri iustitiæ, non commori tantū, hoc est, defungi peccatis, verùm & resurgere cum Christo opus est. Istud itaque merito Christi passionis nobis obtigit, quòd sumus mortui peccatis, quòd vetus noster homo crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus peccato. Verùm hoc satis nō est: Necesse est præterea, vt quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos fide accensi, simul cū eo resurgentes, in nouitate vitæ ambulemus, parati omnia & facere & pati pro ea fide, quam ipse tradidit, quam in symbolo postea comprehenderunt Apostoli. Quòd certi simus, tametsi propter eam fidem corpus nostrum occisum fuerit, nihilominus facturum Deū, vt suis promissis maneat, vtque excitet & nos, sicut excitauit Christum in vitam æternam. Atq; hoc est, quod vocat Paulus iustificari, post adeptam peccatorum remissionem, in eiusmodi vitæ nouitate ambulare. Crucifixus itaque Christus est, vt in cruce veteris hominis occasum ostenderet. Resurrexit autem, vt in vita sua vitæ nostræ nouitatem demonstraret. Duplicatur itaque gaudium hoc die nostrum, quòd non solùm abolita sunt peccata nostra per mortem Christi, verumetiam illius resurrectio documento nobis est & exemplo, quomodo mortui per illum pristinis culpis mox vnà cum illo & per illum in nouam vitam resuscitati, deinceps iustitiæ viuamus, quam illius beneficio consecuti sumus. *Rom. 4. Iustificatio quæ includat. Ephe. 4. Rom. 6. Rom. 6. Spes resurrectionis nostræ. Iustificari apud Paulum quid sit.*

Hæc itaque duo sancta mater Ecclesia præ cæteris inculcanda suis fidelibus, nec ferè abinuicem separanda esse duxit, tanquàm ad salutem apprimè necessaria. Nam cũ & illud credere necessarium sit ad salutem, Christum & verum hominem & verum Deum fuisse: verum hominem declarat paßio & mors, neque enim potuit pati & mori: nisi homo, verum Deum declarat resurrectio: neque enim potuit sua ipsius virtute à mortuis resurgere, nisi Deus. Quamobrem non satis habuit in die Parasceues mortis, in die Paschæ resurrectionis Christi memoriam celebrasse, quin per totũ annum vertentem vtriusq; nobis memoriam singulis hebdomadis renouet. Nã quod à Christianis feria quarta & sexta ieiunatur, illam rationẽ reddi scribit Augustinus, quòd consideraro Euangelio, ipsa quarta sabbati, quam vulgò quartã feriam vocant, consilium reperiuntur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi, die autẽ vno interiecto, cuius vespere Dominus Pascha cũ discipulis manducauit, qui finis fuit eius diei, quam vocamus quintã sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextã sabbati, feriam sextam vulgò vocant, qui dies paßionis eius manifestus est, pertinebat. Tertius autem dies pòst resurrectioni dicatus est, qui proptereà dominicus etiã vocatur, quòd in eo Dominus à mortuis resurgens, verè se Deum & Dominũ esse declarauit. Quare non solo die Paschatis, verùm singulis dominicis diebus processionem peragi videmus, quâ repræsentatur Apostolorum processio, qui iuxta Christi præceptum iuerunt in Galilæam, vt ibi viderent Dominum à mortuis resurgentem & Hierosolymam inde postea redierunt. Sic ergò duos articulos hos docuit nos Ecclesia, vnum de passo crucifixo, mortuo, & sepulto Christo, alterum de eo, quo modo tertia die resurrexit, qui quo magis insigerentur memoriæ nostræ, singulis hebdomadis eorum commemorationem sextis ferijs, & diebus dominicis renouari voluit.

Ieiunium quarta & sexta feria. August. ad Casulanum epistola. 86. Mat. 26. Processio dominicalis quid significet. Dominicus dies vnde dictus. Matth. 28.

De Ascensione Christi, deq; extremo iudicio.

CAP. VII.

Sicut autem quadraginta dies ante dominicam resurrectionis in omni abstinentiæ, continentiæque genere traducendos, ita deinceps iam quinquaginta diebus ieiunia censuit esse relaxanda: vt ad festum vsque Pentecostes non ieiunaretur à cibis, quod est mœrentiũ: sed in Domino gauderetur. Illud etiam subiecit quasi sub oculos nostros, quomodo quadraginta dies cum suis discipulis versatus est, quibuscũ etiã cibum interdum capere visus est dominus noster Iesus Christus, quo magis fidem faceret suæ resurrectionis, postea videntibus illis eleuatus, & in cœlũ assumptus est. Poterat quidem celerius in cœlum ascendere, sed quoniam non quæ sua, sed quæ nostra sunt, quæsitum venerat (descenderat enim propter nos homines, & propter nostram salutem) quo magis claram restatamque cunctis resurrectionem suam redderet, atque omnem ex omnium animis de ea dubitationem tolleret, tantisper in terris commorari, ascensionisque suæ gloriam in quadragesimum diem differre dignatus est.

Inter Pascha & Pentecosten nõ ieiunatur. Ascensio Christi. Act. 1.

Nulla autem res æquè spem nostram erigit, atque gloriosa hæc Christi ascensio. Nam paßio illius charitatem in nobis accendit, quam cùm ille summã erga nos declarauerit (nam dilectionẽ hac maiorem habere potest nemo, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis, quã tamen maiorem habuit ille, qui posuit pro inimicis) fieri non potest, quin mutuo illius amore inflammemur, qui prior nos tantoperẽ dilexit. Resurrectio vero Christi, non modo de diuinitate ipsius, verum & de nostræ carnis resurrectione fidem nostram confirmat, & roborat. Sic enim credimus, quod Iesus mortuus est & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt, per Iesum adducet cum eo. Ascensio porro spem lætificat, quam firmam habemus & indubitatam, quo caput nostrum præcessit, eo nos, qui sumus ipsius membra, sequuturos: cùm præsertim promissum eius habeamus, qui fallere nescit, vbi fuerit ipse, ibi futurum & ministrum.

Ioan. 15. 1. Ioan. 3. Paßio Christi charitatem in nobis accendit. Resurrectio fidẽ confirmat. 1. Thess. 4. Ascensio spem lætificat.

Sed ita nos in spẽ erigit ascensio, ne prorsus tamen securos & oscitantes esse permittat. Nam eodem ipso die nobis in memoriam reuocatur, quomodo qui ascendit ad cœlos, & sedet ad dextram patris, inde venturus sit iudicare viuos & mortuos. Cantatur enim in missæ introitu: Viri Galilæi, quid admiramini aspicientes in cœlũ? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cœlum, ita veniet, quemadmodum vidistis eũ euntem in cœlum. Vnde docemur venturum eum eadem forma hominis, in corpore glorificato, quod in cœlum secum detulit, ad iudicandum viuos & mortuos. Cantatur & illud ex Psalmo; Ascendit Deus in iubilo, & dominus in voce tubæ. Atqui in eius-

Ioan. 12. Iudicij diuini commemoratio. Act. 1.

in eiusdem voce tubæ nouissimæ resurgent omnes incorrupti, sententiam iudicis audituri: qui, quos à sinistris collocauerit, eos ad supplicium ignis æterni condemnabit, quos autem à dextris posuerit, eos ire iubebit in regnum suum cœleste. Propterea & in Prosa canitur illud: Iudex cum veneris iudicare seculum, da nobis quæsumus sempiternam requiem in sanctorum gloria.

Psal. 46. 1. Cor. 15. Matth. 25.

Sic ergo gaudio, quod ex ascensione Christi capimus, quæ nos in spem erigit, futurum vt ipsi quoque simus, vbi caput nostrum est, miscere voluit Ecclesia solicitudinẽ, quam simul nobis adfert expectatio terribilis illius iudicij, quò & hunc articulũ, qui extremus est de Christo, ne ignorare possemus. Cuius etiam cõmonefacit nos secunda dominica Aduentus. Nam cùm in prima nos amabilis illius admonuisset, quo venit mansuetus, non vt perderet animas hominum, sed vt saluaret, non vt iudicaret mundum, sed vt mundus per ipsum saluus fieret, in secunda dominica, meminit illius aduentus horrendi, quo qui diuitias bonitatis eius contempserunt, quem recipere redemptorem noluerunt, eum seuerum & inexorabilem iudicem experientur. Atque ita non tam scribendo aut prædicando, quàm oculis quasi rem subijciendo, per certorum dierum obseruationes, absoluit omnia mater Ecclesia, quæ de Christo credere necessarium est ad salutem.

Heb. 10. Prima & secunda dominica Aduentus cuius rei nos admoneant. Zach. 9. Luc. 9. Ioan. 3. Rom. 2.

De Spiritu sancto, de sancta Trinitate, de festo corporis Christi, deq; pompa siue processione, quæ solennis in eo quotannis haberi consueuit.

CAP. VIII.

SED nec eum articulum prætereundum putauit, quo nos in Spiritum quoque sanctum credere profitemur. Nam & is quemadmodũ dudum promissus Apostolis, tandem fit missus quinquagesimo die post quàm Christus resurrexit, festiua solennitate, magnaque cunctorũ hilaritate repræsentar, nunc indicans illud impletum esse, quod à Propheta dictum est de Christo: Ascendẽs in altũ, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.

Pentecoste sancti Spiritus festum. Psal. 64. Ephes. 4.

Quoniam verò & illud credere necessarium est ei, qui saluus esse velit, tres personas vnum esse Deum, sanctissimæ quoque Trinitati festum diem dicauit, quò non solum admoneri populus eius rei, verumetiam è superiori loco doceri posset. Rectè autem octauo die post, quàm Spiritus sanctus esse missus recolitur, festum hoc institutit. Nam antequàm datus esset Spiritus sanctus, confessio Trinitatis celebrata non est, quòd sine dono sancti Spiritus fides illius haberi non potest. Quamuis sanctos Patriarchas & Prophetas Spiritusancto afflatos, non omnino latuisse mysteriũ hoc Trinitatis, è multis scripturæ locis manifestum est.

Trinitatis sanctissimæ festũ.

Quò magis autem illud imprimeretur mentibus hominum, ita vt elabi facilè non posset, instituit fideles Ecclesia iam inde à pueris, simul vt essent è somno expergefacti, vt surgentes è lecto, se cruce signarent, ac verba hæc proferrent, In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, quod ipsum similiter facerent cubitum euntes. Cùm dicerent: In nomine, non autẽ in nominibus, admonerentur vnius Dei, qui quamuis trinus in personis, vnus tamen est in substantia, simul & eius rei cõmonefierent, quòd salutem nostram, quæ crucis beneficio nobis obtigit, tota Trinitas est operata. Nam inseparabilia sunt opera Trinitatis. Pater filio, sicut & ipse filius testatur, calicem passionis dedit: & ipse filius animæ suæ in potestate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & Spiritus sanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui dicit: quod Christus per Spiritũ sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo.

Crucis signatio quando facienda. Ioan. 18. Ioan. 10. Esa. 53. Hebr. 9.

Posteaquàm singula Christi beneficia, quorum in Symbolo fit mentio, diligenter Ecclesia mater nostra statis diebus ad memoriam eorum recolendã instituendis, oculis nostris repræsentauit, visum est etiam illi sacratissimo Christi corporis & sanguinis mysterio celebrando, diem aliquem festum instituere, qui non propterea minore nobis veneratione prosequendus est, quod recentius institutus esse videtur. Vix dum enim anni trecenti intercesserunt, cum Spiritui sancto visum est, Vrbano quarto Ecclesiæ præsidente, dies vt hic festus in orbe ageretur vniuerso, ad eorum fidem illustrãdam, qui sub specie panis, verum corpus & sanguinẽ Christi contineri, profiteri non erubescunt. Constat enim, quod non ita multis ante annis, fuit Berengarius, fuit Petrus Adelhardus, quorum tamen vterque suum hunc errorem reuocauit, fuerunt Hẽriciani & Petrobrusiani, qui de veritate corporis & sanguinis Christi in venerabili Eucharistiæ sacramento, cuius certa semper & indubitata fuit anteà fides in Ecclesiã

Eucharistiæ sacramento celebrando festum decreuit Vrbanus 4. institutum.

primũ

primi dubitationem quandam iniecerunt. Quæ vt omnis ex animis hominum tolleretur, & ne quisquam esset, qui de veritate Christi corporis & sanguinis ambigeret, diem hunc festum instituit, in quo solemnem processionem proxima feria quinta post festum sanctæ Trinitatis, fieri quotannis præcepit, qua testatum fieret omnibus, quotquot sumus fideles & orthodoxi, quod non solùm erubescimus veritatem hanc, quam à Christo docti sumus profiteri, verùm etiam de hoc Euangelio, hoc est, de Christi crucis & mortis annunciatione, præcipuè gloriamur, deq; eo maximè gaudemus & triumphamus. In cuius rei signum, sub visibili panis specie, corpus illud, quod pro nobis in crucem actum, & in mortem traditum est, publica cũ lætitia per forum, perque plateas maximo cum honore circumferimus, ac eam, quæ Christi corpori debetur adorationem præstantes, credere nos Christo dicenti profitemur, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nec Euangeliũ illud erubescere, quo nobis hæc tam gloriosa crux illius & mors annunciatur.

Matth. 26.

Obseruamus autem hoc in prouincia nostra, quod in hac processione, quatuor Euangeliorum initia decantantur ad quatuor mundi partes, vt palàm fiat hoc Euangelium crucis & mortis Christi: in omnibus mundi partibus ab Apostolis & eorũ successoribus fuisse prędicatum.

Euangeliorum initia cur in festo corporis Christi decantentur.

Ac fit quidem huius ipsius rei commemoratio, eo ipso die, qui propriè dies cœnę Domini dicitur. Sed quoniam sub idem tempus, sicut paulò ante fuit à nobis demõstratum, tristis erat anima Dei & seruatoris nostri vsque ad mortem, plorabat mater eius Maria, flebant sancti eius Apostoli, mundus verò gaudebat, non visum est satis esse conueniens, vt eo tempore, cum gaudio crucis illius & mortis memoriam celebraremus, quo Christum Iudæi crucifigentes exultabant, & morienti insultabãt, sed cùm ipsius Christi, tum sanctæ matris eius, cuius animam doloris gladius pertransiuerat, & Apostolorũ eius luctũ ac tristitiã exprimeremus, in mœrore & plãctu dies illos transigẽtes, quibus tam crudeliter in Christi corpus est sæuitum. Itaq; gaudium hoc in illud tẽpus quo gauisi sunt etiam ipsi discipuli viso Domino, differendum esse censuit Ecclesia, vt posteaquàm illa pressura præterijt, posteaquàm à mortuis Christus resurrexit, in cœlos ascendit, & promissum Spiritũ suum sanctum Ecclesiæ misit, quo docente, & sanctæ Trinitatis mysterium, & huius venerabilis sacramenti arcanum, intelligere nobis datum est, tum demum summa cum exultatione, crucis hoc & mortis Christi beneficium recoleremus, deque fructu, quem nobis attulit gaudium nostrùm orbi testatum faceremus vniuerso.

Marc. 14.
Corporis Christi festum cur cum gaudio celebretur.
Ioan 16.
Luc. 2.
Ioan. 10.

Quamobrem nihil est aliud hæc processio, quàm gloriosa quædã Christi crucis & mortis prædicatio, deque superato per crucem diabolo, de morte nostra per mortem Christi deuicta, de remissione peccatorum conciliata, de regni cœlestis hæreditate nobis parta, triumphus quidam & exultatio. Quid autem aliud, quàm hoc est Euangelium nostrum, quod nos non erubescere, cum Paulo profiteri debemus? ac non modò nõ erubescamus, verumetiam cum eodem dicat quisque nostrum: Mihi autẽ absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi. Nihil aliud scire, nihil aliud prædicare nos profiteamur, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis, atque Græcis, Christum, Dei virtutem, & Dei sapientiam. Quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

Processio in festo corporis Christi quid.
Rom. 1.
Gal. 6.
1. Cor. 1. & 2.

Vtinam autem non deessent etiam hoc infelici nostro sæculo, quibus Christi crux & mors (in cuius memoriam diem hunc tam festum agimus, corpus illius pro nobis cruci affixum, & morti traditum circumferentes, & quod nos non pudeat Christi crucifixi, palàm orbi ostentantes) vtinam non deessent, inquam, quibus ea res non esset scandalum, quibus non stultitia quædam videretur, qui veritatem de sui corporis veritate dicentem: Hoc est corpus meum, arguere mendacij non verentur, realem illius præsentiã in hoc venerabili sacramento negantes. Sed ea res nos deterrere non debet, quominus liberè fidem nostram profiteamur.

Semper hoc fuit Satanæ studium, cùm non aliundè salutem nostram pendere videret, quã ex hac iugi Christi crucis & mortis recordatione, vt eam omni studio vellet extinctam, & ex animis mortalium euulsam. Quod ille quantò laborat diligentius, tantò nobis viriliùs illi resistendum, tantò magis immensum hoc Christi beneficium, præ nobis est ferendum. Ac si quis ex nobis quæsierit: Quid est, quod hodie tam festum diem agitis? quòd Eucharistiã ita per forum & plateas circumfertis? quòd

Sathanæ studiũ in abolẽdis Christi beneficijs.

cereorum tantàm vim accenditis? quòd humana voce pſallere non contenti, & cymbalis & tubis, & omni muſicorum inſtrumentorum genere lætitiam quandam ingentem præ vobis fertis? huic reſpondebimus. Hoc eſt Euangelium noſtrum, quod nos non erubeſcere, in quo nos etiam gloriari cum Paulo profitemur. Chriſtus in nouiſſima cœna, ſui corporis & ſanguinis ſacramentum nobis vtendum dedit, vt ſiue manducantes illud ore, & bibentes, ſiue etiam intuentes & fide percipiẽtes, meminiſſemus hoc eſſe corpus illud, quod pro nobis in mortem traditum, hunc eſſe ſanguinẽ illum, qui in peccatorum noſtrorum remiſsionem fuſus eſt. Huius itaque Chriſti crucifixi pro nobis & mortui corpus, ſub illa ſpecie, qua ſuis illud Apoſtolis in cœna nouiſsima dedit, omnibus oſtẽdamus, illud quàm maximè veneramur & adoramus, in eo & de eo gloriari nos profitemur: de morte deuicta, deque diabolo ſuperato triumphum agimus, ac Deo patri cœleſti gratiam habemus, qui per crucem & mortẽ filij ſui, remiſsionem nobis peccatorum noſtrorum, in filios ſuos adoptionem, & regni cœleſtis hæreditatem contulerit. Quorum omnium beneficiorum memoriam, quanto maiore ſtudio per membra ſua Satanas abolere conatur, tanto nos diligẽtius eam, & dierum obſeruationibus, & ſignis, ac imaginibus, & geſtu, & habitu, & omni cæremoniarum genere, repræſentari cupimus: hunc verò diem, propriè tanto beneficio, cum lætitia & triumpho celebrando, conſecratum habemus.

Ad hunc modum ſi quis nos interrogauerit, reſpondebimus, ſimul fratres noſtros admonebimus, vt oſtendant, ſe non erubeſcere Euangelium, ſe non erubeſcere crucẽ & mortem Chriſti, cuius memoria, cum gaudio & triumpho celebratur in hac ſolenni pompa. Nam quem huius Euãgelij, quem crucis & mortis Chriſti pudet, is quiduis potius, quàm Chriſtianus dici meretur, nec eſt, quod ſe peruenturũ ad ea præmia ſperet, quæ Chriſtus non alijs promiſit, quàm his, qui ſuam omnem fiduciam in crucis & mortis ipſius merito collocatam habent. Qui me erubuerit, dicit Chriſtus, hũc filius hominis erubeſcet cùm venerit in maieſtate ſua. Omnis autem qui confitebitur me coràm hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo, qui in cœlis eſt. Confiteamur itaque Chriſtum, non ſola fide, verùm & ore, hoc eſt, externis iſtis ritibus & cæremonijs, quibus maximè fides illius illuſtratur, & crucis hoc illius & mortis beneficium, ſumma cum animi deuotione, veraque cordium lætitia celebremus. *Rom. 10.*

Hæc eſt fides Catholica, quam, vt paulò ante diximus, non ſcribendo neque prædicando modò, verumetiam annum vertentem ita diſtribuendo, dies vt certi cõſtituerentur, quibus quaſi ordine ſinguli articuli eorum præcipuè, quæ de Chriſto cognoſcenda ſunt, non tam auribus, quàm oculis fidelium exponerentur, ſitiens noſtræ ſalutis mater Eccleſia, nos fideliter docere ſemper eſt conata, quod in eo ſalutem noſtram agi, ſciret.

Quod dictum Apoſtoli, dies obſeruatis & menſes, nihil aduerſatur obſeruationi dierum, quæ fit in Eccleſia.

CAP. IX.

NEque verò defuerunt, qui ſanctæ matris noſtræ ſanctum hoc inſtitutum reprehenderent, quod Iudaicas quaſdam obſeruationes amplexos eſſe fideles dicerent. Obiectum eſt etiam ante mille ducentos annos, quod nunc ab ijs, qui pridem ſopitas hæreſes ſuſcitauerunt, obijci nobis audimus: Dies obſeruatis & menſes, & tempora, & annos. Sed ijs iam pridem ab Origene, atq; Epiphanio Græcis, ac Hieronymo, atque Auguſtino Latinis, ita reſponſum eſt, ſatis vt eſſe confutati videantur. Neque enim exiſtimandum eſt, ignoraſſe matrem Eccleſiam, vel nunc etiã ignorare, quod omnes dies æquales ſint, quodq; non die Paraſceues crucifigitur, neque die dominico reſurgit Chriſtus, quodque nullus dies atque adeo nulla ſit hora, qua non rectè paſsionis illius & reſurrectionis, ac aliorum quorumcunque beneficiorum fiat recordatio. Quamobrem receptus Eccleſiæ mos, quo ſingulis Chriſti beneficijs recolendis, certos dies inſtituit, nihil habet cum Iudæorum ſuperſtitione cõmune. Nam illis non eſt fas quouis tempore ieiunare, agnum immolare, Pentecoſten agere, tabernacula figere: nobis verò quotidie ieiunare, quotidie agnum immaculatum & offerre Deo patri, & oblatum manducare, quotidie licet ſimul omnia Chriſti beneficia repræſentare.

Dierum obſeruatio.

Con Celſum li. 8. Epipha. hær. 75. Hiero. in 4. cap. ad Galat. epiſt. 119. cap. 7

Quoniam verò ſæculi curis nimiò plus plerique omnes immerſi ſumus, neque aut orationibus, aut gratiarũ actionibus, Deique beneficijs recolẽdis, perinde vt oporteret vacamus, quid faceret ſitiẽs noſtræ ſalutis mater Eccleſia? permitteretne tantorum

Chri-

Matth. 13.
Dierum obseruationis causa apud vulgum.

Christi beneficiorum interire memoriam? quæ quamuis in Ecclesijs prædicatur è superiore loco, tamen verbi Dei semen à spinis nō rarò suffocatur. Non potuerunt hoc ferre plena charitatis illius erga nos viscera, cùm præsertim salutem in eo nostram agi videret. Cùm itaque cerneret adduci non posse liberos suos, vt quotidie ieiunarent, quotidie orarent, quotidie Christi corporis & sanguinis commuoionem perciperet, ac in iugi beneficiorum eius meditatione versarentur, fecit illa, Deo & piorum omnium consensu approbante, fecit autem sancti Spiritus docta magisterio, certos vt dies institueret, qui præ cæteris tantorum cōmemoratione beoeficiorum essent insignes, quibus ad officium fideles reuocarentur, ac munere suo curis alijs vacui diligentius fungerentur: non aliud spectans hac dierum præscriprione, quàm vt & admonerentur eorum, quæ Deus pro sua ineffabili bonitate, tam plena manu cōferre dignatus est, & sepositum tamen tempus aliquod haberent, quo diligentius eorum contéplationi vacare liceret. Sic illa à Paulo edocta, omoibus facta est omnia, vt omnes lucrifaceret, & qui oon possent adhuc solidum cibum capere, quod is perfectorum est, eos minimè negligēdos, verùm tanquàm paruulis lac eis porum dandū esse putauit.

1. Cor. 9.
Heb. 5.
1. Cor. 1.
Missæ ratio semper eadem.

Quò manifestius autem fiat omnibus, quòd Ecclesia nullum nouit dierum discrimen, vel ex tremendo sacrificio (quam Missam vocamus) cuiuis id colligere licebit, in qua natiuitatis, passionis, mortis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, & Spiritus sancti missionis beneficia, nullo non die simul omnia celebrātur per totum terrarū orbem, quàm latè patet Christiana teligio, nulla prorsus varietate. Etsi enim verba mutari videmus, idque in ijs tantùm, quibus ad sacrificiom hoc mentes præparantur, cuius generis sunt, Introitus, Collectæ, Epistola, Graduale, Euangelium, Offerenda, Commuoio, significariones tamen manent eædem. Quæ verò liturgiæ potissima pars est, & io quo vis tota consistit, Canon, idem perpetuò legitur: vbi ad eundē semper modum præcipuorum Christi beneficiorum simul omnium fit commemoratio, nihil vt ab Euangelio Missa differre videatur: quin ipsum potius Euangeliū & breuis quædam credendorum omoium non tā explicatio, quàm quasi sub oculos subiectio, ac fidelium ad recollendum præcipuè passionis illud immensum beneficium fit excitatio. Quod ita repræsentatur in hoc sacro: vt rectè à Cypriano dictum sit, passionem esse Domini, sacrificium quod offerimus.

Missa ab Euangelio nihil differt.
Cyp. lib. 2. epist. 3.

Ex ijs itaque, quæ peraguntur in hoc sacro, facilè cuiuis perspicuum esse potest, quòd quotidie Christi natalem, quotidie Parasceuen, quotidie Pascha, quotidie in cœlum ascensionem, quotidie Penrecosten celebrat Ecclesia. Sed quoniam hæc nō ita attenduntur ab omnibus, rudioribus præsertim, qui minores etiam vocantur ad eorum quoque captum cōmunis nostra marer Ecclesia demittere se dignata est, certis diebus instituendis, quibus eorum attentionem excitaret. Quare nihil est, quòd nobis Iudaismum quisquam obijciat, qui non aliud hac dierum obseruatione, quàm Christi beneficiorum conseruare memoriā, & ea rudibus etiam inculcare cooamur, nemo vt sit, qui ignorantiam prætendere queat.

Quomodo præcipuè Christi passionis beneficia varijs modis Ecclesia rudibus inculcare conata est, ac primum de signo Crucis.

CAP. X.

NEque verò finibus ijs circumscripta fuit anxia de salute nostra matris Ecclesiæ cura & solicitudo: non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituendis inculcasse, quæ de Christo credenda sunt, maximè verò, quæ summa credendorum est omnium, ineffabile Christi passionis mysterium: etiam signis id repræsentare voluit oculis fideliū, vt nemo tam esset rudis, quin illud cognoscere posset.

Dyonis. de cœlesti Hierarchia parte 2. ca. 2.
Lib. 8. cap. 13. constitutio. apost.
Martia. in epist. ad Burd. cap. 8.
Tertull. Crucis signatio vbique adhibenda.

Hinc est ille cruce signandi mos, quem ex Apostolica traditione peruenisse ad nos vel ex eo satis apertè colligere licet, quod ipsos etiam Apostolos illo crebrius vsos, qui fuit æqualis ipsorum, Abdias res eorum gestas scribens testatur. Meminit & Dionysius Pauli discipulus moris huius cruce signandi, signíque vitalis vocat impressionem. Clemens verò pontifex inquit: Tropheo crucis consignans in fronte dicat, &c. Quin & Martialis Lemouicensis Episcopus, quem vnum è septuaginta Christi discipulis esse volunt, monet Burdegalenses, vt crucem Domini semper in mente, in ore, in signo teneant. Crux enim Domini, inquit, armatura nostra inuicta contra Sathanam est. Et qui non multum fuit à temporibus Apostolorum remotus Tertullianus. Ad omnem, inquit, progressum atque promotum, ad omnem aditum & exitum

tum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mésas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque nos conuersatio exercet, frontem Crucis signaculo terimus. Ex quibus verissimũ esse constat, quod apud Basilium legimus, Apostolicam hanc esse traditionem. Quem secutus beat⁹ Ephrem cùm admonuisset suos fratres, vt postes suos preciosa ac viuifica cruce coronarent. Pingamus, inquit, in ianuis, atque in frontibus nostris, & in ore, & in pectore, atque in membris omnibus viuificum signũ crucis, armemut insuperabili hac Christianorum armatura. Ea enim victrix est mortis, fidelium spes, lux orbis terræ, paradisi reseratrix, hæresium profligatrix, dęmonum expultrix, Monachorum adminiculum, firmamentum fidei, magna salutarisque custodia & gloria perpetua Orthodoxorum in æternum. Hanc ò Christiane armaturam diebus singulis & noctibus, horis atque momentis in omni loco circumferre non desinas, nihilque sine ipsa perficias. Et in eo, qui proximè sequitur libro: Scuti vice crucis signo teipsum muni, signans ex eo membra omnia & cor tuum. Validissima quippe armatura hæc est, nullusq; vnquam tibi nocere poterit, si hac septus fueris. Cyrillus verò: Non pudeat nos, inquit, crucis Christi. Quòd si aliquis id occultet, tu manifestè signa te cruce in fronte, vt dæmones signũ Regis videntes, tremẽtes procul fugiant. Fac autẽ hoc signum & mãducans, & bibens, & sedẽs, & stans, & loquẽs, & ambulãs: in summa, in omni tuo negotio. Et alio loco: Accipe arma cõtra aduersarios huius crucis. Trophæum statuas fidem crucis aduersus contradicentes. Cùm enim de domino, cruceque contra infideles quæstio tibi erit, prius statue manu tua signum: & obmutescet contradicens. Non pudeat crucem Christi confiteri, Angeli enim gloriantur, dicentes: Iesum crucifixum quæritis. Non potuisti dicere ô Angele, Scio quẽ quæritis meũ dominum, sed confidẽter dicis: Scio quod crucifixum. Corona enim est crux & nõ ignominia. Et nonnullis interiectis. Non pudeat igitur nos crucifixum confiteri, sed in fronte confidenter signaculum crucis digitis imprimatur, & in alijs omnibus crux fiat, in panibus comedendis, & in poculis bibendis, & in egressu, & in ingressu, ante somnum, recumbendo, & surgendo, eundo, & quiescẽdo. Magna hæc est custodia, quæ propter pauperes gratis datur, sine labore propter infirmos, cùm à Deo sit hæc gratia, signum fideliũ, & timor dæmonum. Triumphauit enim de illis in hoc signo, ostentat illud audacter, quãdo enim viderint crucem, recordantur crucifixi. Metuunt eũ, qui cõtriuit capita draconis. Neque propterea quod est gratuitum contẽnas hoc signaculum, sed ideo magis venerare benefactorem. Et Hieronymus: Claudas cubiculũ pectoris, & crebro signaculo crucis munias frontem tuam, ne exterminator Ægypti in te locum reperiat. Et alibi. Ad omnem actum, ad omnem incessum manus pingat crucem. Et ante eum Prudentius.

Basil. lib. de Spiritu sancto cap. 27.
Ephrem de vera pœnitentia.
De armatura spirituali, ca. 2. liteton ad Demetrium.
Ad Eustochiũ de custodia virgini.
Pruden. in hymno ante somnũ
Vbi Romani martyriũ supplicium describit.
Cyrill. Catechesi. 4.
Crux quando & vbi facienda & eius efficacia.
Catech. 13.

Cum vocante somno castum petis cubile,
Frontem, locumq; cordis crucis figura signet. Et alio loco.
Reges, Prophetæ, Iudicesq; & Principes,
Virtute, bello, cultibus sacris stylo,
Non destiterunt formam pingere crucis.

Quod verò de Regibus narrat Prudentius, primùm hoc fecisse constat Imperatorẽ Constantinum, quem non in fronte modo sua designasse, verùm & in vexillis & in manu gestasse, & numismatibus etiam insculpi, signum crucis fecisse, victorias suas ac triumphos omnes acceptos illi tulisse, qui temporis illius historiam scripserunt, Eusebius, Socrates, Zosomenus, Nicephorus memoriæ prodiderunt. De Theodosio quoque Imperatore, scribit Nicephorus, quòd is armatura crucis fretus, intrepidus contra Eugeniũ progrediebatur. De Alexãdrinis quoq; refert Ruffinus, quòd crucis dominicæ signũ vnusquisq; in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus, colũnisq; depingeret. Quod ipsum Chrysostomus nõ tãtùm apud Alexandriã, verùm & alibi passim ita factitatũ esse testatur: Crucem, inquit, vbiq; celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in montibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & insulis, in vestibus, in armis, in thalamis, in symposijs, in vasis argenteis, in aureis, in margaritis, in murorum picturis &c. Ac paulò ante. Reges positis diadematis crucem suscipiunt mortis symbolum.

In purpuris crux, in diadematis crux, in precibus crux, in armis crux, in mensa sacra crux, & in toto orbe crux, & super solem fulget crux, quam omnes prius abhorrebant, eius figuram tãtopere quærunt vbique, ea inuenitur apud principes, apud subditos, apud mulieres, apud viros, apud virgines, apud nuptas, apud seruos, apud liberos, subinde omnes ea se signãt, inscribendo in nobilissimum membrum nostrum, in fronte enim nostra quasi in colũna quotidie figuratur. Sic in sacra mẽsa, sic in sacerdotũ ordinationib⁹, sic iterum cũ corpore in mysticis cœnis fulget. Et alio loco. Omnia quæ ad salutẽ nostrã conducũt, per crucem consumãtur. Nã cùm regeneramur, crux Dñi adest, cũ sacratissimo alimur cibo, cùm in ordinẽ consecrãdi statuimur, vbiq; ac semper id victoriæ insigne nobis adsistit.

Euseb. lib. 1. ca. 9. ac li. 5. & 3. de vita Constã tini.
Socrates lib. 1. cap. 2.
Zoso. lib. 1. ca. 8.
Nice. li. 7. ca. 37 & 46.
Nice. lib. 12. ca. 39.
Ruffin. lib. 2. cap. 29.
Chry. in demonstratione aduersus gẽtiles quod Christus sit Deus.
Homilia. 55 in Matthæum.

stit. Quapropter & in penetralibus, & in parietibus, & in fenestris, & in frõte quoq; ac *1. Corin. 6.* mente, magno studio crucem inseramus. Et adferens illud ex Paulo: Pretio empti estis. Pretium, inquit, hic crucem appellauit, quam non simpliciter digito in corpore, sed magna fide in mente formare oportet. Nam si hoc modo eam impresseris, nullus scelestorũ dæmonum cùm hastam videat, quá lætale vulnus suscepit, congredi tecum audebit.

Ex his Chrysostomi verbis, tum aliorum sanctorum Doctorum videre licet, quàm crebe usus illo tẽpore fuerit signi crucis, quo persuasum erat dæmones etiam ipsos fugari, *Damas. in vita Barlaam & Iosaphat.* quos, etiam vel inuitos confessos aliquando fuisse (scribit Ioãnes Damascenus) dominicæ Crucis vexillum se sustinere non posse. Qua de re multa scribit Lactantius quoque, *Lactan. lib. 4. cap. 27.* quanto terrori sit dæmonibus hoc signum, cuius rei documenta etiam aliquot profert. Clarissimum autem documentum fuit illud, quod adfert Gregorius Nazianzenus, & *Greg. Naz. in priore contra Iulianum oratione.* eum secuti Theodoritus, Zozomenus, & Nicephorus, quod cùm Iulianus apostata, qui fidẽ Christi deseruerat, ex cõsuetudine pristina crucis hoc signũ ingruẽtibus dæmonũ terroribus, fronti impressisset, statim omni timore liberatus est, procul dæmonibus fugatis.

The. lib. 3. cap. 3. Eccles. histo. Sozo. li. 5. ca. 2 Nice. lib. 10. cap. 3. Quamobrem etiam in sacris operationibus magnus semper fuit crucis vsus, quem ex his, quę citata sunt ex Chrysostomo videre licet, à quo non dissentit etiam Augustinus, cùm dicit: Nisi crucis signum adhibeatur, siue frõtibus credentium, siue ipsi aquę, qua regenerantur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum *Aug. tractatu 118. in Ioannẽ.* ritè perficitur. Et alio loco. Hoc signo, inquit, crucis, consecratur corpus dominicum, sanctificatur fons Baptismatis, initiantur presbyteri, & cæteri gradus ecclesiastici, omnia *August. sermone 181.* quæcunque sanctificantur, hoc signo dominicæ crucis consecrantur. Et iterum: Huius *August. sermo. 19. de Sanctis.* crucis ministerio, rudes catechisantur, eodem mysterio regenerationis consecratur eiusdem crucis signo per manus impositionem, dona gratiarum accipiunt. Cum eiusdem crucis charactere Basilicæ dedicantur, Altaria consecrantur, Altaris sacramenta cum interpositione dominicorum verborum conficiuntur: Sacerdotes & Leuitæ per hoc idem ad sacros ordines promouentur. Et vniuersaliter omnia Ecclesiastica Sacramẽta in huius vir *Cypri. serm. de passiõe Christi.* tute perficiuntur. Ante vtrũque verò Cyprianus: Quicunque sint sacramentorũ ministri, qualescũque sint manus, quæ vel mergunt accedentes ad baptismũ, vel vngunt qualecunque pectus, de quo sacra exeũt verba, operationis auctoritas in figura crucis omnibus sacramentis largitur effectum, & cuncta peragit nomen, quod omnibus nominibus eminet, à sacramentorum vicarijs inuocatum. Quamobrem, quæ tanto consensu Patres ferè omnes affirmant, diuinam esse traditionem dubitandum non est.

Videtur autem totius fidei nostræ compendium in hac vna cruce signandi ratione con *Inno. lib. 2. ca. 44. de altaris sacramento.* tineri. Signum crucis tribus digitis exprimendum esse docet Innocentius, ad significan- *Crucis signum tribus primis digitis faciendum.* dum Trinitatis mysterium. Quod etiam non tacuisse videtur Propheta, cùm dixit: Quis appendit tribus digitis molem terræ? Ducitur autem primum à vertice capitis siue frontis, vsque ad vmbilicum: vt indicetur, de summo cœlo egressum in viscera matris descendisse Dei filium: atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram susce- *Esa. 40.* pisse. Deinde à sinistro brachio ad dextrum, vbi causa simul incarnationis exprimitur. Nam propterea descendit de cœlo in terram, propterea reliquit domum suam, dimisit *Hiere. 12.* hæreditatem suam, dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum: vt nos, qui eramus à sinistris inter hœdos collocandi, transferret ad dextram inter oues suas, vbi *Matth. 25.* vocem illam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

Ecce quãta fidei nostra mysteria vnica signãdi nos cruce forma, nos mater Ecclesia do- *Mysteria fidei in cruce signatione quanta.* cuit, vt si nihil præterea sciret rudis homo, qui satis assequi cętera nõ posset, vel hoc prope solùm ad salutẽ illi sufficere queat. Hic incarnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic simul extremũ illud iudicium, & spes nostræ vocationis, hic mysterium trinitatis, per quã redempti sumus vnica signatione crucis exprimitur, quandoquidẽ adiungũtur hæc verba: In nomine patris, & filij, & Spiritussancti. De qua nos propterea paulò fusius in hac nouissima editione nostra, nobis agendum esse duximus, quod existere quosdã hoc infelici sæculo nostro videmus, qui non dubitent affirmare, magiã exerceri, quãdo fideles *Caluinistæ notantur.* vt se cruce signant, docentur, qui Iulianum etiã apostatam impietate sua superare videntur, qui tanquã probrum obijciebat Christianis, quod crucis lignũ adorarent, imaginem *Cyrill. lib. 6. contra Iul.* illius in fronte & ante domos pingentes. Cuius picturæ causas, hæc illius impia verba refellens profert Cyrillus.

Crucis signa cõculcanda heretici quidam docent. Quin etiam eo progressi sunt audaciæ, atque amentiæ quidam, quos deflet Apostolus, inimici crucis Christi, vt non modò non venerandã atque adorandã, verumetiã confringendã & conculcandã esse crucẽ doceant, & strenuè quod doceãt exequãtur, Hericianorum & Petrobusianorũ impietatẽ referentes, quos ante quadringẽtos annos præclara

quadam

quadam Epistola Petrus Clumiacensis confutauit, & quæ sit signo crucis veneratio tribuenda, piè diserteque docuit. Quid autem non audent homines hoc infelici nostro sæculo: non dubitauit quidam dicere, fidem Asinariam eum profiteri, qui prædicat Iesum Christum & hunc crucifixum, idque signo crucis fronti impresso testatur. An autem hoc multum est ab eo diuersum, quod olim Christianos asinarios esse vocatos Tertullianus scribit, & eum secutus Arnobius, cum illis caput asininum, & cætera quædam insignia obijcerentur. Quid autem aliud per hos ministros suos molitur Satanas, quam vt sublato signo crucis, nulla crucifixi mentio remaneat, sublato crucifixi vocabulo, mortis & passionis Christi recordatio sit ablata. Extincta passionis memoria nulla redemptæ salutis spes, euacuato redemptionis prætio superfit. Sed nos cætera persequamur.

Christiani asinarij vocati. Tert. in apologetico cap. 16. Lib. 2. contra gentes.

De Crucifixi simulachro.

CAPVT XI.

AD hunc signandi nos cruce morem adiecta prætereà sunt Christi crucifixi simulachra, quæ præferuntur, quoties fiunt supplicationes (quas processiones vulgò vocant) vnà cum vexillis, quæ sunt Christi triumphantis, & in cœlum scandentis insignia, in quibus & ipse Christus ferè depingitur siue sculpitur cruci affixus. Præferuntur autem hæc ideò, vt indicetur nobis atq; ante oculos nostros, ponatur, in quo gloriari, in quo spem nostram habere nos defixam oportet. Per crucis enim vexillum fortior armatus dominus noster Iesus Christus morte mortem superauit, & effractis inferorum portis, aditum in cœlos pijs omnibus patefecit. Absit igitur nobis gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: absit in alio quoquã fiducia nostram collocare, quàm in hac, quæ salus est & redemptio nostra. Nam quæ potest maior esse nobis gloriandi materia? quàm quòd rex ille regum & dominus dominantium, cui donatum est nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, quòd ille Dei filius, Deus ipse, relicto excelso solio, regni sui cœlestis, dignatus est in hanc lachrymarum vallem descendere, & eousque se deijcere, vt serui speciem in se susciperet, & quidem serui nocentis, cum ipsa esset innocentia: dignatus est ceu facinorosus aliquis capi, alligari, flagris cædi, conspui, probris innumeris affici dignatus est, quod vnum omnium & probrosissimum fuit: & atrocissimum supplicij genus, morte crucis ad extremum condemnari: dignatus autem est hæc omnia tam dura perferre propter nos, qui serui, qui peccatores, qui inimici, qui impij eramus, oblitus suæ dignitatis, neque nostræ memor indignitatis, dignatus est adeò nos diligere, vt semetipsum traderet pro nobis. Nunquid hæc non est iustissima gloriandi causa? Serui cùm ab heris laudantur, qui tamen eiusdem naturæ, ex eodem luto conficti, iisdem sunt fortunæ casibus obnoxij, placent sibi tamen vehementer hoc nomine. Nos non multò magis nobis placebimus, non multò magis de eo gloriabimur, quòd ille dominus, qui solus est verus Deus, quem laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates, non est dedignatus nostra causa nostram carnem indutus, horrendos in ea sustinere cruciatus, ad extremum verò morte turpissima condemnatus, per crucis crudele supplicium vitam pro nobis profundere? Quis hoc amicus amici causa faceret? quis pater propter vnigenitum filium tanta pateretur, quanta dominus pro seruis pati dignatus est? Quam autem aliam ob causam? nisi vt è seruis liberos, ex inimicis Dei, filios Dei faceret: filios quidem Dei patris, fratres autem suos: hæredes Dei patris, cohæredes autem suos. Nulla potest esse mundi tanta gloria, quæ cum hac vel minima in patre comparari queat. Est ergo quòd gloriemur in cruce Domini nostri Iesu Christi: est quòd firmam prætereà spem & fiduciam collocemus. Quid enim non certo nobis de tam benefici, tamque indulgentis, non domini, sed plus quàm patris misericordia polliceri possumus & debemus? Quid ille non dabit petentibus, qui semet tradidit in mortem? Quid est, quod negare queat rogatus, qui tot & tanta beneficia contulit vltrò, non modò non rogatus, verumetiam grauissimis iniurijs multum prouocatus?

Crucifixi imagines, & vexilla. Crux in supplicationibus cur præferatur. Galat. 6. Apocalyp. 19. Philip. 2. Rom. 5. Ephes. 5. Rom. 8.

Hæc est itaque causa, quamobrem in supplicationibus siue processionibus crux præfertur, vt in illa gloriari nos, in illa spem nostram omnem defixam habere, illius fiducia nihil non à Deo petentes impetrare posse, palàm omnibus faciamus.

Neque verò præferri tantùm crucem instituit Ecclesia, verùm & in medio templi cuiusque, in eminentiori loco, vt ab omnibus conspici possit, & crucis signum altissimis in turribus imposuit, & Christi crucifixi statuam erexit, quò sicut in serpentem æneum quem in deserto Moyses exaltauit, qui morsi à serpentibus inruebantur, sanabantur, si qui vellent à morsibus peccatorum sanari, quos intulit serpens Diabolus, in eum intuerentur, qui pro nobis in cruce pendens mori dignatus est, certa cum spe remissionis peccatorum illius merito consequendæ.

Crucifixi imago in medio templi & crucis signum in turribus cur ponatur. Num. 21. Crucifixi imago in vijs.

Ac non in tẽplis modò, verùm in ijs etiã, & cõpitis Christi crucifixi signum istud erigendum putauit. Fuit hoc priscis illis temporibus apod nonnullos in more positum, priusquam ad agnitionem veri Dei peruenissent, vt Mercurij statuas in vijs collocarent, quod hunc Deum itineribus præesse persuasum haberent. Posteaquam verò depulsis errorum tenebris, Euangelij noua lux affulsit, deiectæ sunt statuæ Mercuriales, quæ viatùm indices fuerant, & earum in locum erectæ sunt statuæ Christi crucifixi: vt ne viatores quidem aliud agentes, tanti beneficij possent obliuisci. Qui simul etiam obiter admonebantur, quandoquidem aduenæ sumus omnes & peregrini, neque manentem

1. Pet. 2. Heb. 13. Ioan. 14. hic habemus ciuitatem, sed futuram inquirimus cœlestem illam Hierusalem: quam ingredi viam oporteret ad eam anhelantibus. Via enim nostra Christus est, is qui dixit: Ego sum via, veritas, & vita. Huius vestigijs incedamus necesse est, si volumus ad cœlestem patriam peruenire, ad quam nisi per crucem aditus non patet, ipso etiam Iesu Christo attestante, qui dixit: *Matth. 10.* Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus.

Crucifixi imago morituris ostenditur, & morte plectendis præfertur. Sic igitur & ingredientium & egredientium templum, & in viam sedantium oculis, Christi crucifixi simulachrum obiectum semper esse voluit Ecclesia: multò maximè verò eorum, qui ex huius vitæ diuersorio æternam illam in domum migraturi, præ cæteris consolationis plurimum indigent, quò suæ redemptionis precium agnoscerent, ac tanto æquiore animo corpus mortis huius relinquerent, indubitata spe cœlestis patris hæredes futuros, cui per Christum cruci affixum abundè pro peccatis omnibus est satisfactum. Quod in ijs maiore etiam cura obseruari voluit, qui propter aliquod patratum ad extremum supplicium ducerentur. Quorum quo magis perterritas esse conscientias oportet, hoc maiore studio solicita de salute eorũ mater Ecclesia, succurrendum eis esse duxit, ne magnitudine flagitiorũ deterriti, consequendæ veniæ spem abijcerent. Eius itaque factum est institutione, vt cùm ad supplicij locum sontes ducerentur, sacerdotes eos comitaretur, Christi crucifixi signum præferret, plectendorum oculis illud ingereret, atque in cruce domini nostri Iesu Christi spem suam omnem eos collocare iuberet, de qua cantat Ecclesia: O crux aue, spes vnica. *Chrys. homil. aduersus gentes quod Christus est Deus.* Crux enim est meritum nostrum, crux est refugium nostrum, crux est vita salus, & resurrectio nostra. Quamobrem hortatur sacerdos ad mortis supplicium condemnatos, quandoquidem sua non possunt, vt Christi crucifixi merita ad Deum patrem allegent. Quid est omne meritum cuiuscunque hominis, nisi miseratio domini? Quamobrem ne se crederent inopes esse meritorum, quandiu miserationum ille dominus non defuerit, cuius si multæ sunt misericor-

2. Reg. 24. diæ, multa etiam esse merita sua confiderent: quæ non aliundè quàm ex sola Dei pendent misericordia. Illius ergo satisfactioni inniterentur, illius passionem crucem & mor-

Esa. 53. Matth. 27. Luc. 23. tem Deo patri ante oculos proponerent, cuius vel vna gutta sanguinis ad abluenda totius orbis peccata cumulatè satisfecit. Propterea damnatus est ille, vt liberaret damnatos: propterea doluit, vt sanaret infirmos: propterea timuit, vt securos faceret, propterea deputatus est inter latrones, quorum alter assumptus, alter est reprobatus, vt exemplum & forma daretur, indissolubilis manens in posteros, quia nec in vltimis Dei clementia pœnitentes excludit, nec vlla hora ferè est, cui compunctio districta occurrit, nec eos, qui

Naum. 1. 1. Cor. 11. Si nos ipsos iudicaremus, &c. vitæ suæ quocunque temporis articulo veri sunt iudices, iterum iudicari. Neque enim bis in idipsum Deus iudicat, cùm & Paulus dicat: Quòd si nos ipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Impœnitentes itaque Deus iudicat & damnat: pœnitentes verò quia suscipit à seipsis iudicatos, absoluit: neque iudicio, quod humanæ pœnitentiæ seueritas protulit, aliquid iustitia cœlestis apponit. Iudicati sunt Ægyptij, cùm redeuntibus

Exod. 14. super se maris fluctibus inuoluerentur. Iudicati Sodomitæ, cùm subuersis vrbibus eorum sulfureis flammis cremarentur: sed si in eisdem subuersionibus gemerent, pœnitentes, temporali pœnæ non succederet æterna: sed esset illis pro remedio supplicium, & pro absolutione tormentum, neque corde contritos æternum contereret & aggrauaret iudicium. Sic in cruce latro confitens non tantùm indulgentiam meruit, sed etiam Christi familiaris effectus, præmissus est in paradysum, & regni factus est particeps. Ad hunc modum etiam eos, quorum omnis vita in omni flagiriorum genere volutata est, noluit mater Ecclesia de peccatis suis desperare, sed concepto de illis iusto dolore, ad crucis Christi remedium confugere, atque inde salutem expectare iussit, nullum vt genus hominum fuerit, cui non maximè, cùm alia omnia, tum hoc præsertim crucis & mortis Christi beneficium sit manifestare conata.

Quomodo Sacerdotes & Episcopos ad contemplandum perpetuò crucis & mortis Christi beneficium excitare mater Ecclesia conata est.

CAPVT XII.

QVod quoniam populo frequenter inculcare, proprium sacerdotum est munus, hos verò non alia in re dies noctesque, quàm in eius assidua meditatione versari voluit, ex eo natæ sunt preces, quas vocant horas canonicas, vt septies in die laudem Deo dicerent sacerdotes, quò sic implerent illud, quod ab Apostolo scriptum est: Sine intermissione orate, simul illius immensi Christi beneficij recordarentur, per vulgò notos omnibus rhythmos: Patris sapiẽtia, veritas diuina: quid matutina: quid prima: quid tertia: quid sexta: quid nonæ: quid vespertina: quid hora completorij de Christo factum sit, per singula supliciorum genera, cum grati animi significatione recolentes, omne vt vitæ suæ tempus in vna cogitatione traducere sacerdotes voluerit. Porrò quoties Missæ peragunt sanctum sacrificium, tum verò, sicut antea mentio facta est, quicquid est in Euangelio, quod scire omnium interest ad salutem, id non verbis explicant modò, verùm & habitu, & gestu, & signis, & cæremonijs sub aspectum populi subijciunt: illud præ cæteris inenarrabile passi, crucifixi, mortui Christi beneficium, non auribus magis, quàm oculis hominum inculcantes. Inde signa crucis tam crebra, cùm singulæ crucis singula tormentorum genera designant, quæ propter nos nocentes, innocens agnus ille, cuius sanguine redempti sumus, perferre dignatus est. *Horæ Canonicæ. Psalm. 118. 1. Thess. 5. Missæ ritus.*

Iam ad quorum officium pertinet non modò sacrificium offerre pro populo, verumetiam sacrificãtibus præesse, & eos gubernare, atque vniuerso gregi attendere, cuius generis sunt Episcopi, nequaquàm satis illis esse iudicauit, vel cùm sacris operarentur, vel cùm precum suarum pẽsum absoluerent, Christi crucis meminisse, quin punctum temporis nullum propè prætermitti voluit, præcipuè quoties domo prodeundũ eis foret, quò crucis beneficium non recolerent. Hinc ille mos, quòd pendentem de collo crucem gestant Episcopi, non ob id modò, ne parùm aliquando sint memores beneficij per crucem accepti, verùmetiam vt admoneantur, quò crucifixi vestigiis incedãt, vt sicut ille verè bonus pastor posuit animam suã pro ouibus suis, ita & ipsi à bono pastore pastores ouiũ eius constituti, ne dubitarent, si res ita ferret, exẽplo domini sui ponere animas suas pro ouibus suis, & quamlibet acerba supplicia in ipsius præsidio fiducia collocata, sustinere. Hoc enim est quod à suis exigit Christus, cùm tollere crucẽ suã iubet, qui sequi se vult. Quin etiam quò se cunctis crucis esse ministros declarent, cùm aliàs, tum præcipuè quoties primùm in suæ diœceseos ciuitates ingrediuntur, cruce signant obuios quosque, idque magis maioreque solennitate quadam, cùm sacris operantur, signo crucis benedicunt hominibus: simul illud in memoriam eis reuocantes, quod per crucem peccatorum remissio nobis obtenta est, neque fructus huius tanti beneficij nisi per crucis memoriam, perq; fiduciam in illa collocatam ad nos redundare queat. *Hebr. 5. Crucem cur gestant Episcopi. 1. Ioan. 3. Benedictio Episcoporum. Matth. 16.*

Cæterùm Archiepiscopo vltra crucem decollo pendentem præfertur etiam crux, quoties in publicum prodit, quò nunquàm non ante oculos ipsius versetur, vt quemadmodum princeps est Episcoporum, ita se principem esse debere meminerit ad quæuis adeũda pericula pro fide & Ecclesia Christi, proque salute concrediti sibi gregis conseruáda, quin & ad mortem ipsam, si qua id necessitas postulet, oppetendam. *Crux cur præfertur Archiepiscopo.*

Potuitne amplius aliquid facere mater Ecclesia, quàm quod fecit, ad mediatoris fidẽ illustrandã, & quàm maximè propagandã, atque ad redemptionis nostræ mysterium non auribus modò, verùm & oculis fidelium ingerendũ? Quod tãto studio fecisse videtur, vt si qui ratione aut memoria cõprehendere non possent, vel oculis aspicere, ac modò non manibus eis contrectare liceret: adeò se demisit ad captũ omnium, vt ne quem lateret ea, sine quorũ fide saluus esse nemo potest. Non illa scriptis modò, non viua voce tantùm è superiore templi loco, verùm & certis diebus instituẽdis, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & varijs cæremonijs, & quascunq; vias & rationes ad eam rẽ accõmodatas diuini numinis afflatu excogitare potuit, omnibus ijs in mentibus fideliũ imprimere conata est, cùm alia omnia quæ in symbolo cõtinentur, quæ breuis est credendorum collectio, tum præcipuè mediatorẽ Dei & hominũ hominem Iesum Christũ, & hunc crucifixũ, vt ex illo penderẽt omnes, in illo prorã, quod aiunt, & puppim suę salutis collocarẽt. *Symboli quid.*

Quod falsò quidam hoc æuo nostro calumniantur Ecclesiam de obscuratis Christi beneficijs, cùm per ipsos potius obscurentur, & omnis eorum memoria extinguatur.

CAPVT XIII.

ET sunt intereà filij desertores, qui ab omni pietate alieni, ab omni veritate remoti, perfricta, quod aiunt, fronte, omni pudore prorsus absterso, matrem suam audent insimulare, quod parum in ijs, quæ ad salutem nostram pertinent, docendis, *Esa. 30.*

officio suo functa fuerit. Comminiscūtur homines audaces & impudētes, quòd iā inde
à quadringētis & amplius annis, ignotus orbi Christiano Dei & hominū mediator Chri
stus, quòd eius beneficia obscurata, quòd Euangeliū absconsum, quòd quiduis aliud po
tius, quàm Christus in Ecclesia fuerit annunciatus, verùm his tandem triginta annis per
Patres docuisse rectam fidem. ipsos mentibus hominū Euangelij noua lux affulserit. Quæ est, si non hæc est summa im-
Fides mediatoris. pudentia, atque vna omnium grauissima minimeque ferenda calumnia? Legantur Theo
logorum libri, qui sunt his quadringentis annis cōscripti, reperire licebit, quòd non aliā
Lib. 3. sentent. distin. 25. pleriq; theologiæ materiā esse voluerint, quàm reparationē hominis lapsi per Christū ser
uatorē. Notū est autē illud, quod à Petro Lombardo diligenter tractatur axioma, quòd
sine fide mediatoris Christi nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tem-
pore gratiæ saluus factus sit, aut saluus aliquando fieri possit. In quo explicando ita ver-
santur sancti doctores omnes, vt non aliunde salutem nostram pendere doceant, quàm
ex cruce & morte Christi: quam nisi quis expressè crediderit, maximè post peractum iam
in cruce redemptionis mysterium, nisi spem omnem in ea defixam habuerit, eum ad vitā
æternā peruenire non posse: cùm tamen implicita mediatoris huius fides ante Christum
natum ad salutem suffecerit.

Neque verò scripta magis doctorum ætatis illius, impudens hoc eorum commentum
refellunt, quàm ea quæ non semel iam commemorata, iterum atq; iterum repetēda sunt,
quò magis planum omnibus fieri possit, quàm falso hæc à filijs desertoribus Ecclesiæ im
pingantur. Quid enim, ita sapienter annus ab ipso Spiritusancto distributus, nullus vt
sit propemodum articulus fidei, cui non summa cum celebritate recolēdo dies aliquis sit
dicatus? quid signa, quid simulachra? quid habitus? quid gestus Sacerdotum, præcipuè sa
cris operantium? quid varij ritus & cæremoniæ? quid omnia illa, quæ geri cernimus in
Ecclesia? quid sibi volunt? quid, nisi quòd modò non edita voce clamant, quòd sicut scri-
ptis & sermonibus, ita dierum obseruationibus, signis, & omni cæremoniarū genere ni-
hil aliud grandi cum fiducia prædicamus, nihil aliud scire nos iudicamus, quàm Iesum
1. Cor. 2. Christum, & hunc crucifixum: quod in hoc solo, in solo passionis, crucis, & mortis eius
merito, spem omnem & fiduciam defigendam esse docemus. Hic est scopus, ad quem hæc
omnia referuntur.

1. Cor. 3. Ex quo liquidò perspicueque cognosci potest, quod licet non omnes fortasis ex ijs,
qui per quadringētos hos annos scripserunt, aurum, argentum, lapides preciosos, verùm
alij lignum etiam & stipulam ædificauerint, tamen fundamentum, super quod ædificaue
1. Ioan. 2. runt, nemo posuerit aliud, præter id, quòd positum est, quod est Christus Iesus, Dei & ho
minum mediator, qui factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem
Ecclesiæ querela contra hæreticos. tantùm, sed etiā totius mundi. Quòd si vnquàm aliàs, hoc vel maximè tempore videtur
mater Ecclesia verbis illis rectè conqueri posse, quæ legūtur in Cāticis: Filij matris meæ
Cant. 1. pugnauerunt contra me. Qui sunt enim illi qui per grauem calumniam ab ea, quæ Chri-
sti corpus est, quàmplurimos auellere laborant? qui ignorati Christi, neque agniti Euan
gelij matrem Ecclesiam arguunt? qui non verentur etiam horrendum idololatriæ crimē
impingere? quinam alij? quàm filij quondam eius, fratres non ita pridem nostri: rectè vt
Michea. 7. de illis dici possit: Inimici hominis, domestici eius: & quod ab alio Propheta scriptū est:
Psalm. 40. Homo pacis meę, qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationē, quodq;
apud eundem in alio Psalmo reperitur: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem
Psalm. 54. vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitā
ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces ca-
Schisma nouū. piebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum cōsensu. Ante triginta hos annos ambula
Psalm. 67. uimus cum consensu in illa domo Dei, in qua nō facit habitare Deus, nisi vnanimes. Fuit
Ephes. 4. vna fides, vnum baptisma, terra fuit vnius labij, multitudinis credentium erat cor vnum,
Genes. 11. & anima vna. Ad quod faciendum iterùm atque iterùm repetendo atque obsecrādo nos
Actor. 4. Paulus admonet. Idipsum dicebamus, idipsum sentiebamus, idem sapiebamus, vno ore
Philip. 3. honorificabamus omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. Sed non potuit
1. Cor. 1. ferre Satanas cōsensum hunc piorum, qui cùm sit mendax & mendacij pater, hæc tam a-
Rom. 15. pertè falsa de matre Ecclesia confinxit, quòd alia ratione se gregem domini dispergere
Ioan. 18. posse non videbat. Verùm quid in eo ipso loco subiungit scriptura de ijs, qui cōsensum
Schismatis pœna. hunc piorum & vnanimitatem rumpunt? Veniat, inquit, mors super illos, & descendant
Num. 16. in infernum viuentes. Legimus hoc euenisse Chore, Dathan, Abiron, qui schismatis au-
ctores facti, quoniam seorsim à Moyse sacrificare volebant, viui descenderunt in infer-
num, operti humo. Verùm & ijs, qui nostro hoc æuo segregauerunt semetipsos, idē pro-
pemodū hoc accidere videmus. Etsi enim terra illis non dehiscit, tamen, quod est in pro-
Hæreticorum malignitas. uerbio, viui videntesque pereunt. Neque enim illi non intelligunt vana esse, de quibus

Ecclesiam

Ecclesiam insimulant, sed studio contentionis eò progrediuntur, vt videntes non videāt, *Esa.6.*
audientes non audiant, neque intelligant. Quin quod nobis impingunt, id, in reprobum *Matth.13.*
dati sensum, ipsi faciunt. Quæcunque enim Spirituisanćto per os Ecclesiæ statuere vi- *Hæretici obscurant fidem & beneficia Christi.*
sum est, ad illustrandam mediatoris Christi fidem, & ad eius beneficia omnibus incul-
canda, hæc isti prorsus euertere sunt conati. Nàm obseruationem dierum, quæ non ex
Iudaica superstitione inducta est, verùm vt quotum mentes terrenis adhuc desiderijs im *Dierum obseruationis causa.*
plicantur, & sæculi curis impediuntur, vel ex interuallo tamen ad diuinorum beneficio
rū contēplationem respirent, ieiuniorumque tempora, præcipuè sextæ feriæ quādo Chri
sti passionis admonemur, & illi nos quasi cōpati velle declaramus, risu & cachinnis om-
nia prosequuntur. Porrò simulachra crucifixi, quæ terrori sunt dæmonibus, ne quid es- *Lutherus.*
set, quod eorum oculos offenderet, quibus cum nō vnum se salis modium comedisse glo-
riantur, non è vijs & compitis modò, verùm, etiam è templis ipsis eiecerunt, vt ne qua tā-
ti benefici memoria superesset. Benedictionum vsum, quæ per signum crucis fiunt, quò
nos per crucem à maledicto liberatos palàm facimus, habent ludibrio, neque ferre pos-
sunt, vt per verbum Dei signo crucis vlla creatura sanctificetur. Pensum quoq; precum,
quas horas canonicas vocant, sustulerunt. Et quæ res in terris est vna omnium sacratissi- *2.Tim.4.*
ma, maximè venerandum illud sacrificium, quod Missam vocamus, vbi summa cum pie-
tate simul omnia Christi beneficia recoluntur, & sub aspectum eorum, qui intersunt, fi-
delium subijciuntur, diabolo suggerente, quòd ipsi apertè profitentur, & præ se ferunt,
abrogarunt: neque meruunt idololatriam pronunciare, si quis ei sacrificio, quod in ara
crucis pro nobis Christus obtulit, cuius in Missa memoria quædam fit & repræsentatio,
remissionem peccatorum acceptam ferat, ac vt fructum illius ad se redundare faciat, Deū
patrem per ipsum, qui pro nobis factus est sacrificium, filium deprecetur. Adeò quic-
quid ad crucem pertinet, id eorum oculi ferre non possunt. Neq; mirum, cùm non aliud *Ephe.6.*
sit scutum, in quo maligni sagittas extinguere liceat, præter signum crucis: quo cùm semel
victi sint per eum, qui pro nobis in cruce pependit, horrent illud dæmones, & eo viso
statim in fugam conuertuntur: quorum instinctu fieri ab istis hæc omnia, & euacuetur
crux Christi, manifestius est quàm vt dubitari queat.

Hic homo Christianus expendat ipse, atque intra se tacitus conferat, quæ tot sæculis
ab Ecclesia facta sint, vt non scriptis & sermonibus modò, verùmetiam dierum obserua
tionibus, signis, imaginibus, gestu, habitu, varioque ritu & cæremonijs, Christi beneficia
quamlibet etiam rudium pectoribus imprimerentur, atque ea, quæ credere necesse est ad
salutem, quasi præmansus oricibus insererentur: quæ contrà facta sint hoc infelici æuo
nostro ad illa omnia subuertenda, & eorum memoriam ex animis hominum prorsus
euellendam: non modo falsa esse intelliget, quæ tam impudenter isti de Ecclesia commē-
ti sunt, verùm in eos ipsos multò verius retorqueri posse cognoscet. Sed nos querimoniā
hanc missam faciamus, & eò, vnde deflexit oratio, redeamus. Hoc igitur constitutum iam
sit, quod à matre nostra Ecclesia docti sumus, vnum esse mediatorem Dei & hominum,
hominem Iesum Christum, extra cuius fidem, neque fuerit adhuc salutem quisquam cō-
sequutus, neque consequetur deinceps vnquàm. Nam sicut qui præcesserunt Christi pas *Fides sub lege & sub gratia.*
sionem, non nisi per illius futuræ, ita qui secuti sunt, non nisi per illius præteritæ fidem
salui facti sunt, & fient. Huc pertinent omnia illa, quæ in symbolo continentur, breui-
bus per nos, iuxta dierum anni vertentis obseruationem commemorata.

Quæ sit vis huius articuli, Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.

CAPVT XIIII.

SEd nunquid hæc ita credere satis est? an alia pręterea requiruntur, quæ nisi quis cre-
diderit, saluus esse non possit? Est vnus articulus in symbolo cumprimis necessarius,
quem qui credit, iam cuncta credit ad salutem necessaria. Hic ille est, quo nos crede
re profitemur, sanctam Ecclesiam Catholicam: quam ex nostris animabus constructam *Ecclesia vnde constructa.*
domum esse dicit Chrysostomus. Hanc qui credit non hoc solùm credit, esse Ecclesiam, *Chry. Hom.10. in Epist. ad Ephes. Cobe.7.*
quod credunt hæretici quoque & schismatici: sed simul credit, extra illam, sicut olim ex-
tra arcam Noë, salutem non esse: credit vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus Cano
nicis ab illa receptis scripta continentur: credit illam Spiritusanćto congregatam per e-
undem conseruari, & gubernari. Quo duce cùm regatur, credit simul eam errare non pos
se. Quamobrem sanctissimam hanc parentem suam ea, qua decet pietate veneratur, illi se
permittit, illi credit, illam audit, illam secundùm Deum ipsum veretur, quæ de diuinis re
bus ipsa sentit, sentienda, quæ de humanis præscribit, facienda, quæ prohibet, fugienda
esse sine vlla dubitatione censet. Huius articuli tanta vis est, vt si quis hebetioris ingenij *Fides præfertur scientiæ. 1 Co.2*
cætera non possit assequi, verùm hoc tantum cum Paulo profiteatur, se scire Iesum Chri
stum, & hunc crucifixum, deinde se credere sanctam Ecclesiam Catholicam, vel hoc ad

salutem illi sufficere queat. Neque enim qui doctrina, sed qui pietate cæteris præstat, is est regno cœlorum propinquior. Ignorare pleraque melius est, sicut præclarè scripsit Tertullianus, ne quid, quod nõ debeas, noris, quia quod debeas, nosti. Fides tua, dicit Christ°, te saluũ fecit, nõ exercitatio scripturarũ. Nihil scire, omnia scire est.

Tert. li. de præscriptionib. aduersus hæreticos.

Et eius æqualis Clemens presbyter Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundùm mundum, sed eorum, qui secundùm Deum sunt sapientes, est possessio. Illa autem etiam absque literis discitur. Eius autem scriptum, quod ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatum est Charitas, quæ est decretũ spirituale.

Clem. lib. 3. pedagogi. c. 11.

Et eos sequutus Hilarius: Habet, inquit, non tam veniam, quàm præminm ignorare quod credas: quia maximus fidei stipendium est sperare, quæ nescias, & Cyrillus, Hierosol. Catachesi sexta in his, inquit, quæ de Deo dicuntur, hæc maxima est scientia, ignorantiam fateri.

Hilar. li. 8. de trinitate.

Ante quos etiam Irenæus: Melius est, inquit, nihil omninò scientem quépiam credere Deo, & perseuetare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud inquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per quæstionum subtilitates & multiloquium in impietatem cadere.

Iren. li. 2. c. 43.

Et alio loco: Qui relinqunt præconium Ecclesiæ, imperitiam sanctorum presbyterorum arguunt, non, contemplantes, quanto pluris sit idiota religiosus, à blasphemo & impudente sophista.

Lib. 5.

Huc etiam spectare videntur illa Philonis verba, qui fuit omnibus his antiquior: Omnis motus absque diuino fauore damnosus est. Et præstat hic manere oberrando inter mortales, sicut magna pars humani generis, quàm ad cœlum à seipsis elatos subuerti per arrogantiam, sicut plurimis sophistis contigit, ratis sapiẽtiam inueniri per rationes probabiles, & non per fidem in rebus certissimam.

In li. de migratiõe Abraham.

Non ergo qui quàm plurima memoriter è scripturis, plerunque etiam Psittaci more non intellecta recitat, sed qui quæscripta sunt opere complere studet, is est, de cuius salute sperandum est maximè: cùm pietas diuina non attendat, quanta cognitione credatur, sed magis quáta deuotione quod creditur diligatur: sicut ab Hugone scriptum legimus.

Deus quid in nobis attendat.

Hugo li. 2. parte 10. cap. 6. de Sacramentis.

Quem sequutus Ioannes Gerson: In die, inquit, examinis nouissimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum, hoc est, quam simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quáque spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Gerson in libello, An Monachus pro studio possit negligere diuina Consideratione. 9.

Ante quem Augustinus. In die iudicij non damnor, quia dicam nesciri naturam creatoris mei: Si autem aliquid temere dixero, temeritas pœnam habet, ignorantia veniam promeretur. Et alio loco. Melior est fidelis ignorantia, dicit Augustinns, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti, dicit idem alio loco, & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi voluramur in carne & sanguine.

In de Trinitat. serm. 2.

August. de verbis Apostoli sermo. 10.

1. Cor. 8.

Idem li. 3. confess. cap. 8.

Quapropter ei, qui est ex minoribus, hoc est, cui munus alios docendi non incumbit, posteaquàm ea crediderit, quæ de Patre, quæ de Filio, quæ de Spiritusancto nudis verbis in symbolo sunt expressa, satis est, si de reliquis ea se credere profiteatur, quæ credit sancta Ecclesia Catholica, etiam si nullam de illis explicitam fidem habeat. Atque hic est articulus, quo præcipuè discernuntur à Catholicis hæretici & scismatici, qui si crederét sanctam Ecclesiam Catholicam, nulla hæresis, nullum esset schima.

Hæreticos seu. Catholicos ab heret. quid discernat.

Crediderunt omnia Nouatiani, quæ in symbolo, quæque in scripturis Canonicis continentur: crediderunt Pelagiani: crediderunt Donatistæ: crediderunt & alij multi hæretici: neque cũ illis aut de symbolo, aut de scripturis vlla fuit Catholicis controuersia: sed quia sanctam Ecclesiam Catholicã nõ crediderũt, inde tot hæreses, tot schismata, tot sectæ tam dissectę, nõ prioribus modò sęculis, verũ & hoc nostro cõflatę sunt. Nã si crederetur sancta Ecclesia Catholica, nõ ab ea discederetur, neq; sibi quisquã sumeret, vt suo potius priuato, quã illius spiritu, scripturas interpretari vellet. Hac igitur mordicus teneamus, quodq; ab ipsis Apostolorũ tẽporibus vnanimiter ab omnibus obseruatũ esse summo Christianorũ omniũ cõsensu cõstiterit, de eo dubitare nefas esse putemus. Neque nos vlla ratione de eo deduci patiamur, etiamsi, quemadmodum ipse per se Christo quondam, ita per sua membra Satanas millies nobis dicat: Scriptum est enim. Non illi se transfiguranti in angelum lucis, atque ouium vestimentis induto, verùm Ecclesię credamus, quæ nunquam sancti Spiritus magisterio destituitur: quem se missurũ illi Christus promisit, qui suggereret illi, qui doceret illam omnem veritatem, qui cum illa maneret in æternum. Suus quemq; priuatus spiritus fallere potest, cùm scriptum sit: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident: Ecclesiæ spiritus nunquàm fallere potest. Illius itaque definitionibus pareamus: illius, non priuato nostro spiritu scripturas esse nobis interpretandas existimemus.

Math. 4.

2. Cor. 11.

Math. 7.

Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ezech. 14.

De quibus nobis, qui per Dei gratiam Catholici sumus, qui cum Cypriano gloriari possumus, quòd non nos ab illis, sed illi recesserunt à nobis, nulla est cum nouatoribus huius temporis controuersia: De intelligentia hęresis est, non de scriptura: Sensus,

Cypria. de simplicitate prælatorum.

ſus, vt eſt apud Hilarium, non ſermo ſit crimen. Neque in legendo, ſicut ſcribit Hierony- *Hilari.li.2. de*
mus, ſed in intelligendo ſcriptutæ conſiſtunt. Non in ſcripturarum verbis Euangelium *Trinitat. Hiero.*
eſt, ſed in ſenſu: non in ſuperficie, ſed in medulla: non in ſermonum folijs, ſed in radice ra *con. Luciferia.*
tionis. *Idem in 1. cap.*

Qoamobrem æquum non eſt, quod priuato ſoo iudicio rectum ſentit aliquis, id to- *ad Galatas.*
tius vt Eccleſiæ ſenſui & conſenſui anreponat: & quæ ſunt in œcumenicis Concilijs *2.Tim.3.*
rectè conſtitura, ea in dubium reuocari velit. Quin ea nos mente potius eſſe præ-
diti debemus, vt in ijs, quæ didicimus, permanendum nobis eſſe puremus. Didicimus
enim ab ea, quæ firmamentum eſt & columna veritaris, Eccleſia: in illius interpretatione *1.Tim.3.*
diffinitioneque nos acquieſcere, neque fluctuare, atque omni doctrinę vento circumfer- *Ephe.4.*
ri oportet. Quod Paulus Timorheum hortatus eſt, id ſibi quiſque noſtrum dictum exi- *1.Tim.6.*
ſtimet, quicunque veri Dei verus cultor cenſeti vult: depoſitum vt cuſtodiamus, ac deui- *vocum nouitates vitanda.*
temus profanas vocum nouirates, quas vniuerſirari, quas antiquitari, quas conſenſui ſan
ctæ Catholicæ Eccleſiæ contrarias eſſe conſtat: quæ ſi reciperentur, neceſſe foret, vt fides
beatorum patrum, aut rota, aut cerrè magna ex parte violaretur: vt omnes omnium æta-
tum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continentes, virgines, omnes clerici, leuitæ, ſacerdo
tes, tot confeſſorum milia, rantus marryrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorũ cele
britas & multirudo, rot inſulæ, prouinciæ, reges gẽtes, regna, nationes, totus poſtremò iá
penè tettarum orbis, Chriſto capiri per Carholicam fidem incorporatus, tanto ſeculorũ
tractu iguoraſſe, ertaſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, quodque dictu eſt abomina
bile, idola coluiſſe pronunciaretur. Quod credere, quid aliud fuerit, quàm euacuare crucẽ *1.Cor.1.*
Chriſti? quàm abolere, obliterare, irritum reddere beneficium illud immenſum paſsionis
& mortis Chriſti? Quid enim? an non iure merito nobis quoque dicere liceret, quod Ga
laris quondam dixit Paulus: Si ſeipſum tradidit Chriſtus pro Eccleſia, neque tamen ſan- *Gala.2.*
ctificauir illam, neque ſanguis illius eam ab operibus mortuis, præcipuè verò ab idolola-
tria emundauit, ergo gratis Chriſtus eſt mortuus? Quis enim incarnationis, quis crucis,
quis mortis illius fructus eſt, ſi cuius cauſa tulit hæc omnia, ſponſa ipſius Eccleſia, mater
omnium fidelium, in idolorum cultu perſtat nihilominus? ſi verſatur adhuc in ignoran-
tiæ tenebris? Vbi illa Chriſti promiſſa? Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem *Matth.28.*
ſæculi. Rogabo patrẽ, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiſcum in æternũ, *Ioan.14.*
Spirirum veritatis: falſum eſt, quod mentita eſt iniquiras ſibi. Nõ deſtituit corpus ſuum *Pſalm.26.*
Eccleſiam caput ipſius Chriſtus, nec aut defuit illi, aut deeſt, aut deerit vnquàm ſanctus
Spiritus, qui viuificet, qui vegeret, qui doceat illam omnem veritatem, qui regat & guber
net, nullum vt in errorem aliquando labi potuerit, aut poſsit. Præclara ſunt Ambroſij ver *Amb.ſer. 92.*
ba. Nouerimus quia non ſine diſcrimine de religionis veritare dubitamus, quàm tanto-
rum ſanguine confirmatam videmus. Magni periculi res eſt, ſi poſt prophetarum oracu-
la, poſt Apoſtolorum reſtimonia, poſt martyrum vulnera, veterem fidem quaſi nouellam
diſcutere præſumas, & poſt tam manifeſtos duces in errore permaneas, & poſt morientiũ
ſudores ocioſa diſputatione contendas.

Scripturæne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.

CAPVT XV.

SEd hic dicet aliquis extenuati Dei verbum, eius auctoritati detrahi, maieſtatemque
diuinorum oraculorum obſcurari, cùm tantum Eccleſiæ tribuitur. Vocatur in diſce
ptarionem hoc tempore, ſcripturæne magis, an Eccleſiæ teſtimonio ſit credendum.
Quæ planè videtur inutilis eſſe contentio. Nam hoc quærete, qoid aliud eſt, quàm quæ-
rere, magiſnè ctedendum ſir Spiritui ſancto loquẽti pet os Eccleſiæ, an eidem Spiritui ſan
cto loquendi in ſcripturis pet literas amanuenſium ſuorum Ptopherarum & Apoſtolo-
rum? Omnis veritas à Spiritoſancto eſt. Ille eſt enim qui docet omnem veritatem. Vt re- *Ioan.16.*
ctè dictum ſit à S. Marco Eremita, Quod veritas non loquentis, ſed operantis Dei eſt. *1.Tim.3.*
Cùm autem Eccleſia ſit columna & firmamentum veritaris, æquè à Spirituſancto illius
atque ſcriptutarum eſt veritas: cum præſertim, qui docet illam omnem veritatem, vel ip-
ſa veritate atteſtante, ſit Spiritusſanctus.

Quin tamen auctoritas Eccleſiæ, qoàm ſcripturæ, negari non poreſt. Moltis ante ſęcu *De lege Spiritualicap.168.*
lis, quàm hæc verba ſcripta fuerunt, dic Eccleſiæ, qui non audierit Eccleſiam, ſit tibi tan- *Eccleſia prior*
quàm ethnicus & publicanus: non fuit obſcura Eccleſię & natura, & auctoritas, quæ cum *quam ſcriptura.*
fuerit antiquior quàm vniuerſa non modò noui, verum & veteris teſtamenti ſcriptura, *Matth.18.*
creditum eſt illi ſine omni ſcripturarum præſidio. Apud quoſcunque fuit fides mediato
ris, apud eos Eccleſiam fuiſſe, quatenus ab illa ſe non præciderunt, dubium non eſt. Con
ſtat autem Adam, Abel, Seth, Enoch, & cæteros deinceps Patriarchas ac Prophetas fidem
habuiſſe mediatoris, quem ſignis etiam, ſacrificijs, cæremonijs adumbrabatur. Ex illo ita-

que tempore cœpit Ecclesia,quæ nunquàm vna & eadem esse desijt,iuxta setiem successionis,continuata ab orbe condito vsque ad nos, vsque ad sæculi consummationem duratura. Scriptura verò multis fuit sæculis posterior,quam ante Moysen nullam fuisse palàm est,inter quem & primum hominem creatum, annorum duo millia trecenti septuaginta tres intercessisse putantur. Nouæ quoque legis scripturam, ea, quæ Christum passum & mortuum est consequuta,præcessit Ecclesia. Quin & inter alia visum est inter legem veterem & Euangelicam hoc interesse,quod illam in tabulis lapideis Moyses consignauit hác verò Christus in animis hominum, in visceribus,& in cordibus eorum,sicut ab Hieremia prædictum erat,inscripsit. Nemini obscurum est,Christum nihil ipsum scripsisse,sed neque scribendum quicquã Apostolis præcepisse. Nam vt euntes docerent omnes gentes, vt prædicarent Euangelium omni creaturæ, mandasse Christum legimus: vt autem scriberent,mandatum nullum inuenimus. Quin etiam hęc ipsa vox Euangelium, traditionis est,non scripturæ. Quid enim aliud significat Euangelium,quàm lętum & bonum,optatumque nuncium? nimirum redemptionis nostræ peccatorum remissionis,& obtentę salutis æternæ,quæ passim annunciabatur & prædicabatur omnibus: neque tamen vlla ea de re scriptura extabat totis annis octo post Christi in cœlos ascensum. Qui cùm intercessissent,tum primum,quæ de Christo Matthæus tradiderat,scripto mandasse legitur: quemadmodum ex Eusebij Chronicis colligere licet. Quem posteà sequuti sunt Marcus,& Lucas,quorum neuter Christum vidisse,sed Marcus ea, quæ de Christo Petrus viua voce prædicauerat scriptis consignasse, Lucas autem Euangelium suum ex ore Pauli scripsisse dicitur. Ioannes vero per annos sexaginta quinque à Christo mortuo Dei verbum,sicut Augustinus testis est,absque adminiculo scribendi vsque ad vltima Domitiani tempora prædicauit.

Scriptura à Moyse sumpsit exordium. Moysi etas. Legis veteris & nouæ discrimen. Exod. 34. Hier. 31. Matth. 28. Marc. 16. Euãgeliũ quid. Euangelia quã do scripta. Euse. li. 3. c. 24. Iren. li. 3. ca. 1. Cont. Valen. Aug. in prolo. Euangelij secundum Ioan. Marc. 14.

Ex quo satis liquet,quòd prior est Ecclesia,prior ex illius traditio,prius est Euangeliũ, quàm scriptura. Dixerat Christus: Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriam eius: At quo tẽ pore dixerat hæc Christus,de scribendo Euangelio ne cogitasse quidẽ videtur Matthæus, aut quispiam Euangelistarum. Habuit nihilominus auctoritatem suam illius temporis Ecclesia,non à scripto, sed à viuo Euangelio,hoc est,viua voce tradito & prædicato. Sed nos tamen libenter assentimur,eius temporis Ecclesiam, quæ scripturam est sequuta, ab eadem scriptura suam auctoritatem habuisse,& habere. Illa enim nos docet,quòd instruatur à Spiritusancto: illa nos docet,quòd sit columna & firmamentum veritatis,& quòd etiam inferorum portæ non præualebunt aduersus eam: Illa nos docet, quòd qui non audierit Ecclesiam,sit habendus tanquàm ethnicus & publicanus. Sed videant interim,qui nomen Ecclesiæ ferre non possunt, qui tantoperè cupiunt auctoritatem eius eleuatam, ne,qua ratione constitutam volunt scripturarum auctoritatem, ea in contrarium illis recidat,atque magis ad euertendam,quàm ad stabiliendam illam pertinere videatur. Quantum enim de Ecclesiæ fide imminuerint, tantum de ipsorum Euangeliorum auctoritate detractum iri dubium non est. Nam vnde illi scire possunt Euangelij scripturã hanc esse Matthæi,aut Marci,aut Lucæ,aut Ioannis? Certè non aliundè, nisi ex Ecclesiæ testimonio: cui si non sua tribuetur auctoritas,nulla erit eorum, quæ scripta sunt ab Euangelistis,auctoritas. Illa enim nos docuit,vera esse quatuor hæc Euangelia: Nam hoc scriptura nulla probatur, sed sola Ecclesiæ traditione: cui tantum tribuit Augustinus, vt non dubitanter diceret: Euangelio non crederem,nisi me commoueret auctoritas Ecclesiæ. Hæc est enim,quæ nos inter scripturas iudicare, quæ canonicam à non canonica discernere docuit. Marcus Christum non vidit,vidit Nicodemus: Ecclesiæ tamen auctoritate commoti,atque ab illa edocti,recipimus Marci,reijcimus Euangelium Nicodemi. Quid igitur aliud agitur extenuanda Ecclesiæ auctoritate quàm quòd maiestas diuinorum oraculorum obscuratur,quodque auctoritas omnis illis detrahitur? Sed libet hac de re, Ioannis Gersonis,viri cùm docti,tum pij sententiam adscribere, Scripsit is libellum cum primis lectu dignum,de examinatione doctrinarum: in eo tractans materiam hanc, Durandum à Sancto Portiano sequutus auctorem sic loquitur: Quamuis ab initio militantis Ecclesiæ,quæ componebatur ex Apostolis & immediatis successoribus, nouiter & certitudinaliter à Christo doctis,de multis,quæ non sunt scripta, plus esset credendum auctoritati talis Ecclesiæ,quàm Euangelio cuicunque, priusquam esset ab ea receptum vel auctorizatum: Nihilominus post approbationem & auctorizationem quatuor Euãgeliorum per dictam Ecclesiam,plus esset credendum Euangelio, quàm alteri cuicunque humanę auctoritati. Non dicitur quàm totius Ecclesię,quoniam illa est auctoritas Dei & Euangelij, nec potest errare in fide,lege stante.

Ecclesiæ & scripturæ auctoritas. Ioan. 16. 1. Tim. 3. Matth. 16. Matth. 18. Euangelia ex Ecclesiæ testimonio. Aug. tomo. 6. contra Epist. fũdamenti cap. 5. Gers. Par. 1. con. si. 5. Durand. in 3. sent. dist. 24. q. 1.

Quod Euangelio credimus, non tanquam hominis testimonio, sed tanquam intus loquentis Dei voci.

CAPVT XVI.

SEd hic iterùm dicet aliquis: Ergo tu me iubes Euangelio credere tanquàm hominis testimonio, & non tanquàm intus loquentis Dei voci: vis vt accipiam Dei verbum ex humana traditione, & non ex infusa desuper fide? Atqui contrarium me docet Paulus, cum dicit: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Sed & Christus ad Petrum: Beatus es, inquit, Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Iterum Paulus gloriatur, quòd nō ab homine acceperit Euangelium, sed ex reuelatione Iesu Christi. Nos verò libenter concedimus accipienda esse Euangelia, vt verba Dei intus docentis & reuelantis, neque credendum illis esse, nisi propter Dei vocem intus loquentis. Sed illud intereà scire oportet, ne quis erret, quòd Deus multifariam, multisque modis loquutus est olim patribus, ac nunc etiam loquitur filijs: Loquutus est per Prophetas, quemadmodum vnus ex illis testatur, dicens: Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: loquutus est per angelos, sicut in Genesi, apud Zachariam, & in Euāgelio videre licet: loquutus est per filiū suū incarnatū: loquutus est per Apostolos: loquutus est & loquitur etiā nunc per Ecclesiā cui dixit Christus: Non vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Euangelium verbum Dei. Ephes. 2. Matth. 16. Gala. 1. Heb. 1. Psal. 44. Gene. 18. Zach. 2. Luc. 2. Matth. 10.

Quando igitur scripturam hanc esse reuelatam à Deo, nos adductos Ecclesiæ auctoritate credere profitemur, hoc affirmare videmur, quòd Spiritussanctus, qui docet Ecclesiam, qui loquitur per os eius, docet nos, quod scriptum est à Matthæo, non esse vocem hominis, verùm intus loquentis Dei: Contra, quod scriptum est à Nicodemo, non Dei, sed hominis vocem esse. Atque ita omnis auctoritas & scripturarum & Ecclesiæ non est aliundè, nisi à Spiritusancto, à quo etiam est veritas omnis: par vt sit auctoritas vtriusq;. Scriptura sortitur auctoritatem ab Ecclesia, quatenus ab illa planum fit omnibus, hanc & non aliam esse scripturam canonicam. Rursus, Ecclesia accipit auctoritatem à scriptura, quatenus illa testificatur, quod suggerit illi Spiritussanctus, quòd docet illam omnē veritatem, quòd nūquam illam destituet, sed manebit cum illa in æternum, quòd portę inferi non præualebunt aduersus eam: Quo nomine vocat etiam eam columnam & firmamentum veritatis: & qui non audierit illam, eum haberi vult pro ethnico & publicano.

Scripturæ & Ecclesia par auctoritas. Ioan. 14. Ioan. 16 Matth. 16 1. Tim. 3. Matth. 18.

Quod scriptura nihil est certius, quodq; certus ex ea sensus elici possit.

CAPVT XVII.

QVod verò certi aliquid è Scripturis elici non possit, hoc nemo dixit vnquàm Christianus: quin illud etiam in dubitatum habet Ecclesia, nihil esset scriptura certius. Est enim diuinitùs inspirata, neque voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritusancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines. Quamobrem adeò firmiter habuit persuasum semper Ecclesia, nihil scriptura neque verius esse, neque certius: vt & quæ auribus audiuntur, & quæ oculis videntur, & quæ manibus contrectantur, ea non æquè certa iudicet, atque illa, quę in scripturis continentur. Hinc est, quòd in venerabili Eucharistiæ sacramento non oculis fidelium quisquam, non gustui, non tactui credit, sed credit verbo Dei dicentis: Hoc est corpus meum. Dicat Zuinglius, dicat Oecolampadius, dicat Caluinus hoc significat corpus meum, aut hæc est figura corporis mei, non credit Ecclesia, nisi Christo in Euangelio dicenti, hoc est corpus meum, Tanta est apud illam scripturæ certitudo: Cœlum & terram trāsitura citiùs crediderit, quàm vt vel hæc, vel alia quæuis illius verba pessum ire queant.

Scriptura certi inde. 2. Tim. 3. 2. Pet. 1. Matth. 26. Luc. 22.

Sed quin è scriptura, quæ ipsa vera est & certa, falsus elici sensus queat, quis est, qui ire inficias audeat? cū de ijs ipsis tribus verbis hoc ipsum factū esse infelici hoc æuo nostro videamus. Nam cùm planam, apertā, & omnibus expositam scripturam esse velint, sicut certè in ijs verbis vel ipsa luce clarior est, modò captiuet aliquis intellectum suum in obsequium Christi, tamen inter ipsos etiam Zuinglianos decem sectas de tribus his verbis natas esse, testatur nostri temporis hæreseon architectus. Non quòd certum sensum ex eis pridem Ecclesia non elicuerit, sed quòd non defuerint, quibus non placerent, nisi singulares intellectus. Sic à Cyrillo quoque scriptum legimus, quòd omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea quæ à Spiritusancto rectè dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem haurientes.

Scriptura sensus ab hæreticis deprauatur. 2. Cor. 10. Lut. li. 1. contra Zuinglium. Cyril. epist. 28. Hila. contra Cōst. Epiph. in epist. ad Ioan. Hieros. de Origene Et in ca. 23. Hier. Ioan. 14.

Sic ex alijs Christi verbis, Pater maior est me, certum sensum elicuit Ecclesia: quæ, quatenus exinaniuit semetipsum Christus, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, maiorem eo patrem fuisse confitetur, quatenus autem in forma Dei est, Deus ipse & Dei filius, æqualem eum esse patri asseuerat. Verum

Philip. 2. Hæretici ex scripturis colligunt sui erroris occasiones.

rùm Arrio non satisfecit hæc Ecclesiæ sensus, singularem suum intellectum attulit, ac per omnia patrem esse filio maiorem asseuerauit. Si quis explicare conat' esset, qua parte inferior, qua parte filius esset ęqualis patri, tanquam humanas traditiones afferentem prorsus eum respuebat, neque audiendum esse putabat: non aliò semper, quàm ad scripturas prouocabat, subinde & ipse vociferans, verbum domini, verbum domini: Euangelium, Euangelium. Ostendi sibi ab Athanasio postulabat, vbi scripta vox hæc Homousios in Euangelio reperiretur, quòd extra scripturas nihil esse recipiendum diceret. Sic Eutyches in Chalcedonensi concilio solas se scripturas scrutari profitebatur, tanquam firmiores patrum expositionibus: Et quærebat, In qua scriptura iacent duæ naturæ? A quo vicissim quæsitum est, quæ scriptura diceret Homousion. Cumque ille diceret. Ego à sanctis scripturis non didici de duabus naturis, dixit Mamas vicissim. Neque de Homousio à sanctis scripturis edocti sumus, sed à sanctis patribus, qui scripturas & piè intellexerunt, & fideliter exposuerunt. Non ergo nulla est in scripturis certitudo, sed verum est, quod ab Hilario dictum est: Forma fidei certa est, sed quantum ad hæreticos, omnis sensus incertus est.

Athan. in disputatione cum Arrio corā Probo iudice habita.

Actione. 1.

Lib. 2. de trinit.

Certus est ergo scripturarum sensus in Ecclesia, sed in priuati hominis intellectu tantò minor est certitudo, quantò suæ magis innitens prudentiæ, suum admitans ingenium, atque ideo semetipsum segregans, non Ecclesiæ, sed suum spiritum sequitur, dum singularem aliquem intellectum anteà in Ecclesia non auditum adferre conatur: Quod faciunt homines audaces, sibi placentes, qui sectas non metuunt introducere, dum nihil eis placet, quod receptum, & quod est Ecclesiæ iudicio comprobatum. Non itaque nutat verbū Dei in Ecclesia, neque nihil è scripturis elici certi potest, sed quod de Paulinis epistolis dicit Petrus, esse in eis quædā intellectu difficilia, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorū perditionē: hoc de cæteris quoq; scripturis rectè dici posse manifestū est. Neque propterea dubitationis & fluctuationis aculeus animis fidelium infigitur, quòd è scripturis protulit sententias Arrius, quas ipse iudicauit inexpugnabiles, cùm tamen Ecclesiæ auctoritate sint expugnatæ: sed ex eo potius discitur, in scripturis interpretandis non debere quenquam ingenio suo fidere, non debere suum priuatum & singularem: sed Ecclesiæ sensum & consensum sequi.

Scripturarū certus sensus tantum in Eccle.

2. Pet. 2.

2. Pet. 3.

Quod non liceat ad suam cuique mentem scripturam accommodare.

CAPVT XVIII.

Verùm hic iterum quiritabuntur Martini, verbum nos ad Ecclesiam accommodare velle, cùm Ecclesiam ad verbum accommodari potiùs oporteat. Nos verò non hoc volumus: quin rem indignam esse iudicamus, ad Martinorum sensum accommodari verbum, & secundùm eorum dogmata scripturas torqueri, tantumque tribui suo iudicio velle Martinos, vt id Ecclesiæ totius iudicio anteponant. Vetus est hæc Basilij quoque querela, quòd veritatis deprauatores non suam scripturæ mentē accōmodant, sed ad suam voluntatem mentē scripturarum trahunt. Hoc nos minimè ferendum existimamus, neque fas esse cuiquam putamus, secundùm spiritum suum, aut, secundùm sensum humanum scripturas intelligere, cùm, quo spiritu factæ sunt, eo legi desiderent, eo & intelligi velint. Quare cùm humanum esse constet Martinorum spiritum, fas non esse putamus, vt ad eorum sensum scripturæ torqueantur, verùm illum sensum retinendum esse censemus potiùs, quem tot seculis Ecclesiam tenuisse videmus. Glorientur Martini quantum volent de spiritu, quòd certò sciant se eum habere: glorientur ad eundem modum & Anabaptistæ, & Sacramentarij, & Suermeri: Quin & nobis dubiū non est, quòd sicut illi, sic & Martini spiritum habent, sed eum, de quo alter eorum non obscurè fert, quòd non vnum salis modium cum illo comederit: Hunc spiritum, dolenter quidem, sed concedimus illis tamen: verùm absit, quòd secundùm illum interpretari scripturas velimus. Ecclesiæ sanctum spiritum esse promissum, & missum certò scimus, quo nunquàm destituitur, sed eo afflatur, fouetur, vegetatur. Quare cùm illius mentem sequimur, non hominis, sed Dei mentem sequimur, neque iuxta hominis, sed iuxta Dei sensum, per os Ecclesiæ loquentis, Dei verbum interpretamur.

Hæretici ad suā mentem scripturas accommodari volunt.

In Lib. hexameron. Homilia. 2.

Lutherus.

Elaborandū est omnibus, vt scripturas eodē spiritu, quo scriptæ sunt, intelligere queant: sed nō ideò spretis Patrum interpretationibus, aut Conciliorū definitionibus, quod ab hæreticis factitatum semper legimus, & nūc etiam fieri videmus, suæ quisq; debet inniti prudentiæ: cùm scriptum sit: Ne innitaris prudētię tuæ, ne sis sapiens apud temetipsum. Spiritus veritatis olim Ecclesiæ datus manens cū eadem vsq; ad consummationē seculi, cùm sit spiritus humilitatis, charitatis, vnionis, & pacis, nō suggerit, vt reiectis Patrū interpretationibus, innitamur prudētię nostræ, neq; vt sepositis sacris literis, solis hominū cōmentarijs inhæream', sed suggerit, vt intellectū scripturarū & è scripturis apertioribus,

Patrum interpretationes & Conciliorum definitiones retinendæ.

Prouerb. 3.

bus, & à sacris interpretibus, & ex antiquis Ecclesiæ traditionibus addiscere studeamus. *Scripturæ sensus vnde petendus & quomodo.*

Quare qui verum è scripturis elicere sensum conatur, ei cauendum est inprimis, ne velit esse prudens apud semetipsum. Non alta sapientes, dicit Paulus, verùm humilibus consentientes. *Rom. 12* Noli altum sapere, sed time. *Rom. 11.* Grauiter enim talibus per Prophetam comminatur Deus, dicens: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes: *Esa. 5.* Abhorret ab huiusmodi sanctus spiritus, qui non requiescit nisi super humilem, & quietum, & trementem sermones suos. *Esa. 66.* Quamobrem illud seruari oportet, quod beatus Clemens Petri successor admonet: vt cum lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: *Li. 10. recognitionum, & epistol. 5.* Sunt enim multa in scripturis diuinis, quę possunt ad eum sensum trahi, quem vnusquisque sibi præsumit. Et ideò scripturarum intelligentiam oportet ab eo discere, qui eam à maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat. Quem sequutus Ireneus. Vbi charismata, inquit, domini posita sunt, ibi discere oportet veritatem, apud quos est ea, quæ est ab Apostolis Ecclesiæ successio, & id quod est sanum & irreprobabile sermonis constat. *Lib. 4. cap. 45.* Hi enim & eam quæ est in vnum Deum fidem nostram custodiunt, & scripturas sine periculo nobis exponunt.

Hoc ipsum factum legimus à Gregorio Naziazeno, & Basilio magno, præcipuis Grecorũ theologis: de quibus in Ecclesiastica historia scribit Ruffinus, quòd cum omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, *Lib. 2. eccl. hist. cap. 9.* quos & ipsos ex Apostolica successione regulam intelligendi suscepisse cõstabat. Hoc à reliquis quoque sanctis patribus obseruatum fuisse videmus, quoties illis cum hereticis congrediendum esset: qui cùm sub vnius vmbra scripturæ versarentur, & in hac sola tanquam in cardine quodam, omnem suæ disputationis vim constituerent, *Patrum autoritas.* non ad confirmationem veritatis, verùm ad perfugium erroris, cui non potuit honestius magisque populare patrocinium inueniri; scripturas Patres reuerenter accipiebant, sed qui sensus ab hæreticis allatus esset, eum productis maiorum interpretationibus refellebant, simul Ecclesiasticam sæpè traditionem opponebant. Non satis esse putabant, si veræ, si salutares, si diuinę scripturæ esse crederentur, & dicerentur (credunt enim hoc & Iudæi, totius legis & Prophetarum scripturas esse verissimas, esse salutares, esse diuinas) *Ad scripturarũ intelligentiam quid requiratur.* sed sicut illi nos falsò, sic nos verè vicissim illos malè intelligere scripturas, & secùs interpretari arguimus. Credunt & hæretici magna ex parte, verissima & certissima esse omnia, quę in scripturis cõtinentur, nihil nũ salutare, nihil nõ planè diuinũ in illis haberi, qui subinde etiã contra catholicos & orthodoxos illos illud proferebant: Scrutamini scripturas: *Ioan. 5.* Quærite, & inuenietis: *Matth. 7.* quemadmodum ex Tertulliani libro contrà hæreticos scripto videre licet: Verùm id nunquàm sufficere visum est catholicis & orthodoxis. *2. Cor. 10.* Illud prætereà necessarium esse iudicauerunt, vt quis in captiuitatem redigeret intellectum suum in obsequium fidei: scripturasque veras esse crederet, non secundum suum sensum, quem sibi præsumpsisset: multò minus autem secundum adulterinas interpretationes eorum, qui segregauerunt semetipsos, sed secundum antiquam Ecclesiæ traditionem expositas: *Ecclesiastica traditionis vis.* quam sancti Patres tanti fecerunt, vt non alia machina contra suorum temporũ hæreticos vsi magis fuerint. Hac vsus est antiquissimus Ireneus contra Valentinũ hæreticũ: hac Tertullianus contra Marcionem: hac Origenes contra Celsum: hac Nicęnum concilium contra Arrium: hac Basilius contra Eunomium & contra Pneumatomachos ad Amphilochium scribens: hac Hieronymus contra Vigilantium, Iouinianum & Luciferianum: hac Cyrillus Alexandrinus contra Nestorium: & ad Armenios scribens Proclus Constantinopolitanus Episcopus: hac Theodoritus in Polymorpho contra sui temporis hæreticos: *Lib. 1. & 2.* hac Augustinus contra Donatistas & Iulianum: hac Leo, Gelasius & Ioannes Romani pontifices & Vigilius Episcopus Tridentinus contra Eutychen & Nestorium: hac Fulgentius contra Arrianos: hac Maxentius in libello fidei, quem sedi Apostolicæ legatis obtulit, contra diuersos hæreticos: hac sexta Synodus contra Monothelitas: hac septima contra Iconomachos: hac Beda venerabilis, vbi de diuersitate lunaris discursus agit, *De natura rerũ cap. 42.* hac Petrus Cluniacensis contra Henricianos & Petrobrusianos: hac æqualis eius Bernardus contra Petrum Habailardum: hac Euthymius contra varios multorum tẽporum hæreticos: hac reliqui sancti Patres ad hæc vsque nostra tempora contra diuersi generis hæreticos vsi sunt.

Non propterea non esse consensum Patrum in scripturis interpretandis sequendum quod vnus aliquis aliquando errauerit.

CAPVT XIX.

SEd hic iterum nobis obstrepũt Martini, sanctos Patres hoĩes fuisse, atq; ideò errare potuisse, quin & errasse nõnullos. Obijcitur sanctissimi Cypriani martyris, obijcitur

Origenis,obijcitur & Tertulliani error. Atqui hoc ipsum plus facit, ad corroboranda, *Cyprianus cur errarit.* quàm ad infirmáda ea,quæ per nos asserútur. Qui enim factum est, vt erraret Cyprianus? Non illi tantus his error obrepsit aliundè,quàm quod aliter sentiebat,quàm Ecclesiæ Romanæ consuetudo tulisset: vt iure optimo huic errori illius intercedens Papa Stephanus, nihil nouádum esse, verum id,quod fuit traditum,obseruari debere sanciuerit: quod intelligebat vir sanctus & prudés,rationem pietatis aliud nõ admittere ,quá vt omnia qua fide suscepta forent à patribus,eadé fide filijs consignarentur: nosq; religionem non qua vellemus ducere,sed qua duceret illa,sequi oportere:idq; proprium esse Christianæ grauitatis & modestiæ, nõ sua tradere maioribus, verùm à maioribus accepta seruare: ac iuxta *1.Tim.6.* Pauli præceptũ,depositum custodire,profanasq; vocũ nouitates deuitare. Retéta est itaq; auctore Stephano antiquitas,explosa nouitas.

Neq; verò existimádũ est nouitiæ adinuétioni de rebaptizádis hęreticis scripturarũ patrocinia defuisse:imò verò tára vis adfuit ingenij,dicit Vicétius Lirinésis, tára fuerũt eloquétiæ flumina,tátus assertorũ numer⁹, tára veri similitudo,táta diuinę legis oracula,sed planè nouo ac malo more intellecta,vt oĩs illa cõspiratio nullo modo destrui potuisse videretur,nisi sola tári moliminis causa,ipsa illa suscepta,ipsa defensa,ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Ex his perspicuum est non propterea Cyprianum errauisse, quòd eum defecerint in eo,quod asserebat, diuinę legis oracula, quibus abundabat, sed *Contra Crescenium li.2.c.32.* quòd ea suo,non Ecclesiæ sensu interpretari conabatur. Hoc est, quod dicit de eo Augustinus: Non accipimus quod de rebaptizandis hęreticis Cyprianus scripsit, quia hoc Ecclesia nõ accepit,pro qua Cyprianus sanguiné suum fudit. Non dixit Augustinus: Nõ recipimus,quia diuinæ legis oraculis non probauit,quę diceret,(ijs enim,vetũ prauè intellectis minimè destitutus fuerat Cyprianus) vetũ nõ recipimus,inquit,quia Ecclesia nõ re- *Errorum causa.* cepit. Idé de Origene,deq; Tertulliano dici potest,qui cũ ingenio suo nimiũ indulgerét, sibiq; plus satis fiderét,cùm antiquá religionis Christianę simplicitaté parui penderent, cũ se sapere plus cęteris existimarét,cũ Ecclesiasticas traditiones veterũq; magisteria contémnerent,scripturas nouo more quodá interpretati,in absurdas opiniones inciderũt,atq; documéto nobis fuerũt,vt nõ credamus vni alicui,quátalibet doctrina & eloquétia polleat,quátacunq; etiá sanctitate & auctoritate sit pręditus cõtra communé totius Ecclesię sensum & cõsensum aliquid adferéti: etiá si qdá plurima diuinæ legis oracula proferat,etiási nihil nisi scripturas,nisi verbũ Dei, nisi Euangeliũ crepet. Illũ verò solum verè catholicũ & orthodoxũ existimemus,qui veritaté Dei, qui Ecclesiá,qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui catholicæ fidei nihil anteponit: nõ hominis cuiuspiá auctoritaté,non amoré,non ingeniũ,nõ eloquentiá, nõ doctrinam,sed hæc omnia pro nihilo habens,in fide verò fixus & stabilis permanent,quicquid vniuersaliter antiquitus Ecclesiá catholicá docuisse cognouerit,id solũ sibi tenendũ credendũq; esse firmiter deliberatũ habet. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter oés vel cõtra omnes potius,nouum & inauditum ante hac adferri senserit, non ad religionem,sed ad sui potius tentationem id intelligat pertinere:sibiq; dictum illud existimet: Si surrexerit in medio tui propheta,& *Deut 13.* *Dij alieni qui?* prædixerit signum atque portentum, & venerit quod loquutus est , & dixerit tibi : Eamus & sequamur Deos alienos,hoc est, extraneas quasdam opiniones , quæ ab Ecclesiæ traditione sunt alienæ,quas propterea deos vocat Propheta , quòd haud aliter eas colunt & obseruant hæretici,quàm suos deos ethnici: Nõ audies,inquit, verba phophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum,an non , in toto corde, & in tota anima vestra.

Opinioni singulari alicuius docti & sancti nõ est standum, sed ecclesiæ iudicio. Quæ ergo de Cypriano,de magistro eius Tertuliano,deque Origene proferuntur,pro nobis magis,quàm contra nos faciunt: Nos enim sumus ij,qui dicimus, nõ esse cuipiam alicuius quamlibet docti,quamlibet etiam sancti viri singularem opinionem sequendá, etiam si scripturarum examen protulerit: atque in scripturis interpretandis non vnius alicuius, verùm Ecclesiæ iudicio standum esse: Neque fuit quisquam aliquando catholicus,qui parem esse censeret canonicarum scripturarum,& vnius alicuius quálibet excellentis doctoris auctoritaté: sed eádem Ecclesiæ totius,quæ nequaquàm in vno aliquo cõ- *Ecclesia est multitudinis nomẽ.* sistit,cùm nomen Ecclesiæ,sicut etiam à Chrysostomo traditum est,nomen sit multitudi- *Homi.1.in 1.ad Tess.* nis,& iustæ iam ac absolutæ congregationis. Eádem igitur Ecclesiæ & scripturæ canoni- cæ veritatem esse,ab eodem auctore spiritusancto profectam,nemo catholicus dubitauit *Ad Hieronymũ epist.19.* vnquàm. Libenter & nos cum Augustino solis scripturarum libris,qui Canonici vocantur,timorem húc honoremq; deferimus, vt nullum eorum auctorem aliquid errasse scribendo firmissimè credamus: alios autem ita legimus,vt quantalibet sanctitate doctrinaq; præpolleát,nõ ideò verũ putem⁹,quod ipsi ita senserũt,sed quia nobis vel per illos auctores canonicos,vel probabili ratione,quòd à vero nõ abhorreat,persuadere potuerũt. Atque

que ita non ſolùm quæ ſcripturis probauerint, ſed etiam quæ probabili ratione perſuaſerint, ea nobis iuxta Auguſtini ſententiam amplectenda putamus.

Ratio probabilis quæ.

Probabilem autem rationem eam intelligimus, quæ tot ſeculis vniuerſæ Eccleſiæ probata, atque illius iudicio ſemper fuit recepta. Si quæ verò magni alicuius doctoris ſententia ab vniuerſa Eccleſia reiecta eſt & exploſa, qualis eſt illa Cypriani de rebaptizandis hæreticis, quamlibet multis diuinæ legis oraculis nixa ſit, eam nihilominus non modò non ſequendam, verumetiam prorſus eſſe fugiendam exiſtimamus. Quæ verò de re ita ab vno aliquo ſcriptum eſt, priuata vt eius opinio eſſe videatur, non eſſe nefas arbitramur de ea nonnunquam dubitare, quinetiam examinare ac excutere diligentius, &, ſi qua nos ratio probabilis moueat, contrarium ſentire licet. Sicubi verò idem ſentiunt omnes, ita vt quod ſcriptum eſt à Tertulliano & Auguſtino in Africa, idem viſum fuerit Hilario in Gallia, Ambroſio, Leoni, Gregorio in Italia, Ioanni Chryſoſtomo in Thracia, Theophilacto in Mœſia, Ioanni Ephrem, Ioanni Damaſceno & Hieronymo in Syria, Baſilio in Cappadocia, Origeni, Cyrillo & Athanaſio in Ægypto: & qui ad hæc vſq; noſtra tẽpora iſtos ſequuti ſunt in diuerſis orbis regionibus cõmorati, idẽ & ipſi tanto locorũ & ſeculorum interuallo diſiuncti ſenſerint, ſicuti de baptiſmo paruulorum: de tremendo mediatoris Chriſti ſacrificio, quod offertur in altari: de veritate corporis & ſanguinis eius: de ſanctorum inuocatione: de oratione pro defunctis: de ſtatis ieiuniorum diebus: de ſacerdotum cœlibatu: de votis monaſticis: deque alijs multis factum eſſe videmus. Vbi tantus eſt omnium conſenſus, minimè dubitare debemus non hominum hanc, verùm Dei vocem eſſe, per membra ſua loquentis: atque ideò qui contradicit huic Dei voci, eum iure meritò tanquàm ethnicum habemus & publicanum.

Singulares ſenſus & opiniones examinandæ, vniuerſales verò amplectendæ.

Sed hæc iam dicta ſufficiant ad oſtendendum parem eſſe ſcripturarum & Eccleſiæ auctoritatem: quandoquidem vtriuſq; veritas à Spirituſancto eſt, quo regebantur amanuenſes illius, cùm ea, quæ nobis reliquerunt ſcripto, conſignarent: quo regitur etiam nunc Eccleſia, nec ab ea quicquàm decernitur, niſi quod viſum eſt Spirituiſancto.

Deſcriptio Eccleſiæ, quodq́; ſibi nomen eius & auctoritatem vſurpant etiam hæretici.

CAPVT X.X.

QVoniam verò fieri videmus, quòd ſicut ſcripturas & earum verum intellectum ſibi falsò arrogant hæretici, ita & Eccleſiæ nomen, cuius auctoritate ſe premi vident, ſibi temerè & impudenter vſurpant: ac ſicut ſcripturarũ poſſeſsione, in qua pridem præſcriptum eſt à catholicis, à quibus eas habere ſe negare non poſſunt: ita piorum cœtu homines impij pios omnes, et in Chriſtiana fide religioneq; fixos & immobiles permanentes, excludunt: illud nobis docendum reſtat, quibus notis Eccleſia, quæ domus eſt Dei viui, ab ea, quam odiuit Deus, Eccleſia malignantium diſcerni rectè poſsit.

Neq; verò nouum hoc eſt, quòd qui hoſtes Eccleſiæ ſunt, ipſi dici & videri volũt Eccleſia: Et Irenæi, & Tertulliani temporibus factitatum hoc legimus. Sic enim de ſui temporis hæreticis ſcribit Tertullianus: Faciunt fauos & veſpæ, faciunt Eccleſias & Marcionitę. Lactantius quoque ſcribit, quod ſinguli quique cœtus hęreticorum, ſe potiſsimum Chriſtianos, & ſuam eſſe catholicam Eccleſiam putant. Et ante eum Cyprianus de Nouitiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, homines imitantur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis extitiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hęreticos faceret. Et qui ſequutus vtrunque videtur: Hilarius, narrat de Antichriſti ſynagoga, quòd ſe Chriſti eſſe Eccleſiam mentiebatur. Idem faciebant Auguſtini temporibus Donatiſtæ. Suo quoque ſeculo fuiſſe ſcribit Bernardus quoſdam, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant, ſed contra dicebant ei, qui dixit: Non poteſt abſcondi ciuitas ſupra montẽ poſita. Quorum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, ſiue Picardi, Vicleffiſtæ, & alij id genus hæretici: qui & ipſi ſibi ſicut ſanam doctrinam, ita Eccleſiæ auctoritatem impudenter arrogant. Quamobrem vt ne quis dubitet, vbi ſit vera Eccleſia, quæ ſint illius notæ breuiter accipiat.

Pſal. 25. Lib. 5. contra Valentinum. Li. 4. c. 30. diuinarum inſtitutionum tulit. ad Lubatianum. Li. 4. contra Martionem. Li. ad Conſtantium. Aug. Ser. 66. in Cãt. Aug. de vnitate Eccleſiæ cap. 12. De paſtoribus cap. 14. Matth. 5.

Sunt qui duas tantũ eſſe velint Eccleſię notas, ſanã doctrinã, & legitimũ Sacramentorũ vſum. Quę quin Eccleſię notę ſint, negari nõ põt: Certũ eſt eñ, quòd verbũ Dei, quòd ſanus illi⁹ intellectus quòd Sacramentorũ ver⁹ vſus, nuſquã eſt alibi, quã in Eccleſia catholica. Sed facit hęreticorũ audacia, difficulter, vt his notis à quibuſuis agnoſci poſsit Eccleſia, quib⁹ iã inde à multis ſeculis nulli fuerũt in eis ſibi vſurpãdis pertinaciores. Nã ſicut nũc ſunt qui magis Euãgelici dici gaudẽt, quã Chriſtiani, vel hac ratione palã facientes omnibus, quòd à Chriſto & eius corpore, extra quòd haud dubiè nullũ eſt Euangeliũ ſe diuulſerint: proptereà verò ſibi nomẽ hoc arrogãt, quòd ſe ſolos Euangeliũ, vt ipſi cõminiſcũtur, multis iam ſeculis abſconditum, è denſiſsimis tenebris eruiſſe, ac in lucẽ protuliſſe,

Hæretici Gnostici & Apostolici vocari volunt.

Euangelicorum istorum variæ sectæ.

Ecclesiæ veræ notæ vnde petendæ.

lisse, se solos verum illius intellectum inuenisse, persuasum rudibus esse volunt. Sic & olim fuerũt, qui Gnostici, quòd se solos sapere, se solos omnia scire, & intelligere iactarẽt: fuerunt qui Apostolici, quòd Apostolorũ & doctrinam & vitã imitari se solos gloriarẽtur, appellari vellẽt: Christianorum nomen tanquàm tritum & vulgare aspernãtes, quòd simplicitatẽ quandã columbinam redoleret, atq; ideò cõgregatione magis, quàm diuisione, aot singularitate gauderet. Iam inter istos ipsos, qui se vocãt Euangelicos, varias sectas reperire licet: sunt Lutherani, sunt Sacramẽtarij, sunt Anabaptistæ, quorũ singuli ita duas has notas Ecclesiæ suę proprias esse cõtendunt sibiq;, pugnãtes inter se, verbi puritatẽ, & verũ sacramentorũ vsum ita arrogant, vt neutri alteris eas cõcedant. Quare quęrẽdæ sunt præter has certiores aliæ notæ, quibus omnis de Ecclesia, penes quos ea sit, dubitatio tolli posit. Vnde autẽ eas petemus, nisi è symbolo? partim eo, quod Apostoli conscripserunt, partim eo, quod à Patribus conditũ est in Cõcilio Constantinopolitano. In illo duas notas reperimus: appellatur enim sancta & catholica Ecclesia: in hoc adduntur aliæ præterea duæ, quòd sit vna, & Apostolica. Hæ quatuor ita sunt Ecclesiæ propriæ notę, vt eas vsurpare sibi nequaquàm posint hæretici.

Rom. 12. 1. Cor. 12.

Vt autem qua de re agatur intelligi posit, scire oportet, quòd sicut videmus in vno homine esse vnum animum & vnum corpus, & tamen esse diuersa menbra ipsius: ita Ecclesia catholica est vnum corpus, & habet diuersa membra, sicut etiam Paulus meminit: anima autem, quæ corpus hoc viuificat, est Spiritus sanctus, caput verò illius est Christus.

Quod quatuor sint Ecclesiæ notæ, Prima est, quod sit sancta.

CAPVT XXI.

Ecclesia vere quatuor notæ. Mali in Ecclesiâ. Matth. 22. Luc. 3. Matth. 13. Esai. 5. Ioan. 15. Matth. 25. Ezech. 34. 1. Tim. 2. 3 Matth. 25.

QVatuor autem habet notas, quibus agnosci posit, & ab Ecclesia malignantium discerni. Est enim sancta, est catholica, est vna, est Apostolica. Primò dicitur Ecclesia sancta, non quòd in ea soli iusti sint & sancti: Cùm enim à vocatione nomen ducat, multique sint vocati, pauci verò electi, certum est plures in ea, peccatores, quàm iustos, plures esse malos, quàm bonos. Quamobrem designatur in scripturis nomine areæ, in qua sicut est triticum, ita sunt & paleæ: vocatur ager, in quo cum tritico crescunt & zizania: vocatur sagena, in qua congregantur boni pisces & mali: vocatur vinea, in qua sunt palmites proferentes vuas, sunt etiam qui labruscas producant: sunt qui aliquem tamen, sunt qui nullũ fructum ferunt: confertur gregi, in quo sunt & hœdi & oues: sunt & arietes & hirci: confertur domui, in qua sunt vasa aurea & argentea, sunt etiam lignea & fictilia: quædam in honorem, quædam verò in cõtumeliam: comparatur decem virginibus, quarum quinque sunt fatuæ, & quinque prudentes.

Mali in inferno ad Christi corpus nõ pertinẽt. Iob. 7.

Sancta Ecclesia dicitur à meliore sui parte. Matth. 13. Matth. 25. Apoc. 1. Ephe. 5. Heb. 9.

Aug. in Psal. 85 Sãcti olim qui. Sanctum quid. Lib. 2. contra Parmenianum.

Quamobrẽ permixti sunt mali bonis in hac ecclesia, quę militãs dicitur. Nã soli boni sunt in cœlo, quæ est ecclesia triũphantiũ, idem nobiscũ corpus: soli mali sunt in inferno qui ad corpus hoc nostrũ, quod idẽ Christi corpus est, nõ pertinẽt. Hæc autẽ nostra ecclesia, quę est sup terrã, in qua perpetua quædã est militia; habet p Dei gratiã electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios etiã vocatos quidẽ Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos, quos iure suo sibi vẽdicat infernus. Quarè nõ ideò sancta dicitur Ecclesia, quòd non sint in ea reiecti quoq; & reprobi, putrida qudam huius corporis mẽbra: sed quòd quicunq; sancti sunt, nõ nisi in hac ecclesia sancti sunt: extra quã species sanctitatis esse potest, vera sanctitas esse nõ potest. A meliore itaq; sui parte sancta dicitur, sicut regnũ quoque cœlorũ sæpè vocatur à Christo, quòd nõ nisi intra ipsius septa continẽtur, quibus potiri datum est regno cœlorum. Dicitur etiam sancta, quasi Christi sanguine tincta: Christus enim eã lauit à peccatis suis in sanguine suo, qui sic eã dilexit, vt seipsum traderet pro illa, vt eã sanctificaret, atq; ab operibus mortuis emũdaret sanguine suo. Hac ratiõe, sicut etiã Augustinus testis est, fideles oẽs olim sancti vocabantur. Qua ratione & ab Optato dictum est: Ecclesia vna est, cuius sanctitas de sacramẽtis colligitur, non de superbia personarum ponderatur.

Ioan 17. Matth. 7. Ecclesiæ soliditas & robur firmissimum. Matth. 16. 1. Cor. 3.

Sunt & alię causæ quamobrem sancta dicitur, sed ijs prætermissis, ad eam significationem veniamus, quæ propriam & peculiarem Ecclesiæ catholicę notam adfert. Apud eos, qui latinè scripserunt, sanctum dici legimus, quod firmum est & munitum, vt violari facilè non posit, neque debeat: Sic muros leges vocant sanctos, sic tribunos sanctos, sic ærarium quoque sanctius appellatum legimus. Hac ratione quoque vocatur Ecclesia sancta, qua nihil firmius, nihil est fortius, vel quia Christo dicata est, cui quod dedit pater, nemo potest eripere, vel quia super petram ædificata est, ita vt neque pluuiæ, neque flumina, neque venti irruentes eam subuertere posint; atque adeò ne portas quidem inferorum aduersus eam præualituras dixit Christus. Habet enim firmum & stabile fundamentum, de quo dicit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positũ est, quod est Christus Iesus. Huic fundamẽto cùm innitatur, nulla est,

neque

neque fuit,neque erit vis vnquàm tanta , quæ superari possit. Ideò Chrysostomus fortiorem eam terra,imò fortiorem esse dicit ipso cœlo , vbi radices eam fixas habere affirmat,non in terra,solem vt extingui sit facilius, quàm Ecclesiam obscurari. Hæc est illa terra,quam fundauit Deus in sæcula,de qua dicit idem Propheta:Fundasti eam super stabilitatem suam,non inclinabitur in sæculum sæculi.Hoc est illud regnum, de quo scriptum est: Regnum ipsius omnibus dominabitur:de quo & alius Propheta dixit:Gens & regnum,quod non seruierit tibi,peribit:Quod ita factum videmus de omnibus ijs gentibus,& regnis,quæ ab hac Ecclesia discisserunt.Hæc est illa , quam sponsus in Canticis terribilem esse dicit , vt castrorum aciem ordinatam. Castra Dei sunt sancti Dei, charitate ordinati,quibus tanquàm Christi militib⁹ & fidei propugnatoribus munitur,protegitur, & defenditur Ecclesia Dei : de quibus apud Zachariam dicit Dominus: Circumdabo domum meam (Ecclesiam intellige) ex ijs qui militant mihi.Sunt autem qui militant,doctores,antistites,& principes Ecclesiæ:qualis fuit Timotheus,cui dicit Apostolus: Labora sicut bonus miles Iesu Christi: quales fuerunt innumeri martyres, qui vsque ad sanguinem,quin ad mortem vsque resistentes vitam etiam suam pro fide Christi certando profuderunt. Hanc aciem perrumpere conati sunt pagani , omni suppliciorum genere de pijs sumendo:conati sunt tyranni,libertatem eripiendo : conati sunt falsi fratres,charitatē exterminando:conati sunt Iudæi,fidem impugnando:conati sunt schismatici,obedientiam tollendo,& eius vnitatem scindendo:conati sunt hæretici, scripturas adulterando, veritatem earum obscurando, prauequè eas interpretando: Sed fuit hęc acies terribilis omnibus:vicit,fudit,fugauit omnes: vicit paganos,pro Christi fide vitam cum sanguine profundendo tanto animi robore,tanta constantia,tanta alacritate,vt gauderent etiam cum digni essent habiti, qui pro Christi nomine contumeliam aut supplicium aliquod perferrent:magisque tortores cruciando,quàm Ecclesiæ filij cruciatus perferendo fatigarentur:vicit tyrannos,in Deo spem ac fiduciam omnem collocando,ac pro se persequentibus illum deprecando: vicit falsos fratres, tolerando: vicit chismaticos, ordinem retinendo,& vnius ductum sequendo, vt de illa quoque dici rectè posset:Egressi sunt omnes filij Israël,& pariter congregati quasi vir vnus.Erat namque multitudinis credentium cor vnum,& anima vna : vicit Iudæos & Hæreticos , verùm scripturarum sensum,ab illis non intellectum, ab ijs prauè detortum aperiendo : Nam Ecclesiæ suæ dixit Christus:Ego dabo vobis os & sapientiam,cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij vestri. Neque dixit magis,quàm præstitit. Quoties enim Ecclesiæ fuit cũ Iudæis & hæreticis de scripturis concertatio, dedit ei hoc os, dedit hanc sapientiam,cui nequaquàm resistere & contradicere potuerunt.

Tomo.3. Homil.de expulsione sancti Chrysost. — *Psalm.77.* — *Psalm.120.* — *Esai.60.* — *Acies castrorum ecclesia quæ?* — *Cant.6.* — *Castra Dei.* — *Zach.9.* — *2.Tim.2.* — *Ecclesiæ hostes varij fortiter superati.* — *Act.5.* — *1.Reg.11.* — *Act.4.* — *Luc.21.*

Est ergo verè sancta,inuicta,& inexpugnabilis Ecclesia,quæ tot tantisque grauissimorum hostium oppugnationibus,non modò fracta non est & debilitata,verùm confirmata magis & corroborata, rectè vt verus Israël noster verba illa Prophetæ vsurpare sibi queat:Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea, etenim non potuerunt mihi. Cui proprium hoc etiam semper fuisse videtur,magis vt impugnationibus cresceret. Qua de re sic aliquando scripsit Clemens presbyter Alexandrinus:Et Græcam quidem Philosophiam si quiuis magistratus prohibuerit,ea statim perit: nostram autem doctrinam à prima vsque prædicatione prohibent simul & reges & tyranni : & singuli duces & magistratus, cum vniuersis satellitibus & innumerabilibus etiam hominibus,in nos belligerantes,& nos pro viribus excindere conantes:illa autem magis etiam floret.Non enim emoritur,vt doctrina humana,neq; flaccescit vt donum imbecillum . Nullũ enim Dei donũ est imbecillum, manet autẽ eiusmodi,vt prohiberi nequeat. Et æquales eius Tertulianus de Christianis loquẽs.Nõ deficiet,inquit,hæc secta,quàm tũc magis ædificari scias, cùm cædi videtur. Quisq; enim tantã tolerantiã spectãs,vt aliquo scrupulo percussus,& inquirere accēditur,quid sit in causa,& vbi cognouerit veritatē,& ipse statim sequitur. Et post eum Hilarius ita de Ecclesia loquitur:Dum persequitur,floret:dum opprimitur,crescit: dum contemnitur,proficit:dum lęditur,vicit:dum arguitur,intelligit: tunc stat cùm superari videtur.Gregorius quoque Nazianzenus,Christianismum honoratiorem quàm imbecilliorem persecutionibus redditum esse scribit, quoniam his animæ magis in pietate sunt obfirmatæ & per discrimina tanquàm ferrũ candens aquæ vi temperatæ ac solidiores redditæ. Solet enim generosa prudẽtia pertinaciùs violẽtiæ resistere,nõ secus ac flamma ventis agitata,tantò plus accenditur,quantò vehementiùs inflatur.Et eius discipulus Hieronymus dicit,Ecclesiam persequutionibus inflammari & ardere, sicut olim rubum Moysi,verùm loquente in illa domino,non perire,neque consumi . Sed & Ambrosius. Vt vinea dum iugatur, inquit, erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur : sic Ecclesia dum ligatur, exuitur : dum humiliatur , attollitur : dum reciditur , coronatur.

Psalm.128. — *Ecclesia inexpugnabilis aduersitatib. crescit.* — *Lib.6.Stromatum.* — *Doctrina Dei prohibitione magis crescit : contra doctrina humana.* — *ad Scapulam.* — *Lib.7.de trini.* — *Orati.1. contra Iulian.* — *Ad Fabiolam mansione.8.* — *Lib 9.in c.20. Luc.Iust.in colloquio cum Tryphone.*

Qui videtur hæc mutuatus ex Iustino philosopho & martyre, sic scribente: Quantò magis in nos sæuitur, tantò plures pietatem fidemque per nomen Iesu profitentur: haud secus quàm si quis vitem putatione prouocet ad vbertatem fructuum. Nam vitis à Deo & seruatore Christo plantata est eius populus. Quanti initio oppugnarunt Ecclesiam, ait Chrysostomus, cùm fidei semina iacerentur, & arma contra eam commota sunt? sed quantò magis impugnabatur, tantò clarior reddebatur. Quos omnes sequutus Leo Pontifex: Non minuitur, inquit, persequutionibus Ecclesia, sed augetur, & semper dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana, quæ singula cadunt, multiplicata nascuntur. Hæc nota ita est Ecclesiæ propria, vt eam hæretici sibi nulla ratione queant vsurpare. Stat enim fides & doctrina Ecclesiæ, ac quantò grauioribus machinis ab hæreticis oppugnatur, sibi sanam doctrinam, sibi Ecclesiæ auctoritatem falsò arrogantibus, tantò fit clarior omnibus & illustrior. Contrà verò hæreticorum dagmata diuturnitatem non habuerunt, cùm & ea quæ nunc è tenebris eruuntur, & sub Euangelij specioso titulo, populo venditantur, iam inde à mille & ampliùs aunis confutata, abolita, antiquata, calcata sint: sicut paulò pòst clarius indicabimus. Habemus ergo iam Ecclesiæ notam vnam, quam vsurpare sibi Satanæ synagoga non potest.

In sermo. de Pentecoste. — *In sermo. de festo sanctorum Apostolorum Petri & Pauli.* — *Hæreticorum dogmata diuturnitatem non habent.*

Secunda nota Ecclesiæ, quod sit Catholica.

CAPVT XXII.

SEcunda nota est in eodem symbolo Apostolico expressa, quòd vocatur catholica: quod nomen explicans Augustinus: Catholicam, inquit, dicit toto orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesiæ ideo catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: Hæc verò à solis ortu vsque ad occasum vnius fidei splendore diffonditur. Omnes enim Ecclesiæ per orbẽ, sicut apud Bedã scriptum legimus, vnam catholicam faciunt, vt rectè dictum sit ab Origene. Catholici dicimur, quia sentimus idem quod vniuersus mũdus. Optatus quoq; lib. 4. ab episcopis diffinitũ fuisse scribit: Eã dici Catholicã, quæ esset in toto orbe diffusa terrarũ. Quã Græci vocãt catholicã, eã latinè licet dicere vniuersalẽ: pertinet enim ad vniuersa loca, pertinet ad vniuersa tẽpora, pertinet ad vniuersa hominũ genera, pertinet ad nationes vniuersas.

Ser. 131. & 181. de tempore. — *Catholica Ecclesia quid.* — *Lib. 5. hist. Anglica.* — *De recta in Deum fide.* — *Vniuersalis quo modo.*

Quòd ad omnia loca pertineat, docet scriptura, quæ dicit: In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum. Apostoli enim in mundum vniuersum ire iussi sunt, & prædicare Euãgelium omni creaturæ: quod etiam ita fecerũt. Hinc est, quòd commendans Romanos Paulus: Fides, inquit, vestra annunciatur in vniuerso mundo.

Psalm. 18. — *Mar. vlt.* — *Rom. 1.*

Quòd pertineat ad vniuersa tempora, ex ijs, quæ superiùs dicta sunt, facilè perspici potest, cùm demonstratum est, ab Adam cœpisse Ecclesiam, atque ad nos vsque peruenisse: ita vt cùm ortu, tum diuturnitate par ipsi mundo sit & æqualis: neque vt reliqui conuentus hominum, murorum ambitu quodam circumscribatur, ac ne regionis quidem alicuius finibus terminetur, sed ab ortu solis vsque ad occasum sit laudabile nomen Domini. Sumpsit igitur initium simul cum orbe condito, duratura vsque ad finem orbis eiusdem. Fundauit enim eam Deus in æternum, qui dixit: Ego vobiscum sum vsque ad consummationẽ seculi. Et alio loco: Amen dico vobis, nõ preteribit generatio hęc, donec oĩa fiãt.

Psalm. 112. — *Psalm. 47.* — *Matth. 28.* — *Luc. 21.*

Quòd pertineat ad omnia hominũ genera, cuiuscunq; status, conditionis, ætatis, sexus, gentis etiam fuerint, testis est Paulus dicens: Non est in ea distinctio Iudæi & Græci: non est in ea circuncisio & præputium: non barbarus & Scytha: non seruus & liber: non masculus neque fœmina: sed omnia in omnibus Christus: idem dominus omnium, diues in omnes, qui inuocant eum. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit.

Rom. 10. — *Colos. 3.* — *Gal. 3.* — *Ioel. 2.*

Quòd pertineat ad vniuersas nationes, indicat ille locus ex Apocalypsi: Redemisti nos Deus in sanguine tuo ex omni tribu, lingua, populo, ac natione, & fecisti nos Deo nostro regnum. Quodque dicit Petrus: In veritate comperi, quia non est personatum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & qui operatur iustitiam acceptus est illi. Si ergo per omnia loca, per omnia tempora, per omnes hominum status, & conditiones, per omnes gentes & nationes dispersa est & diffusa Ecclesia, vbi sunt, qui triginta his annis nati, cum Donatistis de sua paucitate gloriantur? Christi regis nostri dignitati, sicut Augustinus alicubi queritur, ea re detrahentes, cùm scriptũ sit: In multitudine populi dignitas regis, & in paucitate plebis ignominia principis. Habet, & semper habebit integram Christus hæreditatẽ suam, & possessionem suam terminos terræ. Se potius subtrahunt huic magnæ hæreditati, qui Christo illã conantur subtrahere. Non relinquet dominus plebem suam, quæ est sicut arena maris: nec contentus erit paucitate hæreticorum, qui omnes redemit. Neque enim parua, sed planè copiosa apud eum redemptio.

Apoc. 5. — *Actor. 10.* — *Hæretici paucitate gloriantur.* — *Lib. 2. contra Epist. Parmeniani cap. 19. Et lib. 2. contra literas Petiliani cap. 84.* — *Psalm 85.* — *Prou. 14.* — *Psalm. 2.* — *Psalm. 129.*

Quantus verò numerus istorum ad magnitudinem pretij? Etiam Eunomium hoc aliquãdo postulasse legimus, vt ne maiori parti uéue antiquioribus plus tribueret: Sed eũ

Hæreticorum paucitas.

Basilius

Basilius audiendum non esse putauit: cui visum est indignum non plus aliquid antiqui tati dare, non reuereri multitudinem Christianorum, tam eorum qui sunt, quàm eorum qui fuerunt ex eo tempore, quo prædicari cœptum est Euágelium. Vbi sunt, qui tenebras imperitis offundere conantur? dum talem Ecclesiam depingunt, quæ ignoretur, atque a-spectum ac sensum omnem effugiat. Cùm tamen Ecclesiam audiri, atque ad illam fratris delinquentis nomen deferri Christus iusserit: cùm Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, Ecclesiæ Thessalonicensium scribat Paulus, quas vtique sub aspectum hominum cadere oportuit, si denunciari frater, si reddi literæ debuerunt. Christus verò tabernaculum suũ, hoc est Ecclesiam suam, in sole posuisse legitur, vt eam claram, manifestam, & illustrem omnibus faceret. Qua etiã de causa vocat eam ciuitatem in monte positam, quæ non potest abscondi. Posita est autem supra eum montem, de quo & Esaias & Michæas prædixerunt. Erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & super colles eleuabitur, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi. Hic est ille mõs quem vidit rex Nabuchodonosor ex lapide sine manibus exciso creuisse in montem magnum, & orbem vniuersum impleuisse: in quo comminutis regnis alijs vniuersis, iuxta Danielis interpretationem, Deus cœli suscitauit regnum, quod in æternum non dissipabitur, & alteri populo non tradetur. Hunc Danielis locum adducens Bernardus contra sui temporis hæreticos: Itaque, inquit, lapidem de monte abscissum sine manibus, montem factum & implentem mundum, vestris creditis intrusum antris? De hoc monte nemo se Christianus deturbari patiatur. Quòd si quis dixerit homini Christiano, sicut Satanas olim dixit Christo: Si filius Dei es, mitte te deorsum, quamlibet multa diuinæ legis oracula produxerit, non committat vnquam, vt ei parere animũ inducat. Si quis dixerit: Ecce hic est Christus, ecce illic: monet nos ipse Christus, nolite credere. Si dixerint vobis, ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. Pulchrè hac de re scribit Augustinus: Non audiantur illi, qui ad religionum scissuras traducunt, dicẽtes: Ecce hic est Christus, ecce illic. Partes enim ostendunt dicentes: Ecce hic, ecce illic. Cùm illa ciuitas super montem sit, quem montem nisi eum qoi secundùm prophetiam Danielis, ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersum orbem. Nec illi audiantur, qui nomine secretæ & apocryphæ veritatis, & hominum paucitatis dicunt. Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia nõ potest abscondi ciuitas super montem cõstituta, quia sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra. Non est caput nisi in corpore suo: non est Christus nisi in sua sancta catholica Ecclesia. Ecclesia porrò catholica ibi est, vbi est fides catholica. Fides autem catholica ea est, quæ per orbem vniuersum iuxta Christi præceptum, eadem semper annunciatur: nec vel temporé, vel locis vnquam variatur: à qua si quis dissentiat, is catholicus non est, qoòd singularem quandam opinionem, non vnam communem omnium fidem complecti videtur.

Basil. lib. 1. contra Eunomium — *Ecclesia visibilis.* — *Matth. 18.* — *Psalm. 18.* — *Matth. 5.* — *Esa. 2.* — *Michæ. 4.* — *Dan. 2.* — *Bernar. serm. 66. in Cant.* — *Matth. 4.* — *Matth. 24.* — *August. contra Faustum Manichæum lib. 13. cap. 13.*

Quomodo dignosci possit catholicus, exemplis illustratur.

CAPVT XXIII.

QVoniam verò sicut Ecclesia, sic fides etiã catholica dicitur, & homo catholicus: qoò magis dignoscere catholicũ à singulari siue schismatico aut hæretico liceat, exemplis id planum facere conabimur.

Dicit aliquis, absoluta necessitate euenire omnia: non esse liberum, sed seruum hominis arbitrium: non est catholicus. Quid ita? quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Cuios primus auctor cùm fuisse videatur Simon Magus, à Petro Apostolo legitur esse confutatus, sicut à successore ipsius Clemente memoriæ proditum est. Simonem posteà seqoti fuerunt in hac hæresi pertinaciter tuenda, Marcion & Manichæus: à Tertulliano & Augustino: Petrus Habaılardus ab Anselmo, Bernardo & Thoma confutati: Ioannes Vicleff in Constantiensi primùm, deinde & in Basiliensi Concilio cõdẽnatus. Ab ijs maioribus prodierunt, qui nostro hæc æuo Euangelici, quàm Christiani dici malunt. Ac rectè quidem: Hoc enim Euangelium, si modò tam impiam, tamque absurdam doctrinam, tam præclaro nomine dici fas est, è densissimis, vt gloriantur, tenebris erutum atque in lucem prolatum, non à Christo, non à quoquã Apostolorum, sed à Simone Mago sibi per manus traditum acceperunt.

Arbitrium seruum & non liberum. — *Clemen. lib. 3. recog.* — *Epist. 190.* — *Euangelici nostri temporis.*

Dicit aliquis: Christianos omnes esse sacerdotes, æquè mulierem, aut puerum, vt Papã absoluere, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Vetus est hæresis hæc Quintilianorum, apud quos episcoporum & sacerdorum officio fœminæ fungebantur, sicut auctores sunt Epiphanius & Augustinus. Quem errorem sequuti sunt ante trecentos triginta annos pauperes de Lugduno, qui & Valdenses vocantur: centum verò & octoginta pòst annis Ioannes Vicleff hãc hæresim sopitam resulcitauit. Atque ij sunt Apostoli, à quibus hoc Euangelium ad nostri temporis pseudoeuange-

Omnes esse sacerdotes & fœminam & puerum eorum offi cio fungi. — *Hær. 49.* — *Hær. 17.*

licos manauit. Hæresim hanc suo quoque tempore fuisse Tertulianus indicat in libro de præscriptionibus contra hæreticos.

Fides sine operibus. *2.Pet. vltimo.* *August. de hæresibus, hæres. 54.* *De fide & operib. cap. 14.* Dicit aliquis: Fidem solam ad salutem sufficere, neque prodesse quicquam opera: non est catholicus. Quid ita? Quia hanc doctrinam non recipit Ecclesia catholica. Sumpsit error hic originem ex Pauli scriptis male intellectis, ipso adhuc Paulo superstite, sicut indicare nonnihil videtur Petrus. Quæ res, vt Augustinus testatur, adegisse videtur Iacobum ad epistolam suam scribendam. Posteà, sicut idem tradidit, per Eunomium quendam error hic fuit renouatus: quẽ ipse refellit in libro, quẽ inscripsit de fide & operibus.

Virginitatis meritum. *August. lib. 3. de peccatorum meritis & remissione cap. 7.* *2. Pet. 2.* *1. Tim. 5.* Dicit aliquis: omnia opera esse æqualia, neque ieiunium vllius, neque virginitatem esse meriti maioris, quàm coniugiũ: esse virginitati pares nuptias: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, quæ profecta est ab auctore Iouiniano, qui cùm esset monachus, sicut apud Augustinum legimus, relicto monachatu, velut canis ad vomitum est reuersus: cuius errore seductę sanctæ virgines, irritam faciẽtes primam fidem, nupserunt. Quem duobus libris iugulauit Hieronymus.

Sanctorum inuocatio & reliquiæ. Dicit aliquis: Non esse sanctos inuocandos, nec haberi reliquijs eorum honorẽ oportere: non est catholicus. Quid ita? Quia non recipit doctrinam hanc Ecclesia catholica, cuius primus auctor fuisse videtur Eustathius, in Concilio Gangrensi damnatus, quem sequutus est posteà Vigilantius, per Hieronymum erroris conuictus.

Missa sacrificiũ. Dicit aliquis, Missam non esse sacrificium, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hãc non recipit Ecclesia catholica. Fuit error hic impius Petrobrusianorum, quos ante quadringentos annos confutauit, vir doctus & pius, Petrus venerabilis Abbas Cluniacensis.

Ciborũ ac dierũ delectus. *Pro mortuis orandum.* *Epipha. hære. 57. Lib. de hæresibus.* Dicit aliquis, In ieiunando neque ciborum delectum, neque dierum discrimen vllum habendum esse, quouis tempore cibos quoslibet, etiam si secùs Ecclesiæ constitutionibus cautum sit, rectè sumi: non esse pro mortuis Deum orandum, aut mediatoris sacrificium offerendum: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinã hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ videtur auctores habuisse Iouinianum & Aërium, sicut Philaster, Epiphanius, Hieronymus, Augustinus testantur, ante mille ducentos propè annos hæreseos dãnatos.

Hæresi. 53. *Imagines sanctorum honorandæ.* *Actione. 1.* Dicit aliquis, Christi & sanctorum eius imaginibus non modò nullum habendũ honorem, verùmetiam è templis eas eijciendas esse, non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica. Huius hæreseos auctor fuisse dicitur Felix, à quo etiam hæresis hæc vocata est Feliciana: cuius causa Frãcfordiæ ad Mœnum ante annos septingentos quinquaginta sex Concilium fuit congregatum. Cæterum in septima synodo Oecumenica, quæ Niceæ fuit iterùm habita centum annis ante, dixit Tharasius: Inuenimus & Manichęos respuisse imagines, sed & præter hos Marcionistas, & illos qui confundunt naturas Christi, quorum princeps Petrus Fullo: prætereà Xeneum Hieropolitanum, sed & Seuerum, aliosq́ue hæreticos. Interiectum autem fuit inter hæc duo tertium, per Gregorium tertium Romæ congregatum: ad quod cùm propè mille Episcopi conuenissent, veneratione imaginũ confirmata, cùm perstaret in sua pertinacia Leo tertius Imperator, qui demolitus erat altaria, & imagines exuri fecerat, & imperio, & communione fidelium fuit priuatus. Quãuis extat ad Serenum epistola Gregorij primi, qui fuisse videtur in ea hæresi, vt imagines confringendas censeret ante annos propè mille.

Greg. lib. 7. Epi. 109. & lib. 9. epist. 9. *Sacerdotum coniugia.* *1. Cor. 11.* *Hære. 25.* Dicit aliquis: vxores ducendas esse sacerdotibus: non est catholicus. Quid ita? Quia doctrinam hanc non recipit Ecclesia catholica, quæ cum Paulo dicit: Si quis contentiosus esse velit, nos consuetudinem hanc non habemus. Hæc hæresis ad auctorem Iouinianum referri potest. Quamuis Epiphanius eam ad Nicolaum qui fuit Apostolorum temporibus referre videatur. Nũquam in Ecclesia catholica fuit sacerdotibus licitũ vxores ducere, quamuis fas aliquando fuerit, quas duxissent ante sacerdotium, deinceps retinere. Sed alio loco fortassis ea de re fusiùs dicetur.

Catholicus quis Singularis schismaticus & hæreticus est. *Bernard. in cantic. Ser. 65.* *Item li. 3. cap. 2.* *Hiero. in ca. 19. Esaiæ.* *Greg. lib 4. moral. cap. 28.* Verùm quid est necesse singulos hæreticorum errores, quos pridem sopitos videmus hoc tempore resuscitatos, enumerando recensere? Vno verbo rem omnem complecti licet. Quisquis Oecumenico concilio legitimè congregato non credit, neque decretis eius paret, sed suum iudicium totius orbis iudicio præfert, non catholicus, verùm singularis est: hoc est, schismaticus & hæreticus. Rectè enim à diuo Bernardo dictum est, quòd omnibus vna intentio semper fuit hæreticis, captare gloriam de singularitate scientiæ. Quod ante Bernardum quoque seculis aliquot his verbis è Gregorio scriptum legimus. Communem scientiam habere refugiunt, ne cæteris æquales æstimentur: occulta & noua semper exquirunt, quæ dum alij nesciunt, apud imperitorum mentes ipsi de scientiæ singularitate glorientur. Atque ideò nisi quod ipsi sentiunt, rectum putant nihil. Catholicus, sicut antè dictum est, idem est, quod vniuersalis. Nam quod vniuersis probatur, in eo facilè acquiescit.

quiescit. Qui verò de singularitate scientiæ captat gloriam, existimans se esse aliquid, cùm nihil sit: atque inflatus sensu carnis suæ; & nō tenens caput; ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum & constructum crescit in augmentum Dei: non quod vniuersis, verùm quod sibi soli placet; id solùm recipit: omnes desipere, se solùm sapere persuasum habet: atque ita quoniam segregat semetipsum ab vniuersitate, neque rectum esse quicquam putat, nisi quod ipse intelligit, singularis est, hæreticus est, schismaticus est: non est catholicus, neque pertinet ad Ecclesiam catholicam; verùm ad Satanæ Synagogam. Nihil autem potest hac singularitate Ecclesiæ Dei esse perniciosius: quod etiā Propheta indicat, cùm de vinea Domini, quæ est Ecclesia eius, loquitur, quòd singularis ferus depastus est eam. Quem locum enarrans Augustinus: Singularis ait, quia superbus. Hoc enim dicit omnis superbus: Ego sum, ego sum; & nemo: sicut etiam apud Isaiam scriptum legimus: Sapientia tua & scientia tua deceperunt te, & dixisti in corde tuo: ego sum, & præter me non est amplius.

Galat. 6. Galat. 2. Singularitate nihil perniciosius Ecclesiæ. Psalm. 79. Isa. 47.

Quod Concilium Oecumenicum Ecclesiam catholicam repræsentat.

CAPVT XXIIII.

Neque verò dubitare debet quisquam Christianus, quin Cōcilium Oecumenicū legitimè congregatum Ecclesiam catholicam repræsentet. Quamobrem quod ab illo statuitur, ab Ecclesia sancta catholica statuitur. Quod etiam Augustinus indicat, cùm plenarij concilij sententiam totius Ecclesiæ consensionem vocat. Et ante eum Athanasius: Ea, inquit, causa fuit, cur vniuersus orbis in concilium coiret. Vniuersum orbem vocat trecentos decem & octo patres in concilio Nicæno congregatos. Et in octaua synodo, quæ quarta fuit Constantinopolitana, Bahanis Photium sic alloquutus legitur: Loquere domine Photi, totus mundus hic est. Totum mundum vocauit synodum Oecumenicam.

Concilium generale Ecclesiam Catholicam repræsentat. August. lib. 1. cap. 18 de bapt. par. cont. Donatist. In epist. de synodis Arimini & Seleuciæ congregatis. Actione. 5.

Quoniam igitur Ecclesia Spiritusancto regitur, in his quæ pertinent ad fidem, errare nullo modo potest. Qui itaque non credit Oecumenico concilio, qui nō acquiescit in eo, quod ab illo definitum est, sed in dubium reuocare conatur, denuóq; disceptari vult de his, quæ semel illius iudicio terminata, rectéque constituta sunt, non credit sanctam Ecclesiam catholicam: Spirituisancto per os illius loquenti repugnat: atque ideò catholicus aut Christianus dici non meretur: sed habendus est, iuxta Christi præceptum, tanquam ethnicus & publicanus. Præclarè Leo pontifex: Quæ patefacta sunt quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere, quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre? & ad interdictæ arboris cibū improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere? Quamobrem non sunt audiendi, qui denuò de his referri volunt, de quibus decreta conciliorum intercesserunt. Quid enim? Superiorum conciliorum actis rescissis, an non ingens disciplinæ, religionis, & institutorum perturbatio, neq; mediocris rerum diuinarum & humanarum omnium esset confusio sequutura? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid Ecclesiæ statu futurū esset perturbatius? Quis tandem querendi? quis disputandi finis esset expectandus?

Concilij generalis decretis qui non credit, non credit Ecclesiam Catholicam. Matth. 18. Leo epi. 78. A concilijs definita, non esse reuocanda in dubium.

Exoptatur concilium ab omnibus. Quis autem erit eius vsus? si posteaquàm decretū in eo quicquam fuerit, post aliquod temporis interuallum de eo, quod semel est decretū, disputare, atque illud rescindere, vel saltem in dubium reuocare liceb it? Quid aliud hoc fuerit, quàm efficere, vt semper fluctuent hominū cōscientiæ, si nihil pro certo & indubitato habuerint? vt possit Paulinum illud dici: Semper discentes, & nunquàm ad scientiā veritatis peruenientes. Postulabatur hoc priscis etiam temporibus ab Arrianis; vt quibus de rebus Nicænæ synodi decretū intercessera t, de his denuò disceptare liceret: verùm decretum est à pijs, sufficere debere Nicænæ synodi decreta: nec in illis quicquàm deinceps curiosè discutiendum esse. Cumque nouam quandam scripturam de fide (quam nunc vocant confessionem) Valens & Vrsatius produxissent: iussit synodus & aliarum hæresum & Nicæni quoque concilij expositionem legi, vt alijs hæresibus damnatis, Nicænis decretis consentirent: & in posterum nemo de istis conquereretur, aut synodum efflagitaret, sed præteritis contentus esset. Absurdum enim esse, quasi iam primùm credere incipientes talia conscriberet, & præcedentium temporum traditionem traducere, qua vsi tam ipsi, quàm maiores, Ecclesijs præfuissent. In Chalcedonensi verò concilio non permissum est itidem in decreta Nicænæ synodi inquiri: quin clamauit sancta synodus: Si quis retractat, anathema sit. Si quis super ista inquirit, anathema sit. Maledictus qui addit. Maledictus qui aufert. Maledictus qui innouat. Ibidē cùm esset proposita Leonis epistola, nihil aliud quæsitū est, quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim sanctorū patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim, & in Ephesino Concilio à sanctissimo episcopo Cyrillo expositæ fidei concordaret. Cumque omnes Episcopi cōcordare dixis-

2. Tim. 3. Socr. lib. 2. cap. 20. eccle. hist. Zozom. lib. 4. cap. 17.

re dixissent, ita statim recepta est, vt qui contrà sentirẽt, pro hæreticis haberẽtur. Hoc est, quod ab Athanasio quoq; scriptum legimus: Quæ nunc à tot ac talibus Episcopis probata sunt ac decreta, clareq; demõstrata, superuacaneũ esse denuò reuocare in iudiciũ, nemo non confitebitur, ne si nunc quoque examinentur, & denuò iudicẽtur, ac rursus examinentur, atq; iterũ, in infinitum exeat ista curiositas.

Athanas. Apolog. 2.

Leo epi. 6.

Leo quoque pontifex: Quotiescũque diuina gratia administrãte, illos qui foris sunt, fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis, quas Spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit, fidei regulis recedẽtes, inter vtrumque hostẽ nouellæ perfidię sermonem nostrum cum omni cautela libremus: non iam, quod absit, tanquàm de dubijs disserentes, sed auctoritate sua, quæ bene definita sunt, adstruentes.

Idem epi. 78.

Et iterum: Prænoscat, inquit, pietas vestrà venerabilis Imperator, hos quos spondeo dirigendos, non ad confligendum cum hostibus fidei, nec ad certandum contra illos, à sede apostolica profecturos: quia de rebus & apud Nicæam & apud Chalcedonam sicut Deo placuit definitis, nullum audemus inire tractarum, tanquàm dubia & infirma sint, quæ tanta per Spiritumsanctũ fixit auctoritas.

Chalce. syn. Actione 3.

Non disputãdũ de ijs quæ semel statuta sunt.

Extat Valentiniani Imperatoris, simul & ipsius collegæ Martiani edictũ, in quo decreta synodi Chalcedonẽsis rata ab omnibus haberi volunt: vbi his verbis vtũtur. Cesset igitur iã prophana contentio. Nã verè impius atque sacrilegus est, qui post tot sacerdotum sententiam, opinioni suæ aliquid tractandum relinquit. Extremæ quippè dementiæ est, in medio & perspicuo die cõmentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertã aliquid vlterius discutit, mendacium quærit. Nemo itaq; vel clericus, vel militaris, vel alterius cuiuslibet conditionis de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & perfidiæ occasionẽ requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendit, cùm ea, quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones, & statuta sanctorum patrũ trecẽtorum decẽ & octo, & cẽtum quinquaginta, definita esse noscũtur. Nã in contẽptores huius legis pœna nón deerit, quia nõ solùm contra fidẽ bene compositam veniunt, sed etiã cum Iudæis & Paganis ex huiusmodi certamine propbanant venerãda mysteria. Quibus verbis etiã ad Palladiũ scribẽs Martian⁹ vsus fuisse videtur, sicut in codicẽ Iustiniani relatũ esse legimus.

Est & aliud edictum Martiani ad Constãtinopolitanos, vbi dicit: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerent, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cũ summo labore & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo, vt credẽdum est, auctore, ad indaginẽ veritatis nõ potuerint peruenire.

Gelasius in epi sto. ad Episcopos Dardaniæ.

Et Leonẽ sequutus Gelasius: Patres, inquit, nostri catholici, docti pontifices in vna quaq; hęresi: quolibet tẽpore suscitata, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione catholica atque apostolica secundũ scripturarum tramitẽ, prędicationemq; maiorum, facta semel cõgregatione sanxerunt: in conuulsum voluerunt deinceps firmumq; cõstare: nec in eadẽ hac causa denuò, quę præfixa fuerant, retractari qualiber recentiori præsumptione permiserunt, sapiẽtissimè prouidentes: quoniã si decreta salubriter, cuiquã liceret iterare, nullũ prorsus cõtra singulos errores stabile persisteret Ecclesiæ cõstitutum, ac semper ijsdẽ furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Neq; dissimilia leguntur apud Symmachũ ad clerum Dardaniæ, & apud successorẽ eius Hormisdã ad Epiphaniũ scribentẽ.

Grego in registro lib. 1. ca. 24 et lib. 2. ca. 49. & lib. 3. cap. 33 Quatenus licitũ sit disputare de ijs, quæ semel in Concilijs sunt decreta, vide 2 epistolam synodalem concilij Basiliens.

Quos sequutus Gregorius, quatuor Cõcilia, quæ suam ætatem præcesserant, sicuti sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur, quorum fidei si quis addere vel adimere aliquid præsumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas, inquit, personas, quas illa respuunt, respuo: quas venerãtur, amplector. Quia dum vniuersali sunt cõsensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut soluere, quos ligant, aut ligare, quos soluunt. In quam sententiam ab Agathone quoque nonnulla scripta sunt ad Constãtinum Imperatorem, sicut in actione quarta sextæ synodi Constantinopolitanæ legitur.

Vidisti istud putant, quod de Dialecticis suis & Rhetoricis, quodq; de locis cõmunibus faciunt: vt quotãnis propè scripta sua mutẽt, idẽ in tam serio fidei catholicæ negocio facere licere. Sed alia est catholicæ, alia singularis & priuatæ fidei ratio. In illa est constans & perpetua volũtas: in hac & ritus, & doctrina mutatur in annos, ac modò nõ in dies singulos, sicut scriptum est: Stultus vt luna mutatur. De regis hominis decreto, posteaquàm semel pronunciatũ est, disputare fas nõ est, sed ei parẽre necesse est: & fas erit de Spiritus sancti decreto per os Ecclesiæ loquentis disceptare, atque illud in dubium reuocare? Absit à piorũ cordibus hæc tam impia cogitatio. Libet autem etiam eius ea de re sentẽtiam adscribere, qui fuit nostri tẽporis hæreseon architectus.

Lutherus.

Is Psalmum 82. enarrans. Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint, simul vt Arrianorum doctrinam legi audiuerunt, exhibilarunt eam vnanimiter, neq; dignati sunt eam audire, nec

passi

pasi sunt vt eam defenderent: sed condemnarunt eos euestigiò absque vlla disputatione, tanquàm manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi atque inaudita causa condemnandi sunt tales manifesti blasphematores. Sicut etiam præcipit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant. Nam tales cõmunes articuli totius Christianitatis, sicut iam satis auditi, declarati & conclusi, scripto & confessione totius cõmunis Christianitatis: sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi: neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio. Deindè verò angularium prædicatorum nequitia est cohibenda, qui non vocati, neque missi, repunt in domos, & venenum suum effundunt, priusquàm parochi aut magistratus rescissere possint. Hi sunt fures & latrones, de quibus loquitur apud Ioãnem Christus, qui in alienas Ecclesias irruunt, & alienum officium sibi vsurpát, quod eis non commissum, sed prohibitum est.

Deut.13.
Tit.3.
Prædicatores angulares.
Lib.2.cont.Donatistas cap.3.

Sed scriptum est, aiunt, ab Augustino, etiam ipsa plenaria Concilia, sæpe priora posterioribus emendari, Scriptum est: sed non eo sensu, quasi quod semel in causa fidei statutum est in vno aliquo plenario Cõcilio, id in altero retractari posteà liceat. Vel vnũ Concilium aliquod plenàrium legitimè congregatum proferatur, in quo prioribus plenarijs Cõcilijs itidem legitimè congregatis, cõtrarium sit aliquid cõstitutum in his, quæ ad fidẽ pertinẽt: proferri proculdubiò nullum poterit. Nã si quis vel Ariminẽse, vel Syrmiẽse, vel Antiochenum, vel Ephesinum secundum, aut si quæ fuerunt alia eiusdem generis Concilia congregata protulerit, quandoquidem auctoritate Romani pontificis vel congregata, vel comprobata iuxta canones Nicæni Concilij non sunt, legitimè congregata Concilia nequaquam dici possunt, sed conuenticula potiùs & conciliabula. Est quidem ita, quòd in his quæ facti sunt, fieri potest, vt fallatur aliquando plenarium Concilium, non autem in his, quæ fidei. Quo respexisse Augustinum, cùm diceret, plenaria Concilia priora, posterioribus emendari, vel ea, quæ statim sequuntur verba, planum faciunt. Subiũgit enim euestigiò: Cum aliquo experimento rerum aperitur, quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. Quamobrem in his, quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorũ, & temporum circunstantia, mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquàm, vt priora Concilia posterioribus emendentur: quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorũ, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat sæueritatis, quam posteriora secula ferre non posse videbantur: factum est, vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturque. Est canon Apostolicus: deponi debere presbyterum fornicantem: quem in Concilio Gangrensi, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatã: Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontifice locum teneret, cui non ita multo pòst in Constantinopolitana synodo prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est, quod Isidori, Gregorij, Hieronymique productis sententijs ostendit Gratianus, in plerisque decernendis, causam, locũ, tempus, personas considerari oportere: quæ quoniam perpetua nõ sunt, fit vt in eiusmodi etiam plenariorum conciliorum decreta nonnunquàm priora posterioribus emẽdentur, quæ tamen in his, quæ pertinent ad fidem, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tempore duratura.

Concilia priora à posterioribus quomodo corrigantur.
Can.75.dist.81 cap.presbyter.
Cap.6.
Cap.5.
Dist.29.cap.3.

Neque verò propterea Concilium Oecumenicum non repræsentat Ecclesiam catholicam, quòd non omnes è vulgo ad illud conuocantur, eique intersunt. Nam nec fieri id vlla ratione potest: etsi maximè fieri posset, quid tamen aliud turba, quàm turbationem esset allatura? Præclarè dictum est à Ioanne Chrysostomo, quòd multitudo est mater seditionis & contumaciæ, paucitas verò magistra disciplinæ. Neque sine causa multitudo bellua multorum capitum à quodam poëta vocatur. Patres liberorum suorum saluti & tranquillitati prospicere tenentur: patrum autem locum in Ecclesia tenent Episcopi. Satis itaque semper fuit existimatum, si quos oportet de salute liberorum esse sollicitos, ad quos ea cura propriè pertinet, hi ex vniuerso orbe Christiano ad Concilium essent cõuocati. Cùm de seculi rebus agitur, cumque de his, quæ ad secularem rempublicã pertinent, habetur consultatio, fieri videmus, vt non omnes accersantur vndique, quòd ea res magis ad excitandum tumultum, quàm ad aliquid ex vsu reipublicæ statuendum pertinere. Sed conueniunt senatores, optimates, ac primarij terræ cuiusq; viri, qui posteaquàm venerunt,

Concilia generalia repræsentant vniuersam Ecclesiam.
Chry.Hom.1.in Matth.operis imperfecti.

netunt, tegnum vniuersum aut respublica conuenisse dicitur, & quæ fiunt in eiusmodi
Leo epist. 24. & 26. conuentu constitutiones, regni constitutiones vocantur. Sic Leo magnus, canonũ Nicæ
habitorum decreta, quò treceoti tantùm decem & octo conuenerant Episcopi, à totius
mundi sacerdotibus dicit esse coostiruta. Quò magis autem intelligi queat, ira se rem ha-
bere, manifestum id è scripturis faciemus. Post descriptam illam maguifici templi à Salo
3 Reg. 8. mone fabricationem, dicit scriptura: Tum congregati sunt omnes maiores natu Israël ad
regem Salomonem in Hierusalem, vt deferrent arcam fœderis domini de ciuitate Dauid.
Ac paulò post: Conuertitque tex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ. Omnis enim
Ecclesia Israël stabat. Omni Ecclesiæ benedictum: omnem Ecclesiam Israël stetisse dicit:
cùm anteà maiores naru tantùm principes tribuum, & duces familiarum cõmemorasset.
Quid aliud his verbis indicás, quàm quòd illi teptæsentabant omnẽ Ecclesiam? Nam re-
liquus ferè cœtus omnis, à primarijs pendere consueuir. Apostolorum temporibus Con
cilium Hierosolymis legimus esse celebratum, quod Lucas describens: Conuenerunt, in-
Actor. 15. quit, Apostoli, & seniores, qui Græcè presbyteri vocantur, videre de verbo hoc. Conuene
runt, ait, non fœminæ, nõ iuuenes, nõ laici, sed Apostoli & presbyteri. Mox inducit Petrũ
Hierony. in epist. ad August. loquentẽ: quem rectè scribit Hieronymus, principem in eo Concilio lati decreti fuisse.
Post cuius orationem, tacuit, inquit, omnis multitudo: & audiebant Barnabá ac Paulum
narrantes, quanta Deus fecir signa & ptodigia in gentibus per eos. Et postquàm tacuerũt,
respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas: Petrus pri-
mo loco, tum Bernabas, Paulus, Iacobus. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quod
Placuit Apostolis & senioribus, &c. verò subiungitur: Tum placuit Apostolis & senioribus, cum omni Ecclesia: nequaquàm
ex eo colligi rectè potest, præter Apostolos quenquam alium dixisse sententiam, cùm di-
sertè scripserit Lucas, multirudinem omnem tacuisse. Quoniam verò Apostolorum de-
creto libenter pro eo vt debuit, paruit omnis multitudo, nec ab eo dissentire sibi quis-
quam fas esse putauit, quod fuit ab Apostolis decretum: omnibus placuisse, omnes in eo
scribitur acquieuisse, & omnium nomine epistola mittitur.

Concilia Episcoporum sunt. Neque verò necesse est hac de re multa verba facere. Quotquot habita sunt deinceps
Concilia, non ab alijs, quàm Episcopis habita esse, qui libros Conciliorum legerit, cogno
Aug. epist. 119. cap. 19. & 152. scet. Itaque & Augustinus vocat non semel Coocilia Episcoporum: ante quẽ Papa Mar-
Cont. Donat. post collationem cap. 15. cellus, synodum vniuersalem, synodum Episcoporum nominauit. Leo quoque Papa fre
quenter in epistolis suis vocat episcopale Concilium. Itidem & Flauianus in epistola
Et de bapt. cõt. Donat. lib. 6. ca. 35. ad Theodosium, quæ est inter epistolas Leonis nona. Extat epistola Pulcheriæ Augustæ
intet præambulares epistolas in synodum Chalcedonensem, qua monet Bythiniæ Strate
gum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad Concilium vocat, omnino de ciui
Et in breuiculo collationum diei tertiæ. tate, deque locis ipsis vbi Concilium haberetur expelleret. Si quis autem proptereà edi-
ctum hoc putat auctoritatem non habere, quòd à fœmina profectum est, is, si fortè igno
Marcel. epist. 2. rat, discat, hanc Deo dicatam virginem, cùm ad fratrem eius Theodosium recens abla-
Leo epist. 53. 16. 17. 18. 23. 53 81. 91. ctatum orbis terratum imperium esset deuolutum, & fratris, & imperij procuratri-
cem à Deo fuisse constitutam, cumque de ipsius sententia Martianus fuisset mortuo fra-
tre, Imperator designatus, imperij nihilominus consortem fuisse, ac vna cum illo Chal-
Sozo. lib. 9. cap. 1. eccles. hist. cedooensi Concilio interfuisse. De qua scribit Sozomenus, quòd nondum quintum-
decimum ætatis anoum egressa, supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum acce-
pit: eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hæreses nõ obri
nerent. Quam & Leo pontifex ille, quem tet sanctum & Oecumenicum Patriarcham,
sancta synodus Chalcedonensis appellauit, scriptis ad eam epistolis aliquot, magnis effert
Actione 1. laudibus. Quin & in octaua synodo cùm pro more laudare vellent Eudoxiam Augu-
stam, vocauerunt eam nouam Iudith, nouam Helenam, nouam Pulcheriam. Adeò celebre
fuit Pulcheriæ nomen etiam sexcentis pòst annis, quàm fuisset mortua. Sed & in actis cõ
cilij Chalcedonensis semel & iterum has voces emissas legimus: Synodus Episcoporum
est, non clericorum: supetfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctorita-
te synodi confirmatum esse videamus. Ibidem etiam scriptum reperimus, quòd cùm ad
Martinum Archimaodritá directa fuisset chartula, vt subscriberet, nõ acquieuerit, dicẽs:
Nõ est meũ subscribere: Episcoporum tátùm est. Vidir hoc Theodosius Imperator, qui
Fidei tractatio est episcoporum sanctæ synodo scribens Ephesinæ primæ: Illicitum est, inquit, eum, qui non sit ex ordine
sanctorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractatibus. Et in epistola ad Cyrillum
Epist. 4. quæ habetur in operum eius Tomo quarto. Nos sanè non patiemur, inquir, vt simul &
vrbes & Ecclesiæ turbentur, neque vt inexcussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicádæ pre-
fici oporter eos, qui circumquaque sacerdotio præsident, & per quos in sententia verita-
tis firmiores sumus, & posthac erimus. Vidit & Valentioianus, qui cùm per Episcopum
Hypatianum verbis episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium, fuisset ro-

gatus

gatus,vt ipsis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse narrat Sozomenus: Mihi qui in sorte sum plebis,fas non est talia curiosius perscrutari:Sacerdotes,quibus ista curæ sunt,inter seipsos quocũque loco voluerint,conueniant. De Constãtino quoque scribit Augustinus,quòd cùm ad eum causam Ceciliani schismatici detulissent,non est ausus de causa Episcopi iudicare,sed eam discutiendam atque finiendã Episcopis delegauit,quod & factum est in vrbe Roma,præsidẽte Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ,cum multis collegis suis. Epistola Constantini ad Melchiadem ea de re scripta extat apud Eusebium:Quineriam cùm iudicium à se peteretur,ijs enim verbis respondisse scribit Optatus:Petitis à me in seculo iudicium, cùm egoipse Christi iudicium expectem.Ac rectè quidem Constantinus. Nam sicut legimus in Actis Apost. solos Episcopos posuit Deus regere Ecclesiam suam:illis dictum est:Pascite, qui in vobis est, gregem. Et per Hieremiã Dominus, Dabo,inquit, pastores,qui pascant vos scientia & doctrina. Et ad Timotheum ac Titum scribens Apostolus,quem Episcopum,eundem & doctorem esse vult.Pastorum est, gregis curam habere pascendo iubendoque ducere : Ouium est discendo & obtemperando sequi.

Sozomen.lib.6. cap.7.eccl.histo.
Aug. epistola 68.& 166.162
Euse.li.10.ca.5
Lib.1.
Actor.10.
1.Pet.5.
Hierem.cap.3.
Timoth.3.
Tit.3.
Pastorum regere,& ouium obedire.

Sed nescis,dicit quidam, ex ouibus pastores esse solere? Scio. Verùm & illud scio, priusquam id fint assequutæ, priusquàm legitimè sint ad hoc munus vocatæ, pastorum eis officio fungi non licere,cùm scriptum sit: Nec quisquam sibi sumat honorem,sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron. Expectent igitur dum vocentur , dum pastores fiant, neque se prius,quàm factæ fuerint, ad munus pastorum ingerant. Quamobrem semper hoc à sancta catholica Ecclesia fuit obseruatum, vt ad iudicandum de his , quæ ad fidem catholicam, sanamque doctrinam pertinerent, non admitterentur nisi catholici Episcopi,etiamsi ad Concilium communicandum ex ordine quoque sacerdotum viri doctrina excellentes adhiberi consueuerunt.

Heb.5.

Quòd autẽ reges & imperatores interfuisse quãdoq; legimus,nõ ob eam rẽ adfuisse credendi sunt,vt aliquid ipsi statuerent de rebus ad fidẽ pertinentibus, vtq; sibi earũ cognitionem aut iudiciũ vsurparent,verùm vt auctoritatẽ,vnitatem,& cõcordiam Cõcilij tuerentur,& quæ salubriter essent in ea cõstituta,ea vt seruarentur ab omnibus,prouiderẽt. Sed hic Varemundus, & hi qui sunt in eadẽ hæresi, Nicolai põtificis auctoritatem nobis obijciũt,cuius verba Gratianus in eum librũ retulit,quẽ ipse decretorũ inscripsit,ex quibus probare conantur,etiã laicis vel sententiæ dicendæ,vel iudicandi de cõtrouersijs con cedi potestatẽ oportere. Quid autẽ?an non rectè de istis dicere possumus,quod in eadem illa epistola scriptũm à Gelasio profert idem Nicolaus : Nobis, inquit, opponunt Canones,dum nesciunt quid loquantur. Nisi fortè scire quid loquantur existimãdi sunt, qui ipsi tela contra se ministrant, qui pro sua sententia tuenda , testimonium ex illa Nicolai pontificis epistola producunt, in qua nihil aliud per põtificem agitur, quàm quod etiam Imperatoris Theodosij scripto,cuius paulò antè meminimus,prolato, tractatibus Ecclesiasticis eos immiscere se,qui non sint ex ordine sanctorum Episcoporum, illicitum esse docetur. Quæ nanque res alia causam Nicolao dedit eius epistolæ cõscribendæ? quàm quòd Michaël Imperator Constantinopolitanus ad votum secularium, quorum numerosa millia collegerat, congregato Concilio præsulatem cathedram ascendit, & aduersus Ignatium Patriarcham Constantinopolitanum sacerdotalis officium arripuit ministerij, quem de sede sua deiecit,& in eius locũ Photium quendã suffecit, qui postea per Adrianum,Nicolai successorem,congregata etiam Synodo Constantinopoli,quæ dicitur octaua,legitimè depositus,& in sedem suam Ignatius restitutus est. Hunc igitur Michaëlẽ alloquitur pontifex his verbis: Dicite,quæsumus,vbi legistis,Imperatores antecessores vestros in synodalibus cõuentibus interfuisse, nisi fortè in quibus de fide tractatũ est, quæ vniuersalis est,quæ omnium cõmunis est,quæ nõ solùm ad clericos, verumetiã ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos? Quid aliud hæc verba sibi volunt,nisi quòd quoties de Domini sacerdotib⁹ erat iudicium, nemo Imperatorum Synodo interfuerit, cui nec Valentinianus Augustus interesse voluisse in eadem epistola cõmemoratur, cùm Sixto Põtifici quædam crimina fuissent obiecta:sed surgens à Cõcilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi,vt iudicaret iudicium suum:cùm autem de fide tractatum est, Imperatores nonnunquàm interfuisse? Nunquid autem quoniam interfuerunt,ideò statim, quod propriũ munus est Episcoporum,sententias dixerunt?de fidei cõtrouersijs iudicauerũt? Minimè genriũ:Verùm ad hoc tantùm interfuerunt, vt pacem,tranquillitatem,& cõcordiam tuerentur, quodq; de sententia patrũ in Concilio statutum esset,id firmum & ratum esse iuberent,edictisque propositis,inuiolatè ab omnibus obseruari præciperent.

Imperatorum & regum officium in cõcilijs
Gratianus.96. dist. vbi nam.
In epistola ad Faustum Magistrum.

Verùm vniuersalis est,inquit Nicolaus,fides,cõmunis est omnium, non solùm ad clericos,verùm & ad laicos, & ad omnes omninò pertinet Christianos. Quid igitur ex eo colligis?

Fides vniuersalis.

colligis? Pertinet ad omnes fides, ergò pertinet ad omues iudicium de fide? Quin tu eadem ratione colligis, vniuersalis est iustitia, communis est omnium: quid enim sunt regna remota iustitia, nisi mera latrocinia? pertinet ad omues vt ius suum cuique tribuatur, pertinet igitur ad omnes ius dicere? neque soli reges aut principes, aut quibus hæc ab illis est mandata iurisdictio, de causis ciuilibus vel criminalibus iudicandi potestatem habebũt? Quid est hoc aliud, quàm ordinẽ ex rebus tollere, quàm sursum & deorsum om-
Dist.18.cap.1. nia miscere? quam dum à tyrannide metuis, anarchiã quãdam inducere velle? Profertur & alia Gratiani sententia. Episcoporum Concilia sunt inualida ad definiẽdum, atq; ita, si dijs placet, argumentatur homo Dialecticus: Nihil quod est inualidum ad definiendum, est Concilium generale: Concilia Episcoporum sunt inualida ad definiendum, Cõcilia igitur Episcopotum non sunt Concilia generalia. Quid huic homini facias tam Dialectico? qui tanquam Psittacus verba profert non intellecta? Scilicet de generalibus Cõ-
Gratianus. cilijs legitimè congregatis ibi loquitur Gratianus? Verba Gratiani sunt: Episcopotum Concilia, vt ex præmissis apparet, sunt inualida ad definiendum, ad coustituendum, non autem ad corrigendum. Quod si præmissa legisset hic homo, nunquam sententiæ Gratiani contrarium syllogismum produxisset. Quid enim est in præmissis? Legatur tota distinctio, quæ præcessit, nihil aliud in ea reperietur, quàm quòd Marcelli, Iulij, Damasi, Gre-
Concilia episcoporum quomodo inualida. gorij, Pelagij, Symmachi sententijs probatur, Concilia Episcopotum quæ præsentiã Papæ non habent, aut eius authoritate congregata non sunt, ad definiendum & constituendum aliquid, nihil roboris habere. Saltem glossam legisset subtilis iste disputator, si præmissa legere non vacabat: de prouincialibus Concilijs loqui Gratianum didicisset, quod in eis nihil generaliter constitui potest. Quamobrem non contra alios magis hæc verba
Concilia Nationalia. faciunt, quàm coutra eos, qui nationale Concilium expetunt, in quo de fidei controuersijs constituatur aliquid. Huius generis Concilia planè sunt inualida, & cõuenticula potiùs conciliabulaque, quàm Concilia dici merentur. Siquidem fides, quã profitemur, Catholica est, & dicitur, nec ad vnam gẽtem aliquã, sed ad omnes & vniuersos pertinet, qui Christiaui censeri volunt, in quacùque tandem orbis parte sint constituti. Quamobrem seorsum aliquid in gente quapiam à reliquo Christiano populo cõstituere velle, quid fuerit aliud, quàm ab Ecclesia, fideque catholica se velle segregare? Huc itaq; respexit Gratianus, cùm dixit, Episcopotum Concilia ad definiendum esse inualida, non quod non aliquid in illis definiri & constitui posit, sed quòd iuxta morem in Ecclesia Dei, iam inde à temporibus Apostolorum semper obseruatum, de maioribus causis, fidei præsertim, ad sedem Apostolicam, aut ad Cõcilium Oecumenicum illius auctoritate congregatũ, refer-
Victor in Vandalica persecut. re sit necesse. Scripsit de Vandalica persequutione tres libros Victor, Augustini propemodum æqualis in eorũ altero, crudelẽ illum tyrannum Hunericũ Vandalorum regẽ edixisse narrat catholicis, vt ad certũ diem Carthaginẽ venirent, de fidei ratione cũ suis Episcopis conflictum inituri. Sed quid ad hæc Eugenius Episcopus catholicorũ nomine? Agnoscat, inquit, rex, uos disputationẽ legis, cum adiutorio Dei nullatenus declinare vel fugere, sed sine vniuersitatis assensu, nos non debere asserendę fidei nostræ causas assumere: debere etiã transmarinarum omniũ partium, qui uobis sunt in vna religione vel communione cousortes, agnoscere, quod totius mundi causa agitur, non specialis prouinciarum Africanarũ tãtummodò. Cũque per Obadum præpositũ regni sui dici rex iussisset. Subde mihi vniuersum orbem terrarum, vt sub potestatem meam totus mundus redigatur, & facio ô Eugeni quod dicis. Respondit Eugenius: Quod rationẽ non habet, dici nõ debuit: sic est hoc, quomodo si dicatur homini, vt per aëra feratur & volitet, quod moris nõ est humanæ naturæ: Dixi enim, si uostram fidẽ, quæ vna & vera est, potestas regia cognoscere desiderat, mittat ad amicos suos, scribam & ego fratribus meis vt veniãt coëpiscopi mei, qui vobis nobiscum communem fidem nostram valeant demonstrare, & præcipuè
Ecclesia Romana omnium ecclesiarum caput est. Ecclesia Romana, quæ caput est omnium Ecclesiarum. Sensit igitur hoc ipsum Eugenius apud Victorem, quod Gratianus, in vna aliqua prouincia siue uatione, de fide, quæ catholica est, & ad vniuersos pertinet, nihil ita cõstitui posse, vt ratũ ab omnibus haberi sit necesse, nisi fortè sanctæ sedis Apostolicæ subsequuta sit approbatio. Quamobrẽ hæc Gratiani sententia nou contra nos facit, sed contra eos potiùs, à quibus tãto studio nationale Concilium expeti videmus.

Laici docti an in Concilijs locum habeant. Potestas spiritualis seculari potestate est superior & dignior. Sed inueniũtur inter laicos, dicis, multi doctrinis varijs perpoliti, in theologia etiã exercitatiores, quàm sunt multi Episcoporũ. Fac ita esse, nunquid ideò tollem⁹ ordinẽ ex rebus? & non illud studebimus potius vt in eligendis Episcopis Pauli præscriptum Canonumq; decreta seruentur? Reperiuntur etiã de populo priuati multi, quibus maior inest iurisprudentia, quã nõnullis ex his, qui cum potestate versantur, siue regib⁹, siue principibus, siue iudicib⁹, siue quibuscũq; tandẽ alijs, quibus iuris dicẽdi potestas est permissa, nũ

igitur

igitur tu, quia cautus & prudens tibi videris, ac præ cæteris iurisconsultus, regē aut principem de suo solio deturbabis? ac tibi ipsi dicendi iuris auctoritatem à nemine cōcessam vsurpabis? Potéstne cogitari vel dici quicquam absurdius, & ad seditionem in populo cō tra legitimā potestatem excitandam aptius? Habet autem, ne sis nescius, suos etiā principes Ecclesia, de quib9 per Prophetā dictū est: Cōstitues eos principes super omnē terrā. Hos, inquit Clemens Romanus, Principes vobis, & Reges, pręesse putate, ac tributa, sicut Regibus pendite, à vobis enim & ipsos & familiares ipsorū ali oportet, quemadmodum Samuël præcepit populo de Rege, & mos est de Sacerdotibus in Leuitico, sic & nos vobis de Episcopis præcipimus. Nam si ibi multitudo pro rata portione tantò Regi munera præstabat, quantò magis & nunc Episcopus accipere debet à nobis, quæ sunt à Deo sibi constituta ad sustentationem suam, & eorum qui sunt cum ipso Clericorum. Quod si verò aliquid etiam huic orationi addi oportet, plus hic accipiat, quàm ille quōdam. Nam ille tantùm ea, quæ pertinent ad militiā administrat, belli pacisque moderator, ad tuenda corpora. Hic verò Dei Sacerdotium administrat, corpus & animam liberans à periculis. Quanto igitur anima à corpore præstátior, tāto sacerdotiū regno sublimius. Ligat enim Sacerdotiū & soluit eos, qui vel pœna vel venia digni sunt. Itaq; Episcopū amare deberis vt patrē, timere vt regē, honorare vt Dominū. Fructus vestros, & opera manuū vestrarum in benedictionē vestram offerentes illi primitias vestras, & decimas vestras, partes vestras, & munera vestra dantes ipsi, tanquam Sacerdoti Dei, primitias frumenti, vini, olei, fructuum, & omniū quæcunq; vnus Deus suppeditat vobis, & erit tibi oblatio tua accepta in odorē suauitatis domino Deo tuo. Et benedicet Dominus opera manuū tuarum, & multiplicabit bona terræ tuæ, quandoquidē benedictio super caput largientis. Oportet autem vos nosse, quòd quamuis liberauerit vos dominus à seruitute vinculorū, quæ fuerunt inducta super vos, & deduxerit vos in locum refrigerij, nec amplius pérmisit vos sacrificare ratione carentia animalia pro peccatis, liberauerit etiam vos illis expiationibus ab hircis emissarijs, à lauacris continuis, & aspersionibus, non tamen ab oblationibus vos liberauit, quas debetis sacerdotibus, neque ab ea, quam debetis egētibus, beneficentia. Dicit enim dominus vobis: Nisi abundauerit vestra iustitia plusquàm Scribarū & Pharisæorum, non intrabitis in Regnum cœlorum. Sic autem abundabit iustitia vestra, si maiorem curam habueritis Sacerdotum, orphanorum, & viduarū, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secula. Et iterum: Per misericordiam & fidem purgantur peccata. Et rursus: Anima benedicta omnis simplex. Sic itaque facies tu, sicut Dominus ordinauit, & dabis Sacerdoti ea, quæ debentur ei, primitias, & decimas, area & torcularia pro peccatis tanquam mediatori inter Deum & eos, qui purgationis indigent & venia. Te nanque dare conuenit, illum autem dispensare tanquam œconomum, & administratorem Ecclesiasticarum rerum. Neque verò discuties tuum Episcopum, nec obseruabis dispensationem illius, quemadmodum in ea se gerat, quando cum quibus, vbi, benè vel malè, vel conuenienter. Habet enim, iudicem Deum, qui in eius manus dispensationem commisit, & dignum eum effecit Sacerdotio tanti loci. Hactenus ille Clemens libro secundo Constitut. Apost. cap. 37. & 38. 39.

Psalm. 44.

Episcopū et clericis fructus & primitiæ soluenda.

Episcopi regibus & principibus præferēdi

Cap. 39.

Sacerdotibus quæ dari debent.

Episcopus Ecclesiasticarum rerum dispensator ex Dei commißione.

Qui eorū principatus tāto est omni regno excellentior, sicut à Chrysostomo & Gregorio Nazianzeno in oratione, quā de Hieremiæ dictis, præsente Imperatore habuit, scriptū legimus, quantū inter spiritum & carnem, inter cœlum & terrā, inter diuina & humana, discrimen & interuallum esse potest. Enarrans illum Psalmi locum Augustinus, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est, inquit, pro patribus tuis tibi sunt nati filij? patres missi sunt Apostoli, pro Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, vnde nati sunt? ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum. Non ergò te putes desertam, quia non vides Petrum, non vides Paulum, quia non vides eos, per quos nata es: de prole tua tibi creuit paternitas: pro patribus tuis tibi sunt nati filij, constitues eos principes super omnem terram. Hæc est Ecclesia catholica, filij eius constituti sunt principes super omnem terram, filij eius constituti sunt pro patribus. Agnoscāt qui præcisi sunt, veniant ad vnitatem, adducantur ad templum regis, &c. His igitur principibus, non his qui sibi docti præ cæteris videntur, & ad hoc munus vocati non sunt, Ecclesias regendi, ligandi, soluendi, deque fidei causis cognoscendi potestas est concessa.

Chrysost. lib. 3. de Sacerdotio. Et de verbis Esa. Hom. 4. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, &c. explicatur.

Sed libet hic Catholici cuiusdā Imperatoris verba adscribere, ex octaua Synodo Cōstantinopolitana, quam in Ecclesiæ cathedralis Varmiensis Bibliotheca pulchris characteribus in charta pecorina scriptam reperimus. Is absoluta iam Synodo, oratione quadam ad omnes, qui tum præsentes aderant, vsus, his tandem verbis laicos alloquitur: De vobis autē laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè cōuersamini, quid amplius

Imperatoris in octaua Synodo Cōstantinopol. verba.

dicam non habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem mouere, neque penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali synodo aduersari. Hoc enim inuestigare & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi, & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas ac cœlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamento solui egemus. Quantæcunque enim religionis & sapiētiæ laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusque: Quantumcunque Episcopus sit irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est, in ordine ouium cōstitutis pastores verborū subtilitate discutiēdi, & ea quæ super nos sunt quærendi & ambiendi? Oportet ergo nos cū timore & fide syncera hos audire, & à facie eorū vereri, cùm sint ministri domini omnipotētis, & huius formā possideant, & nihil amplius, quàm ea, quę nostri ordinis sunt, requiret. Nunc autē vt videmus, adeò multos malitia in insaniā accedir, vt obliuiscētes proprij ordinis, & quod pedes sint minimè cogitantes, legē ponere velint oculis. Oculos vocare Basilius videtur Episcopos: quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio. De quibus etiā in octauo Concilio Toletano legitur, dū secundum carnis assumptæ mysteriū Ecclesiæ suę fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in mēbris eius intentio Episcopotū officia cernitur peragere oculorū. Sic & Augustin' sanctos Apostolos vocat oculos. Quàracunq; religione sit & sapiētia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamē nō esse cēset Basilius illi de Ecclesiasticis causis sermonē mouere, quod proprium hoc sit Episcopi munus; etiāsi multo sit is in virtute sapiētiaq; inferior: idq; Gregorij, quē Theologum Græci vocāt, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat, cur tam diu à functione abstinuerit Ecclesiastica, sic populum affatur: Vos oues, nolite pascere pastores, neq; super terminos eorum eleuemini, satis enim vobis est, si rectè pascimini: nolite iudicare iudices, nec legē ferātis legislatoribus. Deus enim nequaquā Deus est seditionis & cōfusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliud corporis honorabilius. Sed vnusquisq; fratres in eo ordine, in quo vocatus est, permaneat, licet etiā dignior existat: in illoque magis præsentē amet claritatē, quàm vt eā, quā nō accepit, quęrat. Nemo q sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectiōis lex soluatur, qua tā terrestria quàm cœlestia sunt colligata: neq; dominationē multiplicē sine dominatione faciamus. Hæc Gregorius.

Episcoporum dignitas.

Nota. Ecclesiasticas causas laica potestati discutere & iudicare nō licet.

Oculi Ecclesiæ Episcopi Basi. ept. 4.

Amb. de dignitate sacerdo. cap. 6.

In sua vocatione quisque perseuerandum.

Intereà tamen illud non cōcedimus, inueniri multos laicos, multis etiam Episcopis in Theologia magis exercitatos: Neque enim si quis cōmunes alicuius locos legit diligentiùs, ideò statim in Theologia dici debet exercitatior, quàm Episcopus. Ac fieri quidē potest, vt reperiatur nōnunquam Episcopus minus in scripturis versatus, quàm exigere videtur ea persona, quam sustinet, num idem propterea de omnibus iudicium esse debet? Nulla est prouincia, in qua non repetiet tamen aliquos liceat, minimè vulgari doctrina præditos. Certè [redacted] in Cōcilio, quod proximis superioribus annis Tridēti fuit inchoatū, etsi cœtus ingēs fuisse dicitur inferioris ordinis virorū, qui doctrina præstare multùm existimarentur, nō alij tamen excellere magis visi sunt, quàm Episcopi, à quibus pleraque sunt animaduersa, quę inferioris ordinis viri docti minimè cōsiderassent. Sed nouū non est, quod ab hæreticis Episcopi catholici pri' omnia & facere & pati parati, quàm vt scindi Christi tunicam inconsutilē permitterent, stupidi, bardi, trunci iudicantur. Sic Arrius hæreticus, vir dialecticarū nugarum non imperitus, in quadā epistola, quam historiæ suæ Theodoritus inseruit eos Episcopos, qui sententiæ suæ sunt aduersati, nō ineruditos modò, verū & hæreticos, hæreticus ipse vocat. Sic de Sabino narrat Socrates, quòd is Nicęnę synodi patres tanquā simplices & idiotas perstrinxerit, quibus tamen hoc elogiū tribuit Eusebius, quod eorū alij celebres erant verbo sapientiæ, alij firmitudine & tolerātia contimentiæ, alij medio modo ornati. Semper enim quæ præclara, rara sunt, neque fieri potest, vbi maior est aliqua congregatio, vt excellēter omnes docti sint. Sunt alij mediocres, sunt & infra mediocritatē constituti: qui sicubi tumor abest & arrogantia, quæ solet eos ferè comitari, qui sunt aliqua doctrinæ opinione inflati, doctiorum sententiam non inuiti sequuntur. Et certè præstat in eiusmodi cœtu esse aliquē non doctissimum, qui cùm se videre minus intelligat, in eorum, quos plus videre persuasum habet, sententia lubēs acquiescit, vt sit non inter alta sapientes, verùm humilibus consentientes, quàm tales multos, quales describit sapiens: Vidistin' hominem, qui sibi sapiens esse videtur? spes est de stulto, quàm de eo multo maior. Nam qui sunt præfracto animo, nihil vt nisi quod ipsi intelligunt, rectum esse putent, quamuis ad rem potius quàm ad componenda dogmatum in Ecclesia dissidia idonei esse videntur. Quam in sententiam etiam à Ioanne Chrysostomo

Episcoporum doctrina.

Lib. 1. cap. 9.

Soc. lib. 1. cap. 8.

Eus. lib. 3. de vita Constantini.

Roma. 12.

Prouerb. 26.

Chry. Hom. 76. in Matth.

stomo scriptum legimus: Præstat proba ignoratione detineri, quàm falsa opinione máncipari. Nã qui nescit, facilè ratiõe ducitur: qui verò scire credit cùm nesciat, nõ potest facilè veritatem suscipere, sed maiori sudore opus est, vt antequã vera inculcentur, falsa ex animo eius eijciantur. Nam & in charta vbi nihil scriptum est, facilimè scribitur, literis verò plena, nõ similiter: necesse enim est priora deleri. Et terra faciliùs aratro proscinditur, quę nihil habet, quàm quæ vepribus est referta. Nihil igitur impedit, quominus esse Cõcilia dicantur Episcoporum, etiam si non ita, vt deberent, in sacris literis omnes Episcopi sint versati, cùm præsertim neq; fuerit, neq; futurum sit Concilium vllum tam Oecumenicũ, vt omnes ad illud orbis Christiani totius Episcopi conueniant: neque mitti ferè consueuerunt ex vnaquaque prouincia, nisi de quibus est opinio doctrinæ singularis.

Ignorare quàm falsa nosse præstat.

Verùm interfuerunt Imperatores & Reges Cõcilijs. Quis negat interfuisse? cũ eos etiã nostro tempore literis põtificijs ad Cõcilium inuitari, nemini sit obscurũ. Quod verò de causa fidei iudicauerint, hoc est, quod constanter negamus. Euoluantur omnia Concilia, quæ à nato Christo habita sunt ad hęc vsq; nostra tempora, nullum reperietur, in quo sibi quisqnã Imperatorum de fidei causa iudicium arrogauerit. Longum autem esset enumerare omnia, præsertim prouincialia, quæ rectè Gratianus ad definiendum & constituẽdum inualida esse docet, de quibus etiam Canonem quendam legimus octauæ Synodi generalis, in quo hæc verba reperiuntur. Illud autem tanquàm perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, nõ posse Synodum absque principali præsentia celebrari, cùm nusquam sacri Canones conuenire seculares principes in Concilijs sanxerint, sed solos antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis Concilijs vniuersalibus inuenimus. Neque enim fas est seculares principes spectatores fieri rerum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquàm eueniunt.

Concilijs generalibus imperatores & reges solum interfuerũt, nõ vt de fidei causa sententias dicant aut iudicent.

Actione. 10.

Concilijs prouincialibus principibus secularibus interesse nõ licet. Distinct. 16.

Cæterùm recenset idem Gratianus octo Synodos œcumenicas: quarum prima Nicęę habita est anno à Christo nato trecentesimo tricesimo plus minus: in qua qui Christum creaturam esse asserebat, & eiusdem cum patre substantiæ negabat, Arrij hæresis est extirpata. Secunda quinquaginta sex annis, post Cõstantinopoli: in qua Macedonius est damnatus, qui Spiritumsanctum esse Deum inficiabatur, simul & Apolinarius, qui Christũ, ipse demens, esse sine mente blasphemabat. Tertia quadraginta annis interiectis, Ephesi: in qua Nestorius est anathemate redditus execrabilis, qui propria stultitia seductus, aliũ ante secula Deum verbum, alium verò ex virgine pro nostra salute incarnatum nugatus est. Quarta post interuallum annorum triginta Chalcedone: in qua Eutyches vnà cum Dioscoro, qui duas in vno Christo naturas incõmutabili et vnitas negauerat, vnã autem naturam ex duabus fuisse compositam prodigiosè pronunciauerat, infinitis execrationibus est deuotus. Quinta centum & duobus annis pòst, iterùm Constantinopoli: in qua Origenes, Euagrius, Didymus propter falsa quædam & peregrina dogmata sunt dãnari. Sexta posteaquàm centum vigintinouem anni intercesserunt, tertium Constantinopoli: in qua Sergius, Pyrrhus, Petrus, Polychronius, qui vnam tantùm in Christo voluntatem & operationem esse contendebant, è cœtu piorum eiecti, & anathemate sunt percussi. Septima sexaginta pòst annis iterùm Nicææ: in qua qui demoliti fuerant imagines, & eas idola vocabant, Basilius, Theodosius, Sisinius, & alij nonnulli sunt hæretici pronunciati. Octaua post centum plus minus annorum interuallum, quartùm Constantinopoli in qua Photius, qui per vim de sede sua deturbato Ignatio Constantinopolitano Patriarcha in locum eius inuasetat, legitimè de eo deiectus, & tanquàm nouus Dioscorus, & qui cum Iconomachis facere videretur, anathema pronunciatus est.

Concilia œcumenica, & quid in ijs actum.

Hæretici in Cõcilijs generalibus damnati.

In Concilijs fuerunt Imperatores.

Interfuit Nicenæ Synodo Constantinus Imperator, sed quomodo interfuit? Cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, nõ prius consedit, quàm annuissent Episcopi: cumque de concordia & pace pleraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit, sicut in historijs suis Eusebius, Socrates, Theodoritus, memoriæ prodiderunt. Itaque trecentos decem & octo Episcopos in eo Concilio subscripsisse legimus, Constantinum subscripsisse nõ legimus. Quin illud de eo tradit Zozomenus, quod cùm ipsi fidei scripturam artificiosè constructam Arrius obtulisset, arbitratus fuit Imperator eum conformia cum illis sentire, de quibus in Nicæna Synodo conuenerat: quo nomine gauisus quidem est, verùm tantùm ipse sibi non permisit, vt eos ad communionem reciperet in iudicium, & cognitionem eorum, quibus secundum Ecclesiæ legem de huiusmodi cognoscendi potestas erat concredita. Mittit igitur ad Episcopos Hierosolymis tum temporis congregatos. Ex quibus verbis manifestè constat, quod secundum Ecclesiæ legem de rebus fidei non licebat alijs cognoscere, præter Episcopos.

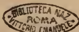
Constantini imperatoris in Cõcilijs modestia.

Euseb. lib. 3. de vita Constantini.

So. lib. 1. cap. 8. Theodor. lib. 1. cap. 7. Zozom. lib. 2. cap. 27.

Interfuit Cõstantinopolitanæ Synodo Theodosius. Nunquid subscripsit? Solos Episcopos

Theodosius.

Ad concilium legatus Theodosij cur missus.

ſcopos centum quinquaginta ſubſcripſiſſe legimos. Tertiæ Synodo, quæ fuit Epheſi habita, ducentorum Epiſcopotum, non qoidem interfuit Imperator, ſed miſit loco ſuo Cãdidianum. Scribit autem ipſe ad Synodum, qua cum poteſtate miſerit, his vrbis: Deputatus eſt, inquit, Candidianus magnificentiſſimus comes ſtrenootum domeſticorum tranſite vſque ad ſanctiſsimam Synodum veſtram, & in nullo qoidem quæ faciendę ſunt de pijs dogmatibus quæſtiones communicare: Illicitum nanque eſt eum, qui non ſit ex ordine ſanctiſsimotum Epiſcopotum Eccleſiaſticis immiſceri tractatibus. Ac miſerat idem ad eam, qoæ iterum fuit Epheſi congregata, Synodum, quæ tamen inter approbatas non nomeratur, Elpidium comitem & Eulogium tribunum, non vt de cauſa fidei iudicaret: ſed valẽtes, inquit, noſtris iuſsionibus miniſtrare de his, quæ in Epheſo à ſancta Synodo fuerint cõſtituta, & nullum fieri tumultũ permittere: Sed & ſi quem videritis conturbationibus & tumultui ſtudentẽ ad læſioõe ſanctæ fidei, hunc cuſtodiæ mancipare. In quã ſeotentiam etiã ad Proclum Aſiæ proconſulem ſcripta eiuſdẽ Imperatoris extat epiſtola.

Actione .1. Synodi Chalcedonensis.

Martianus.

Cap. 3.

Interfuit Chalcedonenſi Martianus, ſed à legatis Leonis Papæ petitus, vt ſui præſentiã præſtaret Concilio, quòd ipſo abſente, ſe ad Concilium non occurſuros dicerent, ſicut in Breuiario ſuo teſtatur Liberatus. Quam autem ad rem interfuit? Narrat hoc ipſe dicẽs: Ad confirmandam fidem, ooo ad oſtendendam virtotem, vt nunc per hanc ſanctam Synodum depoſita nebula, quæ nunc in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia viſa eſt exoriri, ſemper ſeruẽtur quæ ſtatuta ſunt. Sexcentos triginta Epiſcopos ſubſcripſiſſe legimus, Martianom ſubſcripſiſſe non legimus. In quinta, quæ eſt Conſtantinopolitana ſecunda, nec Imperator, nec ab eo miſſus, quiſquã interfuiſſe videtur, ſoli cẽtum ſexaginta quinque Epiſcopi & ſenrentias dixerunt, & ſubſcripſerunt.

Constantinus. In Concilijs Iudices de fidei causa non iudicaut, & cur interfuit.

In ſexta, quæ fuit Conſtantinopolitana tertia, & Imperator Conſtantinus interfuit, & multi cum eo viri illuſtres, qui etiam glorioſiſsimi iudices vocantur, itidẽ vt in Chalcedonenſi Synodo fuerant vocati. Sed nec Imperator, nec quiſqoam eotum, qui vocantur iudices, hoc ſibi arrogauit, vt de fidei cauſa iudicaret. Sicut autem io Chalcedonenſi, ita in hac ſexta Synodo Cooſtantioopolitana noo aliam ob rem & Imperatorem & iudices iſtos in rerfuiſſe liquet, quàm vt ordine omnia agi procurarent, ne quid per vim aut per tumultum fieret, vt libera cuique poteſtas dicendi daretur. Si quid per vim aut tumultum factum eſſet, de eo cognoſcerent, ac de ſontibus pœnas debitas ſumerent. Atque ad haoc, non ad aliam rem iudices conſtituti fuiſſe videntur, quod ex actis vtriuſque Synodi, & quartæ Chalcedonẽſis, & ſextæ Conſtãtinopolitanæ videret licet. Quid enim aliud ibi iudices, aut etiam Imperator ipſe, quàm legi preces, quæ acta eſſent recitari, authẽtica monomenta proferri, ad obiecta reſponderi, ſi qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes prohibebant, ſi qua vis illata, ſi quid per tumultum factum eſſet, cognoſcebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant in actione prima Chalcedonenſi, vbi iudices & Senatus dixerunt. Dicat ſaocta Synodus, ſi canonicis epiſtolis ſanctæ memoriæ Cyrilli conſonat inrerloquurio Euſtathij reuerendi Epiſcopi. Et in octaua actione ijdem Iudices. Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo eſt ſoluta, quippe & Neſtorium coram nobis anathematizauit, & à ſanctiſsimo Leone ſuſceptus eſt, & definitionem fidei ſuſcepit, & epiſtolæ ſanctiſsimi Leonis ſubſcripſit. Deeſt igitur vt ſententia à Deo amabilitate veſtra proferatur, vt Eccleſiam ſuam recipiat, ſicut & ſanctiſsimus Leo iudicauit. Qua ſententia per Epiſcopos lata, dixerunt iudices, vt ſecundum decretum ſancti Concilij (non ſuum aut Imperatoris) Theodoretus Eccleſiam reciperet. Similiter & de Iba factum eſt, & de alijs nõnullis. Ad eundem modum in ſexta quoque Synodo Imperator, & ſanctum Concilium dixiſſe legũtur. Diſcurrat Georgius codices, proueniat lectio, fiat lectio, alter liber relegatur. Itidẽ & glorioſiſsimi Iudices nunc hũc, nunc illum intromitti iuſſerunt. Poſteaquàm verò ventum eſt ad ſententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec Iudices, ſed ſola ſancta Synodus, quemadmodum ex duodecima & ſedecima actiõe videre licet. Sed & in actione decima octaua, poſteaquã ſubſcripſiſſent trecenti quinquaginta Epiſcopi, in ipſo fine ſubſcripſiſſe legitur Imperator in hęc verba: Et ſubſcriprio piiſſimi & Chriſto dilecti Cõſtantini imperatoris, legimus & cõſenſimus. Ac mox: Cõſtantinus piiſsimus Imperator dixit: Edicat ſanctum & vniuerſale Cõcilium, ſi cum cõſenſu omoium Epiſcoporũ promulgata eſt defioitio, quæ ad præſens celebrata eſt. Cũq; ſanctũ Concilium exclamaſſet: Omnes ita credimus, edictũ ſcribi fecit Imperator, vt quod fuit à Cõcilio definitũ, id omnes firmiter obſeruarẽt. Ac primus fuit hic, qui ſubſcripſiſſe Cõcilij definitioni videtur, ſed nõ iudicans, verũ conſentiens tantùm: quod factũ etiã à quibuſdã in Cõcilio Arauſicano viris illuſtribus eadem forma legimus. Quamuis in octaua Synodo generali, cùm poſtularetur à Baſilio Imperatore, vt primus ipſe ſubſcriberet Cõcilij

Actio. 10.

Constantini Imper. subscriptio.

Basilij Imper. modestia.

cilij decretis, respōdisse legitur. Tranquillissimū imperium nostrū sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores, Constantinum videlicet magnum, & Theodosium ac Martianum, ac cæteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum: sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum: Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem.

Act. 10.

Ex quibus verbis colligitur, subscripsisse quidem imperatores in alijs cōcilijs œcumenicis, verùm in his actis, quæ habemus, præterquam in sexta & octaua Synodo nullius Imperatoris subscriptionem reperire licuit. In Chalcedonensi verò concilio Episcopi sub scripserunt hac forma: Flauius episcopus Constantinopolitanus iudicans. Et alio quodam loco, definiens subscripsi: Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Quæ forma etiam in quinta Synodo inter Episcopos & presbyteros fuit obseruata, vt Episcopi subscriberent, definiui & subscripsi: Presbyteri sequendo, definita subscripsi. In septima Synodo, quę est secunda Nicæna, interfuerunt quidem duo Senatores, sed initiò pauca loquuti, perpetuò posteà tacuerunt: Episcopi, qui numero fuerūt trecenti quinquaginta, decreuerunt & subscripserunt, præterea nemo. In octaua Synodo, quæ fuit Cōstantinopolitana quarta, interfuit quidem Basilius imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fidei negocio sumeret, ex his quæ superius scripta sunt, cognoscere licet. Primo loco subscripserunt legati, quos Adrianus pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus sanctæ Ostiēsis Ecclesiæ, locum obtinens domini mei Adriani summi pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superius leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens, atque ad voluntatem eiusdem eximij præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & collegę eius duo vsi sunt. Ignatius verò hac forma subscripsit: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouæ Romæ, sanctam hanc vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus, quę ab ea iudicata & scripta sunt, concordans & definiens subscripsit manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens Patriarchæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Helias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leò perpetui Augusti in Christo Deo fideles, Principes Romanorum: & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt, concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videre licet, quod Imperatores, vel quicunque alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquàm iudicantes in fidei aut quacunque tandem Ecclesiastica causa fecisse viderentur.

In Concilio quibusdam imperatorum subscriptiones reperiūtur.

Concilijs Episcoporum & presbyterorū subscriptiones.

In cōcilijs Principum laicorum subscriptiones.

Simul & illud notatu dignum est, quod in Oecumenicis Concilijs pręsidebant Romani pontificis legati. Extat in bibliotheca Vaticana Vigilij libellus manuscriptus, nec adhuc quod sciamus in lucem editus, in quo inserta est professio Mennæ Patriarchæ Cōstantinopolitani. In ea quatuor synodis œcumenicis enumeratis sic loquitur Mennas. In quib^9 iuxta tēpora sua prædecessores Sāctitatis vestrę beatissimi papę senioris Romę ipsis synodis præfederūt. In Chalcedonēsi quoq; synodo sic legitur. Paschasius & Lucēsius Reuerēdiss. episcopi, & Bonifacius presbyter tenentes locū sedis Apostolicæ, qtia missi apostolici semper in synodis prius loqui & cōfirmare soliti sunt, per Paschasiū dixerunt. Et aliquanto superius: Paruitatem nostram pontifex huic sancto Concilio pro se pręsidere præcepit. Ideoque necessarium est hæc, quæ in medium proferuntur per nostrā interlocutionem disceptari.

Vigilius.

In Concilijs generalibus pontificis Romani legati præsidebāt.

Act. 10.

Act. 3.

Vsque eo autem Imperatores catholici iudicium in causa fidei sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id fecisse videantur. Hunericus Arrianus quamlibet sęuus tyrannus, non ipse tamen iudicium de fide sibi sumpsit, sed Patriarcham Cyrillum iudicem esse permisit. Theodoricus itidem Arrianus ad iudicium Ecclesiasticum vocatus, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negocio sequenda pręscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de Ecclesiasticis negocijs pertinere. Quid autem? quod vix hæreticorum aliquem fecisse quisquam reperiet, id facturum quenquam putamus, qui vel micam in se Christiani pectoris habeat, quique catholicus & orthodoxus dici & esse velit? Nihil est quòd in priscis illis commemorandis longiores simus, nostri etiam seculi principes non minori præditos religione videre licuit.

Hæretici principes recusarunt iudicium in causa fidei ferre.

Victor. lib. 2. de persecutiōe Vāda. in 4. Synodo Ro. sub Symmacho Papa.

Anni iam triginta & amplius intercesserunt, cùm noua quædam & peregrina dogmata sparsit in vulgus Martinus Lutherus, qui princeps fuit & auctor sectarum, quibus miserandum in modum Germaniam distectam esse videmus: Quas quę clades, quæ sint calamitates cōsequutę, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Si Turcarum ipse

Lutherana hæresis ortus.

tyrannus cum quamlibet numeroso exercitu Germaniam peragrasset, maiore illam clade vix afficere potuisset. Hunc itaque Martinum Lutherum tot sectarum totque cladiũ auctorem, paternè monuerat initiò Leo pontifex, vt errores suos reuocaret, atque ad sanam aliquando mentem rediret: Sed cùm nihil paternis adhortationibus suis profecisset, de Concilio patrum amplissimorum, & eorum qui doctrina sacrarum literarum præstabant, Martinum hæreticum pronunciauit, ac misso ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereq; catholicum Regem Carolum eius nominis quintum, qui feliciter adhuc imperat legato, postulauit ab eo, tanquàm primario Ecclesiæ filio & aduocato, vt sententiam sedis Apostolicæ sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnari consueuerunt, iuxta morem à veteribus Christianis & orthodoxis imperatoribus obseruari solitum. Neque enim nouum hoc est, quod Episcoporum sententiam Imperatores & reges exequutioni mandare consueuerunt: Sic namque Constantinum, sic Valentinianum & Theodosium, sic Arcadium & Honorium & Martianũ, & alios fecisse legimus. Et extat in Synodo quinta Constantinopolitana constitutio Iustiniani imperatoris contra Anthimum, Seuerum, Petrum, & Zoaram, in qua his verbis vtitur: Rem non insolitam imperio & nos facientes ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum sentẽtia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quẽadmodum Nestorium, Eutychen, Arrium, Macedonium, Eunomium & quosdam alios, ad iniquitatem non minores illis, toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Horum igitur exemplum sequutus Carolus quintus imperator, puri Dei verbi propugnator acerrimus, non grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò vehementer instabant nonnulli, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionem decreti à sede Apostolica lati processisset: cùm illis negare non potuisset, ne quis factum hoc illius secùs interpretari posset, in edicto suo, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri fecerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de hoc negocio iudicaremus aut cognosceremus, cùm id proculdubiò ad Romanum pontificem & sedem apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctę fidei nostrę nunc tandem post tot secula per nouas altercationes, cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione, in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium satisfactione, hominis animum percontantes, eum bonis monitionibus ac suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, teduceremus. Nunquid & hic obscurè tulit, minimè suarum esse partium de fidei causa cognoscere? Quod clarius etiam ostendit postea, cum postulantibus id à se nonnullis, nòn velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negocio religionis, respondit: sed apud pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de congregando Concilio generali: sicut in Augustanæ confessionis exordio legitur.

Decretorum ecclesiasticorum principes executores.

Act. 1.

Caroli 5. Impe. factum præclarum & laus.

Carolus 5. Imp. fidei & religionis causam & negocium cognoscere et iudicare non ad se sed ad Romanum pontificem & sedem Apostolicam pertinere dixit.

Sed iam ad reges nostros veniamus, qui, ex qua Carolus imperator paternum, ex eadem clarissima Austriæ familia maternum suum genus ducunt. Et sanctus ille rex Sigismundus, eius nominis primus, qui ante annos non ita multos in Christo obdormiuit, cùm alijs heroicis virtutibus multis clarus, tùm in tuenda fide catholica constantia quadam & animi robore singulari præditus: & qui libenter vestigijs eius incedit serenissimus filius hic eius, eiusdem nominis secundus, quem vtinam paterna felicitate parentos annos assequutum, regni huius gubernacula longissimo tempore tenentem videamus, nunquid non & ipsi non eodem animo, eadem sententia, eademque religione fuerunt? Postularunt ab vtroque nonnulli (quibus rectè dici potuit, nescitis quid petatis) vt purum Euangelium in regno suo prædicari permitterent: Respondit diuus pater: sui non esse muneris de puritate verbi cognoscere, ad Episcoporum id officium pertinere, quorum quidem hac de re iudicio se etiam ipsum libenter maiestas eius submitteret, eorumque iurisdictionem saluam in omnibus esse vellet. Respondit ijsdem prope verbis serenissimus filius eius. Neq; dubitandum est, quin quotquot fuit catholici reges & principes, si quis eis iudicium de causis fidei delatum vellet, idem omnes vno sint ore responsuri. Quòd si maximè secus aliquis fecisse reperiretur, nec allegandus tamen est error, nec defendendus, & verum est quod prouerbio dicitur: vna hirundo nõ facit ver.

Sigismundi primi reges Pol. pietas & constantia.

Sigismundi Augusti reg. Pol. pietas.

Mat 20.

De fidei, & religionis causis cognoscere & iudicare non ad se, sed ad episcopos pertinere dixerunt reges.

Ausus est & re & nomine Basiliscus Imperator circulares dare literas, quib⁹ Chalcedonense Conciliũ, & Leonis libellum per anathema damnaret: Quod tamen ipsum fecit episcoporũ suorum sententiam sequutus, qui circularibus eiusmodi literis etiam subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri queat. Sed has tamen ipsas circulares literas nõ ita multò pòst aboleri, & eis contrarias scribi iussit, sicut apud Euagriũ, Liberatũ, Nicephorũ scriptũ reperimus. Ausus fuit & Leo Imperator imagines demoliri

Basiliscus Imp. acceptus ab Episcopis.

Euag. li. 3. c. 4. Lib. cap. 16. in breuiar.

demoliri,& sanctorum venerationi detrahere,sed aduersus eum in hæc verba scripsit Ioannes Damascenus: Non approbo Imperatorem, qui rapta & inuecta tyrannide inuadit sacerdotij dignitatem. Non Imperatores potestatem acceperunt ligandi atque soluendi. Ac paucis interiectis: Non consentio vt Ecclesia pacificatur se exequuturam imperialis edicti formulam:imò vt mordicus tueatur traditiones à patribus acceptas, siue scripto proditas,siue citra scripturam vsu Ecclesię comprobatas. Magis autem placidè simul & festiuè Eulogius presbyter, quem cùm Barses Valentis Imperatoris præfect⁹ hortaretur,vt in doctrina fidei se cum Imperatore coniungeret. Nunquid, ait, vnà cum Imperio etiā ille Pontificatū est cōsequutus? Nam & Pastorem habemus, & nutus illius sequimur.

Niceph.li.16.c.3.eccle.hist.
Episcopi iudicant de principibus in causis ecclesiasticis.
Theodor.li.7.ca.8. Eccl.hist. Theod.l.4.c.18 hist.eccle.

Sed & ante hos Constantius Imperator in Arrianorum gratiam plus in catholicos episcopos,quàm ei competeret sibi iuris vendicabat. Ad quem scribens Osius episcopus Cordubensis hortatus est eum, vt ne suos comites ad synodos mitteret: Quid enim tale, inquit,à Constante actum est? Aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quando iudicijs ecclesiasticis interfuit? aut quis ipsius palatinus vim adhibuit, vt contra aliquem subscriptio fieret? Define quæso,& memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij: serua te in illam diem purum,ne te misceas ecclesiasticis,ueque nobis in hoc genere præcipe, sed potius ea à nobis disce. Tibi Deus imperium commisit,nobis,quæ sunt ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum qui tuum impetium oculis malignis carpit,contradicit ordinationi diuinæ,ita & tu caue,ne quæ sunt ecclesiæ ad te trahens,magno crimini fias obnoxius. Date,scriptum est,quæ sunt Cæsaris,Cęsari,& quæ sunt Dei,Deo. Neque igitur fas est nobis in terris imperium tenere:neque tu thymiamatum & sacrorum potestatem habes Imperator. Hæc illius epistolæ verba in sua quadam ad solitariam vitam agentes epistola inserit Athanasius:qui nōnullis interiectis: Istud est,inquit,iudicium episcoporum. Quid cum eo commnne habet Imperator? Sin contrà,ista minis Cæsaris constantur,quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est? quādo iudicinm ecclesiæ ab Imperatore auctoritatem suam accepit? aut quando vnquàm hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ ante hac synodi fuerunt, multa iudicia ecclesiæ habita sunt,sed neque patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt: nec princeps in rebns ecclesiasticis curiosum se præbuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cæsaris familia,& per eos in literis salutabat Philippenses,non tamen eos in iudicio socios assumpsit. Nunc autem nouum quoddam ab Arriana hæresi spectaculum editur:conuenerunt in vnum hæretici,& imperator Constantius, vt ille quidem sub prætextu Episcopotum sua potestate aduersus eos,quos velit vtatur, & tamen in persequutione mouenda persequutor non appelletur, illi verò succincti principis potestate insidias faciunt, quibus volunt.

Osij Episcopi adhortatio ad Constantium.
Imperator Constantius, ne fidei & religionis causis se immisceat hortatur.
Athana.

Post quem Valentinianus Imperator iuniot,Iustinę matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum,sibi de fide iudicium vsurpare couatus est. Cęterum his ad eum verbis Ambrosium scripsisse legimus: Dalmatius metribunus & notarius mandato,vt allegauit,clementiæ conuenit tuæ,postulans vt ipse iudices legerem,sicut legisset Auxentius, nec tamen expressit eorum nomina,qui fuerant postulati,sed id addidit,quod in cōsistorio esset futura contenrio,arbitro pietatis iudicio tuę. Cui rei respondeo,vt arbitror,cōpetenter,nec quisquam contumacem iudicate me debet, cum hoc asseram,qùod augustæ memoriæ pater tuus,non solum sermone respondit,sed etiam legibus sanxit suis. In causa fidei vel ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis(hęc enim verba rescripti sunt) hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliàs quoque argueretur Episcopus,& morum esset examinãda causa,etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiæ tuæ? ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? nisi fortè vilis quibusdam tanti imperatoris existimatur sententia,cuius & fides,cōfessionis constantia probata est,& sapientia, melioratæ reipublicæ profectibus prędicatur. Quando audisti clementissime imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curabimur, vt sacerdotalis iuris simus immemores, & quod Deus donauit mihi,hoc ipse alijs putem esse credendnm? Si docendus est Episcopus à laico,quid sequitur? Laicus ergo disputet,& Episcopus audiat? Episcopus discat à laico? At certè si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est,qui abnuat,in causa fidei,in causa, inquam,fidei, Episcopos solere de imperatoribus Christianis, non Imperatores de Episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouectior,& tunc de hoc censebis, qualis ille Episcopus sit,qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus,Deo fauente,vir maturioris ęui dicebat,nō est meū iudicare inter Episcopos,tua nunc dicit clementia,ego debeo iudicare. Neque verò scripsit

Valentiniani audacia.
Epist.32.
Imperator Valent. se ecclesiasticis rebus immiscens ab Ambro. valde reprehenditur.
Theodosij rescriptum de iudicio in fide.
Episcopi de imperatoribus & laicis in causa fidei iudicant, non laici de episcopis.

Epist. 33. — Matt. 22.

psit hęc modo, verùm & dixit Ambrosius, quemadmodum ad sororem scribens ipse narrat: Noli te grauare, inquit, Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere, noli te extollere. Esto Deo subditus: Scriptum est: Quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris, Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesię: Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Atque hæc quidem contra Valentinianum Ambrosius. Qui cùm Aquileiēsi Cōcilio interfuisset, in quo quidam Arrij sectator Palladius, itidem vt nostri temporis heretici, iudicium Episcoporum fugiebat, ac alios quosdam ex vtraque parte auditores venire volebat. Quos quæris auditores? inquit Ambrosius: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de sacerdoribus. Ac paulò post: Etsi in multis impietatibus deprehensus sit Palladius, erubescimus tamen, vt videatur qui sacerdotium sibi vendicat à laicis esse damnatus, qui & in hoc ipso damnandus est, quod laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare.

Varemundus valde confutatur. — Episcopi nomine indignus qui laicis sacerdotale ius substernit. — Ambrosij Elogia. — Ruff. li. 2. ca. 19. eccle. hist. — Au. li. 5. conf. ca. 13.

Audin'tu Varemunde quid dicat Ambrosius? In causa fidei negat laicos vnquàm de Episcopo iudicasse: in causa fidei Episcopos de Imperatoribus, non Imperatores de Episcopis iudicare dicit solere: nec esse dignum censet, Episcopi nomine, qui laicis ius sacerdotale substernit: Palladium autem vel hoc ipso nomine damnandum iudicat, quòd laicorum expectat sententiam, cùm magis de laicis sacerdotes debeant iudicare. Quod si tyrannicum esse putas affirmare, ad iudicium de rebus religionis solos Episcopos in concilium admittendos, nònne tyrannum apertè vocas Ambrosium, cuius hæc est sententia? qui mortem prius appetere, quàm laicis ius sacerdotale substernere fuit paratus: At quē tu virum insimulare tanti criminis audes? eum cuius iam inde à mille ducētis annis semper in Ecclesia Dei sacrosancta fuit apud omnes memoria: quem Ruffinus ecclesię murum & turrim validissimam: quem Augustinus ab illo baptizatus, in optimis notum esse scribit orbi terræ, & pium Dei cultorem appellat: quem epistola quadā Basilius celebrat: Cui Pelagius quoque quamuis hæreticus hoc elogium tribuit, quod in eius pręcipuè libris Romana fides eluceat, qui scriptorum inter Latinos flos quidam speciosus enituerit: cuius fidem & purissimum in scripturis sensum, ne inimicus quidem ausus sit reprehendere: quem denique tanta fuisse vitæ sanctimonia narrat Augustinus, vt eum viuum adhuc etiam dæmones confiterentur, atque vt sibi parceret, obsecrarent. Hunc tu talem virum, cui non catholici modò, verumetiam veritatis hostes hęretici, quin & dæmones ipsi, fidei, doctrinæ, sanctimoniæ, tam illustre testimonium tribuerunt, vocare tyrannum, & hanc ei tam turpem notam inurere audebis? Sed non est tyrannus Varemunde, qui ius suum tuetur: sed Episcopi nomine dignus non est, qui laicis ius sacerdotale substernit. Quin tu potius Varemunde gladiatorio quodam animo viam ad tyrannidem affectare videris, qui pastores loco submoues, qui per vim Episcopos iure suo spoliare, & in ordinem cogere, qui quæ propria est eorum iurisdictio, eam laicis mandare contendis. Fecit quidem hoc Valentinianus quondam Imperator, vt virum hunc sanctissimum, episcopale suum ius pro eo vt debuit viriliter tuentem, tyrannum & plusquam tyrannum appellaret, sed fecit puer, fecit à matre deceptus, & eum facti non ita multò pòst pœnituit: informatusque fide ac institutis catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosiū affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem antè vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret. Quinetiam cum iudicium à se peteretur, ijs eū verbis respondisse scribit Optatus: Petitis à me in seculo iudicium, cum ego ipse Christi iudicium expectem. Pientissimus autem imperator Theodosius, quamuis propter patratam cædem ecclesię primum ingressu per Ambrosium prohibitus, deinde iam reconciliatus, cancellos egredi iussus esset, intra quos mysteria peragebatur, quod Imperatores pura faceret, sacerdotes non faceret, non modò tyrannidis ei probrum non obiecit, verumetiam hac ipsa de causa præ cæteris eum episcopi nomine dignum esse iudicauit, neque se nosse quenquam affirmauit, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosiū.

Basili. ep. 55. — Aug. de nup. et concupis. lib. 1. cap. 35. — Idē de cura pro mortuis. ca. 17. — Amb. epist. 34. — Theo. l. 5. ca. 18. eccl. hist. — Lib. 1. — Theod pietas et patientia. — Et in Ambros. amor.

Episcopi pro ecclesia moribus zelosi referuntur.

Da Christe tales tyrannos Ecclesiæ tuæ multos, qualis vel Ambrosius hic fuit, vel ante eū Babilas à Chrysostomo celebratus, vel posterioribus seculis Thomas Cantuariensis Archiepiscopus in Anglia, Stanislaus Cracouiensis Episcopus in Polonia. Tales, quos tu tyrannos, Christus autem bonos pastores vocat, si nunc haberet multos Ecclesia, qui, laicis ius sacerdotale non substernerent, qui ascenderent ex aduerso, qui murum se pro domo Israël opponerent, ac starent in prælio in die domini, parati semper animas ponere pro ouibus suis, neque tibi viam ad tyrannidem affectare liceret, neque tot lupi grassarentur in ouili Christi, neq; tam diu tam fœdè scissam incōsutilem Christi tunicam videremus.

Quid autem dicis Varemunde? si quod tu tyrannicum esse vis, id iustum & legitimū esse iudicauerint etiam hi, quotum te partis esse non obscurè fers: qui confessionis Augustanæ, quàm Christianæ censeri malunt? Tanta est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis

ritatis iugula nonnunquàm erumpat. Nunquid non hęc verba ſunt veſtræ confeſsionis *Confeſs Augu-*
Auguſtanę? Secundùm Euangelium, ſeu, vt loquuntur, de iure diuino, nulla iuriſdictio *ſtana concedit*
competit Epiſcopis, hoc eſt, his, quibus eſt commiſſum miniſterium verbi & ſacramen- *iudicium epiſco*
torum, niſi remittere peccata: item cognoſcere doctrinam, & doctrinam diſſentientem *pis in cauſa fi-*
ab Euangelio reijcere, & impios, quorum nota eſt impietas, excludere à communione Ec- *dei.*
cleſiæ. Audin' tu Varemunde, quid illi ipſi confiteantur, quorum tu partis es? Cognoſce-
re doctrinam, & doctrinam ab Euangelio diſſentientem reijcere, nulla circuitione vſi, di
ſertis verbis iuriſdictionis Epiſcoporum eſſe dicunt, atque hac in parte cum catholicis
conſentiunt. Cur igitur tu, quod in eadem illa confeſsione, quam es amplexus, prohibe-
tur, commiſces poteſtates, eccleſiaſticam & ciuilem? cur laicos irrumpere iubes in alienũ
officium?

Sed in re vel meridiana luce clariore confirmanda, quam etiam ipſi concedere cogun-
tur aduerſarij, longiores eſſe nolumus, cum præſertim inſtituti noſtri non fuerit hoc lo-
co de iuriſdictione Epiſcoporum diſſerere: ſed illud modò propoſitum habuimus, quæ
ſit Eccleſia catholica, demonſtrare: quo nomine non pars, neque enim ſunt partes in Ec- *Partes non eſſe in Eccleſia ſed*
cleſia, verùm totum quiddam ſignificatur. Docet hoc Auguſtinus, explicans illud ex Pſal- *apud hæreticos.*
mo: Iubilate Deo omnis terra. Nemo, inquit, in parte iubilet, omnis terra iubilet, catholi
ca iubilet. Catholica totum tenet, quicũq; partem tenet, à toto præciſos eſt, vlulare vult, *Pſal.65.*
non iubilare. Non ſunt ergo partes in Eccleſia, quæ totum tenet, in qua idipſum dicunt
omnes, vt rectè de ea propheta ſcripſerit: Hieruſalem quæ ędificatur vt ciuitas, cuius par *Pſal.121.*
ticipatio in idipſum. Odoſium eſt partis nomen. Siquidem de parte dici volunt, ait Au- *Aug. de verbis*
guſtinus, qui in vnitate non ſunt, de altera parte ſunt, & de ipſa parte aſcendunt, id eſt, *domini ſermo.*
extolluntur, & volunt tollere oues. Et alio loco: Væ illis, qui oderunt vnitatem Eccleſiæ, *49.*
partes ſibi faciunt in hominibus. Et iterum: Omnes hæretici in paucis & in parte ſunt. *Idem tract.12.*
Et ad Seuerinum ſcribens. Catholica græcè appellatur, quòd per totum orbem terrarũ *in Ioan.*
diffunditur, hanc ignorare nulli licet, ideò ſecundum verbum domini noſtri Ieſu Chriſti *In Pſalm.31.*
abſcondi non poteſt. Pars autẽ Donati in ſolis Aphris calumniatur orbi terrarum. Et de *Epiſt.170.*
baptiſmo contra Donatiſtas: Induentes lupos ſuos pellibus ouium, dicunt, Ecce hic eſt *Matt.5.*
Chriſtus, ecce illic, & ab vniuerſitate ciuitatis ſuper montem conſtitutę, ad particulas in-
ſidiarum ſuarum multos ſeparant, & iugulatos abſumunt. Apud eos itaque partes ſunt, *Lib.1.cap.4.*
qui ſe pręciderunt à catholica, de quibus dicit Iudas, quod ſegregauerunt ſemetipſos.
Quomodo autem ſegregauerunt? Segragauerunt ſe ſuo quodam ſingulari iudicio, ſua *Hæretici quo-*
quadam ſolitaria opinione. Nam cum idem anteà ſenſiſſent quod nos, ac quod vniuerſa *modo ſegregant*
ſentit, ac ſemper ſenſit Eccleſia, ab eo poſtea receſſerunt, atque ita ſingulares quoſdam *ſemetipſos.*
ſuos intellectus, ſolitarias ſuas opiniones ſequuti, in varias partes diſſecti ſunt. Sic à Cy *Cypr.li.1.epiſt.3*
priano dicitur pars Nouati: & in octaua ſynodo Oecumenica pars Phorij: ab Auguſti- *Au. epiſt.162.*
no pars Maximiniani, pars Primiani, pars Donati ſexcentis in locis. Et ferè videre licet
Auguſtinum catholicam, ſiue orbem terrarum, aut totum, Donati parti opponere. Sic ad
Honoratum ſcribens: Eccleſia catholica, inquit, eſt etiam in Aphrica, quia per omnes ter
ras eam Deus eſſe voluit, & prædixit: pars autem veſtra, quę Donati dicitur, non eſt in o- *Epiſt.104.*
mnibus illis locis, in quibus & literæ, & ſermo & facta apoſtolica cucurrerũt. Et ad Do
natum: Vtrum nobiſcum in Chriſti pace, in Eccleſiæ catholicæ vnitate, in fraterna chari- *In appendice e-*
tate gaudere, an pro nefaria diſſenſione, pro Donati parte, pro ſacrilega diuiſione, impor *piſtolarum.*
tunitatem, noſtræ circa te dilectionis diutius ſuſtinere. Et ad Celerem: Nullam fuiſſe in- *Epiſt.8.*
ſtam cauſam, cur ab orbe terrarum, quo Eccleſia catholica diffunditur, ſe pars Donati Di *Pſalm.166.*
rimeret. Et ad Generoſum: Si tibi angelus de cœlo diceret: Dimitte Chriſtianitatem or- *Pſalm.56.*
bis terrę, & tene partem Donati, cuius ordo tibi exponitur in epiſtola Epiſcopi tuæ ciui-
tatis, anathema eſſe deberet: quia te à toto præcidere & in partem contrudere conaretur,
& alienare à promiſsis Dei. Si enim ordo Epiſcoporum ſibi ſuccedentium conſideran-
dus eſt, quantò certius & verè ſalubriter ab ipſo Petro numeramus? cui totius Eccleſiæ
figuram gerenti, Dominus ait: Super hanc petram ędificabo Eccleſiam meam, & portæ *In Breuiculo*
inferorum non vincent eam. Petro enim ſucceſsit Linus, Lino Clemens, Clementi Ana- *collationum pri*
cletus, Anacleto Euariſtus, &c. In hoc ordine ſucceſsionis null⁹ Donatiſta Epiſcopus in- *mi diei. cap.8.*
uenitur. Et alio loco. Vtrum ſicut à catholicis videbat, ita etiam in parte Donati electi eſ *Cap.12.*
ſent. Et in eodem libro: Quicunque recitabantur catholici Epiſcopi ex his locis, vbi non
erat pars Donati. Et in Pſalmos ſcribens: Ponite ante oculos vnitatem orbis terrarum, vn *Pſalm.54.*
de ſe iſti diuiſerunt, ponite & partem Donati. Et in alium Pſalmum ſcribens. Tu qui di *Pſalm.54.*
miſiſti vnitatem omnium gentium, & in parte remanſiſti, polluiſti teſtamentum Chri-
ſti. Et iterum in alium Pſalmum. Qualem veſaniam patiantur hæretici, quæſo vt atten- *In Pſalm.56.*
datis. Illi pręciſi à compagine eccleſiæ Chriſti, & partem tenentes, totum omittentes, no-
lunt

lunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in
omni terra sumus, quia omni terræ communicamus, quacunque gloria Christi diffusa
Ser.31. de verbis Apostoli. est. Et de verbis Apostoli: Si tu dicis, Christus est sponsus partis Donati, ego tabulas le-
go, & inuenio esse Christum sponsum Ecclesiæ diffusæ toto orbe terrarum. Et contra
Cresconium. Non inuidemus in parte Donati pacem damnatorum, sic & Christi pacem
non respuant in orbem terrarum. Et de vnitate Ecclesiæ. A Christi corpore, quod
Lib.4.cap.64. Cap.4. est Ecclesia, ita dissentiunt, vt eorum communio non sit cum toto quacunque diffundi-
tur, sed in alia parte separata inueniatur. Quod genus loquendi etiam in Concilio Aphri-
cano vsurpatum videmus: Vbicunque catholica fuit, & pars Donati. Et iterum: Si fortè
Cap.84. antiqui catholici suum Episcopum voluerint, & illi suum, qui ex Donati parte conuersi
Cap.85. Cap.86. sunt. Et paulò pòst: Si fuerit Episcopus ad catholicam ex Donati parte conuersus. Op-
Lib.2. contra Parmenianum. tatus grauiter insectatur Parmenianum, quod is dixerit duas Ecclesias, duas, inquit, eccle
sias comparare voluisti, quasi sola Aphrica habeat populos Christianos, in qua virio ve-
stro duę videntur partes effectæ. Et dum immemor factus es Christi dicentis: Vnam es-
se sponsam suã. Tu in Aphrica non dixisti duas esse partes, sed duas Ecclesias: Certè vna
est, quæ ex voce Christi metuit iudicari. Qui, ait, vna est Columba mea, vna sponsa mea.
Et paucis interiectis, vt ostendam partem vestram cunctis morsibus pastam. Et iterum
nonnullis interiectis: Gaudet totus orbis de vnitate Catholica prę̨ter partem Aphricæ,
& in eodem libro scribit: Cum veniret aliquis Donatista, solitum esse dicere. Quid apud
vos agitur de parte mea? Quasi iam populum cum Deo diuideret, vt intrepide suam di-
ceret partem. Et interrogati apud iudicem. Dixerunt se esse de parte Donati, de Christo
tacuerunt. Sic nostra ætate rectè dicitur pars Lutheri, pars Caluini, siue magistri illius
Zuinglij, pars Balthasaris Anabaptistæ, & aliorum, qui cum sint à toto præcisi, Ecclesia &
Chry. Homil. in epist. ad Gala. in Ecclesia esse desierunt, cum Ecclesiæ nomen, sicut etiam à Chrysostomo traditum le-
gimus, consensus concordiæque nomen sit: vt qui dissecti sunt in varias partes, nequa-
quàm possint appellari hoc cognomine. Nam nisi vna sit, vnam fidem, vnam spem, vnã
1.Cor.1. charitatem retinendo, Ecclesia dici & esse non potest. Sicut Christus diuisus non est, Ita
Ephes.4. neque corpus eius Ecclesia: vnus dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater
1.Tim.3. omnium, vna est domus Dei viui, sancta catholica Ecclesia.

Tertia nota Ecclesiæ quod sit vna.

CAPVT XXV.

Ecclesia vna. ATQVE hæc tertia est Ecclesiæ nota, qua dignosci possit ab ijs, qui vel præcisi
sunt ab ea: cuius generis sunt, quibus interdictum est piorum cœtu, quos voca-
mus excommunicatos, vel qui ipsi se vltro præciderunt: quales sunt hęretici &
schismatici. Quos cum in tot sectas miserè dissectos videamus, manet nihilominus Ec-
clesia nostra catholica vna de qua sponsus in Canticis clamat: Vna est columba mea, per-
Cant.6. Ioan.19. fecta mea, vna est matri suæ. Hanc illius vnitatem significauit inconsutilis illa Christi tu-
nica, quam qui Christum crucifixerunt milites, non scindendam, sed iuxta id quod præ-
dixerat propheta, sortem super eam mittendam esse censuerunt. Hanc significauit vna il-
la domus, in qua comedebatur agnus, qui figura fuit agni illius incontaminati Christi ab
Psalm.21. origine mundi occisi. Hanc expressit Apostolus cùm dixit: Vnum corpus, vnus spiritus,
Exod.12. sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Visibilibus illa rebus, nimirum sacramen-
Apoc.13. tis, fidei confessione, bonis operibus, publicis orationibus, in locum etiam sæpè visibilẽ,
Ephes.4. Vnitas Eccle. quæ domus orationis dicitur, congregatur. Et propterea vocat eam Apostolus vnum cor
pus, quod ex multis visibilibus membris constet, ne quis commentitiam aliquam esse di
cat, quę sub hominis aspectum non cadat. Porrò, qui congregat eam, qui vitam huic prę-
stat corpori, Spiritussanctus est: Proptereà spiritum etiam vnum appellat, quòd per eam
in cordibus hominum diffusa charitate retinetur vnitas in vinculo pacis, vt idipsum di-
cant, idipsum sentiant, idem sapiant omnes, atque vnanimes vno ore honorificent Deum
& patrem domini nostri Iesu Christi.

Sola ergo sancta catholica Ecclesia vna est, terra est vnius labij, vnus in ea Christus a-
Rom.5. Rom.15. doratur, vna regula veritatis obseruatur, denique multitudinis credentium est cor vnũ,
Gen 11. & anima vna. Non concordia & voluntate, sed secundũ naturam fidei, quæ vna est, quẽ-
Actor.4. admodum Hilarius interpretatur. Quod etiam Beda restatur his verbis: Reuera omnes
Lib.8. de Trini. per orbẽ catholici vnã veritatis regulam sequuntur, non autẽ omnes hæretici & infideles
Beda in secundam epist. Ioã. vnanimo errori consentiunt, verùm non minus semet alterutrum, quàm ipsam veritatis
viam impugnant. Videre autem licet admirabilem curam illius & solicitudinem in vni-
tate spiritus retinenda. Cùm enim ex multis cõstet Ecclesijs, quæ tamen omnes vna sunt
Ecclesia, cum per orbẽ vniuersum longè lateque diffusa, linguarumque & morum in ea
sit magna diuersitas, eosdem tamen ritus, easdem vbique seruat cæremonias, quin & lin-

gua

gua non nisi vna & eadem nimirùm Latina sacrificia peragit, laudesque Deo decantat, ea præsertim, quæ est occidentis & septentrionis Ecclesia, vt si quis etiam ab extremo orbe veniat homo Christianus, esse ibi cor vnum, animam vnam, spiritum vnum intelligat.

Nunc tu mihi omnes circumspice, qui nomen Euangelij prætendentes, vt erroris in eo sui latebras constituant, se ab vna hac sancta catholica Ecclesia segregauerunt, quot homines, tot esse propè de dogmatibus fidei sententias, neque nobiscum magis, quàm ip sos inter se digladiari & dissidere videbis, vt nullum adferri certius erroris eorum argumentum possit. In vna domo duos aliquando reperiri vix licet, qui sibi inuicem ex omni parte consentiant: quodque maiore etiam dignum est admiratione, aliud eos ijsdem de rebus hodie, cras aliud sentire videas. Hinc illud preclare dictum à Christiano & catholico principe Georgio quondam Saxoniæ duce cõmemoratur: Nam scire se quidem dicebat, quid hoc anno crederent vicini sui VVittembergenses: quid verò proximè in sequenti anno credituri essent, se nescire, quòd subindè dogmata sua variarent. Indicant hoc non modò libelli eorum, verùm & ritus toties correcti & mutati. Conati sunt illi alta sapiendo, & humilibus non consentiendo, turrim Babel extruere. Ecce autem, quomodo depressit Deus eorum arrogantiam. Quæ fuit aliquando terra vnius labij, tantam in ea nunc linguarum confusionem factam esse cernimus, vt non modò mutuò se, verumetiam ipsi se non intelligant. Sic vbi fuit non ita pridem sancta ciuitas Hierusalem, cuius participatio in idipsum, ibi nunc facta est Babylon mater fornicationum, & abominationum, terra facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi. De vtraque ciuitate sic scribit venerabilis Beda. Benè in Babylonis constructione linguarum vnitas per spiritum superbiæ scissa, In Hierosolyma est per gratiam sancti Spiritus linguarum varietas adunata: & illa confusio, hæc visio pacis interpretatur, quia videlicet electos in pluribus linguis & gentibus, vna fides ac pietas toto orbe pacificandos confirmat, reprobos autem plures sectæ quàm linguæ dissociando confundunt. Quis autem aliùs exitus est expectandus, nisi quem prædixit propheta? Diuisum est, inquit, cor eorum, nunc interibunt: cum præsertim à Christo quoque dictum sit, quod omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bellum hæreticorũ pax est Ecclesiæ: Fidem illi nostram, sicut ab Hilario scriptum est, dum sibi aduersantur, confirmant. Neque verò nostro tantùm hoc æuo sic accidisse putandum est: lampridem hoc ita futurum propheta prædixit. Et concurrere, inquit, faciam Ægyptios aduersus Ægyptios. Scripsit etiam antiquissimus Tertullianus de sui temporis hæreticis, quod etiam à regulis ipsi suis variant inter se, dum suo proindè modulatur vnusquisque arbitrio, quæ accepit, quemadmodum de arbitrio suo ea composuit ille, qui tradidit. Suo quoque de seculo scribit Hilarius: Periculosum nobis admodum atque etiam miserabile est, tot nunc fides existere, quot voluntates: & tot nobis doctrinas esse, quot mores: & tot causas blasphemiarum pullulare, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita, vt volumus, intelliguntur. Et cùm secundùm vnum Deum & vnum dominum, & vnum baptisma, etiam fides vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est, & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Et in confutatione Synodi, quæ falsò septima dicta est, Epiphanius: Hunc morem habent hæretici, quoties vno verbo pietatem contempserint, & à via veritatis aberrauerint, in multos & varios errores labi, vniformis enim res veritas, mendacium autem in varia distrahitur. Et Nicephorus in sua Ecclesiastica historia sic scribit: Sed non diu hæreticos tulit, qui salutis nostræ curam gerit Deus. Nam adulterina Ecclesiæ dogmata, quæ paulatim emicuerãt, breui sunt extincta: ita seipsis inter se abolita, cùm alij super alios nouis rebus studerent, atque inter se confligerentur, non aliter quàm fluctuum commotiones insurgentes subinde atque decidentes in varias multiplicesque abeunt formas, & postremò vt nihil eorum appareat, euanescunt. Contra veritatis ipsius causa tũ incrementa sua capiebat, magisq; indies augebatur, accessionẽ quandã & robur certum ex hæreticorum insultu sumens. Semper enim sibi constabat Ecclesię catholicæ splendor & status, & grauitas eius, modestia, libertas, diuinus vitæ, morumque diuersorum ordo, doctrinæque syncerit as apud Græcos simul & barbaros mirificè relucere cernebatur.

Hæreticorum dissensiones. — *Georgij Saxoniæ ducis dictum.* — *Rom. 11.* — *Gen. 11.* — *In cap. 5. Marci.* — *Osee. 10.* — *Hæreticorũ bellum pax est ecclesiæ.* — *Luc. 11.* — *Lib. 7. de trinitate.* — *Esai. 29.* — *De præscriptione aduersus hæreticos.* — *Hæreticorum mos & ab inuicem semper dissideant.* — *In li. ad Constantium Augustũ.* — *Actio. 6. secundæ Nicænæ Synodi.* — *Veritas mendacium.* — *Lib. 4. cap. 5.* — *De fide lib. 1. c. 4.* — *Hæresi. 73.* — *Lib. 1. cap. 25.* — *Li. 5. c. 23 & 4.*

Quoties hęresis exorta est in Ecclesia, nõ ferè sola exorta est. Nolo hic cõmemorare Arrios, Eunomios, Macedonios, Marciones, Seueros, quorũ sectę iã sunt obsoletę, quos in partes aliquot fuisse diuisos Ambrosius, Epiphanius, Ruffinus, Socrates, Theodoritus, Sozomenus, Theodorus in sua Isagoge ad Anastasium, Nicephorus, ac qui pręcessit hos omnes Eusebius, memorię prodiderunt, ita vt cum eorum essent plura nomina, vna tamen esset perfidia, impietate non dissonans, communione discordans, nõ dissimili fran

Hæresis nunquam sola. — *Lib. 2. cap. 29.* — *Lib. 8. cap. 1.* — *Lib. 4. cap. 7.* — *Nice. li. 12. cap. 29. 30. 31 & 32. eccle. hist.*

de,ſed cogitatione diſcreta.Neq; dicam de ijs, quibus æno ſuo ante quadringētos annos
Bern.ſer. 66.in Cant. idem accidiſſe ſcribit Bernardus. Patrum aut certè auorum noſtrorum memoria ſecta quædam in Boëmia & Morauia nata eſt eorum, qui vtramque ſpeciem euchariſtiæ neceſſariò ſumi à Chriſtianis omnibus debere contenderent. Nunquid ea ſola fuit? minimè gentium. Simul vt ab eccleſiæ conſenſu ſemel diſceſſum eſt, ita variç ſunt & multæ ex vna hac hæreſes propagatæ, vt, quod omnibus in confeſſo eſt, qui per eas prouincias iter faciūt, intra vnius oppidi mœnia ſex aut ſeptē etiā ſectas reperire liceat, raraq; dom⁹ eſt, in qua nō aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credat familia. Sic fit, vbi ab vno, vbi à verò, vbi ab vnius ſanctæ catholicæ eccleſiæ cōſenſu diſceditur. Veritas eñ haud quaquā eſſe multiplex poteſt: ſed vt ſpiritus dininus vnicus eſt, ita verū, quod illo docēte cognoſcitur, nō niſi vnū eſt. Atq; ea demū vera doctrina eſt, et boc veros doctores arguit, queadmodum a maioribus traditū eſſe refert Athanaſius, vt eadē inter ſeſe profiteantur, neque diuerſa ſentiant, vel inter ipſos, vel à ſuis maioribus diſsidentes. Etenim qui in hunc modum affecti non ſunt, improbi potiùs quàm veri doctores dicendi ſunt. Quáobrem euenir eiuſmodi, quod viatoribus vſu venire ſolet: ſi quādo à recto itinere aberrarunt: Vt enim illi alias ex alijs ſemitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem ſequuti, ſic iſti duce caientes Eccleſia, quam reliquerunt, cùm de rectè fidei religioniſque curriculo deſlexerint, alia ex alijs impietatis diuerticula ſunt ingreſſi, capitibusqne diſſecti, cauda verò colligati, in ſola vnius ſanctæ catholicæ Eccleſiç ſententia oppugnanda ſunt concordes, haud aliter, quàm olim Herodes & Pilatus inter ſe paulò antè diſsidentes, in domini paſsione fuerunt amicitia fœderati. Huius rei figuram fuiſſe putat Auguſtinus, quod Sampſon vulpium caudas colligaſſe legitur: Vulpes enim inſidioſos maximè hæreticos ſignificant, doloſos, fraudulentos, cauernoſis anfractibus latentes & decipienres, de quibus etiam in Canticis dicitur: Capite nobis vulpeculas exterminantes vineas. De ijs intelligi vult Rupertus, quod in Apocalypſi ſcriptum eſt: Cōmanducauerunt linguas ſuas. Quomodo, inquit, commandncauerunt? nimirum contra ſemetipſos ſentiendo. Nam contra catholicam quidem Eccleſiam pari & quaſi concordi malignitatis ſpiritu depuguant, ſed contra ſemetipſos diſcorditer confligendo, hæreſes multifidas fecerunt, & ita ſuas quiſque partes defendendo, contendendo atque rixando, linguas ſuas commanducant.

Veritatem doctrinæ probat cōcordia & conſenſus docentiū. *Li. de decretis Nicænæ ſynodi cont. Euſebium.* *Heretici in quibus conuenīāt.* *Ioan.19.* *Vulpes heretic. ſignificant & In Pſal.80 & 61.* *Chryſo. in pſal. 96.* *Hiero.in 13. ca. Ezechiel.* *Bern.in Cāt. homil.65.* *Cant.2.* *Rupertus lib.9. in Apocal.*

Quod aliter vnitas retineri non poteſt, quàm ſi vnus aliquis præſit Eccleſiæ, cui pareant omnes.

CAPVT XXVI.

QVam autem cauſam eſſe dicemus, quod cum perpetuo ſibi cōſtet Eccleſia, ſitque admirabilis quædam in ea fidei dogmatum cōſenſio, qui ſemel ab ea deſciuerunt, tanta eſt eorum inter ſe diſtractio, & opinionum varietas? Quam aliam? niſi quod qui permanent in Eccleſia, fas eis non eſt, vt ambulēt inflati ſenſu carnis ſuæ, vt ſuos aliquos intellectus adferant ſingulares, quos mordicus poſteà tueātur & defendant: ſed cùm ſint vnius corporis mēbra, cuius caput Chriſtus eſt, neceſse eſt, vt caput ſuum teneant, atque in illius obſequium intellectum ſuum captiuent.

Coloſ.2. *2.Cor.10.*

Porrò qui caput eſt Eccleſiç Chriſtus, ad patrem ſuum cœleſtem ex hoc mundo migraturus, atque ita facturus, vt geuus bumanum corporali ſna præſentia deſtitueret, cùm ſub ſuæ tempus paſsionis oraſſet patrem, vt eos, qnos dederat ſibi, ſeruaret, vt eſſent vnū ſicut ipſe cum patre vnnm eſt, quò facilins vnitas bæc ſempiternis remporibus retineri poſſet, aſcenſurus ad patrem, vni curam Eccleſiæ ſuæ mandauit, vni Petro paſcendas oues ſuas commiſit, vnum illum principem deſignauit multis argumentis: vt ipſe quidem in cœlis auctor eſſet vnitatis perpetuç, Petrus autem, & quiſquis ei ſucceſsiſſet, eiuſdem retinendæ dux & princeps in terris haberetur.

Vnitatis eccleſiaſticæ cauſa. *Ioan.18.* *Ioan.21.*

Vnitatis itaque conſtituendæ principium Chriſtus, & retinendæ per enndem Chriſtum Petrus, & eius ſucceſſor ſtatuitur. Hoc vniuerſa credidit antiquitas: Hoc ſacroſanctum Nicænum Concilium confeſſum eſſe legimus: Hoc modo non ædita voce clamat ipſa natura, quòd non poteſt aliter ordo conſiſtere, non poteſt aliter vnitas in eccleſia retineri, quàm ſi præſit vnus. Hoc in apibus, hoc in gruibus, hoc in alijs etiam plериſque brutis animantibus videre licet. Habent caput vnum, ducem vnum, qnem ſequuntur: Sic in arboribus videmus multos ramuſculos ad virgā, multas virgas ad ramū, multos ramos ad ſtipitem, multos ſtipites ad radicem vnam infigi, vt omnia ſocia fiant, & ſuccum, qui eſt in radice, participēt: ſicut à Paulo dicitur: Socius radicis & pinguedinis fact⁹ es. Quòd ſi in naturis rerū, multo magis idē fieri neceſsè eſt in humana ſocietate, quæ niſi ab vno aliquo gubernetur, ſtare nō pōt. Propтereà dicit domin⁹ per propbetā: Suſcitabo

Vnitas eccleſia etiam naturalibus rationibus oſtenditur. *Vnitas retineri non poteſt niſi per vnum.* *Rom.11.* *Ezech.34.*

tabo super eos pastorem vnum. Et rursus: Pastor erit vnus omnium eorum. Et in Euangelio: Erit vnus pastor & vnum ouile. Quem vnum & solum bonum pastorem libenter Christum agnoscimus, libenter eum esse caput & fundamentum ecclesiæ profitemur. Quin & illud non obscurè ferimus, nos credere, quòd solus ille sufficiat ad Ecclesiam suã regendam, gubernandam, & in vnitate conseruandam. Cæterùm sicut ipse est, qui sacramenta perficit omnia, ipse est, qui baptizat, ipse est, qui peccata dimittit, ipse est verus sacerdos, qui cùm semetipsum semel obtulerit in ara crucis, sua virtute corpus suum & sanguinem ex eo, quod panis erat & vinum conficit, vt iterùm offeratur non in mortem, sed in mortis recordationem: & tamen quia cum suis fidelibus non erat in corpore permãsurus, ministros elegit, quibus in sacramentis administrandis vteretur: Sic ipse caput, ipse gubernator est ecclesiæ suæ, ipse ordinem in ea simul & vnitatem conseruat.

Ezech. 17. Ioan. 10. Vnus pastor Christus.

Quoniam verò præsentiam sui corporalem & visibilem Ecclesiæ subtracturus erat, vnius vti ministerio voluit, per quem vnitas hæc retineretur, cui præ cæteris oues loco sui pascendas commisit, ac à seipso petitum cognomen tribuit. Nam cùm petram esse Christum dicat Apostolus, cum Petro in consortium indiuiduæ vnitatis assumpto, nomen hoc communicare dignatus est: Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Quibus verbis cum vno ore à sanctis Patribus tam Græcis quàm Latinis Ecclesia super Petrum ædificata dicitur, tantum abest, vt quicquam ea re Christi gloriæ detractum existimari posit, magis vt etiam illusttata videatur. Neque enim quisquam est, qui eat inficias: quin illud vniuersa prędicat Ecclesia, Christum esse petram illam inuiolabilem, esse lapidem illum angularem, qui fecit vtraque vnum, esse fundamentum, præter quod nemo potest aliud ponere. Sed cùm verùm sit illud, quod à diuo Dionysio scriptum est: Bonum esse sui ipsius maximè diffusiuum & communicatiuum, quid magis facere potuit ad gloriam illustrandam, ad incredibilem sui bonitatem toti mũdo manifestandã, quàm si quod ipsi potestate proprium est, id participatione quadã esse sibi cum homine commune voluisse diceretur? Nunquid non solus ipse est lux inaccessibilis, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? & tamen Apostolis dixisse legitur: Vos estis lux mundi. Nunquid non ipse solus bonus est? nam nemo bonus nisi Deus: Sunt & hæc tamen illius verba: Bonus homo de thesauro cordis sui profert bona. Nunquid non solus ipse peccata remittit? nam hoc non est nisi Dei proprium: eandem tamen potestatem sacerdotibus quoque concessit, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Sed quid opus est hæc enumerando recensere? Potéstne quicquam esse gloriosius, quàm & dici, & esse Dei filium? Hanc quoque gloriam adeò non inuidit mortaliũ generi summa illa bonitas, vt quòd solus ipse natura est, nos quoque per adoptionis gratiam Dei patris filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes esse vellet. Et non intelligunt spiritus isti fanatici, iusto Dei iudicio in reprobum sensum dati, se esse potius, qui Christi gloriam obscurent, dum de illius bonitate detrahunt, quæ ille tanta est, vt cum semetipsum tradiderit, cum sanguinem suum pro nobis fuderit, verisimile non sit, esse quicquam, quod communicare nobiscum paratus non sit: cùm præsertim ista causa fuerit, quamobrem Dei filius hominis filius fieri dignatus est, vt hominum filijs Dei filijs esse liceret. Adducens hunc Euangelij locum Basilius de pœnitentia: Etiamsi petra est, inquit, non vt Christus petra est, sed vt Petrus petra. Christus enim vere ra petra est immobilis & inconcussa, Petrus verò propter hanc petram. Largitur enim Deus suas dignitates, non euacuans se, sed habens dat. Lux est, vos estis, inquit, lux mũdi: Sacerdos est, sacerdotes facit. Ouis est, ecce, inquit, mitto vos tanquam oues in medio luporum. Petra est, petram facit, & quæ propria sunt illius largitur seruis. Hoc signum est aliquem esse diuitem, habere & largiri. At nostri diuites quando largiuntur, imminuũt aliquid ex ijs, quæ habent, non enim verè sunt diuites, aliena sunt, quæ possidemus: hic verò sic diues, vt quantumcunque largiatur, nihilominus ęquè diues maneat; tanquam fons quidam perennis, quantumcunque ex eo hauseris, fluxus non imminuitur. Cui non dissimilia scribit, qui libenter eum imitatur, Ambrosius. Et æqualis eius Paulinus. Enumeratis multis nominibus, quæ nobiscum Christus communicauit, inter quę recenset etiam hoc ipsum petræ nomen, cuius gratiam discipulo suo non negauit. Sed quid miramur, inquit, eũ famulis suis indulsisse sua nomina, quibus & patrem suum participat & regnum? Dedit enim potestatem excipientibus se filios Dei fieri, & quantum in ipso est omnibus dixit hominibus, Dij estis & filij excelsi omnes.

Vnius pastoris Christi decedentis vnus in terra vicarius pastor constituitur. Ioan. 21. 1. Cor. 10. Matth 16. Ecclesia super Petrum ædificata. Ephes 2. 1. Cor. 3. De diuinis nominibus cap. 4. Christus sua naturalia bona dignitatesq; suas nobis communicat. Ioan 8. Matt. 6. Matth. 19. Luc. 5. Ioan. 20. Rom. 8. Basilius. Diuitis signum. Amb. in Luc. cap 9. Epi. 4 ad Seuerum. Ioan. 1. Psal 81.

Cõtinet itaq; virtute sua molẽ Ecclesię Christus; ac inuisibiliter eã gubernat: sed quẽadmodũ in Sacramentis cũ ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamẽ vtitur visibiliũ sacerdotum: sic visibilẽ in terris elegit ministrum, per quem Ecclesię molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilẽ inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur pe

Petra est Christus, & fidelis de Christo & Petrus ipse.

tra Christus, est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est petra Petrus ipse cõfitens Christum. Hęc adeò sibi non aduersantur, vt nisi credas Ecclesiam super Petrum confitentem Christum ædificatam esse, nihil credas, nec vbi sit Ecclesia scire queas. Nam si petram nolis nisi Christum ipsum intelligere, quod futurum Christus prædixit, dicet Lutherus. Ecce hic est Christus: dicet Zuinglius, siue Caluinus, ecce hic est: Anabaptistæ contrà, apud neutrum esse dicent, sed sibi solis eum vendicabunt: idem Adamitæ facient, idem Iconomachi. Quid ergo aliud, quàm commentitia erit Ecclesia, cuius nec fundamentum, nec ædificium agnosci poterit? Si verò petram interpreteris fidem, quam confessus est Petrus, idem illud eueniet. Nam & hanc isti certatim ad se rapient, sibiq; singuli certatim vsurpabunt.

Quamobrem si talem esse volumus Ecclesiam, quæ videri & agnosci possit, necesse est, vt visibilem esse petram statuamus, super quam illa sit visibilis ædificata, vt petræ nomine, Petrum Petrique successorem confitentem Christum intelligi velimus. Hoc est, quod dicit Hieronymus: Super Petrum fundatur Ecclesia, licet idipsum in alio loco super omnes Apostolos fiat, & cuncti claues regni cœlorũ accipiant, vt ex æquo super eos Ecclesiæ fortitudo solidetur, tamẽ propterea inter duodecim vnus eligitur, vt capite cõstituto, schismatis tollatur occasio. Quod ante illum scriptum erat etiam à Cypriano. Hoc erant vtique cæteri, inquit, Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi honoris & potestatis, sed exordium ab vnitate proficiscitur, vt Ecclesia vna monstretur. Sed & ante hunc Anacletus, qui vixit Apostolorum temporibus: Licet omnes, inquit, pares essent Apostoli, Petro tamen à Domino est concessum, & ipsi inter se idipsum voluerunt, vt reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas, id est, caput & principium teneret Apostolorum.

Lib. 1. contra Iouinianum.
De vnitate Ecclesia.
Epist. 3.

Quoniam itaque vna est Ecclesia, super vnum, qui claues eius accepit voce domini fundata est, per quem fit, vt Episcopatus etiam vnus sit multorum Episcoporum concordi numerositate diffusus: sicut ad Iubaianum, & ad Antonianum scribẽs Testatur Cyprianus. Ambrosius explicans illum Pauli locum: vt scias quemadmodum te oporteat in Dei domo conuersari, quæ est ecclesia Dei viui, columna & firmamentum veritatis. Cum totus, inquit, mundus Dei sit ecclesia, tamen domus eius dicitur, cuius hodie rector est Damasus. Et eum secutus Augustinus. Contra sedentem, inquit, in cathedra, cui totus orbis Christianus in transmarinis & lõge remotis terris, & in ipsis Aphricanis grauioribus, & aduersus eiusmodi fallacias robustioribus communicaret ecclesijs, episcopum alterum ordinauerunt. Hieronymus quoque salutem ecclesiæ dicit à summi sacerdotis dignitate pendere, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in ecclesijs efficientur schismata, quot sacerdotes. Neque enim aliunde schismata & hæreses obortæ sunt, quàm inde, quòd sacerdori Dei non optemperatur, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesię præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur: quemadmodum ad Florentium Pupianum, & ad Cornelium scribens testatur sanctus ille martyr Cyprianus. Vnum itaque toti præesse ecclesię vsque eo necessarium est, vt absque hoc ecclesia vna esse non posiit. Vnus autem hic Petri Apostoli successor sit oportet: atque inde est, quòd ecclesia nostra, quemadmodum vna, ita etiam Apostolica dicitur.

Ambro. in epist. Pauli. 1. ad Tim. 3.
Aug. cont. Parmenianum li. 1 cap. 3.
Lib. 4. ep. 2.
Hier. contr. Luciferan.
Hæreses & schismata ortus.
Lib. 4. ep. 9.
Lib. 1. ep. 3.

Quarta ecclesiæ nota, quod sit Apostolica.

CAPVT XXVII.

ET hæc quarta iam est Ecclesiæ nota. Cùm autem vocamus eam Apostolicam, non excludimus Patriarchas & Prophetas. Neque enim ab Apostolis, quemadmodum anteà dictum est, verùm ab ipso Adam, siue filio eius Abel exordium sumpsit Ecclesia, quæ ædificata est super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Nam quod Apostoli factum esse prædicauerunt, id Prophetæ futurum prædixerunt. Qua de re sic aliquando scripsit Origenes: Non ex aduentu Saluatoris in carne sponsam dici, aut Ecclesiam putes, sed ab initio humani generis, & ab ipsa constitutione mundi. Ac paucis interiectis: prima fundamenta congregationis Ecclesiæ statim ab initio sunt posita, vnde & Apostolus dicit: Ædificari Ecclesiam non solum super Apostolorum fundamentum, sed etiam Prophetarum: inter Prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum mysterium prophetauit in Christo, & in Ecclesiam, dicens: Propter hoc relinquet homo patrem suum. Dicitur itaq; Ecclesia Apostolica, in qua & doctrina Apostolorum, & legitima est Episcoporũ successio,

Ephes. 2.
In Cantica Canticorum hom. 2
Ecclesia initiũ in Adã et Eua.
Gen. cap. 2.

sio,à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra deducta. Porrò doctrina Aposto- *Apostolica Ecc.*
lorum non scripto tantùm,verùm & traditione constat:quos,quæ ad constituendam Ec *Apostolica do-*
clesiam,quæ ad fidem,quæ ad religionem,quæ ad ritus & cæremonias pertinent, multa *ctrina.*
docuisse dubium non est,quæ nusquam scripta reperiuntur. Scribens ad Thessalonicen- *3.Thess.2.*
ses Apostolus dicit, State & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem,siue *Traditio.Apost.*
per epistolam nostram. Quibus verbis palàm indicat, præter ea,quæ scripserat, se non
minus præclara,quin & præclariora solo sermone docuisse,cùm sermonem prius, quàm
epistolam nominat. Id quod vel inde magis etiam liquet,quòd qua ratione cœnæ domi
nicæ memoria celebrari debeat,verbo tradidisse videtur. Ita enim dicit scribens ad Co- *1.Cor.11.*
rinthios: Cætera (nimirum de Sacramento Eucharistiæ) cùm venero,disponam. Ex quo *Epist.118. c.6.*
loco scribens ad Ianuarium colligit Augustinus, à Paulo totum illum ordinem agendi, *Ordo circa Eu-*
quem vniuersa per orbem ecclesia tenet, institutum esse, quod nulla morum diuersi- *charistiam à*
tate varietur. Alio quoque loco dicit Paulus: Laudo vos fratres, quòd per omnia mei me- *Paulo institut.*
mores estis, & sicut tradidi vobis præcepta mea teneris. Rursus Timotheo scribens: *1.Cor.11.*
Quę audisti,inquit,à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus,qui i- *2.Tim.2.*
donei erunt & alios docere. Quibus ex verbis illud intelligere licet, quod etiam ab Ire- *Lib.3.cap.4.*
nęo scriptum est:de multis rebus,quæ literis mandatę non erant, edoctam ab Apostolis
recentem illam ecclesiam fuisse, quę successores Apostolorum Episcopi sibi per manus
ab illis tradita,suis vicissim ipsi successoribus,ecclesięque tradiderunt.

Quamobrem quisquis Apostolicam ecclesiam credere se profitetur, eum non modò,
quæ scripta,verumetiam quæ viua voce tradita sunt per Apostolos,tenere oportet. Quę
nisi recepta fuerint,de summa fidei nostræ periclitabimur. Neque enim alia re magis dif *Catholicorū &*
ferre visi sunt à catholicis heretici plerique, quàm quòd hi solas recipiebant scripturas, *hereticorū dif-*
illi verò traditionibus etiá ecclesiasticis inhærendū esse censebant. Sic de Montano scri- *crimen.*
bit Eusebius. Quod is insolita non contra scripturas, sed contra traditionem & consue- *Lib.5.hist.c.16*
tudinem antiquæ successionis, sub specie prophetiæ loqui cœperit. Sic Hilarius,suo quo
que tempore cum dixisset quidam: Nolo verba, quę non scripta sunt dici. Dic, inquit, *In li.ad Constā*
prius si rectè dici putas: Nolo aduersus noua venena nouas medicamentorum compara- *tium.*
tiones,nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias Concilia *Augustinum.*
recentia. Athanasij verba sunt hæc cum ex Theognosto,Dionysio Alexandrino, & Ori- *Hæretici tradi-*
gene probasset,filium eiusdem esse cum patre essentiæ. Ecce, inquit,nos quidem ex patri- *tionib.cōuicti.*
bus ad patres,per manus traditam fuisse hác sententiá demōstrauimus. Vos autē o noui *In li.de decre-*
Iudęi & Caiphę discipuli,quos tandē nominū vestrorū potestis ostēdere progenitores? *tis Nicænæ Sy-* *nodi cont. Eus.*

Sed dicis,inquit, Homousion nominari non debere, quia in Scripturis diuinis non *Li.de fide cont.*
cōtineatur. Quęro & ego homo,qui hoc prohibes,si ideo nominari nō debet, quia scri- *Arrianos.ca.3.*
ptum non est, an ideo quia ita credi non liceat. Quòd si ita credendum est, cur non ità
profitendum? Corde enim, creditur ad iustitiam, ore autem fit con-
fesio ad salutem. Et paucis interiectis: Si enim Substantiæ vocabulum inde times dice-
re:quia scriptum non est, timere identidem debes Deum ex Deo, lumen ex lumine pro-
fiteri.

Hoc est,quod apud Theodoritum legimus,ex non scriptis sermonibus,piè tamen in- *Lib.1.cap.8.*
tellectis Arrianos esse damnatos. Nam cùm reijcerent illi vocem Homousij, propterea
quòd nusquàm in scripturis reperiretur, Athanasius & qui cum eo faciebant Episcopi
catholici,testimonio patrum,qui doctrinā hanc ab Apostolis receperant,eos refellebant.
Nam Apostolorum esse traditionem,quòd filius eiusdem cum patre sit substantiæ,Felix
Pontifex ad Benignum scribens testatur. E scripturis Eluidius Mariæ perpetuam virgi-
nitatem: è scripturis Donaristæ paruulorum baptismum impugnabant. Sed sicut illum
Hieronymus,ita hos Augustinus Ecclesiæ traditione refellit: Cuius tantā esse vim Paulus
voluit,vt nō dubitanter diceret: Etiamsi nos,aut angelus ne cœlo euangelizet vobis præ-
terquā quod euangelizauimus vobis,anathema sit: Sicut prædiximus, & nunc iterùm di *Galat.1.*
co. Si quis vobis euāgelizauerit præter id,quod accepistis, anathema sit. Nō dixit,si quis
vos docuerit aliter,quàm scripsit Matthæus aut Marcus,aut Lucas,aut Iohannes, aut quā
ipsi scripsimus,sed præter id,quod euangelizauimus,hoc est,prædicauimus vobis, præter
id quod ipsi corām docuimus,& concionando tradidimus vobis, præter id,quod acce-
pistis,hoc est,audiuistis,& corā didicistis à nobis quatuor esse Euangelia,quæ scriptura *Quæ scripta non*
nobis prodit? & tamen si quis ea non credat,hæreticus est. Credimus igitur,nō quia scri- *sunt credantur*
ptū est,sed quia sic ab Apostolis legitima Episcoporum & sacerdotū successione per ma *tamen.*
nus nobis traditū est. Ad eundē modū,tres personas Deum vnū esse,nulla nobis expres- *Aug.Lib 7.de*
se tradit scriptura,atque adeò ne reperitur quidē personæ nomē in scripturis de Deo di- *trinitate ca. 4.*
ctū,sicut nec Trinitatis: nos tamē tres personas dicim⁹,nō quia scriptura dici,inquit, Au- *Dion.ca.7 etc.* *Hiero. Orig. li.* *5.in ep.ad Ro.*

gustinus, sed quia scriptura non contradicit, & quia sic ab Apostolis & eorum successoribus traditum accepimus: quorum etiam esse traditionem, vt paruuli baptizentur, Dionysius & Origenes testantur. Sed & quòd in Missæ sacrificio pro defunctis oratur, Apostolorum esse traditionem narrat Chrysostomus. Quod de maioribus Ecclesiæ causis ad sedem Apostolicam sit referendum, Apostolos instituisse scribit Zepherinus pontifex & martyr: quamuis ante eum, alij quoque nonnulli. Symbolum quod vocant Apostolicũ, ab Apostolis confectum esse narrant Clemens, Cyprianus vel potiùs Ruffinus: illius enim videtur esse symboli explicatio, quæ Cypriano quoq; inscribitur, Hieronymus, Augustinus, Leo pontifex, & alij. Neq; tamen vel in actis Apostolorum, vel in reliqua noui Testamenti scriptura vniuersa, vlla fit eius rei mentio.

Sed quorsum attinet singulas Apostolorum traditiones enumerare, quarum bonam partem inuenire licet apud Iustinum, Origenem, Tertullianum, Athanasium, Basilium, Hieronymum. Multa esse refert Augustinus, quę neque in literis Apostolorum, neq; in Concilijs posteriorum reperiuntur, & tamen quia per vniuersam custodiuntur Ecclesiã, non nisi ab ipsis Apostolis tradita & commendata creduntur.

Chrys. homil. 3. ep. ad Philip. Clem. in ep. ad Iacobum fratrẽ Domini. Hieron. ad Pãmachium aduersus hereses Ioan. Hierosolimita. August. ser. 115. & 181. de tempore Leo epist. 24. & 13. Iust. Quæst. 115. & 118. ad orthodoxos. Orig. hom. 5. in Numeros. Tertul. de corona militis. Athan. in li. de varijs quæsti. Basil li. de spiritu sancto ca. 28. 29.

Quod vbi Legitima Episcoporum successio est, ibi doctrina Apostolorum, ibi vera est vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia.

CAPVT XXVIII.

Didicimus ergò iam, ibi esse Apostolicam ecclesiam, vbi est doctrina Apostolorũ, Porrò doctrina Apostolorum ibi est, vbi est legitima Episcoporum successio, à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra: quæ successio vbi non est, ibi non est Ecclesia Christi, sed Satanæ Synagoga. Hanc Ecclesiæ notam quia non habent, non agnoscunt heretici: nam neque traditiones Apostolicas admittunt, cum Arrianis atque alijs hæreticis nihil præter scripturas recipientes: neque ferre possunt aures eorum, vt de legitima Episcoporum successione quicquam dicatur. Nobis verò tantò maiore alacritate excipienda est nota hęc, quantò magis abhorrere ab illa hæreticos & schismaticos videmus, quandoquidem non fuit ferè quisquam sanctorum patrum, qui non eam inter præcipuas Ecclesiæ notas numerauerit: Irenæus Apostolorum temporibus fuit proximus, eius hæc verba sunt: Agnitio vera, est Apostolorum doctrina, & antiquus Ecclesiæ status in vniuerso mundo, secundum successiones Episcoporum, quibus illi eam, quæ in vnoquoque loco est, Ecclesiam tradiderunt, quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et alio loco ijs tantum Episcopis obedire iubet, qui successionem habent ab Apostolis, qui cum successione Episcopatus chrisma veritatis certum acceperunt: Reliquos verò, qui absistunt, à principali successione quocunq; loco colligantur, suspectos haberi vult. Neque multò posterior Tertullianus, vbi de hæreticis ait: Cupio, inquit, ostendant mihi, ex qua auctoritate prodierint: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinẽ Episcoporum suorum ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis vel Apostolicis viris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesię Apostolicæ cẽsus suos deferunt, sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert, sicut Romanorum Clementem, à Petro ordinatum edit, proinde vtique & cæterę exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatu constitutos Apostolici seminis traduces habeant. Confingãt tale aliquid hæretici. Qui verò fuit propemodum æqualis eius Origenes: Cùm, inquit, multi sint, qui se putent sentire, quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prędicatio, per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsque ad præsens in Ecclesijs permanens: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica, discordat traditione.

Hieron. con. Luciferianum. Aug. de bapt. paruul. li. 2. c. 7. Ecclesia vera vbi sit.

Lib. 4. ca. 63. & 43. Pontificum & Episcoporum successio.

De præscri. aduersus hæreti.

In proœmio li. 1. Periarchon.

Porrò Cyprianus tantum huic notæ tribuit, vt Ecclesiam esse dicat, plebem sacerdoti suo adunatam, & pastori suo gregem adhærentem. Adducens verba illa Petri: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes: Loquitur, inquit, ibi Petrus, super quem ędificanda erat Ecclesia, docens, etsi contumax & superba audire nolentium multitudo discedat, quòd Ecclesia tamen Christianorum non recedit. Ad extremum scire debes, inquit, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, etsi qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse, & frustrà sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes, obrepunt, cùm Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohęrentium sibi inuicem sacerdotum glutino copulata. Ac rursus ad Magnum scribens: Ecclesia, inquit, vna est, quæ vna intus esse & foris non potest. Si enim apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: si verò apud Cornelium fuit: qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in ecclesia non est. Ibi indicauit ecclesiam esse Cyprianus, vbi fuisset Papa Cornelius. Qui alio loco, cum Cornelio

Lib. 4 Ep. 9.

Ioan. 6.

Lib. 1. ep. 6. Ecclesia ibi vbi Papa. Lib. 4. ep. 2.

Cornelio esse, idem esse scribit, quod cum catholica Ecclesia communicare.

Neque dissimiliter Hieronymus, qui scribēs ad Damasum: Facessat, inquit, inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cum successore piscatoris à discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior, super illam petram ædificatam Ecclesiam scio: Quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus est: Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Ac paulò pòst: Non noui, inquit, Vitalem, Meletium respuo, ignoro Paulinum: quicunque tecum non colligit, spargit: qui Christi non est, Antichristi est. Sic ille vir sanctissimos iuxtà, ac doctissimus, qui cunque cum successore piscatoris Damaso Papa non colligerent, Sataniftas & Antichristos eos haberi voluit: ita nihil habere cum illis commune volebat. Quod apertius etiā in proximè insequenti scribit epistola: In tres, inquit, partes scissa, Ecclesia, ad se rapere me festinat: Ego interim clamito, Si quis cathedræ Petri iungitur, meus est. Meletius, Vitalis, atque Paulinus tibi hærere se dicūt: possem credere, si hoc vnus assereret: nunc aut duo mentiuntur, aut omnes. Tanta fuit Apostolicæ sedis auctoritas, vt illi se hærere etiam hæretici fingerent, cui qui non esset iunctus, eum pro suo non habebat Hieronymus, Qui quod eo loco scribit, idē etiam Theodoritus testatur de Paulino, deque Apollinare quod asseuerabat vterque se cū Damaso sentire, quò facilius morbum suum tegere posset. Sic de Eutichete scribit Leo Pontifex, quòd sententiam ipsius per omnia se secuturum spoponderit, De Anthemio verò legitur in sententia Synodi Cōstantinopolitanæ secundæ, quòd is ad Patriarchas scripserit, se per omnia sequi Apostolicam sedem. Iustinianus verò Imperator in epistola ad Epiphanium, quæ est in sexta Synodo: Quia sæpenumerò, inquit, Hæretici in his locis extiterunt, qui iudicio illius venerandæ sedis sublati sunt, licet nobis dicere ac pronunciare omnes eos, qui habere illam pro capite noluerint, nōn esse Dei sacerdotes, neque fideles seruos.

Hier. in epist. ad Damasum.

Genes. 7.

Hæretici etiam fingebant se cū Rom. Pont. sentire.

Lib. 5. cap. 3.

Epist. 14.

Acti. 4. synodi 5.

Augustinus in pluribus locis notam hanc agnoscit: qui disertis etiam verbis extra Ecclesiam esse pronunciat, qui relicto Episcopo, Dei ordinatione succedanea præsidente, aut sibimetipsis, aut semetipsos cōstituunt Episcopos, Præpositos, Primates. Cuius hæc etiam verba leguntur. Multa sunt, quæ me in Ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum, atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, tenet ad ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus post resurrectionem suam commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio: tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter tā multas hæreses sic ista sola Ecclesia obtinuit, vt cùm omnes hæretici se catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Rursus in Psalmo contra partem Donati: Numerate, inquit, sacerdotes vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum quis cui successit videte: ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ac Romanos Episcopos inuicē sibi succedentes enumerauit à Petro vsque ad Anastasium: Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successiōis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idē ab Optato quoque, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianō scribens, eum scire dicit Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus, in quo vno cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur, vt iam schismaticus esset, qui contra singularem cathedram alteram collocaret. Ergò cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus, ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in cathedra sedebat, Romanis Pontificibus: Vestræ, inquit, cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pōtificum Romanorum, vsus est antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanam Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos, qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio. Enumerationem autem Irenæi transcripsit in Ecclesiasticam suam historiam Eusebius.

In Ecclesia aliquem retinent. Aug. contra Epist. Manichæi. cap. 4. Explicationem huius sententiæ Augustini vide folio 413. idem in principio Tomi. 7.

Epist. 165.

Lib. 2. contra Donatistas. A Beato Petro Apostolo episcopo primario episcoporum hue vsque successio in vera Ecclesia est & non apud hæreticos. Lib. 3. cap. 3.

Lib. 5. cap. 6. Eccles. hist.

Longum esset singulos enumerando recensere, qui ex hac nota successionis Apostolicæ, Ecclesiam agnoscendam esse putauerunt. Qua in sententia cùm fuerint antiquissimi, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, nota hæc Ecclesiæ, quam sancti Patres agnoscunt, vna omnium clarissima, maximeque Ecclesiæ propria est habenda, quantumlibet reclamantibus hæreticis, qui eam sibi nulla ratione possunt arrogare. Quibus & nos cum Tertulliano & Optato dicere possumus: Ostendant ex qua auctoritate prodierunt: edant origines Ecclesiarum suarum, euoluant ordinem Episcoporū suorum: reddant originem cathedræ suæ: confingant saltem aliquid de successione legiti-

Apud hæreticos successio episcoporum nulla. Hæreticorum templa.

ma: sed neque quod confingant habent. Nam illud in confesso est, non modò nullam esse apud illos sacerdotum & Episcoporum successionem, qui ante triginta hos annos nati sunt, verumetiam eorum Ecclesias nunc quoq; sacerdotibus & Episcopis legitimè ordinatis, præterquàm si qui à catholica defecerunt, prorsus carere. Quamobrem apud eos templa videre licet, sicut sacrificio, ita & sacerdotio destituta, in horrea nonnulla, pleraque in stabula vel in caulas conuersa. Egregia verò Ecclesia, in qua nullus Episcopus, nullus sacerdos, nullum est sacrificium: in qua cuiuis de fæce vulgi prorsus illotis, quod aiũt, manibus, & ad Sacramentorum, & ad verbi ministerium, citra vocationem vllam legitimam, accedere licet. Quare cùm ipsi in Ecclesia non sint, illud omni ope contendunt & elaborant, vt ne vlla sit Ecclesia. Cùm enim nisi vna sit, vlla esse non possit, vna autem esse nequeat, nisi ex vno pendeat, qui præsit omnibus, ad vnum hunc expugnãdum suas omnes machinas conuertunt. Quod ideò per membra sua facit Satanas, sicut à Cypriano scriptũ est, ideò præpositum Ecclesiæ sua infestatione persequitur, vt gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassetur.

Hæreticorum studium in euertendo Papatu.
Lib.3.epi.3.

Itaque Satanistarum non est maius aliud studium, quàm, vt quem Christi vicarium, quem Petri successorem esse vident, cuius ministerio fieri perspiciunt, vt in Ecclesia spiritus vnitas in vinculo pacis retineatur, eius auctoritati detrahant, eum inuisum & exosum reddant omnibus: Aliter enim dispergere cũ Satana non possunt, nisi quo ministro Christus vtitur in colligendo grege suo, quem precioso sanguine suo redimere dignatus est, ab eo quàm fieri possit, maximè voluntates hominum auersas reddant. Quemadmodum qui vult regnum euersum, aut aliquam in eo seditionẽ concitatam, caput regni petit imprimis, illud famosis libellis proscindit, & quibuscunque potest artibus in odium & cõtemptum omnium adducere conatur: Sic illi, dum hoc vnum student, vt Ecclesiam perturbent, vt illius vnitatem scindant, caput Ecclesiæ sub Christo capite, quibus modis possunt, etiam confictis criminationibus oppugnant. Intelligit Satanas, quod etiã à Cypriano scriptum est, concordiam simul iunctam omninò vinci non posse. Quamobrem sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare, sic ille, cùm sibi satis aduersus omnes vitium non esse videat, circumuenire quærit solicitudinem singulorum, ac per quem fieri videt, vt simul iungãtur omnes, eũ omni ratione cupit euersum. Sed ex Satanæ insidiæ cauẽdæ sunt pijs omnibus, tantoque maiore studio enitendum illis est, vt in vna, sancta, catholica, Apostolica Ecclesia perseuerent, quemque illi præsidere suo loco Christus voluit, ei dicto sint audientes, ad eum, si qua sit de fidei dogmatibus dubitatio exorta, referant. Nam hoc ita fieri oportere, ab ipsis Apostolis institutum est, neque secus fuit vnquàm in Ecclesia catholita obseruatum.

Lib.1.epi.1.

Habentur libri Conciliorum, in quos non modò acta Synodorum, verùmetiam epistolæ multorum sanctorum pontificum & martyrum sunt relatæ. Legat qui volet Anacleti, Euaristi, Alexandri, Zepherini, Marcellini, Cornelij, Lutij, Melchiadis, Marci, Iulij, Innocentij, Damasi, Leonis, Agathonis, Gelasij, Hormisdæ epistolas, non aliter se rem habere perspiciet. Verùm & ex quatuor illis Concilijs, quæ haud alliter atque quatuor Euangelia recipiuntur ab omnibus ijs, qui Christiani censeri volunt, idipsum cognoscet. Neque diuersum reperiet in Ecclesiastica historia, vbi commemoratur Concilium quoddã Antiochiæ celebratum, auctoritatem vel hoc nomine non habuisse, quod ei nec Iulius interfuit maximæ Romæ Episcopus, nec in locum suum aliquem destinauit, cùm vtique regula Ecclesiastica iubeat, non oportere præter sententiã Romani Pontificis Cõcilia celebrari. Extat inter Augustini epistolas vna patrũ Concilij Carthaginensis: in qua petunt ab Innocentio Papa, vt Concilij sui statutis Apostolicæ sedis adhibeatur actoritas. Ad Demetriadem quoque scribens hortatur, vt sancti Innocẽtij, qui Apostolicæ cathedræ successor est, fidem teneat, nec peregrinam doctrinam recipiat. Extat & alia eiusdem argumẽti, ab Augustino & cæteris Episcopis in Concilio Mileuitano congregatis scripta. Cui respondens Innocentius: Diligenter, inquit, & congruè Apostolico cõsulitis honori: honori, inquam, illius, quem solicitudo manet omnium Ecclesiarum, super anxijs rebus, quæ sit tenenda sententia, antiquæ scilicet regulæ formam sequuti, quam toto semper ab orbe mecum nouistis esse seruatam. Ac paulò post: Scientes quòd per omnes prouincias, de Apostolico fonte petentibus responsa semper emanant, præsertim quoties fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres & Episcopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis & honoris auctorem referre debere. Quod autem à patribus in Aphricano & Mileuitano Concilio congregatis, idem cùm ab alijs quibusdam orientalibus Episcopis ad Symmachum scribentibus, tum ab his, qui cum Athanasio conuenerant Alexandriæ, factum esse legimus. Quin & Synodi magnæ & vniuersalis Chalcedonensis ad Leonem extat epistola, qua petunt, vt suis decretis eorum honoret iudicium. Extat & Ambrosij epistola, qua Theo-

Synodorum sententia de auctoritate Roman. Ponti.
Socra.li.2.ca.8 Eccles.hist.
Epist.90. Lib. de virginitate.
Cathedram pontificu Rom. in causis fidei & religionis consulunt aliæ ecclesiæ.
Actio.3.
Ambro.epi.78.

qua Theophilum admonet, vt de causa inter Euagrium & Flauianum ad Romanæ sacerdotem Ecclesiæ referat.

Sed quid catholicos commemoramus? quorum nemo fuic vnquam, qui de fidei causis, si quid esset in duhium vocatum, nõ ad sedem Apostolicam referendum esse putaret? Etiam hæreticos id fecisse Ecclesiastica docet historia, vbi legitur Eusebius Constantinopolitanus Episcopus ad Pontificẽ Romanũ Iulium misisse, atq; ab eo petiuisse, vt in causa Athanasij iudex esse vellet. Quod etiã fatetur Athanasius in secũda sua apologia. Quin tota illa Synodos Episcoporum, quæ fuit Antiochiæ cum Eusebio cõgregata, acta sua eiusdem Pontificis iudicio cõprohari petiuit. Hanc autem de Eusehio historiam diligenter perscripsic Athanasius in epistola quadam ad solitariam vitã agentes, vhi narrat, quod cùm Eusebiani Romam contra Athanasium scripsissent: Episcopus Romanos Synodum fieri iussit, ac presbyteros suos cum literis ad Eusebianos misit, certum diem definiens, vt aut præsentes se sisterent, aot cognoscerent se omnihus modis suspectos haberi. De Fortuoato pseudoëpiscopo ah hæreticis constituro, deque Basilide, quod ad Petri cathedram appellauerint, memoriæ prodidit Cyprianus. Fecit idem Petrus Habailardus Bernardi tẽporibus. De Pelagio scrihit Augustinus, quòd is literas, quihus se purgaret, lihellumque fidei suæ Romam ad Papam Innocentium miserit, narrat idem de Celestio, quòd is beati Papæ Innocentij literis oon est ausus obsistere, imò se omnia, quæ sedes illa damnauerat, damnaturum esse promisit. Eurichen etiam lihellom Leoni misisse, deq; iniusta damnatione questum esse patet ex ijs, qoæ scripsit Leo Pontifex ad Theodosium & ad Flauianum. Flauianus quoqoe cur eum excommunicauerit, eidem Leoni causam reddit: & approbat eius hoc factum Leo. Protereus etiam Episcopus Alexandrinus in suspicionem hæreseos vocatus apod eundem Leonem se porgat, quem postea Leo catholicũ esse Martiano Imperatori iodicat. De Pyrrho quoque narrat Zonaras, quod cùm ad sedem suam Constantinopolitanam redire cuperet, se deseruisse monotheliratum hæresim simulat, libellumque de fide sua Papæ offert, à quo approbatus est. Inde clàm Rauennam digressus hæresim celare non potuir. Quo comperto, Papa conuocaris suis Episcopis, eum penitus condemnat. Idem hoc factum est à nostri temporis hæresiarcha, cuius hæc verha sunt ad Leonem decimum: Bearissime Papa, prostratum me pedihus tuæ bearitudinis offero, cũ omnibus, quæ sum & habeo: vioifica, occide, voca, reuoca, approba, reproha, vr placuerit: vocẽ tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Quamuis hæc illius hypocrisis non diurius, quàm illa Celestij durauerit.

Heretici ad iudiciũ prouocauerunt Roma. Pont.
Socr. li. 2. ca. 11
Li. 2. epist. 3. 4.
In epist. ad solitariam vitam agentes.
Bernar. epi. 109
Aug. de gratia Christi contra Pela. lib. 1. ca. 3. & de peccato originali. lib. 2. cap. 7.
Leo epi. 7.
Epist. 10.
Protereus ep. 68
Leo epi. 69.
In vita Constantis nepotis Heraclij.
Lutherus Leoni papæ se & sua submisit.

Neq; verò sine causa tãta fuic semper Romanæ ecclesię auctoritas, in qua sicut scrihit Augustinus, Apostolicę cathedræ semper viguit principatus. Nã cùm alię omnes ecclesię, quibus Apostoli pręfuerunt, à fide defecerint, sola hęc sancta & Apostolica, mater omniũ ecclesiarum, Christi ecclesia, per omnipotentis Dei gratiam à tramite Apostolicę pr edicationis ounquàm errasse, nec hereticis nouiraribus deprauanda succuhoisse probatur: sed quam ab exordio fidei Christianę normam ab ipsis Apostolis accepit, in ea semper illibata permansit. Defecit Hierosolymitana ecclesia, cui pręsedit Iacobus: defecit Achaia, vbi Andreas: defecic Asia, vhi Ioannes: defecir India, vbi Thomas: defecit Persis, vbi Iudas: defecit Æthiopia, vbi Matthęus: defecic Phrygia, vhi Philippos: defecit Gręcia, vhi Paulus: Sola fuit & est ecclesia Romana, ad quam, sicut pręclarè scrihit Cyprianus, nunquàm accessum habere potuit perfidia. De qua Theodoritus ad Renatum preshyterum ex collegio Cardinalium scrihens: Tenet enim, ioquit, sancta ista sedes guhernacula getendarũ cuncti orhis ecclesiarum, cùm propter alia, tum quia semper heretici fœtoris expers permansit, neque vllus vnquam, qui contraria seorirer in ea sedit: quin potius Apostolicam gratiam in uiolatam custodiuit. Et ad Ruffinum Hieronymos: Scio, inquit, Romanam fidem, Apostolica voce laudatam, istiosmodi præstigias non recipere, etiamsi Angelus aliter annunciet, quàm semel prædicatum est, Pauli auctoritate munitam non posse mutari. Ad Damasum quoque scrihens, apud solos Romanos incorruptam seruari dicit patrũ auctoritatem. Quodam etiam loco Romanam fidem, eandem esse vult fidem catholicam. Fidem suam, inquit, quam vocat? eámne qua Romana pollet Ecclesia, an illam, quæ in Origenis voluminibos continetur? Si Romanam responderit, ergo catholici sumus. Rursus ad Pammachium, & Oceanum scrihens: Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatũ, quæso te, vt parcas Romanis aorihus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris, quòd antè oesciuimus? cur profers in medium quod Petrus & Paulus edere noluerunt? vsque ad hunc diem sine ista doctrina mũdus Christianus fuit. Illam senex teneho fidem, in qoa puer natus som. Ambrosius verò: Percontatus est, inquit, ah Episcopo, vtrum nam cum Episcopis catholicis, hoc est, cũ Romana Ecclesia conuenirет? Qui etiam alio loco se cupere scribit in omnihus Romanã Ec-

Romana Ecclesia quæ à fide nunquam defecit prærogatiua
August. 162.
Ecclesiæ prouinciales a fide defecerunt.
Cypr. lib. 1. epist. 3.
Hiero. lib. 3.
Galat. 1.
Rom. fides catholica & inuiolata.
Idem lib. 1. cõt. Ruffi.
In oratione funebri de obitu fratris.
Sozo. li. 7. ca. 4.
Lib. 3. de Sacramen. cap. 3.

clesiam

clesiam sequi. Vsque adeò autem Romana fides catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperāte vixit Hieronymus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent, quam vertex Apostolorum Petrus initio tradidisset, ac tum Damasus Romanus Episcopus custodiret: Quod nō modò in Ecclesiastica legitur Historia, verùmetiam edictum ipsum in codicem Imperatoris Iustiniani relatum est. In Chalcedonensi quoque Cōcilio legimus acclamatum: Omnes ita credimus. Papa Leo sic credit. Cyrillus ita credit. Papa Leo ita interpretatus est. Et iterùm: Omnes sic credimus, Papa Leo sic credit. Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatholius sic credūt. Et iterùm: Petrus per Leonem ita loquutus est, Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit. Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus? in sexta quoque Cōstantinopolitana Synodo, cùm itidem legeretur, Pontificis Agathonis epistola, quæ scripta fuerunt ab illo tanquam à Spiritusancto dictata, ac per os sancti ac beati principis Apostolorum Petri, statim receperunt, & amplexi sunt omnes, ac in prophetico sermone dictum fuit, Charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Et in septima Synodo, quæ fuit iterum habita Nicææ, cùm lectæ fuissent epistolæ duæ pontificis Adriani, ad Imperatorem vna, ad Patriarcham Tarasium altera, acclamauerunt Patres, Vniuersa sancta Synodus sic credit, & sic docet. Ac singuli postea sic se credere, sic sentire, sic tenere, sic docere, sic in toto corde confiteri professi sunt.

C. de summa tri. L. cunctos populos. Actio. 2.

Ad Ecclesiam Rom. de fidei causis semper ref rebatur. Actione. 2.

Ex his omnibus perspicuum cuiuis esse potest, ex eo tempore, quo Christus in cœlum ascendit, quātum fuerit Apostolicæ, hoc est, Romanæ semper Ecclesiæ tributum, ad quam de fidei causis referebatur, quod ibi potissimum sarcita iri damna fidei spes esset, vbi nō posset fides sentire defectum: Quam solius sedis huius prærogatiuā esse dicit Bernardus. Et sunt intereà, qui nescio cuius VVittembergensis, heri, quod aiunt, & nudiustertius natæ Ecclesiæ iudicio, scripta sua subijcere malunt, quàm illius omnium antiquissimæ, sanctissimęque Ecclesiæ, cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt, cui Euangelium suum Petrus & Paulus sanguine quoque suo signatū reliquerunt: quæ mille iam quingentis & ampliùs annis ita est catholica semper & Apostolica habita, nunquā vt vlla fuerit hæreseos labe maculata: in qua videre etiamnū licet viros & vitæ sanctimonia & doctrina præstantissimos. Neque enim existimandum est, si quando ad Petri cathedram de causis maioribus refertur, solum esse Paulum aut Iulium pontificem, qui de illis iudicet. Habet ille lateri suo asidentes totius orbis viros doctissimos, quibus ipse minimè doctrina secundus præsidet, de quorum consilio de rebus grauioribus pronunciat. Quamobrem ferendi non sunt, qui Pontifici se dicto audientes fore profitentur, non autem Paulo aut Iulio, sibique hoc arrogant, suum vt esse velint iudicium, quando vt Pontifex, quando vt Iulius decernat. Quæ si semel admissæ fuerint captiones, omnis erit è terris obedientia sublata: Cur enim non eadem ratione sibi sumat quisquam, vt de regis sententia iudicet, quod Sigismundum, non autem regem pronunciasse dicat? Nihil captione hac perniciosius cogitari potest.

Epist. 190.

Ecclesia Rom. nulla vnquam hæresi maculata.

Quod fides Ecclesiæ propterea deserenda non sit, quod præsident illi quandoque, qui vitæ non omninò sunt inculpatæ.

CAPVT XXIX.

Epist. 157.

Hæretici criminatores.

CÆterùm verum esse illud cōperimus, quod ab Augustino scriptū est, quòd cùm non habeant hæretici quod in causa suæ diuisionis defendant, nō nisi hominum crimina colligere affectant, & ea ipsa plura falsissimè iactant, vt quia ipsam diuinæ scripturæ veritatem, qua vbique diffusa Christi Ecclesia commendatur, criminari & obscurare non possunt, homines per quos prædicatur, adducant in odium, de quibus fingere quicquid in mentem venerit, possint. Nunquā enim ib ab vllis hæreticis tam est impudenter factum, quàm hoc infelici nostro sęculo fieri videmus. Cùm enim se malam habere causam intelligant, ad eas se artes conuertunt, quibus vti cōsueuerunt ij, qui malas causas defendendas susceperunt. Cumque sint in Rhetorum præceptis diligenter exercitati, non alia in re magis laborant, quàm vt odio, inuidia, & huiusmodi motibus animorum excitandis, hominibus imperitis errorem obijcere queant. Quamobrem Ecclesię præsides, præcipuè verò Christi vicarium, Petriq; successorem falsis etiam criminationibus in odium & contemptum omnium adducere conantur. Quæ est autem ista tam insana maledicendi rabies? aut à quo alio quàm à Satana auctore profecta? facilè vt Satanistam agnoscere liceat. Certè Dei præceptum est: Principi plebis tuæ non maledices. Dei digito scriptum est: Maledici regnum Dei non consequentur. Atqui ex istorum libris si quis maledicta & conuitia, si falsas criminationes auferre velit, chartas propemodū omnes vacuas reliquerit. Is demùm Euangelij propugnator habetur acerrimus, qui Pontificem Ro-

Exod. 22. 1. Cor. 6.

cem Romanum & reliquos Episcopos omni conuitiorum genere quàm acerbissimè fuerit insectatus. Et quod suo quoque tempore queritur euenisse Basilius, vt quisque lingua est ad maledicendum & blasphemandum procacissima, ita prę cæteris maximè iudicatur idoneus, qui verbi ministerio fungatur.

Basil. epi. 69.

Ac demus hoc illis: deflexisse aut deflectere quandoque de recto vitæ curriculo Pontificem: nunquid ideò fides In Christum, quam ille docet, abijcienda est? Præclarè dictum est à Tertulliano: ex personis probamus fidem, an ex fide persouas? Dummodo ille recta doceat, quemadmodum recta docere certum est, quid mea refert, qua sit ille vita? Deindè verò, quis ego sum, qui sedentem in Petri cathedra seruũ iudicem alienum? Domino suo ille stat aut cadit, vni illi vitæ suæ, commissique Pontificatus rationem redditurus. Cùm ventum erit ad Christi tribunal, ante quod omnes nos oportet manifestari, nõ quæretur à nobis, quid Pontifex fecerit: non illius, sed nostræ à nobis vitæ ratio reposcetur: referet vnusquisq; propria corporis, prout ipse gesserit, siue bonum, siue malum: Prout ipse (inquit) non prout Pontifex gesserit. Quamobrem oon sibi sumat ouis, vt à quo venit ipsa iudicanda, pastorem suum iudicet, neque qua sit illa vita, quicquam ad salutem suã interesse putet. Securum te Christus in hac parte fecit, dicens: Quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite: Dicunt enim, & non faciunt: Dicunt quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: Dicunt bona ex cathedra Moysi, faciunt mala ex pestilentia sua.

Fides ex personis non probanda.
Ter. de præscriptionibus aduersus hæreticos.
Rom. 14.
2. Cor. 5.
Math. 23.

Non est itaque deserenda sanctitas cathedræ: neque propter pastores malos, gregis est vnitas diuidenda. Præclarè Augustinus: Si omoes per rotum orbem tales essenr, quales vanissimè criminaris, cathedra tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit? & in qua hodie Anastasius sedet? vel Ecclesiæ Hierosolymitanæ, in qua Iacobus sedit, & io qua hodie Ioannes sedet, quibus nos in catholica vnitate connectimur, & à quibus vos oefario furore separastis? Quare appellas cathedram pestilentiæ cathedram Apostolicam? si propter homioes, quos putas legem loqoi & non facere, nuoquid domious Iesus Christus propter Pharisæos, de quibus ait, dicunt enim, & non faciunt, cathedræ, in qua sedebant vllam fecit iniuriam? Nõnne illam cathedram Mosi commendauit, & illos seruato cathedræ hooore redarguit? Ait enim super cathedram Moysi sedent, quæ dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim, & non faciunt. Hæc si cogitaretis, nõ propter homines, quos infamatis, blasphemaretis Carhedram apostolicam, cui non communicatis. Sed quid est aliud quàm nescire dicere, & tamen non posse nisi maledicere. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus, quandoquidem personarum respectus, vt est apud Augustinum, erroris est mater, qui etiam à perfido fidem percipi posse docet. Per asinam loqui dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quãuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi volunrati eius is, qui loquitur, non conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat, cootra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquàm potestas erat facta, contra quam propo suerat, veniens ad cuneum Propherarum, in quo fuerat Dauid, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerint sacerdotum Principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, semota quauis cunctatione dixerunt: In Berhleem Iudæ. Caipha quid esse potuit nequius? qui quem sceleratè nactus erat pontificatum precio redemptum gessit etiam sceleratius: & tamẽ is cùm diceret, expedit vobis, vt vous moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat, nõ à semetipso hoc dixit, quemadmodũ Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono propheriæ, quamlibet esset impius, qui sedebat in Moysi cathedra, certè multò mioùs eo destitui credeodus est, qui sedet in carhedra Petri, super quẽ Christus ædificauit Ecclesiam suam, cuius à domino cura suscipitur specialis, pro cuius fide propriè supplicarur, tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit: aduersus quem nunquàm esse portas inferi præualituras promisit is, qui mentiri & fallere nescit.

Contra literas Petil. lib. 2. cap. 51.
Personarum respectus in fide periculosus.
Iacob. 2.
Cont. literas Petiliani lib. 1. cap. 1.
Num. 22.
Per malos quoque agit & loquitur Deus.
2. Reg. 19.
Math. 2.
Ioan. 11.
Matth. 23.
Matth. 16.

Numerentur omoes Pontifices à Petro ad hunc vsque Iulium tertium, nullus in ista cathedra sedit Arrianus, nullus Donatista, nullus Pelagianus, nullus Lurheranus, nullus qui hæresim aliquam professus esset. Non abs re autẽ fuerit: quæ scripta sunt in annalibus de Vigilio Papa, breuibus commemorare. Cùm is per scelus ad pontificatum peruenisset, nã Siluerium Papam, cuius erat Diaconus, i ostigante Augusta de sede sua deturbandum atque in exilium deportandum curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratũ diceret, quàm vt, quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresim de sede Constantinopolitaoa per Agapetum antecessorem suum deiectus fuerat,

Romana cathedra prærogatiua.
Vigilij Papæ factum memorabile.

fuerat, in sedem illam restitueret: posteaquã in locum Siluerij opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Siluerius constanter facere detractabat, id ipse facturũ se, atq; Anthemiũ restituturũ ad Ecclesiam Constantinopolitanã promitteret, res est admiratione digna, statim vt Petri cathedrã ascendit, idem illi quod Saul euenit: nam super eum quoque factus est spiritus domini, cumque longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, admonitus ab Augusta promissi, prius extrema quæque se passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumque multa probra, multos etiam graues cruciatus, famemque diuturnam in carcere pertulisset, tulit omnia forti animo, quòd multo se grauiora supplicia cõmeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Siluerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphæ dissimilis, effecit tamen sedis huius priuilegium, vt à fide aberrare non poruerit, quodque impiè promiserat, id piè posteà negauit, ac eo, quod decebat animo Christianum pontificem, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignũ Petri successore de religione statueret.

Ex quo videre licet quãtum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nõ semper immunes fuerint Romani Pontifices, obtinuit tamen hoc venerabilis & efficax oratio Christi, quemadmodũ scribit sanctus Leo, quòd hactenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriæ sunt inferorum portæ, nunquã aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuerunt, nec deinceps etiam per Dei misericordiã præualebunt. Quare meritò sanctissimi vocantur, qui sedent in illa cathedra.

Pontifices Rom. cur sanctissimi.

Quãuis enim non omnes habeant vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest, est tamen, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, quædam vnctionis: est quædam Sacramenti quoque sanctitas, qua carere nunquàm possunt. Quamobrem nihil pios mouere debet, si fortè ij præsunt aliquando in Ecclesia, qui non sunt sine crimine. Quin & illud potius reputare secum debet homo Christianus: quòd non sine iusto Dei iudicio dantur Ecclesiæ præsides. Nónne duo passeres asse veneunt, dicit Christus, & neuter eorum cadit in terram sine patris vestri voluntate? Cùm ille nec minima fieri sine voluntate Dei dicat, existimat aliquis summa & magna aut non sciente, aut non permittente Deo in Ecclesia fieri? & sacerdotes & dispensatores eius non de eius sententia ordinari? Hoc est, dicit Cyprianus, fidem non habere, qua viuimus, hoc est, Deo honorem non dare, cuius nutu & arbitrio regi omnia & gubernari scimus & credimus. Ex quibus Cypriani verbis illud discimus, quòd certò nobis persuasum esse debet, Dei iudicio fieri sacerdotes, Episcopos, & Ecclesiæ præsides, & eos aut sciente, aut permittẽte Deo ordinari. Scit autem Deus quos probat, nescit quos reprobat. Sic enim ait Paulus de ijs, qui probati sunt: Nouit dominus qui sunt eius. Reprobis verò dicit ipse dominus in Euangelio: Nescio vos vnde sitis. Sic & fatuis virginibus: Amen dico vobis, nescio vos. Sciente ergo Deo fiunt probati sacerdotes & Pontifices, permittente autem Deo fiunt ij, qui sunt minus probati. Nam facit quandoque Deus hypocritam regnare propter peccata populi, vt sit sicut populus ita & Sacerdos: Qui si malus est, sibi malus est, neque tibi quicquam eius improbitas officit, si factis eius malis non communicas. Tibi mandatum est, non vt in vitam illius inquitas, sed vt, quæ dixerit, facias, cùm præsertim ex ea dicat cathedra, cuius, quemadmodum anteà dictum est, cura Deo est specialis. Explicans illa verba diuus Hieronymus, qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: Præmiserat, inquit, qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. Ad susceptionem magistrorum discipulos prouocauerat. Poterat occulta esse credentiũ respõsio, ergo & Pseudoprophetas, & Iudam proditorẽ debemus recipere, & illis alimoniam ministrare? Hoc dominus antea procurans dicit, non personas suscipiendas esse, sed nomina: & mercedem non perdere suscipientes, licet indignus fuerit, qui susceptus sit. Non personas itaque Christus, sed nomina suscipi vult, hoc est, non vult attendi, qualis persona sit, quóue vitæ merito, cuius ministerio Deus vtitur, siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina propaganda, siue in Sacramentis administrandis: Iudas ne sit, an Petrus, an Paulus, attendi non vult, sed solum hoc quòd sedet in cathedra Petri, quòd Apostolus, quòd Christi legatus, quòd sacerdos, quòd Episcopus, quòd Angelus est domini exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es, hoc solum spectari vult. Si Iudas est, quandoquidem Apostolus est, & pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat, quòd fur est. Audi nihilominùs reuerenter, audi diligenter, audi legationem eius obedienter: Quæ dixerit facito, quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum, cuius nomen gerit. Euangelium dicit Augustinus, fur quoque Iudas fine detrimento fidelium prædicauit, ac quicunque non recepit illum,

Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 40.
Præsides Ecclesiæ non sine voluntate Dei fiunt.
Matth. 10.
Lib. 1. epist. 3.
Scire & nescire Dei quid sit.
2. Tim. 2.
Luc. 13.
Matth. 25.
Præfecti mali propter populi peccata.
Iob. 34.
Esa. 24.
Sacerdotes mali audiendi.
Matth. 10.
Malach. 2.
Lib. 2. cont. epi. Parmeniani c. 11.
Ioan. 13.

Christum ipsum non recepit, qui æquè Iudæ dixerat atque Petro vel Ioanni: Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Ioannes, qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto,& facta imitare. Incerta erit salus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut Sacramenta ministrantium. Prauum est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiue minus sanctus sit, non possit nisi solus ille scire, qui scrutatur corda & renes. Itaque fit nō rarò, sanctus vt esse videatur, qui non est, quique persequutor est, aut publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quamobrem rectè à Propheta dictum est: Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Etiam si quis certò sciat, iustum aliquem & innocentem esse, atque omni prorsus macula carere, tamen si in illius sanctitate spem suam collocat, si salutem ab illo expectat, maledictus est. Nam domini est salus, &: Vana salus hominis. Pridem hæretici sunt habiti, & Augustini seculo Donatistæ, & Bernardi æuo, qui se vocabant Apostolicos, qui vtrique noluerunt ibi esse Ecclesiam Apostolicam, vbi non esset visa Apostolica, & Sacramentorum dignitatem ex ministrorum virtute metiebantur.

Hiere.17. *Hiere.17.* *Psalm.3.* *Psalm.53.* *Bernar. ser.66 in Cant.*

Quamobrem procul absit à mentibus piorum error hic, quin ij potius cùm audiunt eos, qui præsident, aliquorum criminum insimulari, ac eos infamiæ nota aspersos per hominum ora traduci, meminerint scriptū esse: Qui citò credit, leuis est corde: ac Sem & Iaphet imitētur potius laudatos Noë filios, qui tegere sunt & cooperire conati, quàm impium illum Cham, cui meritò posteà pater maledixit, qui verenda patris nudare ausus est. Certum est, multa crimina falsa contra eos, qui sedent in cathedra Petri, à satanistis cō fingi: & euenire ferè solet ijs, qui summa cum potestate versantur, etiam si nulla in re ab officij sui religione declinauerint, vt voculas tamen hominum eorumque reprehensionem quandoque non effugiant: vt non sine causa dictum illud celebretur, Regium est malè audire, cùm benefeceris. Tutiùs fuerit in hanc partem peccare, si conuitijs istorum & impudentibus nonnunquam calumnijs non modò fides non habeatur, verùm ne aures quidem accommodētur: si modò peccatum dici potest, quod in laude potius poni debet. Ingenem gloriam ex hac sua Christiana pietate & modestia Christianissimus Imperator Constantinus cōsequutus est, cui cùm essent oblati libelli, in quibus crimina quędam sacerdotum & Episcoporum continebantur, non satis habuit, quòd eos exuri fecit, cùm se ab illis, non illos à se iudicari oportere diceret, verùm & hoc insuper adiecisse legitur, si fortè suis oculis turpe facinus aliquod Episcopum designantem conspexisset, obtecturus id fuerit paludamento suo, ne cuius oculi ea re offenderentur.

Eccle.19. *Genes.9.* *Constantini M. reuerentia erga sacerdotes* *Libelli criminum si contra sacerdotes ab Imp. Constantino combusti.* *Theodo. lib.1. cap.11.*

Sed hic dicet aliquis, quid autem si testatiora sunt non vnius alicuius, verùm etiā multorum oculis, quæ ab ijs, qui præsident, nefaria patrantur: si non eam quam oporteret Ecclesiæ curam gerere, ac quibusuis alijs in rebus potiùs, quàm in ijs, quæ propriè ad ipsorum officium pertinent, mentes occupatas habere videntur? Quid aliud quàm illud faciendum est, quod fecisse discipulos legimus, cùm dormiente Christo nauiculam fluctibus operiri vidissent, excitarunt enim eum dormientem, dicentes: Domine salua nos, perimus. Hoc discipulorum exemplum, quicunque pij sunt, imitari debent. Vident nauiculam, in quam ascendit Christus, hoc est, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam, ita procellis ac tempestatibus iactari atque agitari, vt mergenda iamiam esse videatur: Simul & hoc intelligunt, tempestatis huius non postremam esse causam, quod in vicarijs suis obdormiuit Christus, qui commodis huius mundi deliniti, profundo somno ita sunt consopiti, vt quamlibet vellices, quamlibet inclames, non queant expergisci: Confugiant ad summum nauclerum Christum: accedant ad ipsum nihil in fide hæsitantes: eum in vicarijs suis dormientem excitent, ac supplici voce precantes, exclament: Domine salua nos, perimus. Expergiscere in ijs, quibus in gubernanda Ecclesiæ tuæ naui vices tuas committere dignatus es. Excitet eos è profundo somno spiritus timoris tui, ac per eos iam experrectos impera ventis & mari, quò tandem aliquando sedatis tempestatibus, ab omnibus exoptata tranquillitas consequatur, vt videntes homines mirentur, & glorificent te, dicentes: Qualis est hic, quia etiam ministris eius venti & mare obediunt?

Gen.9. *Præsidentibus malis quid agendum.* *Matth.8.*

Hæc est ratio, qua succurri possit malis præsentibus, vt vita nostra in melius commutata supplices Deum vno ore cuncti precemur, si fortè per eos stat, qui præsunt, quo minùs Ecclesiæ periclitanti succurratur, quandoquidem in ipsius manu corda sunt Principum, vt ipse inclinet ea ad illa consilia capienda, quibus diu desiderata pax & tranquillitas Ecclesiæ Dei tesstitui tandē possit. Quā enim Satanistæ rationem sequūtur, vt siue declament de loco superiore, siue scribāt aliquid, non alia in re plus tēporis consumāt, quàm in Pontificibus maledictis incessendis, in fama eorū multis etiā confictis criminibus lacerandа, magis id adeò ad maiorem etiā excitandam tēpestatem, quàm tranquillandā facere

Malis præsentibus qua ratiōe succurri possit. *Prouerb.2.*

F videtur.

videtur. Sed hæc tandem dicta sufficiant, quò ad explicationem huius articuli, quo nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profitemur.

Quæ sit Sanctorum communio.

CAP. XXX.

VIsum est autem operæprecium, aliquid etiam de sanctorum communione dicere. Sunt qui putent ijs verbis Ecclesiam definiri, quòd ea sit quasi communio quædam, hoc est, societas sanctorum. Quorum nos hanc sententiam non reijcimus, modò ne solos iustos intelligi sanctos velint. Primis illis Ecclesiæ temporibus, sicut
Sancti olim qui. superius etiam à nobis dictum est, vocabantur sancti fideles omnes, quicúq; Christo nomen dedissent & eius Ecclesiæ asscripti essent, etiamsi minus sanctè atq; integrè vixissent. Horum communionem, hoc est, societatem quandam, Ecclesiam esse libenter cócedimus.
Ecclesia quid. Est enim Ecclesia fidelium congregatio, est corpus vnum ex multis membris compactú,
Ephe. 5. cuius caput est Christus: ipsum enim Deus dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est
Rom. 12. corpus ipsius. Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra nó
1. Cor. 12. eundem actum habent, ita multi vnú corpus sumus in Christo, singuli auté alter alterius membra. Qualis itaque membrorú inter se societas est, vt operatio cuiusq; membri cadat in commodum totius corporis, talis est inter Ecclesiæ membra, qui sunt fideles, bonorú
Communio bonorum in Ecclesia. operum quædam cómunio, non solùm eorum, quæ fecit Christus caput huius corporis, ex quo manat in reliquú corpus omne, & in singula eius mébra quicquid est boni, quicquid est meriti: verùm & piorú hominum omniú qui sunt, quiq; fuerunt ab initio mundi, nobis vt eorum benefacta subueniant, nos iuuent, nos ædificent, vt bonorú omnium spiritualium, quæ fiunt, & quæ facta sunt olim in Ecclesia, quoad illius esse membra non
Psalm. 118. desierimus, participes efficiamur. Hoc est, quod à Propheta dicitur: Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Hoc est, quod Christus nos orare docens, iubet non sibi quemque peculiariter petere, sed velut vnius corporis membra,
Matth. 6. eodem animata spiritu, quod in communi cunctis expediat, à communi omnium patre
Galat. 6. postulare, dicendo: Da nobis, dimitte nobis: libera nos, ita vt alter alterius onera portemus, & sic legem Christi adimpleamus. Hoc est, quod in Euangelio legimus: Qui recipit
Matth. 10. prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in
Genes. 18. nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Hoc est, quod in Genesi quoque scribitur: Si decé
Sanctorú merita alios adiuuãt etiam post mortem. iusti Sodomis reperti fuissent, quod propter eos non fuerit Deus ciuitaté deleturus. Neque verò eorum tantùm, qui nobiscum in hac vita degunt, verùm & illorum, qui multò felicius cum Christo viuunt, nobis & orationes patrocinantur, & merita suffragantur.
Hom. 4. in Matthæ. Hoc est, quod de tribus pueris dicit Ioannes Chrysostomus: Quoniam seipsos ad impe-
Hom. 41. trandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt, ipsi verò nihil se amplius profitentur adferre, quàm humiliatum spiritum, ac dolore contritum. Et apertius adhuc in Genesim scribens: Sæpè quando non est inuentus iustus in præsenti vita, propter defunctorum virtutem, viuentium Deus miseretur, & curá habet, vnde clamat,
Esa. 37. dicens: Protegam ciuitatem hanc propter me, & propter Dauid puerum meú. Qua-
4. Reg. 19. si diceret, licet ipsi indigni sint, & nullam salutis habeant occasionem, verùm quia solitus sum misericorditer agere, & ad misericordiam promptus sum, propter meipsum faciá, & propter puerum meum Dauid, qui ante hos annos è vita migrauit: Hic erit auctor salutis ijs, quia sua sese perdiderunt desidia. Vidisti domini misericordiam? quomodo eos, qui virtute pollent, toti multitudini opponit, & rependit. Rursus explicans Psalmum
Homil. 2. quinquagesimú. Hic, inquit, sanctus Dauid, non solùm cùm esset in corpore, placuit Deo, sed & post morté suam viuis grande præstitisse solatium inuenitur. Contingit náq; Ezechiæ regi inimicas in temporibus Iudæorú gentes Hierosolymá circumuallasse, & cú esset Ezechias iustus vir, rogauit Deum, & prostratus lachrymis deprecabatur vltioné de aduersarijs postulans: Venit ad eú Esaias Propheta, & dicit: Ne putaret ille, quia iustitia sua exauditus est: & certè iá defecerat Dauid, & habebat multos annos requiescens: Quid ergo dicit ei? Protegam hanc ciuitatem propter me, & Propter Dauid seruú meum. Dauid
Homil. 27. in Matth. mortuus est, & merita eius vigent. O rem admirandam, ô ineffabilis clementia Dei: Ho-
Ser. 3. & 77. ad populũ Antioch. & lib. 3. aduer. vituperatores vitæ monasticæ. mo mortuus viuo patrocinatur. Et rursus alio loco. Adeò post illa vulnera Dauid refulsit, sic se à maculis abluit, ita mundum effecit animú, vt vel mortuus precantibus succurreret. Et quod de Abraham, id de Dauid quoque Deum dixisse scriptura testatur, imò verò multò magis de Dauid: De Abraham enim scriptum est: Recordatus sum testamenti mei, quod erat ad Abraham: hic verò non dicit testamenti, sed propter Dauid seruú meú protegam ciuitatem hanc. Repetit idem breuiter scribens in epistolam ad Philippenses,
Greg. lib. 5. in 1. Regum ca. 4. Gregorius quoq; magnus: Aliorum, inquit, bono opere alij adiuuátur, sicut ad peccátem regé Salomoné à domino dicitur: Quia non custodisti præcepta mea, disrumpés scindam

regnum

regnum tuum, & dabo illud seruo tuo, veruntamen in diebus tuis,non faciam, propter Dauid patrem tuum,neque est quisquam ferè sanctorum, qui nō eiusdem sit sententiæ.

Hæc itaque sanctorum est intelligenda communio: quòd merita sanctorum omnia,tā eorum,qui militant adhuc nobiscum in terris,quàm illorū,qui posteaquàm certauerunt bonū certamen,& coronā gloriæ consequuti sunt, iam triūphant in cœlis,nobis cōmuni cantur,nobis suffragātur,nos adiuuant. Hoc est,quod contra Faustū scribens dicit Augustinus: Populus Christianus memorias martyrū religiosa solēnitate cōcelebrat,& ad excitandā imitationem,& vt meritis eorū consocietur,& orationibus adiuuetur. *Festiuitates sanctorum cur instituta.* *Lib. 20. ca. 21.* Cæterū,est sanctus sanctorū dominus noster Iesus Christus,cuius sanctitate sanctus est,quicunque sanctus est:cuius iustitia iustus est,quicūq; iustus est:cuius nisi crux intercessisset, nulla esset sanctitas,nulla esset iustitia,nulla essent merita cuiusquā. *Merita sanctorum vnde sint.* Quid enim aliud est hominis meritū,nisi,quemadmodum superiùs dictum est, miseratio domini? nisi mors illa crucis acerba,quam ille,miseritus generis nostri,nostra causa subire dignatus est? Hanc si sustuleris,quid erunt aliud vniuersæ iustitiæ nostræ,nisi pānus menstruatæ? *Esa. 64.* quæ erunt alia merita nostra,nisi ignis gehennæ? Hic itaque sanctus sanctorū, quem dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, merita sua omnia, præcipuè verò passionis & mortis suæ meritum,cum membris suis communicat. Fit autē ista communicatio per Ecclesiæ Sacramenta, quæ vocantur sancta, quorum & ipsorum est in Ecclesia communio quædam & societas,quemadmodū Paulus dicit: *Sacramenta sancta.* Vnus panis & vnum corpus multi sumus,qui de vno pane participamus. *1. Cor. 10.* Quamobrem vbi iisdem sanctis,hoc est, communibus Sacramentis vtuntur omnes,per quæ Christi meritorū facti participes, vnū cum illo capite suo corpus efficiuntur: vbi prętereà societas quędā est & communio bonorū operum omniū,quęcunq; vel faciunt, qui versantur adhuc in hoc seculo, vel fecerūt,qui iam recepti sunt in sedes beatorum,ibi rectè sanctorum esse communionem intelligimus.

Qui sint extra Sanctorum communionem.

CAPUT XXXI.

Extra communionem hanc sanctorum sunt infideles omnes, quos ethnicos siue Paganos vocamus,qui nunquàm in Ecclesia,sed foris fuerunt semper: *Ethnici, heretici & schismatici extra Ecclesiam.* Quod Paulus indicat,dicens: Quid enim mihi de iis,qui foris sunt, iudicare? *1. Cor 5.* Sunt extra eam, qui prodierunt ex illa,sed segregauerunt semetipsos, vt dicit Iudas,animales, spiritū non habentes,hæretici & schismatici: de quibus dicit Ioannes: *1. Ioan. 2.* Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis:nam si fuissent ex nobis,permansissent vtique nobiscum:qui non satis habent segregasse semetipsos,verùm seducunt prætereà multos, dicentes: Ecce hic est Christus,ecce illic: ecce in deserto,ecce in penetralibus. *Matth. 24.* Quos non audiri iubet Christus, quos post vnam atque alteram correptionem vitare præcipit Apostolus, tanquam viperam & basiliscum: *Tit. 3.* quibus etiam aue dici prohibet Ioannes: *2. Ioan. 1.* qui tantùm abest vt in Ecclesia communicandum cum illis putauerit, vt ne balneum quidem ingredi voluerit, in quo Cherinthum viderat veritatis inimicum lauantem. Sunt denique extra eam,qui non sua spōte exierunt,sed tanquàm putrida membra ab eius corpore sunt resecti, *Excommunicati.* proque ea potestate ligandi & soluendi,quæ data est Apostolis & eorum successoribus, declarati, vt pro Ethnicis & publicanis, iuxta Christi præceptum haberentur, *Matth. 18.* atque à communione fidelium reiicerentur: vnde etiam excommunicati dicuntur, quòd neque Christi, neque sanctorum cum eis vlla merita communicantur. *Excommunicationis vis.* Quamobrem & à Sacramentis arcentur,& eorum consuetudine piis omnibus interdicitur. Quòd, si quis rectè expendat, incomparabile damnum est: traduntur enim eiusmodi Satanæ, qui cum & Christi meritis,& Ecclesiæ sint suffragiis destituti: plenam in eos accipit potestatem. Hoc nunc agit in Ecclesia,dicit Augustinus,excommunicatio, quod agebat in veteri Testamento interfectio. *Excommunicatio in nouo testamento & in veteri interfectio fuit.* Tunc,vt est apud Cyprianum, gladio occidebantur,quando adhuc & circuncisio carnalis manebat: nunc autem quia circuncisio spiritualis esse ad fideles Dei seruos cœpit, spirituali gladio superbi & contumaces necantur,dum ab Ecclesia eiiciuntur: *In Deut. cap. 37. & 39.* neque enim viuere foris possunt, cùm domus Dei vna sit, & nemini salus esse nisi in Ecclesia possit. *Lib. 1. epist. 11.* Indisciplinatos autem perire,dum nonaudiunt,nec obtemperant consiliis salubribus, testatur scriptura, quæ dicit: *Hier. ad Heliodorum.* Non diligit indisciplinatus castigantem se, qui autem oderunt correptionem, consumentur turpiter. Quamobrem nihil æquè formidandum est homini Christiano, quā à Christi corpore, quæ est Ecclesia, separari. *Excommunicatio maximè formidanda.* Si quis enim ab ea separatur, iam non est membrum Christi, non vegetatur Spiritu Christi: à communione sanctorum, hoc est, à participatione sacramētorum, & ab Ecclesiæ suffragiis excluditur. Et fit tanquam Ethnicus & publicanus: quod multo grauius esse scribit Augustinus, quàm si gladio feriretur, si flamma absumeretur, si feris subiiceretur. *August. contra aduersarium legis & prophet. cap. 17.*

Quamuis autem hæc sit pœnarum grauissima, quoniam tamen, sicut à quodam hu-

ius seculi sapienti scriptum est, medicinæ quoque pœnæ sunt medicinæ causa debet adhiberi. Neque propterea nobis hoc animaduersionis genere vtendum est, vt quem è cœtu piorum eijcimus, eum perpetuò iam condemnatum, ac gehennæ supplicijs traditum velimus: verùm illud magis propositum esse nobis debet, vt qui castigatur ad hunc modum, is ad mentem aliquando sanam redeat, atque ab eo, quo ligatus est vinculo absolui petat. Hoc à Paulo ita faciendum esse discamus licet: is enim ad Corinthios scribens, Iudicaui, inquit, tradere huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fit. Non ad spiritus, sed ad carnis interitum tradidit eum Satanæ, hoc est, vt libido, vt tumor, superbia, contumacia, & si quæ sunt alia carnis opera, ea domarentur, ac planè mortificarentur, quo domitis ijs, tanto minore negocio spiritus saluus fieri posset. Ad Thessalonicenses quoque scribens: Quod si quis, inquit, non obedierit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & non commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. A quo separationem indixit, dilectionem non præcidit, in hoc modo vitari eum volens, vt erubescat, & ad mentem sanam redeat. Quod si pudore correptus non fuerit, tum ipse sibi causa est mortis, non is, qui sanatum eum hoc remedij genere cupiebat. Docet Augustinus corripiendo nihil aliud agere nos debere, nisi vt ab ista pace, quæ est ad Deum, non recedatur, aut ad eum qui recesserat, reuertatur.

Aristo.10. Ethicorum. *Excommunicatione premū vtendum.* *1.Cor 5.* *2.Thess.3.* *Aug. de corrept. et gratia. ca.15*

Quod autem excommunicatio mortem & quidem æternam adferat, præter multos alios, docet etiam is, qui pro Christi fide sanguinē suum profudit, sanctus ille pōtifex Vrbanus: Qui prohibens ne facultates Ecclesiæ raperentur in alios vsus cōuertendæ, vnicuique diripienti excommunicationem minatus: Hæc, inquit, fratres, valde cauenda sunt & timenda, quia res Ecclesiæ non quasi propriæ, sed vt communes & domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quàm in præfatos vsus fideliter sunt dispensandæ, ne sacrilegij reatum incurrant, qui eas indè abstrahunt, vbi traditę sunt: ne pœnam & mortē Ananiæ & Saphirę incurrant, & quod peius est, anathema maranatha fiat, & si non corpore, vt Ananias & Saphira mortui ceciderint, anima tamen, quæ porior est corpore, mortua, & à consortio fidelium alienata cadat, & in profundum baratri labatur. Vnde attendendum est omnibus, & fideliter custodiendum, & vsurpationis illius contumelia depellenda, ne prædia vsibus sacrorum cœlestium dedicata, à quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ vltionis acrimoniam, quæ erga sacrilegos iure promenda est, perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis seruetur: quoniam iuxta Apostolum tradere oportet hominem huiusmodi Satanæ. Hæc sanctus ille martyr, ante mille trecentos & amplius annos.

Excommunicatio mortem æternam affert. Ecclesiæ bona in prophanos vsus & proprios expendentes excommunicantur. *Actor.5.* *1.Cor.vlt.*

DE SACRAMENTIS.

CAP. XXXII.

QVoniam verò sancta Sacramenta, per quæ sanctificamur, & sanctorū cōmunionem, sacramentorum participationem significari diximus, horum quoque nobis ratio venit explicanda. Sunt autem sacramenta signa quædam. Porrò signum, vt est apud Augustinum, est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sicut vestigio viso, transisse animal, cuius vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus: & voce animantis audita, affectionem animi eiusdem aduertimus: & tuba sonante, milites vel progredi, vel regredi, & si quid aliud pugna postulat, oportere nouerunt. Sic circūcisio fuit signum, per quod veniebatur in agnitionem, eum, qui circuncisus esset, esse Iudæum. Sic baptismus, Eucharistia, & alia Sacramenta sunt signa, quę præter speciem, quam ingerunt sēsibus, faciunt in agnitionem venire, qui vtuntur illis, eos esse Christianos.

Sacramenta signa efficacia. Signum quid. Lib.2. de doct. Christ. cap.1.

Sunt igitur Sacramenta signa quędam siue symbola, aut notę, quibus Christiani à nō Christianis discernuntur, qualia signa quęuis vt habeat congregatio, necesse est. Nam sicut ab eodem Augustino scriptum est, in nullum nomen aut verum, aut falsum, coagulari possunt homines, nisi signaculorum vel sacramentorum visibilium aliquo consortio colligentur. Neque verò huius tantùm generis signa sunt sacramenta, sed sunt signa sacræ rei, nimirùm inuisibilis gratię, quę in visibili elemento cōfertur. Neq; qualiacunq; signa, sed efficacia, vt quę & continēt ipsa gratiā, & eius causa sunt, atq; id quod signant, efficiunt. Sunt signa, quibus & pręteritorū admonemur, & præsentium, & futurorū. Admonemur eius, quæ præterijt, Christi passionis, ex qua virtutē habēt omnia sacramenta: admonemur præsentis gratiæ, quæ nobis confertur sacramenta sumētibus: admonemur futurę glorię, cuius quasi pignora quædam sunt, quòd per illa nos ad illam peruenturos certam spem concipimus. Exempli gratia: Cùm baptizamur, admonemur Christi passionis & mortis, quæ iam præterijt: consepelimur enim cum illo per baptismū in mortē, & in

Lib.16. contra Faust. cap.11. Sacramenta quarum rerum signa sint. *Rom.6.*

& in morte ipsius baptizamur, ipsam in nobis repræsentantes. Admonemur præterea gratiæ, quæ nobis confertur in Baptismo, nimirum peccatorum remissionis, à quibus ita cor emundatur, dum aqua corpus tangitur, quemadmodum sordes corporis per aquam ablui consueuerunt. Admonemur postremò vitæ illius & gloriæ æternæ, ad quam nobis aditus patet per baptismum, quam nos consequuturos hoc quasi pignore dato certos Christus reddidit, si in ea puritate, quam nobis baptismus attulit, permanserimus. Ex quo videre licet, nõ vnius rei signum esse sacramentũ, sicut baptismus passionis Christi, quæ præterijt, signum est rememoratiuum, præsentis gratiæ demonstratiuum, futuræ gloriæ prognosticon. Signa autẽ hæc eiusmodi sunt, quæ sub sensum cadere, quæ videri possint, sub quorum tegumento diuina virtus secretiùs operatur salutem.

Propterea autem virtutem suam in visibilibus eiusmodi signis operari voluit, vt nostræ se imbecillitati diuina maiestas accommodaret. Si tu incorporeus esses, dicit Chrysostomus, nuda ipsa bona incorporea tradidisset tibi: Quoniam verò corpori coniuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Ita autem natura comparatum est, vt ad eorum, quæ intelligenda sunt agnitionem, non ferè, nisi per ea, quæ sensu percipiuntur, peruenire possimus. Quod non ab huius modò seculi sapiente traditum est, qui dixit: principium nostræ cognitionis esse à sensu, & nihil esse in intellectu, quod non prius fuerit in sensu: verùm ab illo quoque, qui plenus cœlesti sapientia, scriptum reliquit, quòd inuisibilia Dei à creatura mũdi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciũtur. Quo facilius itaque secretior operatio Dei mente comprehendi posśit, signis quibusdam visibilibus id demonstrari Deus voluit: cuius etiam sapientiæ congruebat, vt sicut à visibilibus lapsus occasio sumpta fuit, sic in eisdem visibilibus remedium inueniret. Signa autem hæc, elementa quoque licet appellare, ad quę simul vt accesserit verbum, iam erũt sacramenta. Quæ cùm esse medicinæ quædam videantur homini adhibendæ, qui ex corpore constat & anima. Quam etiã ob causam ab Ambrosio remedia peccantium vocantur, ad vtrunque eas accommodari oportuit, vt esset quod corpus tangeret, esset præterea quod animum afficeret. Corpus tangit elementum, animam afficit verbum; quod illa cùm audit, credit, credendo verò munda fit, & sanatur à lepra peccatorum, sicut dicit Christus: Iam vos mundi estis propter sermonem. Quem locum explicans Augustinus: Quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait, propter sermonem quem loquutus sum vobis? nisi quia & in aqua verbum mundat. Detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum, etiam ipsum visibile verbum. Ac paulò post. Vnde ista tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Hinc est, quod in actis Apostolorum legimus, Fide purificans corda. Fides autem ex auditu, auditus per verbum Dei. Ante quem etiam Chrysostomus: Aqua primatum tenet in elementis, sed cùm istud elementum acceperit Spiritum sanctum, fit sacramentum, & iam non erit aqua potationis, sed sanctificationis, non erit aqua communis, sed refectionis. Certũ autem est, quod non prius accepit Spiritum sanctum, quàm verbum accesserit. Est itaque signum vel elementum in sacramento instar materiæ: verbum verò instar formæ.

Cur in visibilibus signis Deus virtutem suam operari voluit. *Chrysost. hom. 83. in Matth.* *Aristo. 2. Posteriorum & 2. de anima.* *Rom. 1.* *Sacramenta corporibus & animis accommodata.* *Ambros. lib. 2. cap. 9. de pœnitent.* *Ioan. 15.* *August. tract. 80. in Ioan.* *Omnis virtus aquæ in baptismo est à verbo.* *Actor. 15.* *Rom. 10.* *Chrysost. in Psalm. 22.*

Neque verò eiusmodi signa sunt sacramenta nouæ legis, qualia fuerunt sacramenta veteris legis: Cùm præclarè scriptum sit ab Eusebio Emiseno, non enim sacramenta Ecclesiæ, sicut sacramenta synagogæ, medicinam docent & ostendunt, sed ipsa potius sunt medicina, & remissio peccatorum. Hoc est, quod ab Augustino quoque scriptum legimus, sacramenta noui Testamenti dant salutem: sacramenta veteris legis promiserunt Saluatorem. Illa nihil aliud quàm significabant, hæc verò quòd significant, & continent in se, & efficiũt. Continẽt enim in se gratiam, & propterea vocantur vasa gratię: & sunt causa illius: non quod in eis gratia substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cùm receptaculum gratię sit anima, sed quod ipsa significãt gratiam, quę in ipsis inuenitur & semper confertur. Deinde verò sicut quod est in vase, non est de ipso, nec ex ipso, sed ab ipso hauritur: sic gratia non est à sacramentis, nec de sacramentis, sed hauritur à fonte ęterno, & ab illo hauritur, ab ipsa anima, de ipsis sacramentis. Et sicut quis recurrit ad vas, cùm requirit liquorem, sic quærenti gratię liquorem & non habenti, recurrendum est ad ipsa sacramenta, per quę tanquàm instrumenta quędam & vasa, gratiam curationis à summo medico Christo haurire oportet: qui tamen haud ita gratiam suam sacramentis alligasse credendus est, vt non per alias quoque vias quando vult, eam conferre queat.

Sacramentorũ veteris & nouæ legis discrimen. *Euseb. in Hom. sabbati post primam do. quadrage.* *In Psalm. 73.* *Infra Cap. 34. 35. 38. & 39.* *Sacramẽta vasa gratiæ quomodo.* *Sacramentis Deus non alligauit virtutem suam.*

Quò melius autem res intelligi posśit, exemplo siue similitudine quadam illustrabimus. Quis non intelligit in curatione morbi, quo corpus afficitur, solum esse Deum, qui virtute potestateque sua pulso morbo sanitatem restituit? Sanare tamen dicitur nihilo-

minus medicina,quòd subtracta materia,quæ peccabat,sanitatẽ efficit:sanare dicitur dieta,quòd hominem in sanitate conseruat:sanare dicitur vas, in quo medicina continetur, quod ex illo hauritur:postremò sanare dicitur medicus,tanquam minister & instrumẽtũ Dei. Sic in curatione morbi spiritualis,quæ nil aliud quàm sanctificatio,sanctificat solus Deus auctoritate sua:sanctificat gratia formaliter expellendo morbum, hoc est, peccatum:sanctificat impletio mandatorum vt dieta: sanctificãt sacramenta, tanquàm vasa medicinalia, in quibus confertur gratia : sanctificat sacerdos tanquam minister. Atque hæc quidem de vi sacramentorum dicta sufficiant.

Sanctificationis causæ multæ. Infra cap.39.

De numero Sacramentorum.

CAPVT XXXIII.

Qvod ad numerum sacramentorum attinet, sunt qui iam olim receptum & vetustate consecratum, parum prudenter, minus ipsi prudentes institutum fuisse dicunt, atque ideò ad examen eum reuocare conantur. Quod quid aliud est, quàm velle populo persuadere, non satis tuta esse ac firma fidei nostræ fundamenta? Quid autem habet ea res reprehensionis, si maioribus nostris visum fuit, sacramenta nouæ legis eo numero complecti, qui sacris literis admodum est familiaris? præsertim cùm non eandem neque vim neque necessitatem tribuant omnibus. Quid hic vel Euangelicæ doctrinæ aduersatur, vel eam obscurat, si qui Spirituisancto familiaris est numerus, eo sacramenta cõprehendi voluit Ecclesia? cùm etiam dona Spiritussancti septem recenseantur: cum septem sigillis, quibus liber veteris testamenti pagina signata, quæ agnus, qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit, reserauit, septem tubis, quibus Angeli cecinerunt, septem stellis, quas habebat similis filio hominis in dextra sua, septem panibus, quibus dominus turbas pauit, septem oculis super vnum lapidem, septem lucernis tabernaculi super vnum candelabrum positis, septem lotionibus Naaman, ea adumbrata esse existimentur: cùm ad septem etiam virtutes animos hominum præparare videantur. Baptismus enim est sacramentum fidei: confirmatio spei: Eucharistia charitatis: pœnitentia iustitiæ: extrema vnctio perseuerantiæ, quæ perfectio quædam est fortitudinis: ordo, prudentiæ: matrimonium temperantiæ. Ad septem etiam hominum genera accommodentur. Baptismus enim est intrantium in vitam: confirmatio pugnantium: Eucharistia vires resumentium: pœnitentia de lapsu resurgentium: extrema vnctio ex hac vita exeuntium: ordo ministrantium: matrimonium nouos milites introducentium. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, ac in nouam vitam ingredimur: per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem & corroborati, nutrimur diuina Eucharistiæ alimonia: quòd si per peccatum in ægritudinem animæ inciderimus, præstò est pœnitentiæ remedium, quo spiritualiter sanamur. Porrò extrema vnctione, non solùm spiritualiter, verumetiam pro eo vt animæ expedit, corporaliter sanamur: per ordinem autem Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter: per matrimonium augetur corporaliter.

Sacramentorum septenarius numerus. Esa.11. Apocalyp.5. Apocalyp.8. Apocalyp.2. Matth.15. Zach.3. Zach.4. 4.Reg.5. Sacramenta præparant homines ad septẽ virtutes. Quomodo accõmodentur ad septem hominum genera.

Summa itaque ratione factum est, vt septenario numero sacramenta comprehenderentur: Ad quæ ritè perficienda tria requiruntur: res, tanquàm materia: verba, tanquam forma: & ministri sacramentum conferentis persona, cum intentione faciendi, quòd facit Ecclesia. Horum trium si desit aliquid, non perficitur sacramentum. Tria autem sunt sacramenta, quæ characterem imprimunt in anima, hoc est, spirituale quoddam signum à cæteris distinctum, indelebile: Baptismus, confirmatio & ordo, proptereà iterari nõ possunt: reliqua verò quatuor, quoniam characterem non imprimunt, iterantur.

In sacramentis requiruntur tria. Sacramẽta characterem imprimentia. Character quid.

DE BAPTISMO.

CAP. XXXIIII.

AC primum quidem locum inter sacramenta baptismus obtinet, quem fidei sacramentum esse diximus, quòd in eo Christianam fidem profitemur: qua etiam ex causa fidei sigillũ ac tessera quædã Christiani militis vocatur à Basilio. Et auctor operis imperfecti in Matth. baptismũ vocat signaculum fidei. Hæc est ianua sacramẽtorum omnium, in quorum communionem non admittuntur nisi baptizati: Hoc est nostræ iustificationis exterius ac visibile principium. Nam per baptismum incipimus esse membra Christi & corporis eius Ecclesiæ, quæ est congregatio fidelium: & illius virtute primò fides datur omnibus. Est in hoc sacramento visibile signum, aqua materiæ locum obtinens: quod accedente verbo, Ego te baptizo in nomine patris, & filii, & Spiritussancti, quod verbum forma est huius sacramenti, fit signum sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur multiplex per aquam baptismi, sicut etiam varia est & multiplex aquæ proprietas.

Lib.3.contra Euno. & in exhortat. ad baptis. & Hom. 9. in cap. 4. Matth.

Acpri-

Ac prima quidem gratia, quæ & confertur & significatur per aquam baptismi est hęc, quòd qui nati eramus mundo, renascimur cœlo: qui nati eramus serui peccati, renascimur liberi iustitiæ: qui nati eramus filij iræ, filij diaboli, filij gehennæ, renascimur filij gratiæ, filij Dei, hæredes regni cœlorum. *[Baptismi gratiæ multæ. Regeneratio]* Hoc est, quod Paulus baptismum vocat lauacrum regenerationis dicens: *[Rom. 6.]* Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis Spiritussancti, quem effudit in nos abundè, per Iesum Christum dominum nostrum: vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. *[Ephes. 2. 1. Petri 3. Tit. 3.]* Quibus verbis indicat simul Paulus & causam nostræ salutis, & ratione, & modum, & finem. Causam esse dicit Spiritum sanctum, cui regenerationem hanc attribuit: sic enim edoctus erat à Christo, qui dixit: nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non introibit in regnum Dei. *[Salutis humanæ ratio. Ioan. 3.]* Quē locū explicans Cyrillus Alexadrinus Gregorij Nazianzeni & Nisseni & Cyrilli Hierosolymitani sententiā sequutus: Cùm non simplex, inquit, sit homo, sed compositus ex corpore sensibili & intellectuali anima, duplici quodam ad generationem indiget modo, qui duplicitate sua ad vtrumque possit accommodari. *[Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 42. Naz. in ser. de baptis. Cyril. Cathe. 3.]* Spiritu enim sancto spiritus hominis, aqua verò corpus sanctificatur. Quemadmodum enim viribus ignis intensius aqua calefacta, non aliter quàm ignis vrit, sic Spiritussancti operatione ad diuinam aquę reformantur virtutem, qua baptizati corpus abstergunt.

Ambrosius. Cùm ex duabus naturis homo, id est, ex anima subsistat & corpore: visibile per visibile, inuisibile per inuisibile mysterium consecratur. Aqua enim corpus abluitur, spiritu animæ delicta mundantur. *[Ambro. lib. 2. in cap. Lucæ. 3.]*

Et alio loco. Impossibile, inquit, videbatur, vt peccatū ablueret aqua, sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse: qui tantam nobis donauit gratiam. *[Amb. li. 2. de penitentia.]* Chrysostomus, Quemadmodum aquæ natura, quæ fuit in probatica piscina per se non sanabat, sed duntaxat cum ab Angelo mouebatur: Ita & in nobis non simplex aqua operatur, sed cum spiritus gratiam accipit, omnia abluit peccata. *[Chrys. hom. 35. in Ioan.]* De Syluestro papa scribit Nicephorus, quod baptizaturus Imperatorem Constantinum, sic eum fuerit allocutus: Hæc imperator aqua diuina virtute per inuocationem viuificæ Trinitatis concepta, sicuti extra corpus hominis abluit: ita etiam animam intra à sorde & inquinatione omni mundificans, splendidiorem solaribus radijs efficit. *[Niceph. lib. 7. Cap. 33. Vis aquæ baptismi.]*

Quæ ergo gratia est in aqua, non ex natura est aquæ, sed ex præsentia Spiritussancti: qui tamen non ita causa est regenerationis & renouationis nostræ, vt non simul causa sit eius & pater & filius, cùm inseparabilia sint opera trinitatis. Et ideò tres personas hoc loco ponit Apostolus, in quarum vno nomine baptizat sacerdos: Non enim dicit in nominibus, sed in nomine patris, & filij, & spiritussancti: vt quorum vna est diuinitas, vna est largitio, nomenque trinitatis, vnus esse Deus intelligatur: tres enim personæ Deus vnus est. *[In nomine Patris & filij & spiritussancti, et nō in nominibus patris & filij & spiritussancti dicendū est.]* Ac singulis quidem personis sua quasi propria tribuuntur: aliter enim causa est pater, aliter filius, aliter spiritussanctus. Pater est causa efficiens principalis, qui saluos nos fecit: filius meritoria, nā per sanguinis ac mortis eius meritū saluos nos fecit: per eū spiritusanctum in nos effudit, misit eū in corda nostra, clamantē Abba pater. *[Rom. 8. Gal. 4.]* Huic ergo Paulus tribuit regenerationis & renouationis beneficium, cuius causa est spiritussanctus, ex quo & ex aqua renascimur. Deus itaque trinus & vnus, ipse est, qui saluos nos fecit. Quibus autem rationibus adductus est, vt saluos nos faceret? Non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, dicit Paulus, sed secundùm misericordiam suam saluos nos fecit. *[Tit. 3.]* Sed & ad Israël dixit Moyses: Scito quòd non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc. *[Deut. 9.]* Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? Facti eramus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ, vt rectè cum propheta nobis dicere liceat: Misericordię domini, quia nō sumus consumpti: quia non defecerunt misericordiæ eius. *[Esai. 64. Threnorum. 3.]* Verùm qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, misit Deus filium suum vnigenitum, vt sicut per Moysen exaltatus est in deserto serpens, sic ille exaltaretur in cruce, vt omnis qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. *[Ephes. 2. Ioan. 3.]*

Neque tamen satis esse voluit credere: sed adipiscendæ salutis, & ad vitam æternā perueniendi, ac in Dei regnum introeundi nobis modum hunc præscripsit, vt fide suscepta renascamur ex aqua & spiritu. Regenerationis itaque nostrę causam instrumentalem aquam esse baptismi voluit, quod ad illam repræsentandam nihil aptius aqua reperiri potuit, cui generandi vis conuenire maximè videtur. *[In baptismo cur aqua adhibetur.]* Nam & semina ex quibus generantur omnia, non ipsa magis animantia quam plantæ, humida sunt & ad aquam pertinēt. Qua etiam ex causa non defuerunt Philosophi quidam, qui rerum omnium principiū aquam esse dicerent. Quare cùm aqua baptizatur homo, non modò significatur, verùm

etiam confertur ei regenerationis gratia: vt qui natus fuerat filius iræ, ex aqua & spiritu renascatur filius gratiæ.

Aqua virtus purgādi vnde.
Au. Ser. 29. et 36. de tempore.
Beda. li. 1. cap. 10. in Lucam.
Aqua Christi baptismo sanctificata sancti ficat.
In oratione in Theophania.
Hom. in 22. psalm.
Hom. 4. in ca. Matth. 3.
Baptizatus cur sit Christus.
Lib. 1.
Appo. in cōmētarijs in Cantic.
Berna in serm. de passione domini.
Hom. 1. de Epiphania.
Serm. 4. de natiuit. domini.
Gen. 3.
Ioan. 1.

Vim autem hanc regeneratiuam & purgatiuam aquis tactu suæ mundissimæ carnis Christum contulisse, testatur Augustinus, & eum sequutus Beda Saluatoris enim baptismo purgata sunt potius fluenta, quàm vt ipsa purgarent: ac nouo sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quàm lota est: atque ex quo tempore se in aquam mersit, ex eo gurgitum omnium tractus, cunctorumque fontium venas mysterio baptismatis consecrauit, vitalemque gratiam non corpus ex flumine, sed flumen mutuatū est ex corpore. Et qui præcesserunt Bedam. Gregor. Nazianzenus in oratione quam habuit in Theophania. Videbis, inquit, Iesum in Iordane meam expurgare purificationem, vel potius purificatione aquas sanctificantem, Idem reperit in ea, quæ sequitur homilia. Et auctor operis imperfecti in Mattheum, quod Chrysostomo tribuitur. Venit, inquit, Iesus ad baptismum, non vt ipse remissionem peccatorum acciperet per baptismum, sed vt sanctificatas aquas relinqueret postmodum baptizādis. Optatus quoque: Caro Christi ipso Iordane sanctior inuenitur, vt magis aquam ipsam discensu suo mundauerit, quàm ipsa mundata sit. Et Apponius miratur, inquit, Ioannes, cum videt Christum propter aquarum sanctificationem ad baptismum veniētem. Et Bernardus baptizatus: Nō te in aquis, sed aquas in te sanctificas, vt per eas sanctificares nos. Qua de re sic ab Eusebio Emisseno scriptum legimus: In Iordanis alueo aquas omnibus gentibus ad salutem humani generis suo baptismate consecrauit, eas enim ille omnibus aquis purior, non tā sanctificandus quàm sanctificaturus intrauit. Quem secutus Leo pontifex ait: Terra carnis humanæ, quæ in primo fuerat præuaricatore maledicta, in solo beatæ virginis partu germen edidit benedictum, & à vitio suæ stirpis alienum: cuius originem spiritualē in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renascenti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem Spiritusancto replēte fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Et proximè in sequenti sermone: Nisi verbum Dei caro fieret & habitaret in nobis, nisi in communionem creaturę creator ipse descenderet, & vetustatem humanam ad nouum principium sua natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vsque in finem, & super homines insolubilis condemnatio permaneret, cùm de sola conditione nascendi vna cunctis esset causa pereundi. Solus itaque inter filios hominum dominus Iesus innocens natus, quia solus sine carnalis concupiscentiæ pollutione susceptus, factus est homo nostri generis, vt nos diuinæ naturæ possemus esse consortes. Originem quam sumpsit in vtero virginis, posuit in fonte baptismatis: dedit aquę, quod dedit matri: virtus enim altissimi, & obumbratio Spiritussancti, quę fecit vt Maria pareret saluatorem, eadem fecit vt regeneret vnda credentem.

Ablutio peccatorum.
Ephes. 5.
Ezech. 36.
Zach. 13.
Baptismi effecta.

Hæc est itaque prima gratia, cuius signum efficax est, quamque nobis re ipsa confert aqua baptismatis, regeneratio spiritualis, qua iustificati hæredes efficimur secundùm spē vitæ æternæ, qui finis est regenerationis huius, quam præcedit ablutio peccatorum, quæ & ipsa est inuisibilis gratia, cuius visibile signum, & quidem efficax, est baptismus: Propterea vocatur à Paulo lauacrum, non hoc tantùm loco, quem nunc explicauimus, verùm etiam cùm ad Ephesios scribens dicit de Ecclesia, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Hæc est aqua illa, de qua Propheta prædixit: Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamētis vestris. Hic est ille fons, de quo narrat alius Propheta: In die illa, erit fons patens domui Dauid in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Huic ablutioni significandæ quid esse potuit magis accommodum, quàm aqua, per quam sordes corporis abluuntur?

Contra duas epist. Pelag. li. 1. ca. 13. & li. 3 cap. 3.
2. Tit. 4.
Galat. 6.
Baptismo infirmitas non tollitur.
Concupiscentia manens post baptismū, peccatum figurat & vocatur, sed nō est.

Datur itaque baptismus in ablutionem, remissionem, & indulgentiam omnium peccatorum. Quod ita intelligi vult Augustinus, vt auferre credatur crimina, nō radere. Nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi, rasorum in capite capillorum vnde crescant iterum resecanda peccata. Cæterum quamuis, vt idem ait Augustinus, omnia peccata baptismus abluat, & quidem prorsus omnia, dictorum, factorum, cogitatorum, siue originalia, siue addita, siue quæ ignoranter, siue quę scienter admissa sunt, non tamen aufert infirmitatem, cui regeneratus resistit, quamdiu bonum certamen certat: consentit autem, quando sicut homo in aliquo delicto præoccupatur. Deleta est iniquitas, gitur per baptismum iniquitas, sed manet infirmitas. Porrò infirmitas hæc, est concupiscentia carnis, quę dimittitur quidem in baptismo, verùm non ita vt non sit, sed vt in peccatum non imputetur. Nam cùm sine aduersario marcescat virtus, in hoc relinquitur, vt habeat homo baptizatus materiam, virtutem suam exercendi. In huius figura dictum est in libro Iudicum: Hę sunt gentes, quas dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israëlem,

& posteà

& posteà discerent filij eorum certare cum hostibus,& haberent consuetudinē præliādi.
Vocatur autem hæc concupiscentia peccatum,non vtique quia peccatum est, sed quia peccato primi hominis facta est:sicut scriptura manus cuiusque dicitur, quòd manus eā fecerit:siue etiam quòd peccandi delectatione moueatur,etsi ei vincente delectatione iustitię non consentiatur. Quamobrem & Paulus de hoc peccato scribens non dixit, non sit, sed non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quia quamdiu corpus nostrum mortale,hoc est, necessitati mortis addictum est, fieri non potest, quin sit in illo fomes concupiscentiæ,qui minus quidem propriè,sed peccatum tamen vocatur.

Quoniam verò per baptismum,in quo vetus homo noster simul crucifixus est,vt destruatur corpus peccati,virtus peccati,sic est debilitata,regnum vt illius prorsus esse sublatum videatur,monet Paulus,vt omni cura prouideamus,ne quod semel amisit, regnum recuperet. Nam quò habemus concupiscentiam,nihil ex eo nobis damnationis est:ceterum si seruiamus illi,si regnum illius feramus, ea demum res reos nos facit ęternæ damnationis. Quamobrem haud aliter se habet baptismus ad refrigerandum æstum concupiscentiæ,quàm se habet aqua ad calorem nimium temperandum: vt aptè admodum & apposite huius quoque rei sacrę,hoc est,inuisibilis gratię visibile signum aqua baptismi dicatur,& quidem signum efficax. *Rom.6.* *Rom.6.* *Concupiscentiæ refrigeratio.*

Remissis autem peccatis, à quibus abluimur per aquam baptismi, consequens est simul vt remittatur pœna,quæ peccatis debetur:quod & ipsum fit per aquam baptismi. Si cut enim elementum aquæ flammas huius ignis temporalis extinguit,sic & illa delet incendium ignis æterni. Hoc enim persuasum esse debet omnibus in Christum credentibus,quod à Paulo scriptum est:In baptismo Christo nos commori,atque haud aliter passionis eius & mortis participes fieri,quàm si passi ipsi & mortui essemus. Quoniam verò passione sua Christus pro peccatis totius mundi satisfecit, posteaquàm per baptismum ipsius membra facti sumus, haud aliter magis etiam hac satisfactione Christi liberamur à pœnis omnibus, quę peccatis nostris debebantur, quàm si ipsi pœnas easdem sustinendo pro illis satisfecissemus. Quod tamen de solis æternis pœnis intelligi debet: has enim & non alias morte sua Christus aboleuit. Famem autem,sitim,& alia corporis incommoda,quin & mortem ipsam, qua separatur à corpore anima, minimè sustulisse morte sua Christus credendus est: Nam post acceptum etiam baptismum, æquè sumus ijs malis obnoxij,atque antea fuimus. *Pœnæ æternæ remissio per baptism.* *Comparatio elegans.* *Rom.6.* *Pœnas æternas & non temporales morte sua Christus aboleuit.*

Habet hoc quoque natura aquæ,clara vt sit & perspicua. Qua ratione cumprimis est idonea ad significādum splendorem iustitiæ,qui baptizatis infunditur:eius iustitiæ,quæ virtutes in se continet omnes,qua renouatur homo,non vt iam idem sit, qui prius fuit, verùm a sordibus peccatorum ablutus, omnium virtutum splendore fiat illustris:quod quidem fit dono Spiritussancti,quem gratiarum & virtutum omnium largitorem accipimus in baptismo,remissionem peccatorum consequuti. Quod illa Petri verba indicant dicentis: Baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum,& accipietis donum Spiritussancti. *Iustitiæ quæ virtutes in se continet omnes fusio.* *Actor.2.*

Confertur & hæc in baptismo gratia,quòd qui de eo egreditur, illi ianua regni cœlestis aperitur. Applicatur enim baptizato virtus passionis Christi,per quam,quæ fuit antea clausa,cunctis fidelibus ianua regni cœlestis est aperta. Huic virtuti Christi passionis impiè detrahunt,qui non dubitant affirmare, etiam post passum Christūm & mortuū, non peruenisse quenquam sanctorum ad regnum cœlorum. Quod si concedi debeat,nihil nobis fructus attulisse videbitur Christi passio, si non meliore nunc sumus cōditione post profusum illius sanguinem, quàm fuerunt sancti Patriarchæ & prophetæ, qui passionem illius & mortem pręcesserunt. *Cœli apertio.* *Ephes.4.* *Sancti post mortem in cœlo sunt.*

Habemus ergo iam quàm varia sit & multiplex gratia, cuius aqua baptismi signum est,& quidem efficax: verùm quo nobis hæc ordine conferantur, breuiter explicemus. Primò,quoniam iniquitates nostræ sunt, quæ diuidunt inter nos & Deum,quæ nos ab illo separant & elongant (Nam odio Deus habet impium & impietatem eius) reconciliati cum eo necesse habemus. Quod fit,quando pro foribus templi stantes,neque nos illius ingressu dignos iudicantes,abrenunciamus Satanæ,operibus eius,atque nos in Christum credere, in illo fiduciam nostram omnem collocare, illi tota mente nos adhærere velle profitemur. Qua professione facta,quo planum fiat omnibus reconciliatum nobis esse Deum,accedimus ad aquam baptismi:qua cum abluimur, indubitatum signum accipimus,nos cum Deo patre per mortem filij eius reconciliatos, atq; haud aliter à peccatis omnibus ablutos,quàm ab inquinamentis ablui corpus aqua consueuit:neque secus per baptismum ignis æterni pœnas, quæ peccatis nostris debebantur,esse deletas, quàm extingui flammarum incendia per aquam videmus,ita vt plenè iam simus & culpæ & pœ- *Gratiarū quæ in baptismo cōferuntur, ordo & ratio.* *Esai.59.*

næ remis-

næ remiſsionem conſequuti.

Neque verò finibus his clauditur diuina in nos miſericordia. Non ſatis habet poſt factam reconciliationem nos à peccatis mundaſſe, & ea nobis vnà cum pœnis illis debitis clementer condonaſſe, verùm omne gratiarum genus nobis iufundens, quo poſsimus in conſpectu illius grati eſſe, induit eum, qui baptizatur, nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt in iuſtitia & ſanctitate. Nouus hic homo Chriſtus eſt, de quo Paulus ait: Iuduimini dominum Ieſum Chriſtum. Hunc iuduimus in baptiſmo, ſicut idem teſtatur, dicens: Quicunque in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis. Quid hoc eſt, Chriſtum induiſtis? Facti eſtis hoc, quod Chriſtus eſt. Quid eſt Chriſtus? Eſt filius Dei: Quod ille natura eſt, hoc vos per gratiam adoptionis facti eſtis filij Dei. Chriſtus eſt hæres regni cœlorum, vos quoque non veſtro, ſed illius merito facti eſtis hæredes regni cœlorum. Qui veſte aliqua induitur, protegitur & contegitur ea, & apparet ſub colore veſtis eius, occultato colore proprio: Ad eundẽ modũ, qui Chriſtũ induitur, protegitur, & cõtegitur à Chriſto, neq; iã apparet in eo peccatũ, quod fuit antè, ſed ſola iuſtitia & innocentia Chriſti. Et ſicut lignum accenſum induitur ignem & virtutis eius fit particeps, ita baptizatus in Chriſto, Chriſtum induitur, & virtutum eius fit particeps. Non amplius dicitur filius Adam, neque reus eſt deinceps peccati eius, verùm dicitur filius Dei, frater Chriſti: dicitur hæres Dei, cohæres Chriſti: dicitur ſanctus, innocens, immaculatus, non ſuam, ſed Chriſti iuſtitiam indutus, hoc eſt, non quam à ſeipſo habet quámue ſuo merito conſequutus, ſed quam à Chriſto acceptam illius meritis eſt adeptus. Neque enim audiendi ſunt, qui nos ea iuſtitia, qua Chriſtus ipſe iuſtus eſt, iuſtos dici volunt: Quin illud potius modis omnibus eſt tenendum, Chriſti quidem iuſtitia nos iuſtos eſſe, verùm nõ ea, qua ipſe iuſtus eſt, ſed ea, quam nobis impertit, qua nos ipſe iuſtos facit, qua donati ab eo, renouamur ſpiritu mentis noſtræ, ac non modo reputamur, ſed verè iuſti nominamur & ſumus. Neque enim exiſtimandum eſt, nihil aliud nos in baptiſmo quàm remiſſionem peccatorum conſequi: renouamur prætereà, atque vt Paulus vocat, noua quædã creatura efficimur.

Induere nouũ hominem & Chriſtum quid. *Ephes. 4.* *Rom. 13.* *Gala. 3.* *Comparatio.* *Iuſtitia Chriſti, quam nobis impertit, iuſti ſumus. nõ Chriſti iuſtitia, qua ipſe iuſtus eſt.* *Ephes. 4.*

Neque verò aliud eſt noua creatura, quàm fides charitate formata, quæ cùm baptizamur, per Spiritum ſanctum, qui datur omnibus renatis, diffunditur in cordibus noſtris, & nobis inhæret. Quamobrem à Cypriano & qui eum ſecutus eſt, Optato, baptiſmus non modo mors criminum, verumetiam vita vocatur virtutum, quòd in eo iuſtitia, quę virtutes in ſe continet omnes baptizatis infunditur. Quod eleganti quodam carmine ſic expreſsit Paulinus. Culpa perit, ſed vita redit, vetus interit Adam, & nouus æternis naſcitur imperijs. Manet quidem poſt baptiſmum eadem compago corporis, quæ fuit antè, ſed ſepulta peccatorum vetuſtate mens hominis renouatur, & ad integritatem naturæ quodammodo reditur. Itaq; non dubitauit Chryſoſtomus affirmare, quem abluit baptiſmus ſolis radijs eum habere mentem puriorem, & qualis erat iam olim dum conderetur: imò hac illuſtriorem, quod per illud etiam radicale peccatum euelli patet, vt tu ferrum aurumue recoquẽdo purum nouũq; facis: ita Spiritus ille ſanctus in baptiſmo velut in fornace recoquit mentem & peccatum conſumendo quolibet auro purius ſplendentẽ reddit. Propterea Paulus hoc ſacramentũ vocat lauacrũ regenerationis, & renouatiõis, in quo adeò mutamur ab illis, qui fuimus antè, vt veterẽ hominẽ cum ſuis actibus expoliantes, diuinę naturę cõſortes efficiamur, filijque Dei nominemur & ſimus: Si autẽ filij, & hęredes: hæredes quidem Dei, cohęredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & cõglorificemur. Poſteaquã enim in baptiſmo Chriſtũ induimus, debemus ſicut ipſe ambulauit, & nos ambulare: & cum illum oportuerit pati prius, & ita intrare in gloriam ſuam, non debemus meliore conditione eſſe velle, quàm fuerit ille, qui principalis eſt hæres, cuius merito factum eſt, vt & nobis eiuſdem regni cœleſtis hæredibus eſſe liceret, vt ſine vllis operibus, ſine vllo labore noſtro, aut moleſtia, hæreditatem hanc aſſequi nos poſſe credamus. Pręclarè Paulinus. Tolle crucem, ſi vis auferre coronam. Si quid autem aut facere nobis, aut pati pro Chriſti nomine cõtigerit, nemini dubium eſſe debet, quin id nobis iam regeneratis & renouatis, iam Chriſti corpori inſitis, iam in Dei filios adoptatis, ad promerendam hæreditatem illius æternæ gloriæ ſit vel maximè profuturum.

Noua creatura quid. *Gala. 6.* *Cypri. lib. 2. epiſt. 2.* *Optat. lib. 5.* *Ad Seuerum epiſt. 12.* *Hom 40. in prim. ad Cori.* *Tit 3.* *Col. 3.* *2. Pet. 1.* *1. Ioan. 3.* *Luc. 24.* *Merita noſtra.* *Rom. 8.*

Eſt quidem ita, quòd non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam, ſed nihilominus, quod in præſenti momentaneum eſt & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Tolle ſublimitatẽ hãc, ad quam nos Deus benignitate ſua prouehere dignatus eſt, qui nos in filiorum ſuorum numerum adoptauit, qui dignos nos fecit in partem ſortis ſanctorum, qui diuinę ſuæ naturæ conſortes reddidit: quis ambiget, quin omnes labores, omnes paſsiones & tribulationes noſtræ, quoniam ſunt huius temporis, leues & momentaneæ, neque ad futuram

2. Cor. 4. *Col. 1.*

gloriam

gloriam,quæ sempiterna est,sint condignæ?

Cæterum duplici ratione meritis operum, quæ fiunt à regeneratis & renouatis,debe ri cœlestia præmia dicimus: primum ex Dei promisso liberali, qui fallere nescit: deinde ex ea dignitate,quam regeneratis nobis præter omne meritum nostrum conferre dignatus est. Christum enim induimus in baptismo: quod ille natura est per adoptionis gratiam filij Dei facti sumus. Quare si Christum induimus, quæ proficiscuntur à nobis opera,tanquàm Christi opera placere Deo, neque secus ab illo accepta persuasum habere debemus. Et sicut Paulus dicit: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus:ita & nos post acceptam regenerationis gratiam dicere possumus: Operor autē iam nō ego, operatur verò in me Christus, mereor iam non ego, meretur in me Christus: satisfacio iā non ego, satisfacit in me Christus. Huius enim vita viuimus, huius merito meremur.

Meritorum cōpensandi ratio duplex.

Operum nostrorum dignitas.

Gala.2.

Ex quo videre licet, quemadmodum Christi Gloriam obscurare, crucem euacuare, & sanguinis eius precium imminuere conantur, qui vitæ, qua viuit Christus in nobis, qui meritis operum, quę operatur in nobis, omnem dignitatem atque omne præmium adēptū cupiūt. Reuera, si ipsa opera ex se metiare, mometanea sunt, leuia sunt, nō sunt condigna ad futurā gloriā, quæ æterna est: Rectè enim illud dictum est, quod finiti ad infinitum nulla est proportio: Sed si consideres immensum illud precium sanguinis Christi, quo respersa sunt, ex quo meritum habent omne, illius dignitati derogaueris, quantum operibus dorogaueris. Si spectes etiam ea tanquàm ab Adæ filio profecta, in quo mortui sumus omnes, quamlibet iusta, quamlibet in speciem sancta videantur, haud aliter tamen apparebunt in conspectu Dei, quàm pannus menstruatę. Si verò contempleris ea tanquàm à filio Dei, tanquàm ab eo profecta, qui Christum induit, in quo Christus viuit, in quo Christus operatur, non iam hominis, verùm Christi meritis detraxeris, si nullum eorum esse meritum dixeris.

Hęc nos ideo fusius aliquantò duximus explicanda, planum vt omnibus faceremus, quantum sit discrimē inter opera regeneratorum, qui Christum induti sunt, & eius corpori insiti, atq; infideliū, qui sunt adhuc filij irę, filij diaboli. Illis Deū diligentibus, omnia etiam peccata cooperātur in bonū: Cum enim ceciderit iustus, non collidetur, quia dominus supponit manum suam: his contrà, etiam quę rectè facta videbuntur, magis adeò ad damnationem, quàm ad gloriam æternam proficerent. Nulla enim iustitia extra Christum, nulla sunt extra fidem eius rectè facta: abominatio sunt apud Deum, quęcunque fiunt ab ijs, qui non credunt in eum. Quamobrem non mediocria bona sunt, quę nobis baptismus affert. Per illum reconciliamur cum Deo: reconciliatis & culpa & pœna omnis peccatis debita remittitur: postquā remissa sunt nobis peccata, regeneramur & renouamur infusa nobis fide, spe, & charitate, quæ dicitur iustitia Christiana, neq; iā deinceps filij Adæ, sed filij Dei nominamur & sumus: Si filij & hæredes, hæredes autē secundū spē vitę æternæ, quā nos assequuturos certò persuasum habemus, si vel baptizati statim ex hac vita excesserimus, vel post baptismū ambulauerimus dignè Deo, Deo per omnia placentes: & abūdauerimus in omni opere bono: scientes quod labor noster non est inanis in domino, cum bonorum laborum gloriosus sit fructus, neq; iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis nostri & dilectionis, quam ostenderimus in nomine ipsius.

Rom.8.

Baptismi bona rum epilogus.

Rom.8.

Colos.1.

1.Cor.15.

Sapien 3.

Hebr.6.

Cyrillus recensens ea bona, quæ nobis adfert baptismus, vocat eum captiuitatis liberationem, peccatorum remissionem, mortem peccati, animę regenerationem, vestimentum candidum, signaculum sanctum, & indelebile, currum ad cœlum, delicias paradisi, regni cœlestis conciliationem, charismaque adoptionis filiorum.

In procatechesi Catechesean.

Baptismi nomina diuersa.

Atq; hæc quidem de eo, cuius inuisibilis gratiæ visibile signum sit baptismus, dicta sufficiant. Nunc de suscipientibus baptismum paucis disseramus.

Visum est autem, quandoquidem offenduntur fortasse nonnulli verbis illis nostris. Quid enim opera, quæ fidem præcesserunt, nisi pœnas ignis æterni merebantur? quo sensu producta sunt à nobis explicare. Fortasis enim sic accipiuntur à nonnullis: quasi nos omnia opera, quæ facta sunt ante fidem, quamlibet ea sint laudabilia, peccati rationem habere doceamus: & quidem talis peccati, quod hominem æterni supplicij reum faciat. Cum tamen constet, esse quędam opera fidem pręcedentia eius generis, vt præparent ac disponant hominem ad gratiam: qualia Cornelij fuisse creduntur. Quod nobis negare, cum hęc scriberemus, nunquàm in mentem venit, cum in capite 73. & sequenti, copiosius etiam de illis tractauerimus. Concedimus itaque libenter, etiam ante fidem esse quędam opera, quę præparant hominem & disponunt ad gratiam: sed ea tamen eius generis esse non concedimus, vt mereantur gratiam: multominus, vt mereantur eam, quę & ipsa gratia est, vitam æternam: vt ex eo satis liquere possit, quod ante fidem, nullum est meritum (de merito loquimur mercedis æternæ) nisi supplicij.

De operibus fidem precedentibus.

Actor.10.

Infra. cap. 73.

Non

Non quod non sint opera quædam ante fidem, quæ scholastici vocant ciuiliter bona, quæ nonnunquàm disponunt ad gratiam: sed quod infidelitatis peccatum tantum est, vt sub hoc vno quasi generali nomine, putet Augustinus omnia peccata contineri: *Tract. 89. in Ioan. & contra duas epist. Pelag. li. 3. c. 3.* vsque eo etiam, vt quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat: quod omnis infidelium vita peccatum sit. Porrò stipendium peccati mors: vt non possit non esse verum, quod ante fidem, nullum sit nisi supplicij meritum. *Li. contra Iulia. cap. 3. Rom. 6.* Et hoc est, quod ab Augustino scriptum legimus: Quæ sua merita iactaturus esset liberatus, cui si digna suis meritis redderentur, non esset nisi damnatus? Et iterum. Quid merebaris peccator? Contemptor Dei, quid merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit tibi nisi supplicium. Et iterum alio loco: Vna erat massa perditionis ante fidē, cui non nisi supplicium debebatur. Et paucis interiectis. Si dominus retribuere vellet, nihil nisi pœnā debitam retribuisset. *In Psalm. De verbis Apost. serm. 11. In prologo Psalm. 31.* Et alio loco: Attenduntur opera tua, & inueniuntur mala. Si quod debetur istis operibus, Deus redderet, vtique damnaret. Itaque neque Catonis, neque Photionis, neque Aristidis, quamlibet ij fuerint iustitiæ laude celebres, eius generis opera fuerunt, vt illis ex hac vita migrantibus aliud deberetur, quàm æternum supplicium. *Petrus Lōbar. li. 3. sen. dist. 25* Cum certissimum sit illud axioma, quod sine fide mediatoris Christi, nullus mortalium vel ante legem, vel sub lege, vel sub tempore gratiæ, saluus factus sit, aut salus aliquando fieri possit. Hæc fuit & est sententia nostra. Libenter enim confitemur, quicquid est in nobis meriti, quod id non aliunde sit, quàm ex Christi crucis & mortis merito. Itaque si quis in Christum pro nobis crucifixū & mortuū non credit, si quis in illo fiduciam suam omnē collocatā non habet, indubitanter asserimus, quod is æternum supplicium mereri potest, æternam gloriā mereri non potest, cū Christi meritum sit omne meritū nostrū: Illius enim crucis & mortis merito, meremur quicquid meremur. Quē cum semel induerimus in baptismo, ipse est, qui viuit in nobis, ipse est, qui operatur in nobis, ipse est, qui meretur in nobis. *Esai. 64.* Tolle crucis & mortis eius meritum ex operibus nostris, quid aliud erunt omnes iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quamobrem, sicut ante fidem nullum esse tale meritum persuasum habemus, cui merces æterna debeatur: sic eorum cæcitatem satis mirari non possumus, qui regeneratorum & fidelium operibus, meritum omne detrahere conantur. Videntur enim ij non intelligere, se non hominum, sed Christi, quem induimus in baptismo, viuentis & operantis & merentis in fidelibus, meritis detrahere, & quantum in ipsis est, crucem eius & mortem euacuare.

De Suscipientibus baptismum.

CAPVT XXXV.

Baptismi necessitas. Ioan. 3. EX omnibus Ecclesiæ Sacramentis nullum est æquè cunctis necessarium atque baptismus, sine quo aut eius voto nihil est, quod quisquam salutem se consequi posse speret. Clara enim sunt & aperta Christi verba dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritusancto, non potest introire in regnum Dei. *Baptismus omnibus etiam fidelium prolibus necessarius est.* Cuius hæreditatem quisquis adire cupit, necesse est, vt ab eo statu, in quo natus est filius primi Adæ transferatur in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei, per secundum Adam Iesum Christum saluatorem nostrum. Quæ translatio, quoniam, vt diximus, in baptismo fit, ad assequendam illam ęternam gloriam apprimè cunctis est necessaria. Quamobrem ferendus non est error hic nostri seculi Pelagianorū, qui contra clarū & apertum Dei verbū, contra cōmunem totius Ecclesiæ sensum & consensum asseuerare non dubitant, paruulos fideliū hoc solo, quòd filij sunt fideliū, regnum cœlorum consequi. *Epist. 28.* Contra quorum errorem sic iam inde à multis seculis ab Augustino scriptum est: Quisquis dixerit, quòd in Christo viuificabuntur etiam paruuli, qui sine sacramenti eius participatione de vita exeunt, hic profectò & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam: vbi propterea cum baptizandis paruulis festinatur & curritur, quia sine dubio creditur, aliter eos in Christo viuificari omninò non posse. *Ioan. 3.* Verùm idem illi contra sanctorū patrum omnium & Ecclesię totius receptū sensum, nō verētur illa Christi verba. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, non de aquę elemento, verùm de mortificatione accipi debere, affirmare. Huc audaciæ atque amentię progressi sunt homines inflati sensu carnis suę, & non tenentes caput, dum sibi licere volunt iuxta priuatum spiritū suū scripturas interpretari. Sed nos repudiatis horū tam crassis erroribus, cū Christo capite nostro, & cum eius corpore Ecclesia dicamus & sentiamus, quod nisi quis renatus fuerit ex aqua visibili, & spiritu inuisibili, non potest introire in regnū Dei. *Lib. 4. de baptismo cont. Donat. cap. 23. Luc. 23. Cypr. serm. de cœna domini.* Quatamen de re sentiendū est & illud, quod ab Augustino scriptum est: Baptismi vicem, inquit, aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est: Hodie mecum eris in paradiso, nō leue documentū beatus Cyprianus assumit. Quod etiam atq; etiā considerans inuenio,

non tantũ paſsionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmo deerat, poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionemq́ue cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtijs temporum ſuccurri non poteſt. Neq; enim latro ille pro Chriſti nomine crucifixus eſt, ſed pro meritis facinorum ſuorum: nec quia credidit paſſus eſt, ſed dũ patitur credidit. Quantum itaque valeat etiam ſine viſibili ſacramento baptiſmi, quod ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſsio fit ad ſalutem, in illo latrone declaratum eſt. Sed tunc impletur inuiſibiliter, cum myſterium baptiſmi, non contemptus religionis, ſed articulus neceſsitatis excludit.

Rom. 10.

Ex quibus Auguſtini verbis triplicem eſſe baptiſmum patres noſtri collegerunt, flaminis, fluminis, & ſanguinis: quem vltimum eminentiorem eſſe docet Origenes, eo, qui per aquã traditur. Quo baptiſmo baptizatã Emerentianã fuiſſe ſcribit Ambroſius. Qua de re Clemens quoq; ſcribit his verbis: Qui martyriũ cõſequi meruit gaudeat in Domino, quod tantã Coronã eſt adeptus & per confeſsionẽ diem clauſit extremũ: ac quãuis fuerit Catechumenus, lætus diſcedat, paſsio enim quam pro Chriſto ſuſtinet, cedet ei in veriorem baptiſmum, quoniam teipſa commoritur Chriſto, alij in figura. Et hunc ſecutus Gregorius Nazianzenus ait: Eſt & quartum baptiſma, quod per martyrium & ſanguinem fit, quo Chriſtus ipſe baptizatus eſt, longè reliquis venerabilius: quoniam ita baptizati, ſecundis ſordibus haud inquinantur. Ac paruulos quidem non ſaluari perſuaſum habuerunt, niſi aut aqua, aut quod de innocentibus illis Herodis iuſſu trucidatis factum legimus, ſanguine ſuo fuiſſent baptizati. Quæ etiam res in cauſa eſt, quòd fœminis baptizandi quoque poteſtas conceditur, ſi periculum ſit, ne prius infans moriatur, quàm copia ſacerdotis haberi queat. Cæterùm ſi quis ex adultis, nec opinata morte præuentus cùm cuperet maximè, ſacerdotis tamen baptizantis poteſtatem habere non potuit, fit illud, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Coronat Deus intus voluntatem, cùm non inuenit facultatem: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundùm id, quod habet, accepta eſt, non ſecundùm id, quod non habet. Affectum Deus penſat, non effectum: Voluntas pro facto reputatur, vbi factum neceſsitas excludit. Quod etiam exemplo Valentiniani comprobatur, qui quamuis ex aqua & ſpiritu renatus non eſſet, quia tamen popoſcit, eo ipſo quod popoſcit, quam deſiderauit gratiam, eum accepiſſe ſcribit Ambroſius. Fuit Bernardi temporibus, qui diceret abſque actuali baptiſmo ſaluari poſſe neminem. Cuius errorem ad Hugonem ſcribens grauiter confutauit.

Baptiſmus triplex. Hom. 7. in lib. Iudicum serm. 90. Lib. 8. cap. 7. Conſtit. Apoſt. Oratione 2. de Teophania. Matth. 6. Baptizandi poteſtas fœminis permiſſa. Affectũ Deus penſat. Aug. in pſal. 103 concione 1. 2. Cor. 8. Amb. in orat. funeb. de obitu Valentiniani. Bern. epiſt. 77.

Eſt itaque baptiſmus omnibus ab ſalutem neceſſarius, quem niſi re paruuli receperint, ab ingreſſu regni cœlorum arcentur. In adultis tamen (modò contemptus abſit) ſi baptizantis poteſtas non datur, voluntas prompta ſufficit. Indulgentius autem agitur in eo cum paruulis, quàm cum adultis, quod illis hoc regenerationis beneficium non ſolum non libentibus, verumetiam reluctantibus quandoque datur, nec fides in eis propria requiritur, ſed ſatis ad ſalutem eſſe fides Eccleſiæ creditur. Nam quod aſſerunt quidam, propria fide, quam ex auditu verborum formę baptiſmatis concipiunt, iuſtificari paruulos, commentum id abſurdius eſt, quam vt refelli oporteat: quandoquidem ſenſus etiam ipſe communis ſatis refellere videtur: ac veriſsimum illud eſſe conſtat, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Eius muneris meritò iuſtificari paruulos, quod eis cum profuit neſcierunt. Vſque adeò autem neſcierunt, vt vocibus etiam quibus poſſent, & motibus reluctari viſi fuerint. Quam etiam cauſam eſſe ſcribit idem quod eis non imputatur, atque omnis hic eorum reniſus nihil penditur, donec in eis ſacramenta peragantur, quibus id, quod de originali damnatione tractum eſt, expietur. In tantum enim neſciunt quid faciunt, vt nec facere iudicentur.

Infantes ſine baptiſmo morientes à cœlo arcentur. Infantium fides, eſt eccleſiæ fides. Epiſt. 106. Epiſt. 57.

Quamobrem cùm fides in intellectu & voluntate ſit, paruuli autem rationis & voluntatis arbitrio non vtantur, portentoſum quiddam eſſe videtur, fidem illis, quæ ex auditu eſt, tribuere, cum quęcunque fiunt in paruulis, in Eccleſiæ, non in eorum propria fide fiant. Mater enim Eccleſia, cuius brachijs ad baptiſmum feruntur infantes, cor maternum, vt eſt apud Auguſtinum, eis præſtat, vt ſacris myſterijs imbuantur: quia nondum poſſunt corde ſuo proprio credere ad iuſtitiam, nec ore proprio confiteri ad ſalutem. Sicut autem cor ad credendum, ita aures ad audiendum, intellectum ad capiendum, linguam accommodat ad confitendum. Neque verò id rationi & æquitati conſentaneum non eſt. Nam cùm aliena præuaricatione peccatum paruuli contraxerint, vt iræ filij naſcerentur, non iniquum viſum eſt, vt aliena quoque fide intercedente mundarentur, quò filij gratiæ regenerarentur. Credit infans in altero, dicit Auguſtinus, quia peccauit in altero. Et paucis interiectis. Credunt, inquit, & infantes, quomodo credunt? fide parentum, ſi fide parentum purgantur peccata: peccato parentum polluti ſunt, corpus

De peccatorum meritis & remiſsione lib. 1. cap. 25. Ephe. 2. De verbis Apoſtol. ſerm. 14.

mortis in primis parentibus eos generauit peccatores, ſpiritus vitæ in poſteriotibus parentibus regenerauit eos fideles.

Amb. de vocatione gentiũ li. 2. cap. 5.
Iuſt. reſponſionum lib. quæſt. 56.
Dion. in fine eccl. hierarchiæ
Marc. 7.

Nec ita ſolus ſentit Auguſtinus: Nam & Ambroſius aliena confeſsione credere paruulos docet. Et qui ſeculis aliquot eos præceſsit Iuſtinus Apoſtolorum temporibus propinquior, ſermonem de pueris faciens, digni, inquit, habentur ijs bonis, quæ baptiſmus adfert eorum fide, qui baptiſmo illos offerunt. Et qui fuit adhuc Iuſtino vetuſtior Dionyſius Areopagita, in eadem eſt ſententia. Enarrans illum locum Euangeliſtæ Beda venerabilis, vbi dixit Chriſtus mulieri Cananitidi: Propter hunc ſermonem vade: exijt dæmonium à filia tua. Propter humilem, inquit, matris fidelemq; ſermonem, filiam deſeruit dæmonium. Vbi datur exemplum catechiſandi & baptizandi infantes, qui videlicet per fidem & confeſsionem parentum in baptiſmo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per ſe ſapere, aut aliquid agere poſsũt boni aut mali. Bernardus, Nemo mihi dicat, quod nõ habet fidẽ infans, cui mater impertit ſuam; inuoluẽs illi in ſacramento, quouſq; idoneꝰ fiat proprio non tantum ſenſu, ſed aſſenſu, euolutam, puramque percipere. At in adultis & propria fides requiritur, & ea pœnitentię pars, cuius cauſa fides eſt, quam contritionẽ vocamus. Nam per baptiſmum veteri vitæ peccati moritur homo, & nouam vitam inchoat: Conſepulti enim ſumus Chriſto per baptiſmum in mortem, vt quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Is autem veteri vitæ peccati mori dicitur, quem illius pœnitet, quique deinceps à peccatis abſtinere deliberatum habet: neque ad nouam vitam, cuius principium eſt ipſa baptiſmi ſuſceptio; niſi per veteris vitæ pœnitentiam cuiquam ingreſſus patet. Hoc eſt quod ab Auguſtino dictum eſt. Nullus voluntatis ſuæ arbiter conſtitutus poteſt nouam vitam inchoare, niſi eum veteris vitæ pœniteat. Proptereà Petrum admouiſſe baptizandos legimus, priùs vt pœnitentiam agerent. Quod etiam ab Auguſtino in catechiſando factum eſſe diligenter videmus. Hæc autem pœnitentia quæ requiritur in adulto baptizando, nihil eſt aliud quàm odium & deteſtatio vitæ prioris. Neque verò ſi quis eam aut fidem aut pœnitentiam, quam oportet, non adferat, ideo non valebit baptiſmus, cùm verè ſcriptum ſit ab Auguſtino, quod non intereſt cùm de ſacramenti integritate & ſanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus ſit ille, qui accepit Sacramentum: Intereſt quidem plurimum ad ſalutis viam, ſed ad Sacramenti quæſtionem nihil intereſt. Fieri enim poteſt, vt homo integrum habeat Sacramentum & peruerſam fidem, ſicut fieri poteſt vt integra teneat verba Symboli, & tamen non rectè credat. Et alio loco. Non ſi vnus bonus, alius malus ſit, in malo malus eſt baptiſmus, & in bono bonus, ſed in vtroque bonus. Sicut lumen ſolis vel etiam lucernæ, non vtique deterius eſt in oculis deterioribus, quàm in melioribus. Sed idem in vtriſque, quamuis eos diuerſe pro illorum diuerſitate, vel lętificet vel excruciet. Et alio loco. Quibuſdã baptiſmus eſt odor mortis in mortem, quibuſdã verò odor vitę in vitam. Sicut enim qui manducat & bibit ſanguinem domini indignè, iudiciũ ſibi manducat & bibit: ſic & qui accipit indignè baptiſma, iudicium accipit, non ſalutẽ. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonum baptiſma Chriſti percepit. Sed quia bono benè non vſi ſunt, malè vtendo deleti ſunt. Bonum eſt baptiſma, bonum eſt Chriſti ſanguis & corpus, bona eſt & lex: ſed ſi quis ea legitimè vtatur. Neq; enim & quia foris eſt, diuina non eſt, aut quia ab alienis habetur, aliena putabitur, aut quia à malis iniuſtè tractatur, à nobis iuſtè damnabitur. Atq; hæc quidem de ſuſcipientibus baptiſmi ſacramentum.

Hom. 66. In Cantica.
Pœnitentia in bap. adultorum neceſſaria.
Rom. 6.
Mori peccato quid ſit.
In tract. de vtilitate pœnitentiæ.
Actor. 2.
In eodem quo ſupra libro.
Aug. li. 3. c. 14 de baptiſmo cont. Donatiſt.
Lib. 4. c. 20. contra Donatiſtas.
Cont. Fulgentium cap. 6.

De miniſtro huius Sacramenti.

CAPVT XXXVI.

Baptiſmi miniſter propriè ſacerdos.
In Pſalm. 67.
Quis baptizet.
1. Cor. 3.
Ioan. 1.
Ephe. 5.
In prologõ librorum de Spiritu ſancto.
Baptizantis dignitas non attendenda.
In oratione in ſanctũ lauacrũ

QVod autem ad miniſtrum attinet, proprius eſt huius ſacramenti miniſter ſacerdos, niſi neceſsitas aliud poſtulauerit; quo tempore cuiuis baptizare licet. Hinc eſt, quod de Eunucho ſcribit Hilarius, quod ſacramentum baptiſmi adeò impatientis cupiditate deſiderij præuenerit, vt à diacono miniſterium Apoſtolici officij ſalutis ſuæ cupidus exigeret. Baptiſmum Apoſtolici, hoc eſt, ſacerdotalis officij miniſterium vocat. Neq; verò ad integritatem baptiſmi quicquam refert, qua vita ſit præditus, qui baptizat: Nam neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Hic eſt, qui baptizat. Huius inſtrumentum eſt ſacerdos. Cæterùm qui ſanctificat, qui mundat lauacro aquę in verbo vitæ (vbi miniſter videtur corporaliter operari) non niſi Chriſtus eſt. Præclara ſunt Ambroſij verba: Non mundauit Petrus, non mundauit Ambroſius, non mundauit Gregorius, noſtra enim ſeruitia, ſed tua ſunt ſacramenta. Neque enim humani operis eſt diuina conferre, tuum domine munus & patris eſt, qui loquutus eſt per Prophetas, dicens: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnẽ. Et libro tertio de Spiritu ſancto Cap. 19. Homines in remiſsionem peccatorum miniſterium ſuum

adhibent,

adhibent,non ius alicuius potestatis exercent,neque enim in suo,sed in Patris & Filij & Spiritussancti nomine peccata dimittūtur. Isti rogant,diuinitas donat: humanum enim obsequium,sed munificentia supernæ est potestatis. Et qui fuit æqualis Ambrosij Gregorius Nazianzenus: Ita considera,inquit,sint annuli duo:aureus hic, ferreus alius,vterque eadem regia imagine sculptus,ceræ ambo imprimantur,quid inter signum hoc & illud intererit? nihil. Discerne materiam in cera,etiam si sapientissimus existas, dic quodnam ferri,quódue sit auri signaculum? Sed quo pacto vnum est,quia inter materiam,nō characterē est diuersitas: ita & tibi sit omnis baptizatur,qui tametsi cōditione excellat,equalis tamē baptismatis vis est,ac vnusquisq; tibi equalis sit expurgator,qui fide eadē est formatus. Ante quos etiā Cyprianus. Si in Petri vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur,posset alius alio videri sublimior,& secundū ministrorū merita hęc singularis gratia æstimari,vt melior esset baptismus eius,qui sanctior videretur,& indignior esset,qui ab eo acciperetur,quē nō amplior æstimatio cōmendaret. Hęc & in alia sacramēta transferretur iniuria,vt nō in eis vnitas, sed diuersitas haberetur , si conferentur à melioribus fieri meliora,& minus haberent vtilitatis & ponderis,quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur, Absit hoc à fide catholica,absit in religione Christiana tātæ corruptionis fermentū. Vna nobis fides,vnus dominus,vnum baptisma: quod si ab indigno forte fuerit consecratum, nō audet iustus iterare vel corrigere quod semel est factū,quia per quęcunq; fiat, idē est: nec hoc priuilegiū meritis est datum,sed gratię,& proptereà sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Quē secutus Ioannes Chrysostom. Nunquid homo est qui baptizat? Homo dexterā peragit,sed Deus manū gubernat. Noli de gratia dubitare,charissimè,quia donum Dei est. Attende diligenter, quæ dicuntur, si fortè aliqua causa sacra explicanda est,cùm obtuleris preces,& susceptā acceperis sacram,non requiris,quali calamo subscripserit Rex, neque in quali charta,neq; quali quoue attramento, sed vnum solummodò quæris, si Rex subscripserit,sic & in baptismo,charta conscientia est,calamus lingua Sacerdotis,manus gratia est Spiritussancti. Siue ergo per me, siue per illū qui officio fungitur Sacerdotis,ipsa manus scribit,nos ministri sumus nō authores. Scripserat Cresconius. Sicut qui plantat & rigat nō nisi colonus fidelis & diligens quæritur: Sic etiā in Sacramēto baptismatis nō nisi fidelis & iustissimus operarius adhibetur. Cui respōdet Augustinus. Quasi verò quod infidelis colonus plantauerit propter eius infidelitatē non germinet: vis seminis ac fœcunditas terræ: cœlique tēperies,hanc efficaciā diuinitus acceperunt, vt ad propagandos fructus plantatorem vel rigatorem operarium tantummodo expectēt qua mente operetur, qua laboret intentione non curent, vtrum dominum agri fideliter diligat, an sua non illius lucra conquirat . Idem alibi: Dispensator fidelis mercedem accipiet vitam æternam . Dispensator autem infidelis cum cibaria dominica distribuit conseruis, absit vt per suam infidelitatem cibaria inutilia faciat . Idem cum diceretur ibi esse verum baptisma, vbi est vera fides: fieri potest,inquit, vt aliqui verum habeant baptismum & non habeant veram fidem, sicut fieri potest, vt habeant verum Euangelium, quod non rectè intelligendo,falsi aliquid credant de Deo. Nunquid propter ipsam fidei falsitatem etiam Euangelium , quod verum apud eos inuenitur , detestandum aut emendandum putabimus. Idem alio loco: Sacramenta si eadem sunt, vbique integra sunt , etiam si prauè intelliguntur & discordiose tractantur sicut scriptura ipsius Euangelij, si eadem ipsa est, vbique integra est, etiam si innumerabili falsarum opinionum varietate asseratur. Et paulò superius, Baptismus Christi verbis Euangelicis consecratus, & per adulteros & in adulteris sanctus est,quamuis illi sint impudici & immundi,quia ipsa eius sanctitas pollui non potest . Et in Sacramento suo diuina virtus assistit. Siue ad salutē benè vtentiū siue ad pernicē malè vtentiū. An verò Solis vel etiā lucernæ lux cū per cœnosa diffunditur,nihil inde sordiū contrahit, & Baptismus Christi potest cuiusquā sceleribus inquinari? Quē locū imitatus ad Anastasiū Augustū scribēs Anastasius Papa. Baptismū,quod procul sit ab Ecclesia,siue ab adultero, siue à fure fuerit datū ad percipientē mun' perueniat illibatū, quia vox illa quæ per columbā sonuit,omnē maculā humanę pollutiōis excludit,qua declaratur,& dicitur,hic est qui baptizat. Nā si visibilis solis illius radij,cùm per loca fœtidissima trāseunt, nulla contactus inquinatiōe maculātur,multo magis illius,qui istū visibilē fecit,virtus nulla ministri indignitate cōstringitur: Siquidē oēs qui baptizāt, queādmodū rectè dictū est ab Optato, operarij sunt,nō domini,& Sacramēta per se sunt sancta,nō per hoīes,nā Deus lauat,nō homo,iuxta illud,Lauabis me & super niuē dealbabor,operātib' cūctis humana sūt opera,sed Dei sunt munera. Quāobrē siue à fideli,siue à perfido dispēsatore baptismi sacramētū aliquis perceperit,spes ei oīs in Christo esse debet,cuius baptismū percipit,nō in homi

In oratione de baptismo Christi.

Baptismi virtus à ministri virtute sed à Dei omnipotētia & gratia pendet.

De passione Domini.

Tom.5.hom.de in regressu ex Asia.

Aug.cont.Cresc. lib.3.cap.8.

Lib.3.cap.49. contra literas Petiliani.

Idem de vnico baptismo ca.11.

Lib.3.de bapt. cap.15. & 10.

Cap.10.

Anastasius.

Optat.lib.5.

ne à quo percipit. Nam maledictus homo, qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachiũ suũ. Benedictus vir, qui confidit in domino, & erit dominus fiducia eius. Quid Ioanne Baptista fuit sanctius? cui propter singularem virtutem & sanctimoniam hoc à Christo tributum elogium legimus, quod inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: Quid contrà Iudâ proditore sceleratius? Et tamen post Ioannis baptismum, quod baptizauerit Paulus, scribitur: post Iudæ baptismum baptizasse quenquã non comperimus. Quid ita? Quoniam ille baptismus hominis erat Ioannis: per hominem autem gratia remissionis peccatorum & renouationis, quod Christi munus est proprium, conferri non potuit. Quo verò baptizauit Iudas, fuit baptismus Christi, agni illius immaculati, qui tollit peccata mundi.

Actor. 9. Vide Au. ep. 48. De baptismo contra Donatistas li. 5. ca. 9. De vnitate Ecclesiæ. cap. 18. Tractatu. 5. in Ioannem. Tertull. oratione de baptismo Christi.

Non Iudam Ioanni, dicit Augustinus, sed baptismum Christi etiam per manus Iudæ datũ, Baptismo Ioãnis etiã per manus Ioannis dato rectè præponimus. Præclarè verò discrimen inter Ioannis & Christi baptismũ Tertullianus describit, cũ ait: Nihil eũ cœleste præstitisse, sed cœlestibus præministrasse. Quod prædicabat, inquit, baptismũ pœnitentiæ in remissionẽ peccatorum, in futuram remissionem enunciatum est. Siquidem pœnitentia antecedit, remissio subsequitur, & hoc est viam præparare: qui autem præparat, non idem ipse perficit, sed alij perficiendum procurat. Ipse profitetur sua non esse cœlestia, sed Christi, dicendo. Qui de terra est, de terra loquitur: qui de supernis venit, super omnes est. Item sola se pœnitentia tingere, venturum mox qui tingeret in spiritu & igne.

Ioan. 1. Baptizati ab hereticis non rebaptizandi.

Porrò Christi baptismũ cuiuscunq; tandẽ ministerio semel datum iterari fas nõ fuit, adeò vt etiam si ab hæretico datus esset, eũ repeti non liceret: Quodq; maius est, etiam si non baptizatus baptizasset, modò formam debitam obseruasset, valere baptismum, nec eum iterandum esse visum est.

Baptismus extra Ecclesiam non prodest. Lib. 4. de vnico baptis. ca. 1. Gen. 2.

Verùm illud intereà scire oportet, baptismum esse quidem extra Ecclesiam posse, prodesse non posse. Ecclesia enim paradiso comparata, sicut ab Augustino scriptum est, indicat nobis, posse quidem eius baptismum homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut scriptura testatur, etiam foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur per quas terras fluant, & quia extra Paradisum constituta sunt, omnibus notũ est: Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenerunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso cõmemoratur: ita fit, vt cùm Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam. Et sicut in Arca Noë,

Gen. 7.

quæ & ipsa figura est Ecclesiæ, non alia, sed eadem aqua in arca positos saluos fecit & extra arcam positos interemit: sic non alio, sed eodem baptismo & boni catholici salui fiunt, & mali catholici vel heretici pereunt. Communis itaq; nobis est cũ hæreticis baptismus, sicut & Euangeliũ cum illis est cõmune, verũ illis extra arcã positis, & Euangelium, & baptismus in damnationẽ, nobis verò vtrũq; est in salutem. Quamobrẽ redeuntes ad Ecclesiam hæretici rebaptizandi non sunt, verùm post abiuratam hæresim, per manuum impositionem suscipiendi, vt quod acceperant ad perniciem, habere iam accipiant ad salutem, sicut copiose de eo contra Donatistas scribens multis in locis disserit Augustinus.

Hæretici abiurata hæresi in ecclesiam recipiendi.

Contra Luciferianos.

Quod autem diximus baptisma Ioannis gratiam remissionis peccatorum non contulisse, vetus est hæc orthodoxorum sententia: sic enim scribit Hieronym. Sicut Ioannes præcursor domini, sic & baptismus eius præuius dominici baptismatis fuit. Ego baptizo vos in aqua, ille vos in spiritu baptizabit. Si autem Ioannes vt confessus est ipse, non baptizauit in spiritu, consequenter neq; peccata dimisit, quia nulli sine spiritusancto peccata dimittũtur. Chrysostomus quoq; Baptisma Ioannis, alteri*, id est, Christi baptismatis præparationẽ esse dicit, quod remissionẽ habuisse negat. Hoc eñ, inquit, munus illud baptismatis erat, quod postea Christ* instituit. In hoc eñ vetus homo noster crucifixus est ac sepult*, et ante crucẽ nusquã prorsus remissio extitit peccatorũ, siquidẽ vbiq; ipsi* hoc sanguini deputatur. Idẽ enim istud Paulus affirmãs inquit: Sed emũdati estis, sed sanctificati estis, nõ per baptisma Ioãnis, sed in nomine domini nostri Iesu Christi, & Spiritu Dei nostri. Et alibi ipse dicit. Ioãnes quidẽ prædicauit baptismũ pœnitẽtiæ, & nõ ait remissionis, sed vt crederẽt in aduenientẽ post eũ. Cũ enim nondũ pro peccatis mũdi hostia fuisset oblata, cum necdũ Spiritussanctus descẽdisset, nec peccatũ esset solutũ, nec inter dominum atq; homines inimicitia sublata, nec maledictio expũcta, quomodo remissio peccatorũ facta dicitur? Et nõ multò pòst. Sanctispiritus gratia in Christi baptismate est, Ioannis verò baptisma hac donatione priuatur. Et alibi sub ipsius Ioannis baptistæ persona loquens. Non alia, inquit, ratione lauacrum illud est institutum, quàm vt viam reliquis ad Christi fidem præberet. Nõ enim vt ablutos baptismate mundẽ, neq; vt

Chrys. hom. 10. in Matthæum. 1. Corin. 6. Act. 1. Homil. 12. Hom. 16. in Ioan. Hom. 14. de principio Act.

à pec-

à peccatis liberem ad baptizandum veni, sed vt manifestetur in Israel. Et iterum: Sicut Ioannes baptista præcursor fuit domini saluatoris, sic & Baptisma Ioannis præcursor fuit Domini saluatoris. Illud datum est in pœnitentia, hoc in gratia. Itidem & Augustinus. Nō renascebátur, inquit, qui baptismate Ioānis baptizabantur, à quo & ipse baptizatus est, sed quodā præcursorio illius ministerio, qui dicebat: Parate viā domino, hui cvni in quo solo renasci poterāt, parabantur. Huius enī baptismus est nos in aqua tantū, sicut fuit Ioannis, verumetiā in Spiritusancto, vt de illo Spiritu regeneretur, quisquis in Christum credidit: de quo Christus generatus, regeneratione non eguit. Et Cyrillus. Ego præparando aqua inquinatos peccatis lauo, vt initium pœnitentię, & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparabo. Idem sensit aliquot seculis ante Iustinus. Qui & ipse præludium quoddam Ioannis baptismum fuisse docet Euangelij gratia. Ex quibus omnibus cuiuis perspicuum esse potest, quod qui baptismo Ioannis remisionem peccatorum tribuunt, euacuant crucem Christi, iuxta Chrysostomi sententiam, & mortis illius beneficium extenuant, cum ante Christi crucem non fuerit remisio peccatorū, quæ sanguini ipsius deputatur.

gelij secundū Marcum.

Augu. in Enchrid. cap. 49.

Cyrill. li. 2. cap. vii.

In li. responsionum de necessarijs quibusdam quæstionibus quæst. 37.

De Ritibus & Cæremonijs baptismi.

CAPVT XXXVII.

ADhibentur autem huic sacramento quædam cæremoniæ, non ille quidem adeò necessariæ, vt sine illis baptismus perfici non possit, sed quas tamen peccet si quis nulla vrgente necessitate, solo contemptu prętermittat, cum earum vsum antiquissimum esse constet: vt si quis ab ipsis Apostolis per longam Episcoporum & sacerdotum successionem nobis per manus esse traditas affirmauerit, minimè à vero aberrasse videatur. Meminerunt enim earum antiquissimi quiq; scriptores.

Baptismi cæremoniæ cur adhibenda.

Adhibentur autem ij ritus, maioris cuiusdam solennitatis & decoris gratia, tribus potissimum ex causis: Primò vt tanto maiore pietate ac reuerentia ad sacramentum hoc accedatur, neue communis ablutio quędam esse putetur, si citra solennitatem vllam fiat, atque ita sacramentum hoc contemni incipiat. Deinde, vt per benedictiones, orationes, & alia id genus, vis dæmonis arceatur, qui nihil non facit, vt impediat, quo minus fructum huius sacramenti baptizandus percipiat. Postremò, quo per hęc exteriora, qui sunt ex fidelibus rudiores, diligentius instruantur, aut saltem excitentur ad hoc, vt instrui desiderent, quid sibi ritus isti velint, atque ita quæ gerantur in baptismo cognoscant: nihil enim eorum vacat mysterio singulari. Quamuis autem hæc pluribus persequi non est præsentis instituti, quoniam tamen instigante Satanā factum videmus, vt & cæremoniæ vetustate consecratæ à plerisque contemnantur, breuiter quid sibi nonnullæ earum velint explicabimus.

Baptismi cæremoniarum expositio.

Principio non statim baptizandus templum ingreditur: neque enim se dignum iudicat, qui domum illam ingrediatur, quam decet sanctitudo, cum non modo sit expers omnis sanctitatis, verùm adhuc diaboli potestati subiectus, omni sit spurcitia plenus. In hūc pro foribus templi constitutum insufflat sacerdos: neque id sine exemplo Christi, cuius personam gerit, cuius virtute sacramentum id confert: qui & ipse insufflasse in discipulos legitur, Spiritumsanctum eis daturus. Propterea autem exufflantur paruuli & exorcisantur, dicit Augustinus, vt pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, vt possideret homines. Quam alio loco priscam esse tradidionem scribit: Ac tectè: cum & Dionysius Areopagita Pauli discipulus, exufflationis & exorcismi meminerit.

Statio ante fores templi.

Psalm. 2.

Insufflatio.

Ioan. 20.

Aug. de symb. ad catechumenos lib. 1. cap. 1.

Aug. de gratia & peccato originali cap. 60.

Dion. eccl. hier. cap. 2.

Insufflatione facta, sacerdos exorcisat: cuius moris meminit etiam Chrysostomus. Est autem exorcisare, nihil aliud, quàm per diuina verba spiritum immundum adiurando expellere: quod Apostolorum quoque temporibus factitatum legimus. Qua de re sic aliquando scripsit Optatus. Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamuis de parentibus Christianis nascatur, sine spiritu mundus esse non potest, quem necesse sit ante salutare lauacrum ab homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur.

Exufflare exorcisare quid.

In Hom. de Adam & Eua.

Lib. 4. contra Parmenianum

Dum exorcisatur baptizandus, signat eum sacerdos signo sanctæ crucis in fronte primùm, vbi sedes est pudoris: deinde in pectore, vt intelligat diabolus, expelli se virtute eius, qui in cruce pependit, vt suam virtutem crux contra eum accepit: neque impedimento sit, quo minus, qui baptizatur, & corde credat ad iustitiam, & ore confiteatur ad salutem. Quantum autem exorcismo & catechismo, qui baptismum precedunt, sancti patres tribuerint, vel ex eo Chrysostomi loco perspicuum esse cuiuis potest: vbi quę precedūr baptismū, vocat arcana verba & metuēda, ac horribiles canones dogmatū de cœlo transmissorū. Talia visa sunt priscis tēporibus viris grauissimis: Nūc nō desunt homines impij, qui cachinnis etiā ea ꝓsequi nō verentur. Gregorius quoq; Nazianzenus hortatur

Crucis signatio.

Hom. 40. in epist. ad Corinthios.

 baptizan-

baptizandum, vt ne ægrè ferat exorcismi culturam longiorem, neque ob ipsius prolixitatem defatigetur, Ea enim, inquit, ritè, quæ ad gratiam spectant, peragantur.

In oratione in sanctum lauacrum.

Mar. 9.
Luc. 17.

Post exorcismũ leguntur super baptizandũ orationes, vt fiat catechumenus, hoc est, vt edoceri possit mysterium sacræ fidei, quæ cùm Dei solius donum sit, ab illo petendam eã esse docemur, qui & adiuuat incredulitatem nostram, & fidem adauget: qui nisi doceat intus, frustrà vox hominis docentis foris perstrepit. Rectè autem atque ordine fit, quòd præcedit catechismũ exorcismus: priùs enim eripi vasa necesse fuit iniusto possessori diabolo, ac ita demum in possionem victoris illius transferri, qui captiuam duxit captiuitatem.

Psalm. 67.

Sal & lutum.

Quod verò sal in os infantis imponit sacerdos, quòd aures & narres posteà sputo linit: aurium linitio significat receptionem doctrinæ fidei: narium, approbationem: sal missum in os, confessionem. Aperiuntur aures ad audienda mandata Dei, nares ad percipiendum odorem ooitię eius, labia ad respondendum sacerdoti de fide interroganti. Facit autem & hęc sacerdos ad imitationem Christi, quem legimus liniuisse lutum super oculos cœci, & iussisse abire vt ablueret: misisse deinde digitos in auriculas surdi, dixisseq́; Epheta, quod est, ad aperire: expuentem etiam tetigisse linguam muti. Huius autè linitionis minimè recentem vsum esse, vel ex Ambrosij scriptis videre licet.

Ioan. 9.
Marc. 7.

De sacra. lib. 2. cap. 1.

Euangelij lectio.

Susceptorũ officium, vt fide instruantur baptizati.

Serm. 163. de tempore.

Legitur autem dum catechisatur baptizandus, Euangelium, admonentur posteà susceptores siue patrini, vt manus imponant capiti paruuli baptizandi, ac eius nomine profiteantur symbolum & orationem dominicam. Tenentur autem susceptores dare operam, vt instruantur paruuli, cùm ad vsum rationis peruenerint, de ijs, quæ ad fidem pertinent. Quos & Augustinus in sermone quodam admonuit his verbis: Admoneo fratres charissimi, quicunque viri, quęcunque mulieres de sacro fonte filios spiritaliter exceperunt, agnoscant se pro ipsis fideiussores apud Deum extitisse, & ideò semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant.

Benedictio & manuum impositio.

Quod autem benedictiones cum impositione manuũ inter catechisandum fiunt, causa hęc est, vt qui semel per exorcismum pulsus iam est diabolus, ei reditus præcludatur.

Abrenunciatio.

Introducitur posteà baptizandus in Ecclesiam, ac interrogatus à sacerdote, respondet per susceptores suos (nisi fortè sit adultus, tum enim ipse loquatur necesse est) abrenunciare se Satanæ, & omnibus operibus eius, & omnibus pompis eius, ac Christo se coniungi velle: in cuius etiam rei signum, singulos articulos fidei, de quibus interrogatur per sacerdotem, credere se respondet. De hac abrenunciatione ita scribit Augustinus. In veritate & non in falsitate potestas diabolica exorcisatur in paruulis, eique renunciant, quia per sua non possunt, per corda & ora gestantium, vt eruti à potestate tenebrarum, in regnum sui domini transferantur. Idem ad Valerium scribens, antiquissimam Ecclesię traditionem esse dicit, qua exorcisantur & sufflantur paruuli. Ioannes Chrysostomus nihil hac voce scribit esse tutius: Abrenuncio tibi Satana, si ipsam per opera exhibeamus. Hæc enim, inquit, vox, confœderatio cum domino est, & sicut nos seruos emeotes, ipsos qui venduntur prius interrogamus, an nobis seruire velint, ita facit & Christus, quando debet te in seruitutem capere, prius interrogat, an velis illum crudelem tyrannum dimittere & immitem, & à te fœdera suscipit. Non enim coactum est ipsius imperium. Hortatur itaque non modo cùm in forum prodimus, verumetiam cùm fuerimus egressi ianuæ vestibulum, ijs prius verbis vtamur. Abrenuncio tibi Satana, & coniungor tibi Christe: nec vnquàm absque hac voce exeamus. Hæc sit nobis baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. De hac abrenunciatione, sic ab Hieronymo quoque scriptum legimus, in mysterijs primum renunciamus ei, qui in occidente est, nobisq́ue moritur cum peccatis, & sic versi ad orientem pactum inimus cum sole Iustitiæ, & ei seruitores nos esse promittimus.

De nupt. & concup. lib. 1. cap. 20.

De nupt. & cõcup. li. 2. c. 29.

Hom. 21. ad populũ Antioch.

In Amos. c. 6.

Vnctio pectoris & scapularũ.

Ephe. 6.

Posteaquàm abrenunciauerunt diabolo, & Christo nomen dederunt, vngit eos sacerdos oleo, more athletarum, qui stadium iam ingressuri sunt, vt futuri iam Christi athletæ designentur, quibus colluctatio futura est, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Qua de re ita scribit Augustinus: Christi nomen à Chrismate dictum est: Chrisma autem grecè, latinè vnctio nominatur. Ideò autem nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit. Sed & ante eum Cyprianus: Vngi quoque necesse est eum, qui fit baptizatus, vt accepto Chrismate & vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit. Quin & vetustissimi Dionysius & Tertullianus vnctionis meminerunt. Vngitur autem & in pectore, vt intrepidus diabolo resistat charitate erga Deum inflammatus, cui nihil est difficile & inter scapulas, vt ad suaue iugum domini ferendum tantò fiat robustior.

Tract. 33. in Ioan.

Lib. 1. ep. 12.

Dion. eccl. hier. cap. 7.

Tert. de baptismo.

Vnctione

Vnctione facta baptizatur, ac ter immergitur: quæ trina immerſio, vt eſt apod Damaſcenum, tres dominicæ dies ſepulturæ teprǣſentat, vel etiam trinitatem perſonarum. Ante Damaſcenum autem idem à Leone quoque pontifice annotatum eſt. Sepulturam, ioquit, triduanā imitatur trina demerſio: & ab aquis eleuatio, reſurgentis ad inſtar eſt de ſepulchro. Et ante vtrumque Athanaſius quod infantem in aquā ter immergimus, mortem & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat. Et Gregorius Niſſenus: In terra quidem non ſepelimur, ſed ad terræ cognatum elementum aquam venieotes, in illa ſicut Seruator in terra, nos abſcondimus. Idque cùm ter ſimul facimus, triduò peractam nobis reſurrectionis gratiam effingimus.

Math.11. Immerſio trina quid. Damaſ lib.4. cap.10. Epiſt.4.cap.3. Quæſt.124.

Neque verò id ita fieri neceſſe eſt, vt non vna immerſione baptiſmus abſolui poſſit, qua & voum eſſe Deum, qui trinus eſt in perſonis, & ſemel tantùm mortuum, nec deinceps amplius moriturum ſignificetur. Quod etiam in Concilio quodam Toletano in deteſtationem erroris cuiuſdam ita conſtitutum eſſe legimus, vt vna tantùm fieret immerſio. Quio & ipſa immerſio prætermitti rectè poteſt, ac vel ſola aſperſio, vel perfuſio, qua multi nunc vtuotur, ſufficit, quemadmodum Cypriaous etiam teſtis eſt. Porro aquā qua baptiſabatur, conſecrati prius conſueuiſſe tradit Baſilius ad Amphilochium ſcribens, & Ambroſius de Sacramentis.

In lib. de S. baptiſmate. In baptiſmo perfuſio & aſperſio. Baptiſmi aqua conſecratur.

Baptizatum puerum ſignat cruce, cum Chriſmate in vertice capitis ſacerdos ſuper cerebrum, vt hoc ſigno illum admoneat, quandoquidē vetus homo crucifixus io illo eſt, atq; cū Chriſto conſurrexit, vt in nouitate vitæ ambulet, quæ ſurſum ſunt quærat, vbi Chriſtus eſt io gloria Dei ſedens, quæ ſurſum ſunt ſapiat, non quæ ſuper terram: quandoquidē ex terreno cœleſtis, ex Adæ filio, Dei filios factus eſt, vt iam non ad aliam illi magis, quàm ad cœleſtem hæreditatem aſpirare fas ſit.

Lib.4 epiſt.7. Ambro.lib.2. cap.5. Chriſmatū linitio. Coloſſ.3.

Poſteà dat illi veſtem candidam, vt ſit iudicium, quemadmodum ſcribit Ambroſius, quod exuerit inuolucrum peccatorum, & induerit ionocentiæ caſta velamina. Meminit etiam Socrates poſt Dionyſium in eccleſiaſtica hiſtoria candidæ veſtis huius, quæ dabatur baptizatis. Quin & adhuc durat nomen dominicæ in albis. Nam in primitiuā Eccleſia fuit mos, vt oon baptizarentur niſi io vigilia Paſchæ, & Pentecoſtes. Qui itaque baptizabantur in vigilia Paſchæ, incedebant veſte candida inducti per octo dies, ac vocabātur albati, atque octauo demùm die veſtem albam deponebant: vnde tractum nomē dominicæ in albis.

In baptiſmo veſtis candida. Ambroſ.lib. de ijs, qui initiantur myſterijs cap.7. Socra.lib.7. cap.7. Dionyſ.eccleſ. hiſt.cap.2. Albati. Dominica in albis cur dicta.

Quod autem Suſceptores, quos Patrinos vocant, adhibētur in baptiſmo, qui quaſi ſpōſores paruulorum voluntatis eſſe videotur, atque inſtruere baptizatos de ijs, quæ ad fidē pertioent, obſtricti ſunt: eſt & hoc, ſicut Dionyſius teſtatur, Apoſtolicæ traditionis. Contrahi autem cognationem ex baptiſmo, recens non eſt. Antiquiſsimus Origenes huius cognationis meminit, explicans illum Pauli locum: Lucius & Iaſon, & Soſipater, cognati mei: Hanc, inquit, cogoationem vel conſanguinitatem, arbitror eſſe ex baptiſmo coontractam.

Suſceptores. Eccle.hiſt. lib.7. Cognatio ſpiritualis. Rom.6.

Datur extremò baptizato cereus ardens, vt meminerit, quādoquidem ſponſauit eum ſibi Chriſtus io fide, cùm venerit ſponſus ad nuptias, quo ſe præparet ad occurrendum ei cum lampade non extincta, ſicut fatuæ illæ virgines, ſed ardente, hoc eſt, cum fide, noo illa mortua, ſed quæ igne charitatis accenſa, ocioſā eſſe non poteſt.

In baptiſmo Cereus ardens. Oſee.2. Matth.25.

Hic perſpicere licet, quàm nihil non ſacrum, nihil non venetatione dignum ſit in his cæremonijs, io qoibus recondita ſunt myſteria multa homini Chriſtiano cognitu cūprimis neceſſaria, quæ vt ſcrutetur diligentius, per exteriora hæc excitari videtur. Non ſunt itaque temerè prætermittendæ, quas ipſis etiam Apoſtolorum temporibus obſeruatas, ac deinceps longo ſeculorum tractu nunquàm intermiſſas, ad hæc vſque noſtra tempora ex vetuſtiſsimis quibuſque ſcriptoribus abundè liquere poteſt. Inter quos Cyrillus Hieroſolymitanus diligenter cæremonias omnes in baptiſmo ſolitas obſeruari, perſequitur. Præ cæteris verò Clemens Petri ſucceſſor, baptiſmi rationem explicans, his verbis vtitur: Datur, inquit, baptiſmus in mortem Ieſu, aqua pro ſepultura: ſignatio, pro cruce: vnguentum eſt confirmatio profeſsionis. Mentio fit Patris, vt cauſæ, & mittentis Spiritusſancti, vti teſtis: Demerſio ſignificat, quod commorimur, emerſio quod reſurgimus. Et alio loco: Baptizare debes in nomine Patris, qoi miſit, Chriſti, qui venit, Paracleti, qui teſtimonium dedit: Voges autem prius oleo ſancto, deinde baptizabis aqua, poſtremo cōſignabis vnguento, vt vnctio ſit participatio Sanctiſpiritus, aqua ſit Symbolum mortis, vnguentum ſigillum pactioonm. Si deſit oleum, vel vnguētum, ſufficit aqua, & ad vnctionem, & ad ſigillum, & ad promiſsionem morientis, vel potius commorientis. Et aliquot capitibus interiectis, de abrenunciatione, de myſtici olei, & myſticæ aquæ, & vnguenti myſtici benedictione, pluribus verbis tractat. Verùm nos reliqua perſequamur.

In tribus primis Catecheſibus Myſtagogicis. Lib.3.cap.17. conſtitut. Apoſtol. Baptiſmi Cæremoniarum ſignificationes & in ijs ordo. Lib.7.cap.23. conſt.Apoſt. Cap.41.42. 43.& 44.

De sacramento Confirmationis.

CAP. XXXVIII.

1. Tim. 2. — Confirmationis causa & necessitas. — Ioh. — Ephes. 6. — 2. Tim. 4. — Nondum baptizatos pro sibi subiectis habet diabolus. — Matth. 12. — Luc. 11. — Matth. 4.

BAptismus intrantium est, vt diximus: confirmatio verò pugnantium. In baptismo Christo nomen damus, & eius milites efficimur, atq; ad ineundum prælium cum aduersarijs potestatibus præparamur, coronam accepturi, si victores euaserimus: Neque enim coronabitur quisquam, nisi qui legitimè certauerit. Est quidem ita, quòd si qui baptizatur, paruulus præsertim, ex hac vita statim vt baptismum accepit, migrauerit, citra vllam dubitationem, non suis, verùm Christi, quem induit, cuius corporis insitus est, meritis, coronam gloriæ consequitur. Sed cui iam vsum rationis adepto, post acceptū baptismum vitam Deus in hoc seculo propagare dignatur, non est quòd existimet is, nihil aliud sibi restare post baptismū, quàm vt credat ociosus: Imò persuasum sibi hoc habere debet, se ad graue certamen vocari. Quod nisi certauerit bonū hoc certamē, cursumq; consummauerit, nihil est quòd se iustitiæ coronā, quæ non est reposita nisi legitimè certantibus, assequi posse speret. Neq; enim perinde oppugnat homines ante baptismū Satanas, atq; post: Nā qui non sunt baptizati, eos pro suis habet, & omnē in eos tāquàm sibi subiectos, potestatē exercet: Qui verò castra sua deseruerunt, atque ad Christi vexillū cōfugerunt, eos è potestate sua ereptos dolet, atque omni insidiarum genere pertrahere rursus in eam, in qua fuerunt ante captiuitatem conatur. Ipse etiam Christus documento nobis esse potest, quē non prius aggressus est tentare Satanas, quàm fuisset à Ioanne baptizatus.

Iob cap. 42.

Quamobrem cùm in baptismo non ad fidem ociosam, sed ad pugnā periculosam vocati simus, ad quam rectè gerendam vires nostræ sufficere nequaquàm possunt, date nobis remedium dignatus est Christus in sacramento confirmationis, in quo confertur nobis is, cuius ope adiuti, facilè possumus & carnem & mundum, & eum cui semel in baptismo renunciauimus, diabolum superare. Is est Spiritussanctus, qui adiuuat infirmitatem nostrā: qui nisi præsto nobis adesset, turpiter nos ex acie fugere, atque hostibus nostris terga dare oporteret, quotum maior est vis, quàm vt solis humanis viribus ei resistere queamus. Quamobrem sicut in baptismo Spiritumsanctum accepimus in remissionē peccatorum, ita in confirmatione datur nobis idem Spiritussanctus in robur contra hostes nostros, quo adiuti atque animati facilius impetum eorum propulsare queamus.

Confirmationis antiquitas. Epistol. 3. — Obsignatio.

Sacramenti huius meminit Petri successor Clemens, ac absque eo negat aliquem perfectum Christianum esse, aut sedem habere inter perfectos posse, si non necessitate, sed incuria aut voluntate remāserit. (His enim ille verbis vtitur.) Ac mox subdit: Quod à Petro, inquit, accepimus, ac cæteri sancti Apostoli præcipiēte domino docuerunt. Sententiæ Clementis Cornelius quoque subscribere videtur pontifex & martyr, ad Fabiū scribens, cùm de Nouato, qui iam baptizatus fuerat, dicit: Nec reliqua consequutus est post morbum, quæ iuxta Ecclesiæ canonem consequi debebat, obsignationē videlicet ab Episcopo collatam. Cùm autem illa potitus non sit, quomodo Spiritumsanctum est consequutus? Quæ epistolæ illius verba in libris Ecclesiasticæ historiæ Eusebij legere licet.

Lib. 6. cap. 43. — Materia. — Forma.

Materia huius sacramenti est Chrisma ex oleo oliuarum & balsamo confectum. Forma est hæc, quòd præmisso nomine eius, qui confirmatur, dicit Episcopus: Signo te signo crucis, & confirmo te Chrismate salutis, in nomine patris, & filij, & Spiritussancti, vt replearis eodem Spiritusancto, & habeas vitam æternam. Simul vt ad signum & elementum visibile vnctionis, quæ fit in fronte Chrismate, verbum accesserit, fit sacramentū, hoc est, sacræ rei, nimirum inuisibilis gratiæ, qua confertur spiritussanctus, signum visibile.

Confirmatio sacramentū est. — Lib. 2. contra litteras Petil. cap. 104.

Simul enim vt prolatis verbis vnctus fuerit confirmandus, e uestigio datur ei Spiritussanctus, qui tueatur eum aduersus insidias Diaboli, qui vires & robur suppeditet ad omnes aduersarias potestates debellandas. Cùm itaque tam sacræ rei signum sit confirmatio, & quidem efficax, nihil est quòd quisquam dubitare queat, ei sacramenti nomen tribuere cùm ab ipsis Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra fuerit inter sacramenta numerata. Certè Augustinus vocat sacramentum chrismatis: quod quidem, inquit, in genere signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse baptismus. Non minus id quàm ipsum baptismum sacrosanctum esse vult.

Actor. 8. — In confirmatione cōfertur Spiritussanctus qui vires contra diaboli potestates suppeditat. — Actor. 19. — Cypria. de haereticis.

Quod autem in hoc sacramento Spiritussanctus conferatur, aperta sunt scripturæ testimonia. Legimus in actis de Petro & Ioanne, quòd imponebant manus super illos, qui Dei verbum in Samaria receperant, & erant baptizati in nomine domini Iesu, & accipiebant Spiritumsāctum. Ac rursus alio loco de Paulo: Quo facto imposuit illis manus. Hoc ex actis priore loco producto Cyprianus. Quod, inquit, nunc quoque apud nos geritur, vt qui in Ecclesia baptizantur, per præpositos Ecclesiæ offerantur, & per nostrā orationem, ac manus impositionem Spiritumsanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur.

Neque verò quia Chrismatis mentio non fit, ideò putandum est eius vsum non fuisse temporibus Apostolorum. Extat inter alia in libro Cōciliorum epistola sancti Fabiani pontificis & martyris, qui fuit à Petro decimus octauus, quam scripsit ad Episcopos orientales, in qua disertis verbis testatur, quòd postquàm cœnauit dominus cum discipulis suis, & lauit eorum pedes, chrisma conficere docuit, Sicut, inquit, à sanctis Apostolis præcessores nostri acceperunt, nobisque reliquerunt. Et subdit: Ipsa enim lotio pedum, nostrum significat baptismum, quando sancti Chrismatis vnctione perficitur atque confirmatur. Hæc ille ante mille trecentos annos. Et eius æqualis Cyprianus librum etiā edidit de Chrismate. Quòd etiam in ampulla seculo suo consecrari solitum fuisse meminit Optatus. Sed & vtroque vetustior Dionysius Areopagita copiosè de eo multa scripsit, sanctique doctores passim in multis locis meminerunt. Ante mille centū annos in Carthaginensi tertio & quarto, & Toletano primo concilijs, posteà verò in Anthisiodorensi & Bracarensi fuit constitutum, vt ne quisquam alius præter Episcopū Chrismacōsecrare auderet. Quod etiam à Leone pōtifice cautum est, dū ad Germaniæ & Galliæ scribit Episcopos. Est autem materia Chrismatis cumprimis idonea ad exprimendam significationem eius rei, quæ non modò significatur, verùmetiam confertur in hoc sacramento. Datur enim in hoc sacramento plenitudo Sanctispiritus ad robur spirituale, quod perfectæ iam ætati conuenit, ad quā cùm peruenit homo, incipit actiones suas ad alios quoq; communicare, cùm anteà sibi soli viueret. Gratia itaque Sanctispiritus designatur oleo. Vnde & Christus dicitur vnctus esse oleo lætitiæ, propter plenitudinem Sanctispiritus, quā habuit. Admiscetur autem balsamum, propter fragrantiam odoris, quæ redundat ad alios. Hoc est, quod dicit Apostolus: Christi bonus odor sumus. Quamobrem non quia nō est expressè quicquam in scripturis de eo traditum, idcirco vsum eius fuisse negandum est. Rectè enim ab Augustino scriptum est: Non omnia, quæ facta sunt ab Apostolis, etiā scripta inueniuntur, verùmtamen facta esse ex cæteris documentis probantur. Fit autē vnctio in fronte Chrismate signo crucis, quod nisi adhibeatur, siue frontibus credentiū, siue ipsi aquæ qua regenerātur, siue oleo, quo Chrismate vnguntur, nihil eorum ritè perficitur, dicit Augustinus. Fit itaque ideò in frōte tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat: quin illud potius præ se ferat: de illo glorietur, in illo fidat: ex illo animum sumat viriliter contra hostes pugnandi.

Fabianus in epist. — Ioan. 13. — Chrismatis antiquitas & cōsecratio. — Optat. lib. 2. — Cap. 4. eccle. hierar. — Epist. 88. — Chrismatis materia. — Psalm. 44. — Balsamum cur misceatur oleo. — 2. Cor. 2. — August. epist. 108. — Chrismate cur in fronte vngantur fideles. — Tract. 118. in Ioan. — August. in Psalm. 30.

Institutum autem est hoc sacramentum à Christo, non exhibendo, sed promittendo: Promisit enim ille, cum dixit: Ego mittam promissum patris in vos. Item: Paracletus autē Spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia: Non ille per se, sed per Apostolorum ora sacramentum hoc patefacere nobis voluit, neque id sine causa. Nam cùm sacramentum hoc contineat in se plenitudinem Sanctispiritus, quæ confertur omnibus, qui Chrismate consignantur, quamdiu Christus in hoc seculo versabatur, hæc plenitudo Sanctispiritus dari non debuit. Sic enim ille dixerat: Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos. Quamobrem antequàm in cœlum Christus ascendisset, dari plenitudo sanctispiritus non debuit: quod etiam ille locus indicat: Nondum erat Spiritussanctus datus, quia Iesus nōdum erat glorificatus. Neque verò propterea minoris auctoritatis esse debet hoc sacramentū, quòd à Christo promissum tantùm, ab Apostolis verò est exhibitum. Nam nō minus ratum est, dicit Cyprianus, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quòd ipse Christus tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit.

Confirmatio à quo instituta. — Luc. 24. — Ioan. 14. — Ioan. 16. — Ioan. 7. — In sermo. de ablut. ped. confirmare est solius Episcopi.

Minister autem huius sacramenti, quod vocat sacramentum manuū impositionis Eusebius pontifex, non est nisi Episcopus, quòd præter Apostolos nemo sacramentum hoc contulisse legitur: quemadmodum etiam ab Vrbano, Damaso, Innocentio, & Leone sanctissimis pontificibus traditum est. Quin & in Aurelianensi & Meldensi Concilijs idem est constitutum.

Euseb. epist. 38 — Epist. 4. — Epist. 1. cap. 2. — Leo epist. 88.

Quò magis autem vis huius sacramenti cognosci possit, visum est adscribere quædam ex epistola Melchiadis Papæ, quam ille ante mille ducentos annos ad Episcopos Hispaniæ conscripsit. De ijs verò, inquit: super quibus rogitastis vos informari, id est, vtrū maius esset sacramentum manus impositio Episcoporū, aut baptismus, scitote vtrūque magnum esse sacramentū: Et sicut vnum à maioribus fit, id est, à summis pontificibus, quod à minoribus perfici non potest, ita & maiori veneratione venerandum & tenendum est. Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possint segregari, & vnum sine altero ritè perfici non potest. Nam vnum præueniente morte saluare sine altero potest, aliud autem non potest. Vnde scriptum est: In diebus illis, dicit dominus: Effundam de spiritu meo super omnē carnem. Aduertamꝰ summas diuitias bonitatis Dei, quòd in confirmandis Neophytis manus impositio tribuit

Confirmationis vary fructus et effecta. — Ioël. 2.

singulis

singulis,hoc tũc Spiritussancti descẽsio in credentiũ populos donauit vniuersis. Sed quia diximus,quòd manus impositio & cõfirmatio ad baptismi perfectionẽ pertineat,& qui iã regeneratus in Christo est,cõfirmare aliquid possit, fortè cogitat sibi aliquis: Quid mihi prodest post mysteriũ baptismatis,mysteriũ confirmationis? Aut quantũ video, non totũ de fonte suscepimus,si post fontẽ adiectiõe noui generis indigemus. Nõ ita,dilectissimi. Attendat charitas vestra. Sicut exigit militaris ordo, vt cùm imperator quemcunq; in militum receperit numerũ,non solùm signet receptũ, sed etiã armis competẽtibus instruat pugnaturũ:ita in baptizato benedictio illa munitio est. Dedisti militẽ, da ei adiumentum militiæ. Nunquid prodest, si quisquã parentum magnã pupillo conferat facultatẽ,nisi prouidere studeat & tutorem? Itaq; paracletus regeneratis in Christo, custos &

Psalm. 126. consolator,& tutor est. Ideò dicit sermo diuinus: Nisi Dominus custodierit ciuitatẽ,frustra vigilat, qui custodit eã. Ergo Spiritussanctus qui super aquas baptismi salutifero de-
" scẽdit illapsu in fonte plenitudinẽ tribuit ad innocentiã: in confirmatione augmentum
" præstat ad gratiã. Et quia,in hoc mundo tota ætate victuris,inter inuisibiles hostes & pe-
" ricula gradiendũ est,in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnã:in baptismo abluimur,post baptismum roboramur. At si continuò transituris sufficiant regenerationis beneficia,victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se saluat,mox in pace beati seculi recipiendos:cõfirmatio aũt armat & instruit,ad agones mundi huius & prælia,reseruandos. Qui autem post baptismum, cum acquisita innocentia,immaculatus peruenit ad mortem,confirmatur morte,quia non potest peccare post mortem. Hic si fortè illud etiam requirere velimus, post passionem & resurrectionem Christi, quid Apostolis profuerit aduẽtus Spiritussancti, ipse dominus

Ioan. 16. eis euidenter exponit: Quæ dico(inquit)vobis,non potestis ea portare modò. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis,ipse docebit vos omnem veritatem. Vides, quia cùm Spiritussanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam & constantiam dilatatur. Itaque ante descensionem Spiritussancti,vsq; ad negationẽ Apostoli deterrentur:post visitationem verò eius,vsque ad martyrium contemptu salutis armantur. Secundũ hoc per Christum redimimur, per Spiritum verò sanctum dono sapientiæ spiritualis illuminamur, ædificamur,erudimur,instruimur,consummamur, vt illam Sanctispiritus vocem audi-

Psalm. 31. re possimus: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, qua gradieris. De Spiritusancto accipimus, vt spirituales efficiamur, quia animalis homo non percipit ea quæ

1. Cor. 2. sunt spiritus Dei. De Spiritusancto accipimus, vt sapiamus inter bonum malumque dijdiscernere, iusta diligere,iniusta respuere,vt malitiæ ac superbiæ repugnemus, vt luxuriæ ac diuersis illecebris & fœdis indignisq; cupiditatibus resistamus. De Spiritusancto accipimus vitæ amorem,& gloriæ ardorem, vt succensi diuinitùs erigere à terrenis mẽtem ad superna & diuina valeamus. Hæc ideò visum est ex epistola sancti Pontificis adscribere,vt & dignitas & effectus huius sacramenti iuxta eam doctrinam, quæ fuit ante tot secula,cognosci posset. Cæterùm non esse dissimulandum putauimus, quod vidimus homilias quasdam editas Lutetiæ ante annos sexdecim, in quarum vna,quæ est in die Pentecostes,omnia hæc,quæ Melchiadi Pontifici tribuuntur,ad verbum descripta sunt ab eo loco incipiendo. In diebus illis. &c.

Porro quæ ad chrismatis rationem pertinent, accuratius ea persequitur in tertia sua

Cyrillus. mystagogica Catechesi Cyrillus. Quo etiam in loco non dubitauit ijs verbis vti. ὥσπερ γὰρ ἄρτος τῆς ἐυχαριςίας, μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐκ ἔτι ἄρτος λιτὸς, ἀλλὰ σῶμα χριςοῦ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον τοῦτο μύρον οὐκ ἔτι ψιλὸν, οὐδ᾽ ὡς ἂν εἴποι τις, κοινὸν μετ᾽ ἐπικλήσεως, ἀλλὰ χριςοῦ χάρισμα, καὶ πνεύματος ἁγίου παρουσίας τῆς αὐτοῦ θεότητος ἐνεργητικὸν γινόμενον. Queadmodum panis Eucharistiæ post Sanctispiritus inuocationem, non amplius est panis communis,sed est corpus Christi: sic & sanctum hoc vnguentum non amplius est vnguentum nudum, neq;(si quis ita appellare malit)commune,postquam iam consecratum est: sed est charisma,quod Christi & Spiritussancti,id est,diuinitatis eius præsentiam efficit. Persequitur autem idem Cyrillus diligenter omnes ritus & cæremonias quibus vtimur in baptismo,& hac,& duabus præcedentibus catechesibus.

De Sacramento Eucharistiæ.

CAP. XXXIX.

PEr baptismum exuto veteri homine nouã quandã vitã ingredimur,& Christi militiæ adscribimur. Quò fortius autẽ ac virilius hostiũ impetũ propulsare queam*, in sacramẽto confirmationis chrismate vngimur: in quo nobis datur Spiritussanctus,qui & fiduciã ad pugandũ,& robur præstet ad hostes superãdos. Cæterùm cui non

Eucharistiæ effecta. modò viuendũ, verùmetiam pugnãdum est,is alimonia si destituatur, neque viuere diu, neque vires ad resistendũ habere potest. Quare cum & vita, quam ingressi sumus baptizati,&

ti,&pugna,quam gerimus chriſmatis vnctione confirmati,vtraq; ſit ſpiritualis:pater ille miſericordiarũ,&Deus toti' cõſolationis,vt ne vires noſtræ deficerẽt, de ſpirituali nobis alimonia prouidendum eſſe putauit. Qua in re ſingularem ſuam erga nos charitatem,maioremque,quàm vt vlla vis orationis eam ſatis explicare queat,nobis declarauit. Neque enim vulgari aliquo & vſitato cibi genere,ſed ſui ſanctiſsimi corporis, ſui precioſiſsimi ſanguinis alimento nos reficiendos eſſe putauit:quod angeli videntes tremunt,nec abſq; pauore propter fulgorem,qui inde reſilit,aſpicere poſſunt, eo vt aleremur nos dignos iudicauit: quò ſic in vnam cum illo maſſam reduceremur: vnum Chriſti corpus omnes, vna Chriſti caro effecti. Quis loquetur potentias domini? auditas faciet omnes laudes eius? Quis paſtor vnquàm ſuis mẽbris oues ſuas nutriuit? Quàm multas matres videmus, quæ non ſuis vberibus,quos pepererunt infantes lactauerunt,ſed eos nutricibus alendos dederunt! At non ita dominus noſter Ieſus Chriſtus. Nulla dilectio nõ dicam verbis explicari,ſed neque cogitatione concipi tanta poteſt,quæ ſit cum hac illius dilectione conferenda. Proprio ille corpore ſuo,proprio ſanguine ſuo nos alere,ſibiq́ue coniungere & conglutinare dignatus eſt. Illud ipſum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, illum ipſum ſanguinem, qui fuſus eſt in remiſsionem peccatorum noſtrorum, nobis in cibũ & potum dedit. Ipſum quidem,ſed non eo ipſo modo,quo fuit in cruce. Nam neq; ſub illa ſpecie viſibili,qua pependit in cruce:ſed ipſum quidem inuiſibile ſub viſibilibus panis & vini ſpeciebus: neque quale fuit tum, quum eſſet cruci affixũ, corruptioni & morti obnoxium,ſed prorſus incorruptibile iã & immortale. Chriſtus enim reſurgẽs à mortuis,iam non moritur,mors illi amplius non dominabitur. Illud corpus nobis manducandum dedit,quod per clauſum virginis vterum tranſiuit, quod clauſo tumulo reſurrexit,quòd per clauſas ianuas in eum locum vbi erant Apoſtoli, ingreſſum eſt:corpus ſpirituale,corpus incorruptibile,corpus glorificatum.

Euchariſtia cibus eſt.
Pſal.109.
Matres ne nutricibus proles nutriendas dẽt admonentur.
In Euchariſtia quale corpus Chriſti.
Rom.6.
Ioan.20.

Aliud eſt igitur in hoc ſacramento quod oculis cernitur, aliud quod ſola fide comprehenditur. Et propterea vocatur ſacramentum:ſacræ rei ſignum,& quidem efficax. Sacra res,cuius eſt ſignum hoc ſacramentum,eſt viuum & verum corpus:eſt viuus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti:quod ita per ſpecies iſtas viſibiles panis & vini ſignificatur,vt ſimul ſub illis re ipſa,quamuis inuiſibiliter contineatur. Eſt præterea ſignum inuiſibilis gratiæ,quæ cõfertur dignè accedẽtibus ſub iſtis panis & vini viſibilibus ſpeciebus: qua de re poſteà diſſeremus. Nam illud admonendum prius duximus, eſſe quoddam diſcrimen inter hoc ſacramentum,& alia,quæ & ipſa materiam habent ſenſibilem. Nã Euchariſtia cõtinet in ſe rem ſacram abſolutè, nimirum Chriſtum ipſum, quo nihil magis eſt ſacroſanctum:aqua verò baptiſmi continet rem ſacram, quatenus ad alium illa refertur,& alij communicatur:continet enim virtutem ad abluendum, ad ſanctificandum,ad iuſtificandum. Eadem eſt & chriſmatis,& ſimilium ratio. Quamobrem ſacramentum Euchariſtiæ perficitur in ipſa materiæ conſecratione,alia verò non perficiuntur niſi in applicatione materiæ ad hominem ſanctificãdum. Exempli gratia: Si benedicatur aqua baptiſmi,manet nihilominus aqua: Neque enim fit vlla ipſius tranſmutatio:neq; ſacramẽtum dicitur,niſi cùm homo abluitur. At in hoc ſacramento ſimul vt ad elementum panis & vini,verbum acceſſerit, fit ſacramentum:fit, vt Chryſoſtomus dicit, tranſmutatio, vel vt Theophilactus tranſelementatio, vel vt in magno illo Concilio Lateranenſi, in quo & Conſtantinopolitanus & Hieroſolymitanus Patriarchæ præſentes adfuerunt, definitum eſt,fit tranſubſtantiatio panis & vini in corpus & ſanguinẽ domini noſtri Ieſu Chriſti.

Sacramentum quid.
Inter Euchariſtiam & alia ſacramenta diſcrimen.
Tranſſubſtantiatio.
Tranſelementatio.
Chryſoſt. in Miſſa.
Theoph. in cap.14. Marc.

Quamobrem audiendi non ſunt,qui negãt eſſe Chriſti corpus,niſi cùm ſumitur. Fuit hic error etiam Cyrilli temporibus (cuius etiam Thomas meminit) qui ſcribens ad Caloſirium Epiſcopũ Arſinoitẽ, his verbis vtitur. Libet enim ea Græca adſcribere: *ἀκούω δὲ ὅτι ἐς ἁγιασμὸν ἄπρακτον φασὶν τὴν μυστικὴν εὐλογίαν, εἰ ἀπομείνοι τὰ λείψανα αὐτῆς εἰς ἑτέραν ἡμέραν· μαίνονται δὲ ταῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ ἀλλοιοῦται χριστός, οὐδὲ τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα μεταβληθήσεται, ἀλλ' ἡ τῆς εὐλογίας δύναμις καὶ ἡ ζωοποιὸς χάρις διηνεκής ἐστιν ἐν αὐτῷ*. i. Audio,inquit, quòd dicant, myſticam benedictionem ſi ex ea remanſerint in ſequentem diem reliquiæ, ad ſanctificationem inutilem eſſe: Sed inſaniunt hæc dicentes. Non enim alius eſt Chriſtus,neque ſanctum eius corpus immutabitur, ſed benedictionis virtus & viuifica gratia perpetuò manet in illa. Hæc ille ante mille ducentos annos.

In Euchariſtia Chriſtum non eſſe niſi in vſu tantum dum ſumitur, error eſt qui refellitur.
Thomas parte 3. queſt. 76.

Quæ autem per Deum immortalem hæc eſt audacia atque amentia, Chriſti præſentiã in ſacramento temporibus & momentis circumſcribere velle? denique tanquam finium regundorum ſis arbiter conſtitutus, inter ſacramentum & nõ ſacramentum fines & terminos diſtinguere? Verbi gratia: Si ſumpſerit communicaturus,ſit ita demùm ſacramentum:ne ſit autem,ſi non ſumpſerit. Quid ſi eo animo communicaturus accedat, vt ſtatim ſumat: quoniam verò nõ temerè dictum eſt illud, Multa cadunt inter calicem ſupremaq;

labra,

labra, subito ac repentino casu aliquo ne sumat impediatur, aut animi passus deliquium, aut comitiali morbo correptus, aut quicquid tandem eiusmodi euenerit, quod impedimento sit, quò minùs sumere queat, quid dicent isti finium regundorum arbitri à Satana constituti? Continuòne Christũ à Sacramento discedere, an expectare paulisper dum ad se redeat cõmunicaturus, dum respiret, dum vires colligat ad sumendnm? Quòd si pro sua benignitate Christus expectet aliquátisper, scilicet isti præscribent moræ terminum? vt vnam horam, mediam, aut quartam cõmunicaturum impeditum expectet, duásne expectet. Quis est qui statuere posit, absurdáne magis an impia sint hæc Satanistarum commenta, quæ nõ modò cũ verbo Dei, verũetiam cum ipso cõmuni sensu pugnare videtur?

Ecquam scripturã proferunt isti, qui scripturas erroribus suis libenter obtendunt, ex qua posint ostendere, non esse sub speciebus istis corpus Christi, nisi cũ sumitur sacramẽtum. Dixit Christus, Hoc est corpus meũ. Nunquid addidit quando sumitur? quod certè addidisset ille, qui tantopere fuit salutis nostræ sitiens, nec nos reos idololatriæ fieri passus esset, si extra sumptionem Christum in hoc sacramẽto adoraremus. Indicare videtur

Cap. 37. sermo. catechetici. Gregorius quoque Nisenus, Basilij magni frater, errorem hunc suo tẽpore fuisse, cũ dicit ὁ ἄρτος καθὼς φησὶν ὁ ἀπόστολος, ἁγιάζεται διὰ λόγου θεοῦ καὶ ἐντεύξεως, οὐ διὰ βρώσεως προϊὼν εἰς τὸ σῶμα γίνεσθαι τοῦ λόγου, ἀλλ' εὐθὺς πρὸς τὸ σῶμα. διὰ τοῦ λόγου μεταποιούμενος καθὼς εἴρηται ὑπὸ τοῦ λόγου, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, Panis, vt inquit Apostolus, sanctificatur per verbum Dei & orationem, non per manducationem eò progressus, vt corpus fiat verbi, sed statim in corpus per verbũ trãsmutatus: quemadmodũ dictum est à verbo, quod hoc est corpus meũ.

3. Reg. 18. Posset his rectè dici, quod illi populo dictũ est quondã ab Elia: Vsquequo claudicatis in duas partes? si dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Si Christum Deum agnoscitis, sequimini illũ: credite illi dicenti: Hoc est corpus meum: nõ solùm cùm sumitur, sed statim eriã vt verbo Dei consecratur: cuius verbi Dei, non sumptionis meæ aut alterius virtute, quod erat ante cõsecrationẽ panis, fit corpus Christi. Neq; enim mãducatio mea, sed sermo Christi, panis & vini substantiã euertit in substantiã corporis & sanguinis Christi. Sin autẽ non creditis Christo dicenti, hoc est corpus meũ, quod reuera facitis, cur id obscurè fertis? cur nõ apertè cõfitemini vos Baal sequi, & illius prophetis credere, qui dicunt: hoc non est corpus meũ: non est verũ quod dixit Christus: non est corpus, sed significat corpus: non est corpus, sed est figura corporis Christi. Si sic detecta persona rẽ ageretis, quis non statim agnosceret angelos Satanæ? quis nõ quo summo posset studio ab illis sibi caueret? Sed verũ est quod dicit scriptura: Erat serpẽs callidior cũctis

Gene. 3. In heresicis diaboli astutia ad Eucharistiã sacramentũ abolendum. animantibus: Nulla est astutia, quæ cũ illius astutia posit cõparari. Intelligit ille, qui non aliundè constat nisi ex dolo & fallacijs, si se subitò talẽ exhiberet qualis reuera est, nihil se profecturum. Nã si statim prorumperet per mẽbra sua, & diceret: Nõ est corpus Christi, sicut ipse dixit, sed significatmodò corpus: est figura corporis: quis esset, qui quos tam impiam vocem proferre audiuisset, eos ferendos, ac non auferendos potius, atq; extremis supplicijs afficiendos censeret? Quamobrem pedetentim callidisima bestia in mentes hominum illabendum, ac per gradus quosdã ad extremam hanc impietatem eos adducẽdos esse putauit. Principio verbi Dei speciẽ prætexens (neque enim ad homines decipiendos alia magis apta & expedita via est) de speciebus huius sacramenti disceptationem induxit, vt sic, cuius rei symbolũ est hoc sacramentum, charitatem ex animis hominum tolleret, vnanimitatéque scinderet. Deinde corpus exangue dari nobis ad manducandũ, neq; verum sanguinẽ, sed cruorem dari bibẽdum persuadere conatus est, affirmãdo quòd sub specie panis corpus tantùm sine sanguine, sub specie vini sanguis tantùm sit sine corpore. Hac ille arte cùm effecisset, minus vt iam reuerenter ad hoc sacramentum homines accederent, quod frustra ab eo vita expectetur, in quo vita non est, progressus est vlterius:

Panis & vini in Eucharistia & Christi Corpus verum & sanguinem. Neq; tamẽ statim neganit esse corpus Christi, sed panẽ in sacramento simul esse cũ corpore Christi docuit, iã pridem sopitam Ioan. Vicleffi. & Ioannis Husii hæresim renouans: cùm tamen Christus non dixerit, hic panis est corpus meum, sed, hoc est corpus meum.

Aug. in Psalm. 30. 1. Reg. 21. Explicans Augustinus illã inscriptionem Psalmi: Psalmus Dauid, cùm mutaret vultũ coram Abimelec, & dimisit eum & abijt: ac locũ illum ex libris Regum, secũdum editionem septuaginta, pertractãs, Ferebatur in manibus suis: Hoc verò fratres, inquit, quomodo posit fieri in homine, quis intelligat? quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum portari potest homo, suis manibus nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundum literã non inuenimus, in Christo autẽ inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: Hoc est corpus meum, Ferebat enim illud corpus in manibus suis. Seipsum itaque ferebat Christus in manibus suis, quãdo dixit, hoc est corpus meũ, non panẽ cum corpore, quod nunc per mẽbra sua falsò docet Satanas: Qui posteaquã id persuasit hominibus, manere panem cum

Christi corpore, neq; parum venerationis huic venerabili sacraméto falsa hac doctrina
sua detraxit, serpit bestia lōgius. Neq; tamé adhuc audet profiteri quod sentit, verùm cō
cedit esse ibi corpus Christi, sed nō alio tamé tépore, quàm quo sumitur: qui verò extra
sumptionem adorauerit, eū idololatriæ reum pronunciat. Hoc posito & cōcesso, tollit
sacerdotiū, tollit sacrificium, omné Christi beneficiorum memoriá prorsus obliterare co
natur, atq; omni ratione diligéter cauet, ne qua in Ecclesia Dei summi illius & immensi
beneficij, quo semetipsum Christus dedit redemptioné pro nobis, fiat repræsentatio. His
ex animi sui sentétia confectis, tum demū eò peruenit, quò tendebat initio, vt dicat im-
pius, dicat insipiens in corde suo, nō est Deus. Nō est Deus in hoc sacramento, non est in *Psal. 13. & 52.*
eo corpus Christi, merus est panis pistorius, cui diuinos honores tribuere, est idololatriá
esse. Hoc si callida & truculenta illa bestia statim initio per mébra sua dixisset, nullo ne-
gocio semota quauis cunctatione fuisset obstructum os loquentium iniqua, neque faci-
le quenquam in nassam suam pertraxisset, vt tam impiè voci auscultaret, eique fidem ha-
beret. Verùm, vt dictum est, paulatim irrependum in animos hominum atque ijs gradi-
bus, qui iam enumerati sunt, incedendum esse putauit, quod sciret extremè impiam do-
ctrinam non ita subitò Christiano homini persuaderi posse.

Quamobré quicūq; catholicá & orthodoxam fidē amplectitur, diligenter sibi caueat
ab his serpéris insidijs, qui nunquá calcaneo nostro insidiari cessat. Cauēdi aūt hæc est ra *De Eucharistia*
tio, si omné disputationē fugerit de hoc sacramento, in quo stultá Deus fecit sapientiam *Disputatio fu-*
huius mūndi. Nusquàm enim Dei maior est tentatio, quàm in hoc sacraméto, in quo té *gienda.* *1. Cor. 1.*
tat nos Deus, vtrū credamus illi. Noluit Adam credere Deo, dicenti: In quacūque die co- *Fides probatur*
mederitis ex hoc ligno, morte moriemini: credidit serpenti decipienti, cùm diceret: Ape *in Eucharistia.*
rientur oculi vestri, & eritis sicut Dij. Credidit quod nō videbat: nam in illo fructu li- *Genes. 2.*
gni virtuté tantæ rei effectiuam, quá serpens promisit, oculis nō cernebat. Credidit serpē
ti diabolo, nō credidit creatori suo Deo, quo illius peccato facti sumus omnes rei mortis
æternæ. Sacrilegiū illud per istud eucharistiæ sacramentū emendari Deus voluit, vt sine vl
la dubitatione crederemus filio, dicenti: Accipite & comedite, hoc est corpus meum:
non auté crederemus serpēti decipiéti, hoc nō est corpus Christi, sed figura eius. Sicut ci
bum à Deo vetitū Adam gustando è vita beata excidit, sic nos, quē Christus præcepit ci- *Corpus & san-*
bū manducátes, & verbo eius credentes, ad vitam per illum amissam redire oportet. *guinem Christi*

Quamobrem nō quęrat homo Christianus cū Capharnaitis: Quomodo hic potest no *verè esse in Eu-*
bis carné suam dare ad manducandū, sed captiuet intellectum suum in obsequiū Christi: *charistia.* *Ioan. 6.*
Dicat quicquid velit omnis homo médax, nos credamus ei, qui solus est verax, Deo. Ipse *Psalm. 115.*
dixit & facta sunt. Ipse dixit, hoc est corpus meum: ipse dixit: Panis qué ego dabo, caro *Rom. 3.* *Psalm. 148.*
mea est pro mundi vita. Credamus veritati de veritate sui corporis nos admonenti, nec *Ioan. 6.*
deinceps quæramus, quomodo. Nō est impossibile apud Deum omne verbum. Etiamsi *Luc. 1.*
angelus de cœlo nobis aliud annunciaret, quàm quod Christum Dei filium dicenté au- *Galat. 1.*
dimus, anathema sit, nō ei credamus. Nō potest mentiri veritas. Verbum Domini manet
in æternum: Sensus nostri falli possunt, Christus, qui est veritas, neque falli potest, neque *Esaie. 40.*
fallere. Viderat Petrus Christum in monte transfiguratum, audiuerat vocem de cœlo al-
latam: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene placui, ipsum audite: & tamen habe *Matth. 9.*
mus, inquit, firmiorem propheticum sermonem. Certius illi visum est & firmius, quod à *2. Petri. 1.*
propheta scriptum legerat, quàm vox de cœlo allata, quam auribus audierat. Si propheti
cus sermo tam illi certus visus est, quantò nobis certior videri debet Christi sermo, qui
prophetas inspirauit? Qua de re sic aliquando scripsit Ambrosius. Sermo Christi confi- *Lib. 4. de sacra*
cit hoc sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Domi *mento cap. 4.*
nus, & factum est cœlum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt
maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quàm operatorius sit
sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone domini Iesu, vt inciperent esse, quæ non *Sermo Christi*
erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Cœlum *operatorius est.*
nō erat, mare non erat, terra nō erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse man *Psalm. 148.*
dauit, & creata sunt. Ergo tibi vt respōdeam, non erat corpus Christi ante consecrationé,
sed post consecrationem dico tibi, quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est:
ipse mandauit, & creatum est. Et alio loco: Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi *De ijs, qui ini-*
asseris, quòd Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quátis *tiantur myste-*
igitur vtimur exemplis, vt probemus nō hoc esse quod natura formauit, sed quod bene- *rijs cap. 9.*
dictio cōsecrauit, maioréque vim esse benedictionis, quàm naturæ, quia benedictione *Benedictionis*
etiam natura ipsa mutatur. Virgá tenebat Moyses, proiecit eá, & facta est serpens. Rursus *maior vis quá*
apprehendit caudá serpentis, & in virgæ naturam reuertitur. Vides igitur prophetica gra *naturæ.* *Exod. 4.*
tia bis mutatam esse naturam, & serpētis & virgæ? Ac post multa alia exépla eius generis

ex veteri Testamento producta, subiungit. Quòd si tantù valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret: quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone conficitur.

4. Reg. 1. Quod si tantùm valuit sermo Eliæ, vt ignè de cœlo deponeret: nō valebit Christi sermo, vt species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti. Quia ipse dixit, & facta sunt, ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quàm mutare naturas. Sed quid argumentis vtimur? Suis vtamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterij veritatem. Nūquid naturæ vsus præcessit cùm Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare cōsueuit. Liquet igitur, quòd præter naturæ ordinē virgo generauit, & hoc, quod conficimus corpus, ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse dominus Iesus partus ex virgine. Eusebius quoq; Emissenus, inquit: Sicut quicunque ad fidem veniēs ante verba baptismi adhuc in vinculo est

Panis & vini in Consecratione in Corpus verum Christi & sanguinē trāsubstantiatio. veteris debiti, his verò cōmemoratis, mox exuitur omni fæce peccati: ita quàdo benedicēdæ verbis cœlestis creaturæ sacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione summi numinis consecrentur, substantia illic est vini: post verba autem Christi corpus, & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea, quæ verbo creare potuit, posfit creata conuertere? imò iam minoris videtur esse miraculi, si id, quod ex nihilo agnoscitur condidisse, iam conditum in melius valeat commutare. Require quid ei posfit esse difficile, cui facile fuit visibilia & inuisibilia voluntaris imperio suscitare: cui facilè fuit hominem de limi materia figuratum, imaginem etiam suæ diuinitatis induere: cui promptum est eum rursum reuocare de inferis, restituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cœlū leuare, de homine angelum facere: corpus humanum conforme corpori claritatis suæ reddere, & figmentum suum in Regni sui consortio sublimare, vt qui corpus nostræ fragilitatis assumpserat, nos in corpus suæ immortalitatis assumat. Ad quam gloriosam resurrectionem pijs vos operibus præparare dignetur, qui regnat in secula seculorum, Amen. Hæc Eusebius Emissenus hom. quinta de Paschate.

Cap. 14. Neque dissimilia his apud Ioannem Damascenum in quarto libro de fide orthodoxa reperire licet.

Cyrillus Hierosolymitanus. Cyrillus quoque Hierosolymitanus Græcus (cuius catecheses communicauerat nobiscum, Romæ cùm essemus, Guilhelmus Scirletus Protonotarius Apostolicus, vir pius & doctus, neque mediocri trium linguarum peritia præditus) in quarta sua catechesi, quam de hoc sacramento conscripsit, ijs verbis vtitur: Καὶ αὐτὴ τοῦ μακαρίου Παύλου ἡ διδασκαλία ἱκανὴ καθέστηκεν πληροφορῆσαι ὑμᾶς περὶ τῶν θείων μυστηρίων ὧν καταξιωθέντες, σύσσωμοι καὶ σύναιμοι τοῦ Χριστοῦ γεγόνατε. αὐτὸς γὰρ ἄρτιος ἐβόα, ὅτι ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδετο ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, λαβὼν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε καὶ ἔδωκε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, λέγων. λάβετε φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε λάβετε, πίετε τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, αὐτοῦ οὖν ἀποφηναμένου, καὶ εἰπόντος περὶ τοῦ ἄρτου, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τίς τολμήσει ἀμφιβάλλειν λοιπόν; καὶ αὐτοῦ τοῦτο διαβεβαιωσαμένου, καὶ εἰπόντος, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα, τίς ἐνδοιάσει ποτὲ, λέγων μὴ εἶναι αὐτοῦ αἷμα; τὸ ὕδωρ, ποτὲ εἰς οἶνον μεταβέβληκεν, οἰκεῖον αἵματι ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἀξιόπιστός ἐστιν οἶνον μεταβαλὼν εἰς αἷμα; εἰς γάμον σωματικὸν κληθεὶς, ταύτην ἐθαυματούργησε τὴν παραδοξοποιΐαν, καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ νυμφῶνος, οὐ πολὺ μᾶλλον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος δωρησάμενος ὁμολογηθήσεται, ὥστε μετὰ πάσης πληροφορίας, ὡς σώματος καὶ αἵματος μεταλαμβάνομεν Χριστοῦ, ἐν τύπῳ γὰρ ἄρτου δίδοταί σοι τὸ σῶμα, καὶ ἐν τύπῳ οἴνου, δίδοταί σοι τὸ αἷμα. ἵνα γένῃ μεταλαβὼν σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ, σύσσωμος καὶ σύναιμος αὐτοῦ, οὕτω γὰρ καὶ χριστοφόροι γινόμεθα τοῦ σώματος αὐτοῦ καὶ τοῦ αἵματος, εἰς τὰ ἡμέτερα ἀναδεδεγμένοι μέλη. οὕτω, κατὰ τὸν μακάριον Πέτρον, θείας κοινωνοὶ φύσεως γινόμεθα. ποτὲ Χριστὸς τοῖς ἰουδαίοις διαλεγόμενος ἔλεγεν, ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὴν σάρκα, καὶ πίητέ μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, ἐκεῖνοι μὴ ἀκηκοότες πνευματικῶς τῶν λεγομένων, σκανδαλισθέντες ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω, νομίζοντες, ὅτι ἐπὶ σαρκοφαγίαν αὐτοὺς προτρέπεται. ἦσαν καὶ ἐν παλαιᾷ διαθήκῃ ἄρτοι προθέσεως, ἀλλ' ἐκεῖνοι παλαιᾶς ὄντες διαθήκης, τέλος εἰλήφασιν. ἐν δὲ τῇ καινῇ διαθήκῃ, ἄρτος οὐράνιος. καὶ τὸ ποτήριον σωτήριον, ψυχὴν καὶ σῶμα ἁγιάζοντα. ὥσπερ ὁ ἄρτος σώματι κατάλληλος, οὕτω καὶ ὁ λόγος τῇ ψυχῇ ἁρμόδιος. μὴ πρόσεχε οὖν ὡς ψιλοῖς τῷ ἄρτῳ καὶ τῷ οἴνῳ. σῶμα γὰρ καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, εἰ γὰρ καὶ ἡ αἴσθησίς σοι τοῦτο ὑποβάλλει, ἀλλὰ ἡ πίστις σε βεβαιούτω. μὴ ἀπὸ τῆς γεύσεως κρίνῃς τὸ πρᾶγμα ἀλλὰ ἀπὸ τῆς πίστεως πληροφοροῦ ἀνενδοιάστως, σώματος καὶ αἵματος Χριστοῦ καταξιωθεὶς, καὶ ὑπαγορεύει σοι Δαβὶδ τὴν δύναμιν, λέγων ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν, ἐξεναντίας τῶν θλιβόντων με. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτόν ἐστι. πρὸ τῆς σῆς παρουσίας, τράπεζαν οἱ δαίμονες τοῖς ἀνθρώποις ἡτοίμαζον, ἠλισγημένην καὶ μεμιασμένην καὶ διαβολικῆς πεπληρωμένην δυνάμεως, ἀλλὰ μετὰ τὴν σὴν παρουσίαν ὦ Δέσποτα, ἡτοίμασας ἐνώπιόν μου τράπεζαν. ὅταν

ἄνθρωπος

ἀνθρώπος λέγει θεῷ, ἡτοίμασας ἐνώπιον μου τράπεζαν, τί ἄλλο σημαίνει, ἢ τὴν τράπεζαν, ἣν ὁ θεὸς ἡμῖν ἡτοίμασεν ἐξεναντίας, ἀντὶ τῆς, ἐκ τῆς ἐναντίον ἀντικειμένην τοῖς δαίμοσι, καὶ μάλα εἰκότως. Ἐκείνη μὲν γὰρ κοινωνίαν εἶχε δαιμόνων. αὕτη δὲ κοινωνίαν θεοῦ. ἐλίπανας ἐν ἐλαίῳ τὴν κεφαλήν μου, ἐλίπανέ σου τὴν κεφαλὴν ἐπὶ μετώπου, διὰ τὴν σφραγίδα ἣν ἔχεις τοῦ θεοῦ, ἵνα γένησαι εἰς τύπωμα σφραγίδος ἁγιάσματος θεοῦ. καὶ τὸ ποτήριόν σου μεθύσκον με ὡσεὶ κράτιστον. ὁρᾷς ἐνταῦθα ποτήριον λεγόμενον, ὃ λαβὼν Ἰησοῦς μετὰ χεῖρας, καὶ εὐχαριστήσας, εἶπε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα τὸ ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, διὰ τοῦτο καὶ Σολομὼν ταύτην αἰνιττόμενος τὴν χάριν ἐν τῷ ἐκκλησιαστῇ, λέγει. δεῦρο φάγε ἐν εὐφροσύνῃ τὸν ἄρτον σου τὸν πνευματικὸν δεῦρο καλεῖ, καὶ εἰς τὴν σωτήριον καὶ μακαριοποιὸν κλῆσιν. καὶ πίε τὸν οἶνον σου τὸν πνευματικόν, οἶνος καὶ ἔλαιον ὑπὲρ κεφαλὴν σου ἐκχείσθω. ὁρᾷς αὐτὸν καὶ τὸ μυστικὸν αἰνιττόμενον χρῖσμα. καὶ διαπαντὸς ἔσω σου τὰ ἱμάτια λευκά, ὅτι εὐδόκησε κύριος τὰ ποιήματά σου ἀποδυσάμενος τὰ παλαιὰ ἱμάτια καὶ ἐνδυσάμενος τὰ πνευματικὰ λευκά, χρὴ λευχειμονεῖν διὰ παντός οὐ πάντως τοῦτο λεγομὲν ὅτι σε δεῖ λευκὰ ἱμάτια περιβεβλῆσθαι ἀεί, ἀλλὰ τὰ ὄντως λαμπρὰ καὶ λευκὰ ἀναγκαῖον ἐστὶ περιβεβλῆσθαι. ἵνα λέγῃς κατὰ τὸν μακάριον Ἡσαΐαν, ἀγαλλιάσθω ἡ ψυχή μου ἐπὶ τῷ κυρίῳ, ἐνέδυσε γάρ με ἱμάτιον σωτηρίου, καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέθηκέ με. ταῦτα μαθὼν, καὶ πληροφορηθεὶς, ὡς ὁ φαινόμενος ἄρτος, οὐκ ἄρτος ἐστὶν εἰ καὶ τῇ γεύσει αἰσθητός, ἀλλὰ σῶμα Χριστοῦ. καὶ ὁ φαινόμενος οἶνος, οὐκ οἶνός ἐστιν. εἰ καὶ ἡ γεῦσις τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ αἷμα Χριστοῦ, καὶ ὅτι περὶ τούτου ἔλεγεν ὁ Δαβὶδ, ψάλλων. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει. τοῦ ἱλαρῦναι πρόσωπον ἐν ἐλαίῳ στήριζου. τὴν καρδίαν, μεταλαμβάνων αὐτοῦ ὡς πνευματικοῦ, καὶ ἱλάρυνον τὸ τῆς ψυχῆς σου πρόσωπον, ὃ γένοιτό σοι ἀνακεκαλυμμένον ἔχοντα. ἐν καθαρᾷ συνειδήσει θεᾶσθαι αὐτοῦ τὴν δόξαν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ΑΜΗΝ. Quæ nos ita in Latinam linguam conuerti- *Cyrilli Hierosol. cathechesis quarta.*
mus. Vel ipsa beati Pauli doctrina abundè sufficere videtur, vt certam vobis de diuinis mysterijs fidem faciat, quibus digni redditi, concorpores, ita vt dicam, & consanguinei Christi facti estis. Ipse enim nuper clamauit, quòd in nocte, qua tradebatur Dominus noster Iesus Christus, accipiens panem, & gratias agens fregit & dedit discipulis suis, dicens: Accipite & manducate, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, & gratias agẽs, *1. Corinth. 11.*
dixit: Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Cùm igitur ipse de pane pronunciauerit ac dixerit, hoc est corpus meum, quis audebit deinceps ambigere? Et cùm idem ipse tam *Matth. 26.*
asseueranter dixerit, hic est sanguis meus, quis vnquam dubitauerit, vt dicat non esse eius sanguinem? Aquam olim in vinum conuertit in Cana Galilææ, quod cùm quandam ha- *Ioan. 2.*
beat cum sanguine propinquitatem, facilè in illum transmutatur. Et eum parum dignum existimabimus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutet? Ad eas nuptias, quibus corpora copulantur vocatus, præter opinionem omnium hoc fecit miraculum: Et non multò magis sic eum corpus & sanguinem suum fruenda nobis donasse, persuasum firmiter habebimus, vt ea cum omni certitudine tãquàm corpus ipsius & sanguinem sumamus? Nam in specie panis dat nobis corpus, & in specie vini dat nobis sanguinem: vt cùm sumpseris, gustes corpus & sanguinem Christi, factus eiusdem corporis & sanguinis particeps. Sic enim efficimur Christophori, hoc est, Christum in corporibus nostris ferentes, cùm corpus eius & sanguinem in membra nostra recipimus: sic secundùm diuum Petrum diuinæ naturæ consortes reddimur. Olim cum Iudæis Christus disserens: Nisi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Cùm autem illi, quæ dicta fuerant, non spiritualiter accepissent, offensi abierunt retrò: putabant enim, quòd eos ad manducandas carnes hortaretur. Erant & in veteri testamento panes propositionis, verùm illi cùm fuerint veteris testamenti, finem iam acceperunt. In nouo verò testamento, panis est cœlestis & calix salutaris, quæ & animam & corpus sanctificant: Quemadmodum panis corpori congruit, sic sermo hic animæ competit. Quamobrem, non sic hæc attendas velim, tanquàm sint nudus & simplex panis, nudum & simplex vinum: corpus enim sunt & sanguis Christi. Nam etiamsi sensus illud tibi renunciat, fides tamen te confirmet. Ne iudices rem ex gustu: sed te citra vllam dubitationem fides certum reddat, quod sis dignus factus, qui corporis & sanguinis Christi particeps fieres. Cuius rei quæ sit vis, explicat tibi Dauid, dicens: Parasti in cõspectu meo mensam, aduersus eos, qui tribulant me. Hoc est *Psalm. 22.*
autem quod dicere vult: Ante aduentum tuum mensam dæmones hominibus parauerãt plenam doloris, pollutam, & refertam omni potentia diabolica: sed posteaquàm tu aduenisti ô domine, parasti in conspectu meo mensam. Quando dicit homo, parasti in conspectu meo mensam, quid aliud significat, quàm mysticam illam mẽsam, quam nobis Deus præparauit ex aduerso? hoc est, quæ planè sit aduersa & opposita dæmonibus. Et rectè id quidem: illa enim communionem habebat cum dæmonibus, hæc verò communionem habet cum Deo. Impinguasti in oleo caput meũ. Impinguauit caput tuum in fronte per signaculũ quod habes Dei, vt per illud efficiare vas sanctificatũ Deo. Et calix tuus inebrians

Corpus Christi verum sub pane & sanguinem Christi verum sub specie vini nobis dari, clare exponit.

2. Pet. 1.

Ioan. 6.

Exod. 25.

quàm præclarus est. Vides hic calicem vocari, quem cùm accepisset Iesus in manus suas, & *Matth.26.* gratias egisset, dixit: Hic est sanguis meus, qui pro moltis effundetur in remissionem peccatorum. Propterea Salomon quoque cùm gratiam hanc in Ecclesiaste significare vellet: Vade, inquit, comede in lætitia panem tuum spiritualem, veni ad salutarē, & quæ te beatum reddere posiit vocationem, & bibe vinum tuum spirituale, vinum & oleum super caput tuū effundātur: (Vides quemadmodū alludat ad mysticum chrisma) & omni tēpo re vestiméta tua sint candida, quia Deo placent opera tua. Posteaquā semel exuisti vetera vestiméta, & induisti alba spiritualia, semper te candidis vestitū esse oportet. Non hoc dicimus, vt quoquo modo vestimentis albis induare semper, sed quæ verè nitida sunt & alba, ea te induere oportet: vt cum beato Esaia dicere queas: Exultet anima mea in domino. Hæc cùm didiceris, & cùm certò persuasum tibi fuerit, quod qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi: & quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Et quoniam de hoc dixit Da*Psalm.103.* uid psallens: Et panis cor hominis confirmat, vt exhilaret faciem in oleo, confirma cor tuum, cùm illum sumpseris tanquàm spiritualem cibum, & exhilara animæ tuæ faciem. Vtinam autem hac facie reuelata, cum pura conscientia videre tibi contingat ipsius gloriam, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria in secula seculorum, Amen.

Animaduerte lector diligenter, quòd nō dicit in pane, vel sub pane, vel cū pane, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie panis, dat nobis corpus. Nō dicit in vino vel sub vino, vel cū vino, sed ἐν τύπῳ, hoc est in specie vel sub specie vini, dat nobis sanguinē. Verùm & illud accuratius expende quod dicit. Qui videtur panis, non panis est, quamuis talis gustui videatur, sed corpus Christi. Et quod videtur vinum, non vinum est, quamuis ita gustus censeat, sed sanguis Christi. Quasi diceret: Est quidem ibi species panis & vini, sed res ipsa non est. Manente enim specie, res ipsa, hoc est panis, in substantiam corporis, & vinum in substantiam Christi sanguinis transformatur vel transelementatur.

August. ad Neophytos. Sed & Augustinus in sermone quodam. Hoc accipietis, inquit, in pane, quod pependit in cruce: & hoc accipietis in calice, quod effusum est de Christi latere. Erit enim illi mors & non vita, qui mendacem putauerit vitam. Neque multò secus Ioannes Chry*Hom. de Eucharist. in Encaenijs* sostomus, qui fuit Augustini æqualis. Num vides, inquit, panem? Num vinum? Num sicut reliqui cibi in secessum vadunt? Absit. Ne sic cogites. Quemadmodum enim, si cera igni adhibita illi assimilatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hic pu*Lib.4.cap.14.* ta mysteria consumi corporis substantia. Atque Ioannes Damascenus cum plerisque scripsisset in eandem sententiam, sicut ex Ambrosio citauimus, subiungit postea: Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est *Matth.26.* ipsum corpus domini deificatum: ipso domino dicente: HOC EST MEVM *Ioan.6.* (non figura corporis) sed corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis. Et ante hoc ipsis Iudæis: Quoniam nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam æternam. Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est *In cap.6.Ioan.* potus. Et rursus: Qui manducat me, viuet. Ac Damasceno posterior Theophylactus: Attende, inquit, quod panis, qui à nobis in mysterijs manducatur, non est tantùm figuratio quædam carnis domini, sed ipsa caro domini. Non enim dixit, panis quem ego da*In cap.6.Ioan.* bo, figura est carnis: sed caro mea est. Trāsformatur enim arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem Sanctispiritus, in carnem domini. Qui verò mul*Euseb. Hom. in dominica palmarum.* tò fuit vetustior Eusebius Emissenus verba cœnæ domini exponens. Exponit, inquit, Dominus in hoc loco quod significaret cùm alibi diceret: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Ecce sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Panem & vinum virtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam conuertit. Sicut enim Dominus & viuebat & loquebatur, & tamen à discipulis suis comedebatur & bibebatur, ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & vini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & vinum in eius carnem & sanguinem verterentur, nunquàm ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim ista in illis, comeduntur & bibuntur illa in istis: quod qualiter fiat Ipse solus nouit, qui omnia potest & omnia nouit. Dixit enim tunc per se, dicit & modò per suos ministros. Hoc est corpus meum. Et tanta est eius verbi virtus & efficacia, vt statim fiat quod dictor.

Rupertus. Apoc. vlt. Et hoc aliquot seculis posterior vir doctissimus Rupertus abbas Tuitiēsis, qui vixit ante annos quadringētos. Nōnne hic idē Euāgelista Ioannes dicit in Apocalypsi? Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illū Deus plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ. Nonquid verò minus timenda est hic illa maledictio, vt nō detrahamus vel apponamus quicquam verbis

verbis dicentis,hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur?Hic est sanguis meus?Cũ
enim illó dicente,hoc est corpus meum,nos subauditionem apposuerimus,dicentes figu
ratiuum,vel per similitudinem dictum,cùm,inquam,illo dicente,hoc est corpus,nos di-
xerimus,hoc significat corpus,nònne multum est,quod apponimus , vel parua de muta-
tione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus auctor Deus & homo nunquam *Obiectio.*
est loquutus,nec ascendit vnquàm in cor eius? Nempè cùm obijcit quis, suisque scripri-
tat in schedulis,quòd itidem dixerit eadem veritas : Ego sum vitis , tam audacter quàm *Ioan.15.*
imperitè in argumentum mendosum illud attrahit:cùm statim subsequentia verba dicen
tis,sicut palmes noo potest fructum ferre à semetipso,nisi manserit in vite,sic nec vos,nisi
in me manseritis,manifestè per similitudinem dictum compellant intelligi,præsertim cũ
non signanter dixerit,ego sum hæc vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum , hic *Solutio.*
est sanguis meus, apposita protinus descriptione veræ proprietatis de corpore inquiens,
quod pro vobis tradetur,de sanguine autem,qui pro multis effundetur. Igitur ne veniãt
super nos plagæ oouissimę,neque apponimus,neque diminuimus quicquã diuinæ defi-
nitioni vel descriptioni,quam incarnatum verbum ore proprio deprompsit . Imò quia *1.Ioan.4.*
perfecta charitas foras mittit timorem , non tam plagarum timore, quàm veritaris amo-
re confitemur,quòd panis iste corporeus postquàm signaoerit eũ pater , & vinũ hoc ex-
pressum acinis pręsentibus, mox vt eodẽ signo signatum est per manus Ecclesiæ dicentis,
vt nobis corpus & sanguis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi : vsque in *In Canone Missæ.*
mei memoriam facietis,corpus & sanguis eius,qui huius traditionis auctor est,& hoc sa
crificiũ ipse Christus est:cuius passiõis,vt sacrificium fieret à Deo parte in veritate signa-
tum est.Docet idẽ,tres modos esse essentiæ,qoibus Christi corpus est in Eucharistia,quar *Corpus Christi in Eucharist. quomodo sit et tribus modis in ea esse docetur.*
to autem differre.Est enim nomine,re,atq; effectu. Est oomine, quia summus cœlorum
põtifex,qui cũ sit ipsa veritas,nomina nõ vana rebus imponere solet,adeò fortiter hoc no
men impressit,vt oon solũ diceret,hoc vocetur corpus meum, hic vocetur sanguis meus,
sed hoc est,inquit,corpus meũ:hic est sanguis meus.Est etiã re,quia nimirũ sanctum san-
ctorũ est,quia verè in illa specie,qua traditus & lanceatus est,ipse sanctus sanctorum est.
Est nihilominus effectu,quia quã verè in illa specie,qua pependit in cruce, remissionem
peccatorũ operatus est omnibus,qui illã expectabant ab origine mundi cũ fide,sine lega-
libus fidei sacramẽtis à iusto Abel vsq; ad latronẽ, quem in cruce confitentẽ suscepit,tam
verè in ijsdẽ speciebus panis & vini eandẽ remissionem operatur omnibus, qui sunt in-
gressi,vel ingrediontur ad eam fidẽ,postquàm illa species hinc transiuit,& in cœlum sese
recepit.Quartò idem specie differt,quod & plurimũ prodest: nõ modò ne color & sapor
humani sanguinis horrorem sumentibus illum faciat, sed vt competenti antidoto nimia
parentum nostrorũ curetur credulitas. Crediderunt enim deceptori diabolo in eo,quod
non videbant,videlicet quod illi signo consequendæ diuinitatis effectiua virtus ioesset,
& comedentes mortui sunt.Credamos econtrà fideli saluatori Deo, in eo quod non vi-
demus,scilicet panem & vinum in veram corporis & sanguinis transiuisse substantiam:
vt comedentes atque bibentes viuamus in æternum.

Ac reperiuntur quidem veteres,figuram,signum, similitudinem, exemplar, sacramen- *Eucharist. nũnunquam figura, signum, similitudo, & exemplar dicitur & explicatur.*
tum hoc appellasse: verùm non ita , vt ideò veritatem in eo corporis & sanguinis Christi
negarent.Nam & Paulus qood Christus à morte ad vitam resurrexit, nostri à morte pec
cati,ad vitam gratiæ resuscitationis similitudinem esse vult. Nunquid ideò veram fuisse
mortem,veram Christi resurrectionem negauit? Dicit idem Paulus de Christo, quod sit
in similitudinem hominum factus,num ideò nõ eum verum hominem esse dicimus? Vo
cat idem Christum imaginem inuisibilem Dei,& figuram substãtiæ patris, erit aũt quis- *Rom.6. Coloss.1. Heb.1.*
quã tam excors,vt propterea Christum Deum inuisibilem & eiusdem esse cũ patre sub-
stantiæ negare audeat?Itaque nihil impedit,quò minus idem mysterium & sit veritas,&
figura dicatur.Quemadmodum pluribus id verbis Rabanus in suo libro,quem de sacra-
mento Eucharistiæ inscripsit,ostendere conatur.Profert nunc Augustini verba Petrus Lom *Cap.12.*
bardus,& frater eius Gratianus, & Algerus:corpus Christi & veritas figura est: Veritas,
dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus in verbo ipsius ex panis viniq́ue substan-
tia efficitur.Figura verò,quod exterius sentitur.

Ex qoibus Augustini verbis apertè videre licet id , quod ipsi quoque sensus nobis re-
nunciant,aliud esse quod videtur,aliud quod intelligitur.Neq; enim quæ videtur species
panis & vini,sunt ipsum Christi corpus,quod sub illis realiter contineror, sed rectè dici
possunt figuræ quædam,siue exemplaria Christi corporis . Repræsentant enim nobis il-
lud Christi corpus exangue,quod in cruce pro nobis pependit: simul & sanguinẽ,qui fu
sus est ibidẽ in remissionẽ peccatorum nostrorũ,quòd exãgue corpus,& cruor ab illo se- *In Eucharistia species quid repræsentent.*
paratus,nequaquã sub istis speciebus cõtinetur,sed est ibi verus & integer Christus,cum

carne, sanguine, anima, & diuinitate sua, qualis à Thoma post resurrectionem visus fuit & palpatus. Repræsentant prætereà istæ species mysticum Christi corpus, quæ est colligatio Christianorum ad inuicem, velut membrorum sub vno capite. Vocauit etiam Damascenus hæc mysteria exẽplaria futurorum, verùm quo sensu, ipse interpretatur, dicẽs: Nõ quòd non verè existant corpus & sanguis Christi, sed quòd nunc quidem per ipsa participes reddimur Christi diuinitatis, tunc autem videbimus eum sicuti est, facie ad faciem.

Lib. 4. cap. 14.

Hoc & Cyprianus indicat, dicens: Panem angelorum sub sacramento manducamus in terris, eundem sine sacramento manifestius edemus in cœlis, non ministerio corporali, sed pè repetitis actionibus ad eundem reuertentes, sed consummato sacerdotio nostro, erit & permanebit perpetua & stabilis, implens & reficiens nos sufficientia, qua proferet se palàm, absque vllis integumentis, omnibus conspicabilis, summi præsentia sacerdotis.

In sermo. de cœna domini.

Itaque ante quadringentos etiam annos illa fuerunt Augustini verba catholicis obiecta, quæ ex libro sententiarum Prosperi citant ijdem illi, quorum supra meminimus. Sicut ergo cœlestis panis, qui verè Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cũ re vera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce positum est, vocaturque ipsa carnis immolatio, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non in rei veritate, sed significante mysterio: Sic sacramentum fidei, quo babtisma intelligitur, fides est. Vnde idem beatus Augustinus ad Bonifaciũ: Nõne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento, nõ solùm per omnes Paschæ solẽnitates, sed omni etiam die pro populo immolatur, nec vtique mentitur, qui interrogatus, eum responderit immolari. Si enim Sacramenta quandã similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omninò sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine, pleraq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut enim secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est, sacramentum sanguinis Christi, sanguis christi est, ita sacramentum fidei fides est. Quod ibi dicit Augustinus, secundum quendam modum, nõ excludit præsentiam realẽ corporis Christi, sed singulari modo quodam ibi veritatem adesse declarat. Quem alio quodam loco explicat, id est, non vt videatur, quia non hoc corpus, inquit, quod videtis comesturi estis, sed spirituali modo, nõn sensibus exposito, nec illo manifesto modo, quomodo in cœlo contemplabimur.

Aug. ad Bonifacium.

Sacramentum corporis Christi Corpus Christi est.

Fidei sacramentum fides est.

Sed audiamus, quid ijs olim responderit Algerus. Notandum, inquit, est, immolationẽ, quã non rei veritate dixit fieri, sola similitudine sacramẽti verã immolationẽ Christi repræsentantis mortẽ, passionẽ, crucifixionẽ ipso mysterio significãte debere intelligi: sicq; baptisma quod est sacramentum fidei, non in rei veritate, sed sola similitudine fidẽ dici. Quod verò veram carnẽ Christi suo modo corpus christi dixit vocari, cùm re vera sui ipsius sacramẽtum sit, non ita intelligendum, quasi non verè dicatur corpus christi, sed suo modo, id est, sibi singulariter proprio: quia cũ omne corpus sit visibile atq; palpabile, solum corpus christi post resurrectionem mutata natura non substantia, non est corporale, sed spiritale, inuisibile, vt dictũ est superius. Quòd verò dixit ad Bonifacium, sicut sacramẽtum corporis Christi secundum quendã modum corpus Christi est, ita sacramentum fidei fides est, intelligendum est de forma panis & vini, quæ non verè, sed figuratè & nuncupatiuè dicitur corpus Christi. Quia igitur Augustinus ad comprobandum, quod sacramentum fidei, fides diceretur, duas similitudines dedit, vna actualis sacramenti, immolationis scilicet imaginariæ: altera verò realis, formæ scilicet panis & vini, vt sicut immolatio imaginaria figuratè vocatur mors, crucifixio Christi, & sicut forma panis & vini figuratè vocatur corpus Christi, sic sacramẽtum fidei, scilicet baptisma figuratè vocatur fides: Notandum, quòd in altera harum similitudinum, cælestem panẽ, qui verè Christi caro est, non communi, sed suo & quasi proprio modo corpus Christi vocari dixit: Quia scilicet corpus illud non corporale sed spiritale & diuinum præ omnibus corporibus singulariter vidit: In altera autem sacramentum corporis Christi, id est, formam panis, absolutè secundùm quendã modum corpus Christi dixit, quia communi figura non existentium, quod dicuntur, illud dici corpus Christi notauit. Quod autẽ inuisibile corpus christi sacramentum visibilis corporis christi dixit, intelligibiliter tantùm per exteriorem aliquam actionem, & non sensualiter accipiendum est. Quomodo enim more cæterorum sacramentorum visibilium, id quod videri non potest rei visibilis esse poterit signum, nisi exterioris alicuius actiohis circa se imaginem habuerit? Hæc Algerus.

Algerus Lib. 3. de sacrament. euchar. cap. 18.

Guimundus verò eadem Augustini verba adferens: Hoc, inquit, libera facultate intelligere possumus dictũ esse de manna, vel de pane vel vino Melchisedech, vel de aliquo veterum sacrificiorum, quæ sacramenta corporis & sanguinis Christi fuerũt. Possunt enim quodammodo per figuram corporis & sanguinis christi appellari, sicut petra vocatur Christus.

Guimundus cõtra Berengariũ lib. 2.

Chriſtus.Et ideo non ſatis attendit homo quid apponat.Nam ſi ex abundantia de ſacra
mentis quoque altaris noſtri id velimus accipere,fidelis & ſacilis intelligentia patet. Cũ
enim ſacramenta noſtra ſint ſubſtantiuè corpus illnd quod eſt filij Dei proptium, ſunt
quodammodo per figuram ipſum corpns Chriſti,cuius ſacramenta ſunt, id eſt,Eccleſia.
Quod in expoſitione ſuper Ioannem confirmat Auguſtinus his verbis: Hunc itaque ci-
bum & porum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, qnod eſt Ec-
cleſia.Huius rei ſacramentum,id eſt,vnitatis corporis & ſanguinis Chriſti alicubi quo-
tidie, alicubi certis interuallis dierum in dominica menſa ptæpatatur, & de dominica
menſa ſumitur.Idem in quodam ſermone de ſacramentis.Quia paſſus eſt,inquit,pro no
bis,commendauit nobis in iſto ſacramento ſanguinem ſuum & corpus,quod etiam fe-
cit & nos ipſos:nam & nos ipſius corpus facti ſumus per miſericordiam ipſius,& quod
accepimus nos ſumus.Ecce quomodo cibum & potum altaris, dixit eſſe quodammodo
ſocietatem corporis, quod eſt Eccleſia: Non quod ipſe cibus & potus ſit ipſa ſocietas,
ſed ipſius ſocietatis ſacramentum:Et hoc quod accepimus dixit quodammodo eſſe nos,
qui a noſtri ſacramentum.Ita ergo corpus Chriſti proprium eſt quodammodo per figu-
ram illud corpus Chriſti,cuius eſt ſacramentum,quod eſt Eccleſia:Nec mirum, cùm ipſe
dominus per Prophetam dicit: Indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſponſum de- *Eſai.61.*
coratum corona,& quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis.Se dicit ſponſum, qnia ipſe
ſponſus eſt,ſe dicit ſponſam, quia ipſe eſt quodammodo illud corpus ſuum, quod eſt
Eccleſia,cuius ipſe eſt ſacramentum. Hanc intelligentiam nobis aptiſsimè ſimilitudo ſe-
quuta commendat.Sicut euim dicimus proprium corpus domini, alterius ſui corporis,
quod eſt Eccleſia,ſacramentum,ſic baptiſmum viſibilem,viſibilis alterius inuiſibilis,ſci-
licet baptiſmi cognoſcimus ſacramentum.Eſt namq́ue baptiſmus exterior, aqua viſibi-
lis carnem abluens: eſt baptiſmus interior, fides inuiſibilis animam ſimili modo purifi-
cans,teſte beato Apoſtolo,qui ait:Fide mundans corda eorum.Et iterum:Sic & nos ſal-
uos facit baptiſma,non carnis depoſitio ſordium,ſed conſcientiæ bonæ intetrogatio in *Actor.15.*
Deum.Proinde ſatis conuenienti & ſana fide intelligere poſſumus dixiſſe Auguſtinum, *1.Pet.3.*
ſicut ſacramentum corporis Chriſti, id eſt,ſicut illud proprium filij Dei cotpus, quod
eſt ſacramentum corporis Chriſti,quæ eſt Eccleſia, ſecundùm quendam modum corpus
Chriſti eſt,illud ſcilicet cuius eſt ſacramentum, id eſt Eccleſia:ipſa enim ſponſus:ipſe ſe-
cundùm quendam modum & ſponſa: ita ſacramentum fidei, id eſt, exterior baptiſmus
pro eo quòd fidei ſignum eſt,ſecundum quendam modum fides eſt.

Ex his patrum ſententijs cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quæ fuerit Eccleſiæ catholicæ
per vniuerſum orbem diffnſæ iam inde ab Apoſtolorum temporibus ad hæc vſque no-
ſtra tempora conſtans fides de veritate corporis & ſanguinis Chriſti: Itaque totis mille
& amplius annis inconcuſſa ſtetiſſe videtur Eccleſiæ fides de præſentia Chriſti corporis
& Sanguinis in venerabili Euchariſtiæ Sacramento. Quod etiam confeſſus eſt ipſe Ioan
nes Vicleff, quemadmodum à Thoma Valdenſi citatur. Anſelmus quoque teſtatur his *De Sacram. Corporis Chriſti cap.18.*
verbis.Inter omnes inquiens hæreſium diuerſitates,quæ ſingulę ſuo tempore impugna-
uerunt petram ſuper Petrum ædificatam,& quæ in ſoliditate ſua petmanente petra col- *Cap.18. de ſacram.*
liſæ in illa,vt lutea vaſa,ſunt confractæ:hnius quęſtionis nec mentio ſacta eſt,niſi in Ne-
ſtoriana hæreſi ſola.In qna aſſertores eins,in perſona Chriſti diuina ab humanis penitus
ſeparantes.Mariam Theotocon,id eſt, Dei genitricem penitus negantes,ſed ſolius homi
nis matrem eſſe affirmantes.Cũ requiretetur:Corpus quod de menſa Domini ſumimus,
cuius eſſe profiterentur?hæretica prauitate vel temeritate ad ſuum errotem detorquebãt
verba domini dicentis: Niſi manducaueritis carnem filij hominis.Et ex his verbis aſtue
re conabantur,quod ibi ſumimus carnem eſſe tantum filij hominis,ne ſi illud corpus do
mini eſſe confiterentur,contra ſe loquerentur,conſentientes in Chriſto Deo & homine
eſſe vnitatem perſonę.Hęc Anſelmus. Cæterum ante ſeptingentos plus minus annos du
bitari nonnihil ea de re cœptum eſt.Quam etiam ob cauſam à Carolo Caluo Rege iuſſus *Bertramus.*
presbyter quidam Bertramus librum ſcripſit, in quo quale corpus in Euchatiſtia conti-
netetur,explicare conatus eſt,atque ita pet plexè materiam hanc tractauit,vt quid ſenſe-
rit intelligi vix queat:ac magis in eorum ſententiam propendere,ſit viſus,qui prę́ſentiam
Chriſti corporis in hoc Sacramento negant. Nihil tamen is egit ea de re pertinaciter.
Quin ſuam inſcitiam propemodum confeſſus libellum ſuum his verbis clauſit:ſi hæc mi
nus placuerint,id noſtræ deputetur inſipientiæ,quæ quod optauit, minus efficaciter va-
luit explicare. Pertinacior autem paulò fuit in ea ſententia Ioannes Scotus Monachus *Ioan.Scotus.*
Benedictinus æqualis Bertrami. Cuius librum ea de re ſcriptum nobis videre non con-
tigit.Verùm adeò non fuit hæc illius opinio recepta, vt cùm eam in auditorio publicè
defendete conaretur,gtaphijs diſcipulorum prius excæcatus,deinde confixus iuſtam im

Paschasius de Eucharistia scripsit.

piæ suæ doctrinæ mercedem acceperit. Quoniam autem vixit eodem illo seculo Paschasius, librum & ipse scripsit de corpore & sanguine domini in Sacramento Eucharistiæ, quo quę minus Catholicè dicta fuerant à Bertramo & Scoto confutauit.

Berengarij hæresis vnde.

Et huius autem Scoti libris hæresim suam hausisse Berengarium narrat Lantfrancus, primus vt ille fuisse videatur, qui manifestè Christo aduersari non dubitaret diceri. Hoc est corpus meum, ac figuram significationemq́ue corporis esse affirmaret. Quam etiã ob causam à Leone Nono Pontifice Romæ Concilio congregato, communione sanctæ Ecclesię fuit priuatus. Quoniam autem id absente Berengario factũ erat, & adfuturus propediem sperabatur eodem anno, Vercellẽse Concilium fuit indictum. Ad quod ipse quidem non venit, duo tamen Clerici, qui se legatos eius dixere, præsto fuerunt. Qui cũ defendere Berengarium, & eius errorem toeri vellent, primo statim congressu victi sunt. Itaque post exactã de veritate Christi corporis & sanguinis in Eucharistia disqoisitionẽ, Berengarius perpetuo anathemate, nisi recipisceret, damnatus est. Mortuo verò Leone, cùm nõdum prorsus malum esset sopitum, Victor secundus Papa Cõcilium Turonis cõgregauit, in quo tũ prçsidebat illius nomine Hildebrandus, qui postea Papa factus, Gregorius septimus fuit appellatus. Coram hoc Berengarius panem & vinum in Sacrificio domini nõ vmbraticè, sed verè Christi carnem & sanguinem fieri, dato propria manu Sacramento cõfitmauit. Sed accidit illi, quod est in prouerbio. Canis ad suum vomitũ reuersus est: & sus lota in volutabro cœni. Quapropter mortuo Victore, Nicolaus secundus Romæ Coocilium iterum celebrauit, vbi rationibus apertisimis conuictus Berengarius, coram Pontifice & vniuersa synodo centum tredecim Episcoporum errorem suũ anathematizauit, & confesionem bonam (libet enim Goimundi verbis vti) quam Turonis fecerat, præbito itentidem propriæ manus Sacramento, renouauit illis verbis, quæ in decretotum & sententiatum libris videre licet. Mortuo verò Nicolao, tertium in eũdem errorem recidit. Quamobrem denuo Romam accersitus est, annõ millesimo septuagesimo nono, mensæ Febr. Põtificatus Gregorij septimi anno sexto, vbi cum ipsius caussa toto biduo diligentet examinata fuisset, errorem suum tertio die cõfessus, coram vniuerso Cõcilio, tertiò palinodiam cecinit & abiurata hęresi, veniam nihilominus impetrauit. Nec ex eo tempo te fuisse relapsus legitur. Quin illud potius de eo scribit ęqualis eius Guilhelmus Bibliothecarius Malmesberiensis, quod cum in Epiphaniarum die mortem instare sibi videret, producto gemitu, recordatus quot miseros, quõdam adolescens, primo erroris calore, secta infecetit. Hodie, inquit, in die apparitiõis suæ apparebit mihi Dominus meus Iesus Christus: propter pœnitentiam vt spero, ad gloriam: vel proptet alios, vti timeo, ad pœnam. Sic illę nõ mediocrem dolorem ostendit, quod multos mortalium in hunc tam impium errorem adduxisset.

De Conf. dist. 2. cap. ergo. Berengarius errorem renocauit, & abiurauit & Christi carnem vere et sanguinẽ, in sacrificio domini fieri sacramento confirmauit.

Berengarius tertio hæresin reuocauit.

Berengarius de sua malorũq; seductione dolebat moriturus cont. Berengarium scriptorem.

Oppugnauerunt autẽ Bereogariũ strenuè, Landtfrancus & Anselmus Cantuariensis: Guimũdus Auetsanus: Fulbertus Camotẽsis: Hugo Lingoniẽsis: Adelmanus Brixiensis, Episcopi. Hildebertus Archiepiscopus Turooẽsis, & Algerus Monachus Cloniacẽsis. Primus igitur hæresis buius auctor Berengarius, fuisse videtur, cũ ante illũ nemo tam apertè dogma ecclesiæ de Eucharistia oppugnauerit, quem tamen illius ex animo pœnituisse, non obscuris cõiecturis colligere licet. Itaq; cum, ipso palinodiam canente, fuisset extincta, nõdum anni centum intercesserant, cum per Pettum à Brugis fuit renouata. De quo sctibit Pettus Cluniacensis, quòd zelus fidelium apud sanctum Ægidium, flammas dominicæ crucis ab eo succensas eum cõcremando vltus est: atque ita impius ille de igne ad ignem: de transeunre ad æternum transitum fecit, hęrede nequitię suę relicto quodam Henrico. Vtriusque autem impia dogmata non disimilia his, quæ ounc sparguotur, grauiter admodum, idem Petrus Cluniacensis in eadem illa Epistola cõfutat. Et ab hoc Petro à Brugis atque Henrico videntur originem traxisse Valdenses, qoos etiam Pauperes de Lugduno siuè Picatdos vocant, cum sub illud ipsum tempus hęc secta exorta fuisse credatur. Vixit autem sub idem tempus Petros Abelardos qooque: Cui & ipsi Bernardus impingit, quod de Sacramento altaris parum rectè senserit. Verum & hic suos errores omnes recãtauit, ac pœnitentiã acturus, vltro sibi Cluniacũ elegit, vbi reliquũ vitę suæ tẽpus degeret, ac seculi curis omnib[9] relictis, Deo soli contẽplãdo vacatet, asseuerãte coniuge sua quę & ipsa monasteriũ virginũ ingressa, facta fuit Abbatissa. Ad quam extat Epistola Petri Cluniacẽsis, qua miris laudib[9] Petri huius Abelhardi sanctimoniã extollit.

Epist. 1. Petrus à Brugis.

Henricus.

Valdenses seu Picardi.

In vita Bernardi lib. 3. cap. 5.

Sub idem tempus fuisse nonnulli volunt Almericum quoq; qui docuerit. Non aliter esse Christi corpus in Eucharistia, quam in alio quopiam pane, sed inter errores eius ab Innocentio tertio in Concilio Lateranensi damnatos hic non repetitur.

Lib. 5 epist. 20.

Quod autem in Oriente quoque secta Sacramentariorum aliquando floruerit, non ita facilè reperiri posse putamus. Quamuis in sancta Nicæna Synodo cuiusdam erroris

circa sacramentum Eucharistiæ Iconomachos arguere videtur Epiphanius. *Epipha. act.6.*

Ducentis plus minus post Berengarium annis, historiam quandam scripsit Nicetas, in qua narrat, quod cum dogma de diuinis mysterijs vulgatum fuisset, in contrarias factiones Christianos diuiserit. Palàm igitur, inquit, in foro & in triuijs, ab vnoquoque res veneratione & silentio dignę, in contemptum adducebantur. Nam post Georgium Xiphilinum, qui septem annis Ecclesiam gubernauit, Ioannes Camaterus Patriarchalem sedem suscepit, quem cùm oportuisset, quod Xiphilini tempore dogma pullulare cœperat, radicitùs extirpare, & subijcere quidem anathemati, qui fuit author illius pseudomonachum Siciditam tanquàm hęresiarcham, & noua introducentem dogmata, & alijs ipsius exemplo silentium imponere, vt mysterium rursus esset mysterium: nihil tale fecit. Verùm disserendi quadam arte, & demonstrationibus vsus est, quibus adduci possent ad consentiendum contradicentes: in his, quę humani ingenij captum excederent, nec illius artificij indigerent: quin & catecheticas quasdam orationes composuit, quibus ieiuniorum dies instare nunciaret, vt ad spirituale certamen sese instruerent: ac ex parte dogmatis huius meminit, vnde ortum habuerit, & quæ sibi de illo viderentur. Quæ verò dicerent qui contra sentiunt, silentio pręterijt: puto propterea, quod esset refutationem veritus. Cumque in dogma tractandum incubuisset: ea obijciebat tanquam à contraria sentientibus dicta, quæ neq; norant, neq; cogitarant vnquàm. Nã cùm in quęstionẽ vocaretur, vtrum quod percipitur à nobis sanctum Christi corpus, incorruptibile sit, quale fuit post passionem & resurrectionem, an corruptibile: quale fuit ante passionem, Orthodoxi quidem dicebant incorruptibile, cùm diuinorum mysteriorum perceptio, confessio quædam sit & recordatio, quemadmodum pro nobis mortuus sit & resurrexerit dominus sicut magnus ille Cyrillus in Theologia tradit: & quod si quis particulam acceperit, totum eum Christum acceperit, quem Thomas palpauit: & quod manducat eũ qualis fuit post resurrectionem: vt Ioannes Chrysostomus affirmat ijs verbis. O rem admirandam, qui sedet ad dexteram patris, in manibus nostrum peccatorum Inuenitur. Et iterum. Floruit in lege, adoleuit in Prophetis, maturuit in cruce, manducatur post resurrectionẽ. Et paulò pòst. Nihil aliud id est quod percipitur, quàm illud corpus, quod morte superata, vitæ nostræ fuit exordium. Vt enim modicum fermentum, sicut ait Apostolus, totam massam sibi reddit similem, sic immortale factum dei corpus, cùm in corpore nostro fuerit, totum id in se commutat & transfert. Illa quoque producta fuerunt Ecclesię luminaris Eutichij: Totum igitur sacrosanctum Christi corpus & sanguinem accipit homo, etiamsi particulam aliquam acceperit. Distribuitur enim indiuisibiliter in omnes propter immixtionem. Quemadmodum sigillum vnũ, omnes imagines suas & formas omni materiæ, cui imprimitur, impartit, & nihilominus manet vnum post factam communicationem: non imminutum nec mutatum, propter ea, in quibus expressum est, etiam si numero plura sint. Itidem, quemadmodum vna vox ab vno aliquo prolata, & in aëre diffusa, & in eo qui protulit eam tota manet, & per aërem diffusa tota ad aures omnium perfertur, nemine auditorũ plus aut minus percipiente: verùm tota est indiuisibilis & integra apud omnes, quamuis ij, qui audiunt decem millium numerum superent: cum tamen & ipsa sit corpus. Nihil enim aliud est vox, quàm ictus aër. Nullus itaque dubitet, post mysticum sacrificium & sanctam resurrectionem, incorruptibile & immortale sanctum & viuificum corpus & sanguinem Domini, quod exemplaribus per sacerdotes imprimitur, non minus, quàm prædicta exempla, suas vires integras conseruare, & totum in totis inueniri. Ponit posteà Nicætas diuersam Hęreticorum opinionẽ, quàm adscribere longum esset.

Nicetas. Lib.3. de rebus gestis Alexij Angli.

Corpus Christi totum, quamuis simul multi sumunt, declaratur.

Ex quo colligere licet, quod etiam illo tempore fuerit de hoc sacramẽto nõ leuis disceptatio. Quæ tamen citò fuit sopita. Nondum autem intercesserunt anni ducenti, cùm sicur Berengarius in Gallia, sic extitit in Anglia Ioannes Vicleff. qui cùm de venerabili Eucharistiæ Sacramẽto nõ diuersum à Berengario sentiret, quoniã tamẽ, quã fuisset error illius omnibus detestabilis nõ ignotabat, minimè fuit ausus id præ se ferre, sed sicut narrat de eo Thomas Valdẽsis, qui pluribus voluminibus impios eius errores cõfutauit, se nobiscum esse simulabat, cum non esset: volens videri Catholicus, & æmulus scripturarũ in vultu, plenus Berengarius in fructu: dãnat eum, inquit, in verbis, honorat & salutat in sententijs. Præter hos vix fuit alius quisquam, qui palàm hoc tam impium dogma pertinaciter tueri conaretur. Oriens præsertim, intactus ab hac peste fuisse videtur, cum præter Nestorium, de quo supra meminimus ex Anselmo, nemo secus de Sacramẽto hoc sensisse credatur. Porrò Berengarij sæculo Galliam solam & eam non totam, lues hęc fuit peruagata, nusquã extra fines Galliæ progressa. Similiter & Vicleffi doctrina, trecentis plus minus annis pòst, non ferè spargebatur, nisi in certis quibusdam Angliæ locis.

Cæterum

Cæterum hoc infœlici æuo nostro, posteaquam non infœliciter audacia sua Luthero cessit, & eius verbum apud multos, tanquam Dei verbum adorari cœpit. Andreas Carolstadius, qui Lutheri fidus Achates initio fuerat, suum & ipse nomen ad posteros illustre transmittere cupiens, Berengarij veterem hæresim renouauit, ac primus ætate nostra sectæ Sacramentariæ fuit auctor. Cuius ingenium non dissimile Berengarij fuisse narratur. Nam sicut Berengarius fuisse scribitur stupidus & arrogans, ac leuissimis moribus præditus, non aliter à Melanchtone depingitur Carolstadius. Sic enim de eo loquitur, vbi agit de causa Sacramentaria. Carolstadius primus excitauit hunc tumultum, homo ferus, sine ingenio, sine doctrina, sine sensu communi, quem nullum vnquam humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus, tantum abest, vt in eo manifestatio aliqua Spiritussancti animaduersa sit. Addit autem & hoc alio quodam loco. Quod sicut Lutherus Papæ, sic ille vicissim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione, controuersiam hanc de cœna domini mouerit. Ab his itaque Ducibus Sacramentariorum hæresis est profecta, Berengario & Carolstadio, qui stupidissimi fuisse feruntur. Carolstadium porrò, quandoquidem impunè quiduis audendi cuique licentia fuit permissa, sequuti sunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, per quos tam longè, tamque latè hæresis hæc spurcissima propagata nunc est, vt Lutherana iam extincta propemodum esse videatur. Qua de re gloriantur etiam Sacramentarij, quorum vnus libellum ædidit, cuius hæc est inscriptio. Victoria veritatis & ruina Papatus Saxonici. Constat autem, etiam ipsi Luthero, sectam hanc tantę semper abominationi fuisse, nihil vt sit visus magis execrari. Itaque propagatores illius vocat Sathanę ministros, mēdaces, imò mendacium ipsum. Et monet omnes, vt haud aliter sibi caueant à Zuinglio, quàm à Satanæ veneno. Scribit & hoc in quodam libro suo nunquam se legisse turpiorem hęresim, quæ statim initio tot inter se capita, tot sectas habuerit, etiamsi in principali causa, vtpote in persequendo Christum vnanimes existant. Huius igitur exemplo, qui sunt hodie veri Lutherani, sectā hanc sic execrantur, vt aqua & igni illis interdicāt, nec in suis terris Zuingliano, aut Caluiniano cuiquam receptum impunè dari permittant. Quis autem vnquam futurum initio putasset, qua secta non catholicis magis, quàm ipsis etiam hęreticis tam est detestabilis, eam intra paucos annos tam longè tamque latè propagatam iri? sed verum est, quod scribit ille, quāuis ethnic⁹ ἑνὸς ἀτόπου δοθέντος, τ᾽ ἄλλα συμβαίνεσθαι. Licere sibi voluit Lutherus, in pluribus Ecclesiasticę doctrinę capitibus, Ecclesiæ iudicio, suum iudicium anteponere, veteres ritus & cæremonias abolere, nouos instituere, sacramentorum numerū imminuere, Sacerdotium & sacrificium abrogare, atq; ita Deum in ordinem quodammodo cogere, cui soli propriè debita seruitus est sacrificium. Plus aliquid permitti sibi voluerunt Zuinglius & Caluinus, & quæ duo Lutherus reliqua fecerat Sacramēta, reiecerunt. Quin & Christum ipsum ex Eucharistia sustulerunt, neque mendacij veritatem arguere veriti sunt, de veritate, deque præsentia sui corporis dicentem. Hoc est corpus meum. Quo magis autem blasphemam hanc suam opinionem confirmare queant, negāt Christum in natiuitate sua transiuisse per clausum virginis vterum, negant, cum à mortuis resurgeret, clauso monumento exiuisse, negant à resurrectione per ostia clausa ad discipulos intrasse.

Andr. Carolstadius sacramentariam heresim renouauit.

In epist. ad Fredericum Nicenium.

Sacramentariā heresim Lutherus & Lutherani abominantur.

In epistola ad Albertum Marchionē in Prussia ducem.

In confess. de cœna domini.

Contra Zuinglium, & Caluin. & alios nouos Vicleffistas.

Arist. li. 2. physicorum.

Sacramentariæ heresis propagatio, & blasphemia.

Quorsum autem rem ad extremum euasuram putamus? Quod si non est verum, quod ipsa dixit veritas, accepto pane & vino, Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, iuxta receptum tot seculis in Ecclesia sensum, quid impediet, quo minus eadem hac ratione verum esse negetur, iuxta sensum eiusdem Ecclesiæ tot seculis approbatum, quod veritatis dixit discipulus, Verbum caro factum est? Si nihil, nisi quod rationi consentaneum est, credere nos oportet, certè non minus abhorret à ratione, neq; minus cum ea pugnat, eum, qui natura Deus est, carnem nostram indutum, tot & tantis calamitatibus subiectum, tot probris affectum, tot supplicijs excruciatum, mortem ad extremum, & quidē non magis acerbam, quàm ignominiosam crucis mortem oppetiuisse, quàm quod idem Deus, panem in corpus, & vinū in sanguinem suum conuerterit. An autem desunt hoc infœlici nostro seculo, qui sicut illud, Hoc est corpus meum, sic & hoc negare non dubitent, Verbum caro factum est? Et fertur quidam, cùm opinionem suam cōfirmare conaretur, non esse præsens in Eucharistiæ sacramento Christi corpus: hanc rationem produxisse, quod nullam de virgine carnem Christus vnquam sumpserit, sed haud aliter, atque sol pertransit per aquam, nec humoris ex ea quicquam contrahit, sic illum per vterū virginis transiuisse.

Nic. „ Quis autem pius non obturauerit aures suas ad has tantas blasphemias? Quis cum il-
„ lo sancto viro non exclamauerit, bone Deus, in quæ tempora me seruasti? Sed quod suo
Basilius. „ tempore dixit Basilius, resolutam esse quamuis blasphemam linguam, id hac ætate no-

stra,

ſtra,non minus verè dici poteſt. Nulla eſt enim tanta blaſphemia, quam vel eorum linguæ proferre non audeant,qui dum Eccleſiæ iudicio ſuum iudicium anteponunt, contra ſenſum & conſenſum illius venire nihil dubitant: vel eorum aures ferre non poſſint,qui magiſtros hos ſequuti,ſemel ab Eccleſia Dei voluntarij ſe præciderunt. Huc demum redacta res eſt,poſteaquam ſibi quiſque licere voluit, quamlibet occulta fidei myſteria pertractare,ac ore in cœlum poſito,ſecreta cœleſtia ſic rimari, nihil vt ſuo non tribuat,nihil Eccleſię iudicio non deroget. Non poteſt hac vna re quicquam eſſe pernicioſius. Si quidem homini Chriſtiano credendum eſt. Non diſputandum, non diſcutiendũ,non quærendum,quomodo. Iuſtus ex fide viuit, dicit ſcriptura, non ex argumentis,
Abac.2.
aut rationibus. Cœleſtibus myſterijs fidem adhibendo, fit, vt ad fidei pręmia peruenia-
mus,ſicut ſcriptum eſt: Credite & intelligetis. Fide autem omiſſa in ratione comprehen-
Eſai.7.
dendis ijs,quæ ſenſum omnem & intellectum humanum ſuperant, fruſtra laboramus.
Hoc eſt,quod ſapiens nos admonet: Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus
Eccle.3.
fueris: ſed quæ tibi præcepit Deus,ea cogita ſemper,& in pluribus operibus eius, ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea, quæ ſunt abſcondita, videre oculis tuis.
Scrutator maieſtatis opprimetur à gloria. Præclarè dictum eſt ab Euſebio Emiſ-
De Symbolo.
ſeno. Non cogites nec intra te dicas: quomodo aut quo ordine hoc fieri potuit? Diuina
Hom.1.
opera non diſcutienda ſunt,ſed credenda. Non te confundat,nec trepidum faciat rerum
Opera diuina credenda,ſed non diſcutiẽda.
nouitas. Sed ſufficiat tibi omnipotens auctoritas: Sed ſit pro luce rationis magnipotentiæ conditoris. Non cauſeris, ſi non ſubiaceat ſenſui tuo ordinationum cœleſtium magnitudo: excedit diuini opificij dignitas,humanæ mentis anguſtias. Quid ſibi ſpeciale, quid proprium reſeruaret incomprehenſibilis illa maieſtas, ſi ſemper comprehendere poſsit ſapientia hominum,altitudines cœleſtium ſecretorum? Quiſquis ergo ille es qui obſcurorum profunda,non fide,ſed curioſitate rimaris,hoc potius inſinua cordi tuo, vt diuinas diſpenſationes,quanto difficilius inueſtigare videris, tanto reuerentius admireris. Quid haberent ſuperna pretioſum,ſi noſtræ familiariter ſcientiæ ſubiacerent: Et ideo
Homi. proximè ſequenti.
quanto minus capis operis intellectum,tanto magis diſpenſatoris mirare conſilium. Et iterum: Ne dicas,illud poſsibile eſt,illud fieri non poteſt, quia qui te magna credere iuſſit,omnipotens eſt. Diuinis rebus admiratio adhibenda eſt, non credulitas abneganda. In omnipotentem te credere confirmas,ſed ſi de factis eius dubitas,imbecillitatem omnipotentis accuſas.

Hæc de veritate corporis & ſanguinis Chriſti in ſacramento Euchariſtiæ dicta ſufficiant.
Euch.materia.

De Materia huius Sacramenti.

CAPVT XL.

Materia huius Sacramenti panis eſt,& vinum aqua mixtum. Neque enim aliter illud conficere licet,cum ita ſit inſtitutum à Chriſto, cuius inſtitutionem ab homine violari fas non eſt. Quam etiam ita firmiter obſeruauit ſemper,& obſeruat etiamnum Eccleſia Dei, nunquam vt ab ea ſibi diſcedendum eſſe putauerit. Quamobrem nec licuit per eam aliquando, nec licebit cuiquam aliter aut conſecrare, aut poſt conſecrationem offerre,aut oblatione facta ſumere: nihil vt ſit, quod arguere quiſquam Eccleſiam inſtitutionis Chriſti violatæ iurè poſsit.

Verum hic videre licet miram ſerpentis calliditatem: qui cum intelligat inuictam eſſe
Satanæ fraudes in decipiendis fidelibus.
rem concordiam ſimul iunctam, omnia facit vt illam rumpat, vt vnitatem ſcindat, vt coniunctos diuidat ac ſeparet,quod non aliter ſuis inſidijs eos oportunos fore perſpicit.
Nam caſtrorum hanc aciem ordinatam perrumpere nulla ratione, poteſt: ſed qui deſe-
Cant.6.
ruerint ordines, in his debellandis nihil eſt ei negocij. Huc ergo vt adducat homines, quo ſegregent ſemetipſos,nihil curæ,diligentiæ, ac laboris prætermittit. Quamobrem non ſtatim orditur ab eo,quod ſolum habet maximè propoſitum,vt Chriſtum tollat ex Euchariſtiæ ſacramento, vt corporis eius & ſanguinis veritatem negare doceat: neque enim non intelligit verſipellis iſta beſtia, quod hac ratione facilè deterreret omnes. Quamobrem captat initio beneuolentiam, cum ſit in artis Rethoricæ præceptis diligenter exercitatus: fingit ſe Chriſti cauſam agere, illius iniuriam dolere: queritur huc audacię progreſſos homines,vt illius inſtitutioni derogare, vt contra illam plebi calicem
adimere veriti non ſint: Eſſe diſerta Chriſti verba, Bibite ex hoc omnes: contra hæc ven-
Matt.26.
tum eſſe,cum populo calix eſt ſubtractus. Non eſſe ferendam tyrannidem hanc Pontificum, qui tantùm ſibi licere volunt, vt Chriſti etiam inſtitutionem violent. Vides
Heretici lupi dæmoniaci.
lupum,à quo vt caueremus monuit Chriſtus, veſtimentis ouium indutum? vides Sa-
tanam in angelum lucis transfiguratum? Dolet ſcilicet iniuriam Chriſti, qui ſtudium
2.Cor.11.
ſuum omne in hac vna re conſumit, vt Chriſtum tollat non ex hoc modò ſacramento,ve-

to, verùm ex omni etiam hominum memoria. Quid nos ad hęc? Vellera, quibus obuoluit se lupus, hoc est, è lege Dei prolatam sententiam, libenter amplectimur: grata nobis est lanarum hęc mollities, verùm intereà cauendum nobis est ab aculeis dentium lupi ferocis. Diximus hac de re non pauca, cùm de Ecclesia sermo nobis esset. Quoniam verò temporum horum peruersitas hoc imprimis postulare videtur, inculcandum est etiam diligentius.

Hæretici scripturam & verbum Dei prætexunt suis dogmatibus.
Ioan.10.
2.Cor.3.
Scripturæ non in legendo, sed in intelligendo sunt.
Hilarius in lib. ad Constantiū.

Libet autem hîc adscribere grauissimi doctissimique viri, cui perpetuum fuit cum hęreticis certamen, sententia. Memento, inquit, neminem hæreticorum esse, qui se nunc nō secundùm scripturas prædicare ea, quę blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion, verbum Dei cùm legit, nesciit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cùm loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dum: Quòd ego & pater vnum sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus per insanas fœminas suas Paracletum aliū defendit: hinc & Manichæus & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas sine sensu loquuntur, & fidem sine fide prætendunt. Scripturæ enim non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sunt, sed in charitate. Ex his Hilarij verbis illud discimus, vt non statim quicquid verbum esse Dei prætenditur, id verbum esse Dei credamus. Non enim quod scriptum in libris Canonicis reperitur, sed quod sanè in illis intellectū est, hoc verbum Dei cēsendum est. Diximus de Artio, quòd scripturā protulit, Pater maior est me: Sed quo sensu ille protulit, non erat verbum Dei. Neque verò solus id Artius. Omnes propemodū hæretici scripturarum testimonijs ad errores suos confirmandos vsi sunt. Nulla enim est ad fallendum via facilior quàm si vbi nefarij erroris subinducitur fraudulentia, ibi diuinorū verborū prætēdatur auctoritas. Quomodo solet qui mortiferos herbarū tēperat succos, incōdito, aut in aliquo mellito poculo, nesciētibus propinare, quod gustus mētita suauitate cōponunt virus amaritudinis, obscurant fraude dulcedinis. Prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis, mel est quod ascendit in labia, fel est, quod descendit in viscera: Sic isti sub specioso scripturæ & Euangelij titulo, suum legentibus virus, & fel propinant. Mel est, quod ascendit in labia, scriptum & Euangelij nomen: Fel & virus pestilens est, quod in viscera descendit, scripturę prauus intellectus.

Ioan.14.
Ex Euseb. Emis. hom.3. de Epiph.
Hæretici comparantur pharmacopolis.

Heb.6.

Scripturam proferebat Nouatus. Impossibile est eos, qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritussancti & prolapsi sunt, rursus renouari ad pœnitentiam: Si hoc sensu protulisset, negari vt diceret per hæc verba secundum baptismum, quod, sicut ab Ambrosio, & Augustino animaduersum est, ipsum etiam renouationis verbum satis indicat, quę in baptismi, non in pœnitentiæ Sacramento confertur. Dei verbum erat, neque fas esset cuiquam homini Christiano contradicere. Quoniam verò non secundum baptismum per hęc verba, sed lapsis negari pœnitentiam intelligi voluit, tuum hoc verbum erat o Satana per Nouatum loquentis, non erat Dei verbū. Nunquàm enim, quod dictante scripsit hęc Apostolus, Spiritussanctus, qui summa bonitas est, qui spem in nobis erigit, hoc sensu verba hęc accipi voluit, vt omnē veniæ spem pręcideret, si post baptismum in peccatum prolapsi essemus.

Amb. lib. 2. de pœnitent. ca.2.
Aug. in ep. ad Rom.

Marc. vlt.
Matt. vlt.
Hebr.1.
Baptismus paruulorum.
1.Tim.2.
Heb.2.
Paruuli baptizandi ex scripturæ.
Matt.16.
Matt.18.
Vide loc Clem. Hom.l.6.c.15. Constant. Apostolic.

Profertur & nunc scriptura. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c. Si hoc sensu profertur, vt quicunque rationis compos est, cùm ad baptismum accesserit, fidem adferat, sine qua impossibile est placere Deo, quam nisi attulerit salutem consequuturus non sit, Dei verbum est omni veneratione amplectendum: Sin autem per hæc verba paruulos à baptismi Sacramento velis excludi, quòd ij fidem non habent, quæ est ex auditu, tuum est hoc verbum Sanata, qui saluti mortalium inuides, & quibus potes modis etiam impedire conaris, non est verbū Dei. Nam qui vult omnes homines saluos fieri, qui gustauit mortem pro omnibus, qui sanguinem suum æquè pro paruulis fudit atque pro adultis, nunquàm eos exclusos à regno suo voluit, ad quod extra baptismum aut baptismi votum aditus mortalium patet nulli: cùm præsertim etiam in terris versatus, testatam omnibus voluntatem ea de re suam fecerit, dicens: Sinite paruulos venire ad me. Et nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Quamuis illi suam fidem propriam ad baptismum non afferant, sufficere tamen illis voluit benignus & misericors dominus Ecclesię fidem, in qua, cùm baptizantur (quoniam fidei sacramētum baptismus est) habitum in eo fidei consequuntur, & iam deinceps fideles vocantur & sunt: vt si eo ipso momento, quo baptizati sunt, decesserint, in fide & confessione Christi nominis decessisse credātur. Nam etsi propter defectum rationis actu fidem adhuc exercere non possunt, si tamē vita suppeditauerit, cùm ad vsum rationis peruenerint, exercebunt.

Heb.9.

Profertur ab alijs quoq; scriptura. Non in manu facta sancta Iesus introiuit exēplaria

verorum:

vetorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Neque vt sæpè offerat semetipsum, quemadmodum Pontifex intrat in sancta per singulos annos, in sanguine alieno (alioqui oportebat eum frequenter pati ab origine mundi.) Nunc autem semel in consummatione seculorum ad destitutionem peccati per hostiam suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata. Et iterùm: Hic autem vnam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextra Dei: de cætero expectans, donec ponantur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione cō summauit in sempiternum sanctificatos. Si quæ scripta sunt ab Apostolo sic accipiantur, vt visibiliter & sensibiliter semel tantum Christi corpus in ara crucis oblatum fuisse dicatur, eo genere oblationis, quo inspectante populo vniuerso mortem pro nobis oppetere dignatus est, quodque deinceps eiusdem generis alia oblatio non sit expectanda (nam neque necessaria est, cùm ad redimendum genus humanum vniuersum, ad abluendos omnes à peccatis, ad sanctificandos, ad iustificandos omnes, vna illa hostia abundè suffecerit) Dei verbum est: certum enim est & indubitatum, quòd Christus resurgens à mortuis, iam nō moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. Sed si ita hæc verba interpreteris, vt incruentum illud sacrificiū (sic enim non à Gregorio modò Nazianzeno, verùm & patribus in sacrosancto Cōcilio Ephesino congregatis appellari legimus) in quo memoria fit & repræsentatio sacrificij pro nobis in cruce peracti per Pontificem nostrum dominum Iesum Christum, vt illud in Ecclesia deinceps ampliùs non esse celebrandum existimes: tuum hoc est verbum o Satana, qui per impium Caluinum, & eiusdem farinæ non paucos alios id populo persuadere conaris: non est Dei verbum. Nunquàm enim Spiritussanctus, quo suggerente Paulus hęc scripsit, sic ea verba intelligi voluit. Cuius rei, ne cæteros cōmemorem, vel solus Ioannes Chrysostomus, Pauli germanus interpres, locuples testis esse potest: qui scribens in illud caput ad Hebræos: Quid ergo nos, inquit? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius: Et vna hæc est hostia, nō multæ. Quomodo vna est & nō multæ? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorū: hoc aūt sacrificiū, exemplar est illius: id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper eundem ipsum. Proindè vnum est hoc sacrificium, hac ratione. Alioquin quoniam in multis locis offertur, multi Christi sunt? Nequaquam: sed vnus vbiq; Christus, & hic plenus existēs, & illic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui vbique offertur, vnum corpus est, & non multa corpora: ita etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc oblata quidem consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemorationem quidem fit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut Pontifex, sed id ipsum semper facimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.

Heb. 10. — *Sacrificiū missæ à Paulo non tolli tur.* — *Rom. 6.* — *In libris carmi num.* — *Hom. 17.* — *Sacrificiū Christi & nostrum idem & vnum vbique offertur.* — *Luc. 22.* — *1. Corint. 11.*

Quid dici potuit clarius ad quotidiani sacrificij nostri rationem explicandam? & ad Pauli vel Spiritussancti potiùs per Paulum loquentis sententiam explanandā? Primùm discrimen ostendit inter se sacrificium quod offertur à nobis in altari quotidie, & quod in cruce semel est oblatum à Christo, nunquàm ad eundem modum ampliùs offerendum: quod illud in mortem oblatum sit, hoc fiat in mortis recordationem. Deindè eandem hanc & illam hostiam esse demonstrat: idem enim verum & viuum corpus immolatur in altari, quod semel in ara crucis fuit immolatum, quamuis immolationis eadem ratio nō est. Propterea sacrificium hoc vocat exemplar illius, quod in cruce peractum est. Ibi enim verè oblatus, verè passus, verè mortuus est Christus: hic eorum, quæ ibi acta sunt, fit repræsentatio. Docet ad extremum, quicquid eius facit Ecclesia, eam ex Christi præcepto facere, qui, quod ipse corpus suum in mortem semel obtulit, à nobis in suę mortis recordationē iugiter offerri iusserit. Verùm hac de re paulò pòst pluribus disseremus, nam nunc ideò tantùm ista commemorare visum est, planum vt omnibus faceremus, non esse statim tanquàm Dei verbum accipiendum, quicquid è scripturis in prauum aliquem sensum detortis, profertur.

Sacrificij Christi in cruce oblati à Missæ sacrificio discrimen.

Scriptura fuit ea quoque, quam contra Christum ipsum tentans eum Satanas adduxit: Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. In manibus portabunt te, ne fortè offendas ad lapidē pedē tuum. Sed quo ipse sensu produxit, non Dei, sed ipsius fuit Satanæ verbum, qui si se transfigurat in angelum lucis, non est magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ: Non est magnum si fuerunt semper & sunt etiā nunc pseudoapostoli & operarij subdoli, transfigurātes se in Apostolos Christi. Etiam ante natū Christum nō nisi sub verbi Dei prætextu Satanas per

Psal. 90. & Matth. 4. — *2. Cor. 11.* — *Satanas per pseudoapostolos olim populū seducebat.* — *Hier. 23. 24. 27. & 29.*

pseudoprophetas populum seducebat. Quoties enim id apud Prophetas legimus de illis dictum: quòd currebant, cum eos non misisset dominus: quòd subindè vociferabantur, verbum domini: os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: cum tamen hæc dominus loquutus non esset, quæ ipsi dicerent. Iam qui Galatis aliud annunciabant, quàm quod à Paulo acceperant, sub Euangelij titulo doctrinam suam populo venditabat. Sic enim ad eos Paulus loquitur: Miror quòd sic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Euangelium: quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Christi. Quem locum enarrans Ioannes Chrysostomus: Huiusmodi, inquit, diaboli fraus est, haud quaquam nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim si dixissent Desciscite à Christo Galatæ, vitassent eos velut impostores & corruptores: Nunc verò, sinentes eos in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen impunè, summaque audacia perfodiebat domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina cælantibus parietū perfossores. Quoniam igitur illi suam imposturam appellabant Euangelium, ipse etiam aduersus nomen repugnat, &c. Quid? an tibi non videtur his verbis eos graphicè depingere, qui Euangelium, qui Dei verbum nostro seculo sic sibi solis arrogauerunt, vt eius possessione Christianos omnes excluderent? adeò, vt nisi Lutheri quis amplectatur imposturam (hanc enim bona pars eorum, qui discesserunt ab Ecclesia, vocat Euangeliū) Christianum censeri nolint, quamlibet is Christi se doctrinam & eius Apostolorum sequi profiteatur, & præ se ferat. Quibus nos rectè cū Paulo dicere possumus: An à vobis Dei verbum processit, aut in vos solos peruenit?

Galat. 1.

1. Cor. 14. & 11.

Laicis sub vnane, an sub vtraque specie communicandum.

Sed expendamus nunc & hanc scripturam, cuius gratia iam alias aliquot excussimus. Scriptum esse aiunt: Bibite ex hoc omnes.

Bibite ex hoc omnes quid sit. Matt. 26.

De fide li. 2. c. 1.

In scriptura exponenda considerandæ circumstantiæ.

Quibus autem verbis rectius istis respondebimus, quam quibus non dissimili Arrianorum insaniæ respondit olim Ambrosius. Scriptum est, inquiunt: Nemo bonus nisi vnus Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorem non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus sine crimine. Dictum Domini Saluatoris agnosco, sed consideremus quando dicat, cui dicat, qua circumspectione dicat.

Hûc si sensum esse vis, vt quibus hoc dictū est, nō licere putes sacerdotibus aut cōficere aut offerre, aut oblatiōe facta Christi corpus & sanguinē sumere, nisi sub vtraq; specie, Dei verbum est: quod obuijs, quod aiunt, vlnis reuerenter amplectimur. Sic enim Christus instituit, sic vna, sancta, catholica, Apostolica semper obseruauit Ecclesia, neq; faciet vnquàm, vt illud Christi mutet institutum. Sin autē illud ex his verbis colligere conaris, quod eis tanquàm Christi præcepto cuncti compellantur ad vtriusque speciei cōmunionem, quod aliter saluo esse nemini liceat, tuum est hoc verbum ô Satana, qui per hanc viam & opinionum, & animorum in Ecclesia Dei dissidiū excitare conaris: non est verbum Dei. Legantur, quæ præcedunt verba: totus ille locus accuratiùs expendatur, cuiuis erit perspicuum, cùm in domo, vt Pascha cum discipulis suis Christus manducauit, quā fuisse, Mariæ donum, quæ fuit Marci mater, scribit Alexander monachus in laudatione, quam edidit in Apostolum Barnabam, vt habetur in septimo tomo vitarum Lipomani: alij quoque nonnulli fuerint, neminem tamen in illa cœna præsentem adfuisse præter duodecim Apostolos. Quod etiam à Symeone Metaphraste memoriæ traditum accepimus, qui scribit, quod cùm traderet mysteria dominus, discipulos quidem vna habuit accumbentes, matrem autem iussit curam gerere mulierum, quæ ministrabant. In oratione de vita & dormitione sanctissimæ Deiparæ, quæ habetur inter tomos vitarum, quas in vnum collegit Aloysius Lypomanus Episcopus Veronensis, tomo 6. Clarius autem id à Clemente demonstratur libro vltimo Constit. Apostolicarum, & à Iustino in Apologetico. Itaque solis Apostolis accumbentibus hæc verba dicta esse videntur. Dicit Matthæus: Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis. Dicit Marcus: Vespere autem facto, venit cum duodecim. Dicit Lucas: Et cùm facta esset hora, discubuit: & duodecim Apostoli cum eo. Putásne temere factum esse, quòd numerus iste duodecim ita diligenter ab omnibus Euangelistis expressus est? Præuidebant illi Spiritusancto pleni, futuros nouissimis temporibus, qui ex verbis ipsorum, tanquàm à Christo præceptum esse defenderent, quod ab ipso præceptum est nunquàm: atque ideò in exprimendo numero tam cauti fuerunt & diligentes, ad solos vt duodecim Apostolos, quos etiam tum sacerdotes instituit Christus, verba hęc pertinere demonstrarent: vt illi necessariò sumerent sacris operantes: cęteri verò, quin & illi ipsi extra sacrificium, Eucharistiam sub vtraque specie sumendi, nulla essent necessitate adstricti.

Cœna domini in domo Mariæ matris Marci, solis Apostolis præsentibus.

Cap. vlt.

Matt. 26. Marc. 14. Luc. 22.

In Cœna Apostolos sacerdotes instituit.

Quamobrem nihil adferunt isti ad institutum suum probandum, ex eo loco, vbi cœna domini describitur. Nam quod præceperat Christus, id ab Apostolis factum est, attestante Marco, quòd biberunt ex eo omnes, & fit etiam nunc ab ijs, qui sacris operantur. Intellexerunt hoc, qui ante centum annos vetustum Ecclesiæ morem, quo sub altera tantùm specie communicatur, mutantes priuata sua auctoritate sibi calicem vsurparant, ex his verbis, Bibite ex hoc omnes, errorem suum confirmari non posse: quamobrem ad adstruendum illum, verba potius Christi, quæ sunt apud Ioannem, producenda putauerunt: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis: Quæ tamen verba, qui triginta his annis prodierunt, de spirituali non de sacramentali manducatione intelligi volunt: Quæ etiam si de sacramentali manducatione accipiantur (sicùt accipi rectè possunt de vtraque) tamen in toto illo capite, neque calicis, neque vini fit vlla mentio, magis vt ad receptum Ecclesiæ morem, quàm ad istorũ errorem probandum, facere videantur. Quamobrem non modò præceptum vbi dari iusserit, sed nec exemplum vbi dederit sub vtraque specie Christus alijs, quã Apostolis quisquam in scripturis repetiet, cùm ostendi contrà posit à nobis, qui non erant ex Apostolorum numero, duobus illis in Emaus euntibus, hoc sacramentum sub altera tãtùm specie datum esse. Nam quem illis fregerat panem Christus, non simplicem panem, sed sacramentum fuisse corporis & sanguinis Christi testantur vno ore Chrysostomus, Augustinus, Beda, Theophilactus. Quin & Hierosolymis vnius tantum speciei communionem in vsu fuisse, ex his, quæ de fractione panis in actis Apostolorum scripsit Lucas, discimus. Totum præterea Ioannis caput sextum, sicut paulò antè commemorauimus, nullam neque calicis, neque vini facit mentionem, nec obscurè indicat, sufficere solam speciem panis, cùm dicit: Qui manducat hunc panem, viuet in æternum. Quod si spectes figuras, qui bus hoc sacramentum in lege fuit præsignatum, agnum illum Paschalem, & manna quod de cœlo Iudæis fuit suppeditatum, figuram illius gessisse repeties: De ijs comedebant omnes, de liquore verbum nullum. Quin illud in Leuitico potius legitur, quæ libamina iuxta ritum illius temporis oblata, consistebant in liquidis, in vsum sacerdotum omninò cessisse, neque sibi portionem eorum aliquam offerentes laicos vsurpasse: vt hæc quoque figura ad eum, quem retinet Ecclesia catholica, morem confirmandum pertinere videatur. Ad quem abrogandum non modò nihil profertur è scripturis, verùmetiam ex ijs sanè intellectis cuiuis perspicuum esse potest, vtramque speciem ab ijs tantum, qui sacris operantur, alteram extra sacrificium ab omnibus rectè sumi.

Ioan. 6. — Communio sub vna specie. — Luc. 24. — Chrys. homi. 17 in Matthæum. Aug. li. 3. de cõsensu Euangelistarum cap. 25. Beda in Luc. lib. 6. Theophil. in Lucam. — Actor. 2. Exod. 12. Exod. 16. Leuit. 46. & 16. — Communio sub vtraq; specie Laicis neq; præcepta, neq; necessaria.

Quid ergò quiritaris o Satana præceptum Christi violari, quod hac quidem de re nullum esse constat? Quid si ille ipse, quo tu quasi flabello quodam vsus es ad istos in Ecclesia Dei ventos & tempestates excitandas, cujus opera tam multos à Christo, & à corpore eius Ecclesia segregasti, testimonium contra te feret, nihil esse de vtraque specie sumenda à Christo præceptum? Lege quæ scripserit ad Boëmos nondum in reprobum sensum datus: hæc illius verba reperies. Quoniam pulchrum quidem esset vtraque specie Eucharistiæ vti, & Christus hac in re nihil tanquàm necessarium præcepit, præstaret pacem & vnitatem, quam vbique Christus præcepit, sectari, quàm de speciebus sacramenti contendere: Lege quæ scripsit idem in Eucharistiæ declaratione. Non dixi, inquit, neque consului, neque est intentio mea, vt vnus, aut aliquot Episcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque speciem porrigere, nisi ita constitueretur & mandaretur in Concilio generali. Sic ille non prorsus adhuc odio erga catholicam Ecclesiam excæcatus. Sed & postquàm argumenta illi per te Satana suppeditata sunt, quibus sacrosanctum Missæ sacrificiũ euertere, atque ita redemptionis nostræ per Christum in cruce factæ memoriam omnem abolere penitus conaretur, scripsit his verbis in libro, qui de formula Missæ inscribitur: Si quo casu Cõcilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri: imò tum primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquàm vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Hæc iuratus ille tuus, œstro tuo percitus: in cuius scriptis, vt facilè mendacem agnoscere liceat, vix vlla pagina reperitur, in qua secum ipse non pugnet.

Luth. ad Boëmos.

Cum itaque scripturæ, pro recepto magis Ecclesiæ more, quàm contra illum facere videantur, caussæ nihil est, quamobrem tanta contentione calix nunc exigatur. Sed fuit, aiunt, eius vsus in primitiua Ecclesia. Fuit, sed non in vniuersa. Didit vtramque speciem Corinthijs Paulus: dedit alteram tantum Hierosolymitanis Iacobus. Quà de re nullum extabat Christi præceptum, abundabat vnusquisque in sensu suo. Etiam infantulis mox vt lauacro regenerationis sanctificati sunt, Eucharistia dabatur in Ecclesia primitiua, sicut ex Dionysio Areopagita, Cypriano, Augustino, Innocentio, & Sozimo Põtificibus abundè liquet. Neque id sine obtentu verbi Dei fiebat. Nã siue illud proferas: Bi

Communicandi mos vetus. — Infantibus data olim Eucharistia. — Dion. eccl. hierar. cap. 7. Cyp. tract. de lapsis. Aug. epist. 107

Et de peccat. merit. & remiss. li. 1. ca. 20. Et cont. Iulia. li. 3. cap. 11. Et cont. Pelagianos, Hipognosticon. lib. 5. Innoc. epi. 26.

bite ex hoc omnes, si ad alios etiam, quàm ad quos dictum est Apostolos, referendū existimas: siue illud, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius non habebitis vitam in vobis, vtrunque æquè ad paruulos atque ad adultos pertinere videtur. Nam qui dicit omnes, neminem excludit: exclusi sunt nihilominus infantes ab vtriusque specie, vel potius ab ipsius corporis & sanguinis Christi sacramentali participatione, neque tamen quisquam est ex nouatoribus istis, qui propterea cœlū terræ miscendum putet.

Quid autem causæ est, quamobrem, qua auctoritate fecit Ecclesia, vt ab omni sacramentali Christi corporis manducatione paruulos excluderet, eadem auctoritate non liceat illi iustis & grauibus ex causis, non ab ipsius Christi corporis & sanguinis, sed à specie tantum alterius vsu, eos, qui sacris non operantur, arcere, cùm sub vna æquè sit integer Christus, atque sub vtraque? neque sit in specie salus, sed in eo, qui sub specie continetur, domino nostro Iesu Christo, extra cuius nomen aliud non est, in quo nos fieri saluos oporteat, neque vel de altera, vel de vtraque specie extra sacrificium sumenda, Christi præceptum extet vllum, verùm Ecclesiæ potestas concessa sit, quod ratio temporis postularet, ea de re statuendi. Quanquàm & eius rei licet exempla proferre, vbi cùm ratio postulabat, non modò ventum est sine peccato contra Dei præceptum, verùmetiam illud ipsum sine expresso Dei mandato est abrogatum. Circuncisio & sabbatum, quin à Deo præcepta sint, inficias ire potest nemo: & tamen etiam sub lege & circuncisio in deserto, & sabbati sanctificatio bello ingruente sine peccato fuit à Machabæis intermissa: Quin etiam vtrunque posteaquàm Christus morte sua, quod illa figurabat, impleuerat, ab ecclesiæ consuetudine remotom & prorsus fuit abrogatum. Non quòd vtrumq; obseruare malum esset, sed quòd solicita de salote nostra mater Ecclesia, nihil nobis cum Iudæis esse commune voluit. Sed ad nostra sacramenta veniamus. Nonne Christus formā baptizandi præscripsit? In nomine patris, & filij, & spiritussancti. Formam tamen hanc Apostolos non obseruasse legimus, quos in solius Iesu nomine baptizasse scribit Lucas, neque tamen vociferabatur quispiam Christi institutionem violari, contraque præceptum eius veniri. Quod apertius certè est de hoc sacramento quàm de Euchatistia sub vtraque sumenda specie. Postulabat hoc illorum temporum ratio, vt Iesu nomen & eius virtus quàm maximè inculcaretur fidelium mentibus: tum & illud intelligebatur, quòd solius huius nominis appellatio, totius esset deitatis confessio, sicut à Basilio scriptum, & ab Ambrosio legimus repetitum. Quare non hoc ipsum cogitatur in alterius speciei ademptione? quandoquidem vnius sumptio, totius est Christi communicatio. Factum est tamen posteà, vt quam Christus præscripsit formam, ad eam Ecclesiam redeundum esse putaret. Deinde verò, Nonne præceptum à Christo videtur, prius vt doceantur, qui baptizandi sunt? Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos. Et alio loco: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Velle videtur, vt fides, quæ ex auditu est, baptismum præcedat. His scripturæ locis vrgent maximè Anabaptistę, clamant & ipsi, violari præceptum Christi baptizandis paruulis, qui doceri non possunt: Et tamen ab iis, qui malunt Euangelici quàm Christiani vocari, quòd cuiusuis potiùs, quàm Christi Euangelium amplectuntur, illi ipsi Anabaptistæ pro hæreticis habentur. Neque videtur eis (& quidem rectè, nam hac in parte cum Ecclesia sentiunt) quicquam fieri contra Christi præceptum baptizandis paruulis, cùm ad solos adultos hæc verba pertineant. Iam verò quid est baptizare? Nonne immergere, & in aquam deprimere? Quem immergendi ritum religiosè tenuit, & ad posteros etiam transmisit Ecclesia primitiua, neque tamen continuauit posteritas. Quanta autem religione mos hic in Ecclesia primitiua fuerit obseruatus, vel ex eo colligi potest, quòd cum clinici, hoc est, in lecto propter ægritudinem decumbentes, aspergi siue perfundi cœpissent, dubitatum est de perfusione illa, quę nunc etiam in vsu est, vtrum pro baptizatis habendi essent, qui perfusi tantùm siue aspersi fuissent. Quam dubitationem discutiens Cyprianus nihil referre scripsit, perfunderenturne, an mergerentur: quòd in Sacramentis salutaribus necessitate cogente, & Deo suam indulgentiam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Non putauit ille diuinam benignitatem externis rebus alligatam esse, sed fide potius excipi cœlestem muni ficentiam. Ecce in vno baptismi sacramento quàm multa mutata sunt, non dicam contra præceptum Christi, sed quod negari certè non potest, contra scripturæ verba: nullos tamen ea res in Ecclesia Dei motus peperit, neque est aliquis, qui tria verba cum quoquā hoc nomine commutanda esse putet.

Actor. 4.

Præcepta Dei mutata. Gen. 17. Exod. 20. Iosue. 1. 1. Mach. 2.

Matth. vlt.

Actor. 2.

Christi nomen. Basil. ad Amphilochiū c. 12. Ambr. li. 1. de spiritusan. c. 3.

Baptizare quid sit.

Aspersio clinicorum efficax.

Lib. 4. epi. 7.

Quæ, malùm, est hæc amentia? quod de speciebus, ex quibus non est salus, tanta est altercatio, cùm tamen neque recens, neque perpetuum sit hoc Ecclesiæ de vtraque specie sumenda interdictum? Non desunt etiam ex eorū numero qui segregauerunt semet-

ipsos,

ipsos, qui ante mille & centum annos in Ephesino Concilio, quod est vnum ex quatuor illis, quæ tanquam quatuor Euangelia à Christianis omnibus recipiuntur, fuisse scribũt decretum, vt sub specie panis tantum à laicis Eucharistia sumeretur. Inde traxisse putatur à nonnullis nomen, laica cõmunio, cuius in Sardicensis, & in Agarhensis Concilij decretis fit mentio. Decretum autem illud fuisse creditur propter abolendam hæresim Nestorij, qui sub specie panis carnem sine sanguine, hoc est cadauer: sub specie vini sanguinem absque carne, hoc est cruorem, contineri blasphemabat. Hic error durat etiam nũc. Scimus enim vtriusque speciei vsum permissum fuisse alicubi quibusdam, cætera catholicis, hac verò solà in re ab Ecclesia segregatis, modò confiterentur, sub specie panis corpus & sanguinem, sub specie vini sanguinem & corpus contineri. Quorum sacerdotes cùm deliberandi spacium sibi dari petiuissent, postridiè in templis populum è superiore loco admonuerunt: dixisse Christum, accepto pane, hoc est corpus meum non addidisse & sanguis: accepto verò calice, hic est sanguis meus, non addidisse & corpus: hominem verò velle, vt dicatur, hoc est corpus & sanguis: hic est sanguis & corpus. Quæsiuerunt deinde, vtri magis credendum sit, Christo ne Deo, Deique filio, an homini? magnosque motus excitarunt, atque irritos Pontificis conatus in reducendis illis ad vnitatem Ecclesiæ fecerunt. Non videtur autem hic error esse dissimilis errori Lucianistarum, simul & Apollinaristarum, sicut legitur apud Augustinum. Qui cùm legerent, verbum caro factum est, negabant animam in Christo fuisse, quod nudè scriptum esset, verbum caro, non autem, caro & anima factum est. Quos reprehendens Epiphanius: Ecce, inquit, dicit scriptura, Formauit Deus hominem: & non dixit, fecit ipsi epar, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut neruos, aut alia quę sunt in corpore. Per hoc intelligimus, vnum quid esse ex toto fabrefactum hominem ipsum, eò quòd non particularim compositionem totius animalis scriptura explicat.

Vrbanus Regium in prioribus locis communibus.

Communio laica sub panis specie tantum in Ephesino Concil. decreta.

Aug. de anima & eius orig. li. 1. cap 18.

Epiph. in Ancoras.

Quæ fuerit igitur causa secundùm quosdam interdicendi speciei alterius vsum, iam diximus. Porrò sublata causa, non multo pòst cessauit hoc interdictum, & vtraque species vsurpari rursus cœpit. Qua tamen in re non idem apud omnes mos obseruabatur, quòd apud alios vtriusque, apud alios alterius tantùm speciei fuit vsus, donec ad Gregorij tertij Pontificis Romani tempora ventum est: Quo ad Ecclesiæ gubernacula sedente, Germania Christi recepit Euangelium: ac ducentis pòst annis Polonia, & succedente tempore nonnullæ septentrionales aliæ nationes, apud quas vini vsus prorsus fuit incognitus. Nam & in Germania non multò amplius quam trecenti anni intercesserunt, cùm excoli vineæ cœptæ sunt, quæ tamen & ipsa non vbique vini ferax est. Apud nos verò nunc quidem frequentior, parentum verò nostrorum & auorum memoria, rarus & perexiguus vini fuit vsus, ac minor etiam, quo tempore primum nostris maioribus Euangelij lumẽ affulsit. Hoc itaque Gregorio tertio Ecclesiæ vniuersali præsidente ante octingentos plus minus annos tacito quodam populorum omnium consensu vtriusque speciei communio videtur abrogata. Nam qui vino abundabant, cùm alios nuper ad Christi fidem cõuersos propter vini penuriam vtraque specie vti non posse viderent, ne quid ea res pareret offendiculi, quòd non vnus & idem apud omnes ritus obseruaretur in hoc præsertim Sacramento, quod propriè symbolum est vnitatis, ab vtriusque speciei vsu abstinendum sibi esse putauerunt, altera tantùm contenti.

Speciei alterius vsus quando inoleuerit.

Germania fidẽ tempore Gregorij recepit.

Deinde. 200. annis pòst, Polonia.

Ac durauit hæc sub vna tantùm specie communicandi consuetudo sine cuiusquam interpellatione vsque ad tempora Concilij Constantiensis, quod fuit habitum ante annos centum triginta sex: in quo etiam præsentes adfuerũt ex prouincia nostra, Nicolaus Archiepiscopus Gnesnensis, Andreas Posnaniensis, & Nicolaus Plocensis Episcopus, qui fuit iudex commissarius ad audiendas omnes causas nomine nationis Germanicæ constitutus: ex terris Prussię, Ioannes Varmiensis, Procurator Pomesaniẽsis, Culmẽsis, & Sambiensis Episcoporum. Ibi primum exorti sunt qui dicerent, populum sub vtraque specie, etiam sumpto prandio, vel cœna, suscipere Eucharistiam debere. Qua dę re, cùm esset ad patres concilij relatum, qui ex toto orbe conuenerant viri sacrarum literarũ peritissimi, post maturam deliberationem habitam decretum est, quod consuetudo ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta communicandi populum sub vna specie tantum, & diutissimè obseruata, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, nec sine Ecclesię auctoritate pro libito mutare: quodq́; dicere quod hãc consuetudinẽ obseruare sit sacrilegum aut illicitum, censeri debeat erroneum, & pertinaciter asserentes oppositum, tanquàm hæretici sint arcendi. Decem & septẽ annis post habitum est aliud conciliũ Basileæ, cui & ipsi Andreas Posnaniẽsis Episcopus, tunc à sacro concilio nationis Germanicæ pręsidẽs designatus, & Frãciscus Episcopus Varmiẽsis interfuerunt. In quo cùm itidem de vtraque specie disceptaretur, decretum est & declaratũ, quod fideles laici communicantes

Concilio Const. qui Episcopi Poloni interfuerunt.

Sessione.

Communio sub panis specie in Cõcil. probata.

Communionẽ sub altera specie consuetudinem sacrilegã esse asserentes pertinaciter tãquam hæretici arcendi.

Sessione.

municantes & non conficientes, non astringantur ex precepto domini ad suscipiendam Eucharistiam sub vtraque specie: sed Ecclesia, quæ regitur spiritu veritatis, & cum qua Christus est vsque ad consummationem seculi, ordinare habet, quomodo ipsis non conficientibus ministretur: prout pro reuerentia ipsius sacramenti & salute fidelium viderit expedire. Siue autem sub vna specie, siue sub duplici quis communicet (secundùm ordinationem seu obseruantiam Ecclesię) proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec vllatenus ambigendum est, quòd non sub specie panis caro tantùm, nec sub specie vini sanguis tantùm, sed sub qualibet specie est integrè totus Christus. Laudabilis quoq; consuetudo, communicandi laicum populum sub vna specie ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & hactenus diutissimè obseruata, & à doctorib⁹ diuinę legis, sacrarum scripturarum ac canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tẽpore commendata, pro lege habenda est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ ipsam immutare. Ecce duorũ Conciliorũ decreta, quibus vsus hic Ecclesiæ sub vna specie communicandi confirmatus est: in quibus pręsentes etiã adsuerunt ex hac prouincia nostra Episcopi, à rege missi, qui regni totius nomine ad ea, quæ sunt in illis constituta, suum assensum præbuerunt.

Matt. 28.

Fingamus autem controuersum adhuc esse, num adstringamur ex præcepto dominĩ ad Eucharistiam sub vtraque specie suscipiendam. Tibi sic, mihi secus videbitur: quis erit contentionis huius nostræ finis? Iudex vt sit aliquis oportet. Postulari nunc à multis audimus Concilium, atque id liberum: Quæ poruerunt autem esse Concilia magis libera, quàm hęc duo fuerunt in Germania congregata, in quibus ipsos etiam Pontifices loco suo motos legimus?

Vt admiranda sit eorum vel inscitia, vel impudens cõminiscendĩ quiduis audacia, quĩ pontificia tyrannide calicem ademptum populo vociferantur, cum non modò nullũ ostendere queant Pontificis alicuius de eo abrogando decretum, verùm contrarium à nobis doceri possit. Nam post Ephesinum Concilium, cùm interdicti causa cessasse videretur, ad intermissum sub vtraq; specie communicandi morem à Leone Pontifice populus inuitatus fuisse videtur. Sed isti verum an falsum dicant, nihil sua referre putant, dũ Pontifices quibuscuq; cõfictis criminationibus exosos populo reddant. Intelligit enim Satanas, quod à Cypriano scriptum anteà commemorauimus, gubernatore sublato facilius circa Ecclesię naufragia se grassari posse. Quamobrem hoc laborat per membra sua, vt illius auctoritatem eleuet, vt ab illius obedientia homines abstrahat.

Ser. 4. in Quadrage.

Lib. 1. epist. 3.

Cæterùm quę tyrannis est tueri Concilij decreta, neque permittere quæ sunt Ecclesiæ totius auctoritate constituta, vt absque eiusdem auctoritate obrogentur? Si quę per principem in comitijs de cunctorum regni ordinum assensu constituta sunt, contra eorum aliquid princeps ipse veneris, quàm durum id multis videtur? Si verò contraria constitutione aliqua, quod in maioribus regni comitijs summa voluntate omnium sancitũ est, id extra comitia solus ipse, paucis in Consilium adhibitis, antiquare conaretur, quĩ non ederentur clamores? qui motus non excitarentur? Et quod principi licere nolunt, id licebit monacho apostatæ, vt excæcatus erga monacham libidine, ac propterea sursum ac deorsum miscere volens omnia, tyrannidem hanc sibi vsurpet, vt quę non de vnius alicuius regni, aut prouinciæ, sed de totius orbis Christiani, de tot regnorum prouinciarum, populorum, nationum assensu, doctissimis, grauissimis, sanctissimis viris in consilium adhibitis, in generali Concilio, & eo quidem duplici constituta sunt, ea priuata sua auctoritate, quid dicam auctoritate, quam nullam habet, quin potius affectata tyrannide quadam abrogare conetur? Si quæ paulò grauior est caussa dicitur hic esse comitialis articulus: neque principi fas esse putatur, extra comitia quicquam de ea decernere: Et de Eucharistia statuere articulus est monachalis, vt ipse cum sua Nonna decernat, num Constantiensis & Basiliensis Concilij decreta rectè se habeant, nécne? Quæ est, si non hæc est extrema dementia, tantam aut monacho apostatæ, aut Rhetorculo alicui tyrannidem permittere, vt is mihi de Conciliorum decretis, deue sanctorum patrum scriptis ferat sententiam? vt hoc rectum, illud minus rectum: hoc amplectendum, illud reijciendum esse pronunciet? Certè si quis hoc de regni comitiorum statutis facere tentaret, aut pro insano haberetur, aut sibi debitas pœnas non effugeret. Quid autem causæ est, cur sanctior esse debeat comitiorum, quàm Conciliorum auctoritas? Cur non liceat in illa, quod licere volunt in hoc? Dicat quispiam, Legem in comitijs non rectè latam esse, ac suum iudicium omnium eorum, qui legem hanc sciuerunt in comitijs, iudicio anteponendum (neque enim deerunt illi rationes, modò non prorsus ingenio sit destitutus, quibus eam infirmare conetur) fortassis etiam contra vitam & mores eorum, qui legem lanxerunt, declamabit: verè, an falsò, non multum sua interesse existimans.

Non iudicandũ de decretis maiorum priuatis hominibus sed obediendum.

(Neque

(Neque enim fuit maior vnquàm nō modò dicēdi, verùmetiā mentiendi quidvis impunitas & licentia, quàm sub isto Euangelio) atque ita seditionem concitet, num ferendus videbitur? Scilicet, quod contrà terræ alicuius comitia factum fuerit, nemo tolerandum putabit: quod verò contra totius orbis comitia factum erit, id ferri poterit? Meritò commendatur ab Eusebio præclara Platonis illa sententia. Vobis quidem, inquit, si rectè cōstitutæ sunt leges, vna certè lex erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenū quærere audeat, rectène an cōtrà, se leges habeāt: sed vno omnium ore, vnaque voce, rectè tanquàm à dijs positas cōcedi præcipiat: nec vllo modo aliter pari quicquam à iuuenibus cogitari. Senem autē, si quid excogitarit, principibus & æqualibus, nemine iuuenū audiente, referre. Ne quærere quidē vir ille sapientissimus adolescentibus permittit, num Laconum, aut Cretensium lex rectè se an contrà habeat. Seni verò non plus concedit, quàm vt principibus referat: quò si iustas & graues aliquas causas attulerit per quos cōdita lex est, per eos aut declaretur, aut mutetur, aut prorsus abrogetur. Vult autē id à sene fieri, nemine iuuenū audiente, quòd hæc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio gubernari cōsueuerit. Quam etiā ob causam Aristoteles, humanæ quoq; Philosophiæ minus eos idoneos auditores esse cēset. Notū est illud quoq; ex Næuij ludo: Percunctantibus enim, cedo, qui vestram rempublicam tantam amisistis tam citò? respondetur: Proueniebant oratores noui, stulti, adolescentuli. Temeritas videlicet est florentis ætatis, prudentia senectutis. Nunc non alij de Conciliorū decretis iudicant audaciùsne dicā an impudētiùs, quàm oratores noui, stulti, adolescentuli: qui simul vt audacius locos communes perlegerint, statim se Theulogos profitentur: ac eiusmodi Theologos, vt non illud modo, Super senes intellexi: verùm & id quod proximè præcedit, super omnes docentes me intellexi, sibi atrogare audeant. Adeò verum est quod prouerbio dicitur: Inscitia confidentiam, eruditio cunctationem parit. Dicit scriptura: Interroga patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Et alio loco de Christi præcursore, Helia Propheta: Conuertet cor patrū ad filios. Nunc à filijs discunt parentes malè credere, aut nihil credere: illos interrogant, ab illis docentur, & per Antichristi præcursorem corda filiorum in patres, non patrum in filios conuertuntur: vt non hoc filij, quod patres quōdam eorum, sed hoc credant superstites patres, quod ab imperitis sæpè adolescentulis filijs suis docētur. Quid esse potest magis absurdū ac præposterum? Laconum aut Cretensium leges haberi Plato vult tanquam à Deo sancitas, vt neque mutire quisquam contra eos audeat: & quæ citra omnem dubitationem à Spiritusancto latæ sunt, qui Concilijs præsidet, afflatuque suo fouet ac vegetat Ecclesiam, nec eam in errorem vllum labi permittit, non modo quærere de ijs, verumetiam eas conuellere & labefactare velle, rerum imperito adolescenti licebit? Atqui in temporalibus etiam legibus, dicit Augustinus, quanquam de ijs homines iudicant cùm eas instituunt, tamen cùm fuerint institutæ & confirmatæ, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Quantò magis obseruandum est in legibus diuinis, hoc est, auctore Spiritusancto latis, cuius generis sunt, quæ feruntur in generali Concilio legitimè congregatò, vt ne cuiquam de illis iudicium permittatur. Atque hæc quidem de vtraque specie.

Iuuenes de legib. non iudicent.

Plato lib. 1. de legibus.

Eufeb. lib. 12. de præparatione Euangelica. cap. 1.

Lib. 1. Ethicorum.

Rempub. Adolescentium temeritas perdit.

Psalm. 118.

Deut. 32.

Luc. 1.

Aug. de vera religione ca. 31.

De legibus iā constitutis non est iudicandū.

Hortamur autem, oramus, & per viscera misericordiæ Dei obsecramus fideles omnes in prouincia nostra constitutos, quandoquidem in hoc sacramēto varia est & multiplex Satanæ tentatio, fortiter vt illi resistant. Neq; enim aliud ille agit, quàm vt hac de speciebus altercatione à Christo & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quod segregatis facilè se cætera, quæ velit omnia persuadere posse credit. Decet autem fideles omnes expendere, quod sicut in hoc sacramento verum est & viuum Christi corpus, sic qui volūt illud sumere ad vitam æternam, & non ad mortem æternā, eos & ipsos oportet esse Christi corpus. Considerent quid sit quod agatur in hoc sacramento. Quid enim aliud, nisi quod dicit Paulus, mors domini annunciatur? Quare autem mortuus est? Vt filios Israel qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ipse mortuus est ideò, vt cōgregaret, tu propterea sub vtraque specie sumendum asseris, vt segreges, vt diuidas, vt dispergas, quod ille precioso sanguine suo collegit? Quid est, si hoc non est Antichristum esse? Quid hic est nisi sacramentum pietatis, nisi signum vnitatis, nisi vinculum charitatis? Qua tu fronte audes illud facere causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij? Saltem signa ipsa attende, neque aliud esse velis, quàm quod per illa notatur. Neque enim sine causa Christus in specie panis hoc sacramentum esse voluit: Vnus enim panis, & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Nos ergo designauit in hoc sacramento dominus, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit. Qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit: indignè enim sumit, ac reus erit corporis, & sanguinis domini: occisor

Concordia in hoc sacramento potissimum seruanda.

Mortis Christi causa.

1. Cor. 11.

Ioan. 11.

Eucharistia sacramentū Christus cur in panis & vini specie instituerit.

1. Cor. 10.

1. Cor. 11.

Christi reputabitur:nec minus peccabit,quàm si Christum ipsum crucifixisset,si sanguinem eius fudisset. Ex multis granis vnus efficitur panis:& nos ex multis membris efficimur vnũ corpus:corpus autẽ Christi. Hoc ergo corpus si lanias,si diuidis,quid aliud,quã denuò flagellas,denuò crucifigis,denuò Christum interficis? Qua crudelitate quæ potest maior excogitari? Quamobrem iterùm atque iterùm obtestamur per eum ipsum, cuius viuum corpus in hoc Sacramẽto cõtinetur,vt ab hac tanta crudelitate sibi temperẽt,quin potius,quod mortis Christi beneficio facti sumus omnes, id esse & permanere velint. Fecit ille nos corpus suum, tradito pro nobis in mortem corpore suo, simus & permaneamus huius,& quidem vnius corporis membra. Erimus autem vnius corporis mẽbra sub Christo capite,si nos ab Ecclesiastici ædificij compage auelli non permiserimus: si id ipsum omnes dixerimus:si nõ fuerint in nobis schismata:si in eadẽ fidei regula permãserimus:si cum alijs de rebus ad fidem pertinentibus, tum de hoc venerabili Sacramento vnanimes idem omnes senserimus. Quamobrẽ non contendamus de speciebus, in quibus nihil est, quod aliquid fiduciæ quisquam collocet, in illo solo spes nobis est omnis defigenda,qui sub speciebus istis visibilibus inuisibilis ipse latet,vereque cõtinetur. Neque enim quod videmus,salutem nobis adfert, sed quoe oculis carnis huius cernere non possumus,quem sola fide comprehendere licet,Dominus noster Iesus Christus, qui sub his,quæ videntur,speciebus inuisibilis ipse & immortalis verè cõtinetur, ipse est & non alius,in cuius nomine nos omnes fieri saluos oportet. Qui cùm æquè sit integer sub vna, atque sub vtraque specie, quorſum attinet de speciebus disceptare, ex quibus non est salus? Etiam atque etiam nobiscum reputemus,quid alijs acciderit,qui cùm de vtraq; specie primum inter se cõtendissent, Christum ex vtraque paulò pòst amiserunt. Neq; enim credit iam bona pars eorum quicquam in hoc sacramento,nisi merum panem,& merum esse vinum. Quæ quàm sit horrenda blasphemia, quis non intelligit homo Christianus? Verum est,quod dixit quidam,quamuis ethnicus: Nimium altercãdo veritas amittitur. Amiserunt illi veritatem, amiserunt Christum de hoc sacramento, dum altercationi studentes magis quàm dilectioni mutuæ, nõ credõt veritati,de veritate sui corporis disertè dicẽti,hoc est corpus meum. Huc perduxit miseros priuatus spiritus, cui plus fidendum esse putauerunt,quàm ei,qui publicè promissus & missus est Ecclesiæ vniuersæ. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transiuit in terra.

De speciebus non contendendum.

Act. 4.

Veritas nimiũ altercando amittitur.

Matth. 26.

Epilogus.

Quamobrem cùm nullum Christi institutum, nullum præceptum videamus de calice cuiquam extra Missæ sacrificium dando, cùm Christum etiã ipsum & Apostolos absque calice sub specie panis tantùm Eucharistiam dedisse legamus: cùm certò nobis persuasum sit,nihilo plus sub vtraque,quàm sub vna specie contineri,sub qua æquè vt sub vtraque integer Christus accipitur,ac eadẽ gratia confertur:non altercemur cum inimicis crucis Christi:qui quæ pacificauit ille per sanguinem crucis,quæ per mortem suam cõgregauit,ea spargere conantur:non contendamus de speciebus,ne quod illis accidit; & ipsi Christum amittamus, verùm ad quod peruenimus,iuxta Pauli consilium,in eo permanẽtes,idem sapiamus omnes. Ita futurum est, vt ipsi facti corpus Christi mysticum, non ad mortem æternam corpus Christi verum sumamus,sed ad vitam æternam. Verùm ad reliqua pergamus.

Col. 1.

Phil. 3.

Quod hoc Sacramentum rectè dicatur sacrificium.

CAP. XLI.

INter omnia Sacramenta nullum est hoc vno Eucharistiæ Sacramento excellentius: quam etiam ob causam à Dionysio sacramentum sacramentorum,& hostia vocatur hostiarum. Nam cùm tria sint,quibus ritè Deus colitur,fides,spes,& charitas,baptismus fidei:ab eo enim fideles appellamur: confirmatio spei, per illud enim erigitur spes nostra,tutore nobis dato Spiritusancto:Eucharistia verò charitatis est Sacramentũ:quòd in eo recolimus,quanta fuerit charitas Dei & domini nostri Iesu Christi erga nos, qui dilectam animam suam dedit in manus inimicorum suorum, ac semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo patri prò nobis,vt sanguine suo nos emũdaret ab operibus mortuis,ac vicissim charitate erga tam pium & beneficum seruatorem nostrum accendimur, omnia & facere, & pati parati,dum gratos nos & memores tanti beneficij præstare possimus. Quare quanto est excellentior charitas,quàm sit fides & spes, tanto præstat hoc sacramentum alijs omnibus, quòd non modò significat & confert gratiam sicut alia sacramenta,sed eum ipsum, qui fons est & largitor omnis gratiæ verè in se cõtinet dominum nostrum Iesum Christum.

Eucharistiã excellentia.

Eccles. Hier. lib. 3.

Hier. 12.

Heb. 9.

Intelligit hoc Satanas,quòd nullius sacramenti dignitas maior est vel vtilitas,proinde nusquam etiam grauius quàm in hoc sacramento fideles tentat, quod aut sublatum ex omni hominum memoria, aut certè debito honore spoliatum ac prorsus contemptum esse

In Eucharistia abolenda Sathanæ conatus

esse cupit. Qua tamen in re, vt paulò ante diximus, nihil agit festinanter, sed illud molitur ante omnia, vt à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segreget homines, quò segregatos facilius, eò quò cogitat, perducat. Itaque primùm inijcit altercationem de speciebus, vt persuadeat hominibus, non hoc amplectendum esse, quod visum est Ecclesiæ vniuersæ, neque illius, sed priuato sensu scripturas interpretari oportere: Quod posteaquã obtinuit, iam reliqua minore negocio persuadet. Nihil autem ęquè conatibus eius obstat, atq; iugis recordatio sacrificij illius, quo semetipsum patri suo cœlesti Christus in ara crucis hostiam obtulit pro peccatis nostris: videt illius virtuti se resistere nequaquàm posse: quamobrem illud oppugnat maximè: Neque tamen apertè, verùm astutè prorsus & callidè. Prędicationem illius permittit, à repręsentatione tamẽ abstineri prorsus vult, quod ea sublata, fore intelligit, vt prædicatio quoq; succedẽte tẽpore languescat. Quamobrẽ hic neruos suos omnes exerit: neq; satis habet omnia dixisse, quibus persuadeat non esse à Christo aut sacerdotium, aut sacrificium vllum institutum, verùm affingit Ecclesię multa, quasi ea sentiat & doceat de hoc tremendo sacrificio, quæ ne cogitare quidem illi in mentem venit vnquàm. Quare quæ sit Ecclesię hac de re sententia, & quàm multa, quàm falsò illi per membra sua Satanas impingat, de eo nonnihil differendum esse putauimus.

Illud itaque scire imprimis oportet, quòd cùm diuersæ sint res, quarum per hoc sacramentum admonemur, diuersę sunt etiam illius appellationes. Nam quorum admonemur, partim præterita sunt, partim præsentia, partim futura. Admonemur præteritæ Christi passionis, quæ fuit lõgè gratissimum Deo sacrificium, quo nos ille Deò patri suo recõciliauit, pro peccatis nostris morte sua satisfecit, ac nõ modò remissionem peccatorum nostrorum nobis meruit, verùmetiam dignos nos fecit in partem sortis sanctorum, dignos fecit, qui in filios eius & hæredes adoptaremur. Atque hac ratione vocatur hoc sacramentum sacrificium. Sic enim à Cypriano dictum est. Passio Christi, est sacrificium quod offerimus. Vocatur etiam Eucharistia, hoc est gratiarum actio, quòd in hoc sacrificio grata quadã recordatione prosequimur, cùm alia omnia, tum præsertim immensum illud redemptionis nostræ beneficium. Admonemur præsentis vnitatis, quam hoc sacramentum efficit, atque ita vocatur Synaxis græcè, latinè communio, quod per illud, sicut à Damasceno traditum est, Christo communicamus, carnis eius & diuinitatis participes efficimur, ac sicut cum illo, ita ipsi etiam inter nos vnum reddimur, vt simus omnes vnũ corpus sub vno capite Christo, iuxta illud quod à Paulo dictum est: Vnum corpus, vnus panis multi sumus, qui de vno pane participamus. Admonemur postremò eius quod futurũ est, quod sicut in hoc sacramento Christo coniungimur & eo fruimur, non in sua, sed in panis & vini specie, ita posteaquam qui nõ habemus hic manentem ciuitatem, verùm aduenæ sumus & peregrini, ex huius vitæ diuersorio in cœlestem illam patriam, ad quam anhelamus, peruenerimus, non iam amplius per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus eum sicuti est, atque illius aspectu satiabimur, iuxta illud quod scriptum est, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Hac ratiõe vocatur viaticum, quod viá nobis prębet eò perueniendi, quandoquidem in se verè continet eum, qui via nostra est, dominum nostrum Iesum Christum: Qui etiam est ostium illud, per quod solum, & nõ per aliud, ad cœlestem illam gloriam ingressus nobis patet.

Eucharist. appellationes de quibus nos admonent. *Col.1.* *Sacrificiũ quid operetur.* *Lib.2.epist.3.* *Eucharistia quid.* *Synaxis seu cõmunio.* *Lib.4.cap.14.* *1.Cor.10.* *Hebr.13.* *1.Pet.2.* *1.Cor.13.* *1.Ioan.3.* *Psal.60.* *Viaticum quid* *Ioan.14.* *Ioan.10.*

Vt autem intelligi possit, qua ratione sacrificium vocetur, paucis non capitis nostri somnia, neque cordis nostri visiones, verùm quæ doctissimis grauissimisq; viris iam indeà tot seculis ea de re visa sunt, enarrabimus. Inter quos cùm principem locum teneat Augustinus, is vbi sacrificium definit, in hęc verba scribit: Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij Sacramentum, id est, sacrum signum est. Quoniam verò erant ipsius quoque seculo, qui nullum externum & visibile sacrificium esse oportere in Ecclesia Dei dicerent, contra hos quoque his verbis loquitur. Qui verò putant hæc visibilia sacrificia dijs alijs congruere, illi verò tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, meliorique meliora qualia sunt puræ mentis & bonę voluntatis officia: profectò nesciunt hæc ita esse signa illorum, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Quocircà sicut orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde, quas significamus, offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse nouerimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus. Ac paulò pòst, de nostro sacrificio mentionem faciens. Verus, inquit, ille mediator (in quantum formam serui accipiens mediator effectus est Dei & hominum homo Christus Iesus) cùm in forma Dei sacrificium cum patre sumat, cum quo & vnus Deus est, tamen in forma serui sacrificium maluit esse, quàm sumere: per hoc & sacerdos est, ipse offerens, ipse & oblatio: cuius rei sacramentum esse voluit quotidianum Ecclesiæ sacrificium; cùm ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus,

Sacrificij ratio. *Lib.10.de ciuita. Dei cap.5.* *Sacrificiũ quid.* *1.Cor.9.* *Vocis officium est mentis conceptum significare.* *Cap.20.*

tam

Sacrificij altaris varia signa erant.

tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suetus offerri. Huius veri sacrificij multiplicia variaque signa erant sacrificia prisca sanctorum, cùm hoc vnum per multa figuraretur, tàquàm multis verbis res vna diceretur, vt sine fastidio multum cõmendaretur. Huic summo veroque sacrificio, cuncta sacrificia falsa cesserunt.

Contra Faustũ lib.20.cap. 18.

Ex his Augustini verbis docemur, quale sit hoc Ecclesiæ sacrificium, de quo nunc disserimus. Est enim sacramentum, hoc est sacrum signum, illius nunc quidem nobis inuisibilis sacrificij, quo Christus in cruce semetipsum visibiliter obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis. Hoc est quod apertius alio loco scribit idem Augustinus. Hebræi, inquit, in victimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & varijs modis, sicut re tanta dignum erat, propheriam celebrabant futuræ victimæ, quam Christus obtulit: vnde iam Christiani peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi. Ac apertius etiam paulò pòst discrimen ostendit inter sacrificia Iudæorum, & quod in cruce Christus obtulit, & quod ex illius institutione nunc offertur in Ecclesia, Loquens enim de eo: Huius, inquit, sacrificij caro & sanguis ante aduentum Christi per victimas similitudinum promittebatur, in passione Christi per ipsam veritatem reddebatur, post ascensum Christi per sacramentum memoriæ celebratur. Quod ergo per figuras fuit significatum, & promissum & naturæ & legis tempore, hoc in cruce redditum in altari nunc repræsentatur, & oculis nostris subijcitur, vt iugis tanti beneficij sit memoria. Sacrificia priscorum, figura tantum fuerunt & adumbratio quædam: in cruce verè fuit in mortem oblata pro nobis victima nostra, dominus noster Iesus Christus: qui posteaquàm in cœlum ascendit, nihil nunc aliud fit in Ecclesia, quàm illius oblationis, quæ in cruce facta est, memoria quædam & repræsentatio.

Cap.21.
Sacrificia Iudæorum à Christi & ecclesiæ sacrificio valdè differunt.

Hinc intelligimus quale sit sacrificium hoc, de quo nunc agimus. Est enim sacrum signum, quo admonemur illius sacrificij, quod non videmus, quod in cruce pro nobis peractum est. Docemur prætereà ex his, quæ ex Augustino adduximus, quod ita demum sacrificium hoc visibile rectè Deo offertur, cùm illius in cordibus nostris inuisibile sacrificium ipsi facti fuerimus. Qua de re, qui fuit quadringentis plus minus annis Augustino posterior, Amalarius Treuerensis Archiepiscopus, his verbis admonet: Illud intendendũ est, inquit, in omnibus officijs immolationis, tali nomine censendum esse visibile altare, quale est cor offerentium. Quare falsum est, quod fingunt inimici crucis Christi, docere Ecclesiã, quod cæremonia Missæ ex opere operato sine fide nos Deo reconciliat. Quin quod à Bucero scriptum fuit aliquando priusquàm segregasset semetipsum, id docuit, docet, & docebit semper Ecclesia, quod Missa ex opere operato, id est, ex eo quod institutum domini est, id quod geritur, non ex opere operãtis, hoc est, ex merito ministri prodest: sed his, qui in illa communicant per fidem & charitatem. Hoc est quod ex Augustino adduximus: Sacramentum in cruce peracti sacrificij, esse quotidianum sacrificium ecclesiæ, cum ipsius corporis ipse sit caput Christus, & ipsius capitis ipsa sit corpus, tam ipsa per ipsum, quam ipse per ipsam consuetus offerri. Quo in loco non obscurè illud indicat, & ecclesiam per Christum, & Christũ offerri per Ecclesiam: quæ nisi capiti suo Christo fide sit & charitate connexa, ex ea oblatione, cuius repræsentatio fit in altari, fructus percipi potest nullus. Hoc est etiam, quod à Bonauentura traditũ legimus: quod virtus sacrificij dicitur ipsa fides, quæ faciebat sacrificium valere: vel dicitur interna mentis contritio, quæ faciebat externum sacrificium virtuosum.

Sacrificiũ missæ quando Deo rectè offertur.
Amalarius.
Opus operans & operatum quid.
Missa quomodo prodest.
In 4.li senten. dist.2.

1.Cor.5.
Pascha nomine quid intelligendum.
Marc.14.
Luc.22.
Hier.15.
Esai.53.
Ioan.11.
1.Pet.2.
Apoc.13.
1.Pet.2.
1.Pet.3.

Sacrificium itaque nostrum non est aliud, quàm illud, de quo dicit Paulus: Pascha nostrum immolatus est Christus. Nam quod Paschæ nomine non solum illa diei solennitas, verùm & agnus ille significatus fuerit, qui tùm iuxta ritum legis immolabatur, & immolatus manducabatur, indicare videtur ille Marci locus: Vbi vis eamus & paremus, vt mãduces pascha? Et alius apud Lucã, Venit dies azimorũ, in quo necesse erat occidi pascha. Pascha itaq; nostrũ est ipsemet Dei filius: Hic est ille agnus, de quo dixerat Hieremias: Ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: de quo prædixerat Esaias: sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suum: Hic est ille agnus, quem venientem ad se quasi digito Ioannes Baptista demonstrabat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: Hic est ille agnus immaculatus, cuius precioso sanguine nos redẽptos esse scribit Petrus: quem in Apocalypsi ab origine mundi occisum esse legimus. Quotquot enim ab origine mundi salutem consequuti sunt, quotquot deinceps etiam ad finem vsque seculi salutem consequentur, non per alium consequuti sunt & consequentur, quàm per agnum hunc pro nobis immolatum, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Agnus innocens pro nocentibus, iustus pro iniustis fudit sanguinem suum, crudelemque & ignominiosam

crucis

crucis mortem obiuit, atque isto corporis & sanguinis sui sacrificio mundum Deo recōciliauit. Hoc est illud sacrificium, illud, inquam, vnicum & singulare sacrificium, quod adumbrabant, cuius figuram gerebant varia illa patrum sacrificia, quę & naturæ, & legis tempore fuerunt, incipiendo ab Abel iusto, deinde per Noë, Melchisedech, Abraham, ad sacrificia legalia Aaron & filiorum eius transeundo: quibus non aliud actum est, quàm vt fixum hoc in hominum memoria permaneret, quòd à mundi exordio nulli salus aliter, quam per huius hostiæ, quam illa sacrificia figurabant fiduciam, contigerit. Sicut autem illa sacrificia Deus patribus tradiderat, vt per ea magni huius, quod futurum expectabant, sacrificij memoriam in animis suis renouarent, fidem confirmarent, & credendo atque orando fructum eius in se transferrent, ac per eorum oblationem Dei beneficia grata recordatione prosequerentur: sic ecclesiæ suæ Christus mundā & salutarem sui corporis & sanguinis oblationem sub speciebus panis & vini commendauit, quā corporis eius in cruce pro nobis appensi & effusi sanguinis memoriam in animis nostris subinde renouaremus, & fructu millius oblationis in cruce factæ perciperemus, eam no bis applicantes.

Sacrificia cur data patribus. — *Oblatio corporis & sanguinis Domini cur nobis relicta.*

Cæterùm quod obijcitur ab inimicis crucis Christi, nusquàm præcepisse Christum offerri, sed manducari tantùm carnem, & bibi sanguinem suum iussisse, ac idololatriam esse extra verbum & sine verbo cultus instituere. Si verum est quod ab illis dicitur, ergo idololatra fuit Abel. Quod enim præceptum habuit de suis primogenitis & eorum adipibus offerendis? & tamen dicit scriptura, Quod respexit Deus ad Abel & ad muneta eius. Idololatra fuit Noë: Nā & ille quod preceptum, aut quod habuit Dei verbum de altari ædificando, & holocaustis in eo offerendis? Idololatra fuit Abraham: idololatra fuit Iob: idololatræ fuerunt & alij nonnulli, quos obtulisse Deo sacrificia, atque ea illi grata & accepta fuisse legimus. Quod dicere quàm sit absurdum, quis non intelligat?

Obiectiones hæreticorum. — *Cultus Dei sine verbo Dei.* — *Gene. 4.* — *Gene 8.* — *Gene. 12.* — *Iob. 1.*

Quàm falsum autem est, idololatram & impium atque ingratum Deo cultum esse, qui sine certò & expresso Dei mandato sit institutus, tam falsum est, eum cultum, quem vocamus Missę sacrificium, sine verbo Dei & citra mandatum eius institutum esse: Clarum enim est & apertum Dei verbum, Hoc facite in meam commemorationem: quo non illud modo præcipit Deus, vt distribuatur sacramentum corporis & sanguinis eius, verū etiam vt benedicatur sine consecretur, ac deinde immoletur, immolatum verò manducetur. Habet autem hoc Hebręorum idioma, vt facere pro offerre dicat: sicut etiam à Marone legimus vsurpatum. Sic facere agnos anniculos in Exodo: facere hircum pro peccato in Liuitico: facere turtures in Numeris: facere hœdum in libro Iudicum: facere holocaustum in libris Regum: facere septē arietes & septem vitulos in Ezechiele: legimus. Quod vsque eò non eunt inficias illi ipsi, qui Missam sacrificium esse negant, vt cùm aliter elabi se non posse videant, hoc genere cauilli vtantur. Esse quidem apud Hebræos idem facere quod offerre: sed cum additamento, sicut dictum est, facere holocaustum: facere hircum: facere hœdum: Quasi verò non legatur apud Lucam: vt facerent pro eo iuxta legis præscriptum, sine additamēto. Et ex Leuitico citat Hieronymus iuxta interpretationem septuaginta. Accede ad altare, & fac pro peccato tuo: ac paulò post. Descenditque, cùm fecit pro peccato. Quæ postea idem vertit ex Hebræo. Accede ad altare & immola pro peccato tuo. Et rursus: Completis hostijs pro peccato descēdit. Vnde perspicuum cuiuis esse potest, quod facere etiam absque additamento nihil aliud sit, quàm immolare & hostias offerre. Sed demus hoc illis, quod non aliter apud Hebręos facere significet offerre, quàm cum additamento. Quid hoc ad eam rem facit. de quā nunc est sermo? Nunquid hic additamentum non est cùm dicitur? Hoc facite. Præmiserat: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, subiunxit euestigio: Hoc facite, corpus meum offerte: Qua de re ergo quiritaris? cùm additamentum videas.

Sacrificiū Christianum esse ex verbo Dei. — *Luc 22.* — *1. Cor. 11.* — *Facere pro offerre.* — *In Bucol. Eclog. 16.* — *Exod. 20.* — *Leuit. 23.* — *Num. 6.* — *Iudic. 6.* — *3. Reg. 8.* — *Ezech. 45. & 43.* — *Luc. 2.* — *Leuit. 9.* — *Hier li. 1 cont. Pelagianum.* — *Vide Thomam in 3. partem quæst. 22. ad secundum.* — *Hoc facite.*

Porrò nemini dubium est, fuisse Christum sacerdotem secundùm ordinem Melchisedech, quod & Paulus testatur, & ante illum Propheta dicens, Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Vbi autem hoc sacerdotio fructus fit, in Euangelio nusquàm reperimus, præterquàm in nouissima illa cœna. Nam quale fuit sacerdotium, quale sacrificium Melchisedech? Scribitur in Genesi: quòd panem & vinum obtulerit. Erat enim sacerdos Dei altissimi. Nonne Melchisedech Christum sacerdotem adūbrabat? qui & ipse sub speciebus panis & vini corpus & sanguinem suum obtulit: in qua oblatione se sacerdotem esse secundùm ordinem Melchisedech declarauit. Nā in ea oblatione, quæ facta est in ara crucis, magis expressa fuisse videtur figura sacerdotij secundùm ordinem Aaron, quàm secundùm ordinem Malchisedech. Ibi enim cruentam victimam obtulit, & semetipsum verè morti tradidit: Tales autem victimas offerebant sacerdotes secundùm ordinē Aaron. At in nouissima cœna eandem illā hostiā corporis sui & sanguinis

Christū sacrificasse in vltima cœna. — *Heb. 7.* — *Psalm 109.* — *Gene. 14.*

guinis obtulit, sed sub ijs, quæ Melchisedech obtulerat anteà, panis & vini speciebus. Nihil aliud Melchisedech, quàm panem ipsum & vinum: at Christus corpus & sanguinē suū sub panis & vini speciebus obtulit. Et sicut in ara crucis, qui finis legis est Christus, sacrificijs, quæ sacerdotes Aaronitæ offerebant, finem imposuit, ita in nouissima cœna nouum sacerdotium, nouum sacrificium instituit secundùm ordinem Melchisedech. Constat etiam, quòd in illa cœna pascha cum suis discipulis māducabat: Pascha autē non veruecinum, sed multò præstantissimum. Quemadmodum etiam Tertullianus testatur, dicens: Professus, inquit, Christus se concupiscentia concupisse edere pascha vt suum, indignum enim vt quid alienum concupisceret Deus: Acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit. Si autem (quod in confesso est) pascha cum suis discipulis celebrabat, proculdubio, qui non venerat soluere legem sed implere, iuxta ritū legis celebrabat, iuxta quem immolabatur prius agnus, deinde comedebatur. Quare vt figuræ veritas responderet, necessè fuit, vt quod pascha cū discipulis suis māducaret Christus, prius offerret corpus suū & sanguinem Deo patri, posteà verò manducandum traderet, Nam & illud certum est & indubitatum, quod agnus ille paschalis in veteri lege figura fuit agni incontaminati domini nostri Iesu Christi: qui semetipsum in ara crucis oblaturus erat hostiam Deo patri. Atqui ea figura non omni ex parte respondet rei gestæ in ara crucis, sed magis ei quæ gesta est in cœna. Nam agnum ab Hebræis immolatum legimus in recordationem eius beneficij, quo liberatus erat populus Israel de seruitute Pharaonis, & eductus de Ægypto: At immolatio agni immaculati, qua semetipsum obtulit hostiam pro nobis in ara crucis, non fuit facta in recordationem alicuius beneficij, sed fuit ipsum beneficium: fuit ipsa liberatio à peccatis: fuit ipsa redemptio de durissimo iugo diabolicæ captiuitatis. Quamobrem necesse fuit, vt per illam immolationem agni paschalis, alia quædam præter illam in cruce peractam immolatio significaretur, quæ per Christum in nouissima cœna facta est: quam etiam à sacerdotibus fieri deinceps in suam commemorationem, in passionis & mortis recordationem instituit. Præcepit Deus, cùm essent agnum illum immolaturi Iudæi, filios vt suos docerent, quid sibi vellet hæc immolatio. Cum dixerint, inquit, vobis filij vestri, quæ est illa religio? Dicetis eis: Victima transitus domini est, quando transiuit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Æpyptios, & domos nostras liberās, Huius beneficij sui perpetuam memoriam in immolatione illa celebrari Deus voluit. Non dissimule quiddam fit in hoc altaris sacrificio. Nam & hic si interrogentur filij Israel (non secundū carnem, sed secundū promissionem) quænam est ista religio? quid sibi vult quòd sacro sanctum corpus & sanguis Christi sub panis & vini speciebus offertur in Missa? Rectè respondere possunt, Grata quædam fit commemoratio immensi illius beneficij, quo Dei filius homo factus, corpus suum ex virgine assumptum pro nobis in mortem tradidit, sanguinem suū in cruce fudit, vt mundum vniuersum à peccato, & ab æterna damnatione liberaret.

Rom. 10.
Christus in cruce finē imposuit sacrificijs Aaroniticis.
Li. 4. aduersus Marcionem.
Matt. 26.
Matt. 5.
Exod. 12.
Agnus paschalis figura Christi immolatus.
Exod. 14.
Exod. 12.
Oblatio corporis & sanguinis Christi sub panis & vini speciebus in missa quid.

Hic videre licet agni immolationem magis repræsentare eam, quæ fit in altari, quàm quæ facta est in cruce. Nam sicut in Paschate Iudæorum, ita & hic præteritæ redemptionis fit recordatio, in cruce autem ipsa præsens fuit redemptio. Quod etiā Chrysostomus indicat, enarrans illa verba: Hoc facite in meam commemorationem. Vides, inquit, quomodo ab Iudaicis abducit & auocat moribus? Nam sicut illud in rememorationem miraculorum, quæ in Ægypto patres vestri viderunt, faciebatis, sic & hoc in meam facite commemorationem. Quamobrem cùm & mandatum Christi habeamus dicentis, hoc facite in meā commemorationem, & constet Christum sacerdotem fuisse secundùm ordinem Melchisedech, neq; reperiatur in scripturis, vbi sit functus hoc sacerdotio, præterquàm in cœna: illud preætereà manifestum sit, quod in illa cœna Pascha cum discipulis mā ducauerit, quod offerri priusquā māducari iuxta ritum Iudæorum consueuerat, quis est qui dicere iam audeat, sine Dei verbo cultum hunc institutum esse? quem non his modò scripturæ testimonijs, verùmetiam Prophetarum oraculis astrui legimus. Apud Malachiam Prophetam ad sacerdotes Iudæorum loquitur dominus: Non est mihi voluntas in vobis, & munus non suscipiam de manu vestra: Ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Quibus in verbis tria nobis consideranda veniunt. Primùm, quòd abolitum Deus voluerit vetus illud sacerdotium, quod erat secundùm ordinē Aaron, quo solus vtebatur populus Israel. Deindè, quod illi succedere voluerit nouum & æternum sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, non ex vna Aaron familia, sed ex omnibus gentibus eligendum. Tertiò, quòd oblatio per sacerdotes nouos offerenda, futura erat munda, & quæ in omni orbis totius loco offerretur. Si quis prophetæ locum hunc ad eam, quæ in cruce facta est, oblationem referre velit, constat, nec inter gentes,

Homil. 83. in Matth.
Luce. 22.
1. Cor. 11.
Malach. 1. locus explicatur.
Oblatio munda in omni loco.

nec

nec in omni orbis loco, sed in vna Iudæa Christum in mortem semetipsum obtulisse: vt hic sensus ei prophetæ loco quadrare non possit. Si autem de contriti & humiliati cordis sacrificio, deque puræ mentis & bonæ voluntatis officijs intelligendum existimet, quæ in omni orbis loco offerri Deo dubium non est: ne id quidem procedet. Etsi enim dubium non est, huius generis sacrificia Deo accepta esse, quis tamen erit, qui gloriari possit se mundum cor habere, atque illius oblationem mundam esse? cùm omnes iustitias nostras esse dixerit alius propheta, velut pannum menstruatæ, nulla vt alia munda oblatio rectè intelligi possit, præter illam quæ semel in cruce oblata est, cuius in Ecclesia ingis fit commemoratio. Deinde cordis contriti sacrificium non magis huius Ecclesiæ, quę sequuta est Christi passionem & mortem, quàm illius quæ præcessit, propriū esse videtur, vt æquè in lege atque nunc offerri potuerit. Quinetiam non ad sacerdotes magis eiusmodi oblatio pertinet, quàm ad alios cuiuscunque tandem ordinis fideles. Iam & iuge sacrificium illud, quod nouissimis temporibus per Antichristum sublatum iri Daniel prædixit, quid aliud intelligi rectè potest, quā istud Christi corporis & sanguinis sub speciebus panis & vini sacrificium? quod vsque ad consummationem seculi duraturum esse, dubitandum non est, quantumlibet nunc etiam illud per suos pręcursores oppugnare conatur Antichristus. Sed & simila, quæ pro mundatis à lepra solebat offerri ex more, quemadmodum à Iustino scriptum legimus, figuratè significabat panem Eucharistiæ, quem in memoriam passionis suæ purgantis ab omni peccato animas hominum, Iesus Christus dominus noster tradidit posteris, vt interim gratias agamus Deo cùm pro mundo propter hominem creato, tum cæteris, quę hoc continentur, tum pro redemptione, qua liberati sumus à peccatis, principatibus ac potestatibus in vniuersum debellatis iuxta diuinum consilium.

Prouer. 30.
Esaia. 64.
Sacrificium iuge est Missa.
Daniel. 8.
Leuit. 14.
Simila quid significabat.
In colloquio quod habuit cū Triphone Iudæo

Habemus itaque iam ita clara & aperta scripturæ testimonia, de quotidiano hoc Christi corporis & sanguinis sub panis & vini specieb' Ecclesiæ sacrificio, nihil vt magis perspicuè dici scribiue potuerit. Facit nihilominus omnia Satanas, vt clarum etiam scripturarum intellectum obscuret, ac pretium redemptionis nostræ ex omni hominum memoria deleat. Ac primùm quidem, quod ad Melchisedech attinet, aiunt ministri Satanę, Apostolum, vbi de sacerdotio illius tractat, singula accuratè ac propemodum scrupulosè excussere: nomen hominis: sedem regni: perpetuitatem vitæ: ius decimatum: benedictionem persequi, in quibus omnibus minus momenti sit, quàm in oblatione panis & vini, de qua tamen verbum nullum fecerit. Nunquid existimandum sit obliuione lapsum esse Dei spiritum, vt dum rebus minutis immoratur, quod erat præcipuum, & ad causam maxime valebat, id omiserit? Quàm ineptum autem hoc est argumentandi genus, non scripsit Paulus, ergo non est? Non scripsit in tota illa epistola esse Christum conceptum de Spiritusancto, esse natum ex Maria virgine, nunquid Ideo negabimus ita esse? Nō est obliuione lapsus Dei spiritus o Satana, quin eo potius vsus est consilio, quo Christus olim, cùm diceret: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis ea portare modò. Clarè hoc ipsa Pauli verba indicant, statim enim vt fecit Melchisedech mentionem: De quo nobis, inquit, grandis sermo, & in interpretabilis ad dicendū: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum. Illorum itaque imbecillitas in causa fuit, quod lacte adhuc opus habebant, nec solido cibo vti poterant, quod nō omnia, ea præsertim, quæ captum illorum excedebant, de Melchisedech Apostolus fuit persequutus. Quod etiam testatur his verbis Hieronymus: Super quo multus nobis sermo est & in interpretabilis: Non quia Apostolus non potuerit id interpretari, sed quia illius temporis non fuerit. Hebræis enim, id est, Iudæis persuadebat, non iam fidelibus, quibus passim proderet sacramentum. Verumetiam, si vas electionis stupet ad mysterium, & de quo disputat ineffabile confitetur, quātò magis nos vermiculi & culices, solam debemus scientiam inscitię confiteri, & amplissimam domum paruo quasi foramine ostendere: vt dicamus duo sacerdotia inter se ab Apostolo comparari, prioris populi, & posterioris, & hoc agit tota disputatione, vt ante Leui & Aaron sacerdos fuerit Melchisedech ex gentibus, cuius tantùm prædicat meritum, vt futuris sacerdotibus Iudæorum in lumbis benediceret Abraham, totúmq; quod sequitur in laudes Melchisedech ad Christi typum referti, cuius profectus Ecclesię sacramenta sunt.

Sacrificiū Melchisedech.
Ioan. 16.
Hebr. 5.
Ad Euagrium Tomo. 3.
Sacerdotia prioris & posterioris populi inter se comparātur.

Extat oratio Gregorij Nazianzeni digna, quæ teratur manibus omnium, in qua præclarè de eo disserit, quod non omnia, nec omnibus, nec ab omnibus, nec omni loco & tempore dici oporteat. Tum enim vnaquęque res bona dicitur, si benè fiat. Neque tam est rectum aliquid, quod si desit prudentia, non æquè perniciosum euadat, atque sapienter administratum futurum fuerat salutare. Docere nos hoc vel Christi potest exemplum: qui de sua morte, qua vna re nihil esse potuit humano generi vniuerso salubri', verba facturus,

De Theologia lib. 1.

ctturus,eam cum discipulis tátum seorsum cõmunicandam esse putauit, quod vulgo my
Matt.20. sterium hoc rectè committi non possit. Permultum in eo positum est, quàm opportu-
Deus in aperiē do se hominib. opportunitatem spectasse videtur. no loco & tempore fiat aliquid,cum etiam Deum ipsum, si quis consideret diligentius,
opportunitatem quandoque spectasse videamus, præsertim dum se mortalibus aperire,
dum luce suę veritatis mentes eorum illustrare conatur. Nonne vetus Testamentum pa
trem apertè prædicauit, de filio verò loquutum est obscuris? At noua lex Deum filium
palàm est professa: sancti verò Spiritus diuinitatem non ita latè patentibus argumentis
explicauit:quæ posteà tamen intellecta & ipsa est. Neque verò non maxima ratione id
Li.5.Theologia ita factum est: sicut à Gregorio quoque Nazianzeno legimus annotatum. Nam non-
dũ patris diuinitate confessa, manifestè filium Deũ prædicare: ac rursus nõdum Deo filio
declarato, Spirituisancto diuinitatem apertè tribuere,quid futurum erat aliud,quàm in-
fantibus lacte alendis solidum cibum manducandum dare? Fecit itaque Paulus, quod
Psalm.111. propheta faciendum admonet, disposuit sermones suos in iudicio, vt ea tantùm pro-
ferret,quæ profutura putaret,cætera quamuis cognitu dignissima atque adeò necessaria,
in tempus aliud magis opportunum reseruaret. Quod idem fecisse legitur,cùm sermo-
nem apud Athenienses habuisset. Neque enim statim à primo destruendas putauit cæ-
remonias idolorum: Statim nanque sermonem eius aures gentilium respuisset: verùm
Actor.17. ab vno Deo operatore mundi incipit dicens: Deus qui fecit mundum, & cuncta quæ
sunt in eo. Negate non poterant vnum operatorem esse mundi, vnum Deum. vnum o-
mnium creatorem. Adiunxit eo quòd cœli & terrę dominus in manufactis non digne-
tur habitare. Deinde quod intra auri argẽtiq; cassam materiã nequaquã verisimile sit arti
ficio hominis vim diuinitatis includi: erroris remediũ docens esse studiũ pœnitẽdi. Tũc
venit ad Christum,nec tamen Deum maluit quàm hominem nuncupare,dicens: In viro
Auditorum ratio habenda. quo definierit omnibus fidem,suscitãs eum ab inferis. Qui enim tractat,inquit, Ambro
Li.6.in Luc. sius,debet audientium considerare personas,ne prius irrideatur quàm audiatur. Quan-
do enim Athenienses crederent, quia verbum caro factum est, & de spiritu virgo conce
pit,qui irridebant,quia resurrectionem audierant mortuorum? Tamen & Dionysius A-
reopagites credidit,& alij crediderunt in virum, vt in Deum crederent. Quid interest,
quo quisque credat ordine? Non in principijs perfecta quæruntur, sed de principijs ad
ea quæ perfecta sunt, peruenitur.

Lib de spiritusancto cap 27. Neque verò Paulus modò, verùm & alij Apostoli, sicut à Basilio scriptum legi-
Mysteria in silentio tradita obscurè. mus, mysteriorum reuerentiam & auctoritatem silentio conseruandam esse putaue-
runt, ne si vulgo essent omnibus cognita, in contemptum venirent. Inde etiam vocata
sunt mysteria, quod ea occulta esse, neque in vulgus prodi oporteret. Quæ etiam cau-
sa fuit, quod literis non mandabantur, sed per manus tantùm tradebantur: Sicut
De spiritusan. cap.27. de hoc ipso sacrificio loquens dicit Basilius. Inuocationis, inquit, verba, dum Eucha-
ristię panis ostenditur, & poculum benedictionis, quis sanctorum scripto nobis reli-
Psalm.109. quit? Quin etiam illum locum explicans. Tu es sacerdos in æternum, Augustinus: Vi-
dent Iudæi perijsse iam sacerdotium secundùm ordinem Aaron, & non agnoscunt sa-
cerdotium secundùm ordinem Melchisedech. Tu es sacerdos in æternum secundùm or-
dinem Melchisedech. Fidelibus loquor, si qui non intelligunt cathecumeni, auferant
pigritiam,festinent ad notitiam. Non ergo opus est mysteria promere: scripturę vobis
intiment, quid est sacrifitium secundùm ordinem Melchisedech. Si Augustinus non
putauit omnibus prodenda mysteria,quo tempore terrarum orbis magna ex parte Chri
stum agnoscebat, quantò minus id factum oportuit à Paulo, cùm ad eos, qui recens
ad fidem Christi conuersi fuerant, neque tanta mysteria capere adhuc poterant, scribe-
ret. Non rectè itaque colligitur, non meminit sacrificij panis & vini Paulus, malè igi-
tur ad Christi sacrificium refertur.

Quod verò dicunt, Melchisedech panem & vinum obtulisse non Deo, sed Abraham,
Cont. sacrificiũ obiectionum solutiones. & comitibus eius ad eos reficiendos, Hebræorũ opinionem sequuti: Si fidem illis haben
dam putant potius,quàm toti cœtui sanctorum Ecclesię doctorum,qui Deo dicunt ob-
latum in sacrificium,non Abrahæ in refectionem: credant eisdem affirmantibus,quòd A-
braham susceperit à Melchisedech decimas diuitiarum eius,non Melchidedech ab Abra-
ham decimas spoliorũ: & incogitantię damnent Dei spiritum,à quo nõ fuit hoc animad
uersum: Saltem verisimile aliquid comminiscerentur. Nam quod aut Abraham post de-
uictos hostes & opima spolia deportata necesse habuerit vinum & panem mendicare, vt
se suosq; reficeret, aut sacerdos Melchisedech tantùm panis & vini in promptu habuerit,
quantum ad alendos trecentos decem & octo sufficere posset; nullam habet verisi-
militudinem. Quamobrem commentum hoc non succedit: Quemadmodum nec illud,
quod

quod adferunt ex epistola ad Hebræos. Neque vt sæpè offerat semetipsum. Alioqui oportebat eum frequenter dati :. Semel oblatus est ad exhaurienda multorum peccata: Vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Nā quod à Paulo dictum est libē ter aicipimus: Quod verò per hęc verba Satanas intelligi vult, reijciendum esse putamus. Quotquot enim sanctificati & iustificati sunt aut erunt, per vnam oblationem illam in ara crucis factam, sanctificaros non obscurè fenimus.

Hebr. 9. *Heb. 10.*

Præclarè dictum est à Bernardo. Christus pro salute mundi semel factus est hostia salutaris, rei reconciliatio generalis, omnibus sacramentis, tam præcedentibus, quam subsequentibus virtutem dedit & efficatiam, vt tanta & tali hostia sanctificarentur omnes liberandi per illam, vnde legitur. Quia Agnus occisus est ab initio seculi, ijs videlicet, qui fuerunt ab inirio, ita vt per hoc, quod dicitur, ab initio, determinet, non tempus occisionis, sed salutis. Prius enim mors eius profuit, quam fuis. Prius promissio, ac deinde exhibitio. Ab initio ergo seculi occisus est. Ex his cuiuis perspicuum esse potest, ab origine mundi, nullum vnquam iustificatum, & sanctificatum esse, nisi per vnam illam oblationem, in ara crucis, vel præuisam, vel exhibitam. Sed nec deinceps quenquam iustificatum & sanctificatum iri, nisi per vnam illam oblationem, iam exhibitam. Cæterùm sicut oblatione illa præuisa, non fuere sublata, quæ pro peccatis offerebantur, vel ante legem vel sub lege sacrificia, quin ea Deo grata potius accidere, quatenus ad præuisum illud in ara crucis, quod præfigurabant, Christi sacrificium referebantur: sic per eandem oblationem exhibitam, non tollitur quotidianum hoc qnod Ecclesia frequentat sacrificium, sed est. Deo tanto magis acceptum, quanto crebrius, & religiosius, per id oblationis in cruce facta memoria repræsentatur. Cum ergo dicit Apostolus: semel oblatus est, ad exhaurienda multorum peccata, vna oblatione consummauit in æternum sanctificatos. Hoc dicere videtur, quod nulla fuit, nec est, nec erit vnquàm oblatio, qua sint exhausta peccata, vel exhauriantur, qua fuerunt homines sanctificati, vel sanctificarentur, præter vnam illam in ara crucis factam. Quæ tam accepta Deo fuit, vt propria sua virtute, ac merito sanctificet, quotquot Deo patri reconciliantur, & reconciliando sanctificantnr. Quotquot autem alia sacrificia pro peccaris offerebantur, exhauriendi peccata, & sanctificandi vim, ab hoc vno mutuabantur, huius vnius virtute, ac merito sanctificabantur, quatenus ad hoc vnum referebantur. Huic igitur vnico sacrificio veterum omnia sacrificia cessisse, quæ typum huius immolationis gesserunt, & vmbram eius fuisse ab Ecclesia docti confitemur.

Ser. 2. de cœnâ domini.
Oblatio Christi virtutem & efficatiam omnibus sacramentis dedit.

Christus ab initio seculi occisus.

Sacrificia vetera ob promissi sacrificij in cruce offerendi relationem exceptabantur ita sacrificium nouū ad memoriam illius in cruce iā oblati sacrificij quotidie Deo patri offertur.

Siquidem oblatione, hoc est, morte sua, Christus illud ipsum perfecit, & consummauit, quod hostię, victimæ, sacrificia veterum promittebant. Promittebant autem fore, vt aliquando Dei filius in assumpta carne morte sua, & profuso ptecioso sanguine suo genus humanum redimeret. Quod illa vna oblatione perfectum est; cuius oblationis futuræ fide, Deo reconciliati sunt, & sanctificati, quotquot reconciliati sunt & iustificati. Nec alia fuit vnquam, nec est, nec erit reconciliandi ratio. Quamobrem adueniente veritate cesserunt figuræ, adueniente luce cessit vmbra, nec deinceps adumbratum illud amplius oportuit, quod iam exhibitum est, & omnibus reuelatum. Sed non proptereà tanti beneficij iam nobis reipsa præstiti memoria debuit intermitti. Hoc vero cum illa pugnaret Euangelij voce. Hoc facite ad meam commemorationem, oblationis illius in cruce factæ memoriam, hoc quotidiano sacrificio perpetuò Deus in Ecclesia sua cælebrari voluit, nec vmquam ante consummationem sæculi intermitti, vt iugiter coleretur per mysterium, quod semel offerebatur in pretium, & illa perennis victima, viueret in memoria, & præsens esset semper in gratia. Et sicut priorum temporum oblationes, ad exhibendum olim Christi sacrificium in cruce, sic nouæ legis hoc sacrificium ad exhibitum iam refertur. In carnalibus illis victimis figuratio fuit carnis Christi, quam pro peccatis nostris; ipse sine peccaro futerat oblaturus & sanguinis, quem erat effusurus in remissionem peccatorum. In hoc sacrificio præsens adest caro Christi, quam pro nobis obtulit, & sanguis quem pro nobis effudit. In sacrificijs illis, quid nobis donandum esset, figurate significabatur: in hoc, qnid iam donatum sit euidentet ostenditur. In illis prænunciabatur Dei filius, pro impijs occidendus, in hoc autem occisus annunciatur. Et sicut illa non propterea non fuerunt vera sacrificia, quia signa fuerunt veri sacrificij, quod erat in cruce peragendum, sic & hoc non propterea, non est verum sacrificium, quia signum est, eiusdem veri sacrificij, quo semetipsum ara in crucis pro nobis Christus obtulit. Nisi quis forte sic insaniat

Veritate & luce præsente cessit quidem vmbra, tamen veritatis seu tanti exhibiti beneficij memoria ob id intermitti non debuit.

vt magis ad rationem sacrificij pertinere poter, quod rem faciendam significet, quàm, quod rem iam factam commemoret. Certè sicut cœna nostra non esset commemoratio cœnę dominicę, immagoque illius & exemplar, nisi vere manducaremus, ita nec Eucharistia nostra, verum exemplar, & imago foret sacrificij, quod in cruce Christus obtulit, nisi verè sacrificaremus. Cuius autem rei apud S. Patres mentionem fieri legimus crebriorem quàm huius, quæ fit à sacerdotibus Christi corporis & sanguinis oblationis. Quod si Christi sanguis offertur in hoc mysterio, quis iam negare poterit, quin id vere sit sacrificium, etiamsi nihilominus exemplar sit illius hostiæ cruentæ, cum in pretium redemptionis nostræ profusus Christi sanguis in ara crucis offerebatur. Quapropter meritò quosdam ridet Innocentius Pontifex, qui crederent in Eucharistiæ Sacramento, non esse Christi corporis, & sanguinis veritatem, ex eo, quod non raro mysterium, imaginem, & exemplum id vocari legimus. Quorum errorem refellens. Si quia figura, inquit, est sacramentum altaris veritas esse negatur, ergo nec mors, nec resurrexio Christi veritas est, si quidem eas imaginem, & similitudinem esse tradit Apostolus, quin & Petrus, exemplum in sua passione Christum nobis reliquisse scribit. Nihil igitur impedit, quominus in externo sacrificio forma sit, species imago, & exemplar sacrificij crucis, in corpore vero & sanguine quæ sunt res intus inclusæ veritas existat eiusdem sacrificij. Sed quoniam in cruce palam, & sine mysterio fuit hostia cruenta, in altari verò occultè, & mysticè abscondita, ne nos eodem, quo Christus modo sacrificare putaremur, cum suo Theophilacto, rectè Chrysostomus admonoit. Nos non immolare Christū, sicut seipse in cruce immolaoit, sed illius in cruce facti sacrificij recordationem facere. Quæ tamen recordatio, siue commemoratio, non est ociosa, nec vmbratilis, verùm efficit, qood significat. Nam & si Christū denuò non occidimus, qui resurgens ex mortuis iam non moritur, mortem tamen illius haud aliter, quàm si nonc eam oppetijsset, applicamus, nec sola fide, nec solis verbis, verùm & Symbolis id facimus. Quæ non minorem habent vim, quàm ipsæ res haberent, si, cum earum commemoratio fit, vere patrarentur. In cruēto sacrificio crucis, mors quoq; cruēta fuit, in hoc incruēto mors etiā est mystica & incruenta, hoc est, effectus mortis, haud aliter, quàm si præsens nunc adesset. Sic enim in hoc mysterio Christi mors, & eius fructus nunc applicatur, ac si nunc ille moreretur: Ex quo facilè perspicere quiuis potest, quicquid fuit propitiationis, vel in veteris legis sacrificijs, quę signa fuerunt futuræ, vel in hoc nostro quod præteritæ mortis Christi signum est, id omne tribui ei, quæ facta est in cruce oblationi, quæ licet semel peracta, semper tamen viget, adeoque perpetua est, quoad efficaciam. Atque illius virtute, quod nunquam excidit æternum Christi sacerdotium, quò ministros etiam suos fungi voluit fulcitor. Cyrillus Hierosolymitanus, de Missa verba faciens, vocat illam. Τὴν πνευματικὴν θυσίαν, τὴν ἀναίμακτον λατρείαν, hoc est spirituale sacrificium & incruentum cultum. Christi verò corpus, quod præsens adest in altari, vocat ibidem, τὴν θυσίαν ἱλασμοῦ, hoc est hostiam propitiationis. Non obscure indicans quicquid est propitiationis, non tam actioni sacerdotis, quàm illi hostiæ deberi, quæ pro nobis oblata est in ara crucis, propter quam vocatur Missa, propitiatorium sacrificium, quandoquidem præsens adest, in altari corpus illius & sanguis, qui factus est propiciatio pro peccatis nostris, domini nostri Iesu Christi. In cuius præsentia, sicut verè dictum est à Cypriano, non superuacuę mendicant lachrymæ veniam, nec vnqoam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quam etiam ob caussam Hermanus Patriarcha Constantinopolitanus, θυσιαστήριον, hoc est altare, vocat ἱλαστήριον id est propiciatoriū, propter præsentiam illius in ipso, qui est propiciatio nostra. Nec Alexander modo, verùm & Iulius Pontifex, omnia crimina, & peccata deleri dicunt hoc Sacrificio: per quod etiam Cyprianus. Athanasius, & Damascenus, omnes expiari sordes affirmat. Eusebius vocat redemptionis oblationem. Chrysostomus, & eum secutus Theophilactus, remissionem ei peccatorum tribuere videntur, vt non temere sacrificium hoc, non Eucharisticum tantum, verùm & propiciatorio esse dictum intelligas, propter eam, quę pręsens adest in altari propiciationem nostram. Quamobrem cum Ioanne Chrysostomo vnam hanc esse dicimus hostiam cum illa, quæ in cruce peracta est: vnum sacrificium & non aliud, nisi quòd offerendi modus non est idem. Ibi facta est oblatio in mortem, hic fit in mortis recordationem: illa fuit immolatio sanguinea, hæc verò est incruenta: Sic enim appellatur non modò à Gregorio Nazianzeno Cyrillo, Eusebio, Athanasio, verumetiam à patribus in sacrosancto Cōcilio Ephesino, congregatis, tum ab Ischirione Diacono in Chalcedonensi Cōcilio. Et Epiphanio in secunda Nicæna Synodo. Cuius verba sunt hæc. Nemo enim vnquam sanctorum Apostolorum,

[Margin notes:]

Sacrificiū quotidianum est veri sacrificij imago & verū sacrificium in quo verum corpus & sanguis Christi offertur & sumitur.

Lib. 4. Mysteriorum Euangelicæ legis.

Theo. in ca. 10. ad Hebreos. Chrys. hom. 17. ad Hebreos.

In sacrificio cruento mors cruēta, in sacrificio incruento mors incruenta & mystica.

Catechesi mystago. 5.

Ser. de cœna domini.

Dam. li. 4. par. 14. Hom. 5. de Paschate.

Sacrificio missæ omnium peccatorum remissio nem tribuunt doctores.

Hostia eadem diuerso modo oblata.

Hom. 17. in ep. ad Hebraeos.

Hostia incruenta. Greg. Naz. in li car. & orat. cont.

rum, qui tubæ sunt Spiritussancti aut gloriosorum Patrum nostrorum, incruentum nostrum sacrificium in memoriam passionis Christi domini Dei nostri, & totius suæ dispensationis factum imaginem corporis illius dixerit. Quo loco pluribus verbis Epiphanius Iconomachos insectatur, qui negabant veritatem Christi corporis in Eucharistia, sed imaginem tantum & figuram vocabant, quos posteaquam conuincit multis locis ex scriptura prolatis, tandem his verbis vtitur. Legas quousque voles, nunquam inuenies, neque Dominum, neque Apostolos, neque Patres, incruentum illud sacrificium, quod à Sacerdote offertur imaginem dixisse, verum ipsum corpus & ipsum sanguinem. Attamē ante sanctificationis consecrationem, quibusdam Patribus piè sanè visum est ἀντίτυπον hoc est, exemplar similis formæ nominare, quorum de numero Eustathius, constans is propugnator orthodoxæ fidei & Arrianicæ insaniæ expugnator clarus, item Basilius eiusdem superstitionis auerruncator, quorum verbis recitatis, ante sanctificationem, inquit, ἀντίτυπα vocauerunt, post consecrationem autem corpus & sanguinem Domini. Athanasij verba citantur hæc à Ioanne Damasceno ex quodam sermone de ijs qui obdormiuerunt: Si quis, inquit, diem obierit, licet in aëre deponatur inhumatus, ne omiseris oleum, & cerā inuocato Christo Deo ad sepulchrū accendere, accepta enim Deo sunt, plurimaq; secū referunt retributionē. Oleū enim & cera holocaustū est: incruentæ autē hostiæ oblatio, propitiatio est. Sed & ante hos omnes Clemēs Petri successor ita loquitur de sacerdotib' assistentibus ad altare Dei προσαγοντες αὐτῷ τὰς λογικάς, καὶ ἀναιμάκτους θυσίας διὰ Ἰησοῦ τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως, hoc est, offerentes ei rationales & incruētas hostias per Iesum magnum pontificem. Et alio loco: Pro sacrificio cruento λογικήν, καὶ ἀναίμακτον, καὶ τὴν μυστικήν, hoc est, rationale & incruentum ac mysticum sacrificium instituit, quod in mortem domini per symbola corporis & sanguinis sui celebratur. Et iterum: Offerentem tibi καθαρὰν, καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, hoc est puram & incruentam hostiam, quā per Christum instituisti mysterium noui testamenti. Cruentum igitur sacrificium semel est oblatum in cruce, sed incruentum offertur quotidie. Sic ab Augustino dictū est: Sæpè ita loquimur, vt pascha propinquante dicamus, crastinam vel perendinam esse domini passionem, cùm ille ante tam multos annos passus est; nec omninò nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus: Hodie dominus resurrexit: cùm ex quo resurrexit, tot anni transierint. Cur nemo tam ineptus est, vt nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, vt dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius; & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est. Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solùm per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur. Nec vtique mentitur, qui interrogatus responderit eum immolari. Pascasius, inquit: Iteratur autem hæc oblatio in conspectu patris, intercessione pro peccatis nostris filij eius, summi ac veri pontificis, quotidie: licet Christus semel passus in carne, per vnam eandem mortis passionem semel saluauerit mundum, ex qua morte idem resurgens ad vitam, iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Quia profectò sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc prouidit. Gregorius. Debemus quotidiana Deo lachrymarum sacrificia, quotidianas carnis eius & sanguinis hostias immolare. Hæc namque singulariter victima ab æterno interitu animam saluat, quę illam nobis mortem vnigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur: tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter viuens pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur: eius caro in populi salutem patitur, eius sanguinis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem vnigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cœlos aperiri in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi: vnum quoque ex visibilibus atque inuisibilibus fieri? & alio loco. Singulariter namque ad absolutionem nostrām oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur, quia is, qui in se resurgens à mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostrā passionem illius reparamus.

Sacrificium incruentum quod à sacerdote offertur nusquam imago dicitur.

Cyril. in interpret. anathematismi. Et alibi cōt. Nest. scribit Euseb. lib. 10. cap. 4. Eccle. & in vitā Constantini l. 4. Cle. l. 2. ca 29.

Lib. 6. cap. 23.

Lib. 8. cap. 3.

Damasc. in oratione quam inscripsit: Quod qui in fide migrarūt, ex liturgia viuorū beneficia tunēt.

De sacrificio altaris cap. 9.

Greg. li. 4. dialog. cap. 58.

Hom. 37.

Adferuntur etiam causę à solitario quodā in eo libro, quem inscripsit gemmā animæ. Cùm Christus semel, inquit, sua morte credentes redemerit, hoc tamen sacramentū quotidie ob tres causas Ecclesia necessario repetit. Vna ast causa, vt in vinea laborantes quo-

Cap. 30. Oblationis quotidiana causa tres.

2 tidie eo reficiantur. Alia, vt hi, qui numero fidelium quotidie associantur per illud Christo incorporentur.
3 Tertia vt memoria passionis Christi quotidie mentibus fidelium ad imitationem inculcetur. Est & alius liber venerandæ vetustatis, quem & ipsum sicut priorem hunc in locem produxit vir bene meritos de Ecclesia Dei Ioannes Cochleus, qui inscribitur Expositio Missę, in quo proposita quæstione cur quotidie iteratur ista oblatio, cùm Christus saluauit mundum per vnã passioné suam, & mors illi vltra non dominetur. Respondetur, quod pro multis causis. Prima quia peccamus quotidie. Secunda eò quòd corpus Christi pœnitentibus post peccata offerri iubeatur, vt salutem per corpus Christi inoeniant, atque exeant post pœnitentiam. Tertia, vt magnum beneficium passionis domini obliuioni non tradatur. Quarta, vt simulet in Ecclesia diem iudicij, in quo iusti ab iniustis separabuntur. Scripsit ante annos quingentos versus quosdam de concordia veteris & noui sacrificij Cænomanensis Episcopus Hildelbertus: inter alios etiam leguntur hi versus.

Ioan. Cochleus. 4. causas assignat.

Mortuus ille semel, licet, vltrò non moriatur:
Idem quotidie sine vulnere sacrificatur.
Nam quia peccantes medicina semper egemus,
Hanc pro peccatis medicinam semper habemus.

In eandem sententiam scripsit propemodum æqualis Pascasij, vel qui paulò eum præcessit Rabanus, quique subsequutus est posteà Algerus.

Cap. 22. de sacramentis altaris li. 1. cap. 16.

Ex eo facilè colligimus, quale sit hoc sacrificium, de qoo tractamus. Est enim idem cũ eo, qood in cruce peractum est, nisi quòd non eodem modo fit: In cruce cruento modo oblatus est dominus noster Iesus Christus, in altari incruento. Ibi passibilis & mortalis, hic impassibilis & immortalis: ibi visibilis, hic inuisibilis: ibi in humana specie, hic sub speciebus panis & vini: ibi oblatus, credẽtibus omnibus remissionem peccatorum, & plenam redemptionem obtinuit, hic non vt peccatorum remissionem, & animarum salutem iamprimum ex eo quod per sacerdotem fit, promeriamur, sed vt pridem promeritam, per Christum in cruce pendentem, per hoc sacrificium, quod passionem & mortem eius repræsentat, ac memoriam eius nobis refricat, fide & deuotione nobis applicemus. Quamobrem externo hoc, quod in Ecclesia celebratur sacrificio, non modò non obscuratur illud, quod in cruce peractum est, verumetiam illostratur magis. Neque enim aliò confugimus, quàm ad vnicum illud, quò defunctus est Pontifex noster Christus in cruce, quò corpus suum tradidit in mortem, per quam nos, qui inimici eramus, Deo patri suo reconciliauit: quò sanguinem suum fudit in remissionem peccatorum nostrorum.

Rom. 5. Matth. 26.

Hic iterum obganniunt isti: Si credis te reconciliatum, peccataque tibi per sacrificium in cruce peractum esse remissa, quid ergo denuò te reconciliari, peccataque tibi remitti postulas, ac Deum iratum fingis, quem credere potius oportuit filij morte placatum? An illa tibi parum sufficiens videtur oblatio: aut de promissis Christi dubitas? Minimè verò dubitamus: quin illud potius libenter cum Paulo confitemur, qood omnis homo mendax, Deus aotem verax, atqoe adeò veritas ipsa. Neque potest quicquam esse certius, quàm quod ab illo dictum aut promissum est. Cæterùm qui dixit, hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, nimirum in redemptionem vestram: idem dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Quoniam verò conscij nobis sumus nos ea sæpè transgressos esse, à facie peccatorum nostrorum non est nobis pax, & à facie iræ eius spiritum timoris concipimus, & cum propheta à iudicijs eius timentes, qui reddit vnicuique iuxta opera sua, etiam de verbo ocioso rationem exacturus, illi reconciliari postulamus per Iesum Christum, quem posuit propiciatorem pro peccatis nostris per fidem, in sanguine eius. Quamobrem profusi sanguinis illius & corporis pro nobis traditi memoriam subinde renouamus, ac quam ille obtulit in cruce hostiam, eam patri sistimus, supplices orãtes, vt illius contẽplatione nobis placatus & propitius esse, suæq; promissionis, ac fructus illius quem illa mundo attulit vniuerso, nos participes esse velit. Scilicet ignorabat Christus remissionem omnium totius mundi peccatorũ sacrificium illud crucis allaturum? & tamen, etiã post obtentã illam suæ mortis beneficio, cunctos orare docuit, Dimitte nobis debita nostra. Quod quorsum attinebat petere secundũ istos, quandoquidẽ semel iã per sacrificium crucis remissio nobis est obtenta? Deinde verò, ignorabat Paulus per sacrificium illud in ara crucis oblatum, esse mundum Deo reconciliatum? & tamen clamat ad Corinthios: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. An ille parum illi in cruce factæ reconciliationi fidebat? Imò verò fidebat plurimum: sicut & nos omnem spem & fiduciam nostram non alia in re, quàm in vnica illa oblatione collocamus, per quam Deo mundum Christus recõciliauit. Cæterùm intelligebat ille spiritu Dei plenus, adferri ali-

Semel reconciliati an opus habeant alia reconciliatione.

Ro. 3. et Psal. 115.

Matth. 19.

Psalm 37. Esa. 26. Psal. 118. Psal. 16. Matth. 12. Rom. 3.

2. Cor. 5.

ri aliquid à nobis oportere, quo fructum illius consequi possemus. Quamobrem non sunt audiendi, qui dicunt: oblatus est semel Christus ad exhaurienda peccata nostra, & fuit illa oblatio sufficiens pretium redemptionis nostræ, non est igitur vlla in ecclesia deinceps oblatio facienda. Nam ad eundem modum argumentari licebit: Orauit pro nobis Christus, & fuit eius oratio sufficiens ad obtinenda omnia ad salutem nobis necessaria, nam exauditus est pro sua reuerentia, nihil itaque necesse est nos orare: tulit crucem Christus pro nobis, nihil opus est vt nos crucem feramus: Quæ quàm sit absurda collectio, quis non intelligit?

Heb. 5.

Verùm vt planum fiat omnibus, quid illi semel in cruce peracto, quid huic quotidiano sacrificio tribuat Ecclesia, paucis de eo disseremus: Sic enim rem accipi volumus. In Christi latere, quod in cruce pro nobis apertum est, fontem esse aquæ vitalis salientis in vitam æternam. Ex hoc fonte quisquis haurit, quisquis aqua illius abluitur, ab omnibus iniquitatibus suis mundatur: Per hunc enim fontem abluti, per hunc sanctificati, per hunc redempti, per hunc vitam æternam sumus consequuti. Cæterùm qui vult hoc fonte irrigari, & quæ salus ex eo permanat ad omnes, eius particeps fieri, ad eum accedat necesse est. Patet hic quidem fons omnibus, & est ita copiosus, vt ad abluendas sordes omnium, ad salutem omnibus conferendam abundè sufficiat. Sed nisi accedas ad illum, nisi haurias ex illo, nihil est, quod alicui vsui fore tibi speres. Quàm multi sunt Turcæ, quàm multi hæretici & infideles, quàm multi mali Christiani, quos neque abluit fons iste, neque salutem illis adfert. Atqui apertus est omnibus: Gustauit enim Christus mortem pro omnibus: dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: factus est saluator omnium, factus est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm; sed etiam pro totius mundi: Intereà tamen pereunt multi, non solùm infideles, verùmetiam mali fideles, qui confitentur quidem se nosse Deum, sed factis abnegant. Vident mensam apparatam: vident delicatissimis epulis instructam: vident fontem aquæ salientis in vitam æternam, fame nihilominus & siti moriuntur. Quam eius rei causam esse dicemus? quam aliam? Nisi quòd non attingunt id, quod vident, non eo fruuntur. Quamobrem confitemur, & quidem libenter cum ecclesia Dei cõfitemur; quòd solus Christus per illud in ara crucis oblatum sacrificium Deo patri suo cumulatè satisfecit: peccatorũ nostrorum remissionem, cum Deo patre reconciliationem, filiorum eius adoptionem, regni cœlestis hæreditatem nobis sufficienter promeruit. Addimus & hoc, quòd ad hæc omnia denuò promerenda, nullis sacramentis, nullis sacrificijs, nullis operibus nostris opus nobis est: quod hæc omnia, tradens semetipsum pro nobis hostiam & oblationem Deo in odorem suauitatis, abundè nobis Christus promeruit: Hæc est clara & aperta confessio nostra.

Sacrificij vtriusque effectus.

Ioan. 4.

Heb. 2.

1. Tim. 2. & 4.

1. Ioan. 2.

Tit. 1.

Sacrificij in cruce peracti sufficientia.

Dicet hic aliquis è satanæ ministris, Ergo tu sententiam nostram confirmas: neque vlla est eius pro quo tantopere pugnas sacrificij vtilitas. Absit à nobis vt impiam satanæ & ministrorum eius sententiam confirmemus: verùm hoc dicimus; non in hoc, aut sacramentis, aut hoc tremendo sacrificio nos vti; quod noui aliquid nos denuò promereri per hunc vsum persuasum habeamus: verùm vt quod pridem promeruit Christus in ara crucis, id in nos transferre, & eius fructum nobis applicare possimus. Hanc ad rem opus est nobis operibus: opus est nobis sacramentis: opus est nobis quotidiano sacrificio, quod in Ecclesia celebratur.

Quo magis autem intelligi possit, quod dicimus, exemplo id illustrabimus. Est fons in medio ciuitatis collocatus, omnibus expositus, à quo nemo arcetur, quin eo liberè vti possit: tam est autem copiosus & redundans, vt ad sordes omnium abluendas, ad sitim omnium sedandam, ad reliquas necessitates omnes omnium explendas, abundè sufficiat. Num ideò tu sitim tuam expleuisti, aut sordes abluisti, quòd hic fons est in medio omnibus expositus tam copiosus? Certè nisi ad eum accesseris, nisi ex eo hauseris, neque sordes ablueris, neque sitim sedaueris, neque vllum ex eo fructum perceperis, quamlibet sit copiosus & redundans. Proinde qui vult ex eo fonte fructum capere, non spectat illum ociosus, ac illius tantùm copiam & abundantiam admiratur: verùm illud agit, vt quod videt omnibus communicatum, eius ad se quoque partem aliquam deriuet: fistulas admouet, siue tubos aut canales, per quos communem aquam in suum quoque priuatum & proprium vsum transferat. Non dissimilis est ratio fontis huius vitæ perennis, qui in latere Christi in cruce pendentis apertus est. Est fons perennis, fons copiosus & redundans, qui ad abluenda totius mundi peccata, ad salutem omnibus mortalibus conferendam prorsus sufficit. Sed si vis vsum aliquem huius fontis habere, si vis fructũ ex eo consequi, necesse est, vt ad Christi latus in cruce pendentis fistulam applices, & per eam, qui solus peccata nostra abluit salutemque nobis confert, Christi sanguinem ad te-

Sacrificij Christi sufficientia exemplo ostenditur.

Sacrificij & sacramenti vsus.

deriues atque attrahas: vt per eum ablutus & sanctificatus, æternam beatitudinem adipisci queas: non ipsius fistulæ siue canalis, verùm Christi sanguinis te per canalem irrigantis, virtute.

Hinc videre licet, quòd omnia quæcunque ad salutem nostram pertinent, non nisi illi soli sacrificio in cruce peracto, non nisi fonti, qui apertus est in Christi latere, tribuuntur: verùm fructum ex illo fonte capere non possumus, nisi qui fusus est ex Christi latere, sacrosanctus Christi sanguis, eum per instrumenta, & quasi canales quosdam ad nos deriuemus. Eiusmodi canalis est baptismus: eiusmodi canalis est quotidianum hoc sacrificium, quam vocamus Missam, per quam illius in cruce peracti sacrificij, & fusi pro nobis preciosi sanguinis, fructum in nos transferimus, nobis applicamus & appropriamus. Falsò itaque nobis impingunt satanæ ministri, quod per quotidianum hoc sacrificium, illud in cruce peractum obscuretur, cum illustretur magis. An non absurdè facere censetur, si quis baptizare se volentem insimularet, quod is per baptismum obscurare velit redemptionis beneficium in cruce nobis obtentæ? & redemptionem suam in aqua baptismi collocare potius, quàm in Christi sanguine, quo solo redempti sumus? cùm baptismo nihil aliud agatur, quàm vt redemptionis in cruce nobis obtentæ particeps fieri, qui baptizatur, & eius fructum in se transferre queat. Atqui non minus absurdè faciunt, qui nobis obijciunt, quod per quotidianum istud sacrificium, illud quod in ara crucis peractum est, obscuremus, & eius dignitati ac merito detrahamus: cùm nihil aliud agatur, nihil aliud quæratur à nobis in hoc quotidiano sacrificio, quàm vt quòd Christus nobis promeruit vnica illa oblatione in cruce facta, id in nos transferre, & eo ad salutem nostram vti queamus.

Ceterùm ne quis existimet nos cordis nostri visiones loqui, quæ fuerit patrum de hoc
Sacrificium Missæ. sacrificio sententia, paucis adscribendum esse putauimus. Ac primùm quidem, quòd his
verbis, hoc facite in meam commemorationem, Christus hoc in Ecclesia fieri sacrificium
Chrysost. homil. 17. præceperit, testatur Ioannes Chrysostomus, epistolam ad Hebræos enarrans, quemadmodum anteà commemorauimus. Qui etiam illa verba Apostoli explicans. Calix cui
Hom. 3. in epi. ad Ephes. benedicimus, nónne communicatio sanguinis Christi est? In veteri quidem testamento, inquit, cùm imperfectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis eos auerteret, quod etiam inenarrabilis amoris signum erat: hic autem multò admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, cùm sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet. Ac vetu-
Cyp. li. 2. epi. 3. stior etiam illo Cyprianus. Si Iesus Christus, inquit, dominus & Deus noster ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primùm obtulit, & hoc fieri in sui commemorationem præcepit, vtique ille sacerdos vice Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur. Et sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia
Irene. lib. 4. cap. 32. & 34. in fine. Deo patri, si sic incipiat offerre, secundùm quod ipsum Christum videat obtulisse. Ac vtroque vetustior Irenæus. Suis, inquit, discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est accepit, & gratias egit dicens, hoc est meum corpus: & calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundùm nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorum munerum in nouo Testamento: de quo in duodecim prophetis Malachias sic præsignificauit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens: Manifestissimè significans per hæc, quoniam prior quidem populus cessauit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Eusebius quoque. Post omnia quasi mi-
Euseb. li. 1. demonstra. euangelica cap. 10. rabilem quandam victimam sacrificiumque eximium patri suo operatus, pro nostra omnium salute obtulit, eiusque rei memoriam vt nos ipsi Deo pro sacrificio offerremus,
Amb. in orat. preparatoria ad Missam. instituit. Itidem & Ambrosius Deum alloquens. Accedo, inquit, ad altare tuum, vt offeram tibi sacrificium, quod tu instituisti & offerri præcepisti in commemorationem tui
Gaudentius serm. 2. pro salute nostra. Et æqualis eius Gaudentius. Et ideo discipulis fidelibus mandat, quos primos Ecclesiæ suæ constituit sacerdotes, vt indesinenter ista vitæ æternæ mysteria exercerent, quæ necesse est à cunctis sacerdotibus, per singulas totius orbis Ecclesias celebrari, vsque quo Christus iterum de cœlis adueniat, quo & ipsi sacerdotes, & omnes pariter fidelium populi exemplar passionis Christi ante oculos habentes, quotidie & gerentes in manibus, ore etiam sumentes, ac pectore redemptionis nostræ, incredibilem

memo-

memoriam teneamus, & contra venena diaboli dulcem medicinam ſempiterni tutaminis conſequamur. Et qui fuit proximus Apoſtolorum temporibus Dionyſius Areopagita. Ipſe, inquit, noſter primus & Auguſtiſſimus Pontifex, diſcipulos ad ſacerdotalem functionem promouens, quamuis eſſet tanquam Deus, myſteriorum Princeps, ad patrē tamen ſanctiſſimum diuinumque ſpiritum, huiuſmodi conſummationis officium refert, diſcipulos vt legimus admonens, ne ab Hieruſalem diſcederēt, ſed expectarent promiſsionem patris.

Dionyſ. de Eccleſiaſt. Hier. cap. 5. parte 3.

Quibus verbis docet, in nouiſſima cœna, promouiſſe quidem Chriſtum Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem, quam τελείωσιν vocat, Cæterū τελειουργίαν quod vertit interpres conſummationis officium, clarius autem explicabitur, ſi quis exercitium dicat ſacerdotalis functionis, id in illud vſque tempus reiecit, dum acciperent promiſſum Spiritum ſanctum.

Cœna vltima Apoſtolos ad ſacerdotalem functionem Chriſtus promouit.

Primus igitur natura Pontifex & vnigenitus Chriſtus, qui non ſibi ipſi honorem arripuit, ſed conſtitutus fuit à patre, qui propter nos factus homo & ſpirituale ſacrificium offerens Deo & patri ſuo ante paſsionem nobis ſolis præcepit hoc facere, quanquam præſentes eſſent nobiſcum alij, qui in ipſum crediderunt. Sed non omnino omnis, qui credit continuo ſacerdos eſt; & pontificium conſequitur honorem, poſt autem aſſumptionem ipſius nos oblato ſecundum eius ordinationem ſacrificio puro & incruento, conſtituimus epiſcopos, presbyteros & diaconos numero ſeptem, è quorum numero erat Stephanus.

Clemens. lib 8. Conſt. Apoſto. cap. vltimo.

Iuſtinus quoque, Apoſtoli enim in Commentarijs ſuis, quæ Euangelia dicuntur, ita ſibi Ieſum præcepiſſe tradiderunt, cum accepto pane cum gratias egiſſet, dixiſſe: Hoc facite in mei memoriam, hoc eſt corpus meum, dixiſſe etiam accepto poculo cum gratias egiſſet, hic eſt ſanguis meus, ſibique ſolis dediſſe.

In Apologia ſecunda.

His autem omnibus poſterior Leo: Ieſus, inquit, diſcumbentibus ſecum diſcipulis ad edendam myſticam cœnam corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat qualis hoſtia deberet offerri Deo. Bernardus ſacerdotes alloquens: Audite modo & obſtupeſcentes admiramini: Nulli angelorum, nullis ſpiritibus ſupernis, ſed hominibus: nec tamen omnibus, ſed ordini veſtro tantum, mandatam eſſe tanti ſacramenti celebrationem in altari, quod Chriſtus fecit manibus ſuis in cœna paſchali.

Leo ſerm. 7. de paſſ.
Serm. 3. de cœna Domini.

Expoſitis igitur forma & efficacia ſacramenti, reſtat dicendum, quibus in verbis mandauerit Chriſtus illud celebrandum: Hoc facite, ait, in meam commemorationem. O verba nimis affectuoſa, o verba pungitiua & penetratiua vſque ad animam. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem. Propheta etiam dixit: Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt. O ſummè pia & verè ſuauis memoria, annunciare mortem domini, donec veniat.

Luc. 22.
Pſal. 144.

Gregorius verò Niſſenus docet, quod in illa cœna nouiſsima ſe obtulerit his verbis. Qui pro dominica poteſtate & auctoritate adminiſtrat omnia, non expectat vel ex proditione neceſsitatem, vel Iudæos graſſantes, vel iniquum Pilati iudicium, vt illorum ſcelus ac malitia principium & cauſa communis hominum ſalutis eſſet. Verùm præoccupat Oeconomia quadam violentum impetum, & iuxta quendam ineffabilem ſacrificij modum, & qui ab hominibus cerni nequit, ſeipſum offert oblationem & hoſtiam pro nobis, idem ſimul & ſacerdos & agnus Dei, qui tollit peccatum mundi. Quando autem id fecit? Quando tale ſuum corpus effecit, vt manducari, talem ſanguinem, vt potari poſſet à ſuis familiaribus. Qui igitur dedit diſcipulis ſuis corpus ſuum ad manducandum, manifeſtè demonſtrat, iam perfectam & abſolutam eſſe factam agni immolationem. Neque enim fuiſſet corpus victimæ, vt manducari poſſet idoneum, quamdiu animatum eſſet. Itaque quando prebuit diſcipulis manducandum corpus & ſanguinem ad bibendum, iam latenter pro poteſtate myſterium hoc adminiſtrantis, ineffabiliter & inuiſibiliter corpus immolatum erat, & anima ibi erat, vbi eam poteſtas adminiſtrantis collocauerat, permixta ſibi diuina virtute locum illum in corde terræ peragrans. Quamobrem, ex quo tempore oblatum eſt Deo ſacrificium à magno Pontifice, qui ſuum agnum pro communi peccato ineffabiliter & inuiſibiliter obtulit, ſi quis ex eo tempore tempus immorationis in corde terræ numerauerit à veritate nō aberrauerit. Ex quo Gregorij Niſſeni loco verba quædam in ſuos Matthæi commentarios Theophilactus quoque tranſtulit.

Greg. Niſſ. de ſ. feſto Paſchæ Orat. prima.

Indicat autem ex his vterque Chriſtum in cœna ſacerdotio ſecundum ordinem Melchiſedech functum fuiſſe. Teſtatur autem & hoc Hieronymus dicens: Poſtquàm typicum paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comederat, aſſumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgreditur Sacramentum: vt quomodo in præfiguratione eius Melchiſedech ſummi Dei ſacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipſe quoque veritatem ſui corporis & ſanguinis repræſentaret.

Hier. in 14. 27. Matth.

Et in Epiſtola quadam Paulæ & Euſtochij nomine ſcripſit ad Marcellam. Melchiſedech, inquit, in typo Chriſti panem & vinum obtulit, & myſterium Chriſtianum in ſaluatoris ſanguine & corpore dedicauit. Teſtatur Ambroſius, vbi docet anteriora eſſe myſteria

tiā

Amb. li. 4. ca. 3. de Sacramentis. Et de his qui initiantur cap. 8.

ria Christianorum, quam Iudæorum, & diuiniora Sacramenta. Ibi, inquit, sacramentorum horum figura præcessit, quando Abraham victor venit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit illi panem & vinum. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Rex iustitiæ, rex pacis. Quis ergo Rex iustitiæ nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, dei sapientia, qui potuit dicere: Pacem meam do vobis. Testatur & Eucherius dicens:

Euch. li. 2. in Genesim.

Christus non ex tribu Leui, sed ex tribu Iuda ortus est, ex qua tribu nihil de sacerdotali pręcepto accepit, vtique propter mysterium sacramenti, quod Christianis celebrare præceptum est, vt non secundum Aaron pecudum victimas, sed oblationem panis & vini, id est, corporis & sanguinis eius, sacramentum in sacrificiũ offeramus, ibi primùm quippe apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum. Te-

Aug. lib. 16. de ciuitate Dei cap. 22.

statur Augustinus, cùm ait: Tunc benedictus est à Melchisedech, qui erat sacerdos Dei excelsi, de quo in epistola, quæ inscribitur ad Hebræos, multa & magna conscripta sunt. Ibi quippè primùm apparuit sacrificium, quod nunc à Christianis offertur Deo toto orbe terrarum: impleturque illud, quod longè post hoc factum per prophetam dicitur ad Christum, qui fuerat venturus in carnem: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech: non scilicet secundùm ordinem Aaron, qui ordo fuerat auferendus,

Aug. lib. 7. de ciuitate Dei, ca. 17. & 20. Epi. 95. in Psa. 33. & 106. Euseb. li. 5. demonstra. Euan. cap. 3.

illucescentibus rebus, quæ illis vmbris prænotabantur. Complura sunt autem Augustini loca, in quibus figuram fuisse docet Melchisedech sacrificium eius, quod nunc offertur in Ecclesia. Verùm adducere singula longum foret, neque necessarium. Et his omnibus vetustior Eusebius: Et sanè oraculi exitus admirabilis, ei qui contempletur, quemadmodum saluator noster Iesus, qui est Christus Dei, ipsius Melchisedech ritu ea, quæ ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficiat. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquàm videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes in omnibus gentibus, spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria repræsentant: quæ sanè mysteria Melchisedech tanto antè spiritu diuino cognouerat, & rerum futurarum imaginibus vsus fuerat, sicut etiam Moysi scriptura testificatur, vbi ait. Et Melchisedech rex Salē protulit panem & vinum: Erat autem sacerdos Dei altissimi. Vide eundem libro octauo, ca-

Epiph. li. 2. contra hære. Hære. 55.

pite secundò. Epiphanius. Visum est, vt in veteri sacerdotio sacerdotalis dignitas ne cōstituatur, verùm ad id, quod ante Leuiũ, & ante Aaron fuit secundùm ordinem Melchisedech sacerdotium transferatur: quod sanè nunc in ecclesia viget à Christo & huc usq;.

Chrys. oratio. 4. contra Iudæos. Damas. lib. 4. cap. 4. 14.

Ioannes quoque Chrysostomus Melchisedech typũ gessisse scribit nostri sacerdotij. Ioannes Damascenus: Pane & vino suscepit Melchisedech Abraham ex cæde alienigenarum reuertentem, qui erat sacerdos Dei altissimi: illa mēsa hanc mysticam præfigurauit mensam: Sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figuram præ se ferebat & imaginem. Tu

Arnobius in Psalm.

es, inquit, sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Arnobius ante mille trecentos annos, explicans illum locum: Tu es sacerdos in æternum, ita de Christo loquitur. Hic qui per mysterium panis ac vini sacerdos factus est in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui panem & vinum solus obtulit in sacerdotibus, dum Abra-

Cyp. serm. de cœna domini. Rupert. lib. 5. de trini. cap. 12.

ham victor reuerteretur de prælio. Qui verò præcessit hos omnes Cyprianus: Significata, inquit, olim à tempore Melchisedech prodeunt sacramenta, & filijs Abrahæ facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & vinum. Hoc est, inquit, corpus meum. Ex recentioribus Rupertus: At verò Christus rex Salem, id est pacis, rex inquam idemque pontifex magnus, illorum talium hominum diebus natus, sacerdotio suo functus est secundùm ordinem Melchisedech: protulit enim panem & vinum dicens, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus: & sic obtulit semetipsum pro fideli Abraham ve-

Melchisedech sacerdos.

rùm sacrificium. Eusebius Emissenus inquit, Melchisedech fuit Sacerdos Dei summi dum à præputio, id est ìi circumcisio futura benediciiur, Ecclesiæ gloria prædicatur, & Synagoga infideli plebis ex gentibus acquisita præponitur. Hic ergo Melchisedech, cuius genealogia vel origo notitiam illius temporis latuit, oblatione panis & vini hoc Christi sacrificium præsignauit. De quo Propheta prænunciat. Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Hæc ille Homil. 5. de Paschate.

Rab. Samuel.

Ac ne Iudæorum quoque testimonia deesse putentur. Ante quingentos quinquaginta annos, scripsit Rabbi Samuel ad Isaac in hæc verba: Secundum quod Dauid dicit de eo (Christum intelligit) ipse est ille, cuius sacerdotium in æternum erit secundum ordinem Melchisedech, qui fuit rex & sacerdos Dei altissimi ante Aaron. Et attende domine mi, quanta sit differentia inter sacerdotium Aaron, & domini iusti illius. Dixit dominus domino meo, tu es sacerdos in æternum. Sacrificium Aaron fuerunt carnes: & sacrifi-

crificium istius iusti domini, fuit panis & vinum, quod est secundum ordinem Melchisedech. In quibus verbis Deus per Prophetam manifestè ostendit, quod sacrificium finiretur, quando inciperet istud sacrificium in æternum: & ordinatio sacrificandi secundùm ordinem Aarō ex toto cessaret, quando inciperet sacrificium in pane & vino æternaliter duraturum.

Malachiæ quoque locum, quem adduximus de hoc sacrificio interpretatur, præter antiquissimum Irenæum, Augustinus his verbis. Hæc quippè Ecclesia est Israël secundùm spiritum, à quo distinguitur ille Israel secundùm carnem, qui seruiebat in vmbris sacrificiorum, quibus significabatur singulare sacrificium, quod nunc offert Israel secundùm spiritum, cui dictum atque prædictum est: Audi populus meus, & loquar tibi, Israel, & testificabor tibi: & cætera, quæ iam suprà commemoraui. De huius enim domo non accipit vitulos, neque de gregibus eius hircos. Iste immolat Deo sacrificium laudis non secundùm ordinem Aaron, sed secundùm ordinem Melchisedech. De eo enim dictum est: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. Nouerunt, qui legunt, quid protulerit Melchisedech, quando benedixit Abraham, & si iam sunt participes eius, vident tale sacrificium nunc offerri Deo toto orbe terrarum. Dei autem iuratio, incredulorum est increpatio, & quod Deum non pœnitebit, significatio est, quia hoc sacerdotium non mutabit. Mutauit quippè sacerdotium secundū ordinē Aaron: Vnde alius Propheta dicit ad eū, qui carnaliter est Israel, Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotēs & hostiā non accipiā de manibus vestris. Ecce quod est secundū ordinē Aaron. Cur autē hoc accipiat, addit & dicit: quia ab ortu solis ad occasum glorificatū est nomen meū in gētibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia pura. Ecce quod est secūdùm ordinē Melchisedech.

Mal. cap. 11.
Aug. cont. aduers. leges & prophet. lib. 1. cap. 20.
Malachiæ locus de hostia munda explicatur.
Iuratio Dei incredulorum increpatio.

Eusebius. Hæc omnia quę ab initio diuinitus prædicta sunt in præsenti tempore per Euangelicā Saluatoris nostri doctrinā, ab omnibus gētibus celebrātur, propheticæ voci testimonium afferente veritate, per quam vocem Deus Mosaicis reiectis sacrificijs, quod futurum erat, nostrum ipsorum institutum nunciat dicens: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum nomen meum glorificatum est in gentibus, & in omni loco offertur incensum nomini meo, & hostia munda. Sacrificamus igitur Deo altissimo sacrificiū laudis: sacrificamus Deo plenum, & odorē afferens, & sacrosanctū sacrificium: sacrificamus nouo more secundùm nouum Testamētum, hostiam mundā. Ac paulò pòst: Sacrificamus & incendimus alias quidem memoriam magni illius sacrificij, secundùm ea, quæ ab ipso tradita sunt mysteria celebrantes, & gratias Deo pro salute nostra agentes. Quemadmodum Melchisedech, qui sacerdos gentium erat nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt Sacerdotes in omnibus gentibus spirituale secundùm Ecclesiasticas sanctiones Sacerdotij munus obeuntes, vino ac pane & corporis illius & salutaris sanguinis mysteria repræsentant.

Euseb. lib. 1. demonstra. Euang. cap. 10.
Sacrificijs cruentis Melchisedech non functus, sed pane & vino.

Ioannes quoque Chrysostomus hunc ipsum Malachiæ locum adferens: Vides quàm luculenter, quàmque dilucidè mysticam interpretatus est mensam, quæ est incruenta hostia. Ac paulò pòst: Vides quòd vbique concessum est angelicum illud sacrificium incalescere: vides nullis finibus circumscriptum, neque altare, neque canticum: in omni loco thymiama offertur nomini meo. Est igitur hostia pura prima quidem mystica mensa, cœleste summeque venerādum sacrificium. Copiosius etiam ac magis disertè in secunda contra Iudæos oratione, cùm eundem prophetæ locum adduxisset. Quando, inquit, hæc euenerunt Iudæ? Quando in omni loco incēsum oblatum est Deo? Quando sacrificiū purum? Non possis aliud tempus proferre, quam hoc, posteaquàm Christus aduenit: Quod nisi de hoc tempore prædixit, nisi de nostro sacrificio vaticinatus est, sed de Iudaico: etiam legi repugnat prophetia. Nam cùm Moses vetet vllo alio in loco sacrificium fieri, præterquam quem elegit dominus Deus, cumque Ille in vnum locum sacrificia illa concluserit: nimirum propheta dicens, quòd in omni loco incensum adolendum sit, ac sacrificium purum, aduersatur ac repugnat Moysi. Verùm nulla est inter eos pugna; neque dissensio. Ille de alio loquutus est sacrificio, & hic de alio pòst vaticinatus est. vnde hoc declaratur? Tum ex his quæ dicta sunt, tum ex alijs plurimis signis. Ac primum ex ipso loco. Non enim in vna ciuitate, quemadmodum sub Iudæis, sed ab exortu solis vsque ad occasum prædixit hanc culturam esse celebrandam. Prætereà ex sacrificij modo, siquidem puram illam appellans, declarauit de qua loqueretur. Denique à personis offerentium Non enim dixit, in Israel, sed in gentibus. Ac ne putares, quòd in vna, duabusue aut tribus ciuitatibus hoc culturæ genus instaurandū esset, non simpliciter dixit in omni loco: sed ab ortu solis vsque ad occasum: demonstrans, quòd quantum sol terræ aspi-

Chrysost. in Psal. 113.

cit,tantundem Euangelium esset occupatutum. Purum autẽ dicit sacrificium, quasi prius illud fuisset impurum, non quidem suapte natura, sed iuxta voluntatem offerẽtium. Et ideò dixit: Incensum abominatio est mihi: Quanquàm & alioqui si quis ipsum hoc sacrificium conferat cum illo,ingens discrimen inuenist,vt iuxta comparationis rationem solùm hoc purum dici mereatur. Quodque de lege & gratia dixit Paulus, ne glorificatum quidem fuit,quod erat glorificatum, propter eminentem gloriam. Idem & hic iure diximus,videlicet quòd hoc sacrificium cum illo collatum solùm dici debeat purum. Non enim per fumum ac nidorem, non per sanguinem ac redemptionis pretia, sed per spiritus gratiam offertur.

In Malach. Remigius Antissiodorensis Episcopus ante septingentos propè annos locum hunc explicans: Mundam oblationem esse dixit sacrificium, quod nunc frequentat Ecclesia. Rupertus similiter eum locum enarrans. Et offerent,inquit,nomini meo oblationem mundam,oblationem panis & vini,sacramentum corporis & sanguinis redẽptoris sui. Hæc oblatio sic est munda,vt exteriùs nullum habeat cruoris horrorem,& interiùs siue inuisibiliter mundet cruentam omnis peccati pollutionem. Itaque in gentibus talem oblationem offerentibus magnum est nomen meum,&c. Et qui præcessit hos omnes longè vetustissimus Iustinus philosophus & martyr, de sacrificio quod offertur in omni loco à nobis gentibus interpretatur Eucharistiæ,tum pane,tum poculo,quo nos clarificare nomen Dei,quod à Iudæis profanatur,docet. Rabbi Samuel ad Isaac scribens capite vigesimo: Timeo domine mi,quod Deus elongauit nos à se,& sacrificium nostrum: sed & acceptauit sacrificium gentium, sicut ipse dicit per os Malachiæ Prophetæ: Non est mihi voluntas in vobis dicit Deus,neque recipiam sacrificium vestrum, quoniam ab ortu solis vsque ad occasum eius, magnum est nomen meum in gentibus,quæ offerunt nomini meo sacrificium mundum. Ergo apud Deum sacrificiom gentium est mundius,quàm sacrificium nostrum. Et insuper quia Deus priuauit nos omni sacrificio, & mundo sacrificio, vt alios doceret Christianos,vt ipsi vitarent nos,vt non contaminarentur, sicut nos vitauimus gentes omni tempore, quo sacrificium nostrum fuit mũdum apud Deum & acceptum. Quod verò produximus ex Daniele de iugi sacrificio, vetustissimus auctor Hippolitus de Missa,quam Græci Liturgiam vocant, rectè intelligi posse docet,cùm de consummatione mundi,deque Antichristo scribens his verbis vtitur: Lugebunt Ecclesiæ luctum magnum: quia nec oblatio,nec suffitus fiat,nec cultus Deo gratus. Sed Ecclesiarum ædes sacræ tugurij instar erunt, preciosumq́; corpus & sanguis Christi nõ extabit in diebus illis,liturgia extinguetur,psalmorum decantatio cessabit. Et paucis interiectis: Venite Pontifices,qui purè mihi sacrificium die nocteque obtulistis, ac preciosum corpus & sanguinem meum immolastis quotidie. Et qui sequutus est eum Chrysostomus,aut quicunque fuit auctor operis imperfecti. In dimidio hebdomadis, hoc est tribus annis, & sex mensibus, hoc sacrificium Christianum tollendum est ab Antichristo, confugientibus Christianis ante eum per loca deserta, non erit qui aut in Ecclesiam intret, aut oblationem offerat Deo.

In colloquio quod habuit cũ Triphone Iudæo. *R. Isaac.* *Hippolitus de Antichristo.* *Hom. 49. in 24. cap. Matth.*

Sed quid opus est omnium ea de re sententias adferre? cùm veterum scriptorum plenę sint omnes paginæ. In sacrosancto Niceno Concilio simul & In Ephesino, quæ nõ minoris auctoritatis habita sunt,quàm ipsa Euangelia,fieri sacrificij huius mentionẽ legimus. In illo enim hæc verba reperiuntur: Peruenit ad sanctum Concilium,quòd in locis quibusdam & ciuitatibus presbyteris sacramenta diaconi porrigant. Hoc neque regula,neq; consuetudo tradidit, vt ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem,his qui offerũt, corpus Christi porrigant. Ex Ephesino verò scribunt ad Nestorium patres Concilij, annunciantes ei: Sicut secundum carnem mortem vnigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cœlos ascensionem pariter confitentes,incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus & sanctificamur,participes sancti corporis & preciosi sanguinis Christi,omnium nostrum redẽptoris,effecti.

Sacrificij Missæ in Nicæno & Ephesino Concilijs quomodo fiat mentio.

August. lib. 10. de ciuitate Dei, cap. 9. Fuerunt Augustini temporibus, qui non putarent visibilia Deo sacrificia offerenda. Centum annis pòst fuerunt hæretici, qui sacrificium hoc corporis & sanguinis Christi, quod in Ecclesia celebratur, soli patri immolandum existimarent. Quorum sententiã ad Monimum scribens grauiter Fulgentius confutauit. Et qui videtur eum præcessisse Idacius Clarus aduersus Varimadom Arrianum scribens: vbi docet, quod sicut patri,ita etiã filio non solùm Christianis temporibus, verùmetiam à prisci tẽporis sacerdotibus multis varijsq; modis sacrificium fuerit oblatum. Prolatisque ex Daniele,ex Psalmis,& Euãgelio Matthæi testimonijs,tandem ita concludit. Sacrificium itaque quod à Christianis sacris altaribus admouetur,non solùm Deo patri,sed etiam filio communi deuotione offertur,

Fulg. lib. 2. *Idacius.*

ferrur,quoniam neq; patri sine filio potest offerri,nec filio sine patre sanciri. Omnia autem,quæ scribit in eo loco Idacius,repeniuntur iisdem verbis in Epistola Marcellini Pōtificis ad Salomonem,quæ habetur in primo Conciliorum tomo. Sed Augustinus docet filio vnà cum Patre & Spiritusancto sacrificium panis & vini, in sancta Ecclesia Catholica per vniuersum orbē terrarū offerri. August.de fide ad Petrum diaconū,Cap.19.

Ante quadringentos verò annos,fuerunt,quemadmodū antea meminimus, Hériciani & Petrobrusiani,qui & veritatē corporis & sanguinis Christi in Euchatistia negarēt, & Missam nihil esse,nec celebrari debere cōtenderent. Cōtra quos,quæ scripta sunt à Petro Abbate Cluniacensi,viro & eruditione,& vitæ sanctimonia præstāti,quoniā digna sunt, quæ legantur ab omnibus,visum est paulò altius repetita inserere. Loquens enim de sacrificio in cruce peracto:Hoc est,inquit,nostrum sacrificiū,hoc legis Euangelicæ,hoc noui Testamēti, hoc noui populi holocaustum, quod nunc semel in cruce à Dei & hominis filio Deo oblatū est,& quod semper in altari ab ipsius populo offerendū,ab eodem preceptum & institutū est. Nō enim aliud tunc oblatum, aliud nunc offertur: Sed quod (vt dictum est)semel Christus obtulit,hoc semper Ecclesiæ suæ offerendum reliquit. Et quia iam expeditior via se præbuit,per quam liberior sermo ad ostendendū & confutandum stultissimum errorē decurrat:audite,nō me,sed dominū:non Christianū, sed Christum: non hominem tātùm,sed Deum,audite eum, quem qui non audierit, exterminabitur de populo suo. Dic domine Iesu Deus noster,saluator noster, sacerdos noster, hostia nostra, dic:responde aduersarijs Testamenti tui,qui volunt rescindere, quod statuisti,eradicare quod plantasti,destruere quod constituisti, Dic:forsan acquiescent tibi, qui Ecclesiæ tuæ resistunt,verebuntur faciem tuam,qui tuis irreuerenter obuiant mandatis,& si oues tuæ sunt,vocem tuam audient. Ignosce & mihi præsumptuosè interroganti,sed tamen pro ecclesia tua,columba tua,sponsa tua, quam isti violare conantur zelanti. Planè isti redemptorem re negant,qui pretium redemptionis humanæ, quod nobis & pro nobis dedisti (corpus dico tuum)redemptis auferre contendunt. Volunt rursum vincire à te ulim solutum nodū captiuitatis,dum largitorē respuunt libertatis. Dic ergo domine,testator nouī & æterni Testamenti, vtrum Testamentum hoc vnius diei,sicut isti dicunt, esse voluerís,an potius æternum esse decreueris. Audiant isti, non me, sed te, vt conuertantur non ad me,sed ad te. Quid ergo? In cœna vltima,quam cum discipulis tuis vetus pascha nouō commutans celebrasti,accepisti panem,gratias egisti,fregisti, dedisti discipulis tuis. Sed quid dixisti? Accipite,hoc est corpus meum,quod pro vobis tradetur. Et quid addidisti? Hoc facite in meam commemorationem. Similiter & calicem postquàm cœnasti,dicens: Hic est sanguis meus noui Testamēti,qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Audistis? Nolite fieri simulachra,quæ oculos habent,& non vident,aures habent,& non audiūt. Auditis hæc nō à quolibet doctore,sed ab illo, de quo pater clamans præcipit:ipsum audite: Auditis eundem dantem corpus. Sed quod corpus? Sunt enim corpora cœlestia & terrestria,& quicquid visui,auditui,olfactui,gustui,tactui hic subiacet,corpus est. Vnde ne quis putaret animalis cuiuslibet, aut hominis cuiuslibet hoc esse corpus, ad excludendū omne aliud sensibile vel insensibile corpus, postquā dixit,accipite,hoc est corpus,adiunxit,meum. Suum ergo, nō alterius corpus discipulis dedit. Rursum, ne fortè alicui cogitatio occulta subreperet: Potuisse creare in manibus corpus,quod suū quidē esset,sed tamē quod ipse erat nō esset,addidit, quod pro vobis tradetur: Ac si diceret. Nolite dubitare, nolite hoc vel illud vobis fingere,nolite aliud & aliud cogitare:quia hoc est corpus,nō alterū,non alterius,sed meū, non permutatum vel nouiter creatum, sed quod pro vobis tradetur,pro vobis crucifigetur,pro vobis morietur. Sic & de calice: Hic est,ait,sanguis, nō bouis aut arietis,non agni aut cuiuslibet hominis, sed meus:non alius,vel noua creatione productus,sed qui pro vobis fundetur, flagellis prouocatus,clauis extortus,lancea excussus. Quid ad demonstrandā veritatē corporis & sanguinis domini dici potuit clarius,lucidius,manifestius? Nōnne & longè ante passionem cōmendans magnificum & salutare sacramentum discipulis & Iudæis, sæpe dicebat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis? Et: Panis quē ego dabo,caro mea est? Et: Caro mea verè est cibus,& sanguis meus verè est potus. Hoc quare? Vt dum nomine corporis circa diuersa corpora cogitando vagaris,audito carnis nomine,ab innumera corporum multiplicitate reuoceris: Rursum audito nomine filij hominis,nō alterius alicuius carnem existimes,nisi illius, qui cùm esset Dei filius,singulari gratia, solitaria operatiōe factus est hominis filius. Vnde quia tenacissimè recolendū,quia vnicè cōplectendum est tantum tantæ misericordiæ opus,tacito sæpe nomine filij Dei, quod pro se est, nomē filij hominis frequētat,quod pro nobis est, Idcircò vocat carnem,ne quodlibet corpus putetur; idcirco filij hominis, ne alterius quàm sua exi-

Petrus Abbas Cluniacens. Epist.1.

Deut.19. Contra sacramentarios admonitio grauissima. Ioan.16.

Matth.26. Luc.22. Hoc est corpus meum bene explicatur.

Psalm.113. Matth.17.

Corpus suum non alterius discipulis suis Christus dedit.

Ioan.6.

sua existimetur. Ac paginis aliquot interiectis, quibus transubstātiationem probat, quòd panis in carnem, vinum cōmutetur in sanguinē, postquàm de iugi quoque sacrificio multa præclara dixerat, de iteratione illius his verbis vtitur. Iam illud quod nō modò ab incredulis opponitur, sed à fidelibus quæritur, cur hoc sacrificium toties iteratur, cùm Christus semel in cruce oblatus ad tollenda totius mundi peccata sufficiat? maximè cùm non hic aliud, & ibi aliud, sed hic & ibi idem prorsus sacrificium, hoc est, idem Christus offeratur, vidēdum est: Si enim illud in cruce sufficit, superfluum hoc in altari videtur. Sed non est superfluum: quia certa de causa à Dei filio, qui est iuxta Apostolum Dei sapientia, factum & traditum est: quæ sapientia quia summè rationabilis, imò totius rationis fons & perfectio est, nihil agere, nihil iubere irrationabiliter potuit. Vnde cùm hoc dixit, cùm hoc sacramentum suis tradidit, non absque certa ratione, vt certum est, fecit, quæ sola omnibus ratio satisfacit, quicunque Christum huius sacramenti auctorem Deum & Dei esse sapientiā credunt. Placuit tamē largitori tāti muneris causam reddere tantæ largitionis, quàm causam dando ipsum sacramentum aperuit. Nam postquàm dixit: Hoc facite, statim addidit, in meam commemorationem. Hæc est ergo causa sacramenti commemoratio Christi. Nouerat saluator quid fecerat, quid facturos erat propter hominē: nouerat singulare opus quod gesserat induendo hominem: nouerat stupendum quod gesturus erat moriendo propter hominem. Sciebat se hoc opere saluaturum hominem, sed absque huius operis dilectione nullū saluari posse hominem. Sciebat quia humanitatis & mortis suæ opus, sicut super omnia opera sua summè celebratum, sic mortalibus pro quibus fiebat, summè erat commendandum. Commendandum erat, vtpote cuius caro pro illis torquebatur, cuius anima pro istis tristabatur, cuius nouissimè mors illorum vitæ ministrabatur. Hoc certè solenniter commendandum erat, vt Christus diligeretur, dilectus haberetur, habitus nunquam perderetur. Sed hæc eius dilectio ab hominibus seruari non poterat, memoria pereunte, nec fugax memoria diu retineri valebat, nisi signo congruo apparente. Ne igitur à corde fugeret, quod maximè cordi inesse oportebat, signo rei congruente, veluti fune insolubili, colligata est cordi memoria, qua fortiter vinciente, semper redemptus redemptionis pretium cogitare, indeque redemptori agēs gratias, fide, quæ per dilectionem operatur, nequaquàm se ingratum tantæ gratiæ demonstraret. Et posset quidem mentibus humanis huius rei vtcunque absque signo visibili inesse memoria, sicut multarum rerum tam diuinarum quàm humanarū recordatio, fama, lectione, doctrina in eis aut gignitur, aut conseruatur: sed quia iuxta quendam:

Sacrificiū corporis & sanguinis Christi quare toties iteratur.

1. Corinth. 1.

Missæ sacrificio memoria Christi beneficiorum in nobis excitatur.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus: —

Horatius in arte poëtica.

Et res tanta erat, vt & ad eam cogitandam, amandam, amplectandam, non segniter, sed insigniter humani animi mouendi effectu, dignum & iustum fuit, vt humanitatis & mortis Christi memoria non tātùm auditu per aures, sed etiam visu per oculos iuuaretur. Ea de causa signum hoc à Christo propositum est, quod ita signum est, vt sit tamen idem quod signat. Hoc autē contra veteris sacrificij multiplicitatem, quæ in nullo erat idem quod signabat, præter hoc, quod, hoc illud sacrificiū erat, & istud sacrificiū est: & illud Deo offerebatur, & istud eidē Deo offertur: Signabat verò (addo illud) hoc, nostrū nostri temporis sacrificium, sed non erat hoc, quod istud: quia illud vmbra, hoc corpus: illud figura, hoc veritas: illud de cadaueribus & cruore animalium, hoc de corpore & sanguine filij Dei. Idcircò non erat idem quod signabat: sed istud nostri sacrificij signum nō aliud, sed ipsum est quod signat. Ita verò est ei eidem quòd signat, vt quantum ad corpus, id est, ad veritatem carnis & sanguinis Christi pertinet, sit idem quod signat. Neque enim ibi Christus, vt olim dolorem & mortem patitur, cùm tamen immolari dicatur. Dicitur autem immolari, cùm, licet inuiolabiliter in altari frāgitur, diuiditur, comeditur: cum ijs, & quibusdam alijs signis, in quantum fieri potest, mors domini maximè repræsentatur. Vnde, sicut dixi, quantū ad veritatem corporis & sanguinis Christi pertinet, est idē quod signat, quā tamen maximè signat, maximè autem dixi, quia hoc apertissimè Apostolus dicit in versu, quē supra cōmemoraui: Quotiescūque, ait, manducabitis panē hunc, & calicē biberis, mortē domini annunciabitis. Quare hoc? Quare nō similiter ô Apostole Dei dixisti, incarnationē domini, natiuitatē domini, circūcisionem domini, baptismū domini, vel quod magis videretur resurrectionē dñi, ascēsionē domini? Quare dixisti mortē dñi quare illa, quæ gloriosa vidētur, dimisisti, & quod erat ignominiosi⁹ elegisti? Vt, inquit, ostenderē, in morte dñi singulariter constare salutē mundi: vt ostenderē istud opus eius præponderare omnibus operibus eius: vt ostenderē tormēto illo requiē, ignominia illa gloriam, morte illa mortuis redditā vitam. Ita planè & iuxta Apostolū, quando māducatur panis domini, hoc est corpus dñi: quando bibitur calix domini, id est, sanguis domini, an-

Sacrificij veteris & noui figura differunt.

Christus quomodo in altari dicatur immolari.

1. Corinth. 11.

Mortem domini annunciabitis quid.

ni annunciatur, hoc est, repræsentatur mors domini, quam passus est in cruce, nō alia, sed eadem quæ est præsens, caro domini: qua fusus est, non alius, sed idem qui sumitur sanguis domini. Quòd cùm fit, ad hoc vtique fit, vt mens longè vehementius excitata corporis domini susceptione, quā possit excitari verbi domini admonitione in amorem eius, quem non tantùm audit, sed etiam videt & suscipit, inardescat: & videns verbum carnem factum vt habitaret in nobis, habitans etiam corporaliter, & in se obliuisci iam nullatenus posset, quem fide credit, amore amplectitur, manu contrectat, ore suscipit: quē quondam pro se mortuum ipsa susceptione recolens, & morte illa vitā sibi paratam agnoscens à mortis operibus abstineat, & sic eidem Christo domino suo immortaliter iā viuenti in sempiternum conuiuat. Hoc igitur Ecclesiæ sacramentum, quoniam sic assidua sui repræsentatione memoriam innouat, fidem auget, spem roborat, charitatem confirmat, non superfluum, sed valde necessarium est. Ea propter vt dictum est, dominus hoc in sui commemorationem fieri iussit, ea de causa mortem domini isto sacramento denunciari Apostolus docuit: vt Christi & mortis eius memoria auelli de cordibus humanis nulla mundi inquietudine, nulla temporum prolixitate valeret. Quæ memoria amorem excitans, de animi recessibus mala omnia effugaret, virtutibus vniuersa repleret, sicq́; quotidie per hoc sacramentum innouans redemptionem, quotidianam pœnitentibus peccatorum gigneret remissionem. Soluit quidem, & plenè tollit peccata mundi agnus Dei in cruce immolatus, nec tamen idcircò, vt dixi, superfluus est in altari oblatus. Et vt in te ipso, à te ipso, hoc discas, aduerte quicunque hæc legis, teque ipsum interroga, quando magis mouearis (si tamen quod profiteris firmiter credis) vtrum quando dicitur: Christus olim inter homines apparuit: aut quando dicitur: Christus nunc inter homines cōuersatur? quando dicitur: Olim in cruce pependit: an quando dicitur: nunc in altari offertur? Vtrum, inquam, te magis moueat, & ad admirandum, & amandum accendat, eius prædicata absentia, an demōstrata præsentia? Sed scio, quia nō diffiteris, quod verum est, magis humana corda moueri præsentibus, quàm absentibus rebus, mouetur igitur magis ad præsentem quàm ad absentem: mouetur magis ad visum, quàm auditum Christum: mouetur ad admirandum: mouetur ad amandum, quo amore amanti generatur remissio peccatorum. Cui quantus erga Christum amor est, tanta est & indulgentia, ipso domino attestante, qui de peccatrice Maria sic ait: Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et cùm rursus scriptum sit: Charitas operit multitudinem peccatorum. Quantam multitudinem peccatorum operit charitas in Christum, si tantū operit charitas in proximū? Non est ergo, vt dictum est, superfluum CHRISTI corporis & sanguinis sacramentum, quo viuacior memoria excitatur, quo feruentior dilectio prouocatur, quo plenior peccatorum remissio comparatur. Non est superfluum: quia non tantùm per id, quòd Deus est, sed etiam per id, quòd homo est, nobiscum est vsque ad consummationem seculi. Non est superfluum, quia qui per corpus suum redemit nos, per idem corpus suum reficit nos, vt redempti per corpus eius, & refecti corpore eius, nutriamur & pascamur humanitate eius, donec satiemur deitate & gloria eius. Hactenus Petrus Cluniacensis.

Ioan. 1. *Mortis domini quotidiana cōmemoratio quid nobis det* *Luc. 7.* *1. Pet. 4.* *Missæ sacrificij quædam effecta.*

Quid autem dici potuit magis piè, magis religiosè, magis etiam disertè, vel ad rationem huius sacramenti & sacrificij explicandam, vel ad immensum illud redēptionis nostræ beneficium illustrandum, vel ad mentes hominum amore tam benefici redemptoris inflāmandas, quàm quòd ab hoc venerabili patre spiritu Dei pleno dictum est? Ex cuius nos libello propterea tā multa describēda, atq; huic loco inserēda curauimus, vt quę fuerit Ecclesiæ fides de hoc sacramento ante quadringētos annos, planū omnibus fieret: simul intelligi posset, quàm impudēs commentū sit eorū, qui quadringētis his & amplius annis extinctā Euangelij lucem in Ecclesia Dei, Christiq́; beneficia omnia obscurata esse, literarum monumentis prodere veriti nō sunt. Cùm si vnquàm anteà, illo tēpore vel maximè clara, aperta, testataq́; fuerint omnibus: Quēadmodum ex eorū scriptis videre licet, qui vixerunt illo seculo, quod ferax doctissimorū hominum fuisse cōstat. Nam intra cētum annorū spacium tulit ætas illa viros insignes, Anselmū & Lantfrancum Canthuariēses Archiepiscopos, Guimundum Episcopum Auersanum, Algerum presbyterum & Petrū Abbatem in monasterio Cluniacensi, Bernardum Claræuallensem, Hugonem de sancto Victore, Richardū de sancto Victore, Petrum Lombardum, fratrem eius Gratianū, & alios nōnullos nō doctrina magis, quàm vitę sanctitate claros & illustres. Atqui horū omniū, & cū ea, quę præcesit, quæ fuit ab ipsis Apostolis, & eorū successoribus, & cū ea, quæ sequuta est Ecclesia, vsq; ad hęc nostra tēpora, cū de rebus alijs omnib', tū de iugi hoc sacrificio mirus cōcentus, & incredibilis quędā est cōsensio. Nā quod Arnobio, Cypriano, Augustino, Fulgentio in Aphrica, idem visum fuit Irenæo, Remigio, Antisiodorensi,

De sacrificio missæ patrum consensu.

& Petro Cluniacensi in Gallia: iisdem patribus in sacrosanctis Niceno, & Ephesino Cōcilijs, ex toto orbe Christiano congregatis, idē Ambrosio in Italia, Chrysostomo in Thracia, Theophylacto in Mœsia, Hieronymo & Ioanni Damasceno in Syria, Cyrillo in Ægypto. Eusebio in Palæstina, Lanfranco in Anglia, Epiphanio in Cypro, Amalario, Rabano, & Ruperto Tuitiensi in Germania, Adalberto Gnesnensi Archiepiscopo, & Stanislao Cracouiensi Episcopo, qui nostræ gentis Apostoli fuerunt in Polonia: qui Euangelium sanguine suo signatum nobis reliquerunt. Quod ergo isti omnes, & qui eos vsque ad hæc nostra tempora sequuti sunt, vnanimiter senserunt, prædicauerunt, literis etiam consignauerunt, atque ad nos transmiserunt, vicissim à nobis ad posteros nostros transmittendum: isti, inquam, omnes, in tam diuersis regionibus commorati, tāto & locorum & seculorum interuallo disiuncti, quòd nos tanto consensu docuerunt, non hominum hanc magis quàm Dei per os Ecclesiæ suæ loquētis, doctrinam existimare debemus. Quo minùs ferendus est inflatus ille sensu carnis suæ, qui nihil morari se scribit, quid tāto cō sensu loquātur vetusti scriptores. Sicilicet tu ille es incircūcisus Philistæus, qui exprobrare audes aciei Dei viuentis? qui Ecclesiam vniuersam, quæ colūna & firmamentum veritatis, erroris arguere: qui grauissimum etiam idololatriæ crimen illi impingere non vereris? Sed quā alia ratione agnosci posset illius minister, qui dixit: In cœlum cōscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: Qui posteà ad infernum detractus est in profundum laci. Nisi quòd impius hic non vult esse similis altissimo, sed vult esse supra altissimum. Altissimus enim promisit se missurum Spiritum suum, qui doceret Ecclesiam suam, & cum ea maneret in æternum: & iste nescio quis Satanista audet altissimum arguere mēdacij, cùm tot seculis Ecclesiā Spiritu Dei destitutā, ac in idololatria versatā esse impudēter asserit. Percurre Ecclesiam totius orbis vniuersam: Italiam, Hispaniam, Galliam, Germaniam, Poloniam, Vngariam, Boëmiam, Insulas in mari Oceano, Angliam, Scotiam, Hiberniam, Sueriam, Noruegiam, deinde quæ sunt mediterranei maris, Siciliam, Cretam, Cyprum, Rhodum, Sardiniam, Corsicam: Adde Græcos, Ruthenos, Moschos, tametsi iam schismaticos: adde quotquot in Syria & Armenia Christi nomen profitentur: adde postremò numerosissimos Indiæ populos, toto propemodum orbe à nobis disiunctos: in omnibus his regnis & prouincijs (præterquàm si qui alicubi se viginti aut triginta his annis à Christo & ab eius corpore segregauerūt) iuge hoc sacrificium corporis & sanguinis Christi, & nunc sacerdotes celebrare, & ex quo tempore omnes isti populi Christum cognouerunt, nunquàm celebrare intermisisse reperies: Quod à Christo vt diximus institutum, ab eius Apostolis per longam successionem sacerdotum & Episcoporū per manus traditum, & obseruatum in Ecclesia fuit ad hæc vsque tempora, & non prius intermittetur, quàm finis mundi aduenerit. Et huic totius orbis Christiani consensui vnius alicuius hominis fanatici, nihil sibi nō arrogantis, omnia sanctis patribus detrahentis, omnē omnium Concilorum auctoritatem eleuantis, sensum anteponemus? O Christe, qui es via nostra, veritas nostra, vita nostra, prius fortunas nostras omnes, prius vitam hanc nostrā mortalem, prius omnia, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm in hāc nos mentē impelli patiaris. Nullū est discrimen tantū, quod nō alacriter subire: nulla tāta difficultas, quam inconstanter perferre: nullum tantùm certamen, cui non intrepidè nos prius offerre sumus, & esse parati debemus, etiam si eundem illum gustare nos calicem oporteat, quem tu pro nobis amarissimum bibere dignatus es, te vires suppeditante nō modò non fugiendum nobis, verùmetiam expetendum esse putamus, priusquam id faciamus, quod nos impij isti facere iubent, vt te redemptorem negemus, vt redemptionis nostræ pretium sacrosancti corporis & sanguinis tui iuge sacrificium per Satanam & ministros eius auferri nobis patiamur.

1. Reg. 17. 1. Tim. 3. Esai. 14. *Sacrificium in-ge per omnes mundi partes celebrari.* *Vnius hominis fanatici sensum toti-us Ecclesiæ sensui & consensui antepo-nendum nō esse.* *In missæ sacrificio auerendo Sathanæ astu-tia.*

Verùm, quòd sæpe monuimus, nihil est hoc virulento serpente callidius. Nam verbo quidem ille redēptionis nostræ pretium auferre se negat, quin illud potius prædicari velle simulat, cùm tamen re ipsa nihil agat aliud, neq; alia in re curas suas & cogitationes cōsumat omnes, quàm vt omnē tanti beneficij memoriā sempiterna quadam obliuiōe prorsus obruat. Contendere quidem primùm illud modò videtur, vt ne sit externum vllum sacrificium. Scriptum est enim: Vna oblatione cōsummauit in æternum sanctificatos. Verùm posteaquā hoc obtinuerit, serpet eue stigiò longiùs, simul & prædicationem externā abolendam esse docebit. Scriptum est enim in eadem epistola, & ex Propheta citatū: Nō docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens: Cognosce dominum: quoniam omnes scient me, à minore vsque ad maiorem. Sed fanatici tibi videntur, qui per hunc scripturæ locum externum verbi ministerium abolere conātur? Atqui eadem hoc auctoritate, qua tu, faciunt, & æquè tu fanaticus videri debes, qui per ea,

Heb. 9. Heb. 8. Hier. 9.

quæ

quæ & in hoc, & in proximè insequenti capite scripta sunt, & sacerdotium, & sacrificiū externum abrogare niteris: vnde occasionem isti sumpserunt, idem de externa, quam vos in Ecclesia solam esse vultis, prædicatione sentiendi. Qui magis autem vobis vestro, quàm illis, quos meritò fanaticos vocatis, suo iudicio scripturas interpretari licebit? Estis autē vtrique fanatici, qui vos à Christo, & ab eius corpore Ecclesia segregastis, atque ideò tanta errorum caligine oppressi estis. Verum est enim, quod vt diceres, dum fanaticos istos insectaris, ipsa abs te inuito veritas extorsit, sanæ intelligētiæ lucem Ecclesiæ promitti. Ac rectè admones, peculiariter id notandum esse. Nō est enim extra illam sanæ intelligētiæ scripturarū lux, cui promissus & missus est Spiritussanctus, à qua, cùm vltrò ipse te præcideris, mirandum nō est, si sanæ intelligentiæ lux à te recessit. Scit Satanas, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum legimus, externum sacrificium Deo deberi, atque hoc vno signo diuinam seruitutem ab humanis obsequijs discerni. Nam obsequia cætera, quæ diuinitati debentur, ausi sunt sibi etiam superbiæ fastu homines arrogare: Rarissimi autem commemorantur, qui sibi, vt sacrificaretur cū regia potestate possent, ausi fuerint imperare: Quicūque tamen ausi sunt, per hoc se deos haberi voluerunt. Quamobrem vt ne quod esset discrimen inter diuinam maiestatē, & inter mundi principes, vt nullus peculiaris illi cultus tribueretur, hoc summo studio cōtendit & elaborat, vt externū tollat sacrificium, quo nulla voquàm ætas ab orbe condito caruit, etiamsi nunc apud plures, nūc apud pauciores vsus eius fuerit: quò sic tandem dicat impius, dicat insipiens in corde suo, nō est Deus. Hic est scopus, ad quē tendit Satanas, cuius si nouam hanc doctrinā de externo sacrificio abrogando (quod pro sua misericordia procul Deus auertere dignabitur) mundus exaudiat, faciet, quod nunquàm fecerat, & more captiuati illius populi sedebit absque lege, absque rege, absq; sacerdotio, absq; Ephot & Teraphin: cumque Deo sacrificare cessauerit, & ipse Dei esse cessabit. Et it his temporibus gratiæ, quod nunquàm fuit nec tempore iræ, vt Christianis Deo sacrificare cessantibus, cultus qui semper in mundo fuerat, omninò de mundo pereat: & qui Deū ritu suo colens, Deo subditus esse probatur, cultum eius abijciens absque aliquo Deo prorsus esse videatur.

Intelligentiæ sanæ lux Ecclesiæ promissa.

Lib 1. contra aduersarium legis & Prophetarum cap. 18. & de ciuit. Dei li. 10. ca 4.

Osee. 3.

Cùm itaque detectæ iam sint Satanæ fraudes, cùm quorsum tendat serpens hic astutus, planum & manifestum factum sit (neque enim aliud illi propositum est externo sacrificio abolendo, quàm vt redemptorem, vt redemptionis nostræ pretiū auferat; deniq; vt nos sine Deo esse faciat) viriliter illius conatibus resistamus, ac quātò magis ille cultum hunc Deo debitum, & ab ipso Deo institutum oppugnare fuerit adortus, tātò nos eū maiore pietate frequentemus, tātò crebrius iuge sacrificium hoc, per quod reconciliationem in cruce factam, & peccatorum nostrorum remissionem ibidem nobis obtentam, in nos transferre conamur, in Ecclesia celebremus. Neque moueat quenquam, quòd non ea lingua peragatur, quæ ab omnibus intelligi possit. Iam enim anteà satis docuisse videmur, non in eo quantum intelligamus, sed in eo quàm piè Deum colamus, salutem nostram positam esse. An existimandum est, intellexisse pueros Hebræorum, quid agerent, cùm in templo clamarent: Osanna filio Dauid? Atqui adeò non fuit hæc eorum quamlibet imperitorum pietas ingrata CHRISTO, adeò non aspernatus est non intelligentium laudem, vt cùm principes Sacerdotum & Scribæ indignati dixissent, Audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit, se laude eorum delectari, ac iam pridem à Propheta fuisse prædictum admonuerit: Ex ore infantium & lacteotium perfecisti laudem. Qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quæ ab eorum supercilio proficiscitur qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactentium laudem gratam esse Deo.

In sacrificio abolendo Sathanæ finis unus & scopus.

Sacra an peragenda sint lingua cuiusque vernacula.

Matth. 21.

Cantare vel legere etiam scripturam non intellectam Deo etiam acceptū esse ostenditur.

Psalm. 8.

Iam verò quotusquisq; fuit in populo Israël, qui quid sibi, vellet ritus, cæremoniæ, sacrificia veteris legis, perspectū haberet? Certè præter Sacerdotes, Scribas, & Pharisæos, vix millesimus quisq;, quid ea sibi vellet, assequebatur, vt nō temerè dictū fuerit à Pharisæis: Turba hæc, quæ non nouit legē, maledicti sunt. Et tamen ex hac turba, quæ legem ignorare visa est, nō ex sapientibus secūdum carnē, elegit Christus, per quos Euangelij sui luce mundū illustraret: cùm intereà, qui de verbo Dei, de scripturarū, de legis peritia tantopere gloriabātur, & sibi solis earum intelligentiam arrogabant, sibi cum sua arrogantia relicti, filij gehennæ facti sint. Non sciscitabantur curiose qui fuerant è turba, quid in sacrificijs istis fieret: illud scire cōtenti erant, venturum aliquando mediatorem, per quem salutem ipsis consequi liceret: illum expectabant, illum coli, & adumbrari sacrificijs istis persuasum habebant. In cæteris omnibus, maiorum suorum, hoc est eorum, ex quorū ore legem requirere iussi fuerant, fidem sequebantur, in qua non pauciores proculdubiò ex imperita multitudine & simplici plebecula, quàm ex illis, qui diuinæ legis præ cæteris esse periti videbātur, salui facti sunt. Nō alia ratio existimanda est eorum, qui Christum sequuti sunt. Etiam si non omnia vulgus intelligat, quæ geruntur in hoc altaris sacrificio,

Ioan. 8.

Fidem maiorū suorum sequatur vulgus. legis & mysteriorum secretà mœremonior a.

Malach. 2.

 saltem

saltem nouerit Iesum Christum, & hunc crucifixum, atque illud sacrificium quo semetipsum in cruce Christus obtulit hostiam Deo in odorem suauitatis, in altari repræsentari intelligat, tam facilè, ac faciliùs etiam in hac sua simplici fide saluari poterit, quàm qui anxiè disputant, vtrum ea iustitia, qua Christus ipse iustus est, an ea, quam nobiscum communicat, & suo modo nostram facit, nobis eam imputans, an (quæ est Ecclesiæ sana doctrina) ea quæ Christi merito nobis communicata nobis inhæret, iusti efficiamur.

Hom. 20. in Iosue. Cùm locum illum produxisset Origenes ex Paulo, in quo spiritum in nobis ita orare docet, vt sensus sine fructu sit: Intellige, inquit, ex hoc, quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu: Spiritus autem, id est, virtutes illæ, quæ animæ nostræ in adiutoriū datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu animæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico? quia diuinæ virtutes pascantur & epulentur in nobis? Si nos verba diuinæ scripturæ proferamus ex ore, ipse dominus noster Iesus Christus si nos inueniat his vacantes, nō solùm pasci & refici dignatur in nobis, verùmetiā si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ac paucis interiectis, etiam malignarum virtutum insidias effugari sermonibus eiusmodi docet, haud aliter atque precationibus sopitus serpens portatur in manibus. Si legis, inquit, scripturam quam nō intelligis, interim hanc primam suscipe vtilitatem, quòd solo auditu velut incātatione quadam noxiarum virtutum, quæ tibi insidiantur, virtus depellitur. Et iterum post pauca: Hæc idcirco diximus, ne fastidium capiamus audientes scripturas, etiam si non intelligimus: sed fiat nobis secundum fidem nostram credentibus, quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est, etiam si non sentiamus vtilitatem, credere tamen debemus, quia vtilis est. Solent medici præbere interdum cibum aliquem vel potū (verbi gratia) ad discutiendū caliginem visus: nec tamen in edendo siue potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius aut potus virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demùm sentire incipimus, quia cibus ille aut potus profuit oculis. Hoc ergo modo credēdum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est, & animæ prodest, etiam si sensus noster ad præsens intelligentiam non capit: quoniam vt diximus, & bonæ virtutes reficiuntur, & malæ torpescunt & effugantur.

Eucharist. Eleuatio quare fit, & quid inter eleuandū meditari debeat. *Leuit. 23.* Quamobrem rectè populum institutum fuisse videmus à maioribus nostris, cùm Eucharistiam sacerdos eleuat, quod est sacrificij signum (nam & in lege quæcunque sacrificabantur, eleuari consueuisse docemur ex Leuitico) vt in genua procidentes, Christum in Eucharistia præsentem adorent: simul in memoriam redeat illius sacrificij, quo ille in crucem sublatus, se pro nobis hostiam obtulit Deo. Recogitent etiam secum, quàm acerbos cruciatus, quàm ignominiosam mortem sustinuit, quodque his illius tam grauibus supplicijs non nisi peccata nostra causam dederunt. Quare iustum de commissis illis dolorē concipiant, atque modis omnibus ea sibi odio esse, seque vel maximè ea detestari declarent, & pectorum tonsionibus, & quibuscunq; rebus alijs exretnis. Quoniam verò tam preciosa morte sua pro peccatis nostris omnibus Christus planè satisfecit, nulla vt esse possint flagitia tanta, quæ per illam abolita non sint, concepta inde fiducia, adeāt ad thronum gratiæ Dei, & cùm nostra merita non habeamus, quæ allegare possimus, allegēt Christi merita, hoc ipsum corpus, quod pro nobis in cruce pependit, hunc ipsum sanguinem, qui fusus est in remissionem peccatorum nostrorum, Deo patri sistentes: ac supplices illū precentur, qui protector noster est, vt auertat faciem suam à peccatis ipsorum, & respiciat in faciem Christi filij sui vnigeniti: qui cùm esset speciosus forma præ filijs hominum, factus est nostra causa despectus, & nouissimus virorum, vir dolorum, & sciens infirmitatem, & quasi absconditus vultus eius & despectus: Ipse languores nostros tulit, & ipse dolores nostros portauit: ipse vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: ipse oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: Sicut ouis ad occisionem ductus est, & quasi agnus coram tondente se obmutuit. In huius itaque faciem respiciat, huius merito peccata remittat: atque concedat, vt quem fructum crucis illud sacrificium quod in altari repræsentatur, toti mundo attulit, eū in se transferre queant. Sic à maioribus nostris vulgus fuit institutum. Quòd si nihil prætereà de hoc sacrificio intelligeret, vel hoc solùm intellexisse satis illi foret ad salutem.

Heb. 4. *Psalm. 36.* *Psalm. 44.* *Esa. 53.*

Quoniam tamen id horum temporum ratio postulat, dabitur à nobis opera, vt è superiore loco doceatur populus de omnibus his, quæ ad Missæ sacrificium pertinere videbūtur. De quo conscripti sunt sermones aliquot viri cum primis docti & pij, verequè catholici Michaëlis Episcopi Mersburgensis, quos interim omnibus commendatos esse, atque manibus omnium teri cuperemus, quòd pro eo, vt hæc tempora postulabant, nemo diligentius est omnia, quæ ad hoc argumenti genus pertinent, persequutus.

Michaëlis Episcopi Mersburgensis de Missa sermones.

Neque tamen existimet aliquis temerè ac sine causa factum esse, quòd vna & sola Latina

tina lingua in occidentali Ecclesia sacra peraguntur, in qua sicut vna est fides, ita visum est *Sacra in occide*
æquum, vt vna esset quasi catholica lingua communis omnium gentium & nationum, *tali eccle. per-*
qua res diuina fieret, per quam vnitas etiam fidei retineretur. Non est in orbe Christia- *aguntur sola*
no gens vlla, in qua non multos reperire liceat, ex ijs præsertim, qui sunt liberalius educa *lingua latina.*
ti: qui linguam latinam si minus exactè, vtcunque tamen calliant. Ac si qua gens alia, no- *Poloni studiosi*
stra præcipuè permultos habet eius linguæ non omninò rudes: cùm etiam colonos & a- *latinæ linguæ.*
gricolas reperire liceat in Ecclesia laudes Deo decātantes, ac verba latina vtcūq; sonantes,
eaq; præsertim, quę cātantur in Missæ sacrificio intelligēres. Quàm pulchrū autē & deco
rum est, cùm peregrinus venerit aliquis, si ea lingua sacra peragi audiat, cuius & ipse ru-
dis non sit? cùm ea quasi propriā sit gentis Christianæ: si vnanimes, vno ore, vna etiam lin *Rom. 15.*
gua glorificantes omnes Deum & patrem domini nostri Iesu Christi, si eosdem ritus, eas
dem cæremonias obseruantes videat: vt vel ea res documento esse queat, totius quæ est in
orbe Christiano multitudinis credentium esse cor vnum, & animam vnam: Cùm longè
diuersum cernere liceat apud eos, qui ab Ecclesia discesserūt, apud quos sicut fides instabi
lis est neq; vna, sic ritus quoque & cæremoniæ, quæ cum doctrina simul quotannis va- *Acto. 4.*
riantur. Neque tamen suis locis & temporibus etiam in templis vernacula lingua cantari *Linguæ verna*
prohibuit Ecclesia. Iam anteà commemorauimus, quemadmodum etiam vulgaribus can *culæ vsus in*
tilenis quam maximè voluerit inculcata nobis Christi beneficia sitiens nostræ salutis ma *templis caris-*
ter Ecclesia: quod in festis Christi natalitijs, festis etiam Paschæ, & Pentecostes dudum re *mus.*
cepto more fieri videmus, vt hac quasi nouitate mentes hominum magis etiam excitēn-
tur ad spiritualem lætitiam, & cuius beneficij fit in Ecclesia commemoratio, eius memo
ria tenacius eorum animis infigatur. Cæterùm illud ferendum non est, priuatus vt ali-
quis, cui nulla mandata est auctoritas, qùin decet eum potius, ei qui potestatem hanc à
Deo concessam habet in omnibus dicto esse audientem, is hoc sibi sumat, aliquid vt in
Ecclesia suo iudicio mutare, aut ritus nouos, nouas etiam cantilenas inducere licere sibi
putet, cùm ne ipsis quidem Episcopis eius rei plena potestas concessā sit. Vel Ozæ regis *2. Reg. 11.*
exemplum deterrere prophanos debet, ne quid eiusmodi sibi arrogent. Longum autem
foret omnia persequi, quæ ad Missæ sacrificium explicandum pertinere videntur, neque
est hoc præsentis instituti. Quamobrem hic finem faciemus.

Quoniam verò quærunt hoc tempore multi, num Dei verbum è superiore loco prędi *Missáne, an con*
cantem, an sacris operantem sacerdotem audire præstet: vicissim ab illis rectè quęri po- *cio præstet.*
test, Scire ne præstet an facere voluntatem domini? Non auditores, dicit Paulus, sed facto *Rom. 2.*
res legis iustificabuntur. Seruus qui cognouit voluntatem domini sui, dicit Christus, & *Luc. 12.*
non fecit secundùm voluntatem eius, vapulabit plagis multis, qui autem non cognouit,
& fecit digna plagis, vapulabit paucis. Porrò cùm sacerdotem audis è superiore loco scri
pturas enarrantem, fit vt intelligas, quę sit voluntas domini, vt autem facias, id ab eo
præstari non potest, qui prædicat: sed neque tu quicquàm potes viribus tuis solis: opus
est eius auxilio, à quo tanquam à fonte quodam perenni manat, quicquid est rerum bo- *1. Cor. 3.*
narum. Nam neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat *Sap. 8.*
Deus: hoc est quod ille dixit sapiens: Vt sciui, quoniam aliter non possem esse continens,
nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum, adij domi *Missa post con-*
num & deprecatus sum illum. Huius exemplum diuinitus inspirata sequi nos docuit *cionem.*
Ecclesia, simul vt cognouissemus è superiore loco voluntatem domini, statim vt adire-
mus ad dominum, ac deprecaremur illum, quo tempore illius in cruce factæ oblationis
fit repręsentatio, vt eam explendi facultatem nobis concederet: cùm Augustino dicentes, *Lib. 10. confess.*
Da quod iubes, & iube quod vis: Da, non nostro merito, sed eius qui corpus suum pro *cap. 31. & 39.*
nobis tradere, qui sanguinem suum pro nobis fundere dignatus est, cuius rei nunc reprę
sentatio fit in altari: Huius meritis concede nobis, vt iuxta voluntatem tuam, quam è sa-
cerdote verbum tuum annunciante cognouimus, vitam nostram instituere, & quem fru
ctum acerba mors tua toti mundo attulit, eius participes esse queamus. Sic olim fa-
ctitatum est in Ecclesia Dei, non vt hoc infelici seculo nostro: quo simul vt audita est con
cio, statim proruunt omnes è templo, quasi vel sufficiat nosse voluntatem Dei, neq; face-
re sit necesse, vel si necesse sit facere, quasi ipse ex se satis virium habeat homo ad facien-
dum, nec opem diuinam implorare oporteat.

Libet hic adscribere verba, quæ fecit ad populum hac de re Ioannes Chrysostomus. *De incomprehē*
Ingentem, ait, & penè inauditam hanc populi multitudinem, quę modo affluxit, tanta- *sibili Dei natu*
que cum attentione sermonem audit meum, sæpenumero tempore illo perhorrendo re- *ra cont. Ano-*
quisiui, & tamen nunquàm videre potui, atque ita me vehemens cepit suspirium, quòd *maeos, homil. 3.*
cū ego disputo vester conseruus, studiū adhibetis & ingeniū, contenditis animū, alter *Adhortatio*
alterū impellit & iactat, vt ipse propius adsit, frequentes ad finem vsq; dicendi patien- *Chrysostomi ele*
gans.

 tissimè

tissimè perseueratis. Cùm autem ipse Christus communis magister & dominus, semet in sacris mysterijs ostensurus est vacua desertaque Ecclesia redditur. Proh fidem hominum Christianorum, quo pacto isthæc veniam consequantur? Facit profectò vestra ista siue desidia, siue negligentia, vt laudem studij auscultandi illius omnem amittatis. Quis enim non tam vos, quàm me damnet ac reprobet, cùm fructum omnem audienti delapsum cernat & vanidum? Nam si cum diligentia his quæ docuissem attenderetis, facto palàm studium faceretis vestrum non verbis tenus, corde habere monstraretis. Sed quod statim cùm audistis, discedtis, & fugam, quasi vos hostis insectaretur, arripitis, côiectari omninò licet, nihil vos recepisse & recondidisse animo vtilitatis. Nam si quę proposita sunt, recondita in animis vestris seruarentur, prorsus vos illa in templo tenerent, & ad rem horribilem maiore cum deuotione hortarentur & mouerent. Nunc verò quasi fidicinam audiretis aliquam, sic omni vtilitate vacui, simul ac factus finis dicendi est, discedit is. Sed o frigidam excusandi rationem, quam à compluribus rèddi audio: Orare vel domi possumus, dicunt, sed homiliam doctrinamque audire non nisi in Ecclesia possumus. Te homo decipis, & magno in errore versaris. Nam si & domi quoque datur orandi facultas, tamen fieri non potest, vt domi tam benè ores, quàm in Ecclesia, vbi tot patres, vbi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur, non pariter exoras cum solus dominum obsecras, atq; tuis cum fratribus. Est enim in hoc plus aliquid, videlicet concordia, conspiratio, copula amoris & charitatis, sacerdotum clamores: præsunt enim ob eam rem sacerdotes, vt populi orationes, quę infirmiores per se sunt, validiores illas complexæ simul in cœlum euehantur. Adde quòd nihil fructus capi ex homilia potest, nisi oratio adiungatur. Porrò sermoni oratio debet anteire, Sic Apostoli dicunt: Nos in oratione & sermonis doctrina perseuerabimus. Sic Paulus facit, cùm in exordijs suarum epistolarum orat, vt perinde quasi lumen lucernæ, lux ipsa orationis regat sermonem ac dirigat. Profectò si orare cum diligentia insuescas, nihil est, quòd doctrinam tui conserui desideres, cùm ipse Deus sine vllo interprete mentem tuam abunde luce afficiat. Quòd si omnis oratio tantam vim habeat, longè magis eam, quæ ore multorum proueniat valere consentaneum est. Plus enim neruorum in ea est, & multò audientia maior, quàm in domestica illa & priuata. Vnde id constat? Paulum ipsum dicentem audi: Qui ex tantis periculis eripuit nos, & eruit, etiam speramus quòd adhuc eripiet, vobis quoque in oratione pro nobis subuenientibus, vt dono in vos collato, à multis personis gratiæ agantur pro nobis. Sic etiam Petrus carcerem euasit. Oratio enim pro eo ab Ecclesia sedulò agebatur ad Deum. Quòd si Petro oratio Ecclesiæ profuit, & columnam illam ac stabilimen nostrę religionis carcere liberauit, cur eius vim tu côtemnis & negligis? Qua te posis purgare ratione? Deum quoque dicentem audi, quàm populo cum beneuolentia inuocante placetur, & parcat. Quippe qui se excusans apud Ionam Prophetam, fruticis argumento cucurbitæ, verba ad hunc modum faciat: Tu doles super cucurbita, in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret. Ego nô parcam Niniuæ ciuitati meæ magnæ, in qua habitant plures quàm centum viginti millia hominum? Non sine re amplum populi numerum proponit, sed vt intelligas plurimùm eam pollere orationem, quæ cum consensu agitur, & iugi concordia plurium hominum. Quod exemplo quoq; rei humanæ libet explanare. Nam ante hos annos capti nônulli sunt, tyrannidem appetentes: cuius rei vos etiam meminisse arbitror. Fuit inter eos quidam, dignitate ac principatu præditus, qui cùm damnatus capite ad supplicium duceretur, populus motus misericordia, vniuersus prætorem adijt, & deprecandi communi opera efficere potuit, vt reus ille venia nulla dignus, liberaretur ab ira imperatoris. Quod si cum itam terreni imperatoris velitis extinguere, vniuersi cum liberis & vxoribus festinatis, cur quoties ad cœlestem illum imperatorem placandum, reddendumque propitium ire pergitis, vt eius iræ eximatis non vnum, vt tunc, nec duos, aut tres, aut centum, sed omnes orbis terrarum peccatores, omnes dæmone agitatos à flagello liberetis diaboli, foris federis, non vniuersi concurritis, & ecclesiam penetraris, vt Deus vestram reuerirus atque exosculatus concordiam, & illis pœnam dimittat, & vobis peccata absoluat? Si in negocijs necessarijs non omni leone vehementius disruptis omnibus vinculis curriculo is, & te confers ad supplicationem communem, quam spem habere posis salutis, ni ita facias? Tempore illo mi frater charissimè, non solùm homines clamorem illum horribilem reddunt, sed etiam angeli domino genu flectunt, & archangeli rogant. Habent tibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in fauore. Itaque vt homines ramos olearum gerentes mouere Reges consueuerunt, eoque arboris genere misericordiam commemorant & humanitatem: sic angeli tunc pro ramis oleaginis, corpus domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano; Quasi dicant: Pro his Domine rogamus,

In ecclesia efficatius oratur quã in domo.

Act.1. & 2.

2.Cor.1.

Actor.12.

Ionæ.vlt.

In Niniue plusquàm centum viginti millia hominum habitabant.

Oratio multorũ cũ concordia amorũ efficacissima.

Angeli orant pro nobis.

rogamus, quos tu adeò dilexisti, vt pro eorum salute mortē obires, animam in cruce afflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus hoc corpus immolasti. Agitaros quoque ob eam rem Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput inclinare. Cùm eos vnà cum fratribus orare non liceat, adducit eos, vt miseratus, & quia tam acerbè vexantur, & quia vocem reddere nequeunt, tua facultate ad eorum vtaris defensionem & auxilium. Et alio loco. Hęc ego dixerim ad eos, inquit, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mysticæ mensæ in vaniloquentiæ conuenticulis occupati sunt. Quid facis homo? Non promisisti sacerdoti qui dixit: Sursum mentem & corda, Et dixisti, Habemus ad dominum? Non uereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inueneris, papè, mensa mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur: Sacerdos pro te auditur: sanguis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphin adstant sex alis faciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cum sacerdote intercedunt: ignis spiritualis de cœlo descēdit: sanguis in cratere in tuā purificationē ex immaculato latere haustus est: & nō erubescis? nō reuereris? nō cōfunderis? neq; Deum tibi propitiū facis? non cōscientia tua te iodicat o homo? Centū sexaginta horas habēte hebdomada, vnā & solā horā sibiipsi segregauit Deus, & hanc in opera secularia, & in ridicula, & in cōuenticula insumis: cū qua postea fiducia ad mysteria accedes? o quā polluta cōscientia. Et paulò pòst. Quocirca fratres oro vos & obsecro, ne absim⁹ ab Ecclesijs, neq; in alijs colloquijs occupati simus. Stemus trementes & timidi, demissis oculis, renata autē anima, gemēres sine voce, iubilantes corde. Itidem & Cęsarius. Rogo vos fratres Charissimi & paterna pietate commoneo, vt quotiens aut in die Dominico, aut alijs maioribus festiuitatibus missæ fiunt, nullus de Ecclesia discedat, donec diuina mysteria compleantur. Et quamuis multi sunt, de quorū fide & deuotione gaudeamos, sunt tamen plures, minus de salute animę suæ cogitantes, qui lectis diuinis lectionibus, statim de Ecclesia foris exeunt, cum tamen etiam dum ipsæ lectiones leguntur, aliqui ex illis ita otiosis & secularibus fabulis occupentur, vt eas nec ipsi audiant, nec alios audire permittant. Isti tales, minus à nobis culparentur, si ad Ecclesiam non venirent. Quia ibi probantur amplius Dominum lædere, vbi peccatorum poterunt indulgentiam promereri. Vnde rogo vos fratres, vt humilitatis nostrę suggestionem, non solum patienter, sed etiam libenter accipiatis. Si enim diligenter attenditis, cognoscetis quia non tunc fiunt missæ, quando diuinæ lectiones in Ecclesia recitantur: sed quando munera offeruntur, & corpus vel sanguis Domini consecratur. Nam lectiones siue Propheticas, siue Apostolicas, siue Euangelicas, etiam in domibus vestris, aut ipsi legere, aut alios legentes audire potestis. Consecrationem verò corporis & sanguinis Christi non alibi nisi in domo Dei audire vel videre poteritis. Ideo qui vult missas ad integrum cum lucro animæ suæ celebrare vsquequò oratio Dominica dicatur, & benedictio populo detur, humiliato corpore cōpunctoque corde debet se in Ecclesia cōtinere. Cùm enim maxima pars populi, imò quod peius est, penè omnes, recitatis lectionibus exeunt de Ecclesia. Cui dicturus est Sacerdos. Sursum corda? Nunquid respōdere possunt, quando deorsum in plateis & corpore simul & corde discedunt? Vel qualiter cū tremore simul & gaudio clamabunt, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Benedictus qui venit in nomine Domini? Aut quando oratio Dominica dicetur, quis est qui humiliter & veraciter clamet: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris? Cum enim etiam illi, qui se in Ecclesia continent, si non dimiserint debita debitoribus, ad iudicium magis, quàm ad remedium orationem Dominicam proferunt ex ore, quam implere nō probantur in opere, & sine causa dicunt, libera nos à malo, quando ipsi non desinūt reddere malum pro malo: Si ergo etiam illi periclitantur, qui intus sunt, si implere noluerint, quod promittunt, quid de se cogitant illi, quos aut insatiabilis cupiditas, aut amor seculi istius, ita detinet implicatos, vt eos vnius horæ momento, stare in Ecclesia non permittant? Quibus non sufficit, quòd per totam hebdomadam aut pro necessitate, aut fortè (quod verius est) pro cupiditate iugiter occupantur, adhuc insuper post vnius aut duarum horarum spatium, quo videntur magis corpore quàm corde ad Ecclesiā cōuenire, mittentes dorsa sacrificijs, vel Sacerdotibus Dei, ad amplexādam volontatem seculi huius sine mora aliqua reuertuntur, non agnoscēres quid expectant, quid relinquant, sequuntur tenebras, & deserunt lucem: amplectuntur vmbram & despiciunt veritatem: dimittunt dulcedinem Christi, & requirunt amaritudinem mūdi: diligentes vanitatem, & quærentes mendacium: Verè ignorat, quantum boni in celebrandis missis agitur, qui de Ecclesia festinus egreditur: Cùm tamen istos tales, si aut Rex, aut aliqua potens persona vocasset ad prandium, velim scire si prę sumerent discedere, nisi prius totum prandium compleretur? Etiamsi persona non teneret, gula teneretur. Quare de con-

Chry. tomo. 3. ser. de Euchar.

Obambulones in templo grauiter reprehenduntur.

Ante benedictionem sacerdotis non discedēdum è templo. Homil. 5.

Missa celebranda in ecclesia & non alibi quomodo ea audiri debeat fructuose.

de conuiuio hominis nisi prius expeditum fuerit,non discedimus? Nisi quia & ventrem fortè plus quàm expedit implere volumus,& hominem lædere formidamus. Quare de spirituali & diuino conuiuio citò discedimus? Timeo dicere, ne fortè aliqui irascantur, sed tamen tàm propter meum, quàm propter vestrum periculum, dictutus sum. Hoc ideo facimus,quia nec de cibo animæ curamus,nec Dominum timemus,nec hominem reueremur. Et quia Deo propitio,nō sunt toti in hac parte culpabiles,sed multi inueniuntur,qui vsque quo benedictio super populum detur,de Ecclesia non discedunt,& humiliter orare non solum pro se,sed & pro alijs non desistunt. Illis quibus tantam compunctionem Deus dedit,vt in Ecclesia perseuerent,retribuet mercedem: eos verò, qui negligentes sunt,iusto iudicio damnabit. Et ideo fratres,monete eos,qui nec Orationem Dominicam dicere,nec benedictionem accipere volunt, & non definite castigare, dicentes eis,& infinitissimè comminantes,quia nihil eis prodest quod lectiones diuinas audiūt, si antequam diuina mysteria compleantur,abscedunt. Illis tamen qui in publicis necessitatibus occupantur,& eis qui aliqua infirmitate prohibente expectare non possunt,imputare non possumus,nec debemus. Ipsi tamen videant in conscientia sua, vtrum eos necessitas retrahat,an voluntas. Vnde iterum atque iterum rogo, pariter & contestor,vt omni die Dominica,& præcipuè in maioribus festiuitatibus, donec mysteria diuina compleantur,nullus ab Ecclesia abscedat,nisi fortè(de quibus supra diximus)quos aut grauis infirmitas,aut publica necessitas,stare diutius non permittit. Verè dico fratres, satis durum & prope nimis impium est,vt Christiani non habeant reuerentiam diei Domini eo,quàm Iudæi obseruare videntur in Sabbato. Cùm enim ipsi infœlices ita Sabbatum obseruent,vt in eo nihil terreni operis exercere præsumant,quantò magis illi,qui non argento,neque auro,sed pretioso sanguine Christi redempti sunt, debent attendere pretiū suum,& resurrectionis die orationi vacare, & de salute animæ suæ attentius cogitare? Ad extremum,si toto die dominico lectioni insistere,& Deo supplicare negligentes,non leuiter in Deum peccamus,quantum mali est,si vel vnius vel duarum horarum spatio,cū diuina mysteria celebrantur in Ecclesia,standi patientiam non habeamus? Sed quod peius est,ita nos amor seculi huius inebriat,vt nos vmbra volaticę falsitatis, ad vana & falsa gaudia,quæ veros dolores pariunt,hoc est,voluptas mundi atque cupiditas iugiter trahat. Vnde iterum atque iterum rogo,vt nullus ex vobis de Ecclesia discedat, nisi cùm diuina mysteria ad integrum fuerint celebrata. Et ita vos in Ecclesia continete,vt nullus ex vobis,otiosis aut terrenis se fabulis studeat occupare. Ego quod & mihi expedit dicere, & vobis audire,humiliter admoneo,pariter & contestor. Qui contemnit præconem,sentiet iudicem. Ille autem qui me libenter audierit, & quod supplicaui implere contenderit,credo in Dei misericordia,quod illi & in hoc seculo, & in futuro repensabuntur præmia gloriosa. Ille verò qui contemnere voluerit,non se poterit ante tribunal Christi excusare,dicendo,se nec à malis prohibitum,nec ad ea,quæ sunt sancta, & Deo placita, admonitione assidua vocatum. Sed credimus, de Dei misericordia, quòd non de contemptu incursuri æstus iudicium, sed magis pro benigna obedientia, peruenietis ad regnum, Præstet qui cum Patre & Spiritusancto viuit & regnat in secula seculorum Amen.

Ante mille & centum annos in Agathensi Concilio fuit sancitum, vt Missas die Dominico seculares audirent, & ante benedictionem sacerdotis egredi populus ne præsumeret: Quod si fecissent,ab Episcopo publicè confunderentur. Quod ipsum etiam in Aurelianensi Concilio tertio paulò pôst fuit repetitum. Ac fuerunt illo tempore & auditores & factores legis plurimi: nunc auditores multos, factores raros admodum videre licet,quod ad eum non confugitur,qui solus faciendi,quod audimus,vires suppeditat. Verùm de his satis.

Concil. Agath. Canon. 47.

Concil. Aurelia. Canon. 28.

De effectu Sacramenti Eucharistiæ.

CAPVT XLII.

CVm esu ligni vetiti parens noster prolapsus esset in mortem, quàm vnà cum peccato propagauit ad vniuersum genus humanum, seipsum Christus in nouissima cœna cibum fidelibus instituit,per quem in vitam resurgere,& illam amissam recuperare liceret, vt quemadmodum per vetitum cibum lethaliter sumus sauciati, ita per hunc nobis præceptum sanaremur: & vnde vulnus est ortum,inde medicina prodiret: vnde subrepsit mors,inde vita veniret. De illius cibi gustu dicitur: Quacunque die comederitis,morte moriemini: Contrà verò de hoc: Si quis comederit ex hoc pane, viuet in æternum. Hoc ergo primùm nobis præstat hoc sacramentum, vt viuamus. Vita porrò duplex est. Est enim vita gratiæ, quæ nobis re ipsa confertur Eucharistiam sumentibus: est vita glorię,quam spe quidem consequitur manducantes corpus & sanguinem

Gen. 3.
Ioan. 9.

nem domini, reipſa verò non prius adipiſcemur, quàm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. De vita gratiæ dicit Chriſtus: Qui manducat me, viuet propter me. De vita gloriæ: Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habet vitam ęternam. Tanta eſt igitur huius cibi vis, vt ſi quis eũ dignè manducauerit, non ſpirituali modò coniunctione, verumetiam naturali quadam & ea arctiſsima Chriſto copuletur, particeps effectus verè viuificatricis, quę verbi propria facta eſt, carnis, & pretioſi ſanguinis Chriſti. Quæ ſumpta faciunt, vt & Chriſtus in nobis ſit, & nos in Chriſto, non animum tantùm reformanre, ſed carnem etiam noſtram ad vitam, incorruptionem, & immortalitatem præparante: ſicut & ab Hilario, & à Cyrillo ante mille ducentos annos traditum legimus. Hæc ergo prior eſt vita, quam qui vita noſtra eſt Chriſtus, qui pręſens adeſt in hoc ſacramento, ſub alia quidem forma, ſed in propria tamen ſubſtanria, nobis coofert, cùm corpus illius & ſanguinem dignè ſumpſerimus, vt iam viuamus propter Chriſtum, hoc eſt, vt mortui peccatis, viuamus deinceps iuſtitię, quę Chriſtus eſt: vt cum Paulo dicere poſsit vnuſquiſque noſtrum, Mihi quidem viuere Chriſtus eſt, mori aotem lucrum. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus. Hanc vitam poſteaquàm conſequuti fuerimus per Dei gratiam (illios enim donum eſt) fieri non poteſt, quin qui viuit in nobis Chriſtus, cuius ſpiritu agimur, poſteaquàm bonum certamen in hoc ſeculo certauerimus, curſum conſummauerimus, fidem ſeruauerimus, concedat nobis corong loco vitam glorię, vt quę ipſi tanquàm ei, qui natura eſt filius Dei, regni cœleſtis hęreditas debetur, eam nos ex huius vitæ diuerſorio migrantes, per adoptionis gratiam conſequamur. Atque hic primus eſt effectus huius ſacramenti.

Vita duplex per Euchariſtiam. *1. Cor. 15.* *Euchariſtia ſacramenti efficacia.* *Hil. l. 8. de trinitate.* *Cyril. lib. 10 in Ioan. cap. 13.* *1. Pet. 2.* *Phil. 1.* *Galat. 2.* *2. Tim. 2.*

Quoniam verò cùm illud ſumimus, Chriſti paſsionis & mortis recordari iuſsi ſumus, fit vt quem illa toti mundo fructum attulit, eius per ſumptionem Euchariſtiæ participes efficiamur. Fuſus enim eſt de Chriſti latere in cruce pendentis ſanguis in remiſsionẽ peccatorum noſtrorum. Hanc nobis confert iſtud ſacramentum. Quamobrem enarrans illum locum Ioannes Chryſoſtomus, Et continuò exiuit ſanguis & aqua. Sciunt, inquit, hoc initiati, per aquam enim regenerati, ſanguine & carne nutriti: hinc myſteria ortũ habuerunt, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquàm ab ipſo latere hauriens accedas. Neque tamen, quod de remiſsione peccatorum diximus, id ita accipi velimus quaſi eundem effectum Euchariſtiæ, quem baptiſmi & pœnitentiæ ſacramento, tribuamus. Remittuntur quidem in eo peccata, ſed venialia tantùm. Cùm enim in hoc ſacramento inſignis illa Chriſti charitas ante oculos noſtros obijciatur, qua adductus ſemet ipſum redemptionem dedit pro nobis, fit vt viciſsim erga illum charitate inflammemur, quæ operit multitudinem peccatorum. Charitas autem cum peccato mortali conſiſtere non poteſt. Quamobrem prius id expiatum oportet per pœnitentię ſacramentum, quàm ad menſam hanc terribilem accedatur: ad quam ſi quis venerit criminis alicuius capitalis reus, non vitam, ſed mortem habebit æternam: reus erit, vt dicit Apoſtolus, corporis & ſanguinis domini. Quare monet ille, vt probet ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.

Remiſsio. peccatorum. *Chryſ. hom. 84. Ioan. 19.* *Euchariſtiã digne ſumentis, venialia peccata remittuntur.* *1. Pet. 4.* *1. Corint. 11.*

Ex his Pauli verbis non obſcurè colligi poteſt, quod non omnes, qui Sacramentum accipiunt, rem accipiunt Sacramenti, poſterius enim hoc non accipiunt niſi pij: cum illud prius commune ſit pijs cum impijs. Sacramentum autẽ vocant hoc loco Theologi proprium Chriſti corpus de virgine natum: rem verò ſacramẽti ſpiritualem Chriſti carnem. Bonus igitur vtramque Chriſti carnem accipit, malus autem tantùm Sacramẽtum, id eſt, corpus Chriſti ſub ſacramento & non rem ſpiritualem, hoc eſt, non accipit effectum ſalutaris ſacramenti: non enim efficitur membrum corporis Chriſti, quam Auguſtinus vocat rem ſiue virtutem ſacramenti non conſequitur effectum ſiue fructum Sacramenti, quamuis verum & proprium Chriſti corpus manducet. Quod ab indignis quoque mãducari, docemur his Pauli verbis, & ſic habet Eccleſiæ traditio. Itaque verè dixit ille: Sumunt boni, ſumunt mali, ſorte tamen inæquali, vitæ vel interitus. Mors eſt malis, vita bonis, vide paris ſumptionis, quam ſit diſpar exitus. Ipſum quidem ſacramentum nihil eſt aliud, quàm vita, quam etiam ob cauſam à Punicis Euchariſtiam vitam appellari ſolere ſcribit Auguſtinus. Sed præclarè dictum eſt ab eodem. Mutet vitam, ſi quis vult accipere vitam. Nam ſi non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipſa corrumpitur, quàm ſanatur, magis occiditur, quàm viuificatur. Conſtat in nouiſsima cœna, Chriſtum diſcubuiſſe cum duodecim, inter quos & Iudas fuit ille proditor, qui factus eſt & ipſe particeps corporis & ſanguinis domini, ſicut apertè docent Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theodoritus, & alij nonnulli. Sed quoniam non mutauit vitam, ad iudiciũ accepit

Sacramentũ & ſacramenti res quid. *Au. ſer. 1. de tẽpore.* *Cœnam dominus Petrus & Iudas à domino acceperunt.* *Chryſ. Ho. 28. in Mat.* *Et in hom. 29. quod nemo læditur, niſi a ſeipſo.*

pit

Ab eo quae tenuimus sequitur in dictis Apostoli operum heresis esse.

Au epi. 162. & sequen. in ps. 10 Ser. de ablutione pedum.

Et ser. 11. de verbis domini.

Aug. de bapt. cont. Donatistas li. 5 cap. 8.

Cont. Donatist. post collat. ca. 8.

Anselm. ca. 9 de Sacramento corporis Christi.

pit vitam & magis occisus est ex illa, quã viuificatus. Sicut Iudas, inquit, Augustinus, cui buccellam tradidit dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo, locum in se diabolo præbuit: Sic indignè quisque sumens dominicum sacramentum, non efficit, vt quia ille malus est, malum sit, aut quia non ad salutem accepit, nihil acceperit, corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus sunt etiam illis, de quibus dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, &c. Et alio loco: De ipso pane, & de ipsa dominica manu & Iudas partem & Petrus accepit, & tamen quæ societas, quæ consonantia, quæ pars Petro cum Iuda? Et iterum alio loco. Ex vna re sancta, Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem: Et aliquantò antè et Cyprianus Christũ alloquens ad mensæ tuę participationem, inquit, Iudas est admissus. Quẽ sequutus Anselmus in libro, quem inscripsit de corpore & sanguine Domini. Sicut sol vno radij sui calore, hinc ceram soluit, inde lutum stringit, & non diuersus in se, diuersa operatur in rebus, vtens earum materijs, sicut eas inuenit: sic Christi gratia, quantum in ipsa est, vno modo se in omnes effundit, sed diuersos inueniens animos, diuerse in eis operatur: hunc in amorem sui misericorditer emolliens, illũ iustè non miserendo indurans. Nam cui vult, miseretur, & quem vult indurat. Talis fuit Iudas in conuiuio saluatoris, cui fuit venenum buccella dominica, quam de manu eius susceperit. Quam cum suscepit, inimicus in eum intrauit. Non quia malum, sed quia bonum malus malè accepit. De vno enim pane, & Iudas accepit & Petrus: sed tamen quę pars fideli cum infideli? Petrus enim accepit ad vitam. Iudas ad mortem. Quæ postrema verba mutuatus est Anselmus ab Augustino, cuius diligens admodum sectator fuisse videtur. Et qui fuit propemodum Anselmi æqualis Bernardus, adducẽs illa Christi verba.

Bern. in 2. ser. de cœna domini Ioan. 6.

Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. De bonis, inquit, & dignè sumentibus hoc sentiendum est, non de flagitiosis & pessimis. Sanè in mẽsa vna in cœna Domini, de vno pane cõsecrato, Petrus & Iudas accepit, bonus in vitam, pessimus in pœnam. Bonus in beneficium, pessimus in testimonium. Bonus in salutem, pessimus in mortem. Quod totum vsque adhuc in Ecclesia completur in sacramento altaris: bonis quidem in bonum sumentibus, canibus verò, & immundis, nõ sic. Canes sunt qui irreuerenter accedunt, & ideo iudicati abscedunt. Qui enim secundum carnem viuũt, & post carnalia euagantur, catena vitiorum compediti, cum Iuda proditore venenum accipiunt, spiritualis suspendij laqueum incurrunt, grauissimè damnandi: tum pro multiplici reatu, tum pro Sacramenti contemptu, quod reuera accipiunt, sed essencia, non salubri efficacia.

Panis speciem rodit mus, sed nõ Christi carnem

Et paucis interiectis. Tria in sacramento altaris attendere debes, speciem panis, veritatem carnis, virtutem gratiæ spiritualis. Vsque ad speciem panis, sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem gratiæ spiritualis, charitas superior. Specẽ panis, rodit aliquãdo sorex paruissimus, veritatem carnis, Christianus etiam recipit pessimus, virtutem gratiæ spiritualis, non nisi prædestinatus accipit. Quod itaque videmus, species est panis & vini. Quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verus Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaque Sacramentalis, quantum ad visibilem speciem, & quantum ad corporis Christi veritatem, conuenit bonis & malis communiter. Sed est alia comestio, sicut iam diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam, & per fidem ex dilectione operantẽ, vitæ meritum efficit, & affectus mentium in cordibus percipiẽtium vel ministrantiũ intercedente spirituali & subtiliori quadam vnione capitis & membrorũ. Vnde est illud. Vt nobis fiat corpus & sanguis filij tui. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubio corpus Domini in mensa altaris semper, cum solẽne illud celebratur mysterium, ritu debito: Sed non semper eis fit per quos fit. Vnde illud itẽ in Canone. Vt quotquot ex hac altaris participatione Sa-

Christo capiti membra eucharistiæ sumptione vniuntur.

cramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cœlesti & gratia repleamur. Nõ enim omnes qui corpus Domini sumũt, ex participatione altaris spiritualiter illa benedictione cœlesti & gratia replentur. Vnde est illud. Vt quod temporaliter gerimus, æternis gaudijs consequamur. Item. Vt quæ visibilibus mysterijs sumendo percepimus, inuisibili consequamur effectu.

Corpus Christi efficimur. 1. Cor. 12. 1. Cor. 10.

Ex his quoque Bernardi verbis perspicuum fit, quod multi sumunt sacramentum corporis & sanguinis Christi: rem verò sacramenti siue fructus eius & effectus nõ ita multi. Inter quos effectus, est & hic non postremus, quòd sumentes verum & viuũ Christi corpus, efficimur & ipsi corpus Christi mysticũ, de quo dicit Paulus: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Ac significantius alio loco: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Huius rei quædam iudicia sunt species illæ, sub quibus latet hoc sacramentum, sicut & ab Augustino, & ante eum à Cypriano scriptum legimus. Nam dominus noster corpus & sanguinem suum in ijs rebus cõmendauit, quæ

ad vnum aliquid rediguntur. Nam panis ex multis granis in vnum constat, & vinum ex multis racemis in vnum confluit, vt vel ex hoc, quid significet hoc sacramentum, admoneri possimus. Significat enim, quod & nos ad eundem modum cum simus multi, vnum tamen corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Similiter Eusebius Emissenus. Homil. 5. de Paschate. Etiam in hoc ipso, inquit, quod numerosis tritici granis confici nouimus, vnitatem constat assignari populorum. Sicut enim frumentum, quod solita purgantis solicitudine præparatum in candidam speciem molarum labore perficitur, ac per aquam & ignem in vnius panis substantiam congregatur: sic variæ gentes, diuersæque nationes in vnam fidem conuenientes, vnum de se Christi corpus efficiunt: & Christianus populus quasi tritici innumerabilia grana, à sacrilegis nationibus fide purgante atque cribrante discernitur: & in vnum quasi infidelium lolio pertranseunte colligitur: & duorum testamentorum instructione, velut frumentum gemino molarum opere curatum, nitescit: & in illam primæ originis dignitatem natiuo candore mutatur: ac per aquam baptismi, vel per ignem Spiritussancti, æterni illius panis corpus efficitur. Sicut ergo separari grana ab illius confecti panis adunatione non possunt, & sicut aqua ad propriam redire substantiam vino permixta iam non potest: sic & fideles quique, atque sapientes, qui redemptos se Christi sanguine & passione cognoscunt, ita debent quasi inseparabilia membra capiti suo fidei conseruatione, & ardentissima religione sociari: vt ab eo non voluntate, non necessitate seiungi, non vlla terrenæ spei ambitione, non denique ipsa possint morte auelli. Nec dubitet quisquam, primarias creaturas, nutu potentiæ, præsentia maiestatis, in dominici corporis transire posse naturam, cùm ipsum hominem videat, artificio cœlestis misericordiæ Christi corpus effectum. Ex quibus verbis colligitur, quod sacramentum hoc non significat magis, quàm efficit hanc vnitatem. Neque verò significat magis, quàm efficit hoc ipsum. Hæc est enim huius sacramenti virtus & efficacia, si dignè sumptum à nobis fuerit, vt vnum cum capite nostro Christo, vnum etiam ipsi inter nos efficiamur. Quòd enim ex hoc mundo migraturus patrem suum cœlestem precatus est Christus, vt quos dederat sibi, eos seruaret, vt omnes vnum essent, sicut pater in ipso, & ipse in patre, vt & ipsi in vtroque vnum essent, hoc perficitur in hoc sacramento. Vnum enim efficimur cũ Deo patre, cui voluntate adhæremus: vnum cum Christo, cui tanquàm vnius corporis mẽbra capiti connectimur. Ipsum enim dedit Deus caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Vnum etiam ipsi inter nos, cùm simus membra multa, quæ corpus vnum efficiunt, cuius caput est Christus.

Au. Tract. 6. in Ioan.
Cyp. li. 1. epi. 6.
Rom. 12.
Panis mystici interpretatio.
Ioan. 17.
Ephe. 1.

Ad hoc autem Christi corpus non ij modò pertinent, qui sunt in hac vita superstites, verùm & pij omnes, qui cœlestibus iam gaudijs perfruuntur, & ij simul, qui felicitatem quidem eandem expectant, sed quoniam purgationis indigent, abditis adhuc receptaculis continentur, ex quibus nisi purgatis illis egredi, regniique cœlestis, quo nihil coinquinatum introibit, potiri non licet. Quæ causa est, quòd cùm tremendum illud corporis & sanguinis Christi sacrificium peragitur, quò facilius obtineri possit, quod illius immolationis merito, quæ in cruce facta est, cõcedi nobis petimus, corpus hoc vniuersum simul quasi congregatur. Adest enim in eo caput huius corporis Christus, vnum cum illo manens cui offertur, vnum ipse faciẽs eos, pro quibus offertur, vnus ipse, qui offert & quod offertur: ipse & sacerdos & sacrificium, cuius passio & mors in altari repræsentatur, quã ille propterea dignatus est oppetere, vt filios Dei, qui erant dispersi, cõgregaret in vnum. Est itaque inter alios fructus, quos nobis attulit Christi mors, etiam hic, quòd per illam congregamur in vnum. Quamobrem congregantur in hoc sacrificio, non modò qui corporibus præsentes adsunt, & hac vita mortali fruuntur, verùm & ij, qui iam in cœlis cum Christo triumphant, & qui purgatione adhuc opus habent, superstitum precibus adiuuantur, quò celerius ad illorum societatem peruenire possint.

Ad Christi corpus pertinent etiã defuncti.
Ioan. 11.
Mortuorũ memoria in sacrificio.

Terribilis est hæc quasi castrorũ acies ordinata Satanę. Videt enim præsentẽ in altari Christũ cum omnibus corporis sui mẽbris, cuius ipse caput est: Quare cũ aperto Marte nihil sibi profici posse intelligat, quibuscunque potest artibus & insidijs, vel solui possit hæc acies cõtendit & elaborat. Ac primùm quidẽ caput ipsum petit: quod quàuis adesse in altari nõ ignoret, aliud tamen persuadere mẽbris suis conatur, vt aut esse omnino neget, aut nõ alio tempore, quã quò manducatur, esse cõcedat: oblationis etiã nomẽ ipsum ferre non potest. Deinde verò nec membris parcit, quæ & ipsa grauiter oppugnat. Diximus hoc anteà quoque, quod nihil obstat æquè conatibus eius, atque vnitas. Quare sicut Christus omnia fecit, ac mortem etiam acerbam & ignominiosam oppetijt, vt congregaret dispersos: sic iste contrà nihil non facit, vt congregatos dispergat. Vult ab isto corpore, quod in terris adhuc militat, diuisos & segregatos eos, qui cũ & ipsi mẽbra sint eiusdẽ

M corporis,

corporis, deuictis hostibus nostris sempiternis, carne, mundo, & diabolo, iam cum Christo triumphant in cœlis. Vult & eorum memoriam prorsus abolitam, qui quamuis in fide & confessione Christi nominis obdormiuerint, non ita tamen in hoc seculo vixerunt, vt statim ex eo migrantes, ad sedes beatorum recipi mererentur. Atqui non heri, quod aiunt, & nudiustertius, sed iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, vt & sanctorum martyrum, & aliorum in Christo defunctorum in sacrificio Missæ fieret memoria, per manus nobis traditum accepimus. Meminit huius consuetudinis Augustinus his verbis: Habet Ecclesiastica disciplina, quod fideles nouerunt, cùm martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vt non pro ipsis oretur, pro cæteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Et rursus alio loco: Ideò quippè ad ipsam mensam non sic eos commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus: sed magis vt ipsi orent pro nobis, vt eorũ vestigijs adhęreamus, quia impleuerunt ipsi charitatem, qua dominus dixit non posse esse maiorem. Et clarius etiam contra Faustum scribens: Populus, inquit, Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationẽ, & vt meritis eorũ consocietur, atque orationibus adiuuetur: ita tamen vt nulli martyrũ, sed ipsi Deo martyrum, quamuis in memorias martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illũ quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo in hac vita coluntur sancti Dei homines, quorũ cor ad talem pro Euangelica veritate passionem paratum esse sentimus. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiam fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc vsque pugnantes. At illo cultu, qui Græcè latria dicitur, Latinè vno verbo dici non potest, cùm sit quędã diuinitati propriè debita seruitus, nec colimus, nec colendũ docemus, nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum qui hoc etiã idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo. Neque dissimilia scribit in libris de ciuitate Dei. Atque his verbis abundè declarat, quod sit discrimen inter cultum, qui sanctis tribuitur, & eum qui Deo soli debetur. Illos enim vt pro nobis intercedãt orare possumus & debemus, sacrificium autem præterquàm soli Deo offerre fas nos est. Quod propterea tantoperè cupit abrogarum Satanas, vt ne sit aliquod discrimen inter Deum & homines, quo sine Deo nos esse faciat. Neque verò solus Augustinus, verùm & ante eũ Cyprianus commemorationis huius sanctorum, quæ fit ad altare per sacerdotem, mentionẽ facit, vt longè vetustissimum morẽ hunc fuisse facilè cuiuis conijcere liceat. Quẽadmodũ & illũ quo cæterorum quoque, qui in Christo defuncti sunt, fit memoria, de quo & ipse his verbis meminit Augustinus: Neque enim piorum animę mortuorũ separantur ab Ecclesia, quæ etiam nunc est regnũ Christi: alioqui nec ad altare Dei fieret eorum memoria in communione corporis Christi. Et alio loco, cùm protulisset illud ex Machabęorum libris, de oblato pro mortuis sacrificio: Sed etsi, inquit, nusquàm in scripturis veteribus omninò legeretur, nõ parua est vniuersæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret auctoritas, vbi in precibus sacerdotis, quę domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum. Chrysostomus verò Apostolicũ hoc esse institutum asserit dicens: Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorũ mysteriorum memoria fiat eorũ, qui hinc discesserunt. Nouerunt illis multum hinc emolumenti fieri, multum vtilitatis. Stante siquidem vniuerso populo, manus in cœlos extendente, cœtu itẽm sacerdotali, verendoque posito sacrificio, quomodo Deum nõ placaremus pro istis orantes? Verùm istud quidem de illis dicimus, qui in fide abscesserunt. Eadem repetit in Homilijs ad populum Antiochenum scriptis. Sed & ante illum idem proditum est memoriæ per Dionysium Areopagitam, qui & ipse commemorationem defunctorum in Missæ sacrificio, Apostolicam vult esse traditionem. Quod vel inde certius cognosci potest, quod à Petri quoque successore Clemente scriptum legimus in hæc verba: Conuenite, inquit, in cœmiteria, sacros libros in his legentes & psallentes pro his qui dormierunt, martyribus atque animabus sanctis, qui à seculo fuerunt, proque fratribus nostris, qui in Domino obierunt, & antytipon regalis corporis Christi, acceptabilemque Eucharistiam offerte in ecclesijs & cœmiterijs vestris, atque in exitu mortuorum psallentes eos deducite si fideles fuerint in domino. Ioannes verò Damascenus vtroque

[Marginal notes: Aug. Hom. 17. de verbis Apo. — Sanctorum inuocatio. — Tract. 84. in Ioan. — Ioan. 15. — Lib. 20. cap. 21. — Latria vno verbo propriè reddi non potest. — Deo soli & non ipsis sanctis sacrificiũ & altaria fiunt. — Li. 8. c. 27 & li. 22. ca. 10 & Ho. 71. de verbis Apo. & tract. 14. in Io. — Cultus duplex alter Dei, alter verò creaturæ. — Cyp. li. 3. epi. 6. & li. 4. epi. 5. — Au. li. 20. de ciuitate Dei c. 9. — In li. de cura pro mortuis gerend. cap. 5. — 2. Mach. 12. — Chry. in epist. ad Philippens. hom. 3. — Defunctorũ memoria & sepultura in Cœmeterijs cãcanti. — Hom 69. & in 1. ad Cor. ca. 15. — Ho. 41. In epist. ad Heb. ho. 32. — In act. Apost. Hom. 21. — In Matt. 32. Hom. 1. — Eccl. Hier. c. 7. — Li. 6. cap. 30. constit. Aposto.]

troque posterior, librum etiam scripsit de ijs, qui in fide hinc migrarunt, quòd sacris operationibus & viuorum orationibus multum iuuentur, quem Ioannes Oecolampadius cum adhuc esset catholicus, in latinam linguam transtulit. In eo, illud ipsum quod Chrysostomus, attestatur his verbis: Diui autem Apostoli discipuli saluatoris, qui totum mundi circulum vinum cepere prędicando verbum, quòd suis oculis viderant, in tremendis vitalibusque sacramentis memoriam eorum, qui fideliter obdormierunt, habendam edixerunt. Idem ante Ioánem Damascenum testatur Isidorus dicens: Sacrificium pro defunctorum requie offerri, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quòd ab ipsis Apostolis traditum sit.

Isidor. lib 1. de officijs cap. 18.

Extat missa D. Iacobi cum præfatione Procli Archiepiscopi Constantinopolitani, quæ testatur eam ipsius esse. Extat & Æthiopum missa. In vtraque fit & sanctę Mariæ virginis, & aliorum multorum sanctorum commemoratio. In posteriote verò formulam hanc videre licet Latinis inusitatam. Per Stephanum prothomartyrem. Zachariam sacerdotem, Ioannem Baptistam, & per omnes sanctos martyres &c. Itē per preces & intercesśionem quam pro nobis facit domina nostra sancta & immaculata virgo Maria, & per preces maiorum Angelorū, &c. Fit etiam dormientiū & quiescentium in fide Christi memoria. Extat Missa Basilij: extat & Chrysostomi: extat vtriusque in libro sacerdotali Græco explicatio. Similiter in vtraque sanctisśimæ & intemeratę, super omnes benedictæ dominatricis nostræ Dei genetricis & semper virginis Mariæ sancti Ioannis præcursoris & Baptistæ, sancti etiam, cuius dies celebratur, & omnium sanctorum simul & dormientium in spe resurrectionis vitæ æternæ, fit memoria. Legimus autem & Liturgiam quandam Diui Clementis, in qua itidem precationes fiunt, & pro viuis, & pro mortuis. Vtitur autē his verbis. Offerimus tibi pro omnibus, qui à seculo placuerūt tibi, sanctis patriarchis, prophetis, iustis, Apostolis, martyribus, &c. Et paulò post pro Regibus & his, qui in sublimitate sunt constituti, oremus vt in pace per ipsos viuamus, vt quietam & tranquillam vitam agentes, versemur in omni pietate & sanctitate. Sanctorum martyrum memoriam colamus, vt, qui participes certaminum, quæ ipsi pertulerunt, digni efficiamur. Pro his qui in fide quieuerunt oremus.

Li. 8. ca. 18. Constitutionum.

Quod verò dicit Clemens. Offerimus pro sanctis patriarchis &c. non sic accipiendum est, quasi precibus & oblationibus nostris ipsi indigeant, sed magis offerimus in gratiarū actionem. Certum est, quod sancti martyres simul vt occisi fuerint pro nomine Christi, cœleste regnum sine vlla cunctatione retinent: quemadmodum ijs ipsis verbis scribit etiam Cyprianus: Et tamen idem de martyribus loquens: Sacrificia, inquit, pro eis semper offerimus. Quod non ita accipiendum est, quasi ipsi indigeant, sed magis, vt gratias agamus Deo de victoria illorū, & vt ipsi intercedāt pro nobis.

Pro defunctorū animabus missę celebrantur.

Pro martyribus & alijs sanctis quomodo celebretur.

Li. 4. epist. 5. li. 5. epist. 12.

Quod etiā indicat Cyrillus Hierosolymitanus cum ita loquitur. Hoc sacrificium tibi offerimus, vt memores simus etiam eorum, qui obdormierunt, primum patriarcharum, prophetarum, Apostolorum, Martyrum, vt Deus orationibus & intercesśionibus eorum, suscipiat nostram deprecationem. Deinde etiam pro defunctis sanctis patribus, & Episcopis, denique pro omnibus, qui nos præcesserunt, magnā vtilitatē credentes accessurā eorū animabus, pro quibus offertur deprecatio, præsente sancto & tremendo sacrificio. Et volo vobis id exemplo demonstrare. Scio enim multos hoc dicere, quid inde capit emolumēti anima, si postquam in peccatis migrauerit ex hoc seculo, in precibus quæ funduntur ad altare, earum fiat memoria. Age igitur, si Rex quispiam, eos, à quibus offensus est mittat in exilium, deinde qui sunt illi necesśitudine coniuncti, corona contexta pro his, qui sunt ea pœna mulctati, eam ipsi offerant, an illis nō remittat aliquid de pœna cōstituta? ad eundem modum & nos pro his, qui obdormierunt, Deo preces offerentes, etiamsi peccatores sint, non corónam conteximus, sed Christum immolatum pro nostris peccatis offerimus, deprecantes pro ipsis, & pro nobis benignum Dominum.

Catechesi vlt. mystagogica.

Pro animabus in peccatis hinc discedētibus cur celebretur.

His verbis Cyrillus, quorum postremam partem à Dionysio Areopagita mutuatus videtur, non obscurè significat, in memoriam martyrum offerri sacrificia: non quod nos oremus pro ipsis, sed vt ipsorum potius precibus & meritis iuuemur. Cur autem ea fiat rationem reddit Nicolaus Cabasilas in eo libro, quem de diuino altaris sacrificio inscripsit: Vbi simul & illud ostendit, plus ad sanctificationem prodesse sacrificium hoc animabus, quæ sunt solutæ corporibus, quàm ijs, quę viuunt in corporibus: quòd expurgantur, & peccatorum remisśionem accipiunt per orationes sacerdotis & donorum intercesśionem, nihil minus quàm eorum, qui viuunt. In eo autem sunt meliore conditione, quòd non peccant ampliùs, nec noua veteribus crimina adijciunt, sicut faciunt vt plurimum viuentium animæ. Hactenus de sacramenti huius effectu.

Cap. 13. 44. 47. & sequentibus.

Quemadmodum affectos ad hoc Sacramentum accedere oporteat.

CAPVT XLIII.

1. Cor. 11. Eucharistiam sumpturus quomodo se probet.

QValiter autem affectum esse oporteat, qui dignè manducare corpus, & bibere vult Christi sanguinem, indicat Paulus cùm dicit: Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Quòd si in veteri lege, vbi figura tantùm fuit non permittebatur accedere ad altare, qui maculam haberet, quantò minus illud licere debet in hoc sacramento, in quo verum corpus, & verus est Christi sanguis? Quamobrem suam quisque conscientiam diligenter examinet, priusquàm ad hanc mensam accedat, ne quod bonum est malè malus accipiat. Hoc est, quod fideles admonet Augustinus: Videte, inquit, fratres, panem cœlestem spiritualiter manducate, innocentiam ad altare apportate, peccata etsi sunt quotidiana, vel non sint mortifera. Antequàm ad altare accedatis attendite quod dicitis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi, securus accede, panis est non venenum: sed vide si dimittis: Nam si non dimittis, mentiris, & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes. Nouit ille quid agas, intus te videt, intus te examinat, intus inspicit, intus iudicat, intus aut damnat, aut coronat. Et alio loco, indignè dicit eum accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere pœnitentiam. In summa, quisquis ad salutem vult accipere corpus & sanguinem Christi, hoc inprimis eum contendere & elaborare oportet, vt sit membrum Christi, hoc est, vt per fidem & charitatem Christo adhæreat. Nescitis, dicit Paulus, quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur. Erunt enim (inquit) duo in carne vna. Qui autem adhæret domino, vnus spiritus est.

Tract. 26. in Ioan.

Epist. 118. ca. 3.

1. Cor. 6.

Ex hoc Pauli loco discimus, eius quéq; membrũ esse, cui adhæret. Qui adhæret Christo, membrũ est Christi; qui adhæret meretrici, membrũ est meretricis: qui adhæret Satanæ, membrũ est Satanæ. Quamobrem nisi quis hoc egerit, vt sit membrum Christi, nihil est quod communicet corpori & sanguini Christi. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quę autem conuentio Christi ad Belial? Non est autem Christi membrum, qui plus diligit creaturam, & ei magis adhæret, quàm creatori redemptorique suo Christo. Non est membrum Christi, qui fratrem ad Christi corpus pertinentem odio habet. Non est menbrum Christi, qui segregat semetipsum à corpore Christi. Denique quicunque criminis alicuius capitalis reus est, non est membrum Christi. Quamobrem si quis eius rei sibi conscius est non prius ad sumendum viuum & verum Christi corpus accedat, quàm corporis eius mystici membrum factus fuerit, atque vndè auulsus est peccatis suis, Christi corpori se rursus inseri curauerit. Quod ita demum futurum est, si & cum Deo, & cum proximo, qui eiusdem corporis membrum est, reconciliari studuerit, & offensam ipse remittens, & remitti sibi vicissim postulans. Nam cùm omni immunditia atque omni crimine vacare oporteat ad mensam hanc accessurum, nihil tamen æquè illi aduersatur, atque diuisiò, atque voluntatis alienatio, atque ira, odium, æmulatio. Rectè enim vocatur hoc ab Augustino sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum charitatis. Rectè idem admonet, quòd qui accipit mysterium vnitatis, & non seruat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Annunciatur in hoc sacramento Christi mors, dicit Paulus. Porrò Christus mortuus est, vt morte sua nos Deo patri suo cœlesti reconciliaret, vt reconciliatos vnum cum illo, vnum secum, vnum nosipsos inter nos faceret. Quisquis igitur hanc vnitatem rumpit, & vel à Christo se lethaliter peccando separauit, vel ab eius corpore, quæ est Ecclesia, suo plus quàm illius iudicio tribuendò, segregauit, vel à quocunque eiusdem corporis membro per odium & maleuolentiam se diuisit, quid aliud quàm rursus crucifigit sibimetipsi filium Dei, & ostentui habet? dum eadem illa designat, propter quæ Christus crucifigi & mori dignatus est: quem peccata nostra de cœlo detraxerunt, ac tam acerbis illius cruciatibus causam dederunt. Atque ita fit, vt non ad vitam, sed ad mortem sumat vitam. Reus enim efficitur corporis & sanguinis domini. Quapropter quisquis vel Deum, vel proximum se offendisse sibi conscius est, non priùs ad hanc mensam accedat, quàm reconciliatus fuerit: ne illud ei eueniat, quod à Propheta dictum est: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributionem, & in scandalum. Qua de causa monet Athanasius, vt omnes qui pacem amant, inter se concilientur, ac deinde vbi conciliati fuerint, Synaxis celebretur. Narrat idem fuisse morem tunc obseruatum, vt in orationibus peruigilarent & in vigilijs pernoctarent Synaxim celebraturi. Quoniam verò reconciliatio eiusmodi, fit per pœnitentię sacramentum, de eo nobis dicendum deinceps restat.

2. Cor. 6.

Ho. 6. in Ioan.

1. Cor. 11. Eucharistiam qui indignè accipiunt infirmi fiunt & dormiunt multi.

Heb. 6.

1. Cor. 11.

Psal. 68.

Athan. in epist. ad Antiochenos In Apologia ad Constantiũ, & in ea quæ sequitur de fuga sua.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT XLIIII.

PER lauacrum regenerationis nouam quandam vitam ingredimur. Nam in eo vetus homo noster crucifigitur, neque viuit iam in nobis, nisi is qui propter nos & propter nostram salutem homo fieri dignatus est, Deus & dominus noster Iesus Christus, quem Baptizati induimus. Ingredimur autem in hanc vitam, non vt ocio vacemus & delicijs, sed vt contra mundum, carnem, & diabolum in acie semper stemus. Ad quos hostes nostros superandos, datur nobis in sacramento confirmationis adiutor sanctus spiritus, cuius virtute facilius impetum eorum propulsare possimus. Datur etiam ad sustentandos nos in Eucharistia, non quiuis cibus, sed pretiosi corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Fit nihilominus, quod in prælijs vsu venire solet, vt sæpè grauiter ab hostibus nostris sauciati corruamus, & quam per lauacrum regenerationis adepti vitam fueramus, eam morte commutemus. Sed ne sic quidem oblitus est misericordiæ suæ pater ille misericordiarum, & Deus totius consolationis. Ipse enim est, qui alleuat omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Cuius tanta est benignitas & clementia, omnem vt humanam affectionem longo interuallo superet. Magna est matris erga puerum suum infantem benignitas, sed hanc superat patris nostri cœlestis bonitas. Quod hæc ipsius per Prophetam loquentis verba testantur: Nunquid obliuisci, inquit, poterit mulier infantem suum, vt non reminiscatur filij vteri sui? etsi illa oblita fuerit, ego tamen, inquit, non obliuiscar tui. Non vult ille benignus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia, quenquam de venia lapsum desperare, sed huic quoque rei remedium instituit, pœnitentię sacramentum, per quod lapso resurgere liceret. Quamobrem sicut baptismus initiantium, confirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium: sic hoc resurgentium sacramentum esse dicitur, cuius virtute fit, vt cùm corruerimus, eleuemur, vt si in ista colluctatione, quæ nobis est aduersus principatus & potestates tenebrarum harum, nos prosterni contigerit, nō propterea statim animum abijcere, verùm ad hoc pœnitentiæ remedium confugere nos oporteat, per quod erigi prostrati, ac vires ad pugnandum recuperare possimus. Nam qui non venit vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam, non vult mortem impij, sed magis vt conuertatur & viuat. Sic enim per Prophetam loquitur: Nunquid voluntatis meæ est mors impij, & non vt conuertatur à vijs suis, & viuat? Ac paulò pòst: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus pręuaricati estis, facite vobis cor nouum & spiritum nouum. Et quare moriemini domus Israël? quia nolo mortem morientis dicit dominus Deus, reuertimini & viuite. Adeò ipse nos inuitat pius & misericors pater, vt reuertamur potius & viuamus, quàm vt in peccata prolapsi, de illius benignitate desperemus. Pronior est ad miserendum, quàm nos ad misericordiam ab eo petendam. Iucundius enim dat Deus, ait Gregorius Nazianzenus, quàm alij acceptant: vt rectè dictum est ab Anselmo, cùm Deum alloquitur, ex naturali bonitate tua in infinitum pronior es ad exaudiendum quantum in te est, quàm nos auidi ad rogandum. Simul vt dereliquerit impius viam suam, ac vir iniquus cogitationes suas, ac ad dominum conuersus fuerit, obuijs, quod aiunt, manibus eum ad se reuertentem excipit. Estque magis gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonaginta nouem iustis.

Ephe. 6. *2. Cor. 1.* *Psal. 144.* *Esai. 39.* *Ioel. 2.* *Sacramentorū in ordine vires.* *Ephe. 6.* *Matt. 9.* *Ezech. 18.* *In oratione in sanctū lauacrū.* *In li. de mensu ratione crucis.* *Esai. 55.*

De materia & forma huius Sacramenti.

CAPVT. XLV.

NEque verò dubitandum est, quin hoc ipsum Pœnitentiæ sacramentum ab ipso Christo fuerit institutum: cuius hæc clarissima verba sunt ad Petrum: Dabo tibi claues regni cęlorum, & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum in cœlis: Tum & ad reliquos Apostolos: Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quęcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlo. Ac post resurrectionem ad eosdem: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Quibus verbis & materiam & formam huius sacramenti satis expressisse videtur. Est autem duplex materia, propinqua & remota. Sicut statuæ propinqua materia est metallum, remota verò aqua: sic & in hoc sacramēto, remota materia sunt peccata, nō quatenus amplectenda, sed quatenus detestāda, ac quā longissimè propulsanda sint, quorum fit à Christo mentio. Proxima autē materia, sunt actus ipsius pœnitentis. Cū enim aliquis iusto dolore concepto de peccatis admissis firmo etiā proposito nō modò cauēdi deinceps, verumetiā satisfaciēdi pro illis,

Pœnit. à Christo instituta. *Matt. 16.* *Matt. 18.* *Ioan. 20.* *Pœnitentiæ materia duplex.*

ea sacerdoti confessus fuerit, hæc ipsa confesio ad huuc modum facta, signum est visibile sacræ rei, hoc est, inuisibilis gratiæ, qua sic confesso peccata remittuntur: & quidem efficax signum. Nam simul vt ad confesionem huiusmodi verbũ accesserit à sacerdote prolatum, ego te absoluo, statim peccata omnia contrito & confesso remittuntur.

Pœnitentiæ & aliorũ sacramẽtorum materiæ diuersitas.

Est autem in huius & aliorum sacramentorum materia, nonnullum discrimen. Nam in alijs substantię quædam exteriores materię locum obtinent, sicut in baptismo aqua, in confirmatione chrisma, in Eucharistia panis & vinum, in extrema vnctione, & in ordine, vnguentum olei: in hoc ipsa hominis actio materiæ loco est, quodque fieri videmus in medicinis, quibus corpus curatur, idem etiam vsu venit in sacramentis, quæ medicinæ quædam sunt animarum. Sicut enim quędã sunt medicinæ, quę in sola illius, qui curatur pasione consistũt, cuius generis est sectio vulneris: quædã verò in actiõe, cuiusmodi est exercitatio corporis: Sic in sacramẽtis cernere licet alia, quæ cõsistunt in eius passiõe, qui sanctificatur, & nõ actione nisi per accidẽs, vt illa quinq;, quorũ anteà meminimus: alia verò in actu eius qui sanctificatur, cuiusmodi sunt hoc pœnitẽtiæ, matrimonijque sacramentũ. Quamobrem actus isti, materiæ locum obtinẽt, qui sunt tres, contritio, confesio, satisfactio: formæ autem absolutio. Neque verò propterea reijci debet ea forma absolutionis, qua vtitur Ecclesia, quòd ea à Christo instituta aut præcepta esse non legitur: Nam eadem ratione baptismi quoq; formam reijciendam esse dixerimus. Neq; enim alia auctoritate dicit sacerdos: Ego te absoluo, quã qua dicit: Ego te baptizo. Sicut baptizandi formam ex Christi verbis mutuatur, Euntes docete omnes gentes, baptizãtes eos &c. sic & absoluendi formam ex eiusdem Christi verbis mutuatur, dicentis ad Petrũ: Quodcunq; solueris super terram, erit solutum & in cœlis. Et ad Apostolos omnes: Quorum remiseritis peccata.

Sacramenta quinque in passione, & duo in actione cõsistunt.

Pœnitentiæ actus tres, materia, absolutio, pœnitẽtiæ forma.

Matt. vlt.

Matt. 16.

Ioan. 20.

Greg. li. 6. ca. 1. in primũ Reg.

Pœnitentiæ tres partes.

Cæterùm in pœnitente veraciter tria considerari scribit oportere Gregorius: cõuersionem mentis, confesionem oris & vindictam peccati: quæ vulgo vocant contritionem, confesionem, & satisfactionem. De singulis ordine disseremus: ac primùm de contritione, siue conuersione mentis.

DE CONTRITIONE.

CAPVT XLVI.

Contritio quid.

Gene. 4. secundum lxx.

Esai 55.

Esai. 1.

Contritionem rectè dixerimus iustum esse dolorem de peccatis conceptum, cum eorum detestatione. Dolere autem de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessauerit. Propterea monet scriptura: Peccasti, quiesce. Et in alia scriptura prius illud legitur: Derelinquat impius vias, & vir iniquus cogitationes suas: Posteà adijcitur & reuertatur ad dominum. Atque apud eundem Prophetam: Quiescite agere peruersè: deinde: Discite benefacere. Paulus etiam cùm esset hortatus Romanos vt induerent arma lucis, priùs admonuit, abijcerent opera tenebrarum. Et Ephesios prius deponere iusit secundum pristinam conuersationem veterem hominem: deinde dixit. Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. Quì recõciliari vult amico, quibus eum ante hac iniurijs afficiebat, ab eis deinceps iam abstinet, quò facilius redire posit in gratiam. Quæ autem est alia pœnitentię ratio, quàm vt reconciliemur Deo, remisione peccatorum nostrorum impetrata? Cessemus itaque à peccatis necesse est, in quibus quàm diu perstat aliquis, dolere de illis, eaque ex animo detestari non potest. Primùm itaque cessandum est à peccatis: quod tamen solũ non sufficit. Doleamus insuper oportet, quòd ea patrauerimus aliquando: ac sicut ea placuerunt anteà, sic deinceps detestemur & odio habeamus.

Rom 13.

Ephe. 4.

Au. li. de vtilitate pœnitentiæ cap. 1.

Tertul. li. 2. ad. Marcionem.

Est quidem ita, quod optima pœnitentia est, noua vita: verùm & illud verum est, quod ab Augustino dictum existimatur. Neminem nouam vitam inchoare, quem veteris non pœnituerit. Quî namq; fieri potest, vt proponat deinceps aliquis, nihil se nisi benefacere velle, cui, quæ præterierunt malefacta, non displicuerint? Quam Latini pœnitentiam, eam Græci vocant Metanœan, quæ latinè dici potest mentis mutatio, siue resipiscentia: ipso etiam Tertulliano teste, qui scribit in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confesione, sed ex animi demutatione compositum esse. Quæ autem esse potest animi demutatio, vbi quæ prius placuerunt, ea deinceps non displicẽt? Quomodo mutasse priorem affectionem animi dici poterit, cui placet aliena rapuisse, verùm in posterum nihil eiusmodi patrare deliberatum habet? Quamobrem vel communis ipse sensus indicat, ad nouam vitam inchoandam, opus esse detestatione vitæ prioris & displicentia. Etiam homini si quis reconciliari vult, ostendit sibi displicere, quòd eum aliquãdo offenderit. Quòd si delectari se offensionibus istis indicauerit, atque eo nomine sibi placuerit, tantũ abest, vt in gratiam redeundi potestas illi fiat, maiorẽ etiam vt iram sibi cumulet. Si ad hũc modum agi par est cũ homine, æquè vt nos mortali, quo ore ad Deũ accedemus? qua

fronte

fronte ei reconciliari postulabimus, nullum de eo quod ostenderimus, quodque iustam illius contra nos iram prouocauerimus, dolorem præ nobis ferentes?

Quamuis autem ineptum sit ad hunc modum colligere: Non est scriptum, ergo approbandum non est: tamen & res & nomen ipsum contritionis è scripturis ostendi potest. *Contritio in scripturis ostenditur.* Nam quod vnus ex Prophetis auersionis ab impietate meminit, quid aliud significare vult hoc nomine, quàm odium eorum & displicentiam, quæ prius placuerunt? Nã quem odimus, ab eo libenter nos auertimus. *Ezech.18.et 33.* Iam verò ille locus: Postquàm conuertisti me, egi pœnitentiam; & postquàm ostendisti mihi, percussi cor meum: confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ, nónne apertè vim contritionis demõstrat, in quo conteritur & percotitur cor, fitque vt confundamur & erubescamus de his, quæ patrata sunt per nos. *Hier.31.* De hoc genere confusionis dicit Augustinus: Est quædã confusio temporalis, vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. *Aug. Concione 1.in Psalm.30.* Vnde dicit Apostolus. Quam enim gloriam habuistis tunc in ijs, in quibus nunc erubescitis? *Rom.6.* Ergo erubescere eos dicit iam fideles, non de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionem hõ formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quam in sentẽtiam scribit etiã auctor operis imperfecti in Matthæum, his verbis: *Homil.3.* Nunquid nescimus, quia cõfessio peccatorum habet pudorem? & quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideò magis iubet nos Deus confiteri peccata nostra, vt verecũdiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij. Et Cæsarius: *Homil.6.* Erubescimus modo paruo tẽpore pœnitentiam agere, & non timemus sine vllo termino æterna supplicia sustinere! O infelix homo, de ipso vulnere non erubescis, & de ligaturis vulneris erubescis? Peccatum enim vulnus est, pœnitentia ligatura vulneris est. Tu qui pœnitentiam non vis agere, sine dubio dissimulas medicamenta tuis vulneribus adhibere, & non agnoscis, quia plus factum est, & maiorẽ horrorem vulnus generat deopertum, quàm si esset medicamentis appositis inuolutum. Neque minus clarus & manifestus est ille locus, quo dominus non contentus dixisse: Cõuertimini ad me in toto corde vestro: *Ioel.2.* addit insuper, in ieiunio, in fletu, in planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quando flere, quando plangere, quando scindere cor iubet, quid aliud quàm contritionem præcipit, sine qua in toto corde nostro cõuerti ad Deum non posse videmur? Sed non hoc modo quod significatur eo nomine, verùm ipsum etiam contritionis nomen in scripturis reperire licet. Quòd apertè illa verba indicant; Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritũ & humiliatum Deus non despicies. *Psalm.50.* Et illa alterius Prophetæ: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? *Esai.66.* Et apud eundem alio loco: Euangelizare pauperibus misit me, sanare cõtritos corde. Ex quo vel solo discere possumus, qui sanari vult per pœnitentiam, eum contrito corde esse oportere.

Sanctorum verò doctorum vix quisquam est, qui ad cõtritionem compunctionẽque cordis non inuitet. Inter Augustini opuscula, etiam vnum illi inscriptum videre licet, de contritione cordis. Certè Cyprianus grauiter eos obiurgat, qui pœnitentiæ partem hanc sublatam voluerunt: *Cyp.sermo.5.de lapsis.* Agite, inquit, pœnitentiam plenã doloris, ac lamentantis animi probate mœstitiam. Neque vos quorundam moueat aut error improuidus, aut stupor vanus, qui cùm teneantur in tam grandi crimine, percussi sunt animi cæcitate, vt neque intelligant delicta, neque plangant. Ac aliquanto pòst: Qui pœnitentiam criminis tollunt, satisfactioni viam præcludunt: ita fit, vt dum temeritate quorũdam promittitur salus falsa, vel creditur, spes veræ salutis adimatur. Sed & vetustior Cypriano Tertullianus scripsit librum de pœnitentia: *Tertullia.in li. de pœnitentia.* in quo inter cætera de exomologesi in hunc modũ loquitur: Exomologesis prosternendi & humilificandi hominis disciplina est, conuersationem iniungens misericordiæ ilicem: de ipso quoque habitu atque victu mandat: *Pœnitentiæ conditiones.* Sacco & cinere incubare, corpus sordibus obscurare, animũ mœroribus deijcere, illa quæ peccauit tristi tractatione mutare. Cæterùm pastum & potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa. Plerunque verò ieiunijs preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad dominum Deum tuum, presbyteris aduolui, & aris Dei adgeniculari. Scripsit Ambrosius quoque de pœnitentia libros duos. Et inter Augustini libros recẽsentur vnus de vtilitate pœnitentiæ, alius de medicina pœnitẽtiæ. Chrysostomi verò complures de ea sunt Homiliæ: de compunctione verò cordis libri duo: ac totidem etiam eadem de re libri beati patris Ephrem: quem ad tantam venisse claritudinem scribit Hieronymus, vt post lectionem scripturarum, publicè in quibusdam Ecclesijs eius scripta recitarentur: *Ephrem in primitiua ecclesia authoritas.* qui de pœnitentia quoque libros duos, & sermonẽ vnum conscripsit: neq; alia in re magis occupatur, quàm in mentibus hominum ad compunctionem excitandis. *Hier.de viris illust.* Cuius etiam hæc verba sunt: Proijce abs te onera peccatorum, offer munera obsecrationum, sup- *Confessarij est*

ad compunctionem mentem excitare.
Ephrem de pœnitentia, cap. 1.

pone lachrymas in putredine vulnerum. Intantum enim cœlestis medicus bonus est, vt lachrymis & gemitibus donet vulneribus sanitatem. Accede peccator, & procidens huic benignissimo medico offer lachrymas, quæ ad huiusmodi medicamentũ proficiunt. Sic enim vult cœlestis medicus sanare vnumquenque, medicamentum diligens lachrymarũ. Nihil est enim, quod non cedat & sanetur medicamento pœnitentiæ. Hoc enim medicamentum non vsquequaque detinet ægrotũ, sed statim sanat. Expectat ergo medicus videre lachrymas tuas: accede, noli timere. Ostende ei vulnus, & offer medicamentum lachrymarum & fletum. Ecce enim apertum est ostium pœnitẽtiæ. Festina peccator, priusquàm claudatur.

De extremo iudicio, cap. 5.
Compunctionis effecta.

Et alio loco: Beatus homo qui habet compunctionem iugiter secũdum Deum. Compunctio fratres sanitas animæ est, illuminatio mentis est: compũctio fratres remissionem delictorum nobis conquirit: cõpunctio fratres, Iesum vnigenitum facit in nobis habitare, cùm eum desideramus & quærimus. Volo vobis fratres enarrare potentiã lachrymarum:

1. Regum 1.
Lucæ 7.

Anna per lachrymas à Deo Samuëlem Prophetam accepit, ad sublimitatẽ & gloriationem animæ suæ. Mulieris etiam peccatricis debita in domo Simonis à Christo domino dimissa sunt, quæ lachrymis pedes eius rigabat, & crine tergebat. Grãdis virtus est lachrymarum, multumque præualent lachrymæ, quæ secundum Deum sunt. Fiduciam domini semper acquirunt lachrymæ, sordidas cogitationes expellunt, nec proximare eas permittunt animæ cõpunctionem cordis habenti.

Homil. 25.
Nazian. in ser. de sanct. luminibus; Epipha. lib. 5.
Gre. in hom. ad eos, qui durius alios iudicant.

In quam sententiã pleraque scribuntur etiam à Macario. Gregorius quoque Nazianzenus vocat pœnitentiam baptismũ lachrymarum. Sic Abdias quoque de quodam: Vberrimis, inquit, lachrymarum suarum fontibus iterum baptizatur. Sic & Gregorius Nissenus: Lachrymarum, inquit, effusio, baptismi vim habet: gemitusque reducit gratiam, quæ paulisper excesserat.

Pœnitentiæ tempus definire nõ hominum esse videtur.
Leo epi. 89. ad Theod.
Ezech. 18.
Esai. 43.
Psalm. 129.
Cœlest. ad Episcop. Gall. ep. 2. ca. 2.
Lucæ 23.
Isidorus de pœnitentibus cap. 16.
August. serm. 66. de tempore

Quamobrem & è scripturis, & ex consensu doctorum omnium Ecclesiæ, pars hæc pœnitentiæ probari potest. Quantum autem temporis ad eam requiratur, nõ videtur hominis esse definire. Præclarè enim scripsit Leo Pontifex, quòd misericordię Dei nec mẽsuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quẽ nullas patitur veniæ moras cõuersio, dicente spiritu Dei per Prophetam: Cùm cõuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et alibi: Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Et iterũ: Quia apud dominum misericordia est, & copiosa apud eum redẽptio. Sed & ante eum Cœlestinus Papa: Salutem, inquit, hominĩ adimit, quisquis mortis tempore pœnitentiam denegauerit, & desperat de clemẽtia Dei, qui eum ad subueniendum morienti sufficere, vel in momento posse non credit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum vnius horæ pœnitentia non iuuisset. Cùm esset in pœna, promittit: & per vnius sermonis promissionem, habitaculum Paradisi promeruit. Post quem etiam Isidorus: Lachrymæ, inquit, pœnitentiam apud Deum pro baptismate reputantur. Vera ergo ad Deum conuersio in vltimis positorum, mente potius est æstimanda, quàm tempore: Propheta hoc taliter asserente: Cùm conuersus ingemueris, tunc saluus eris. Et æqualis eius Augustinus: Pœnitentia quamuis sit exigui temporis, si intima cordis amaritudine agitur, non despicitur apud iudicem iustum Deum, qui cordis secreta considerat. Non enim longitudinem tẽporis tantùm requirit Deus, quantum affectum synceritatis pœnitentis pẽsat.

Pœnitentiæ affectus, potius quã longum tempus considerat Deus.
Chry. hom. 27. in cap. Gene. 8.
Ionæ Cap. 3.

Et qui præcessit hos Ioannes Chrysostomus, cùm esset hortatus populum, vt ablueret peccata, tum maximè, cùm adhuc relicta esset quadragesimæ pars, subdit: Hoc autem dixi, non quòd solùm tanto tempore opus habet peccatorum correctio, sed quia dominum habemus misericordem & benignum, & non indigent magno tempore, tantùm magno feruore & sobrietate ad ipsum accedamus, reiectis secularibus curis omnibus, & supernæ gratiæ innitamur. Nam & Niniuitæ tanta peccatorum multitudine aggrauati, quia magnam & veram pœnitentiam egerunt, non indigebant ampliori quàm trium dierum tempore ad prouocandam Dei bonitatem, & irritandam, quæ aduersus se lata erat, sententiam. Et quid dico Niniuitas? Latro in cruce neque vno die opus habebat: Et quid dico die vno? neque breuĩ hora. Tanta est erga nos Dei misericordia. Nam vbi viderit volũtatis nostræ firmũ propositum, & feruenti nos desiderio ad se accedere, non retardat, neque differt, sed accelerat, suamque solitam liberalitatem exhibens, dicit: Adhuc loquente te dicam, Ecce adsum.

Cyp. sermo. de cœna domini.
Pœnitente gratia Dei omni tẽpore recipit.

Ac qui fuit omnibus his vetustior Cyprianus: Sed & in eodem articulo temporis cùm iam anima festinet ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clemẽtissimi Dei benignitas nõ aspernatur, nec serum est quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium, & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quãtitas criminis, nec breuitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia, sed in amplitudine sinus sui, mater charitas prodigos suscipit reuertentes, & velit nolit Nouatus hæreticus, omni tempore Dei gratia recipit pœnitentes. Ac latronis mentionem faciens: Latrocinium, inquit, damnationem meruerat

fuerat & supplicium,sed cor contritum pœnam mutauit in martyrium, & sanguinem in baptismum. In momento impietas religionem,crudelitas induit pietatem,& statim consummatus ciuis sanctorum & domesticus Dei permissus est in regnum. Quos omnes secutus Isidorus.In actione,inquit,pœnitentis,non tam consideranda est mensura temporis,quàm doloris,si quis circa finem suum per pœnitentiam desinat esse malus, non ideò debet desperare,quod in termino est vltimæ vitæ:quoniam Deus non respicit quales antea fuimus,sed quales circa finem vitæ existamus. Ex fine enim suo vnumquenque aut iustificat aut condemnat. Sicut scriptum est:Ipse iudicat extrema terræ. Et alibi: Vniuersorum finem ipse considerat.

Isid. de pœnitentibus capit. 16. *1. Regum 2.* *Iob 28.*

De Confessione,& quæ illi respondet, Absolutione.

CAPVT XLVII.

CÆterùm in pœnitentia hominis Christiani post lapsum,nō solùm à peccatis cessatio continetur,& eorum detestatio,aut cor contritum & humiliatum,verùm etiam eorundem sacramentalis confeſsio, saltem in voto, suo tempore facienda: & sacerdotalis absolutio. Nam cùm sacramentū hoc medicina sit à summo medico Christo instituta,qui sanitatem quidem ipse confert, sed in ea conferēda sacerdotis vtitur ministerio, quemadmodum etiam Origenes admonet,oportet nos morbum nostrum corā eo,quo ministro Deus in curando eo vtitur,non celare. Forasſis enim,inquit, sicut ij qui habent intus inclusam escam indigestam,aut humores,vel phlegmata,stomacho grauiter & molestè imminentia,si vomuerint,releuantur: ita etiam ij, qui peccauerunt, siquidem occultant & retinent intra se peccatum, intrinsecus vrgentur,& propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati. Si autem ipse sui accusator fiat, dum accusat semetipsum & confitetur, simul euomit & delictum,atque omnem morbi digerit causam.

Confessio. *Homil. 2. in Psalm. 37.*

Ac ne quis hoc de ea accusatione confeſsioneque dictum interpretetur,quæ corā Deo fit,subdit mox, tantummodo circumspicè diligentius, cui debeas confiteri peccatū tuū. Proba prius medicum,cui debeas causam languoris exponere:qui sciat infirmari cum infirmante,flere cum flente:qui & condolendi & compatiendi nouerit disciplinam, vt ita demùm,si quid ille dixerit, qui se prius & eruditum medicum ostenderit, & misericordem,si quid consilij dederit,facias & sequaris. Si intellexerit & prouiderit talem esse languorem tuum,qui in conuentu totius Ecclesiæ exponi debeat & curari, ex quo fortaſsis & cæteri ædificari poterint, & tu ipse facilè sanari,multa hoc deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est. Quem secutus Pacianus: Rogo vos, inquit, fratres,per illum dominum,quem occulta non fallunt,desinite vulneratam tegere cōscientiam. Prudentes ægri medicos non verentur, ne in occultis quidem corporum partibus, etiam secaturos,etiam perusturos. Meminimus quosdam,remota etiam & verecundia mēbrorum, non erubescentes, in ferro & cauterio, & grauiſsima illa pulueris mordacitate, durasse: Et quantum est illud, quod homines præstiterunt? Peccator timebit? peccator erubescet perpetuam vitam præsenti pudore mercari? & offerēti manus domino vulnera malè recta subducet? Et habet aliquid quod illo erubescat,qui dominum læsit. An sic illi melius est perire,ne tu pudore timidus sine pudore moriaris, non faciens pudori locū, plus de detrimento eius acquiras,cui pro te melius est perire? Quod si fratrum oculos erubescitis,consortes casuum vestrorū timere nolite. Auctor operis imperfecti in Matthæū, Confeſsio peccatorum est testimonium conscientiæ timentis Deum. Qui enim timet iudicium Dei,peccata sua non erubescit cōfiteri:qui autem erubescit, non timet. Perfectus enim timor soluit omnem pudorem. Illic enim turpitudo cōfeſsionis aspicitur,vbi futuri iudicij pœna non creditur. Nunquid nescimus, quod cōfeſsio peccatorum habet pudorem,& quia hoc ipsum erubescere pœna est grauis? Sed ideo magis nos iubet Deus cōfiteri peccata nostra: vt verecundiam patiamur pro pœna. Nam & hoc ipsum pars est iudicij: ô misericordia Dei, quem toties ad iracundiam excitauimus, sufficit ei solus pudor pro pœna.

Confeſsio cui sacerdoti facienda. *In parænesi ad pœnitentiam.* *Lib. 2 de Pœnitent. cap. 8.* *Confeſsio peccatorum est testimonium conscientiæ Deum timentis.* *In cap. Matth. 3 Homil. cap. 3.*

Sic & Ambrosius: Ostende medico vulnus tuum, vt sanari poſsis & si nō monstraueris:nouit. Sed à te expetit audire vocem tuam. Neque diſsimilia sunt,quæ scribit Hieronymus,illud enarrans ex Ecclesiaste:Si momorderit serpens in silentio,nō est amplius habenti linguam. Si quem,inquit, serpens Diabolus occultè momorderit,& nullo conscio eum peccati veneno infecerit,si tacuerit, qui percussus est, & nō egerit pœnitentiam, nec vulnus suum fratri & magistro voluerit cōfiteri, magister, qui linguam habet ad curandū,facilè ei prodesse nō poterit. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico cōfiteri,quod ignorat medicina,non curat. Et æqualis eius Augustinus: Quomodo potest medicus vulnus sanare,quod ægrotus ostendere erubescit? Deus cōfeſsionem nostrā desiderat,vt iustā habeat cognoscendi causam. Ante quē etiam Basilius: Cōfeſsio,inquit, peccatorum hanc

Hieron. in Eccle. 10. *Aug. serm 66. de tempore.* *Basil. in regula Monach. ca. 98.*

habet

Et in quaest. compendiosis. 288. quaest. Confessarius peritus quaerendus. Rom. 15. Cap. 21. Matth. 3. Act. 19.

habet rationem, quá habet vulnus aliquod corporis vel pasſio, quæ medico demõſtranda eſt. Si ergo non omnibus, qui vitia vel vulnera corporis ſui reuelat, nec quibuslibet, ſed ijs tantũmodo, qui ſummæ peritiæ teſtimonium habent, & curæ ac medelæ diſciplinam, ita cõfeſſio peccatorum fieri debet apud eos tantummodò, qui curare hæc præualent, & emendare ſecundum quod ſcriptum eſt: Vos qui fortiores eſtis, infirmitatem infirmorũ portate, hoc eſt, auferte & exportate per curationem. Et in eodẽ libro aliquanto antè. Neceſſarium, inquit, videtur ijs, quibus diſpenſatio myſteriorum Dei cõmiſſa eſt, confitẽda eſſe peccata. Sic enim & ij, qui antiquitùs pœnitebant, inueniũtur apud ſanctos, cõfeſſi eſſe peccata ſua. Scriptum eſt in Euangelio: Quia Ioanni Baptiſtæ confitebantur populi peccata ſua: & in Actis Apoſtolorum Apoſtolis ij, qui baptizabantur.

Tert. lib. 1. de trinitate. Confeſſio instituta à Christo. Matth. 16. Matth. 18. Ioan. 20. Prouerb. 18. Abſolutio ignotorum peccatorum. Pſalm. 18. Pſalm. eodem.

Ex quibus verbis colligere licet, quãta ſit cõfeſſionis antiquitas, quàm à domino inſtitutá eſſe ſcribit Tertullianus, vt Eccleſiæ cõſenſus obtinet. Videtur autẽ illis verbis inſtituta, quibus Petro cæteriſque Apoſtolis ligandi ſoluendique, remittendi, retinendique peccata, poteſtas à Christo conceſſa eſt. Qua vti quemadmodum potuerint Apoſtoli, vel etiã nunc poſsint eorũ ſucceſſores, intelligi non poteſt, niſi prius cognouerint, cuius generis ea peccata ſint, & quæ medicina ſit illis adhibenda. Rectè dicitur à Sapiente: Qui iudicat quod nouit, iuſtitiæ iudex eſt. Verum eſt & illud, quod ex Hieronymo proximè citauimus, quod ignorat medicina, non curat. Cùm itaque ſacerdos, & iudex vice Chriſti ſit, & medicus ab ipſo conſtitutus, quomodo aut iudicabit de incognitis, aut morbum, quem cuiuſmodi ſit ignorat, curabit? Deinde verò non ſola remittendi, verumetiam retinendi, neque ſola ſoluendi, verùmetiam ligandi poteſtas illi data eſt. Quid autem retinere, quid remittere, quid ligare, quid ſoluere debeat, quis ſcire poterit, ſi non fuerit illi vulnus, indicatum, ſi peccatum non fuerit manifeſtatum? Ac fatendum quidem eſt, quòd ab ignotis etiam nonnunquàm ſacerdos abſoluit, ſed nõ ab his tamen, quæ ſciẽs aliquis proferre nolit, verùm ab ijs, quæ vel peccata eſſe neſcit, vel eorum reminiſci non poteſt. Verum eſt enim quod ait propheta: Delicta quis intelligit? Neq; rarò fit, vt etiam grauia peccata per ignorantiá cõmittantur. Quin & illud ab eodem propheta nõ ſine cauſa dictum eſt: Ab occultis meis munda me. Quamobrem ad ea manifeſtãda, quæ vel eſſe peccata neſcimus, vel memoria non tenemus, nemo fuit vnquam obligatus.

Clemens epiſt. 1

Non eſt itaque dubitandum, quin ſicut abſolutio à Deo eſt inſtituta, ita & confeſſio, quæ fit per peccatorum enumerationem Dei miniſtro ſacerdoti factam. Quæ duo ita ſibi mutuò reſpondent, vt vbi non eſt confeſſio, ibi nulla eſſe poſsit abſolutio. Sed ſi quis alium ſcripturarum locum à nobis exegerit, vbi Chriſtus confeſſionem præceperit, præterea, quæ per nos adducta ſunt, ad Petrum & ad reliquos Apoſtolos dicta, ab eo viciſſim exigere licebit, vt & ipſe locum oſtendat, vbi primùm Eccleſia confeſſionem præceperit. Quod cùm graue multis onus videatur, certè nemine præcipiente ſuſceptum à fidelibus vltrò fuiſſe, veriſimile non eſt. Quin & illud difficile eſt creditu, hominis alicuius auctoritate ad hanc rem tam grauem fideles, adigi potuiſſe. Atqui oſtendi non poteſt, quòd ea fuerit ab Eccleſia inſtituta, cùm ab ipſis Apoſtolorum temporibus adhæc vſque noſtra in vſu ſemper fuerit. Ex quo colligere licet, quòd viua voce proculdubiò fuerit à Chriſto tradita, cuius multò maxima dictorum & factorum pars mandata ſcripturis nõ eſt. Clemens Petri ſucceſſor hanc Petri doctrinã fuiſſe refert, quam illũ à magiſtro ſuo Chriſto accepiſſe dubiũ nõ eſt, vt ſi fortè alicuius cor vel liuor, vel infidelitas, vel aliquod malum latenter irrepſerit, non erubeſcat, qui animæ ſuæ curam gerit, confiteri hæc ei, qui præeſt, vt ab ipſo per verbum Dei, & conſilium ſalubre curetur. Quo facilius autem perſpici poſsit, eum de occultis peccatis loqui, ſubiungit hæc verba. Abijcienda prorſus è corde eſt omnis intrinſecus latens amaritudo peccati, ſi qua fortè ex deſiderijs iniquis, velut ex cibis noxijs, congregata eſt.

Iacob. 5. Locus de confeſſ. explicatur. Hugo lib. 2. de ſacramentis, par. 14. cap. 1.

Iam illis verbis: Confitemini alterutrum peccata veſtra: non tam inſtitutam à Iacobo & præceptam ſacramentalem confeſſionem, quàm eã, quæ pridẽ inſtituta eſſet & præcepta, promulgatam, rectè viri quidam pij & docti exiſtimauerunt. Neque mouere quenquã debet vox hæc alterutrũ, vt putet eam ad ſacramentalẽ confeſſionẽ, quæ ſacerdoti fit, referri non poſſe. Vir fuit excellens & doctrina & vitæ ſanctimonia Hugo de ſancto Victore, Bernardi æqualis: is cùm adduxiſſet hunc Iacobi locũ: Quid eſt, inquit, alterutrũ? Ac mox reſpondet: non ſolùm homo Deo, ſed inter vos alter alteri, homines hominibus, oues paſtoribus, ſubiecti prælatis, ij qui peccata habẽt, ijs qui peccata dimittere poteſtatẽ habent. Et certè cõmunis hoc loquendi mos obtinet, vt dicatur aliquando ab Epiſcopo, ſiue eius Vicario: Cõfiteare cui vis. Quæ tamẽ verba nõ ita accipiũtur, quaſi nõ ſacerdotibus etiã cõfitendi poteſtas permiſſa ſit: verùm illud cõcedi verbis ijs videtur, vt non proprio ſacerdoti, cui iure tenetur, verũ cuicũq; velit alij, modo ſacerdoti, cõfiteri poſsit.

Conſtat

Conſtat hoc, Iacobum nō prius hæc verba protuliſſe, Cōfiteamini alterutrum, quàm preſbyterorum feciſſet mentionem, vt ex vi cuiuſdā conſequentiæ de illis dicta videantur. Inter opuſcula quæ adſcribuntur Auguſtino, extant etiam duo de viſitatione infirmorū: In eorum altero ſcribit his verbis: Sunt quidam, qui ſufficere ſibi ad ſalutem autumant, ſi ſoli Deo, cui nihil occultum eſt, quem nullius latet cōſcientia, ſua confiteantur crimina. Nolunt enim aut erubeſcunt ſiue dedignantur oſtendere ſe ſacerdotibus, quos tamē inter lepram, & lepram diſcernere per legiſlatorē conſtituit dominus. Sed nolo, vt ipſa decipiaris opinione, quatenus cōfundaris confiteri coram domini vicario, tabeſcēs præ rubore, vel ceruicoſus præ indignatione. Nam ipſius humiliter ſubeundum eſt iudiciū, quem dominus ſibi nō dedignatur vicarium. Ergo ad te venire roges ſacerdotem, & fac ipſum conſcientiarum tuarum penitus participem. Nolo ſeducat te ſomniantiū illa ſuperſtitio, quæ in viſitando confirmat, quia ſaluat, ſacerdote inconſulto, ad Deum peccatorum confeſsio. Nos autem non denegamus, quin ſit ad Deum frequenter cōferenda peccatorum confeſsio. Beatus enim qui tenebit & allidet paruulos ſuos ad petram, petra autem Chriſtus eſt: Sed teſtamur, & teſtatur illud ſana doctrina: Ne tibi applaudentium faueas auribus, quoniam prius eges ſacerdotis, qui mediator ſit ad Deum tuū ſalubri iudicio. Alioqui & ſub lege & ſub gratia, Ite, & oſtendite vos ſacerdotibus, reſponſum domini quomodo conſummaretur? Confitemini alterutrum peccata veſtra, quomodo compleretur? Ergo cicatricum tuarum arbiter, Dei vice presbyter adhibeatur, & reuela ei vias tuas, & ipſe tibi exhibebit antidotum reconciliationis. Beda quoque diligēs Auguſtini ſectator, verba hæc Iacobi itidem de ſacramentali confeſsione interpretatur, quam eſſe neceſſariam cùm alio quodā in loco, tum in libro quinquaginta homiliarum, teſtatur Auguſtinus, dicens: Qui poſt vxores veſtras vos illicito concubitu maculaſtis, ſi præter vxores veſtras cū aliqua concubuiſtis, agite pœnitentiam, qualis agitur in Eccleſia. Nemo ſibi dicat, occultè ago, apud Deū ago, nouit Deus, qui mihi ignoſcit, quia in corde ago: Ergo ſine cauſa dictū eſt: Quæ ſolueris in terra, ſoluta erunt in cœlo? ergo ſine cauſa ſunt claues datæ Eccleſiæ Dei? Fruſtramus Euangeliū Dei, fruſtramus verba Chriſti, promittimus vobis quod ille negat, nónne vos decipimus. Sed hæc de neceſsitate, vtilitateque cōfeſsionis, aut te, aut ſaltem voto, deque eo quod à Chriſto ſit inſtituta, dicta ſufficiant.

Auguſt. cap. 4. — *Deutero. 17.* — *Pſalm. 136.* — *1. Corinth. 10.* — *Luce 17.* — *Iacob 5.* — *Beda in Iacobum.* — *Auguſt. homil. 49.* — *Mat. 19.* — *Math. 26.*

Cæterùm confeſsioni reſpondet abſolutio. Ac illa quidem præcepta eſt omnibus, ſiue ij è clero ſint, ſiue è populo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Ius autem ligandi & ſoluendi, ſicut ab Ambroſio quoque ſcriptum legimus, permiſſum eſt ſolis ſacerdotibus. Quamobrem craſſus eſt error eorum, qui dicunt non magis abſoluere ſacerdotem, aut epiſcopum, aut Papam, quàm vel mulierem, vel puerū (addere debebant pſitacū quoq; , nā & is æquè vt puer aut mulier doceri poteſt vt dicat, ego te abſoluo) At nō ita Ioannes Chryſoſtomus, vir non doctrina magis, quàm vitę ſanctitate cōſpicuus, qui vel hoc nomine ſacerdotij dignitatem cuiuis alteri anteferendam eſſe cenſet, quòd terreſtres dignitates habent quidem vinculi poteſtatem, ſed in corpora tantùm: At ſacerdotū vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit, vſque adeò, vt quæcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem Deus ſupernè rata habeat, ac ſeruorum ſententiam dominus confirmet. Quam poteſtatem non modò nullis regibus & principibus, verùm ne ipſis quidem angelis, aut archangelis datā eſſe dicit. De qua Hilarius quoq; Petrum alloquens ita dicit: O in nuncupatione noui nominis felix Eccleſiæ fundamentum, dignaq; ædificatione illius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret: ô beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus tradūtur, cuius terreſtre iudicium præiudicata auctoritas ſit in cœlo, vt quæ in terris, aut ligata ſint aut ſoluta, ſtatuti eiuſdem conditionem obtineant & in cœlo.

Abſolutio peccatorum ſolius ſacerdotis & non laici eſt. — *Rom. 3.* — *Ambroſ. lib. 1. de pœnit. cap. 2.* — *Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio.* — *Sacerdotalis dignitas, quæ animam etiam attingit, ſecularibus dignitatibus præfertur.* — *Canone 16. in Math.*

Ex quibus verbis illud ſimul diſcere poſſumus, quæ ſit abſolutionis vis, neque enim hoc eſt abſoluere, quod nonnulli ſomniant, abſolutum oſtendere, ſed quod dixit Chriſtus peccata remittere ſimul etiam à pœnis, quæ illis debentur ſoluere. Quod prius in terris, quàm in cœlis fieri etiam Cyprianus indicat, dicens: Cùm permiſerit ipſe, qui legem dedit, vt ligata in terris etiam in cœlis ligata eſſent, ſolui autem poſſent illic, quæ hic prius in Eccleſia ſoluerentur. Quos ſequutus Bernardus, de Petro ſcribens, ait, quòd claues regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſententia Petri, ſentētiam cœli. Ac ipſe quidem hoc auctoritate ſua Deus efficit, ſed in ea tamen te miniſterio ſacerdotis vtitur. Itaque quicquid eius ſacerdos facit, non ſua propria, ſed à Deo ſibi conceſſa poteſtate facit. Hunc errorem notaſſe videtur Ioannes Chryſoſtomus, his verbis: Corporis leprā purgare, ſeu verius dicam non purgare quidem, ſed purgatos probare, Iudæorum ſacerdotibus ſolis licebat: Neque neſcis quanta cum ambitione, quanto cum ſtudio ac cōcertatione ſacerdotalis dignitas id temporis acquirebatur. At verò noſtris ſacerdotibus non cor-

Abſolutionis vis quæ ſit. — *Cyp. lib. 1. epiſt. 2. ad Cornelium.* — *Bernar. ſerm. 1. in die Petri & Pauli.* — *Chryſ. lib. 3. de ſacerdotio.*

poris

poris leptam, verùm animæ ſordes, non dico purgatas probare, ſed purgare prorſus conceſſum eſt.

Abſoluere non eſt abſolutos oſtendere.
Hugo lib. 3. de ſacramentis par. 14. cap. 8.
Ioan. 20.
Richard. cap. 12 de poteſtate ligandi & ſoluendi.

Ante quadringentos plus minus annos fuerunt, qui abſoluere interpretarentur, abſolutos oſtendere. Sed eos viri pij & docti, Hugo, & Richardus de ſancto Victore grauiter admodum reprehendunt. Ille quidem his verbis: Non dicit quodcunque ſolueris, hoc eſt, vt illi aiunt, ſolutum oſtenderis, fuit ſolutum, ſed erit ſolutum: quia ſententiã Petri non præcedit, ſed ſubſequitur ſententia cœli. Ac interiectis nonnullis, de eo quod cõmune fuerit hoc omnibus Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus, quoniam omnibus ipſis dictum eſt: Accipite Spiritumſanctum, quorum remiſeritis, &c. continenter ſubdit: Vbi dixit: Si oſtenderitis fuit: Nuſquam dixit hoc: ſed dixit: Si feceritis, erit. Richardus autẽ etiã acrius: Extat, inquit, quorundam de poteſtate ligandi atque ſoluendi ſententia, vt ridẽda videatur potius, quàm refellenda. Putant enim & prædicant, ſacerdotes non habere poteſtatem ſoluendi & ligandi, ſed oſtendendi homines eſſe ſolutos ſiue ligatos. Sed nũquid dominus dicit: Quodcunque ligatum oſtenderis, erit ligatum, & quodcunque ſolutum oſtenderis, erit ſolutum? Non oſtendendi aliquem ligatum aut ſolutum, ſed ipſa ligandi ſoluendiq́ue poteſtas ſacerdotibus à Chriſto data eſt, quæ clauium nomine appellatur.

Claues regni cœli.
Regnum cœlorũ clauditur per peccatum.
Clauis Eccleſiæ triplex.

Scimus autem, quòd clauis inſtrumentum eſt, quo oſtium aperitur & clauditur. Regni autem cœlorum oſtium per peccatum clauditur, & quo ad maculam, & quo ad pœnæ reatum. Clauium itaque nomine poteſtas ſignificatur, qua obſtaculum eiuſmodi remouetur. Hæc poteſtas eſt in ſumma trinitate per auctoritatem, vt rectè penes illam dicatur eſſe clauis auctoritatis: in Chriſto homine fuit hæc poteſtas ad remouendum prædictum obſtaculum per meritum paſsionis, quæ etiam dicitur ianuam aperire, & ideò dicitur à quibuſdam habere claues excellentiæ: Quoniam verò ex latere Chriſti dormientis in cruce ſacramenta fluxerunt, quibus Eccleſia fabricata eſt, ideò in ſacramentis Eccleſiæ manet efficacia paſsionis: propterea miniſtris etiam Eccleſiæ, qui ſunt diſpenſatores ſacramentorum aliqua poteſtas ad prædictum obſtaculum remouendum eſt collata, non propria, ſed diuina virtute, & merito paſsionis Chriſti, & hæc poteſtas metaphoricè clauis Eccleſiæ dicitur, quæ eſt clauis miniſterij. Clauis auctoritatis eſt penes Deum trinum & vnum: clauis excellentiæ penes Chriſtum hominem, cuius paſsionis merito, quæ clauſa fuerat anteà, nobis ianua regni cœleſtis eſt aperta. Clauis miniſterij eſt penes ſacerdotes, qui poteſtate vtuntur ligandi & ſoluendi ſibi à Chriſto conceſſa. Sed hac de re ſatis.

De Satisfactione.

CAPVT XLVIII.

Tert. in lib. de pœnitentia.
Satisfactio etiã ſequela dicitur
Satisfactionis opera & efficacia.

Tertia pœnitentiæ pars eſt ea, quam Tertullianus confeſsione diſponi ſcribit, Satisfactio quam ſi quis malit ſequelam appellare, nulla eſt litigandi cauſa. Nã quæ præcedebat olim abſolutionem, nunc ſequi plerunque cõſueuit. Fit autem ſatisfactio per ieiunia, eleemoſynas, orationes, & alia pia ſpiritualis vitæ exercitia. Quod etiã indicat Chryſoſtomus, cùm ait: Si oraueris & ieiunaueris, & eleemoſynam iuſtè feceris, compleſti pretium, redemiſti peccata tua, remiſſa ſunt crimina, reparata eſt vita tua: non quidem pro pœna æterna, quæ vel ſacramento, vel ſacramenti voto vnà cum culpa remittitur, verùm pro pœna temporali, quæ vt ſacræ literæ docent, nõ tota ſemper (vt in baptiſmo fit) dimittitur illis, quæ gratiæ Dei, quam acceperunt, ingrati, Spiritumſanctum contriſtauerunt, & templum Dei violare non ſunt veriti.

Chryſ. in Serm. de pœnitentia Tom. 5.
Amb. in cap. 11. ad Rom.
Arnob. in Pſal. 106.

Diximus initio cùm de ſacramentis agere cœpiſſemus, quod baptiſmus fidei, confirmatio ſpei, Euchariſtia charitatis eſt ſacramentum, pœnitentia verò refertur ad iuſtitiam, maximè in ea parte quæ dicitur ſatisfactio, quæ videtur iniuriæ illatæ quædam eſſe recõpenſatio. Iam enim baptiſatis non perinde facilis, neque tam liberalis & gratuita via patet ad miſericordiam diuinam, quàm fuit ipſis baptiſmus, quem qui ſuſcipiunt, nulla requiritur ab eis ſatisfactio. Sic enim ſcriptum eſt ab Ambroſio: Gratia Dei in baptiſmate nõ quærit gemitum, aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam ex corde profeſsionem, verùm quia grauiter deliquerant non recipiẽdo promiſſum Dei: & quia, quæ grauiter peccantur, non niſi fletu & gemitu ad veniam pertingunt, ne ideò, illos non poſſe iam accipere miſericordiam putarent, quia dolere illos non videbant. Oſtendit hoc inter primordia fidei non requiri: Donum enim Dei gratis donat peccata in baptiſmo. Et ante eũ Arnobius Nouatianum alloquens: Tu dicis, inquit, qui adhuc non ſunt redempti, ipſi poſſunt ad indulgentiam per pœnitentiam peruenire. Nos dicimus, illi per fidem ſolam ad Indulgentiam attingunt. Iſti autem qui iam redempti ſunt non per fidem ſolam, quia iã crediderunt. Sed per pœnitentiam peruenerunt ad miſericordiam ſaluatoris. Cõtra igitur eſt in hoc pœnitentiæ ſacramento. Quantò enim grauius peccat homo fidelis per baptiſmum Chriſto ſemel incorporatus, tantò maior illi difficultas impendet in miſericor

dia di-

dia diuina impetranda: Vt iure merito Ioãnes Damascenus vete laboriosum baptismũ pœnitentiam appellauerit. Iustum itaque est, vt ipse à se peccati pœnas exigat, vt illud impleatur quod scriptum est: Pro mensura peccati erit plagarum modus. Et alio loco: Quãtùm se glorificauit & in delicijs fuit, tantùm date ei tormẽtum & luctum. Si magnus est lapsus tuus, dicit Chrysost. maior sit lachrymarũ tuarum torrens. Grãdi plaga, dicit Ambrosius, alta & prolixa opus est medicina. Et æqualis eius Eusebius Emissenus: Non putemus tam facile remitti posse inusta semel crimina, & profundo vulnere in animæ ipsius impressa visceribus. Multo opus est fletu, multo gemitu, multo dolore cordis, ad sanãdos ipsius cordis dolores. Tota insistendũ est spiritus cõtritione, vt vetusta mala, tãquã sagittę de cõscientia euellantur. Nõ sufficit summis labijs dicere: Peccaui: parce, remitte. Saul dicebat: Peccaui, sed non obtinuit illã veniã, quã Dauid vna pœnitẽtiæ voce promeruit. Et hoc quare? Quia confessione nuda magis verbã, quàm veri gemitus exprimebant. Quia non cõpensabat magnitudinẽ criminis lenta humillatio supplicantis. Nõ leui agẽdum est cõritione, vt debita illa redimãtur, quibus mors æterna debetur. Nec trãsitoria opus est satisfactione pro malis illis, propter quæ paratus est ignis æternus. Quæ omnia verba repetit Cæsarius in suis Homilijs. Et iterum Homilia decima: Ieiunia ac vigiliæ, ac sanctæ afflictiones, humiliata corda macerant, sed maculata corda purificant, membris subtrahunt fortitudinem, sed conscientijs addunt nitorem. Nihilominus de cõritione animi redduntur crimina voluptatum. Per duræ crucis exercitia, decepta dudum carnis gaudia puniuntur. Ac sic mortificatione præsenti, futuræ mortis sententia præuenitur, & dum culpæ auctor humiliatur, culpa consumitur, dumque exterior afflictio voluntariæ districtionis infertur, tremendi iudicij offensa sedatur, & ingentia debita labor soluit exiguus, quæ vix consumpturus erat ignis æternus. Tractantes ergo causam salutis nostræ, faciamus intra nos, quod circa nos facere solent medici, si læsura aliqua vel querela in prima corporis cute sentitur, curatio medicamenti blandioris apponitur: si verò in ossibus vulnus absconditũ, aut in viscera profunda immersum est, austeriorem & fortiorem poscit vis occulta medicinã, vt vlceris magnitudo aut sectione, aut exustione supercuretur, & dolor dolore pellatur. Similis ratio est in ægritudine hominis interioris adhibenda, si leuia sint fortasse delicta. Verbi gratia: Si homo vel in sermone, vel in aliqua reprehensibili voluptate, si oculo peccauit, aut corde, verborum & cogitationum maculæ quotidiana oratione curandæ, & priuata cõpunctione tergendæ sunt. Si verò quisquam conscientiã suam intus interrogans, facinus aliquod capitale commiserit, aut si fidem suam falso testimonio expugnauerit, ac sacrum veritatis nomen periurij temeritate violauerit: Si veram baptismi tunicam cœno commaculati pudoris infecerit, si in seipso nouum hominem nece hominis occiderit, si per augures & diuinos atque incantatores captiuum se diabolo tradiderit: hæc atque huiusmodi commissa expiari penitus communi & mediocri, vel secreta satisfactione non possunt, sed graues causæ, grauiores & acriores publicas curas requirunt, vt qui cum plurimorum destructione se perdidit, cum plurimorum ædificatione se redimat. Homo enim seipsum decipit, si quum in medulis feruere sibi sentiat morbum, per superficiem corporis molle deducat vnguentum. Sic & Theodoritus in præclaro illo libello, quem inscripsit diuinorum Decretorum epitome. Sunt ergo medicabilia etiam, quæ post baptismum fiunt vulnera, medicabilia autẽ non, vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lachrymas, & fletus, & luctus, & ieiunium, & orationem, & laborem, facti peccati quantitati commoderatum. Qui enim non sic affecti sunt, eos nec admittere quidem didicimus, nec diuina, sunt eis manu impartienda. Nolite, inquit, sanctum dare canibus, nec margaritas porcis.

Pœnitentia laboriosus baptismus.
Damas. Lib. 4. cap 10. suæ Theol.
Ad virginem lapsam cap. 8.
Deut. 25.
Apocal. 18.
Chrys Homil. 22. ad populum Antiochen.
Euseb. hom 5. ad monachos.
Homil. 25.
Hominem interiori & exteriorem similis curandi ratio.
Theodo. cap. de pœnitentia.
Absolui qui nõ possunt.
Matth. 7.

Et aliquot seculis ante Clemens. Quod eum qui deliquit, oportet proprij delicti pudore affici, satis demõstrat sermo Moysis pro Maria dictus, quando rogabat, vt ei peccatum remitteretur, ait enim Deus Moysi: Si pater eius fuisset in faciem illius, nónne verecundia affecta esset? septem dies eijciatur extra castra, & póstea ingrediatur, idem nos facere debemus, & eos qui se peccatorum pœnitere dicunt, segregare per certum tempus secundum proportionem peccati, deinde pœnitentia peractã recipere, tanquàm patres filios. Et post aliqua interiecta: Nolite pro omni peccato eandem sententiam ferre, sed vnicuique propriam pœnam statuire cum multa prudentia, iudicantes singula delicta parua ac magna, atque aliter quidem æstimabitis peccatum operis, vel sermonis, aliter propositi vel conuicij vel suspitionis: Atq; alios quidem minis subijcies, alios subsidijs pauperum, alios ieiunijs affliges, alios segregabis pro delicti magnitudine. Nã lex quoque non omnibus delictis eandem pœnam decreuit, sed aliter puniebat: quæ in Deũ, &

1. Ioan. 2.
Lib. 2. cap. 19. Cõst. Apostolic.
Peccati proprij pudore affici oportet.
Satisfactio seu pœnitentia cuique qualis imponenda.

quæ in ſacerdotẽ, & in ſacrum, & in hoſtiam cõmittebantur: aliter quæ in Regẽ & Principem, atq; ea quæ in militem, & in ſubditum æqualem, ſiue quæ in ſeruũ, vel in bona, vel in bruta delinquebãtur. Et rurſum nõ erat eadem ratio peccati in parentes, atque cõſanguineos, & non eodem modo vindicabantur, quæ ex propoſito fiebant, & quæ caſu, atque illis quidem mors per crucem, vel per lapides pœna ſtatuebatur, ijs multa vel verbera vel talionis pœna. Quare vos quoq; diuerſis delictis, diuerſas pœnas imponatis, ne fortè aliqua iniuria interueniẽs, prouocet Deum ad iram. Nam ſi quod iniuſtum iudicium exercebitis, eius à Deo mercedem capiens, ſicuti enim iudicio iudicatis, iudicabimini.

Satisfactio duplex. Fit autem eiuſmodi ſatisfactio non ad culpam vel pœnam æternam expiandam, hæc enim ſatisfactio ſoli Chriſto tribuenda eſt. Solus ille factus eſt propitiatio pro peccatis noſtris, nõ pro noſtris tantùm, verùm & totius mundi. Solus ille mortẽ moriẽdo deſtruxit, per eã pro peccatis noſtris abundè ſatisfecit, per eã patri ſuo cœleſti nos reconciliauit. Non de hac itaque ſatisfactione nunc loquimur, ſed de ea quæ in ijs maximè pœnitẽtiæ fructibus conſiſtit, quos iuſtitiæ nomine Chriſtus dignatur, in ieiunio, oratione, & eleemoſyna, ſiue à nobis ea ſuſcepta, ſiue per parochos noſtros ſacramentorumque diſpenſatores nobis iniuncta ſit: quæ cùm ex fide & charitate peragitur, peccatorum cauſas excindit, peccati reliquijs medetur, ac temporalem pœnam vel tollit, vel mitigat: denique & in exemplum adhibetur. *Math. 6.*

Satisfactionis vsus. Eſt quidem ita, quòd Chriſtus pro peccatis noſtris abũdè ſatisfecit, pro nobis tot cruciatus, ac mortẽ etiam ipſam perferendo: ſed nũ ideò paſſus eſt? nũ ideò ſatisfecit, vt nos nihil iã patiamur, nihil faciamus, pro peccatis noſtris, poſteaquã ſemel à gratia illa excidimus, quã, illi commortui, per baptiſmũ conſequuti fueramus? Quin ille nobis exẽplum dedit potiùs, vt eius veſtigia ſequamur: vt ſicut ipſe tulit crucẽ ſuam, carnem noſtram indutus, verùm ab omni peccato prorſus immunis, ita & nos tot peccatis cõtaminati, tollamus & ipſi crucẽ noſtram. Hoc eſt quod nos admonet, dicens: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Explicans illa verba Samuẽlis ad Saulem Gregorius: Ecce quod remanſi, pone ante te. Remanſit quidẽ, inquit, quia non omnia noſtra Chriſtus expleuit. Per crucẽ quidem ſuã omnes redemit: ſed remanſit, vt qui redemi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduũ viderat qui dicebat: Si cõpatimur, & conregnabimus. Quaſi dicat: quod expleuit Chriſtus, non valet, niſi ei, qui id quod remãſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Hinc Paulus ait: Adimpleo ea, quæ deſunt paſsionum Chriſti in corpore meo. *1. Pet. 2. Math. 16. Greg. Lib. 4. in librum Regum cap. 4. 1. Regum 9. Rom. 8.*

Coloſ. 1. Dicit hic aliquis: Quid ergo mihi contulit crux Chriſti, ſi nihilominus opus eſt aſsiduè portare me crucem propriã, quaſi illa non ſuffecerit? Multũ adeò contulit. Nullus enim eſſet noſtræ crucis vſus, neq; fructũ ex ea caperemus vllũ, niſi Chriſti crux præceſsiſſet, cuius merito valet noſtra crux, quicquid valet. Ad eundẽ modũ & ſatisfactionis noſtræ pro peccatis nulla eſſet prorſus vtilitas, niſi Chriſti ſatisfactio præceſsiſſet, per cuius mortẽ & ſanguinẽ efficacia reddũtur, & Deo grata, quæ fiunt à nobis in ſatisfactionẽ pro peccatis noſtris. Quòd ergo prodeſt nobis noſtra ſatisfactio, nõ aliter prodeſt, niſi virtute, merito, & efficacia Chriſti paſsiõis, quæ fons & fundamentũ eſt omniũ bonorũ operũ noſtrorũ: quæ iã nõ noſtra magis ſunt, quã eius qui viuit in nobis, qui operatur in nobis Chriſti. De quo dicit Propheta: Dñe, omnia opera noſtra operatus es in nobis. Hunc itaque paſsionis, crucis & ſanguinis Chriſti fructũ habemus, quòd quæ opera noſtra quãlibet in ſpeciẽ bona, nihil antea fuerãt profutura, ea poſteaquam Chriſti ſanguine tincta ſunt, prodeſſe nobis incipiunt ad placandam iram Dei, & ad ſatisfaciendum pro peccatis noſtris. Noluit Chriſtus paſsionem & mortem ſuam operculum eſſe turpitudinis & aſylum iniquitatis noſtræ, vt quoniã ille ſatisfecit pro nobis, licere nobis exiſtimemus, vt deinceps ventri iam liberè ſeruiamus, in omni peccatorum cœno volutemur, atque omnia quæ libido noſtra fert, faciamus. Non propterea paſſus eſt, non propterea ſatisfecit pro nobis: ſed ſicut Petrus docet, ideò peccata noſtra, hoc eſt, pœnam nobis pro peccatis noſtris debitam, ipſe pertulit in corpore ſuo, ſuper lignum crucis, vt peccatis mortui, non modò non peccemus deinceps, verùmetiam iuſtitiæ viuamus, & exhibeamus nos Deo, tanquàm ex mortuis viuentes, vt ſicut exhibuimus anteà membra noſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita deinceps exhibeamus membra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ne tanti redemptoris mortem & ſanguinem, quo ſumus à peccatis noſtris abluti, pro nihilo habuiſſe videamur. *Satisfactionis vis à Christo. Esa. 26. 1. Petr. 2. Roma. 6.*

Satisfactio vera. Ex hoc, quod nos ſatisfactionẽ vocamus, exhibere mẽbra noſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, ſicut anteà exhibuimus ea ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatẽ: vt fiat illud quod eſt apud Prophetã: Sicut fuit ſenſus veſter vt erraretis à Deo: decies *Baruch 4.*

tantùm

tantum iterum cõnertentes requiretis eũ. Hoc est enim satisfacere, quantum offendisti Deum peccãdo, tantũ dare operam, vt eum tibi placatum reddas, nõ tãtùm à peccaris abstinendo, verùmetiã indebita quædam bona opera faciẽdo: vt quo ad eius fieri posset, infectum reddere coneris, quod perperam factum est, & præcedentis vitæ studia in diuersum mutes. *Satisfacere quid.* Qui furabatur, iam non furetur, dicit Paulus, magis autem laboret operando manibus, quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatem patienti. *Ephes.4.* Non furari eũ, qui furatus anteà fuerat, sed honestis operibus se alere, est resipiscentiæ: suis verò laboribus etiam indigenti victum parare, satisfactionis est: non illius, qua dominis ablata restituuntur, nam hæc restitutio vocari propriè consueuit, sed huius, quam veræ pœnitentiæ partem esse dicimus. Quamobrem Christianus homo non solùm aliena non tollere iubetur, sed & de labore suo penuriã patientibus subministrare, vt bonis operibus deditus, rependat quæ prius abstulerat, & de cætero thesaurizet sibi in futurũ. Quid enim magnum, aut cuius meriti est ab alienis temperare? Faciunt hoc etiam ethnici viri boni: illud verò ad meritum proficit, cùm quis de proprio tribuit egenis. *Luc.9.* Talis fuit satisfactio Zachæi, qui verè, & ex animo pœnitens, dixit: Ecce dimidium bonorum meorũ Domine, do pauperibus, & si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: Quæ tã grata Christo fuit, vt mox ei diceret: Hodie salus huic domui facta est. *Satisfactio Zachæi.* Ad talẽ satisfactionem inuitat nos Ambrosius, dicens: Nos quoq; si tam graue peccatũ fuerit, vt minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. *Ambros ser.25.* Nullum enim tam graue delictũ est, quod non purgetur abstinẽtia, eleemosynis extinguatur. Ait enim sanctus Propheta: Sicut aqua extinguit ignẽ, ita eleemosyna extinguit peccata. Magna est ergo eleemosyna, quæ ardẽtium criminũ globos, beneuolẽtiæ suæ fonte refrigerat, & quodã irriguo largitatis obtuit incẽdia delictorum, vt quamuis offensus Deus, quãuis criminibus prouocat⁹, cogatur liberare eleemosynis, quẽ dispofuerat punire peccatis. *Eccles.3.* Cogitur enim à nobis quodãmodo, dum cõpellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodẽq; homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. *Deus cogitur à nobis quomodo.* Pater enim nobis Deus est, cùm benè agimus, iudex noster est, cùm peccamus. Cõpellitur ergo operibus nostris dominus, vt nobis misericordiam suam largiatur: atque ideò ipse in Euangelio sancto dicit: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur. *Matth.11.*

Hinc perspicuum cuiuis esse potest, quantum ei satisfactioni tribuat Ambrosius, quæ fit per ieiunium & eleemosynam. Neque verò solus ille. Nam & Basilius, per ieiunium, inquit, satisfacite Deo. *Basil. in 2. oratione de laudibus ieiunij.* Et Eusebius Emissenus: Omnia, inquit, quæ illic finiri non potuerunt, hic redimi possunt per emendationem prioris vitæ, per eleemosynas, per lachrymas, per humilitatem cordis, per corporis castitatem, per exercitia iustitiæ & misericordiæ. Nullus est sanctorum, qui non idem cum ipso sentiat.

Est autem admirabilis eorum cœcitas, qui non verentur affirmare, per hæc opera satisfactoria meritis & satisfactionis Christi derogari. Nõnne sicut ille pro peccatis nostris copiosè satisfecit, ita copiosè quoq; nos ab illis redemit, perfectè nos patri suo recõciliauit, omnia peccata nostra pertulit in corpore suo, ac ex condigno meruit omnibus vitam æternã? Atqui non obstantibus ijs, fatentur isti, qui nihil iudicio suo nõ tribuunt, atq; illud Ecclesiæ totius iudicio anteponunt, nasci nihilominus paruulos iræ filios, & nisi baptizati fuerint, condemnari: quin & adultos vt iustificentur, & fide & baptismo opus habere: iustificatis idem, præcepta decalogi, lapsis pœnitentiam interiorem esse necessariam. Si nihil derogat plenissimæ Christi satisfactioni fides, si nihil derogat baptismus, si nihil derogat interior pœnitentia, cur fecus iudicant de exteriore pœnitentia, quæ interioris index est, deque ijs operibus, quæ Christus ipse, qui est iustitia nostra, iustitiæ nomine dignatur, quibus etiam mercedem pollicetur? *Matth.6.* quæ tamẽ & ipsa, quod iam toties admonuimus, non aliundè pretium habent, quàm ex Christi sanguine, quo respersa sunt: ad quem si referantur, non possunt Deo grata non esse. Quemadmodum rursus si quis aliò referat, nihil aliud sunt omnes iustitiæ nostræ, quàm pannus menstruatæ. *Esa.64.*

Verùm & illud ineptum est, quòd propterea satisfactionem reijciendam putant, quòd nomen hoc in scripturis non reperiri dicant. *Satisfactio an in scriptura fundamentum habeat.* Non dissimili ratione reijciebant vocem homousion Arriani, quòd eam in scripturis non reperiri dicerent. Ac fuit hoc proprium & perpetuũ hæreticorum, vt nihil reciperent, quod in scripturis nõ esset, quẽadmodum fusius à nobis anteà scriptum est. *Hæreticorum mos.* Quasi verò de nomine magis, quàm de re laborandum sit. Atqui reperitur ipsa res. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus pœnitentiæ, ad quos faciẽdos hortatur Ioãnes? *Matth.3.* Quid aliud sibi vult, quod annũciabat Paulus, vt pœnitentiã agerẽt, & conuerterentur ad Deũ, digna pœnitentiæ opera facientes? *Pœnitentiæ dignos fructus facere quid sit.* Quid aliud hæc significant, quàm eã, de qua nũc loquimur, satisfactionẽ? Dignos fructus pœnitẽtiæ facimus, dicit Chrysost. siue quisquis ille fuit auctor operis imperfecti in Mattheũ *Chrys. Hom.10. operis imperfecti*

 cùm,

cùm cõmissis peccatis aduersa facimus. Aliena rapuisti, incipe donare propria: longo tẽ-
Pœnitentiæ opera.
pore fornicatus es, à legitimo quoq; cõiugij vsu suspẽdere, ac perpetuã cõtinentiã pauco
rũ dierũ castitate sæpius meditare: iniuria vel opere quenquã vel sermone affecisti, refer
benedictionis verba: cõuicijs te percutientẽ, nunc officijs, nũc beneficijs placare contẽde.
(Neq; enim vulnerato sufficit ad salutẽ spicula de corpore euellere, sed etiã remedia vul-
neribus oportet adhibere.) Delicijs anteà & temulẽtia diffluebas, ieiunio & aquæ potu v-
trũq; cõpensa, vt famẽ superes imminẽtẽ: Vidisti impudicis alienũ decorẽ oculis, fœminã
Basil. in Psal. 32. homil. contra ebriosos.
omninò iã non videas, maiore tactus cautione post vulnera. Similiter & Basilius explicãs
illa Psalm. 32. verba: In psalterio decachordo psallã tibi. Quandoquidẽ in corpore pec-
cauimus, inquit, cũ mẽbra nostra ad iniquitatẽ exhibuimus, corpore etiam confiteamur,
eodẽ instrumento vtentes ad peccati dissolutionẽ. Cõuiciatus es, benedicito: Plus quàm
oportet accepisti, reddito: ebrius fuisti, ieiunato: arrogãs fuisti, humiliare: inuidisti, conso
lare: occidisti, martyriũ pro gratia subi, vel quod par est, martyrio per tuã exomologesin
propriũ corpus afflige: & tunc post confessionem dignus es psallere Deo psalteriũ decem
In Homilia cõtra ebriosos.
chordarũ. Medicina, inquit, sanat peccata magna, ieiuniũ ebrietatẽ curet, psalmus turpem
cantũ, lachryma sit risus medicina, pro saltatione genu Deo flectatur, pro tripudio pectus
pulsetur, pro vestiũ ornatu succedat humilitas: super omnia aũt eleemosyna redimat te à
peccato: Redẽptio enim viri diuitię eius. Cyrillus verò Hierosolymitanus, dignos pœnitẽ
Prouerb. 13. In Catec. 4.
tiæ fructus intelligi vult illud, quod ab eodẽ Ioanne Baptista dicitur: Qui habet duas tu-
nicas, det nõ habẽti: & qui habet escas, similiter faciat. Vis, inquit, fieri particeps gratię spi
ritussancti, & nõ dignaris cibo sensibili pauperes? Magna petis, parua cõmunicare nõ vis.
Serm. 50. de tempore. Gre. in orat. ad eos, qui durius alios iudicant.
Quã illius interpretationẽ sequitur etiã Augustinus. Præclarè Gregorius Nissenus, pecca
torẽ pœnitentẽ cũ ægroto morbo suo remediũ adhibente cõparat. Non est consentaneũ,
inquit, vt qui se ægrotare confitetur, eadẽ victus ratione vtatur, qua vtuntur illi, qui pro-
spera sunt valetudine. Quòd cùm pluribus verbis demõstrasset, tandẽ ad peccatorẽ cõuer
sus: Tu verò, inquit, cuius animus æger est, cur non ad medicũ properas? cur nõ ei confi-
tendo morbũ ostendis tuũ? Quid pateris, vt depascatur, vt serpat, vt inflãmetur? Tandem
aliquando resipisce, & teipsum nosce. Deũ offendisti: Procuratorẽ tuũ irritasti: eũ qui &
præsentis vitæ potestatẽ habet, & futuræ dominus ac iudex est. Delicijs indulgens in mor
bũ delapsus es, eũ inedia & ieiunijs cura. Animus laborat incõtinentia, adhibeatur tẽpe
rantiæ medicamentũ. Multiplici ac nimia pecuniæ cupiditate in febrẽ incidisti, liberali-
tate & eleemosyna depellatur: hæc enim est nimium expletæ mentis curatio. Lęsit te rerũ
alienarũ direptio, quæ rapta sunt ad proprios dominos reuertantur: mendaciũ te proxi-
mè duxit ad interitum, veritatis studio periculũ euitetur. Quid autẽ aliud est satisfacere,
quàm quod his verbis exprimitur, quodq́, Ioannes admonuit, dignos pœnitentiæ fru-
Hom. 41. & 80. ad populũ Antiochenum. Basil. in ethicis, & in regulis contractioribus. quæst. 287 August. lib. 21. de ciuit. Dei, cap. 27. & ser. 50. cap. 66. Greg. Hom. 20 Isichius lib. 4. cap. 14. Leuit. Druthmar in cap. 3. Matth. Irenæus lib. 3. cap. 35. Cyp. tract. 5. de lapsis.
ctus facere? Quem locum de hoc genere satisfactionis rectè intelligi non modò Ioannes
Chrysostomus, verùm etiã Basilius, Augustinus, Gregorius, Isichius, Christianus Druth-
matus, & alij scriptum reliquerunt. Irenæus de primo parente nostro scribit in hunc mo
dum: Per succinctoriũ in facto ostendit suã pœnitentiam, folijs ficulneis semetipsum cõ
tegens, existentibus, & alijs folijs multis, quæ minus corpus eius vexare potuissent: condi
gnũ tamen inobedientiæ amictũ fecit, conterritus amore Dei, & retundens petulãtem
carnis impetum: velut tale quid significans, quoniã quam habui à spiritu sanctitatis sto-
lam, amisi per inobedientiam, & nunc cognosco, quoniam sum dignus tali tegumento,
quod delectationẽ quidem nullam præstat, mordet autem & pungit corpus. Ex quo lo-
co licet illud colligere, etiam in paradiso quodam genere satisfactionis primũ parentem
nostrũ vsum esse. Cyprianus quoq; lapsos ad satisfactionẽ inuitat, his verbis: Ne cesset,
inquit, in agẽda pęnitentia atq; in dñi misericordia deprecãda, ne quod min⁹ esse in qua-
litate delicti videtur, in neglecta satisfactione cumuletur. Cõfiteantur singuli quæso fra-
tres delictũ suũ, dũ adhuc qui deliquit, in seculo est, dũ admitti cõfessio eius potest, dũ sa
tisfactio & remissio facta per sacerdotẽ, apud dñm grata est. Cõuertamur ad dominũ to
ta mẽte, & pœnitentiã criminis veris doloribus exprimẽtes, Dei misericordiã deprecemur:
illi se anima prosternat, &c. modumq́; satisfaciendi pluribus verbis posteà persequitur.

Quòd autem semel & iterum admonuimus, satisfactionem hanc non ita velimus ac-
cipi, quasi culpæ propitiatoria, & æternæ pœnæ sit abolitoria: soli Christo tribuendum
Esa. 53.
est hoc, solus est ille qui delet iniquitates nostras, solus est ille qui factus est propitiatio
1. Ioan. 2.
pro peccatis nostris, solus est ille, qui mortem æternam moriẽdo destruxit. Sed solet Deus
Pœnam nõ semper cum culpa simul remitti. Psalm. 88.
in hac vita, temporariam pœnam, æternæ loco, peccatis nostris infligere. Sic enim ait per
Prophetam: Visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, mise-
ricordiam autem meam non dispergam ab eis. Qui locus non obscurè indicat, quam pœ-
nam comminatus est dominus, ea nõ ad internecionem, sed ad correptionem vti volue-
rit.

rit. Multa in scripturis eius rei exempla reperire licet. Remissum est peccatum diffiden-
tiæ Moysi & Aaron, nō tamen est remissa pœna temporaria: neq; enim ingresi sunt in
terram promissionis. Hoc de reliquo populo Israël: hoc de Maria sorore Moysi: hoc de
Dauid rege factum legimus: quibus omnibus remissis peccatis, non sunt remissæ pœnæ — *Num. 11.*
temporariæ: quas effugere nobis licet, quando ieiunio, oratione, eleemosyna Deum no- — *Num. 14.*
bis placatum reddere conamur, sicut Niniuitas, sicut Ezechiam, sicut Achab, & alios fecis- — *Num. 20.* *2. Reg. 12.*
se legimus. Hoc est quod à Paulino dictum est. Niniuitæ probant, quantum apud diui- — *Ionæ. 3.*
nam clementiam peccatori remedium sit, ne sibi ipse non parcat, quandoquidem suffra- — *Esa. 28.*
gio pœnitentiæ reconciliari Deo, meruerunt denunciatum euadere excidium, quia se spō- — *3. Reg. 2.* *Ad Seue. epist.*
taneis luctibus cruciando, diuinam sententiam præuenerunt suā. Hoc est, quod ab Eu- — *10.*
cherio Lugdunēsi Episcopo scriptū est: Si peccatum Dauid tam detestabile dominus trā- — *Euc. in lib.*
stulit, quid est quòd omnia, quæ de eodem peccato, per Prophetam, ei à Domino dicta — *2. Reg. cap. 8.*
sunt, postmodum tolerauit? sed proculdubiò dominus delet illud: sed sine vltione non
deserit: Aut enim ipse hoc homo in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindi-
cans percutit. Nequaquàm igitur peccato parcit, quod nullatenus sine vindicta dimittit.
Sic enim Dauid audire post conuersionem meruit: Dominus transtulit peccatum tuum: — *2. Reg. 12.*
tamen & multis post cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum quem perpetrauerat, exol-
uit. Sic nos salutis vnda à culpa primi parentis absoluit, sed tamen reatum eiusdem culpę
diluentes, absoluti quoque, adhuc carnaliter obimus: quia delicta nostra, siue per nos, si-
ue per seipsum resecat, etiam cùm relaxat. Ab electis enim suis Iniquitatum maculas stu-
det temporali afflictione tergere, quas in eis in perpetuum non vult vindicare. Quod
ijsdem propè verbis in Moralibus à Gregorio scriptum legimus, qui fuisse videtur ducē- — *Greg. lib. 9.*
tis plus minus annis posterior. Iridem & ab Angelomo in his commentarijs; quos in li- — *cap. 27.*
bros Regum scripsit, vbi Dauidis hanc historiam tractat. — *Lib. 2.*

Qui verò fuit proximus Apostolorum temporibus Iustinus Philosophus, quærit: — *Iustin. in quæst.*
Cùm omnium regum Israëlitarū & Iudæorū ardentissimū religionis studium præstite- — *ad orthodoxos*
rit Iosias, qui factū sit, quòd gētili gladio vitā violenter posuerit? Ac respondet, hoc ideò — *quæst. 79.*
factū esse, quia non obtēperauit Hieremiæ præcepto, qui denunciauerat ei iussu Dei, ne
exiret obuiam Ægypti in prælium, Vt igitur eum purū à peccatis ex vita reciperet do-
minus Deus, propterea permisit eum gentili gladio dare pœnas huius inobedientiæ, ad
docendum in posterum homines, ne Prophetis non obediant: tum etiam ad docendum
quid sit illud: si iustus ægrè seruatur, improbus & impius vbi cōparebit? Verùm & Augu- — *August. de pec.*
stinus contra Faustum scribens, in eadem est sententia: Qui rectè colligit, si dimissa cul- — *mer. & remiss.*
pa nullus reliquus esset ad pœnam reatus, quòd neque mortuus Adam, neque fuisset alijs — *lib. 2. cap. 34.*
miserijs, & huius vitæ calamitatibus obnoxius futurus, posteaquàm, teste Salomone, edu
xit eum Deus à delicto suo. Quin & nos morti & multis alijs ærumnis huius vitæ subie — *Sapient. 10.*
cti non essemus, posteaquàm originale peccatum nobis in baptismo remissum est, si om-
nes in vniuersum, pœnæ inflictæ pro peccatis, simul cum culpa delerentur.

Cæterùm videre licet, quòd ipsi sibi non cōstant, quodque ipsi secum pugnāt, qui vo- — *Culpa dimissa*
lunt dimissa culpa, simul dimitti pœnam omnem, etiam temporariam. Cùm enim agunt — *an remittatur*
de peccato originali, quod aliena voluntate cōtraximus, sic nobis illud remitti per bapti- — *pœna simul*
smum asseuerant, vt concupiscentia carnis, quæ pœna ipsius est, semper nihilominus in — *tota.*
nobis maneat, neque vlla satisfactione, etiam Christi, possit impediri, quominus propriè
sit peccatum. Intereà tamen illi ipsi ex his sceleribus & flagitijs, quæ re ipsa voluntariè pa
trantur, nullum sequi reatum contendunt, qui non simul cum ipsis per satisfactionem
Christi deleatur, vno actu fidei peccatoribus applicatæ. Quid autem hoc est aliud, quàm — *Si nosmetipsos*
peccatum originis grauius facere, quàm actuale? & pœnitentiam vel fidem magis efficax — *dijudicaremus*
remedium ad abolenda peccata existimare, quàm baptismum? Quæ quàm sint absurda, — *explicatur.*
quis est qui non videat? Indicat hoc etiam ille Pauli locus: Quòd si nosmetipsos dijudica — *1. Corinth. 11.*
remus, non vtique iudicaremur, ita demùm fore, sicut etiam ab Ambrosio traditum est, — *Ad virg. lap-*
vt nobis parcat Deus, si nobis ipsi non pepercerimus. Hoc Tertullianus quoque testatur, — *sam, cap. 8.*
dicens: Inquantum non peperceris tibi, intantū tibi Deus (crede) parcet. Quē sequutus Pa — *Lib. de pænit.*
cianus: Rogo vos, inquit, per fidē Ecclesiæ, fratres, per solicitudinem meā; per communes — *In Parœn. ad pœnitentiam.*
omnium animas obtestor & deprecor, ne pudeat in hoc opere, ne pigeat, oportuna quàm
primùm remedia salutis inuadere: deijcere mœroribus animum, sacco corpus inuoluere,
cinere perfundere, macerare ieiunio, mœrore cōficere, multorū precibus adiuuare. Inquā-
tùm pœnæ vestræ nō peperceritis, intantū vobis Deus parcet. Et qui fuit Tertulliani pro-
pemodum æqualis Origenes: Non expectes, inquit, vt humiliet te Chusarsaton, & inuito — *Homil. 3. in lib.*
necessitas extorqueat pœnitentiā, sed ipse præueni tortoris manus: quia si te ipse emēda- — *Iudicum.*
ueris, si te ipse correxeris, pius est Deus & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui

illam pœnitendo præuenit. Acqui fuit eiusdem cum Tertulliano gentis Augustinus: *[August. de pœnitentiæ medicina cap. 2.]* In hac, inquit, pœnitentia maiorem in se seueritatem vnusquisque debet exercere, vt à seipso iudicatus, non iudicetur à Deo: sicut Apostolus ait: Si enim nos iudicaremus, à domino nō iudicaremur. Ioannes quoque Chrysostomus *[Chrys. de Lazaro concione 3.]* eundem illum locum adferens, Si nos ipsos dijudicaremus, nō vtiq; iudicaremur: Vides, inquit, quomodo hic inflicta pœna, liberat à pœna, quæ illic est. Et in ea Homilia, quæ proximè sequitur, post adducta eadē illa verba: Vt igitur, inquit, neque puniamur, neque pœnas demus, in suam quisque conscientiam ingrediatur, vitāque explicet, cunctisque cōmissis diligenter excussis, condemnet animam, quæ hic patrauit, puniatque cogitationem, affligat, crucietque suam ipsius mentem, suppliciumque à seipso exigat pro peccatis, per condemnationem, per diligēter actam pœnitentiam, per lachrymas, per confessionem, per ieiunium, per eleemosynā, per continentiam & charitatem, vt possimus omnes, omni modo hic depositis peccatis, multa cum fiducia illuc proficisci. Sic & Cæsarius: Omne peccatum, quod in hoc mūdo non *[Homil. 28.]* corrigitur, in futuro seculo punietur. Cyprianus. *[Cyp. in serm. de passione.]* Nec eos qui vitæ suæ quocunq; articulo temporis veri sunt iudices iterum iudicari: quia cum iudicis & tortotis vices nō parcens, peccator assumit, semetipsum persequens dum Confessionem confusione honorat. Holocausti huius incensio in conspectu Dei veniam impetrar. Neq; enim bis in idipsum iudicar Deus, sed impœnitentes ipse iudicat & damnat: Pœnitentes verò quia à seipsis suscipit iudicatos, absoluit: Maximus: *[Maxi. in 2. Hecatōtade ca. 41.]* Omne peccatum committitur propter aliquam voluptatē, quæ extinguitur aut ἀσκησει, id est, dura quapiā exercitatione corporali, aut dolore voluntario per pœnitentiam, aut œconomicè illata aliqua calamitate. Si enim non dijudicaremus, non vtique iudicaremur à domino. Cæsarius: Si enim, inquit, nosmetipsos pro- *[Homil. 6.]* pria seueritate distinguimus, sententiam futuri iudicis, Qui enim pro peccatis sibiipsi nō parcit, Deus citò illi indulgentiā tribuit. *[Homil. de pœnit. Niniuitarū.]* Eusebius quoque Emissenus ait: Qui placiturus est Deo, ipsi sibi displicet, ipsi sibi quodam modo sub priuata cognitionis sentētia, & testis, & accusator, & iudex est. Ad tales meritò ipsi dominus loquitur: Non iudicabo bis in idipsum, id est, quod tu in te seuerus agnoscis, ego propitius ignoscam: quòd tu tristis accusas, ego lætus absoluam: quod tu recordaris in publicum, ego obliuiscar in æternum. Et quia per pœnitentiam tuam, præuenisti sententiam meam, recondam gladiū meum: ac me tibi ad remunerationem tempora reseruabo. Ergo charissimi, vnusquisque respiciens se arguat intra se gesta improba, & ante se constituat peccata sua, pronuncians cum Propheta: Et delictum meum contra me est semper. Ante vos sit, vt contra vos esse non possit. Ita illud: conuersatio obliuiscatur, vt compunctio recordetur: Ita illud, reatus cōfessionis ostendat, vt virtus satisfactionis abscondat: Ita viuant in conscientia, vt moria- *[Bernar. ser. 55. in Cant.]* tur in vita. Bernardus quoque: Vnum est, inquit, si nosmetipsos iudicauerimus, non vtique iudicabimur. Bonum iudiciū, quod me illi districto diuinoq; iudicio subducit & abscondit: prorsus horreo incidere in manus Dei viuentis: *[Heb. 10.]* volo vultui itæ iudicatus prę- sentari, non iudicandus: Spiritalis homo omnia dijudicat, & ipse à nemine iudicatur. *[1. Corinth. 2.]* Iudicabo proinde mala mea, iudicabo & bona mala melioribus curabo corrigere actibus, *[Vitam hac corrigendam esse ostenditur.]* diluere lachrymis, punire ieiunijs, cæterisque sanctæ laboribus disciplinæ: In bonis de me humiliter sentiam, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilē reputabo, qui *[Luce 17.]* quod facere debui tantùm feci. Dabo operam, nec lolia pro granis, nec paleas cum gra- *[Sophon. 1.]* nis offerre. Scrutabor ego vias meas & studia mea, quo is qui scrutaturus est Hierusalē in lucernis, nihil inscrutatum in me siue indiscussum inueniat: neq; enim iudicaturus est *[Naum. 1.]* bis in idipsum. Ex his, & alijs multis, quorum verba longum foret recensere, colligere licet, remissa culpa superesse adhuc reatum ad pœnam temporariam. Quamobrem rectè Sa- *[Eccle. 21.]* piens admonuit: Fili peccasti, ne adijcias iterum. Et ne hoc solo securum se quisquam esse putaret: & de pristinis, inquit, deprecare, vt tibi dimittantur: parum esse iudicans recedere à peccatis, si præterita curare neglexerimus.

[Culpā non statim penitus aboleri per pœnitentiam.] Neque verò pœna tantùm remanet dimissa culpa, verùm & ipsa culpa non ita per pœnitentiam aboletur, vt non illius aliquæ maneant reliquiæ, quibus pœna debetur. Hoc Dauid exemplo discimus, cui dixerat quidem Nathan, Dominus transtulit peccatum *[2. Regum 12.]* tuum, sed quia remisso peccato reliquiæ peccati remanserant, orat nihilominus De- *[Psalm. 50.]* um Dauid, vt secundùm multitudinem miserationum suarum deleat iniquitatem eius, atque amplius lauet eum ab iniquitate, & à peccato mundet. Non satis habet cura- *[Chrys. Hom. 2. in Psalmu 50.]* tum esse vulnus (ait Chrysostomus) etiam cicatricem sanari, pristinum etiam decorē restirui petit. *[Peccati reliquias pijs exercitijs semper mortificare debemus.]* Quod fieri videmus in baptismo, vt remissio originalis peccati reatu, reliquię tamen eius maneāt, fomes ille cōcupiscentiæ, quē tota vita pijs exercitijs oportet mortificare: hoc & in pœnitētiæ sacramēto euenit. Manent, quasi fomes quidā, quædā reliquiæ peccati, quas purgare satisfactiōe salubri necessè est: Cū pręsertim pręteritū peccatū in cō

suetudi-

Ber.in ser. de cœna domini.
Chrys. in acta Apost. ho. 41.
Peccatum relinquit in anima venenum.

suetudinẽ abijt, quod quãtò fixerat radices altius, tãtò maiore & lõgiore purgatiõe opus habet. Nã lauari quidem citò possumus, dicit Bernardus, ad sanandũ verò opus est curatione multa. Has peccati reliquias pulchrè describit Chrysostomus his verbis: Non in hoc solum lædimur à peccato quod peccamus, sed & aliud grauat, quod anima recipit habitum: sicut in corpore per exemplum manifestius videre licet. Sicut enim qui febre laborat, non in hoc solùm lęditur, quod ægrotat, sed etiam quòd post morbum infirmior fit, licet à morbo diutino ad bonam valetudinem redeat. Ita sanè & de peccato dicendũ, licet sanemur, adhuc tamen egemus magna fortitudine. Vide enim, quæso, quendam qui contumelia affecit, & non supplicio affectum: non ptopter hoc solùm debet lachrymari, quia non contumeliæ dat pœnam, sed etiam propter aliam causam, vt lugeat dignum. Et qualis hęc? Quia impudentior facta est anima. Nam vnumquodque peccatum, vbi patratum fuerit, & ad finem peruenerit, relinquit in animo venenum. Non audis quosdam dicentes, quando à morbo confirmati fuerint: Non ausim aquam bibere? quamuis sanus sit, sed ita morbus læsit. Athanasius hoc interesse scribit inter baptismum & pœnitentiam. Quòd cùm pœnitet homo, cessat quidem à peccando, sed habet vulnerum cicatrices: Cæterùm qui baptizatur, veterẽ quidem hominẽ exuit, renouatur autẽ vt denuò renatus per spiritus gratiam. Et Basilius in Homilia de pœnitentia: Est spes etiam post peccatum, est sanatio etiam post vlcus, sed manet cicatrix. Et frater eius Gregorius Nissenus, Si quo perturbationum impetus duxerit, bestiarumque pellem, ad vitia ministram, & adiutricem habebit, aliud ei deinde ineundum erit cõsilium, vt ad bonum perueniat: cùm è corpore egressus, cognita quæ inter virtutem & vitium est differentia, non poterit diuinitatis particeps fieri, nisi maculas animo immixtas, purgatorius ignis abstulerit. Ac paucis interiectis. Alijs autẽ post hanc vitam purgatorio igne materiæ labes & propensionem ad malum abstergentibus, & ad gratiam initio naturæ concessam, voluntaria bonorum cupiditate redeuntibus. Et his omnibus vetustior Origenes: Transi nunc ab ista legis vmbra ad veritatem eius, & intuere quomodo anima, quæ peccati vulnus accepit, etiam si curetur, tamen habet in loco cicatricem vulneris residentem, quæ cicatrix nõ solùm à Deo videtur, sed ab ijs, qui acceperint ab eo gratiam, per quàm videre possint animæ languores, & discernere, quæ sit anima ita curata, vt omni genere vestigium illati vulneris abiecerit & quę curata sit quidem, sed ferat adhuc veteris morbi ipso vestigio cicatricis indicia. Et Cyprianus: Quàm necessaria, quam benigna est diuina clementia, quæ cũ sciat nõ deesse sanitatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis sanandisq; denuò remedia salutaria. Gregorius Nazianzenus, in oration. qua ad baptismum cohortatur: Præsertim cum alia non detur regeneratio neque refectio, neque pristinum in statum restitutio, licet ea maximis gemitibus & lachrymis, ex quibus, vt ego quidem sentio atque statuo, vix cicatricis obductio sequitur, inquiramus. Et his omnib' vetustior Philo Iudæus: Manẽt nihilominus in animis cicatrices quædã & vestigia nequitiæ pristinæ.

Anima impudentior per peccata efficitur & infirmior.
Atha. in lib. de blasph. in Spirit. sanct.
In oration. non esse dolendum ob eorũ obitũ, qui in fide decesserunt.
Purgatorius ignis.
Orig. Hom 8. in Leuiticum.
Cyp. ser. 1. de eleemosyna.
Philo lib. 2. de monarchia.

Neque verò tantùm in viuentibus, verùmetiam in vita functis manent & cicatrices quædam, ac maculæ peccatorum per ignem purgandæ, & pœnæ per quas pro peccatis satis fit, venialibus tantùm, pro quibus debita pœnitentia in hoc seculo peracta non est. Quorum vtrumque necessariò credi oportere, grauissimis rationibus discimus. Primùm enim illud constat, quòd illa cum Christo triumphantium ecclesia, sicut Apostolus testatur, sine macula est & ruga: de qua scriptum etiam legimus, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatum. Nam & illud ad eam referri potest, quod via sancta vocabitur, nec transibit per eam pollutus. Quamobrem purgari necesse est cicatrices & maculas peccatorum, priusquàm ad Ecclesiam illã, quæ est sine macula & ruga, peruenire liceat. Quod ex illo Esaiæ liquet loco: Abluet dominus sordes filiarum Syon, & sanguinem Hierusalem lauabit de medio eius, in spiritu iudicij & spiritu ardoris. Et ex altero Malachię loco, Ecce venit, dicit dominus omnipotẽs, & quis sustinebit diem introitus eius? aut quis ferre poterit vt aspiciat eum? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit quasi conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos, quasi aurum & quasi argentum, & erunt domino offerentes sacrificia in iustitia. Ex vtroque hoc loco rectè id colligit Augustinus. Qui simul ex illis verbis, vbi dicitur, peccatum in Spiritumsanctum non dimitti, neque in hoc seculo, neque in futuro, docet esse quędam peccata, quæ si non in isto, tamen remittantur in futuro seculo. Quod non tam de pœna peccati, quàm de ipso peccato rectè intelligi, cùm ipse Augustinus, tum sequuti illum Gregorius, Beda, & Bernardus, atque alij complures, auctores sunt. Deinde verò ita misericors est Deus, vt sit iustus nihilominus: neque boni quicquam est, quod non remuneretur, neque mali, quod pœna aliqua non prosequatur. Remittit itaque pœnam æternam pro sua misericordia, sed exigit nihilominus temporalem pro sua iustitia, ne sit

Purgatoriũ post hanc vitam.
Ephe. 5.
Apoc. 21.
Esai. 35.
Esai. 4.
Malach. 3.
Au. li. 20. de ciuitate Dei. c. 25
Matt. 12.
Au. li. 21. c. 24. de ciuitate Dei.
Gre. li. dial. 4. cap. 39.
Beda in cap. 3. Marci.
Ber. Ho. 66. in Cant.

1.Cor.3. malum prorsus impunitum. Quamobrem certò persuasum esse debet pijs omnibus, re-
stare post hanc vitam pœnas ignis purgatorij, quibus expiantur leniora peccata eorum,
Orige.Ho. 6.in qui dum viuerent, ipsi pœnas de illis sumere conati non sunt. Hic est ille ignis, de quo di
Exod.& 8.in xisse Apostolum: Saluus erit tanquàm per ignem: vetustissimus Origenes, & eum sequu-
Leuitici. & su ti, Hieronymus, Augustinus, Sedulius, Gregorius, Cæsarius, Anselmus memoriæ prodi-
per Hier.ho.12. derunt: Sed libet Augustini verba adscribere. Dicitur, inquit, Saluus erit, sic tamen qua-
Tom.8. in psal. si per ignem: & quia dicitur Saluus erit, contemnitur iste ignis. Ita planè quamuis salui
37.
Hier.in fine cõ- per ignem: grauior tamen erit iste ignis, quàm quicquid potest homo pati in hac vita.
ment. super Es. Hunc esse carcerem, de quo Christus loquitur: Non exibis inde donec reddas nouissimũ
Au.li.21.c.26. quadrantem, intelligi vult Ambrosius. Iam illa Apostoli verba: Vt in nomine Iesu omne
de ciuit. Dei, et genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: Et illa rursus ex Apocalypsi: Quòd
in Psal. 37.ser. nemo inuentus est, nec in cœlo, nec in terra, nec subtus terram, qui dignus esset aperire
38.& 41. de librum: nunquid non apertè purgatorium indicant? Cui enim dubium esse potest, qui
sanctis. subtus terram in gehenna sunt, eos in Iesu nomine genua non flectere, quem iugiter
In Enchir. & potius blasphemant? Sed nec aperiendi libri vlla de eis est probabilitas, vt non de alijs
hom.16.inl.50 intelligi locus hic possit rectius, quàm de ijs, quorum in purgatorio delicta expiantur.
homil. Sed & ex illo Machabæorum libri loco: Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis
Gre.lib. dia.4. exorare, vt à peccatis soluantur: rectè colligi potest, esse quædam abdita receptacula, in
cap.7. quibus eorum animæ detinentur, qui cum signo fidei in confessione Christi nominis
Amb.in ca.12. ex hac vita decesserunt. Nã pro his qui sunt in cœlo nihil attinet Deum precari, qui cum
Luc. lib.7. summa beatitudine perfruantur, gratiæ potius agendæ sunt Deo, qui tantæ beatitudinis
Philip.2. eos participes facere dignatus est, quàm, vt orare pro illis necessè sit. Iniuriam facit mar-
Apoc.5. tyri, dicit Augustinus, qui pro illo orat. Qui verò sunt ignis æterni supplicijs destinati,
2.Mach.12. pro eis superuacanea est omnis oratio. Nam in inferno nulla est redemptio. Si itaque sa-
Ho.71.de ver- lubris est cogitatio pro defunctis exorare, neque necessè est orare pro ijs, qui sunt in cœ-
bis Apostoli. lo, quò nulli patet aditus, nisi prius omni peccati reatu sit solutus, superuacaneum au-
tem sit pro ijs orare, qui sunt in gehenna, quid restat aliud nisi tertium esse locum ali-
quem, in quo pœna quadam temporaria purgentur ij, qui non satis purgati ex hac vita
Gen.4. migrauerunt? Legimus in Genesi, flammeum gladium atque versatilem ante paradisum
Gladius flam- esse collocatum. Quid autem sibi vult flammeus iste gladius? nisi quòd quicunque de-
meus & versa inceps admittendi sunt, illos trãsire per examinatoriũ ignem oporteat, sicut Ambrosius,
tilis quid sit & eum sequutus Rupertus, locũ hunc interpretantur. Scribit Gregorius Nissenus de gla
proludè ex- dio hoc, quod non semper ingredientibus, ex aduerso eum stantem scriptura demõstrat:
ponitur. Verumetiam verti fingit, vt indignis quidem aduersus appareat, dignis verò versus
Amb.in Psam. à tergo existat, expeditum eis aditum patefaciens ad vitam, intra quam illi fiducia
118.serm.20. certaminum, illæsi flammam transgressi penetrarunt, qua etiam nos intrepide supe-
Rupe.li. ca.32. rata, intra Paradisum perueniamus per illorum intercessionem confirmati ad bonam
in Genesim. Confessionem in Domini nostri IESV CHRISTI: Quem secutus Ambrosius, plu-
Oratio.2.in 40 ra genera baptismatum enumerat: Est etiam baptismum, inquit, in Paradisi vestibulo,
Martyres. quod antea non erat, sed posteaquã peccator exclusus est, cœpit esse: Romphea ignea, quã
posuit Deus, quæ ante nõ erat quando peccatum non fuit: culpa cœpit, & baptismũ cœ-
In psa.118.ser.3 pit quo purificentur, qui in Paradisum redire cupiebant, vt regressi dicerent: Transiuimus
per ignem & aquã. Hic per aquam, illic per ignem: Per aquam, vt abluantur peccata: per ig
nem, vt exurãtur. Et paucis interiectis. Et si aliquis vt Petrus sit, vt Ioãnes, baptizatur hoc
igni: Veniet ergo baptista magnus, monebit Rompheam versatilem, dicet his qui à dex-
tris sunt, non habentibus grauia peccata. Intrate qui præsumitis, qui ignem nõ timetis.
Sermo.20. Et aliquanto post in eundum Psal. scribens: Omnes oportet per ignem probari, quicunq;
ad Paradisum redire desiderãt. Non enim otiosè scriptum est. Quod eiectus Adã & Eua
de Paradisi sede, posuit Deus in exitu Paradisi gladium igneum versatilem. Omnes o-
portet transire per flammas: Siue ille Ioannes Euangelista sit, quem ita dilexit domi-
nus, vt de eo diceret ad Petrum: Sic eum volo manere, quid ad te, tu me sequere. De
morte eius aliqui dubitauerunt, de transitu per ignem non possumus dubitare, quia
in Paradiso est, nec separatur à CHRISTO: Siue ille sit Petrus qui claues accepit re-
gni cœlorum, qui supra mare ambulauit oportet dicat. Transiuimus per ignem & a-
quam, induxisti nos in refrigerium. Sed Ioanni citò versabitur igneus gladius, quia non
inuenitur in eo iniquitas, quem dilexit æquitas. Sed si quid in eo fuit humani vitij,
charitas diuina decoxit. Alæ enim eius, sicut alæ ignis. Qui habuerit hic charita-
tis ignem, illic ignem gladij timere non poterit. Ipsi Petro qui mortem suam toties
pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe, sed ille dicit, igne nos examinabit, sicut
examinauit argentum. Etenim in quo aqua multa excludere non potuit charita-
tem,

tem quomodo eam ignis excludet? Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt plumbum, donec plumbum tabescat, ardebo, si nihil argenti in me inuentum fuerit, heu me! in vltima inferni detrudar aut vt stipula totus exurar.

Quod si scripturis etiam probari purgatorium non posset, cùm tamen vnanimes, vno ore sancti doctores omnes à Christo nato ad hæc vsque nostra tempora, vel pœnarum ignis purgatorij, vel orationum & sacrificiorum pro defunctis meminerint, cùm plerique eorum, nominatim verò Augustinus & Ioannes Damascenus etiam libros de cura pro mortuis gerenda conscripserint, quis est, qui dubitare queat Apostolicam hanc esse traditionem, quæ tanto omnium consensu, tot seculis in Ecclesia semper fuit obseruata? Cui qui contradixit Aërius ante mille ducentos annos, pro hęretico habitus est, quòd supervacaneas esse diceret orationes & oblationes pro defunctis, sicut apud Philastrum, Epiphanium, Augustinum legimus. Ante quadringentos etiam annos fuerunt Henriciani quidam & Petrobrusiani: qui cùm ad eundem lapidem offendissent, per Petrum Cluniacensem, & Bernardum Abbatem Clareuallensem cõfutati sunt. Libet autem vnicum hic Augustini locum adscribere: Hi qui temporalibus pœnis, inquit, digna gesserunt, de quibus Apostolus dicit. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur, ipse tamen saluus erit, sic tamen quasi per ignem: per fluuium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluuius igneus currebat ante eum: per fluuium igneum & vada feruẽtibus globis horrenda transibunt. Quantâ fuerit peccati materia, tanta & pertransẽundi mora: Quantum exegerit culpa, tantum sibi ex homine vendicabit quædam flammæ rationabilis disciplina: Et quantum stulta iniquitas suggesserit, tantum sapiens pœna desęuiet. Et quia sermo diuinus quodam loco æneę ollę comparat dicens: Pone ollam super pruuas vacuam, donec incalescat æs eius, & stagnum eius defluat: illic sermones ociosi, & cogitationes iniquæ vel sordidæ, illic multitudo leuium peccatorum, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exudabunt: illic stagnum vel plumbum diuersarum passionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant, consumentur. Quæ omnia hic ab anima separari per Eleemosynas & lachrymas compendiosâ transactione potuissent. Quæ eadem ad verbum ferè reperiuntur apud Eusebium Emissenum. Quâ de re qui volet plura legere, poterit apud Lactantium lib. 7. institutionum cap. 21. Prudentium in Hamartigenia, Hieronymum cap. 20. in fine commentariorum in Esaiam, Et Gregorium Nissenum in disputatione de anima & resurrectione cum sorore Macrina: Nam nobis hoc loco propositũ non est, hoc argumenti genus tractare, obiter tantùm illud significandum esse duximus: Si volumus pœnas effugere temporarias, vel in hoc, vel in futuro seculo pro peccatis nostris nobis infligendas, opus esse, vt ipsi nos iudicemus, vt ipsi supplicium de nobis sumamus, vt per ieiunium, orationem, & eleemosynam peccata nostra expiantes, Deum nobis placatum reddamus, vt cùm ipsi nobis non pepercerimus, parcat ille nobis, atq; à pœnis quas longè grauiores eramus commeriti, nos liberet.

Aërii error. *Lib. 50. Homiliarum. Ho. 16.* *Ho. 3. Epiphan.*

Atque hęc est satisfactionis ratio, quæ inter partes siue actus pœnitentię tertio loco numeratur, quæ tollitur tamen nonunquàm per indulgentias, quæ & ipsæ valent ad peccatorũ remisſionẽ. Quo magis autẽ intelligi posſit, quæ sit indulgẽtiarum vis, sic accipi tẽ oportet. Dominus noster Iesus Christus, sicut ab Augustino traditum legimus, vnus est homo cum capite & corpore suo, saluator corporis & membrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passione vna, & cùm transierit iniquitas in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, imò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput & corpus, passiones Christi non nisi in Christo: Si autẽ Christum intelligas caput tãtùm, passiones Christi non in solo Christo. Si enim passiones Christi in solo Christo, siue in solo capite, vnde dicit quoddam membrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam, quę desũnt passionum Christi in carne mea? Nunquid aliquid passionum deerat in Christo capite? an non passus est, quicquid pati debuit? Nonne ipse dixit, Consummatum est? Quibus verbis significauit iam de mensura passionum suarum nihil deesse, quia omnia, quę dicta de se fuerant, completa essent. Nihil ergo deerat passionibus Christi, quatenus caput est, sed restabat adhuc, & restant Christi passiones in corpore, in eo corpore, de quo dixit alibi Paulus: Vos estis corpus Christi, & mẽbra de mẽbro. In hui⁹ ergo corporis mẽbris, hoc est, in pijs hominibus, qui tanquã caput semel passus est, passus est sæpè, & patitur Christus. Nam vnusquisq; piorum pro modulo suo exoluit, quod debet, & pro posse virium suarum quasi canonem passionum infert quarum non erit finis, nisi cùm seculum finitum fuerit, Sic patiebatur Christus à Saulo, quando dixit illi: Saule, Saule, quid me persequeris? Membra persequebatur, & tamen se in membris suis pati Christus interpretabatur. Quomodo solet lingua dicere calcato pede calcas me: Linguam nullus tetigit: compassionę clamat, non attritione: Ita Christus, si quis

Satisfactio tollitur indulgẽtia. *Indulgentiarũ vis.* *Au. in Psal. 61. & 86.* *Christi duplex acceptio.* *Colos. 1.* *Ioan. 19.* *Christi passiones in corpore complentur.* *1. Cor. 12.* *Actor. 9.*

quis membro suo faciat iniuriã,si quis illud persequatur, sibi fieri quicquid illi fit,imputat. Hanc qui capitis cum corpore coniunctionem intelligit,facilè perspicere potest, quæ sint Christi capitis, quę sint corporis & membrorum eius merita. Nam sicut viuit Christus in membris suis, ita patitur in membris suis, ita satisfacit in membris suis. Hoc est, quod dicit Paulus, adimplere se quæ desunt Christi passionum in carne sua. Non quòd congeries Christi passionum, quas tanquàm caput pertulit, non fuerit sufficiens ad exolutionem pœnarum, quæ totius Ecclesię peccatis debebantur: sed quòd multa pars passionum eius adhuc corpori eius, quæ est Ecclesia, deest, priusquam persequutionũ Christi sit finis: quia vsque in finem seculi patitur Christus in suis membris.

Christi passiones adimplere.

Hinc colligere licet; quòd meritum passionis & mortis Christi, ac sanctorum eius, in quibus patitur & patietur Christus vsque ad consummationem seculi, multò fuerit & sit abundantius, quàm fuerint & sint & esse possint omnia totius orbis flagitia, ad illa abluenda, pro quibus vel vna gutta sanguinis sui satisfacere poterat. Nam si potuit dicere beatus Iob: Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas, quã patior, in stateta: quasi arena maris grauior hæc appareret: certè multò rectius de Christo dici potest, quòd calamitas, quàm pertulit iustus pro iniustis, multò grauior est si in stateta appendatur, quàm sint omnia peccata in vnum collecta, non vnius, verumetiam si dici possit multorum mũdorum, pro quibus eam sustinere dignatus est: meritum vt illius infinitis partibus omnes iniquitates & scelera totius orbis superare videatur. Ex hac itaque superabundantia meritorum & satisfactionum Christi & sanctorum eius, hoc est, capitis & corporis, pendet & constat indulgentiarum thesaurus: cuius dispensatio cùm ad alios Episcopos, tum ad summum Pontificem pręcipuè pertinet, qui totius Ecclesiæ sub Christo capite caput est: cui Christus ipse peculiariter claues regni cœlorum commisit. Hoc est, quod dicit Apostolus: Sic nos existimet homo, vt ministros Christi & dispẽsatores mysteriorum Dei. Et iterum: Dispensatio mihi credita est. Et rursus alio loco: Cui donastis aliquid, & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui, propter vos in persona Christi. Effectus ergo siue fructus indulgentiarum hic est, quòd per eas illius, quæ fit per opera pœnitentiæ, & per sacerdotem alicui in sacramento pœnitentię iniungitur & præcipitur, satisfactionis fit remissio siue condonatio. Quoniam verò per iniũctam satisfactionem, quam verè pœnitens exequitur, soluitur & aufertur pœna temporalis, quę peccato, quod patratum est, ex iustitia diuina debetur: consequens est per indulgentias veluti satisfactorias pœnas (tantùm enim valent, modò dignè ac rectè admiuistrentur & acquirantur) tantundem remitti pœnæ temporalis apud iustitiam diuinam, quantum apud eam ipsæ, quas aliquis accipit, valent indulgentiæ.

Meritum passionis ac mortis Christi & sanctorum eius superat multò omnia flagitia totius orbis.

Matt. 16.
1. Cor. 4.
1. Cor. 9.
2. Cor. 2.
Indulgẽtiarum fructus & effectus.

Ac ne cui nouum videatur, quòd etiam sanctorum passiones & merita valere dicimus ad remissionem peccatorũ, libet hic adscribere, quid ea de re vetustissimus & idem doctissimus vir senserit Origenes. Quod dominus noster Iesus Christus venerit, vt tolleret peccatum mundi, & morte sua peccata nostra deleret, nullus qui Christo credit, ignorat. Quomodo autem & filij eius auferant peccata sanctorum, id est Apostoli & martyres, si poterimus ex scripturis diuinis probare tentabimus. Audi primùm Paulum dicentem: Libenter enim, inquit, expendam & expendar pro animabus vestris. Et in alio loco: Ego enim iam immolor, & tempus regressionis siue resolutionis meę instat. Pro his ergo quibus scribebat, expendi se & immolari dicit Apostolus. Hostia autem cùm immolatur, ad hoc immolatur, vt eorum pro quibus iugulatur peccata purgentur. De martyribus autem scribit Ioannes Apostolus in Apocalypsi: Quia animæ eorum, qui iugulati sunt propter nomen domini Iesu, adsistant altari: qui autem assistit altari, ostenditur fungi sacerdotis officio. Sacerdotis autem officium est, pro populi supplicare peccatis. Et in eodem libro: Vide, inquit, ne fortè sicut dominus & saluator noster quasi agnus ad occisionem ductus, & in sacrificium altaris oblatus peccatorum remissionem vniuerso præstitit mundo: ita fortassis cæterorum sanctorum ac iustorum sanguis fusus est, ad expiandum pro parte aliqua populum. Ac interiectis nonnullis, posteaquàm docuit, quod etiã Paulus hostiam se obtulerit iugulandam, similiter & alij sancti: Sed in his omnibus, inquit, vnus est agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideò cessauerunt cæteræ hostiæ, quia talis hæc fuit hostia, vt vna sola sufficeret pro totius mundi salute. Cæteri enim precibus peccata, hic solus potestate dimisit. Dicebat enim: Fili remissa sunt tibi peccata tua. Detrahere itaque meritis sanctorum, nihil est aliud, quàm detrahere meritis Christi. Christus est enim qui viuit in illis: Christus est qui patitur in illis: Christus est qui meretur in illis: cuius fuso pretioso sanguine fit, vt illorum quoq; fusus pro Christo sanguis valeat nobis ad remissionem peccatorum, quamuis hæc remissio non per aliũ detur, quàm per Christum.

Sanctorum merita, ad remissionem peccatorũ valere ex scripturis probatur.
Orig. Hom. 10. in Num.
2. Cor. 12.
2. Tim. 4.

Homil. 24. in Numer.
Sacerdotis officium est in altari pro populi peccatis supplicare.

Sed hæc obiter de sanctorum meritis, quę miro quodam consensu semper fuerunt ab omnibus & doctrina & pietate viris præstantibus, omnibus seculis in ecclesia celebrata; deq; pœnitentia & eius partibus dicta sufficiant. Nunc de sacramento extremę Vnctionis dicendum nobis restat.

De Sacramento extremæ Vnctionis.

CAPVT XLIX.

MEdiator Dei & hominum, qui cùm venisset saluum facere quod perierat, dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, non solùm Iesus, verumetiam Christus vocari voluit. At illud quidem nomen inde sortitus est, Matthæo etiam Euangelista teste, quòd ipse saluum facturus esset populum à peccatis eorum. Neque enim est nomen aliud sub cœlo datum hominibus, in quo nos fieri saluos oporteat, præter nomen Iesu. Christus verò ex eo appellatus est, quòd cùm regia simul & sacerdotali dignitate fungeretur, vnctus erat non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleó, sed diuino spiritu. Sic enim dicit de eo Propheta: Spiritus domini vnxit me. Neque verò propterea tantùm Christus nominari voluit, quòd vnctus ipse, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset.

1. Tim. 2. Luc. 19. Iesus. Matt. 1. Actor. 4. Christus dicitur quod spiritu sancto vnctus sit, & in alios vnctionis suæ gratiã diffundat. Esai. 61.

Legimus Dauid regem tribus vicibus vnctum esse. Primùm in domo patris sui. Hæc vnctio significabat illam, quæ fit in baptismo, quę & ipsa signũ est, futuros nos regni illius participes quod expectamus, regni sempiterni, regni cuius non erit finis, regni quod parauit nobis Deus à cõstitutione mundi. Secundò vnctus est in Hebron, vt regnaret super domũ Iudæ, post quam vnctionem mala & aduersa multa passus est. Hæc significabat vnctionem in sacramento confirmationis, per quam nobis cõfertur Spiritussanctus ad resistendum diaboli tentationibus, qui nos per omne vitę nostræ tempus grauiter oppugnare nunquam intermittit, nihil vt aliud sit vita hominis super terram, quàm militia. Tertiò iterum vnctus est in regem super omnem Israël. Post hanc vnctionem in pace regnauit. Hęc significabat vnctionem istam extremam de qua nobis nunc sermo est. Post hanc enim superatis hostibus diuino beneficio nobis datur, vt in regno illo, ad quod in baptismo inuncti sumus & inaugurati, pace fruamur sempiterna.

Vnctio triplex. Dauid rex ter vnctus, & quid designet. 1. Reg. 16. Vnctio duplex. Luc. 1. 2. Reg. 2. Vnctio confirmationis. Iob. 7

Quemadmodum autem baptismus est intrantium, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum est ex hac vita mortali exeuntium. Nam cùm calcaneo nostro serpens callidissimus insidietur maximè, neque vllo alio tempore nos oppugnet grauius, quàm cùm ex hac vita migrandũ est, quod eam etiã ob causam agon vocatur, quòd tum pugna validissima, tum certamen instat grauissimum, noluit Christus in extremo periculo nostro sua nos ope destituros esse, verùm sacramentum hoc extremæ vnctionis instituit, per quod non solum ad sustinendos, verumetiam ad propellendos dæmonis impetus firmiores efficeremur. Quamobrem sicut pœnitentia ad iustitiam, sic hoc extremæ vnctionis sacramentum ad fortitudinem refertur, quòd in eo & animę & corporis robur nobis confertur. Nam vtriusque morbus propulsatur, animæ cùm peccata remittuntur, quibus nulli possunt esse morbi grauiores: corporis cùm alleuiatur homo: quod tamen non semper euenit. Rectè igitur inter sacramenta hoc quoque extremæ vnctionis numeratur. Est enim sacræ rei signum efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ, nimirùm peccatorum remissionis, quæ confertur in hoc sacramento: cuius principalis ille fructus est, vt auferatur peccatum eius, qui sacro oleo inungitur: Secundarius autem est corporis quoque sanitas. Legimus apud Marcum, quòd exeuntes discipuli prædicabant, vt pœnitentiam agerent, & dæmonia multa eijciebant, & vngebant oleo multos ægros; & sanabantur. Quem locum explicans Beda, adducto Iacobi quoque ea de re testimonio: Vnde patet, inquit, ab ipsis Apostolis hunc sanctæ Ecclesiæ morem esse traditum, vt energumeni, vel alij quilibet ægroti, vngantur oleo pontificali benedictione consecrato. Theophilactus quoque locum eundem enarrãs: Quòd vnxerant, inquit, oleó Apostoli, solus Marcus narrat. Quod & frater domini Iacobus in Catholica epistola dicit. Infirmatur quis inter vos, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super illum, vngentes eum oleo. Est igitur oleũ & ad labores vtile, & lucis fomentum, & hilaritatis effectiuum, significatque Dei misericordiam, per quam à labore liberamur, & lucem ac gaudium, ac hilaritatem spiritualem accipimus. Expressius autem Iacobus effectum huius sacramenti demonstrat: Cuius hæc verba sunt: Infirmatur quis in vobis, indicat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum vngentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei. Ex quibus Iacobi verbis discimus, nihil extremæ vnctioni deesse, quod ad sacramenti rationem pertinet. Est enim elementum siue signum visibile, quod materię locum obtinet, oleum pontificali benedictione consecratũ, valdè accommodatum ad demõstrandum id, quod perspicitur in hoc sacramento. Quod enim

2. Reg. 5. Vnctio extrema. Agon mortis vnde dictus. Vnctionis extremæ effectus duplex. Esaiæ. 27. Marci. 6. Vnguntur energumeni & ægroti. Iacob. 5. oleum quid confert. Infirmatur quis in vobis explicatur. Vnctionis extremæ materia.

enim olei natura præ se fert, hoc in huius sacramenti dispensatione in homine ægroto diuina virtute per fidei efficiciam efficitur. Nam sicut oleum conducit ad labores, & lucis fomentum, & hilaritatem, ita extrema vnctio conducit ad liberandum hominem à labore corporis, ex morbo, & animæ, ex peccatis contracto, lucemque, gaudium, & spiritualem hilaritatem confert, modò fides ægrotantis accedat. Ad hoc olei elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum: Verbum autem est oratio fidei, quando presbyter vngẽs dicit: In nomine patris, & filij, & spiritussancti, adiunctis pijs & succinctis precationibus, ab Ambrosio & Gregorio compositis, vt quicquid illicito visu, auditu, cæterisque sensibus ægrotus deliquit, per huius olei vnctionem expietur, cum inprecatione pacis. Atque hęc est gratia quæ confertur accedente verbo ad elementum, expiatio remissioque peccatorum. Qui verò secundarius est effectus huius sacramenti, eum quod non semper ęgrotus consequitur, vel ideò fit, quòd animæ non semper expedit, vel quòd oratio non ex firma fide proficiscitur. Vbi enim fides magna est & ardens, facile quiduis à Deo impetrat, vbi verò modica fides est aut nulla, nihil obtinet. Legim' quòd in sua patria Christus nullam potuit facere virtutem, propter incredulitatem eorum. Quamobrem non quęuis oratio, sed fidei oratio, quando quis orat in fide, nihil hæsitans, ea demum quiduis obtinet. Vbi ergo est oratio fidei, modò oe quid ea res ægrotantis animę saluti officiat, nihil dubitandum est, quin corporis quoque sanitatem per vnctionem hanc sit adepturus. Scribit Sulpitius Seuerus in vita sancti Martini, quòd oleo sanctificato puellam quandam dira paralysis ægritudine correptam, vt iam nullo ad humanos vsus corporis officio fungeretur, sanitati restituit. Commemorat Ruffinus quoque non dissimilia de discipulis Antonij, quòd multos infirmos oleo perunctos curabant. Meminit huius sacramenti Chrysostomus, vbi tractat de sacerdotio. Meminerunt Hieronymus quoq; ad Rusticum scribens, & Augustinus in locis aliquot: & eius synchronus Innocentius epistola prima, quam scripsit ad Decentium capite octauo, vbi inter cætera scribit: Pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo genus vnũ putatur posse concedi? Sed iam ad sacramentum Ordinis accedamus.

Quare non semper post vnctionem conualescit ægrotus. *Fidei oratio efficax.* *Matt. 13.* *Iacob. 5.* *Sulp. cap. 21.* *Ruff. li. 2. ca. 4. Eccl. Hist.* *Chrys. lib. 3.* *Au. de visita. infir. li. 2 ca. 4. & de rectitudine Cathol. conuersationis.*

De Sacramento Ordinis.

CAPVT. L.

Rom. 13. *Ordo in ecclesia necessarius.* *Ioan. 11.* *Ioan. 10.* *Can. 6.* *Lib. 1. de ordine cap. 9.* *Iob. 10.*

CVm quæ sunt à Deo, ordinata sint, non alibi magis requiri videtur, vt sint ordinata omnia, quàm in Ecclesia: quam à Deo esse, dubium non est. Ipse enim Deus & dominus noster Iesus Christus collegit eam, & ædificauit sanguine suo, qui proptereà mori dignatus est, vt filios Israël, qui erant dispersi, congregaret in vnum, vt esset vnus pastor, & vnum ouile. Quamobrem rectè in Canticis castrorum acies ordinata vocari legitur: Neque alia magis re est aduersarijs potestatibus terribilis, quàm eo ipso, quòd est ordinata. Est igitur ordo cum primis in ea necessarius, de quo præclarè scriptũ est ab Augustino. Ordo est quem si tenuerimus in vita, perducet ad Deum, & quem nisi tenuerimus in vita, non perueniemus ad Deum. Si ergo non peruenitur ad Deum, nisi sit ordo retentus, omnia prius & facere & pati nos oportet, quàm vt eum deseramus, ne si deseruerimus, eò (quod absit) nos venire contingat, vbi vmbra mortis & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

Ordo sacer sacramentũ esse probatur. *Hebr. 6.* *Rom. 10.*

Rectè autem ordinem, quatenus est Ecclesiæ sacramentum, de quo nunc à nobis oratio suscepta est, signaculum Ecclesiæ quoddam esse dicimus, per quod spiritualis potestas traditur ordinato, ad quam exercendam non licet cuiquam seipsum ingerere, verùm vocationẽ expectare necesse est, quæ nihil aliud esse videtur, quàm ordinatio. Hoc est quod Paulus admonet: Ne quisquam sibi sumat honorem, sed qui vocatur à Deo tanquã Aaron. Et rursus alio loco: Quomodo inuocabunt in quem non crediderunt? aut quomono credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur?

Ordinis seu ordinationis materia. *Gratia confertur in hoc sacramento.* *1. Tim. 4.*

Quòd autem ordo, vel quòd rectiùs dici potest, ordinatio sit sacramentum, vel ex eo liquet, quod est sacræ rei signum efficax. Est enim visibile signum, siue forma visibilis inuisibilis gratiæ, quæ multiplex in hoc sacramento confertur, cùm etiam ipse sit ordo multiplex, quemadmodum paulò pòst docebimus. Signum seu elementum huius sacramenti, siue quis materiam vocare malit, est in sacerdotibus vnctio, siue manuum impositio, in reliquis attactus eorum, quæ tangenda sunt. Ad quod elementum, cùm accedit verbum, fit sacramentum. Nam non significatnt modò, verumetiam reipsa confertur inuisibilis gratia, per quam sit vt tradita sibi spirituali potestate rectè fungi possit ordinatus. Quòd autem conferatur in hoc sacramento gratia, testis est Paulus, cùm Timotheum suum his verbis alloquitur: Noli negligere gratiam quę in te est, quę data est tibi per prophetiam,

phetiam, cum impositione manuum presbyterij. Et iterum ad eũdem dicens: Admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ in te est per impositionem manuum mearum. Meminit hoc loco Paulus elementi visibilis manuum impositionis: meminit simul inuisibilis gratiæ, quæ per eam confertur. Quisquis enim eo, quo debet, affectu ad hoc sacramentum percipiẽdum accedit, is virtute diuina ad ardui muneris, quod ei mandatur, executionem præparatur & instruitur, simul etiam datur ei diuinitus authoritas & potestas, rata vt sint & efficacia, quæcunque sic ordinatus in eo, quod suscepit, officio, iuxta Christi capitis & eius corporis Ecclesiæ institutionem, ritè gesserit. Non enim persona sacerdotis attendi debet, qui eadem est qua cæteri infirmitate præditus, verùm eius à quo missus est potestas, eius qui dixit: Sicut misit me pater, & ego mitto vos: qui baptizandi, qui ligandi & soluendi, qui consecrandæ, distribuendæ, & offerendæ Eucharistiæ, quique cæterorum mysteriorum suorum dispensandorum potestatem tradidit. Rectè itaq; inter sacramenta ordo numeratur. Quod nomẽ illi ab Augustino quoq; tribui legimus, cuius hæc verba sunt. Nam illud quod quidam eorum veritate conuicti dicere cœperant, baptismum quidem non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed ius tamen dandi amittit: multis modis apparet frustra & inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui ipsum baptismum amittere nõ potest, ius dandi amittere possit. Vtrunq; enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrumq; homini datur, illud cũ baptizatur, illud cùm ordinatur: ideoq; in catholica vtrumq; non licet iterari. Nam si quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: & si visum est opus esse, vt eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi, sed sicut baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat vitium, quod vnitatis pace correctum est, non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cùm expedire hoc videatur Ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahũtur, sed manent super eos. Ideoq; nõ eis in populo manus imponitur, ne nõ homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Et in libro de bono cõiugali, vocat itidem sacramentũ ordinationis, cap. 24. Similiter & de baptismo scribens cõtra Donatistas, vbi vocat etiã illud Sacramentum dandi baptismi. Sic enim loquitur: Sacramẽtum baptismi est, quod habet qui baptizatur. Et Sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur.

Ordinationis effectus si rectè suscipiatur. *Heb. 5.* *Ioan. 20.* *Au. li. cont. epi. Parmenia. c. 13.* *Ordinatio & baptismus non iterantur.* *Au. li. 1. ca. 1.*

Ex quibus locis, illud discimus, æquè ordinationem sacramentum esse vt baptismum. Et sicut baptismus non iteratur, ita neque ordinatio, quòd æquè in illa atque in baptismo character siue signum imprimitur, quo discernuntur fideles ab infidelibus, sic in ordinatione character imprimitur, quo discernuntur clerici à laicis. Leo quoque pontifex primus eius nominis, sacramenti nomen tribuit ordinationi, dicens: Præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica nouimus venire doctrina, etiam sacra scriptura manifestat, quòd cùm Apostoli Paulum & Barnabam ex præcepto Spiritussancti ad Euangellum gentibus mitterent prædicandum, ieiunantes & orantes imposuerũt eis manus, vt intelligamus, quanta & dantium & accipientium deuotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. His verbis docemur, non modò sacramentum esse ordinationem, verumetiam gratiam in ea conferri. Quid enim opus esset ieiunio, oratione, tantaque deuotione dantium & accipientium, nisi gratia conferretur? Inde illud institutum videmus, quod non ordinantur sacerdotes, nisi præcedente ieiunio, vel quadragesimæ, vel eo quod vocatur quatuor temporum: quod ea etiam ex causa institutum esse videtur, vt vno animo vnoque consensu, placato per ieiunium & eleemosynas domino precentur Deum omnes, quo dignos operarios mittat in messem suam.

Character in baptismo & ordinatione indelebilis imprimitur. *Leo epi. 81.* *Ordinatio sanctè & deuotè fiat.* *Actor. 13.* *Ordinationes sacræ cur tempore ieiunij conferantur.* *Ieiunium quatuor temporum.* *Luc. 10.*

De distinctione Ordinum.

CAPVT LI.

Diuiduntur autem ordines in minores & maiores. Minores quatuor nominantur: Ostiarij siue Ianitores, Lectores, Exorcistæ, Acolythi. Maiores tres: Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes. Præcedit autem hos omnes prima tonsura, quæ non est ordo, sed magis dispositio quædam ad suscipiendos ordines. In qua quod capillorum in modum coronæ quædam fit resectio, illud significat, eum cui capilli resecantur, in illius ministerium assumi, cui seruire regnare est, atque in regnum quoddam spirituale transferri.

Ordinationes duplices minores quatuor, & maiores tres. *Tonsura prima.*

Ianitorũ siue Ostiariorũ officiũ est, stare ad ostia tẽpli, quos dignos esse sciũt admittere: quos indignos nouerint, eos repellere. Hos Ignatius custodes appellat sanctarũ portarũ. Censebãtur autem indigni pagani siue ethnici, catechumeni, hæretici, excõmunicati, energumeni, flagitiosi, pœnitentes, qui excludebantur ab adytis templorum: sicut apud

Ostiarij. *Ignatius epi. 8. & 12.*

O Chryso-

Chryſ. hom. 60 & 41. ad pop. Antiochen. Amb. epiſt. 33. Dion. ca. 3. Eccl. hierarch. Ignat. epiſt. 8. Tertul. aduerſus hæreticos. Matt. 11. Ioan. 10.

Chryſoſtomum & Ambroſium videre licet. Videtur hic ordo etiam Apoſtolorum temporibus fuiſſe, & ab ipſis inſtitutus eſſe: quandoquidem ſynchronus Apoſtolorum Dionyſius, & qui nõ magno interuallo eos ſequuti ſunt, Ignatius & Tertullianus huius ordinis meminerunt. Dantur oſtiario cùm ordinatur, claues Eccleſiæ: ſimul admonetur ab Epiſcopo, ſic agat quaſi rationem Deo redditurus de rebus, quæ clauibus ijs recluduntur. Officium hoc expreſsiſſe videtur Seruator noſter, quando flagello de funiculis facto ementes & vendẽtes eiecit de templo: Qui etiam oſtium ſeipſum appellare dignatus eſt. Per me, inquit, ſi quis introierit, ſaluabitur.

Lectores. Luc. 4. Eſai. 61.

Ex hoc ordine prouehitur ordinandus ad officinm Lectoris, vt ex Eccleſię traditione, legat in ea Prophetias & lectiones Apoſtolicas. In cuius rei ſignum traditur illi codex diuinarum ſcripturarum, ſimul admonetur ab Epiſcopo, vt accipiat, & ſit verbi Dei relator: habiturus, ſi officiũ ſuũ impleuerit, partem cum ijs, qui benè miniſtrauerunt. Quod officiũ exhibuit dominus noſter in propria perſona, quando in medio ſeniorũ librũ Eſaiæ aperuit atq; in eo legit: Spiritus domini ſuper me, &c. Functos officio lectorum legimus apud Cyprianum, Aurelium, Celerinum, & Satyrum: apud Gregorinm Nazianzenum, Baſilium, apud Socratem in Eccleſiaſtica hiſtoria, Ioannem Chryſoſtomnm.

Cyp. li. 2. epi. 5. Lib. 4. epiſt. 5. Lib. 3. epiſt. 22. Nazian. li. 6. c. 3. in monodia in Baſilium. Exorciſtæ ordo, quid.

Tertius eſt exorciſtarum ordo, cuius eſt officium eijcere dæmones, & dicere populo, vt qui nõ communicat, det locum: ac aquam in miniſterio fundere. Datur huic per Epiſcopum codex, in quo ſcripti ſunt exorciſmi. Dicitur illi, vt accipiat & commendet memoriæ, & habeat poteſtatem imponendi manus ſuper energumenos, ſiue baptizatos, ſiue catechumenos. Hoc officio ſæpè Chriſtum & Apoſtolos eius functos eſſe legimus, quando dæmonia ex obſeſſis corporibus eiecerunt.

Acolythi latinè ceroferarij. Cerei in templo accendantur. Matt. 5. Ioan. 8.

Quarto loco ordinantur Acyolthi, qui latinè vocantur ceroferarij, quòd accenſos cereos ferunt, cùm legitur Euangelium, vel cùm offertur ſacrificium: non vt propellant tenebras has viſibiles, ſed vt ſicut lumen viſibile geſtant manibus, quo noctis tenebrę propulſantur, ſic luceat lux illorũ coram hominibus, vt videant opera illorum bona, & glorificent patrem noſtrum, qui in cœlis eſt. Hi cùm ordinantur, accipiunt ab Epiſcopo candelabrum cum cereo: Simul ab eo audiunt, vt accipiant ceroferarium cum cereo, & ſciat ſe ad accedenda Eccleſiæ luminaria mancipatos in nomine domini. Accipiunt ſimul urceum ad ſuggerendũ vinum & aquam in Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. Hoc officium ſe teſtatur habere dominus dicens: Ego ſum lux mundi, qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri Teſtamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cœleſti ad illuminandas tenebras aquilonares. In argumento vtriuſque epiſtolæ ad Theſſalonicenſes fit Oneſimi Acolythi mentio. Vnde colligi poteſt fuiſſe hũc ordinem, ſicuti de alijs quoq; rectè creditur, Apoſtolorũ tẽporibus.

Caius pap. ordinandorũ ordo.

Extat Epiſtola Caij Papæ & martyris, qui vixit Diocletiani temporibus: In qua monet, ne aliter ordinandi ad ordines Eccleſiaſticos accedant, quàm vt ſit aliquis primò Oſtiarius, deinde Lector, poſtea Exorciſta, inde ſacretur Acolythus, demùm Subdiaconus, deinde Diaconus, & poſtea Presbyter, & exinde ſi meretur, Epiſcopns ordinetur. Sic gradatim ad Epiſcopi dignitatem perueniendum eſſe decreuit. Quæ etiam ratio eſt, quòd ſacramentum hoc ordo vocatur.

Nauis materialis gubernationis cum ſpiritualis naui comparatio.

Æquum enim eſſe viſum eſt, quod in gubernatore nauis obſeruatur, vt id multò diligentius obſeruetur in Eccleſiæ naui gubernanda. Sicut enim in illa non ſtatim alicui gubernacula creduntur, ſed primùm adhibetur ad remos, poſtea in protam deducitur, inde paulatim ad vlteriora procedit, ac vbi multam rerum maritimarum experientiam conſequutus eſt, tandem ad gubernacula admittitur. Sicut etiam in rebus bellicis, militis primùm officio fungitur aliquis, poſteà decurio fit, deinde centurio, ac pòſteaquàm ordines duxit aliquandiu, tãdem ſi ſit repertus idoneus, dux & imperator militum deſignatur. Ita fieri oportet in Eccleſia, vt ne quis ad ſummũ gradum ſubitò proſiliat, verùm in minoribus aliquandiu ſe exerceat, ac pedetentim ad maiores progrediatur. Quod etiam ita fieri oportere in Monodia Baſilij docet Gregorius Nazianzenus. Et eius diſcipulus Hieronymus ad Pammachium ſcribens de erroribus Ioannis Hieroſolymitani. Quin & ita factum eſſe narrat à Nepotiano, itidem & à Cornelio Cyprianus, & à Chryſoſtomo Leo imperator qui vitam illius conſcripſit. Sozimus verò Pontifex, qui fuiſſe videtur Auguſtini ſynchronus, etiam interuallum temporis deſcribit inter vnumquenque gradum, ita vt inter lectores ſiue exorciſtas quinquennio teneatur, exinde Acolythus vel ſubdiaconus quatuor annis, & ſic ad benedictionem Diaconatus ſi meretur accedat, in quo ordine quinque annis ſi inculpatè ſe geſſerit, hærere debebit: exinde ſuffragantibus ſtipendijs per tot gradus datis propriæ fidei documentis, presbyteri ſacerdotium poterit promereri. De quo loco ſi eum exactior ad bonos mores vita perduxerit, ſummum pontificatum ſperare debebit.

Hier. in epiſt. ad Heliod. in Epitaph. Nepotiani. Cyp. l. 4. epi. 2. Sozim. ad Iſichium cap. 3. In ordinationibus faciendum interuallum.

Hinc

Hinc videre licet, quòd suo quisq; fungebatur ordine in primitiua Ecclesia, & erāt certo numero ex vno quoq; ordine constituti: Sicut etiam ab Eusebio scriptum legimus, vbi recenset Episcopum vnum, Presbyteros quadraginta sex, Diaconos septē, Subdiaconos septem, Acolythos quadraginta & duos, exorcistas & lectores cū ostiarijs quinquaginta & duos. Epiphanius, vbi ordines enumerat, meminit episcopi primo loco, deinde Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Lectorum, Laboratorum, & Ianitorum. Ignatius verò salutari iubet primùm Presbyterum, deinde Diaconos, mox Subdiaconos, Lectores, Cātores, Ostiarios, Laborantes, Exorcistas, atque Confessores, extremo verò loco custodes sanctarum portarū. Clemens ita recenset ordines, Episcopi sunt Pontifices vestri, Sacerdotes vestri sunt presbyteri, Leuitæ vestri sunt, qui nūc Diaconi vocantur, Lectores, Cantores, Ostiarij. Meminit autem & Hypodiaconorum, quos manere iubet, ad mulierū, Diaconos verò ad vitorū portas. Tradit etiam formulam Hypodiaconos ordinandi. Cęterùm ordines ij minores inter sacros non numerabantur, sed hi tres tanrùm ad sacros ordines pertinere creduntur, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium.

Euseb. li. 6. ca. 30. Eccle. histo. *Epiph. in fine 1. Iur. de hæresib.* *Epist. 8.* *Li. 2. ca. 29. con stitut. Apost.* *Li. 8. c. 25. c. 28*

De sacris ordinibus, qui maiores vocantur.

CAPVT LII.

INter sacros ordines qui maiores appellantur, primum locum obtinet Subdiaconatus. Est autem officium Subdiaconi, aquam ad ministerium altaris præparare, ac tantùm de oblationibus in altari ponere, quantùm sufficere posit populo Dei, tum epistolam cantare: In cuius rei signum accipit patenam & calicem vacuum de manu Episcopi, & admonetur vt videat cuiusmodi ministerium sibi tradatur, atque ideò ita se exhibeat, vt Deo placere posit. Datur etiam liber epistolarum, diciturque ei ab Episcopo, vt eum accipiat, & habeat potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis, in nomine patris & filij & Spiritussancti. Hoc officio dominus vsus est, quādo facta cœna cū discipulis linteo se præcinxit, & mittēs aquā in peluim, pedes discipulorum lauit & linteo extersit. Qui suscipit hunc ordinē, ei continentiæ lex indicitur, vt impleatur illud quod à Propheta dictum est, Mundamini qui fertis vasa Domini. Æquum enim est vt seipsos exhibeant vasa in honorem non in contumeliam, atque ab omni carnis inquinamento se contineant, qui altari appropinquantes vasa illa ferunt, in quibus corpus & sanguis domini conficitur. Meminit Cyprianus, qui fuerunt in Ecclesia Carthaginensi, Subdiaconorum, Mesiæ, & Clementis, per quos ad Cornelium Papam literas dedit. Quin ipsum Cyprianum ordinasse legimus subdiaconum Optatum. Meminit etiam Philomeni Hypodiaconi.

Subdiaconi officium. *Ioan. 13.* *Subdiacono continentia lex indicitur.* *Esai. 52.* *Cyp. li. 2. epi. 10* *Lib. 3 epist. 21.* *Lib. 3. epist. 22.* *Lib. 5. epist. 3.*

Hunc ordinem sequitur ordo Diaconorum, qui latinè possunt dici ministri. Hic ordo Leuitarum appellabatur in veteri Testamento. Præceperat enim dominus Moysi, vt post ordinationē Aaron & filiorum eius, tribus Leui ad diuini cultus ministerium ordinaretur & consecraretur domino, & seruirent pro Israël in tabernaculo Dei coram Aaron & filijs eius. Legimus in Actis Apostolorum, septem viros boni testimonij Spiritusancto plenos ad hoc officium electos, & oratione præmissa, manus eis impositas esse. Fuit inter eos Stephanus protomartyr, fuit & Nicolaus auctor sectę vnius omnium flagitiosissimæ. Inde mos inoleuit, quin etiam decretum intercessit, vt in omni matrice Ecclesiæ, septem Diaconi circa Christi aram, sublimiori gradu, tanquam columnę septem, Episcopo assistāt: habitiq; sunt Diaconi tanquam oculi Episcopi, obseruantes & circumlustrantes eū verecundia actus totius Ecclesiæ: perscrutātes diligentius, si quē videant vicinum fieri præcipitio & proximum esse peccato, vt referant hæc ad Episcopum, vt cōmonefieri ab eo posit, sicut à Clemente scriptum est. Qui etiā alio loco: Esto, inquit, Diaconus Episcopi auditus, os, cor, anima. Ac plura de ea re scribit libro sequenti cap. 19. Erat autē & hoc Diaconorum officiū, quod custodiebant Episcopū à maleuolis hominibus, & eōsensum eius præbebant sacrificio. Origenes autem Sacerdotes mauult oculos Ecclesiæ dici: quòd speculatores vocentur: Diaconos autem cæterosque ministros mauult existimari manus quoniam per eos opera spiritualia vniuersa gerūtur: populum verò pedes. Temporibus Apostolorum, sicut in Actis legimus, mensis ministrabant, hoc est pecuniam dispensabant, quę dabatur Apostolis, & in pauperum vsus conuertebant: sicut ex eodem Origene, Chrysostomo, &, qui præcesit eum, Cypriano discimus. Ordinantur autem per manuum impositionem, daturque illis Euangeliorum liber, & potestas legendi illud conceditur: Neque legendi modò, verumetiam prædicandi: Quamuis æuo suo scribat Ambrosius prædicandi potestatem Diaconis ademptam fuisse. Hos Apostolus vult esse pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura: quos primùm etiam probare iubet, & sic ministrare, nullum crimen habentes. Officio Diaconi functus existimatur Christus,

Diaconi qui. *Num. 3.* *Leuit. 8.* *Actor. 6.* *Diaconi septem in ecclesia & eorum officia.* *Clem. epi. 1. ad Iacob. frat. domini.* *Orig. tract. 5. in Matt.* *Act 6.* *Diaconi eleemosynarij dispēsatores.* *Orig. tract. 15. in Matt.* *Chrys. hom. contra cōcubinarios* *Cyp. li. 2. epi. 8.* *Amb. in 4. c. ad Eph.* *1. Tim. 3.*

quando post cœnam proprio ore & proprijs manibus sacramenta confecta dispensauit, & quando dormientes Apostolos ad orationem inuitauit dicens: Vigilate & orate, vt nō intretis in tentationem.

Matth.26. Ibidem.

De Sacerdotio.

CAPVT LIII.

Sacerdotis officium.

VNus autem omnium excellentissimus est ordo sacerdotum, cui reliqui omnes subseruiunt. Versatur eius officium circa corpus Christi. Est autem corpus Christi duplex: Verum, quod à sacerdote consecratum offertur in altari, ac sumere volentibus distribuitur: Mysticum, est Ecclesia, sicut iam antea non vno loco copiosè disseruimus. Vnus enim panis, vnū corpus multi sumus, qui de vno pane participamus. Circa vtrunque versatur sacerdotis officium, cui varia & multiplex potestas conceditur. Nam quod attinet ad verum & viuum Christi corpus, datur illi potestas consecrandi, offerendi, & ijs qui sumere voluerint distribuendi: idq; ex institutione Christi, qui in cœna illa nouissima sacerdotes instituens secundùm ordinē Melchisedech, ac dicens: Hoc facite in meam cōmemorationem: potestatem hāc illis largitus est, quemadmodum vbi de sacrificio Missæ sermo nobis fuit, pluribus verbis testimonio sanctorum patrum confirmauimus. Quod verò attinet ad mysticum Christi corpus Ecclesiam, datur illis potestas baptizandi: Sic enim Christus dixit Apostolis: Eūtes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritussancti: Datur potestas absoluendi, quod illa Christi verba indicant. Quotum remiseritis peccata, remittuntur eis: Datur potestas prædicandi: Dicit enim idem Christus: Euntes in mundum vniuersum, prędicate Euangelium omni creaturæ. Paulus Apostolus vocat sacerdotes ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quale sit autem sacerdoris ministerium, docet idem alio loco, cùm dicit: Quòd Deus nos reconciliauit sibi per Christum, & dedit nobis ministeriū reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputās illis delicta ipsorum: & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur: tanquā Deo exhortāte per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Hoc legationis munus tunc mandauit Christus Apostolis & eorum successoribus, cùm post iteratā salutationem, Pax vobis: Sicut me misit pater, inquit, & ego mitto vos. Quomodo enim, vel ad quid misit filium pater, nisi vt inter Deum & homines pacē faceret? Ad hoc igitur ipsum suos in vniuersum orbem filius misit sacerdotes & Episcopos, vt eorū ministerio reconciliarentur Deo, si qui se ab illo disiunxissent, peccarisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus: Misit me pater, idem est cum eo quod dicit Apostolus: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos: idem est cum eo quod idem dicit Apostolus, posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: Et: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, repetita vice dixit: Pax vobis: vt insinuaret, & pacem se fecisse illis, & pacem se per illos mittere nobis.

1.Cor.10. Sacerdotibus multiplex data potestas.

Luc.22. Corint.11.

Matt.26.

Ioan.20. Matt.18. 1.Cor.4.

2.Cor.5.

Sacerdos nihil aliud quā Christi legatus minister dispēsator.

Ioan.20.

Pax repetita quid significet.

Ex quo loco colligitur, sacerdotem nihil aliud esse, quàm Christi legatum, qua etiam ex causa dictus est à Propheta angelus Domini exercituum. Quando autem Christi legatum dicimus esse sacerdotem, & capitis & corporis intelligi volumus. Totus enim Christus, & caput est & corpus. Pro Christo capite legatione fungitur sacerdos, quando ex loco superiore verba facit ad populum, & voluntatem eius explicat, simul obsecrat nomine Christi, vt vitia sua detestati, atque ab illis auersi Deo reconcilientur. Pro Christi corpore, hoc est Ecclesia legatione fungitur, quando stans ad altare, eam quæ, per fusum pro nobis Christi sanguinem, in cruce facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, supplex rogat in persona totius Ecclesiæ, vt illius reconciliationis virtute, populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit. Hoc est quod apud Hieremiam legimus, quod missus fuerit ab vniuerso populo, vt oraret pro illis ad dominū Deū suū. Et dixerunt ad Hieremiā: Sit dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non iuxta omne verbū in quo miserit te dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus. Voci domini dei nostri ad quē mittimus te, obediemus: Sic ille deferebat preces ad Deū & vicissim populo Dei voluntatē annunciabat. Et apud Philonē. Postulat enim in Sacerdote lex præstantiorem homine indolē, quippe qui Deo sit familiaris præ cæteris, situs in quodam diuinæ humanæque naturę (si vetum fateri licet) confinio, vt hoc mediatore, Deus propicietur hominibus, eiusdem ministerio, porrigat eis largiaturque suam gratiam. Hoc est quod Hieronymus sacerdotem Dei vocat sequestrum & hominum. Hoc est, quod Chrysostomus medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc perferentem, dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos qui offendimus

Malach.2.

Hier.42.

Lib.2. de monarchia.

Hier. in cap.1. Malach. Chrys. de verbis Esai. Hom.

mus ex illius manibus eripientem. Hoc est, quod idem alio loco, Sacerdotem pro vniuerso terrarum orbe legatum intercedere, deprecatoremque esse apud Deum dicit, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat: itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atque omnium sit pater, sicipsum ad Deum accedere. Ac paulò post: Cùm autem ille & Spiritumsanctum, inquit, inuocauerit, sacrificiumque illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, communi omnium domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatum vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus in illius honorem, qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et idem alibi Hieremiam, inquit, mediatorem Deus facit. Hoc est, quod Ambrosius quoque Iesum alloquens: Quoniam (inquit) me peccatorem inter te & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. Hoc est, quod Gregorius quoque Nazianzenus scribit, esse speciale sacerdotis officium populi mediatorem apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Et eius cognominis Gregorius Romanus pontifex: Quid antistes, inquit, ad dominum, nisi pro delictis populi intercessor eligitur. Et qui fuit his omnibus vetustior, quartus à Petro pontifex Romanus Anacletus: Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos eius vice in Ecclesia estis constituti, vt inter Deum & homines legatione fungamini. Hæc Ille scribens ad Episcopos per diuersas regiones cōstitutos. Hoc est, quòd à Cœlestino quoq; primo scribitur: Cùm sanctarum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum congemiscente Ecclesia postulant & precantur, vt infidelibus donetur fides &c. Et qui vixit eodem seculo Augustinus. Tunc, inquit, Antistites velut aduocati susceptos suos, per manus impositionem, misericordissimæ offerunt potestati. Et à Cypriano multò ante scriptum est: Sacerdotibus maior labor incunbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Sacerdos igitur nihil aliud esse videtur, quàm, sicut Paulus dicit, reconciliationis minister. Et qui præcessit hos omnes. Clemens Petri successor. Vos o Episcopi, inquit, quibus cum versamini Laicis, estis eis Prophetæ, principes, duces, Reges μεσιτίας, θεοῦ, καὶ τῶν πιστῶν αὐτοῦ, hoc est, mediatores inter Deum & fideles eius, receptores verbi & annunciatores, periti scripturarum & vocum Dei; & testes voluntatis eius, qui omnium peccata portatis, & de omnibus rationem reddituri estis. Ac quibusdam interiectis. Episcopus ipse est verbi minister, legis custos, μεσίτης θεοῦ, καὶ ὑμῶν, id est, mediator inter Deum, & vos, in eo, qui præstatur Deo cultu: ipse est doctor pietatis, ipse est secundùm Deum pater vester, qui per aquam & Spiritumsanctum regenerauit vos in adoptionem filiorum Dei, ipse princeps, & dux vester, ipse vester Rex, & potestatem in vos habens, ipse vester terrestris Deus secundū Deūm, qui debet apud vos in honore haberi. Nā de eo dixit Deus: Ego dixi dij estis & filij altissimi, Et Dijs non detrahes. Fungitur autem hoc ministerio, primum quando annunciat populo per Christum in cruce pro nobis mortuum remissionem peccatorum nobis obtentam, ac Deo patri nos esse reconciliatos: Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quę ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, nihil vt ex illius parte desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse ipsi velint, sed pro se quisque reconciliari Deo conetur. Neque enim existimare quenquam oportere, quòd hoc solùm sufficiat scire & credere, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius: Verū necesse est, vt ipsi quoque adferamus aliquid ad recōciliationis illi⁹ in cruce factæ fructum in nos transferendum, vt peccata detestemur, quæ diuiserunt inter nos, & inter dominum Deum nostrum, quæ nobis illum offensum reddiderunt, atque ab illis auersi, conuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro illi nos credamus, in illo spem & fiduciam nostram omnem collocemus, illius amore inflammemur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem, quæ ab illo sunt instituta, tanquam instrumenta quędam salutis nostræ, denique per orationem ardentem, ac passionis & mortis illius iugem commemorationem, cuius in altari per sacerdotem sacris operantem repręsentatio fit, illud efficere conemur, vt quem fructum vniuerso mundo mors Christi attulit, eius participes esse queamus. Quamobrem non solùm, cū prędicat Euangelium sacerdos, minister est reconciliationis, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistię sacramentum porrigit, cùm orat pro peccatis populi, cum corporis & sanguinis Christi sacrificium offert, in omnibus his nihil aliud est,

Chry. lib. 6. de sacerdotio.

Hom. de Adam & Sodomitis.

Amb. in oratione priore præparatoria ad Missam.

Greg. Naz. in apologetico.

Ad Simpliciū hæreticum epi. 88.

Greg. li. 1. epistolarum, epist. 24.

Celest. epistola. 1. cap. 11.

Au. epist. 59. ad Paulinū respondens quintæ quæstioni.

Cyp. li. 1. epist. 3.

Li. 2. const. Apostolic. cap. 30. Episcoporum functiones.

Li. 2. const. Apostolic. cap. 29.

Reconciliandi cum Deo quid facere debeant. Iobel. 2.

quàm reconciliationis minister, quem non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat, ac quemadmodum ea facta sit in cruce, sub aspectum astantis populi subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factę fructum consequi poßit. Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri, ac tanti pretij, quo redemptus & reconciliatus est ei mūdus, ipsum commonefacit, Ecclesiæq; totius nomine supplex petit, vt propter fusum filij sui sanguinem, cuius rei commemoratio fit in altari, oculis clementiæ suæ eam respicere, atque reconciliationis in cruce factæ fructum ad eam redūdare velit. Qua tamen in re nihil aliud, quàm minister est sacerdos. Nam verus sacerdos, verus mediator & reconciliator non est, nisi ille, cui dictum est: Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech: ille de quo scriptum est, quòd factus est propitiatio pro peccatis nostris. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium in altari, ipse & sacerdos & sacrificium, vnum cum eo cui offertur, vnum cum ijs pro quibus offertur.

Christus ferè per sacerdotem qui eius in terra legatus est omnia facit. Psalm.109. 1.Ioan.2.

Minimè vt diuersum sit illius à nostro sacerdotium, & sacrificium. Sed sicut Episcopi, & eius vicarij vnum esse tribunal dicitur, sic omnium sacerdotum & Christi, vnum est sacerdotium, & sacrificium: Sicut igitur in prædicando Euangelio non est sacerdotis nisi ministerium: non enim sacerdos est qui loquitur, sed spiritus patris cœlestis qui loquitur in illo: Quod etiā testatur Paulus dicens: An experimentū quæritis eius, qui loquitur in me, Christi. Testatur etiam eius discipulus Clemēs, cū docet honorare nos debere per eos, qui præsunt dominū Deum, existimās quod os Dei sint Episcopi. Sicut in baptizando nō est sacerdotis nisi ministerium: solus enim verè baptizat, & à sordibus abluit peccatorum, de quo dictū est in Euangelio, Hic est qui baptizat, dominus noster Iesus Christus: quod & Paulus indicat, cùm reprehendit eos qui baptismum ex ministrorum dignitate metiebantur, dicentes: Ego quidem sum Pauli: alius autem, Ego Apollo: Quid igitur est, inquit, Apollo? quid verò Paulus? Ac mox subdit: Ministri eius, cui credidistis, & vnicuiq; sicut dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementū dedit. Itaq; qui plātat, est aliquid, neq; qui rigat, sed qui incrementū dat Deus. Sicut in remittēdis peccatis, non est sacerdotis nisi ministeriū: Rectè em̄ illi dixerūt, Quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? Sicut in alijs quoq; functionibus nō est sacerdotis nisi ministerium: nam quod virtutis est & efficaciæ, non præstat nisi solus Deus: sic in consecratione, sic in oblatione, sic in Eucharistiæ distributione, nō est sacerdotis nisi ministerium.

Sacerdotiū & sacrificiū Christi vnum & idem quod omnium sacerdotum. Matt.10. 2.Cor.13. Lib.2.constit. apostolicarum cap.32. Ioan.1. 1.Cor.3.

Testatur hoc Chrysostomus quoque, qui posteaquam duriter eos increpauerat, qui post admissa peccata nō contriti, neq; confeßi ad Eucharistiam accedebant (quod tamen ita faciendum esse docēt nostri temporis hęretici) cùm illa verba dixisset, Dæmonium patiente peior est, qui postquàm peccauit accedit: Verùm & tu laice, inquit, cùm sacerdotem videris offerentem, ne tu sacerdotem esse putes hoc facientem, sed Christi manum inuisibiliter extensam. Sicut enim cùm baptizaris ipse te nō baptizat, sed Deus est qui tuum caput inuisibili potentia cōtinet, & nec angelus, nec archangelus, nec vllus alius accedere & tangere audet, ita nunc quoq;. Ac alio loco: Nō sunt humanę virtutis hæc opera. Qui tunc in illa cœna cōfecit, ipse nunc qooq; operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus: qui verò hæc sanctificat & transmutat, ipse est.

Chry.Ho.60. ad populū Antioch. & in Matt.53. Euch.in peccatis sumēs dæmoniaco peior est. Ho.83.in Matthaeum.

Ac rursus in suis in Paulum commentarijs: Sacra ipsa oblatio siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam anteà sacrauerat. Quemadmodum enim verba, quæ loquutus est Christus, eadem sunt quę sacerdotes nunc quoque pronūciant, ita & oblatio eadem est. Oecumenius, qui vixit ante nongentos annos, enarrans illum Pauli locum: Tu es sacerdos in ęternū secundùm ordinē Melchisedech: Significat, inquit, sermo, quòd licet Christus non obtulerit carentem sanguine hostiā, siquidem suum ipsius corpus obtulit, attamen qui ab ipso fungentur sacerdotio, quorum Deus pōtifex esse dignatus est, sine sanguine offerent, nā hoc significat, in æternū. Neque enim de ea, quæ semel à Deo facta est oblatio & hostia, dixisset in ęternum, sed respiciens ad præsentes sacrificos, per quos medios Christus sacrificat & sacrificatur, qui etiā in mystica cœna modum illis tradidit huiusmodi sacrificij.

In 2.ad Timot. epist. Hom.2.

Sacrificiū & sacerdotium in Eccl. necessariū.

Hinc vel cœco perspicuū esse potest, quàm sit eorum sacrilega audacia, qui sacerdotiū, qui sacrificium ex Ecclesia sublatum esse volunt. Quid enim aliud illi, quàm Christi sacerdotium, Christi sacrificium ex ea tollere, ac redemptionis nostræ pretiū nobis auferre conātur? Manus quidem mortalis, lingua mortalis ministeriū hominis est mortalis, verùm confe-

consecratio, verùm oblatio non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, domini nostri Iesu Christi. Quemadmodum autem non propterea non rectè dicitur baptizare minister, quia Christus ipse est qui baptizat: non propterea non rectè dicitur peccata remittere minister, quia Christus ipse est, qui peccata remittit: non propterea nō rectè dicitur docere minister, quia Christus ipse est vnus magister noster, qui docet nos: nō propterea non rectè dicitur interpellare minister, quia Christus ipse est, cuius sanguis interpellat pro nobis: ita non propterea non rectè dicitur sacerdotio fungi minister, quia sacerdotio fungitur in altari Christus, quia seipsum hostiam offert Deo patri, sacerdos ille nunc quidem nobis inuisibilis, & immortalis, secundum ordinem Melchisedech.

Sacerdotis actio virtuti Christi nihil detrahit.

Neque iustior est causa externum in sacrificando, quàm in prædicando verbo ministerium abrogandi. Nam plures magistros fieri prohibet scriptura: sacrificare non modò nō prohibuit vnquàm, verumetiam præcepit Christus dicens, Hoc facite in meam commemorationem. Quo minus etiam ferendi sunt, qui sacrificandi, quàm qui prædicādi Euangelij ministerium externum abolitum cupiunt. Habent enim ij, quas errori suo prætendant scripturas. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester. Non necesse habetis, vt aliquis doceat vos: vnctio eius docet vos. Nō docebit vnusquisque proximū suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens, cognosce dominum, quia omnes scient me à minore vsque ad maiorem. Has illi cùm scripturas proferant tam apertas, habere tamē videntur aliquem erroris sui prætextum, cùm & illud præ se ferant, pati se non posse, vt obscuretur Christi gloria, vt illius qui verus est magister noster dignitati derogetur, quasi parum idoneus ille sit ad docendos nos, neque citra ministerium hominis id præstare queat. Isti verò quā scripturam proferunt, qua sit sacrificium abrogatum? Certè Paulus non sublatum, sed translatum esse dicit sacerdotium. Sic enim loquitur: Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat. Christus autem dicit, se nō venisse legem soluere, sed adimplere. Ad eundem modum, non venit sacerdotium abrogare, sed consummare: Venit quod erat imperfectum perficere. Quid enim fuit sacerdotium Iudæorum? quid aliud quàm vmbra quædam & figura? Quid autem Christi sacerdotium secundùm ordinem Melchisedech, quo nunc ille fungitur in Ecclesia, sacerdos æternus & immortalis per ministros suos mortales? quid nisi corpus ipsum & veritas? Vmbræ corpus, figuræ successit veritas. In vmbratico illo sacerdotio & sacrificio, fusus victimarum sanguis, fundendum pro nobis Christi sanguinem in ara crucis significabat. In hoc autem vero sacerdotio & sacrificio, verum corpus & sanguis Christi fidelium oculis sub panis & vini speciebus exhibetur, ac quemadmodum corpus illud in crucem actum, quemadmodū de pendentis latere sanguis in remissionem peccatorum nostrorū fusus fuerit, repræsentatur. Non igitur sublatum sacerdotium, sed translatum, non abrogatum, sed consummatum, sed in aliud multò augustius & excellētius est mutatum: crassa vt sit eorum inscitia, & magna quædā impudētia, qui ex Apostoli verbis illud abrogatum esse colligere conātur: ac omne sacerdotium & sacrificium funditùs ac radicitùs euersum & euulsum cupiunt, nullum vt inter laicos & sacerdotes discrimen esse velint: quòd quicunque in Christo baptizati sunt, eos esse sacerdotes dicant. Qua de re sic aliquando scripsit Cyrillus in epistola ad Atticum, quā inseruit in suos libros Ecclesiasticæ historiæ Nicephorus. Professione nostra indignum est, vt sacerdotij nomen nihil esse, & rem ipsam communem omnibus esse, quæ tamen eis solis, qui ad eam vocati sunt asseruata esse dicamus.

Iacob 3. *Lucæ 22.* *1.Corinth.11.* *Suencfeldianorum error.* *Iacob 3.* *Matth.23.* *1.Ioan.2.* *Hebræ.8. & Hier.31.* *Hebræ.7.* *Matth.5.* *Sacrificium Iudæorum vmbraticum.* *Hæreticorum assertiones de redacto in ordinem sacerdotio.* *Niceph.li.14. cap.27.eccles. histor.*

Neque verò desunt illis diuinæ legis oracula. Scriptum est enim, aiunt, & ad omnes in Christo credentes dictum: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Et rursus: Qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & fecit nos regnum & sacerdotes Deo. Et iterùm apud eundem: Redemisti nos in sanguine tuo, ex omni tribu, lingua, & populo, natione, & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes, & regnabimus super terram. Adeò non desunt Sathanæ diuinæ legis oracula, non tam de abrogato, quàm de exæquato & profanato ac in ordinem redacto sacerdotio, quibus in prauum sensum detortis, tenebras offundit imperitis, vt in errorem inducat, si fieri possit, etiam electos. Sed nunquid in veteri quoque lege scriptum non est, & ad filios Israël dictum: Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gēs sancta? Atqui num ideò nullum fuit sacerdotium secundùm ordinem Aaron? num ideò nullū fuit inter plebem & sacerdotes discrimen? Quamobrem sancta quidem sunt scripturæ verba, quæ adferunt: nihil eis certius, nihil est eis verius: Cœlum & terra prius pessum ierint, quàm vel apex vnus ex illis pereat: Sed si hoc ex illis colligere vis, ex æquo sacerdotes esse omnes, æquè baptizare, æquè prædicare, æquè absoluere posse mulieres, pueros, adde etiam psitacos & graculos, atque pontificem quemuis aut sacerdotem: tuum est hoc verbum ô Sathana, non est Dei verbum. Tu enim ille es, qui diuina cum humanis confun-

1.Pet.2. *Apoc.1.* *Apoc.5.* *Matth.24.* *Exod.19.*

dere, qui cœlum terræ, qui sacra profanis, qui sursum & deorsum miscere conaris omnia. *[Cant. 6.]* Quoniã verò conatibus hisce tuis opponit se castrorũ acies ordinata, quæ nõ alio nomine tibi magis terribilis est, quàm quòd est ordinata, in hoc totus es, in hoc omnes curæ & cogitationes tuæ consumuntur, vt ordinem ex ea tollere possis, vt ne sit illud, quod Pau- *[1. Cor. 14.]* lus præcepit, omnia honestè & secundùm ordinem fiant in vobis. Atqui non hoc per Petrum, non hoc loquitur per Ioannem Spiritussanctus, quod tu vis: non hoc dicit, quod cuiuis de fæce vulgi, quod cuiuis baiulo, zonario, quinetiam carnifici (quod apud istos, qui hæcà te docti tradidetunt, vsu venisse scimus) prædicare, consecrare, baptizare, absoluere, sacris operari, & quocunque alio reconciliationis ministerio fungi liceat, verùm illud ijs verbis significare voluit, qui Christo nomen dederunt, atque illius corpori per baptismum insiti sunt, eos rectius vocari genus electum, & regale sacerdotium, quàm He- *[Sacerdotes & sacerdotium regale.]* bræos, qui non aliundè magis gloriari solebant, quàm quod secundum carnem ex Abraham essent propagati, qui neque rex fuit, neque sacerdos, cùm nos in Christum creden- *[Psalm. 109.]* tes, qui & sacerdos iuxta ordinem Melchisedech dictus est, & rex mansuetus, iustus & *[Zach. 9.]* saluos faciens, multò rectius id nobis vendicare possimus, sacerdotis illius & regis mem- *[Basi. ser. 2. de baptismo. ca. 8.]* bra facti, quando per lauacrum regenerationis corpori eius sumus insiti. Sic Didymus, sic Basilius, sic Oecumenius, sic Augustinus, sic qui libenter eum sequitur Beda, sic qui nõ *[Au. li. 20. de ciui. Dei, ca. 10.]* multò fuit illo posterior Rabanus, scripturarum hæc loca interpretantur. Ac libet Augu- *[Raba. c. 24. de sacram. alt.]* stini verba adscribere: sic enim scribit. Quod autẽ enim cùm dixisset: in istis secũda mors non habet potestatẽ, adiunxit atq; ait: Sed erunt sacerdotes Dei & Christi, & regnabũt *[Apoc. 20.]* cum eo mille annis: non vtique de solis Episcopis & presbyteris dictũ est, qui propriè *[1. Pet. 2.]* iam vocãtur in Ecclesia sacerdotes, sed sicut omnes Christianos dicimus propter mysticũ chrisma, sic omnes sacerdotes, quoniam membra sunt vnius sacerdotis: de quibus Apostolus Petrus, plebs, inquit, sancta regale sacerdotium.

Quibus in verbis duo nobis consideranda veniunt: primùm, quòd cùm vocat nos Petrus regale sacerdotium, non hoc vult quòd omnibus reconciliationis ministerijs æquè cuiuis è plebe fungi liceat, atque ijs, qui legitimè sunt ad eã rem ordinati, sed illud modò indicat, omnes in Christum credentes fieri per baptismum vnius sacerdotis Christi mẽbra: deindè quòd non alij propriè vocentur sacerdotes, quàm Episcopi & presbyteri, ad quos propriè ministeria reconciliationis pertinent, cùm alijs è vulgo hæc appellatio non *[Hæresi. 29.]* conueniat, nisi per metaphoram quandam. Docet Epiphanius, quòd cùm sacerdos in æ- *[Sacerdotio translato, transfertur regnum.]* ternum secundùm ordinem Melchisedech sit dominus Iesus Christus, idem & rex, opor tebat eum simul cum lege transferre tum sacerdotij tum regni ordinem. Nam regnum eius non erat terrenum. Manet autem thronus ipsius, & regni illius non erit finis, & sedet super thronum Dauid: hoc vtique regnum Dauid simul cum pontificatu largitus est ecclesiæ suæ, hoc est seruis suis pontificibus ecclesiæ catholicæ, translato in eos throno Dauid *[Hie. cõt. Lucif.]* non deficiente in æternũ. Tractat hac de re Hieronymus quoq; contra Luciferianos scribẽs, quærit enim, quare laicũ venientẽ ab Arrianis recipiat, Episcopũ nõ recipiat? Respondet Luciferianus. Recipio laicũ, quia errasse se confitetur. Hieroynmus contra. Recipe & *[Sacerdotium duplex.]* Episcopũ, quia errasse se confitetur. Ad hæc Luciferianus: Si errasse se confitetur, cur Episcopus perseuerat? deponat sacerdotiũ, cõcedo veniã petenti. Hieronymus verò: Respondebo tibi, inquit, & ego sermonibus tuis. Si laicus errasse se confitetur, quomodo laicus *[Apoc. 1.]* perseuerat? deponat sacerdotium laici, id est, baptismum, & ego do veniam pœnitenti. *[1. Pet. 2.]* Scriptum est enim: Regnun quippè nos & sacerdotes Deo patri suo fecit, Et iterũ: Gentem sanctam, regale sacerdotium, populum acquisitum. Hic quoque non obscurè signi- *[Hom. 16. in Matth.]* ficat. Hieronimus: Quod ipsum etiam Chrysostomus explicat, in illum locum: Cum offers munus tuum ad altare.

Longè diuersum esse sacerdotiũ, de quo Petrus & Ioannes loquuntur, ab eo, quo pres- *[Sacerdotiũ laicum baptismus est.]* byteri funguntur & Episcopi: Loquuntur enim illi de sacerdotio laico, quod est baptismus. Nam simul vt quisq; baptizatus est, ex iræ filio, Dei filius efficitur, inde fiduciam accipit orandi, ac leuandi puras manus ad Deum, vt præceptis salutaribus monitus, ac diui- *[Matt. 6.]* na institutione formatus dicat confidenter, Pater noster, qui es in cœlis, ac exhibeat cor- *[Laicus diuina exercens.]* pus suum hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis. Atque hoc *[Rom. 12.]* est sacerdotiũ laici, non autẽ prædicare, baptizare, absoluere, consecrare, & sacris operari, *[Clem. li. 2. cap. 10. Const. Apostolic.]* quæ ad solos pertinẽt Episcopos & presbyteros. Quod etiã testatur Clemẽs, cùm ait, Sed neq; Laicos concedimus aliquod sacerdotale munus exercere, veluti sacrificium, baptismum manus impositionem vel benedictionem, Non enim sibi quis sumit honorem, sed qui vocatur à Deo, Nã per Episcopi manus, datur hæc dignitas. Qui verò ad eam promotus non est sed eam sibi vsurpat, Oziæ pœnam sustinebit.

Ausus fuit Ischyras, quemadmodum in historia sua Ecclesiastica scribit Socrates, facinus

nus patrare multis mortis generibus dignū. Cùm enim nunquā esset sacerdotiū sortitus, impositō sibijpsi presbyterij nomine, quæ sunt sacerdotis obiuit. Tractat eandē historiā quoq; Theodoretus, & eū carceri fuisse propterea inclusum narrat Sozomen⁹. Et extat epistola Synodi Alexādrinæ in secūda Apologia Athanasij, in qua negatur fuisse presbyter Ischyras, quòd nec ab Ecclesia electus, nec ab Episcopo esset ordinatus. At quo tandē, inquiūt, auctore cōstitutus est? nūquid à Colytho? atqui Colythum in gradu presbyterij mortuū, omneq; eius manuū impositionē rescissam, omnesq; ab eo cōstitutos, in laicorū ordinē redactos esse, & sub nomine Laicorū ad Synaxim admissos: adeò apud omnes cōstat, vt nemo ea de re dubitandū putet. Hic multa sunt notatu digna: Primū quod carceribus mancipatū fuisse tradit Sozomenus: Deinde, quod facinus hoc multis mortis generibus dignū esse dicit Socrates. Tertiò, quòd Presbyteri, nullā habeāt presbyteros ordinādi potestatē, quæ penes solos est Episcopos, quod verba Synodi Alexandrinæ planum faciunt. Epiphanius quoque reprehēdit Zacheum quendam, quòd audenter sacra mysteria contrectabat, & sacrificia cùm laicus esset, impudenter tractabat.

Socrates lib. 1. cap. 27. Eccle. historiæ. *Laicus missam celebrans.* *Theodoretus li. 2. cap. 8.* *Sozomenus lib. 2. cap. 25.* *ordinati ab eo qui non est episcopus.* *Laicus diuina contrectans.* *Epipha. contra hæreses. Tom. 2. lib. 3. in compēdiaria fidei doctrina.*

Cæterùm quis est, qui non intelligit, si ita sint accipienda scripturarum ista verba, vt quotquot baptizati fuerint, veri sacerdotes censeri debeant omne, futurum, vt illud necessariò sequatur, reges quoque vt sint omnes. Nam qui dicti sunt sacerdotes, idē & regnum, & regnaturi dicuntur. Erunt itaque reges omnes, neque subiectum esse quenquā cuiquam oportebit. Hoc est, quòd maximè laborat Satanas, vt sublato ordine, quàm maximè fieri possit perturbet omnia. Neque verò non pulchrè illi processerunt consilia sua apud vicinos nostros: quibus simul vt persuasit, nihil pontifici, nihil Episcopis & sacerdotibus esse tribuendū, quòd omnes regale sumus sacerdotium, excusso iugo pontificis & episcoporum, quandoquidem non sacerdotes modò, verùm reges esse omnes eadem scriptura docet, facilè persuasit, vt principum quoque legitimæq; suæ potestatis iugū excuterēt, seruili bello concitato, neque multò pòst, eò quoque perduxit amentiæ miseros, vt Christianissimi Imperatoris iugum excutere molirentur, quem iam scriptis suis de Imperio deturbatum, non amplius Imperatorem, verùm Carolum à Gandauo appellare ausi sunt. Sic illi nihilo fuerunt mitiores erga legitimum dominum suum, virum inter alias heroicas virtutes, quibus excellit, incredibili simul erga Deum pietate religioneque præditum, verbique illius propugnatorem acerrimum, quàm anteà fuerant erga Romanum pontificem, cæterosque Episcopos & sacerdotes. Adeò videre licet, quod mutuò sibi cohæret vtraque dignitas, Regalis & sacerdotalis, ruere vt altera non possit, quin eodem motu labefactata concidat altera. Neque alios in Regum & principum famalibellis, quos famosos vocant, proscindendis magis audaces esse, quàm qui prius in lacerandа pontificum & sacerdotum existimatione calamos suos & linguas exacuerunt, dubiū erit nemini, si modò rem diligētius explorare velit. Hi sunt præclari scilicet fructus istius, quemadmodum ipsi vocant, Euangelij. Si Turcæ Germaniam, quamlibet numeroso exercitu peruasissent, maiorem cladem & exitium adferre non potuissent, quàm quantum pseudeuangelium istud attulisse videmus. Cognitos habebat istorum mores Erasmus Roterodamus, vt qui complures annos inter eos fuerat cōmoratus. Is in libro, quem scripsit in hos pseudeuangelicos, hoc de illis præbet testimonium. At iste, inquit, populus tam Euāgelicus, etiam Turcarum principi dicitur detestabilis, quem ait seditioni natū: Quos subinde tumultus excitat? quoties quàm leuib⁹ de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Initio tantùm non Deus erat illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere sentite quod cuiq; libitū est. Huc nimirum tendunt artes Satanæ, vt rupta acie ordinata perturbationē inducat, vt fiat illud, quod scriptū est in libro Iudicum: In diebus illis nō erat rex in Israël, sed vnusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Vult vt simus sine lege, siue rege, sine sacerdotio, sine sacrificio: quod cùm perfecerit, simul & illud nullo negocio perfecerit, vt simus sine Deo. Nam vbi non est sacerdos & sacrificium, ibi nullus Deus agnoscitur: sicut anteà quoque copiosius de eo disseruimus.

Si omnes baptizati, sunt sacerdotes, ergo & reges. *Carolus V. Imperator.* *Potestas secularis & dignitas pereunt sine sacerdotali dignitate.* *Dignitas secularis & sacerdotalis mutuo cohærent.* *Germania per pseudoeuangelicos infinita damna passa fuit.* *Erasmi testimonium de pseudoeuangelistis.* *Sacerdos & sacrificium vbi non sunt ibi nō agnoscitur De⁹.*

Ac satis iam planum fecisse videmur, quandoquidem est Dei cultus in Ecclesia, esse in eā sacerdotium, esse & sacrificium. Quòd verò isti dicunt, nusquam reconciliationis ministros in libris noui Testamenti sacerdotes appellari, sed presbyteros tantùm, demus hoc illis. Fieri enim potest, quamdiu durauit sacerdotium Iudæorum, vt ne quid cum illis habere commune Christiani viderentur, quòd suos appellari sacerdotes noluerint, sed presbyteros, hoc est, antiquiores, siue digniores, vt augustius quoddam Christianorum quàm Iudæorum sacerdotium esse demonstrarent, & cuius maiorem haberi rationem æquum

Reconciliationis minister nusquam in nouo testamento sacerdos vocatur, sed presbyter quare id factum sit.

æquū foret. Hoc enim Græci πρεσβύτερον, Latini vocāt antiquius. Quod autē hoc est collectionis genus? ministros reconciliationis siue presbyteros non reperimus in nouo Testamēto vocari sacerdotes, ergo nō sunt sacerdotes? Nōnne ad eundē modū argumētari vicissim licebit? Nomē personæ nō modò in noui, sed ne in veteris quidē Testamēti libris de Deo dictum reperimus, non sunt ergo tres personæ Deus vnus: Quin & ipsum trinitatis nomen in scripturis nusquam inuenitur, non est ergo sancta Trinitas? Quis non videt, quàm hæc absurda sint? Sit ita, non fuerit appellatio sacerdotum inter Christianos ante euersam Hierosolymam, & prorsus abolitum Iudæorum sacerdotium: At simul vt illud est deletum, statim à Clemente Petri successore, à Dionysio Areopagita Pauli discipulo, ab Ignatio, & deinceps ab omnibus alijs ad hæc vsque nostra tempora sacerdotum nomen in Ecclesia frequentari cœpit. Cùm autem Esaias futurum prædixit, vt ex gētibus assumeret dominus sacerdotes & Leuitas, qui quomodo solebant filij Israël, dū eorum staret religio, & templi cæremoniæ seruarentur, offerrent victimas cum psalmis in domo domini, nónne clarè de Christi sacerdotibus est loquutus? Verùm quorsum attinet de vocula disceptare? Vbi fuit sacrificium, ibi sacerdotium quoque fuisse nemo sanus dubitat. Nam hæc duo sic inter se coniuncta sunt, vt ab inuicem separari non posint: Neq; sacerdos sine sacrificio, neque sacrificium esse potest sine sacerdote.

Sacerdotum nomen in ecclesia quando frequentari cœpit.
Esa. 66.
Iudic. 17.
Sacerdos & sacrificium coniuncta.

Fuisse autem sacrificium Apostolorum temporibus si quis ambigit, vel ille in actis locus omnem illi dubitationem ademerit, vbi scribitur: Sacrificantibus illis domino & ieiunantibus, dixit illis Spiritussanctus, & cætera. Quamuis enim vulgata interpretatio habeat ministrantibus, Erasmus tamen quod est in Græco λειτουργούντων significantius vertit, cùm sacrificarent. Siquidem λειτουργὸς non simpliciter sonat ministrum, sed plerunque sacrorum ministrum, & qui fungitur officio sacerdoris pro alijs: & λειτουργεῖν non simpliciter ministrare, sed sacrum ministerium peragere, sacris operari siue sacrificare: & λειτουργία nō quoduis ministerium, verùm illud vocatur, quod nos Missam vocamus. Hinc est, quod Basilius & Chrysostomus Missas suas inscripserunt λειτουργίας, Sic autem appellatur Missa κατ᾽ ἐξοχὴν, tanquam vnum omnium excellentissimum, Deoque gratissimum ministerium, qua ratione Tullius orator, Aristoteles Philosophus, Paulus vocatur Apostolus: Ad hunc modum sacerdos quoque ministet: & sacrificium, quod offert, vocatur ministerium: Non quod alij quoque non rectè ministri dicantur, nam & principes Dei sunt & Ecclesiæ ministri: Sic enim de illis Paulus loquitur: λειτουργοὶ γὰρ θεοῦ εἰσὶν εἰς αὐτὸ τοῦτο προσκαρτεροῦντες, hoc est, ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum seruientes, sed quòd illud longè præstantissimū omniū est ministeriū, quo funguntur sacerdotes. Quod autem λειτουργία sacrum ministerium siue sacrificium significet, indicat ille locus apud Lucā: ὡς ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τῆς λειτουργίας αὐτοῦ, hoc est, vt impleti sunt dies officij eius. Λειτουργίαν transtulit interpres officium, nihil aliud intelligere volens, quàm sacrificium: Loquitur enim de Zachariæ sacerdotis officio. Pontifices autem & sacerdotes ex hominibus assumptos pro hominibus constitutos veteri lege fuisse in his quæ sunt ad Deum, vt offerrent dona & sacrificia pro peccatis, cùm à Paulo scriptum sit, nemo est tam proteruè improbus, qui negare audeat (quanquam illud temerè nonnulli negant) ad nostri quoque temporis sacerdotes hæc Pauli verba rectè referri posse.

Sacrificium tempore Apostol.
Actor. 13.
λειτουργός.
λειτουργεῖν quid.
Missa appellatur liturgia per Antonomasiā.
Luc. 1.
Hebre. 5.

Cæterùm aptè atque appositè admodum etiam nūc sacrificium vocatur officium. Sic enim dici solet, celebratur nunc officium. Nam cùm officium rectè factum dicatur, nos autē nulla rectè facta proferre posimus, quæ quatenus nostro sunt, ad iram Dei placandam, & remisionem peccatorum obtinendam sufficere nobis queat, proferimus illud, quod omium rectisimè factum est à saluatore nostro pro peccatis nostris abolēdis, proferimus corpus illius & sanguinem, qui factus est nobis iustitia & sanctificatio, & redēptio, factus pro nobis obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: simul supplices deprecamur, vt auertat faciem suam à peccatis nostris, & respiciat in faciem Christi sui, pro nobis in cruce pendentis & morientis: vt non faciat nobis secundùm peccata nostra, non iudicet nos secundùm actus nostros, non retribuat nobis secundùm iniquitates nostras, sed faciat nobis, iudicet nos, retribuat nobis secundùm iustitiam filij sui, quam ille luens obedientia sua, peccatum inobedientiæ nostræ, pro sua ineffabili misericordia nobiscum communicare, nobis impartiri, & nostram facere dignatus est, posteaquàm semel ipsum per fidem & baptismum induti sumus. Estne quod officij nomine rectius appellari queat, quàm vnum hoc? Quæ enim sunt officia? quæ sunt rectè facta nostra? quæ coram oculis Dei & domini nostri proferre, quibus illum, qui iustè peccantis nostris irascitur, propitium nobis & placatum reddere posimus? Certè nisi vni illi officio, quòd ille nobis pro sua immensa bonitate, in cruce moriens, præstitit, innitantur, nulla sunt. Qui igitur sunt isti tam impij, tam à Christo auersi, qui nobis hoc quod solum verè

Sacrificium vocatur officium.
1. Corinth. 1.
Philip. 2.
Psalm. 50.
Psalm. 84.

dici meretur officium, eripere conanrur? Qui alij, quàm iurati Satanæ ministri, quorum omne studium vna hac in re consumitur, vt immensum illud redemptionis nostræ beneficium, in quo solo confidimus, in quo solo gloriamur, sempiterna quadam obliuione obtuatur? Nobis verò extrema quæque perferre prius contingat, quàm vt tantum hoc flagitium patrari permittamus, quod ne sol quidem ipse æquis oculis aspicere posit.

Verùm iusto dolore commoti ab instituto sumus nonnihil digressi. Nunc eò vnde cœpit redeat oratio. Illud enim orsi eramus dicere, quandoquidem sacrificasse constat Apostolos, quemadmodum clare liber Actorum docet, sacerdotes re ipsa fuisse, etiam si detur illud, quod propter discrimen sacerdotum legis, ante euersam Hierosolymam & extinctum Iudæorum sacerdotium, presbyteri, quàm sacerdotes appellari maluerint. Obiter autem explicauimus, quid sibi velit Liturgię nomen: Significare enim ministerium siue officium per excellentiam quādam, id quod nos Missam vocamus, siue sacrificium, vnde & sacerdotes alicubi vocari officiantes audimus, quod illorum proprium est munus & officium sacris operari, hoc est missas celebrare, quod ante mille quoque trecentos annos his verbis testatur Fabianus martyr & Pontifex: Sacerdotes dominus sibi elegit vt sacrificent ei & offerant oblationes domino. In quam sententiam scripsit etiā plераque Chrysostomus, epistolam ad Corinthios explicans. Nam & si prædicare quoque præclarum sit, ac Deo maximè gratum officium, non tamen hoc sacerdotum quondam proprium fuisse videtur: quòd ex Posidonio colligi potest: qui cum fuisset auditor Augustini, vitam illius conscripsit. Narrat is, Valerium Hipponensem Episcopum, ordinato in presbyterum Augustino, exultasse & Deo gratias egisse, suas exauditas à Domino fuisse preces, quas frequentissimè fuderat, vt sibi diuinitus homo concederetur talis, qui posset verbo Dei & doctrina salubri Ecclesiam Dei ædificare, cui rei se, homo natura Græcus, minusque Latina lingua & literis instructus, minus vtilem præuidebat. Dedit igitur potestatem eidem Augustino presbytero coram se in Ecclesia Euangelium prædicandi ac frequentissimè tractandi, contra vsum quidem & consuetudinem Aphricanarum Ecclesiarum, vnde etiam ei nonnulli Episcopi detrahebant. Clarius etiam hoc indicat Socrates in sua Ecclesiastica historia, causam etiam explicans, quamobrem verbi ministerio presbyteris fungi non liceret: Presbytero, inquit, Alexandriæ non committitur verbi ministerium, quod ab eo tempore cœpit, quo Arrius Ecclesiam turbauit.

Sacerdotes officiantes.
Fab. epi. 2. ad orientales Episc.
Chrys. in 2. ad Corint. Ho. 13.
Prædicare tunc fit officiū.
Posid. c. 5. de vita Augustini
Socr. l. 5. ca. 22.

Ex his Posidonij & Socratis verbis cernere licet, quàm crassa sit istorum inscitia, qui putant ad hoc ordinari potissimum presbyteros, vt sint verbi ministri, cùm verbi ministerium proprium olim fuerit in multis Ecclesijs Episcoporum, ad quod sacerdotibus aspirare non licuerit: nō quod maior in eo sit dignitas, quàm in altaris ministerio, quod omnia alia excellere, satis iam docuisse videmur: verùm quod ad prædicandi munus nō æquè quiuis est idoneus, atque ad sacrificandum. Nam in ordinando Sacerdote nō tam spectabatur excellens doctrina, quàm pietas & vitę sanctimonia. In eligendo autem Episcopo minimè sufficere visum est, si vitæ esset inculpatæ, si ætatem suam omnem sine crimine transegisset: sed requirebatur prætereà, potens vt esset exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt arguere. Sed hæc de proprio Sacerdotum officio dicta sufficiant.

In eligendo sacerdote, vel Episcopo quid spectabatur.
1. Tim. 3.

Quòd autem ordo Sacerdotij Sacramentum sit, vel ex eo cuiuis perspicuum esse potest, quòd quę requiruntur ad Sacramenti rationem, eorum ipsi deest nihil. Est enim sacrę rei signum, & quidem efficax: est visibile signum inuisibilis gratiæ. Signum autem elementum visibile, siue quis materiam dicere malit, est manuum impositio. Neque tamen ea sola: precedit enim illam benedictio & inunctio, sequitur autem calicis porrectio. Pręcipuum tamen in hoc Sacramēto signum est, manuum impositio: Nam per benedictionem ordinandus diuinis officijs mancipatur: per vnctionem ad Christi corpus tangendum idoneus redditur: per calicis Porrectionem officij ministerijque sui admonetur: per impositionē vero manuū, omnis ei gratiæ plenitudo confertur, accedēte verbo, quod profertur ab Episcopo ordinante, quæ est forma huius Sacramenti. Nam simul vt accedit verbum ad elementum, fit Sacramentum, ac omnis ordinando gratiæ plenitudo confertur, vt quæcūque pertinent ad officium Sacerdotis, ea efficaciter exequi posit omnia. Hinc est, quod non in conferendis modò Sacramētis efficax est Sacerdotis ministerium, verùmetiam si quis præoccupatus in delictis fuerit, oratio tamen eius magis efficax esse creditur, quàm cuiusuis alterius non Sacerdotis, quantalibet is fuerit vitæ integritate præditus.

Sacerdotij ordinem sacramentum esse.
Ordinationis sacræ materia & forma.
Sacerdotis oratio magis efficax.

Etsi autem nulla sit in libris noui Testamēti inunctionis mentio, sed solius manuum impositionis, non ideò tamen existimandum est recens hoc inuentum esse, vt ordinandi

Vnctio sacerdotum.

Sacerdo-

Anacl. epi. 2. Ordinatio sacerdotum quomodo celebrāda

Sacerdotes oleo inungantur. Apostolorum hanc esse non scriptam traditionem testis est Anacletus Petri successor. Ordinariones, inquit, Episcoporum auctoritate Apostollca ab omnibus, qui in eadem prouincia fuerint Episcopis sunr celebrandæ, qui simul conuenientes, scrutinium diligenrer agant, ieiuniumque cum omnibus celebrenr precibus, & manus cum sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sinr imponenres, dominica die hora rertia oranres, sacraque vnctione, exemplo Prophetarum & regum capira eorum, more Apostolorum & Moysi vngentes, quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto Chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem.

Clem. epi. 2. ad Iaco. frat. dom. Episc. obediendū

Luc. 10.

Dion. eccl. Hier. cap. 4.

Tertul. de carnis resurrectio.

Clemens quoq;: Omnis, inquit, pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate constitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet: quem quasi Christi locum tenentem honorare omnes debent, eique seruire, & obedientes ad salurem suam fidelirer existere: scientes, quòd siue honor, siue iniuria, quæ ei defertur, in Christum redundet, & à Christo in Deum. Scripsit de eo copiose Pauli discipulus Dionysius Areopagita: Scripsit & Cyprianus in libello de chrismate edito: meminit Tertullianus. Neque quisquam est veterum penè scriprorum, qui non cum quadam eriam honoris præfatione meminerit. Qnominus ferendi sunt, qui nostro hoc æuo sine quadam subsannatione sacri hnius vnguenti meminisse non possunt.

Manuum impositio.

Gen. 48.

Leuit. 1. 3. 4. 8.

Num 27.

Mar. 10.

Quòd si proprerea putant esse reijciendum, quòd Iudæorum quondam fuerit cæremonia genus hoc vngendi, reijciant & manuum imposirionem, quæ & ipsa traxisse videtur ab Hebreis originem, quibus admodum ea fuir familiaris, cùm aliquid commendabatur, aut offerebatur Deo. Sic Iacob imponit manus duobus filijs Ioseph. Eodem ritu Moyses ordinat Iosue ad populi Dei gubernationem. Numero: 27. Eodem riru Christus benedicit pueris Mar. 10. Ad eundem modum & super caput hostiæ immolandæ manus ponebatur.

Malach. 2.

Matt. 24.

Dion. eccle. Hiera. cap. 5.

2. Par. cap. 29.

Verùm hæc de sacramento ordinis dicta sufficiant, quod ministrantium est, nam pertinet ad ministerium reconciliationis. Quatenus aurem hæc reconciliatio docendo fit aut prædicando, rectè referri posse videtur ad eam virturem, quæ prudentia dicitur: quandoquidem scriptum est, quòd labia sacerdotis custodient scieniiam, & legem ex ore eius requirent: quem etiam in Enangelio vocat dominus seruum fidelem & prudentem, quem constituit dominus suus super familiam suam, vt det illis cibum in rempore. Hoc est, quòd Dionysius quoque sacerdotum ordinem vocat illuminatiuum & luciducum, quòd eorum proprium est munus luce doctrinæ per salutis iter ducere proximos. Et in libris Paralipomenon legitur: Applicuerunt hircos pro peccato, imposueruntque manus super eos, & immolauerunt eos sacerdotes.

De ministro Huius Sacramenti.

CAPVT LIIII.

Episcopatus nō est ordo.

Episcopi officia.

Minister huius sacramenti est Episcopus: cuius hoc solius proprium est munus ordinare. Est autem Episcopatus non ordinis nomen, quatenus ordo sacramentū est, verùm dignitaris & officij. Nam quemadmodum paulò anre commemorauimus: ex presbyteris, qui multi erant in vna aliqua Ecclesia, vnus eligebatur, qui non reliqui magis gregis totius, quàm ipsorum etiam presbyterorum curam gereret. Ac in sacramentis quidem conficiendis & ministrandis, excepta ordinatione & confirmatione nihilo maior est Episcopi, quàm sacerdotis auctoritas, nisi quòd ligandi soluendique potestas tanrò maior est penes Episcopum, quantò plus ad eam rem doctrinæ iudicijque requiritur: quibus præ cæteris Episcopum abundare præsumitur, qui vel ipsa reliquis rebus ijs præstat, vel adiunctos habet saltem lateri suo viros eruditione iudicioque præstātes, vt, quòd vulgus sacerdotum de grauioribus peccatis perinde facere non potest, quid ligandum quidue soluendum sit, facilè discernere queat.

Casuū reseruatio vnde.

Exod. 18.

Inde est illa casuum, vt vocant, reseruatio: quorum nonnulli ad ordinarij cuiusuis, alij verò, qui sunt grauiores, non nisi ad summi pontificis iudicium spectant. Neque verò non iuxta scripturarum auctoritatem, in quibus Iethro Moysi consilium dedisse legitur, vt partiretur in alios iudicandi onus. Quicquid maius, inquit, fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantùm iudicent. Hoc igitur exemplo videmus in Ecclesia Dei constitutum, vt grauiores casus Episcopi, grauissimi Pontificis Max. iudicio reseruarentur. Interest autem Ecclesiæ, vt non omnes ab omnibus peccatis absoluendi potestatem habeant, cùm difficultas absolutionis peccandi sæpè frenum inijciat. Quanquam vbi mortis periculum imminet, à quibussuis quamlibet enormibus peccatis absoluendi cuilibet sacerdoti potestas est concessa. Sic igitur in auctoritate ligandi atque soluendi maior penes episcopum, quàm sacerdotem, maxima penes pontificem est potestas, cùm illi præ cæteris dictum sit: Tibi dabo claues

Tertul. li. de pœnitentia.

regni cœlorum. Quæ verba sic Tertullianus interpretatur, vt per ea soluendi & alligandi potesta-

potestatem, personaliter Petro collatam esse dicat, non Ecclesiæ. Quod ad reliqua attinet, æquè baptizat, æquè consecrat, æquè sacerdos absoluit vt Episcopus: In hoc ergo pares sunt Episcopus & Sacerdos. Cæterùm quod in humano corpore fieri videmus, vt sit corpus quidem vnum, membra verò multa, omnia autem non eundẽ actum habeant, idem & in Christi corpore, quæ est Ecclesia, cernere licet. Multi namq; corpus vnum sumus in Christo, singuli autẽ alter alterius mẽbra. Hęc cõnexio totius corporis vnanimitatẽ requirit, sed pręcipuè concordiã exigit sacerdotũ, quibus, vt à Leone põtifice vere maximo scriptũ est, etsi dignitas non est communis, est tamen ordo generalis: Quoniam & inter beatissimos Apostolos, in similitudine honoris, fuit quędam discretio potestatis: & cùm electio par esset omnium, vni tamen datum est, vt cæteris præemineret: De qua forma Episcoporum quoque est orta distinctio, & magna dispositione prouisum est, ne omnes sibi omnia vendicarent, sed essent in singulis prouincijs singuli, quorum inter fratres haberetur prima sententia: & rursus quidam in maioribus vrbibus constituti, solicitudinem susciperent ampliorem, per quos ad vnam Petri sedem vniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil vnquàm à suo capite dissidetet. Ex quibus verbis, quæ apud Iulium quoque Papam in Epistola ad Orientales scripta reperiuntur, illud discimus, qui non dissensionis, verùm pacis & dilectionis Deus est, eum vt pax & vnitas in Ecclesia sua retineri posit, hanc rationem constituisse, vt non modò discretus esset ordo sacerdotum ab ordine laicorum, verùm & inter ipsos etiam sacerdotes & Episcopos, quamuis ordo generalis non esset, tamen dignitas communis. Non est enim alius Episcoporum, quàm sacerdotum ordo, verùm dignitas maior est Episcoporum. Inter Episcopos autem honoris quidem est similitudo, verùm discretio potestatis. Idem honos, eadem est dignitas Episcopi, qui infimo loco sedet, atque vel Archiepiscopi, vel Patriarchæ, vel summi etiam Pontificis, qui Papa, hoc est pater patrum appellatur, qui non magis est Episcopus, quàm quiuis alius ex alijs, qui sunt extremo loco: Apud Hieronymum scriptum legimus. Pessimæ consuetudinis est, inquit, in quibusdam ecclesijs, tacere presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui. Hoc tantùm differt ab alijs quòd illi in partem sunt vocati solicitudinis, penes hunc verò est plenitudo potestatis. Nã si ex ęquo possent omnes omnia, retineri vnitas non posset. Quare, sicut anteà docuimus, à Christo fuit institutũ, vt de maioribus fidei præsertim causis, ad vnũ illum, qui sedet in Petri cathedra, pontificem Romanom referretur, quod ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra semper quidem à Catholicis, sæpè etiam fuit ab hæreticis obseruatum.

Rom. 12. — *Epist. 14.* — *Episcoporũ ordo.* — *Papa seu pontifex max. eminentia.* — *Sacerdotes ab Episcopis in quo distinguantur.* — *Ad Nepotianũ de vita clericorum.* — *Papa pater patrum penes hũc potestatis plenitudo.* — *De maioribus fidei causis ad pont. Rom. referendum.*

Si quis autem secum diligentius expendat, quàm admirabili consilio hic in Ecclesia sit ordo constitutus, facere nõ poterit, quin dicat, A domino factũ est istud. Neq; enim humani ingenij, verùm diuinę res est sapientiæ. Principio, nemo illud ibit inficias, res sactas non oportere nisi reuerenter tractari. Quæ autem adhiberi poterit reuerentia, si promiscuè cuiuis è fęce vulgi ad tractandas illas aditus patebit? si baiulis & zonarijs, si carnificibus etiam, quod apud istos factum videmus, qui volunt ordinem ex Ecclesia sublatum, si deniq; fœminis, quas ne loqui quidem in Ecclesia permittit Apostolus, verbũ Dei prędicare, baptizare, absoluere, consecrare licebit? De Marcione scribit Epiphanius, quòd is mulieribus fecerit potestatem baptizandi: mox subdit: Apud ipsos enim omnia sunt ludibrio plena, & nihil aliud. Reuera nihil aliud sunt apud istos, quàm ludibria sacramenta omnia, diuinaque omnia dum ita peruulgantur, ac profanantur, quæ non nisi maxima cum reuerentia tractari oportebat. Ac rectè de hoc genus hæreticis scripsit Tertullianus. Ipsæ mulieres hæreticæ quàm procaces? quæ audeat docere, contẽdere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tingere. Ordinationes eorũ temerariæ, leues, inconstantes. Nunc neophitos collocant, nunc seculo obstrictos, nunc apostatas nostros, vt gloria eos obligent, quia veritate nõ possunt. Nusquàm faciliùs proficitur, quàm in castris rebellium, vbi ipsum esse illic, promereri est, & laicis sacerdotalia munera iniungũt. Quamobrem summa quadam, neq; humana, sed diuina ratione institutũ est, vt Ecclesiæ ministrorum ordo distinctus esset à laicis.

Psal. 117. — *Res sacræ reuerenter tractandæ.* — *1. Cor. 14.* — *1. Tim. 2.* — *Epiph. li. 3. contra hæres. Hæresi. 42.* — *Mulierum hæreticarum procacitas.* — *Tertul. præscri. aduer. hæret.*

Iam inter ipsos Ecclesiæ ministros & hoc prudenter admodum est excogitatum, vt ne derepentè cuiuis ad sacerdotij gradum prosilire liceret: Prius in minoribus exercebatur, ad ostia stabat aliquandiu, quo munere cum rectè functus esset, dabatur ei potestas legendi prophetias, ac paulò post dæmonia expellendi. In quibus officijs cùm diligenter versatus fuisset, iam admittebatur intra cancellos vbi mysteria peragebantur non excludebatur cum cæteris: quin Episcopis & presbyteris præsto semper aderat, & eos continuè sequebatur, qua etiam ex causa acolythos dictos existimant. Posteaquàm verò ex diuturna cum sacerdotibus consuetudine, ritum sacrorum peragendorum aliqua ex parte cognouisse visus est, tũ primùm ad ordines, qui sacti vocantur, promoue

In ordinationibus subordinata progressio est, pacis & unitatis retinaculum.

ri licebat. Neque ſic tamen ſtatim ſacerdos ordinabatur; verùm Subdiacono facto, da-
batur ei tantum poteſtas vaſa ſacra, calicem, & patenam contrectandi, & ad ſacerdotis
vſum ferendi, ac epiſtolam cantandi. Ad Euangelium verò cantandum & prædicandum
non admittebatur, niſi prius Diaconus eſſet ordinatus. Cùm verò Lector in ſcriptis Pro
phetarum, Subdiaconus in epiſtolis Apoſtolorum, Diaconus autem in Euangelijs legen
dis iuſtum tempus poſuiſſet, ac per ſupraſcriptos gradus omnes, ritum omnem ſacrorum
peragendorum diligenter inſpexiſſet, tum primum ad conficiendum & offerendũ Chri
ſti corpus & ſanguinem, ad verbum eius annunciandum, & ad ſacramenta fidelibus mi
niſtranda admittebatur.

Atque ita omni ex parte perfectus tandem eſt ordo, quatenus eſt ſacramentum, non-
dum tamen perfectus eſt, quatenus facit ad vnitatem Eccleſiæ tuendam & conſeruandã,

Hæreticorum diſſidia.

quæ ſine ordine conſtare non poteſt. Nam ſi par eſſet ſacerdotum omnium auctoritas &
poteſtas, effugere ſchiſma nõ liceret: Futurum enim eſſet, quod hoc infelici ſeculo noſtro
eueniſſe videmus apud eos, qui ſemetipſos ſegregantes, Euangelici quam Chriſtiani dici
maluerunt, vt ſecundùm ſuum quiſque ſenſum ſcripturas interpretaretur, ſuo quiſq; iudi
cio atq; arbitrio ſacrorum peragendorum ritus veteres abrogaret, ac nouos inſtitueret, at

Geneſ. 11.

que ita non eſſet iam Eccleſia terra vnius labij & ſermonum eorundẽ, ſed futura eſſet Ba
bylon quædam, confuſis prædicantium linguis, vt non audiat vnuſquiſq; vocem proxi-
mi ſui, qualis reuera eſt apud eos, apud quos omnis Epiſcoporum iuriſdictio & auctori
tas eſt abrogata. Miſerandam ibi videre licet Eccleſiæ faciem, non ſolùm quòd ſecus in
vna ciuitate docetur quàm in alia, quodque fidibus luditur, non fides vna retinetur,
verumetiam quod in vna & eadem ciuitate aliud hic in templo, aliud ille è loco ſuperio
re detonat: Huic ille Suermerus, ille contrà huic hæreticus eſt: atque ita præclarum iſtud,
ſi dijs placet, Euangelium ſecum ipſum pugnat. Intereà verò, ſcinditur incertum ſtudia in

1. Cor. 1.

contraria vulgus: Hic dicit, ego ſum ſancti Lutheri: alius, ego verò ſancti Zuinglij: alius,
ego verò ſancti Caluini: alius ego verò ſancti Balthaſaris Anabaptiſtæ: alius, ego verò ſan
cti Schuenckfeldij: alius, ego verò ſanctorum omnium Suermerorum. Sic huic ſanctum
videtur quod Lutherus: illi, quod Caluinus, vel alius quiſquam hæreticorùm ſcripſit, ne
que minus habere id vult auctoritatis, quàm ipſum Apoſtolorum ſymbolũ: neque iam
ſcripturarum canonicarum, ſed alicuius ex hæreticis auctoritate ſententiam ſuam confir-
mare conatur. Quid hic aliud expectandum eſt in hac ipſorum inter ſe, qui ſe à Chriſti

Luc. 11. Oſee. 10.

corpore auulſerunt, dimicatione? quàm quod à Propheta dictum eſt? Diuiſum eſt cor eo

Epiſcoporum in eccle. neceſſitas.

rum, nunc interibunt. Vtinam autem ſaluis ijs, qui errauerunt, primo quoq; tempore er
ror ipſe intereat. Huius itaque generis ſchiſmata ne orirentur in Eccleſia, aut ſi quæ orta
eſſent, vt priuſquam radices altius agere cœpiſſent, extirpari tempore poſſent, prouidere

Actor 20. Epiſcopi vnde dicti.

volens Spiritusſanctus, poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſangui-
ne ſuo: qui ex eo nomen ſortiti ſunt, quòd omnes inſpiciant, cunctaq; ſpeculentur, ac di-

Vita bona ſine doctrina bona proderit nihil.

ligenter attendant, non modo de populo, verumetiam de clero, quomodo vitam quiſq;
ſuam inſtituat: ac inprimis de doctrina cuiuſq; accuratius inquirant, quæ ſi ſana non ſit,
nihil vita proderit quamlibet laudata. Nam ſicubi fidei firmum & ſtabile fundamentũ
iactum non eſt quicquid ſuperſtruxeris, corruet.

Epiſcoporum munus.

Quamobrem hæc prima & præcipua Epiſcoporum cura eſt & eſſe debet, ſana vt in
eccleſia doctrina conſeruetur, neque fas cuiquam ſit ſomnia ſui capitis pro Euangelio po
pulo venditare. Planum id anteà fecimus, verbi miniſterium peculiariter ad Epiſcopos
pertinere, quare non eſt cuiquam licitum illud ſibi ſumere, niſi mandatum ab Epiſco-
po fuerit. Neque enim alicuius profani magiſtratus munus eſt, arbitratu ſuo verbi ſa-

Cicero pro Plãcio vulgus quid.

crorumque miniſtros inſtituere, multò minus autem vulgi: de quo præclarè ſcripſit qui
dam, quòd non eſt in eo conſilium, non ratio, non diſcrimen, non diligentia: ſemperque

Hom. 2. in ca. 1. Ioan.

ſapientes ea, quæ feciſſet populus ferenda, non ſemper laudanda duxerunt. De quo ſic
ſcribit Chryſoſtomus. Quod ſi quid ſit populus, percontaberis. Eſt quiddam tumultus
perturbationisq; plenum: Eſt ſtultitia maiori ex parte conſtans, atq; compoſitum, temere
per maris fluctus, varia & pugnãte ſententia ſæpenumero iactarũ. Ad ſolos Epiſcopos ea

Titum. 1.

cura propriè pertinet. Legimus Timotheum & Titum à Paulo conſtitutos Epiſcopos.

Epiſcoporũ aut ſacerdotũ laicis non conuenit inſtitutio.

Tito verò mandatum ab illo fuiſſe, vt ipſe, non vt populus, qui docendus, non ſequẽdus
eſt, aut profanus magiſtratus aliquis cõſtitueret per ciuitates presbyteros. Legat qui vo-
let & acta, & epiſtolas Apoſtolorum omnium, nuſquam reperiet quòd quicquam in hac
parte ſibi iuris vel populus, vel profanus magiſtratus vſurpauerit.

Epiſcoporũ electio laicis non conuenit.

Sed fuit aliquando penes populum electio. Fuerit: verùm hoc nunquàm fuit, vt ipſe
ſibi conſtitueret ſacerdotem aut Epiſcopum: oſtendebat quidem quem ſibi dari vellet,
verùm inſtitutio ſacerdotis nõ fuit niſi penes Epiſcopum, Epiſcopi verò penes Romanũ

ponti-

pontificem. Meminit Chrysostomus electionis, quæ fiebat per populum, verùm ita, minimè vt laudandam, quin reprehendendam potius existimet: his enim verbis vtitur: Ito iam hinc, ac publica festa spectato, ea dico, in quibus dignitatum Ecclesiasticarum electiones de more fiunt, & tam multis videbis ibi criminationibus lacerari Episcopum, quanta est tota illa subditorum multitudo, quibus eligendi potestas concessa est. Hos omnes tam in multas factiones scindi, neque inter se consentire, neque cum eo, cui forte Episcopatus delatus est, conuenire videas: sed vnusquisque à suis vnius partibus stat, alius hunc, alius illum eligens: cuius rei causa hæc est, quòd idipsum non spectant, quod solum spectandum fuerat, nempè animi virtutem, sed aliæ sunt causæ quibus honor is conciliatur. Verbi gratia: Hic quòd claro genere natus sit, in Episcopatus, inquit, ordinem cooptetur: ille quòd opibus abundet, neque indigeat alimentis ex Ecclesię prouentibus quæstitis: alius quòd ab aduersarijs ad nos transfugerit: alius sibi genere propinquum ac necessarium, alius adulatorem cæteris anteponere mauult: Nemo est qui eum qui idoneus sit spectare velit, aut animi partes explorare curet. Hæc fuit apud orientales eligendi per populum ratio Chrysostomi temporibus. A qua non diuersa fuit ea, de qua scribit Hieronymus cùm dicit. Nonnunquam errat, inquit, plebis vulgique iudicium, & in sacerdotibus comprobandis, vnusquisque suis moribus fauet, vt non tam bonum quàm sui similem quærat præpositum. Non dissimilia in laudatione Basilij & Athanasij scribit Gregorius Nazianzenus. Et in libro de sacerdotali dignitate Ambrosius cap. 5. Similiter errabatur & in Aphrica: Qua etiam ex causa faciendum putauit Augustinus, vt quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat Valerio, sic viuens Ecclesiæ suæ, de successore prouideret, quòd sciret per ambitiosos & cōtentiosos homines, Ecclesias perturbari solere. Neque verò fecit hoc sine exemplo. Nam & Alexander Alexandrinus Episcopus Athanasium, sicut Epiphanius, & ex Apollinario Sozomenus, & Athanasius Petrum sibi successorem delegit, sicut Ruffinus & Theodoritus tradiderunt. Idem Alexandrum Constantinopolitanum, de Paulo Sozomenus, & aliquanto ante Theotecnū Cæsariensem, de Anatalio fecisse scribit Eusebius. Quin & eadem ex causa constitutum fuisse videtur sub idem tempus in Laodicensi Synodo. Non esse permittendum turbis, electiones eorum facere, qui sunt ad sacerdotium promouendi. Quod idem in capitulis Græcarum Synodorum, repetitum postea legimus, & in 8. Synodo Constantinopolitana. In quadam ad Cornelium epistola Cyprianus de Episcopi electione mentionem faciens, diuini primùm iudicij, deinde populi suffragij, postremò coepiscopotum consensus meminit. In ea verò quę proximè sequitur, de vniuersæ fraternitatis suffragio, deque Episcoporum qui in præsentia conuenerant iudicio, Sabino delatum Episcopatum scribit. Extat apud Theodoritum Epistola Petri Alexādrini de Lucio, qui mercatus erat Episcopatum. Non hunc, inquit, constituerat conuentus orthodoxorum Episcoporum, non verorum clericorum suffragia, non populi postulatio, quemadmodum Ecclesiasticis iubetur sanctionibus. Contra verò in secunda Athanasij Apologia, extat epistola Synodi Alexandrinæ, in qua testimonium hoc datur Athanasio, quod omnis multitudo, populusque Catholicæ Ecclesiæ in vnū coactus, quasi in speciem vnius corporis, & animæ, clamoribus, vociferationibusque postulauerit Athanasium Ecclesię Episcopum dari, atque vt id facerent Episcopi, qui tum ibi fuerant cōgregati, per multos dies ac noctes obtestati fuerint, cum interea, nec ipsi ab Ecclesia discederent, nec Episcopis discedendi facultatem permitterent.

Chry. li. 3. de sacerdotio. *Electionem popularem reprehendit Chry.* *Nota.* *Lib. 2 contra Iouinianum.* *Aug. epist. 110.* *Ambitiosi perturbant ecclesiā* *Heresi. 68.* *Lib. 2. cap. 17.* *Lib. 2. cap. 3.* *Lib. 4. cap. 2.* *Lib. 3. cap. 3.* *Lib. 7. cap. 32.* *Cap. 13.* *Cap. 1.* *Cyp. li. 1. epi. 3.* *Lib. 2. cap. 22.* *Athanasius.*

Neque dubium est, quin quo tempore vigebat persequutio Christianorum, cùm episcopatum desiderare nihil tum fuerit aliud, quàm velle martyrem fieri, & ambitio minor, & in eligendo maior fuerit populi grauitas & constantia. Posteaquàm verò secundis Christianorum rebus paulatim irrepsit ambitio, corrupto iā Ecclesię statu, cōmutara fuit ea ratio, ita vt sacerdotum quidem electio, fidelis verò populi consensus tantum adhiberetur, quemadmodum ex Stephani, & Nicolai pontificum epistolis docemur, ita tamen, vt penes Pontificē Romanum aut certè Metropolitanū, cōstituendi episcopū potestas esset: qui nisi quid impediret, nō inuitus cleri, plebisq; cōsensum & desiderium sequebatur. Morem hunc describit Leo Pōtifex his verbis: Vota, inquit, ciuium testimonia populorū, honoratorum arbitrium, electio clericorum in ordinationibus sacerdotū consti tuantur. Origenes requiri scribit in ordinando sacerdote & præsentiam populi, vt sciāt omnes & certi sint, quia qui præstatior est ex omni populo, qui doctior, sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad sacerdotium, & hoc astāte populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Sic in veteri quoque lege coram omni synagoga iubet Deus constitui sacerdotem. Hoc, inquit, Cyprianus, instituit & ostendit, ordinationes sacerdotales nō nisi sub populi assistētis cōscientia fieri oportere,

Ambitio minor in primitiua ecclesia. *Steph. ad Rom. Archiep. Raue.* *Nicol. ad Ioan. Rauenn. archi.* *Leo epi 84.* *Orig. hom. 6. in Leuit.* *Num. 8.* *Cyp. epi. 4. li. 1.*

 vt plebe

vt plebe præsenti vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, & sit ordinatio iusta & legitima.

Ordinandorum ad sacerdotium electio populo præsente.

Quamuis autem hoc nostrum seculum sit longè corruptissimum, obseruari tamen etiam nunc videmus, vt ordinationes fiant præsente populo, cuius & si suffragia non requiruntur, admonetur tamen is, vt si quid habeat quod obijcere possit contra ordinandum, dicat intrepidus: Quod si tacuerint, omnes consensisse iam in inordinandum videntur.

Patroni ecclesiarum quid iuris habeant.

Quod autem attinet ad aliquem huic vel illi Ecclesiæ præficiendum, non tam imperitę multitudinis, quàm patronorum voluntatis & desiderij ratio nunc habetur: Hi quem dignnm esse censuerint ad gerendum in Ecclesia sacerdotium, offerunt Episcopo, qui si cognouerit idoneum, nihil iam impedit quominus ipsius auctoritate Ecclesiæ illius ministerio fungatur. Sic fieri videmus, vt de minoribus Ecclesię ministris penes Episcopos, de Episcopis verò constituendis iudicium & potestas penes eum sit, qui pater est patrum, Romanum pontificem: Sic vnitas in ecclesia retinetur: sic schismatibus obuiam itur: sic vt idipsum sapiant, idipsum dicant, idem sentiant omnes, prouidetur: dum vnius diœceseos vnus est Episcopus, cui tanquam patri, non reliquus modò grex à Deo ipsi concreditus, verùm & sacerdotes omnes dicto sunt audientes.

Pontifex Rom. omnium Episcoporum in omnibus prouincijs tanquam vnus communis pater est.

Omnium autem Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani prouincijs, vnus tanquàm communis pater est Romanus Pontifex, ex quo pendent, cuius auctoritatẽ sequuntur, ad quem de causis maioribus omnibus referunt omnes. Hac ratione visum est Spiritui sancto concordem in Ecclesia Dei doctrinam conseruare. Nam si vel magistratui, vel populo cuiuscunque ciuitatis aut oppidi, iudicio suo, non relata prius re ad Episcopum, citra ipsius auctoritatem constituere sibi presbyteros liceret, tot essent schismata, quot sacerdotes: ad sua quisque desideria coaceruarent sibi magisttos prurientes auribus: cùm præsertim idem nunc de plerisque in prouincia hac nostra dici possit, quod de Atheniensibus in Actis Apostolorum scriptum legimus, quòd ad nihil aliud vacant, quàm aut dicere, aut audire aliquid noui.

2. Tim. 4.
Act. 17.

Iudicium itaque de verbi ministris deque doctrina eorum, non aliorum esse quàm episcoporum adeò certum est & indubitatum, vt illi ipsi, qui non tam eorum, quàm Christi suaue iugum per eos ecclesiam suam regentis excusserunt, in confessione sua Augustana disertè scripserint. Hanc Episcoporum esse iurisdictionem de doctrina cognoscere, & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, simul etiam impios, quorum nota est impietas, excludere à communione ecclesię.

Episcoporum iurisdictio secundũ Protestãtes.

Tanta est vis veritatis, vt vel inuitis etiam & repugnantibus ijs, qui eam oppressam cupiunt, per ipsorum nihilominus iugulum erumpat. Quamobrem verissime scriptũ fuit à Clemente Petri successore, quod solis Sacerdotibus concessum est vt iudicent, quoniam dictum est eis, Iustum iudiciũ iudicare. Et rursum: Estote trapezitæ probati, vobis enim Laicis permissum non est, imò contrà, ijs, qui iudicandi potestate carent, dictum est, Nolite iudicare, & non iudicabimini.

Clem. li. 2. c. 40 constit. Apost.

Cont. eos qui causantur imperitiam Episcoporum.

Verùm hic isti causificantur, esse plerosque indoctos Episcopos, vt de sana doctrina iudicare non possint. Quid si causificatores isti nihil non suo iudicio tribuentes, multò ipsi sint indoctiores? Neque enim nescimus, qui sint isti, qui res nouas in hac prouincia moliuntur, adeò literarum omnium rudes plerique omnes, vt vix etiam paulùm aliquid vltra prima elementa progressi videantur. Est autem Deo gratia, cuius hoc est solius beneficium, quod nullum fuit vnquàm tempus, ex quo lux Euangelij nobis affulsit, quo nõ habuerit Episcopos hæc nostra prouincia viros & prudentia, & doctrina insignes. Verùm demus hoc illis, reperiri nonnunquam inter eos aliquem non doctissimũ: atqui prouidit huic quoque rei Spiritus sanctus: Magna enim ex parte ita videre licet Ecclesias dotatas, vt minimè desint Episcopis facultates, quibus viros doctos in comitatu suo alere queant. Deinde verò sunt in vnaquaque Cathedrali ecclesia sacerdotum collegia constituta, quos Canonicos vocant, qui sunt à consilijs Episcoporum, in quibus & ipsis reperiuntur sępe non pauci doctrina pręstantes.

Canonicorum officium.
Exod. 18.

Quamobrem sicut Moyses cùm solus haberet potestatem pręesse populo, septuaginta presbyteros elegit, quibuscum populum iudicaret: sic Episcopus quamuis principem in Ecclesia locum teneat, adsciscit tamen & ipse presbyteros, quoties de re aliqua grauiore suscipi deliberationem oportet, sine quorum consilio etiam nihil agi fuisse solitum in ecclesia scribit Ambrosius.

Amb. in c. 5. ep. ad Timoth.
Prou. 9.

Sed tanta nunc est morum in quibusdam peruersitas, vt cuiusuis potius, quàm Episcopi sui iudicium de doctrina requirant. Aquæ furtiuæ dulciores, & panis absconditus illis est suauior. Sit alius quispiàm neque doctus, neque virtute vlla præditus, quin ex omni vitiorum genere conflatus, modò noui proferat aliquid, quod cum sanctæ catholicæ Ecclesiæ recepta doctrina pugnet, statim audiunt, & in oculis ferunt, quamlibet improbum & indoctum. Atqui non hoc habet Augustana confessio, quã isti se tanquã Christianã

amplecti

amplecti non obscurè ferunt, & in eam se non nulli conceptis verbis iurasse profitentur: quæ certè iurisdictionem concedit Episcopis de doctrina cognoscendi, & doctrinam ab Euangelio dissidentem reijciendi. Atq; hic necessariò & iure diuino debere dicit eis Ecclesias præstare obedientiam, iuxta illud: Qui vos audit, me audit.

Augusta. confessio concedit iurisdictionem Episcopis.

Verùm dissidet, aiunt, Episcoporum doctrina ab Euangelio. Quàm autem sibi isti nõ constant, quamque secum ipsi pugnant. Docent Episcopis iurisdictionem competere de doctrina cognoscendi, & interea doctrinam eorum, tanquàm ab Euangelio dissidentem, reijciunt & condemnant. Est ne hoc de doctrina iudicium Episcopis permittere, ac non tibi potius hanc auctoritatem arrogare, tu vt iudices illum, cuius te iudicio subiectum, quem haud aliter quàm seipsum te Deus audire voluit? Inde autem schismata & hæreses obortæ sunt & oriuntur, dicit Cyprianus, dum Episcopus, qui vnus est, & ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur. Quis enim hic est superbiæ tumor, quæ arrogantia animi, quæ mentis inflatio, ad cognitionem suam præpositos & sacerdotes vocare: ac nisi apud te purgati fuerimus, & sententia tua absoluti, per te iam sex annis nec fraternitas habuerit Episcopum, nec plebs præpositum, nec grex pastorem, nec ecclesia gubernatorem, nec Christus antistitem, nec Deus sacerdotem. Subueniat Puppianus & sententiam dicat: & iudicium Dei & Christi in apertum referat, ne tantus fidelium numerus, qui sub nobis accersitus est, sine spe salutis & pacis exisse videatur, ne nouus credentium populus nullam pec nos consecutus esse baptismi & Spiritussancti gratiam iudicetur: ne tot lapsis & pœnitentibus pax data, & communicatio nostra tui examinatione concessa iudicij auctoritate soluatur. Annue aliquando & dignare pronunciare de nobis, & Episcopatum nostrum cognitionis tuę vigore firmare: vt Deus & Christus eius agere tibi gratias possint, quòd per te sit antistes & rector altari eorum pariter & plebi restitutus. Apes habent regem, & ducem pecudes, & fidem seruant latrones mancipi, cui obsequio plenæ humilitatis obtéperant. Quanto simpliciores & meliores vobis sunt brutæ pecudes, & muta animalia & cruenti licet ac furentes inter gladios atq; inter arma prædones? Præpositus illic agnoscitur & timetur, quem non sententia diuina constituit, sed in quem factio perdita & nocens caterua consensit.

Episcopalis iurisdictionis est de doctrina cognoscere & ab euangelio dissidentem reijcere.
Luc. 10.
Schismata & hæreses vnde.
Cyp. li. 4. epi. 9.

Quod Puppiano sanctus pontifex & martyr Cyprianus, hoc sibi quoque dictum isti putent, in quibus tantus est superbiæ tumor, tanta animi arrogantia, tanta mentis inflatio, vt ad cognitionem suam Episcopos vocare audeant, ac nisi apud eos purgati, ac eorũ sententia sint absoluti, non sex, quemadmodum scribit Cyprianus, sed sexcentis annis, neq; sacerdotes, neque Episcopos, neq; sanam Euangelij doctrinam Polonia habuerit, neque Christum vnquam agnouerit. Non fuerit Episcopus Adalbertus, non fuerit Stanislaus, qui Christi Euangelium sanguine suo signatũ nobis reliquerunt. Quid autem aliud illi docuerunt? quàm quod successores eorum docuerunt, quod nunc etiam docent illi, qui loca eorum tenent, nimirùm de quo initio scripsimus, Iesum Christum, & hunc crucifixum? Hunc non modò sermonibus & scriptis, verùm & certorum dierum obseruationibus, & signis, & imaginibus, & habitu, & gestu, & actione, varijsq; ceremonijs, deniq; omni quacunq; fieri potuit ratione, nõ tantùm animis fideliũ infigere, verùm & rudium oculis ingerere conati sunt, vt si quis mente comprehendere nõ posset, vel manibus ei contrectare liceret. Istorúmne doctrina dissidet ab Euãgelio, ac non vestra potius? qui, sicut anteà per nos fuit demonstratum, Christi crucifixi memoriam omnem ex omniũ animis euellere, sempiternaq; obliuione obruere nixi estis, externis illis signis, quib⁹ ea rudiorum animis insculpebatur, abolendis: Vnde etiam ansa data est alijs, quandoquidem externa omnia in contemptum adduxistis, externum etiam verbi ministerium abrogandi. Quid autem aliud est ab Episcopo se segregare, nouamq; sibi cathedrã constituere, quàm à Christi corpore, quæ est Ecclesia separari? Rectè enim præclarus idem Pontifex & martyr Cyprianus: Illi sunt, inquit, ecclesia, plebs sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse.

Polonia quàm diu Christiana fuerit.
Adalbertus & Stanislaus Episcopi sancti.
1. Cor. 2.
Ab episcopo se segregare, est à Christi corpore separari.
Cyp. li. 4. epi. 9.
Episcopus in ecclesia, & ecclesia in Episcopo.

Cæterùm quàm graue sit crimen ab Episcopo se velle secernere, docet idem alio loco Cyprianus. (Libenter enim sanctissimi martyris vtimur testimonio) cuius hæc verba sunt: Auersandus talis, inquit, atque fugiendus, quisquis fuerit ab ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & à semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius, & plebis societate secernit? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispensationẽ repugnat: Hostis altaris aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptus Episcopis & Dei sacerdotibus dereli-

Schismatis criminis grauitas qualis.
Cyp. tract. 8. vnit. ecclesia.
Tit. 3.
Rom. 13.

Schismatis pœna. *Num. 16.*

ctis constituere audet aliod altare, precem alteram illicitis vocibus facere, dominicæ hostiæ veritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire, quoniam qui contra ordinationem Dei nititur, ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur. Sic Chore & Dathan & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vẽdicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pependeruot. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tãtum eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed & cæteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris & criminis: qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens à domino ignis properata vltione consumpsit, admonens scilicet & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationẽ Dei humana volũtate conati. Sic & Ozias rex, cùm thuribulũ ferens, & contra legem Dei sacrificium sibi violenter assumens, resistente sibi Azaria sacerdote, obtemperare uollet & cedere, diuina indignatione confusus, & lepræ varietate in froote maculatus est, ea parte corporis notatus, offenso domino, vbi signantur, qui dominum promerentur. Augustinus grauius esse censet schismatis quàm idololatriæ crimen: inde argumẽto sumpto, qoòd multò de schismatis sumptum est supplicium atrocius, quàm de qoibuscunque alijs, quibuscũnque tandẽ flagitijs & sceleribus coopertis. Tempore, inquit, illo, quo dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cauenda monstrauit, & idolum fabricatum atque adoratum est, & propheticus liber, ira regis contemptoris incensus, & schisma tentatum, Et idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captiuitate schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus viuis, & cæteris cœlesti igne comsumptis. Quis iam dubitauerit hoc esse sceleratius commissum, qood est grauius vindicatum? Vel hinc discant, quanto se scelere obstringant, quamque grauiorum supplíciorum se debitores constituant, qui discessione facta à pastore suo, & à reliquo grege illi adhærente, altare contra altare erigere, nouamque sibi cathedram constituere conantur.

2. Para. 26. *4. Reg. 15.* *Schismatis crimen grauius, quã idololatriæ.* *Au. de baptismo cont. Donat. lib. 2. cap. 6.* *Exod. 32.* *Hierem. 36.* *Num. 16.*

Episcopus quid si erret.

Verùm hic decet aliquis. Quid tu? Nunquid Episcopos non esse putas homines, qui & errare possint, & docere nonnunqoam, qoę cum Euangelio palàm pugnare videantur? Quàm multos autem non tantùm Episcopos, verùm & primi nominis patriarchas commemorare licet, qui in hæresim lapsi discesserunt à fide? Nõnne hoc Constantinopolitano, nõnne Hierosolymitano, nonne Antiocheno, nonne Alexandrino patriarchis euenisse legimus? Num igitur si quis talis contingat Episcopus, eius mihi nihilominus error sequendus, num eius doctrinæ adhærendum est? Est ita vt dicis, homo est Episcopus, eadẽ infirmitate qua cæteri mortales præditus, vt & errare ipse, & alios in errorem indocere possit. Ac vidimus nostra quoque ætate quosdam Episcopos à fide discessisse: Verũ, quod anteà demonstrauimus, non sine causa constituta sunt collegia sacerdotum, ad quæ de doctrina, si quæ parum sana propagari videtur, referre licet, quæ videmus alicubi puram Euangelij doctrinam retinuisse, quam Episcopus fraudibus hæreticorum seductus deseruerat. Deinde sunt synodi diœcesanæ, est Metropolitanus Episcopus, quẽ Archiepiscopum vocant, sunt synodi prouinciales, est postremò pater patrum omnium Romanus pontifex, sunt concilia Oecumenica: adeò multa remedia Deus instituit ad qoæ confugere liceret, si doctrina Episcopi alicuius suspecta haberetur. Cæterum vt tu ad cognitionẽ tuam voces Episcopum, vt de doctrina illius iudices, vt eam priuato tuo iudicio condẽnes, teque ab illo propria tua auctoritate segreges, sacrilegæ cuiusdam temeritatis insolẽtissimæque ac minimè ferendæ est insaniæ.

Sacerdotũ praui mores.

Sed hic iterùm vsitata illa cãtilena nobis occinitur: Non fungi officio soo Episcopos, & sacerdotes: esse mores illorum perditos: esse vitam omni viciorum genere contaminatam. Atque vtinam qoam est vsitata, tam esset falsa cantilena hæc, verùm, pròh dolor, veriora sunt & omnium oculis testatiora in plerisque, quàm vt negari possit. Declinatum est ab officij religione, deflexũ est de recto vitæ curriculo. Omoes declinauimus & inutiles facti sumus: Deque eo ordine, qui vnus est omnium nobilissimus atque excellentissimus, rectè dici potest, Homo cùm in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus. Neque tamen hæc iusta causa est, sicut anteà docuimus, propter vitia eorum, qui præsident, ecclesiæ commuoionem deserere velle. Ae responsum quidem est his, vbi de Ecclesia tractauimus: Verùm hic quoque non nostris, sed vetostissimorum eorũque & doctrina & pietate excellentissimorum virorum, Origenis & Ioannis Chrysostomi verbis respoodere visum est. Quorum ille in Ezechiëlem scribens ita loquitur, explicans illum locum: Accepisti vestimenta varia & operuisti illa. Varia vestis, inquit, est & hic vnus in scripturis locus, quo induimur assumentes viscera misericordię, benignitatis, mansuetudinis, longanimitatis ad sufferendum inuicem. Has varias vestes & pulchros

Psalm. 13. *Psalm. 48.* *Ecclesiæ cõmunio non deserẽda propter vitia præsidum.* *Ezech. 16.* *Orig. hom. 7.*

chros amictus,quos nobis largitus est Deus, si laceramus atque conscindimus ac circundamus salsæ doctrinæ ad deceptionem hominum, non dubium est,quin varijs vestibus operiamus idola. Intelliges autem hoc quod dicitur, si rem ipsam manifestius describamus. Vide mihi aliquem Marcionistam, siue discipulum Valentini, aut certè cuiuslibet hæresis defensorem,& considera, quomodo idola sua, id est, figmenta quæ ipse composuit, mansuetudine & castitate vestiat; vt in aures audientium facilius ex vitæ bonitate ornatus sermo subrepat:& cùm hoc fecerit,intellige eum assumpsisse vestem variam morum,& conuersationis optimæ,& idolis subiecisse,quæ ipse construxit. Ac iuxta mei quidem animi sensum,multò nocentior est hæreticus bonæ vitæ, & plus in doctrina sua habet auctoritatis,eo qui doctrinam conuersatione maculat. Qui enim vitę pessimæ est,nō facilè homines ad falsum dogma sollicitat, nec potest per vmbram sanctitatis audientiū decipere simplicitatem : qui verò sermone peruersus est, & disciplinis saluri contratius, mores autem compositos & ornatos habet,nihil facit aliud, nisi accipit indumenta varia instituti boni & conuersationis quietę,& circumdat ea idolis suis,vt magis decipiat audientes. Idcircò solicitè caueamus hęreticos,qui conuersationis optimæ sunt,quorū fortè vitam non tam Deus,quàm diabolus instruxit. Nam quomodo quasdā illecebras escarum accupes proponunt,vt facilius aues capiant per oblectamentum gulæ,sic, vt audacius dicam,est quædam castitas diaboli,id est,decipula humanæ animæ,vt per istiusmodi castitatem & mansuetudinem,& iustitiam,possit facilius capere, & falsis sermonibus irretire. Diuersis diabolus pugnat insidijs, vt miserum perdat hominem, & bonam malis tribuit vitam ad decipiendos videntes , & malam bonis induit conscientiam. Mihi ipsi qui in Ecclesia prædico laqueos sæpè tendit,vt totam Ecclesiam ex mea conuersatione cōfundat: & ideò plus ij,qui sunt in medio oppugnantur ab inimico, vt per ruinam vnius hominis,quæ celari non potest,omnibus scandalum fiat, & impediatur fides per conuersationem pessimam clericorum. Omnia vt diximus diabolus operatur,& ea quæ videntur esse bona nec sunt,& ea quę per naturam suam mala sunt,omnia aduersus humanā commentatur animam. Vnde qui curam habet vitæ suæ,neque mansuetudine hæreticorum capitur ad consentiendum doctrinæ eorum , neque meis delictis,qui videor in Ecclesia prædicare,scandalizabitur,sed ipsum dogma considerans,& pertractans Ecclesiæ fidem,me quidem auersabitur, doctrinam verò suscipiet, secundùm præceptum domini, qui ait: Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: Omnia quecunque vobis dicunt,audite & facite,iuxta opera autem illorum nolite facere:dicunt quippè, & non faciunt. Iste sermo de me est,qui bona doceo,& contraria gero, & sum sedens super cathedram Moysi quasi scriba & Pharisæus. Præceptum tibi est o popule,si non habueris accusationem doctrinæ pessimæ,& alienorum ab Ecclesia dogmatum, conspexeris verò meā culpabilem vitam atque peccata,vt non habeas iuxta docentis vitam tuam instituere,sed ea facere, quæ loquor. Nullum imitemur, & si volumus imitari quempiam, propositus est nobis ad imitandum Christus Iesus,descripti sunt actus Apostolorum,& Prophetarum gesta de sacris voluminibus agnoscimus: illud exemplar firmum est, illud propositum solidum quod qui sequi cupit, securus ingreditur. Si verò quærimus nobis culpabiles ad æmulandum, vt cùm dicamus ille docet,& ijs quæ docet facit ipse contraria,aduersus præceptum domini facimus, qui mandauit doctrinas magistrorum magis considerari debere,quàm vitas.

Heretici quandoque turpitudinem doctrinæ palliant honestate vitæ.

Hæreticus bonæ vitæ periculosissimus.

Castitas diaboli

Matth.23.

Ioannes verò Chrysostomus alteram ad Timotheum epistolam enarrans: Hoc nempè,inquit,est malorum omnium causa,quòd rectorum auctoritas perijt,nulla illis reuerentia habetur,nullus honor,nullus metus. Obedite,inquit,præpositis vestris,& subditi estote illis. At nunc peruersa confusa sunt omnia. Neque hæc præpositorum gratia dico : Quid enim illi de nostro honore lucrantur, nisi inquantum obtemperantes habebūt,idque pro vtilitate nostra: Hi enim licet honorentur,nihil ex eo honore in futurum lucrantur, maioremque damnationem inde suscipiunt. Et si patiantur iniurias, nihil ex eis detrimenti in futurum acquirunt:imò & meritorum illis accedit cumulus, atque defensio. Nostri denique causa cuncta illi faciunt. Nam siue honorantur à subditis, & hoc illis fieri iubet,quemadmodum dicebat Heli: Assumpsit te de domo patris tui: siue iniurijs afficiantur hoc in se Deus ipse perpetitur, sicut ad Samuelem ait: Non te spreuerunt, sed me. Itaque illis contumelia lucrum, honor verò onus est. Non ergo hæc illorum gratia,sed vestri causa dico. Qui honorat sacerdotem,Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit,ad id sensim prolabitur,vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos,inquit, suscipit,me suscipit. Et sacerdotes,ait, eius in honore habete. Hinc Iudæi Deum aspernari didicerunt,quia Mosen contempsere, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui pie sacerdoti afficitur,longè maiori pietate Deū reuerebitur. Etsi enim

Chrys. Hom. 2.

Heb.13.

Sacerdotes contemnere quàm periculosum.

1.Reg 2.

1.Reg.8.

Honor sacerdotis, honor Dei.

Matth.10.

Num.11 & 16.

Sacerdos indignus etiam honorandus. malus fuerit sacerdos quispiam, attẽdit Deus, quòd sui causa illum etiam, qui dignus honore non est, obsequijs foues, ipseque tibi præmia exoluet. Si enim qui propheta in nomine prophetæ suscipit, mercedem prophetæ accipiet: profectò & qui cedit & obtemperat sacerdori, mercede sua non destituetur. *Matth. 10.* Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quem suscipis ignotas, tantùm præmiorum accipis: si ei subijciaris, cui imperat Deus, nõ multò magis mercede donaberis? *Matth. 23.* Super cathedram, inquit, Mosi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis facere, facite, secundùm autem opera eorũ ne faciatis. An ignotas quid sit sacerdos? *Sacerdos est angelus domini. Malach. 2.* Angelus vtique domini est. Non ex seipso loquitur. Si despicis, non illum despicis, sed Deum, qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, constat, Deum fuisse illius ordinarionis auctorem? Nempè nisi tu hanc habeas opinionem, spes tua inanis facta est. Nam si nihil per illum operatur Deus, neque lauacrum habes, neque mysteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Christianus es. Quid ergo? Deus omnes ordinat, etiam indignos? Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipse operatur, salutem populi moliens, non illorum intuens merita. *Num. 22.* Nam si per asinæ os, si per Balaam scelestum hominem populi causa loquutus est: multò magis loquitur per sacerdotem, plebis suæ gratia. Quid enim non agit Deus salutis nostræ causa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus est, & per prophetas, *Matth. 7.* quibus dicturus est: Non noui vos, discedite à me, qui operamini iniquitatem: perque illos, qui dæmones in nomine suo eiecerunt: non magis per sacerdotes diuino ministerio famulantes operabitur? *Sacerdotes non iudicandi.* Namque si præpositorum vitas discutere pergimus, ipsi doctores nostros ordinare contendimus, peruersoq; ordine naturali, quæ suprà sunt, infrà esse volumus, vt superius pedes, inferius verò sit caput: Audi quid Paulus dicat: *1. Corinth. 4.* Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. Et iterùm: *Rom. 14.* Tu quid iudicas fratrem tuum? Si fratrem iudicare non expedit, quantò minus magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasque ni facias: sin verò contraria præcipit, noli præsumere, neque ea conetis, quæ suprà te sunt. Insurrexerunt aduersus Aaron, post vituli formatam effigiem, *Exod. 32. Num. 16.* Core, Dathan, & Abiron. Quid ergo? Nónne illi periêre? Et ab vrsis duobus 42. pueri, Prophetæ Eliseo illudentes, Deo vindice lacerantur. *4. Reg. 2.* Quilibet, quæ ad se pertinent solicitè curet. *Galat. 1.* Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit, obaudire noli: sin verò recta docet, noli vitæ, sed verbis intendere. Habes Paulum verbis te operibusque moderantem. Non distribuit pauperibus, inquies, non benè dispensat Ecclesiæ res. Vnde tibi id constat? Noli illum culpare antequam discas. Reatum caue. Plurima quippè ex simplici suspicione iudicantur: Imitare Deum tuum, *Genes. 18.* audi ipsum dicentem: Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint, an non est ita vt sciam. Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti, iudicem sustine. Noli præripere Christi iudicis ordinem, illius est munus ista discutere, non tuum. Tu seruus vltimus, non dominus es. Ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere, ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? *Sacerdoti obtẽperandum velut Christo.* Non tibi ipse dicit. Nã si illi obtẽperas, mercede priuaris. Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam: ne Paulo quidẽ obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid humanum, sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur aliena iudicemus: sua quisq; discutiat, vitáq; diiudicet suam. *1. Corinth. 7. 2. Corinth. 13.* At debet ille, inquies, melior esse, quàm ego. Cur obsecro? Quia sacerdos est. Et quid, non habet ille amplius quàm tu? Non labores, non angores, non ærumnas? Debet esse te melior? Quid ergo? Nisi sit melior, te ipsum perdis ac perimis. Sunt verba ista plena arrogantiæ. Vnde enim nosti illum te nõ esse meliorem? Furatur inquies, & sacrilegus est. Vnde hoc nosti, ô homo? Cur teipsum per præcipitia impellis? Nepè si quis dixerit, ille purpurã habet, quamuis id scias, aurẽ obruis: & si arguere posis, protinus resilis, teq; scire dissimulas, nolẽs gratis subire periculũ. Quid ergo hoc in loco periculũ minimè necessariũ suscipis? Nõ caret reatu hæc verba. *Matth. 12.* Audi quid dixerit Christus: Dico autẽ vobis, quòd omne verbũ ociosum, quodcũq; loquuti fuerint homines, reddẽt rationẽ de eo in die iudicij. *Luce 18.* Cur teipsum quouis arbitraris esse meliorẽ? Cur non ingemiscis magis ac pectus tundis, atq; in humum respicis, imitando fœlicem publicanũ? Etsi enim melior sis, tamẽ hac fœda existimatione tua cuncta perdidisti, Melior es, tace, vt persistas esse melior: Quòd si loquaris, omnia exinanisti. Si te putas esse, desisti: si non putas, multum sanè profecisti. Si enim qui peccator aduenerat vbi confessus est, iustificatus descendere meruit, qui peccator non est & esse se putat, quid oro non lucrabitur? quantum ex ea humilitate suis adijciet commodis? Vitam tuam diligentius discute. Fur non es? at rapis, at violas, at innumera eiusmodi perpetras, Neque id, vt furtũ probem, dixerim. Absit: imò illud valde execror, & eum qui est eiusmodi defleo: Nam dici non potest quam

sit sa-

sit sacrilegium malum: sed vobis parco. Nolo enim virtutem vestram alios accusando minuere. Quid, oro, publicano deterius? At cùm esset innumeris peccatis obnoxius, Pharisæusque id solum diceret. Non sum sicut publicanus iste, omnia perdidit: tu de sacerdote dicis, non sum sicut iste sacrilegus, & non omnia prorsus amittes? Ista necessariò dicere, ac plurimis verbis prosequi cogor, non sacerdotum tantùm gratia, sed vestri. Nam vereor ne hac elatione virtus exhauriatur vestra, in iudiciumque decidatis. Audi denique quid dicat admouens Paulus: Opus autem suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso tantùm habebit gloriam, & non in altero. Nã, dic oro, si saucius proficiscaris ad medicum, num omissa cura vulneris tui, studiosè medicum percunctaris, vulnus ille habeat necne? An verò etsi ille sit saucius, vulnus tuum idcircò non curas, dicisque sanom illum esse oportuit medicus cùm sit? Quando verò sanus medicus non est, abscedo, vulnus meũ insanabile referens. Nunquid enim si sacerdos malus sit, inde solatium capiet subditus? Nihil minus. Cæterùm dabit ille quidem scelerum suorum debitas pœnas: dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Etenim magister solum iam ordinem implet: Erunt enim, inquit, omnes docibiles Dei: neq; dicent, Agnosce dominũ: Omnes enim agnoscẽt me à minimo vsque ad maximum eorum. Cuius ergo rei gratia, inquies, præsidet? cur præpositus est? Ne quæso, doctores nostros maledictis impetamus, vt ne nosmetipsos lædamus. Nostra, vt dixi, omnia discutiamus, & neminem penitus maledicemus. Revereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incõmoda, omnia patris reuerentia conreget. Noli enim, inquiunt, gloriari in ignominia patris tui: neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est: Etsi sensum amiserit, veniam habe: Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt. Reuerere illum quòd tibi diebus singulis diuina ministrat, scripturas relegi facit, tui gratia exornat domum, propter te vigilat, propter te vota persoluit, pro te Deum precaturus adstat, tui causa preces exoluit, pro te apud illum religio, cultusque & obsequium est, pro te ista omnia. Reuerere hæc ergo, atque consydera, accede ad ea summa cum reuerentia. At malus ille est. Et hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet: neque tibi iustus quispiam proderit, nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus, si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populũ saluare vellet: num enim sacerdotis vita, num virtus tantùm conferre potuisset? Nõ possunt quæ Deus ipse largitur, veluti sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinæ sunt gratiæ. Huius tantùm munus est aperire os, cæterùm Deus cuncta operatur: symbolũ iste tantummodo implet. Intuere quantum inter Ioannem & Iesum intersit, & audi dicentem Ioannem. Ego opus habeo à te baptizari. Et, non sum dignus soluere ipsius corrigiã calciamenti. Sed tamen cùm tantum intersit, descendit spiritus, quem non habebat Ioannes (de plenitudine enim, inquit, ipsius nos omnes accepimus) prius tamen quàm baptizaretur, non ille descendit, neque Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergo istud fit? Vt scias, sacerdotem symbolum implere tantummodo. Nemo homo tantum distat ab homine, quantum à Christo Ioannes. Descendit tamen spiritus, vt discas Deum omnia operari, Deum omnia facere. Volo quiddam adijcere planè mirabile, & nolite mirari, neque turbemini. Quid verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusuis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamque sacerdotes modò quoque conficiũt. Nihil habet ista, quàm illa minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus, qui illam antè sacrauerat. Quemadmodom enim verba quæ loquutus est Christus, eadem sunt, quæ sacerdotes nunc quoq; pronuntiãt: ita & oblatio eadem est, eademque baptismi ratio est, adeò omnia in fide consistũt. Cornelium spiritus repentè repleuit, quia prius ipse alacritatem volontatis ostenderat, fidemque plenissimæ deuotionis obtulerat. Et hoc igitur Christi corpus, & illud est: Qui autem hoc illo minus aliquid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest atque operatur. Ista vobis non absque certa ratione diximus, sed vt sententiam vestram sensumque corrigamos, cautioresque in posterum faciamus. . . . .

His Origenis & Chrysostomi verbis abũdè responsum esse videtur ijs, qui cùm aliud non habeant, quod obijcere possint, plaustris quibusdam conuiciorum in vitam & mores sacerdotum & Episcoporum inuehuntur: quorum vesana rabies pios mouere non debet, etiam si vera essent, quæ ab illis dicuntur, quæ tamen ex magna parte ficta sunt & commentitia. Parendum est nihilominus etiam ijs præpositis, quos iratus Deus dedit, ita populi peccatis exigentibus. Nam contemnendis illis Deus ipse contemnitur, audiendis illis Deus ipse auditur. Si mali sunt præpositi, non vita, sed doctrina eorum est amplectenda, de qua nihil est qnod arroget sibi priuatus aliquis cognoscendi potestatem, quæ propria est Episcoporum. Vna est in vnaquaque diœcesi Christi cathedra, vnde etiã Ecclesia

Galat. 6.
Ioan. 16.
Ier. 3.
Nosce teipsum.
Eccles. 3.
Sacerdotis munus.
2. Cor. 16.
1. Reg. 6.
Sacerdotis est ministerium tantum.
Matth. 3.
Ioan. 1.
Sacerdotis & Christi oblatio eadem est.
Actor. 10.
Ose. 13.
Iob 34.
Luc. 10.

clesia cathedralis dicitur: Ex ea cathedra quod docetur, id reuerenter & obedienter au-
Cathedralis ecclesia ab vna cathedra Christi in vnaquaq; diœcesi dicitur. diendum est. Contra hanc si quis nouam sibi cathedram constituere sit conatus, etiam at
que etiam videat, ne quæ Core, Dathan, & Abiron, eadem illum grauia & inusitata sup-
plicia maneant. Nullum enim facinus æquè Deus vlciscédum putauit vnquàm, atq; hoc,
Num. 6. quod est vnum omnium atrocissimum. Sed nos reliqua iam persequamur.

De Sacramento matrimonij.

CAPVT LV.

Sacramentorũ anacephaleosis. DIximus iam quemadmodũ nati mundo, per lauacrũ regenerationis felicius Chri
sto renascimur in vitá quandá nouá, quà nõ iam ipsi viuimus, verũ viuit in no-
Galat. 2. bis Christus, quem in baptismo sumus induti. Quod auté viuimus deinceps in
Galat. 3. carne, in fide viuimus filij Dei, qui dilexit nos & tradidit semetipsum pro nobis: qua e-
Galat. 2. tiam de causa, fidei sacramentum baptismus vocatur. Simul & illud docuimus, postea-
Baptismus sacramentũ fidei. quam in baptismo semel Christo desponsi sumus, non ad fidem ociosam, sed ad pugnam
periculosam nos vocatos esse. Dolet enim Satanas ereptum sibi bolum è faucibus, quam-
obrem omni telorum genere nos oppugnat, vt à sponso nostro, cuius pretioso sanguine
1. Pet. 2. subarrati sumus, abstractos, in suam nos rursus redigat potestatem. Contra quem cùm
perpetuò nos in acie stare oporteat: neque enim frustra scriptum est, Militia est vita ho-
Iob. 7. minis super terram: quò simus in prælio gerendo fortiores, signamur in fronte signo cru
cis, & vngimur chrismate salutis: quo signo datur nobis Spiritussanctus, qui præsto no
Confirmatio sacramentũ spei. bis adsit: pugnantibus robur præstet, fiduciamque resistendi suppeditet. Itaque vocatur
confirmatio spei sacramentum, quòd per illud in bonam spem erigimur ex hostibus vi-
ctoriæ deportandæ. Ostendimus posteà, quandoquidem qui non modò viuũt, verume-
tiam pugnant, alimoniæ indigere videntur, quòd alioqui vires non essent suffecturæ, de
hac quoq; prouidisse nobis patrem misericordiarum Deum. Qualis vita, qualis pugna,
2. Cor. 2. talis & alimonia. Nihil in ijs omnibus non est spirituale. Spiritus enim est qui viuificat:
Ioan. 6. caro nõ prodest quicquá. Quamobrẽ nõ ea carne, quę videri, quæ tági, quæue sensu ali-
quo cõprehédi possit, sed ea quá fide sola cõplecti licet, sua ipsius vera, & viua carne, suo
Eucharistia sacramentum charitatis. ipsius vero & viuo sanguine nos reficere dignatur. Qua in re cũ maximè sit illustris illius
in nos charitas, qua nos vicissim ad amandũ illũ inflãmamur, qui prior dilexit nos: rectè
1. Ioan. 4. dicitur Eucharistia sacramẽtum charitatis, per quod vnũ cum Christo capite, vnũ etiam
ipsi inter nos corpus efficimur. Illud quoque demonstrauimus, quandoquidem nostra
culpa fit, vt cum hostibus dimicantes aliquando succumbamus, grauiterq; sauciati pro-
sternamur, hac quoque in parte de remedio nobis patrem nostrum cœlestem pro sua in-
effabili bonitate prospexisse: pœnitentiæque medicinam concessisse, qua sanati resurgere
possemus. Quoniam verò non nisi nostra culpa fit, vt victi in nostri hostis potestatem re
cidamus, meritò nobis Deus irascitur, cui per hoc pœnitentiæ sacramentum reconcilia-
mur: Neque tamen iam omnino gratis sicut in baptismo, sed requiritur deinceps à no-
bis, si redire cum Deo velimus in gratiam, vt à peccatis cessemus, vt ea detestemur, & odio
Psalm. 50. habeamus: vt corde contrito & humiliato, quod Deus non despicit, non solùm recogite-
Esa. 38. mus in amaritudine peccata nostra, verumetiam ministro reconciliationis sacerdoti ea
2. Cor. 3. confiteamur, & absolutionis ab eo beneficium petamus: denique vt per ieiunia, oratio-
nes, eleemosynas, & alia pia vitæ spiritualis exercitia, digna pœnitentiæ opera satisfacia-
mus: non quidem pro pœna æterna, quæ merito Christi passionis & mortis per sacramẽ
tum vel sacramenti votum vnà cum culpa nobis remittitur, sed pro pœna tẽporaria, quæ
Pœnitent. sacr. iustitiæ. non tota semper vt in baptismo fit, remittitur. Quare sacramentum hoc ad eam virtutem
refertur, quam iustitiam vocamus: iustum enim est, vt qui gratiæ, quam acceperat, ingra-
Eph. 4. tus, Spiritumsanctum contristauit, & templũ Dei violare non est veritus, non sine aliqua
1. Cor. 3. satisfactione reconcilietur. Illud præterea planum fecimus, quòd non alio tempore gra-
uius & periculosius certamen instat, quàm cum graui morbo conflictatis ex hac vita mi-
Extrema vnct. sacr. fortitudinis. grandum est: quodque ne tum quidem deesse nobis dignata est Dei benignitas: dedit q;
sacramentum vnctionis, quam extremam vocant, quò vires tam corporis, quàm animi
refocillari possint, vt ad congrediendum cum tam potenti aduersario illius gratia adiuti
non omninò impares esse possemus. Hoc sacramentum ad fortitudinem refertur, cuius
pars est perseuerantia, quam huius vnctionis beneficio cõsequimur, fortes in pugna pers
Ephe. 6. seuerantes, ac sumpto scuto fidei, omnia tela nequissimi ignea extinguentes. Declaratum
est & illud, quando sine ministris vita constare non potest, etiam de illis Deum Ecclesiæ
suæ prouidere voluisse, non sine quodam ordine, qui non solum ad decorem facit pluri-
mum, verumetiam ad concordiam & vnitatem retinendam. Dedisse minores quosdam,
Chry. in epi. ad Ephe. hom. 10. Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, Dedisse maiores quoque ministros, Subdia-
conos, Diaconos, Sacerdotes. Quia verò, sicut præclarè dictum est à Chrysostomo, vbi
hono-

honoris est æqualitas,aut omnes principatum gerunt,ibi nũquam poterit esse pax, quòd *Phil.li.2.de*
ista verbotenus æqualitas,sicut anteà quoqne fuit à Philone scriptum,inęqualitatem te- *monarchia.*
rum patiat. Nam æqualia dignitate imparibus tribuere, est inæqualitas: inæqualitas ve- *Inæqualitas*
rò fons malorum:dedisse quosdam etiam qui cùm quadam in ecclesia potestate versarẽ- *malorum fons.*
tur,non solùm cognoscendi de ijs,quæ ad forum Ecclesiasticum pertinent, præcipuè ve-
rò de doctrinæ genere,verumetiam flagitiosos coërcendi,&eos, qui doctrinam implam
sectarentur,ab Ecclesiæ septis arcendi,ac ex piorum cœtu exterminandi. Hos ordines per
Paulum significatos putat Ambrosius,cùm dicit:Et ipse dedit quosdam quidem Aposto *Amb.in epi.ad*
los,quosdam autem prophetas,alios verò Euangelistas,quosdam verò pastores & magi *Ephe.cap.4.*
stros ad cõsummationem sanctorum in opus ministerij. Apostoli,inquit,Episcopi sunt:
Prophetæ verò explanatores sunt scripturarum. Euangelistæ Diaconi sunt, sicut fuit Phi
lippus:quamuis non sint sacerdotes, Euangelizare tamen possunt sine cathedra: pastores *Actor.8.21.*
sunt lectores, qui lectionibus saginent populum audientem : magistri verò exorcistæ
sunt,quia in ecclesia ipsi compescunt & verberant inquietos. Refertur autem hoc sacra- *Ordo sacramen*
mentum ad prudentiam : quandoquidem fidelem esse seruum & prudentem oportet, *tum prudentia.*
quem constituit dominus super familiam suam,vt det illis cibum in tempore. Atque hęc *Matt.24.*
quidem dicta iam à nobis sunt. Quoniam verò, cùm vnius hominis ætas longa non sit,
breui defuturi erant,qui per baptismum renati,Christi se militiæ adscriberent, etiã huic
rei Deus remedium prospexit,ac matrimonij sacramentum in ipso paradiso instituit, ex
quo noui Christi milites conscriberentur:si modò,quod fieri dubitandum non est, non *Gene.1.2.*
alia voluntate liberos parentes procrearent, quàm vt per baptismum ex membris primi
hominis in membra Christi translati in eiusdem Christi militum album referrentur, at-
que ijs qui vita functi essent,noui semper succederent. De hoc itaque sacramento nobis *Matrimonij causa.*
nunc dicendum est,quod antequam peccasset Adam,in officium tantùm & ministerium
post admissum verò peccatum,iam non in officium tantùm, verumetiam in remedium
est institutum. Quapropter ad eam virtutem refertur, quæ tẽperantia dicitur, vt esset in-
continentiæ remedium.De hoc sacramento sic scribit Paulus: Mulieres viris suis subditæ *Matrimonium*
sint sicut domino: quoniam vir caput est mulieris, sicut & Christus caput Ecclesiæ: Ipse *sacramentum*
est saluator corporis eius. Sed vt ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in *temperantia.*
omnibus. Viri diligite vxores vestras:sicut & Christus dilexit ecclesiam,& seipsum tradi *Ephe.5.*
dit pro ea,vt eam sanctificaret,mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ: vt exhiberet ip
se sibi gloriosam ecclesiam,non habentem maculam, aut rugam,aut aliquid huiusmodi:
sed vt sit sancta & immaculata: Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua.
Qui suam vxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnem suàm odio ha-
buit: sed nutrit & fouet eam,sicut & Christus ecclesiam: quia membra sumus corporis e-
ius,& de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhære-
bit vxori suæ:& erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico
in Christo , & in Ecclesia. Verùmtamen & vos singuli vnusquisque vxorem suam sicut
seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

Nullũ est è septẽ,de quibus nobis nũc sermo est,cui sacramẽti nomẽ in scripturis Ca-
nonicis tribui legamus,præter vnũ hoc:quòd nõ modò sacramentũ,verũetiam magnũ sa
cramentũ vocat Paulus. Neq; desunt tamẽ,qui inter sacramẽta matrimoniũ numerari no *Matrimonij sa-*
lũt. Nã à Paulo,qui Græcè scripsit,non sacramentũ,sed mysterium vocari dicunt. Quasi *cramentum.*
verò aliud sonet Græcis mysterium,quàm quod Latini vocant sacramẽtum. Cyprianus, *Mysterium idẽ*
Cyrillus,Chrysostomus,Eucharistiam sæpè vocant mysterium,nunquid ideò sacramen- *quod sacramen*
tum non est? Ac latè quidem patet mysterij nomen,sicut & sacramenti, verùm & ea signi *tum.*
ficatione,qua nunc vtimur, sacramentum appellari matrimonium à Paulo dubitandum
non est,quandoquidem ita multis & disertis verbis omnia illi competere ostendit,quæ-
cunque ad sacramenti rationem (quomodo nunc de eo loquimur) pertinent. Quid est
enim aliud sacramentum, nisi sacræ rei signum? Docuimus autem anteà tria esse signorũ
genera: Nam & præteritarũ,& præsentium & futurarum rerũ per ea admonemur. Om- *Signorum tria*
nium harum rerum nos admonet signum huius sacramenti, siue quis materiam aut ele- *genera.*
mentum vocare malit: quæ est visibilis illa coniunctio,quę fit stipulatione verborum,da *Matrimonij*
ta arra,iunctis dextris,alijsque solennibus cæremonijs. Primùm admonet præteritæ my- *significationes.*
sticæ conglutinationis diuinæ & humanæ naturæ, Christi sponsi & Ecclesiæ sponsæ: *Ioan.16.*
quomodo dominus noster Iesus Christus reliquit quodammodo patrem suum Deum, *Philip.2.*
posteaquàm exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: reliquit matrem suam syna
gogam, ex qua secundum carnem natus est: reliquit domum suam dimisit hæreditatem
suam: dedit dilectam animam suam in manus inimicorum suorum. Quam tandem ob *Hierem.12.*
causam? Vt adhæreret vxori suæ Ecclesiæ, quàm ex gentibus sibi copulauerat: vt quam

fœdam

fœdam inuenerat ac omni turpitudinis genere pollutam, eam sanguine suo ablutam san
Ephe. 5. ctificaret, ac exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, neque rugam.
Huius præteritæ rei, futuros coniuges, primùm admonet signum istud visibile. Admo-
net autem non in hoc tantùm vt mereantur, verumetiam vt imitentur: vt viri diligant vx
ores suas, sicut & Christus dilexit Ecclesiã: vt neq; patris neq; matris amore illius amori
anteponendũ esse putẽt: vt sicut Christus tradidit semetipsum pro sponsa sua Ecclesia, ita
vir pro vita, pudicitia, fama vxoris suæ, non dubitet vitæ quoduis discrimen adire. Sicut
Christus adamauit immundam, & acerbissima quæque passus est, vt mundam & incon
taminatam redderet: sic & vir si non vsquequaque munda sit vxor, si qua sit vel corporis
vel animi infirmitate prædita, non statim abijciendam existimet, verùm infirmus infir-
mam toleret, atque omnia prius & facere & pati in animum inducat, quo vel corporis
vel animi illius morbo mederi possit. Huius rei, coniunctionis Christi sponsi cum spon
sa ecclesia, sic signum est visibilis coniunctio viri cum fœmina, vt eius admoneat tantum,
non autem eam efficiat: Cæterùm admonet prætereà præsentis rei, præsentis gratiæ, quam
in hoc sacramento confert Deus: qui quod iubet non modò verbo, verumetiam exem-
plo, idem etiam dat pro sua bonitate. Siquidem visibilis ista copulatio, quæ fit datis ar-
ris, iunctis dextris, admonet inuisibilis gratiæ quam largitur Deus. Nam simul vt ad ele-
mentum visibile accesserint verba, quæ præeunte sacerdote profert vterque coniunx, fit
sacramentum, per quod peculiare donum spiritus infunditur: quò & firmiores reddun
tur ad perpetuam concordiam, & robustiores ad pariter toleranda huius vitæ incommo
Matrimonium rectè suscipienti bus infunditur Spiritussanc. donũ & gratia. da, & instructiores ad sobolem pijs moribus educandam. Quod quidem donum sic de-
mùm infunditur, si quemadmodum oportet, ita sacramentum hoc susceptum fuerit. Nã
si secus factum sit, sicut in alijs sacramentis, ita & in hoc ira patatur pro gratia. Infundi-
tur autem hoc donum ex pacto diuino, qui promisit hoc ita futurum, dicẽs: Propter hoc
Gene. 2. relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit vxori suę. Quod sacramentum &
si in viro quoque & in muliere esse dicit Paulus, maius tamen esse vult in Christo & in
Ecclesia. Quòd autem ad virum quoque & mulierem pertineat mysterium hoc siue sa-
Chrys. ser. 20. cramentum, restatur Chrysostomus, eum locum enarrans, his verbis: Reuera nanque, re-
uera, inquam, mysterium est, & magnum mysterium relicto parẽte, eo qui genuit, eo qui
aluit, etiam ea quæ peperit, quæ miserè & cum labore parturijt, illis videlicet desertis, qui
tanta beneficia præstiterunt, quibus cùm consuetudo tracta est, adhærere virum illi, quæ
antea neque visa sit, neque aliquid commercij cum illa habuerit, atque hanc etiam omni-
bus præferre. Verè mysterium est. Et parentes etiam, cum ista fiunt, non offenduntur,
sed magis offenduntur ac dolent cùm non fiunt, expensis quoque pecunijs ac sumptu fa
cto lætantur. Magnum reuera mysterium & ineffabilem quandam sapientiam habens.
Istud supra præfatus dixit, in Christo & in Ecclesia. Veruntamen non propter ipsum so-
lum ita dictum est. Sed quid? Vt vxorem scilicet tãquàm propriam carnem foueat, quẽ-
admodum & Christus Ecclesiam: vxor verò vt reuereatur virum. Et in Genesim scribes:
Hom. 56. An non audis, inquit, Paulum dicentem, quod sacramentum sunt nuptiæ & imago dile-
Aug. de nuptijs & concupiscen tia, li. 1 ca. 10. ctionis Christi, quam erga ecclesiã declarauit. Neque dissimilia scribit Augustinus quo-
que: cuius hæc sunt verba. Quoniam non tantùm fœcunditas, cuius fructus in prole est,
nec tãtùm pudicitia, cuius vinculum est fides, verumetiam quoddam sacramentum nup-
Ephe. 5. tiarum commendatur fidelibus coniugatis, vnde dicit Apostolus, Viri diligite vxores ve
Matrimonij inseparabilitas. stras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam: huius procul dubio sacramenti res est, vt mas &
fœmina connubio copulati, quamdiu viuunt, inseparabiliter perseuerent, nec liceat ex-
Matt. 5. 19. cepta causa fornicationis, à coniuge coniugem dirimi: Hoc enim custoditur in Christo &
Ecclesia, vt viuens cum viuente in æternum nullo diuortio separetur. Cuius sacramenti
Psal. 47. tanta obseruatio est in ciuitate Dei nostri, hoc est, in Ecclesia Christi, quibusq; fidelibus
coniugatis, qui sine dubio membra sunt Christi, vt cùm filiorum procreandorum causa
vel nubant fœminæ, vel ducantur vxores, nec sterilem coniugem fas sit relinquere, vt alia
Matt. 19. fœcunda ducatur. Quòd si quisquam fecerit, non lege huius seculi, vbi interueniente re-
Det. 24. pudio sine crimine conceditur cum alijs alia copulare connubia, quod etiam sanctum
Thori separatio non soluit coniugij vinculum Moysen Dominus propter duritiam cordis eorum, Israëlitis permisisse testatur: sed lege
Euangelij reus est adulterij: sicut etiam illa, si alteri nupsit: Et vsque adeò manent inter
viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges, qui ab alterutro se-
Cap. 21. parati sunt, quàm cum his, quibus alijs adhæserunt. Ac aliquanto pòst adducens illa ver-
Gene. 2. ba, relinquet homo patrem & matrem. Quod magnum Sacramentum dicit Apostolus in
Ephe. 5. Christo & in Ecclesia. Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum, hoc in singulis
Amb. in epist. ad Ephe. quibusque viris atque vxoribus minimum, sed tamen coniunctionis inseparabilis sacra
mentum. Ad eundem modum scripserunt Ambrosius quoque, Theophilactus, Leo põ-
tifex,

tifex, & alij nonnulli, qui omnes eadem ratione, qua septem reliquis, huic quoque sacramenti nomen tribuunt. Duplicis itaque rei signum esse docuimus hoc sacramentum, præteritæ coniunctionis Christi cum Ecclesia, & præsentis gratiæ quæ nobis confertur: cuius non admonet modò, verùmetiam causa illius est, & eam efficit hoc sacramentum. Est etiam tertiæ rei signum: Admonet enim ista coniunctio visibilis matrimonio copulãdos futuræ coniunctionis cum sponso nostro Christo, quandoquidem per vas suum electum loquutus est Spiritus sanctus, quod saluabitur mulier per generationem filiorum, si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate.

Theod. ibidem
Leo epi. 92.
Matrimonium triplicis rei spiritualis signum est.
1. Tim. 2.

Fuerunt apud gentes quoque matrimonia, qui lege quadam naturæ menti diuinitus insita sanctam esse rem matrimonium & magis quiddam, quàm vt humanum inuẽtum existimari posset, intelligebant, atque ideò vagos concubitus arcebant, ac de ijs, qui stuprum aut adulterium commisissent, pœnas capitis legibus sumebant, matrimonij tamen sacramentum apud eos non fuit, cùm liceret eis etiam nulla causa matrimonium rescindere. Sed neque apud Iudæos, apud quos maior etiam fuit matrimonij sanctitas, fuit matrimonij sacramentum, eadem illa ratione, qua apud nos sacramentum est, quibus & ipsis ob duritiam cordis permissum erat vxores dimittere, quamuis leuem ob causam. Solùm ergo Christianum matrimonium sacramentum rectè dicitur, & est: Cuius cum tria bona recenseat Augustinus: primùm dicit esse fidem, secundum prolem, tertium sacramẽtũ. In fide attenditur ne præter vinculũ cõiugale cũ altero vel altera concũbatur. Vxor enim non habet potestatem sui corporis, sed vir: Similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier. In prole vt amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè educetur: Huius enim potissimum gratia contrahi debet matrimonium: Ita enim dicit Apostolus: Volo iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse. In sacramento autem, vt coniugium ne separetur, & dimissus aut dimissa ne prolis causa alteri coniungatur. Hoc enim est Christi verbum: Dictum est, quicunque dimiserit vxorem suam, det illi libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit, adulterat. Et rursus: Quod Deus coniunxit, homo nõ separet. Et sequutus magistrum suum Paulus: His, inquit, qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed dominus: vxorem à viro non discedere: quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Quæ & Christi & Apostoli verba, non alio sensu acceperunt, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, & ante eos Origenes & Chrysostomus, ac qui sectator ipsius est Theophilactus, alijque sancti doctores, quàm quòd per ea significari existimarent tanti sacramenti rem esse fœdus illud initum nuptiale, vt nec ipsa separatione irritum fiat: quandoquidem viuente viro, à quo relicta est, mœchatur si alteri nupserit. Neque dispar est causa viri, quem non oportet esse meliore conditione, quàm sit mulier.

Deut. 24.
Matt. 19.
Matrimonij bona tria.
Aug. de gene. li. 9. cap. 7.
De bono coniug. cap. 24. & de pec. origina. cont. Pelag. l. 2. cap. 34.
1. Cor. 7.
1. Tim. 5.
Matt. 19.
1. Cor. 7.
Amb. in 1. Cor. 7 & lib. 8. in Lucam.
Hier. ad quæst. Amandi presbyteri & in epitaphio Fabiolæ

Magna itaque est firmitas vinculi coniugalis, quam non designat modò, verùmetiam efficit accedente verbo, visibilis illa, quæ fit per sacerdotem, copulatio. Confertur enim per illam donum perseuerantiæ peculiare, modò quis animum præbeat capacem, & eo quo debet affectu ad sacramentum hoc accedat. Qui qualis esse debeat, docet nos oratio Saræ filiæ Raguelis, quæ matrimonium susceptura sic orauit: Tu scis domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruaui animam meam ab omni concubitu. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant me participem præbui. Virum autem cum timore tuo non cum libidine mea consensi suscipere. Contracturus matrimonium concipere debet animo, quantum sit hoc sacramentum, nẽpe quòd Deo auctore copulatur, neque aliter affectus esse, quàm si præsentem Deum videat, vxorem sibi copulantem. Ministerium enim sacerdotis est, Deus autem est, qui nexu quodam insolubili coniungit, iuxta illud quod dictum est: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Debet etiam animo secum reputare, quanta sit signi maiestas quod similitudinem refert coniũctionis Christi sponsi cum Ecclesia sua sponsa. Hoc affectu qui accesserit, dubitare non debet, quin gratiæ, quæ confertur in hoc sacramento, sit particeps futurus. Qui verò prophano affectu sacramentũ hoc percipiunt, tantùm absunt à gratia percipienda, vt iram etiam sibi thesaurisent in die iræ. Neque enim alijs ex causis contrahendum est matrimonium, quàm propter sanctam societatem, religiosæ posteritatis amorem, ac fornicationis odium ac detestationem: vt dicere possit vxorem ducturus cum sancto Tobia: Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio coniugem, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum amen. Nam si qui coniugium ita suscipiunt, vt Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, habet potestatem dæmonium super eos, ac formidare debent, ne idem illis eueniat, quod septem illis viris, qui cùm luxuriæ causa Saram vxorem ducere voluissent, ordine omnes

Aug. de coniugali cap. 7.
Orig. in Matt. hom. 7.
Chrys. hom. 17. in ca. 5. Matt.
Tob. 3.
Matrimonium suscipientes quomodo affectos esse oporteat
Matt. 19.
Rom. 2.
Causæ contrahendi matrimonij.
Tobiæ 8.
Tobiæ 6.
Matrimonium solum libid. gratia suscipientibus dominatur dæmonium.
Psalm. 31.

prima statim nocte propter incontinentiam suam à dæmonio sunt suffocati.

Epist. 1. Libet hic adscribere sancti põtificis & martyris Euaristi verba, de eo, quo ritu legitimũ matrimoniũ cõtrahi oporteat. Legitimũ, inquit, vt à patribus accepimus, & sanctis Matrimonium legitimum quo modo contrahitur. Apostolis eorũq; successoribus, nõ est matrimoniũ, nisi ab his qui super ipsam fœminã dominationẽ habere videtur, & à quibus custoditur, vxor petatur, & à paretibus, propinquioribus spõsetur, & legibus dotetur, & suo tẽpore sacerdotaliter, vt mos est, cũ precib⁹ & oblationibus à sacerdote benedicatur, & à paranymphis, vt cõsuetudo docet, custodita & sociata à proximis, tẽpore cõgruo, petita legibus detur, & solẽniter accipiatur, & biduo vel triduo orationib⁹ vacẽt, & castitatẽ custodiãt, vt bonæ soboles generẽtur, & dño Tob. 6. suis in actib⁹ placeãt. Taliter em̃ placebũt, & filios nõ spurios, sed legitimos atq; hereditabiles generabũt. Et paulò pòst, Aliter præsumpta, nõ cõiugia, sed adulteria, aut cõtubernia, aut stupra vel fornicationes potius quã legitima cõiugia esse dicit: nisi propria volũtas suf Tert. li. de pudicitia. fragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Quã Euaristi sententiã Tertullianus quoque secutus videtur, cũ ait: Occultæ cõiunctiones, id est, nõ prius apud ecclesiã professæ, iuxta mœchiã & fornicationẽ iudicari periclitãtur. Hoc fuit vtriusq; de Clãdestinis iudicium.

Lib. 2. De legitimis verò, scribẽs ad vxorẽ: Vnde sufficiã, inquit, ad enarrandã fœlicitatẽ eius matrimonij, quod Ecclesia cõciliat, & cõfirmat oblatio, & obsignatũ angeli renũciant, pater Oblatio pro missa ponitur. ratũ habet. Oblationis nomine sacrum intelligit', quã vulgo Missã vocãt. Ad hãc spõsus & spõsa cõueniebãt, ibi per Ecclesiã, hoc est, per sacerdotẽ ecclesię ministrũ reconciliabatur matrimoniũ, & obsignabatur oblatione facta. Frequẽs est autẽ apud Tertulliãnũ obsignãdi verbũ, quoties de sacramẽtis agit. Videtur autẽ vterq; tã Euaristus, quã Tertullia-

Amb. epi. 70. nus ministeriũ sacerdoris in hoc sacramẽto requirere. Nec diuersum ab illis Ambr. quoque sentire videtur, cũ oportere dicit coniugiũ velamine & benedictione sacerdotali san Chry. Hom. 48. in Genes. ctificari. Idẽ vult etiam Chrysosto. vbi de nuptijs Isaac & Rebeccæ tractat. Vt nõ temerè dixisse videatur vir pius & doctus Guilielmus Parisien. Episcopus proposita quæstiõe: Gerson part. 3. ca. 9. quæst. 10. Vrtũ sacramentũ veri nominis, & sacramẽtalis virtutis matrimonium sit, si præter nuptialẽ benedictionẽ & orationẽ, quãdo haberi potest cõtrahatur: Respondit, verũ: certũ est, Benedictio nuptialis an sit necessaria. quia & sacrũ signũ est, & sacrãs sine sanctificãs virtute essentiali siue cõtrarietatis, & forsitan merito dummodo nuptialis benedictio non contemnatur, sed virtutem sacramentalem omninò non habet, nec veri nominis est sacramentum, nisi sicut diximus.

De Impedimentis Matrimonij.

CAPVT. LVI.

SVnt quædam de essẽtia matrimonij, sunt alia quæ sicut in cæteris sacramẽtis, ita & in hoc magis ad solẽnitatẽ quandã pertinẽt. Quæ sunt posterioris generis, contrahẽdum quidẽ impediũt matrimonium, sed nõ dirimunt contractũ: Quæ verò prioris, non solũ impediunt contrahendũ, verumetiã dirimunt contractum: De vtriusq;, quò facilius memoriæ commendari possent, hos versiculos, ante aliquot secula conscriptos legimus.

In 4. Sent. dist. 34.

Ecclesiæ vetitum, nec non tempus feriatum
Impediunt fieri, permittunt iuncta teneri.
Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, legamen, honestas,
Si sis affinis, si fortè coire nequibis:
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Nobis de duobus tantùm dicere nunc est propositum, de quibus hoc tempore controuerti maximè videmus, de voto & de ordine.

Votum. Venerem notæ fuisse incontinentiæ fœminam, adeò, peruulgatum est apud omnes, vt inde nomen etiam traxerit omnis obscœnitas & libido. Hæc prima fuisse dicitur in Lib. 1. cap. 17. Cypro auctor mulieribus, vt vulgo quæstum corpore facerent. Quòd ideò scribit eam Lactan. imperasse Lactantius Firmianus, ne sola præter alias mulieres impudica, & virorum ap-Lib. 1. cap. 19. petens videretur, quam tamen inter numina sua gentes retulerunt. Huius exemplo duo Lutheri & Buceri consilium. Martini, quò & ipsi possent inter hæreticorum numina referri, numinis huius œstro perciti, violato iureiurando quod præstiterunt, vt incœstam libidinẽ suã explerent, non quibusuis mulieribus, verùm eiusdem, cuius & ipsi fuerant ordinis, hoc est, Nonnis: siue quis Sanctimoniales appellare malit, quasi matrimonio coniuncti, auctores fuerunt omnibus, qui corpora sua domino consecrassent, & perpetuam professi continentiam, se voto castitatis obstrinxissent, quo & ipsi contra iurisiurandi sui religionem perfractis pudoris repagulis, ac ruptis pudicitiæ claustris, eadem se nefaria turpitudine con-Soc. li. 4. ca. 31. taminarent. Quamuis autem non par crimen, non omninò tamen dissimilis causa fuisse Valentiniani factum. videtur imperatoris Valentiniani: qui cùm alterã vxorem duxisset priore superstite, nec repudiata, quò leuius videri posset facinus à se patratum, si plures eiusdem culpæ affines facti essent, legẽ tulisse, ac eam promulgari passim iussisse legitur, per quam cuiuis simul duas

duas vxores habere liceret. Martinorum itaque ſacrilega audacia factum eſt, vt in dubiũ illud reuocari cœptum ſit, liceat ne voto ſe caſtitatis obſtringere, aut ſi quis obſtrinxiſſet ſe, matrimonium nihilominus contrahere. Quamuis autem nemini, qui catholicæ fidei eſt, dubium ſit, quin & licitum ſit vouere caſtitatem aut continentiam, & quod ſemel quis vouerit, id ab eo præſtari oporteat, quò tamen magis id perſuaſum eſſe queat etiam his, qui vacillare non nihil videntur, paucis de eo diſſerendum eſſe putauimus.

Quòd & vouere pium, & quod voueris, præſtare neceſſarium ſit, apertiora ſunt ſcripturæ teſtimonia, quàm vt negari poſsit. Sic enim per prophetã Deus loquitur: Vouete & reddite domino Deo veſtro. Et iterum: Cùm votum voueris domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quòd autem cœlibatus votum, pium Deoq́; gratum ſit, vel ex eo cuiuis perſpicuum eſſe poteſt, quod & à Chriſto laudantur eunuchi, qui ſe propter Dei regnum caſtrauerunt. Et apud Eſaiam ſempiternum ſe illis daturum nomen Deus promiſit, quod non peribit. Et de virginibus conſilium dat Paulus: qui ſimul iudicat ad Timotheum ſcribens, quod quæ viduæ ex Eccleſiæ ſtipe alebantur, voto ſe perpetuæ continentiæ obſtringebant. Et Philo teſtatur (quanquàm Iudæus) qui fuit Apoſtolorum æqualis, fuiſſe tum inter Chriſtianos, qui ſuam Deo caſtitatem deſponderent. Quamobrem quod aſſerunt caſtitatis hoſtes & continentiæ, votum cœlibatus fieri contra mandatum Dei, tam apertè vanum eſt, vt refellere neceſſe non ſit. Nullum enim Dei mandatum proferre poſſunt, de non vouendo continẽtiam, quam Deo gratam & acceptam eſſe, tot locis non obſcurè ſcriptura teſtatur.

Vouere pium, & præſtare neceſſarium. Pſalm. 75. Deutero. 23. Cœlibatus votum pium. Matth. 19. Eſa. 56. 1. Corinth. 7. 1. Timoth. 5. In libro de vita Apoſtolicorum. Continentiam & Caſtitatem ſeruari poſſe.

Sed hîc illi aliam æquè friuolam rationem adferunt, qua votum cœlibatus parũm eſſe pium demonſtrent. Diſplicere, aiunt, Deo infidelem & ſtultam promiſsionem: eſſe autẽ infidelem & ſtultam promiſsionem, vouere quod præſtare non poſsis: cuius generis eſſe volunt continentiam: De qua non dubitauit alter ex eis dicere, ęquè non eſſe arbitrij ſui, vt ſe à fœminæ commixtione ſeruaret, quã non arbitrij ſui, mas ſit an fœmina. Adeò nihil puduit impudens iſtud os, orbi toti ſuam incontinentiã teſtatam facere. Quis autem non videt, ſi nihil vouendum ſit, quod à nobis tanquã à nobis pręſtari non poſsit, omnẽ iam vouendi rationem prorſus eſſe ſublatam? Nam non modò facere, verùm ne cogitare quidẽ aliquid ex nobis tanquam ex nobis, idonei ſumus, vt rectè in altero Concilio Arauſicano ante mille & centũ annos habito ſcriptũ ſit: Nemo quicquã domino rectè vouerit, niſi ab ipſo acceperit, ſicut legitur: Quæ de manu tua accepimus, damus tibi. Quod ſi quia periculum eſt in vouendo, vouendum non eſt, ergo nemo militet, inquit, Ambroſius, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obſequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio qui concupiſcentiæ timet lapſum. Locum illum ex Pſalmis enarrans Auguſtinus, Vouete & reddite: monet vt quiſque quod poteſt voueat & reddat. Non ſitis, inquit, pigri ad vouendũ, non enim viribus veſtris implebitis: deficietis, ſi de vobis præſumetis, ſi autem de illo cui voueris, vouete ſecuri, reddetis. Quo in loco cũ de alijs votis, tum de voto caſtitatis & continẽtiæ, tanquã pio, Deoq́; grato copioſè diſſerit. Quod etiã ad Pollentiũ ſcribens inter ea numerat, quæ rectiſsimè vouẽtur. Ac inter cætera: Non eos, inquit, terreat ſarcina continentiæ. Leuis erit ſi Chriſti erit. Chriſti erit ſi fides aderit, quæ impetrat à iubente, quod iuſſerit. Nõ eos frãgat quòd videtur eorum continentia neceſsitatis eſſe, non voluntatis, quia & illi qui eam voluntatem delegerunt, fecerunt eam eſſe neceſsitatis, quoniã vani ſine damnatione ab ea deuiare non poſſunt, & qui in eam neceſsitatẽ contruſi ſunt, faciunt eam eſſe voluntatis, ſi non de ſeipſis, ſed de illo, à quo eſt bonum omne confidunt. Qui etiam in confeſsionum libris ad Deũ orationem conuertens, ait: Tota ſpes mea in magna valdè miſeratione tua: Da quod iubes, & iube quod vis. Imperas nobis continentiam. Et cùm ſcirem, ait quidam, quia nemo poteſt eſſe continens niſi Deus det, & hoc ipſum erat ſapientiæ ſcire cuius eſſet hoc donum, alij dominum & deprecatus ſum illum.

Eccleſ. 5. Lutheri impudentia. 1. Corinth. 3. Cap. 11. 1. Par. 19. Ambroſ. de viduis. Pſalm. 75. Aug. lib. 1. cap. 24. de adulterinis coniugijs. Matth. 11. Iaco. 1. Lib. 1. cap. 19. Sapien. 8.

Quamobrem non modò non impoſsibile, verumetiam facile, iucundum, ſuaue nobis futurum eſt continere, illo adiuuante qui dixit: Iugum meum ſuaue eſt, & onus meũ leue. Verum eſt quod dixit Comicus: Nihil eſt tam facile, quin difficile fiat, ſi inuitus facias. Sed & illud verum eſt, quod à Ioanne Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Nihil eſt quod nõ ſuperet amor cum deſiderio: neque poteſt tam eſſe quicquam difficile, tam durum, tam moleſtum, quod non facile, iucundum, & ſuaue ſit amanti. Sicubi vera eſt fides, non illa ſola, quæ triginta his annis prædicari cœpta eſt, quam Iacobus vocat mortuam: ſed illa de qua dicit Paulus, quæ per charitatem operatur, nihil credenti & amanti difficile, atque adeò nihil non erit cùm primis leue & ſuaue. Qui Pythia cantat, ſcripſit quidam, abſtinuit Venere & Baccho. Deinde verò, qui ferarum capiendarum deſyderio tenentur, eorũ quanta ſæpè ſit abſtinentia, vel Hyppoliti docemus exẽplo. Poſteà verò, quàm ijdẽ in fri

Amanti nihil difficile. Chryſ. hom. 64 ad populũ Antiochenum. Iacobi. 2. Galat. 5.

gore & æstu perferendo patientes sunt, quæ non adeunt vitæ pericula? Ab equis, à fossis,
Venatorum & mercatorum abstinentia. à precipitijs, à fluminibus, à feris, quibus aliquando temerè sese committentes, immaturam quandoque mortem obeunt, nullam tamen ex eo sentiunt molestiam, quin magis voluptatem maximam. Quem verò faciendę rei tenet studium, dum

Impiger extremos currit mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Nónne & illius videre sæpè licet abstinentiam singularem? qui plurimis prætereà vitam suam exponit periculis & molestijs.

Si tantùm potest amor & desiderium ferarum capiendarum, si tantùm potest amor & desiderium pecuniæ cumulandæ, quam tamē relinquat homo necesse est, cùm ex hac vita
Psalm. 75. migrauerit, sicut scriptum est: Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis: non multò poterit amplius amor & desiderium illius, qui vita
De moribus eccle. cathol. li. 1. cap. 22. nostra est, & quidem vita sine fine beata. Itaque verè dictum est ab Augustino. Nihil est tam durum atque ferreum, quod non amoris igne vincatur. Quo cùm se anima rapit in Deum, super omnem carnificinam libera & admiranda volitabit pennis pulcherrimis
Amoris vis. & integerrimis, quibus ad Dei complexum amor castus innititur. Nisi verò amatores auri, amatores laudis, amatores fœminarum, amatoribus suis Deus sinat esse fortiores, cùm ille non amor, sed congruentius cupiditas vel libido nominetur. In qua tamen apparet quantus sit impetus animi ad ea, quæ diliguntur indeflexo cursu per immania quæque tendentis, argumentoque nobis est, quam sint omnia perferenda ne deseramus Deum, si tanta illi vt deserant perferunt. Huius igitur amoris igne inflam-
Ioan. 14. mati sancti Apostoli & martyres, non ab vxorum complexu tantùm abstinuerunt, ve-
Col. 3. rumetiam cùm cæsi essent, ibant gaudentes à conspectu concilij, quia digni habiti
Apostolorum et martyrum abstinentia. sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Quibus vsque eo durum non fuit, aut, quod isti volunt, impossibile, suaue iugum Christi in continendo, vt non modò carnis cōcupis-
Actor. 5. centias frenarent, verumetiam vltrò pro Christo mori expeterent. Sic Andreas cùm cru-
Matt. 11. cem sibi paratam esse conspicatus exclamasse legitur: O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens venio ad te, ita & tu exultans suscipe me, discipulum eius qui pependit in te. Sic Laurentius vltrò Sixto commori cupiens: Quò progrederis, inquit, sine filio pater? quò sacerdos sine ministro properas? cumque extrinsecus arderet beatus martyr in craticula positus tyranni sæuiētis incendijs, maior eum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat: & quamuis rex improbus ligna subijceret, ac grauioribus incendijs cruciaret, tamen sanctus Laurentius has flammas si dei calore non sensit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est ei omne quod pati-
2. Cor. 11. tur. Sic Paulus cùm quinquies quadragenas à Iudæis accepisset, ter virgis cæsus, semel la-
Rom. 8. pidatus esset: Quis ergo nos, inquit, separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius, Sicut scriptum est, quia pro
Psal. 43. pter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis: Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Voluptatē, quā mortem vincere facilius. Hic mihi respondeant isti delicati martyres, qui siue animi, siue corporis aliquo morbo laborent, nullum sciunt aliud remedium, præter fœmineas carnes, aut quadrupedum & volatilium: utrum sit difficilius, vtrum ab homine præstari minus queat, carnis vt stimulis resistat, an imminentis mortis terrorem superet, ac illos cruciatus non difficulter ferat, quos tot millia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu tanta animorum alacritate legimus pertulisse? Certè cessare stimulos carnis fateamur necesse est, vbi
Christus vincit in nobis. vel metus tantùm grauioris alicuius periculi impendet: adeò motus huius est & impulsio vehementior. Et tamen potuerunt illi, quæ sunt multò grauiora, potuerunt non so-
Phil. 4. lùm viri, verumetiam fœminæ & sexus & ætatis tenerioris: potuerunt autem in illo, qui
Philip. 2. confortat omnes in se sperantes, Christo. Qui cùm viuat in nobis, cùm operetur in nobis & velle & perspicere, quid est quod illo faciente, vt faciamus, facere non possimus?
Chry. tom. 3. in serm. de mart. Ipse enim est qui in pugna nostra congreditur. Cōsidera, inquit, Chrysostomus, præsente Deo te cū hoste pugnare: fauet ille vt vincas, fauet vt obtineas, ac paulò post: In tua pu-
Exod. 14. gna dominus cōgreditur, dominus dimicat, dominus pręliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuū, Dei certamen est: pręliū tuū, Christi præliū est, Quid trepidas? Quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehēde arma, procede in bellū, fortiter dimica, vt
Hom. 43. de verbis domini Luc. 11. dimicanti adsit ille qui vinci non potest. Quem sequutus Augustinus: Non enim, inquit, nō habes vnde pugnes, Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi: spiritus Dei est, qui

qui pugnat in te,aduersus te, aduersus illud quod est in te,cōtra te.Hoc est quod de An- *In vita eius.*
tonio scribit Athanasius:Adiuuabat seruum suum dominus,qui nostri gratia carnē suscipiens,victoriam corpori contra diabolum largitus est,vt singulis ita certantibus, apo- *1.Cor.15.*
stolicum liceret proferre sermonem:Non ego autem,sed gratia Dei mecum.Hancigitur *Rom.8.*
cùm habeamus quæ adiuuet infirmitatem nostrā,confidenter dicat quilibet homo Chri *Phil.4.*
stianus,claraq; voce pronunciet:Omnia possum in eo, qui me confortat. Continentiam
iubes Christe?da quod iubes,& iube quod vis.Iubes vt non modò carnis, verumetiā oculorum cōcupiscentiam superē? da quod iubes,& iube quod vis.Iubes vt à fastu quoq; *Matt.5.*
me contineam?da quod iubes & iube quod vis.Iubes vt cruciatus pro tuo nomine perferam,vt vitam etiam cum sanguine profundam? da quod iubes,& iube quod vis: Pone *Iob.17.*
me iuxta te,& cuiusuis manus pugnet contra me.Si consistāt aduersum me castra,nō ti- *Psal.26.*
mebit cor meum.Si exurgat aduersum me prælium,in hoc ego sperabo. Omnia possum *Phil.4.*
in te,qui confortas me.Si dicat,sic faciat strenuus Christi miles:neque cùm in acie fuerit
contra hostem collocatus,simul vt leuis aliqua impressio facta fuerit,abiecto fidei scuto,
statim fugiat & clamet:Non possum,non habeo Dei donum. Mulier quædam filium in *Ephe.6.*
prælium euntem,dato illi clypeo,sic adhortata legitur:Fili,aut hunc,aut super hunc,Laco *Plutarchus in*
nica breuitate filium instruens, ita rem in bello gerendam, vt aut victor clypeum refer- *Apophthegma.*
ret,aut mortuus in eo domum reportaretur.Hoc sibi quoq; Christi miles, contra carnē, *Laconicis.*
contra mundum, contra diabolum prælium initurus, dictum existimare debet, vt aut
cum fidei scuto vincat hostes,aut in fide moriatur intrepidus: neque dicat, non possum,
sed Christo dicenti credat, omnia possibilia sunt credenti: & iterum atque iterum re- *Mar.9.*
petendo dicat cum Paulo, claraque voce pronunciet, omnia possum in eo, qui me con- *Phil.4.*
fortat. Neque dispiciat in qua re confortetur à Deo,qua non:impium est hoc de Deo co *Deus præstò*
gitare,quod aut nolit is,qui fons est totius bonitatis & liberalitatis, omnes in omnibus *adest semper.*
æquè confortare, aut non posit, quem omnipotentem in fidei nostræ symbolo profitemur. Omnibus ad omnia semper præstò adest gratia Dei Saluatoris nostri, qui dat donum castitatis coniugibus,qui confortat eos, vt quo se sacramento inuicem obstrinxerunt,id inuiolatum obseruent,etiamsi vel per absentiam, vel per aduersam valetudinem *1.Cor.7.*
alter alterius corporis potestatem habere non posit:idem& cœlibatum professis continentiæ donum dat,& aduersus carnem pugnantes confortat,modò postulent ab eo,qui *Iacob.1.*
dat omnibus affluenter:postulent autem in fide nihil hæsitantes. Quòd si non impetrant, non Deo culpam asignent,quasi vel noluerit is,vel non potuerit, cùm & velit omnia nostra causa,& posit omnia,sed se potius,non eam fidem ad apostulandum attulisse putēt, quæ potuerit impetrare.

Paulus cùm hanc materiam tractaret,noluit dicere:Qui non possunt continere nubāt, *1.Cor.7.*
sed qui non continent:idq; Christi exemplo, qui & ipse non dixit:non omnes possunt *Matt.19.*
capere:ne quis fati rem esse putaret, sicut Origenem secuti, Hieronymus & Chrysosto- *Ori.tract. 7.in*
mus annotarūt: Sed non omnes capiūt verbum hoc. Possumus enim in eo qui nos cō- *Matt.*
fortat,sed non volumus omnes:non adhibemus illud studium quod oportet, non acce- *Hie.l.3.in Mat.*
dimus ea fide qua oportet, ad eum precandum, cuius hoc misericordia possumus. Non *Chrys.hom. 63. in Matt.*
enim sumus sub lege bonum quidem iubente, non tamen dante, sed sumus sub gratia, *Aug. de conti-*
quæ id quod lex iubet faciēs nos amare,potest liberis imperare. Gregorius Nazianzenus *nentia cap.3.*
explicans illum locum, Non omnes capiunt verbum hoc,sed quibus datū est. Cum au- *Naz.oratiōe.31*
dis,inquit,quibus datum est, adde, datum quidem his qui volunt & qui assentiuntur. *Rom.6.* *Matth.19.*
Quem præceptorē suum secutus Hieronymus,datum est,inquit,his qui petierunt,qui voluerunt,qui vt acciperēt,laborauerunt. Omni enim petenti dabitur,& quęrens inueniet, *Matth.7.*
& pulsanti aperietur.Omni,inquit, petenti non coniugato tantùm, sed & cœlibi cuiuscunq; sexus,cuiuscunque sit ordinis,omni petenti dabitur.Ac ne quis putaret hoc aucillud petenti datū iri,dicit alio loco:Quodcunq; volueritis petetis,& fiet vobis,Quodcūque petieritis patrē in nomine meo,dabit vobis. Omnia quęcunq; orantes petitis,credi *Ioan.15.*
te quia accipietis, & euenient vobis: nihil prorsus excludendo, cū omnia quę habemus
dona sint illius,neq; boni quicquam nisi dono illius habere posimus. Ioannes Chryso- *Marc.11.*
stomus,Non dixit,si quadam libidinis vi cogantur,si transuersè agantur,si non possunt. *De virginitate*
Nihil omninò posuit eiusmodi,quod aut vim allatam ostendat,aut venia dignum sit.Ve *cap.39.*
rùm quid is,inquit:Si verò se non continent,nubant:quod eorū voluntati tribuendum *1.Cor.7.*
est,qui propter pigritiam nolunt elaborare.Demonstrat enim,ipsos rei facultatem habē *Pudicitia coniugalis Dei donū.*
tes,ob id minus eam perficere, quod laborem defugiunt. Etiam pudicitiam coniugalem *1.Cor.7.*
Dei donum esse beatissimus Paulus ostendit,vbi de hac re loquens, ait:Volo autem om- *Au. de nuptiis*
nes homines esse sicut meipsum,sed vnusquisque proprium donum habet ex Deo, alius *& cōcupiscentia ad Valeriū*
quidē sic,alius verò sic.Ecce & hoc,inquit,Augustinus,donum esse dixit à Deo,& si infe *lib.1.*

rius quàm illa continentia, in qua volebat omnes esse sicut seipsum, tamẽ donum à Deo. Vnde intelligimus, cùm hæc præcipiuntur vt fiant, nihil aliud ostendi, quàm inesse nobis oporteret ad hæc accipienda & habenda, etiam propriam voluntatem. Non solùm carnis desideria frænare, sed oculorum etiam concupiscentiam domare, fastum quoq; calcare, deniq; à quocunque alio crimine abstinere Dei donum est.

Et de bono perseuerantiæ c. 14

Quid ergo? non posse me dicam, quia non est mihi datum? Non ergo penes me culpæ erit, sed penes Deum, qui mihi donum hoc non est impartiri dignatus. Huc tandem impietatis prolapsi sunt isti, vt Deum malorum auctorem, quin etiam impulsorem facere non dubitent: dum nihilo plus in nobis libertatis esse asserunt, quàm in stipite vel in trunco: Quorum etiam hæc est blasphema vox: Non minus proprium opus esse Dei Iudę proditionem, quàm Pauli vocationem. Sic error alius ex alio gignitur, & illa vet' ac pridem iam sopita Simonis hæresis & Manichæi resuscitatur. Intereà tamen qui hæc tam impia dicere veriti non sunt, tanquàm idola quædam coluntur à multis, & quod scriptum ab illis est, quamlibet pugnet cum Euangelio, Dei tamen verbum & Euangelium vocatur: neque alio iam loco, quàm quo scriptura Canonicà habetur: Adeò sunt, proh dolor, mentes hominum excæcatæ. At non ita nos docet Chrysostomus. Omnium, inquit, facilima virtus est, si velimus & in cœlum ascendere, velle tantùm oportet, & omnia sequentur. Neque enim cuique dicere fas est, non possum & conditorem accusare. Nam si tales nos creauit, vt non possemus, & deinde præcipit, ipsius est hæc accusatio. Sed qui fit, ais, quod multi non possunt, quia multi nolunt: Nam si voluerint, omnes poterunt. Propterea quod Paulus dixit, volo omnes homines esse sicut me ipsum. Quandoquidem sciebat quod omnes poterant esse sicut ipse. Neque enim ita dixisset, si foret hoc impossibile, vis fieri sicut fuit Paulus, incipe modò, & opus ipsum aggredere. Dic mihi si quam artem assequi cupimus, num nobis velle sufficit, an rem etiam ipsam aggredimur? ac nonnullis interiectis: sic & in omnibus alijs, non sufficit velle tantùm, sed oportet opus ipsum aggredi. Cum enim cœlum ingredi velis, nihil aliud quàm velle te dicis. At, inquis, paulò ante dixeras, quod sufficit velle: sufficit, inquam, velle, sed cum opere quando quis laborat vt rem ipsam aggrediatur. Habemus quippe adiutorem & cooperatorem Deum, modò vt rem aggrediamur, modò ad opus accedamus, modò soliciti simus, modò animum aduertamus, & omnia sequentur. Si verò dormierimus, & stertentes putauerimus nos ingredi cœlum, nunquam tegni cœlestis hæreditatem assequi poterimus. In te est vt possis, quia in te est vt velis. Quia Zachæus idcirco potuit, quia voluit: & alius idcirco nõ potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse, vt efficit nolle nõ posse. Magna enim vis est volũtatis, quę nos efficit posse quod volumus, & nõ posse illa quę nolumus. Et ex volũtate nostra diuinitos celebratur indicium, vt homo quicquid non voluerit eligat, & quod elegerit ex eo ipso iodicio cœlesti subiaceat. Nec enim quisquã poterit excusari quasi voluerit, & nõ potuerit, cum constet eum idcirco non potuisse quia noluit, & nolens volentis exemplo damnetur, & volens voluntatę propria quia impleuit quę voluit muneretur. Sed nos ad institutum redeamus.

Blasphemia Phil.

Chrys. hom. 16. ca. 9. ad Hebr.

Chrys. hom. de Zachæo.

Planum iam fecisse videmur, neque aduersari Dei mandato votum cœlibatus, nec esse eiusmodi, quod homo Deo fretus præstare non posit. Est quidem ita, si nostras ipsorum spectemus vires, nos non posse: sed possumus, si fiduciam omnem in illo collocemus, qui paratior est ad præstandum, quàm simus nos ad petendum cum vera fide. Quem autem offendit, quod continere facile, iucundum, & suaue esse diximus Deo adiuuante, quid is diceret, si Chrysostomi locum illum inspexisset, vbi contra eos declamans, qui similiter concubitum, voluptatis quiddam habere, continentem autem voluptatem habere non posse: vt qui bellum cum naturæ tyrannide sine intermissione geretet, vociferabantur. Imò contra, inquit, res est, violentia, nanque & turba penes impuros est maior, tumultus ingens & qualibet tempestate sæuior: sic ille habet, vt nunquam ad cupiditatis congressum consistat, victus assiduè cadat, quemadmodum dęmoniaci malignis spiritibus agitati. Continens autem ille, prælio victor, hanc assiduè prosternit, nobilissima & infinities præstantiore voluptate potitur, simul ipsa victoria & conscientia bona & splendidissimis trophæis perpetuo fulgens. Itaque dici non potest, quanta continentium hominum voluptas sit, vt qui coronam sibiipsis concinnent, & præmia consuetudinem angelorum, & toto orbe terrarum pręconium, libertatem, spem certam & immortalem. Certè quod cum tanta voluptate coniunctum est, id non potest esse non facile, iucundum & suaue. Quid diceret si Basilium legisset his verbis ea de re disserentem? Ne dixeris, quomodo ascendam in cœlum, vt virginitatis meæ integritatem inde deducam: aut quomodo descendam in abyssum, vt eam dudum à Diabolo corruptam mihi ipsi recuperem? Sed quid? propè te est, inquit, & secundùm naturam tibi ingene-

In priorem ad Corint. hom. 37.

Continentiũ voluptas.

Basi. in li. de vera virginitate. Rom. 10.

ingeneratur virginitas: Neque igitur maria transfretare, vt eam acquiras tibi opus est, neque aërem immensum peruolare, neque terratum tractus hanc inuestigando circuire, aut è terris euolare, cœlumque pro ea inuenienda lustrare: sed omissa cura superflua locorum spacia & interualla peragrandi, teipsam vt te habeas diligentius inspice, atq; hanc in te per naturam opertam abditamque reperies. Quod secundum naturam est, sicut scribit Basilius, quid in eo difficultatis, quid esse potest laboris & molestiæ? quid non voluptatis potius? Quid diceret? si Theodoretum legisset: qui vitam describēs Domninæ, quæ trigesimum in religiosa historia locum obtinet: cùm innumeras fuisse virginum & continentium scholas dixisset, non in sua tantùm regione, sed in toto oriente, quod earum & Palæstina & Ægyptus, & Asia, Pontus & tota demum Europa plena esset: causam reddere volens, cur genus hoc vitæ plurimi turmatim sequerentur. Ex quo enim, inquit, Christus Dominus honorauit virginitatem, vt qui natus sit ex virginitate, prata virginitatis natura germinauit, & hos suaue olentes & qui non marcescunt, flores offert creatori. Nos tamen quicquid esse facilitatis in ea re diximus, illius gratiæ tribuimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: qui simul vt sui charitatem diffuderit in cordibus nostris, nihil potest esse tam difficile, quod nō facile etiam statim fiat, iucundum & suauè. Quod ipsum facit idem ille Theodoretus, cuius paulò ante meminimus: qui sanctorum certamina descripturus, quomodo mundum, diabolum, & carnem vicerunt: Eis autem, inquit, præbuit victoriam non natura, ea enim est mortalis, & innumerabilibus plena affectionibus, sed mens, quæ diuinam attrahebat gratiam. Nam cùm diuinæ pulchritudinis essent ardentes amatores, & pro eo quem amabant, omnia lubenter & agere & pati statuissent, forti quidem & generoso animo tulerunt affectionum perturbationumque impetus: Diaboli autem procellas strenuè repulerunt. Hæc Theodoretus in historiæ suæ religiosæ præfatione. Quem librum concludens: Nullos, inquit, ex his, qui sunt extra horū Philosophiam, horum ostendit tolerantiam. Si autem nullus ex alijs hominibus potest talibus resistere laboribus, clarum est, quod amor in Deū efficit, vt naturę terminos transilirent, & superna flamma accensi, libenter ferunt impetum frigoris, & qui à superis descendit rore flammam radiorum mitigant.

Rom. 8. 5.
Theodor. in Theophili.
Theodoretus in præfatione hist. religiosæ.

Quam facilitatem qui nondum est consequutus, extat apud Cassianum Ioanis Chrysostomi discipulum, Cheremonis consilium, quemadmodum ad eam peruenire possit: id sequatur licebit. Interrogatus Cheremon, quanto tempore possit acquiri & perfici castitas? Temerarium est, inquit, super consummatione castitatis, in tanta præsertim vel voluptatum diuersitate vel virium, certam temporis definire mensuram, rationem tamen obseruanti & temporis modum quomodo eius possibilitas agnoscatur, constantissimè possumus præfinire. Quisquis abstractus à cunctis ociosis confabulationibus, & mortificatus, ab omni solicitudine, curaque mundana, duobus tantùm paximacijs fuerit quotidiana refectione contentus, & aquæ satietate subtracta, quierem somni trium, vel vt alij statuerunt, quatuor horarum spacio terminauerit, nec tamen laborum aut continentiæ huius merito, sed miseratione domini eam se crediderit adeptum, quia sine hac fide vana est omnis laboris humani intentio, non amplius quàm sex mensibus perfectionem ipsius impossibilem sibi esse cognoscat. Sed & ante Cheremonem Origenes: Nutrimenta spiritus sunt, diuina lectio, orationes assiduæ, sermo doctrinæ: his alitur cibis, his conualescit, his victor efficitur. Quod quia non facitis, nolite queri de infirmitate carnis: nolite dicere quia volumus, sed non possumus: volumus continentet viuere, sed carnis fragilitate decipimur, & impugnamur stimulis eius. Tu das stimulos carni tuæ: tu eam aduersus spiritum tuum armas, & potentem facis, cùm eam carnibus saginas, vino nimio inundas, omni mollicie palpas & ad illecebras nutris.

Cass. in collationibus patrū col. 12. cap. 15.
Continentia seu Castitas quanto tēpore acquiri & perfici possit.
Continentiæ nutrimenta & remedia.
Orig. homil. in Leuit.
Galat. 5.

Verùm adduci multi credentur, vt se voto cœlibatus implicent, non vt quod vouerint præstent, sed vt, cuius rei causa vouerint, honoribus & opibus potiantur. Sed hac de re solius Dei iudicium est, qui scrutatur corda & renes. Vtinam autem non multi sint, de quibus id non verius quàm Ecclesiæ expedit, existimari possit. Vetus est autē illa Dei querela, quòd nemo vel ostia claudat, vel incendat altare gratuito: Quin & quo tempore quo Episcopi & presbyteri, tot fuerunt propè martyres, à Paulo scriptum ad Philippenses legimus his verbis: Spero, inquit, Timotheum me cito mittere ad vos, vt & ego bono sim animo cognitis quæ circa vos sunt: neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Quòd si verè dictum est illo tempore, nostro seculo multò verius dici potest, quo mercenarios multos, raros admodum pastores videre licet. Apud eos etiam, qui Euangelici malunt appellati, quàm Christiani, quotumquemque reperire licet, qui gratis prædicet Euangelium? Quorundam ex his tāta fuisse fertur cupiditas, vt expleri nō posset,

Cœlibatus voto cur se implicent nonnulli.
Hier. 17.
Malach. 1.
Philip. 2.
Ioan. 10.
Euangelicorū cupiditas.

Matrimonia cur interdicta sacerdotibus.

ſet,quam inſtammauit magis vxorum, & qui ſunt ex inceſto coniugio procreati liberorum frequentia, vt inter alias cauſas,quamobrem interdicta ſunt ſacerdotibus matrimonia, videri poſsit hæc non poſtrema,ne magis etiam accenderetur auaritia. Cęterum quo quis animo ſacerdos fieri velit,aut voto ſe cœlibatus obſtringat, Dei ſolius eſt iudicium, cuius oculis nuda & aperta ſunt omnia:homo videre non poteſt,niſi ea quæ patent, dominus autem intuetur cor.

Hebr. 4. 1. Reg. 16. Votum cœlibatus an ſit relaxandum.

Verùm vt demus hoc,Eſſe non neminem, qui dum furijs ambitionis actus ad ſacerdotium aſpirat,hac ſola de cauſa cœlibatum vouerit, num ideò tollendus eſt cœlibatus? Etiam ad matrimonium accedunt multi longè alia affectione, quàm qua ſuſcipi tantum hoc ſacramentum oporteret : Nam quotumquemque reperire licet, qui illud ſpectet in matrimonio contrahendo, quod ſpectari ſolum debet, ac non ad dotem, ad formam, aut alio quocunque potius reſpiciat:num ideò dicemus, ne ſit matrimonium?

Mar. 9. Philip. 4.

Sed nequit,aiunt, pręſtare quod vouit.Hoc dicere,Simonis eſt,& Marcionis,ac Manichęi hæreſim profiteri,Chriſtiano dicere fas non eſt,niſi quod dixit Chriſtus:omnia poſſibilia ſunt credenti:quod dixit imitator eius Paulus,omnia poſſum in eo,qui me cōfortat:quod dixit Auguſtinus,leuis erit ſarcina continentiæ, ſi Chriſti erit: Chriſti erit ſi fides aderit,quæ impetrat à iubente quod iuſſerit.

Rom. 10. Exod. 20. Rom. 7. Rom. 16. Philip. 3. Chry. hom. 1. et 71. ad populum Antiochenum. Et hom. 58. in Matt. 1. Cor. 10.

Verùm non præſtant multi, Nunquid in baptiſmo quoque Satanæ & pompis eius nō abrenunciamus? Præſtatur ne id ab omnibus? an ideò abroganda erit hæc Apoſtolorum traditio, qui mille quingentis annis in Eccleſia duraſſe videtur? Moyſi legem nunquid omnes obſeruabant Iudæi? num ideò fuit abroganda,quia pręuaricatores eius erant plurimi,priuſquā veniſſet finis legis Chriſtus? An ideò tollemus præceptum de nō concupiſcendo, quod magis videtur accendere concupiſcentiam quàm extinguere, ſi Dei simus auxilio destituti? Non ita nos Paulus docuit. Lex quidem, inquit,ſancta, & mandatum ſanctum,& iuſtum,& bonum:Sic & cœlibatus lex ſancta eſt, iuſta eſt, bona eſt, etiam ſi neque ſancti,neque iuſti,neque boni ſunt,qui profeſsi cœlibatum, ventri nihilominus & libidini ſeruiunt : Præclarè ſcriptum eſt ab Hilario . Male ſanctis rebus præiudicatur, ſi quia non ſancti à quibuſdam habentur, eſſe non debeant . Nec minus præclarè dictum eſt à Ioanne Chryſoſtomo: Calumniantur,inquit,ebrioſi fructum à Deo factum, dicentes:non ſit vinum. At nos ipſis dicamus:non ſit ebrietas. Vinum enim Dei, ebrietas antē Diaboli opus eſt. Non vinum ebrietatem facit,ne Dei creaturam accuſes,ſed conſerui inſaniam argue. Totidem verbis reſpondere licet his qui dicunt: non ſit votum cœlibatus, vt dicamus illis:nō ſit ſcortatio,nō ſint inceſtæ nuptię:Votū enim cœlibatus,Dei:ſcortatio & inceſtæ nuptiæ,Diaboli opus eſt. Non votū cœlibatus ſcortationē facit, ne quod à Deo laudatum eſt,accuſes: verùm illius inſaniam argue, qui quod promiſit non præſtat, non quia non potuit,ſed quia noluit,quia non ea qua oportuit fide Deum precatus eſt, vt ſibi continentiæ donum impartiret. De quo Paulus quoque teſtatur: Quòd fidelis eſt Deus qui non patietur nos tentari ſupra id quod poſſumus , ſed faciet etiam cum tentatione prouentum,vt poſsimus ſuſtinere.

Votum temerè non eſt faciendū. 2 Pet 2. 1. Tim. 5. Luc. 5. Actor. 9. Luc. 7. Luc. 23. Pſalm. 79. 1. Tim. 3. Tit. 3. 1. Corit. 13. Cicer. epi. 1. ad Qu. fratrem. Naz. in orat. funebri in Athanaſium. Eccl. 10. Hom 5. cap. 4. Matth. Suetonius in Nerone.

Non ſunt laudandi qui ſe temerè votis obſtringunt, præſtat enim longè non vouere, quàm quod ſemel voueris,in eo non perſiſtere:ſed cum animi cuiuſq; coniectura ſit difficilis,etiam ſi quis anteacto vitæ ſuæ tempore parum ſit continenter vixiſſe viſus(quamuis haberi delectum oporteat,vt ne citò manus cuiuis imponatur, ne peccatis alienis cōmunicetur) prohiberi tamen vix poterit quò minus quod ſanctum eſt voueat, neſcit enim tarda molimina Spiritusſancti gratia. Vno momento ex publicano, Euangeliſtam: ex perſecutore,Apoſtolum:ex meretrice,vas electum: ex latrone, paradiſi ciuem factum eſſe legimus. Hæc eſt mutatio dextræ excelſi. Optandum tamen foret, vt quæ regula præſcripta eſt ab Apoſtolo in cōſtituendis Epiſcopis & presbyteris,ea ſeruaretur. Eſt autem Chriſtianæ charitatis,nō cogitare malum , nec temerè ſecus aliquid de proximo ſuſpicari. Verè dictum eſt,à quodam ethnico , & à Gregorio Nazianzeno repetitum : quod vt quiſque optimus eſt,ita difficillimè alium improbum eſſe ſuſpicatur . Cōtrà verò ſcriptum à Sapiente legimus:In via ſtultus ambulans,cùm ipſe inſipiens ſit , omnes ſtultos æſtimat. In vtranq; verò partem ſic ab auctore operis imperfecti ſcriptū eſt. Sicut difficile aliquē ſuſpicatur malū,qui ipſe bonus eſt, ſic difficile aliquē ſuſpicatur bonum,qui ipſe malus eſt. Ex ſuis quiſq; moribus libenter fingit alios. Sic Nero ſcribitur, cùm vnus eſſet omnium impuriſsimus , animum inducere nō potuiſſe, vt quemquam pudicum eſſe crederet . Verùm vtcunque res ſe habeat , reperiri videmus non paucos , qui cùm ſe voto cœlibatus obligauerint, non præſtent tamen. In hos iuxta Canonum præcepta potius animaduertendum foret,quàm vt ſancta lex propter homines non ſanctos antiquaretur.

Sed hic à Bucero Cypriani nobis auctoritas objicitur, qui scriptum alicubi reliquerit, cùm de virginibus Deo dicatis loqueretur: Si perseuerare nolunt aut non possunt, melius est vt nubant. Fingamus hoc, sicut isti volunt, sensisse Cyprianum. Quod autem est istud singularitatis studium, velle solitariam alicuius opinionem sequi potius, quàm totius Ecclesiæ catholicę sensum & consensum? Congregatum fuit vnius omnium sanctissimi, doctissimi, grauissimique pontificis Leonis auctoritate Chalcedonense Conciliũ, sexcentorum triginta Episcoporum, aliquanto post, quàm ad Christum Cyprianus migrauerat, quod inter quatuor illa numeratur, quæ nec ab ipsis nostri temporis hæreticis reijciuntur, à catholicis verò non aliter quàm sicut quatuor Euangelia recipiuntur: in eo disertis verbis contrarium est sancitum. Nônne totius orbis Christiani potius quàm vnius alicuius sequi sententiam oportet? Quem tamen & ipsum existimandum nõ est, id sensisse, quod isti volunt, vt quæ votum continentiæ solenniter esset professa, Deo dicatæ virgini nubere licitum existimaret. Sed scripsit is de Deo dicata. Scripsit: Sed quo sensu scripserit videamus. Postulauerat à Cypriano Pompunius, vt sibi rescriberet, quid ei de virginibus his videretur, quæ cùm semel statum suum continenter & firmiter tenere decreuerint, detectæ sunt posteà In eodem lecto pariter mansisse cum masculis, ex quibus vnus fuerit diaconus. Quid huic rescribens Cyprianus, nunquid ait nubant? Nihil minus: verùm consultè fecisti, inquit, abstinendo diaconum: virgines autem inspiciantur ab obstetricibus diligenter, & si virgines inuentæ fuerit, accepta communicatione ad Ecclesiam admittantur: si autem de his aliquæ corruptæ fuerint depræhensæ, agant pœnitentiam plenam, quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est, & ideò æstimato iusto tempore, posteà exomologesi facta, ad ecclesiam redeant. Quòd si obstinatè perseuerant, nec se ab inuicem separant, sciant se cum hac suâ impudica obstinatione nunquàm à nobis admitti in ecclesiam posse. Hoc est rescriptum Cypriani. Quæ verò interiecta sunt, doctrinam quandam in se continent, quemadmodùm asseruari virgines oporteat: ibi inter cætera verba sunt hæc: Si perseuerare nolunt, vel non possunt, melius est vt nubant. Quæ nequaquàm ita accipienda sunt, tanquàm eis postea quàm se semel Deo despondissent, nubere licere vellet: sed rectò potius trahenda ad id tempus quo nondum se Deo dicauerant, vt idem dixisse videatur Cyprianus, quod post eum scripsit Hieron: Rectius fuerat homini subijsse coniugium, ambulasse per plana, quàm ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Vt hic sit sensus verborum Cypriani. Si dicauerunt se Christo, perseuerent, & resistant fortiter libidini. Si verò non habent animum perseuerandi, non dicent se, sed nubant potius. Non enim vetabantur nubere, si se continere nõ poterant. Quod vel sequentia quæ iam commemorauimus eius verba manifestè declarant, vbi Christi sponsam Deo dicatam virginem, si cum viro reperta fuerit, non hominis mariti, sed Christi vocat adulterã. Est ne autẽ credibile in hũc errorẽ tã impiũ lapsum esse Cyprianum, vt virgini Deo dicatæ permittendum adulterium esse censeret? Deinde verò si quæ nupsit homini marito, fas non est vt alij nubat: quomodo fas esse poterit ei cum aliquo mortalium nuptias cõtrahere, quæ semel Deo nupsit immortali? Certè prius illud Augustinus non matrimonium quod est cum altero superstite priore marito contractum, sed adulterium appellat, sicut à nobis paulò antè commemoratum est, quantò magis adulterium dici meretur, & quidem longè grauissimum adulterium, quod à Christi sponsa committitur, vbi non homini mortali, sed Deo data fides immortali, violatur? Quamobrem longè ab ea sententia Cyprianus abfuit, vt virginibus Deo dicatis nubere, licitum esse vellet. Quin ille potius non diuersum ea de re sensisse credendus est ab eo, quòd Hieronymum & Ambrosium Latinos, Basilium & Chrysostomum Græcos, aliosque, qui secuti sunt eum, sanctos doctores scripsisse legimus: qui, quæ virgines post consecrationem nupsissent, eas non vxores legitimè iũctas, verùm adulteras & incestas esse dixerunt. Paulus viduas continentiam professas, quæ tantummodò vellent nubere, damnationem habere scribit: & est verisimile Cyprianum cõtrà Pauli doctrinam hanc, Deo dicatis virginibus nuptias ad æternam earum damnationem permittere voluisse? Nihil itaque suffragatur istis Cypriani quod adferunt testimonium.

Lib. 1. epist. 11. Incontinentibus an post votũ nubere liceat Cypriani locus expenditur.

Chalc. concil. Act. 14. cap. 16.

Hier. ad Eustochium de custodia virginum.

2. Cor. 11.

Matrimoniũ alteri coniuge viuente cum altero contractum, adulterium est. Au. de nuptijs & concupiscentia lib. 1. cap. 10.

Post continentiæ votum contrahentes matrimonium, adulteri & incestuosi sunt. 1. Tim. 5.

Verum autẽ dispensari posit votum cœlibatus nec ne, nihil est quòd in præsentia verba multa faciamus. Thomæ quidem Aquinatis, quem pro suâ sententia confirmanda testem citant nonnulli, verba sunt hæc: In voto solenni sato per professionem religionis, non potest per Ecclesiam dispẽsari. Et rationem assignat decretalis, quia castitas est annexa regulæ monachali. Atqui tale est votum virginũ solenniter Deo dicatarum. Sed nõ est præsentis instituti, posit nec ne dispensari, de eo differere: Satis fuerit illud scire, quòd per se licitum est, dispensationis non egere. Verùm hæc de voto dicta sufficiant.

Votum cœlibatus dispensationem non admittit. 22. quæst. 88. arti. 11.

Quod autem ad ordidem attinet, eum non repugnare matrimonio, quatenus vtrunq; sacra-

Ordo & matri-

ſacramentum eſt, à ſanctis patribus didicimus: Cæterum quę fiunt à matrimonio iunctis, quæ citra ruborem nominari non poſſuot, ea cum ſacerdotio pugnare vehemeoter, ab Origene, Ambroſio, Hieronymo, Beda, cæteriſque viris non doctrina magis quàm pietate præditis excellenti, docemur. Neque verò mirùm id alicubi videri debet, ſi matrimonij ſiue noptiarum bonum à malo concupiſcentiæ diſcernimus: quod aliquando feciſſe Auguſtinum Pelagius, Iulianus, Cælestius hæretici reprehendebant: Cæterum is, non ſolùm ratione ſubtili, verumetiam vulgatiſsimo iudicio naturali, quod in primis illis homioibus apparuit, hodieque tenetur etiam ab hominibus coniugatis, illud diſcerni docuit.

[illegible] pugnent inter ſe.

Aug. de nup. & concupiſc. ad Valerium. li. 1. cap. 7.

Quod enim, inquit, illi poſteà propagatione fecerunt, hoc eſt connubij bonū: quòd verò prius confuſione texerunt, hoc eſt concupiſcentiæ malum. Proinde nuptiæ quia etiā de illo malo aliquid boni faciunt, gloriantur: quia verò ſine illo fieri non poteſt, erubeſcunt, Tanquàm ſi quiſpiam pede viciato ad aliquod bonum etiam claodicans perueniat: nec propter claudicationis malum, mala eſt illa peruentio, nec propter illius peruentionis bonum, bona eſt claudicatio, ita oec propter libidinis malum nuptias coodemnare, nec propter nuptiarum bonum, libidioem laodare debemus. Bonæ ſunt itaque nuptiæ, ſed ſine qua bonum nuptiarum fieri non poteſt, mala eſt libido. Atque hæc eſt, cui repugna ordo, quæ tam turpis eſt, vt eam etiam ipſi turpes, turpirudinem vocent? cuius licet ſint amatores, oſtentarores eſſe non audent. Cuius tanta eſt fœditas, vt etiam copulatio coniugalis, quæ ſecundum matrimonialiom præſcripta tabularum, procreandorum fit cauſa liberorum, latebras ad ſubterfugiendum hominum conſpectum, & remotum ab arbitris cu[illegible]le conqoirat.

Nuptiæ bonæ ſunt, ſed libido mala eſt & cū ord. ſacrō pugnat.

Ioan. 3.

Certè non qui benè, ſed qoi malè agit, odit lucem, dicit Chriſtus: Omnia verò rectè ſacta in luce collocari volunt. Hæc igirur opera tenebrarum pugnant cū ſacerdotio maximè, cuius opera in luce collocari volunt. Quòd ſi illa ſic exerceri poſſent, quemadmodū ante peccatum ea primi noſtri parentes exercuiſſent in paradiſo, nihil vt aliud quàm liberorum procreatio ſpectaretur, cum ſacerdotio non pugnarét. Nuoc illorum peccato factum eſt, vt ſine peccato (quod tamen niſi modum excedat non imputatur) opera nuptiarum exercere non liceat. Et hoc eſt illud peccatum quod vocatur originis: de quo dixit etiam Propheta: Ecce in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis coocepit me mater mea.

Peccatum orig. Pſalm. 50.

Li. 1. de libero arbitrio. cap. 2.

Qui verò ſequurus eſt Auguſtioum Fauſtus: Ordinatio nuptialis, inquit, ex beoedictione cœpit. Interim nuptiarū munus adhuc in paradiſo à creatore coocesſum, & earum vſus extra paradiſum iam ſumpſit exordium. Peccatum in medio fuit igitur generationem & concupiſcentiam: Quicquid pręceptio diuina conſtituit, hoc laudo: qoicquid humana præuaricatio adiecit, hoc reprobo. Quomodo ſi aliquis atro inquinamento cādorem veſtis aſpergat, non diſplicet factura, ſed macula, veſtimenti non amiſit vſum, & ſi perdidit digoitatem: futura enim erat indubitanter caſta & ſynceta generatio, ſi oon intercesſiſſet inimica tranſgreſsio. Sed immaculatos rhotos caro maledictioni addicta maculauit, & per ſuperbiæ ſpirirum, ſimplicem corrupit affectum: & ſicut immortalitatis priuilegium, ita donum perdidit puritatis. Non in qoerelam vocatur noptialis gratia, ſed obſcœnæ paſsionis iniuria. Non aurum io culpam venit, ſed quicquid auro obrizo adulterinum fraus iniquitatis admiſcuit.

Hebr. 13.

Ante vtrunque verò Ambroſius. Non habebant, inquit, parentes noſtri in paradiſo quo cōfunderentur. At nunc licet booa ſint coniugia, tameo habent quod inter ſe ipſi coniuges erubeſcant. Quęſiuerat autem Auguſtinus à Gregorio potifice, qui miſerat eum in Amgliam. An vir ſuæ coniugi permixtus, antequam aqua lauaretur, Eccleſiam intrare poſſet, vel ad myſterium ſacrę communionis accedere? Cui poſt alia multa ſic reſpondet Gregorius. Romanotum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ cooiugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingreſſu Eccleſiæ paululum reuerenter abſtinere. Nec hæc dicētes deputamus, culpam eſſe coniugium, ſed quia ipſa licita admiſtio coniugum ſine voluptate carnis fieri non poteſt, à ſacri loci ingreſſu abſtinendum eſt, quia voluptas ipſa eſſe ſine culpa nullatenus poteſt. Non enim de adulterio vel fornicatione, ſed de legitimo cōiugio narus fuerat, qui dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea.

Coniugum cōmiſtio ſine voluptate fieri nō poteſt, ideo culpa non caret. Interrogationū cap. 10.

Qui enim in ioiquitatibus conceptum ſe nouerat, in delicto ſe natum gemebat, quia portat arbor in ramo humorem vitij, quem traxit ex radice. In quibns verbis non ipſam admiſtionem coniugum iniquitatem nominat: ſed voluptatem admiſtionis. Sunt enim multa licita, ac legitima, & tamen in eorum actu aliquatenus fœdamur, ſicut ſæpè iraſcēdo culpas inſequimur, & traoquillitatem animi in nobis perturbamus. Et cum rectū ſit qood agitur, hoc eſt tamen improbabile, qood in eo animus perturbatur. Contra quippe vitia delinquentium iratus fuerat qui dicebat: Turbatus eſt à furore oculus meus. Quia enim non valet niſi tranquilla mens in contemplationis lucem ſe ſuſpendere, in ira ſuum oculum turbatum dolebat, quia dum malè acta deorſum

fum infequitur,confundi atque turbari à feniorum contemplatione cogebatur. Et lauda bilis,ergo eft ira contra vitium, & tamen molefta, quia turbatum fe reatum aliquem incurriffe æftimabat.

Quòd fi facerdotem effe, nihil effet aliud quàm prophetam effe, verbique minifterio fungi,ne fic quidem licitum illi futurum exiftimat Epiphanius, vt mariti officio fungatur:fic enim ille fcribit:Nunquid inhoneftæ funt nuptiæ?num impurum cubile?at à prophetis & pôtificibus prohibêtur propter maius minifterium. Ná poftquam prophetauit Moyfes,nô amplius vxori coniûctus eft,nô amplius liberos genuit,nô amplius gignit ta lis:habet em vitá domino vacanré:Vacare auté domino nô poteft, qui mariti officio fungitur. Multò min᷑ licitû effe videtur ei,qui facrificiû indefinés oblaturus eft,quod impediri certû effe fcribit Origenes his,qui coniugalibus necefsitatibus feruiût. Ac videtur ei quòd illius folius eft offerre facrificium indefinens, qui indefinenti & perpetuæ fe deuouerit caftitati. Si laicus & quicunque fidelis,dicit Hieronymus, orare non poteft, nifi careat officio coniugali : facerdoti cui femper pro populo offerenda funt facrificia, femper orandum eft:ergo femper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro po pulo hoftias offerebant,non folum in domibus fuis non erant,fed purificabantur ad tépus ab vxoribus feparati:& vinum & ficeram non bibebant,quæ folent libidinem prouocare. Et alio loco . Quod fi indignè,inquit,accipiunt mariti, non mihi irafcantur,fed fcripturis fanctis, imò Epifcopis,presbyteris, & diaconis, & vniuerfo choro facerdotali & leuitico, qui fe nouerunt hoftias offerre non poffe, fi operi feruiant coniugali. Sic & Ambrofius enarrans illa verba: Diaconi fint vnius vxoris viri. Veteribus idcircò conceffum eft leuitis aut facerdotibus vxores ad vfum habere,quia multum temporis ocio vacabant à minifterio aut facerdotio: multitudo enim erat facerdotum, & vnufquifq; certo tempore feruiebat diuinis cæremonijs. Nunc autem feptem diaconos effe oportet,aliquantos presbyteros, vt bini fint per Ecclefias, & vnus in ciuitate Epifcopus: ac per hoc omnes à conuentu fœminæ abftinere debere: quia neceffe eft eos quotidie præftò effe in Ecclefia,omni enim hebdomada offerendum eft,etiam fi non quotidie peregrinis,incolis tamen vel bis in hebdomada. Si plebeis hominibus orationis causâ abftinere fe præcipit,vt vacent orationi : quantò magis Leuitis aut facerdotibus, quos die nocteque pro plebe fibi commiffa oportet orare? Mundiores ergò effe debent cæteris, quia actores Dei funt. Eadem in fine primi lib. officiorum repetit. In eandem fententiam fcribit, qui eius fuit æqualis Syritius epiftola.4.cap.9. Beda quoque venerabilis: Vicis fuæ tempore pontifices templi tantùm officijs mancipati,non folùm à complexu vxorum,fed ab ipfo quoque domorum fuorum abftinebant ingreffu: vbi noftri temporis facerdotibus, quibus femper altari feruire iubetur,perpetuò feruandæ caftitatis exemplû datur. Quia enim tû facerdotalis ex ftirpe Aaron fuccefsio quærebatur,neceffariò tempus fubftituendæ fobo li procurabatur:at quia nunc non carnalis fuccefsio, fed perfectio fpiritualis inquiritur, confequenter facerdotibus, vt femper queant altari afsiftere, femper ab vxoribus continendum, femper caftitas obferuanda præcipitur.

Epiph. her. 78. cont. Antidicomarianitas. — *Amb. in exhortatione ad virgines.* — *Ori. hom. 23. in Num.* — *Hier. cont. Iou. lib. 1.* — *1. Cor. 7.* — *Leui. 10.* — *Ezech. 44.* — *Num. 6.* — *Hier. in apolog. pro libris aduer fus Iouin. scrip.* — *Amb. in epist. ad Tit. cap. 1.* — *Diaconi septem sacerdotes bini per ecclesias, & episcopus in ciuitate vnus quid facere debeant.* — *Beda in 1. capi. Luc.*

Non pugnat igitur effe maritum & facerdotem : fed pugnat inter quotidianos vxotis amplexus verfari,& cœleftia myfteria tractare:cùm præfertim fui corporis maritus poteftatem non habeat,fed vxor:quam quoties id exigit,ei fraudare fas non eft. Porrò diuina myfteria liberum hominem requirunt, qui fuæ fit, non alienæ poteftatis. Quamobrem non apud orientales modò,verùm & in noftra hac occidétali ecclefia nihil impedit,quominus qui maritus eft,fiat idem facerdos : modò confentiente vxore, ac fe quoque ipfa Deo deuouente,quæ mariti funt,ea præftare definat : His enim præftandis ita totus animus & corpus impenditur,vt fubmergi mens, & caro tota fieri videatur: ficut ab Augu ftino quoque legimus annotatum, Corpus autem Chrifti quod facerdos côficit,cum fit fpirituale,nihil eft quòd magis refugiat quàm carnem . Quod vel illa Dei verba fatis indicant:Non permanebit fpiritus meus in hominibus iftis, quoniam caro funt. Qui femel vxoré duxit, quoad illa vixerit, etiá fi diuortiû factû fit, maritus tamé illius effe nûquam definit: Caro viri,caro femper vxoris eft:caro vxoris,caro viri eft: neutri᷑ vt poteftaté tertius aliquis habere pofsit. Sed fi cefferit vltrò côiunx iure fuo,quod habet in viri carné,ac fuá quoque Deo carnem confecrauerit,iam & marito licebit ad eundem modum fe Deo dicare,facerdotioque fungi. Sic Petro non fuit vxor impedimento,quò minus Chrifti fieret Apoftolus:fed quòd eam tamen reliquerit Chriftum fecutus, vel hæc ipfius verba teftantur,cùm dicit:Ecce nos reliquimus omnia,& fecuti fumus te : quid ergo erit nobis? Clarius autem id ex refponfo Chrifti colligitur: Omnis, inquit, qui reliquerit domum, vel fratres,vel forores,aut patrem,aut matrem,aut vxorem propter nomen meum,centuplum accipiet. An autem reliqui Apoftoli coniuges habuerint,quoniam hoc de illis rela tum non eft,videtur Hieronymo verifimilius effe quòd non habuerit.

1. Cor. 7. — *Mysteria diuina liberum hominé requirunt* — *Aug. l. 4. côt. Iulian. ca. 14. & de ciuit. Dei Li. 14. ca. 16.* — *Gene. 6.* — *Apostoli Christû sequentes reliquerût vxores* — *Matt. 19.* — *Apostol. reliqui à Petro an vxores habuerint.*

Quod

Hiero li. 1. cont. Iouinianum. *Quæstio Corinthiorum.* *1. Cor. 7.* *Hier. li. 1. cont. Iouin.* *Tertul. in li. de monoga.* *Amb. in Paulũ* *Aug. in ep. 100 & in li. 2. de serm. domin. in monte.* *Greg. li 6. ca. 1. in li. Reg. 1.* *Cle. li. 3. strom.* *Chrys. in commentarijs.* *Epip. Hær. 78.* *Theod. in Epis. decret.* *Oecum. in commentarijs.* *Theoph. ibidem* *Fulge. epist. 2. ad Gallam de statu vid.* *Et ad Probam de virginit.*

Quod autem est nouum hoc Apostolorum genus, qui cùm veri Christi Apostoli ductas vxores reliquerint, Euangelij studio, nec duxerint, cùm nulli fuerit interdictum: nō putant se suum Euangelium profiteri posse, nisi contra ecclesiæ interdictum vxores duxerint? Inter septuaginta discipulos, maritos fuisse nonnullos credibile est, quos tamen & ipsos posteaquàm Christi discipuli facti sunt, Petri exemplo, cum vxoribus comercij deinceps nihil habuisse dubitandum non est. Ea res occasionem dedit Corinthijs ex Paulo sciscitandi, quandoquidem videbant Christi discipulos vxores suas relinquere, neq; deerant, qui id ab omnibus in Christum credentibus fieri oportere dicerent, num sibi quoque relinquendę vxores essent posteaquàm semel in Christum credere cœpissent. Inter cætera dicit Hieronymus, Corinthij per literas quæsiuerant, vtrum post fidem Christi cœlibes esse deberent, & continentiæ causa vxores, quas habebant dimitterent, an se virgines credidisset, iniret matrimoniũ. Quibus respōdēs Paulus. De quib⁹, inquit, scripsistis mihi, quęrētes an ad fidē cōuersis cũ vxorib⁹ cōmerciũ habere maritis liceret: bonũ est homini mulierē nō tangere, hoc est, ab vxore abstinere: propter fornicationē autē vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaquæque virum suum. Non dixit, ait Hieronymus, vnusquisque ducat, sed vnusquisque habeat vxorem suam: suam, inquit, habeat, sua vtatur, quam habebat antequàm crederet. Neque solus Hieronymus, verùm & ante eum, Tertullianus, & æquales Hieronymi, Ambrosius & Augustinus, & qui secuti sunt vno & altero post seculo, Gregorius & Fulgentius latini: tum autem Clemens Alexandrinus, Ioannes Chrysostomus, Epiphanius, Theodoritus, Oecumenius, Theophilactus græci, Pauli locum hunc de coniugatis intelligunt. Libet autem adscribere verba Sixti, in libro de castitate, quemadmodum à Francisco Torrense in secundo libro dogmaticorum characterum verbi Dei, hoc ipso anno 65. ab illo ædito, producuntur. Is itaque cùm adduceret illa verba: Bonum est homini mulierem non tangere: Sed de qua, inquit, muliere illud dixisse credendum est: De aliena: Non puto. Neque enim Corinthij tam vecordes erant, vt hoc Apostolum interrogarent, an aliena eis liceret matrimonia violare: quod citra vllius disciplinæ interdictum, etiam ipsa natura damnabat. Deinde subiungit, quasi in Euangelicos istos, & in totum similes intuens: Hoc propter eos dixit, qui nimio ardore libidinis, scripturarum veritatem, peruersa nituntur interpretatione subuertere. Si ergo ratio non concedit, vt de aliena dixerit, restat vt de propria dixisse credatur. Quod inde etiam probatur, quòd in secunda parte ait: Dico autem non nuptis & viduis. Quibus si iam superiùs fuerat locutus, superuacaneum fuit iterare sermonem. In tertia autem de virginibus. Deinde subiungit. Sed reuertamur ad primam, in qua non viduis & virginibus, vt quidam imperiti existimant, sed matrimonio iūctis propriè scripsisse manifestum est: Bonum est homini mulierem non tangere. Non dixit: Bonum est homini non ducere, qui de ijs qui iam duxerant disputabat. Hactenus Sixtus.

1. Cor. 7. Vnusquisque vxorem suam habeat, explicatur.

Sed momenta rationum, ait quidā, pluris facimus in disputando, quàm auctoritates. Quasi verò fuerint ista tot tam præclara totius orbis Christiani lumina rationibus destituta: ac solus tu sis, qui momenta rationum adferas. Quis est hic superbiæ tumor: quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Sed ipsum verba sua Paulum explicantem audiamus. Cùm enim dixisset, propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquæque suum virum habeat: vt ne cui dubium esse posset quid sibi vellet dicens, habeat vxorem, habeat virum: statim subiungit: Vxori vir debitum reddat, similiter autem & vxor viro. Quasi diceret: si non intelligis quid sit, habeat vir vxorem, habeat vxor virum: ecce dicam clarius, vxori vir debitum reddat, & vxor viro. Quòminus autem ambigi queat de quo debito dicat, subdit e uestigio: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Nolite fraudare inuicem. Dic cedo quisquis es, qui te solum sapere, te solum videre putas, cælebs habeat sui corporis potestatem nec ne? Tum autem, quem fraudet cœlebs, si non faciat alteri sui corporis potestatem, cùm eius rei nemini sit debitor? Vel cœco appareat, non de alijs hæc verba dici quàm de coniugibus? hic vt sit germanus Pauli verborum sensus: Cōmodum quidem illud foret, quandoquidem tempus breue est, neque procul iam dies ille supremus abest, vt aut relinqueretis vxores Apostolorum exemplo, aut eas haberetis tanquàm non habentes, nec alio quàm quo sorores essent apud vos loco: ita vt in totum ab earum carnali commercio vobis temperaretis: Quoniam verò periculum est, ne qua detur occasio fornicandi, vnusquisque maritus habeat, hoc est, retineat vxorem suam, nō dimittat illam, vtatur ea, reddat ei quod ex lege coniugij debet: neque enim hactenus est sui corporis dominus, vt quod ad vsum coniugalem attinet, eius copia fraudare possit vxorem. Ad eundem modum vnaquæque vxor habeat, hoc est, retineat virum suum, nō discedat ab eo, quin reddat potius quod illi debet ex iure matrimonij. Nam quod ad vsum

sum pertinet matrimonij,ius vxorij corporis penes maritum est,non penes vxorem,quę sui copiam negare marito non debet.

Ex eo videre licet, quanta sit illorum cæcitas, qui ex his Pauli verbis longè diuersam sententiam colligere conantur, quasi præcipiat is omnibus, qui sunt cœlibes, vt vxores ducant: cùm tamen etiam Erasmus ipse Roterodamus, quamuis cùm primis iniquus cœlibatui, paraphrasi locum hunc explicans, de coniugatis eum interpretetur? *Erasmus in paraphr.* Sic enim scribit: Ad quęstiones de quibus me per literas consuluistis, paucis respondebo, quid faciendum ijs qui matrimonio sunt irretiti: quid ijs qui in cœlibatu degunt,& viduis, item quid ijs, qui matrimonio sunt molesto aut impari implicitì: postremò quid virginibus elocandis aut non elocandis. Quamobrem, quo quasi fortissimo telo vsi sunt rerum nouandarum cupidi,ad cœlibatum oppugnandum,id magis adeò contra ipsos facere manifestum est. *Cœlibes ad matrimonium nõ inuitantur.* Tantum enim abest, vt his Pauli verbis vocentur cœlibes ad nuptias, vt ne ijs quidem, qui matrimonio iam irretiti sunt, vsquequaque liberum esse velit Paulus quouis tempore præstare,quę debent inuicem ex lege matrimonij: seque magis indulgere quàm præcipere scribat,vt mutuum sibi præstent debitum. Sic enim loquitur: Nolite fraudare inuicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi, & iterùm reuertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram: *1.Cor.7.* Hoc autem dico secundùm indulgentiam,non secundùm imperium. Quæ verba non ita sunt intelligenda, quasi permittat, vt ne precum tempore sese coniuges attingant, sicut quidam somniat, non intelligens neque quæ loquatur, neque de quibus affirmet. Sed hoc (ait) dico per indulgentiam, vt exacto precum tempore, ne fraudetis deinceps inuicem, sed ad intermissum vsum coniugij reuertamini. *1.Tim.1.* Non hoc dico præscribens aut præcipiens, cùm aut carere vos prorsus vxoribus, aut eas loco sororum habere cupiam: sed dico hoc infirmitati vestræ condescendens. Quamobrem ex his verbis colligit Hieronymus, nuptias indulgentiam vocari debere, non præceptum. *Hier.li.1. cont. Iouinianum.* Augustinus verò: Posset, inquit, putari, non esse peccatum misceri coniugi non filiorum procreandorum caussa, sed carnalis etiam voluptatis, nisi addidisset: hoc autem dico secundùm veniam, non secundùm imperium. *Aug. in Enchi ridio.cap.78.* Quis autem iam esse peccatum neget, cum dari veniam facientibus, Apostolica auctoritas fateatur? Et in alio quodam libro dicit idem Augustinus,Pauli locum hunc adducens: Euidenter dum tribuit veniam, denotat culpam. Et cõtra Iulianum iisdem verbis citatis, Notatur,inquit,in ijs, etsi ignoscitur culpa. *De peccato originali cont. Pel. & Caelestium lib.2.cap.38.* Et contra eundem scribens: Apostolus tempora præscribit orandi temperantiæ coniugali, & secundùm veniam concedit non vtique illum prolis, sed qui fit voluptatis intentione concubitum. *Lib 2. Lib.5.cap.7.* Hunc audiant fideles Christi, qui sunt connubio alligati, vt ex consensu temperent,quo vacent orationi,& cùm ad idipsum redeunt propter intemperantiam suam, nouerint etiam inde dicere Deo,Dimitte nobis debita nostra. Quod enim secundum veniam non secundum imperium à tanto doctore dicitur,vtique ignoscitur,non iubetur. Et vtroque vetustior Tertullianus,eundem Pauli locum enarrans: Ostendit,inquit,fuisse, qui in matrimonio à fide deprehẽsi verebãtur, ne non liceret eis matrimonio suo exinde vti,quia in carne sanctam Christi credidissent. *Tertul.de Monogamia.* Et tamen secundũ veniam cõcedit, non secundum imperium: id est,indulgens nõ præcipiens ita fieri. Cæterùm malebat omnes id esse,quod & ipse. Proinde & de repudio rescribens demonstrat quosdam de isto quoque cogitasse: vel maximè, quia & in ethnicis matrimonijs non putabant post fidẽ perseuerandum. Nec diuersum eorum verborum sensum adferunt Oecumenius & Theophilactus. Anselmus verò: Dico, inquit, vt in idipsum reuertamini, sed hoc secundum indulgentiam,non secundum imperium. Quia hoc nobis indulgetur non præcipitur,& ideo non peccat qui aliter agit,imò peccat qui sic agit,sed leuius, non enim sine vitio est, quod ignoscitur, & non præcipitur, sed cùm in dubijs constringimur, vtiliter in minimis subdimur, ne in magnis peccemus. Culpa quippe esse innuitur, quod indulgeri perhibetur, sed quæ tanto citius relaxatur, quanto non per hanc illicitum quid agitur, Si hoc quod est licitum sub moderamine non tenetur, Tuncenim solum coniuges sine culpa sunt in admistione, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur. *Matrimonij actus pro prole suscipienda sine culpa exercetur.* Sed tamen & alia commistio quæ fit pro sola voluptate veniam accipit propter nuptias. Qui verò præcessit hos duos Gregorius pontifex ad interrogationem quandam Augustini,qui fuit in Angliam ab eo missus,respondens. *Greg. ad interrogat. August. cap.10.* Cum, inquit, non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in corpore commistionis, habent coniuges etiam de sua commistione quod defleant. Hoc enim eis concedit sancta prædicatio, & tamen de ipsa concessione metu animũ cõcutit. Nam cum Paulus Apostolus diceret: *1.Cor.7.* Qui se continere non potest, habeat vxorem suam: statim subiungere curauit: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Non enim indul-

Qui verò præcessit. *Thomas in epi. Pauli ad Corin. cap. 5.* *Permissio duplex.*

getur quod licet & iustum est. Quod enim indulgeri dixit, culpam esse monstrauit. Sed nemo nodum hunc melius explicat, quàm Thomas Aquinas. Dico, inquit, quod iterum post continentiam determinati temporis reuertamini in idipsum. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, id est, parcens infirmitati vestræ, non secundùm imperium. Sed videtur, inquit Apostolus, inconuenienter loqui. Indulgentia enim non est, nisi de peccato. Per hoc ergo quod Apostolus secundùm indulgentiam se dicit matrimonium concessisse, videtur exprimere quod matrimonium sit peccatum. Sed ad hoc potest responderi dupliciter. Vno modo vt indulgentia sumatur hic pro permissione. Est autem duplex permissio. Vna quidem de minus malo sicut Moyses permisit Iudæis dare libellum repudij ad vitandum vxoricidium ad quod erant proni. Talis permissio non fit in nouo testamento propter sui perfectionem. Alia est permissio de minus bono, cùm homo præcepto non cogitur ad maius bonum. Et hoc modo Apostolus hic indulget, hoc est, permittit matrimonium, quod est minus bonum quàm continentia, quæ nō præcipitur, quæ est maius bonum. Alio modò potest accipi indulgentia prout respicit culpam, & secundùm hoc indulgentia refertur ad actum cōiugalem, secundū quod habet annexā culpam, venialem tamen propter bona matrimonij, sine quibus esset mortalis. Persequitur hæc posteà pluribus verbis, quæ ne lōgiores essemus prætermittenda putauimus.

1. Cor. 7. *Matrimonium consensus facit non concubitus.* *Li. 5. cont Iuli. cap 8.* *De ser. dom. in monte lib. 1.* *Matt. 19.* *1. Cor. 7.*

Ex his omnibus liquere satis potest quod his verbis. Hoc autem dico secundùm indulgentiam datur venia reddendi debitum non abstinendi. Quamuis enim vel prolis procreandæ, vel stupri vitandi caussa rectum sit vxorem ducere, & ea vti, rectius tamen est, sine periculo peccati grauioris vel relinqui vxorem, vel cum ea tanquàm sorore habitare. Et hoc est quod monet Paulus cùm dicit: Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores tanquàm non habentes sint: Nam & absque vsu coniugali constare posse matrimonium, non solùm Ambrosius & Chrysostomus Christiani, verumetiam Ethnici docuerunt. Non enim defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis: Denique cùm iungitur puella coniugium est, non cum virili admistione cognoscitur, Nisi forte non fuit inter Mariam & Ioseph coniugium, vbi nihil intercessisse carnalis commercij certum est. Negabat quidem coniugium id fuisse Pelagij sectator Iulianus, sed eum veritatis Euangelicæ apertissimo testimonio confutauit Augustinus. Qui non dubitauit etiam dicere; quod beatiora coniugia iudicanda sunt, quæ siue filijs procreandis, siue etiam ista terrena prole contempta, continentiam inter se pari consensu seruare potuerint: quòd neque contra illud præceptum fit, quo dominus dimitti cōiugem vetat: Non enim dimittit, qui cum ea non carnaliter, sed spiritualiter viuit: & illud seruatur, quod per Apostolum dicitur: Reliquum est, vt qui habent vxores, quasi nō habentes sint. Ad huiusmodi ergo coniugia maritos inuitat Paulus, quoad per vxores licuerit: quibus vt reddatur debitum permittit, maioris peccati vitandi causa. Verùm vt vnde deflexit eò redeat oratio.

Reddere debitū vxori, & reddere debitum Deo, pugnantia sunt

Non esse pugnantia docuimus matrimonium & sacerdotium: sed esse pugnantia reddere debitum vxori, & reddere debitum Deo, iuge sacrificium offerendo. Quare cui debitum hoc per vxorem fuerit remissum, ei & fuisse semper & esse nunc etiam licitum non in orientali modò, verùm & in hac ecclesia nostra sacerdotio fungi. Obseruatum autem hoc fuisse legimus & in orientali ecclesia, vt maritus cùm sacerdos esset factus, assentiente vxore, mariti officium facere desineret: adeò visum id est ex diametro, quod aiunt, cum sacerdotis officio pugnare. Quòd hoc ita sit, docet Hieronymus, cùm de Vigilantio loquitur, his verbis: Proh nefas, Episcopos dicitur sui sceleris habere consortes: si tamen Episcopi nominandi sunt, qui non ordinant Diaconos nisi primùm vxores duxerint, nulli cœlibi credentes pudicitiam: imò ostendentes quàm sanctè viuant, qui malè de omnibus suspicantur: & nisi prægnantes vxores viderint clericorum infantesque de vlnis eorum vagientes, Christi sacramenta nō tribuunt. Quid facient orietis Ecclesiæ? quid Ægypti, aut sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt aut cōtinentes, aut si vxores habuerint, mariti esse desinunt. Hoc docuit Dormitantius, libidini frena permittens, & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imò extinguens coitu fœminarum, vt nihil sit quo differamus à porcis, quo differamus à brutis animantibus, quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi. Docet, qui videtur æqualis Hieronymi fuisse, Socrates quoque Græcus: Si quis, inquit, in Thessalia clericus factus cū vxore quā ante clericatū legitimè duxit, dormierit: abdicatur, cùm omnes qui preclari sunt in oriente abstineant: præcipuè verò in Thessalia, Macedonia, & Hellade, Cui suffragatur ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum scribens Leo pōtifex: Cùm extra clericorum, inquit, ordinem constitutus nuptiarum societati & procreatione filiorum studere sit liberum: ad exhibendā tamē perfectæ

Hieron. 5. *Socrat. li. 5. ca. 12. eccl. hist.* *Leo epi. 84. & in epist. 92. ad Narbonensem Episcopum.*

perfectæ continentiæ puritatem, ne ſubdiaconibus quidem carnale connubium conce-
ditur: vt & qui habent ſint tanquàm non habentes, & qui non habent permaneant ſin-
gulares. Quòd, ſi in hoc ordine, qui quartus à capite eſt, dignum eſt cuſtodiri: quantò ma
gis in primo, ac ſecundo, aut tertio ſeruandum eſt: ne aut leuitico miniſterio, aut presby-
terali honore, aut epiſcopali excellentia quiſquam idoneus exiſtimetur, qui ſe à volupta-
te vxoria necdum frenaſſe detegitur. Clarius autem Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſ- *Epiph. hær. 59.*
copus: qui adducto eo loco: Oportet Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe, vnius vxoris vi
rum. Reuera, inquit, non ſuſcipit ſancta Dei prædicatio poſt Chriſti aduentum eos, qui *1. Tim. 3.*
à nuptijs mortua ipſorum vxore ſecundis nuptijs coniuncti ſunt: & hoc certè ſancta Dei
Eccleſia cùm ſynceritate obſeruat. Sed & adhuc viuentẽ & liberos gignentem vnius vxo
ris virum non ſuſcipit: ſed eum qui ſe ab vna continuit, aut in viduitate vixit, diaconum
& presbyterum, & epiſcopum, & hypodiaconum: maximè vbi ſynceri ſunt canones ec-
cleſiaſtici. At dicis mihi: Omninò in quibuſdam locis adhuc liberos gignere presbyteros,
diaconos, & hypodiaconos: At hoc non eſt iuxta Canonem, ſed iuxta hominum men-
tem, quæ per tempus elanguit. Quamobrem etiam apud orientales, vbi ſynceri fuerũt Ca
nones eccleſiaſtici, fuiſſe legimus obſeruatum, vt ſacerdotes mariti deinceps à maritorum
officijs abſtinerent.

Quod verò ſcripſit alicubi Stephanus Papa, orientalium ſacerdotes matrimonio co- *Stephani papæ*
pulari, id ibi factum intelligi debet, vbi ſynceri Canones non ſunt. Et quamuis rideat *ſententia expen*
Philippus gloſſarorem, quòd is interpretetur copulantur, id eſt, copulato vtuntur, hunc *ditur.*
tamen, quem gloſſator vult, Stephani verborum ſenſum eſſe, certum eſt & indubitatum.
Quamuis enim cuius Papæ Stephani verba ſint hæc, quæ in Decretorum librum retulit
Gratianus, non ſatis liqueat (nouem enim eius nominis fuiſſe conſtat) neque reperiun-
tur inter decreta Stephani Papæ, cuius epiſtola libris Conciliorum eſt inſerta, nequaquã
tamen credendum eſt, quicunque tandem fuerit iſte Papa Stephanus, adeò rudem eum
& rerum omnium imperitum fuiſſe, vt illud ignoraret, in nulla vnquam orbis Chriſtia-
ni parte matrimonia contrahere ſacerdotibus licuiſſe. Ac ex alijs nonnullis locis, quæ per
Gratianum proferuntur, cuius manifeſtum eſſe poteſt, copulantur, hoc loco aliter accipi
pi non poſſe, quàm ſicut intellectum eſt à gloſſatore, nimirum copulato vtuntur: ac lege
matrimonij, quod pridem initum eſt, carnaliter commiſcentur. Affertur ab eodem Gra
tiano reſcriptum Nicolai pontificis ad Salonitanum Epiſcopum: cuius hæc verba ſunt: *20. quæſt. 1.*
Noſſe deſideras, vtrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte le *Noſſe.*
uauit, poſtmodum poſſit cum eodem viro copulari. Quis non videt, copulari hoc loco, *Copulari pro car*
non pro eo accipi, quod eſt matrimonio iungi, quod iampridem factum fuiſſe verborũ *naliter miſceri.*
ſequentium contextus indicat: ſed carnaliter miſceri. Qua ſignificatione vſus etiam eſt
verbo copulationis Auguſtinus dicens: Copulatio maris & fœminæ generandi cauſa bo *Aug. de nupt. et*
num eſt naturale nuptiarũ: ſed iſto bono malè vtitur, qui beſtialiter vtitur, vt ſit eius in- *concup. li. 1. c. 4.*
tentio in voluptate libidinis, non in voluntate propaginis. Et eum ſecutus Gregorius:
Poſtquàm copulatione coniugij viri atque mulieris vnum corpus efficitur, non poteſt *Greg. l. 9. epiſt.*
ex parte conuerti & ex parte manere in ſeculo. Et alio loco: Dum vnum vtrorumque cor *44.*
pus coniugij ſit factum copulatione, incongruum eſt partem conuerti, & partem in ſecu *1. Cor. 6.*
lo remanere. Ad eundem modum Anianus interpres Chryſoſtomi: Habitare cum ſpon *Idem li. 3. epiſt.*
ſis nondum ſibi copulatis lege coniugij. Certè copulatio & copulati, in his locis non cõ *149.*
tractum, ſed vſum ſignificant matrimonij: Quod etiam illa verba Concilij Aurelian. de- *Anian. in hom.*
clarant, vbi vis dictionis eius, copuletur, ſic eſt explicata: Nec ipſi adultero vnquàm in *4. in Matt.*
coniugio copuletur: hoc eſt, ne propriæ vxori ſibi licet reddere debitum, quam ſibi red- *27. quæſt. 2.*
dit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nónne manifeſtè hic oſtenditur, coniugio co- *Qui dormierit.*
pulari non aliud eſſe, quã reddere debitum? Sed fit non rarò, quòd quæ non intelligunt,
rident imperiti. Hic itaque germanus eſt verborum Stephani ſenſus, quòd orientalium
ſacerdotes maritorum officijs funguntur, & præſtant vxoribus ea quæ debent ex lege
matrimonij: occidentalium verò, nequaquam: verùm ſi qui ſint etiam, quos vxores habe
re contingat, ſunt iuxta Pauli conſilium tanquam non habentes, neque deinceps quicquã *1. Cor. 7.*
eis cum vxoribus eſt commercij. Quod illis verbis indicatur, Occidentalium ſacerdotũ
nullus licentiam habet coniugium ſortiendi. Nam coniugium eo loco ſignificat coniun *Canon. 11.*
ctionem carnalem, quam vulgo copulam vocant, quemadmodum in Synodo Turonen
ſi ſecunda: Quoſdam dicit canon, inhibita coniugia, id eſt, coniunctiones corporum veti
tas repetijſſe comperimus. Non habet itaque licentiam coniugium ſortiendi, idem eſt, ac
ſi diceret. Non habet licentiam carnalem cum ea conſuetudinem habendi, nec aliter ſacer
dotio officio fungi poteſt, quàm ſi Deo continentiam illa ſuam vouerit, & in monaſte-
rio reliquum vitæ tempus tranſegit.

Hic sanus cùm sit Stephani verborum intellectus, facilè apparet, quã nihil Philippũ hic locus adiuuet, quo probare nititur, sacerdotibus aliquando matrimonium contrahe re licuisse, cùm etiam Apostolorum canonibus id vetitum esse legamus, extat enim inter alios hic quoque. Qui cùm cœlibes essent clerici facti sunt, ex his solis lectoribus & cantoribus, si modò sic eis visum sit, matrimonium contrahere licere volumus. Quo canone quid aliud statuitur, quam quòd hypodiacoois, diaconis, & presbyteris posteaquàm ordinati fuerint, vxorem ducere fas non est? Tales enim ouptias, vocant patres sub Iustiniano Imperatore in Trullo regij palatij Constantinopoli congregati ducenti viginti septem, illegitimas, & illegitimum eiusmodi contubernium solui iubent. Qua synodo ante annos propè noningentos habita, cùm posterior fuisse videatur Stephanus hic pontifex, quincunque tandem is fuerit (nam primùm nõ fuisse liquet) est ne verisimile eũ aut canonem Apostolicum, aut istorum patrũ decretum ignorasse? Quorum synodum, sextam quidem synodum vocat Gratiaous, cùm eius decreta nonnulla producit, sed ex Nicæna secunda synodo, tum ex actis quoque Florentini concilij, & ex præfatione Anastasij Abbatis in octauam synodum, liquere potest, quod quatuot aut quinque post annis fuerit congregata. Quam cùm præcesserint aliquanto interuallo Socrates, Hieronymos, Epiphanius, Leo, qui non vxores modò ducere, verumetiam cum his, quas duxissent ante susceptos sacros ordines, rem habere sacerdotibus etiam orientalibus licitum non esse scripserũt: non potest ostẽdi tẽpus vllum, quo vel orientaliũ, vel quarumcunq; aliarũ ecclesiarum sacerdotibus matrimoniũ inire fas fuerit: ficulneum vt planè sit præsidium hoc Philippi, quo nititur ad incestas magistri sui nuptias defendendas.

Canon. 25.

Constant. syn. Canon. 3.

Dist. 28. c. presbyterum & 31. Quoniam & 32 Dist. ca. Si quis. Nicæ. 2. syn. Actio. 6. tomo. 1. Florent. concil. Sessione. 5. Sacerdotib. matrimonium licuisse nunquam ostẽdi non potest.

Iam illud qoàm ridiculum, quàm ioeptum, quàm prorsus puerile, quod adfertur ex Nicolao Papa de matricida quodam: cui dum pœnitentia præscribitur, à propria & legitima coniuge non separari iubetur: quem fuisse sacerdotem ex eo colligere volunt, quod oblationes facere prohibetur. Quasi verò soli sint sacerdotes, qui oblationes offerant: aut quasi non sit alia oblatio præter eam, de qua superius scripsimus, qua semetipsum in ara crucis Christus obtulit, cuius repræsentatio fit per sacerdotẽ in altari. Poterat iste Theologus, iuris vtriusque consultus, Grammaticus, Rhetor, Medicus, Geometer, Aliptes, Augur, Schœnobates, & quid non? potetat ex illo ipso decretorum libro, in quo tam diligenter versatus esse videri vult, hoc quoque legisse, quod profert Gratianus ex Gregorio: Quod omnis Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriã quod Deus per Mosen dixit: Nõ apparebis in conspectu meo vacuus: atq; inde discere, suas etiam laicos oblationes habere, quas offerant ad altare: quas etiam apud Catholicos nunc offerri videmus, & fuit hic vsus offerendi antiquissimus. Quod etiam canones Apostolorum indicant. Ab hoc genus oblatiooibus offerendis, repellebãtur pœnitentes, qualis fuit iste matricida: repellebantur, ex decreto Concilij Carthaginensis quarti. capite 93. fratres dissidentes, tum qui pauperem oppressissent, qui sacrilegium commisissent, & vi seruum suum ad ecclesiam profugum extraxissent: raptores, vsurarij, meretrices, & aliorum atrocium criminum affines quemadmodum X C. distinctione, multis canonibus allegatis, glossator indicat. Apparet etiam ex Clemente, qui negat à certis hominibus, oblationes aliquas accipiendas esse. Non ergo statim sacerdos est, si quis oblationem offert, quòd nõ viris magis, quàm fœminis licet, modò ne sint ex earum numero, quarum oblationes recipere vetitum est.

33. quæst. 2. latorem.

Laicorum oblationes.

De conse. di. 1. Omnis. Exod. 34. Cap. 4. Offerre quidam prohibentur. Deut. 23. Conc. Carth. 4. cap. 93. Cap. Oblatiões. Clem. const. apostol. li. 3. cap. 8. & l. 4. ca. 6. et sequentibus. 1. Cor. 7. 1. Tim. 3.

Hinc videre licet quàm anxiè quærendo, quàm nihil inuenire possint nooatores isti, quo demonstrent, aliquando sacerdotibus matrimonia contrahere licuisse. Quanta est autem ista temeritas, quod per mille quingentos annos nonquam, in ecclesia catholica licuisse legitur, id nunc demùm licitum vt sit sacerdotibus, contendere? cùm tempus multò iam sit breuius, quàm fuit illud, quo Paulus etiam eos qui haberẽt vxores voluit esse tanquàm non habentes. Manifestum ergo iam est, sacerdotibus in ecclesia catholica neq; licuisse vnquam, neque nunc etiam licere matrimonia contrahere.

Quod verò adfertur ex Paulo oportet Episcopum vnius vxoris esse virum, id ad excludendos bigamos à sacerdotio, dictum esse sancti patres omnes vno ore testantur: quemadmodum apud Tertullianum, Origenem, Chrysostomom, Epiphanium, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Leonem, Theophilactum, & alios videre licet. Illud autẽ pe ridiculũ, quod ex his Pauli verbis colligere volũt, non fuisse, sed esse oportere Episcopum vnius vxotis vitum, atq; eum liberos etiam actu habentem, vt nisi se strenuum vereque masculum in illis procreandis præstiterit, parùm sit idoneus qui Episcopi munus obeat. Quorum si sententiã recipimus, non erit sacerdos & Episcopus Christus, non Paulus ipse qui hæc scripsit, non Ioannes Euangelista, de quo indubitatum est virginem fuisse, non alij quidam Apostoli, qui cœlibes fuisse leguntur, non Titus, nõ Timotheus,

Vnius vxoris vir. Tertul. li. priore ad vxorem de exhort. castitatis, & de monogamia. Orig. hom. 17. in Luc. Chrys. hom. 10. ad Tim. & Titũ Epiph. hære. 59 Hier. li. 1. cont. Iouin. & ad Titum. Amb. li. 1. de officijs cap. 50. & epist. 82. Leo epist. 45. & 49. Theoph. in 1. Tim. 3.

motheus, non Dionysius, non Ignacius, non Basilius, non Chrysostomus, non innumeri alij sacerdotes & Episcopi, quos omnes, vt aliarum virtutum, ita castiratis & continentiæ laude cum primis celebres fuisse legimus. Quid hac vna re dici potest absurdius? Reclamant huic sententiæ, omnes omnium ætatum viri doctissimi sanctissimique, non Latini magis quàm ipsi Græci. Ac primùm Eusebius: Oportet enim, dicit sermo diuinus, Episcopum vnius vxoris virum esse: Veruntamen eos qui sacrati sunt, atque in Dei ministetio occupari, continere deinceps seipsos ab vxoris commercio decet. Epiphanius contra Montanistas scribens: Vnas, inquit, nuptias honorat Ecclesia, etiamsi maximè sacerdotij dona per eos, qui ab vnis etiam nuptijs se continuerunt, & in virginirate vitam degunt, se ornasse præexpressit, velut etiam Apostoli ipsius ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè ac sanctè constituerunt. Et alio loco: Vertex autem horum omnium aut mater, vt ita dicam, est sanctum sacerdotium, ex virginibus quidem vt plurimum procedens si verò non ex virginibus, ad solitariam vitam degentibus si verò non suffecerint ad ministerium solitariam vitam degentes de his qui continent à proprijs vxoribus, aut ab vnis nuptijs viduitatem seruantibus: nam eum qui secundas nuptias contraxit, non licet ad sacerdotium suscipere. Ioannes Chrysostomus: Tito dicit Paulus, constitue Episcopos, sicut ego disposui tibi: si quis est sine crimine, & vnius vxoris vir: non ea ratione quòd id nunc in Ecclesia obseruetur: oportet enim omni prorsus castitate sacerdotem ornatum esse. Idem in epistolam ad Timotheum: Non hoc velut sanciens dicit Apostolus, quasi non liceat absque vxore Episcopum fieri, sed rei modum constituens. In eandem sententiam Græcus ille scoliastes: vnius vxoris virum. Non de hoc legem fert, vt vxorem omninò habeat Episcopus: sed si fit, inquit, ex mundanis, ne sit tamen is, qui secundis se nuptijs implicauerit, vel vt nouerit vnam vxorem esse legitimam ad ea præstanda, quæ debent inuicem coniuges iure matrimonij. Posteaquàm verò vocatus ad Episcopatum fuerit, illud impleat quod à Paulo scriptum est, vt sint qui habent vxores tanquàm non habentes. Et Volo omnes esse sicut & ego. Neque dissidet ab his Theophilactus. Quinetiam ducenti viginti septem patres, de quibus paulò antè meminimus, qui in Trullo regij palacij sub Iustiniano conuenientes, Canones ediderunt, inter cæteros, hunc etiam cōscripserunt: Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, simul vt is electus & consecratus fuerit communi sui viri consensu prius separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac cōsecratus, monasteriū ingrediatur, quod ab ædibus Episcopi procul absit. Quid hi tot sancti patres, tam excellenti doctrina præditi, nunquid Pauli locū hunc, de eo quod Episcopus vnius vxoris vir sit, non intellexisse iudicandi sunt? per quos nulli vnquàm Episcopo esse licuit nisi aut virgini: aut cuius vxor communi consensu Deo continentiam suam dicasset: quod etiamnum apud Græcos & Ruthenos obseruari videmus, qui quantuis plus aliquid sacerdotibus permittant, neque eos ab vxoribus suis separent, quas ante sacerdotium duxerunt, tamen Episcopos non ordinant, nisi vel virgines, vel continentes.

Euseb Demōst. Euan. li. 1. ca. 9
Epiph. Her. 48
In compendiaria doctrina de fide catholica.
Chrys. hom. 2. de poenit. 1. 12.
Idem hom. 10. 1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Concil. const. can. 48.

Quorsum autem attinet Latinorum quoque super hunc Pauli locum interpretationes adducere: quos nunquam eum aliter intellexisse recepta totius Ecclesiæ consuetudo manifestum facit. Ne quis tamen de eo ambigat, ex multis paucorum testimonia proferemus. Extat epistola Sytitij, ante annos mille ducentos propè scripta, cuius hæc verba sunt: Forte quæritur, quia scriptum est vnius vxoris virum: non permanenti in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiā futuram: neque enim integros nō admisit qui ait, vellem autem omnes sic esse sicut & ego. Quæ verba repetit ad Exuperium scribens, qui post Anastasium Syririo successit Innocentius. Hieronymus quoque: Non dicit Apostolus Paulus, Eligatur Episcopus qui ducat vnam vxorem & filios faciat, sed qui vnam habuerit vxorem. Et aliquantò post: Vnius vxoris virum, qui vnam vxorem habuerit, non habeat. Et Ambrosius ad Vercellensem scribens Ecclesiam: Vnius vxoris virum esse præcipit Episcopum, non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est, sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam, neque iterū vt filios in sacerdorio creare Apostolica inuitetur auctoritate, habentem enim dixit filios, non facientem. Ex eo apparet, Apostolicam hanc esse traditionem, continentes vt sint sacerdotes, præsertim autem Episcopi: ac totis mille quingentis annis nunquam aliter in vniuersa totius orbis Christiani Ecclesia obseruatum fuisse. Quis igitur dubitauit, qui quidem sanæ sit mentis, quin totius Ecclesiæ sensum & consensum sequatur potius, quàm vt Martinos audiat, ventris & Veneris impudentissimos patronos? qui dum suos incœstos ac nefarios concubitus, omni religione spreta & conculcata, defendere moliuntur, ne ipsi impietatem peccasse videantur, in idem in quod se præcipitauerunt impietatis

Syr. epist. 4.
1. Tim. 3.
1. Cor. 7.
Innoc. epist. 3.
Hier. li. 1. cont. Iouinianum.
Ambro. epi. 82.
1. Tim. 3.

pietatis barattum,reliquos etiam quos possunt omnes remis, velis, manibus ac pedibus obnixè pertrahere conantur.

Qui non continent, nubant, 1.Cor.7.

Verùm adfertur aliud ex Paulo telum: Qui non continent nubant: melius est enim nubere quàm vri. Sed hoc quoque,modo sanus adsit verborum intellectus, facile retūditur. Proferebat enim idem ante mille ducentos annos monachus quidam. Ad quem scribens beatus Ephrem,sicut citatur à Francisco Torrensi in secundo libro eorum quos inscripsit de dogmaticis characteribus verbi Dei: Audi, inquit, Apostolum dicentem: Volo omnes homines esse sicut ego sum. Sed vnusquisque proprium donum habet à Deo: alius quidem sic,alius verò sic, Scilicet distinxit duos ordines hominū βιωτικοὺς καὶ ἀποτακτικοὺς, id est, seculares & renunciantes, cùm dixit vnusquisque proprium donum habet à Deo,alius quidem sic,alius verò sic,βιωτικοῖς quidem,id est,secularibus,permisit,quod ait,Propter fornicationem autem vnusquisque vxorem suam habeat.Et rursus:Honorabile coniugium & thorus immaculatus,ἀποτακτικοῖς verò,id est,renūciantibus mandat illud.Omnis qui in agone contēdit,ab omnibus se abstinet:Ac paulò post. Secularibus quidem permittit nubere legitimè, renunciantibus verò mandat continere. Duos itaque ordines demonstrauit Apostolus, tu autem monache, vide in vtro sis positus,& quod signū aut notā indueris,quæ vota feceris, quę pacta cū deo cōstitueris. Secundū enim pactiones & spōsiones, rationem reposcet deus, sicut ipse dixit: Ex ore tuo te iudicabo.Deinde subiungit. Quod si omnibus permisisset illud: Melius est nubere quàm vri,nemo vnquàm virtutem castitatis coluisset.Non Elias, non Eliseus,non Ioannes,non cæteri omnes,qui se castrauerunt propter regnum cælorum:neque Apostolus continens fuisset,nisi in præmium aspexisset.Ambrosius verò: Hoc dictum ad non pollicitam pertinet ad nondum velatam:Cæterùm quę se spopondit Christo,& sanctū velamen assumpsit, iam nupsit,iam immortali iuncta est viro,& iam si voluerit nubere communi lege coniugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Chrysostomus autem. Viduæ omninò si voluerit,potestatem nubendi facit: At eam quæ coniuge mortuo se in reliquum tempus Deo castam fore promiserit, si posteà nupserit, vehementer accusat,vt quæ fidem quam Deo dedisset, fefellerit. Non ijs ergo,sed illis dixit, si se non continent,nubant:melius est enim nubere quàm viri. Extat historia quædam cumprimis pia de Barlaam Zosemita,& Iosaphat Indiarum rege.In ea scribitur quemadmodū satanas sub specie pulcherrimę mulieris persuadere conatus fuerit Iosaphat,vt matrimonio sibi iungi vellet:sic enim futurum, vt cùm esset idololatra, ad Christianam fidem cōuerteretur. Iosaphat autem:Frustra petis,inquit, mulier hæcà me, ego nanque licet magnam salutis tuæ solicitudinem geram, deque profundo perditionis eripere te cupiam, inquinare tamen corpus meum per turpem coniunctionem mihi graue est, & omninò impossibile. Mulier contra vel satanas potius in humana specie: Vt quid,inquit, pollutam rem & turpem vocasti commistionem. Nonne scriptum est in quodam librorum vestrorum:Honorabiles nuptiæ & thorus immaculatus.Et: Melius est nubere quàm vri.Et:Quod Deus cōiunxit,homo nō separet. An nō oēs antiquos iustos Patriarchas, sed & Prophetas vxores habuisse docent vestræ scripturæ? Nonne Petrū illū, quem principē Apostolorum dicis fuisse,coniugem scriptum est habuisse? Quibus igitur auctoritatibus fultus,nuptias pollutionem audes appellare? Valde mihi videris à veritate dogmatū vestrorum errare.Cui ille respondit:Etiam mulier,sic se habent ista quemadmodum dixisti. Nam permittitur volentibus vxores ducere, sed non eis qui semel promiserunt Christo virginitatem illibatam seruare.Ego enim ex quo lauacro purificatus sum, diuini baptismatis à iuuentutis & ignorantiæ meæ delictis me mundum seruare Christo spopondi: Et qua ratione quod Deo promisi violare potero? Itidem & Cæsarius:Ego hodie,qui videor esse monachus, si rupero propositum meum,Christum negaui.Et paucis interiectis,Denique & Apostolus,quid loquitur de viduis: quæ secundos duxerunt maritos? Quid dicit? Habētes damnationem,quia primam fidem irritam fecerunt. Viduę quid dicit? O vidua,antequam mihi promitteres,quod esses vidua, in tua erat potestate, vt nuberes. Ex quo tempore confessa es: quod mihi permaneres, ex eo tempore mea esse cœpisti:Si volueris secundum maritum ducere me contempsisti. Sic & tu monache, antequam mihi promitteres,in tua volūtate erat facere, quod velles: vox tua ligauit te mihi. Nunquid te cōpuli? Nunquid ex necessitate fecisti? Nonne liber eras? in tua fuit potestate promittere. Promisisti,& meus esse cœpisti. Meum nolo dimittas. Non tibi licet ea licentia dimittere,quia mecum habes causam. Promittere tuum fuit,dimittere non est tuum. Si dimiseris,non te habeo in illo gradu, in quo te prius habui. Primum liber eras. Eras quidem de familia mea,non eras ante oculos meos, non eras de ministris meis:tamen eras de familia mea:Non eras mecum,sed tamen creatura mea eras,Ex quo militare cœpisti,si

Hebr.13. 1.Cor.9. Luc.19. 1.Cor.7. Matt.19. Amb. ad virginem lapsam cap.5. De virginitate capite.39. 1.Tim.5. Epipha.hær.61 Hier.li.1.cont. Iouinianum. Aug.de bono viduitatis. c.8. & ad Pollentium de adult. coniugijs.lib.1. cap.15. Damasc.in vita eius.

Matrimonium monacho suadet diabolus.

Hom.21.

1.Timoth.5.

Post continētiæ votum coniugio vti nemo potest.

sti, si recesseris, non te habeo de familia, sed certè fugitiuum & præuaricatorē. Non enim inuenies vbi me posis fugere. Ideo hoc totum dico, quia in nostra est potestate Deo promittere, non est in nostra potestate dimittere. Promisisti, præmium habebis: Negasti, pœnam habebis. Vtrunque propter confusionem est. Dicimus iterum atq; iterum dicimus. Ecce ante oculos tuos via mortis, & via vitæ, elige quod volueris. Hoc totum dico (fratres charissimi) ne quis de vobis putet, se habere liberam potestatē discedere, & perdescēdere cum Diabolo in infernū. Ergo ego, qui sum monachus, qui desij esse secularis, & factus sum monachus, aut monachus saluor, aut aliter non saluor.

Votum Cōtinentiæ relinquentes damnantur

Photius enarrans illud: Si nupserit virgo non peccat. Virginem, inquit, hic intelligit, non illam Deo consecratam, sed innuptam puellam: illa enim quæ Deo iam consecrata sit, si nupserit, adulterum introducit Christo cui nupta est. Ad eūdem modum hæc Pauli verba interpretati sunt ante Photium Epiphanius Græcus, & Hieronymus atque Augustinus, Sedulius & Anselmus Latini, vt ad sacerdotes, & eos, qui continentiam suam Deo vouerunt minimè referri possint. Cùm dixisset, inquit, Augustinus, quòd si se non continet, nubat: melius est enim nubere quàm vri: non dixit, melius est mœchari, quàm vri. Mœchatur autem, quisquis post votum factum continentię ducit vxorem.

Aug. l. 2. adul. coniugijs. cap. [illegible]

Quamobrem necesse est, vt alia quærant remedia, nimirum ea quibus vsus est Paulus, qui castigauit corpus suum, & in seruitutem redegit, necesse est vt occasiones omnes fugiant, vt vigilijs, ieiunijs, laboribus carnem atterant. Postquàm verò fecerint omnia, quæ ad frenanda carnis desideria pertinere visa fuerint, nihil sibi tribuant, verùm omnem de suis viribus fiduciam prorsus abijcientes, in eo solo spem suam positam & defixam habeāt, cuius hoc donū est, de quo cùm scripsit Propheta: Quod propè est omnibus inuocātius se, cùm ipse etiam dixerit: Petite & dabitur vobis: omnis qui petit accipit: quoniam impossibile est mentiri Deum, accedant cum fiducia ad thronum gratiæ eius, precentur eū supplices in fide nihil hęsitātes, facere non poterit benignus & misericors Deus, quin ita precantes exaudiat. Sic fecisse Paulū legimus, cui & ipsi cum datus esset stimulus carnis, qui eum colaphizaret, non ad nuptiarum remedium sibi confugiendū esse putauit, sed cùm ter esset dominum deprecatus, posteaquàm audiuit, sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur: illius gratia fretus fortiter contra stimulum carnis pugnauit, & in ea pugna superior euasit. Sic Hieronymum, sic Benedictum, sic Bernardum, sic sexcentos alios, quos enumerare longum foret, fecisse nobis narrant historiæ.

Remedia fugiendi libidinem.
1. Cor. 9.
Psalm. 144.
Luc. 11.
He. 6.
He. 4.
Iacob. 1.
2. Cor. 12.

Quamobrem non hoc solum remedium datum est his, qui tentantur libidine, statim vt vxores ducant. Quid enim si quam semel duxerunt, eius propter diuturnam & insana bilem ægritudinem nullus sit vsus? Quid si longius maritus abesse cogatur, vel quòd legatione fungatur, vel militiæ, vel mercatus gratia, vel captiuitate separatus, vel quacunque tandem alia ex causa, num statim sibi dictum putabit, melius est nubere quàm vri, & ad quācunque ciuitatem peruenerit, aliam atq; aliam vxorem ducet? Quid si illicita animositate vxor continere voluerit, qualem fuisse scribit Augustinus Maximillam regis Egerij vxorem, nunquid erunt admittenda incontinentium murmura, & permittenda adulteria? Scimus hoc permissum ab istis incestarum nuptiarum auctoribus, & propugnatoribus, à quibus etiam libelli scripti sunt, polygamiam approbantes. Verùm ea res in Ecclesia Christi magnæ semper fuit abominationi. Cęterùm quorum Deus vēter est, & qui diligenter colunt, quę sub ventre sunt, nihil pensi habent: non eos religio, non eos honestatis publicæ ratio mouet quicquam, dummodo libidinē suam incestam expleant. Fuerunt Augustini temporibus qui dicerent: Si qui dimisisset vxorem causa fornicationis, licere sibi superstite illa, aliam ducere, quod melius foret nubere quàm vri. Cæterum Augustinus nequaquàm id licere contendit, & eiusmodi non esse coniugia, sed adulteria dicit. Quamobrem non vult, vt nuptijs incontinentiæ suæ medeantur, sed suadet, vt voto potius continentiæ, facto supplicent Deo, quò donum eis præstet continentię. Neq; carnalis infirmitatis excusationem admittit, sed muliebrem illis castitatem imitandam proponit, quæ cùm æquè carnem habeant vt viri, tale tamen aliquid illis viri licere nolunt. Cùm, inquit, à fœminis vtriq; carnem habentibus tantam flagitant castitatem, vt quando ab vxoribus diutissimè peregrinantur, velint eas ab adulterino concubitu incontaminatas, feruorem transire iuuentutis, & plurimæ pudicissimæ transigunt, & maximè Syræ, quarum mariti negociandi quęstibus occupati, iuuenes adolescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas reuertuntur: eo ipso euidentius conuincunt, non esse impossibile, quod se non posse causantur. Si enim hoc non posset infirmitas virorum, multò minus id posset sexus infirmior fœminarum: Vndè istos, qui virilē excellentiā non putant nisi peccandi licentiā, quando terremus ne adulterinis coniugijs hęrendo pereant in æternum, solemus eis proponere etiam continentiam clericorum, qui plerunq; ad eandē

De fide contra Manichæos c. 25.
Phil. 3.
Aug. li. 2. ad Pollentium de adult. coniugijs cap. vltimo.
Vxore adultera viua cum alia marito contrahere non licet.
Syrarum mulierum continētia

farcinam fubeundam capiuntur inuiti, eamq́; fufceptam vfq; ad debitum finem domino adiuuante perducunt. Dicimus ergo eis: Quid fi & vos ad hoc fubeundum populorum violencia caperemini? nónne fufceptum cafti cuftodiretis officium?

Scortarine an matrimonium contrahere tolerabilius fit voto obligatis.

Erafmi teftimonium de incontinentia ministrorum Euangelicorum.

Sed hic quæritur ab iftis, vtrum fit melius, alligatum voto continentiæ fornicari, an matrimonium contrahere: Quafi verò vbi vtrumq; malum eft, ibi pofsit alterutrum effe melius, aut quafi non multos videre liceat, qui cùm alligati voto continentiæ matrimonium contraxiffent, nihilo continentiores fuerunt, quales videre nõnullos licet, in catholica cœlibatũ profeffos: Pofsemus nos quoque non pauca iftorum incontinentiæ exempla producere: fed qui vixit inter eos, Erafmi Roterodami teftimoniũ adferre malumus: Sic enim ille loquitur fcribens ad fratres inferioris Germaniæ. Efferunt honorabile coniugium & thorum immaculatum, fed innui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus fum) nihilo caftius colere coniugium quàm catholicos. Iubent me proferre fabulas. Quid attinet, cùm vulgo narrentur. Negat efse notifsima cùm falfa fint, & tamen ipfe fatetur de duobus. Ego noui monachum qui pro vna duxerit tres: noui facrificum, virũ alioqui probum, qui duxit vxorem, quàm poft cõpetit alteri nupfifse. Similia permulta de monachorũ & monacharũ coniugijs referūtur, qui ductas repudiarũt eodẽ iure quo duxerant. Iã an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus fit adulteriorũ? Quid Argentorati fiat nefcio: quid alibi compertum fit, mecum nouit populus. Iam vt donemus iftis Euangelij præconibus, efse fas vxores ducere, quis non iure admiretur ouiculas mactationi deftinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Chrifti gloriam, tot curis diftrictos, tot afflictionibus obnoxios, quibus accedit & paupertas, onus tũ miferum, tum graue, non poffe viuere fine vxoribus, quas tam multi ob leuiores caufas aut non ducunt, aut ductas nollent. At iftis omnis tragœdia exit in cataftrophen comicam: Vbi contigit vxor, occinitur, valete & plaudite. Quæ malum eft ifta tanta falacitas, quam tot mala non poffunt excutere? Vnde tanta rebellio in his, qui fe iactant agi fpiritu Chrifti? Hæc Erafmus.

Sacerdos fornicans minus peccat, quam contrahens.

Pighius defenditur.

Reprehenditur à Philippo Pighius, qui non verè magis quàm piè fcriptum reliquit: Minus peccare facerdotem, qui ex infirmitate carnis in fornicationem fit prolapfus, quã qui nuptias cõtraxit. Turpis illi videtur hæc oratio: contrà catholicis honeftifsima. Probat autẽ hoc Pighius verbis his à fimili: Tu vide, inquit, quis peior feruus eft, an qui grauarus feruitio fortaffe negligentius aut incautius agens cadit fub onere, an qui iugum in totum proijcit? Quis peior difcipulus, an qui ex præfcripto edifcit non quidem vniuerfum, quòd fortè potuiffet, nifi crapulæ & fomno fecurius indulfiffet, tamẽ patiẽ: an qui fcholam protfus deferit? Quid in hac oratione turpe? quid non pium potius & honeftum? Non dicit Pighius, Bonum eft fornicari: Quod fi diceret, turpis effet oratio: fed dicit, minus malum effe, quàm fpreta & conculcata iurifiurãdi religione nubere. Quod nõ

1. Tim. 5.

1. Tim. 4.

modò Pighio, fed Paulo etiam Apoftolo tam graue vifum eft flagitium, vt nõ modò nubere, verùm & velle nubere voto obligatis damnabile effe diceret. Quid reftat igitur aliud, quàm vt Pauli orationem turpem effe dicat Philippus, qui, quod ifti fingunt, prohibendo nubere, doctrinas dæmoniorum docuerit, docens non modò nubere, verùmetiã velle nubere contra fidem iureiurando interpofitam, effe damnabile?

Sed quid in re fit de qua agitur, videamus. Quærunt, plus ne mali fit in nuptijs, an in fornicatione eorum, qui fe voto continentiæ alligarunt? An iftis non rectè Comici verbis refponderi poterit? Quas credis effe has, non funt veræ nuptiæ: Sunt incœfta adulteria. Sic à Cypriano, fic ab Hieronymo, fic ab Ambrofio, fic à Bafilio, Chryfoftomo, Photio, fic ab alijs viris pijs & doctis vocati legimus. Quam igitur boni rationem habere poteft incœftum adulterium? Contrahat nuptias qui nulla eft voti religione obftrictus, libenter cum Paulo dicemus, honorabile connubium & thorus immaculatus: Sed fi contrahat facerdos aut monachus, quid aliud rectè dicere poffumus, quàm abominabile adulterium, & thorus incœftu contaminatus? fic enim appelant eiufmodi nuptias fancti doctores, quorum fupra meminimus. Ac ne quis de eo dubitet, libet etiam eorum verba fubfcribere. Ac Cypriani quidem, Ambrofij, Photij, iam commemorauimus: Hieronymi verò verba funt hæc: Virgines quæ poft confecrationes nupferunt, non tam adulteræ funt, quàm incœftæ. Bafilius verò pluribus ea de re verbis differit, quæ vel ob hanc caufam huic libro vifum eft inferere, vt planum omnibus fieret, quod fuerit fanctorum patrum de Martinorum nuptijs iudicium. Horrẽdum vocat ille facrilegium, fi quis fub minifti nomine & habitu, Chrifti fponfæ adulter efficitur. Cùm enim, inquit, virginitatem domino profeffæ fint, carnali poftmodum voluptate malè blanda delinitæ ac deuictæ, ftupri fcelus honefto coniugij nomine obtegere cupiunt. Non ignorant huiufmodi, quæ fponfi dextram & fœdera præuaricata fit, eam nec illius vltrà effe fponfam, quem nequi-

Hebre. 13.

Sacerdos vel monach⁹ matrimoniũ cõtrahẽs Chrifti adulter eft.

Hier. lib. 1 cont. Iouinianum.

Bafil. de vera virginitate.

nequitiæ dans manus dereliquit, neque eius vxorem per vllas leges dici posse, cui se deserto sponso libidine incitata coniunxit. Ac paulò post: Non se fallat, inquit, qui à virginitatis curriculo ad carnis vitia deflexit, cōiugium quippè illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum huius coniunctionis fundamentum voluptatem iecit præuaricationisque malum: deinde, quia causa non est libera, neq; est enim mortuus vir eius vt cuiuis nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalē hominem ob carnis vitia domini thalamis intulit. Nam quòd solenne legitimumque connubium sponsus ille occuparit, & virginitatis habitus, & fœdera, & conuenta cum illo, & prætereà processus ipse testatur, huiusmodi quippè nobilitata viro processit in publicum. Porrò si connubium istud & processu, & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuē te viro semper adultera. Nec sanè video qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia: quo item furore homo ille cubile domini conscendere, ac uiolare non metuat: Nempe ex rebus humanis eorū, qui sic delinquunt, pœnas coniectare possumus. Quæso, quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque domini thoris inueheret? Qua verò pœna dignus est seruus, qui in dominam suam dominique cubile seipsum petulanter immisit? Sed enim vafræ istæ quid faciunt, quæ tantum impietatis cōtra seipsas per carnis flagitia admittere non meruerunt. Non modò non lachrymantur, aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum leuioresq; suscipiant pœnas, verùm virginitatem insuper, quam anteà professæ fuerant, abnegant, quippe virginitatis limites trāsgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam, homines miserè & infeliciter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegēt, quod fuerant antè pollicitæ, nec dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eo quòd in malorum profunda deciderint. Ignorāt miseræ, quia apud Prou.18.
Deum & apud homines contra se crimen exaggerant, cùm hi quidem ex præcedente, cūctisque cognito virginitatis instituto, quòd se illæ professas esse negant, vesaniam summamque impudentiam auersentur, atque oderint? Christus verò præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quàm vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumūt, acrius ac seuerius suo illo iudicio vindicet. Itaque ne specioso charitatis nomine virgo in hoc peccati barathrum corruat, charitatem puram omnique mortali affectione liberam sumat. Neque enim prolapsæ ad voluptatem, quicquam ad excusationem proderit vmbra solatiumque connubij, neque viuentem virum sub prætextu coniugij non soluta circumuenire aut fallere poterit, cui mortalem hominem post eximios illos, quos ab illo perceperat honores, impiè per adulterij nefas in honore prætulerit. Nec sanè incongruè his qui sunt eiusmodi illud apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Chri- 1.Tim.5.
sto fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt: non coniugium, sed adulterium malè consummantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam domini contingere audeat: nullus adeo insanus ac sacrilegus fit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantùm audaciæ temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa inanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria latronis more profanis manibus temerare atque incœstare præsumat, imò verò nullus adeò impius, atrox, impurusque sit, vt non inanimata templi vasa, sed ipsum domini templum, virgineum scilicet corpus, ipsamque omnium preciosissimam animam in templo Dei sacratissimi donarij vice locatum, libidinis facibus barbarica immanitate succendat. Verùm & si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatem sponsi, communionemque ac societatem regni, perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur, noli huiusmodi ad scelus vti neque te peccati communione commacules. Quòd si te renuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas sceleris luat, tu te mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in dominum particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: Væ autē Matt.26.
illi per quem tradetur, vtile illi esset si natus non fuisset. Nonne de illa pari ratione iudicabitur, quæ virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendæ voluptatis gratia mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suā impleuerit impura libidinem: vtilius fuerat (audeo dicere)

homini

homini illi non eſſe natum, quàm ſocium tanti in dominum flagitij damnari. Non audis, *Matt. 19.* quoniam qui dimiſſam duxerit, mœchatur. Etſi enim, inquit, pro culpa dimiſſa eſt, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimiſſam perturbas? cur illi ſpacium non das, vt & de his agar pœnitentiam, quorum gratia dimiſſa eſt, & vir à ſe dimiſſæ pœnam emendationemque miſeratus, ad ſe rurſus proprium reuocet membrum? Quid emendandi ſe ſpacium præripis viuente viro ſic dimiſſam ducens? Permitte aut ad viuentem virum temeare meliorem factam mulierem, aur certè cùm neque vidua, neque vxor ſit, pro remiſsione culpæ quà peccauit in virum, ſemper pœnas dare. Tu cur antequàm peccatum ſuum, pro quo dimiſſa eſt, planè iotelligere poſsit, eam ad coniugium rapiens, impudentiorem ad ſcelera deinceps facis? Nempe viuente viro alienam adulteras coniugem, facilemque illi ad nequitiam reditum per connubium pandis. Si autem qui dimiſſam à mortali viro ducit, adulter atque impius eſt, qui immortalis viri ſponſam nunquam dimiſſam violare prǽſumit, multò profectò funeſtius adulter atque impius erit.

Hæc aduerſus Martinos Baſilius, ac plura etiam, niſi quòd longum eſſet omnia adſcribere quæ ideò pluribus verbis in hunc locum tranſcribenda duximus, vt quæ fuerit ſanctorum patrum de incœſtis eiuſmodi nuptijs ſententia, cunctis conſtaret: ſimul illud planum omnibus fieri poſſet, non primum fuiſſe Pighium, qui tolerabilius eſſe peccatum dixerit, voto obligatum ex infirmitate carnis cadere, quàm noptias contrahere: cùm hoc expreſsis verbis à Baſilio dictum videamus, qui maius eſſe ſcelus dicit, negationem virginitatis, nuptiaſque contractas, quàm lapſum virginis. Editæ ſunt nuper Venetijs 24. homiliǽ Baſilij: inter quas, quæ quartum locum obtinet, eiuſdem ferè argumenti eſt. Nam cum vxorem duxiſſet monachus quidam, vocat id adulterium, & ad pœnitentiam inuitat. *Chry. ep. 6. ad Theodorum mo nach.* Sed Ioannem quoque Chryſoſtomum eadem de re differentem audiamus: Bonum quidem, inquit, nuptias & ipſe confiteor. *Heb. 13.* Honorabiles nuptiæ & cubile immaculatum, fornicatores autem & adulteros iudicat Deus. Sed te iam ſeruare non conuenit priuilegia nuptiarum, Angelorum enim ſocietate ſemel iunctum, illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere eſt? quamuis frequenter hoc ipſum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tanto peius affirmor, quanto maior ae melior mortalibus angelus. Neque vllus tibi fortè perſuaſerit dicens, nihil de non accipienda vxore dominus prǽcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit: verùm in te adulterij nomen accipiet, ſi volueris vnquam, quod abſit, nuptias cogitare. Et quid mirum ſi nuptiæ tales, quibus offenditur Deus, adulterio comparantur? maius longè audies. *Num. 25.* Homicida iuſtorum laude donatur: & miſericors, pluſquam homicida punitur: quoniam hoc vetante fit domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iuſtitiam reputatum eſt, *1. Reg. 15. et 16.* quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percuſsiſſet: Saulem autem Samuel ſanctus Dei, in luctibus, lachrymis, precibuſque pernoctans, damnatione, cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quaodo hoſtium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendum credidit Deo. Cùm hæc ita ſint, ſtupre deſiſte ſi nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Chriſtus offenditur. Hæc Chryſoſtomus ad Theodorum ſcribens, qui monachus cum eſſet, cuidam ſe fœminæ copulauerat, quam copulam, matrimonium videri voluit. *Zoſom. li. 8. ca. 2. eccl. hiſt.* Sed idem poſteaquàm hanc legit epiſtolam Chryſoſtomi, nuptijs valedixit, deque ſuo peccato pœnitentiam egit, quemadmodum à Zoſomeno ſcriptum eſt & habetur in bibliotheca Vaticana epiſtola, qua Chryſoſtomo reſpondet, deque admonitione gratias agit. *Abd. de vitis Apoſt. li. 7.* Sic Apoſtolus Matthęus Apud Abdiam, cum de laudibus matrimonij multa dixiſſet, tandem conuerſus ad Hirtacum regem qui cupiebat virginem à ſe velatam Iphigeniam vxorem ducere: Si hodie, inquit, deſponſatam regi, ſeruus regis vſurpare audeat: non ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur, vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: non ideò quidem quia duxerit vxorem, ſed quia ſponſam ſui regis accepit. Ita etiam tu fili, ſciens Iphigeniam filiam regis deceſſoris tui, ſponſam regis cœleſtis effectam & ſacro velamine conſecratam eſſe, quomodo quæſo poteris ſponſam potentioris tollere, & eam tuo matrimonio copulare?

Obiectio ex Auguſtino. Sed Auguſtinus, aiunt, vitæ ſanctitate & doctrina iſtis minimè inferior, nec adulteros vocari vult, qui poſt votum nupſerint, & qui tales diuidant grauiter peccare aſſerit. *27. diſtinct. Quidam.* Cuius hæc verba proferuntur non ſicut ab illo ſcripta, ſed ſicut à Gratiano ſunt in decretorum librum relata: qui citat hæc verba ex Auguſtino de bono coniugali: *Liber de bono viduitatis, potius Iuliani quàm Aug. eſt.* Quidam nubentes poſt votum aſſerunt adulteros eſſe: Ego autem dico vobis, quod grauiter peccāt, qui tales diuidunt. Quid ſi in eo libro ſcripta non reperiuntur? Quid ſi ne in libro quidem de bono viduitatis his verbis? Quid ſi is liber de bono viduitatis Auguſtini non eſt, verùm Iuliani potius, quemadmodum annotatum ab Eraſmo legimus? Quid ſi palam Augu

Augustini sententiæ aduersatur locus hic? cuius hæc verba alibi leguntur: Virgo quæ si no- *In Psalm. 83.* beret non peccaret, sanctimonialis si nupserit, Christi adultera reputabitur. Nunquid ipse sibi contradicit Augustinus? nunquid vnius huius quam omnium aliorum, quã etiam sua ipsius alio in loco plus valere debet auctoritas? Sed nos tamen dabimus hoc Gratiano, cuiuscunque sit auctoris liber hic, vt parem tamen, ac si ab Augustino scriptus esset, auctoritatem & pondus habeat, modò vt verba illius non truncatim excerpta, sed quò melius cognosci sententia possit, paulò altius repetita diligentius excutiantur. Dixerat is in *Cap. 8.* præcedenti capite: Quæ se non continent, nubant, antequàm continentiam profiteantur, antequam Deo voueant, quod nisi reddant, iure damnantur. Alio quippe loco de ta- *1. Tim. 5.* libus dicit: cùm enim in delicijs egerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primã fidem irritam fecerunt, id est, volontatem ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, quam prius vouerãt, quod perseuerantia implere noluerunt. Mox paucis interiectis in proximè sequenti capite: Quo- *Matt. 19.* niam, inquit, sicut ait dominus, non omnes capiunt verbum hoc: quæ potest ergo capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseueret: nulla aduersario detur occasio, nulla Christo subtrahatur oblatio. In coniugali quip- *1. Cor. 7.* pe vinculo si pudicitia conseruatur, damnatio non timetur. Sed in viduali & virginali continentia muneris amplioris expetitur, qua expetita & electa & voti debito oblata, iã non solũ non capessere nuptias, sed etiã si nõ nubatur, nubere velle dãnabile est. Nã vt *1. Tim. 5.* hoc demõstraret Apostolus, nõ ait, cùm in delicijs egerint in Christo nubũt, sed nubere *Presbyter vel* volunt, habẽtes, inquit, dãnationem, quoniã primã fidẽ irritã fecerunt, etsi non nubẽdo, *monachus contrahens cur damnatur.* tamẽ volẽdo, non quia ipsæ nuptiæ, vel taliũ damnandæ iudicãtur, sed dãnatur propositi fraus, dãnatur fracta voti fides, dãnatur nõ susceptio à bono inferiori, sed ruina ex bono superiori. Postremò damnãtur tales, non quia coniugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt: Quod vt breuiter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nubunt, non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: Sed cùm dixisset, nubere volunt, continuò addidit habentes damnationem, & dixit quare: Quoniam primam fidem irritam fecerunt, vt voluntatem, quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam, siue subsequantur nuptiæ, siue desint. At paucis interiectis: Quaprò- *Cap. 11.* ter non possum quidem dicere à proposito meliore lapsas fœminas, si nupserint, adulteria esse, non coniugia: sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo, adulterijs esse peiores. Si enim, quod nullo modo dubitandũ est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur in eo, quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum? Nunquid autem hæc cuiuscunque tandem scriptoris verba pro te faciunt? qui falli putat eos, qui talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria dicunt, & fieri per opinionem hanc non paruum malum, vt à maritis separentur vxores. Demus hoc Gratiano, vt quãuis hæc Iuliani potius, Pelagij sectatoris, contra quem scripsit Augustinus, quam Augustini censeri possint, non minus tamen auctoritatis habere patiamur, quàm si citra dubitationem vllam ab ipso Augustino essent prolata. Da tu vicissim eidem Gratiano, quẽ toties in libro tuo testem citas, vt quo ille sensu hæc dixisse vult Augustinum, eo accipi velis, & erit omnis controuersia sublata. Sic autem prolatis in vtranque partem auctoritatibus nonnullis loquitur Gratianus: Hic distinguendum est quod vouẽtium alij sunt *Distin. 27. Presb.* simpliciter vouentes, de quibus Augustinus & Theodorus loquuti sunt: alij sunt, quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, Nicolaus, & Calixtus scripserunt. Neque verò solus Gratianus, verùm & *Lib. 4. sen. dist.* Petrus Lombardus, quem omnis posteà Theologorum est schola sequuta, hoc inter sim- *38. cap. 1.* plex siue priuatum, & solenne votum discrimen posuerunt, vt hoc matrimonium con- *Votum duplex, simplex & solenne.* tractum dirimeret, illud verò non. Vides igitur, quòd qua tu vis ex parte, nihil hæc verba pro te faciunt? Vbi verò dicitur, lapsus & ruinas eiusmodi esse adulterijs peiores, apertè Pighij sententia confirmatur. In quem dum tu facis impetum, clarissima Dei ciuitatis lumina, sub illius nomine lacerare, & quæ sectari fideliter debebas, ea non dubitas hostiliter insectari, dum non contentus cum Philippo turpem hanc esse Pighij orationem dicere, minus malum esse si fornicetur alligatus votó continentiæ, quàm si nuptias contrahat, blasphemam insuper vocas. Scilicet, blasphemi sunt Cyprianus, Hieronymus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, Chrysostomus, de quibus non doctrinæ magis, quam sanctimoniæ tã excellens est apud omnes opinio, quàm latè patet orbis Christianus? His tu talibus viris ore blasphemo tam horribile crimen obijcere audes? Fortasse vim vocis huius ignoras? Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulentus intras-

intrasses,non tanta,quanta in isto cœtu tot sanctorum deberes verecundia coërceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia,quantò verior addiscitur sapientia. Tantò amplius reuerendi sunt tot venerabilium Episcoporum, quàm vnius Xenocratis vultus,quantò Platone Xenocratis doctore,doctor istorum maior est Christus. Nunc tu vide,quam illis reuerentiam tribuas,qui non tam antelucano conuiuio temulẽtus, quàm iosano conuicio turbulentus eos blasphemos vocare non vereris, in quibus Christum ipsum loqui dubitandum non est:Neque enim Pighij,verùm istorum est,quàm tu blasphemam vocas, sententia, qui iam inde à mille & amplius annis pro columnis Ecclesiæ sunt habiti: ipsi sunt qui nuptias eorum,qui continentiæ voto sunt alligati, & adulteria vocant,& adulterijs esse peiores affirmant.

Nuptiæ sacerdotum & monachorum peiores adulterijs sunt.

Peccatum deliberatum grauius quam casuale.

Quis autem est qui non grauius esse crimẽ indicet adulterij,quàm fornicationis?Sed fac vtrumque esse adulterium, siue ducat vxorem alligatus voto continentiæ,siue fornicetur. Nunquid non grauius est quod quis ex proposito,dataque opera committit, quã in quod ex humana sit infirmitate prolapsus? Nunquid quod perperuũ, quàm quod intermittitur tamen,magis flagitiosum non est? Non sumus hi,qui sacerdotum & monachorum incontinentiæ patrocinari velimus: Procul à nobis abiit hæc tam impura cogitatio: Quin eos disciplina seueriore iuxta sanctorum Canonum sanctiones coërcendos esse censemus. Quæ quidem disciplina,per istud nuper natum Euangelium sic est multis in locis abolita,vix vt vllum iam illius vestigium appareat. Quamobrem clara voce pronunciamus, ingens esse flagitium & graui animaduersione puniẽdum,fornicationes & concubinatus sacerdotum & monachorum:Sed intereà tamen,non possumus Augustini,Basilij,Chrysostomi,ac aliorum sanctorum doctorum sententias nõ probare,qui nuptias istorum esse multò sceleratiores affirmant. Nam qui peccat ex prolapsione carnis,

Ezech. 18. agnoscit persæpè peccatũ suum,& eius admissi pœnitet, quo fit, vt à patre misericordiarum,qui non vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat,facilius miseri-

Esa. 3. cordiam impetrare possit. At qui ducit vxorem,tantùm abest, vt se peccasse confiteatur, vt aliquem ex eo dolorem animo concipiat, vt etiam tanquam Sodoma prædicet pecca-

Psalm. 51. tum suum,vt glorietur in malitia qui potens est in iniquitate,vt vitium etiã nomine palliare conetur. Nisi fortè non palliat suum flagitium virtutis nomine, qui, quòd præclara illa ciuitatis Dei lumina non modò adulterium, verùm & incœstũ & sacrilegium appellarunt, id honorabile connubium & thorum immaculatum dicere non pertimescunt.

Esa. 5. Quid est hoc aliud,quàm cum his,quibus Propheta væ sempiternum comminatur,dicere malum bonum, & ponere tenebras lucem? Quid est hoc aliud, quàm in spiritum san-

Matth. 12. ctum peccare,quod peccatum etiam ipse Christus tam graue esse dicit, vt nec in hoc,nec in futuro seculo remittatur. Sed excutiamus adhuc rem diligentius.

Quærunt quid mali sit in nuptijs, quibus ipse Christus etiam interesse, & eas primo

Bonæ res malæ fiunt,si non rite fiant. edito miraculo honestare dignatus est, quibus tot tam præclara Paulus tribuit elogia? Vicissim ab eis quæramus licet:Quid est mali in salutando?cùm hic communis vsus sit gratiæ,& tamen dixit Christus: Neminem salutaueritis in via. Nõ hic salutationis officium

Luc. 10.

Lib. 7. in Luc. & sedulitas aufertur,inquit Ambrosius,sed obstaculum impediendæ deuotionis amouetur,vt quando diuina mandantur, paulisper sequestrẽtur humana. Pulchra est salutatio,

Salutare in via cur prohibuit Christus. sed pulchrior quo maturior diuinorum exequutio, quæ per morã sæpè traxit offensam. Ideò autem & honesta prohibentur, ne solennis gratia obrepat officij, & impediat ministerium,cuius mora culpa fit. Quod de salutatione dixit Ambrosius,hoc totidem ver-

Aug. de quæstionibus noui & veteris testamen. quæst. vltima. bis de nuptijs dici potest. De quibus ita loquitur Augustinus: Si licet,& bonum est nubere, cur sacerdotibus non licet vxores habere:id est, vt ordinatis iam non liceat conuenire? Quis nesciat vnumquodque suam legem habere? Est enim quod omninò generaliter omnibus non licet,est item quod alijs licet,& alijs non licet,& est quod aliquando licet,& aliquando non licet. Fornicari omnibus semper non licet:negociari verò aliquando licet,aliquando non licet. Antequam enim Ecclesiasticus quis fit,licet ei negociari:facto iam,non licet. Et Christiano cum vxore sua conuenire aliquando licet,aliquando verò non licet. Propter dies enim processionis aliquando nõ licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est,vt facilius impetrari possit quod postulatur. Vnde Apost. Ex cõsensu,ait,abstinendum ad tempus,vt vocetur orationi. Nam secundum legem in ieiunio

Dei causæ & negotia omnibus præferenda.

2. Corinth. 5. cædi & iorgari nõ licet, posteà licet:quia maior reuerentia debetur Dei causis. Nunquid omne,quod ante cæteros licet,ante Imperatorem licet? Quantò magis in Dei causis? Ac per hoc antistitem eius puriorem cæteris esse oportet, ipsius enim personam habere videtur:est enim vicarius eius,vt quod cæteris licet,illi non liceat: quia necesse habet quotidie Christi vicem agere,aut orare pro populo aut offerre,aut tingere. Et non solũ huic concubitus non licet, verùmetiam & ministro eius:quia ipse mũdior debet esse,quia sancta sunt,

cta ſunt, quæ miniſtrat. Nam ſicut ad comparationem lucernæ, tenebræ non tantùm obſcuræ, ſed etiam ſordidæ ſunt, ad compararionem autem ſtellarum, lucerna caligo eſt: ad ſolis verò cõpararioné ſtellæ nebuloſæ ſunt: ad Dei aũt claritaté, ſol nox eſt: Ita & quæ ad nos et licita & mũda ſunt, ad Dei dignitatẽ quaſi illicita & immũda ſunt: quanquã enim bona ſunt, Dei tamẽ perſonæ non competunt. Nunquid non tunica mediocris hominis, quáuis munda, imperatori tamen ſordida & illicita eſt. Ac per hoc antiſtites Dei puriores eſſe debent, quàm cæteri: quia & Chriſti habent perſonã, & miniſtros Dei mundiores eſſe oportet. Nemo enim imperatori miniſtrat, niſi veſtimentis claris & mundis indutus: Deus autem quia natura clariſsimus eſt, miniſtros eius natura magis, quàm veſtibus mũdos eſſe oportet. Hæc ille.

Quæramus adhuc ex illis, quid mali fuit in arca ſuſtentáda, quæ minari ruinã viſa eſt: *2. Reg. 6.*
an nõ pietatis id potius videri poterat? & tamé qui ſuſtentauerat Oza indignante domino mulctatus eſt. *Peccatum fit, ſi fiat ab eo, à quo non oportet.* Sic quod natura ſua piũ erat, ratione perſonæ factũ eſt impium. Quid mali eſt in adolédo incéſo? Certè ſcribés ad Demophilũ Dionyſius, nihil inconueniés feciſſe regé exiſtimat, *Epiſt. 8.* & tamen qui facere id aggreſſus erat Oſias rex, cùm quod ſacerdotũ munus erat propriũ, id vſurpare ſibi conaretur, lepra percuſſus moritur. *2. Para. 26.* Quid mali eſt in ſacrificádo? Proprius hic eſt Dei cultus, & illi ſoli debitus: Chore tamé, Dathã, & Abiron, *Num. 16.* cũ id facere ſeorſum tentaſſent, dirupta eſt terra ſub pedibus eorũ, & aperiés os ſuũ deuorauit eos cum tabernaculis ſuis, & vniuerſa ſubſtãtia eorum, deſcenderũtq; viui in infernum operti humo: quin & ignis egreſſus à domino interfecit ducétos quinquaginta viros, qui offerebát incenſum. Qua de re ſic aliquando ſcripſit Baſilius: *Baſilius in reg. contract. q. 176.* Fieri poteſt, vt ſit aliquid propria ſua ratione, & voluntas Dei, & bonum: quando verò præter perſonæ vel téporis rationé vſurpatur, iam Deo acceptũ non ſit. Vt exempli gratia: Volũtas Dei erat, & bonum erat, incenſum offerre Deo: Verùm acceptum illi nõ erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Nihil igitur in arca ſuſtentanda, nihil in adolendo incenſo, nihil in ſacrificando mali fuit, ſed quoniam nõ ab his fiebat, à quibus factum oportuit, quoniam in diuiſione fiebat, quæ per ſe bona, quæ ſancta fuit res, quia non benè facta eſt, mala facta eſt, *Nota.* & in perniciem ceſsit his, à quibus fiebat. Sic & nuptiæ bonæ ſunt, ſed bonum quoque malum fit, ſi non benè fiat, ſi fiat ab his, à quibus fieri non oportet. Quòd ſi verum eſt, quòd à Gregorio ſcriptum legitur, quòd peccata carnalia, maioris quidem infamiæ, ſed minoris culpæ ſunt, quàm ſpiritualia, quod adeò verum eſſe credit Auguſtinus, vt audeat dicere, quod ſuperbis cõtinentibus expedit cadere, vt in eo ipſo, in quo ſe extollũt humilientur. *Superbis continentibus cadere expedit. Aug. ſer. 32 de verbis domini.* Quod pluribus etiam verbis proſequitur Angelomus in ſuis commentarijs in lib. Regum vbi de caſu Dauidis loquitur. Chryſoſtomus autem inuidum ſcortatore, fure, homicida deteriorem eſſe ſcribit: *Chryſ. Hom. 36 in Ioan. lib. 2.* ſimulatorem & inuidum furioſo & iracúdo tantò deteriorẽ eſſe dicit, quãtò ocultum malum aperto alterius eſt. Super illud: Beati pacifici: *Prouer. 16. Greg. Niſſenus.* quis dubitabit affirmare, plus in nuptijs eorũ eſſe culpæ, qui voto continẽtiæ ſunt alligati, quã in fornicatione? Hoc enim carnis tantũ eſt vitiũ: ibi verò carnis vitio ſimul adiunctũ eſt illud, quòd è ſpiritus vitijs vnũ eſt omnium grauiſsimũ, nimirũ arrogantia, Siquidem abominatio domino eſt omnis arrogans. Quæ maior auté eſſe poteſt arrogãtia, quã ſi quis hoc ipſe ſibi tribuat, vt ſe plus intelligere putet, quàm omnes omnium ætarũ homines, qui fuerunt ex eo tépore, quo Chriſtus homo fieri dignitus eſt, quibus viſum eſt vnanimiter omnibus, neq; licere ſacerdotibus vxores ducere, neque deeſſe alia præter nuptias incontinentiæ remedia? Hæc arrogãtia vna omniũ maximè eſt Deo abominabilis, *Geneſ. 3. Arrogantia crimen grauiſſimũ.* hæc primũ hominem de paradiſo deiecit: neq; enim guſtando pomo grauiſsimè peccauerat, ſed in hoc erat crimen maximum, quod contra Dei præceptum venerat, quòd eſſe ſicut Deus volebat, quòd ſerpentis concilium ſequutus quid è re ſua foret, ſe melius quàm Deum intelligere ſibi perſuadebat. Hæc Luciferum quoque de cœlo deturbauit. Neque enim ob ſcortationem, aut adulterium, aut furtum deiectus eſt de cœlo, ſed ſuperbia illum indè præcipitauit infra ipſam abyſſum, cuius hæc verba ſunt: Aſcendam & ponam ſolium è regione Dei, & ero æqualis altiſsimo. *Eſai. 14.* Et ob hæc verba deiectus eſt, inquit Athanaſius, ignisque æternus eius hæreditas & portio factus eſt. *Athan. in li. de virginit.* Hæc eſt quæ ſchiſmata ſemper generauit & nunc generat. Huius fons eſt cæcus amor ſui, quando quis ita ſe, ita ſua idola, hoc eſt, commenta ſuarum opinionum amat, ita ſibiipſi placet, vt contemptis patrum ſanctorum theorematis, ſua illis theoremata non dubitanter anteponat. *Amor ſui quid efficiat.* Hinc hæreſes & ſchiſmata oriri Petrus etiam indicat, cùm dicit eos eſſe maximè cruciádos, qui poſt carné in concupiſcẽtia immundiciæ ambulát, dominationemq; ſiue poteſtaté contẽnunt, audaces, inquit, ſibi placentes, ſectas nõ metuunt introducere. *2. Pet. 2.* Cùm enim ſibi placeant, cùm adeò ſeipſos amét, vt nihil niſi quod ipſi ſentiunt rectũ eſſe putét, ita fiunt in ſententia ſua pertinaces & præfracti, vt ab eo quod ſemel in animum indu-

xerunt,nulla ratione deduci poſſe videantur. Hinc exiſtunt poſteà ſectæ: Sequuntur enim qui ſunt hoc ingenio præditi,non quod vniuerſæ Eccleſiæ, ſed quod ſuo capiti videtur.Hinc ædificatur Babylon,quàm ædificat,ſicut ab Auguſtino ſcriptum eſt,amor ſui. Nam dum quiſque opinionem ſuam ſolitariam amat, & eam tuetur mordicus, nec dimoueri ſe de ea patitur,fit Babylon: fit confuſio linguarum & opinionum tanta quantá nunc videre licet in ea Babylone,cuius primus architectus fuit Lutherus. Quando igitur quæritur plus ne vitij ſit in nuptijs, an in fornicatione voto continentiæ alligatorũ, illud in quæſtionem venire videtur, maior ne ſit ſchiſmatis, an fornicationis culpa, neq; dubitandum eſt,quin multò maior ſit in ſchiſmate: quod Cyprianus tam graue crimen eſſe ſcribit,vt ne ſanguine quidem expietur. Dauid adulterio iunxit homicidium, vtrũque tamẽ crimẽ remiſſum eſt illi,ſimul vt confeſſus eſt:De Chore, Dathan, & Abiron,nihil eius generis commemoratur, nullius criminis affines fuiſſe leguntur, quin vt ſcribit idem Cyprianus,eundem cum ſacerdote Aaron & Moſe Deum nouerant pari lege & religione viuẽtes,vnũ & verũ Deũ, qui colendus,atq; inuocãdus fuerat inuocabãt,ob hoc ſolũ facinus,quòd ſeorſum ſacrificabãt, quodq; loci ſui miniſteriũ trãſgreſsi,contra ſacerdotem Aaron & Moſen inſurgentes,ſe ab illis ſegregauerant,diuinitus percuſsi,pœnas ſtatim pro illicitis conatibus pependerunt.Itaque quod olim Donatiſtis dixit Auguſtinus: Non in ſacramentis, ſed in præciſione vitium eſt hoc & nos iſtis rectè dicere poſſumus: non tantùm in nuptijs voto continentiæ alligatorum, quantùm in ſeparatione crimen eſſe,quando quis ſeipſum ſeparat à Chriſto: Separat autem ſeipſum à Chriſto, quiſquis ab eius corpore,quæ eſt Eccleſia,ſe ſegregat. Etenim totus Chriſtus, quemadmodum ab eodem Auguſtino ſcriptum legimus,caput & corpus eſt. Caput eſt vnigenitus Dei filius, corpus eius Eccleſia: ſponſus & ſponſa, duo in carne vna. Quicunque de ipſo capite à ſcripturis ſanctis diſſentiunt,etiã ſi in omnibus locis inueniantur, in quibus Eccleſia deſignata eſt,non ſunt in Eccleſia.Et rurſus: Quicunque de ipſo capite ſcripturis ſanctis cõſentiunt,& vnitati Eccleſiæ non communicant,non ſunt in Eccleſia: quia de Chriſti corpore quod eſt eccleſia,ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt, Verbi gratia: Qui non credunt Chriſtum in carne veniſſe de virgine Maria ex ſemine Dauid,quod apertiſsimè ſcriptura Dei loquitur,aut in corpore ipſo reſurrexiſſe,in quo crucifixus & ſepultus eſt, etiam ſi per omnes terras inueniantur, per quas eſt Eccleſia, non vtique ſunt in Eccleſia, quia ipſum caput Eccleſiæ non tenent,quod eſt Chriſtus Ieſus:nec in aliqua diuinarum ſcripturarum obſcuritate falluntur,ſed notiſsimis & apertiſsimis earum teſtimonijs contradicunt.Item quicunque credunt quidem quòd Chriſtus Ieſus,ita,vt dictum eſt,in carne venerit,& in eadem carne,in qua natus & paſſus eſt,reſurrexerit, & ipſe ſit filius Dei, Deus apud Deum,& cum patre vnum & incommutabile verbum patris,per quod facta ſunt omnia, ſed tamen ab eius corpore, quod eſt Eccleſia ita deſſentiunt, vt eorum communio non ſit cum toto, quacunque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur,manifeſtum eſt eos non eſſe in Eccleſia.

Aug.li.14.de ciui.dei ca.vlt. — *Schiſma crimẽ grauiſsimum.* — *Cyp.de vnitat. eccleſiæ.* — *2.Reg.11.* — *Num.16.* — *Idem li.1.ep.6.* — *Aug.cont.epi. Parmeniani li. 2. cap.13.* — *Idem de vnit. eccleſiæ.cap.4.* — *Ephe.5.* — *Eccleſiæ vnitate non cõmunicans,Chriſto nõ communicat.*

Ex his Auguſtini verbis diſcimus,quòd quiſquis vnitati Eccleſiæ nõ cõmunicat, Chriſto non communicat:quòd à Chriſto ſe ſeparat, quiſquis ab eius corpore ſancta catholica Eccleſia ſe ſeparat. Nunquid autem is communicat vnitati Eccleſiæ, qui, quod vno ore affirmant omnes iam inde à mille quingentis annis,continẽtiæ voto alligatis nuptias contrahere fas non eſſe,contra id venire, & contrarium aſſerere audet? Nunquid non apertè à Chriſti corpore ſe præcidit,qui quòd tam conſtanter Chriſti mẽbra ſancti Catholici & Orthodoxi doctores omnes tot ſeculis docuerunt, id oppugnare nõ dubitat? Eſt non nemo,qui propterea minus peccare putat ſacerdotem ſi ducat vxorem,quòd non in aliud peccet,quàm in legem Eccleſiæ. Et citatur Auguſtinus,qui dixerit,Gratiano referente:Copulam ſacerdotalem vel conſanguineorũ,nec legali,nec Euangelica, vel Apoſtolica auctoritate prohiberi:cùm tamẽ neq; ſcripſerit hoc alicubi Auguſtinus, neque ex Auguſtini,verùm ex ſua ipſius ſententia hæc verba proferat Gratianus. Sed nos,ſi quis dixerit Eccleſiaſtica lege copulam ſacerdotalem interdici,cum eo tria verba nõ commutabimus. Nunquid autem qui contra legem eiuſmodi venit,ideò minus peccat,quia non in aliud, quàm in Eccleſiæ legem peccat? Vis audire quantum committat flagitium? Audi non Auguſtinum, non Hieronymum, non hominum quemquam,ſed ipſum Deum & hominem Chriſtum, huius peccati grauitatem demonſtrantem. Si non audierit, inquit,Eccleſiam,ſit tibi tanquàm ethnicus & publicanus. Nunquid leue tibi videtur crimen ethnicum eſſe:nunquid non multò grauius quàm fornicatorem aut adulterũ eſſe? Quid eſt autem ethnicum eſſe,niſi infidelem eſſe?in Chriſtum non credere? Poteſt autẽ extra Chriſtum ſpes eſſe ſalutis vlla? Certè peccatum infidelitatis tantùm eſſe vult Auguſtinus,

29.quæſt.2. Sors. — *Matth.18.* — *Ethnicum eſſe quid.* — *Aug.tractat. 89.in Ioan.*

vt

vt sub hoc vno, quasi generali nomine, putet peccata omnia contineri. Et sicut cùm dicimus, Apostolus, etiam si non exprimatur quis Apostolus, non intelligitur tamen nisi Paulus, ita cùm dicimus, peccatum, etiamsi non imprimatur quod peccatum, non intelligitur nisi infidelitatis. Quod etiam illa Christi verba videntur indicare, cùm dicit de Spiritusancto: Ipse arguet mundum de peccato. Ac mox quasi exponens: de peccato quidé, quòd non crediderunt in me. Itaque tantùm esse crimen infidelitatis vult Augustinus, vt etiam quæ bona videntur opera, si fiant ab infideli, peccata esse doceat, quòd omnis infidelium vita peccatum sit. [*Contra duas ep. pelagianorum lib. 3. cap. 3.* *Peccatum infidelitatis omnia reliqua in se includit.* *Ioan 16.* *Lib. 4. cont. Iulianum cap. 3.*]

Quod cùm ita sit, cùm ecclesiam non audire sit ethnicum & infidelem esse, nunquid esse dubium cuiquã poterit, quin multò sit flagitium grauius, in Ecclesiæ contéptum cõtinentiæ voto alligatis nubere quàm vri? Certe nullũ est vitiũ hęresi, schismate, infidelitate deterius. Congerantur, inquit Erasmus, in vnum sacerdotem, luxus, libido, ambitio, auaritia, & si quid prætereà criminũ est, omnem hanc vitiorum lernam vna superat hæresis. Eadem est & schismatis, & infidelitatis ratio. Sed hac de re, cum de traditionibus humanis agemus, dicendi locus erit vberior. Nunc illud scire sufficiat, honorabile connubiũ & thorum immaculatum, nos cum Paulo prædicare: sed ecclesiæ cõtemptũ, sed schisma, sed infidelitatem siue ethnicismum execrari. Quare, quicunque non ita credit sanctã catholicam Ecclesiam, vt eam tanquàm parentem audiendam, vt eius legibus tanquàm à Spiritusancto latis obtemperandum esse putet, schismaticus est, hæreticus est, ethnicus est & publicanus. Nec est quòd existimet, non in aliud se peccare quàm in legem Ecclesiæ, peccat in Christum ipsum. Neque enim sponsus à sponsa sua, neque caput à corpore suo disiungitur. Qui vos audit, dicit Christus, me audit: qui vos spernit, me spernit. A Christo itaque separatur, quisquis ab eius corpore separatur, & quantumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere, quòd à Christi vnitate disiunctus est, non habebit vitam, ait Augustinus, sed ira Dei manet super eum: contra, qui permanet in Ecclesię vnitate, quamlibet grauibus sit flagitijs coopertus, quacũque tamen hora ingemuerit, nihil est quòd dubitet, quin posteaquàm ex animo patratorum criminum eum pœnituerit, remissionem peccatorum consequutus, ad vitam peruenire possit æternam. Neq; enim est alibi remissio peccatorum & æternæ vitæ consequendæ spes, quàm in ea, quæ corpus est Christi, sancta catholica Ecclesia. [*Hæresis crimenũ grauissimũ.* *Eras. ad fratres inferioris Germaniæ.* *Luc. 10.* *In schismate nemo saluatur.* *Epist. 150.*]

De ijs, quæ restant ex symbolo, Peccatorum remissione; Carnis resurrectione, & vita æterna.

CAPVT LVII.

Atque hæc est causa quamobrem in symbolo, posteaquàm credere nos professi sumus sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, mox subiungimus, peccatorum remissionem, carnis resurrectionem, & vitam æternam. Nulla est vitæ æternæ spes, nisi remissis peccatis sine quibus nemo nascitur mortalium: Quibus cùm inquinetur anima (nihil autem coinquinatum intrare possit in illam ciuitatem, in qua est vita æterna) necesse est inquinamentis eiusmodi mundari per peccatorum remissionem, quam assequi non licet, nisi in sancta catholica ecclesia, idque per sanctorum, hoc est sacramentorum communionem. Remissis autem peccatis, non est dubitandũ homini Christiano, quin sit compos futurus vitæ æternæ. Atque hic est scopus ad quem omnes tendimus: hic est finis, propter quem omnia illa credimus, quæ sunt in hoc libro commemorata. Quoniam verò totum Deus hominem saluandum suscepit, constat autem homo ex anima & corpore, ex eo factum est, vt carnis prius, hoc est corporum resurrectionem, posteriore verò loco vitam æternam nos credere profiteamur. Quæ carnis resurrectio cùm in Christo præcesserit, licet sperare corpori, quod præcessit in capite. Caput Ecclesiæ Christus est, Christi corpus Ecclesia: caput nostrum surrexit, in cœlum ascendit, vbi caput, illic & membra. Carnis autẽ nomine, corpus humanum: resurrectionis reuiuiscẽtia intelligitur, de qua nemini Christiano dubitandum est: quandoquidem, vt à Ioãne Chrysostomo scriptum est: qui docẽdus est esse resurrectionẽ, is profectò non est Christianus. Quamobrem inconcussa fide tenenda est: Cuius fidei magna est vtilitas. Nam & pijs in hoc mundo afflictis præcipuum solarium, & impijs terrorẽ adfert: qui sine modo in omnia collaberẽtur vitia, si post hanc vitam non sua cuiusq; factis merces tribueretur. Præclarè Cyrillus Hierosolymitanus. Radix omnis bonę operationis, est resurrectionis spes. Nam expectatio retributionis, attrahit mentem hominis ad benè operandum. Paratus est enim omnis operarius ad perferendos labores, cùm perspexerit laborũ suorũ mercede se fraudarũ non iri. Hęc est basis totius fidei nostræ, quam solidã esse oportet: quæ si vacillet, reliqua penè frustra creduntur. Cur autem vacillet causa non est, quãdoquidem resurrectionẽ hanc vel reuiuiscentiã quotidie videmus in seminibus, [*Apoc. 21.* *Peccatorum remissio extra ecclesiã non est.* *Resurrectio carnis spem corroborat.* *Carnis & resurrectionis nomine quid intelligendum.* *Chrys. homil. 44. in Ioan.* *Cathe. vltim.* *Resurrectio ex mortuis fidei nostræ basis.*]

 quæ

quæ ſpargimus in terram, à quorum ſimilitudine probat etiam Paulus carnis reſurre-
1. Corinth. 15. Reſurrectio ſimilitudine ſeminis reuiuiſcentis probatur ctionem. Sic enim loquitur: Sed dicet aliquis, Quomodo reſurgent mortui? Quali au-
tem corpore venient? Inſipiens tu, quod ſeminas, non viuificatur, niſi prius moriatur. Et
quid ſeminas? Non corpus quod futurum eſt ſeminas, ſed nudum granum, vt puta triti
ci, aut alicuius cæterorum: Deus autem dat illi corpus ſicut vult, & vnicuique ſeminum
proprium corpus. Stultum vocat Paulus eum, qui miretur ſemel id poſſe præſtare Deū
in reſuſcitandis corporibus, quod quotidie natura facit in eliciendo ſemine. Tu, in-
quit, ſemen aridum aut mortuum conijcis in terram, ibi rurſus putrefactum interijſſe vi
detur, atque ita demùm exiliens è terra velut renaſcens & reuiuiſcens, nec aliter reuiuiſ-
cit granum frumenti, niſi cadens in terram mortuum fuerit, ac alia multò ſpecie renaſci-
Ioan. 12. tur, quàm in ſcrobe conditum, fuerat. Puſillum vile, nigrum, ac ſiccum granulum infodi-
tur humo, id putrefactum in limo, ſuo tempore velut reuiuiſcens in teneram herbam e-
rumpit, mox culmi, dein ariſtæ. At nihil horū apparebat in illo granulo, quod terræ tra-
didiſti. Sua cuique ſemine vis ineſt, ea ſe profert, vbi rurſus emerſerit, vt iam aliud omni-
nò videatur cū idem conſpicias, ſed renatum in meliorem formam. Ex quantulo grano
quantam arborem enatam vides? quod ſtirpis robur? quę radicis ambages? quā latè ſparſi
rami? quæ pompa frondiū? quæ florum amœnitas: quæ fœtuum vbertas? Nihil horū erat
cùm tu vile illud ac minutum granum inſepelires humo, & tamen hæc omnia audebas
ſperare naturæ viribus fretus, & non audes idem à Deo ſperare fretus illius omnipoten-
tia? Hac ſimilitudine carnis reſurrectionem probat Paulus, quæ euidentior eſt, quàm vt
de ea dubitari debeat.

Reſurrectio duplex. Eſt autem duplex reſurrectio: Nam procedent qui bona egerūt in reſurrectionem vi-
tæ: qui verò mala fecerunt, in reſurrectionem iudicij, id eſt condēnationis. Quod & Da-
Ioan. 5. Danie. 13. niel teſtatus eſt dicens: Tunc reſurgent qui ſunt in terræ puluere, ij quidem in vitam æ-
ternam, ij autem in opprobriū & confuſionem ſempiternam. Vnde Athanaſius ita ſym-
bolum ſuum concludit: Ad cuius aduentum omnes homines reſurgere habent cū corpo
ribus ſuis, & reddituri ſunt de factis proprijs ratione: Et qui bona egerunt, ibunt in vi-
tā æternam, qui verò mala, in ignem æternum. In Apoſtolorum autē ſymbolo neq; ignis,
neque opprobrij, neque iudicij ſit vlla mentio, ſed poſt carnis reſurrectionem mox con
cluditur, & vitam æternam. Etſi autem animæ impiorum æquè vitam æternam habebūt
Impiorum immortalitas mors eſt perpetua. atque piorum, impiorum tamen immortalitas mors potius æterna, quàm vita æterna in
ſcripturis dicitur. Moriuntur enim vitæ, morti ſine fine victuri. Sicut præclarè dictum
eſt ab Euſebio Emiſſeno, vel ſi mauis ab Auguſtino, nam in vtriuſque ſermone hæc ver-
Rom. 8. ba reperiuntur. Vnde & Paulus: Stipendia autem peccati mors, gratia autem Dei vita æ-
terna. Neque vnquàm in ſcripturis vita æterna niſi in bonam partē accipitur: in qua quid
non ſit, quam quid ſit dicere faciliùs eſt. Non eſt ibi mors, non eſt ibi luctus, non eſt laſ-
ſitudo, non eſt infirmitas, non eſt fames, non ſitis, non æſtus, non corruptio, non indigen
Eſaie 64. tia, nō triſtitia. Vis noſſe quid ibi ſit? Dicit Eſaias: Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec
2. Cor. 3. in cor hominis aſcendit. Si in cor hominis non aſcendit, cor hominis illuc aſcendat. Mū-
detur cor ab omni immunditia, vt poſsit eum videre qui eſt vita æterna. Hæc eſt autem
Ioan. 17. vita æterna, dicit dominus, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum
Chriſtum. Ea cognitio hic incipit per fidem, ibi conſummabitur cùm reuelata facie glo-
2. Cor. 3. riam domini ſpeculabimur. Quod vt nobis contingat gratia & miſericordia domini no
ſtri Ieſu Chriſti dicamus omnes, Amen.

De Spe.

CAPVT LVIII.

Fidei obiectum. PORrò ad Deum piè colendum non eſt quòd quiſquam exiſtimet ſolā fidem ſuffi-
cere. Hæc eſt enim qua credimus. Credimus autem non modò promiſsionibus, ve
rùm etiam comminationibus Dei. Quoniam verò peccatorum noſtrorum nobis
conſcij ſumus, fieri non poteſt, quin ea nobis timorem incutiant, qui tum ſalubris eſt,
Fidei & ſpei comparatio. quando ſpe miſericordiæ ſuſtētatur. Hæc igitur indiuidua fidei comes eſſe debet. Hæc eſt
enim quæ accipit, quod fides credit. Adeò ſunt hæc duo ſibi inuicē cōiuncta, vt altera ſi-
Chry. tomo 4. iuxta finem. Hom. de fide, ſpe & charitate. ne altera ſtare nō poſsit. Nā quemadmodum à Chryſoſtomo præclarè ſcriptum eſt, fides
gloriam inchoat, ſpes ſuſtinendo conſummat: Illa fundamentum ponit, hęc ipſum homi
nem conſtruit. Illa dat principium, hæc Chriſtianum perducit ad ſummum. Illa initia cre
dulitatis aggreditur, hæc ad cōſummationem virtutis meditatur. Illa quod promittitur,
credit: hæc quod ſperat iam cernit. Videmus nunc, inquit Apoſtolus, per ſpeculum & in
1. Cor. 3. ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nec enim quiſquam poterit fidei fructum perci-
Spei fructus. pere, niſi qui ſpei gloriam voluerit conſummare. Vt enim ſine fide non habet firmitatem
ſpes,

ſpes,ita ſine ſpe fides non habet mercedem: Itaque ſummam perfectionis eſſe dicit Aponius in Deum ſperare. Qui ſperat,inquit,ipſe credit in Deum ; & qui credit omnia quæcúq; promiſit ſiue impijs pœnã,ſiue refrigeria iuſtis reddituro,huic perfecta manet regni cœleſtis dulcedo. Hæc eſt quæ filiũ prodigũ ad pœnitentiã erexit: De hac per Prophetã dicit dominus: Quoniam ſperauit in me,liberabo eum: De hac ſcripſit Paulus: Spe ſalui facti ſumus: Hanc vocat galeam ſalutis: quòd quemadmodum galea præcipuum corporis noſtri membrum tuetur & conſeruat,dum caput circumdat & vndiq; tegit,ita & ſpes cogitationem noſtram non ſinit concidere, ſed capitis inſtar erigit, nihil extraneum in illam incidere permittens. Hanc alibi comparat anchoræ,quòd ſicut anchora iacta de naui, non permittit eam circumferri, licet innumeri venti cõmoueant, ſed iactam fixam reddit & immobilem,ita ſpes fixam reddit animam in Deo, quãtiſcunque tẽtationum procellis ac tempeſtatibus ea iactetur atque agitetur. Hęc eſt,quæ nos petere facit vt accipiamus. Neque enim ſatis eſt credere daturum Deum quæ promiſit, ſed oratione contendẽdum eſt,vt accipere,quæramus. Orandi autem formulam præſcripſit nobis magiſter noſter,dominus noſter Ieſus Chriſtus: cuius explicationem non ita multò pòſt ex Cypriano ſubiungemus. Verùm ita Deus à nobis orãdus eſt,nihil vt hæſitemus,ac plenam in eo ſpem ac fiduciam collocemus. Cùm enim pater noſter ſit, proculdubiò non committet vnquàm aliquid vt neget à ſe petentibus ijs,quos nimia charitate in filios adoptauit: cũ præſertim Chriſti promiſſum habeamus dicentis: Petite & accipietis, Et: Si quid petieritis patrem in nomine meo,dabit vobis. Impoſsibile autem eſt mentiri Deum,qui veritas eſt: Deinde cùm ſit omnipotens,nihil eſt quòd dubitemus,quin præſtare queat,quæ petiuerimus. Quando itaque certò nobis conſtat, quòd & vult, & poteſt ea præſtare nobis omnia, quæ precati fuerimus, accedendum nobis eſt ad thronum gratiæ & miſericordiæ eius indubitata ſpe certaq; fiducia quæ petiuerimus obtinẽdi. Quò plures autem acceſſerimus,hoc facilius impetrabimus. Verè enim ſcripſit Hieronymus,quòd impoſsibile eſt multorum preces non exaudiri.

Luc.15. Pſalm.90. Rom.8. Theſſ.5. Heb.6. Orandi ratio Matt.6. Spes orare nos facit. Ioann.1. Matt.7. Ioan.15. Hebr.6. Ioan.14. In Cantica Cãticor.lib.3. Heb.4. Hier.in cap.18. Matt.

Quamobrem non ipſi modò Deum deprecemur, verumetiam ſicut Iob admonitum legimus, vt conuerteretur ad aliquem ſanctorum: Sicut Paulum quoque non ſemel feciſſe videmus,vt ſe fratrum orationibus peteret adiuuari: ſic & nos adiuuari nos ſanctorum interceſsionibus poſtulemus: nõ eorũ tantũ qui in hac lachrymarum valle nobiſcũ degont,ſed magis etiã illorum,qui cum Chriſto feliciſsimè viuunt. Nam qui corpus hoc mortis circumferunt,cùm & ipſi non ſint abſque peccato, vt neceſſe habeant nobiſcum vna dicere. Dimitte nobis debita noſtra,non poſſunt ipſi de ſe quoque non eſſe ſoliciti. Quare fieri nequit,vt pari ſint erga nos affectione,ſimiliterque res illis noſtræ curæ ſint atque ijs qui cùm ſint abſq; macula iam & ruga, omni cura & ſolicitudine de ſe vacui, ea iam ad quam nos anhelamus cœleſti patria ſunt potiti. Qui cùm fratres noſtri, cũ eiuſdẽ cuius nos corporis membra ſint, atq; ideò nos non diligere non poſsint, cùm præſertim fides & ſpes ceſſatura ſint in patria,charitas autem non modò non ceſſatura, verumetiam tum demùm perfecta ſit futura, facere nulla ratione poterint, vt ſalutis noſtræ cura non tangãtur. Preces autem eorũ tantò plus apud Deum ponderis obtinere dubium non eſt, quantò certius exploratum habemus, eos apud illum gratia valere plurimùm: quod de ijs certò ſciri vix poteſt,qui nondum ſunt de corpore mortis huius liberati.

Iob.5. Rom.15. Coloſſ.4. Sanctorum interceſſio & inuocatio.

Quapropter ferendi non ſunt, qui dicunt cum Vigilantio, pridem eccleſiæ iudicio condemnato,quod dum viuimus, mutuò pro nobis orare poſſumus: poſteaquam verò mortui fuerimus,nullius pro alio exaudienda eſt oratio. Nam ſicut verè ſcriptum eſt ab eo,qui duobus libris errorem hunc illius confutauit, Hieronymo, Si Apoſtoli & martyres adhuc in corpore conſtituti poſſunt orare pro cæteris, quando pro ſe debent adhuc eſſe ſoliciti: quantò magis poſt coronas, victorias & triumphos? Si piè dicebatur Paulo in terris degenti, ora pro me dominum: cur impius habeatur, qui totidem verbis eum nunc appellet in cœlis agentem? Verùm nec eos audiamus qui mortuorum hanc vocant inuocationem: Quin ipſum potius Chriſtum veritatis magiſtrum audiamus dicẽtem: Deus Abraham, Deus Iſaac, non eſt mortuorum Deus, ſed viuorum. Scilicet eos mortuos rectè dicemus, per quos dæmones pelluntur, morbi fugantur,& qui mortui ſunt,vitæ reſtituuntur? Noſtra hæc,mors potius, quàm vita dicenda eſt. Nam quotidie morimur,neque eſt hora vlla,qua non fiat aliqua vitæ noſtræ diminutio: illorum autem vita ſempiterna cùm ſit, nulli iam eſt morti deinceps obnoxia, nos vt præ illis verè mortui dici poſsimus. Itaque præclarè dictũ eſt à Petro Chryſologo: Iuſtus tunc inchoat viuere,cũ pro Chriſto meretur occidi: trãsfertur iſta morte vita martyris,nõ aufertur: morte magis claruit,qui ob hoc mortu' eſt,vt viueret in æternũ. Ac mox ad Herodẽ cõuerſus. Ecce tu iaces,inquit,in morte, Ioãnes viuit occiſus. Itidẽ & Euſebi' Emiſſen' in Geneſim

Vigilantij error. Matt.22. Sancti viuunt. Chryſ.ſer.174.

scribens: Vitæ, inquit, perēnis initiū de mortis fine sumentes. Et Ambrosius de Petro &
Amb. ser. 67. Paulo loquens. Non enim mortui sunt, inquit, quorum curamus natalem hodie, sed re-
nati viuunt, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim cor
pora passione cæsa sunt, interruptus tamen non est ordo viuenrium: Iugiter enim & Deo
gratias agunt, & laudes saluatori refetunt: nisi quod resoluta membrorum sarcina magis
adhærent Christo. Sicut ait Paulus: Dissolni & esse cum Christo quanto melius. Non est
Peccatorū & nō ergo dicenda mors, qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur.
sanctorum pro- Non est planè dicenda mors, quę Christo mortunm socians, lucrum efficit morientis: si-
priè mors est. cut ait beatus Apostolus: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem vera
Phil. 1. est mors, quæ etiam hominem viuentem peccatorum morte constringit: qui quamnis vi
uere videatur, sceleribus ramen suis morti iam videtur addictus: sicut ait Apostolus de il
1. Tim. 5. la deliciosa vidua. Hæc autem viuens mortua est.

Iam verò quod dicunt, inuocatione sanctorū Christi gloriam obscurari, tantùm abest
Inuocatione san vt ita se res habeat, magis etiam vt illustretur, quando non in alium tota fiducia, quàm in
ctorum non ob Christum transfertur. Nisi fortè si quis parum sibi benè conscius, atque adeò regis con-
scuratur gratia spectum reueritus, deprecatores ad eum allegauerit, quos apud eum esse gratiosos existi-
Christi. met, is quoniam ipse non adijt, regis gloriæ detraxisse sit putandus. Certè & pudor ho-
minis, quò cùm suam indignitatem agnoscit, tum regis magnitudinem reueretur, adeò
non offendit regem, vt reddat illum ei commendatiorem. Et fit non raro, vt princeps per
alios dare malit quod petitur, nimirum si qui sunt, quibus gratiam & auctoritatem a-
pud populum hoc pacto velit conciliare. Quod facere nonnunquàm ipsum eriam regem
Gloriam suam regum & dominum dominanrium non est incredibile: qui vsqueadeò suæ gloriæ iactu-
Christus com- ram nihil metuit, vt discipulis suis dicere non dubitauerit: Amen amen dico vobis, qui
municat cum credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet. Sic visum est illi
fidelibus. gloriam suam communicare cum his, qnibus dignatus est communicare regnum suum,
1. Tim. 6. quorum non est dedignatus fieri minister, quos vt naturæ suæ diuinæ consortes faceret,
Ioan. 14. ideò non exhorruit formam serui suscipere, carnem nostram indutus. Neque verò non
2. Pet. 1. præstitit, quod credentibus in se pollicitus est. Contactu fimbriæ Christi sanata est mu-
Phil. 2. lier profluuio laborans. Magnum fuit hoc: Sed maius illud, quod vmbra Petri sanabat
Matt. 9. ægrotos: quòd sudarijs & semicinctijs, quæ Pauli corpus contigissent, à dæmonijs pleriq;
Act. 5. liberabantur. Quæ res tantum abest vt aliquid Christi glorię detraxerit, magis etiam vt
Act. 19. illustrem eam reddiderit. Neq; enim ad alium, quàm ad ipsum Christnm omnis gloria
transferebatur, in cuius nomine hęc ab Apostolis miracula fiebant.

Aug. de Petro Augustinus de Petro loquens, quod solus inter Apostolos meruerit audire: Tu es Pe-
& Paulo ser. 5 trus & super hanc petrā ædificabo Ecclesiā meā: dignus, qui ædificandis in domo Dei po-
Reliquiarum pulis, lapis esset ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clauis ad regnum. De hoc,
sanctor. virtus. inquit, ait sermo diuinus. Et ponebant, inquit, infirmos suos, vt vmbra saltem transenn-
tis Petri obumbraret eos. Si tunc opem ferre poterat vmbra corporis, quantò magis nūc
plenitudo virtutis? Si tunc supplicanribus proderat aura quædam pertranseunris, quan-
to magis gratia nunc permanentis? Merito per omnes Christi Ecclesias, auro pretiosius
habetur ferrum illud pœnalium vinculorum. Si tam medicabilis fuit obumbratio visitā
tis, quantò magis cathena vincientis? vt vmbra, inquam, trāseuntis Petri obumbraret eos.
Si inanis quædam species vacuæ imaginis habere potuit in se vim saluris, quantò plus de
corpore meruerunt attrahere salubritatis, ferreo pondere sacris impressa membris vincu-
la passionis? Si ad præsidia supplicantium tam potens fuit ante Martyrium, quantò ma-
gis efficax post triumphum?

Honor Dei & Sanctorum diuersus. Sed hic obijcitur nobis Dei verbùm. Scriptum est, aiunt, Gloriam meam alteri nō da-
bo: Soli Deo honor & gloria. Scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli
Esai. 42. seruies: Quamobrem impiè faciunt, qui contra Dei verbum ita clarum & manifestum,
1. Tim. 1. Deo debitum cultum in homines transferūt. Scriptum est o Satana: sed non hoc est Dei
Deut. 16. vęrbum, quod tu persuadere membris tuis conaris. Neque enim secum ipse pugnat Dei
Matt. 4. spiritus, qui per Paulum alibi locutus est: Gloria & honor omni operanti bonnm, Iudæo
Rom. 2. primùm & Gręco: non enim est acceptio personarum apud Deum. Scriptum est & il-
Genes. 33. lud, quòd Iacob adorauit septies obuiantem sibi fratrem: quòd Iudith Holofernem in
Iud. 10. conopæo sedentem: quòd Nathan, quòd Bersabæa regem Danid: quòd Nabuchodono-
1. Reg. 5. sor Danielem: quòd Abraham & Iosue angelos adorauerunt. Audebis ne sanctos hos
Daniel. 4. Patriarchas & Prophetas idololatriæ reos pronnnciare? audebis ne, quòd Panlus ipse sibi
Genes. 19. contraria sit loquutus, affirmare? Qui cum dixerit vno loco, Soli Deo honor & gloria, di
Iosue 5. xit alio, Gloria & honor omni operanti bonum. Vides igitur non de verbo Dei, non de
Rom. 2. scriptura controuerti inter nos, sed de eo, quemadmodum quod Dei digito scriptū est,
intelligi

intelligi oporteat. Absit opinio scientiæ, quæ inflat: adsit charitas, quæ ædificat, non deerit nobis, sicut aliarum, sic & harum scripturarum sanus intellectus. Quod si verba captiosè scrutatus fueris, cùm dicitur: Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies, nunquàm ex illis colliges solum Deum esse adorandum, verùm illud potiùs, soli Deo esse seruiendum. Ex quo consequens illud erit, hominem homini seruire non debere. Nullus ergo seruiet alteri, nisi qui velit idololatriæ reus pronunciari. Atqui Paulus adeò nō prohibet hominem homini seruire, vt etiam de eo, quemadmodum seruire oporteat, præcepta dederit, Serui, inquit, obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed vt serui Christi. Tam longè Paulus ab eo abfuit, vt seruire hominibus prohiberet, vt haud aliter etiam seruos dominis carnalibus quam ipsi Christo voluerit obedire. Quę verba si quis inflatus sensu carnis suæ remota charitate interpretari voluerit, quid aliud ex illis, quàm idololatriam docuisse Paulum colliget? qui nōn alio loco dominos à seruis haberi voluerit, quàm quo Christum ipsum. Verba sunt clara & aperta: Sed nunquā id vel cogitare Paulo in mentem venit, vt diuinum honorem ad homines trāslatum vellet. Quid igitur dicemus? patiemur ne notam hanc inuri Paulo? patiemur hac eum aspergi infamia, qua nūc Ecclesiam vniuersam ab his qui segregauerunt semetipsos, aspersam videmus? quæ vel errare cum Paulo satius ducit, quàm cum istis rectè sentire, Certa enim est, quòd neque Paulus errare, neque possunt isti rectè sentire, qui se à compage Christi corporis auulserunt, atque ita ex membris Christi facti sunt membra diaboli, qui mendax est & pater eius. Qui quemadmodum iam antè docuimus, quò facilius incautis obrepat, sese diuinæ legis sententijs, velut quibusdam velleribus obuoluit, subinde vociferans, scriptum est enim. Sed de eo quid scriptum sit, non est vlla nobis dubitatio, de eo verò, quemadmodum quod scriptum est, accipi oporteat, controuertitur.

1. Cor. 8.

Paulus seruire hominibus iubet

Ephe. 6.

Ioan. 8.

Ridēt isti qui nihil sibi non arrogāt, nihil Ecclesiæ non detrahūt, tanquā à scholasticis Theologis inuentū, quod de duplici cultu, siue adoratione, seu seruitute, traditū ab illis legimus: cū tamen id non trecentis his annis, quod isti volunt, ab illis excogitatū, sed ante mille propè ducentos annos ab Augustino literis mandatum esse legamus. Ac nisi distinctionem hanc ad lucem scripturis afferendam attulerimus, quemadmodum defendi possint, qoin ipsæ sibi contradicant, inueniri ratio vix poterit. In scholis itaque Theologorum hæc à priscis per manus tradita didicimus, neque fuit ferè quisquam liberalius educatus, cuius aures his vocibus non personuerint, esse duplicem cultum, adorationem, seruitutem: vnam latriæ, duliæ alteram: illam soli Deo deberi, hanc etiam hominibus rectè tribui. Hanc seruitutem, hunc honorem duliæ Paulus hominibus præstari voluit, latriæ verò nequaquàm. De quo duplici cultu in secunda Nicæna synodo multa scripta sunt, vbi inter cætera etiam hæc leguntur: Cum crucem viuificam salutamus, conuenienter canimus: Crucem tuam adoramus domine: quæ sanę adoratio nihil aliud est, quàm salutatio, siue amplexum malis dicere, & est vox multæ significationis. Adoratio enim est cùm venerationem, desideriom, & timorem significamus. Ita nos vestrum victoriosum & placidissimum imperium adoramus. Est adoratio quæ tantummodò timorem significat, quemadmodum Iacob adorauit Esau: est quæ gratiam notat, quomodo Abraham pro agro, quem accepit à filijs Heth, in sepulchrum Sarę vxoris suæ, adorauit illos. Rursus qui sperant beneficiom se accepturos à potentioribus, eos adorant, quemadmodum Iacob adorauit Pharaonem. Sumitur etiam pro cultu adorationis in spiritu, quī Deo tribuitur. Hinc diuina scriptura dicens, Deum tuum adorabis, & illi soli cultum exhibebis, quòd Græcè est latreuseis, Adorabis, absolutè ponit, neque adijcit soli, vt significetur vox diuersæ notionis & æquiuoca, cultum autē exhibebis siue seruies, quòd græcè est latreuseis soli adijcit, quam ob causam latriam soli Deo tribuimus, ad illumq; referimus. Et in secunda actione: Qualis verò est iste adorationis honor? profectò non alius quàm is, quo nos peccatores quoque inuicem prosequimur, salutantes nos inter nos per honorationem & dilectionem. Sunt autem verba Stephani Episcopi Bostrorum. Et in ea epistola, quam præposuit actis synodi Tarasius: Soli Deo latriam exhibentes, poscimus intercessionem intemeratæ dominæ nostræ sanctæ Deiparæ, sanctorum item angelorum, omniumque sanctorum. Extant autem tres libri Ioānis Damasceni aduersus eos, qui sanctis imaginibus & sanctorum inuocationi detrahunt scripti, in quibus adorationis modi diligenter, explicantur: & quæcunque vel contra imaginum, vel contra sanctorum venerationem obijciuntur, præclarè diluuntur. Libet autem & Eusebij Emisseni sententiam ea de re adscribere. Sanctos, inquit, non tam pro Dei parte, quàm pro Dei honore veneramur. Non sunt sancti pars illius, sed ille probatur pars esse sanctorū. Quare? Quia quod sunt de illuminatione & de similitudine eius accipiunt: In sanctis autem

Cultus duplex.

Aug. li. 8. de ciuit. Dei. ca. 27. & li. 10. cap. 1. & 3.

In epi. Tarasij & vniuersæ sanctæ synodi ad Imperatores, quæ est in fine 7 actionis.

Adorationis multiplex acceptio.

Ho. de symbolo.

Dei res & non pars in sanctis sunt.

res Dei,nõ pars Dei eſt.Quicquid enim Deo participant, diuinæ eſt gratiæ, non naturæ. Colamus in ſanctis timotem & amorem Dei, nõ dininitatem Dei. Colamus merita,nõ quæ de proprio habent,ſed quæ accipere pro deuotione meruerunt.Dignè itaq; venerãdi ſunt,dum Dei nobis cultum, & futuræ vitæ deſiderium cõtemptu mortis inſinuant. In quam ſententiã ſcriptum etiam legimus ab Alexandro de Ales. Solus Deus ſimpliciter eſt otandus,tãquàm finaliter,à quo eſt omne bonũ.Sancti autem non ſimpliciter,ſed potius,tanquã mediatores,per quos imperramus,& ideo magis,tenent ſe ex parte orantium,quaſi coadiuuantes quam illius qui oratur.

Parte.4.quæſt. 92.Memb.1. arti.4.
Sancti inuocandi vt mediatores,Deus autẽ ſimpliciter & finaliter qui omnia dat.

Verùm vt res omnis vel cęco perſpicua eſſe queat, neque ſit quiſquam, qui non intelligat,quàm falſo iſti,qui quòd ne milites quidẽ impij,qui Chriſtum in crucem egerunt, facere auſi ſunt,Chriſti tunicam inconſutilem in tot iam particulas conſciderunt, vnam, ſanctã,catholicã,apoſtolicam Eccleſiã idololatriæ vnius omniũ grauiſsimi criminis inſimulent,propter eũ,quẽ ſanctis tribuendũ eſſet docet honotẽ,libet de cultu Deo debito, quatenus is ad homines rectè trãferri queat,paucis diſſerere. Triplicem Deo cultũ deberi,mater nos Eccleſia docuit:imitationem, honorem,& inuocarionem.Ex ijs præcipuus & Deo gratiſsimus cultus eſt imitatio.Vidit hoc etiam ethnicus ille, qui dixit. Vis Deos propiciari,bonus eſto:Satis illos coluit,quiſquis imitatus eſt.Auguſtinus verò ſummam religionis eſſe dicit,imitari quem colis. Hnc adeò requirit à nobis Deus, vt filium ſuum vnigenitum de cœlo deſcendere,& in terris cum hominibus verſari volnerit,quò in illo homine facto,quẽadmodum nos imitari Deum oporteret,diſceremus. Neq; enim propterea tantùm incarnari Chriſtus voluit,vt eſſet vita noſtra,verumetiam vt eſſet via, per quam ad vitam petuenire nobis liceret.Non ideò tantùm homo factus eſt, vt(quod ſolũ vrgeri videmus hoc tempore) pro peccatis noſtris ſatisfaceret,mortemq; noſtram moriẽdo deſtruerer;verumetiam vt ſeipſum viam nobis & exemplum viuendi ptoponeret: vt ſicut ipſe ambulauit, & nos ambularemus, neque ſatis eſſe putaremus, ſi crederemus quòd vita noſtra factus eſt, quodque ſatisfaciendo pro peccatis noſtris, nos à morte liberauit:atque ita omni cura ſoluti,in vtranque,quod aiunt,aurem dormientes,ocio iam & voluptati vacaremus: verùm vt aſpicientes in auctorem fidei, & conſummatorem Ieſum,eadẽ qua ille via incederemus,ſi veritate cognita vitam conſequi vellemus. Cõdiderat Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam:hanc ille cùm propemodum amiſiſſet vitio ſuo, Deus homo fieri dignatus eſt, vt eam ſic deformaram in nobis vt amiſſa videretur,reſtauraret.Quantum igitur eum eſſe cultum exiſtimare debemus, propter quem Deus de cœlo deſcẽdere, & in hac lachrymarum valle carnem noſtram indutus cum hominibus verſari dignatus eſt: Ad hunc nos cultum inuitat Paulus, dicens:Eſtote imitatores Dei,ſicut filij chariſsimi, & ambulare in dilectione, ſicut Chriſtus dilexit nos.Inuitat Petrus ita ſcribens: Chriſtus paſſus eſt pro nobis,relinquens vobis exemplum,vt ſequamini veſtigia eius.Inuitat Ioannes cùm ait:Qui dicit ſe in deo manere,debet ſicut ipſe ambulauit & ille ambulare.Inuitat ille ipſe,qui via noſtra, qui ſimul & oſtium & oſtiarius noſter fieri dignatus eſt, dominus Ieſus Chriſtus. Sic enim loquitur. Si quis vult poſt me venire,abneget ſemetipſum,& tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Ac rurſus alio loco:Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Quid igitur: Nunquid nefas eſſe putabimus,præcipuum cultum hunc,propter quem Deus homo fieri,ad quem toties & ipſe per ſe,& per Apoſtolos ſuos nos inuitare dignatus eſt,ad homines trãsferre?Hoc ſi nefas eſt,nefarium ſcelus cõmiſit Paulus,qui dixit: Volo autẽ omnes vos eſſe ſicut meipſum. Ac rurſus clarius in eadem epiſtola repetitis vicibus: Imitatores mei eſtote:Et in alia:Eſtote ſicut ego.Quid ais o Paule,Chriſtus ideò venit in mundum, vt imaginem & ſimilitudinem Dei, quam in obedientia ſua primus parens noſter propemodum amiſerat,non tuam,aut alicuius alterius hominis, in nobis reſtauraret, Chriſtus dicit: Ego ſum via: ego ſum oſtium: qui vult venire poſt me, ſequatur me: non Petrum, non Paulum, non Dominicum, non Franciſcum: & tu dicis, Eſtote ſicut ego Volo omnes eſſe ſicut me: Imitatores mei eſtote. Quem temetipſum facis? Nunquid tua in nobis imago reſtaurari debet? nunquid tu es via noſtra, qua nobis incedendum, nunquid tu es oſtium noſtrum,per quod nobis ad vitam ingrediendum eſt? Quid eſt,ſi hoc non eſt Dei ſibi gloriam vendicare? ſoli Deo debitum cultum in ſe transferre velle? qui præcipuus,Deoque multò gratiſsimus in imitatione conſiſtit. Hic facilè quiuis perſpicit,ſi quis verbo vrgeat (quod hoc tẽpore fieri,proh dolor, videmus) à nefario ſcelere defendi Paulũ nõ poſſe.Sed nõ ita ſoli Deo debetur imitatio, vt non rectè hominem etiam imitari liceat. Nõ itaq; trãſtulit in ſe Dei gloriam Paulus, neq; ſoli Deo debitũ ſibi cultũ arrogauit,quin potius,quẽadmodũ hanc,ad quã inuitat,imitarionẽ ſui veller intelligi,declarauit,cũ poſt ea verba Imitatores mei eſtote:ſtatim ſubiũxit:ſicut & ego Chriſti.

Ioan.19.
Cultus Dei Triplex.
Seneca.
Li. 8. De ciuit. Dei cap.17.
Heb.12.
Geneſ.2.
Epheſ.5.
1.Pet.2.
1.Ioan.2.
Ioan.14.
Matt.16.
Ioan.10.
Sanctorum imitatio.
1.Cor.7.
1.Cor.4.
Galat.4.
Imitatio quædam Deo cum hominibus communis.

Hacte-

Hactenus imitari se quemque voluit, quatenos ipse Christũ imitatos est: non quatenus
fuit persequutor, blasphemus, contumeliosus, verùm quatenus misericordiá Dei conse-
quutus: non ipse iam viuebat, sed in ipso Christus, qoatenus ipsi mundus, & ipse mun- *1. Tim. 1.*
do fuit crucifixus: vt imitari Paulum, nihil aliud fuerit, quàm Christum in Paulo viuen- *Galat. 2.* *Galat. 6.*
tem imitari. Vides igitur quòd rectè cultus hic sanctis tribuitur, quos cùm imitari iube
mot, nihil aliud quàm Christom in sanctis imitari iobemut, omnis vt honos ad solum
illum, qui via nostra, qui ostium nostrum est, dominum Iesum Christum, redundare vi-
deatur. In illo perfectissimum nobis pietatis exemplar editum est. Sed quoniam dicere *Eccl. 2.*
posit aliquis: Quid est homo, vt posit sequi regem factorem suum? Quomodo præsta *Genes. 8.*
re possum ego puluis & cinis, vt incedam vestigijs creatoris mei? Vt ne quis existimaret
sibi non esse posibile, quod propter nos homini facto Deo fuit posibile, puri propo-
nuntur homines, vt in illis Christum viuentem & operantem imitemur, neque despere
mus ea nos præstare posse, quæ eadem, qua nos infirmitate præditi viri sancti qoandoq;
præstitisse commemorantur. Sic à Basilio scriptum legimus: Respicientes igitur in Chri- *Basil. ser. 2. de*
stum, animi nostri alacritatem glorioso imitandi studio intendamus, vbi verò sanctos *bapt. c. vltimo.*
consideramus, docemur studium hoc imitandi Christi non esse imposibile, vt per illo-
rum considerationem alacriores facti, syncerum & immaculatum omne mandatum,
Domini ad mortem vsque seruemus, atque ita in vitam æternam ingrediamur, regnum
cœlorum hæreditate posideamus, quemadmodum pollicitus est, qui mentiri nescit do-
minus ac Deus noster Iesus Christus vnigenitus Dei viuentis filius. Nihil ergo detrahi-
tur perfectissimo exemplari, quòd est in Christo Iesu, sanctis imitandis: ac augetur po-
tius illius gloria, quam minuitur. Sed hæc de primo & præcipuo cultus genere dicta suf
ficiant. *Veneratio secundus cultus.*

Secundum genus in honore consistit ac veneratione. Dicit itaq; Paulus, Soli Deo ho
nor & gloria. Dicit idem alio loco: Gloria & honor omni operanti bonum. Nunquid
ipse sibi contradicit? Minimè gentium. Non adeò fuit hebes Paulos, vt ignoraret sum-
mum illum cultum & gloriam omnem soli Deo deberi, atque ad solum illum esse referé *Sanctorum veneratio.*
dum: sed non propterea sua quoqoe gloria & honore fraudandos esse putabat eos, qui
bonum essent operati, per quos nomen Dei sanctificabatur, sicut contrà per eos, qui per- *Ezech. 36. & Rom. 2.*
peram agunt, quique nequiter viuunt, nomen Dei polluitur & blasphematur. Quid au-
tem aliud honoramus & veneramur in sanctis nisi Dei dona, nisi Christum ipsum viuẽ
tem & operantem in illis? Athanasium laudans, dicit Gregorius Nazianzenus, virtutem *Naz. in ora. in Athana.*
laudo: virtutem autem laudans, Deum laudo. Dei namque donum est virtus omnis, à
quo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Qui honorat Do *Iacobi. 1.*
minum, inquit, Epiphanius, honorat etiam sanctũ: qui verò ignominia afficit sanctum, *Epiphan. Haresi. 26.*
ignominia afficit etiam ipsum Dominum. Ad eundem modum Basilius: Honos erga bo *Basil. in 40 martyres.*
nos conseruos (sanctos intelligit vita iam functos) collatus, beneuolentiæ significationẽ
apud communem Dominum habet. Quod totidem propè verbis & à Ioanne Damasce-
no, & in decretis synodi sanctæ secundæ Nicænæ repetitum legimus. Neque disimili-
ter Aogustinus: Ostendatur, inquit, mihi Romæ in honore tantò templum Romuli, in *Damasc. lib. 4.*
quanto ego ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur? nisi ille defunctus *Actione. 4.* *Aug. in Ps. 44.*
pro nobis: Sum' enim Christiani, nõ Petriani. Tolle à Petro, tolle à Paulo, tolle ab Adal-
berto & Stanislao, quòd Apostoli, quòd martyres, quòd imitatores Christi fuerunt, non
plus illis honoris debetur, quàm vel Aristidi iusto, vel Photioni, vel Zenoni, quorum vi-
tæ sanctimoniam ab his, qui Græcorum historias cõscripserunt, plurimum esse legimus
cõmendatam. Christus igitur in sanctis honoratur, ac tantùm abest, vt honorandis illis
obscuretur Christi gloria, nihil vt magis ad eam illustrandam pertinere videatur, quàm
ea, quæ sanctis præstatur venerario.

Sed hac de re, dicunt isti, qui segregauerunt semetipsos, nõ est nobis vobiscum contro *Sanctorum inuocatio tertius cultus.*
uersia, de inuocatione cõtendimus, quá soli Deo deberi censemos: atque ea, qua iũgimur
vsurpata nobis auctoritate, si qois inuocet mortuum, eum idololatriæ reum pronuncia-
mus. Atqui quæ imitationis, quæ venerationis, eadem & inuocationis ratio. Si nullum
est crimen in imitandis sanctis, cùm se Christus, nõ Petrum, nõ Paulum sequi iusserit, se;
nõ sanctorum aliquem, vitam & ostium esse docuerit: si nullum est crimen in glorifican
dis illis, cum disertis verbis Deus Dixerit, Gloriam meam alteri nõ dabo: quid esse crimi- *Esai. 42.*
nis poterit in illis inuocandis? nõ tãquàm largitoribus, hoc enim solius Dei propriũ est,
sed tanquàm deprecatoribus. Cum præsertim inuocandis sanctis ipse Christus inuoce-
tur. Inuocasti martyrem, dicit Ambrosius, vbique te exaudit ille, qui honoratur in mar- *Ambr. ser. 92.*
tyre. Quomodo inuocabunt, aiunt, in quem nõ crediderunt? In sanctos autem nõ credi- *Rom. 10.*
mus. Quid si in illos quoq; rectè credi docet Paulus. Verba sunt illius ad Philemonem: *Credere in sanctos.*

Fidem

Credere in ecclesiam.
Hier. Aduersus luciferianos.
Hier. in epi. ad Philemonem.
Exod. 14.

Fidem quam habes in domino Iesu & in omnes sanctos. Ex quo etiam loco nonnulli colligunt rectè in symbolo dici posse: Credo in sanctam catholicam Ecclesiam. Quo genere loquendi vsus est Hieronymus quoque dicens: Cùm solenne sit in lauacro, post Trinitaris confessionem interrogare, credis in sanctam Ecclesiam? In quam Ecclesiam credidisse eum dicis? In Arrianorum? Sed non habent. In nostram? Sed extra hanc baptizatus non potuit in eam credere, quam nesciuit. Qui etiam Pauli locum hunc exponens, adfert illud, quod est in Exodo scriptum: Credidit populus Deo & Moysi seruo eius. Vna, inquit, atque eadem credulitas in Moysen refertur & in Deum: vt populus qui credebat in dominum, æquè credidisse dicatur in seruum. Hoc autem non solum in Moyse, sed in omnibus eius sanctis est, vt quicunque credidit Deo, aliter eius fidem recipere nequeat, nisi credat & in sanctos eius. Non est enim in Deum perfecta dilectio & fides, quæ in ministros eius odio & infidelitare teneatur: Sed & Chrysostomus eundem Exodi locũ adferens, negat imminui Dei dignitatem, quòd ei coniunctus est Moyses: coniunctus est enim, inquit, non vt honore par Deo, sed vt minister Dei. Origenes quoq;, recitante Pamphilo in apologia eius. Est, inquit, fides nostra, primò quidem omnium in dominũ nostrum Iesum Christum: consequenter verò etiam in omnes sanctos Patriarchas, vel Apostolos Christi. Si ergo rectè credimus in sanctos, rectè etiam inuocamus sanctos. Quemadmodum autem aliter in sanctos credimus, quàm Deum, sic aliter etiam eos inuocamus, quàm Deum. Deum inuocantes dicimus, concede quæsumus, da quæsumus, præsta quæsumus, largite quæsumus, tribue quæsumus: Sanctos inuocantes nihil aliud dicimus, quàm, ora pro nobis. Neque plus illis tribuimus inuocatione nostra in cœlis cum Christo triumphantibus, quàm cuiuis è fratribus in terris nobiscum adhuc militantibus: Quæ malum igitur intemperiæ agunt istos, qui soli Deo debitum honorem in mortuos homines à nobis transferri quiritantur? Scilicet ita Deum inuocare fas est, ora pro nobis sancte Dei genite? Est quidem ita, quòd aduocatus noster Christus etiam nunc ad dexteram sedens patris interpellat pro nobis: verùm hoc inuocationis genere nemo pius, nemo catholicus Christum inuocauit vnquàm, ne cum Arrio creaturam esse Christum sentire, aut aliquid eius potestati detrahere videretur, quasi non æquè largitor ipse sit vt pater, aut Spiritussanctus. Etenim quatenus est homo. Pontifex est noster pro nobis interpellans: quatenus autem æqualis est patri, non tam preces fundit, quàm precantes exaudit: Cùm enim sit vnus ex diuersa sustantia, ipse est, inquit Claudianus, qui quodã modo perit, ipse est qui se quodam modo pro nobis exaudit. Quamobrem vt omnibus manifestum faceret mater Ecclesia, nullum se diuinum honorem in sanctos transferre, in illa solenni supplicatione, quam Litaniam vocant, quid creatori, quidque creaturæ tribuendum sit, disertè docet, dum aliter Deum vnum in substantia, trinum in personis, qui creator est omnium: aliter sanctos, qui Dei creaturæ sunt, inuocat. Ad Deum enim ita loquitur: Pater de cœlis Deus, miserere nobis. Fili redemptor mundi Deus, miserere nobis. Spiritussanctæ Deus, miserere nobis. Ad sanctos vbi ventum est, non misericordiam, sed intercessionem tantùm ab illis postulat, sicut ab alijs in hoc seculo nobiscum degentibus. Sic enim illos alloquitur: Sancta Maria, ora pro nobis: Sancte Petre ora pro nobis. Hoc est quod à beato Ephrem scriptum legimus. Sanctorum esse pro peccatoribus intercedere, Dei verò misericordiam impartiri, vbi seipsum reprehendit & peccata sua confitetur.

Chrys. Tomo. 3. in ser. de fide & lege naturæ.
Aliter Deum, quam sanctos inuocamus.
Sancti in cœlo & in terra eodem modo inuocantur.
1. Ioan. 2.
Claudia. de sta. animæ l. 1. ca. 3.
Litania.

Sic in concilio Toletano octauo, quod secundam Nicænam synodum præcessit, vbi forma præscribitur orandi: Solo Deo, aiunt, creatore suo adorato, inuocet sanctos, vt pro se intercedere apud maiestatem diuinam dignentur. Vides iam quisquis es, qui cum Saulo Christum in membris suis persequi, quàm eorum, quæ pro nobis solicita sunt ad Christum intercessione cum Paulo vti mauis, quod nullus diuinitati proprius honos in litania sanctis tribuitur, nec plus ab illis petitur in beatorum sedes translatis, quàm ab alio quouis adhuc mortis corpus hoc circumferente.

Cap. 7.

Sed in hoc, ais, Christi gloriæ derogatur, quòd alius à Christo mediator quæritur, dũ à sanctis intercessio postulatur. Derogabat igitur, Christi gloriæ Paulus, quem toties ad sanctorum intercessionem confugisse legimus. Alios scilicet præter Christum mediatores agnoscebat? Quid magis absurdum dici potest? Sciebat verò Paulus, quòd ab eo docta confitetur Ecclesia, vnum esse mediatorem Dei & hominum hominem Christum Iesum: sed tantùm absuit, vt propterea sanctorum inuocationem esse putauerit excludẽdam, vt in eo ipso capite, vbi mediatoris vnius facit mentionem, pro regibus & pro omnibus, qui in sublimitate constituti sunt obsecrationes fieri voluerit. Quid est autem obsecrare pro aliquo, nisi mediatorem inter eum esse, quẽ peris, & eum pro quo petis? Qualem se fuisse Moyses testatur inter Deum & populum Israël, cum dicit: Ego medius & sequester fui. Talem vt mediatorem non esse nisi solum Christum diceret, nunquàm, ne

Mediatores etiã sancti.
Rom. 15.
2. Cor. 1.
Colos. 4.
1. Thessa. 3.
1. Tim. 2.
Deut. 5.

cogitat

cogitare quidem in mẽtem venit Paulo. Sed audiamus Cyrillũ ea de re loquentem: Me- *Cyrill. lib. 12.*
diator, inquit, Dei & hominum, Iesus Christus est, non solùm quia reconciliauit homi- *Thesau.*
nes Deo, verumetiam quia naturaliter & substantialiter & Deus & homo in vna substan *Cap. 10.*
tia est. Hoc enim modo naturam nostram sibi Deus reconciliauit: Nam aliter quomodo
vnum mediatorem Christum Paulus dixisset: multi enim sanctorum mediationis mini
sterio vsi sunt, & ipse Paulus clamat: Rogamus pro Christo reconciliamini Deo. Moses *2. Cor. 5.*
quoque mediator fuit, ministrauit enim filijs Israël legem datam à Deo. Mediator etiam
fuit beatus Hieremias, præcipuè quando clamabat ad Deum: Recordare mei stantis corã
te, ad loquendum pro ipsis bona. Quid multa? singuli Prophetarum mediatores fuerunt,
Apostolorum quoque singuli. Quomodo igitur vnicus mediator Dei & hominũ Chri-
stus? nisi noua inauditaque in alijs mediatio sua sit. Sed modum quoque perstringere nõ
alienum est. Quòd igitur duo quædam sicut medium coniungit, ab vtroque necessario
tangitur, & hoc modo diuersa per medium coniunguntur. Hactenus Cyrillus. Bernar- *Bernar. de S. Pe*
dus de Petro & Paulo loquens: Hi mihi traditi sunt, inquit, in magistros & in mediato- *tro & Paulo*
res, quibus me securè committere possim: quia & notas mihi fecerunt vias vitæ, & mediã *serm. 1.*
tibus illis ad illum mediatorem ascendere potero, qui venit pacificare per sanguinem suũ,
& quæ in cœlis, & quæ in terris sunt. Idem Sanctum quoque Victorem vocat aduoca- *Bern. 2. serm. in*
tum & mediatorem: Est autem Christus mediator Dei & hominũ, quia in eo vno Deus *natalo S. Victo-*
& homo coniungitur. Verùm & ipse Paulus qualem vnum & solum mediatorem Chri *ris.*
stum intelligi vellet, mox explicauit post ea verba: Vnus est mediator Dei & hominum *Christus media*
homo Christus Iesus, mox illa subijciens: qui dedit redemptionem semetipsum pro om- *tor redẽptionis.*
nibus. Vides nullam hic intercessionis, verùm solius redẽptionis fieri mentionem. Talis
ergo mediator, qui pretioso sanguine suo nos redemerit, non est nisi solus Dominus no *Leo ser. 12 de*
ster Iesus Christus. Sic enim docti sumus à Leone pontifice, quòd quamuis in conspe- *paßione domini.*
ctu Domini multorum sanctorum pretiosa sit mors, nullius tamen insontis occisio pro- *Epiph. 83. et 34*
pitiatio fuit mundi. Acceperunt iusti, non dederunt coronas, & de fidelium fortitudine
exempla nata sunt patientiæ, non dona iustitiæ: Singulares quippe in singulis mortes
fuerunt, nec alterius quisquam debitum suo funere soluit: cùm inter filios hominum so-
lus dominus noster Iesus extiterit, in quo omnes crucifixi, oẽs mortui, oẽs sepulti, omnes
etiã sunt suscitati: de quibus ipse dicebat: Cũ exaltatus fuero, omnia trahã ad meipsum.
Sic & à Maximo dictũ legimus. Licet Christi passio nobis sufficiat ad salutẽ, tamẽ etiam *In natali Apo*
horũ martyriũ nobis contulit ad exemplum. Similiter & à Cyrillo sumus instituti, quod *stolorum ser. 5.*
vnum mori oportuit, sufficientem pro vita omnium redemptionem, vt & mortuorum *Cyril. li. 11. in*
& viuorum imperium acciperet, ne quis illud ridiculum verum esse putaret, Apostolo- *Ioan. cap. 34.*
rum mortem ad destructionem interitus aliquid contulisse: Cum liberatis enim ab inte-
ritu etiam Apostoli iure connumerantur: vnius enim nobiscum illos naturæ fuisse con- *Ad Bonifacium*
stat, in quos imperium mors suum exercuit. Sic æqualis eius Augustinus: Solus Christus *lib. 4. cap. 4.*
pro nobis suscepit sine malis meritis pœnam, vt nos per illum sine bonis meritis conse- *Tract. 84. in*
queremur gratiam. Et rursus: Etsi fratres pro fratribus moriamur, tamen in fraternorum *Ioan.*
peccatorum remissionem nullius martyris sanguis funditur, quod fecit ille pro nobis.

Quamuis idem auctor alio loco sic dicat: Quotiescunque Martyrum memorias cele- *De S. Petro &*
bramus, prætermissis omnibus seculi actibus sine aliqua dilatione concurrere debemus *Paulo. serm. 2.*
ad domum Dei, reddere illis honorificentiam, qui nobis salutem effusione sui sangui-
nis pepererunt, qui tam sacratam hostiam pro nostra propiciatione domino se obtule-
runt, præsertim cùm dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me hono
rat, & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat Martyres, honorat & Christũ,
& qui spernit sanctos, spernit Christum dominum nostrum. Sed quẽadmodum ea ver-
ba velit intelligi de effusione sanguinis, deque propitiatione, mox in eo, qui sequitur ser-
mone, planum facit, cum ait: Cùm dominus Orientis regionem propria illustrauerit paſ
sione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui Apostolorum sanguine illumina-
re dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum mar-
tyrium nobis cõtulit ad exemplum. Nisi quis hæc ad Ambrosium auctorem referre ma
lit, aut Maximum, cùm idem hic apud vtrumque sermo reperiatur: Gregorius Nyssenus *Amb. ser. 76.*
de Theodoro scribens: Ipse quidem (inquit) igni confici iussus, præclaro itinere abijt ad *In oratione*
Deum. Nobis verò memoriam certaminis pro doctrina reliquit, populos congregans, *laudatoria Theo*
Ecclesiam erudiens, dæmonas arcens & fugans, angelos pacificos reducens, rogans à *dore Martyris.*
Deo pro nobis vtilia, variorum morborum medicinæ officinam hunc locum efficiens, *Martyrum pro*
portum eorum qui afflictionum tempestatibus iactantur, pauperum abundans & co- *nobis auxilia.*
piosum ærarium, viatorum quietum diuersorium, locum celebrem conuentus ac dies fe-
stos continenter agentium. Etsi enim anniuersarijs ferijs hunc diem celebramus: at nun-
quàm

sancti Spiritus: de perpetua Mariæ virginitate: de baptismo paruulorum: deque alijs nonnullis, quæ Arrius, Macedonius, Eluidius, Donatus, reijcienda esse putauerunt, quod è scripturis probari non possent. Nunquid igitur eadem hac ratione & nos explodemus hæc omnia? Quin nos potius genus istud collectionis. Non est scriptum, igitur amplectendum non est, cum ipsis illius auctoribus hæreticis, quorum semper proprium fuisse videtur, explodemus, & quod Paulus admonet, non scriptas etiam traditiones vetustate consecratas, ac totius Ecclesiæ perpetuo consensu comprobatas, mordicus retinebimus.

Non est quisquam ferè sanctorum Patrum, qui à Christo in cœlum translato ad hæc vsque nostra tempora vixerunt, cuius calculo sanctorum cum Christo triumphantium intercessio non fuerit approbata. *[Testimonia S. patrum de inuocatione sanctorum.]* Neque fuit illis inusitata hæc interpellandi formula, qua nos in litanijs vtimur. Origenem longè vetustissimum ita legimus orantem: *[Ori. li. 2. in beatum Iob.]* O beate Iob, viuens in perpetuum, & victor permanens in conspectu regis Domini, ora pro nobis miseris. Et alio loco: *[In lamenta.]* Incipiam me genibus prosternere & inuocare omnes sanctos, vt mihi, non audenti petere Deum, propter nimietatem peccati, succurrant. O sancti Dei, vos lachrymis & fletu pleno dolore deprecor, vt procidatis misericordijs eius pro me misero. Beatus Ephrem Edissenæ Ecclesiæ diaconus, ante mille trecentos annos in sermone de laudibus sanctorum martyrum: *[Ephrem in ser. de laudib. martyr.]* Precamur, inquit, beatissimi martyres, qui pro Domino tormenta subijstis, atque ideò familiarius Domino coniuncti estis, vt pro nobis miseris Dominum interpellare dignemini, &c. Idem in Treno, Mariam alloquens: Esto, inquit, nostra conciliatrix & aduocata in hora iudicij, libera nos à futuro igne & tenebris: Tu nanq; es spes apud Deum Christianorum. Gregorius quoq; Nazianzenus, quem Theologum Græci vocât: *[Naz. in monodia Basilij.]* Tu autem, inquit, Basili sacrum ac diuinum caput ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram à Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter nos ferre persuade. Et alibi Cyprianum alloquens, *[In orat. in Cyp.]* Tu nos, inquit, ab alto propitius respice, nostrumque sermonem ac vitam dirige, & sanctum ouile hoc pasce aut vna rege. Et Athanasius, *[Athanas.]* si adoras hominem Christum, eo quod tibi inhabitet Dei verbum, vna opera adora quoque sanctos, ob Deum, qui in illis domicilium habet, De incarnatione verbi Dei. Et Nazianzeni discipulus Hieronymus. *[Hier. in Epitaphio Paulæ.]* Vale, inquit, o Paula, & tui cultoris vltimam senectutem orationibus iuua. Fides & opera tua Christo te sociant, præsens facilius quod postulas impetrabis. Ac synchronus huius Augustinus: *[Aug. in medit. ap. 23.]* Orate dominum, orate pijssimi, orate omnia agmina sanctorum: Et qui sequutus Augustinum eodem vixit seculo, Victor. *[Vict. li. 3. de persequut. Vandalica.]* Deprecamini Patriarchæ, de quorũ stirpe nata est, quæ nũc laborat in terris Ecclesia, orate sancti Prophetę cognoscentes afflictã, quã anteà vaticinante præconio cecinistis. Estote Apostoli suffragatores eius, quam vt cõgregareris, vniuersum orbem, ascendente in vobis Domino, velut equi velocissimi cucurristis, pręcipuè tu Petre beate, tu sancte Paule gentiũ magister, vniuersique ingemiscite sancti simul pro nobis Apostoli: Sed scimus quia indignum est vobis pro nobis orare, quia ista quæ venerunt nobis, non ad probationem quomodo sanctis, sed malis meritis supplicia debebantur. Sed & pro malis orate iam filijs, quia & Christus orauit pro inimicis Iudæis: prostrati rogamus, vt non spernatis vestros miseros peccatores, per eum, qui vos ad Apostolicum culmen prouexit humiles piscatores: Et æqualis eius Antonius Episcopus Cõstantiensis ad Arcadium scribẽs: *[Antonius Episcopus Constan.]* Qualis eris, inquit, cùm Petrũ & Paulum, quos rogare solebas vt patronos, habebis amicos? Et qui præcessit hos Prudentius, ad Laurentium verba faciens: *[Ode 2. Peristephanon.]* O Christi decus, inquit, audi poëtam rusticum, cordis fatentem crimina, & facta prodentem sua: Indignus agnosco & scio, quem Christus ipse exaudiat; Sed per patronos martyres, potest medelam cõsequi. Et Paulinus Celsum alloquens. *[In panegyrico de obitu Celsi.]* Sed tamen & nobis poterit tua gratia longum viuere, si nostri sis memor ad dominũ. Et paucis interiectis: Celse iuua fratrem socia pietate laborãs, vt vestra nobis sit locus in requie. Et Gregorius Nissenus Theodorum alloquens. *[Gregor. in orat. laudatoria Theodori martyris.]* Intercede, inquit, ac deprecare pro patria apud comunem regẽ & dominum: Nã patria martyris est etiã locus passionis, ciues item et fratres et cognati, qui et habent eum et tuẽtur, et ornant, atq; honorãt. Timemus afflictiones: expectamus pericula, non longe absunt scelesti Scythę bellum aduersus nos parturientes. Vt miles, propugna (pro nobis) vt martyr, pro conseruis vtere libertate loquendi. Etiamsi superasti seculum: at nosti affectus, et vsus necessitatesque humanæ conditionis. Pete pacem, vt hi publici conuentus non desinant: ne debacchetur atque grassetur aduersus templa altariaue rabiosus et sceleratus barbarus: ne conculcet sancta prophanus et impius. Nos enim, etiam quod incolumes et integri conseruati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus etiam futuri temporis præsidium atque securitatem. Quod si maiori etiam opus fuerit aduocatione

ac deprecatione, fratrum tuorum martyrum coge chorum, & cum omnibus vna depre-
care: multorum iustorũ preces multitudinum ac populorum peccata luant. Admone Pe-
trum: excita Paulum, Ioannem item Theologum & discipulum dilectum, vt pro eccle-
sijs, quas constituerunt, soliciti sint, pro quibus catenas gestauerunt, pro quibus pericu-
la ac mortes tulerunt, ne simulachrorum cultor aduersus nos caput rollat: ne hæreses si-
cut spinæ vineæ succrescãt: ne Zizanium editum suffocet triticum. Ad eundem modum
inuocat, felicem quoque Nolanum & Romanum. Porrò Basilius adeò non reprehen-
dendam putat sanctorum inuocationem, vt scribens de quadraginta martyribus dicat:
Qui aliqua premitur angustia ad hos cõfugiat: qui rursus lætatur, hos oret: Ille vt à malis
liberetur, hic vt duret in rebus lætis. Quos etiam ipse posteà inuocat. Quẽ imitatus Gau-
dentius, de ijsdẽ & de alijs nonnullis scribens: Supplices, inquit, ad eorum vestigia con-
curramus, vt ipsis intercedentibus vniuersa, quæ poscimus, adipisci mereamur. Et Am-
brosius: Vt efficax hæc mea sit precatio, beatæ Mariæ virginis suffragia peto, Apostolo-
rum intercessionem imploro, Martyrum preces deprecor, Confessorum oratione expo-
stulo: Talium domine Deus preces nunquàm spernis. Idem in alio quodã libro. Ad me-
dici illius sedem, debile non potest explicare vestigium: obsecrãdi sunt angeli pro nobis,
qui nobis ad præsidium dati sunt. Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quod-
dam corporis pignore patrocinium vendicare, possunt pro peccatis rogare nostris, qui
propria peccata, etiam si qua habuerunt lauerunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præ
sules, speculatores vitæ, actuumq; nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ
infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiam cum vincerent, cognouerũt.
Sed & Ioannes Chrysostomus in laudibus ponit imperatoris, quòd is purpura indu-
tus, accedit martyrum sepulchra complexurus, & fastu deposito stat sanctis supplicatu-
rus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum, & piscatorem etiã mortuos
vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit.

Gaudentius. In ser. quem habuit in dedicatione Basilicæ concilij sanctorum.
Amb. in orat. preparatoria ad missam.
Lib. de Viduis.
Chrys. hom. 66. ad populum Antioch.

Quid ergo, dicemus idololatras fuisse Origenẽ, Basilium, Gregorium Nazianzenum,
Ioannem Chrysostomum, Hieronymum, Augustinum, beatum Ephrẽ, Prudentiũ, Atha-
nasium, Ambrosiũ, Gaudentium, Paulinũ, Antoniũ, Victorẽ, qui ad sanctorum interces-
sionẽ & confugerũt ipsi, & alijs, vt confugerent, auctores fuerũt? Nos verò multò rectius
eos idololatras esse cẽsebimus, qui cõmenta opinionũ suarum sic adorant, & quod semel
in animum induxerunt, id mordicus adeò tuentur, vt ecclesiæ totius consensum, quæ co
lumna est & firmamentum veritatis, pro nihilo ducant, & ei sui cordis visiones antepo-
nant: Cui cùm resistunt, non hominibus resistunt, sed ipsi Spiritui sancto, qui cum ea ma
nens in æternum, per eam & in ea docet nos omnem veritatem, ac relicto Deo, qui vult
in sanctis suis coli, sequuntur Deos alienos: Sicenim in veteri Testamento nouas & pe-
regrinas atque alienas ab Ecclesia doctrinas legimus appellari quòd non secus ab hære-
ticis ipsorum commenta quàm ab ethnicis dij sui obseruentur.

Hier. 3. Osee. 3.
Reliquiæ sanctorum in summa habitæ veneratione.

Tanta fuit priscis illis seculis sanctorum, & eorum reliquiarũ veneratio, vt ad marty-
rũ sepulchra non nisi cum tremore quodã & horrore homines accederent. Quẽadmo-
dum cùm alijs in locis, tùm vbi vitã beati Babilæ persequitur, à Chrysostomo memoriæ
proditum legimus. Cuius etiã in alio quodam loco verba sunt hæc, loquitur autẽ de san
ctis: Qui ducebãtur & circumducebãtur: qui contempti erãt & vincti: qui innumera pa-
tiebantur dum viuebant, vbi defuncti sunt, regibus ipsis etant magis venerabiles. Etiam
Romæ, quæ vrbiũ est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis
currunt & reges, & præsides, & milites. Et in Cõstantinopoli reges nostri magnam gra-
tiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorũ vestibula corpora sua sepelian-
tur, fiatq; piscatorũ ostiarij reges: neq; hinc in morte confundũtur, sed honestãtur, & ipsi
& eorũ nepotes. Quæ verò de Babyla Chrysostomus: eadẽ de aliorũ sanctorũ sepulchris
narrat Gregorius Nissenus. Quomodo pius homo cùm veneri r in alicuius martyris ædẽ,
illã vt Dei tẽplum admiratur, cupit deinceps etiã ipsi cõditorio appropinquare, sanctifi-
cationem ac benedictionem, contrectationem eius esse credens. Quod si quis etiam pul
uerem, quo conditorium, vbi martyris corpus quiescit, obsitum est, auferre permittat, pro
munere accipitur, ac tanquam res magni pretij condenda terra colligitur. Nam ipsas at-
tingere reliquias, si quando aliqua eiusmodi prospera fortuna contingat, vt id fa-
cere liceat, quàm id sit multum desiderandum & optandum, ac summarum pre-
cum donum, sciunt experti, & eius desiderij compotes facti. Quasi corpus enim per se
viuens & florens, qui intuentur, amplectuntur: oculis, ori, auribus, omnibus sensuum
instrumentis adhibentes, deinde officij & affectionis lachrymas martyri quasi integer es-
set & appareret, superfundentes, vt pro ipsis deprecator intercedat, supplices preces affe-
rũt tanquàm satellitem Dei orantes, quasi accipientem dona cum velit, inuocãtes. Ex his
omnibus

Chry. tomo 3. in demon. aduersus gent. quòd Christus sit Deus.
Greg. Nissenus in oratione laudatoria Theodori martyris.

omnibus o popule pie, discite, quod pretiosa ac honorata coram domino sit mors sanctorũ eius. Nam vnum quidem & idem corpus omnium hominum est: ex vna massa cõflatum. Verum id, quod simplici morte dissolutum est, vt res quælibet vilis proijcitur. At quod martyrij affectione gratiosum effectũ est, ita est amabile, iucundum, & à multis desideratum & expeditum, vt superior oratio demonstrauit. De Theodosio narrat Ruffinus, quòd is contra Eugeniom prælium initurus, circumibat cum sacerdotibus & populo omnia orationum loca, ante martyrum & Apostolorum thecas iacebat, cilicio prostratus, & auxilia sibi fida sanctorom intercessione poscebat. Se quoque solitum Romę fuisse scribit Hieron. Vna cum cæteris diebus dominicis sepulchra Apostolorum, & martyrum circuire, crebroque Cryptas ingredi, quæ in terrarum profunda defossæ, ex vtraq; parte ingredientem per parietes habent corpora sepultorum. De reliquijs Geruasij, Protasij, ac Stephani martyrum, quantus ad ea fuerit hominum concursus, quot & quanta per eos miracula Deus ediderit, scribit Ambrosius, & eum sequutus Augustinus. Quo etiam in loco moris fuisse scribit, vt recitaretur in templo, quid quisque beneficij accepisset. Quod ipsum innuit Maximus quoq; Taurinen. Episcopus, in sermone quem habuit de S. Eusebio Vercellensi episcopo. Eusebius verò Emissenus grauiter eos redarguens, qui negant venerationem deferendam reliquijs martyrum, dum sanctæ Blandinæ historiam persequitur. Subijciuntur, inquit, ignes, sed ad hoc tamen valere cognoscuntur vt consecrent: mitigatur bestia, sed ad prædam suam feritas in pasta miratur. Dilacerata vario tormentorum genere membra, sanctificant flammæ, dum pascere nesciunt, honorant bestiæ, dum seuire non norunt. Vbi sunt qui dicunt, venerationem sacris martyrum diferẽdam non esse corporibus? Ecce cruentæ feritatis immanitas, quæ religionis non recipit sensum, defert venerationis obsequium, & quæ discretionem rationis ignara non recipit, ad malorum tamen damnationem, quid honoris sanctis debeatur agnoscit: ac fit supplicij ministerium vel instrumentum, miro modo meritorum efficitur testimonium, & dum pietati reuerentiam præstat, profert tacitam de impietate sententiam. Suo quoque tempore factum esse refert, Theodoritus, vt votorum rei dona persoluerent, atq; alij oculorum, alij pedum, alij manuum simulachra suspenderent, ex auro argentoue cõfecta. Denique sub ipsa propemodum Apostolorum tempora tantus fuit honor sanctorum martyrum reliquijs habitus, vt beati Polycarpi corpus Christianis petentibus concedere iudex noluerit, ne defunctum illum pro Deo colerent quemadmodũ ab Eusebio memoriæ proditum legimus. Qui hoc ipsum etiã de corporibus Petri Dorothei, & Gorgonij factum fuisse narrat, quæ cũ iam sepulturæ fuissent mandata, denuo effoderũt impij & in mare proiecerũt, dicẽtes: Ne forte dij efficiantur Christianorũ, & ij, qui Deos adorare nolũt, seruos nostros incipiãt adorare. Putant enim quod diuinus honos apud nos martyribus deferatur. De qua re pulchrè quoq; scribit Basilius. Quando in Iudaismo moriebantur homines, execrãda & detestãda eorum erant cadauera: At nũc si quis mortem Christi causa oppetit, pretiosę sunt sanè illius reliquiæ. Antea quidẽ in mandatis datum erat sacerdotibus & Nazareis, ne se aliquo mortuo inquinarent, & si quis mortuum contigisset, pro immondo habebatur, vestesq; abluebantur. Nunc autem ille, qui contigit ossa martyris, quãdam sanctificationis societatem, & eam gratiam, quæ corpori insidet, assumere putatur. Pretiosa enim est coram domino mors sanctorum eius.

Ruff. li.1. c.32. eccle. histo.

Amb. serm. 93. Au. li. 21. de ciui. Dei. ca. 28.

Theo. l. 8. de cura. Gra. affect.

Euse. li. 4. c. 15. Eccle. hist.

In orat. 24 de morte.

Itaque non est nouum hoc, quod infelici æuo hoc nostro fieri videmus ab hæreticis, vt qui Christum in sanctis adorant, & eorum precibus adiouari petunt, idololatriæ insimulentur. Iã inde à multis seculis factitatũ id esse narrat Augustinus, cũm à Fausto Manichæo, tũ à Maximo Madaurensi, tùm ab alijs nonnullis, qui idololatriæ Christianos affines esse dixerint, propter singularẽ cultum, quo sanctos martyres prosequi videbantur. Quis enim antistitũ in locis sanctorum corporum assistens altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit: vt ex ipsorum locorum admonitione maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac vita coluntur sancti Dei homines. Sed illos tantò deuotius, quantò securius post incerta omnia superata: quantò etiã fidentiore laude prædicamus, iam in vita feliciore victores, quàm in ista adhuc pugnantes. At illo cultu qui græcè latria dicitur, latinè vno verbo dici nõ potest, cùm sit propriè quædam diuinitati debita seruitus, nec colimus, nec colendum docemus nisi vnum Deum. Cùm autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificij, vnde idololatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo tale aliquid offerimus, vel offerẽdum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ, vel cuiquam angelo.

Aug. cõ. Faust. li. 20. cap. 21.

Sancti eo cultu, quo boni homines hic coluntur.

Cultus quidam sit Deo proprius vt alijs non conueniat, & quidem etiam alijs communis est.

Nunquid non perspicuè satis declarauit Augustinus hoc loco, qui cultus, quæue seruitus propriè diuinitati debeatur, quæ contra mortalibus quoque tribui rectè posit, Imitatio, honor, inuocatio, debentur quidem Deo, verùm non ita propriè, vt non etiam ad homines rectè transferri posint. Cæterùm offerre sacrificium ita est propriè diuinitati debita seruitus, vt qui homini eam tribuerit, idololatriæ crimen effugere nō posit. Sicut etiam ex quarta & sexta actione secundæ Nicænæ Synodi colligere licet. Hic ergo cultus, hęc seruitus non tribuitur in Ecclesia nisi soli Deo. Imitari verò sanctos, honorare sanctos, dicere sancte Petre ora pro nobis, & licuit in Ecclesia Dei semper, & licebit: Neque alij sunt, qui cultum hunc deberi sanctis negant, quàm qui sacrificium propriè diuinitati debitam seruitutem ex Ecclesia sublatum prorsus esse cupiunt. Sic suum prius ministris vel amicis, aut filijs potius Dei honorem auferre conantur, quò facilius posteà, qui soli Deo cultus debetur, sacrosancti corporis & sanguinis Christi sacrificium abrogare queant, vt omni sacrificio atque sacerdotio spoliatos nos absque Deo esse faciant. Et hoc est quod paulatim Satanas molitur. Primùm vt amicos filiosq; Dei, & membra Christi corporis, deinde vt Deū ipsum nos contemnerē faciat, & omnem beneficiorum eius memoriam sempiterna quadam obliuione obruat.

Sancti quomodo cognoscant preces viuentiū
Hier.17.
4.Reg.6.
4.Reg.5.
Actor.5.
Diuini qui dicti.
Eccle.48.
Eccle.49.
Prophetia quid.
Luc.18.

Verùm hoc, aiunt, est diuinum honorem in homines transferre: quod solius Dei propriū esse videtur qui dixit: Ego Dominus scrutās corda, & probās renes, id hominibus tribuere, quasi posint aut audire sancti petitiones nostras, aut motū cordis eius qui precatur, iudicare. Cæterū si quis nefas esse putat hoc homini tribuere, scripturā arguat, quæ tribuit Elisæo, quod is absens cognouerit, quæ Giesi discipulus eius fecerat, cū à Naaman Syro munera accepisset: quòd omnia verba quæcūq; locutus esset in conclaui suo Syriæ rex, cognita habuerit: nec illud ignorauerit, missum esse ab rege Israël, qui caput suū præcideret. Tribuit eadem & Petro, quod sciuerit is Ananiā & Saphirā fraudasse de pretio agri. Quod si diuini latinè vocantur, qui vel præterita vel futura cognoscunt, cur hoc diuinitatis genus nō rectè tribuatur sanctorū spiritibus, quādo corpus etiā Elisęi mortuū ossa Iosepb quæ visitata fuerant, post mortē prophetasse legimus. Quid autē aliud est prophetia, quā quod à Cassiodoro scriptū est, inspiratio siue reuelatio diuina? Est ne autē verisimile, quod pleraq; reuelata sunt Elisæi cadaueri, reuelata sunt ossibus Ioseph, reuelata sunt Elisæo, reuelata sunt Petro, reuelata sunt alijs quoq; sanctis in terris adhuc agētibus & nō reuelabitur eorundē, aut allorū etiam sanctorū spiritibus, in beatorū sedes receptis, quid à se petant, quæ degunt adhuc in hac vita mēbra corporis eiusdē, de quorū salute cum primis illos cōstat esse solicitos? Sepultus in inferno diues, quid sui fratres agerēt, quos in hoc seculo reliquerat, nō ignorabat: & ignorabūt spiritus cœlestes, quid agant, quid à se precētur fratres corruptibile corpus hoc adhuc circūferentes? eruntq; meliore conditione dæmones, quos non omnino latere cordis nostri cogitationes, & singulari quadam rerum scientia pollere (vnde etiam nomen traxerunt) Augustinus, & apud Cassianum Serenus memoriæ prodiderunt, quam animæ beatorum suauissimo Dei conspectu fruentium? Ipsam animarum vim subtilitate sua pleraq; præuidere maximè cū à sensibus corporis abstrahuntur, Gregorius & ante eum Augustinus testantur. Quantò plura præuisuros certum est, cùm eum videbunt, qui videt omnia, in quo videbūt omnia, quæcunq; Deo visum fuerit eis reuelare? Quod si verum est, quod dixit veritas, quæ mentiri nēscit, quod in resurrectione erimus sicut angeli in cœlo: angelos autem non modò scire quid precentur in hoc seculo degentes, verumetiam Deo preces eorum offerre manifestè scriptura docet, quid est quòd iam dubitet quisquam, quin animæ piorum desideratissimo Dei conspectu fruentes, non ignorent quid à se petant fratres in terris agentes, siue reuelantibus angelis, quod Dionysio visum est: siue quod Hieronymo placuit, celeritate quadam percipiendi, cùm similes angelis facti sint: siue quia videntes videntem omnia, in eo & per eum vident omnia. Quid enim est, inquit Gregorius, quod ibi sanctorum animæ nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Quis ibi aliquid nesciat, ait ante Gregorium Dionysius, vbi omnes fontem scientiæ Deum vident? Certè qui intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quia foris aliquid sit quod ignorēt. Quærit Athanasius, An memoriam nostri habeāt abeuntes animæ? Et respondet: Animæ quidem sanctorum omninò, peccatorum verò, nequaquàm. Et æqualis eius Prudentius, de Hymetrio & Chelydonio martyribus scribens. Non finunt inane vt vllus voce murmur fuderit. Audiunt, statimque ad aurem regis æterni ferunt.

Demon vnde dictus.
Au. l.9. de ciu. Dei c.20. et 22.
Cass. Colla. 7. cap.1.
Greg. li.4 dialogo. cap.25.
Aug. de gen. ad lit. li.12. c. 26.
Matt.22.
Zachar & Tob. 1. & Apoc.5.
Dion. ca.4. cælest. Hier.
Hier. cōt. Vigil.
Greg. li.4. dia. ca.32. & l.12. moral. cap.13.
Dion. ca.11. cœlest. Hier.
Atha. in quæst. quæstio.32.
Prud. in li. Perist.
Ode.1.
Sanctos iam esse cum Christo.

Verū vt qui semel, à via recta deflexerunt, eos in aliū atq; aliū errorem incurrere videre licet, sic in ijs, qui à vero semel aberrauerunt, error alius alium trudit: Neq; enim desunt, qui cū falsam opinionē suam de non inuocādis sanctis alia ratiōe cōfirmare nō possint, eo tandē audaciæ atq; amentiæ prorumpāt, vt asseuerare non dubitent, nondū esse

potitos

positos sanctos eius conspectu suauissimo, in quẽ angeli prospicere desiderant,sed ad- *1.Pet.1.*
huc in abditis quibusdam receptaculis, extremum expectare generalis iudicij diem: in
quo redditurus vnicuique sit Deus iuxta opera sua. Hoc verò est mediatorem Christum
negare,hoc est alium cum Iudæis Messiam expectare, qui de nouo quodã limbo defun-
ctorum animas iterum educat: hoc est dicere,Ergo Christus gratis est mortuus. Nam si- *Gala.2.*
cut superius à nobis dictum est,quis erit fructus passionis & mortis Christi,si non me- *Obiectio.*
lior nunc est nostra conditio, quàm fuit patrum qui Christi passionem & mortem præ-
cesserunt? Si æquè vt illis,clausa nobis adhuc est cœli ianua,quam nos illius morte nobis
apertam esse persuasum habemus? Quæ autem fuit causa quamobrem vel illi tantopere
desiderarent venturi Messiæ incarnationem,vel nos de eo,quòd is tandem aduenerit, v-
nà cum illis adeò lætaremur,si carendum nihilominus, & illis, & nobis est eius visione,
neque prius ea perfruendum,quàm extremus ille generalis iudicij dies aduenerit? Quid
autem? nunquid non huic istorum insaniæ manifestè scriptura reclamat & veteris &
noui Testamenti,quæ simul vt homo fuerit mortuus,vel pœnas eum debitas persoluere,
vel si nihil in eo sit,quod purgandum restet,euestigiò cœlestis regni præmia consequi do
cet? Ducũt, inquit,in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Mortuus *Iob.21.*
est diues,ait Christus,& sepultus est in inferno. Latroni contra in cruce pendenti dicit
ipse quoque cruci affixus: Hodie mecum eris in paradiso. Rursus alibi scriptura loqui- *Luc.16.*
tur: Vincenti dabo edere de ligno vitæ,quod est in paradiso Dei mei. Porrò Paulus cum *Luc.23.* *Apoc.2.*
dixisset: Id quod in præsenti momentaneum est & leue tribulationis nostrę, supra mo-
dum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus *2.Cor.4.*
nobis quæ videntur,sed quæ nõ vidẽtur. Quæ enim vidẽtur temporalia sunt: quæ autem
non videntur,ęterna: Subiungit ilicò: Scimus autem quoniam si terrestris domus nostra
huius habitationis dissoluatur,quod ædificationem ex Deo habemus,domum non ma-
nu factam,sed æternam in cœlis. Quibus verbis an non clarè indicat,quod simul vt ex hu
iusmodi vniuerso corporis huius anima migrauerit,ad ęternam illam cœlestem domum euestigiò
transfertur? Quòd si quis contenderit, spe tantùm id fieri tum,non autem re, quid aliud
ex eo consequetur,quàm quòd nihilo melior futura sit animæ conditio iam à corpore se
paratæ,quam eiusdem adhuc in corpore permanentis? Quorsum igitur attinebat dicere:
Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur: quandoquidem etiam illa nõ
dissoluta,per æquè sperare nobis donum illam cœlestem licet? qui (quod ab eodem Pau-
lo dictum est alibi) spe salui facti sumus. Verùm & hunc scrupulum exemit nobis Pau- *Rom.8.*
lus,& omni prorsus nos dubitatione liberauit,cum paucis interiectis,ita loquitur: Au-
dentes igitur semper & scientes quoniã dum sumus in hoc corpore peregrinamur à do *2.Cor.5.*
mino: (Per fidem enim ambulamus,& non per speciem,audemus autem,& bonam vo-
luntatem habemus magis peregrinari à corpore,& præsentes esse ad dominum. Quid ma *Iob.7.*
gis dilucidè dici potuit ad id quod volumus ostendendũ? Sicut mercenarius præstola *Psalm.41.*
tur finem operis sui: sicut desiderat ceruus ad fontes aquarum,sic sitiebat anima Pauli ad
Deum fontem viuum,atque ideò cupiebat ab isto corpore peregrinari, vt illius præsen-
tia frui posset,quem tanto ardere videre gestiebat. Hoc est quod alio quoque loco dixit: *Phil.1.*
Habere se desiderium,dissolui & esse cum Christo. Quorsum autem peregrinari à cor-
pore,quorsum dissolui cupiebat, si nihilominus tam desiderato Christi aspectu fruendũ *Sanctos nondũ*
illi non erat? si dissolutione facta,fuit nihilominus expectandus extremus generalis iudi *esse cum Christo*
cij dies,quò primũ ei videndi Christi potestas fieret? Quis nõ videt quàm inepta, quam *opinabantur*
absurda sit hæc opinio,etiamsi Græci quidã non ignobiles in ea fuisse videntur. Quam- *male quidam* *Græci.*
uis Cyrillus contrarium nõ obscurè senserit,sic scribens ad Reginas libro secundo de re- *Cyrillus.*
cta fide: Olim,inquit,liberatæ à corporibus animæ hominum in subterranea receptacu-
la demittebantur implentes mortis prõptuaria,vbi autem Christus spiritum suum patri
commendauit,etiam hanc nobis præparauit viam: non enim ingredimur in infernum,
absit,sequemur autem potius,secundum hoc ipsi & fideli conditori nostras commenda *Basi. de spir. san*
tas animas in bona spe,suscitabit enim omnes Christus. Itidẽ & Basilius: An non extre- *cto ad Amphil.*
mi stuporis est, inquit,sanctos fateri cum Christo non esse, quandoquidem Paulus pere
grinãs à corpore præsens est apud dominũ,& resolutus iã est cum Christo: istos verò non
cõcedere Spirituisancto quartũ in ipsis est, vt vel eodẽ modo,quo hoĩes cũ Christo sit. *Iudicij genera-*
Verũ hic isti quærunt,quis generalis iudicij sit vsus futurus si ante illud mercedẽ quis *lis vsus.*
que suã recepturus est? Respõdet huic quæstioni Gregorius,quod hoc animab' crescit in *Greg. di.4. dia-*
iudicio,quod nũc aĩarũ sola,postmodũ verò etiã corporũ beatitudine perfruũtur, vt ipsa *log. cap.24.*
quoque carne gaudeãt,in qua dolores pro domino cruciat' q; pertulerũt. Pro hac quippe
geminata earũ gloria scriptũ est,in terra sua duplicia possidebũt. Hinc etiã ante resurre-
ctiõis diẽ de sctõrũ aiab' scriptũ est: Datæ sunt illis singulæ stolæ albæ,et dictũ est illis,vt *Apoc.6.*
requiescerẽt tẽpus adhuc modicum,donec impleretur numerus conseruorum et fratrum

eorum. Qui itaque nunc singulas acceperunt, binas in iudicio stolas habituri sunt: quia modò animarum tantùm, tunc autem animarum simul & corporum gloria lætabuntur. Crescit & illud in iudicium, sicut Chrysostomus docet, explicans illum Pauli locum: Nõ acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur, quod augetur electorum gaudium & glorificatio, cum fratres quoque suos coronari simul vident. Si enim corpus vnum omnes sumus, maior ex hoc efficitur corpori iucunditas, cum simul & communiter coronatur, & non per partes. Quod etiam vberius tractatur ab Origene in Leuiticum scribente, Et à Gregorio Nisseno, vbi de resurrectione tractat, & à Bernardo in libro de diligendo Deo. Extat præclarus quidam sermo Theodoriti, in quo docet: Quandoquidem in certamine quod in hac vita sustinuit anima, socium corpus habuit, non esse rationi consentaneum, vt vel si vicerit, sola coronetur, vel si non sit victoriam consequuta, sola puniatur. In quo sicut animam hominis damnari querentem de carne inducit, cum illius impulsu peccauerit, vt socium illud habeat in cruciatu postulantem: sic vicissim carnem iustum illum iudicem deprecantem: quandoquidem illa ministra vsa est anima in ijs omnibus faciendis, quibus æternã beatitudinem est assequuta, vt sicut laborum, sic etiam esse gloriæ particeps. Nec minus eleganter ea de re disserit Eusebius Emissenus ita scribens: Quid necessitatis est, vt quæ nihil per se agere potuit, rursum suscitetur in vitam? videamus charissimi si nihil in hoc seculo egerunt, vel agunt iuncta spiritui suo carnis officia, vtriusque hominis inter se opera conferant, vt dicat fidelis spiritus in die restitutionis auctori & reparatori suo: suscipe Domine geminum animæ carnisque seruitium. Te iubente & adiuuante in illo seculo communem hostem communi intentione deuicimus: habet itaque Domine speciales fructus & fragilitas corporis mei. Ego intellectu, discretione, consilio, spiritualiter cõtra aduersarios steti: caro hęc corporaliter, operis sudore, sobrietate & ieiunijs dimicauit. Ad me pertinuerunt sacrificia & supplicationes: ad hanc studia & merita castitatis. Ego quidem huic fidem quam dederas tradidi, sed cõtra impugnantia blandimenta, virtutem de eius abstinentia & cõtritione mutuata sum. Dicat adhuc anima ad Deum suũ pro emũdatione carnis suæ: Domine Deus, dignante prouidentia tua, caro hæc per me quidem animata atque vegetata est, sed sola ipsa, pro originali & communi debito, vim mortis experta est: vtriusque transgressio vnius est facta damnatio: pro iure factoris ac reparatoris, ad me viuificatio, ad illam pertinuit correctio. Tu hanc carnem, dum in ea saluti publicæ militas, honorasti: tu quidem intus in anima faciem similitudinis tuæ nobilitate decorasti: sed in huius substantia, fel, acetum, spinas, clauos, lanceam pertulisti. Tu quantum ad conditionem meam spectat, quam ex homine suscepisti in carnis huius vulneribus de Diabolo triumphasti, tu non de mea, sed de eius participatione, sacrum pro hoc mundo sanguinem profudisti. Te in ea Apostolus Thomas perfossum conspiciens, latus, & per clauorum signa carnalia Deum esse testatus est. Tu in Deitate tua, per huius agnitus cicatrices in suo hominem corpore reparandum & instaurandum esse docuisti: ego autem nisi eam te suscitante recuperassem, ex inferis non redissem. In omnibus mandatis tuis ego imperium prætuli, illa famulatum. In commune laborauimus, sit commune quod tribues, quia sine illa non patitur me iustitia tua recipere quod promittis. Agnoscamus ergo fratres, causas quibus anima iam in paradisi beatitudine constituta, resumere proprij corporis desideret indumentum, vt qui simul desudauerunt in seculi huius peregrinatione, simul illic glorificentur in requie.

Sed hæc ad probandum sanctorum inuocationem, simul ad ostendendum quod orationes nostras sancti cognoscant, dicta sufficiant. Nunc Cyprianum orationem dominicam explicantem audiamus: cuius hunc librum commendans Augustinus, hortatur vt eum diligenter legant, & quantum dominus adiuuerit intelligant, memoriæque commendent.

Chrys. Hom. 28 in epi. ad Hebr. — *Orig. hom. 7.* — *Greg. serm. 3.* — *Theo. de prouidẽtia sermo. 9.* — *Serm. 11. de ascẽsione.* — *De gratia & libero arbitrio. cap. 13.*

Expositio Dominicæ orationis, auctore beato Cypriano martyre, quam ita describi fecimus, quemadmodum in exemplari quodam peruetusto & valde castigato scriptam reperimus, quod communicauerat nobiscum amicus ille noster Gabriel Faernus, vir non magis doctrina quàm probitate insignis.

CAPVT LIX.

Euangelica præcepta quid sint.

EVangelica præcepta, fratres dilectissimi, nihil sunt aliud, quàm magisteria diuina, fundamenta ædificandę spei, firmamenta corroborandæ fidei, nutrimenta fouendi cordis, gubernacula dirigẽdi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles credentium mentes in terris instruunt, ad cœlestia regna perducunt. Multa & per prophetas seruos suos dici Deus voluit & audiri, sed quanto maiora sunt, quæ filius loquitur,

quitur,quæ Dei sermo, qui in Prophetis fuit, propria voce testatur? non iam mandans, *Heb.1.* vt pararetur venienti via,sed ipse veniens, & viam nobis aperiens & ostendens, vt qui in tenebris mortis errantes improuidi & cæci prius fuimus,luce gratiæ illuminati, iter vitæ duce & rectore domino teneremus. Qui inter cætera salutaria sua monita & præcepta diuina quibus populo suo consulit ad salutem, etiam orandi ipse formã dedit, ipse quid precaremur monuit & instruxerit. Qui fecit viuere,docuit & orare, benignitate scilicet, quę & cætera dare & conferre dignatus est,vt dũ prece & oratione ea,quam filius docuit, apud patrem loquimur,facilius audiamur. Iam prædixerat horam venire,quando veri adoratores adorarent patrem in spiritu & veritate,& impleuit quod ante promisit,vt qui spiritum, & veritatem de eius sanctificatione percepimus,de traditione quoque eius verè & spiritaliter adoremus. Quæ enim potest esse magis spiritalis oratio, quàm quæ à *Oratio dominĩ cæteris antefe-* Christo nobis data est,à quo nobis & sanctus spiritus missus est. Quæ vera magis apud *renda.* patrem precatio,quàm quæ à filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? vt aliter orare, quàm docuit non ignorantia sola sit,sed & culpa,quando ipse posuerit & dixerit: Reijcitis mandatum Dei,vt traditionem vestram statuatis. *Matt.15.* Oremus itaque fratres dilectissimi,sicut magister Deus docuit. Amica & familiaris oratio est Deum de suo rogare,ad aures eius ascendere Christi orationem. Agnoscat pater filij sui verba,cùm precem facimus. Qui habitat intus in pectore,ipse sit & in voce. Et cùm ipsum habeamus apud patrem *Ioan.16.* aduocatum pro peccatis nostris,quando peccatores pro delictis nostris,petimus, aduocati nostri verba promamus. Nam cum dicat: Quia quæcunque petierimus à patre,in nõ mine eius dabit nobis,quantò efficacius impetramus si quod petimus,in Christi nomine petamus eius oratione.

Sit autem orantibus sermo & precatio cum disciplina, quietem continens & pudorem. *Oratio qualis.* Cogitemus nos sub conspectu Dei stare. Placendum est diuinis oculis & habitu corporis & modo vocis. Nam vt impudentis est clamoribus strepere, ita contra congruit verecundo modestis precibus orare. Denique magisterio suo dominus secretò nos orare præcepit,in abditis & secretis locis,in cubiculis ipsis, quod magis conuenit *Orandum etiã in secretis locis, quia Deus vbique audit & videt.* fidei,vt sciamus Deum vbique esse præsentem, audire omnes & videre & maiestatis suæ plenitudine abdita quoque & occulta penetrare, sicut scriptum est: Ego deus approximans,& non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non videbo eum? Nonne cœlum & terram ego impleo? *Hier.23.* & iterum: In omni loco oculi Dei speculantur bonos & malos. *Prouerb.15.* Et quando in vnum cum fratribus conuenimus,& sacrificia diuina cum Dei sacerdote celebramus, *Sacrificium.* verecundiæ & disciplinæ memores esse debemus: Non passim ventilare preces nostras inconditis vocibus,nec petitionem cõmẽdandam modestè Deo,tumultuosa loquacitate iactare, *Oratio non clamosa sed quieta esse debet.* Quia Deus non vocis, sed cordis auditor est. Nec admonendus est clamoribus,qui cogitationes videt, prouocante domino & dicente: *Luc.5.* Quid cogitatis nequam in cordibus vestris? & alio loco: Et scient omnes *Hier.17.* ecclesiæ,quia ego sum scrutator renis & cordis. Quod Anna in primo libro regnorum ecclesiæ typum portans custodit & seruat, *Anna typus ecclesiæ.* quæ Deum non clamosa petitione,sed tacitè & modestè intra ipsas pectoris latebras precabatur. Loquebatur prece occulta, sed manifesta fide: Loquebatur non voce, sed corde, *1.Reg.1.* quia sic sciebat Deũ audire, & impetrauit efficaciter quod petijt,quia fideliter postulauit. Declarat scriptura diuina,quę dicit: Loquebatur in corde suo,& labia eius mouebantur, & vox eius non audiebatur, & exaudiuit eam dominus Deus. Item legimus in Psalmis: Dicite in cordibus & in cubilibus vestris & compungimini. *Psalm.4.* Per Hieremiam quoque hæc eadem Spiritussanctus suggerit & docet, *Hier.29.* dicens: In sensu autem verbi debet adorari dominus.

Adorans autem fratres dilectissimi nec illud ignoret, quemadmodum in templo cum *Luc.18.* Pharisæo & publicanus orauerit: non alleuatis impudenter ad cœlum oculis,nec manib° insolenter erectis, sed pectus suum pulsans, & peccata intus inclusa contestans, diuinæ *Orandi adorandiq; modus.* misericordiæ implorabat auxiliũ: Et cũ sibi Pharisæus placeret,sanctificari hic magis meruit,qui sic rogauit,qui spem salutis non in fiducia innocentiæ suæ posuit,cum innocens nemo sit,sed peccata confessus humiliter orauit & exaudiuit orantem,qui humilibus ignoscit. Quæ dominus in Euangelio suo ponit & dicit: Homines duo ascenderunt in templum orare, *Luc.18.* vnus Pharisæus & alter Publicanus: Pharisæus autem cùm stetisset,talia apud se precabatur: Deus gratias tibi ago,quia non sum sicut cæteri homines,iniusti,raptores, adulteri,quomodo & publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæcunque possideo. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque oculos volebat ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis,descendit hic iustificatus magis in domum suam,quam ille Pharisæus. Quia omnis,qui se extollit,humiliabitur,& qui se humiliat,exaltabitur.

Quæ nos fratres dilectissimi de diuina lectione discentes, postquam cognouimus qualiter ad orationem accedere debeamus, cognoscamus, docente domino & quid oremus, *[Mat. 6. Pater noster.]* Sic, inquir, orate: Pater noster qui es in cœlis. Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris, Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo, Amen.

Ante omnia pacis doctor atque vnitatis magister singulatim noluit & priuatim precem fieri, vt quis cùm precatur, pro se tantùm precetur. Non dicimus, pater meus, qui in cœlis es: nec panem meum da mihi hodie. Nec dimitti sibi tantùm vnusquisque debitum postulat, aur vt in tentationem non inducatur, atque à malo liberetur, pro se solo rogat: *[Oratio sit communis & publica.]* Publica est nobis & communis orario: & quando oramus, nō pro vno, sed pro toto populo oramus, quia totus populus vnum sumus. Deus pacis, & concordiæ magister, qui *[Daniel. 7.]* docuir vnitarem, sic oraie vnum pro omnibus voluit, quomodo in vno omnes ipse portauit. Hanc orationis legem seruauerunt tres pueri in camino ignis inclusi, consonantes in prece, & spiritus consensione concordes. Quod declarat scripturæ diuinæ fides, & cū docet, quomodo orauerint, tale dat exemplum, quod imitari in precibns debeamus, vt tales esse posimus. Tunc, illi tres, inquit, quasi ex vno ore, hymnum canebant, & benedicebant Deum, Loquebantur quasi ex vno ore, & nōdum illos Christus orare docuerat, & idcircò orantibus fuit impetrabilis & efficax sermo, quia promerebatur Deum pacifica, & simplex, & spiritualis oratio: Sic & Apostolos cum discipulis post ascensum domini inuenimus orasse: Erant, inquit, perseuerantes omnes vnanimes in oratione cum *[Actor. 1.]* mulieribus & Maria, quæ fuerat mater Iesu, & fratribus eius. Perseuerabant in oratione *[Psalm. 67.]* vnanimes, orationis suæ instantiam simul & concordiam declarantes. Quia Deus qui inhabitare facit vnanimes in domo, nō admittit in diuinam & æternam domum, nisi apud quos est vnanimis oratio.

Qualia autem sunt fratres dilectissimi orationis dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, quàm breuiter in sermone collecta, sed in virtute spiritaliter copiosa? vt nihil omnino prætermissum sit, quòd non in precibus atque orationibus nostris cœlestis *[Matt. 6. Ioan. 1. Patrem cur appellamus Deū.]* doctrinæ cōpendio comprehendatur. Sic, ait, orate. Pater noster, qui es in cœlis, Homo nouus renatus, & Deo suo per gratiam eius restitutus, Pater, primo in loco dicit, quia filius esse iam cœpit. In sua, inquit, propria venit, & sui eum non receperunt. Quotquot autem eum receperunt, dedit illis potestatem, vt filij Dei fierent, ijs qui credunt in nomine eius. Qui ergo credit in nomine eius, & factus est Dei filius, hinc iam debet incipere, vt & gratias agat, & profiteatur se Dei filium, dum nominat patrem sibi esse in cœlis Deum: contestetur quoque inrer prima statim natiuitatis suæ verba renuuciasse se terreno & carnali patri, & patrem solum nosse, & habere cœpisse, qui sit in cœlis, sicut scriptum est: Qui *[Deut. 33. Matt. 23. Matt. 8.]* dicunt patri & matri, Non noui te, & filios suos non agnouerunt, hi custodierunt præcepta tua & testamentum tuum seruauerunt. Item dominus in Euangelio suo præcepit, ne vocemus nobis patrem super terram, quod scilicet sit nobis vnus pater, qui est in cœlis. Et discipulo, qui mentionem defuncti patris fecerat, respondit: Sine, vt mortui sepeliant suos mortuos: dixerat enim patrem suum mortuum, cùm sit credentiū pater viuus.

Nec hoc solùm fratres dilectissimi animaduertere & intelligere debemus, quod appellemus patrem, qui sit in cœlis: sed coniungimus & dicimus: Pater noster, id est, eorū, *[Noster.]* qui credūt, eorū qui per eū sanctificati, & gratiæ spiritalis natiuitate reparati, filij Dei esse cœperunt. Quæ vox etiā Iudæos perstringit & percutit, qui Christum sibi per Prophe- *[Iudæi non possunt Deum vocare patrem suum. Ioan. 8.]* tas annunciatum, & ad se prius missum non tantùm spreuerunt infideliter, sed & crudeliter necauerunt. Qui iam non possunt patrem Deum vocare cùm dominus eos confundat & redarguet, dicens: Vos de diabolo patre estis, & concupiscentias patris vestri vultis facere. Ille enim homicida fuit ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas non est in *[Esai. 1.]* illo. Et per Esaiam Prophetam Deus clamat indignās: Filios genui & exaltaui, ipsi autem me spreuerūt. Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui, Israël autem me non cognouit, & populus me non intellexit. Væ genti peccatrici, populo pleno pec- *[Ibidem.]* catis, semini nequam, filijs sine lege. Dereliquistis dominum, & in indignationem misistis sanctum Israël. In quorum exprobrationem Christiani, quando oramus, Pater noster primo in loco dicimus, quia noster esse cœpit, & Iudæorum (qui eum reliquerunt) esse desijt: nec peccator populus potest esse filius, sed quibus remissio peccatorum datur, eis filiorum nomen ascribitur, eis æternitas repromittitur, domino ipso dicente: Om- *[Ioan. 8.]* nis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autē non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: quanta autem est domini benignitas ea, quanta circa nos dignationis eius & bonitatis vbertas, qui sic nos voluerit orationem celebrare in conspectu

Dei,

Dei,vt dominum Deum patrem vocemus,& vt est Christus Dei filius,sic & nos Dei filij nuncupemur. Quod nomen nemo nostrum in oratione auderet attingere, nisi ipse nobis sic permisisset orare.

Meminisse itaque fratres dilectissimi & scire debemus, quia quando Deum patrem dicimus, quasi filij Dei agere debemus, vt quomodo nos nobis placemus de Deo patre, sic sibi placeat & ille de nobis. Conuersemur quasi Dei templa, vt Deum in nobis constet habitare. Nec sit degener actus nosterà spiritu, vt qui spiritales & cœlestes esse cœpimus, nō nisi spiritalia & cœlestia cogitemus & agamus, quia & ipse Deus dixit. Eos qui clarificant me, clarificabo:& qui me spernit, spernetur. Beatus quoque Apostolus In epistola sua posuit: Non estis vestri, empti enim estis pretio magno, clarificate & portate Deum in copore vestro.

Viuere debemus vti filij Dei. *1.Reg.2.* *1.Cor.6.*

Post hoc dicimus: Sanctificetur nomen tuum: non quod optemus Deo, vt sanctificetur orationibus nostris, sed quòd petamus ab eo, vt nomen eius sanctificetur in nobis. Cæterùm à quo Deus sanctificatur, qui ipse sanctificat? Sed quia ipse dixit: Sancti estote, quoniam ego sanctus sum, ideo petimus & rogamus, vt qui in baptismo sanctificati sumus, in eo quod esse cœpimus, perseueremus, & hoc quotidiè deprecamur. Opus est enim nobis quotidiana sanctificatione, vt qui quotidie, delinquimus, delicta nostra sanctificatione assidua repurgemus. Quæ autem sit sanctificatio, quæ nobis de Dei dignatione confertur, Apostolus prædicat, dicens: Neque fornicarij, neque idolis seruiētes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum appetitores, neque fures, neque fraudulēti, neque ebriosi, neque maledici, neque raptores regnum Dei consequentur. Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed iustificati estis, sed sanctificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Sanctificatos nos dicit in nomine dominī Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Hæc sanctificatio vt In nobis permaneat, oramus. Et quia dominus & Iudex noster sanato à se & viuificato comminatur iam non delinquere, ne quid ei deterius fiat, hanc continuis orationibus precem facimus, hoc diebus ac noctibus postulamus, vt sanctificatio & viuificatio, quæ de Dei gratia sumitur, ipsius protectione seruetur.

Sanctificetur nomen tuum. *Leuit.20.* *Sanctificationē quam petamus* *Delinquimus quotidie.* *1.Cor.6.*

Sequitur in oratione (Adueniat regnum tuum) Regnum etiam Dei repræsentari nobis petimus, sicuti & nomen eius, vt in nobis sanctificetur postulamus. Nam Deus quando non regnat, aut apud eum quando incipit, quod & semper fuit, & esse non desinit? Nostrum regnum petimus aduenire à Christo nobis repromissum, Christi sanguine & passione quæsitum, vt qui in seculo antè seruiuimus, postmodum Christo dominante regnemus, sicut & ipse pollicetur & dicit: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Potest verò fratres dilectissimi & ipse Christus esse regnum Dei, quod venire quotidie cupimus: cuius aduentus vt citò nobis repræsentetur optamus. Nam cùm resurrectio ipse sit, quia in ipso resurgimus, sic & regnum Dei potest ipse intelligi, quia in illo regnaturi sumus. Benè autem regnum Dei petimus, id est, regnum cœleste, quia est & terrestre regnum. Sed qui renunciauit iam seculo, maior est & honoribus eius & regno, & ideò soli se Deo & Christo dicat, non terrena, sed cœlestia regna desiderat.

Adueniat regnum tuum. *Matth.25.* *Christus regnū Dei dicitur.* *Regnum cœlestē & terrestre.*

Cōtinua autem oratione & prece opus est, ne excidamus à regno cœlesti, sicut Iudæi, quibus hoc promissum prius fuerat, exciderunt, domino manifestante & probante: Multi, inquit, venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cœlorum: Filij autem regni expellentur in tenebras exteriores: illic erit ploratio & stridor dentium. Ostenditur quia ante filij regni Iudæi erant, quando & filij Dei esse perseuerabant. Postquàm cessauit circa illos nomen paternū, cessauit & regnum. Et, ideò nos Christiani qui in oratione appellare patrem Deum cœpimus, & nos vt regnum Dei nobis veniat oramus: addimus quoque & dicimus: (Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra) non petimus vt Deus faciat quod vult, sed vt nos facere possimus, quod Deus vult. Nam Deo quis obsistit, quò minus quod velit faciat? Sed quia nobis à diabolo obsistitur, quò minus per omnia noster animus atque actus Deo obsequatur, oramus & petimus, vt fiat in nobis voluntas Dei, quæ vt fiat in nobis, opus est Dei voluntate, id est, ope eius & protectione, quia nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia & misericordia tutus est. Denique & Deus infirmitatem hominis, quam portabat, ostendens ait: pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Et exemplum discipulis suis tribuens, vt non voluntatem suam, sed Dei faciant, addidit dicens: Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu. Et alio loco dicit: Non descendi de cœlo, vt faciam voluntatem meam, sed eius qui me misit. Quod si filius obaudiuit, vt faceret patris voluntatem, quantò magis seruus obaudire debet, vt faciat domini voluntatem? sicut in epistola sua Ioannes quoque ad facien-

Continua prece opus est. *Matth.8.* *Fiat voluntas tua, &c.* *Rom.9.* *Esa.45.* *Voluntas Dei protectio.* *Matth.20.*

faciendam voluntatem Dei hortatur & instruit dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt. Si quis dilexerit mundum, non est charitas patris in illo, quia o-
1.Ioan.2. mne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & ambitio seculi, quæ non est à patre, sed ex concupiscentia mundi: & mundus trāsibit & concupiscentia eius. Qui autem fecerit voluntatem Dei, manet in æternum.

Qui in æternum manere volumus, Dei qui æternus est, voluntatem facere debemus.
Voluntas Dei, quæ. Voluntas autem Dei est, quàm Christus & docuit & fecit. Humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, verecundia in verbis, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facere nō nosse, & factam posse tolerare, cum fratribus pacem tenere, Deum toto corde diligere, amare in illo, quòd pater est, timere, quòd dominus, Christo nihil omninò præponere, quia nec nobis ille quicquam præposuit, charitati eius inseparabiliter adhærere, cruci eius fortiter ac fidenter assistere, quādo de eius nomine & honore certamen est, exhibere in sermone constantiam, qua confitemur, in quæstione fiduciam, qua congredimur, in morte patientiam, qua coronamur: hoc est, cohæredē Christi velle esse, hoc est, præceptum Dei facere, hoc voluntatem patris implere. Fieri autem pe
Sicut in cælo et in terra. timus voluntatem Dei, vt in cœlo & in terra, quod vtrunque ad consummationem nostræ incolumitatis pertinet & salutis. Nam cùm corpus è terra, & spiritum possideamus è cœlo, ipsi terra & cœlum sumus, & in vtroq;, id est, & corpore & spiritu, vt Dei volun-
Colluctatio carnis & spiritus. tas fiat oramus. Est enim inter carnem & spiritum colluctatio, & discordantibus aduersus se inuicem quotidiana congressio, vt non quæ volumus, ipsa faciamus, dum spiritus cœlestia & diuina quærit, caro terrena & secularia cōcupiscit: & ideò petimus inter duo
Opera carnis. ista ope & auxilio Dei concordiam fieri, vt dum & spiritu & carne voluntas Dei geritur, quę per eum renata est, anima seruetur. Quod apertè atque manifestè Apostolus Pau
Galat.5. lus sua voce declarat: Caro, inquit concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem aduersantur sibi, vt non quæcunque vultis, ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quæ sunt adulteria, fornicationes, immunditiæ, spurcitiæ, idololatria, veneficia, homicidia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, commessationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.
Opera spiritus. Fructus autem spiritus est charitas, gaudiū, pax, bonitas, magnanimitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Et idcircò quotidianis, imò continuis orationibus hoc precamur, & in cœlo & in terra voluntatem circa nos Dei fieri, quia hæc est voluntas Dei, vt terrena cœlestibus cedant, spiritualia & diuina præualeant.

Alia interpretatio. Potest etiam sic intelligi fratres dilectissimi, vt quoniam mandat & monet dominus etiam inimicos diligere, & pro ijs quoque qui nos persequuntur orare, petamus & pro illis qui adhuc in terra sunt, & necdum cœlestes esse cœperunt, vt & circa illos voluntas
Matth.5. Dei fiat, quam Christus hominem conseruando & redintegrando perfecit. Nam cū di-
1.Corinth.15. scipuli ab eo non iam terra appellentur, sed sal terræ, & Apostolus primum hominē vocet de terræ limo, secundum verò de cœlo, meritò & nos qui esse debemus patri Deo similes, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos, sic Christo monēte oramus & petimus, vt precem pro omnium salute faciamus, vt quomodo in cœlo, id est, in nobis per fidem nostram voluntas Dei facta est, vt essemus de cœlo, ita & in terra, hoc est, in illis non credentibus fiat voluntas Dei, vt qui adhuc sunt prima natiuitate terreni incipiant esse cœlestes ex aqua & spiritu nati.

Panem nostrū quotidianum. Procedente oratione postulamus & dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quod potest & spiritaliter & simpliciter intelligi, quia & vterque intellectus vtilitate diuina proficit ad salutem. Nam panis vitæ Christus est, & panis hic omniū non est, sed noster est: & quomodo dicimus pater noster, quia intelligentium & credentium pater est, sic & panem nostrum vocamus, quia Christus noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non communicantes à cœlesti pane prohibemur, à Christi cor-
Ioan.6. pore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cœlo descendi. Si quis ederit de hoc pane, viuet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, caro mea est pro seculi vita. Quando ergo dicit in æternum viuere, si quis ederit de eius pane, vt manifestum est eos viuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistiam iure communicationis accipiunt, ita contrà timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, separatus remaneat à salute, comminante ipso & dicente: Nisi ederitis
Ibidem. carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Et ideò
Alius Christi [illegible]. panem nostrum, id est, Christum dari nobis quotidie petimus, vt qui in Christo manemus

mus & viuimus, à sanctificatione & corpore eius non recedamus.

Potest verò & sic intelligi, vt qui seculo renunciauimus, & diuitias eius & pompas si dei gratia spiritalis abiecimus, cibum nobis tantùm petamus & victum, cùm instruat dominos & dicat: Qui non renunciauerit omnibus, quæ sunt eius, non potest meus discipulus esse. Qui autem Christi cœpit esse discipulus, secundùm vocem magistri sui renuncians omnibus, quæ possidet diurnum debet cibum petere, nec in longum desideria petitionis nostræ extendere, ipso iterùm domino præscribente & dicente: Nolite in crastinum cogitare: Crastinus enim dies ipse cogitabit sibi, sufficit diei malitia sua. Meritò ergo Christi discipulus victum sibi in diem postulat, qui de crastino cogitare prohibetur, quia & contrarium nobis est & repugnans, vt quæramus in seculo diu viuere, qui petimus regnum Dei velociter aduenire. Sic & beatus Apostolus monet, formans & corroborans spei nostræ ac fidei firmitatem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mũdum, verùm neque auferre quid possumus: Habentes itaque exhibitionem & tegumentum, his contenti simus. Qui autem volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & muscipulas diaboli, & desideria multa & nocentia, quæ mergunt hominem in perditionem & in interitum. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes naufragauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Docet non tantùm contemnendas, sed & periculosas esse diuitias, illic esse radicem malorum blandientium, cæcitatẽ mentis humanæ occulta deceptione fallentium. Vnde & diuitem stultum seculares copias cogitantem, & se exuberantium fructuũ largitate iactantẽ redarguit Deus dicẽs: Stulte hac nocte expostulatur anima tua: quæ ergo parasti, cuius erunt? Lætabatur stultus in fructibus nocte moriturus, & cui vita iam deerat, victus abundantiam cogitabat. Contrà autẽ dominus perfectum & consummatum docet fieri, qui omnibus suis venditis, atq; in vsum pauperum distributis, thesaurum sibi condit in cœlo. Eum dicit posse se sequi, & gloriã dominicæ passionis imitari, qui expeditus & succinctus, nullis laqueis rei familiaris inuoluitur, sed solutus ac liber, facultates suas ad Deum ante præmissas ipse quoque comitatur. Ad quod vt possit vnusquisque nostrum parare se, sic discit orare, & de orationis lege qualis esse debeat noscere. Neque enim deesse quotidianus cibus potest iusto, cùm scriptum sit: Non occidet dominus fame animam iusti. Et iterùm: Iunior fui & senui, & non vidi iustum derelictum, neque semen eius quærens panem. Item dominus promittat & dicat: Nolite cogitare dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quo vestiemur? hæc enim nationes quærunt. Scit pater vester, quia horum omniũ indigetis. Quærite primum regnum & iustitiam Dei, & hæc omnia apponentur vobis. Quærentibus regnum & iustitiam Dei, omnia promittit apponi. Nam cùm Dei sint omnia, habenti dominum nihil deerit, si Deo ipse non desit. Sic Daniel in leonum lacu iussu regis inclusus, prandium diuinitus procuratur, & inter feras esurientes & parcentes homo Dei pascitur. Sic alitur Helias in fuga, & in solitudine coruis ministrantibus, & volucribus cibum sibi apportantibus in persecutione nutritur. Atque ô humanæ malitiæ detestanda crudelitas: feræ parcunt, aues pascunt, homines insidiantur & sæuiunt.

Alia interpretatio.
Alias non est spiritalis.
Luc.14.
Diurna debet esse petitio nostra.
Matth.6.
1.Tim.6.
Cupiditas malorum radix.
Luc.12.
Matth.9.
Non deerit victus iusto.
Prouerb.10.
Psalm.36.
Matth.6.
Dan.14.
3.Reg.17.

Post hæc & pro peccatis nostris deprecamur dicentes: Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Post subsidium cibi, petitur et venia delicti, vt qui à Deo pascitur, in Deo viuat, nec tantùm præsenti tẽporali vitæ, sed & æternæ consulatur, ad quam veniri potest, si peccata donentur, quæ debita dominus appellat, sicut in Euangelio suo dicit: Remisi tibi omne debitum, quia me rogasti. Quàm autem necessariè, quàm prouidenter & salubriter admonemur, quòd peccatores sumus, qui pro peccatis rogare compellimur, vt dum indulgentia de Deo petitur, conscientiæ suæ animus recordetur. Ne quis sibi quasi innocens placeat, & se extollendo plus pereat, instruitur & docetur sese peccare quotidie, dum quotidie pro peccatis iubetur orare. Sic denique Ioannes in epistola sua ponit dicens: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis & iustus est dominus, qui nobis peccata dimittat. In epistola suâ vtrũque complexus est, quòd & rogare pro peccatis debeamus, & impetremus indulgentiã, cùm rogamus. Ideò & fidelem dixit dominum ad dimittẽda peccata, fidem pollicitationis suæ reseruantem. Quia qui orare nos pro debitis & peccatis docuit, paternam misericordiam promisit & veniam secuturam. Adiunxit planè & addidit legem, certa nos conditione & sponsione constringẽs, vt sic nobis dimitti debita postulemus, secundùm quod & ipsi debitoribus nostris dimittimus, scientes impetrari non posse quod pro peccatis petimus, nisi & ipsi circa debitores nostros paria fecerimus. Idcircò et alio loco dicit: In qua mẽsura mensi fueritis, in ea remetietur vobis. Et qui seruus post dimissum sibi à domino omne debitum, cõseruo suo noluit ipse dimittere, in carcerẽ relegatur. Quia indulgẽrẽ

Remitte nobis debita nostra.
Matth.18.
Nemo sine peccato.
1.Ioan.1.
Matth.7.
Ibid.18.

dulgere cõseruo suo noluit, quod sibi à domino indultum fuerat, amisit. Quę adhuc fortius Christus in præceptis suis maiore censurę suæ vigore proponit. *Matt. 11.* Cùm steteritis, inquit, ad orationem remittite, si quid habetis aduersus aliquem, vt & pater vester, qui in cœlis est remittat peccata vobis: si autem vos non remiseritis, neque pater vester, qui in cœlis est, remittet peccata vobis. Excusatio tibi nulla in die iudicij superest, cùm secundum tuam sententiam iudiceris: & quod feceris, hoc & ipse patiaris. *Pacē nos Deus colere vult.* Pacificos enim & concordes atque vnanimes esse in domo sua Deus præcepit, & quales nos fecit secunda natiuitate, tales vult renatos perseuerare, vt qui filij Dei esse cœpimus, in Dei pace maneamus: & quibus spiritus vnus est, vnus sit animus & sensus. *Vindictæ cupidus tionis appetens remissionis peccatorum capax non est.* Sic nec sacrificium Deus recipit, dissidentis & ab altari reuertentem prius fratri reconciliari iubet, vt pacificis precibus Deus posit esse pacatus. Sacrificium Deo maius est pax nostra, & fraterna concordia, & de vnitate patris & filij & spiritussancti plebs adunata. *Genes. 4.* Neque enim in sacrificijs, quæ Abel & Cain primi obtulerunt, munera eorum Deus, sed corda intuebatur, vt ille placeret in munere, qui placebat in corde. *Ad offerendū quomodo accedendum.* Abel pacificus & iustus, dum Deo sacrificat innocenter, docuit & cæteros quando ad altare munus offerunt, sic venire cum Dei timore, cum simplici corde, cum lege iustitiæ, cum concordiæ pace. Meritò ille dum in sacrificio Dei talis est ipse postmodum sacrificium Deo factus est, vt martyrium primus ostendens, initiaret & sanguinis sui gloria dominicam passionem, qui & iustitiam domini habuerat, & pacem. Tales denique à domino coronantur, tales in die iudicij à domino vindicabuntur. *Alias cum domino iudicabunt.* Cæterùm discordans & dissidens, & pacem cum fratribus non habens, secundum quod beatus Apostolus & scriptura sancta testatur, nec si pro nomine Christi occisus fuerit, crimen dissensionis fraternæ poterit euadere, *Dissentio cauenda.* quia sicut scriptum est: *1. Ioan. 3.* Qui fratrem suum odit, homicida est, nec ad regnum cœlorum peruenit, aut cùm Deo viuat homicida. Non potest esse cum Christo, qui imitator Iudæ maluit esse, quàm Christi: Quale delictū est, quod nec baptismo sanguinis potest ablui? Quale crimen est, quod martyrio non potest expiari?

Illud quoque necessariò admonet dominus vt in oratione dicamus: Et ne patiaris nos induci in tentationem. *Ne nos inducas in tentationem.* Qua in parte ostenditur nihil cõtra nos aduersari posse, nisi Deus antè permiserit, vt omnis timor noster & deuotio atque obsequium ad Deum conuertatur, cùm in tētationibus nostris nihil malo liceat, nisi potestas inde tribuatur: probat scriptura diuina, quæ dicit, *4. Reg. 24.* Venit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Hierusalem, & expugnabat eam, & dedit eam Dominus in manu eius.

Esai. 42. Datur autem potestas aduersus nos malo, secundum nostra peccata, sicut scriptum est: Quis dedit in direptionem Iacob & Israēl eis, qui prædantur illum? nónne Deus cui peccauerunt, & nolebant in vijs eius ambulare, neque audire legem eius, & superduxit super eos iram animaduersionis suæ? & iterum: Salomone peccante, & à præceptis & à vijs domini recedente sic positum est: *3. Reg. 11.* Excitauit dominus Satan ipsi Salomoni. *Tentationis causæ pœna vel probatio.* Potestas verò aduersus nos dupliciter datur, vel ad pœnam, cùm delinquimus, vel ad gloriam, cùm probamur: sicuti de Iob factum videmus, manifestante Deo & dicente: *Iob. 1.* Ecce omnia quæcunque habet, in manus tuas do, sed ipsum, caue ne tangas. Et dominus in Euangelio loquitur tempore passionis. *Ioan. 19.* Nullam haberes aduersum me potestatem, nisi datum tibi esset desuper.

Quando autem rogamus, ne in tentationem incidamus, admonemur infirmitatis & imbecillitatis nostræ, dum sic rogamus, ne quis se insolenter extollat, ne quis sibi superbè atque arroganter aliquid assumat, ne quis aut confessionis, aut passionis gloriam suā ducat, cùm dominus ipse humilitatem docens dixerit: *Marc. 14.* Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: vt dum præcedit humilis & summissa confessio, & datur totum Deo, quicquid suppliciter cum timore & honore Dei petitur, ipsius pietate præstetur.

Post ista omnia in consummatione orationis venit clausula, vniuersas petitiones & preces nostras collecta breuitate concludens. In nouissimo enim ponimus: *Sed libera nos à malo.* Sed libera nos à malo: Comprehendens aduersa cuncta, quæ contra nos in hoc mundo molitur inimicus, à quibus potest esse fida & firma tutela, si nos Deus liberet, si deprecantibus atq; implorantibus opem suam præstet. *Per malum quid intelligimus.* Quādo autem dicimus: libera nos à malo, nihil remanet, quòd vltrà adhuc debeat postulari, cùm semel protectionem Dei aduersus malum petamus, qua impetrata contra omnia, quę diabolus et mundus operantur, securi stamus et tuti. Quis enim ei de seculo metus est, cui in seculo Deus tutor est?

Quid mirum, fratres dilectissimi, si oratio talis est, quam Deus docuit, qui magisterio suo omnem precem nostram salutari sermone breuiauit? *Esai. 10.* *Præcepta Dei breuissima.* Hoc iam per Esaiam Prophetam fuerat antè prædictum, cùm plenus Spiritusancto de Dei maiestate ac pietate loquere-

quæretur: Verbum consummans, inquit, & breuians iu iustitia, quoniam sermonẽ breuiatum faciet Deus in toto orbe terræ. Nam cùm Dei sermo dominus noster Iesus Christus omnibus venerit, & colligens doctos pariter & indoctos, omni sexui atque ætati præcepta salutis ediderit, præceptorum suorum fecit grande compendium, vt in discipli na cœlesti discentium memoria non laboraret, sed quod esset simplici fidei necessarium, velociter disceret, quid sit vita æterna, sacramentũ vitæ, magna & diuina breuitate complexus est dicens: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Item cùm de lege & Prophetis præcepta prima maiora decerperet: Audi, inquit, Israël, dominus Deus tuus, Deus vnus est, Et diliges dominum Deũ tuũ de toto corde tuo, & de tota anima tua, & de tota virtute tua: hoc est primum: & secundum simile huic: Diliges proximum tuum tãquàm te. In his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ: & iterùm: Quæcunq; volueritis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis. Hæc enim lex & Prophetia. *Ioan.17.* *Deut.6.*

Nec verbis tantùm, sed & factis orare nos dominus docuit ipse orãs frequẽter & deprecans, & quid facere nos oporteret exẽpli sui cõtestatione demonstrans, sicut scriptum est: Ipse autẽ fuit secedens in solitudinem & orans: & iterum: Exiuit in montẽ orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd si ille orabat, qui sine peccato erat, quantò magis peccatores oportet orare? Etsi ille per totã noctẽ iugiter vigilãs, cõtinuis precibus orabat, quãtò nos magis in frequentãda oratiõe debemus nocte vigilare? Orabat autẽ dominus & rogabat non pro se (quid enĩ pro se innocẽs precaretur?) sed pro delictis nostris, sicut & ipse declarat, cũ dicit ad Petrum. Ecce Satanas expetiuit, vt vos vexaret quomodo triticum, ego autẽ rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Et postmodum pro omnibus patrem deprecatur dicens: Non pro his autem solis rogo, sed & pro illis, qui credituri sunt per verbum ipsorũ in me, vt omnes vnum sint sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint. Magna domini propter salutem nostram benignitas pariter & pietas, vt non contentus, quòd nos sanguine suo redimeret, adhuc pro nobis amplius & rogaret. Rogantis autem desiderium videte quod fuerit, vt quo modo vnum sunt pater & filius, sic & nos in ipsa vnitate maneamus, vt hinc quoq; possit intelligi, quantum delinquat, qui vnitatẽ scindit & pacem, cùm pro hoc & rogauerit dominus, volens scilicet plebem suam vnire, cùm sciret ad regnum Dei discordiam non venire. *Matt.7.* *Verbis & factis orare nos Dominus docuit* *Luc 9.* *Matt.14.* *Mar.6.* *Orat. Christi Iesu pro nobis.* *Luc.22.* *Ioan.17.*

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus. Cogitatio omnis secularis & carnalis abscedat, nec quicquam tunc animus, quàm id solum cogitet quod precatur. Ideo & sacerdos ante oratio nem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, vt dum respondet plebs, habemus ad dominum, admoneatur nihil aliud se quàm dominum cogitare debere. Claudatur contra aduersarium pectus, & soli Deo pateat nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur. Obrepit enim frequenter & penetrat, & subtiliter fallens preces nostras à Deo auocat, vt aliud habeamus in corde, aliud in voce, cùm intentione syncera Deum debeat non vocis sonus, sed animus & sensus orare: Quæ autem segnitia est alienari, & capi ineptis cogitationibus & prophanis, cùm Deũ deprecaris, quasi sit aliud quod magis debeas cogitare, quàm id quòd cùm Deo loqueris? Quomodo te audiri à Deo postulas, cùm teipsum non audias? Vis esse Deum memorem tui cùm rogas, cùm tu ipse memor tui non sis? hoc est, ab hoste in totum non cauere, hoc est, quando oras Deum, maiestatem Dei negligẽtia orationis offendere, hoc est, vigilare oculis, & corde dormire, cùm debeat Christianus & cùm dormit oculis, corde vigilare. Sicut scriptum est ex persona Ecclesiæ loquentis in Cantico canticorũ. Ego dormio & cor meum vigilat: Quapropter solicitè & cautè Apostolus admonet dicens: Instate orationi vigilantes in ea: docens scilicet & ostendens eos impetrare quod postulãt de Deo posse, quos Deus videat in oratione vigilare. *Præparatio ad orationem qualis esse debeat.* *Cogitatio carnalis abijcienda.* *Sursum corda.* *Oratio debet esse attenta vel intensa.* *Cant.5.* *Colos.4.* *Matt.3.*

Orantes autem non infructuosis nec nudis precibus ad Deum veniãt. Inefficax petitio est, cùm precatur Deum sterilis oratio. Nam cùm omnis arbor non faciens fructum excidatur, & in ignem mittatur, vtiq; & sermo non habẽs fructum, promereri Deũ non potest, qui nulla est operatiõe fœcũdus. Et ideò scriptura diuina instruit dicẽs: Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna. Nã qui in die iudicij præmiũ pro operibus & eleemosynis redditurus est, hodie quoq; ad orationẽ cũ operatiõe veniẽti benignus auditor est. Sic deniq; Corneli⁹ Centurio cũ oraret meruit audiri: Fuit faciens multas eleemosynas in plebẽ, & semper orans Deum: huic circa horã nonã oranti, astitit angelus testimonium reddens sui operis & dicẽs: Corneli orationes tuæ & eleemosynæ ascẽderunt ad memoriã coram Deo. Citò orationes ad Deum ascendunt, quas ad Deum merita nostri operis imponunt. Sic & Raphael angelus Tobiæ oranti semper, & semper operanti testis fuit *Orationis comites ieiunium & eleemosyna* *Tobiæ.12.* *Cornelius centurio.* *Actor.10.* *Tobiæ.12.*

V dicens;

dicens: Opera Dei reuelare & confiteri honorificum est. Nam quando orabas tu & Sara, ego obtuli memoriam orationis vestræ in conspectu claritatis Dei. Et cùm sepelires tu mortuos simpliciter, & quia non es cūctatus exurgere & derelinquere prandiū tuum, & abijsti & condidisti mortuum, & missus sum tentare te. Et iterum: Me misit Deus curare te, & Saram nurum tuam. Ego enim sum Raphaël vnus è septem angelis iustis, qui

Raphael angelus. assistimus & conuersamur ante claritatem Dei. Per Esaiam quoque dominus admonet

Esai.54. & docet similia contestans: Solue, inquit, omnem nodum iniustitiæ, resolue suffocationes impotentium commerciorum, Dimitte quassatos in requiem, & omnem cogitatio-

Esai.58. nem iniustam dissipa. Frange esurienti panem tuum, & egenos sine tecto induc in domum tuam. Si videris nudum vesti, & domesticos seminis tui nō despicies. Tunc erumpet temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò orientur, & præibit ante te iustitia, & claritas Dei circundabit te. Tunc exclamabis & Deus exaudiet te dum adhuc loqueris, dicet: Ecce adsum. Adesse se repromittit, & audire & protegere se eos dicit, qui iniustitiæ nodos de corde soluentes, & eleemosynas circa domesticos Dei secundùm eius præcepta facientes, dum audiunt quod Deus præcepit fieri, ipsi quoque à Deo merentur audiri. Beatus Apostolus Paulus in necessitate pressuræ adiutus à fratribus, opera quæ fi-

Philip.4. unt, sacrificia Dei dixit esse. Saturatus sum, inquit, percipiens ab Epaphrodito ea, quæ à vobis missa sunt, odorem suauitatis, sacrificium acceptum & placitum Deo. Nam quando quis miseretur pauperis, Deo fœnerat, & qui dat minimis, Deo donat, spiritaliter Deo suauitatis odorem sacrificat.

Orationis tempora. In orationibus verò celebrandis inuenimus obseruasse tres cum Daniele pueros, in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, sextam, nonam, sacramento scilicet trinitatis, quæ in nouissimis temporibus manifestari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens consummatum numerum trinitatis ostendit. Itemque ad sextā quarta procedens, declarat alteram trinitatem: Et quando à septima nona completur per ternas horas trinitas perfecta numeratur, quæ horarum spatia iam pridem spiritaliter determinantes adoratores Dei, statutis & legitimis ad precem temporibus seruabant, & manifestata postmodum res est, sacramentum olim fuisse, quod ante sic iusti precabantur. Nam super discipulos hora tertia descendit Spiritussanctus, qui gratiam dominicæ repromissionis impleuit. Item Petrus hora sexta in tectum superius ascendens signo pariter & voce Dei monentis instructus est, vt omnes ad gratiam salutis admitteret, cùm de emundandis gentibus ante dubitaret. Et Dominus hora sexta crucifixus ad nonam, peccata nostra sanguine suo abluit, & vt redimere & viuificare nos posset, tunc victoriam suam passione perfecit. Sed nobis fratres dilectissimi præter horas antiquitus obseruatas orandi, nūc & spatia & sacramenta creuerunt. Nam & mane orandū est, vt resurrectio Domini ma-

Orandū mane. tutina oratione celebretur, quod olim Spiritussanctus designat in Psalmis, dicens: Rex

Psalm.5. meus & deus meus, quoniam ad te orabo domine manè, & exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te. Et iterùm per prophetam loquitur Dominus, Diluculo vigilabunt ad me, dicentes eamus & reuertamur ad dominum Deum nostrum. Recedente item sole ac die cessante, necessario rursus orandum est. Nam quia Christus sol

Orandum vesperi. verus est, & dies verus sole ac die seculi recedente, quando oramus & petimus, vt super nos lux denuò veniat, Christi precamur aduentum, lucis æternæ gratiam præbiturum. Christum autem diem dictum, declarat in Psalmis Spiritussanctus: Lapis, inquit, quem

Christus verus dies. reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est illud, &

Psalm.117. est mirabile in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit dominus, ambulemus & iocundemur in eo: Item quòd sol appellatus sit, Malachias Propheta testatur, dicens: Vobis au-

Christus Sol. Malach.4. tem, qui timetis nomen domini, orietur Sol iustitiæ, & in alis eius curatio est. Quod si in scripturis sanctis sol verus & dies verus est Christus, hora nulla à Christianis excipitur, quòminus frequenter ac semper Deus debeat adorari, vt qui in Christo, hoc est in sole & in die verò sumus, insistamus per totum diem precibus & oremus, & quando mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta succedit, nullum de nocturnis tenebris esse orantibus damnum potest, quia filij lucis & in noctibus dies est. Quando enim sine lumine est, cui lumen in corde est? Aut quando sol ei & dies non est, cui sol & dies Christus est? Qui autem in Christo, hoc est, in lumine semper sumus, nec noctibus ab oratione cessemus. Sic Anna vidua sine intermissione rogans semper & vigilans, perseuerabat

Luc.2. in promerendo Deo: sicut in Euangelio scriptum est: Non recedebat, inquit, de templo

Ambulandum semper in lumine. ieiunijs & orationibus seruiens nocte ac die. Viderint vel gentiles, qui nec dum illuminati sunt: vel Iudæi, qui deserto lumine in tenebris remanserunt.

Nos verò fratres dilectissimi, qui in domini luce semper sum⁹, qui meminim⁹ & tene mus,

mus,quid esse accepta gratia cœpimos,computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus semper io lumine:non impediamor à tenebris, quas euasimus. Nulla sint horis nocturnis precum damna,nulla orationum pigra & ignaua dispendia. Per Dei indulgantiam recreati spiritaliter & renati, imitemur quod futuri sumus, habituri in regno sine interuentu noctis solum diem. Sic nocte quasi in lumine vigilemus,oraturi semper & acturi gratias Deo,hic quoq; orare & gratias agere non desinamus.

Alias: solem per diem.

Explicatio salutationis Angelicæ.

CAPVT LX.

SIc moribus receptom est in sancta Catholica Ecclesia, neqne recens fuisse videtur hoc iostitotum,vt orationi dominicæ, virginis Mariæ salutario subiungatur:quam etiam in Liturgia sua Ioannes Chrysostomus, non sine præfatione quadam inserendam esse potauit. His enim verbis Mariam affatur:Vt verè dignum & iustum est,glorificare te Deiparam,& semper beatissimam,& penitùs incontaminatam Dei nostri matrem : honoratiorem Cherubio, & gloriosiorem incomparabiliter Seraphin, quæ citra corruptionem Deum peperisti; verè Deiparam te magnificamus. Aue gratia plena Maria, Dominus tecū:beoedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus veutris tui, quoniam saluatorem animarum nostrarum peperisti. Quidni glorificemus autem?quidni magnificemus eam?quam electam à seculo,quam ab altißimo præcognitam, sibique præparatam,quam longè antè patribus nostris cœlitus promissam,quàm typis mysticis adumbratam,quàm prophetarum oraculis videmus esse prenunciatam? Hæc est enim illa, de qua in ipsis adhuc rudis mundi primordijs cōditor ipse primum edidit vaticinium: olim fore mulierem,quæ calcaneo lethiferi serpentis caput protereret: Hæc est noui Adæ noua Eua:nō nouerca, quòd illa vetus, quæ suos fœtus,prius etiam quàm pararet,extinxit:sed mater:neque mater morientium,quòd illa,sed reuiuiscentium: quæ mysterio quodam ineffabili, quod nulla poßit humana mens comprehendere, de cuius osse genita fuerat, eum ipsa de sua carne vicißim geouit,nec ab alio fœcūdata,quàm quem peperit:vt inextricabili quodam ænigmate,simul eadem fuerit,& filia,& sponsa,& mater. Quid autem nobis aliud illa virga sacerdotalis adumbrabat,quæ sine radice germinauit?quàm huius virgineam fœcunditatem,quæ neqoe mortali manu consita, neque terreno succo irrigata,& cœlitus concipiendo floruit, & sine cruciatu pariendo viuificum fructum edidit. Iam & niueum illud Gedeonis vellus, quod in areæ siccæ medio maduit, cuius alius præfigurabat simulachrum, nisi Mariæ? quæ procul quidem à carnis contagio semota, verùm cœlesti rore ter compluta, trinitatis opificio Deum pura concepit, pura enixa est, pura post editum partum permansit. Cuius obtineat imaginem, nisi Mariæ diuini vatis insignis illa porta,non ad Aquilonem,vnde panditur omne malum,sed ad exortum spectans,vode sol oritur nouus, & nouator omnium? cuius integritatis claustra Princeps pacis,non modò non violauit,vel ingrediens vel egrediens,verumetiā consecrauit. Verba Prophetæ sunt:Porta quæ prospiciebat ad orientem, clausa erit, & vir non transibit per eam,qooniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam:eritq; clausa. Clausa fuit in Maria virgioitatis porta,per quam intrauit Dominus Deus Israël, & per ipsam processit,& in æternum porta virginis clausa seruata virginitate permansit. Hanc denotabat signum illod magnom,quod in cœlo scribit apparuisse Ioannes: Muliet amicta sole,& luna sub pedibus eius,& in capite eius corona stellarū duodecim. Fuit enim reuera Maria amicta lumine tanquā vestimento,fuit induta iustitiæ solē, eū de quo scribit Apostolus: Induimini Dominum Iesum Christum:in illo manebat,& ipse in ea:vestiuit illum,& vestita est ab illo:vestiuit illum substantia suæ carnis,& vestita vicißim est ab eo, gloria maiestatis eius:vestiuit nobe solem,& est ipsa vestita sole. Certè signū hoc magnum est,mulier illæsa manens amicta sole:sed non est hæc mulieris potentia,non modò non humana,verùm ne angelica quidem, sed sublimiore quadam virtute factum est,ea nimirū de qoa dixit aogelus:Spiritussanctus superueniet in te. Quoniam verò poterat respondere: Spiritus Deus est:Deus autem noster ignis consumens est,quasi occurrens ait:virtus non mea, oon tua,sed virtus altißimi obūbrabit tibi:Nihil vt sit mirū, si sub tali vmbraculo, talis à moliere sustineatur amictus. Mysticus quoq; Mosy rubus flagrare visus,prægnantem huius virginitatem portendebat,quæ sola mortalium nomen est puerperæ promerita,cum vxoris officium nunquàm præstitisset. Hanc præludebat & mulier illa Prophetica, quæ nouo quodā & inaudito miraculo, zona sui corporis illibata, virō circundedit citra virilem operā. Siquidem Iesus Christus,ante Luciferū genitus, ex hac sumpsit carnis initium,& quem cœli cœlorum non capiunt, qui implens omnia, cùm sit in omnibus,ab ijs tamen non capitur,nec tenetur, is intra virginis huius viscera claudi dignatus est. Reuera nouū & inauditum ait Cyprianus,quòd in vteri materni angustia circūdedit

Orationi dominicæ salutatio angelica subiungi debet. *Maria encomium.* *Gene.3.* *Maria noua Eua.* *Numb.17.* *Virga sacerdotalis.* *Vellus Gedeonis.* *Iudic.6.* *Ezech.44.* *Apoc.21.* *Esai.9.* *Ezech.44.* *Porta clausa.* *Mulier amicta sole.* *Apoc.12.* *Psalm.103.* *Rom.13.* *Luc.1.* *Ioan.4.* *Deut.4.* *Rubus flagrās.* *Exod.3.* *Mulier prophetissa.* *Hier.3.* *Psalm.109.* *3.Paral.2.* *Cyp.serm.de*

natiuitate Christi. intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumque naturæ mutauit sapientia Dei, & vbique est dilatata, plenitudinem sui, vasi infundens exiguo: sic est circundata vtero muliebri, vt tamen vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa complectens. *Mons magnus. Daniel.2.* Mons etiam ille magnus, quem vidit Daniel, vnde sine manibus excisus est lapis, lapis angularis ille, qui fecit vtraque vnū, cui nititur omnis ędificatio, non cessura tempestatibus huius seculi, in quem quisquis ceciderit, collidetur: mons, inquam, ille magnus, cuius nisi Mariæ typum gerebat? quam præ *Esai.11. Esai.7.* cæteris Esaias quoque, nunc de radice Iesse virgam orituram, nunc euidentius virginem *Prouer.13.* parituram esse prædixit. Quam & Salomon requirere visus est, cùm diceret: Mulierem *Mulier fortis Maria.* fortem quis inueniet? Non ignorabat vir ille sapiens, quanta sexus huius esset imbecillitas, quàm fragile corpus, quàm lubrica mens: Quoniam tamen & Deum promisisse legerat, & ita cögruere videbat, vt qui per fœminam vicerat per fœminam vinceretur, cum stupore quodam & admiratione prorumpit in hęc verba: Mulierem fortem quis inueniet? quasi diceret: Si de manu fœminæ sic pendet & salus nostra omnium, & innocētiæ restitutio, & de hoste victoria, cumprimis esse fortem oportet, quæ tantùm ad opus hoc esse queat idonea. Quam ergo sic & oracula Prophetarum præcinuisse, & mysticæ Synagogæ typicas imagines deliniasse, & facundos Ecclesiæ doctores suis postea virtutibus exornasse, suisque coloribus depinxisse videmus, quid ni laudes illius decātemus? quid ni quoties vsus venerit, supplices opem illius imploremus?

Bernardus in sermone de virgine Maria. Quòd si qui sunt, qui nobis obstrepant, dicentes: Nunquid non sufficit vnus Christus? Respōdet illis vnus ex præcipuis huius virginis amatoribus: Sufficere poterat Christus, siquidem omnis sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum nō erat, hominem *2.Cor.3. Genes.2.* esse solum: congruum magis vt adesset reparationi nostræ sexus vterque, quoniam corruptioni neuter defuisset: Fidelis planè & potens mediator Dei & hominū homo Christus Iesus, sed diuinam in eo homines reuerentur maiestatem, Deus autem noster ignis *1.Tim.2. Heb.11. Psalm.57.* consumens est. Quid ni vereatur peccator accedere, ne quemadmodum fluit cera à facie ignis, sic pereat ipse à facie Dei? Opus est itaque mediatore ad mediatorem istum, nec alius nobis vtilior quàm Maria. Crudelis nimirum Eua, per quam serpens antiquus pesti *Genes.3.* ferum etiam ipsi viro virus infudit, sed fidelis Maria, quæ salutis antidorum & viris & *De natiuitate Mariæ virginis* mulieribus propinauit. Illa ministra fuit seductionis, hæc propitiationis: Illa suggessit præuaricationem, hæc iniecit redemptionē. Ac in alio sermone. Quicquid illud est, quod offerre Deo paras, Mariæ commendare memento, vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quo influxit. Neque enim impotens erat Deus, & sine hoc aquæ ductu infundere gratiam prout vellet, sed tibi vehiculum voluit prouidere. Fortè enim manus tuæ aut sanguine plenæ, aut infectæ muneribus, quòd non eas ab omni munere excussisti, ideò modicum illud, quod offerre desideras gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis manibus offerendum tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Neque verò so*Maria aduocata & spes.* lus hoc Bernardus ita sensit. Nam & multis ante seculis beatus Ephrem Deiparam vir*In Threnis.* ginem, conciliatricem, aduocatam, & spem Christianorū, vocat. Andreas quoq; Hierosolymitanus, qui vixit ante annos prope mille, in sermone, quē scripsit in hanc ipsam sa*Iren.lib.5. contra hæres.* lutationē Deiparæ virginis, vocat eam diuinam cum hominibus recōciliationem. Et qui fuit proximus Apostolorum temporibus Irenæus. Quemadmodū Eua per angelicū sermonem, inquit, seducta est, vt effugeret Deum, præuaricata verbū eius ita Maria per angelicū sermonem euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo. Et sicut illa seducta est, vt effugeret Deū, sic hæc suasa est, obedire Deo, vti virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata. Et queādmodum adstrictū est morti genus humanum per virginem, soluatur per virginē, æqua lance disposita virginalis inobedientiæ per virginalē obedientiā. Quæ *Lib.2. Inuocatio Mariæ.* postrema verba citantur etiā ab Augustino contra Iulianū scribente. Quin & alij pleriq; sancti patres Deiparam virginē, & inuocarūt ipsi, & cæteris vt inuocarent auctores fuerūt, queādmodum vbi nobis de sanctorū inuocatiōe sermo fuit, pluribus verbis demon*Ath. in Euangelium de sanctiss. Deipara.* stratum est. Vnius tantùm Athanasij locū hic adscribemus, qui sic virginem hâc alloquitur: Ad te clamamus, recordare nostri sanctissima virgo, quæ etiam à partu virgo permansisti, & retribue nobis pro exiguis istis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipsa desumptis, & natura laudatoris præcipuè in tuum encomium vtimur, si quando hymnus, si quando laus tibi siue à nobis, siue ab vniuersa creatura effertur. Tibi, inquam, gratiosæ dominæ nostræ reginæ, heræ, matri Dei, arcæ sanctuarij. Ac interiectis nonullis. Ab istis, inquit, hierarchijs cœlestibus, deinde nos hierarchiæ terrestres exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quòd mutuò hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce, dicentes: Aue gratiosa, dominus tecum, intercede hera & domina, & regina,

& mater

& mater Dei pro nobis. Cæterùm si quis alius, certè Bernardus is fuisse videtur, qui cùm alijs in rebus, quod illi ipsi confitentur, qui segregauerunt semeipsos, tùm quod ad honores attinet vel Deiparæ virgini, vel sanctis tribuendos, præclaro semper vsus fuerit iudicio. Indicat hoc vel epistola, quam scripsit ad Canonicos Lugdunenses, vel sermones, *Epist. 172.* quos de sanctis non paucos edidit, in quibus omnibus adeò non transfert in homines *In 1. serm. de* Dei gloriam, vt minus etiam virgini Deiparæ tribuere videatur, quàm à multis tribui vi *assumptione.* demus. Vocauit nihilominus is Mariam virginem, aduocatam vocauit matrem misericordiæ, vocauit reginam cœlorum. Quamobrem nihil est quòd huius auctoritatem quisquam sequi dubitet in re præsertim tam vetusta, receptoque totius Ecclesiæ more confirmata. Si qui diuos colit, Christum in diuis colit: qui sanctos laudat, Christum laudat in sanctis: qui sanctos inuocat, Christi per sanctos auxilium inuocat: qui sanctos imitatur, Christũ imitatur in sanctis: qui sanctos adorat, Dei dona in sanctis adorat: quãto magis idẽ quisq; facere credendus est in ea colenda, laudãda, inuocãda, adoranda, ex cuius vtero processit is, per quem sancti sunt, quotquot sancti sunt. Affectus in matrẽ, pietas est in filium, quandoquidem in matre filium, & matrem ob filium veneramur, vt omnis honos matri præstitus, in ipsum redundet filium. Hic est enim in omnibus & super omnes colendus, glorificandus, imitandus, inuocandus, adorandus. Quæ quidem omnia si suo modo quodam sanctis tribuantur, manet nihilominus Deo sua gloria, nulli communicabilis.

Verùm nos ad salutationem Angelicã, de qua nobis initiò sermo fuit, redeamus: quæ *Salutationis* tantò nobis debet esse commendatior, quòd non ab hominis ingenio profecta, verum *Angelicæ commendatio.* de cœlo per angeli præconium in terras est delata: tum autem, ita breuis est & succincta, vt in ea edisserenda nihil esse queat negocij: & verborum in ea numerum, sententiarũ superat vbertas. Huc accedit, quòd quoties hac vtimur salutatione, felicis illius horæ statim admonemur, quæ prima post infelicem parentis nostri casum humano generi læta cumprimis illuxit, Qua Deus afflictionem populi sui miseratus, misso angelo, fœminam sibi delegit, cuius ministerio, quam per fœminam diabolus inuexerat, mortem aboleret, eamque vita sempiterna commutaret.

Sed iam ipsum angelum loquentem audiamus. Is ad Mariam virginem ingressus ait: *Aue.* AVE GRATIA PLENA. Noua quidem hæc tum fuit salutandi formula, *Orig. hom. 6. in* quam in omni scriptura negat Origenes se inuenire potuisse, Græca vox, quæ legitur a- *Lucam.* pud Lucam, non saluere tantùm vel auere, verumetiam gaudere significat & valere. Nec vlla potuit Angelus vti voce magis apta & apposita. Siquidem quæ veræ voluptatis auctorem conceptura, & quem Eua miseris mortalibus mœrorẽ ingentem inuexerat, eum erat sempiterno gaudio commutatura, quonam alio quàm gaudij vocabulo salutatam eam oportuit? Quamobrem rectè Chrysologus: In hac voce, inquit, oblatio est, oblatio *Chry. ser. 140.* muneris, non simplex salutationis officium. Quod munus nato Christo pastoribus obtulerat angelus, dicens: Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, quia *Luc. 2.* natus est vobis hodie Saluator: Idem hoc munus, idem gaudium obtulit tũ virgini Ma- *Gratia plena.* riæ, cùm ex ea natum iri Saluatorem renunciauit. Legimus autem & de Stephano, quòd *Actor. 6.* fuerit plenus gratia & fortitudine: de Ioanne quoque Baptista: de Elizabeth: de Zacharia: de Apostolis dicit scriptura, quòd repleti fuerunt Spiritu sancto: neque tamen pro- *Luc. 1.* *Actor. 2 & 4.* pterea credendum est, quòd similiter vt Deipara, gratia vel Spiritusancto repleti fuerint: Nam neque conceperunt illi de Spiritusancto, sicut Maria, nec habitauit in illis plenitudo diuinitatis corporaliter quemadmodum in Maria, cui quæ per partes alijs est præstita singulis, totam se simul infudit gratiæ plenitudo, quæ descendit in eam sicut pluuia in vellus. Vellus cùm sit de corpore, nescit corporis passiones, ita virginitas cùm sit in carne, carnis ignorat vitia. Cœlestis igitur imber in virgineum vellus Mariæ placido se fudit illapsu, & tota diuinitatis vnda bibulo se nostræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expressum, terris omnibus pluuiam salutis effunderet.

Hac igitur ratiõe, plena gratia dicitur, quod sola est Maria, de qua propter honorẽ do- *Aug. de natu. et* mini, nullã prorsus cũ de peccatis agitur, haberi quæstionẽ, nõ modò Augustinus, verũ- *grat. cap. 36.* etiã vniuersa voluit Ecclesia: quod vel indè sciri possit, ad vincendũ ex omni parte pecca- *Maria omni peccato vacua.* tũ plus ei gratiæ collatũ esse, quia cõcipere & parere meruit, quẽ cõstat nullũ habuisse peccatum. Etenim hac vna virgine excepta, si sanctos alios omnes & sanctas cùm hic viuerẽt, cõgregare licuisset, & interrogare, num fuerint absq; peccato, quantalibet fuerint in isto corpore excellentia sanctitatis, incunctanter vna voce cuncti clamassent: Si dixeri- *1. Ioan. 1.* mus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est: Nec humilius id quàm verius respondissent. Plenior itaq; gratia fuit Maria quã omnes alij, cùm sola sit, quàm omni peccato fuisse vacuã, persuasum habemus. Scriptum autẽ est de

 Christo

Christo quoque, quod sit plenus gratia & veritate: verùm ab hac plenitudine tantò lon-
Ioan.1. gius abfuit Maria, quàm abfuerunt à Mariæ plenitudine sancti reliqui, quantò maius in-
ter creaturam & creatorem, inter hominem mortalem & Deum discrimen est immorta-
lem: Siquidem Christus ipsa est plenitudo, Maria sicut alij sancti, sed plus tamen quàm
Lib.5.epist.1. alij sancti, quicquid habet gratiæ, de Christi plenitudine accepit. Petrus Abbas Clunia-
censis, gratiam qua plena fuit Maria, charitatem vult intelligi, qua scribit illam præ cun-
ctis alijs excelluisse.

Dominus tecū Posteaquã Angelus Mariã gratia plenam salutauit: subdit DOMINVS TECVM.
Quid autē aliud angelus, quã à domino missus est nūcius? Erat ergò cū virgine, qui misit
ad virginem: præcessit nuncium suum Deus, sed à Deo non recessit. Locis teneri non po-
test, qui locis habetur in omnibus, & vbique totus est, sine quo nihil totum est. Gedeo-
Iudic.6. nem quoque legimus ijsdem verbis ab angelo salutatum: Sic enim est eum alloqu u-
tus: Dominus tecum virorum fortissime: verùm aliter cùm Gedeone fuit Dominus, ali-
ter cum virgine Deipara. Gedeonē elegit dominus, vt esset saluator Israëlis de manu Ma-
diam: Mariã elegit, vt non Israëli tantùm, verùm orbi saluatorem ederet vniuerso, qui es-
set propitiatio totius mundi, qui nos morte sua reconciliaturos, ac de Satanæ potestate ere
1.Ioan.2. ptos, ex inimicis amicos, ex iræ filijs, Dei patris sui filios & hæredes faceret. Hunc talem
virgo sacratissima virginali vtero suo complexa, cœlo maior, terra fortior, orbe est latior.
Quem enim non modò terrarum orbis vniuersus, sed ne cœli quidem cœlorum capiunt,
eum sola clausum intra viscera sua gestare meruit. Non dixit autem angelus, Dominus in
te: Nam cum in omnibus quæ sunt, quatenus sunt, Dominus sit, soli tamen boni sunt, in
quibus ita est dominus, vt etiam cum eis sit propter concordiam voluntatis: Cæterùm
cum virgine Deipara, magis peculiari modo quodam fuit, quàm cum sanctis alijs omni
bus, cum qua tanta fuit consensio, vt eius non modò voluntatem, verùm & carnem sibi
copularet, ac sic de sua, deque virginis substantia Christum vnū efficeret, vel potius Chri
stus vnus efficeretur, qui etsi nec totus de Deo, nec totus de virgine, totus tamen Dei, &
totus virginis esset, nec duo filij, sed vnus vtriusque filius.

Benedicta tu in mulieribus. Subdit angelus, quæ verba repetiuit etiam Elizabeth, eodem Spiritusancto repleta,
BENEDICTA TV IN MVLIERIBVS. Quæ verò sequūtur. ET BENEDI
Psalm.20. CTVS FRVCTVS VENTRIS TVI: non iam ab angelo, sed à sola dicta sunt
Elizabeth. Non quia tu benedicta, dicit Elizabeth, ideò benedictus fructus ventris tui,
sed quoniam ille te præuenit benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Fructus
Gene.22. ventris tui verè benedictus, in quo benedictæ sunt omnes gentes, de cuius plenitudine
tu quoque benedictionem accepisti cum cæteris. Ac propterea benedicta quidem tu, sed
in mulieribus: ille verò benedictus, non in hominibus, non inter angelos, verùm, vt ait
Rom.11. Apostolus, super omnia benedictus in secula. Verè itaque benedictus, qui fons est bene-
Maria sola effugit maledictionem. dictionis, & auctor omnis gratiæ, fructus est ventris tui, qui te suæ benedictionis ita fe-
cit participem, nullus vt mortalium similiter, vt tu fuerit benedictus. Siquidem sola ma-
Gene.3. ledictionem illam generalem effugisti, de qua dictū est: In tristitia paries filios: Et aliam,
de qua scriptum est. Maledicta sterilis in Israël: & es benedictionem consequuta singula
rem: vt quamuis esse virgo, & propterea sterilis elegeris, salua tamen virginitate, neq; ste-
rilis permaneres, neque cum dolore pareres. Ac non ipsa modò maledictionem effugisti,
verùm & à nobis eam repulisti, edito in lucem fructu ventris tui, qui nos redemit à ma-
ledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Gala.3. Fructus autem istius nomen nō expressit Elizabeth, verùm addidit Ecclesia IESVS
Iesus Christus. CHRISTVS. Iesus quoniam ipse saluum fecit populum suum à peccatis eorū. Chri-
Matth.1. stus quoniam cum sit rex noster & pontifex noster, vnctus est à Deo, nō oleo commu-
ni, sed oleo lætitiæ: nec sicut participes sui, id est, illi, qui in imagine præcesserunt, sed præ
Psalm.44. participibus suis, virtute spiritus cœlestis consecratus. Cuius vnctionis nos quoque fa-
Christiani vnde dicti. cti participes, à Christo Christiani vocamur. Nam qui rex & sacerdos noster est, qui, quæ
nunquàm satis est prædicanda bonitas illius, non sua tantùm omnia nobiscum commu
nicare, sed se etiam ipsum nobis est impendere dignatus, posteaquàm nos redemit in san
Apoc.5. guine suo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, fecit nos quoque regnum &
Regnum & sacerdotium nostrum quale. sacerdotes Deo, vt regnantes super terram, & animi nostri cunctis affectionibus impe-
rantes, exhiberemus nosmetipsos hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem in odo-
Rom.12. rem suauitatis, ac nomen illius laudaremus ac glorificaremus in sæcula sæculorū. Amen.
Euse.li.4.c.15. & 16. Quòd si diligentius explicatam videre voluerit, horum nominum rationem Iesus
Cyrill Catech. 10. Christus, legat Eusebium in libris Euangelicæ demonstrationis, & Cyrillum Hierosoly
mitanum, qui præ cæteris accuratiùs id fecisse videntur.

DE

De charitate, ac imprimis de eo, quod iustitia nostra non sit sola fides.

CAPVT LXI.

POsteaquàm de fide deque spe satis multa iam à nobis dicta sunt, nunc de charitate dicendum restat. Quæ cùm ad fidem & spem accesserit, iam absoluta esse videtur ea nostra iustitia, qua sola rectè colitur, qui factus est nobis iustitia dominus noster Iesus Christus. Quam qui solam esse fidem arbitrati sunt, eorum ab vna, sancta, Catholica & Apostolica Ecclesia, iamptidem est explosa sententia. Si quidem ante mille ducentos plus minus annos fuisse scribuntur Anomœi quidam hæretici, quorum hæretici, quorum participes commemorantur Aëtius & Eunominus: qui nihil aliud à nobis requirere Deum docuerunt, quàm vt ipsum solùm cognosceremus: cuius etiam adeò sibi notitiam arrogarunt, vt non sibi se magis esse notos dicerent, quàm ipsi Dei naturam perspectam, & exploratam haberent: Ac tantùm illi, cuius auctores ipsi fuerunt, fidei tribui volebant, si quis eam esset amplexus, etiam si grauissima quæque scelera patrasset, ac non modò parrare non intermitteret, verùm subindè grauiora patraris adiungeret, nihil ex eo detrimenti foret accepturus: Quemadmodum ab Epiphanio & Augustino memoriæ proditum legimus. De sui quoque temporis hæreticis scribit Hieronymus: Cùm videris aliquos delinquentes, aiunt: Nihil aliud quærit Deus, nisi fidei veritatem, quam si custodieritis, non curat, quid agaris. Et alio scribit loco eos dicere solitos: Non necesse est, vt viuas continenter & sanctè, habeto fidem quam docemus, & omnia promissa domini consequetis.

1. Cor. 1. — Iustitia christiana. — Hæretici solam fidem statuentes. — Epip. l. 3. hær. 76 — Li. 1. in cap. 4. Oseæ. — In cap. 3. Michea.

Quin multò etiam antè, cum adhuc essent Apostoli superstites, fuisse refert Augustinus, qui non intelligentes, quod ait Apostolus: Arbitramur iustificari hominẽ per fidem sine operibus legis: putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat: cùm vt hæc sentiret, ei, qui vas fuit electionis, ne in mentem quidem venerit vnquàm: Qui non aliud his verbis intelligi voluit, quàm vt se per fidem iustificari quisque sciret, etiam si legis opera nulla præcessissent. Hoc est quod alio loco dicit, quod magno cũ applausu auditi à nõnullis videmus: Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorietur. De quibus nos rectè dicere possumus, quod à Cypriano scriptum legimus: Corruptores Euangelij, atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, & partim subdolè corrũpentes: vt ipsi ab ecclesia scissi sunt, ita capituli vnius sententiam scindũt. Nisi quòd ipsi superiora ponũt, & quæ proximè insequuntur, prætereũt. Nam quemadmodum Augustinus quoque monuit: vidit Apostolus, putare posse homines hoc ita dictum, quasi necessaria non sint opera bona credentibus, sed eis fides sola sufficiat: quod istis tam persuasum est, quàm quod maximè: Quam etiam ob causam, cantan dotories illud ingeminant: Non ex nobis: non ex operibus: vt in eam opinionem homines adducant, nullum esse bonorum operum fructum.

Aug. de hær. hære. 54. — Rom. 3. — De gratia & libero arb. ca. 7. & de fide & operibus. ca. 14. — Ephes. 2. — Cyp. de vnitate ecclesiæ. — Aug. de gratia & libero arbi. cap. 8.

Vidit hoc Spiritu sancto plenus Apostolus: vidit simul & hoc, posse homines de bonis operibus extolli, velut ad ea facienda sibi sufficiant: Itaque mox addit, quod isti silentio prætereunt: Ipsius enim sumus figmentum, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Quid est hoc, inquit Augustinus, quòd, cùm Dei gratiam commendans dixisset: Non ex operibus, ne fortè quis extollatur, cur hoc dixerit, rationem reddens: Ipsius enim sumus, inquit, figmentum, creati in Christo Iesu, in operibus bonis. Quomodo ergo non ex operibus, ne fortè quis extollatur? Sed audi, inquit, & intellige: Non ex operibus dictũ, tanquàm tuis, ex te ipso tibi existentibus, sed tanquàm ijs, in quibus te Deus finxit, id est, formauit & creauit. Hoc enim ait: Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, non illa creatione, qua homines facti sumus: sed ea, de qua ille dicebat, qui vtique iam homo erat: Cor mundum crea in me Deus: Et de qua dicit Apostolus: Si qua ergò in Christo noua creatura, veterà transierunt, & ecce facta sunt omnia noua. Fingimur ergò, id est, formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, sed præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque, charissimi, vita nostra bona, nihil aliud est, quàm Dei gratia: sine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est: & ipsa enim gratis datur, quia gratis data est illa, cui datur. Sed illa, cui datur, tantummodo gratia est, hæc autem, quæ illi datur, quoniam præmium eius est, gratia est pro gratia, tanquàm merces pro iustitia: vt verum sit, (quoniam verum est:) Quoniam reddet vnicuique Deus secundum opera eius.

Quæ opera conferant ad iustitiam & quæ non. — Psalm. 50. — 2. Cor. 5. — Rom. 2. — Heb. 11.

Ex his Augustini verbis facilè perspicimus, quæ sint opera, quæ Paulus à iustificatione voluerit exclusa: nimirùm ea, quæ fiunt extra fidem: quæ & si disponere nonnihil ad iustificationis gratiam videntur: quoniam tamen sine fide impossibile est placere Deo, mereri primam gratiam non possunt: quæ propterea gratia vocatur, quia gratis datur,

Rom. 11.

 nullis

nullis præcedentibus meritis. Si enim gratia, dicit Paulus, iam non ex operibus, alioqui
Psal. 50. gratia iam non est gratia. Nulla igitur merita nostra præcesserunt, sed sola Dei beneficia
2. Corinth. 5. iustificationem nostram præuenerunt, Quamobrem non ad ea opera, quæ præparauit
Deus, vt ambularemus in illis, postquàm cor mundum creauit in nobis, postquàm nouę
creaturæ facti sumus: verùm ad ea, quæ nondum exuto veteri homine fecimus excluden
De fide & operib. cap. 14. da, hæc à Paulo dicta interpretatus est Augustinus? Qui etiam ad refellēdam eorum opi-
nionem, qui bona opera omnia, in quibus creati sumus in Christo Iesu, reijcere voluisse
Paulum existimabant, alios Apostolos, Petrum, Ioannem, Iacobum, Iudam, epistolas suas
2. Pet. 3. scripsisse putat: quodque meminit Petrus, esse quædam in epistolis Pauli difficilia intel-
lectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum
perditionem: id ad hunc Pauli locum, in quo de fidei iustitia tractat, referendum esse pu
tat: quòd nunquàm ea Pauli mens fuerit, quam isti corruptores Euangelij fuisse volunt,
nihil ad iustitiam, nihil ad salutem consequendam opera bona facere. Sunt enim vel ip-
Rom. 8. sa luce clariora, quæ huic errori aduersantur Pauli verba: Quòd compati oportet, si con-
glorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus: quodque non coro-
2. Tim. 2. nabitur, nisi qui legitimè certauerit. Declarat autē ipse Paulus alio loco, quam fidem in-
Fides iustificās quæ. telligi velit, qua vel iustificamur, vel coronam illam immarcessibilem assequimur. Nam
Galat. 5. ad Galatas scribens, disertis verbis illud planum facit, quòd non de qualicunque fide lo
quatur, qua creditur, peccata nobis propter Christum esse remissa: sed de ea, quæ per dile-
Sola fides non prodest. ctionem operatur. Illam verò solam fidem quam plerique cùm ad iustitiam, tùm ad salu
rem sufficere volunt, adeò nihil prodesse asseuerat, vt non dubitanter dixerit: Si habuero
1. Corinth. 13. omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. In
Iacob. 2. quam sententiam à Iacobo quoque dictum est: Quid proderit, fratres mei, si fidem di-
cat quis se habere, opera autem non habeat, nūquid poterit fides saluare eum? Quamob-
rem quàm volent isti sibi placeant, deque sola fide glorientur, quòd ea iustitiam, quòd sa
lutem adserat: nobis illud certum & indubitatum esse debet, quòd per organum suum
1. Corinth. 6. spiritussanctus loquitur: Nolite errare, neque fornicatores, neque idolis seruiētes, neque
adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque
Hom. 5. in Ioā. ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt. Quod à Chrysostomo
quoque dictum est: Quamuis fidem firmissimam, Quamuis scripturarum sensus babe-
remus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus & nudi, Nihil nos à Gehennæ ignibus
eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma consumeremur.

Quod peccato quolibet mortali fides non amittatur.

CAPVT LXII.

Peccatum potest esse cum fide. VErum hîc isti, quo rimam habere queant, per quam elabi liceat, fieri posse ne-
gant, vt hæc insint fidem habenti, quam amitti mortali peccato quolibet asseue-
Matth. 7. rant. Quòd si ita est, cur igitur operarios iniquitatis vocat Christus eos, qui in
ipsius nomine prophetabant, dæmonia eijciebant, virtutes multas faciebant: quæ tā ex-
Matth. 7. imia, sine fide certè præstare non poterant. Cur idem viro stulto comparat eum, qui ver-
Rom. 10. ba sua audiret, & ea non faceret: cùm fides ex auditu sit? Cur multos ex principibus in
Christum ait, credidisse, scriptura, verùm eos magis hominum, quàm Dei gloriam dile-
Ioan. 12. xisse? Cur alio loco dicit: Seruus sciens voluntatem domini, & non faciens, plagis vapu-
Luc. 12. labit multis? Cur à Iacobo scriptum est: Scienti igitur bonum facere, & non facienti, pec
Iacob. 4. catum est illi. Quid autem est aliud scire voluntatem domini, scire bonū, nisi credere spi-
rituisancto, per amanuenses suos Prophetas, Apostolos, & Euangelistas nos docenti, hāc
esse domini voluntatem. Et cùm hac tamen fide, peccatum dicit esse scriptura, quando nō
fit, quod creditur. Quare falsum est, quod ab istis asseritur, per peccatum fidem amitti,
aut si remaneat, non esse veram fidem: aut eum, qui fidem habeat sine charitate, non esse
Christianum: Falsum est, quòd solam incredulitatem esse peccatum, solam fidem esse iu-
stitiam, tam peruicaciter asserunt. Nam si nullum est peccatum, nisi incredulitas: si nulla
est iustitia nisi fides: quorsum igitur illud extremum erit iudicium? quod non esse futu-
Ioan. 3. rum de infidelibus, illa Christi verba non obscurè videntur indicare: Qui non credit, iā
Extremum iudicium erit de operibus. iudicatus est. Futurum est ergò iudicium de fidelibus, quos non ideò collocatos à sini-
stris, incorruptus ille iudex viuorum & mortuorum, in ignem æternum ire iussurus est,
quia non crediderunt, sed quia pietatis opera facere neglexerunt. Hoc est, quod à Sapien
te dictum est: Omnis misericordia faciet locum vnicuique secundùm meritum operum
Matth. 25. suorum. Hoc est, quod à regio Propheta scriptum, & est ab Apostolo repetitum: Tu red
Eccles. 16. des vnicuique secundùm opera sua. Ad Corinthios quoque scribēs idem Apostolus, ait:
Psalm. 16. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria
Rom. 2. *2. Corinth. 5.* corporis: non dicit, prout credidit, sed prout gessit: siue bonum, siue malum. Sed & in
Apoca-

Apocalypsi legimus: Ego venio citò, & merces mea mecum est: reddere vnicuique secundum opera sua. Quin & ipse Christus: Procedent, inquit, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui verò malè egerunt, in resurrectionem iudicij. *Apoc.22.* *Ioan.5.*

Plena est scriptura hoc genus sententijs, futuram esse retributionem, futurum esse iudicium, non secundum fidem, sed secundum opera. Quorum autem opera? num infidelium? Minimè gentiū: nam ij, veritate ipsa attestante, eo ipso, quod nō credunt, iam iudicati iam condemnati sunt. Fideliū igitur opera ea sunt, secundum quæ retributio, secundum quę futurum est iudiciū. Cùm autem fideles dicantur, qui fidē habent: infideles, qui non habent. Sicut ab Augustino quoque legimus annotatum. Multos verè fideles reperite licet, variorum criminum etiam capitalium, reos, vel ex eo cōstare cuius potest, quod non statim fides amittatur, quando mortale peccatum admittitur. Quamobrem longè alia fidei & spei, alia charitatis, per quā fides operatur, est ratio. Hæc enim indiuidua comes est gratiæ, nec vnquàm ab illa destituitur. Sic enim loquitur patris æterna sapientia: Ego diligentes me diligo. Et alio loco: Qui diligit me, diligetur à patre meo. *Ioan.3.* *Aug. de Trinit. lib.13.cap.2.* *Prouer.8.* *Ioan.14.*

Quamobrem quàm sunt inter se pugnantia, peccatum & gratia, tam pugnant inter se peccatum & charitas: fides autem & spes, etiam ijs inesse queunt, qui cum Deo non sunt in gratia. Quemadmodum igitur, si quis furtum admisit, exclusit is quidem charitatem, quæ non modò non concupiscit aliena, verumetiam pro eo, vt benigna est, libenter impertit sua: sed interim nihil impedit, quò minus in eo maneat habitus castitatis: Ita nulla est ratio, quæ impediat, quo minus qui fur est, idem amissa charitate, fidei retineat habitum, & spei, quamuis & fides & spes, quarum vita est charitas, nullum habeăt fructum sint allaturę, si vita sua fuerint destitutę. Sola igitur est hæresis, aut apostasia, per quā excluditur habitus fidei, ita vt si quis in vno aliquo articulo fidei discrepet ab vnius sanctę catholicæ, apostolicæ Ecclesiæ sensu & consensu, is habitū amisisse fidei rectè dici possit. *1.Cor.13.* *Hæresis sola aut apostasia excludit habitum fidei.*

Est igitur vera fides etiam in ijs, qui peccatis aliquibus grauioribus obstricti tenentur, si cùm alios articulos fidei, tùm sanctam credant Ecclesiam catholicam. Neque credendus est Dauid rex postquàm adulterio commisso, cædem quoque patrauit, euestigiò fidem simul amisisse: siue qua reuelatis à Deo credimus, siue qua nobis eum propitium fore propter Christum confidimus, quod tamen alterū spei magis, quàm fidei esse videtur. Nam nisi credidisset Dauid esse Deum grauem peccatorum vltorem, non ita grauiter animo perculsus fuisset, non tantùm de sceleribus patratis dolorem concepisset. Rursus, nisi benignum eundem & misericordem, patientem & multæ misericordiæ, ac præstabilem esse super malicia persuasum habuisset, nisi certam spem & fiduciam concepisset, fore, vt propter nomen suum, propter vnigenitum filium suum, propitiaretur peccato suo, nunquàm ad cinerem, ad lachrymas, ad ieiunium confugisset, nunquàm supplici prece, placatum eum sibi reddere studuisset. Petrum negasse Christum legimus, non desunt tamen, qui illo ipso pasionis tempore, fidem eum in Christum habuisse contendant: propter illa verba Christi potissimum, quæ non multò antè prædixit veritas: Simon Simon, ecce Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, ego autem rogaui pro te, vt nō deficiat fides tua. Non excluditur itaq; per mortale peccatum vera fides, etiam si viua fides cum eo consistere non posit: quę non propterea vera non est, quoniam à Iacobo mortua vocatur: cùm qui mortuus est, verus homo dici nequeat. Nam si verba Iacobi diligentius expendas, longè diuersum reperies. Non enim dixit Iacobus, sicut homo: sed sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est. Est quidem ita, quòd & homo moritur, extincto spiritu, & fides moritur, extincta charitate, per quam, qui vita nostra est, De' habitat in nobis, quæ ipsa est Deus: verū fides habet se instar corporis, charitas instar animæ: est enim anima fidei charitas. Quamobrē sicut cùm ex corpore migrauerit anima, verùm nihilominus corpus permanet, etiam si spiritu destitutum sit: neque deest illi quicquam, quod ad essentiam spectet corporis & proprietatem: sic amissa charitate, remanet nihilominus vera fides, neque deest illi quicquam eorū, quæ ad rationem, substantiam, & proprietatem fidei pertinere videntur: nimirum, vt Dei dictis, & omnibus ab eo reuelatis, assentiatur. Bernardus producto illo Apostoli loco: Habitaturum Christum per fidem in cordibus nostris. Ex eo non incongruè intelligi posse docet tam diu Christum in nobis viuere posse, quàm diu viuit fides: At postquàm, inquit, fides nostra mortua est quodammodo Christus mortuus est in nobis. Porrò fidei vitam opera attestantur, sicut scriptum est: Opera, quæ dedit mihi pater, ipsa testimonium perhibent de me. Nec dissepare videtur ab hac sententia, qui fidem sine operibus mortuam asserit in semetipsa. Sicut enim corporis huius vitam ex motu suo dignoscimus: ita & fidei vitam ex operibus bonis. Itaque vita quidem corporis est anima per quam mouetur & sentit: vita verò fidei charitas est, quia per illam operatur, sicut in Apostolo legis. Fides *1.Reg.11.* *Dauid commisso adulterio nō amisit fidem.* *Ioel.2.* *Psalm 24.* *Matt.26.* *Amb.lib.10. in Lucam.* *Pet.Lomb.l.3. dist.24.* *Petrus Christū negans fidem non amisit.* *Iacob.2.* *Charitas anima fidei.* *Bernar. ser.2. de resurrect. domini.* *Fidei vitam opera attestātur.*

quæ

quæ per dilectionem operatur: vnde & refrigescente charitate fides moritur sicut corpus anima recedente.

Quod Fides à Spe & Charitate, non modo vocabulo, verumetiam rationabili differentia distinguatur.

CAPVT LXIII.

Aug. cap. 8. — 1. Cor. 13. — 1. Cor. 12. — Chry. hom. 29. in 1. & 23. in 2. ad Cor. 12. in epist. ad Ephe. — Bernar. in paruis ser. serm. 2.

SVnt igitur distincta inter se fides, spes & charitas, neque ita sibi tres hæ virtutes cohærent, vt ab inuicem separari non possint, quas non modò vocabulo, verumetiam rationabili differentia distingui, in Enchiridio suo docet Augustinus. Verùm quis potest huius rei locupletior esse testis, quàm ipse Paulus: qui cùm dixisset: Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habuero, nihil sum: nonne videtur apertè fidem à charitate secreuisse? Nam quòd hæc Pauli verba de fide miraculorum accipienda putant, fidem hanc miraculorum in scripturis nusquàm legimus. Gratia sanitatum, donum linguarum legimus in scripturis: fides sanitatum aut linguarum nusquàm reperimus. Verùm de verbo nihil est quòd disceptemus: Scimus enim vno atque altero loco, signorum atque miraculorum fidei meminisse Ioannem Chrysostomum, & eo multò posteriorem Bernardum.

Orig. in tract. 4 in Matt. — Basi. in reg. de insti. monachorũ. c. 4. in scho. — Matt. 21. — Matt. 13. — Aug. lib. 15. de Trin. ca. 18. & in serm. super gestis cum Emerito. — Tract. 6. in Euãgelium Ioãnis.

Sed quæ tandem est ista fides, de qua Paulus loquitur? certè perfectior quàm quæcunque alia: nimirum ea, qua non solùm assentimur omnibus, quæ nobis tradita sunt, ad salutem æternam consequendam, necessaria, quaque certam fiduciam de misericordia Dei, deque promissis eius concipimus: verumetiam qua tanta ferimur in Deum, vt eá etiam signa sequantur & miracula. Certè Origenes, Basilius, Gennadius, Theophilactus de perfecta, deque solida atq; integra fide, Pauli verba hæc interpretantur: quæ satis esse queat, etiam ad montes transferendos. De qua etiam dictum est à Christo. Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, etiam si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Quam idem Christus alio loco sinapis grano comparauit, non propter exilitatem sui, sed propter vim & acrimoniam, qualem in modico sinapis grano videre licet. Certùm est igitur, ibi Paulum loqui de vera, firma, & nihil hæsitante fide, qua non modò reuelatis à Deo creditur, verumetiam certa fiducia concipitur, quod petitur, eum omnino liberaliter cõcessurum. Cæterum quorsum attinet, qua de fide loquatur Paulus, ambigere? cùm in extrema capitis eiusdem parte, tria doceat esse distincta, fidem, spem, & charitatem: maiorem autem horum charitatem. Poteritne cuiquam esse dubium, quin loquatur de charismatibus, deque ea fide, qua Christiani sumus? quæ si sola fuerit, ea quæ vita ipsius est charitate destituta, fructum adferre queat nullum. Quamobrem istorum commentis reiectis, cum Augustino dicamus, quòd sine charitate fides potest quidem esse, sed non & prodesse.

Quod fidei, vt prodesse queat, Spem & Charitatem iungi necesse est.

CAPVT LXIIII.

Spes Christianorum qualis. — Spes absq; charitate inutilis. — Matt. 3. — Psalm. 36. — Psalm. 4.

CÆterùm, quo prodesse queat, spes, vt illi iungatur, necesse est: Quam quidem eiusmodi esse oportet, nihil vt nobis ipsi fidamus, verùm spem omnem & fiduciam nostram in Deo positam habeamus: cuius vnigeniti filij passione & morte acerbissima, peccatorum nostrorum remissionem consecuti sumus. Ad hanc igitur domini nostri Iesu Christi passionem & mortem, quæ prora, quod aiunt, & puppis est salutis nostræ, confugiamus: per hanc remitti nobis peccata nostra, cum Deo patre nos reconciliari: simul æternæ vitæ concedi nobis hæreditatem accedentes ad thronum illius gratiæ, supplices precemur. Quæ tamen & ipsa spes vana prorsus erit & inutilis, si nõ ad eam opera charitatis accesserit: Nam frustra crediderit aliquis, peccata sibi propter Christum esse remissa, nisi iustum de patratis illis dolorem conceperit: nisi detestatus & confessus illa fuerit: nisi dignos fructus, digna opera pœnitentiæ fecerit: Quare coniũcta sint oportet, sperare, & benè agere, vel saltem studium aliquod ingens ad benè viuendum adhibere. Cuius rei, non vno in loco nos admonet sanctus Dauid: Spera, inquit, in domino, & fac bonitatem. Ac rursus: Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Sic demùm spes in domino nobis est profutura, si fecerimus bonitatem, si sacrificauerimus sacrificium iustitiæ; si per charitatem fides in nobis fuerit operata. Si autem nihil aliud, quàm credere nos & sperare professi, charitatis opera neglexerimus: & à iustitia longè remoti fuerimus, & ad illam vitam nobis aditus non patebit, ad quã si vellemus ingredi, mandata seruare iussi sumus.

Matt. 19. — Christus legislator. — Esai. 2.

Neque enim existimare quisquam debet datum nobis esse à Deo Christum, vt redemptorem tantùm cui fidamus, & non simul vt legislatorem, cui obediamus. Aperta sunt Esaiæ verba dicentis: Ex Syon exibit lex, & sermo domini ex Hierusalem. Quæ in libro, qui inscribitur de cognitione Dei, cuius auctor esse fertur Gregorius Nissæ pontifex, sic

expli-

explicata legimus: Dominus, inqoit, noster Iesus Christus, nunc in monte Syon sedens & docens, nunc in ciuitate Hierusalem versans, legem & doctrinam Euangelicam tradidit. Neq; eoim de Mosaica lege Propheta nunc loquitur. Quomodo enim id fieri queat, cum ea non in Syon, nec in Hierusalem, sed in monte Synai fuerit data multò antè, quã natus esset Esaias: quemadmodum Euangelica multò pòst ipsum Esaiam tempore promulgata fuit. Quapropter appositè dixit, Exibit: quoniam antiqua lex iam exierat. Alio verò loco Gregorius idem vocat Christum vitæ legislatorem. Apertius autem, idé propheta Esaias, alio loco de Christo loquens: Dominus einim iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex noster, dominus ipse saluabit nos. Et per aliom Prophetam dicit dominus: Dabo legem meã in visceribos eorum, & in corde eorum scribam eam. Quin & Iacobus de Christo, Vnus est, inquit, legislator & iudex, qui potest perdere & liberare. Docet hoc pluribus verbis, vbi de Trinitate scribit Cyrillus, non redemptorem tantùm, verùm & legislatorem esse Christum. Beatus Ephrem in oratione de transfiguratione domini, Iesus est, inquit, dominus, non seruus, dominans, & non parens imperio, legislaror, & non is cui lex datur, filius, non verna: natura & non adoprione. Et alio loco. Quisquis reliquerit legislatorem, & ipse nihilominus ab eo relinquitur. Si autem denuò pœnitẽtia ductus, seipsum agnouerit, ita vt legislatori supplicitet procidat & dicat: peccaui quòd te dominum meum & magistrum dereliqui: Protinus legislator cùm sit amator hominum pro sua pietate suscipiet eum, & præstabit ei intellectũ bonũ vt agnoscat infirmitatem & peccata sua. Et ei os æqualis Marcus Eremita: Legem, inquit, spiritualem cœlestis legislator Christus per spiritum sanctum inscripsit fidelibus, nõ in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Lactantius verò: Summus, inquit, Deus cum religionem suam transferre voluisset doctorem iustitiæ misit è cœlo, vt nouis cultoribus nõuam legem in eo vel per eũ daret. Et antè eos omnes Clemens Petri successor, Ezechiel, inquit, atque alij deinceps Prophetæ, vbiqoe prædicant hunc esse Christum, Dominum, Regem, Iudicem, Legislatorem, Et in sequenti libro, obtemperemus Christo, vt legi, qui potestatem habet inducendi varias leges, ac tanquam sapiens Legislator nouas ferens, vbique naturalibus, immobilibus conseruatis. Vide eundẽ paulò superius, cap. 23. & lib. 7. cap. 36. Est quidem ita, quod is factus obediens Patri vsque ad mortem, mortem autem crucis, factus est omnibus causa salutis æternæ. Nunquid autem omnibus credentibus tantùm in se? Non hoc dicit Paulus: Verùm omnibus, inquit, obtemperantibus sibi, omnibos legem suam custodientibus: omnibus mãdata sua seruantibus. De iis verò, qui non obediunt Euãgelio domini nostri Iesu Christi, tantùm abest, vt eis Christũ factum esse dicat causam salutis æternæ, vt non dubitet etiam affirmare, quòd pœnas dabunt in interitu æternas.

In dictis Euangelij quatenus secessius vni ex minimus. *Esa. 33.* *Hier. 31.* *Iacob 4.* *Cyril. lib. 3.* *Ephrem de compunctione cordis cap. 5.* *Mar. Ere. In libro de baptismo.* *Lactan. lib. 4. cap. 13.* *Philip. 2.* *Heb. 5.* *Christus credentibus & obtemperantibus factus est salus æterna.*

Errat igitur, si quis putat Euangelium esse nudam & absolutam vitæ æternæ promissionem, sine conditione mandatorum obseruationis. Cùm rectè dictom sit ab Eusebio Emisseno, quod conditionaliter fit prædestinatio Dei, nihilque sine aliqua conditione prædestinatum est. Prædestinati sunt omnes boni ad gloriam, ea tamen condirione si fidem tenuerint, si charitatem, si humilitatem, si sapientiam, si misericordiam & pietatem, & his similia habuerint. Quamobrem, qui secus docent, omnes eorum sentẽtiæ scripturæ reclamat: Compati oos oportere, si conglorificari: commori, si conuiuere: sustinere, si coregnare volumus monet Paolos: Verùm apertins moltò Christus ipse: Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Et alio loco: Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Quod si oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam, multò magis oportet pati nos, vt intremus in alienam, supet naturalem videlicet, ac nobis indebitam, & longè meritis nostris imparem. Præclarè vir ille, singulari pierate præditus, nomine tantùm Idiota, regulas quasdam describens, vitam Christianã complectentes, posteaquàm non minus laboriosam viam docuisset, quæ est secundùm mundum, quã sit via virtutis: stultum esse, dicit, credere, ad cœlum posse perueniri, nisi per pugnam aduersus carnem, diabolum & mundum, quandoquidem & caput nostrum Christus non ascendit in cœlum, nisi per crucem, nec debet serui conditio melior esse conditione Domini. Quem sequutus aliquot pòst seculis Bernardus. Nõ rectì planè, sed petuersi est animi, antè quærere gloriã, quàm exercere virtutem, & velle coronari, qui legitimè nõ certauerit. Vanum est vobis, inquit, ante lucem surgere. Ita est. Frustrà ad celsitudinem nititur gloriæ, quæ prius non claruit virtute: frustrà fatuæ virgines sponso obuiam surgunt, quarum lampades extinguuntur, & ideò vacuæ, quia vacuis gloriantos lampadibus, virtutis oleum non habentes. Absit mihi gloriari, nisi in gloria illorum, quibus Propheta congratulans, ait: Domine, in lumine voltus tui ambulabunt, & in nomine tuo exultabũt tota die, & in iostitia tua exaltabuntur. Et infert: Quoniã gloria virtutis eorum tu es: pulchrè non eorum, sed virtutis eo-

Euseb. hom. feria. 2. post Dominicam 1. Quadragesima. *Roma. 2.* *2. Tim. 2.* *Matth. 19.* *Ioan. 13.* *Luc. 24.* *Nota. Per pugnam itur ad cælum.* *Bernar. in natali sancti Victoris, sermo. 1.* *Psalm. 88.*

Per virtutem itur ad gloriã. *Ambro. lib. 5. in Luc.* *Athanas. de virginitat.* *In definitionibus latiorib. in proæmio.*

tis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria, profectò indebita venit, præproperè affectatur, periculosè captatur: virtus gradus ad gloriam, virtus mater est gloriæ: Fallax gloria, & vana est pulchritudo, quam illa non parturiuit: sola virtus est, cui iure gloria debetur, & securè impenditur. Sed & Ambrosius, Tenera, inquit, corporis cura, luxuque & lasciuiarum cupiditate mollitos, nequaquàm cœlestis aula suscipit, ad quã duris laboriosæ virtutis gradibus ascẽditur. Hi verò, quibus fluida delicijs membra soluuntur, regni cœlestis extorres, intra mundi huius habitacula consenescunt. Neque minus eleganter Hieronymus, ad Iulianum scribens: Difficilè, imò impossibile est, inquit, vt & præsentibus quis, & futuris fruatur bonis, & hic ventrem, & ibi mentem impleat, vt de delicijs transeat ad delicias. Ante quem etiam Athanasius: Qui habet requiem suã in hoc mundo, ne speret æternam requiem se posse consequi: Regnum enim cœlorũ non eorum est, qui hic ociantur, sed eorum, qui in multa tribulatione & angustia vitam transigunt. Non enim id gratis accipiunt, sed cum ingenti labore & magnificis sudoribus illud adepti sunt, quotquot eo digni habiti sunt. Ad eundem modum Basilius quoque: Quomodo cum vitæ secundùm mandatum Domini instituendæ, eam, quæ voluptatum est præferamus, æternæ vitæ fœlicitatem & conuersationem ei, quæ sanctorum est, conformem, & angelica gaudia in facie Christi nobis pollicemur? Stolidi certè animi sunt talia phantasmata. Quomodo ero cum Iob, qui nec vulgarem quidem afflictionem cũ gratiarum actione complector? Quomodo cum Dauide, qui erga inimicum nullo sum lenitatis affectu præditus? quomodo cum Daniële, qui non assidua continentia & deprecatione sedula Deum quæsiui? quomodo cum singulis sanctis, qui vestigia illorum non sum secutus? Quis athleta ita iudicij expers est, vt ijsdem velit dignari coronis, & victorem, & eum, qui nihil certauit? Quis dux ad parem vnquàm spoliorum partem cum ijs, qui vicerunt, eos vocauit, qui in pugna ne comparuissent quidem? Bonus est Deus, verũ & iustus. Iusti verò est retribuere pro dignitate factorum, sicut scriptum est. Benè fac Domine bonis, Declinantes autem in obliquationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Misericors est: at & iudex, Diligit enim misericordiam, inquit, & iudicium dominus. Quapropter dicit, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Similiter & Augustinus, Manducant homines fungum malum, & moriuntur. Ecce in qua fragilitate est vita humana, quam quandoque relicturus es. Noli pro illa sic pugnare, vt tu relinquaris. Vita nostra Christus est. Christum attende, pati venit, sed & glorificari: contemni, sed etiam exaltari: mori, sed etiam resurgere. Opus te terret, mercedem vide. Quare vis peruenire delicatus ad eam rem, ad quã non perducit, nisi labor? Sed times ne perdas argentum tuum, quia ad argentum tuum cum labore magno peruenisti. Si ad argentum tuum, quod quandoque vel moriens amissurus es, non peruenisti sine labore, ad vitam æternam sine labore vis peruenire? Et his omnibus vetustior Origenes. Nemo potest in carne & in spiritu habere delicias, sed si quis in carne deliciatur, sicut ille diues, carebit gremio Abraham, & delicijs: qui verò in præsenti seculo pane afflictionis vescitur, sicut & ille pauper, cùm hinc abscesserit, in delicijs erit.

Deus bonus & iustus, misericors & iudex. Psalm. 124. *Basil. in oratione. 3. de peccato.* *August. serm. 6. de verbis domini.* *Origen. in Psalm. 36.*

Quod nihil impossibile Deus præceperit.

CAPVT LXV.

Allegare impossibilitatem mandatorum, est Deum crudelem facere. Hæc pulchrè prosequitur Hieronymus vel quisquis est author epistolæ ad Demetriadem de virginitate seruanda. Matth. 11.

VErum hic isti, Si nos ad mandata remittis aiunt, vt nisi ea obseruemus, esse iusti non possimus, actum est de nobis: Nam in hac vita, quæ præcepit Deus implere, possibile non est: in qua legi satisfacere nemo potest. Scilicet, si fidem istis habemus, impossibilia præcepit Deus. Potest autẽ dici quicquam, aut cogitari magis blasphemum, quàm hoc sit? Quis præcipiat his, qui sibi subiecti sunt, quod ab eis nullo modo præstari posse videat: nisi aut prorsus insanæ sit mentis, aut ridiculus, aut barbarus aliquis, & immanis tyrannus, qui sibi datam cupiat occasionem, per quam suã in illos crudelitatem expromere queat: Atqui talem isti nobis Deum fingunt, præclari si Dijs placet, gloriæ Dei vindices, quam tot seculis obscuratam, nunc demùm asserere se, rudi plebeculæ persuadere conantur. Quid autem? an non reclamat huic eorum blasphemiæ scriptura? In Euangelio suo dicit Christus: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In Cacangelio suo dicunt isti: Iugum Christi durum & acerbũ, & onus eius est prorsus importabile. Ad quod ferendum Christus inuitat, ab eo deterrent isti, ne venire quisquam ad Christum audeat: qui legem tulerit, cui satisfacere possit nemo. Dicit Dei spiritus per Ioannem: Mandata Dei grauia non sunt. Dicit Satanæ spiritus per membra sua. Mandata Dei non modò grauia, verùm etiam prorsus ad implendũ impossibilia sunt. Nimirùm hoc est illud purum Euangelium, quod à zonarijs, baiulis, figulis

1. Ioan. 5.

tantoperè vidimus expetitum, cùm ex diametro, quod aiunt, cum Euangelio Christi pugnare videatur, quo virtutis omne studiũ eneruatur, omnis faciendi mandata Christi conatus impeditur. At non ita prisci Patres illi sancti, qui, si quis impossibile aliquid homini à Deo præceptum esse blasphemasset, eum anathema pronunciauerunt: quòd impium esse dicerent, affirmare, quæ à spiritu Dei mandata profecta sunt, ea esse credentibus impossibilia. Sic Hieronymus & eum secutus August. Execramur etiam blasphemiã eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo hominibus esse præceptum, & maodata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari. Inter quos Ioannes ille, qui iure merito Chrysostomus appellatur, adeò nihil impossibile mandasse Deũ, affirmat multos vt fuisse dicat, qui plus etiam vltrò præstiterunt, quàm à Christo mandatum est, tantùm abest, vt eius mãdata non impleuerint. Nam cũ neq; virginitatem, neq; paupertatẽ Deus vnquàm mandauerit, minimè tamen defuerunt, qui iniussi, vltrò vtrunq; amplecterentur. Quin & illud non vno in loco persuadere populo conatur, multò grauius esse iugũ seculi, quã sit iugũ Christi: Quod illud iugum est seruitutis, iugum carnis & peccati: hoc verò iugũ est libertatis, iugũ spiritus & gratiæ. Origenes: Qui dicit, implere non possum, quæ mãdantur à Deo, quid tibi videtur aliud, quã inter mulieres, quæ nihil virile possũt, esse numerandus. Gregorius Nissenus. Si natura ita comporatum est, vt solo motu mentis & appetitu à malo alienemur, nihil laboriosum nobis præcipit Euãgelicus sermo: neque enim labor coniunctus est affectioni & ardori mentis. Sed licet nobis absq; vllo negocio quocunq; volumus per cogitationes accedere. Itaque volenti facile est cœlestem vitæ traductionem vel in terra habere, si quemadmodum Euangeliũ præscribit, cœlestia sapiamus, cœlestibus afficiamur. Locum illum enarrãs Hilarius: Latũ mandatũ tuũ nimis. Latum, inquit, mandatum Dei est, & in omnia spei nostræ genera diffunditur, vt nõ difficile sit, si voluntas adsit, præcepto Domini obtemperare: cùm & latum & diffusum sit ad placendum, officiosæ religionis varietate: neque solum latum, sed vehementer latum.

Et beatus Ephrem nullam in hac via, quæ ducit ad cœlum, reperies difficultatem. Dominus ipse factus est via vitæ volentibus ad patrem luminum proficisci, vbi beatitudines enumerat. Etiã Prophetis longè grauissimum visum est onus iniquitatis, quàm sedere quidam air super talentum plumbi: Sub quo gemebat alius quoque dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Quamobrem duriora multò sunt, quemadmodum etiam à Basilio scriptum legimus, quæ vel insanus amor, vel inexplebilis habendi cupiditas, mortalibus imperat, quàm quæ Christus præscribit. Vt non ineptè dictũ sit à Ioanne Gersone, quòd plures videre licet, qui maiorem pœnam habent ad infernum acquirendum, & ad male agendũ, quàm requiratur pœna ad regnum paradisi lucrandum. Et explicans illa verba Nicolaus de Lyra: Lassati sumus in via iniquitatis & perditiõis, & ambulauimus vias difficiles. Frequenter, inquit, plus laborant homines ad perficiendũ sua peccata, quàm iusti ad iustitiæ opera: sicut pater de fornicatore & adultero, qui maioribus laboribus, & periculis se exponit ad habendũ intentũ, licet frequẽter deficiat, quã bonus religiosus, in surgẽdo ad matutinũ pluribus noctibus, ad Deum laudandũ. Ante quẽ multis seculis Hierony. Quantis, inquit, sudorib' hęreditas cassa cõpetitur. Minori labore margarita Christi emi poterat. Similiter Euseb. Emiss. & Greg. Nisseo. Si laboriosum studiũ bonarũ rerũ esse putas, cõparare cũ vita contrariã, ac reperies quãto malitia nequitiaq; laboriosior & molestior sit.

Non est itaq; Charissimi, cur interdum domini nostri famulatum intollerabile pronunciemus, secundùm vel lenitatem, vel duritiam morum nostrorum. Qualem animum habuerimus, tale super nos iugum domini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus esse intollerabile cõqueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asperi, ipse sibi facit durum atque asperum iugum Christi, & verè graui premitur sarcina mens subiugata peccatis: onus verò domini, scit reuelare, nescit opprimere. Siue quis obscœno sit amore captus, siue rei faciendæ studio teneatur immodico, siue misera vexetur ambitione, quas nõ perferr molestias? quæ non adit pericula? quos non tolerat corporis & animi cruciatus, vt non defuerint, qui mortem etiam indubitanter oppeterent, dũ eo, quod amant potiri student. At in Deo piè colẽdo, atq; illius contemplationi vacando, quid tandẽ est molestiæ? quid periculi? quid laboris? aut quæ non voluptas Potiùs, cum animi summa tranquillitate coniuncta? Qua fruuntur in cœlis, animæ piorum vita beata, ea degentibus adhuc in terris, atque in fragili corpusculo, repræsentari videtur. Initia fortassis aliquid habẽt difficultatis & molestiæ: Quò longiùs autem progressus fueris, hoc faciliora, iucũdiora, suauiora sunt omnia. Ea enim consuetudinis vis est, sicut præclarè scriptum est à Gregorio Nisseno, vt etiam in ijs quæ difficiliora videntur, voluptatẽ quandã assiduò vsu ingeneret: sitq; suaue & iucũdũ per cõsuetudinẽ tẽporis tractu quod ab initio laboriosum est.

Sic prisci populũ instituebant: sic de superiore loco mentes eorũ ad virtutum studia;

Patres prisci quomodo populum instituerint.
Hier. ad Damas. in exposi. symboli.
Basi. in verbis Moseos, attende tibi ipsi. Et in ea, quæ proximè sequitur homil.
Chry. hom. 8. de paenit. serm. de charitate & ho. 19. in epist ad Hebraeos. Hom. 39. in Mat. & hom. 2 ad Phil.
Iugum seculi grauius iugo Christi.
Orig. in Iosue, hom. 9.
Greg in lib. ad Harmonium.
Quid professio nominis Christiani sibi velit.
Psal. 118.
Iniquitas grauiss. onus.
Zach. 5.
Psalm. 77.
Gers. parte quarta in ser. de omnibus sanctis.
Hier. ad Nepotianum de vita clericorum.
Eus. Emisse. de Epiphan. ser. 5.
Greg. Nissen. in li. de beatitudinibus super illud. Beati mundo corde.
Onus dominicum intollerabile.
In dictum Euãgelij Quaeretis facilis vni ex minimis, &c.

quæ nos amplecti Christus voluit, oratione sua imflammabant. A quibus, quid aliud isti, quá deterrere prorsus videtur? dũ nõ difficilia modò, quod ferri tamen posset, verũetiam prorsus impossibilia Deũ præcepisse blasphemát. Sic Hierony & cũ secutus August. Execramur etiam blasphemiam eorum, qui dicunt, impossibile aliquid à Deo hominibus esse præceptũ, & mãdata Dei non à singulis, sed ab omnibus in cõmune posse seruari.

Aug. de tempore serm. 191.

Ex quorum hac impia doctrina, quàm ipsi nihilominus verbum Dei vocari volunt, hoc esse consecutum cernimus, nullo vt vnquàm tempore quàm hoc, magis refrixerit charitas, magis abundauerit iniquitas. Quis enim adduci facilè possit vt aut eum Deum colat, quem impossibilia præcepisse persuasum habeat, aut ad ea præcepta animum adijciat, quæ impleri non posse credat. Longè diuersum docuit tones à nobis citatus Chrysostomus, dicens: Si in vsum semel bonæ istius philosophiæ transeas, etiamsi postea aliquis tibi torpor obrepat, non tamen facilè poteris horum quidpiam, quæ præcepta sunt transgredi, bona scilicet consuetudine firmitatem iam auctante naturæ. Quam enim facilè est dormire, comedere, bibere, respirare, tam nobis facilia erunt etiam opera virtutis: ex quo etiam capiemus honestissimam voluptatem, quietissimo in portu sedentes, & serenitate continua perfruentes. Quem secutus Cæsatius, de Monachorum institutis scribens: Hæc omnia, inquit, donec in consuetudine mittantur, laboriosa esse videntur, & vt verius dicam tamdiu impossibilia iudicantur, quamdiu humanis viribus obtineri posse putantur. Cùm verò à Deo obtineri & per Dei gratiam impleri posse creduntur, nec dura, nec laboriosa, sed leuia & suauia comprobantur: secundũ quod Dñs dixit: Iugum meum suaue est, & onus meum leue. Post quem etiam Bernardus: Reuera cùm inceperis, inquit, tristitia implebit cor tuum: sed si perseuerauetis, tristitia tua cõuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, & voluntas renouabitur vel potius noua creabitur, vt omnia quæ prius difficilia imò impossibilia videbantur cum multa percurrãtur auiditate & dulcedine. Scripsit Philo Iudæus librum de legibus non scriptis, in quo docet, viros, qui rectè ac sine culpa vixerunt, quorum virtutes publicatæ sunt in sacrarum literarum tabulis, non tantùm ad laudem illorum, verumetiam ad lectores in æmulationem prouocandos: fuisse leges quasdam animatas & rationales, duabus de causis venerabiles: altera, quoniá ostendunt quod præcepta legis à natura non discrepant: altera, quod hinc liquet non esse opus magno labore ad exigendam vitam iuxta legum regulá, quando illi prisci ante leges singillatim proditas, non scripto iure vsi, pari facilitate atque felicitate vixerunt: vt meritò quis discere posit, leges scriptas nihil aliud esse, quàm vitarum patrum commentarios, in quibus eorum dicta factaq; narrantur, nam illi scholas nullas frequentauerant, nullis præceptoribus vsi fuerant, sed à seipsis instituri doctique, ordinem naturæ sunt secuti, quæ lex est dubiò procul antiquissima omnium: quam ipsi ius summum, fasque rati esse, totam vitam suam vltrò ei subdiderunt: fortuitas autem res precibus & supplicationibus commendantes Deo propicio, hac quoque parte vixerunt feliciter, accedente ad promptam rectè agendi voluntatem diuina quoque prouidẽtia. Quã sunt hæc ab illis diuersa, quæ nostro tempore docẽt, qui segregauerũt seipsos.

Hom. 11. in Matt. cap. 3.

Homi. 9.

Sermo. 2. in ascensione.

Leges animatæ, quibus vsi prisci.

Vita ad legum regulam facilè exigenda.

Quod non tam natura mandatorum, quàm nostra fiat ignauia, vt implere mandata non possimus, cum quæ timori grauia sunt, leuia sint amori.

CAPVT LXVI.

Matt. 7.
Obiectio via arcta.
Psalm. 16.
Lex Christi nõ natura sua, sed ignauia nostra grauis est.
Responsio.
Chrys. hom. 8. de pœnit.
Hom. 2. in epi. ad Phil.
Hom. 16. in epi. ad Hebr.

Sed hic isti nobis obijciunt: Si tam leuia sunt Christi præcepta, quàm ea, tu videri vis, cur igitur dixit Christus, quòd angusta est porta, & arcta via, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inueniunt eam? Cur vias domlni duras appellat Prophata? Nos verò non nostris, verùm eorum, qui totius orbis iudicio grauissimi, doctissimi, sanctissimiq; sunt habiti, verbis, ad hæc respondebimus. Ac primo quidem loco, quòd laboriosa via Dei, quòd eius mandata videntur esse difficilia, dicit Ioannes Chrysostomus, non tam id fieri natuta mandatorum, quàm nostra ignauia. Quid enim esse potest melle dulcius? ægroto tamen amarum persæpè videtur. Num quod natura tale sit? Miuimè gentium, sed est id morbi vitium. Ad eundem modum lex onerosa, non tam sua natura, quàm nostra fit pigritia. Ac vt insit etiam aliquid in ipsius legis natura difficultatis & molestiæ, tamen si nautis minaces pelagi fluctus, si tempestates & hyemes agricolis, si vulnera cædesque militibus, si pugilibus ictus plagæque grauissimæ leues adeò videntur & tolerabiles, vt voluntarij magna cum alacritate se discriminibus istis & difficultatibus offerant, spe temporalium commodorum, quæ mox peritura sunt: quantò magis homini Christiano videri leue debet ac tolerabile, si quid etiam aduersi ferendum sit, cui præmium in cœlo positum est, non momentaneum, sed æternum, cùm nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in cor hominis ascenderit, quæ præparauit Deus his, qui diligunt eum, vt verè dictum sit à Paulo. Quòd in præsenti momentaneum est & leue tribulationis

1. Cor. 2.
2. Cor. 4.

bulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur, quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. Leue Paulus vocat & momentaneum, quod est in præsenti tribulationis, at isti non satis habent, si dicant esse difficile, verùm prorsum impossibile, prorsus volunt esse onus importabile, cui ferendo nemo sit mortalium. Intereà tamen putum Dei verbum haberi volunt, quod isti loquuntur & sentiunt, quamuis ex diametro, quod aiunt, cum Dei verbo pugnare videatur: Diuus Augustinus, cùm & ipse locum hunc enarraret ex Euangelio: Iugum meum suaue est, & onus meum leue: pluribus verbis laboriosiorem esse docet huius mundi amorem. Et in Psalmos commentatus. Bonum opus, inquit, non multum laborat, malum opus habet laborem. Ac alio quodam loco, adducens illud ex Psalmo: Propter verba labiorum tuorum, ego custodiui vias duras: Duræ sunt, inquit, timori, leues amori. Omnia quippè sunt facilia charitati, cui vni Christi sarcina leuis est: quin ea potius est ipsa illa sarcina, quæ leuis est. Itaque quæ dura sunt laborantibus, eisdem ipsis mitescunt amantibus. Nam quæ sæua sunt etiam & immania, prorsus facilia & prorsus nulla efficit amor. Et in libro de gratia & libero arbitrio: Sarcina illa, quæ infirmitati grauis est, leuis efficitur charitati. Et in libro de perfectione iustitiæ: Quis autem nescit cùm præceptum sit generale charitas, quia finis præcepti est charitas, & plenitudo legis est charitas, non esse graue, quod diligendo fit, non timendo. Laborant autem in Dei præceptis, qui ea timendo conantur implere. Sed perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti sarcinam leuem ac paucis interiectis, dicit: charitati Dei non esse graue mandatum Dei, non humanæ voluntati, cui plus dando quàm oportet, ignoratur iustitia Dei. Et explicans, illud ex Psalmo 30. Statuisti in loco spacioso pedes meos: Certè angusta, inquit, est via: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso, dicit, posuisti pedes meos, ne angustati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deijcerent me. Ergo quod ait: Posuisti in spacioso pedes meos, plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis. Hoc est, Posuisti in spacioso pedes meos. Quem secutus Gregorius quoque loquens de præcepto dilectionis: Hoc est, inquit, præceptum Domini, hoc iugum est diuinæ suauitatis: Quid em̃ leui⁹, aut vnquã gratius, quã amor, fertur? quid prætereà graue nõ leuiter tolerat, qui amat? Quicquid em̃ diligitur, cũ magna deuotiõe portatur. Potest hoc amor hui⁹ mũdi, vt etiã quæ vidẽtur difficilia, facilia videri faciat, & nõ possit multò magis, quò nihil est fortius, amor Christi: Quòd si soli nos essemus, si nostris ipsorũ viribus lex nobis implẽda foret, fortasse nostræ nobis imbecillitatis cõscij, de difficultate atq; adeo impossibilitate ipsius nõ immeritò queri possemus. Nũc aũt qui viuit in nobis Christus, qui per fidẽ habitat in cordibus nostris, ipse est, qui operatur oĩa in omnibus: ipse est, qui operatur in nobis & velle & perficere, ipse est, qui facit in nobis, quod placeat corã se. Hunc, sicut scribit Petrus Chrysologus, habemus in bonis adiutorem, qui dat posse quod iubet, & quæ præcipit, facit ipse. Quem etiam Bernardus vocat athletam fortissimum in suis & pro suis pugnantem & vincentem, & inde victores coronantem. Hoc est, quòd cùm scribens ad Corinthios, gloriatus fuisset Paulus, quòd plus alijs omnibus laborasset, ne sibi suæque virtuti bona tribuere videretur, quę per ipsum Deus operatus fuerat, subiũxit euestigiò: Non ego autem, sed gratia Dei mecum. Quæ tamen verba nequaquàm ita sunt accipienda, quasi cùm dixerit, non ego autem, hoc intelligi voluerit, nihil se laborasse, nihil prorsus operatum esse: Non enim adiecisset mecum, si pręueniente gratia, subsequẽs liberum arbitrium non habuisset. Poterat dicere, per me quemadmodum annotatum est à Bernardo, sed quia minus, inquit, erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solùm operis esse ministrum per effectum, sed operantis quodammodò socium per consensum. Ac si diceret, abundantius laboraui, non ego, sed & ego: In eo enim, quòd solo Dei dono præuentus sum non ego: in eo autem, quòd donum voluntate subsecutus sum, & ego. Explicans illud ex oratione dominica. Fiat voluntas tua: quisquis auctor fuit operis in Matthæum imperfecti. Vide, inquit, quam cautè locutus est, Non dixit: Pater sanctifica nomen tuum in nobis: adduc regnum tuum super nos, fac voluntatem tuam in nobis: ne seipsum Deus videatur in hominibus sanctificare, aut regnũ suũ super quos vult adducere, aut voluntatẽ suã in quibus vult facere, & per hoc inueniatur Deus personarũ acceptor. Nec iterũ dixit: Sãctificemus nomẽ tuũ: suscipiam⁹ regnũ tuũ: faciamus voluntatẽ tuã sicut in cœlo & in terra: ne hominũ tantummodo videatur esse quod sanctificant Deũ, aut quod suscipiunt regnũ eius, aut quod faciunt volũtatem illius, sed mediè dixit & impersonaliter: idest, sanctificetur: adueniat: fiat: vt vtriusque personæ opus necessarium demonstraret, quia & homo Deum necessarium habet, & Deus hominem ad iustitiam faciendam. Nam sicut homo non potest facere bonũ, nisi

Aug. li. 5. de Musi. ca. 14. & ser. 9. de verbis domini.
In Psalm. 92.
De nat. & gratia, cap. penult. & vltimo & ser. 48. de tẽplo & serm. 13. de verbis Apostoli.
Cap. 7.
Charitate nihil est graue.
Angusta via laboranti in timore, lata amãti.
Greg. li. 9. ca. 2. in primum lib. Reg.
Ephes. 3.
1. Cor. 12.
Philip. 2.
Hebr. 13.
Chry. serm. 11.
De passione domini. cap. 22.
1. Cor. 15.
Bern. in lib. de gratia & libero arbitrio.
Orationis dominicæ explicatio.

habuerit adiutorium Dei: sic nec Deus bonum operatur in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec terra sine semine, nec semen sine terra fructificat: sic nec homo sine Deo, nec Deus sine homine iustitiam operatur in homine. Ac si dicat: Si hæc agitis, hæc oratis, digni filij estis huiusmodi patris.

Quod operatur bona Deus in nobis, non ipsis nihil agentibus, verum consentientibus, & simul operantibus nobis:

CAPVT LXVII.

Matt.19. Psal.5. Deus non est mali operator. Blasphem. Phi. Melan.

QVamobrem execrandus est eorum impius error, qui nihilò plus hominem asserunt in bonis agere, quàm agat securis in manu fabri, aut lutum in manu figuli: atque ita Deum per filium suum legem in credentibus implere docent, nihil vt agant ipsi. Quos etiam ad ea blasphemiarum portenta deuenisse tandem videmus, vt eum, qui solus bonus est, de quo dicit Propheta: Non Deus volens iniquitatem, tu es, eum etiam malorum auctorem faciant, neque bona magis, quàm ipsa etiam in nobis operari mala, impudenter affirment: quod haud aliter habere se dicant facinorosos, ad ea quæ patrant crimina, quàm haber se gladius, quo iugulatur proxim⁹. Neque minus esse proprium opus Dei Dauidis adulterium, aut Iudæ proditionem, quàm Pauli vocationem. Nunquid potuit aliquid dici pestilentius? Quid autem est aliud hoc docere, quàm omnem ordinem, omnem benè agendi curam, omnem solicitudinem, prouidentiam, ac industriam, disciplinam omnem euertere, religionem ex mortalium animis radicitùs omnem euellere, denique proscriptam ab hominibus velle vitam humanam, & pro illa pecuniam ac feralem quandam securitatem ac licentiam introductam? Quorsum enim leges? quorsum magistratus? quorsum bonis præmia, malis constituta sunt supplicia? Denique quorsum illud pertinet, quòd Deus etiam ipse mercedem regni cœlestis pijs promittit, gehennæ verò pœnas impijs comminatur, si omnia, siue bona siue mala, sine nobis operatur in nobis? si absoluta necessitate & ineuitabili patimur magis, quàm agimus, aut velut serræ quædam, ab illo acti agimus?

Malorum auctor Deus non est. Psalm.36. Esaie.26. Ezech.36. Aug. de gratia & libero arbitrio.cap.16. Psalm.140. Psalm.38. Esai.26. Philip.2. 1.Cor.12. Hebr.13.

Sed nobis illud in præsentia refutare propositum non est, à quo non aures modò, verumetiam cogitationes piorum abhorrent omnium, quòd quæ facinorosi patrant scelera, eorum sit auctor Deus. De eo tantùm breuibus disserendum esse putauimus, quomodo bona Deus operatur in nobis. Aperta sunt screpturæ verba, quòd à Deo gressus nostri diriguntur, quodq; omnia opera nostra Deus operatur in nobis: qua quidem scriptura nihil est certius. Verùm intereà non minus certũ est & hoc, nos facere cũ facimus, quãuis ille faciat vt faciamus, prębẽdo vires efficacissimas volũtati, qui dixit: Faciã vt in iustificationibus meis ambuletis, & iudicia mea obseruetis, & faciatis ea. Quẽ Prophetæ locum adducẽs Augustinus: Cùm dicit, inquit, faciã vt faciatis, quid aliud dicit, nisi auferã à vobis cor lapideũ, vndè non faciebatis, & dabo cor carneum: vndè faciatis? Et hoc quid est? nisi auferã cor durum, vndè non faciebatis, & dabo cor obediẽs, vndè faciatis. Ille facit vt faciamus, cui dicit homo: Pone Domine custodiã ori meo: Quod beneficium Dei iã fuerat consecutus, qui dixit: Posui custodiam ori meo. Quando igitur legimus in scripturis quòd omnia opera nostra operatur Deus in nobis, quod operatur & velle & perficere, quòd operatur omnia in omnibus, quòd facit in nobis, quòd placeat coram se, nequaquàm in eo sensu accipiẽdum est, vt sic agi nos, cùm agimur spiritu Dei putemus, quemadmodum faber agit serram, sed potiùs, quemadmodum sessor agit equum: Operatur quidem in nobis Deus, verùm non ociosis nobis, sed ipsis etiam & voluntatem & conatũ adhibẽtibus. Quamquam vt velimus sine nobis operatur, inquit Augustinus: ab ipso enim præparatur volũtas nostra, cũ autẽ volumus, & sic volumus vt faciamus, nobiscum operatur, sine illo tamen, vel operante vt velimus, vel cooperãte cùm volumus, ad bona pietatis opera nihil valemus. Et alio loco: Non solùm, inquit, Deus posse nostrum donauit atque adiuuat, sed etiam velle & operari operatur in nobis: non quia nos non volumus, aut nos non agimus, sed quia sine ipsius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. Et in Psal. 30. Quicquid Deus operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multũ & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Et iterum in alio libro, Intelligant, si filij Dei sunt, spiritu Dei se agi, vt quod agendũ est, agãt, & cùm egerint illi, à quo aguntur, gratias agant, agũtur enim vt agãt, nõ vt ipsi nihil agant. Præclarè Guillielmus Parisiẽsis. Opera, inquit, nostra, opera sunt etiã Dei, quæ ipse operatur in nobis, & etiã per nos. Non quidẽ tanquàm per organa quædam aut instrumẽtum: tunc enim, nec ad laudẽ, nec ad vituperium, nec ad culpam, nec ad meritum imputanda essent nobis opera bona: Sicut citharæ & tibiæ nihil imputatur ad culpam aut meritum de citharisantibus & tibicinantibus. In nobis igitur operatur Deus bona opera sua & nostra, non tam præstando virtutem,

Deus in nobis quomodo operatur. Vide Augu.3. Hypognosticon. Aug. de gratia & libero arbit. cap.12. De grat. Dei cõ. Pelag. & Celest. lib.1.c.25. De corrupt. & gratia cap.2. Guil. li. de meritis. Opera nostra bona, opera sunt Dei.

virtutem, facultatem, & oportunitatem, quàm etiam excitando, & foris doctrinis, & prædicationibus, & beneficiorum consolatione, flagellorum quoque stimulationibus, & interdum compulsionibus, & interiùs inspirationibus, ac reuelationibus, terroribus, & alijs modis multiplicibus, qui sibi soli noti sunt. Æquum est autem vt illius adscribamus omnia diuinæ bonitati, non quòd nihil agamus ipsi, sed quòd nihil possumus, nihil volumus, agimus aut sumus, quòd non illius beneficio posimus, velimus, agamus, aut simus, à quo solo proficiscitur omne datum optimum, & omne donum perfectum. Neque enim sufficientes sumus, vel cogitare saltem aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. *Iacob.1. 2.Cor.3.*

Quemadmodum igitur à Paulo dictum est: Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: ita qui cum Paulo per fidem & baptismum eidem Christi corpori sumus insiti, cuius etiam spiritu vegetamur, si, quòd subindè nos monet, imitatores illius facti fuerimus, dicere quisque nostrum cùm illo poterit: viuo autem iam nō ego, viuit autem in me Christus: laboro autem iam non ego, laborat autem in me Christus: operor autem iam non ego, operatur autem in me Christus: mereor autem iam nō ego, meretur autem in me Christus: modo sanus adsit horum verborum intellectus. Neque enim ea sic oportet accipi, quasi non viuamus, non laboremus, non operemur, non mereamur ipsi quoq;: quinimò nos sumus qui viuimus, nos sumus qui laboramus, qui operamur, qui meremur: sed vt viuamus, facit vita nostra Christus: vt operemur facit qui & voluntatem inspirat, & vires ad operandum suppeditat adiutor noster Christus: vt mereamur facit, qui merita sua nobiscum communicat, redemptor noster Christus. Sic Augustinus ad Bonifacium scribens: Nos quidem ambulamus, verum est, nos obseruamus, nos facimus, sed ille facit vt ambulemus, obseruemus, vt faciamus. Hæc est gratia Dei, bonos faciens nos, hæc misericordia eius præueniens nos. Et in alio quodam libro: Nos ergo volumus, sed Deus operatur in nobis & velle: nos ergo operamur, sed Deus operatur in nobis & operari pro bona voluntate. Hoc nobis expedit & credere & dicere: hoc est pium, hoc verum, vt sit humilis & submissa confessio, & totum detur Deo. Quando itaque dicit homo Christianus. Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus: hoc dicere videtur: viuo autem ego: non iam ille, qui conceptus in iniquitatibus ex carnis meæ parentibus, iræ filius natus: verùm qui sum ex aqua & Spiritusancto Dei filius renatus, qui sum in baptismo veterem exutus, & nouum hominem indutus Dominum nostrum Iesum Christum, in cuius fide viuo, cuius etiam agor spiritu: Hic meam infirmitatem adiuuat: hic ad operandum & voluntatem impellit, & facultatem suggerit: hic efficit pro sua inenarrabili bonitate, vt qui dum natura filius essem iræ, nihil mereri poteram, nisi gehennę supplicia, factus per adoptionis gratiam Dei filius & hæres, frater autem ipsius & cohæres, iam deinceps mereri posim ea, quæ Dei filio & hæredi, quæ Christum induto debentur, vt quicquid mereor, non tam meo, quàm ipsius, quem indui, Christi merito merear. Meum nanque meritum quatenùs purè meum, extra Christum factum, non erat nisi meritum supplicij: Postquàm autem viuo in fide filij Dei, iam illud qualecunque à me pro fectum, illius aspersum sanguine pretioso, pretium ex eo mutuatur, vt fiat meritum cœlestis præmij, non sua quidem ipsius, verùm Christi viuentis, operantis, & merentis in me virtute dignitateq;: qui, quæ est illius immēsa benignitas, merita mea, quæ sunt ipsius dona, non tanquā merita mea, sed tanquā dona sua coronat. Nam & ab ipso manāt, & ex ipsius morte pretium acquirūt. Hic sanus est & pius horū verborum intellectus. Nos ergo sumus, qui viuimus: nos sumus, qui operamur: nos sumus, qui viuentes in fide filij Dei, legem implemus, qui, quæ mandata sunt ab eo perficimus: verùm non sine eo, qui dicit: Sine me nihil potestis facere. Illius destituti gratia, nihil possumus: illius adiuti gratia, nihil non possumus: qua fretus, nemo est ex ijs, qui credunt in Christum, qui non cōfidenter dicere queat: Omnia possum in eo, qui me confortat.

Galat.2. 2.Cor.4.18. Viuimus, operamur, meremur in Christo. Aug. ad duas epist. Pelag. lib. 4. ca. 6. De bono perseuerantiæ c.13. Viuo iam non ego quomodo intelligendum. Psal.50. Ioan.3. Galat.3. Rom.8. Meritum extra Christum, est supplicij meritū. Ioan.15. Philip.4.

Quod semel iustificatum gratia sua Deus non deserat, si non ab eo deseratur: quodq; charitati non modò non impossibile, verum nec difficilè quicquam sit.

CAPVT LXVIII.

EST autem, quòd ab Augustino quoque legimus annotatum, Dei tanta bonitas, vt quē semel iustificauit impium, gratia sua nunquam deserat, si non ab ipso deseratur, nihil vt ei desit, quo minus piè semper, iusteq; viuere queat. Quod etiā ab Ambrosio, aut quisquis ille fuit auctor libri, qui inscribitur de vocatione gentiū, animaduersum legimus: Qui certissimū esse vult, nullā fideliū à Deo, non discedentem relinqui, neq; cuiusquam ruinam ex diuina esse dispositione dispositam, sed multis, qui iam iudicio rationis vtuntur, ideò liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmium, & vt quod non potest nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quorum id potuit

Aug. de natura & gratia ca.26. & in cō fut. articulorū, falso sibi impositorum art. sexto. Et ser. 88. de temp. Amb. vel Prosper li.2. ca.4.

id potuit volontate non fieri. Verùm testatur hoc etiam propheta, dicens: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo: Si quæsieritis eum, inuenietis: si autem dereliqueritis, derelinquet vos. Sic ille fons torius bonitatis & misericordiæ, nunquã nos deserit, nisi prius à nobis deseratur. Pulchra quadam similitudine docuit hoc Barlaam Eremita, vbi cum philosophat rege loquentem eum inducit Ioannes Damascenus. Sicut, inquit, Sol ad illuminationem omnibus ortus, sine inuidia porrigit radios, cunctósque illuminari permittit: Ita & vera sapientia sui appetitores more Solis illuminat & illustrat, & splẽdidos ostendit. Si quidam claudentes oculos fulgorem eius videre nolunt, non idcircò reprehendendus est Sol, vel à cæteris despiciendus, aut gloria sui splendoris per illorum inhonorabitur stultitiam, sed illi potius seipsos lumine eius priuantes, quasi cœci palpabunt parietem, & in multis foueis cadent, pluribusque lacerabuntur facies eorũ spinis. Et quemadmodum Sol in suo splendore permanens illuminat reuelata facie fulgorem suum spe culantes, eodem modo & lux Christi splendet quidem omnibus, ditissimè eis largiens suam claritatem, Participat verò vnusquisque iuxta quod desiderat & appetit. Neque enim deest alieni volentium se intueri Sol iustitiæ, neque tamen cogit sponte suas tenebras eligentes, sed proprio vniuscuiusque relinquitur arbitrio & prælectum quamdiu in hoc seculo est.

2. Para. 18. — *Damasc. in vita eius.* — *Lux Christi sicut Sol volentes illuminat, & non cogit, deserentem deserit.*

Cæterùm, si nobiscum & pro nobis Deus, quis contra nos? quid erit, quod præstare non possimus, illo per fidem in cordibus nostris habitante, illo viuente in nobis, illo operante in nobis, vt velimus, & cooperante, vt quòd rectè volumus, faciamus? Etenim à Domino præparatur voluntas nostra, quæ si magna est, charitas vocatur: Nulla namque voluntas maior esse potest, quàm sit voluntas charitatis. Quin ardentem voluntatem ipsam, esse charitatem dicit Petrus Chrysologus, quæ tanta est, nihil vt sit, quod ei resistere queat: quandoquidem non solùm fortis est, vt mors, dilectio, quemadmodum à Sapiente scriptum est: verumetiam fortior ipsa morte: nõ ea re tantũ, quia, quos diuidit mors, non diuidit charitas, verùmetiam quòd, cùm à corpore per mortem anima separatur, tùm verò, quæ fuit in corpore mortis huius tantùm inchoata charitas, fit perfecta. Sensit vim huius magnæ voluntatis ille, qui dixit: Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculũ? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnib⁹ superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instãtia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura vlla, poterit nos separare à Charitate Dei, quæ est in Christo Iesu Domino nostro.

Rom. 8. — *Charitatis voluntas maxima.* — *Ser. 35. in D. Laurentium.* — *Cant. 8.* — *Rom. 8.* — *Charitas morte fortior.* — *Psalm. 43.*

Hæc igitur magna voluntas, quæ charitas dicitur, in cuius corde diffusa est per Spiritumsanctum, huic iugum Domini verè suaue, huic onus eius verè leue est. Quamlibet enim asperum aliquid & durum esse videatur, si tamen hæc magna voluntas accesserit, non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem, quin potiùs iucundum erit & suaue. Verùm enim est, quod ab Augustino scriptum est, Sarcina illa, quæ grauis est infirmitati, leuis est charitati. Documento sunt, tot tam sæui terribilesq; cruciatus, quos tot milia sanctorum martyrum, etiam ex fragili fœmineo sexu, deinde teneriotis etiam ætatis, amore spõsi sui Domini nostri Iesu Christi inflammati, nõ maiore constantia, quàm animorum alacritate pertulerunt. Qua in re se tales præstiterunt, minùs vt alacres ad epulas pleríque, quàm isti ad vitam suam pro Christi nomine cum sanguine profundendam festinarent. Vt nullam nunc Origenis mentionem faciamus, quem tantò martyrij studio flagrasse puerulum adhuc Ecclesiastica narrat historia, multum vt negotij mater habuerit in eo domi detinendo, ne vitam suam in apertum discrimen offerret: Vt nihil dicamus de beata Agne, de qua scribit Ambrosius, quod cum 12. annorum existens Martyrium fecisset. Non sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successu, gradu festina virgo processit. Deque alia quadam, de qua scribit idem Ambrosius, quamuis nomen subticet. Verùm Theodoram fuisse Simeon Metaphrastes vitam illius describens, indicat, quæ cum Dydimo quodam certabat de nece, prior vt ipsa pro Christo sanguinem funderet, vt multos etiam alios silentio prætereamus, vnum in præsentia recensuisse contenti erimus, quod in eadem historia legitur Edissenæ mulieris exemplum. Quæ cùm esset facta certior, ciuitatis Edissenæ præfectũ, ad campum, in quem Christiani conuenerant, proficisci, posteaquàm vidit frequentiorem solito Christianorum populum eo tendere, currere præcipites, ac festinare, tanquàm vererentur, ne quis deesset ad mortem, & ipsa suis ex ædibus properè prorupit, cum nec ostium clausisset, nec, vt mulierum habitum decet, se diligentius operuisset, infantem quoque paruulum secum

Charitas rectè dicitur magna voluntas. — *Aug. de gratia & li. arbitr. cap. 17.* — *Euse. li. 6. c. 3. Orig. puer martyrium appetiuit.* — *Ruff. lib. 2. c. 5.* — *Lib. 2. de virginitate.* — *Socra. l. 4. c. 18.* — *Theod. l. 4. c. 17* — *Martyrij desiderium in muliere Edissena.*

secum attrahens,ac rapido cursu,irrupto etiam officij agmine,festinauit. Quam cùm ita festinantem præfectus vidisset,apprehendi,& ad se deduci iussit simul percunctatus est, quónam infelix mulier tam festina properaret. Illa verò, Ad campum,inquit, quo catholicorum populus conuenit. Tum ille, Non audisti, quòd præfectus eò pergit, vt omnes interficiat, quos inuenerit? Audiui, inquit, mulier, & ideò festino, vt ibi inueniar. Et quid, inquit præfectus, paruulum istum trahis? Vt & ipse,ait illa, martyrium consequi mereatur.

Tantum potuit amor Iesu Christi, non solùm apud viros, verùmetiam apud fœminas, vt non modò non cederent periculis, nec infringerentur doloribus, nec formidarēt res asperas, nec vllos mortis terrores extimescerent, verumetiam quàm natura mortales omnes mortem fugiunt,ea fit illis adeò non fugienda,adeò nō horrenda visa, vt expetendam etiam vltrò ducerent, nec magis dulce quicquam & iucundum eis accidere posset, quàm,si cuius morte se salutem assecuros,& ab æterna morte liberatos esse meminissent; pro eius nomine mortem vicissim oppetendi facultas & occasio daretur: Cuius amore sic inflammati plerique fuerunt,vt sensum etiam doloris omnem amitterent,& cùm carbonibus incensis,nudis pedibus insistere cogerentur, nihil affirmarent interesse, vtrum per carbones illos,an per humi sparsas rosas sibi esset ambulandum? Cumque flagris & neruis cæderentur, vt triticum,nisi benè excussatum & purgatum in horreo: sic animam in cœlo,nisi sic excussam & perpurgatam, dignè stare non posse, dictitarent. Scilicet ijs durum fuit aliquid ex ijs,quæ multitudinis iudicio sunt multò durissima,quos ex summis corporis sui cruciatibus voluptatem quandam animi non mediocrem percepisse legimus.Ijs fuit aliquid impossibile,qui plus etiam vltrò præstiterunt,quàm à Deo mandatum fuerat. Nam vt exigat hoc à nobis lex charitatis,qua Deum ex toto corde,ex tota anima,& ex tota mente nostra diligere iubemur,vt cum deprehēsi fuerimus,mortē potius in eius nominis confessione,simus occumbere parati, quàm vt eum negemus:hoc certè, quod ab istis factum est,non exigit,vt vltrò se discrimini quisquam offerat:quemadmodum ab Athanasio in Apologia ad Constantinum & in ea,quæ proximè sequitur de fuga sua,& à Gregorio Nazianzeno diligenter legimus animaduersum.

Amor Christi fortis.

Flamma Christi amoris flammas ignis superat, & sensum doloris adimit.

Deut. 6. Matt. 22.

Morti vt vltro se quis offerat, non exigit Deus.

Naz. ora. 6. in Monodia Basi.

Quid autem est,quod præcipit nobis Deus? Quid aliud,quàm id,quod ipse est. Deus charitas est,dicit Ioannes. Charitas igitur charitatem nobis præcipit:& quod iubet,ipse nobis præstat Deus charitas. Prior ipse diligit nos, ac ad se diligendum accendit nos: seipsum impertit nobis,mansionē facit apud nos,ita vt nos in ipso maneamus,& ipse in nobis. Quamuis autē prior diligit,nunquā tamen prior deserit nos,nisi prius deseratur à nobis. Quòd nos deserit,culpa nostra, quòd mansionem in nobis facit, ipsius fit gratia: qui paratior est ad eam nobis impartiēdam, quàm sumus nos ad recipiendam:tam est illius obuia bonitas, tam est nostra supina negligentia.

1. Ioan. 4.

Vide Petrum Chry. serm. 151.

Ioan. 14.

Quod Christiana Iustitia Charitas est,ex corde puro,& conscientia bona,& fide non ficta.

CAPVT LXIX.

VErùm,vt vnde cœpit,eò redeat oratio. Non sola fides iustitia nostra est,neque si spes ad eam accesserit,absoluta est iustitia nostra: Dæmones quoque fidem habent,& contremiscunt: Neque enim non credebant, cùm Christum confessi dicerent: Quid nobis est & tibi Iesu fili Dei? Hæretici quoque spem habent & fiduciam, neque soli Lutherani,verùm & reliqua fæx hæreticorum, Sacramentarij, Anabaptistæ,ac quibuscúque alijs nominibus appellantur, se certos esse gloriātur,sibi propter Christum esse peccata remissa,seque esse apud Deum in gratia,ac citra dubitationem vllam,promissam sibi regni cœlestis hæreditatem consecuturos. Attamen,quamuis habeant fidem dæmones, quamuis habeant inanem fiduciam hæretici, iustitiam tamen habere dici non possunt, quæ extra charitatem haberi nequit. Tribuit Augustinus Donatistis sacramenta, non detrahit Euangelium, non adimit fidem, sed quemadmodum hæc illis inesse posse confitetur, sic prodesse posse negat. Quid ita? Quia sola charitas est, quæ facit, vt hęc prodesse queant: extra quam si quis habeat omnia sacramenta, si prophetiam omnem, si scientiam omnem, si fidem omnem, ita vt montes transferat: si facultates suas omnes in vsum egenium distribuat, si corpus etiam tradat, ita vt ardeat, tantùm abest,vt propterea iustus censeri debeat, vt eum nihil esse Paulus indubitanter affirmet. Quem Pauli locum diligenter in quarto libro stromatum tractat Clemens Alexandrinus. Hac ergò charitate,cùm,sicut omnes alij hæretici & schismatici, destituti fuerint Donatistæ,(nam alioqui non diuisissent vnitatem)negat Augustinus, alia quæ habebát omnia,quicquam illis vel ad iustitiam vel ad salutem profuisse: Nam cætera frustrà habet omnia,qui vnam charitatem non habet: quicunque totam legem seruauerit, offen-

Dæmones habent fidem. Iac. 2. Matt. 8.

Fidem & fiduciam habent heretici.

Aug in ser. super gestis cum Emerito, tom. 7

Charitas facit vt fides & sacramenta nobis prosint.

1. Cor. 13.

Clem. Alexa.

Iacob. 2. Matt. 12.

dit autem in vno charitatis præcepro, factus est omnium reus, quia contra præceptum illud facit, in quo pendent omnia. Siquidem hæc est plenitudo legis: hic est finis præcepti: hoc est vinculum perfectionis: hæc via Dei ad homines: hæc via hominum est ad Deum: Per hanc è cœlo descendit Deus in terram: per hanc ex ista valle lachrymarum ascendere nos oportet in cœlum, vbi Christus est in dextra Dei sedens: vt sit, vbi dominus ibi & minister eius. Charitatem habeto, dicit Augustinus, & cuncta habebis: quia sine illa nihil proderit, quicquid habere potueris, extinguit delicta, & ab ea pendent vniuersa. Sola est quæ vincit omnia, & sine qua nihil prosunt omnia, & quæ vbicunque fuerit, ad se trahit omnia. Hæc omnium arx est virtutum: hæc promissio regni: hæc præmium est sanctorum: absq; hac nihil est quòd se quisquam bonum aut iustum fieri posse speret. Hinc est quòd cùm quæritur, vtrum quisquam sit homo bonus, non quæritur, dicit Augustinus, quid credat, aut quid speret, sed quid amet. Nam qui rectè amat, proculdubiò rectè credit & sperat: qui verò non amat, inaniter credit, etiamsi sint vera, quæ credit, inaniter sperat, etiam si ad veram felicitatem doceantur pertinere, quæ sperat. Qui etiam alio loco: Interroget se quisque, inquit, quid amet, & inueniet vnde sit ciuis: verbi gratia. Amat aliquis mundum, & ea quæ sunt in mundo, carnem, pecuniam, honores, ciuis est Babyloniæ, nihil ei cum iustitia commune. Amat aliquis Deum, ciuis est Ierusalem, bonus est, iustus est, neque dubitare debet, quin redditurus illi sit Deus in illa die coronam iustitiæ. Itaque proprio piorum & bonorum virtus est charitas, sine qua cæteræ virtutes & bonis inesse possunt, & malis. Habere baptismum, & malus esse potest, habere prophetiam, & malus esse potest, accipere sacramentum corporis & sanguinis domini, & malus esse potest, habere nomen Christus, id est, Christianus vocari, & malus esse potest, habere sacramenta omnia, & malus esse potest, habere virtutes alias, & malus esse potest. Sola charitas est, quam habere, & malus esse potest nemo. Hæc est proprius & singularis ille fons, cui nemo communicare potest alienus, ad solos hæc virtus pertinet catholicos, quam si habere possent hæretici, hæretici esse non possent, neque enim scinderent vnitatem, cuius vinculum est charitas. Quam Dorotheus testem esse dicit, quod sit absolutio quædam & perfectio virtutum omnium, sicut tectũ domus. Et auctor operis imperfecti in Matthæum. Omnis, inquit, species iustitiæ in impostoribus inuenitur, sola autẽ gratia veræ charitatis non inuenitur, nisi in solis seruis Dei. Ideo hanc priuatam speciem charitatis sibi soli seruauit Spiritussanctus, vt per nullius iustitiam & testimoniũ sic cognoscatur, vbi est Spiritussanctus, quemadmodum per gratiam charitatis.

Rom. 13. 1. Tim. 1. Colos. 3. Psalm. 83. Ioan. 12. Aug. tract. 32. in Ioan. 1. Pet. 4. Charitatis laudes. Aug. ser. 53. de tempo. in Enchi. cap. 117. Aug. in psa. 64. 2. Tim. 4. Aug. tract. 7. in epi. Ioan. Charitate carẽt heretici. Hom. 4. in ca. 3. Matth.

Ex quo facilè perspici potest, falsum esse, quod vulgo nonnulli persuadere conantur hoc tempore, solam fidem iustificare, quam æquè malis atque bonis inesse posse constat. Charitas enim, inquit Augustinus, ea est, qua vna verè iustus est, quicunque iustus est. Et in eodem libro: Charitas, inquit, ea demùm verissima, plenissima perfectissimaque iustitia est: Charitas inchoata, inchoata iustitia est: charitas prouecta, prouecta iustitia est: charitas magna, magna iustitia est: charitas perfecta, perfecta iustitia est. Qui etiam contra duas Epistolas Pelagianorum scribens, negat pium quenquam dubitare, quòd quantò amplius diligimus in hac vita Deum, tàtò sumus iustiores, ac tum demùm piam veramque iustitiam perfici, cùm fuerit dilectio Dei perfecta. Similiter & Cæsarius. Ipsa est vera iustitia, quæ pro amore Dei non solùm amicos, sed etiam diligit inimicos. Bernardus: Timore, inquit, vocamur, amore iustificamur. Et paucis interiectis. Sic ad ortum Solis iustitiæ Sacramentum absconditum à seculis de prædestinatis & beatificandis emergere quodammodo incipit ex abysso æternitatis, dum quisque vocatur per timorem, iustificatur per amorem, præsumit se quoque esse de numero beatorum. Audit se vocari, cum timore cõuertitur, sentit & iustificari, cum amore perfunditur. Et post pauca. Si initium sapiẽtiæ timor domini in quo dicta est esse nostra vocatio, qui nisi prouectus in sapientia est amor Dei, is dũtaxat qui interim ex fide est, ex quo & nostra sit iustificatio. Quod pluribus etiam verbis persequitur in libro de perfectione iustitiæ. Chrysostomus quoque charitatem ipsam caput esse bonorum omnium dicit, & radicem fontem, & parentem, atque ea vna absente, cætera nobis nullum fructum adferre, nullam præstare posse vtilitatem. Hæc enim discipulorum domini est, magnus seruorum Dei character & iudicium. In hoc inquit: Omnes cognoscent, quod mei discipuli estis. In quo? Num in eo, vt mortuos suscitent, leprosos purgent, aut dæmonia expellant? Minimè inquit, Sed illa missa faciẽs omnia, in hoc vno, inquit, omnes cognoscent, quod mei discipuli estis, si charitatem ad inuicem habueritis. Nam illa vnius supernæ gratiæ munera sunt hoc humani studij est officium, animum autem probum, & generosum, non tã ea mouere, quæ Deus præbuerit munera, quam suorum laborum officia consueuerunt. Quapropter Christus, non signis: sed à charitate suos cognosci discipulos asserit. Hæc enim, si adest, nulla pars deest

Aug. de natu. & grat. ca. 38. cap. 41. & 70. Idem li. 3. c. 7. Hom. 12. Bern. epist. 107. Charitas iustificat. & sanctificat. Contra Anomaos hom. 1. Charitas aliarum virtutum forma & perfectio est & parens.

deest Philosophiæ, sed integerrima, perfectißimaque virtutis ratio habetur, quemadmo
dum certè laborum expertem necesse est omnium, cui hæc deest, Omnium namq; sum-
ma virtutum, & totius plenitudo iustitiæ de illo nascitur amore, inquit Leo Magnus, *Leo in ser. de*
quo Deus proximusq; diligitur. Quærit Rupertus, cùm & pater Spiritus, & filius Spiri *sanct. Lau.*
tus, & pater sanctus, & filius sanctus sit, quam ob causam vocabulum hoc, quod est Spi- *Rup. lib. 1. in*
ritussanctus, propriè adscribitur personæ huic? Et mox respondet, nimirùm quia tota *Matth.*
personæ huius operatio, nihil aliud, nisi sanctificatio est. Hæc operationum distinctio *Sanctus cur*
diligenter animaduertenda, quia Deus pater, omne quod factū est per filium fecit: & o- *magis Deo Spi-*
mne quod sanctum est, per Spiritumsanctum sanctificauit. Quid enim est spiritus eius, *ritui tribuatur*
nisi amor tuus? & quomodo creatura rationalis aliter, nisi amando creatorem, potuit vn *quàm patri & filio.*
quam vel potest sanctificari? Igitur quamuis & pater spiritus, & filius spiritus, & pater *Ioan. 1.*
sanctus, & filius sanctus sit, rectè tamen hæc sola persona Spiritussanctus debuit nuncu
cupari, cuius operatio propriè creaturæ sanctificatio est: Sine quo nec angelus sanctus, *Spiritussancti*
nec homo sanctus est: Quem non habens Angelus, Diabolus est: quem non habens ho- *operatio propria*
mo, Antichristus est, vel membrum Diaboli est. Hic sanctificationem, quæ eadem iustifi *est sanctificatio.*
catio dici potest, Rupertus tribuit soli charitati. Cuius æqualis Petrus Abbas Cluniacen-
sis: Hæc est, inquit, illa charitas: non tantùm faciens, sed omninò perficiens iustitiam: ad *Lib. 5. epist. 1.*
quam cæteræ virtutes iustitiæ cooperantes, velut ad matrem filiæ respiciunt. De cuius ra-
dice exoriuntur, de cuius stipite, velut fructuosißimæ arboris ramorum infinitas, spe-
ciosa dependent. Ibi castitas, ibi humilitas, ibi veritas, ibi synceritas, ibi obedientia, ibi o-
mnis iustitia.

Charitatem autem cùm dicimus, non eam hoc loco volumus intelligi, qua prior Deus
perpetuò dilexit nos, & miserās attraxit nos: quæ causa nostræ iustificationis est efficiēs.
Nos autem nunc de formali loquimur, nimirum de ea, quam Paulus diffusam esse scri- *Hier. 31.*
bit in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis. Datus autem nobis, *Roma. 5.*
vt habitet in nobis, tanquam in templis suis, non corporaliter, hoc est, non secundū sub- *1. Corinth. 3.*
stantiam suam: Solus est enim Christus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inha-
bitat: verùm per fidem & charitatem, quā diffundit in cordibus nostris. Quemadmodū *Deus quomodo*
etiam Hilarius testatur, dicens: Habitat enim Deus in religiosorum mentibus, non cor- *in nobis habitat.*
porali aditu, neque naturæ grauioris ingressu, vt alibi non degens, illic tantùm quò se in- *Coloss. 2.*
tulerit insistat: Sed spirituali virtute, in vacua se à terrenis labibus corda permittit, seseq; *Hilar. in Psal. 131.*
luminis modò, in patentibus innocentiæ foribus, mentes illuminaturus infundit. Sic & *Cyril. lib. 10.*
à Cyrillo scriptum est: Etiamsi habitauit in nobis verbum, dictum tamen etiam hoc est, *Ca. 14. in Ioan.*
quod in Christo habitet omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Sed cùm sentimus, *Coloss. 2.*
quod caro factum sit, non eodem modo sicut in sanctis habitare dicitur, & in Christo *Ioan. 1.*
istam factam esse habitationem definimus: sed quod secundùm naturam vnitum, nō ta-
men in carnem conuersum, talem effecerit habitationem, qualem & hominis anima cū
proprio habere dicitur corpore.

Quamobrē cùm in omnibus ijs quæ creata sunt, quatenus & sunt, & creata sunt, per *Deus quomodo*
præsentiam, potentiam, & essentiam suam Deus esse dicatur, solæ sunt mentes piorum, in *est in rebus*
quibus non solùm esse, verùmetiam habitare per gratiam, solus autē est Christus, in quo *creatis.*
per vnionem substantiæ esse dicitur. Hoc est quod ab Augustino scriptum legimus: Fa-
tendum est, Deum vbique esse per diuinitatis præsentiam, sed non vbique per habita- *Aug. epist. 57. ad Darda.*
tionis gratiam. Deus enim qui vbique æqualiter totus est per suam simplicem substantiā, *Deus quomodo*
aliter tamen in rationalibus creaturis est, inquit Bernardus, quàm in cæteris, & ipsarum, *vbique est.*
aliter in bonis est, quàm in malis, per efficaciam. Ita sanè est in irrationalibus creaturis, vt *Ber. ho. 3. super Missus est.*
tamen non capiatur ab ipsis, à rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cos
gnitionem, sed à bonis tantùm capitur etiam per amorem. In solis ergo bonis ita est, vt
etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Tunc igitur nobis dari Spiritussan- *Spiritumsanctū*
ctus intelligitur, qui patris amor est & filij, quando sui nos huius amoris reddit partici- *nobis dari quid*
pes, vt quemadmodum ipse cum patre & filio vnus est Deus, vna substantia, sic nos ad- *1. Cor. 6.*
hærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur. Atque hoc est, quòd iustificari, quòd iu-
stum fieri dicimus: Neq; enim id aliud esse videtur, quàm quòd à Propheta dictum est: *Psalm. 72.*
Mihi autem adhærere Deo bonum est, Deus est enim iustitia nostra, ipse iustus, ipse iu- *Psalm. 118.*
stificans nos, cui quantò magis adhæserimus, tantò magis participes iustitiæ fuerimus. *Roma. 8.*
Hoc est, quod ab Augustino quoq; scriptum legimus: Ea iustitia, quę viuit in seipsa, pro- *Aug. epist. 85.*
culdubiò Deus est. Sicut autem cùm sit in seipsa vita, etiam nobis fit vita, cùm eius effi-
cimur participes, ita cùm in seipsa sit iustitia, etiam nobis fit iustitia, cùm ei cohæredo iu- *Tit. 2.*
stè viuimus, & tantò magis minúsve iusti sumus, quantò magis illi, minúsve cohęremus. *Cyril. lib. 10.*
Adhæremus autem illi charitatis vinculo copulati; Quod etiam Cyrillus testatur his ver *c. 14. in Ioan.*
bis:

bis: Voluntaria est nostra cum Christo conglutinatio, & charitate ac fide perficitur. Et fides quidem in animo nostro consistit, veram Dei cognitionem efficiens, charitas verò mandatum eius seruare facit. Qui enim me diligit, is, inquit, mandata mea seruabit. Qui ergò per fidem Christo solummodò coniunguntur, sola illi confessione inhærentes, nec charitatis vimine se colligantes, palmites quidem sunt, sed non fructuosi. Nam fides absque operibus mortua quædam res est. Huiusmodi autem palmites agricolæ falx seuerissimè amputat, & igni tradit. Hoc enim modo de infructuosis arboribus fieri solet.

Ioan. 14. Ioan. 15. Iacob. 2.

Si igitur iustitia est, per quam adhæremus Deo: Deo autē per charitatem adhæremus, cui dubium esse potest, quin charitas nostra sit iustitia nostra? quæ quantò perfectior est, tantò perfectior erit iustitia nostra. Qua de re sic à Bernardo quoque scriptum legimus: Quis est, qui perfectè adhæret Deo, nisi qui in Deo manens, tanquàm dilectus à Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo? Ergo cùm vndique inhærent sibi homo & Deus, inhærent autem vndique intima mutuaque dilectione inuiscerati alterutrum sibi: per hoc Deum in homine, & hominē in Deo esse, haud dubiè dixerim. Quamobrem diligendo Deum, quodammodo trahimus illum ad nos, vt ipse vicissim diligat nos, qui dixit: Ego diligentes me, diligo. Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, manifestabo ei meipsum. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Porrò vbi mansionem facit Deus, ibi necesse est remissa peccata, quotum charitas multitudinem operit, ibi necesse est iustitiam omnem infusam esse. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras?

Berna. hom. 71. in Cant. Deum in homine, & hominem in Deo esse, quid. Prouer. 8. Ioan. 14. 1. Pet. 4. 2. Cor. 6.

Quod autem dicimus diligendo Deum effici, vicissim ut ipse diligat nos nequaquam ita velimus accipi, quasi priores nos dilexerimus Deum, quin cum Ioanne potiùs libenter profitemur, quòd in hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: ipse elegit nos ante mundi constitutionem: ipse misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Nam nisi prior ille dilexisset nos impios, vt faceret pios: nisi dilexisset iniustos, vt faceret iustos, nisi dilexisset ægrotos, vt faceret sanos, nisi nimia quadam nostri charitate flagrans misisset filium suum propitiationem pro peccatis nostris, qui & immensis beneficijs præstandis nos ad vicissim diligendum excitaret, & verbo doceret, & exemplo nobis præiret, nos eum diligere nequaquàm possemus. Ipsius itaque misericordia fit, vt diligentes vicissim ab eo diligamur. Ipsius misericordia præuenit nos: ipsius misericordia subsequitur nos. Hoc est quod ab Ambrosio quoque scriptum legimus: Qui veniunt, inquit, ad Deum, amore ducuntur: dilecti enim sunt & dilexerunt, quæsiti sunt & quæsiuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt. Præclara sunt ea de re Bernardi verba, quæ visum est adscribere: Nemo se, inquit, amari diffidat, qui iam amat. Libenter Dei amor nostrum, quem præuenit, subsequitur. Nam quomodo redamare pigebit, quos amauit, & necdum amantes? Amauit, inquam, amauit. Habes enim dilectiōis pignus spiritum, habes & testem fidelem Iesum, & hunc crucifixum. O geminum ipsumque firmissimum Dei erga nos amoris argumentum. Christus moritur & meretur amari. Spiritus afficit & facit amari. Ille facit cur ametur, iste, vt ametur: ille suam multam dilectionem in nobis commendat: iste & dat. In illo cernimus quod amemus: ab isto sumimus vndè amemus. Charitatis igitur ab isto occasio, ex isto affectio. Quanta confusio Dei filium ingratis oculis cernere morientem? quod quidem facilè contingit, si desit spiritus. Nunc autem quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis, amati amamus, amantes amplius amari meremur.

1. Ioan. 4. Ephe. 1. Rom. 3. 1. Ioan. 2. Psalm. 58. Psalm. 22. Amb. de vocatione gentium li. 2. ca. 9. Ber. epist. 107. Rom. 5.

Est itaque iustitia nostra, quæ legis plenitudo, quæ finis præcepti, quæ vinculum est perfectionis, charitas. Charitas autem non numi, sed Dei, charitas non terræ, non cœli, sed eius, qui fecit cœlum & terram: Charitas vt est apud Paulum, ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta. Quo loco, sicut animaduersum ab Augustino legimus, conscientiam pro spe posuit: Ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit: quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Hæc igitur vbi adsunt, fides, spes, & charitas, ibi demùm perfecta est & absoluta iustitia. Quod Paulus etiam significare visus est, qui cùm Timotheo suo dixisset: Sectare iustitiam, quasi volens indicare, quibus in rebus iustitia sita sit: subiunxit mox, fidem, spem & charitatem.

Charitas qualis & iustitia nostra. Rom. 13. 1. Tim. 1. Colos. 3. 1. Tim. 1. Aug. in Psal. 31. Conscientia pro spe à Paulo posita. 2. Tim. 2.

Quod

Quod per Fidem, Spem, & Charitatem, quæ propemodùm obsoleuerat in nobis, imago Dei restauratur.

CAPVT LXX.

Genes. 1. — Imago Dei per peccatum deformatur in nobis non aboletur.

Legimus hominem ad imaginem & similitudinem Dei factum esse, Quam quo ad incontaminatam retinuit, iustus erat; Simul vt verò post admissum peccatũ, hæc in eo imago, non quidem prorsus abolita, verùm obsoleta tamen est & deformata, iustus esse desijt, atque suam hanc iniustitiam, ex inobedientia cõtractam, in vniuersam posteritatē suam primus parens noster propagauit, at per eius vnius delictum, diuinum iudicium processit in omnes homines in condemnationem.

Roma. 5. — Imago Dei in homine est ratio. — Cle. in oratione adhortatoria ad gentes. — Ioan. 4. — Imago Dei in spiritu hominis. — Ephes. 4. — Coloss. 3.

Est autem non secundùm formam corporis ad imaginem Dei factus homo, sed secundùm rationem mente præditam. Quod cùm alij plerique omnes, tùm lõgè vetustissimus ille Philo in eo libro, quem scripsit de opificio mundi, pluribus demonstrat. Sed & Clemens presbyter Alexandrinus his verbis indicat: Est enim Dei imago, eius verbum & filius mentis germanum, diuinum illud verbum, lucis lux exemplaris & archetypa: Verbi autem imago est homo, vera mens quæ est in homine: qui ad Dei imaginem & similitudinem propterea factus esse dicitur, quod prudentia quæ est in corde, diuino verbo assimilatur, & ea ratione verbi rationisque particeps dicitur. Verùm indicat hoc etiam ipsa ratio, Nam cùm Deus spiritus sit, non alibi consentaneum est imaginem eius esse, quàm in spiritu hominis. Sed ipsius etiam Apostoli declarat hoc auctoritas, cùm dicit, Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est. Quòd dixit, Induite nouum hominem, illius videtur explicatio esse, quòd antè dixerat, Renouamini spiritu mentis vestræ, Quod mox addit, Qui secundùm Deum creatus est, id alio loco quasi declarans, dixit, Ad imaginem Dei, quùm alijs verbis idipsum præcipiens, Expoliantes vos, inquit, veterem hominem cùm actibus eius & induentes nouum, eum qui renouatur in agnitionem Dei secundùm imaginem eius, qui creauit eum. Ibi secundùm Deum, hic verò secundùm imaginem, inquit, eius, qui creauit eum, vt creatum esse secundùm Deum, nihil aliud intelligi posiit, quàm esse creatum secundùm imaginem Dei creatoris, quemadmodum etiam annotatum ab Augustino videmus.

Homo factus ad imaginem Trinitatis. — Aug. lib. 12. de Trin. ca. 2. & lib. 12. cap. 16. — Lib. 12. de Trin. cap. 6. lib. 14. de Trin. cap. 8. & lib. 15. ca. 20 — Imago Dei post lapsum in homine planè deformata.

Factus est igitur homo ad imaginem Dei in spiritu, quæ mens nostra est: factus est autem ad imaginem totius Trinitatis: quòd ex voce, nostram, colligit Augustinus. Quæ cũ sit pluralis numeri, non rectè diceretur, si homo ad vnius personæ fieret imaginem: siue patris, siue filij, siue Spiritussancti: Habet itaque mens nostra, sicut ab eodem annotatum est, suam quoque Trinitatem: Est enim in ea memoria, est ratio siue intellectus, est & voluntas. Hæc ante peccatum ita fuerant in primo homine sana & integra, vt neque memoriam quicquam impediret, quò minùs in recolenda Dei potentia, sapientia, bonitateque versari semper posset: nec rationi deesset aliquid ad discernendum inter bonum & malum, verum & falsum, commodum & incommodum: nec esset, quòd obstare voluntati, quò minùs quæ sola est Christiana iustitia, per charitatem adhærere Deo posset. Cæterũ post infœlicem eius casum, in contrarium omnia reciderunt: Nam non ipsius magis primi parentis nostri, quã vniuersæ posteritatis eius memoria sic est labefactata, vt in cuiusuis alterius rei cogitatione consumeretur potiùs, quàm cuius gratia à Deo facta fuerat. Ratio verò tanta demersa est caligine, vt vmbras rerum pro rebus ipsis, noxia pro salubribus, falsa pro veris amplecteretur. Voluntas autem vsque eò à creatore suo auersa, & ad omnem vanitatem fuit conuersa, vt non Deo, qui fecit cœlum & terram, sed ipsi tantùm terræ visa sit adhærere: nihil vt aliud propè mens humana tota, quàm terra, quàm caro esse videretur. Hinc illæ Dei voces: Terra es, & in terram ibis. Et alibi. Terra, terra, terra, audi sermonem domini. Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quoniam caro est. Quid multis: eò radacta fuit humana mens, vt in qua fuerit imago Dei, quasi pecudis imaginem in ea cernere liceret. Quod etiam Prophèta deplorat, dicẽs: Homo cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Homo quare terra & caro dicitur. — Genes. 3. — Genes. 6. — Psalm. 48. — Imago Dei in homine quomodo restituta.

2. Corinth. 1. — Luc. 11. — Acto. 15. — Homo in tribus vulneratus tur sus in tribus renouatur. — Roma 5. — Luc. 11.

Tantam hanc suæ creaturæ deformitatem, quã pulchram & decorã, nimirùm ad imaginem sui fecerat, ferre non potuit pater ille misericordiarum Deus, qui memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ, rationem inuenit, qua sic obsoleta imago Dei in homine renouari posset. Venit igitur à patre Dei filius, verbum caro factum, & fidẽ dedit purificantem corda. Post filium Spiritus quoque sanctus missus est, per quẽ in cordibus nostris charitas est diffusa, quam qui habet, ei munda sunt omnia. Per hæc duo fidem & charitatem, ad patrem redeundi spes facta est: Atque ita per hæc tria, purgata sunt illa tria, quæ fuerant in mente nostra deformata. Fides illuminauit rationem, siue intelle-

ctum:

Esa.7.secundū 70.interp. ctum: Credite nanque & intelligetis, dicit Scriptura: Spes erexit memoriā, charitas purgauit affectum, siue voluntatem. Sic imago illa Dei, quæ tam fuerat in nobis obscurata, vix vt vllum iam illius vestigium appareret, renouari cœpta est: quæ renouatio ad iustitiam, quæ nobis datur à Deo, pertinere videtur.

Renouatio nostra quando incipiat. Tunc autem renouari dicimus, quando Dei beneficio fit, vt qui prius portaueramus imaginem hominis terreni, portemus deinceps imaginem cœlestis. Nam quemadmodū *1.Cor.15.* anteà quoque dicere nos meminimus, errant, qui iustitiam nostram non aliud esse pu- *Ephes.4.* tant, quàm peccatorum remissionem, quandoquidem non solùm remittūtur nobis pec- *Roma.13.* cata, quando iustificamur, sed renouamur prætereà spiritu mentis nostræ: induimur no- *Galat.6.* uum hominem, illum, qui de cœlo venit, dominum nostrū Iesum Christum: in illius imaginem transformamur, & fit in nobis ea, de qua Paulus meminit, noua creatura, quàm *Galat.5.* alibi dicit esse fidem, quæ per charitatē operatur. Nam quòd dixerat, in Christo Iesu, neque circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed noua creatura: id iu proximè præce- *Creatura noua quid intelligitur à Paulo.* denti capite, totidem propè verbis dixit: In Christo Iesu, neq; circuncisio valet aliquid, neque præputium, sed fides quę per charitatē operatur: facilè vt appareat, quòd per nouā creaturam, non aliud intelligi voluerit, quàm fidem non ociosam, non solā, vt nostri temporis cōtendunt hæretici, sed quæ per charitatem operatur, per quā, quæ sic obsoleta fuerat, vt nulla propemodùm esse videretur, imago Dei in nobis reparatur. Præclarè Augu- *Psalm.48.* stinus. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra, ibi habet DEVS imaginem suam.

Quod Iustitia Dei iusti sumus, non qua Deus iustus est, sed qua nos iustos facit.

CAPVT LXXI.

Constitutum itaque iam est, quòd iustitia nostra charitas est ex corde puro, con- *1.Tim.1.* scientia bona, & fide non ficta: per quā quæ deformata fuit in nobis, imago Dei reformatur, per quam etiam in filiorum Dei numerum cooptamur, & à filijs dia- *1.Ioan.3.* boli discernimur. Charitatem autem, Augustinum secuti, non eam intelligi volumus hoc *Aug. de spiritu & litera.ca.32* loco, qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores sui: qua nos amati à Deo, amamus Deum, & amantes amplius amari meremur, vsque eo verò semper hoc in Ecclesia certū *In Dominica Palmarum.* fuit & indubitatum, vt inter publicas etiam illius preces legatur hæc oratio. Deus quem diligere & amare iustitia est. Quamobrem audiendi non sunt, qui iustitiam nostram esse quidam extra nos affirmant: nihil vt in nobis esse velint, vndè iusti dicamur: sed ea sola iustitia nos iustos esse putent, qua Deus ipse iustus est, non qua nos iustos facit: ea sola *Iustitia nostra non est extra nos.* charitate nos Deo charos & gratos esse, qua nos ipse charos habet, non qua dilecti ab illo diligimus illum, & diligentes amplius diligi meremur. Quasi dicat aliquis, parietem album esse, non ea quæ ipsi parieti, sed quæ mihi, vel meæ vesti insit, albedine. Aquam feruentem calidā esse, non ea quæ ipsi aquæ, sed quæ igni insit, caliditate. Potéstne dici quicquàm absurdius? Quis vnquàm ita delirantem audiuit aliquem, vt alicuius rei formā esse diceret, quæ ipsi rei non inesset?

Pugnat itaque cum ipsa ratione, si quis dicat iustitiam Dei, quæ nobis non inest, causam esse formalem iustificationis nostræ: Neque minus pugnat cum recepta tot seculis to- *Ecclesiæ doctrina de iustitia nostra.* tius Ecclesiæ doctrina: quę docuit nos quidem, quòd iustitia Dei iusti sumus, sed nō hoc sensu, quasi nihil sit in nobis, quo iusti simus: verùm quòd hocipsum, quòd in nobis *Aug. de spiritu & litera.ca.9. 11.18.& 31.* est, quo iusti sumus, non ex nobis est, verùm Dei donum est. Quod in libro de Spiritu & litera, quem falsò pro se facere nouatores isti contendunt, aliquot in locis inculcat Augustinus. Sed apertius etiam hanc sententiā adstruit, enarrans illud ex Psalmo: In tua iu- *Psalm.30.* stitia erue me. Est, inquit, iustitia Dei, quæ & nostra fit, cùm donatur nobis. Ideò autem Dei iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Et eadē verba in alio Psal *Psalm.70.* mo explicans: Cùm ero iustus, inquit, tua Deus iustitia erit, quia iustitiā mihi abs te da- *Lib.14.de Trinit.cap.12.* ta iustus ero: & sic erit mea, vt tua fit: id est, mihi abs te data. Et alio loco: Dicitur iustitia Dei, non solùm qua ipse iustus est, sed quam dat homini cùm iustificat impium. Et iterū *Roma.10.* alibi: Ignorantes Dei iustitiam, id est, quam dat hominibus Deus qui solus est iustus & iustificans: & suam volentes constituere, id est, velut à se sibi paratam, non ab eo impar- *Quæst. super Exod.cap.25.* titam: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Et in alio quodam libro, loquens de virga Aaron: Nunc, inquit, virga Dei dicitur, quæ primū virga dicta est Aaron, posteà verò virga Moy- *Exod.7. 4.Reg.2.* si: Sicut dicitur spiritus Eliæ, qui est spiritus DEI, cuius particeps fuit Elias: sic illa potuit dici.

Dicitur etiam Dei iustitia, quæ nostra est, sed donata à Deo: de qua loquens Apostolus *Roma.10.* Iudæos arguit, dicens: Ignorantes Dei iustitiam, & suam constituere volentes, tanquàm à se sibi paratam: contra quales dicit: Quid enim habes, quod non accepisti? Eundem etiā Pauli

Pauli locum explicans alibi: Quid est hoc, inquit, iustitia Dei & iustitia hominis? Iustitia Dei dicitur, non qua iustus est Deus, sed quam dat homini Deus, vt sit iustus homo per Deum. Et ad Bonifacium scribens, Non enim propterea iustitia Dei dicitur, quoniam Deus iustus est, sed quia homini ex Deo est. Et producens illum ex Psalmo locum: Exaudi me Domine in tua iustitia, hoc est, inquit, non in mea. Si diceret, Exaudi me in iustitia mea, tanquàm meritum vocaret. Vocat quidem in nonnullis locis & suam iustitiam, sed sic melius discernit, quia & suam quando dicit, datam dicit, quomodo dicimus panem nostrum quotidianum da nobis hodie, quomodo nostrum, quomodo da. Ne verò posset videri negare merita, post interiecta quædam subiungit, Hinc cùm exieris, recipieris pro meritis, & resurges ad recipienda, quæ egisti, tunc Deus coronabit, non tam merita tua, quàm dona sua. Atque iterùm alio loco. Qui crediderit in eum, non habebit suam iustitiam, quæ ex lege est, quamuis sit bona lex, sed implebit ipsam legem non sua iustitia, sed data ex Deo, ita enim non confundetur. Charitas enim est plenitudo legis. Et vndè ista charitas? Diffusa est in cordibus nostris, non vtique à nobis, sed per Spiritumsanctum, qui datus est nobis. *1. Cor. 4. Tract. 26. in Ioan. Cont. duas Epi. Pelag. li. 3. c. 7. Serm. 69. de tēpore. Psalm. 142. Matt. 6.*

Hic, quòd alijs quoque locis semel & iterùm fecit, iustitiam nostram vult esse charitatem, non à nobis profectam, sed per Spiritum sanctum in cordibus nostris diffusam, qua legem impleri dicit. Ac paucis interiectis, cùm dixisset, Noli velle habere iustitiam tuam, Iustitia, inquit, sit, sed ex gratia sit, à Deo tibi sit, non tua sit, Sacerdotes, inquit, tui induantur iustitia, Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur, Hæc prædicat Apostolus Paulus, A Deo tibi sit, geme vt impetres, plora vt impetres, crede vt impetres. Ac iterùm post pauca, Totum, inquit, ex Deo, non tamen quasi dormientes, non quasi vt non conemur, non quasi vt non velimus, Sine voluntate tua non erit in te iustitia Dei: Voluntas quidem non est nisi tua, iustitia non est nisi Dei, esse potest iustitia Dei sine voluntate tua, sed in te esse non potest, nisi per voluntatem tuam. Demonstratū est quid agere debeas, iussit lex, non facias illud, aut illud, fac hoc aut illud: demonstratum est tibi, iussum est tibi, apertum est tibi, si tibi est cor, intellexisti quid facias: rogo vt facias. Et iterùm paucis interiectis, Qui fecit te sine te, nō te iustificat sine te: Ergo fecit nescientem, iustificat volentem, Tamen ipse iustificat, ne sit iustitia tua, ne redeas ad damna, ad detrimenta, ad stercora. Inueniare in illo non habens iustitiam tuam quæ ex lege est, sed iustitiam per fidem Christi, quæ est ex Deo, iustitiam ex fide, ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis eius & communicationem passionū eius, & ipsa virtus tua erit, communicatio passionum Christi, virtus tua erit. Quid autem non erit in communicationibus passionum Christi, si charitas non erit? Ac paulò pòst, Non poteris communicare Christi passionibus sine amore: sed quæro, quo amore? Non sit cupiditas, sed sit charitas. Si enim tradidero, inquit, corpus meum vt ardeā, & charitatem non habeam, nihil mihi prodest. Vt prosit tibi communicatio passionum Christi, charitas adsit. Vndè tibi charitas: o mendicissima infirmitas, vnde tibi charitas Dei? Vis discedi tibi vndè sit tibi? ipsum interroga horrearium dominicum. Si enim fuerit in te charitas Dei, communicabis Christi passionibus, & eris verus martyr, In quo charitas coronatur, ipse erit verus martyr. Vndè ergò tibi? Habemus thesaurum istum in vasis victilibus, ait ipse Apostolus, vt eminētia virtutis Dei sit, & non ex nobis: Ergò vndè tibi charitas? nisi quia diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctum, qui datus est nobis. *Rom. 13. Rom. 5. Serm. de verb. Apostoli. Psalm. 131. Philip. 3. 1. Cor. 13. 2. Cor. 4.*

Ex his & alijs plerisque locis hanc Augustini sententiam esse cognoscimus, quòd nostra quidem iustitia iusti sumus, sed ita nostra, donata nobis vt sit à Deo, non à nobis ipsis parata. Neque enim nati, sed facti sumus iusti, facti autem non à nobis, verùm ab eo, qui creauit nos, Ipse fecit nos, & non ipsi nos, vt non minus ipsius opus sit, quòd iusti sumus, quàm quòd homines sumus: Melius enim est iustum esse, quàm hominem esse. Quòd si nos homines facit Deus, & iustos ipsi nos facimus, melius aliquid facimus nos, quàm fecit Deus: Quòd cùm vel cogitare cumprimis absurdum sit, tenendū est illud firmiter, quemadmodum quòd homines sumus, ita & quòd iusti sumus, Dei donum esse. Ipsius opus est vt credamus: ipsius opus est, vt amemos. Atque hæc est iustitia nostra, fides quæ per charitatē operatur: hæc est renouatio nostra: hæc est imaginis Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, restauratio. Hanc & non aliam Augustini de iustificatione nostra sententiam esse, cùm ex his, quæ per nos adducta sunt, tum ex alijs nonnullis locis, manifestius est, quàm vt quisquam inficias ire queat. Neque diuersum sentire videtur, qui fuit æqualis eius Hieronymus: cuius hæc verba leguntur. Hæc hominis est summa iustitia, quicquid potueris habere virtutis, non tuum esse putare, sed domini, qui largitus est. Quamobrem nemo se palpet, inquit Augustinus, de suo Satanas est, de Deo beatus est. Quid est enim de suo, nisi de peccato suo? Tolle peccatū, quod est tuum, iustitia, inquit, *Rom. 5. Psalm. 99. Quod homines sumus & quod iusti sumus Dei donum est. Galat. 5. Hier. li. 1. cont. Pelagianos. Aug. tract. 49. in Ioan.*

de meo est. Quid enim habes, quod non accepisti?

1.Cor.4. Nunc videamus, num secus ea de re Græci senserint. Neque verò necessarium esse putamus, omnium proferre sententias. Cyrilli maximè visum est auctoritate uti, viri longè doctissimi, grauissimiqué, cui cum Arrianis, Eunomianis, Nestorianis perpetua fuit conflictatio, cui tributum etiã hoc elogium ab Euagrio legimus, quod clarissimus præco, & fortis rectorum dogmatum propugnator decantetur atque prædicetur. Is Pauli locum adducens: Eum qui non nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei: Sicut, inquit, vnigenitus Dei filius in similitudine carnis peccati factus ipse peccatum esse factus dicitur: sic & nos reformati ad ipsum per fidem, iustitia Dei dicimur facti, quę propriè filius est: nos enim naturalium bonorum Christi per Spiritumsanctum participes sumus, ipse autẽ rursus in seipso humana suscipit, ad diuinam pulchritudinem, naturam nostram in seipso reducens. Ac non ita multò pòst: Omnia quæ naturaliter diuinæ insunt naturæ, non possunt naturaliter ac propriè creaturis inesse, sed per gratiã innata sunt. Quid enim habes, quod non accepisti? Paulus clamat. Quare sanctitas quoque soli Deo inest naturaliter, in alijs per gratiam. A Deo enim sanctificata, quasi à fonte sanctificationem accipiunt, & ideò sanctificare non possunt: id autẽ Christus facit: Sanctificauit enim Ecclesiam.

Cyrilli Encomium. Cyrill.li.12. Thesaur.cap.3. Euag.li.1.c.7. Eccle.histo. 2.Cor.5. Rom.8. Cap.5. 1.Cor.4. Ephes.5.

Nunquid non pulchrè cum Augustino Latino conuenit Cyrillo Græco? Quid enim hic aliud, quàm negat natura nos esse iustos, negat nasci nos, verùm fieri dicit iustos, atque id non à nobis, verùm ab eo, qui solus iustus est & iustificans: cui quod esse, hoc ipsum est iustũ esse: ab eo qui factus est nobis sapientia, & iustitia, sanctificatio, & redemptio, domino nostro Iesu Christo: in quo plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter: de cuius plenitudine omnes nos accepimus: de plenitudine misericordiæ eius, de abundantia bonitatis eius. Ipse est eñi ita bonus, vt sit ipsa bonitas: ipse est ita iustus, vt sit ipsa iustitia. Videtur autem hoc natura boni flagitare, quemadmodum in eodem libro Cyrillus, & ante eum aliquot in locis auctor est Dionysius, vt omnibus se proponat, & frui se velit omnes, prout singuli possunt, quòd certè facit. Habitaturum enim se in nobis promittit, & nos in filios adoptaturum. Ita ergò clemens & bonus est Deus, vt bonitas sua per filium in Spiritusancto ad omnes transeat; & nemo à participatione suæ bonitatis repellatur. Patris verò participatio per filium in spiritu decenter & propriè fit: nam & sole per splendorem, qui ex eo emittitur, nec sine calore participamus, qui operationis Spiritussancti imaginem gerit. Et iterùm alio loco, Bonus sanctus, cæteraq; huiusmodi de hominibus quandoq; per participationem veri boni & sancti dicuntur.

1.Cor.1. Colos.2. Ioan.1. Dion.li.4. c.1. caelestis Hier. et de diuinis nom. cap.4. 2.Cor.6. Leuit.26. Ioan.14. Cyril.lib.7. Thesau.cap.4.

Ex his & alijs Cyrilli locis nõ dubiè colligitur, quòd nos sumus, qui boni, qui sancti, qui iusti sumus, verùm non natura, sed per participationem tãtùm, hoc est, quatenùs Dei participes efficimur, qui non tam bonus, quàm ipsa bonitas, non tam sanctus, quàm ipsa sanctitas, non tam iustus, quàm ipsa est iustitia. Cæterùm ad hanc participationem Solis illius iustitiæ, qui lucem habitat inaccessibilem, nos qui sedebamus in tenebris, & in vmbra mortis, viribus ipsi nostris peruenire nulla ratione potuimus. Fecit igitur, qui diues est in misericordia, dñs Deus noster, non pro meritis nostris, quæ nulla erant nisi mala, & æterno supplicio digna, sed propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos, vt eũ qui splendor est ipsius gloriæ filium suum vnigenitum, è sublimi cœlo demitteret, qui carnis nostræ particeps factus; & eam indutus, qua ratione suæ diuinitatis ipso largiente participes fieri possemus, in hac lachrymarũ valle nobiscum versatus, ac per omnia similis nobis factus, illuminans tenebras nostras, ac splendore suæ lucis omnem ex animis nostris caliginem depellens, nobis demonstraret.

1.Tim.6. Luc.1. Ephes.1. Heb.1. Phil.2. Bar.3. Hebr.4. Christus cur in mundum venerit.

Neque enim in hunc mundum veniendi sola Christo causa fuit hæc, vt pro peccatis nostræ morte sua satisfaceret, ac nos per hunc modum patri suo cœlesti reconciliaret, verumetiam vt quemadmodum nos iam reconciliatos, in nouitate vitæ ambulare, hoc est, in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris Deo seruire oporteret, in corpore mortis nostræ, se nobis exemplum proponeret. Quod etiam testatur Eusebius Emissenus cum dicit. Ad hoc ad nos è cœlo descendit, vt non solũ nos redimeret mortis pretio, sed etiam vt vitæ ædificaret exemplo. Propterea corpus peccati gestauit, sicut Basilius quoque scriptum reliquit, vt nos ipsius vitæ conuersationem, quantùm possibile est imitaremur. Præclarè sanctus ille monachus Macarius: Deus cùm sit infinitus, inaccessus, & increatus per infinitam & increatam bonitatem suam seipsum demisit, induitque membra corporis nostri, atque vt ita dicam, minuit se ab inaccessa illa gloria, ac per clementiam & humanitatem mutata figura seipsum, corporeum reddidit, vt vniri possit creaturis suis visibilibus, nẽpè animis sanctorum atq; angelorũ, vt ita participes esse possent vitæ diuinæ, possẽt in vnitate viuere, vitã mortales sentire, & ad æternam gloriã peruenire.

Rom.6. Luc.1. Basi.de vita solitaria.cap.1.

Factus

Factus homo, inquit Faustinus, obseruare voluit quodcũq; docuisset, vt cæteros inuitaret, magis autẽ dixerim, vt cæteros subleuaret. Itaq; vita eius nobis viuendi regula, mors à morte fuit redẽptio, Illa vitam instruxit, morte ista destruxit. Mors Christi, mors fuit mortis nostræ quoniã ille mortuus est, vt nos viueremus. Quẽadmodum autẽ peccatis mortuos, iustitiæ nos viuere deinceps oporteret, inter nos aliquandiu versatus exemplo suo nos docuit. Idcircò nanque in carne apparuit, dicit Gregorius, vt non solum nos per passionem redimeret, verumetiam per conuersationem doceret exemplum se sequentibus præbens. Et alio loco. Ad hoc Deus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exempla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet.

Faust. in libris de fide contra Arria. cap. 3. Idem li. 2. moralium cap. 6. Osea. 13. 1. Pet. 2. Greg. Pastoral. curæ, li. 1. ca. 3. Leb. 2. cap. 5. Greg. Nisse. in li. ad Harmon.

Ante quem etiam Paulinus. Ad hoc venit, inquit, Christus, vt vitam suam nobis in formulam & speculum vitæ proponeret. Quod pluribus etiam verbis in lib. diuinarum institutionum demonstrauit Lactantius.

Quod nomen Christianum sibi velit. Paulinus ad Seuerum epist. 2. Lact. li. 4. c. 24

Quamobrem causa meritoria iustificationis nostræ, morte sua nobis factus est Christus: omni autem vitæ suæ genere, factus est causa nostræ iustificationis exemplaris: vt verissimè dicatur, ipsius nos iustitia iustos esse. Nam siue quis meritum spectet, mortis ipsius merito fit, vt iusti simus: Nisi enim dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum, nos iusti sectatoresque bonorum operum nullo modo esse potuissemus: Siue quis ipsam consideret iustitiam, non eam aliunde, quàm ab ipso Christo habemus: qui nisi factus esset nobis iustitia, nisi nobis & verbo & exemplo iustitiæ viam commonstrasset, nobis ad eam aspirare nunquàm licuisset: in tenebris adhuc versaremur, omniq; prorsus orbi lumine, in via iniquitatis errantes, à via iustitiæ procul abessemus, nisi nos paternæ splendor gloriæ Christus illuminasset. Huius itaque splendoris, qui Christus est, quisquis particeps est, is demum iustus est, vt nihil sit aliud iustum esse, quàm Christi participem esse: Quemadmodum etiam à Paulo dictum est: Participes Christi facti sumus: si tamen initium substantiæ eius, vsque ad finem firmum retineamus: Quicunque in nouitate vitæ ambulauerit, dicit Hilarium secutus Ambrosius, quicunque tramitem iustitiæ tenuerit, Christi particeps est. Christi autem participem esse, est Christianum esse: à Christi enim participatione Christiani vocamur. Porrò fiunt non nascuntur Christiani, sicut à Tertulliano scriptum, ab Hilario & Hieronymo legimus repetitum. Quantò magis autem aliquis Christi particeps fuerit, tantò magis Christianus, hoc est, iustus dici meretur. Præclara sunt Leonis magni verba: Crux Christi quæ saluandis est impensa mortalibus, & sacramentum est, & exemplum: Sacramentum, quo virtus impletur diuina: exemplum quo deuotio incitatur humana: Quoniam captiuitatis iugo erutis, etiam hoc præstat redemptio, vt eam sequi possit imitatio. Nam si mundana sapientia ita in suis gloriatur erroribus, vt quem sibi quisque ducem elegerit, eius opiniones & mores atque omnia instituta sectetur: quæ nobis erit communio nominis Christi? nisi vt ei inseparabiliter vniamur, qui est, vt ipse insinuauit, via, veritas, & vita? Via scilicet conuersationis sanctæ: veritas doctrinæ diuinæ, & vita beatitudinis sempiternæ. Sed & à Saluiano rectè scriptum est: Nihil prodest nomen sanctum habere, sine moribus: quia vita à professione discordans, abrogat illustris tituli honorem, per indignorum actuum vilitatem. Gregorius Nissenus: Qui Christianismum simulãt, eos esse scribit simiarũ similes: Si quis, inquit, nomẽ Christi sumat: quæ verò vna cũ hoc nomine cõsideratur vita nõ exprimat neq; repræsentet, is nomẽ ementitur, iuxta propositã à nobis similitudinẽ personã in animã humanæ figuræ conformatã & assimilatã simiæ apponẽs. Et ante eum Cyril. Hieroso. Nihil enĩ proderit nobis, inquit, Christianorũ possedisse appellationẽ, si opera illã nõ sequatur. Ne fortè et illud nobis dicatur. Si filij Abrahã essetis opera Abrahæ faceretis. Hoc est igitur Christianum & iustum esse, Christi participẽ esse: Quod tum efficitur quisque, quando Christum induit. Quid est Christianismus, quærit Basilius: ac mox respondet: Similitudo Dei, quoad eius humana capax est natura: Si Christianismum, amplexus es, stude similis fieri Deo: indue Christum. Quomodo illum indues? Qui baptismum non accepit, quique vestem incorruptionis non induit, similitudinem Dei repudiauit, Ac paulò superius: Assume viscera miserationis, bonitatem & comitatem, ut Christum induas. Quibus enim modis sympathiam assumpseris, eisdem & Christum indues, & per Christi cognationem Deo quoque coniunctus eris. Quem imitatus frater eius Grego: Nissenus: Suscipe, inquit, viscera misericordiæ, beneficiũ exerce, vt induas Christũ. Per quos enim misericors & benignus es, per eos Christũ induis, Christiq; necessitudine & coniunctione cum Deo coniungeris & deuincris. Ac paucis interiectis, Quoniã accepisti vt esses Christian⁹, operã da, vt sis Deo similis: indue Christũ.

Christus qualis causa iustificationis nostr. Tit. 2. Iustũ esse quid. Heb. 2. In Psalm. li. 8. serm. 8. Christianum esse quid sit. Tert. in Apologetico. Hilar. li. 12. de Trinitat. Hier. in epi. ad Lætam. serm. 2. de resur. dom. Ioan. 14. Sal. li. 3. in fine. Operandũ bene. Christianismus quid. Basi. in Hexameron, hom. 11. Galat. 3.

Quo autem pacto illum indues? nisi eius signeris nota, nisi baptismum suscipias, nisi capias incorruptionis indumentum. Hæc ille, explicans verba illa scripturæ, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et iterùm Basilius in Ascericis: Christianismi, inquir, finis hic est, vt Christum pro mensura incarnationis, iuxta quod cuiusq; vocationi competit, imitemur. Quod idem pluribus verbis docet frater eius Gregorius Nissenus, ad Olimpium monachum, perfecti hominis Christiani formam describens: quam nihil aliud esse vult, quàm Christi imitationem.

Basi. cap. 43. Christianismi finis.

Ex quibus Basilij Gregorijque Nisseni scriptis colligere licet, quod ab Augustino quoque scriptum est: duobus modis nos Christum induere: per baptismi susceptionem, & per morum eius imitationem. De priore genere dicit Apostolus ad Galatas scribens: Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. De posteriore meminit, cùm Romanos iam proculdubiò credentes, & per baptismum Christum induros, hortatur, vt induantur Dominum nostrum Iesum Christum. Priorem igitur iustitiam, credentes in baptismo consequimur, vbi complantati facti similitudini mortis Christi, vetere simul homine crucifixo nouum induimus, qui secundùm Deum creatus est in iustitia & sanctitate. Quo quidem tempore non solùm peccata nobis omnia remittuntur, passionis & mortis Christi merito, quod nobis credentibus in baptismo communicatur, haud aliter ac magis etiam quàm si eadem ipsi pro peccatis nostris passi, atque ad eundem modum mortui essemus: verumetiam infunditur omne gratiarum genus, ipso gratiarum largitore Christo per fidem in cordibus nostris habitante: vt si quem, simul atque lauacro regenerationis ablutus est & sanctificatus, ex hac vita migrare statim contigerit, dubium esse debeat nemini, quin is Christum indutus, & quod Christus est natura, per adoptionis gratiam filius Dei factus, hæreditatem regni cœlestis euestigiò consequatur: etiam si non modò nulla bona, verumetiam opera multa mala baptismum eius præcesserint. Cæterùm, si posteaquàm fidem est & baptismum consecutus, aliquod ei viuendi spacium Deus suppeditare sit dignatus, nequaquàm suffecerit, quòd per gratiã adoptionis, quam adeptus aliquis est, credens & baptizatus, Christum indutus, filiusque Dei factus est. Neque enim sine causa dictùm est à Ioanne, Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit quid erimus: fieri enim potest, vt qui per baptismum & fidem Christum indutus, filius Dei per adoptionis gratiam factus est, posteaquàm gustauit semel donũ cœleste, particepsfactus est Spiritussancti, contristet voluntariè peccando Spiritumsanctum, quem accepit, & quod ipse factus est, templum eius violet, atq; ita duplo quàm anteà gehenæ filius efficiatur: quòd melius illi fuerat nõ cognoscere via iustitiæ, quàm post agnitionem retrorsum conuerti. Nescimus igitur, inquit, quid erimus: sed si conformes illi facti fuerimus, imaginem ipsius hic portando, crucem eius ferendo, membra nostra: quæ super terram sunt mortificando, cùm apparuerit similes ei erimus in gloria: si compassi illi fuerimus, & conregnabimus. Huncesse Ioannes verborum sensum, vel ex eo colligi potest, quod statim subiungit: Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Quod verbum diligenter est obseruandum: Neque enim dixit Ioannes: Qui habet hanc spem, Deus illum sanctificat, aut pro sancto & iusto habet, nõ imputando ei peccata sua, propter fidem & spem: nam nõ loquitur ibi de sanctificatione & iustitia, quàm supernè accepimus, mundati lauacro aquæ in verbo vitæ: sed de ea, quæ sanctificati iam & abluti per lauacrum, exercemus nos ad omnem pietatem: & quem induti sumus Christum per sacramenti susceptionem, eum induimus per vitæ ipsius imitationem, vt quemadmodum ei similes esse cupimus in gloria, sic prius ei pro modulo nostro similes esse contendamus in sanctitate & iustitia, ea iustitia, de qua scribit idem Ioannes alio loco. Qui iustus est, iustificetur adhuc. Tunc autem iustificatur, qui iustus est, cùm qui per lauacrum regenerationis, non ablutus tantùm à sordibus peccatorum suorum, verùetiam iustificatus est & sanctificatus, aspiciens in auctorem fidei & cõsummatorẽ Iesum, quòd, cùm baptizaretur professus est, omni genere vitę suæ præstat, sacris Iesu vestigijs incedit, ac quemadmodum ille ambulauit, ambulat ipse quoque. Quam ad rem hortatur nos Paulus, cùm dicit, Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione. Hoc est igitur iustum esse, Christum induere, Deique filium fieri, non modò per susceptionem sacramenti, verumetiam per imitationem illius vitæ sanctissimæ, citra quam salui esse non possumus. Hoc est quod à Dionysio quoque Areopagita scriptum est: Deus maximè desiderat salutem nostram, quæ nobis nisi deificatis contingere non potest. Deificatio autem est ad Deum quantum possibile est, & similitudo & vnitas, quæ quidem similitudo, reddit creaturam Deo amabilem & dilectam: Si quidem similitudo, causa dilectiõis, sicut cõtra dissimilitudo, causa est displicẽtiæ & diuulsionis.

Aug. li. 5. de bapt. paruulorum cap. 35. Christũ induere. Galat. 3. Rom. 13. Ephe. 4. Ephe. 3. 1. Ioan. 3. Hebr. 6. Hebr. 10. Ephe. 4. 1. Cor. 3. 2. Pet. 2. 1. Ioan. 3. Rom. 8. Ephe. 5. Luc. 1. Apoc. 22. Iustus quomodo iustificetur adhuc. 1. Cor. 6. Hebr. 12. 1. Ioan. 2. Ephes. 5. Diony. cap. 1. Eccle. Hier. Deificatio quid.

Itaque

Itaque finem vitę cum virtute degendæ Gregorius Nissenus esse scribit, vt quis numini diuino assimiletur, & Christianismum esse dicit imitationem diuinæ naturæ.

Quid autem est in quo Christum imitari, in quo nos illi pro nostro modulo esse velle similes oporteat? Nunquid in virtute, quem ostendit in faciendis miraculis? num in sapienria? num in potentia & maiestate? Nihil horum dicit Paulus: verùm quando Dei nos imitatores esse iubet: Ambulate, inquit, in dilectione, sicut & Christus dilexit uos: vt omnis imitatio Dei, hoc est, omnis iustitia nostra non aliud esse videatur, quàm dilectio: Verùm in hac qnoque Deum imitari perdifficilè est. Quid est enim homo, vt possit seqni regem factorem suum? Infirmiores reuera sumus, quàm vt exemplo Christi in dilectione ambulare, atque ita iusti esse queamus. Verùm data est tibi diuinitùs potestas, inquit Chrysostomus, imitari Christum pro viribus & similem fieri. Noli expauescere hoc audiens: Timendum enim tibi potiùs est, si similis illi fieri negligas. Adiuuat infirmitatem nostram Christi Spiritus, & ad omnia nos fortes ac validos reddit, simul vt ignem sui amoris in mentibus nostris accenderit. Ex quo videre licet, quàm appositè dictum sit à Cyrillo: quòd iustitia, siue boniras patris, per filium in Spiritusancto transit ad omnes. Qui etiam alio loco, sanctificationem nostram esse vult in spiritu participationem filij, quòd exemplo quoque planum facit, dicens: Nam & sole pet splendorem, qui ex eo emittitur, non sine calore participamus, qui operationis spiritussancti imaginem gerit: Sol iustitiæ Deus pater est, splendor filius, qui tenebras nostras illuminauit, quique nobiscum in terris degens, nam iustitiæ nobis commonstrauit: calor Spiritussanctus: qui simul vt charitatem in cordibus nostris diffuderit, & eius igne menres nostras inflammauerit, iam sumus iustiriam consequuti. Et Cyrillo vetustior Athanasius in Epistola ad Serapionem de Spirirusancto: Sicut ex patre per filium est gratia, quæ tribuitur, sic largitionis communio in nobis esse non potest, nisi in Spiritusancto. Huius enim compotes, habemus patris charitatem, & filij gratiam, & ipsius Spiritus communionem.

Ex his cuiuis perspicuum esse potest, quomodo Dei, qnomodo Christi, quomodo nostra dicitur esse iustitia. Dei dicitur, quoniam à Deo proficiscitur, à Deo nobis donatur. Deus est enim qui eam efficit, qui eam operatur in nobis, qui gratuitò nos ablnit & sanctificat: Christi dicitur, non solùm quia Christi merito fit, vt iusti simus, qui nisi lauisset nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi nos per mortem suam Deo patri suo cœlesti reconciliasset, non modò nulla iustitia, sed meta esset in nobis iniustitia, & omne genus iniquitatis abundaret: verumetiam quia non aliter iusti efficimur, qnàm si splendoris illius paternæ gloriæ, qui Christns est participes reddamur. Cuius cùm nobis lux esset inaccessibilis, (quæ bonitas illius est, & misericordia nunquàm satis prædicanda) dignatus est se nobis exhibere verbum in carne, solem in nnbe, lumen in testa, cereum in laterna quominus difficultet sustinere splendorem lucis illius possemus. Præclarè scriptum est à Cyrillo Hierosolymitano. Cùm nos ita vt ille etat, perspicere aut frui illo non potuimus, Factus est ille, sicut & nos, vt sic illo perfrui possemus. Si eñ solẽ qui die quarto factus est, perfectè intueri nequimus, quomodo ipsius factorẽ videre poterim⁹? Similiter & Macarius. Si placuisset ei in pura diuinitate descẽdere, quis ferre potuisset: quàobrem ex virgine corpus accepit, & per organũ illius loquutus est hominibus, & in illo queàdmodum vita nobis instituenda sit, exẽplo nos docuit. Porrò nostra dicirur iustitia, quoniam cùm à Deo nobis donatur, spiritu mentis nostræ renouamur, & non modò reputamur, sed verè iusti nominamur & sumus, institiam in nobis accipientes, de plenitudine iustitiæ, quæ Christus est pro modulo nostto, quemadmodum dlcit Augustinus, tanquàm particulas nostras: secundùm mensuram, quam Spiritussanctus partitut singulis sicut vult, & secundùm propriam cuiusque dispositionem, & cooperationem, diffusa in cordibns nostris charitate, quæ quantò maior fuerit, tãtò maior erir iustiria nostra. Quæ quamuis à Deo nobis infunditur per Christi merita, nostra tamen est, quia nobis inhæret, quia non sine nobis eam Deus operatur in nobis, iam præsertim adultis: quia posteaquàm semel abluti, sanctificati, iustificati sumus, nos etiam ipsi deinceps in Deo spem habentes, sanctificamns nos & iustificamus, ambulãtes in dilectione, sicut Christus dilexit nos: in qua qui ambnlat, omnem virtutem, omnem est institiam consecutus.

Nostra ergo est iustitia, non qua Deus instus est, sed qna nos iustos facit. Neque enim propterea nostra non est, qnòd ab illo donata est. Nisi fortè quis dicat & vestem propterea nostram non esse, quòd eam ab amico donatam habemus. Nostrum est, inquit, Augusrin. quòd à nobis habetur: nostrũ est & quod nobis donatut. Hoc est quod à Bernardo quoque scriptum legimus: quem nouatores isti secum agere falso gloriantur: Iustũ inquit,

Greg. Nißenus ad Harmoniũ de professione Christianæ vita.
In libello de octo beatitudinibus explanans illud. Beati pauperes spiritu.
Christo in quo debemus esse similes.
Eccle. 2.
Chry. hom. 79. in Matt.
Rom. 8.
Cyrill. li. 4. Thesauri cap. 5.
Idem li. 6. de Trinitat.
Rom. 5.
2. Cor. 13.
Iustitia Dei, Christi, & nostra.
Philip. 2.
Apoc. 1.
Rom. 8.
Hebr. 1.
1. Tim. 6.
Ioan. 1.
Ezech. 32.
2. Cor. 4.
Cyril. Hierosol. Catech. 12.
Macarius homil. 6.
Ephe. 4.
Aug. de gratia & libe. arbit. cap. 9.
1. Cor. 12.
Rom. 5.
1. Cor. 6.
Ephe. 5.
Nostrum quid.
Aug. in li. 50. homi. hom. 24.
Bern. Epi. 190.

inquit,me dixero,sed illius iustitia. Quæ nam ipsa? Finis legis Christus,ad iustitiam om-
Rom.10. ni credẽti: Denique qui factus est nobis,inquit,iustitia à Deo patre. Quæ ergo mihi iusti
1.Cor.1. tia facta est,mea non est? Si mea traducta culpa,cur non & mea indulta iustitia? Et sanè
Rom.4. multò tutiot donata,quàm innata. Nã ista quidem gloriam habet,sed non apud Deum:
2.Cor.10. illa autem cùm sit salutis efficax,materiam gloriandi non habet, nisi in Domino. Nam
Iob.10. etsi iustus,inquit,fuero,non leuabo caput,ne videlicet responsum accipiam: Quid enim
1.Cor.10. habes,quod nõ accepisti? Quòd si accepisti, quid gloriaris quasi nõ acceperis? Quid aliud
Colos.3. his verbis Bernardus,quàm illud ipsum asserit, quòd ab Augustino, quodque à Cyrillo scriptum anteà retulimus? negat innatam, sed esse nobis donatam dicit iustitiam: negat nasci,sed fieri dicit Christianos,hoc est iustos. Nõ quia factus est mihi iustitia Christus, ideò,inquit,iustitia mea nõ est. Etiam vita factus est nobis Christus, Sic enim loquitur
Ioan.11. Paulus. Cùm Christus apparuerit vita vestra, Sic loquitur ipse Christus, Ego sum vita &
Ioan 14. resurrectio, Ego sum via, veritas & vita,nunquid ideò nostra non erit vita? In Deo viui-
Actor.17. mus, mouemur,& sumus. Nunquid ea vita viuimus,qua viuit Deus? Nunquid eo motu mouemur,quo mouetur Deus? si modò rectè dici potest moueri Deum. Posset ne dici quicquam absurdius? Viuimus igitur vita, quæ est in nobis, verùm quam Deus produxit in nobis. Sicut aër clarus est,non ea luce quæ est in sole,sed ea,quam accepit à sole, Sicut aqua feruet,non eo calore,qui est in igne,sed quem recipit ab igne, & inest illi: sic & nos non ea iustitia iusti sumus,quæ est in sole iustitiæ Deo, sed quam accepimus à sole iu
Mal.4. stitiæ Deo,& inest nobis. Qua de re sic à Gregorio quoque scriptum legimus: Iustitia no
Greg.li.33.moral.cap.2. stra dicitur, non quæ ex nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra, Sicut in Domini-
Matth.6. ca oratione dicimus, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Ecce, & nostrum dicimus,& tamen vt detur oramus: Noster quippè fit cùm accipitur,& tamen Dei est,quia ab illo datur. Et Dei ergo est ex munere,& noster fit veraciter per acceptionem.

Hoc ergò sentiendum est de nostra & de Dei,siue Christi iustitia, quòd nos iustitia iusti sumus quæ est in nobis,ille verò est ipsa iustitia, nos capaces tantùm iustitiæ sumus,il-
Dydi.li.1.de le,sicut ex Dydimo vertit Hieronymus, nõ capax,verùm capabilis: Nam qua iustitia nos
Spiritusanct. iusti sumus, eam ab illo accepimus: ille contrà à semetipso habet quòd iustus est, & est
Victo.l.2.& 3. (quo verbo libenter Victorinus vtitur) fontana quædã iustitia. Quamobrem Christia-
cont. Arrianos. nos Macarius similes aliquatenus esse dicit lucernis habentibus in se oleum, hoc est, sanctus iustitię ac nisi accẽdantur in eis lucernæ luminis diuini: nihil sunt. Deus, inquit Am
Amb. li.8. cap. 27. Luc. brosius, vniuersitate bonus est, nos ex parte. Deus, inquit Gregorius, est iustitia iustificãs:
Greg.li.18.mora.cap.33. in nobis est iustitia iustificata. Nos iustitiam similitudine tantùm, Christus æqualitate
Colos.2. comprehendit: in illo corporaliter inhabitat plenitudo iustitiæ, nos non plenitudinem,
Ioan.1. sed gratiæ portionem accepimus: mentes nostræ de plenitudine acceperunt, mens Christi
Ioan.3. plenitudinem ipsam comprehẽdit: Quin ipse Christus plenitudo est, nam hoc ei nomen
Hom.43. Cyrillum tribuisse legimus. Siquidem homo non est capax omnium, inquit Chrysosto-
Cyril.li.1.ca.3. in Ioannem. mus,ideò dicit Paulus: Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes ha-
Chry.in ho.85. bent dona sanationum? In carne autem Christi omnia dona fuerunt secundùm substan
sancto & adorant.spiri.tomo.7. tiam carnis. Cuius æqualis Basilius: Filius, inquit, Dei iustitia vocatur, nos verò participa tione illius iustitiæ iusti sumus. Et eius frater Gregorius Nissenus: Vna & eadem est, quæ
1.Cor.12. in Christo,& quæ id mentibus nostris conspicitur puritas: Sed illa in fonte nascitur,
In li. de perfecti Christiani hominis forma. hæc indè manat,& in nos deriuatur. Quod ante fratres hos sic ab Origene scriptum est:
Sicut participatione iustitiæ saluatoris iusti efficimur,& participatione sapientiæ eius sa
Orig.in Psa.36 homil.2. pientes,ita & participatione patientiæ eius patientes efficimur. Est ergò velut fons quidam perennis,de quo haurire possumus & patientiam,& sapientiam,& iustitiam,& omnia quæcunque sunt virtutis bona, si tamen bona, digna,& pura vascula nostra deferamus ad fontem. Et Cyrillus Hierosolymitanus: Verè vnus Deus dicitur sanctus, qui natu
Lib.3.cap.4. ra sanctus est. Angelomus quoque: Omnibus ergo sapientia veri Salomonis antecellit, quia multum distat inter eos, qui participatione sapientiæ sapientes sunt,& inter illum qui est fons sapientiæ & origo virtutum. Verùm autem Salomonem Christum intelli-
In 5.catechesi mystagogica. git. Nos verò sancti,non natura,sed participatione & exercitio,& voto. Et ante hos cùm alibi tùm in libro de diuinis nominibus, idem frequenter inculcat Dionysius. Alio verò
Et Greg.in Iob. ca.28. loco Basilius: Quemadmodum in igne est caliditas, quæ simul cum ipso igne existit, & quasi consubstantialis illi est, & caliditas, quàm communicat aquæ, & alteri cuipiam
Basi.hom.de Spiritusanct. consimili: sic & Spiritussanctus,& in se vitã habet,& qui participes ipsius fuerint, vitam
In Deo omnia perfecta. agunt Deo dignam, vitam diuinam & cœlestem consequuri. Ac mox virtutes omnes perfectas apud Deum esse docet, nihil in ipso acquisitium, ipsum fontem esse bonorum omnium, spiritum ex Deo promanantem eiusdem cùm eo substantiæ: quæ verò ex spiri
Leo epi.93.c.5 tu profluunt, ipsius esse operationes. Leo quoque magnus: Nemo hominum veritas, inquit,

quit,nemo sapientia,nemo iustitia est,sed multi participes sunt veritatis,& sapientiæ atque iustitiæ: Solus autem Deus nullius participationis indigus est: de quo quicquid dignè vtcunque sentimus,non qualitas est, sed essentia:Incommutabili enim nihil accedit, nihil deperit, quia esse illi quòd est sempiternū, semper est proprium. Ante quē Ioannes quoque Chrysostomus,explicans illud ex Psalmo:Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: *Psalm.118.* Non aliundè docet ascendere virtutes,nisi à bonitate boni, nec aliam vult esse bonitatem Christianorum,nisi quàm Deus infundit bonis,vt ex malis essent boni. Et ante *Orig.hom.11.in Numeros.* Chrysostomum Origenes:Sola trinitatis substantia est,quæ non extrinsecus accepta sanctificatiōe,sed sui natura fit sancta. Omnis verò creatura, vel dignatione sancti Spiritus, vel meritorum ratione sanctificata,sancta dicitur. Sic ergo & scriptum legimus: Sancti *Leuiti.11.* estote,quoniam ego sanctus sum:Non continuò similitudo sanctitatis in Deo atq; hominibus ponenda:de Deo enim dicitur,quia sanctus est: homines autem quasi qui non semper fuerint, iubētur vt sancti fiant. Ac paucis interiectis. Manifestum ergò est,quòd qui sanctificat,sanctus est,quia semper sanctus est,qui autem sanctificantur,non simpliciter sancti,sed sanctificati,sancti dicendi sunt. Prosper etiam Aquitanicus diligens Augustini sectator,Leonis æqualis,vbi de libero arbitrio disserit:Virtus, inquit,principaliter Deus est,cui non aliud est habere virtutem,quàm esse virtutem, cuius cùm participes *1.Cor.1.* sumus,habitat Deus in nobis,qui est Dei virtus & Dei sapientia,habitat fides,spes,& cha *Isai.11.* ritas,continentia,intellectus, consilium, fortitudo, cæteræque virtutes:cùm verò ab hoc bono recedimus,omnia nobis è contrario oriuntur ex nobis: Discedente enim pulchri- *Psalm.103.* tudine,quid succedat nisi deformitas?abeunte sapientia,quid resideat nisi insipietia?non regnante iustitia,quid dominetur nisi iniquitas? Virtutum itaque semina,quæ beneficio creatoris inserta sunt, præuaricatiōe primi parentis euersa sunt:nec haberi queūt,nisi eo restituente,qui dedit:Reformabilis enim est natura humana formatori suo,& eorū bonorum,quæ habuit,capax est,vt per mediatorē Dei & hominum Iesum Christum,in eo ipso quòd ei remansit, possit recuperare quod perdidit: Remansit autem ei rationalis animus, qui non virtus,sed virtutis habitaculum est. *Animus rationalis virtutis habitaculum.* Ex participatione enim sapientiæ & iustitiæ, & misericordiæ non sapientia,neque iustitia, neque misericordia, sed sapientes & iusti & misericordes sumus: Quæ bona,quamuis rationale nostrū vitijs occupatū sit, *1.Tim.2.* & preuaricantibus nobis Dei templum spiritus immundus inuaserit,possunt tamē rur- *Luc.11.* *Ioan.12.* sum in ipsum rationale confluere, per eum qui mundi principem foras mittit, & ligans *1.Cor.24.* fortem,vasa eius rapit,fugatoque mundi huius spiritu, dat spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Et qui videtur non multò fuisse posterior Fau- *Faust li.11.de libero arbit.c.7.* stus: Cùm Deus,inquit,iustus ac iustitia,misericors ac misericordia,pius & pietas sit,homo iustus esse potest, iustitia esse non potest:misericors esse potest,misericordia esse non potest:pius esse potest,pietas esse non potest:quia non naturaliter habet ista,sed largiter. Verbi gratia: Ille aurum est,homo autem deauratū vas videri potest: & in homine gratia est,quòd in Deo natura est: & in hoc creatum est, quòd in illo probatur ingenitum. Ex his omnibus liquet,hoc quod diximus, non ea, nos iustitia iustos esse, qua Deus iustus est,sed qua nos iustos facit,dum suæ iustiæ participes reddit.

Quod non sola iustitiæ Christi imputatione,sed verè realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus.

CAPVT LXXII.

VErùm hic alios audire licet,qui nolunt videri se prorsus negare,nostram esse iustitiam,qua iusti sumus: Esse enim, aiunt, & Christi & nostram: Christi,quòd in ipso, non in nobis sita sit:nostram autem imputatione fieri, quoniam accepta nobis fertur. Ita non verè nos iustos esse,sed imputatione,vel non esse iustos, sed pro iustis imputatione haberi,quatenùs Christi iustitiam per fidem Possidemus:Hanc enim *Dogma de imputatiua iustitia.* solam esse volunt nostram iustitiam, non quatenùs ea nobis à Christo communicatur, sed quatenus in Christo ipso residens, posteaquàm per fidem eam apprehendimus, nobis perindè ac si nostra esset, imputatur. Docent igitur nos reputari iustos, hoc est acceptos,non propter propriam qualitatem,hoc est,non propter gratiam,quam de plenitu- *Ioan.1.* dine Christi accepimus,sed propter aliud extra nos, scilicet propter mediatorem filium *1.Tim.2.* Dei per misericordiam. Verùm hæc quoque non minùs quàm illa prior absurda est opinio,& eodem propemodū recidere videtur. Quid enim aliud affirmant hi quoq;, quàm *Imputatiua iustitia vox noua* quòd ea,qua Christus iustus est,non autem ea,qua nos verè iustos facit,iustitia iusti sumus,quandoquidem extra nos esse volunt id,quò iusti sumus? Quòd si Paulus audien- *1.Tim.6.* dus est, qui prophanas vocum nouitates deuitare iubet, noua certè vox est, & his quæ *Genes.15.* nos precesserunt seculis inaudita,imputatiuæ iustitiæ. Nam reputari nobis fidem ad iu- *Rom.4.* *Psalm.31.* stitiam,beatum esse,cui non imputauit dominus peccatum:propter Christum non repu- *2.Cor.5.*

tare nobis Deum delicta nostra, legimus in scriptutis: iustitiam verò Christl nobis ad in
stitiam reputari, ac si nostra esset, nec in Canonicis, nec in veterum Orthodoxorum libtis
Voces quædam patrum veterũ. temerè quisquam scriptum inueniet. Communicationis, participationis, diffusionis, de-
riuationis, applicationis, coniunctionis, copulationis nominibus, vsi quandoque patres
reperiuntur: verùm imputatiuæ iustitiæ vox, noua est, & catholicotum anribus hacte-
nus inaudita.

Neque verò eunt hoc inficias ipsi nouarores, nouam hanc esse vocem, necà carholicis
vsiirpatam. Sed sicut veteres licere sibi voluerunt essentiæ, personæque nominibus vti,
quamuis in scripturis ea non legantur, sic isti concedi sibi postulant, vt imputatiuam vo
cent iustiriam, quamuis ab orbe condiro, hoc præsertim sensu, quo ab ipsis profertur, hęc
vox nunquàm fuerir à quopiam vsurpata. Vti se dicunt boc locutionis genere, quo pla-
nioribus verbis edisserant ea, quæ caprui nosrro in scripturis perplexa impeditaq; sunt.
Intereà tamen, quam sibi dari postulant, eam catholicis veniam non concedunt, à qui-
bus simul vt aliquid prolatum fuerit, quòd illis ipsis verbis in scripturis non legitur, vsi-
tato hæreticis collectionis genere, quia non est scriptum, reijciendum esse censent: No-
stras autem aures, vocis hæc nouitas non offenderet, si quòd isti se facere videri volunt, ad
explananda ea, quæ sunt in scripturis abstrusiora, illa vterentur. Verùm tantum abest, vt
per has nouas voces edisserantur ea, quæ sunt in litetis sacris perplexa, conrrarium vt po-
Rom. 5. tiùs illis asseratur. Aperta sunt scripturæ verba, per obediētiam vnius Christi, iustos con-
stitui multos. An cum hac scriptura non pngnat, qui non constitui, sed reputari tantùm
nos iusros asseuerat? Quid autem hoc esr aliud, quàm Chtisti meritis derogare? quam glo
riam illins imminuere velle? Scilicet peccati tanta fuit vis, quòd à primo Adam patratum
est, vt verè nos peccatores & iniusros constitueret: vt illius peccato, non solùm per im-
putationem damnemur, ac si alieni peccati exigeretur à nobis pœna: sed ideò pœnam il-
lius sustineamus quia & culpæ rei sumus. Et non erit secundi Adam Christi iustitiæ tan
ta vis, vt ea nos verè iustos cōstituat? Vbi est igitur quòd dixit Paulus: Vbi abūdauit deli
1. Cor. 15. Rom. 5. ctum, superabundauit & gratia. Er paulò antè. Sed non sicut delictum, ita & donnm,
Si enim vnius delicto multi mortui sunt, multò magis gratia Dei & donum, in grana v-
nius bominis Iesu Christi, in plnres abundauit. Quin dicat confidenter homo Cbristia-
nus, quòd à Bernardo scriptum suprà cōmemotauimus. Si mea traducta culpa, cur non
& mea indulra iustitia, Si peccato primi Adæ, non per solam imputationem damnor, ac
si alieni peccati à me exigeretur pœna, sed ideò pœnam illius sustineo, quia & culpæ reus
sum cur & iusritia secundi Adam, non per solam imputationem iusrificor, ac si alienæ iu
stitiæ merces mibi daretur, sed ideò ptæmium illius fero, quia iustitiæ particeps sum, quæ
mibi non innata, sed per Christi meritum est à Deo donata? Dicat cum eo, qui multis an
Cyr. li. posteriori ad reginas de recta fide. tè seculis præcessit, Cyrillo. Absurdum est, nos qnidem bæredes factos supplicij primi pa
rētis, corruptione pet inobedientiā immissa, non autem fieri participes iustitiæ secun-
di, qui ad vitam nos reuehit, per maximam illius obedientiam.

Estne autem vetisimile, propterea Dei filium de cœlo descendisse, proptereà carnem
Philip. 2. indntum, proprereà factum esse patri obedientem vsque ad mortem, mortem autem cru
cis, vt nos imputatione tantùm, non autem verè iustos faceret? Atqui cùm esset ad mor-
tem iturus, patrem pro suis discipulis, proque omnibus qui esent in se credituri preca-
Ioan. 17. tus, Pater, inquit, sanctifica illos in veritate, Isti verò non veritate, sed imputatione sancti
ficari nos dicunr & iusrificari, nō verè nos iustos esse, & sanctos, sed imputatiuè, vel non
Ioan. 8. iusros ese potius & sanctos, sed pro iustis & sanctis imputatione haberi. Dicit idem
Chtistus, Si vos filius liberauit, verè liberi eritis. At isti, non eritis, aiunt, verè libeti, sed
hactenus tantùm eritis à peccaris liberi, quòd ea vobis non imputabuntur. Sic dixir di-
lectus Cbristo discipulus: Qui facit iustitiam, iustus est, Isti, si Dijs placet, Euágelici, non
1. Ioan. 3. qui facit iustitiam, aiunt, sed cui imputatur Cbristi iustitia, iustus est. Dixit idem in eo-
Ibidem. dem capite. Videte qualem charitatem dedit nobis Deus: vt filij Dei nominemur & si-
mus, Isti verò, Non esr verum, aiunt, quod dicir spiritus Dei per Ioannem, non sumus fi-
lij Dei, verùm nominamur tantùm & teputamur. Nisi fortè posunt ese filij Dei, qui iu-
sti non fuerint. Atqui reclamat spiritus Dei per Paulum, dicens: Quæ participatio iusti-
2. Cor. 6. tiæ cum iniquitare? aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conuentio Christi ad
1. Cor. 6. Belial? Idem Paulus cùm recensuiset fotnicarios, idolis seruientes, & alijs id genus crimi
nibns infames: Et hæc quidem fuistis, inquit, sed abluti estis, sed sanctificati esris, sed: iu-
stificati estis: Isti autem fuistis, aiunt, hæc & estis adhuc, nisi quòd nō imputatur vobis: iu
stitia autem Cbristi, imputatut vobis ad iustitiam. Nimirùm hoc est planioribus verbis
edisserere, quæ sunt perplexa in scripturis; hoc est purum Euangelium docere, quæ cum
Chri-

Christi & Apostolorum doctrina pugnant ex diametro, populo persuadere conari: hoc
est Christi gloriam propagare, negare tantam fuisse virtutem passionis & mortis eius, vt
per eam vere iustificati, verè sanctificati, verè per eam abluti simus, & à peccatis liberati,
verè ex filijs iræ filij Dei facti. Deinde verò non intelligunt isti, per quos miro quodam
artificio Satanas omnia Christi beneficia non obscurare modò, verumetiam ex omni
hominum memoria delere, & sempiterna quadam obliuione conatur obruere: non in-
telligunt, inquam, isti se pugnantia dicere: Neque enim non legerunt, peccata nostra esse, *Esai.59.*
quæ diuidūt inter nos & Deum: Odio esse Deo impium, & impietatem eius: qui igitur *Sapien.14.*
fieri potest, vt non imputet, quod odio habet, cùm ipsum etiam imputationis verbum o-
dium quoddam significare videatur? Quamobrem explodenda prorsus est istorum, & de
manente quidem in nobis, sed non imputato peccato, & de non inhærente nobis, sed im
putata tantum iustitia, doctrina: Pugnat enim cum verbo Dei: qui non dixit: Ego sum *Esai.43.*
qui non imputo, sed ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum
tuorum non recordabor. Et in Euangelio loquitur de Christo Dei spiritus: Ecce agnus *Ioan.1.*
Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: qui tollit, inquit, non qui non imputat.

Verùm à sancto Dauid, aiunt, scriptum est: Beatus vir cui nō imputaui Dominus pec- *Psalm.31.*
catum. Scriptum est, verùm non eo sensu, quo volunt nouatores isti, neque hoc verbis i- *Beatus vir cui*
stis Dauid significare voluit, peccatū, quod quidem veri peccati rationem habet, quod- *non imputauit*
que sempiternæ mortis reum facit hominem, eatenùs tantùm remitti, vt non imputetur, *&c. explicatur.*
non autem vt non sit. Longè abfuit ab hac sententia sanctus ille Rex & Propheta: quin
illud his verbis exprimere potiùs voluisse videtur: Beatum eum esse, in quo sic peccatum
deletur, vt eius etiam omnis memoria prorsus extinguatur, quasi nunquàm admissum
fuisset, vt fiat illud, quod per Ezechielem dicit Dominus: omnium iniquitatum, quas o- *Ezech.18.*
peratus est, non recordabor. Iustinus philosophus & martyr, proximus Apostolorum *Iust. in col. cum*
temporibus, cùm hunc ipsum locum adduxisset, quasi perstringens nostri temporis hære *Tryphone Iudæo*
ticos: Beatus, inquit, cui non imputabit peccatum Dominus: hoc est, cui pœnitenti pecca
ta Deus remittet. Non sicut prædicatis, vosmetipsi fallentes, & alij quidam vestri similes
asseuerant, etiam si peccatores fuerint, modò Deo norint, non imputabit eis peccata Do-
minus. Videtur autem Propheta quasi gradus quosdam constituere, quiddam vt ampli-
us esse velit tegere peccata, quàm remittere: Rursus maius quiddam non imputare, quàm
tegere, quemadmodum à doctissimo Origene, & ab Eutimio legimus annotatū. Tunc *Discrimen inter*
enim non imputari peccatum interpretatur Origenes, quando mens hominis ad perfe- *tegi, remitti, &*
ctum venerit, ita vt omnis malitiæ radix ex ea penitus amputetur, eò vsque, vt nullum in *imputari.*
eò vestigium possit reperiri nequitiæ. Hieronymus quoque Psalmum hunc enarrans, re- *Li.4. in epi. ad*
mitti dicit peccata per baptismum, tegi per charitatem, de qua scriptum est, quòd operit *Rom.*
multitudinem peccatorum, non imputari per martyrium. Quibus verbis non obscurè vi- *In Psalm.31.*
detur indicare, maius quiddam significari, cùm non imputari, quam cùm vel remitti, vel *Imputari apud*
tegi peccatum dicitur. *veteres quid.* *1.Pet.4.*

Quamobrem cùm legimus, non imputari nobis peccatū, sic accipere debemus vt cum *Quid sit non im*
puluisculo, quod aiunt, ablatum, nec vel vestigium vllū deinceps eius in nobis reliquum *putari peccatū.*
esse factum persuasum habeamus. De iustitia verò, Christo potius & Apostolis eius fi-
dem habeamus, qui verè nos sanctos, verè liberos, verè iustos esset constitutos, ac filios
Dei non modò nominari, verumetiam esse dixerunt: quàm nouatoribus istis, per quos
non aliam ob causam, hanc de ficta & imputatā iustitia, quam ipse commentus est,
Satanas doctrinam disseminauit, quam vt homines veræ iustitiæ prorsus exper- *2.Tim.4.*
tes faceret. Venisse nunc reuera tempus illud videtur, de quo scripsit Apostolus, *Li.10. de Trini.*
in quod se quoque incidisse questus est olim Hilarius: Erit, inquit Apostolus, tempus,
cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria, coaceruabunt sibi magi- *Isa.30.*
stros, prurientes auribus. Quid enim? non videntur nunc quoque dicere: Loquimini no
bis placentia, quorum nimis aures delicatæ, ferre non possunt, vt retributio fieri dicatur *2.Cor.5.*
secundum opera, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum, siue
malum, sed volunt vt retributio fieri dicatur secundum illa, non quæ gesserunt ipsi mala,
sed quæ gessit Christus in corpore suo bona, vt si ipsi probi non sunt, sufficiat Christum
tamen probum fuisse. Quamuis de recēs baptizatis, si subitò ex hac vita eos migrare con-
tingat, non absurdè dici queat retributionem futuram, secundùm ea, quæ Christus gessit
in corpore suo bona: de his verò nequaquàm, qui post baptismum aliquádiu superstites,
in peccatorum cœno sunt volutati. Fuitne tempus vllum, quo maior esset magistrorum
aceruus, auribus hominum feruientium, quàm fit istud, in quo incidit ætas hæc no-
stra? Nisi fortè non titillat hoc aures nostras non est auditu mortalibus vel maximè gra-
tum & iucúdum, cū dicitur: nulla nostra, sed sola Christi iustitia nos iustos, sola Christi
iustitia

iustitia nos saluos esse: quicquid sit de nostris operibus, vnumquemque certum esse debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi remissa, quodque Deo acceptus & vitæ sit hæres æternę. Ac videtur hic esse temporū horū status, haud facilè vt quisquā statuere possit, in magistris ne linguarum, an in discipulis aurium sit pruritus ardentior: neque enim in his audiendi, quàm in illis placentia loquendi, maius est studium: adeò se vltrò ingerunt auribus etiam auscultare nolentium, vt vel inde facilè quisquam perspiciat, quòd ex eorum numero sunt de quibus Propheta scribit: Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, nec loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Et planè impletum est quod ab eodem Propheta scriptum est: Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacium, sacerdotes applaudebant manibus suis, & populus meus dilexit talia. Quem autem fructum attulerit hæc eorum doctrina, quàm isti parum sani, sanam haberi volunt, quamque sub specioso verbi Dei titulo rudi populo venditant, rerum exitus ipse declarat. Non eunt hoc inficias ipsi seruientes auribus magistri, suos vitam agere improbam & contaminatissimam, nihiloque meliores nonc esse quàm ante receptum nouum hoc doctrinæ genus fuerunt, quin etiam maiore audacia sequi mundum, & eius cupiditates, omniaque sibi permittere. Qui bonam vitæ suæ partem inter eos traduxit, qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocari, Erasmus Roterodamus: Circumspice mihi, inquit, sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Ac nonnullis interiectis: Dices, inquit, nihil tam felix vnquàm fuit in rebus humanis, quin malorum admixtu viciaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas: mihi adhuc neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterùm paulò pòst: Euangelicapietas à minimis initijs paulatim creuit in maius ac melius, ac optimus quisque se illi iungebat: Hanc doctrinam non ferè nisi leuissimus quisque amplectitur. Et ad fratres inferioris Germaniæ scribens, de quodam sacerdote narrat, qui cùm virgis cæsus, & ex vrbe eiectus esset, & in carcere, & extra portam, eùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquā illi se sectæ addixerat, in omne flagitiorū genus proruisse. Et in alio quodam libro: adeò per hoc quod ipsi vocant Euangelium, non corrigi scribit homines; vt potiùs videantur deteriores: nec fieri: vt peccare desinant, sed vt peccent impunitiùs. Ac verè quidem ille. Quis enim non peccet impunitiùs, cùm ab istis hominum sceleribus blandientibus, & seruientibus auribus magistris, non nostris, in immensum exaggerari vim peccati originalis audierit: adeò vt etiam renati ex aqua & Spiritusancto, non possimus non peccare: cum cuius impulsu fit vt peccemus, ab istis edoctus, fortiorem esse credit vnum dæmonem, quàm omnes homines. Quasi non tantò fortior sit vnus Deus, quo adiuuante peccatum effugere possumus, quàm omnes dæmones. Còm verè dictum sit à Cæsario, quod plus valet ad erigendum Christus, quàm ad deprimendum diabolus. Sed est & hæc insignis Cacangelicorū istorum & horrēda blasphemia, quod ipsum etiam Deum peccati faciunt auctorem: vt ab eo ad peccatum agi blasphement. Quis non peccet impunitiùs, cùm nulla sua, sed sola Christi iustitia, se saluum fore persuasum habuerit? Quis non peccet impunitiùs, si nullum esse meritum bonorum operum arbitretur, etiam eorum, in quibus à Deo creati sumus? quę Deus ipse operatus est in nobis, quæ non aliundè pretium, non aliundè meritum habent, quàm ex pretioso Christi sanguine, quo respersa sunt, quemadmodum à viro quodam docto præclarè scriptū est, quòd iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus sanctorum, sicut sol in gemmis, quæ magis rutilant in præsentia solis, in absentia autem obtenebrantur. Quis non peccet impunitius, cùm omnem iustitiam & sanctitatem nostram, merum esse peccatum & rē damnatam crediderit? atq; adeò nihil valere bona opera ad diuinam gratiam demerendam, vt quò quisque turpior est, eò citiùs illi Deus gratiam impartiatur? Sed quorsum attinet aliundè quærere testimonia, modò non edita voce clamat hoc res ipsa, quod ipse quoq; princeps & architectus huius temporis hæreseon fatetur, se corruptiores expertum esse mores Germanorum, posteaquàm, quod ab eo traditum est, quintum Euangelium, acceperunt, quàm fuerint sub regno (sic enim ipse vocat) Romani pontificis, hoc est in Ecclesia Dei, quæ quatuor tantùm recipit Euangelia, quæ tamen quatuor vnū sunt. Qui etiam alio loco suos increpans, decies eos dicit Sodomitis esse peiores. Interea tamen, quæ miseranda est istorum hominum cæcitas, Dei verbum vocatur, quod ad omne genus nequitiæ fenestram patefecit, quod ex bonis improbos, ex improbis multò reddit improbissimos. Nos verò aduersus istorum voces, tanquàm Sirenum cātiones, dulces illas quidem, verùm certam perniciem adferentes, aures nostras obturemus. Nam præterquàm quòd omne studium virtutis eneruant, dum si minus ipsi probi sumus, sufficere docent, quòd [illegible]

Christus

Aurium pruritus in isto seculo. *Hier. 23.* *Hier. 5.* *Testimonium Eras. in epi. cōt. Pseudo Euang. Lutheri doctrina homines fieri deteriores.* *Hyperaspiste secundo.* *Ioan. 3.* *Cæs. Hom. 12.* *Ephe. 2.* *Esai. 26.* *Alb. Magnus dist. 26. in 3. di. stinct.* *Lutheri de suis testimonium.* *1. Ioan. 5.*

Christus probus fuerit,atque illius nos sola iustitia contentos esse oportere, etiamsi minus ipsi iustè viuamus,nondum inter ipsos,qui de via regia declinauerunt,hoc est,ab Ecclesiæ sana doctrina aberrarunt,de ratione iustificandi satis conuenit,nec ipsi modò dissident,inter se & inuicem sibi sunt hæretici,seque mutuo indicio condẽnant,verũetiam secum ipsi non rarò pugnant. Annotauit hoc vir quidam doctus, quamuis ex eorum numero, qui segregauerunt semetipsos, Philippũ Melanchthonem in iustificationis negocio quaterdecies variasse. Sic istorũ oratio,sicut alicubi scribit Basilius, videtur nescio quomodo, cùm semel extra veritatẽ deducta sit, ad multiplicia periculosaque inconuenientia,per quandã seductionis consecutionem efferri. Nã qui semel de rectè fidei, religionisq; curriculo deflexerunt,haud aliter,atq; ij,qui à recto itinere aberrarunt, alias ex alijs semitas ingredientes vagantur & errant,nullũ peritum regionis ducẽ sequuti. Sic isti duce carentes Ecclesia, quã reliquerũt,alia ex alijs erroris & impietatis diuerticula ingressi, nullum errandi finem faciunt. Miscuit enim Deus in medio eorum spiritum vertiginis, & immisit illis operationẽ erroris: Obscuratũ est insipiẽs cor eorũ, vt nõ intelligant, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Sic sit vbi suo quisque præfidit ingenio sibique hoc arrogat, vt proprio suo, non communi totius Ecclesiæ sensu, scripturas interpretetur: vt cæteros omnes, quamlibet pios & doctos viros, talpis fuisse cæciores, se verò solum videre, se solum sapere, persuasum habeat. Quamobrem istos cum imputatiua sua iustitia missos faciamus, & Augustino credere potiùs animum inducamus: qui verè nos & realiter esse iustos docet, cùm per illum, in quo omnes viuificabuntur, præterquàm quòd se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit, dati etiam dicit sui spiritus occultissimam fidelibus gratiam, quam latenter infundit & paruulis: sicut & ille in quo omnes moriuntur, præterquàm quòd eis qui præceptum Domini voluntate transgrediuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam tabe carnalis concupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venientes. Itaque iustificari in Christo qui credunt in eum, dicit Augustinus, propter occultam communicationẽ & inspirationem gratiæ spiritalis, qua quisquis adhæret domino vnus spiritus est. Hæret autẽ quisque domino per charitatem, qua vna, sicut in alio libro dicit idem Augustinus, verè iustus est, quicunque iustus est. Cuius charitatis habitus inest etiam paruulis, vt cùm adulti fuerint, actu eam exercere possint.

Varietas doctrinæ inter hereticos de iustificatione. *Osiander in Nicitorace.* *Basi. li. 2. cont. Euno.* *Esai 19.* *2. Thess. 2.* *Rom. 1.* *1. Tim. 1.* *Aug. de peccatorum meritis & remiß. li. 1. cap. 9.* *1. Cor. 15.* *Ibid. cap. 10.* *1. Cor. 16.* *Aug. de natur. & gra ca. 38.*

Non igitur sola peccatorum remissione, verumetiam, cuius toties Paulus meminit, interioris hominis renouatione, nostra cõstat iustitia: quæ renouatio fit, quemadmodum ex Augustino iam docuimus, per occultam quandam communicationem & inspirationem gratiæ spiritalis. Quam etiam alio loco vocat interioris hominis pulchritudinem, cùm scribit ad Consentium. Quid est aliud iustitia in nobis, quàm interioris hominis pulchritudo? Et alibi volens explicare, quid sit iustificari. Natura, inquit, humana in rebus creatis excellentissima cum à suo creatore ab impietate iustificatur, à deformi forma in formosam transfertur formam. Quibus verbis innuere videtur, quod iustificari sit, à deformi forma in formosam formam transferri, hæc autem formosa forma charitas esse videtur. Neque verò dissidet ab Augustino latino, Græcus auctor Eusebius Cæsariensis Episcopus. Cui quandam homiliam inscriptam vidimus ante annos decem & amplius, annexam Rabani & Bertrami libellis de sacramento altaris, in qua de eodem sacramento tractatur. Et si quæ verba reperiuntur in eo scripto Petrus Lombardus, & frater eius Gratianus, Algerus & alij cõplures tanquàm ab Eusebio Emiss. prolata citant. Valdensis autem ille Thomas, vir non vulgariter doctus ad Isidorum authorem refert, cuius tamen stylum redolere minimè videtur. Sed neque Grẹcum aliquem auctorem referunt, cum qui scripsit hæc latinus fuisse videatur. Vidimus autem & ante annos quinq; quasdam homilias in Euãgelia, Eusebio Emisseno inscriptas, Antuerpiæ apud Ioannem Stelsium editas anno 1558. in quibus ea verba non reperimus, Hoc ipso vero anno legimus alias impressas Lutetiæ anno 1557. In his inter sermones de Paschate repetimus & hunc de sacramento altaris. In eo docet Eusebius Emissenus, aut quisquis fuit auctor homiliarum illarum: fuit autem dubio procul ex antiquis illis viris doctissimis: quod nemini nouum & impossibile videri debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia nimirùm panis & vinum commutantur: Teipsum, inquit, qui iam in Christo renatus es, interroga, dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subitò initiatus Christi legibus & salutaribus mysterijs innouatus, in corpus Ecclesiæ non videndo, sed credendo transisti, & de filio perditionis, adoptiuus Dei fieri occulta puritate meruisti. Quod Augustinus, occultam cõmunicationem & inspirationem gratiæ spiritalis, hoc Eusebius vocat occultam puritatem. Sanctus verò monachus ille Macarius, arcana quædam vestimenta cœlestis pulchritudinis appellat: Ex mox subdit Emissenus.

Iustitiæ nostræ vis. *2. Cor. 4.* *Epi. 83. l. 15. c. 8.* *Iustitia in homine quid.* *Euse. de corpore & sangu. dom.* *Lib. 4. dist. 8.* *Grat. de consec. dist. 2. Quia, cap. 9.* *Valden. de sacramentis. c. 67* *Hom. 5.* *Macarius.*

In

In mensura visibili permanens, maior factus es teipso inuisibiliter, sine quantitatis augmento: cùm idem atque ipse esses, multò alter fieri fidei processibus meruisti. In exteriore nihil additum est, & totum in interiore mutatum est: ac sic homo Dei filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergò sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subirò nouam indutus es dignitatem: & sicut hæc, quę in te Deus læsa curauit, infesta diluit, maculata detersit, non oculis, sed sensibus suni credita: ita & cum reuerendum altare cibis satiandus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honore mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maximè haustu interiori assume.

1. Reg. 10. Greg. li. 4. c. 4. in li. Reg.

Quàm clarè docet hic Eusebius, non imputatione iustitiæ nos iustos, Deique filios uominari & esse, sed occulta quadam puritate, sed mutatione in virum alium. Quemadmodum etiam scriptura dicit, Mutaberis in virum alium. Quæ verba Gregorius explicans: Amor, inquit, electæ mentis quid est aliud, quàm immutatio vetustatis? Natura enim uostra per lapsum primi hominis sic damnata est, vt quotidie labendo deficiat, & deficiendo veterascat. Sed qui in nobismetipsis deficimus, cùm in nos ille spiritus insilit, renouamur: quia statim quod non eramus efficimur. Tepidus erat quis, sed repentè visitatus à spiritu feruens efficitur: incipit ardere per deuotionem, fortiter exerceri in bono opere. In virum ergo alium mutatus est, quia esse cœpit, quòd ante insilientem spiritum in se esse non potuit. Extat homilia quædam diui Macarij, qua dicit quãtam in homine Christiano mutationem & renouationem faciat Christus: Quem ideo venisse scribit, vt naturam converteret, transmutaret & renouaret, Demum hanc animam propter transgressionem affectionibus inuolutam reformaret, contemperãs eam cum suo spiritu diuino. Venit itaque vt nouam mentem, nouam animam, nouos oculos, nouam linguam, nouas aures spirituales, nouos homines ei credentes efficeret. Quæ pluribus persequutus. Oportet, inquit, animam Christo credentem transferri, mutarique ab hoc statu peruerso in aliũ bonũ statũ, & ab hac abiecta natura in aliã naturã diuinam, ipsam deniq; virtute Spiritussancti nouam effici & hoc pacto poterit ad regnum cœlorum pertingere: nostrũ est autem ista consequi qui credimus, qui verè diligimus illum, & in omnibus sanctis mandatis eius conuersamur: cùm enim tempore Elisei, lignum, quòd est natura leue, missum in aquam extulit ferrum, natura graue: quantò magis dominus mittit huc spiritum suum leuem, subtilem, bonum, & cœlestem, quo animam in profundis aquis nequitiæ immersam extollat, eleuet ac euolare faciat ad alta cœlorum & transmutabit & conuertet eam à sua natura, &c.

Maca. hom. 44.

Diony. Eccle. Hier. cap. 5.

Spiritussa. omnia simul iustificationis opera conficere potest.

Vtrum autem præcedat ea gratia, qua quis renouatur, culpæ remissionem, an sequatur, curiosè magis quàm fructuosè quæritur. Scribit quidem Dionysius, quòd quibus insinuat se diuinitas, eorum animos purgat primùm, deinde illuminat, posteà conformat ad Deiformem perfectionem. Cæterum si quis hæc omnia simul & eodem puncto temporis fieri dixerit, à vero nihil aberrauerit. Nescit enim tarda molimina sancti Spiritus gratia: ac tria hęc non tam re ipsa, quàm ratione distingui videntur. Si quidem vnus & idem actus, quatenùs repurgat mentem hominis ab inquinamentis & peccatis, dicitur purgatio: quatenus eam agnitione veritatis illustrat, vocatur illuminatio: quatenus verò sic amore Dei accendit, vt præ illo terrena contemnat omnia, perfectio nuncupatur. Quanquàm si causa prior est effectu suo, gratiæ communicatio prior esse videtur, quàm sit culpæ remissio, Sic enim Deus per gratiam expellit culpam, sicut sol per suos radios tenebras propulsat. Quamuis itaque natura sit inspiratio gratiæ posterior, ex parte peccatoris iustificati quòd ea locum non habet, nisi propulsa sint peccata: quoniam tamen causa est peccatorũ propulsionis, prior esse dicitur: Sicut infusio radiorum, prior est effugatione tenebrarũ; quamuis non prius incipiunt radij splendescere, quàm tenebræ fuerint propulsatæ.

Aug. ser. 16. de verb. Apostoli. 1. Ioan. 1.

Abac. 2. Psalm. 17. Colos. 3.

Quamobrem anxia disquisitione omissa, præcedatne, an sequatur gratia culpæ remissionem, an quod verisimilius est, simul vtrunque fiat: persuasum illud habeamus, esse in nobis iustitiam. Quemadmodum etiam alio loco scriptum est ab Augustino: Si diximus, inquit, quia peccatũ non habemus, nosmetipsos decipimus, & veritas in nobis non est, Item si dixerimus, quia iustitiæ nihil habemus, aduersum Dei dona mentimur. Si enim iustitiæ nihil habemus, nec fidem habemus: Si autem fidem habemus, iam aliquid habemus iustitiæ. Ipsum aliquid vis nosse quãtum est? Iustus ex fide viuit. Et paulò post: Beati prædicti sumus: & de iustitia nihil habem⁹? Venit dominus carnaliter ad Iudæos, & occisus est, non venit ad nos, & acceptus est; Populus quem non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi: nos sumus, & de iustitia nihil habemus? Omnino habemus, grati simus ex eo, quod habemus, vt addatur quod non habemus, & non perdamus

mus quod habemus. Et iterum paucis interiectis, ne quis eum de ſola fide loqui puta-
ret. Ad fidem, inquit, quid pertinet? credere. Sed ait Apoſtolus Iacobus: Et dæmones cre *Iacob.2.*
dunt & contremiſcunt. Si tantùm credis & ſine ſpe viuis, vel dilectionem non habes, & *Matt.16.*
dæmones credunt & contremiſcunt. Quid magnum eſt? Dicis Chriſtum filium Dei: hoc
dixit Petrus, & audiuit: Beatus es Simon Bar Iona: hoc dixerunt dæmonia, & audierũt,
Obmuteſcite, Ille beatus, dicitur ei, quia nõ reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus, *Luc.4.*
qui in cœlis eſt. Illi autem audiunt, obmuteſcite, & hoc ipſum dicũt & repelluntur. Vna
vox eſt, ſed dominus radicẽ interrogat, non florẽ. Vnde dicitur ad Hæbræos, Ne qua ra- *Heb.12.*
dix amaritudinis ſurſum germinans moleſtet, & per illã contaminẽtur multi. Prius ergò
diſcerne fidem tuã à fide dæmonis. Vndè eã diſcernis? Dæmones hoc dixerunt timendo,
Petrus amando. Addè ergò fidei ſpem, & quæ ſpes eſt, niſi de aliqua conſcientiæ bonita- *1.Tim.1.*
te? ſpeiq́; ipſi adde charitatem. Diſcernite fidem veſtram, iam eſtis de prædeſtinatis, voca *Rom.8.*
tis, iuſtificatis, Paulus Apoſtolus dicit: Neque circunciſio aliquid valet, neq; præputium, *Gala.5.*
ſed fides. Dic adhuc Apoſtole: adde, diſcerne, quia & dæmones credunt & contremiſcũt.
Ergo adde, Dæmones enim credunt, & contremiſcunt quod oderunt. Diſtingue Apoſto
le & circuncide fidem meam, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Planè di- *Pſalm.42.*
ſtinguit, diſcernit, circuncidit. Sed fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnuſquiſ
que ergò, fratres mei, inſpiciat ſe intus, appendat ſe, probet ſe in omnibus factis ſuis, bo-
nis operibus ſuis, quæ faciat cum charitate, non expectans retributionem temporalem,
ſed promiſſum Dei, faciem Dei. Fides ergò quæ per dilectionem operatur, ſi eſt in vobis,
iam pertinetis ad prædeſtinatos, vocatos, iuſtificatos. Ergò creſcat in vobis. Quibus ver-
bis, quàm his Auguſtini, potuit apertius, demonſtrari, quòd ſit in nobis iuſtitia, quodq́;
ea iuſtitia ſit fides noſtra, non ſola, ſed quæ per charitatem operatur?

Eorum confutatio, quæ contra verè & realiter inhærentem nobis iuſtitiam à quibuſdã producuntur.

CAPVT LXXIII.

VEtùm hic iterùm reclamant iſti, qui iuſti & ſalui eſſe volunt, iuſtitiam autẽ ha-
bere nolunt: Si nos ad noſtram remittis iuſtitiam, quò nos aliò quàm ad gehen *Rom.8.*
næ pœnas remittis? Siquidem non ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad *Eſai.64.*
futuram gloriam. Nos verò cum Propheta libenter profitemur, quòd facti ſumus vt im-
mundi omnes, & quaſi pannus menſtruatæ vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, Omnes declinaui- *Pſalm.13.*
mus, ſimul inutiles facti ſumus, non eſt, qui facit bonum, non eſt vſq; ad vnum. Nam &
magiſter noſter nos docuit: Cùm feceritis omnia, quæ præcepi vobis, dicite, Serui inuti- *Luc.17.*
les ſumus, quod debuimus facere, fecimus. Occinitur hic & illud ex Pſalmo: Non intres *Pſalm.142.*
in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Pro *Aug li.9.conf.*
ducitur & Auguſtini ſententia, qui dixerit alicubi: Væ etiam laudabili vitæ hominum, ſi *cap.13.*
remota miſericordia diſcutias eam. Gregorij quoq;, quãuis & Romani põtificis & mo- *Meritorum ad*
nachi, hac in parte multùm valet auctoritas, quò tamen Eccleſiæ præſidente, iam indè à *premiũ compa-*
mille propemodũ annis extinctam Euangelij lucẽ de vera fide, deque veris cultibus eſſe *ratio.*
volunt, quem etiam, quæ eſt eorum ſacrilega audacia, manifeſtam ethnicorum idolola-
triam in eccleſiã introduxiſſe mẽtiuntur, neq; dubitant ei viro impietatis notam, impij
nepharijq́; hominis inurere, cuius pietas vitæq́; ſanctimonia ſingularis, totius eſt orbis
Chriſtiani teſtimonio comprobata. Sed hic nihilominus plurimum auctoritatis illi tri *Greg.li.8. mo-*
buunt, quod ſcriptum ab eo legatur. Quantalibet iuſtitia polleant, nequaquàm ſibi ad *ral.cap.23.*
innocentiam vel electi ſufficiunt, ſi in iudicio diſtrictè requirantur. Et alio loco, Omnis *Li.21.moral.*
humana iuſtitia, iniuſtitia eſſe deprehenditur, ſi diuinitus diſtrictè iudicetur. Hic & alte *cap.15.*
rius monachi Bernardi vox laudatur, Aeternam vitam nullis potes operibus promereri. *Bern.ſer.de an-*
Quod ante eum totidem propè verbis ab Auguſtino ſcriptum legimus. *nunciatio.*

Neque verò noua ſunt hæc, quæ ab iſtis obijciuntur, Suo quoque tempore quæſitum
fuiſſe ſcribit Algerus, ante quingentos & amplius annos, qui fieret, quòd æternitas feli- *Algerus li.2. de*
citatis pœnæ, retribuatur temporalibus meritis, reatus vel iuſtitię. Ac reſpondet his ver- *ſacram. Eucha-*
bis, Gregorij & Auguſtini ſententiam ſecutus: Deus non temporalem actionẽ, ſed per- *riſtia cap.7.* *Greg.li 4.dial.*
petuam boni vel mali remunerat vel damnat voluntatem, quæ ſi in æternũ viueret, in æ- *cap.44.*
ternũ in ſuo propoſito maneret. Ideò iuſtè æternitatẽ retributionis æternitati volũtatis *Aug.epi.44.*
appendit, Vndè etiã cùm, vt ait Apoſtolus, paſsiones huius temporis nõ ſunt condignæ *Rom.8.*
ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis: quia ſi ab initio mundi vſque ad finem,
non modò quis pro Deo laboraret, ſed & pateretur, non tamen eſſet condignum, vt hoc
temporali commercio æternitatem mercaretur: ne tamen malo diutius liceret peccare
ad maiorem ſui pœnam: ne etiam bonos in mundi exilio tæderet viuere, ſi nimia fie-
ret illis dilatio ad gloriam, breuiauit Deus humanæ vitæ dies propter electos: ne prauo-
rum afflictione, vel nimio ſuo labore deficerent: & ne minutio temporalis laboris, *Matt.24.*
aliquod æterni præmij videretur diſpendium. Ipſius præcurſoris ſui vitam, quo nemo

Z maior,

maior, ipso teste, surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit: Suam etiam ipsius, qui super omnes est, eodem numero cõsummauit: vt quia Deus non curat, ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur: *Matt. 11.* perfectionem meriti non tempori adscriberet, sed virtuti. In quam sententiam præclarè multa scripta sunt à Bernardo quoque ad Abbatem Gatinum Alpensem epistola. 253. *Emis. cap. 3.* Ante Algerum verò multis seculis Eusebius Emissenus, Totis licet animę & corporis laboribus desudemus, totis licet obedientiæ viribus exerceamur, nihil tamen condignum merito pro cœlestibus bonis compensare & offerre valebimus: Non valent vitæ præsentis obsequia æternæ vitæ gaudijs comparari. Lassescant licet membra vigilijs: pallescant licet ora ieiunijs: non erunt tamen condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. *Rom. 8.* *Voluntatẽ Deus spectat, nõ opus.* Pulsemus ergò charissimi in quantum possumus: quia non possumus quantum debemus: futura beatitudo acquiri potest, æstimari non potest. Nisi enim cum auiditate, nisi cum bona voluntate, cum letitia opera Dei egerimus, Deo nos perire nouerimus. Et hoc etiam vetustior Antonius, sicut eius vitam describens narrat Athanasius: cùm hunc ipsum Pauli locum produxisset: Omnis, inquit, terra ad infinitatem comparata cœlorum, breuis ac parua est. Si ergò nec vniuerso orbi renunciantes, dignum aliquid habitaculis possumus compensare cœlestibus, se vnusquisque consideret, & statim intelliget, paruis iugeribus agri & portionibus, vel modica portione auri contempta, nec gloriari se debere quasi magna dimiserit, nec tędere, quasi parua sit recepturus. Vt enim contemnit aliquis vnam æream dragmam ad centum aureas dragmas conquirendas: *Matt. 19.* ita etiam qui totius orbis dominium dereliquit, centuplum de melioribus præmijs in sublimi sede recipiet.

Ex his Eusebij Emisseni & Algeri verbis facilè quisque perspexerit, in remunerando vel puniendo discutere Deum quid quisque voluerit, non quid potuerit: non attendere facultatem, sed voluntatem. *Aug. in psal. 61. & 53. & 103.* Coronat Deus intus voluntatem, inquit Augustinus, vbi non inuenit facultatem: *Ber. de præcepto & dispensat.* Sola voluntas est, quod etiam à Bernardo scriptum est, quæ retributionem meretur. *Bernar. de gratia & libero arbit.* Cuius alio quoque loco, digna vox est quę celebretur: Sola voluntas, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut præter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, nõ immeritò iustá vel iniustá beatitudine seu miseria dignam ac capacem creaturá constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitiæue consentit. *In li. de Conscientia. cap. 1.* Idem alio loco propriam voluntatem dicit saluationis & condemnationis esse causam.

Petrus de venerat. sanctæ crucis. Cuius æqualis etiam Petrus Abbas Cluniacensis: Solus creaturæ rationalis affectus, creatoris gratia adiutus vel desertus, semper aut remuneratur aut condemnatur. Et qui vixit ijsdem temporibus, *Ansel. li. 1. contrapositio. ca. 10.* Anselmus Hauelburgensis Episcopus: Intentio, inquit, bona siue mala, operi nomen imponit, & siue meritum, siue supplicium iustę retributionis acquirit. *Epist. 49. q. 4.* Augustinus quoque, Voluntas, inquit, omnium factorum meritorumq; mensura est. Ex qualitatibus quippè voluntatem, non ex temporum spacijs siue rectè facta, siue peccata metimur. Alioqui, maius peccatum haberetur arborem deijcere, quàm hominem occidere. Illud enim fit longa mora, actibus multis, hoc vno ictu, breuissimo tẽpore. Pro quo tamen exigui temporis tã grãdi peccato, si perpetua deportatione homo puniretur, etiam mitius cũ illo actũ, quã dignus fuerat, diceretur: quàuis in spacio tẽporali lõgitudo pœnæ cũ breuitate facinoris nullo modo sit comparanda. *Hil. in psal. 118.* Et qui præcessit hos omnes Hilarius: quid dico Hilarius? Vniuersa semper ecclesia docuit vniuscuiusq; aut pœna, aut præmijs affici electionem.

Ber. in psal. 118. Falsò igitur sibi persuadent nouatores, quòd cum illis Bernardus faciat. Quamuis enim dixerit alicubi: Aeternam vitam nullis potes operibus promereri: quo tamen sensu dixerit, ex his quæ proximè citata sunt verbis, liquere cuiuis potest: Non enim opus est, quòd meretur, sed voluntas in credentibus, quæ si mala est, mortem æternam: si bona est, meretur vitam æternam: *Aug. de tempore serm. 59.* Non virtus, dicit Augustinus, sed causa virtutis apud Deũ mercedem habet. *Hugo li. 2. de sacramentis parte 14. cap. 6.* Hoc est quod Hugo quoque dixit, æqualis Bernardi, sententiam Augustini sequutus, in quo tam diligenter versatus est, vt sui seculi Augustinus vocaretur: Totum, inquit, meritum in voluntate est: quantumuis, tantùm mereris. *Aug. de libero arb. li. 1. ca. 14. Et li. 50. homil. hom. 8.* Si ergò magnum habere meritum vis, magnam habe voluntatem, magnam fiduciam. Tantùm mereris, quantùm vis. Possunt esse voluntate pares, qui sunt facultatibus impares. *Luc. 19.* Multum dedit Zachæus, qui diues erat & multum habebat: *Luc. 20.* Vidua illa quæ duo minuta misit, parum habuit, & parum dedit: imò tantùm dedit, quãtùm Zachæus: Minores facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Si attendas quid dederint, diuersa inuenies: si attendas vndè dederint, paria inuenies. Non autem pensat Deus, quantùm detur, sed ex quantò detur: Si ergò vbi plus datur, & vbi minus, differẽs meritũ non est, si æqualis vtrinq; volũtas habeatur: ergò vbi aliquid datur, & vbi nihil datur, ibi differẽs meritũ esse nõ potest, si æqualis vtrin-

lis vtrinque voluntas habeatur. Ideò dixi tibi, vt non desperes. Si facultas deest, adsit bona voluntas: Quantumuis, tantum mereris. Fac ergò voluntatem magnam, si vis habere meritum magnũ. Benè hoc sciuit peccatrix illa, quæ quia multũ habuit quòd dimitteretur, nõ attulit substantiã magnã, sed dilectionẽ magnã: multũ contra multũ. Si multa pecunia magis, quàm charitate multa, iniquitas multa redimeretur, feliciores diuites essent, quàm pauperes: & securè peccare possent quamdiu vellent, & quantum vellent: in ipsis enim esset redemptio peccatorum suorum: quando vellent, darent pecuniam, & haberent iustitiam. Nunc autem benè fecit Deus, quia in eo posuit redemptionem nostram, vbi nullus, nisi ipse velit, egere potest. Amare possunt æqualiter diues & pauper, etiam si pecuniam ęqualiter dare non possunt: Dilige multùm, si vis vt multùm tibi remittatur. Remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multùm. Hactenus Hugo, cuius eadem verba multa apud Bernardum quoque reperire licet. In lib. de Interiori domo. cap. 5. Et ante, multis seculis Ioannes Chrysostomus, explicans illum ex Euangelio locum: Qui dederit calicem aquæ frigidæ, Non quia aliquid est, inquit, quod dat, ideò habet mercedem, sed ob id quia magnus est, propter quem dat. Quid enim si aliquis voluit dare & non potuit, Nunquid iustum est, vt secundùm modicum angustetur larga voluntas? Melius est ergò vt opus extendatur secundùm voluntatem, quàm larga voluntas angustetur secundùm opus. Ex his Hugonis & Chrysostomi quoq; verbis discimus, quòd non tam operi, quàm voluntati merces tribuitur. Quæ si mala est, à nobis est, & stipendium illius mors est, si bona est, à domino præparatur, qui operatur in nobis & velle & perficere: per quem diffunditur in cordibus nostris charitas, atque huic retributio datur æternæ vitæ. Vt rectè Ioannes Gerson admoneat, tenendum esse pro regula, quòd qualis est in cognoscendo & amando Deum Christianus, talis est sibi in retribuendo Deus. Dilectus meus mihi, dicit sponsus, & ego illi, & ad me conuersio eius. Quamobrem nemò dicat, non habeo, non possum, charitas non de sacculo erogatur, dicit Augustinus, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere poterimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habet, nisi charitatem. Sic à Clemente quoque Alexandrino scriptum est, Quòd eundem honorem consequentur hi, qui voluerunt, cùm ijs qui potuerunt, quorum est voluntas æqualis, & si alij superent facultatibus. Paulinus quoque: Non sacrificia, non munera sumptuosa, non duri labores exiguntur à nobis. In nobis est vndè soluamus. Res enim potestatis nostræ est, noster effectus. Hunc domino impendamus, & soluimus. Denique Dauid liberatus de manu omnium inimicorum suorum, pro salutis suæ plena securitate non regni opibus, sed animi soluens, ait: Diligam te domine virtus mea. Addo etiam amplius, eum qui creditor est debitorem fieri, si illi pretium bonitatis suę, quam nobis indebitam præstat, gratuita diligentes animo pensione soluamus.

Luc. 7. — *Deus in his redemptionem nostram positam esse voluit, quæ adsunt omnibus.* — *Chry. hom. 26. in Mat. ca. 10.* — *Rom. 6.* — *Philip. 2.* — *Rom. 5.* — *Gers. in Anago de verbo & hymno gloriæ pœnitione. 4. Can. 2.* — *Aug. in psa. 103.* — *Clem. li. 4. stromatum.* — *Epist. 4. ad Seuerum.* — *Psalm. 17.*

Quò magis autem intelligi posit, quę de meritis operum, Ecclesiæ doctrina sit, operæpretium nos facturos esse putauimus, si paucis ea de re dissereremus. Primùm igitur hoc semper in Ecclesia catholica docebatur, docetur, & docebitur, quod ab Hieronymo quoque legimus annotatum. Priusquàm fidem Christi quis recipiat, & in eo Spiritussancti fundamenta iaciantur, nullum audire posse: Est merces operi tuo: Siue ille Iudęus sit, siue hęreticus, siue gẽtilis, quicquid boni operis fecerit, nisi in nomine Christi fecerit, mercedem eum sui boni operis non habiturum: Posteaquàm verò conuersus ad Christum & templum eius effectus aliquis fuerit, tunc eum statim auditurum Apostolum proclamantem: Vnusquisque accipiet propriam mercedem iuxta opus suum. Proinde & illud semper obseruatum, obseruatur etiam nunc, & deinceps obseruabitur, quod Augustinus monuit. Si volumus animos ad rectè viuendum frigidos & pigros Christianis exhortationibus excitare & accendere, primitus exhortemur ad fidem, qua Christiani fiant, & eius nomini subijciantur, sine quo salui esse non possunt. Si autem iam Christiani sunt, & rectè viuere negligunt, verberentur terroribus & præmiorum laudibus erigantur: Ita sanè vt non solum ad bonas actiones, verumetiam ad pias orationes eos exhortari meminerimus, atque hac instruere sanitate doctrinæ, vt & illi gratias agant, cùm instituerint benè viuere, quòd aliquid sine difficultate fecerint: & vbi difficultatem aliquàm sentiunt, fidelissimis & perseuerantissimis precibus & misericordiæ promptis operibus facilitatem à domino impetrare persistant. Et eum sequutus Faustus, difficultatem, quæ est in Paulinis epistolis, ita demùm tolli posse docet, si personarum vel operum intellecta fuerit distinctio. Ad Iudæos, inquit, dicitur: Non iustificabitur in conspectu eius omnis caro. Ad Christianos autem, iam in Christo renatos ita instructionis sermo dirigitur: Operamini bonum ad omnes. Itaque secus in Ecclesia fidelibus: secus est prædicatũ infidelibus: His nihil est inculcatum

Ecclesiæ doctrina de meritis operum. — *Hieron. lib. 2. In Zacha. ca. 8.* — *Opera sint meritoria quæ.* — *2. Paral. 15.* — *Hier. 31.* — *1. Cor. 3.* — *Docendi ratio in Ecclesia.* — *Aug. de natura & gratia. c. 68.* — *Difficultatem in vita sentientes piis precibus auxilium petent dum.* — *Faust. li. 2. de libero arb. ca. 5.* — *Psalm. 142.* — *Gal. 6.* — *Hebr. 11.*

culcatum præter fidem,extra quam impoſsibile eſt placere Deo,quamlibet multa In ſpe-
ciem bona opera feceris: Quare ſi quis eorum quæſiuiſſet: Quid me oportet facere, vt ſal
Acto.16. uus fiam? reſpondebatur ei: Crede in dominum Ieſum,et ſaluus eris tu & domus tua. Illi
contià ſunt admoniti, quandoquidem Chriſtianam fidem iam ſemel eſſent profeſsi, vt
ſe Chriſtianos eſſe, non tam verbis quàm factis oſtenderent, oeque lingua magis quàm
Iacob.2. moribus & bonis operibus Chriſtum confiterentur, quòd fides ſine operibus mortua
Matt.19. ſit. Itaque dicebatur ei: Si vis ad vitam ingredi,ſerua mandata. Quod verò ad ipſa opera
Diſcrimen operum præcedentium & conſequentium gratiam. attinet,diſcrimen inter ea factum eſt, quòd quædam eorum præcedant,quædam ſequan
tur gratiam. Gratiam autem vocare viſum eſt,reconciliationem,ſiue amicitiam cum Deo,
quæ fidelibus contingit per baptiſmi vel pœnitentiæ ſacramentum. Hanc gratiam quæ-
Gratia quid. cunque præceſsiſſent opera,nullius apud Deum eſſe meriti. Quamobrem ne bona qui-
Aug.tract.86. dem ea vocare dignatur Auguſtinus,quàlibet rectè landabiliterque facta videri poſsint.
in Ioan. Quid enim eſt,inquit,boni operis ante fidem? cùm dicat Apoſtolns: Omne quod nõ eſt
Rom.14. ex fide,peccatum eſt. Et iterùm: Non ſuot bona opera,niſi ex fide: Iuſtus enim ex fide vi
De præd.ſanct. cap.10. uit: & omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt: & ſine fide impoſsibile eſt placere Deo.
Hebr.11. Et alio loco: Nemo computet bona opera ſua ante fidem, vbi fides non erat, bonum o-
In Pſalm.31. pus non erat. Bonum enim opus intentio facit,intentionem fides dirigit. Non valdè at-
tendas,quid homo faciat,ſed quid cùm facit aſpiciat, quò lacertos optimè gubernatio-
Rom.4. nis dirigat. Ac paucis interiectis: Crede in eum,qui ioſtificat impium, vt poſsint & bona
opera tua,eſſe bona opera, Nam nec bona illa appellauerim quamdiu de radice non bo-
na procedunt. Et iterùm, Per fidem etiam peccata ſoluuntur,quia iuſtus ex fide viuit. Si-
ne ipſa verò etiam quæ videntur bona opera, in peccata vertuntur. Omne enim quod
non eſt ex fide,peccatum eſt. Et Ambroſius. Sine cultu veri Dei,etiam quod virtus vide-
Abac.2. tur eſſe peccatum eſt,nec placere Deo ſine Deo poteſt. Qui verò Deo non placet, cui niſi
De vocat. Gentium. li.1. ca.3. ſibi & diabolo placet? Similiter & Hieronymus: Sciant, inquit, nullum abſque Chriſto
In epi.ad Gal. cap.33. viuere,ſine quo omnis virtus in vitio eſt. Et Gregorius: Si non primo in corde fides gig
nitur,reliqua quæq; eſſe bona non poſſunt,etiãſi bona videantur. Et Auguſtini ſectator
Proſ.in ſentent. ex Aug. collectis. Proſper: Non ſunt bona opera, niſi quæ per fidem & dilectionẽ fiunt. Et Paulinus A-
quileienſis Epiſcopus,contra Felicem & Eliphandum ſcribens, Nihil eſſe boni docet o-
Aug.de ſpiritu & litera. c.28. mne quod videtur bonum, ni fuerit ſuper fidei fundamentum firmiter radicatum. Et
tamen alio loco dicit Auguſtinus: Ad ſalutem æternam nihil proſunt bona opera ali-
Opera extra fidem an ſint bona. qua impio. Hieronymus quoq;: Abſq; fide,quãuis bona opera ſint, mortua cõputãtur.

Quid igitur dicimus: Num inter ſanctos doctores parum hac de re cõuenit? aut num
ſecum ipſe pugnat Auguſtinus,qui non diuerſis,verumetiam eodem aliquando in loco,
impij,hoc eſt,infidelis,& bona & non bona opera eſſe dicit? Nulla diſſenſio, nulla pu-
gna eſt: verùm quod alicubi dicit Auguſtinus: Vbi fides non erat, bonum opus non fuiſ
ſe: nequaquam ſic intelligere voluiſſe credendus eſt, quaſi quod hęretici noſtri temporis
faciunt,opera omnia infidelium eſſe verè peccata iudicauerit. Quos huc etiam dementię
prolapſos videmus,vt in omni bono quoque opere iuſtum peccare contenderent. Non
hæc fuit Auguſtini ſententia: verùm ipſe declarat, quomodo intelligere voluerit, ea non
eſſe bona,cùm ait: Ea ipſa opera,quæ dicuntur, ante fidem, quamuis videantur homini-
bus laudabilia, inania ſunt. Ita mihi videntur eſſe, vt magnæ vires & curſus celerrimus
Lib.4.cap.3. præter viam. Senſit igitur Auguſtinus, quemadmodum ipſe contra Iulianum ſcribens,
pluribus verbis explicat,eſſe quidem ea bona, hoc eſt laudabilia apud homines, non eſ-
ſe autem bona,hoc eſt,eſſe inania,cùm neque gratiam ſiue iuſtificationem, neque vitam
æternam nobis mereri poſsint. Solum enim hoc affirmat, ſe bonum opus dicere, per
quod ſolum homo poteſt ad æternum Dei donum regnumque perduci. Quod eodem
Rom.14. Pauli loco allato: Omne quod non eſt ex fide,peccatum eſt,pluribus etiam verbis demõ-
Orig.li.1.in Iob. ſtrat Origenes,aut quiſquis fuit auctor commentariorum in Iob. Sic & Ioannes Chry-
Chry. de fide & lege natura. ſoſtomus,Cornelij opera,bona quidem vocat & admirabilia,ſed mortua tamẽ,eò quòd
fidem non haberent. Mittit igitur Deus,inquit,angelum,operibus ad acquirẽda præmia
Acto.10. miniſtrantem,ita vt bene certando ob fidem coronari poſsit. Quid dicit ei? Corneli,pre-
ces tuæ aſcenderunt in memoriam coram Deo. Si igitur exandita eſt petitio, & eleẽmo-
ſynæ meæ acceptæ ſunt,quid mihi deeſt ad iuſtitiam? Mitte igitur in Ioppen,dicit,& ac-
cerſe Simonem,qui agnominatur Petrus,qui vbi venerit, loquetur tibi verba, in quibus
ſaluaberis tu,& tota domus tua: Itaq; non poterant opera ſaluare. Nam ſi his, quæ Pe-
trus prædicat,ſaluatur & ipſe & domus ſua, nõdum habuit Cornelius ex operibus ſalu
tẽ,donec operibus ſuis fides acquirendum præmium offerret. Quid aliud his verbis Chry
ſoſtomus quoq; quàm quòd Auguſtinus,ciuiliter quidẽ bona fuiſſe,dicit,opera,bonita
te moris, vt aiunt ſcholaſtici,quæ reprehẽdi nõ poſſent,quin laudẽ potius apud homines
mereren-

mererentur, quoniam verò fides non aderat, fuisse inania, vt quæ nihil ad salutem & vitam ęternam consequendam prodessent. Si quidē vita æterna, gratia, & ex gratia Dei est, hoc est, meritis datur ex gratia Dei profectis: gratiam verò nulla præcedunt merita.

Quoniam verò legitur apud veteres non rarò mereri peccatores iustificationem, mereri peccatorum remissionem: indè oaræ sunt illæ scolasticorum distinctiones, de merito congrui, deq; merito condigni, quòd in impijs, ooc est, in ijs, qui nonduoi per lauacrum regenerationis credentes abluti, vel iam abluti crimioe se aliquo capitali contaminassent, meritum esse congrui dicerent, si fecissent quod in se est, hoc est, si nihil eorom prætermisissent, quæ ad conciliandam Dei gratiam pertioere putassent. Non quod eorū opera fidem præcedentia digna esseot, quibus Deus placaretur, sed quod congrueret bonitati diuinæ, non prorsus eos aspernari & reijcere, qui tanto studio demereri sibi gratiā eius contendissent. Tale meritum, sunt qui putent etiam in Cornelio fuisse: quam tamen infidelem fuisse nonnulli negant, sed implicitā fidem habuisse nondum manifestata veritate. Quin ab Erasmo quoque contra Lutherum scribente, meritum istud congrui defenditur. Loquitur enim ibi non de piorum, sed de meritis impiorum. Neque tamen defuerunt viri docti, qui meritum hoc, quod congrui vocatur, prorsus reijciendum esse putarent, oe quid habere cum Pelagianis commuoe videremur. Quod bis iam est inchoatum Tridenti concilium (vtinam perfectum aliquando videamus) in eo disertis verbis illud esse sancitum legimus, iuxta patrum decreta, quod nihil eorum, quæ iustificationē præcedunt, siue fides, siue opera, ipsam iustificationis gratiā promeretur. Verissimō enim est, quod ab Augustino dictum est, Sciat se quisque per fidem iustificari, etiamsi legis opera non præcesserint, sequuntur enim iustificatum, nō præcedunt iustificandum. Quem secutus Bernardus ita Deum alloquitur: Non inuenis merita, sed præuenis. Quamobrē quæ præcedunt iustificationem, opera bona, dispositiooes vel præparationes ad gratiā, quam qualiacunque tandem merita patres illi, qui fuerunt in concilio Tridentino congregati, vocare maluerunt, ne quis mereri sibi posse primam gratiam existimaretur, cùm pugnēt inter se gratia & meritum. Sicut Apostolus etiā ait, Si autem gratia, iam nō ex operibus, alioqui gratia iam non est gratia, oō est enim quo intret gratia, vbi meritum iam occupauit. Explodendum igitur nonullis visum est omne meritum cōgrui, solumq; condigni meritum retinendū, quod iam fidelium est, & eorum, qui crimine nullo capitali commisso, Dei voluntatem à se abalienauerunt, quiq; cum eo sunt in gratia constituti, cui gratiæ tribuitur, quicquid est meriti, quod cōdignū vocatur. Hæc enim est iustitię principium, hæc bonorum fons & origo meritorum, hāc si excluseris, nullum erit meritum. Hoc est, quod in Canonibus concilij Arausicani secundi scriptum reperitur, Debetur merces bonis operibus, si fiant, sed gratia, quæ non debetur, præcedit vt fiant. Hoc est, quod Bernardum quoq; dixisse legimus: Nolo meritū, quod gratiam excludit, Horreo quicquid meū est, vt sim meus: Nisi quòd illud magis forsitan meum est, quòd me meum facit. Gratia reddit me mihi iustificatum gratis, & sic liberatum à seruitute peccati. Non igitur excludit meritum gratiam, sed excludit indignitatem, cū gratia sit, quæ dignitatē operibus nostris adfert, quæ in honorem ea adducit, Quorum si naturam spectes, nihil est eo verius quod ait Apostolus: Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam. Neq; est quòd sibi quisquam hoc arroget miser homuntio, Pauli sententiam hāc vt probabiliter tueri velit. Non opus habet Spiritussanctus, vt quod ipse per Paulum loquutus est, id sibi tuendū homo sumat. Non modò probabili defensiooe, verumetiam quauis certissima demonstratione certius est & verius, quod ipsa dixit veritas.

Rom. 6.11. Meritum congrui & cōdigni

Actor. 10.

Aug. de fide & operibus ca. 14. Operum iustificationem præcedentium vis.

Epist. 146.

Rom. 11.

Bern. sermo 67. in Cantica.

Rom. 8.

Vndè igitur, dices, est ista condigoitas in operibus, siue passionibus nostris? Vbi de baptismo sermo nobis fuit, docere nos meminimus, quòd nō ex operū ipsorū natura, sed primū ex promisso Dei liberali, qui fallere nescit, cuius tāta est booitas, vt quę natura sua digna non suot, ea digna iudicet æternæ beatitudinis pręmio, deinde ex ea dignitate, quā regeneratis nobis, præter omne meritū nostrum, cooferre dignatus est. Quæ autem est ista dignitas? Quòd Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus. Magna reuera dignitas est, esse Christum, esse Dei filium. Nunquid autem illam vlla merita nostra præcesserunt? Præcesserunt, sed merita gehennæ. Quæ enim impiorum alia esse merita potuerūt? Quamobrem quòd per lauacrum regeneratioois Christum induimus, quòd filij Dei facti sumus, meræ gratiæ, meræque bonitatis & liberalitatis est diuinæ. Hac gratiam oulla merita præcesserunt, nisi quis forte dispositiones & præparatiooes ad illam vocare merita voluerit. Tolle gratiam hanc, tolle dignitatē, quam ex ea consecuti sumus, oullū opus nostrum, quantacunq; laude & admiratione dignum fuerit, futuræ glorię pręmio dignum iudicabitur. Sed posteaquam semel gratuita Dei bonitate dignitatem istam coosequuti, Christū ioduti, filij Dei facti sumus, dūmodò, quod sancti sum⁹, esse nō desierim⁹,

Operum dignitas vnde.

Gala. 3.

Ioan. 1.

iam incipiunt merita nostra, iam digni censemur, qui vocẽ illam omnibus exoptandam
Matt.5. audiamus, Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Non quòd
quæ facimus opera, quatenus à nostra voluntate profecta sunt, tanti sint, sed quòd qui vi
Galat.2. uit in nobis, qui operatur in nobis, qui patitur in nobis, qui meretur in nobis, Dominus
Philip.2. noster Iesus Christus, vnos est omnium dignissimus, cuius operibus tanta merces hæc
tribuatur. Cùm præsertim propter hoc ipsum passus sit, & mortuus, vt ea quæ natura
sua tanti non sunt opera passionesque nostræ, passionis & mortis ipsius merito tanti
esse possent.

Operatur Deus & nos opera bona. Neque verò quoniam operatur & meretur Christus in nobis, ideò non operamur
neq; meremur nos. Dixit Christus, Nõ enim estis vos, qui loquimini, sed spiritus patris
Matt.10. vestri, qui loquitur in vobis: Dixit Paulus: An experimentum eius quæritis, qui loqui-
2.Cor.13. tur in me Christus. De Stephano quoque scriptum legimus, quòd qui cùm eo disputa-
bant, non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur: Nunquid quia spiri-
Actor.4. tus, quia Christus in Stephano loquebatur, & in Apostolis, ideo non ipsi loquebantur?
Atqui legimus in eodem libro: Tunc repletus Spiritusancto Petrus, dixit ad eos: Quin
& Stephani, & Pauli, & aliorum Apostolorum orationes multas ibidem insertas vide-
re licet: Quid igitur? Pugnant hæc inter se? tu non loqueris, sed spiritus? & Petrus loqu-
Spiritus S. quomodo in Apost. loquutus. tus est plenus Spiritusancto? Nequaquàm pugnant: Loquebatur enim Spiritussanctus
in Apostolis, verùm sic, vt simul ipsi loquerentur obtemperantes Spiritui. Quos cùm
non loqui dixit Christus, non ideò dixit, quòd nihil agerent ipsi, sed quòd ipsi non fue-
Psalm.80. rint principales sermonis auctores: quodque quicquid efficaciter & cum audientium
fructu loquebantur, id omne fuit illius qui dixit: Aperi os tuum & ego adimplebo il-
lud: Cuius nisi præsens virtus adfuisset, nisi per eorum ora spiritus ipse Christi loquutus
fuisset, nunquàm duodecim homunculi, omni humano præsidio destituti, tam breui tem
poris curriculo, tantam terrarum orbis partem sub imperium Christi subiunxissent. Si-
cut igitur non propterea non loquebantur Apostoli, quia Christus loquebatur in illis:
ita nõ ꝓpterea nõ operamur aut meremur nos quia Christus operatur & meretur in no-
bis. Alioqui nec viuere diceremur nos, quia Christus viuit in nobis: cũ tamẽ digito Dei
Abac.2. scriptũ sit: Iustus ex fide viuit, Operamur itaq; nos: sed quòd fructum aliquem operum
nostrorum consequimur, illo fit operante, illius passionis & mortis merito interceden-
te, qui si non operaretur, si non mereretur in nobis, opera nostra, qualiacunque tandem
Rom.8. essent, gehennæ stipendio digna esse possent, ad futuram gloriam condigna esse non pos-
Matt.5. sent. Quamobrem non tam nostræ, quàm ipsius passiones sunt, quibus in cœlo copiosa
Christus patitur & coronatur in nobis. merces est reposita: vt quod illis detrahitur, ipsi Christo detrahi videatur. Ipse enim est,
qui & patitur adhuc & coronatur in nobis, ipse caput nostrum est, nos mẽbra sumus e-
1.Cor.12. ius, ipse dolet in membris suis, ipse gaudet in mẽbris suis. Vis videre, vbi doleat? vbi patia
Actor.9. tur in mẽbris suis? Quando Saulo dixit Christus: Saule Saule, quid me persequeris: nun-
quid non patiebatur tum? nunquid non dolebat in membris suis? Neque enim Chri-
stum tum persequebatur Paulus, sed membra Christi: se tamen in membris pati Chri-
stus interpretabatur. Ipsius ergò passiones, sunt passiones nostræ: quæ tanquàm nostræ,
condignæ non sunt, tanquàm Christi passiones condignæ sunt ad futuram gloriam. Ne-
que quia Christi sunt, propterea nostræ non sunt: sed Christi sunt, quoniam ipse & præ-
Aug. ad Iul. Epi.143. parat ad passiones voluntatem, & confert illis dignitatem: nostræ sunt, quia non fiunt ni
si volentibus nobis. Sic Augustinus cùm de iustitia, continentia, pietate, castitate loque-
retur: Hæc, inquit, Dei dona sunt: & vestra quidem sunt: sed non ex vobis: Habetis enim
2.Cor.4. thesaurum istum in terrenis corporibus, & adhuc fragilibus, tanquàm in vasis fictili-
bus, vt eminentia virtutis Dei sit, & non ex vobis. Ne miremini, quia dicimus, & vestra
Matt.6. esse, & ex vobis non esse: Nam & panem quotidianum dicimus nostrum, sed tamen ad-
dimus, da nobis, ne putetur esse ex nobis. Si cui verò reprehendendæ locutiones hoc ge-
nus esse videntur, Christus viuit, Christus operatur, Christus loquitur in nobis: is quem
alium quàm Spiritumsanctum per Paulum loquentem reprehendit? Nunquid autem
sicut rectè dicimus, viuere Christum, operari, mereri, quin & coronari in nobis: ita rectè
dicere queamus, credere Christum, amare Christum in nobis? Scripsit aliquando Augu-
Aug. in expositione quarundã propositionum in epi. ad Roma. ca.23 primo li. retract. stinus: Dicit Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnibus, nusquàm autem di
ctum est, Deus credit omnia in omnibus. Quòd ergò credimus, nostrum est: quod au-
tem bonum operamus, illius est, qui credentibus in se dat spiritumsanctum. Quem lo-
cum retractauit dicens: Profectò, inquit, sic non dicerem, nisi scirem, etiam ipsam fidem
inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Et alio loco: Vt ames Deum, ha-
Ser.43. de ver. domin. bitet in te Deus, & amet se de te: id est, ad amorem suum moneat te, accendat te, illuminet
te, excitet te. Similiter Bernardus. Et Deus in ipso amet vel approbet, quod amare vel ap
proba-

probare debet, id eſt, ſeipſum. Et cap. 7. Deum alloquens, Tu teipſum amas in nobis, & nos in te, cùm te per te amamus, & intantum tibi vnimur, inquantum te amare meremur.

Amb.li. de amore, cap.4.

Cæterùm cùm dixit Paulus, Non ſunt condignæ paſsiones, videtur dicere voluiſſe, quòd non ſunt æquales vel comparabiles. Quis autem eſt, qui hoe ire inficias audeat? Inter paſsiones, ſiue merita noſtra, quatenus noſtra ſunt, & à libero arbitrio noſtro profecta, & futuræ gloriæ præmium, ęqualitatem eſſe nullam? cùm hæ leues & momentaneæ ſint: & propterea vocat eas Paulus, huius temporis: illud contrà ſit æternum. Cæterùm ſicut iuſtitiam duplicem eſſe legimus, ſic & æqualitatem eſſe duplicem intelligimus. Et iuſtitia commutatiua, eſt & Iuſtitia diſtributiua. Illa eſt inter contrahentes, vt emptorem & venditorem: hæc pendent ex liberalitate diſtribuentis. Illa reſpicit æqualitatem arithmeticam, quæ eſt quantitatis: hæc geometricam, quæ eſt proportionis. Si quis iuſtitiam ſpectet commutatiuam, certum eſt, neque iuſtum eſſe, neque dignum, vt pro paſsionibus huius temporis detur æterna gloria: cùm inter leues & momentaneos labores, & præmium illud æternum nulla ſit æqualitas: ſitque hoc, quàm illud in finitis partibus maius & præſtantius. Si quis verò ſpectet diſtributiuam, eſt aliqua tamen æqualitas, quæ vocatur proportionis, inter opera, quæ charitate ſunt informata, & futuram gloriam, quæ merces eſt charitatis: quæ licet quantitate maius quiddam ſit, quàm gratia & charitas, quibus meremur: non eſt tamen maius virtute. Quod vel exemplo planum facere poſſumus. Semen arboris multò minus eſt, quàm ſit arbor ipſa, ſi quantitatem ſpectes: ſi virtutem, minus non eſt: quandoquidem in virtute ſeminis arbor tota continetur. Ad eundem modum gratia ſancti ſpiritus, quam nunc habemus, quamuis actu vel quantitate non ſit æqualis gloriæ, eſt tamen æqualis virtute: quia ſicut in ſemine tota eſt arbor virtute, ſic in nobis per gratiam Spiritusſanctus, qui cauſa eſt efficiens vitæ æternæ, cùm ſit fons aquæ ſalientis in vitam æternam: & ideò vocatur à Paulo pignus hæreditatis noſtræ. Summa doctrinæ de operibus hæc in Eccleſia ſemper fuit, & eſt, & erit. Quòd ſi ſubſtãtia ſpectetur operum noſtrorum, ac ipſa tantùm in ſe conſiderentur, fieri poſſe mortẽ vt mereantur æternam: vt mereamur vitam æternam, fieri non poſſe. Quamobrem vt hanc mereri queant, illud requiri neceſſariò putauerunt, vt & à Chriſto proficiſcerentur, & ad Chriſtũ referretur. Si viuit Chriſtus in nobis (viuere aũt non poteſt, niſi & operetur in nobis) ſi nihil ad oſtẽtationẽ, ſi ad illius gloriã referimus õia, ſi illius amore facimus, quicquid facimus: quę ad hũc modũ facimus, nõ poſſunt nõ eſſe digna vita æterna: nõ propter ipſorũ operũ, ſed propter eius, qui viuit & operatur in nobis dignitatẽ, & propter finẽ, ad quem referuntur, Chriſtum: cùm idem eſt & effector & finis eorum. Verum eſt enim, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt: Non actibus, ſed finibus officia penſari. Et præclarè ſcriptum eſt à Maximo, quòd non ad opera, ſed ad ſcopum operum, diuinum iudicium intentos habet oculos, & in omnibus, quæ fiunt à nobis, actionibus, ſcopus apud Deum quæritur, num propter illum, aut aliud quiddam, quod agimus, faciamus. Itidẽ & à Marco Eremita Deus actiones ſecundum propoſitum æſtimat. Tribuat enim, inquit, dominus ſecundùm cor tuum. Quodque ſcriptum eſt è Gregorio Niſſeno, vt quicquid nõ eſt ex fide, peccatum Paulus dicit, ita nos eodem modo cogitantes planè poſſumus affirmare: quæcunque non reſpiciunt Chriſtum, ſeu verba, ſeu opera ſint, ſeu cogitationes, illa omnia ad id omninò ſpectare, quod Chriſto aduerſarium eſt.

Non ſunt condignæ, id eſt æquales vel comparabiles.
2. Cor. 4.
Iuſtitia & æqualitas duplex
Commutatiua æqualitas.
Diſtributiua.
Ioan. 4.
Ephe. 1.
Operum ui & ratio.
Aug. l. 4. cont. Iulia. Max. centuria 2 ca. 37. & cẽturia 3. cap. 48.
Mar. Erem. De lege ſpirituale cap. 184.
In li. de perfectã hominis Chriſtiani forma.
Rom. 14.

Quamobrem admiranda eſt iſtorum hominum cæcitas, qui tantoperè bona opera impugnant, qui negant Euangelium pati poſſe, vt prædicetur de illis: ouiculam Chriſti horrere, vbi prædicari ea audit: fidem nullum opus bonum poſſe iuxta ſe ferre: eos qui bonis operibus cooperti ſunt, vix poſſe cœlum penetrare, quod ea Iuſtificationem etiã conſequentia impura ſint, cùm opus optimè factum peccatum ſit: peſtilentes eſſe magiſtros & radicem germinantem fel, qui in nouo Teſtamento operibus conſcientias vexant: non eſſe in Eccleſia ſimul magiſtrum fidei, & operum, Deum non reſpicere opera, nõ curare, non valere, non placere coram Deo opera, nihil ea prodeſſe, nec amari quenquam à Deo propter ea. Hæc tam abſurda qui docent, admirabilis eſt eorum cæcitas, quandoquidem de Chriſtianorum operibus loquuntur, quod non intelligunt, ſe non operibus noſtris detrahere, ſed illi à quo hauriuntur, illi ad quem tanquam ad finem referuntur, domino noſtro Ieſu Chriſto: quem ſi tollas ex operibus noſtris, re vera tanquàm pannus menſtruatæ ſunt, vniuerſæ iuſtitię noſtræ. Quandoquidem, ſicut ex Alberto paulò antè commemorauimus in ſanctorum virtutibus, non fulget niſi meritorum Chriſti Iuſtitia, ſicut ſol in gemmis, quæ magis rutilant in præſentia ſolis, in abſentia autem cõtenebrantur. Chriſtus eſt, qui virtutes in nobis operatur: Chriſtus eſt qui per eas in nobis coronatur. Sicut explicans illum Zachariæ locum ſcribit Hieronymus, & eum ſequutus Rupertus

Coloſ. 3. 2.
Lutherana dogmata de oper.
Eſa. 64.
Alb. in li. 3. ſen. diſt. 30.
Zach. 6.
Hier. li. 2. in Zacha.

tus

tus: Ab iſtis ſumes argentum & aurum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu Ioſedech ſacerdotis magni. Quia videlicet, inquit, per ſingulas virtutes electorum ſuorũ dominus coronarut, imò in illis omnibus coronatis ſaluator in ſingulis coronam accipit, quia videlicet ipſius gratia, ipſius eſt opus, omnis omnium ſanctorum corona. Quod pluribus etiam verbis confirmat Angelomus in his commentarijs, quos in libros Regum edidit. Et æqualis Ruperti Bernardus: Deus eſt, inquit, qui operatur in vobis, & velle & perficere: ipſe auctor, ipſe remunerator operis, ipſe remuneratio tota.

Ange. li. 2. c. 12
Ber. de paßi. domini.
In pſal. qui habitat. ſerm. 9.

Sed cum ſola ſit Eccleſia catholica, cui ſanæ intelligentiæ lux promiſſa eſt, non eſt adeò mirandum, ſi qui ſegregauerunt ſemetipſos ab ea, percuſſi ſunt à Domino amentia & cæcitate, ac furore mentis, vt palpent in meridie, ſicut palpare ſolet cæcus in tenebris, & in ſumma errorum caligine verſentur. Hæc autem eorum improbitas ferenda nõ eſt, quòd Eccleſiam Dei docuiſſe fingunt, propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum remitti nobis peccata: propter opera noſtra, non autem propter Chriſtum donari nobis vitam æternam. Nonne videntur iſti quoque dicere: Poſuimus mendacium ſpem noſtram, & mendacio protecti ſumus, qui cùm iſta tam apertè falſa comminiſcuntur, non aliundè qoàm ex mendacijs & calumnijs eſſe conflati videntur? Vel vnum aliquem proferant ex Eccleſiæ doctoribus, quamlibet etiam recentibus, qui docuerit opera extra Chriſtum facta, aut aliò quàm ad Chriſtum relata, vel remiſsionẽ peccatorum, vel vitá æternam nobis mereri: extra Chriſtum, inquam, cuius non fuerit inuincibilis ignorantia. Nos contrà vel ex his libellis, qui puerorum manibus aliquando tenebantur, quos hortulos animæ vocant, docere poſſumus: etiam nouiſsimis his temporibos, quibus iſti extinctam Euangelij lucem fuiſſe mentiuntur, non aliter in Eccleſia fideles inſtitutos fuiſſe, quàm quòd ea ſola opera prodeſſe nobis queunt, quorum & initium & finis ad Deum refertur: cætera verò æternæ vitæ retributionem non mereri.

Deut. 28.
Lutheranorum figmentum de falſa eccleſiæ doctrina.
Eſai. 28.

Eſt in eo libello, qui hortulus animæ inſcribitur, quem pueri legebamus, modus confitendi deſcriptus: Enumerantur in eo ſpecies & filiæ peccati cuiuſque mortalis: Superbiæ quatuor ſpecies ex Gregorio recenſentur: Quarum prima eſt, ſi quis à ſemetipſo ſe bonum habere iactat: ſecunda, ſi datum ſibi quidem deſuper eſſe credat, pro ſuis tamen hoc ſe meritis accepiſſe putet: Enumerantur & filiæ, inter quas recenſentur hypocriſis, & inanis gloria. Quid aliud ex his pueri didicimus? quàm iuſtitiam, quam habemus, non eſſe nobis ex nobis, non eſſe viribus noſtris partam, non eſſe meritis noſtris præcedentibus datam, quæ ante fidem nulla eſſe potuerunt, ſed ex mera gratia liberalitateque Dei patris, per Chriſti meritum nobis communicatam, vt & acceptum referamus Deo quicquid boni agimus, & in agendo nihil aliud, quàm Dei gloriam ſpectemus. Quòd ſi ſecùs à nobis factum ſit, ea ipſa quæ bona viderentur, non eſſe nobis bona futura, ac mortem potius, quàm vitam ſempiternam allatura. Nunquid malum eſt habere bonum? Quis vſque eò eſt ab omnĩ mente deſertus, vt hoc exiſtimet? Et tamen ſi hoc ipſum, quòd habet, bonum non ad auctorem Deum referas, qui mentem bonam donat vt recta conetur, & vires vt conata perficiat: ſi nõ Dei gloriá, ſed humaná laudẽ vel cõmodũ aliquod ex eo, vitæ degendæ quæſieris: iá hoc ipſum quod habebas bonũ, factũ eſt tibi malũ, factũ eſt tibi crimen capitale. His ergò præceptis pueri ſumus imbuti: non propter ſe, ſed propter Chriſtum, opera noſtra Deo placere: non propter operum noſtrorum, quatenus à nobis proficiſcuntur, dignitatem, ſed propter Chriſtum operibus noſtris vitam æternam donari: à quo cum auctore proficiſcuntur, cumque non ad alium finem, quàm ad ipſum protendunt, quod leue & momentaneum eſt tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur. Sic docuit, ſic docet, ſic docebit ſemper vna, ſancta, Catholica, Apoſtolica Eccleſia.

Superbiæ quatuor ſpecies.
Greg. li. 27. mo ral. cap. 7.
Mat. 5. & 6.
2. Cor. 4.

Sic ab Auguſtino quoque ſcriptum legimus, quod vita æterna merces eſt bonorum operum. Nunquid autem hæc merces propter opera datur? minimè gentium: Datur quidem operibus: verùm propter Chriſtum, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Chriſtum, ad quem operantes reſpicimus: propter Chriſtum, qui dixit: Merces veſtra copioſa eſt in cœlis: procedent qui bona egerunt in reſurrectionem vitę: propter Chriſtum, de quo ſeculis iam aliquot cantatum fuit ab hominibus in Germania, materna gẽtis lingua: Quod niſi prognatus nobis puer ille fuiſſet, eramus omnes perditi. Nam niſi factus homo, lauiſſet nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo, niſi dediſſet ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum, quid alius eſſent vniuerſæ iuſtitiæ noſtræ, niſi pannus menſtruatæ? Profitetur hoc etiam Eccleſia, cum hymnum illum Ambroſij quotidie recitans, perennem gloriam, non operũ vocat prẹmiũ, ſed prẹmiũ mortis ſacræ: quæ niſi interceſsiſſet, non perennis gloria, ſed perenne ſupplicium operibus noſtris deberetur.

Aug. in Enchiridio, cap. 107.
Ioan. 5.
Apocal. 1.
Tit. 2.

Quæ

Quæ est igitur istorum hominum audacia? quæ tam perfrictæ frontis impudentia? qui populo persuadere conantur, Ecclesiam tot seculis nunquàm docuisse de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatorem: & accipiente remissionem peccatorum & hæreditatem æternæ vitæ propter Christum, Quod cùm dixerunt, Paulum iustum esse propter suas virtutes & afflatum diuinum nihil addiderunt de mediatore, de promissione siue Euangelio, & de fide seu fiducia mediatoris, Aut isti nunquam Ecclesiæ doctores legerunt, aut ita malitia cor eorum excæcauit, vt videntes non videant, & audientes nõ audiant, neque intelligant. Quis enim vnquàm Theologorum, non iam dico veterum, sed eorum qui quadringentis his annis floruerunt, qui sententiarij siue Scholastici vocatur, aliter docuit, quàm quòd illa sola opera Deo placent, solis illis merces datur æterna, quæ in fide mediatoris facta sunt? Nonne pater Scolasticæ Theologię fuisse videtur Petrus Lombardus? Atqui is, vbi de fide tractat, quàm diligenter illud incolcat, & Augustini & Gregorij plerisque sententijs in medium productis, quòd sine fide mediatoris, vel ante vel post aduentum eius nullus mortalium saluus factus fuerit. In quem cùm commentati sunt omnes ferè, qui posteà sequuti sunt Theologi, idem vno ore scripsisse, sensisseque cunctos, nemo qui quenquam eorum legerit, dubitabit: Apud quos etiam illas distinctiones de explicita, de implicita fide, deque vincibili & inuincibili ignorantia reperire licet. Quodque nullus mortalium remissionem peccatorum salutem & vitam obtinuerit vnquam, aut obtinere posit, nisi per Christi passionem & mortem, aut præuisam, aut exhibitam.

Isa. 64.
Sapient. 2.
Esaie. 6.
Lib. 3. sent. dist. 25. Epist. 157.
Greg. hom. 17. in Ezech.

Sed quò magis omnes intelligant, quanta sit istorum hominum, in his asserendis, temeritas & impudentia, aliquot locos adferemus ex eorum libris tantùm, quos Theologiæ scholasticæ principes fuisse constant, vt quæ fuerit eorum de meritis operum sententia, cuiuis perspicuum esse queat. Ac primo quidem loco, eum qui cum primis celebris habetur, Thomam Aquinatem collocabimus, qui ante annos propè trecentos in hanc sententiam scripsisse legitur. Opera humana possunt considerari dupliciter. Vno modo secundùm substantiam operum, & sic non habent aliquid condignum vt eis merces æternæ gloriæ reddatur. Alio modo possunt cõsiderari secũdũ suũ principiũ, prout scilicet ex impulsu Dei aguntur, secundò ꝓpositũ Dei prędestinatis: & secundũ hoc eis debetur merces prædicta secundũ debitũ, quia vt infra ca. 8. dicitur. Qui spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei. Si autẽ filij, & hæredes. Et alibi. Opera eñ nõ sunt causa, quod aliquis sit iustus apud Deum, sed potius sunt executiões & manifestatiões iustitiæ. Nã nullus per opera iustificatur apud deum, sed per habitum fidęi; non quidem acquisitum, sed infusum. Et ideò quicunque ex operibus iustificari quærunt, sub maledicto sunt, quia per ea peccata non remouentur, nec aliquis quo ad deum iustificatur, sed per habitum fidei charitate informatum; Hæb. 11. Hi omnes testimonio fidei, &c. Et in Summa: Si consideretur opus hominis meritorium secundùm substantiam operis, & quatenus ex libero proficiscitur arbitrio, vita æterna dignum non est: Sin autẽ spectetur, quatenus procedit ex gratia Spiritussancti, dignum est, non propter suam, sed propter Spiritussancti, dignitatem, mouentis nos in vitam æternam, sicut scriptum est: Erit in eo fons aquæ salientis in vitam æternam: Addit & hoc: Attendi pretium operis secundùm dignitatem gratiæ, per quam homo diuinæ naturæ consors factus, adoptatur in filium Dei: qui debetur hæreditas, ex ipso adoptionis iure: iuxta illud Pauli: Si filij & hæredes. Scribit præterea: Deũ ex promisso debitorem nobis fieri; quòd ipse beneagentibus præmium promisit, vt meteri dicamur, quoniam promisit. Nunquid hic de promissione tacuit, aut de fide intuente non nostram dignitatem, sed mediatoris? Qui cùm reconciliauerit nos Deo patri per mortem suam, factus est primogenitus in multis fratribus: & per eum adoptionẽ filiorum Dei consecuti, atque in hæreditate regni cœlestis digni facti sumus. Sed & præceptor eius Albertus Magnus, an oblitus est mediatoris? cùm dixit: Iustitia meritorũ Christi fulget in virtutibus sanctorum. Ante quem etiam Innocentius tertius Romanus pontifex: Quatuor, inquit, cruces purpureæ, sunt quatuor virtutes politicæ: iustitia, fortitudo, prudentia, temperantia: quæ nisi crucis Christi sanguine purpurentur, frustra sibi virtutis nomen vsurpant, & ad veram beatitudinis gloriam non perducunt. Æqualis autem Alberti Bonauentura, cùm demonstrare conatur, quòd nobis lapsis incarnato Christo maius gratiæ munus tribuitur, quàm tributum fuisset, si in statu innocentiæ primus homo permansisset. Quia mediator, inquit, & intercessor pro nobis interpellat, quem in omnibus decet exaudiri pro sua reuerentia: vnde cùm appareat vultui Dei semper ad interpellandum pro nobis, & pro nobis oblatus in cruce fuerit, & offeratur quotidie, valdè probabile videtur, quòd maius munus gratiæ tribuatur nobis, quàm si non fuisset incarnatus, vel pro nobis oblatus. Ac præter ea quæ scribit copiosius in vigesimam septimam

Scholast. Theol. sententia de meritis bonorum operum.
Thomas in epi. ad Rom. ca. 4.
Prima secunda qu. 114. Art. 3.
Ioan. 4.
2. Pet. 1.
Rom. 8.
Tho. quæst. 3. in 27. distinct.
Petri Lomb. sen. lib. 2.
Albe. Art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lomb. lib. 2. sentent.
Inno. mysteriorum missæ, li. 2 cap. 63.
Bon. art. 3. q. 3. in 29. distinct. Petri Lombar. sent. lib. 2.
Hebr. 5.
Hebr. 9.

simam septimam distinctionem secundi libri Petri Lombardi, in eo libro quem inscri-sit Compendiom Theologicæ veritatis, octo causas enumerat, quamobrem ex condi-gno mereamur vitam æternam. Prima, inquit, est efficacia doni Spiritussancti cooperantis in meritum. Secunda, veritas Dei promittentis. Tertia, persuasibilitas liberi arbitrij consentientis & finaliter perseuerantis. Quarta difficultas status merendi. Quiota, dignitas Christi nostri capitis interuenientis, quòd glorificati debet in membris suis. Sexta, liberalitas Dei retribuentis, quem non decet parua reddere. Septima, obsequium sibi fideliter obtemperantis. Octaua, nobilitas operis, quod ex charitate procedit: quod tantùm ponderatur in conspectu iudicis, quantùm amor, ex quo procedit, & ideò non potest sufficienter, nisi à summo bono, remunerari. Num & hic nullam Christi mediatoris, nullam promissionis fecit mentionem: Et æqualis horum Guilhelmus Episcopus Parisiensis: Diligens Deum & seruiens ei, Deum sibi facit re vera debitorem: non quidem ex virtute vel bonitate huius amoris vel seruitij, sed magis ex promissione diuina, qua se obligauit bene negotiãtibus in talentis sibi commissis. Ac nonnullis interiectis: Nostris meritis solis Deum nobis in aliquo facere non possumus debitorem, sed meritis nostris, & promissione sua simul. Qui verò centum annis posterior fuisse videtur Guilhelmus Dorandi: Quia in iustificatiõe plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo: tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali quàm boni, nisi quodam modo esset à Deo per gratiam præuenientem elicitum, regulatum, & acceptum. Et eius æqualis Ioannes Scotus, posteaquàm docuit, nullum actum hominis, secundùm strictam iustitiam esse dignum æternæ beatitudinis præmio, extrinseca bonitate, quam habet ex suis principijs: atque ideò rectè dici, quòd Deus semper præmiat vltra meritum condigni, vniuersaliter quidem vltra dignitatem actus qui est meritum: demonstrat simul quomodo actus aliquis condignum meritum censeatur: dicens, quòd ille actus est condignum meritum, hoc est vltra meritum & bonitatem actus intrinsecam, ex mera gratuita diuina acceptatione: ita vt omnis ratio meriti non aliundè magis proficiscatur, quàm ex ordinatione diuinæ voluntatis illius actus ad præmium. Quem secutus Gabriel Biel parentum nostrorum memoria: meritum condigni quiddam in eo, qui operatur, quiddam in ipso opere, quiddam in eo requirere dicit, à quo præmium expectatur. In eo qui operatur, vt sit amicus requiri: nam inimicus non est dignus præmio, sed pœna. Quamobrem quamdiu peccato fuerit aliquis obnoxius, non est quod præmium expectet, sed pœnam: est enim inimicus Dei, cùm scriptum sit, Similiter odio Deo sunt, impius & impietas eius, Fructus impiorum inutiles. In opere requiritur, vt referatur ad honorem Dei: Nam si quis etiam in gratia existens, aliò referat opus, quàm ad honorem Dei, præmium non meretur. In eo qui dat præmium requiritur acceptatio, siue ordinatio actus sic eliciti, vel imperati ad tale præmium: ita vt præmium iustitiæ, in præmiante actum ex gratia procedentem tali præmio æterno dignum, non innitatur bonitati actus, quam habet ex bonitate intrinseca, & principijs suis naturalibus, sed diuinæ ordinationi: quæ est quędã conuentio siue promissio & pactum: debent autem pacta & promissa seruari.

Bona. li. 5. c. 15. comp. theolog. — *Causæ octo quãobrem ex condigno mereamur vitam æternã.* — *Guil. in li. de meritis.* — *Dur. in ratio. diuinorũ officiorũ. l. 4. c. 38.* — *Scot. distin. 17. lib. 1. sent.* — *Gabr. li. 2. distin. 22.* — *Sapien. 14.* — *Sap. 4.*

Quam Scotus ordinationem diuinæ voluntatis alicuius actus ad præmium, eam exponens Gabriel, promissionẽ vocat, siue conuentionẽ & pactũ: vt quod opus ex se dignũ nõ erat æternæ vitæ præmio, dignũ fiat propter promissionẽ Dei, sic illud ex liberalitate sua tanquã dignũ acceptãtis: quemadmodũ in libro Hester legimus: Hoc honore dignus est, quẽcunq; Rex voluerit honorare. Nũquid & hic nullã fecit de promissiõe mentionẽ? Idem Gabriel Biel Missæ Canonem explicans: Nullum, inquit, foret nostrum meritum, si non per Christi meritum fieret præmio dignum. Nunquid hic Christi mediatoris oblitus est? Stephanus Brulephet Scoti sententiam sequutus ponit duas propositiones. Prior est hæc, Nullus actus elicitus ex charitate, & secundum inclinationem charitatis, quantumcunque bonus sit, est dignus vita æterna ex natura rei. Probatur. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Item Christus in Euangelio: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus. Sed si homo faceret actus ex natura rei dignos æterno præmio, nõ esset seruus inutilis. Posterior verò. Omnis actus elicitus ab habente charitatem, & secundùm inclinationem charitatis, solùm est dignus vita æterna propter passiuam acceptationem Dei. Quid sit autem acceptare, Scotus explicat ipse dicens: Acceptare est velle aliquem secundùm dispositionem, quam nunc habet esse dignum tali præmio quem prius non voluit esse dignum. Verbi gratia, sit aliquis grauis peccator, non modo non dignus cœlesti præmio, verumetiã dignissimus, qui sempiterno supplicio afficiatur, cõuertatur is ad Deum, studeat eum placare, ieiunijs, orationibus, eleẽmosynis. Quamuis hæc omnia natura sua non sint eiusmodi, vt sint cœlesti præmio digna, tamen secundùm has dispositiones acce-

Hester. 6. — *Gab. in canonẽ missæ lect. 36.* — *Li. 2. dist. 27.* — *Luc. 17.* — *Acceptare quid sit.*

prat

ptat Deus hominem ex gratuita sua bonitate, & vult esse dignum tali præmio.
Dionysius verò Carthusiensis, qui non ita multis annis Gabrielem præcessit, his ver- *Dion. Car. in li.*
bis vtitur: Actio virtuosa, ex motione actuali Spiritussancti, & ex supernaturalibus præ *2. sent. dist. 27.*
stantissimis gratiæ donis, & charitate procedens, talis est dignitatis, quòd nullum tem- *quæst. 2.*
porale bonum potest esse condigna aut sufficiens merces eius: Ideò secundùm valentio-
res doctores Scholasticos, Alexandrum, Albertum, Thomam, Bonauenturam & alios:
imò & secundùm Augustinum, Gregorium, Bedam & alios sanctos, in omnibus pro-
missionibus Mosaicæ legis, in quibus temporalia bona pro præmio actuum virtuoso- *Isai. 1.*
rum promittuntur, sub promissionibus temporalibus intelliguntur spiritualia gratiæ
bona, ac gloriæ dona. Quamuis autem omnia bona quę habemus, sint dona Dei: atta- *Rom. 13.*
men benè & laudabiliter vti eisdem est meritorium. Et quoniam quæ à Deo sunt, ordi- *Psalm. 103.*
nata sunt, & ipse super gloriosissimus Deus omnia in sapientia fecit, atque in cunctis o-
peribus suis misericordiam iustitiamque suam contemperat: ipsemet sic ordinauit, & ita
instituit, vt rationalis creatura per viam non solùm misericordiæ, sed etiam iustitiæ ad
summam & æternalem illam felicitatem pertingat. Ad incitandum quoque & confir-
mandum nos in fide, spe & charitate, & ad laborandum idoneè, indefessè, & feruidè, di-
gnatus est hominibus suis dona beatifica ac diuina, non solùm asserendo, sed & promit
tendo, & iurando prænunciare, sicque se quodammodo ad id agendum constrinxit,
& debitorem constituit. Vndè ad Abraham loquebatur: Per memetipsum iuraui, quia *Gen. 22.*
fecisti hanc rem, benedicã tibi, Propter quod Zacharias in Cantico suo deprompsit, Iu- *Luc. 1.*
siurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Hinc & Iaco
bus dixit Apostolus: Beatus vir, qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, *Iacob. 1*
accipiet coronam vitæ, quam repromisit Dominus diligentibus se. Iterumque Aposto-
lus Paulus, Quam promisit, qui non mentitur, Deus. In Ioannis Apocalypsi etiam: Am- *Tit. 1.*
bulabunt mecum, inquit, in albis, quoniam digni sunt, Sicque de condigno hoc merue- *Apoc. 3.*
runt, nihilominus totum originaliter, ex mera syncera bonitate & munificentia super
beatissimi Dei fluxit Hactenus Dionysius. Nunquid autē & hic de promissione tacuit?
Sed quorsum attinet aliorum testimonia producere, quos videre licet, aut Thomam,
aut Bonauenturam, siue Scotum esse ferè secutos? vt ab horum sententia minimè discre-
pare videantur. Liber nihilominus hic adscribere verba Petri Aliaci, & Ioannis Gerso- *Pet. de Aliaco in*
nis, qui vixerunt ante centum quadraginta annos. Quorum ille sic scribit, enarrans illa *Psalm. 30.*
verba: In iustitia tua libera me. Si attendis, inquit, ad iustitiam meam damnas me: ideò
in iustitia mea non liberas. Nam iustitia hominis est, quæ suis viribus putat se iustificari,
non credens gratis saluari. Absit à me Domine, absit à me hæc iustitia, heu verius iniusti
tia, sæuissima contra te ferens arma. Sit, fit in me potius illa humilis confessio: Gratia Dei
sum id quod sum. Quare gratia? quia gratis data. Quare gratis data? quia merita mea nō
præcesserunt, sed beneficia tua præuenerūt. Nec inuenit in me gratia tua merita bonorū *Rom. 11.*
quæ coronet, sed demerita malorum quæ damnet. In hac ergo iustitia tua, in hac gratia *1. Cor. 15.*
mihi gratis data libera me: quia hęc sola liberat, dum iustificat impium à sua impietate, *Gers. de consol.*
& iniustum à sua iniquitate conuertit. Ioannes verò Gerson sic: Spes, inquit, ad certam *Theologiæ. li. 1.*
beatitudinis expectationem sic se habet. Ponit sibi per fidem, quod est aliqua talis bea- *Pros. 4.*
titudo: iungit, quòd ad illam pura liberalitate & gratia Deus ab ęterno quosdam præde
stinat, & eligit: addit, quòd ad consequutionem eiusmodi finalis beatitudinis ordinauit
media conuenientia varijs modis, sine numero: Inter quę medium pręcipuum est gratia,
quæ ideò dicitur vita ęterna, quia pignus est vel arra. Hanc autem gratiam nulli daturus *Rom. 6.*
est, nisi per medium mediatoris Dei & hominum.. Quam gratiam pro omnibus meruit *1. Tim. 2.*
ad sufficientiam, sed non efficaciam: nisi incorporatis sibi per fidem habitualem, vt in
paruulis, vel actualem & habitualem, quæ per dilectionem perseueranter operatur.
Quæ fides minus explicita fuit in Prophetis tēpore legis scriptæ, quàm in Apostolis tem *Gala. 5.*
pore gratiæ. Et alio loco: Si obsistat fortassis antiquus ille aduersarius, & calumniabi-
tur, iniustum esse vt alienis precibus, & non proprijs operibus quisquam saluetur, ad *Idem in serm. de*
verbum illud, fateor, expauescerem, nisi magna merita mea recognoscerem. Habeo au- *verbis dom.*
tem duo merita magna & valida: & meritò pro ijs ingrediar in locum tabernaculi admi *Venite ad me*
rabilis, vsq; ad domum Dei. Et primum quidem est Domini mei passio: secundùm ve- *omnes parte. 2.*
rò, mei est & ipsius operatio: etiãsi vel minimum quid operatus fuero, etiamsi vel vnum *Psalm. 41.*
in fine vitæ gemitum edidero: Quacunque, inquit, hora peccator ingemuerit, saluus erit. *Merita duplicia*
Primum opus operatus est Dominus meus pro me, & sine me: & quia merito eius ipse *Ezech. 18.*
non eguit, mihi dedit. Secundum opus operatur mecum, & in me: & eius meritum mi-
hi rorum dat, ac prō eo & præmium dabit, Atque ita verum est, quòd electi Deo dicunt,
Omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Primùm meritum ianuam mihi regni
cœlestis

cœlestis reserat, secundum in beatitudine sedem collocat. De primo scriptum est, Occisus
Esai.26. es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdo-
Apoc.15. *1.Pet.3.* tes, & regnabunt super terram. Item Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro
Li.3.sen.dist.18 iniustis, vt nos offerret Deo. Et Magister Petrus Lombardus in sententijs: Non potuit
patefieri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortem vnigeniti, cuius tanta fuit humilitas
& patientia, vt merito eius, patuerit in eum credentibus regni aditus. De secundo scri-
1.Cor.3. ptum est: Vnusquisque propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Et alibi,
Eccle.16. Cuius misericordia locū vnicuiq; tribuit, secundū meritū operum suorū, & secundū in-
tellectū peregrinationis eius. Benè autē dicitur, secundū intellectū peregrinationis eius,
quia secundū quod magis aut minus se hic peregrinū esse quisquā intelligit, & iuxta in-
Matt.10. tellectū verā patriā inquirit, secundū hoc maius aut minus in regno claritatis habebit. At-
1.Cor.3. tamē qui vel vltimus erit in regno, vtpote, qui illud sibi cōquisierit vno solo gemitu, vel
Gers. de mendicitate spirituali, parte.2. vno aquæ frigidæ potu, scimus quòd tantā gloriā habebit, quantā nec oculus vidit, nec au-
ris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et iterū alio loco, loquēs inimicis, animā in des-
Gersonis certamen cum dæmone. perationem inducere volentibus: Nec opus est, inquit, vt mihi mea peccata commemore-
tis, inferentes hinc, me cœlestibus præmijs esse penitùs indignum: id enim scio: Sed sciò,
quòd pius ille meus pater Iesus Christus meum debitum soluit, & mea omnia, quoties-
cunque mihi displicuerint, delebit peccata, mihique suo pretiocissimo sanguine cœleste
regnum lucrifecit & emit, ex hoc titulo, & nullo alio possessionem eius rei præstolor. Et
paulò pòst ad eosdem. O nequam & desperati, non quidem dico mihi hanc adesse fidu-
ciam, vt absque obseruantia diuinæ legis saluari præsumam, esset hoc indubiè non spes,
sed præsumptuosa temeritas. Huiusmodi sunt quamplures, qui sine pœnitentia & corre-
ctione malæ vitæ Deum eos saluaturum arbitrantur, dicentes, non ideò eos Deum fecis-
se, vt condemnet. Absit vt sic spem meam instituam, Quinimò summè cupio in melius
reformari, & legem totam adimplere, sine qua impossibile esse scio me saluari. Ad id au-
tem faciendum mihi confido præstari vires à Domino. Sit igitur hæc vobis mea respon-
sio, quòd cœlestium bonorum retributionem peto, sub titulo, & in spe mei gloriosi re-
demptoris Iesu Christi, qui mihi ius in illis vendicauit, & ob id suam mihi impertiri mi-
sericordiam precor, qua in primis à peccatis meis & mera sua gratia suam auertat fa-
Psalm.50. ciem, & omnes meas deleat iniquitates, & exindè me faciat suæ legis factricem & man-
Valden.li.1.ca.9. de sacramentis. datorum eius. Hæc Ioannes Gerson. Et qui fuit æqualis eius Thomas Vualdensis, dicūt,
inquit, quomodo gloria Paradisi datur promerentibus, si ipsam ex libertate arbitrij me-
reri non possumus? aut si totum efficit gratia, vt quid merita requiruntur, quasi non sit
qui respondeat. Si totam hanc domum solus fecit artifex ad quid querebatur securis?
Et si Christus solus totum hominem sanum fecit in sabbato, quid profuit claudo sermo
curantis, sed nouerint vitam æternam dari nobis pro meritis, si eum meritis ipsis nume-
remus & gratiam, sine qua nec ipsa sunt merita, quia nec Dei dona, Ac paulò post produ-
cto Augustini loco quodam. Ex hoc, inquit, Augustini loco, secundùm fidem Aposto-
li, merita nostra non coronat Deus, nisi quia gratiam suam coronat in meritis, & nihil de
suo habent merita, sed ex toto quod sunt, gratia sunt.

Quoniam verò, vt suprà diximus, hoc ferè Scholastici Doctores reliqui secuti sunt,
nec aliud scripserunt, aut senserūt omnes sancti monachi, Dominicani, Franciscani, Car-
melitæ, & cuiuscunque tandem alterius ordinis, quin & quotquot alij fuerunt scripto-
res, qui Petrum Lombardum sequuti sunt ad hæc vsque nostra tempora: quis est incir-
1.Reg.17. cuncisus iste Philistæus, qui sic audet aciei Dei viuentis exprobrare, quasi nihil in ea tot
seculis de mediatore, nihil de promissione seu Euangelio, nihil de fide seu fiducia me-
Christi crucifixi simulachrum in templis cur ponatur. diatoris dictum sit? Videtur hic non modò Theologos non legisse vnquàm, sed ne tem-
pla quidem Christianorum ingressus aliquando: Vidisset in his Iesu Christi mediatoris
nostri simulachra, per quæ templum ingredientes, vt in hoc vno mediatore spē nostram
omnem defixam habeamus, admonemur: & cùm alia pleraque animaduertisset, de qui-
Oration. omnes in Christi nomine concluduntur. bus initio libri huius scriptum est à nobis, tum illud audiuisset, quòd in ijs orationibus,
quæ funduntur ad altare, (vulgò collectas vocant) preces omnes in Deum patrem ferè
1.Tim.2. dirigimus, neque per alium concedi nobis ea quæ petimus, postulamus, quàm per vni-
cum Dei & hominum mediatorem, Dominum nostrum Iesum Christum, Vt dicere, fuis-
se mediatorem orbi Christiano tot seculis ignotum, non sit aliud quàm dicere, Nil intra
est oleam, nil extrà est in nuce duri. Verùm isti qui dici volunt (si dijs placet) Euangelici,
Verum an falsum dicant, nihil sua referre putant: dum quos Christus pretioso sanguine
suo collegit, eos dispergere, & à corpore ipsius, quæ est Ecclesia, segregare, Satanæque lu-
crifacere queant. Quam ad rem cùm non aliam esse viam commodiorem intelligerent,
hoc illis commentum placuit, ignoratum tot seculis fuisse mediatorem Dei & hominum,

hominem Iesum Christum, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, nihil de promissipnibus, nihil de beneficijs eius dictũ esse, verùm hoc actum potiùs, vt ea quàm maximè obscura essent omnibus. Atq; interim hæc ab imperitis nõ leguntur modò magna cum admiratione, verumetiam non minore leuitate creduntur.

1.Tim.2.

Sed iã quæ sit Ecclesię sentẽtia de meritis operum, & quàm sint ab omni veritate longè remota, quæ matri nostræ per filios desertores affinguntur, satis planũ fecisse videmur. Ex his autẽ quæ iã dicta sunt, ad ea quæ per istos obijciuntur, facilè fuerit respõdere. Nã & nos cum Paulo nõ inuiti fatemur, quòd nõ sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriã: Quin & illud addimus: & fieri posset, quod à diuo quoq; Macario legimus scriptũ. Vt quis ab eo die, quo conditus est orbis, ad extremũ vsq; iudicij diẽ viueret, ac per omne tempus id nõ modò laboraret, verumetiã extrema queq; supplicia pro Deo pateretur: nondum essent labores illius & cruciatus digni, quibus æternæ vitæ præmium redderetur. Quamobrẽ ipsa quidẽ operũ natura, siue substantia, digna nõ est, verũ dignus est Deus, qui operatur ea in nobis, digna est Christi passio, per quã, quæ indigna fuerant ex se, digna facta sunt opera nostra æternæ vitæ retributione, digna est denique charitas, quæ diffusa est in cordibus nostris per Spiritumsanctũ, quæ cùm finẽ nesciat, nõ est huius temporis, atque ideò nullum temporale, sed æternum præmium illi pro dignitate tribui potest. Nihil itaque tribuimus operum naturæ siue substantiæ, sed cum S. Marco Eremita dicimus, quod omne opus bonum, quod per nostram naturam operamur, tantùm equidem efficit, vt à contrario malo abstineamus. Cęterùm extra gratiã sanctificationis accessionem nobis ferre non potest.

Isa.30. *Ad argumentũ hereticorum respondetur.* *Merita bonorũ operum.* *Rom.8.* *Macar.ho.15.* *Phil.2.* *Rom.5.* *Macarius Eremita de legespiritali, cap.23.*

Sed nec illud imus inficias, quod facti sumus vt immundi omnes, & quasi pãnus menstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Sed quid si sanguis Iesu Christi emũdauit nos ab omni peccato? si propterea dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mũdaret sibi populũ acceptabilẽ, sectatorẽ bonorũ operũ? nunquid euacuabo crucem eius? nũquid mortis illius beneficiũ abolebo, nunquid nõ agã potius gratias infinitæ bonitati illius & misericordiæ? per quã factum est: quod iustitię meæ, quæ natura sua tanquã pannus mẽstruatę fuerũt, sanguine illius ablutæ, factæ sunt mũdę, factæ sunt acceptæ Deo, factæ sunt per hãc illius acceptationẽ dignæ præmio vitæ æternæ, quòd fulget in illis iustitia meritorum Christi, quæ si nõ adesset, si nõ fulgeret in illis, essent adhuc quales fuerũt, tanquàm pãnus mẽstruatæ. Sic à Ruperto Abbate scriptũ legimus: Quẽ tu erudieris Domine, ille scit, quòd iustitia nulla sit, quod omnis ex operibus iustitia vana sit, nisi testimoniũ habeat ex fide huius filij hominis Iesu Christi, cuius sanguis cũ aqua fluens de latere eius, nisi iustos omnes emũdasset, immũdæ, & sordidæ essent oẽs iustitiæ. Confitemur & illud nõ magis humiliter, quã & veraciter & libẽter, quòd cũ fecerimus omnia, quæ nobis præcepta sunt, serui sumus inutiles, quod debuimus facere, fecimus. Sed quid si ille iam nõ dicit nos seruos, sed amicos? quid si nõ tãtùm amicorũ, sed etiam filiorum suorũ honore nos & appellatione dignatur, quibus omni iure cœlestis regni debetur hæreditas? quid si rãta liberalitas eius est, qui fons est perẽnis totius bonitatis, vt vltrò se obliget: vt cui nos debitores sumus, ipse se nobis ex promissione debitorẽ cõstituat? Debitor enim factus est, inquit Augustinus, nõ aliquid à nobis accipiẽdo, sed quod ei placuit promittendo. Illo ergò modo possumus exigere Dominũ nostrũ, vt dicamus: Redde quod promisisti, quia fecimus quod iussisti: & hoc tu fecisti, quia laborãtes iuuisti. Quem secutus Cæsarius. Ille qui captiuos, inquit, redimere, & pauperes pascere vel vestire nõ præualet, cõtra nullũ hominẽ odiũ in corde reseruet, & inimicis suis nõ solũ malũ pro malo nõ reddat, sed etiã diligat, & pro ijs orare nõ desinat, certus de promissione & misericordia dñi sui libera consciẽtia ante tribunal Christi dicere poterit: Da domine, quia dedi, dimitte, quia dimisi. Et alio. Eleẽmosynã dare festinemus, vt securi in die iudicij dicere possumus: Da domine, quia dedimus. Nos fecim', quod iussisti, tu imple, quod promisisti. Quæ repetit etiam Bernardus cũ illa Christi verba explicaret: Consummatũ est, inquit, hoc est, tuo adiutorio, nõ mea virtute certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui. Redde ergò quod legitimè certantibus in agone te pmittẽte propositũ est, scilicet coronam iustitiæ, quã tu iustus iudex reddes in tua die. Alio verò loco Augustinus: Promissor Deus, debitor factus est, bonitate sua, non prærogantia nostra.

Isa.64. *1.Ioan.1.* *Tit.2.* *Rupe.li.2.in Matt.* *Psalm.93.* *Ioan.19.* *Luc.17.* *Ioan.15.* *Rom.8.* *Aug. de verbis Apost. hom.16 & in enarra. Psalm.109.* *Hom.2.* *Hom.15.* *Bern. de passione Domini. ho.35. cap.14.* *Aug. ser.15.* *In prologo lib. quos ad Montanum scripsit.*

Quem secutus Fulgẽtius, Ecce qualis est, inquit, dñs noster, vt donãdo debeat: & quantò magis donat, tãtò magis eũ debitorẽ esse nõ pigeat. In quantum enim gratis largitur, in tantũ debitor inuenitur, nec eũ potest aliquis debitorẽ habere, nisi in eo, quod ipse dignatus fuerit gratuita largitate conferre. Exponens illa verba Psalmi Basilius: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi: Nec hoc, inquit, se tribuisse munificus ille & in dando maximus: Non quasi prior ipse gratiam tribuisset, sed quasi tribuisset ijs qui dederunt. Gratam enim accipientium voluntatem loco beneficij numerat,

Basi. in beatam Iulitam martyrem.

qui cum ipse tibi dederit opes, petit abs te eleēmosynam per manus pauperū, & cùm acceperit ea quæ sua sunt, haud alirer quàm si tua dedisses, gratiam tibi reddit.

Hanc igitur illius inenarrabile beneficentia nūquid nō obuijs vlnis amplectar potiùs, *Psalm. 11.* quā vt parū illi me gratum præstē? Scio quòd bonorū meorum nō eget, Scio me nihil ha *1. Cor. 4.* bere, quod ab eo non acceperim, scio quod illius sunt omnia, neque possum illi dare quic *2. Paral. vlt.* *Phil. li. 2. allegoriarum.* quam, quod de manu eius nō acceperim, Scio verissimum esse, quòd à Philone scriptum est. Cùm ne parentibus quidem dignā referre valeamus gratiam, multò minus posse nos Deo vicem reponere mutuam, qui omnia ex nihilo condidit, qui virtutem omnem largitur, Scio quòd illius munera sunt, si quæ sunt merita mea, ac si quid valet opus aliquod *Matt. 20.* meum, Christi passionis & mortis merito valet, quòd iustitia meritorum eius fulget in virtutibus meis, si quæ sunt, omne meritum illius, vt sit proprium, neq; debere mihi quicquam possit. Sed quid faciam illius immensæ bonitati? Nunquid oculus tuus nequam est, quoniā ille bonus est? Agnosco quæ dicis omnia, vera esse confiteor, cùm digito Dei scripta sint, Sed quis ego sum, qui modum ponam diuinę benignitati, quæ tanta est, vt etiam pro ijs, quorum nomine ipse debeo, se mihi debitorem Deus constituat, vt suis ipse donis mercedem promittat, vt suis ipse muneribus coronā tribuat: Quæ mihi certè iā debetur non ex operis mei per se considerati dignitate, sed ex immensa promittentis Dei *Chry. hom. de Adam & Eua* liberalitate. Præclarè Chrysostomus. Tanta enim est erga omnis bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quę sunt ipsius dona, & pro bis quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippè in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Quis vnquàm prædicare satis poterit admirandā hāc illius bonitarem? quàm quantò mihi Satan magis inui- *Psalm. 88.* det, tantò magis de illa gloriabor, tātò maiores illius auctori gratias agā, tantò sum in illa *Psalm. 142.* perpetuò prædicāda futurus diligētior: & cum Propheta dicā: Misericordias domini in æternū cantabo. Qui cùm & illud canā lubēs: Non intres in iudicium cū seruo tuo, quia *Gers. ser. super. verb. Christi, Venite ad me omnes.* nō iustificabitur in conspectu tuo omnis videns. Nam, queadmodum etiā Ioannes Gerson admonuit: aliter cum Satana loquimur, si quando ille nos in desperationem adducere, aut si quādo opera, quæ Deus operatur in nobis, eleuare, ac omnē meritum illis detrahere conatur, quò segniores nos ad benè operādum reddat: aliter agimus cùm sistēdi su- *Ge[illegible]. Cum Deo humiliter, cum demone superbè agendum.* mus in conspectu diuinę maiestatis: Tunc enim nos cum sancto Abrahā cinerem & puluerē esse recognoscimus: tunc nos miserrimos peccatores & omni suppliciorum genere dignos profitemur: tunc qua summa possumus animorū nostrorum submissiōe veniam deprecamur: tum quasi super terram stamus, alas submittentes, quas in altercatione cum *Guil. in vita D. Bernardi. c. 12. Certamen D. Bernar. cum Satana in agone mortis.* diabolo, quasi in cœlo volantes, extensas tenemus: vt semper & erecti corā Diabolo, & humiles coram Deo reperiamur. Quod etiā Bernardū fecisse scribit Guilelm⁹, qui cùm extremum iā spiritum trahere videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal domini sibi visus est præsentari. Affuit autem, inquit, & Satanas ex aduerso, improbis eum accusationibus pulsans. Vbi verò ille omnia fuerat prosecutus, & viro Dei pro sua fuit parte dicendum, nihil territus aut turbatus ait. Fateor, nō sum dignus ego, nec proprijs possum meritis regnum obtinere cœlorum: Cæterùm duplici iure illud obtinens dominus meus, hæreditare scilicet Patris, & merito passionis, altero ipse contentus, alterum mihi donat: ex cuius dono iure illud mihi vendicans non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conuentus ille solutus, & homo Dei in se reuersus est. Sed & Anselmus Archiepiscopus Cantuariensis interrogationes quasdam præscripsisse dicitur infirmis in extremis *Interrogationes infirmorū qui in extremis laborant.* constitutis: inter quas extrema est. Credis te non posse nisi per mortem Christi saluari? Respondet infirmus, Etiam. Tum illi dicitur. Age ergò, dum superest in re anima, in hac sola morte fiduciam tuam constitue: in nulla alia te fiduciam habe: huic morti te totum committe, hac sola te totum contege, totum immisce te in hac morte, totum confige: in hac morte totum inuolue. Et si Dominus Deus voluerit te iudicare, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obijcio inter me & tuum iudicium: aliter tecum non contendo. Et si tibi dixerit: quia peccator es, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi pono inter te & peccata mea. Si dixerit tibi, quod meruisti damnationem, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi obtendo inter me, & mala merita mea, ipsiusque meritum, offero pro merito, quod ego debuissem habere nec habeo. Si dixerit, quòd tibi est iratus, dic: Domine, mortem Domini nostri Iesu Christi op- *Exempla eorum qui in extremis non vsquequaque diffidebant operibus suis.* pono inter me & iram tuam. Quamuis aliorum etiam exempla sanctorum commemorare liceat, qui cùm iam essent morti proximi, non omninò suis operibus diffidere visi sunt. Sic Ezechias rex, cùm dixisset illi dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues: conuersa facie sua ad parietem, orauit dominum & dixit: Obsecro domine, *Esaia. 38.* memento quæso, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Ac maiore cum fiducia Paulus, cùm delibare- *2. Timo. 4.* retur, & tempus resolutionis eius iam instaret: Bonum, inquit, certamen certaui, cur-

ſum conſummaui,fidem ſeruaui:in reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die,iuſtus iudex.Quibus verbis etiam cognominem eius Paulum Eremitam,iamiam ex hac vita migraturum,vſum fuiſſe ſcribit Hieronymus: Qui de Hilarione quoque narrat, quòd cùm iam modicus calor teperet in corpore, nec præter ſenſum quicquam viui hominis ſupereſſet,hæc verba protulerit: Egredere, quid times? egredere anima mea,quid dubitas? ſeptuaginta annis ſeruiuiſti Chriſto, & mortem times?atque in hæc verba ſpiritum exhalauit.

Hier. in vita eius.

Sed quorum quemque reperire licet,his præſertim temporibus, quibus abundauit iniquitas,refrixit charitas multorum, qui ſic vitam ſuam tranſegerit, vt per æquè confidenter, vt iſti loqui poſſit, ex diuerſorio corporis huius,æternam illam in domum migraturus? Quamobrem tutiùs fuerit vt cum ſancto Iob vereamur omnia opera noſtra: cùm nõ ſine cauſa videamus in Eccleſia Catholica ſemper obſeruatum,vt qui morti iam ſunt proximi, diligenter admoneantur, etiam ſimulachro Chriſti crucifixi ante oculos poſito,quò propriæ iuſtitiæ diffiſi,in vna Chriſti iuſtitia ſpem ſuam & fiduciam omnem habeant collocatam:illam patri cœleſti repræſentent, illi vni innitantur. Sic enim futurum eſt, vt inanem gloriam fugiamus, dum præcipuum auctorem & conſummatorem noſtræ iuſtitiæ Chriſtum profiteamur: & ipſius merita denuò nobis applicari promereamur,ad eas,quæ tunc occurrunt tentationes ſuperandas. Accedit autem,vt cum hæc tertia æditio Antuerpienſis iam eſſet ſub prælo,veniret in manus noſtras Hortulus animæ, quẽ pueri legebamus Pariſijs ante annos 43. typis excuſſus, in quo illas ipſas interrogationes, quæ ſunt à nobis ex Anſelmo paulò ante productæ, vidimus: quas habebát etiá fratres D. Franciſci de obſeruantia, in cœnobio Tridentino in linguã Italicam tranſlatas. Vnde cuiuis perſpicere licet, qui mos fuerit in Eccleſia Dei, tùm etiam obſeruatus, quodq; morti proximi,non alia in re,quàm in Chriſti paſsionis & mortis meritò,ſuam omnem ſpem & fiduciam vt collocarent,admonebantur. Videmus autem & Sacerdotale Romanum,in quo & ipſo habetur hæc interrogatio.Credis non proprijs meritis: ſed paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti & merito, ad gloriam peruenire? Reſpondec infirmus. Credo,Iterum Sacerdos, Credis quod Dominus noſter Ieſus Chriſtus pro noſtra ſalute mortuus ſit, & quod ex proprijs meritis vel alio modo nullus poſſit ſaluari, niſi in merito paſsionis eius? Reſpondet infirmus. Credo: Et in fine dicit Sacerdos. Si dominus Deus voluerit te ſecundùm peccata tua iudicare,dicas: Domine Deus, ego pono mortem Domini noſtri Ieſu Chriſti inter me & iudicium tuum:& quamuis meruerim ęternã mortẽ propter peccata mea, interpono meritũ paſsionis eiuſdẽ, loco meriti, quod ego miſer deberẽ habere & nõ habeo.Item:Domine pono eandẽ paſsionẽ & mortẽ dñi mei Ieſu Chriſti inter me & irã tuã,& in man⁹ tuas Domine cõmẽdo ſpiritũ meũ.

Matt. 24.

Iob. 9.

Mos Chriſtianos circa morituros.

Hortulus animæ.

Morti proximi de Chriſti paſſionis merito, quo ſpes tota ponenda eſt admonenda.

Sacerdotale Romanorum.

Nota.

Extat Cõfeſsionis priuatæ formula, quæ beato Bernardo adſcribitur, in qua ſic Deũ alloquitur: Recordare domine Ieſu,quia tuum nõ eſt perdere quicquam eorũ,quæ pater tuus dedit tibi:quin tibi proprium eſt miſereri ſemper & parcere,nemĩnem perdere,ſed ſaluare.Nã pater tuus miſit te in mundũ,non vt iudices mundũ: ſed vt vitam habeamus per te,vt ſis propitiatio noſtra, & aduocatus noſter,nõ contra nos. Quod enim debuimus,tu ſoluiſti,quod peccauimus,tu luiſti:quod neglexímus, tu ſuppleſti.Proficiat ergo nunc domine,& in extremis meis plenaria,imò ſuperflua ſatisfactio, amatiſsima mors tua,& pretiũ inæſtimabile fuſi ſanguinis tui,cõmemoratio ſatisfactionis tuæ,venerabile myſteriũ corporis & ſanguinis tui , quod tibi quotidie offertur in Eccleſia pro ſalute fidelium ſeruorum tuorum, in qua es tu ipſe ſacerdos & ſacrificiũ:ille qui offert pariter, & cui offertur. Sic Laurentium Medicem,cùm eſſet morti proximus,precantem inducit Angelus Policianus.Obſecro te ſaluiſer Ieſu,vt cùm ante tribunal tuum conſtitero,quo me iam dudũ citari planè ſentio non mea fraus,non culpa plectatur. Sed tuæ crucis meritis condonetur. Valeat, valeat in cauſa mea ſanguis ille tuus Ieſu pretioſiſsimus: quẽ pro aſſerendis in libertatem hominibus,in ara illa ſublimi noſtræ redemptiõis effudiſti. De Ambroſio ſcribit Poſsidonius,quod moriturus dixerit: Non ſic vixi, vt me pudeat inter vos viuere:ſed nec mori timeo,quia bonum dominum habemus. Quæ verba ſenex Auguſtinus,tanquam elimata ac librata,ſit admiratus,ac vehementer laudauerit. Ideò enim eum dixiſſe:nec mori timeo,quia bonum dominum habemus: ne crederetur præſidens de ſuis purgatiſsimis moribus præſumpſiſſe. Quòd verò præceſsit:Nõ ſic vixi,vt me pudeat inter vos viuere:ad illud reſpicientẽ dixiſſe, quod homines de homine noſſe poterant. Nam ſciens examen æquitatis diuinæ, de bono domino, quàm de meritis, ſe dicit magis confidere. Vocem autem hanc Ambroſij non ſolũ admiratus, verũ & imitatus eſſe videtur Auguſtinus,cùm contra Creſconium ſcribens ita loquitur: Ad exiſtimationem humanam magna teſtium qui me nouerunt ſuppetit copia,ad Dei verò conſpectum ſola conſcientia:quã contra veſtras criminatiões cùm intrepidã geram, non me tamen ſub

Pulchra orat. Bernardi ad Chriſtum.

Angel. Polit. li. epiſtolar. 4. epiſt. 2.

Poſsi. de vita Aug. cap. 27.

Aug. cõt. Creſc. lib 3. cap. 80.

Teſtis apud homines conſcientia valet apud Deum.

oculis omnipotentis iustificare audeo: magisq; ab eo effluentẽ misericordiæ largitatem, quàm iudicij summum examen expecto: cogitans quod scriprum est: Cùm rex iustus sederit in throno, quis gloriabitur castum se habere cor? aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? De Agathone narrat Dorotheus, quod dum esset iam prope moriturus rogatus à quodã cur timeret qui semper Deo seruiuisset, responderit se hactenus mandata Dei pro viribus fecisse, sed nescire vtrum quod fecit, Deo placuerit. Aliud enim esse iudicium Dei, aliud hominis.

Dorotheus in libro de humilitate.
Prouerb.20.

Psalm 142.
Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens quomodo intelligendum.
2.Cor.5.
Eccle.12.
Rom.3.
Matt.25.
Aug.ser.49. de verbis dom.
Ioan.15.
In oratione de pauperib. amandis.
Greg.Niß.in oratione de Placilla.
Homi.in natali apost Petri & Pauli.
In dedicatione hom.1.

Quanquàm illa Psalmographi verba, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, non ita doctores sancti accipienda putauerunt, vt negari per ea crederent, iustificari quenquam in extremo iudicio: Certum est enim, quòd omnes nos manifestari oporter ante tribunal Christi, quodque iudicium ibi futurum sit de operibus, vt referat vnusquisque propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. Quamobrẽ si nemo tum iustificaretur, si nemo referret propria corporis, prout aliquid boni gessit, neq; glorificaretur quisquã, nec essent quibus rectè dici posset: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Quæ verba proferens Augustinus, quærit, Quibus meritis? Et statim subiũgit: Esuriui enim & dedistis mihi manducare, & cæt. Quẽ eundẽ locũ adducens etiã Gregorius Nissenus: Audio, inquit, quid ipsi respondeat Regi: Denique pro suis quenque meritis ornatum cerno: illis qui boni benigniq́ue fuerint, atque optimè vitam egerint, summa & perpetua quies tribuitur in regno cœlesti: Inhumanis autem & improbis supplicium ignis. Et alibi locum eundem explicans: Possidete paratum vobis regnum. Quod à quo paratum? Quod, inquit, vobis ipsi per opera præparauistis. Quomodo? Esuriebam, sitiebam, peregrinus eram, nudus, infirmus, in carcere. Rectè igitur Eusebius Emissenus veras cœlorum claues meritorum dicit esse virtutes: Omnes, inquit, in nobis habere possumus claues regni cœlorum, & quidem duplicem vim gerentes, duplicem habentes effectum. Fides, humilitas, patientia, castitas, quasi bonæ claues aperiunt Dei portam: sed & superbiam, iracundiam, cupiditatem, non immerito claues esse dixerim, nam claudunt regnum cœlorum. Et Augustinus: Ita laboremus, vt nobis bonorum operum clauibus, regni cœlestis ianuam aperire possimus. Sicut enim malis operibus, quasi quibusdam seris, & vectibus, vitæ nobis ianua clauditur: ita absque dubio, bonis operibus, aperitur.

Ioan.5.
Iob.4.
Iob.9.
Iob.25.
Gre.li 4.moral. cap.26.
Idẽ li.9.ca.5.
Lib.16. moral. cap.1.
1.Reg.2.

Erit igitur iudicium & retributio secundùm opera: erit iustificatio secundum opera cuiusque. Ibunt qui bona egerunt in resurrectionem vitæ. Quamobrem locum hunc interpretans Hieronymus: Non dixit, inquit, non iustificabitur in conspectu tuo quispiam viuens, Sed omnis viuens, id est, non iustificabuntur omnes: iustificabuntur verò aliqui. Ceterùm expendamus Prophetæ verba diligentius. Non dixit simpliciter: Quia non iustificabitur omnis viuens: verùm addidit, in conspectu tuo. Hoc itaque dixisse videtur, quod in libro Iob scriptum legimus: Nunquid homo, Dei comparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem: quantò magis hi qui habitant domos luteas qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea. Et alio loco: Verè scio, quòd ita sit, quòd non iustificabitur homo compositus Deo. Et iterùm alio loco: Nunquid iustificari potest homo compositus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: quantò magis homo putredo & vermis, & filius hominis vermis? Quæ loca enarrans Gregorius: Humana, inquit, iustitia, diuinæ iustitiæ comparata, iniustitia est: quia & lucerna in tenebris lucere cernitur, sed in solis radio posita tenebratur. Et rursus: Homo quippè Deo non compositus, iustitiam percipit, compositus amittit: quia quisquis auctori bonorum se comparat, bono se quod acceperat, priuat. Nunquid negat Gregorius habere nos nostram iustitiam? Percipit, inquit, iustitiam non compositus, amittit compositus Deo. Quid aliud his verbis, quàm hoc indicare videtur, quòd non comparata Deo est aliqua iustitia nostra, comparata illi mera est in iustitia? Sicut est aliquis lucernæ splendor in tenebris: cæterùm si ponatur in solis radio, meræ sunt tenebræ. Ad eundem etiam modum de scientia loquitur idem Gregorius: In comparatione, inquit, Dei, scientia nostra, ignorantia est. Ex Dei namque participatione sapimus, non comparatione. Quod totidem verbis de iustitia quoque dici rectè potest: In comparatione Dei, iustitia nostra, iniustitia est. Ex Dei namque participatione iusti sumus, non comparatione. Quod indicat etiã Origenes, explicãs illud ex Annæ Cantico: Nõ est sanctus, sicut dominus. Si scriptũ esset, inquit, nõ est sanctus nisi dñs, cõsequẽs erat omnes nos renunciare nobismetipsis ab hac spe vt sancti efficeremur: nũc autẽ necessaria distinctiõe vtitur, & dicit: Nõ est sanctus sicut dominus; hoc est; Etsi sint sancti multi, sed

ti,sed nullus ita sanctus est,vt dominus. Possunt ergò multi sancti fieri:sicut & manda- *Leui.11.*
tum Dei dicit:Sancti estote,quoniam & ego sanctus sum : sed quantumcunque quis in
sanctitate proficiat,quantomlibet puritatis & synceritatis acquirat, ita esse sanctus ho-
mo non potest,sicut dominus:Quia ille largitor sanctitatis est,iste susceptor:Ille sancti-
tatis fons est, hic autem sancti fontis potator:ille sanctitatis lux est, hic sanctæ lucis in-
spector,& ideò non est sanctus,sicut dominus. Hoc & ab Hilario dictum aliquot antè
seculis his verbis legimus: Quanquàm verò eam esse infirmitatem humanæ naturæ me- *Hilarius in*
minerimus,vt ex comparatione diuinę bonitatis bonus nemo fit,sed incomparabilis illa *psalm.25.*
diuinitatis exceptio non interclusit bonitatis officium; vt secundùm cōparationem ho-
minum inter homines bonus nemo fit.Ad eundē modū Ioannes quoq; Chrysostomus. *Chryso.in psal.*
Quemadmodū hora vespertina quis stellā alijs comparatam lucidam vocat, quam sole *115.*
fulgente lucidā nemo diceret,quòd excellens splendor solis,fulgorem stellæ obtegit,ita &
hominem veracem ac bonum esse dicimus, quando eum cum alijs hominibus conferi-
mus:cæterùm quando eum cum Deo comparamus, non est verax : Omnis enim homo
mendax.Et explicans illud apud Matthæum: Nemo bonus nisi solus Deus, Nullum,in- *Hom.64.*
qoit, hominem esse bonum annuit, nec tamen omnino genus humanum esse bonitate
priuatum affirmat, sed comparatione diuinæ bonitatis,neminem esse bonum asserit. Et *Hom.13.in Ioā.*
iterum alio loco: Sanctus, inquit,& purus erat Esaias, sed si supernæ sanctitati nostram
conferamus, immundi profectò sumus. Sancti Angeli sunt,sed huius quoque sanctita-
tis alia differentia inter nos videlicet & supernas virtutes. Et qui fuit vtroque posterior
Beda presbyter explicans locum Euangelij: Vos cùm sitis mali,nostis bona data dare ho *Beda lib.3.cap.*
minibus:Apostoli,inquit, qui electionis merito,bonitatem generis humaui mulris ex- *11.Luc.*
cesserunt modis supernæ bonitatis intuitu,mali esse dicuntur, quia nihil est per semetip
sum stabile, nihil immutabile,nisi bonum,nisi Deitas sola.Omnes verò creaturæ, vt bea-
titudinem æternitatis vel immutabilitatis obtineant,non hoc per suam naturam,sed per
creatoris sui participationem & gratiam consequuntur. Hoc est, quod & Moysen ad *Exod.34.*
Deum dixisse legimus:Nullus apud te per se innocens est.

Non modò iustitiam nō habere, sed ne esse quidem dicimur comparati Deo, sicut in
libro de diuinis nominibus non vno loco docet Dionysius:& post eum Origenes,expli *1.Reg 2.*
cans illud ex Annæ Cantico: Non est præter te, Sed & Augustinus: Omnia quæ creata *Aug.de perfe-*
sunt:quamuis ea Deus fecerit bona valdè,creatori tamen comparata; nec bona sunt: cui *ctione iusti.*
comparata nec sunt.Quē qui diligenter secutus in omnibus esse videtur Anselmus: Tu *Gene.1.*
solus,inquit,Domine es quod es:tu es qui es. Extant quinq; libelli Anastasij Patriarchæ
Antiocheni,in eorum secundo,qui inscribitur de incircumscripta Dei essentia,pluribus
docet,quod solus Deus est Ens propriè sumptum,reliqua verò sunt Entia, participio il-
lius Entis. Ad eundem modum propriè quoq; iustus & bonus est solus Deus, homines
verò iusti sunt & boni participatione illius iustitiæ. Qui Prophetæ locū hunc adducens
August.in eodē libro:Hoc est,inquit, ne intres in iudiciū cū seruo tuo:noli me iudicare
secūdū te,qui es sine peccato:quia nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuēs. Quòd
ait,nō iustificabitur,ad illā perfectionē retulit,quæ in hac vita nō est.Et alio loco,corpus
tanquā homo exterior,quātò est hæc vita diuturnior,tātò magis magisq; corrūpitur: vel
ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus:donec veniat ad vltimā afflictionē,quæ ab ho-
minibus mors vocatur, eius autem resurrectio differtur in finem,cùm & ipsa iustifica-
tio nostra perficietur ineffabiliter. Tunc enim similes ei erimus, quoniam videbimus
eum sicuti est. Nunc verò quamdiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, &
vita humana super terram tota tentatio est, non iustificabitur in conspectu tuo omnis
viuens in comparatione iustitiæ, qua æquabimur angelis, & gloriæ quæ reuelabitur in *Lib.4. de Trini*
nobis. Neque secus interpretatus est Arnobius, qui centum plus minus annis Au- *tate.cap.3.*
gustinō præcessisse videtur,Nō intres,inquit, in iudicium cum seruo tuo. Hoc ergo vo- *Arn.in Psalm.*
luisti dicere:iustitia tua est,vt dominus in iudicium intrare cum seruo contemnat: Quis
enim ad comparationem tuam iustificabitur homo? quamuis sanctum & electum &
mundum,& laudabilem in conspectu tuo, id est, ad comparationem tuam, siue diui-
na iudicia, siue humana probare non possunt. Omnis enim pulchritudo te præsente
deformis, est omnis fortitudo te præsente infirma, omnes diuitiæ te præsente mendi-
citas, omnis iustitia te præsente iniustitia. Ad eundem modum Euthymius quoque: *Ber.de verbis*
Non dixit simpliciter, inquit, non iustificabitur, sed in conspectu tuo non iustifi- *Esa.serm.7.*
cabitur, hoc est, si ad summam iustitiam tuam comparetur, & iuxta illa exquitatur. *Hier.li.1. cont.*
Eandem interpretationem adferunt Bernardus, Hilarius, Hieronymus, Cassio- *Pelagianos.*
dorus, Remygius & alij Psalmorum interpretes. Libet autem ex alio quodam lo- *Iustitia Dei,&*
co, Bernardi verba adscribere: Qoid potest, inquit, esse omnis iustitia nostra coram *creaturarum di*
Deo? Nonne iuxta Prophetam, velut pannus menstruatæ reputabitur? Et si districtè *uersa.*
Esaia.64.

indicetur,iniusta innenietur omnis iustitia nostra,& minus habens? Quid ergò de pecca
tis erit,quádo ne ipsa quidem pro se poterit respondere iustitia? Propterea obnixè cum
Propheta clamantes: Nõ intres in iudicium tuum cum setuo tuo Domine, rota humili-
tate ad misericordiam recurramus, quæ sola potest saluare animas nostras. Idem Betnar-
Hom. de verb. Esai. serm.5. dus,quatuor ponit iustitiarum genera . Primùm vult esse rectam,sed non putam, qualis
est in hoc seculo iustitia nosta : De qua non minus vere quàm humiliter, patres nostri
dixerunt. Omnes iustitiæ nostræ , tanquàm pannus menstruatæ. Nam quomodo potest
esse puta, vbi adhuc non potest deesse culpa? Ptimi quidem hominis iustitia,fuit & recta
& pura. Cæterùm,& hæc, quoniam firma non fuit, & puritatem facilè perdidit, & ne
ipsam quidem retinuit rectitudinem suam. Apud angelos verò,iustitia & recta,pura,&
firma,sublimis quidem,sed adhuc longè inferior quàm diuina. Non enim innata est eis,
sed à Deo collata, vt natura ipsa,quod ex se est,non modò iustitię,sed etiam iniustitiæ ca
pax inueniatur. Nunquid nõ ista est prauitas quædá,quá in angelis suis vera illa iustitia
legitur inuenisse? Non enim iustificabitut in conspectu tuo omnis viuens, ait is qui Dei
iustitiam minimè ignorabat. Nec ait omnis homo: sed omnis viuens , fortè vt nec ipsos
angelicos eum noueris spiritus excepisse . Viuunt enim & ipsi tantò verius, quantò pro-
pius astát ei,apud quem est fons vitę. Nihilominus etiam iusti sunt,sed ex eo,non coram
eo: munere eius,non in eius comparatione. Ipsa enim sibi iustitia est cuius voluntas,non
tam æqua,quàm ipsa æquitas: Et vtraque non aliud quàm ipsa substantia est. Illa ergò In
stitia, verissimè sicut mons est,quæ recta est,quæ pura est, quæ firma est: Et vt ita dicam,
etiam substantia est. Illa itaque iustitia quæ est Substantia,soli Deo competit. Hietony-
mus verò, duplicem huius loci interpretationem adfert . Non Iustificabitur in conspe-
In cap.1. epist. ad Ephesios. ctu tuo omnis viuens, id est,in tota vita sua,in omni quo in mundo isto cõuersatus est
tempore. Alteram, non dixit: Non iustificabitur in conspęctu tuo quispiam viuens,sed
omnis viuens,id est,non iustificabuntur omnes,iustificabuntur verò aliqui.

Quò magis autem intelligi queat,ita rem accipiamus. Est instns Deus,est iustus Dei fi
lius dominus noster Iesus Christus,quaten' homo,sunt iusti Angeli,sunt iusti & alij Spi
ritus beatotum in cœlis degentium, sunt iusti & homines in terris agentes. Deus ita iu-
stus est vt sit ipsa iustitia,Christus quatenus homo,plenitndo est iustitiæ. In Angelis cæte
risq́ne spititibus beatis est quidem perfecta iustitia , sed quæ longius abest à perfectio-
ne,si cum Dei iustitia,comparetur, Nos autem in hac vita degentes de plenitndine Chri
Ioan.1. sti, si qui iusti sumus, accepimus omnes pro modulo nostto,tanqnàm particulas nostras
perexiguas, quę si examinentur, quales ipsæ sunt in se, cettum est quòd immundæ sunt,
quòd nomen iustitiæ non merentur,quòd æternæ beatitudinis præmio dignæ nõ sunt.
Sed quoniam de plenitudine Christi sunt, quoniam opera manunm ipsius sunt, quo-
niam illius pretioso sanguine consperса sunt,ex eo fit,quòd acceptantur à Deo,tanquàm
ęternæ beatitudinis præmio digna,totum vt sit bonitatis & miseticordiæ diuinę, Illa est
quæ præuenit nos,illa est quę subsequitur nos,illa est quæ nobis adhæret,siue cùm con-
uertimur,siue cùm præliamur, sine cùm coronamur,quemadmodum à Dauide scriptum
Psalm.78.58. legimus: Misericordia eius præueniet me. Et iterum: Misericordia eius subsequetur me.
Psalm.22. Prǫuenit nos eius misericordia,quando,qui prior dilexit nos,fidem nobis largitur, quæ
1.Ioan.4. per charitatem operatur , Subsequitur nos, quando, quæ munera nullis nostris meritis
Gala.5. præcedentibus ex mera sua liberalitate largitus est,ea quoniam non sumus aspernati,tan
Psalm.102. quàm nostra merita coronat. Coronat autem in misericordia & miserationibus . Hnc
Greg.li.5.in 1. Reg.cap.2. respexisse videtur Gregorius,dicens: Non bonitate nostra, sed Dei fit, vt homo terrenus
bonis cœlestibus perfruatur, Donum quippè Dei est,non ex nobis. Et alio loco,illam san
Gregor.in 7. Psal. penitentialem. ctorum felicitatem misericotdiam esse dicit, Quoniam & ex hoc misericordia iure po-
rest,inquit,nominati,quia pro illis opetibus datur, quæ sine præuentu diuinæ misericor
diæ nemo assequitur, quia quibus misericorditer tribuit, vt in hac vita benè operentur,
Matt.13.19. eis misericordius largitur , vt in æterna beatitudine centuplicato fructu remunerentur.
Gratiam pro gratia. Hæc est gratia quàm pro gratia dandam sanctns Apostolus perhibet, vt quibus in hac vi
ta diuinitus datur gratia sanctificationis, eis in futuro detur gratia æternæ felicitatis. Et
Ioan.1. tamen hæc ipsa bonitas,hæc ipsa misericordia Dei iustitia est, Iustum est enim quod mi-
2.Cor.1. sericordia motus per Prophetam dixit pater ille misericordiarum, & Deus totius conso
Ezech.18. lationis : In quacunq; hora ingemueris,saluus eris, vt illud præstet, promisique sui me-
2.Cor.1. mor, vel extremnm peccatoris gemitum coronet in misericordia & in miserationibus
Psalm.102. suis multis . Quod etiá in latrone præstitit, propter facinora sua in crucem acto, Qui si-
Psalm.142. mul vt dixit, Memẽto mei Domine,cum veneris in regnum tuum,statim audire meruit:
Luc.23. Hodie mecum eis in Paradiso.

Atque hoc est fortassis, quod à Propheta scriptum legimus . Exæquabit gratiam
gratiæ

gratiæ eis, hoc est, quod Ioannem quoque dicere voluisse scribit Augustinus, qui postea quam dixit, De plenitudine eius accepimus omnes, mox adiecit, & gratiam pro gratia, Pro gratia fidei, spei & charitatis, in quibus per gratiam eius proficiẽtes ambulamus, accepimus iam spe, accepturi deinceps etiam re, gratiam illam de qua loquitur Paulus, Gratia autem Dei vita æterna, Quem sequutus Rupertus, Prios, inquit, in hac vita gratiã dat, diuersa credentibus in se tribuens charismata, & post in illo seculo, de quo nunc sermo est, pro gratia benè expensa, retributionis æternę præmia recompensat. Et æqualis Ruperti Bernardus, eadem illa Ioannis verba explicans, Gratiam pro gratia, Triplicem, inquit, gratiam diuinitùs accepimus. Vnam qua conuertimur, aliam qua in tentationibus adiuuamur, tertiam qua probati remuneramur. Et prima quidem beneplacitum est, secunda meritum, tertia præmium, De prima dictum est: De plenitudine eius omnes accepimus, de duabus reliquis dictum est, & gratiam pro gratia, id est, munera gloriæ æternæ pro merito temporalis militię. Et qui fuit eodem illo seculo Petrus Abbas Cluniacensis, Perfacile, inquit, erat gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine discreuisse. Quod autem dixi gratiam à gratia, laborem à retributione, meritum à beatitudine, Hæc verba non nunc primùm à me proferuntur, sed in Euangelio Ioannis leguntur. Nos ait omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia. Quid est gratiam pro gratia? Accipiunt enim sancti eius, geminam ab ipso gratiam, ita vt ex pręcedẽte gratia, sequatur & alia. Primo enim hic accipiunt gratiam operationis, ac pro ipsa alibi gratiam retributionis. Primo hic accipiunt gratiam sanctificationis, ac pro ipsa alibi gratiam glorificationis.

Exæquabit gratiam gratiæ. *Zacha 4.* *Aug tract. 3. in Ioannem.* *Ioan. 1.* *Rom. 6.* *Ruper. li. 12. in Apocal.* *Ber. ser. 5. de assumptione.* *Gratia triplex.* *Lib. 5. epist. 1.*

Vocatur autem vita æterna gratia, non ob aliud, sicut scribit Augustinus, nisi quòd gratis datur, nec ideò quia meritis non datur, sed quia data sunt & ipsa merita quibus datur, vt cùm Deus coronat merita nostra, nihil aliud coronet, quàm dona sua, quàm ea, quæ non despicit opera manuum suarum. Da veniam Apostole, propria tua non noui nisi mala. Da veniam Apostole, dicimus, quia tu docuisti. Prorsus tua à te tibi parata, non nouimus nisi mala. Cùm ergo Deus coronat merita tua, nihil coronat nisi dona sua. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc. Quia & ipsa vita æterna, quam certum est bonis operibus debitam reddi, à tanto Apostolo gratia Dei dicitur, cùm gratia non operibus reddatur, sed gratis detur: sine vlla dubitatione confitendum est, ideò gratiam vitam æternam vocari, quia his meritis redditur, quę gratia contulit homini. Rectè quippe ipsa intelligetur, quæ gratia in Euangelio legitur, gratiam pro gratia, id est, pro his meritis, quæ contulit gratia. Sic à Chrysostomo quoque scriptum legimus: Coronat in nobis Deus non merita nostra, sed dona sua: Tanta est enim, inquit, alibi erga nos bonitas Dei, vt nostra velit esse merita, quæ sunt ipsius dona, & pro his, quæ largitus est, æterna præmia sit daturus. Agit quippe in nobis, vt quod vult & velimus & agamus. Qua de re ficante Augustinum quoque scripsit Basilius: Quis adeò rudis est, vt non audierit de bonis quæ Deus præparauit dignis, vt ignoret, quòd corona iustorum est Spiritussancti donum siue gratia: quæ largior tum ac perfectior exhibebitur, cùm iuxta proportionem rectè factorum spiritualis gloria fuerit vnicuique distributa.

Vita æterna cur vocatur gratia. *Aug. ad Sixtũ Epist. 150.* *Psalm. 137.* *Aug. de corrept. & gratia. c. 13.* *Tom. 1. hom in cap. 9. Esai. & hom. de Adam & Eua.* *Basi. de Spiritusanct. ca. 16.*

Neque hac vna in re illustris est illius gratia & misericordia, quòd sua dona coronare in nobis dignatur: magis etiam in hoc insignis est, quòd vnigenito suo filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: Tradidit autem ad illudendum, flagellandum, & morte turpissima condemnandum: vt passionis & mortis illius merito mereri nobis vitam æternam liceret. Atq; hæc illa videtur esse misericordia; de qua dicit Augustinus: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eã. Nam nisi Christi misericordia intercessisset, qui semetipsum tradidit pro nobis, oblationem & hostiam Deo: nisi sanguis eius interpellaret; nisi vultui Dei pro nobis appareret, cicatrices illi suas ostentans: væ foret quamlibet laudabili vitæ nostræ, si remota hac misericordia discutienda veniret. Ad hanc igitur misericordiam confugiamus, secundùm hanc misericordiam iudicari petamus: vt in illa die tremenda, quando cœli mouendi sunt & terra, non iudicentur opera nostra qualia sunt in se: (actum enim erit de illis, si secundùm naturam, siue substantiam ipsorum iudicium factum fuerit) sed iudicentur tanquàm à Deo data, tanquàm opera manuum illius, tanquàm (quæ nunquàm satis est prædicanda bonitas illius & misericordia) Iesu Christi sanguine respersa, & per eum in honorem adducta: vt iam non possint æternæ vitæ præmio digna non censeri. Si quis nos tanquàm Adæ spectet filios; si quis opera nostra tanquàm ex nobis profecta consideret, reuera digni non sumus, quibus tam excellens præmium detur, & sunt omnes iustitiæ nostræ tanquàm pannus menstruatæ. Sed quid si pater ille misericordiarum dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine? quid si propterea filius eius vnigenitus pati, cruci-

Rom. 8. *Aug li. 9. conf. cap. 13.* *Ephe. 5.* *Heb. 9.* *Aug. in li 50. homiliarum hom. 14.* *Isai. 64.* *Coloss. 1.*

crucifigi, mori dignatus est, vt nos qui eramus inimici, & natora filij iræ, efficeremur ci-ues sanctorum & domestici Dei, efficeremur membra eius, efficeremur nõ amici modò, verũetiã filij Dei, si filij & hæredes: hæredes quidẽ Dei, fratres autẽ & cohæredes Christi, vt quæ opera nostra per se fuerunt immuoda, ea sanguine ipsius abluta, munda & grata redderentur in conspectu Dei, æternæque beatitudinis præmio digna. Præclarè Athana-sius, Quemadmodum verbum caro factum est, sic & homo, quæ Dei sunt per verbum ac cepit, verbum dicitur accepisse, vt quamuis indignus sit homo, quantùm ad naturam e-ius pertioet, qui talia acciperet, tamen propter verbum carnem factum accepisse monstre tur. Discutientur igitur in extremo iudicio opera nostra, sed noo remota misericordia Christi, qui non solùm auctor eorum & effector est, verumetiam quæ natura sua fue-runt immunda, sanguine suo mundare dignatus est. Simul illud effecit, vt quod illis de-est, suæ passionis & mortis pretio compẽsetur, vt rectè cum Bernardo dicere posimos, Pauperes sumus, parum dare possumus, attamen reconciliari possumus pro paruo illo, si volumus: Totum quod dare possum, miserum corpus istud est, id si dedero, satis est, Si quo minus, addo & corpus ipsius, Nam illud de meo est, & meũ est. Paruolus enim na-tus est nobis, & filius datus est mihi, De re Domine soppleo, qood minos habeo in me. Cuius alio loco de meritis, hęc est sententia, Sufficit ad meritum, scire, quòd oon suffi-ciant merita, sed vt ad meritum satis est, de meritis non præsumere, sic carere meritis, satis ad iudicium est: Porrò infantium renatorum neminem carere meritis, sed Christi habe-re merita, quibus se tamen indignos reddunt, si sua iungere non nequiuerint, sed negle xerint: quod quidem periculom iam adultæ ętatis est. Merita proindè habere cures, habi ta data noueris, fructum speraueris Dei misericordiam: & omne periculum euasisti, pau pertatis, ingratitudinis, pręsumptiõis. Periculosa paupertas penuria meritorum. Pręsum prio autem spiritus, fallaces diuitiæ: & ideò, Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, ait Sapiens. Felix ecclesia, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet vnde pręsumat, sed non merita: habet merita, sed ad promerendum, non ad pręsumendum: Ipsum non præsumere oone promereri est?

Rom. 5. Ephes. 2. 1. Ioan. 3. Rom. 8. Athan. lib. 5. contra Arria. Ioan. 1. Ber. serm. 1. in Epiphan. Esai. 9. Ber. in Cantica serm. 68. Prouerb. 30.

Ex quibus Bernardi verbis colligimus, alia esse merita paruoli, siue cuiuscunque tan-dem alterius recẽs baptizati: alia adulti, post baptismum aliquandiu superstitis: Ille non habet sua, sed sola Christi merita, & secundùm illa iudicabitur dignos vita æterna: adul-tus verò Christi meritis iungit sua quoque, quæ si bona sunt, pronunciabitur & ille di-gnus in extremo iudicio, qui possideat regnum patris ab æterno sibi præparatum, iuxta merita sua Christi meritis innitentia. Simul & illud perspicuum est ex his Bernardi ver-bis, quòd non merita, sicut nouatores contendunt, sed pręsumptionem de meritis exclu-dere videtur: sicut & ille qui dixit: Quantùm detrimentum est non laborare, tantùm pe-riculi de labore præsumere. Quàm frequens autem illud est apud Chrysostomum, vt ne alijs in rebus vllis, quàm io bonis operibus confidamus? Sic in Matthæum scribens mo net, vt vnusquisque nostrum nulla in re spem suam, nisi post Dei misericordiam, in san-ctitate morum constituat. Cuius in his quoq; Commentarijs, quæ in Genesim edidit, hæc verba sunt: Habeoda est salutis expectatio in omni virtutis operatione: & neque in appellatione sublime sapere, neque io cognatione sanctorum virorum, neque in ali-quo, sed in fiducia bonorum operum: imò neque in illis multum de se sentire, sed tunc magis humilem & modestum esse oportet, cum magnas virtutum diuitias coegerere possumus: sic enim & ipsi collectas diuitias custodiemus, & gratiam Dei nobis concilia-bimus. Enimuerò propter hoc & Christus discipulis suis dicebat: Cùm omnia feceritis, dicite: Serui inutiles sumus. Igitur in omnibus inflationes & fastus oostros humilie-mus, & discamus modesti esse, & non extolli in bonis operibus, & scire maximam vir-tutum esse, in bonis operibus modestè atque homiliter se habere.

Merita alia paruuli, alia adulti. Non merita, sed præsumptio de meritis damnatur. Faust. li. 1. de libero arb. cap. 1. Chry. hom. 5. in Matt. Operum fiducia. Chry. hom. 21. in Gen. Sobrie operibus fidendum.

Non reprehendit hic fiduciam operum Chrysostomos, qui super eundem librũ com mentatus, opera multæ nobis fiducię esse fulcimenta scribit. Et iterùm: Io proprijs bo-nis operibus cum superna gratia spem salutis nostræ habendam docet. Et in alio quo-dam libro: vnum duotaxat apud Christi tribunal patrocinium esse dicit operum: quo qui caruerit, aliundè nusquàm, ioquit, saluti locus est. Et rursom. In nullo alio nisi in so-lis suis virtutibus post diuinam gratiam de salute cuipiam sperandum est. Et in Paulum scribens: Oramus, inquit, vt post baptismum, etiam vitam hooestam habeamus: Tu con trà studes, vt hinc migres absque bona vita: Quid autem refert, si iustus fias, sed sola fide? At nos optamus, vt & ex benefactis habeas fiduciam. Et alio qoodam loco: Ingeos bo-nom in tuis ipsius benefactis, collocare spem. Et mox in sequenti homilia: Oportet in proprijs benefactis spem salutis collocare. Ante quem etiam beatus Ephrem: Nihil no-bis prodesse poterit in illo extremo iudicij die, nisi conuersatio sancta & opera bona,

Chry. hom. 1. in Gene. Hom. 43. in Ge. Hom. 11. in Ioa. Hom. 20. Hom. 2. in poster. ad Cor. ep. Hom. 3. & 4. de Lazaro. Ephrem de extremo iudicio. cap. 1.

quæ

quæ hinc detulerimus nobiscum. Non reprehendit igitur sobriam operum fiduciam Chrysostomus: Sed sicut ab eodem scriptum est, aut quisquis ille fuit auctor operis imperfecti: In omni re, ex ipsa re nascitur, quod exterminet rem: vtputa in ligno, ex ipso ligno nascitur vermis, qui exterminat lignum: ex vestimento nascitur tinea, quæ comedit vestimentum: ex oleribus nascitur vermis, qui olera vniuersa corrumpit. Sic & in spiritualibus, ex ipso proposito eorum spirituali, accipit occasionem inimicus, vndè eis retia texit: ita vt cùm cætera vitia tantùm in malefactis valeant, sola superbia etiam in rectè factis cauẽda sit. Præclara est Paulini sententia, quod per viam qua itur ad vitam, facilius ingreditur humiliata iniquitas, quàm superba iustitia. Nec dissimilis est illa Optati: Meliora sunt peccata cum humilitate, quàm innocentia cum superbia. Scripsit sermonem de ædificio & congruitate siue concordia virtutum animæ Dorotheus, in quo cum lapidibus in eo ponendis, deque ligationibus nonnulla dixisset. Tectum eius ædificij siue domus charitatem esse dicit, coronam verò tecti, mentis humilitatem, Hæc enim est, inquit, quæ omnes virtutes & coronat, & conseruat. Et quemadmodum omnis virtus ex humilitate gignitur, & cum humilitate producitur, ita virtutum omnium absoluta perfectio humilitate completur. Superbiam igitur à nobis amoliri studet his verbis Chrysostomus. Quod apertius etiam ab alio loco demonstrat, dicens: Satis certus thesaurus rectè factorum obliuio. Quia sicut autum, vestemque pretiosam cum in publico ponimus, plurimos ad insidias prouocamus: si verò ea recondamus, atque occultamus domi, in tuto cuncta seruabimus, sic sunt etiam diuitię virtutum, Si eas in memoria, quasi venales, assiduè portemus, armamus hostem, irritamus inimicum, & dolosum inuitamus ad furtum, Sin verò nemo alter id sciret, nisi quem nulla occulta latere possunt, tutissimo in loco pretiosa consisteot. Et paucis interiectis, Caueamus de nobismetipsis dicere gloriosè, Hocenim nos & homioibus & Deo facit abominabiles. Et idcircò quantò maiora fecerimus bona, taotò de nobis minora dicamus, Hocenim modo maximam, & coram Deo & coram hominibus gloriã consequemur, nec solùm gloriam, quæ à Deo est, verumetiam mercedem retributionemque plenissimam. Noli ergò mercedem reposcere, vt merearis accipere, Tu saluari te Dei gratia confitere, vt se ille tibi debitorem fateatur, nec modò pro operibus tuis, verumetiam pro hac gratia humilique confessione. Quando enim aliqua fecerimus, habemus eum proculdubio debitorem, quando verò nihil arbitramur nos operatos, amplius etiam de tali metemur affectu, quam propter opera ipsa, quæ facimus. Minimum itaque de se sensisse, tam magnum est, quàm maximas res fecisse, Quod si non adsit, nec illę poterint esse laudabiles, Nam nos quoque famulos habentes, tum eos maximè comprobamus, quando cùm bona gratia in omnibus obsequuti, nihil se grandè arbitrantur egisse. Itaque si bona tua magna vis facere, noli ea magna putare, aliter enim magna esse non possunt. Sicenim Centurio dixit: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum, & propterea dignus effectus, supraque omnes Iudæos iure mirabilis. Siceriam Paulus ait: Non sum dignus vocari Apostolus, & omnium primus inuentus est. Sic & Ioannes: Non sum, inquit, dignus soluere corrigiam calciamenti eius, & idcircò amicus factus est, & manum Christus, quæ indignam se calciamentis esse ducebat, à pedum obsequio ad caput suum subleuauit. Sic etiam Petrus ait, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, & proptereà factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim sic est amicum Deo, quàm si quis se minimis annumeret, Hocest enim caput totius Philosophiæ atque fastigium. Et iterùm explicans illum locum ex libro Paralipomenon, Elatum est cor Oziæ, Nihil, inquit, perindè gignit superbiam, vt bona conscientia, nisi aduigilemus. Vndè Christus sciens, quòd post benefacta nos hic morbus adoritur, dicebat discipulis suis: Cùm omnia feceritis, dicite, inutiles serui sumus. Cùm enim hæc noxia bestia parat inuadere vos, tunc, inquit, per hæc verba fores illi occludite, Neque dixit, cum omnia feceritis, inutiles estis, sed, vos dicite, inutiles sumus. Dic, ne metuas, non ex tuo iudicio fero sententiam, Nam si tu teipsum dixeris inutilem, ego te vt vtilem coronabo. Et alibi: Audi quomodo Christus præcipit nos obliuioni tradere bona opera. Quando hæc omnia feceritis, dicite quoniam inutiles serui sumus. Ego te non facio inutilem, tu autem si confessus fueris nullitatem tuam, ego te illustrem faciam & coronabo. Et iterùm alio loco, Non igitur in superbiam intumescamus, sed dicamus nos ipsos inutiles, vt in partem vtilium transeamus. Si enim te laudandum esse dixeris, reprobus effectus es, etiamsi fueras antè laudabilis. Si verò inutilem te esse fatearis, factus es vtilis, etiam si fueras antè culpabilis. Si quidẽ ex peccatoribus quoque iustos humilitas facit: cùm tamen non sit illud humilitas, sed vera confessio. Tunc enim iusti sumus, sicut dicit Hieronymus, quando nos peccatores fatemur, dicente sancta scriptura. Iustus accusator sui est, Explicans eundem locum Faustus, qui non multò fuit Chry-

Hom. 43. in Mat. ope. imp.

Ex re nasci, quod remipsam perdat.

Ad Seuerum epist. 10.

Optat. li. 2.

Dorotheus.

Superbia in rectè factis cauenda.

Chry. hom. 3. in Mat. & 38 ad populum Antiochenum.

Humilitas in operibus adhibenda.

Matth. 8.

1. Cor. 15.

Ioan. 1.

Luc. 5.

2. Para. 26.

Chry. hom. 3.

Chry. hom. 3. in Mat. & 38 ad populũ Antiochenum.

In hom. de poenitentia & confessione.

Hier. in principio serm. in lib. aduersus Pela.

Faust. li. 2. de libero arb. ca. 9.

Chryſoſtomo poſterior:Aduerte,inquit,quia non exclnſit operis ſtudium , ſed operan-
tis requirit obſequium:nec laborem ſeruitutis recuſat,ſed humilitatem mẽtis inſinuat.
Vitium ergò,quòd laborem imperitiſsimè refugiendum putas,non in opere,ſed in cor
de conſiſtit. Totis ergò viribus laboro,ſed quicquid de ſuperna largitate percepero,gra
tiæ, non induſtriæ deputabo . Beneficium vocabo, non pretium: donum teſtabor eſſe,
Merita operum non meritum:remunerationem,non retributionem.

Ex his Chryſoſtomi & Fauſti locis videre licet, quemadmodum quæ Chriſti verba
noſtri temporis hæretici producunt ad extenuanda merita operum, ijs non modo non
extenuari, verùm amplificari potius ea ſint interpretati, modò vt quæ ſequi ſolet in re-
Mat. 24. 25. ctè factis , periculoſa vitetur arrogantia . Aliud enim loquitur homo , aliud loquitur
Ioan.15.20. *Ioan.1.* Deus.Homo dicit,Seruus ſum,& ſeruus inutilis. Quid Dominus? Euge, inquit, ſerue
bone & fidelis.Et,Iam non dico vos ſeruos,ſed amicos,quin & pro ſeruis fratres appel
lat, & qui ſe vocant ſeruos inutiles, Deus appellat filios ſuos,atque ipſi,qui ſe nũc vocãt
Matth.25. ſeruos inutiles,audiunt à Domino:Venite benedicti patris mei: & audiunt commemo
rari ſua benefacta,quæ ipſi ſe feciſſe neſciebant. Quamobrem antè Chryſoſtomum re-
ctè monuit beatus Ephrem,ne laborum tuorum fructus amittas,humilitatẽ cole,Hanc
enim ſi reieceris inter eos qui ſtuſtra laborant,ipſe quoque numeraberis. Neque verò
Ephrem.in lib. de recta vita ratione cap 28. ſolus Chryſoſtomus, verùmetiam æqualis eius Baſilius, vſque eo non reprehendit fidu-
ciam operum, vt diſertis etiam verbis ſcriptum reliquerit, Mulctaris? ſed diuitijs celeſti-
Baſi. in ſer. de gratiarum actione. bus & theſauro,quem per bona opera tibi repoſuiſti,intende.Et alio loco,Exhibe ope-
ra,& tum demùm exige retributionem . Et alio loco. Qualis actio , talis etiam merces
Baſil.in ſermo. ad diuites. pro operibus debetur:Oſtende prius opera,& tandem exige mercedem.Iterùm alio lo-
co,hominem ſaluum fieri dicit per iuſtitiam operum . Et in homilia , quàm ſcripſit in
Idem de ſpiritu ſancto ad Amphi. cap.24. initium Prouerbiorum: Omnes,inquit,qui viam Euangelicam incedimus , mercatores
ſumus per opera mandatorum nobis poſſeſsionem cœleſtium comparantes. Quo ſenſu
Au in ſerm. de verb. Apoſtol. ſerm.22. dictum etiam eſt ab Auguſtino: Auaritia te ad Indos miſit ad deportandum aurum:ego
tibi ante oſtium Chriſtum poſui,à quo emeres regnum cœlorum: Et alio loco. Venale
In Pſal. 93. eſt regnum cœlorum. Dicis illi:Quantùm valet? Pretium ipſius labor eſt. Et ab Ambro-
Amb.de Helia & ieiunio c.20 ſio:Habemus plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus:pecuniam habes, redi-
me peccatum tuum:non venalis eſt Dominus,ſed tu ipſe venalis es,peccatis tuis venun
Rom.7. datus es:redime te operibus tuis,redime te pecunia tua : Vilis pecunia , ſed pretioſa eſt
Tob.4. miſericordia:Eleemoſyna, inquit,à peccato liberat.Et alibi dicit: Redemptio viri diui-
tiæ eius.Et in Euangelio Dominus dicit:Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.
Prudentius vbi ſcribit de S.Cypriano. Et à Prudentio ſcriptum eſt:Merce doloris emit ſpem luminis & diem perennem. Et à
Ioanne Chryſoſtomo:Pretium non appono,ne obijcias inopiam:quãti potes, tanti e-
Chr.hom.9. de pœnitentia. me,habes denarium,eme cœlum,non quòd venale ſit cœlum,ſed quòd clemens eſt Do-
minus.Non habes denarium,da calicem aquæ frigidæ:Inquit enim: Quicunque dederit
Mat.10. vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ propter me,non perdet mercedem ſuam.Mer
catura negotiatioq; cœlum eſt,atque ipſi pigritamus:Da panẽ,& accipe Paradiſum:par
ua da,& magna ſuſcipe:da corruptibilia,& incorruptibilia accipe. Et alio loco:Pro pau
cis iugeribus,& exiguis habitaculis non modò aurum,ſed propriom quoque ſanguinẽ
frequenter impendimus:vt verò cœlum nobis emamus ipſum,ne hæc quidem,quę no-
ſtris vſibus ſuperant,erogamus,& hoc,cùm & exiguo illud pretio emere poſsimus, &
in perpetuum poſsidere,ſi ſemel emerimus.Et iterùm alio loco: Deus tibi pecuniam tra
Chry.hom.78. in Mat. didit,vt cœlum mercaris.Et in Homilijs ad populum Antiochenum:Vide quãta ſit Dei
Chry.hom.36. miſericordia,temporalem redimere mortem tibi non conceſsit, ſed conceſsit æternam
mortem.Ne breuem,inquit,emas vitam hanc,ſed vitam illam æternam, illam tibi ven-
Hom.10. do,non hanc,non illudo tibi.In fragmento quoq; in euangelium Matthæi, habes num
Hom.26. mum,compara cœlum. Et alio loco:Vt per bona opera promereamur Dominũ.Et in Io-
Hom.38. annem ſcribens , Noſtras in pauperes erogamus facultates, vt cœlum nobis emamus: In
Nazianzenus in oratione de baptiſmo. quam ſentẽtiam & à Gregorio Nazianzeno,ſic ſcriptum legimus: Negociationem opti
má eſſe,vt pauco ſanguine regnum emeretur cœlorum, & gloria ſempiterna pro rebus
Sermo.8. acciperetur te..porarijs. Et Petrus Chryſologus, Da pauperi terram, vt accipias cœlum,
Da nummum,vt accipias regnum,Da micam,vt accipias totum, Da pauperi,vt det tibi,
quia quicquid pauperi dederis,tu habebis: Quod pauperi non dederis , habebit alter.
Macar.ho. 24. Vocatur etiam ab eodem regnum cœlorum præmium iuſtorum. Simul etiá apud Cæſa
Chry.hom.8. riũ extat & B.Macarij homilia quædam,in qua docet,quod Chriſtianorum ſtatus mer
De compunctione cordis lib. 2. cap.8. caturę, & fermẽtationi ſimilis eſt. Nec diſsimilia leguntur apud B.Ephrem,quamuis in
eo exemplari,quod eſt Dilingę impreſſum anno proximo ſuperiore,ſecus hic libet in-
ſcribitur.Nimirum,capita monitorum. Præclarè autem Chryſoſtomus:Eme,inquit,cœ
lum

lum,non quòd venale fit cœlum, fed quòd clemens fit Dominus: Quis enim nefcit,quòd non funt condignæ pafsiones huius tempotis ad fututam gloriam? qoodque noftris operibus,quatenus noftra tantùm funt,ea comparari non pofsit? verùm tanta eft Dei clementia,vt qoę per fe digna non funt,ea intercedente filij fui fanguine,qoo refperfa funt, pro dignis habeat,qoibus regni cœleftis præmium largiatur.

Numifma noftrum charitas eft.

Gerfo. de vita fpirituali animæ, lectione 3.

Cæterùm numifma noftrum charitas eft,quæ pretium imponit actibos noftris: Per quam,ficut à Ioanne Gerfone fcriptum legimus,non ex illorum dignitate,fed ex dignif fima feu dignatifsima condefcentione Dei, mereamur cum eodem de regno cœlorum, cum fœnore molto. Et qoamuis omnia,quę damus,fint de fuo,& fufcepimus ea de manu fua,& ita dare propriè neqoimus,quid pto quo nihilominus ipfe totus defyderabilis acceptat bona noftra valote huiufmodi numifmatis, tanquàm noftra effent appropriatè,& nō fua: teddit quoque abfque vlla commotatione ciuili,fed emptione gratuita,vinum cumpunctionis,lac deuotionis,& imo & feipfum,& regnum cœlorū. De hoc numifmate charitatis ita fcribit vetutifsimus auctor, Origenis præceptor, Clemens pref byter Alexandrinus: Ne fi Pactolum quidem,qui totus aureo,vt eft in fabulis,fluit fluēto,quis dederit,pro falote iuftum pretium numerauerit. Ne vos ergo laboraffe pigeat: licet vobis, fi velitis, preti ofifsimam falutem emere proptio thefauro, chatitate & fide vitæ? quod quidem eft iuftum pretium. Iuftum pretium falutis effe dicit Clemens charitatem.

Clem. in oratione exhortatoria ad gentes.

Charitas iuftum pretium.

Cùm autem dicit Ioannes Gerfon,numifma noftrum effe charitatem, cumq; multis ante feculis iuftum falutis noftræ ptetium eandem charitatem vocat Clemens Alexandrious,non ita accipi oportet,quafi fola charitate,non autem fimul operibus ex illa procedentibus regnum cœlorum nobis comparemus? Cæterum quemadmodum vis comburendi penes ignem quidem eft omnis,non tamen effectus ipfe combuftionis,qui penes ignem eft & materiam lignorum,fic habere fe videtur charitas,tanquā ignis,quæ radix eft merendi,opera verò ex illa ptocedentia,funt tanquàm ligna. De quibus & ipfum etiam Auguftinum,qoi præcipuus gratiæ fuit prædicatot,ita differentem audiamus, Nemo,inquit,habitabit in terra viuentium,nifi per opera fua,nemo glorietur fe habitaturum ibi,fi dicit fe feruum Dei,& opera non habet: Non enim habitabunt, nifi filij, Filij tui te dedocant ad terram promifsionis,terram viuentium,& non morientium. Præcedant filij tui,præcedant te opera tua. Quales filios præmiferis,talis & feqoeris. Et Angelomus. Opera iuftiæ qoorum merito ad regnum cœlefte peruenitur, rectè per oftia, per quę in fancta fanctorum pontifex ingrediebatur, poffent typicè demonftrari. Audacius autem aliquantò Hieronymus: Dicetem, inquit, vobis quia vado & pręparabo vobis locum, fi non manfiones multæ effent apud pattem, hoc eft, fi non vnufquifque manfionem fibi non ex largitate Dei, fed ex proprijs operibus præpararet, & ideo non eft meum parare, fed veftrum, quia & Iudæ nihil profuit paratus locus, quem fuo vicio perdidit. Et paulò pòft. Paratæ, inquit, funt in cœlo diuerfæ & plurimæ manfiones,plorimis dioerfifque virtutibus, quas non perfonæ accipiunt, fed opera. Libro. 2. contra Iouinianum. Et iterùm alio quodam loco Auguftinos: Nihil te adiuuabit,quod hic non feceris. Vnumquemque opera fua iuuabunt,aut opera fua pteffura funt. Et fermone 25. Da petenti,vt pofsis accipere, Tribue pauperi, fi non vis flammis exuri, Da in terra Chrifto,vt tibi reddat in cœlo. Et in Pfalmum 49. Quid tam vile,quid tam terrenum,quàm frangere panem efurienti. Tanti valet regnum cœlorum. Et paucis interiectis: Tantùm emit vidua duobos minutis, quantùm Petrus relinquens retia, qoantòm emit Zachæus dando dimidiom patrimonium. Regnum Dei tanti valet, quantùm haboeris. Et in Pfalmum 110. Quid potentius, inquit,quàm vt regnum cœlorum non folùm Zachæus emat dimidio rerum fuarum,fed & vidua duobus minutis: & tandundem vterque poffideat? Quid potentius, quàm vt idem regnum & thefauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Qui etiam enarrans illud ex Euangelio: Qui dederit calicem aquæ ftigidæ &c. Regnum cœlorum, inquit, venale propofuit, & ptetium eius calicem aqoæ frigidę effe voluit. Et æqualis eius Paulinus: Salubriter, inquit, præfentium onerum decoctione fecifti fragilis fubftantiæ ptetio, cœlum Chriftumque mercatus. Et Bernardus: Regnum, inqoit, cœlorùm paupertate quidem emitur, fed in pafsione pro Chrifto abfque omni dilatione percipitur. Idem in fententijs: Regnum cœlorum alij violenter rapiunt, vt pauperes fpititu: alij mercantur, vt illi qui faciunt amicos de mammone iniquitaris. Scripfit ante mille & amplius annos, libtos quatuor contra auaritiam, quibus magna quadam orationis vehementia mortales ad impartiendam eleëmofynam accendit, Saluianus Epifcopus Mafsilienfis, vbi inter cætera fic loquitur: Si opes non damus ob peccatorum redemptionem, demus faltem ad emen-

Au. in Pfa. 101.

In libro Regū 3. Cap. 6.

Ser. 21. de verbis Domini.

Aug. in lib. 50. homiliarum hom. 13. Epi. 6. ad Seuerum.

Bern. ferm. 1. de omnibus fanctis.

dam

dam beatitudinem: si non damus, nedamnemur, demus saltem vt muneremur: si non habent sancti quæ redimant, habent tamen quæ emant. Atque hæc quidem secudo libro. In eo autem qui præcesit: Neque homo, ioqoit, Deo præstat beneficium, in his quę dederit, sed Deus io his homioi, quæ acceperit, quia etiam quod homo habet, Dei ac domini sui munus est: ac per hoc in his, quæ offeruntur ab homine, homo non suum reddit, Dominus suum recipit. Itaque cum offert Deo quisquam facultates suas, non offerat quasi præsumptione donantis, sed quasi humilitate soluenris: nec absoluere se peccata sua credat, sed abluere: nec offerat cum redemptioois fiducia, sed cum supplicationis officio: nec quasi totum debitum reddens, sed quasi vel paruum de magno reddere cupiens, quia etiam si tradat quod habet pro modo rerum, non reddit quod debet pro magnitudine peccatotum.

Videmus igitur, quod non fiduciam omnem operum prorsus excludendam, sed arrogantiam repellendam, quæ sequi solet in rectè factis, veteres existimauerunt, qoi meritis

Spei definitio. Lib. 3. senten. dist. 26.

operum plurimum tribuisse videotur. Quamobrem immeritò reprehenditur à quibusdam Petrus Lombardus, qni dixerit alicubi, Spes certa est expectatio foturæ beatitudinis, veniens ex gratia & meritis præcedentibus. Sioe meritis enim sperare, non spes, sed præsumptio dici potest. Quæ tamen spei definitio, non Petri Lombardi, sed Haymonis est, qui Petrum quadringeotis & amplius anois præcessit, vir minimè vulgari

Au. in præfatione. Psa. 38.

doctrioa præditus. Ante qoem etiam his verbis ab Augustino scriptum legimus. Ille sperat, qui bonam conscientiam gerit, qoem verò pongit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnnm, habeat bonam conscientiam, & vt habeat bonam conscientiam, credat & operetur. Quia quod credit, fidei est, qnod operatur, charitatis est. Item alio loco: Curramus dum lucem habemus, nec

Eufeb. Emis. hom. 3. Epiph. Hō. 2. de Symb.

prætereuntia salutis tempora negligamus. Hioc extinguamus mortem moriendo peccatis: hic vitam vita meritis comparemus. Quæ verba etiam apud Eusebium Emissenum reperiuntur, Qui dicit etiam alibi Iusti resurrecturi sunt vt percipiant, quæ meruerunt.

Psal. 118.

Sed ante Augustinum Hilarius, enarrans illud ex Psalmo: Feci iudicium & iustitiā, non tradas me oocentibus me. Fecit, inquit, placentia Deo opera, & quia fecit ne nocentibus se tradatur, orat: opus merēdi antefertur, & dehinc meriti pręmium postulatur: fit enim primū quòd placeat, & tum dignatio eius, cui per opera placetur oratur. Idem in Mat-

Hilarius Canone 4.

thæum scribens: Diuinæ bonitatis præmium atq; honos, pręsentis, inqnit, vitę operibus est merendus: atq; ita per hanc spiritus humilitatem, qua à Deo nobis meminerimus & indulta omnia, & deinceps potiora speranda, regnum cœlorū erit nostrum. Et in eo qoi

Canone 6. Canone 13.

proximè sequitur, Canone: Regnū, inquit, Dei, vitę nostrę stipendijs quæramus. Et iterùm: De nostro est beata illa æternitas promerenda. Et iterùm enarrans parabolā de thesauro absconso: Per similitudinem, inquit, thesauri in agro spei oostrę opes intra se positas ostendit, quia Deus in homine sit repertus: in cuins pretium omnes seculi vendendæ sunt facultates, vt vestitu, cibo, potuq; indigentium æternas cœlestis thesauri diuitias cō-

Cyril. Catechesi 8. Iustificari per pecunias.

paremus. Et ante vtrumq; Cyrillus. Poterit sanè aliquis etiam per pecunias iustificari. Esuriui, inquit, & dedistis mihi manducare, Omnino id per pecunias. Et vis nosse, quod bona, opes, possnnt esse ostium regni cœlorū? Vende omnia quę habes, ioquit, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis. Et Paulinus: Placet, inquit, Deo talis iniuria, vt

In epist. de Gazophilatio. Chry. Hom. 15. Hom. 52. in 25. cap. Matth. Greg. Niss. li. de oratione dominica in illud: Et dimitte nobis.

vim regno ipsius inferamus, boois operibus cœli claostra frangentes. Ad eundem modum Ioannes Chrysostomus, aut quisquis fuit auctor operis imperfecti: Sicut oleum, inquit, accendit lumeo lucernæ, ita & bona opera excitant fidem cordis, & dant cōfidentiam animæ apud Deum orandi. Et alio loco. Non potest in Deum sperare, nisi qui aliqua bona opera facit: Sed & Ambrosios. Opus est, inquit, vt crescat in nobis fiducia bo ois actibus parata. Et Gregorius Nissenos. Primum per opera fiduciā sumamus. Hieronymus, Sicut impietas magni Dei reformidat aduentum, ita secura de opere suo & de fide illum pietas pręstolatur.

Hier. in cap. 2. Epist. ad Titū.

Basilius episcopus Seleucię Isaurię, in oratione de transfiguratione domini, post factam extremi iudicij mentionem: Huius, inquit, terrorem reputantes mores mutemus, ante id rempus boois actionibus fiduciam comparemus, & ante tempus iudicij medi-

In ser. de laude Martyrij.

temur defensionem. Et beatus Ephrem: Beatus & felix est, quem in extremo iudicio opera bona comitantur, illisque operibus fretus eandem confidentiam habebit cum Martyribus. Itaque non Petrum Lombardum, sed Haymonem, sed Augustinum, sed Ambrosium, sed Hilarium, sed Cyrillum Hierosolymitanom, sed Chrysostomum, sed Basilium, sed B. Ephrem, sed Paulinom, sed reliqnum orthodoxorum scriptorum chorum omnem reprehendunt, qui spei definitionem hanc reprehendunt.

Quod

Quod præceptum charitatis, quæ est iustitia nostra, in hac vita expleri potest.

CAPVT LXXIIII.

HActenus veterum orthodoxorum testimonijs demonstratum à nobis est, quòd Dei quidem iustitia, sed non ea qua ipse iustus est, verùm qua nos iustos facit, quodque non sola iustitię Christi imputatione, sed verè, & realiter inhærente nobis iustitia iusti sumus, quę quidem iustitia nostra charitas est & dilectio, quam solá præcepisse nobis Christus videtur, ita vt omnia mandata sint vnum charitatis mandatum, Hinc pendet vniuersa lex & Prophetę. Ac hoc vno præcepto dilectionis impleto, vniuersam omninò iustitiam impleri, scribit Augustinus, qui præceptum etiam dilectionis, vocat præceptum iustitię: Cæterùm sunt, qui negant, in hac vita maudatum hoc expleri posse. Quod qui non dubitant affirmare, quid aliud quàm impossibilia Deum pręcepisse blasphemant? Nos verò Christo potius credamus dicenti: Omnia possibilia sunt credenti. Et cum Paulo quisque nostrum glorietur, dicens: Omnia possum in eo, qui me confortat Christo. Incredulis, dubium non est, quin ea, quæ Christus præcepit, factu sint impossibilia: Cæterùm qui fidem habemus in Christum, qui regenerati Spiritumsanctum accepimus, qui adiuuat infirmitatem nostram: dicere, quòd nihilominus expleri Christi præcepta non possumus, quid fuerit aliud quàm Spiritumsanctũ imbecillitatis arguere? quam virtuti passionis & mortis Christi detrahere? quasi parum efficax ea fuerit ad promerendũ nobis vt possimus? Siquidem hoc nobis præstat redemptio ex captiuitatis iugo erutis: quemadmodum à Leone magno scriptum esse iam ante commemorauimus, vt eam sequi possit imitatio. Quamobrem rectè scriptum est à Dorotheo, fides vt à maioribus ac senioribus nostris accepimus, ea comprimit semper & amouet, quę poterunt esse impedimento, & liberam nobis reddit ac facilem operandi viam, quę nos ad perfectam hanc qua de agitur mortificationem adducit.

Mat. 22. Aug. de spiritu & litera ca. 36. Charitatis mandatum an impleatur. Mar. 9. Philip. 4. Rom. 8. Leo serm. 2. de resur. Bor. Serm. 1. de obedientia & submissione.

Præclarè Basilius: Non hoc nobis precepisset bonus ac iustus dominus, nisi simul & vires perficiendi dedisset. Sanctus Marcus Eremita rectè docet, statim à baptismo donari Spiritumsanctum firmiter credentibus, infidelibus autem aut malè credentibus ac non baptizatis non conferri. Et paucis interiectis: A baptismo per Christi beneficentiam plena gratia Dei nobis donata est ad implenda cuncta mandata. Quod reliquum est, quicunque mysticè illam accepit, non tamen facto implet mandata, pro modo defectus torquetur à peccato: quod quidem Adamo non est imputandum, sed negligenti, eo quod consecutus facultatem operandi, opus non peregit. Nec minus præclarè Eusebius Emissenus: Non nimis arduum iudicetur, vt diuina quisque præsumat exempla sectari. Propter hoc Deus homo factus est, vt homo Deum possit imitari.

Marcus Eremi. de baptismo. Euseb. in serm. exhortatorio contra diuersa vitia.

Testatur hoc Augustinus quoque, iustitię perfectionem etiam in hac vita esse possibilem: quia omnia possibilia sunt Deo: siue quę facit sola sua voluntate, siue quę cooperantibus creaturæ suæ voluntatibus à se fieri posse constituit.

Aug. de spiritu & litera cap. 5.

Quanquàm illud interreà fateri necesse est, quoddam esse dilectionis genus, quod in hac vita non potest expleri: Verùm non est ita crudelis Deus, vt exigat à nobis quod præstare nequimus: facile in eo acquiescit, si quod facultas nostra fert, faciamus. Est quædam perfectio viæ, est alia perfectio patriæ: Cuius duplicis perfectionis Ambrosius quoque meminit in his libris, quos de officij inscripsit: & eum sequutus Augustinus in libris de doctrina Christiana. Non requirit à nobis Deus in his diebus peregrinationis vitæ nostræ paruis & malis, eam iustitiæ siue charitatis perfectionem, quam habent spiritus beatorum in cœlesti patria degentium, vbi est Ecclesia illa gloriosa, de qua Paulus meminit, sine macula & ruga. Nos quo ad corpus hoc, quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena habitatio deprimit sensus nostros multa cogitantes, non possumus ab officij religione quandoque non declinare, quin sæpè potius in multis offendimus omnes: atque ideò necesse habemus quotidiè dicere, sicut nos magister noster docuit: Dimitte nobis debita nostra. Nam si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Quamobrem sicut ab Augustino scriptum legimus, etiam perfecta nostra iustitia, imperfecta est: pręcipuè, si vel cum Dei, vel cum hominis Christi, vel cum spirituum beatorum in cœlesti patria commorantium iustitia comparetur: Neque tamen propterea iusti non sumus, quòd peccato non caremus. Nullus sanctus & iustus caret peccato, dicit Augustinus: nec tamen ex hoc desiuit esse iustus: & sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Siquidem diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonum. Vsque adeò prorsus omnia, quemadmodum idem scribit Augustinus, vt etiam si qui horũ deuiẽt & exorbitent,

Perfectio duplex. Am. li. 1. ca. 48. & lib. 3. cap. 2. Au. li. 1. ca. 39. & de spiritu et litera vltimo. Gene. 47. Ephes. 5. Sapien. 9. Iacob. 3. Matt. 6. 1. Ioan. 1. Aug. de peccat. mer. & remis. lib. 2. cap. 13. Aug. de Ecclesiast. dogmat. cap. 86. Rom. 8. Au. de gra. & correct. cap. 9.

 hoc

hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeũt atq; doctiores: Diſcũt
enim, quòd in ipſa vita iuſti cum tremore debeant exultare, non ſibi arrogando tanquã
de ſua virtute fiduciam permanendi, nec dicendo in abundãtia ſua nõ mouebor in æter
Pſal.29. num: propter quod eis dicitur: Seruite Domino in timore, & exultate ei cũ tremore: ne
Pſalm.2. quando iraſcatur Dominus: & pereatis de via iuſta. Neq; enim ait: Et ne veniatis ad viã
iuſtam, ſed ne pereatis, inquit, de via iuſta: quid oſtendens, niſi eos eſſe commonitos, qui
Rom.11. iam ambulant in via iuſta, vt in timore Deo ſeruiant? id eſt, non altũ ſapiant, ſed timeãt.

Non ergo ſtatim iuſtus eſſe deſinit, ſi quis paululum de recto curriculo deflexerit. Si-
Hie li.2. aduer cut de Ezechia ſcribit Hieronymus: Non ex eo quòd parua peccauit, iuſtitię nomen ami
ſus Pelagianos. ſit: Sed ex eo quod multa bona fecit, iuſti vocabulũ poſsidet: Septies in die cadit iuſtus
Prouer.24. dicit ſcriptura. Iuſtum vocat etiã, cùm ceciderit, Cùm ceciderit, inquit, iuſtus, non colli-
Pſalm.36. detur: quia Dominus ſupponit manũ ſuam. Præclatè Hieronymus: Si cadit, quomodo
Hie. in epiſt. ad Ruſticum. iuſtus? ſi iuſtus, quomodo cadit? Sed iuſti vocabulum, inquit, non amittit, qui per pœni-
Hiere. in Amos cap.2. rentiam ſemper reſurgit. Ad eundem modũ Theonas quoq; referente Caſsiano: Quid
Caß. collatione 22. cap.13. enim aliud eſt, inquit, cadere quàm peccare? & tamen cùm dicatur ſepties cadere, nihilo-
minus pronunciatur iuſtus: nec iuſtitiæ eius præiudicat lapſus fragilitatis humanę. Vbi
poſteaquàm quædam interpoſuit de eo, quantum interſit inter ſancti & hominis pecca-
toris lapſum: ſubiungit ad extremum: Nec enim ſanctus eſſe deſinit poſt ruinã, qui cùm
ſe fiducia operum ſuorum iuſtificari non poſſe cognoſcat, & à tantis peccatorum uexi-
Rom.7. bus credat ſola Domini gratia liberandum, cum Apoſtolo proclamare non deſinit, Infe-
lix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chri-
Gre. li.6. ca.2. in 1. Reg. ſtum Dominum noſtrum. Gregorius quoque Iuſtorum caſus, quodammodo ſtatus eo-
rum eſt: quia aliquando permittuntur cadere, vt ſemper valeant fortius ſtare: permit-
Iuſtos permittit cadere Deus. tuntur vt in malis corruant, de ſumma virtutum dona per elationem perdant: Hi profe-
ctò, & ſi verba Domini quandoque non implent, à Domino non recedunt: quia ad tem
pus relinquuntur, vt æternaliter teneantur, & in modico deſipiunt, ſed poſt modicum
Leuiora peccata nõ auferunt nobis iuſtitiam reſipiſcunt. Non igitur omni protſus iuſtitia vacui ſtatim ſumus, etiam cùm in leuiora
peccata prolapſi ſumus, modò ne capitalis alicuius criminis affines ſimus. Quòd ſi nec
illud fortaſsis effugerimus, modò lapſi per pœnitentiam reſurgamus, non ideò ſtatim iu
ſti nomen amittimus, & erit iuſtitia noſtra, ſi præſertim nullius fuerimus rei criminis
capitalis, in ſuo nihilominus genere perfecta, etiam ſi collata cum iuſtitia ſpirituum bea
torum, valdè futura ſit imperfecta, cum Dei verò iuſtitia comparata, mera erit iniuſti-
Lib.1. tia, Quod ab Hieronymo quoque contra Pelagianos ſcribente videre licet annotatum.
Pſal.7. Vidit hoc ille Propheta, qui dixit, Iudica me Domine ſecundùm iuſtitiam meam. Cùm
Iuſtitia hominis. enim intelligeret eſſe iuſtitiam Dei, quæ mentem omnem excedit, quam tantum abeſt, vt
vlla creatura poſsit exequare, vt non modò non imitando, verùm ne cogitando qui-
dem, vim eius comprehendere queat, Eſſe deinde iuſtitiam ſpirituum beatorum, ſiue ij
ſint Angeli, ſiue ex hominum piorum cœtu in ſedes beatorum recepti, ad quam & ipſam
nulli mortalium ita accedere liceret, vt eam aſſecutus iudicari poſsit, noluit neque ſe-
Pſalm.7. cundùm priorem illam, neque ſecundùm poſteriorem hanc iudicari, Sed iudica, in-
quit, me ſecundùm iuſtitiam meam, hoc eſt, ſecundùm eam iuſtitiam, quam humana na
tura per Dei gratiam adiuta, poteſt apprehendere. Addit deinde. Et ſecundùm innocen-
Innocẽtia apud Dauidem quid. tiam meam ſuper me. Innocentiam interpretatur Baſilius, Pſalmum hunc enarrans, ſim-
plicitatem, in experientiam, & ignorantiam eorum, quæ neceſſaria ſunt cognitu, ſicut
Pſal.7. in prouerbijs dicitur, Innocens omni verbo credit. Quoniam itaque nos mortales per
Prouer.14. ignorantiam & inexperientiam noſtram in multis offendimus, rogat Propheta Deum
ſuper innocentia veniam, Iudica me, inquit, ſecundùm iuſtitiam meam, & ſecundũ in-
nocentiam meam in me exiſtentem, id eſt, ſecundùm iuſtitiam humanę fragilitatis, & ſe
cundùm morum meorum ſimplicitatem, Quaſi diceret, Scio me parum eſſe conſy-
deratum, neque ſatis in mundi negotio circumſpectum: Quamobrem noli me iudi-
care ſecundùm iuſtitiam tuam, hoc eſt, qua tu iuſtus es, Nam ſi ſecundùm illam iudica-
ueris, actum eſt de me, ſiquidem omnis humana iuſtitia, cum tua comparata, mera eſt
iniuſtitia. Sed neq; iudica me ſecundũ iuſtitiam ſpirituum beatorum, nam & hanc, quo
ad corpus hoc mortis circumfert, humana fragilitas aſſequi non poteſt, ſed iudica me ſe-
cundùm iuſtitiam imbecillitatis & ignorantiæ humanę, quæ non poteſt ab omni pro-
lapſione prorſus eſſe libera, ita vt ſępè cadere, ſæpè etiam reſurgere neceſſe habeamus.
Sic ferè locum hunc Pſalmi Baſilius interpretatur. Cum dixiſſet Dorotheus aliquan-
do. Quantò quis Deo propius adhæret, quod ſe tantò magis peccatorem agnoſ-
Doro. Serm.1. ceret. Quidam ex illuſtribus viris Gazenſibus àudiens, admiratione quadam & ſtupo
re affectus. Quomodo fieri hoc poteſt inquit? Dorotheus vero. Dic mihi obſecro
præ-

prçclare Domine, quem locum habes in tua ciuitate? Ille verò respondit: Magnum quidem & principem locum teneo in ciuitate mea. Dico illi: Si fortè Cæsaream ieris, quem ibi locum obtinebis? Viliorem, inquit, atqne peiorem omnibus qui illic degunt. Tum ego: Si verò, inquam, Antiochiam perrexeris, quem ibi te faceres? Cui ille: Vt rusticum certè me haberem & semipaganũ. Quod si ad regiam ciuitatem, inquam, perrexeris Constantinopolim, quem te ibi putares? Certè, inquit, vt pauperem & mendicum me existimarem. Tum ego illi: Ecce, inquam, ita se habent Sancti viri, quantò propius & vicinius ad Deum accedunt, tantò se viliores aspiciunt & peccatis magis onustos. Cùm Abraham videre Dominum metuisset, terram se vocauit & cinerem. Esaias autem dixit. Miser ego & polutus sum.

Dicitur itaque iustus in hac peregrinatione, non qui comprehendit illam patriç iustitiam, quæ verè perfecta est: sed qui quo maximè potest studio contendit & elaborat, vt ad eam quàm proximè accedat. Quemadmodum iu libro de perfectioue iustitiæ pluribus verbis docet Augustinus: Qui negat etiam alio loco, iustum impedire peccata quædam venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, quo minus ad vitam çternam peruenire queat. *Iustus in via quis.* *Aug. de spiritu & litera ca. 28.*

Est igitnr perfecta iustitia, hoc est, perfecta charitas etiam in hac vita: sed eo perfectionis genere, quod in hac via requiritur. Quam verò perfectionem in cœlesti patria nos consequuturos esse speramus, eam in hac peregrinatione nostra Deus à nobis exigere nõ videtur, est quidem eadem numero viæ charitas, quæ patriç: sicut idem numero est homo, qui cùm puer fuerit, factus est posteà vir: neque alius est factus vir, quàm fuit puer: Sic & nos in hac vita degentes paruuli sumus, loquimur vt paruuli, sapimus vt paruuli, cogitamus vt paruuli, diligimus vt paruuli: quando autem facti fuerimus viri, tunc euacuabimus ea, quç erãt paruulorũ, & perficietur in nobis, quç fuit in hac vita degẽtibus inchoata charitas. Quamobrẽ nihil impossibile pçcipitur, cùm ex toto corde nostro diligere Deum iubemur: quandoquidem & Propheta dicit: In toto corde exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis: Et Ezechias rex: Memento, iuquit, quomodo ambulauerim coram te iu corde perfecto. Sic Salomonem quoque dixisse legimus: Domine Deus, qui custodis pactum & misericordiam seruis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo. Si tales nulli sunt, pro quibus orat Salomon? aut nunquid mentitos esse dicimus Dauidem & Ezechiam reges, qui se exquisiuisse Dominum in toto corde, & ambulasse in corde perfecto gloriantur? *David, Ezechias & alij dilexerit Deum ex toto corde.* *Psal. 118.* *Esai. 38.* *3. Reg. 8.*

Quamobrem in hoc præcepto, qno iubemur diligere Deum ex toto corde nostro, & ex tota anima nostra, est quiddam, quod à nobis rectè perfici potest, etiam in hac via: est aliud, quod non potest, nisi cùm ad patriam cœlestem illam Ierusalem peruenerimus. Nam si quis ita verba hæc accipiat, vt illis præcipi putet, sic Deum vt diligamus & colamus, sic in eo spem & fiduciam nostram omnem collocatam habeamus, vt ne partem vllam cultus & amoris illi soli debiti, in alienos & factitios deos impendamus: quis est, qui non videat hoc nullo negocio ab homine Christiano præstari posse? Atque hunc esse verborum horum sensum, præter alia multa scripturæ loca, vel ex hoc vno satis collegi potest, vbi Samuel populum Israëliticum hortatus fuisse legitur his verbis: Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri. *Ex toto corde. Præceptum charitatis quatenus possibile.* *1. Reg. 7.*

Tunc igitur ex toto corde Deum diligimus, cùm nullam cultus illi debiti partem idolis tribuimus, neque nobis præter vnum Deum alium constituimus vllum, nec in alio quoquam spem nostram defixam habemus. Et hoc esse, quod à nobis hoc prçcepto Deus exigit, vel ex eo Deuteronomij capite, quod proximè præcessit, liquere potest, vbi prohibet Deus, ne faciamus nobis Deos alienos, ne adoremus, neúe colamus sculptilia, sed solum illum adoremus, soli illi seruiamus: quod credenti præstare non modò non impossibile, verùm ne difficile quidem esse, quis est qui non intelligat? Cæterùm si quid amplius etiam exigatur hoc præcepto, nimirùm summus amor Dei comparatione rerum cæterarum: vt is diligat Deum ex toto corde, anima & viribus, qui illum anteponat omnibus rebus conditis, etiam vitæ & morti: si casus inciderit, vt aut sit offendendus Deus, aut mors oppetenda: ne sic quidem adhuc impossibile præcipitur aliquid, cùm quod à tot myriadibus martyrum factum esse legimus, fieri adhuc à credentibus & amantibus Deum possit. *Deum ex toto corde quando diligimus.*

Quòd si verò quis hunc esse verborũ horum sensum velit, vt prçcipi nobis existimet, quo sic amore diuino inebriemur, vt obliti nostri, factiq; nobisip sis tanquã vas perditũ, toti pergamus iu Deum, & inhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficiamur, vt cùm Propheta dicere nobis liceat: Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea *Quatenus idem præceptum impossibile.* *Psal. 30.* *1. Cor. 6.* *Psal. 72.*

Deus in æternũ:hoc verò quin arduũ sit & difficilè,negari nõ poteſt. Te enim quodammodo perdere,tanquã qui nõ ſis,& omninò non ſentire teipſum, & à temetipſo exinaniri,& penè annulari, cœleſtis,inquit Bernardus, cõuerſationis, nõ humanę res eſt affe-
Bern. in lib. de diligen. Deo. ctiõis:Videtur enim id eſſe hominẽ exuere, & Deum induere. Nam quẽadmodum exigua aquę gutta,multo vino infuſa,deficere in ſe tota videtur, dum vini & ſaporem induit,& colorem: quemadmodum ferrum ignitum & candens,igni ſimillimum fit, priſtina propriaque forma exuta: quemadmodum ſolis luce perfuſus aër, in eãdem transformatur luminis claritatem,adeò vt non tam illuminatus, quàm ipſum lumen eſſe videatur. Sic in eiuſmodi hominibus, humanam affectionem, quodam ineffabili modo neceſſe eſt à ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem: Alioqui
1. Cor. 15. Coloſ. 3. quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de homine quicquam ſupererit?
Charitatẽ perfectam habuit Paulus. Quamobrem fateri neceſſe eſt,cum primis id eſſe magni negocij. Neque tamen propterea vel ſemel in vita pręſtari non poteſt. Niſi fortè non fuit ab illo præſtitum, qui poſteaquàm ſe Chriſto confixum eſſe cruci dixerat,exclamauit: Viuo autem iam non ego,
Galat. 2. Philip. 3. viuit autem in me Chriſtus: Qui propter Chriſtum omnia detrimentum fecit, & arbitratus eſt vt ſtercora, vt eum lucrifaceret: qui tanto in eum amore ferebatur, vt deſide-
Philip. 1. rium haberet diſſolui, & eſſe cum Chriſto: Mihi enim, inquit, viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum: qui denique quaſi numine correptus, & totus igne diuini flagrans amo-
Rom. 8. ris,in has tandem voces protupit: Quis ergo nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio,an anguſtia?an fames?an nuditas?an periculum?an perſequutio?an gladius? Certus ſum,quia neque mors,neque vita,neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque inſtantia,neque futura,neque fortitudo,neque altitudo,neque profundum, neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Nunquid aliquid huic defuit ad iuſtitię charitatiſq; perfectionem, quæ à morta-
Clem. lib. 4. ſtromatum. libus in hac lachrymatum valle peregrinantibus,vel maxima requiri poteſt? Certè Clemens Alexandrinus, cùm dixiſſet Paulus, Viuo autem iam non ego, viuit autem in me
Apoſtoli diuinarum rerum contemplationi dediti. Chriſtus,hoc eum dicere voluiſſe ſcribit:quòd cùm eſſet in carne,ſic viueret, vt in cœlo verſari videretur,cœleſtemq; vitam in terris adhuc degens repræſentaret. Qua in re ne cęteri quidem Apoſtoli multò videntur inferiores fuiſſe, quorum etiam ſectatoribus hoc
Phil. in lib. de vita contemp. ſiue de ſupplicibus. teſtimonium tribuit Philo Iudæus, quod vſque eo fuerunt diuinarum rerum contemplationi dediti,vt abieciſſe curam carnis omnem,ac reficiendi etiã corpuſculi per continuos dies aliquot obliti prorſus eſſe viderentur: vix vt quandoq; ſexto aut ſeptimo die cibum caperent. Et quidem ita eos decebat, quos Chriſtus lumina mundi conſtituerat, quique vniuerſum orbem diuinæ ſapientię ſale condire debebant. Neque verò ipſi ſoli fuere diuinitatis contemplatores: ſed quos in fide Chriſti inſtituerant, eos quoque ſpi-
Monachi olim quales. ritualium donorum ſpeculatores eſſe cupiebant. Tales etiam ſuo tempore fuiſſe mona-
Chry. in ho. 70. & 71. in Mat. chos narrat Chryſoſtomus, qui carnis illecebras reſpuentes, ab omni ſtudio mundanarum rerum auerſi,ſuos amores in cœleſtibus optandis,ac in illa cum Deo gratia coniunctioneq; ponentes, nullis vel carnis deſiderijs, vel quarumcumq; aliarum affectionum motibus perturbarentur,quę ex mundanis curis excitari ſolent: ſed cœleſtium vitam in terra & in fragili adhuc corpore repræſentantes,ad iuſtitiæ diuinæ ſimilitudinem quàm proximè accederent. Tales nullo vnquàm ſeculo defuiſſe, ac ne nunc quidem deeſſe credendum eſt.

Rom. 7. Verùm hic dixerit aliquis: Si tantam iuſtitiæ perfectionem Paulo tribuis, cur ergo queritur ille, quòd videat aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege peccati, quæ eſt in membris ſuis? Cur ſe vocat infelicem, & liberari cupit de corpore mortis huius? Cur alio loco negat ſe iam accepiſſe, aut ſe iam
Philip. 3. Infelix ego, etc. ſub perſona peccatoris, non ſua loquitur Paulus. perfectum eſſe, ſed ſe ſequi tantum dicit, ſi quo modo comprehendat? Quod ad priorem Pauli locum attinet, quid ſi veteres Orthodoxi complures negent illic eum loqui de ſe, ſed ſub ſua perſona de quouis homine, qui victus à concupiſcentia, iam ſeruiat peccatis? Nec enim Apoſtolus,cùm hęc loqueretur,per legem erat mortuus,nec illi mandatum inuentum eſt ad mortem, qui legis fuit obſeruantiſſimus: neque carnalis erat: neque venundatus ſub peccato, neque malum, quod non volebat, faciebat, neque erat infelix,vt optaret à corpore mortis liberari, per quod cogebatur facere quod nollet, verum docendi gratia, peccatoris in ſe perſonam recepit, vt oſtenderet à peccatis neminem poſſe fieri liberum, niſi per gratiam Euangelij. Quid ſi ijdem veteres non de peccato originis, quod omnes contraximus, ſed de conſuetudine peccandi, qua deprauatur hominis & ratio & voluntas, verba hæc Pauli interpretantur? aut ſi quem locum tribuunt peccato naturæ, maximam certè portionem adſcribunt aſſuetudini vitiorum, quam in Paulo fuiſſe,dici verè non poteſt: Verùm demus hoc iſtis,vt à qua ſententia nõ abhor-

abhorruit Augustinus, sub sua persona Paulus dixisse credatur: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: non ideò tamen ab ea perfectione iustitiæ, siue charitatis, remotus fuisse putandus est, quę à nobis in hoc fragili corpore nostro exigitur: quæ certè tanta non exigitur, vt perpetuò simus in solius Dei contemplatione defixi; nihil vt præterea cogitemus vnquàm, nullam vt carnis nostræ, nullam amicorum nostrorum, nullam rerum ad vitam hanc sustentandam pertinentium curam habeamus, nulla rei cuiusquam cupiditate seu desiderio tangamur. Nam etsi dictum est: Non concupisces: quemadmodum tamen intelligi dictum hoc oporteat, docet nos Paulus dicens: Non regnet peccatū in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Docet & Sapiens, cùm ait: Post concupiscentias tuas, non eas. Non concupiscere, non est nostræ fragilitatis, qui dum sumus in isto corpore, peregrinamur à domino, sed eorum est, qui cœlesti iam patria potiti, pręsentis eius aspectu fruuntur, in quem angeli prospicere desiderant. Cæterum non ire post concupiscentias, non obedire concupiscentijs, nostrum est, & à nobis pręstari potest, spiritu nostram infirmitatem adiuuante. Vt non concupiscat aliquis, ad cœlestis patrię perfectionem pertinet, in hac verò lubrica via, quam insistere aut ingredi sine casu aliquo & prolapsione non possumus, non alia perfectio requiritur à nobis, quàm vt non eamus post concupiscentias nostras, vt non obediamus illis. Quam etiam ob causam Paulus, cùm nondum se perfectum esse paulò antè dixisset, subiunxit euestigio: Quicunque ergo perfecti sumus, duplicem nobis perfectionem insinuans, vnam patriæ, quam se nondum accepisse confessus est, alteram viæ quam sibi cum alijs optimo iure vendicat. Ostendit, inquit Augustinus, secundùm istius vitæ modum esse quandam perfectionem, eique perfectioni hoc deputari, si se quisque nouerit nondum perfectum esse. Et in eodem libro: Licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate iustitia perfecta dicitur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas Angelorum. Quam quia nondum habebat Paulus, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quę adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Ac aliquantò superius in eodem capite: Tunc est secundū hanc infirmitatem pro suo modulo perfecta ista parua iustitia, quando etiam quid sibi desit, intelligit: Ideoq; Apostolus & imperfectum & perfectum se dicit. Imperfectū scilicet cogitādo, quantùm illi ad iustitiam desit, cuius plenitudinem adhuc esurit & sitit: Perfectum autem, quòd & suam imperfectionem confiteri erubescit, & vt perueniat, benè procedit. Et in alio libro: Paulum dicit fuisse perfectum viatorem, & si nondum fuerit ipsius itineris perfectione peruentor. Qui fuit verò diligens sectator Augustini Fulgentius. Nūc enim diuinorum munerum (vt ita dicam) nondum est perfecta perfectio, vtpote, vbi omnis perfectus perfectionis est indigus. Namque ille, qui dixit: Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus, Idem dicit: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim. Fuit ergo perfectus spe futuræ glorificationis, fuit autem imperfectus onere corruptionis & mortalitatis. Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem, fuit perfectus expectatione muneris, fuit imperfectus fatigatione certaminis. Fuit perfectus quòd mente seruiebat legi Dei, fuit imperfectus quòd carne seruiebat legi peccati, fuit perfectus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, fuit autem imperfectus, quia quamdiu fuit in corpore, peregrinabatur à Domino. Fuit perfectus, plenissimè sciens, quia Deus, quæcunque promisit, potens est & facere: fuit autem imperfectus, quia Deus in sanctis suis quædam nondum fecit ex omnibus quæ promisit. Scripsit autem Gregorius quoque Nissenus orationem quandam de perfectione hominis Christiani, quam ita concludit: Ea enim vera perfectio est, vt qui augetur in melius, nunquam consistat: nunquàm terminis vllis perfectionem existimet esse conclusam. Sic in Euangelio perfectus dicitur discipulus, si fuerit sicut magister eius: non quòd quisquam par sit Christo, sed quòd in eodem virtutis genere, quamuis longè impari successu, versetur. Ibidem iubemur esse perfecti, sicut pater cœlestis perfectus est: non quòd vllus hominum, aut etiam angelorum ad perfectionem Dei possit accedere, sed quòd in aliquo virtutis genere nihil impedit, quo minus aliqua ex parte referre partem cœlestem queat: nimirum in benignè faciendo non amicis modò, verùmetiam inimicis. Clemens quoque presbyter Alexandrinus in Pædagogo suo Pauli locum hunc explicans: Ego me nondū existimo comprehendisse, &c. Seipsum, inquit, perfectum existimat, quòd à priore vita liberatus sit, meliorem autem persequitur, non tanquam in cognitione perfectus, sed tanquam id quod perfectum, desiderans, & ideò subiungit: quicunq; ergò perfecti, hoc sentimus: perfectionem dicens renunciasse peccatis, & in fidem eius, qui est perfectus, esse regeneratos, posteriorum peccatorū oblitos. Et iterū: Solum, inquit, credidisse & regeneratum esse

Au. cont. duas epist. Pelagianorum ad Bonifacium lib. 1. cap. 10.

Non cōcupisces quomodo intelligitur. *Exod. 20.* *Deut. 5.* *Rom. 6.* *Eccle. 18.* *2. Cor. 5.* *1. Pet. 1.*

Perfectio duplex via & patria. *Philip. 3.* *Aug. cont. duas epist. Pelag. ad Bonifa. lib. 3. cap. 5.* *Cap. 7.*

Paulus perfectus & imperfectus.

Aug. de peccat. meritis & remiss. li. 2. c. 13. *Lib. primo ad Monimum.*

Perfectio vera.

Luc. 6.

Estote perfecti sicut pater vester, &c. quomodo.

Cle. li. 1. cap. 6. in fine Phil. 3.

Gre li.5.cap.1. in lib. Reg. esse, est in vita perfectio. Libet autem & Gregorij verba adscribere, ex quibus planum *Rom.7.* fieri possit, quis sit verbotum Pauli sensus: Explanans enim illa: Velle adiacet mihi, pos- *Velle adiacet mihi &c.* se autem bonum non inuenio : non enim quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum, id facio: Quasi dicat, inquit, vellem esse in carne non ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, sed sicut angeli Dei in cœlo: sed hoc posse non inuenio: quia quamdiu mors quoque peccati, absorpta in futura resurrectione non fuerit, illud quod *Prof.sent.313.* in me peccatum inhabitat, mouet me contra me. Videtur autem Gregorius Augustini sententiam sequutus, quam his verbis recitat Prosper: Iustitia, secundùm quam iustus ex fide viuit, quoniam per spiritum gratiæ homini ex Deo est, vera iustitia est: quæ licet non immeritò in aliquibus iustis pro huius vitæ capacitate perfecta dicatur, parua tamen est ad illam magnam, quam capit æqualitas angelorum. Quam qui nondum habebat, & propter illam, quæ iam inerat, perfectum, & propter istam, quæ adhuc deerat, imperfectum se esse dicebat. Sed planè minor ista iustitia, facit meritum : maior illa, facit præmium. Vndè qui istam non sequitur, illam non assequitur.

Ex his facilè cuius liquere potest, fuisse Paulum perfectum ea perfectione, qua perfectus in carne perfectus est, non autē ea quā desiderabat, qua angeli in cœlo perfecti sunt. Ac vt senserit aliquando Paulus legem in mēbris suis repugnantem legi mentis suæ, dubium tamen non est, quin adeò fuerit ab omni sensu eiusmodi persæpe remotus, vt iam non ipse viueret, sed viueret in ipso Christus, in quem tota mente cunctisq; animi sui viribus ferebatur. Quòd si vel semel ab homine Christiano fieri contingat, iam ad summā præcepti de diligendo Deo perfectionem peruenisse videtur. Cuius quidem præcepti non continuò transgressor existimandus est, qui non ad plenum forte præstitit, cùm semper augendę dilectioni superesse locus videatur. Quòd si nos, quod in nobis est, pręstamus, amplius à nobis Deus non exigit.

Quamobrem audiendi non sunt, qui mandatum hoc dilectionis in hac vita negant expleri posse. Nam quatenus pręceptum est, expleri potest, quatenus autem expleri non potest, nobis adhuc à domino peregrinantibus minimè præceptum, verùm quò contendere, quóue currere nos oporteat, via tantùm est commonstrata, quemadmodum in li- *Basi.in ps.44. Amanti nihil difficile.* bro quoque de perfectione iustitiæ docet Augustinus. Certè grauis auctor Basilius, adeò non impossibile putat, vt ne difficilè quidem esse dicat, his qui volunt, suscipere dilectionem erga iustitiam, & odium aduersus impietatem. Omnem, inquit, potentiam Deus animæ rationis participi, sicut amandi, sic odio habendi vtiliter dedit, vt ratione *Basil.in Asceticis cap.2.* directi, virtutem quidem amemus, odio autem habeamus iniquitatem. Et alio loco, vbi propriè de hoc ipso diligendi Deum præcepto tractat: Qui mandatum, inquit, diligendi Deum accepimus, ijdem statim in prima nostri constitutione, & diligendi facultatem vnà nobis insitam adepti sumus. Vsque eò Basilius non esse difficile vult præceptum hoc, vt naturæ maximè consentaneum, & animis ab illa nostris insitum esse di- *Natura inest omnibus Dei noticia.* cat. Quod pluribus verbis in eo loco probare nititur. A cuius sententia nec Hieronymus abhorrere videtur, qui naturæ omnibus inesse dicit Dei notitiam, nec quenquam *Hier. in cap. 1. ad Galat.* sine Christo nasci, & non habere semina in se sapientiæ & iustitiæ reliquarumque virtutum. Vndè multi absque fide & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè: vt parentibus obsequantur, vt inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, non aliena diripiant, magisque iudicio Dei obnoxij fiant, quod habentes in se principia virtutum & Dei semina, non credunt sine eo, sine quo esse non possunt. Itidem & Do- *Serm.11.* rotheus: Virtus, inquit, natura inest nobis, quandoquidem virtutis semina haudquaquam deleri possunt: Et alio loco: Naturaliter indidit nobis Deus virtutes, vitia autem *Serm.12.* *Serm.14.* & affectus praui præter naturam nobis adsunt: Et alio loco. Non oportet dicere. Magnę atque ingentes, eoque difficiles sunt virtutes, nec ad eas peruenire queo. Hoc enim hominis est, in Dei auxilium spem non habentis, & boni quippiam acquirere detrectantis, pigriterque & ignauiter ad præclara opera se gerentis. Quoniam quamcunque vultis eligere virtutem, si strenuè nos ipsos exercuerimus experimento comperietis in nostra esse potestate rectè & cum virtute agere, modo velimus opitulante Deo, qui nunquàm deest. Ecce scriptura dicit: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Noli animum conuertere & considerare quantum à virtute sis absens: & timere incipias & dicere: Quo pacto meum proximum diligere queo vt meipsum? Quomodo afflictionum & ærumnarum illius anxius & solicitus esse possum vt mearum, præsertim mearum, quæ corde teguntur, quas neque video, neque omnino cognosco vt meas? Ne, te quæso istiusmodi immensam atque adeò excelsam arbitteris virtutem: vt perdifficilè sit aut impossibile illam assequi, sed fretus auxilio diuino incipe forti animo & fide constanti erga Deum. Ostende illi animi tui propositum ac studium,

dium, & adesse tibi proculdubiò senties auxilium illius ad rectè agendum & cum virtute. Nec dissimilia scribit Cyprianus, cum ait: Neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni sic animæ rationali infixa sunt diuinitus, vt de hoc nemo rectè causetur: quia nulli ad harum rerũ persecutionem deest scientia sine potentia, quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impoßibilia essent præcepta tua, vel tantis difficultatibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi quid à nobis tua expeteret altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio, auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur posibilitas & facilitas, scientia & potestas. Et paucis interiectis: Quod quæris à me prius ipse donasti. Vetustimus quoque scriptor Iustinus philosophus & martyr: Quid est, inquit, tota legis iustitia? Diligere Deum plusquàm seipsum, & proximum vt seipsum. Quod dicit igitur non iustificari ex lege carnem vllam, non dicit, quia nõ possunt impoßibilia, sed quia nolunt poßibilia. Voluntate enim ad poßibilia vtimur, non ad impoßibilia. Et hoc vetostior Philo: Nihil à te Deus exigit graue, multiplex & arduum, sed simplicia quædam & facilia, videlicet vt eum tanquam benemeritum diligas, si non libet reuereri, vt principem ac dominum, vtq; incedas per vias & placitas, colasq́ue eum non obiter: sed ex tota mente referta pijs opinionibus, tum mandata eius retineas firmiter, & ius diuinum habeas in pretio.

Cyp. de baptismo Christi & manifestatione trinitatis.

Iusti. ad orthodoxos qu. 103.

Phil. in libello de victimas offerentibus.

Quamobrem etiam in hac via præceptum hoc dilectionis perfici posse, persuasum habeamus, quamuis non ita plenè sicut in patria. Siquidem visio, sicut à philosopho quoq; traditum legimus, amoris est causa. Porrò nunc in terris degentes, non videmus nisi per speculum & in ænigmate. Cùm ventum erit ad cœlestem patriam, videbimus facie ad faciem. Quantò tunc eum plenius cognouerimus, tantò plenius & perfectius amabimus. Quamobrem quandiu peregrinamur à domino, imperfecta est dilectionis nostræ perfectio, vt rectè cum Propheta dicere queamus. Imperfectum meum viderunt oculi tui domine. Quamobrem rectè dictum est ab Hieronymo. Quod cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. Qui etiam alio loco vniuersam creaturam, quamuis ad perfectionem venerit indigere tamen dicit misericordia Dei, & plenam perfectionem ex gratia non ex meritis posidere: Quem imitatus Bernardus: Nisi enim esset hic quædam, vt ita dixerim, imperfecta perfectio, non diceret Apostolus: Quorquot perfecti sumus idipsum sentiamus. Idipsum profecto, quod præmiserat: non quasi iam acceperim, aut iam perfectus sim. Hoc est, quod à venerabili quoque Beda scriptũ legimus, Hęc est in hominibus sola fidei perfectio, si omnibus, quæ præcepta sunt, impletis, imperfectos esse se nouerint, & quãdiu peregrinãtur à domino, semper inesse sibi mala, quæ defleant, semper meminerint deesse bona, ad quæ gratia eius iuuante proficiant. Videtur autem hæc ab Hieronymo Beda mutuatus, cuius hæc verba sunt: Hæc hominibus sola perfectio, si imperfectos esse se nouerint. Et vos, inquit, cùm omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Si inutilis est qui fecit omnia, quid de eo dicendum, qui explere non potuit.

10. Ethicorum. 1. Cor. 12.

In li. 1. aduersus Pelagium.

Ber. in psa. 90. serm. 10.

In ca. 46. Ezechielis. Psalm. 138. Beda li. 5. in Luc. cap. 17. Hie. aduersus Pelagianos ad Ctesiphontem.

Est igitur quædam etiam imperfecta mandatorum expletio: verbi gratia: Si dux militibus, vt pugnent, imperet: quisquis hostem pugnando vicerit, perfectè ducis imperium expleuit, hue enim spectabat dux, dum inire prælium iuberet, vt pugnando miles vinceret. Itaq; plenè per militem eius est imperio satisfactum. Si verò strenuè quidem pugnauit miles, neque quicquam eorum, quæ sunt artis & disciplinæ militaris prætermisit, non est nihilominus quod cupiebat assecutus, vt hostem prælio superaret, nunquid is non explesse ducis mandatum existimandus est? etiamsi per aduersam fortunam, non per aliquam inertiam suam ad optatum illum finem, quem non modò dux, verùm ipse miles etiam sibi propositum habeat, nõ peruenit? Ad eundem modum rectè dici poterit de dilectionis præcepto, quo videtur à nobis exigi, vt vnus cum Deo spiritus efficiamur, quod quoad corpus istud mortis circumferimus, à nobis plenè præstari nequaquàm potest. Nam vt omnib⁹ cũris alijs vacui, solius Dei contẽplationi perpetuò vacemus, & in eum hac ratione quodammodo transformari, vnus cum eo spiritus efficiamur, humana fragilitas nostra non permittit. Cæterùm præclare Scriptum est à Bernardo quod indefessum proficiendi studium & iugis conatus ad perfectionem, perfectior reputatur. Hoc igitur studium requirit à nobis, in hoc, vel solo acquiescit, nec plus quàm facultas nostra tulerit à nobis exigit. Sed si quem summum possumus conatum attulerimus, eum pro eo reputat, ac si perfecissemus. Si omnia fecerimus, vt quàm proximè ad istam cum Deo coniunctionem accedamus, iam de diligendo Deo mandatum expleuimus, quatenus expleri potuit in isto corpore. Nam vt verè cum Deo coniungamur, & vnus verè cum eo spiritus

Imperfecta mandatorum expletio.

Bern. epist. 253. ad Abbatē Garinum.

efficiamur, non in hoc, verùm in illo ſeculo futurum ſperamus, quando Deus erit omnia
1.Cor.15. in omnibus: qui tamen intereà tolerat infirmos, donec proficiant, & adiuuat proficientes: ac prout quiſque profecerit, ſi eum, poſteaquàm ex hac vita migrauerit, coronat in miſericordia & miſerationibus ſuis multis.

Explicatio praecepti de diligendo Deo & proximo.

CAPVT LXXV.

Iuſtitia noſtra quæ. HAbemus ergò iam quæ ſit iuſtitia noſtra: Eſt enim fides, ſpes, & charitas: aut ſi quis compendio vti, & vno verbo rem expedire malit, Iuſtitia noſtra eſt charitas: quę vbi eſt, quid eſt, quod poſsit deeſſe: vbi non eſt, quid eſt, quod poſsit prodeſſe. Nam fides haberi poteſt abſque charitate, cùm dæmon credat, nec diligat: venia
Iacob.2. quoque quamuis fruſtrà, ſperari tamen poteſt ab eo, qui non diligit: Cæterùm qui ex animo diligit, facere non poteſt, quin & credat, & ſpem atque fiduciam ſuam in eo collocatam habeat quem diligit. Cùm autem iuſtitiã noſtram charitatem eſſe dicimus, quemadmodũ anteà quoq; ſemel & iterũ dicere nos meminimus, non eam intelligi volumus, qua Deus diligit nos, ſed qua nos amati à Deo vicißim amamus eũ, & amãtes, amplius amari meremur. Illorũ quoque iam eſt refutata per nos opinio, qui iuſtitiam hanc, in hac
Rom.8. vita expleri à nobis poſſe negant: Siquidem propterea Deus miſit filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, vt quod legi præſtare fuit impoſsibile, poſteaquàm de peccato damnauit peccatum in carne, iuſtitia legis impleretur in nobis. Quomodo autem impleretur? Impleretur, inquit, in nobis, non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum ambu
Clem.li.5.ſtromatum. lantibus. Hoc eſt, quod dicit Clemens presbyter Alexandrinus, de Chriſto ſcribẽs: Non id quod erat, viſus eſt ijs, qui non potuerant capere propter imbecillitatem carnis. Cùm ergo carnem accepiſſet ſenſibilem, venit oſtenſurus hominibus ſufficientes eſſe eorũ vi-
Lact.l.4.c.24 res, vt poſsint obedire mandatis. Quem ſequutus Lactantius, Propterea dicit carne fuiſſe indutum Chriſtum, vt oſtenderet etiam carnem poſſe capere virtutem. Lex præcipere poterat: cæterùm infirmior erat caro noſtra, quàm vt quod ab illa præceptum fuit, præſtare poſſet. Indutus carnem noſtram Dei filius, quòd in ea corruptum fuit, reparauit, ac abolito per mortem peccato, nobiſq; Deo patri reconciliatis, tulit ea cuncta de medio, quæ impedimento eſſe poſſent, quo minus iuſtitia legis in nobis impleretur, quæ iam in nobis ex aqua & ſpiritu renatis impletur: Chriſto non modo & verbis docente, & exemplo nobis præeunte, verumetiam ipſo in nobis operante, ipſo faciente, vt iuſtitiam faciamus, ipſo diligente nos, vt vicißim eum, ipſius amore prouocati, diligamus. Etenim omnis iuſtitia legis eſt vna dilectio, & hoc vno præcepto cõtinetur, quo diligere Deum iubemur ex toto corde noſtro, & proximum ſicut nos ipſos. Quod præceptum vnum quidem eſt, ſed duo tamen in ſe complecti videtur, Iubemur enim Deum, iubemur &
Diligere Deum quid. proximum diligere. Deum diligere iubemur ex toto corde, ex tota anima, ex omni men-
Deut.6. te, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine noſtra, ita, vt præ illius amore
Matt.22. poſt putemus omnia, neque ſit in hoc mundo res vlla, in quam pari noſtræ voluntatis
Marc.12. inclinatione propendeamus, non honores, non aurum aut argentum, non poſſeſsiones
Luc.10. aut vineas, non pecora aut mancipia, non vlla veſtium ornamenta, nõ amicos, nõ parentes, nõ liberos, denique ne vitam quidem noſtram tanti faciamus, vt non & hanc & reliqua omnia, ſimus alacri animo deſerturi propter Chriſtum, ſi forte vſus veniat, quin et
Philip.3. potius vt ſtercora reputemus, modò lucrifacere Deum liceat. Deinde verò non alia vlla in re præſidium nobis conſtitutum, ſed in illo ſpem & fiduciam noſtram omnem poſi-
1.Tim.6. tam habeamus. Non ſperemus in incerto diuitiarum, non in curribus & in equis, nõ in
Pſalm.19.
Pſalm.145. filijs hominum, in quibus non eſt ſalus, verùm ex Dei ſolius benignitate toti pendeamus, inde ſalutem, inde rebus noſtris afflictis præſens auxilium expectemus. Poſtremò, contemplando illi toti vacemus, omnes vt ſenſus noſtri, cogitationesque noſtræ nõ aliò
Ex toto corde. referantur, quàm ad illius bonitatem, ſapientiam, maieſtatem perpetuò contemplãdam. Hoc eſt, ex toto corde, ex tota anima, ex omni mente, ex omnibus viribus, ex omni virtute & fortitudine Deum diligere.

Sunt qui tunc ex toto corde diligi Deum interpretantur, quando rationem ſiue intellectum noſtrum omnem captiuamus in obſequium Dei: ita vt non quod ratio noſtra dictat, non quod intellectus noſter aſſequitur, ſed quod in ſcriptura diuinitus inſpirata continetur, id ſolum verum, id ſolum rectum eſſe perſuaſum habeamus: quamlibet etiam pugnare cum ratiõe ſiue intellectu noſtro videatur. Ex tota verò mente tũ Deum
Ex tota mente. diligi, cùm in memoria noſtra non alia res verſatur magis, quàm vel Deus ipſe, vel quòd ad honorem Dei pertinet: ita vt in eius ſolius meditatione, omnis noſtra cogitatio con-
Ex tota anima. ſumatur. Ex tota verò anima, quando ſic voluntas noſtra omnis citra cõtradictionem vllam Deo addicta eſt, vt ſumma cum alacritate iuſsis eius omnibus obtemperet: vt

nec

nec prosperis rebus elata, nec aduersis fracta, committat vnquàm aliquid, quo voluntas eius offendi posset: quin potius in eo tota sit, vt eius mandata pro virili sua expleat. Qua de re pluribus etiam disserit Aponius in suis commentarijs in Cantica Canticorum, libro primo.

Meminimus in superioribus nos de eo disserere, quemadmodum ad imaginem & similitudinem Dei facti simus: quæ quidem imago, cùm peccato primi Adæ deformata *1.Cor.15.* fuisset, virtute secundi Adæ rursus est in nobis reparata: vt sicut portaueramus anteà imaginem terreni, sic portare deinceps possimus imaginem cœlestis hominis. Hanc autem imaginẽ in anima nostra esse docuimus, ac sicut in Deo: sic in illa quoq; trinitatẽ quandam. Deus vnus est, tres personæ: pater, filius, & Spiritussanctus. Sic anima cuiusque no- *Imago Dei in homine.* strum vna est, tres autem vires, siue potentiç: intellectus, memoria, voluntas. Ex patre nascitur filius, ex patre & filio procedit Spiritussanctus. Ita suo modo ex intellectu nascitur voluntas, & ex his ambobus procedit memoria. Hæc trinitas in homine valde fuit, vt diximus, primi parentis nostri vitio deformata: Nam intellectus & memoria & voluntas, à Deo creatore suo vehementer auersa fuerunt: ad quem vicissim conuertuntur, quando quod nobis præcipit Deus, ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima Deum diligimus, ita vt & ratio illi nostra tota subiecta, & memoria in eius contemplatione perpetuò defixa, & voluntas ad omnem illius nutum semper sit conuersa: nihil vt magis ex animo cupiat homo, quàm omnia Dei mandata pro virili sua explere. Hac ratione recuperamus imaginem Dei, quæ fuit in nobis obsoleta, & Deiformes efficimur. Est enim animæ *Forma animæ Deus.* ratione præditæ forma Deus: cui haud aliter eam imprimi oportet, quàm sigillo, quod signatum est, imprimitur. Hæc autem impressio non fit, nisi per charitatem per quam solam Deo similes efficimur. Charitatem autem perfectam erga Deum habere non possumus, nisi collectis in vnum tribus his animæ viribus, & à creatura auersis, in solum autem Deum conuersis. Hæc si videntur apud homines impossibilia, certè apud Deum nihil impossibile: modò prompta voluntas adsit, spemque nostram omnem in Deo positam habuerimus, ac deindè ipsi quoque manum admouerimus, & quod in nobis est, fecerimus: citò sentiemus per gratiam esse facilè, quod per naturam non modo difficile, verumetiam impossibile fore videbatur. Est aliquo prodire tenus, si non datur vltra. Nec *Perfectio multiplex.* ille tantùm perfectus homo dicitur, qui tanta est mole corporis, quanta in homine esse maxima potest: quales aliquando Gigantes fuisse feruntur. Perfectos & ille iudicatur, qui quamuis magnitudine Gigantem æquare non possit, nihil tamen ei deest eorũ, quæ hominis natura requirit. Eadem est & dilectionis ratio: Si non possumus ad eam aspirare, qua Gigantes ardent in cœlo: (nam & caro nostra, cum spiritu nostro, bellum gerit implacabile, vt non quæ volumus, ea faciamus, nec toti Deo dediti esse queamus: in multis offendimus omnes, & seculi domesticarumque rerum curis impediti, cor in solum Deum intentum habere, & actu semper in eum ferri, & quod maximè proprium dilectionis est, vnus cum eo spiritus effici non possumus) si igitur non possumus quod Gigantes in cœlo, faciamus quod vel pumiliones saltem in terris: Quantò minus nobis satisfecerimus, tantò sibi magis ille satisfactũ esse iudicabit: etiã si fit minimè satisfactum.

Porrò proximum iubemur diligere, tanquã nosipsos: ita vt Dei dilectio superet, proximi autem exæquet nostram ipsorum dilectionem. Proximus autem est omnis homo, *Diligere proximum.* fidelis præsertim: qui cùm sit imago Dei, quisquis eum diligit, Deum diligit. Sicut enim rex in imagine sua vel honoratur, vel contemnitur: sic Deus in homine vel diligitur, vel *Proximus quis.* odio habetur. Non potest hominem odisse, qui Deum amat, non potest Deum amare, *Luc.10.* qui hominem odit: Scriptum est enim: Si quis dixerit, quoniam diligo Deũ, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrẽ suum quẽ videt, Deum quem non vi- *1.Ioan.4.* det quomodo potest diligere? Quis honorat regẽ, & eius contẽnit imaginẽ? aut quis honorat imaginẽ, & auctorẽ contẽnit imaginis? Sic igitur alterũ dilectiõis præceptũ pẽdet ex altero, primũ vt seruare nemo queat, nisi seruet simul & secundũ. Quamobrẽ proximi dilectioni tantùm tribuit Paulus, vt nõ dubitauerit dicere: Qui diligit proximũ, legem *Dilectioni proximi quantum tribuat Paulus.* impleuit. Et in alia epistola: Omnis lex in vno sermone impletur: Dilige proximũ tuum sicut teipsum: Dixit autem hoc à magistro suo doctus: qui cùm alicubi duobus in man- *Rom.13.* datis de diligendo Deo & proximo pendere legem vniuersam & Prophetas affirmas- *Galat.5.* set, alio loco quasi explicans, quid sit proximum diligere, ijs verbis vsus est: Omnia quęcunque vultis vt faciat vobis homines, ita & vos facite illis. Ac mox addit: Hæc est enim *Matth.22.* *Matth.7.* lex & Prophetæ: Vbi tantùm tribuere videtur vni huic, quantùm alibi vtrique dilectionis mandato. Siquidem vnum absque altero constare non potest: atque in dilectione proximi haud aliter includitur Dei dilectio, atque causa in suo effectu. Hinc enim apparet, quòd Deum diligas, si propter Deũ proximo benè velis, & in eũ suauiter sis effusus.

Iube-

Sicut seipsum. Psalm. 10.

Diligendus homo, odio habendus peccator.

Iubetur autem quisquis diligere proximum tanquàm seipsum. Porrò qui diligit iniquitatem odit animam suam. Quemadmodum itaque non diligit seipsum, qui diligit iniquitatem, ita non diligit proximum, qui diligit iniquitatem in proximo: Duo igitur cùm sint in proximo, homo & peccator: diligendus est homo, odio habendus est peccator. Si bonus est homo, diligendus est in eo Christus, cuius bonitate bonus est. Si malus est, corripiendus est malus, sed nihilominus diligendus est homo, verùm in hoc tantùm, vt conuertatur ad Christum. Quisquis aliud spectat in proximo, non diligit proximũ, qui tùm rectè diligitur, cũ propter Deũ diligitur: vt in proximo non nisi Deus diligatur, & ad Deum omnis dilectio nostra referatur. Sicut medicus cũ diligit egrum, non morbum diligit, quem venit propulsare, sed salutem, quam cupit reuocare: Sic cùm diligere proximum iubemur, non peccatum diligere iubemur, qui morbus est animi, qui modis omnibus propulsandus nobis est pro virili nostra: sed salutẽ proximi, quam ille tunc adipiscitur, quando Deo, qui salus nostra est, coniungitur.

De Præceptis decalogi.

CAPVT LXXVI.

Decalogi diuisio.

Ioseph, li. 3. antiquita. ca. 6.
Orig. hom. 8. in Exod.
Rup. li. 2. in Exod. cap. 32.
Aug. super. Exo. quæst. 71.

Li. 3. sent. disti. 37. dist. 36. l. 3.

NVnc videamus quomodo lex in duobus his mandatis pendet vniuersa. Duas legis tabulas, digito Dei scriptas Moysi datas esse legimus. Ac Philo quidem in eo libro, quem scripsit de decalogo, & Iosephus, quinque præcepta in vna tabula, quinque in altera conscripta referunt. Origenes autem, cuius hanc sectionem sequutus esse videtur Rupertus Abbas Tuiriensis, quatuor in priore (nam primum præceptum in duo diuidit) sex in posteriore: (nam vltima duo vno comprehendit.) Augustinus verò, quem vt in alijs ferè omnibus, ita in hoc quoque sequitur schola Theologorum, tria vult prioris, septem autem posterioris esse tabulæ præcepta: quæ tamen omnia ad duo, de quibus iam diximus, dilectionis mandata spectant. Nam tria quidem prioris, ad Dei, septem verò tabulæ posterioris, ad proximi dilectionem pertinent: quemadmodum Augustinum sequutus Petrus quoque Lombardus annotauit: Qui neque impleri nisi per charitatem, neque ad alium finem præterquàm ad charitatem, ea rectè referri docet.

Charitas finis præcepti.

Radices duæ in cordibus hominum.

Quamobrem in vtriusque tabulæ præceptis, non tam quid exterius geratur, quã quid intus fiat, & ex qua radice, quod fit proficiscatur, attenditur. Sunt enim in cordibus hominũ radices duæ: charitatis vna, quã plãtat agricola Christus: cupiditatis altera, quã plantat Diabol⁹. Nihil ex illa mali, nihil ex hac boni nascitur. Hoc docuit, hoc docet, hoc docebit semper sancta catholica Ecclesia. Quæ malũ igitur intẽperiæ istos agitat? qui eã insimulare audẽt, quòd tot seculis secundã tabulã tantũ & opera politica sit intuita, primam nihil curauerit, quasi nihil pertineret ad rẽ, aut certè tantũ externos cultus requisiuerit, illã æternã legẽ, Diliges dñm Deum tuũ ex toto corde tuo, prorsus nõ cõsiderauerit? Cùm non obscurè falsitatis hos arguat Petri Lombardi, quàm paulò ante commemorauimus, sententia, quem auctorem sequuti videntur Doctores omnes, quos vulgò vocant Scholasticos. Etiam pueri didicimus in Ecclesia, non quid, sed propter quid faciamus aliquid, Deum attendere: adeò, vt si quid ex radice charitatis profectum non sit, nihil sit nobis vtilitatis allaturum. Hanc enim excellentiorem viam esse docet Apostolus, quæ per se ambulantes ducit ad patriam. Et sicut sine via nullus peruenit eò quo tendit, ita sine charitate, non ambulare possunt homines, sed errare. Hæc enim est summa bonarum actionum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum. Sine hac nemo Deo placuit: cum hac nec potuit aliquis peccare, nec poterit: quemadmodum diligens Augustini sectator, Prosper Aquitanicus, vbi de laude charitatis tractat, scriptum reliquit. Ad hanc ergo Dei charitatem siue dilectionem referimus cætera præcepta omnia: adeò vt persuasum habeamus, proximos quoque diligendo, nisi propter Deum, & in Deo charos eos hebeamus, non modò nos officio nostro functos non esse, verumetiam peccati grauis reos factos. Hoc est, quod à Thoma quoque Aquinate scriptum legimus: Quod omnium actuum humanorum regula lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus, quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulæ coæquatur: Sic etiam quodliber opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat: quando verò discordat ab hac regula non est bonum, nec rectum. Præclarè Augustinus: Non fuit charitas in Cain: & nisi esset charitas in Abel, non acciperet Deus sacrificium eius. Cùm enim ambo obtulissent, ille de fructibus terræ, ille de fœtibus ouium: quid putatis fratres, quia Deus fructus terræ neglexit, & fœtus ouium dilexit? Non intendit Deus ad manus, sed in corde vidit. Et quem vidit cum charitate offerre, ipsius sacrificium respexit: quem vidit cum inuidia offerre, ab ipsius sacrificio oculos auertit. Opera ergo bona Abel, non dicit nisi charitatem: opera verò mala Cain, non dicit nisi odium fraternum.

Charitatis laus.

Prof. li. 3. de vita contemplat. cap. 3.

Thom. opusculo. 4.

Tract. 5. in 1. epist. Ioan.

De

De primo Præcepto.

CAPVT XXVII.

PRiotis tabulæ tria tantùm vt essent præcepta, propterea visum est Augustino congruentius, quòd trinitatem diligenter intuentibus insinuare videntur. Primùm enim quòd Deum vnum colere iubemur, ad patrem: Secundùm de iuramenti veritare, ad filium: Tertium de spirituali vacatione, ad Spiritumsanctum pertinere videtur: ita vt tribus his præceptis tres personas, vnum Deum colere iubeamur. Quoniam verò sicut principes non sunt in terrorem benè operantium, sed malè mittuntur enim ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum: ita lex iusto non est posita, sed iniustis & non subditis, impijs & peccatoribus, sceleratis & contaminatis: est enim posita, propter trásgresionem: Deus autem quoniam cùm iustum in terris repetiret neminem, & iniustos & omni vitiorum genere contaminatos curandos susceperat: quod facere solet diligens agricola, si malis radicibus terram videt occupatam, primùm vt eas euellat, ad meliorem deindè plantationem terram præparet, hoc sibi quoque faciendum esse putauit, vt non prius charitatem præcipiendo in mentibus hominum insereret, quàm radicitùs extirpasset omnia, quæcũq; videntur impedire, quòminus ea radices agere queat.

Aug. super Exo. quæst. 71. — *Ratio trium præceptorum.* — *Rom. 13.* — *1. Pet. 2.* — *1. Tim. 1.*

Cùm itaque de diligendo Deo præceptum, tribus modis transgredi nos contingat, corde, ore, & opere, tribus etiam præceptis transgresionem hanc prohiber, Primò eam, quæ fit corde, secũdò quæ fit ore, tertio quæ fit opere. Corde de colendo vno Deo legem transgredimur, si Deos habeamus alienos, si faciamns nobis sculptile, aut similitudinem aliquam. Hæc tria primo præcepto Deus fieri vetat, dicens: Non habebis Deos alienos coram me, non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum, quæ sunt in aquis sub terra, non adorabis ea neque coles. Cultus quem sibi præstari Deus vult, est illa, de qua iam ita multa dicta sunt à nobis, dilectio, sine qua nullus Deo gratus cultus exhibetur. In hac totum sibi cor hominis vendicat, nullam vt eius partẽ alicuius alterius amor occupet. Est enim dominus Deus noster zelotes: non modò non præferri, sed nec exæquari sibi quicquam in amore patitur. Quod ab Esaia dictum est: Coangustatum est stratum, ita vt alter decidat, & pallium breue vtrunque operire non potest: de cordis humani strato rectè dici potest, quod tam angustum & arctum est, vt ipsum etiam Deum solnm, pro eo, vt debet, capere non possit. Quamobrem excidit is euestigiò de strato cordis nostri, simul vt alius admissus fuerit. Hoc est, quod Apostolus dicit: non potestis calicem domini bibere, & calicem dæmoniorum: non potestis mensæ domini esse participes, & mensæ idolorum, Quod à Christo quoque dictum est: Non potestis Deo seruire & mammonæ. Atque hac de causa dicit hoc loco Deus: Non habebis Deos alienos, non facies tibi sculptile, aut aliquam similitudinem.

Præceptum dilectionis diuinæ tribus modis transgredimur. — *Exod. 20.* — *Deus non patitur sibi quicquã antæponi.* — *Esai. 28.* — *1. Cor. 10.* — *Matth. 6.*

Sunt qui inter Deos alienos & inter sculptile discrimen hoc faciunt, vt spiritualem per illos & internam, per hoc verò crassam & exteruam idololatriam significare velint. Est enim duplex idololatria, lapidum vna, cordis altera. Cęterùm de vtraque rectè vtraque verba accipi possunt. Nam etiam vitia, siue peccata nostra, nunc Deos alienos, nunc idola vocari, vel ea Pauli loca planum faciunt, vbi de ijs, quorum Deus venter est, vbi de Deo huius seculi, vbi de Dijs, & dominus multis, mentionem facit. Denique vbi auaritiam semel & iterùm idolorum seruitutem vocat. Hinc est, quod ab Hieronymo quoq; scriptum legimus: Vnusquisque adorans vitia sua atque peccata, Denm habere cœpit, à quo victus est: dicente Petro Apostolo: A quo enim quis superatur, huius & seruus est. Auarus aurum, gulosus ventrem, libidinosus penem & Beëlphegor colit: lasciua mulier, quæ cùm sit in delitijs, viuens mortua est, adorat Venereas voluptates. Qui etiam alio loco non ea tantùm, quæ manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominum, rectè vocari docet idola, verumetiam hæreticorum peruersam doctrinam: quæ quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum. Illum quoque locum enarrans Esaiæ: Replera est terra idolis, opera manum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum: & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: idola interpretatur, dogmata veritati contraria. Neq; secus intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerũt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquàm de simulachris manufactis plaraque dixerat: Est, inquit, alius deterior, & inferior simulachorum cultus, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia & tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus, illum etiam Iosue locum exponit, Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechiëlis locum: De auro meo & de argen-

Differentia inter Deos alienos & sculptile. — *Philip. 3.* — *2. Cor. 4.* — *1. Cor. 8.* — *Galat. 5.* — *Ephe. 5.* — *Hie. in Amos. cap. 2.* — *2. Pet. 2.* — *1. Tim. 5.* — *Hie. in Zach. cap. 13.* — *Psalm. 113.* — *Hæreticorum doctrina vocatur idolum.* — *Esai. 2.* — *Ozee. 8.* — *Aug. de vera religione cap. 38.* — *Aug. quæ. 29. super Iosue.* — *Iosue. 23.*

to meo

to meo, fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum, cum quibus carnalis anima volutari delectatur, conuertit omnia sacramenta, & verba sanctorum librorum. Nec tamen quia illæ imagines falsæ sunt, propterea & illa sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cùm Dominus dicat, De auro meo & de argento meo, &c. Vincentius quoque Lyrinensis aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentum Deos alienos appellare scribit, quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à gentilibus Dij sui, Quod iraque legitur in Deuteromonio: Si surrexerit in medio tui Prophetes, & prædixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi, Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, non audies verba Prophetæ illius: quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra, per Deos alienos, extraneos errores dicit significari, nouos quosdam & inauditos, quos propterea spargi nonnunquàm patitur Deus, vt probet constantiam nostram in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ. Quemadmodũ etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant. Ob hoc (ait Vincentius) hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant, id est, vt vnusquisque quàm tenax & fidelis & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum, tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant, alij verò tantummodò excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces & semiuiui: quippe qui tantam hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat.

Aug. li. 3. de Baptis. cont. Donatistas, ca. vlt.

Deut. 13.

1. Cor. 11. Hæreses & errores quare patitur Deus.

Ex his perspicuum esse potest, quòd non tunc solùm peccatur contra præceptum hoc, quando vel planetæ, vel astra, vel reliqua gentium dæmonia coluntur, aut cùm adorãtur idola manufacta, verumetiam cùm adorantur idola vitiorum: multoq; deteriorem esse simulachrorum cultum, quo sua quis phantasmata colit, & quo suas impostoras pro verbo Dei populo venditat, quàm sit is, quem suis gentes præstant simulachris. Nã quòd primo hoc præcepto prohiberi quidam putant sanctorum inuocationem, & imaginum venerationem: quandoquidem non alia ratione sancti, qui cum Deo viuunt, quàm qua ij, qui constituti sunt adhuc in corpore mortis huius, inuocantur, hoc est, non tanquàm largitores, sed tanquàm intercessores, quemadmodũ vbi de spe disseruimus, pluribus verbis planum fecimus, deinde verò qui tribuitur honos imagini, nõ alio, quàm ad prototypum refertur, sicut etiam à Basilio legimus annotatum, cùm nemo tam sit lapis, vt lapidibus & lignis inesse putet sensum, nihil contra præceptum hoc peccatur, si sanctis & eorum imaginibus debita veneratio prestatur, modò ne in homine, neúe in statua, depicta tabula aliqua, sed in solo Deo spes omnis & fiducia collocetur. Vnde sanctam Synodum septimam exclamasse legimus, Quicunq; sententias sacræ scripturæ de idolis contra venerandas imagines adducũt, anathema. Qui venerandas imagines idola appellant, anathema. Qui dicunt, quòd imagines Christiani vt Deos adorent, anathema. Quod similiter in octaua factum repetitur. Cęterùm hominis alicuius verbum cõtra receptam Ecclesiæ totius doctrinam, pleraque omnia docentis, tanquàm Dei verbum amplecti, & adorare illud, quod ab eo scriptum est, seq; coram eò incuruare: quæ est, si hæc non est ipsissima idololatria? Quid enim aliud faciunt hoc genus homines, quàm quod scribit Hieronymus, pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium, statim adorant, & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt alij quoque hæretici, mox hominis, vel Diaboli potius per hominem loquentis verbum, pro Dei verbum, proq; Christi Euangelio miseri amplectuntur, & adorant. Horrenda hæc est idololatria, ac velis, quod aiunt, remisq́ue fugienda. Quid enim ex eo cõsequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta suum verbum, verbum Dei esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quod sunt hæresiarchæ? Quos videre licet, neglectis veterum orthodoxorum scriptis, in quibus cum doctrina certabat vitę sanctimonia, non aliundè iam ferè, quàm ex impurissimi alicuius hæretici libris opinionem suam confirmare, nec minore auctoritate, quæ ab illo dicta, quàm quæ in Canonicis libris scripta sunt, proferre. Huc idololatrię cæcas hominũ mentes, præstigijs dęmonum adductas esse videmus.

Sanctorum inuocatio.

Basi. in li. de Spiritu san. ad Amphil. ca. 18.

Synod. 7. Actione. 7.

Synod. 8. Actione. 10.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui & colunt ipsi sua phantasmata, & coli volunt ab alijs, tanquàm idola, & quod ipsi sentiunt, Dei verbum vocant, & Euangelium, vt sic eueniat, quod à Propheta scriptum est, Vocauerunt in terris numina sua. Haud aliter enim isti diuinitatis opinionem affectãr, quàm fecisse scribit olim in Lybia Psaphonam quendã, Tyrius ille Maximus, qui quàm plurimas aues cepisse dicitur, vocales &

Psal 48. Hæretici diuinitatis nomen affectant.

Max. Tyr. ser. 19 quis finis philosophiæ.

tales & humani sermonis dociles,eásq; sonare docuit hæc verba,Magnus Deus Psaphon, atque ita doctas emisit in montes, illæ verò quæ didicerant, canebant, ac reliquas item aues eadem sonare docebant. Porrò Lybes cùm ignorarent commentum,credentes id diuinitus accidere,Psaphoni rem diuinam facere decreuerunt, & eum in Deorum numerum retulerũt. Sic isti,cupientes & ipsi in Deorum numerũ referri,verbo suo verbi Dei titulum prætenderunt,atque vt verbum Dei vocaretur à rudibus, perfecerunt, à quibus iam pro Dijs quibusdam eos coli videmus.

Neque verò ipsi tantùm hæretici, sed & qui dogmata eorum recipiunt, atque ea tanquàm Dei verbum amplectuntur, violati præcepti huius rei sunt. Nobis verò propositum non est, omnes modos, quibus contra præceptum hoc venitur, enumerando recensere,quandoquidem non paucorum extant de ea re commentarij,ab illis hæc peti possunt. Verùm hoc tamen silentio prætereundum non esse duximus, grauissimè contra præceptum hoc peccare,qui Missæ sacrificium,propriè diuinitati debitam seruitutem,sicut ex Augustino docuimus,abrogare conantur. Quid enim isti aliud quàm Deum in ordinem cogere volunt? Siquidem omnes alij cultus,siue ij constent imitatione,siue adoratione,siue inuocatione,non ita Deo propriè debentur,vt non etiam ad homines,quanquam diuerso modo,sicut alibi docuimus,rectè transferri possint. Solus hic est,quo diuina seruitus ab humanis obsequijs discernitur: neque potest alius vllus Deo præstari gratior. Nam quod de Deo ex toto corde,ex tota anima, ex omnibus viribus diligendo præcipitur,id aut hic,aut nusquam alibi,quatenus in hac peregrinatione fieri potest, perfectè præstatur. Hic enim sacerdos mẽtem ab omnibus alijs cogitationibus abstractam, & in diuinorum beneficiorum contemplatione defixam habens, eorum recordatione prouocatus,tantò erga Deum amore inflammatur,vt sui prorsus oblitus,in illo totus rapiatur. Ex quo fit,vt cum agendis Deo gratijs pro hac immensa illius beneficentia mentem ad eum cogitationemque tollit, illicò mentis hanc ad Deum sublationem,vultus,oculi,manusque sequantur: vt quod mens cogitat,idem vultus,oculi,manus,totum denique corpus actione repræsentet. Quibus rebus ad idem faciẽdum,qui præsentes adsunt, omnes inuitantur: quo & ipsi cum sacerdote in eorundem beneficiorum cogitatione Deo gratias pro illis agentes versentur, simul patrem illum misericordiarum supplices deprecentur,vt quòd filius eius dilectus pro mundi totius dilectione,sacrosancti corporis & sanguinis sui sacrificium in cruce pendens obtulit,cuius rei fit & alteri repræsentatio,eius in se fructum faciat redundare.

Missam abrogantes grauissimè peccant.

Missam celebraturus quid facere debeat.

Missa quomodò audienda.

Neque minus grauiter contra præceptum hoc peccant,qui bonis operibus Deum colendum esse negant: cum & hic sit cultus Deo longè gratissimus. Non enim qui dicit mihi,domine domine,introibit,inquit,in regnum cœlorum,Sed qui facit voluntatem patris mei,qui in cœlis est,ipse intrabit in regnum cœlorũ. Opera Deus à nobis exigit,non verba. Si filij Abrahæ,inquit,estis,opera Abrahæ facite. Ac dilectus illi discipulus: Filioli mei,non diligamus verbo,neque lingua,sed opere & veritate. Quamobrem vocẽ Euangelij negant,qui Deum operibus colendum esse negant: cùm à Paulo quoque scriptum legamus: Beneficentiæ & communicationis nolite obliuisci: Talibus enim hostijs promeretur Deus. Etiam ab Ethnico quodam piè dictum est: Vis Deos propitiari? bonus esto. Clamet aliquis ad rauim vsque: Credo in Deum: ac non modò iactet habere se, verumetiam habeat re ipsa fidem,qua vel montes transferre queat: quin & tantam in Deo fiduciam sibi collocatam esse dicat, quanta maxima haberi potest: nisi dilexerit Deum in proximo suo,nisi dilectionem hanc suam non verbo magis,quã opere declarauerit, inanis erit cultus omnis,quo se Deum prosequi gloriatur.

Operibus bonis Deũ colendum esse negantes peccant.

Matt. 7.

Ioan. 8.

1. Ioan. 3.

Heb. 13.

Seneca.

Matt. 17.

1. Cor. 13.

De secundo Præcepto.

CAPVT LXXVIII.

PRimo loco, corde, secundo prohibemur ore transgredi præceptum de diligendo Deo. Sic igitur dicit dominus: Non assumes nomen Domini Dei tui in vanũ: nec enim habebit insontem Deus eum, qui assumpserit nomẽ domini Dei sui frustrà. Qui diligit & colit aliquem,non meminit illius nisi reuerenter, & cum quadam etiã honoris præfatione. Cùm itaque præ cunctis alijs diligere nos, & colere Deũ oporteat, committere nõ debemus, quin & ipsi summa cũ reuerentia nomẽ eius vsurpemus: neq; id in alios,quàm tantam decet maiestatem,vsus cõferamus. Quod faciunt ij,qui necromantijs, incantationibus,sortilegijs,diris & deuotionibus, & id genus alijs rebus impijs Dei nomen, & sanctæ scripturæ verba seruire faciunt: qui per locum Deũ aliquando nominãt: qui scripturis ioculariter vtuntur: qui mendacij sui testem Deũ nonnunquàm citant. Is autem cum sit veritas, nulla potest ei fieri maior cõtumelia, quàm si quis eum sui mẽdacij testem

Peccantes in secundum præceptum.

Ioan. 14.

Iurare quatenus liceat. Hier. 4. Matt. 5. Iusiurandum quale prohibitu. Aug. de menda cio, ca. 15. & de ser. dom. in mõ te lib. 1.

testem inuocet. Quare prohibetur hic omne iusiurandum, quod non vel Dei gloria, vel fratrum vsus necessario postulet.

Peccat igitur contra præceptum hoc, quisquis voluntariè iurat. Nam si quis iuret exigente magistratu, sibíque iuramentum deferente, modò id faciat in veritate & in iudicio, & in iustitia, non peccat. Nam quòd prohibuit Deus ne iuretur, illud Augustinus prohibuisse vult intelligi, ne quisquam, sicut bonum, appetat iusiurandum, & assiduitate iurandi ad periurium per consuetudinem delabatur. Quamobrem non est appetenda, sicut bona, iuratio, nec tamen fugienda tanquàm mala, cùm est necessaria. Cùm igitur non in bonis, sed in necessarijs iuratio sit habenda, refrenet se quisque, quantum potest, vt ea non vtatur, nisi cùm necessitas postulauerit: si quando videt difficiles homines ad credẽdum, quòd is expedit credere, nisi quod dicitur, iurando firmetur. Quoties autem vel ad Dei gloriam, vel ad proximi vtilitatem in veritate, iudicio & iustitia iusiurãdum præstatur, non modò contrà præceptum hoc nihil fieri, verùm illud magis impleri credendum est, quod in Deuteronomio scribitur: Deum tuum timebis, & illi soli seruies, ac per nomen illius iurabis.

Deut. 6.

De tertio Præcepto.

CAPVT LXXIX.

Diligere Deũ & colere corde, ore, & opere iubemur. Quemadmodũ id corde fiat & ore, quemadmodum etiã vtroque contra præceptum hoc peccetur, paucis iam à nobis demonstratum est: Restat nunc, vt quemadmodũ opere Deus diligẽdus & colendus sit, breuibus de eo disseramus: Hac enim de re, tertium hoc est mandatũ, cuius hæc verba sunt: Memento vt diem Sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, septimo verò die Sabbatum domini Dei tui est. Non facies omne opus in eo, tu & filius tuus, & filia tua, seruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduena, qui est intra portas tuas.

Sabbati præceptum ad ceremonias & ad mores pertinet. Exod. 31. Galat. 4. Aug. cont. Adimantum ca. 16.

Est in hoc pręcepto quiddam, quod ad cæremoniam, est quod ad mores quoque pertinet. Quòd septimus dies vacationi fuit assignatus erat cæremonię: Sic enim loquitur Dominus: Videte vt Sabbatum meum custodiatis, quia signum est inter me & vos in generationibus vestris. Quòd autem in contemplandis Dei beneficijs, in hymnis, præcationibus, & sacrificijs dies ille consumebatur, morale fuit: Sublata cæremonia, remansit quod ad mores pertinet. Nos enim ne offendamus in id, quod vetat Apostolus, ne videamur obseruare cum Iudęis dies, annos, & tempora, nõ iam ipsa tempora, sed res, quarum illa signa sunt, obseruamus: Repudiamus cum illo temporum obseruationem, interea tamen temporalium signorum intelligentiam, cum eodem Apostolo, sicut Augustinus quoq; scribit, retinemus.

Sabbati Iudaici significatio. Esai. 1. Rom. 7. Heb. 4. Esai. 66. Esai. 58.

Triplicem autem habebat Sabbatum Iudæorum significationem: Vnam, quæ ad mores pertinet, cessatione à peccatis, & ab ijs omnibus, quæ sunt impedimento, quominus aliquis ex toto corde diligere Deum, & colere possit. Aliam, quæ ad allegoriam: quietem Christi corporis in sepulchro. Tertiam quæ ad anagogen, æternam requiem in cœlo. Ac primum quidem, illud præceptum nobis modis omnibus obseruandum est, vt quiescamus peruersè agere, Secundùm expletum iam est, Christo. Tertium expectatur & speratur à nobis, vt liberati de corpore mortis huius, ac soluti graui peccatorum onere, quo premimur in hoc mundo, post multas tribulationes & angustias, post varios exantlatos labores, quo caput nostrum Christus præcessit, ingrediamur & nos in requiem illam, in qua Sabbatum est ex Sabbato, Sabbatum delicatum & sanctum Domino. Cùm igitur figurę successerit veritas, quodque fuerat externa Sabbati obseruatione significatum, Iesum Christum dominum nostrum, & siti & inedia, & multis molestijs grauissimisque corporis cruciaribus, quos vltrò nostra causa pertulit, vehementer fatigatum, ad extremum acerbissima, turpissimaque morte confectum, die septimo tandem in sepulchro quietum, id re ipsa sit expletum: nihil fuit necesse figuram deinceps amplius obseruari. Sicut enim adueniente sole cessat vmbra, sic adueniente veritate, cessare debet figura.

Sabbatum mutatum. Canon. 8. Pascha celebratio ab Apostolis

Itaque septimus dies in octauum est mutatus: Nam pro Sabbato, diem feriarum agimus eum, qui proximè Sabbatum sequitur, Mutatus est autem Apostolorum auctoritate, ne quid habere commune cum Iudæis videremur. Quemadmodum eorundem auctoritate constitutum est, si quis ante æquinoctium vernale sanctę Paschæ diem cum Iudæis celebraret, Episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud cautũ esse videtur, quamdiu dubitat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministerio reconciliationis apostolorũ temporibus fugebantur, non sacerdotes, verùm presbyteri tantùm vocarentur. Quod etiam deinceps diligenter sancti Patres cauerũt semper, ne quid Christiani Catholici, non modò cum Iudæis, sed ne cum hæreticis quidem haberent cõmune: Sic Ioannes Chrysostomus,

mus,grauiter eos reprehendit,qui ieiunarēt iisdem diebus, quibus à Iudæis solenniter ie *Chry.tomo.3.*
iunabatur. Sic in Ephesino Concilio,cùm Nestorius Christotocon,non autem Theoto *aduersus Iu-*
con esse Mariam virginē assereraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, *daeos oration.1.*
ne quis eam Christotocon auderet appellare:Nō quòd hoc nomine rectè vocari nō po-
tuerit aut posset:sed quòd obuiandum errori putauerūt,quo Nestorius purū hominem
Christum,non autem Deum & hominem peperisse Mariam virginem contendebat. Sic
in Toletano quoque quarto,propter vitandū schismatis scandalum,vel hæretici,dogma
tis vsum,decretum est,vt simpla teneretur baptismi mersio:ne viderentur,qui tertiò mer
gunt,hæreticorum approbare assertionem,dum sequuntur & morem.

Quòd autem in octauum & non in alium,dies hic mutatus est,propterea factum est, *Dominicus dies*
quòd is præ cæteris multis est Dei beneficijs insignis: cuius præconia Leo pontifex his
verbis recenset:Tantis est,inquit,hæc dies diuinarum dispensationum mysterijs conse- *Leo epi.81.*
crata,vt quicquid à domino est insignius institutum, in huius diei dignitate sit gestum. *Dominica diei*
In hac mundus sumpsit exordium, in hac per Christi resurrectionē & mors interitum, *beneficia.*
& vita sumpsit initium:in hac apostoli à domino prædicandi omnibus gentibus euan- *Marc.16.&*
gelij tubam sumunt, & inferendum vniuerso mundo sacramento regenerationis acci- *Matth.28.*
piunt:In hac,sicut beatus Ioannes euāgelista testatur,cū congregatis in vnum discipulis, *Ioan.20.*
clausis ianuis ad eos dominus introijsset,insufflauit & dixit: Accipite Spiritūsanctum. *Actor.2.*
In hac denique promissus à Domino Spiritussanctus aduenit. Tot igitur beneficia cùm *Sabbati vna*
hoc die acceperimus,quem vocant Euangelistæ vnam siue primam Sabbati,meritò reco *seu prima,est*
lendis illis diligentius eum assignauit Ecclesia. Magnum fuit beneficium, quòd creati su *dies resurrectio*
mus,qui non eramus,sed multò maius illud,quòd restituti sumus, qui perieramus, per *nis Christi.*
eum ipsum,per quem creati sumus,dominū nostrum Iesum Christū. Quapropter meri- *Sabbatum cur*
tò diē hunc celebramus,meritò dominicum appellamus, in quo verè se dominū Chri- *diem dominicū*
stus declarauit:non solùm quando per eum totus hic orbis ex nihilo creatus est,verùm *vocitemus.*
etiam quando resurgens ex mortuis,manifestum fecit omnibus, quòd potestatem habe
ret ponendi animam suam, & sumendi eam: Meritò cantat in eo chorus Ecclesiasticus:
Hæc est dies,quam fecit Dominus.

Est quidem ita,quod nullo non die,quin potius nulla non hora, nullo non tempo- *Ioan.10.*
ris momento vacandum nobis esset tantorum Dei beneficiorum contēplationi,ad quam *Psalm.117.*
ipse non inuitat,dicens:Vacate & videte,quoniam ego sum Deus:vacare à curis & seculi *Psalm.45.*
negotijs,& in sancto ocio & quiete videte,quòd ego sum,qui creaui vos:ego sum,qui, *Festi dies cur in*
cum vitio vestro,quòd eratis per me creati, perdidissetis, dato pro vobis in mortem fi- *stituti.*
lio meo , denuò per eum vos quasi creaui, vt iam in filio meo sitis noua creatura:& si-
cut portastis quondam imaginem terreni , ita nunc portetis imaginem cœlestis homi- *Gala.6.*
nis, neque sitis iam deinceps Adæ filij, sed sitis mei filij , sitis & vocemini filij Dei, fra- *1.Cor.15.*
tres autem & cohæredes Christi,Hæc tanta beneficia,per me vobis multis quidem offen
sionibus,nullis autem vestris meritis præcedentibus præstita, vobiscum recogitate, & à
quo tantopere vos esse dilectos videtis,me vicissim ex toto corde vestro diligite. Quod
igitur à nobis exigit ipse Dominus , qui nos etiam laborantes & oneratos ad se venire *Matth.11.*
iubet,quòd in eo simus animabus nostris requiem inuenturi, hoc nobis nunquàm non
faciendum,ac ne respirandum quidem toties,quoties illius esset reminiscendum. Nihil
aliud mentem nostram cogitare,nihil aliud linguam sonare, non aliò cunctas animi no
stri vires, & sensus,nostros omnes oportuit referri,quàm ad videndum & contemplan-
dum Deum tam beneficum,tam liberalem, tam nostri amantem, qui proprio filio suo
non pepercit,sed pro nobis omnibus tradidit illum. Cæterùm tale Sabbatum celebrare, *Rom.8.*
sic totos Dei & beneficiorum eius cōtemplationi vacare,non est huius seculi,non est hu
ius corporis,quod corrumpitur,quod aggrauat animam,quod deprimit sensum,ea quæ *Sapien.9.*
sursum sunt cogitare volentem:haud aliter, quàm si quis passerculum pede alligatum in
sublime se tollere cupientē in terrā funiculo detrahat. Sabbatismus hic,siue vacatio hæc,
& requies,nō huius peregrinationis, sed cœlestis erit illius patriæ. Nam in hac quidem
peregrinatione,non est quisquam tanta firmitate animi præditus, tantò virtutis robo-
re munitus,tamq; sibi admirabiliter & inuictè cōstans,qui nō aliquo lapsu aliquādo,ali
quoq; deflexu ad carnē & carnis desideria protrahatur:quē nulla vnquā animi affectio,
nullus cupiditatum motus perturbet:vt in vna illa Dei consideratione perpetuò consi-
stere humanæ menti datum non sit: quàm sæpè cum Deo rationem omnem habere me- *Seculi curæ cyni*
ditantem,terrenæ istæ induuiæ de cœlo ipso deducunt,atque eijciunt:ac fidei complexu *phibus Aegyptio*
in Christo Iesu hærere cupientem, proturbant indè tamen , diuelluntque à beata cura, *rum similes.*
& ad inquinatas & sordidas cogitationes detrahunt. Cùm nec Cyniphes Aegyptijs *Exod.8.*
perinde molestè fuerint,subitò in oculos eorū incursantes,& quoties abactæ fuerat,ire-

rum atq; iterùm recurrentes,quàm sunt sæpè nobis modestæ seculi curæ, carnisque nostræ desideria,quibus non possumus quandoque nou à Dei contemplatione auocari.

Heb.2. Non ignorauit hoc,qui vt misericors fieret,ac fidelis pro nobis pontifex ad Deum,ad impetrandam delictorum nostrorum veniam, per omnia similis uobis fieri dignatus est,ac omnes infirmitates nostras(quæ modò peccatū non importarent) assumpsit. Quàobrem quasi digito commonstrare conteutus, quo nobis contendendum est, non tam exactè Sabbatum hoc sempiternum, hoc est perpetuam animi tranquillitatem, ac in se, suisq; beneficijs contemplandis vocationem à uobis exigit, vt non auocari nos quandoque ab eo, vel corporis uostri, vel eorum,qui nobis aut genere coniuncti, aut quocunq; tandem alio uecessitudinis genere sunt deulncti,cura & solicirudine, fine aliqua sui grauiore offeusione pariatur. Quamobrem non imperauit, quod à nobis minimè præstari posse videbat: sed,operandum, inquit, foret, vt ab omni aliarum rerum cura solicitudineq; remoti,soli numinis mei contemplationi vacaretis,in eaq; perpetuò mentē vestram omnem defixam haberetis: Quoniam verò carnem nostram,peccati tamen expertē indutus,quæ sit illius fragilitas didici,non exigo quod præstare non potestis: Est aliquo prodire tenus,si nou datur vltrà: Prima sequentem,etiam in secundis & tertijs consistere honestum est. Non semper vobis est ocium,animum ad ea,quæ sunt pietatis,coligēdi: non potestis hymnis,precarionibus,sacræ doctrinæ,sacrificijs,eleēmosynis, & id genus alijs exercita mentis,quæ fidem & charitatem excitant,toti perpetuò vacare, vt sic vos me ex toto corde,ex tota anima,ex omnibus viribus vestris diligere declaretis: saltem quotidie sepositum tempus aliquod ad ista babeatis: Sin & hoc difficile est, saltem septimū quemque diem ijs rebus propriè dicetis. Scio quòd nō omninò est sui inris maritus, aliquam sui partem debet vxori: non est sui iuris & vxor, aliquam sui partem debet marito: neuter vt vacare mihi semper totus queat, dū in diuersas vterq; curas distrahitur: quomodo socero, socrui, quomodo cæteris affinibus, quomodo coniugi ac liberis satisfaciat: vnde victum indies crescenti familiç suppeditet, vnde dotem euincat. Non prohibeo matrimonij legitimum vsum,non piam minimeq; anxiam de seipso cuique, deque liberis ac domesticis sustentandis solicitudinem. Licet vobis qui matrimonio iuncti estis, liberis procreandis operā dare: licet agros licet vineas colere, licet manibus operari, licet artificio victum quærere: nihil ea me res offenderit: nō propterea violatum esse præceptū meum existimabo, de diligendo me ex toto corde, ex tota mēte, ex omnibus viribus vestris: modò ne sic in harum rerum solicitudine toti sitis occupati, vt vos mei, cui debetis omnia, capiat obliuio. Potestis etiam in medijs laborib^9 vestris mei meminisse: potestis meum, non manuum vestrarum beneficiū agnoscere, si quid rectè processerit: potestis mihi semper gratias agere. Cæterùm ad recolenda diligentius beneficia mea, ad cultum, qui mihi debetur, præstandum, si vacare semper non potestis, tempus tamen aliquod ad eam rem

Sex dies operaberis. sepositum habetote. Sex dies consūmatis licet in ijs, quæ ad liberorum procreationem, quæ ad eorum sustentationem, quæ ad rem familiarem tuendam pertinere videbuntur, saltem septimum quemque diem, vel si qui sunt alij non ita multi festi dies, mihi totos dicetis: vt in ijs à mutuo congressu, & ab alijs quibuscunq; curis vobis temperetis: quò magis defecatis animis sacris precibus, ac cœlestium rerum meditationi vacare queatis. Hoc si feceritis, erit mihi satisfactum.

Quamobrem vel ex hoc præcepto satis liquet, quod anteà quoq; dictum est, nihil nobis impossibile Deum præcepisse: nec exigere, vt mandatum de se ex toto corde diligendo ita iugiter impleamus, vt curis omnibus alijs reiectis, in illo contemplando, ac omnī pietatis genere colendo, perpetuò mentes cogitationesq; nostras occupatas habeamus: Saltem præstemus aliquando, quod præstari iugiter à fragilitate nostra nō potest: saltem dies, huic rei propter imbecillitatem nostram peculiariter dicatos, obseruemus: Denique vel semel in vita saltem, cōuertamur ad dominum Deum nostrum in toto corde nostro, neque Deum aliquem alienum occupare deinceps cor nostrū patiamur: siue is Deus venter sit, siue Mammona, siue quocunque tandem alio nomine vocetur. Si sic conuersi, nec à Deo nostro post eiusmodi conuersionem auersi posteà, migrauerimus ex hac vita: etiam si per omne vitæ præteritæ tempus Deos alienos coluissemus, si ventri atque ijs, quæ sub ventre sunt, si auaritiæ, si quibuscunque vitijs alijs mancipati fuissemus, nihil nos ea res impediet, quòminus æterna gaudia consequamur: illius gratia & misericordia, qui di-

Ezech.18. xit: Quacūque hora ingemueris, saluus eris: vel eo ipso tempore ille nos impleuisse inrerpretabitur, quòd à se de diligendo se mandatum nobis datum est: Vt vel ex hoc perspicuum cuiuis esse queat, falsum esse, quod à blasphemis istis dicitur, præceptum hoc ab homine Christiano expleri non posse. Perpetuum Sabbatū fatendum est à nobis obseruari non posse: verùm vt semel in hebdomada, vel semel in anno, vel semel in vita tātùm obserue-

obseruemus,adiuuante spiritu infirmitatem nostram non est nobis impossibile. Cæterùm sempiterni iugisq; Sabbati obseruatio non exigitur à nobis in hac peregrinatione nostra:cùm ventum erit ad cœlestem patriam,ad manentem illam ciuitatem, quā futuram inquirimus,ibi Sabbatum erit ex Sabbato,ibi requies erit sempiterna,ibi vacabimus,& videbimus,& amabimus:& amabimus & laudabimus absq; vllo fastidio,absq; vlla fatigatione, eū, qui & legis, & desideriorum nostrorū finis est Dominum Deum nostrum: vt sit Deus omnia in omnibus, quemadmodum ab Apostolo scriptum est: & inter eos numerabimur, de quibus in Psalmo dicitur: Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. *Heb.13. Psal.66. Psalm.45. 1.Cor.15. Psal.83.*

Videmus igitur iam,quid sibi velit præceptum hoc de sanctificando Sabbato. Quod expediret quidem iuge vt esset, verùm infirmitati nostræ largitur hoc Deus, vt qui cunctos non posse videmur,certos tamē dies abseruemus,quos sanctificemus,hoc est:in sanctis operibus transigamus,nec vllis Deo parum dignis actionibus prophanemus. Quæ autem sint sancta ista opera, in quibus dies festos transigere nos oportet, ex Agathensi concilio discimus:In quo cunctis præcipitur,vt populus Missas die dominico totas audiat,nec ante benedictionem sacerdotis egredi præsumat. Apostolorum quoq; canonibus cautum est, vt communione priuentur, qui solennibus sacris non perseuerauerint in oratione,vsque dum Missa peragitur:quo tempore conuenire etiam ad Ecclesiam, & scripturas apostolorum ac euangelium audire iubentur. Hoc est igitur sanctificare Sabbatum,sacrificijs,concionibus, & alijs diuinis officijs,non corpore magis quàm animo interesse. Nā si mens peregrinata fuerit, nihil profuerit, si quis corpore præsens adsit:illam itaque tunc Deo maximè vacare,beneficia illius recolere,& pro illis gratias agere oportet. Atq; hæc est causa, quamobrem alijs operibus omnibus tum interdicitur: non quòd per se malū sit arare, seminare, rem familiarem curare: sed quòd quæ potiora sunt, ijs vt rectius vacari queat,ab alijs operibus abstinendum est,ne quid contemplationi nostræ impedimenti adferant. Maximè verò abstinendum tum est ab omni opere seruili. Nulla autem grauior est seruitus,quàm sit peccatum. Quare si quid per dies reliquos peccatum est,recogitare debemus in amaritudine,cùm dies festus aduenerit,& omnia facere,vt reconciliari Deo possimus,atque ab omni deinceps peccato cauere:ita vt neq; ventri seruiamus,neq; mammonæ,neq; cuiquam alij vitio. Nam qualia nunc à multis Sabbata celebrantur, non sanctificari,sed prophanari videntur:Neq; enim ad potationes,ad choreas,ad luxus instituta sunt Sabbata:cum rectè scriptum sit ab Augustino:Melius est arare,quàm saltare. Cuius etiam alio loco verba sunt hæc: Obserua diem Sabbati nō carnaliter, non Iudaicis delicijs,qui ocio abutuntur ad nequitiam. Melius vtique tota die foderent,quam tota die saltarent. Nulla sunt opera magis seruilia,quàm sint hæc: Sed vt tantò tranquilliori mente contemplando Deo, & beneficijs eius recolendis vacare queamus. Quamobrem ab ijs,quæ verè seruilia sunt opera,semper abstinere oportet. *Festorum opera Cano.47. Missa ad finem intermanendū. Cano.10. Festa quomodo celebranda. Peccatum grauiss.seruitus. Aug.in psa.91 Aug.in psa.32.*

Cæterùm labores manuum fieri quandoque possunt, etiam die festo, si vel necessitas euidens postulet:sicut Dominum excusasse legimus discipulos euellentes spicas in Sabbato:vel Ecclesiæ commodum:sicut in Euāgelio Sacerdotes fecisse dicuntur omnia, quę erant necessaria in templo, in die Sabbati: vel proximi vtilitas, sicut Dominus curauit in die Sabbati habentem manum aridam,& Iudæos,qui factum id reprehenderant,confutauit exemplo addncto de oue:vel superioris auctoritas: sicut idem præcepit Iudæis, vt circuncideren in die Sabbati. Extra hos casus si quis manibus laborauerit,transgressus præcepti de sanctificando Sabbato reus erit. *Festis an laborare liceat. Matt.12. Ibidem. Ioan.7.*

Prosper Aquitanicus: Qui votum,inquit,vouentes sese offerunt Deo,eiusq; verbo vacantes spiritale Sabbatum obseruant,vt Maria,quæ meliorem partem eligit:à quo declinantes in strangulatione, dum mundanis curis innodantur, morsu pestifero tertiæ plagæ Ægyptiorum læduntur in anima. Ex quibus verbis etiam illos venire contra præceptū hoc de Sabbato sanctificādo manifestū est,qui cū semel Deo se deuouerint, primam fidem irritam facientes,matrimonium contrahunt:cuius generis sunt Sacerdotes & monachi:quibus non propterea nuptijs interdictum est,quòd malæ sint nuptiæ, sed quòd cùm perpetuum illis Sabbatum obseruandum, & iuge sacrificium sit offerendum,ac de lege domini die noctęque meditandum,abstinendū est eis ab ijs omnibus,per quæ possint à continua Sabbati obseruatione auocari. *Prosp.Part.1.de promissis & prædictionibus cap.36. Luc.10. Sacerdotes vel Monachi matrimonium contrahentes non sanctificant Sabbatum.*

De Quarto Præcepto.

CAPVT LXXX.

EDocti sumus in prima tabula, quemadmodum diligere, pieq́ue colere Deum,& ea fugere,quæ à vero ipsius cultu auocare possent, oporteat: In posteriore, quomodo sit proximus diligendus,docemur. Proximum autem existimare debemus omnem hominem; *Proximus quis.*

minem: ſicut præter alios à Baſilio quoque legimus annotatum. Siquidem omnes inui-
Baſi. in pſa. 14. cē proximi ſumus, omnes cognati, fratres omnes, ex eodem patre prognati ſumus om-
nes. Si ſpiritualem quæris, pater noſter ille eſt, quem vno ore inuocantes dicimus om-
Mat. 6. nes. Pater noſter, qui es in cœlis. Sin autem terrenam quæris originem, Pater noſter A-
dam, mater noſtra terra eſt: ex eodem luto fabricati ſumus omnes. Itaque natura fratres
ſumus ſecundùm carnem: ſed & ſecundùm ſpiritum fratres nati, vel potius regenerati ſu
mus: eundem à primo homine ſanguinem ducimus, eādem à domino gratiā accipimus.
Phil. 2. Quæ cùm ita ſint, non ea, quę noſtra ſunt ſinguli, ſed ea, quæ ſunt aliorum conſidera-
re: non quòd nobis ipſis, verùm quòd multis eſt vtile, quærere debemus. Reputet homo
Homo vnde dictus. ſecum, nomen ſuum vnde traxerit: ab humo vtique, quæ nihil cuiquàm accipit, ſed om-
Lact. li. 2. c. 11. de origine erroris. nia largitur omnibus, non hominibus modò, verùm & brutis: dum in vſum omnium
animantium diuerſos fructus miniſtrat. Inde appellata humanitas, ſpecialis & domeſti-
Humanitas. ca virtus: quam vel ipſa nos docere debet noſtri corporis forma, membrorumque vſus.
1. Cor. 10. 12. Nā & nos omnes vnum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.
Sicut igitur ipſa pro ſe inuicem ſolicita ſunt membra, ac non modò non lædit vnum al-
terum, verumetiam pro virili ſua ſuccurrere læſo conatur: ſic & nos alterum pro altero
ſolicitos eſſe, ac quoties neceſsitas poſtulat, inuicem ſubuenire oportet.

Omnes itaque diligendi ſunt: ſed quoniam copiæ ſingulorum paruæ ſunt, eorum au
tem, qui ijs egent, infinita eſt multitudo, delectus habendus eſt eorum, quibus benignè
Benignitatis ratio. facias. Nam vt quiſque nobis fuerit coniunctiſsimus, ita plurimum eſt in eum benigni-
Amb. li. 1. offic. cap. 30. tatis conferendum. Quapropter hanc probandam eſſe putat liberalitatem Ambroſius,
vt proximos ſeminis tui ne deſpicias, ſi egere cognoſcas. Melius eſt enim, inquit, vt ipſe
ſubuenias tuis, quibus pudor eſt ab alijs ſumptum depoſcere, aut alicui poſtulare ſubſi-
1. Tim. 5. dium neceſsitati. Paulus quoque. Si quis, inquit, ſuorum, & maximè domeſticorum cu-
Domeſticorū ratio habēda, qui que eo nomine intelligantur. ram nō habet, fidē negauit, & eſt infideli deterior. Inter ſuos autem & domeſticos iure
ſuo primum locum ſibi parentes vendicant, per quos factum eſt, vt lucem hanc aſpicere-
mus. In hos ergò cum primis nos eſſe beneficos oportet, vt gratos nos, quæ ab illis acce-
pimus, beneficiorum eſſe declaremus. Et hoc eſt quod præcipit Dominus, dicēs: Honora
patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram, quam dominus Deus da-
bit tibi. Quo quidem præcepto, non ſolùm vt parentes debita veneratione proſequa-
mur, & eorum dictis ſimus audientes, admonemur: verumetiám, ſi quibus rebus opus
habuerint, vt illis benignè ſuppeditemus, & eos viciſsim alamus, quorum cura ſingula-
Honos & honorare. ri nutriti ſumus & educati, iubemur. Honos enim in ſcripturis, quod annotauit etiam
Hieron. non ille ſolum intelligitur, qui in ſalutationibus & officijs deferendis, verùm &
Hie. in Mat. ca. 15. & in lib. de monogamia ad Gerontiam. ille, qui conſiſtit in eleēmoſynis ac munerum oblationibus: vt honorare ſit idem, quod
liberalitate proſequi. Sic in prouerbijs legimus: Honora dominum de tua ſubſtantia:
Et apud Tobiam: Cùm ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuiſſet decem talenta.
Tob. 1. Et apud Paulum: Viduas honora, quæ verè viduæ ſunt. Ac paulò pòſt: Qui benè præſunt
1. Tim. 5. præsbyteri, duplici honore digni habeantur: hoc eſt, nō ſolùm illis debita veneratio præ
ſtari, verumetiam vitæ neceſſaria debent ſuppeditari.

Parentes qui. Parentum autem nomine, non ij ſolùm accipiendi ſunt, ex quibus prognati ſecun-
dùm carnem ſumus, verumetiam omnes qui præſunt: ſiue ſint paſtores & Epiſcopi, ſiue
Rom. 13. Reges & Principes, aut quæcunque tādem alij magiſtratus. Omnis enim poteſtas à Deo
eſt: & qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Quamobrem vtrique poteſtati du-
Ibidem. plex hic honos debetur, & venerationis & ſubſidij. Cui tributum, tributum, dicit Pau
lus: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quic-
quam debeatis, niſi vt inuicem diligatis.

Peccant igitur contra præceptum hoc, qui vel decimas negant Epiſcopis & paſtori-
bus, vel tributis & vectigalib9 principes ſuos fraudāt, vel vtriſq; dicto audiētes nō ſunt:
1. Pet. 2. cùm etiam illis dyſcolis obedire Petrus iubeat. Magis etiam peccant, qui non ipſi modò
non honorant, verùm & alios ab honorandis illis auocant: dum illos iudicant, à quibus
ipſos iudicatos oportuit: dum eorum exiſtimationi detrahūt: dum falſis etiā plerunque
Gala. 6. criminationibus famā eorū proſcindūt & lacerāt: dum quicquid ab illis ſtatuitur, id ſe-
Paſtor ab oue iudicandus non eſt. cus interpretātur, & quæ nō intelligūt, ea ſæpè reprehendūt: neq; ferre poſſunt, ſi, qui cū
poteſtate verſantur, fuerint in aliquo delicto præoccupati: cū ſi ipſi eodē loco eſſēt, mul
Rom. 14. tò fortaſſe grauiora patrarēt. Ferēda ſunt à ſubditis, eorū qui præſunt errata: non eſt ab
Eccleſiaſticorū inſtitutorū contemptores. oue iudicād9 paſtor: diuino pleraq; iudicio ſunt reſeruāda, Dñs em̄ eſt, cui ſtat aut cadit.
Multò grauiſsimè verò peccant contra præceptū hoc, qui eos, ex quibus interrogare
ſunt iuſsi, de ſemitis antiquis, cùm ipſi contemnunt, tum in aliorū contemptum addu-
cere conantur, quicquid ſancitum ab illis, & tot ſeculorū vſu in Eccleſia Dei receptū eſt
& appro-

& approbatũ, id vno traditionũ humanarum nomine reijciendum esse docent, sanctos
patres omnes pro nihilo ducũt, sibiipsis nihil nõ tribuunt, illis contrà nihil non detra
hunt. Rident ieiunia, rident vota, rident sacrificia, quin & ipsa ludibrio sunt sacramen-
ta. Denique quæcunque mille quingentis annis & deinceps, per Apostolus, & eorum
successores, & per œcumenica Concilia piè sunt instituta, cachinnis omnia prosequun-
tur. Atqui non ita nos docet scriptura, Interroga, inquir, patrem tuum, & annunciabit
tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui. *Deut.32.*
Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber. Quàm grauiter autem istos momordit colu *Prou.22.* *Eccle.10.*
ber, qui dissipare sepem, hoc est, omnia Ecclesię dogmata, omnes institutiones, ab Apo- *Dissipantes se-*
stolis & Apostolicis viris fundatas, conuellere sunt & labefactare conati, qui pleraque *pem mordet co-*
non aliam ob causam contemnunt & reijciunt, quàm quòd ita sunt à sanctis patribus, *luber.*
quamuis summa ratione, constituta, Verbi gratia, Visum est patribus, & ab ipsis etiam *Ieiunij sexta*
Apostolis institutum, vt sextis ferijs à carnibus abstineretur, quò grata fieret eius rei re- *feria ratio.*
cordatio, quomodo verbum caro pro nobis factum, sexta feria graue crucis pertulit sup
plicium, & mortem acerbissimam oppeuiit. Illi in contemptum patrum, nulla prorsus
necessitate cogente, eo die carnibus vescuntur. Denique quicquid à sanctis patribus,
quacunque tandem de re, quamlibet piè constitutum est, contra id omne pedibus &
manibus obnixè venire conantur. Quid est, si hoc non est grauissimè contra præceptum
istud peccare, quo patrem & matrem honorare iubemur? Audi fili mi, dicit Spiritus Dei, *Prou.1.*
disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

Pater noster Deus est: huius disciplinam vt audiamus præcipit. Sed nunquid hoc sa-
tis fuerit, si nos diligere Deum, si præceptis eius obtemperare, si disciplinam eius audire *Pater noster*
dicamus? Minimè gentium. Mater nostra Ecclesia est: huius legem si dimiserimus, si mo *Deus.* *Mater Ecclesia.*
rem illi nõ gesserimus, si nos ab illius vnitate segregauerimus, frustra nos audiuisse patris *Ab ea disceden*
disciplinam gloriabimur. Erimus enim ij, quos vocat Propheta filios desertores: de qui- *tes à Christo dis*
bus etiam alio loco scriptum est: Filij alieni mentiti sunt mihi. Nam vt alia omnia, sic *cedunt.* *Esai.30.*
hoc quoque præclarè Cyprianus: Ecclesia, inquit, est, quæ nos Deo seruat, quæ filios re- *Psal.17.*
gno, quos generauit assignat, Quisquis ab Ecclesia segregatus adulteræ iungitur, à pro- *Cyp. de simplicitate Prælatorũ.*
missis Ecclesiæ separatur, nec pertinet ad Christi præmia, qui relinquit Ecclesiam Chri-
sti, alienus est, prophanus est, hostis est, Habere iam non potest Deum patrem, qui Eccle-
siam non habet matrem. Sic igitur patrem nostrum Deum honoremus, vt suo matrem
Ecclesiam honore non fraudemus. Sic patris nostri disciplinam audiamus, vt matris
quoque legem ne dimittamus, Quam qui non audit, eum Deus haberi vult tanquã Eth-
nicum & Publicanum, non agnoscit eum pro filio, qui quam sibi sanguine suo mun- *Matt.18.*
datam copulauit, sponsæ suę Ecclesię non obtemperat, cuius contemptus ad patris con-
temptum redundat. Sic enim loquitur Deus, Qui vos audit, me audit, qui vos spernit,
me spernit. Et ad Samuelem: Non te spreuerunt, sed me, ne regnem super illos. Nunquàm *Luc.10.* *1.Reg.8.*
à disciplina patris lex matris, nunquàm à lege matris disciplina patris dissidet. Non est
Euangelium, vbi non est Ecclesia, Non est Ecclesia, vbi non est Euangelium. Non quòd
scriptura non haberi possit extra Ecclesiam, de qua Iudæos gloriatos, cuius testimonio *Extra ecclesiam*
Diabolum & membra eius hæreticos & schismaticos ita frequenter vsos legimus, vt eã *scriptura haberi potest, intelli*
eiusque sanum intellectum sibi solis propriè vendicare conati fuerint, Sed quod viuum *gentia eius nõ.*
Euangelium ipsa est Ecclesia, extra quam pelles haberi, sine chartæ possunt, atramentum
haberi potest, literę siue characteres, quibus conscriptum est Euangelium, haberi pos-
sunt: cæterùm ipsum Euangelium extra Ecclesiam non habetur, nec haberi potest. Quæ *Credo sanctam*
causa est, quòd Apostoli Spiritu sancto pleni, cùm symbolum tradidissent, nusquã pro- *ecclesiam, dece*
posuerunt: credo sancta Biblia, aut sanctum Euangelium: sed credo, dixerunt, sanctam *erũt Apostoli.* *2.Cor.3.*
Ecclesiam. In ea sunt Biblia, in ea est Euangelium, in ea sanus est Euangelij intellectus: *Esai.40.* *Luc.21.*
quin ipsa potius est Euangelium scriptum non atramento, sed Spiritu Dei viui: non in *Libros legis Dei*
tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Hoc est illud verbum Domini, quod *combustos Es-*
Propheta manere dixit in æternum: de quo Christus loquitur: Cœlum & terra transi- *dras restituit.*
bunt, verba autẽ mea nõ transibunt: Nam quę calamo sunt in charta scripta, transire pos *Eusebius in Chronicis.*
sunt, possunt aliquo casu perire: quemadmodũ libros legis Dei cõbustos legimus, quos *Chry. in op. im-*
tamen Esdras postea, qui eodem spiritu, quo antè scripti fuerant, plenus fuit, restituit: *perfect. in Mat.*
sicut Eusebius, Chrysostomus, Augustinus, Beda, & alij memoriæ prodiderunt. Quæ ve *ho.39. et ho.8.*
rò scripta sunt Spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, vel in chartis papyraceis, aut pe- *in ep. ad Hebr.* *Au. de mirabil.*
corinis, verùm in tabulis cordis carnalibus, ea nulla ratione possunt interire. Quamob- *sacra scrip. li.2.*
rem honoremus patrem nostrum Deum, honoremus & matrem nostram Ecclesiam: v- *cap.33.*
trique morem geramus: vtrique dicto simus audientes. Etenim cum Dei filio, carnem *Beda de ratio-*
nostram induto, corpus vnum Ecclesiam mater nostra facta est. Quare qui non au- *ne temp. ca.21.* *Ephe.5.*

dit hanc, Deum non audit: Deo detrahit, quisquis illi detrahit: Si quidem duo sunt in carne vna, Christus & Ecclesia. Mentitur, quisquis audire se patris disciplinam iactat, si matris legem dimittit: nam nisi doctus à matre fuerit Ecclesia, quæ patris disciplina sit, ignorabit. Teneamus igitur illam, quę firmamentum est, & columna veritatis, neque eu iusquam auctoritate nos ab ea auelli patiamur, quamlibet is sibi cautus & prudens videatur, quamlibet etiam multa scripturarum proferat oracula, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Satanę sunt illę voces: Deponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres Theologorum scholæ, auctoritas conciliorum & pontificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christiani: nihil recipimus, nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi. Quod nos interpretamur, hoc sensit Spiritussanctus: quod adferunt alij quamuis magni, quamuis multi, à spiritu Satanæ & alienata mente profectum est: Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanæ: quod ego doceo spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cæcutiant, ego non cæcutio: nam conscius mihi sum me habere Spiritum Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quenquam vel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesię sanctorum: Omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt: nisi qui forte resipuerunt ante supremum vitæ diem: Qui meis probationibus diffidunt, aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in Spiritumsanctum. Et tamen per quod idolum hæc Satanas loquutus est, non continua quidem oratione, sed sparsim in multis locis, in illo omni impiæ doctrinæ genere referto libello, De seruo arbitrio, illud nunc pro Deo colit magna pars Germaniæ: Quod ille sentit, Dei verbum & purum Euangelium vocatur.

Lutheri superba verba.

De Quinto Præcepto.

CAPVT LXXXI.

QVemadmodum nihil est magis secundùm naturam, quàm vt homo homini, quicquid que sit, ob eam ipsam tamen causam, quòd homo sit, consultum velit: sic è contrario, detrahere aliquid alteri, violare alterum, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cętera quę possint aut corpori accidere, aut rebus externis. Inter omnia autem incommoda, quæ per hominem homini possunt importari, multò grauissimum habetur, & longè facinus atrocissimum existimatur, si quis alicui lucis huius vsuram eripiat: si quem vita priuet. Quemobrem rectè primo loco Deus id prohibet, dicens: Non occides. Quod tamen interdictum non ita latè patet, vt minimè nobis per id licere putemus animalia terræ, volucres cœli, pisces maris, ac quęcunque tandem bruta animâtia, quæ in vsum hominis creata sunt, occidere. Nam si quicquid viuit occidendum non est, viuunt & herbæ, viuunt & plantæ. Non ergo fas fuerit virgultum vellere, aut herbis etiam vesci. Cùm tamen disertis verbis scriptum sit: Omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia, tradidi vobis omnia: vt feras, & quascunque tandem bestias, & pecora non alio loco habere debeamus, quàm quo vel herbas, vel fructus alios. Cùm præsertim à Paulo quoque scriptum sit: Omne quod in macello venit, manducate. Tantum autem abest, vt bestias & pecora Deus occidi prohibuerit, ipsum etiam vt hominem occidi iusserit: idque in eiusdem libri capite mox sequenti: Qui percusserit, inquit, hominem volens occidere, morte moriatur. Et proximè in sequenti: Maleficos non patieris viuere. Et rursus in Leuitico: Qui percusserit & occiderit hominem, morte moriatur. Et in Deuteronomio: Qui superbierit nolens obedire sacerdoti, ex decreto iudicis moriatur homo ille.

Præceptum Nō occides, quatenus se extēdat.

Gen. 9.

1. Cor. 10.

Cædes non omnis contra præceptum Dei.

Exod. 21.

Exo. 22.

Leuit. 24.

Deut. 17.

Deut. 13.

Quòd ergò dicit hoc loco: Non occides, ad priuatos homines pertinere voluit. Nam sicut præclarè scriptum est à Clemente, Nō omnis cædes in malis habenda est, sed solum illa prohibetur, quæ innocenti infertur: iusta verò magistratibus reseruatur. Quare si qui magistratu funguntur, supplicium capitis de nocente sumpserint, non ipsi hoc, sed ille facere videtur, qui dixit: Ego occidam, & viuere faciam. Ipse enim est per quem reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, Quid enim aliud est rex, aut iudex quicunque, quàm Dei minister, bonis in bonum? Si autem malum feceris, inquit, Paulus, time: Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, & vindex in iram, ei qui malè agit. Ipsius ministerio Deus plectit sontes, quos propterea vult occidi, vt vel metu adactus quisque, quod de non occidendo præceptum est, tantò diligentius obseruet. Quamobrem non modò non peccat iudex, cùm de sonte penas sumit, verùmetiam si id facere

Lib. 7. cap. 3. constit. apost.

Magistratibus licet occidere.

Deut. 32.

Prouer. 8.

Rom. 13.

Magistratus nō puniens sontes, homicida est.

facete intermittat, non minus in vitio est, quàm ille ipse qui facinus patrauit, cuius causa mortis reus erat pronunciatus. Homicida est, qui si quis iurisdictionem sibi datam habẽs, homicidam impunitum relinquit: de quo cùm debitas pœnas exegent, non iam homicida, verùm Dei minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. Itaque homicidas, & sacrilegos, & fornicarios punire non est effusio sanguinis, dicit Hieronymus, sed legum ministerium. Præclarè quidem dixit, quamuis Ethnicus: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Impunitatis enim spes maxima est peccandi illecebra, qua furor hominum alitur effrenatus. Non igitur violati præcepti huius reus est iudex, si hominem occidi faciat, sed qui priuata sua & propria auctoritate occiderit hominem, is demùm violasse mandatum hoc existimandus est, non solùm si manu id faciat, verùm etiam si sit ex eorum numero, de quibus dicit scriptura: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Quare siue quis consilium det alicui, vt occidat, siue prouocet aliquem ad interficiendum, vel accusando proximum, vel detrahendo, siue quodcunque præstet auxilium aut assensum saltem suum præbeat, reus erit huius præcepti violati. Siquidem digni sunt morte, non solùm qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Consentire autem videtur & is, qui non obsistit si potest, cùm scriptum sit: Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses. Qui videt igitur fame morientem, neque pascit, ipse occidisse iudicatur. Pasce fame morientem, dicit Ambrosius, Si non paueris, occidisti.

In ca. Hie. 22.
Rei huius præcepti.
Psalm. 56.
Rom. 1.
Prouer. 24.
Consentientiũ alienum periculum.

Ac peccant quidem grauiter, qui corpus hominis occidunt, sed grauius etiam illi, qui animas in gehennam mittunt. De diabolo dicit Christus, quòd homicida erat ab initio. Atqui ille non gladio armatus, non ferro accinctus ad hominem venit: Verbum malum seminauit, inquit Augustinus, & occidit. Noli ergò putare te non esse homicidam, quando fratri tuo malè persuades. Graue genus, id est, homicidij, si quis oratione sua hominem ad peccandum inuitat, atque ita gehennæ reum facit, si doctrinis varijs & peregrinis mentem alicuius abducere, & in aliud Euangelium transferre conatur, ab eo, qui vocauit nos in gratiam Christi.

Homicida animarum.
Ioan 8.
Au. tract. 42. in Ioan.

Graue est & illud homicidij genus, si quis vita sua contaminata corrumpit alios, dum sua in eos vitia infundit, ac plus etiam exemplo, quàm peccato nocet, si præsertim sit ex eorum numero, quibus dictum est, Vos estis sal terræ, quòd si sal euanuerit, in quo salietur? Vos estis lux mundi: Si luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cœlis est. Qui si pigierint alijs flagitiosè viuendo, tot eos mortibus dignos esse scribit Gregorius, quot ad subditos suos, perditionis exempla transmittunt. Quamobrem tantò diligentius cauere eos oportet, vt nõ modò crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare queant, quantò pluribus æternæ mortis auctores fiunt, cùm sua in illos vitia infundunt.

Malo exemplo nocere id homicidium esse.
Matt. 5.
Greg. in pastorali parte. 3. admonitione. 5.

De sexto Præcepto.

CAPVT LXXXII.

Graue crimen est homicidium, sed non minus graue, quod sexto loco prohibet Deus, Non mechaberis. Quamobrem non Romanorum modò, verùm & Hebræorum & Barbarorum legimus, in adulteros capitis pœna fuit constituta. Furti manifesti reum, quadrupli, nec manifesti, dupli pœna absoluebat, scelus adulterij securis expiabat, Apud Hebræos autem populi manibus lapidabantur, quòd id violasset, sine quo populus non esset. Nec hoc contenta legum seueritas illud etiam permisit, deprehensum adulterum, sine iudicio, sine legibus confodere, nimirùm id maritali donans dolori, quod grauatim concedit vim à capite propellenti, quasi lædat atrocius, qui coniugem adimit, quàm qui vitam. Nunc, proh dolor, apud Christianos ludus ac iocus est adulterium. Qui semel furtum admisit, non audet faciem attollere, qui multis adulterijs nobilitatus est, principem inter alios locum obtinet. Atque adeò nõ pudet facti plerosque, vt glorientur etiã in malicia sua, lætentur cùm malè fecerint, & exultent in rebus pessimis. Si quis vestem sublegerit, in crucem agitur, si pudicitiam vxoris alienæ furatus omni eam honestate spoliauerit, nõ modò nulla pœna, ciuilibus quidem legibus, dignus existimatur, verùmetiam idoneus ducitur, cui honores mandentur. In vxore tantum crimen habetur adulteri, maritus etiam commendatiorem inde se fore persuasum habet. Quem tamen, sicut ab Augustino scriptum legimus, tantò puniri grauius oportuit, quantò magis ad eum pertinet & virtute vincere fœminam, & exemplo moderari. Caput mulieris est vir, itaque ducem illum, vxorem comitem esse decet. Quo diligentius illi cauendum est ne illac ear viuendo, qua timet, ne sequatur vxor imitando. Virum, sunt qui putent à virtute dictum, quòd plus in eo, quàm in fœmina, virtutis insit. Quod si ita est, æquum est, vt virtutis exemplo præeat vxori, neque quod illi nolit, sibi

Adulteriũ crimẽ grauissimũ.
Adulteriũ quomodo punitum olim, & eius nostro æuo impunitas.
Psalm. 51.
Prou. 2.
Aug. de adulterinis nuptiis lib. 2 cap. 2.
Peccatum virorum pœna maiore dignum, quàm mulierũ.
Vir vnde dictus
Lact. de opificio Dei, cap. 12.

sibi licere velit: prior ipse præstet, quàm ab illa coniugij fidem exigit.

Mœchia quid. Cæterùm adulterij siue mœchiæ nomen latius patet. Quamobrem omnis illicitus concubitus hoc præcepto prohibetur. Licitus autem censetur solus ille, qui est inter matrimonio iunctos. *Fornicatio qualecrimen.* Ex quo manifestum est eos errare, qui fornicationem eius generis peccatum esse negant, quod æternæ mortis reum hominem faciat. Quamuis enim leuius peccatum sit simplex fornicatio, quàm adulterium, vtrunque tamen coniunxit Apostolus, dicens: Fornicatores & adulteros iudicabit Deus. Et alio loco: Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei. *Ephe. 13. Ephe. 5.* Nemo vos seducat inanibus verbis, propter hoc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Et rursus in alia Epistola, fornicationem inter alia carnis opera recensens: *Gala. 5.* Prædico vobis, inquit, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Certè quòd peccatum excludit à regno Dei, mortis æternæ reum facit.

Ridiculum autem est, quod hoc præcepto nonnulli sanciri putant, & confirmari legitimum coniugium. Qui si hoc dicerent, sancire Deum, vt à lege matrimonij coniuges nō discedant, neue quid indignum committant honestate temperantiaque coniugali, ne illi rectè sentirent. Vult enim Deus, vt coniuges alter alteri cōiugij fidē seruent inuiolatam. Cæterùm hoc isti persuadere velle videntur, præceptum hic esse cunctis, vt vxores ducant, quæ scripturæ mens nunquàm fuit. *Non mœchaberis ad quos magis pertinet.* Nam quod ait Deus, non mœchaberis, non tam ad eos, qui cœlibem vitam agunt, quàm ad eos, qui matrimonio sunt irretiti, propriè dictum esse videtur. His præcipitur, vt inuicem sibi fidem seruent, vt thorum immaculatum custodiant, neue maritus alicui præterquàm vxori, neue vxor alicui præterquàm marito sui corporis potestatem faciat. Ad vxorem autem ducendam nemo per hoc præceptum adigitur. Est quidem ita, quòd inter alias instituti matrimonij causas, & hæc recensetur: quod hac ratione facilius, & fornicationem & quemuis alium illicitum concubitum effugere liceat. Sed si quis putat, vni cum hoc esse vitandæ fornicationis remedium, is à vero longè aberrat. Multa milia virginum, multæ myriades cōtinentium fuerunt in ecclesia, qui alijs, quàm contrahendi matrimonij remedijs vsi, pudicè & castè vitæ suæ tempus omne transegerunt. Scilicet quòd potuerunt tot seculis tot myriades hominum, hoc nunc vix quemquam posse dicemus? *Continentia an possit seruari. Esai. 59.* Non est abbreuiata manus domini: idem nunc Deus est, qui fuit semper: neque cœpit vnquàm, nec idem esse desinet: æquè nunc potens, æquè nunc benignus est & misericors: Non exaruit fons ille bonitatis: æquè nunc etiam copiosus est, & redundans. Quamobrem qui negat rectè dici hodie, nos Dei auxilios adiutos, omnia posse, negat Euangelij vocem: *Mar. 9. Philip. 4.* Omnia possibilia sunt credenti: Omnia possum in eo, qui me confortat. Quamobrem sicut nemo prohibetur, ita nemo iubetur hoc præcepto, matrimonium contrahere: neque se subducit vocatione sua contra Dei voluntatem, si quis vitam cœlebem agere firmiter deliberatum habuerit. *Cœlibatus præstat coniugio. 1. Cor. 7. Matt. 19. 1. Cor. 7.* Quamuis enim, qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: tamen qui non iungit, melius facit. Ad id ergò, quod melius est, vocati sumus omnes: cùm per ipsum Christum dicentem: Qui potest, hoc est, qui vult, capere capiat: tum per Apostolum eius ad Corinthios scribentem: Volo autem omnes esse sicut meipsum. Hoc præcipuè tempore, quod cùm breue sit, etiam qui habent vxores, vult Apostolus eos esse, tanquā non habentes: hoc est, vt neglectim eas habeant, & in Deo piè colendo potius occupati, quàm rei sint vxori mancipati. Quare vocati sumus ad ea, quæ sunt optima. Nam si Ethnicus ille dixit: Optimam vitæ rationem elige, eam tibi iucundam reddet consuetudo: non est verisimile, non multo magis id voluisse Deum: qui nos ad perpetuum quendam sabbatismum vocasse videtur: Sed non ita tamen, vt non fecerit cuique potestatem, si dura illi videtur & difficilis perpetua continentia (sicut natura sua virtus omnis est difficilis) quin quod proximum est sequeretur. Prima sequentem, sicut anteà quoque diximus, honestum est in secundis & tertijs consistere. Quin optima sit virginalis castitas, proxima cœlibum continentia, nemo est tam prorsus improbus, qui negare audeat. Sed si cui vitæ genus hoc arduum videtur, bonum est & matrimonium inire: & secundas & tertias & quartas nuptias contrahere, malum non est: verùm ei, qui nulla se voti religione obstrinxit.

Continentia an contra naturam sit. Neque propterea Deum tentat, qui Dei fretus auxilio cœlibatum vouet: vt maximè verum sit, contra naturam eum niti. Siquidem si quis naturam spectet corruptam, & vitio primi parentis deprauatam, non modò carnis, verùm & oculorum, & honoris concupiscentia, maximè secundùm naturam est. Omnes enim natura, & voluptate frui, & diuitijs affluere, & honoribus potiri cupiunt. Nunquid igitur non erit nitendum contra corruptam naturam hanc? nunquid Deum tentare putandus est, si quis for-

fortiter ei fuerit teluctatus? Atqui hæc est militia nostra. Militia enim est vita hominis super terram. Quid aliud in baptismo factum est, quàm quòd Christo nomen dedimus, quàm quòd illi stipendia nos factutos, & contra omnem & carnis, & oculorum, & honoris concupiscentiam fortiter esse pugnaturos nos obstrinximus? Neq; propterea despondere nos animum statim oportet, si victi quandoque fuerimus. Vir fugiens, dixit ille, iterùm pugnabit. Præclarè Basilius: Non angeli sumus, inquit, sed homines: & cadimus & resurgimus, idque sæpè eadem hora. Ambrosius verò contra eos, qui propter infirmitatem non esse putabant vouendam continentiam, ne quis fortè non præstet quod vouisset. Ergò nemo militet, inquit, ne aliquando viocatur: nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat: nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsum. Quid? ipsi coniuges, nunquid omnes castitatem obseruant coniugalem: Etiam in ipso coniugio adulterium committi posse, vel illa Xisti sententia ab Hieronymo & Augustino producta, nos docet: Adulter est in suam vxorē amator ardentior. Quam multos autem reperire licet, quibus, quod esse debebat fornicationis remedium, peccati grauioris fit occasio, apud quos adulterium ludus & iocus est, Nunquid ideò malæ sunt nuptiæ? nunquid ab illis abstinendum est propterea, quòd alteruter, aut vterque coniugum non rarò illicito concubitu miscetur? Et certè cùm non dispar sit admissum, non par tamen culpa fuerit adulteri cœlibis, & coniugati. Nam quo sanctior est res coniugium, eo grauioris piaculi reus tenetur, qui rem tam sanctam adulterio temerauerit. Nō propterea tamen non est honorabile coniugium, & thorus immaculatus: non propterea peccat, si quis fidem suam coniugi obstringit, si corporis sui potestatem penes coniugem tantum fore promittit: etiamsi non paucos reperire liceat, qui quod promiserint nō præstent. Quòd si difficilius cōtinet, qui coniugis vti cōmertio consueuit, si quo casu longius absit à coniuge, aut si nō modico temporis interuallo, nullus illius propter diuturnam infirmitatem sit vsus: nunquid credendus erit Deum tentare, qui contra concupiscentiam à natura sibi insitam niti, ac ne quid contra fidem coniugi datam committat sui corporis potestatem alteri facere noluerit? Scilicet si istos audiemus, superstite cōiuge, quandoquidem illius vsus esse non potest, ad secundas ac tertias aut quartas etiam nuptias transibit: ne si continere voluerit, Deum tentare videatur, contra naturam, quæ ab eo nobis indita est, nitendo. Quis nō videt, quanta sit in his absurditas? Et tamen cati sibi videntur, qui hæc magno cum supercilio pronunciant: seque prudentiores esse deierauerint, quàm vel Apostolos ipsos, qui tam fuerunt rerum omnium imperiti, vt simul atque Christum sequi cœperant, vxores relinquerent, neque sui corporis potestatem deinceps illis vnquàm facerent: vel eos, qui per mille quingentos annos illos sequuti sunt omnes. Verùm huc istos cæcitatis & dementiæ perduxit mœchia spiritualis, quæ multò grauior est, quàm illa carnalis. Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo, dicit Paulus: Per quem qui loquutus est, idem etiam per Prophetam multò antè dixerat: Et sponsabo te mihi in sempiternum, & sponsabo te mihi in iustitia, & in iudicio, & in misericordia & miserationibus.

Sumus ergo sponsę Christi: quodque stupendium maximè est, & omnes vna sponsa, & singuli singulæ sponsæ sumus. Hactenus autem singuli Christi sponsæ sumus, quatenus illius vnius sponsę sanctæ Catholicę & Apostolicę Ecclesiæ membra sumus. Spōsus noster ille est, de quo scriptum est: Rex omnis terrę Deus: ipse sponsus noster totam tenet, quia totam emit. Vide autem quanti emerit, vt intelligas quid emerit. Quod prætium dedit? Empti estis, dicit Paulus, pretio magno. Sed quodnam est illud pretium magnum? Edisserit hoc alius Apostolus, dicens: Non corruptibilibus auro & argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi. Sanguinem ergo suū fudit: sanguinis sui pretio nos emit. Vbi fudit sanguinem suum? in passione cruci affixus, quam prædixit Propheta, dicens: Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserūt sortem: Habet ergo vestem sponsus noster. Qualis ea fuerit, docet Ioannes, dicens, quòd erat desuper contexta per totum. Quid ea res nisi charitatem? quid significat nisi vnitatem? Hanc tunicam nō diuiserunt impij milites, Christi persequutores: intereà diuidūt Ecclesiam, qui volunt haberi Christiani, Cæterùm quisquis hanc diuidit, milites, qui Christum in crucem egerunt, impietate sua superat. Quisquis à toro, quisquis à sponsa Christi sancti catholica ecclesia semetipsum segregat, is à sponso quoque Christo, à quo tanto emptus fuit pretio, segregatus est, atque illius esse sponsa desinit, tantoque grauius mœchatur, quàm qui cōiugio irretitus alienum thorum inuadit, quantò maior est Christus, Deus & homo, quàm quiuis alius purus homo. De hoc genere mœchiæ scribit Clemens presbyter Alexandrinus. Est autem adulterium, si quis relicta Ecclesiastica & vera cogni-

Iob.7. — *Basi. in hom. de peniten.* — *Ambr. lib. 1. de viduis.* — *Matrimonium quomodo violetur.* — *Hier. lib. 1. contra Ioui.* — *Aug. lib. 2. cont. Iulia.* — *Adulterium spirituale grauius quàm carnale.* — *2. Cor. 11.* — *Osee. 2.* — *Sponsa Christi sumus quomodo.* — *Psalm. 46.* — *1. Cor. 6.* — *1. Pet. 1.* — *Psalm. 21.* — *Ioan. 19.* — *Vnitas ecclesiæ, Christi inconsutili tunica significata.* — *Mœchia spiritualis.* — *Clem. lib. 6. stromatum.*

cognitione,& de Deo persuasione,accedat ad falsam,quæ non conuenit,opinionem. Et
Lib.4.contra Parmenia. eum sequutus Optatus explicans illum locum : Cum Mœchis particulam tuam pone-
bas, hæreticos dicit mœchos , & mœchas ecclesias illorum, quas aspernatur & repudiat
Christus in canticis canticorum. Quasi diceret:Quid mihi colligitis non necessarias? vna
est dilecta mea,vna sponsa mea , vna columba mea : Catholica in qua & vos cum esse
Hom.7.et.8.in Ezechielem. possetis , rebaptizando Mœchos particulam habere voluistis : Et ęqualis eius Hiero-
Hie.lib.5.ca.6. nymus Origenis interpretationem secutus Ezechielem enarrans : Est & alia , in-
qoit,fornicatio spiritualis , quando deferentes ecclesiam hæreticis iungimur , & ædifica
Hier.6. mus lupanar nostrum in capite omnis viæ, Quibus præcipit sermo diuinus, State in vijs
& quærite semitas domini sempiternas, & videte quę sit via bona, & ambulate in ea:
Eze.16. Moysi videlicet,Iesu,Iudicum,& Regum libris,Esaiaque & Hieremia,& alijs Prophetis.
Quomodo heretici in principio viarū fabricant lupanar suum. In omnibus viarum principijs fabricatur lupanar suum , qui ad peruersitatem doctinæ
testimonijs malè abutitur scripturarum,& dicit:Hæc ait Esaias: hæc dicit Ozea,hoc lo-
quutus est Moyses,hæc Daniel . Et pulchrè, non in medijs vijs, nec in viarum terminis
ponit lupanar suum,sed in principio. Si enim ad scientiam & profunda diuinorum ve
nerit librorum,errare non potest. Et paucis interiectis: Quicquid de Hierusalem dixi-
mus , refert ad Ecclesiam animasque credentium , quæ munera maritalia , aurum vide-
licet in sensu , argentum in eloquio , & vestimenta , quibus fœditas nostra, ac turpitu-
do velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogma-
tum peruersorum, quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indiffe-
renter vtendum,quia ad hoc facti sunt vt sumantur , & cętera. Hanc fornicationem ita
grauem esse dicit Hieronymus, vt exponens illum locum : Et post te non erit forni-
catio : collatione illius omnem deinceps fornicationem leuiorem existimari debe-
Hier.2. re dicat . Vocant eiusmodi, Prophetæ, mulieres adulteras, vocant & meretrices, sicut
apud Hieremiam legimus . In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu pro-
sternebaris meretrix . Hoc enim ingenio sunt, qui semel à Christo sponso nostro se
diuiserunt, & sponsæ ipsius Ecclesię membra esse desierunt, vt quando semel ei fidem
datam fefellerunt,eam subinde mutent,ac simul ac viderint collem aliquem sublimem,
Collis sublimis & lignum frondosum quid. aut lignum frondosum,hoc est,qui scientiæ habet opinionem,quæ instat,quique verbis
oràtis & amplius ea,quę praua sentit,edisserere queat,statim illi adhæreant, Ex quo fit,
Hæreticorū dogmata nō sunt diuturna. vt nunc huic, nunc illi sectæ se tradant, dum nihil apud eos stabile est & diuturnum.
Sed neque apud magistros eorum, sectarumque principes, constans est aliud & perpe-
tuum,cùm quotannis,& ritus & dogmata sua varient. Plærosque videre licuit,qui cùm
nati vel tenati potius fuissent Christiani,facti sunt Lutherani,deinde Sacramentarij,po
steà temporis causa finxerunt se Lutheri de Eucharistia dogma,quamuis falsum ample-
cti,vt ne prorsus veritatem Christi corporis ex Eucharistia tollere videantur, ad extre-
mum tamen, mortui sunt Sacramentarij , Alij verò Iconomachi , alij Anabaptistæ facti
sunt,& subinde nouum aliquod dogma sequuti , nullus vt apud eos legitimus thorus,
sed vagi sint concubitus. Ab hoc mœchiæ genere cum primis cauendum est homini Chri
stiano: cui persuasum esse debet,spem salutis in diuisione nullam esse. Quamobrē prius
omnia & facere & pati paratus esse se debet,quàm vt ab Ecclesia, quàm vt sibi sponsam
Christus elegit,in cuius communione Christi sponsa & ipse efficitur,se diuelli quacun-
que tandem ratione patiatur: Quin illud potius contendat & elaboret modis omnibus,
ne vnquàm se à sponso Christo separet, & fidem semel illi datam inuiolatam seruet,quo
possit ad prēmia,quæ sponsis suis Christus pollicitus est,peruenire.

Posse pro velle sepe in scripturis vsurpatum. Ne verò durius alicui videatur,quod à nobis dictum est: Qui potest,hoc est,qui vult
capere, capiat: veterum orthodoxorum interpretationem hanc esse sciat. Nam & Gre-
Nazian.lib. 4. Theologiæ. gorius Nazianzenus,Ioannes Chrysostomus,sæpè scripturam,posse, pro velle, vsurpari
docent. Libet autem Chrysostomi verba adscribere:qui enarràs illum locum:
Chry.hom. 67. in Ioan. Propterea non potuerunt credere:quia dixit Esaias: Non potuerunt,inquit,hoc est:nolu-
luerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui potest capere,capiat:ita nō-
nunquàm potestate pro voluntate vtitur. Et iterùm: Non potest mundus vos odio ha-
bere:me autem odio habet . Hoc & communi sermone vsurpatum videmus , cùm quis
Hier.3. dicit, Non possum asperum hominem diligere: vehementiam voluntatis potestatem ap-
pellans. Et iterùm: Non potest ille fieri bonus . Et Propheta: Si mutabit Æthiops pel-
lem suam,& pardus varietatem suam,& populus hic potest benefacere,qui didicit ma-
Ho.63.in.Mat. la. Non dicit, quòd impossibile sit ei bene operari:sed quia nolunt,ideò non possunt.
Et in Matthęum: Non omnes capiunt, sed quibus datum est: Vt singulare id esse certa-
men perdiscas,non vt forte datam necessitatem suscipèris. His enim datum est,qui spon
te id eligūt: Quod ideò dicit,vt ostenderet superiore nobis auxilio opus esse: quod qui-
dem

te imperfecto: Non dixit: nō omnes possunt, sed non omnes capiunt: id est, omnes quidem capere possunt, sed nō tamen omnes capere volūt. Palma proposita est, Qui cōcupiscit gloriam, non cogitat de labore. Nemo vinceret, si omnes periculum pugnæ timerent. Hieronymus quoque sententiam secutus Origenis, Matthæi locum eundem explicans: Non omnes capiunt verbum istud, Nemo putet sub hoc verbo vel fatum vel fortunam introduci, quòd hi sunt virgines, quibus à Deo datum est, sed his datum est, qui petierunt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt. Omni enim petenti dabitur, & quærens inueniet, & pulsanti aperietur. Ad eundem modum interpretatur & Euthimius, explicans illa verba, qui potest capere, capiat. Relinquit rem, inquit, in hominum voluntate, dicens: qui potest capere hoc, aut peruenite ad hoc, capiat. Neq; diuersa esse videtur interpretatio Theodoriti, qui priusquàm hunc ex Euangelio locum adferret, his verbis vtitur: Dominus Deus, non tulit quidem leges de virginitate, intellexit enim esse rem supra naturam, eam tamen laudibus prosequendo, eos qui vellent ad certamen adhortatus est. Augustinus quoq; eundem, quem Chrysostomus, Ioannis locum explicans: Sic dictum est, non poterant, vbi intelligendum est, quòd nolebant, quemadmodum dictum est, de domino Deo nostro: Negare seipsum non potest. De omnipotente dictum est, non potest. Sicut ergò quòd Dominus seipsum negare nō potest, laus est voluntatis diuinæ, ita quòd illi non poterant credere, culpa est voluntatis humanæ. Tractans autem eundem locum: Non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est. Quibus enim nō est datum, aut nolunt, aut non implent quod volunt. Quibus autem datum est, sic volunt vt impleant quod volunt. Itaq; vt hoc verbum quod non ab omnibus capitur, ab aliquibus capiatur, & Dei donum est, & liberum arbitrium.

Theo. in Epitome diuinorum decretorū cap. de virginit.
Aug. Tract. 53. in Ioan.
De gratia & libero arbitrio cap. 5.

De septimo Præcepto.

CAPVT LXXXII.

QVòd septimo loco ponitur: Non furtum facies, vel hoc nomine non debet alijs leuius videri, quòd cùm absque satisfactione & pœnitentia peccatum non remittatur, de furto difficilior est, quàm de alijs quibuscunque satisfactio. Nam si quis cædem patrauerit, si thorum alienum inuaserit, modò iustum animo dolorem cōcipiat, ieiunio, oratione, eleēmosyna placatum sibi Deum reddere, peccatique sui veniam impetrare potest. Ceterùm si rem alienam contrectauerit, nihil ei ieiunium, nihil orationes, & lachrymæ, nihil profuerint eleēmosynæ, Si non vult quadruplum cum Zachæo restituere, saltem id quod furatus est restituat oportet, ei cui furatus est, ac posteaquam restituerit, tum demùm de suo det pauperibus. Neque enim gratæ Deo sunt eleēmosynę, quę fiunt de alieno. Si verò fiant ex ijs, quæ pauperibus erepta sunt, nihil est quod magis abominetur Deus. Nam qui offert sacrificium ex substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Hinc est quod Propheta quidam, ea quę furto siue rapina cōgregata sunt, vocat densum lutum, dicens: Væ ei, qui multiplicat non sua, vsquequo aggrauat contra se densum lutum? Nam & grauant, & polluunt vt lutum, & haud aliter morantur ac retardant hominem, quominus euadere posit, quàm profundum lutum eum, qui in ipso hæsit.

De furto difficilior satisfactio.
Restitutio rei alienæ.
Eleēmosyna ex alieno Deo ingrata.
Eccl. 34.
Abac. 2.
Densum lutum furto vel rapina parta.

Non est autem existimandum solum illud furti genus hîc prohiberi, quod occultè fit, quin illud multò grauius est, si quis alicui per vim aliquid eripiat. Quamobrem, furti nomine quamuis alienæ rei illicitam vsurpationem intelligi vult Augustinus: Neque putandus est, inquit, rapinam permisisse, qui furtum prohibuit, quin à parte potius totum id significare voluisse videtur, quod illicitè de proximi rebus aufertur. Sed etsi quid inuenisti, inquit, & non reddidisti, rapuisti, quantum potuisti, fecisti: Quia plus non potuisti, ideò non plus fecisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret: Deus cor, nō manum interrogat. Vsuram etiam si quis accipiat, furti vel rapinæ potius reus est. Quod etiam apud Ethnicos tam graue facinus existimatum est, quàm hominem occidere. Nec is à furto immunis est, qui rerum imperitum aliquem in negocijs & contractibus circumscribit, aut pluris vendendo, aut iusto vilius emendo ab ijs, qui pretia rerum ignorant. Quacunque quis arte fuerit vsus in fallendis hominibus contrahendo, furtum commisit. Qui nouis & insuetis vectigalibus præter necessitatem vllam suos grauant, in eadem causa esse videntur, de quibus dicit Propheta: Principes tui inobedientes, socij furum: qui cùm per rapinas, miserorumque lachrymas diuitias congregent, si minus fures, certè socij furum rectè vocantur. Sunt enim ex eorum numero, de quibus scribitur: Videbas furem, & currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Neque verò si ipsi non rapiant, crimine vacant: sed si non prohibent eiusmodi facinora, eiusdem criminis affines iudicantur. Qui enim prohibere potest eum qui iniuriā facit,

Aug. in quæst. in Exo. cap. 71.
Aug. de verbis Apost. hom. 19
Inuentum non restitutū, furtū.
Vsura.
In contractibus furtum.
In tributis exigendis vel negandis, furtum.
Esai. 1.
Psalm. 49.

Chry. in Gene. hom. 33. Ioan. 10. *Fures spirituales.*

& non prohibet, is nõ minorem, scribit Chrysostomus, luet pœnam, quàm qui iniuriam fecit. Contrà verò qui dominos suos debitis fraudant vectigalibus, & ipsi fures meritò dicuntur. Vix vllum aotem crimen est, quod latius quàm hoc pateat. Nam & qui mercedem non soluit operario, non est alienns ab hoc crimine. Deinde verò, qui non intrant per ostium in ouile onium, sed ascendunt aliundè, hoc est, magistratus & honores, ecclesiasticos præsertim, pecunia sibi comparant, eos fures & latrones ipse Dominus appellat. Numerant quidam & hęc inter furti genera: Si qois, Ecclesiæ prę sertim bonis per luxum abutatur: si maiores quàm pro censu sumptus faciat: consequitur enim necessario, vt omoes cõtrahendæ pecuniæ rationes excogitet, non sine magno eorum quibus præest, grauamine.

Hæretici fures. Hier. 23. Catech 3. *Mendacium imitatur veritatem.* *Scripturarũ possessio non competit hæreticis.* *Li. de præscrip. aduersus hære. Prou. 9.*

Cęterùm inter omnia furti genera, multo perniciosissimum illud est, cuius prophetas qoosdam arguit Dominus, qui furabantur verba sua. Quem locum enarrans Hieronymus: & ante eom Cyrillus Hierosolymitanos: Semper, ioquit, imitatur mendacium veritatem, & nisi habuerit aliqnam similitudinem rectè, decipere non potest innocentem. Quomodo igitur in prioti populo mentiebantur Prophetę atq; dicebant. Hęc dicit Domioos: Et, vidi Dominum. Et, verbum domini, quod factum est ad illum, siue illum, sic hæretici assumunt testimonia scripturarum, de vetere & nouo Testamento, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis & Apostolis & Euangelistis, & assumunt linguas suas vt cordis venena ore pronuncient. Neq; enim competit hæreticis scripturarum possessio, quam quoties inuadont, syluam alienam cædunt, fontes alienos transuertunt, limites alienos commouent, in alieno seminant, & pascunt, quemadmodũ pluribus ea de re verbis Tertullianus disserit. Et propterea rectè dicuntur furari verba Dei, quorum possessio non pertinet nisi ad Catholicos. Hioc etiam est, quod scriptura doctrinam hæreticorum aquas furtiuas vocat, & panem absconditum.

De Octauo Præcepto.

CAPVT LXXXIIII.

Mendacij pater diabolus. Eccle. 7. Aug. tract. 42. in Ioan. *Ioan. 8. Sapien. 1. Psalm. 5.* *Mendacij tria genera.*

Octauo præcepto prohibetur omne genus mendacij, quemadmodum etiam alio loco dicit scriptura: Noli velle mentiri omne mendacium: Assiduitas enim illius non est bona. Quantum autem sit crimen mendacium, vel ex eo colligi potest, quod ab Augustino scriptum est: Quomodo Deus pater genuit filium veritatem, sic Diabolus lapsus, genuit qoasi filium mendacium. Quare qui veritatem loquitur, Dei, qui veritas est: qui verò mentitur, filios est Diaboli: qui sicut ipsa dicit veritas, mendax est, & pater eius: intellige mendacij. Verùm & scriptura quàm graoe sit hoc facinus, demõstrat, dicens: Os, qood mentitur, occidit animam. Et rursus: Perdes omnes qui loquontur mendacium. Peccat igitur quicuoq; mentitur. Cùm autem tria sint mendacij genera: perniciosum quod obest: officiosum quod prodest: iocosum quod delectat: peccatur quidem omni genere, sed eo grauissimè quod perniciem adfert proximo: siue qois eum doctrinis varijs & peregrinis in aliud Euangeliom trãsferre. Dei verbum adolterãdo: siue capitis aut fortunarum, aut quæ vita charior est, existimationis ei periculum creare conetur, falsum contra eum testimonium dicendo. Quòd si iosiurandi accedat religio, tunc verò doplicatur peccatum. Nullum enim esse potest facinus magis capitale, quàm testem citare mendacij veritatem.

Falsi testis pœna in veteri testamento. Deut. 19. *Homicidij & falsi testimonij eadem pœna. Exod. 21.* *Detractores serpentes similes. Rom. 1. Eccle. 10.*

Quamobrem cùm graue sit crimen mendacium, longe grauissimum est periuriom. In veteri lege contra falsum testem pœnam hanc fuisse constitutam legimus: Cùm diligentissimè perscrutantes, inquit, inuenerint falsum testem contra fratrem dixisse meodacium, reddent ei sicut fratri facere cogitauit: & auferes malum de medio tui, vt audientes cęteri timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: Non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges. Eadem videtur falso testi pœna proposita, quam aduersus homicidas io Exodo sancitam legimus. Neque enim leuius est, falso testimonio, quàm ferro, qoenquam lædere. Videtur autem sub hoc falsi testimonij titulo contineri noxa omnis, qua proximus per linguam afficitur: quæ nonnunquam est omni ferro nocentior. Quamobrem impingunt in hunc scopulum detractores. Deo odibiles: qui quod Deus in hominibus amat præcipuè, amorem inter eos, beneuolentiamque mutuam euertere conantur, qui similes esse videntur serpentibus. Quemadmodum enim illi occultè mordentes venenum inserunt, sic isti clàm detrahentes virus sui pectoris infundũt in fratrem: cumque lingua hominis ad benedicendum Deum & ad ædificationem hominis sit creata, isti eam serpenti faciunt similem, dum virtutibus eius in peruersum abutuntur. Neq; verò modò ipsi qui detrahunt alienæ famæ, verùm & ij qui detrahentibus aurem accommodant, ad eundẽ lapidem offendunt, quos monet scriptura, dicẽs: Sepi au

res tuas spinis, & linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia: & seras auribus tuis. Offendunt & susurrones qui seminant discordias inter fratres, qui multos turbant sæpe pacem habentes. Offendunt & palpones, qui laudant peccatores in desiderijs animæ suæ, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, dum nihil non loquuntur ad gratiam, contra quos dicit Propheta: Popule meus qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt. Offendũt & murmuratores, quibus nunquàm satisfieri potest. Offendunt, vt vno verbo complectamur omnia, quicunq; vel vitam proximi, vel existimationem, vel fortunas lingua sua vocant in discrimen, quæ sępè muratas etiam diuitum ciuitates destruxit, sicut dicit ille sapiens: & domos magnatorum effodit, virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit: plures vt per linguam interijsse, quàm in ore gladij cecidisse videantur, vt rectè eam Iacobus vniuersitatem iniquitatis vocauerit, inquietum malum, plenam veneno mortifero.

Eccle. 8. Susurrones. Prou. 6. Palpones. Eccle. 28. Psal. 9. Esai. 5. Esai. 3. Murmuratores. Eccle 28. Occidit lingua plures quàm gladius. Iacob. 3.

De nono & decimo Præcepto.
CAPVT LXXXV.

HVmanarum & diuinarum legum inter alia discrimen & hoc esse putatur, quòd illis aut facta puniuntur, vt furta cędesque: aut dicta, & cõuitia & insidæ aduocationes: aut scripta, vt falsa charta, & famosi libelli: aut cõsilia, vt coniurationes & conscientię latronum. Cęterùm cogitationis pœnam nemo patitur, modò suis terminis ea sit contenta. Deus verò de malis etiam cogitatis pœnas persequitur. Aqud quem sicut scripsit beatus Ephrem cogitata non aliter ac facta censentur, & operis instar consilium est: vbi tractat de linguæ morbo & alijs vitijs. Quem secutus Hieronymus: Non solum enim ópus, sed & cogitatio mali operis pœnas luet.

Legum humanarum & diuinarũ discrimen. Hier. lib. 1. cap. 4. Oseé.

Siquidem homo videt quę foris sunt, atque ea sola punit quæ videt: Deus autem, cuius oculis nuda & àperta sunt omnia, cor intuetur, cor non manum interrogat: Solaque voluntas est, sicut ex Bernardo quoque docuimus anteà, quæ, quoniam pro sui ingenita libertate, aut dissentire sibi, aut pręter se in aliquo consentire nulla vi, nulla cogitur necessitate, non immeritò iustam vel iniustam, beatitudine seu miseria dignam, & capacem creaturam constituit, prout scilicet iustitiæ iniustitięue consentit. Et alio loco: Quid enim odit, aut punit Deus præter propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & infernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in propriam voluntatem. Quamobrem apud Deum, qui hominem occidere disponit antequam occidat, quasi homicida habetur: qui & peierare paratus est, antequàm peieret, iam periurus habetur: & qui adulterium committere nisus est, antequam committat, iam adulter est ante Deum. Deus enim, inquit Ioannes Chrysostomus, non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis. Voluntas est, quę aut remuneratur pro bono, aut condemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Qui etiam alio loco dicit: Bonus Dominus non consueuit attendere ad ea, quæ à nobis fiunt, sed ad internam mentem, à qua vt hæc faciamus, impellimur. Et ad hanc spectans, vel approbat ea quæ à nobis fiunt, vel auersatur. Hanc igitur voluntatem, vt radicitus omne malum ex animis nostris euellat, prohibet Deus extremis duobus his præceptis. Non concupisces domum proximi tui: Non desiderabis vxorem eius: non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

1. Reg. 16. Heb. 4. Voluntas à Deo iudicatur. Ho. 46. & ho. 27. in Genes. Concupiscentia non prohibetur, sed consensus cõcupiscentiæ.

Falluntur autem, qui prauam inclinationem fomitemque peccati, qui primi parentis nostri vitio nobis insitus est, hoc loco prohiberi censent. Nam, sicut anteà quoque fuit à nobis demonstratum, non exigit à nobis Deus, quod in potestate nostra non est. Verùm isti nihil non comminiscuntur, quò possint blasphemam suam sententiam de eo, quòd impossibilia præcepetit Deus, confirmare. Nos verò cum Augustino dicamus, quòd nec impossibile aliquid potuit imperare, qui iustus est, nec damnaturus est hominem, pro eo quòd non potuit vitare, qui pius est. Quamobrem primos illos concupiscentiæ motus non prohibuit Deus, cùm diceret: Non concupisces. Fomes iste nobis insitus est à natura, Quę verò sunt à natura, nec laudem, nec vituperationem merentur. Quamobrem ne peccatum quidem est in renatis concupiscentia: Siquidem baptisma, quemadmodum ab Augustino scriptum legimus, dat nobis omnium indulgentiam peccatorum, & aufert crimina, non radit, nec vt omnium peccatorum radices in mala carne teneantur, quasi rasorum in capite capillorum, vnde crescant iterum resecanda peccata.

Aug. ser. 61. de temp. Concupiscentia remanens post baptismum nõ est peccatum.

Sed vocat, aiunt, concupiscentiam peccatum Apostolus. Etiam Christum vocat peccatum: Nunquid ideò Christum, aut culpæ alicuius affinem, aut damnationi dicemus obnoxium? Quamobrem quamdiu non consentimus illi, concupiscentia pec-

Aug. cont. duas epist. Pelag. lib. 1. cap. 13. Rom. 7. 2. Cor. 5.

Peccatum nullum sine voluntate.
Au. de duabus animabus contra Manich.
Idem de vera religione ca.14.
Aug. de nuptijs & concupiscentia lib.1.ca.23.

catum tale non est, quòd nos æternæ damnationis reos faciat. Nam dicere peccare aliquem sine volontate, magnum esse deliramentum scribit Aogustinus, & peccati reum teneri quenquam, quia noo fecit qood facere non potuit, summæ iniquitatis esse putat & insaniæ. Vsque adeò enim peccatum, voluntarium esse malum censet, vt oullo modo fit peccatum, si non sit voluntarium. Quòd itaque concupiscentiam peccatum vocat Apostolos, non ideò sic vocat, quòd propriè peccati culpæque alicuius rationem habeat, sed vocatur, inqoit, peccatum, quia peccato facta est, cùm iam in regeneratis oon fit ipsa peccatum. Sicut vocatur lingua locutio quam lingua facit, & manus vocatur scriptura quam manus facit, itemque sic vocatur peccatum, quia peccatum si vincit, facit. Sicut vocatur frigus pigrum, non quòd à pigris fiat, sed quòd pigros faciat. Nihil igitur aliud damnat hic Deos, quàm vitiosos affectus, ad quos accedit consensus: vt non concupisces, idem esse videatur cum eo, qood alio loco dicit scriptura: Post concupiscentias tuas non eas: quodque dixit alibi idem Apostolus: Noo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis concupiscentijs eius. Ioannes Chrysostomus aliud esse vult concupiscere, aliud velle: Concupiscere, ioquit, pasionis: velle autem arbitrij est, frequenter enim coocupiscimus, etiam quod nolumus. Si ergo concupiscentiæ non consentit voluntas, concupiscentia sola non damnat: magis autem gloriosiorem facit virginitatis coronam. Qui disertis etiam verbis alio loco concupiscentiam non esse peccatum affirmat. Itidem & Gregorius Nissenus, non eum qui aliquo casu concupierit, sed qui cō sultò sibi vitium asciuerit & contraxerit, condemnandum esse ait. Nam vt innascatur aliqoando talis appetitus, sæpè infirmitas insita naturæ etiam præter animi sententiam efficit. Verùm non io modum torrentis, impetu perturbationis traosuersum rapi, sed viriliter aduersus eiusmodi dispositionem & affectum consistere, & rationibus perturbationem discutere atque submouere, hoc virtutis est opus.

Eccle 18.
Rom.6.
Concupiscere & velle.
Chry. hom. 52. oper. imperf. in Matth.
Gre.Niss. in lib. de octo beatitudinibus explanans illud: Beati mites.

Quò magis autem intelligi res posit, illud scire oporter. Concupiscentiam noonunquam habere nomen fomitis, & esse quandam ad malum inclinationem: factom eoim est peccato primi parentis nostri, quòd sensus & cogitatio humani cordis in malom prona sunt ab adolescentia sua. Hanc Paulus vocat legem in membris nostris, repugnantem legi mentis nostræ. De hac scribit Iacobos: Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hæc non solùm peccatum non est, verùmetiam occasio persæpè coronæ. Beatus enim qui suffert tentationem, quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Porrò concupiscentia hæc cùm conceperit, parit peccatum. Concipit aotem delectando, qua quidem re iam offendimus, sed lapsum tamen mortis nondum incurrimus. Est itaque iam hic secundus stimulus, qui & ipse concupiscentia vocatur. Nam primus est, leuis quidam puoctus sensuum, & incentiuum vitiorum. Secundus est cogitatio, quæ concepit peccatum delectationis. Hos duos stimulos, quos Græci προπαθείας vocant, scribit Hieronymus Deum nō ponire: sine quibus nullum hominum esse posse dicit. Cæterùm peccatum cùm consummatum fuerit, hoc est, cùm quis facere decreuerit cogitata, aut cùm opere perpetrauerit, tum demùm generat mortem. Quos autem stimulos Hieronymus, eas affectiones vocat Prosper Aquitanicus: de quibus ita loqoitur: Non has affectiones habendo, sed eis malè vtendo delinquimus. Quia humanorum affectuum proprietas, hominis iodicat creaturam, qoalitas bonam vel malam significat voluotatem, ac sic motus ij, qoi in hominibus affectiones sunt, ijdem ipsi in benè vtentibus virtutes, & malè vtentibus pasiones, siue perturbationes, aut, vt quidam volont, ægritudioes fiunt.

Chry. ho.13. in epist. ad Rom.
Concupiscentia diuisio.
Gene.8.
Rom.7.
Iacob.1.
In cap.18. Eze.
Prosp. li.2. de vita contemplatiua cap.3.

Scripsit dious Bernardus sermonem quodam de cute, carne & ossibus animę. Et explicans illud psalmi. Multæ tribulationes iustorum, sed de omnibus his liberabit eos dominus. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur. His verbis vtitur: Ponamus velut quandam animæ cutem cogitationem, carnem affectionē, vt consequenter os eius intentiooem posimus accipere. Sic eoim erit in ossis integritate animę vita, in carnis incorruptione sanitas, in cutis specie pulchritudo. Quę sunt ergo tribulationes iustorum, nisi quod interdò decoloratur cutis, cùm videlicet inutilis cogitatio in corde versatur, nonnunquam verò etiam caro vulneratur, quando scilicet ad hoc vsque cogitatio perniciosa procedit, vt delectatione corrumpatur affectio. Nam ossa quidem iustorum omnino integra atque illæsa custodiuntur à Domino, vt nunquam frangatur propositum cordis eorum, nonquam salubris inteotio conteratur, vt videlicet concupiscentiæ titillanti etiam detur assensus. Sic eoim peccati cogitatio decolorat, affectio voloerat, sic consensus omnino animam necat. Antè quem etiam Gregotius: Tribus, inquit, modis impletur omne peccatum, suggestione, delectatione, & consensu. Suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum. Quia cum

Grego. interrogationū cap.21.

cum primam culpam serpens suggessit, Eua verò caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. Et necessaria est magna discretio, vt inter suggestionem, delectationem & consensum iudex sui animus præsideat. Cùm enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnino perpetratum non est: Cum verò caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. Et sæpè cõtingit, vt hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectatione trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat: & cùm caro sine anima delectari nequeat, ipse tamẽ animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur inuitus, & ei ex ratione contradicat nec consentiat, & tamen delectatione ligatus est, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Vnde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legi peccati, quæ est in membris meis. Si autem captiuus erat, minimè pugnabat: igitur legi mentis, lex quæ in membris est repugnabat. Pugnabat autem, quapropter captiuus non erat. Ecce itaq; homo est, vt ita dixerim & captiuus & liber: liber ex iustitia quam diligit, captiuus ex delectatione quam portat inuitus.

Ex quibus omnibus colligere licet, quòd concupiscentia, quatenus vel vrit, vel etiam delectat, nihil aliud quàm bellum, quàm pugna, quàm rixa quædam est: in qua, si quis victor euaserit, æternæ vitæ prçmia meretur: Sin autem superatus fuerit, stipendium illius mors erit çterna. Nihil igitur peccati, nihil damnationis est in eo quòd vrimur, quod delectamur, sed si succumbimus delectationi, tùm demùm peccati, tùm æternæ mortis rei efficimur. Caro concupiscit aduersus spiritum, in eo nihil est peccati: nam & spiritus concupiscit aduersus carnem. Suggerit caro, fac adulterium: suggerit spiritus, non fac. Luctam video, dicit Augustinus, victum non video. Non autem certantem, sed victum pœna consequitur, sicut idem alio loco docet. Loquens de hac concupiscentię pugna S. Marcus Eremita, sic ait: Oppugnatio non est peccatum aut iustitia, sed argumentum liberę voluntatis nostræ. Quapropter opponere propugnaculum nobis etiam permissum est, Vt ij qui tendunt ad mandatum, velut fideles coronati demonstrentur. Qui verò tendunt ad voluptatem, oppugnari tanquam infideles. Pugna est: concupiscit caro aduersus spiritum, delectat adulterium. Fateor quia delectat: Sed spiritus ex aduerso concupiscit aduersus carnem, delectat & castitas. Ergò vincat spiritus carnem, aut certè non vincatur à carne. Adulterium tenebras quærit, castitas lucem desiderat. Quomodo vis innotescere, sic viue. Quomodo vis hominibus innotescere, etiam præter oculos hominum sic viue: Quoniam qui fecit te, & in tenebris videt te. Quare laudatur castitas publicè ab omnibus? Quare non laudant adulterium nec adulteri? Qui ergò quærit veritatem, venit ad lucem. Sed delectat adulterium: contradicatur, resistatur, repugnetur: Non enim non habes vnde pugnes: Deus tuus in te est, spiritus bonus datus est tibi. Et tamen permittitur ipsa caro concupiscere aduersus spiritum, suggestionibus prauis & delectationibus genuinis. Fiat, quod ait Apostolus: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, Non sit: Iam enim est ibi. Quòd ideò peccatum vocatur, quia merito peccati contigit. Non enim in paradiso caro concupiscebat aduersus spiritum, aut erat ibi ista pugna, vbi pax erat sola, sed facta transgressione, posteaquàm homo noluit seruire Deo, & donatus est sibi, nec sic donatus sibi, vt possit saltem possidere se, sed ab eo possessus à quo deceptus, cœpit caro concupiscere aduersus spiritum. Cęterùm spiritus Dei est, qui pugnat in te aduersus te, aduersùs illud quod est in te contra te.

Aug. in cap. 5. in Galat.

Au. hom. 43. de verbis domini. Talis esse qualis videri velis.

Ioan. 3.

Concupiscentia ergo.

Quod autẽ aliud sit cõcupiscere, aliud velle, explicans illã verba Pauli, vt non quęcunq; vultis illa faciatis, docet Augustinus quoq;. Velle enim dicit, hominem castum pacem, vt nulla omnino surgat in membris eius concupiscentia aduersaria castitati. Sed nihilo minus, velimus nolimus, concupiscentiã habemus, velimus nolimus, titillant, blandiuntur, stimulant, infestant, neque prius illis liberabimur, quàm cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria? Tunc audientur voces illæ triumphantium. Vbi est mors continua tua? Vbi est mors aculeus tuus? Percussisti, vulnerasti, deiecisti, sed vulneratus est propter me, qui fecit me. O mors, ò mors, vulneratur est propter me, qui fecit me, & de morte sua vicit te. Voces illæ sunt triumphantium, pugnantium verò vox est: Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum, sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est valdè: tu Domine vsquequo? Hanc vocem e-

Aug. de verbis domini ser. 43. vbi supra.

Vox triumphantium.

Vox pugnantium. Psal. 6.

mittebat & Paulus,cui & ipsi,ne magnitudo reuelationum extolleret eum,datus fuerat stimulus carnis,angelus Satanæ,qui eum colaphizaret:Propter quod ter Dominum rogauit,clamans:Et tu Domine vsquequo? Et responsum accepit à Domino : Sufficit tibi gratia mea: virtus in infirmitate perficitur.

Vel ex his verbis perspicuum esse cuius potest, quòd infirmitas hæc, pronitas hæc ad peccatum, non modò peccatum non est, verùmetiam facit ad virtutis perfectionem: quodque ea prohibita non sit: neque enim prohibetur pugna, sed vt ne cedatur in pugna. Non potes efficere,vt omnino nullæ sint in te concupiscentiæ carnis, fac quod potes, vt non regnet peccatum in tuo mortali corpore, ad obediendum desiderijs eius. Ecce quod nolo, mala desideria surgunt : sed noli obedire. Arma te, sume instrumenta bellorum: præcepta Dei, arma tua sunt. Si benè me audis, & eo quod loquor armaris: Non, inquit, regnet peccatum in vestro mortali corpore: Quid est, non regnet? *Rom.6.* *Concupiscentiæ obedire.* Non obediatis concupiscentijs suis: Si enim cœperitis obedire, regnant. Et quid est obedire? Exhibere membra arma iniquitatis peccato. Nihil hoc doctore præclarius. Quid vis vt exponam tibi? fac quod audisti. Non exhibeas membra tua arma iniquitatis peccato. Dedit tibi Deus potestatem per Spiritumsanctum, vt membra tua teneas: Surgit libido : tene tu membra : noli exhibere membra tua arma iniquitatis peccato. Tene pedes ne eant ad illicita : tene manus ab omni scelere : tene oculos, ne malè attendant: tene aures ne verba libidinis libenter audiant: tene totum corpus : tene latera: tene summa: tene ima. *Gala.5.* Spiritu ambulate, dicit Paulus, & concupiscentias carnis ne perfeceritis. *Quare prohibet Paulus perficere carnis desideria.* Quare non dixit concupiscentias carnis ne habueritis? quia necesse est, vt habeamus illas. Quare non dixit, concupiscentias carnis ne feceritis? quia facimus eas, cùm concupiscimus : Ipsum concupiscere facere est. Sed ait Apostolus : Iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. *Rom.7.* Ergò quid tibi cauendum est? hoc sine dubio ne perficias. Surrexit libido damnabilis,suggessit,non audiatur: ardet, nō se compescit,& velles vt non arderet? & vbi est, vt non ea quæ vultis faciatis: Noli dare membra : ardeat sine causa, & consumit se. *Perficere,quid.* In te ergò fiunt ipsæ concupiscentię : fatendum est,fiunt:ideò dixit,ne perfeceritis.Decreuisti facere,perfecisti : Perfecisti etenim,si decernas faciendū esse adulterium,& ideo non facis, quia locus non est inuentus, quia opportunitas non datur, quia fortè illa casta est, de qua videris esse commotus. Ecce iam illa casta est,& tu adulter es. Quare? quia perfecisti concupiscentias. *De lege spirituali cap.15.* Quid est perfecisti? in animo tuo faciendum esse adulterium decreuisti.Par enim est maleficium, *Philo de confusione linguarū.* inquit Philo, patrasse cędem, & decreuisse. Et B.Marcus Eremita: Cui,inquit, est animus aliquid faciendi, nec potest, perinde est apud Deum cordis cognitorem, ac si fecisset. Hoc de bonis & malis rebus intelligendum est.

Macar.ho.26. Quod pluribus etiam in Homilia quadam persequitur Macarius: Hęc est cōcupiscentia,quæ prohibetur isto præcepto. Si quis vtatur,si quis delectetur, non est adhuc reus præcepti huius violati. *Basi. in institutione illorū qui vitā cupiūt ducere perfectam.* Siquidem semina ista cupiditatis quemadmodū à Basilio quoq; scriptum legimus,primo motu cōpesci nequeunt:quin etiam occasio potius & materia ad Dei gratiam promerendam exercendamq; virtutem existunt: vt nō sine causa dixerit Origenes:Sicut caro,si sale nō aspergatur,quamuis sit magna & præcipua, corrumpitur: *Orig.hom. 27. in Numeros.* ita & anima nisi tentationibus assiduis quodammodo saliatur, continuò resoluitur ac relaxatur. Si verò blandior aliquantulum in ijs mora fuerit, humana tentatio : Cæterùm si ad extremū certa ratione deliberationeq; firmentur,etiamsi in actū nō prodeant, omninò lætifera iam sunt: Tum enim demùm ventum est cōtra pręceptū Dei:Nō cōcupisces.Beatus verò Ephrem consensus,inquit,pro factis iudicatur.Actionis enim vis & caput in ipso consensu,& proposito situm est vbi seipsum reprehendit & peccata sua cōfitetur. *Rom.6.* Sic & Anselmus exponens illum Pauli locum:Non regnet peccatum,&c.Nō ait, inquit,non sit,sed,ne regnet.Et si sit peccatum,id est,fomes & delectatio peccati, tamen non regnet,id est,non faciat,quod illicitè cupit.Inest modò peccatum cùm delectaris, regnat si consenseris. Sed quid Anselmum commemoramus,virum excellenti quidem doctrina præditum,sed qui quingentorum annorum ętatē non excesserit?Etiam ante mille prope ducentos annos, sic Pauli locum hunc enarrauerunt ante Augustinum Chrysostomus,& post Augustinum eius discipulus Primasius,& qui promemodum fuit illius ęqualis Petrus Chrysologus: post hunc Theophilactus, atque alij non pauci.Libet autem Petri Chrysologi verba adscribere:Non regnet peccatū in vestro mortali corpore. *Chry.serm.113. Non regnet peccatum,&c.* Non dixit,inquit,non veniat ad vos:non dicit,nō prouocet,non titillet,sed non regnet, non dominetur. Confligat,ad vincentis gloriam: dimicet,& decidat ad triumphū victoris,& tandem se doleat impia peccati dominatio à seruis quondam suis tota securitate calcari: & crudelis tyrannus ingemiscat, subiectum se suorum pedibus captiuorum:

&

& ad eorum triumphum, de quibus diu triumphauerat, ſe veteranus hoſtis perueniſſe deploret. Ad eundem modum Bernardos quoque: Felix anima quæ peccatum ſentiens, peccato non conſentit, quam & ſi cogitatio inquinat, ratio lauat pugnans & repugnans legi peccati. Moleſta lucta eſt, ſed fructooſa, quia etſi pœnã habet, adhibet & corooam, imò quod ſentientem fatigat, vincentem coronat. In hoc eoim cooflictu, vbi ſenſus eſt, non conſenſus, nihil damnatioois eſt, iuxta Apoſtolom, His qui ſunt in Chriſto Ieſu.

In li. de conſcientia, cap. 1.

Sed & vetuſtior omnibus his Hilarius, enarrans illud ex Pſalmo: Non dominetur mei omnis iniuſtitia, Non, inqoit, vt à ſe abſit, ſed ne dominetur ſui, orat: Scit per tentationes ad gloriam perueniri. Ac paulò pòſt: Domioationem iuſtiriæ Propheta metnit, tentationem verò eius non recuſat. Gregorius verò Pontifex citans hæc eadem apoſtoli verba: Nequaquam, inquit, peccatum in mortali corpore oon eſſe, ſed regnare prohibuit: quia in carne corruptibili noo regnare poteſt, ſed non eſſe noo poteſt. Hoc ipſum namque ei de peccato tẽtari peccatum eſt, quo quia quandiu viuimos perfectè omnimodo non caremus, ſaocta prædicatio quoniam hoc explere pleoè non potuit ei de noſtri cordis habitaculo regnum tulit, vt appetitus illicitus, & ſi plerunqoe bonis noſtris cogitatiooibus occultè ſe quaſi fur inſerit ſaltem ſi ingreditur non dominetnr. Dorotheus etiam Abbas: Carere, inquit, omninò affectibus & animi perturbationibus ſine paſſiooibus, ferè eſt impoſsibile, non operari autem vt illi volunt & imperare, oon admodum eſt difficilè.

In Pſalm. 118. *Greg. li. 21. ca. 3.* *Dorot. ſer. 1. de obedientia.*

Quæ malum igitur iſtos agitant intemperiæ? qoi tantò priſcorum patrum conſenſui repugnare, ſuamque opioionem, illorum ſenteotiæ aoteponere aodent? Nam qood Auguſtino & Primaſio in Africa, idem Ioanni Chryſoſtomo in Thracia. Origeni in paleſtina. Hieronymo & Ephrem in Syria. Macario in Ægypto. Baſilio in Capadocia. Gregorio & Petro Chryſologo in Italia. Hilario, Proſpero, Aquitanico & Beroardo in Gallia. Theophilacto in Mœſia. Anſelmo in Anglia, & qoi ſequnti hunc ſunt, reliquis deinceps omnibus, idem viſum eſt, in varijs orbis Chriſtiani partibus. Sed & ipſe ſenſus communis iodicat, non prohiberi à Deo pognam carnis: in qua ſi quis ſtrenuè ſe geſſerit, coronam aſſequitur: ſed prohiberi, ne concupiſcentiæ carnis aſſentiamnr, ne nos ab ea ſuperari patiamur. Vita noſtra militia eſt: Si premit nos hoſtis, in eo peccatum nullum eſt, modò ne opprimi nos ab eo ſinamus.

Iob. 7.

Cùm igitur prohibetur concupiſcentia, prohiberi videtur mala dilectio, qua diligitur quod diligi nõ oportet: Vt cum dixit lex: Nõ cõcupiſces, hoc velle dicere credẽda ſit: non diligas, quod diligi nõ oportet. Nõ oportet autem diligi, quod vel in Dei credit iniuriam, vel in proximi detrimentum. Quamobrem omnis iniuſtitia prohibetur hoc vno verbo, Nõ cõcupiſces: Nã & ſi bona cõcupiſcentia quoque ſit, qua ſpiritus cõcupiſcit aduerſos carnem, de qua ſcriptum etiam legimus: Concupiſcentia ſapientiæ deducit ad regnum, tamen cùm nõ addicitur quid concupiſcatur, ſed ſola ponitur, non niſi mala, ſicut ab Auguſtino traditum eſt, intelligitur. Itaque non ſolùm opere, qood nõ oportet ſi perfeceris, vérumetiam animom ad perficiendum ſi adieceris, cootra legem hãc peccatum eſt. Siquidem non tam operi, quàm volũtati prẹmia ſunt à Deo vel ſnpplicia conſtituta. Ex hac & iuſtitia noſtra & iniuſtitia pendere videtur. Quòd ſi voluntas magna eſt et bona, dilectio vocatur. Diligis quod oportet, iuſtus es, diligis quod nõ oportet, iniuſtus es. Dilectio eios quod nõ oportet, vocatur cupiditas, vel cõcupiſcẽtia, dilectio eios qood oportet, vocatur charitas. Hẹ ſuot doæ radices, quas attendit Deus, Radix malorum omoium eſt cupiditas, radix bonorum omnium eſt charitas. Ex hac nihil mali, nihil ex illa bonì proficiſcitur, Hanc in bonorum Chriſtus, illam in malorum cordibus plantat Diabolus, Nõ attendit igitur Deus id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur, vtrum ex cupiditate an ex charitate facias, ſolum id ſpectandnm eſſe putat. Vſq; eo etiam, vt homicidam laudatum, de eo verò qui miſericordia ductus, abſtinuiſſet à cæde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, commendatus à Domino æterni ſacerdotij teſtamentum accepit, Non quòd ipſum bonum ſit per ſe homicidium, quod lege prohibitum eſſe ſcimus, ſed quod illud zelando zelom Dei patrauerat. Ita charitas rem per ſe malam, fecit eſſe bonam. Contra Saul nõ occidit Agag regem pinguiſsimum, & optimis gregibus ouium & armentorum, & veſtibus, & arietibus, & vniuerſis quẹ pulchra erant, pepercit, nec voluit ea diſperdere. At in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctéſque, precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit, nihil tamen proficeret, neque pœnam ſibi conſtitutam euadere potuit, non quòd malus eſſet affectus miſericordiæ, ſed quòd contra Dei præceptum pepercit, deque rebus Amalec concupioit, Non eſt in Phinees, laudatum homicidium, ſed charitas, ſed zelus, Non eſt in Saule damnata miſericordia, ſed concupiſcentia, partim lau-

Non cõcupiſces, idest, non diligas quod non oportet. *Concupiſcentia bona.* *Sapien. 6.* *Aug. in pſa. 118* *Radices bonorũ & malorum.* *1. Tim. 6.* *Num. 25.* *1. Mach. 2.* *Phinees homicidium cur Deo gratum, & Saul in miſericordia ingrata.* *1. Reg. 15.*

dis, partim rerum optimarum Amalec, de quibus prohibuit Deus, ne quid concupisceret, qui radicem, non quod foris apparet, inspicit. Abominatur omne id, quod ex radice cupiditatis proficiscitur, Contrà quicquid ex radice charitatis procedit, qualecunque sit de eo mortalium iudicium, Deus tamen qui cor non manum interrogat, grato cumprimis animo id amplectitur. Porrò charitatis radix in hominis corde plantari non potest, nisi prius eiecta sit radix cupiditatis. Hanc euellit Deus cùm dicit, ne concupiscas, quò facilius inserere possit radicem illam, ex qua nascitur quicquid est rerum bonarum, Cuius meminit Christus dicens, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum sicut teipsum.

Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10.

Ex his colligere licet, quod anteà quoque copiosè per nos demonstratum est, quod sicut iniustitia nostra cupiditas, sic iustitia nostra non est nisi charitas. Quam si iustitiæ nomine non dignantur hæretici, mirandum non est. Quemadmodum enim scientia, sicut à Philosopho scriptum legimus, non habet inimicum nisi ignorantem, sic nō alij magis aduersantur charitati, non alij plus illi modis omnibus detractum cupiunt, quā qui sunt omnis charitatis prorsus expertes, Cuius generis omnes hæreticos & schismaticos esse iam ex Augustino docuimus. Possunt enim hæretici loqui linguis, possunt habere prophetiam, possunt habere mysteria omnia & omnem scientiam, possunt habere fidem, ita vt montes transferant, possunt non modò suas facultates omnes in cibos pauperum distribuere, verumetiam tradere corpora sua ita vt ardeant, Sola est charitas, quam si habere possent, hæretici & schismatici esse non possent, Sola est charitas, quæ sicut Dei filios à diaboli filijs, sic secernit catholicos ab hæreticis, sola est charitas, per quam retinetur spiritus vnitas in vinculo pacis. Hæc enim est quæ non modò non inflatur, verumetiam in mortalium animis eam parit modestiam, vt alteri se præferat nemo: quin alterum se quisque præstantiorem existimet. Hac se destitutos esse negare non possunt, qui postea quàm segregauerunt semetipsos, inflati sensu carnis suæ, nihil sibi non arrogant, nihil alijs non derogant: sibi lumen & intelligentiam scripturarum, sibi pietatem solis ita vendicant, vt qui tot seculis in sancta catholica Ecclesia magna cum pietatis & constantiæ laude vixerunt, eos aut cæcitatis, aut impietatis condemnent omnes: qui aut nihil viderint in tam clara scripturarum luce, aut agnitam veritatem, (quod extremæ cuiusdam est impietatis) amplecti noluerint. Hoc igitur ingenio prædīti qui sunt, nihil ab illo faciunt alienum, si, quo se defici dono charitatis intelligunt, ei iustitiæ nomen tribui, ferre non possunt. Verùm de his hactenus. Nunc quoniam de interno cultu, quantùm præsens tempus postulat, dixisse satis videmur: ad ea quæ de externo cultu dicenda restant, sermonem nostrum conuertamus.

Hæretici charitatis inimici.

Charitas facit Dei filios. Ephes. 4. 1. Cor. 13.

De externo cultu.

CAPVT LXXXVI.

QVod si nuda mens esset nostra, nec vllo membrorum inuolucro irretita, satis iàm de ratione colendi Dei dixisse videri poteramus: nec erat quòd plura scribendi laborem caperemus. Quoniam verò iuncta est & implicata cum corpore, ac illius adminiculo persæpè mouetur, & nititur ad summum Deum: de eo quoque cultu paucis differendum nobis restat, qui corpore, quique rebus externis exhibetur. Sic enim à Basilio quoque scriptum legimus: Si extra corpus constituti essemus, necessarium esset, ea tantum curare, quę animæ soli optimè conducerent. Quoniam verò geminus est homo, conuenit geminum esse virtutum studium, quod & corporis laboribus, & animæ exercitijs absoluatur.

Basi. de vita solitaria cap. 5.

Ac illud quidem homini Christiano certum & indubitatum esse debet, quòd omnis Dei cultus, omnis veræ pietatis & religionis vis, per quam cum Deo re vera coniungimur, ac illius numini maiestatique dediti sumus, in mente & spiritu, & in ipsa intestina voluntate consistit. Quæ voluntas cùm bona & magna est, charitas vocatur: per quam adhærentes Deo, vnus cum eo spiritus efficimur. Hac sola coli Deus maximè gaudet: qui cùm sit spiritus, in spiritu & veritate vult adorari. Nec in alia causa, quamobrē de sublimi cœlo filium suum in hanc lachrymarum vallem dimittere, & hoc mortis nostræ corpus indutum, in terris versari cum hominibus voluit: quàm, vt sicut ipse nobiscum vna caro, & vnum corpus fieri dignatus est, sic nos vicissim eius, qui prior dilexit nos, & semetipsum tradidit pro nobis, amore inflammari, ex illo toti pendentes, in illo acquiescentes, in illius beneficiorum contemplatione omni mente cogitationeque nostra defixi, voluntates & actiones nostras omnes, ad illum, tanquàm ad vltimum finem referentes, vnus cum eo spiritus efficeremur. Hic est cultus, quem præcipuè Deus à nobis exigit: quem quantùm diligimus, tantùm colimus. Nam sicut ab Augustino quoque scriptum legimus: pietas Dei cultus est: nec colitur ille nisi amando: Cæterùm vbi verus est amor, nequa-

Cultus Dei verus in quo consistat.

1. Cor. 6. Ioan. 4. Christus cur in mundū venerit

1. Ioan. 4. Ephes. 5. Quantum diligimus tantùm colimus Deum. Aug. ep. 120. c. 18. & epi. 26. et de Trinitate. 12. cap. 14.

nequaquam sic in ipsa mente reconditus & abstrusus esse potest, vt non per signa quædam & indicia se foras proferat, ac ad spectantium oculos traducat. Hinc illę sublationes & deiectiones oculorum, pectorum percussiones, capitum inclinationes, genuum inflectiones, & hoc genus externæ gestiones aliæ, quæ cæremoniæ vocantur: quæ, sicut alia externa omnia, ita demùm ad promerendam gratiam, & misericordiam Dei momenti aliqoid adferre videntur, si ex ea, de qua iam diximus, intima erga Deum volũtate proficiscuntur, imitationes vt sint, & simulachra animi varios in se affectus erga Deum suscipientis. Sin autem falsò & per simulationem vsurpata fictaque fuerint & ementita, vix esse potest vlla magis nefaria consceleratæ mentis improbitas, Cùm in rebus huiusmodi, sicut summum bonum veritas, ita sommum sit flagitium simulatio. Rectè enim ab illo dictum est: Simolata ęqoitas, duplex est iniquitas. Quamobrem talia censentur apud Deum, qui scrutatur corda & renes, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, ista, quæ foris aguntur qualis est intus voluntas hominis. Hanc inspicit iustus ille rerum æstimator, non ea sola, quæ fiant externè: quæ si spiritu sint & veritate dilectionis destituta, plus adeò ad prooocandam, quàm ad placandam iram Dei facere videbuntur: Verùm est enim quod à Propheta scriptum est: Omnis gloria filiæ regis ab intus. Intus videt Christus, intus amat, int⁹ alloquitur: intus, quæ fiũt, vel punit, vel coronat. Extat de eo Homilia dioi Macarij: Quod non externa, sed interna promouent, aut lædunt hominem. Editus est etiam nuper libellus Marc. Eremitæ, quì inscribitur, Capitula de ijs qui putant ex operibus se iustificari, in quo docet in rebus externis non bene fiduciam collocari.

Cæremoniarum vis. *Dei cultus quo modo pateșiat per exteriora.* *Simulatio summũ flagitium.* *Aug. in psa. 62* *Apoc. 3.* *Heb. 4.* *Psalm. 44.* *Maca. hom. 24.* *Mar. cap. 1.*

Cæremoniarum diuisio.

CAPVT LXXXVII.

EST autem doplex ordo cæremoniarum. Quædam enim è veritate mentis profectæ, in ipso corpore statim, & in ijs quæ vnita sunt corpori, suscipiuntur: cuius gèneris sunt preces, Deique inuocationes, & ea quæ paulò antè recensuimus: Quædam non magis à veritate proficisci, quàm ad illam aspirare videntur: quales illæ sunt, quæ in templis, ornatibusq; templorum, in varietate ordinom, in ritu quorundã sacrorum, in cantibus, in vestibus, in festorum dierum celebratione sitæ sunt: Quas in sumptu suo instituerunt, si non alia re quàm flagranti Dei amore adducti fecerunt, nec aliom, quàm laudem illius & gloriam, finem sibi propositum habuerunt, fieri non potest, quin hæc eorum præclara voluntas, cùmprimis Deo grata sit & accepta, ac suam apud illom mercedem habitura: Sin autem alio respexerunt, quadrabit in illos quod de hypocritis dicit Christus: Acceperunt mercedem suam.

Cæremoniæ aliæ proficiscuntur ex animo, aliæ ad animũ erigendũ referuntur. *Matth. 6.*

Omnis autem tractatio cæremoniarum harum, ad instructionem populi sumpta præcipuè videtur. Est enim eorum pars multò maxima, qui, cùm sensibus magis, quàm intelligentia, menteque moueantur, suis ipsi cogitationibus ad piè Deum colendum, & eius eximiam benignitatem contemplandam, ac grata quadam recordatione prosequendam, non facilè queont excitari. Quamobrem fit non rarò, rebus vt his externis, quæ in oculos incurrunt, quęque sensibus offeruntur, pulsari sæpius, & admoniti, curam tandem aliquam & meditationem homine Christiano dignam suscipiant. Horum igitor vtilitati, cæremoniarum hoc genus institutione, prospectum est maximè, Sumuntur autem cæremoniæ à persona, re, loco, & tempore. Et sunt quæ recta ad Deũ ipsum referũtur, cui cultus exhibetur: vt ritus sacrificij: sunt quæ ad hoies Deũ colentes, vt ieiunia, eleẽmosynæ, orationes, & eiusdẽ generis exercitationes aliæ, quibus animus hominis ad colendũ Deum pręparatur: sunt rursus alia, quasi qoędam instrumenta diuini cultus: vt sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria, & id genus alia, Nobis de singulis dicere, rationemue singolorum explicare propositum non est, verùm quæ temporum istorum ratio postulare videbitur, paucis de quibusdam disseremus.

Cæremoniarum instituendarum causa. *Cæremoniæ quædam ad Deum, quædã ad hominesper tinent, quædam instrumenta sunt cultus diuini.*

De cæremonÿs, quæ sumuntur à personis.

CAPVT LXXXVIII.

QVæ sumuntur à personis cæremoniæ, de ijs, quo loco de sacramento ordinis sermo nobis fuit, cùm pleraque dixerimus, tantò nunc futuri somus breuiores. Neq; enim omnibus in Ecclesia visa sunt omnia conuenire: neque fas esse putatum est, vt sibi quisque, quæ vellet, sumeret, vtque legitimè non vocatus, munus aliquod Ecclesiasticum vsurparet. Verùm, quod Paulus diligẽter monuit, omni semper studio laboratum est, vt non solùm ordo, verumetiam ordinis ornandi cura retineretur In Ecclesia, vt quid personas, qoid loca, quid tempora deceret, etiam atque etiam circumspiceretur. Non omnes voluit Paulus Apostolos, non omnes Prophetas, non omnes esse doctores, non omnes sacerdotes, non omnes Episcopos: non vt sibi quisquam honorem sumeret, sed vt vocaretur tanquàm Aaron. Neque sufficere existimauit, si quis vocatus esset: manuum impositionem

Non omnibus omnia conueniunt. *1. Cor. 14.* *1. Cor. 12.* *Heb. 5.* *Manuum impositio cur ordo*

Manus adhibetur. 1. Tim. 5. Actor. 13.

tionem necessariam præterea iudicauit, de qua & ipsa nihil festinantius, minusque considerate statui præcipit. Cui verò manus essent impositę, signum id erat, quod non iam vsurpauerit, verùm approbatione Ecclesię, & Spiritusancto auctore delatum sibi publicum in Ecclesia ministrandi munus acceperit. Præcedebant autem impositionem manuum, ieiunia & orationes, quibus placatus Deus, gratiam per ea suam ordinandis largiretur: quem etiam nunc obseruari morem videmus. Neque enim ordines, quos maiores vocant, conferuntur, nisi post triduanum ieiunium: in quorum collatione solennes etiam ritus precationum, chrismatum, prælectionum, examinum, testificationum & indumentorum adhibentur. Quæ si minus eodem omnia modo factitata sunt ab Apostolis, magna tamen ex parte per manus ab illis tradita retinemus. Quòd si successu temporis adiectum est aliquid ad ea, quæ temporibus Apostolorum in vsu fuerunt, factum ideſt, quò religiosiores & angustiores Ecclesiasticæ functiones redderentur: atque vt ordini publico maiestas quædam diuini spiritus adderetur: ne vel ij, qui manus imponũt, parum essent in legendis ministris circumspecti: vel ij quibus imponuntur, cùm se tanta vident obseruatione receptos, donum suum contemnerent, & parui facerent.

Ordines cur post ieiunium conferantur.

Cælibatus sacerdotum non est cultus, sed via expeditior ad cultum Dei. Matth. 19.

Quòd verò non admittuntur ad ministerium Ecclesiæ nisi cœlibes, non ideò fit, quòd cœlibatus pro cultu Dei habeatur, sicut quosdam hoc tempore somniare videmus: nam & cœlibes reperire licet cuiuis potiùs quàm Deo seruientes: sed quòd qui se propter Dei regnum castrauerunt, multo sunt ad colendum eum expeditiores, quàm qui matrimonio sunt irretiti. Quamuis enim non erat quisquam inficias, quin honesta sit res matrimonium: tamen seculi curis, quamlibet nolentem, inuoluit hominem: quibus quantum additur studij, tantùm sacris rebus deciditur. Testatur hoc Apostolus quoque, cùm orationes impediri dicit vsu coniugij. Quamobrem vult omnes esse sine solicitudine. Qui sine vxore est, inquit, solicitus est, quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori: Et diuisus est. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ domini sunt, vt sit sancta & corpore & spiritu: quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quoniã igitur qui sunt matrimonio irretiti, partem eorum occupat mundus, partem Christus dum sic placere Christo satagũt, vt cõiugi quisq; suæ, cui debet obsequium, nõ displiceat, cuius causa mundi curis implicari necesse habet: ideò factum est, vt cœlibes tantùm ad sacerdotium admitterentur, quos nihil impedit, quominus omni studio in eam cogitationem incumbant, quomodo sponso suo Christo placere queant: nec est quicquam quod eos ab ipsius iugi cultu remoretur. Qua de re pluribus etiam verbis in Asceticis disserit Basilius: vbi qui Christi militiæ nomen daturus est, eum à matrimonio modis omnibus deterret, ac ad cœlibem vitam amplectendam inuitat. Quo quidem in loco, non modò coniugio interdicit ei, qui Christo stipendia facere decreuerit, verùm & priuatarum facultatum possessionem eum à se relegare, quin & voluntati suæ propriæ renunciare, seque in potestatem alterius tradere vult: vt sic nudus nudum Christum sequatur, ac non modò nullas facultates, sed ne voluntatem quidem propriam habeat, quò sic ab omnibus mundi curis liber, totus Christo sponso suo vacare queat, illiusque potestati se, quantus quantus est, suaque omnia sobijciat. Non est itaq; cultus Dei cœlibatus aut monachatus, sed est ad colendum Deum via quædam expeditior.

1. Cor. 7. Orationes impediuntur vsu coniugij.

Perfectionẽ Euãgelicã docet. Basi. in li. de vita solitaria. c. 1.

Monachorum eadem religio quam aliorum.

Mar. Erem.

Quamobrem impudens eorum commentum est, qui monachatum, cœlibatum, votaque castitatis, paupertatis, & obedientiæ, ad idololatriam pertinere dicunt: cùm non aliam sequantur colendi Dei rationem monachi, cœlibes, & votis quæ iam recensuimus obstricti, quàm reliqui Christiani omnes. Quod etiam in disputatione illa, quam habuit cum quodam scholastico Marcus exercitor, ab ipso Marco dictum legimus: Monachi, inquit, non sectantur alienam ab ecclesia doctrinam, sed Christi doctrinam tenere conantur per Apostolum dicentis: Hoc sentite in vobis, quod est in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse, se æqualem Deo, sed exinaniuit semetipsum. Vna cunctorum est religio, vna fides, eadem fidei sacramenta, eadem spes, eadem beatitudinis expectatio, eadem charitas, eadem orandi regula, idem ministerium, non alius vt sit monachi, & cœlibis cultus, quàm coniugati, nisi quòd magis ille continous est, & minus habet interpellationis. Nam quacunque tandem in re verum Dei cultum constitueris, non alius monachi quàm laici, non alius erit cultus cælibis quàm coniugati. Quòd si fide, spe, charitate, rectè coli Deum existimaueris, non est alia monachi fides, alia coniugati, eundem Deum colunt, in eundem credunt, ab eodem sperant, eũdem diligunt. Sin autem in contemplando Deo, Psalmis & canticis, hymnis & laudibus prosequendo, si in peccatorum agnitione, in corporis & sanguinis Christi participatione, in eius seruitutis, quæ latria dicitur, exhibitione, cultum Dei situm esse iudicaueris: quicquid

quid

quid tandem illud fuerit, quo verè Deum coli dixeris, commune est monacho & laico, cœlibi & coniugato. Quod verò hic vxoris vsu sibi ipse interdixit, ille verò præter hanc cœlibatus, alias quoque sibi nouas leges adsciuit, in quas voluntaria primùm animi inductione cùm iurasset, earum posteà seruandarum necessitate constringeretur, non alia de causa factum est, quàm vt his tanquàm arctioribus vinculis, in studijs pietatis teneretur, atque curis alijs omnibus vacuus, tantò liberior & expeditior debitum Deo cultum præstaret: reiectis omnibus ijs, quibus ab eo retardari possit.

Non est igitur alienus aliquis cultus cœlibatus, aut monachatus: neque peccat contra primum præceptum, quod eos alienos habere prohibemur, si quis aut cœlibatum, aut monasticæ vitæ genus aliquod sit amplexus. Nam hoc asseueranter dicere, quid aliud fuerit, quàm vniuersam Ecclesiam iam inde ab Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, idololatriæ condemnare? Quis enim fuit ex primis illis Ecclesiæ luminibus, qui non aut monachus ipse fuerit, aut in summa veneratione monachos non habuerit? Sunt qui ipsos etiam Apostolos cœnobiorum primos auctores fuisse dicant. Certè Cassianus à Marco Euangelista monachos normam suscepisse viuendi scribit. Cuius præceptor Chrysostomus eam ad Ioannem Baptistam refert. Verùm vt nihil dicamus de Apostolis, nihil de ijs, qui in Ægypto, Thebaide, Syria, Scythia ingenti numero fuere monasticam professi, nihil de Antonijs, Paulis, Hylarionibus, & multis alijs eorum sectatoribus: certè beatum Ephrem, Basilium, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, & quàm pluri mos alios, qui non doctrinæ magis, quàm sanctitatis nomine eùmprimis in Ecclesia celebres habentur, monachos fuisse dubium est nemini: qui verò alij monachi non fuerût, monachos nihilominus recepisse, laudasse, suspexisse. Ex quorum numero Athanasius, quemadmodum à Gregorio Nazianzeno memoriæ proditum legimus, operæpretium se facturum esse putauit si vitam Antonij monachi conscriberet, quam nos etiam ab Euagrio quodam presbytero latinitate donatam, & in eorum Athanasij librorum numerum relatam videmos, qui Coloniæ fuerunt impressi in officina Melchioris Nouesiani, anno M. D. X L V I I I. Nam inter ea quæ sunt à Nannio versa, non reperitur. Ioannes verò Chrysostomus, præterquàm quòd in quibusdam locis monachorum institutum in cœlum vsque laudibus vexit, ac è superiore templi loco suos, vt eorum insequerentur vestigia, diligenter est hortatus, etiam tres libros aduersus vitæ monasticæ vituperatores edidit. Sed & ante Chrysostomum virtutum officinas, monasterium vdcauit Ambrosius ac in Monachorum laudem non pauca scripsit. Idem fecit Gregorius quoque Nazianzenus.

Monachatus.

Cass.li.2.ca.5. de cœnobiorum institutione.

Hom.1.in Mat. tom.2.

In vita eius.

In prin.ca.2. in hom.14.& ad popu.Antioch.hom.56. & tribus sequentibus, & hom.69.et.70 in Mat.& in Hom.de comparatione regis & monachi.

Quid igitur dicemus? Nunquid omnes hos idololatras pronunciabimus, vt monachos aliquot apostatas nostri temporis, à periurij crimine, cuius rei sunt, propter votum, quo Deo se obstrinxerunt, violatum, liberemus? Nos verò potiùs hæreticos esse censebimus, quos à tam sanctis patribus inflatos sensu carnis suæ, tantopere dissentire videmus: qui suo ipsorum iudicio condemnati, quod ab Ecclesia factum oportuit, vt eos è cœtu piorum eijceret, id priores ipsi fecerunt, seque vltrò à Christi corpore, à sancta Catholica Ecclesia præciderunt. Qui veruersa istorum hominum opiniones, tanquàm Dei verbum suscipiunt & adorant, atque eorum potiùs, qui ipsi inter se dissident, paruum sensum, quàm pium totius Ecclesiæ, tot seculorum consensum sequuntur, quemadmodum ad idololatriæ crimine defendi possint, non videmus. Verùm nos hic monasticæ vitæ propugnationem non suscepimus. Cùm igitur quantum præsens postulat institutum, de cæremonijs, quæ sumuntur à personis, satis multa dixisse videmur, ad alia properabit oratio.

Ambr.epist.82. Greg.in orat.de reconciliatione monachorum.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à rebus.

CAPVT XIX.

A Rebus quoque sumi cæremonias diximus: inter quas principem locum obtinet sacrificium: quæ vsque eo propriè Deo debita seruitus est, vt neget esse quicquam hominum Augustinus, qui dicere audeat, sacrificium alij cuiquam deberi, quàm domino soli. Nam cùm de diuino cultu multa sint vsurpata, quæ honoribus deferuntur humanis, siue humilitate nimia, siue adulatione pestifera: ita tamen, vt quibus ea deferuntur, homines nihilominus habeantur, qui dicuntur colendi & venerandi, si autem eis multum additur, & adorandi: Quis, ait, vnquam sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut sciuit, aut putauit, aut finxit? Proprius igitur & peculiaris Dei cultus est sacrificium. Nam quicunque Deo cultus alij deferuntur, communes illi sunt cum hominibus. Quæ causa etiam est, quòd eum tantopere Satanas oppugnat: quòd hac seruitute sublata, sublatum sit quicquid illud est ex rebus ijs, quæ sub aspectum hominum cadunt, quo propriè Deus colitur intelligit; nullus vt eximius præ mortalibus honos habeatur, neque maior illius, quàm aliorum

Sacrificium propriè Deo debita seruitus.

Aug.li.10.de ciuitate Dei.ca.4

Sacrificium externum Satanas cur abrogare conatur.

aliorum quorumcunq;,qui dignitate prĕstant inter homines, ratio ducatur. Etiam Augustini seculo persuadere per sua membra Satanas hominibus est conatus, visibilia sacrificia ijs alijs congruere: vero autem Deo tanquàm inuisibili inuisibilia, & maiori maiora, melioriq; meliora, qualia sunt puræ mentis & bonæ voluntatis officia.

Aug. li. 10. de ciuit. Dei. ca. 19

Sacrificium est visibile signum verũ inuisibiliũ.

Ac verum quidem est, quemadmodum ab Augustino dictum, & ab Algero legimus repetitum, quòd inuisibilia maiora melioraq; sacrificia Deo debentur: sed non propterea visibile sacrificium excludendum est, quòd ita signum est illorum inuisibilium, sicut verba sonantia signa sunt rerum. Sicut enim orantes atque laudantes, ad eum dirigimus significantes voces, cui res ipsas in corde quas significamus offerimus: ita sacrificantes non alteri visibile sacrificium offerendum esse scimus, quàm illi, cuius in cordibus nostris inuisibile sacrificium nos ipsi esse debemus: quod nisi facti fuerimus, nullam nobis quidem ipsis, visibile sacrificium quod offerimus vtilitatem adfert. Est enim verum sacrificium, sicut ab eodem Augustino scriptum legimus, omne opus quod agitur, vt sancta societate inhæreamus Deo. Quicquid igitur non eo animo agitur, vt Deo sancta societate adhæreatur, quantum ad hominem sacrificantem pertinet, verum Deoq; gratum sacrificium non est.

Sacrificium verum quod; Aug. li. 10. de ciuita. Dei c. 6.

Psalm. 72. Missæ sacrificio Deo perfectè adhæremus.

Cùm autem sacrificia multa sint, quibus hoc agimus, vt, quod sibi solùm Propheta bonum esse dixit, Deo adhærere queamus, nullo magis id efficitur, quàm eo, quod Missæ sacrificium vocatur. In quo cùm exacta fiat, & accurata cumprimis omnium Christi beneficiorum commemoratio, fieri non potest, quin eorum contemplatione mens hominis ardescat, & in eius ineffabilem incorporeumque complexum, sancto desiderio feratur, à quo se tot & tantis beneficijs immerentem, quin extrema quæque supplicia merentem potiùs, affectam esse perspicit.

Sacerdos quomodo se ad Missam preparare debeat.

Quamobrem, celebraturus hoc sacrificium sacerdos, illud ante omnia curat, vt sedato prorsus animo, cunctis perturbationibus & seculi curis omnibus vacuo, per summam quietem, sabbatum agat spitituale: quo vacare possit, & videre, quoniam Christus est ille Deus, qui oblato in ara crucis pretiosi corporis & sanguinis sui sacrificio, nos cœlesti patri suo per mortem suam reconciliauit, ex impijs pios, ex inimicis amicos, ex iræ filijs Dei filios & hæredes, fratres autem suos & cohæredes effecit. Qua cogitatione accensus, & se, & adstantes omnes, quin & Ecclesiam vniuersam, cuius ad altare stans personam gerit, tam bono, tamque beneficio Deo sacrificium offert: atque vt ab eo tantopere amata, tantisque beneficijs affecta, vicissim illi per dilectionem adhærere, nec vnquam ab eo separari queat, ipsius, qui solus id præstare potest, misericordia perfici petit. Quò magis autem huic cogitationi tota mente vacare, & per eam adhęrere Deo possit, membra quoque corporis omnia per id tempus, vt huic vni rei subseruiant, procurat: vt mentis iudicio voluntatique parentia & illius veritatem ac synceritatem consequentia, eodem, quo mentis cogitatio, motu impellantur, mentemque tanquàm dominam comitentur: ita vt mentis motum, motio semper corporis assequatur, vt siue animus peccati & culpæ conscius, prosternat se atque abijciat coram Deo, corpus eundem gestum, eundemque actum subeat, atque conficiat: siue agendis pro acceptis beneficijs gratijs mentem ad Deum cogitationemque sustulerit, eandem ad Deum sublationem, vultus, oculi, manusque sequantur: siue quid quoquo modo studeat animus, atq; decernat, quod quidem ad colendum Deum pertinere videatur, repente tanquàm in speculo, sic in corporis motu, illud intestinum animi consilium voluntasq; cernatur.

Sacerdos ad altare & se corpusque offert Deo.

In sacrificio Missæ præsentes, quomodo affecti esse debeat

Sicut autem sacerdos ad eundem modum affectus etiam esse debet è populo quiuis, qui præsens adest, quoties tremendum hoc à sacerdote sacrificium peragitur: vt & ipse non alijs rebus vacet, quàm ijs quæ per sacerdotem aguntur contemplandis: atq; illius exemplo omnibus & animi & corporis motibus in Deum feratur: cumq; verba illa dicentem audierit: Sursum corda, non ore magis, quàm intimo corde respondeat: Habemus ad dominum. Admonentur enim his verbis qui præsentes adsunt, vt, quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est ad dextram Dei sedens: quæ sursum sunt sapiant, nõ quæ super terram. Procul itaq; tum facessat ex cordibus hominũ carnalis omnis & secularis cogitatio, & in eo toti sint, ad quod sacerdos inuitat, vt quòd verbo se facturos promittũt, re præstent: ne si quis aliud in lingua prõptum aliud in pectore clausum habuerit: quod Ananiæ dixit Petrus, sibi quoq; dici audiat: Cur tentauit Satanas cor tuũ, mentiri te Spiritui sancto? Non enim est mentitus hominibus, sed Deo, atq; ita magis etiã Deus eum execretur, sicut hypocritas illos de quibus ait: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quam obrem quod lingua profitentur, corda re ipsa sursum erigant, vbi Christus est: in dextra Dei sedens, ibi mens cuiusq;, ibi fixa sit cuiusq; cogitatio, vt cum Paulo dicere possint: Nostra autem conuersatio in cœlis est, vnde saluatorem

Sursum corda.

Coloss. 3.

Actor. 5.

Esai. 29.

Philip. 3.

uatorem expectamus dominum Iesum Christum. Censent confabulationes, cessent cu
ræ terrenarum rerum, in eo sint hominum animi defixi, quod à sacerdore posteà geri vi
dent, qui populo ad gratias Deo agendas inuitato, quid sit illud pro quo Deo gratias a-
gere debeamus ostendit, cùm quemadmodum pro nobis passus, in crucem actus, mor-
tuus & sepultus sit, tertia die resurrexerit, in cœlum ascenderit, non verbis magis expli-
cat, quàm totius corporis actione repræsentat, ac sub astantium oculos subijcit. In ho- *Dignum & iustum est.*
rum igitur tantorum beneficiorum contemplatione defixas tum esse mentes hominum
oportet, vt quod esse dignum & iustum fatemur, Deo pro illis gratias agamus, neq; ver- *Ephes. 5.*
bis modò gratam nostram voluntatem declaremus, verumetiam sicut Christus dilexit
nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationem & hostiam Deo in odorem suauita
tis, ita non eius hac tanta dilectione prouocati, vicissim diligamus eum, & exhibeamus *Rom 12.*
corpora nostra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem: ea mente, vt sicut ipse posuit *Ioan. 10.*
animam suam pro nobis, & nos animas nostras pro nomine illius ponere, ac omnia *1. Ioan. 3.*
prius & facere & pati parati simus, quàm vt vnquàm ab illius nos dilectione separari
permittamus.

Hoc animo qui præditus est, siue sit sacerdos, siue sit aliquis ex ijs, qui rei diuinæ *Philip. 4.*
præsentes intersunt, is demùm in odorem suauitatis hostiam acceptam, Deoque placen-
tem offert. Nam externæ cæremoniæ nullus est eam exercenti vsus, si non sit ex hac in-
testina voluntate profecta. Falsum est enim, quod filij desertores de matre sua quon- *Sacrificium si-*
dam Ecclesia commenti sunt, quasi prædicatum in illa fuerit, valere coram Deo sacrifi- *ne bono motu*
cium sacerdotis ex opere operato, siue bono motu vtentis, Cùm Ecclesiæ doctrina cum *non valet.*
isto commento pugnet ex diametro. Nam valere sacrificium sine bono motu vtentis,
vel sacerdotis, vel populi, non modò docuit in Ecclesia nemo, verùm illud vno ore po-
tius affirmarunt omnes, nisi quis per fidem, animique deuotionem fructum illius in se
transferre conatus esset, exitio potius illi futurum sacrificium, quàm vtilitatis aliquid
allaturum. Quorsum autem admoneret populum sacerdos, vt corda sursum erigerent,
si valere sacrificium sine bono motu vtentis persuasum haberet? Vt vel hinc perspicuum
cuiuis esse queat, quàm sint ab omni veritate auersi, quos ista comminisci non pu-
duit, cùm tamen auctorem huius commenti proferant neminem. At docuerunt scho-
lastici, Missam ex opere operato valere. Docuerunt, verùm illud nusquàm addiderunt,
sine bono motu vtentis. Tum autem, longè alio sensu docuerunt, quàm quem isti sibi
confixerunt.

Quò magis autem dilucidè cognosci res queat, libet planioribus verbis edissetere,
quid sit illud quod Scolastici docuerunt, vt sic omnibus istorum impia calumnia dete- *Opus operatum & operans.*
gatur. Scolastici doctores, rerum quàm verborum studiosiores, hoc habuisse proposi-
tum videntur, vt orationis ornatu neglecto, quo breuissimo possent verborum com-
pendio rem explicarent. Itaque cùm de eo foret disceptatio, num & mali sacerdotis
Missa valeret: quoniam ad rem apertius intelligendam permultum lucis adferre diui-
sio consueuit: distinguendum inter opus, & opus esse putauerunt: vt aliud esse dice-
rent opus operans, aliud opus operatum. Opus operans appellare placuit siue sacer- *Opus operans.*
dotis actionem, quod Anthisiodorensi visum est: siue sacerdotem ipsum sacris operan- *Anth. 1. in par. summæ.*
tem: (sic enim loquitur Innocentius: Non ergò sacerdotis iniquitas effectum impedit *Innoc. li. 3. my-*
sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinæ corrumpit. Quamuis igi- *steriorum Missæ*
tur opus operans aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mun- *cap. 5.*
dum.) Opus autem operatum, rem immolatam. Quid igitur docent cùm scribunt, *Opus operatum*
Missam ex opere operato valere? Quid aliud, quàm, non esse personam aut actionem
sacerdotis attendendam, verùm ipsam quæ præsens est in altari, rem immolatam: ip-
sum verùm corpus Christi, quod pro nobis traditum est, ipsum verum sanguinem
Christi, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum? Huius e-
nim corporis pro nobis traditi, huius sanguinis pro nobis effusi virtute, non autem
merito Sacerdotis, aut actione fieri, vt cum Deo reconciliationem, peccatorum re-
missionem, & ea quæ petimus omnia consequamur. Quærit alicubi diuus Thomas: *In epi. ad Heb.*
Nunquid sacerdos immundus potest mundare. Et respondet quod non, si ageret in *cap. 9.*
propria virtute, sed agit virtute sanguinis Christi, qui est sicut causa prima. Potuit ne *Lect. 3.*
dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis consentaneum? Quid enim?
An non omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi pas-
sione (hoc enim est sacrificium quod offerimus:) collocari iubent: cum Propheta di- *Hier. 17.*
centes: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum:
Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt
vt quisquam in sanctitate, aut in externo Sacerdotis opere, spem suam omnem defixam *1. Pet. 1.* *Ioan. 1.*

habeat: verùm in agno isto immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus. [*Ioan.5.*] Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit [*1.Ioan.3.*] nobis: hic est vnus aduocatus, mediator & reconciliator noster. [*2.Cor.5.*] Homo sacerdos, minister tantùm est reconciliationis: ministerium enim reconciliationis dedit illi Deus, [*Psalm.129.*] quemadmodum à Paulo scriptum legimus: Vera propitiatio pro peccatis nostris: verus [*Heb.5.*] Sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus Pontifex, qui & exauditus est, & [*Heb.9.*] exauditur semper pro sua reuerentia, & per quem exaudiuntur quotquot exaudiuntur, [*Rom.8.*] est ille qui per proprium sanguinem introiuit semel in sancta: qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis, Dominus noster Iesus Christus. Cuius corpo- [*Heb.9.*] ris & sanguinis Sacramentum cùm præsens adsic in altari: cumque subijciatur sub oculos astantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda pecca- [*Cyp.8.ser.de cœna domini.*] ta: in huius sacramenti præseuria, sicut à sancto martyre Cypriano scriprum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Hoc sensu dixerunt Scholastici, Missam ex opere operato valere, non propter sanctitatem, aut actionem sacerdoris, sed propter victimam illam salutarem, cuius tum fit immolationis repræsentatio. Quis autem est, qui sensum hunc cumprimis pium esse negare audeat? Ne quis aurem ita sensisse Scholasticos dubitare queat, ipsa eorum verba subiungemus. Ac ventilant quidem hanc quæstionem: Vtrum sacerdotis mali Missa tantun- [*Tho.Parte.3.q.82.art.6.*] dem valeat, quantum boni: Thomas de Aquino: præceptor eius Albertus, Bonauentu- [*Alb.li.4.sent.dist.13.art.31.*] ra, Ioannes Gerson, Gabriel Biel, & alij nonnulli: Quoniam verò longum esset singulorum verba recensere, breuitati studeutes, ex Ioanne tãtùm Scoto quædam adscribemus. [*Bon.in 4.sent.dist.13.qu.4.*] Missa non solùm valet, inquit, virtute meriti, siue operis operantis, sed etiam virture sacrificij & operis operati: vel, non solum valet virtute meriti personalis sacerdotis offeren- [*Gers.ser.2.de die mortuo.*] tis, verumetiam virture meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum com- [*Scot.in quodlibet q.20.in expositione sacri Canonis Missæ. Lectione.26.*] munem offertur sacrificium. Alioqui, Missa mali sacerdotis, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens: Et rationaliter: iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Quandocunque enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, [*Ioan.6.*] id est, caro eius, est mundi vita. Hactenus Scotus.

[*Supra.cap.53.*] Cùm de sacerdotio sermo nobis esset, docere nos meminimus, quòd sacerdos nihil aliud est, quàm reconciliationis minister: fungitur enim legatione, siue ministerio pro Christo: & capire, & corpore. In consecrando siue sanctificando, offerendo, distribuẽdo, manus, lingua, ministerium hominis est mortalis: verùm ipsa cõsecratio, siue sacrificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis, & efficacia, non est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Hoc igitur in loco Christi capitis ministrum agit. Cùm verò precatur Deum, vt oblationis in cruce factæ, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat, ministrũ agit Christi corporis Ecclesiæ. Scotus igitur hoc dicere videtur ijs verbis, quæ paulò antè per uos adducta sunt: Siue sacerdotem cõsideres, tanquàm Christi capitis, siue tanquàm Christi corporis ministrum, vtroq; modo valet Missa. Nam quòd ad prius illud ministerium attinet, non refert quo sit vitæ merito sacerdos. Christus est enim summus ille Sacerdos, qui semetipsum offert panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis Sacerdotis actio, verùm Christi Sacerdotis oblario, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est, per quam salurem consequimur: Hominis autem sacerdotis nihil aliud est, quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quæ cùm propter nostram salutem in cruce pepeudisset, nunc ad dexte- [*Aug.tract.5.in Ioannem.*] ram Dei collocata, pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo computatur, sed non coutaminatur donum Christi. Quod per illum fluit purum est, quod per illum rtansit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferrè non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generás, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtos sacramenti ita est vt lux: & ab illuminandis pura accipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos pro Christi corpore fungitur Ecclesia, cum primis id optandum foret, vt quibus illa ministris vtitur ad iram Dei placandam, essent moribus inculpatis: ne, si sicut populus, ita sacerdos quoque factus [*Esai.24.*] sit, rectè ad vtrumque dici posit, quod à Propheta scriptum est: Iniquitates vestræ diui- [*Osee.4.*] serunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis, [*Esai 59.*] ne exaudiat. Certũ est eñ quod multũ valet deprecatio iusti: neq; temerè dictũ est ab il-

lo cæ-

lo cæco nato,cui Christus oculorum visum restituerat:Deus peccatores nō audit. Cęterum in homine Sacerdote sacris operante,si nulla sunt ipsius ministri merita, nō desunt tamen eius,cuius est minister,Ecclesiæ merita: quæ non à maiori quidem , sed à meliore tamen sui parte,sanctà dicitur:& regnum sæpè cœlorum à Christo vocatur. Quare cuius oratio priuata nullum pondus habitura,neq; fructum erat vllum allatura(scriptum est enim:Qui declinat aurem suam, ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis) cùm is orat in Ecclesiæ persona,quæ in potiore sui parte sancta est, non potest eius oratio non ijs, pro quibus orat, esse fructuosa, quamuis ipsi sacrificanti sit perniciosa. Malitia enim ministri non impedit bonitatem,siue bonum opus personæ, quæ bona est: sicut si bonus aliquis dominus per manus famuli sui nequam,eleēmosynam tribuat, non ideò perdit eleēmosynæ suæ meritum. Et hoc est quod orans dicit Sacerdos: Domine Iesu Christe,qui dixisti Apostolis tuis: Pacem meā do vobis, pacem relinquo vobis: quæso, ne respicias peccata mea,sed fidem Ecclesię tuæ. Videntur eiusmodi nō esse dissimile procuratoribus hospitalium aut captiuorum, quibus eorum contemplatione pro quibus petunt,largè datur Eleēmosyna: cùm tamen ipsis pro se petentibus nihil daretur: fortassis etiam turpiter abigerentur: cùm tamen ipsi nihilominus partem distributionis accipiant. Præclarè scriptum est ab Hieronymo. Episcopus,presbyter, diaconus,non sunt meritorum nomina,sed officiorum. Ante quem etiam Cyprianus,Scribæ & Phatisæi in cathedra Mosi sedentes,dum agunt quæ ad cathedram pertinent,per omnia plenitudine potestatis vtuntur,& officium,nō vita,tantis effectibus honoratur. Obediunt dæmones exorcistis. Christum(inquiōt)scimus,& Paulum nouimus,& in nomine Christi quem Paulus prædicat adiurati egredimur:vos autem penitus ignoramus. Ecce in nomine suo quæstuarij nihil peragunt exorcistæ,nec se eis deferre ipsi dæmones profitentur: sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & fiunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euchunt institores,quarum rectores potius eorum quos ducunt,pecunijs inhiant, quàm saluti. Et tamen mare seculi huius necessarios haber eiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia,nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium: nec occurrent sibi solatia regionum,si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe sæpè malorum ministeria suffragantur. Hæc ille.

Ioan 9. — *Ecclesia non à maiori, sed à meliori sui parte sancta dicitur.* — *Prouerb.28.* — *Her.li.1.contra Iouinianum.* — *Cyp.in serm.de baptismo Christi* — *Exorcistæ quæstuarij nihil suo nomine peragunt,sed Christi*

Iam ergò quæ Scoti fuerit mens ijs verbis, quæ per nos producta sunt, planum satisfecisse videmur. Neque verò solùm in hac sententia fuisse Scotum aut Thomam existimandum est. Fuerunt etiam Augustini seculo, qui sacramenta & sacrificia ex dignitate ministrorum esse metienda putarent: quique mali Episcopi, aut sacerdotis preces obesse potius, quàm prodesse, pro quibus fierent, affirmarent. Quos, contra Parmenianum Cresconium,Gaudentium, contraque Donatistas alios scribens Augustinus, pluribus verbis confutauit. Proferebat Parmenianus locum ex Esaia: Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat: & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum: & qui offert thus,quasi qui benedicat idolo. Sed hæc Augustinus cùm de schismaticis multo congruentius dici docuisset, his deinde verbis vtitur : Si primis temporibus non obfuerunt mali sacerdotes, vel collegis bonis, sicut fuit Zacharias: vel popularibus, sicut fuit Nathanaël,in quo dolus non erat: quantò magis nihil obest in vnitate Christiana Episcopus malus vel Coëpiscopis, vel laicis bonis, cùm iam ille sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech, & pontifex noster, sedens ad dexteram patris interpellat pro nobis. Nec illud bonis obest,sed offerentibus malis, quòd verissimè dictum est, Dona iniquorum non probat altissimus. Ac paulò pòst,cùm obiectum esset ab eodem,Sacrificia impiorum execratio est Domino. Sacrificia inquit,impiorum eis ipsis oberunt,qui offerunt impiè. Nam vnum atque idem sacrificium,propter nomen Domini quod inuocatur,& semper sanctum est, & tale cuique fit,quali corde ad accipiendum accesserit. Qui enim māducat & bibit indignè,iudicium sibi manducat & bibit. Non ait, alijs, sed sibi. Qui ergò manducat dignè & bibit, gratiam sibi manducat & bibit. Quid aliud his verbis Augustinus innuit,quàm quòd alijs verbis dictum est à scolasticis, ex opere operato,nō ex opere operantis valere sacrificium siue sacramentum. Certum est enim, quòd mali bona administrando, se tantummodo lædunt,sicut fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, alijs verò lumen in tenebris administrat, & vnde alijs commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. Cùm verò idem Parmenianus protulisset ex Euangelio, Deus peccatores non audit, An propterea dicunt hoc, inquit, vt intelligatur malus Episcopus non exaudiri, cùm pro populo rogat? Quod & si ita esset, non ideò tamen populus, si bonus atque fidelis est, solicitus esse deberet: Securos enim illos facit illa scriptura: quæ ait: Etsi quis peccauerit,

Sacramenta ex dignitate ministrorum non metienda. — *Aug.cont.Cresc. li.3.ca.6. cont. secundā ep.Gaudentij.li.2. ca.9 cont.Dona.li.2. ca.4.& sequētibus.* — *Esai.66.* — *Cont.Parmen. lib.2.cap.5.* — *Ioan.1.* — *Psalm.109.* — *Prou.25.* — *Idem cap.6.* — *Eccle.34.* — *Idem cap.8.* — *Ioan.9.*

aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro
1.Ioan.2. peccatis nostris. Cumque posuisset de Balaam exemplum: Non mirum est, inquit, si ver
Num.23. ba bona, quæ pro populo dicuntur in precibus, etiam si à malis dicantur Episcopis, ex-
Oratio mali sacerdotis pro bono populi exaudiatur. audiantur tamen: non pro peruersitate præpositorum, sed pro deuotione populorum.
Quid hic aliud dicit, quàm quòd posteà scriptum est alijs verbis à Scoto: Sacrificium si-
ue preces, non solùm valere virtute meriti personalis sacerdotis, verumetiam virtute me
riti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrum communem offeruntur: cuius fi-
dem, non peccata ministri Deus respicit.

Habemus igitur iam, quæ sit scholasticorum sententia, cùm ex opere operato valere
Missam dicunt: nimirum eadem quæ quondam Augustini: eadem quæ totius Ecclesiæ
1.Tim.1. Catholicæ fuit, est, & erit semper. Qui verò sensum illis contrarium affingunt, aut non
intelligunt ipsi, neque quæ dicunt, neque de quibus affirmant, aut extremè sunt impro
bi: qui dum quàm plurimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia, segregare student, quod
veritate non possunt, eiusmodi conficta calumnia perficere conantur: alienum prorsus
& absurdum, ac minimè pium illis sensum affingentes. Verùm hæc est potestas tenebra
Luc.22. rum, quibus in hanc cæcitatem adducuntur. Sed & si quis visus est esse de applicatione
Applicatio sacrificij. sacrificij scrupulus, an ea pro alijs fieri posit, per hæc quæ dicta sunt, iam sublatus esse vi
detur. Cùm enim isti concedant, tamen propitiatorium Christi sacrificium applicari
posse pro alijs, hoc est illud, quod in Missa dicimus applicari. Neq; enim sacerdos in Ec
clesiæ persona, cuius minister est, suum cuiquam opus applicat, verũ applicat opus Chri
sti: sacrificium illud applicat in ara crucis peractum: passionem applicat & mortẽ Chri
sti, per quam cum patre cœlesti reconciliati, peccatorum nostrorum sumus remissionem
consequuti. Huius fructum vt fideles adipisci, peccatorumque remissionis & saluris in
cruce nobis promeritæ participes fieri queant, Deum patrem precatur, per eum ipsum,
qui sacrificium pro nobis factus, morte sua nobis hæc promeruit, Dominum nostrum
Missæ sacrificiũ pro mortuis valet. Iesum filium eius vnicum. Atque hoc est, quod applicari dicitur, sacrificium. Applicatur
autem non viuis magis, quàm mortuis: neque præsentibus modò, verùm & absentibus:
nisi fortè pro viuis tantùm semetipsum Christus obtulit, & pro ijs qui præsentes tum
adfuerunt, & non pro mortuis & absentibus quoque. Atqui contradicit scriptura, quæ
1.Ioan.2. mundi totius eum asserit propitiationem fuisse: & ex persona Dei Propheta: Ero mors
Ozee.13. tua, inquit, o mors, & morsus tuus ero inferne. Quid igitur aliud, quàm Euangelij vo-
cem negant, qui cum impio Aërio pro mortuis rectè sacrificium offerri negant? Non e-
nim aliam oblationem, sed eandem quam Christus obtulit, offert in Ecclesiæ persona
minister eius sacerdos, neque pro alijs, quàm pro quibus Christus obtulit, & oblatione
sua Domini mortem annunciat, qua redempti sunt omnes: cui oblationi participant o-
mnes, qui sunt in vnitate corporis Christi mystici, siue superstites in hac vita, siue iam
ex ea migrauerint, siue præsentes, siue sint absentes. Quòd si non redemit Christus mor-
te sua patriarchas, prophetas, & sanctos alios patres in se credentes, qui mortem eius
præcesserunt: non rectè dicitur pretium hoc redemptionis pro mortuis offerre sacer-
dos. Sin autem redemit omnes, quemadmodum certa fides est Ecclesiæ, qui sunt isti, qui
cùm eandem se lingua confiteri profiteantur, negare tamen audent, quòd Christus obtu
lit in omnium redemptionem æquè mortuorum atque viuorum, id rectè mortuis ap-
plicari? Sed isti putant suum opus applicare sacerdotem. Videntur Ecclesiæ mysterio-
rum esse prorsus imperiti, ac vbiuis potius, quàm in Catholica, de ijs quæ pertinent ad
fidem Catholicam, instituti. Repetendum est igitur iterùm atque iterùm, & inculcan-
Sacerdos non suum opus applicat. dum, vt ne sint nescij. Non suum opus, non suam oblationem applicat sacerdos: verùm
opus Christi, oblationem illam, qua semetipsum obtulit Christus in odorem suauita-
tis: cuius fructus vt perueniat cùm ad eos, qui nobiscum adhuc in terris degunt, tum ad
illos, qui nos præcesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, Deum patrem
per eundem Christum precatur. Quòd verò seorsum huic applicat, aut illi, nec hoc no-
Aug.li.9.confess. cap.12. uum est: quin iam inde ab Apostolorum temporibus vsurpatum. Augustinus oblatum
Amb. in orat. funebri de obitu fratris. esse scribit pro matre sua sacrificium pretij nostri. Quod etiam pro fratre suo Satyro se
narrat Ambrosius obtulisse. Simul & Faustinum quendam hortatur: vt Germanã suam
Epist.8. vita functã, non tam deplorandã, quàm prosequendam orationibus existimet, nec mœ-
stificandam lachrymis suis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendan
dam, arbitretur.

Cyp.li.1.ep.9. Cyprianus antiquior Augustino negat offerri pro eo, nec sacrificium pro dormitio-
ne eius celebrari debere, qui excedens ad tutelam aut curam clericum nominasset. Vtro-
que vetustior Tertullianus, etiam anniuersariorum meminit de vxore dicens: Marito
Tertul. de monogamia. superstite pro anima eius oret, & refrigerium interim adpostulet ei, & in prima resur-
rectione

rectione consortium, & offerat annuis diebus dormitionis eius. Et in alio libro: Iam repete apud Deum, pro cuius spiritu postules, pro qua oblatiões annuas reddas. Paulinus verò: Rogat Amandum, vt pro fratre quodam, qui maluit ad dominum debitor transire quàm liber, oret: vt misericors & miserator Deus, qui facit omnia in cœlo & in terra & in mari, & abyßis, refrigeret animam eius stillicidijs misericordiæ suæ, per orationem ipsius. Quia sicut ignis, inquit, accensus ab eo ardebit vsque ad inferos deorsum: ita proculdubio, etiam ros indulgentiæ eius, inferna penetrabit: vt roscido pietatis eius lumine in tenebris ardentibus æstuantes, refrigerentur. Ambrosius, & trigesimum & quadragesimum obitus diem obseruari solitum scribit: atque vtramq; obseruationem habere authoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium. Et beatus Ephrem cùm trigesimum diem complesset, sui memoriam fieri petiuit. Et longè vetustißimus omnium Clemens, etiam orationes recitat pro quiescentibus in Christo. Et capite sequenti. Peragatur, inquit, dies tertius mortuorum, in psalmis, in lectionibus, atq; orationibus, propter eum, qui tertia die resurrexit. Item nonus in commemorationem superstitum atq; defunctorum, etiam quadragesimus secũdùm veterem formam. Moysen enim hoc modo populus luxit, nec non anniuersarium pro memoriæ ipsius, deturque de illius facultatibus pauperibus in commemorationem ipsius. Quod igitur tanto consensu, tot seculis, quàm latè patet Christianũ nomẽ, obseruatũ semper vbique locorũ fuisse videmus, quid aliud quàm Apostolorũ hanc esse traditionem existimare fas est? Sicut existimasse iã ante docuimus Dionysium Areopagitam, Ioannem Chrysost. & Ioannem Damascenum.

Tert. de exhortatione castitatis. Epistola. 1.

Amb. de obitu Theodosij.

Ephrem in testamento suo. Lib. 1. cap. 47. Animarum defunctorum memoria.

Verùm hæc de sacrificio dicta nunc sufficiant, quæ est vna omnium præstantißima, Deoque longè gratißima cæremonia: cuius quasi quædam sunt instrumenta, sacra vasa, sacræ vestes, chrisma, cereus, luminaria. Visum est enim, ad honorem huius tanti sacrificij pertinere, vt rei tam sacræ etiam instrumenta sacra essent: quorum quædam non nisi legitimè consecratis attingere liceret. Quod & ipsum nouum non est: quin ipsis etiam Hieronymi temporibus, & multò antè vsitatum. Sic enim ille scribit ad Theophilum Alexandrinum Episcopum: quæ epistola libris eius Paschalibus annexa est, in Latinam linguam ab eo conuersis: Discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, qua debeant veneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deseruire: sacrosque calices & sancta velamina & cætera, quæ ad cultum dominicæ paßionis pertinent, nõ quasi in anima & sensu carentia sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini eadem, qua corpus eius & sanguis, maiestate veneranda. Quæ tamen verba non ita sunt accipienda, quasi res inanimæ, vasa & vestes, gratiam in se suscipiant: quod in hominibus, qui consecrantur, fieri dubium non est, sed per consecrationem tamen vel benedictionem, illud efficitur, vt magis idonea reddantur ad cultum diuinum in eis peragendum: sanctaque propterea dicuntur, siue sacra, quòd posteaquàm semel Deo dicata, diuinoque cultui destinata sunt, iam deinceps in alios vsus quoscunque ea conuertere non licet. Hieronymi quoque præceptor Gregorius Nazianzenus: Ne ipsa quidem, inquit, indumenta sacerdotalia, vel ministerij vasa, cuilibet contingere saltem aut contrectare fas est. Chrysostomus verò: Etiam priusquam Deo dicarentur sacra vasa, tamen quod in hunc vsum erant confecta, nequaquam, inquit, ea deinceps quasi prophana intuemur, sed tanquàm à Deo facta, nec audent ea temere attingere: Neque verò Hieronymi aut Gregorij seculo primum sacris vasis & vestibus, calici præsertim, patinæ & pallæ hic honor est habitus, propè centum annis antè, Stephanus Papa, idem & martyr, ad quem extant Cypriani quoque martyris scripta, ad Hilarium scribens his verbis vsus legitur: Vestimenta Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, cultusque diuinus omni cum honorificentia & honestate à sacerdotibus, ministris celebratur, & sacrata debent esse & honesta, quibus alijs in vsibus, cum Deo eiusq; seruitio consecrata & dedicata sint, nemo debet frui, quàm Ecclesiasticis & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs debent contingi, aut ferri, nisi à sacratis hominibus, ne vltio quæ Baltazar regem percussit, super hæc transgredientes & talia præsumentes veniat diuina, & corruere eos faciat diuinæ vltionis iustum flagellum ad ima. Idem in epistola Soteris ad Episcopos Italię multò antè, Idem à Sixto Papa, qui fuit sextus à Petro, scriptum legimus, cuius verba hæc sont. In hac sancta sede Apostolica à nobis & reliquis Episcopis, cæterisq; Domini sacerdotibus statutum est, vt sacra vasa non ab alijs quàm à sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum enim valdè est, vt sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis vsibus seruiant, aut ab alijs, quàm à Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris, nè pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam imponat populo suo, & ij etiam qui non peccauerunt, mala patiantur & pereant; quia perit iustus sæpißimè pro impio.

Sacrificij instrumenta.

Sacra vasa quare sancta dicuntur.

Naz. in Apologetico.

Pœna sacra vasa temere attingentium.

Dan. 5.

Soter. epist. 2.

Sixt. epist. 2.

Ceteorum quoque & luminarum vſus vetuſtiſsimus eſt in Eccleſia. Cùm accendere-
Cereorum vſus antiquiſsimus. tur pro martyrum honore cerei, viſum eſt. Vigilantio minimè ferendum, quòd ea res
idololatriam quandam reſiperet. Contra quem ſcribens Hieronymus: Cereos, inquit,
non clara luce accendimus, ſicut fruſtra calumniaris, ſed vt noctis tenebras hoc ſolatio
temperemus, & vigilemus ad lumen, nec cæci tecum dormiamus in tenebris. Quòd ſi ali
qui propter imperitiam & ſimplicitatem ſecularium hominum, vel certè religioſarum
Rom.10. fœminarum: de quibus verè poſſumus dicere: Confiteor, zelum Dei habent, ſed non ſe-
cundùm ſcientiam: hoc pro honore martyrum faciunt, quid inde perdis? Cauſabantur
Matth.26. quondam & Apoſtoli, quòd periret vnguentum: ſed Domini voce correpti ſunt. Neque
enim Chriſtus indigebat vnguento, nec martyres lumine cereorum: & tamen illa mu-
lier in honorem Chriſti hoc fecit, deuotioneque eius mentis recipitur: & quicunque ac-
Rom.14. cendunt cereos, ſecundùm fidem ſuam, habet mercedem: dicente Apoſtolo: Vnuſquiſ-
que in ſuo ſenſu abundat. Idololatras appellas huiuſmodi homines: Non diffiteor om
nes nos, qui in Chriſtum credimus, de idololatriæ errore veniſſe: non enim naſcimur,
ſed renaſcimur Chriſtiani. Et quia quondam colebamus idola, nunc Deum colere non
debemus, ne ſimili eum videamur honore cum idolis venerari? Illud fiebat idolis, & id-
Cerei accēſi cur Euangelij lectione præferantur. circo deteſtandum eſt: hoc fit martyribus, & idcirco recipiendum eſt. Nam & abſque
martyrum reliquijs, per totas orientis Eccleſias, quando legendum eſt Euangelium, ac-
Matt.25. cenduntur luminaria iam ſole rutilante: non vtique ad fugandas tenebras, ſed ad ſignum
lætitiæ demonſtrandum. Vnde & virgines illæ Euangelicæ ſemper habent accenſas lam-
Luc.12. pades ſuas. Et ad Apoſtolos dicitur: Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in
manibus veſtris. Et de Ioanne Baptiſta: Ille erat lucerna ardens & lucens: vt ſub typo lu-
Ioan.5. *Pſalm.118.* minis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua in pſalterio legimus: Lucerna pedibus meis
verbum tuum Domine, & lumen ſemitis meis. Malè facit ergò Romanus Epiſcopus, qui
ſuper mortuorum hominum Petri & Pauli, ſecundum nos oſſa veneranda, ſecundũ te,
vilem puluiſculum, offert Domino ſacrificia, & tumulos eorum Chriſti arbitratur alta-
Sozom.li.6.ca.13.eccle. hiſtor. ria? Hactenus Hieronymus. Meminit cereorum & Prudẽtius in Hymno de beato Lau-
rẽtio. De Melano verò ſcribit Zoſomenus, quod innẽtus fuerit lychnus Eccleſiæ tãquam
extremus miniſter parans lucernasq́; portãs. De Narciſſo narrat Euſebius, quod cũ ali-
quãdo ſolẽnes Paſchatis vigiliæ celebrarentur, oleũ miniſtris defecerit, ob eamq́; cauſam
Euſ.li.6.ca.9. eccle.hiſtor. vniuerſa multitudine cõtriſtata, Narciſſus luminariũ miniſtris præceperit, vt aquã è vici
no puteo hauſtam ad ſe deferrẽt. Quo cõfeſtim facto, ſuper aquã orauerit, illáq́; lucernis
fide in dominũ ſyncera infundi iuſſit. Sic diuina virtute naturã aquæ in qualitatem olei
eſſe mutatam. Vel ex hac hiſtoria liquere poteſt, quã ſit vetuſtus luminarium vſus in Ec-
cleſia, cum Narciſſus vixerit ante annos plus minus mille quadringentos.

Aquæ benedictæ vſus. Aquæ verò benedictæ vſus, ab ipſis Apoſtolorum tẽporibus ortum habere videtur:
Siquidem, qui fuit quintus à Petro pontifex Romanus Alexander, his verbis illius me-
Alex.ep.1.ad omnes orthodoxos. minit, Aquam ſale conſperſam populis benedicimus, vt ea cuncti aſperſi purificentur &
ſanctificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis
Heb.9. vitulæ aſperſus ſanguine populum ſanctificabat, atque mundabat, multò magis aqua ſa
2.Reg.4. le aſperſa, diuiniſque precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat. Et ſi ſale aſ-
perſo per Eliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quantò magis diuinis precibus
conſecrata, ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat, atq; mun
dat & expurgat, & cætera bona multiplicat, & inſidias diaboli auertit, & à phantaſma-
Matth.9. tis verſutijs homines defendit. Nam ſi tactu fimbriæ veſtimenti ſaluatoris ſaluatos in-
firmos eſſe non dubitamus, quantò magis virtute ſacrorum eius verborum diuinitùs ſa
benedictiones creaturarũ formæ. crantur elementa, quibus ſanitatem corporis & animæ humana percipit fragilitas? Et
qui præceſſit hunc Pontificem Clemens, formam & aquam & Oleum benedicendi tra-
didit hanc. Domine Sabaoth Deus virtutum, creator illarum, & dator olei, miſericors &
benignè, qui dediſti aquam ad potum, & mundiciem, oleum ad exhilarandum faciem
in exultationem letitiæ, ipſe quoque nunc per Chriſtum ſanctifica hanc aquam, & hoc
oleum, in nomine eorũ, qui attulerunt, & da virtutem ſanctitatis effectricem, ęgritudi-
num expultricem, Dæmonum fugatricẽ, omnibus inſidijs aduerſariam, per Chriſtum,
qui eſt ſpes noſtra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum ſancto ſpiritu in ſecula,
Lib.5.cap.21. Amen. Sed Theodoritus in Eccleſiaſtica Hiſtoria ſcribit: Apameę aqua benedicta dęmo
Hære.30. nem eſſe fugatum. Itidem de Ioſepho Scythopolitano ſcribit Epiphanius, quòd inſanum
hominem, aqua conſperſum ad ſanitatem reuocauit.

Sed nobis hoc loco de ſingulis cæremonijs, quæ ſumuntur à rebus, dicere propoſitum
non eſt: cũ præſertim copioſè de ijs multa ſint ab alijs perſcripta. Ante annos centũ propè
ſeptuaginta, ſcripſit octo lib. ea de re Guiliel. Durãdi Epiſc. Miniacẽſis, quib^9 titulũ de-
dit,

De cæremonijs qui scripserunt.

dit, Rationale diuinorũ: quem totidẽ annis præcessit Rupertus Abbas Tuitiensis, cuius extant de diuinis officijs libri duodecim. Editus est etiam non ita pridem in lucem opera viri pij & docti, Ioannis Cochlæi, liber Amalarij Treuerensis Archiepiscopi de officio missæ, ante annos septingentos & ampliùs scriptus, in quo multa reperire licet, ad hoc argumenti genus pertinentia. Scripsit eadem de re ducentis ante Amalarium annis Isidorus, cuius & duo libri extant de diuinis officijs. Inter eas autem res, à quibus cæremoniæ sumũtur, recenseri possunt & ea, quę ad orationes, eleẽmosynas, & ieiunia pertinent. Verùm alio loco strictim ea de re breuiterq; nonnulla dicemus, neque enim huius est instituti, omnia quę dici possunt perscibere.

De Cæremonijs, quæ sumuntur à loco.

CAPVT XC.

Templa. Sepultura.

A Loco quoque sumuntur cæremoniæ: Nam oraturi ad templa conuenimus, quæ sunt ædes, Deo solenni ritu consecratæ. Quin & corpora nostra, non nisi in templis, aut certè in cœmiterijs, quæ & ipsa consecrantur, sepeliri volumus. Præcipuè verò tremendum illud sacrificium alibi quàm in ęde Domino sacrata, peragi, per sanctorum patrum canones non licet. Neq; verò nouum hoc est institutum: nam prærerquàm quòd in veteri quoq; lege tabernaculi per Moysen, ac templi per Salomonem constructi fuit vsus, etiam Petrum & Ioannem in templum Hierosolymitanum ascendisse legimus, ad horam orationis nonam. Quibus autem in locis Euangelium Apostoli prædicabant, nominatim autem in Asię, Syriæ, Æthiopiæ & Indiæ ciuitatibus, quin & apud ipsos Antropophagos, Philippũ, Bartholomæũ, Thomam, Matthæũ & Andream, templa & quidem maxima construxisse tradit Nicephorus: quos eadem illa consecrasse quoque dubium non est, vt in alios vsus ea transferri fas non fuerit: Etiam si primus Higinus, referente Gratiano, & ante eum Iuone templorum, vel vt ipse vocat Basilicarum consecrationis mentionem facere videatur: qui fuit octauus à Petro Pontifex Romanus, iuxta supputationem Eusebij in Chronicorum libro: vt Apostolicum hoc institutũ fuisse minimè sit ambigendum. De Constantino scribit Eusebius quod is templũ saluatoris extructum Hierosolymis, consecrandum curauit. Cuius rei meminit etiam Athanasius, in secunda Apologia. De Basiano narrat Ambrosius, quod is idem fecerit de basilica quã condiderat Apostolorũ nomine. De Basilio Ancyrano refert Zosomenus, quod conuocaret ad consecrationem Ecclesiæ quam ædificauerat, multos vicinorum locorum Episcopos. Legimus apud Athanasium quod in Beryto Iudæi conuersi, rogabant Metropolitanum, vt Synagogam suam ecclesiam consectaret, in honorem sancti saluatoris mundi. Et ex tunc, inquit, per diuersas orbis nationes, mos inoleuit, vt basilicas plurimas vel oratoria pontifices in honorem sancti saluatoris condere, & dedicare non desinat. Quæritur idem Athanasius, inter alia crimina sibi obiectum fuisse, quod in magna ecclesia Synaxis habita sit prius, quam dedicaretur, quodque illegitimæ preces ibi fuerint conceptæ. Ex quibus verbis facilè cuiuis perspicere licet, quæ fuerit opinio priscis etiam illis temporibus de consecratione siue dedicatione templorum, cùm illegitimæ preces conceptę, putarentur in templis non consecratis. Philo quoque, qui fuit Apostolorum æqualis, scribit hoc de viris Apostolicis, quòd habuerint sacra domicilia, quæ semina siue monasteria vocabant: in quibus manentes, honestæ ac sanctæ vitę mysteria celebrabant, nihil illo inferentes, nec potum, nec cibum, nec aliud quicquam eorũ, quę ad corporis sustentationem necessaria sunt: sed leges & oracula Prophetarum & hymnos, ac reliqua eiusmodi, quibus scientia & pietas augescunt & consummantur.

Templorũ antiquitas & vsus. Exod. 26. 3. Reg. 6. Actor. 3. Niceph. li. 2. ca. 39. 40. & 41. Ecclesi. hist. Grat. de consecrat. lib. 1. cap. Omnes. Iuon. lib. 2. decret. Euseb. lib. 4. de vita Constantini. De Basiano. Am. li. 2. epi. 9. Sozo. lib. 4. ca. 13. ecclesi. histo. Atha in lib. de passione imaginis domini nostri Iesu Christi. In priore apologia ad Constantium. Vide Eus. lib. 2. cap. 17. Eccle. hist.

Templa quare constituta. 3. Reg. 8.

Ac illud quidem dubium non est, quantùm ad ipsum Deum attinet, nihil referre, quo in loco colatur: qui cùm sit corporis expers, nullis finibus circumscribitur, nec loco clauditur vllo: Quod nec ille ignorabat, qui templum illi fabricatus: Si cœlum, inquit, & cœli cœlorum te capere non possunt, quantò magis domus hæc quam ædificaui tibi? Cæterùm quòd in templis potius orationes, prę sertim verò sacrificia peraguntur, hominum id causa constitutum est, quorum ingenium est, eorum præsertim qui sunt de vulgò, quę peruulgata sunt, minorem vt eorum rationem habeant: quin ea despicatui ducunt. Si quæ verò solenni ritu propriæ diuinę rei faciendę dicata sunt & consecrata, nescio quomodo maiore quadam habentur à multis in veneratione. Sic videmus ad regum & principum venerationem permultùm facere, si domos habitent, quàm reliqua multitudo, magnificentiores, si vestes etiam induti sint splendidiores. Visum est igitur ad multitudinis maiorem erga Deum reuerentiam excitandam, non parum interesse, vt ędes certæ constituerentur, in quibus res alia nulla fieret, præterquam quæ ad colendum Deum pertineret, quin & vasa, quemadmodum anteà commemorauimus, & vestes, & ministri quoq; peculiares ei rei designati sunt. Deindè verò cùm præcipuus Dei cultus, in eo cha-

 ritate

Au.li.10.de trinitate,cap.1.

ritate prosequendo consistat, (nihil autem amatur, nisi cognitum, sicut ab Augustino quoque scriptum legimus) omni certè studio laboratum oportuit, vt clarum omnibus & illustre Dei nomen redderetur, vt ne quem latere posset, quantis ille beneficijs mortalium genus affecerit, quò sic illis commemorandis, ad colendum, hoc est amandum Deū, facilius homines accenderentur. Postulabat itaq; ratio, locus vt aliquis designaretur, in quo beneficia Dei quàm maximè clara testataque cunctis redderentur, cui rei non alia domus visa est magis idonea, quàm ea ipsa, quæ rebus diuinis faciendis esse dicata, quarum non postrema pars est verbi Dei prædicatio.

Preces quæ fiūt in templo, sunt Deo gratiores.
3.Reg.8.
Tert. in Apologetico, cap.19.
Amb. lib.5.in Lucam.
Chr. ad popul. Antioche. ho. 79.
Acto.12.
Chry.hom.3.
Basi. de Baptismo ser.2.ca.8.
1.Tim.2.
Ioan.4.
Orare in omni loco quomodo intelligendum.

Neque dubitandum est, quin gratiores Deo sint preces, & ad impetrandum quod velis efficatiores, quę fiunt in templo Deo consecrato, non solùm propter loci reuerentiā, Sicut Salomon quoque petiuisse Deum legitur, Siut oculi tui aperti nocte ac die super domum, de qua dixisti: Erit nomen meum ibi, vt exaudias orationem serui tui, & populi tui Israël in loco isto, verùm etiam quòd cùm coijt cœtus omnis, & aggregatur ad Deum, quasi manu facta precationibus ambiunt orantes, grata est hæc vis Deo, sicut scribit Tertullianus, quodque singulis petentibus negaturus fortè fuerat, multorum vnanimitati precantium ferè tribuit. Fieri nanque, dicit Ambrosius, Ecclesiæ cōtemplatione, vt quòd alicui Dominus negate posset, ignoscat, certum vt sit, quòd maiorē cum fructu Deo supplicatur in Ecclesia, quàm quouis in alio priuato loco. Quod his etiam verbis testatur Ioannes Chrysostomus: Et domi quidem orari potest, sic autem vt in Ecclesia non potest, vbi tanta patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter emittitur. Non ita Dominum per te solus orans, audieris, vt cum fratribus tuis. Hic enim maius aliquid est, puta, vnanimitas & consonantia, charitatisque vinculum, & sacerdotum orationes. Propterea namque sacerdotes propositi sunt, vt multitudinis orationes cùm sint infirmiores, hisce porētiores adiuugentes, pariter cùm illis in cœlum ascendant. Si namque Petrum Ecclesiæ adiuuit oratio, & illam ex carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis? Quin & alio loco, vbi tractat de incomprehensibili Dei natura. Fieri non posse dicit, vt domi tam benè quis oret, quàm in Ecclesia: quod pluribus etiam verbis inibi persuadere conatur. Beatus quoque Basilius æqualis eius, eadem de re differens: Nobis quoque periculum est, inquit, malè obiti mandati, si loci rationem neglexerimus, maximè si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebrauerimus: propterea quòd ea res iudicium haberet contemptus in celebrante, offendiculum quoque generaret pro varietate affectionum multifaria, propter variam multorum in rerum diuinarum scientia infirmitatē. Si verò quisquam obijciat. Quid igitur est quod Apostolus dixit: Volo viros precari in quouis loco, ob id quòd Dominus ipse potestatem dedit orandi Deum in omni loco, vbi dixit: Neque Hierosolymis post hac, neque in monte isto adorabitur pater: hoc dicendum est, quod illud in omni loco, non comprehendit eos locos, qui humanis vsibus, rebusque immundis & prophanis deputati sunt, sed dilatat ac deducit ad orationem Dei, ab arcto ac Hierosolymæ ambitu, in omnem totius orbis locum.

Deut.12.

His verbis indicare Basilius videtur, non sic accipiendum illud esse, quod dicit Paulus in omni loco, quasi passim in prophanis quibusque locis Deus adorandus, Deoque sacrificia sint offerenda, quod tamen vbique mente fieri potest: sed quòd non solùm in templo Hierosolymitano, aut in monte Garizin, verùm in quouis alio loco, ad colendū Deum propriè designato preces, supplicationes, & sacrificia fieri possint, vt quod à Christo dictum est: Venit hora, quando neque in monte hoc, nec Hierosolymis adorabitis patrem, &: Veri adoratores, adorabunt patrem in spiritu & veritate, nequaquàm per hęc verba templa Deo deprecando dicata, videantur exclusa: sed cùm Iudæi cōtenderent, nusquam adorari Deum oportere præterquam Hierosolymis in templo, quasi Deus alibi non audiret vota deprecantium: contrà Samaritani negarent eum vsquam adurandum nisi in monte Garizin, quòd is locus à Moyse decretus esset, vbi Patriachæ benedicerent populo seruanti mandata Dei, hoc dicere voluisse Christus intelligendus sit: futurum non ita multò post, vt & Samaritanorum impius cultus aboleretur, & Iudæorum carnalis religio transferretur, ac antiquatis vtrisque, pius & verus culrus, nempe spiritualis, in eorum locum succederet, quo non in hoc monte, quasi conclusus in eo credatur, qui nō solùm huius montis, verumetiam totius orbis Deus est & Dominus: nec Hierosolymis, quasi non alius ad orandum patrem sit locus aptus & idoneus, verùm quàm longè, quamque latè pateat orbis vniuersus, in omnibus terrarum locis templa Deo piè colendo fabricarentur, in quibus ipsi pij templa Deo facti, non iam in externis tantùm ritibus, quemadmodum à Iudæis est factitatum, verùm spiritu Deum & veritate sint adoraturi, nimirùm fide vera, charitateque non ficta: vt quicquid externorum rituum adhibitum

bitum fuerit, ij nihil aliud, quàm certa quædam indicia sint huius fidei, charitatisque futuræ. Est quidem ita, quòd in omni loco Deum adorare fas est, qui non locum, sed mentem requirit feruidam: Verè namque dixit Ambrosius: Non locus orationem commendat, sed deuotus animus. Et aliquot seculis ante Clemens Petri successor: Si propter infideles, inquit, ad ecclesiam iri non potest, domi cœtus congregabis ô Episcope, nō enim locus sanctificat hominem, sed homo locum. Sic Hieremiam in cœno, sic Danielem in lacu, sic Iob in sterquilinio iacentem, sic Ionam in ventre ceti, sic latronem in cruce pendentem, sic Ezechiam in lectulo decumbentem, sic Paulum in carcere clausum, Deum deprecatos, & ab eo legimus exauditos. Sed si illam ipsam mentem feruidam ad locum sanctum, ad congregationem sanctam attuleris, certum est & indubitatum, quòd ex tali mente profectę preces multorum Deo gratiores, & ad quiduis impetrandum futurę sint efficatiores. Quamobrem facere prorsus oportet hominem non Cyclopicum, vt vel festis saltem diebus templa Deo consecrata ingressus, ad sanctorum se cœtum aggeret, & cum illis puras manus leuet. Deumque cùm sibi, tum Ecclesiæ vniuersæ propitium reddere conetur, ac quę sit illius voluntas, ex ore sacerdotis accipiat. Quam ad rem pluribus hortatur Diuus Clemens Petri successor his verbis: Quomodo non hostis Dei habendus est is, qui in temporibus diu, noctuque est occupatus, æterna verò contemnit? ac balnea quidem, & caducum cibum quotidie frequentat, quæ verò perpetuò manent non curat? Quomodo non dicet dominus huic, Iustificatę sunt gentes supra nos: quemadmodum Israëli improperans dicebat, Iustificata est Sodoma ex te. Nam si gentes de somno quotidie excitatę concurrunt ad Idola, vt illa venerentur, & priusquam opus actionemue aliquam instituant, illis supplicant, & à festis celebritatibusque eorum se non subducunt, sed in ijs sunt intenti non solùm indigenæ, sed etiam qui longè absunt, atque in Theatra tanquam in Synagogas conueniunt. Eodem modo qui frustra Iudæi nominantur, post sex dierum cessationem, septimo die in Synagogam conueniunt, & vacationis Synagogęque suæ rationem habent, (qui tamen in sua infidelitate virtute verbi sunt priuati, prętereà verò ipsius nominis, quo appellantur, vim proprietatemque amiserunt, Iudas enim confessio est, ij autem non sunt confitentes Deo, cum Christi passionem per scelus effecerint, vt per pœnitentiam salutem adipiscantur) si igitur qui non saluantur in ijs, quæ sine fructu faciunt, sunt assidui, tu qua excusatione vteris cum Deo, qui Ecclesiā eius derelinquis, nec genus imitaris, sed eo derelinquis, vel quia te das ignauię, vel quia deficere cogitas, vel alicui malo studes. In eandem sententiam pleraq; dicit & in eo quod præcedit, & in eo quod sequitur capite.

Amb. in 1. cap. ad Rom. *Deum vbique adorari potest.* *Lib. 8. cap 40. Const. Apost.* *Hier. 38.* *Daniel 6.* *Iob 2.* *Ionæ. 2.* *Lucæ. 23.* *Esai. 38.* *Actor. 16.* *Lib. 2 cap. 64. constit. Apo.* *Diuina temporalibus intenti linquentes reprehenduntur.* *Matt. 11.*

Neque verò sine causa, loca eiusmodi Deo consecrata, vocantur Ecclesiæ. Etsi enim quę propriè dicitur Ecclesia, constat ex viuis lapidibus, ex hominibus in Deum credentibus (idem enim grȩcè sonat vox hæc, quod latinè cœtus vocatorum) tamen quoniam in eum locum conueniunt, qui vocati sunt ad spem cœlestis hæreditatis consequendæ, locum ipsum eodem nomine, quo cœtum in eo congregari solitum appellate visum est. Quisquis igitur ex vocatis esse vult: ædes eas, vt frequenter necesse est, in quas conuenire vocatos videt: vt eandem vocationem se quoque pertinere testatum omnibus faciat. Quoniam verò non est, quòd quisquam speret fore, vt inter electos censeatur, qui nō sit è cœtu vocatorum, vel hoc ipso nomine facere quisque debet, vt libenter in hoc vocatorum cœtu versetur, quo possit in electorum numerum aggregari: cùm præsertim cœtus hic in terris adhuc militantium, ad agendas Deo gratias, & laudes illius prædicandas coactus, imago, quædam sit illius iucundissimæ, & eius quidem sempiternę consolationis beatorum spirituum, in cœlo triumphantium, & absque vlla intermissione Deum laudantium: vt qui ad eam peruenire vult, cœtum hunc in terris agentium frequentare opus habeat, atq; hic illud incipiat meditari, quod erit illic sine fine faciendum.

Loca Deo consecrata, cur vocentur ecclesiæ. *1. Pet. 2.*

Porrò congressus, istos non est existimandum tantum ad Euangelium audiendum fieri oportere, vt eo audito, subitò quisque è templo se proripiat, neque sibi quicquam prætera in eo negocij esse putet: sed sic Euangelium audiendum est, vt simul orationi vacetur: cui tei magis etiam, quàm audiendo Euangelio, templa dicata videntur. Domus mea, dicit dominus, domus orationis vocabitur: nō prædicationis aut auditionis. Hinc est quod Græci quoque templa vocant, λιταγρια siue προσευχήρια, Latinè dicere possis oratoria, non prædicatoria vel auditoria. Sicut apud Eusebium, Socratem, & Sozomenum videre licet. Non quòd non rectè prædicetur & audiatur in illis Dei verbum, sed quòd orationibus Deo placando propriè sunt destinata. Verùm est, quòd à veritate dictum est, quòd vnus est magister noster in cœlis. Quos enim hic magister Spiritussanctus intus non docet, indocti remanent. Siquidem forinsecus magisteria, sicut ab Augustino scriptum legimus, adiutoria quædam sunt, & admonitiones; cathedram in cœlo habet,

Templa magis orationi quam prædicationi in usu extructa. *Matth. 21.* *Oratoria.* *Euse. li. 7. cap. vltimo. li. 8. ca. 2. et li. 9. ca. 10. Eccle. histo. & lib. 3. de vita Constantini.* *Socra. li. 2. cap. 30. li. 4 cap. 7. lib. 5 cap. 7. & 20. li. 7. ca. 23.* *Sozo li. 7. c. 20* *Matt. 23.* *Aug. in epist. Ioan. hom. 3.*

habet, qui corda docet: qui nisi loquatur nobis intus, frustrà foris verba perstrepunt, quæ haud aliter se habent ad mentem hominis, quàm quemadmodum ad arborem agricola. Forinsecus is operatur, adhibet aquam, & culturę diligentiam: verùm adhibeat ille forinsecus quæcunque velit, nunquid poma format? nunquid miditatem lignorum vestit vmbra foliorum? nunquid tale aliquid intrinsecus agit? Sed quis agit hoc? docet nos Apostolus dicens: *1. Cor. 3.* Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus. Cùm itaque sonos tantùm verborum ab homine magistro percipiamus, res autem ipsas veritate intus docente cognoscamus, quid aliud faciendum nobis restat? quàm vt ad illum qui cathedram habet in cœlo, confugiamus, illum, vt nos intus doceat, precibus fatigemus, quò & cognoscere voluntatem illius, & eam cognitam explere simul queamus. Quam autem causam esse dicemus aliam, quamobrem parentum nostrorum memoria multos videre licuerit, non magis ad audiendum promptos, quàm ad obtemperandū Dei mandatis paratos, cùm nunc auditores plurimi, factores verò propè nulli reperiantur: nisi quòd illi, cùm sonum verborum hominis à superiore loco Dei voluntatem in Ecclesia annunciantis percepissent, nequaquàm ea vna re contenti fuerunt, verùm, sicut anteà quoque commemoratum à nobis est, ad eum qui cathedram in cœlo collocatam habens intus docet, supplices confugerunt, eiusq; fidem implorarunt, vt & sanum eorum, quæ à ministro verbi dicta essent, intellectum præstaret, & ad explendam Dei voluntatem vires suppeditaret, *Aug. lib. 10. conf. ca. 29.* illud quòd ab Augustino in locis aliquot scriptum est, subinde repetentes: Da quod iubes, & iube quod vis.

Atque vt alibi, quàm in templo, preces ad Deum rectè fundi possint, probanda tamen est illa Felicis Papæ sanctio, *Fel. in Epist. ad omnes episcopos cap. 1. Missa solùm celebranda in loco consecrato.* ante mille annos lata, quòd sicut non alij quàm sacrati domino sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in alijs, quàm in sacratis locis Missas cantare, aut sacrificia offerre licebit. Ac paulò superius: Satius est, inquit, Missam non cantare, aut non audire, quàm in illis locis vbi fieri non oportet: nisi vt sępè dictum est, pro summa contingat necessitate: quoniam necessitas non habet legem. Vnde scriptum est: *Deut. 12.* Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco, quem elegerit dominus Deus tuus. Quem qui præcessit eiusdem nominis pontifex propè ducentis annis: *Fel. epist. 2.* Mandamus, inquit, vt super memorias martyrum Missę celebrentur, ne memoria eorum à talibus extingui, aut venerario possit prohiberi. Quod in Concilio quoq; Laodicensi inter hos duos pontifices interiecto, ad eundem modum constitutum legimus: *Cap. 58.* & posteà in concilio Cabilonensi, vbi eiusdem Laodicensis concilij fit mentio. In suis quoque contractioribus regulis Basilius: *Basi. quest. 310* Quemadmodum, inquit, ratio non admittit, vt commune vas in sancta loca inferatur: ita neque permittit, vt sacra in prophanis ędibus celebrentur: veteri instrumento apertè ex pręcepto Dei nihil tale fieri permittente, domino que dicente: Templo maius quid est hic. Et Apostolo: An domos non habetis ad manducandum & bibendum? Quid dicam vobis? Laudabo ne vos in hac causa? Non laudabo: & quæ sequuntur. Nec commune conuiuium in ecclesiam inferendum, neque dominicam cœnam in priuatis ędibus contemtui exponendam esse, ex his docemur: nisi quis in articulo necessitatis delegerit puriorem locum, aut domum tempore accommodo.

Quamobrem qui nulla necessitate adacti in illis ipsis locis, vbi potatur sæpè, saltatur, *Missa sine necessitate in locis profanis fieri non debet.* pergræcatur, sacrificium hoc tremendum peragi iubent, nulla ratione iustam reprehensionem effugere possunt. Qui si hunc honorem habendum Deo non putant, vt in domum Dei, domum orationis conueniant, quæ non alij rei, quàm Deo placando sacrata est, *Matth. 8.* neque submissum pij Centurionis illius animum imitari volunt, qui se iudicabat indignum, sub cuius rectum Christus intraret, sed quasi pro imperio Christum ad se venire iubent, multò rectius facerent si ab audienda Missa abstinerent, quę prophanari certè videtur, cùm in prophanis ędibus extra necessitatē celebratur. Excuterent isti pigritiā, fastumque suum abijcerent potius, ac quantacunque dignitate præditi sint, ita tamen se superiorem esse Deum sibi persuaderent, vt cum illo comparati ne sint quidem, aut si quid sint, cinis & puluis sint. Qui hanc animi submissionem adorandum Deum non adfert, *Mendici apud templa cur assideant & quorum nos admonere debeant.* inane sacrificium, inanis est illius omnis oratio. Ad quam vt inuitarentur homines, illud quoque moribus est receptum: quod suo quoque seculo in omnibus magnis ciuitatibus fieri solitum fuisse scribit Palladius, vt pro foribus templorum eos, qui varijs morbis confecti, membris etiam suis mutilati, ac ad extremam egestatē redacti sunt, *Pallad. in vita Eleemonis monachi, qui fuit 115.* collocarent, qui quasi communes quidam hominum præceptores essent, per quos vt nec secundis rebus efferrentur, nec aduersis frangerentur, admoneri possent. Nihil æquè Deus odit atque superbiam: quam si secum aliquis, templum ingrediens, adferat, tantum abest,

Ex medicorum intuitu, qualis doctrina petenda.

abest, vt placatum sibi Deum reddat, maiorem etiam vt illius indignationem prouocet. Assidunt, igitur isti foribus diuinarum ędium, vt cùm oculos in eos nostros defixerimus, admoneamur fragilitatis nostrę: nos ijsdem quibus illos casibus obnoxios esse recordemur. Placet sibi quisquam, quòd ætate florenri, quòd forma præstanii, quòd valetudine sit firma: cùm in hos aspexerit in vestibulis templorum iacentes: fieri non potest, quin cristas demittat ilico: animo secum repetens, ex ijs fuisse quosdam, quos cùm æquè Deus ijsdem corporis bonis aliquando cumulauerit, nunc tamen squalidi sint, deformes, & grauibus totius corporis doloribus miserandum in modum oppressi. Tumet aliquis diuitijs & potentia: fortasse inter eosdem reperiet aliquem, qui cùm & ipse locuples aliquando fuerit, neque secundas res moderatè ferre potuerit, eò tandem calamitatis recidit miser, vt mendicare stipem cogatur. Itaque vicissitudinis reum humanarum cōmonefactus, de fastu suo permultum remittet, dum quod huic accidit, sibi quoque euenire posse putabit. Atque hæc quidem doctrinæ cuiusdam sunt & admonitionis: sed & consolationis ex illis plurimum capere licet. Accidit cuipiam præter voluntatem aliquid: ac quàm leue est illud, si cum istius casu, stipem pro foribus templi mendicantis conferatur. Non est eo loco quo velis valetudo tua: at huius miseri morbus prorsus est incurabilis. Facultatum tuarum grauem aliquam iacturam fecisti: ac huius est multo grauior, qui ne panem quidem habet, quo vitam sustentare queat, nisi tua benignitate sit adiutus: non murmurat tamen, non maledicit, non aliquod impatientis animi signum dat, sed ęrumnam suam æquo fert animo. Nunquid ea res non magnam dolori nostro leuationem adfert, si quem ex rebus contra voluntatem nostram fluentibus accepimus, ac nos ad agendas Deo gratias excitat? qui quamuis pro parterno suo in nos animo castigandos nos esse putauerit, suæ tamen misericordię non est oblitus: neque nos extrema illa calamitate afficere voluerit, qua miseros istos, pro foribus iacenres Ecclesiæ, premi videmus. Admonet prætereà nos calamitosotum hic aspectus, vt ipsi propenso simus ad misericordiam animo, & singularem Dei misericordiam & benignitatem admiremur. Nam si Deus istos non aspernatur, neque pudet eum ipsorum, quòd suæ domus vestibulis assident, multo minus re fas est carnem tuam & membra tua despicere, neque eis qua possis ratione subuenire velle. Simul considera, quàm sit longè diuersa ratio eius, quam possidet rex mortalis, & eius aulæ, quam sibi consecratam habet immortalis ille rex regum, & dominus dominantium. Illic omnia fastus, hic humilitas omnia. Non licet illic videre, nisi auro & gemmis ornatos, & pretiosis vestibus indutos: huius cōtrà aulicui pannosi sunt, situ, squaloreque obducti, quorum sedes & collectio modò non admonitio quædam est ad hominum genus: præclatam illam vocem edens: Nihil humana sunt omnia, fumus & vmbra sunt. Si bonū essent diuitiæ, Deus ante vestibula sua pauperes non collocasset: Quos propter eam causam ibi collocasse videtur, vt quemadmodum qui ad hominem regem adire vult, prius se in alicuius, qui sit ex illius comitatu, familiaritatem insinuat, & eum officijs, obsequijs, liberalitateque sua sibi demereri conatur, quò per eum & aditus faciles, & aures principis benignas habere queat: sic qui vult in Dei domum ingredi, ac orationem ab illo suam exaudiri, prius aùlicos ipsius, qui pro foribus eius assident, sibi conciliet, ac memor illius quod scriptum est: Non apparebis in cōspectu meo vacuus: eos muneribus deliniat: certò persuasum habens, quod sibi factum Deus interpretatur, quicquid ex minimis istis vni factum fuerit: ac deliniris illis rum primùm accedat cum fiducia ad thronum gratiæ Dei, qui cùm dixerit: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequeotur: nō porest quod promisit non præstare. Cæterum frustrà misericordiam expectat à Deo, qui priot in ptoximum vsus ea non fuerit: erga quem qualem se quisque pręstiterit, talem Deum erga se vicissim experietur: qui misericordiam se velle, non sacrificium, disertis verbis pronunciat. Quisquis igitur quod vult Deus, Deo negat, quod ipse desiderat, à Deo sibi vult negari. Est in cœlis misericordia, qoemadmodum à Propheta dictum est: Domine in cœlo misericotdia tua: ad hanc non nisi per terrenas misericordias peruenitur. Vocat igitur Chrysostomus eos, qui pto foribus ecclesię sedent, stipem à nobis mendicantes, medicos vulnerum nostrotum: non solùm quòd fastui plerunque nostro medentur, quod graue vulnus est animæ, quodque si quem ex rebus aduersis dolorem accepimus, ei consolationem adferunt: verùmeriam quòd per eos peccatorum nostrorum remissionem consequuti, grauibus eorum morbis liberamur. Verba Chrysostomi hæc sunt: Nisi essent pauperes, peccatorum difficilè sarcinam poneres: medici illi sunt vulnetum tuorum, manus eorum tibi medicamenta præstant. Non ita medicus, vt medicamenta imponat, extendens manum curationem exhibet, sicut pauper, abs te vt accipiat, porrigens manum. Dedisti pecuniam & peccata simul exuisti. Ad eundem modum Petrus quoque Chrysologus. Manus,

Consolatio ex mendicis, quæ.

Admonitio ex mendicis.

Aula Dei & seculi differentia.

Aulici Dei pauperes.

Mendici quare ad fores templi positi.

Exod. 23.
Matt. 25.
Heb. 4.
Matt. 5.

Misericordiam à nobis postulat Deus.

Osee. 6.
Matt. 9.
Psalm. 35.
Chry. in prima ad Tim. ho. 14.

Mendici sunt medici vulnerum nostrorum

Eleemosyna delet peccata.

Chry. ser. 8.

nos,inquit,pauperis eſt gazophilacium Chriſti: quia quicquid pauper accipit, Chriſtus
acceptat. Da ergo homo pauperi terrã,vt accipias cœlũ,da nummũ,vt accipias regnũ, da
micam,vt accipias totũ. Sed quid horũ opus eſt profertoteſtimonia,qoibus referti ſunt
Luc. 11. ſanctorũ omnium libri? Dixit ipſe Chriſtus: Date eleẽmoſynam,& ecce omnia munda
Baſ. in regulis ſunt vobis. Omnia,inquit Baſilicus,locum hunc enarrans,quæ per rapinã & auaritię ſtu
cont. quæſt. 27. diũ peccamus,& malè agimus. Addit paulò pòſt: Nõ quòd pèr ſe iſta ad mundationem
Reſipiſcentiæ ſufficiant,cùm principaliter opus ſit miſericordia Dei & ſanguine Chriſti: in quo & a-
fructus,qui. liorum omnium redemptionem habemus, ſi in vno quoque dignos reſipiſcentiæ fru-
Quæſt. 281. ctus fecerimus. Fructus autem reſipiſcentiæ dignos intelligi vult idem in eodem libro
Baſilius,opera iuſtitiæ,peccato oppoſita. Verbi gratia: Rapuiſti aliena, non modò rapere
Luca. 19. deinceps deſine,verùm etiam cum Zachæo dic: Ecce dimidium bonorum meorum do-
mine do pauperibus,& ſi quid aliquem defraudaui,reddo quadruplum. Eſt igitur eleẽ-
moſyna cum primis ad id,quod velis,impetrandum neceſſaria. Scriptum eſt enim: Bo-
Tob. 12. na eſt oratio cum ieiunio & eleẽmoſyna: Oratio pulſat,ieiunium impetrat,eleẽmoſyna
accipit. Hæc tria vnum ſunt,ac ſibi inuicẽ vitam dant. Orationis anima,ieiunium: ieiu
Pauperes à fori nij vita eſt eleẽmoſyna ſiue miſericordia: ita ſibi connexa hæc ſunt,vt rectè ſeparari non
bus templi pro- poſſint. Quamobrem reprehendendi meritò ſont,qui,per quos ad miſericordiam pro-
cul arcere conã uocamur, pauperes & calamitoſos homines,à templi,quæ domus eſt & aula Dei, fori-
tes reprehẽda- bus,procul arcere conantur: cùm nõ hanc ex illis vtilitatem tantum capiamus,quòd nos
tur. ad præſtandam miſericordiam,quàm præſtari nobis à Deo velimus,inuitant: verùm e-
tiam & viciſsitudinis rerum humanarũ,caſuumq́;,quibus ſubiecti ſumus,admonemur,
& in rebus aduerſis non parum ex eorum aſpectu conſolationis capimus. Retinendus
Orationes in tẽ eſt igitur laudatus eccleſiæ mos,vt pro foribus domus Dei pauperes excubent, atque ibi
plo efficaciores. miſericordiam ab ijs,qui Deum ſui miſereri cupiunt,expectent.

Et quamuis rectè quouis in loco preces ad Deum funduntur,rectè tamen & illud cre
ditur,quòd quæ cum reliquo cœtu piorum in ſacris ædibus fiunt orationes, multò ſunt
efficaciores. Rectè & illud à ſanctis patribus conſtitutum obſeruatur,vt tremendum ſa-
crificium nõ alibi,quàm in Deo ſacratis templis offeratur: ad quod celebrandum,& ho-
mines & veſtes & vaſa & locus requiritur ſacer,vt nihil ibi ſit,quòd non verbo Dei ſan-
ctificatum ſit,quò ſic maiore in veneratione ſacrificium inter omnia maximè veneran-
Loca Deus ſibi dum,à populo haberi poſsit. Eſt quidem ita,quòd vbique Deus eſt: verùm non vbique
elegit. tamen æqualiter operatur Miſericordia domini plena eſt terra: Sed in ſcripturis tamen
Pſalm. 32. legimus,quòd certa loca ſuis operationibus delegerit: exauditioni templum Hieroſoly-
3. Reg. 8. mitanum: arcam miraculis: piſcinam probaticam ægrorum ſolatio. Templum quidem
Ioſue. 3. eo dignatus eſt honore,vt ſi quis etiam exul ad illud verſa facie oraret, exaudire oraret,
Ioan. 5. exaudiretur: quod priuilegium nulli alij loco conceſſum eſſe legimus. Arcę porrò tan-
Templi arca et piſcina prærogatiua tam virtutẽ eſſe voluit,vt ea præſente funderentur hoſtes,Hiericho corrueret,& Iordanis
retrorſum conuerteretur. Piſcinæ verò probaticę prærogatiuam hanc fuiſſe nobis Euan
Ioſue. 6. gelium indicat,vt qui primus in eam deſcendiſſet, quocunq; tandem affectus eſſet mor
Ioſue. 4. bo,ſtatim ab eo liberatus diſcederet. Nunquid parem vim ad ſanandũ aliæ quoque vul
Ioan. 5. gares aquæ habuerunt? Sic Deus cuius miſericordia pleni cœli,plena eſt & terra,nullo vt
loco circumſcribatur,certa tamen loca eſſe voluit,in quibus manifeſtius virtutem ſuam
Angelis in tem- declararet. In templo Deus olim reſponſa dabat, in templis angelos videre licuit, quos
plis habitant. inibi etiam habitare vel illud nobis eſſe documento poteſt, quod à Ioſepho memoriæ
Ioſeph. de bello proditum eſt, cùm iamiam Hieroſolymitanum excidium inſtaret, angelos auditos eſſe
Iudaico lib. 7. cap. 12. qui dicerent: Recedamus ex his ædibus.

Sed hæc dicet aliquis veteris teſtamenti fuiſſe, nec ad nouum pertinere quicquam, in
quo Samaritanæ diſertis verbis dictum legimus: Mulier,crede mihi, veniet hora, quãdo
neque in monte hoc,neque Hieroſolymis adorabis patrem. Atqui ille ipſe qui hæc di-
xit,noui teſtamenti mediator & auctor,templo tantùm honoris habuit,vt cùm eijceret
Matt. 21. ex eo vendentes & ementes,domum illud ſui patris vocauerit. Nunquid non totus mũ-
Hier. 23. dus domus eſt illius,qui dixit: Cœlum & terram ego impleo. Cœlum ſedes mea,terra au
Eſaia. 66. tem ſcabellum pedum meorum? Et tamen domum ſui patris peculiari modo quodam,
Opera Dei in templum Chriſtus appellauit. Quin & in ipſis templis arcano quodam & in perſcru-
vno loco quam tabili Dei iudicio fieri videmus hoc ipſo gratię tempore, vt terribiliora in vno ſint,
in alio terribi- quàm in alio Dei opera. Sic ab Auguſtino factum legimus,cùm quidam ex eius ſodali-
liora Epi. 137. tio iuuenis graue quoddam presbytero crimen intentaſſet,nec res euidentibus argumen
tis refelli poſſet,aut coargui,quòd iuſſerit ambos ad locum ſanctum (his enim ver-
Loca dilecta bis vtitur) peregrinari,nimirùm eum, vbi beati Felicis Nolenſis corpus conditum erat,
miraculis. vt ibi ad confeſsionem,vel pœnę miraculo vel timore compellerentur. Ac mox ea verba

ſub-

subijcit Augustinus: Vbique quidem Deus est, & nullo continetur vel includitur loco, qui condidit omnia, & eum à veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet, & coronet: verùm tamen ad ista quæ hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscutari, quare in alijs locis hęc miracula fiãt, in alijs nõ fiant? Multis enim nouissima est sanctitas loci, vbi beati Felicis Nolensis corpus conditum est, &c. Ac paucis interiectis, mentione facta de miraculis, quæ Mediolani fierent apud memoriam sanctorum: Nunquid, inquit, non & Africa sanctorum martyrum corporibus plena est? & tamen nusquam hic scimus talia fieri. Sicut enim, quod Apostolus dixit: Non omnes sancti habent dona curationum, nec omnes habent dijudicationem spirituum, ita nec in omnibus memorijs sanctorum ista fieri voluit, qui diuidit vnicuiq; propria prout vult. In vita Hilarionis scribit Hieronymus, certamen inter Palæstinos & Cyprios fuisse, dum hi corpus, illi verò spiritum eius habere se iactarent. Et tamen in vtrisq; locis, inquit, magna quotidie signa fiunt, sed magis in hortulo Cypri: forsitan quia plus illum locum dilexit.

1. Cor. 12.

Quare minimè nouum, ac iam inde à multis seculis in orbe Christiano receptum est, quòd propter admirabiliores Dei operationes, vnus locus alio sanctior habitus, & à pijs hominibus magis est frequentatus. Qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, Eusebius, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & alij ante mille ducentos, quin & ante mille trecentos & amplius annos, & Hierosolymam, & ad martyrum sepulchra, religionis ergò peregrinationes etiam ex voto susceptas esse, memoriæ prodiderunt. Quas adeò non contemnendas putauit Ioannes quoque Chrysostomus, vt diceret, cùm in vinculorum, quibus ligatus erat Paulus, laudem erupisset: Vellem nunc locis in illis versari, quibus vincula illa manent, & cathenas videre, quas timuerunt quidem dæmones, & horrent, & angeli venerantur. Si Ecclesiasticis curis essem vacuus, corpusque robustum haberem, nequaquam peregrinationem tantam facere recusarem, quò cathenas saltem viderem, & carcerem, quo Paulus vinctus est. Et in Homilia quinta ad populum Antiochenum, scribit in Arabiam quosdam abire solitos fuisse, vt fimum, in quo sederat Iob, cernerent, & terram oscularentur, quæ illius victoris certamina & cruorem, omni auro pretiosiorem suscepit. Prudentius de Himetrio & Chelidonio loquens: Illitas, inquit, cruore sacro, nunc arenas incolæ, confrequentant: obsecrantes, voce, votis, munere. Exteri necnon & orbis, huc colonus aduenit. Hieronymus verò: Adorare, vbi steterunt pedes domini, partem fidei esse dicit, & quasi recentia natiuitatis & crucis, ac passionis videre vestigia. Idem Eusebium Cæsariensem secutus de Alexandro Capodociæ Episcopo scribit, quòd sede sua relicta, profectus fuerit Hierosolymam, sacra loca visendi causa. Plura vide in epistola eiusdem ad Marcellum. Et æqualis eius Paulinus, Non aliter, inquit, affectos homines ad Hierosolymam rapit, nisi vt loca, in quibus corporaliter præsens fuit Christus, videant atque contingant, possintque & de suo fructu dicere: Introiuimus in tabernacula eius, adoramus vbi steterunt pedes eius. Si ergo religiosa cupiditas est loca videre, in quibus Christus ingressus, & passus est, & resurrexit, & vnde conscendit, & aut de ipsis locis exiguum puluerem, aut de ipso crucis ligno, aliquid saltem, festucæ simile sumere & habere benedictio est. Meminit idem semel & iterum peregrinationum & magni concursus hominum, qui fiebat ad sepulchrum sancti martyris Felicis Nolani. De Basilio quoque narrat Amphilochius, quod semel & iterum Hierosolymam orationis gratia fuerit profectus. De Philoromo scribit Palladius, quod is pedestri itinere venit Romam vsque ad orandum in martyrio sanctorum Petri & Pauli. Peruenit autem etiam vsque ad Alexandriam cum vouisset in martyrium venerandi athletæ Marci: ac dignus (loquit ibidem Philocemus) habitus sum, qui voti gratia bis proprijs pedibus venoi Hierosolymam ad honoranda loca sancta, & ipse mihi suppetaui impensas. Testatur idem Palladius in vita Ruffini, suo seculo multos voti causa venire solitos Hierosolymam. Simeonem Priscum, qui sextus est eorum patrum, quorum vitam conscripsit Theodoretus sic loquentem inducit: Nos erramus per hanc solicitudinem, in monte Synai cupientes adorare Deum vniuersorum, in quo cum seruo suo Moysi aparuisset, dedit legum tabulas. Non quod existimemus Deum esse loco circunscriptum: audimus enim eum dicentem: Cœlum & terram ego impleo. Sed quoniam ij qui ardenter amant, non solum eos qui amantur desiderant, sed etiam illis loca grata sunt & iucunda, in quibus ij fuerunt præsentes, & in quibus versati sunt. Idem de Petro loquens, quem nonum numerat: Venit, inquit, in Palestinam videndi gratia, vt cum vidisset loca quæ susceperunt salutares passiones, in ijs Deum adoraret, non vt qui loco circumscribatur: sciebat enim eius naturam non posse circumscribi, sed vt pasceret oculos eorum spectaculo, qui desiderantur.

Peregrinationes Deo non ingratæ.
Euse. li. 1. ca. 11.
Soc. li. 7. ca. 47
Sozo. li. 2. ca. 14 & li. 4. cap. 5.
Theo li. 8. de curatione græcarũ affectionum.
Chry. hom. 5. de beato Iob.
Peristepha non. Ode. 1.
Ad desiderium.
De viris illustribus.
Eusebius.
In epi. ad Marcellam.
Amphilochius.
Hier. 23.

Iis enim qui amore aliquem prosequuntur, est à natura insitum, & non ex solo illius aspectu capiaot voluptatem, sed & domum, & vestes, & calceos contemplentur cum magna lætitia.

Ante anoos plus minus septingentos, fuit Claudius quidam, qui peregrè proficiscentes ad sepulchra sanctorum martyrum ridebat, eum in eorum, quos de cultu scripsit imaginum libro tertio, grauiter confutauit vir doctus Ionas Episcopus Aurelianensis. Verùm in hoc genere, noo tam labor ipse peregrinationis attenditur à Deo, quàm affectus. Quemadmodum dicit ille, affectus tuus operi tuo nomen imponit. Si quis chari tate erga sanctum aliquem inflammatus, & virtutum illius amore ardens, visat reliquias illios, & osculetur, non potest hic affectus Deo gratus non esse. Sed hęc obiter.

Au.li.1. de ciuit. Dei ca.27. Sozo. eccl. hist. lib.9.cap.9. Templa aeuo nostro profanata. Facinus horrendum.

De Christianorum templis siue basilicis, refert Augustinus, & in Ecclesiastica quoq; historia scriptum legimus, quod etiam ab immanibus barbaris tantus olim illis honor habitus fuerit, vt quisquis ad ea confugisset, is ab hostium insultu liber esset. Nunc miserandum in modum ea prophanari passim cernimus, nec in horrea modò pleraque com mutata, verùm & equorum ex eis stabula facta, & in quo scunq; tandem vsus Deo dicatas domos conuersas: quodq; etiam dictu horrendum est, neq; facile creditura posteritas videatur, in eo ipso loco vbi tremendum Deo sacrificium non ita pridem oblatum fuit, furcam erectam videre licuit, ab ijs qui Euangelici quàm Christiani dici malunt. Hi sunt fructus præclari, si dijs placet istius Euangelij.

Templa sanctis non erigi. Inno de mysterijs missæ ca 11 Cultus seu seruitus duplex.

Sed hoc fortassis offendit nonnullos, quòd templa diuis eriguntur. Verùm hi cui templa constituerentur, vel ex Innocentio tertio pontifice Romaoo discere potuerunt: Cuius hæc verba sunt: Duæ sunt species seruitutis: vna quæ debetur soli Deo creatori, & dicitur latria, & altera, quæ creaturis impenditur, & dicitur dulia. Vtramque speciem determinat dominus, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ suot Dei, Deo. Ad latriam pertinet, templa, altaria, sacerdotia, sacrificia, & huiusmodi, quę sunt soli Dei exhibenda, qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & metuendus super omnes, qui in circuitu eius sunt. Noo enim sanctis ad honorem Dei, sed Deo potius ad honorem sanctorum, dedicantur templa, coosecrantur altaria, sacerdotia statuuntur, sacrificia offeruntur, oe fortè si secus agatur, non theosebia, sed idololatria committatur. Quem qui multis pręcessit seculis Augustinus, cùm ad eundem mo dum, sicut nunc fieri cernimos, idololatriæ Christianos argui videret, quòd ad monumenta martyrum plerique omnes confugerent maximo concursu, atque illorum intercessione se facilè, quę petiuissent impetraturos à Deo confiderent: Nec tamen, inquit, nos eisdem martyribus templa, sacerdotia, sacra, & sacrificia constituimus, qooniam non ipsi, sed eorum Deus, nobis est Deus. Honoramus sanè memorias eorum, tanquàm sanctorum hominum Dei, qui vsque ad mortem suorum corporum pro veritate certarunt, vt innotesceret vera religio, falsis religionibus fictisque conuictis. Itaque videre licet passim apud Augustinom, quòd non alio ferè martyrum templa, quàm memoriarum nomine dignatur, cuius etiam hæc verba leguntur alicubi. Nónne si templum alicui sancto Angelo excellentissimo de lapidibus & lignis faceremus, anathematizaremur à veritate Christi, & ab Ecclesia Dei? qui creaturæ exhiberemus eam Seruitutem, quæ vni tantum debetur Deo. Sed quòd nimia quadam religione dicere non fuit ausus Augustinus, dixit ante eum Ambrosius, dixit Ioannes Chrysostomus, dixit natu grandior Hieronymus, dixere qui fuerunt eius æquales Socrates Sozomenus, nec ita multò posterior Euagrius, ac alij multi: apud quos templa martyrum, basilicas Apostolorum & martyrum, ecclesiam Apostolorum, ecclesiam in nomine Geruasij & Prothasij, basilicam beatę Agnetis, basilicā Portianam: ecclesiam Theonę, Ecclesiam Dionysij, oratorium Thomę, sacrum Eufemiæ martyris templum, & aliorum sanctorum legere licet.

Psal. 88.

Au.li.8. de ciuit. Dei ca. 27.

Au. cont. Maximinum lib.1.

Templa cur sanctorum nominibus vocentur. Chry.ho.38.ad popu. Antioch. Hier. ad Ripa-rium & aduersus Vigilantium.

Soc.li 1 c.16. et 18 et li.2.c.11. Soz.li 4. ca.9. & lib.3. ca.0. & li.16.ca.18. Euag.li.2.ca.3

Quid igitur? num ignorabant isti omnes, quòd ex diuino præcepto sciebat Augustinus, non esse creaturę seruitutem eam exhibendam, quæ soli debetur creatori? Minimè gentium, æquè illi hoc atque Augustinus sciebant, neque secus faciebant: sed in verbo nihil fuisse periculi iudicabant. Quis enim nescit, etiam si templum Petri & Pauli, vel cuiuscunque sancti tandem esse dicatur, non propterea Petro & Paulo, sed soli Deo dica tum esse, soliq; Deo sacrificia in illo offerri, etiā si Petri, vel Pauli, vel alterius cuiusquam sancti fiat in eo memoria, vt rectè Augustinus memorias martyrum, rectè cæteri quoque templa, siue basilicas, aut Ecclesias martyrum eiusmodi loca vocauerint: Nam propriè quidem solius Dei templa sunt: Quoniam verò vel sunt in illis Apostolorum aut martyrum reliquiæ, vel eorum frequeos fit commemoratio, rectè martyrum quoque, in quibus Deus habitabat, templa vocantur. Quanquam extat liber de Ecclesiasticis dogma-

dogmatibus, qui Augustino inscribitur, in quo hæc verba leguntur: Sanctorum corpora, & præcipuè beatorum martyrum reliquias, ac si Christi membra, syncerissimè honoranda, & basilicas eorum nominibus appellatas velut loca sancta, diuino cultui mancipata, affectu pijssimo, & deuotione fidelissima adeundas credimus. Si quis contra hanc sententiam venerit, non Christianus, sed Eunomianus & Vigilantianus creditur. Sunt igitur, quemadmodum ex hoc Augustini loco licet colligere, basilicæ, siue templa Dei, sed appellantur tamen sanctorum nominibus, hand aliter, quàm nos fideles, cùm & ipsi templa Dei sumus: suo tamen quisque proprio nomine vocamur. Quanquam in eo quoque libro, qui sine controuersia Augustini est, quem inscripsit de cura pro mortuis gerenda, his ille verbis vritur: Mater filij defuncti corpus desiderauit in basilicam martyris poni. Fuit aute mille ducentos & amplius annos Eustachius quidam hæreticus, qui loca sanctorum martyrum, vel basilicas contemneret, & omnes qui illuc conuenirent & sacramenta conficerent, reprehenderet. Contra eum in Gangrensi Synodo, quæ fuit Nicænæ proxima, in hæc verba pronunciatum est: Si quis per superbiam, tanquàm perfectum se existimans, conuentus, qui per loca, & basilicas sanctorum martyrum fiunt, vel accusauerit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernandas esse crediderit, memoriasque sanctorum contemnendas, anathema sit. Hic quoque dixere patres, loca & basilicas sanctorum. Similiter Basilius: Paratum hic est Christianis auxilium, Ecclesia videlicet martyrum, Dicarum, inquit, martyribus templum. De Constantino scribit Eusebius, quòd is templum Apostolis dedicauit, credens hanc se memoriam animæ suæ salutarem & vtilem facere. Sozomenus verò etiam ad honorem Stephani protomartyris, & in honorem Thyrsi martyris, & aliorum, ædificatas Ecclesias scribere veritus non est. Non quòd nesciret ad honorem Dei constructas, qui sacrificijs in illis Ecclesijs colebatur, sed quòd suus quoque honos in eis Stephano & Thyrso tribueretur, dum & res ab eis gestę recitantur, & ad eorum imitationem homines accenduntur, & Deo gratiæ aguntur, cuius dona fuerunt ea omnia, quibus in hac vita excelluerunt.

Aug.ca.73.
Reliquiæ sanctorum venerandæ.
Liber de cura pro mortuis agenda est Aug.
Gang.syn.c.20
Bas.in 40.martyres, & in Psal.114.
Eus.li.4.de vita Constantini.
Lib.8.cap. 24. Eccle.hist.
Corporum bonorum honestè sepeliendorū semper cura fuit.

Neque verò Deo tantum precibus & sacrificijs placando, verùm & corporibus hominum sepeliendis templa sunt & cœmiteria consecrata, quòd qui corpora sua viuentes Deo templa dicassent, eos mortuos, non nisi in sacris locis recondi, æquum est putatum. Ac verum quidem illud est, quòd vbicunque sepeliamur, domini est terra & plenitudo eius, quòdque sepultura optima est, optima vita, sicut à Ioanne Chrysostomo traditum legimus: sed intereà tamen etiam antiquorum iustorum funera, officiosa pietate curata, exequias celebratas, sepulturas prouisas, ipsosque, dum viuerent de sepeliendis, vel etiam transferendis corporibus, suis filijs mandasse legimus. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste angelo, commendatur. Ipse quoque dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quòd vnguentum pretiosum super membra eius effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum, diligenter atque honorificè tegendum, sepeliendumque curarunt. Ioannes quoque Chysostomus cum laude quasdam commemorat, quod Constantinopoli reges magnam gratiam putant, non si propè Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur: fiantque piscatorum ostiarij reges, neque hic in morte confunduntur, sed honestantur, & ipsi, & eorum nepotes, & pronepotes. Et in alia quadam homilia, cùm docuisset, quomodo ipse, qui purpuram indutus est Imperator, accedit seruorum crucifixi complexurus sepulchra, & fastu deposito stat sanctis supplicaturus, vt pro se apud Deum intercedant: & scenarum fabrum & piscatorem, etiam mortuos vt protectores orat, qui diademate redimitus incedit. Mox subiungit. Audebis igitur quæso eorum dominum appellare mortuum, cuius serui vel mortui terrarū orbis sunt protectores? Nec hoc tantùm Romæ quis fieri viderit, verùm & Constantinopoli. Nam & hic Constantinum magnum ipsius filius honore magno censuit haberi, si pro foribus piscatoris paternum corpus collocaret, & quod in regijs sunt ianitores regibus, hoc sunt in monumento piscatoribus reges. Neque dissimilia scribit Augustinus ad Madaurenses: Videtis, inquit, simulachrorū templa, partim sine reparatione collapsa, partim diuturna, partim clausa, partim in vsus alios commutata. Ipsaque simulachra vel confringi, vel incendi, vel includi, vel destrui, atque ipsas huius seculi potestates, quæ aliquando pro simulachris populum Christianum persequebantur, victas & domitas, non à repugnantibus, sed à morientibus Christianis, & contra eadem simulachra pro quibus Christianos occidebant, impetus suos, legesq; vertisse, & Imperij nobilissimi eminentissimum culmen ad sepul-

Lib.9.cap 2.
Templa & cœmiteria etiam corporibus hominum sepeliendis consecrata.
Psal 23.
Chry hom. 84. in Ioan.
Gen.47.et 50.
Tob.2.& 12.
Matt.16.
Ioan.19.
Chry tom.3.ho. quod Christus Deus est aduersus gentes.
Idem.hō.66.ad popu. Antioch.
Epist.42.

Sozo.l.9.ca.8. Ecclesi. hist.
Au. de cura pro mortuis cap.1. & 4.

chrum piscatoris Petri, submisso diademate, supplicare. Sozomenus quoque non reprehendit mulierem quandam Eusebiam, quòd iuxta eum locum, in quo reliquiæ quadraginta militum fuerunt conditæ, iuramenti religione obstrictis monachis, se quoque condi curauerit. A Paulino quoque religiosa quædam vidua Flora petiuisse legitur, vt in beatissimi Felicis confessoris basilica, defuncti filij eius corpus poneretur, qui cùm ea de re ad Augustinum retulisset, hoc ab eo responsum tulit. Prouisus sepeliendis corporibus apud memoriam sanctorum locus, bonæ affectionis humanę est erga funera suorũ, quoniam si nulla religio esset, vt sepelianrur, non potest nulla esse, quando vbi sepeliantur, attenditur. Sed cum talia viuorum solaria requiruntur, quibus eorum pius in suos animus appareat, nõ video quæ sunt adiumenta mortuorum, nisi ad hoc, vt dum recolunt, vbi sunt posita eorum, quos diligunt corpora, eisdem sanctis illos, tanquam patronis susceptos, apud dominum ad iuuandos orando commendent. Quod quidem facere possent, etiamsi talibus locis eos humare non possent.

Sepulchra mortuorum cur dicantur monumenta.

Sed non ob aliud vel memorię, vel monumenta dicuntur ea, quę insignita fiunt sepulchra mortuorum, nisi quia eos, qui viuentium oculis mortè subtracti sunt, ne obliuione etiam cordibus subtrahantur, in memoriam reuocant, & admonendo faciunt cogitari. Cùm itaq; recolit animus, vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurit locus nomine martyris venerabilis, eidem martyri animam dilectam commendat recordaotis & precantis affectus: qui cum defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, cum prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viuerent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt. Nam quos peccata grauia deprimunt, non ad absolutionem potiùs, quàm ad maiorem damnationis cumulum eorum corpora in Ecclesijs poni, scribit Gregorius. Non enim eos sacra loca liberaut, sed culpa magis temeritatis accusat: id quod productis etiam exemplis planum facit. Et proptereà sacris canonibus cautum, & in Ecclesia videmus obseruatum, quòd qui sibi ipsi manus intulerunt, qui facultatibus alienis per fœnus expilatis rem suam auxerunt, qui sine pœnitentia ex hac vita excesserũt, qui vel cùm graue scelus aliquod patrassent, è cœtu piorum sententia iudicis eiecti, atq; à Christi corpore præcisi sunt, vel qui seipsos vltrò pręcidetunt, quales sunt schismatici & hæretici, eorum corpora in sacris locis humari non permittuntur: quòd, quemadmodum ad Rustitum Narbonensem Episcopum scribit verè magnus ille pontifex Leo, quibus viuentibus non communicauimus, eis mortuis quoque communicare non possumus. Non est cum ijs ne mortuis quidem commune quicquam habendum, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, suo ipsorum iudicio sunt condemnati: dum quod iudicis fuerant sententia passuri, id vltrò ipsi fecerunt, seque à Christi corpore præciderunt & è cœtu fidelium exterminarunt, atque ab eorum communione separarunt. Sed hęc de sepultura, deque sepulchris dicta sufficiant: Neque enim omnia nobis persequi propositum est, quæ fusius ab alijs tractata sunt.

Ecclesiastica sepultura qui arceantur.
Greg. 4. dialo. cap. 50. & aliquot alijs sequent.
Epist. 92. ca. 6.

Est autem & hoc minimè nouum, quòd in templis altaria constituuntur, quorum vsum antiquißimum fuisse constat, non solum naturę, & legis, verumetiam gratię tempore. Nam & in Euangelio, & in Paulinis Epistolis, & in Apocalypsi, mentionem altaris fieri legimus. Abdias à Matthæo scribit altare erectum fuisse, in quo Missam celebrauit. Lucam quoque templa erexisse & altaria stabiliuisse & cõsecrasse, tradit Symeon Metaphrastes. Et qui fuisse creditur æqualis eius Martialis. Dum altaria, inquit, Dæmonum in puluerem redigerentur, atam ignoti Dei ad consecrationem reseruari iussimus: qua dedicata, in nomine Domini Dei Israël, & ipsius testis Stephani, qui pro eo à Iudęis passus est, non hominis cultum: sed Dei, in ea frequentatis. Stephanus enim non Deus: sed amicus Dei fuit, qui pro testimonio eius, animam suam posuit. Cuius sanguine ipsa mensa est decorata, quia suo sanguine Iesus Christus comprobatus est esse Deus, & qui crediderit, ornamenta fidei maiora precipiet. Sacrificium enim Deo offertur, in ara, nõ homini, nec angelo. Quem secutus Augustinus. Nos autẽ Martyribus nostris, non templa sicut Dijs, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum viuunt spiritus, fabricamus. Nec ibi erigimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus: sed vni Deo & Martyrum & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium, sicut homines Dei, qui mundum in eius confesione vicerunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen à Sacerdote, qui sacrificat inuocantur, Deo quippe non ipsis sacrificat quamuis in memoriam sacrificet eorum, qui Dei Sacerdos est, non illorum.

In vita S. Lucæ quæ est adnumerata Oecumenio.
Ad Burdegalensis cap. 2.
Li. 22. ca. 10. de ciuitate Dei.

Fuerunt igitur etiam in primitiua Ecclesia, & templa fabricata, & altaria erecta, in honorem Dei & sancti Martyris alicuius memoriam, quæ in summa veneratione habita fuisse semper constat. Itaque Dionisius Areopagita, nunc θεῖον nunc ἅγιον θυ-

De Eccl. Hierar. cap. 6. parte. 2.

σιαστήριον

θυσιαστήριον appellat. Itidẽ & Basilius & Chrysostmos nõ solum in Liturgijs, verumetiã & in alijs multis locis. In Calcedonensi concilio vocatur sanctissimum altare: Reuerendum altare dixit Eusebius Emissenus, sacrosanctũ appellat Ambrosius, Itidem & Athanasius, sacrosanctam mensam, itidem & Chrysostomus, vocat idem alibi terribilem mensam & horrendum altare. Pro eodem enim accipi vtrumque satis indicat ille Malachiæ locus, vbi post illa verba, offerris super altare meum panem pollutum, sequitur paulò pòst: Mensa Domini despecta est. Rectè autem idem & altare dicitur, & mensa, altare propter sacrificium, quod in eo offertur, & mensa propter cibum, qui in ea sumitur: Legimus apud Chrysostomum, Eutropium ad altare tanquam ad verum asylum confugisse, cùm sibi capitis periculum impendere videret. Quod autem altare vocat Chrysostomus & Socrates, hoc Sozomenus eandem historiam scribens appellat sacram mensam. Ad eundem modum quod Socrates de Alexandro Constantinopolitano Episcopo refert, eum ad altare progressum in faciem se coram sacra mensa prostrauisse, hoc Sozomenus his verbis protulit. Prosternens seipsum sub altari, tota nocte iacuit pronus. Satis autem indicat vtraque hæc historia, & de Eutropio, & de Alexandro Constantinopolitano, quanta fuerit altaris reuerentia. De Ambrosio quoq; scribit Paulinus, quod cum Cresconius, qui similiter vt Eutropius confugerat ad altare Domini, de Ecclesia raperetur, nec eum defendere posset, prostratus ante altare, factum diu fleuit. Qui tamen Cresconius, postea fuit dimissus cum qui rapi eum fecerat Styllico, facti eum huius sui pœnituisset, Similiter & Ruffinus quod cũ à Regina persecutionem pateretur: sub altari positus per obsecrationes defensorẽ sibi Deum parabat. De militibus qooq; scribit Ambrosius ab Imperatore missis, quod irruentes in altaria, osculis significabant pacis insigne, hoc est osculabantur altaria, qua re pacem esse redditam per Imperatores, significauit. De Gorgonia quoq; sorore sua scribit Gregorius Nazanzenus, quod cum graui qoodã morbo laboraret, ante altare cum fide procubuit, super illud caput declinauit, & cum magno clamore & lachrymis, opem Christi implorauit.

Actio. 1. Hom. 5. de Paschate. Am. de his qui initiantur mysterijs cap. 8. Chry. de Eucharistia. In epi. ad vbique orthodoxos. Epi. 7. tomo. 5. Socra. li. 6. cap. 5. Hom. 20. Lib. 8. cap. 7. Lib. 1. cap 37. Lib. 2. cap. 29. Lib. 2. Eccle. cap. 16. In vita eius. Epist. 33. ad sororem. Oratione 9.

Tertulliani temporibus fuisse morem hunc, vt pœnitentes aris Dei adgenicularentur, ex illius libro de pœnitentia perspicuum esse potest. Neque vero sine causa in tanta veneratiooe fuerunt semper altaria. Præclarè oamque scriptum est, à Gregorio Nisseno. Altare hoc sanctum cui assistimus, lapis est natura communis, nihil differens ab alijs crustis lapideis ex quibus parietes nostri extruuntur, & pauimenta exornantur, sed Dei cultui consecratum & dedicatum est, ac benedictionem accepit. Mensa sancta, altare immaculatum est, quod non amplius ab omnibus: sed à solis Sacerdotibus, ijsque venerantibus, contrectatur. Quamobrem Optatus grauiter in Donatistas inuehitur, qui fuerunt altaria demoliti.

De baptismo. Lib. 6. cap. 5.

Quid est tam sacrilegium, inquit, quam altaria Dei, in quibus & vos aliquando obtulistis, frangere, radere, remouere, in quibus & membra Christi sunt portata, quo Deus omnipotens inuocatus sit, quo postulatus descendit Spiritussanctus, vnde à multis pignus Spiritussancti & tutela fidei, ac spes resurrectionis accepta est? Ac paucis interiectis. Quid enim est altare, nisi sedes corporis & sanguinis Christi? Hæc omnia furor vester, aut rasit, aut fregit, aut remouit. Et iterum post pauca, immane facinus geminatum est, dum fregimus etiam calices, Christi sanguinis portatores. Quorum species reuocastis in massas, & vendidistis. Emerunt forsitan in vsus suos sordidæ mulieres, emeruot pagani, facturi vasa in quibus incenderent Idolis suis. O scelus nefarium, ò facinus inauditum: auferre Deo, qood Idolis præstes, subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Quid autem horum non rectè dici potest, de non dissimili sacrilega aodacia quorundam nostro quoque hoc infelici seculo?

Lib. 5. cap. 2. de Sacramentis.

Cæterum quod dicit Optatus: altare nihil aliud esse, quam sedem corporis & sanguinis Domini, dixit æqualis illius Ambrosius: Quid est altare, nisi forma corporis Christi? Plus aliquid audet Dionisius. Sacratissimum, inquit, altare nostrum Iesus est: Quod si ita res habet, meritò veneramur illud & adoramus. De qua tamen veneratione, præclarè scripsit olim aduersum Acephales, Rusticus Diaconus, Gregorij Pontificis æqualis. Adoramus omnes, inquit, crucem, & per ipsam illum, cuius est crux, non tamen crucem coadorare dicimur Christo, nec vero per hoc vna est crucis & Christi natura. Similiter adorantes altare, coadorare altari non dicimur Trinitatem, sed potius per altare. Laudat Neapotianum Hieroöymus, quod sollicitus fuerit, si niteret altare, si parietes absque fuligine, si sacrarium mundum. A Palladio quoque Melania parua commendatur, quod omnia sua serica superhumeralia tegumenta dedit altaribus, reliqua autem serica indumenta cum conscidisset, res diuersas fecit Eccle-

In historia Lausiaca.

[*Epist. 9. ad Seuerum.*] siasticas. Paulinus quoque conditam fuisse tradit in pasionis loco Basilicam, quæ corruscat laquearibus, & aureis diues altaribus, arcano positam sacrario crucem seruat, quam Episcopus vrbis huius quotannis cum pascha Domini agitur, adorandam populo, [*Ho. 10. in Iosu.*] princeps ipse venerationis promit. Origenes aliquid etiam conferri solitum esse scribit ad ornatum altaris. Cæterum, sicut vetustisimus est altarium vsus: sic nec illud [*Epistola 11. ad Seuerum.*] minus vetustum, quod consecrantur & vnguntur altaria. Extat Canon Agathensis Concilij, quod habitum est sub Sixto secundo, ante mille & amplius annos. Altaria placuit non solùm vnctione Chrismatis: sed etiam Sacerdotali benedictione sacrari. Et aliud [*Canone 26.*] Epanensis concilij, sub Gelasio, Altaria nisi lapidea, infusione Chrismatis non sacrentur: sunt qui morem hunc altaria consecrandi & vngendi, ad Euaristum referant, qui [*Cap. 4. parte 3.*] fuit quartus à Petro Pontifex. Meminit autem huius vnctionis Dionisius quoq;: & in sermone de vnctione Chrismatis Cyprianus.

[*Reliquiarum in altaria repositio.*] Fuit & hoc obseruatum iã inde à multis seculis, quod quãdo consecrabatur Ecclesia vel altare, sanctorum in eo reliquię reponebantur, quemadmodum apparet ex Registro [*Lib. 3. epist. 3.*] sancti Gregorij, qui scribit etiam Palladium Episcopum altaria quædam propterea [*Lib. 5. epist. 50.*] non dedicasse, quod quas in illis collocaret reliquias, non habebat. Quas etiam Seuerus à Paulino sibi mitti postulabat, cùm Basilicam condidisset, & misit illi particulam sanctæ crucis, in illius consecrationem.

De cæremonijs, quæ sumuntur à tempore.

CAPVT XCI.

[*De Paschate controuersia. Vide Eusebium lib. 5. cap. 25. Ecclesi. hist. Socr. li. 5. ca. 25 Nice. li. 4. cap. 36. & sequẽti.*] TEmporum in Ecclesia primitiua magis anxia fuit & diligens obseruatio, quàm vel hoc nostro seculo, vel ijs quæ proximè præcesserunt. Documento est ingens & insignis illa de tempore celebrandi festi Paschatis inter Orientis & Occidentis Ecclesias concertatio: Quæ vsque eò etiam progressa est, vt qui tunc fuit Romanus pontifex Victor, totius Asiæ parœcias, vnà cum vicinis Ecclesijs, tanquàm aliena sentientes, à communionis vnitate præciderit: quòd, vt mõitis eius de festo Paschatis eodem cum occidentis Ecclesijs die celebrando parerent, adduci non potuissent. Ac non defuerunt quidam graues viri, quibus hęc tanta Romani pontificis vehementia non probaretur: cùm præsertim traditum sibi per manus ab ipsis Apostolis morem, obseruare se Asiæ Episcopi dicerent: neque tanti esse hęc festi celebrandi discrepantia putaretur, vt illius gratia præcidendum ab Ecclesia quenquam existimarent. Verùm [*Leo epist. 62.*] Leoni pontifici non leuiter delinqui visum est, cùm de festo Paschatis tractaret, si in principio sacramenti veritas & vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Quod idem aliquanto ante visum fuit Ambrosio, qui per partes concilij Nicænæ quandam necessi-[*Amb. epist. 83.*]tatem celebritatis huius omnibus esse scribit impositam Christianis, cuius etiam equa-[*Epiph. here. 51.*]li cælebri Scriptori Epiphanio tam graue visum est, in hac obseruatione diei Paschatis à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt non dubitauerit in album hęreticorum eos referre, qui quarta decima luna Pascha celebrassent: quos quidem Quar-[*Epiph. here. 20*]tadecumanos vocat. Ac inter alia multa, quæ pręclarè gesta sunt à Constantino Imperatore, hæc duo vel maximè laude omnium, prædicationeque digna esse censet, quòd is congregato Nicæno concilio, & Arij dogma subuertendum, & discrepationem ac discrepantiam hanc de celebrando Paschatis die medio tollendam curauit. Fuitque Nicænum concilium, non magis propter eos habitum, qui in Ægypto dogmatis gratia dissidebant, quam propter eos, qui in Oriente in celebrando Paschate discrepabant, conciliandos: quod etiam cùm alibi tùm in epistola, quam scripsit ad Episcopos Aphricanos Athanasius indicat. Decretum itaque fuit à trecentis decem & octo patribus, qui tum Niceæ conuenerant, vt vno eodemque die sanctisimi Paschatis feriæ pera-[*Paschalis celebrandi vno eodemq; die causa.*]gerentur: vtque Orientis Ecclesiæ, quę à Romana, & cæteris occidentis Ecclesijs dissidere visę sunt, eundem quem eę, diem obseruarent: idque duplici de causa (sicut ab Ecclesiasticæ historiæ scriptoribus memoriæ proditum est.) Primum quòd minimè fas [*Euseb lib. 3. de vita Constanti.*] esset Christianis Iudæorum sequi consuetudinem: qui posteaquàm conscceleratas manus suas nefaria Christi cęde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neque quod rectum, quodque sa-[*Isa. 6.*]lubre sit, intelligant. Deinde quòd graue cum primis & indecorum esse putaretur, quan-[*Ephes 4.*]doquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus dominus noster, vna fides, vnum baptisma, vnus est Deus & pater omnium, non vno eodemque tempore, anniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò cor-

corporis afflictionibus macerari: Quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicęnam venire non poterant, & ad omnes vbiq; locorum Ecclesias, epistola fusius ab Imperatore Constantino, & in eo libro, quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditum legimus.

Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirùm. Vna, vt ne quid vel cum Iudæis, quemadmodum de Paschate, deq; sublato factum videmus, vel cum gentibus commune haberemus: quæ cùm sextū hebdomadæ diem, tanquàm Veneri sacrum in ludis, epulis, & omnibus nequitijs consume re solitæ essent, visum est Christianis, vt quem illi diem cùm primis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore & luctu traducerent: non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimam, verumetiam peccata sua, quæ causam illis dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à sanctissimo Damaso scriptum, & à Leone repetitum legimus, non aliter vnus grex, & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterùm atque iterùm monet Apostolus, idipsum dicamus omnes: si perfecti simus in eodem sensu, & in eadem sententia: si eosdem vno atque eodem tempore ritus obseruemus.

Temporum ratio in ecclesia. *Veneri sexta feria sacra, sabbatum Iudæis.* *Dam. epi. 4. De chorepiscopis.* *Leo ep. 4. ca. 2.* *1. Cor. 1.*

Fuit & hoc à priscis obseruatum, vt à festo Paschatis, vsque ad festum Pentecostes, non nisi stantes orarent, & vocabantur ij stationum dies: de militari exemplo nomine sumpto, sicut à Tertulliano scriptum est. Quin & die dominico ieiunium, vt idem auctor est, nefas ducebatur, neque fas erat de geniculis adorare. Qua de re Nicæni quoque concilij decretum intercessit: quo cautum est, vt die Dominico & in diebus Pentecostes ne quisquam genua flecteret, sed stantes ad orationem vota domino cuncti redderent: cuius ritus etiam rationē vt explicaret, dignū duxit Basilius. Obseruabantur ab ijsdem vigiliæ nocturnæ, quibus & à vino & à carnibus abstinebatur, & aqua sola potū præbebat, obsonium verò fuit panis cum sale & aqua. In ijs populus consurgens, vt est apud Basilium, antelucano tempore, domum precationis petebat: & cursitabatur ad sepulchra martyrum à pueris, puellis, viris, fœminis, omnisque generis ætatis & conditionis hominibus. Nunc & stationum, & vigiliarum nomen solùm superest: Nam neque stantes oramus, neque nocturnas vigilias exercemus, quorum tamen vtrunque apud Græcos adhuc in vsu est: Ieiunamus tantùm pridianis maiorum festorum diebus.

Stationum dies vnde. *Ter. in libel. de oratione. De corona militis.* *Cap. 20.* *Vigiliæ nocturnæ.* *Basi. de Spiritu sanct. ca. 27. ad Amphil.* *Euse. li. 2. c. 17.* *Eccl. hist ep. 36*

Deinde verò sanos prisci non baptizabant, nisi in Pascha & Pentecoste: qua de re Synodi quoque Romanæ decretum ante mille trecentos annos intercessit. Contra quòd cùm ventum à nonnullis fuisset, grauiter à Syritio Papa fuerunt obiurgati. Sed & Leo sanctissimus non leuiter eos reprehendit, qui in die Epiphaniorum baptizassent quòd sola diceret esse legitima baptizandi tempora, Pascha & Pentecosten, ac nullos alios dies eis miscere licitum esse putaret. Quod ad eundem quoque modum à Gelasio Papa postea fuit constitutum. Nunc quouis tempore baptizare fas est. Vt vel ex eo perspicuum esse cuiuis posiit, obseruantiores fuisse veteres temporum, quàm sit hoc nostrum & proxima superiora secula.

Baptismus quo tempore à priscis fiebat. *Syr. c. 12. in epi. ad Imer.* *Leo epist. 4.* *Gel. ca. 12. in epi. ad vniuersos episcopos per Luc 4.*

In solis ordinationibus vetus Ecclesiæ mos obseruatur. Neque enim fiunt, nisi quo tempore fieri debere scripsit Gelasius, quarti mensis ieiunio, & septimi, & decimi, sed etiam quadragesimalis initij, ac mediana quadragesimę die sabbati. Quartum mensem vocar Gelasius Iunium, in quem ferè sabbatum Pentecostes incidit (veteres enim annum à Martio auspicabantur) septimum Septembrem, decimum Decembrem, initium quadragesimale, sabbatum post Inuocauit: medianam, sabbatum post Letare: ac deinde sabbatum sanctum Paschæ.

Ibid. c. 15. Ordinationes quibus temporibus celebrentur.

Porrò quod ad Eucharistiæ sacramentum attinet, nullis id fuit aut est vnquam temporum circulis circumscriptum: neque est vllus dies anni, quo non sit fas cuiuis volenti sacramentum Eucharistiæ percipere: quòd qui fuerunt æquales Apostolorum, aut eorum temporibus proximi, quotidie fecisse visi sunt. Nam cùm quotidie mortem suis ceruicibus impendentem expectarent, quò paratiores essent ad eam pro Christi nomine fortiter oppetendam, quotidie mortis eius memoriam recolentes, ad sacram Synaxim accedebant. Fuerunt postea, qui solis id diebus Dominicis facerent. Refrigescente verò paulatim pietate, cùm rarius homines accederent, ante mille centum & amplius annos Agathensis concilij decretum intercessit, quo cautum est, vt seculares, qui in natali domini, Pascha, & Pentecoste, non communicassent, Catholici non crederentur, nec pro Catholicis haberentur. Quod tamen prope ducentis antè annis, iridem à Fabiano pontifice sancitum, Burchardus Episcopus Vormatiensis, Iuo Episcopus Carnotensis, Gratianus, in suos decretorum libros retulerūt. Qui verò sub ijsdem temporibus, quibus habitum est Agathense concilium, vixerunt, Ioannes Chrysostomus & Aurelius Augustinus, non obscurè in suis scripturis indicant, quòd suo quoque seculo sic refrigeratus erat feruor

Communionis ratio. *Communicare ter in anno fideles.* *Agathen. concilium. cap. 18.* *Bur. li. 5. ca. 17.* *Iuo lib. 1.* *Grat. de consec. dist. 2. Etsi nō;*

Eucharistia quomodo & quoties sumēda. Chry. in orat. de B Philogo. Tom. 3.

Aug. hom. 28. de ver. dom. secundum Lucam

Amb. li. 5. de sacramen. ca. 4.

Chry. serm. 3. in epi. ad Ephes.

ille Christianorum, vt vix, quo semel in anno, vel etiā biennio communicarent, adducerentur: idq; casu magis & consuetudine, siue lege, quàm ex animo: Quos illi quidem hoc nomine grauiter obiurgant. Communionis tempus, inquit Chrysostomus, non est festū, neq; celebritas, sed conscientia pura, vitaq; à peccatis repurgata. Quemadmodum enim, qui sibi nullius mali conscius est, hunc oportet singulis diebus accedere: sic qui peccatis occupatus est, nec penitet eum, nec in festis quidē accedere tutum est. Neq; enim semel in anno accedere, liberat nos à peccatis, si indignè accesserimus: quin hoc ipsum potiùs auget damnationē, quòd cùm semel tantū accedamus, ne tū quidē purè accedimus. Ad eūdem modū Aug. quoq;: Si quotidianus est panis, inquit, cur post annuū illum sumas? quemadmodū Græci in oriēte facere consueuerūt. Accipe quotidie, quòd quotidie tibi prosit: sic viue, vt quotidie merearis accipere: qui nō meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere. Quæ sententia totidem verbis reperitur apud Ambrosium. Sic sancti Patres, cùm viderent elanguisse pietatem hominum, hortabantur eos ad frequentandum Eucharistiæ Sacramentum: non quòd reprehenderent, si quis id semel in anno fecisset: sed quòd vt crebrius fieret, satius esse ducerent. Quod illa quoque Chrysostomi verba non obscurè indicant, cùm in hunc modum loquitur: Hæc dico, non vno & annuo vos prohibens accessu, sed vos semper ad sancta accedere volens. Ac paulò superiùs: Quos magis acceptabimus, inquit, eos ne qui semel, an qui sæpiùs, an qui rarò accipiunt? Neque illos qui semel, neque qui sæpius, neque qui rarò: sed eos qui cum munda conscientia, qui cum mundo corde, cum vita irreprehensibili, isti semper accedant: qui verò tales non sunt, neque semel. Nec dissimilia sunt, quæ scribit haec eadem de re ad Ianuarium Augustinus.

Missa sine communicantibus an celebrari debeat.

Spiritualis manducatio in Missa

Optandum quidem foret, vt quoties tremendum illud sacrificium peragit sacerdos, toties non deessent, qui cum eo corpus & sanguinem Christi sacramentaliter quoque manducarent, Sed si desunt sæpè, (sicut hoc seculo deesse verè videmus) non propterea iuge sacrificium hoc intermitti debet. Satis est, si qui præsentes adsunt, spiritualiter manducent, suo tempore sacramentaliter quoq; percepturi, satis est, si manducent corde, etiamsi non premant dente. Chrysostomi quoque seculo sæpè quotidiana fiebat hæc oblatio, quamuis nemo communicaret: Quod hiseriam verbis ipse testatur, non sine quadam querimonia, Frustrà habetur quotidiana oblatio, frustrà stamus ad altare, nemo est qui simul participet. Planum etiam id fieri potest ex eo, quod in Agathēsi concilio, quod Chrysostomi seculo celebratum fuisse videtur, sicut paulò antè meminimus, ter in anno, vt commuoicarent seculares, sancitum est. Cùm tamen iisdem ibi præceptum sit, vt die Dominica Missas audirent. Ad sumendam Eucharistiam ter tantum in anno, ad audiendam Missam singulis diebus Dominicis fuerunt obligati. Non ergò quoties audiebant Missam, sacramentaliter Eucharistiam percipiebant. Quamobrem hortati quidem sunt sancti Patres ad crebram communionem populum, sed neque cogendum quenquam, neque propterea cessandum à sacrificio putabant, si nemo communicasset.

Missa in diebus festis audire obligamur.

Missa omnis publica.

Missa priuata.

Ioan. Eleēmosynarij factum.

Lib. 9. cap. 8.

De consecratione dist. 1. Hoc quoque.

Omnem Missam publicam esse dubium non est, cùm vnicuique volenti, modò sit è cœtu fidelium, ei interesse, & cum sacerdote celebrante Christi beneficia recolere, ac spirituale Deo sacrificium offerre liceat. Sed si priuata Missa dicenda est, quæ in oratorio habetur, tales quoque habitas à mille & amplius annis in Ecclesiastica historia reperire licet. Mille propè anni intercesserunt, cùm Leonrius episcopus Neapolis insulæ Cypri, septimæ synodi, Nicænæ secundæ, testimonio comprobatus, post Ioannem & Sophronium scripsit Græcè vitam Ioannis Alexandrini Patriarchæ, qui propter insignem liberalitatem, qua vsus est in pauperes vocatus est misericors siue eleēmosynarius. Narrat de hoc, quòd cùm sacris operaretur, videretque populum lecto Euangelio è templo exiuisse, ac ociosis in cœmeterio fabulis vacare, exiuerit ipse quoque, & cum turba consederit. Cumque stupore affecti essent omnes, his verbis eos affatus sit: Filioli, vbi oues, illic & pastor, aut intrate intrò, & ingrediemur, aut manete hic, & ego quoq; manebo. Ego propter vos descendo in sanctam Ecclesiam, nam poteram facere mihi Missas in Episcopio. Sed & qui ducentis eum annis præcessit Gregorius Nazianzenus, eū in paruo quodam oratorio sacra celebrasse, tripartita narrat historia. Gregorium verò ducentis alijs annis præcessit Soter pontifex Romanus, eius quoque decretum refertur à Gratiano, vt nullus presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobos præsentibus, sibique respondentibus: non dicit communicantibus, sed præsentibus tantùm. Ac si priuata Missa est, quæ duobus tantùm præsentibus celebratur, ipsis etiam Apostolorum temporibus priuatæ Missæ vsus fuisse videtur.

Epist. 1.

Sed mouētur aliqui verbis Anacleti dicentis: Perfecta autem cōsecratione omnes cōmunicēt, qui nolunt Ecclesiasticis carere luminibus: Sic enim & Apostoli statuerunt, &

sancta

ſancta Romana tenet Eccleſia. Vtinã autẽ valeret apud iſtos Anacleti auctoritas: Miſſam eſſe ſacrificium non negarent: Sic enim loquitur Anacletus: Epiſcopus Deo ſacrificans, teſtes ſecum habeat: & plures quam alius ſacerdos: In ſolennioribus quippe diebus, aut ſeptem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui eius oculi dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos miniſtros ſecum habeat, qui ſacris induti veſtimentis, in fronte & à tergo, & presbyteri è regione dextra læuaque, corde contrito & humiliato ſpiritu, ac prono ſtent vultu, cuſtodientes eum à maleuolis hominibus: & conſenſum eius præbeant ſacrificio. Ac deinde ſequuntur illa verba: Peracta conſecratione, &c. Mira eſt iſtorum hominum cæcitas. Quod apertè ſcriptum eſt ab Anacleto non vident, quod nos Miſſam vocamus, id ab illo dici ſacrificium: Vident id quod nunquam neque ſcripſit, neque ſenſit Anacletus. Neque enim fuit vnquam hæc Anacleti ſententia, vt omnes præſentes communicarent, ſed ij tantùm omnes, qui miniſtrant Epiſcopo: atque ij nõ niſi in ſolennioribus feſtis: quod ita certè fieri æquum eſt. Sed longè diuerſum eſt Satanæ miniſtrorum ſtudium, à ſanctorum patrum pia ſolicitudine. Nam ij, cùm iuge ſacrificium nullo vnquam die cenſerent intermittendum, vt Chriſti corpori & ſanguini frequentius communicarent, oratione ſua fideles inflammabant: Illi contrà, cùm videant refrixiſſe pietatem, nec eos adduci facilè poſſe, vt crebrò communicent, nõ hoc agunt, vt refrigeratam in illis pietatem accendant, verùm illud potiùs contendunt & elaborant, vt abolere poſsint omne ſacerdotium & ſacrificium: quod ita fieri cõmodè poſſe ſperant, ſi quod iuge debet eſſe ſacrificium, id vt eſſe iuge deſinat, ac paulatim in deſuetudinem quandam abeat, perfecerint. Sicut enim nõ vno loco ſcriptum à nobis eſt anteà, nihil eſt quod minus ferre poſſit Satanas, quàm tremendum hoc ſacrificium: in quo Chriſti beneficia ſimul vniuerſa grata quadam recordatione recoluntur, & ſub eorum oculos, qui præſentes adſunt ſubijciuntur: quæ ipſe modis omnibus obliterata, & ex omni hominum memoria prorſus eſſe cupit ſublata. Quamobrem nulla neceſsitate adiguntur, quoties ſacris operatur ſacerdos, hi qui præſentes adſunt, ſemper ſacramentaliter communicare: etiamſi crebrius id ab eis fieri expediret. Verùm illud neceſſarium iudicatum eſt in concilio Lateranenſi, in quo cùm alij complures Epiſcopi, ex varijs totius orbis Chriſtiani prouincijs, tum Hieroſolymitanus, & Conſtantinopolitanus Patriarcha, præſentes adfuerunt: vt omnis vtriuſque ſexus fidelis, poſtquàm ad annos diſcretionis peruenifſet, omnia ſua peccata confiteretur fideliter, ſaltem ſemel in anno proprio ſacerdoti, & iniunctam ſibi pœnitentiam pro viribus ſtuderet adimplere, ſuſcipiens ad minus in Paſcha Euchariſtiæ ſacramentum, niſi fortè de conſilio proprij ſacerdotis, ob aliquam rationabilem cauſam, ad tempus, ab eius perceptione duceret abſtinendum, alioqui viuens ab ingreſſu Eccleſiæ arceretur, & moriens Chriſtiana careret ſepultura. Non prohibetur iſta conſtitutione, quominus etiam quotidie, ſi quis velit, peccata ſua confiteatur, Euchariſtięque ſacramentum percipiat: ſed quoniam reperire pleroſque licebat, qui vix ſemel in vita, ac ne ſemel quidem id facerent, pia quadam ſolicitudine, prouidendum eſſe ſancta Synodus in Domino congregata putauit, vt ſi crebrius nõ poſſent, aut nollent, ſemel tantùm in anno fideles, & peccata ſua confiterentur, & Euchariſtiæ ſacramentum perciperent.

Præſentes in Miſſa cõmunicentur quomodo debet intelligi.

Cap. 21.

Sed negant iſti quenquam ad bonum eſſe cogendum, neque enim placere Deo coacta ſeruitia. Vetus hæc eſt hæreticorum cantilena, & à Donatiſtis Auguſtini ſeculo multum vſurpata: quemadmodum ex ijs quæ ſcripſit ad Vincentium, ad Bonifacium, ad Donatum, contra Creſconium, cõtra literas Petiliani, & contra ſecundam Gaudentij epiſtolam videre licet. Sic enim ad Donatum loquitur: Diſplicet tibi quòd traheris ad ſalutem, cùm tam multos noſtros ad perniciem traxeris. Neminem exiſtimas cogendum eſſe ad bonum. Attende quid Apoſtolus dixerit: Qui Epiſcopatum deſiderat bonum opus concupiſcit: & tamen tam multi vt Epiſcopatum ſuſcipiant tenentur inuiti, perducuntur, includuntur, cuſtodiuntur, patiuntur tanta, quæ nolunt, donec eis adſit voluntas ſuſcipiendi operis boni: quantò magis vos ab errore pernicioſo, in quo vobis inimici eſtis, trahendi eſtis & perducendi ad veritatem, vel cognoſcendam, vel eligendam, non ſolùm vt honorem ſalubriter habeatis, ſed etiam ne peſsimè pereatis? Dicis Deum dediſſe liberum arbitrium: ideò non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergò illi, de quibus ſuprà dixi, coguntur ad bonum? Attende ergò quod conſiderare non vis: Ideò voluntas bona miſericorditer impeditur, vt mala voluntas hominis dirigatur. Nã quis neſciat, nec dãnari hominẽ, niſi meritò malæ volũtatis, nec liberari, niſi bonã habuerit volũtatẽ? Nõ tamẽ ideò qui diligũtur, malæ ſuæ voluntati impunè & crudeliter permittendi ſunt, ſed vbi poteſtas datur, & à malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam ſi voluntas mala ſemper ſuæ permittenda eſt liberati, quare Iſraelitæ recuſantes & murmurantes tam duris flagellis à malo prohibebantur, & ad terram promiſsionis compellebantur?

Ad bonum an quiſquam cogendus ſit.

Aug. epiſt. 204.

1. Tim. 3.

Ad Epiſcopatũ ſuſcipiendum olim compellebantur inuiti.

In Exod. multis locis.

Si voluntas mala suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus vti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam? sed prostratus est vt excæcaretur: & excæcatus est, vt mutaretur: mutatus est, vt mitteretur: missus, vt qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur. Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare monetur pater in scripturis sanctis, filium durum non solùm verbis corripere, sed etiam latera eius tundere, vt ad bonam disciplinam coactus & domitus dirigatur? Vnde item dicit: Tu quidem percutis eum virga, animam autem eius liberas à morte. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur eis: Errantem ouem non reuocastis, perditam non inquisistis? Et vos oues Christi estis, characterem dominicum portatis in sacramento, quod accepistis, sed erratis & peritis. Non ideò vobis displiceamus, quia reuocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem domini monentis, vt vos ad eius ouile redire cogamus, quàm consentiamus voluntati ouium errantium, vt perire vos permittamus. Ad Bonifacium verò scribens, Vbi est quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & posteà docentem, prius ferientem & posteà consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit. Et quem maior timor compulit ad charitatem, eius perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergò non cogeret Ecclesia perditos filios vt redirent, si perditi filij coëgerunt alios, vt perirent? Quamuis etiam illos, quos non coëgerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in eius gremium reuocêrit, blandius pia mater amplectitur, & de illis multò amplius, quàm de his quos nunquam perdiderat, gratulatur. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oues, quæ non violenter ereptæ, sed blandè leniterque seductæ, à grege aberrauerint, & ab alienis cœperint possideri, inuentas ad ouile dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus reuocare? Vbi verò scribit ad Vincentium, Suam quoque primitus fuisse dicit sententiam, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc, inquit, opinio mea, non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primò mihi opponebatur ciuitas mea, quæ cum tota esset in parte Donati, ad vnitatem catholicam timore legum imperialium conuersa est: quam nunc videmus ita huius vestræ animositatis perniciem detestari, vt in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur: vt ipsis rebus agnoscerem etiam in hac causa rectè intelligi posse, quod scriptum est, Da sapienti occasionem, & sapientior erit. Quàm multi enim, quod certò scimus, iam volebât esse catholici, manifestissima veritate commoti, & offensionem suorum referendo, quotidie differebant: Quàm multos non veritas (in qua nunquàm præsumpsistis) sed obduratæ consuetudinis graue vinculum colligabat, vt in eis compleretur diuina illa sententia: Verbis non emendabitur seruus durus: si enim & intellexit, nõ obediet. Quàm multi proptereà putabant, veram Ecclesiam esse partem Donati, quia eos ad cognoscendam catholicam veritatem securitas torpidos, fastidiosos, pigrosque faciebat. Quàm multi nihil interesse credentes, in qua quisque parte Christianus fit, ideò permanebant in parte Donati, quia ibi nati erant, & eos inde discedere atque ad catholicam nemo transire cogebat. His omnibus harum legum terror, quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit, vt nunc alij dicant, Iam hoc volebamus. Sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, iamque faciendi & dilationum morulas amputauit. Alij dicant, Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur. Gratias domino, qui vincula nostra derupit, & nos ad pacis vinculum transtulit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à diuisione collegit, & hoc vni Deo congruere, vt in vnitate colatur, ostendit. Sic Leo quoque magnus commendare videtur principes, qui sacrilegam amentiam Priscilianistarum hæreticorum ita detestati sunt, vt auctorem eius ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent, Et profuit, inquit, olim ista districtio Ecclesiasticæ lenitati: quæ & si sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones, seueris tamen Ecclesiasticorum principum cõstitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timent corporale supplicium. Sic & Chrysostomus, dum resciuit in vicis aliquot adhuc spirare Marcionis pestem, scripsit eius loci pastoribus, vt ex Cæsaris Arcadij edicto, qui Marcionis dogma sequebantur, aut resipiscerent, aut in exilium mitterentur. Contrà literas verò Petiliani scribens Augu-

Eccle. 30. Prouer. 23. Ezech. 34.

Aug. epist. 50. Paulus coactus ad Euangelium venit. 1. Cor. 15. 1. Ioan. 4.

De hæreticis nõ cogendis ad fidẽ sententiam suam corrigit Aug. Idem epist. 48.

Hippona timore legum ab errore discessit ad fidẽ

Prouer. 9.

Hæretici ad veram fidem compellendi à principibus. Prouerb. 29.

Leo. epist. 93.

Lib. 10. cap. 3. hist. tripar. Aug. li. 2. c. 83.

Augustinus,cum ille dixisset: Quòd si cogi per legem aliquem vel ad bona licuisset, vos
ipsi miseri à nobis ad fidem purisimam cogi debuistis: Sed absit à nostra conscientia, vt
ad nostram fidem aliquem compellamus. Respondet his verbis: Ad fidem quidem nul-
lus est cogendus inuitus,sed per seueritatem,imò & per misericordiam Dei, tribulatio-
num flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis
eliguntur,ideò mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen malè viuendi
vltrix disciplina præpostera est, nisi cùm præcedens bene viuendi doctrina contemni-
tur. Si quæ igitur leges aduersus vos constitutæ sunt,non eis benefacere cogimini,sed ma
lè facere prohibemini. Nam benefacere nemo potest nisi elegerit,nisi amauerit,quod est
in libera voluntate. Timor autem pœnarum etsi nondum habet delectationem bonæ
consciētiæ, saltem inter claustra cogitationis coërcet malam cupiditatem. Contra Cres- *Aug. li. 3. ca. 51.*
conium verò: Reges cùm in errore sunt,pro ipso errore leges cōtra veritatem ferunt: cùm
in veritate sunt,similiter contra errorem pro ipsa veritate decernunt. Ita & legibus malis
probantur boni,& legibus bonis emendantur mali. Et paulò pòst: Frustra dicis: Relin-
quat libero arbitrio. Cur enim non in homicidijs,& in stupris, & in quibuscunque a-
lijs facinoribus,& flagitijs libero te arbitrio dimittendū esse proclamas? Quæ tamē om-
nia iustis legibus comprimi, vtilissimum ac saluberrimū est. Dedit quidem Deus homi-
ni liberam volūtatem,sed nec bonam infructuosam, nec malam voluit esse impunitam. *Idem li. 1. ca. 17*
Contra Gaudentium verò scribens idem Augustinus. Quod autem vobis videtur, inui *Mat. 12.*
tos ad veritatem non esse cogendos, erratis, nescientes scripturas, neque virtutem Dei:
qui eos volentes facit, dum coguntur inuiti. Nunquid enim pœnitentiam Niniuitæ in- *Ioan. 3.*
uiti egerunt,quia hoc rege suo compellente fecerunt? Iam enim Propheta iram Dei vni-
uersæ ciuitati,eam triduo perambulans,prænunciauerat. Quid igitur opus erat regis im
perio,vt humiliter supplicaretur Deo,qui non intuetur ora,sed corda? nisi quia erant in
eis quidam,qui nec curarent,nec crederent prædicta diuina,nisi territi potestate terrena.
Ista igitur iussione regiæ potestatis, contra quam voluntarius fit vester occasus, multis
ad salutem quæ in Christo est præstatur occasio, qui & si violenter adducuntur ad cœ- *Luc. 14.*
nam tanti patrisfamilias,& compelluntur intrare, intus tamen inueniunt, vnde se læten-
tur intrasse.

Hæc nos ideò pluribus verbis ex Augustino transscribenda duximus, vt cognosceret
lector,iam inde à mille ducentis annis,eorum sententiam esse refutatam, qui nec ad ve-
ritatem ab errore, nec ad vnitatem à schismate,metu reuocandum, nec ad bonum opus
vllum,quenquam esse cogendum affirmabant. Est quidem ita,quòd,qui diligit hilarem *2. Cor. 9.*
datorē,nō placent Deo coacta seruitia: Sed fit persæpè beneficio Dei singulari, vt qui co *Coactio facit voluntatem.*
gūtur inuiti,postea volentes faciant: sicut exēplo Pauli docet Aug. qui cum pœna corpo
ris ad Euangelium recipiendum compulsus fuisset,plus omnibus posteà qui solo verbo *Vide ad heb. c. 12*
vocati sunt, in Euangelio laborauit: quemque maior timor compulit ad charitatem,e- *Timor seruus charitatis.*
ius perfecta charitas foras misit timorem. Est enim timor quasi seruus quidam charita-
tis,& locum illi persæpè præparat. Cùm enim per timorem se continet aliquis,fit consue
tudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus: & iam incipit ho-
mo iustè viuere: non quia timet pœnas,sed quòd amat æternitatem: ac nisi timore Deum
incipiat homo colere,non ferè peruenit ad amorem. Timor itaque medicamentum,cha
ritas est ipsa sanitas. Pietas, inquit Augustinus, timore inchoatur, charitate perficitur. *Aug. de vera religione. ca. 17.*
Qui etiam alio loco: Sicut videmus,inquit,per setam introduci linum, quando aliquid *Idem tract. 9.*
suitur,sed nisi exeat,non succedit linum: sic timor primò mentem occupat, non autem *in epist. Ioan.*
ibi remanet timor, qui ideò intrauit, vt introduceret charitatem. In quam sententiam a- *Li. 3. cōt. Parm.*
pud Optatū quoq; multa repetiuntur. Quamobrē non modò non audiendi, verūetiam
valdè reprehendendi sunt, qui volunt omnem disciplinam, omnem coertionem ex Ec-
clesia sublatam: quæ tamen ea tanquàm indulgens mater, admodum vtitur moderatè.
Siquidem in hoc ipso decreto Lateranensis concilij,quanto cum iudicio,quanta est ad-
hibita moderatio? Neque enim coguntur omnes,verùm tantum qui peruenerunt ad an
nos discretionis: ac ne ij quidem quomodocunque tandem affecti,ad Eucharistiæ perce
ptionem adiguntur,verùm hoc tantùm præcipitur,vt ne sua voluntate, suoque iudicio
se abstineant: sed si iustam aliquam esse causam existimauerint, quamobrem à commu-
nione sibi putent abstinendum, ad sacerdotem prius ea de re referant, neque nisi de con
silio illius quicquam statuant. Cæterùm si durum hoc videtur, quòd qui semel in anno
sub festum Paschatis Eucharistiam non perceperit, is ab Ecclesiæ ingressu viuens, à Chri
stiana verò sepultura mortuus arcetur, certè nihilo mitior videtur Elibertini, quod pro-
pè mille annis Lateranense præcessit, quodque non ita multò pòst subsequutum est, A- *De consec. dist. 2. omnis homo*
gathensis concilij sanctio, qua decretum est,eum inter catholicos non habendum, qui *cap. 18.*
non

Catholicum nõ haberi quid sit. *Prouer. 27.* *Pecoris nostri vultus quomodo agnoscendus* *1. Reg. 16.* *Sacramenta sunt signa fidei externa.* *Matth 18.*

non semel, sed ter in anno non communicasset. Quid est autem catholicum non haberi, quàm & ab ingressu Ecclesiæ viuum, & à Christiana sepultura mortuum arceri? Nam qui catholici non sunt, eis ad catholicam Ecclesiam aditus patere non debet: quibus autem viuentibus non communicamus, eis neque mortuis esse communicandum, iá à sancto Leone didicimus. Itaq; non modò non reprehendenda, verumetiam summis præconijs efferenda est salubris hæc Lateranensis concilij sanctio. Nam quod monet scriptura, Diligenter agnoscere vultum pecoris tui, tuosq; greges considera: semper id quidem à pastoribus fieri, aut certè frequenter expediret: sed quoniam homines sumus etiam pastores, datum hoc est infirmitati nostræ quod fieri semper à nobis oportebat, vt vel semel tantũ in anno facere teneremur. Quomodo autẽ cognoscet quisq; vultũ sui pecoris? quomodo cõsiderabit greges suos? Dñs est qui cor intuetur. Cæterũ homo nõ potest videre, nisi ea quæ patẽt, quæ sub aspectũ cadũt, quæ sunt oculis mortaliũ subiecta. Quę sit & quãta fides hoïs, soli Deo cognitũ est: sed sunt interea quædam externa fidei signa, per quæ fideles, tanquã per tesseras quasdã, ab infidelibus discernũtur: atq; ea præcipua sunt sacramenta: quemadmodum in ijs quæ scripta sunt superiùs, pluribus verbis docuimus. Quæ si quis habet despicatui, nec Deum & Ecclesiam eius audit eorum vsum præcipientem, quo nobis habendus est alio loco, quã quo Christus haberi præcepit eum, qui non audit Ecclesiam? nimirùm vt sit nobis tanquàm ethnicus & publicanus. Est aliquis qui communicare cum catholicis non vult, ne censeatur inter catholicos, nihil ei cum sacris nostris, nihil cum tẽplis aut cœmeterijs Deo consecratis, vel viuo vel mortuo sit commune. Quid habet iniquitatis hęc tã salubris Lateranensis concilij sanctio? quid nõ summæ potiùs æquitatis? Nisi fortè non est hoc æquissimum, vt qualis esse quisq; vult, talis censeatur: neq; commune cum eo quicquam habeant catholici, qui cum Ecclesia catholica communicare recusat.

Maiorũ nostrorum mos laudatissimus nunc planè intercidit *Prouer. 27.* *Paschatis festo non communicantes ex ædibus suis expellebant.*

Fuit autem maiorum nostrorum cùmprimis laudatus ille mos, qui nũc à multis non perinde diligenter obseruatur, quo non modò pastores, quos parœcos, siue parochos vocamus, sedulò vultum sui pecoris agnoscebant, verumetiam paterfamilias quisq; suis in ædibus, quos aleret, diligentius explorabat, ac si qui vel à pœnitentiæ, vel ab Eucharistiæ sacramento, præter sui sacerdotis consilium, sub festum Paschatis abstinuissent, eos è suis ædibus exigebat, nec vel cibum cum eiusmodi sumere dignabatur. Nunc quorsum res reciderit, quis est qui sine lachrymis commemorare queat? Adeò disciplina omnis in Ecclesia dissoluta, adeò frena sunt laxata: tanta permissa licentia dicendi quiduis, & impura lingua Christum blasphemandi: & cum alia, quæ cuiusque libido fert, blaterandi, tùm sanctissimi Christi corporis & sanguinis veritati detrahendi, mendacijq; veritatem ipsam arguendi: vt periculum sit, nisi nos Deus oculis misericordiæ suæ respexerit, aliamq; mentem ecclesiæ pręsidibus & eis qui rerum potiuntur inspirauerit, ne ex Christianismo redeatur ad paganismum. Sed eo vnde deflexit oratio reuertatur.

Orare quouis tẽpore fas est. *Euchitæ Luc. 18* *1. Thess. 5.* *Orare sine intermissione quid.* *Epiph. here. 18.* *Au. heresi. 57.* *Ibidem.* *Ans. in ep. Pau.* *Sacerdotũ & monachorum officium.* *Osee. 4.*

Sicut Eucharistiæ sacramentum quouis tempore percipere fas est, sic & orare quouis tẽpore fas est. Docemur à Christo, quòd oportet semper orare & nõ deficere: monemur & à Paulo, vt sine intermissione oremus. Neq; defuerunt qui Christi hæc & Pauli verba ita accipienda putarent, vt nullum tempus à vocali oratione vacuum esse vellent: qui quidem propter perpetuum orandi vsum, Psalliani, siue Euchitæ sunt vocati: de quibus & Epiphanius & Augustinus pleraque scripserunt. Cæterùm quis est qui possit ita semper orare, & sine defectu vel intermissione precibus insistere, vt nec alimentum sumendi, aut dormiẽdi tempus habeat? Quamobrem Augustinus, & eum sequutus Anselmus, sic hæc Christi & Apostoli verba accipienda putauerunt, vt nullo die intermitterentur certa tẽpora orandi: quæ si quotidie quisquam obseruasset, iam sine intermissione orare diceretur. Peculiarius tamen ad orandum sine intermissione adstricti sunt sacerdotes & monachi, quorũ proprium est officium, iuge sacrificium iugesq; Deo preces offerre: non pro suis tantùm, verumetiam pro populi peccatis.

Horæ Canonicæ *Beda in Luc.*

Cuius peccata comedere dicuntur, quãdo ex eius viuũt eleẽmosynis. Sũt hi tanquã publici quidam totius ecclesiæ ministri, vt quod à singulis & vniuersis præstari semper non potest, eorum saltem expleatur ministerio. Quid autem? Nunquid non eadem infirmitate præditus est sacerdos, aut monachus, qua quisquam alius ex ijs, qui addicti seculo iudicantur? Est reuera. Et ille cibum quandoque capiat, & ille somno temporis nonnihil tribuat, & ille corporis sui curam non prorsus abijciat, necesse est. Quamobrem, & huius infirmitati prospiciendum putauit pia mater ecclesia: certas horas constituit, quas Canonicas vocant, quibus non alij rei, quàm precationi vacaret: Has qui diligenter iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis obseruasset, eum semper orare, & non deficere, Beda venerabilis interpretatur: vt cum Propheta dicere possit: Benedicam dominũ in omni tempore,

pore, semper laus eius in ore meo. Neque tamen ex traditione magis Ecclesiastica, quàm è scripturis auctoritatem habere videtur ista certis tẽporibus orãdi consuetudo: quemadmodum id pluribus verbis ostendere conati sunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Clemens, & alij nonnulli, ad quos lectorem remittimus: Nam exactius hæc omnia persequi non est præsentis instituti.

Psal. 33. Cyp. in expositione Orat. dom. Basi. in ser. Ascetico & in Asceticis. c. 33. Hie. ad Eust. et in 6. c. Danielis Lib. 8. const. Apost. cap. 40.

Nunc de ieiunio pauca disseramus, quo plurimum orationem adiuuari vel illa Christi verba documento sunt, vbi genus quoddam esse dicit dæmoniorum, quòd non ejcitur, nisi per orationem & ieiunium. Ieiunium orationi deuotionem & fiduciam donat: ac sicut frater adiuuans fratrem, ambo consolabuntur, sic orationi ieiuniũ: Ieiunio multũ adfert adiumẽti oratio. Oratio virtutẽ impetrat ieiunandi, ieiuniũ gratiam promeretur orandi: ieiunium orationem roborat, oratio ieiunium sanctificat, & domino repræsentat. Duas enim alas habet oratio, quibus ad cœlum facilè perfertur: ieiunium & eleemosynam. Ac præceptum quidem esse ieiuniũ in Euangelicis & Apostolicis literis, videre se scribit Augustinus: quibus autem diebus non oporteat ieiunare, & quibus oporteat, præcepto domini vel Apostolorum, non, inquit, inuenio definitum. Itaq; quod ad sabbatum attinet, ab Ambrosio doctus, ad quamcunque venerit Ecclesiam homo catholicus, eius morem eum obseruare iubet, si non vult aut pati scandalum, aut facere. Die verò dominico ieiunare, scandalum esse magnũ putat: maximè postquàm innotuit detestabilis multumq; fidei catholicæ scripturisq; diuinis apertissimè contraria hæresis Manichæorum: qui suis auditoribus ad ieiunandum istum tanquàm constituerũt legitimum diem: per quod factum est, vt ieiunium diei dominicæ horribile haberetur. Ex quibus Augustini verbis colligimus, indifferens quondam sabbati ieiuniũ fuisse: sed postea tamen, quàm latè patet Ecclesia catholica, sabbati ieiuniũ obseruari cœptũ est: Cuius causam, ante mille ducentos annos hanc produxit Innocentius, quòd cùm illo die sepultus iacuerit redemptor noster, rectè lugubris dies hic habeatur. Est & alia ratio, quòd cùm præcipuè Iudæi sabbatum habeant in honore, non est ecclesię visum, vt quicquam cum illis nobis commune foret. Habet aliam prætereà rationem sabbati ieiuniũ, eandem nimirùm, quàm pridiani festorum dies, quas vigilias vocamus: quibus vt ieiunaremus proptereà videtur institutum, quod rectum esse, decereque cum primis existimaretur, quem diem tribuere debemus laudibus & commemorationibus beneficiorum summi Dei, quæ plena manu per eum nobis collata sunt, ad eum nos diem præcipuè castos & sobrios accedere, vt exporrectiore & vigilatiore animo cogitemus, quantũ ipse de nobis meritus sit, quarũ agendarũ, & ferẽdarũ gratiarũ illi sumus debitores. Potest & hęc assignari causa, quòd cũ festos dies hilares agamus, proptereà pridianos dies mœstos ducimus, vt ex eo documentũ capiamus, ad æterna illa gaudia nõ nisi per multas tribulatiões peruenire nos posse: sociosque nos fieri passionum oportere, si consolationis & lætitiæ participes esse volumus. Sed ea de re Bernardi verba adscribemus. Is in sermone, quem habuit in vigilia sancti Andreæ. Sanctorũ, inquit, festa, præcipua patrũ sanxit auctoritas votiuis præuenienda ieiunijs: Vtiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit qui aduertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes: Nec tutum omnino est celebrandas suscipere festiuitates sacras, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa: quò & digniores & capaciores inueniamur spiritualium gaudiorum: Sic enim iustus in principio sermonis accusator est sui. Ac paucis intẽriectis: Discimus ex hoc, quænã vera sit via festiuitatis æternę. Quid est enim quod ieiunijs solẽnia pręuenimus, nisi quòd per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei? Indignus quippe solenni lætitia est, qui statutam vigiliæ abstinentiam non obseruat. Planè, inquam, si renuis affligere animam tuam in vigilia, indignus iure censeris requie & exultatione festiua. Est autem vniuersum præsentis pœnitentię tempus vigilia quædam solennitatis magni & æterni sabbati, quod præstolamur. Ac iterùm post pauca: Hodierni ieiunij, & eius, quam præstolamur, solennitatis, & lætitiæ causa est beata passio Andreæ Apostoli. Dignum est enim, vt si cum eo pendere non possumus, cum eo vel ieiunemus: nam & ipsum cum biduo penderet in cruce, etiam ieiunasse quis dubitet? Inueniamur ergo vel in exiguo communicantes passioni eius, & si non simul affixi patibulo, simul afflicti ieiunio: vt miserante Deo etiam coronę participes simus, & in præsenti quoque spiritualium socij gaudiorum.

Ieiunij tractatio. Ieiunium adiuuat orationem. Alæ orationis duæ. Aug. epist. 80. Sabbati & dominici ieiuniũ. Dominico die non ieiunandũ. Ieiunium Sabbati quando cœperit, eiusq; instituti rationes. Inno. in epi. ad Decentium. Vigiliæ festorũ dierum cur institutæ.

Cur autem quartis & sextis quoque ferijs à carnibus abstineatur, iam ante docuimus ex Augustino: Ante quem ab Epiphanio quoque causa eadem est allata. Quarta, inquit, & pro sabbato ieiuniũ statutũ est. Nã illucescente quarta, traditus est dominus, & pro sabbato, hoc est sexta feria, crucifixus est: & tradiderũt Apostoli, vt in ijs diebus ieiuniũ fieret; ita vt impleatur dictum hoc; Cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt

Ieiunij quartæ & sextæ feriæ institutæ ratio. August. epi. 68. Epi. in compendiaria doctrina fidei catholicæ. Matt. 9.

Li. 5. constit. Apost ca. vlt.
Ignat. epi. 4.
Orig. hom. 10. in Leu.
Theoph. in 14. cap. Matt.

bunt in illis diebus. Et non vt gratiam aut beneficium exhibeamus illi, qui pro nobis passus est, ieiunium constitutum est: sed vt confiteamur, ad nostram salutem factam esse domini passionem, quàm pro nobis ipse suscepit: & vt pro peccatis nostris ieiunia nobis apud Deum supputentur. Fuit itaque longè vetustissimum hoc institutum quarta & sexta feria ieiunandi, vt Apostolicum esse non dubitet Epiphanius: Ad cuius opinionem confirmandam plurimùm ea facere videntur, quæ de hoc ipso ieiunio scribit Clemens Petri successor, & post eum Ignatius, qui tertius à Petro fuit Anthiochenus Episcopus: & post Ignatium Origenes. Theophilactus quoque propterea nos ieiunare scribit quartis ferijs, quod cōcilium quarta feria conuenit, quomodo per dolū comprehensus occidi Christus posset. Origenes multis seculis anteà hoc scripsit his verbis in commentarijs in Marcum Euangelistam: Pridie, inquit, quàm pateretur dominus, consilium inierunt de capiendo Iesu: quo factum est, vt & quartæ in hebdomade ieiunium seruemus, eo quòd dies illa dominicæ passionis fuit initium. Apollo qui est LII. inter patres, quorum vitam descripsit Palladius, sic de ieiunio hæc loquitur: Catholica & generalia ieiunia, non licet soluere sine ingenti necessitate. In quarta etiam feria traditur Seruator, & in Parasceue crucifigitur. Qui ergo ea soluit, Seruatorem vna tradit & vna crucifigit. Sed si ad vos veniat frater, qui opus habet vt reficiatur, cum sit ieiunium, ipsi soli mensam apponite.

Ieiunij quatuor temporum rationes.
Calix. epist. 1. ad Bene.
Leo ser. 9. de ieiunio septimi mensis.

Cæterùm quòd ieiunium quatuor temporum vocatur, & si non videtur ab Apostolis institutum, est tamen & ipsum vetustum cùmprimis. Nam cùm aliquando ter in anno celebratum fuisset, visum est Calixto Papæ conuenientius, ante mille trecentos & amplius annos, vt per quatuor tempora obseruaretur: vt sicut annus per quatuor voluitur tempora, sic & nos quaternum solenne ageremus ieiunium per quatuor anni tempora: quæ quidem sunt: ver, æstas, autumnus, hyems: quæ dicere visum est, vt à Dei immortalis honore auspicaremur: ieiunium vernum in quadragesima: æstiuum in Pentecoste: autumnale in mense septimo: hyemale in decimo (Sic enim appellat Leo Septembrem & Decembrem.) Ideò autem ipsa continentiæ obseruantia quatuor est assignata temporibus, quemadmodum ab eodem Leone scriptum legimus, qui complures de ieiunijs quatuor temporum sermones conscripsit: vt in idipsum totius anni redeunte decursu, cognosceremus nos indesinenter purificationibus indigere: semperque esse nitendum, dum huius vitæ varietate iactamur vt peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiunijs atque eleēmosynis deleatur. Existimatum est præterea: Dei præceptum de persoluendis Deo primitijs, hoc ieiunio quadantenus impleri. Nam cùm quatuor sint anni tempora, & in quolibet tres menses, nos in initio cuiusque, tres dies ad gloriam trinitatis ieiunamus, atque ita cuiuslibet primitias Deo persoluimùs: quemadmodum hæc & alia pleraque pluribus verbis ab Innocentio tertio sunt pertractata.

Quadragesimæ ieiunium à quo & cur institutū
Max. ser. priori in die Cinerum
Amb. serm. 39.
Canon. 68.

Porrò quadragesimæ ieiunium non ab hominibus constitutum, sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione initiatum, sed cœlesti maiestate præceptum esse, tradidit, ante mille centum annos vir non doctrina magis, quàm vitæ sanctimonia clarus, Maximus Taurinensis Episcopus (nisi quis Ambrosio sermonem hunc adscribere malit: nam ei quoque legitur inscriptus.) Non tam sacerdotum, inquit, hæc præcepta, quàm Dei sunt: atque ideò qui ea spernit, non sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur sacerdote. Hieronymus aduersus errores Montani scribens, quadragesimæ ieiunium traditionem esse vult Apostolorum: de quo itidem vt de quartæ & sextæ ieiunio, vetustissimi meminerunt scriptores, Ignatius & Origenes. Sed & Canon extat Apostolorum his verbis conscriptus: Si quis Episcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor, sacram quadragesimam Paschæ, aut quartam feriā, aut Parasceuen non ieiunauerit, deponitor, præterquam si imbecillitate impediatur corporis: Sin laicus sit, communione priuator.

Quadragesima ex tribus causis celebratur.
Exod. 34.
3. Reg. 19.
Matt. 4.
Exod. 22.
Annus habet 365. dies.

Tribus autem ex causis ieiunium hoc in Ecclesia celebratur, & propter trinum exemplū: & propter diuinum præceptum: & propter numeri mysterium. Exemplum habemus Moysis ante legem, Eliæ sub lege, Christi post legem: quem nos, qui ab illo nomen ducimus, Christianique vocamur, tanquàm auctorem & institutorem huius ieiunij sequimur. Præceptum autem nobis est, vt ex omnibus decimas pēdamus: Visum est igitur, vt etiā anni temporis decimæ penderentur. Cùm enim annus constet trecentis sexaginta quinq; diebus, siquidem triginta sex dies ieiunauerimus, nec ante rem diuinam absolutam in die Paschatis cibū sumpserimus, iam totius anni dierum decimas persoluimus: tot nāq; sunt dies quadragesimę, diebus Dominicis exceptis, si à prima Dominica numerare incipias: Nam qui primam Dominicam antecedūt dies quatuor, ad imitationē quadragena-

dragenarij ieiunij, quod Christus in solitudine continens & perpetuum seruasse legitur, instituti sunt. Qua de re fusius à Gregorio magno scriptum legimus. Ante quē etiam eandem materiam copiosè tractauit, ex abbatis Theonæ sententia, Cassianus, Ioannis Chrysostomi discipulus: Itidem & Dorotheus serm. 18. de ieiunio.

Greg. hom. 16. in Euang.
Caß. Collatione. 21. ca. 25. & sequen.

Deinde verò quadragenarium numerum hunc in tristitia, & mœroribus, à scriptura ferè semper adhiberi videmus: itaque vocat eum Hieronymus numerum afflictionis, pœnæ, ieiunij, luctus & doloris. Sic pluuiæ diluuij quadraginta diebus orbi naufragium intulerunt, sic in deserto populus Israël annis quadraginta commoratus acerba multa tulit, sic nuncij Moysis quadraginta diebus explorasse promissam terram leguntur, sic qua dragiota dierum spacio, qui fuerunt Niniuitis ad pœnitendum præscripti, subuersam iri Niniuen Ionas prædicauit, sic post finem quadraginta annorum congregatos iri qui dispersi fuerant, Aegyptios, Ezechiël prædixit, sic ille totidem dierum somnum in dextrum latus pro tribu Iuda obdormiuit, sic quadringentis, hoc est decies quadraginta annis populus in Aegypto seruiuisse nunciatur, vt vel ex ijs antiquarum rerum exemplis & monumentis facilè appareat, hunc præcipuè numerum comprimēdæ corporis carnisque luxuriæ, diuino consilio imprimis quasi consecratum fuisse, vt iure is in ieiunium quadragesimale relatus esse videatur.

Hier. li. 9. in Ezech. & Amos
Gen. 7.
Exod. 6.
Num. 13.
Iona. 3.
Ezech. 29.
Ezech. 4.

Neque sine ratione factum est, vt hoc anni tempore ieiunium hoc obseruetur. Cùm enim sub hoc anni tempus propter humorum abundantiam ad malum membra laxentur, visum est opportunum, vt per ciborum abstinentiam à malo refrenarentur, & ad bonum excitarentur. Et sicut hoc tēpore per esum eliciti cibi Adam in mortem descendisse creditur: ita per abstinentiam liciti cibi Christianus ad vitam ascendat, cùm patienti Christo prius compassus fuerit: Oportet enim compati, si volumus conregnare. Sic ab Hilatio scriptum legimus, de his, qui iuxta morem in Ecclesia tum obseruatum in pascha baptizabantur. Venturi ad baptismum prius cōfitentur credere se in Dei filiū, & in passione ac resurrectione eius: & huic professioni sacramento fides redditur: atque vt hanc verborum sponsionem quædam rerum ipsarum veritas consequatur, toto in ieiunijs passionis Dominicæ tempore demorantes, quadam Domino compassionis societate iunguntur. Igitur siue ex sponsionis sacramento, siue ieiunio, omne illud passionis Dominicæ cum Domino agunt tempus. Sic à Chrysostomo scriptum legimus: Ecclesia simul ob gratiam ieiunat, Iesu opus agnoscens, vtpote cum crucifixo crucifixa, & vt dum patitur cum domino, & cum domino glorificetur: non vt dominum lugeamus. Viuit enim viuentis filius, sed dispensationis confiteamur beneficium: & si lugemus, quòd crucifixerunt ipsum, non propter ipsum, sed propter audaciam eorum qui ausi fuerunt. Ac paucis interiectis: Iesus crucifixus est, immortalis Dei filius pependit corpore in cruce, non propter seipsum, sed propter te occisus est à ligno, ieiunauit in ligno, accepit quæ non debuit, posuit corpus pro eo, quod accepisti, Concupiscentia victus es, fel bibit pro voluptate, ne sis alienus à regno: Nosti quòd crucifixus est, nosti quòd pro te mortuus est, confitere quòd viuit, pro viuēte, fac martyr sis pro eo, qui pro te martyr fuit, morere pro eo, qui pro te mortuus est. Si autem sic exposcit mortem, paruum est ieiunium, Habes magna, largire parua. Cum gaudio ad festa, cum lætitia ad ieiunium veni. Delitiæ sint ieiunium. Hieronymus quoque, Ecclesiæ consuetudo, inquit, ad passionem Domini & resurrectionem per humilitatem carnis venit, vt spirituali saginæ ieiunio corporis præparemur.

Quadragesimæ in vernum tempus instituta ratio.
Adam tempore verno peccauit.
Rom. 8.
Hila. c. 5. in Matth.
Baptizandi in paschate ieiunabant.
Chry. ser. de ieiunio.
Hieron. in Matt. ca. 9.

Habemus itaque iam, qua ratione, quæ nunc obseruat Ecclesia, ieiunia fuerint ab Apostolis & eorum successoribus instituta, quæ quidem ex quo tempore Christus terras reliquit, quàm latè patet nomen Christianum, tantò semper studio sunt ab omnibus obseruata, hoc præcipuè quadragesimale, nulla vt fuerit orbis pars, in qua prædicatum nō fuerit. Non insula, inquit Basilius, non terra, nō ciuitas, nō gens, nō denique locus vllus tam desertus est, vbi prædicatio de quadragesima nō fuerit audita: sed & exercitus, & iter facientes terra marique, mercatores quoque omnes similiter audiunt, libenterq; suscipiunt. Quod igitur tot seculis, tantò mortalium omnium cōsensu, quàm lōgè lateque Christianus orbis diffusus est vniuersus, prædicatum, receptum, ac tanta cura diligenterque semper ab omnibus obseruatum fuisse videmus, id ad vnius aut alterius apostatæ nutum, qui nihil esse voluerunt, quòd incæstam eorum libidinem, cui nomen coniugij prætexuerunt, retardare posit, reijciendum esse putabimus? Prius omnia nobis Deus eripiat, quàm vt in hanc nos à Satana mentem impelli patiatur.

Quadragesimæ ieiunium per vniuersum orbē annunciatum.
Basi. ser. posteriore de ieiunio.

Sed quas tandem illi rationes adferunt, quamobrem Apostolicas traditiones has à nobis reijci putent oportere? Quas alias, quàm veteres illas cantilenas, quas ante mille propè trecentos annos ab Aërio hæretico, cuius & Philaster & Augustinus meminerunt,

Hæreticorū rationes quibus traditiones ecclesiæ de ieiunio reijciunt.

runt, productas olim fuiſſe ſcribit Epiphanius: ſic enim inducit Aërium loquentem. *Epip hæreſ. 75.* Quid eſt Paſcha, quod apud vos perficitur? Iudaicis fabulis rurſus addicti eſtis: Non enim oportet Paſcha peragere: Paſcha etenim noſtrum immolatus eſt Chriſtus. *1. Cor. 5.* Sed neq; ieiunium, inquit, erit ordinatum: Hæc enim Iudaica ſunt, & ſub iugo ſeruitutis. Iuſto enim lex non eſt poſita, ſed patricidis ac matricidis, & reliquis. *1. Tim. 1.* Si verò omnino volo ieiunare, qualemcunque eligam diem à meipſo, & ieiunabo propter libertatem. Vnde apud ipſos ſtudium eſt, vt potius in die Dominica ieiunent: quarta verò & pro ſabbato (hoc eſt, feria ſexta) edant. Sæpè verò, etiam quarta ieiunant, non ex ſtatuto, ſed ex propria, vt inquit, voluntate. In diebus autem Paſchatis, quando apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones: ipſi à ſummo mane obſonantur, carneque & vino venas ſuas explentes cachinnantur, ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultũ hebdomadis Paſchatis perficiunt: Vocat autem hebdomadam Paſcharis, ſanctam illam hebdomadam, quæ feſtum reſurrectionis Dominicæ præcedit. *Siccorum eſus. Hebdomada ſancta quomodo tranſigenda. Hebdomada paſchatis.* Idem de Manichæis quoque ſcribit Leo magnus: *Epi. 93. cap. 4.* Dominicum, inquit, diem, quem nobis ſaluatoris noſtri reſurrectio conſecrauit, exigunt in mœrore ieiunij: ſoli reuerentię hanc continentiam deuouentes, vt per omnia ſint à noſtræ fidei vnitate diſcordes, & dies qui à nobis in lætitia habentur, ab illis in afflictione ducantur. Nonne autem hæc ipſa & verba & facta audire & videre licet apud eos, qui noſtro hoc infelici æuo contra quam ab Apoſtolis traditum legimus, & temporum & ciborum diſcrimen omne rollere ſunt & abrogare conati? non vt perpetua quædam eſſet abſtinentia, ſed ne quid impedimento eſſet, quò minus abdomini ſemper ſeruire, corporiſque voluptatibus perfrui liceret. *Lutherani hæc bacchanalia ſeruant, ieiunia reijciunt.* Itaque bacchanalium apud iſtos vſus durat nihilominus: cæterùm qui perpetua vult eſſe bacchanalia, quadrageſimæ ieiunium Satanas ferendum eſſe non putauit.

Sed iam, quas ab Aëtio productas olim, noſtri quoque temporis adferunt hæretici, rationes excutiamus. *Hæreticorũ rationes de ieiunio excutiũtur.* Iudaicis nos fabulis addictos aiunt, qui ieiunantes vel ciborum vel temporum delectum habemus. Ac, quod ad tempora attinet, enarrans illum Pauli locum Hieronymus: *Dies obſeruatis, &c. Galat. 4.* Dies obſeruaris & menſes & tempora & annos: timeo ne fortè ſine cauſa laborauerim in vobis: Dicat, inquit, aliquis, ſi dies obſeruare non licet & menſes & tempora & annos, nos quoque ſimile crimen incurrimus, quartam ſabbati obſeruantes, & paraſceuen, & diem Dominicam, & ieiunium quadrageſimæ, & Paſchæ feſtiuitatem, & Pentecoſtes lætitiam, & pro varietate regionum, diuerſa in honorem martyrum templa conſtituta. Ad quod qui ſimpliciter dicit, Non eoſdem Iudaicæ obſeruationis dies eſſe quos noſtros: Non enim nos azimorum paſcha celebramus, ſed reſurrectionis & crucis: nec ſeptem iuxta morem Iſraël numeramus hebdomadas in Pentecoſte, ſed Spiritusſancti veneramur aduentum: Et ne inordinata congregatio populi fidem minueret in Chriſto, propterea dies aliqui conſtituti ſunt, vt in vnum pariter omnes veniremus: *Dies feſti cur inſtituti.* non quòd celebrior ſit dies illa, qua conuenimus: ſed quòd quacunque die conueniendum ſit, ex conſpectu mutuo lætitia maior oriatur. Qui verò propoſitæ quæſtioni acutius reſpondere conatur, affirmat illud: omnes dies æquales eſſe, nec per paraſceuen tantùm Chriſtum crucifigi, & die Dominico reſurgere, ſed ſemper ſanctum reſurrectionis eſſe diem, & ſemper eum carne veſci dominica, ieiunia autem & congregationes inter dies propter eos, à viris prudentibus conſtitutos, qui magis ſeculo vacant quàm Deo, nec poſſunt, imò nolunt toto in Eccleſia vitæ ſuæ tempore congregari, & ante humanos actus Deo orationum ſuarum offerre ſacrificia. Quotus enim quiſque eſt, qui ſaltem hæc pauca quę ſtatuta ſunt, vel orandi tempora, vel ieiunandi ſemper exerceat? Itaque ſicut nobis licet vel ieiunare ſemper, vel ſemper orare, & diem dominicam accepto domini corpore indeſinenter celebrare gaudentibus, non ita & Iudæis fas eſt omni tempore immolare agnum, Pentecoſten agere, tabernacula figere, ieiunare quotidie. Et clarius aliquanto, qui non multò fuit Hieronymo poſterior, Leo magnus: *Leo ſer. 4. de ieiunio ſeptimi menſis.* Cùm vos, inquit, ad quædam, quæ etiam in veteri teſtamento inſtituta ſunt, cohortamur, non Iudaicæ vos obſeruantiæ iugo ſubdimus, nec conſuetudinem carnalis populi vobis indicimus. Excellit ſuper illorum ieiunia continentia Chriſtiana, & ſiquid illis atque vobis commune eſt in temporibus, non concordat in moribus: *Ciborum delectus quomodo obſeruandus.* Habeant illi nudipedalia ſua, & in triſtitia vultuum oſtendãt otioſa ieiunia, nos in nullo ad habitus noſtri honeſtatem diſsimiles, nec à iuſtis & neceſſarijs operibus abſtinentes, edendi licentiam ſimplici parcitate cohibemus, vt in vſu ciborum modus eligatur, non creatura damnetur. Quamuis enim vnicuique noſtrum liberum ſit voluntarijs caſtigationibus proprium corpus afficere, & nunc moderatius, nũc verò diſtrictius repugnantes ſpiritui carnales cõcupiſcẽtias edomare, quibuſdã tamen diebus ab omnibus pariter oportet celebrari

lebrari generale ieiunium, & tunc est efficacior, sanciorque deuotio, quando in operibus pietatis totius Ecclesiæ vnus animus, & vnus est sensus. Et alio loco: Debebatur, quidem, inquit, tantis mysterijs ita incessabilis deuotio, & continuata reuerentia, vt ta les permaneremus in conspectu Dei, quales nos in ipso Paschali festo dignum est inueniri. Sed quia hæc fortitudo paucorum est, dum carnis fragilitate austerior obseruantia relaxatur, dumq; per varias actiones vitæ huius solicitudo distenditur, necesse est de mundano puluere etiam religiosa corda sordescere, magna diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparãdam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio mederetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. *Leo. ser. 4. de Quadra.*

Ex his & Hieronymi & Leonis magni verbis videre licet, quòd & ieiunandi & orandi certa tempora sunt instituta, ad Iudaicas obseruationes referri non posse, sed cùm semper nobis ieiunandum, & sine intermissione sit orandum, datum esse hoc fragilitati nostræ, vt quòd semper facere nõ possumus, certis tamen tẽporibus faciamus. Quemadmodum ab eodem quoque Leone scriptum est alibi. Quia semper, inquit, hanc intentionem necessariam non omnes habere possumus perpetuam, sæpiusque per humanam fragilitatem à supernis in terrena recidimus, istis saltem diebus, qui nobis ad saluberrima sunt remedia præstituti, mũdanis nos occupationibus subtrahamus, & aliquid temporis, quod prosit ad bona æterna, furemur. Licet igitur Christiano semper ieiunare, sed qui semper non possunt, aut nolunt, ijs certa tamen tempora sunt præscripta. Neque dubium est, quin multo sit Deo gratius ieiunium, & ad quiduis impetrandum efficatius, quod ex Ecclesiæ præcepto simul celebratur ab omnibus, quàm si quis, quod nostri temporis Aëtiani faciendum censent hæretici, qualemcunque diem eligat à seipso, & ieiunet propter libertatem. Si quidem publica, quemadmodum ab eodem Leone scriptum est, præferenda sunt proprijs, & ibi intelligenda est præcipua ratio vtilitatis, vbi vigilat cura communis. Teneant, inquit, diligentiam suam obseruantiæ singulorum, & contra nequitiæ spiritalis insidias, implorato diuinæ protectionis auxilio, cœlestia quisque arma arripiat. Sed Ecclesiasticus miles, etiam si specialibus prælijs possit fortiter facere, tutius tamen & felicius dimicabit, si contra hostem palàm in acie steterit, vbi non suis tan tùm viribus certamen ineat, sed sub inuicti regis imperio, fraternis consociatus agminibus, bellum vniuersale conficiat: Minore enim discrimine plures confligunt cum hoste, quàm singuli: nec facile patet vulneri, quem opposito scuto fidei, non sua tantùm, sed etiam aliorum fortitudo defendit. Et in præcedenti sermone: Diuinarum, inquit, reuerentia sanctionum, inter quælibet spontaneæ obseruantię studia, habet semper priuilegium suum, vt sacratius sit, quod publica lege celebratur, quàm quod priuata institutione dependitur. Exercitatio enim continentiæ, quàm sibi quisque proprio arbitrio indicit, ad vtilitatem cuiusdam pertinet portionis: Ieiunium verò, quod vniuersa Ecclesia suscipit, neminem à generali purificatione seiungit: & tunc fit potentissimus Dei populus, quando in vnitatem sanctæ obedientiæ omnium fidelium corda conueniunt, & in castris militiæ Christianæ similis ex omni parte præparatio, & eadem est vbique munitio. Ac paucis interiectis: Plenissima peccatorum obtinetur, inquit, abolitio, quãdo totius Ecclesiæ vna est oratio, & vna confessio. Si enim duorum vel trium sanctorum pio consensui omnia, quæ poposcerint, dominus præstanda promittit, quid negabitur multorum millium plebi vnam obseruantiam pariter exequenti, & per vnum spiritum cõcorditer supplicanti? Magnum est in conspectu domini, valdeq; pretiosum, cùm totus populus Christi eisdem simul instat officijs, & in vtroque sexu, omnes gradus, omnes ordines eodem cooperantur affectu: cùm in declinando malo, ac faciendo bono par cunctorum & vna sententia est: cùm in operibus seruorum suorum glorificatur Deus, & totius pietatis auctori in multarum actione gratiarum benedicitur.

Idem ser. 3. de ieiunio septimi mensis.

Ieiunium commune cum alijs gratius est Deo quam solitariũ.

Idẽ ser. 4. de ieiunio septimi mensis.

Matth. 18.

Hinc videre licet, quid spectauerit Dei Spiritus in certis temporibus præscribendis, quibus & ieiunijs & precibus, & quibuscunque alijs pietatis operibus Deus propicius redderetur: hoc nimirum, vt quicquid eiusmodi fieret à catholicis, quod nomen etiam ipsum sonare videtur, fieret simul ab vniuersis, vno ore, vno animo, vno sensu & consensu: qui non potest Deo non esse gratus, non potest ad quiduis impetrandum non esse cùmprimis efficax. Malè habet Satanam consensus hic, qui nihil aliud magis laborat, quàm vt segreget, vt spargat, vt diuidat. Sicut lupus ouem à grege secernere, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille, cùm sibi non satis esse virium aduersus omnes intelligat, circumuenire quærit solitudinem singulorum. Quominus res bona sit ieiunium, non facilè mortalibus persuaderi posse videt: cùm ab ipso Christo commendatum etiam esse legamus. Quid igitur? Vt ieiunes, ferre potest: verùm *Matt. 6. 17.*

Ieiunium fructuosum.

vt fructuosum, vt sit efficax ieiunium tuum, ferre non potest. Erit autem efficax & fructuosum, si cum vniuersis: minus vtile, si solitarius ieiunes. Quamobrem vis, inquit Satanas, ieiunare? Ieiuna solitarius: Elige tibi diem ipse, quem ieiunes: non ieiuna catholicè, non vniuersè, non cùm alij pij ieiunant omnes. Ieiunant omnes per vniuersum orbem feria sexta, ieiuna tu (quod sine offendiculo catholici fieri non posse putauerunt) die Dominico: Ieiunant omnes quadragesimam, quòd hunc numerum in scripturis afflictioni tributum & pœnæ legimus, ieiuna tu quinquagesimam, qui numerus in scripturis hilaritati consecratus est, animique remissioni. Illud cùmprimis diligenter obserua, ne quid ex obedientia fecisse, neue vlla in re cum catholica consensisse videare: non illa tibi tu præscribas illi: tuum iudicium illius iudicio præfer: omnes omnium ætatum quamlibet pios, quamlibet prudentes & doctos viros, præ te caudices fuisse puta, qui non intellexerint, se diebus & temporibus obseruandis, ad fabulas Iudaicas esse prolapsos.

Tit.1.
Concordia offendit Satanam.

Videmus igitur, quòd sancti Spiritus in certis diebus præscribendis, quòd contrà, Satanæ consilium fuerit in eisdem antiquandis & inducendis. Ab illo concordia quæsita est, & vnanimitas, vt quicquid eius fieret, concorditer simul ab omnibus in vnitate fieret & charitate: Ab hoc nihil aliud quæritur, quàm dissidium, quàm vt dispergi possint, quos pretioso sanguine suo Dei filius cōgregare dignatus est. Neque verò id in hac re tantùm, verumetiam in alijs plerisque omnibus: sicut de Eucharistia quoque, cùm tractaremus, paucis à nobis commemoratū est, quemadmodum per membrum quoddā suum non ignobile Satanas aliquando dixerit: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri: imò tunc primum in despectum concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunq; auctoritate talis concilij potirentur vtraque. Non offendit Satanam alterius tantùm speciei vsus: sed hoc offendit, quod ex obedientia fit, quod ex humilitate, quod ex charitate, quod vnanimiter fit ab omnibus. Quamobrem si pij & catholici omnes vtantur altera tantùm, censebit vtendum vtraque: si per catholicam fit vsus vtriusq; permissus, censebit altera tantùm vtendum. Adeò ferrè non potest, vt vniuersè & catholicè fiat aliquid. Sed hæc de temporum discrimine dicta sufficiant.

Lutheri superba verba.

Ciborum delectus.

Quod verò ad ciborum delectum attinet, ne hac quidem in parte cum Iudæis commune quicquam habemus: Nos enim sicut dierum, ita ciborum quoque nullam, sed sobrietatis tantùm ac temperantiæ nostræ, & erga summum Deum honoris rationem ducimus: cùm illa Iudęorum discrimina nihil ad sanctam & spiritualem hanc abstinentiam facere videátur. Quid enim aut solidis animantium vngulis, aut multifidis etiam? quid auibus rapacibus? quid squama non contectis piscibus, cum spiritu, cum sanctitate, cum abstinentia negocij est? Quæ si Iudæis vetita sunt, vt in moribus illi erudirentur, humanam redolent philosophiam, non diuinam. Si verò, quoniam insalubria sunt, idcircò fuerunt illis interdicta, quid aliud quàm Aegyptiorum fuisse artibus Moysem imburum indicant? Sin autem, id quod verius est, simulachra quædam illæ res fuerunt, & velut argumenta quædam ac vmbræ, sicut Paulus loquitur, futuræ veritatis: inducta iam veritate, simulachris & vmbris amplius non indigemus. Iudæi ergò in differentijs ciborum & temporum insistebant, nos ad Deum & ad spiritum omnia referimus, nec aliud in hoc abstinendi vel obseruandi genere sequimur, quàm vt nostrorum laborum interualla diuinorum beneficiorum commemorationi consecremus: & ipsi nos domata carne nostra, & sub rationis imperium subiuncta, ad eadem illa Dei beneficia recolenda, vigilantiores ac paratiores per abstinentiam reddamur. Sed magnum illum Leonem hac de re differentem audiamus. Non ideò negligendum est, inquit, quia de obseruantia veteris legis assumptum est, tanquam hoc de illis sit, quæ inter discretiones ciborum, inter baptismatum differentias, & auium pecudumque hostias esse destiterunt: Illa enim quæ rerum futurarum figuras gerebant, impletis quæ significauere, finita sunt: ieiuniorum verò vtilitatem noui testamenti gratia non remouit, & continentiam corpori atque animæ semper profuturam pia obseruatione suscepit. Quia sicut permanet apud intelligentiam Christianam, Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies, & diliges proximum tuū sicut teipsum, & cętera talium mandatorum: ita quod in iisdem libris de ieiuniorum sanctificatione & curatiōe præceptum est, nulla interpretatione vacuatur.

Leuit.11.
Iudæis cur quædam prohibita.

Coloss.2.

Leo ser.4. de ieiunio decimi mensis.

Matt.4.
Matt.22.

Quæ verò alia loca ex Apostolo per nostri temporis hęreticos proferuntur, ea cùm in Manichæos à catholicis olim torta fuissent, vicissim à Manichæis in illos retorta fuisse legimus. Sic enim Faustū loquentē inducit August. De vobis quid dicam, id est, de Christianioribꝰ apud vos, quorū nōnulli quidē porcina, pleriq; verò quadrupede omni, alij

Aug.li.20.cont. Faustum ca.3.

etiam cuncti animali penitus abſtinent, fertque ob hnc in oculis eos omnis Eccleſia &
ſumma veneratione ſuſcipiens, ſolùm non dens exiſtimat. Nec videtis indociles, quia ſi [1.Tim.4.]
hoc verum, & ab Apoſtolo dictum teſtimonium eſt, dæmoniorum & ipſi ſunt ludifi-
cati doctrinis. Quid verò & de illo dicemus, quod ſanè fruſtrari quis audeat, aut nega-
re, cùm conſtet hoc inter omnes, & æquè per orbem terratum quntannis omni cum ſtu-
dio celebretur io conuentu catholico. Dico autem quadrageſimam, quam qui inter vos
ritè obſeruaodam potauerit, abſtineat neceſſe eſt omnibus his, quę capitulum hoc à Deo
ad percipiendum nobis creata dicit, & dæmoniorum inſuper doctrinam vocat abſtinen
tiam prædictorum. Quid ergò & vos chariſsimi, ritune tunc dæmoniorum viuitis, cùm
hæc à vobis paſsionis Chriſti celebrantur myſteria, & seductorij ſpititus fraude decipi-
mini, & in hypocriſi loquimini mendaciū, & cauteriatā haberis cōſcientiam veſtrā? Ac [Idem li.31.c.2.]
rurſus: Vos verò, inquit, qua nūc excuſatione vtimini, Paulo clamāte, nihil eſſe nō mun- [Tit.1.]
dum, & doctrinas dæmoniorū appellante ciborū abſtinentiā, & menre pollutos vocāte,
qui aliquid putauerint inquinatum. Non ſolùm abſtioetis, vt diximus, ſed etiā gloriam [1.Tim.4.]
captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Chriſto, quò eritis abſtinentiores à cibis,
id eſt, ſecundùm hanc ſententiam, quò mentibus inquinati magis, & magis conſcientia
polluti. Quibus Fauſti verbis, ad hunc modum reſpondit Auguſtinus, Audi ergò, quòd [Lib.30. cont.]
confiteris te non videre, qua mente & conſilio hoc aduerſum vos capitulum profera- [Fauſt.ca.5.]
mus, oon quòd à carnibus abſtineatis, nam & hoc primi patres noſtri fecerunt, ſicut
commemoras, non tamen ea damnandi, ſed ſignificandi gratia, quod non intelligitis,
& Chriſtiani, non hæretici, ſed Catholici, edomandi corporis cauſa, propter animam ab
irrationalibus motibus amplius humiliandam, non quòd illa eſſe immunda credant,
oon ſolùm à carnibus, verùm à quibuſdam etiam rerræ fructibus abſtinent, vel ſemper,
ſicut pauci, vel certis diebus atque tempotibus, ſicut per quadrageſimam ferè omnes:
Vos autem ipſam creaturam negatis bonam, & immuodam dicitis. Ac paulò pòſt: Si [Cap.6.]
ad virginitatem ſic adhortaremini, quemadmodum hortatur Apoſtolica doctrina. Qui [2.Cor.7.]
dat ouptum bene facit, & qui non dat nuptum melius facit, vt bonum eſſe nuptias dice- [1.Tim.4.]
retis, ſed meliorem virginitatem, ſicut facit Eccleſia, quæ verè Chriſti eſt Eccleſia, non
vos Spiritusſanctus ita prænunciaret, dicens: Prohibentes nubere. Ille enim prohibet, [Cap.4.]
qni hoc malum eſſe dicit, non qui huic bono alitud melios anteponit. Et in proximè ſe- [Tit.1.]
quenti libro: Omnia, inquit, munda mundis ſecundum naturam in qua creata ſunt, nō
tamen omnia ſecundùm ſignificationem munda primo populo Iudæotum, nec vobis
omnia, vel propter ſalutem corpotis, vel propter conſuetudinem humanæ ſncietatis, a-
pta ſunt, ſed cùm ſua cuique reddnntur, & naturalem otdinem ſeruant, omnia munda
ſunt mundis, immundis autem & infidelibus (quales præcipuè vos eſtis, nihil eſt mun-
dum. Eadem hac apoſtnlica ſententia, qua notat hęreticos prohibentes nubere, à Iulia-
no quoque Pelagij ſectatore ſe perſtrictum fuiſſe ſcribit Auguſtinus, quaſi dixerit poſt [Aug.li.5.cont.]
aduentum Chriſti turpia eſſe coniugia, cùm ipſe tamen oihil tale dixerit, neque coniu- [Iulianum ſub]
gium, ſed concupiſcentiæ malum, ſine quo coniuges non copnlantur, eſſe rurpe ſcripſe- [finem.]
rit. Er contra Adimantum ſcribens, cùm eadem Apnſtoli verba produxiſſet: Hos, in-
quir, propriè deſignar, qui non proptereà temperant à cibis talibus, vt aut concupiſcen- [Cap 14.]
tiam ſuam refrenent, aut infirmitati alterius parcant: ſed quia ipſas carnes immundas [Tit.1.]
putant, & earum creatorem Deum eſſe negant. Nos autem teneamus Apoſtolicam diſci- [Luc.21.]
plinam dicentem, quod omnia munda ſuot mundis: ſeruata moderatione Euangelica, vt [Abſtinentia Chriſtianorum]
non grauenrur corda noſtra cruditate & vinolentia. Et alio loco: Non reijciendis ge- [Iudæorum, & hæreticorum di]
neribus ciborum taoquam pnlluris, ſed concupiſcentię perdomandæ ac fratrum dile- [uerſa.]
ctioni retinendæ omnis eorum inuigilabat induſtria. Nec io ipſis rebus quibus veſce- [De moribus Ec-]
rentur, ſed in animo vim eſſe quandam perſuaſum habebant, quæ ad eum valeret ma- [cleſiæ cap.33.]
culandum.

Docet his verbis Auguſtinus, quòd alia fuit cauſa, cur abſtinerent Iudæi, alia cur Chri
ſtiani, alia cur hæretici Manichæi, Taciani, & quicunque tandem alij. Iudæi ſignificandi
gratia: Chriſtiani domandi corpotis cauſa: hęretici quòd ipſam creaturam bonam ne-
garent, & immundam dicerent: Quos notare videtur Apoſtolus, cùm dicit: Venturos in
nouiſsimis temporibus, qui prohibeant nobere, & abſtioere à cibis quos Deus creauit
ad percipiendum cum gratiarum actione. Quod etiam Hieronymus annotauit, dicens:
cum eadem Apoſtoli verba per Iouinianum obijcerentur: Reprobat, inquit Apoſtolus, [Hier.li.2.cōtra]
eos, qui prohibebant nuptias, & iubebant cibis abſtinere, quos Deus creauit ad vten- [Iouinianum.]
dum cum gratiarum actione: ſed Marcionem deſignat & Tacianum, & cęteros hæreti-
cos, qui abſtinentiam inducunt perpetuam, ad deſtruenda, contemnenda & abominan-
da opera creatoris. Nos autem & creaturam omnem laudamos Dei, & maciem ſaginæ,

Chry. hom. 12. in priorem ad Tim. epist. Theo. cap. de abstinentia.

abstinentiã luxuriæ, ieiunia præferimus saturitati. Similiter quoq; Ioannes Chrisostomus, eundem Pauli locũ enarrans: De Manichæis, inquit, & Eucratitis, & Marcionistis, omniq; illorum officina hic loquitur. Ambrosius quoque, Marcionistas, Patricianos, & Manichęos ijs verbis notari scribit. Theodoritus quoque in extrema eius libelli parte, quem inscripsit, Diuinorum decretorum epitome: A vino, inquit, & ab esu carnium, & ab alijs eiusmodi abstinentiam, non similiter, vt heretici amplectitur Ecclesia. Illi enim ab ijs tanquam ab immundis abstinendum esse censent: Ecclesia autem nihil horum decreuit. Ac post quædam interiecta: Encratitarum ergò errorem diuinæ literæ pulchrè conuincunt: Dei autem Ecclesia aduersatur quidem fabulis hęreticorum, diuina verò decreta sequitur. Et qui fuit vetustior his Cyrillus Hierosolymitanus: Ieiunamus, inquit, à vino & à carnibus abstinentes, non quòd oderimus hæc tanquam abominationes aliquas, sed quòd mercedem expectamus: vt cùm ea quæ sub sensum cadunt neglexerimus, fruamur spirituali mensa, quę sola potest mente comprehendi: & vt nunc seminantes in lachrymis, in futuro seculo cum exultatione metamus. Itaque rectè monet Palladius, non esse laudandam aut vitupetandam cibi vel potus materiam, sed beatam vel miseram iudicandam esse mentem eorum, qui rectè vel malè vtuntur materia.

Catech. 4. Bisantinorum religio in obseruando quadragesimæ ieiunio. Nice. li. 17. eccl. hist. cap. 32. Pal. in epist. ad Lausum in præfatione eiusdẽ. Chry. hom 6. ad popul. Antioch.

Ante mille annos Iustinianum imperatorem fecisse tradit Nicephorus, cùm fames Bisantij increbuisset, vt secunda statim ieiunij hebdomada carnes, in foro venales proponendas promulgaret: & hoc quidem sic per vim actum: Populus autem, inquit, qui pietatem sibi consectandam statuisset, neque eas emebat, neq; edebat: mortem sibi potius adeundam esse censens, quàm vt quicquam de patrijs motibus & traditionibus mutaret. Ad Antiochenos autem sic loquitur Ioannes Chrysostomus: Quid difficilius, non iurare, vel per totum diem inediam pati, & aquę potu, & tenui victu siccari? Certum est, quòd hoc illo grauius: sed tamen consuetudo res est tam facilis & expedita, quòd adueniente ieiunio, etiamsi millies quis exhortetur, & infinita crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid ieiunij lege non concessum gustare, omnia quis mallet pati, quàm prohibitum tangere nutrimentum: & hoc cùm non inuitè nos circa mensam habeamus, tamen propter consuetudinem ex conscientia omnia generosè ferimus laborantes.

Actis. 11.

Ante mille ducentos annos, fuit hæc in Antiochia consuetudo, ex qua ciuitate Christianum nomen sumpsit originem: nam ibi primum discipuli dicti sunt Christiani: neque dubium est, quin eam ab Apostolis per manus traditam acceperint: Nam & Thelesphorus, qui sextus fuit à Petro Romanus pontifex, iam suo tempore statutum fuisse scribit, vt septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes clerici in sortem domini vocati à carne ieiunent. Neque secus in Alexandria fuisse obseruatum testis est Theophilus eius vrbis Episcopus, Chrysostomi æqualis: qui grauiter eos insectatur, qui clàm vinum bibebant, & clausis parietibus, carnibus, diebus quadragesimæ vescæbantur. Simul Danielis & trium puerorum exemplo ad eorum continentiam imitandam suos admonet, ac diligenter hortatur, vt ieiuniorum tempore à vino & carnibus abstineant.

Li. 3. Paschalis

Quid igitur dicemus? doctrinas dæmoniorum docuisse Ioannem Chrysostomum, qui cum verbum Dei prædicabat in Antiochia? doctrinas dæmoniorum docuisse Theophilum Alexandrinum Episcopum? doctrinas dæmoniorum docuisse reliquos omnes totius orbis Episcopos, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus: qui consuetudinem hanc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, non modò non reprehenderunt, verùmetiam ad mordicus eam obseruandam, populum tam diligenter sunt cohortati? Quid hoc esset aliud, quàm vniuersam Ecclesiam catholicam Satanismi condemnare? cuius rectius arguuntur Sataniani nostri temporis, quàm seculorum omnium à Christo passo ad hæc vsque nostra tempora Christiani. Qui non ignorabant omnia esse munda mundis, ac multo melius intelligebant, quos notaret Paulus, cùm doctrinas dæmoniorum appellanit, prohibentes abstinere cibis, quos Deus creauit, &c. quàm qui nostro seculo sibi cornicum oculos confixisse videntur. Sed nec illud eos interea fugiebat, quòd bonum esset etiam à licitis abstinere, & cùm castigatius viuendum est, ita discernere cibos, vt vsus eorum semoueatur, non natura damnetur. Etiam ante Chrysostomum & Theophilum in Ancyrano concilio legimus constitutum, vt presbyteri & diaconi, qui à carnibus abstinent, hoc est, ipsi sibi à carnibus abstinentiam induxerunt, non eas tanquam immundas contemnerent, verùm contingerent, & ita demùm si vellent, abstinerent: quòd si in tantum eas abominarentur, vt si quando cum oleribus carnes essent coctæ, ab ipsis etiam oleribus abstinerent, ordine suo mouerentur. In Gangrensi quoque concilio, si qui carnem edentem condemnassent, anathema sunt pronunciati: in quo tamen ipso cautum est, Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, ieiunia communia totius Ecclesiæ putauerit contemnenda, perfectam in sua scientia vin-

Cap. 13.

Cap. 2. Cap. 19.

vindicans rationem, anathema ſit. Quod vtrunque contra eos, qui ſequebantur Euſtachium hęreticum, ſancitum videtur. Nam is & ieiunia quæ prædicantur in Eccleſia contemnenda cenſuit, & nonnullos cibos carnium, tanquam illicitos repurauit. Sic igitur icioniorum eſt obſeruantia comprobata, vt extra ieiunij tempus carnium eſus illicitus non eſſe putaretur. In Bracarenſi primo concilio decretum eſt poſtea: Si quis immun- *Cap.14.32.*
dos putaret cibos carnium, quas Deus in vſum hominum dedit, & non propter afflictionem ſui corporis, ſed quaſi immunditiam putans ita abſtineat ab eis, vt nec olera cocta cum carnibus pręguſtet, ſicut Manichæus & Priſcillianus docuerunt, anathema ſit.

Ac ne quis putet priſcis tantum illis temporibus ita creditum & obſeruatum eſſe, etiam Bernardi ſeculo, qui vixit ante quadringentos vigintiquatuor annos, quo tempore Euangelici volunt extinctam fuiſſe lucem Euangelij, Fuerunt hæretici, qui doctrinas *Bern hom.66.*
dęmoniorum docerent, prohibentes nubere & abſtinere à cibis, &c. quos ille grauiter *in Cant.*
inſectatur, dicens: Abſtinent, inquit, hi (vt prædixit ille) à cibis, quos creauit Deus ad percipiendum cum gratiarum actione. Hinc quoq; hęreticos ſe probantes: non ſanè quia abſtinent, ſed quia hæreticè abſtinent: Nam & ego interdum abſtineo, ſed abſtinentia *Hæreticorũ ab-*
mea ſatisfactio eſt pro peccatis, non ſuperſtitio pro impietate. Num redarguimus Pau- *ſtinentia qualis*
lum, quòd caſtigat corpus ſuum & in ſeruitutem redigit? Abſtineo à vino, quia in vino *1.Cor.9.*
luxuria eſt: aut ſi infirmus ſum, modico vtor: iuxta conſilium Pauli. Abſtineo à carni- *Epheſ.5.* *1.Tim.5.*
bus, ne dum nimis nutriunt carnem, ſimul & carnis nutriant vitia. Hæreticus aliter: Nempe horret lac, & quicquid ex eo conficitur: poſtremò omne quod ex coitu procreatur. Rectè & Chriſtianè, ſi non idcirco quia ex coitu, ſed ne ad coitum prouocent. Cæterum quid ſibi vult, quòd ita generaliter omne quod ex coitu generatur, vitatur? Suſpitionem generat mihi abſtinentia iſta ciborum tam ſignanter expreſſa. Veruntamen ſi de regula medicorum hęc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquam odio habuit, ſi tamen non nimia fuerit. Si de diſciplina abſtinentium, id eſt, ſpiritualium medicorum ſchola, etiam virtutem approbamus, qua carnem domas, frenas libidinem. At ſi de inſania Manichæi præſcribis beneficentiæ Dei, vt quod illi creauit & donauit ad percipiendum cum gratiarum actione, tu non modò ingratus, ſed & cenſor temerarius immundũ decernas, & tanquã à malo abſtineas: non planè abſtinentiam collaudabo, ſed execrabor malitiam, & blaſphemiam: te magis immundum dixerim, qui immundum quid putas. Omnia munda mundis, ait ille rerum optimus æſtimator: quia nihil immundum niſi ei qui immundum quid putat: Immundis autem & infidelibus nihil eſt mundum, ſed polluta eſt eorum & mens & conſcientia. Væ qui reſpuitis cibos, quos Deus creauit, iudicantes immundos, & indignos, quos traijciatis in corpora veſtra. Et qui plus minus octoginta annis Bernardum præceſsit Anſelmus Cantuarienſis Archiepiſcopus, Agimnenſes hęreticos ſuo tempore feciſſe ſcribit, vt prohiberent nubere, & à cibis abſtinere iuberent. Quorſum autem attinet eos recenſere, qui poſtea ſequuti ſunt, Petrum Lombardum, Thomam Aquinatem, Nicolaum Lyrenſem, Hugonem Cardinalem, & multos alios, qui ſunt in Paulum commentati? quos omnes eundem ſenſum retinuiſſe conſtat: Vt miranda ſit eorum impudentia, qui fingunt Eccleſiæ fuiſſe præceptum, vt à certis cibis tanquam immundis homines abſtinerent, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus. Sed in re clariore, quàm vt vllius confutationis indigeat, nihil eſt quòd ſimus longiores.

Producunt & illud veteres ac noui Aëriani, quòd à Paulo ſcriptum eſt: Iuſto lex non *1.Tim.1.*
eſt poſita. Quin hoc digito Dei ſcriptum ſit, quis eſt qui negare audeat? verùm interea *Iuſto lex non*
quis eſt ille, qui ſe iuſtum audeat profiteri? Nos certè qui à magiſtro noſtro docti ſumus *eſt poſita.* *Matt.6.*
orare: Dimitte nobis debita noſtra: non inuiti verba ſancti Ioannis vſurpamus: Si dixe- *1.Ioan.1.*
rimus, quoniam peccatum non habemus, nos ipſi ſeducimus, & veritas non eſt in nobis. *Matt.9.*
Dixit Chriſtus: Non ſe veniſſe iuſtos ſaluos facere, ſed peccatores. Glorientur hi de ſua iuſtitia, quorum cauſa Chriſtus non venit: nos peccatores & iniuſtos nos eſſe libenter agnoſcimus: atque ideò legem nobis eſſe propoſitã facilè ferimus, quia & à peccatis prohiberi, & in officio contineri queamus. Sed eſt quædam tamen iuſtitia Chriſtiana, cui lex poſita non eſt: neq; deſunt viri iuſti & boni participes Chriſti facti, qui cum ipſi ſibi ſint lex, ea quæ legis Chriſti ſunt, ſpontè faciunt, & à lege coërceri opus non habent. *Rom.2.*
Scripſit ad Timotheum Paulus: Iuſto lex non eſt poſita. Da mihi Timotheos omnes? Tantùm abeſt, vt eis abſtinentiæ legem aliquam Eccleſia ferendam eſſe putet, vt hortetur etiam cum Paulo: Nolite bibere aquam, ſed vtimini vino modico. Sed quid ſi quàm *1.Tim.5.*
rariſsimi tunc Timothei, magna autem ex parte ſunt omnes Epicuri? quorum Deus ven- *Philip.3.*
ter eſt: qui vitam hanc ſibi vitalem eſſe non putant, niſi quotidie vino ſe ingurgitent, niſi quotidie ventrem ſuum carnibus farciant: Qui ſicut à Propheta ſcriptum eſt, manè con- *Eſai.5.*

surgunt ad ebrietatem sectandam, & potandam vsque ad vesperam, vt vino æstuent. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibiæ, & vinum in conuiuijs eorum. Quid hoc ingenio præditis facere debuit mater Ecclesia? Nunquid sineret eos suo arbitratu ferri, & sua libidine frui permitteret? Non potuerunt hoc ferre piæ matris nostræ viscera, nullius rei preterquam salutis nostræ auaræ: Quin illa, quos ita videbat epulis, vino, luxuriæ, se dedidisse, quibuscunque potuit rationibus ad officium reducendos, & legibus ad abstinentiam & sobrietatem adigendos esse putauit: quo Dei nomen omnipotentis, & vera nostrę fidei ratio, quæ in spiritus libertate, non quæ in carnis licentia posita est, etiam ab inuitis quoquo modo coleretur. Quare si quis Apostolorum temporibus nullam de ieiunijs deque ciborum habendo delectu legem latam fuisse dixerit, cum eo nos non magnopere contendemus. Quid enim ibi lege fuit opus, vbi charitas plus vltrò præstabat, quàm vlla potuisset lex imperare? Non à carnibus modò, verùmetiam ab omni animantium esu sibi tum homines temperabant. Testatur Philo, qui fuit Apostolorum æqualis, tantam fuisse temporibus illis abstinentiam, vt nullus esset prandiorum vsus, neque, priusquam sol occidisset, cibum quisquam caperet: tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant: Erat autem illis potus aqua sola, obsonium panis cum sale & hysopo. Quamuis autem de Essæis Philo hæc scripsisse non nullis videatur, quasi gentem suam laudare voluerit, Eusebius tamen Cæsarium, & eum secuti Hieronymus, Epiphanius, Cassiaous, Beda, Suidas, de Christianis illius temporis, nominatim verò de Marci Euangelistæ discipulis, hoc Philonem tradidisse non dubitanter affirmant. Vbi igitur suum quisque corpus cum Paulo castigabat, & in seruitutem redigebat, vbi tota die mortificabantur, & facti sunt tanquàm oues occisionis, vbi tantùm carni detrahebant, vt in carne degentes, extra carnem constituti, & nihil aliud quàm spiritus esse facti viderentur, quid ibi lege, quid fuit opus constitutione, quæ vel ieiunij certum tempus, vel ciborum discrimen aliquod præscriberet? Frenis illi magis, quàm calcaribus indigebant, atque vt remitterent aliquid de rigore suo, vtque corpori suo nonnihil indulgerent, admoneri necesse habebāt, sicut à Paulo Timotheum admonitum esse iam commemorauimus. Quod ab Attalo quoque martyre factum refert Eusebius, qui cùm vidisset Alcibiadem quendā eadem ex causa, qua, se nimirùm quòd Christum confiteretur in vincula coniectum, eodem vti squalido viuendi genere, quo, cùm liber adhuc à vinculis fuisset, vsus antea fuerat, nihil vt præter panem ederet, nihil præter aquam biberet, quoniam reuelatum illi fuerat, nō rectè agere Alcibiadem, qui creaturis Dei non vteretur, & alijs pretereà offendiculi occasionem relinqueret, persuasit Alcibiadi, vt intrepidè cuncta vsurparet, sibique cum dicto audientem habuit. Hanc historiam recitat quidam ex hostibus veræ doctrinæ, ad ciborum delectum abrogandum. Mirum autem, qua fronte scribat inibi, cùm dehortatur Attalus Alcibiadem, ab hoc nimio plus austero viuendi genere, rationem hanc additam esse, quòd rudiores existimarent hæc discrimina ciborum esse præstantiorem cultum Dei, quem errorem taxari profit non confirmari, cùm nihil horum apud Eusebium legatur, qui non aliud meminit, quàm quòd offendiculi relinqueret occasionem. Visus est enim cęteris ansam dare suspicandi, quòd propter eam causam abstineret, quasi reliquos cibos immundos esse iudicaret, qui pręter panem & aquam nullo vel cibi vel potus genere vteretur. Sed eiusmodi affingere, hostibus euangelicæ veritatis nouum non est. Neq; verò solus tum Alcibiades, verùm omnes ferè, qui Christiani censebantur vt plurimum à carnibus abstinebant: quòd illa verba Biblidis Gallicanæ martyris indicant, quæ cum in eodem Eusebij libro scripta sunt, silentio tamen à veritatis hostibus prętereuntur. Conabantur eam impij tormentis adigere, vt confiteretur, cuius tum criminis Christiani falsò instimulabantur, infantes ab illis edi: illa verò quamuis tormentis victa, Christum anteà negauisset, in temperario tamen illo supplicio de pœna cogitans æterna, contra spem tortoribus contradicens: Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabilium quidem animalium carnibus vtuntur. Quamobrem non magis Alcibiades carnibus tum abstinebat, quàm vel Attalus ipse, vel qui vixerunt seculo illo Christiani magna ex parte omnes. Verùm cùm Alcibiadis vita durior fuisset, qui solo pane & aqua contentus viuebat, non hoc Alcibiadi præcepit Attalus, vt carnibus vesceretur, verùm vt ne nimia hac abstinentia sibi vitæ periculum accerseret, neue quibus vti socios cibis videret eos auersaretur. Verùm vt vnde deflexit, redeat oratio. Da mihi Timotheos, da Alcibiadas, da quales Apostolorum temporibus, quales Antiochiæ fuerunt, qui ne tormentis quidem adigi poterant, vt contrà quam esset moribus obseruatum, cibum aliquem aut potum sumerent: da quales Constantinopoli fuisse commemorauimus, qui mortem subire potius erant parati, quàm vt in quadragesima carnium aliquid imperatore cogente gustarent: quandoquidem & ipsi sibi

Ieiuniorum instituendorum causa.

Philo de vita contempla. siue de supplicibus Christianorum primorum abstinentia.

Eus. li. 2. ca. 17 Eccle hist.

Hiero. de viris illustribus.

Epiph. cont. Nazareos haeres. 29

Cass. li. 2 ca. 5. de cœnobiorum institutis.

Rom. 8.

Eus. li. 5. Eccle. hist. cap. 3.

Pseudeuāgelicorū sycophantia.

Cap. 1.

Christiana indulgentia.

sibi fuerunt lex, & legis vim apud eos obtinuit consuetudo: non modò non esse ducemus necessarium, legem eis aliquam poni, verumetiam si feruore nimio progressi longius fuerint, magis etiã abstinendo quàm eorũ valetudo ferre posse videbitur, vltrò monebimus, vt aliquid corpori tribuant: reprimendam, non autem protsus opprimendam carnem esse meminerint. Sic Ioannem quoq; Gersonem ad quendã inclusum in monte Valeriani scripsisse legimus: Nou multum refert si quodcunque appositum fuerit tibi comederis, seruata institutione ecclesiæ, & temperantiæ modestia moderata, qualitet expressa est. Qui verò continentiam iute iutando professi, continere se posse negant, qui perpetua viuere volunt Bacchanalia, quales nostro seculo, proh dolor, nimis multos reperire licet, eos durioribus etiam constringi legum vinculis oporteret, vt pro perpetuis Bacchanalibus perpetuas agerent quadragesimas, sic enim (quoniam sine Cere & Baccho friget Venus) à licitis abstinentes, facilius illicitis resisterent, nec imposibilitatem continendi causarentur. Quamobrem fieri potest, vt initio consuetudo tantum fuerit, ieiuniorum temporibus à carnibus abstinendi, quæ cum nihil ea de re in generali concilio constitutum esset, non eadem ab omnibus obseruabatur: Sed posteaquàm in deterius prolapsi sunt mores hominum, factum est, iuxta vetus verbum, vt bonæ leges ex malis moribus procrearentur. Sic cùm in Armenia sabbatis tantùm & dominicis diebus in quadragesima vescerentur ouis & butyro, sexta synodus Constantinopolitana sub imperatore Iustiniano celebrata lege sanxit: Si quis oua aut butyrum edisset in quadragesima, vt clericus deponeretur, laicus ex communicaretur. Sic cùm horrenda quorundã ingluuies in quadragesima ne à carnibus quidẽ abstineret, non multò pòst sextã illam synodum in prouinciali concilio Toletano octauo hęc est edita constitutio: Quisquis sine ineuitabili necessitate atq; fragilitate & euidẽti languore, seu etiam imposibilitate ętatis, diebus quadragesimę esum carnium præsumpserit attentare, nõ solùm reus erit resurrectionis Dominicæ, verùmetiam alienus ab eiusdem diei sancta communione: & hoc ille cumuletur ad pœnam, vt ipsius anni tempore ab omni esu carnium abstineat gulam, quia sacris diebus abstinentię, oblitus est disciplinæ. Illi verò quos aut ætas incuruat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare pręsumant, quàm à sacerdote permissum percipiant.

Ieiuniorum variæ consuetudines & leges.

Cap. 9.

Non est ergò lex iusto posita: Nam si omnes iusti essemus, nihil pręscripto legis opus haberemus, cùm sibi quisque lex esset. Itaque quod scripsit Paulus: Iusto lex non est posita: idem cum eo vult esse Clemens Alexandrinus, quod à Socrate dictum fuit aliquando: Legem non esse factam propter bonos. Proinde & alio loco Paulus, cùm spiritus fructus enumerasset, charitatem, gaudium, pacem, patientiam, benignitatem, bonitatem, longanimitatem, mansuetudinem, fidem, molestiam, continentiam, castitatem: Aduersus huiusmodi, inquit, non est lex. Non quòd etiam qui sunt ijs virtutibus præditi, legi subiecti non sint (nam si sanctus sanctorũ dominus noster Iesus Christus fieri sub lege dignatus est, quis erit tam sanctus, qui subiectus esse legi recuset?) sed quod qui iusti sunt, non terrore legis adacti, quod lege præscriptum est faciunt, sed ipsius potius tecti, quod lege præscriptum est amore: sicut etiam à poëta quodam scriptum est: Oderunt peccare mali formidine pœnæ: Oderunt peccare boni virtutis amore. Sic philosophum quendam, cùm ex eo percontaretur Dionysius tyrannus, quid præ cæteris mortalibus eximium haberent Philosophi? respondisse ferunt: vt etiam si omnes leges aboleantur, tamen æqualiter victuri sint. Vulgus enim à peccando legum præscriptis arcetur, Philosophus rationem habet pro legibus: non ideò quod rectum est faciens, quia lex iussit, nec ideò temperans à scelere, quia lex vetuit, sed quia nouit illud per se rectum, hoc esse per se turpè. Atqui multo rectius hoc de Christiana philosophia dici potest: quàm qui sunt amplexi, non ideò Deum vnum colunt, non ideò sibi cauent, ne nomen eius in vanum assumant, non ideò sabbata sanctificant, non ideò parentibus honorem habent, non ideò à cæde, ab adulterio, à furto, à falso testimonio, ab vxoris aut rei alienæ concupiscentia abstinent, quia lex hoc præcepit, quia graues pœnas Deus comminatur, si secus aliquis faciat: verùm facit hoc in illis amor, quo feruntur erga Deum & erga proximum, vt etiam si nulla de rebus ijs lex intercessisset, nihil tamen vnquàm commissuri sint, quo vel Deus, vel proximus offendi queat. Cùm de Gygis annulo mentionem fecisset Ambrosius: Da, inquit, hunc annulum sapienti, vt beneficio eius possit latere cùm deliquerit, non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Denique, lex non iusto est posita, sed iniusto. Quia iustus legem habet mentis suæ, & æquitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honesta-

Clem. lib. 4. stromatum.

Galat. 5.

Galat. 4.

Philosophiæ utilitas.

Christiana philosophia.

Lib. 3. cap. 5. de officiis.

Sancti subiecti legibus. nestatis regula. Quamobrem etsi consilium legis fortasse non fuit sanctos comprehendere, qoi nullius præceptionis aut admonitionis indigent, comprehenduntur ea tamen. Cùm enim lex in vniuersum ponatur, nec fieri commodè posit ista distinctio, æquius est paucos sanctos legi subijci, quàm vnioersos absqoe lege viuere. Tenentur itaque legibus non diuinis magis quàm homanis etiam sancti quamlibet illis pręceptio legis esse superuacanea videatur: neque debet qoisquam quantumuis iustificatus à mandatorum obseruatione se liberum esse putare. Probis enim & rectis non minus est necessaria virtutis exercitatio, quàm lubricis & inconstantibus vitij interdictio. Tum autem pręclarum est, si qui iustitia cæteros aotecellunt, exemplo soo parendo, legibus eos in officio contineant: Neque dubium est: quin qui spiritu Dei aguntur, qooniam non elatione animi & arrogantia, sed homilitate, sunt sobrietateque sapientes, magna animorum suorum alacritate subiuncturi se sub legis imperium, atque omnia prius & facere & pati parati sint futuri, quàm vt cuiquàm esse velint offendiculo. Neque ea res quicquam euan-
Aug. de gratia Christi cont. Pe. lib. 1. cap. 13. gelicæ libertati obstabit: quandoquidem præclarè dictum est ab Augustino, quod præceptum liber facit, qui libens facit. Sanctus ille rex & propheta, qui dixerat paulò antè:
Psal. 118. Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: statim subiunxit: Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum. Adeò non dedignabatur ille, qui iam viam mandatorum domini cucurrerat, cui pręclarum illud elogiũ à domino tributũ le-
Actor. 13. gimus: Inueni Dauid filium Iesse virum secundò cor meum: adeò non dedignabatur legi subijci, vt vltrò etiam sibi legem poni peteret, quàm sciret intelligendo, faceret diligendo: in latitudine amoris non in angustijs timoris. Qua de re sic ex Abbatis Theonę sen-
Cas. coll. 21. ca. 3. & 29. tentia scripsit aliquando Cassianos: Iusti quibus lex non est posita, sic probantur nõ esse sub lege, vt iustitias legis noo solùm implere, verùmetiam superare contendant: sitq́ue deuorio eorum legali maior imperio: quæ obseruantiam cumulans præceptorũ, volun-
Leo episto. 90. taria addat ad debita. Sic Leo quoq; magnus: Iusto dicitur lex non esse posita, quia normam præceptionis implet iudicio voluntatis, cùm verus recti amor in semetipso habeat
De spiritu & litera cap. 10. & apostolicas auctoritates & canonicas sanctiones. Et anteeum Augustinus: Iniustus legitimè lege vtitur vt iustus fiat: quod cùm factus fuerit, ea iam nõ vtatur, taoquam vehiculo cùm peruenerit, vel potius tanquam pędagogo, cùm eruditus fuerit. Quomodo enim iusto lex non est posita, si & iusto est necessaria, non qua iustus ad iustificantem gra-
Idem in cap. 2. ad Galat. tiam perducatur, sed qoa legitimè iam instos vtatur? Idem alio loco: Iusto lex posita non est, id est imposita vt supra illum sit. In illa est enim potius quàm sub illa, quia non sua vita viuit, cui coërcendę lex, impooitur, vt enim sic dicam sopra ipsam quodammodo legem viuit, qui cum dilectione iustitię, iustè viuit, non proprio ac transitorio, sed communi ac stabili gaudens bono.

Bern. epist. 11. Sed libet Bernardi quoque verba adscribere: Nec filij, inquit, sunt sine lege: nisi fortè aliquis aliter sentiat, propter hoc quòd scriptum est: Iusto non est lex posita. Sed sciendũ est quòd alia lex est promolgata à spiritu seruitutis in timore, alia à spiritu libertatis data in suauitate: nec sub illa coguntur esse filij, nec sine ista patiuntur. Vis audire quia
Rom. 8. iustis non est lex posita? Non accepistis, inquit, spiritum seruitutis iterum in timore. Vis audire quod tamen sine lege charitatis non sint? Sed accepistis, ait, spiritum adoptionis filiorum. Denique audi iustum vtrunque de se fatentem, & qoòd non sit sub lege, nec tamen sit sine lege: Factus sum, inquit, his qui sub lege erant, quasi sub lege essem, cùm
1. Cor. 9. ipse non essem sub lege. His qui sine lege erant, tanquam sine lege essem: cum sine le-
Matt. 11. ge Dei non essem, sed in lege essem Christi. Vnde aptè non dicitur, iusti non habent legem, aut insti sunt sine lege, sed iustis non est lex posita: hoc est, non tanquam inuitis imposita, sed voluntarijs eò liberaliter data, quò suauiter inspirata. Vnde & pulchrè dominos: Tollite, ait, iugum meom super vos, Ac si diceret: non impono inuitis, sed vos tollite si vultis: alioqoi non requiem, sed laborem inuenietis animabus vestris. Bona ita-
Charitas implet legem. Matt. 5. que lex charitas & suauis, quæ non solòm leuiter suauiterq́ue portatur, sed etiam seruorum ac mercenariorum leges portabiles ac leues reddit: quas vtique non destruit, sed facit vt impleaotur, dicente domino: Non veni legem soluere, sed implere. Illam temperat, istam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas sine timore, sed casto, nunquam sine cupiditate, sed ordinata. Implet ergò charitas legem serui, cùm infundit deuotiooem, implet & mercenarij, cùm ordinat cupiditatem: Porrò timori permixta deuotio ipsum noo annullat sed castificat, pœna tantũ tollitur, sine qua esse non potuit, dum fuit
Psal. 18. 1 Ioan. 4. Timor qui pellitur à charitate. seruilis, & timor manet in seculum seculi castus & filialis. Nam quod legitur, Perfecta charitas foras mittit timorem, pœna intelligenda est, quæ seruili, vt diximus, nunquã deest timori, illo scilicet loquutionis genere quo sæpè causa ponitur pro effectu. Hactenus Bernardus: Ex cuius verbis colligerę licet, iustos quoque legibus etiam humanis esse sub-

subiectos: ac meritò in concilio Viennensi cōdemnatos fuisse Begardos & Beginas, qui eos qui sunt in gradu perfectionis & spiritu libertatis, non esse dicebant humanæ subiectos obedientiæ, nec ad aliqua præcepta Ecclesiæ obligari: quòd vbi spiritus domini ibi sit libertas. Ac rectè quidem Paulus, sed nō de libertate carnis, verùm de ea libertate intelligebat, quæ legem exequitur, non timore, sed amore. Obedientia enim mollit imperium, nec dura ibi necessitate seruitur, vbi diligitur quod iubetur, sicut à Leone dictum legimus. Qui etiam alio loco de obseruantia ieiunij quadragesimalis neminem vult excipi. Quia nemo, inquit, tam sanctus est, vt non sanctior, nemo tam deuotus, vt nō debeat esse deuotior. Ante quem etiam Lactantius: Nemo, inquit, tam iustus esse potest, vt nunquam sit ei pœnitentia necessaria.

2. Cor. 3.

Leo ser. 4. de ieiunio septimi mensis serm. 11. de quadra.
Lact. in li. diuinarum institu.

Nihil igitur allatum adhuc ab istis videmus, quamobrem tot seculis inueteratum in Ecclesia morem hunc à certis cibis, certis temporibus abstinendi, rectum sit abrogari. Ac intelligunt hoc ipsi quoque, quòd ficulnea sunt planè præsidia quibus nituntur, sciunt ne quicquam hæc à se produci, sciunt consuetudinem hanc maiorum sanctam & salutarem esse, rectéque cum fide & humilitate custodiri, quamobrem tolerari posse, quinetiam vtilia esse fatentur exercitia: verùm superstitionem ferendam non esse, qua persuasum sit hominibus, quòd ritus hi cultus quidam Dei sunt: id est, opera quibus Deus iudicet se honore affici. Quid autem? nunquid & hoc à Fausto Manichæo non fuit olim obiectum Catholicis? nunquid non hæc illius verba fuerunt à nobis paulò ante producta? Non solùm abstinetis, inquit Faustus Manichæus, sed etiam gloriam captatis exinde, & eò acceptiores vos creditis Christo, quò eritis abstinentiores à cibis. Ac in proximo superiore libro hæc illius verba recitat Augustinus: Fert, inquit, in oculis eos, qui ab animalibus abstinent omnis ecclesia: & summa veneratione suscipiens, solùm non deos existimat. Quid igitur adfertur à nostri temporis hæreticis ad ciborum delectum abrogandum, quod non ab Aërio prius, à Iouiniano, à Fausto Manichęo fuerit ad eundem prorsus modum productum? Qui non in hoc solùm, sed in alijs etiam suis dogmatibus nihil de suo deprompserunt, sed præteritorum temporum erroribus aceruatis, vniuersos repente in ecclesia Dei renouauerunt: & benè sopitos ignes suscitantes, quę totius orbis Christiani consensu quodā admirabili pridem hęreseos conuicta sunt & damnata, ea pro veris vulgò persuadere conantur. Et hoc est pręclarum (sic enim vocant) euangelium, quod cùm sub scamno tot sæculis delituerit, nunc tandem è tenebris erutum per se, & in lucem productum esse gloriantur. Quid igitur? Hostes Euangelij vocabimus Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum Alexandrinum, Epiphanium, & alios omnes, quos tanquam clarissima totius Ecclesiæ lumina orbis vniuersus Christianus summa semper admiratione laudeque prosequutus est? Contrà verò prædicatores Euangelij dicemus Aërium, Iouinianum, Faustum, Manichæum, Vigilantium, Eunomium, & alia id genus hæreticorum portenta: quorum doctrinam iam inde à mille ducentis annis pugnare prorsus cum Euangelio indicatum est? Nunc autem eandem illam à tot seculis damnatam, ipsissimum Euangelium, ipsissimum esse Dei verbum vulgò persuadetur. Et tamen illi ipsi, qui veterum hæreticorum dogmata nunc renouare conantur, quoties contra catholicos certandum, veterumque testimonijs vtendum eis est, non Aërij, non Iouiniani, non Vigilantij, quorum dogmata tuentur, sed Augustini, sed Ambrosij, sed Chrysostomi, sed aliorum orthodoxorum patrum, quorum Euangelium oppugnant, auctoritate nituntur: & obtorto, quod aiunt, collo eorum sæpè verba ad suam sententiam confirmandam pertrahere conantur. Sic suo ipsi iudicio, quos auctores sequuntur, eos habent pro hæreticis: cùm quorum verò doctrina pugnant, eos quamuis inuiti, citandis eorum testimonijs, catholicos esse confitentur, vtcunq; minimè ferendo supercilio, non de illorum scriptis modò, verùmetiam de conciliorum decretis sibi censuram arrogare non verentur. Sed si possent de suo supercilio nonnihil demere, suumque iudicium conciliorum iudicio submittere, hæretici esse non possent. Verùm vnde digressa est, eò redeat oratio. Doctrinam dęmoniorum esse iudicant hostes euangelij, si quis hoc decus tribuat vel ieiunijs, vel ritibus alijs, quòd sint cultus Dei: id est, opera quæ Deus approbet, ita vt se per ea iudicet honore affici.

Ieiunium an sit cultus Dei.
Aug. lib. 3. cont. Faustum ca. 2.
Cap. 3.
Hæretici contra catholicos patrum testimonijs vtuntur.
Ieiunium cultus Dei, & eius efficacia.

Nunc nos, quæ fuerit veterum orthodoxorum de ieiunio doctrina, videamus. Dixit Ambrosius, quòd ieiunium est culpæ mors, excidium delictorum, remedium salutis, radix gratiæ, norma virtutum, animæ purificatio, sacrificium reconciliationis, & quòd hoc ad Deum gradu citius peruenitur: Quid est autem aliud culpæ mors, excidium delictorum, animæ purificatio, quàm remissio peccatorum? quid aliud sacrificium recon-

De ieiunio veterum orthodoxorum sententia.
Am. de ecclesia & ieiunio ca. 3. 8. & 9.

ciliationis, quàm cultus, quo non tantū honore Deus afficitur, verumetiā offensus placatur? Scribit idem ad Vercellensem ecclesiam: Qui sunt qui meritum excludant ieiunij? *Idem epi.82.* Nonne gentilium vox est, ita dicentium: Manducemus & bibamus, cras enim moriemur? *Esa.22.* Quo loco, suo quoque tempore fuisse demonstrat, qui baptizatis nihil obesse dicerent comessationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes eos esse qui his careant: virgines oportere nubere, filios facere: similiter & viduas iterare, quod semel malè vitili admixtione expertę sunt, etiam si se continere possent: errare eas quę nolunt iterare copulam. Atqui hoc est Euangelium, quod hęretici nostri quoq; temporis, è tenebris erutum per se, & in lucem esse reuocatum gloriantur. Quid autem ad hęc Ambrosius? Placet, inquit, vt hominē exuentes induamus pecudē? & expoliantes Christum, superuestiamur amictum diaboli? Quod isti vocant libertatem euangelicā profiteri, hoc Ambrosius vocat exuere hominē, & induere pecudē: expoliare Christum, & vestiri amictum diaboli. Ac nonnullis interiectis: O stultum, inquit, Eliseum, qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas, immemorē scripturarum Esdram, qui memoria scripturas reddidit insipientem Paulum, qui gloriatur ieiunijs: si nihil prosunt ieiunia. *4.Reg.4.* Idem alio loco: Vt quid enim ieiunia, vigilię, exitus, munda vita, iustitia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? *Am. in cap.15. epi.1. ad Corint. Num.8. 2.Cor.11.* Nunquid autem ab Ambrosio discrepat Augustinus? cuius hæc verba sunt: Nemo pro laude humana, sed pro peccatorū indulgētia ieiunet. Et alio loco: Quantò plures dies sunt ieiunij, tantò maior est causa remedij: quātò prolixior abstinētia, tantò redemptio copiosior est salutis. *Aug. serm. 60. Ser.96.* Qui etiā alibi ieiunium & orationē, cū plena fide exercetur, pietatem vocat. *Serm.230. Pietas quid.* Quid est autem aliud pietas nisi cultus Dei? Hieronymus verò, cùm dixisset alicubi fundamentū omnium virtutum esse ieiunium: explicans illum Danielis locum, vbi rex misso Daniele in lacum, dormiuit incœnatus, & somnus recessit ab eo. *Hier ad demetriadem. Daniel.6.* Si, inquit, rex nesciens Deum, hoc facit pro altero, quem vult de discrimine liberari, quanto magis nos pro peccatis proprijs, inedia & vigilijs debemus Deum ad clementiam flectere. Et contra Iouinianum scribens, cùm inter alios multos, qui Deum offensum ieiunio sibi conciliassent, ciuitatem quoque Niniue recenseret, quæ imminentem iram domini miseratione ieiuniorum detorserat: hæc verba subiecit: *Iona.3.* Quam & Sodomą placasset & Gomorrta, si voluissent agere pœnitentiam, & lachrymas pœnitentiæ patrocinante conciliare ieiunio. Et qui præcessit hos omnes Cyprianus: *Cyp. ser. de ieiunio & tentat.* Quotquot, inquit, viros virtutum vidimus, sine ieiunio non legimus ascendisse, nec aliquid magni molitos sunt, nisi prius abstinentia præcessisset. Quoties aliquid obtinere à Deo conati sunt ieiunio incubuêre & lachrymis: nec defuit prouentus. Et quem ille suum appellat magistrum Tertullianus: *In li. de ieiunio contra Psychicos.* Omnium, inquit, erga victus macerationē hæc est ratio, qua rursus interdicto cibo, & obseruato præcepto, primordiale iam delictum expiaretur: vt homo per eandem materiam causæ, Deo satisfaciat, per quam offenderat. Et iterum: Non modo naturę mutationem aut periculorum auersionem aut delictorū obliterationem, verùmetiam sacramentorum agnitionem, ieiunia de Deo merētur. Et rursus: Sicut primū vsu cibi, homo amisit salutem: ita iam per eandem materiam, id est, abstinentiam cibi, Deo satisfaciat: atque salutem æmulo modo reaccendat inedia. Paulò verò pòst: Delicta dicit expiari abstinentia. Leo quoq; magnus: *Leo ser.4. de ieiunio decimo mensis.* Magna, inquit, diuinæ institutionis salubritate prouisum est, vt ad reparandā mentium puritatem, quadraginta nobis dierū exercitatio mederetur: in quibus aliorū temporū culpas, & pia opera redimerent, & ieiunia casta decoquerent. Et alio loco: Curandis læsionibus triū maximè remediorū est adhibenda medicina: in orationis instantia, in castigatione ieiunij, in eleëmosynæ largitate. *Bern. de oratione & ieiunio. serm.4.* Quæ cùm pariter exercentur, Deus propitiatur, culpa deletur, tentator eliditur. Porrò Bernardus, quem isti quoties agit de remissione peccatorum, deq; iustificatione, suatū esse partiū gloriantur. *Ieiunij effecta & laudes.* Quid est, inquit, condonari commissa, nisi ieiunio breui ieiunia redimi sempiterna? Gehennam enim meruimus, vbi nullus vnquàm cibus est, consolatio nulla, terminus nullus, vbi guttam aquæ diues postulat, & accipere non meretur. *Luc.16.* Bonum ergò & salutare ieiunium, quo redimuntur æterna supplicia, dum remittuntur hoc modo peccata. Non solùm autem abolitio est peccatorum, sed extirpatio vitiorum: non solùm obtinet veniam, sed & promeretur gratiam: non solùm delet peccata præterita, quæ commisimus, sed & repellit futura, quæ committere poteramus. Iam verò illa duo orientis lumina Ioannes Chrysostomus & Basilius magnus, quibus præconijs non affecerunt ieiunium & à cibis abstinentiam? *Chry. ho. 31. in Ioan. Basil. de penit. hom.1.* Quorum ille cùm ieiunium vocat purificationem animæ, cùm scribit crapulam post terga ligare manus, vitiorum tyrannidi, velut cuidam prauæ dominæ, seruos nos captiuosque reddere: ieiunium verò, seruos existentes nos atque ligatos inueniens vincula remittere, & tyrannide liberare, pristinamque in libertatem reducere: Hic verò, cùm continentiam à cibis, dicit

dicit esse peccati ablationem, abalienationem carnalium affectuum, mortificationem corporis & ipsorum quoque naturalium affectuum & desideriorum, initium spiritualis vitæ, conciliationem æternorum bonorum: nunquid non eadem, quæ sancti patres illi occidentis ecclesiæ dicunt? nunquid non istorum, qui Christianæ libertatis assertores videri volunt, insaniç palàm contradicunt? Sed quorsum attinet veterum sententias omnium proferre, quorum plerosque editis etiam ea de re sermonibus, maximis laudibus ieiunium in cœlum tulisse legimus: Cui etiam tantum tributum ab illis videmus, vt quoniam non ieiunauimus in paradiso, eiecti inde simus, ieiunandum esse dicerent, vt vnde sumus eiecti, reuerti liceret. Potuerunt ne maius aliquid ieiunio tribuere, quàm quòd per illud aditum ad cœlos patere docuerunt? Sic enim loquitur Chrysostomus: Cibus è paradiso te eiecit, ieiunium te reducit. Et ante eum Athanasius: Vt ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per ieiunium & obedientiam in paradisum qui volet redibit. Et successor eius Theophilus qui ieiunium, id est, conuersationem Angelicam per continentiam breui ac paruo labore magna sibi & æterna conciliauit prçmia & multo plus accipiunt quàm offerunt, & futuri temporis gloria prçsentes angustia mitigant.

Chry. ho. in Iob & Abraham.
Atha. in capitulo temperantia.
De virginitate
Li. paschali 3.

Age igitur, perfrica frontem Philippe, & hostes Euangelij fuisse, doctrinas dæmoniorum docuisse dic, Ambrosium, Augustinum, Hieronymum, Cyprianum, Tertullianum, Leonem, Bernardum, Athanasium, Chrysostomum, Basilium, Theophilum, denique veteres omnes orthodoxos, qui docuerunt ieiunium esse culpæ mortem, excidium delictorum, purificationem animæ, redemptionem salutis, sacrificium reconciliationis, peccati abolitionem, æternorum bonorum conciliationem: ieiunandum esse pro peccatorum indulgentia, ieiunio Deum esse placandum, ieiunio redimi æterna supplicia: te verò cum idolo tuo Islebiem si quod adoras, relicto Christo & corpore eius ecclesia, nunc demum Euangelium, verumque Dei verbum, tot seculis reconditum, in lucem protulisse.

Verùm vt ne quis erret, quæ fuerit hac de re sanctorum Ecclesiæ doctorum sententia, quidque sibi voluerint, cùm tantum ieiunio tribuerent, tantisque præconijs illud efferrent, mentes hominum ad abstinentiam capessendam inflammantes, breuibus explicabimus. Neque enim existimandum est, quod isti videre se putant, non vidisse sanctos illos patres, qui vel ante mille annos, vel trecentis his annis vixêre, quibus isti extinctam Euangelij lucem fuisse volunt. Iam antè docere nos meminimus, quod qui propriè dicitur Dei cultus, non constat nisi mente & spiritu: nam qui spiritus est Deus, spiritu colit, spiritu vult adorari. Ceterû verus hic & proprius Dei cultus, qui constat spiritualibus exercitijs, fide, spe & charitate, quanquam in ipsa mente reconditus est, & abstrusus, fieri tamen non potest, quin per signa quædam & indicia se foras proferat, & ad spectantium oculos traducat. Verum est quod superius ab Augustino dictum commemorauimus, quòd non colitur Deus nisi amando: sed hic amor ociosus non est: & quamuis in voluntate consistat, externis tamen quibusdam se prodit iudicis: quæ quidem non perinde Deus attendit, atque illam ipsam, vnde prodeunt indicia, voluntatem. Quamobrem non quid adferatur à nobis ad colendum Deum, sed qua mente adferatur, attendit Deus. Affectus est qui pretium rebus imponit. Affectus tuus, dicit Ambrosius, nomen imponit operi tuo, quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. Et alio loco: Dominus non obsequiorum speciem, sed puritatem quærit affectus. Sic ab Idiota quoque viro cumprimis pio scriptum est: Quòd non ieiunium, oratio, eleẽmosyna est via recta omnino, sed amor & dilectio est via rectißima absque deuio, via breuis absque tædio. Cui subscribens Bernardus: Non materia, inquit, nec exitus actuũ, sed intentionis propositum culpas discernit & merita. Ante quem etiam in eandem sententiam pleraque scribit Ionas Aurelianensis Episcopus, vbi tractat de cultu imaginum. Quod adeò vulgo fuit etiam non ignoratum, vt in omnium ore passim fuerit versiculus ille volutatus.

Cultus Dei interior.
Ioan. 4.
Epist. 19.
Affectum Deus attendit.
Am. li. 1. de officijs, cap. 30.
Idem lib. 7. in Lucam.
Idem in contempl. de amore diuino cap 17.
Bern. epist. 69.
Ionas lib. 3.
Matt. 6.

Quicquid agunt homines, intentio dirigit illos.

Quin & illa Christi verba, Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, si autem oculus tuus nequam erit, totum corpus tuum tenebrosum erit, sic qui sunt posterioris ætatis, Augustini Gregorijque sequuti sententiam, enarrauerunt plerique omnes, vt per oculum intentionem significari dicerent, per corpus actionem cuiusque. Lucernam itaque corporis esse oculum, hoc est, per intentionem indicari manifestumque fieri, cuiusmodi sit actio cuiusque. Nam si bona est intentio, quod agitur bonum, si mala, quod agitur malum esse. Nec secus de lucerna locum hunc interpretatur Eusebius Emissenus, cuius in explicatione

Au. in ser. domini in mõte, li. 2.
Greg. li 28. mora. cap. 13.

Ho.3. in natali vnius confessoris.

loci huius,hæc verba sunt.Sola intentio facit,vt opera nostra vel bona, vel mala domino appareant. Potest enim vnum fieri & simile opus,vt non vna intentione fiat. Palàm enim eleēmosynas dare, bona & non bona intentione fieri potest. Si enim ideo das, vt ab hominibus videaris, non est bona intentio : si verò ideo das, vt bonum exemplum alijs tribuas & deus inde glorificetur, bona intentio est:sic igitur in omnibus, sola intentio quærenda est. Quæ si bona fuerit, totum corpus virtutum, totaque massa operationum lucida erit. Tantum igitur intentioni tributum à sanctis doctoribus legimus, vt bonam voluntatem sufficere dicerent ad meritum : actionem requiri ad exemplum. Quamobrem non fuit quisquam adeò rerum imperitus, vt ieiunium per se consideratum,hoc est abstinentiam à cibis,Dei cultum esse,sine opus quod Deus approbet putauerit:per quod honore se iudicet affici,cui remissionem peccatorum tribuat.Quis enim nescit,abstinentiam eiusmodi non modò sine laude, verùmetiam non sine reprehensione quandoque fieri: vt quod ex se reprehendendum non est,si malè fiat,peccati rationem habeat.Sex eorum genera qui abstinent,vno versiculo visum fuit superiori seculo comprehendere.

Abstinentium genera.

Abstinet æger,egens,cupidus,gula,simia,virtus.

Æger abstinet,vel quòd fastidit cibum omnem: adeò vt nec odorem illius aut aspectum ferre possit : vel quod ratio valetudinis eius postulat, vt per abstinentiam illi medeatur. Hæc abstinentia, quoniam ad corpus refertur, nihil ad Dei cultum pertinet. Abstinet egens,quia quod edat,non habet. Vtraque abstinentia, & si vitio caret, laudem tamen apud Deum non meretur.Abstinet cupidus & auarus,vt ne quid in victum impendere necesse habeat.Abstinet gulosus,vt postridie tanto maiore cum apparatu,& maiore cum volunptate cibum sumat: si præsertim ad conuiuium sit aliquod delicatius inuitatus.Abstinet simia,hoc est,hypocrita,vt ab hominibus videatur. Hæc tria abstinentiæ genera,tantum abest, vt Deo grata sint, vt peccare etiam dicantur, qui ad hunc modum abstinent.Ex tot igitur generibus abstinentię solùm hoc fieri cum virtute dicitur,si quis hoc solo nomine ieiunet , vt vel magis idoneum se reddat ad seruiendum Deo , vel pro peccatis suis satisfaciat.

Sed iam ipsos monachos ea de re differentes audiamus.Hos enim fuisse potissimum dicunt hostes veritatis,qui doctrinas dæmoniorum docuerunt,ieiunijs & alijs id genus corporalibus exercitijs nimio plus tribuentes : si modò corporalis exercitatio ieiunium dici potest,quod negat Ioannes Chrysostomus:quandoquidem id macerat potius & extenuat corpus,quàm nutrit.Ac primum quidem huius ipsius Ioannis Chrysostomi discipulus,Cassianus monachus,alterius monachi vel Abbatis Moysi viri cumprimis celebris hæc adfert verba. Ieiunia,vigilię,meditario scripturarū, ac priuatio omniū facultatum,non perfectio,sed perfectionis instrumenta sunt:quia non ijs cōsistit disciplinę illius finis,sed per illa peruenitur ad finē. Ac paulò superius:Ieiunia,vigiliæ,anachoresis, meditatio scripturarū,propter principalem scopum,hoc est,puritatē cordis,quæ est charitas,nos conuenit exercere.Et iterum,ex Abbatis Theonę sententia,inter ea quæ media sunt numerat ieiuniū,quòd sicut non iustificat custoditum,ita non condemnat interruptum:nisi fortè præcepti transgressio,magis quàm escarum perceptio puniatur.Ac paulò pòst:Nequaquam ieiunium principale bonum à domino iudicari dicit,eò quòd non per seipsum , sed per alia opera bonum ac placidum Deo fiat , rursum ex accidentibus causis,non solùm vanum: verùmetiam odibile censeatur:dicente domino:Cùm ieiunauerint,non exaudiam preces eorum. Sic quoque Marcus Eremita: Ieiunium,vigiliæ,peregrinatio,bona sunt,sed hęc pertinent adhuc ad honestam viuendi rationem. Atqui status Christianorum magis interna respicit quàm hæc : neque debet quisquam in illis collocare fiduciam. Sed hic vetustior videri possit, atque ideò minus absurdè de ijs quæ foris siue externè geruntur, scripsisse. Nunc recentiores videamus. Vixit ante quadringentos annos Anselmus monachus, posteà Cantuariensis Archiepiscopus : is explicans illum Pauli locum, Quorum deus venter est : eos perstringi scribit ijs verbis, qui mortem Christi non sufficere dicerent ad salutem, sine carnalibus legis obseruationibus: qui escas quæ ventris sunt, deum sibi faciunt, dum dicunt eas homines iustificare,& salutem animæ putant in escis. Neque secus eadem illa verba,qui fuit non paulò posterior, interpretatus est Thomas Aquinas. Ideò, inquit, hæc disseminant legalia esse obseruanda, propter lucrum & gloriam propriam , vt satisfaciant ventri. Et paulò post adfert hæc glossæ verba: Dei proprium est iustificare : qui ergo in cibis iustificationem ponebant , dicebant deum ventrem. Quem in eiusdem loci explicatione sequitur eiusdem ordinis monachus Hugo de Prato : Carnales , inquit, obseruantias inducunt, quales erant in lege veteri:Superfluam asserunt crucem Christi,cùm aliunde salu-

De ieiunio recētiorū sententia. Chry.ho.12. in primā ad Tim. Cas.col.1.ca.7. Cass.colla.21. cap.14. Hier 14. Marcus in capitulis temperantiæ. Philip.3. Hugo in sermonibus sermo 1. Dom. 23. post Trinit.

salutem expectant: Omnis autem salus in cruce existit. Nihil autem est necesse aliorum etiam hac de re monachorum sententias adscribere, quos ab his nequaquam discrepasse certum est, qui non ab escis, verùm à cruce Christi salutem expectabant.

Sed quoniam clarius præ cæteris materiam hanc Bernardus tractauit, illius quoq; verba adscribemus. Is quoniam fratres suos insimulari congnouerat quòd ordini Cluniacensi, qui minus habebat austeritatis, detraxissent, apologiam quandam conscripsit ad Guilhelmum Abbatem, in qua sic suos inducit loquẽtes: Quomodo, inquiunt, tegulam tenent, qui pellicijs induuntur, sani carnibus vescuntur, &c. Ac mox respondet: Regnum Dei intra vos est: hoc est, non in externis vestimentis, aut alimentis corporis, sed in virtutibus interioris hominis: Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritusancto. Et rursum: Regnum Dei non est in sermone, sed in virtute. De corporalibus itaq; obseruantijs fratribus calumniam struiris, & quæ maiora sunt regulæ spiritualia scilicet instituta relinquiris: camelumq; glutientes, culicem liquatis. Magna abusio. Maxima cura est, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam suis vestibus anima nuda deseratur. Cùm tanto studio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus, cui deerunt, monachus non putetur: cur similiter spiritui pietas & humilitas, quæ profectò spiritualia indumenta sunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceos, quasi non melior sit pellibus inuoluta humilitas, quàm tunicata superbia: Repleti deinde ventrem faba, mentem superbia, cibos damnamus saginatos: quasi non melius sit exiguo sagimine ad vsum vesci, quàm ventoso legumine vsque ad ructum exsaturari: & præcipuè cum Esau non de carne, sed de lente sit reprehensus: & de ligno Adam, non de carne damnatus: & Ionatas ex gustu mellis, non carnis, morti adiudicatus sit, econtrà verò Elias innoxiè carnem comederit: Abraham gratissimè carnibus angelos pauerit, & de ipsis sua fieri sacrificia Deus præceperit. Ac paucis interiectis: Quid ergò inquis? Siccine illa spiritualia persuades, vt etiam hæc quæ ex regula habemus corporalia damnes? Nequaquàm, Sed illa oportet agere, & ista non omittere. Alioqui, cùm aut ista omitti necesse est, aut illa, ista potius omittenda sunt, quàm illa. Quantò enim spiritus corpore melior est, tantò spiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cùm de horum obseruatione elatus, alijs eadem non obseruantibus derogas, nônne te magis transgressorem regulæ iudicas? cuius licet minima quædam teneas, meliora depitas? De quibus Paulus: Æmulamini charismata meliora: Detrahendo quippè fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis charitatem: quæ sunt proculdubio charismata meliora. Ac iterum post pauca: Non hoc dico, inquit, quia hæc exteriora negligenda sint, aut qui se in illis non exercuerit, mox ideò spiritualis efficiatur: cum potius spiritualia, quanquàm meliora, nisi per ista, aut vix, aut nullatenus, vel acquirantur, vel obtineantur: sicut scriptum est: Non prius quòd spirituale, sed quòd animale, deinde quòd spirituale: Sicut nec Iacob, nisi prius cognita Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere: Vnde rursus in Psalmo: Sumite Psalmum & date tympanum: quod est dicere: Sumite spiritualia, sed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui discretè & cõgruè hæc & illa operatur. Hactenus Bernardus. Multò antè Bernardũ quoq; Beatus Ephrem: Noli existimare in cingulo & veste longa vitam consistere perfectam, aut in eo salutem esse positam quod manus habeas mundas & eloquens sis, quod scripturas interpreteris, quod capite incedas raso, aut comam nutrias, in virtute in bonis operibus sita est. Hæc autem dico, non vt habitui detraham: absit, sed vt ostendam habitui mores & opera debere congruere: habitus enim sine operibus nihil est, vbi eos corrigit qui cùm viciosè viuant, honores petunt.

Quid autem? An isti remissionem peccatorum, an iustificationem carnalibus escarum aut vestium obseruationibus tribuũt? Tantùm ab eo absuit Bernardus, vt quæ foris siue externè geruntur, his aliquid eiusmodi, tribuendum putauerit, vt de omnibus in genere operibus diceret, quòd de ijs sæpè incerta, & ob hoc periculosa sentẽtia fertur: cùm multoties minus iustitiæ habeant, qui magis operantur. Charitatem esse dicit, cui debentur omnia: de qua exclamãs: O quanta est, inquit, fiducia charitatis, Alius operatur nõ amãs, & alius amat nihil operans: ille quidem suum opus perdit, illius verò charitas nunquam excidit. Quamobrem cùm idem dixit, veteres orthodoxos sequutus, ieiunio redimi æterna supplicia, dum remittuntur hoc modò peccata: de eo ieiunio intellexit, quòd ex charitate procederet, & non alium, quàm charitatis scopum sibi propositum haberet: huic enim peccatorum remissio, non ei quòd externè fit tribuitur. Sicut etiam apud Lucam legimus de Maria Magdalena, quæ cùm stans retro secus pedes Christi, lachrymis rigasset, capillis capitis sui tersisset, osculata fuisset, vnguentoque pedes eius vnxisset: gra-

Bernardus.
Luc. 17.
Rom. 14.
1. Cor. 4.
Matt. 23.
Gene. 25.
Gene. 3.
1. Reg. 14.
3. Reg. 17.
Gene. 18.
Exod. 29.
1. Cor. 12.
1. Cor. 15.
Gene. 29.
Psalm. 89.
Habitus sine operibus nihil est
Luc. 7.
Mariæ Magdalenæ fer[illegible] quomodo Christo grata.

grata quidem Christo fuerunt hæc illius officia, quæ, quem erga Christum gerebat, amoris eius non obscura quædam erant indicia: veruntamen cùm ad Simonem, in cuius hæc domo gerebantur, dixisset: Quòd remittuntur ei peccata multa: causam proferens, non ait: quia lachrymis rigauit pedes meos, quia capillis capitis sui tersit, quia osculata est, quia vnguento vnxit: sed remittuntur, inquit, ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Laudata est à Christo, inquit Bernardus, non quia vnxit, sed quia amauit. Adeò non quid fieret, sed quo affectu fieret, considerandū esse putauit. Charitatem, per quam fides operata est, non opera ipsa renumeratus est, cùm ei remissionē tribuit peccatorum: quæ aliunde etiam, quàm à charitate proficisci poterant. Ardor charitatis, rubiginem in ea peccatorum cousumpsit. Siquidem vniuersa delicta multitudinemque peccatorum operit charitas. Hoc est quòd historiam hanc recensens Paulinus quoque scribit, quod non tam pretio numerum, quàm obsequij placuit affectu. Non enim vnguentum in illa dominus, sed charitatem dilexit.

In præfatione in tract. de vita solit. ad fratres de Monte Dei. *Prouer. 10.* *1. Pet. 4.* *Epi. 4. ad Seuerum.*

Quamobrem vt cæteræ omnes carnales obseruationes, sic ieiunium quoque medium quiddam est, cuius & si labor sit idem, non idem tamen fructus est, nec eadem retributio meritorum: quemadmodum à Chromatio memorię proditum legimus: Longè enim differt ille, inquit, qui propter Deum ieiunat, ab eo qui propter homines ieiunare proponit: quia huic pro mercede laboris compensatio fit laudis humanę: illi pro deuotione humilitatis, meritum gloriæ in futuro seruatur. Hoc de oratione, hoc de eleēmosyna, hoc de cæteris omnibus, quæ fiunt externè, dici potest: Siquidem omnis pulchritudo filiæ regis intrinsecus: neque quid foris fiat, sed quid intus geratur, Deus attendit. Quamobrem sanctos alios patres sequutus, monet Leo, vt prompta deuotione & alacri fide suscipiamus solenne ieiunium, nō in sterili inedia, quam plerunque & imbecillitas corporis & auaritiæ morbus inducit, sed in larga beneuolentia celebrandum: vt scilicet simus de illis, de quibus ipsa veritas dicit: Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ac in alio sermone: Nō in sola, inquit, abstinentia cibi stat nostri summa ieiunij, aut fructuosè corpori esca subtrahitur, nisi mens ab iniquitate reuocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur. Ad eundē modum Eusebius quoq; Emissenus: Ieiunare & vigilare, & mores non corrigere, sic est, quomodo si aliquis extrà vineam aut circa vineam extirpet, & colat: vineam autem ipsam desertam atque incultam relinquat, vt spinas ac tribulos germinet: quæ insistente cultore, iucundissimos fructus ex se proferre potuisset. Agnoscite itaque charissimi, quòd ad salutem perpetuam conquirēdam abstinentia corporalis sola non sufficit, nisi animæ quoque ieiuniū per abstinentiam vitiorum fuerit sociatum. Quid enim iuuat, si quispiam sit corpore castus & mente pollutus? Quem malitia deprauat, quem furor iracūdiæ facibus exagitat, quem superbia omnī Dei gratia spoliat, quem mendacijs vel maledictis lingua commaculat, nonne ipse se fallit? nonne ipse se irridet & decipit, si credat se solo ieiunio sanctificandum? Et idcircò dilectissimi, ita corpus exerceamus ieiunijs, vt mentem purgemus à vitijs. Quid enim proderit, inquit Gregorius Nissenus, ore carnem non attingere, si maledicentia fratrem laceres? Quænam erit vtilitas, si dum tua non comedis, ea quæ pauperis sunt per iniuriam surripis? Quæ porrò pietas ista, si aquam bibens struas fraudem, consuas dolos, & ex improbitate sanguinem sitias? Ac paucis interiectis: Quid confert ieiunium corporis, nisi mens pura mūdaq; sit? Nihil enim prodest currum validum ac strenuis quadrigis instructū esse, si auriga insaniat. Hæc ille. Frater autem eius Basilius: Nec in sola ciborum abstinentia ieiunij bonum consistere puta: verùm enim ieiunium est animi crimine vacare. Et in ea quæ sequitur homilia: Non sufficit, inquit, per se abstinentia à cibis adhoc vt laudabile sit ieiunium, sed ieiunemus ieiunium Deo acceptabile. Deo placens & verū ieiuniū est, abstinere à malo, linguam continere, iram temperare à concupiscentijs, alienum esse à detractatione, à periurio, à mendacio. Horum moderatio verum est ieiunium. Et Cæsarius: Noueritis fratres: Nihil prodest, si carnem nostram ieiunijs, ac vigilijs affligimus, & mentem nostram nō emendemus, aut quæ interiora sunt, nō curemus. Quid enim prodest afflictio corporalis, si linguam nequitijs & obtrectationibus polluamus? Nonne omnes labores nostri ad nihilum rediguntur? Nōne omnes labores nostri velut fumus, & vmbra euanescēt, & velut stupæ fauilla in nihilum redigetur?

Chrom. in 6. ca. Math. *Leo serm. 2. de quadragesimæ Ieiunio verum.* *Matt. 5.* *Idem ser. 4. de quadrag.* *Euseb. hom. 4. Ieiunium & vigilias non prodesse, nisi mores corrigantur.* *In oratione de pauperibus amandis.* *Basi. ser. 1. de ieiunio.* *Hom. 23.*

Neque tamen propterea non rectè dicitur ieiunio placari Deum, ieiunio tribui remissionem peccatorum, quod proposito magis tribuitur ieiunantis, quàm ipsi ieiunio: Alioqui dicere liceret, eadem ratione, quòd nō rectè dixerit Cristus: Date eleēmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Non rectè dixisset scriptura: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleēmosyna resistit peccatis. Et rursum: Eleēmosyna à morte liberat. Et iterum: Peccata tua eleēmosyna redime: quandoquidem non quòd datur, sed animum dantis respicit

Luc. 11. *Eccle. 3.* *Tobie. 12.* *Daniel. 4.*

spicit & remunerat Deus. Neque sicut quidam somniāt, cùm hæc ita dicuntur, obscura-
tur lux doctrinæ de beneficijs Christi proprijs, & de fide, cùm non de infidelium, sed de
fidelium, omnem suam fiduciam in Christi cruce collocantium, ieiunijs, eleëmosynis, o-
rationibus loquamur: Quæ si per se sunt vilia, fides, inquit Leo, ea efficit pretiosa, cum si *Leo ser. 6. de*
fuerint ab infidelibus ministrata, etiamsi fiat magno sumptu, omni tamen iustificatione *quadragesima.*
sint vacua. Non ergò excluditur fides, non excluditur mortis & passionis Christi meri-
tum. Neque ieiunium, orationem, eleëmosynam ita ad mundationem & remissionem
sufficere putamus, vt non principaliter opus esse misericordia Dei, & sanguine Christi
profiteamur, in quo peccatorum omnium redemptionem habemus, si modò dignos pœ
nitēriæ fructus fecerimus: quemadmodum ex Basilio nos docere anteà quoq; meminì- *Basil. in regulis*
mus. Verùm isti non intelligentes, neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmāt, pu- *contract. reg. 27*
tant nos de infidelium operibus dicere, quibus certum est remissionem peccatorum non
tribui. Tantùm autem abest vt propria Christi beneficia per hanc doctrinam obscuren
tur, magis etiam vt illustrentur. Christi enim passionis & mortis beneficium est, vt ieiu-
nia, vt orationes, vt eleëmosynæ, vt reliqua id genus pia opera nostra Deo grata sint & ac
cepta: Omne meritum quod illis tribuitur, ex Christi beneficio, ex Christi pendent me-
rito: quod vbi fuerit sublatum, simul erit actionum nostrarū meritum omne sublatum.
Mortem enim suam & crucem Christus non ociosis & nihil agentibus, sed ieiunanti-
bus, sed orantibus, sed in omni pietatis genere nos exercentibus prodesse nobis voluit.

Quòd verò negant isti cultus esse Dei, qui non sint à Deo mandati, & idolola-
triam esse, sine verbo cultum instituere, iam anteà confutatum à nobis esse memi-
nimus: quòd Abel, Noë, Abraham & Iob, quamuis nullum ea de re Dei manda-
tum haberent, tamen & altaribus ædificandis, & primogenitis, adipibus, holo-
caustis, alijsque sacrificijs offerendis piè Deum coluerunt. Ac vt nihil dicamus de ijs,
de quibus scribit Paulus, quòd circuêrunt in melotis, in pellibus caprinis, in solitudini- *Heb. 11.*
bus errantes, in montibus, in speluncis, & in cauernis terræ, quos quamuis nullum ha-
buerint de hoc instituto viuendi Dei mandatum, nisi tamen fuisset illud Deo gratum, *Rechabitæ obe-*
nequaquam Paulus ita descripsisset: vt silentio prætereamus Rechabitas quoq;, quos non *diunt præcepto*
Dei immortalis, sed patris sui mortalis præcepto, cùm ab alijs rebus nonnullis, tum à vi- *patris.* *Iere. 35.*
no sic abstinuisse legimus, vt ne iussi quidem à Ieremia propheta, vt vinum gestarent,
adduci potuerint: quos non modò commendandos hoc nomine, verumetiam remune- *Num. 6.*
randos esse Deus putauit: vt de Nazareis quoque taceamus, qui cum nullo essent diuino *Nazarei.*
mandato præ cæteris obligati, arctius tamen quoddam viuendi sunt institutum sectati;
ac voluntario se voto obstringentes, Deoque consecrantes: à vino & omni quod inebria
re potest, abstinebant: vt mittamus Eliam & Eliseum & cæteros prophetas, qui nullo
Dei mandato obstricti, & cœlibem vitam agebant, & vigilijs, ieiunijs, laboribus, humi
cubitionibus, cæteroq; victu & habitu duriore præ cæteris corpus suū macerabāt: quod *1. Reg. 7.*
nō fecissent, nisi Deo gratū existimassēt. Quod speciale mādatū habuit Samuël, precibus *2. Reg. 12.*
Deū in Masphar placaturus, vt aquā effunderet in cōspectu Dei, dieq; illa cū Israelitis om
nib9 ieiunaret? Quòd Dauid, vt septē dierū ieiunio & fletu in terra decūbens, in cinere & *Esa. 38.*
cilicio se affligeret? Quòd Ezechias, vt ad impetrandum Dei misericordiam, obsessus ab
Assyrijs, vestimenta sua scinderet, saccoque operiretur? Quòd Sara Raguelis filia, vt se tri- *Tob. 3.*
duano ieiunio affligeret? Quòd fuit speciale mandatum de ieiunijs, quibus affligebat se *Iudith. 4.*
populus, cùm Hierosolymis Nabuchodonosor excidium per Holophernem minaretur? *Hester. 14.* *Daniel. 10.*
deq; eo, vt sacerdotes cilicijs induerentur, & cinere caput aspergerent? Sed quorsum at- *Iona. 3.*
tinet enumerando singulos recensere, Iudith, Hester, Danielem, Niniuitas, Machabæos, *2. Mach. 13.*
& complures alios, qui quoties offensum suis aut populi peccatis, Deū propitium red-
dere cupiebant, ad orationes, ad ieiunia, ad cineres & cilicia confugiebant. Et tamen in
exterioribus & corporalibus his, quod anteà quoq; commemorauimus, proprium esse
Dei cultū, nemo fuit etiam ex monachis qui diceret: Sed sunt hæc indicia mentis à pecca
ris auersæ, detestantis ea, deque commissis illis vltionem sumentis, singulatemq; dolo-
rem declarantis, simul ad Deū iuxta prophetæ vocem conuersæ dicentis: Conuertimini *Ioel. 2.*
ad me in ieiunio & fletu & planctu: qua mente sic ad Deum per amorem conuersa, pro
priè Deus colitur: Quæ verò fiūt externè, signa tantùm quædam sunt & indicia cultus *Ieiunandi cau-*
interioris. Atque ideò haud scio an quisquam vnquam monachorū dixerit, ieiuniū est *sæ tres.*
cultus Dei: cū tribus ex causis ieiunari, memoriæ prodiderint: vel ad concupiscentias car *2. Cor. 6.*
nis reprimendas, sicut à Paulo dictū legimus, in ieiunijs, in castitate, quòd per ieiunia ca *Daniel. 10.*
stitas conseruatur, vel ad mentem liberius ad sublimiorū contemplationem eleuandam,
sicut Danielem legimus post ieiuniū trium hebdomadarū, à Deo reuelationem accepis-
se: vel ad satisfaciendū pro peccatis, quemadmodum per Iohelem admonet dominus, vt
conuer-

conuertamur in ieiunio ad se &c. Quamobrem non modò ieiunio vel ab ipsis etiam scholasticis doctoribus aliquid eiusmodi tributum non est, sed nec ipsa quidem adoratio, nec oblatio, nec orario, vocisque prolatio, nec frontis vultusque demissio, ceruicisq; flexus, vera est ab illis Dei seruitus existimata, quòd hæc omnia contraria animi voluntate ad simulationem fallaciamque conuerti possunt: sola credita est esse voluntas, quæ si totam se Deo dedisset, verus illi cultus veraque seruitus per hæc etiam externa præstaretur. Itaque pertinere magis ad Dei cultum ieiunium videtur, quàm quòd ipse Dei cultus esse putetur.

Ieiunium in sacris literis præceptum. *Iod.2.* *Rom.13.* *Matt.6.*

Neque tamen est interea ieiunium, de quibus nullum expressum mandatum haberi, verè dici queat. Nam & in propheticis & Apostolicis, & in Euangelicis literis præceptum esse legitur. Siquidem & Iohel, vt ieiunemus monet: & Paulus cùm à comessationibus & ebrietatibus dehortatur, quid aliud quàm ad ieiunium inuitat? Christus autem ieiunandi modum etiam præscribit, ac sicut orationem & eleëmosynam, ita ieiunium appellatione iustitiæ dignatur. Quòd si rectè iustitia Deus coli dicitur, quandoquidem iustitiæ nomen ieiunio Christus tribuit, non rectè ieiunium ad cultum Dei pertinere negatur.

Ieiunij præceptũ cur pœnale.

Verùm offendit istos necessitatis opinio, quodque non mitis aliqua & moderata pœna adiecta est, vt prouidentia pastorum, aut indulgentia lenitateque patentum agi nobiscum videatur, sed perinde ac si iactura nostrarum animarum parui momenti sit, pœna peccati capitalis, & ademptionis regni cœlestis, qui contrauenerit, punitur, dum iræ Dei æternæ reus pronunciatur. Nos verò quæ fuerit patrum hac de re sententia videamus. Constat duriores hac in parte Græcos quàm Latinos fuisse, neque id hac nostra modò, vel proxima superiori ætate, verumetiam ante mille ducentos & amplius annos. Primum enim illi neminem prorsus mortaliũ ab obseruatione ieiunij volebant exceptum: quod illa Basilij verba testantur dicentis: Nemo ieiunantium numero sese subducat, in quo & generationes cunctæ, sexus omnis, ætas, ordo includuntur. Angeli per singulas sunt Ecclesias, eos qui ieiunãt describentes. Vide quæso ne ob breuem ciborum delectationem plectaris: neue te reum & desertorem acie angelo describenti constituas: Minus sanè periculum fuerit aliquem in acie scutum proijcere, quàm arma ieiunij detrectare. Deinde quàm graue periculum esse putauerint ieiunium violare, cùm ex illis Basilij verbis, tum ex ijs, quæ paulò antè produximus, Antiochenorum & Constantinopolitanorum exemplis, facile cuiuis liquere potest, qui nunquam extrema quæque perferre parati prius fuissent, quàm vt cibos ieiunij lege prohibitos gustarent, nisi gustatis illis multo se grauioribus affectos iri supplicijs persuasum habuissent.

Ieiunio præcipiendo Græci Latinis duriores

Basi.ser.2.de ieiun. pridie dici Cineru.

A ieiunio exempti.

Cæterùm Latini, maximè verò qui proximis superioribus sæculis vixerunt, minus hac in parte seueri valdeque moderati fuisse videntur. Siquidem hi non omnem ætatem nec mortales omnes ieiuniorum legibus teneri voluerunt: excipiebant enim pueros, vel quòd indigent alimento multo propter caloris vim, quo facilè cibus omnis consumitur, humoris verò tenuitatem: vel quòd natura essent imbecilliores, quàm vt longioris temporis inediam ferre possint: ita vt cibo crebrius refici necesse haberent, qui non hoc tantùm in illis operatur, vt nutriat, verumetiam vt augmentum præstet. Quamobrem quandiu eo statu sunt vt crescant, quod fieri creditur vsq; ad finem tertij septennij, non fuit visum eos ieiuniorum legibus alligare: etiamsi conducere creditum est, vt intra hanc quoq; ætatem, si non omnibus, certis tamen quadragesimæ diebus, quo ad vires cuiusq; ferre non possent, in ieiunio & abstinentia exercerentur. Idem cauerũt de prægnantibus mulieribus, quæ cum cibo refici necesse habeant, non sua tantùm, verùm & fœtus nutriendi causa, existimatum est ad hoc duplex alimenti genus minimè sufficere, si semel in die cibum sumpsissent. Deinde verò sæpè inordinato quodam desiderio, nunc hoc, nunc illud cibi genus appetunt, atq; id tam ardenter, vt nisi desiderio suo satisfecerint de fœtu periclitari videantur. Itaque nullum est illis ciborum genus interdictum: atque adeò ieiuniorum legibus non tenentur, vt etiam peccare grauiter credantur, si nimis eas arctè obseruantes, de salute fœtus quem in vtero gestant, minus fuerint solicitæ. Aegri quoq; sunt ad eundem modum legibus ieiuniorum soluti, non quòd non plurimum prosit abstinentia his qui morbo aliquo conflictantur, sed quòd eorum valetudini magis expedit, vt bis aut ter modico cibo, quàm semel tantùm in die vtantur immodico. Eadem habita est senum quoque ratio, quando senectus & ipsa morbus est, quam cùm naturalis calor plerunq; deficiat, ad eum fouendum senes cibi frequentioris indigent. Sed & qui mendicant victum ostiatim eodem numero sunt habiti, qui nõ quando & quantum velint, sed cùm illis cibus à locupletioribus fuerit suppeditatus, corpus eo reficere coguntur. Neque dissimilis visa est esse peregrè proficiscentium ratio, qui cùm non semper

Pueri. *Aetas ieiunando obnoxia.* *Mulieres prægnantes.* *Aegri.* *Senes.* *Pauperes.* *Peregrini.*

per eo tempore quo vellent in locum destinatum peruenire queant, ieiunij tempus minimè tenentur obseruare: quin & oblatis quandoque cibis vti coguntur, siquidem eorum quos esuriales dies requirunt, potestas non datur. Idem existimatum est de ijs, qui grauibus premuntur laboribus, quos vt sustinere facilius possent, quo minus bis in die cibum sumerent, nulla visum est lege prohiberi. Quamuis non alij nunc esse videantur, qui quę sunt ab Ecclesia indicta ieiunia, diligentius obseruent, quàm illi, quorum grauissimis laboribus fit, vt fames à cæteris mortalibus propellatur.

Laboribus pressi.
Agricolarum pietas maior quàm otiosorũ.

Hinc videre licet, quàm clementer cum suis liberis egerit occidentalis Ecclesia, quæ materna quadam pietate, ætati cuiusque, valetudini, conditioni, & cuicunque tandem necessitati diligẽter prouideri curauit: atq; id quidem non tã priscis illis seculis, quibus maiorem in hominibus duriciem & asperitatem fuisse constat, verùm trecentis bis annis quibus rerum nouandarum studiosi nimis duris legibus adstrictos homines fuisse queruntur. Legat qui volet Vincentium Beluacensem, & qui sequuti sunt eum, Thomam Aquinatem, Raynerium, Hugonem de Prato, Alexandrum de Ales, & complures alios (quis enim hæc monachorum non tractauit?) ita rem habere comperiet. Quin & illud apud eosdem inueniet? nunquam eorum fuisse sententiam, vt statim reus æternæ mortis pronunciaretur, si quis indictum ab ecclesia ieiunium violasset. Sed ipsos potius ea de re differentes audiamus. Visum est autem eius verba potissimum adscribere, qui cæteros ætate præcessit Vincentij Beluacensis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum. Docet is, quatenus institutum est ab Ecclesia ieiunium, esse de iure positiuo: quo iure prohibentur, vel præcipiuntur illa, quæ possunt alias vel bene, vel malè fieri: Et ideò, inquit, legislatoris intentio nõ est, vel esse non debet, in condendo ius aliquod positiuum, obligare homines ad illius iuris obseruantiam, habentes causam legitimam & rationabilem non obseruandi. Præcepta enim quæ per modum statuti communis proponuntur, non eodem modo omnes obligant, sed secundùm quod requiritur ad finem, quem legislator intendit: cuius auctoritatem si quis transgrediendo statutum contemnat, vel hoc modo transgrediatur, quòd impediatur finis quem legislator intendit, talis transgressor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili causa, quis præceptum non seruat, præcipuè in casu, in quo si legislator adesset, non decerneret esse seruandum, talis transgressio non constituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in summa sua Thomas Aquinas: cuius etiam alio loco verba hæc sunt: Præcepta iuris positiui magis obligant ex intentione legislatoris, quàm ex ipsis verbis: & ideò transgressor talis præcepti magis est reputandus, qui obuiat intentioni legislatoris, quàm qui deuiat in aliquo à legis ordinatione, secundùm textum verborum. Intentioni autem legislatoris obuiat, qui ex contemptu vel sine aliqua rationabili causa ordinationem non seruat. Qui verò in casu, in quo probabiliter credi posset, si legislator adesset, quòd eum obligare nõ vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legislatoris non obuiat: nec reputandus est statuti transgressor. Et ideò non est necessarium, quòd quicunque diem aliquem ab Ecclesia statutum ieiunare omittit, mortaliter peccet: potest enim hoc aliquando omninò sine peccato contingere, aliquando sine mortali cum veniali, aliquando etiam cum mortali: & hoc secundùm diuersas occasiones, quibus homo inducitur ad ieiuniũ frangendum. In eandem sententiam & Abbas Panormitanus, & alij plerique scripserunt.

Rayn. in Pantheol. cap. 3. vbi tractat de ieiunio.
Hugo de tempore hyemali. serm. 33.
Alex. Part. 4. quæst. 102.
Vinc. speculi moral. parte. 10. distinct. 26.
Tho. 22. q. 147. ad tertiũ in 4. sent. distin. 15. quæst. 3. art. 1.
Abb. super 3. decretal. de obser. ieiunij. Et Gabriel Biel in 4. sent. dist. 16. quæst. 3.

Ex quibus colligere licet, quòd non aliud in Ecclesia proximis superioribus seculis etiam monachi docuerunt, quàm quòd magister Ecclesiæ Christus ipse docuit, cùm dixit: Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, coinquinat hominem: quia omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur: quæ autem procedunt ex ore, ex corde exeunt: & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, &c. An non, alijs quidem verbis, hoc ipsum tamen dicere videntur, qui negant eum peccare, qui quoquo modo diem ab Ecclesia institutum ieiunare omittat, sed eum tandẽ capitalis criminis reum esse docẽt, qui contẽptu id faciat. Quid enim aliud hi dicere putãdi sunt, quã nõ coinquinat te cibus qui intrat per os, sed quod ꝓcedit ex ore, quod exit de corde tuo, cogitatio mala, arrogãtia tua, qua te solũ sapere, cæteros omnes desipere persuasum habes: contemptus iste tuus, quo fit, vt auctoritatem Ecclesiæ, vt præcepta maiorum tuorum, quæ tanquam leges Apostolicas obseruari iubet Hieronymus, pro nihilo ducas: ea demùm sunt quæ coinquinant te. Quamobrem sicut Adam non cibus, sed prohibitus cibus perdidit: sicut Esau nepotem sancti Abrahæ, non esca, sed vsque ad contemptum sacramenti quod in primatu suo habuit concupita esca damnauit: Sic te non caro quam sumis, sed Apostolicarum traditionum contemptus condemnat. Sic apud Abdiam quoque dixisse Matthæus Apostolus legitur. Neq; verò manducare crimen est, sed incongruè manducare peccatum est & crimen. Denique si aliquis

Matth. 15.
Hier. in epi. ad Lucinium.
Gene. 3.
Gene. 25.
Li. 7. de vitis Apostol.

aliquis prios cibum carnalem accipiat, & postea ipso die quo iam cibo naturali refectus est, cibum spiritualem præsumat, ex vtroque cibo reus criminis & inhonestatis & præsumptionis efficitur: non ideò quia manducauit, sed quia contra ordinem, & contra iustitiam, & contra regulam Dei cibo carnali primùm refectus est. Non ergò reum facit aliqua operatio hominum, sed irrationabilitas eius operis suum damnat auctorem. Verè dixit Epiphanius: Non esse considerandum quid factum sit, sed quo tempore, & quomodo, & in quibus, aut quare factum sit.

Epiph. in epi. ad Ioan. Hierosf. quam latinã fecit Hieron.

Spiridionis exemplum nõ est contra preceptũ ieiunij quadragesimalis.

Lib. 1. cap. 11. eccle. hist.

Quamobrem nihil est, quòd nobis obijciant isti, qui tantò rerum nouandarum studio tenentur, Spiridionis exemplum: Quid enim ab eo non piè factum est: Sed Sozomenum ipsum audiamus historiam scribentem. Venit, inquit, ad Spiridionem ex itenere quidam instante iam quadragesima, qua ieiunium cum domesticis suis continuare, certoque die cibum gustare, ac inter medijs diebus ieiunus persistere solebat. Cùm autem peregrinum admodum delassatum cerneret: Age, inquit ad filiam, laua viro pedes, apponeq; quod edat: Respondente virgine, nec panem superesse, nec alphita, quòd talia propter ieiunium parari non solerent: præmissa oratione petitaque condonatione, iussit filiæ carnes porcinas, quas domi sale conditas habebat, coquere: coctis illis, peregrinum vnà secum ad mensam sedere fecit, appositisque carnibus vesci cœpit: virumque hortatus est, vt suo exemplo ederet & ipse. Recusanti, ac se Christianum esse dicenti: Hoc minus, inquit, recusare debes: Mundis enim omnia sermo diuinus munda esse pronunciauit. Quid in hac doctrina legitur, quod non ad confirmationem potius, ab ipsis Apostolis nobis traditæ ieiunij quadragesimalis obseruationis pertineat, quàm vt ex eo contemnendam esse doceri posit? Nam quòd ieiunium cum domesticis in quadragesima continuare, quòd certo die cibum gustare, quòd intermedijs diebus ieiunus persistere solebat, quòd nec panis, nec alphita supererant, quoniam propter ieiunium talia non pararentur, nunquid hæc omnia clarè non indicant, Spiridionem Episcopum sanctè quadragesimale ieiunium obseruasse? Quòd verò coctas carnes apponi peregrino de via fesso iusserit, id eõ necessitate, quoniam aliud præ manibus non habebat fecisse, neque solùm necessitate, verumetiam Christiana quadam charitate, cui legum præscripta cedunt: cùm indignum putaret, itineris labore fatigatum hospitem ad se venientem, cibo quem tum habebat, non reficere. Qua tamen & ipsa in re illustris fuit eius pietas, qui non nisi præmissa oratione, petitaque condonatione, carnes hospiti apponendas esse putauit. Quod Spiridioni licuit, licuit semper, licet, & licebit in ecclesia, si quis ardens erga proximum charitate peregrè venientem longique itineris labore fessum, alium cibum quo reficere posit esurientem, ad manum non haberet. Vsque adeò autem id licitum est, vt vitium esse dicat Prosper Aquitanicus, si secus aliquis faciat. Qui cùm de abstinentia multa scripsisset: Veruntamen, inqoit, sic abstinere vel ieiunare debemus, vt non nos ieiunandi aut abstinendi necessitati subdamus, ne iam non deuoti, sed inuiti rem voluntariam faciamus. Si enim quoslibet aduenientes ieiunio intermisso reficio, non soluo ieiunium, sed impleo charitatis officium: Cæterùm si propter abstinentiam spirituales fratres, quos noui mea remissione delectari, contristo, abstinentia mea non est virtus dicenda, sed vitium: quoniam quidem ipsa abstinentiæ ac ieiuniotum continuatio, nisi fuetir quando res exigit prætermissa, & me inflat, & fratrem meum, cui charitas iubet seruire, contristat, vel certè mihi nihil inesse charitatis fraternæ demonstrat: cùm sine abstinentia, quemlibet hominem catholicum charitas sola perficiat, & omnes abstinentia aut perdat sine adinuentione charitatis, aut pereat.

Pros. de vit. contempl. l. 2. c. vlt.

Ante trecentos annos Bracharensem Archiepiscopom retulisse legimus ad Innocentium tertium pontificem Romanum de quibusdam, qui diebus quadragesimalibus, cùm tantæ famis inedia ingrueret, qoòd magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere coacti fuerint: quam illis pœnitentiam iniungendam censeret. Rescripsit prudens & doctus pontifex: In tali articulo non credimus illos puniendos, preces tamen pro illis domino & cum illis effundas, ne ipsis aliquatenus imputetur. Quia bonarum mentium est ibi timere culpam, vbi culpa minimè reperitur. Non subiacet ergò legi necessitas, sed neque charitas, modò ne in locum charitatis ingerat se carnalitas. Nunquã nefas est habitũ etiã ob societatẽ ieiuniũ soluere, vel propter infirmũ consolandũ, vel propter peregrinũ reficiendũ, vel propter similẽ causam aliquã. Thomas Aquinas ne monachũ quidẽ peccati mortalis reũ esse vult, si comedat carnes, nisi per inobedientiã id faciat, aut ex cõtemptu. Narrat Ioannes Gerson de fratre quodam, qui cùm ieiunaret, accessit domum quandam, cuius dominos cœnabat (libet autem verbis illius vti) Orauit, inquit, hunc dominus ob amorem Dei & charitatis, vt vellet cœnare. Sic fecit, & comedit optimè, plus quàm hospes voluisset: quia remansit hospiti parua pars. In discessu di-

Inno. li. 3. decreta consti. 140.

Ioan. Gerson tomo 4. in ser. dominicæ 1. quadragesimæ.

Gerson de fratre quodam.

xit

xit hoſpes fratri, qui excuſabat, ſe dicens charitatem comediſſe:redeas alias,inquit, ſed noli ducere tecum charitatem,quia eſt guloſa nimis.

Nihil eſt ergò neceſſe Spiridionis exemplum proferre, cùm etiam proximis ſuperioribus & noſtro hoc ſeculo licuerit ſemper, & liceat etiam his, qui præ cæteris videntur abſtinentiam profeſsi,cuius generis monachi ſunt, indictum ab Eccleſia ieiunium non obſeruare:non ſolùm ſi qua neceſsitas vrgeat, verumetiam ſi poſtulet id fraterna charitas:ex qua quicquid proficiſcitur, tantùm abeſt, vt iniquitatis aliquid, iuſtæque reprehenſionis habeat,vt inter ea etiam,quæ cum primis rectè facta ſunt numeretur. Cõtrà, quicquid ex arrogantia, quicquid ex contemptu proficiſcitur, id etiam ſi ſpeciem aliquam pietatis habere videatur,criminis tamen capitalis reum hominem conſtituit. Sic ieiunare,quod per ſe laudabile eſt,reprehenſione non caret, ſi fiat ex contemptu, quin & mortis æternæ reum hominem facit. Hoceſt quod ante mille ducentos & amplius annos in Gangrenſi concilio ſancitum eſſe legimus:Si quis tanquàm hoc continentiæ conuenire iudicans,die dominico ieiunauerit,aut in eiuſdem diei contemptum, anathema ſit.Sed & multo antè,quàm id concilium habitum fuiſſet, Ignatius qui tertius à Petro fuit Antiochenus epiſcopus:Si quis dominico die ieiunaſſet,eum Chriſti vocat interfectorem:Non quòd abſtinere die dominico tantùm ſit nefas(cùm rectè ſcripſerit Origenes,liberum eſſe Chriſtiano per omne tempus ieiunare, quod in diebus Pentecoſtes, & die dominico Paulum Apoſtolum & cum eo credentes feciſſe ſcribit Hieronymus) ſed cùm Manichæis,cum Aërianis,cum Lutheranis,& cum alijs id genus hæreticorum portentis in contemptum Eccleſiæ die dominico ieiunare,nõ minus flagitium ſit quã Chriſtum interficere. Adeò verùm eſt,quod ait veritas:Non quod intrat in os,ſed quod procedit de ore,quod exit de corde,cogitatio mala,contemptus, faſtus, arrogantia,hæc ſunt quę coinquinant hominem. Itaque & non ieiunare virtutis,& ieiunare quandoque crimen eſt capitale,ſi vel hoc ex contemptu,vel illud fiat ex charitate vel neceſsitate. Omnia munda mundis : coinquinatis autem nihil eſt mundum : ſed inquinatæ ſunt eorum & mens & conſcientia. Qui charitatem habet,ei munda ſunt omnia:neque peccat ſi ea vrgente non obſeruet indictum ab Eccleſia ieiunium. Qui charitatem nõ habet,ne ea quidem quæ munda videntur,ei munda ſunt.Sicà Gregorio ſcriptum legimus: Maioris enim eſt meriti charitatis iniunctà refectio,ieiunio propria deliberatione ſuſcepto. Qui enim iuſſus carnem reficit inuitus,ieiunij præmium deuotione promeruit: & ampliorem mercedem obedientiæ manducando conquiſiuit.

Cap.18. *Dominico die non ieiunandũ.* *Ign epiſt. 4. ad Philip.* *Orig. hom. 10. in Lucam.* *Hier. ad Lucin.* *Tit. 1.* *Charitatẽ habenti omnia mũda.* *Greg. li. 2. ca. 4 in 1. Regum.*

Quid igitur de ijs dicemus, qui non aliam ob cauſam in quadrageſima carnibus veſcuntur,quàm vt ea re ſanctorum patrum ſanctiones, & quicquid magno totius orbis Chriſtiani conſenſu tot ſeculis in Eccleſia Dei receptum,& ſingulari ſtudio fuit ſemper obſeruatum,id ſe contemnere & pro nihilo ducere teſtatum omnibus faciant?Quid aliud quàm Sataniana eſſe huiuſmodi non Chriſtiana prandia? Dixit alicubi Paulus: Si eſca ſcandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnem in ęternum, ne fratrem meum ſcandalizem:Iſti contrà: Quoniam eſca ſcandalizat fratrem meum, manducabo carnem in æternum,vt fratrem meum ſcandalizem. Nunquid hoc non eſt Satanam eſſe? Nunquid hoc non eſt Chriſto, qui per Paulum loquitur aduerſari? Niſi fortè Chriſto non aduerſatur,qui quòd ab eius corpore,quod ab vna,ſancta,catholica, Apoſtolica Eccleſia,iã inde ab ipſis Apoſtolorũ tẽporibus, tãto ſtudio videtur fuiſſe ſemper obſeruatũ,id ob hoc ipſum reijciendũ cẽſet, quia tãtò cõſenſu videt obſeruari. Vult catholica,nolo:Nõ vult catholica,volo:Citius die Dominicũ ieiunauerim,ne cũ catholica reſurgente Chriſto gaudeam,quàm vt cũ catholica feria ſexta,ob illius crucifixi memoriam,ſignum aliquod luctus & mœroris oſtendam: Quid eſt,ſi hoc non eſt Satanam eſſe: Siquidem Satanam vocant Hebræi, quem aduerſarium Latini. Digna vox eſt Auguſtini quæ celebretur:Turpis eſt omnis pars,vniuerſo ſuo non congruens. Tu cùm te partem,cùm Chriſti corporis membrum exiſtimari velis,quæ tamen ab hoc vniuerſo Chriſti corpore,quæ ab omnibus his,qui Chriſtiani,qui catholici,qui orthodoxi cenſentur, quamlibet magnis & locorum & temporũ interuallis inter ſe diſiunctis,tam admirabili conſenſu obſeruari vides,vt neque temporum diuerſitas,neque linguarum varietas, neque locorum ingens intercapedo lædere concordiam eorum potuerit, ſed ſimiles lyræ ſint ſemperque fuerint,quę multas quidem & diuerſas habet chordas vnam autem ſymphoniam & ſonorum concentum vnum emittit. Tu, inquam, cum hoc vniuerſo vſque eo non congruis,vt in deſpectum vniuerſi Chriſti corporis contraria porius facias omnia. Quid eſt ſe poteſt turpius?quid indignius homine Chriſtiano?aut quæ poteſt eſſe nota illuſtrior, qua te non Chriſti colligentis, verùm Satanæ ſpargentis miniſtrum eſſe cuiuis conſtare queat?Si quis cùm veſtem omnes in luctu mutaſſe videret,purpura ſolus indutus,oſtro-

1. Cor. 8. *Satanas aduerſarius.* *Augu. li. 3. confeſ. cap. 8.* *Luc. 11.*

que

que conſpicuus in medium prodiret,nonne pro inſano haberetur?Vir bonus & doctus
Sydonius Aruernus Epiſcopus, quorūdam ſui temporis viria perſtringens inter alia ſic
in eos inuehitur:Procedunt,inquit,albati ad exequias,pullati ad nuptias. Atqui non diſ
ſimiles huic ſunt, qui cùm videant vniuerſam Eccleſiam externo quodam abſtinentiæ ſi
gno mœtorem ſuum & dolorem indicare,qoem de Chriſti cruciatibus, quibus peccata
ſua,cauſam dediſſe intelligunt,conceperunt,eo ipſo die,quo id tanto conſenſu fieri cer-
nunt ab omnibus,ſibi crapulæ indulgendum, lætitiamque præ ſe ferendam eſſe putant.
Rom.12. Gaudete cum gaudentibus,flere cum flentibus,dicit per Paulum Dei ſpiritus. Vides ho
mines diem hilarem ſumentes in memoriam Chriſti reſurgentis,gaude cum illis. Vides
mœſtitiam præ ſe ferentes in memoriam eiuſdem paſsi, crucifixi, & mortui:quod om-
nes facere cernis amote Chriſti , fac & ipſe : neque velis cum vniuerſo non congruere.
Quamobrem pro paterna ſolicitudine noſtra, qua liberorum noſtrorum ſaluti proſpe-
ctum ex animo cupimus,hortamur omnes & obteſtamur,vt modis omnibus eorū con-
ſuetudinem deſugiant,quos non aliam ob cauſam , vel quadrageſimæ diebus, vel ſextis
ferijs,alijſue temporibus,quibus per vniuerſam Eccleſiam abſtinetur, carnibus veſcen-
tes videre licet,quàm vt hoc ſigno ſe nihil habere cum catholica commune planum om
nibus faciant,vt eos fugiant tanquàm viperas & baſiliſcos : ac certò perſuaſum habeant,
qui cum vniuerſo per contemptum uon congruuot, & indicta ab Eccleſia ieiunia vio-
lant , eos reos eſſe mortis æternæ & ad Satanæ Synagogam , non ad Eccleſiam Chriſti
peruenire.

Ieiunare qui nõ poteſt,quid facere debeat. Si quis autem aliqua ex cauſa earum qoas paulò antè commemorauimus, ieiunium
non obſeruauerit : maximè verò ſi morbus quominus ieiunet in cauſa ſit: quandoqui-
dem dominum habemus manſuetum & miſericordem,& nihil ſuper vires noſtras à no
bis exigentem:non eſt quòd ſe propterea criminis alicuius affinem eſſe putet , modò id
de vtriuſque medici conſilio faciat. Deindè verò ſeruet illud,quod in ſermone quodam
Aug.ſer.62.de tempore. Auguſtino inſcripto legitur. Cùm Cæſarij Petrus eſſe videatur,apud quem id verbum
reperitur. Qui ieiunare non præualet, ſecretius ſibi ſoli:aut ſi eſt alius infirmus cum ip-
ſo,in domo ſua preparet quod accipiat, & eos qui ieiunare præualent, ad prandiū non
inuitet:quia ſi hoc fecerit,non ſolùm Deus,ſed etiam homines poſſunt intelligere illum
non pro iofirmitate non poſſe,ſed pro gula ieiunare non velle.Sufficiat illi quòd ipſe ie
iunare non præualet, & magis cum gemitu & ſuſpirio & animi dolore manducet, pro
eo quòd alijs ieiunantibus ille abſtinere non poteſt : Ac iuxta eiuſdem Auguſtini &
Aug.ibidem. Chry.hom.10. in Gene. Chryſoſtomi conſilium:Qui ieiunare nou valet,largiorem det eleēmoſynam,feruentior
ſit in precibus,maiorem habeat alacritatem in audiendis diuinis eloquijs,in quibus cor
poris infirmitas nihil obſtare poteſt: inimicis reconcilietur, omne odium & vindictæ
Caſ.hom.18. cupiditatem ex animo effuget. Quem ſecutus Cæſarius:Pro eo quod non poteſt ieiuna-
re infirmus,amplius debet erogare pauperibus,vt peccata,quæ non poteſt ieiunando cu
rare,poſsit eleēmoſynas dando redimere.

Quanquam quòd ad valetudinis tuendæ rationem attinet,veriſsimum eſt illud quod
Eccle.37. à Sapiente ſcriptum eſt:Propter crapulam multi perierunt,qui autem abſtinens eſt, ad-
Abſtinentia mater ſanitatis. ijciet vitam. Hinc eſt quòd medici quoque matrem ſanitatis vocant abſtinentiam. Nam
vnde pedum dolor? vnde vertigo capitis? vnde ſubitaniæ mortes? vnde cæteri morbi ple
rique contrahuntur,niſi ex crapula? In paradiſo non erat vinum, neque carnium eſus, ac
nec extra paradiſum quidem ad ipſa vſque diluuij tempora:nihilominus ad mille pro-
pemodum annos hominum vita producebatur: vt qui ſeptingentos aut octingentos an
nos vixiſſet , immatura morte deceſsiſſe videretur. Poſteaquàm verò carnibus veſci, vi-
numque bibere mortales cœperunt,facti ſunt dies annorum noſtrorum ſeptuaginta an
ni:Si autem in potentatibus,octoginta anni : & amplius eorum labor & dolor. Aegrè
Pſalm.89. nunc ad tot annorum denarios peruenitur, quot centarijs vixiſſe legimus, qui carnium
vſum neſciebant.In deſerto fuit populus Iſraël quadraginta annis:donec manna tātùm
& aqua contenti fuerunt, nullus in eorum tribubus debilis aut æger reperiebatur: Po-
ſteaquàm autem de carnium ollis,quibus alebantur in Aegypto,recordati,deſiderijſque
Num.11. ſuis in Aegyptum reuerſi ſunt,à terra promiſsionis eos Deus excluſit . Petierunt carnes?
dedit illis Dominus carnes. Quid autem dicit ſcriptura? Adhuc carnes erant in dentibus
Pſalm.77. eorum , nec defecerat huiuſmodi cibus , & ecce furor domini concitatus in populum,
percuſsit eum plaga magna nimis , vocatuſque eſt ille locus ſepulchra concupiſcentiæ:
ibi enim ſepeliuerunt populum qui deſiderauerat carnes. Neque verò tunc ſolùm id ita
factum eſſe legimus. Vidimus etiam nos qui præter neceſsitatem in quadrageſima carnī
bus veſcebantur,eos quoniam compati cum Chriſto noluerunt,ad reſurrectionis eiuſ-
dem gaudia non perueniſſe,mortemque prius cum vita commutaſſe,quàm lætus ille paſ

chatis

ſchatis dies illuxiſſet. Confert verò de Daniële, deque Anania, Azaria, Mizaële diuina *Daniel.1.* refert hiſtoria,quòd cùm curæ cuiuſdam traditi fuiſſent,vt eos delicatioribus cibis,qui ſuperfuiſſent de menſa regia,paſceret,vltrò petiuerunt,vt in ſuos vſus quæ mittebantur à rege conuerteret,ipſos leguminibus tantùm & palmulis aleret, ac ſi quid aliud præterea dare vellet inanime,nã ſe faſtidiis illius, cibos appetere tales. Cumq; præfectus eorum, cupere ſe quidem illis gratificari,dixiſſet,ſed metuere ne ſi rex deprehendiſſet maciem,corporibus eorum extenuatis decoreq; vultus immutato, præcipuè ſi collati cum his eſſent,qui delicatioribus epulis alerentur,in capitis diſcrimen veniret. Daniel ſimul vt in eo quod peteret concedendo minus eum foret difficilem animaduertit:fac,inquit, periculum per decem ſalrem dies:quòd ſi nihilo deterius affecta fuerint noſtra corpora, perge nos iiſdem pulmentis reficere. Sin autem de priſtino vultum noſtrorum decore detractum erit aliquid, non recuſamus quin regis præcepto ſatisfacias. Fecit præfectus periculum: ac reipſa comperit, non modò nihil eos maciei contraxiſſe pulmentorum eſu, verumetiam habitiores multo factos & nitidiores his, qui delicatioribus carnibus de menſa regia miſsis veſcebantur. Sed quid opus eſt Daniëlem,treſue pueros illos commemorare? Videre nunc quoque licet, ex his præcipuè qui monaſticam vitam agunt, pleroſque, cùm non tantùm quadrageſimæ diebus, verumetiam per omne vitæ ſuæ tempus à carnibus abſtinuerint, habitiores multo nitidioreſque, quàm qui perpetuò carnium eſu, vinoque venas diſtenderunt. Quamobrem & priſcos illos monachos recenſere ſuperuacaneum ducimus, qui cùm admirabili quadam fuiſſent abſtinentia, vt alij ne panem quidem totis annis octoginta guſtauerint,alij ſeptem integros dies ieiunando continuauerint, & fuerit eorum ingens multitudo, omnes ferè fuiſſe longæuos, ac cæteros in ſeculo degentes ætate longè ſuperaſſe in Eccleſiaſtica ſua hiſtoria narrat Theodoretus. Et in Theophilo: Similiter & Palladius in ſua Lauſiaca.

Quorſum autem attinet externa proferre,cum eius rei domeſtica multa producere liceat exempla? *Theod.l.6.c.38* Quàm religioſè noſtri maiores indicta ab Eccleſia ieiunia obſeruauerint, ex iis qui paululum ætate proceſſerunt,qui ue ſanctæ illius antiquitatis adhuc reliquias vident,ignorat nemo. Atqui multò fuit eorum vita productior,multò valetudo robuſtior,quàm ſit iſtorum,qui diabolica fraude decepti,niſi carnibus in quadrageſima veſcantur,ad Paſchalium feſtorum gaudia ſe pertingere non poſſe perſuaſum habent: plus in carnium eſu,quàm in Deo,qui ſolus ſeruare poteſt, fiduciæ collocantes. Qui primus ex chariſsima Iagellonum familia regnauit in Polonia regis huius noſtri proauus VVladiſlaus,cùm annis propè quinquaginta regni gubernacula tenuiſſet,paulòminus quàm centum annos vixiſſe memoratur. *Iagellonũ regũ Poloniæ proaui abſtinentia. VVladiſlaus.* Atqui tanta regem hunc abſtinentia fuiſſe noſtris proditum eſt annalibus,vt aquæ ſolius potu contentus,nec vinum,nec ſiceram per omne vitæ ſuæ tempus guſtauerit vnquã. Sextis verò ferijs omnibus pane ſolo contentus fuerit. Tantùm abeſt, vt is, quæ ſunt Eccleſiæ conſuetudine recepta ieiunia violauerit, duriores vt ipſe ſibi ieiunãdi leges vltrò,quàm quæ præſcriptæ ſunt impoſuerit. Cuius exemplo filius Cazimirus,noſtri regis auus,nihil præter aquam bibebat. Qui cum & ipſe non minus quàm pater VVladiſlaus in obſeruãdis Eccleſiæ ieiunijs religioſus fuiſſet, *Cazimirus.* quamuis annos paternos non attigerit, non ita longo tamen ab illis abfuit interuallo: cùm ad regni gubernacula per annos quadraginta ſederit. Porrò Cazimiri filius,pater & cognominis huius,qui nunc habenas regni moderatur,vir cùm alijs virtutibus cumprimis illuſtris,tum inſigni pietate magnoq; animi robore, & in priſca religione, fideque catholica tuenda & conſeruãda conſtantia ſingulari præditus: num & ipſe non admirabili quadã fuit abſtinentia? *Sigiſmũdi primi* quem patris auique exemplo, nihil præter aquã potaſſe totis annis quadraginta, ac vix tãdem affinis ſui Friderici Marchionis Brãdenburgenſis,medicorumque conſilijs adductum ſcimus,vt ſuæ valetudinis tuendæ cauſa prandij ſaltem & cœnæ tempore, vino modico, vteretur. Is verò quadrageſimã cæteraque ab Eccleſia indicta ieiunia, præter ea, quæ ſibi ipſe imperauerat, tam ſanctè obſeruabat, vt priuſquàm ad ætatem decrepitam veniſſet,ne medicis quidem vt obtemperaret perſuaderi ſibi facilè paſſus fuerit, ſi quando quibus ieiunatur diebus, aut carnibus, aut ouis eum veſci iuberent: quòd ſolius Dei benignitate, ſi viſum hoc illi fuiſſet, abſque carnibus etiam,ſe priſtinam incolumitatem recuperare poſſe confidebat. Quid autem? nunquid hæc eum fefellit fiducia? nunquid per hanc tam arctam ieiuniorum obſeruationẽ, vel de corporis robore, vel de vultus decore, vel de vitę curriculo detractum fuit aliquid & diminutum? Adeò nihil eorum factum eſt,vt illud potius acciderit, quod de Daniële,deque tribus pueris paulò antè commemorauimus, quantò maior fuit regis abſtinentia, tantò & facies auguſtior nitidiorque, & membra corporis robuſtiora, & ætas fuit prouectior: Regnauit annis propè quadraginta duobus, vixit ferè bis totidem: tot

victorijs clarus,tot rebus à ſe domi foriſque feliciter geſtis illuſtris,vt earum laude vix vl
li maiorum ſuorum,Poloniæ regum fuerit ſecundus.Hęc nos non altè petita,ſed eorum
tantùm regum exempla,quorum ſtirpis adhuc ſupereſt,produximus: vt planum omni-
bus fieret, magis adeò ad augendum robur corporis, vitamque longius producendam,
eorum quæ indicta ſunt ab Eccleſia ieiuniorum obſeruationem facere,quam vt aliquid
adferre detrimenti valetudini videantur. Neque verò id non iuxta promiſsionem Dei
Exod.20. dicentis:Honora patrem tuum & matrem tuam,vt ſis longæuus ſuper terram. Nam ſi-
Patres ſpirituales. cut in explicatione Decalogi docere nos meminimus,patris & matris nomine non ij ſo
lùm accipiendi ſunt,ex quibus prognati ſecundùm carnem ſumus,verumetiam cùm alij
qui præſunt,tum hi præcipuè,de quibus Paulus admonet,dicens:Obedite præpoſitis ve
Heb.13. ſtris,& ſubiacete eis:ipſi enim peruigilant,quaſi rationem pro animabus veſtris reddi-
turi.Quiſquis igitur debitum eis honorem non præſtat,quiſquis eorum dictis audiens
non eſt, quiſquis in eorum contemptum vel ieiunia, vel quæcunque tandem alia ſunt,
admirabili quodam totius Eccleſiæ præpoſitorum conſenſu conſtituta, ſub vno tradi-
tionum humanarum nomine,reijcienda putat,ad eum hæc promiſsio non pertinet,quæ
ſolis illis rectè facta creditur,qui patrem & matrem honorant,qui Deo patri & Eccle-
ſiæ matri dicto ſe filios præſtant audientes:quales fuerunt hi, quos iam commemoraui
mus,pientiſsimi reges noſtri:& qui ante eos regni gubernacula tenuerunt: Qualem e-
tiam eſſe videmus ex illis prognatum Regem noſtrum,SigiſmundumAuguſtum,qui ni
Sigiſmundi Auguſti pietas. hil à maiorum ſuorum pietate deflexit. Qui cùm honoret patrē ſuum,honoret matrem
ſuam, ſeque Dei patris & Eccleſiæ matris filium adeò præſtet obſequentem, vt nullis
perſuaſionibus adduci ſe paſſus fuerit,quo vel interdicto carnium eſu,præter neceſsita
tem,ſanctæ quadrageſimæ diebus vteretur,vel à quibuſcunque tandem alijs Eccleſię ma
tris noſtræ placitis diſcederet, ad eum quoque pertinere promiſsionem hanc minimè
dubitamus,quod erit longæuus ſuper terram,neque minus quàm pater eius vitam aget
felicem ac diuturnam. Quam ſpem noſtram vt ratam Deus eſſe velit, pro ſui nominis
gloria,proque regni totius & Eccleſiæ tranquillitate ſedulò precamur. Quominus fe-
rendi ſunt,qui ne tam pij quidem regis exemplo mouentur, vt ſanctis maiorum ſuo-
rum veſtigijs incedant,nec ea ſibi contemnenda putent,quæ ſumma ratione ſunt ab il-
lis inſtituta:quorum etiam ſi cauſas ignorarent, tantam tamen apud filios Eccleſiæ ma
tris auctoritatem eſſe oportebat,vt ſemper decretis illius obediendum,non ſemper eo-
rum quæ decreuiſſet,rationem eſſe flagitandam exiſtimarent.

Verùm de corrupta Eccleſiæ diſciplina, deque ſublata prorſus omni per audaces &
ſibi placentes homines obedientia queri,non eſt pręſentis inſtituti:eò vnde deflexit o-
ratio noſtra reuertatur.Illud nobis demonſtrare propoſitum fuerat,qui matris Eccleſiæ
decretis obtemperantes iuxta rationem ab illa inſtitutam,vel quadrageſimæ,vel quibuſ
cunque tandem ſtatis alijs diebus ieiunaſſent,& ab interdicto carnium eſu ſibi tempe-
raſſent,eos non modò nihil incommodè valetudinis ex eo contraxiſſe,verumetiam ro-
buſtiores factos, in multò longiorem ætatem vitam ſuam produxiſſe, quàm quanta ſit
eorum ætas,qui quamlibet leuis tentatiuncula fuerit,non alia ratione, quàm carnibus
ieiuniorum diebus edendis,illi ſe mederi poſſe perſuaſum habent. Ac non protulimus
nos quidem exempla niſi regum,idque eorum tantùm, qui ſunt ex Iagellonum familia
prognati, cuius adhuc ſtirps ſupereſt,ac regno feliciter præeſt. Quòd ſi priuatorum,aut
aliorum inferioris ſtatus exempla producenda putaſſemus, finis repetiri potuiſſet nul-
lus. Vnum tamen commemorabimus.In oppido Srenſco,quod viri fuit inſigni pietate
Felix Srenſcius Palat. præditi,Felicis à Srenſco Palatini & præfecti Plocenſis, qui non ita pridem in Chriſto
obdormiuit,vita longiore dignus,cùm catholicæ & orthodoxæ fidei cumprimis tenax
fuerit:in hoc igitur oppido,memorabili quodam opere ſepulchrum conſtructum vide
re licet,quod is auo ſuo paterno poſuit: teſtatur hunc inſcriptio ſepulchri centum qua-
draginta annos vixiſſe: Quem Eccleſiæ ieiunia religiosè obſeruaſſe, nec ea carnium eſu
contaminaſſe dubium eſſe debet nemini,cū non minor hac in parte maiorū noſtrorum
religio fuerit, quàm vel Antiochenorum, de quibus meminit Ioannes Chryſoſtomus,
cùm eſſet apud eos presbyter, vel regnante Iuſtiniano Imperatore Conſtantinopolyta-
norum.Id quod vel ex eo,quod noſtra factum eſt memoria, colligere licet. Cùm enim
ante annos plus minus quadraginta Eraſmus Vitellius Plocenſis Epiſcopus ex vrbe re-
Polonorum religio. diens diploma pontificium attuliſſet,quo liberè omnibus poteſtas permittebatur ferijs
quartis carnibus veſcendi,non eſt quiſquam in toto Poloniæ regno repertus,qui conceſ
Eraſmus Ciolek. ſa ſibi poteſtate hac vti vellet. Tanta fuit etiam noſtræ ętatis hominum grauitas, tanta
conſtantia,tanta religio in ijs mordicus retinendis, quæ à maioribus noſtris nobis per
manus tradita accepimus. Sed hæc iſta de re iā dicta ſufficiant: Satis enim ex ijs demon-

ſtraſſe

ſtraſſe videmur,quod ad valetudinis tuendæ rationem attinet, prodeſſe magis ad eam rem certis temporibus carnis abſtinentiam,quàm obeſſe.

Cæterùm demus illud, ſi quis à carnibus per quadrageſimam abſtineat,de corporis
viribus nonnihil detrahi. Verùm ſi Plato,cùm non eſſet neſcius, quàm grauem aduer- *Platonis conſilii in eligendo loco.*
ſarium carnem noſtram habeamus, Academiam Athenis in loco peſtilenti elegit,vt ni-
miam corporis ferocitatem velut vitem palmite luxuriantem amputaret. Si fecit hoc il- *Academia in ſalubri.*
le,quò liberius ei ſapientiæ vacare liceret, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quanto magis
faciendum nobis eſt,vt eo præſertim anni tempore, quo plus in carne noſtra ferocita-
tis eſſe conſueuit,(cuiuſmodi vernum eſſe tempus creditur)non eis qui ſunt ſaluberri- *1.Cor.1.*
mi,quiq; maximè nutriunt,cibis vtamur:quo caro noſtra facilius in officio contineri,
neque ſpiritum impedire queat,quo minus, quę ſola eſt vera Philoſophia,diuinis be-
neficijs contemplandis vacare totus poſsit. Teſtantur autem hoc etiam ipſi medico-
rum libri, bonam valetudinem quæ in ſummo eſt, fallacem & periculoſam eſſe, quòd
ſummis negatum eſt ſtare diu: vt qui in offenſo valetudinis ſuæ curſu ad virilem æta-
tem peruenerunt, eos poſteaquàm aliquo non grauiſsimo morbo correpti fuerint, in
extremum vitæ diſcrimen adductos,videre ſæpè licuerit nō niſi difficulter ex eo recrea
tos. Cui periculo minus obnoxij videntur, qui ſubinde cum leuioribus morbis cōfli-
ctantur:vt nō omninò nolle debeamus,interpolata potius morbis,quā perpetua qua-
dam incolumitate frui:quòd hæc plerunque non ſolet eſſe diuturna. Sunt itaque lon-
gioris æui,quibus athletica illa valetudo perpetua non eſt. Quanquam Chriſtianum ho
minem corporis quàm minimam habere rationem oportet, cùm quod illius incolumi
tati detrahitur,animi ſanitate penſetur. Cùm enim qui foris eſt, noſter homo corrūpi-
tur,is qui intus eſt,ſicut à Paulo ſcriptum legimus,renouatur de die in diem. Eum qui
foris eſt hominem,corpus noſtrum:eum, qui intus eſt,animum Paulus intelligi vult:vt *2.Cor.4.*
quantum illi detractum fuerit,tantū huic virium accedat. Quid autem aliud eſt corpus
noſtrū,quàm carcer noſter:de quo educi animā ſuā Propheta petit? Quantò lautioribus *Pſalm.14.*
& delicatioribus cibis curatū & ſaginatum à nobis corpus fuerit,tantò duriorem no-
bis carcerem præparamus. Non ſunt igitur omnia corpori tribuenda,non eſt nimis de-
licatè fouēdus hoſtis noſter domeſticus,quo vix vllus vel periculoſior, vel nobis eſt in-
feſtior. Quin caſtigandum illud potiùs, & in ſeruitutem redigendum eſt:quemadmo-
dum factitaſſe Paulum ſcimus,quominus rebellare ſpiritui queat. Verùm hæc de ieiu- *1.Cor.9.*
nijs,deque cæremonijs dicta ſufficiant. Quoniam verò ſub vno traditionum humana-
rum nomine omnia hæc externa contemni, & pro nihilo duci hoc infelici æuo noſtro
videmus,operæpretiū eſſe duximus,vt quid ſentiendū de illis ſit,breuibus explicemus.

De traditionibus humanis.

CAPVT XCII.

SVi temporis ſtatum deplorans magnus ille Baſilius: Vnum,inquit,iam crimen eſt, *Status religionis tēpore Baſilij in epi.17.*
quod vehementer punitur,ſi paternas quis traditiones diligenter obſeruet. Non
impugnamur propter pecunias,non propter gloriæ ſplendorem, non propter a-
liud aliquid rerum temporalium:ſed propter communem theſaurum,propter hæredi-
tatem paternam,propter ſanam fidem,in acie ac certamine ſtamus. Domus precationum
clauſæ ſunt, altaria cultu ſpiritali vacant: nulli amplius Chriſtianorum cœtus: nul-
la amplius doctorum præſidentia: ceſſarunt doctrinæ ſalubres, ceſſarunt panegy-
res: hymnodiæ nocturnæ non habentur, neque ſupereſt beata illa exultatio, qua do-
mino credentium animæ in ſynaxi & communione ſpiritalium chariſmatum exhi-
larantur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non ſit neque princeps, neque
Propheta, neque præſes, neque oblatio, neque incenſum, neque locus, in quo coram *Oſee.3.*
domino poſsit offerri ſacrificium & miſericordia acquiri. Quæ ſint autem ex eo conſe-
quuta,in ea quæ proximè præcedit epiſtola,narrat idem dicens:Intereà rident nos infi-
deles,nutant qui modicæ ſunt fidei,fides ipſa in ambiguum vocatur,ignorantia menti-
bus offunditur:propter eà quòd formā ad ſpeciē veritatis prætexūt,qui verſutè ſermonē
adulterāt. Silēt enim piè docentiū ora,reſoluta verò eſt quæuis blaſphema lingua, pro-
phanata ſunt ſacra,domos orationū fugiūt,vtpotè in quib⁹ impia docētur. In ſolitudini
bus verò degētes,manus ſuas ad dominū de cœlis cū gemitibus & lachrymis extollūt. Ac
rurſus in alia epiſtola:Spreta ſunt patrū decreta,traditiōes apoſtolicę nihili fiūt,recētio- *Baſi.epiſt.6.*
rū hominū adinuentiones ad gubernādas Eccleſias vſurpantur: ex artificio deniq; iā lo-
quuntur homines non theologicè:Sapientia mundi primas obtinet,neglecta crucis glo
ria: pelluntur paſtores,ſubintroducuntur in eorum locum lupi graues, gregem Chriſti
diſcerpentes; ædes oratoriæ concionibus Eccleſiaſticis deſtitutæ, ſolitudines refertæ

ſunt plangentibus: ſeniores lamentantur, vetera præſentibus conferentes: iuniores hoc ſunt miſerabiliores, quòd quibus bonis priuati ſint, ignorant.

Hæc ſunt & alia pleraque, quæ ſcribens ad ſuos in Italia & Gallia comminiſtros, grauiter deplorat Baſilius. Cæterùm ſi miſer tunc fuit & calamitoſus Eccleſiæ ſtatus, nō minus certè nunc infelix eſt & calamitoſus: neque magis illis, quàm noſtris temporibus his hæc Baſilij deploratio conuenire videtur. Graue piaculum viſum eſt Baſilio, quòd clauſæ tum fuere domus orationum: at nunc partim priuatorum domicilia factas, partim in horrea & equorum ſtabula commutatas, partim prorſus euerſas: & quod *Horrendum facinus.* horrendū eſt dictu, vix etiam apud poſteros credibile futurum, crucē, in quam furti aut alicuius ſceleris alterius condemnati aguntur, iu eo ipſo loco videre licuit collocatam, vbi crucis, qua redempti ſumus, & mortis Christi iugis repræſentario recordatioq; fiebat. Altaria tum ſpiritali cultu vacabant: nunc diruta ſunt & confracta: vt iu pleriſque locis ne veſtigium quidem illorum ſuperſit vllum. Quòd autem ſpirituali cultu altaria tum vacabant, non ideò factum eſt, quòd eum improbandum quiſquam eſſe diceret: verùm ob eam porius cauſam, quòd in graui Sacerdotum orthodoxorum perſecurione, non facilè reperire licebat, qui ſpiritualem cultum hunc Deo præſtarent. At noſtro tempore, cultus ipſe ſpiritualis, quam propriè Deo debitam ſeruitutem vocat Auguſtinus, prorſus *Lib. 20. contra Fauſt. cap. 21.* abrogatus in pleriſque locis eſſe videtur. Neq; dubitant blaſphemi homines, tremendum illud miſſæ ſacrificium, (hoc enim per ſpiritualem cultum intelligi vult Baſilius) horrendam abominationem & idololatriam appellare. Ac quicunque tunc fuerit Eccleſiæ ſtatus, plangere tamen his qui agebant iu ſolitudine, Deumq; ſuis precibus citra cuiuſquam interpellationem placatum reddere licebat: nunc non alij ſunt qui perſequutionem patiuntur grauiorem, quique magis hominum ludibrio ſunt expoſiti, quā qui ſolitariam vitam degentes, Deo piè colendo ſe totos dicauerunt. Quòd ſi nunc Baſilius viueret, ſi, quod vix etiam immanes barbari facerent, in Christi crucifixi ſimulachra eos, qui Christiani cenſeri volunt, haud aliter ſæuire cerneret, quàm fuit olim à Iudæis iu viuentem Chriſtum ſæuitum: ſi Christi corpus & ſanguinem in Euchariſtia conculcari: ſi horrenda alia patrari aſpiceret, quæ tandem illi lachrymę? qui planctus? quę lamentationes ad præſentes Eccleſiæ ſtatum deplorandum ſufficerent?

Quòd autem nobis quoq; nunc obijcitur crimen grauius, quàm quòd ille ſuo tempore pijs obiectum eſſe quæritur? Nunquid non hoc ſolo nomine rei pronunciamur grauiſsimi criminis idololatriæ, quòd paternas traditiones retiuemus, quòd non temere diſcedere nos ab eis oportere perſuaſum habemus? Nonne, quibus verbis populum Iſraël *Ezech. 20. Exod. 32.* per Prophetam Dominus olim eſt hortatus, vt ne in pręceptis patrum ſuorum incederet, quorum cor poſt idola gradiebatur, cùm ſibi quem adorarent, vitulum aureum in deſerto conflauiſſent, ea verba, obtorto, quod aiunt, collo in nos torquere, ac per ea nos ab eo cultu deterrere conantur, quo maiores noſtri piè Deum ſunt proſequuti. Quorū nomine ſi volunt eos intelligi qui ante ſexcentos annos in Polonia vixerunt: rectè illi ſanè. Nam in illorum præceptis abſit vt incedamus. Certò enim ſcimus, quod illorum cor poſt idola gradiebatur, à quorum cultu grauiq; Diaboli ſeruitute, nos per Dei miſericordiam liberatos eſſe gaudemus, & eius hoc immenſum beneficium non ſine ſingulari quadam grati animi teſtificatioue, pleuo, quod aiūt, ore libenter prędicamus: ſimul ſupplices *2. Pet. 2. Heb. 13.* clementiam eius precamur, vt agnita ſemel veritate, ne nos retrorſum conuerti ab eo quod nobis creditum eſt ſancto mandato, neue doctrinis varijs & peregrinis abduci, & à quatuor Euangelijs, quæ vnū ſunt, in quintū aliud, quod iguorauit hactenus Eccleſia Christi, transferri patiatur. Sin autem patrum nomine, vel Apoſtolos, vel eorū ſucceſſores *Patrum nomine qui intelligendi. Rom. 9.* ad hæc vſque noſtra tempora, quorū nos, qui iam non carnis, verùm promiſsionis filij ſumus, liberos eſſe gloriamur: ſi Hierouymū, Ambroſium, Auguſtinū, Baſilium, Athanaſium, Gregorium Nazianzenum, ſi ſanctos martyres & Epiſcopos noſtros Adalbertum & Staniſlaum, qui Euangelium Christi, per longam ſacerdotū & Epiſcoporum ſuccenſionem ſibi per manus traditū, ſanguine ſuo ſignatum nobis reliquerūt, ſi hos patrum nomine volunt intelligi, da Chriſte, vt in eorū ſemper præceptis incedamus, da vt ab eorū veſtigijs nunquam aberremus: da vt quorū cum admiratione quadam conuerſationis exitum intuemur, eorū fidem imitemur, ac prius lucis huius vſuram, prius ea nobis *Heb. 13.* omnia, quæ ſunt chariſsima mortalibus, eripi velimus, quàm in hanc nos mentē impelli patiamur, vt in ſanctorum horū patrum noſtrorū pręceptis non eſſe nobis iucedendū exiſtimemus. Quam nos iſti docuerūt idololatriam, eam fac vt perpetuò retineamus. Verùm non eſt illa idololatria, ſed eſt pia cūprimis, & ſalutaris doctrina, quam illi, quos *Idololatria quæ. Dij alieni.* verè patres noſtros agnoſcimus, à ſuis maioribus acceptam, per manus nobis tradiderūt. Ea verò eſt ipſiſsima idololatria, quā iſti tradūt impij, qui nos iubēt ſequi deos alienos,

hoc

hoc eſt, noua quædam & aliena ab Eccleſia dogmata quæ ſi recepta ſemel fuerint, neceſſe eſt, vt fides beatorum patrum noſtrorum, aut tota, aut certè magna ex parte violetur: neceſſe eſt, vt omnes omniũ ætatum fideles, omnes ſancti, omnes caſti, continẽtes, virgines, omnes clerici, leuitæ & ſacerdotes, tot confeſſorum millia, tanti martyrum exercitus, tanta vrbium, tanta populorum celebritas & multitudo, tot inſulæ, prouinciæ, reges, regna, gentes, nationes, totus poſtremò iam penè terrarum orbis Chriſto capiti per catholicam fidem incorporatus, tam longo ſeculorum tractu ignoraſſe, erraſſe, blaſphemaſſe, quid crederet neſciſſe, & idola coluiſſe pronuncietur. Quæ eſt, ſi non hæc eſt ipſiſſima idolatriæ propagatio, cùm tuum ipſe verbum pro Dei verbo rudi plebeculæ venditas: cùm tuarum opinionum cõmenta ſic incipis admirari, vt ea tanquam diuina quædam oracula, velis ab omnibus adorari? cæteros omnes deſipere, te ſolùm ſapere: cæteros omnes cęcos eſſe, te ſolùm videre perſuaſum habes? Profert ſententiam ſuam Lutherus: quò faciliùs imponat imperitis, aliquot eam ſcripturæ verbis in prauum ſenſum detortis, adſtruere conatur: vocat ſtatim Euangelium, vocat verbum Dei: Profert ſuam ad eundem modum Zuinglius, aut Caluinus: vocat eam & ipſe verbum Dei: Profert ſimiliter ſua ſomnia Balthazarus aut quicunque tandem alius de grege Anabaptiſtarũ, vocat verbum Dei: Quid ſi (quod ne cogitare quidem vt in mentem veniat, vnquam homini Chriſtiano, prohibere dignetur Deus) nos Eccleſiæ catholicæ tæderet: ſi ab ea ſegregati, ſententias iſtorum nobis amplectendas eſſe putaremus: nunquid non quot ſunt hæreticarum opinionum commenta, tot verba Dei: quot hæreticos, tot ſequuti Deos eſſe videremur? In quam fraudem qui miſeros mortales inducere conãtur, quid aliud exiſtimandi ſunt dicere, quàm quòd à pſeudopropheta dictum in Deuteronomio legimus. Eamus & ſequamur deos alienos, quos ignoramus, & ſeruiamus eis. Nobis verò prius omnia Deus eripiat, quàm hanc mentem, qua ſemel nobis deliberatum eſt, omnia prius & facere & pati, quàm vt ſequamur deos alienos, hoc eſt, errores extraneos, nouos & inauditos, quos hactenus ignorabamus, vt ſeruiamus, hoc eſt, credamus eis. Quin Deo nos obtemperabimus potius dicenti: Non audies verba prophetæ illius, qui iubet ſequi deos alienos: vnum Deum ſequemur, vni Deo ſeruiemus, vnius Dei verbo credemus: eius qui multifariam multiſque modis olim locutus in Prophetis, poſteà locutus in filio, locutus in Apoſtolis, locutus eſt deinceps ſemper, & loquitur adhuc in vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia: Quicquid ab illa tanquam Dei verbum receptum eſt, ſiue ſcriptum, id eſt, ſiue traditum, tanquam Dei verbũ obuijs, quod aiunt, vlnis amplectemur, & qua ſumma poſſumus veneratione proſequemur. Neque audiemus iſtos, qui ſi quid in ſcripturis non reperitur, etiam ſi totius Eccleſiæ quodam admirabili conſenſu receptum ſit & approbatum, ſub vno tamen traditionum humanarum nomine, ſtatim reijciendum eſſe cenſent: Verum Dei ſpiritum audiemus potius per Paulum loquentem: Itaq; fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue epiſtolam noſtram. Audiemus eundẽ ſpiritum per Athanaſium quoq; monentẽ: Qui ea quæ vltra ſuas vires indagat, in præcipiti conſiſtit: qui verò traditionibus inhæret, extra periculum verſatur. Suademus igitur, inquit, vobis, quod & nobiſipſis ſuademus, vt traditam fidem retineatis. Secutus patres hos Ambroſius. Seruemus, inquit, præcepta maiorũ, nec hæreditaria ſigna cula auſu rudis temeritate violemus, librum ſignatum illum propheticũ nõ ſeniores, non poteſtates, non angeli, non archangeli aperire auſi ſunt, ſoli Chriſto explanandi eius prærogatiua eſt ſeruata. Librum Sacerdotalem quis noſtrum deſignare audeat, ſignatum à confeſſoribus, & multorum iam martyrio conſecratum. Quem igitur deſignare coacti ſunt, poſtea tamen damnata fraude ſignarent. Qui violare non auſi ſunt confeſſores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum poſſumus denegare, quorũ victoriam prædicamus.

Verbi Dei prætextu ſe venditãt hæretici. — *Deut. 13.* — *Heb. 1.* — *2. Theſſ. 2.* — *In principio 3. tomi de incarn. verbi Dei.* — *De fide lib. 3. cap. 7.*

Et auerſemini prophana nouitatis verba, & idem reliquis præcipiatis, vt exhorreant tanti myſterij inquiſitionem.

Sed videre libet, quid ab iſtis tandem adferatur, quamobrem traditiones humanas reijciendas putent. Certè quod adducunt ex Ezechiele: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, quid eo potuit proferri ineptius magiſque ridiculum, ad pios maiorum noſtrorum cultus euertendos? eorum dico, quos ſexcentis his annis, quibus in Polonia Chriſti receptum eſt Euangelium, in fide & confeſſione Chriſti nominis ex hac vita migraſſe conſtat. Quæ autem eſt iſtorum hominum cæcitas, qui non vident, ſi quis verbis velit vrgere, ſuis hoc, quos per quintum Euangelium genuerunt, liberis, multo dici poſſe rectius: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere. Nos enim nõ tam iſti patrum, quàm auorum, proauorũ, attauorum noſtrorum præceptis incedimus: qui mille iam & quingentis annis, eadem qua nos ratione Chriſtũ coluerunt, eiuſque

Obiectiones hæreticorum contra traditiones. — *Ezech. 20.* — *In præceptis patrum, &c.*

que colendi rationem partim ſcripto, partim traditionibus ad nos tranſmiſerunt. At iſtorum liberi (niſi mentem illis dederit Deus meliorem) in quorum aliorum, quàm in patrum ſuorum præceptis incedunt? auos enim & proauos hoc quidem tempore numerare nullos poterunt. Niſi fortè non habet ſua quoque præcepta, non habet ſuas quoq; conſtitutiones iſta diſgregata congregatio, & vndique diſſecta ſecta. Atqui præter alios quoſdam ſcribit de horum cōſtitutionibus, is, qui vitā ſuam inter eos trāſegit, Eraſmus Roterodamus, his verbis: Excuſſum eſt iugum humanarum conſtitutionum, ſed vbi ſunt, qui ſubmiſerunt ceruicem ſuam ſuaui iugo Chriſti? Et interim conſtitutiones humanæ conſtitutionibus humanis, imò parum humanis mutātur. Titulus modò mutatus eſt: Vocantur enim verbum Dei, cæterùm res adeò nihil eſt mitior, vt complures boni viri præferant vltroneum exilium iſti magnificè decantatæ libertati. Atque adeò proceres & anteſignani iſtius factionis, cùm nondum ad Epiſcoporum dignitatem, opes, ac ditionem peruenerint, tamen eiuſmodi ſpecimen de ſe præbent, vt ego me malim in Epiſcoporum, quàm in horum poteſtatem tradere, ſi detur optio, malimque Cæſaris potentiſsimi ferre iugum, quàm quorundam magiſtratuum Euangelicorum, quamuis humili ſorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui veſtro Euangelio ſubmittunt ceruices, magis vereor, ne plerique pro graui iugo hominum, portent grauius iugum Diaboli. Excuſſa eſt obedientia Epiſcoporum, ſed ita, vt ne prophanis quidem magiſtratibus pareatur. Hæc ille de conſtitutionibus eorum, qui nunc Euangelici vocari malunt, quàm Chriſtiani, quique tantò conatu conſtitutiones humanas euertere moliuntur, qui certè propheticum illud: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere, ſuis poſteris multò verius occinere poſſunt, quàm nobis, qui traditiones Apoſtolicas retinemus. Cæterùm quæ certa, ſtabilis & fixa futura eſt religio, ſi nunquam filijs in patrum ſuorum, qui catholicæ fuerint & orthodoxæ fidei, præceptis incedere licebit? Niſi fortè hoc iſti volūt, vt nunquam eandem quam patres religionem filij, nec eoſdem ritus obſeruent: quo vel hac ratione ſe quiduis eſſe potius quàm catholicos teſtatum faciant omnibus. Verùm aliud nos docet diuina ſcriptura: Interroga, inquit, patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio ſeniorum, ipſi enim didicerunt à patribus ſuis, quoniam ab ipſis diſces intellectum. Ne tranſgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter tranſgreditur, qui ſtatuta patrum poſtponit, atque confundit: ſicut Alexander quartus à Petro pontifex Romanus in prima ſua decretali ſcribit epiſtola. Tunc autem à nobis fidei limes defenditur, inquit Auguſtinus, quando termini quos poſuerunt ſancti patres non transferuntur à nobis, imò obſeruantur & defenſantur.

Eraſ. in epi. cōt. pſeudeuang. — *Deut. 32.* *Eccle. 8.* — *Prouer. 22.* *Terminos antiquos tranſgredi quid ſit.* — *Aug. li. 3. Hypognoſticon.*

Sed habent interim iſti alia quoque ſcripturæ loca, quibus rectè perſuaderi putant hominibus, vt ne traditiones patrum obſeruent. Adferunt magno ſuorum applauſu, quòd olim ab Arrianorum Epiſcopo maximo productum fuiſſe legimus, cùm aduerſus Auguſtinum diſſerens, nihil ſe præter ſcripturas Canonicas recepturum eſſe diceret: Sine cauſa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Ad quæ ne reſpondere quidem dignatus eſt Auguſtinus, quòd nihil ad cauſam pertinere iudicaſſet. Quis enim ignorat de quo traditionum genere Chriſtus ibi loquatur? nimirum de eo, quod aut leue prorſus eſt ac inutile, nec ad Dei cultum quicquam facit, quale fuit, non lotis manibus manducare, qua de re tum ſermo fuerat: aut quòd præceptis Dei palàm aduerſaretur, quale fuit, cuius in eodem loco Chriſtus meminit: Quicunque dixerit patri aut matri, munus quodcunque eſt ex me tibi proderit, &c. Quibus verbis hoc ſignificare velle videbantur, in templo munus offerre ſatius eſſe, quàm neceſsitati parentum ſubuenire: Quòd apertè fuit illi præcepto Dei contrarium: Honora patrem tuum & matrē tuam. Nihil aliud his verbis Chriſtus intelligi vult, quàm quod adnotatum eſt à Baſilio, traditionibus humanis ad mandatum Dei reprobandum, obſequendum non eſſe. Hoc illa ipſa Chriſti verba ſatis indicant, cùm dicit: Reſcindentes verbum Dei per traditionem veſtram, quam tradidiſtis. Atqui de quibus traditionibus paulò antè verba fecimus, tantùm abeſt, vt aut leues, aut inutiles, aut cum verbo Dei ſint pugnantes, vt etiam ad cultum Dei promouendum facere plurimum videantur. Cuius generis traditiones non modò non reijciendas aut etiam reprehendendas eſſe Chriſtus putauit, verumetiam quas ipſe obſeruaret dignas iudicauit. Encæniorum feſtum non à Moyſe, qui Dei ſequeſter & interpres fuit, ſed à Machabæis inſtitutum eſſe legimus: & tamen quod recens adeò fuit inſtitutum, id ſua præſentia Chriſtus honeſtare dignatus eſt. Vſque eo ne recentes quidem traditiones ſiue conſtitutiones eſſe duxit.

Li. 1. cont. Maximin. *Iſa. 29.* *Matt. 15.* *Sine cauſa colūt me explicatur.* — *Exod. 20.* — *Baſi. in Ethicis diffini. 12.* *Matt. 15.* — *Encæniorum feſtum à Machabæis inſtitutum* *Deut. 5.* *2. Mach. 10.* *Galat. 1.*

Verùm eſt & aliud quod producunt ex Paulo telum: Si quis, inquit, vobis euangelizauerit, præterquā quod accepiſtis, anathema ſit. Quod anteà productū à Græcis quoq;,

Si quis euangelizauerit.

Petrus

Petrus Lombardus auctor est: & ex ea disputatione quam habuit Anselmus Hauelsburgensis episcopus, æqualis Petri Lombardi cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ, manifestum est: tum in concilio Florentino, quo tempore de processione sancti Spiritus controuertebatur, obiectum ab eisdem fuisse, concilij eius acta testantur: fuitq; planè, Græcis etiam ipsis posteà fatentibus, ficulneum in hac scriptura præsidium. Quoniam verò proprium semper hoc fuit hæreticorum axioma, nihil esse recipiendum prçter scripturas, dubium non est quin priscis etiam seculis, ad probandum illud, hæc Apostoli verba detorserint. Quamobrem illum ex Euangelico locum enarrans Augustinus: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: Admonitio, inquit, beatissimi Apostoli de vestris cordibus nō recedat. Si quis vobis Euangelizauerit præterquàm quod accepistis, anathema sit. Non ait, plusquam accepistis, sed præter quam quòd accepistis: Nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet, quòd minus erat, addit, non, quod inerat, tollit, qui autem prætergreditur regulam fidei, non accedit in via, sed recedit de via. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò: adijcienda illis fuerant, quæ nesciebant, non quæ didicerant, euertenda. Quis non facilè perspicit ex his Augustini verbis, non eam fuisse Pauli mentem, vt his quæ per se tradita fuerant & annunciata, nihil adijciendum existimaret, sed hoc eum tantùm cauere voluisse, cùm hęc scriberet, ne quid contrarium his reciperent, quæ prius à se tradita accepissent. Post hanc ad Galatas scriptam epistolam, scripsit prędarum illud euangelium suum Ioannes, nunquid quotquot illud receperunt, eos, vel auctorem ipsum, anathema Paulus esse voluit? Quare vel cęco perspicuum esse potest, quàm ineptè colligere conentur isti ex hoc loco, nihil scripturis adijciendum, nihil præter scripturas recipiendum, nihil esse nouarum constitutionum aut sanctionum edendum: In quo tamen, non præterquàm quod scriptum est à nobis, sed præterquam quod euangelizauimus vobis, præter id quod accepistis, traditum & annunciatum à nobis, disertis verbis expressum est: vt magis ad traditionem, quàm scripturam referri queat. Quod etiam apertè declarant hęc Athanasij verba: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium: sicut nos. Vel, si quis domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam, vel immutatam, vel passibilem domini deitatem, vel inadorabilem domini nostri carnem vt hominis: hunc anathematisat sancta catholica Ecclesia: obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis nobis euangelizauerit, prçter id quod accepistis, anathema sit. Hic Athanasius apertè quem locum Pauli contra traditiooes nostri temporis hęretici producunt, hunc adfert ad confirmandas traditiones: dum hoc ostendere conatur, etiam si quis è scripturis cōtrarium docere velit, ei quod in patrum concilijs difinitum, per manus ab illis accepimus, eum non esse audiendum? verùm in eo quod accepimus esse potius permanendum, quamlibet multa proferantur in contrarium scripturarum examina. Quem sequutus Ambrosius ad Valentinianum de Auxentio scribens: Non est, inquit, necesse propter vnum tot Episcopos fatigari, qui etiamsi angelus de cœlo esset, paci ecclesiarum non deberet pręferri. Pacem ecclesiarum vocat, quod vnanimiter à patribus in concilio Nicæno decretum fuerat & approbatum, ei negat quicquam prçferendum esse, etiamsi angelus de cœlo secus euangelizaret. Cum primis absurdum esse Tertullianus existimat, vt Diabolo semper operante, & adijciente quotidie ad iniquitatis opera, opus Dei aut cessauerit, aut proficere destiterit: cum propterea paracletum miserit dominus, vt quoniam humana mediocritas omnia semel capere non poterat, paulatim dirigeretur & ordinaretur, & ad perfectum perduceretur disciplina, ab illo vicario domini, Spiritu sancto: Adhuc, inquit, habeo multa loqui vobis, sed nondum potestis ea baiulare. Quem secutus Vincentius Lirinensis. Quis ille, inquit, est tam inuidus hominibus, tam exosus Deo, vt nullum in ecclesia Christi profectum haberi velit religionis? Sit sanè: verùm ita, vt verè profectus sit ille fidei, non permutatio: siquidem ad perfectum pertinet, vt in semetipsa vnaquæque res amplificetur, ad permutationem verò, vt aliquid ex alio in aliud transuertatur. Crescat igitur oportet & multum vehementerq; proficiat, tam singulorum, quàm omnium, tam vnius hominis, quàm totius ecclesiæ ętatum ac seculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia, sed in suo duntaxat genere: in eodem scilicet dogmate, eodem sensu, eademque sententia. Imitetur animarum religio rationē corporum, quę licet annorum processu numeros suos euoluant & explicent, eadem tamen, quę erant permanent. Multum interest inter pueritię florem, & senectutis maturitatem: sed ijdem ipsi fiunt senes, qui fuerant adolescentes: vt quamuis vnius eiusdemque hominis status habitusque mutetur, vna tamen nihilominus eadem

Li.1.dist.11. Ans.di.2 contra positor. Cap.21. & 22.

Hæreticorum axioma.

Aug. tract.48. in Ioan. Ioan.16.

2.Thess.3.

Li.5.epi.32.de incarnatione Christi.

Tert.de velan. Virginibus.

Ioan.16.

demq; natura, vna eademq; persona sit: parua lactentium membra, magna iuuenum, eadem ipsa sunt tamen: quot paruulorum artus, tot vitorum, & si qua illa sunt, quæ æui maturioris ætate pariuntur, iam in seminis ratione proserta sunt, vt nihil nouum postea proferatur in senibus, quod non in pueris iam ante latitauerit.

Anselmus Hauelsburgensis Episcopus in ea disputatione, quam cum Nechita Archiepiscopo Nicomediæ habuit, quem librum in bibliotheca castri Heilsbergensis, necdum quod sciamus typis mandatum, reperimus, adferens & ipse hunc Euangelij locum: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis ea portare modò: cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem: his verbis vtitur. Spiritussanctus procedens ab ore veritatis, quæ Christus est, Euangelium prius condidit: postea sanctorum patrum concilijs auctor & doctor omnis veritatis, sicut promissus fuerat, interfuit: fidem quam ipse idem in Euangelio breuiter condiderat, in concilijs sanctorum patrum explanauit: & quæ filius adhuc dicere habuit, ipse procedens à filio veraciter edidit, & pleniter docuit: vt quam tunc soli Apostoli non potuerunt portare, eam nunc simul tota portet ecclesia per vniuersum mundũ diffusa. Itaq; sicut dixi, Spiritussanctus, sicut promissus fuerat, vt veniens doceret, tunc & nunc, & semper omnem veritatẽ, sanctorum patrũ concilijs interfuit, & tanquàm doctor omniũ præfuit: fidem sanctæ Trinitatis, quam tenemus inter impietatem Arij, qui diuinam substantiam separauit, & impietatem Sabelli, qui personas confudit, docens paulatim omnem veritatem, tradidit, sacramenta ecclesiastica instituit: formam baptismi, quem dominus instituerat, conuenienti moderamine ordinauit: & ritũ quem in consecratione corporis & sanguinis domini tenet sancta ecclesia, disposuit: patriarchas, Metropolites, Archiepiscopos, presbyteros, diaconos, & alios inferiores ordines ecclesiasticos in ministeriũ diuinũ, & ad decorem domus Dei instaurauit: chrismales vnctiones, nec non sacramentũ pœnitentiæ, & impositionis manuũ, ordine sacratissimo & bono distinxit: missarũ solennia, & cętera diuina officia in laudem Dei apposuit: per catholicos doctores, quasi per organum suum, sacras scripturas veteris & noui Testamenti nobis tanquàm extrinsecus pluendo aperuit: arcana quoque diuina sub sigillo diuinarum scripturarum mysterialiter clausa, familiari inspiratione nobis insinuando, tanquàm intrinsecus rorando innotuit: hæreses paulatim succrescentes (quia virtus altissimi est) potenter dissipauit: leges ecclesiasticas, ad conseruandam religionem Christianam, per Apostolicos viros dictauit: & vt singula sub breuitate colligam, totam Ecclesiam in sancta disciplina eruditam, omnem paulatim docẽs veritatẽ, lumine veræ scientiæ illustrauit, & adhuc illustrat, & semper illustrabit. Ita quippe promisit, qui non mentitur Deus: Dabo vobis spiritum, vt maneat vobiscum in æternum. Et iterum: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsq; ad consummationem seculi, videlicet per inhabitantem Spiritussancti gratiam.

Heilsberga sedes episcopi varmiensis.
Ioan. 6.
Ans. li. 2. contra positoriũ cap 23.

Sed nunquid (aiunt) lex Euangelij non est sufficiens ad salutem, vt humanis præterea legibus opus habeamus? Est reuera lex Euangelij sufficiens ad salutem: Verùm est enim quòd à Ioanne Chrysostomo scriptum est: Omnia continet Euangelium, & præsentia, & futura, honorem, pietatem, fidem: simul omnia prædicationis verbo conclusit. Verùm hæc ipsa lex Euangelij docet nos, vt Ecclesiam audiamus, vt parentes honoremus, vt præpositis obediamus, vt quæ dicunt nobis in cathedra Moysi, cui successit cathedra Petri, sedentes, ea faciamus, etiamsi, quod fit non rarò, non faciant ipsi quæ dicunt. Atque hæc tam serio, tamque graui comminatione præcipit, vt qui non audierit ecclesiam, eum velit haberi tanquam ethnicum & publicanum: vt Christum non audiri, Christum sperni dicat, si quis præpositũ non audiat, vt apertis verbis affirmet damnationem acquirere, si quis potestati resistat. Quapropter scribens ad Magnesianos Ignatius, qui Ioannis Euangelistæ discipulus, & tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus: Dignum est, inquit, vos obedire Episcopo vestro, & in nullo ei cõtradicere: terribile est enim tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam cõtemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem. Dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Hæc Ignatius etiam in alijs epistolis subindè pluribus verbis inculcat. Nam & ad Trallianos scribens: Episcopo, inquit, subiecti estote sicut domino, ipse enim vigilat pro animabus vestris, tanquàm rationem redditurus. Sicut domino, sic Episcopo vult obediri. Quorsum autem vt obediatur illi, monet, si nullam habet Episcopus præcipiendi facultatem? aut cùm habeat, si nulla penes eos, qui recta præcipienti non obtemperauerint, culpa residebit? Continentur in Euangelio quæcunque sunt ad salutem necessaria præcepta omnia, sed tanquàm in semine, multoque maxima pars Euangelij peruenit ad nos traditione, perexigua literis est mandata. Quamobrè &

Ans. euangeliũ sufficiat ad salutem.
Chry hom. 2. in epist. ad Titum.
Matt. 18.
Exod. 20.
Matt. 15.
Heb. 13.
Matt. 23.
Luc. 10.
Rom. 13.
Igna. epist. 8.
Episcopo obediendum.
1. Reg. 8.
Epist. 1.
Heb. 13.

Chry-

Chrysostomus nihil hic de scriptura, verùm de Euangelio loquitur. Euangelium autem quid intelligi velit, indicat ipse cùm dicit, Omnia verbo prædicationis conclusit. Non quòd atramento scriptum, sed quòd verbo prædicationis traditum est, vocat Euangelium. Quis autem negat omnia per Christum esse prædicata, quæ sunt ad salutem necessaria? Quòd autem quæ prædicata sunt, eadem scripta sint omnia, quis est qui affirmare audeat? cùm in extrema Euangelij sui parte contrarium Ioannes docere videatur. Quòd in Ecclesia docere mulieri fas non est: quòd vir nudo, velato capite mulier orare debet: quòd Episcopum vnius vxoris esse virum oportet, vt qui duxerit alteram, ei iam Episcopo esse minimè liceat, etiamsi non totus tres dies cum ea vixerit: vbi fit ea de re vlla in Euangelio mentio? At horum tamen suorum præceptorum adeò nullam adfert rationem Paulus, vt si quis contradicere velit, ei solum hoc respondeat: Si quis autem videtur contensiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Non scripturas, contradicentibus, non rationem aliquam, sed solam opponit consuetudinem. Et tamen alio loco scribit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum. Ioan. 20. 1. Tim. 2. 1. Cor. 11. 1. Tim 3. 1. Cor. 11. 1. Thess. 4.

Quòd si nemini fas est constituere quicquam, præter id quod in scripturis aut Euangelio continetur, cur Ioannes Baptista præscripsit suis discipulis certas preces, certaque ieiunia? cur Iacobus Hierosolymorum Episcopus decreuit de suffocato, sanguine, & immolato simulachris, quod nulla scriptura gentibus præscripserat? Cur post hoc decretum ausus est dicere Paulus: Omnia munda mundis. Et: Omne quod in macello venit, comedite? Cur idem Paulus non dubitauit quædam statuere, quæ dominus non vetuit? Cur adiecit posteà quædam de ritu Eucharistiæ? Quòd si verò penes solos Apostolos hanc constituendi potestatem fuisse volunt, cur illis ipsis auctoribus, qui segregauerunt semetipsos, viri ac mulieres promiscuè cantant in Ecclesia? Denique cuius hoc est Apostoli institutum, vt cantarentur Psalmi redacti in rythmos in sine concionentes, mutatis etiam, quod est necesse, multis verbis, cùm id ipsimet scripturam prohibere dicant, cùm ait: Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Cur alios præterea nouos ritus excogitant, quos omnes enumerare longum foret? Scilicet sibi fas esse nouas fingere, nobis verò licere nolunt veteres patrum traditiones retinere? Quamobrem nihil impedit, quominus quędam constituantur ab Episcopis, & pręsertim ab Ecclesia vniuersa, quæ Spiritusancto nunquam destituitur: etiamsi quęcunque nobis necessaria sunt ad salutem, ea planè sunt in Euangelio constituta. Luc. 5. Actu. 15. Tit. 1. 1. Cor. 10. 1. Cor. 11. Deut. 4. 12. Apoc. 2.

Scripsit Bernardus præclarum opus de præcepto & dispensatione, in quo tractat de eo diligenter, quatenus hominum præceptis obtemperare sit necesse, tum quatenus ea mutare liceat & dispensare, & penes quos eius rei sit potestas. In eo, Ecclesiastica instituta, inuenta esse dicit (loquitur autem præcipuè de monasticis) non quòd aliter viuere non liceat, sed quod ita magis expediat, nec plane ad aliud, quàm ad lucrum & custodiã charitatis. Quãdiu ergò charitati militant, immobiliter fixa sunt: Ac si è cõtrario cõtraria fortè aliquãdo charitati visa fuerint, his duntaxat quibus hoc posse videre datum est, & prouidere creditum est, nónne iustissimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerint, pro charitate quoque, vbi expedire videtur, vel omittantur, vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius commutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, si statuta pro sola charitate, contra charitatem tenerentur. Tenent ergò fixam firmamque immobilitatem, etiam apud prælatos, quę ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Bernardus.

Præclara sunt autem hac ipsa de re Petri Cluniacensis, qui fuit æqualis Bernardi, verba, quę libuit adscribere, Diuina mandata, inquit, partim mobilia, partim sunt immobilia. Diuina verò mandata diximus, non solùm ea quę per seipsam in carne diuinitas apparens hominibus tradit, aut ea quę per Apostolos teneri constituit, siue illa quę ante susceptam carnem per patriarchas & prophetas mandauit, sed etiam illa quæ post Apostolos apostolici viri apostolica vestigia secuti, vnanimi multorum catholicorum consensu seruari pręceperunt. Idem enim diuinus spiritus, qui priorum patrum cordibus se infundens, humanæ saluti congruentia per eos dedit pręcepta, per hos quoque qui recentiores videntur, hominum salutem operari, salubria iubendo, non destitit. Per diuersos igitur præcones domini verba edita, venerantur, in diuersis organis eiusdem spiritus statum agnoscimus. Horum ergo præceptorum (vt diximus) quædam pro ratione causarum & temporum mutantur: quædam se mutari nulla ratione permittunt. Et, vt ea quę vltima diuidendo fecimus (quia digniora sunt) exponendo prima faciamus: de immobilium numero dicimus esse (nam cuncta non vacat colligere) illud maximum & primum dilectionis Dei mandatum, secundum quoq; huic simile de proximi dilectione: sed & humilitatis, castitatis & veritatis præcepta, quibus licet similia multa sint alia, hæc tamen Petrus Cluniacensis ep. 28. l. 3. Præcepta diuina duplicia. Præcepta diuina immobilia.

tamen ad elucidandum quod volumus nobis sufficere credimus. Ista nanque nulla inueniuntur ratione, nulla vnquam dispensatione immutata. Quis enim catholicorum patrum: ne Deus ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligeretur, præcepit: vel parum quid mandato huic detraxit? Quis proximum non vt seipsum à se diligendum esse negauit? Quis vel in modico superbire indulsit? quis fornicari, quis mentiri, quis furari, quis rem proximi concupiscere vnquam permisit? Patet ergo hæc & multa talia esse prorsus immobilia: inter illa verò quæ moueri dispensatiuè possunt: patrum auctoritatem sequentes, ea esse dicimus, quorum pleraque in ecclesiasticis canonibus inuenimus: quæ sicut pro communi totius vel propria alicuius ecclesiæ vtilitate, cùm non existerent, inuenta sunt: sic rursum pro communi totius vel propria alicuius aut gentis, aut ecclesiæ salute, præuia in omnibus charitate, mutata sunt. Et quia nec ista omnia facile numerari possunt, sufficiant illa, quæ in superiori huius opusculi parte posuimus. Quæ quoniam iam scripsimus, iterùm scribere recusamus. Nam qui nosse voluerit, ibi scripta reperiet. Ad hoc autem nos ista ponere, legentes nouerint, vt ostendamus ea regulæ decreta, quæ nos preuaricari dicitis, inter ista quæ mobilia vocamus ponenda: atque ideò cùm charitas præcipit, cui in omnibus obediendum est, absque vllius preuaricationis timore mouenda. Quid enim coëgit regulam de non transferendis Episcopis à præcedentibus patribus datam immutari, nisi melius prouidens Ecclesijs charitas? Quid hæreticos & criminosos post condignam de criminibus pœnitentiam, quod primi patres prohibuerant, ecclesijs Dei prefecit, nisi multorum saluti consulens charitas? Quid presbyterorum filios episcopari, contra sanctorum apostolicorum antiqua decreta aliquando iussit, nisi earundem personarum vtilitatem Ecclesiæ vtilem esse iudicans charitas? Quid Angelis coniugia indulsit, à quibus cæteros inhibuit, nisi nouellę eorum fidei timens charitas? Quid multa in hunc modum vetusta præcepta mutauit, quod noua instituit, quid nunc ista, nunc illa mandauit, nisi pro moribus, temporibus, locis: nunc generaliter, nunc specialiter, semper tamen humanæ saluti solicitè inseruiens charitas? Cùm igitur sub iure charitatis omnia canonica mandata, imò secundùm domini sententiã vniuersa lex contineatur & prophetę, quis vestrum dicere audebit, beati Benedicti regulã charitatis domino non subiacere? Quomodo charitati regula subdita nõ est, à qua per sanctum illum condita est. Si enim sine charitate condita est, sine Deo condita est. Deũ verò esse charitatem, Ioannes Apostolus dicit: Deus charitas est. Sed etsi sine Deo facta est, sequitur, quia iam nihil est. Nam Deus Christus ait: Sine me nihil potestis facere. Quòd si hoc credere errare est, sequitur vt charitati velut doctrici regula cedat, ac se pro dominantis arbitrio regi permittat. Nam si præteream quicquam sibi vendicare voluerit, nihil iam se sequentibus proderit. Sed fortè adhuc ad priora recurritis, & dicitis. Quoniam beati Benedicti regulam vos seruare vouistis, oportet vt vota reddatis. Ad quod nos. Si millies istud iteraueritis, id millies à nobis responsi accipietis. Regulam vouimus, charitatem à voto non exclusimus. Si charitatem exclusimus, regula dici non potest quod vouimus. Si enim rectitudo regulæ desit, regula iam constare non poterit. Rectitudo autem regulę charitas est. Si ergo charitas excluditur, rectitudo excluditur. Si rectitudo excluditur, restat vt tortitudo sequatur. Si tortitudo sequitur, necesse est vt regula destruatur. Simul quippè rectum & distortum consistere nequiunt. Iam regula destructa, quid vos sequi profiteamini, iudicate. Aut enim regulam cum rectitudine, aut sine rectitudine tortitudinem vos sequi oportebit: id est, aut cum charitate regulam, aut sine charitate nebulam retineri necesse erit. Sed sicut nebulam impossibile est teneri, sic sine charitate patet regulam à nemine posse seruari. Vnde constat, quòd quando non ficta charitate, quam Apostolus damnat, sed vera, quàm ipse celebriter collaudat, proximo aliquid impendimus, beati Benedicti regulam absque vllo errore sequimur, quoniam aliter de ea sentire, nihil est aliud quàm errare. Nec regulam igitur sine charitate vouemus, nec eam sine charitate, vt hac ratione probatur, tenemus. Et iterum post varia instituta monastica commemorata. Sic, inquit, de ieiunijs, sic de mensa abbatis cum hospitibus & peregrinis, sic de ferramentis vel rebus monasterij, sic de vniuersis, vt cuncta breuiter explicemus, quę in superioribus obiecta sunt, quibus & tunc latius respondebimus, charitas per patres nostros, prout temporibus & moribus ac locis congruere vidit, dispensauit: neque in his voluntatibus vel voluptatibus hominum, sed æternæ eorum saluti inseruire studuit. Hoc sanè vno ea quæ iusta esse defendimus, iniusta monstrare potestis: hoc vno nos victos vobis victoribus cedere compelletis, si quę lege charitatis nobis defendimus, ad charitatem non pertinere rationibus certis ostenderitis. In his enim omnibus (vt sæpe iam diximus) ea solùm protectrice tuti, hostibus cunctis inexpugnabiles permanemus. Nam quia secundùm dominum, hæc est, in qua vni-

Mobilia.

Nota de charitate.

1. Ioan. 4.

1. Cor. 13.

vniuersa lex pendet & prophetæ: & secundùm Apostolum, plenitudo legis ac finis præcepti est: omnem legem plenam, omne præceptum finitum, hoc est, perfectum, ea dispensante existere, quis catholico sensu audeat negare? Et iterum paucis interiectis: Vnum & solum charitatis, inquit, officium est, humanam salutem modis omnibus quærere. Hoc eius esse officium ipse dominus, hoc Apostoli, hoc omnes sancti eius clamant. Iustum se quicquid illa præcipit, omnes (vt sæpe iam diximus) diuini libri testantur. Et quod maius argumentum? In ipsa vniuersa legem & prophetas pendere dominus dicit. Hanc plenitudinem legis & finem esse præcepti, Apostolus restificatur. De hac beatus Augustinus ait: Si hæc vna desit, inania sunt cuncta: si hęc sola adsit, plena sunt omnia. De hac & ipse alibi. Fructus autem totus est charitas, sine qua nihil est homo, quid aliud homo habuerit. Atque alio in loco. Habe charitatem, & fac quid vis. Igitur vt saluti humanæ consulat, facit quicquid vult. Quòd si ei licet quicquid vult facere, licuit regulam facere, licuit & mutare. Nec iniuria sancto facta dicenda est, quia non ab alio mutata est, sed ab ea, quę diffusa in corde eius per Spiritumsanctum, qui datus erat ei: ipso in condendo regulam tanquam organo vsa est. Et quia non æmulatur, non inflatur, non est ambitiosa, non quęrit quæ sua sunt, hi qui ea pleni sunt, nihil horum sciunt. Et quia æmulatione, inflatione, ambitione carent, indignari nesciunt. Iniuria ergo sancto facta non est, quia suam charitatis regulam pro temporis illius cōgruentia fecit, ac postquàm vtile fore vidit, quod fecerat immutauit, quodque seruari decuit de eadem regula reseruauit. Sicut ergo non esset consequens dicere, iniuriam, notario factam, si quod prius scripserat, vel ab ipso, vel ab alio immutari dictator certa de causa faceret, quam causam fortè ipse solus nosset: sic nec sequitur beato Benedicto factam iniuriam, si vel cuncta, vel aliqua eorum, quæ per eum charitas scripserat, vel per ipsum si sic voluisset, vel per aliū quia sic voluit, ratione præmissa mutauit. Sed nec indignū est sancto, charitatis vocari notariū. Ioannes enim in epistola sua Deū charitatē vocat. Et Gregorius sanctus in Homilijs ait: Spiritussanctus amor est. Amor verò charitas est, ergo Spiritussanctus charitas est. Nō est igitur ei indignū, Spiritussancti esse notariū. Nā & eius notarij prophetę omnes fuerūt. Non dedecet autē eum similem esse prophetis. Si igitur sancto illi, regula immutata, ab immutantibus iniuria facta est, & prioribus, quos supra memorauimus sanctis à subsequentibus & eorum decreta mutantibus iniuria facta est. Et vt maiora dicamus, legi ab Euangelio, Moysi à Christo iniuria facta est. Quòd si idcirco nec Moysi, nec legi, nec canonicis statutis, nunc alicui diuino mandato, nec his per quos ipsa mandata promulgata sunt, aliqua est facta iniuria: quoniam per Spiritumsanctum, quē charitatem esse probauimus, quid saluti hominum per diuersa tempora congrueret, prouisum est: &, licet quædam in mandatis sint mutata, & ipsa mandata permutatos sint data, ipse tamen mutatus non est, quia incommutabilis est: patet, quia regula sancti Benedicti in quibusdam suis capitulis, absque ipsius iniuria, à vobis quamuis inuitis concedentibus, mutata est. Per charitatem namque mutata est, per quam verbum caro factum est, vt ait Apostolus. Propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos Deus, filiū suum misit in similitudinem carnis peccati. Quia igitur mutata sunt quędam in regula, charitas fecit: & quia absque iniuria sancti mutata sunt, charitas fecit.

Matt.22. Rom.13. Tit.1. Rom.5. 1.Ioan.4. Ioan.1. Rom.8.

Ex his itaque Bernardi & Petri Cluniacensis verbis docemur, cùm præcipuum sit Christi præceptum charitas, ad quam reliqua referuntur omnia: instituta Ecclesiastica nihil aliud esse, quàm custodes quosdam & administros charitatis, & eatenus tantum esse fixa debere, quatenus ei, cuius custodes & ministri sunt, seruiunt charitati. Quisquis igitur ea conuellere conatur, quid aliud ille, quàm ipsam conatur exterminare charitatem?

Neque verò audiendi sunt, qui per constitutiones Ecclesiasticas, quę ipsa per se nimis est angusta porta, qua itur ad cœlum, eam angustiorem etiam, ac ingressu magis arduam ac difficilem factam esse contendunt. Quin ea multo potius redditur facilior & expeditior. Huc enim spectant traditiones pleræq; omnes, nec in alium sunt finem institutę, quàm vt per has ad contemplationem Dei beneficiorum facilius excitemur, ad expeditiores ad ea diligentius recolenda facti, vicissim in amorem eius rapiamur, à quo nos tot & tantis beneficijs affectos cernimus. Ad hunc finē sexti, septimiq; ieiuniū, ad hunc finē dierum festorum obseruatio, piorum in templis Deo dicatis conuentus, hymnodię, sacerdotū quando sacris operantur vestitus, ad hunc finem eorundē cœlibatus, tum & monastica quædam instituta referūtur: nimirum, vt expeditius vacare soli Deo liceret. Intelligunt hoc isti ipsi, qui perturbata volunt omnia, atq; ideò ipsa vi veritatis adacti tantùm abest, vt reprehendere audeant, vt non possint etiam pleraque instituta Ecclesiæ non laudare: verùm hoc in illis ferri negant oportere, quòd penes quos institu-

Matt.7. Traditiones ecclesiæ expeditiorem viam reddunt ad salutem.

tuendi potestas est,hi statim iræ Dei sempiternę reos faciunt,ac perpetuis gehennę supplicijs cōdemnant eos,qui contra constitutiones eiusmodi venerint. Cæterū non potestas hoc facit Ecclesiastica,verùm hoc ipsi faciunt,qui potestatem non audiunt, vt aditu regni cœlestis exclusi,quæ pœnæ contumacibus debentur,eas non effugiant. Nunquid quia mandat aliquid potestas,homo propterea mortis reus fit ęternę? Bonū fac, inquit
Rom.13. Magistratibus obediendum. Paulus,tantùm abest vt fraudem tibi potestas aliquam inferat, habebis etiam laudē ex illa. Qui autem resistunt potestati,non dicit,causa condemnationis est eis potestas, sed ipsi sibi damnationē acquirunt. Non est igitur quòd in potestatem culpā conferas,quę condendis legibus nihil aliud,quàm saluti tuæ prospectū cupit:teipsum accusa,qui rebellione tua,& contumacia,quasi tuo tibi ipse iumento mortē accersiueris sempiternā.
Damnatio. Falluntur autem,qui cùm audiunt Paulū dicentē: Qui resistunt potestati,ipsi sibi damnationē acquirunt,eum de illa tantùm damnatione dicere putant,quo temporaria plectunt principes criminis alicuius capitalis conuictos,nō autē de æterna,qua sontes punit Deus,Nam quòd Paulus de æterna loquatur, vel ea,quæ statim sequūtur verba,pla-
Rom.13. num faciunt,cùm ait:Subditi estote,nō solùm propter iram, sed etiā propter cōscientiam. Quæ sic enarrat Ambrosius: Rectè dicit subiectos esse debere non solùm propter Iram,id est,vltionem præsentem:parit enim ira vindictam,sed & propter futurum iudicium,quia si hic euaserint,illic eos pœnæ expectant,vbi accusante conscientia ipsa punientur. Quapropter dubium esse debet nemini,quin legis humanę pręcepta subiectos legi,secundùm præcipientis mentē,obligent omnes,etiam in foro,vt dicitur,conscientiæ:ita vt eorum transgresio sine causa rationabili,reum faciat mortis æternæ: si præsertim ex contemptu fiat:qui non tam in hominem præcipientem,quàm in ipsum Deum,
1.Reg.8. à quo præcipiendi potestatem nactus est homo,rectè refertur. Sic Samuēli dixit Deus:
Luc.10. Non te abiecerunt,sed me:ne regnem super eos. Et apud Lucam Christus:Qui vos au-
Matt.10. dit,me audit:& qui vos spernit,me spernit. Apud Matthæum verò,Quicunq; non receperit vos,neq; audiuerit sermones vestros,tolerabilius erit terræ Sodomorum,& Go-
Matt.18. morrhæorum in die iudicij,quàm illi ciuitati. Et apud eundem,Si Ecclesiam non audierit,sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Quid potest esse hisce scripturę locis euidētius ad ostendendum capitulis criminis reos fieri,qui siue spiritualibus, siue secularibus magistratibus,modo iusta præcipiant,dicto audientes non sunt?

Gers. de vita spirituali animæ lectione 4. corol.1. Neque mouere quenquam debet illud,quod à Gersone scriptum quidam proferūt: Nulla transgresio legis naturalis aut humanæ, vt naturalis aut humana est de facto peccatum mortale : Nam si Gersonis hæc sententia sanè fuerit intellecta,minimè cum eo, quòd à nobis dictum est,pugnare videtur. Neq; enim sine causa addit, vt naturalis & humana:quia,sicut paulò pòst subdit,eadem lex talis,sæpè cōmunicat cum diuina,quatenus iusta est.
In collatione pro licenciatis in facultate decretorum. Alio verò loco vocem legis,dicit esse vocem Christi pastoris & Episcopi nostri: Ac propriè quidem vocem Euangelicam,vocem esse Christi pastoris nostri,quæ ex ore altissimi prodijt,cuius est oues errantes regere,diligere & formare:Sed esse nihilominus legem quoque canonicam,vocem Christi,per quandam analogiam & attributionem : quatenus vox est Christi vicarij, vox Christi corporis Ecclesiæ, vox eorum quibus dictum est: Qui vos audit,me audit. Quamobrem vt humana,certum est, quòd nos capitalis criminis reos non faciat: sed quoniam communicat cùm diuina,quæ præcipit audiendam Ecclesiam, obediendum præpositis, sublimioribus potestatibus esse subditos oportere,quibus qui resistit,Dei ordinationi resistit: non purè humanam,sed diuinam legem transgreditur quisquis iustam legem,quamuis ab homine latam, transgreditur: quæ si iusta non sit,neminem ligat:nam & lex non videtur,dicit Augustinus, quæ iusta non fuerit. Si verò sint opera aliqua per se licita, quæ nec præcepta nec prohibita sunt lege diuina, simul vt lex aut præceptum eius accesserit, qui cum potestate versatur : quę præstarentur nec ne, nihil prius intereat, ea postea quam iussa sunt, siue periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia : Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat,aut si quid aliud est eiusdem generis,nulla diuina lege facere filius obligatur? sed hæc ipsa nihilominus, solo præcepto patris intercedente, veniunt in obligationem: vt si contumax filius esse voluerit, non iam contra mortalem patrem;sed con-
Aug.epist. 66. tra Deum peccet immortalem,qui filios parentibus morigeros esse iussit. Sic Augustinus cùm ait : Aliud est grauare corda crapula & ebrietate , quæ semper malum est: aliud autem est modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium , quòd certè cùm fit die Dominico , reprehensionem non habet. Nónne manifestè satis indicat, quòd illicitum per se non est, modestia & temperantia custodita relaxare ieiunium:hoc est, vel carnibus vesci,vel bis in die cibum sumere:id si fiat his diebus,quibus per interdictū Ecclesię nō licet,malum esse,istaq; reprehensione non carere. Hoc est quod à Bernardo dictum

dictum est: Licet ipsa per se iniuncti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen aucto- *Bern. de præcepto & dispensatione.*
ritatis pondus, obnoxium mandato, mandatumque peccato facit obnoxium.

Dicet hic aliquis: Quòd si peccat, si quis etiam contra humanum pręceptum venerit, quis ergò iam poterit saluus esse? nam etiam diuinæ legi satisfacere non possumus: si pręterea tot accesserint humanæ, quid aliud quàm aditum nobis omnem ad regnum cœlorum prȩcluserint? cùm præsertim scriptum sit: Quasi peccatum ariolandi est repugnare, *1. Reg. 15.* & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Si reus est idololatriæ, qui non aquiescit, quæ spes nobis erit salutis? qui etiam quò ad diuina præcepta attinet, in multis offendimus omnes. Cęterum si quis hæc scripturę verba diligentius excutiat, facile perspiciet, *Iacob 3.* non quamuis inobedientiam esse capitalem. Neque enim dicit scriptura: quasi scelus idololatriæ est non acquiescere, sed nolle acquiescere: vt non simplex ipsa iussionis transgressio, sed superba voluntatis contemptio, scelus idololatriæ reputetur. *Inobedientia nō quælibet damnabilis.* Non est enim idem nolle obedire, & non obedire: Hoc quippe nonnunquam erroris est, interdum & infirmitatis: illud autem odiosæ pertinaciæ, aut minimè ferendæ contumaciæ: quod & ipsum repugnare & resistere est Spiritui sancto: & si ad mortem vsque perdurauerit, est blasphemia, nec in hoc, nec in futuro seculo remittenda. *Nolle obedire, & non obedire differunt.* Non ergò qualiscunque mandati præteritio facit criminalem inobedientiam, sed repugnare, sed nolle obedire. *Matt 12.* Fortassis hoc Paulus quoque voluit indicare, cùm diceret: Qui resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. *Rom 13.* Non dixit, qui non obediunt, sed qui resistunt: hoc est, qui nolunt obedire, qui recalcitrant, qui repugnant, qui se contumaciter opponunt: sicut ille qui dixit: Si quo casu concilium statueret, in despectum concilij contrarium facerem. Hoc est nolle acquiescere, hoc est resistere, hoc est idolatriæ scelus comittere, hoc est in Spiritumsanctum peccare. *Lutherus.* Sicut etiam ad Aurelium Carthaginensem episcopum scribens, testatur Damasus, cùm ait: Violatores voluntarij canonum grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritusancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur, quoniam blasphemare Spiritumsanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt: Talis enim pręsumptio, manifestè vnum est genus blasphemiarum in Spiritumsanctum. Quamobrè rectè Bernardus: Omnis quidem, inquit, inobedientia est inexcusabiliter culpabilis, nulla tamen ęternaliter damnabilis, nisi quam remedium pœnitentiæ non sanat: nulla est lethaliter criminalis, nisi quę contèptum superbiæ non euitat. *Ber. in eodē lib.* Magna igitur securitas filijs obedientiæ, & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia sola damnatur impœnitentia, quam nescit qui diligit Deum: sola vocatur in crimen superbia, quam facilè cauet qui timet gehennam. Non ipsa peccati species à Deo, sed peccantis intentio spectatur. Sola voluntas est, quemadmodum antea nos ex eodem Bernardo docere meminimus, quæ retributionem meretur. Si quid igitur aut per surreptionem, aut per obliuionem, aut per infirmitatem admittitur, non facit aliquem culpę grauioris affinem: sed si quis prudens & sciens contra legem venit, etiam humanam: si contemnit & pro nihilo ducit, ob hoc ipsum, quod ab homine profecta videtur, & ex eo contemptu non vult acquiescere, sed repugnat, resistit, recalcitrat: is demùm est, qui longè grauissimi criminis idolatriæ reus tenetur: qui si vsq; ad extremum vitæ suæ diem in hac sua contumacia perseuerauerit peccatum in Spiritumsanctum, nec in hoc, nec in futuro seculo remittendum vnquam, rectè putatur admisisse.

Quamobrem obturemus aures nostras ad pestilentissimas eorum voces, qui contra manifestum Dei verbum docent ecclesiam non audire, potestati resistere, parentibus non obtemperare, præpositis non obedire, quæ dicunt super Moysi cathedram sedentes, vel ob hoc ipsum quia dicunt & præcipiunt, non facere. Quorum hæc iniqua nefariaq; doctrina, quos fructus attulerit videmus. Licet iam videre non Ecclesiasticam tantù disciplinam collapsam, sed & ciuilium in multis locis magistratuum nō maiorem rationem haberi: fitque iusto Dei iudicio, quales ipsi se gerunt magistratus ciuitatum erga suos præpositos, vt vicissim quibus ipsi præpositi sunt, eos erga se non dissimiles experiantur. Qua fronte autem, quibus præes, ab ijs obedientiam exigis, quàm ipse non præstas his, quos tibi Deus præesse voluit, qui peruigilant pro anima tua, tanquam rationem reddituri Deo? Procul itaque procul ab ijs doctrinis dæmoniorum, & aures & mentes nostras auertamus, ac Paulum potius monentem audiamus: State & tenete *2. Thess. 2.* traditiones, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et in eo, quod proximè sequitur, capite: Subtrahentes vos ab omni fratre, ambulante inordinatè, non secundùm traditionem quam acceperunt à nobis. Qui ad Corinthios quoq; scribens: Laudo vos, inquit, fratres, quòd per omnia mei memores estis: &, sicut tradi- *1. Cor. 11.*

di vobis, præcepta mea tenetis. Neque verò cùm scriberet modò, verùmetiam cùm pertransiret ciuitates, tradebat eis Paulus custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Hierosolymis.

Act. 15.

Nemo fuit veterum orthodoxorum, qui siue cùm hæretici refutandi forent, non vt scripturarum, ita traditionum vsus fuerit auctoritate: siue quæ fuerunt à maioribus præcepta, ea non sanctè putauerit obseruanda. In synodo Ariminensi congregati patres, ad Constantium imperatorem scribentes, his verbis vsi leguntur: Supplicamus tuę humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis decretisque maiorum permanere. Certè res nouę quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt. Quos laudans Athanasius: Quis non approbauerit, inquit, piam prudentiam horum episcoporum, qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt patrum traditiones integras conseruarent? Quisquis enim eorum sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod egissent, ipsi rescinderent. Quis autem non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem patrum suorum Ariomanitarum studio & gratiæ propinant & produnt? Que enim fides in eorũ actis, si decreta maiorum suorum soluant, aut quomodo eos quibus successêre, patres suos appellabunt, quorum sententias ipsi culpant? quid docebunt populos ab ipsis institutos? an patres suos lapsos esse? quomodo ipsi veri apud discipulos suos habebuntur, quibus persuadẽt pręceptoribus credendum non esse? Quibus porrò oculis intuebuntur monumenta patrum suorum, quos ipsi hæreticos nominant? aut quo iure ipsi episcopi esse poterint, si ab hęreticis quos ipsi criminantur, constituti sunt? Quòd si illi malè senserũt: & scriptis suis orbem terrarum seduxerunt, cesset omninò eorum memoria, & scripta eorum abijciantur. Ite ergò vos ipsi, & eruite eorum reliquias ex monumentis, vt ab omnibus intelligatur, & eos fuisse seductores, & vos parricidas esse. Certè beatus Apostolus laudat Corinthios, quòd vbiq; sui memores essent, & quòd traditiones, quas tradidisset illis, retinerent. Isti igitur cùm talia de suis antecessoribus cogitent, prorsus cõtraria ad populum non verebũtur dicere: Non laudamus vos quòd memores estis patrũ, sed eo nomine potius vos cõmendamus, quòd eorum traditiones non retinetis. In concilio quoq; 12. Toletano sicà patribus legimus esse dictum: Maiorum constitutionibus ausu temerario contraire, & sanctorum patrum decreta conuellere, & superiorum suorum effrenata libidine contra sanctißimam Apostoli doctrinam sanctionibus eniti, quid aliud est, quàm vinculum societatis Christi abrumpere, & vsurpatę pręsumptionis licẽtia starum ecclesiæ dissipare? Et in 7. synodo vniuersali: Si quis traditionem Eccesiæ siue scripto siue consuetudine valentem non curauerit, anathema. Grauißimus auctor idem & episcopus & martyr Cyprianus. Nõ minus rarũ est, inquit, quod dictàte Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit. Et eum, qui proximè per nos addactus est, locum enarrans Ioannes Chrysostomus, Hinc patet, inquit, quòd non omnia per epistolam tradiderit, sed multa etiam sine literis: eadem verò fide digna sunt, tam illa, quàm ista. Itaq; traditionem quoq; ecclesię dignam fide putamus. Traditio est, nihil quæras amplius. Origenes verò doctorum omniũ iudicio semper habitus doctißimus, tantum traditioni tribuit, vt etiam si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate fidei Christianę credat, quàm habet definitio traditionis Ecclesiasticæ, eum hæreticum pronunciare non dubitet.

In epi. de Synodis Arimini & Selencia celebratis.

Cap. 4.

Sep. Sy. actio. 7

Cy. in ser. de ablutione pedum.

Chr. hom. 4 in epist. ad Thessa.

Ori. in expla. 1. cap. epi. ad Tit. sicut citatur à Pamphilo martyr in Apol. Orig.

Sed quid nos Cyprianum, Chrysostomum, & Origenem profetimus? Omnis orthodoxorum scriptorum cœtus, iam indè à mille quingentis annis, eodem propè loco quo scripturas, traditiones habendas existimauit, eas præsertim, quarum consuetudo confirmatrix, vt Tertulliani verbis vtamur, & fides esset obseruatrix. Contrà quotquot fuerunt hæretici, iam inde ab ipsis Apostolorum temporibus, ad hęc vsque nostra, cùm de verbo Dei subinde gloriarentur, cùm ad scripturas nunquam non prouocarẽt, cùm sibi solis earum intelligentiam vendicarent, cęteris omnibus detraherent, nihil maiore studio, quàm traditiones oppugnare sunt conati. Hoc itaque filios Belial, tanquam viperas & basiliscos fugiamus, illorum verò quos Dei filios fuisse dubium non est, sancta vestigia persequentes, maiorum decretis reuerentet pareamus, nec vel intentionem illorum discutiamus, vel ipsa præcepta discernamus. Sed Chrysostomum dicentem audiamus: Traditio est, nihil quęras amplius. Hoc vnum bonum credamus, vt præceptis obediamus. Nam rectè Gregorium sequutus Bernardus, imperfecti cordis, & infirmæ voluntatis indicium esse scribit, seniorum statuta studiosius discutere, hærere ad singula, de quibusq; rationẽ exigere, & malè de omni præcepto suspicari, cuius causa latuerit.

Tertul. in lib. de corona militis.

Greg. lib. 2. ca. 4. in lib. Reg. Bern. de precepto & dispensatione.

Deli-

Delicata satis, imò molesta est huiusmodi obedientia, disputare, hoc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire. Quòd si nec vnius patris alicuius in monasterio præcepta discutere fas illi esse putauerunt, quanto minus id nobis licere velle debemus de traditionibus & præceptis, tot seculis, tanto Christiani totius orbis consensu receptis ab omnibus & approbatis?

Nos verò quanto vetustiores traditiones videbimus, tanto maiore cura sartas tectas, quod aiunt, eas perpetuò conseruare studebimus. Hoc vt ita faciamus, ipse nos per prophetam Deus admonet, dicens: State super vias, & videte & interrogate de semitis antiquis, quę sit via bona, & ambulate in ea, & inuenietis requiem animabus vestris. *Ierem. 6.* Quæ namq; sunt aliæ semitæ antiquę, quàm semitę patrum nostrorum, quã præcepta in quibus ambulauerunt, quàm obseruationes, quas nobis, à suis maioribus acceptas, per manus tradiderũt, pari qua illi obseruauerũt diligentia nõ modò retinendas, verùmetiam ad posteros nostros transmittendas? *Semitiæ antiquę, quæ sunt.* In his igitur stare nos iubet fixos & immobiles, vt ne varijs & peregrinis doctrinis abduci nos patiamur, vt ne simus paruuli fluctuantes, ne circũferamur omni vẽto doctrinę, ne prębeamus aures his, qui captant nos, qui nouitate aliqua placere, ac apud simplices & imperitos admirationem sui facere quęrunt: *Heb. 13. Ephe. 4.* sed interrogemus de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam tot seculis ambulauerunt patres nostri, quam ostenderunt, quam sanguine suo signauerunt tot myriades martyrum, quam docuerunt tot millia confessorum, in ea confidenter ambulemus. Quòd si dixerit nobis aliquis: Ecce hic Christus, ecce illic: ecce in solitudine, non exeamus: ecce in penetralibus, non credamus: Ibi Christus est, vbi corpus eius est Ecclesia. *Matt. 24.* Præclarè locum hunc Euangelij tractans Origenes: Dicet, inquit, qui seducere voluerit, & defendere contraria veritati: Ecce hic Christus: demonstrans verbi gratia hunc Euangelij locum. *Orig. hom. 29. in Matt.* Alterius autem erroris auctor dicet, Ecce hic Christus, adferens exempli gratia, alterum textum, qui defendere videtur illius mendacij verbum, quod proposuit vindicare: & sic ex lege & prophetis & Apostolis profert vnusquisq;, quę mendacium illud defendere videntur. Ac interiectis nonnullis: Quoties autem canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit, & credit, dicere videntur: Ecce in domibus est verbum veritatis: sed non illis credere non debemus, nec exire à prima & Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Et in procemio Periarchon. Sicut multis apud Græcos & Barbaros pollicentibus veritatem, desiuimus apud omnes eam quęrere, qui iam falsis opinionibus asserebant, posteaquàm credidimus filium Dei esse Christum, ita cùm multi sunt, qui se putent sentire quæ Christi sunt, & nonnulli eorum diuersa à prioribus sentiant, seruetur verò Ecclesiastica prædicatio per successionis ordinem ab Apostolis tradita, & vsq; ad præsens in ecclesijs permanens: illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Hanc igitur successionem teneamus, ab hac nos auelli nunquam patiamur: quæcunq; per eam nobis tradita sunt & præcepta, firmiter obseruemus: & quod contra Manichæum scribens dixit olim Augustinus, id contra eos qui nostro hoc tempore segregauerunt semetipsos, dicere ne dubitet, quicunq; se catholicũ & orthodoxum esse profitetur. *Aug. contra Manichæi epistolã quã vocant fundamenti, ca. 4.* Sic autem ille loquitur: In catholica Ecclesia, vt omittam syncerissimam sapientiam, ad cuius cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, quia homines sunt, sed tamen sine dubitatione cognoscant: cęteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Vt ergò hanc omittam sapientiam, quam in Ecclesia esse catholica non creditis: multa sunt alia, quæ in eius gremio me iustissimè teneant: Tenet consensio populorum atq; gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa sede Petri Apostoli, cui pascendas oues suas post resurrectionem dominus commendauit, vsque ad pręsentem Episcopatum successio sacerdotum: Tenet postremò ipsum catholicæ nomen, quod non sine causa inter multas hæreses sic ista Ecclesia sola obtinuit, vt cùm omnes hæretici se Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nullus hæreticorum vel Basilicam suam, vel domum audeat ostendere. Ista ergò tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè hominem tenent credentem in catholica Ecclesia: etiamsi propter nostrę intelligentię tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertissimè ostendat. Apud vos autem, vbi nihil horum est, quod me inuitet ac teneat, sola personat veritatis pollicitatio, &c.

Aurea sunt hæc Augustini verba, digna quæ non legantur modò, verùmetiam ediscantur, & in ore semper à catholicis & orthodoxis habeantur. Fremant licet omnes hæretici, nihil est eo tamen certius, quod asserit Augustinus. In Ecclesia catholica ibi demum

syncerissimam esse sapientiam: In ea est enim verbum Dei, quod isti sibi falsò arrogant.
Nam extra eam esse scripturæ possunt: Dei verbum, hoc est scripturatum omnium verus intellectus, esse non potest. Etenim nauis illa, in qua sedit Christus, non est alia, si
Hilar. cap. 13. in Matt. quid Hilario credimus, quàm Ecclesia catholica: intra nauim hanc verbum vitæ Christus posuit, & prædicauit, & adhuc prædicat per ministros suos, in quibus loqui dignatur. Extra nauim hanc qui sunt, & arenæ modò steriles atque inutiles adiacent,
1.Cor.13. nullam diuini sermonis capere possunt intelligentiam. Ad huius itaque sapientiæ cognitionem pauci spirituales in hac vita perueniunt, in qua non licet eam videre, nisi per speculum & in ænigmate. Nam videre sicut est, in illa tantum vita dabitur, qua cum spiritibus illis beatis frui licebit sempiterna. Nunc autem viri spirituales ex parte tantum cognoscunt, & quidem ex minima parte: Cætera verò turba, qui sunt ex imperita multitudine, quamuis ne minima quidem ex parte syncerissimam illam sapientiam cognoscat, tutam nihilominus, imò tutissimam illam facit, non intelligendi viuacitas,
Aug. epist. 120. ad Euodium. sed credendi simplicitas. Præclarè idem Augustinus: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad finem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus. Nam quod initio quoque libri huius docere nos meminimus, non omnibus ita necessarium est ad salutem, omnem habere scientiam, omnia nosse fidei mysteria, vt si quid eorum non penitus perspectum habuerint, statim de salute sua veniant in dubium. Non vocamur gnostici, non scientes, non sapientes: vocamur fideles. Credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutos nos facit, saluos nos facit.
Rom.4. Si nihil scire nos iudicemus, nihil aliud prædicemus, quàm Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, etiam si propter intelligentiæ nostræ tarditatem cætera non assequamur, modò
1.Cor.13. charitatem habeamus, de salute securi sumus. Charitas omnia credit: omnia quidem
1.Ioan.4. credit, sed non omni homini credit. Scriptum est enim: Charissimi nolite omni spi-
Cui credendum ritui credere. Cui ergo credendum est? Ecce docet nos aureis hisce verbis Augustinus: credendum esse consensui, credendum esse auctoritati, credendum successioni, credendum esse postremo Catholicæ. Dicit aliquid pars, siue sit ea Lutherana, siue Zuingliana, siue quocunq; tandem alio nomine censeatur: vel ob hoc ipsum non credas, quia pars dicit: toti credas, vniuersæ credas, catholicæ credas. At quænam tandem est ista catholica?
Catholica Ecclesia cur dicta. nam & hæretici se catholicos dici volunt: Volunt quidem, ait Augustinus, verùm vsque eo non est obscura catholica, vt si quærat peregrinus aliquis, vbi conueniatur ad catholicam, ne ex ipsis quidem hæreticis inueniatur tam audax aut impudens, qui basilicam aut domum suam audeat ostendere. Neq; enim ignorant suas Ecclesias, heri, quod aiūt, & nudiustertius natas esse: Quę causa etiam fuit nostri temporis hæreseon architecto, quod ex Apostolorum symbolo, dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, vocem
De vera religione cap. 7. hanc sustulit catholicam. Alio quoque loco scribit Augustinus: Velint nolint, ipsi quoque hæretici & schismatum alumni, quando cum suis vel extraneis loquuntur, Catholicam nil aliud quàm Catholicam vocant, Non enim possunt intelligi, nisi hoc eam nomine discernant, quo ab vniuerso orbe nuncupat.

Cyrill. in vlt. catech. De qua sic Cyrillus Hierosolymitanus: Catholica vocatur, inquit, quod per omnem diffusa sit orbem habitabilem, à finibus terræ vsque ad fines terræ: quòd catholicè siue generatim, aut vniuersè pleneq; doceat absque vllo defectu omnia dogmata, quæcunq; in notitiam hominum peruenire debent, tam de visibilibus, quàm de inuisibilibus: tam de cœlestibus quàm de terrestribus: quod omne genus hominum sibi piè subiectum habet: tam eorū qui cum potestate versantur, quàm eorū qui priuatam vitam agunt: quod catholicè siue generaliter & vniuersè medetur omnium peccatorum generibus, siue quę per animam, siue quæ per corpus patrantur: quòd in ea continetur omne genus virtutis, siue sit ea in operibus posita, siue in sermonibus, siue in quibuscunq; spiritualibus charis-
Aug. ser. 131. de tempore. matibus. Et Augustinus: Catholicam dicit tot orbe diffusam, quia diuersorum hæreticorum Ecclesię ideò catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prouincias continentur: hæc verò à solis ortu vsq; ad occasum vnius fidei splendore diffunditur. Itidem & Eusebius Emissenus catholicam interpretatur, id est, per vniuersum or-
Epistola 48. ad Vincentium. bem gratia coruscante diffusam.

Catholica ecclesia an sit illustris. Non est igitur obscura catholica, Rectéque colligit Augustinus: quod neque Christus ei manifestus esse potest, cui Ecclesia non est manifesta: Non potest abscondi ciuitas super montem posita, non potest ignorari mons qui impleuit vniuersam fa-
Matt.5. ciem terræ. Sed si tam clara, tam illustris, tam est omnium oculis exposita catholi-
Aug. hom. 1. in epist. Ioan. ca, qui fit vt de ea controuertatur hodie, vrà nonnullis etiam ignorari videatur? No-
Dan. 2. lite mirari, dicit Augustinus, quia ignoratur ab ijs qui oderunt fratres, quia in tenebris am-

ambulant & nesciunt quò eunt, quia tenebræ excæcauerunt oculos eorum, Montem non vident, nolo mireris: oculos non habent. Vnde oculos non habent? Quia tenebræ excęcauerunt eos. Vnde probamus? Quia fratres oderũt. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat: quia tenebræ excęcauerunt eum. Dicit hęc de Donatistis Augustinus, qui ex toto mundo perijsse, ac in sola Aphrica, & ea quidem non tota, Ecclesiam remansisse contendebant. Ac nostro quoque seculo repullulauit in multis Germanię locis hęc Donatistarum hæresis: quam qui sequuntur, Græco nomine dicuntur Anabaptistę. Cæterùm non soli sunt illi qui fratres oderunt, & propterea in tenebris ambulant: nihilo minore flagrãt erga fratres odio, qui cùm se primi nostra memoria segregassent, tot sectarum quot nunc videre licet, actores alijs fuerunt. Quid enim? Sectarum æui nostri princeps, nunquid non spirat in scriptis suis omnibus implacabile quoddam odium erga fratres? erga eum pręcipuè cuius opera fit, vt fratres esse perseueremus, vt vnanimes in domo Dei habitemus: vt idipsum dicamus, idipsum sentiamus, idē sapiamus omnes: qui propterea vnus vniuersę præficitur Ecclesiæ, vt ipsius ministerio fidei posit vnitas in ea retineri. Tolle ex libris eius conuitia, scommata, lædorias, maledicta, quibus & hunc, & cęteros minores pontifices, omnemque sacerdotum & monachorum venerabilem cœtum incredibili quadam insectatur petulantia, quantula tandem scriptorum eius pars supererit? Sed ipsum potius confitentem audiamus, quid maximè propositum habuerit, cùm in vulgus noua sua dogmata spargeret. Scribens ad Argentoratenses, ita loquitur: Hoc diffiteri nec possum, nec volo, quòd si Carolstadius, aut alius quisquam ante quinquennium mihi persuadere potuisset, in sacramento præter panem & vinum esse nihil, ille magno beneficio me sibi deuinxisset: Grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum desudabam, omnibus neruis extensis me obtricare & expedire conatus sum, cùm probè perspiciebam hac re Papatui valde me incõmodare posse. Vides quid ille secutus fuerit, peregrina sua doctrina populo inculcanda? Certè non vt Christi gloriam propagaret, verùm vt eo qui vnus in Ecclesia iudex est ad tempus vice Christi, quibuscunque fieri potuit artibus in odium & inuidiam adducto, atque ita scissa vnitate, gubernatore sublato, atrocius atque violentius circa Ecclesiæ naufragia grassaretur: cum odio ipse excæcatus, eodem odio cęteros inflammasset: effecissetque vt in tenebris ambulantes, nescirent quò irent, neq; ciuitatem istam super montem positam, quæ impleuit vniuersam faciem terrę, cernere possent. Cuius itaque mens tanta fuit infuscata maleuolentia, Christum vt præsentem in Eucharistia libenter fuerit negaturus, dum modò Papatui per hunc modum incommodare liceret, quomodo videret is Ecclesiam? quomodo Christi corpus agnosceret, cuius ipse membrum esse desijsset?

1. Ioan. 2. *Anabaptistæ.* *Lutherus sectarum princeps.* *Lutheri maledicentia.* *Lutheri propositum.*

Quare nihil est quòd miretur quispiam, si quorum oculos obcæcauerunt tenebræ, dum ardent erga fratres odio, catholicam Ecclesiam videre non possunt: quæ fidelibus & orthodoxis omnibus ita clara, perspicua, & manifesta est, vt illorum, qui non vident, cæcitatem satis mirari nequeant: Horum enim oculos nulla perstrinxit maleuolentia, nullum excæcauit odium, sed charitate flagrant potius, quæ cùm patiens & benigna sit, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: & est ei mortis instar separatio. Quamobrem suffert omnia potius, quàm vt segregare se velit: credit omnia, verùm vt diximus, non omni homini: credit catholicę: quam ibi esse non dubitat, vbi est consensio tot populorum, vbi auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata, vbi successio sacerdotum, ab ipsa Petri sede vsque ad præsentem Episcopatum: Has enim tres Ecclesiæ notas ponit Augustinus: quę certè ita sunt illius propriæ, vt eas nulla sibi hęresis posit vendicare.

1. Cor. 13. *Ecclesiæ 3. notæ*

Ac quod ad primã notam attinet, quanta sit apud nos non eorum tantùm, qui nunc sunt populorũ in Christum credentiũ, verùm etiam qui multis retro seculis fuerunt, vel in dogmatibus, vel in obseruationibus cõsensio, quis est qui non videat & obstupescat? In quamcunq; veneris orbis Christiani partẽ, vbi in pręceptis patrũ nostrorum inceditur, siue sit ea princeps terrarũ Italia, siue Gallia, siue Hispania, siue bona pars Germanię, quam nõdum tot sectarum nostri temporis pestiferum virus afflauit, siue quę nuper eo vnde exciderat reuersa Anglia, siue Hungaria, siue Scotia, siue nostra Polonia, & quęcunque sunt illæ nationes alię subiunctæ, tantam populorum omniũ consensionem videas licebit, vt nõ modò nullum sit in eis fidei religionisq; dissidium, verùm & ritus ijdem ex magna parte, eædem obseruantur cæremonię, vna & eadem lingua sacra peraguntur omnia. Idem credunt omnes ijsdem temporibus & ieiunant, & orant omnes, eodẽ ritu sacris operantur omnes: vt facilè quiuis perspiciat, multitudinis credentium esse cor vnum, & animã vnam. Exercatur enim vera cõfessio pietatis, iuxta diuersitates temporũ

Prima consensio populorum. *Act. 4.* *Malach. 3.* *Actio. 4.*

variari, sic vt nec ipse variari veritatē admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui dicit: Ego sum, & nō sum mutatus: quemadmodum in epistola quadam ad Constantiuum, *[Hæreticorum secta.]* quæ actis sextæ synodi Constantinopolitanæ inserta est, scribit Agatho. Nunc ad illos verte oculos, qui se à catholica segregarunt, quātum inter eos & opinionum & animorum disidium? in quot miseri sectas sunt dissecti? quanto ardore pugnāt & digladiantur *[Psal. 54.]* ipsi inter se? Quod imprecatur talibus Propheta: Præcipita domine & diuide linguas eorum, quia vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, nunquid istis non euenisse videtur? Per humiles Apostolos congregatæ fuerunt linguę, per superbos istos *[Linguarum dispersio & congregatio.]* Pseudoapostolos diuisę sunt linguæ. Spiritussanctus congregauerat linguas: spiritus superbiæ dispersit linguas. Cùm descendisset supra Apostolos Spiritussanctus, omniū linguis loquuti sunt, ab omnibus qui cōuenerant ex diuersis orbis terrarum partibus intellecti sunt: & quæ dispersæ linguę fuerant cùm Babel ædificaretur, in vnum omnes congregatæ sunt, nunc isti se mutuò non intelligunt, & qui fuerant ab Apostolis, & eorum successoribus per diuersitatem linguarum multarum iu vnitate fidei congregati, mirandum in modum linguas eorum dispersas videmus, vt eos agitari Satanæ spiritu dubitandum non sit. Ac interest sanæ Ecclesiæ, vt eorum qui segregauerunt se, linguæ sint di- *[In Psal. 54.]* uisæ. Volunt vnam linguam habere? dicit Augustinus, redeant ad Ecclesiam: quia & in diuersitate linguarum carnis, vna ėst lingua in fide cordis. Primus fuit nostra memoria *[Lutheri hæreseos ortus.]* Martinus Lutherus, qui cum à catholica semetipsum segregasset, dogma suum rudi plebeculę pro puro puto Euangelio, proq; ipsissimo Dei verbo vendicauit. Fuit iuratus illi Carolstadius: is non totos duos annos in eadem cum eo sententia permansit: discessioneq; facta, sic est alter in alterum debacchatus, vt vterq; sit alteri factus plusquam hæreticus. Interea tamen vterq; sibi gloriam hanc vendicat, quòd primus veritatem Euangelicam in lucem extulerit. Lutherus autem hoc argumento probat in epistola quadam ad Saxonię ducem scripta, se primum Euangeliū in lucem produxisse, quòd ipse alijs auctor fuerit, nō verbo magis, quā exemplo, vt monachatum relinqueret. Quasi verò docere perfidiam, & vt violetur iusiurandum Deo pręstitum, hominibus persuadere, id sit Dei verbum in lucem proferre. Potuitne dici quicquā imprudētius? Sequuti sunt Zuinglius, & Oecolampadius, ipsi quidem ab inuicē in multis rebus disidentes, sed qui voluminibus tamen aliquot Lutheri de Eucharistia sententiā grauiter oppugnarūt, & qui fuerant Lutheranę factionis, eorum non paucos in suā hæresim pertraxerunt. Exortus est posteà Balthasarus, cui fuit ingens cum Zuinglio certamē. Primus hic ętate nostra veterem Donatistarum errorem retulit, ac non prodesse paruulis baptismum docuit, atq; ideò rebaptizandos censuit. Extiterunt posteà qui tollerent baptismum, qui de templis imagines eijcerent, qui nudis corporibus incedentes primos parentes nostros referre conarentur. Nati sunt & Sabbatarij: subsecutum est genus quoddam propheticum, vulgo Schuermeros vocāt, qui reuelationibus niterentur. Quis autē singulos enumerando recensere queat? Quotidie noua dogmata, noua videmus existere disidia: nec intereà tamen quisquàm est inter hos omnes quamlibet dogmatibus discrepantes, qui sibi Christi spiritū non vendicet, qui se, purum putū Euangelium afferere non glorietur: quod tamē ab orbe condito nunquā impurius, nunquā obscurius, quam ab istis factum est, fuisse constat. Quanquam ipsum quidem Euangelium nihilominus purū in Ecclesia catholica retinetur, cùm nihil eo sit impurius, quod extra catholicā docetur. Nam vbi tanta est dissensio, nequaquàm ibi catholica esse potest. Quis autē ita fuerit excors, vt non rectius existimet cum Augustino consentientē auctoritatem Ecclesiæ sequi, quàm istos ita disidentes ab Ecclesia, vt ipsi nihilo secius inter se grauissimis de rebus dissentiant?

Fingamus autem esse non neminem, qui dubitet vbi sit catholica, quemque tędeat huius Ecclesiæ, in qua pleraque cernere licet, quibus non possunt multorum oculi non offendi: cùm videat idem ex vna secta complures indies nasci, nunquid non tutius fecerit, rationibusque suis melius prospexerit, si dum inter ipsos prius conueniat sectarios, expectauerit, quàm vt huic aut illi se addicat? cùm presertim nō ipsi modò inter se, sed ne secum quidem ipse eorum aliquis persæpè consentiat. Indicant hoc loci quorundam communes, indicant & commentarij, quos quotannis ferè nouos edunt, cum prioribus illis magna ex parte pugnantes. Tanta est in dogmatibus etiā vnius sectę varietas & inconstantia, vt crebro dictitare solitū ferant illustrem olim principē Geor- *[Georgij ducis Saxoniæ dictū.]* gium Saxonię ducem, qui fuit ad extremum vsque vitæ suæ diem, catholicę semper & orthodoxæ fidei tenacissimus: Scire se quidem quid hoc anno crederent vicini sui Vitembergēses, cæterū quid essent anno proximè insequēti credituri, se nescire. Neq; mirū: Sicut enim ab eodem Agathone, cuius paulò antè meminimus, scriptum est, quod nulla veritate fundatum est, necesse est, vt erroris inconstantia varietur. Nam vera fides im-

mu-

mutari non poterit, nec aliter tunc, aliter postmodum prædicari: Quia sit sermo vester, vt Apostolus docet, Est, est: non, non: quod plus est, à malo est: Sola est Ecclesia catholica, sicut à Tarasio dictum in Synodo secunda Nicæna legimus, in qua quę sunt hactenus tradita, non sunt, etiam & non, sed etiam tantùm sunt in veritate, manentque infracta, minimeque ficulnea in æternum tempus. Quamobrem vbi tanta varietas est & inconstantia, vbi subinde dogmata variari, subinde ritus nouari videmus, qui fieri potest, vt vbi catholica esse rectè credatur?

Iacob. 5. Matth. 5. Actione. 1.

Aliam quasi notam Ecclesiæ catholicæ ponit Augustinus auctoritatem miraculis inchoatam, quæ dogmatibus fidem adstrueret: qua parte adeò sunt destituti, qui se veritatem Euangelicam, annis iam plus mille sepultam, in lucem reuocasse gloriantur, vt ne claudum quidem equum eorum quisquã adhuc sanauerit. Econtrario quibus & quantis miraculis inchoata sit auctoritas Ecclesiæ nostræ, non ex annalibus modò scriptis, verum etiam ex tabellis, & cereis quibusdam simulachris ad sepulchra martyrum nostrorum appensis, videre licet. Cæterùm isti cùm nihil eiusmodi proferre queant, eo sunt audaciæ & amentiæ prolapsi, vt non dubitent affirmare, miracula sanctorum nihil aliud quàm dæmonum præstigias fuisse. De quibus sic superioribus seculis Guimundum Archiepiscopum Auersanum scripsisse legimus: Quòd si miracula non recipiunt, hostes Ecclesiæ se declarant. Ecclesia enim miraculis quàm maximè & propagata est, & adulta. Quid denique est aliud miracula cassare, nisi Ecclesiam, quantum in se est, auferre?

Secunda nota auctoritas miraculis inchoata.

Miracula apud hæreticos nulla.

Guim. lib. 3. de veritate corporis & sanguinis domini in Eucharistia.

Tertiam commemorat successionem sacerdotum ab ipsa Petri sede, vsque ad pręsentem Episcopatum. De qua & alio loco sic scribit: Cùm igitur tantùm auxilium Dei, tantùm profectum, fructumque videamus, dubitamus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani, ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra hæreticis circũlatrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinuit? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tantò labore preditæ auctoritati velle resistere? Et si vna quæque disciplina, quãquam vilis & facilis, vt percipi posit doctorem aut magistrum requirit: quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Hac isti quoque cùm careant, nihil est quod minus ferre possint, quàm vt ad ordinariã Episcoporum & sacerdotum successionem ecclesia dicatur alligata. Contra verò non solùm Augustinus, verùm etiã Irenæus, Tertullianus, Origenes, Cyprianus, Hieronymus, Optatus, & alij plerique omnes, qui catholici fuerunt & orthodoxi, non aliã quàm hãc notam, qua catholicã agnoscere liceret, illustriorem esse iudicauerunt: quemadmodum vbi de Apostolica nobis Ecclesia sermo fuit, pluribus verbis planum fecimus.

Tertia successio sacerdotum.

Aug. de vtilitate credendi. cap. 17. & 46.

Neque verò nouum, hoc est, quòd ordinem hunc successionis impugnant hæretici. Describens Augustinus pestilentiæ cathedram, his verbis vtitur: Quoniam cathedrã pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum, qui extra ecclesiam, vel contra ecclesiam sedes sibi instituerunt, cathedram pestilentię dicimus. Qui enim incõcessa præsumit, reus est, quantò magis si & corrumpat traditionẽ eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsq; ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitentes: vnde congruit etiam eorum sedem cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erit, quia sub Dei nomine hoc agũt. Constat enim, suas illos causas sub Dei nomine agere: Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere. Cùm sciamus Core & ducentos quinquaginta viros per præsumptionem Deo offerentes, hiatu terræ absorptos esse: & Oziam regem cum Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum esse.

Aug. in quæstionibus veteris et noui testamenti Quest. 110.

Num. 16.

2. Par. 26.

Verùm hic isti dicunt: Ergo ne ad hominum commenta vis alligatã ecclesiam? nunquid non multò nos rectius, qui ad scripturam prouocamus? qui ad Dei verbum ecclesiam esse velimus alligatam. Atqui vnde scripturæ? vnde vobis, quod ita frequenter intonatis, Dei verbum? Nunquid non à nobis? nunquid non à patribus nostris? in quorum vos præceptis incedere non oportere, falsò vobis persuadetis: Quorum si vos traditiones omnes putabitis esse respuendas, etiam Euangeliũ necessario vobis erit respuendum. Cuius enim nisi patrum nostrorum traditio est Euangeliũ? Quis illud incorruptum tot seculis asseruauit & ad nos vsque transmisit, pari fide per nos ad posteros nostros transmittendum? Nũquid non, à quibus vos ipsos priuata vestra libidine magis quàm

Ecclesia ad quid alligata.

Euangelium patrum nostrorum traditione accepimus.

auctoritate segregastis, patres nostri? Quibus autem auctoribus, hoc Matthæi, illud Marci, aliud Lucæ, Ioannis aliud Euangelium, aut hoc demum quod ipsi scripserunt, non autem quòd vel Thomas, vel Nicodemus, vel Barnabas scripsisse putantur, à Spiritu sancto profectum esse cognouistis? an non illis ipsis, à quibus vos separastis, patribus nostris? Itaque scriptura nostra est, neque vobis quicquam iuris in eam vendicare potestis: nisi prius à quibus discessistis, ad nos patresque nostros redeatis. Quamobrem auferte ista, verbum Dei: verbum Dei: Euangelium: Euangelium: Non est nobis cum verbo Dei, non est nobis cum Euãgelio pugna, sed cum interpretationibus & asseuerationibus vestris.

Aug. epist. 61. Nam quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christũ portant signum Christi, & contra Euangelium de ipso Euangelio quod non intelligunt, gloriantur.

In prologo Hyp pogn. Quodque idem de Pelagianis quoque commemorat, quod eorum dogma, arma contra legem sumit ex lege: impugnat Euãgelium ex Euangelio pugnans, & in sui perniciem de veris mendacia fingens: hoc totidem verbis de vobis dicere nobis licet. Verbum Dei toto pectore veneramur & osculamur: sed quod asseueratis vos, hoc esse verbum Dei

Idem tract. 18. in Ioan. constanter negamus: Et cum eodem Augustino dicimus, quod ab alijs anteà quoque dictum esse commemorauimus, quod non aliunde natæ sunt hæreses, & quædam dogmata peruersitatis, illaqueãtia animas & in profundum præcipitãtia, nisi dum scripturæ bonæ intelliguntur non benè, & quod in eis non benè intelligitur, etiam temerè & auda-

Scripturæ interpretationes quæ sint accipiendæ. cter asseritur. Non pugnat ipsum secum Dei verbum, sed hominum interpretatio cum hominum interpretatione colliditur: deque eo inter nos agitur, vtrum constantis animi sit, deficere ab opinione, quàm tot viri, doctrina, sanctimonia, miraculis celebres, tantò consensu tradiderunt: deficere ab vniuersæ Ecclesiæ decretis & animã vnius alicuius fidei committere, qui nuper cum paucis exortus est: cùm nec ipsius congregationis proceres, vel secum vel inter ipsos consentiãt: imò cùm nec ipsi quidem secum persæpè consentiant, qui aliud plerunque stantes, aliud sedentes loquũtur. Nos qui per Dei gratiam sumus catholici, si minus omnes eruditè, saltem timidè cumque reuerentia sacras lite-

Prouer. 3. ras tractamus, ac quo magis constare possit omnibus, nos esse catholicos, à Sapiente moniti, non innitimur prudentiæ nostræ, non loquimur visiones cordis nostri, non solitariam aut nostram, vnius alicuius mortalis opinionem sequimur: memores illius, quod

Prouer. 26. ab eodem Sapiente scriptum est: Vidisti hominem, qui sibi sapiens videtur? spes est de stulto, quàm eo longè maior: sed orthodoxorum qui nos præcesserunt, vestigijs inhærentes, in eorum interpretationibus acquiescẽtes, ab eius, quæ columna est & firmamẽtum veritatis, Ecclesiæ decretis recedere cumprimis religiosum ducimus, atque ita quod vnanimiter visum est vniuersis, hoc dicere scripturam, hoc esse Dei verbum credimus, nec ab eo nos vlla ratione dimoueri patimur, etiam si millies per membra sua Satanas occi-

Matth. 4. nat, quod ipsum aliquando Christo cecinisse legimus: Scriptum est enim. Vos contra, violenter irrumpitis, ac submotis omnibus, quod vos vultis, quodque vestris dogmatibus commodum est, hoc sentire scripturam contenditis, Denique sic rem geritis, quasi

1. Cor. 14. non esse dispensatores, verùm domini sacræ scripturæ postuletis. Hanc vestram tyrannidem ferre non possumus: quodque dixit aliquando Paulus obstrepentibus, id à nobis quoque contrà vos rectè dici posse persuasum habemus: An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Vsq; eo certè nõ processit à vobis Dei verbũ, vt quicquid

Matth. 5. ei' habere vos existimatis, à nobis traditũ, à nobis tãta fide custoditũ habeatis, vt ne iota quidem aut apicẽ vnũ in scriptura mutatũ esse verè dicere possitis à nobis, inquam, & à patribus nostris, à quibus vosmetipsos temerè segregastis. Nam quod sanctus E-

Cyp. tract. de simplicitate prælatorum. piscopus & martyr ille Cyprianus de Nouatianis dixit aliquando: Non nos ab illis, sed illi à nobis recesserunt: id nos non minus verè, quàm ille de Nouatianis, de vobis dicere possumus: Non enim nos à vobis, sed vos à nobis recessistis: quod ipsi, velitis nolitis, fateri necesse habetis: A quo autem recessistis, quando à nobis recessistis? Recessistis à nostris & vestris non ita pridem patribus: nondum enim quadraginta anni intercesserũt, cùm eosdem vtrique patres agnoscebamus, in eorundem patrum præceptis incedebamus: à quibus (ô filij desertores) vos certè, vos recessistis. Recessistis à tot millibus sanctorum martyrum, Episcoporum, cõfessorum, sacerdotum, qui, quòd nobis Christi tradiderunt Euangelium, id nos constanter adhuc retinemus, omnia prius & facere & pati parati, quàm vt ab eo nos in aliud Euangelium transferri permittamus. Recessistis, vt vno verbo cõplectamur omnia, recessistis à catholica. Cuius ergò nisi nostrũ proprium est Euãgelium? cuius nisi nostræ propriæ sunt scripturæ? Nos enim patrum nostrorum Apostolorum & Apostolicorum virorum vera soboles, nos eorum legitimi sumus hæredes & successores: ab illis nostræ fidei traducẽ, ab illis nostræ doctrinæ semina mutuati sumus: ab illis Euangelium, ab illis scripturas nobis traditas possidemus. Nos eccle-

ſiarum noſtrarum origines edere, nos Epiſcoporum noſtrorum ordinem euoluere poſſumus, ita per ſucceſsiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex viris Apoſtolicis, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem: ab ijs in poſſeſsionem ſcripturarum & Euangelij miſsi ſumus. Vos autem qui eſtis? quando & vnde veniſtis? quid noſtro agitis nō noſtri? quo iure ſyluam noſtram cæditis? qua licentia fontes noſtros trāſiueritis? qua poteſtate limites noſtros commouetis? Noſtra eſt poſſeſsio: quid hic vos ad voluntatem veſtram ſeminatis & paſcitis? noſtra eſt poſſeſsio: Olim poſsidemus: priores poſsidemus: habemus origines firmas ab ipſis auctoribus, quorum fuit res: Nos Apoſtolorum ſumus hæredes: ſicut cauerunt teſtamento ſuo, ſicut fidei cōmiſerunt, ſicut adiuuarunt, ſicut per manus alijs tradiderunt, ſicut per longam Epiſcoporum & ſacerdotum ſucceſsionem, ad nos vſque tranſmiſerunt, ſic tenemus: vos certè exhæredauerunt ſemper & abdicauerunt, vt extraneos, vt inimicos.

Cæterùm, quod anteà quoque docere nos meminimus, nihil noui faciunt hæretici, cùm ad ſcripturas prouocant, cùm eas ſibi tanquàm proprias vendicant, cùm earū poſſeſsione cæteros excludunt, cùm ſibi ſolis eas interpretandi ius arrogant: idque nouo more, cōtra quam à patribus noſtris intellectæ fuerint. Verùm hoc illis ius per catholicos cōceſſum fuit nunquàm: qui ſemper quidem ſcripturas tanquàm diuinitus inſpiratas, reuerenter accipiebant, ſed vbi de ſenſu earum cōtrouertebatur, ad patrum interpretationis prouocabant: quos iſti vſque eo aſpernātur & reſpuunt omnes, vt nihil ſe recipere dicant, niſi ſcripturas: ſed ſic, vt penes ſe ſolos certam eſſe velint auctoritatem interpretandi. Quod interpretantur ipſi, hoc ſenſiſſe volunt Spiritumſanctum: quod adferūt alij quamuis magni, quamuis multi, à ſpiritu Sathanæ & ab alienata mente profectum eſſe blaſphemant. Nolunt vt fidamus veteribus orthodoxis, quod nōnunquam inter ſe variant: cùm inter iſtos paucos tanta ſit cōtrouerſia de Propheris, de imaginibus, de diſciplinis, de baptiſmo, de Euchariſtia, de iuſtificatione, deque cæteris ad religionem pertinentibus. Et volunt nihilominus credi ſuis dogmatibus, cùm ea tamen quotidie noua expectemus. Quòd ſi quæ fuiſſe videtur inter veteres diſſenſio, non de magnis ea, neque de neceſſarijs rebus, verùm de ijs fuit, quæ cum non ita magni eſſent momenti, licerer vnicuique abundare in ſenſu ſuo: Stilo illi diuerſo, nō fide diuerſa ſcripſerūt. Si quę res arduæ fuerunt ad religionem noſtram pertinentes, adeò nulla fuit inter eos de illis controuerſa, vt cum ijſdem plerique temporibus vixerint, ac maximis locorum interuallis diſiunctum & diſtracti fuerint, haud aliter tamen ſcriptam ſuam de illis ſententiam ad poſteros tranſmiſerint, quàm ſi vno in loco de ijſdem collatis ſententijs, vnum idemque ſenſiſſe, & quaſi cōſpiraſſe viderentur. Quæ vel ſola res documento nobis eſſe poteſt, illos ab eo magiſtro, qui facit vnanimes in domo ſua habitare, quæ ſcripſerunt excepiſſe, vt nulli ſit pio dubitandum, hoc ſenſiſſe Spiritumſanctum, quod illos eſſe legimus interpretatos: pręſertim quoties in vnam aliqua de re ſententiam conueniunt omnes. Nam vt labi ſinguli tāquàm homines potuerint, certè ſi quid à pluribus receptum, & vſu totius Eccleſiæ poſteà fuit approbatum, in eo labi potuiſſe credendum non eſt.

Hæretici ad ſcripturas prouocāt — *Pſalm. 67.*

Quoties igitur aliqua de re ambigitur, ad quos alios quàm ad iſtos rectius prouocabimus, quorum iam inde à mille & amplius annis, in vniuerſa Eccleſia maxima ſemper fuit auctoritas? quàm illis non doctrina magis excellens, quàm admirabilis quædam vitæ ſanctimonia comparauit. Sic enim in illis cum eruditione certabat integritas, neutra vt alteri concedere velle videretur. Si quibus cauſa eſt iudicio diſceptanda, nonne tales dari ſibi iudices optant, qui ſuæ voluntatis non in hanc maiori, quàm in alteram partem inclinatione propendeant: neque vel odium aliquod, vel amorem erga alterutram præ ſe ferant? quòd affectiones iſtæ plerunque in cauſa ſunt, vt illis mens hominis impedita quid verùm ſit haud facilè perſpiciat. Qui poſſunt autem alij repetiri magis ab omnibus hoc genus affectionibus remoti, quàm fuerunt ſancti patres noſtri: qui cùm ante tot ſecula mortalem hanc vitam cum beata illa & immortali commutauerint, literarum monumenta reliquerunt, in quibus teſtatas & conſignatas animorum ſuorum ſententia, de rebus hodie controuerſis ad nos tranſmiſerunt: nihil vel gratiæ, vel odio tribuentes, cùm tàm ò ſeculorum interuallo, inter quos hæc eſſe futura diſceptatio, ſcire tum non potuerint? Hos igitur ſi duces ſequemur, nunquàm aberrabimus: horum iudicio ſi cauſam noſtram permittemus dictum ac factum, eam quam quærimus, & pro qua pugnare videmur, & æquitatem & veritatem inueniemus. Fecerunt hoc (ſicut iam non vno in loco demonſtrauimus) hi quorū veſtigijs libenter incedimus patres noſtri, nō minus Eccleſiaſticæ traditioni, quàm ſcripturis inhærentes. Præ cæteris Auguſtinus contra Iulianum ſcribens ad iſtos iudices prouocabat, tanquàm ab omni odio, amicitia, inimicitia, ira, vacuos. Fecerunt item & ducenti patres, qui conuenerant Epheſi, quibus hoc catho-

Patrū auctoritas in controuerſis dogmatibus. — *Lib. 1.*

catholicissimum, fidelissimum, atque optimum factu visum fuisse, narrat Vincentius Lyrinensis, vt in medium sanctorum patrum sententiæ proferrentur, quorum alios martyres, alios confessores, omnes verò catholicos sacerdotes fuisse & permansisse constaret: vt scilicet ritè atque solenniter ex eorum consensu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blasphemia condemnaretur.

Libet autem ex Ecclesiastica quoque historia exemplum eius rei proferre. Verùm est enim quod dixit Sapiens: Nihil sub sole nouum, nec valet quisquam dicere: ecce hoc recens est, iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Itaque nec hæreses istæ, quæ nunc Ecclesiæ Dei tantùm exhibent negocij, nouæ sunt: cùm eas ante mille & amplius annos confutatas videre liceat: nec iste deploratus nostrorum temporum status, qui non fuerit etiam olim deploratior, præcipuè quibus temporibus Arriana viguit impietas: quæ tam longè tamque latè grassata fuerat, vt non iam intra populares homines sese contineret, sed ipsos etiam Ecclesiarum antistites implacabilibus odijs committeret: nec ipsis etiam Imperatoribus, & eorum aulis intactis. In hoc itaque rerum statu, fuisse scribit Socrates catholicum Imperatorem Theodosium, qui tota mente in eam curam incubuerat, vt motus in causa religionis concitati tranquillati, omneque non opinionum magis, quàm animorum dissidium ex Ecclesia tolli, atque optata illi pax & tranquillitas restitui posset. Quamobrem congregata synodo, Nectarium Episcopum accersit: consiliũ ab eo sibi postulat, quéadmodum effici queat, vt sedatis procellis & tẽpestatibus, quibus tum Ecclesiæ nauis vehemẽter iactabatur & agitabatur, ad optatũ tandẽ aliquando quietis portum peruenire liceret. Sibi quidem videri, non alia via commodius id fieri posse, quàm si quæstiones & controuersiæ, quæ motibus istis excitandis causam dedissent, diligentius excussæ forent. Hæc posteaquàm audiuit ex Imperatore Nectarius, cùm primis anxius & solicitus, cum Agellio primòm, deindè cum Sisinnio rem communicat. Erat Sisinnius egregia quadam dicendi facultate & minimè vulgari sacrarum literarum cognitione præditus: Huc accesserat ingenium solers, & rerum vsus, & experientia, quam fuerat non mediocrem consequutus. Itaque facilè perspiciebat, disputationes non modò nihil ad sanandos motus istos momenti allaturas, verùm illud effecturas potius, vt res in maiorem contentionem exiret. Quapropter hoc Nectario dat consilium, vt omni ope contendat & elaboret, ne disputare sit necesse: sed priscorum tantùm interpretationes in medium producantur, quibus prolatis, quærat ex hæresiarchis Imperator, quo loco, quoque numero doctores illos habeant, quorum nomina, quàm longè lateque patet Christianus orbis, cùm primis celebria semper fuerunt: nunquid ad Ecclesiam eos pertinere putent, aut tanquã alienos à fide Christiana reijciendos censeant? Quòd si, inquit, tanquàm alienos reiecerint, audeant igitur eos anathemare damnare: Quòd si ausi fuerint, statim à multitudine profligabuntur. Sin autem priscos doctores minimè se probare restati fuerint, nostrum erit libros eorum proferre, quorum testimonio doctrina nostra confirmatur. Hoc Sisinnij consilium Nectario probatur. Itaque nihil cũctatus ad aulam properat, Imperatori rem exponit: Is cupidè rem amplexus, accitis hæresiarchis, percũctatur ex illis: an aliquam eorum doctorum Ecclesiæ habeant rationem, qui præcesserant ipsorum hæresim: num probandos eos, an reijciendos censeant? Illi, cùm quorsum iret Imperator nescirent, non alio loco, quàm quo suos præceptores eos habere se responderunt. Quærit rursus Imperator: Num eos tanquàm fide dignos Christiani dogmatis testes recipere velint? Tum primùm olfecerunt illi, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio: cumque aliter alij erga veterum libros essent animati, ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Atque ita quorum hactenus vna tantùm fuerat hæresis, hi iam non à catholicis magis, à quibus discesserant, quàm ipsi à seipsis dissentire cœperunt. Sic eorum concors improbitas (inquit Socrates) haud aliter quàm veterum olim Gigantum lingua dispersa, simul turris eorum improbitatis est euersa. Vel ex hac historia videre licet, minimè nouum esse, vel quòd hæretici priscorum patrum sententias aspernantur & respuunt, vel quòd ad eas catholici libenter prouocant.

Est autem illud cumprimis admiratione dignum, quòd eorum tantopere sententias oppugnant nostri temporis hæretici, quorum testimonijs, quoties ipsis commodum fuerit, libenter vtuntur. Contra quorum dogmata tuentur & defendunt, eorum vti testimonijs erubescunt, Nam non deest illis quoque sua successio, verùm non à sede Petri, neque continuata, sed interrupta successio. Possemus hoc etiam de reliquis erroribus pridem sopitis, ac nunc demùm hoc nostro seculo resuscitatis planum facere: verùm vno tantùm dogmate Lutheri, in quo cardinem rerum & iugulum ipsum esse persuasum habet, in præsentia cõtenti erimus, vt successionẽ illius indicemus. Docet ille nostrũ arbitrium

Eccles.1.

Arriani hæresis pestis quam latè serpserit.

Socr.li.5.ca.10 Eccle.histo.

Hæretici quomodo refellendi sunt.

Sisinnij consiliũ

Disputationum pernicies.

Hæreticorum successio.

triũ

trium non esse liberum, sed seruum: & absoluta necessitate euenire omnia. Nũquid hoc à Simonis Petri sede profectum est? & non à Simonis Magi potius, qui grauis Petri fuit aduersarius? Quem errorem, si quid Clementi credimus, ita Petrus Apostolus confutauit, vt in eo adstruendo, nisi centum annis interiectis, nullum Simon habuerit successorem. Nam post centum demùm annos extitit Marcion hæreticus, qui non dubitauit hoc ipsum asserere. Sed explosus est deinceps Marcion quoque, neque repertus est quisquam intra centum alios & triginta annos, qui in falso dogmate tuendo succedere illi vellet: donec ad Manem ventum est, vnde Manichęi nomen traxerunt. Verùm & huius furorem ita compescuit Augustinus, vt octingentis & amplius annis, nullus hanc illius insaniam sequutus esse legatur. Primum ante quadringentos annos exortus est Petrus Adelhardus, qui pridem sepultum errorem hunc in lucem reuocauit: cuius à Bernardo sic est conuictus, vt annis ducentis quadraginta, qui confirmaret hoc ipsum, repertus non fuerit. Post quod temporis interuallum, extitit Ioannes Vicleff, in Constantiensi & Basiliensi Concilio condemnatus. Hunc post annos centum quadraginta successit Martinus Lutherus. Atque hæc est non continuata, sed sæpius interrupta successio, quod attinet ad hunc articulum Ecclesiæ Lutheranæ, in quo ille summam esse causæ suæ scribit. Primus assertor fuit Simon magus: Simoni post annos centum successit Marcion: Marcioni centum alijs & triginta interiectis Manichęus: Manichæo post octingentos & amplius, Petrus Adelhardus: Adelhardo post ducentos quadraginta, Ioannes Vicleff: Ioanni Vicleff post centum quadraginta annos, Martinus Lutherus: Cuius successionis adeò pudet Lutherum, & sectatores eius, vt in sui erroris huius impij defensionem, nullum ex his auctorem citare audeat: Citius adeò, qui confutarunt hoc dogma, quoties illi commodum viderut, Augustini, Bernardi, & aliorum catholicorum, iu aliam quàm ipsi scripserunt, sententiam detorto vsus fuerit testimonio: Sic suo ipse tanquàm sorex perit indicio. Catholicos, velit nolit, fateatur necesse est, quorum sententiam oppugnat: quorum verò dogma tuetur, eos hæreticos fuisse negare non potest. Vnus est ex omnibus impij dogmatis huius assertor, quem nominare tamen audet, Ioannes Vicleff, Ecclesiæ iudicio condemnatus: quem (tanta hominis est audacia & impudentia) ob hoc ipsum, quod ab Ecclesia est damnatus, in sanctorum album referre non dubitat. Sed quorum sanctorum? quos iam enumerauimus, Simonem Magum, Marcionẽ, Manichæum, Petrum Adelhardum: qui, si sancti fuerunt, non fuit ergò sanctus Petrus Apostolus, non alij multi, qui successerunt ei, qui sanguinem suum pro Christo fuderunt, non tot martyres, Episcopi, Doctores, qui à Petri sede se nunquàm auelli passi sunt, qui omnes vsque ad hæc nostra tempora vno ore, liberum esse, non seruum arbitrium docuerunt.

Seruum arbitriũ à Simone Mago
Actor. 8.
Lib. 3. recognitionum.
Marcion.
Manichei.
Petrus Adelhardus.
Ioan. Vicleff.
Lutherus.

Atque hæc est successio Sacerdotum & Episcoporum, quæ sicut Augustinum olim, sic & nos in Ecclesiæ catholicæ gremio iustissimè tenet. Cuius quidem successionis, vsq; eo nos nõ pudet, vt quos isti nunc errores suscitarunt, siue dum absoluta necessitate fieri docent omnia, siue dum & sacerdotium & sacrificium abrogare, & modò nõ Deum ipsum è medio tollere conantur, siue dum solam fidem ad salutem sufficere docent, siue dum sanctos inuocãdos negant, dum cœlibatum sacerdotum oppugnant, dũ orare pro mortuis, aut mediatoris offerre sacrificium prohibent, dum ieiunia, vel ciborum in illis delectum, dierumque discrimen habendum non esse putant, dum imagines à templis eijciunt, dum Christi corporis & sanguinis veritatem in Eucharistia negant, dum semel baptizatos rebaptizandos esse censent, adeò nos non pudet successionis huius, vt hos & quoscunque tandem erroris alios, quos enumerando recensere longum foret, vel hoc ipso nomine tantò vehementius detestemur, quod eos his ipsis auctoribus de quorũ successione gloriamur ante tot secula, Christiani totius orbis applausu, videmus esse condemnatos. Contra verò, quæ didicimus, in ijs tantò & libentius, & fidentius permanemus: quod ab istis magistris didicimus, quorum tot seculis sacrosancta semper in Ecclesia fuit memoria: quorum scripta publicitus leguntur in templis, & post diuinæ legis oracula primum locum obtinent: quæ vel ipsi hæretici adeò non sunt ausi prorsus reijcere, vt quoties in sua commodo facere posse videtur, vel obtorto collo (quod aiunt) ad suam sententiam confirmandam ea pertrahere conẽtur: quòd ea re suis quoque scriptis, permultum auctoritatis accessurum esse persuasum habent. Adeò vel hostes etiam ipsi veritatis, quos esse pręcones intelligunt veritatis, eorum testimonijs ad falsitatem suam adstruendam vti gaudent. Et dubitamus adhuc vbi sit catholica? Scrupulum hunc eximent nobis Christi verba dicentis: Vbi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ.

Matth. 24.
Corpus Christi Ecclesia.

Corpus Ecclesiam esse docet nos Paulus, & quidem corpus Christi. Sic enim loquitur ad Ephesios: Deus dedit Christum caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Aquilas autem, quos esse dicemus alios, quàm, quorum iam facimus mentionem, sanctos

Ephe. 1.
Aquilæ in Euãgelio qui intelligendi.

sanctos illos Episcopos & doctores:quorum & excelsa virtus, & sublime fuit ingenium, & doctrina singularis:quorum plerique fuso sanguine suo, veritatem eorum,quæ scripserunt,comprobarunt. Quamobrem vbicunque videris illas aquilas congregatas, ibi Christi corpus,ibi catholicam Ecclesiam esse non dubitaueris: Sicubi vnam aliquam in sententiam cōuolant,ex varijs & lōgo locorum interuallo disiunctis totius orbis Christiani partibus sanctæ illæ aquilæ,Dionysius Areopagita,Clemens,Ignatius,Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Ioannes Chrysostomus, Theophilus Alexandrinus, Epiphanius,Hieronymus,Ambrosius,Augustinus,Gregorius pontifex, Beda,Isidorus, Bernardus,& qui sunt eos sequuti,quos omnes enumerare lōgum foret,quod hæc Ecclesiæ catholicæ sententia sit,nihil est quod ambigas.

Verùm hic isti contradicunt:Nunquid etiam hi,quamlibet docti & sancti viri, non aliquando spiritu Dei destitui potuerunt,vt suo pleraque, hoc est, humano spiritu scriberent?Potuit sanè seorsum eorum aliquis:at non in eo,in quo cū cęteris idem sentit omnibus:non in eo,quòd est tot seculorum consensu comprobatum.Quoniam verò de Spiritu mentionem fecimus,neque nostra hac ætate ferè quisquam est hæreticorum,qui sibi Dei spiritū ita non vendicet, vt alijs detrahat omnibus, liber pro libri huius conclusione,quemadmodum dinosci spiritus oporteat, paucis demonstrare. Præclarè monet
1. Ioan. 4. Ioannes Apostolus & Euangelista: Charissimi nolite omne spiritui credere,sed probate
Spiritus quomodo probandi. spiritus,si ex Deo sunt. Causam cur ita moneat, addit dicens: Quoniam multi pseudoprophetę exierunt in mundum. Reuera si fuit aliquando, nunc esse tempus illud videtur quo probare spiritus cum primis est necessarium:qua vna re vix quicquam esse po-
1. Cor. 12. test difficilius:vt inter alia,quæ Paulus enumerat,non minimum Dei donum sit, discretio spirituum. Sed explicet ille difficultatem hanc, qui nos vt spiritos probaremus ad-
1. Ioan. 4. monuit:In hoc,inquit,cognoscitur spiritus Dei: Omnis qui cōfitetur Iesum Christum in carne venisse,ex Deo est:& omnis spiritus qui soluit Iesum,ex Deo est. Hæc verba Io-
Aug. in primā Canonicā Ioan. tract. 6. annis enarrans Augustinus, cuius interpretationem potesimum sequi libet: Quasi eriguntur,inquit,aures ad discernendos spiritus:& tale quiddam audiuimus,vnde nihilominus non discernamus. Quid enim ait?Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse,ex Deo est. Ergò spiritus qui est apud hæreticos,ex Deo est: quia confitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Arrianis?cōfitentur Iesum Christum in carne venisse. Quære ab Eunomianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Quære à Macedonianis? confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Cataphrygas?confitentur Iesum Christum in carne venisse: Interroga Nouatianos?confitentur Iesum Christum in carne venisse. Omnes ergò istæ hæreses spiritum Dei habent?Non ergò pseudoprophetæ sunt? Nulla est ergò ibi deceptio,nulla seductio? Certè Antichri-
1. Ioan. 2. sti sunt,qui ex nobis exierunt,sed non erant ex nobis. Quid ergò facimus? Vnde discernimus? Audiuistis quia dictum est. Qui negant Iesum Christum in carne venisse, hic est Antichristus. Et ibi quæsiuimus,quis neget,quia nec nos negamus,nec illi negant: Et in-
Tit. 1. uenimus quosdam factis negare,& adhibuimus testimoniū de Apostolo,qui ait: Confitentur se nosse Deum,factis autem negant. Quæramus igitur in factis, non in linguis. Quis est spiritus qui non est ex Deo ? Qui negat Christum in carne venisse. Et quis est spiritus,qui ex Deo est? Qui confitetur Iesum Christum in carne venisse. Eia fratres,opera attendamus,non strepitum linguæ. Quæramus quare venerit in carne Christus, & inueniemus,qui eum negat in carne venisse. Nam si linguas attendas,multas hæreses auditurus es,confitentes Christum in carne venisse,sed conuincit illos veritas. Quare ve-
Math. 20. nit Christus in carne? Venit vt traderetur gentibus,vt illuderetur,vt flagellaretur,vt con-
Ioan. 11. spueretur,vt occideretur,venit vt moreretur pro gente,& non tantùm pro gente, sed vt filios Dei,qui erant dispersi,congregaret in vnum: Charitas illū de cœlo detraxit: charitas carne vestiuit:charitas,vt acerbā & ignominiosam crucis mortem oppeteret,impulit.
Ioan. 15. Maiorē hac charitatem nemo habet, quàm vt animam suā ponat quis pro amicis suis: posuit ille pro inimicis. Quisquis ergò non habet charitatē,negat Christum in carne venisse. Nūc iam hæreticos omnes interroga: Christus venit in carne? Venit:hoc credo,hoc
Tit. 1. profiteor. Imò hoc negas. Vnde nego? Audis quia hoc dico. Imò ego conuinco quia negas corde:dicis verbis,negas factis. Quomodo, inquis, nego factis? Quia ideò venit in carne Christus,vt moreretur pro nobis. Ideò mortuus est pro nobis, quia charitatem multam habuit,per quam filios Dei, qui erant dispersi congregauit in vnum. Tu non habes charitatem, quia non modò non congregas, verumetiam quæ pretioso Christi sanguine congregata sunt, ea dispergis, & pro honore tuo diuidis vnitatem. Ergò hinc intelligite spiritum ex Deo, pulsate,tangite fictilia,ne fortè crepauerint & malè resonent. Videte si integrè sonant, videte si est ibi charitas. Tollis te ab vnitate orbis

terra-

terrarum, diuidis Ecclesiam per schismata, dilanias corpus Christi. Iste venit in carnem, ille mortuus est, vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum: tu ideò clamas, vt congregatos dispergas. Ergò ipse est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: qui dicit non lingua, sed factis, qui dicit non sonando, sed amando. Ille autem non est spiritus Dei, qui negat Iesum in carne venisse: negat & ipse non lingua, sed vita, non verbis, sed factis. Omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus: Soluere, factis intelligitur. Ille venit colligere, tu venis spargere: Quomodo non negas Christum in carne venisse, qui disrumpis Ecclesiam, quam ille cõgregauit? Contra Christum venis, Antichristus es.

Ioan. 11.

Hæc pluribus verbis ex Augustino transscribere visum est, vt qui sit ex Deo, qui non sit ex Deo spiritus, cognosci posit. Qui etiam alibi eadem verba Ioannis explicãs: Quid est, inquit, negare Christum factis? Superbite & schismata facere: Ita factis negatur Christus: vnitatem quippe amat Christus. Quamobrem non omnis ille spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, qui confitetur, quod vnus ipse mediator Dei sic & hominum: quod sit propitiatio pro peccatis totius mundi: quòd non sit aliud nomen sub cœlo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri: nõ omnis, qui confitetur hæc, spiritus ex Deo statim est, si voce tantùm clamat non opere, si lingua confitetur, nõ factis, si non habet charitatem, per quam cum Christo congreget, sed flagrãs odio, quos cõgregauit Christus, eos cum Diabolo dispergit: Habeat Christum in ore, quantùm velit, glorietur de verbo Dei, iactet se de Euangelio, dicit Augustinus, quod est Antichristus. Verùm quid nos hæc Augustinũ dicere dicimus? dicit hoc ipsa veritas: Qui non congregat mecum, spargit. Si congregat Christus, tu quos ille sanguine suo congregauit, spargis: quid hoc est aliud quàm Antichristum esse? Meminimus hoc quoque nos iam ex Augustino docuisse, quod sicut à Paulo traditũ accepimus, totus Christus & caput est, & corpus. Caput est vnigenitus Dei filius, corp⁹ eius est Ecclesia. Nõ satis est si de capite credas, quæcũq; de eo sanctæ scripturæ nobis prodiderant, si te segregas à corpore capitis huius, à sancta catholica Ecclesia, si non communicas eius vnitati, si contra eum, quem tot seculis illa recepit sensum, scripturas interpretaris, si tibi soli plus, quã illi vniuersę credi vis, quid aliud, quàm quantum in te est, soluis Iesum, atq; ita Antichristus es. Qui enim vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat & diuidit, is verè Christum soluit, & Antichristus verè dici meretur, quia scindit, quod Christus vnitum esse vult.

Aug. ser. 31. de verb. Apostoli. Tit. 1. Factis negare Christum. 1. Tim. 2. 1. Ioan. 2. Actor. 4. Matth. 12. Aug. de vnitate eccle. cap. 4. Christus & caput & corpus. Soluere Iesum quid sit.

Habemus ergò iam, qui sit ex Deo spiritus, qui non sit ex Deo. Quicunque soluit Iesum, hoc est, qui diuidit corpus eius Ecclesiam, non est ex Deo, sed est Antichristus. Non qui scientia, sed qui charitate præstat, is demum ex Deo spiritus est. Scientia enim inflat, charitas est quæ ædificat, nec est aliud quicquã æquè noxium, atq; remota charitate scientia. Quamobrem rectè monet Augustinus. Amate scientiam, sed anteponite charitatem. Scientia si sola sit, inflat, qui verò charitas ædificat, nõ permittit scientiam inflari, quam, si scientiæ coniũxerimus, futurum est, sicut scribit Maximus, vt careamus omni superba inflatione, erimusq; spirituales œconomi, cùm nosmetipsos, tum omnes qui nobis appropinquant ædificãtes. Ibi ergò inflat scientia vbi charitas nõ ædificat, vbi ædificat, solidata est. Non est ibi inflatio, vbi petra est fundamentum. Quando autem tenrat inflatio, hoc est elatio? vtique quando charitas deest. Est igitur absque charitate cùmprimis noxia scientia, quæ superbos reddit & inflatos, cuiusmodi sunt dæmones, qui non aliunde nomen apud Græcos, quàm à sciẽtia traxisse creduntur. Qui sicut ipsi superbi sunt & arrogantes, ob quod etiam vitium tanquàm fulgur de cœlo ceciderunt, ita quod ipsis ruinæ causa fuit, per id primis parentibus nostris insidias fecerunt, & vt ex paradiso deturbarentur, in causa fuerunt. Quid enim promisit illis dæmon, quò facilius persuaderet, vt contra diuinum edictum de ligno scientiæ boni & mali manducarent? Eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malum. Videte inflantem scientiam, vnde ad primos parentes nostros, vnde ad nos etiam eorum posteros innumeræ calamitates & miseriæ redundarunt. Quòd si, quod Paulus monet, noluissent illi altum sapere, vel plus sapere quàm oportet sapere, si contenti fuissent sapere ad sobrietatem, si non esse Deo similes inflante scientia contendissent, si quod eis liberaliter à Deo concessum fuerat, in eo acquieuissent, nec ipsi, nec nos eorum proles, ex illo tam felici statu deturbati, in has tantas calamitates recidissemus. Sed homo cùm in honore esset, non intellexit, & ideò comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Sic etiam qui deturbatus est de cœlo, non ex ordine Seraphin, sed ex ordine Cherubin fuisse dicitur. Sic enim loquitur Propheta: Peccasti, & eieci te de monte Dei, & perdidi te ô Cherub, protegens de medio lapidum ignitorum, & leuatum est cor tuum in decore tuo: perdidisti sapientiam in pulchritudine tua, in terram proieci te, ante faciẽ regũ dedi te, vt cernerent

Scientia sine charitate noxia. 1. Cor. 8. Aug. ser. 53. de verbis domini. Max. centuria. 4. cap. 50. Dæmon vnde. Luc. 10. Gen. 3. Sap. 2. Gen. 3. Rom. 5. Rom. 11. 12. Psalm. 48. Ezech. 28.

te. Quod quidem carere mysterio nõ videtur. Significatur enim hac re, quòd lapsus eius incitamentum fuerit, nõ diuini amoris, verùm scientiæ suę excellentia, Cherub enim
Cherub. *Seraph.* plenus scientia, Seraph plenus amore interpretatur. Quid autem? qui nunc Ecclesiam conturbant, qui Christi corpus dilaniant, qui pro honore suo diuidunt vnitatem, quanam alia reputamus eos ad id faciendum adduci, præterquã inflante sine charitate scientia? Quid illis aliud suggerit diabolus, quàm quod suggessit olim parentibus nostris, dicens: Eritis sicut dij, scientes bonum & malum. Nunquid nõ se deos esse sibi persuadẽt, qui siue de sanctorum patrum scriptis, siue de cõciliorum decretis productum aliquid audiuerint, quod suis dogmatibus aduersetur, illicò tanquàm hominum commentum reijciunt: tanquàm homines & ipsi non sint? Cuius autem ea re se filios esse declarant, ni
Esai. 14. si Cherub eius qui dixit: In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo soliũ meum, ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: qui postea in infernum detractus est in profundum laci. Certè quicunque sunt hoc ingenio præditi, quamlibet glorientur se certos esse, quòd habent spiritũ Dei, certum est, quòd nõ Dei, sed satanæ spi
Scientia ex Dei spiritu. ritu agũtur, Nõ est ex Dei spiritu quæ inflat scientia, sed quæ per charitatem ædificat, ea demũ est ex Dei spiritu: Cæterũ quæ charitate vacua est, haud aliter se habet, atq; cibus sine digestione. Sicut enim cibus indigestus, cùm nõ fuerit benè concoctus, generat malos humores, & corrumpit corpus, nõ nutrit: sic & multa scientia ingesta stomacho animæ, si charitatis igne decocta non fuerit, quid aliud quàm tumores parit & inflationes?
1. Cor. 8. Quamobrem rectè monet Apostolus, vbi de scientia meminit inflante: Qui se existimat aliquid scire, nondum scit quomodo oporteat eum scire: nescit enim quomodo vtendum sit scientia, quod præscribit ea, quæ non inflatur charitas.

Scientiam habere cupiens primum se ipsum scire studeat. *Rom. 12.* *Phili. 2.* Quisquis igitur ad ędificationem, nõ ad destructionem habere vult scientiam, primùm seipsum scire studeat, sic enim futurum est, vt facessat omnis tumor & arrogantia. Porrò spirituale ędificium stare nõ potest, nisi stabile iactum sit humilitatis fundamentum. Statuat itaque se ante faciem suam homo, suam secum reputet imbecillitatẽ, mox illud consequetur, vt sit non intet alta sapientes, sed inter humilibus cõsentientes. Nihil aget per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores se alios arbitrabitur, atque aliorum: præsertim verò maiorum, plus quàm suo ipsius iudicio tribuendum esse putabit, non modò, non se præferet vlli, sed sibi potius cæteros anteponet. Siquidem sicut qui per ostium transit, cuius demissum nimis est limen, quantò se dimiserit magis, tantò facilius effugiet, ne impingat: quòd si vel transuerso digiti spacio, se, quàm ostij mensura patitur, altius erexerit, e uestigio quassato capite collidetur. Ad eundem planè modum habet se mens hominis: quantò se dimiserit magis, tantò faciliùs ca-
Matt. 11. uebit, ne offendat: quod cauere non poterit, simul vt se vel paululum erexerit. Hoc est
Prouer. 9. quod à Christo quoque dictum legimus: Confiteor tibi pater, domine cœli & terræ,
Scientiæ comparandæ ratio. quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Et in Prouer
Prouer. 9. bijs clamat sapientia: Si quis est paruulus, veniat ad me. Quisquis ergò scire vult, discat quemadmodum eum scire oporteat. Docebit autem eum, ea quæ non inflatur charitas, ne velit esse sicut Deus ne super nubium altitudinem ascendat, ne similis esse contendat altissimo: sed se cum sui potius generis mortalibus comparet, ac non modò non se illis, verùm sibi potius illos anteponat. Sic secum ipse reputet: Homines fuerunt, qnibus hũc aut illum sensum hæc habere scriptura visa est: homo sum & ego: non minus, ac fortasse magis etiam, quàm eorum aliquis errori obnoxius: Ac si forte illi peccatores fuêre, quan
Psalm. 37. to sunt maiores iniquitates meæ, quę supergressæ caput meum, & sicut onus graue, grauatę sunt super me. Fieri potest vt halluciner, vt error sit, quod mihi verũ nunc esse videtur: quamobrem non committam, vt ab eo temerè discedam, quod tantò omnium consensu, tot seculis receptum, quòd ab ijs etiam, qui ex vniuerso orbe Christiano, viri doctrina & pietate præ cæteris insignes, vnum in locum hac ipsa de causa congregati fuerunt, vnanimi voluntate definitum esse video. Fortassis illi viderunt aliquid, quod ego peccatis meis impeditus videre nunc non possum: Fortassis si præsens in eorum consessu adfuissem, & quibus illi rationibus, hoc ita statuerunt, audiuissem, idem quod illi sen
1. Pet. 5. sissem. Hoc spiritu qui præditus est, nihil dubitet, quin is ex Deo sit, qui resistit superbis, humilibus autem dat gratiam.

Parænesis cum totius operis Peroratione.

CAPVT XCIII.

HVNC spiritum dari sibi postulent omnes, qui Christiani & Orthodoxi cẽseri volunt: quos in extrema operis huius nostri parte, visum est nobis ijsdem verbis affari, quibus Philippenses olim Paulum esse legimus alloquutum. Si
Philip. 2. qua, inquit ille, consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritus, si

tus,ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudium noſtrum.

Scripſit hæc ad Philippenſes Paulus, à cuius ſanctitate quamuis ita longè nos remotos agnoſcamus,vt ne qui corrigiam quidem eius calciamenti ſoluamus,nos dignos ingenuè fateamur:quibus tamen alijs, quàm doctoris gentium, ex quibus nos originem duximus,verbis rectius alloqui poſſumus fideles omnes, quorum cura fidei noſtræ peculiariter eſt à Deo commiſſa:eos præſertim,quibus nihil quod receptum eſt,placet:qui *Heb.13.* nouis quibuſdam & peregrinis doctrinis abducti, nolunt nobiſcum in Chriſti pace,in Eccleſiæ catholicæ vnitate,in fraterna charitate gaudere,ſed ab orbe terrarum,quo Eccleſia catholica, ſecundùm Prophetica & Euangelica promiſſa, diffunditur, ſe dirimentes, in parte eſſe,& pars dici,quàm à Catholica nomen ducere malunt:nec amant nobiſcum *1.Cor.1.* idipſum, ad quod nos toties hortatur Apoſtolus,cùm tamen eundem ſe dicant nobiſcum confiteri Chriſtum: qui altare contra altare erigere, cathedram contra cathedram conſtituere conantur.Hos itaque præ cæteris vt Paulinis verbis his admoneamus,cogit nos paterna cura & ſolicitudo noſtra,quam pro ſalute eorum gerimus:Si qua conſolatio in Chriſto,ſi quod ſolatium charitatis, ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudium noſtrum.

Quatuor ſunt,per quæ Paulus Philippenſes obſecrat.Primo loco:Si qua,inquit, conſolatio eſt in Chriſto. *Conſolatio noſtra Chriſtus.* Non cuiuſuis,verùm eius,quæ eſt in Chriſto cõſolationis meminit:in Chriſto,qui pater eſt miſericordiarum,& Deus totius cõſolationis: qui conſola- *2.Cor.1.* tur nos in omni tribulatione noſtra: Ipſe enim ſolus eſt, per quem abundat conſolatio noſtra:ipſe ſolus eſt qui dicit:Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego *Matth.11.* reficiam vos, & inuenietis requiem animabus veſtris. Quærat qui volet ex auro & argento,quærat ex amplitudine poſſeſsionum,quærat aut ex doctrina excellenti aut ex eloquentia ſingulari, quærat ex quacunque tandem earum rerum conſolationem, quæ multitudinis imperitæ iudicio cumprimis eſſe videntur expetendæ:nos extra Chriſtum moleſtias multas, conſolationem ſcimus nullam. Solus Chriſtus eſt conſolatio noſtra, pax,quies & tranquillitas noſtra. *Ioan 16.* Sic enim ipſum iamiam ex hoc mundo migraturum, ſuis dixiſſe legimus.In mundo preſſuram habebitis in me verò pacem. Quamobrem ô *Galat.4.* filioli,quos iterum in Chriſto parturimus,ſi vultis in Chriſto pacem,ſi vultis in Chriſto conſolationem habere,quam ipſi cupitis obtinere nobis eandem in Chriſto & propter Chriſtum conſolationẽ adferre. Cõſolemini nos, qui pro Chriſto legatione fungimur *2.Cor.5.* apud vos,vt viciſsim Chriſtus conſoletur vos:Cõſolemini nos: implete gaudiũ noſtrũ.

Dicit ſecundo loco Paulus:Si quod ſolatium charitatis. *Solatium charitatis.* Nulla ex te maius eſſe poteſt, quàm ex charitate ſolatium: Siquidem vbi charitas eſt,ibi Deus eſt:Deus eſt enim charitas, *1.Ioan.4.* *Vbi charitas ibi Deus.* Quapropter quod ex charitate,hoc ex Deo ſolatium eſt. Si quod igitur eſt ſolatium, quod habet fraterna charitas, quæ triſtia pariter & læta facit communia, implete gaudium noſtrum.

Addit tertio loco:Si qua ſocietas ſpiritus. *Societas ſpiritus quæ ſit.* Societas ſpiritus aliud non eſt,quàm coniunctio fidelium,quam efficit Spiritusſanctus:per quam vnum corpus,vnus ſpiritus ſumus omnes. *Ephe.4.* Hac ſocietate nulla eſſe poteſt neque firmior neque iucundior: De hac ſocietate ſi eſſe vultis,ſi ad corpus Chriſti pertinere,ſi membra eius eſſe cupitis,implete gaudium noſtrum.

Subdit quarto & poſtremo loco:Si quæ viſcera miſerationis. *Viſcera miſerationis.* Si nondum obriguerũt ſenſus veſtri,ſi pijs dicũtur adhuc affectiõibus animi veſtri, implete gaudium noſtrum. Beati miſericordes,quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. *Matt.5.* Capiat itaque vos nunc noſtri miſericordia,ſi extremo illo die miſericordem iudicem habere vultis: *Matt.7.* Nam qua menſura menſi fueritis,eadem remetietur vobis. *Gaudium impletum.* Quare ſi quę ſunt in vobis viſcera miſerationis, implete gaudium noſtrum.Inchoatum quidem fuit gaudium hoc,ante annos prope ſexcentos,& ad hæc vſque noſtra tempora cõtinuatum:ſed proh dolor,proximis his annis ſuperioribus, eſt non leui triſtitia cõtaminatum. Quantam nos ex eo lætitiam accepiſſe putatis,quòd cùm iam à ſexcentis annis propè Chriſti receperit Euangeliũ Polonia,tantam in eo tuendo gentis noſtræ conſtantiam videre ſemper licuit,vt ab eo nunquam in aliud ſe cuiuſuis,quàm Chriſti potius Euangelium transferri paſſa ſit? *Poloni conſtantes in religione à 600. annis.* Verùm gaudium hoc noſtrum valde eſt imminutũ, poſteaquàm paucis his ſuperioribus annis, *2.Pet.2.* ab eo, quod nobis traditum eſt,ſancto Dei verbo pleroſque receſsiſſe videmus: quibus *Gal.5.& 3.* melius erat non cognoſcere viam iuſtitiæ,quã poſt agnitionem retrorſum cõuerti. Currebatis benè:quis vos faſcinauit nõ obedire veritati,quam ſemel amplexi fueratis? Quare ſi qua cõſolatio in Chriſto,ſi quod ſolatiũ charitatis,ſi qua ſocietas ſpiritus, ſi qua viſcera miſerationis,implete gaudiũ noſtrum:Date operã,vt quod magna cum laude fuit à maioribus veſtris inchoatum,& ab illis quidem conſtanter ad extremũ vſq; vitæ diem,

à vobis autē aliquādiu continuatū, optato fine terminetis, & ficut à maiorib⁹ accepiftis, ad pofteros tranfmittatis. Quod ad nos attinet, qualefcunque fumus, indigni quidem, fed miniftri tamen Dei fumus: pro Chrifto legatione fungentes, eorum loca tenemus, qui primi gentem hanc noftram voluntariè Deo genuerunt verbo veritatis. Non igno ratis Apoftolos veftros Adalbertum & Staniflaum, quorum admirabilis, vitæ fanctimo nia toti eft orbi teftata. Quod illi nobis Euangelium fanguine fuo fignatum reliquerunt, quod miraculis propagarunt, quod ipfi ab Apoftolis, quod nos ab ipfis per longam Epifcoporum & facerdotum fucceſsionem accepimus, hoc, & non aliud annunciamus vobis. Quod fi vita noftra longè difsidet ab eorum vita, agnofcimus peccata noftra, fed certè doctrina noftra ab illorum doctrina non difsidet. Nam quod ab illis creditum, non quod à nobis inuentum eft: quod ab illis accepimus, non quod ipfi excogitauimus, hoc vobis tradimus. Res eft non ingenij, fed doctrinæ: nō vfurpationis priuatæ, fed publicæ traditionis: non à nobis prolata, fed ad nos producta: quam ita vt producta eft ad nos, adferimus ad vos: non inftitutores ipfi, fed fectatores: nō ducentes, fed fequentes: non auctores, fed cuftodes. Memores illius, quòd verum veri Dei cultorem Paulus admonet: Depofitum cuftodi, deuitans prophanas vocum nouitates, & oppofitiones falfi nominis fcientiæ: quam quidam promittentes à fide exciderunt, quod apud nos ab his qui præceſſerunt nos fanctis patribus fuit depofitum, id iuxta Pauli monita, fideliter à nobis cuftoditum vobis nunc reddimus. Quamobrem fi nullas ad vos prophanas vocum nouitates adferimus, fi à Paulo docti, quòd à patribus depofitum fuit apud nos fidei talentum, id magna fide cuftoditum, vobis reddimus: iterum atq; iterum rogamus vos, & obfecramus, implete gaudium noftrum.

1.Cor.4. 2.Cor.5. Ibid.1. *Apoftoli Polonia.* 1.Tim.6.

Sed vos iampridem noſſe proculdubio cupitis, quanam tandem ratione gaudium noftrum per vos impleri velimus. Non eft cur anxio fitis & folicito animo: nihil difficile, nihil durum & moleftum, nihil quod non cum voluptate potiùs, quàm cum labore coniunctum fit, vobis præfcribemus. Neque enim aliter nos à vobis, quàm ficut magifter nofter Paulus olim à Philippenfibus, impleri gaudium noftrum poftulamus. Principio vt idem fapiatis omnes: deinde vt eandem charitatem habeatis. Quid vobis videtur? Eftne aliquid in hoc laboris & moleftiæ? Nunquid non dulce potius cumprimis & iucundum eft, quòd à vobis exigimus? Non vt maria tranfmittatis, non vt partem aliquam terrarum orbis peruagemini, non vt aut opes abijciatis, aut fanguinem veftrum profundatis, aut aliquam corporibus veftris moleftiam adferatis, nihil horum aut fimilium præcipimus. Ac fi quid tamen huius generis pro Chrifto legatione fungentes præciperemus, certè Chrifti caufa non modò non detrectare, verumetiam fumma cum animorum alacritate obire vos oporteret omnia. Nam fi nullos non profert labores & moleftias agricola, nulla nō adit pericula mercator, nullis nō difcriminibus virā fuā obijcit miles, dum exiguo lucro potiri queant, quo tamen an fint potituri certum adhuc nō eft, & fi maximè potiti fint, perfæpè tamē citius opinione fua dimittūt, neceſſe eft: Si mox perituri cōmodi caufa perferunt ifti tam acerba multa, tam alacriter, vos non multo maiore alacritate eadem omnia laturi effetis, vt infinitum, nec vllo vnquam tempore vobis periturum thefaurum, ibi cōfequi liceat, vbi neq; ærugo, neque tinea demolitur, neq; fures effodiunt aut furantur: vbi qua femel potiti fueritis vita beata, ea perpetuò frui licebit? Sed tamen nos nullum vobis grauius onus imponemus. Mandatum quod nos pro Chrifto legatione fungentes præcipimus vobis hodie, nō fupra vos eft, neque procul pofitum, nec in cœlo fitum, vt pofsitis dicere: quis noftrum valet ad cœlum afcendere vt deferat illud ad nos, vt audiamus atq; opere cōpleamus? neq; trans mare pofitum, vt caufemini & dicatis: quis è nobis poterit transfretare, & illud ad nos vfque deferre, vt pofsimus audire & facere quod præceptum eft? Sed iuxta vos eft fermo valde in ore veftro & in corde veftro: vt faciatis illum. Breue verbum eft, & expeditum. Hoc tātùm hortamur vos, oramus & obfecramus, vt idipfum credatis, vt eandem charitatem habeatis. Quid eft facilius, quàm credere? quid dulcius, quàm amare? Quid autem vtroque fructuofius? Videtis quàm fit expeditum, quod à vobis poftulamus, modò voluntas adfit, dictum ac factum, gaudium noftrum per vos erit impletum. Neque enim petentibus deerit eius auxilium, qui operatur in nobis & velle & perficere.

Gaudiū implere quomodo. Philip.2. Deut.30. Matth.6. Deut.30. *Idipfum credatis eandem charitatē habeatis.* Phil.2. Phil.2.

Sed hic dicet veftrum aliquis: Quid hoc rei eft? tanquàm cum infidelibus ita nobifcum agitis. Nunquid non credimus? Nobis verò, quin credatis dubium non eft, fed minimè fufficere putamus, fi quomodocunque tandem vos credere profiteamini, verùm ficut iubet Paulus, ita vos credere velimus, vt idem credendo fapiatis. Non vt fingularem fiue folitariam quifque fuam, non vt VVittebergenfis, non vt Tigurinā, non vt Auguftanam, non vt aliam quacunque (iam enim proh dolor luditur fidibus, nō vna fides

Credere quomodo oporteat.

fides retinetur)sed vt catholicæ fidei confessionē Christianā vnanimiter omnes ample-
ctamini. Quæ malum isthæc est amētia, cùm olim vnum Deum colentes, vno & eodem
nomine Christiani fuerimus appellati, quòd nunc plerique tam pręclarum nomen hoc
fastidiunt, & Euangelici quàm Christiani vocati malunt? Scilicet extra Christum, Euan *Euangeliū quid*
gelium esse potest? Quid est Euangelium? læta annunciatio. Potest autem extra Christum
læta esse vlla annunciatio? Sempiterni væ, & æternæ mortis annunciatio extra Christum *Euangeliū ex-*
esse potest, lætæ alicuius rei nuncius extra Christum esse non potest. Quamobrem vnde *tra Christum*
discessistis, eò redeatis, neque nomen illud fastidite, quod est super omne nomen, quod *esse non potest.* *Philip.2.*
solum præ nobis ferre, de quo solo gloriari nos oportet. Nihil prædicari de nobis po-
test gloriosius, quàm si quemadmodum qui præcesserunt nos omnes, ex quo tempore
Christi semel Euangelium recepit Polonia, Christiani simus & vocemur omnes. Chri-
stiani non ita pridē vocati estis, Christianis parētibus prognati, à Christianis maioribus
profecti, Christiani sicut initio, sic deinceps etiā semper & esse & dici velitis: neq; vos ab
illis præcidatis, quos esse & fuisse Christianos negare non potestis. Etiam atq; etiā obse
cramus vos per nomen domini nostri Iesu Christi, cuius nominis & ipsi communione
gaudemus, & vos nobiscum vna maiorum nostrorum exemplo gaudere cupimus, vt id *1.Cor.1.*
ipsum dicatis omnes: idipsum sentiatis, idem sapiatis, & non sint in vobis schismata: si- *Galat.5.*
tis autem perfecti, in eodem sensu, & in eadem sententia. Memores libertatis, qua semel
nos Christus liberauit omnes: quotquot esse & dici Christiani vultis, nolite iterū iugo
seruitutis cōtineri: nolite effici serui hominū. Homo est Lutherus, homo est Philippus, *1.Cor.7.*
homo est Caluinus, quorū alicuius opinionem cùm sequimini, quid aliud quā hominis
opinionem sequimini? Atqui mendacem omnem hominem esse, digito Dei scriptū est. *Psalm.115.*
Nolite sic eorum alicui vos addicere, vt præ eo, quod ipsi senserunt, totius Ecclesiæ, quæ
firmamentum est & columna veritatis, sensum & consensum, posthabendum esse pute *Idololatria qua*
tis. Iam verò si verbi Dei appellatione, quod nunc (proh dolor) nō rarò fit à multis, ver-
bum hominis dignati fueritis, videre, nunquid non germana sit hæc idololatria? Fugite
idola per Deum immortalem. Non est deus Caluinus, nō est deus Lutherus, nō est deus *1.Cor.10.*
Bucerus, aut quicunque tandem alius ex illis, qui multo crudelius Christi corpus san- *Idololatra hæ-*
ctissimum tractauerunt, quàm illi ipsi qui Christum in crucem egerunt. Tunc enim ve *retici.*
nerūt impij milites, & non fregerunt crura Christi: nunc venerunt isti speciem pietatis
hābētes, virtutem autem eius abnegantes, & diruperunt, ac in multas partes cōciderunt
totū corpus Christi: vnam, sanctam, catholicam, Apostolicā Ecclesiam. Integrum Chri- *Ioan.19.*
sti corpus inter manus persequutorum in cruce permansit: & inter manus Christiano- *2.Tim.3.*
rum non est iam integrum corpus ecclesiæ. Quamobrem eorum sectatores esse nolite,
per quos tam nefarium scelus patratum esse videtis: sed Spiritum sanctum per suum vas
electum, vos vt idem sapiatis monentem, audite. Non vt suam quisq; propriam confes- *Idem sapiente.*
sionē adferat, sed vt qui vos esse Christianos profitemini (libet enim receptum hoc no-
men potius vobis tribuere, quo superstitibus etiam Apostolis Antiochiæ primùm eo-
rum vsi discipuli leguntur, quàm nouum aliud heri, quod aiunt, & nudiustertius à no- *Actor.11.*
uarum rerum studiosis vsurpari cœptum) vt idem sapiatis quod vestros, vel communes
nostros potius maiores Christianos, citra dubitationem vllam, sapuisse cernitis, qui nos
præcesserunt cum eodem signo fidei, & dormiunt in somno pacis. Procul à vobis absit
hæc impietas, vt patres vestros, auos, proauos, atauos idola coluisse, & nunc demum
Christum prædicari cœptum esse, nunc demum vestris oculis Euāgelij lucē affulsisse, ho *Phili.3.*
stibus veritatis & inimicis crucis Christi credere animum inducatis. Quingenti iam *Poloni quando*
sunt octoginta sex anni, sicut annalibus nostris memoriæ proditū legimus, cū per Chri *Christiani facti*
stum Deum nostrum ab idolorum errore sumus abducti, & ad veritatis agnitionē per-
ducti, qui postquàm semel nos ab idolorum cultu reuocauit, quæ nunquā satis est præ-
dicanda bonitas illius & misericordia, non permisit deinceps vnquam sanguine suo nos
ablutos, eodem luti volutabro fœdari. Idem igitur sapiatis, quod parentes, quod aui,
quod proaui, quod ataui vestri, qui piè Christum coluerunt, iam inde à sexcentis annis
propè sapuerunt, quandoquidem & ipsi non diuersum ab eo sapuerūt, quod reliquus
orbis Christianus ab ipsis Apostolis receptum, & per longam Episcoporum & sacerdo
tū successionē ad nos vsque perductum sapuit semper, & sapit etiam nunc, & sapiet de-
inceps vniuersus. Non est Polona fides, non Lithuana, non Germana, quam vt firmiter
teneatis, vobis persuadere conamur, Non est huius vel illius nationis aut prouinciæ, vt *Fides catholica,*
nationalis aut prouincialis dici queat, Est & vocatur fides catholica, per vniuersum ter- *non Polona, vel* *Germana.*
rarū orbem, quàm latè patet Christianum nomen diffusa, neque triginta his aut quadra
ginta annis nata, sed quæ ab ipsis primis parentibus nostris simul vt orbis cōditus est, i-
nitiū habuerit. Fuit ante legem obscurior, sub lege figuris magis adumbrata, quàm illu-

striotibus aliquibus notis expressa, posteaquàm verò apparuit gratia Dei saluatoris no
Tit 2. stri omnibus hominibus, facta est indies clarior & dilucidior, vt nihil iam ad eius perspi
cuitatem deesse videatur. Hanc igitur fidei catholicæ confessionem Christianam vobis
1. Ioan. 2. commendamus, vt quod audistis ab initio, id in vobis permaneat: Quia si in vobis per-
1. Ioan. 1. manserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis, & societatem habe-
bitis nobiscum, & societas nostra erit cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Hanc &
Phil. 2. Paulus vobis commendat, cum vt idem sapiatis monet. Quid enim est aliud idem sape-
Idem sapere quid sit. re, quàm catholicā fidem retinere? Qui catholicus est, idem sapit. Qui schismaticus est aut
Rom. 12. hæreticus, diuersum sapit. Hoc est idem sapere, sapere ad sobrietatem: hoc est diuersum
sapere, sapere plus quā oportet. Certè non oportet sapere plus quā omnes sapiunt: nam
Rom. 1. sic sapere, desipere est: Sicut etiam dicit Paulus. Dicētes se esse sapientes, stulti facti sunt.
Ecclesiam catholicam non credens, nihil credit. Credere sanctam Ecclesiam catholicam, hoc est idem sapere. Quisquis hanc non credit,
etiam si cætera credat omnia, quæ in symbolo continentur, inanis est fides eius: quan-
do non sapit idem, sicut Paulus admonet. Non est ita necessarium ad salutem habere
1. Cor. 13. Prophetiam, nosse mysteria omnia, & omnem scientiam, vt si quid alicui forte parum
perspectum sit, de salute animæ suæ periclitetur. Vnum est necessarium dicit Christus:
Luc. 10. Vnum est ad salutem necessarium: quo si quis vno fuerit destitutus, nihil est, quòd
se salutem consequi posse, speret. Quid illud est? Subiungit mox Paulus dicens: Ean-
Eandem charitatem habētes. dem charitatem habentes. Loquatur aliquis linguis hominum aut Angelorum, si cha-
ritatem non habuerit, factus est velut æs sonans, aut cymbalum tinniens. Habeat Pro-
Philip. 2. phetiam, nouerit omnia mysteria, & omnem scientiam: habeat omnē fidem, ita vt mon-
1. Cor. 13. *Charitatis laus* tes transferat: si charitatem non habuerit, nihil est. Distribuat in cibos pauperum om-
nes facultates suas, tradat corpus suum ita vt ardeat, si charitatem non habuerit, nihil ei
prodest. Sola est charitas, quam qui habet, nihil ei deest eorum quæ ad benè beateque
Fratres sumus omnes. viuendum pertinent: quam qui non habet, frustra habet cætera omnia. Fratres sumus,
vnum Deum inuocamus, in vnū Christum credimus, vnum Euāgelium legimus, vnum
Psalterium recitamus, vnum Amen respondemus, vnum Alleluia resonamus, vnum Pas-
cha celebramus: quid causæ est, quòd vos foris estis, nos intus sumus? Quid causę est,
quòd altare cōtra altare erigitis, quòd cathedrā cōtra cathedram cōstituitis? Quid causæ
est, quòd Paulum admonentem audire non vultis, vt idem nobiscum, idem cum no-
stris maioribus, idem cum vniuersa Catholica Ecclesia sapiatis, verùm ab orbe terrarum
vos præciditis? Eadem sacramenta nobiscum, easdem scripturas habetis, hoc solum
Charitatem heretici nō habent minus habetis, quod minus habet, qui charitatem non habet. Si esset charitas, nulla
Aug. de baptismo paruulorum contra Donatistas li. 1. cap. 11. esset præcisio, nihil esset quod impediret, quominus idem saperemus omnes. Nulli schis-
mata facerent, dicit Augustinus, si fraterno odio non excæcarentur. Ante quem Ambro-
sius quoque. Nouatianus, inquit, & alij non paruæ scientię fuerunt, sed quia per zelum
fœdera charitatis perdiderunt, in schisma versi ad perditionem sui, hæreses creauerūt. Si
Rom. 10. *Amb. in epist. ad Cor. 3.* charitas adesset, quandoquidem non inflatur charitas, nunquàm eo tumoris ventū es-
set à quibusdam, totum vt orbem Christianum desipere, se verò solos sapere, se solos vi-
1. Cor. 13. dere sibi persuaderent, Si charitas adesset, quandoquidem non cogitat malum charitas,
nūquàm hācde nobis opinionem nōnulli concepissent, quod secus quàm intelligimus
Malach. 2. ipsi scripturas interpreremur, qua vna, nulla vel cogitari potest maior impietas. Si chari
tas adesset: causæ nihil esset, quamobrem idem non saperemus omnes. Obsecramus vos
per Christū, nunquid non eundē nobiscum in cœlis patrē inuocatis? nunquid inuocan
Matth. 6. tes non eadē ab eius filio nobis præscripta formula vtimini, dicentes: Pater noster qui es
Rom. 8. in cœlis? Atqui pater hic noster, vnam tantùm coniugem habere voluit. Qui patrem v-
1. Cor. 1. num agnoscimus, quàre matrem etiam vnam non agnoscimus? Si primogenitus noster
frater diuisus non est Christus, cur ipsi diuidimur, cur segregamur, cur disiungimur? Si
1. Cor. 12. membra sumus vnius Christi corporis, cur ab eo vos præciditis? Iterum atq; iterum per
Deum vos obtestamur immortalem, implete gaudium nostrum: consonate paci, cohære
te vnitati, acquiescite charitati, credite veritati, quò lætari queamus de concordia vestra,
& gratias agere Deo de salute vestra, quam non potestis habere, nisi in Ecclesia catholica.
Extra ecclesiam salus & charitas haberi non potest. Extra Ecclesiam catholicam, quid enim prohibet quominus Augustini verbis vtamur,
omnia potestis habere præter salutem. Potestis habere honorem, potestis habere sacra-
menta, potestis etiam cantare alleluia, potestis respondere Amen, potestis Euangelium te
In serm. super gest. cū emerito. nere, potestis in nomine patris & filij & spiritussancti fidem habere & prædicare: sed
nusquam nisi in ecclesia catholica salutem potestis inuenire. Extra hanc haberi possunt
Vnitatis Christianæ laus. omnia: sola ea, quæ sola salutem adfert charitas, extra Ecclesiam haberi non potest: Neq;
enim diuidit vnitatem quisquis habet charitatem. Hæc est quæ facit vnanimes: quales vt
Phil. 2. sitis, cum Paulo vos hortamur: vt vno sitis & eodem animo, quo sumus nos, quo fuerūt
olim

olim nostri & vestri maiores,qui piè Christum coluerunt:vt de vobis quoque dici que-
at,quod de nostris aliquando maioribus dictum legistis:Multitudinis credentium erat *Actor.4.*
cor vnum,& anima vna.Ecce quàm bonum & quàm iucundum,habitare frattes in v- *Psalm.132.*
num.Quàm iucundum accidit auribus,& suaue,cùm legitur:Egtessi sunt omnes filij Is- *Iudic.20.*
raël, & pariter cõgregati,quasi vir vnus.Stans omnis populus, quasi vnius sermone res- *Ibidem.*
pondit.Conuenit vniuersus Istaël ad ciuitatem,quasi homo vnus:eadẽ mente,vno con *Ibidem.*
silio.Congregatus est populus,quasi vir vnus in Ierusalem. Vnũ est necessarium: vnum *2.Esdr.3. & 2.*
est ad salutem necessarium:Vnum hoc illa ipsa hora, qua iam traditur erat seipsum pro *Luc.10.*
nobis,oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis.periuit à patre Christus dicẽs: *Ephe.5.* *Ioan.17.*
Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et
paulò pòst: Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pto eis, qui crediruri sunt per ver-
bum eorum in me,vt omnes vnum sint:vt sicut tu pater in me & ego in te, vt & ipsi in
nobis vnum sint:vt sint vnum,sicut & nos vnum sumus, vt sint consummati in vnum.
Neq; verò petiuit hæcà patre modò reperitis vicibus,verumetiam hæc fuit causa poris- *Sapient.2.*
sima,sicut à Ioanne scriptum legimus,quamobrem turpissima morte cõdemnari voluit, *Ioan.11.*
vt filios Dei,qui erant dispersi,congregaret in vnum. Quæ cùm ita sint, cùm ex hac vita *Christus cur*
migraturus ad patrem suum cœlestem nihil aliud nobis testamento Christus reliquerit *mortuus.*
quàm pacem:cùm non aliud sit pattem precatus diligentius,quàm vt vnum cum ipso,v- *Ioan.14.*
num & inter nos essemus : cùm & mortis illius tam acerbæ tam etiam ignominiosæ,
non alia causa fuerit:quàm vt dispersos congregaret in vnum:cur vos,quod nobis testa
mento legarum est,id repudiatis? cur Christi precationem ex incredibili quadã erga nos
charitate profectam,nullum vobis fructum adferre patimini?cur crucis & mortis illius
beneficium,quantum ad vos pertinet,irritum & inane redditis? dum quod anteà dis-
persum,posteà sanguine illius fuit pretioso congregatum, id vos iterum dispergere co-
namini.Estne hoc Christianos esse?estne hoc Euangelium Christi profiteri?Christus ex
duobus fecit vnum.(Fecit enim vtraque vnum dicit Apostolus)vos ex vno facitis duo, *Ephe.2.*
ac plura etiam quàm duo.Altare contra altare erigitis,cathedram contra cathedram con
stituitis.Obsecramus vos,quid est hoc aliud,quàm Antichristos esse?quàm non Christi
Euangelium,sed Satanæ cacangelium propagare? Sicut enim Christus est, qui congre-
gat:ita Satanas est,qui spargit. Nolite charissimi,nolite spargere cum Satana, sed con-
gregate potius cum Christo: vel saltem , quod semel est pretioso Christi sanguine con-
gregatum,id nec ipsi spargite,nec ab alijs dispergi patiamini. Sitis vnanimes, vt quam-
uis corpora diuersa sint,eadem tamen in illis mens,idem animus,eadem voluntas,idem
sit sensus omnium.Nolite suam quisque propriam confessionem adferre,suam quisque
solitariam, aut vnius alicuius ex his opinionem sequi, qui sicut propria sua temeritate
segregauerunt semetipsos, ita iusto Dei iudicio sunt & ipsi à se inuicem segregari, & in
tot sectas dissecti , vt earum vix iam etiam numerum inire liceat . Verùm non est nisi
vnum. Hoc vnum retinete: ab omni sectarum genere cauetote. Sitis, vt Paulus mo-
net, vnanimes, & idipsum sentientes: Nam hi demum sunt vnanimes, qui sentiunt *Vnanimes idip*
idipsum.Sicubi verò scinditur incertum studia in contraria vulgus, sicut (proh dolor) *sum sentientes.*
in hac nostra prouincia fieri non ita pridem cœptum esse videmus, ibi vnanimitas esse *Philip.2.*
non potest.Nihil est autem,quod vel ad Romanos,vel ad Corinthios,vel ad Philippen *Rom.15.*
ses scribens,tam frequenter inculcet Apostolus,quàm vnum hoc, vt idipsum dicamus, *1.Cor.1.& 2.Cor.13.*
idipsum sentiamus,idem sapiamus omnes. Quod igitur ille, vel Deus potius per illum *Philip.2.*
toties tam diligenter præcipit , nolite committere , vt in eo parum ipsi dicto audientes
fuisse videamini. Vultis ædificare ciuitatem?Hierusalem ædificate,non Babylonem. Si- *Psalm.121.*
quidem de Hierusalem legitis,quòd ædificatur vt ciuitas,cuius participario in idipsum.
In Babylone contrà,sicut linguarum,ita & sensuum & rerum omnium horrenda quæ- *Genes.11.*
dam fuit confusio.Ciuitas Hierusalem vnum corpus est,non quadam corporum confu
sione permixtum,vt inquit Hilarius,neque singulis indiscretum aceruum,& informem *In psal.121.*
cumulum vnitis:sed per fidei vnitatem, per charitatis societatem, per operum volunta-
tisq; concordiam,per sacramenti vnum in omnibus donum efficimur omnes vna ciui-
tas Hierusalem:efficimur vnus cœtus sanctorum:efficimur vnum corpus Christi:A quo
dissidentes,& se peccatis suis præcipitãtibus separantes, participationem sanctæ huius
domus non habent:in qua non facit habitare Deus, nisi vnanimes:cùm sit participatio *Psalm.67.*
ciuitatis huius in idipsum. Quapropter vbi idem sapiũt omnes, eandem charitatem ha *Psalm.121.*
bentes,vnanimes idipsum sentiẽtes,ibi ciuitas Hierusalem,ibi domus Dei viui,ex viuis *1.Pet.2.*
lapidibus ædificata,ibi est vna,sancta,catholica, Apostolica Ecclesia, firmamentum & *Tit.3.*
colũna veritatis.Hanc itaq; ciuitatẽ ædificare charissimi,vel vt ipsi potiùs hæc esse ciuitas *Hier. 51.* *Esai 13.*
queatis,elaborate.Fugite verò,fugite de medio Babylonis & saluet vnusquisq; animam *Hier.50 51.* *Psalm.13.62.*

suam. Neque enim ignoratis, quàm horrenda per Prophetas suos Deus Babyloni comminetur. Quę quidem non illi tantùm, de qua propriè scripserunt, verumetiam ei, quàm illa significauit euenisse videmus omnia. Ædificauit memoria nostra Babylonem in Germania Martinus Lutherus, quid superest malorum ex his omnibus, quæ Prophetæ ventura prædixerunt, quod in ea iam non euenerit? Neque tamen eorum adhuc finis apparet vllus. Sed & in Anglia fuit ædificata Babylon, quæ iam Mariæ regis Philippi coniugis tempore per Dei gratiam ædificatur iterum vt ciuitas, cuius participatio in idipsum: Quibus non fuit regnum illud iactatum procellis & tempestatibus: quæ non pertulit naufragia? quibus non est iactatum infortunijs, quo ad in ea Babylon ædificabatur? Agite ô fratres, quorum exitus perhorrescitis, eorum imitari facta ne velitis. Nō potest esse falsum, quod dixit veritas: Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Sic ignis in stipites segregatus, extinguitur: domus in lapides diuisa corruit: nauis in tabulas discissa, demergitur. Quamobrem tanquàm pestem vnam omnium teterrimam, fugite diuisionem, fugite schismata, fugite hæreses. Nolite vos diuidere à nobis, qui patres vestri vocamur, & sumus, ac pro paterna nostra erga vos charitate, nullius rei maiorem, quàm vestræ salutis curam & solicitudinem gerimus. Nolite vos diuidere à sanctis vestris, & ijsdem maioribus nostris. Nolite vos diuidere ab vniuerso terrarum orbe, quàm longè, quamq; latè patet in eo Christiana religio: sed implete gaudium nostrum, vt idem sapiatis, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes.

Lutherus Babylonem ædificauit in Germania.

Matt.12.
Luc.11.

2.Cor.13.

Cæterū quò minus gaudiū hoc nostrū impleri possit, duo potissimum obstare videntur, à quibus vt vobis diligenter caueatis, cū Paulo nostro paternè vos hortamur & monemus: qui statim subiungit: Nihil per cōtentionem neq; per inanem gloriam. Nihil est quod perinde obstet, quominus homines idem sapiant, eandē charitatem habētes vnanimes, idipsum sentiētes: atq; contentio. Quod etiā ille videtur indicare qui dixit: Vnitatē assequi non meretur: quisquis nō ipsam, sed quod vult ipse tuetur. Hæc enim cōtentio animos irritat, mentes perturbat, odia accendit, ac tantam persæpè caliginem oculis mortaliū offundit, vt cæca mens, quod rectum est videre non possit. Quamobrē etiam alio loco Paulus, pugnas legis, & verborum vitare iubet, quòd ex his oriuntur inuidiæ, cōtentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ, conflictationes hominū mēte corruptorum, & qui veritate priuati sunt. Et iterum: His qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, credūt autem iniquitati, ira, & indignatio, tribulatio, & angustia. Et ad Corinthios scribens: Si quis autē videtur contentiosus esse, nos talē consuetudinem nō habemus, neq; ecclesia Dei. Ad eundē modū & Iacobus, vbi zelus amarus habetur, & contentiones in cordibus, negat eā ibi reperiri sapientiā, quæ desursum est, descendens à patre luminum, sed terrenam, animalem, diabolicam. Vbi enim zelus & contentio, ibi inconstantia & omne opus prauum. Quę autem desursum est, inquit, sapiētia, primū quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis cōsentiens, plena misericordia & fructibus bonis. Sectemini charissimi sapientiā, quæ desursum est à patre luminum. Hæc enim est pudica, quoniā castè intelligit: est pacifica, quoniam à proximorum societate propter elationem se non disiungit: est modesta, suadibilis, bonis consentiens, quoniam nihil habet in se præfracti, sed facilè cedit veritati. Contra verò, terrenam illam, animalem, diabolicam sapientiam, qua qui præditi sunt, omnes alios præ se caudices esse putant, modis omnibus auersemini: cùm ipsi vestris oculis videatis, ac modò non manibus etiam contrectetis, inconstantiā & omne opus prauum, vbi zelus est & contentio. Quid enim apud illos constās, quid fixum & stabile cernere licet, apud quos altercatiões istæ de fide vigent maximè? Satis iam à nobis est superius indicatum, quemadmodum subinde varient sententijs, dogmata sua mutent in annos, quin & aliud hodie nonnunquam, aliud cras affirmant. Suo quoque tempore queritur Gregorius Nazianzenus, cùm feruerent maximè disputationes, tum refrixisse maximè charitatem, refrixisse pietatem, quæ in credendo, in sperando, in amando consistit. Tum autem & hunc fructum adfert contentio, quod sicut ille dixit: Nimium altercando, veritas amittitur. Neque enim vllum adferri potest maius impedimentum ad veritatem inuestigandam, quàm si supra quàm scriptum est, vnus pro altero infletur aduersus alterum. Præclarè Deum alloquens Augustinus: Veritas, inquit, tua nec mea est, nec illius, aut illius, sed omnium nostrorum: quos ad eius cōmunionem publicè vocas, terribiliter admonēs, vt nolimus eā habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vendicat, & suum vult esse, quod omnium est, à communi propellitur ad sua: hoc est, à veritate ad mendacium: Qui enim loquitur mēdacium, de suo loquitur. Obsecramus vos, quod ab Augustino scriptum est, diligenter vobiscum expēdere velitis. Non est, inquit Augustinus, huius aut illius, sed est omnium veritas: omnes ad eius

Nihil per contētionem, neque per inanem gloriam.
Contētionis fructus.
Phil.2.
Petrus Cluniacens.lib.5.
Epist.16.
1.Tim.6.
Rom.2.
1.Cor.11.
Iacob.3.
Sapientia diabolica.
Sapientia diuina.
Disputationū pernicies.
Greg.Naz.li.1. Theol.
Veritas altercando amittitur.
1.Cor.4.
Aug.li.12.confess.ca.25.& in Psalm.75.
Veritas est omnium.
Ioan.8.

eius communionem vocauit Deus publicè. Quod publicum est, nemo faciat priuatum, ne priuetur: quod omnium est per charitatem, nemo sibi propriè vendicet, aut suum esse velit per contentionem. Nam qui de suo loquitur, mendacium loquitur, nō veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Atq; hic est fructus contentionis, quod, dum suam quisq; vult esse veritatem, quę omnium est, amittitur veritas: quam non alibi quàm apud omnes, hoc est, in ecclesia catholica reperire licet. Præclarè scriptum est ab Eusebio Emisseno: Fides religionis catholicæ, lumē est animæ: ostium vitæ: fundamentū salutis æternæ. Quicunq; hac derelicta velut pessimum ducem, proprium sequitur intellectum, quicunq; per sapientiæ suæ sensum ad mysteriorum cœlestium, se putat posse peruenire secretum, sic facit, quomodo si absq; fundamento ędificet domum, aut si pręterınisso ostio, velit introire per tectum, vel si nocte sine lumine inferat gressum, totum se clausis oculis vrgeat in profundum. Qui loquitur alio quàm omnium, quàm ecclesiæ catholicę sensu, de suo loquitur, mendacium loquitur. Cùm rectè scriptum sit ab Augustino. Quisquis ab Ecclesiæ ventre separatus fuerit, necesse est, vt falsa loquatur.

Fides catholica

In psal. 57.

Contentio materia est iracundiæ. Est autem iræ propriū quòd facilè fallitur fallitq;, ita vt iracundorum ferè neminē veracem esse scribat Philo. Quare fugite contentionem, quę priuatum, quæ suum esse vult, quod publicum, quod commune est omnium. Cuius mater, sicut ab eodem Augustino scriptum est, est superbia & humanæ laudis auiditas. Quamobrem fontem ipsum tanti mali cùm obruere vellet Apostolus, posteaquā dixit, nihil per contentionem: adiunxit statim, neq; per inanem gloriam. Tolle gloriam inanem, sublata simul erit omnis contentio: cuius non alia ferè causa est, quā quòd queritur ab hominibus gloria: Verè namq; dictum est à Sapiente: Inter superbos semper iurgia: Atqui superbiæ filia est inanis gloria, quę plerunq; facitè stultis insanos. Cessabunt iurgia, facessent contentiones, simul vt facesset inanis gloria. Facesset autem inanis gloria, si fuerit illud obseruatum, quod mox apud Paulum sequitur. Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes. Vultis iurgia, vultis lites, vultis contentiones effugere? fugite gloriam inanem: succedat in locum eius humilitas: quæ statim vt accesserit, facessat illa necesse est. Sicut mater hęreticorum superbia, sic mater piorū omniū est humilitas. Vultis audire loquentem superbiam? Deponite, inquit, quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi veteres, theologorum scholę, auctoritas conciliorum & porificū, consensus tot seculorū ac totius populi Christiani. Nihil recipimus nisi scripturas: sed sic, vt penes nos solos sit certa auctoritas interpretandi: Quod nos interpretamur hoc sensit Spiritussanctus, quod adferunt alij quamuis magni, quàuis multi, à spiritu satanę, & alienata mente profectū est. Quod orthodoxi docuerunt, quod auctoritas Ecclesiæ tradidit, quod populus Christianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitiabile venenum est Satanę, Quod ego doceo, spiritus est vitæ. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritaris: vel quòd egeat iudice: aut vt omnes cęcutiant, ego non cęcurio. Nam cōscius mihi sum, me habere spiritū Christi, quo possum de omnibus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciū, sed requiro obesequiū: Neq; quenqnam vel tantillū moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas ecclesię sanctorū: omnes perierunt si senserunt, vt scripserunt, nisi qui fortè resipuerunt ante supremū vitę diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut carēt sensu cōmuni, aut blasphemiā cōmittunt in Spiritumsanctū, & subuertunt Christianismū. Hęc est superbię vox. Nunquid autē hic hominē præ se quenquā indicat? Tantū abest, vt se superiorē alium arbitretur, vt cæteros omnes præ se fungos esse iudicet. Videris autē, vt hic non omniū, sed suā priuatā esse vult veritatē: vt quod omnibus ad fruendū Deus proposuit, id sibi propriè vendicet, & suū esse velit, quod est omniū. Itaq; à cōmuni propellunt ad sua à veritate ad mendaciū: nam qui loquitur mendaciū de suo loquitur. At nihil tale humilitas, nihil priuatū, nihil vult habere suū. Quod omniū est, quod catholicū est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libēter acquiescit: id verùm, id rectum, id amplectendum esse censet: etiam si propter intelligentię tarditatem pleraq; non assequatur, se tamen non intelligendi viuacitate, sed credendi simplicitate fore tutam persuasum habet, ac non modò se non pręfert cæteris, verùm sibi potius cæteros anteponit se cęteros esse superiores arbitratur: eos prępertim de quibus tot seculis tantā doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse, videt.

Contentio materia iracundiæ.
Phil. li. 2 allego. riarum epi. 60.
Gloria inanis filia superbiæ.
Philip. 2.
Prouer. 13.
Sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes.
Philip. 2.
Superbia mater hæreticorum.
Lutheri superba verba.
Ioan. 8.

Nil est quòd vel vnanimitati retinendæ, vel veritati inuestigandæ sit æquè noxium, atq; laudis humanę & inanis glorię cupiditas. Hanc enim qui aucupantur, quicquid omnium, quicquid catholicum, quicquid commune cum multis est, id tanquam tritum iam ab alijs & vulgare, quodq; nullam admirationē effecturum, nec aliquam excellentis alicuius ingenij vel doctrinę sit opionem allaturū, reijcit & aspernatur: sed singulares quosdā exquirit intellectus, insolitos & hactenus inauditos excogitat sensus, nouas

Inanis gloria cupiditas veritati inimica.

& solitarias profert opiniones,quò poſsit digito mõſtrari & dicier, hic eſt ille, hic il-
le,qui nobis Euangeliũ, quod ita multis ſeculis ſub ſcamno iacuit, ingenij ſui felicitate
nunc tandem in lucem protulit:qui verum illius & germanum ſenſum aperuit,qui men
tes noſtras poſt tantam,quę iam diu noſtris oculis offuſa fuit,caliginem,nunc demũ lu-
ce veritatis illuſtrauit. Quod ita longo ſeculorũ interuallo nemo vidit orthodoxorum,
vnus hic vidit,vnus hic propè mille iam annis ignoratum orbi Chriſtiano Chriſtũ cla-
rè nobis demonſtrauit. Papè quàm longo tempore pro Deo mundus idola coluit? Hic
eſt ille,qui de cœlo deſcendit,qui nos iam tandem ab idolorum ſeruitute liberatos, Dei
piè colendi rationem cognoſcere fecit.Hanc inanis gloriæ dum captat auram infelix ho
muncio,dum quod Chriſti proprium eſt,id ſibi vendicare conatur,dum ſe pro Chriſto
coli vult,minimè contentus eſt eo,ſi vna aliqua de re ſingularem intellectũ,& ſolitariam
ſuam opinionem proferat,ſed cùm in vno ſibi videt ſucceſsiſſe, mox alia ſimul peruertit
omnia,quæ totius orbis iudicio ſunt approbata, ac orbis iudicio ſuum anteponit,cum
Apo 21. eo qui ſedet in throno,dicens:Ecce ego noua facio omnia. Videtis quanta ſit hæc peſtis
Ezech.28. inanis gloriæ. Hęc eſt,quæ Cherub angelum,qui cæteris præſtare ſcientia viſus eſt, de
Gene.3. cælo deiecit,Hæc eſt,quæ primos parentes noſtros de paradiſo deturbauit, Hæc eſt, quæ
nunc etiam non paucos de regno cœlorum,hoc eſt,de eccleſia Dei,in qua ſola ſunt pau-
Matt.5. peres illi ſpiritu,quorum eſt regnum cœlorum,præcipitat, Hæc eſt, quæ facit hæreticos,
De vtilit.cred. Hæc eſt,quę facit ſchiſmaticos,ac quos nunc ſeparat à cœtu piorum, hos poſtea ſepara-
cap.1. bit ab eo,quod pijs promiſſum eſt,regno cœlorum. Sic enim hæreticum deſcribit Augu
Hæreticus quis. ſtinus. Hæreticus eſt,qui alicuius temporalis commodi,& maximè glorię principatus-
que ſui gratia falſas & nouas opiniones vel gignit,vel ſequitur.

Hanc igitur inanem gloriam iure merito pios omnes fugere Paulus,& humilitatẽ am
plecti iubet,qua qui præditus eſt,nõ modò ſe nulli,ſed ſibi potius anteponit omnes:nec
adduci poteſt vlla ratione,ſic vt de ſe magnificè ſentiat,vt orbem Chriſtianum totũ cæ-
cutiuiſſe,Chriſtum tot ſeculis ignoraſſe,idola pro Deo coluiſſe credat,ſe verò ſolum vi-
dere,ſe ſolum ſapere,ſe ſolum veram veri Dei colendi rationẽ tenere perſuaſum habeat.
Vbi tanta eſt arrogantia,ibi nulla poteſt eſſe veritatis agnitio. Verùm eſt enim, quod ab
Aug.ser.213.de tempore. Auguſtino ſcriptum eſt,eam quam non inuenerit humilem,veritas fugit mentẽ. Reſiſtit
ſuperbis Deus,humilibus autẽ dat gratiã. Excelſus Dominus,& humilia reſpicit,& alta
Iacob.4. à longè cognoſcit. Ad quem reſpiciam,inquit,niſi ad humilem,& quietum, trementem
Psalm.137. ſermones meos? Vbi humilitas,ibi ſapientia: Vbi tumor & inflatio,ibi ſtultitia. Dicẽtes
Esai.66. enim ſe eſſe ſapientes,ſtulti facti ſunt. Abſcondit myſteria ſua Deus à ſapiẽtibus & pru
Prouer.11. dentibus,& reuelauit ea paruulis. Vultis Dei myſteria cognoſcere? Vultis ad veram ſapi
Rom.1. entiam? vultis ad ſcripturarũ intelligentiam peruenire? Sitis in oculis veſtris paruuli:ſi-
Matt.11. tis non alta ſapientes, verùm humilibus cõſentientes:ſitis conualles potius,quàm mon-
Psalm.103. tes. Nam in conuallibus emittit Deus fontes gratiæ ſuę. Nolite ſic de nobis,nolite ſic de
veſtris & noſtris maioribus,nolite ſic de cunctis qui per orbẽ Chriſtianum ſunt diffu-
ſi,& Chriſti fidem profitentur,exiſtimare: quòd aut fungi quidã & ſtipites ſint & fue-
rint omnes: aut ſi quod in eis lumen fuit intelligentiæ, tanta fuerit eorum & noſtra ſit
improbitas,vt agnitam veritatẽ profiteri,& præ nobis ferre nolimus,ac ſecus quàm in-
telligamus ipſi,vos doceamus. Extremę cuiuſdam arrogantiæ ne dicamus an dementię,
an impietatis potius fuerit,hanc de pijs omnibus tam impiam opinionẽ cõcipere. Nun
quid quia vos cari vobis & prudentes videmini, ideò ſtipidi, bardi, trunci ſunt omnes
Philip.2. quotquot à vobis ipſis inter vos diſsidentibus diſſentiunt? Certè non ita vos Paulus do
cet:ſed in humilitate,inquit,ſuperiores inuicem arbitrantes. Nõ modò,inquit Paulus,
nemo præ ſe ſtupidos,bardos, truncos alios iudicet: verùm præſtantiores arbitratus, ſe
potius pletaq; non aſſequutum exiſtimet,atq; ideò minus præfractè ſuam opinionem
tueatur: ac ſicubi videt conſenſum omnium,ſicubi videt vnanimitet aliquid ab Eccle-
ſia Catholica definitum: tanto ſeculorum interuallo conſtanter ab omnibus obſerua-
tum:ne velit orbis totius iudicio priuatũ ſuũ anteponere:neq; ſic ſibi ſoli Dei ſpiritum
vẽdicet,vt cui propriè promiſſus & miſſus eſt,eum Eccleſiæ detrahat vniuerſæ. Quin illi
ſe ſubmittat potius,illius placitis obtemperet,in captiuitatẽ redigat intellectum ſuum,
2.Cor.10. in obſequium Chriſti & capitis & corporis. Hoc vbi fit,ibi fit ſimul quod monet Pau
lus,quod nos à vobis tanto ſtudio petimus,vt idẽ ſapiant omnes,eandem charitatẽ ha-
bentes,vnanimes,idipſum ſentientes: Fieri autem id alibi non poteſt, quàm vbi præſto
adeſt humilitas,animiq; modeſtia. Hanc igitur Paulus præ cæteris diligenter commẽda-
re ſtudet omnibus:ac quominus quenquã illius pudere poſsit,Chriſti proponit exem-
plum,quò libentius illius veſtigijs incedamus, Hoc ſentire,inquit,in vobis, quod & in
Chriſto Ieſu,qui cùm in forma Dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe ęqualẽ Deo,

sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominũ factus, & *Hoc sentite in*
habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortẽ, mor *vobis, quod &*
tem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomẽ, quod est *in Christo Iesu,*
super omne nomẽ, vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestriũ & infer- *&c.* *Philip. 2.*
norũ, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.

Vultis, inquit Paulus, ad veram vitam, vultis ad veram & eam sempiternam gloriam *Christus quomo*
peruenire? Christum ducem sequamini, quam vobis ille viam præeundo muniuit, eam *do sequendus.*
ingrediamini. Quid enim ille? Cùm natura Deus esset cùm se factis etiam ipsis Deũ esse
declarasset, vt qui vel nutu mortuos vitæ restituebat, qui rerũ elementa vertebat, qui ver
bo morbos quoslibet propulsabat, qui verbo tempestates quoq; sedabat, qui dæmoni-
bus imperabat, ac alia multa faciebat, quibus apertè se Deũ esse demonstrabat. Hic itaq;
talis cùm esset, nunquid per contentionẽ, nunquid per inanẽ gloriam sibi vendicauit, vt
haberetur æqualis Deo? Nihil minus, quin humiliauit ac deiecit semetipsum apud homi
nes, à patre gloriã expectans, vt non per ambitionẽ, sed per humilitatẽ aditum ad eã esse
demonstraret. Vsq; eo autem se deiecit cùm esset summus omniũ, vt nõ modò velut bo
mo versatus inter homines esuriret, sitiret, lassesceret, inopia laboraret, ac omnibus iniu
rijs, quibus cæteri mortales oportunus fieret: verùmetiã serui speciem in se, qui dominus
est omnium, susciperet: & quidem serui nocentis, cùm ipsa esset innocentia. Nam quod
mali serui est, capi, alligari, flagris cædi, conspui: id ipse suscepit in se. Nec eo se demisisse
contentus fuit, verũ etiam ad mortis vsq; supplicium ceu facinorosus aliquis descendit, &
quidem omniũ probrosissimæ crucis mortis. Quid autem ex eo præmij cõsequutus est?
Quid aliud nisi quod ipse dixit aliquando: Qui se humiliat, exaltabitur. Nihil sibi ipse *Luc. 14.*
quidem apud homines vsurpauit, nec ante tempus maiestatẽ suã iactauit, sed quò se ma
gis ipse deiecerat, hoc eũ euexit magis Deus pater in summã sublimitatẽ, ac per humilita
tem & ignominiam crucis illustraro, largitus est nomen quod excellit omnẽ humanam
gloriam: nimirũ, vt iam ad illius Iesu consputi & crucifixi nomen, sese flectat ac submit
tat omne genu, non solùm eorũ, qui sunt in terris, verùmetiã eorũ, qui apud inferos, vel
apud superos degunt in cœlis: nec vlla sit vsquã lingua, siue hominũ, siue angelorum, siue
dæmonum, quæ non confiteatur Iesum omnium rerum principem ac dominum à dex-
tris assidere Deo patri, vt regni communis gloriæque omnis consortem.

Quotquot igitur eiusdem gloriæ participes esse cupitis, in hunc aspiciatis auctorem *Hebr. 12.*
fidei & consummatorẽ Iesum, huius vobis exemplũ ad imitandũ proponite: sanctis hu
ius vestigijs incedite: per vitæ contemptũ ad vitã: per inanis gloriæ despicientiã, ad glo-
riam æternã: per mortalia dispendia, ad immortalia cõpendia viã affectate. Vultis simi-
les esse Deo? Pium & honestũ est quod cupitis: Nam propterea Deus factus est æqualis
nobis, vt nos illum in terris versantem imitati, Deo vicissim similes esse possimus. Sed
ad hanc similitudinem, ne velitis ea via grassari, quàm ostendit serpens primis parẽtibus
nostris, nec ea, qua Cherub ingressus est: vt elatis animis plusquam oportet scire & sape *Gen. 3.*
re, ac super nubium altitudinem ascendere, ac sic demum esse similes altissimo contenda- *Rom. 12.*
tis. Non hæc est via, qua itur in cœlum: non hæc est via, qua peruenitur ad verã gloriam: *Isa. 14.* *Via in cœlum.*
ad præcipitium hoc iter est. Contritionẽ enim, inquit Sapiens, præcedit superbia, & ante *Prouer. 16.*
ruinã exaltatur spiritus. Viam vobis ostẽdit is, qui via nostra fieri dignatus est dominus *Ioan. 14.*
noster Iesus Christus humiliati ac deijci prius necesse est, vt sic tandẽ liceat exaltari. Hoc
est quod nos Petrus monet. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tem- *1. Pet. 5.*
pore visitationis: Hoc est quòd à sancto Iob quoq; scriptum legimus. Qui humiliatus *Iob. 22.*
fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. Hoc & Sapiens do-
cet, dicens: Antequam conteratur, exaltatur cor hominis, & antequàm glorificetur, hu- *Prouer. 18.*
miliatur. Et iterum: Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. *Prouer. 29.*
Non sumus, hi qui vos quominus scire cõtendatis prohibere velimus: Verùm quod Pau
lus in hac ipsa epistola scribit, cuius vos verbis ad idem sapiendum nobiscum inuitaui- *Philip. 1.*
mus, illud vehementer optamus, vt charitas magis ac magis abundet in omni scientia
vestra. Priore loco posuit Paulus charitatem quàm scientiam: illam abundare vult in sci *Charitas prefer*
entia. Nam qui se scire putat, si charitas in eius abũdauerit scientia, sublato per illam tu- *tur scientia.*
more, superiorem se alium arbitratus, cùm eum recta præcipientem audiuerit, facile de
suo sensu cedit. Cæterùm qui vel à se verbum Dei processisse, vel in se solum peruenisse *1. Cor. 14.*
persuasum habet, eiusq; possessione cæteros excludit, adeò sibi ipsi plerunq; placet, vsq;
eo sui cordis visiones admiratur, totũ vt orbem Christianum errasse, blasphemasse, quid
crederet, nesciuisse, citius existimauerit, quàm vt sibi parum aliquid in scripturis intelle-
ctum esse credat. Quamobrem scientiam vobis non inuidemus, sed vt nihil æquè suspe- *Scientia inflans*
ctum habeatis, atq; inflantem scientiam: etiam atque etiã diligenter, & mouemus vt fi- *perniciosa.* *1. Cor. 8.*
lios,

lios, & hortamur vt fratres. Hæc est enim, quę segregat, quę diuidit, quę dispergit: sicut contra charitas est, quę ædificat, quæ colligit, quæ congregat. Et sicut ex multis lapidibus architectus vnam domum, sic hæc ex multis fidelibus vná facit Ecclesiam. Charitas hęc sicut non conseruatur nisi in humilitate, sic nõ tenetur, nisi in vnitate. Nõ illam habent diuisores: sicut dicit Iudas Apostolus: Hi sout, qui seipsos segregant, animales, spiritum non habentes. Qui seipsos segregant: quærit Augustinus: quare segregant? Quia animales, spiritum nou habentes. Ideò defluunt, quia coagulum nõ habent charitatis. Ipsa charitate plena est gallina illa propter pullos infirmata, cum pullis humilians vocem suam extendens alas suas. Quoties, inquit, volui colligere filios tuos? Colligere, non diuidere. Quia habeo, inquit, alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor. Merito nõ audiuit fratrem coutra fratrẽ interpellantem, & dicentem: Domine dic fratri meo, diuidat mecum hæreditatẽ: Domine, inquit, dic fratri meo. Quid? Diuidat mecũ hęreditatem. Et dominus: Dic homo: Quare enim vis diuidere, nisi quia homo? Cùm enim dicit alius: Ego sum Pauli, alius autẽ, ego Apollo: nónne homines estis? Dic homo: Quis constituit me diuisorem hęreditatis inter vos? Colligere veni non diuidere. Ideò, inquit, dico vobis: Cauete ab omni cupiditate. Cupiditas enim cupit diuidere, sicut charitas colligere. Quid est autem, cauete ab omni cupiditate, nisi impleamini charitate? Nos charitatem pro captu nostro habentes, interpellamus dominum contra fratrem, sicut & ille contra fratrem: sed non hac voce, nõ hac postulatione. Ille enim dixit, Domine, dic fratri meo, diuidat mecum hęreditatem: Nos dicimus, Domine dic fratri meo, teneat mecum hęreditatem. Hæc rectè quidem ab Augustino contra Donatistas dicta sunt: sed à nobis quoq; non minus rectè possunt vsurpari contra vos, qui diuisionẽ hęreditatis postulatis. Quamuis enim, sicut illi quondam à patribus nostris, sic vos à nobis diuidi, & vnum nobiscum caput Christum confitentes, ab eius corpore separari cupiatis, fratres vos tamen nostros agnoscimus: Velitis, nolitis, fratres nostri estis. Tunc esse desinetis fratres uostri, cùm dicere desinetis, Pater noster. Adferens Prophetæ locum illum Augustinus quem ex Esaia citat Ambrosius, & eo vetustior Theophilus ad Autholicum scribẽs: & hoc adhuc vetustior Iustinus Philosophus & martyr qui videtur eum ex Esaiæ capite 66. producere: His qui dicunt vobis non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circũspicite, inquit, de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non, Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundùm scripturas, & Ecclesiasticum loquendi morem. Nunquid de Iudęis, qui in Christum nõ crediderunt? Legite Apostolum, & videte, quia fratres quando dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere, nisi Christianos. Isti ergò qui dicunt, non estis fratres nostri: paganos nos dicunt. Ideò enim & rebaptizare nos voluut, dicentes nos non habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorum, vt negent nos fratres suos esse. Vos etsi Donatistarum exemplo rebaptizare nos nõ vultis, tamen sicut illi patres uostros sic vos paganos & idololatras nos, à quibus verum veri Dei cultum acceperatis, appellatis. Nos nihilominus, quandoquidem eadem sacramenta celebratis, etsi non uobiscum eadem, vnum Amen respondetis, etsi non nobiscũ vnum Amen, eundem Deum patrem inuocatis, etsi non nobiscum eundem patrem: pro fratribus vos nostris libenter agnoscimus, fratres vos nostros appellamus, & vestram, tauquam fratrum nostrorum, salutem quærimus. Quamobrem precamur & nos à domino, vt dicat vobis, quo teneatis nobiscum hæreditatem. Vos verò fratres nostros adiuramus per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominum nostrum, per mansuetudinem eius adiuramus vos, vt ne petatis à domino, quo nos diuidere vobiscum velit hęreditatem. Etenim dominus Deus noster nõ diuisionis, nõ dissensionis Deus est, sed pacis, sed dilectionis. Sicut ipse Christus diuisus nõ est, sic hæreditatẽ suam, Ecclesiã suam diuidi nõ vult. Vultis scire quis est, qui diuidit? Diabolus est, de quo dicit Ozeas, quòd ille inter fatres diuidit. Fugite per Deum immortalem, fugite diuisorem istum, ad eum autẽ vos cõuertite, qui quemadmodũ solicita galliua cõgregat pullos suos, souetq; sub alis suis, sic & ipse, quos pretioso sanguine suo redemit: eos cõgregare conatur. Ipse est pax nostra, ipse facit vtraq; vnũ, non duo de vno. Nolite maceriã iterum interponere velle, quæ semel per ipsum pro uobis mortuũ, est sublata. Si scripturas cõmuniter possidemus, si de eodẽ euãgelio gloriamur, quid causę est, quamobrẽ & Christũ & corpus eius, hęreditatẽ eius Ecclesiã nõ itidem cõmuniter possidiamus? Quid causę est, quò minus idem sapiamus omnes, eandem charitatem habentes, vnanimes, idipsum sentientes?

Verùm hęc his dicta sufficiant, qui sunt adeò diuisionis & segregationis cupidi, pro quibus Deum supplices precamur, vt charitatem in cordibus eorum diffundat per quã ad Ecclesiæ redire possint vnitatem. Qui verò nondum quidem discessistis, verũ quòd

vos

Charitas conseruatur in humilitate, tenetur in vnitate.
Vide Chry. ho. de sancto & venerãdo spiritu.
Aug. ser. 6. dominica post ascensio. domini in fine 10. tomi
Matt. 23.
Ioan. 10.
Luc. 12.
1. Cor. 1.
Luc. 12.
Cupiditas diuidit, charitas colligit.
Diuisio fugienda.
Fratres sumus inuicem.
Matt. 6.
Au. in Psa. 32.
Am. in cap. 14. prioris, ad Cor.
Iustinus in colloquio cum Thiphone Iudæo.
Rom. 14.
1. Cor. 6. & 7.
1. Cor. 14.
1. Cor. 3.
Quis diuidat.
Ozeæ. 13.
Matt. 23.
Ioan. 11.
Ephes. 2.

vos pleraq; offendunt in ecclesia,ideò vacillatis animis , ac foras prospectare videmini,
oramus vos & obsecramus per viscera misericordię Dei,ne velitis esse paruuli fluctuan-
tes,néue circũferamini omni vẽto doctrinæ,quodq; semel à maioribus vestris traditum *Ephe.4.*
accepistis,ab eo vos in aliud Euangelium transferri ne patiamini.Cõsistite firmi in lapi *Galat.1.*
de angulari Christo,in quo ædificati sumus in habitaculũ Dei in Spiritusancto. Conti *Ephes.2.*
nete vos in arca,ne pereatis regnante diluuio.Manete in Petri nauicula, ne fluctus vos *Gen.7.*
absorbeat: perseuerate in ouili ecclesiæ,ne fiatis prædæ lupis.Quod ad doctrinã attinet, *Marc.6.*
quam ad vos afferimus,nõ est ea priuata nostra:nihil de nostro loquimur:quod omniũ *Ioan 10.*
est,quod catholicum est,quod orthodoxum est,quod Christianũ est,quod ab ipsis Apo
stolis,per longam Episcoporum & sacerdotũ successionem, per manus nobis traditum
est,id vobis offerimus: vt sine vlla dubitatione recipere possitis. Si verò sunt in mori-
bus nostris nõnulla quæ vos offendũt,si doctrinæ professioniq; nostræ vita nõ respon *Propter improbã vitam alicu*
det,ita vt sermones hominum effugere non possumus,nihil ad vos aliena peccata perti- *ius:doctrina sa*
nent, si modò displiceant: neque iustam propterea separationis causam habetis. *na non aspernanda.*
Sed quo maior sit dictorum fides,non nostris,sed illius verbis vtẽdum existimamus,
cuius non doctrina magis quàm vitæ sanctimonia,in toto terrarum orbe,quàm latè pa
tet Christiana religio,prædicatur ab omnibus:sic enim ille loquitur,non temerè Chry-
sostomus appellatus.Sed longè , inquies , à dignitate Apostolorum tu abes. Fateor, nec *Ho.33.in Mat.*
vnquam negabo,non solùm non illis,sed ne vmbra quidem eorum me dignum esse:sed *Vide Optatum*
tamen,si nostrum officiũ vos cõseruabitis,nullam iacturam hinc facietis: imò magnam *lib.1. cõtra Parmenianum hac*
etiam vtilitatem consequemini.Nam cùm vel ergà indignos magna sitis affecti charita- *de re.*
tẽ,cùm singularem præsteris illis obedientiam,maiora tunc præmia maiorq; vobis debe *Simile.*
tur retributio. Non enim nostra prædicamus,quoniã est nobis doctor in cœlis:sed quæ *Matt.5.*
recepimus,ea tradimus: & tradẽtes ea,nihil aliud à vobis flagitamus, quã vt diligamur. *1.Pet.2.*
Quòd si etiam diligi sumus indigni , sed nos dilectione ac charitate vestra dignos citò *Matt.23.*
facietis:quamuis mandatũ sit non amicos solùm,verùmetiã inimicos diligere. Quis er-
go sic durus atq; agrestis est,vt cũ huiusmodi mãdata sibi tradita sint,nihilominus ami- *Matt.5.*
cos auersetur atq; oderit,etiam si mille vitijs mentem irretitam atq; oppressam habeant?
Cõmunicamus eadem mensa spirituali: cõmunicemus & spirituali charitate.Nam si la-
trones cùm alteri alteris sale communicauetint;latrocinãdi ferocitatem deponunt: qui-
bus nos rationibus excusabimus domini corpore communicantes: & latronum con-
suetudinem atrocitate superantes?pręsertim cum multis gentilibus, non quoniam vna
mensa vterentur,sed quoniam vnius essent ciuitatis,satis ad amicitiam fuerit : Nos au-
tem,qui eiusdem sumus ciuitatis,vna nobis domus est,eadem mensa,eadem via,ianua,
radix,vita,quibus idem caput est,idem pastor,idem rex, vnus & idem magister, iudex,
conditor,pater,quæ omnia nobis æquali quadam insunt communitate , qua erimus ita
digni,si mente diuisi,alter alterum non diligimus?
Quæ suis olim Constantinopolitanis dixit vir ille præclarus, eadem à nobis quoque *Ioan.15.*
dicta vobis esse putate. Narrat ille,non solùm Apostolis,sed ne vmbra quidem illorum
se dignum esse.Nos verò plus etiã fatemur,quòd multò longius ab huius viri sanctissi-
mi sumus integritate remoti,quàm ille fuit ab Apostolorum dignitate disiunctus: Sed
num propterea non audire nos,num propterea separare vos à nobis debetis ? Nihil est,
quod minus esse faciendũ existimet Chrysostomus:Quin quãto nos minus digni,tan-
to maiorem in cœlis mercedẽ vobis esse positã affirmat,qui nõ in personarũ acceptione *Iacob.2.*
fidẽ habiatis,neq; qui simus nos (eadẽ enim sumus nos,qua estis vos infirmitate prædi-
ti) verũ quis & quãtus ille sit,pro quo legatione fungimur, dominus noster Iesus Chri- *2.Cor.5.*
stus,attendendũ,atq; illi in nobis indignis loquenti parendũ esse putetis.Præclarè dictũ
est à Paulino.Quòd etiã in malo seruo,bonus domin⁹ honoratur. Nihil est igitur quod *Epi.1.ad Seue.*
metuatis,modò sitis ipsi boni,quicquam obfuturos præpositos malos. Nunquid obest *Matt.3.*
palea frumẽtis?donec veniat dominus areæ, ferẽs ventilabrum in manu sua, vt mundet
areã suam,frumenta recondat in horreũ suum,paleas verò cõburat igni inextinguibili?
Nunquid obfuit bonis tanta multitudo sceleratorũ,qui per Ezechielem Prophetã dicti *Ezech.9.*
sunt,nimirũ illis,qui gemebãt & mœrebant facinora populi,quę fiebant in medio eo-
rũ?Ab ipso etiã orbe codito,semper bonis mali permixti fuerunt: neq; tamẽ illis quic-
quã obfuerũt. Vbi erat Moyses & Aaron, ibi murmuratores sacrilegi,quos Deus à facie *Mali semper bonis permixti.*
sua semper se perditurũ esse minabatur:Vbi erat Caiphas & Annas,ibi Zacharias & Si- *Num.16.*
meon,& cæteri boni:Vbi Saul,ibi Dauid, vbi Esaias,vbi Ieremias,vbi Daniel,vbi Eze- *Gal.6.*
chiel,ibi sacerdotes mali & populi mali. Sed sarcinã suã vnusquisq; portabat: Vbicũq; *2.Tim.2.*
boni fuerint,nouit Dominus,qui sunt eius dicit Apostolus,& recedat ab iniustitia om- *Psal.1.*
nis,qui inuocat nomẽ Domini.Nõ dicit,recedat ab iniustorũ & malorũ communione,
sed

ſed recedat ab ininſtitia,recedat à peccatis eorum,quibus ſi per conſenſionem non com
municauerit,etiamſi ſocietatem eorum corporaliter nō deſeruerit,ſecutus eſt,necei quic
quam aliena peccata præindicabunt: Fogiat paleam,ne boc ſit,nō fugiat aream,ne nihil
Li.2.Conſtitut. ſit. Præclare dictō eſt à Clemeote: Vouſquisq; de ſuis operibus rationem eſt redditurus,
eccleſi.cap.15. Nam neq; Noë pro mondo pœnas pendit, neque Loib pro Sodomitis igne flagrauit,
Punitur quiſq; pro ſuo crimine. neq; Raab pro Hierichunte interſecta eſt,neq; Iſrael pro Ægyptijs. Non enim ſi cū iniquis habitent,ea tes condemnat iuſtos,ſed ſi conſeotientem cum illis voluntatem habe-
Hom. de Ioſeph tomi.1. ant. Et Chryſoſtomus: Nec aliena,inquit,quicunqne opprimunt crimina,qui a nec bona malis,nec mala bonis depotantur aliena.

Nihil itaq; vos moueát peccata noſtra,vt propterea vohis vnitatē Eccleſiæ relinqoendam eſſe puretis. Non enim propter malos boni deferendi,ſed propter booos mali tole
Malos propter bonos tolerādi. randi ſunt. Sicut tolerauerunt Prophetæ,contra quos tanta dicebát:nec ſacramentorum illius populi communionem relinquebant. Sicut ipſe domious tolerauit Iudam diaho-
Ioa.6.12.et 18 lum,furem & venditorē ſuum vſq; ad condignū eius exitium, & eum omniū nocentiſſimum ſacram cœnam cū innocentibus communicare, & pretiū noſtrū accipere permi-
Sap.2. ſit. Sicut tolerarūt Apoſtoli eos,qui per inuidiam,quod ipſius diaboli vitium eſt, Chri
Philip.1.2. ſtum annunciabant. Et inter ſua quærentes,nō quæ Ieſu Chriſti. Paulus non ſua quærens,ſed quę Ieſu Chriſti,cum ſumma tolerantiæ laude conuerſatus eſt. Sicut tolerauit
Ser.5.de lapſis. ſanctus Epiſcopus & martyr Cyptianus collegas ſuos Epiſcopos, de quibus plurimos, quos & ornamēto oportebat eſſe cęteris & exemplo,diuina procuratione contempta, procuratores rerum ſeculariū fieti queritur,derelicta cathedra,plebe deſerta, per alienas prouincias oberrantes,negociationis quęſtuoſę noodinas aucupari: Eſurientibus in Eccleſia fratrihus habere argentum largiter,velle fundos inſidioſis fraudibus rapere, vſuris multiplicantibus fœnus augere. Horum exemplo tolerare nos quoq; peccatores: & ferte nos,ſicut vultis,vt Chriſtus ferat vos. Peccatores ſumus : peccatores eſſe nos libenter agnoſcimus. Sed nunquid ſanctiores hi ſunt,qui diſceſſeruot à nohis? Nunquid minus in eorum vita vitiorum & flagitiorum cernere licet? Nunquid quorundam ex eis, quæ vocant ipſi coniugia,caſtiora ſunt,quàm noſtrorum ſacerdotum cœlibatus? Deinde verò: Ao noo extremæ cuiuſdā dementiæ fuerit,ſic Sacerdotes,Epiſcopos,& Monachos odiſſe,vt ipſe te reddas illis deteriorem,nec illos tamen efficias meliores? Nullum eſt enim vitium hęreſi aut ſchiſmate deterius. Congerantur in vnum ſacerdotem luxus,libido,ambitio,auaritia,& quicquid prętereà criminum eſt: omnem bác viriorum lernam,
Schiſma grauius quā idololatriæ crimen. vna ſuperat hæreſis aut ſchiſma. Longè enim ſunt grauiores trabes ſchiſmatis, quas in oculis gerunt,qui ſegregauerunt ſemetipſos,quam qualiacuoq; tandem peccata manen
Matt.7. tium in vnitate Eccleſiæ:quæ ſchiſmati comparata,ſicut feſtucę in oculis fratrum eſſe vi-
Li.3. cont.epi. Parmeniani ca. 2.ep.162.et 72. dentur,vt oon immeritò dixerit Auguſtinus,quòd conſilia ſeparationis,& inania ſunt, & pernicioſa,atq; ſacrilega: qoia & impia,& ſuperba ſiunt, & plus perturbát infirmos honos,quàm corrigunt animoſos malos. Qui quanto ſit grauius ſchiſmatis crimen, vel ex eo cuiuis conſtare poſſe docet, quod tum prioris populi temporihus & idololatriæ
Ier.36. ſacrilegium fuiſſe commiſſum,& à rege contemptore librum propheticū incenſum eſſe legamus,vtroq; crimine malum hoc non poniretur atrocius,niſi grauius pēderetur. Si-
Num.16. quidem ſchiſmatis auctores viuos dehiſcens terra ſorbuit,& eos qui cōſenſerant, cœlo irruens ignis abſumpſit. Sic ne fabticarum & adorarum idolum,nec ſacer liher exuſtus meroit vindicari. Itaq; diuerſitate pęnarum,cuius diuerſitatem agnoſcere licet merito-
Li.1.cont.epiſt. Parmeniani ca. 4. & li.2.ca.11. rum. Et alio quodam loco: Sacrilegium,inquit,ſchiſmatis omnia ſcelera ſopergreditur. Et libro 2. dicit,non eſſe quicquam grauius ſacrilegio ſchiſmatis quia pręcidendę vnitatis nulla eſt īuſta neceſsitas.

Liher autem etiá quid ſchiſmaticus ipſe,vel ſchiſmaticorum & hæreticorum princeps
Lutheri contra ſe teſtimonium de ſchiſmate. potius,Martinus Lutherus de cōſilio ſeparationis einſmodi ſenſerit, paucis adſcribere. Nā qualis qualis ſit digna tamē eſt vox hęc eius quę celebrerur, & quá omnes qui ſe catholicos profitētur,nō in ore magis quá in pectore ſemper babeant. Obiectū illi fuerat ab Eckio in diſpotatione Lipſica,quòd eſſet fautor & patron⁹ Bobemorū ſchiſmaticorū. Tum ille dicitur in hæc verba prorupiſſe: Nunqná mihi placuit, nec in æternū placebit quodcunq; ſchiſma. Iniq; faciūt Boëmi,quod ſe auctoritate propria ſeparát à noſtra vnitate: etiá ſi ius diuinom pro illis ſtaret:cùm ſupremum ius diuinum ſit charitas,& v-
Ephe.4. nitas ſpiritus. Sed & illa Pauli verba explicans, Alter alterius onera portate. Hi ſanè
Gal.6. peruertunt, inquit, hanc doctrinam, qui volunt ſua onera portari, & ſolum commodis aliorum frui & vehi : vt qui indoctos, inutiles,iracundos,ineptos,difficiles,moroſos dedignantur habere ſocios vitæ: Sed quęrunt humanos, ſuaues, benignos, quietos & ſanctos homines. Hoc eſt, volunt non in terra,ſed in paradiſo,nō inter peccatores,ſed

inter

inter angelos,non in mũdo sed in cœlo viuere. Quibus quoq; timendũ est,ne & hic recipiant mercedẽ suam,& in hac vita suum regnũ cœlorũ possederint. Nã cũ sponsa nolunt esse lilium inter spinas,nec cũ Hierusalem in medio gentiũ posita,nec cum Christo dominari in medio inimicorũ. Euacuãt enim crucem Christi in semetipsis,& ociosam & stertentem, alijsq́ue humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem,vt boni fiant,nihil aliud faciunt,quàm vt pessimi omnium fiant,quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt,germanum officium charitatis: propter salutem fugiunt verum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima,quando agebat inter pessimos. Horum enim onerũ tolerantia,mitè rutilauit eius charitas. Sicut Psalmus dicit:Posteriora dorsi in pallore auri. Hoc est, tolerantia columbæ Christianæ, quę per dorsi posteriora significatur, tota est rutilantissima in aurea charitate. Alioquin cur nõ Moyses quoq; reliquit duræ ceruicis populum? Cur non Eliseus & Prophetæ,reges Israël idololatras? Consequẽs est quod Bohemorũ dissidium à Romana Ecclesia,nulla possit excusatione defendi,quin sit impium,& Christi omnibus legibus contrariũ. Quia contra charitatem,in qua omnes leges summantur,perstat. Nam hoc quod vnicè allegant,sese timore Dei & conscientiæ defecisse,ne inter malos sacerdotes & pontifices viuerẽt,hoc eos maximè omnium accusat. Et alio loco: Hęc ideò, inquit,commemoro,ne Pighardi nostri vicini hęretici, infelix populus fœtore Romano gaudeant,sicut pharisæus super publicanum,non autem cõparitur. Ne,inquam, illi nos crederent nescire vitia & labes nostras,& immensum aduersus nostrã miseriam superbirent,si nos ista tacere & approbare videremur. Scimus heu nostrum casum,& dolemus,non autem sicut hęretici fugimus, & semiuiuũ transimus: tanquã alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis,& repunt ad seipsos in angulũ. O blasphematores Dei,& proditores Christi: si Christus fecisset sicut vos facitis,quis vnquam saluatus esset? Et in declaratione quotundã articulorũ sic ait: Quòd Romana Ecclesia sit à Deo præ alijs omnibus honorata,non est dubium. Ibi enim sancti Petrus & Paulus, pontifices quadragintasex Romani,ac tot centena millia martyrum,sanguinem suum fuderunt,infernum & mundum vicerunt,vt vel palpari queat, quàm singularem habeat ad eam Ecclesiam respectum Deus. Quòd si nunc proh dolor res habet Romę vt expediret habere melius,attamen neq; hæc,neq; alia causa vlla tam grandis est, nec esse potest, vt ab Ecclesia illa separatio,aut discessio vlla fieri debeat. Imò quò peius res ibi habet,tãto magis accurrendũ & adhęrendũ est. Per separationẽ enim & cõtemptũ,nõ fit melius: nec dimittẽdus est Deus propter diabolũ,nec vitandi reliqui boni propter turbã prauorũ. Imò propter nullũ peccatũ aut malũ,quodcunq; excogitari aut nominari potest,debet rescindi charitas,nec spiritualis vnitas diuidi. Charitas enim omnia potest, & vnitati nihil niminũ graue est. Modica enim charitas & vnitas est,quæ finit se propter aliena peccata diuidi. Et in epistola quadam ad duos Plebanos de anabaptismo: Audio, inquit,& video rebaptizationem à quibusdã vsurpari ex eo fundameto,vt in despectum Papę faciant,tanquam hi qui nihil ab Antichristo habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij,propterea merum panem & vinum habere volunt in despectum Papæ,arbitrantes se hoc pacto rectè subuertere posse papatum. Profectò friuolum est hoc fundamentum,supra quod nihil boni ædificaturi sunt: Hoc enim pacto negare eos oportet totam quoq; scripturam sacram,& prædicandi officium,hoc enim totum à Papa nimirũ habemus. Et nouã quoq; scripturã sacrã nos facere oporteret. Sic & vetus Testamentum nos dimittere oporteret,nequid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totũ. Nam & Christus in gente Iudaica inuenit pharisęorũ & scribarum abusus,nõ tamen propterea totum reiecit quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autẽ fatemur,sub papatu plurimũ esse boni Christiani, imò omne bonum Christianum atq; etiam illinc ad nos deuenisse. Quippe fatemur in papatu verã esse scripturam sacram, verũ baptismũ, verum sacramentum altaris,veras claues ad remissionem peccatorum, verum prædicãdi officium,verum catechismum, vt sunt, oratio dominica, decem præcepta, articuli fidei. Dico insuper sub papatu veram Christianitatem,imò verum nucleũ Christianitatis esse.

Videtis charissimi,quid de separationis cõsilijs senserit ipse,qui primus ætate nostrã separatiõnis ab Ecclesia Dei cõsilium est amplexus,qualem ipse contra Pighardos,& se, suiq; similes hęreticos,vi veritatis coactus sententiam protulit. Quamobrem fugite,fugite separationis consilia,& in vnitate Ecclesię permanete. Quales quales sumus, quamdiu tamen catholici sumus,parata est semper in Ecclesia catholica remissio peccatorum, simul vt ex animo patratorum criminum pœnituerit. At in hæresi,vel schismate malè viuunt etiã qui benè viuunt,nec est, nisi prius vnde discesserit,eo redeat,quòd quisquam se peccatorum suorum veniam adipisci posse speret. Quisquis enim ab Ecclesia catholica

Cant.2. *Ezech.5.* *Psal.109.* *Psal.67.* *Bohemorum dissidium.* *Rom. eccle. inexcusabile.* *In resolut. super propositiões 10.* *Luc.18.* *Ecclesi. Roma. à Deo præ alijs omnibus honorata.* *1.Cor.13.* *Cant.8.* *In ecclesia catholica remissio peccatorum.*

lica fuerit separatus,quãtumlibet laudabiliter viuere se existimet, hoc solo scelere,quòd à Christi corporis vnitate disiunctus est,non habebit vitam,ait Augustinus,sed ira Dei manet super eum. Cùm verè dictum sit ab Adelhelmo:Bonorum operum emolumenta nihil prosunt,si extra Ecclesiam catholicã gerantur. Quisquis autem in hac Ecclesia benè vixerit,nihil ei prçiudicant aliena peccata,quia vnusquisque in ea proprium onus portabit,sicut Apostolus dicit.

Quamobrem nemo propter paleas ventilabro iudicis excutiendas relinquat areã domini: nemo propter zizania in messe comburenda excedat agro: nemo propter pisces malos in littore,hoc est,in fine seculi separãdos,rumpat retia:nemo propter hœdos atq; hircos,in Iudicis aduentu segregandos,deserat gregem:nemo propter vasa in contumeliam facta,migret ex magna domo domini. Quin illum secũ potius quisq; reputet:cum in Euangelio dicat Dominus:Nõnne duo passeres asse veneunt,& vnus ex illis nõ cadit super terram sine patris vestri voluntate? Si passeres non cadunt in terram absq; voluntate Dei,multo minus sacerdotes aut Episcopos dari terris,vel non sciente,vel non permittente Deo:Siquidem Deus in cuius manu cor est regis,& qui quocunq; voluerit,inclinat illud,aliquando regnare permittit hominẽ hypocritam propter peccata populi:vt sit sicut populus,ita & sacerdos. Hoc per Prophetam denunciat,dicẽs:Dabo tibi regem in furore meo. Dat quandoque Deus improbis potestatem, vt & bonorum patientia probetur,& malorum iniquitas puniatur. Per potestatem enim diabolo datam, & Iob probatus est,vt iustus appareret:& Petrus tentatus est,ne de se præsumeret:& Paulus colaphizatus est,ne se extolleret:& Iudas damnatus est,vt se suspenderet. Vsq; eo autem secundùm merita subditorum tribui scribit Gregorius, personas regentium, vt sæpè qui videntur boni,accepto mox regimine, permutentur: sicut scriptura sacra de Saule dicit, quia cor cum dignitate mutauit. Sic pro qualitatibus subditorum disponuntur acta regentium,vt sæpè pro malo gregis,etiã vere boni delinquat vita pastoris. Ille enim Deo attestante laudatus,ille supernorum mysteriorum conscius Dauid propheta,tumore repentinæ elationis inflatus,populum numerando peccauit, & tamẽ vindictam populus Dauid peccante suscepit. Cur hoc? Quia videlicet secundùm merita plebium,disponuntur corda regentium. Ante quem etiam Ioannes Chrysostomus: Si nos viuimus, nihil interest,qualis ille sit,qui principatũ gerit,quãtum ad causam malorum. Qui sic inquis? aut quo pacto? Quoniam si transgressor legum fuerit,si temere nulloq; consilio feratur, nostra incogitantia,nostraq; temeritas talem genuit principem,nostra commissa,plagã accersierunt. Nam quod iuxta corda nostra accipimus principes, nihil aliud est, quàm quod prçterita peccata nostra talem nobis dederunt præfectum,siue quis fuerit ex consecratis,siue ex eorum numero,qui mundanas administrant dignitates. Mutet igitur populus vitam suam,mutabis etiam Deus eorum corda,qui præsident: Qui potens est ex lapidibus filios Abrahç suscitare: qui potuit ex persequutore Saulo Paulũ Apostolum, qui potuit ex Matthæo publicano facere Euangelistam:potest is ex mercenarijs,malisq; præsidibus bonos facere pastores. Non enim est abbreuiata manus domini,neq; aggrauata auris eius vt nõ exaudiat:dummodo nos declinemus à malo & faciamus bonum, vitaque nostra in melius commutata vnanimiter omnes maiestatem diuinam supplices deprecemur,vt suam nobis gratiam impartiat:quo possimus vtriq; dignè ambulare vocatione,qua vocati sumus:vt & vos,oues vos esse recordati,minimè vobis licere velitis, eos iudicare,& in eorum vitam anxiè nimis inquirere,à quibus ipsi iudicandi venitis: sed etiam si aliquo fuerimus in delicto prçoccupari,Christũ nihilominus audiatis præcipientem:Quæ dicunt facite,quç autem faciunt,facere nolite:& nos eius muneris memores,ad quod arduum nimis & periculosum vocari sumus, ita vitam nostram instituamus,vt ne quod verbo ædificamus,moribus nostris destruere videamur.

Quoniam verò homines vtriq; sumus,& hoc ipso nomine peccatores:quia homines, si qua nos apprehenderit humana tentatio, sicut Paulus monet,cum omni humilitate & mansuetudine,cum patientia supportemus inuicem in charitate: ac si qui sunt firmiores,imbecillitates infirmorum sustineãt:nec alia magis de re soliciti simus omnes quàm vt seruare possimus vnitatem spiritus in vinculo pacis,Hanc enim ad patrem suum migraturus,testamento nobis reliquit Christus. Hanc sectari nos iubet Paulus: quòd sine ea nemo videbit Deum. Cui si monenti obtemperauerimus,futurum est,vt ex hoc exilio ad manentem illam ciuitatem cœlestem Hierusalem , quæ visio pacis interpretatur, peruenire mereamur:in qua videre licebit,sicuti est,eum,qui est pax nostra,omnem intellectum nostrum exuperans,Dominum nostrum Iesum Christum, Gratia & misericordia eiusdẽ Domini nostri Iesu Christi:cui laus,honor & gloria in secula seculorum.

AMEN.

Rom. 3. Epist. 151. Adel. in epi. ad Hieruntium Regem. Galat. 6. Matt. 3. Matt. 13. Ibidem. Matt. 25. 2. Tim. 2. Matt. 10. Præsides mali cur interdum à Deo dantur. Prouer. 21. Iob. 34. Esai. 24. Osee. 13. Iob. 1. Matt. 26. 2. Cor. 12. Matt. 27. Li. 26. moral. cap. 20. 1. Reg. 10. 2. Reg. 24. De verbis Esa. homil. 1. Matt. 3. 1. Tim. 1. Matt. 9. Esai. 59. Psalm. 33. Ephes. 4. Oues pastores non iudicent. Galat. 6. Matt. 23. Ephe. 4. Galat. 6. Ioan. 15. Hebr. 12. Hierusalem visio pacis. Ephe. 2. Philip. 4.

CONFVTATIO PROLEGOMENON BRENTII, QVÆ PRIMVM SCRIPSIT ADVERSVS

venerabilem virum Petrum à Soto, deinde verò Petrus Paulus Vergerius apud Polonos temerè defendenda ſuſcepit.

Auctore D.D. Staniſlao Hoſio Cardinale Epiſcopo Varmienſi in Concilio Tridentino Præſide.

Opus elegantiſsimum, nunc recens æditum, & in quinque libros diſtributum, noſtri temporis hæreſes primùm ab origine recenſens, dein eas complectens controuerſias maximas, quæ nunc de fide & religione potiſsimum agitantur, vti ſexta pagina indicabit.

Vltima æditio, nouis ab auctore aucta acceſsionibus.

ANTVERPIÆ.

In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelſij.

M.D.LXVI.

SERENISSIMO ET CHRISTIANISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIAE, MAGNO DVCI LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE,

Masoniæ, Samogitiæ, &c. Domino & Hæredi, Domino clementissimo, Stanislaus Hosius Episcopus Varminensis obsequium suum defert.

VIdi, Serenissime Rex, Libellum quendam Ioannis Brentij, quem tibi Petrus Paulus Vergerius dicare veritus non est: neq; sine magna animi mei molestia legi. Vocat is libellum hunc aureum, sed ego non facilè crediderim, aurũ illud, quod prouerbio celebratur, Tolosanũ, maiorẽ perniciem ijs attulisse, quorum est manibus attrectatum, quàm quantam incautis & simplicibus, quorum versabitur manibus hic libellus, adferre queat: Vt si dici meretur aureus, non ex alio quàm ex auro Tolosano conflatus esse videatur. Quid enim? An non omnem ordinem in eo peruertit? an non policiam omnem destruit? an non profert omnia sedulò, quę ad pacem & tranquillitatem Ecclesiæ perturbandam pertinere videntur. Quòd si rectè vir quidam sanctus, pacem omnium rerum esse dixit ordinis tranquillitatem, quæ potest ibi esse pax, Vbi hoc agitur, vt ne quid ordine fiat, vbi nihil aliud laboratur magis, quam vt ea, quę terribilis esse describitur, tanquàm acies castrorum ordinata, quæ sæpè regnum cœlorum in scripturis appellatur Ecclesia, locus ille teterrimus efficiatur, in quo nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat? Ac quòd libellum talem in publicum edendum Vergerius curauerit, nihil miror: quòd autem eum tibi Catholico, Christiano, Orthodoxo Regi dicare, nomenque tuæ Maiestatis, quod vbique terrarum, sicut aliarum virtutum, sic verę pietatis laude cum primis clarum est & illustre, per hunc modum contaminare ausus fuerit, id verò est, quòd mirari satis non possum. Cæterùm quid ille vereatur, qui minimè contentus, ita te nuncupando tibi libro hoc, quantum in ipso fuit, deformasse: ausus est prętereà virum longè sui dissimilem Aloisium Lipomanum Episcopum Veronensem, quo iam inde à sexcentis propè annis, ex quo tempore Christi recepit Euangelium, nullum ex Legatis Apostolicis vidit Polonia, neque sanctiorem, neque doctiorem: hunc talem virum multò etiam maiore impudẽtia, quàm olim Auxentius hęreticus, grauissimum, doctissimum, sanctissimum virum Ambrosium, ausus est hic homo leuissimus prouocare, vt de capitibus in hoc, vt ipse vocat, aureo libello contentis, te iudice, secum disceptaret. Quid vereatur ille, quem sic in mentem reprobam abijsse videre licet, posteaquàm semel abnegato Christianismo, Lutheranismum amplexus, ex alia in aliam sectam est prolapsus, vt peccatum suum quasi Sodoma prædicet, neque pudeat eum in sua malicia gloriari, dum palàm iactat se quod bis Deo præstitit iusiurandum, id violasse: cuius etiam formulam excudi typis fecit, vt qui sit homo, testatum orbi faceret vniuerso. Ego verò, quòd illius tam eminet, tamque proiecta est audacia, minus miror, quem & frontem pridem omnem perdidisse, & ab omni Dei metu prorsus remotum esse, vel ea sola scripta satis indicant, quę in proximis hisce Varschauiensibus Comitijs in vulgus spargi curauit. Illud non possum nõ mirari, quod inueniuntur nihilominus, qui non sine quadã animorũ assensione commenta legãt eius hominis: qui sic ad omnem leuitatem incubuisse videtur, nihil vt cauerit diligentius, quàm ne quid vsquam veri scriberet. Nolo cætera commemorare, longum enim foret. Vel hęc vna Epĩstola, quam ad Maiestatem tuam scripsit, quot mendacijs est referta? Principio religionis constituendę causa, te Comitia fingit edixisse, cùm tamen neque in literis, quas ad Consiliarios regni tui scribi fecisti, neque in legatione, quę nuncijs ad minora Comitia de more profectis data est, vel minima fuerit de religione facta mẽtio: quin & illud satis cõstat, multis in terris Maiestatis tuę, qui delecti fuerant ad maiora Comitia nũcij, eis mandatum seriò fuisse, ne quam religionis mentionem inijcerent, néue quid noui de ea decerni paterentur, quòd in veteri libenter essent acquieturi, Cuius etiam dati sibi

ti sibi

ti sibi mandati, cùm ad maiora Comitia venissent, nonnulli fuerunt admoniti. Sed nec illud obscurum est, quòd Maiestas tua nulla alia de re consultationem in Comitijs haberi per nuncios terrarum suarum voluerit, quàm quæ propriè ad Comitia pertineret, nimirùm de ratione qua regnum defendi posset, ineunda: quòd rectè iudicares religionis tractationem ad synodos Episcoporum, non ad regni vél imperij Comitia pertinere. Quamobrem etiam cùm res postulare visa est, vt mentio tamen aliqua religionis fieret, sic per Ioannem Oczieski regni tui Cancellarium, virum non solùm ingenio prudentiaque singulari & admirabili quadam dicendi facultate, sed etiam summa in Catholica & Orthodoxa fide constantia præditum, rem proponi fecisti, disertis vt verbis id explicari mandares, nolle te, vt de constituenda religione, quæ rectè pridem esset constituta, verum vt de eo tantum sententię decerentur, quemadmodum absente à regno Maiestate tua, prouideri posset, vt pax nihilominus & tranquillitas in regno conseruaretur: ac de communi tandem Senatorum omnium sententia decreuisti, si quis in religione nouare deinceps aliquid ausus esset, vt is hostis patriæ, publicæque pacis perturbator haberetur, ac ijsdem, quibus hostis patriæ, pœnis esset obnoxius. Hæc verò, an non ex diametro, quod aiunt, cùm ijs pugnant, quę narret Vergerius? Quem & illud non puduit in eadem Epistola comminisci, cùm vt emendatio quædam fieret abusuum & errorum, qui sunt in Ecclesiam inuecti, nonnulli contenderent negasse Proceres, eam rem ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem & diiudicationem pertinere: cùm ex Comitiorum Decreto, quæ sunt ante biennium Petricouiæ habita, nuncius à te missus fuerit ad Pontificem maximum, qui non solùm, quod facere Catholicis Regibus & Principibus vsitatum est & solenne, te fore semper in eius auctoritate polliceretur, verumetiam Legatum ab eo mitti peteret, cuius auctoritate, qui sunt in regno tuo religionis ergò motus excitati, tranquillari possent. Cuius legationis decernendæ, princeps in Senatu fuit vir illustris Ioannes Comes à Tarnovv, multis rebus, & bello & pace, magna cum laude felicitateque gestis clarissimus: qui non dubitauit etiam dicere, quòd à Catholico Senatore dictum oportuit: Si qua facta esset quoruncunque tandem rituum mutatio præter assensum Sanctæ Sedis Apostolicæ, futurum, vt Schismaticorum infamiam gens nostra non effugeret. Cùm itaque non de tua magis, quàm de summa Senatus totius voluntate, decreta fuerit hæc ad Pontificem legatio, quòd iste, qui tam est in aliena Republica curiosus, nescire non potuit, quæ est huius hominis tam perfricta frons, vt audeat scribere, negasse Proceres, emendationem abusuum & errorum, ad Romani Pontificis & Episcoporum cognitionem pertinere? Cur enim tanto studio mitti nuncium ab Apostolica Sede petiuissent, si nihil harum rerum ad illam pertinere iudicassent? iam verò conuicium illud, quo Papam & Episcopos, quos veritatis vindices & assertores fuisse semper, & esse dubium non est, hostes veritatis appellat, nunquid à manifesto veritatis hoste profectum non est? Sed ego quò plures eius legi libellos petulantissimè scriptos, hoc magis perspexi, non aliundè quàm ex fraude, fallacijs, mendacijs eum totum constare, qui nihil vnquàm verius loquutus esse videtur, quàm cùm se vocat Exulem Iesu Christi: quandoquidem ex quo tempore se transtulit in aliud Euangelium, & à Christi corpore præcidit, ciuis & domesticus esse Dei desijt, & extorris à Christo factus, in Sathanę se potestatem ipse tradidit, cuius spiritu cùm agatur, alia quàm quę profert, proferre nequit. Neque enim falsum esse potest, quod ait veritas? Quomodo potestis bona loqui, cùm sitis ipsi mali? Videtur is ex eorum esse numero, quos Ioannes vocat Antichristos, de quibus ait: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Sic enim fuit iste aliquando in Christi corpore, quomodo sunt humores mali in humano corpore, qui cùm euomuntur, corpus reuelatur: sic & iste, posteaquàm exiuit, Christi corpus Ecclesia multùm est releuata, gaudendum vt sit exiuisse talem. Non enim ex carne CHRISTI coporis præcisus est, cuius membrum fuit nunquàm, sed pectus tantùm premebat, quo aderat in corpore: magna vt sit CHRISTI corporis alleuiatio consequuta, posteaquàm ex eo humor iste malus egressus est. Nos verò facilè patimur, vt ad renascentijs quinti Euangelij defensionem, tales vocentur: vt sit, quod est in prouerbio, dignum patella operculum. Verùm de homine satis, idque præter animi mei propositum. Nunc breui causas accipe, quibus adductus sum, vt hæc Brentij scripta, quæ tantopere suspicit Vergerius, contrario meo scripto refutanda censerem. Per mihi molestum accidit, cùm eum virum, quem non solùm propter doctrinam, vitæque sanctitatem, verùmetiam propter eius personæ, quam sustinebat, dignitatem, in summa veneratione habitum ab omnibus oportuit, sic ab homine leuissimo, quasi ad pugnam

quandam prouocari viderem. Sed multò illud molestius, quòd ausum est os impudens, ad te ea de te scribere, te sibi iudicem legere, tibi Christiano, Orthodoxo Regi libellum hunc dicare. Quod cùm ab alijs quoque hæreticis non semel iam factitatum esse deprehenderim, vt dicandis tibi scriptis suis nomen tuum contaminarent, suspicionemque tibi conflare conarentur, quasi non aliena sis ab eis voluntate, qui nouatam vel euersam potius religionem Christianam cupiunt, discruciabar animi, non idem à Catholicis adhiberi studium in hac, qua te grauant isti, tam turpi suspicione diluenda. Quàmuis enim talem te præstes in ea, quàm à Maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, Catholica & Orthodoxa religione tuenda & conseruanda, nulla vt eius generis in te vel minima suspicio hærere queat, cùm tamen, qui te non norunt, & libellos omni genere impiæ doctrinę refertos, tibi dicari vident, & qui mos est quinti huius Euangelij, falsos rumores, ab improbis de industria, de te spargi audiunt, datur illis occasio, secùs aliquid de te suspicandi. Quæ res, credibile non est, quantum animo meo sæpè dolorem attulerit. Tantam enim Maiestatem, non solùm crimine, verùmetiam suspicione criminis vacare oportet. Hanc igitur vt amouerem à te, tibique coram orbe terrarum vniuerso, castè & integrè semper à te conseruatæ religionis testimonium perhiberem, laborem hunc non grauatim suscepi. Neque verò mediam est, quę sit istorum hominum petulantia, quamq; procax conuiciandi libido, qui nescio, cuius à quouis alio potius, quàm à Christo profecti, Euangelij assertores videri volunt, quibus maledictis eos insectari cõsueuerint, qui ab ipsorũ opinione dissentiunt, neq; statim, quod ipsis videtur tanqnàm Dei verbum adorant. Sed ego nihil moror istorum conuicia, dum nomen tuum ab ea suspicione, quam tibi conflare conantur, vindicare queam. Quin etiam ornari me interpreror, quoties à turpibus nomen meum traducitur: vituperari contrà, si lauder à talibus illaudatis. Deum precor, vt Maiestatem tuam diu seruet incolumem & felicem. Ex castro meo Heilsbergk, Idibus Octobris, anno Domini M. D. LVII.

PRÆ-

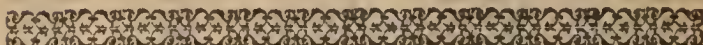

PRÆMONITIO AD LECTOREM.

EN opus tibi nouum, summaq; laude dignum, Christiane Lector, inde ex Polonia missum & ab obtimis viris exoptatum: quod nos eo tibi damus libentius, quò certius persuasi sumus fore, vt huius libri lectione simul & causa Ecclesiæ Dei maiorem in modum illustretur, & hæreticorum huius ætatis falsitas luce clarius coarguatur. Est eiusdem auctoris opus illud, quod Moguntiæ ante paucos menses accepimus editum, & communi Episcoporum in Polonia nomine publicatum sub hoc Titulo: Confessio Catholicæ fidei Christiana. Vtrobique nihil reperias, quod non purum, pium, sanum, & salutare sit, & hac quidem ætate scitu lectuque dignum prorsus. Illic Catholicæ religionis & doctrinæ syncera & luculenta, vt alibi ferè nusquam, extat assertio, digna profectò, quæ omnium manibus noctes ac dies euoluatur. Hic eiusdem sanæ Catholicæq; doctrinæ accedit defensio, quæ non solùm Brentium, sed etiam eiusdem farinæ Sectarios omnes in præcipuis totius doctrinæ capitibus, & maximis hæreticorum hodie omnium præsidijs atque extremis refugijs, ita refellit ac prosternit, vt si æque iudices, vires illis omnes ademptas, atque ab hoc vno velut Achille, fractas fateare necesse sit: adeò decenter, grauiter, ingeniosè, piè & eleganter excutiuntur, asseruntur, propugnantur, quæ contra hæreses hoc tempore grassantes Catholicè discenda, docendaq; & opponenda sunt. Narratur autem ab initio historia, quam certe nosse refert, & delectat quoque plurimum, quibus gradibus hic in Germaniam Sathanismus irrepens, nihil ferè iam tutum à Sectarum contagijs, & innoxium reliquerit. Vnde noua in orbem Euangelia, sed minime læta & fausta, summa cum animarum pernicie magis & magis passim inuehuntur. De Auctore ipso, vt qui superstes est, non attinet dicere, quem pro dignitate laudare tam sit nobis difficile, quàm præterea alijs Episcopum spectatissimum imitari. Nec potest obscurus vulgarisq; videri, qui tot annis in aula Regia versatus, & à maximo Rege ad negotia grauissima, ad legationes honorificentissimas diu multumq; adhibitus fuit. Is sæpe comprobauit suam fidem, industriam atque virtutem Sarmatis, Lituanis, Russis, Prussis, Masouijs, Bohemis, Germanis Doctrinam verò & eloquentiam eam comparauit, quæ & elegantissimo scriptore, & præstantissimo Theologo, & optimo Episcopo digna sit. Cui rei hoc sane opus argumento est, vbi dici non potest, quã solide confirmetur in veteri pietate Catholicum pectus, præsertim si recta secum quis reputet tot sectas huius temporis horrendas, quot superior ætas vno eodemq; tempore nulla sensit, multisq; iam inter se modis ita dissectas etiam, vt earum neq; modũ, neque finem vllum inuenire possis. Deinde cùm Sectarum harum tanquã pessimarum arborum semina radices fructus atq; germina, quæ nostro & cõmuni Ecclesiæ malo persentiscimus, rite considerantur, mox apparent huius nostræ tẽpestatis densissimæ tenebræ, ac cũ his coniunctæ multiplices pestes, diræq; furiæ cernuntur, quæ nunc agminatim in Ecclesiã irruunt, simulq; magistræ & ministræ sunt omnis impietatis, licentiæ, nequitiæ, barbariei atque vastitatis. Certe si nihil scriptũ extaret aliud, vel ex hoc vno libro perspiceret nõ cæca posteritas, quæ quãtaq; fit illa stultitia, ne dicã insania nostra, qui nihil fere pensi nunc habemus, quid Apostoli & Apostolici viri, quid veteris Ecclesiæ proceres & præclari maiores nostri docuerint, tradiderint, obseruarint. Itaq; (proh pudor) his nouis doctoribus, qui veterem sæpe impietatem, erroresq; iam pridem damnatos & crassos nobis obtrudunt, his, inquam, aures adhuc damus ac fidimus, nimirum perinde ac leues Galathæ illi à Pseudoapostolis persuasi: vt iam in hoc, iam in illud Euangelium, quod non accepimus, neque Patres euangelizarunt, sed hæc infelix ætas effinxit, cito transferamur, omniq; vento nouæ doctrinæ, quæ se Euangelij nomine venditat, huc, illuc instar arundinis circũuagamur. Sed ne multis, hoc vnum admonebimus, Petrum à Soto Theologum Hispanũ, qui ab hoc Episcopo nostro hic contra Brentium defenditur, pro se quoq; scripsisse, ac eidẽ Brentio aduersus Prolegomena eruditè respondisse. Defendit autem Sotũ hic Episcopus, priusquàm Soti opus in lucẽ prodijsset, aut certè ad ipsum in Poloniã vsq; peruenisset, non tam quod Soti causam propugnare, quã suis Polonis cõsulere voluerit, apud quos Paulus Vergerius homo æquè fastuosus ac petulans apostata de Brẽtiano opere tantoperè gloriabatur, vt hinc ille etsi non Theologus Catholicis insultare, eosq; ad disputationem coram Rege publicã prouocare, non vereretur. Qua de re lege suprà in Auctoris Epistola Nuncupatoria. Fuit & alius Hosius eiusdem nominis, Episcopus Cordubensis, cuius fidem, & industriam summam probarunt Patres in Synodo Nicæna, cùm Ariana Secta Ecclesiam Dei & Catholicos omnes miserè exagitaret. Nunc habet ætas quoque nostra (Christo gratia) suum Hosium, Episcopum Varmiensem, cui neque simplex pugna est cum Arianis & Seruetianis illis, quæ multis in locis hærent con-

tagijs: ſed qui cum omnibus ferè monſtris hodie in Eccleſia graſſantibus congreditur, eaq́ ſic dextrè conficit, vt ſi hunc ducem ſequare, reliquias quidem agnoſcas veterum, & iampridem damnatarum hæreſum ſupereſſe, vires autem & robur illis ipſis ineſſe nullum videas, quo inferorum portæ & Sectæ iſtiuſmodi iam inter ſe diſſectæ conſiſtere, ne dum aduerſus columnam veritatis Eccleſiam præualere poßint. At quantò rectius cauſa religionis haberet, quantoq́ commodius & impietas diſiici, & pietas orbi reſtitui poſſet, ſi multos id genus Hoſios hæc ætas ferret, nimirum qui in paſcendo ſeruandoq́ grege Dominico, qui in arcendis lupis, & conuincendis hæreticis non diſsimili vigilantia pariq́ doctrina, copia, grauitate, ſynceritate & fide præſtare, ſeq́ muros pro domo Dei aduerſus Philiſtæos iſtos opponere vellent & poſſent. Rogandus vtique Dominus meßis & princeps Paſtorum, vt miſertus tandem ouium diſsipatarum, quæ paſsim oberrantes, miſerè pereunt, mittat ipſe paſtores ſecundum cor ſuum, & idoneos operarios in meſſem ſuam,

Amen.

ARGVMENTA QVINQVE LIBRORVM HVIVS OPERIS.

Liber primus recenſet ab origine noſtri temporis hæreſes.

Secundus agit de legitimis iudicibus rerum Eccleſiaſticarum.

Tertius docet de auctoritate Sacræ Scripturæ.

Quartus eſt de Traditionibus.

Quintus tractat de Catholica Eccleſia.

In quorum capitum maximè nunc inter Doctos controuerſorum tractatione, præter multiplicem & reconditam eruditionem, habes Confutationem ſolidam argumentorum, quæ Brentius & ſimiles Eccleſię aduerſarij hac ætate potiſsimùm adferre, & Catholicis obiectare conſueuerunt. Nec eſt vlla ferè materia de religione hoc tempore controuerſa, de qua iudicare non poſsit qui huius auctoris opus excuſſerit diligenter.

LIBER PRIMVS DE HÆRESIBVS NOSTRI TEMPORIS, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

RIVSQVAM excutiamus argumenta Brentij, visum est de varijs huius temporis sectis nonnulla præfari, quod à præsenti nostro instituto minimè fuerit alienum. Etenim Sathanismus hic, quem in hac præfatione nostra recensebimus, non aliunde sumpsisse videtur originem, quàm ex his quatuor capitibus, quę in hoc libello suo Brentius asserit. Nam dum vnusquisque sibi de doctrina religionis iudicium arrogat, dŏ arbitratu suo scripturas interpretatur, dum nihil in eis difficilè, nihil obscurum esse persuasum habet, dum præter eas nihil recipi, traditiones autem Patrũ prorsus reijci debere censet, dum Ecclesiam neque videri, neque cognosci posse credit, ita vt cuique cœtui liberum sit nomen Ecclesiæ vendicare, quis non videt, ex his doctrinæ Brentianæ capitibus, cuius primus auctor fuit Martinus Lutherus, natum esse Satanismum, qui nunc regnat in multis partibus Germaniæ, qui pedetentim etiam in Poloniæ regnum & adiunctas illi terras irrepere conatur? Quamobrem nihil ab instituto nostro fecerimus alienum, si nonnulla de eo pręfati fuerimus.

Ante quadraginta hos annos is fuit orbis vniuersi status, quàm latè patet in eo nomen Christianum, vt rectè de illo dici potuerit, quod in Genesi scriptum legimus: Erat terra labij vnius & sermonum eorundem: quodque scribitur in Actis Apostolorum de ijs qui primi in Christum credere cœperunt: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Sicut vnus Deus ab omnibus colebatur, ita fide vna retinebatur, vna fuit & eadem administrandorum sacramentorum ratio, vnus & idem propè ceremoniarum vbique ritus. Idipsum dicebant, idipsum sentiebant, idem sapiebant omnes, vt facilè ciuitatem illam agnosceres, cuius participatio in idipsum. Quamobrem cum vna & eadem essent omnes mente præditi, nomine quoque non nisi vno & eodem censeri volebant. Non vocabantur alij Gnostici, alij Apostolici, alij Euangelici, non alijs quibuscunque nominibus censebantur, sed à Christo, quem vnanimiter profitebantur omnes, in quo sibi solo fas esse gloriari persuasum habebant, Christiani cuncti nominabantur: quo nomine nullum sibi dari posse nomen gloriosiùs existimabant: Homines enim erant recti & simplices, ac timentes Deum, qui non in contentione sermonis, sed in simplicitate fidei regnum esse Dei crederent, nec aliud scirent Euangelium, nisi quod à Christi spiritu profectum, de Christo per Christi discipulos scriptum esset. *Gene. 11.* *Actor. 4.* *Orbis Christianus ante 40. annos in religione consensus.*

Hic fidei consensus & concors omnium inter se Christianorum doctrina, cùm apud alias nationes, tum apud finitimos nobis Germanos lŏgo seculorum interuallo viguit: præcipuè verò apud eos populos omnes, qui sunt imperio Maiestatis tuæ subiecti, siue hi Poloni sint, siue Lituani, siue Russi Catholici, siue Prussi, siue Masonij: ex quo tempore semel hæ gentes omnes Euangelium Christi receperunt, semper apud eas iam inde à sexcentis propè annis consensus hic fidei constans, perpetuus & inuiolatus permansit. Quodque magis admireris, anni plus minùs centum quadraginta intercesserunt, cùm vicinam regno Maiestatis tuæ Bohemiam lepra VValdensis infecit: ex eo factum est, vt bona pars illius ab orbe reliquo Christiano se præciderit. Quæ res quantas ei regno calamitates attulerit, nihil hic opus est cŏmemorare. Cùm autem cŏmunis nostræ cum illa gente lingua sit, nullis tamen Sathanæ fraudibus adduci potuit, vt sensu & consensu totius Ecclesiæ posthabito, Bohemorum partis esse vellet. *VValdensis secta Bohemos distrahit.*

Qua in re quid potissimùm prædicem? Episcoporumne regni vigilătiam, an sanctorum maiorum tuorum, penes quos tum erant regni gubernacula, religionĕ singularem? Vtrique digni, quorum nomina laudibus omnium celebrentur. Nam & illi memores, in qua essent à Deo specula collocati, nihil curę, solicitudinis, laboris prætermiserunt, quò possent à Christo sibi commissi gregis sui salute prospicere. Neque cuiusquam potentiam reformidarunt, sed se murum pro domo Israël opposuerunt, neque vllum bonorum pastorum officium in se requiri passi sunt. Et hi pientissimi Principes, alter pro auus tuus VValdislaus Poloniæ Rex, alter frater eius patruelis Vitoldos, cùm etiam regnum illis esset à Bohemis delatum, qui nuper adeò segregauerant se, & à Christi corpore Ecclesia præciderăt, admirabili quadam animi magnitudine regnum potiùs respuendum *Vigilantia Episcoporum, & Regum pietas in Polonia.*

 dum

dum ſibi eſſe duxerunt, quàm vt indignum aliquid Chriſtianis Principibus committerent. Quin diſertis etiam verbis legatis Bohemorum renunciarunt, ſibi religionem eſſe, apud hæreticos regnare. Quòd ſi verò illi in viam rectæ religionis, & ad ſocietatem vniuerſę Eccleſiæ redire vellent, Reipub. Chriſtianæ cauſá, alterutrum de ipſis, quin regni gubernacula ſuſcipiat, non eſſe recuſaturum.

Eſt ne autem, aut fuit multis ſeculis Principum aliquis, cuius religio cum horũ Principum religione potuerit comparari? Mihi verò nihilo videntur etiam illis inferiores
Matt. 19. noſtri fuiſſe, quos olim Chriſto dixiſſe legimus: Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus tè. Quid enim illi niſi nauiculas & retia piſcatoria reliquerunt? iſti verò delatum etiam ſibi regnum repudiandum potiùs eſſe duxerunt, quàm vt illius conſequendi ſpe, quò minùs liberè Chriſtum ſequi poſſent, impediri ſe paterentur: quàm vt à Chriſti corpore, vna, ſancta, catholica Eccleſia ſeparati eſſe vellent. Sonabat proculdubio ſemper in eorũ auribus vox illa Chriſti, quam ex tuo quoq; pientiſsime Rex, ore, in celebri Senatorum totiusq; populi corona prolatam aliquando audiuimus: Quid prodeſt homini,
Matt. 16. ſi vniuerſum mundum lucretur, animę verò ſuæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima ſua? Non illi cœleſtia regna terrenis, non ſempiterna caducis eſſe commutanda putauerunt: ſed ſicubi Chriſti religio agebatur, nullum eis tam ſuaue fuit meritum, quin & ſpiritus ipſe vilis erat, quẽ amittere priùs quàm religionis cauſam deſerere, prompto ſemper & parato animo fuerunt. Hac igitur & Epiſcoporum vigilantia & ſingulari principum pietate, qui nec metuendum ſibi quẽquam pręter Deum, nec illius charitati quicquam anteponendum eſſe putauerunt, factum eſt, vt per annos iam propè ſexcentos integra & incõtaminata in terris Maieſtatis tuę Chriſtiana, Catholica, & Orthodoxa fides permaneret.

Cęterùm annus nunc agitur quadrageſimus, cùm in lucem prodijt Martinus Luthe-
Qua occaſione Lutherus nouâ ſeuit diſſidia. rus, à quo primùm noſtro hoc infœlici ſeculo fax eſt in Eccleſia Dei diſcordiarum accenſa. Ex quã parua autem ſcintilla, quę non difficulter opprimi naſcens poterat, quãtus ignis exarſit? Initio non alia de re quàm de peccatorum condonationibus, vulgò vocant indulgẽtias, diſputari cœptũ eſt. Eas Lutherus oppugnabat, non quòd legitimũ earum vſum prorſus dãnaret, ſed quòd abuſum ferendũ non eſſe putaret. Vt autem in hanc arenam deſcenderet, non recti zeli feruore, neque ſtudio pietatis adductus eſt: ſed cùm permoleſtè ferret, quòd ſui ordinis fratribus prædicandarum indulgẽtiarum anteà munus mandatum erat, qua ex re non parum etiam emolumenti capiebant, id ad Dominicanos tranſlatum fuiſſe, ſicque ſuis commodum illud interuerſum: hæc illi cauſa fuit in certamen iſtud prodeundi. Quamobrem non aliò prima hæc illius velitatio, quàm ad Deum ventrem referebatur. Quod etiam ipſe diſsimulare non potuit. Nam cùm ad diſputationem cum Eckio ventum eſſet, ac inflammatus ita Lutherus, modeſtię fines prætergreſſus,
Lutheri cõfeſſio admonitus à quibuſdam fuiſſet, quandoquidẽ Dei cauſa tractaretur, vt modeſtius eam in ſpiritu lenitatis ageret, in hæc verba prorupit: Non propter Deum hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur: Sic ille morbum animi ſui celare diu non potuit.

Nunc tu mihi diligenter illud animaduerte, quod ab Auguſtino ſcriptum eſt, duas ra-
Aug. ſer. 44. de tempore. dices in duobus agris à duobus agricolis plantari. Plantat vnam Chriſtus in cordibus bonorum, plantat aliam Diabolus in cordibus malorum. Quæ plantatur ab hoc, radix
1. Tim. 6. eſt malorum omnium cupiditas: quę plantatur ab illo, radix eſt bonorum omniũ chari-
Ephe. 3. tas, de qua dicit apoſtolus: In charitate radicati atque fundati. Nec de radice charitatis
Ex radice cupiditatis in Luthero plantata fructus nouæ ſectæ proceſsit. aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni naſci poteſt. Simul illud conſidera, ex vtra harũ radice nata ſit cauſa Lutheri, vt quis illius agricola fuerit, intelligas. Quamlibet in eum ſuauiter effuſus fueris, tamen velis nolis fatearis oportet, quòd non ex charitatis, ſed ex cupiditatis radice proceſſerit, quam in illius corde plantauit Diabolus. Certum eſt enim & indubitatum, quod ne mutiuiſſet illa quidem contra indulgentias, ſi prædicandarum illarum negotium ſui ordinis fratribus datum fuiſſet: ſed quod per alios intercipi videbat, quod ſuis delatum eſſe maluiſſet: ea verò iuſta illi cauſa viſa eſt, quamobrem iſtas tantas tragœdias excitaret.

Quæ Lutherum fecerint paulatim deteriorem. Habemus itaque iam, ex quã radice proceſſerit prima Lutheri velitatio, nimirùm ex radice cupiditatis, quæ crebris contentionibus magis etiam atq; magis aucta eſt indies. Nam initiò nõ alia fuit quàm pecuniæ cupiditas: acceſsit poſteà cupiditas gloriæ, quam perniciosior etiã eſt cõſequuta cupiditas vindictę, quæ poſteà in odium quoddam exarſit implacabile. Satis conſtat, minùs pręfractum initio fuiſſe Lutherum, vt qui minimè
Lutheri erga Põtificem ſubmiſſio. recuſaret, eorũ, quorum debebat iudicio ſcripta ſua ſubijcere. Extãt eius in epiſtola quadã ad Leonem Pontificem hęc verba, quæ ſcripſit ante annos duodequadraginta: Beatiſſime pater, poſtratũ me pedibus tuę beatitudinis offero, cũ omnibus quę ſum & habeo;

viuifica,

viuifica, occide, voca, reuoca, approba, reproba, vt placuerit: vocem tuam vocem Christi in repræsidentis & loquentis agnoſcam. Sed verum eſt quod à Philone ſcriptum eſt quòd contentio eſt materia iracundiæ, & ideo contentioſiores quiq; in diſceptationibus cæteriſque colloquijs ad iram mouentur. Et hoc itę proprium eſt, quòd facilè fallitur, fallitq́ue: vt non temerè quenquam iracundum veracem reperire liceat, tâquàm deuictum ebrietate animi, non corporis. Quantò maiore contentione actum eſt de rebus quæ videri poterant initiò non maximo cum periculo coniunctæ, tantò longiùs eſt à veritate diſceſſum. Er eſt hoc ita natura comparatum, vt nō ferè naſcatur error aliquis, qui non ſecum plures trahat alios: vix vt quemquam reperire liceat, qui poſteaquàm in vnum aliquem errorem prolapſus eſt, non diſcedat iudies à recta via longius. Quemadmodum in cantu ſi vel vna aliqua in re turbata ſit harmonia, per omnia confuſa quædam exiſtit diſſonantia: ita doctrinæ conſenſus vna aliqua hæreſi & dogmate à viri ſymphonia diſcrepante interruptus, ſubinde fit ad maiorem confuſionem progreſsio. Et ſicut in humano corpore loco ſuo mota qualitatum temperata conſtitutione, ex qua ſanitas & partium ac omnium inter ſe virium integritas conſiſtit, alia ex alijs vitia & morbi conſequi ſolent: ita ſi vel ſemel ſanitas mentis læſa, nec rectè ſit conſtituta, magis indies atque magis afficitur, & ægrotat homo periculoſius. Hoc in Luthero quoque vſu veniſſe videmus: Sanabilis erat initiò morbus, ſed progreſſu temporis ſerpebat malum longius.

Phil. lib. 2. Allegoriarum legu.

Error vnus ferè plures ſecum trahit.

Ac primùm quidem fecit quod eſt hæreticis omnibus commune, vt Romani Pontificis auctoritatem labefactare, & eum in ordinem cogere conaretur. In hunc rabiem ſuam conuertit omnem, ſummaq́ue contentione perficere conatus eſt, vt plurimorum ab eo voluntates alienaret, & eum in ordinem redigeret, quò ſic gubernatore ſublato (ſicut ait ille) atrocius atque violentius circa Eccleſiæ naufragia ſibi graſſari liceret. Itaq; facinus ingens aggreſſus, omnes pontificij iuris libros cum pleriſq; literis pontificijs, vul gò bullas vocant, incendit. Nec ita multò poſt librum ſcripſit de Captiuitate Babylonica, in quo ne Sacramentis quidem intactis, ſurſum ac deorſum omnia miſcere conatus eſt. Hanc illius inſolentiam cùm per triennium toleraſſet Leo Pontifex, ac multùm ſæpeque monendo vt in viam rediret, nihil profeciſſet, fecit tâdem pro officio ſuo, vt eum hæreſeos condemnaret, & è cœtu piorum eijceret: ex quo iam anteà ipſe ſe eiecerat. Hic ille magis atque magis furere, ac rationes omnes inueſtigare, quibus odium erga Pontificem ſuum expleret: quem de gradu ſuo deiectum, atque omni prorſus auctoritate ſpoliatum cupiebat. Vna hac in re curæ illius cogitationeſque conſumebantur omnes. Itaque nō iam ille ſcribendis deinceps libris, qui eſſet, aut quid non eſſet cū pietate coniunctum, ſed quid incommodare Papatui maximè poſſet, ſpectandum eſſe putauit: vt quicquid ſcriberet, quicquid diceret, quicquid faceret, omnia in odium & deſpectum Papæ, Conciliorum & Epiſcoporum faceret. Fatetur hoc adeò ipſe in quadam epiſtola ad Argentinenſes, ad quos in hæc verba ſcripſit. Hoc diffiteri, inquit, nec poſſum, nec volo, quòd ſi Carolſtadius aut alius quiſpiam, ante quinquennium perſuadere nihil potuiſſet, in ſacramento præter panem & vinum eſſe nihil, ille magno beneficio me ſibi deuinxiſſet: grauibus enim curis anxius, in hac excutienda materia multum deſudabá, omnibus neruis extenſis me obtricare & expedire conatus ſum, cùm probè perſpiciebam, hac re Papatui valdè me incommodare poſſe. Nonne hic apertè cōfitetur ipſe, peregrina ſua doctrina populo inculcanda non hoc ſe ſpectaſſe, vt Chriſti gloriam propagaret, vtq́ue veritatem illius patefacere, ſed vt odio ipſe erga Papam excæcatus, eodem illius odio cæteros inflammaret? Tantâ autem fuit mens illius infuſcata maleuolentia, Chriſtum vt præſentem in Euchariſtia libenter fuerit negaturus, dummodò per hanc occaſionem incommodare Papatui potuiſſet.

Lutherus à Pōtifice oppugnando exordiur ſectam.

Cyp. li. 1. epi. 3. Lutheri conatus contra Eccleſiæ ſacramenta.

Damnatus à Pontifice Lutherus, nihil niſi Papatui incommodare excogitat.

Teſtimonium Lutheri.

Cùm itaque in omnibus dictis, ſcriptis, factis ſuis, non alios quàm iram & odium peſsimos conſultores adhibuerit, erit adhuc quiſquam qui dubitet, quæcunque ab eo profecta ſunt, aliunde quàm à Diabolo profecta eſſe? Si quis eſt huiuſmodi, tollet illi dubitationem hanc Lutherus ipſe, qui in libro quem inſcripſit de Miſſa angulari, quem habuerit auctorem doctrinæ ſuæ, non obſcurè fert. Inducit enim ibi Diabolum ſecum diſputantem, ac fortiora contra Miſſam argumenta proferentem, quàm quæ refelli à ſe potuerint. Cuius etiam vocem inibi deſcribit, quòd ea grauis & robuſta ſit, tamq́ue terribiliter inſonet, vt vſu quandoque eueniat, quòd poſt collationem cum Dæmone nocturnam homines poſtridie manè mortui reperiantur: Nam & corpus, inquit, occidere poteſt, deinde verò animam ira reddit anxiam, vt in vno momento quandoq; neceſſe habeat è corpore migrare. Quod ſæpè ſibi quoque ipſi propemodum accidiſſe ſcribit. Quin & accidit ad extremum. Nam qui veſpere benè potus erat & hilaris, po-

Lutherum malo ſpiritu actum pleraque perfeciſſe.

ſtridie manè repertus eſt in lecto mortuus, cùm totos annos vndetriginta magnos in Eccleſia Dei motus excitaſſet. Atque hoc eſt illud, quod adeò magnificè prædicatur à qui buſdam, Dei verbum & Euangelium non à Chriſto, ſed ab auctore Sathana profectum, ſicut ipſe fatetur, qui primus id in lucem edidit. Nam ab eo ſibi gloriatur argumenta eſſe ſuppeditata, quibus à ſacerdotium & ſacrificium euerteret. Quibus euerſis, quid aliud quàm Deus ipſe ſublatus è medio, vel ſaltem in ordinem coactus eſſe videtur? Nam vbi nullum ſacerdotium, nullum eſt ſacrificium, ibi conſequens eſt, nullum etiam Deum agnoſci. Quamobrem cùm ſibi conſcius eſſet Lutherus, à quouis alio potius, quàm à Chriſto ſuum Euangelium eſſe profectum (ſi modo tam impiam doctrinam tam præclaro nomine appellare fas eſt) noluit ſectatores ſuos vocari Chriſtianos, quod nomen commune fuit omnium, qui ante quadraginta hos annos, quibus Lutheri dogmata in vulgus ſpargi cœperunt, Chriſtum profeſsi fuerant, ſed vocauit eos Euangelicos, vt vel ipſa hac appellatione ſe ſuoſque à Chriſto & à corpore eius vna, ſancta, catholica, Apoſtolica Eccleſia ſegregatos, neque ſibi commune quicquam eſſe cum Chriſto declararet.

Lutheri ſectatores dicti Euangelici.

Cur Lutheri doctrina probari non poßit.
Ioan. 7.

Habet Maieſtas tua, vnde ſit profectum iſtud, quod nunc nonnulli vocant Euangelium, & purum Dei verbum, idque ex propria ipſius auctoris confeſsione, qui ſicut olim dixit Chriſtus: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me patris, cœleſtem illum patrem ſuum Deum indicans, ſic & ipſe dicere non dubitauit: Mea doctrina nō eſt mea, ſed eius qui miſit me patris Diaboli, à quo ſuppeditata gloriatur argumenta, quibus & ſacerdotium & ſacrificium euerteret, atque ita verum veri Dei cultum abrogaret omnem. Quòd ſi non confiteretur hoc ipſe Lutherus, vel res tamen ipſa clamat, quod ille primus in lucem ętate noſtra protulit, nō Dei, ſed Diaboli verbum eſſe. Etenim Deus noſter ſicut à Paulo ſcriptum legimus, Deus eſt pacis & dilectionis, non diſſenſionis: qui verò diuidit inter fratres, Diabolus eſt, ait Propheta. Cùm igitur ex verbo Lutheri tanta diuiſio, tanta ſeparatio ſit ſubſequuta, quantam nunc in Eccleſia (proh dolor) videmus, cum ex eo tot ſectę tam diſſectæ ſint prognatæ, cuius id alius quàm Diaboli verbum eſſe credemus? Omnis ſpiritus, ait Ioannes, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus. Soluit autem Ieſum, quemadmodum vbi de traditionibus agebamus, ex Auguſtino pluribus docuimus, qui vel Eccleſiam à capite ſuo Chriſto, vel ſeipſum ab Eccleſia, vel Eccleſiam in ſe ipſa ſeparat ac diuidit. Chriſtus proptereà mori dignatus eſt, vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Lutherus proptereà & ſcripſit & fecit omnia, vt quos pretioſo ſanguine ſuo Chriſtus congregauerat, eos diſpergeret. Deinde verò mortis etiam ſuæ genere Chriſtus declarauit, quàm ſibi diſpliceret omnis diuiſio. Nam neque Ioannis mortem ſuſtinuit capitis truncatu, neque ſicut Eſaias Propheta ſerra diſſectus eſt, vt in morte ſine mutilatione corpus integrum ſeruaret, & cauſa ſubduceret eis ijs, qui cupiunt Eccleſiam in partes diſcindere. At Lutherus per omne vitæ ſuæ tempus nihil aliud maiore ſtudio contendit, quàm vt quod integrum corpus Chriſti inter manus perſecutorum in cruce permanſerat, id inter manus Chriſtianorum iam deinceps integrum eſſe deſineret: Itaque quod non fecere tum impij milites, vt frāgerent corpus Chriſti, fecit hoc iſte, ſpeciem pietatis habens, virtutem autē eius abnegās, vt in multas partes diuideret totum corpus Chriſti, vnā, ſanctā, Catholicam, Apoſtolicam Eccleſiam. Et erit adhuc, qui dubitet verbum illius verbum diaboli eſſe? Cuius ita proprium eſt diuidere, lacerare, ſpargere, ſicut Chriſti proprium eſt, quæ diſperſa ſunt, congregare.

1. Cor 13.
1. Cor. 14.
Oſeæ 3.
1. Ioan. 4.
Ieſum ſoluere.
Aug. tract. 6. in epiſt. Ioannis.
Luth ſtudia plena diſſenſionum ac diuiſionis in Eccleſia.
2. Tim. 3.

Sectarū auctor Lutherus.

Ne verò putes, temere nos Martinū Lutherū arguere diuiſionis et diſperſiōis in Eccleſia Dei factę, audi piēntiſsime Rex, in quot ille ſectas quā diſſectas nobiliſsimum Chriſti corpus diſſecuerit: Nā ſimul ac licere ſibi voluit, inflatus ſenſu carnis ſuæ, à cōmuni ſenſu & conſenſu totius Eccleſiæ certis in dogmatibus diſcedere, vide quæſo, quot & quantarum is diſceſsionum ac ſeparationum auctor alijs deinceps fuerit. Erat quaſi frater illius iuratus Andreas Carolſtadius, quem arctiſsima neceſsitudine ſibi deuinctum habebat: is non totos duos annos in eadem cum eo ſententia permanſit. Nam dum abſens à VVittemberga fuiſſet Lutherus, præter voluntatem illius Miſſam abrogauit, habitum religioſum abiecit, ſacroſanctam Euchariſtiā prophanis manibus attrectari fecit, concitatæque plebi fuit auctor, vt quaſi portis effuſa patentibus, infecta ſigna templis & aris inferret, & ex illis imagines eijceret. Quamuis autem VVittembergam reuerſus Lutherus rem ipſam non improbaret, quoniam tamē alio quàm ſeipſo auctore factum eſſet, quaſi minùs rectè neque ordine factum, grauiſsimè reprehendit. Adeò ferre non potuit vel ſtatui vel mutari quicquam ab vllo mortalium, ſiue in doctrina, ſiue in ritibus, niſi priùs id per ipſum ita fieri debere ſancitum fuiſſet. Tanta fuit in homine gloriæ cupiditas, vt quod ad illius amorem attinet, rectè dicere potuerit: Riualem poſſum non ego ferre louem. Scripſit is duos libros contra cœleſtes Prophetas, in quorum altero monet, vt prædicas

Andreas Carolſtadius.

Lutherus gloriæ cupidiß.

dicatoribus qui imagines per plebem eijci iubent, aqua & igni interdicatur, aut tale in eos exemplum edatur, vt abſtinere deinceps neceſſe habeant, quòd ab imaginum demolitione venitur ad cædem. Boni Domini, inquit, non hic eſt diaboli ſcopus, vt oppugnentur imagines, ſed vult ſibi foramen fieri, per quod ſanguinem profundat, & cædes faciat in orbe terrarum. Spiritus iconomachorum non eſt bonus, ſpirat enim cædes & ſeditiones, etiam ſi celet & diſsimulet ad tempus, quandiu non videt opportunitatem. Itaque acerbæ inter eum & Carolſtadium inimicitiæ exarſerunt, & ſic eſt alter in alterum debacchatus, vt vterque ſit alteri factus pluſquam hæreticus. Inimicitiarum autem & contentionum hęc quoque non minima cauſa fuit, quòd vterque ſibi gloriam hanc vendicabat, quòd primus ipſe veritatem Euangelicam in lucem extuliſſet. Et conſtat primum fuiſſe Carolſtadium, qui ſacerdos cùm eſſet, vxorem duxit, & ea fecit, quæ paulò antè commemorauimus: quo nomine laudem aſſertæ veritatis Euangelicæ ſibi deberi putabat. Sed cùm anteferri ſibi Lutherum videret, qui & ingenio, & doctrina & eloquentia longè præſtabat, viſum eſt illi, quò ſuum quoque nomen celebre ad poſteros tranſmitteret, nouum doctrinę genus proferre: quod cùm Lutherus nondum attigiſſet, nullā inuentæ huius gloriæ partem arrogare ſibi poſſet.

Primus apud Germanos ſacerdos qui duxit vxorem Carolſtadius.

Cui doctrinæ proferendæ conſtat occaſionem Lutheri ſcripta dediſſe, qui ſicut Caluinus etiam fatetur, tranſſubſtantiationem oppugnans, claſsicum canere viſus eſt, ad Sacramentariorum hæreſim excitandam. Docuit enim Lutherus etiam poſt conſecrationem panis & vini ſubſtantiam in Euchariſtiæ ſacramento remanere. Quod ſic nonnullis acceptum eſt, quaſi quem ſcripturæ produnt incarnatum, eum ipſe Chriſtum doceret impanatum, quem etiam extra ſumptionem in Euchariſtia nefas eſſet adorari. Quaſi verò non verbo Chriſti, ſed ſumptione noſtra Chriſti corpus in Euchariſtia conficeretur: vt niſi ori noſtro foret admotum, tanta vis eſſe verborum Chriſti non poſſet, vt illud Chriſti corpus efficerent. Quid autem hoc eſt aliud, quàm ſcripturæ verba peruertere, & loco illius, quod à Chriſto dictum eſt, Hoc eſt corpus meum, dicere, hoc erit quando ſumetur? Cæterùm Buceri fraudibus adductus eſt Lutherus ante annos viginti, vt in hanc ſententiam illius iret: nam non aliter ſibi perſuaderi paſſus eſt, vt corpus & ſanguinem Chriſti in S. Euchariſtia ſubſtantialiter eſſe confiteretur, quàm ſi vicißim hoc ſibi Lutherus conceßiſſet, quòd extra vſum non ſit ibi corpus & ſanguis Domini: quemadmodum articulum Louanienſem decimumtertium explicans vir inſigni doctrina præditus Ruardus Tapper ſcriptum reliquit. Sic dolis Buceri captus Lutherus, dum in ſuam factionem pertrahere Bucerum conatur, factus eſt & ipſe Sacramentarius. Nihil eſt enim quod magis valeat ad confirmandam Sacramentariorum hæreſim, quàm hoc Buceri dogma, quod à Luthero fuit approbatum. Qua de re non vno loco Ioannes Caluinus gloriatur. Hactenus progreſſus erat Lutherus. Huc tamen impietatis nondum proruperat, vt auderet negare, præſens in Euchariſtia Chriſti corpus & ſanguinem adeſſe. Primus hoc ætate noſtra negare auſus fuit Andreas Carolſtadius, cui Philippus Melanchton hoc tribuit elogium, hac ipſa de re ſcribens: Carolſtadius, inquit, primùm excitauit hunc tumultum, homo ferus, ſine ingenio, ſine doctrina, ſine ſenſu communi, quem nullum vnquàm humanitatis officium aut intelligere, aut facere animaduertimus: tantùm abeſt, vt in eo manifeſtatio aliqua Spiritusſancti animaduerſa ſit. De quo & illud alibi ſcribit: Quod ſicut Lutherus Papæ, ſic ille viciſsim odio Lutheri non aliqua pietatis opinione controuerſiam hanc de Cœna Domini mouerit. Ac addit præclaram ſententiam, cui vtinam ex animo faueret: Meo certè iudicio, inquit, magna eſt temeritas, dogmata ſerere non conſulta Eccleſia veteri. Et tamen, hic talis, qualis à Philippo deſcribitur, ita multos reperit qui nefarium hoc dogma ſuum approbarent, vt plures iam Sacramentarios, quam Lutheranos, videre liceat: & inter eos non paucos excellenti doctrina, & ſingulari quadam dicendi ſuauitate præditos, qui Carolſtadium, quàm Lutherum ducem ſequi maluerunt. Itaque contra genus hoc hæreſeos complures libros edidit, in quorum vno cui titulum fecit, contra Zuinglium, Oecolampadium, aliosque nouos Vicleffiſtas grauiter in hoc ſectæ genus inuehitur, & eos in decem fermè foramina atque effugia ſcripturam laceraſſe ſcribit. Neque ſe legiſſe turpiorem vnquam hæreſim, quæ ſtatim in initio tot inter ſeſe capita, tot ſectas habuerit: etiam ſi in principali cauſa, vtpote in perſequendo Chriſtum, vnanimes exiſtant. In eo verò libro quem inſcripſit, quòd iſta verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, adhuc firmiter ſtant, ſeptem: In illo autem, quem paulò antè quàm fuiſſet mortuus, breuem confeßionem inſcripſit de venerabili Sacramento Euchariſtiæ, enumerat octo diuerſas & pugnantes inter ſe verborum iſtorum, Hoc eſt corpus meum, interpretationes. Quarum prima fuerit Carolſtadij, ſecunda Zuinglij, tertia Oecolampadij, quarta Suenckfeldij, quē per contumeliam

Caluin. in defenſi. 2. contra Ioachi. VVeſt.

Luth. ſcripta ſe ſtiē Sacramentariorum occaſionē dederunt.

In Epiſt. ad Fridir. Miconium.

Suenck-

Stenckfeldium vocat,ac post alios nonnullos Campani septima, cęterarum enim aucto res nominatim noo exprimit. Quòd si viueret is adhuc, plores etiam ei enumeraodo recensere liceret. Eò enim iam amentiæ sunt atque audaciæ nonnulli progressi, vt etiam ipsa Christi verba in consecratione cœnæ Dominicæ mutare,proque eo quod ille dixit, Hoc est corpus meum,non fuerint veriti dicere, Hic est panis meus. Alij verò prorsus omittere verba consecrationis non dubitarunt,sic enim enunciant: Accipite, comedite, hoc facite in mei commemorationem:quemadmodum à Ioachimo VVestphalo,& Erhardo Schneppio legimus annotatum. Quanquam etiam superstite Luthero quendam exortum fuisse terrę filium scribit Iulius Pflug (cuius tanta est pietas cum non mediocri doctrioa coniuncta,vt etiam hostes Ecclesiæ Dei,quòd verè Episcopum agat,confitem ri necesse habeant)qui negaret, necessaria esse ad Eucharistiam verba Christi, quibus ea consecretur:quin nec speciem panis aut vini necessariam esse,sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur.

Ioach. in libello quem inscripsit, Recta fides de cœna Domini. Schnep. in confeßione de Euc. Iul. Pflug. in epi. ad Eras. Roterod.

Horrendi fructus noui Euangelij.

Ecce fructus quos oobis attulit quintum istud Euangelium, per quod impij licere sibi volunt,etiam ipsa Christi verba in huius Sacramenti, quod est vnum omnium excellentissimum,consecratione vel mutare,vel prorsus prætermittere. Quod etiã in eius Sacramenti administratione,quod solùm de necessitate salutis est, (vtcunque neget id Caluious)liberum esse vult hic ipse,cuius hic libellus quem confutandum suscepimus,tibi Serenissime Rex,dicatus est,Ioannes Breotius. Nam cùm disertis verbis hácn obis formam Christus pręscripserit,vt baptizarem* in nomine Patris,& Filij,& Spiritussancti, negat is baptismi virtutem ad certa verba Christum alligare voluisse,quòd non instituerit magiam,quæ ad certam verborum formam, aut certos ritus alligata sit. Itaque nihil in eo piaculi fore putat,si mutetur sonus,dommodò remaneat sententia verborũ Christi.Hæc iste,quem numinis ioftar colit Vergerius, cuius scripta dictaque pro diuinis oraculis haberi vult. Vides autem quàm fœcuodi mooftroso suo partu sint hæretici? Vix eoim eorum quęquam reperies,qui vel nouam hęresim protulerit, vel veterem aliqoam olim damoatam instaurauerit,qui non multis erroribus,portentis & monstris comitantibus stipatus incedat. Est autem hæreticorum hoc proprium,vt corrigi oolint: ac si reprehendi videant errata soa,quę vnicè admirantur, & modò non adorant tanquàm eidola manuom suarum,tantùm abest,vt mitescant aut emendentur eiusmodi reprehensionibus,maiore etiam vt eorũ odio qui reprehenderũt,inflammentur, atque ita proficiunt in peius in dies errantes,& in errorem mittentes. Hoc perducit eos scelerata quædam vindicandi cupiditas,qua sic mentes eorum excæcantur,vt verum videre nequeant, sed falsa pro veris amplectanrur,Documento nobis esse potest Lutherus,qui scribit ipse,quòd à fratre quodam reprehensus fuerit,quòd senserit aliquando, pulchrum fore,si pro Laicis vtraque Sacramenti species porrigenda statueretur in Cõcilio generali. Nun quid autem satis haboit ille reprehensionem hanc fratris de re non maximi momenti diluisse? Minimè gentium. Sed video,inquit,illis otium & chartas abundare:dabo operam,vt negotium scribendi habeant copiosum: Præcurram enim, vt dum gloriosissimi victores de vna aliqua mea heresi(vt eis videtur)triumphant, ego interim oouam moliar. Profert mox nouam hæresim, ac impios omnes declarat, qui Laicis vtriusque speciei communionem deneganr. Atque illo quidem loco solos eos impietatis arguit,qui Laicos arcent à calice. Sed audi, quò paulò pòst progrediatur maiore quodam furoris œstro percitus. Quam penes Concilium prius potestatem esse volebat, vt Laicis vtraque species daretur,statuendi,non ita multò pòst eam abrogat, nec veretur os impudens ita dicere: Si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque specie potiri,imò tum primùm in despectum Concilij vellemus,aut vna,aut neutra,& nequaquam vtraque potiri: & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Quid scribi potuit arrogantius? scilicet si Concilium ad quod ex vniuerso terrarum orbe doctissimi, grauissimi, sanctissimi viri conuocati fuerint, nullam esse causam declarauerit,cur à calice diutiùs abstineatur,irritum erit concilij decretum & hoc inane: sin autem hoc ipse Lutherus ita sanxerit, tum demum ratum & firmum erit. Cęterùm posteaquam semel ille veterum doctorum scripta, sanctissimorum Pontificum decreta, Conciliorum etiam Oecumenicorum, hoc est, totius Ecclesiæ Catholicæ placita,contemnere cœpit & pro nihilo habere, tandem eo progressus est, vt sicut paulò antè meminimus,& sacerdotium & sacrificium euerteret,quin ipsum etiam ex hoc sacramento Christum extra manducationem tolleret, ac debitam ei venerationem exhiberi prohiberet:cùm priùs etiam post consecrationem in Eucharistia panem & vinum remanere docuisset. Inde sumpsit originem postea Sacramẽtariorum hæresis. Et quẽadmodũ licere sibi voluit Lutherus priuata sua auctoritate veteres abrogare,nouos

Formam verborum baptismi mutare sinit Brentius.

Hæreticí reprehendi non sustinent.

1. Tim. 3.

Luth. de Capt. Bab.

Luth. quam fastuosus & arrogans.

Luth. in li. de formula Missæ.

Luth. auctor sacerdotij & sacrificij euertendi.

ritus

ritus instituere: sic sibi quoq; veniam hanc dari debere Caluinus cum suis existimauit, cùm nihilo se Luthero vlla in re inferiorem esse iudicaret. Fecit igitur ille quod adhuc à Luthero & sectatoribus eius factum nō fuit, vt & sacras vestes, cùm res diuina fieret, & luminarium vsum, & campanarum pulsum prorsus reijceret: ne quod esset inter sacra & prophana discrimē: neue si quid esset honoris habitum huic venerabili sacramento, plus aliquid in eo quàm panis & vinum esse crederetur. Quin etiā ex hac vita migraturis sacramentū Eucharistiæ dari vetuit, quod non sine causa tamen fuit à priscis illis viaticū appellatum. Neq; enim putauit ad illud admittendos, nisi qui cū reliquo cœtu communicare possent: quibus neq; confessis neque absolutis dari sacramentum hoc voluit. Dies prætereà festos, tum & Euāgelij & Epistolarum iuxta receptū Ecclesiæ morem lectiones abrogauit. Ac ne solùm esset Eucharistiæ sacramentum, in quod sibi licerent omnia, etiam de Baptismi sacramento nouam doctrinam protulit. Cùm enim ex Luthero didicisset, eos Christi mortem euacuare, & alium præter Christum mediatorem quærere, qui putāt opera sibi esse ad salutē necessaria, quoniā & Baptismus opus quoddam est, visum est illi, quòd aliud præter mortem Christi medium inducant, qui nos Baptismo fieri saluos docent: quodq; Christi sanguini reliquum nihil faciant, qui medicinam peti volunt in aqua Baptismi. Docet igitur infantes, modò sint ex Christianis parentibus prognati, citra Baptismū etiam Christi mēbra fieri, in Dei filios adoptari, regniq; cœlestis hæredes effici. Itaq; cùm non multùm ad salutem intersit, baptizentur nec ne, facilè fecit eos absq; Baptismo ex hac vita migrare. Quid iam nobis intactum isti reliquerunt? Quorsum audaciæ & amentiæ non proruperunt? qui etiam ipsa Sacramenta, sine quibus saluus esse nemo potest, conuellere & labefactare veriti non sunt.

Calu. in quo Lutherū sequatur & superet impietate.

Habes iam igitur duo Euangelia, si modò tam claro nomine tam impias sectas appellare fas est, Lutheranorū vnum, Zuinglianorū alterū. Nam vtraq; pars quod ipsa sentit, solū id purū putū Dei verbū & Euangeliū esse deierauerit. Si doctrinā cōsideres, aut superiores, aut certè nihilò sunt inferiores Zuingliani Lutheranis, nō pauciora quàm ij scripturarū examina proferūt, orationis verò splēdore persuadendiq; vi multò præstare videntur. Si speciē spectes pietatis, nō eunt hoc inficias etiam ipsi Lutherani, quod ea sit maior in Sacramētarijs. Sic enim scribit de illis Nicolaus Amsdorffius: Anabaptistæ & Sacramētarij iā imponūt Germaniæ sua sanctimonia, quemadmodū imposuerunt monachi vniuerso mundo. Si multitudinē inspicias, hac quidē longè superant, cùm ex Lutheranis plurimos in suam sententiā pertraxerint. Fatetur hoc ipse met: sic enim scribit Ioachimus VVestphalus: Nulla falsa doctrina tā latè dispergitur, nulla tanto conatu & hypocrisi defenditur, nulla tam multos homines abripit in errorem, quàm falsa doctrina de Eucharistiæ sacramento. Qui etiam alio quodam in libro contra Caluinum scribens, suos propter paucitatem vocat imbellem turbam præ copijs ingentibus, quibus gloriari Caluinum & confidere dicit. Palàm autem illud est, quòd præter Saxonicas ciuitates pauci ad modum Lutheri receperunt Euangelium: omnes alij siue apud Heluetios, siue in Germania, aut Catholici sunt aut Sacramentarij. Quòd si pertinaciam intuearis in errore tuendo, tantùm abest, vt hac in parte Lutheranis cedant Zuingliani, priores vt etiam eos ferre Caluinus glorietur: qui dum alacriter ad mortem imprimis terrificam se obtulissent, suos quàm Lutheranos multò fuisse promptiores asserit ad fidei suæ, sicut ipsi videtur, veritatem sanguine suo obsignandam. Quin si catalogum legas eorum Pseudomartyrū, qui nostro seculo propter hæresim suam oppetere mortem nō dubitarūt, plures inter eos Zuinglianos quā Lutheranos reperies. Cū itaq; nulla in re sint inferiores Lutheranis Zuingliani, neq; minùs ij, quā illi de puro Dei verbo se iactēt, vtriq; tamē sunt alteris plus quā hæretici. Lutherani præsertim sic detestātur Zuinglianos, vt eos ne quidē audiēdos esse putēt, ac sceptro potiùs magistratus eorū blasphemias, quā stilo refutādas esse cēsent, vt querātur etiā de Lutheranis Sacramentarij, quòd nō sustulerint, sed potiùs ad se pertraxerint Papæ tyrannidē: proq; ligneo iugo Papæ collo excusso, ferreū ab illis impositū sit. Sed negat Ioachimus VVestphalus, hāc esse tyrannidē, si quis obsistat Psychotyrānis Hæreticis, nec eos tyrannidē suā blandā illā quidē, sed sæuissimā & nocentissimā in ouile Christi permittat exercere, nō quidē externo gladio, quo corpus tantū occiditur, sed pestilentis doctrinæ veneno, quo Diabolus interimit animas blandiēdo & mentiendo. Pastor, inquit, non agit tyrannum, qui repellit lupos: magistratus nō exercet tyrannidē, si secundum legem coërcet maleficos, & de fontibus sumit pœnas. Ecclesiastæ nō sunt accusandi de tyrānide, qui noxios Ecclesiæ & pertinaces excōmunicant, voce & scriptis seductores reprimūt, gubernatores politicos admonēt sui officij, edicta & necessariam seueritatē magistratus approbant. Minùs Ecclesia affligeretur à Psychotyrānis, min⁹ acciperet dāni: nō ita multi, vt nūc fit, seducerentur,

Collatio Luther. & Zuing. et vtri alteris præstent.

Nicolaus Amsdorff.

In lib. Rectæ fidei de cæna.

Ioachi. VVestp.

Nn seducti

seducti minus pertinaciter hærerent in suis erroribus, si magistratus & ministri Ecclesiastici seuerioribus remedijs profligarēt morbos qui grauiores, qui cōtagijs afficiunt mēbra corporis sani. Hæc ille verissimè non contra Sacramentarios magis quàm cōtra suos quoque. De Sacramentarijs aotem Martinus Lutherus hanc tulit sententiam: Hæreticos seriò cēsemus, & alienos ab ecclesia Dei esse, zuinglianus & Sacramentarios omnes, qui negant Christi corpus & sanguinem ore carnali sumi in venerabili Eucharistiæ sacramento. Qui etiam in epist. quadam ad illustrem virum Albertum Marchionē Brandenburg. in Prussia Ducem, negat cum illis tractatus vllos habendos, quandoquidem ab initio quàm latè patet Christianus orbis, vna fuerit & coocors omnium de hoc Sacramento sententia. Proinde, inquit, si quis nunc de eo dubitat, perinde facit, atq; si non credat vnam, sanctam, Catholicam Ecclesiam: qui etiam nō solùm Ecclesiam vniuersam hæreseos condemnare videtur, verùm etiam Christum ipsum cū Apostolis & Prophetis suis, quorum grauissimo testimooio corroboratus est hic articulus, qoo nos credere profitemur sanctam Ecclesiam Catholicam. Sic enim ait Christus: Ego vobiscum sum vsque ad consummatiooem seculi. Et Paulus Ecclesiam vocat columnam & firmamentum veritatis. Deinde verò testimoniom contra illos fert ipsa eorum propria opinio, cùm in istius textus expositione sic ioter de dissident, vt septem propemodum aut octo liceat interpretationes reperire. Hic Lutherus nō contra Zuinglianos magis quàm contra seipsum suosq; non minùs & dissideotes inter se, & consensum Ecclesiæ pro nihilo ducentes, verissimam tulit sententiam. Pergit autem ad eundem Ducem scribens: Quocircà moneo & peto Illust. vestram, velit eiusmodi homines vitare, nec eos in ditione soa ferre: Nam illud necesse est, vt secum reputet, si permiserit in suis terris versari sectarios eiusmodi, cùm prohibere possit, quod multum grauabit conscientiam suam, ac vix vnquàm eam trāquillare poterit. Sic Lutherus ne receptum quidem à suis dandum esse Sacramentarijs censuit, quos etiam non dubitat vocare Sathanæ ministros, mendaces, imò ipsum mendacium, fucum & simolationem. Et in eo libro, qui inscribitur, Confessio de Cæna Christi, monet vt haud aliter caueant sibi omnes à Zuinglio, quàm à Sathanæ veneno. Hæc est Lutheri de Sacramentarijs ceosura.

Luth. quodam-nat Sacramentarios etiam se & suos dānat.

Nunc audi vicissim, qoid illi sentiāt de Luthero, deq; sectatoribus eius: Speciem, inquit Oecolampadius, verbi Dei adferunt Lutherani, verbum Dei non adferunt id quod Hæretici passim facere solent, omnesq; voluot videri verbo Dei niti. Bucerus verò scribit Lutherum ab omnibus accusati imperiosæ & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur sibi ab aliquo contradici. Si exigit, inquit Bucerus, ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se esse Deum. In vertendis & explanandis scripturis manifesti sunt, neque pauci eius lapsus. Sic non minus Zuingliani sibi fas esse putauerunt dissentire à Luthero, quàm sibi licere Lutherus voluit dissentire ab vniuersa Ecclesia. Tigurini verò ministri, respondentes ei libello, quem paulò antè quàm fuisset mortuus, contra zuinglianos ediderat Lutherus acerrimè cōtra eos inuectus, inter cætera sic aiūt: Prophetæ & Apostoli Dei gloriȩ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ & superbiæ studebant, sed peccatorum salutem quȩrebant vnicè: Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia oimia effertut, & confestim Sathanæ tradit, quotquot illius sententiæ non ilicò subscribere velint: & in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quā minimum verò amici & paterni animi deprehēditur. Hoc est vicissim Sacrameotariorum de Luthero, deq; sectatoribos eius, ac Lutheri de Sacramentarijs iudicium. Quin autē vtrunque verum & rectum sit, cùm ex eadem vnius magistri Sathanȩ schola sint vtriq; profecti, dubitaodum non est. Ac iactatut quidem à nonnullis, consensionem esse factam inter zoinglianos & Luthetanos de sacramento Eucharistiæ. Cæterùm ne quis erret, quid hac de te compertum habeamus, paocis perstringete visum est. Quanta fuerit contentio inter Lotherum, qui panem esse affirmabat corpus Christi substantialiter & realiter: & Oecolampadium atque zuinglium, qui signum & figuram esse tantùm dicebant, iam demonstrauimus. Quæ posteà quàm semel efferbuit, sic progressu temporis adaucta est & inflammata, vt acerbissimè fuerit per annos plos minos quindecim exagitata, cùm sicur scribit Caluinus, neutri alteros æquo animo & placido aodire sustinerent: Nam etsi, inquit, semel contulerunt inter se, tanta tamen animorum alienatio fuit, vt re infecta discesserint. Itaq; cùm ad concotdiam aliquam accedendum esset, magis ac magis regressi sunt, nihil aliud spectantes, quàm vt opinionem suā tuerentur, & contrariam refutarent. Id cùm videret Caluinus, iudicē inter vtrosq; se constituit, haud aliter atque Muncerus inter Papam & Lutherum, neque zuinglij minùs & Oecolampadij, quàm Lutheri sentētiam damnauit, ac suam quandam attulit nouam, & à seculis ioauditam, quȩ non solùm priscis illis Doctoribus, verùm ipsis etiā nostri seculi Sacramentarijs prorsus fuit inco-

Qvid Sacramentarij de Lutheranis iudicent.

In dialogis aduersus Melan.

Explicatio de Caluini doctrina circa Euch.

incognita. Docuit enim, panẽ & vinũ in mẽsa Domini proposita, nihil aliud esse, quã ar rabonẽ & quasi sigillũ, oẽs promissiões in Christo nobis factas confirmãs & stabiliens: idq́; sine scripturarũ, sine Patrũ, sine collegarũ etiã suorũ auctoritate. Qua quidem re nõ magis Lutherũ, quàm scholã etiã ipsam Tigurinã offendit: quę cũ Vlricũ zuingliũ tanquàm primũ doctrinæ suæ auctorẽ colat, ferre nõ potuit, eũ à Caluino reprehẽdi, ac præter oẽm scripturarum auctoritatẽ nouã ab eo quandã opinionẽ de Cœna Dominica adferri: quã vt placeret posteà Caluinus, scripsit epist. in qua conatus est ostẽdere, se nõ dissentire à zuinglio, & alijs eius scholæ magistris, in doctrina de Cœna Dominica, cũ tamẽ reuera plurimũ ab eis dissentiret. Quin & illud vulgo persuadere conat᷒ est, qui sunt Augustanæ Confessionis, eos habere se coniunctos in sua de Cœna Dominica doctrina. Qua de re ante septem annos libellum quendam edidit, quem inscripsit: Somma confessionis de Sacramentis: in quo conatus est illud demonstrare, quòd qui sunt Confessionis Augustanæ, de sacramento Eucharistiæ nihil diuersum ab eo sentiant, quod hi docent qui sunt Confessionis Tigurinę, cuius est ipse quoque Caluinus. Cùm autem vno vel altero anno nemo contra libellum scripsisse quicquam videretur, plerique sic interpretabantur, quod isto silentio Caluini consilium hoc fuerit approbatum. Iamque voces illæ vulgò iactabãtur, eos qui sunt Augustanæ Confessionis, ex Lutheranis factos esse zuinglianos, Hoc Lutheri quidam sectatores ferre non potuerunt, quòd à Luthero suo defecisse, & in castra zuinglij transfugisse dicerentur, cùm quanta contentione dogma zuinglij de Eucharistia Lutherus oppugnauerit, nemini sit obscurum. Itaq; nõ defuerunt, qui Caluini scriptum hoc scriptis contrarijs refutarent: contra quos mox Caluinus edidit ante biennium libellum, cui titulum fecit: Defensio sanæ doctrinæ de Sacramentis, quam Pastores & ministri Tigurinæ Ecclesiæ, & Geneuensis ante hac breui Confessionis formula cõplexi sunt, vnà cum refutatione probrorum, quibus eam indocti & clamosi homines infamant. Edidit non multò post alteram quoque defensionem contra Ioachimi VVestphali calumnias: cuius quidem Ioachimi libros, quos nominatim contra Caluinum scripserit, nobis adhuc videre non licuit. Verùm cùm hæc scriberemus, incidit in manus nostras libellus Ioachimi VVestphali hominis Lutherani, cuius hæc est inscriptio, Iusta defensio aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko, quæ in epistola ad Serenissimum Poloniæ Regem, & cęt. contra Saxonicas Ecclesias sparsit. Scribit is in epistola ad Senatores Francofordenses, etiam viuente Luthero fuisse Francoforti ad Mœnum qui insinuarent animis errorẽ zuinglij, idque facerent astutè sub vmbraculo & prætextu, quasi à Saxonicis Ecclesijs non dissiderent: à quibus vt sibi diligenter cauerent, scripto quodam suo Lutherus hortatus eos fuerit. Mortuo verò Luthero multò maiore eos licentia & impudentia mendacia eiusmodi sparsisse, quòd de sacramento Eucharistię cum Augustana Confessione consentiant: cùm plurimum interesse dicat inter se Augustanam & Sacramentariorum doctrinam: cùm qui sunt Augustanæ Confessionis, doceant panem verè esse corpus Christi, carnem & sanguinem Christi verè distribui ministri manibus, & sumi in hoc sacramento ore communicantium: Sacramentarij cõtra tantùm esse symbolum seu figuram absentis corporis dicant, & tantùm dispensari & accipi panem & vinum. Quàobrem hortatur Francofordẽses, vt consiliũ Lutheri sequantur, eiusmodi Pseudoprophetas fugiant, & ex cœtu ciuiũ relegent. Morbida, inquit, ouis separatur, ne totum ouile corrũpat: Mẽbrum corruptũ resecatur, ne noceat reliquis: Separãtur corpora hominum, ne immunda lepra vel scabie inficiant insanos: quantò magis separari oportet immũdos spirituali lepra mẽte corruptos, ne oues Christi inficiant & perdãt? Apostolus prohibet in domum recipere nõ afferentes doctrinam Apostolicam, ne recipientes cõmunicent ipsorũ operibus malis: quomodo admittendi sunt in consortiũ populi Christiani, qui afferunt doctrinam Apostolicæ veritati repugnantem? Sepiùs commẽdat scriptura hospitalitatẽ, præcipit opera misericordiæ & charitatis exercere erga exules & peregrinos: verùm ita, ne fides violetur, & ne aduersus multos lædatur charitas. Vt enim charitatis est, hospitio recipere peregrinos, & his benignè facere, si pro hospitalitate & beneficijs non malefacta rependant, si quieti non turbent Ecclesiã & Remp. ita charitati maximè repugnat, præbere hospitiũ ingratis, inquietis & noxijs communitati: his parcere, hos fouere, non piæ charitatis obsequium, sed impiæ peruersitatis exitiale nocumentum, non misericordia est, sed crudelitas. Hæc Ioachimus in ea quam ad Frãcofordenses hoc ipso anno, 1557. edita scripsit epistola. Qua de re Tymanus quoque pastor Bremensis anno proxime superiore plura scripsit in eandem sententiam. Vidimus autem posteà recens admodũ editum à Caluino libellum, cui titulũ fecit: Vltima admonitio Ioannis Caluini ad Ioachimum VVestphalum, cui nisi obtemperet, eo loco postea habendus erit, quo pertinaces Hæreticos haberi iubet Paulus. In quo simul & Magdeburgenses, & Bremenses, & Hildesamenses,

Ioachim. VVest.

Hæreticos seueriùs tractandos et puniendos esse.

Calu. iudicium de plerisque Lutheranis.

& alias quaſdam Saxonicas ciuitates,quæ communi conſenſu dogma ſuum damnaue-rant,grauiſsimis probris & maledictis inſectatur: Sic eſſe dicit errore ſuo faſcinatos,vt quod pueris in Catechiſmo traditur,veterani Theologi non teneant. Quid valeat Cœna,quorſum ſpectet, nunquam guſtaſſe brutos iſtos homines:ne guttam quidem ingenui pudoris in eis eſſe:nimis largam illis copiam cauillationum profluere,dum Lutheri ſui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam ſuoſque fraterculos faſcinent, popularis theatri plauſu contentos,nec Dei nec Angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furioſum impetum,nugatoriam leuitatem,cæcam temulentiam, caninam improbitatem,diabolicam ſuperbiam,quòd eis ſuperbia ſit loco pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate ſpoliauerit, quòd obſtinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginoſos homines,Cyclopes,ſuperbam factionem Gigantum, latratores, phreneticos,beſtias, proteruos, faſtuoſos, pertinaces, & alijs id genus coloribus depingit. Queritur de illis,quòd ſe ſuoſq; indignos eſſe clamitẽt,quos terra ſuſtineat:ita quòd niſi repentè exterminentur è mũdo,non poſſe cum eis mitiùs agi, quàm vt ad Schytas vel Indos ablegentur: accuſare eos Principum ſegnitiem, quòd non exerto gladio protinus deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc in eo libello Caluinus. Ex quibus facilè quiuis perſpicere poteſt,falſum eſſe quod de cõſenſu iactatur, cùm omnes ferè Saxoniæ ciuitates doctrinam Sacramentariorum condemnauerint. Quamuis interea diſsimulandum illud non eſt, quòd in eodem libello duos Saxoniæ oculos VVittembergam & Lipſiam nil ſimile contra ſuam doctrinam decreuiſſe,quodque ſecum ſecum facere Philippum gloriatur:quem non magis à ſe quàm à proprijs viſceribus in hac cauſa diuelli poſſe ſcribit. Sed non propereà ſtatim verum eſt, quia ſic ſcribit Caluinus:nos verò de Philippo meliora nobis pollicemur.

De tertia secta Anabaptistarũ.

Exiſtimas fortaſſe duas tantùm ſectas has eſſe:quæ ſibi noſtro hoc infœlici ſeculo nomen & auctoritatẽ Euangelij vẽdicare ſint auſę? Erras ſi id putas. Eſt pernicioſior etiam tertia,quæ quoniã à Catholicis legitimè baptizatos rebaptizat, Anabaptiſtarum ſecta vocatur. De quo genere videntur etiam fuiſſe fratres VValdenſes, quos & ipſos nõ ita pridem rebaptizaſſe conſtat, quamuis eorum nonnulli nuper adeò, ſicut ipſi in Apologia ſua teſtantur,iterare bapriſmum deſierint:in multis tamen eos cum Anabaptiſtis cõuenire certũ eſt.

Antonius Coruinus.

Ac ſcribit quidẽ in ſuis Dialogis Antonius Coruinus,quòd è Zuingliana ſecta potiſsimum haud aliter atq; ex equo Troiano prodierint. Sed ſi quis rem diligẽtius inſpexerit,quàmuis idem illi quòd Zuingliani de ſacramẽto Euchariſtiæ ſentiant, Anabaptiſmũ tamen ſuum eos è Lutheri ſcriptis hauſiſſe reperiet.

Balthasar Pacimontanus.

Certè Balthaſar Pacimõtanus,qui primus auctor huius ſectæ fuiſſe videtur, idẽ ſecum ſentire Lutherũ gloriatur: quemadmodum ipſe fatetur in libros quẽ ſcripſit ad duos Parochos de Anabaptiſmo.

Bucer. in cap. 3. Matt.

Teſtatur autem etiam Bucerus,vnde Lutheri, inde & Anabaptiſtarum Euangeliũ prodijſſe,nimirum è Saxonia. Cùm ad VValdẽſes ſcriberet Lutherus,inter alios eorũ articulos reprehendebat & hunc,quòd paruulos ad futuram fidem baptizarent,quam adulti cõſequuturi ſint. Ait igitur: Præſtare prorſus omittere baptiſmũ in paruulis, quã baptizare ſine fide:quia ſacramenta neque debeant,neque poſsint ſine fide accipi. Si verò ſine fide accipias ſacramentum,magno tuo malo accipies. Huic veſtræ doctrinæ opponimus nos,inquit,verbũ Chriſti: Qui crediderit & baptizatus fuerit,ſaluus erit. Hinc occaſionem arripuerũt Anabaptiſtæ. Nam cùm abſurdũ illis videretur, quod aſſerebat Lutherus,habere ſuam propriam fidem actu paruulos,ſicuti reuerà eſt abſurdiſsimum, ſatius illis viſum eſt,omittere Baptiſmum in paruulis,& eos non niſi credentes baptizare:quòd hoc ſe verbo Chriſti niti dicerent,hoc in æternũ eſſe manſurum vociferarẽtur, aduerſus hoc ne portas quidem inferi præualituras eſſe gloriarentur. Quorum etiam

Menno Phrisius.

vnus Mẽno Phriſius,qui cæteris eruditione præſtare videtur: Certè,inquit,hac in re non poſſum decipi verbo tuo pater cœleſtis:credidi, illudque ſuſcepi per Spiritumſanctum, vt certum veritatis verbum. Ac paulò pòſt. Ego ſcio certò & firmiter,quòd hæc mea doctrina,quod eſt verbũ Dei,in die recti iudicij,non ſolũ dominos & Principes,nõ ſolùm mundũ,ſed ipſos etiam Angelos iudicabo. Sic ille nõ minùs cõfidenter & animoſè quã Lutherus de ſua doctrina tanquàm de puro Dei verbo ſe magnificè iactat. Cæterùm

Luth. cont. Anabaptistas scribẽs se iugulat.

ſicut Sacramentariorum, ſic & hanc ſectam Lutherus vehementer eſt inſectatus, & ſcripſit librum,cuius paulò antè meminimus,ad duos plebanos, in quo inter cætera his etiam verbis vtitur: Quod dicunt Anabaptiſtę,nuſquam in ſcripturis haberi, quòd aut habeant fidem,aut baptizari debeãt infantes,fatemur nos id nulla ſcriptura probare poſſe,quæ clarè & manifeſtè talibus aut ſimilibus verbis dicat: Debetis pueros baptizare: nam & ipſi credunt: Si quis nos vrgeat ad demonſtrandam eiuſmodi literam, huic nos tanquã victori cedamus oportet;nuſquã enim ſcriptũ inuenimus. Boni autẽ & ratione

præditi

præditi Christiani, tale nihil à nobis exigunt: faciunt id contentiosi tantùm & præfracti homines, vt esse prudentes videantur. Contra verò nullam ipsi scripturam proferunt quæ dicat, Debetis adultos baptizare, nō autem pueros. Mox ex Apostolorum traditione semper in Ecclesia Dei obseruata docet, paruulos esse baptizandos, etiamsi nulla scriptura faciendum id esse præcipiat. Ac sicut nuper in Eucharistiæ sacramento, ita nunc in paruulorum baptismo defendendo potissimum Ecclesiæ nititur auctoritate: quam tamen opponi sibi non vult, quoties ipse quacunque tandem de re quamuis diuturna multorum seculorum consuetudine recepta, scripturam à nobis exigit.

Hoc ergo iam tertium est Euangelium quàm illa duo superiora multò pestilentius. Nam præterquàm quòd cum Lutheranis legitimum sacrificium & sacerdotium abrogat, & cum Zuinglianis in Eucharistię sacramento realem Christi pręsentiam negat, multa habet alia & blasphema & seditiosa. Publicum enim verbi ministerium prohibet, Deum humanam ex Maria naturam non suscepisse contendit. Chiliastarum errorem renouat, dominationem spernit, nec legitimæ potestati subiectos homines esse vult. Itaque quocunque persuaserit hæc secta, turbas & seditiones ingentes excitat. Documento esse possunt cùm aliæ quædam inferioris Germaniæ, tum præcipuè Monasteriensis ciuitas. Nam sicut Henricus Dorpius Lutheranus, & qui historiam eius ex Germanica Latinam fecit Ioannes Sleidanus Zuinglianus literarum monumentis prodiderunt, eò primùm venerant ante annos quatuor & viginti, qui populo pro Christi Euangelio Lutheri doctrinam annunciarent: Quos cùm Sacerdotes Catholici non esse ferendos putarent, fecit Bernardus Rothmannus cum suis, quos ad propagandam Lutheri doctrinam Philippus Lantgrauius Hessiæ miserat, quod Hæretici facere consueuerunt, vt certis doctrinæ Catholicæ capitibus conscriptis, Catholicos ad disputationem prouocarent, idque iudice profano ciuitatis magistratu: coram quo se probaturos ostendebant, falsam esse catholicorum doctrinam. Cùm autem Catholici Sacerdotes disputationem refugissent, migrarunt è ciuitate, posteaquàm eis officio Dei verbi prædicandi fuerat interdictum. Vnus integer annus non intercesserat, cùm suam quoque doctrinam in eadem ciuitate pro Christi Euangelio disseminare cœperunt Anabaptistæ. Cumque itidem alteri alteros ad disputationem prouocassent, sed eadem illa lege quæ Catholicis antè lata fuerat, vt nihil præter scripturas Canonicas adduceretur: ecce qui paulò antè eadem hac lege Catholicos ad disputandum prouocauerat Bernardus Rothmannus, primus in illa ciuitate Lutherani Euangelij buccinator, conditionem non accepit. Sic factum est vt nulla disputatione habita, Lutherani qui non ita pridem eiecerant è ciuitate Catholicos, fuerint & ipsi non ita multò post per Anabaptistas ex ea exterminati. Nam & Senatus loco motus est, & templa direpta atque incensa, & quicunque factionis Anabaptistarum esse noluissent, per vim ciuitate pulsi sunt. Bernardus verò Rothmannus, Henricus Rolius, & Godefridus Strallen ex Hessia missus, sicut ex Christianis Lutherani, sic paulò pòst ex Lutheranis facti sunt Anabaptistæ, & Anabaptistarum Euangelium summa vi propagarunt, verumque illud esse ostenderunt, quod scriptum est: Impius cùm in profundum venerit, cōtemnit. Nam si semel aliquis deserit religionem Christianam, cuicunque tandem sectæ nomen dederit, ei ludus quidam esse videtur, de vna secta in aliam transilire.

Anabaptistæ reliquis sectarijs deteriores.

Exemplum à ciuitat. Monasteriensi.

Est autem & hęc Anabaptistarum secta valdè dissecta: Neque enim doctrinę capitibus inter se conueniunt. In quibusdam Germaniæ ciuitatibus quidam tanquàm œstro perciti nudi circumcursabant, populum ad pœnitentiam hortantes: in omnem intereà seditionis excitandæ occasionem intenti. Neque heri aut nudiustertius hæc hæresis nata est, fuit etiam Augustini seculo, & sicut alię pleræque omnes hæreses, sic & hæc statim ab initio multas in partes fuit diuisa. Nam alij vocabantur Donatistæ, alij Rogatistæ, alij Maximianistæ, Circenses alij, qui conuersi tandem sunt à factione Donatistarum (hoc enim nomen cæteris erat celebrius) ad Ecclesiæ Catholicæ societatem: alij Circumcelliōes qui haud aliter atque nostro seculo Monasterięses reliquos omnes immanitate superabant, quemadmodum & Augustinus non vno loco, & qui vitam eius conscripsit Possidonius memoriæ prodiderunt. Sed neque nunc pauciora sunt huius hydræ capita: Sunt enim alij Muncerani, alij Otantes, alij Silentes, Somniantes, pueris similes, Synceri, Impeccabiles à Baptismo, Liberi, Binderliani, Sabbatarij, Maderani, Hoffmannici, & post eos exorti Circūcisi: fortasis & Adamitæ ad Anabaptistarū sectā pertinent. Sunt qui originem huius sectæ ad Thomam Muncerum quàm ad Balthasarum referre malunt, qui ante annos trigintaduos seditionem Rusticorū in Thuringia excitauerat: quo nomine cū debitas pœnas persoluisset, priusquam capitis supplicium lueret, non mediocrē dolorem ostendisse dicitur de seducta plebe: quin & errores suos reuocasse, & peccata sua ritu

Anabaptistæ inter se dissecti.

Aug. epi. 50. et 30. & de hæresibus hær. 69. Possid. in vita Aug. cap. 10.

Thomas Muncerus ex Anabaptista Catholicus.

 Catho-

Catholico confessus sub vna specie Sacramentum venerabile Eucharistiæ percepisse. Sed qui scripsit eius historiam Philippos, nullam eius rei mentionem facit, quòd rebaptizare docuerit. Immanis hæc est Anabaptistarum secta, si vlla alia. Intereà tamē qui nomen illi dederunt, æque vt Lutherani vel Zuingliani, firmiter credunt & certò statuunt, sibi peccata propter Christum esse remissa, se esse in gratia, seq; possessuros omninò regnum cœlorum: & idem vt quilibet credat, certoq; statuat, à suis omnibus exigunt.

Falsò doceri fidem specialem, qua certò quisque statuat remissa sibi esse peccata. Ex quo videre licet, quàm falsum sit Lutheranorum illud axioma, cuius homini ad peccatorum remissionem assequendam esse necessarium vt firmiter credat, certoq; statuat, absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis esse peccata sibi remissa. Quod sicut omnibus Hæreticis inter ipsos fuit semper & est commune & proprium, sic apertè scripturis fideique Catholicæ aduersatur. Quid esse potest illa scriptura apertius: De propitiato peccato noli esse sine metu? Etiamsi certò sit remissum pecca-
Eccle. 5. tum, non vult tamen Spiritussanctus, vt omninò securi simus. Isti cōtrà capitale crimen esse putant, si quis vel minimùm dubitet, sibi remissum esse peccatum. Dicit eadem scri-
Eccle. 7. ptura: Nō te iustifices ante Deum, quoniā agnitor cordis ipse est. Huic scripturæ an non contradicunt, qui certò de se statuere & pronunciare audēt, sibi peccata esse remissa, seque esse in gratia? cùm præsertim iustificatum esse, nihil aliud sit apud illos, quàm pecca-
Hier. 17. torum remissionem esse consequutum? Loquitur alia scriptura: Prauum est cor hominis & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutās cor & probās renes. An verò isti non sibi quod Dei proprium est arrogant, qui se corda sua scrutari & cognoscere posse confidunt? quod ille certè sibi non fuit ausus arrogare qui dixit: Delicta quis in-
Psalm. 18. telligit? Ab occultis meis munda me: Neq; ille qui dixit: Verebar omnia opera mea, sciēs quòd non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mun-
Iob. 9. dissimæ manus meæ, tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta
1. Cor. 4. mea. Monet Paulus: Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Ac ne quis putet ipsum de eo tantùm quo alios, non autem quo nos ipsos iudicamus iudicio, loqui, quæ paulò antè præcedunt, de quo loquatur, manifestum faciunt: Sed neq; meipsum, inquit, iudico. Nil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum: Qui autem iudicat me, Dominus est. Ecce Paulus vas electionis nihil habebat, in quo reprehenderet eum cor suum, eò tamen audaciæ progressus non est, vt ipse se iudicare vellet, Domini qui solus agnitor cordis est iudicium de se esse voluit. Et tu quod solius Domini proprium est, audes tibi vendicare? audes illius de se sententiam anteuertere? audes pronunciare certoq;
Luc. 17. statuere, te iustificatum esse, hoc est peccata tibi remissa esse? Monet Christus: Cùm feceritis omnia quę præcepta sunt vobis, dicite: Serui inutiles sumus: & tu cōtra præceptum hoc Domini, te seruum vtilem esse pronunciare non dubitas? Quisquis enim certò statuit, sibi remissa esse peccata, se esse in gratia, quid is aliud quàm se seruum vtilem esse
Eccle. 9. pronunciat? Ait scriptura: Nescit homo an amore, vel odio dignus sit: & tu contra scripturam scire te, quòd sis amore dignus affirmas? Nam si certò scire te gloriaris tibi peccata esse remissa, teque esse in gratia, quid aliud quàm scire te quòd sis amore dignus asse-
Iob. 9. ris, & mẽdacij Dei spiritum arguis. Dicit beatus Iob: Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, prauum me comprobabit: etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea. Num illo tu sanctior? num de prædestinatione diuina quàm ille certior? vt quòd ille suam animam ignorasse fatetur, tu quòd simplex
Matth. 23. & innocens sis, certò statuere de te audeas? Non metuis, ne quod olim audiuerunt Pha-
Luc. 16. risæi, quos de albata sepulchra Christus vocat, idem audias tu quoque: Vos estis, inquit, qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autem nouit corda vestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum? Nulla potest esse apud Deum maior abominatio quàm sit Hæreticorum hęc tanta præsumptio.

Obiectio prima soluitur, vt fides specialis negetur. Dicet aliquis: Quid igitur? tu me non iubes credere, quam in symbolo profitemor, remissionem peccatorū? Absit, Imò iubeo te firmiter credere certoq; statuere, quòd sit remissio peccatorum in Ecclesia, quodque remissionem hanc & mihi, & tibi, & Iudæ proditori, & singulis adeò mortalibus, etiam iis qui vel iam sunt, vel deinceps etiam futuri
1. Ioan. 2. sunt apud inferos, abundè Christus promeruit vniuersis: qui pendens in cruce factus est
1. Cor. 5. propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi: qui per mortem suam nos Deo patri suo reconciliauit. Vt autem credas, omnes hanc remissionem esse consequutos, omnes aut possidere iam, aut possessuros regnum
Heb. 2. cœlorum, non ego, sed scriptura te prohibet credere. Gustauit quidem ille mortem pro omnibus, sed mortis illius fructum non omnes in se transferre conantur: factus est cau-
Heb. 5. sa salutis omnibus: sed addit scriptura, obtemperantibus sibi patefecit ingressum

ad

ad vitam omnibus,sed adiecit Christus ipse,Si mandata seruauerint.Si quis autem non obtemperauerit,si quis eius mandata non seruauerit, si quis ad finem vsque non perseuerauerit, eum qui nihilominus certò saluum fore statuit,quid is aliud,quàm negat vocem Euágelij,quam audituri sunt ad læuam inter hœdos collocati:Discedite à me maledicti in ignem æternum,qui paratus est Diabolo & Angelis eius?Ita vt docere, necessa- *Matt.25.*
rium esse vnicuique ad salutem consequendam vt firmiter credat,certoque statuar, sibi propter Christum peccata esse remissa,se esse in gratia, se certò possessurum regnum cœlorum,nihil aliud sit,quàm docere, nullas esse gehennæ pœnas impijs constitutas, quos ad illas peruenturos nemo dubitat,qui Christo credit: non Christi culpa, quasi crux illius & mors parùm efficax fuerit ad salutem illis adferendam, sed suo ipsorum vitio, qui per digna pœnitentiæ opera, passionis & mortis Christi fructum in se trãsferre non sunt conati. Quamobrem si non teneor de omnibus credere, quòd sunt remissionem peccatorum consequuti,si non teneor de hoc aut de illo,certè neque de me credere teneor,nisi mihi specialiter fuerit à Deo reuelatum.

Hic dicent isti: Tu perindè nobiscum agis,ac si nos impios in impietate sua perseue- *Obiectio secũda*
rantes firmiter credere iuberemus,quòd sint in gratia,cùm nos de conuersis loquamur. Atqui huc ibam,hanc à vobis confessionis vestræ vocem extorquere cupiebam. Aliquid igitur in nobis esse conceditis,quod nos firmiter credere certoque statuere faciat, nimirũ vt à peccatis auersi,ad Deũ autẽ simus cõuersi. Sed obsecro vos, quid si cõuersus sibi videatur,qui conuersus nõ est?verbi gratia:videtur sibi cõuersus peruersus Lutheranus, videtur sibi cõuersus magis etiã peruersus Zuinglisnus,videtur sibi cõuersus peruersissimus omniũ Anabaptista,vel Seruetus,vel Suenckfeldius,vel quicunq; tandẽ alius pestilentissimus Hæreticus, num ideo dices eum esse cũ Deo in gratia?Sicut autem nulli magis opinione doctrinæ sunt inflati, quàm qui quàm minimam illius partem habent,
vt non sine causa prouerbio celebratum sit illud,quod à Thucydide scriptũ est: Inscitia *Thuc lib 1. belli*
confidentiam, eruditio cunctationem parit: sic non raro fit, vt firmiter credant certoq; *Peloponnesiaci.*
statuant,se conuersos esse,qui vel maximè sunt peruersi. Vidit hoc etiam ille sapiens,qui *Eccle.5.*
dixit: Sunt impij qui ita securi sunt, quasi facta iustorum habeant. Saulus dum adhuc
spiraret minas & cædes in discipulos Domini, & ignorans Ecclesiam persequeretur, *Actor.9.*
nónne sibi visus est singulari quodam zelo pietatis ardere? nónne securus erat se toto *Philip.3.*
corde Deum quærere?se persequendis Christianis obsequiũ illi gratissimum præstare? *Gala.2.*
cùm quicquid eius fecerit,fecerit sicut ipse fatetur,secundũ æmulationẽ,quod abundan *Rom.10.*
tius æmulator existeret paternarum suarum traditionom. Habuit igitur zelum,sed non *1.Tim 1.*
secundum scientiam,& ideo misericordiam consequutus est, quia ignorans fecit: Ve- *Prouer 14.*
rum igitur est quod scribit Sapiens:Est via quæ videtur homini iusta,nouissima autem *Prouer.21.*
eius deducunt ad mortem. Et rursus: Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Deus. Mittamus autem infideles & Hæreticos, quàmuis æquè sibi nõ videntur Hæretici Zuingliani vel Anabaptistæ,atque Lutherani. Sed loquamur iam de Catho
licis. Etiam in illos reperire licet,qui sibi conuersi videntur,cùm non sint. Præclarè Sapi *Prou.20.*
ens: Quis possit dicere,mundum est cor meum,purus sum à peccato? In multis offendi- *Iacob.3.*
mus omnes. Ac si maximè toto corde ad Deum essemus conuersi, non id nos ipsi certò statuere,sed in misericordia Dei fiducia nostra collocata,illius qui scrutatur corda & renes, iudicio rem permittere debemus. Quamobrem,execranda est istorum superbia,qui dum se conuersos pronunciant,certò sibi peccata remissa seque esse in gratia statuunt. *Obiectio tertia*

Dices iterùm: Nos non dignitati nostræ,sed misericordiæ Dei & promissionibus fi- *de fide speciali*
dimus,& insulsam vestram cauillationem ridemus, cùm dicitis, dubitandum esse pro- *Verba sunt confessionis Ecclesiarum Saxonicarum.*
pter nostram indignitatem. Nam ideo filius Dei mediator constitutus est,quia nos indigni sumus, & vt pater propter ipsum passum, resuscitatum & deprecantem pro no-
bis,& habitantem in nobis,ac vestientem nos iustitia sua certò sit propitius huic mise- *Rom.8.*
ræ massæ,indignę,& plenæ sordium,iuxta illud:Nulla nunc condemnatio est ijs, qui in
Christo Iesu ambulant. Rectè vos quidem,si nuda Christi esset promissio,si dignaretur *Matt.19.*
ille misericordiam impartiri etiam non conuersis. Nunc autem cùm promissio sit: Si vis ad vitam ingredi,serua mandata,cùm non alijs præstet misericordiam,quàm qui pœnitentiam egerint,quique conuersi fuerint à peccatis suis, vestrum hoc dogma consistere non potest. Insulsa vobis cauillatio videtur, si quis dicat, rectè nos dubitare posse propter nostram indignitatem: quid igitur? Num insulsum iudicatis illum, quo Christus
neminem maiorem surrexisse testatur, qui dixit:Facite fructus dignos pœnitentiæ. In- *Matt 11.*
sulsum Paulum,qui gentibus annunciabat,vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur *Matt.3.*
ad Deum,digna pœnitentiæ opera facientes? qui ad Corinthios quoque de Eucharistia *Actor.26.*
scribens:Quicunque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, *1.Cor.11.*

reus erit corporis & sanguinis Domini: Qui enim mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Digna pœnitentiæ opera à nobis Paulus & Ioannes exigunt: ne indignè ad Sacramentum accedamus prohibent: & vos non vultis nos de dignitate nostra esse sollicitos? Quin vos potiùs non insulsi modò, verùm & impij censendi estis, qui Spiritum sanctum per electa sua vasa loquentem, insulsitatis arguere non dubitatis, quòd is dignos fructus, à pœnitentibus exigit, quòd indignè sumi Sacramentum prohibet. Est ita, quòd propterea filius Dei mediator cõstitutus est, quia nos indigni eramus: sed nunquid vt indigni permaneremus? Minimè gentium: sed vt nos ex indignis dignos faceret, sicut scribit Paulus, in partem sortis sanctorum. Nam nisi mediator ipse noster factus esset, nisi dedisset semetipsum redemptionem pro nobis indignis, etiamsi & faceremus & pateremur omnia, etiam si traderemus corpus nostrum ita vt arderet, nunquam dignos pœnitentiæ fructus faceremus. Sunt itaque digni fructus pœnitentiæ faciendi, si volumus remitti nobis peccata, & cum Deo esse in gratia: quos an fecerimus, nos ipsi certò statuere nec possumus, nec debemus, illius est ea de re iudicium, qui solus cordis est agnitor. Si verò fecerimus (quod ipse iudicet, nõ nos) tunc pater cœlestis propter filium passum, resuscitatum, & deprecantem pro nobis, & habitantem in nobis, ac non tam vestientem nos, quàm quod nostræ deest donatæ nobis ab illo iustitiæ, iustitia sua compensantem, certò propitius erit huic massæ, non iam indignæ, & plenæ sordibus. (Absit à piorum cordibus hæc tam impia vox, vt de cruce & morte Christi tam indignè sentiamus: quasi non potuerit nos facere dignos in partem sortis sanctorum in lumine, vt iam digni habeamur illo seculo: quasi non potuerit abluere sordes filiarum Sionis, de quo scriptum est, quòd lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Et iterùm: Sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni peccato. Et iterùm: Sanguis Christi emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis. Non ita sanguini Christi detrahemus, vt eum abluere sordes nostras potuisse negemus. Tum autem quomodo Deus habitabit in nobis, si pleni sordibus fuerimus? cùm scriptum sit, In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis? Quę enim participatio iustitiæ cum iniquitate? quæ societas luci ad tenebras? quæ conuentio Christo ad Belial?) Non igitur habitabit Deus in massa, neque propitius erit massæ plenæ sordium: Sed in ijs habitabit, ijs erit propitius, qui fuerunt quidem aliquando pleni sordium, sed posteaquàm conuersi ad Dominum, dignos pœnitentię fructus fecerunt, sanguinis Christi beneficio sunt abluti, vt eis dici deinceps queat: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi. Quoniam verò nos an fecerimus dignos fructus pœnitentię, nescimus, remissa nobis peccata, & esse nos in gratia, certoque possessuros regnum cœlorum, certò statuere non possumus, vel propterea ipsa verba, quæ vos ad axioma vestrum confirmandum adfertis: Nihil damnationis est ijs qui sunt in Christo Iesu, qui non secundùm carnem ambulant. Nam etsi nos per fidem & fidei sacramentũ simul vt in Christo baptizati Christum induimus, incorporatos nos esse Christo non dubitamus: vtrum tamen in illo manserimus, dubitamus: maximeque nos terrent illa verba, qui non secundum carnem ambulant: cùm non solùm conscij nobis simus, sæpè secundum carnem nos ambulasse, verum etiam in eo ipso tempore, quo nobis conuersi videmur, satis perspectum habere non possimus, nihil restare in nobis de carnis reliquijs. Scriptũ ante est: Qui sunt in carne, Deo placere nõ possunt.

Col. 1.
Luc. 20.
Esai. 4.
Apo. 1.
Ioan. 1.
Heb. 9.
Sap. 1.
2. Cor. 6.
1. Cor. 7.
Rom. 8.
Rom. 8.

Obiectio quarta de fide speciali Hæreticorum.

Dicent iterum isti: Quid igitur? desperare nos iubes? Absit. Imò sicut constanter nego teneri quenquam, firmiter vt credat, certoque statuat peccata sibi remissa esse, sic non minùs constanter affirmo, teneri fidelem quemlibet, facientem quod in se est, vt firma & certa spe expectet, in hac quidem vita per sacramentum baptismi & Pœnitentiæ peccatorum remissionem: in seculo autem futuro, vitam æternam. Quam spem nisi firmam & solidam habuerimus, frustrà Christiani sumus. Spes autem hæc nostra non in nos, sed in Deum defixa esse debet: quem cùm spectamus, certissimum nobis est, eum esse fidelem & in promissis, & in comminationibus. Cùm autem nos ipsos respicimus, fieri non potest, quin horrorem quendam concipiamus, etiamsi nihil nobis conscij simus, vel propter infirmitatem saltem nostram. Cùm enim lapsum esse sciamus Cherub Angelorum nobilissimum, Solomonem hominum sapientissimum, Israëlem populorum electissimum, cùm & hoc intelligamus, non magis debere nobis Deum perpetuam nostri tutelam & gratiam, qua nos ab omni casu præseruet, nec vnquam cesset viam salutis ęternæ deducere, quàm aut illis, qui iam sunt à nobis nominati, aut Iudæ vocato Apostolo, aut Saul electo Regi, aut Nicolao constituto Diacono, non possumus omni metu prorsus esse vacui: cùm prę sertim per electum suum vas nos Deus moneat: Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, ne fortè nec tibi parcat, cùm per eundem,

Rom. 11.

eundem, vt cum timore & tremore salutem nostram operemur, hortetur: cùm per alium, *Philip. 2.*
beatum hominem pronunciet, qui semper est pauidus: Per alium autem dicat: Qui sine *Prouerb. 28.*
timore est, non poterit iustificari. Hęc tamen trepidatio nostra non debet animos no- *Eccle. 1.*
stros deijcere, sed magis Christo subijcere, & fiduciam erga illum nostram excitare: vt
cum beato Iob dicat vnusquisque nostrum: Etiamsi occiderit me, in eum sperabo. Quòd *Iob. 13.*
si verò paradoxum bocalicui videtur, quòd firmiter credere certoque statuere non iu-
bemus, firma autem & certa spe vnumquenque esse iubemus, quòd in præsenti pecca-
torum remissionem, in futuro verò seculo sit vitam æternam consequuturus, is ita rem
accipiat: Nihil à nobis rectè credi (de fide Catholica loquimur) cui subesse falsum po-
test: Speramus autem etiam ea recte, quæ secùs nonnunquã euenire possunt. Quoniam
igitur fieri potest, vt credat aliquis firmiter, certoque statuat se esse in gratia, & vitam æ-
ternam consequuturum, & hæc eum opinio sua fallat, sperare iubemur magis quàm cre
dere: Fidei enim ratio in veritate tanquam à Deo reuelata, sita est: spei autem sufficien-
tissima ratio sita est in possibilitate eius acquirendi, quod secundùm Dei mandatum &
promissum speres. Deinde verò si fidem pro fiducia accipias, quemadmodum accipere
videntur isti, fiducia timorem excludit, spes comitem ducit metum. Quamobrem re-
ctius certa spe, quàm certa fide iubemur expectare peccatorum remissionem, vt non om
ninò simus absque metu. Quanquam nec credere quidem quisquam prohibetur, absit *Calu. in 1. Io. 5.*
modò nimia securitas. A qua sententia ne Caluinus quidem abhorrere videtur, cùm di- *Idem institut.*
cit: Sic certos Dominus suos esse iubet, vt tamen securos esse nolit: Et iterum alio loco: *sua. cap. 5.*
Nos dum fidem docemus esse debere certam ac securam, non certitudinem aliquam i-
maginamur, quæ nulla tangatur dubitatione: nec securitatem, quę nulla sollicitudine
impetatur: Quin potiùs dicimus, perpetuum esse fidelibus certamen cum sua ipsorum
diffidentia: tantùm abest, vt eorum conscientias in placida aliqua quiete collocemus,
quę nullis omninò turbis interpelletur. Rursus tamen qualemcunque in modum affli-
ctentur, decidere ac descindere negamus à certa illa, quam de misericordia Dei concepi-
mus fiducia.

Verùm liber, quid hac de re Patres in Concilio Tridentino congregati decreuerint, *Conc. Trident.*
adscribere. Verba eorum hæc sunt: Quamuis necessarium sit credere, neque remitti, ne- *sess. 5. cap. 9.*
que remissa vnquam esse peccata, nisi gratis diuina misericordia propter Christum: ne-
mini tamen fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti, & in
ea sola quiescenti, peccata remitti vel remissa esse dicendum est: cùm apud Hæreticos &
Schismaticos possit esse, imò nostra tempestate sit, & magna contra Ecclesiam Catholi-
cam contentione prædicetur vana hęc, & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque il-
lud asserendum est, oportere eos qui verè iustificati sunt, absque vlla omninò dubita-
tione apud semetipsos statuere, sic esse iustificatos, neminemque à peccatis absolui ac iu
stificari, nisi eum, qui certò credat se absolutum ac iustificatum esse, atque hac sola fide
absolutionem & iustificationem perfici: quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, de-
que Christi mortis & resurrectionis efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei mi-
sericordia, de Christi merito, deque Sacramentorum virtute, & efficacia dubitare debet:
Sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respi-
cit, de sua gratia formidare ac timere potest: cùm nullus scire valeat, certitudine fidei, cui
non potest subesse falsum, se gratiam esse Dei consequutum. Non quamuis hic Patres *Explicatio ver-*
certitudinem excludunt, verùm fidei tantùm certitudinem, cui non potest subesse fal- *borum Synodi.*
sum. Ista certitudine scire quenquam posse negant, quòd sit gratiam Dei consequutus.
Quominus autem vel morali, vel probabili certitudine scire queat, aut ex facta sibi diui
nitùs reuelatione, sicut de Maria virgine, deque Apostolis certò creditur, de eo pugnâre
non videntur. Deinde non iubent hic Patres dubitare, quod isti falsò asserunt: sed pos-
se dicunt quemlibet, dum seipsum suamq; propriam infirmitatem & indispositionem
respicit, de sua gratia formidare & timere: nihil vt ea res impediat, quominus aliquis in
gratia sit, etiam si de propitiato reuerà peccato non sit sine metu. Hęc nobis propterea
visum est pluribus persequi, quòd in proximis superioribus comitijs grauiter à quibus
dam minùs rem intelligentibus, Louaniensium hunc articulum, qui tamen est in Conci *Articulus*
lio Tridentino confirmatus, reprehensum audiuimus. Qui sic habet: Fides qua quis sit *Louanien.*
mitter credit, & certò statuit, propter Christum sibi remissa esse peccata, seque posse fu-
rum vitam æternam, nullum habet in scripturis testimonium, imò eisdem aduersatur.
Etiamsi firma & certa spe expectare debemus, in hac quidem vita, per Sacramentum
Baptismi & Pœnitentiæ remissionem peccatorum, in seculo autem futuro vitam æter-
nam. In huius igitur articuli defensionem hęc obiter adscribere libuit. Nunc vnde de-
flexit, eò redeat oratio.

Quam-

Quamuis magis etiã impij ſint Anabaptiſtę,quàm vel Lutherani, vel zuingliani, nō
Anabaptiſtæ reliquis promptiores ad quæuis perferenda.
minus tamen & ipſi firmiter credunt,certoq́; ſtatuunt,ſibi peccata propter Chriſtum eſ-
ſe remiſſa,ſe Dei gratiam eſſe conſequutos,ſe vitam æternam poſſeſſuros,quàm vtrique
hi:neq; verò verbis id magis quàm factis etiam ipſis. Ad mortem enim oppetendam,ac
duriſsimos quoſq; cruciatus pro fide ſua perferendos, non paulò quàm vtrique ſunt a-
lacriores. Nam ad quæuis quamlibet horrenda ſupplicia non aliter quàm ad epulas cur
runt:vt ſi quis inde velit argumentum ſumere vel doctrinæ veritatis, vel eorum gratiæ
certitudinis,facilè poſsit in eam opinionem adduci,nullam vt aliam ſectam eſſe credat,
in qua tanta ſit vel fidei veritas,vel gratię certitudo. Sed verum eſt, quod à Paulo ſcri-
1.Cor.3.
ptum eſt:Etiam ſi tradidero corpus meum,ita vt ardeam,charitatem autem non habue-
ro,nihil mihi prodeſt. Non habet autem charitatem,quiſquis diuidit vnitatem. Tales,
Cyp.tract.3.de ſimplicitate Prælatorum. Extra Eccleſiã nullum martyrium.
inquit Cyprianus,etiam ſi occiſi in confeſsione Chriſti nominis fuerint,macula iſta nec
ſanguine abluitur:inexpiabilis & grauis culpa diſcordiæ nec paſsiōe purgatur. Eſſe mar
tyr non poteſt,qui in Eccleſia non eſt:ad regnum peruenire nō poterit,qui eam quæ re-
gnatura eſt, derelinquit. Pacem nobis Chriſtus dedit, concordes atque vnanimes eſſe
pręcepit:dilectionis atque charitatis fœdera incorrupta atque inuiolata ſeruari manda
uit: Exhibere ſe non poteſt martyrem, qui fraternam non tenuit charitatem. Beati qui
perſequutionem patiuntur,dicit Chriſtus, ſed addit, propter iuſtitiam. Non ergo qui
Matt.5. Non pœna ſed cauſa facit martyrē. Au.ep.50 Calu. iactat ſuorum in patiēdo alacritatem.
propter iniquitatem,inquit Auguſtinus, & propter Chriſtianæ vnitatis impiam diui-
ſionem,ſed qui propter iuſtitiam perſequutionem patiuntur, hi martyres veri ſunt. Ip-
ſe Dominus cum latronibus crucifixus eſt, ſed quos paſsio iungebat, cauſa ſeparabat.
Poteſt impiorum ſimilis eſſe pœna,ſed diſsimilis eſt martyrum cauſa. Et ea eſt quæ facit
martyres non pœna, ſicut non loco repetens docet Auguſtinus. Quamobrem nihil eſt,
quòd hoc nomine ſe ſuoſque magnificè Caluinus efferat, quodq́; proptereà Luthera-
nis eos anteferendos eſſe putet, quòd promptiores paratioreſque ſint ad quæuis genera
ſuppliciorum perferenda. Nam ſi vt quiſque promptiſsimus eſt ad mortem pro fide ſuæ
partis obeundam,ſic eius fidei veritas cenſeri debet exploratiſsima certiſsimaque, nulla
fides erit certior, neque verior, quàm ſit Anabaptiſtarum, cùm nulli ſint neque fuerint
iam inde à mille ducentis annis,de quibus pœnæ fuerint expetitæ grauiores, quique for
tius,conſtantius, alacrius ad eas, tum ad mortem etiam ipſam quamlibet horrendam,
Aug.epiſt.50. Donatiſtæ martis oppetendæ cupidi.
vltrò ſe obtulerint. Etiam Auguſtini ſeculo, quemadmodum ipſe narrat, prodigioſa
quædam fuit in illis mortis cupiditas. Nam quo tempore cultus adhuc idolorum du-
rabat, ad Paganorum celeberrimas ſolennitates ingentia Donatiſtarum agmina ſæpè
veniſſe ſcribit, vt à cultoribus idolorum interficerentur. Quidam etiam, inquit, ſe tru-
cidandos armatis viatoribus ingerebant, percuſſuros eos ſe, niſi ab eis perimerentur,
terribiliter comminantes. Nonnunquam & à iudicibus tranſeuntibus extorquebant
violenter, vt à carnificibus,vel ab officio ferirentur. Vnde quidam illos ſic illuſiſſe per-
hibetur, vt eos tanquàm percutiendos ligari & dimitti iuberet, atque ita eorum impe-
tum incruentus & illæſus euaderet. Iam verò per abrupta præcipitia, per aquas &
flammas occidere ſeipſos,quotidianus illis ludus fuit. Neque verò tantùm Auguſtini
ſeculo tales fuerunt: Ante quadragintos etiam annos, quibus Bernardus vixit, fue-
Bernardus ſer. 66.in canti.
runt Anabaptiſtæ non minùs vitæ prodigi, quàm Donatiſtæ. Mirabantur, inquit, ali-
qui, quòd non modò patienter, ſed & læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem:
ſed qui minùs aduertunt, quanta ſit poteſtas Diaboli,non modò in corpora hominum,
ſed etiam in corda quę ſemel permiſſus poſſederit. Nōne plus eſt hominem ſibimet ma-
nus inijcere, quàm id libenter ab alio ſuſtinere? Hoc autem in multis potuiſſe Diabo-
lum frequenter experti ſumus, qui ſeipſos aut ſubmerſerunt,aut ſuſpenderunt. Deniq;
Iudas ſuſpendit ſeipſum, Diabolo ſine dubio immittente. Ego tamen maius exiſtimo,
Aliud cōſtantia martyrū, aliud duritia Hæreticorum.
magiſque admiror,quòd potuit immiſiſſe in cor eius, vt traderet Dominum, quàm vt
ſeipſum ſuſpenderet. Nihil ergo ſimile habet cōſtantia martyrum & pertinacia horum:
quia mortis contemptum in illis pietas,in iſtis duritia cordis operatur. Nec à maioribus
ſuis degenerarūt noſtri quoque temporis Anabaptiſtæ,neq; minus fortes fuerunt & ala
cres in omni mortis genere pro fide ſua ſubeundo,quemadmodū inter alios oculatus e-
Iuſtus Menius.
tiã eius rei teſtis Iuſtus Menius in eo libro, quo errores eorum confutat,ſcripto prodi-
dit. Sic ſtatim ab initio feruere cœpit Anabaptiſtarum hæreſis,neque deinceps etiã quo-
ties exarſit,de feruore ſuo quicquam remiſit. Non ita Sacramentarij,quorum primus au
Berengarius & eius pœnitentia
ctor cùm fuerit ante quingentos plus minùs annos Berengarius, tantùm abeſt, vt qui
fuerunt eius tam ſectatores,pari alacritate quibuſuis diſcriminibus vitam ſuam obru-
lerint,vt ipſe etiam eorum Doctor,bis aut etiam ter errorem ſuum recantaſſe legatur &
abiuraſſe. Qui cū aliquãtò pòſt graui morbo oppreſſus,ex hac vita migraturus eſſet,non
medio-

mediocrem dolorem præ se tulit moriens, quòd ita multos in tam fœdum errorem hûc
adduxisset, ac suspirando dixisse fertur: Deus meus, hodie mihi apparebis ad meam sal-
uationem, vt spero, propter pœnitentiam meam: aut ad duram meam damnationem, si-
cut timeo, propter eos, quos peruersa doctrina decepi, quos nequiui reducere ad veram
viam tui Sacramenti: quemadmodum contra Romantium de Rosa scribens narrat Io-
annes Gerson. Hac primùm tempestate nostra gloriari de suis martyribus cœperunt:
quos tamen & numero & laude tolerantiæ longè superarunt semper, & hoc etiam no-
stro seculo superant Anabaptistæ, vt si suorum illi martyrologium conscribere vellent,
multò maiora quàm Sacramentarij volumina conficere possent. Nihil est igitur, quòd
glorietur de doctrinæ suæ certitudine Caluinus, quòd illius fiducia nec mortis terrores,
nec Dei tribunal formidet: nihil est quòd iactet persequutiones, quas patitur, quodque
suos esse dicat oues mactationi destinatas. Et dicunt, & faciût hæc omnia fortius etiam
Anabaptistæ, & fecerunt multis antè seculis, quàm vel auditum fuisset nomen Sacramen
tariorum. Leget qui volet epistolam Petiliani, quã confutat Augustinus, videbit quàm *Aug. li. 2. contra lit. Petil. ca. 19.*
ille multa conquestus fuerit de persequutione suorum: quomodo Sacerdotes etiam Ca
tholicos carnifices vocauerit, qui fuerint auctores Imperatoribus, vt in ouiculas inno- *Ibidem. ca. 99.*
centes tam grauiter sæuirent, quas etiam suis pœnis & sanguine æternas diuitias cœli *Idem li. 1. ca. 5. lib. 2. cap. 12.*
mercari gloriatur. Legat & duas epistolas Gaudentij, contra quas & ipsas duos libros
scribit Augustinus inueniet ibi, quòd suos ille gaudere scribit, quòd persequutores in si *Matth. 5.*
de Christi constituti sustineant, quòd pro sua parte verba Christi & Apostoli vsurpant: *2. Tim. 3.*
Beati qui persequutionem patiuntur: Qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequu-
tionem patientur. Sed præclarè Augustinus. Si semper esset laudabile persequutionem *Aug. epist. 48.*
pati, sufficeret domino dicere: Beati qui persequutionem patiuntur, nec adderet, prop-
ter iustitiam. Item: Si semper esset culpabile persequutionem facere, non scriptum esset *Psalm. 100.*
in sacris literis: Detrahentem proximo suo occultè hunc persequebar. Aliquando ergo
& qui eam patitur, iniustus est, & qui eam facit, iustus est. Sed planè semper & mali
persequuti sunt bonos, & boni persequuti sunt malos: illi nocendo per iniustitiam, illi
consulendo per disciplinam: illi immaniter: illi temperanter: illi seruientes cupiditati, il
li charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui autem curat,
considerat quemadmodum secet: ille enim persequitur sanitatem, ille putredinem. Occi
derunt impij Prophetas, occiderunt impios & Prophetæ: flagellauerunt Iudæi Chri-
stum, Iudæos flagellauit & Christus: traditi sunt Apostoli ab hominibus potestati hu-
manæ, tradiderunt & Apostoli homines potestati Sathanæ. In ijs omnibus quid atten-
ditur? nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emen-
dandi. Non ergo similitudo pœnæ facit martyres: Sceleratus enim potest habere simi-
lem martyris pœnam, sed tamen dissimilem causam. Tres erant in cruce, vnus Salua- *Non pœna sed causa similitudo martyres facit.*
tor, alter saluandus, alius damnandus. Quamobrem quisquis ad Hereticos & Schisma
ticos ab Ecclesia transit, etiam si occisus propter nomen Christi postmodum fuerit, ex-
tra Ecclesiam constitutus, atque à charitate diuisus, coronari, inquit Cyprianus, in mor *Cyp. li. 4. epi. 2.*
te non potest. Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes nolue- *Cypr. de simplicitate Prælatorum.*
runt. Ardeant licet flammis & ignibus traditi, vel obiecti bestijs animas suas ponant,
non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed
desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. Nihil igitur, habent, cur
martyrum sibi gloriam vendicent, qui tam procul absunt à martyrum causa, qui pro im
pia diuisione mortem oppetere non dubitarunt.

Habes itaque iam tria Euangelia, & ea quidem inter se valdè pugnantia. Si spectes a-
lacritatem in tolerandis persequutionibus, longo post se interuallo cæteros vtrosque rè
linquunt Anabaptistæ. Si numerum inspicias, verisimile est, nisi tam grauiter in eos a-
nimaduerteretur, quòd eò quoq; futuri essent superiores: Si speciem pietatis, quod vtri-
que fateri necesse habent, longè eos antecellunt: Si de verbo Dei iactantiam, non mi-
nus & isti confidenter prædicant, quàm Caluinus, quòd doctrinam suam super omnem
mũdi gloriam sublimem, supra omnem potestatem inuictam, stare oporteat: quòd non
eorum sit, sed Dei viuentis. Neque minus clara voce denunciant quàm Lutherus, quòd
etiam Angelos doctrina sua, quod est verbum Dei, iudicaturi sint. Et certè quotquot
contra hæresim hanc scripserunt siue Catholici, siue Hæretici, non tam scripturis, quæ
satis euidentes viderentur, quàm Ecclesiæ auctoritate eam conuincere potuerunt.

Finem iam fortasis Euangelium horum esse putas? Longiùs adhuc absumus à fine. *De quarta secta Suenckfeldij.*
Quartum etiam Euangelium edidit in lucem Suenckfeldius, contra quem scriptos vidi
mus lingua Germanica quinque libros, quibus Flaccus cum eo rixatur. Is cùm vide-
ret & Lutheranos, & Sacramentarios, & Anabaptistas, & omnes non huius modò tem

pestatis, verùm etiam priscorum seculorum Hæreticos è scripturis errores suos confirmare: quod vsque adeò verum & certum est, vt etiam nostri temporis hæreseon archi-

Quòd hæc verba Christi, Hoc est corpus meũ, adhuc firmiter stant contra Lutheros.

tectus Martinus Lutherus id inficias ire non potuerit, qui propterea dicit ad extremum, nomen hoc esse consequutum scripturam Canonicam, quòd vocetur liber Hæreticorum, quòd ex eo ducant originem omnes hæreses quandoquidem omnes Hæretici scripturæ præsidio nituntur. Hoc igitur cùm animaduertisset, ac fortaßis in ipsis, etiam Lutheri libris legisset Suenckfeldius, excogitauit & ipse nouam hæresim, ac scripturarum nixus præsidio scripturis auctoritatem omnem abrogare conatus est. Sic enim loquitur cum suis: Non oportet legis aut scripturæ esse peritum, sed à Deo doctum, Etiam si millies percurreris Bibliorum lectionem, tamen non nisi scripturæ peritus euades, & nunquam à Deo doctus, Vanus est labor qui scripturæ impenditur: scriptura enim creatura est. Non conuenit Christiano nimium creaturæ addictum esse. Deum audire oporter: huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt erudiant. Beatus vir, inquit Dauid, quẽ tu

Psalm. 93.

erudieris Domine. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & Prophetas, visionibus, somnijs attendendũ: illis enim loquitur nobis Deus. Vox Dei rectè docet, scriptura non est verbum Dei, sed mortua tantùm litera, & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex scipturis doctum: è cœlis illud expectandum erit, non è libris. Spiritussanctus è supernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem, seu scripturarũ lectionem. Etsi autem visionum, somniorum, & re-

De Thom. Müc.

uelationũ eiusmodi primus auctor fuisse videtur Thomas Mũcerus, qui primus etiam à Lutheri secta desciuit, quẽadmodum in historia, quam de illo scripsit, narrat Philip-

Philip. in historia Muncer.

pus: ita vt nõ minùs Lutherum quòd nimiùm laxasset, quàm Papam quòd nimiùm adstrinxisset conscientias, damnandũ esse putaret: tamẽ inter errores, quos illi tribuit Philippus, hos tantùm enumerat, quòd amplectendæ pietatis Christianæ vias has & rationes cõmonstrarit: Primùm vt à manifestis criminibus, qualia sunt, adulteria, cædes, blasphemiæ, sibi tẽperarent homines: Deinde vt corpus castigarent ieiunijs, vilitate vestium, pauca loquendo, toruũ obtuendo, barbam non radendo. Tum vt secreta loca peterent, deque Deo sæpè cogitarent: quid sit? num nostri curam gerat? nũ vera sit fides nostra? signa simul à Deo postularent, quibus ostenderet, quòd sumus illi curæ, quodq́; nostra fides recta sit. Scripturis non niderent: accepti verò Spiritussancti somnia certißima esse signa persuasum haberent. Dicebat Muncerus idem. Habere se mandatum, vt mutaret regimen seculare. Quamobrem cùm esset Alsteti, codicem cõfecit, in quo conscripsit omnes, qui secũ coniurassent ad castigandos minimè Christianos Principes, & magistra-

Philip. de Stẽck feldio.

tum Christianum instituendũ. Hęc sunt quę Muncero tribuuntur à Philippo. De Suẽckfeldio verò, quem per contumeliam Stenckfeldiũ vocat, scribit idem in præfatione commentariorum, quos anno proximo superiore edidit in epistolam ad Romanos. Stenckfeldius centimanus est: Habet milites paßim, qui ipsius nomine non solùm scribunt, sed etiam seditiones mouent: iactitant afflatus, & abducunt homines à publico ministerio, & à lectione & cogitatione doctrinæ? Ac nunc quoque aduersus me editis aliquot pagellis nomine Srenckfeldij, repetitur ille κοκίσμος gratißima cantilena fanaticis hominibus, non cogitatione scriptę doctrinę Deum communicare se hominum mentibus, sed sine medio. Neque solùm Philippus, verùm & Caluinus, & alij nonnulli videntur

Cœlestes Proph.

hæc ad Suenckfeldium tanquàm primum auctorem referre. Quamuis enim ante eũ fuerunt cœlestes Prophetæ, contra quos iusta duo volumina conscripsit Lutherus, quorum dux & antesignanus fuisse creditur Thomas Muncerus, non tamen ij tam apertè à publico verbi ministerio, & à lectione scripturarum homines deterrebant, sicut nunc facit cum suis Suenckfeldius, qui non dubitant etiam ad patrocinium insaniæ suæ trahe-

1. Cor. 13.
Quibus scripturis pro sua secta vtantur Stẽckfeldiani.

re Pauli locum illum, vbi confert præsentis vitæ cognitionem, quę est per verbum, cum perfecta & reuelata cognitione, qualis erit in altera vita. Hæc isti detorquent ad hanc vitam, tribuentes quod est ex parte, scripturæ sacræ, quod perfectum est, spiritus reuelationibus: ad quas cùm peruẽtum fuerit, illud quod est ex parte, puta tractationem & vsum scripturę, somniant aboleri. Huc pertrahitur etiam ille quamlibet repugnans eorũ en-

2. Pet. 1.

thusiasmo Petri locus, vbi monet, vt attendamus Prophetico sermoni tanquam lucernæ lucenti in tenebroso loco, donec exoriatur Lucifer in cordibus nostris. Sathanæ illusio-

Hebr. 8.
Hier. 31.
Iacob. 3.
Matth. 23.
Ioann. 2.

nes habent pro illuminatione Spiritussancti & pro Lucifero: quo exoriente, iam nihil sit opus lucerna Prophetici sermonis. Proferunt & illas scripturas, quas in libello quoque suo de abroganda Missa produxerat Lutherus, ad confirmandum errorem suum: Non docebit vnusquisque proximum suum, & vnusquisq́; fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim scient me à minore vsq́; ad maiorem eorum. Nolite plures magistri fieri, vnus est enim magister vester in cœlis. Non habetis necesse, vt aliquis

doceat

doceat vos, vnctio eius docet vos. Ad hunc igitur magistrum, qui in cœlis est, confugere iubeut, vt ab eo doceautur, non à scriptura mortua, aut ab hominibus.

Quòd Euangelium per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldium.

Vide pientiss. Rex, quò tandem isti rem perduxerint. Posteaquàm exemplo Lutheri licere sibi quisque voluit, à sensu & consensu totius Ecclesię recedere, & peculiari suo sensu scripturas interpretari, vt quod ipse sensisset, id esse Dei verbum existimaretur. Eò ventum est ad extremum, vt scripturarũ auctoritate scripturis auctoritatẽ omnem detraherẽt, hominesq; docerent non tam scripturis, quàm somnijs & reuelationibus fidere. Sustulerat Lutherus externũ sacerdotiũ & sacrificiũ: hoc ei cũ nõ impunè modò cedere videret Suenckfeldius, verumetiã probari factũ à multis: ipse quoq; sustulerit externũ verbi ministeriũ, eadẽ auctoritate, qua sacrificiũ Lutherus abrogauerat. Cur enim Lutheri auctoritas maior esse debet, quàm Suenckfeldij, cũ præsertim scripturarum hic maiore præsidio uiti videretur? Nã sacrificare plures nulla scriptura prohibuit, magistros autẽ fieri plures apertè nõ vno loco prohibuit. Cũ enim vnus magister noster sit in cœlis, videtur eius obscurari gloria, videtur eius dignitati detrahi, si quis alius audiatur prætereà, quasi parũ idoneus ille sit ad docendum nos, neq; tantùm sit in eo facultatis, vt citra ministerium hominis id præstare queat. Sic quod Euangeliũ per Lutherum orsus est Sathanas, absoluit per Suenckfeldiũ, vt sublato sacerdotio, sublato sacrificio, sacris omnibus in summum contemptum adductis, externum quoq; verbi ministerium sublatum iam esse videamus: Scripturas autem Canonicas vsque adeò dignitate sua prorsus omni spoliatas, nihil vt illis fidere iubeamur: quòd scriptura non sit verbũ Dei, sed mortua tantùm litera, quæ sit inter alias creaturas reputanda, cui nimis addictum esse, minimè Christianũ decere videatur. Neq; verò contemnendus aliquis est Suenckfeldius hic. Scribit Philippus eum esse centimanum habere milites passim, qui non solùm scripta spargant ipsius nomine, sed etiam seditiones moueant. Grassatur lues ista Suenckfeldiana, nõ modò per Germaniã vniuersam ferè, verumetiam per Heluetiam: & est ingens eorum numerus, qui iactant hunc afflatum, ita vt ex vulgo plures in maioribus nonnullis ciuitatibus Suenckfeldiani reperiri dicantur, quàm vel Lutherani vel Zuingliani. Equidem neque noui hominẽ, nec eius scripta vidi: sed quod scripsit olim de ijs, qui se falsò iactant Euangelicos Erasmus Roterodamus, quotquot ad eorum se cœtum adiunxerunt, neminem se scire, qui non seipso sit factus deterior. Cõtrarium eius cùm tuæ Maiest. nomine legatione fungerer, apud Christianissmum Imperatorem, vereque Catholicum Regem Carolum Quintum de Suenckfeldio dici audiui, idque à viris quibusdam grauibus, & omni fide dignis: quotquot eius essent amplexi doctrinam, eos de repente quasi numine quodam afflatos in alios viros mutari, veterem hominem exuere, nouum induere, neque secundum carnem iam, verùm spiritu deinceps ambulare, carnem vt suam cum vitijs & cõcupiscentijs in specie crucifixisse videri possint. Hic videre licet, quemadmodum Sathanas non rarò se transfigurat in Angelum lucis, vt per vmbram sanctitatis audientium decipiat simplicitatem. Quomodo quasdam illecebras escarum aucupes proponunt, vt facilius aues per oblectamenta gulæ capiant: sic est quædam etiam Diaboli sanctitas, id est, decipula humanæ animę, per quàm facilius capere possit, & falsis sermonibus irretire: sicut Ezechiẽlem enarrans pluribus verbis persequitur Origenes. Talem sanctitatem olim in Psallianis, Euchitis, Antropomorphitis, Ebionitis, Tacianis, & alijs eiusdem generis hæreticis: nunc autem in Picardis & Suenckfeldianis videre licet: quę nihil aliud est, sicut ab illo viro doctissimo dictum est, quàm decipula quædam humanarum animarum, insidijs Diaboli collocata.

Suenckfeldianorum ingens multitudo ac vis.

Sanctitas hæreticorum diabolica decipula animarum.

Origenes.

Epilogus de quatuor Euangelijs nouis.

Quatuor iam habes Euangelia, sed non secundũ Matthęum, Marcum, Lucam, Ioannem, sed secundũ Lutherũ, Zuinglium, Muncerũ, Suenckfeldiũ: Portentosa nomina, sed ipsa magis Euãgelia portẽtosa, quæ Cacãgelia rectiùs quã Euãgelia dicere possis, vt quæ malorũ fetùm Illiadẽ tulerint: non à Christo, verũ ab auctore Diabolo profecta. Quam etiam ob causam Euangelici malunt, quàm Christiani vocari: quòd conscij sibi sunt, nihil habere secum Christo cõmune. Quam parua autem scintilla, quæ simul vt emicuit, nullo prorsus negotio restingui statim initio potuit, ecce quantum (proh dolor) nobis incendium conflauit: quàm multis in loco etiam cum puluisculo (quod aiũt) Christianam pietatem omnem euertit?

Absolutum existimas iam Euangeliorum numerum? ingens adhuc eorum restat aceruus. Cùm enim peccandi magna quædam sit illecebra impunitas, hac proposita certatim prorupetunt, qui vetera fastidientes, noua facere omnia, ac nouo aliquo doctrinæ genere excogitando, nomen suum immortalitati consecrare contenderent. Sed quis enumerando singulos recensere, vel cuiusque proprios errores explicare queat? cùm primis id operosum, neque præsentis est instituti. Quamobrem nolo esse longior in commemoran-

Oo

Horrendæ & obscænæ sectæ sub Luthero natæ, de quib. Erasm. de amabili Ecclesiæ concordia.

memorandis trecentis illis apud Apocellam in Heluetijs, qui post decantatas Dei laudes extinctis lucernis cùm brutorum instar fœda se libidine contaminassent, in montem nihilominus quendam editum ascenderunt, vnde se cum corporibus & animis sublimes raptos iri persuasum habebant. Sed neque de alijs quibusdam conuenticulis quicquam dicam, quorum Erasmus meminit, in quibus matres vltrò tradebant suos infantes occidendos: & tam immane facimus hilari vultu spectabant, persuasæ, sic interfectos inter præcipuos sanctos habendos. Quare quid magis horrendum dici potest: Quin & de Sacerdote quodã in Sueuia capto, nihil est quòd multa dicam, qui finem iam instare Christianę fidei docebat: quòd cùm lex Moysi mille quingentis annis durauerit, Christi quoque lex non sit diutiùs duratura: quamobrem adesse iam tempus, vt alia lex, aliaq́; fides hominibus tradatur. Deq́; alio quodam non procul à VVittemberga, qui certum diem & horam colonis significauerat, quo Dominus ad iudicium esset venturus. Quod adeò verum esse persuasum illis fuit, vt ab omni opere rustico cessarent, horã illam expectantes: cumque frustrati expectatione sua fuissent, in discrimen veniebant, ne fame morerentur, quòd cùm nihil seminassent, nihil erat, quod meterent. Deque Dauide tertio, qui in oppido Embda veterem Saduceorum hęresim renouauit, cùm & resurrectionem carnis negaret, & extremum iudicium, Angelos, Dæmones, Baptismum, Matrimonium, scripturas, regnum cœlorum. Itidem de Apostata illo Premonstratensi, qui docuit, nõ esse infernum, neq; descendisse Christum ad inferos, sanctos Patriarchas & Prophetas in inferno nõ fuisse, quin Christum etiam ipsum: quoniam cùm diceret, Deus Deus meus, quare me dereliquisti? desperare visus est, hoc nomine condemnatum esse. Potuitne dici magis blasphemum aliquid? Sed & illos præteribo silentio, quibus horror est, si quis Mariam vocet Deiparam, à quibus in Ephesino Cõcilio pridem damnata hæresis Nestorij resuscitata videtur. Sed nec illorum mentionem faciam, qui decies per diem diabolum adorant, quam etiam ob causam Dæmoniaci vocantur, cæterùm exorti sunt demùm à schola Lutheri Ioannes campanus, & ex Hispanijs Michaël Seruetus, qui libros aliquot de Trinitatis erroribus, plenos erroribus & blasphemijs ediderunt: in ijs nunc tandẽ veteres Arrij & Macedonij errores in lucẽ reuocare, fidemq́;, quàm in Nicæno & Constantinopolitano primo cõcilijs, Patres congregati nobis tradiderunt, labefactare conantur. Solùm enim Deum patrem, & neminem alium adorari & inuocari debere cõtendunt, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest: & est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur, Ad quem, Deum alium intercessorem, procuratorem, & mediatorem habemus nullum, pręter vnum Dominum Iesum Christum. Quid autem aliud his verbis, quàm adoratio inuocatioq́; Dei filij, & Dei Spiritussancti prohiberi videtur?

Dauid tertius.

Apostata præmonstratensis.

Noui Nestoriani.

Dæmoniaci.

Ioannes Campanus.

Michael Seruetus.

Ex Lutheri initijs quã horrenda impietas prodierit.

Ecce quò ventum est ad extremum? Abrogato sacerdotio, euerso sacrificio, Sacramentis omnibus modò nõ cõculcatis, eò tãdem res perducta est, vt nec infernus, nec cœlum esse credatur, & Christus à multis Deus esse negetur. Quis vnquam futurum existimasset, vt ex tam paruis initijs ad has tam horrendas blasphemias, quas paucis perstrinximus, ad extremum perueniretur? Sed scitum est illud:

Principijs obsta, serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Quòd si venienti morbo statim occursum fuisset ab initio, minùs magnis nunc difficultatibus Ecclesia Dei præmeretur. Longè lateq́; sparsa sunt & hæc Seruetica contagia. Atque vtinam serenissimè Rex, sicut aliæ, quas recensuimus, hæreses ex magna parte, sic & hæc regni tui fines nõ attigisset: quæ cum impietate superare cæteras videatur, nulla tamen est ex omnibus nostri temporis hæresibus, quàm sit hæc scripturarum armis instructior: nihil enim crepat aliud, nisi scriptura, scriptura, Euangelium, Euangelium. Ac vide quæ fuerit hominis confidentia. Quauis Caluini scriptis fuerit error hic ipsius oppugnatus, ausus est tamẽ proficisci Geneuam, & cum eo sermonẽ cõferre. Tandem post multam & acerbam disputationem, cùm dogma suum pertinaciter tueretur, capitis est damnatus: quod vrgente Caluino factum esse, dubium nõ est: qui mox librum etiam edidit, quo doctrinam eius explicat, & rem omnem, quemadmodum acta sit, describit, simulque in Hæreticos rectè gladio vindicari docet. Neq; dissimilia scripsit pastor quidam Bremensis, sic enim se vocat. Timannus in faragine sententiarũ, quas collegit, non solùm ex priscorũ Patrum, qui fuerunt Christianæ, verumetiam ex eorum scriptis, qui sunt Cõfesion. Augustanæ: vbi Lutheri, Philippi, Vrbani Regij, Nicolai Amsdorffij, Viti Theodori, productis testimonijs ostendit, Caluinũ cũ Sacramẽtarijs omnibus & Anabaptistis, ac alijs hæreticis sceptro magistratus potiùs, quã vel stylo vel disputatiõibus esse refutandos. Interea tamen de se suisque tacet, quasi non in eadem & ipsi causa sint,

Seruetus à Caluino damnatus & occisus.

Timannus Bremensis docet puniri hereticos.

cùm

cùm quod Lutheranorum de Sacramentarijs, idem sit Sacramentariorum iudicium de Lutheranis. Nam quòd Lutherus inde sumit argumentum, Sacramentariorum doctrinam ab auctore Sathana profectam esse, quòd hæc secta in ipso statim exordio in tot capita est dissecta, tam inter se disidentia, de verborum horũ interpretatione. Hoc est corpus meum, prudenter id quidam & verè colligit. Verisimum enim est, quod à Gregorio Nazianzeno scriptum est: Verùm enim quod est, vnũ est, mendacium autem multiplex. Ante quem etiam Athanasius: Ibi est, inquit, vt Patres tradiderunt, veræ disciplinæ & magisterij argumẽtum, vbi eadem confitentur omnes, nec à se inuicem aut à maioribus dissentiunt. Qui autem hoc animo non sunt improbi potiùs quàm veri doctores appellari debent. Certè Ethnici cum nec eadem profiteantur, sed inter se discrepant, veram disciplinam non habent: sancti contra syncerę sunt veritatis præcones, eò quòd sententijs inter se conueniunt, & nullo disidio inter se laborant, qui tametsi diuersis temporibus vixerunt, æquè tamen simul eodem tendunt, vt eiusdem Dei Prophetæ, & eiusdem sermonis interpretes. Est itaq; certisimum argumentum hoc eorum inter ipsos dissidium, quòd non Dei sed Sathanæ spiritu agitentur. Sed quid? Si eadem ratione probare contendunt Sacramentarij quoq;, quòd Lutherus Euangelium in lucem à se productum esse gloriatur, id similiter à Sathana profectum esse? quandoquidem non minus inter Lutheranos, quàm inter Zuinglianos disidiorum videre licet. Ac illi quidẽ, quamuis hæc Christi verba non ad eundem modum interpretentur, in hoc tamen vnanimiter idem sentiant omnes, quòd in Eucharistiæ Sacramento præsens adesse Christi corpus & sanguinem, impiè negant. Lutherani verò non de vnius alicuius scripturæ sensu, sed de dogmatibus ipsis mirabiliter inter se pugnant.

Nazia. Athan. in epist. de syn. Nic. decre. cont. Arrianam hæresim.

Hæreticorum inter se disidiũ arguit, quo spiritu agitentur.

Vis autem eorum dissensiones & pugnas audire? Equidem recensere non grauabor, verùm non ita vt ordinem temporum obseruem, verùm vt à leuioribus exordio sumpto, deinceps ad grauiores progressum faciam. Biennio postquàm ex hac vita migrauit Martinus Lutherus, cùm quasi de tribunali pronuncians Deus apertè causam Lutheri condemnasset, admirabili quadam victoria Christianisimo Imperatori CAROLO contra factionis eius homines concessa, quorum ingentem exercitum, nullo prælio commisso, perexigua manu, solius Dei præsidio adiutus, in fugam conuertit: neque multò pòst paucis comitatus Angeli ductu Albi fluuio transmisso, multò numerosiores eorum copias fudit, ac Principem etiam ipsum factionis in potestatem suam redegit. Post hanc igitur admirabilem victoriam, in qua Deus ipse pro ministro suo Cæsare causam suam agente pugnauit, statim in tres sectas Lutherana secta dissecta est. Nam alij facti sunt Interimistæ, alij Adiaphoristę. Interimistæ porrò duplices, vni ex permissu Cæsareæ Maiestatis, qui nulla in re alia se Lutheranos profitebantur, præterquàm quòd neque calicis vsum à Laicis intermitti, nec vxores à Sacerdotibus relinqui volebant. Quod ad reliquos ritus & doctrinam attinet, quin per omnia cum orbe reliquo Christiano consentirent, non recusabant. Hos ex comitiorum decreto saltem ad Oecumenicum vsque concilium tolerandos esse Cæsar censuit. Sed vbi Christiani totius orbis Oecumenici decreta non valent, cur ibi plus ponderis habere debeat, quod in vno aliquo regno aut imperio fuerit constitutum? Quamuis itaque Mauritius Princeps Elector, non grauatim comitiorum imperialium decreto se pariturum ostenderat, ausi tamen hoc sibi sunt arrogare Lipsici Theologi, vt libellum, qui comitiorum decreto fuerat approbatus, arbitratu suo corrigerẽt, & nouum Interim conscriberent. Ac quod ad ritus quidem & cæremonias attinet, de ijs non magnoperè cum Christianis contendebant, sed plus tamen aliquid sibi de Luther. doctrina, quàm fuit in Interim illo Cęsareo permissum, reseruare conabantur. Quamobrem in hoc Imperiali libello subscripserunt, vt contenti docere, fide nos iustificari iuxta Paulum, quod erat additum à Luther. sola fide, id reijcerent: quòd addi aliquid verbo Dei, nefas esse indicarẽt. Visum est autem illis & hoc Ecclesiæ, quàm diuersum Luther. dogma potius amplectendum, ad iustificationem opera esse necessaria, neque totam nostram iustitiam in solius Christi iustitia ponendam esse. De pœnitentia quoque receptam Ecclesiæ partitionem admiserunt: septem esse Ecclesiæ Sacramenta concesserunt: Missam abolitam restituerunt, vulgares Lutheri cautilenas fermè prorsus aboleuerunt: Episcoporum etiam iurisdictioni quominùs parerent, causam non dixerunt. Hæc sunt quæ in illo Lipsico Interim contineri scribit Matthias Flaccus Illyricus in quadam adhortatione sua ad Ecclesias Misnicas. Porrò VVittembergenses, etsi non diuersum sentire viderentur à Lipsensibus, quod inde colligit Flaccus, quia scriptum eorum non oppugnauerant: quoniam tamen ex eorum schola cœperat initium Euangelium Lutheri, fuit illis religio tam ab eo subito discedere, quamuis pridem nonnullos, Philippum præsertim, pertæsum eius fuerit. Quare

Lutherana secta in tres sectas dissecta.

Interimistarum genus primum.

Lipsi. Theologi nouum condunt Interim vt fiant secundi generis Interimistæ.

VVittembergenses Adiaphoristæ.

 nondum

nōdum eſſe tempus opportunum rati,traditum ab ipſo doctrinę genus mutare,ſaltem
ritus nouos,quod induxerat, abrogandos cenſuerunt, & veteres ex magna parte reſti-
Quid Catholici ſentiant de riti bus externis, et quatenus conue niant cum illis Adiaphoriſtæ. Pſalm. 44.
tuendos iuxta formam in libello cæſareo præſcriptam . Vocauerunt autem hæc Græco
nomine ἀδιάφορα, Latinè dicere poſsis indifferentia, vt quæ natura ſua ſunt eiuſmodi,
nihil vt ad ſaluté intereſſe videatur,ſeruet quis ea,nec ne. Nam & nos in his, quæ fiūt ex-
ternè,ſummá Chriſtianæ pietatis poſitam eſſe negamus,cùm omnis gloria filiæ regis ſit
intrinſecus. Intus videt Chriſtus,intus amat,intus alloquitur,nec vel punit,vel coronat,
niſi quæ fiunt intus. Sed vbi verè Deus intus colitur,non ferè fit,vt eiuſmodi cultus per
ſigna quædam & indicia ſe foras non proferat, & ad ſpectantium oculos traducat.
Habent autem & hoc iſti ritus externi,quòd ſicubi ſimiliter ab omnibus obſeruantur,
vnanimitatis cuiuſdam & conſenſus teſtes ſunt. In ijs igitur maxima ex parte ſibi VVit
tembergenſes cū Chriſtianis conſentiendum eſſe duxerunt: vt ijs quaſi ſignis à Luther.
Illyricus flagel lat Adiaphori-ſtas.
quandá ad Chriſtū inclinationem ſe feciſſe declararent,ſimul ſpē facerent,ſucceſſu tem
poris futurum, vt reiecta Lutherana, chriſtianam & catholicam doctriná in omnibus
amplecterētur. Odoratus eſt hoc Flaccus, vt eſt minimè mucoſis naribus: itaque ſumma
contentione,ne qua mutatio fieret,obſtitit,cumq; ſe nihil proficere monendo,orando,
obſecrando videret, multis maledictis & probris etiam præceptores ſuos , præ cæteris
autem Philippum,nunc obſcurius,nunc apertius inceſſere veritus non eſt,quòd Chri-
ſti ſui,hoc eſt,Lutheri cauſam eos deſerere quiritaretur: Nam ille Chriſtum aliū non no
uit pręter eum,qui natus eſt Iſlebij: neque dubitauit eos Epicuri de grege porcos appel
lare,non veritatem,ſed ventré reſpicientes,vt quorum Deus venter eſſet. Ad extremum,
cùm neque precibus, neque conuitijs eos à cœpto deterreri poſſe videret, diris deuouit
Illyr. ſententia excōmunicato-ria in Adiapho-riſtas.
omnes . Cumq; nomen eis Adiaphoriſtarum priùs impoſuiſſet,hac tandem eos ſenten
tia, quaſi pro tribunali ſedens condemnauit. Cùm videam eos in ſua impœnitentia ma
nere,& præſentes Adiaphoricas conſtitutiones contra conſcientiam promouere, & Pa
parui ſequuturos feneſtras fabricare non deſinere: pronuncio,impœnitentes Adiapho-
riſtas eſſe pro Ethnicis & Publicanis habendos: id eſt,neminem piū debere cum ipſis vl
lam familiaritatem,conuerſationé,amicitiam habere: & ei qui præſertim nulla iuris ne-
ceſsitate eis adſtrictus aliter fecerit, denuncio lepræ eorum contagium, & ita haud du
biè,iram diuiná. Vides quàm ſibi Flaccus auctoritatem arrogat, qui non dubitat ſcho-
lam VVittembergenſem vniuerſam,ex qua prodijt etiam is,quem ipſe pro Chriſto ado
rat,Martinus Lutherus,anathema pronunciare, & eorum conſuetudine pijs omnibus
interdicere. Quod interdictum vtinam valuiſſet,cùm apud alios pios omnes,tum apud
eos præſertim,qui ſubſunt imperio Maieſtatis tuę: minus nunc turbarum in regno vi-
deremus. Verùm quæ cauſa eſt,quòd adeò damnat iſtas Adiaphoricas mutationes? Alia
nulla,quàm quòd olfecerit per eas Paparui ſequuturo feneſtras fabricari. Scilicet, nefas
eſt fabricare feneſtras Papatui: feneſtras fabricare Sathaniſmo, nefas non eſt? quas fabri
caſſe Lutherum negare non poteſt mutationibus iſtis, quas priuata ſua fecit auctorita-
te. Nam vnde Sacramentarij, vnde nobis Anabaptiſtæ, vnde Suenckfeldiani, vnde
Luth. Sathaniſ mo feneſtras fa bricauit.
prodierunt Seruetiani? non aliunde certè, quàm ex ijs mutationibus, quas Lutherus
inſtituit. Huic debemus quòd in Euchariſtię Sacramento non eſſe Chriſti corpus & ſan
guis docetur: quòd à baptiſmo paruuli prohibentur : quòd ſcripturis Canonicis aucto
ritas omnis detrahitur: quòd nec infernus,nec eſſe cœlum creditur: quòd Chriſtus ve-
rus Deus Deique filius eſſe negatur. Fatetur hoc ipſe Caluinus,fatetur & Balthaſar Paci-
montanus,vt in ſuperioribus demonſtrauimus,quòd è Lutheri ſcriptis doctriná ſuam
hauſerint. Lutherum ſcribit Caluinus rudimenta poſuiſſe,viamq́ue cōmonſtraſſe: ſed
interim præpoſtero eum eſſe dicit ingenio, qui rectam ingreſſus viam, ſimulac viæ de-
monſtrator iter ſuum reflectit,in eodem loco pedem obſtinatè figens vltrà progredi re
cuſet. Progreſſus igitur eſt vltrà Caluinus ab illis rudimentis & incunabulis Lutheri,cœ
pitq́ue fieri politior & inſtructior ac eſſe Chriſtum in Euchariſtia præſentem negauit.
Progreſſus eſt vlterius etiam Balthaſar, qui ſicut Euchariſtiæ Sacramento Caluinus, ſic
& ipſe,non ſine Caluino tamen,baptiſmi quoque Sacramento,præſertim quod ad in-
fantes attinet, virtutem omnem detraxit. Progreſſus eſt longiùs adhuc Suenckfeldius,
qui ſcripturis auctoritatem abrogauit. Tandem eò quò tendebat initio Sathanas, per-
uenerūt eius miniſtri Campanus & Seruerus,vt Chriſtum verum eſſe Deum,Deiq́ue fi-
lium negarent: atque ita cui rudimenta poſuerat Euangelio Lutherus,ei colophoné ad-
derent. Sic factū eſt, vt cùm aggeres validis aquis oppoſitos pauxillum initiò Lutherus
aperuiſſet,mox tota moles aquarum incūberet,& aggere perrupto, latè campos, ſegetes
Illyr. in epiſt. ad illuſtriſsimū D.
ac pagos ſubuerteret. Prudenter admodum,ſicut etiam tu meminiſti Flacce,monet Ari-
ſtoteles,quòd etiam ante eum docuit Præceptor eius Plato lib. 7. de legibus, cauendas
eſſe

esse legum ac policiarum labefactiones: ac pręstare nõnunquam, vt errata legum latorum ac magistratuum tolerentur. Neque enim tantùm vtilitatis allaturum, si quis corrigat aut mutet, quantùm ex eo detrimenti redundat, quòd assuefiunt paulatim homines, nõ obedire magistratui. Proinde veteres leges nouis legibus facilè commutare, nihil alium fuerit, quàm eis robur omne detrahere, & homines assuefacere ad mutandum plura maioraq́; cùm quę videntur in speciem esse res minimæ, maximorum causæ sint malorum. Quod in mutationibus per Lutherũ fieri cœptis, euentus ipse docuit, quæ fenestras huic, quem nunc in Germania videmus, Sathanismo fabricatæ sunt. Contra hasigitur quiritari, his fortiter initio resistere oportebat. Nunc verò nihil erat Flacce, quòd immemor officij, tam acerbè, tamq́; cõtumeliosè, benè de te merentem Pręceptorem tuum acciperes, quòd is, quum necessarium esse videret, ordinem ac disciplinam in Ecclesia quę per Luther. vtraque sublata fuêre, pro virili sua perficere conatus est, vt pedetentim eò reditus fieret, vndè facta est discessio. Pium fuit hoc institutum hominis non omninò deplorati, cui violentæ mutationes istæ per Luther. factæ nunquam placuerunt: cuius tyrannide se tandem aliquando liberatum esse nõ molestè ferre visus est, cùm scribẽs ad Carlouitium, se deformiter ei seruiuisse fateatur. Tuã verò religionem hanc pientiss. Rex, non possum, quin laudem: quòd cùm à te quoq; nonnulli petiuissent, vt mutationes aliquas in regno tuo fieri permitteres in rebus, vt quibusdam visum est, adiaphoris, nulla ratione vt id faceres, adduci potuisti, ne signum id videri posse defectionis à religione Christiana, quàm à sanctis maioribus tuis per manus tibi traditam accepisti, & inclinationis ad Satanismum, quem nunc in multis Germaniæ locis florere, &, proh dolor, in nonnullis etiam regni tui partibus pullulare vides. Possunt alicui videri leuiora, quæ sunt petita, de quibus magnoperè pugnare non oporteret: sed vt nihil in rebus ipsis esset vitij, tamen in præcisione ab orbe reliquo Christiano tantum est crimen, vt alia omnia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata. Atque hæc est, quam petunt nonnulli: Præcisionem enim petunt, nõ res ipsas, quas nihil ad salutem intelligunt pertinere. Quod ipse quoque Verg. confitetur in Scholijs, quæ improbus homo scripsit in epist. Pontificis, ad regni Consiliarios. Rectè fraudes istas Flaccus, quę veræ pietati struuntur, cuneo simillimas esse scribit, qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus magnam ligni disruptionem facere: sed tamen, quantumuis prima sit acies tenuis, nihilominus aditum facit sequenti crassitiei, ita, vt cum illa prima pars recepta sit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitùs discindatur. His fraudibus vsum esse Sathanam videmus in Germania. Prima exitialis istius cunei acies fuit disceptatio de indulgentijs: Secunda iam erat aliquantò crassior, quando calix Laicis, vxores concessæ fuerunt sacerdotibus. Media pars Augustanæ Confess. approbatio: Postremò, Satanismus hic vniuersus, & quo iam verba fecimus, quo tantam esse factam disruptionem videre licet, vt nisi Deus oculis misericordiæ suę nos respexerit, non facilè medicina reperiri queat. Quamobrem non piè magis quàm prudenter fecisti Rex optime, quòd ab isto tam exitiali cuneo tibi regnoq́; tuo tam diligenter hactenus cauisti, à quo deinceps etiã quátũ tua tibi regniq́; tui salus curæ est, tãtũ cauere debebis.

Albertum in Prussia Ducem. Aristot. Polit. lib. 2.

Phili. cõt. Illyricum defensio. Testamentũ Philippi de Luth.

Constãtia et pietas Regis Polo.

Quàm periculosum, etiam de leuioribus, à vetere religione deficere.

Quibus gradibus Satanismus Germaniã occuparit.

Habemus itaq; iam tres vel quatuor sectas Lutheranorũ secundum Flaccum: Nam & Lipsicos Interimistas vult esse duplices, quod vnũ sit exceptũ Interim, aliud ipsum verum Interim. Erunt igitur triplices Interemistæ, & vni Adiaphoristæ, quibus omnibus consuetudine piorum interdixit Flaccus. Quinta iã non est de adiaphoris, verùm de rebus grauioribus. Extiterunt enim VVittembergæ anno ab hinc propè 20. qui sicut antea docti fuerant Luthero, legem operum reijciebant. Contra quos ille multis disputationibus contendit, & eos probrosõ nomine vocat Antinomos.

Alia sectæ Lutheranorum.

Antinomi.

Sexta est Confessionistarum, qui sunt Confess. Augustan, non de veste linea, cuius causa tantas tragœdias excitauit Flacc. quam etiam esse vult primam exitialis cunei partem, sed de summa Christianarum rerum, de eo quòd Euangelicæ doctrinæ caput esse putat Luther. in quo pendere dicit & periclitari cognitionem sui ipsius, cognitionem & gloriam Dei, quale est iuxta sententiã ipsius dogma de libero arbitrio, de quo semper ista docuit, quod patiatur tantùm, non autem agat, quòd sit res de solo titulo, vel potiùs figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quidpiam cogitare mali aut boni, sed omnia, vt VVicleffi articulus constantię damnatus rectè docet, de necessitate absoluta eueniunt. Vnde non dubium Sathana magistro in Ecclesiam venisse hoc nomen liberum arbitrium, ad seducendos homines à via Dei in vias proprias: Et mala, inquit, opera in impijs Deus operatur. Cuius doctrinæ subscripserat etiam Philipp. Melant. in ijs Locis communibus, quos edidit VVitteb. an. 20. non sine quadã atrogantia iuuenili minimè ferenda. Nam & de sanctis Doctoribus ausus est censuram ferre. Scripsere,

Confessionistæ.

Luth. in li. quẽ inscripsit, Operationes in Psal. De libero arbit.

Philip. quã arrogamter primum negarit liberum arbitrium.

Scripsere, inquit, de libero arbitrio Augustinus & Bernardus, & ille quidem sua posterioribus libris, qoos aduersus Pelagianos edidit, multipliciter retractauit. Bernardus nō est similis sui. Sunt hac de re apud Græcos quoque quædā, sed sparsim. Ego quandoquidē non sequor hominū opiniones, & simplicissimè & planissimè rem exponā, quā ferè obscurarunt auctores tam veteres, quàm ooui: quia sic interpretabātur scripturas, vt simul vellent tamen rationis humanæ iudicio satisfieri. Parùm ciuile videbatur docere, necessariò peccare hominem, crudele videbatur reprehendi voluntatem, si non posset se à vitio ad virtutem conuertere. Ideò & plura viribus humanis, quàm par erat tribuere: & mirè variarunt, cùm rationis iudicio viderent vbique refragari scripturas. Et in hoc quidem loco cùm prorsus Christiana doctrina à philosophia & humana ratione dissentiat, tamē sensim irrepsit philosophia in Christianismū: & receptū est impiū de libero arbitrio dogma, & obscurata Christi Beneficentia per profanā illam & animalem rationis nostræ sapientiam. Vsurpata est vox liberi arbitrij, à diuinis literis, à sensu & iudicio spiritus alienissima, qua videmus sanctos viros non rarò offensos esse. Additum est è Platonis philosophia vocabulum rationis æquè perniciosum. Nam perinde atque his posterioribus Ecclesiæ temporibus Aristotelem pro Christo sumus amplexi, ita statim post Ecclesię auspicia per Platonicam philosophiam Christiana doctrina labefacta est: ita factum est, vt præter Canonicas scripturas nullæ sint in Ecclesia syncerę literæ. Redolet philosophiam, quicquid omninò commentariorum extat. Et paucis interpositis: In quæstionem vocatur, sit ne libera voluntas? respondeo, quandoquidem omnia quæ eueniunt, necessariò iuxta diuinam prędestinationem eueniunt, nulla est arbitrij nostri libertas. Quid igitur inquies, Nullane est in rebus (vt istorum vocabulo vtar) contingentia? nihil casus? nihil fortuna? Omnia necessariò euenire scripturæ docēt. Vallam, ait Eckius, quòd scholarum sententiam de libero arbitrio confutauit, plura voluisse scīre quàm didicisset. Et in fine huius loci summam colligēs, dicit: Si ad prędestinationem referas humanam voluntatem, nec in externis, nec in internis operibus vlla est libertas, sed eueniunt omnia iuxta prædestinationem diuinam. Si ad opera externa referas voluntatem quædam videtur esse iudicio naturæ libertas: si ad affectos referas voluntatem, nulla planè libertas est, etiam naturę iudicio. Concludit tandem: Vides lector, quantò simplicius de libero arbitrio scripserimus, quàm vel Bernardus, vel vlli Scholastici. Et in annotationibus in epistolam Pauli ad Romanos, explicans illum Pauli locum, Iuxta prædestinationem Dei, posteaquàm confirmauit, quòd nulla est rerum contingentia, nec libertas arbitrij, sic tādem loquitur: Nos verò docemus, nō solùm permittere Deum creaturis, vt operentur, sed ipsum omnia propriè agere: vt sicut fatentur proprium opus Dei fuisse Pauli vocationem, ita fateantur opera Dei propria esse: siue quæ media vocantur, vt comedere, bibere, communia cum brutis: siue quæ mala sunt, vt Dauidis adulterium, Manlij seueritatem animaduertentis in filium: cùm constet Deum omnia facere non permissiuè, sed potenter, vt Augustini verbo vtamur, vt sit eius proprium opus Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Hæc Philippus in ijs libellis, quos adolescens etiamnum scripsit, Quorum alterum de Locis communibus inuictum libellum esse dicit Lutherus, contra Erasmum de seruo arbitrio scribens: non solùm immortalitate, sed Canone quoque Ecclesiastico dignum: cui suus libellus, inquit, comparatus ita mihi sorduit ac viluit, vt tibi vehementer compaterer. In alterum verò præfatus, non dubitat eum doctiss. Thomæ Aquinatis Commentarijs anteferre. Hieronymi autem & Origenis Commen. meras esse nugas & ineptias, si illins annotationibus comparentur. Ac parum abest, quin eum Paulo superiorem faciat, certè proximum illi esse vult. Verùm vtrumque libellum hunc toties variādo Philipp. ipse postea multis in locis erroris condemnauit: in hoc præsertim capite de lib. arbitr. Nam sæpè deinceps vtrumque excudi fecit, multa detrahens, addens, mutans, corrigens, vt postremi cum primis nulla ferè in parte conueniant. In ijs autem locis, qui sunt impressi anno trecesimo sexto Argentorati, trecesimo octauo Vittembergæ. 46. Lipsiæ, quinquagesimo quinto, Vittembergę, apertè recantauit ea, quæ in primis illis scripserat de libero arbitrio. Sic enim loquitur: Valla & plerique alij detrahunt voluntati hominis libertatem, ideò quia fiant omnia decernente Deo. Addit in locis, anno 46. & 55. excusis: Hæc imaginatio orta ex Stoicis disputationibus deducit eos ad tollendam contingentiam bonarum & malarum actionū, imò omniū motuū in pecudibus & elemētis. Dixi autē suprà, nō esse in Ecclesiā inuehendas illas Stoicas opiniones, nec defendendam esse necessitatem fatalē omnium, sed aliquam contingentiam concedendam. Non necesse fuit Alexandrum interficere Clytum. Nec miscenda est disputatio de determinatione diuina quæstioni de libero arbitrio. Et iterum in Locis anni 36. & 38. ac posterioribus: Cùm in natura hominis reliquum

Aliud Philippi testimonium cōt. liberū arbitriū.

Luth. quāti scripta Philip. fecerit, quorū tamē nōnulla dogmata ipse postea Philippus damnarit.

In scriptis posterioribus Philippus confirmat liberum arbit.

liquum sit iudicium & delectus quidam rerum, quæ sunt subiectæ rationi aut sensui, reliquus est etiam delectus externorum operum ciuilium: quare voluntas humana potest suis viribus sine renouatione, aliqua externa legis opera facere. Hæc est libertas voluntatis, quam Philosophi rectè tribuunt homini. Nam & Paulus discernens iustitiam carnis à spirituali, fatetur non renatos habere delectum aliquem: manus à cæde, à raptu, à furto continere. Et hanc vocant iustitiam carnis: imò hanc disciplinam etiam non renatis præcipit Deus. Ac interiectis nonnullis: Hæc sententia de libero arbitrio nihil habet absurdi: & est germana cùm aliorum Scriptorum Ecclesiasticorum ac synodorum, tum verò etiam Augustini sententia: nec adigit ad desperationem bonas mentes, nec deterret eas quominus conentur: imò & amplificat Spiritussancti auxilium, & acuit curam ac diligentiam nostræ voluntatis. Non probo deliramēta Manichæorum, qui prorsus nullam voluntati tribuebant actionem, nec quidem adiuuante Spiritusancto: quasi nihil interesset inter statuam & voluntatem. Scribit etiam concurrere tres causas bonæ actionis, verbum Dei, Spiritumsanctum, & humanam voluntatem assentientem nec repugnantem verbo Dei. Posset enim excutere, vt excutit Saul sua sponte: sed cùm mens audiens, ac se sustentans non repugnat, non indulget diffidentiæ, sed adiuuante etiam Spiritusancto conatur assentiri, in hoc certamine voluntas non est otiosa. Et iterũ post pauca: Vidi multos non Epicureos, qui cùm essent in mœrore propter suos lapsus, disputabant, quomodo sperem me recipi, cùm non sentiam in me transfundi nouam lucem & nouas virtutes? Prætereà si nihil agit liberum arbitrium, intereà donec sensero fieri illam regenerationem, de qua dicitis, indulgebo diffidentiæ & alijs vitiosis affectibus. Hæc Manichæa imaginatio horribile mendacium est: & ab hoc errore mentes abducendæ sunt, & docendæ, agere aliquid liberum arbitrium. Pharao, Saul, non coacti, sed volentes & liberè repugnant Deo: nec fit conuersio in Dauide, vt si lapsis in ficum verteretur: sed egit aliquid liberum arbitrium in Dauide, cùm audiuit obiurgationem & promissionem: volens iam & liberè fatetur delictum: & egit aliquid eius voluntas, cùm se sustentat hac voce: Dominus transtulit peccatum tuum. Et iterum post pauca: Cùm promissio sit vniuersalis, nec sint in Deo contradictoriæ voluntates, necesse est esse in nobis aliquam discriminis causam, cur Saul abijciatur, Dauid recipiatur, id est, necesse est aliquam esse actionem dissimilem in ijs duobus. Et in capite præcedenti, quod est de causa peccati & contingentia. Est autem hæc pia & vera sententia, vtraque manu, ac veriùs toto pectore tenenda, quòd Deus non sit causa peccati: & quòd Deus non velit peccatum, nec impellat voluntates ad peccandum, aut approbet peccatum. Sed causæ peccati sunt voluntas Diaboli, & voluntas hominis, qui sua voluntate abuti potuit, seq́ue à Deo auertere: quæ quidem longiùs ibi persequitur.

Ex quibus planum cuique fieri potest, quemadmodum Philippus Melanchthon, quicquid ab eo peruersè scriptum fuerat de libero arbitr. in Loc. Commu. anni 21. simul & magistri sui Martin. Luther. eadem de re sententiam, tanquàm impiam & cum hæresi Manichæorum congruentem condemnauit: quod pluribus etiam verbis ab eo factum est in Epitome philosophiæ moralis, quam edidit Argentorati anno. 38. vbi similiter damnat ingenia turbulenta, quæ multas de libero arbitrio ferunt contentiones, & Vallæ absurdas imaginationes, quæ propter diuinam gubernationem adimūt libertatem voluntati. Sed & in Comment. in epistol. ad Roman. posterioribus expungi fecit ea, quæ scripserat anno 24. quòd essent Dei propria etiam mala opera, vt Dauidis adulterium, & quòd æquè proprium eius opus esset Iudæ proditio, sicut Pauli vocatio. Quin enarrat illum locum: Tradidit eos Deus in desideria cordis eorum. Nec vult, inquit, nec approbat, nec efficit peccatum Deus. Et quoniam Augustanæ Confessionis est auctor idem Philippus, in ea quoque discessum est à Lutheri sententia, quo ad hoc doctrinæ caput, quod ille tamen ad finem vsque vitæ suæ tanta pertinacia defendit, vt mori se priùs paratũ ostenderet, quã ab hac sua sentētia discederet: In qua quantũ positũ esse putauerit, & in exordio, sicut paulò ante commemorauimus, & in fine libri, quē scripsit contra Erasmum, satis declarauit. Sic enim propè calcem eum alloquitur: In hoc te vehementer laudo, quòd solus præ omnibus rem ipsam es aggressus, hoc est summam causæ: nec me fatigaris alienis illis causis de Papatu, indulgentijs, purgatorio, ac similibus nugis potius, quàm causis, in quibus me hactenus omnes venati sunt frustrà. Vnus tu & solus rerum cardinem vidisti, & ipsum iugulum petiuisti. In eo igitur quod rerum cardo, quod causę totius est iugulum, ausus est Philippus cum suis, qui Augustanæ sunt Confessionis, à magistro suo Martino Luthero se palàm diuersum sentiendo segregare. Quod quid aliud fuit, quàm eum hæreseos & impietatis condemnare? Et reuerà cardo Lutheranę doctrinæ vertitur in hoc vno dogmate de libero arbitrio, quod ruere non

Philipp. se Manichæũ fuisse re ipsa declarat.

Cardo Lutheranæ doctrinæ est de libero arbit.

poteſt, quin ſimul eodem motu labefactata concidant omnia, quæ de iuſtificatione præ ſertim, deque rebus ad illam pertinentibus ab eo ſcripta ſunt. Lutheri ſententiam tuetur etiamnum Caluinus, & in ea perſtat. Neq; ſibi prorſus eam ſordere Brentius oſtendit in prima pericope, quam ſcripſit contra venerabilem virũ Petrum à Soro. Vidimus autem & Galli cuiuſdam ſcriptum, quo grauiter inſectatur præceptorem ſuum Philippum, quòd in hac tanta re à magiſtro ſuo Luthero diſſentiat. In quo ſcripto Philippum etiam inſimulat, quòd Caluinizet.

1. In Apol. Confeſsi. Aug. 2. in Locis communi.

Habemus ergo iam huius hydræ Lutheranæ ſex capita, quorum ſextum reuerà caput eſt: agitur enim de ſumma rei. Sed neque minoris momenti eſt ſeptimum, de quo immane quantum eſt inter Lutheranos diſsidium? Neque enim agitur de linea veſte, ſed de eo, quem præcipuum doctrinæ Chriſtianæ locum vocat Philippus, quem ſummam Euangelij continere ſcribit, nimirum de iuſtificatione. Nec à ſcopo multùm aberrat, cùm illi tantum tribuit. Intereà tamen & de hoc ingens eſt inter eos dimicatio. Nam cum in Auguſtana Confeſsione minus dilucidè fuerit locus hic explicatus, fas ſibi eſſe putauit Andreas Oſiander, clariùs de eo aliquid differere: quod cùm feciſſet non relata priùs re ad Philippum & eos qui Confeſsionis Auguſtanæ præcipui ſunt Doctores, tantæ fuerunt excitatæ tragœdiæ, vt non longè res abfuerit à ſeditione. Cuius criminis non eſt inſimulatus Oſiander? quæ conuitia & maledicta in eum iactata non ſunt? Vocatus eſt, vt ipſe ſcribit, Hæreticus, Antichriſtus, Iudæus, niger Diabolus, Draco, homo nefarius, conſceleratus, hoſtis Chriſti. Fuit etiam de eo confictum, quacunque incederet, quòd eum in ſpecie canum duo Diaboli comitarentur, quos tamen non cuiuis videre liceret: quòdque quo tempore cibum & potum in inferiore cum ſuis hypocauſto ſumebat, vbi vacare ſolitus erat literarum ſtudijs, in ſuperiore ſedens in illius loco Diabolus viſus fuerit ſcriptitare. Et alia id genus pleraque. Tum & illud ſparſum de illo fuit, quòd affirmaret Chriſti paſsionem & mortem nullum nobis fructum attuliſſe, cùm tamen in ſcriptis illius diuerſum reperiatur. In ſumma, tantum fuit odium homini conflatum, vt non ipſe modò tanquam impius haberetur, verùm etiam qui ſermones eius audiebant, à communione cæterorum, qui ſe pios exiſtimabant, arcerentur, ac ne ſepultura quidem communi digni ducerentur.

Oſiander male tractatus à Confeſsioniſtis.

Oſiandri doctrina VVittembergæ damnata, VVirtembergæ approbata à Cõfeſsioniſtis.

Miſſum fuit VVittembergam, vt de doctrina eius iudicium fieret, damnata eſt per Philippum, Pomeranum, Forſterum, & alios. Miſſum eſt VVirttembergam, approbata eſt per Brentium, & qui ſunt eiuſdem ſectæ. Hic vides, de vna eademque doctrina, quàm diuerſum fuerit iudicium Vittembergenſium & VVirttembergenſium Doctorum, cùm tamen inter vtroſque non ſit niſi vnius literæ diſcrimen, cùm prolatis etiam è Lutheri libris locis aliquot planum facere conetur Oſiander, quod ipſe ſcripſerit, idem de iuſtificatione ſenſiſſe Lutherum, nimirùm eſſentialem Dei iuſtitiam habitantem in nobis, & excitantem nos ad benè agendum eſſe iuſtificationem noſtram. Cæterùm contra ſcriptum illud, quod editum contra ſe fuerat à Philippo & collegis eius, edidit ipſe quoque ſcriptum contrarium Oſiander: in quo cauſam adfert, cur hanc ipſius doctrinam illi non approbarint. Narrat igitur, neminem VVittembergæ vel Theologiæ Doctorem, vel artium fieri Magiſtrum, niſi priùs conceptis verbis iuxta formulam ſibi prolatam iurauerit, ſe tria ſymbola, Apoſtolorum, Nicænum, & Athanaſij retinere firmiter, ac tueri ſimul & defendere velle. Quòd ſi quid inciderit, quod in ijs tribus Symbolis & Auguſtana Confeſsione ſatis determinatum non ſit, nolle ſe quicquam de eo concluſiuè (quod vulgò dicitur) dicere, niſi re priùs ad ſeniores Doctores, qui conſtanter huic adhærent Confeſsioni, relata, & conſilio cum illis communicato. Seniores autem iſti cùm ſint Philippus & eius ſimiles, ſi quid incideret, quòd in hac Auguſt. confeſſ. ſcriptum non ſit, neceſſe habent, qui iurauerunt in Confeſsionem, nihil de eo ſtatuere, niſi quod viſum illis fuerit. Ita vt quod ipſi probauerint, id recipere ſint adſtricti, etiamſi diuerſum aliquid in ſcripturis Canonicis reperiatur: quandoquidem non in ſacræ ſcripturæ, ſed in Auguſtanæ confeſsionis vnanimi conſenſu ſe conſtanter eſſe permanſuros, iurauerint. Itaque ſi ſcripturas potiùs ſequerentur, periurij reatum non effugerent. Confeſsionem autem hanc Philippus ipſe ſcripſit, penes quem etiam eſt eam interpretandi poteſtas. Ex quo conſequitur, quòd omnes qui iurarunt in eam confeſsionem, neceſſe habeant illam eo ſenſu accipere, quem Philippus attulerit, vt ſic reiecta ſcriptura ad tria ſymbola tantùm, & ad Philippi doctrinam ſint alligati. Hæc de Philippo Oſiander: qui parentes etiam diligenter monet, vt etiam atque etiam ſecum deliberent, num ſuos filios mittere VVittembergam debeant, vt ibi Magiſtri vel Doctores efficiantur. Coguntur enim, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare. Iurat enim, inquit, quilibet, quòd de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus, nihil velit ſtatuere, niſi

Iurandum eſt VVittembergæ in Confeſsionem Auguſtanam & verba Philippi.

Oſiander de Cõfeſs. Auguſt.

Tanti autẽ Confeſsionem iſtam fieri ſcribit Ioã. à Lasko, vt nõ deſint inter Lutheranos, & quidem non poſtremi, qui dicant ſe malle de Paulo

nisi de sententia seniorum confessionis Augustanę, etiamsi contrarium dicat scriptura: Quam si sequi potiùs voluerit, erit periurij reus. Ita secreta fit quędam, inquit, conspiratio, quę magis hominum, quàm Dei verba respicit: atque ideò Christianę reipublicæ non parum adfert detrimenti. Philippi verbum plùs apud eos ponderis habet, quàm Dei verbum. Sex & triginta Scripturarum loca produxi, quibus habitare Deum in nobis ostendi, creditum non est. Simul vt Philippus paruam schedam scripsit, qua testatus est ita se rem habere, statim creditum est. Ac paulò post: Vox audita est, inquit, de cœlo Patris de Christo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, hunc audite. Hunc, inquit, audite, non Philippum, non alios homines, qui tibi os obturant, & volunt, vt secundum eorum consilium, non autem secundum scripturas, pronuncies: Sic Osiander ferre non potuit, vt homines ad Confessionem Augus. quòd Philippi verbum est, alligarentur potiùs quàm ad Dei verbum, cùm quod ipse, nō quòd Philippus doceret, id esse Dei verbum credi vellet: cùm se nulla re Philippo inferiorem esse iudicaret: nulla vt causa esset, quamobrem non ipsius verbum, vt Philippi verbum, pro Dei verbo haberetur: cùm præsertim Philippus, quemadmodum alijs plerisque in rebus, ita & in doctrina de iustificatione, nunquam sibi satis constiterit. Viginti dicit esse diuersas opiniones de hoc vno dogmate: ac Philippi discipulorumque eius quatuordecim enumerat in eo libello, quem contra Nycticoracem quendam scripsit. Nam simul vt, inquit, locum aliquem in Scripturis viderunt, in quo iustitię mentio fieret, statim nouam ex eo iustificationem sunt fabricati. Verbi gratia: legit aliquis, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, iam ex hoc vno loco duo collegit iustificationis genera, vnum ex verbo credidit, vt diceret fidem esse nostram iustitiam, alterum ex verbo reputatum est, vt diceret, Deum iustitiam suam nobis imputare, nos pro iustis habere, etiam si non simus, atque hanc esse iustitiam nostram. Legit alius: Iustificati sumus per sanguinem eius, statim ex eo collegit, quòd pretiosus Christi sanguis sit nostra iustitia. Legit alius: Sicut per vnius inobedientiā peccatores constituti sunt multi, ita per vnius obedientiam iusti constituentur multi: mox docuit, Obedientia Christi est iustitia nostra. Legit alius, Resurrexit propter iustificationem nostram: Resurrectio, inquit, Christi est iustitia nostra. Legit alius, Spiritussanctus arguet mundum de iustitia, quia vado ad patrem, affirmauit illicò, quòd Christi transitus ad patrem est iustitia nostra. Legit alius, quòd efficimur iusti absque meritis ex gratia Dei, non dubitauit affirmare, quòd gratia & misericordia Dei sit iustitia nostra. Legit alius, Ad ostensionem iustitię suę propter remissionem præcedentium delictorum, euestigiò docuit, remissionem peccatorum esse institiam nostram. Legit alius, Liuore eius sanati sumus, asseruit illico, quòd vulnera Christi sunt iustitia nostra. Iam igitur remunerasse se scribit nouē genera iustificationum è scripturis collecta, malè inter se cohærentia, neque tamen omnia se adhuc recensuisse. Enumerat deinceps, quæ è suo quisq; capite confinxit. Aliqui, inquit, dicunt, quòd iustitia sit opus Dei, quod ipse in Christo operatur: alij, quod nos Deus ad æternam vitam recipit: alij, quod meritum Christi: alij de media quadam iustitia loquuntur, quàm tamen explicare nequeunt. Alij docent, quòd essentialis iustitia Dei creat in nobis aliam nouam creatam iustitiam. Sic Osiander quatuordecim opiniones de iustificatione recenset, & quam ipse profert est quintadecima. Iuxta numerum autem cuius meminit in confutatione scripti, quod contra se Philippus ediderat, erunt omnes viginti & vna.

ipsius Apostoli, quam vel de Lutheri Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Alligari ad Philippi verbum.

Viginti opiniones Confessionistarum de vno dogmate iustificationis.

Nunc tu vide Serenissime Rex, quandoquidem sic ipsi dissident inter se non de lana caprina, quod dici solet, sed quod ipsimet fatentur, de præcipuo doctrinæ Christianæ loco, qui summam Euangelij totius in se continet, quàm tutum sit, de quocunque tandem Christianæ doctrinę capite disceptetur, à sensu & consensu totius Ecclesiæ deficere, & animam vnius alicuius istorum fidei committere, qui nuper exortus non modò cum suæ congregationis proceribus, sed ne secum quidem ipse persæpè consentiat, sicut in hoc ipso capite de iustificatione toties est à Philippo variatum. Certum esse dicit argumentum Lutherus: quandoquidem septem aut octo sectas enumerauit Sacramentariorum, doctrinam eorum ab auctore Satana profectam esse, quòd in ipso statim exordio sit in tot capita dissecta. Atqui nos non septem, sed bis aut ter septem Lutheranorum sectas de vno saltem iustificationis articulo, qui summam Euangelij continet, recensuimus. In vniuersum autem de rebus etiam alijs dissidentes, quater septem vna minus. Collegit ciuis quidam Hallensis homo Laicus Caspar Querchamer triginta sex loca Lutheri inter se pugnantia super vno duntaxat articulo, qui est de communione vel vtriusque vel alterius speciei sacramenti Eucharistiæ. Quòd si triginta sex has opiniones ad istas viginti septē, quas enumerauimus, addendas aliquis putauerit, erūt 63.

Quàm periculosum fidere Sectarijs, tantopere disceptantibus de maximis rebus.

Triginta sex pugnantes opiniones de communione vtriusque vel alterius speciem.

Quàm

Quàm multæ sunt autem sectæ, quæ nos adhuc fugiunt? Et erit quisquam qui dubitet, quin & hæc Lutheranorum doctrina sit ab auctore Satana profecta?

Quid venentur noui sectarum assertores. Psal. 48.

Caue putes pientissime Rex, Christi causam ab istis agi, aut hoc eorum esse studium, vt verbum Dei propagare queant. Nihil est, quod eis curæ sit minori: suam vt gloriam propaget, suum vt verbum pro Dei verbo rudi populo venditet, id verò est quod eorum quisq; studet maximè. Vocauerunt, ait Propheta, nomina sua in terris: in hoc eorum cura consumitur omnis, vt sit nomen eorum in terris celebre, vt dicatur, hæc est confessio Philippi, hæc Brentij, hæc Osiandri. Nihil enim nunc loquar de Zuinglianis, quos ipsi itidem: vt Anabaptistas, habent pro hæreticis: de Lutheranis tantùm loquor, quos illi vicissim iudicant hæreticos: neque diuersum est Christianorum omnium de illis iudicium. De ijs igitur dico, quòd & ipsi quàmlibet induti sint ouium vestimenta, tamen quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: de sua quisque, non de Christi gloria sollicitus est. Quamobrem & ipsi, quamuis ex eadem Lutheri schola profecti, non eandem tamen confessionem habent, omnes constat enim quod Augustanam confessionem non receperunt nisi Saxonicæ Ecclesiæ. Ne in ipsa quidem Augustana ciuitate, vbi Cæsari primùm fuit exhibita, recepta est: Nam ea magis in Zuinglij partem propendere videtur, ac plures in ea reperiri dicuntur, qui Suenckfeldianæ, quàm qui sint Confessionis Augustanæ. Quàm etiam causam fuisse puto, quòd cùm ante sex annos iterum à Philippo scripta fuisset confessio Synodo Tridentinæ offerenda, sic librum inscripserunt: Confessio doctrinæ Saxonicarum Ecclesiarum.

In schola Lutheri non omnibus placet Augusta. Confessio.

Consiliũ Brentij in edenda noua confessione.

At Brentius quàmuis & ipse præ se ferat à Lutheri doctrina se non esse alienum, minimè tamē in eo voluit acquiescere: quod in illo scriptum fuit oppido, ex quo primùm Lutheri prodijt Euangelium. Verùm scripsit & ipse peculiarem suam cōfessionem non sub suo, sed sui Principis nomine, quam etiam congregationi concilij Tridentini proposuit. Est autem illud scitu dignum, quod nec Brentius, nec Vrbanus Regius, nec Osiander in confessionis August. verba iurauerunt. Indignum enim illis videbatur, vt præscriptam à Philippo fidei formulam sequerentur, cùm quilibet eorum de se persuasum haberet, quòd in sacris literis maiores etiam quàm Philippus, progressus fecisset: Atque ideò se quoque non minus idoneum quisque iudicabat, qui peculiarem etiam suæ fidei confessionem conscriberet. Sic isti dum sui quisque nominis illustrandi, quàm inuestigandę propagandæque veritatis est studiosior, licere sibi volunt, vt non ipsi modò à se inuicem, sed etiam à magistro suo Luthero nonnullis in rebus, etiam ijs, in quibus cardo Christianæ rei vertitur, dissentientes nouam sibi quisque fidem coderent, ac singularem suam confessionem exhiberent.

Petrus à Soto cur aduersus Brentij cōfessionem scripserit.

Vidit hoc homo quidam Hispanus Petrus à Soto, qui nullam aliam pręter Catholicam fidem didicerat, quòd aliam confessionem Philippus, aliam proferret Brentius: mirari satis non potuit, quandoquidem vterque magistrum suum esse Lutherum profitebatur, quòd fidei suæ nihilominùs diuersas confessiones adferebant. Visum et ei quiddam portenti simile. Quòd si quemadmodum ante annos viginti septem factum est, quo tempore suam Cæsari confessionem protestantes obrulerunt, Zuingliani seorsum suam confessionem produxissent, minùs id illi mirum accidisset. Nam sicut iam à nobis dictum est, habentur à Lutheranis pro hæreticis: quales vicissim, ab illis Lutherani iudicantur. Sed cùm id fieret ab ijs, qui quod à Luthero fuit inuentum, idem Euangelium se profiteri iactarent, id verò instar esse monstri videbatur, quòd ex eadem schola profecti, non eandem confessionem adferrent. Quoniam verò magna fuit opinio, Ducem VVirttembergensem, sub cuius nomine confessionem suam Brentius ediderat, à Christiana & Orthodoxa fide non abhorrere, ab ea, inquam, fide, quam à maioribus nostris, sicur ipsi ab Apostolis acceperunt, per manus nobis traditam habemus, viro pio & zelo Christianę religionis ardenti vehementer doluit, quòd eò se Brentij & collegarum eius consilijs adduci passus est Princeps ille, qui singulari quadam suæ voluntatis in Catholicam fidem inclinatione propendere putabatur, vt singulariter fuę fidei potiùs confessionem Synodo proponeret, quàm in Catholica, quàm à suis maioribus accepisset, acquiesceret. Quamobrem tenere se non potuit, quin ipse quoque suam assertionem ederet, sed nō singulariter tamen suæ, verùm Catholicæ fidei. Quem librum ita scribi curauit, vt ex vna facie concionatorum Ducis Confessionem ostenderet, ex altera Catholicam. Et doctriuę Ducis, Catholicam doctrinam: auctoritatibus scripturę, auctoritates non pauciores: testimonijs Patrum, testimonia pariter opponeret.

Quam scribendi rationem Petrus à Soto seruauerit.

Dux VVirttembergensis ne fallatur scripto Brētij, qui Confes-

Scripserat autem in eo libro Princeps, testificari se velle coram Deo & Ecclesia studium suum in excitanda & propaganda verè pia doctrina. Quæ verba Petrus in scholijs excipiens; Priùs, inquit, ea fuit agnoscenda, priùs erat statuendum, vt ea doctrina cur

pro-

propagandæ datur opera, sit verè pia: maximè nunc, quando constat omnibus in dubium verti, quæ sit vera doctrina. Non vt lateat, inquit, Princeps optimè, quòd sicut tui impiam doctrinam iudicant, quam Catholici sequuntur: sic eam Catholici vicissim, cui tui propagandæ das operam. Nec sunt apud eos pauciores aut minus fide digni testes, quàm apud vestros, vt minimum ergo, non veræ & piæ doctrinæ propagandæ das operam, sed aut impiæ, restibus Catholicis, aut certè dubiæ, necessaria ratione. Nonne igitur satius est ab hoc studio cessare, & vel saltem suspendere iudicium, & expectare humiliter à Deo illustrari, idque exigere pijs operibus & precibus ad Deum? Subiunxerat Princeps: Etsi enim non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & Ecclesiasticam functionem, tamen cum Psalmus nos grauissimè hortetur, Nunc Reges, inquit, intelligite, erudimini qui iudicatis terram: seruite Domino in timore & tremore, non debuimus cœlestem vocem contemnere, &c. Et hæc verba Petrus excipiens. Quod verò, inquit, sit hoc discrimen, oportebat benè exploratum habere: certum est, alienum esse à Principe Rempub. administrante definire dubia circa fidem: hoc verò pertinere ad eos, qui Ecclesiam gubernant: ab illis oportet Principes accipere, & eorum expectare sententiam: alio qui timere debent, quod sequitur post verba hic citata, Nequando irascatur Dominus contra eos, & pereant de via iusta: hoc enim comminatur Principibus, qui non apprehendunt disciplinam. Quid verò magis indisciplinatum & inordinatum, quàm dubiam doctrinam sequi, & intrudere subditis ante iudicium Ecclesiæ: E religione verò post alia pleraque sic scripserat: Nihil maiore discretione moderandum est, quàm zelus illæ agnoscendæ & retinendæ veritatis, qui quò maior fuerit, eò in grauiora pericula & discrimina deducit hominem: vt testis est Paulus supra modum æmulator paternarum suarum traditionum, atque ideò iam experius correctionem verè paternam Dei, de alijs dicit: Testimonium illis perhibeo, quod zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. Ideoque pro illis tristitiam magnam & continuum dolorem cordi suo inesse asserit. Debet igitur quisque primò gradum suum agnoscere, & iuxta illum sequi & non præire, duci, & non ad se ducere Dei Spiritum & ordinationem: ne dicatur illi, Vade post me Satana, scandalum mihi es: non enim sapis quę Dei sunt.

fionem illius nomine edidit, humaniter à Soto admonetur.

Psal. 2.

Non confundenda functio ciuilis cum Ecclesiastica.

Non cuiuis zelo fidêdum in causa religionis.

Galat. 1.

Rom. 10.

Matt. 16.

Quid est in ijs verbis non modestè, non piè, non verè, Catholiceque dictum? Et ea tamen exaggeranda sibi Brentius putauit, ac modò non cœlum terræ miscendum, quòd ausus fuerit Principi dicere vir pius, Vade post me Satana: cùm tamen is nihil eiusmodi Principi dixerit, verùm admonuerit tantùm, vt agnoscat quisque gradum suum, ne si præire velit, & non sequi Spiritumsanctum, dicatur illi: Vade post me Satana. Vide antem impotentiam hominis: Qui scripsit assertionem hanc fidei Catholicæ contra singularem Brentij Confessionem, ei nomen est Petro, cognomen à Soto. Loci nomen id sit an familiæ, mihi non satis liquet. Sed est insignis Brentij petulantiáne dicam, an improbitas. Non ei dignatur cognomen suum tribuere, sed eum per contumeliam vocat Asotum. Dicuntur autem ἄσωτοι Græcè, qui Latinè decoctores, nequam homines, luxu, ganeæque studio perditi, qui bona sua abligurierunt omnia. At cui viro probrum hoc obijcit Brentius, vt eum per summam iniuriam Asotum vocet? Ei, quo vix quenquam hominem hęc nostra secula tulerunt sanctiorem: qui non verbis magis quàm factis pridem huic seculo nequam nuncium remisit: ac quò magis vacare pietati posset S. Dominici sequutus institutum, ante complures annos in illius familiam tran sijt, non alijs, quàm sacrarum literarum studijs deditus: Cuius & doctrinæ & vitæ piè sanctęque traductæ tanta fuit fama, vt eum sibi prę cęteris omnibus eligeret Christianiss. Imperator, cui secretiora suæ conscientię vulnera detegeret, à quo sanandis illis medicinam peteret, cuius ministerio remissionem peccatorum se consequuturum speraret. Solent autem potentiss. quique Reges non alios ad id munus asciscere, quàm qui sunt excellenti doctrina, vitæque sanctimonia commendati. Quò magis autem intelligas, quòd minimè sit suo de illo iudicio frustratus pientiss. Imperator: inter cætera hac quoque in re integritatis suę specimen de se præbuit singulare, quòd cùm vltrò fuisset episcopalis illis dignitas delata, respuit, ac pauperē vitam potiùs elegit, in qua reliquum ætatis suæ tempus consumeret. Equidem vidi hominem, cùm abs te sereniss. Rex missus ad M. Imperatoriam proficiscens, Dilingam ad Cardinalem Augustanum, virum cùm pręclaris à Deo multis dotibus ornatum, tum Catholicę & Orthodoxæ fidei propugnatorem acerrimum, diuertissem. Is nunquam satis eximias & singulares hominis virtutes apud me pręedicare potuit. Hunc igitur talem virum audet impurus homo Asotum appellare. Quid est hoc aliud quàm lucem tenebras, bonum malum dicere? Sed vnde liceret agnoscere Lutheri discipulum è Satanę scola profectum, nisi men

Brentius quomodo Satanam ag greditur.

Brentij petulantia Asotum vocantis.

Laus Petri à Soto.

Cardinalis Augustanus.

dacijs

dacijs eiusmodi tam sancti homiois famam contaminarit? Quid autem ei deinceps erit credendum, qui statim in ipso limine sic impegit, vt apertè falso cōuitio vti non veretetur: Neqoe tamen illi satis libidini suæ fecisse se existimabat, oisi quo falso ptobro virum summa pietate religioneque preditum affecerat, eodem eriam vniuetsom Episcoporum & Sacerdotum ordinem perstriugeret, quos vocat Prælatos Asoticos. Quasi verò non plures Asotos inueuire liceat apud Lutheranos, quorum plerique tam suut inexhausta libidioe, vt ne coniunx quidem illis vna sufficiat quàm apud Catholicos: præcipuè si partem istorum exiguam cum toto conferas orbe Christiano. Sed non possunt isti sibi temperare, quin ex qua schola sint profecti, planum omnibus faciant, & exemplo magistri sui, sannis, scommatis, dicterijs, conuitijs, calumnijs parum Christianis, libros suos omnes infarciant.

Brentij probrū in magistratus Ecclesiasticos.

Virulentum libelli Brentiani procemium.

Sed audi quæso, quale sit, quamque virulentum huios libelli procemium? Orditur à fabula quadam de seruis, qui contra suos dominos iusurrexerint, & eos alicubi peregrè redeuntes oppresserint, Tales esse vult Episcopos Catholicos, seruos flagriones, con scelerata mancipia, qui sint ausi mouere seditionem contra suos dominos, & eos de gradu suo deturbare.

Prima Brentij probatio.

1.Cor.3.

Rom.13.

Esa.10.

Ac vide, quàm bellè primùm eos eiusmodi seruos esse ptobet? Scriptum est, inquit, Quis est Paulus? qois Apollo nisi ministri per quos credidistis? Nunquid autem non rectè dici potest ex adoerso: Quis est Carolus Imperator? Quis Ferdinandus Cæsar? quis est Sigismundos Rex, nisi mioistri, per quos ius cuiqoe suum tribuitur? quorum ministerio fit, vt in pace & tranquillitate vitam agamus: nisi fortè de seculari quoque Principe scriptum noo est: Dei minister est tibi in bonum. Non sine causa gladium portat: Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit. Longè potentissimus fuit Senacherib Rex, eum uon modò ministrum, verùmetiam virgam furoris sui & baculum vocat Dominus: atqui nullum est tam vile mancipiom, quod non virgę sit & baculo præfereodum. Nunquid ideo Reges & Principes subesse debent populo, oon præesse? quia per eorum ministerium ius cuique suum Deus tribuit: booos præmijs, malos debitis afficit supplicijs? Profertur & alia scriptura: Omnia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue muodus. Quid igitur ex eo colligis? Ergo Paulus, Apollo, Cephas & mundus vniuersus, fuit subiectus Corinthijs? Eriam Sigismundus noster est, sed nunquid tanquàm qui subiectus sit nobis? Absit, sed tanquam is, qui legitimè nobis imperat Rex & dominus noster. Hic videre qoilibet potest, quàm verum fit, quod de Hæreticis ab Hilario scriptum est? Omnes scripturas sine sensu loquuntur. Atqui talibus è scriptura petitis vocibus, classicum isti cecineruot rusticis, quo sunt ad arma capienda contra suos dominos excitati, cùm dicerent: Omoia vestra sunt, siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue Reges, siue Priucipes, omnes sunt serui vestri, vos autem Christi, vt in ipsum Brentium, & eius similes ea rectios quadrare videantur, quæ de seruis præfatur, qui contra suos dominos insurrexerint. Affertur & tertia scriptura.

Secunda probatio.

1.Cor.3.

Hilarius in libro ad Cōstantium Augustū.

Tertia probatio.

2.Cor.4.

Non enim nosmetipsos predicamus, sed Iesum Christum Dominum nostrum, nos autem seruos vestros. His tribus locis ex Paulo productis, ptobat Brentius, quòd Paulus Episcopos Ecclesiæ subijcit, & facit eam dominam: Nos autem adeò non pudet seruos & miuistros Ecclesię dici, vt qui Princeps est Episcoporum, & in terris Christi vicarius, hoc titulo maximè glorietur, quòd seruorum Dei se seruum esse scribit: cùm scriptum sit: Maior seruiet minori. Et est ita reoerà, quòd nulla maior est seruitus, quā sit eorum qui præsunt io solicitudine: qualis fuit hic ipse, cuius hęc testimonia proferuntur, qui cùm liber esset, se fecit seruum omnium, vt plures lucrifaceret: qui non leuiter affligebatur animo, cùm eum quotidie premeret vrgeretque solicitudo Ecclesiarum omnium: ita vt non posset etiam, quin exclamaret: Quis infirmatur, & ego nou infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Tales serui quio sint Episcopi, quis est qui velit inficias ire? Quin & ipsi Reges & Principes, non dissimili seruitutis genere premontur. Nam si non seruiuot vtilitati subditorum, si nulla cura tanguotur salutis eorum, si voluptaribus, tantùm, aut suis priuatis commodis inseruiuot, certum est, qoòd eiusmodi nec Reges veri Reges, nec Episcopi veri dici merentur Episcopi. Monet Sapiens: Rectorem te posoerunt, noli extolli. Esto in illis quasi vnus ex ipsis: curam illorum habe. Hoc igitur est seruum esse, non subiectum esse, quibus præsis, oon vt eos pro dominis agnoscas, qui tibi fidei formulam præscribant: sed vt ue te propterea extollas, verùm curam eorum geras, eis prodesse studeas, quibus te præesse Deus voluit. Ad hunc modum serui fuerunt Apostoli, & sunt etiam nunc eorum successores Episcopi, quos ita Paulos alloquitur: Attendite vobis & voiuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos regete Ecclesiam Dei. Regere, inquit, non regi: præesse, non subiectum esse. Ad gregem autem his verbis

Gen.25.

Rom.12.

2.Cor.9.

2.Cor.11.

Reges etiā quodammodo serui

Eccle.32.

Apostoli & horum successores Episcopi simul serui & domini

Acto.20.

bis vtitur: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete eis, ipſi enim peruigilant, quaſi ratio- *Heb.13.*
nem pro animabus veſtris reddituri. Nunquid ait, regite eos? imperare eis? tanquàm
eorum Domini: præſcribite eis docendæ fidei formulam? Nihil horum: Sed obedire,
inquit, ſubiacere eis. Quæſo te, potuitne dici planius aliquid? potuit ne clarioribus
verbis oſtendi diſcrimen inter paſtores & oues, quàm quòd illos regere, hos vult obe-
dire & ſubiacere? Et tu non reformidas Spirituiſancto repugnare, tam dilucidè ſen-
tentiam ſuam per Paulum explicanti? Verùm videamus Brenti, qualis fuerit ſeruus *Qualis ſeruus*
hic, qui cùm liber eſſet ſeruum ſe fecit omnium. Scribens ad Corinthios quorum ſe ſer- *fuerit Paulus*
uum eſſe profitetur, ita loquitur: Quid vultis? in virga veniam ad vos? Scilicet in virga *Apoſtolus.*
venire ſerui ſolent ad Dominos? Ac paulò poſt: Auditur, inquit, inter vos fornicatio & *1.Cor.4.*
talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris ſui aliquis habeat. Et vos in- *1.Cor.5.*
flati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui hoc opus
fecit. Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, iam iudicaui vt præſens,
eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti tradere Satanæ in inte-
ritum carnis, &c. Vides in quali virga venerit, qualem ſeruum ſe geſſerit erga ſuos Do-
minos, non hos modò, verùm etiam alios quoſdam, nominatim autem Alexandrum & *1.Tim.1.*
Hymenæum, quos & ipſos Satanæ ſe tradidiſſe ſcribit, vt diſcant nō blaſphemare. Non
dixit ille: Vade poſt me Sathana: ſed quod multò durius eſt, Satanæ tradidit in interi-
tum carnis. Num tu propterea ſceleratum eum fuiſſe dices mancipium, qui contra ſuos
dominos inſurrexerit? Habes iam, qualis fuerit ſeruus Paulus. Quid autē Petrus? Num
huius diſsimilis? Ananias cum Zalphira vxore ſua vendiderat agrum, & fraudauit de
pretio agri, conſcia vxore ſua, & afferens partem quandam ad pedes Apoſtolorum po- *Qualis ſeruus*
ſuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam: Anania, cur tentauit Satanas cor tuum, mentiri te *Petrus Apoſto-*
Spirituiſancto, & fraudare de pretio agri? Nonne manens tibi manebat, & venunda- *lus.* *Act.5.*
tum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus homi-
nibus, ſed Deo. Audiēs autem Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. Introiuit & vxor
eius, neſciens quod factum fuerat. Dixit ei Petrus: Dic mihi, ſi tanti agrum vendidiſti? *Quales ſerui, ve*
At illa dixit: Etiam, tanti. Petrus autem ait ad eam: Quid vtiq; conuenit vobis tentare *teres Pontifices*
Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui ſepelierunt virum tuum ad oſtium, & effe- *& Epiſcopi.*
rent te. Confeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Vides qualis & hic ſeruus fuerit
qui mortis vitæque poteſtatem in ſuos dominos haberet.

Sed & qui ſucceſſerunt in Apoſtolorum locum, nihilo minore fuerunt, ſicubi res po-
ſtulabat, libertate. Scribit de quodam Euſeb. (veriſimile eſt Fabianum fuiſſe Ponti. *Euſeb.li.6. ca.*
Roman.) quòd cùm Philippus Imperator, qui primus Chriſto nomen dedit, in die *34.hiſt. Eccle.*
qua vltimæ Paſchatis vigiliæ celebrabantur, in precationibus Eccleſiaſticæ multitudini, *Exemplum de*
tanquam concors adiungi vellet, admiſſus ab eo non fuerit, niſi prius confiteretur, & *authoritate pon*
ijs qui propter peccata inquirebantur, & in pœnitentiæ loco fuerant conſtituti, ſe con- *tificis in Impe-*
iungeret: alioquin niſi hoc faceret, non ipſum admittendum fore, quòd in multis culpa- *ratorem.*
bilis foret. Quid autem pius Imperator? num à ſeruo de gradu ſe deijci quiritabatur?
Imò ſcribit Euſebius eum promptè obediuiſſe, ſyncerumque ac religioſum animum erga
Deum ipſis operibus declaraſſe. Non ita Conſtantius Imperator, qui graui perſequu-
tione catholicos Epiſcopos premebat, dum quotannis ferè nouam fidei confeſsionem *Conſtantius Im*
conſcribi vellet, ita vt nouem ſub eo fides fuiſſe conſtitutas recenſeat Socrates. Adeò *perator à Pon-*
fuit illius ſeculi ſtatus, noſtris temporibus ijs non diſsimilis. Verùm & qui tum fue- *tifice Liberio*
runt Epiſcopi, fortiter illius tyrannidi repugnabant. Incitauerat is Liberium quem- *correptus.* *Socrat.li. 2.ca.*
admodum ipſe ſcribit Athanaſius, per Spadonem ſuum, vt contra Athanaſium ſub- *41.eccleſi.hiſto.*
ſcriberet, & munera pollicitus ſi feciſſet, & ſupplicia comminatus, niſi paruiſſet. Quid *Athanaſius in*
ad hæc Liberius? Non ita ſe habet, inquit, Eccleſiaſticus Canon, neque vnquam accepi- *epiſtola ad ſoli-*
mus talem à Patribus traditionem. Quòd ſi omninò Imperator curàm ſuam pro eccle- *tariam vitam*
ſiaſtica pace interponere quærit, aut ſcripta à nobis pro Athanaſio deleri iubet, delean- *agentes.*
tur quoque ea quæ contra eum ſcripta ſunt, fiatq; deinde Eccleſiaſtica ſynodus longè à
palatio, vbi nec Imperator præſto ſit, nec Comes ſe ingerat, nec Iudex minetur, &c.
Poſt hæc traditur Liberius ad Imperatorem, quò cum perueniſſet, magna & ibi liber-
tate dicendi vſus eſt: Deſine, inquiens, perſequi Chriſtianos, ne tenta per me hæreticam
impietatem in Eccleſiam introducere, ad omnia potius ſuſtinenda parati ſumus, quàm
nos Chriſtiani eò deueniamus, vt Arriani appellemur. Ne coge nos fieri Chriſti per-
duelles, &c. Tales fuit ſeruus Liberius, multos cruciatus perpeti, quin & in exilium *Hoſius Cordube*
abire paratior, quàm vt ſuo munere ſtrenuè non fungeretur. Similibus & promiſsis & *ſis Epiſcopus.*
minis adortus erat idem Conſtantius Hoſium Cordubenſem Epiſcopum. Verùm is *Ibidem Atha-*
ſcriptis ad eum literis, propoſito fratris exemplo; Quid tale, inquit, à Conſtante actum *naſius.*

est? aut quis ibi Episcopus relegatus? aut quis ipsius Palatinus vim adhibuit? Desine quæso, & memineris te mortalem esse, reformida diem iudicij, serua te in illam diem purum: ne te misceas Ecclesiasticis, neque nobis in hoc genere præcipe, sed potius à nobis ea disce. Tibi Deus Imperium commisit, nobis quę sunt Ecclesiæ concredidit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi diuinæ: ita & tu caue, ne quæ sunt Ecclesiæ, ad te retrahens, magno criminis fias obnoxius. Date, scriptum est, quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Neque dissimilis fuit horum Hilarius Pictauien. Episcopus: Proclamo tibi, inquit, constanti, quòd Neroni loquuturus fuissem, quod ex me Decius & Maximianus audirent: Contra Deũ pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam humanorum sed diuinorum. Hæc tibi à me atque illis socia atque communia sunt. Tu verò nunc propria tua accipe: Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum prænenis, & arcanorum eius mysteria operatis. Condis fidem, contra fidem viuens; doctor prophanorum es, indoctus piorum, subrepis nomine blandienti, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem Christi mendax prædicator extinguis. Et aliquot paginis interiectis: Hoc nunc à te constanti requito, in qua tandem fide credas? ego enim nunc fidem tuam ignoro, per demutationis tuę tempora, quibus quisquam in vnum blasphemiæ suæ baratrum descendens, per gradus præcipites cucurrit. Namque post primam verę fidei synodicem congregato rursum Antiochię concilio, fidem tibi renouas. Sed accidit tibi, quod imperitis ædificatoribus, quibus sua semper displicent, vt accidere solet: vt semper destruas, quod semper ædifices. Et in sequenti libro: certè voces exclamantium à tua mansuetudine exaudiri decet: catholicus sum, nolo esse Hæreticus: Christianus sum non Arrianus: & melius est mihi in hoc seculo mori, quàm alicuius priuati potentia dominante, castam veritatis virginitatem corrumpere.

Aliud exemplũ. Hilar. in lib. ad Constant.

Serm. 1. Et qui sequutus est hos trecentis pòst annis, & amplius Ioannes Damascenus, cùm Leo Isaurus Cõstantinopolitanus Imperator cum Imaginibus bellum suscepisset, easq; è templis eiecisset, his verbis contra eum scribens vsus est: Cùm iam inde ab initio plurimi sacerdotes & reges Christiani à Deo dati fuerint, qui & sapiẽtia & pietate, & non sermone magis quàm vita excellerent, cùm plurimæ prætereà fuerint Sanctorum Patrum Synodi, cur nemo tale quid facere aggressus est? Non patiemur, vt nos aliquis nouam fidem edoceat: Ex Syon enim egredietur lex, ait per Prophetam Spiritussanctus, & verbum Domini ex Hierusalem. Non patiemur, vt aliàs aliter sentire, temporumque vicissitudine fidem variare liceat, vt ea ijs qui sunt extra Ecclesiam ridiculi appareat. Non patiemur, vt regio subiaceat edicto, si forte conatus is fuerit morem à maioribus nostris traditum euertere. Non est enim piorum regum, subuertere sanctiones ecclesiasticas: non Patrum hæc, sed latronum & prędonum sunt, quæ vi extorquentur, non libera persuasione fiunt: Non regibus dixit Dominus, Vbi congregati fuerint duo vel tres in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: Non regibus ligandi & soluendi potestatem tradidit Christus, sed Apostolis & eorum successoribus. Et proximè in sequenti sermone, Non est regum pręscribere leges Ecclesię. Vide quid dicat eximius ille Apostolus: Et alios quidem posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, deindè Prophetas, tertiò Pastores & Doctores ad ædificationem Ecclesię: non addit reges. Et iterum: Obedire præpositis vestris & subiacete, ipsi enim peruigilant pro animabus vestris, tanquam rationem reddituri. Et iterum: Mementote præpositorum vestrorum, qui loquuti sunt vobis verbum, quorum contemplantes conuersationem imitemini fidem. Non sunt vobis loquuti sermonem Reges, sed Apostoli, sed Prophetæ, sed Pastores, & doctores. Cùm præcepisset Deus Dauid, vt sibi curaret ædificandam domum, dixit ei: Non tu ædificabis mihi domum, quandoquidem vir sanguinum es. Reddite vnicuique debitum, clamat Paulus Apostolus, cui honorem, honorem: cui timorem, timorem: cui vectigal, vectigal: cui tributum, tributum: Regum cura est, vt benè sit Reipublicæ, Ecclesiarum constitutio ad pastores, & doctores pertinet: eiusmodi aliena functionis inuasio, prædonum est & latronum, ò fratres. Saul Samuelis pallium discidit. Quid autem ei posteà euenit? Scidit DEVS regnum ipsius, & dedit illud Dauid regi mansuetissimo. Etiam Iesabel persequuta est, & linxerunt sues & canes sanguinem ipsius. Herodes Ioannem sustulit, & à vermibus erosus exanimatus est. Quin & hac ætate nostra beatus Germanus, non vita solùm, verùm & sermone illustris, alapis cæsus, & in exilium relegatus est. Et alij multi Episcopi & Patres, quorum nescimus nomina, an hoc latronum & prædonum facinus non est? Dominus, cùm adijssent eum Scribę & Pharisæi, vt tentarent, laqueo sermonis eum irretituri, quærebant

bant, Num licet dare cenſum Cæſari? reſpondit eis, Exhibete mihi numiſma: cùm autem illi protuliſſent, Cuius, inquit, habet imaginem? illis autem reſpondentibus: Cæſaris: Reddite, inquit, quæ ſunt Cæſaris, Cęſari: quæ autem Dei, Deo. Tibi ô Rex, in ijs quæ pertinent ad præſentis vitæ negocia libenter paremus, qualia ſunt, vectigalia, tributa, & id genus largitionum acceptiones, quorum gratia adminiſtratio Reipublicę noſtrę tuę fidei concredita eſt: In conſtituendo autem Eccleſiæ ſtatu, habemus paſtores, qui loquuti ſunt nobis verbum, & ritus atque inſtituta eccleſiaſtica nobis expreſſerunt. Nou transferimus terminos, ab orbe condito nobis præſcriptos. Sed tuemur & retinemos traditiones quemadmodum accepimus: Nam ſi cœperimus Eccleſiæ ſtructuram vel in minimo demoliri, pauló poſt moles vniuerſa corruet. Ac paucis interiectis: Non recipio, inquit, regem, qui per tyrannidem ſibi ſacerdotium vſurpat. Non reges acceperunt poteſtatem ligandi & ſoluendi. Et iterum poſt pauca: Non aſſentior, vt regum legibus gubernetur Eccleſia, ſed pattum potius traditionibus, ſiue ſcriptæ re ſint, ſiue non ſcriptæ.

Collatio veteris Eccleſiæ cū hac noſtra in vindicanda poteſtate & doctrina Eccleſiaſtica.

Habes, quales illo tempore ſerui fuerint Epiſcopi, Liberius, Hoſius, Athanaſius, Hilarius: quàm fortiter non vnius alicuius terrę Principis, verùm totius orbis Imperatoris, impijs conatibus obſtiterint: quàm intrepidè dicere fuerit auſus vnus ex illis: Ne re miſceas Eccleſiaſticis Imperator, neque nobis in hoc genere præcipe, ſed potiùs à nobis ea diſce. Tibi Deus imperium commiſit, nóbis quæ ſunt Eccleſiæ concredidit. Quid ſi viuerent illi noſtro hoc, oon mious propè quàm fuit illud, infelici ſeculo: ſi viderent, non modò Prouinciam, verumetiam ciuitatem ferè vnamquamque ſingularem fidei ſuę confeſsionem adferre, ac ſynodo facienda decernendaque pręſcribere: quid eos facturos fuiſſe putas? Dicerent procul dubio eadem illa, quæ tum ab eis dicta ſunt: Catholici ſumus, non Hæretici: Chriſtiani ſumus, non Lutherani, non Brentiani. Melius eſt nobis in hoc ſeculo mori, quàm alicuius priuari potentia dominante, caſtam veritatis virginitatem corrumpere. Nunquid autem aliter ſe poſt hos in ſimili cau ſa geſsit Ambroſius? Valentinianus Imperator iunior, Iuſtinę matris impulſu, cùm puer adhuc eſſet, propemodum ſibi de fide iudicium vſurpare conatus eſt. Quid ad hæc Ambroſius: Dalmatius (inquit) me Tribunus & Notarius mandato, vt allegauit, clementiæ conuenit tuæ, poſtulans, vt ipſe iudices legerem, ſicut legiſſet Auxentius. Nec tamen expreſsit eorum nomina, qui fuerant poſtulati: ſed id addidit, quòd in conſiſtorio eſſet futura contentio, arbitro pietatis iudicio tuæ. Cui reſpondeo, vt arbitror, competenter, nec quiſquam contumacem iudicare mē debet, cùm hoc aſſeram, quod auguſtæ memorię pater tuus, non ſolùm ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſanxit ſuis: In cau ſa fidei vel Eccleſiaſtici alicuius ordinis, iudicare eum debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſsimilis. Hæc enim verba reſcripti ſunt: Hoc eſt, Sacerdotes de Sacerdoribus voluit iudicare. Quinetiam ſi alias quoque argueretur Epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter reſpondet clementiæ tuæ, ille qui te patri ſimilem eſſe deſiderat, an qui vult eſſe diſsimilem? Niſi fortè vilis quibuſdam tanti imperatoris exiſtimatur ſententia, cuius & fides confeſsionis conſtantia probata eſt, & ſapientia melioratæ Reipublicæ profectibus prædicatur. Quando audiſti, clementiſsime Imperator, in cauſa fidei Laicos de Epiſcopo iudicaſſe? Ita ergo quadam adulatione curuamur, vt ſacerdotalis iuris ſimus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipſe alijs putem eſſe credēdum? Si docendus eſt Epiſcopus à Laico, quid ſequitur? Laicus ergo diſputet, & Epiſcopus audiat, Epiſcopus diſcat à Laico. At certè ſi vel ſcripturarum ſeriem diuinarum, vel veſtera tempora retractemus, quis eſt qui abnuat, in cauſa fidei, in cauſa, inquam, fidei Epiſcopos ſolere de Imperatoribus Chriſtianis, non Imperatores de Epiſcopis iudicare? Eris, Deo fauente, etiam ſenectutis maturitate prouectior, & tunc de hoc cenſebis, qualis ille Epiſcopus ſit, qui Laicis ius ſacerdotali ſubſternit. Pater tuus, Deo fauente, vir maturioris ęui dicebat, nõ eſt meum iudicare inter Epiſcopos. Tua nunc dicit clementia: Ego debeo iudicare. Neq; verò ſcripſit hęc modò verùm & dixit Ambroſius, quemadmodum ad ſororem ſcribens ipſe narrat: Nolite grauare (inquit) Imperator, vt putes te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale aliquod ius habere. Noli te extollere: Eſto Deo ſubiectus. Scriptum eſt: Quæ Dei Deo, quæ Cæſaris Cæſari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad ſacerdotem Eccleſię: Publico tum tibi mœnium ius commiſſum eſt, non ſacrorum. Num & is aliud, quàm quod Petrus à Soto dixiſſe videtur: Vade poſt me Satana? Neque id per epiſtolam tantùm, quæ minùs erubeſcit, verùmetiam præſenti coràm. Quàmuis autem æquè Caluinus infeſtus ordini noſtro ſit atque tu Brenti, ſingularem tamen hanc ſancti huius hominis moderationem ac prudentiam, cum animi

Exemplum Ambroſij. Am. li. 5, ep. 32.

Ambro. epi. 33.

Mat. 22.

Pp 2 ma-

Cal.cap.8.insti. suæ.

magnitudine fiduciaque coniunctam vehementer commendat. Negat, inquit, Imperatorem idoneum esse cognitorem tantę controuersię, id quod illius temporis necesitas postulabat, & ipsa etiam perpetua rei natura. Perpetuam rei naturam postulare dicit Caluinus, vt ne causarũ Ecclesiasticarum, fidei prępsertim, iudex esset Imperator. Nec erga

Theodoretus li. 5.cap.8. Eccle. historia.

Valentinianum solùm se talem gesit Ambrosius, verùm & Theodosium Imperatorem, post cædem Thessalonicę patratam, ingressu templi prohibuit: deinde iam reconciliatum, cancellos egredi iussit, iuxta quos mysteria peragebantur, quòd ea solis patere Sacerdoribus diceret. Purpuram autem Imperatores facere, Sacerdotes non facere. Quod eius factum adeò patienter tulit Imperator, vt diceret etiam posteà, neminem se nosse, qui sciret Episcopum agere, præter vnum Ambrosium. Fecit autem hæc Ambrosius nihil exemplum veritus, quod anteà fuit ab Imperatore quodam editum in martyrem Babilam à Ioan. Chrysosto. celebratum: qui cùm Imperatorem tanquã vtile quoddam & nullius pretij mãcipium, sicè Dei templo exegisset, sicut pastor scabiosam & morbidam ouem excludit ab ouili, capitis luit supplicium, Cuius vestigijs incesit etiam vnicum in gente nostra, singulateq; sanctitatis exemplar Stanislaus Cracouien. Episco. qui cum impio tyranno Boleslao propter multa flagitia designata, sacris interdixisset, gloriosam pro Christi nomine mortem oppetere non dubitauit.

D. Stanislaus Cracouiensis Episcopus & martyr.

Collatio Ecclesiastica in Episcopi & ciuilis potestatis in Principibus.

Hosne tu omnes, quorum laus in vniuersa celebratur Ecclesia, quos cum Christo nũc in cœlis beatam vitam agere nemo pius dubitat, hos, inquam, tu & eorum similes alios, quos longum esset omnes commemorare, scelerata mancipia vocabis? quæ seditionem contra suos Dominos mouere, quę de gradu suo eos deijcere minimè vereantur: dum aut eos, propter patrata scelera, Sathanæ tradunt, aut non patiuntur, vt in ea se, quæ sui muneris non sunt, ingerant, modò non eadem ista verba proferentes: Vade post me Sathana? Serui quidem sunt Episcopi, sed de quibus scriptum est, Constitues eos Principes super omnem terram. Qui eorum principatus ratiò est omni regno excellentior, sicut & à Chrysostomo, & à Gregorio Nazianzeno in oratione, quam habuit de Hieremiæ dictis pręsente Imperatore, scriptum legimus, quantum inter spiritum & carnem, inter cœlum & terram, inter diuina & humana discrimen & interuallum esse potest. Sed audi, quo loco illos habeat sanctisimus ille martyr Ignatius: Scriptum est, inquit, Honora fili Deum & Regem. Ego autem dico: Honorate quidem Deum vt auctorem omnium & Dominum, Episcopum autem tanquam Principem Sacerdotum, imaginem Dei ferentem, principatum quidem secundùm Deum, sacerdotium verò secundùm Christum. Et post hunc honorare oportet etiam regem. Nemo enim potior est Deo, neque similis ei, neque Episcopo honorabilior in Ecclesia, sacerdotium Deo gerenti pro mundi salute, neque Regi, qui similis est in exercitu pacem & beneuolentiam omnibus Principibus cogitanti. Qui enim honorat Episcopum, honorabitur à Deo, & qui inhonorauerit Deum, à Deo inhonorabitur. Quoties autem inculcat ille, vt obediatur Episcopo? vt in nullo ei contradicatur terribile enim esse tali contradicere. Non enim istum visibilem quis spernit, sed illum inuisibilem in eo contemnit, qui non potest à quoquam contemni: hic enim non ab homine, sed à Deo habet promotionem: dicit enim Deus Samueli de contemptoribus eius: Non te spreuerunt, sed me. Et Moyses populo aduersus se murmuranti. Non aduersus nos murmurastis, sed aduersus Dominum Deum. Proponit pœnas, quas dederunt Chore, Dathan & Abiron: quin & Osias & Saul reges, dum sibi sacerdotium vsurparent. Itaque nulla fuit vnquam gens tam barbara, quæ Sacerdotes suos & Episcopos non summo honore prosequendos putaret. Sacerdotium Iudæorum vmbra fuit cum nostro Christianorum sacerdotio comparatum: tanta fuit nihilominus Episcoporum in eo reuerentia, vt non ipsi modò Iudęi, verùm & gentiles nonnulli summa eos veneratione prosequerentur. Scribit Iosephus, repetit Origenes, & ex ijs etiam nonnulli, qui res gestas Alexandri conscripserunt, quòd Alexander Macedonum Rex, cum quæ petiuerat àb Iaiado Pontifice Iudæorum, non obtinuisset, iratus ei vehementer, Hierosolymam cum exercitu profectus erat, ciuitatem euersurus, in ipsum verò Pontificem omne credulitatis genus expromprurus. Cui cùm vltrò Pontifex sacra stola indutus cum agmine Sacerdotum & populi progressus fuisset obuiam, ecce Rex qui venerat iratus, simul vt Pontificem conspicatus est, compresso furore, magno cum circunstantium stupore propius ad Pontificem accedens, eum adorauit. Cumque postea Rex à Parmenione fuisset interrogatus, cur cùm ipse adoraretur ab omnibus, nunc ipse adoraret, Pontificem Iudæorum? Non eum se respondit adorasse, verùm Deo, cuius pontifex esset, honorem hunc habuisse. Quid autem? an huic simile non est, quòd de barbaro Rege Attila scribitur, qui cùm bonam Italię partem occupasset,

Psalm. 44.

Chryso. lib. 3. de sacerdotio, et de verbis Esaie hom. 4.

Ignatius epi. 7. ad Smyrnenses.

1. Reg. 8.

Exod. 16.

Exemplum de Alexandro.

Ioseph. li. 11. ca. 8. de antiquitatibus Iudæorũ.

Orig. contra Celsum lib. 5.

&

& omnia cæde, rapinis, incendijs vastasset, nec vllum in quenquam crudelitatis genus prætermisisset cùm non ita procul ab vrbe iam abesset, itidem illi sanctissimus pontifex Leo processit obuiam, ac ne progrederetur vlterius, petiuit. Homo, ferus alioqui, crudelis & atrox, qui ne germano quidem fratri pepercisset, quem cùm regni consortem ferre non posset, obtruncauerat, non modò magnam Pontifici, sicut scribit Paulus Diaconus, reuerentiam adhibuit, verùm etiam ad omnia, quæ sibi imperasset, obtemperauit.

Attila rex barbarus Leonem Pontificem reueretur.

Paul. li. 15. rerum Rom.

Vide per Deum immortalem, quale sit hoc? quibus etiam barbari Reges, iidem & hostes infestissimi tantum honorem habendum esse putauerunt, vt haud aliter quàm si pro suis Dominis ipsos agnoscerent, ipsorum imperata facerent, hos Brentius, qui, si Dijs placet, videri vult Euangelicus, non honestioris tamen alicuius serui, sed mancipij loco vult haberi. Nunquid hic extremè barbaros, barbarie sua longo post se interuallo non relinquit? Possem hic commemorare de Petro à Cornelio adorato, de diuinis honoribus Paulo & Barnabæ habitis, sed ego tibi concedam, quoduis Brenti, serui summos Episcopi: neque seruorum genus vllum est, quod grauiores labores exantlet, quod maiores ęrumnas perferat. Quibus enim curis & solicitudinibus non excruciantur Episcopi, dum peruigilant pro animabus fidei suæ concreditis, de quibus rationem se Deo reddituros sciunt, cùm eorum vnicuique dictum sit: Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius. Tum & illud apud Ezechielem: Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel: Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, vt auertatur à via sua impia, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Hæc & alia, quæ per eundem Prophetam terribiliter Deus malis Pastoribus comminatur, cùm Episcopi non ignorent, ingens reuera labor eorum, & maior quàm credi queat, cordis est afflictio, cùm fore quisque sciat, vt ei dicatur aliquando: Vbi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum? Quid dices, cùm te visitauerit? Tu enim doces aduersum te, & erudis in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem? Crede mihi Brenti, quando pius hæc secum Pontifex reputat, de sua suorumque salute solicitus, quòd incredibiles animi cruciatus proferr: hoc præsertim tempore, quo vos multò grauissimam seruitutem hanc nostram effecistis, dum vnus vestrum dicit: Ecce hic est Christus: alius ecce ibi: tertius, ecce in penetralibus: quartus, ecce in deserto. Quibus vestris vocibus ita miseras oues dementastis, vt iam vbi sit Christus, multis in locis ignorent, præcipuè posteaquàm à vobis edoctæ sunt, contra clarum & apertum Dei verbum non obedire Præpositis suis. Ex quo factum est, vt eò iam audaciæ atque amentiæ nonnulli proruperint, vt dicant se ipsos animarum suarum Episcopos & Pastores esse: se pro illis non Episcopos suos rationem Deo reddituros. Ita facti sunt ipsi sibi Doctores, Pastores, Episcopi, concilia: ipsi ligant, ipsi soluunt conscientias suas arbitratu suo, & quoniam per vos de doctrina iudicandi potestas eis conceditur, in qualem quisque libellum inciderit, talem fidem sequitur: Hic est confessionis Augustanæ, alijs Brentianæ, alius Osiandrinæ, alius Tigurinæ, alius Anabaptistarum siue Monasteriensis, alius Suenckfeldianæ, alius fratrum VValdensium siue Picardorum, alius Seruetianæ. In summa, quod de suo seculo scribit Hilarius, hoc de nostro quoque rectè dici posit. Tot nunc fides existunt, quot voluntates: tot doctrinæ, quot mores: tot causæ blasphemiarum pullulant, quot vitia sunt, dum aut ita fides scribuntur, vt volumus, aut ita intelliguntur. Et cùm secundum vnum Deum & vnum Dominum, & vnum baptisma, fides etiam vna sit, excedimus ab ea fide, quæ sola est: & dum plures fiunt, ad id cœperunt esse, ne vlla sit. Huc vos rem perduxistis Brenti, dum suam quisque peculiarem Confessionem adserere studetis: nunc tam periculosum, tamque miserabilem Ecclesiæ statum perfecistis: & si qua premebantur ante hac Episcopi seruitute, multis eam accessionibus auxistis. Sed quantò grauior seruitus, quantò labor eorum est maior, tantò plus eis honoris meritò debetur. Semper itaque sicut sub impijs tyrannis, siue qui Christum apertè persequebantur, siue qui Christi fidem Christi mendaces prædicatores extinguebant, non alio quàm seruorum numero sunt habiti, & iisdem quibus nequissimi serui ac maioribus etiam supplicijs miserandum in modum excruciati: sic quotquot fuerunt pij Reges & Imperatores, modò non diuinis honoribus eos prosecuti sunt: quemadmodum cùm ab alijs, tum à Constantino illo verè Magno factitatum esse legimus. Qua de re fortassis alio loco dicendi dabitur occasio. Nunc ad rem ipsam veniamus, ac quibus rationibus probet Brentius, ostendamus, quòd non ad Prelatos tantùm, imò ne quidem vlla ex parte ad ipsos, quippe qui iam non sint Ecclesiæ membra, sed præcipuè ad

Acto. 10.

Acto. 14.

Episcopi secundùm officij sui rationem maximè serui.

3. Reg. 20.

Ezech. 3.

Hier. 13.

Hæretici nunc Episcoporum labores in immensum augent.

Matt. 24.

Quantam vulgo licentiam sectarij attulerint.

Hilarius ad Constantium libro vltimo.

 pios

pios Principes, & ad eos qui tam ex ministrorum Ecclesię nomero, quàm ex reliquo hominum, qui doctrinam Christi agnoscunt, cœtu, in cousilium adhibentur, pertineat de doctrina religionis cognoscere, & iudicare, idque non iuxta arbitrium humanæ prudentiæ, sed iuxta oracula Spiritussaocti, qoæ quantum ad æternam nostram salutem satis est, in libris (quos ita vocant) Canonicis sacrę scripturę continentut.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS DE LEGITIMIS IVDICIBVS RERVM ECCESIASTICARVM, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VARMIENSI.

NE temerè factum à nobis esse putes, pientissime Rex, qoòd dom hæreses nostri temporis enumerando, resensemus, longiore paulò quasi præfatione vsi videmur. Nam qua de re sermo nobis nunc erit, ad eam quæ proximè suntà nobis recensita, plurimum ea pertinere paolò post intelliges. Omnes enim isti quos enumerauimus, sioe sint tot tam dissectę sectæ Lutheranorum, sioe Sacramentatiorum, siue Anabaptistarum, siue Suenckfeldiani, siue Picardi, siue Campani vel Seruetiani, siue qoocunque tandem alio nomine vocentur, omnes, inquam, isti quamuis in multis & præcipuis fidei nostræ Christianæ dogmatibus, quemadmodum iam audiuisti, grauissimè dissentiant inter se: nec minus atrocia alteri contra alteros, quàm contra Christianos, Catholicos & Orthodoxos prælia gerant, in hoc tamen vno consentiunt, quòd ordinem ex Ecclesia sublatum cupiunt. Terribilis enim est illis castrorum hæc acies ordinata. Videt Sathanas, qooad ordo saluus est in Ecclesia, nihil se posse proficere. Hunc itaque quo summo studio potest, perturbate nititur. Quod igitur, & anteà sæpè fecit, id nunc quoque cùm per alios, cùm per satellitem hunc suum Brentium in hoc libello perficere conatur, vt iudicium de rebus Ecclesiasticis, à suis iudicibus ad alienos transferri queat: Atqui grauissimis viris Hosio Cordubensi, & Ambrosio Mediolanensi Episcopis, tam hoc est visum absurdom, vt nihil magis: iudicium vt sibi in caosa fidei, aot quacunque tandem alia ad sacerdotes pertinente laici sumerent. Interea tamen in hoc suos neruos omnes contendit Brentios, vt ptoprium hoc esse laicorum munus asseueret. Qua tamen in re sibi non satis constat. Nam nunc ad principes, nuoc ad promiscuam plebem, nunc ad singulos quosque priuatos homines iudicium de doctrioa religionis pertioere dicit. Sed iam quo progrediatur ordine videamus.

Hæretici quãuis in alijs mutuò inter se dissentientes, tamen conspirant contra ordinem Ecclesiæ.

In constantia Brentij.

Pluribus initiò verbis docere conatur, pios principes esse inter præcipua membta Ecclesiæ. Quasi verò controuersum id sit. Affirmamus & nos Brenti, pios principes esse præcipua membra Ecclesiæ, Sed quid si tibi pij non videotut quos Ecclesia Catholica pios esse iudicat? Romanorum, Hispaniarum, Galliarum, Angliæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Poloniæ, Bohemiæ, Scotiæ reges, & omnes ptæterea principes Christiaoos, qui cum illis in doctrina religionis consentiunt, pios esse principes non dubitanter asserimus. Qui verò dissentiunt ab ijs, vt idem illis affirmemus, religione qoadam prohibemur. Te contrà sentire dubium non est: qoin si quis horum principum iudicium sibi de doctrina tua sumere veller, iudicem eum proculdubio recusares. Atqoi inter alias regum horum pietatis laudes, hanc quoqoe nos minimè postremam ducimus, quòd eorum nemo, etiamsi tu deferres vltrò, de causa fidei sibi iudicium arrogaret: verùm exemplo aliorum sanctorum Regum, & Imperatorum, qui multis antè seculis vixeront, ad eorum te qoisque, quorum id proprium esse munus intelligit, iudiciom remitteret. Probauit ergo iam Brentius productis scripturæ locis, de quo nemo pius dubitauit vnquam, esse pios principes Ecclesię membra.

Conceditur Brētio pios principes membra Ecclesiæ esse.

Reges hoc tempore Catholici, & verè pij.

Ex-

Ad priuatum quemq; vult Brentius pertinere iudicium de religione.

Expectabas lector, vt iam deinceps ostenderet, quandoquidem Ecclesiæ membra principes esse docuit, ad eos de doctrina religionis iudicium pertinere, tum quibus id argumentis probaret cognoscere cupiebas. Ecce autem quò nunc se proripit ille? Non satis illi fuit Ecclesiasticum abrogare magistratum, etiam ciuilem sublatum esse cupit. Nam & hunc simul ab hoc iudicio repellit, ac non solùm ad vniuersam Ecclesiam Dei, & ad eum cœtum, qui nomine Christi publica auctoritate conuenit, verumetiam ad vnum quemuis hominē priuatum qui est Ecclesiæ membrum, pertinere dicit de doctrina religionis iudicare, & veram à falsa internoscere. Vides qui paulò antè omnes voluit esse Episcopos & sacerdotes, quemadmodum is eodem supercilio reges etiam esse vult omnes. Neq; id sine scriptura. Scriptū est enim: Fecisti nos Deo nostro reges & sacerdotes. Qui sacerdotes, idem sunt & reges omnes. Itaque iam solis pijs principibus, verùm & cuiuis è vulgò cognoscere de doctrina licebit secundùm Brentium, & veram à falsa discernere. In promptu est scriptura, Cauete, inquit Christus, vobis à pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. Hoc non solùm ad Apostolos, sed etiam ad reliquos discipulos, hoc est, ad vniuersam Ecclesiam & ad singula eius membra dictum est: cuiuscunque quisque ordinis fuerit, necesse habet, quoquo modo potest, sibi à pseudoprophetis cauere. Necesse habet cauere, sed nunquid ideo potestas illi iudicandi permissa est? Nunquid quibus verbis dixit Christus: Attendite à falsis Prophetis, hoc dicere voluisse visus est, Iudicate de doctrina prophetarum, vera sit an falsa? An idem est attendere & cauere, quod iudicare & cognoscere? Sed quomodo sibi cauebunt à pseudoprophetis, inquit Brentius, quomodo impios doctores à suis regionibus prohibebunt, si non iudicauerint ac cognouerint, qui verè sint pseudoprophetæ ac impij doctores? Hic remittit principes Asotus ad iudicium suorum prælatorum. Rectè vir ille venerabilis Petrus à Soto, quem tu petulantissimè conuiciator falsò vocas Asotum. Quid enim aliud ille, quàm quod verbo Dei consentaneum est? Siquidem Dei digito scriptum est, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirēt, Angelus enim est Domini exercituum. Ex ore sacerdotis legē requirere iussit Deus, nō ex ore principis, aut populi, aut cuiuscunque tandem vnius alicuius laici. Vidit hoc etiam ille, quamuis impius rex Herodes, qui cùm vbi Christus nasceretur nosse cuperet, non ab aulæ suæ ministris, non ab aliquibus de communi populo, sed à principibus sacerdotum & scribis de eo sciscitabatur. Nunquid autem non ipse tu dicis in confessione tua, quam ex hæretica facere Catholicam conat' est vir ille venerabilis, quem tu cum veritate superare nequeas, maledictis incessis. Non ignoramus suum esse discrimen inter politicam & ecclesiasticam functionem. Quod est autem discrimen istud? Quod esse dices aliud, nisi quod ipsa nomina declarant? vt politicæ res politico, ecclesiasticæ contra curæ sint ecclesiastico magistratuī. Iudicet politicus magistratus de ijs, quę ad statum politicum pertinent: iudicet Ecclesiasticus de ijs quæ ad Ecclesiasticum. Quamobrem in fidei causis quod rectè dictum est à te, solum est hoc principum officium, ne dent vllum locum cum pseudoprophetis ac impijs doctoribus id Ecclesijs suarum regionum. Qui verò sint Pseudoprophetæ, non est ipsorum officium iudicare, verùm sicut Deus ipse præcepit, ex ore sacerdotis requirere debent. Hoc in Ecclesia Dei iam inde à mille trecentis annis, ex quo tempore Reges & Imperatores Euangelium Christi receperunt, ita semper & non aliter obseruatum fuisse, paulò pòst docebimus.

Apoc. 1.

Matt. 7.

Responsio de loco, Cauete à falsis prophetis.

Rursus instat Brentius.

Responsio.

Mala. 2.

Matth. 2.

Discrimen inter functionem politicam & Ecclesiasticam.

Obiectio Brentij, Nō esse principum, sibi sumere iudicium de doctrina religionis.

Exigis igitur, inquit Brentius, vt prælatorum iudicio sine iudicio credat princeps? Non hoc exigimus Brenti. Non credit sine iudicio, qui credit ei quod iam præcessit legitimo iudicio. Quod nisi præcessisset, reuerà credere princeps non teneretur. Etiam in causis ciuilibus credit vnum iudicium alteri. Vis autem scire quid exigamus Brēti? Hoc exigimus, quod Hosium Cordubensem Episcopum olim Constantio Imperatori dixisse scribit Athanasius: Ne te misceas Ecclesiasticis princeps, neque nobis in hoc genere præcipe, sed à nobis ea disce: Tibi Deus imperium cōmisit, nobis quæ sunt Ecclesiæ concredidit. Quod illius exemplo dixit Valentiniano quoque posteà Mediolanensis Episcopus Ambrosius: Noli te grauare Imperator, vt putes re in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere: noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palacia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Hoc est Brenti quod exigimus, vt se dux ducem esse meminerit, non Episcopum, nec officij sui limites excedat: doceri se ab Episcopis debere sciat, non Episcopos docere. Quanquam si quid per inuidiam fieret ac maleuolentiam, & sic factum esse principi constaret: verbi gratia, si condemnaretur aliquis tanquam hæreticus, qui nè cogitasset quidem vnquam de hæresi cuius insimularur: cuius generis etiam est exemplum hoc, quod tu de Christo commemoras, qui tanquàm malefactor traditus est præ-

sidi, cùm esset summus benefactor, & fons totius beneficentiæ, reuerà nihil alienum ab officio suo princeps faceret, si non statim crederet. Cumque non iuris hæc, verùm facti sit quæstio, factum sit necne, prius ei cognoscere liceret, quàm quæ sunt sui muneris exequeretur. Vt autem de doctrina religionis cognoscat, per nullas ei nec diuinas, nec humanas leges licuit vnquam. Proprium hoc iam est Episcoporum officium. Cæterùm si quis non expectato Ecclesię iudicio, ipse quasi sententiam contra se tulit, ac quod ab Ecclesiastico iudice factum oportuit, sed de cœtu piorum eiecit ipse, nec eorum vti communione vult, quæso te, quid hic opus est multa cognitione? Certè quando suo arbitrio de Ecclesia recessit, quod tu Brenti cum tuæ farinæ hominibus fecisti, hæc ipsius recessio, sicut ab Hieronym. scriptum est propriæ conscientiæ videtur esse condemnatio. Quid igitur iam impedit, etiamsi nullum de tali iudicium intercedat, quò minùs officium principis imploret Episcopus? ac ne locum ei det vllum in regione sua, petat: verùm pro tali potius habeat, qualē se fecit ipse: nimirum pro hæretico, qui sit sicut Paulus loquitur, à semetipso damnatus? Qualem esse te tuosque omnes, qui recesserunt ab Ecclesia Dei, negare non potes. Nam quòd recesseritis à nobis, qui sumus in eadem Ecclesia in qua fuerunt nostri maiores, ex quo tempore semel Christo nomen dederunt, apertius est, quàm vt inficias ire quearis. Sed ab impijs vos recessisse dicitis. Quæso te Brenti, in quo iudicio pronunciatum est, esse nos impios? Nullum proferre potest, vide autem quæ hęc sit tua iniquitas. Vis vt princeps tuus tibi credat, totum orbem Christianum in impietatem prolapsum à Christo defecisse, tot seculis Christum ignorasse, eidola pro Deo coluisse: Vis vt princeps credat tuo iudicio sine iudicio: & non vis vt credat orbis Christiani totius iudicio, qui tot sententijs legitimè latis, toties tuam tuorumque doctrinam cōdemnauit? Neque enim profertur à vobis ferè quicquā, quod pridem orbis totius Christiani iudicio non sit hæreseos condemnatum. Tu es ergo ille Brenti, qui exigis vt princeps tuus credat tuo iudicio sine iudicio: nō nos, qui credi nobis nō postulamus, nisi prius auditis partibus causam cognouerimus. Datur apud nos causę dicendi potestas. Est nō cognoscendi modò, verumetiam ignoscendi locus. Si lapsus est aliquis, modò suum errorem agnoscat, nec ad eundem (quod aiunt) lapidem deinceps offendat, lapsum suum cōfitenti, resipiscentię signa profitenti, nō difficulter venia concedit: Tu verò principi tuo persuades, vt nos inauditos, hoc est, orbem vniuersum Christianum, vt eos etiam qui iam à mille & amplius annis vita functi, solius Dei iudicio sunt subiecti, nō nostros magis quàm suos ipsius maiores, reos eidololatriæ pronunriet: tuam doctrinam esse piam, maiorum nostrorum & suorum qui Christum piè coluerunt, quorum nos vestigijs incedere gloriamur, impiam esse, te accusante nemine respondente, decernat. Certè, quando nostra doctrina nō est vnius alicuius ciuitatis aut populi, sed est Catholica, hoc est, eorum omnium qui se per vniuersum orbem Christianos esse profitentur. Si princeps tuus hoc sibi sumere volebat, prius eum cōuocare Christianum orbem vniuersum oportuit, tum te accusantem, orbem Christianum causam pro se dicentem, audire, atque ita demum vel tuam, vel Catholicam doctrinam cōdemnare: sic aliqua tamen iudicij forma seruata videretur, si modò pro legitimo iudice principem tuum totus orbis agnoscere dignaretur. Nunc verò, quando neminem audit præter te, quid aliud, quàm sine iudicio, tuo credit iudicio? Quòd etiam Ethnico præsidi turpe & indignum visum est.

Hie. in epist. ad Titum. 3.

Vult Brentius, vt sui principes sine iudicio credant hominibus nullius aut deprauati iudicij.

Apud Catholicos locus datur cognoscendi & ignoscendi, non apud hæreticos.

Sed audiamus iterùm loquentem Brentium. Cicerò, inquit, alias dicit: Maioribus etiam nulla ratione reddita credendum est. Sed hæc vox iamdudum ad suum auctorem reiecta est. Nobis enim, quibus cœleste oraculum de filio Dei dicit, Hunc audite: & de Apostolico, & diuinis miraculis cōfirmato Euangelio, Si nos, aut angelus de cœlo prędicauerit vobis Euāgelium præter id quod accepistis, anathema sit: nullo modo licitum est in causa æternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur. Paulus vrget vt pro anathemate habeamus, si vel Apostolus, vel angelus quispiam aliud Euangelium prædicauerit, ac eo ipso exigit, vt diligenti iudicio expendatur, vtrùm Apostoli aut angeli prædicio conueniat aut pugnet cum Euangelio, quod antè prædicatum, & diuinitus confirmatum est. Quomodo ergò non exigeret vt decreta & statuta Prælatorum, qui (non iam dicam qualem ducant vitam) sed qui vt homines in explicanda Ecclesiæ doctrina, fallere possunt & falli, ac sæpenumero & fefellerunt, & falsi sunt, summo quisque studio iudicet, nū vel anathemate, vel obseruatione digna sint. Si dederimus tibi Brenti quod vis, nullomodo licitum esse in causa ęternæ salutis alienæ sententiæ ita inhærere, vt eam sine nostro ipsorum iudicio amplectamur, quæso te quid ex eo consequetur aliud, quàm quod apud vos in Germania videmus esse consequutū? Vbi dū de totius orbis Christiani iudicio suū quisq; iudicium

Obiectio Brētij.

Gala. 1.

Responsio.

cium interponere, quin & hoc illi anteponere veritus non est, tot fides extitisse videmus,quot iudicia,quot sunt voluntates hominum.Vide autem, ne sit hoc extremæ cuiusdam arrogantiæ,vel amentiæ potiùs, si quis de Prælatorum decretis, & statutis, quæ præsertim in Synodis Oecumenicis facta sunt,rectè nec ne facta sint, sibi iudicandi potestatem vsurpet: certè ad Satanismum propagandum, qui per vos tam longè tamque latè sparsus est in Germania,nihil fieri posit accommodatius.Qua de te posteà dicetur à nobis vberiùs.Nunc Brenti,quas tu scripturas adfers,eas pro eo,vt debemus,& libenter & reuerenter accipimus.Et quemadmodum Osiander tuus, cuius tu de iustificatione sententiam approbasti,lectores aliquando suos admonuit,dicens:Vox audita est Patris de cœlo dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi benè complacuit, hunc audite:hunc,inquit,audite,non Philippum: sic & nos eadem illa verba repetentes,dicimus:Hunc audite,non Brentium.Hunc audite per Prophetam suum dicentem: Legem ex ore sacerdotis requirent:non Brentium, qui iubet ex ore principis requirere. Hunc audite per Apostolum dicentem:Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia,primò Apostolos,secundò Prophetas,tertiò doctores:Nunquid omnes Apostoli?Nunquid omnes Prophetæ?Nunquid omnes doctores? nō Brentium omnes ordines cōfundentem, sursum & deorsum omnia miscentem,quæ sunt Apostolorum propria,magistratui profano tribuentem.Hunc audite per eundem loquentem. Si quis Euangelizauerit vobis præter id quod accepistis,anathema sit.Cùm itaque certum sit,Brentium aliud euangelizare,quàm quod à maioribus vestris,à sanctis Apostolis, & eorum legitimis successoribus accepistis:cum,inquam,certum hoc sit & indubitatum,nō ex vnius alicuius hominis priuati,nō ex vnius etiam principis,aut Regis,aut Imperatoris,nō ex vnius prouinciæ aut regni, sed ex orbis totius Christiani iudicio, sit vobis anathema, tanquàm pestem aliquam exitialem,ita doctrinam eius fugite.

Osiander. *Mala.2.* *1.Cor.12.*

Sed possunt,ait Brentius,in decretis suis,& statutis ferendis Prælati & falli, & fallere vt homines:quare summo quisque studio iudicet,num vel anathematе,vel obseruatione digna sint.Vbi fuit mens tua Brenti,cùm hæc scriberes? mihi quidem prorsus ab ea desertus fuisse videris.Homines sunt Prælati. Quis negat?Fallere possunt & falli. Demus hoc tibi.Quid autē?ex vulgo quispiā, cui tu iudicādi potestatē de statutis eorū tribuis,nūquid & ipse homo nō est?Nūquid & ipse nō æquè & fallere & falli potest?Nisi fortè quē tu iudicē ex vulgo Prælatis das,eius esse similē vix, qui dixit: In cœlū conscendā,super astra Dei exaltabo soliū meū,ascendam super altitudinem nubium,& ero similis altissimo.Sed audi,quid paulò pòst de eodem dicitur:Veruntamen ad infernum detraheris in profundum laci.Qui te viderint,ad te inclinabuntur,teque prospicièt. Nunquid iste est vir,qui conturbauit terram?Iste reuerà Brenti,non fuit homo,sed fuit ex ordine Cherubim:non defuit illi scientia quæ inflat,quę vulgo tamen imperito deesse solet: sed charitate quæ ædificat, eidem vt tu, fuit destitutus. Itaque rudentibus inferni detractum in tartarum,tradidit eum Deus cruciandum.Sed,o Brenti,quid est verisimilius,priuatum aliquem hominem laicum, qui cùm se existimet scire aliquid, nondum cognouit quemadmodū oporteat eum scire,& fallere & falli: an eos ex quorum ore legem requirere populus iussus est?quibus dixit Christus, Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri,qui loquitur in vobis.Ac paulò pòst:Qui vos audit, me audit: qui vos spernit,me spernit.Quibus iterum dixit:Si duo ex vobis consenserint super terram,de omni re quamcunque petierint,fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo,ibi sum in medio eorum:quibus denique dixit.Ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Dixit antem hæc omnia,non ad turbas, verùm ad Apostolos tantùm: Qui cùm vsque ad seculi consummationem in terris versati non sint,manifestum est,quòd etiam de legitimis eorum successoribus hæc verba intelligi voluerit.Quod clariùs etiam demonstrauit,dicēs: Et ego rogabo patrem,& alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum,spiritum veritatis.Hunc igitur audite loquentem in Ecclesiæ Prælatis, nō spiritum vertiginis loquentem in Brentio,& in alijs eiusdem generis,qui veniunt ad vos in vestimentis ouium,intrinsecus autem sunt lupi rapaces.Quid sunt vestimenta ouium? quid aliud,nisi quod Athanasius,Ambrosius, Vincentius Lirinensis, & alij nonnulli interpretantur,prophetarum & Apostolorum proloquia,quæ ijdem ouili quadam synceritate agno illi inmaculato,qui tollit peccata mundi,tanquàm velleta quędam texuerūt. Qui sunt lupi rapaces?Nisi sensus hæreticorum feri & rabidi,qui caulas Ecclesię semper infestant, & gregem Christi quaqua possunt dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant,manente luporum ferocia,deponunt luporum speciem,& sese diuinæ legis sententijs velut quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum mollitiem

Argumentatio Brentij Responsio,Prælatis omnem deberi reuerentiam & obedientiam. *Esai.14.* *2.Pet.2.* *2.Cor.8.* *Matth.10.* *Ibidem.* *Mat.18.* *Matt.28.* *Ioan.14.* *Matt.7.* *Athan.Oratione 1.cōtra Arrianos.* *Quid vestimenta ouium?* *Quid lupi rapaces.*

ciem præsenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quid ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos: id est, cùm cœperint diuinas illas voces non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhoc iactare solùm, sed etiam interpretari, tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tūc profanæ nouitates aperiuntur. Tunc primū scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc finem Catholicam cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi, quos percutit Apostolus Paulus, ad Corinthios dicens: Eiusmodi pseudoapostoli, operarij subdoli, transfigurant sese in Apostolos Christi. Quid est, transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuinæ legis exempla, proferebant & illi: proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant Apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant. Sed cum ea, quæ similiter protulerant, nō similiter interpretari cœpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Ab ijs igitur falsis Prophetis, falsis Apostolis, & subdolis operarijs attendite vobis, cauete vobis diligenter, & eos haud aliter ac viperam aliquam aut basiliscum, fugere: Christum autem & eius spiritum in Ecclesiæ prælaris loquentem hunc audite.

2. Cor. 11. Mos hæreticorū scriptura iactare.

Sed alium tandem è Psalmis locum adfert Brentius, quem propriè iam vult ad reges pertinere. Dauid dicit: Nonne qui oderunt te Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebā? Perfecto odio oderam illos, inimici facti sunt mihi? Rex suo ipsius exemplo significat, hoc esse verè officium regum & principum, vt impiam doctrinam ex animo detestentur, & crudeles hypocritas, qui sunt viri sanguinum, seueriter persequantur. Sed quomodo poterit princeps impiam doctrinam detestari, & viros sanguinum odisse, nisi antè cognouerit & iudicauerit quæ doctrina sit impia, & qui sint viri sanguinum? Vis scire quomodo Brenti? Non quomodo per te Satanas, verùm quomodo per Prophetam Deus ipse docet: Ex ore sacerdotis legem requiret: ab eo de genere doctrinæ quod profitetur, ille qui vir sanguinum esse dicitur, certior fieri volet. Quod si doctus ab illo (neque enim principum est docere Episcopos, sed doceri ab Episcopis) cognouerit, eum verè virum esse sanguinum, & impiam doctrinam in vulgus spargere, detestabitur eum, ac seueriter persequetur, nec in suarum regionum Ecclesijs locum vllum dabit. Sed audi Brenti, quos Augustinus, & eius diligens sectator Prosper, viros sanguinum hic intelligi velit. Viri sanguinum aiunt qui sunt? nisi qui oderunt fratres: sicut Ioannes dicit, Qui odit fratrem suum, homicida est. Isti ergo ab vnitate Ecclesiæ per superbiam recedentes, qui quasi offensi permixtione palearum ante discretionis ventilabrum, triticum deserunt, accipient in vanitate ciuitates suas, id est, in reprobam societatem, & in vana se consilia congregabunt, quia quod charitate Catholica non vnitur, hæretica vanitate dispergitur. Hos ergo sic oportet odio habere, vt priuatas eorum odiosa sit potiùs quàm natura: quia aliud est in illis quod ipsi faciunt, aliud quod creator instituit. Hoc est ergo perfectè, id est, scienter odisse, vt nec homines propter vitia oderit, nec vitia propter homines diligat. Vides Brenti, quemadmodum ipse contra te, tuosq́; veritatis testimonium produxisti? vos enim hi estis viri sanguinum, qui fratres vestros, quibuscum eundem in cœlo patrem inuocatis, capitali quodam odio prosequimini: qui propter paleas ventilabro iudicis excutiendas, relinquitis aream Domini: propter zizania in messe comburenda exceditis agro: propter pisces malos in littore, hoc est, in fine seculi separandos, rumpitis retia: propter hædos atque hircos in iudicis aduētu segregandos deseritis gregem: propter vasa in contumeliam facta, migratis ex magna domo Domini. Quamuis enim & alias quasdam causas prætexitis, tamen & hoc nō obscurè fertis, quod propter peccata nostra, quæ frequenter nobis obijcitis, nō paucioribus ipsi neque leuioribus flagitijs cooperti, vos à nobis præcideritis. Quamobrem suo ipsius exemplo monet principes Christianos Rex Dauid, vt vos hoc ipso nomine, quia tetia pacis vnitatisq́; dirupistis, detestētur, odio habeant, ac seueriter persequantur: ita tamen, vt crimen hoc separatiōis in vobis potiùs, quàm vos ipsos persequantur: semper vt vobis veniæ locus detur, simul vt cōsilia separatiōis abijcere, & vnde vos impiè præcidistis, ad Ecclesiæ gremium redire volueritis.

Ex psalm. 138. Brentius ratiocinatur.

Responsio qui princeps nosse possit doctrinā impiā, & viri sanguinum.

Aug. & Prosp. in psalm. 138. 1. Ioan. 3.

Qui hodie viri sanguinum.

Prosequitur Brentius: Ioannes Euangelista scribens ad maiores & minores natu: Nolite, inquit, credere cuiuis spiritui, sed probate spiritus an ex Deo sint. Hoc præceptum pertinet tum ad singulos, vt cognoscant & iudicent, quam doctrinam probare, quam refutare: tum præcipuè ad principes, vt sciant quam doctrinam in populo suo tueri, quam profligare debeant. Hic iam contrarium ei facere videtur Brentius, quod initiò fuerat pollicitus: pollicitus enim erat, ostensorum se, quòd ad pios principes pertineat de doctrina religionis cognoscere ac iudicare. Nunc à principibus ad quemuis è populo cogni-

1. Ioan. 4.

Responsio ad illud, Probate spiritus.

cognitionem & iudicium transfert, vt quam doctrinam singuli è populo probauerint, eam principes tueantur: quam refutauerint, eam profligare studeant. Ac in hoc quidem nō possumus, quin probemus Brētij sententiam, quòd is nō cognoscendæ iudicandæq; sed probatæ tantum doctrinę tuendæ, reprobæ verò profligandę partes principis esse vult. Laudamus te Brēti, quod saniorem tandem aliquando sententiam protulisti, neq; dissimulasti diutius, quod esse piorum principum officium existimares. Est enim hoc reuerà quod cōmemoras, & nō aliud, vt probatam doctrinam tueantur, damnatā profligent. Cęterùm quod penes vulgum de doctrina cognitionem & iudicium esse vis, vt quam singuli de vulgo probauerint, eam tueantur, quam refutauerint, eam profligent principes, hic iterum delirare videris. Vel Cicero, cuius tu sententiam paulò antè protulisti, docere te potuit, si fortè nōdum vsu rerum didicisti, quòd nō est in vulgo cōsilium, nō ratio, nō disciplina, nō diligentia, semperque sapientes ea quæ fecisset populus ferenda, non semper laudanda duxerunt. Et ex huius tu beluæ multorum capitum iudicio pendere principes potiùs vis, quàm ex eorum quibus Ecclesiam suam regendam, quibus oues suas pascendas commisit Deus? ex quorum ore, nō modò populum, verùm & principes ipsos legem requirere iussit. Certè Deus in Exodo præcepit Mosi, ne pateretur populum in montem ascendere, ne periret: solum Aaron subire cum Mose, neque tamen intra nebulam admitti vult: Nadab autē ac Abiud, & presbyteros alios subire quidem, verū procul à nebula subsistere. Qui verò sunt è vulgo, eos infernè vult in mōtis crepidine manere. Tu verò vis, vt populus ascendat in montē, vt secreta Dei rimetur, vt sacerdotum & Episcoporum officium sibi sumat. Nescire procul dubiò videris, quid sit populus. Est enim, sicut apud Chrysostomum legimus, quiddam tumultus perturbationisq; plenum, è stultitia, maiore ex parte constans per maris fluctus varia & pugnanti sententia sæpè iactatum. Et ex huius tu potius, quàm ex eorum, quorum proprium est hoc munus, Episcoporum iudicio vel tueri, vel profligare doctrinam principes vis?

Penes vulgum de doctrina iudicium relinquere quam inconsultum.
Cicero pro Plancio.
Actor. 10.
Ioan. 12.
Mala. 2.
Exod. 19. et 24.
Chrys. hom. 2. in Ioan.

Prosequitur Brentius. Cùm autem Asotus postea suscipit hunc locum Ioannis excutiendum, negare non potest quin sit generale præceptum. Quin sit generale præceptum, inficias it nemo, sed quòd Conciliorum spiritus probari Ioannes iusserit, id negamus. Quin etiam si quis id asserat, eum blasphemare dicimus in Spiritumsanctum. Quid enim est in Concilijs, nisi, Visum est Spirituisancto & nobis. Velle autem iudicare de eo quod visum est Spirituisancto, iam non est velle esse similem altissimo, quod cupiebat Cherub ille, qui detractus est in profundum laci: sed est velle esse supra altissimum, vt nisi tu probes quod ab altissimo, qui spiritus est veritatis, dictum est, falsum sit quod dixit veritas: verum autem sit quod dixit homo, nō modò mendax, verum & mendacium ipsum, quando spiritu veritatis est destitutus. Quid est, quæso Brenti, si hoc nō est in Spiritumsanctum blasphemare? Ac ne nostram putes hanc esse tantùm sententiam, Sanctus ille Pōtifex Damasus ante mille ducentos annos ad Aurelium Carthaginensem Episcopum scribens, hoc ipsum testatur. Blasphemare Spiritumsanctum (inquit) nō incongruè videntur, qui cōtra sanctos canones patrum, qui Spiritussancti instinctu dictati sunt, libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte cōsentiunt: talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritumsanctum. Ecce huc tandem progressus est Brentius, vt quod peccatum, nec in hoc, nec in futuro seculo remitti Christus dicit, ad hoc patrandum inuitet mortales omnes. Quid autem dici potest rectiùs, quàm quod à viro venerabili Petro à Soto dictum est? quálibet enim improbetur à Brentio, pijs tamen omnibus nō potest nō probari. Quando demum, inquit, vir ille nō doctrina magis quàm pietate singulari præditus, erit finis probandi? Hæc probatio facta iam est in Cōcilio. Vultis igitur vt priuatus quilibet iterum ad iudiciū deducat, quæ cōcilium iudicauit? Imò videte, rogo, ex hoc ipso verbo cōtrarium sequi. Nam si iubet nos scriptura probare spiritus, vtrum ex Deo sint, vt illud cum fructu fiat, necesse est rationem efficacem probandi spiritus dari in Ecclesia. Non potest autem efficax esse, si in infinitum tendat. Standum igitur in definitione concilij, quod Spiritussanctus nos docuit esse viam propriam definiendi dubia. Hic exclamat Brentius: Hoccinè est scripturam catholicè explicare? Hoc Brenti. Qui verò secus explicat, nō catholicè, sed hæreticè explicat. Nam catholica doctrina, quæ per omnia loca, per omnia tempora, per nationes omnes diffusa est, semper est eadem & inuariabilis. Vestra verò, hoc est, hæretica, mutatur in annos ferè singulos: quod & commentarij vestri, & loci cōmunes, quos nouos quotannis editis, cū prioribus magna ex parte pugnātes nō obscurè iudicant. Quare quod à spiritu priuato proficiscitur, id probari vult Ioannes, nec facile cuiuis spiritui credi. Nam qui citò credit leuis est corde. Quod verò profectum est à Spiritusancto, quem concilijs Oecumenicis legitimè congregatis præesse nemo pius dubi-

Probandi spiritus sed non conciliorum.
Actor. 15.
Esai. 14.
Damasus pontifex.
Blasphemia in Spiritumsanctū à quibus hodie committatur.
Matth. 18.
Argumentatio Petri à Soto.
Interpellatio Brentij.
Quæ doctrina catholica, & qualis nunc hæreticorum.

dubitat,iterum id probare velle, quid eſt aliud,quàm dubitare,num Spirituſſanctus ſit ſpiritus veritatis?Sed vos hoc fortaſſe vultis,vt ſicut commentarios veſtros & locos communes,modò non in ſingulos annos mutatis, idem de doctrina quoq; catholica facere vobis liceat,vt eam quotannis nouam habeamus.

Etiam veteres hæretici non acquieſcebant in decretis Conciliorum.

Socrates lib.2. cap.20.

Soſom.lib.4. cap.17.

Quò magis autem intelligas Brēti, catholicè rem expoſuiſſe Petrum à Soto,quid hac ipſa de re priſci patres illi catholici & Orthodoxi ſenſerint,paucis accipe. Neque enim exiſtimare debes,nouum hoc eſſe , quòd in legitimorum conciliorum decretis non acquieſcunt hæretici, & quæ ſemel in eis rectè conſtituta ſunt de ijs denuò diſceptari volunt.Non ſoli faciunt hoc noſtro ſeculo Lutherani,faciebant pridem priſcis etiam ſeculis illis cum alij hæretici nonnulli, tum præ cæteris Arriani.Sed quid narrat de eis Eccleſiaſtica hiſtoria?cùm quibus de rebus Nicęnæ ſynodi decretum interceſſerat,de ijs vt iniretur noua diſputatio poſtulaſſent,decretum eſt, inquit, à pijs,debere ſufficere Nicænæ ſynodi decreta,nec in illis quicquam eſſe deinceps curioſè diuexandum. Legimus in eadem hiſtoria,quam ex Athanaſio deſcripſit Soſomenus,quòd Valens & Vrſacius cū ſuis itidem & nunc tu Brenti cum tuis, nouam quandam ſcripturam, ſiue (quod nunc loquuntur)nouam fidei confeſsionem protulerant, quam non vnius alicuius terrę principi,verùm orbis totius Imperatori probari dicebant,atque ideò debere eam neceſſariò recipi, affirmabant. Quid autem ad hæc ſancti patres Arimini congregati?Nos,inquiūt, non quia fide indigeremus huc cōuenimus:habemus enim ſanam fidem, ſed vt eos qui veritati contradicunt & noua moliuntur,confunderemus. Si igitur vos quaſi nunc incipientes credere iſta ſcripſiſtis,nondum clerici haberi poteſtis,vt qui nunc rudimenta fidei condiſcere incipiatis . Quòd ſi eo animo quo nos huc veniſtis, ſit omnium concordia,& hæreſes anathemate execremur,& quę Patrum ſunt teneamus,ne poſthac captatæ conciliorum occaſiones obuerſentur, cùm ſemel illi qui Nicęæ conuenerunt,omnia præoccuparint, & nihil non egerint pro Catholica fide . Itaque nihil aliud Patres tum, quàm iuſſerunt,vt & aliarum hæreſium, & Nicęni quoq; concilij expoſitio legeretur,

Non reuocanda in dubium quæ concilio ſemel deſinita, ad nos peruenerunt.

vt alijs hæreſibus damnatis,Nicænis decretis conſentirent,& in poſterum nemo de illis conquereretur,aut ſynodum flagitaret,ſed præteritis contentus eſſet. Imperatori autem reſcripſerunt ijs verbis. Supplicamus tuæ humanitati,vt benignis auribus & ſereno vultu noſtros legatos intueatis , neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas,ſed nos ſinas in decretis inſtitutisq́; maiorum permanere,quos magno ingenio,prudentia & Spirituſancto omnia feciſſe aſſeueramus. Certè res nouæ quas iſti moliuntur,credentibus incredulitatem,incredulis credulitatem inducunt.

Athan.in epiſt. de ſynodis Ariminensis & Seleuciæ celebratis.

Idem Apologitico.2.

Item ad Antiochenſes tom.12.

Nunc audi Brenti,quod elogium tribuat ſanctis illis patribus,quorū legitima ſoboles eſt Petrus à Soto,magnus ille Athanaſius. Quis(inquit)non approbauerit piam prudentiam Epiſcoporum Arimini congregatorum?qui tantum itineris laborem , tantaq́; pericula maris ſuſtinuerunt, vt Arrianicè ſapientes ab Eccleſia detraherent , & patrum traditiones integras conſeruarent,ſancta & canonica decreta facientes. Quiſq; enim eorum ſibi perſuadebat,ſi ſolueret aliquid ex decretis maiorum,occaſionē ſedaturum poſteris,vt quod ipſi egiſſent reſcinderetur. Audi contra,quod elogium aduerſæ parti,cuius tu ſoboles es,tribuat: Quis autem, inquit , non vituperaret temeritatem Eudoxij & Acacij (poſſet hic addi,Philippi & Brentij)qui honorem patrum ſuorum Arriomanitarum ſiue Lutheromanitarum gratiæ propinant & produnt?Quæ enim fides in eorum actis,ſi decreta maiorum ſuorum ſoluant? Aut quomodo eos, quibus ſucceſſere,patres ſuos appellabūt,quorum ſententias ipſi culpant: Audi quid iterum alio quodam in loco ſcribat idem Athanaſius. Quę nunc,inquit,à tot ac talibus Epiſcopis probata ſunt & decreta,clareq́; cōſtituta,ſuperuacaneum eſſe denuò reuocare in iudicium,nemo nō confitebitur,ne ſi nunc quoque examinentur & denuò iudicentur, ac rurſus examinentur, atque iterum,in infinitum exeat iſta curioſitas. Et alio loco: Sancta ſynodus quę Sardis conuenit,decreto ſanciuit,ne quid vlteriùs de fide ſcriberetur,& ſeſe contentos eſſe Nicæna fide declarauerūt,neque edendam eſſe aliam profectionem fidei,ne illa quæ Nicææ ſcripta eſt,ſuos numeros non habere videretur,neue illis quibus libido eſt ſemper noua ſtatuere,occaſio huiuſmodi ſuppeditaretur,vt iterū atq; iterum de fide definiant. Quæſo te Brenti,quid hic aliud ſcribit Athanaſius,quàm quod tu tanquam parum Catholicè dixiſſe Petrum à Soto reprehendis?Neq; verò ſolus ita ſenſit Athanaſius: in eadē ſententia fuit æqualis etiam eius Hilarius , qui ſcribens ad Conſtantium quanta mala pepererit fides ſubinde nouata & conſcripta , pluribus verbis demonſtrat . Idem ſenſit Leo quoq; magnus ille pōtifex: qui ſcribēs ad Imperatorē: Prænoſcat,inquit, pietas veſtra venerabilis Imperator,hos quos ſpondeo dirigendos nō ad confligendum cū hoſtibus fidei,nec ad certandū cōtra illos à ſede Apoſtolica profecturos,quia de rebus apud Nicęā

Hilarius ad Conſtantium.

Leo epiſt.78.

& apud

& apud Chalcedonem ficut Deo placuit definitis,nullum audemus inire tractatum,tan quam infirma & dubia sint,quæ tanta per Spiritumsanctum fixit auctoritas. Et in alia quadam epistola: Quotiescunq; diuina gratia administrante illos qui foris sunt,fonte doctrinæ aut submergimus aut purgamus, in nullo ab illis quas Spiritussancti diuinitas in Chalcedonensi Concilio protulit,fidei regulis recedentes,inter vtrumque hostem nouellæ perfidiæ,sermonem nostrum cum omni cautela libremus, non iam(quod absit) tanquàm de dubijs differentes, sed auctoritate sua quæ benè definita sunt adstruentes. Et iterum in alia: Quæ patefacta sunt (inquit) quærere, quæ perfecta sunt retractare, & quæ sunt definita conuellere,quid aliud est, quàm de adeptis gratiam non referre, & ad interdictæ arboris cibum,improbos appetitus mortiferæ cupiditatis extendere. Ac ne solos pontifices ita sensisse putes, audi quæ fuerit etiam Imperatorum eiusdem seculi hac ipsa de re sententia. Extat edictum Imperatoris Valentiniani simul & ipsius collegæ Martiani, in quo decreta Synodi Chalcedonensis rata ab omnibus haberi volunt vbi his verbis vtuntur: Cesset igitur iam prophana contentio: Nam verè impius atque sacrilegus est,qui post tot sacerdorum sententiam, opinioni suæ tractandum aliquid relinquit. Extremæ quippe dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Quisquis enim post veritatem repertam aliquid vlterius discutit,mendacium quærit. Nemo itaque vel clericus vel militaris,vel alterius cuiuslibet conditionis,de fide Christiana publicè turbis adunatis & aduenientibus tractare conetur in posterum, ex hoc tumultus & præsidiæ occasionem requirens. Nam iniuriam facit iudicio religiosissimæ Synodi,si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere & publicè disputare contendit: cũ ea quæ nunc de fide Christiana statuta sunt, iuxta apostolicas expositiones & statuta sanctorum,patrum trecentorum decem & octo,& centũ quinquaginta, definita esse noscuntur. Nam in contemptores diuinæ legis pœna non deerit, quia non solùm contra fidẽ benè compositam veniũt,sed etiam cum Iudæis & paganis ex huiusmodi certamine profanant veneranda mysteria. Quibus verbis etiam ad Palladiũ scribens Martianus vsus fuisse videtur, sicut in codicem Iustiniani relatũ esse legimus: Est & aliud Martiani ad Constantinopolitanos edictum, in quo sic loquitur: Admonuimus vniuersos, vt de religione disputare desinerẽt, quoniam vnus & alter tanta secreta inuenire non potest, maximè cùm summo labore, & amplissimis orationibus tot venerabiles sacerdotes, nisi Deo(vt credendum est) auctore ad indaginem veritatis non potuerint peruenire. Vides Brenti, quemadmodum etiam Imperatores noluerint in dubium reuocari, quæ semel in Oecumenico Concilio decreta sunt. Sic & in Chalcedonensi Concilio non fuit permissum, vt in decreta Nicænæ Synodi inquireretur, quin clamauit sancta Synodus: Si quis retractat,anathema sit: si quis super ista inquirit,anathema sit. Maledictus qui addit, maledictus qui aufert, maledictus qui innouat. Ibidem cùm esset proposita Leonis epistola,nihil aliud quæsitum est,quàm illud: Num expositionibus trecentorum octodecim patrum, & centum quinquaginta apud Constantinopolim,& in Ephesino Concilio à Sanctissimo Cyrillo expositæ fidei concordaret? Cumque omnes Episcopi concordare dixissent,ita statim recepta est, vt qui contra sentirent, pro hæreticis haberentur. Iam verò Gelasius Pontifex, cuius & ipsius nomen celebre est: Patres(inquit) nostri Catholici docti Pontifices in vnaquaque hæresi quolibet tempore constituta, quicquid pro fide, pro veritate, pro communione Catholica atque Apostolica secundùm scripturarum tramitẽ prædicationemque maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum voluerunt deinceps firmumque constare: nec in eadem hac causa denuò quę præfixa fuerant retractari, quamlibet recenti præsumptione permiserunt, sapientissimè prouidentes: quoniã si decreta salubriter cuiquam liceat retractare, nullum contra singulos quosque prorsus errores stabile consistere Ecclesiæ constitutum, ac semper ijsdem furoribus recidiuis omnis integra definitio turbaretur. Nam si limitibus etiam præfixis positarum semel synodalium regularum non cessant elisæ pestes, resumptis certaminibus contra fundamentum sese veritatis attollere, & simplicia quæque corda percutere, quid fieret, si subinde fas esset perfidis inire consilium, cùm quamlibet manifesta sit veritas, nunquam desit, quod perniciosa depromat falsitas, tametsi ratione vel auctoritate deficiens, sola tamen contentione non cedens. Quæ maiores nostri diuina inspiratione cernentes, necessarie præcauerunt, vt quę contra vnamquanque hæresim coacta simul Synodum pro fide, communione, & veritate Catholica atque Apostolica promulgasset, non sinerent nouis posthac recitationibus mutilari: ne praui occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta pulsandi: sed auctore cuiuslibet insaniæ ac pariter errore damnato, sufficere iudicarunt, vt quisquis aliquando huius generis communicator existeret, principali sententia damnationis eius esset obstrictus. Quod etiam exem-

Idem epist. 63.

Imperatores edictum.

Conciliorũ decretis standum, nec de illis dubitandũ aut disputandum esse.

Actio.3. Concilij Chalcedon.

Codice de summa trinitate & fide Catholica.

Actio.3. Concilij Chalcedon.

Actione.1.

Immotam constare fidem & dignitatem decretis Ecclesiæ & Synodorum

Gelas. ad Episcopos Dardaniæ

plis prodoctis,posteà facit plauum. Quid autem aliud dicit Petrus à Soto, quàm quod ante mille & amplius annos à Gelasio dictum est?qui &ipse finem aliquem esse proban di spiritus cupiebat.

Symm. ad Clerum Dardaniæ

Et qui succesit illi Symmachus: Quando patem atum(inquit)regu larum despiciuntur inuenta,nec eorum quæ benè instituta sunt firmitas vindicatur,huiusmodi impietatem necesse est fidei semper venire. Nam vbi facilis est dissolutio rationabilis constitutionis,ibi omnis sanctiratis forma corrumpitur, Christus impetitur. Et quis hoc fidelium patienter accipiat?Instituta Patrum reuerenda calcātur, & quis nō vitæ mortem iusta electiōe prepooat?

Ormisd. in epist. ad Epipha.

Greg. in registro li.1.ca.24.li.2. c.49.li.3.c.33.

Hoios verò successor Ormisda: Nec ambigi,inquit, conuenit de rebus ita per fidem definitis sæpius,& penè supetuacanea est allegatio,quæ adhibetur instructis. Qui verò succesit his Gregorius,quatuor Concilia quæ suam ætatem præcesserunt, sicut sancti Euangelij quatuor libros se suscipere & venerari fatetur,quorū fidei si quis addere vel adimere aliquid presumpserit, eum anathemate ferit. Cunctas(inquit)personas quas illa respuunt,respuo:quas venerantur,amplector: qoia dum vniuersali sunt consensu coostituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aot soluere quos ligant,aut ligare quos soluunt.

Agatho Pont.

Et qui Gregorio succesit Agatho, sicut in sexræ synodi quarta actiooe legimus,vnum vel precipuum id esse bonum iudicat,vt nihil de eis quæ regulariter definita sunt,minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem & verbis & sensibus illibata custodiantur. Habes iam Brenti,quæ fuerit priscorum Patrum hac ipsa de re sententia,qui cùm Ecclesiam Catholicam repræsentarint, in Concilijs præsertim Oecumenicis cōgregati,etiam atq; etiam tecum considera,si nō Catholicè Petrus à Soto explicat,qui sic explicat,sicut sanctos istos,tot,tam Catholicos & Orthodoxos Patres,tātis & locotum & tempotum inreruallis inter se disiunctos,pridem vno quasi ore,nimirum ab eodē spiritu afflatos explicate vides. Quibus omnibus iniquum visum est,vt quæ semel essent rectè desuita,de ijs vel ambigere quisquam auderet:quod modum & finem tamen aliquem probandi spiritus esse volebant:id quod nusquam alibi,quàm in concilijs Oecumenicis rectiùs fieri posse persuasum habebant.

Quando sit finis probandi secundum Brentium. Coloss.2. Responsio.

Sed audiamus iam ipsum explicantem Brentium. Quęrit (inquit) quandò finis erit probandi.Respoodemus, Tunc finis etit,cùm Spiritussanctus certificauerit nos de vera sententia,& cùm implebitur in nobis quod Paulus dicit: Instructi in charitate in omnes diuitias plerophorię intellectus ad cognoscendum mysterium Dei patris & Christi. Hoccine est Breuti Catbolicè explicare? imò hoc est fenestras fabricare satanismo, quem, immanè quantum in vestra Germaoica Babylone iam progressum videre licet. Nihil ounc dicam de vobis Lutberanis, qui cùm hæretici censeri nolitis, patres tamen vos esse nostri temporis bæreticorum apertiòs est,quàm vt negare posititis. Dicam de ijs qui se à vobis ortos glorientur Sacramētarijs:num ēst eorum quisqoam,qui nō palàm iactet,qood se Spiritussanctus de vera sententia certificauerit,quodq; sit instructus in charitate,& c.quinetiam eos vestri sæpè miseret,qui claram Euāgelij lucē videre nondum posititis.Nū autem iidem etiam non sit ab Anabaptistis,qui sibi certiores etiam videntur quàm Sacramentarij? quòd eos de vera sententia Spiritussanctos certificauerit, pro qua magis etiam alacriter, & intrepidè, quàm vel illi vel vos, non modò supplicij quoduis genus,verùm & mortem ipsam quamlibet horrendā oppetere sunt parati. Iam verò Soenckfeldiani, quid iactant, quid crepant aliud, quàm afflatum Spiritussancti, quo,se quidem plenos,vos verò magis etiam esse destitutos affirmant,quàm nos,qui Patrum oostrorum vestigijs incedentes,nec à via regia declinātes,per Dei gratiam Catholici sumus & Orthodoxi. Idem & alij faciunt, ac fecerunt semper hæretici. Vides igitur quid ex eo sit consequuturū,si quod tu vis Brenti, penes priuatum quemq; probādi spiritus Conciliorū prę sertim,futura sit potestas:cùm non rarò,sicut iam ante dictum est à nobis. Satanę spiritus transfigurat se in angelum lucis,&si quicquam aliud,tū discretio spirituum sit longè difficillima. Quid enim consequetur,aliod quàm qood esse cōsequutum videmus,vt tot sint fides, quod voluntates, vtque maiores indies progressus faciat Satanismus?

Instructi in charitate.

Rectè verò citas illud ex Paulo: Instructi in charitate. Nūqoid autem instructi sunt in charitate, qui se diuidunt ab orbis totius veritate? Certè nō diuidit,sed coniungit charitas. Quanam itaque ratione possunt esse instructi in omnes diuitias plenitudinis intellectus,qui nō sunt Instructi in charitate,qui inflati sensu carnis suæ,se diuidunt ab orbis terrarum vnitate? Nom autem vel tibi Brenti, vel cuicunque tandem alij priuaro,certiùs est promissus Spiritussanctus,quàm Ecclesiæ vniuersæ? Quam cùm ab illo regi certū sit,rectè Paulus eam columnam vocat & firmamentum veritatis.

Spiritussanctus non vni,sed Ecclesiæ promissus. Aug.li.12.Confessionū.ca.25.

De qoouis autem homine priuato dicit Dei spiritus: Omnis homo mēdax. Præclara sunt Augustini verba,quibus Deū alloquitur: Veritas(inquit)tua,nec mea est nec illius aut alius,sed omniū nostrum, quos ad eius communionē publicè vocas terribiliter admonēs,ne veli

mus

mus eam habere priuatam, ne priuemur ea. Nam quisquis id, quod tu ad fruendum omnibus proponis, sibi propriè vẽdicat, & suum esse vult quod omniũ est, à cõmuni pro pellitur ad sua, hoc est, à veritate ad mendaciũ. Qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur. Nõ mea est veritas, dicit Augustinus, sed neque tua Brenti, neq; Philippi, neque cuiusquam alterius, sed est omniũ. Vbi omnes legitimè conueniunt, quandoquidem ad fruendũ omnibus proposita est, & omnes ad eius communionem Deus publicè vocauit, ibi demum est veritas. Nõ vult igitur vt quod publicum est, id priuatum quisquam faciat, ne priuetur: nõ vult vt quod omnium est per charitatem, id sibi propriè vendicet, aut suum quisquam esse velit per cõtentionem: quòd qui de suo loquitur, mendacium loquitur, non veritatem, sicut ipsa testatur veritas. Tu cõtra non vis, vt ea sit veritas, quæ est omnium: vis vt priuato cuiq; de eo spiritu veritatis qui datus est omnibus, iudicium suum interponere liceat, vt quod publicum est, priuatum quisque faciat: vt quod omnium est, id suum quilibet esse velit. Quid igitur aliud vis, quàm vt dum de suo quisque loquitur mendacium loquatur? Atqui Catholicus est, non suum, sed qui omnium est, qui Catholicæ Ecclesiæ missus & promissus est, spiritum sequitur, memor illius quod ab Ezechiele scriptum est: Vę prophetis insipientibus, qui sequũtur spiritum suum, & nihil vident. Itaque suspectum habet, si quid sibi seorsum ab alijs videtur, nihil vult habere suum. Quod omnium est, quod Catholicum est, quod orbis totius Christiani consensu receptum est, in eo libenter acquiescit, id verum, id rectum, id amplectendum esse censet. Etiam si propter intelligentiæ tarditatem pleraque non assequatur, se tamen non intelligẽdi viuacitate, sed credendi simplicitate tutũ fore persuasum habet: ac non modò se non præfert cæteris, verùm sibi potiùs cæteros anteponit, se cæteros esse superiores arbitratur, eos præsertim, de quibus tot seculis tantam doctrinæ, tantam & sanctitatis opinionem fuisse videt, quosque Patrum suorum vestigijs incedentes, in Oecumenico Concilio congregatos vnanimes, vno ore, idem sentire perspicit. Non ita tu Brenti, qui dicis: Quòd si probatio iam facta est in Concilio, quid est quòd priora concilia posterioribus emendantur: & quid opus est Concilijs posterioribus, si omnia sunt probata? An non Ioannes, cùm ait: Nolite cuiuis spiritui credere, huc etiam spectat, ne cuiuis Concilio credamus, sed Concilia quoq; ipsa probemus?

Brentius priuatum esse vult quod August. vult publicum.

Ioan. 8.

Catholicus qualem sequatur spiritum in iudicando.

Ezech. 13. cap.

Obiectio Brentij contra Concilia.

Responsio, quomodo Concilia priora posterioribus emendẽtur.

Nos verò Brenti, priora Concilia posterioribus nonnunquam emendari non inuiti fatemur. Verùm ita sicut ab Augustino scriptum est: cum aliquo rerũ experimento aperitur quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat. In ijs enim quæ in facto sunt, fieri potest vt fallatur quandoque Concilium: vt autem erret in ijs quæ sunt fidei, modò sit legitimè congregatum, fieri non potest. Profer Brenti, vel vnum aliquod Concilium plenarium legitimè congregatum, in quo prioribus plenarijs Cõcilijs itidem legitimè congregaris contrarium sit aliquid constitutum in ijs quæ ad fidem pertinent: nullum certè proferre poteris. Nã si quæ vel Arimini, vel Seleuciæ, vel Syrmi, vel Antiochiæ, vel iterum Ephesi congregata sunt, protuleris, quandoquidem auctoritate Romani Pontificis vel congregata vel comprobata iuxta Canones Nicæni Concilij non sunt legitimè congregata, Concilia dici non possunt, sed conuenticula potius, & conciliabula. Quamobrem in ijs quæ sunt iuris positiui, quæ vel ad externum aliquem ritum, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam, quoniam pro personarum, locorum & temporum circunstantia mutationem aliquando requirunt, fit nonnunquam vt priora Concilia posterioribus emendentur, quòd quædam superioribus seculis quadrare poterant, quæ posterioribus minimè conuenire, vel ipsa magistra rerum experientia compertum est. Itaque cùm longè sint omnium vetustissimi canones, qui vocantur Apostolorum, quoniam tamen in eorum plerisque nimio plus inerat seueritatis, quàm posteriora secula ferre non posse viderentur, factũ est vt posterioribus Concilijs emendarentur mitigarenturq;. Est Canon Apostolicus, deponi debere presbyterum fornicantem, quem in Gangrensi Concilio, sicut à Gratiano citatur, legimus emendatum, pœnamque mitigatam. Sic in Concilio Nicæno constitutum fuit, vt Alexandrinus Patriarcha proximum à Romano pontificè locum teneret: cui non ita multò pòst in Constantinopolitana Synodo prima, prælatus est Constantinopolitanus. Adeò verum est quod Isidori, Gregorij, Hieronymiq; productis testimonijs docet Gratianus, in plerisque decernendis causam, locum, tempus, personas, considerari oportere. Quę quoniam perpetua non sunt, fit, vt eiusmodi etiam plenariorum Conciliorum decreta nonnunquam priora posterioribus emẽdentur: quę tamen in ijs quę pertinent ad fidẽ, fixa & immobilia esse oportet, ac sempiterno tẽpore duratura. Neque propterea non est opus posterioribus Concilijs, quòd omnia iam sunt probata. Certum enim est, pleraque non esse probata. Ad hoc igitur indicuntur Concilia, vt si qui noui errores emergunt, primo quoque tempore extirpentur. Qui-

Aug. li. 2. cõtra Donatistas de baptismi paruulorum cap. 3.

Nullum Concilium legitimũ errauit in ijs quæ fidei: in alijs Concilia variare possunt.

Can. Apo. 75.

Distin. 82. cap. presbyter.

Cap. 6.

Synod. Constan. cap. 5. dist. 29. Cap. 3.

bus autem de rebus ad fidem pertinentibus ſemel eſt aliquid in Concilio conſtitutum, de ijs iterum in alio deliberationem ſuſcipi planè ſuperuacaneum eſt. Niſi fortè ſolum hoc quæratur, num ea doctrina, cuius cognoſcendæ cauſa Concilium edictum eſt, cum expoſitionibus priorum conciliorum conueniat, necne: vt ſi eam conuenire cognitum fuerit, recipiatur: ſi minùs, reijciatur: Quemadmodum in Chalcedonenſi cõcilio, & quæ deinceps ſequuta ſunt, factum videmus.

Ioãnes nõ vult probari ſpiritũ Conciliorum, ſed priuatum potius illum hereticorum.

Non huc ergo ſpectat Brenti, Ioannes cùm dicit: Nolite omni ſpiritui credere, ne cuiuis concilio, quod quidem legitimè congregatum eſt, credamus, ſed ipſa quoq; concilia probem⁹. Abſit, vt cuiuis priuato ſpiritui, qui & fallere poteſt & falli, de ſpiritu cõciliorum, qui neque fallere poteſt, neque falli, iudicandi poteſtas hæc permittatur. Quid enĩ fide noſtra incertiùs? quid inſtitutis mutabilius? quid Eccleſiæ ſtatu futurum eſſet perturbatius? Quis quærendi, quis diſputandi finis expectandus foret? cùm ſemper vnicum remediũ finiendatum, ſi quæ ſunt exortæ de fide controuerſiæ, Concilium Oecumenicum habitum fuerit. Vis autem ſcire Brenti, quò ſpectauerit Ioannes, cùm hæc diceret? Præuidebat is venturum te tuiq; ſimiles, veſtimentis quidẽ ouium indutos, intrinſecus autem lupos rapaces. Prolaturum te diuinæ legis oracula, quibus prauę detortis, à veritate mentes hominum abducere conareris. Cùm itaq; nulla ſit ad fallendum via facilior, quàm vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætendatur auctoritas, monuit pios omnes, ne ſtatim tibi tuiſque ſimilibus omnibus fidem haberent, ſed probarent ſpiritus, ſi ex Deo ſint: neq; mouerentur, ſi frequens eſſet in ore tuo

Matt. 4.
Quomodo ſpiritus hæreticorũ probandus.

ſcriptura, quam etiam diabolus aduerſus ipſum ſcripturarum auctorem Chriſtũ produxiſſe legitur: verùm etiam atq; etiam ſecum illud expenderent, quandoquidem non in legendo, ſed in intelligendo ſcripturæ conſiſtunt, tuone proprio, an vniuerſalis Eccleſiæ ſenſu, & iuxta Catholici dogmatis regulas ſcripturas interpreteris: illudne quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt, an diuerſum aliquid proferas. Quòd ſi de tuo te loqui, propriumq; tuum ſcripturæ ſenſum adferre conſtaret, quin id mendacium eſſet, nihil ambigerent. Nam qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur, ſin autem de eo loquereris quod eſt omnium, ſi communem Eccleſiæ ſenſum adferres, ſi quod ſemel per eam eſt in Concilio plenario definitum, nihil ab eo diſcrepares, certum haberent hunc ſpiritum ex Deo eſſe, nec quod ab eo profectum eſt, verum eſſe dubitarent. Hic ſanus eſt & catholicus verborum Ioannis intellectus.

Obiectio ex Actor. 17.

Pergit Brentius: In Actis Apoſtolicis Paulus & Silas ingrediũtur Berrhœæ in Synagogam Iudæorum: Et additur, Eos, qui ſummo genere nati erant, recepiſſe ſermonem cum omni animi promptitudine, quotidiè ſcrutantes ſcripturas, an hæc ita ſe haberent. Principes Iudæorum Berrhœæ probãt & exigunt ad ſcripturas ſacras ſpiritum tantorum Apoſtolorum: & Aſotus prohibet noſtris principibus, ne conciliorum ſpiritum, ad normam ſacræ ſcripturæ exigant? Quæ hæc eſt impudentia? Quorſum hæc Brenti? Scribitur

Reſponſio.

in Actis, quòd nobiliores eorum, qui Theſſalonicæ fuerunt, ſuſcepetũt verbum, ſcrutantes ſcripturas, ſi hæc ita ſe haberent. Quid hoc facit ad rem, qua de nunc agitur? Num ideo ſibi de doctrina Apoſtolorum iudicandi poteſtatem arrogauerunt, quia ſcrutati ſunt ſcripturas? Quam ſæpè autem accidit, vt ſermonem alicuius ex verbi miniſtris excipiat aliquis, & loca ſcripturarum, ſi quę per eum adferũtur, inſpiciat. Num ideò ſe iudicem illius doctrinæ conſtituit? Nemo prohibet Brenti, quò minùs vel tu, vel quicunq; tandem alius velit, ſcripturas ſcruremini: & an ita ſe res habeat, quemadmodum in decreto Concilij ſcriptum eſt, inſpiciatis. Sed ſi fortè ſecùs alicui veſtrum videatur, vt propterea decreta concilij damnandi poteſtas penes eum ſit, id verò ferendum eſſe non putamus, quin illud eſſe Chriſtianæ modeſtię fraternæq; charitatis exiſtimamus, vt ſe potius aliquis propter intelligentiæ tarditatem pleraque non aſſequutum credat, quàm ita ſe cunctis, qui vnum aliquem in locum ex vniuerſo terrarum orbe cõgregati de cauſa fidei diſceptaturi venerunt, anteponat, vt aut à ſe ſolo proceſſiſſe, aut ad ſe ſolum perueniſſe Dei verbum perſuaſum habeat.

De loco.
Deut. 17.
Brentij cẽſura.

Proſequitur Brentius: Scilicet quia in lege Moſi ſcriptum eſt, difficilia & ambigua res ferenda eſſe ad ſacerdotes Leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tẽpore: & qui non obedierit imperio ſacerdotis, ex decreto iudicis moriatur: idcircò ſpiritus Conciliorum non ſunt probandi an ſint ex Deo, idcircò omnia decreta Romani Põtificis agnoſcenda ſunt ſine vllo vel priuatorum, vel principum iudicio, pro oraculis Spiritusſancti. Hic

Reſponſio.

certè iuſtificat Aſotus Concilium Caiphæ & Annæ, qui filium Dei crucifixerunt. Non iuſtificat vir venerabilis concilium Caiphæ & Annæ, ſed verba legis profert. Impletũ au

Ezech. 7.

tem fuit eo tempore quod à Propheta ſcriptum eſt: Peribit lex à ſacerdote: nihil vt mirum ſit, ſi à Caipha quoque & Anna, quos non rectè neq; ordine ſacerdotium adeptos

eſſe

esse constat, lex perierit. Quid autẽ Brẽti, si quo tu exemplo ex Euangelica historia producto tibi places maximè, id causam tuam oppugnet maximè? Quid si nihil potuit adferri validius ad eam, quã nos tuemur, sententiam confirmandam? Quòd si vsquàm alibi, hic maximè iustificatur in sermonibus suis Deus, vt vincat cùm à vobis impijs iudicatur. Quid enim est quod vel tu conaris, vel Caluinus, vel Ioannes à Lasco, vel quicunque tandem alij, qui locum hunc tanquam Achillem quendam in aciem producunt, ad eam quæ propria est Episcoporum iurisdictionem euertendã? Quid aliud, quàm vultis ostendere, falsum esse quod dixit Deus de sacerdotibus Leuitici generis: Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem? Atqui o mirabile quoddam ac stupendum diuinæ sapientiæ consilium. Nusquam illustrior apparuit, quàm hic diuinæ promissionis veritas: nusquã conuincuntur magis mendacij, quàm hoc loco, qui facultatis veritatem arguere non verentur. Hic vel ipsa luce clariùs Deus demonstrauit, nullam esse posse tantã hominum iniustitiam, quæ iustitiam ipsius in gubernatione suæ ciuitatis, quæ est Ecclesia, quæ promissionum ipsius veritatem labefactare queat. Quid esse potuit Anna & Caipha sceleratius? quid iniustius? & horum tamen scelus ac iniustitiam conuertit Deus in occasionem gloriæ iustitiæque suæ. Noluit morti adiudicari, nisi per horũ sententias: noluit redemptionis nostræ beneficium absoluere, nisi per horum ministerium: horum iudicij exitum ad generis humani salutem deduxit, ac veram esse promissionem suam declarauit, qua dixit de sacerdotibus Leuitici generis: Qui indicabunt tibi iudicij veritatem. Nam in hoc etiam quamlibet iniusto iudicio, fuit nihilominus iudicij veritas. Paradoxon hoc tibi videtur Brenti, quod iniustum fuisse iudicium, iudicij nihilominus in eo fuisse veritatem affirmamus? Sed nihil est facto facilius, quàm vt hoc tibi manifestissimis argumentis demonstremus. Quod iniustum fuerit iudicium concedis tu quoque, & clamat hoc res ipsa, iudices fuerunt iniustissimi: testes qui producebãtur, falsi: crimina quæ proferebantur, falsa. Nam neque populum seduxerat Christus, neq; cẽsum dati Cæsari prohibuerat, neque blasphemauerat, neque de templo demoliendo vel cogitare illi in mentem venerat, & tamen in hoc iniusto iudicio, per iudices iniustissimos veritas iudicij indicata, vera sententia fuit pronunciata. Quænam illa? Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritusancto profectam fuisse dubium non est. Vnde autem istud tibi probabimus? Non recipis nisi Scripturas canonicas. Atqui principem inter eas locum tenet Ioannis Euangelium, in quo consilium illud Pontificum & Pharisæorum de Christo comprehendendo describẽs Euangelista, narrat dixisse Caipham: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & nõ tota gens pereat. Ac mox subdit, Hoc autem à semetipso nõ dixit, sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetauit. Vides Brenti, quẽadmodum hoc ipso Euangelista teste, non defuit sacerdotio Leuitico spiritus propheticus, Spiritussanctus, spiritus veritatis, ad id vsque tempus, quo seipsum Christus cruentum sacrificium offerẽs Deo patri, sacerdotio & sacrificio illi finem imposuit. Tunc enim primùm spiritu prophetico destitui cœperunt, cuius rei figura fuit velum templi scissum Christo mortuo. Simul testata est hoc vox Christi, dicentis: Ecce dimittetur domus vestra deserta. Neque verò dubium est, quin ipse Caiphas verba sua non intellexit, eius nihilominus lingua cùm Pontifex esset, ea proferri Deus voluit: sicut cymbalum, sic ille magnum quendam & sonorum tinnitum edidit, quem tamen ipse non sensit. Sed expectas, vt hoc tibi demonstremus, quomodo verè pronunciari potuerit, eum fuisse mortis reum, quem constat peccatum nullum fecisse, nec inuentum esse dolum in ore eius? Paucis rem accipe. Ex quo tempore primus parens noster, nihil interdictum Dei reueritus, de vetito ligno gustauit, factus est mortis reus Christus Dei filius. Non quòd ipse mortem commeruerit, qui fuit ipsa innocentia, sed quòd reatum & maledictionem peccato primi parentis debitam, quod ad omnes pertransijt in condemnationem, in se suscepit, vt eam coram Deo expiaret: eadem hac reum se pro nobis ipse constituit, vt pœnam solueret cui obstricti eramus. Itaque sic ipso volente, posuit in eo Deus iniquitates omnium nostrum. Nostra fuit maledictio, nostra fuerunt peccata quæ pertulit ille in corpore suo super lignum: quamque pœnam debebamus nos, eam ipse pro nobis tolerauit: vt sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti fueramus, sic per vnius ipsius obeditionem iusti constitueremur. Itaque sicut in Apocalypsi scriptum legimus, ab origine mundi, occisus est agnus hic innocens: vel vt Petrus hic ait, precognitus ante mundi constitutionem. Siquidem ab æterno fixum fuit, & immobile patris decretum, vt proprio filio suo non parceret, sed pro nobis omnibus eum traderet morte turpissima condemnandum. Cui decreto se filius vltro submisit. Oblatus est enim, quia ipse voluit, & factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis. Decretum igitur hoc, quod ante mundi constitutionem in mente fuit, & ideo diuinæ præscientiæ, per legi-

Explicatur locus.

Deut. 17. Ipsi indicabunt tibi iudicij veritatem.

Iudicij veritas etiam penes iniustos Christi iudices Pontifices fuit.

Ioan. 11.

Matt. 23.

Quomodo Christus reus mortis dici possit.

1. Pet. 2.

Esai. 53.

1. Pet. 2.

Rom. 5.

Apoc. 13.

1. Pet. 1.

Rom. 8.

Esai. 53.

Phil. 2.

legitimos iudices,hoc eſt,per ſacerdotes Leuitici generis pronunciari Deus voluit,& horum iudicio,quamlibet impij, quamlibet nefarij fuerint & ſceleſti, ſe tamen Dei filius vltro ſubijcere dignatus eſt,vt exemplo ſuo doceret,ſuum in cathedra legitima ſedentibus, qualeſcunque tandem hi forent, honorem habendum eſſe. Nec falſum illud fuit quod dixerunt: Nos legem habemus, & ſecundùm legem hanc debet mori. Fuit enim reuerà lex illa Dei patris, quam vltro ſuſcepit filius, vt moreretur pro peccatis noſtris. Quæ lex ex decreto Pontificum cum cruci Chriſtus affigeretur,fuit conſummata. Quod ipſe confeſſus etiam eſt Chriſtus, cùm pendens in cruce, iamiam inclinato capite ſpiritum traditurus,dixit: Conſummatum eſt,Conſummatum eſt,inquit,fixum illud & immobile Patris decretum: conſummatum eſt quod lex & Prophetæ futurum prædixerũt, iam vmbræ ſublatæ, iam figuræ ſunt impletę, iam illud ſacrificium vitæ peractum eſt, quo ſolo reconciliari Deo mundus potuit. Neque moriens hoc ſolùm ita dixit Chriſtus,verumetiam cùm à mortuis ſurrexiſſet,ac ſe comitem duobus illis in Emaus euntibus adiunxiſſet,O ſtulti,inquit, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti ſunt Prophetæ: Nonne hęc oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam? Et incipiens à Moyſe & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Iam ex ijs Brenti perſpicis,quàm ſtupendo miraculo ſuam Deus iuſtitiam & veritatem inuiolatam conſeruet in illorum iudicijs,quos ipſe in cathedris ad iudicandum conſtituit, quamlibet hi ſint ab omni iuſtitia veritateque remoti. Simul & illud vides,quòd ipſe nobis tela ſuppeditaueris,quibus rectiſsimè configi poſſes. Quod enim illuſtrius exemplum adferri potuit ad probandum, quòd nulla poſsit eſſe tanta pontificum improbitas,quæ impedire queat,quo minùs vera ſit illa Dei promiſsio: Qui iudicabunt tibi iudicij veritatem?

Ioan.19. Chriſtus ſecundum legem debebat mori.

Ioan.19. Conſummatum eſt cur in cruce dixerit Chriſtus

Luc.24.

Sed quid ad hæc Brentius? Verborum quibuſdam præſtigijs fumum lectorum oculis offundere conatur: Hic iuſtificat,inquit,Aſotus concilium Caiphæ & Annæ, ac omnes eos qui iuxta ſententiam illorum filium Dei crucifixerunt: damnat autem Ioſephum & Nicodemum, quòd nō conſenſerint in ſententiā Caiphę,& reliquos omnes,qui impietatem & crudelitatem huius concilij improbarunt. An non Caiphas erat ſummus ſacerdos? An non concilium erat auctoritate Caiphæ,hoc eſt,legitimè,vt Aſotici ſentiunt, congregatũm? An non Caiphas & Concilium definierunt filium Dei blaſphemaſſe, ac reum mortis eſſe? Dicamus igitur iuxta verba legis: Qui ſuperbierit, nolens obedire ſacerdotis imperio,qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, (hic tum erat Caiphas) ex decreto iudicis moriatur. Moriantur ergo Ioſeph & Nicodemus: moriantur Ioannes & Maria: moriantur Apoſtoli omnes. Talibus verborum præſtigijs perſtringit imperitorum animos Brentius. Verùm iam antè diximus,quòd non iuſtificat conſilium Caiphæ & Annæ Petrus à Soto. Nā vt iuſtum fuerit decretum quo reum eſſe mortis Chriſtum pronunciatum eſt,non propterea iuſtificati ſunt impij iudices, à quibus nihil iure, nihil ordine factum eſſe conſtat,cùm quod ipſi quoque Pilato minimè fuit obſcurum, ex odio & inuidia feciſſent omnia. Sed nihilominus per nefarios hos & ſceleratos operari Deus noſtram ſalutem in medio terræ dignatus eſt: quam pio quidem,ſed humano tamen affectu,quantum in ipſis fuit,Ioſeph,Nicodemus,& Apoſtoli cupiebant impedi tam. Quo affectu Petrum etiam dixiſſe Chriſto legimus,cùm eum de paſsione,& morte ſua loquentem audiuiſſet: Abſit à te Domine,non erit tibi hoc: cõuerſum autem Chriſtum dixiſſe, Vade poſt me Sathana: ſcandalum es mihi,non enim ſapis ea quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum. Itaque ſicut pius in ijs affectus veniam,ſic impius in illis damnationem merebatur ſempiternam. Vtrique arcanum Dei conſilium viſi ſunt ignorare. Nam quòd mors Chriſti tãtam eſſet mundo ſalutem allatura,neque Pontificibus, neque diſcipulis fuit ſatis exploratũ. Sed ſicut illi ſuum odiũ erga Chriſtũ explere cupientes,eum morti adiudicarunt: ſic ij vicem innocentis dolentes, magno quodam pietatis affectu ſeruatum cupiebant. Atque hic eſt quem in operibus hominum ſpectat Deus. Affectus tuus,inquit Ambroſius,nomen imponit operi tuo: quomodo à te proficiſcitur,ſic æſtimatur. Clariùs autem Bernardus: Non materia,inquit,nec exitus actuum,ſed intentionis propoſitum culpas diſcernit & merita. Sic euenit nonnunquam, vt cùm res vna ſit, intentio tamen diuerſa,facta quoque faciat diuerſa, quod exemplo de Chriſto tradito producto planum facit Auguſtinus. Cùm enim illud attuliſſet ex Paulo, proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Ecce,inquit, Chriſtum tradidit pater,& tradidit Iudas,nunquid non quaſi ſimile factũ videtur? Traditor Iudas,traditor eſt & Deus pater. Abſit,inquit,Nō dico,ſed Apoſtolus dicit: Qui proprio filio non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Et pater illum tradidit,& ipſe ſe tradidit. Ait idē Apoſtolus: Qui me dilexit,& tradidit ſemetipſum pro me. Si pater tradidit filium,

Obiectio Brētij.

Reſponſio. Alij Iudæorum piè,alij impiè in Chriſtum patientem affecti.

Matt.16.

Amb.li.1.de officijs ca.30. Bern. Ex affectu noſtro opera & merita æſtimantur.

Rom.8. Aug.de Chriſto, quod aliter ſit traditus. Gal.2.

filium,& tradidit ſeipſum filius, Iudas quid fecit? Facta eſt traditio à patre,facta eſt traditio à filio,facta eſt traditio à Iuda. Vna res facta eſt, ſed quæ res diſcernit patrem tradentem filium,ſeipſum filium tradenrem,& Iudam diſcipulum tradentem magiſtrum ſuum? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, fecit autem hoc Iudas in proditione. Videtis quia non quid faciat homo conſiderandum eſt,ſed quo animo & voluntate faciat. In eodem facto inuenimus Deum patrem,in quo inuenimus Iudam: Patrem benedicimus,Iudam deteſtamur. Quare Patrē benedicimus, Iudā deteſtamur? Benedicimus charitatem,deteſtamur iniquitatē. Quantū enim præſtitū eſt generi humano de tradito Christo,nūquid hoc cogitauit Iudas vt traderet? Deus cogitauit ſalutem noſtrā qua redēpti ſumus: Iudas cogitauit pretiū quo vendidit Dominus: Filius ipſe cogitauit pretiū quod dedit pro nobis,Iudas cogitauit pretiū quod accepit vt venderet. Quòd ſi vbi res vna eſt,diuerſa tamen facta cēſentur ex intentione diuerſa,quantò magis vbi res quoq; diuerſæ ſunt? Iā igitur intelligis Brenti,quā ineptè dictū ſit à te, Moriantur Nicodemus, Ioſeph & Apoſtoli? quin moriantur potius crudeles & impij Pontifices illi,qui non ad ſalutem & redemptionē humani generis reſpicientes,verùm vt odio ſuo ſatisfacerent, Chriſtum innocentem Gentibus crucifigendum tradiderunt. Quod autem attinet ad Apoſtolos & diſcipulos Chriſti,ſinant eos abire Pontifices illæſos, vt impleatur ſermo quem dixit Chriſtus: Quia quos dediſti mihi non perdidi ex eis quenquam. Nondum enim ita confirmati fuerant, vt ſi grauior aliquis terror ingruiſſet,conſtanter Chriſtum fuerint confeſſuri: cùm qui princeps eorùm fuit Petrus, ad vnius ancillæ vocem ipſum negauerit: deinde verò prius illud impletum oportuit, quod à propheta ſcriptum eſt: In omnem terram exiuit ſonus eorum,& in finem orbis terrę verba eorum. Ipſi debebant eſſe teſtes eorum quæ viderant & audierant: per ipſos prædicandum fuit Euangelium hoc omni creaturæ. Poſtremò,potuiſſet exiſtimari, non ſuffeciſſe Chriſti mortem ad expianda peccata noſtra,ſi ſub idem tempus diſcipulorum quoque mors acceſſiſſet, quamobrem alij tempori fuerunt reſeruandi, vt ſicut Chriſtus non prius mortuus eſt, quàm expleuiſſet omnia propter quę miſſus erat à patre: Sic & ipſi non prius pro Chriſto ſanguinem ſuum profunderent, quàm expleuiſſent ea propter quæ miſſi fuerant à filio. Nihil igitur morte dignum fecerunt Apoſtoli,quòd in ſententiam Cayphæ non conſenſerūt,quin eorum pius affectus hic remuneratione potius dignus fuit, ſicut impietas Annæ & Cayphæ nullum ſupplicij genus non merebatur.

Ioan.17.

Apoſtoli ante Chriſtum mori non debebant.

Pſalm.18.

Quid autem proferre potuit Petrus à Soto magis aptum & appoſitum ad id quod inſtituerat probādum,quàm locum hunc ex Deuteronomio,quo cuique ſit planiſsimum non aliunde quàm ex ore ſacerdotis legem eſſe requirendam? Qui cùm docuiſſet,quem in lege gradum & reges & populi erga doctrinam tenerent,& quemadmodum principi præſcribitur,vt nouerit ſe diſcipulum eſſe legis,non doctorem: & à ſacerdotibus Leuitici generis accipere princeps iubetur exemplar legis: Ad eos,inquit, non ad reges aut principes mittit eo loco Deus difficilia omnia & ambigua circa legem definienda. Aſcende,inquit,ad locum quē elegerit Dominus Deus tuus,venieſq; ad ſacerdotem Leuitici generis,& iudicem qui fuerit illo tempore,quæreſque ab eis,qui iudicabunt tibi iudicij veritatem. Vbi & apertiſsimè qui ſit locus non tantùm principum, ſed & populi circa legis doctrinam, oſtenſum eſt. Et facies, inquit, quæcunque dixerint qui præſunt loco,quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius,ſequeriſque ſententiam eorum nec declinabis ad dextram,nec ad ſiniſtram. Hic igitur eſt,inquit,gradus populi, dubia fidei inquirere à legitimis templi miniſtris: eorum doctrinam ſequi, non quòd tam eorum ſapientię & pietati inniti debeant, illi enim homines erant, fallere & falli poterant,quàm diuinæ promiſsioni,cui non difficile eſt vera docere ſuos,per quoſcunque demùm miniſtros. Iam ne quid deſit principi,audiamus quid circa ſubditos illi incumbat in doctrina legis: Qui autem,inquit,ſuperbierit,nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat Domino Deo tuo, ex decreto iudicis moriatur homo ille: & auferes malum de Iſraël: cunctiſque populus audiens timebit, vt nullus deinceps intumeſcat ſuperbia. Hoc igitur reſtat principi erga populum ëius, ſuperbiam & inobedientiam erga Dei miniſtros & doctores legis compeſcere, atq; ſeueritate legum, ſententiam eorum exequi, ne videlicet in contemptum veniat. Hæc ſunt verba Petri à Soto,non aliunde quàm è ſcriptura ſumpta,quæ vel ipſa luce clarior eſt. Verum hic videre licet, quàm verum ſit quod à Tertulliano ſcriptum eſt. Quòd nihil proficiat congreſſio ſcripturarum aduerſus hæreticos, niſi planè, vt aut ſtomachi quis ineat euerſionem, aut cerebri. Iſta hęreſis,inquit,non recipit quaſdam ſcripturas: & ſi quas recipit,adiectionibus & detractionibus ad diſpoſitionem inſtituti ſui interuertit: & ſi recipit,non recipit integras; & ſi aliquatenus integras pręſtat, nihilominus diuerſas expoſitiones com-

Soti ſententia de loco.

Deut.17.

Tertul li. de præſcriptionibus ad uerſus hæreticos.

Hæreticorum in ſcriptura libros arrogans & impudens iudiciū.

commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stilus. Quid horum non rectè competit in nostri temporis hæreticos? quorum qui princeps est & architectus, nunquid non apertè Iacob reijcit Epistolam, quòd ea suo dogmati de solios fidei iustificatione manifestè contradicit? Itaqoe vocat stramineam, nec in libro suo tolerare vult. Sed nec Apocalypsim recipit, oec Ecclesiasticum, nec Machabæorum, nec alios quosdam libros, quos habuit semper & habet pro canonicis Ecclesia Catholica. Iam verò quas recipit scripturas, nonne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & deprauationibus ad sui instituti dispositionem interuertit? Si qoas autem integras prestat, diuersas expositiones commentatur, quod facilè quiuis in hoc ipso scripturæ loco perspexerit. Nam cùm Deuteronomij librum neque reijcere posit, cùm nunquàm de eo qoin sit canonicus dubitatum fuerit, neque vel adiectionibus, vel detractarionibus verba quæ ex eo citantor, ad institutum suum interuertere, quid illi restabat aliud quàm vt diuersam expositionem commentaretur, & quæ clara sunt & perspicua scripturæ verba, tenebras eis offundere conaretur.

Explicatio Brentiane loci. Deut. 17. Hoc igitor facit explicans honc in Deuterooomio locum: hoc facit & eius discipulus Brentius, quem loquentem audiamus: Quam legem Afotus ex Deureronomio citat, partim est cæremonialis, partim moralis. Neque enim talis lex est, cui κατὰ τὸ ῥητὸν & singulas circũstantias, omnes aliæ respublicæ sint obnoxiæ. Et disertè addirur: Quod cunque docuerint te iuxta legem Domini. Iuxta legem, inquit, Domini, non iuxta proprium arbitrium. Nec solis sacerdotibus permittit iodiciom, sed adiungit eis iudicem, qui certè non semper erat de tribu Leui, vt testarur liber Iudicum nec reges qui sequuti sunt iudices ante Babylonicum exilium, ex ea tribu genus suum docebant: vt perspicuè videas principes, quos isti vocant Laicos, non habere tantùm vocem consultiuam, verùm etiam definitioam. Et cùm hæc cæremonialis constitutio cogat tam pontificem quàm iudicem intra limites legis Domini, ac definiat eis certam regulam quam seqnantur, dubium non est, quin concedat reo grauato libertatem iodicandi & definiendi, nom de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Ac si quidem persuaserit diuina adiutus clementia iudices, vt sententiam aduersus legem Dei latam, &c. Quid

Responsio. hoc ad rem faciat quod dicit Brentius, legem hanc partim cæremonialem, partim esse moralem, equidem non intelligo, nisi fortè hoc dicere vult, quod magister eius dixit

Lutheri interpretatio ridicula. Lutherus, Mosen hic agere non de verbo aut doctrina vel quæstionibus fidei, sed de sententia publicorum & profanorum criminum. De qoibus quin agat hic Moses, non repugnamus: sed legis nomen apud Hebræos latius patet, quàm vt de criminibus tantùm intelligi debeat, vt omnes etiam dogmatum controuersiæ sub eo comprehendantur. Et si scriptura per aliam scripturam, sicut isti volunt, necessario venit explicanda, clara sunt & apud Aggæum, & apud Malachiam scripturæ verba, quibus interrogare legem à sacerdoribus, & ex eorom ore requirere populus iubetur. Proferant isti contrà vel voum scripturę locum, vbi legem ex ore principis requirere iussus sit. Interroga sacerdotes le-

Agge. 2. gem, dixit Aggæus, non interroga principes. Cæterùm vt demus hoc Lothero de criminibus hic agere Mosen, non de doctrina legis, vel sensus hoc ipse commuois iudicare Luthero potuit, si de criminibus iudicium pertinet ad sacerdotes, multò magis pertinere de lege Dei, cùm præsertim tot scripturę locis, quos iam produximus, manifestum id cuiuis esse queat, ita vt hæc illius tergiuersatio planè sit ridicula. Quòd verò negat Breotius, huic legi omnes alias respublicas obnoxias esse, si dicit de illis, quæ non credunt in Mesiam, quem venturum Iudęi, nos iam venisse credimus, audiri fortasse posset. Quanquam & apud illa gentes quæ Deum non agooueruot, sed eidola coluerunt, alia fuerunt ponoficum & sacerdotum, alia regum & principum officia: quòd illis sacræ, his profanæ res curæ essent. Cęterum illud pius nemo oegabit, quòd Ecclesię qoædam vmbra fuerit Synagoga. Estne autem verisimile, quòd vmbræ illi Deus prospicere voluerit de ratione, qua subortæ de lege quæstiones & controuersiæ terminari possent: & non pari studio prouidere sit dignatus Ecclesiæ sponsę suę, qoam ita charam haboit, vt eam sanguine suo sibi mundaret, acceptabilemq; faceret? Cùm præsertim apud hanc tantò maior eius rei sit necessitas, quantò difficilius est immensam multitudioem, quæ ex omnibus gentibus, nationibus, linguis, populis constat, in vnitate fidei contineri, quàm vnum cognatum populum, qualis ille fuit Hebręorum? Qui cùm in Esao præfiguratus fuerit, quem Deus odio se dicit habuisse, noster cootra in Iacob, qoem dilexit, quis est qui credere queat, maiori populum illum quem reprobauit posteà, curę Deo

Rom. 9. fuisse, quàm hunc quem in locum elegit: qoi non secuodùm carnem: sed secundùm promisionem ex Israël prognatus esse dicitur? Non sustulit ordinem ex Ecclesia Deus,

quem

quem esse voluit etiam in Synagoga. Sed adiunxit, ait Brentius, iudicem sacerdotibus, qui non semper erat ex tribu Leui. Fac hoc ita esse, cæterùm cognoscendi iudicandiq́ue potestas non fuit nisi penes sacerdotes Leuitici generis, & iudicem eiusdem tribus: vt si casu aliquo ex alia tribu iudex adiungeretur, non alio qoàm exequutoris munere fungeretur. Quod illa verba clarè videntur iudicare: Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis morietur. Sacerdos sententiam legis explicans imperabat: si quis non obtemperasset, iudex vt mortis de eo supplicium sumeretur, decernebat. Quid potuit magis perspicuè dici ad discrimen inter sacerdotum & regum officio demonstrandum? Quid ad hęc Brentius? Videt nullum esse tergiuersationi locum, quęrit igitur aliud effugium. Hac enim cæremoniali constitutione iam pontificem, quàm iudicem cogi dicit intra limites legis Domini, vt iudicet iuxta legem, non iuxta proprium arbitrium. Quamobrem dubium non esse, quin concedat ista constitutio reo grauato libertatem iudicandi & definiendi, num de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Quid si verba illa Brenti. (Et docuerint te iuxta legem eius) quibus tu potissimum niti videris, nec in translatione septuaginta, nec in interpretatione Chaldaica, nec in Hebręo textu reperiuntur? quemadmodum à viro doctissimo Alberto Pig gio legimus animaduersum. Iam igitur conciderit omnis hæc tua argumentatio. Sed quis vnquàm audiuit, eundem & rei & iudicis personam sustinere debere? Certè si res ad hunc modum habet, nemo condemnabitur vnquam. Quis enim erit, qui in suaipsius causa iudex constitutus, condemnare seipsum velit? Quorsum autem attinet, aliquem ad iudices remitti, si de eorum iudicio reus ipse posteà iudicare debet, num iuxta Dei legem, an secus pronunciauerit: Quid opus est isto circuitu? Suo quisque iudicio potius relinquatur, neque frustrà vel Episcopo, vel principi negotium facessat.

Brentius vult eundem & rei & iudicis personam sustinere.

Hic non possum quin te appellem, Serenissime Rex Auguste. Tibi enim libellū hunc Brentij dicare, coram te capita doctrinæ, quæ tractantur in eo se defensurum iactare, te iudice virum longè sui dissimilem, non doctrina magis quàm vitæ sanctitate conspicuum Aloysium Lipomanum Episcopum Veronensem, qui sanctæ sedis Apostolicę legatum apud te agebat, ad disputandum de illis prouocare veritus non est Vergerius. Te igitur appello, atque vt quorsum spectent istorum hominum conatus, etiam atque etiam diligenter tecum repútes hortor, moneo, oro & obsecro. Nihil enim est aliud, in quo cura eorum omnis consumitur, quàm vt ordinem perturbare, vt auctoritatem legitimi magistratus conuellere queant & labefactare. Erras autem Serenissime Rex, si de sola pontificia iurisdictione abroganda, solicitos eos esse putas. Etiam regiam sublatam cupiunt, vt sit rerum status is, quem in historia Iudicum fuisse legimus, vbi scribitur his verbis: In diebus illis non erat Rex in Israël, sed vnusquisq; quod sibi rectū videbatur, hoc faciebat. In summa, hoc volunt, vt quod cuiq; rectū videtur, id credere, id facere cuiuis liceat. Verbo quidē cōcedunt illi magistratui iudicandi potestatē, sed re ipsa prorsus adimūt, cùm reo grauato libertatē permittunt iudicādi & definiendi, nū de causa ipsius pronunciatum sit iuxta legem Domini. Verbi gratia: Proponatur in comitijs coram Rege, & amplissimo senatu illius, doctrinę caput hoc, Solus Deus pater, & nemo alius adorari & inuocari debet, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est præceptum veteris legis, vt qui quenquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum alium intercessorem, mediatorem, procuratorem habemus nullum, præter vnum Dominum Iesum Christum. Fingamus autem regem de senatorum suorum consilio in hanc sententiam decretum fecisse. Dogma hoc falsum est, acpridem ab Ecclesia damnatum, cùm ante mille ducentos annos pronunciatum sit in concilio Niceno, Filium eiusdem esse cum Patre substantię, atque ideò æquè adorandum, æquè inuocandum vt patrem, cùm in forma Dei nihilo sit patre inferior. Quamobrem qui contrà sentiunt, eos hæreticos pronunciamus, & ijs quæ debentur hæreticis pœnis afficiendos esse decernimus. Quid hic faciendum docet Brentius? quid verò defendit Vergerius? Licere dicunt reo grauato per eiusmodi sententiam contra se latam, iudicare & definire, quod de causa ipsius non sit iuxta legem Domini pronunciatum: cùm nusquam scriptum sit in vniuersa lege tam veteri, quàm noua, quòd filius patri sit consubstantialis, nec nomen hoc in scripturis vsquam reperiatur. Confidenter igitur & intrepidè dicet reus Regi & senatui: An iustum est in conspectu Dei vos potius audire, quàm Deum? Oportet obedire Deo magis qoàm hominibus: Clara sunt Dei verba: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Clara sunt Christi verba, Pater ma ior est me, & vos iubetis me contrarium dicere, Pater non est maior. Quem hic oportet audire? Nonne illum de quo patris de cœlo vox audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui hunc audite. Hunc igitur audiam, non vos, qui non iuxta legem

Ad Regem Apostrophe.

Quo spectent conatus sectariorum.

Iudic.17.

Sicut solus Deus pater adorādus & inuocandus.

Acto.5.

Deut.6.

Ioan.14.

Matt.17.

legem Domini pronunciatis. Ita reus faciet, si Brentium & Vergerium audierit, ac si minus virium habebit, quàm vt magistratus legitimi potentiæ resistere valeat: faciet quod Geneuę Seruetus fecit, occidi se potiùs patietur, quàm vt magistratus decreto pareat, qui sicut sibi videtur, non secundùm legem Domini pronunciauit. Hæc est Brentij doctrina, quam tuendam suscepit Vergerius, plena seditionis, plena rebellionis contra legitimam potestatem à Deo constitutam. Volunt enim, vt de indicio iudicium iudicare subditis & reis liceat, vt si quidem decreuerit reus iustum esse, diuinęque legi consentaneum, quod à principe pronunciatum est, recipiat: si minus, reijciat: Hoc est, si pronunciauerit iuxta voluntatem rei, sit ratum: si contra, sit irritum. Volunt, vt princeps & senatus ex populi, non populus ex principis & senatus iudicio voluntateque pendeat. Dicam vno verbo: Volunt vt sit anarchia, vt Ecclesiæ absque Episcopis, vt regna sint absque regibus, vt credat quisque, vt faciat quisque quicquid visum cuique fuerit. Hunc regni tui statum esse vult Vergerius, hęc est aduentus illius in regnū tuum causa: vult vt sibi quisque rex, vt sibi quisque sit Episcopus, vt in sua quisque causa sit iudex. Neque id sine scriptura: Scriptum est enim, Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes, & regnabimus super terram. Hic status perdidit ferè finitimam nobis Germaniam: hoc eodem statu vult Vergerius vt pereat regnum hoc quoque tuum, quod sanctus pater tuus florentissimum tibi reliquit. Et tu scelus hoc ferendum in terris tuis putabis? & non auferendum potius curabis?

Incommoda doctrinæ Brentij atque Vergerij.

Apoc. 5.

Quamuis autem oculis multorum testatus sit, quem hoc doctrinæ suæ genere Germaniæ statum isti reddiderint, nonnulla tamen verba visum est hic adscribere Erasmi Roterodami, qui diligentius Germanię statum hunc descripsit in epistola quadam, quam edidit contra pseudoeuangelicos, tanto maiore fide dignus, quòd inter eos ipsos vitam degebat, qui se maximè iactabant Euangelicos, vt oculatus eorum testis fuerit. Sic autem ille scribit: Excussum est iugum humanarum constitutionum, sed vbi sunt qui submiserunt ceruicem suaui iugo Domini? Et interim constitutiones humanæ constitutionibus humanis, imò parum humanis mutantur. Titulus modò mutatus est: vocantur enim verbum Dei. Cæterùm res adeò nihilo est mitior, vt complures boni viri pręferant vltroneum exilium isti magnificè decantatæ libertati. Atq; adeò proceres quidam, & antesignani istius factionis cùm nondum ad Episcoporum dignitatem, opes & ditionem peruenerint, tamen eiusmodi specimen de se prębent, vt ego me malim in Episcoporum, quàm in horum potestatem tradere, si detur optio. Malimque potentissimi Cęsaris ferre iugum, quàm quorundam magistratuum Euangelicorum, quamuis humili sorte. Sic excutiunt iugum hominum, qui vestro euangelio submittunt ceruicem: magis vereor ne plerique pro graui iugo hominum portent grauius iugum diaboli.

Erasmi testimonium de secta Lutheri feruente, in epistol. de pseudoeuangelicis.

Vides quæ fuerit illius sententia de magistratibus istis Euangelicis, quemadmodum eorum intolerabilem quandam tyrannidem & insolentiam descripserit, quæ tanta est, vt etiā ciuilis magistratus ab illis metuere sibi necesse habeat, ne si quando sit eis visum, cōtra se populi seditionē concitent. Sed audi quæ sequuntur: Excussa est obedientia Episcoporum, sed ita, vt ne prophanis quidem magistratibus pareatur. Iusto Dei iudicio factum est, vt qui datis à Deo sibi suarum animarum pastoribus & Episcopis parere noluerunt, eorum vicissim iugum, qui subiecti sunt eis, ferendum esse non putent. Audiui ex magistratu cuiusdam ciuitatis, qui sibi videbatur Euangelicus, cùm diceret, magnam olim senatus fuisse reuerentiam, populi quoque magnam obedientiam, nunc eò rem recidisse, nulla vt sit senatus auctoritas, populi verò summa licentia. Sic isti suis vident oculis ac modò non manibus etiam suis contrectant, fructus quos nobis tulit hoc Euangelium, neque tamen adduci possunt, vt ad officium sanitatemq; redeant. Pergit Erasmus: Olim Christiani sub Ethnicis principibus quietè viuebant, studiosè cauentes, ne quam seditionis occasionem darent, exhibentes honorem, cui debebatur honor: vectigal, cui vectigal: tributum, cui tributum: hortabantur Christo initiatos, vt eidololatris etiam magistratibus obtemperent: pro illorum incolumitate quotidiè Deum orabant: At iste populus tam Euangelicus, etiam Turcarum principi dicitur esse detestabilis, quem ait seditioni natum. Quos subinde tumultus excitat? Quoties quàm leuibus de causis procurrit ad arma? ne suis quidem Ecclesiastis satis obtemperans, nisi dicant blanda auribus: profligandi etiam, si liberius in vitam eorum inuehantur, aut ab opinione dissentiant. Ecce quorsum res redijt. Cùm isti qui se vocant verbi ministros, omne iudicium ac propemodum imperium omne traduxerint ad vulgum, eò tandem ventum est, vt iam doctrinæ suæ non auditores, sed iudices habeant eos qui sunt de vulgo: vt ex illius iudicio pendere cogantur, nec alia quàm quæ sunt illi gra-

Aliud testimonium Erasmi.

grata prędicare audeant. Non possum hic quin commemorem, quid mihi quandoque acciderit. Agebam cùm quodam verbi ministro, qui quamuis homo fuerit rudis & indoctus, quoniã tamen ex ijs libris ad populum conciones habebat, quos ei mercatores & opifices nõ nulli suppeditauerãt, nõ mediocrem sibi gratiam & auctoritatem apud multitudinem imperitã conciliauerat: Sed volebat is tamen videri Catholicus. Quærebam ex illo, qui fieret, quòd cùm esset in templo populus, nulla prorsus in eo signa pietatis & religionis apparerent, atque haud aliter, quàm si nullis Christianę fidei mysterijs initiati forent ita se gererent: plerique ne caput quidem aperirent, si quando sacrosanctum Christi corpus & sanguis ostenderetur? Respondit ille: sua culpa nõ fieri: sæpè se contra eos hanc ob causam è superiore loco in Ecclesia detonasse, verùm non proficere quicquam. Sed audiuisti, inquit, sermones meos: Dic si quid in eis reprehendendum esse putes, facilè me corrigi patiar. Audiui, inquam, sermonem vnum & alterum. Non reprehendo quæ tunc à te dicta sunt. Sed cùm sancta nunc sit hebdomada, qua solent homines delicta sua per confessionem sacerdoti factam expiare, & ad sacramentum altaris accedere, mirari satis non potui, quòd neque de pœnitentiæ, neque de Euchatistiæ sacramento mentionem vllam feceris. Tum ille, si quid, inquit, illis dicerem, quod in libellis suis non haberent, euestigiò cuncti se proriperent de templo. Ego verò, Tu ergo, inquam, ea de superiore loco prędicas, quæ continentur in libris, quos ipsi tibi suppeditant, quorum exemplaria & ipsi domi suæ habent: & non ea potius, quæ præscribit Episcopus; qui & ipse tibi librum misit, iuxta quem populum institueres? Nunquid non æquius esset ab Episcopo tuo te doceri, quales tibi sermones ad populum habendi essent, quàm ab aliquo de fęce vulgi? Obstupuit ille miser, nec habebat quod responderet: ac verbi quod ei imprudenti exciderat, vehementer eum pœnituit. Quàm est autem res ista præpostera? Doctorem legis ex imperitæ multitudinis iudicio pendêre, ac ad illius nutum sermones suos accommodare? Sed audiamus adhuc Erasmum loquentem: Initiò, inquit, tantùm non erat Deus illis Lutherus, nunc ijsdem prorsus delirat, quòd nouum de Eucharistia dogma non recipiat. Nouam verò libertatem Euangelicam, impunè facere, sentireque quod cuique libitum est, &c. En quale iudicium est imperitæ multitudinis. Principiò Lutherum omnia iuxta legem Domini docere iudicauerat. Posteaquàm exortus est Zuinglius, iam Lutherum secus quàm est in lege Zuinglium contra iuxta legem Domini docere maior vulgi pars definit. Hi sunt iudices ad quos remittunt principes Brentius & Vergerius, qui aliud hodie, aliud cras pronunciant. Ex horum & non è sacerdotum ore contra clara & aperta scripturarum testimonia legem eos requirere iubent.

Profert autem & alias scripturas Brentius: Quid pluribus, inquit, opus? cùm Psalmus dicat: Confiteantur tibi Domine omnes reges terrę, quoniam audierunt verba oris tui. Et Christus: Omnis qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: perspicuum est, quòd vt priuatus priuatam, ita princeps publicam habeat de doctrina religionis potestatem iudicãdi & decidendi. Quod est hoc per Deum immortalem nouum collectionis genus? An idem est Brenti, Confiteri Domino, vel confiteri Christum, quod iudicare vel decidere de doctrina religionis? Idem, inquit Brentius: Nemo enim potest ex vera & certa fide, idque periculo omnium rerum suarum terrenarum confiteri Christum filium Dei, & Euangelium eius coram hominibus, nisi antè cognouerit Christum, & statuerit Euangelium quod sequitur, esse verum & certum Euangelium Christi. Est ita Brenti, tenetur quisque cognoscere Christum, tenetur statuere quod sequitur Euangelium, esse verum Euangelium Christi: sed nunquid è suo ipsius, & non ex Ecclesiæ totius iudicio? Nunquid priuatus priuatam, princeps publicam debet habere iudicandi potestatem? Quid ex hoc sequetur aliud, quàm vt tot sint fides, quot voluntates, quot hominum iudicia? Possem tibi prouinciam ostendere Brenti, vbi princeps cùm paucioribus tuam, reliquus verò populus multo maiore ex parte Philippi doctrinam de quodam religionis capite veram esse iudicauit & decidit. Neque multum res abfuit à seditione. Talis est doctrina vestra ad seditiones excitandas facta. Atqui Brenti, non tenetur è vulgo quiuis omnem religionis doctrinam exactè nosse, multominus de ea iudicare. Simplicium fides in maiorũ fide saluatur. Documento nobis esse potest veteris Testamenti populus, cuius maxima pars quantæ fuerit simplicitatis, vel Pharisęorum illa verba planum faciunt. Turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Atqui ex hac turba multi saluati sunt ex Pharisæis illius temporis vix quisquam. Ex hac turba sibi Christus elegit Apostolos, rudes piscatores: ex Pharisæis ad munus Apostolicum ex duodecim adsciuit neminem. Quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confunderet sapientes. Tu verò Brenti, vis tuos omnes esse sapientes, vis esse

Alia Brentij ratiocinatio.
Psal. 137.
Matt. 10.
Responsio.
Alia pars argumenti Brentiani.
Responsio.
Non est necesse quosuis nosse omnia de religione.
Ioan. 7.

Aug. de verbis Apostoli ser. 20
1. Cor. 8.
Idem li. 3. Confessionũ cap. 8.
Irenæ. lib. 2. cap. 45.

esse doctores, vis esse iudices, & decisores? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Melior est, inqoit, fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Scientia enim inflat, charitas ædificat. Surgunt indocti (dicit idem alio loco) & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & saoguine. Ante quem etiam Irenæus, Melius est, inquit, nihil omnino scientem qoempiam credere Deo, & perseuerare in eius dilectione, quæ hominem viuificat, nec aliud ioquirere ad scientiam, nisi Iesum Christum filium Dei, qui pro nobis crucifixus est, quàm per sermones & multiloquium in impietatem cadere. Fides tua te saluum fecit, dicit Christus, non exercitatio scriptutatum. Habet, inquit Hilarius, oon tam veniam quàm præmium, ignorare quod credas: quia maximum fidej stipeodium est, sperare quæ nescias. Tanrùm abest vt ijs præstantes doctrina viri, iudicandi decidendique potestatem de causa fidei vulgo tribuendam esse putauerint, vt eius etiam ignotantiam nō venia modò, verùm etiam præmio dignam iudicaoerint. Non eoim habet necesse quiuis de vulgo nosse omnia mysteria fidei: charitatem habere illi necessarium est, quæ etiam absque literis discitur, sicut apud Clementem presbyterum Alexandrinum legimus. Itaque si sciat is qui de vulgo est, Dominicam orationem, Angelicam salutationem, Symbolum, Decalogum, & nonnihil престereà de sacramentis, baptismi præsertim, pœnitentiæ, & Eucharistiæ, deque ritibus & præceptis Ecclesiæ, alia eum nosse mysteria de necessitate salutis non est. Turbam enim sicut rectè dicit Augustinus, non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas tutissimam facit. Ex qua si quis etiam ea quæ iam commemorauimus, non exactè nouerit omnia, modò sciat & credat Iesum Christum & hunc crucifixum, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: iam confessus est Christum, & confitebitur eum vicissim Christus cotam patre suo, qui in cœlis est. Nam sicut alia omnia, sic & hoc præclarè dictum est ab Augustino: Si propter eos solos Christus mortuns est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustra in Ecclesia laboramus, plures enim sunt qui non possunt. Quare nihil dubitandum est, quin simplices in fide maiorem saluentur. Quod etiam figuratum esse docet Gregorius in eo, quod scribitur in libro Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur ioxta eos. Asinæ quosdam significant simpliciter viuentes: quæ rectè pasci iuxta boues dicantur, quia meotes simplicium etiam cùm alta capere noo possunt, eò magis viciniæ sunt, quò & fraterna bona, sua pet charitatem credunt, cumque inuidere alienis sensibus nesciuot, quasi in pastu se minimè diuidunt. Simul ergo se asinæ cum bobus reficiunt, quia prudentibus coniunctæ tardiores, eorum intelligentia pascuntur. Iudicet igitur idiota, se nihil scire nisi Iesum Christum, & honc Crucifixum: credat prætereà sanctam Ecclesiam Catholicā: quicquid ab ea traditur, id pro certo & indubitato habeat. Absit autem vt de doctrina illius, qoam in omnibus assequi non potest, iudicare velit, quin se potiùs, quantus qoantus est, illius iudicio submittat, oec secus aliquid, quàm ab ea traditum est, vnquam sentiat. Hoc sufficit idiotæ, quem iudicandi de doctrina religionis decidendique partes sibi sumere fas noo est.

Luc. 8.
Hilarius lib. 8. de Trinitate.
Credendi simplicitas à vulgo requirenda.
Clem. li. 2. Pædagog. cap. 11.
Quæ sint simplicibus de Religione scitu magis necessaria.
Aug. contra epistolā Manichæi quam vocant fundamentum, ca. 4. epist. 102 ad Euodium.
Greg. lib. 1. cap. 25. moralium.
1. Cor. 2.

Brentius prosequitur locum.
Matt. 15.
De cæcis ducibus cæcorum omittendis.

Prosequitur Brentius: Et quid sibi grauissima illa cohortatio Christi, Omittite illos, cæci sunt, & duces cæcorum. Quòd si cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadunt: aliod vult, quàm vt summa cura & studio caueamus, ne cæcum ducem sequamur? Quare hic est limes, hic est gradus principum, vt curent doctrinam non tantùm politicæ honestatis, verùmetiam spiritualis religionis ac pietatis. Et vanissimum est quod Asotus in scripto suo nunc huc, nunc illuc balbutit, principes & populos nec posse nec valere, nec debere dissensionem hanc citca fidem, vt ipse loquitur definire.

Responsio.

Rectè locum hunc adducis Brenti, audiendus enim est Christus, quando monet vt omittantur aliqui, quòd sint cæci & duces cæcorum. Monet autem Christus, noo per mendaces hæreticos, quorum ora, sicut apud Origenem legimus, diabolus aperit, verùm per Catholicos Episcopos & sacerdotes. Per hos igitur cùm hortatur populum, vt te tuique similes omittat, qoi percussi estis cæcitate & amentia, dum vos ipsos nimio plus amatis, & orbis terrarum indicio vestrum iudiciom anteponentes, ab eo vos per summàm impietatem præciditis, tenetur populus Christū in illis loquentem audire & omissis vobis, ad eos se cooferre, à quibus sanam doctrinam perdiscere queat.

Orig. Hom. 2. in Exodum.

De exemplo Regis Oziæ.

Iterum Brentius reprehendit venerabilem virum Petrum à Soto, quòd is exemplo regis Oziæ conatur deterrere principes à suscipienda cognitione & iudicio de doctrioa religionis. Atqui nullum exemplum versatur crebriùs in ore Catholicorum omoium, quoties hoc argumenti genus tractát: quod etiam vetustissimom illum Dionysium Areopagitam Pauli discipulum, sanctom Martyrem Cyprianum, beatū Ioannem Chrysostomum, & alios produxisse legimus. Cæterùm Chrysostomi verba libet adscribere:

Rex

Rex, inquit, cùm esset sacerdotij principatum vsurpat: Volo, inquit, adolere incensum, quia iustus sum. Sed mane intra tuos terminos. Alij sunt termini regni, alij termini sacerdotij. Ille quidem ea quæ sunt in terris sortitus erat administranda, cęterum sacerdotij ius è supernis descendit. Quęcunq; ligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo. Regi ea quę hic sunt, cōmissa sunt, mihi cœlestia. Mihi cùm dico, sacerdotem intelligo. Itaq; cùm videris sacerdotem indignum, ne traducas sacerdotium: non enim oportet damnare res, sed eum qui re bona malè vtitur. Quando quidem & Iudas proditor fuit, verùm non ob id accusatur ordo Apostolicus, sed illius animus. Nec crimen est sacerdotij, sed malum animi. Et tu igitur ne sacerdotium vituperes, sed sacerdotem malè re bona vtentem. Et enim si quis tecum disputet, dicatq́;, vidisti illum Christianum? respondeto: At non ego de personis, sed de rebus tibi loquor. Alioqui quot medio facti sunt carnifices, ac venena pro pharmacis dederunt? non tamen artem vitupero, sed malè vtentem arte. Quot nautæ malè rexerunt nauigia? verùm non ars nauigandi mala est, sed illorū animus. Si Christianus fuerit improbus, ne incuses professionem & sacerdotium, sed re bona vtentem malè. Regi corpora commissa sunt, sacerdoti animæ. Rex maculas corporum remittit, sacerdos autem maculas peccatorū. Ille bellum gerit cum Barbaris, mihi bellum est aduersus dęmones. Maior hic principatus. Propterea rex caput submittit manui sacerdotis. Et vbiq; in veteri scriptura sacerdotes vngebant reges. Verùm rex ille sua transiliens septa, nondumq; regni transgressus, conatus est aliquid addere, atque ingressus est templum, cum auctoritate incensum adolere volens. Quid igitur sacerdos? Non licet tibi Ozia, adolere incensum. Vide libertatem, vide mentem seruire nesciam; vide linguam cœlos attingentem. Non licet tibi rex adolere incensum. Non est fas venire in sancta sanctorum: transcendis septa tua, quæris tibi non concessa, eaq́ue quæ accepisti perdes. Non licet tibi adolere incensum, sed sacerdotibus istud datum est. Non tuum hoc est, sed meum. Num mihi tuam vsurpaui purpuram? ne vsurpes meum sacerdotium. Vides quemadmodum non aliud Petrus à Soto dixerit, quàm quòd à Chrysostomo dictū audis. Sic enim Petrus loquitur: Huius rei exemplum in Ozia tege scriptura nobis ostendit. Legimus enim eum lepra grauissima percussum, nō quòd quicquam dettraheret diuino cultui, sed quòd potiùs nimio pietatis zelo sacerdotum munus præoccuparet, velletque incensum offerre, quem magis decebat expectare, vt pro eo sacerdotes offerrent. Sed & exemplum Ozę deterrere debet eò vehementius, quò simplicius ille, & præter omnem temeritatem, manum admouere vt arcam Dei iamiam se inclinantem ad ruinam teneret, credidit sibi licere, sed tamen occisus est à Domino, qui docere hoc exemplo voluit, neminem ita pro Dei æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Quod dixerat Chrysostomus: Mane intra tuos terminos, non licet tibi adolere incensum, transcendis septa tua: hoc dixit Petrus à Soto, neminem ita pro Deo æmulari debere, vt transgrediatur terminum suum. Intereà tamen grauiter à Brentio redarguitur. Quam tandem ob causam? Quia non cogitauit de vero discrimine vocationum. Arguit eum impudentiæ & mendacij, quòd dixerit, nihil Oziam diuino cultui detraxisse. Quid autem dicturus es Brenti, de Dionysio Areopagita, qui maius etiam quiddam ausus est dicere?

Chry. de verbis Esaiæ com. 4. Coloss. 1.

Distinguendum inter vitia & ordinem, personam et officium sacerdotum.

Aliud officium Regis aliud sacerdotis.

Exemplū Oziæ. 2. Par. 26.

Alterum exemplum Oziæ.

Diony. in epist. 8. ad Demophilum.

Sic enim loquitur: Quid enim incōnueniens Ozias faciebat Deo incensum offerēs? Quid autem Saul sacrificans? Quid violenti nimium dęmones, cùm Iesum Dei filium verissime prędicarent? Sed profectò à Theologia omnis alienus interdicitur Episcopus: vnusquisque enim ministerij sui ordinem seruare debebit. Plus aliquid à Dionysio dictum est, quàm à Petro. Nam nō modò nihil Oziam diuino cultui detraxisse, sed nec inconueniens quidem aliquid fecisse narrat. Num & hunc impudenter & mendaciter scribere dices? Verisimè Brenti, Petrus à Soto negat Oziam diuino cultui quicquàm detraxisse. Verisimè & ante eum Dionysius negat eum inconueniens, aliquid fecisse. Nam si rem ipsam spectes, nihil diuino cultui detractum, nihil est incōueniens factum: in persona peccatum est, non in re. Fecisset hoc sacerdos aut Episcopus, quandoquidem officio suo functus esset, gratum Deo munus præstitisset. Quoniam verò fecit rex, prętèr, vel contra potiùs vocationem suam, ideò pœnas debitas luit, quòd ordinem sui ministerij non seruauit: Sed malo vt Basilium te docentem audias. Potest, inquit, fieri vt sit aliquid propria sua ratione & voluntas Dei & bonum: quando verò præter personæ vel temporis rationem vsurpatur, iam Deo acceptum non sit. Vt exempli gratia: Voluntas Dei erat & bonum erat incensum offerre Deo, verùm acceptum illi non erat, cùm fieret à Dathan & Abiron. Vides Brenti, quàm nullam causam habueris, cur tam acerbis conuitijs in virum pietate pręstantem debacchareris? Sed quid faceret aliud progenies viperarum?

Basil. in regulis contractioribus regula 276.

Neq; scripturis neq; praxi Ecclesiæ consentaneum est principes de doctrina cognoscere.

Falsum est autem, quod nō rectè regis hoc exemplum accommodari dicis ad eos qui cognoscunt de doctrina: quodq; asseris cognoscere doctrinam veræ religionis, & indicare in controuersia, de varijs sententijs partim in doctrina verbi Dei, non est solius familiæ Aaronis, sed cuiusuis pij hominis in populo Dei, ac præcipuè regū & principum: illius quidem vt priuati, horum autem vt publici magistratus. Profer quæso vel vnum scripturæ locum Brenti, vbi ex regis ore legem requirere Deus iusserit. Sicut nos ex Malachia, ex Aggæo, ex Deuteronomio testimonia produximus, quibus docuimus, sacerdotes interrogandos esse legem: ad sacerdotes referendum esse, si quid fuerit difficile & ambiguum: herbam tibi non inuiti dabimus. Non scriptura modò, verùm & Ecclesiæ totius praxis iam indè ab Apostolorum temporibus ad hæc vsq; nostra, huic tuę sententiæ reclamat, sicut suo loco demonstrabimus. Quamobrem non minus peccat princeps cùm cognoscit doctrinam veræ religionis, & indicat in controuersia de varijs sententijs partium in doctrina verbi Dei, quàm cùm vsurpat sibi officium adolendi thymiamatis. Quòd si verò tantum hoc peccatum est in principe, quātò maius est flagitium in priuato? Fides nostra Brenti, non est huius aut illius prouinciæ, multo minus huius aut illius priuati hominis, sed vocatur, & est, Catholica: verùm apud vos, aut suam quisq; priuatam & solitariam fidem habet, aut ita credit, sicut princeps iusserit.

Brentius probare conatur, priuato fas esse de doctrina iudicare.
Deut. 13.

Pergit docere Brentius, quòd etiam priuatum hominem de doctrina religionis iudicare fas est. Lex, inquit, Moysis armat manus cuiusuis etiam priuati hominis, aduersus eum qui suadet idololatriam sectandam. Si tibi, inquit, voluerit persuadere frater tuus clàm, dicens, Eamus, & seruiamus dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, non acquiescas ei, nec audias, nec parcat ei oculus tuus, vt miserearis & occultes eū: sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Qui iubet quemuis etiam priuatum hominem in Ecclesia populi Dei tam seueriter animaduertere in suasorem idololatriæ, an non eadem seueritate exigit, vt de idololatria iudicet, ac alienos deos à vero Deo diligenter discernat? Quòd, si maiores nostri exercuissent seueritatem huius legis aduersum eos, qui primi deserta doctrina prophetica & Apostolica, introduxerunt in Ecclesiam filij Dei noua, & aliena sacra, quæ ignorauerunt patres nostri, nouas & impias sectas monasticas, quas detestatur verbum Dei, nouam &

Responsio.

Aristotelicam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, non dubitamus quin rectius sese haberent res Christianorum, & trāquilior esset Ecclesia filij Dei. Quid autem Brenti, si non modò priuatus aliquis ex vulgo, verùm & tu, qui tibi præ cęteris cautus & prudens esse videris, idololatriam esse iudices, qui est ipsissimus Dei cultus? Nunc audi qui sint hi dij alieni, quos prohibet sequi scriptura. Audi autem nō me, qui mihi nullam auctoritatem arrogo, sed eos, qui vixerunt ante mille ducentos propè annos, in quibus Dei spiritum loquutum esse persuasum habemus. Ac primo loco virum illum excellenti pietate doctrināq;, ac singulari quadam persuadendi vi præditum

Vincent. Lirin.
Hæreses & errores idola ac dij alieni.
Iosue 23.
Aug. Quæst. 29. super Iosue: & de baptismo cōtra Donatistas cap 23.
Hier in Osee 8.
Idē in Esaia 2.
Hiero. in Zacharie cap. 13.

Vincentium Lirinensem: Vetus, inquit, Testamentum allegorico sermone deos alienos appellare consueuit noua dogmata: eò quòd scilicet ita ab hæreticis ipsorum opiniones sicut à gentilibus dij sui obseruentur. In quam sententiam etiam scribit æqualis eius Augustinus: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorum, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante, cum superbia vel tumore cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illum etiam Iosue locum exponit: Auferre deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum vestrum: Et illum Ezechielis, De auro meo, & argento meo, fecisti tibi imagines. Itidem & Hieronymus explicans illud Oseæ: Argentum & aurum suum fecerunt sibi idola vt interirent. Sed & illum locum enarrans: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, & incuruauit se homo & humiliatus est vir: idola interpretatur dogmata veritati contraria. Et iterum alio loco: Non ea tantùm quę manu fiunt artificis, de quibus scriptum est: Simulachra gentium argentum & aurum, opera manuum hominū, rectè vocari dicit idola, verùm etiam hęreticorum peruersam doctrinam, quę quodcunq; simulauerit, vertit in idolum, & pro Christo facit adorari Antichristum.

Hæretici dogmata sua velut idola adoranda proponunt.

Aduersus vos igitur Brenti, lex ista Moysi manus cuiusuis armat: vos enim estis qui dogmata vestra noua imperitæ multitudini colenda, & adoranda tanquam idola quædam proponitis. Dicit Lutherus: Quod ego doceo, Dei verbum est, & purum Euangelium: statim sectatores eius adorant & incuruantur coram idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistæ, dicunt Seruetus & Campanus, dicunt alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarū in prauū sensum detortarum: mox hominis, vel diaboli potius per hominem loquentis verbum pro Dei verbo, proque Christi Euan-

Euangelio miseri homines amplectuntur,& adorant,& coram idolis incuruátur. Horrenda hæc est idololatria Brenri,contra quam lex Moysi meritò manus armat omnium. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquęq; secta suum verbum Dei esse iactet, vt miseri mortales qui seducuntur ab istis, tot deos habeant, quot sunt hęresiatchę? Sed audi quemadmodum hunc locum tractet Vincentius: Scribit,inquit, in Deuteronomio beatus Moyses, Si surrexerit in medio tui propheta, aut somnium se *Vincent. Lirinen.* quis vidisse dicat: id est, magister in Ecclesia constitutus, quem discipuli vel auditores sui ex aliqua reuelatione docere arbitrantnr: & dixerit tibi, Eamus & sequamur deos alienos,quos ignoras,vt seruiamus eis: Qui sunt dij alieni,nisi errores extranei? quos ignorabas,id est,noni & inauditi: & seruiamus eis, id est, credamus eis, sequamur eos. Quid ad extremum? Non audias, inquit, verba prophetæ illius. Vos notat hæc lex Brenti: vos non audiri iubet: de vobis hoc statui pręcipit, quod tu maioribus literis scribi fecisti. Quod si factũ fuisset anno ab hinc quadragesimo ferè, quando primum deserta doctrina Prophetica & Apostolica, introduxistis in Ecclesiam filij Dei noua & aliena sacra, quę ignorauerunt Patres nostri, nouas & impias sectas Ærij, Manichęi, Iouiniani, *Quas hæreses ex antiquis illis sectary resuscitarint.* Vigilantij, Berengarij, Iconomachorum, Petrobrusianorum, Henricaniorum, Valdensium, VViclefsi, & aliorum pridem damnatorum hæreticorum, quas detestatur verbum Dei, quas execrata semper est Ecclesia Dei, nouam & hęreticam doctrinam religionis, quam abominatur Euangelium Christi, si statim initiò qui cũ potestate versabantur exercuissent seueritatem huius legis aduersus vos nec impia vestra dogmata, posteaquã semel Pontificis, cuius propriũ hoc est munus, iudicio damnata sunt, radices in multorum animis agere permisissent, non dubitamus, quin se rectius haberent res Christianorum, & tranquillior esset Ecclesia filij Dei. Certè nunquam in magnas istas calamitates incidisset Germania, quas tantas tulit ex istis sectis vestris tam dissectis, vt si cũ numerosissimo exercitu Turcarum tyrannus eã peragrasset, maiores inferre nõ potuisset. Nam non *Plus calamitates illa tum Germania ab hæreticis, quàm inferre Turca potuissent.* corpora modò miserorum hominum vos occidistis, verùm & innumerabiles animas gehennæ sempiternis incendijs tradidistis. Sed ad institutum.

Profert legem Brentius ex Deuteronomio: Docete, inquit lex, filios vestros, vt illa, videlicet legis verba, meditentur. Vetùm quid ad rem? Monemus & nos partes familiâs, *Argumentatione ex lege. Deut.11.* vt suos pueros doceãt Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolnm, Decalogum, quæ si quis eos non docuerit, graui repræhensione dignus censetur. Num autem ideò datur eis facultas de doctrina religionis iudicandi? Nihil igitur, aliud hactenus, quàm quod prouerbio dici solet: Extra chorum saltauit Brentius. Nunc tandem aliquid ad rem velle dicere videtur. Proponit enim nobis Dauidis, Salomonis, *Responsio. Obiectio ab exemplis veteris legis.* Ezechię, Iosaphat, Iosiæ regum exempla. Liceret nobis ad ea respondere, quod in decretis canonicis legimus. Miracula & maximè veteris Testamenti sunt admiranda, non ad exemplum nostræ actionis trahenda. Possemus & illud dicere quod à Gregorio Nazian- *2. Quæst. 7. Petrus paragrap. Daniel.* zeno scriptum est: Non continuò legem Ecclesijs dari, si semel aliquando, aut raiò aliquid tale factum est: quodque discipulus eius scripsit Hieronymus: Priuilegia paucorum non faciunt legem cõmunem. Sed prius facta singulorum, excutiamus, & num aliquid ad rem faciat, qua de agitur, videamus. Quãtus, inquit, iste Dauid in docenda pieta- *Nazian. in sermone in sancta luminaria Epiphaniorum. Hiero. in 1. cap. Ione.* te & constituendis sacris? At non exemplum eius rei nobis ostendi cupiebamus, vbi iudicasset Dauid de doctrina religionis. Docuit pietatem Dauid, nunquid in Ecclesia publicè? Profer scripturã, vbi doctoris officio sit functus in Ecclesia. Scripsit Psalmos ali- *De exemplo Danielis.* quot, si quid Athanasio credimus quinque tãtùm. Quid ni scriberet? Ne nunc quidem regi prohibetur, aut principi, quò minus aut rythmos, aut Psalmos, aut carmina scribat, *Atha. in Synopsi diuinæ scripturæ.* quibus Dei laudes celebret. Scribimus indocti, doctique poëmata passim. Scripsit Iustinus philosophus, qui nullo sacerdotio functus legitur, præclara volumina, quibus fidem Christi contra Gentes tutatus est. Scripsit & Apollonius vrbis Romanæ Senator. *Iustinus Philosophus. Apollonius.* Scripsit Minutius causidicus quidã Romę. Scripserũt & alij multi, quos enumerat Hieronymus. Nemo est, qui non laudi hoc illis potius, quàm vitio tribuendum existimet. *Minutius. Hiero. de viris illustribus.* Mittamus veteres: nostro quoque seculo scripsit Henricus rex Anglię cõtra vestrũ idolum Islebiense, & egregiè doctrinã Ecclesię de sacramentis tutatus est. Num quis factũ *Henricus Rex Angliæ.* hoc illius reprehensione dignum iudicauit? Ipsa quoque sedes Apostolica tantùm abest vt reprehenderet, vt etiam elogium illum illi defensoris fidei tribueret. Vtinam autem is qualis cœperat vsque ad finem perseuerasset: neque dum se caput Ecclesiæ constituit Anglicanę, ab orbe se Christiano præcidisset: certè laude sibi debita non caruisset. Fecit idem & Albertus pius Carporũ princeps: fecit & ille Ciceronis diligens imitator Christophoros Longolius, homo priuatus, neq; sacris vllis initiatus, vt intereà silentio prætereã & alios multos, & Picos illos Mirãdulanos comites, viros excellenti doctrina præ- *Albertus pius. Christo. Longolius Pici Mirandul.*

 ditos:

ditos: Nemo est qui studium hoc illorum non esse putet laudibus efferendum, Quamobrem & sanctum Dauid laudamus, quòd spiritu Dei plenus Psalmos conscripserit, quibus Dei laudes celebraret, & homines ad pietatem inuitaret. Ac quò minùs id faciant illius exemplo alij quoq; reges, & principes, quibus dona sua Spiritussanctus impartiri dignatus est, non prohibemus. Quod autem dicis eum sacra cõstituisse, nunquid talia constituit qualia vos? Nunquid abiecit vetera, noua fecit omnia? Nunquid sibi sacerdotale munus aliquod vsurpauit? Nihil tale loquitur de eo scriptura. Quin si quid tale fecisset, Oziæ & Ozæ pœnam non effugisset. Verùm dicit scriptura, eum constituisse quater mille ianitores, & psaltes canẽtes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum. Pium opus & laude dignum. Fecit etiam hoc sanctus pater tuus, Serenissime Rex, non ita pridem in Christo defunctus: Ædificauit sacellum, quod facere Dauid prohibitus est, egregio quodam opere, magnoq; sumptu: instituit in eo psaltes, qui Deo laudes decantarent: dotauit etiam non paucos Ecclesię ministros, qui quotidie sacrum illud pergerent: quo fit eius rei memoria potissimùm quemadmodum angelus Gabriel parituram virginem, ex qua mundi salus nasceretur, annunciauit. Fecit idem & auia tua Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filia, soror regis, vxor regis, mater quatuor regum: instituit & ipsa psaltes, qui singulis diebus officium de passione Dominica decantarent, & sacrum, in quo potissimùm eius fit commemoratio, peragerent. Fecerunt & alij maiores tui, quos enumerare nunc necesse non est. Fecerunt autem summa cum laude pietatis & religionis. Sed nunquid similia sacra constituerũt ij, quorum causam suscepit Brentius? nihil minùs. Quin ea quę sunt per maiores suos constituta, auctore Brentio, euerterunt potiùs. Itaq; contra se testimonia proferre videtur Brentius, ac eos ipsos damnare, quorum auctoritatis assertor videri vult. Sic suo se ipse gladio iugulat. Nihil igitur ostendit adhuc, vbi de doctrina religionis iudicium sibi Dauid sumpserit: quin illud potiùs iudicauit, quæ sacra sunt à pijs principibus instituta, ea per summam impietatem à suis esse euersa. Quod autem diximus de Dauide, idem de Solomone quoque sibi responsum esse putet.

1. Par. 13. *Pietas patris & auiæ regis Poloniæ Sigismundi.*

Responsio. De exemplo Iosaphat.

Sed Iosaphat, inquit, abstulit excelsa & lucos de Iuda, & reformauit missis in vrbes regni sui non sacerdotibus tantùm, sed etiam principibus suis. Ecclesiam Dei. Abstulisse excelsa & lucos de Iuda Iosaphat legimus, quòd autem reformauerit Ecclesiam, nec in Regum, nec in Paralipomenon libris alicubi reperitur. Sic autem legitur in libro Paralipomenon: Quòd misit Iosaphat de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanalem, & Michæam, vt docerent in ciuitatibus Iuda, & cum ijs Leuitas, Semeiam, Nathaiam, & cætera, & cum eis Elisama, & Ioram sacerdotes, docebantq́ue populum in Iuda, & cæt. Misit igitur Prophetas, Leuitas, & sacerdotes, qui populum docerent: misit cum eis etiam, sicut scribit commentator, aliquot ex principibus suis, vt populum inducerent ad obediendum, & punirent rebelles, si quos inuenirent. Et hic locus Brenti, magis aduersatur tibi, quàm, vt quam tu vis, eam sententiam confirmet. Sed audi quid sequatur in eodem libro: Constituit, inquit, Iosaphat leuitas, & sacerdotes, & principes familiarum ex Israël, vt iudicium & causam Domini iudicarent, præcepitq́ue eis: Omnem causam quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, vbicunque quæstio est de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus, ostendite eis, &c. Amarias autem sacerdos & Pontifex vester, in ijs quæ ad Dominum pertinent præsidebit. Porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinẽt. Quid hæc sibi verba volunt Brenti? An non apertissimè sententiam tuam oppugnant? Quid enim hic aliud facit Iosaphat, quàm quod in Deuteronomio præceptum fuisse commemorauimus? Vult vt omnis quæstio de lege, de mandato, de cæremonijs, de iustificationibus non ab alijs decidatur, quàm à Leuitis & sacerdotibus. Deinde verò, potuit ne magis apertè, quàm hoc loco fecit, quod sit sacerdotis & pontificis ac regis discrimen indicare? quando dicit, Amariam Pontificem in ijs, quę ad Dominum Deum: Zabadiam in ijs, quæ ad regis officium pertinent, præsidere debere. Quæso te Brenti, pertinere ne putas ad Deum religionem, siue doctrinam religionis? Quod si putas, id quod res est, ad Deum pertinere, cur à rege potiùs, quàm à pontifice iudicari vis, contra tam manifestam scripturam? Sed qui tantoperè de scripturis gloriaris, hunc scripturæ locum nunquam inspexisse videris. Vide autem nùm & nos ijsdem te ledorijs hoc loco perstringere possemus, quibus tu, cùm nullam etiam legitimam causam habeas, venerabilem virum Petrum à Soto toties perstrinxisti? Verùm de re proposita dicere malumus. Nihil fecerunt ab officio piorum regum alienum, Iosaphat, Ezechias, Iosias, quòd ab Episcopis & sacerdotibus admoniti, excelsa & lucos

2. Par. 17. *2. Par. 19.* *Exemplo Iosaphat Brentius redarguitur, suoq́ue telo iugulatur.*

lucos de Iuda abstulerunt, quòd aliquos etiam de suis principibus miserunt, qui populum io ijs quæ sunt ad Deum parêre pontifici iuberent, qui iuxta legem in Deuteronomio conscriptam, non ab alijs quàm Leuiticis & Sacerdotibus, de lege, de mandato, de ceremonijs, de iustificatioibus iudicium fieri procurarent. Quid autem & priscis illis seculis, & hoc nostro, maiore studio contenderunt à suis regibus & principibus sacerdotes & Episcopi catholici & Otthodoxi, quàm vt exemplo piorum istorum regum auferrêt excelsa & lucos de Iuda, vt iudiciũ de lege Domini ne permitterent alijs, quàm ad quos propriè pertinere videtur, sacerdotibus & Episcopis? vt si viderent alicubi sacrilegum altare contra legitimum erectum, pestilentiæ & mendacij cathedram contra veritatis cathedram constitutam, euestigiò nulla prorsus mora interposita, demolirentur & euerterent. Hoc semper ab Imperatoribus & regibus Christianis Episcopi petiuerũt, hoc petunt etiã nunc. Quid enim possumus nos episcopi, qui nullã nostrã habemus priuatam, sed Catholicã fidem tuemur & retinemus? Quid aliud possumus quàm docere, monere deq́; doctrina religionis iudicare? Si cõperta fuerit impia & hæretica, eam condemnare, sectatores eius è cœtu piorũ eijcere. Verùm est autem quod à Paulo scribitur: Quod suo ipsius iudicio cõdemnatus est hæreticus, ipse pridem è cœtu se piorum eiecit. Quamobrem, cùm oihil hac ratione proficimus, quid aliud nobis faciendũ restat, quàm vt regum & principum nostrorum officium imploremus, vt & eos hortemur, oremus, & obsecremus, quò piorum regum horum exemplo excelsa vestra, hoc est, altitudinem vestram hęreticorum extollentē se aduersus scientiam Dei (qui sic inflati estis sensu carnis vestrę, vt iam non contenti sitis esse similes Altissimo, sicut Cherub ille, qui propterea detractus est in profundum laci: verùm etiam supra Altissimum esse contendatis, dum de Altissimi, hoc est, de Spiritussancti decretis in Concilijs, quę legitimè congregata sunt sancitis, iudicandi potestatem vobis arrogatis) vt hanc altitudinem vestram destruant, vt auferant hęc excelsa vestra simul & lucos. Nam quoties ad Catholicorum ciuitates venitis, non ferè nisi in lucis, hoc est, in tenebris, in opacis locis, in angulis excelsa ista dogmata vestra, in quibus mirum in modum vobis placetis, rudibus inculcare consueuistis. Hoc si fecisset Carolus Imperator, si statim initiò excelsa ista vestra & lucos de Iuda, de Ecclesia Dei abstulisset, meliore nunc statu esset religio Christiana, neque tot fuisset infortunijs Germania mactata. Verùm nihil est, quòd quis religiosissimo Imperatori quasi negligentiæ crimen obijcere velit. Fuit ille voluntate magis promptus, quàm facultate paratus ad excelsa ista vestra, & lucos auferendos. Sed peccatis nostris factum est, vt per quos minimè oportebat, sanctę cogitationes illius, quò minus ad rem conferri possent, impedirentur.

Episcopi principum implorant auxilium aduersus hereticos & illorum idola.

Ad Tit. 3.

Hæreticorum plus quàm Satanica superbia

Imperatoris animus erga Ecclesiam.

Tu verò Sigismunde Rex Auguste, potes adhuc exemplo piorum regum horum, excelsa ista, & lucos istos ac Lukiskos de Iuda, hoc est, de Ecclesia verè Deum cõfitentium, quam tibi tuendam ille commisit, auferre. Potes vel nutu saltem magno tui nominis decore, magna subiectæ tibi Polonæ gentis infamia cathedras contra cathedras constitutas euertere: potes altaria contra altaria erecta demoliri: potes non ita magno negotio, modò velle te homines intelligant, efficere, vt multitudinis credentium sit cor vnum, & anima vna. Nam in regno tuo (Deo sit gratia) nondum eò res processerunt, quò, proh dolor, in finitima nobis Germania progressas esse videmus. Facilius nascens malum opprimi potest, quàm quod iam est inueteratum. Quamobrem principijs obsta, ne quod sequitur occini tibi, quod absit, posteà queat, sero medicina paratur. Vidisti iam quæ loca protulerit è scripturis Brentius. Quod autem is aliud, quàm tela nobis, quibus oppugnari per nos posset, suppeditauit? Mihi certè nonnunquam in mentem venit subuereri, ne sibi Petrus à Soto pręuaricatorem eum apposuisse videatur. Sic omnia, prudens an imprudens diuinare non possum, diligenter produxit, quæ ad eam, quam confirmandam suscepit causam, infirmandam pertinere videntur.

Ad Poloniæ Regem adhortatio Episcopo digna

Incipit iam tandem ἀλληγορικῶς explicare legem illam, quę iubet Sacerdotes tantum Aaronis sacrum adolere thymiama. Quamuis autem nihil hoc ad præsens institutum faciat, ne sibi tamen allegorica ista interpretatione nimis placeat, simul vt pij fraudes istorum intelligant, nec eorum illecebris inescari se patiantur, libet hac quoque de re pauca verba facere. Adolere, inquit, thymiama, significat placationem cœlestis iræ. Ac voluit Spiritussanctus, vt soli Aaronici sacerdotes thymiama adolerent, quo significaretur, solum Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione & morte, placare iram Dei patris, & reconciliare ei hominum genus. Sorbonici autem & Asotici tribuunt hanc maiestatem & virtutem non soli personę Christi, sed etiã operibus aliorũ hominũ: Nec tamen ijs operibus quæ fiunt ex præscripto verbi Dei, verumetiã ijs, quæ ipsi somniant, & ad gloriã Dei illustrandam

Obiectio Brentij ab allegorico sensu legis.

 dam

dam suo ipsotum excogitant. Etsi enim nugantur, opera habere hanc virtutem non ex se, sed ex gratia, tamen anteà demonstratū est, quòd impietas & idololatria sit, creaturæ tribuere quod soli diuinę maiestati, & soli personæ Christi cōuenit. Quare manifestum est, quòd Sorbonici & Asotici legem de adolendo thymiamate ita perstringunt, vt digni sint non corporali tantùm lepra, sicut Ozias, verumetiam æterna ignis gehenna. Quod sanè publicum, nisi resipiscant, proculdubio euadere non possunt.

Responsio. Quòd adolere thymiama significauerit placationem cœlestis iræ, non granatim tibi concedimus. Sed nec illud diffitemur, sacerdotium Aaronis figuram & vmbram fuisse sacerdotij, quo functus est Christus in ara crucis, vbi semetipsum tradidit oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis, cui nos per sacrificium hoc reconciliauit: vnum cum illo manens, cui offerebatur: vnum in se faciens, pro quibus offerebatur: vnum existens ipse qui offerebat, & quod offerebatur. Quod autem asseris, propterea solos Aaroniticos sacerdotes thymiama adolere, quo significaretur solùm Iesum Christum filium Dei, cuius illi vmbra fuerunt, solo suo thymiamate, sola sua intercessione, passione, & morte placare iram Dei patris, & reconciliare ei humanum genus, Sorbonicos autem & Asoticos prælatos tribuere hanc maiestatem & virtutem non soli personæ Christi, sed etiam operibus hominum, &c. Quos tu Sorbonicos & Asoticos voces, aut quid ijs verbis tibi velis, non satis assequimur. Nam si quia sacerdos in æternum secundū ordinem Melchisedech Christus est, ideò nullos iam dici & esse vis sacerdotes: si quia mediator & reconciliator noster Christus est, ideò nullos vis dici mediatores alios & reconciliatores: si quia sedens ad dexteram patris Christus interpellat pro nobis, ideò non vis vt ipsi quoq; alter pro altero interpellemus, vide, ne quos fortasse non vis, eos Sorbonicos & Asoticos pręlatos voces. Quid est enim, quod fuit ab Apostolorum temporibus magis vsitatum in Ecclesia, quàm vt Ecclesiæ ministri sacerdotes vocarentur, ex eo præsertim tempore, quo desiji Iudęorum sacerdotium?

Etiam sacerdotes vocari mediatores & reconciliatores. Iam verò quòd mediatores & reconciliatores ijdem vocantur, non minus & illud vetus est. Sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, Sacerdotibus, inquit, maior labor incumbit in asserenda, propitianda, & procuranda Dei maiestate. Apertius autem *Cyp. lib. 1. epi. 3.* Gregorius Nazianzenus, qui speciale sacerdotis officium esse dicit, populi mediatorem *Nazian. in Apologet.* apud Deum effici. Qui & Basilium vocat mediatorem inter Deum & hominem. Quem præceptorem suum sequutus Hieronymus, vocat sacerdotem Dei sequestrum & hominum. *Hier. in Malachia cap. 2.* Et æqualis horum Ambrosius Iesum alloquens: Quoniam, inquit, me peccatorem, inter te, & eundem populum medium esse voluisti, licet in me boni operis te- *Ambr. in oratione priore praeparatoria ad Missam.* stimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses: nec per me indignum famulum tuum, eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, salutaris dignatus es esse redemptio. *Chry. de verbis Esaiæ hom. 5.* Ad eundem modum Ioannes quoque Chrysostomus, medium stare dicit sacerdotem inter Deum & humanam naturam, illinc venientia beneficia ad nos deferentem, & nostras petitiones illuc proferentem, Dominum iratum vtrique naturæ reconciliantem, & nos, qui offendimus, ex illius manibus eripientem. Vi- *Ibidem li. 6. de sacerdotio.* des quid iste sacerdoti tribuat? Sed audi quid alio loco dicat: Sacerdotem enim ait, pro vniuerso orbe legatum intercedere, deprecatoremq; esse apud Deum, vt hominum omnium non viuentium modò, sed etiam mortuorum peccatis propitius fiat. Itaque quasi mundus vniuersus illi concreditus, atq; omniū sit pater, sic ipsum ad Deum accedere. Ac paulò pòst: Cùm autē ille & Spiritumsanctū inuocauerit, sacrificiumq; illud horrore ac reuerentia plenissimum perfecerit, cōmuni omnium Domino manibus assiduè pertractato, quæro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? Per id tempus & angeli sacerdoti assident, & cœlestium potestatem vniuersus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Et qui fuit his *Anacletus Pōt.* omnibus vetustior Anacletus, quartus à Petro Pontifex Romanus. Sicut, inquit, ipse filius Dei mediator fuit Dei & hominum, ita & vos vice illius in Ecclesia estis cōstituti, vt inter Deū & homines legatione eius fungamini. Hęc ille, scribens ad Episcopos per diuersas regiones constitutos. Et qui fuit successor eius Celestinus: Cùm, inquit, sancta- *Celestin. epi. 1.* rum plebium præsules mandata sibi legatione funguntur, apud diuinam clementiam humani generis agunt causam, & tota secum ingemiscente Ecclesia, postulant & precātur, *Gre. li. 1. ep. 24.* vt infidelibus donetur fides. Gregorius quoq; Magnus successor huius: Quid Antistes, inquit, ad Dominum, nisi pro delictis intercessor quidam eligitur? Vides quemadmodum hi omnes & mediatores, & reconciliatores, & sacerdotes, ac legatos, & intercessores vocant eos, quos vos nihil aliud esse vultis, quàm Ecclesię ministros. Nùm & hos tu Sorbonicos & Asoticos prælatos esse dices?

Neq; tamen vel horum, vel posteriorum quisquam, qui vulgò vocantur Scholastici, tri-

tribuit hoc vnquàm Ecclesiæ ministris, quod proprium est filij Dei munus, vt eos ad eundem modum legatos, mediatores, intercessores, reconciliatores esse diceret, quemadmodum ipsi Christo vero Dei filio hæc omnia competunt: Nihil enim aliud eis tribuũt, quàm quod à Paulo tribuitur: Deus, inquit ille, nos reconciliauit per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis: quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, & non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quid autem dixit aliud Apostolus, quàm quod anteà dixerat ipse Christus? Pax, inquit, vobis. Sicut me misit pater, & ego mitto vos. Quam autem ad rem pater misit filium, nisi vt inter Deum & homines pacem faceret? Ad hanc ipsam rem suos quoque filius misit in vniuersum orbem sacerdotes & Episcopos, vt eorum ministerio reconciliarentur Deo: si qui se ab illo disiunxissent, peccatisq; suis eum offendissent. Quod ergo dixit Christus, Misit me pater, idem est cum eo, quod dicit Apostolus, Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Quod verò subiungit, Ita & ego mitto vos, idem est cum eo quod idem dicit Apostolus: Posuit in nobis verbum reconciliationis: Pro Christo legatione fungimur: & Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quamobrem non contentus semel dicere, dixit repetita vice, Pax vobis, vt indicaret se & pacem illis fecisse, & pacem per illos mittere nobis.

Scholastici non tribuũt sacerdotibus quod vni Christo ferri debet acceptum.

2. Cor. 5.

Ioan. 20.

Vides igitur qua ratione dicatur Sacerdos, Mediator, Legatus, Reconciliator Christus Dei filius, qua rursus ratione eadem omnia ministris Ecclesiæ sacerdotibus tribuantur. Christus hæc omnia est, virtute sua, qui per sanguinem suum reconciliauit nos Deo pàtri. In homine sacerdote nihil est præter ministerium: Quo quidem fungitur is primùm, cùm annunciat populo per Christum in cruce pro nobis passum & mortuum, peccatorum remissionem nobis obtentam, ac Deo Patri nos esse recõciliatos. Deinde cùm eum admonet, quandoquidem facta iam sunt per Christum omnia, quę ad reconciliandum Deo patri genus humanum pertinerent, vt ex ipsius Christi parte nihil desit hominibus ad salutem consequendam, vt ne sibi deesse velint ipsi, sed pro se quisque reconciliari Deo studeat: nec existiment solum hoc sufficere, si sciant & credant, quòd cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, sed requiri præterea, vt ipsi adferant aliquid ad reconciliationis illius in cruce factæ fructum in se transferendum, vt peccata sua detestentur, vt conuertantur ad Dominum, vt in illo spem & fiduciam suam collocent, vt illius amore inflammentur, ac per fidem viuam, & per sacramentorum susceptionem illud efficere conentur, vt quem fructum vniuerso mundo Christi mors attulit, eius participes esse queant: quo quidem tempore legatione fungitur, & reconciliationis ministerium exequitur sacerdos apud homines pro Christo capite. Quando autem stás ad altare, eam quę per fusum in cruce Christi sanguinem facta est reconciliationem, Deo patri offerens, atque illius eum commonefaciens, in totius Ecclesiæ persona supplex rogat, vt illius reconciliationis virtute populo suo propitius esse, ac fructum illius ad ipsum redundare velit: legatione fungitur, & recõciliationis ministerium exequitur apud patrem cœlestem pro Christi corpore, Ecclesia. Nihil hic igitur Christo detrahitur: nisi fortè quia Christus interpellat pro nobis, ideò detrahitur Christo, quòd sacerdos etiam interpellat: qui non solùm tunc legatus est, & reconciliationis minister, quando prędicat Euangelium, verumetiam cùm baptizat, cùm pœnitentem absoluit, cùm Eucharistiæ sacramentum porrigit, cùm orat pro populo, cùm corporis & sanguinis Christi sacrificium offert. In omnibus his reconciliationis est minister: quam non modò verbis prædicat, verumetiam habitu & actione repræsentat: ac quemadmodum ea facta sit in cruce sub aspectum astantis populi, subijcit, atque omnia facit, vt fidei suæ commissus populus, reconciliationis in cruce factæ fructum consequi possit: Quam ad rem non alio vtitur mediatore, quàm ipso Christo. Illius enim corpus, illius sanguinem offert Deo patri: illius precij quo redemptus & reconciliatus est ei mundus, ipsum commonefacit, nec per alium petit, quàm per Dominum nostrum Iesum Christum, per quem preces suas omnes concludit: quandoquidem illum esse verum sacerdotem, verum mediatorem, reconciliatorem, interpellatorem agnoscit. Ille est qui baptizat, ille est qui peccata remittit, ille est qui reconciliat, ille est qui interpellat pro nobis, ille est qui docet, ille est qui consecrat Eucharistiam, ille est qui porrigit sumere volentibus, ille est qui offert corporis & sanguinis sui sacrificium, sacerdos manus tantùm & linguam accommodat. Itaque virtus omnis & efficacia, non est vnquam tributa nisi vnico mediatori Christo, nisi vnico illi sacrificio, quo se ille obtulit in ara crucis. Sacerdoti nihil est attributum præter ministerium.

Aliter atq; aliter Christo et sacerdotibus cõpetunt hæc nomina sacerdotis, mediatoris, legati, reconciliatoris.

Rom. 5.

Quamobrem nihil habes quod quiriteris Brenti. Non tribuimus creaturæ, quod

Omnis gloria in solū Christū à sacerdote, quā uis mediatore, transfertur.

est solius diuinæ maiestatis, quodque soli conuenit Christi personę. Quò magis autem ita rem habere cognoscas, omnem nos gloriam in solum Christum trasferre, etiamsi peccator sit minister, non ideò minus valere putamus, quòd manibus illius offertur sacrificium. Nihil enim tribuimus hominis operi per se considerato, sicut falsò tu nos infimulas: sed omnia referimus ad illud Christi solius opus, quo se pro nobis Deo patri victimam obtulit in ara crucis. Et hoc est quod à scholasticis dicitur, missam valere ex opere operato, nō autem ex opere operantis. Opus operans appellare placuit, siue sacerdotis actionem, quod Antisidiorensi visum est, siue sacerdotem ipsum sacris operantem. Sic enim loquitur Innocentius: Nō ergo sacerdotis iniquitas effectum impedit Sacramenti, sicut nec infirmitas medici virtutem medicinę corrumpit. Quamuis igitur opus operās aliquando sit immundus, semper tamen opus operatum est mundum. Opus operans vocat hic Innocentius ministrum sacerdotem. Opus autem operatum vocant Scholastici, rem immolatam. Cùm itaque docent missam ex opere operato valere, quid aliud videntur docere, quàm nō esse personam aut actionem sacerdotis attendendam, verùm ipsam, quæ præsens est in altari, rem immolatam, ipsum verum Christi corpus, quod pro nobis traditum est, ipsum verum Christi sanguinem, qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum nostrorum. Huius pro nobis tradiri corporis, huius pro nobis fusi sanguinis virtute, nō merito sacerdotis aut actione fieri, vt cum Deo recōciliationem, peccatorum remissionem, & ea quæ petimus cōsequamur omnia. Potuit autem dici magis pium aliquid, aut veritati Christianæ magis cōsentaneum? Quid enim? Ah nō omnem hac ratione fiduciam ab homine transferunt, & in sola Christi passione, (nam passio Christi est sacrificium quod offerimus) collocari iubent? cum Propheta dicentes: Maledictus homo qui cōfidit in homine, & ponit carnem brachium suum. Benedictus vir qui cōfidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Nolunt vt quisquam in sanctitate vel in externo sacerdotis opere spem suam defixam habeat, verùm in agno illo immaculato, cuius pretioso sanguine redempti sumus: Hic est, qui tollit peccata mundi: hic est in cuius nomine si quid petierimus patrem, dabit nobis. Hic est verus aduocatus, mediator, & recōciliator noster. Homo sacerdos, minister tantùm est recōciliationis: ministerium enim recōciliationis dedit illi Deus. Vera propitiatio, vera pro peccatis nostris recōciliatio, verus sacerdos in æternum, solus sanctus & immaculatus pōtifex, qui & exauditus est, & exauditur semper pro sua reuerentia, nō est alius quā ille, qui per proprium sanguinem introiuit semel in Sancta, qui sedens ad dexteram patris, etiam nunc interpellat pro nobis Dominus noster Iesus Christus. Cuius corporis & sanguinis sacramenrū, cùm præsens adsit in altari, cū subijciatur sub oculos adstantium, quemadmodum ille semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata: in huius sacramenti præsentia, sicut à sancto martyre Cypriano scriptum est, non superuacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam.

Quid scholastici opus operans & operatum.

Antisidi. in prima parte summa.

Innoc. li. 3. mysteriorum Missa cap. 5.

Missa valet ex opere operato Scholastici quātum Christo Mediatori tribuūt, eoque indignè taxari.

Hier. 17.

1. Pet. 2.

Ioan. 1.

Ioan. 15.

2. Cor. 5.

Hebr. 3.

Heb. 9.

Rom. 8.

Hebr. 9.

Cyp. serm. de cœna Domini.

Hæc est eorum doctrina, quos tu Asoticos & Sorbonicos Prælatos vocas. Quæso autem te, num tribuunt creaturæ, quod soli diuinæ maiestati, & soli personæ Christi cōuenit? Quò certiùs autem cognoscas, ita rem habere sicut diximus, quamuis multi sint, qui tractent quæstionem hanc, vtrùm sacerdotis mali Missa tantundem valeat, quantum boni (tractant enim eam, 1. Thomas de Aquino, 2. præceptor eius Arbertus, 3. Bonauentura, 4. Ioannes Gerson, 5. Gabriel Biel, & alij nōnulli) nos tamen vel vnius Ioanois Scoti testimonio cōtenti erimus, & eius verba paucis adscribemus: Missa, inquit ille, non solùm valet virtute meriti siue operis operantis, sed etiam virtute sacrificij & operis operati. Vel nō solū valet virtute meriti personalis sacerdotis offerētis, verumetiā virtute meriti generalis Ecclesiæ, in cuius persona per ministrū cōmunem offertur sacrificium. Alioqui missa mali sacerdoris, qui in illo actu non meretur personaliter, sed demeretur, nulli valeret in Ecclesia: quod reputatur communiter inconueniens. Et rationabiliter iuxta illud Ioannis: Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Quandoquidem enim Christus vt summus sacerdos offert, panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Hic dices Brenti: Vel hæc ipsa verba planum faciunt ita esse, quemadmodum à nobis cōmemoratum est, quòd virtutem recōciliationis nō soli personę Christi tribuitis, verumetiam operi sacerdotis. Audi quæso Brenti: Duas personas sustinere sacerdotem docemus: vnum Christi capitis, cùm cōsecrat, siue sanctificat, offert, distribuit. Tunc manus, lingua, ministerium, hominis est mortalis, ipsa verò cōsecratio, siue sanctificatio, oblatio, distributio, denique virtus omnis & efficacia, nō est nisi æterni sacerdotis illius & immortalis, Domini nostri Iesu Christi. Aliam Christi corporis Ecclesię: vt oblationis in cruce factæ per filium, cuius fit in altari repræsentatio, fructum ad fideles omnes redundare faciat. Hoc igitur dicit Scotus, siue sacerdotem cōsideres, tanquam Christi capitis,

1. Part. 2. qu. 82. arti. 6.

2. In li. 4. sent. dist. 13. art. 3.

3. In 4. li. sent. dist. 13. qu. 4.

4. ser. 2. de die mortuorum.

5. In expositione sacri canonis missæ, lectione 26. in quotlibeticis quæst. 20.

Ioan. 6.

Sacerdos duas sustinet personas.

pitis, siue tanquam Christi corporis ministrum, vtroque modo valet Missa. Nam quod ad prius illud ministerium attinet, non refert quæ sit vitæ merito sacerdos: Christus est enim summus ille sacerdos, qui semetipsum offert. Panis quem dat, id est, caro eius, est mundi vita. Quamobrem non hominis sacerdotis actio, verùm Christi sacerdotis oblatio, Christi caro, quam semel in ara crucis pro nobis in mortem obtulit, illa est vita mundi, illa est per quam salutem cõsequimur: hominis autem sacerdotis, nihil aliud est quàm ministerium. Virtus omnis penes carnem illam est, quę cùm propter nostram salutem in cruce pependisset, nunc ad dexteram Dei collocata pro nobis interpellare nunquam intermittit. Rectè enim ab Augustino dictum est: Qui fuerit superbus minister, cum diabolo reputatur, sed non contaminatur donum Christi. Quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit, liquidum venit ad fertilem terram. Puta quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest: per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum adfert. Spiritalis enim virtus sacramenti, ita est vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Quod verò spectat ad posterius ministerium, quo sacerdos fungitur pro Christi corpore Ecclesia, si dicit Scotus, aliquid valere ministri meritum, si bonus sit, quid aliud dicit, quàm quod scriptura loquitur: Multum valet deprecatio iusti? Sed si nullum etiam sit sacerdotis meritum personale, valere tamen dicit sacerdotis preces, virtute meriti generalis Ecclesiæ, cuius personam agit: quæ tamen non aliter valent, nisi pro nobis interpellet verus ille sacerdos, mediator, & reconciliator noster, Dominus noster Iesus Christus, ita vt omnis virtus & efficacia precum etiam nostrarum, ex illius interpellatione pendeat: qui nisi pro nobis interpellaret, nullum esset precum nostrarum pondus, quæ quicquid valent, in illo & per illum valent. Hæc est Ecclesiæ doctrina Brenti, quæ si quid aliquando tribuit operibus, hactenus tribuit, quatenus eius qui passus est, & mortu° pro nobis, pretioso sanguine sunt tersperfa, ex quo precium suum omne mutuantur: omnem vt virtutem & efficaciam soli tribuat pro nobis fuso Christi sanguini. Verùm hac de re scripsimus vberiùs in Confessione nostra Christiana, vbi & quale sit sacerdotium sacrificiumque nostrum, quod hoc loco perstringere tu vi-deris, & quid operibus hominum ab Ecclesia tribuatur, copiosè disseruimus. Fortassis autem legisti Brenti, quid scribat Basilius locum illum adducens Euangelij, Date eleēmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Sic enim ille loquitur: Non quòd per se ista ad mundationem sufficiant, cùm principaliter opus sit misericordia Dei & sanguine Christi: in quo & aliorum omnium redemptionem habemus, si in vnoquoque dignos resipiscentiæ fructus fecerimus. Quod ille dixit de eleēmosyna, hoc idem nos quoque sentimus de omnibus alijs pijs operibus. Quibus si quando mundari, vel reconciliari quen quam Deo dicimus (nam & ieiunia & preces ad placandam iram Dei non sine scripturarum auctoritate rectè adhiberi docemus) principaliter tamen egere nos misericordia & sanguine Christi profitemur: per quem & in quo valent, quicquid valent opera nostra omnia. Hæc vos aut ignoratis Brēti, atq; ita neq; quæ diciris, neq; de quibus affirmatis, intelligitis: aut si nō ignoratis nos ita docere, tāto maior est improbitas vestra: qui cū secùs rē habere sciatis, apud multitudinē tamē imperitā nos traducere nō veremini, quasi nos per summam impietatem creaturæ tribuamus, quod soli diuinæ maiestati, solique personæ Christi conuenit: & cùm veritate non possitis, eiusmodi confictis calumnijs perficere studetis, vt quàm plutimos à Christi corpore, quæ est Ecclesia Dei, segregare queatis. Verùm hæc extra causam hac quidem de re dicta sufficiant.

Sacerdotum improbitas non derogat efficatiæ sacramentorum

Aug. tract. 5 in Ioan.

Iaco. 5.

Quatenus Ecclesia operibus nostris tribuat aliquid.

Basil. in regulis cõtractioribus, quæst. 27.

Quomodo dicamur operibus mundari, Deoque reconciliari.

Redit iterum ad conuitia Brentius, & grauiter inuehitur in Petrum à Soto quòd scripserit Osam licere sibi credidisse simplicius & præter omnem temeritatem arcæ manus admouere. Quasi verò multum hoc ab eo dissimile fuerit, quòd à Gregorio Nazianzeno, quem Theologum Græci vocant scriptum est, Osam hunc arcam iamiam lapsuram manu sedula & solicita sustentasse. Certè quod sedulò, quod solicitè fit, non omninò temere fieri videtur. Adeò veteres etiam illi Theologi, non se putauerunt vlla necessitate adstrictos esse, vt iisdem semper verbis scriberent, quæ in Canonicis libris continentur. Sed cùm validiora, quæ proferat, argumenta non habeat, cauillis eiusmodi virum & bonum & doctum vexare conatur. Nos autem conuitia, iocos & scommata Brentij missa faciamus, ac silentio prætetitis ijs, quæ vel non multum ad rem faciunt, vel abunde iam à nobis confutata sunt, de re potius ipsa sermonem nostrum instituamus. Itaque nihil est quòd de Osa quoque plura verba faciamus, quandoquidem quæ dicta sunt de Osia, rectè huc accommodari queunt. Quin & de gradu principum & Episcoporum in Ecclesia (qua de re petulanter admodum cum venerabili viro Petro à Soto rixatur Brentius) non est necesse nunc agere pluribus: erit alius locus ea de re dicendi magis op-

Controuersia de Osa manus arcæ admouente.

Responsio.

Naz. in Apolog.

gis opportunus, vbi quem in Ecclesia Dei quisque gradum obtineat, ex Ecclesiæ praxi, Deo bene iuuante, demoustrabimus.

Ephe. 4. 1. Cor. 13. Nisi saluus in Ecclesia sit ordo, hæreses non expugnabũtur.

Nihil autem erat quod offenderetut Btentius, quòd ex Pauli sententia Petrus ordinatissimam esse scribit Ecclesiam. Hac quidem de te cum Paulo rixari Brentium oporte bat, non cum Petro. Quid aurem potuit verius dici, quàm quod à Petro dictum est? Tol le, inquit, ordinem in docendo, & necesse est tot esse doctrinæ diuersitates, quot aurę fla tus, quibus non miuùs instabilirer circunferantut paruuli, quàm arundo à venio agitata. Nónne clamat hoc res ipsa Brenti, vt si minus Petro scribenti, saltem sectis istis tam dissectis, modò non ipsam vocem hanc emittentibus, ac re ipsa ita esse declarantibus, fidem habere te oportuerit? Satanismum enim hunc, quem operis huius initio tecensuimus, quæ res nobis alia peperit, quàm quòd Apostoli, pastoris, doctoris officio fungi quisque vult? etiamsi legitimè vocatus non sit. Verùm intelligit hoc Brenrius, si saluus sit ordo in Ecclesia, hæreses consistere non posse : quamobrem hunc sibi præcipuè censet oppugnaudum.

Virulenta Brentij obiectio circa principum potestatem.

Quid autem non fecit Brentius, vt quàm posit maxima Catholicis Episcopis principum odia conflare quear? Quàm virulenta sunt hæc illius verba? Nam autem Asotus omnem honorem & dignitatem auferat à regibus & principibus, facit eos auctoritate legis, quæ de ambiguis & difficilibus causis ad sacerdotes referendis exrat, sacerdotum apparitores & lictores. Hoc restat, inquir, ptincipi erga populum eius, superbiam & inobedientiam erga Dei ministros & doctores legis compescere, atque seueritare legum, sententiam illorum exequi, ne videlicer in contemptum veniat.

Responsio.

Quęso te Brenti, quoties aliquis fidem principis implorat, vt quem non sine causa portat gladium in maleficum aliquem stringi iubeat, num starim eum apparitorē & lictorem facit? At vos, iuquit Brentius, vulris, vt hoc sine vllo suo iudicio & cognitione faciat. Quotus quisque princeps autem est, qui de cædibus & maleficijs ipse cognoscat, & non aliorum iudicio stringi gladium in sontes faciat? Nam à quocunque tandem iudicatum fuerit, gladius certè non stringitur, nisi ptincipis auctoritate: sicut nec iudicium vllum fit de seculi rebus quibuscunque tandem, nisi principis auctoritate. Quàm pauci verò fures, quàm pauci sicarij, quàm pauci grauiorum etiam scelerum conuicti, supplicium capitis luerent, si non liceret id de quoquam sumere, nisi cuius causam ptinceps ipse iudicasset? Credit princeps à se coustituto legitimo iudicio, habet apparitores & lictores suos, per quos, quas commeruerit quisque, pœnæ de quoque sumuntur. Quòd si credit princeps iudicibus à se constitutis, quid ni credat iudicibus in ipso Deo constitutis? vt faciar quod iu Deuretonomio pręcepir Dominus: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, ex decreto iudicis motiatut homo ille.

Iudiciũ de causa fidei semper penes Episcopos fuit.

Docebimus autem hoc suo loco, quod ex quo tempore penes Christianos esse cœpir imperium, ad hoc vsque nostrum seculum nemo fuerit regum & principum Christianotum, qui sibi de causa fidei iudicium arrogare sir ausus, de qua liberam semper cognoscendi potestatem penes solos Episcopos, quotquot de Christianos ptofitebantur, esse voluerunt. Quos illi pronunciassent hæreticos, eos pro hæreticis habuerunt, & ab omnibus tales haberi, nec receptum illis in suis tettis dati sanciuerunt: Quam verò fidei doctrinam in concilio congregati Patres approbassent, eam firmirer ab omnibus obseruati mandauerunt: si qui contra venire ausi fuissent, seueritate legum in eos animaduertunt.

Iustin. Imperat.

Nunc vnicam Imperatoris Iustiniani constitutionē, quam in actis quintæ Synodi inserta reperimus, ea de re produxisse conreuti etimus. Rem, inquit, nou insoliram imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quoties enim sacerdotum senrentia, quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, quemadmodum Nestorium, Eutychen, Macedonium, Arrium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis: toties imperium eiusdem senrentiæ & otdinationis cum sacerdotum auctoritate fuit. Audis hic Brenti, quòd rem non insolitam imperio se facere dicit Imperator. Nam ira factitabant anteà quoque Constantinus, Theodosius, Valentinianus, Martianus, & alij quidam Imperatores Romani.

Imperatores antiqui de fidei causa non cognoscebant.

Quid autem factitabant? Num de causis fidei cognoscebant? num hæreticum quemquam pronunciabant? num indignos sacerdotio de sacris sedibus deponebãt? nihil minus. Quin illi ab hac temeritate tam longè abfuerunt, quàm qui longissimè, vt quę propria sunt sacerdotum, ea sibi fumerent: quod vererentut, ne quas pœnas de Ozia, deque Oza propter non dissimilem causam sumptas legerant, ijsdem afficerentur & ipsi. Suum itaque iudicium sacerdotibus liberum permittebant. Si quos illi cōdemnatos hęreseos de suis sedibus deposuetant, ſeiusdem senrentiæ & ordinationis cum sacerdotum auctotitate fuerunt: hoc est, quicquid sacerdotum sanxisset auctoritas, id cùm ipsi firmum & tatum habuerunt, tum ab alijs omnibus imperio suo subiectis, firmum & tatum haberi iusserunt,

runt,& vt executioni debitæ mandaretur ordinauerunt. Metuebat enim eorum quis-
que,si præire quàm sequi:si ducere posi⁹ ad se Dei spiritum, quàm ab eo duci maluisset:
ne vocem Christi sibi dicentis audiret:Vade post me Satana. Quamobrē nullus eorum
de hæresi iudicauit vnquam, sed quos legitimè congregati Episcopi hæreticos pronun-
ciassent,in eos quod iuris erat statuerūt:nihil veriti,ne Brentius, aut eius similis aliquis,
eos qui nō castrorū & oppidorū aliquot principes, verū orbis totius Imperatores fue-
rūt, apparitores & lictores vocaret:si cū Dei ministri essent,neq; sine causa gladiū porta-
rēt, vindices in itam,id quod sui fuit muneris exequerentur. Vsq; adeò autem nihil eo-
rum hac re maiestati detrahebatur, vt quantò se gerebant hac in parte submissius, tantò
& apud homines honorariores, & apud Deum essent sublimiores. Quos enim in mini
stris suis quamlibet iuxta mundum vilibus & abiectis tantopere Deum honorare vide-
bant,ijs maiore cum alacritate reuerentiam & obedientiam omnem præstabant. Fit e-
nim non tarò,quales se principes gerunt erga supremum omnium regem Deum, vt po-
puli sibi subiecti talia vicissim erga se studia expiantur.

Sed hic obstrepit Brentius, Quid si sacerdos definiret aliquid contra legem Domi- *Obiectio alia.*
ni?Quid si ij qui iactant se esse Dei ministros & legis doctores,superbi ipsi & arrogan-
tes essent, & nollent legi Domini obedire: an non liceret principi seueritate & gladio
suo vti?Quid autem Brenti,si princeps à te persuasus, putaret aliquid contra legem Do- *Responsio.*
mini sacerdotes definiuisse, quod orbis totius Christiani consensus non esse contra le-
gem Domini definitum testaretur?Nunquid non orbis potius totius consensui, quàm
principis alicuius sensui,ex tuo, vel tui similium sensu pēdentis,fides habenda foret?Sed *Quid si Pōtifex impia mandet, quærit Brentius*
quid(inquit) si summus sacerdos fuerit pseudoprophetа & somniator, & iuberet alie-
nos deos sequi, haberetque suæ sententiæ suffragatores maximam partem sacrificulo-
rum:an tum nō liceret principi vnà cum paucis reliquis siue secularibus,vt vocant, siue
spiritualibus,de impietate sacerdotis & suorum suffragatorū iudicare, & iuxta seueri- *Soti sententia.*
tatem legum in eos animaduertere?Hic iam, inquit, respondet nobis Asotus, quòd in
Ecclesia non possit deesse legitima sacerdotum successio, nec in illis doctrinæ veritas:
quippe quòd habeat promissionem sempiternæ præsentiæ Spiritussancti. Quid autem *Responsio.*
dici verius potuit, quàm quod à Petro dictum est? Nisi fortè non sint veræ voces illæ *Matt.28.*
Christi: Ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: Rogabo Patrem, & a- *Ioan.14.*
lium paracletum dabit vobis,vt maneat vobiscum in æternum:quodque dixit idem de
Ecclesia:Portæ inferi non præualebunt aduersus eam.Quòd si potuit non verum dicere *Matt.16.*
veritas, falsum scripsisse Petrum à Soto confitebimur. Neque enim solis hac Apostolis,
verùm & eorum successoribus dicta sunt. Sed nihil est quod minùs ferre possint hæreti
ci,quàm vt aliquid sacerdotum legitimæ successioni tribuatur:quæ si quam debet aucto
ritatem retinuerit,iam sectas suas consistere non posse facilè perspiciunt. Atqui demon *Ibi Ecclesia, vbi sacerdotū legitima successio in sede Petri.*
strauimos hoc alibi,quòd & ibi est Ecclesia, vbi est legitima sacerdotū & Episcoporum
successio: & ab hac successione semper doctrinæ veritas est petita. Testatur autem hoc
aureus ille Vincentij Lirinensis libellus, quem ante mille ducentos plus minus annos, *Vincent. Lirin.*
hac ipsa de re conscripsit:neque fuit ferè veterum quisquam,qui quoties esset de dogma *Testimonia Patrum.*
tibus Ecclesiæ exorta disputatio,non ad hanc tanquam ad sacram anchoram quanda fi-
bi confugiendum esse putaret.

Longè vetustissimus fuit Irenæus Lugdunensis Episcopus, qui docet, agnitionem ve *Irenæus li.4. cap.63.*
ram esse doctrinam Apostolorum,& antiquum Ecclesiæ statum in vniuerso mundo,se-
cundum successiones Episcoporum,quibus illi eam quæ in vniuerso loco est,Ecclesiam
tradiderunt,quæ peruenit vsque ad nos custodita. Et in eodem libro aliquātò superiùs: *Ibidem ca. 43.*
Eis tantùm in Ecclesia Episcopis obedire iubet,qui successionem habent ab Apostolis:
qui cum Episcopatus successione charisma veritatis certum secundum placitum patris
acceperunt. Reliquos verò qui absistunt à principali successione, quocunque loco colli-
gantur,suspectos haberi vult, vel quasi hæreticos & malæ sententiæ, vel quasi scindentes
& elatos,& sibi placētes. Audin'tu Brenti,quid Irenæus dicat?Cum successione,inqoit,
Episcopatus charisma veritatis certum acceperunt. Quò autem aliò remittit nos Ter- *Tertul. de præscriptionibus hæreticorum.*
tullianus,quàm ad successionem hanc?Quid aliud exigit ab hæreticis, quàm vt ostendāt
ex qua auctoritate prodierunt?Edant,inquit,origines Ecclesiarum suarum,euoluant or
dinem Episcoporum suorum,ita per successiones ab initio decurrentem, vt primus ille
Episcopus aliquem ex Apostolis, vel Apostolicis viris,qui tamen cum Apostolis perse-
uerauerit,habuerit auctorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ cen
sus suos deferunt. Sicut Ecclesia Smyrneorum Polycarpum à Ioanne collocatum refert,
sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit. Proinde vtique & cæteræ,exhi-
bent quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces ha-
beant.

Cyp.li.1.epi.6. Patres cõmemorant successores Petri. Hier.ad Damasum scribens. Aug.cõtra epistolam Manichæi cap.4.

beant. Confingant tale aliquid hæretici. Num autem ab hoc dissensit Cyprianus, cùm dicit, Ecclesia vna est, quæ vna intus esse & foris nõ potest? Nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit. Quòd si apud Cornelium fuit, qui Episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est. Iam verò cùm Cathedræ Petri se consociari dicit Hieronymus, cùm qui iungitur illi, eum suũ esse dicit, cæteros se nosse negat: quid aliud quàm ibi Ecclesiam, ibi charisma veritatis esse innuit, vbi est legitima Episcoporum successio, quæ à Petro sumpsit initium? Quàm frequens autem est Augustinus in hac Episcoporum & sacerdotum successione commemoranda? Multa sunt, inquit, quæ me in Ecclesiæ gremio iustissimè tenent. Tenet consensio populorum atque gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Tenet ab ipsa sede Apostoli Petri, cui pascendas oues suas Dominus commendauit, vsque ad præsentem Episcopatum sacerdotum successio. Et alibi: Numerate, inquit, sacerdotes, vel ab ipsa Petri sede, & in ordine illo Patrum, quis cui successit, videte. Ipsa est petra, quam non vincunt superbæ inferorum portæ. Quod autem in eo Psalmo scripsit, in epistola ad Generosum ipse fecit, ad Romanos Episcopos inuicem sibi succedentes, enumerauit, à Petro vsque ad Anastasium. Quibus enumeratis, In hoc ordine, inquit, successionis nullus Donatista Episcopus inuenitur. Quod idem & ab Optato, qui fuit æqualis Augustini, factum legimus. Is contra Parmenianum scribens, enim scire dicit, Petro primum Cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus, inde Cephas appellatus est, in quo vno Cathedræ vnitas ab omnibus seruaretur: vt iam schismaticus, esset qui contra singularem Cathedram, alteram collocaret. Ergo Cathedra vnica, quæ est prima, sedet prior Petrus, cui successit Linus. Ac enumeratis vsque ad Syricium, qui tum in Cathedra Petri sedebat, Romanis pontificibus: Vestræ, inquit, Cathedræ vos originem reddite, qui vobis vultis sanctam Ecclesiam vendicare. Simili enumeratione successionis Pontificum Romanorum vsus est antiquissimus Irenæus. Quo in loco simul illud asseuerat, quòd ad Romanã Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem necesse est omnem conuenire Ecclesiam, hoc est, eos qui sunt vndique fideles, in qua semper conseruata est, ea quæ ab Apostolis est, traditio. Enumerationem autem hanc Irenæi transcripsit etiam in Ecclesiasticam historiam suam Eusebius.

Idē in Psal cõtra partem Donati. Idem epist.165. Opt.li.2.contra Donatistas. Iren.li.3.ca.3. de authoritate Romanæ Ecclesiæ. Euse.li.5.cap.6. Eccle.histor.

Aug.de vtilitate credendi. cap.17.& 49. Idē de quæstionibus veteris et noui Testamēti quæstion.110. Cathedra pestilentiæ apud hæreticos.

Vides itaque iam Brenti, quantum huic successioni tribuendum putauerint viri doctissimi sanctissimiq;, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, Optatus, & alij, quos longum esset omnes enumerando recensere. Sed adhuc Augustinum audiamus: Cùm igitur (inquit) tantum auxilium Dei, tantum profectum fructumque videamus, dubitabimus nos eius Ecclesiæ condere gremio, quæ vsque ad confessionem generis humani ab Apostolica sede per successionem Episcoporum, frustrà hæreticis circum latrantibus, & partim plebis ipsius iudicio, partim Conciliorum grauitate, partim etiam miraculorum maiestate damnatis, culmen auctoritatis obtinet? Cui primas dare nolle, vel summæ profectò impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ. Nam si nulla certa ad sapientiam salutemque animis via est, nisi cùm eos rationi præcolit fides, quid est aliud ingratum esse opi atque auxilio diuino, quàm tanto labore præditæ auctoritati velle resistere? Et si vnaquæque disciplina quanquam vilis & facilis vt percipi posit, doctorem aut magistrum requirit, quid temerariæ superbiæ plenius, quàm diuinorum sacramentorum libros, & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? Et iterum alio loco, describens pestilentiæ Cathedram: Quoniam, inquit, Cathedram pestilentiæ non esse de Dei ordinatione asseuerauimus, etiam eorum qui extra Ecclesiam, vel contra Ecclesiam sedes sibi instituerunt, Cathedram pestilentiæ dicimus. Qui enim inconcessa præsumptione reus est, quantò magis si & corrumpat traditionem eius, cuius sedem vsurpat? Nam & ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatum, perturbant, ordinem sibi sine origine vendicantes, hoc est, corpus sine capite profitẽtes: vnde congruit etiam, eorum sedem Cathedram pestilentiæ appellare. Nec enim ideò impunè erunt, quia sub Dei nomine hoc agunt: constat enim suas illos causas sub Dei nomine agere. Non enim zelo Dei hoc agunt, sed sibi locum volentes defendere: cùm sciamus Core, & ducentos quinquaginta viros, per præsumptionem Deo offerẽtes, hiatu terræ absorptos esse: & Osiã regem cùm Deo illicitè obtulisset, lepra in fronte percussum. Quam graphicè verò depingit vos Augustinus Brenti? Cathedra vestrã, vocat Cathedram pestilentiæ: vel hoc ipso nomine, quòd ordinem ab Apostolo Petro cœptum, & vsque ad hoc tempus per traducem succedentium Episcoporum seruatũ, perturbatis: ordinẽ sine origine vobis vendicantes, hoc est corpus sine capite profitentes. Nec ideò vobis id impunè futurum dicit, quòd sub

Dei

Dei nomine hoc agitis, quasi verbum & Euangelium eius vindicare volentes, cum constet, vestras vos caus as agere sub Dei nomine, vestrum vos verbum sub verbi Dei prætextu propagare velle. Potuitne dici quicquam aptius ad vos describendos? Tales enim vos esse, quales describit Augustinus, negare non potestis.

Sedibus Apostolorum pereuntibus sola perstat inuicta sedes Petri Romana.

Neq; verò nos hoc dicimus Brenti, quod nos tu dicere fingis, ideò statim Apostolico spiritu quéq; præditum esse, quòd sit in Apostolorum sedibus collocatus: neq; sic vnum aliqué Episcopum sempiternæ Spiritussancti præsentiæ promissionem habere dicimus, vt errare iã nõ possit. Scimus errasse, qui Iacobo Hierosolymis, qui Andreæ in Achaia, qui Matthæo in Æthiopia, qui Philippo in Phrigia, qui Ioanni in Asia, qui Bartholomæo in India, qui Iudę in Perside, qui Paulo successerũt in Græcia. Sola est Romana Ecclesia, ad quã nunquã accessum habuisse perfidiã scribit Cyprianus: in qua semper Apostolicæ Cathedræ viguisse principatũ narrat Augustinus: in qua Patrum auctoritaté incorruptam seruari testatur 1. Hieronymus: neque dubitat Romanam fidem, Catholicam fidem 2. appellare: sicut & Ambrosius Episcopos Catholicos vocat Romanã Ecclesiam. Ad Pammachium verò & Oceanum scribẽs Hieronymus, Quisquis es, inquit, assertor nouorum dogmatũ, quæso te vt parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos docere nos niteris quod anteà nesciuimus? Cur profers in mediũ, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsq; ad hũc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidé, in qua puer natus sum. Quid tibi videtur Brenti? An nõ ijsdem verbis rectè nos vti cõtra vos possemus. Cur post mille quadringentos annos docere nos conamini, quod antè nesciuimus? Cur profertis in medium, quod neq; Petrus, neque Paulus, neque quisquam legimus eorum successor edere voluit? Vsque adhuc diem sine ista doctrina vestra mundus Christianus fuit. Illam adulti fidem tenebimus, in qua pueri nati sumus. Vsque adeò autem Romana fides, catholica semper fides est habita, vt Gratianus Imperator, quo imperante vixit Hieronymus, quemadmodum in Ecclesiastica historia scriptum, & in codicem Iustiniani relatum esse legimus, noluerit de fide disputari: verùm edictum fecerit, vt cuncti subditi eam religionem retinerent: quam vertex Apostolorũ Petrus initiò tradidisset, ac tum Damasus Romanus Pontifex custodiret. In Chalcedonensi quoq; cõcilio sic legimus acclamatum: Omnes ita credimus: Papa Leo ita credit: Cyrillus ita credit: Papa Leo sic interpretatus est. Et iterum: Omnes sic credimus: Papa Leo sic credit Anathema ei qui partit, & ei qui diuidit. Hæc fides Leonis Archiepiscopi: Leo sic credit. Leo & Anatolius ita credũt. Et iterũ: Petrus per Leoné ita loquutus est: Apostoli ita docuerunt, piè & verè Leo docuit, Ac paulò post: Omnes ita credimus: sicut Leo ita credimus.

Laus Romanæ Ecclesiæ.
Cyp. li. 1. epist. 3
Aug. epist. 142.
1. ad Damasum
2. Li. 1. contra Ruffinum.
Amb. in oratione funebri de obitu fratris.
Romana fides Catholica fides
Sozo. li. 7. c. 4.
Codic. de summa Trinitate.
1. Cunctos populos.
Actio. 2.
Concilio Chal.

Ex ijs & alijs multis facilè cuiuis perspicuum esse potest, quantum fuerit successioni sacerdotum tributum: in ea præsertim sede, in qua semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus, ad quam de fidei causis referri semper fuit solitum: non à Catholicis tãtùm, verumetiam ab ipsis non rarò hæreticis, quòd ibi potissimùm sarcita iri damna fidei spes esset, vbi non posset fides sentire defectum: quam solius sedis huius prærogatiuam esse dicit Bernardus. Fatetur autem hoc etiam Caluinus vester, quod res ipsa loquitur, magnum Romanæ Ecclesiæ honorem vbique detulisse veteres, Reuerenterque de ea loquutos: vel quòd fundata & constituta fuisset Petri ministerio: vel quòd in ea caput esset imperij: vel quòd, cùm Orientales & Græcæ Ecclesiæ Africanæ etiam, multis opinionum dissensionibus inter se tumultuarentur, hæc sedatior alijs & minùs turbulenta fuerit: Ita factum est, inquit, vt pij & sancti Episcopi sedibus suis pulsi, illuc se velut in asilum, aut portum quendam sæpè reciperent. Nam quo minùs, inquit, acuto & celeri sunt ingenio Occidentales Asiaticis & Aphris, eo etiam sunt rerum nouarum minùs cupidi. Hoc ergo Romanæ Ecclesiæ plurimum addidit auctoritatis, quòd non ita dubijs illis temporibus tumultuata est vt reliquæ, ac doctrinæ semel traditæ fuit omnibus alijs tenacior. Hactenus Caluinus. Ad hanc igitur nos quoque more maiorum nostrorum confugimus, quoties de dogmate aliquo fidei conuertitur, vt illa nos doceat, quid per longam Episcopotum in ea successionem traditum de eo fuerit. In qua traditione libenter acquiescimus, nec temerè nobis ab ea discedendum esse putamus. Hęc est successio sacerdotum Brenti, de qua nos gloriamur: quam sempiternę Spiritussancti præsentiæ promissionem habere, persuasum firmiter habemus: quam vos heri, quod aiunt, & nudiustertius nati, cùm proferre non possitis, mirandum non est, si in ea oppugnanda neruos vestros omnes contenditis. Verùm erit alius hac de re dicendi locus magis opportunus.

Bern. epist. 190.
Calu. quantum tribuat Roma. Ecclesiæ.
Confugiendum in dubijs fidei ad Eccl. Rom.

Quòd autem Vriæ exemplo, qui voluntati regis Achas obsequutus instituit in templo Dei altare Damascenorum, demonstrare, conatur Brentius, qui succedunt generi di-

4. Reg. 16.
Exemplum Vriæ & falsorũ

SS gnitati

[Prophetarū legis non faunt Brentio. Esa. 56. Eze. 22. Hier. 5. 3. Reg. 12.]

gnitati officio Aaronis, non statim eos eodem esse Spiritusancto præditos: quodque prophetarum testimonijs idem ostendere conatur, qui pontifices & sacerdotes sui temporis vocant speculatores cæcos, ignaros, canes mutos, qui dicunt Prophetas prophetasse mendacium, sacerdotes applausisse manibus, contempsisse legem, polluisse sanctuaria, possumus hæc vno verbo refutare, si negemus, aut Vriam pontificem, aut eos, de quibus Prophetę loquuntur, sacerdotes Aaroni successisse. Leuiticique generis fuisse. Quod non obscurè nobis indicant illa scripturæ verba, vbi de Hieroboam dicitur: Fecit fana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi, qui nō erāt de filijs Leui. Quo in loco commentator causam etiam réddit, quamobrem de qualibet tribu indifferenter sacerdotes fecerit: Quia tribus, inquit, Leui noluit consentire ei, & ideò dixit populo, quod non oportebat habere sacerdotes de tribu Leui. Vides Brenti, quemadmodum vbi fuit ordinaria successio sacerdorum, ibi non est assensus præstitus ad idololatriam. In eo verò, quod proximè sequitur capite, scribitur de eodem Hieroboam, quòd fecit de nouissimis populi sacerdotes excelsorum. Et in sequenti libro de populo dicitur: Fecerunt sibi de nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus: Iosephus verò sic inducit loquentem Hietoboam, posteaquam fecerat duas virulas aureas: Constituam ex vobis ipsis sacerdotes earum atque Liuitas, vt tribu Leui nequaquam, neque filijs Aaron indigeatis, sed qui voluerit vester esse sacerdos, offerat virulum, &c. Iamne perspicis Brenti, quemadmodum ipse contra te produxeris testimonia? De vobis enim dixerunt ista prophetæ, qui sacerdotes estis excelsorum, apud quos nulla est ordinaria successio: qui contra quàm à Paulo præceprum est, ipsi vobis honorem sumitis, & curritis, cùm vos non miserit Dominus. Vos cæcos cæcorum duces vocant, vos prophetare mendacium, vos contemnere legem, vos polluere dicunt sanctuaria. Verùm demus hoc tibi, quòd Aaronis dignitati successerit Vrias: quæso te, quid ille fecit aliud, quàm quod aliquando factum à Marcellino pontifice legimus? qui in horribili illa Christianorum sub Maximiano & Diocletiano persequutione, metu suppliciorum, quæ fuerant illi intentata, thura adoleuit, arisque iniecit. Non ab Vria pontifice processit facinus hoc, sed à rege, cuius voluntati pontifex obsequutus esse scribitur, non autem vltrò contra legem venisse. Vel hoc solum exemplum docere te Brenti poruit, quàm sit periculosum quod tu fieri debere contendis, principi de religione statuendi potestatem permittere: quem hac in parte sequi, quàm præire, subiectum esse pontifici, potiùs oportet, quàm illi præscribere velle. Quamobrem etiam hoc, quod tu pro defendenda causa tua produxisti, contra te magis facere videtur: Non enim pontifex decreuit, vt altare Damascenorum in templo constitueretur, sed penes quē tu vis esse de talibus decernendi potestatem, Regi præcipienti paruit: vt metu magis, quàm vel errore, vel inscitia, vel temeritate, peccatum à pontifice fuerit. Quem si posteà sicut Marcellinum fecisse commemoratur, facti sui pœnituisset, eandem proculdubio, quàm ille peccati sui veniam fuisset consequutus. Verùm nihil de eius pœnitentia narrat historia: quòd imperio iubentis Regis paruerit, hoc tantum commemorat.

[Idololatria non fuit in successione sacerdotum Leuiticorum. 4. Reg. 17. Li. 8. antiq. c. 8.]

[Loca Prophetica de pseudoprophetis ad hereticos pertinent. Heb. 5. Hier. 23.]

[Marcell. Pont.]

[Respondetur obiectioni de filijs Heli. 1. Reg. 2. 1. Reg. 4. 4. Reg. 8.]

Cæterùm quòd addis de filijs Heli summi sacerdotis, & iudicis in Israel, quòd filij eius generi quidem & dignitati parentis successerint, sed scriptura dicat eos fuisse filios Belial, nescientes Dominum, neq; officium sacerdotum ad populū, vbi quæso legisti, quòd parentis dignitati successerint? cùm in historia Regum legamus, vtrunq; superstite patre in bello occisum, & priùs quàm pater vita functum esse? nec alium successorem patrem eorum habuisse, quàm Samuēlem, quem ipse sibi Dominus elegerat. Cuius tamen & ipsius filios propter eorum peccata reiecit posteà Dominus.

[Pro legitimo successore habendus etiam qui vitā adfert indignam officio. Matt. 23.]

Neque verò non est pro legitimo successore statim habendus, neque iugum eius est illicò detrectandum, qui non ambulat in vijs eorum quibus successit, qui longiùs abest ab eorum vitæ sanctimonia. Non ita nos Christus docuit. Super cathedram, inquit, Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate & facite, secundum opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Multi sunt qui non successerunt in eam vitæ sanctitatem, qua prediti fuerunt Apostoli, sed successerūt nihilominus in eam doctrinę veritatem, quam prædicauerunt Apostoli. Hoc est, quod ab Hieronymo. lib. 1. contra Iouinianum quoque dictum est: Episcopus, presbiter, diaconus, non sunt meritorum nomina, sed officiorum. Quamuis igitur non habeant eandem vitæ sanctitatem, quam habere sine innocentia nemo potest: quadā tamen est, sicut ab Augustino scribitur, sanctitas vnctionis: quædam est & sacramenti sanctitas: qua dū plici sanctitate rectè vocantur sancti pontifices, etiam illi qui sunt eadē qua cæteri mortales infirmitate præditi. Quamobrem quod nō obscurè videtur enarrāsillum Euangelij locum Hieronymus indicare. Qui recipit Prophetā in nomine Prophetæ, mercedem

[Aug. contra literas Petiliani lib. 2. cap. 48. Etiam improbi Pontifices rectè sancti dicuntur.]

Prophetæ

Prophetæ accipiet:in quocunque tandem Pontifice non personã,sed nomen attenden- *Matt.10.*
dum & suscipiendum est:hoc est,non qualis persona sit,quóue vitæ merito,consideran- *Hier.Non vitæ*
dum est,cuius ministerio Deus vtitur,siue in Ecclesia sua gubernanda, siue in doctrina *meritũ,sed offi-*
propaganda,siue in sacramentis administrandis.Non illud attendendum est. Iudasne sit *cium spectandũ*
an Petrus,an Paulus:sed solùm hoc spectandum est,quòd sedet in Cathedra Petri,quòd *in ecclesiasticis.*
Apostolus,quòd Christi legatus,quòd sacerdos,quòd pontifex, quòd angelus est Domi
ni exercituum, de cuius ore legem Dei requirere iussus es.Si Iudas est, quandoquidem
Apostolus est,& pro Christo legatione fungitur, nihil te moueat quòd fur est: audi ni- *Etiã Iudas quia*
hilominus reuerenter,audi diligenter,audi legationem eius obedienter:quæ dixerit, fa- *Apostolus hono*
cito:quæ fecerit, facere nolito. Non ad ipsum refer animum, verùm ad illum cuius no- *rem merebatur.*
men gerit. Euangelium (dicit Augustinus) fur quoque Iudas sine detrimento fidelium *Ioan.12.*
prædicauit. Ac quicunque non recepit illum,Christum ipsum non recepit:qui æquè Iu- *Aug.li.2. cõtra*
dæ dixerat atque Petro vel Ioanni:Qui vos reijcit, me reijcit. Si verò Petrus est, aut Io- *epist.Parm.c.11.*
annes,qui eadem legatione fungitur, & dictis pareto, & facta imitare. Incerta erit sa- *Luc.19.*
lus nostra, si ex sanctitate pendebit docentium, aut sacramenta ministrantium.Prauum *Hier.17.*
est & inscrutabile cor hominis, vt qui sanctus, quiue minus sanctus sit, non possit nisi
solus ille scire,qui scrutatur corda & renes. Itaque fit non tarò sanctus vt esse videatur,
qui non est, quique prosequutor est aut Publicanus hodie, cras fiat Apostolus. Quam- *Ibidem.*
obrem à Propheta rectè dictum est: Maledictus homo qui confidit in homine, & po-
nit carnem brachium suum. Etiamsi quis certò sciat iustum aliquem & innocentem *Psalm.3.*
esse, atque omni prorsus macula carere: tamen si in illius sanctitate spem suam collo- *Psalm.59.*
cat,si salutem ab illo expectat,maledictus est.Nam Domini est salus. Et, Vana salus ho- *Malus etiã sa-*
minis. Nihil igitur impedit Brenti, quo minus habeat Spiritumsanctum Episcopus *cerdos habet Spi*
aut sacerdos:quo si minus ipse sanctus est,sanctos tamen alios faciat, vel docendi vel ba *ritumsanctum.*
ptizandi ministerio.

Nec est quòd eorum responsionem reprehendas, qui magis apertas præsentiæ Chri-
sti & Spiritussancti promissiones habere dicunt cœtus pontificum Christianorum, *Responsio ad*
quàm habuerunt pontifices Iudæorum. Nam sicut illustriora nunc sunt fidei mysteria *aliã obiectionẽ.*
velo scisso Christianis, quàm quibus velata cuncta fuerunt Iudæis: sic illustriores nunc
habemus promissiones Christi & Spiritussancti præsentiæ, quàm habuerunt olim Iu-
dęi. Quin hęc ipsa testimonia quæ profers ex scripturis: Statuam pactũ meum inter me *Gen.17.*
& te:Ponam tabernaculum meum in medio vestri:Ego sum Dominus qui habito inter *Leuit.26.*
filios Israël: Habitabo in medio filiorum Israël, & si quæ sunt similia, non magis ad Iu- *Num.35.*
dæos pertinent quàm ad nos Christianos.Nam sicut ipse tu more tuo testimonium ad- *3.Reg.6.*
fers cõtra te: Non omnes qui ex circuncisione sunt Israël,hi sunt Israëlitæ: neque qui se-
men sunt Abrahę,omnes filij,sed in Isaac vocabitur tibi semen:id est,nõ qui filij carnis, *Rom.9.*
ij filij Dei,sed qui filij sunt promissionis,æstimantur in semine. Quæcunque sunt igitur *Hier.7.*
in veteri Testamento promissiones eiusmodi,vel populo Israël vel Leuitis factæ,nostro
Christianorum cœtui,qui verus Israël sumus, nostrorum sacerdotum & Episcoporum
congregationi factæ sunt.

Neque quia frustrà confidebant quidam Hieremiæ temporibus in verbis mendaci- *Rectè Christia-*
bus,dicentes:Templum Domini,Templum Domini,Templum Domini,propterea nõ *ni fidunt Eccle*
stris temporibus minus confidenter clamare nobis licet,Ecclesia,Ecclesia.Si quidem di- *sia,& de ea glo*
uersa fuit illorum ratio:qui cum non corda solùm,sed & manus haberent pollutas fur- *riantur,sed non*
to,homicidio,periurio,adulterio, sacrilegio, & cultu eorum deorum, quos nesciebant: *Iudæorum mo-*
audacter nihilominus ingrediebantur domus Dei limen, & erecta ceruice stantes, ex- *re,vt obijcit*
auditas iri preces in eo suas persuasum habebant. Nõ hac ratione nos clamamus, Eccle- *Brentius.*
sia,Ecclesia: non in manufacto templo confidimus: sed cùm Ecclesiam esse dicat Paulus *1.Tim.3.*
columnam & firmamentum veritatis, cùm non præualituras aduersus eam portas in- *Matt.16.*
feri Christus promittat,eius promissioni qui fallere nescit fidentes,quicquid est vnani-
mi totius Ecclesiæ consensu constitutum, id ab ipso spiritu veritatis cùm esse profe-
ctum indubitanter credamus, ei firmiter innitimur, deque eo gloriamur. Quamobrem
etiam si consurgant omnes inferorum portæ, si velint irritum reddere quod semel per
os Ecclesiæ suæ ratum & firmum esse voluit Spiritussanctus, nos qui nihil veremur e-
tiam in symbolo nostro nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam profiteri: fremant
licet omnes hæretici, non aliud tamen præ nobis ferimus, non alia de re magis gloria-
mur,quàm de Ecclesia: ac magna subinde voce ita vt omnes exaudiant,summaque con-
fidentia clamamus, Ecclesia, Ecclesia. Hæc est à qua nobis tradita sunt quæ tenemus,
& quæ docemus alios, hæc est quam in symbolo credere nos profitemur: hæc est quam
qui non audierit, eum tanquàm Ethnicum & Publicanum haberi iubet Christus: hæc

est aduersus quam idem ne portas quidem inferi præualituras esse dicit: hæc est qoam firmamentum & columnā veritatis vocat Paulus: hæc est quam cùm ducem sequimur, errare nos nulla ratione posse, certum & in dubitatum habemus. Quamobrē etiamsi rumpantur vobis illa Brenti, tamen hæc est prædicatio, hęc est gloriatio nostra: neqoe nos podebit vnquam Ecclesiæ Dei, neque sicut vos fecistis, ab ea discedemus vnqoam. Animas nostras priùs à corporibus nostris separari patiemur, quàm vt ab ea nos vnquam separari permittamus. Nihil est igitur quòd ijs Hieremiæ verbis nobis insultes Brenti: quin illud vide potiùs, ne multò nos veriùs obijcere tibi possimus ex eodem Hieremia, quod ille non vno loco scribit de te tuiſque similibus mendacibus Prophetis, quòd currebant, cùm eos non misisset Dominus, qoòd prophetabant, cùm non esset ad eos loquutus Dominus, quòd subinde vociferabantur, Verbum Domini, Os Domini loquutum est, Hæc dicit Dominus, cùm tamen hæc Dominus loquutus non esset qoæ ipsi dicerent: qoos etiam ille fures verborum suorom vocare non dobitat. Qui sunt enim alij, qoi magis aures nostras obtundant ijs vocibus, Verbum Dei, Verbum Dei, Euangelium, Euangelium, quàm vos profertis, verbum Dei non sit, cùm aliud sit longè loquutum os Domini, quàm qood vos per ea scripturarū verba quæ producitis, eum loquutum fuisse vultis. Verùm enim est quod scripsit ille: Scripturæ non in legendo sunt, sed in intelligendo: non in præuaricatione sont, sed in charitate. Quòd si charitatem haberetis Brenti, nunquam ab Ecclesia vos diuideretis: cuius si gremio conderemini, tum demum verum scripturarum sensum assequeremini. Nam rectè quidam ex vestris admonet (vestros autem appello Sacramentarios quoque, cùm ex vobis eos prognatos esse constet) rectè igitur Caluinus vester admonet, & peculiariter notandom esse dicit, quòd non est extra Ecclesiam sanæ intelligentiæ scriptutarum lux. Hanc igitur cùm vos deserueritis, quin & nobis tanquam probrum aliquod obijciatis, quòd clamamus Ecclesia, Ecclesia, quòd eam nos ducem sequi præ nobis ferimus, fieri nulla ratione potest, vt sanæ scriptoratum intelligentiæ lucem habere queatis, quę extra Ecclesiam, cui tam acerbè vos insultatis, nulla est. Quamobrem Andabatatum (quod aiunt) more pugnatis in tenebris. Et quamuis frequētet nobis idē occinatis, quod magistro nostro Christo magister vester Satanas, olim occinebat: Scriptum est enim, quandoquidem extra Ecclesiam constituti, quod scriptum est intelligere non potestis, quid aliud, quàm aërem (quod est in prouerbio) verberatis?

Hier.23. Hier.14. Hier.27.et 29. Hil. in libro ad Constantium. Calui. in epist. ad Heb. Matt.4.

Profert iterum Brentius locum ex Deuteronomio, vbi promittit Deus se fore in medio exercitus Israëlis. Non timebis, inquit, eos, quia Dominus Deus tecum est. Et mox: Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Quid hac, inquit, promissione clarius? Et tamen quoties sunt ab hostibus cæsi & oppresi? Dicemus igitur promissiones Dei esse vanas & irritas? Nullo modo, sed ostendimus tales promissiones Dei non pertinere ad incredulos, ad impios, ad sceleratos, inobedientes, impœnitentes: ne frustrà glorieris de successione, & promissione, si non succedas pietati, & non accipias promissionem fide, atque fidei obedientia. Atqui promissio hæc Brenti, non est de Spiritussancti præsentia, qui custodiat ab errore, sed de felicitate terrena, cuius generis esse videntur veteris Testamenti promissiones, quas sub conditione factas esse constat omnes: quod etiam ex eo, quod proximè præcessit, capite liquere cuiuis potest, vbi dicit Moyses: Cùm autem dederit tibi Dominus cunctam terram, qoam patribus tuis pollicitus est, si tamen custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs eius omni tempore. Manifestiùs autem id videre licet in capite vigesimooctauo eiusdem libri, vbi sic loquitur: Si audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atque custodias omnia mandata eius, quæ ego præcipio tibi hodie: faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, &c. Et recenset benedictiones multas. Quibus recēsitis, subdit: Quòd si aodire nolueris vocem Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mandata eius, venient super te omnes maledictiones istæ: quas maledictiones deinceps enumerat. Nunquam igitur irritæ fuerūt promissiones Dei: quoties enim ambulaueront in vijs Domini, fuit semper Dominos cum illis: dimicaoit pro illis contra aduersarios, & eruit eos de periculis omnibus. Cæterùm si quando dereliquerunt vias Domini, dereliquit eos vicissim Dominus, nec vnquàm eius promissio vana fuit & irrita. Euangelium contra diuersam habet promissionem: non enim terrena ista & caduca, sed sempiterna fœlicitas nobis promittitur: neque tamen absque conditione, sicut vos docetis, sed sicut Christus docet, Si vis ingredi in vitam, serua mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea: sicut imitator Christi Paulus docet, qui compati nos oportere scribit, si conglorificari: cōmori, si conuiuere: substinere, si conregnare volumus. Quòd si tu nunc ab ista tuorum doctrina

Obijcitur locus. Deut.20. Respondetur. Differunt promissiones veteris & noui testamenti. Deut.29. Promissiones noui Testamenti non sine conditione. Matt.19. Ioan.3. Rom.8. 2.Tim.2.

doctrina discedis, & non solùm ad incredulos & impios, verumetiam ad sceleratos & inobedieutes, qui mandata non seruant, eiusmodi promissiones pertinere negas: laudamus te, qui cum Ecclesia catholica tandem aliquando sentire cœperis, & Christi quàm Lutheri doctrinam vel hac saltem in parte sequi malueris: neque sola fide, sed adiuncta ei obedientia Christianos hoc genus promissiones assequi posse doceas. Verùm non de hoc promissionum genere nunc inter nos agitur: libenter hoc tibi cōcedimus, quòd sicut sub lege terrenam, sic etiam hoc tempore gratiæ cœlestem beatitudinem non incredulus tantùm & impius, verùm sceleratus ac inobediens assequitur nullus.

Quòd autem priuilegiū Petri præcipuè Cathedræ promissum statim aliquis amittat, simul vt criminis alicuius affinis factus fuerit, nec in eorum, quorum locum tenet, pietatem sanctitatemque successerit, id verò tibi concedemus nunquā. Etiam qui super Moysi Cathedram sedebant Scribas & Pharisæos, quamuis dicerent tantùm, & non facerent, audire tamen Christus voluit: & non magis audiri debebunt qui sedent super Cathedram, quam illa Mosi figurabat, etiamsi dicant & hi, non autem faciant? Dicunt enī quæ Dei sunt, faciunt quæ sua sunt: dicunt bona ex Cathedra Christi, faciunt mala ex pestilenti a sua. Absit autem vt Cathedræ sanctitas deseratur, & propter pastores malos gregis vnitas diuidatur. Monet Iacobus, ne Christi fidem in acceptione personarum habeamus. Augustinus autem etiam à perfido fidem aliquem percipere posse docet. Per asinam loqui Dominus dignatus est, qui minus loquatur per hominem quamuis grauibus flagitijs coopertum? Spiritus vbi vult spirat, etiamsi voluntati eius is qui loquitur, non semper conueniat. Balaam precio conductus vt populo Dei malediceret, profectus fuerat: contra tamen atque animo destinauerat, simul ac in conspectum populi venit, ei benedixit. Saul rex ad occidendum Dauidem properauerat, cuius posteaquam potestas ei fuit facta, contra quàm proposuerat veniens ad cuneum prophetarum, in quo Dauid erat, prophetauit & ipse coram Samuële cum cæteris, cùm factus esset super eum spiritus Domini. Quis ignorat quales fuerunt sacerdotum principes & Scribæ temporibus Herodis? qui tamen vbi nasceretur Christus interrogati, remota quauis cunctatione dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Caipha quid potuit esse nequius? qui quem scelerate nactus erat pontificatum precio redemptum, gessit etiam sceleratius. Et tamen is cùm diceret, Expedit vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat: non à semetipso hoc dixit, quemadmodum Ioannes testatur, sed cùm esset pontifex anni illius, prophetauit. Si non destituebatur dono prophetiæ, quàmlibet esset impius qui sedebat in Moysi Cathedra, certè multò minùs eo destitui credendus est, qui sedet in Cathedra Petri, super quem Christus ædificauit Ecclesiam suā, cuius à Domino cura suscipitur singularis, pro cuius fide propriè supplicatur: tanquàm aliorum status certior sit futurus, si mens principis victa non fuerit, aduersus quem nunquam esse portas inferi præualituras promisit veritas. Sed audi Brentij, quid de Vigilio Papa traditum sit annalibus: Per scelus ad Pontificatum is peruenerat. Sylnerium enim Papam, cuius erat Diaconus, instigante Augusta, de sede sua deturbandum atque in exilium deportandū curauerat, quòd is omnia se prius & facere & pati paratum diceret, quàm vt quod Augusta tanto studio postulabat, Anthemium, qui propter Eutychetis hæresin de sede Constantinopolitana per antecessorem suum Agapetum deiectus fuerat, in sedem illam restitueret. In huius autem Syluerij locum opera Augustæ suffectus, ac Pontifex Romanus designatus est, ea lege, vt quod Sylnerius constanter facere detractabat, id ipse facturum se, atque Anthemium ad Ecclesiam Constantinopolitanam restituturum promitteret. Res est admiratione digna: Statim vt Petri Cathedrā ascendit, idem illi quod Sauli euenit: nam super eum quoq; factus est spiritus Domini. Cumq; longè alio animo ad Ecclesiæ gubernacula accessisset, posteaquàm promissi fuit admonitus ab Augusta, prius extrema quæque te passurum respondit, quàm vt hæreticum in sedem, ex qua merito suo deturbatus fuerat, restitueret. Cumq; multa probra, multos etiam graues cruciatus famemq; diuturnam in carcere pertulisset, passus est omnia fortiter, quòd multò se grauiora supplicia commeritum diceret, qui malis artibus pontificatum assequutus, horrendum facinus contra sanctum pontificem Sylnerium designasset. Non fuit hic pontifex in primo suo ingressu Caiphę dissimilis: efficit tamen sedis huius Apostolicę priuilegium, vt à fide non potuerit aberrare: quodque prius impiè promiserat, id piè posteà negauit: ac eo, quo Christianum pontificem decebat animo, tulit omnia potius fortiter quamlibet acerba, quàm vt aliquid indignum Petri successore de religione statueret.

(*Non ob pastores malos deserenda Cathedra, aut scindenda vnitas.*)
(*Iaco. 2.*)
(*Aug. li. 1. ca. 2. cōtra literas Petiliani.*)
(*Num. 22.*)
(*Ioan. 3.*)
(*Dei spiritus etiam per malos prophetat, & vera sanctaq; prædicat.*)
(*1. Reg. 19.*)
(*Matt. 2.*)
(*Ioan. 11.*)
(*Matt. 16.*)
(*Sedens in Cathedra Pet. nō destituitur assistētia Dei in ijs quæ sunt fidei.*)
(*Exemplum de Vigilio Papa.*)

Ex quo videre licet, quantum sit Romanæ sedis priuilegium. Nam vt ab alijs peccatis nō semper immunes fuerint Romani pōtifices, obtinuit tamē hoc venerabilis & efficax oratio Christi, queadmodū scribit sanctus Leo, quod hacten' fides Petri nō defecit,

(*Quantū sit priuilegium Rom. Pontificis.*)

nec defectura creditur in throno illius in seculum. Quæ propriè sunt inferorum portæ, nunqoàm aduersus hanc sedem hæreses vllæ præualuere, nec deinceps etiam per Dei misericordiam præualebunt. Recensentur quidem à nonnullis, qui cùm in Cathedra Petri sedissent, in fidem eius non successisse, nec ab hæresi dicantur alieni fuisse: verùm falsò notam hanc eis inuri dubitandum non est.

Marcellinus Papa falsò accusatur impietatis. Nam quòd primo loco Marcellinus numeratur, de qoo paulò ante fecimus mentionem, eadem ratione dicatur hæreticus Apostolus Petrus, quem & ipsum Christum negasse constat: sed sicut is crimen hoc postcà nõ lacrhymis modò, verùm & fuso pro Christi nomine sanguine, cùm eum constanter ad mortem vsque cõfiteretur, expiauit: sic fecit imitator & successor eius Marcellinus. De Liberio negari non potest, sparsum fuisse rumorem, qoòd is in constantij gratiam Arianorum errori subscripserit. Verùm id Arianorum commentum fuisse, dubium non est, qui ad confirmandam hæresim suam plurimum id momenti allaturum intelligebant, si tantus ei pontifex subscripsisse crederetur. Certè qui scripserunt Ecclesiasticam historiam, quamuis Græci, & hoc nomine Romanis Pontificibus minùs æqui, nullam subscripsionis eius mentionem fecisse videntur. Socrates quidem Constantium Imperatorem præter animi sui sententiam consensisse scribit, vt qui fuerat ab eo pulsus in exilium Liberius, reuocaretur. *Li. 2. c. 37. hist.* Fecisset autẽ hoc ille præter animi sui sententiam, si quod vnum tanto studio ab eo extorquere conabatur, Liberius ipsius voluntati de subscribendo assensum præbuisset? cũ nõ alia fuerit causa quamobrem exilio multaretur, nisi quòd id facere recusabat. *Lib. 2. cap. 17.* Porrò Theodoritus quoq; nihil de subscriptione meminit, sed matronarum (inquit) precibus flecti se passus est Imperator, vt optimũ Liberiũ ab exilio reuocaret. Quid autẽ opus erat, matronarum precibus Imperatorẽ flecti, si quod ille mãdauit, fecerat Liberius? vt nulla causa foret, cur diutiùs exiliũ sustineret. Deinde verò, vocassetne Theodoritus optimum Liberiũ, si cõsensisset in hæresim? *Lib. 4. cap. 15.* Sozomenus minùs dilucidè rem explicat: Scribit enim, quòd coëgerit Imperator Liberiũ confiteri, non esse patri filiũ homousion. Sed non propterea statim fecit Liberius, quia cogebat Imperator. Hoc quidem à Sozomeno nõ scribitur. Narrat paulò pòst, quòd Basilius, Eustachius & Eleusius, in vnum scriptum collegerunt, quæ contra Paulum Samosatenum, & Photinum Syrmiensem decreta, & fidem quæ in dedicatione Antiochenæ Ecclesiæ exposita fuerat, quòd nonnulli sub prætextu homousij hæresim clanculum confirmare conarentur, atque hoc pacto Liberium, Athanasium, Alexandrum, Seuerianum, & Crescentem, ad consentiendũ adduxerunt. Sunt hæc obscuriùs aliquantò scripta, citiùs tamen ex ijs verbis collegeris, in condemnationem Pauli Samosateni & Photini, quàm in subscriptionem hæreseos Arrianæ Liberium consensisse: cùm præsertim paulò pòst idem scribat Sozomenus, quòd confessionem à Liberio reportabant, excommunicantem eos, qui non secundum essentiam & omnia, filium patri similem pronunciarunt. Cùm enim, inquit Eudoxius, & qui cum eo Antiochiæ Aetianæ hæresi fauebant, epistolam Hosij accepissent, falsò spargebant, quòd & Liberios homousion reprobasset. Fatetur hic Sozomenus, rumorem quidem ea de rẽ, sed falsum tamen sparsom fuisse, cùm non modò non reprobasset homousion Liberius, verũetiam eos qoi reprobauerant, è cœtu piorum eiecisset. Sed hæc dilucidiùs tractantur à Nicephoro & ipso Græco qui moltis pòst seculis, cùm omnes Ecclesiasticæ historiæ scriptores diligenter priùs legisset, Sozomenum auctorem sequutus, in hunc modum de Liberio scribit: *Lib. 9. cap. 37.* Imperator suadere Liberio, vt filium non esse patri consubstantialem opinaretur, tentauit. Egit id quoq; Basilius, & qui cum eo erant, eamq; rem illi Imperatori, apud quẽ in magno erant pretio, suggessere: & afferẽtes ea, quæ vel de Paulo Samosateno, vel de Photino apod Syrmiom constituta fuerunt omnia: & præterea formulam fidei Antiochiæ in Ecclesiæ consecratione ob ὁμοούσιος causam editam allegantes, veluti contenderent quidam hæresim propriam per prætextũ & occasionem homousij instituere, in sententiam soam adducere statuere Liberium, & Athanasium, & Alexandrum, & Seuerianum, & Crescentem, Africanos Episcopos. Non minùs id quoq; conabantur Vrsicius & Valens, & Germinius Syrmiensis Episcopus, & qui præterea ex Oriente ibi aderant. Liberius autem aliam quoque seorsim fidei cõscripsit professionem, quæ omnes ab Ecclesiæ communione arcebat, qui filium patri non secundum substantiam, & per omnia æqualem dicerent. Id propterea fecit, quòd Eudoxius, & qui factionis eius fuere, non ita pridem Antiochiæ propter Aetij hæresin congregati, cùm Hosij epistolam in manibos haberent, plurimùm verborum fecerant, quibus Liberium per calumniam traduxerant, perinde atque τὸ ὁμοούσιον cõsubstantialẽ repudiasset, & patri filium omninò inæqualem dixisset. Quid scribi potuit euidentiùs ad innocentiam Liberij declarandam? Spargebatur quidem rumor de Liberio, sed eum per calumniam traductũ fuisse narrat Nicepho- *Lib. 1. cap. 17.*

rus.

rus. Quamobrem cùm iisdem temporibus, quibus Socrates & Theodoritus, ecclesiasticam historiam scripsisset Ruffinus, regressum quidem in vrbem fuisse Liberium viuente Constantio commemorat: Sed hoc, inquit, vtrùm quòd acquieuerit voluntati suæ ad subscribendum, an ad populi Romani gratiam, à quo proficiscens fuerat exoratus, indulserit, pro certo compertum non habeo. Vixit autem iisdem temporibus Hieronymus quoque: sed si qui temporis illius historiam scribebat, ac diligentius omnia proculdubio scrutabatur, nihil Ruffinus pro certo ea de re compertum habere potuit, verisimile est, multò minus Hieronymum scire potuisse, qui solitariam ferè vitam in desertis locis agebat. Ac fieri potest, quòd quē de Liberio rumorē falsò sparsum fuisse scribit Sozomenus, & eum sequutus Nicephorus, quasi reprobasset homousion, & acquieuisset Imperatoris voluntati, perlatus is ad Hieronymum quoque fuerit. Ex quo factum est, vt scriberet is, Fortunatianum Liberium Romanæ vrbis Episcopum pro fide ad exilium pergentem, primùm solicitasse ac fregisse, & ad subscriptionem hæreseos impulisse. *In libr. de viris illustrib.* Simile quiddam euenisse potuit Athanasio quoque, ad quem & ipsum hac de re falsus rumor peruenisse videtur: propterea confictus ab Arrianis, quò & ipse facilius adduci posset, vt homousion reprobaret, cum id à tanto Pontifice factum accepisset. Quę causa fuit illi scribendi, quòd Liberius post exactum in exilio biennium inflexus est, minisque mortis ad subscriptionem adductus est. *Ad solitariam vitam agentes.* Quare quicquid ea de re scribant, vel Hieronymus, vel ante eum Athanasius, quandoquidem id parùm certo rumore cognouerunt, cùm variè rem à varijs narratam fuisse constet, maius meritò pondus eorum habere debent testimonia, qui cum temporis illius res gestas literis mandarent, diligentius omnia sunt explorare conati. Certè Augustinus & Optatus in catalogo Episcoporum Romanorum, quem recensent, etiam Liberij meminerint: quod nequaquam fecissent, si quòd hæresi Arrianæ subscripserit, certò constitisset: Dixisset autem Ambrosius, Tempus est soror sancta, ea quæ mecum conferre solis, beatæ memoriæ Liberij præcepta teuoluere, vt quò vir sanctior, eo sermo accedat gratior: si quòd hæresi subscripserit, exploratum habuisset? *Epi. 165. lib. 1. contra Donatistas.* *Lib. 2. de Virginibus.* Verùm demus factum esse, quod rumore falsò tum spargebatur, quòd inductus fuerit ad subscriptionem, certè factum hoc eius ipse excusat Athanasius. Illud ipsum, inquit, & eorum violentiam, & Liberij in hæresim odium, & suum pro Athanasio suffragium cùm liberos affectus habebat, satis coarguit. Quę enim per tormenta contra priorem eius sententiam extorta sunt, ea iam non metuentium, sed ita cogentium voluntates habendæ sunt. Negat Athanasius, Liberij, sed eorum, qui coëgerunt in subscribendo consensionem fuisse, ita vt si maximè verus fuisset rumor hic, qui confictus de eo erat, non alio tamen loco haberi oportuerit propterea Liberium, quàm quo Petrum Apostolum qui Christū negauit: & quo Marcellinum, qui thura idolis admouit: nec ei crimen hæreseos vlla ratione impingi potuerit, cùm hæreticus is propriè dicatur, qui suo ipsius iudicio condemnatus, sua sponte seipsum eijcit ab Ecclesia, nec eam audire dignatur: quòd se rectiùs quàm vniuersam habet. *Hæreticus quis propriè dicatur.* Idem enim est hæresis Græcè, quod electio Latinè. Quamobrem is dicitur hæreticus, qui sibi nouum doctrinę genus aliquod elegit, qui singulares quasdam opiniones adfert à communi totius Ecclesiæ sensu & consensu discrepantes, quas ita pertinaciter tuetur, vt orbem vniuersum Christianum cæcitatis potiùs condemnare non dubitet, quàm semel & iterum admonitus errorem suum agnoscere, & ab eo discedere velit. Vbi verò non est electio voluntaria, sed metu quis adigitur, ibi propriè hæresis esse dici non potest. Quod ad Felicem attinet, is, cùm in Liberij viuentis locum suffectus fuisset, non est habitus pro pontificè Romano, nec quisquam ciuium Romanorum in ædem orationis est ingressus, cùm ipse intus foret. *Defenditur Felix Papa.* Quāquam & huic testimonium dant, 1 Ruffinus, 2 Theodoritus, 3 Sozomenus, quòd non tam sectę diuersitate, quàm communionis & ordinationis conuenientia fuerit maculatus: cùm expositam Nicææ fidem incorruptam seruauerit, & in religione prorsus inculpatus manserit: in hoc tantùm accusatus, quòd præter ordinationes, commonionem etiam eorum, qui Nicænam fidem violassent, tulerit. Quamuis Socrates coactè fuisse scribat ordinatum. *1. lib. 1. ca. 22. 2. lib. 4. cap. 11. 3. vbi supra. Soc. li. 2. cap. 37*

Anastasio pontifici suspicionē hanc primus cōflasse videtur Gratianus, cuius errorē, vt fit, alij posteà sunt sequuti. Narrat is fabulam quandam, quòd multi clerici se à communione ipsius (sic enim loquitur Gratianus) abegerunt, eò quòd communicasset sine consilio Episcoporum, vel presbyterorum & clericorum cunctæ Ecclesiæ Catholicæ, Diacono Thessalonicensi nomine Photino, qui communicauerat Achatio. Et quia voluit occultè reuocare Achatium, & non potuit, nutu diuino percussus est. *Distin. 19. cap. Anastasius 2. quæstione 1. ca. Dictum est.* *Anastasio pontifici iniquus est Gratianus in decretis.* Vnde fabulam hanc Gratianus descripserit non satis constat: verùm qui libros eius legerit attentius, riuulos eum potius aliorum compilatorum consectatum, quàm ex ipsis fontibus hau- *Cur Gratianus alicubi erret.*

hausisse pleraque reperiet. Nam compilarunt ante eum quoque similes sententias Isidorus, Iuo Carnotensis, & qui præcessit eum Burchardus VVormariensis, Episcopi. Sed commentum hoc Gratiani refellit ipsius Anastasij Epistola, ex qua perspicuum cuiuis esse potest, quod etiam in glossa textus illius legitur, antequàm factus esset Anastasius pontifex, Achatium defunctum fuisse. Qui potuit autem fieri defunctum vt reuocare voluerit pontifex? Nam quod scribit glossator, vt orationes pro eo in Ecclesia fierent, eum Achatium reuocare voluisse: prorsus id absurdum est: & contrarium eius ostendit epistola, quam ad cognominem suum Anastasium Imperatorem scripsit, in qua specialiter Achatij nomen taceri vult: quę sola sufficit ad commentum hoc Gratiani refellendum. Ac adfert is alio loco piam quandam & Catholicam Anastasij sententiam ex illa eius epistola, quam parum Catholicè refutare conatur. Videtur autem eam ex aliquo compilatore potiùs excerpsisse, quàm integram epistolam Anastasij legisse. Nam si legisset integram, in errorem hunc prolapsus non fuisset.

8. Quæst. 1. cap. Dictum est.

Recensetur inter hæreticos etiam Honorius, quòd is Monothelitarum errorem approbauerit. At vindicant eum ab isto crimine, quotquot ferè temporum illorum res gestas monumentis literarum consignarunt, Blondus, & eius abbreuiator, Æneas Syluius, Sabellicus, Nauclerus, Platina: qui primum hunc pontificem fuisse volunt, qui Monothelitarum hæresim condemnauerit: ac ipso factum auctore narrant, vt Imperator Heraclius in hanc hæresim lapsus, ab errore suo resipisceret, ac Pyrrhum, per quem seductus fuerat, in Aphricam relegaret. At in sexta Synodo Oecumenica condemnatus est, aiunt, Honorius, tanquàm hæresis huius approbator. Quid igitur ad hæc dicemus? Num auctoritati tantæ Synodi detrahendum esse putabimus? Absit. Verùm hoc potius dicemus, quòd in huius ipsius sextæ Synodi duodecima & quartadecima actione dictum fuit de actis quintæ Synodi, quæ sextam hanc præcesserat: quòd in septima eius actione pleraq; per falsarios inserta fuerunt, quæ ne cogitare quidem in mentē venerat vnquam Patribus in illa Synodo congregatis. Quod Græcis facere non insolitum fuisse, testatur etiam Nicolai pontificis epistola ad Michaelem Imperatorē scripta: testatur & Anastasij pręfatio in octauam Synodum: quin & ipsi confitentur hoc Græci, qui conuenerant in Concilio Florentino. Questus est autem etiam ante mille annos Leo primus Pontifex Romanus tale quiddam de sua, quam ad Flauianum Constantinopolitanum Episcopum dederat epistola, factum fuisse. Cęterum quod potest adferri fortius argumentum ad hoc crimen, quod impingitur Honorio, diluendum, quàm ipsius Agathonis epistola? cuius Patres in sexta Synodo congregati sententiam sunt sequuti, quòd in ea per Agathonem Petrum loqui dicerent. In qua cùm Agatho perstrinxisset hæreseos Monothelitecæ Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, Petrum, Paulum, Constantinopolitanos Episcopos, ad Imperatores his verbis vtitur. Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperij de talium doctorum erroribus, vt Euangelicam atque Apostolicam Orthodoxę fidei rectitudinem, quę fundata est supra firmam petram, huius beati Petri Apostolorum principis Ecclesiæ, quæ eius gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, &c. Ac non procul ab initio eiusdem epistolæ: Hæc est, inquit, veræ fidei regula, quam & in prosperis & in aduersis viuaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquilissimi imperij, Apostolica Christi Ecclesia: quę per Dei omnipotentis gratiam, à tramite Apostolicę traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis nouitatibus deprauata succubuit: sed vt ab exordio fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi principibus, illibata finetenus permansit: secundum ipsius Domini Saluatoris diuinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Euangelijs fatus est, Petre Petre, inquiens, Ecce Sathanas expetiuit vt cribraret vos, sicut qui cribrat triticum. Ego autem pro te rogaui, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus & Saluator omnium, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, &c. Quęso te Brenti, aususne fuisset sic sanctus ille Pontifex in facie totius Ecclesiæ gloriari, quòd ab omni errore Petri sedes illibata permanserit, quòd à traditionis Apostolicæ tramite nunquam errauerit, nec vnquam hæreticis nouitatibus deprauata succubuerit, si eius ipsius hęreseos, quam in illa epistola confutauit primus approbator fuisset Honorius? inter cuius mortem, & illud tempus, quo sexta synodus est habita nondum anni sexaginta intercesserant. Nonne veritus fuisset, ne quis ei objiceret? Quàm tu tantopere Cathedram extollis, quàm nunquam hæreticis nouitatibus deprauatam succubuisse scribis, ab ea ipsa quam nunc tu refellis, hæresis est approbata. Certè nec tam rudis fuit Agatho pontifex,

Honorius ab hæresi Monothelitarū vindicatur. Blond. lib. 9. decad. 1. Sylui. Æneid. 8.6.

Octa. syn. sessione. 10.

Sex. syn. Actione. 4. Ibidē Actio. 18. Agathonis Episcopi verba pro Cathedra Petri.

Luc. 22.

tifex, vt ignorare potuerit, si quid eiusmodi factum esset: nec tam audax, vt si sciuisset aliquid, ita confidenter de eo gloriari vellet, quòd semper ab omni errore illibata sedes hæc permansetit. Deinde verò scripsit Photius Patriarcha Constantinopolitanus epistolam ad Michaëlem Bulgariæ principem de septem Synodis. Oecumenicis, & qui fins iu singulis hæreseos condemnati, recenset. Vbi ventum est ad sextam, omnes quidem alios hæreseos Monothelitiræ condemnatos enumerat, Honorij verò nullam prorsus facit meutionem. Quem silentio non prætérijsset homo Græcus, & Romauorum Pontificum æmulus, si quid eiusmodi de eo compertum habuisset. Ac vt verum esse concedamus, quod eius generis aliquid scripserit Honorius, certè priuatas is literas ad Sergium dederat, nihil de Concilij sententia, nihil ea de re maturè fratrum Concilio decreuerat. Quòd si quid verò tale facit Pontifex, si priuatim tradit aliquid, non est id petræ prorinus impingendum, de qua illa Christi verba sunt: Portę inferi non præualebunt aduersus eam.

Quod adfertur de Benedicto vndecimo, non indiget longa refutatione, cùm nusquã reperiatur aliquando ei hæreticum dogma obiectum fuisse, quin nouem illis mensibus, quibus Ecclesię præfuit, piè sanctéque pontificatum admiuistrasse perhibeatur.

Sed neq; de Ioanne vigesimo secundo, quicquam eiusmodi verè dici potest, quin illi potiùs, qui hanc illi notam conati sunt inurere, Marsilius Patauinus, & Guilhelmus Okkam, hæretici sunt habiti.

Repertus est autem qui Eugenium quoque quartum inter hæreticos recenseret: Sed quę profertur illius hæresis? Censuit Fetrariã Basilæa conciliũ esse transferendum. Scilicet in hoc fidei cardo vertebatur, Basilæ'ne, an Fetrariæ Concilium haberetur? Iusta certè causa, quamobrem hæreticus céleretur. Sic istos nihil non comminisci pudet, dum poutificium auctoritatem eleuare queant. Quis autem hanc Basiliensi Concilio dedit auctoritatem? quod Oecumenicum fuisse non constat: neq; ratum deinceps est habitum, quod in illo fuerat, hac quidem de re constitutum. Quin magis illud est agnitum pro legitimo Concilio, quod sub id ipsum tempus Ferratiæ fuit celebratum, ac paulò pòst Florentiam translatum: in quo tamen factum est operæprecium, quod erat inter Græcos & Latinos dissidium, eo sublato.

Nullus pontificum à fide Petri aberrauit.

Hinc videre licet, quàm anxiè quærentes hæretici, quàm doctores nihil inuenire potuerint, quo demonstrarent in Cathedra Petri, per mille quingentos annos & amplius sedisse quenqnam aliquando, qui diuersum à Petri & successorũ eius doctrina docuisset, quíque conuictus alicuius hęreseos fuisset: cùm tamen intereà vel ipsa luce sit clarius, ex Cathedra Lutheri intra non totos quadragiuta annos prodijsse satanismum illum omnem, quem initio libelli huius enumerauimus. Successerunt igitur omnes pontifices Romani, si minus in pietatem & sanctitatem, saltem in fidem & doctrinã Petri: quam & non aliam publicè semper sunt professi. Nam quid in corde cuiusque clausum fuerit, eius est solius iudicium, qui scrutatur corda & renes. Exigit autem hoc à nobis Christiana charitas, vt benè de cunctis existimemus, & pro Catholicis omnes habeamus, quos nihil Catholicæ fidei contrarium apertè proferri videmus. Cuius vos charitatis si vel micam haberetis Brenti, ab istis tam scurrilibus iocis abstineretis proculdubiò. Quę est euim ista dicacitas, vel scurrilitas potiùs, Petrum à Soto Petrum Asotum, Cardinales vocare carnales? Scilicet vos estis homines illi verè spirituales, quibus nihil est commune cum carne & sanguine: qui sic omnem carnis curam abiecistis, vt etiam ad Euangelium prædicandum parum vobis idonei esse videamini, nisi per incæstum sacrilegium sub honesto coniugij prætextu, cum nonnis etiam monachi plerique copulemini? Tales cùm sitis, alios vocare carnales nihilominus audetis: & legitimi successores Apostolorum vobis esse videmini: cùm Apostolos etiam legitimas vxores abiecisse constet, simul vt Christum sequi cœperunt, quò magis esse possent ad Euangelium prædicandum expediti. Nou imus hoc inficias Brenti, errare nonnunquam in eligendis pontificibus & Cardinales & Canonicos: quid autem si vulgus eligat belua multorum capitum, si magistratus, si princeps? num & isti non æquè sunt errori obnoxij? num eos carnis & sanguinis expertes esse putas? Si legisti quæ scribit ea de re in tertio libro de sacerdotio Ioannes Chrysostomus, qualis melioribus etiam illis temporibus populi fuerit electio, cognoscere potuisti, cuius Babylonicam confusionem veritus Augustinus, quemadmodum ipse non successerat, sed accesserat: Valetio, sic viuens adhuc Ecclesiæ suę de successione prouidere maluit, quàm vita functus plebis iudicio rem permittere. Prauum est & inscrutabile cor hominis. Fieri potest, etiam cùm nihil aliud in eligendo spectatur quàm pietas & sanctitas, vt erretur nihilominus, piusq; videatur & sanctus, qui pius & sanctus non est. Fieri potest & hoc, vt vel carni & sanguini vel affectioni

Hier. 17.

Christiana charitas est neminem facile damnare, nedum põtificem.

Dicacitas et maledicentia Brentij.

Lutheri discipuli quam spirituales.

De pontificum electione.

Chrysost.

Aug. epist. 110.

Hier. 17.

Pontifex factus heresim non profitetur.

ctioni plusculum indulgeatur in eligendo. Cæterùm vt aut eligatur hereticus, aut qui Catholicè electus est sedens in Petri cathedra pontifex, heresim apertè profiteatur, non facilè fieri posse credent hi, quibus persuasum est, efficaciorem fuisse, quàm pro Petro fudit ad patrem suum cœlestem orationem Christus, vt ne deficeret fides eius, quàm vt pro sua reuerentia non exaudiri potuerit.

Luc. 22.

De indignis sacerdotibus distinctione. 40. cap. Non est facile. Hier. ad Heliodorum episto. 1. Hier. in Zoph. 1. Lutherus in resolutionibus super propositionem. 80.

Quamobrem nihil est quòd illas contra nos sententias coacerues: Non sanctorum filij sunt, qui tenent loca sanctorum, sed qui exercent opera eorum. Non omnes Episcopi sunt episcopi. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Auferet Dominus nomina sacerdotum cum sacerdoribus, qui frustrà sibi blandiuntur in Episcopali nomine, & presbyterij dignitate, & non in opere, qui malis operibus sua nomina destruunt. Nam & nos tibi cum tuo magistro Luthero respondebimus, quod ille Picardis aliquando respondit: Scimus heu nostrum casum & dolemus, non autem sicut heretici fugimus, & semiuiuum relinquimus, tanquam alienis peccatis pollui timeamus. Illi fugiunt à nobis Christianis, & reputant ad seipsos in angulum. O blasphematores Dei, & proditores Christi. Si Christus fecisset sicut vos fecistis, quis vnquam saluatus esset? Sic Picardis vicinis suis hereticis Romano fœtore gaudentibus (sic enim ipse loquitur) respondit aliquando Lutherus. Vtinam autem quas tu sententias produxisti, minùs in mores nostros quadrare possent. Sed intereà non minùs verè contra vos eadem omnia proferri possunt, qui cùm nouum quoddam Euangelium, quod sub scamno tot seculis latuisse dicitis, in lucem nuper adeò produxeritis, nullum tamen adhuc nouum & eximium sanctitatis vestræ specimen exhibuistis. Vide autem Brenti, num dogmati vestro consentanea scribas. Fidem enim tantùm à vestris exigitis, & eam sufficere solam putatis: cur à nobis opera prætereà requiritis?

Scurrilis Brentij oratio in Sotum.

Estne autem hoc modestiæ Christianæ, quòd venerabilem virum Petrum à Soto tam scurriliter insectaris, quòd dixerit, Totam quidem Ecclesiam, non autem singula membra, certam habere promissionem Christi & gubernationis Spiritussancti? Sic enim insultas homini: Quid hic noui? Imò quid blasphemiæ auditur? Amabo te existimásne Asotum adhuc sana esse mente? Ecclesia habet promissionem præsentię Christi, & gubernationis Spiritussancti: tota quidem, non autem singula eius membra. Cùm ergo Asotici Prelati conueniunt, necesse habet Christus iuxta promissionem suam presto adesse, necesse habet & Spiritussanctus eum conuentum gubernare: cùm autem inuicem à se iterum digrediuntur, & ad sua quisque reuertuntur, digreditur etiam Spiritussanctus, & reuertitur ad sinum Trinitatis suę, vt ne plumam quidem apud Prelatos post se relinquat. Immanè, quantus hic est stupor, quantus furor. Toti Ecclesię presens est Christus, non autem singulis eius membris. Tota Ecclesia gubernatur à Spiritusancto, non autem singula eius membra. Ac si quidem sermo est de Ecclesia Asotica, certè nec Christus, nec Spiritussanctus presto adest vel toti, vel singulis membris eius. Si autem sermo est de vera Ecclesia Christi, profectò sicut Christus adest toti, ita adest etiam singulis eius membris. Et sicut Spiritussanctus gubernat totam, ita etiam gubernat singula eius membra. Si quis, inquit Paulus, Spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nonne scurram hic agere potius videtur Brentius, quàm qualis videri vult Euangelij preconē? Sed quò melius res intelligi queat, ipsa Petri verba adscribemus. Dixerat Brentius in confessione sua quòd Ecclesia certam habet promissionem perpetuę presentię Christi, & gubernatur à Spiritusancto. Petrus hoc scholion addidit. Verùm est, tota, non verò singula membra. Quòd si tota, maximè vbi tota conuenit, veracitet curatura & inquisitura quæ ad salutem pertinent: quod fit in concilijs. Vnde illa specialem promissionem habet: Vbicunque sunt duo vel tres, &c. Quæcunque igitur concilia sint, siue Prouincilia, siue Episcopalia, hanc habent promissionem: sed Vniuersalia hanc, quæ fit toti Ecclesiæ: Portæ inferi, &c. Quid est quod in ij verbis pium lectorem offendere queat? Num quòd in veritate inuestiganda, cuius rei causa potissimum concilia cōuocantur, certiorem promissionem perpetuę præsentiæ Christi, qui veritas est, habere dicit Petrus totam Ecclesiam, quàm vnum aliquod eius membrū? Id si falsum est, cur igitur tu Brenti, in ijs quæ proximè precesserūt, magnam esse legitimorum Conciliorum auctoritatē scripsisti? quę certè nihil habebunt eximium, si peræquè certā Christi perpetuę presentię promissionem habent singula mēbra, si peræquè perpetò gubernantur à Spiritusancto, quo ad veritatem inuestigandam. Cur autem dixit Christus, Vbicunq; sunt duo vel tres: at non potius: Vbicunque est aliquis vestrum: si perinde præsens est semper singulis, atq; multis in vnum locum congregatis? Quorsum autem attinet Concilia congregare, si perinde presens est perpetuò Christus vnicuique membro seorsum, atque toti corpori Ecclesię? Quin Ecclesiæ membra sint etiam agri-

Responsio, promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritussancti esse penes totam Ecclesiam, & non eius membra singula, quo ad veritatem inuestigandam.

agricolæ, credo non negabis. Cùm itaque iuxta tuam sententiam, etiam eorum quisque promissionem habeat perpetuæ Christi præsentiæ, quid ex eo consequitur aliud, quàm vt æquè possit etiam agricola, quibuscunque de rebus ambigitur, in causa fidei definire, atque legitimum concilium: nec minor illius, quàm legitimi Concilij sit auctoritas? Stulti igitur fuerunt Apostoli, qui Concilium Antiochiæ primum congregauerunt: stulti Patres illi, qui Nicææ, Constantinopoli, Ephesi, Calcedone tot numero de causa fidei definituri conuenerunt. Quid enim erat necesse tantos facere sumptus, tot itineris molestias, tot labores perferre, si peræquè certam Christi præsentiæ promissionem habuerunt singuli seorsum habitantes, atque vnum in locum omnes congregati? Deinde verò si certam habent perpetuæ Christi præsentiæ promissionem singula veræ Ecclesiæ membra, qualem tu putas esse vestram Lutheranam: quæso te Brenti, fuit ne tum in singulis præsens Christus, cùm plurima & ea præstantiora Ecclesiæ vestræ membra, partim ad Zuinglianam, partim ad Munceranam, partim ad Suenckfeldianam, partim ad Campanam, fidémne dicam an perfidiam, ab errore vestro defecerunt? Aut fatearis oportet Brenti, præsentem etiam tum Christum istos habuisse, cùm hos tam fœdos errores vestris erroribus reiectis, amplexi sunt, etiam tum eos à Spiritusancto fuisse gubernatos: aut verū scripsisse Petrū cōcedas, qui negat, certā perpetuę Christi præsentię promissionem habere singula membra, quàm certum est habere totam Ecclesiam. Vidésne iam quorsum tibi tua dicacitas reciderit? in quas ipse te salebras conieceris? quemadmodum ex illis explicare te non possis? dū homini pio piè de rebus diuinis differenti grauissimum blasphemiæ crimen impingere, stuporem, furorem adscribere, sanamque mentem & sensum communem detrahere non vereris. Neq; verò negauit Petrus, præsentem esse Christum singulis membris, & à Spiritusancto singula membra gubernari: verùm de re proposita loquebatur, de eo quod scriptum à te fuerat, Ecclesiam habere certam promissionem perpetuæ præsentiæ Christi & gubernationis Spiritussancti. Quòd perpetuò sit præsens Christus, quòd sic ab eo perpetuò gubernentur singula Ecclesiæ membra, vt à fide nunquam aberrare possint, sicut gubernari Concilium legitimè congregatum nemo pius dubitat, hoc est quod Petrus à Soto rectè negat. Neque verò tu ignorabas hoc Petrum dicere, verùm ad inuidiam illi conflandam fecisti more vestro, vt calumniam hanc adhiberes, & ipse cōminisceretis aliquid, quod rectè posses oppugnare. Quę causa etiam fuit, vt quod in confessione tua sic scripseras: Ecclesia certam habet promissionem perpetuæ præsentię Christi: sublata vocabula Perpetuæ, poneres in confutatione Promissionem præsentiæ Christi. Atqui quin præsens adsit Christus in veris membris suis etiam singulis, quæ templa sunt eius, in quibus habitare dignatur, neque Petrus à Soto, neque pius quisquam, qui modò sanę sit mentis, negat. Quòd autem perpetuò pręsens adsit, quòd ęquè præsens adsit ad veritatem inueniendam singulis, atque præsens adest vniuersis in concilio legitimo congregatis: id verò negat Petrus: negant etiam omnes qui vel sensu communi sunt præditi. Itaque nihil ad rem faciunt quæ in testimonia profers è scripturis. Si quis spiritum Christi non habet, hic non est eius, &c. Nemo enim contradicit. Sed audi quid idem dicat Apostolus: cùm enim præmisisset: Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritusancto, subiunxit: Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autē spiritus: & diuisiones ministrationū sunt, idem autē Dominus: & diuisiones operationū sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum: alteri fides in eodem spiritu: alij gratia sanitatū in vno spiritu: alij operatio virtutum: alij prophetia: alij discretio spirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio sermonum: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Adhoc igitur vt dicamus, Dominus Iesus, ex ęquo Spiritumsanctum accepimus omnes, quorquot membra sumus Christi corporis Ecclesiæ. Nam qui non confitetur hunc Ecclesiæ membrum non est. Ad hoc autem vt prophetemus, vt scripturas interpretemur, vt de fidei controuersijs definiamus, non ex ęquo Spiritumsanctum accepimus omnes. Nam nec Episcopi, nec doctores, nec prophetæ sumus omnes. Quin & ipsis prophetis non semper præstò adfuisse Spiritumsanctum legimus, quo nonnunquam eos destitui, documento nobis esse potest Helisæus, qui cùm flentem vidisset Sunamitidem, causamque nescisset, ad puerum qui volebat eam prohibere dixit: Dimitte illam, anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Neque tum solùm, verùm etiam cùm de futuris eum requisiuisset Iosaphat, spiritus ei propheticus defuit, vt necesse haberet psaltem adhibere. Sic alteri prophetæ pręstò quidem adfuit Spiritussanctus, quando missus contra Samariam, quæ fuerant illi ventura mala nunciauit: non

Act. 15.
Rom. 8.
1. Cor. 12.
Etiam Prophetæ spiritu nonnunquam destituuntur.
4. Reg. 4.
4. Reg. 3.
4. Reg. 13.
2. Reg. 7.

non autem adfuit,cùm pſeudoprophetæ cuiuſdam perſuaſionibus adductus,panem in eius domo comedit,quod eum facere Dominus prohibuerat. Cuius mandati tranſgreſſi pœnas luit à leone occiſus. Sic & Nathan Propheta viſus eſt Spiritusancto deſtitutus, cùm interrogatus à Dauide rege,num ędificare ſibi templum liceret,reſpondit,nihil impedire,quò minus faceret quod in corde ſuo deliberatum haberet: quem errorem ſuum poſteà correxit, cùm eum ædificare prohibuiſſet. Ex his cuius perſpicere licet, ſi prophetis etiam non ſemper præſtò adeſt Spirituſſanctus,multò minus eum præſtò adeſſe perpetuò ſingulis Eccleſiæ membris,qui non ſolùm vbi vult,ſed etiam quando vult,& per

Ioan.3.

quos vult ſpirat: ſæpe vt ſanctos deſerat, inſpiret autem eos, qui ſunt procul ab omni ſanctitate remoti,ſicut inſpiraſſe legitur Balaam,Saulem,virum illum arrogantem Heliu,Caipham,& alios peruerſos homines. Eſt quidem ita, quòd ſicut nullum eſt membrum in corpore quod non ſit particeps aliquo modo ſenſus & motus à capite,ſic nullus eſt mortalium in Eccleſia,qui non ſit particeps alicuius gratiæ Spirituſſancti. Cæterùm in quo ſimul omnes gratiæ concurrent,præter vnum Chriſtum Deum & hominem,nemo fuit mortalium: quanquam ſpiritum veritatis Apoſtolis præſtò ſemper ſingulis adfuiſſe non negamus. Vbi verò ſimul conueniunt omnes,ibi pręſens adeſt Chriſtus,ibi præſens adeſt Spirituſſanctus cum omni genere gratiarum. Nam quod vni deeſt,penſatur in altero: ac ſæpe quod non reuelatur ducentis aut trecentis viris excellenti prudentia doctrinaq; præditis,vni alicui nō doctiſsimo reuelatur: in cuius poſteà ſententiá ſic impellente Spiritusancto,pedibus eunt alij multò doctiores. Sic abſondit pletaq; Spirituſſanctus à vobis ſapiētibus & prudētibus,& reuelat ea paruulis. Quod etiā in ſynodo Nicæna factum legimus,vbi quidam ex Confeſſoribus (libet autem Ruffini verbis vti) ſimpliciſsimæ naturæ vir,& nihil aliud ſciens niſi Ieſum Chriſtum,& hunc crucifixum,qui fuerat inter cæteros auditores Epiſcopos,inſignem quendam philoſophum,quem ex doctoribus nemo diſputando ſuperare poterat,ſic breui quadam oratiuncula coſtrinxit,vt obſtupefactus ille virtute dictorum,ad alia mutus omnia,ſolùm hoc reſpondere potuerit,ita ſibi videri,nec aliud verum eſſe,quàm quod Epiſcopus ille dixerat. Iámne igitur intelligis Brēti,quàm verè Petrus dixerit,certam perpetuę Chriſti præſentiæ & gubernationis Spirituſſancti promiſsionem, quo ad inueſtigandum veritatem,de qua potiſsimùm agitur in Concilijs,habere quidem totam Eccleſiam, nō autem ſingula membra? Nihil enim dixit aliud Petrus, quàm quod etiam Caluinum veſtrum fateri veritas coëgit: qui ſe minimè negare ſcribit,quin tota fidelium ſocietas, multiplici donorum varietate inſtructa,longè ampliori & vberiori cœleſtis ſapientiæ theſauro prædita ſit,quàm ſeorſum ſinguli: quodq́ue multo antè dictum ab Auguſtino fuiſſe commemoramus,qui Deum alloquens his verbis vſus eſt: Veritas tua nec mea eſt,nec illius aut illius: ſed omnium noſtrum,quos ad eius communionem publicè vocas. Hoc enim dicere videtur Auguſtinus,quod ibi ſemper pręſto Chriſtus adeſt,qui veritas eſt,ibi ſemper Spirituſſanctus præſto adeſt,qui ſpiritus eſt veritatis,vbi conueniūt omnes,vbi ſimul in vnum locum tota congregatur Eccleſia: cæterùm in ſingulis membris,neque Chriſtus veritas,neque ſpiritus veritatis præſtò ſemper adeſt,cùm de ſingulis membris ſcriptum ſit,quòd omnis homo mendax: de tota verò Eccleſia,Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. Iudica nunc tu Brenti, vter veſtrum fuerit cùm iſta ſcriberet, ſenſu communi deſtitutus? Petruſne,qui dixit idem quod ſcripturæ conſentaneum dictum anteà fuerit ab Auguſtino, quod & lumen ipſum rationis indicare videtur: an tu,qui tam ſcurriliter manifeſtam veritatem oppugnas? Quod ſi verum eſt,ſingula membra certam habere promiſsionem perpetuæ præſentiæ Chriſti, & gubernationis Spirituſſancti,falſum ſit oportet quòd à Propheta dictum eſt: Omnis homo mendax. Nam ſimul in eodem & veritas Chriſtus,& mendacium, cuius pater eſt diabolus, ineſſe non poſſunt: Nec erit vllum Eccleſiæ membrum,quod labi,errare,decipi queat,ſi nunquam pręſentia Chriſti,qui veritas eſt,deſtituitur. Vnde ergo tot hæreſes quot enumerauimus? quæ non aliunde ferè,quàm ex veſtra ſchola VVittembergenſi prodierūt? Quin & illud falſum ſit oportet,quod ex Auguſtino proferre ſæpè ſoletis,ſolis ſcripturarum libris, qui canonici vocantur, hunc timorem honoremq́ue deferendum eſſe, vt nullus eorum auctor ſcribendo aliquid erraſſe firmiſsimè credatur. Cur enim nō idem credamus de ſingulorum Eccleſię membrorum & ſcriptis & dictis, ſi certam habent ſingula promiſsionem perpetuæ præſentię Chriſti: qui cùm ſit veritas, neque falli poteſt,neque fallere? Nos verò libenter Auguſtini ſentētiæ ſubſcribimus,vt quem ille vult, honorem ſcripturis Canonicis habeamus, cæterùm ſicut ſingula Eccleſiæ mēbra, quamlibet excellenti fuerint & vitæ ſanctimonia & doctrina prædita, poſſe tamen errare credimus; ſic vbi tota cōuenit Eccleſia: quam certam habere promiſsionem perpetuę pręſentię

Num.22.
1.Reg.19.
Ioh.17.
Ioan.11.

Chriſtus maximè præſens in Concilijs.

Matt.11.

Ruff.li.1.ca.3. Eccleſi.hiſtoriæ.

Pſal.115.
Matt.16.

Aug. in epiſtola ad Hieronymū.

ſentię

sentię Christi, & gubernationis Spiritussancti, nemo pius ambigit, ibi nullum in fidei dogmatibus errorem admitti posse, certum & indubitatum habemus. Quamobrem illius Decretis proximum à scripturis canonicis locum tribuimus, & ab eodém ea Spiritusancto profecta credimos, quo fuerunt inspirati, qui scripturæ canonicæ libros ediderunt. Sed de re quæ vel ipsa luce clarior est, plura nos verba facere necesse non est.

Hæreticorũ mos est de cleri vitijs & abusibus libenter loqui.

Facit iam deinceps Brentius, quod facere solent qoi malas causas defendendas susceperunt, & consarcinatis è scriptis Gregorij Nazianzeni, Basilij, Nicephori, Socratis, Bernardi, Adriani Papæ, delectorum quorundam cardinalium & legatorum sedis Apostolicæ, qui præsidebant in concilio Tridentino, quibusdam sententijs contra vitam & mores corruptos Episcoporum, & eorum qui sedent ad Ecclesiæ gubernacula, quandoquidem alia ratione non potest, vel hac saltem ordinem Episcoporum & sacerdotum & odium, inoidiam & contemptum omnium adducere conatur: quod in causa suæ diuisionis defendeodæ facere semper hæreticis vsitatum fuisse, in quadam epistola scribit Augustinus. Cur autem non à Paulo potius exorsus es Brenti, quàm à Gregorio Nazianzeno? quò sic iam inde à Pauli temporibus nunquam Episcopis præstò Spiritumsanctum adfuisse demonstrares. Nam & ipse de ijs qui suo tempore Dei regebant Ecclesiam, ad eondem propè modum questus est. Cùm enim dixisset, Spero me Timotheum citò mittere ad vos, vt & ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt subiunxit e-uestigiò. Neminem enim habeo tam vnanimem, qui syncera affectione pro vobis solicitus sit. Mox & rationem addidit: Omnes enim, inquit, quæ sua suot quærunt, non quæ Iesu Christi. Vides quòd eadem ferè fuit Paoli de suis collegijs querimonia. Neque tamen ideò tales omoes fuerunt, qui cum Paulo tum erãt. Erat enim cum eo Lucas & Epaphroditus, quos constat non quæ sua sunt quæsiuisse, sed quę Iesu Christi: sed quia plures eiusmodi fuerunt in eius societate, nimirum Demas, qui dereliquerat eum, diligens hoc seculum: Hymenæus, Alezander Ærarius, qui multa mala ei ostenderat, & alij, quorum in hac ipsa meminit epistola, qui ex contentiooe Christum annunciabant non syncerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis eius ideó, qui scripturæ mos est, dixit de nonnollis, tanquàm de omoibus, quemadmodum etiam Hieremiam fecisse legimus: A minore vsque ad maiorem, inquit, omnes auaritiæ student, & à propheta vsq; ad sacerdotem cuncti faciunt dolum. Quid ergo dicemus: quia tales erant etiam Pauli temporibus magna ex parte verbi ministri, num eis proptereà Spiritussanctus defuit? num ideò iugum eorum fuit ab omnibus excutiendum? Non ita docuit Apostolus: sed cùm questus esset de ijs, qui Christum ex contentione prędicabant, non syncerè. Quid enim, inquit: Dum omni modo siue per occasiooem, siue per veritatem Christus annũcietur, & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Qui tum annonciabant Christum, faciebant id animo minimè Christiano: nihil enim aliud spectabant, quàm vt capto vinctoque Paulo, maiorem adderent afflictionem: vt ex Euangelij profectu malus illi conflarent odium, & eum in vitæ suę discrimen adducerent. Neq; tamen ideò Paulus eos audiri prohibuit: quin quacunq; tandem occasione Christum per eos annunciari gaudebat. Huius exemplum imitari te Brenti oportebat, vt gauderes potius cũ Paulo, si vel per occasionẽ Christus esset annunciatus, quàm tot virorũ doctorũ sententias coarceruares, quibus, quorũ opera fit vt Christus anuuncietur, eos in odiũ & cõtemptũ adduceres. Quanquam quod ex Gregorio Nazianzeno profers & Basilio, de veteris hi scribunt, hoc est, de hęreticis non de Catholicis Episcopis. Fuit enim idẽ propè tunc qui nunc est Ecclesiæ status: quin deterior etiã, quàm sit hoc nostro seculo, cùm nõ aulę tantùm & ciuitates infectæ, verùm oe ipsi quidem Reges & Imperatores ab hęresi fuerint intacti. Sicut igitur subinde nũc instituuntur Colloquia, sic illo quoq; tempore fuisse factũ, etiã ante Gregoriũ questi sunt, Athanasius & Hilarius. Tales igitur Synodos siue cõgressus deinceps fugere se velle scribit Gregorius. Nuoc audi quid in ea, quę proximè sequitur epistola, scribat Basilius: Vnũ iam crimẽ est, inquit, quod vehementer punitur, si paternas quas traditiones diligenter obseruet. Nõ impugnamur propter pecunias, nõ propter gloriæ splendorem, nõ propter aliud aliquid rerum temporaliũ, sed propter cõmunem thesaurum, propter hæreditatem paternam, propter sanam fidem in acie ac certamine stamus. Domos precarionũ clausæ sunt, altaria cultu spirituali vacant, nulli ampliùs christianorum cœtus, nulla ampliùs doctorum præsidentia. Cessarunt doctrinę salubres, cessarunt panęgytes, hymnodię oocturnę non habentur. Nobis iam dicere licet, quòd in hoc tempore non sit neq; princeps, neq; propheta, neq; pręses, neq; oblatio, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domioo possit offerri sacrificium. Quæso te Brenti, quos hic notat Basilius? vos ne, an nos, qui per Dei gratiam sumus Catholici? Quod nobis grauius crimen obijcitis, quàm quòd paternas traditiones diligen-

Aug. 137. epist.
Etiã ætati Pauli Clerus non carebat vitijs.
Philip. 2.
2. Tim. 4.
1. Tim. 1.
Philip. 1.
Hier. 6.
Deterior aliquãdo Ecclesiæ status quàm hodie Colloquia de Religione patribus improbata.
Greg. in epi. ad Procopium.
Basil. epist. 70.
Quod nũc fit ab hæreticis, olim quoque factum

ter obseruamus? Deinde qui sunt alij quàm vos apud quos altaris spirituali cultu vacant, apud quos cessarunt doctrinę salubres, nec habentur hymnodiæ nocturnæ: apud quos neq; oblatio est, neq; incensum, neq; locus, in quo coram Domino possit offerri sacrificium: apud quos ipso etiam sacrificij nomine nihil est abominabilius? Vides igitur quòd de vestris hæc maioribus, non de nostris scripsit Basilius: quodque sicut anteà semel & iterum, sic & nunc restimonium ipse contra te produxisti. Iam quod adfers ex Nicephori & Socratis Ecclesiastica historia, demus tibi hoc erratum fuisse à Theophilo, & ab illo alio, quid aliud ex eo consequetur, quàm verum esse quod Petrus à Soto scripsit Ecclesiam totam, non autem singula eius membra: falsum autem esse quod asseris, tu singula Ecclesiæ membra certam habere promissionem perpetuæ præsentię Christi & gubernationis Spiritussancti. Certè neq; Petrus à Soto affirmauit hoc vnquam, neque nos in ea sententia sumus, vt potemus errare non posse, si quis successit Episcopo Catholico: qui si quod à suis antecessoribus sibi traditum per manus accepit, id ipse non retinet, quin ei contrarium docet, aut facit aliquid, grauiter eum errare non diffitemur. Non enim satis est in locum Episcopi Catholici successisse, nisi catholicam etiam eorum doctrinam, quibus successisti, retineas. Et vos Brenti, quo iure, quáue iniuria successistis in Ecclesijs plerisq; sacerdotibus Catholicis, neq; tamen propterea vos non delirare dicimus, quandoquidem ab eorum pia doctrina recessistis, neq; patrum nostrorum, qui ijdem & vestri fuerunt, traditiones retinetis: quin quòd ab eis non discedere nolumus, per summam iniuriam grauissimum nobis idololatrię crimen obijcitis: haud aliter atq; Catholicis olim Arrianos fecisse scribit Basilius. Quę verò proferuntur ex Bernardo & alijs, qui de corruptis moribus nostris nostro seculo scripserunt, vtinam ea refellere liceret, sed veriora sunt pleraq; de multis, quàm vt refutari queant. Verùm (quod aiunt) ab ouo tibi Brenti exordiri licebat. Nam ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt. Quòd enim eadem sit eorum qui præcesserunt, & qui sequuti sunt Christum natum Ecclesia, nec ignoras tu, nec diffiteris proculdubio: temporum tantùm discrimen, fides fuit prorsus eadem. In venturum illi credebant, nos in eum qui iam venit Messiam credimus. Quamobrem si vel à primo patente nostro sumas initiũ, cùm is duos filios habuerit, alterum fraterna cæde manus suas contaminasse reperies. In arca verò sua cum tribus tantùm filijs suis fuit Noë: quorum tamen vnus tam fuit ab omni pietate remotus, vt verenda detegere sui patris, & eum habere ludibrio veritus nõ sit. Abraham & ipse duos habuit filios, quorum reprobus alter eijci vnà cum matre sua iussus est. De liberis autem Isaac nonne dicit Dominus per Prophetam: Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui? Iam in domo Iacob quàm turpe flagitium vnus ex filijs designarit, ex Genesis libro, quàm ex nostra commemoratione te cognoscere malumus. Sed & reliqui fratres ferè omnes cum ęre paruo fratrem suum Ioseph vendidissent, quantum in ipsis erat, eum perpetuæ seruituti manciparunt. Sanctus autem ille Dauid (vt interim silentio prætereamus, quæ de Heli, deq; Samuelis filijs narrat historia) quot & quantis sceleribus coopertos filios habuerit, ex eadem Regum historia videre licet. Quid verò faciunt aliud sancti Prophetæ ferè omnes, quàm quòd sui quisque seculi mores perditissimos accusat? in quos ita sæpe grauiter inuehuntur, vt neminem superesse dicant, qui non declinauerit, qui non auaritię studeat, qui non dolum faciat. Quid autem nato Christo, num esse vitia desierunt? Elegit ipse sibi Christus duodecim, vnus ex eis erat diabolus. Elegerunt septem diaconos Apostoli, fuit vnus ex eis longè spurcissimus hęreticus. De Paulo iam diximus, quemadmodum is questus fuerit, neminem habere se, qui germanè de grege foret solicitus, quòd omnes quæ sua sunt quęrerent, non quæ Iesu Christi. Vetus itaque fuit hic rerum status Brenti. Ab orbe condito semper in Ecclesia bonis mali permixti fuerunt, & sicut huius seculi sapiens quidam dixisse fertur, plures mali. Quod ipsius dictum etiam æterna sapiẽtia comprobauit, cùm diceret: Multi sunt vocati, pauci verò electi. In cœlum conscendas oportet, si vis locum, vbi nulli sunt mali, reperire, quanquam & ex illo ceciderunt angeli. Quòd si qui seruiunt Deo, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatem, quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea? Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus: non est qui faciat bonum: non est vsque ad vnum. Ante bis mille annos dictum est hoc, & fuit multò antè verum, quàm dictum esset, & est nunc quoque verius quàm vellemus. Quid igitur? Num propterea dicemus, ex quo tempore conditus est orbis ad hunc vsque diem, non fuisse Spiritumsanctum in Ecclesia, quòd semper in ea fuerunt mali, & plures mali: quin & qui præsidebant fuerunt sæpe mali? Absit. Quin propter hos malos, non propter vos iustos venit Christus in mundum neque sic semper in Ecclesia mali fuerunt, vt non essent illis boni quoq; permixti: qui

Semper in Ecclesia bonis permixti mali. — *Gen. 4.* — *Gen. 9.* — *Gen. 29.* — *Mala. 1.* — *Gen. 49.* — *Gen. 37.* — *1. Reg. 2.* — *In secunda Regum.* — *Ioan. 6.* — *Acto. 6.* — *Phil. 2.* — *Matt. 20.* — *Iob. 4.* — *Matt. 9.*

qui licet essent numero pauciores, sæpe tamen eorum causa Deus etiam malorum est ministertus. Et ipsi mali, quemadmodum antea scripsimus, quamuis non haberent spiritum quo ipsi sancti essent, habebant tamen spiritum, quo sanctos alios facerent, siue sacramenta ministrando, siue Dei verbum prædicando. Fatentur autem hoc etiam tui Brentii (si modò tuus est Philippus) non modò Catholici, quòd fieret incerta fides, si vis Euangelij & sacramentorum penderet ex dignitate ministrorum: cùm Euangelium & sacramenta efficacia sint propter promissionem Dei, non propter ministri personam. Reuocat mentes nostras & fidem nostram Christus à persona ministri ad sese, inquiens: Qui vos audit, me audit: quasi dicat: Nec Euangelium est vestrum, nec opus vestrum est fanos facere auditores, sed Dei opus est: qui hoc mirabili modo sparsa voce Euangelij colligit sibi æternam Ecclesiam. Hoc vestri dicunt Brentii. Quorsum igitur attinet sic nobis exprobrare peccata nostra, quasi verò vos non sitis grauioribus flagitijs cooperti? Sed audi quid scribat de vobis, qui versatus fuit multis annis inter vos, nec valdè nonnullis visus est alienus à doctrina vestra, ita vt quasi vulgò diceretur illud, Aut Erasmus Lutherizat, aut Lutherus Erasmizat. Audi quid ille de vobis dixerit, Erasmus Roterodamus: Vos, inquit, strenuè clamatis in luxum sacerdotum, in ambitionem Episcoporum, in tyrannidem Romani pontificis, in garrulitatem sophistarū in preces, ieiunia & missas: nec ista purgari vultis, sed tolli: nec omnino quicquam in receptis placet, sed zizaniam euellitis cum tritico: aut, vt melius dicam, triticum euellitis pro zizania. At quid interim nobis profertis melius & Euangelio dignius, vt ab assuetis recedamus? circunspice populū istū Euangelicū & obserua, num minus illic indulgeatur luxui, libidini & pecuniæ, quàm faciunt hi quos detestamini? Profer mihi, quem istud Euangelium ex comessatore sobrium, ex feroci mansuetum, ex rapaci liberalem, ex maledico benedicum, ex impudico reddiderit verecundum. Ego tibi multos ostendam, qui facti sunt seipsis deteriores. Et post pauca: Nunquam eorum Ecclesias sum ingressus, sed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo spiritu afflatos, vultibus omniū iracundiam ac ferociam miram præ se ferentibus. Sic, opinor, discedunt milites à concione ducis ad prælium exhortati. Quis vnquam vidit in eorum cōcionibus quenquam fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiscentem? Et iterum, nonnullis interiectis: Circunspice mihi sodalitatem istam Euangelicam, quot habet adulteros, quot temulentos, quot aleatores, quot decoctores, quot alijs vitijs infames? Et hos habent etiā in delitijs, tantum abest vt vitent. Apostoli quò magis vacarent Euangelio, aut abstinebant ab vxoribus, quas ducere licebat, aut legitimè ductas vertebant in sorores. Nunc floret Euangelium, quod sacerdotes & monachi contra certè leges humanas, contra professionem suam ducunt vxores. Condonetur hoc: Circunspice, num castiora sint eorum coniugia, quàm aliorum, quos ducunt pro Ethnicis. Agnoscis, opinor, quas fabellas tibi possim referre, si liberet. Profert autem in epistola, quam scripsit ad fratres inferioris Germaniæ: Efferunt, inquit, honorabile coniugium & thorum immaculatum. Sed innoui nonnullos Euangelicos (nam in genere loquutus sum) nihilo castiùs colere coniugium, quàm Catholicos. Iubet me proferre fabulas: quid attinet: cùm vulgò narrentur. Negat esse notissima, cùm falsa sint, & tamen ipse fatetur de duobus. Ego noui monachum, qui pro vna duxerit tres. Noui sacrificium virum alioqui probū, qui duxit vxorem, quam pòst comperit alteri nupsisse: similia permulta de monachorum & monacharum cōiugijs referuntur, qui ductas repudiarunt, eodem iure quo duxerat. Iam an inter Euangelicos minus indulgeatur libidini, an minus sit adulteriorum? Quid Argentorati fiat nescio. Quid alibi cōpertum sit, mecum nouit populus. Iam vt donemus, istis Euangelij præconibus esse fas vxores ducere, quis non admiretur, ouiculas mactationi destinatas, nihil in hoc mundo quærentes præter Christi gloriam, tot curis districtos, tot afflictionibus obnoxios (quibus accedit & paupertas, onus cum miserum, tum graue) non posse viuere sine vxoribus? quas tam multi ob leuiores causas aut nō ducunt, aut ductas nollent. At istis omnis tragœdia exit in catastrophem comicam. Vbi cōrgit vxor, occinitur, Valete & plaudite. Quæ malum est ista tanta salacitas, quam tot mala non possunt excutere? vnde tanta carnis rebellio in ijs, qui se iactant agi spiritu Christi? Et in eadem epistola: Sacerdotem, inquit, Basileæ virgis cæsum, mox vrbe electum non nomino. Quid refert, quando desierit concionari? Istius erat professionis. Is, vt publicus ferebat rumor, & in carcere, & extra portam cùm à carnifice dimitteretur, publicè testatus est, se posteaquam se illi sectæ addixerat, in omne flagitiorum genus proruisse. Quid de tota secta dixerit, non referam. Et iterum in epistola in pseudoeuangelicos: Dices, Nihil tam fuit vnquam felix in rebus humanis, quin malorum admixtu vitiaretur. Ad bonos verte oculos. Fieri potest vt mea sit hæc infelicitas. Mihi adhuc

Mali etsi nō habent in Ecclesia spiritū quo sint sancti, habent tamen spiritum ad alios sanctificandos.

Philip. in locis communibus.

Luc. 10.

De Lutheri secta Erasmi testimonium.

Eras. in epistola in pseudoeuangelicos.

Aliud Erasmi testimonium.

neminem contigit nosse, qui non videatur seipso factus deterior. Et iterum: Euangelica pietas à minimis initijs paulatim creuit in maius & melius, & optimus quisque se illi iungebat: hanc doctrinam ferè leuissimus quisque amplectitur. Et in alio quodam li-

Idē in hiperasp. secundo.

bro: Adeò per hoc quod vos vocatis Euangelium, non corrigi scribit homines, vt potiùs videantur deteriores, nec fieri vt peccare desinant, sed vt peccent impunitiùs. Sic ille, fenestram ad omnem nequitiam aperuisse vestrum Euāgelium iudicauit. Possem hic

Geor. VVicelius

ex Georgio quoque VVicelio viro non vulgari doctrina prædito nonnulla referre: sed quoniā is cùm fuisset anteà blasphemus, persequutor & contumeliosus, misericordiam Dei consequutus, ex persequutore tandem Apostolus, & ex Lutherano factus est Christianus, minus apud vos ponderis habiturum est eius quamlibet verum testimonium. Itaque nolo verbis eius recitandis esse prolixior. Extat libellus eius qui inscribitur, Retectio Lutherismi. Ad eum vos remitto, cuiusmodi sint sectę vestrę mores, ibi verissimè scriptum reperietis. Sed irrefragabile testimonium Islebiensis idoli vestri non possum quin producam. Nam illi fidem quin habeatis indubitatam, causam dicere non po-

Lutherus testatur suos Catholicis deteriores esse.

Luth. in Postilla super Euangelium Domin. prima aduent.

testis, præsertim cùm Dei verbum non aliud agnoscatis, nisi quod ab illo scribitur. Audiatis igitur Deum vestrum loquentem: Mundus, inquit, indies fit deterior. Sunt nunc homines magis vindictæ cupidi, magis auari, magis ab omni misericordia remoti, magis immodesti & indisciplinati, multoque deteriores, quàm fuerint in Papatu. Alio verò loco suos increpans, decies eos esse dicit Sodomitis peiores. Habésne quod ei possis cōtradicere, cuius verba nihil aliud sunt iudicio vestro, nisi verba Dei? Si mentiri potest Deus vester, mentiri potest hæc scribens de vobis Lutherus: qui nusquam scripsit veriùs, quàm vbi quem fructum attulerit doctrina sua, planum fecit orbi vniuerso. Qua fronte igitur audet Asotus iste Brentius nobis decies Sodomitis peiores obtrudere, qui sint

Et in veteri, & in noua lege iudicium de religione penes sacerdotes fuit.

Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, & eos reijcere, quorum hoc proprium semper in Ecclesia fuit munus, in cuius possessione plus quàm mille quingentis annis fuerunt? quin si spectes Iudæorum etiam sacerdotes, plus quàm bis totidem alijs annis. Nam ex quo tempore sacerdotium Iudęorum sumpsit originem ad hunc vsq; diem, nunquam apud omnes eos, qui vel in venturum, vel in eum qui iam venit Christum crediderūt, penes alios quàm penes Episcopos & sacerdotes de religionis doctrina iudicandi fuit potestas. Quamobrem nihil est Brenti, quòd nobis iudicandi potestatem hanc adimas, quòd nō sumus omnes absque crimine, cum nihilo sint vestri nostris meliores: quin si vestro ido-

Flagitia non rara ministrorum noui Euangelij

lo credimus, multis etiam partibus deteriores. Quod si scriberet etiam nullus, res tamen ipsa clamat. Possem historiam tibi proferre Brenti, de quodam, qui cùm trium superstitum vxorùm esset maritus, à vestris tamen magno cum applausu fuit exceptus, & in pretio habitus, ob hoc solùm, quòd contraria Christianæ fidei Lutherana vestra dogmata in vulgus spargebat. Possem & aliū in eadem ciuitate nominare, de quo publica fuit fama, quòd è schola carnificis profectus, itidem non vnius vxoris esset maritus. Quamuis autem vnam secum tantùm adduxisset vndecunque tandem raptam (nam variè res narratur) inter scorta nihilominùs perpetuò volutabatur, vxore etiam inspectante. Adeò nec vxoris commercium vllum ei contra fornicationem attulit remedium: fuit tamen habitus præclarus, & idoneus cùmprimis Euangelij vestri minister. Sic autem iam hoc est moribus receptum apud Euangelij vestri præcones, simul vt duas aut tres vxores habeant, vt iam pro crimine propemodum non habeatur, ac modò non in laude ponatur. Possem & carnificem pastoris apud vestros officio functum recensere. Et hos tu tales Ecclesiasticę doctrinę iudices vis esse potiùs, quàm qui sunt à tot millibus annorum legitimè ad eam rem vocati? Et intereà nostra nobis obijcis peccata, nihil veritus, ne tibi quoq; dicatur illud ex Euangelio: Quid vides festucam in oculo fratris tui, & tra-

Matt. 7.

bem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: Frater, sine eijciam festu-

Luc. 6.

cam de oculo tuo, & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eijce primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui.

Ad Regem apostrophe, perstringens Vergerium

Hic verum te pientissime Rex appello, cui Brentij libellum hunc dicauit Vergerius, coram quo se doctrinam illius defensurum obtulit. Si locum hunc defendendum coram te susciperet Vergerius, quandoquidem non sic in pietatem & sanctitatem, sicut in loca sedesque maiorum nostrorum successimus, non esse nos idoneos Ecclesiasticæ doctrinæ iudices, quem hic esset accusaturus alium præter te? Cuius enim alius arbitrio

Reges Poloni eligunt Episcopos regni.

præterquàm tuo, & à Canonicis eliguntur, & à pontifice Romano confirmantur Episcopi? Certè nec eligunt Canonici, neque confirmat pontifex, nisi quos tu nominaueris: vt quęcunq; crimina iaciuntur in Episcopos siue sint vera siue falsa, non in alium quàm in teipsum iaciantur? Cuius enim nisi tua culpa sit, vt Ecclesiasticę doctrinæ nos idonei iudices esse non possumus, si verum est quod de nobis scribit Brentius, quodque se defen-

fenſurum offert Vergerius? Nam ſi vel ſuo iudicio Canonici eligerent, vel ſoo iodicio
Pontifex Epiſcopos conſtitueret, iuſtam tamen videri poſſent habere caoſam Brentius
& Vergerius, vel Cauonicos, vel Pontificẽ inſectandi. Nunceùm tuo ſolius iudicio fiat
Epiſcoporum & electio & confirmatio, quam ad rem venit huc Vergerius, niſi vt tibi
iuſultaret? vt populi contra te ſeditiouem excitaret: cuius opera in regno & adiunctis
illi terris imperio tuo ſubiectis, tales Epiſcopi conſtituti ſint, qui doctrinę Eccleſiaſticæ
iudices idonei eſſe non poſsint? Verùm nos etſi non ſucceſsimus omnes in pietarem &
honeſtatem maiorum noſtrorum, quoniam tamen in eorum doctrinam ſucceſsimus, à
qua Brentium & Vergerium cum ſuis diſceſsiſſe certum eſt, vel hoc ſatis eſſe debet pijs
omoibus, vt uos Eccleſiaſticę doctrinę iudices agnoſcere uou recuſent.

Tractat deinde locum Euãgelij de portis iuferi Brentius, & negat Epiſcopos ſioe Præ
latos (vt ipſe vocat) Eccleſiam illam eſſe aduerſus qoam portas inferi non pręualituras *De loco*
dixit Chriſtus. Iam enim demonſtratum eſt, inquit, quòd præualuerint: cùm tamen eius *Mat. 16.*
nihil demonſtrauerit. Sperare ſe deiude dicit, pios aliquor viros inter Epiſcopos inueni
ri, quibus Aſotica impudentia & impietas vehementer diſplicear. Eſt ira Brenti: diſciplet
pijs omnibus vehementer Aſotica iſta veſtra impudentia & impietas, qui cõtra mani-
feſta ſcriptutę verba legem ab alijs, quàm à ſacerdotibus requiri, doctrinęq; religionis
alios quàm ſacerdotes & Epiſcopos iudices eſſe vultis. Petri verò à Soto pietas proba-
tut vehementer pijs omoibus, qui ſicut alijs de rebus ita de hac quoq; non aliod, quàm
quod verbo Dei conſentaneum eſt, docere videtur. Pergit poſteà Breutius, ac pios Epi-
ſcopos, quod ad priuatam eorum perſonam attinet, membra quidem Eccleſiæ, nõ autem
ipſam totam eſſe dicit Eccleſiam. Quod verò ad publicum eorum officium attinet, mi-
niſtri ſunt, inquit, Eccleſiæ, non Domini. Non eſt Breutij priuata perſona Epiſcopus: Pe- *Epiſcopi nõ pri-*
trus, Paulus, Andreas priuatę perſonę ſunt: Epiſcopus præterqoam quòd publicum in *uatæ perſonæ,*
Eccleſia reconciliationis miniſterium gerit, in hoc quoq; ſuſtinet perſonam poblicam, *ſed qui collecti*
quòd mandatum eſt illi à Deo munus paſcendi ooes, & Eccleſiam Dei regendi. Intereà *totam Eccleſiã*
tameo illud tibi concedimus, quòd ſi ſint vnius prouincię vel nationis Epiſcopi, non *repræſentant.*
rectè dicantur totam Eccleſiam repręſentare, ſed illius tantũ prouinciæ vel nationis Ec-
cleſiam, vbi ſunt vnum aliquem iu locum congregati. Cæterum vbi conuocatur Oecu-
menicum Conciliũ, quicunq; veoiũt ad illud ax toto orbe acciti Epiſcopi, etiamſi non
omnes conuenerint, quòd alij morbis, alij ſint alijs cauſis impediti, qui tamen pręſen-
tes adſunt è ſingulis prouincijs & nationibus eos totã Eccleſiam repręſentare dubium
non eſt. Quod etiam Auguſtinos non obſcurè videtur iudicare, cùm plenarij Concilij *Aug. li. 1. ca. 18.*
ſententiam, totius Eccleſiæ conſenſionem vocat. Et ante eum Athanaſius: Ea, inquit, cau *de baptiſmo par*
ſa fuit, cur vniuerſos orbis iu Concilium coiret. Vniuerſum orbem vocat trecentos, de- *uulorum contra*
cem & octo Patres in Concilio Nicæno congregatos. Sic & Leo Pontiſex Canonum *Donatiſtas.*
Nicæę habitorum decreta, quo trecenti tantùm, decem & octo Epiſcopi conuenerant, *Atha. epi. de ge*
à totius mundi ſacerdotibus dicit eſſe conſtituta. Quiu & in octaua Synodo, quę quar *ſtis Synodi Ari*
ta fuit Conſtantinopolitana, ſic Photium Bachaius alloquutus eſſe legitur: Loquere *mini et Seleuciæ*
Domine Photi tutus mundus hic eſt: torum mundum vocauit Synodum Oecumeni- *congregatur.*
cam. Quamobrem & quę conſtituuntor in tali Synodo, totius mundi conſtitutiones *Leo epiſt. 24.*
rectè vocari poſſunt, cũ eis totus mondus, quàm latè patet nomen in eo Chriſtianum, *Octa. ſyn.*
ligetur. In Prouinciali non item: non enim ligantur Synodi prouincialis decretis, niſi *actione 5.*
qui ſuut eiuſdem prouinciæ. Quam etiam ob cauſam à Gratiano ſcriptum eſſe legimus: *Diſtin. 18. ca. 1.*
Epiſcoporum Concilia ſunt iuualida, ad defiuiendũ, & conſtituendum, non autem ad *Eccleſia dicitur*
corrigendũ. Corrigi mores poſſunt & cleri, & populi in Synodis prouincialibus: de fi- *conuentus potio*
de conſtitui quicquã nõ poreſt. Mores enim habent ſuos cuiuſq; prouincię & nationis *rum Eccleſiam*
homines: qui quemadmodũ corrigendi ſint, nemo ſcire poteſt meliùs, quàm qui ſuut ex *ipſam repræſen*
eadem prouincia. Fidem autem ſuam peculiarem uõ habet vlla diœceſis aut ptooincia, *tantium.*
ſed Catholici vocamur omnes. Sicut de vna Eccleſia Catholica, ſic de vna etiam fide
Catholica gloriamur: nec licet de fide quicquam definire, niſi vbi ſimul omnes ex om-
nibus totius orbis Chriſtiani prouincijs conueneriot Epiſcopi: qui poſteaqoam vnũ ali
quem in locum congregati ſunt, tota Eccleſia conueniſſe dicitur. Legimos in libris Re-
gum, poſt deſcriptam illam magnifici templi à Salomone fabricationem hæc verba: Tũ *3. Reg. 8.*
congregati ſunt omnes maiores natu Iſraël ad regem Salomonem in Hieruſalem, vt de-
ferrent arcam fœderis Domini de ciuitate Dauid. Ac paulò pòſt: Cõuertitq; rex faciem
ſuam, & benedixit omni Eccleſiæ. Omnis enim Eccleſia Iſraël ſtabat. Omni Eccleſiæ
benedictum, omnem Eccleſiam Iſraël ſtetiſſe dicitur, cùm anteà maiores natu tantùm,
principes tribuum, & duces familiarum commemorati fuerint. Quid aliud ijs verbis
indicatũ eſt, quàm quòd illi repræſentabaot omnẽ Eccleſiam? nam reliqous ferè cœtus

Act. 20.
Ecclesiæ ministri dicitur magistratus Ecclesiastici, tum & politici.

omnis ex primatijs pendere consueuit. Tales itaq; cum sint Episcopi, quos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiam Dei, quemcunq; tandem in locum ex orbe Christiano vniuerso congregati fuerint, tota Ecclesia cõuenisse dicitur, quandoquidẽ hi conuenerunt, quorum Deus ministerio gubernat Ecclesiam: quam etiam ob causam Ecclesiæ ministri vocantur: quod nomen etiam regibus & principibus tribuit scriptura. Nam & horum in rebus politicis ministerio Deus Ecclesiam suam gubernat: qui tamen & ipsi non arcentur à Synodis, imò vocari consueuerunt à Pontifice, præsertim quoties de causa fidei disceptatur, cùm habeant & ipsi suam in synodis functionem: Si quos enim tanquam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit sententia sacerdotum, eorum doctrina reprobata debent esse principes, præ cæteris autem Imperator, eiusdem sententię & ordinationis cum sacerdotum auctoritate, sicut in epistola sua scripsisse Iustinianum paulò antè commemorauimus: vt externa disciplina contra tales vtantur, quodq; fuerit ab Episcopis constitutum, exequutioni mandandum curent.

Brentius Episcopos verbo scripto vult alligatos esse.

Quod autem ait Brentius, Episcopos Ecclesiæ seruire debere, non iuxta suum ipsorum arbitrium, non iuxta fictitias traditiones, sed iuxta certum & verum verbum Domini sui scripturis propheticis & Apostolicis comprehensum: itaq; si hanc regulam verè sequuntur, tunc nec Spiritussanctus eis deest, nec errant: quòd si hanc regulam & metam transiliunt, non aliud reliquum est, quàm spiritus ignorantię, cæcitatis, & erroris, &c.

Responsio.
Catholicos ex verbo Dei docere & defendere, penes magistratus Ecclesiasticos esse de sacris iudicium atque sententiam.
Leuit. 10.
Deut. 17.
Ibidem 18. cap.
Ezech. 44.

Quid si faciant hoc Episcopi Brenti, neq; tamen facere vobis videantur? Quęso te, qua de re nunc agitur? nonne iuxta verũ & certum verbũ Domini nostri scripturis propheticis & Apostolicis cõprehensum docemus? Vis audire scripturas propheticas? Audi quid in Leuitico dixerit Dominus ad Aaron: Pręceptum, inquit, sempiternũ est in generationes vestras, vt habeatis scientiam discernendi inter sanctũ & prophanũ, inter polutũ & mũdũ, doceatisq; filios Israël omnia legitima mea. Cui dedit hic Deus discernendi, cui docendi facultatem? Nonne Aaron & filijs eius sacerdotibus? Rursus in Deuteronomio: Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ esse perspexeris, venies ad sacerdotes Leuitici generis, &c. Et in eodem libro: Accedent sacerdotes filij Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt ministrẽt ei, & benedicant in nomine eius: & ad verbum eorum omne negotium pendebit. Ad verbum, inquit, sacerdotum omne negotium pendebit. Audi & Ezechielem: Sacerdotes, inquit, Leuitę filij Zadoc, populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundũ ostendent eis: & cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis, & iudicabunt, &c. Potuitne dici quicquam apertius? Sacerdotes, inquit, docebunt, sacerdotes iudicabunt, non reges, non quicunq; tandem laici, sartores, sutores, agricolę. Sic & Aggæus: Interroga, inquit, sacerdotes legẽ, non principes. Sic & Malachias: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius. Nunquid hæ non sunt scripturæ prophetice? Vis & Apostolicas audire? Quosdam quidem, inquit Paulus, posuit Deus in Ecclesia, primùm Apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores. Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Et alio loco: Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Vides quemadmodum hic officia distinxerit? Et iterum: Attendite vobis, & vniuerso gregi, in quo vos Spiritussanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei. Et hic Episcopos esse positos dicit ad regendam Ecclesiam, non principes, multò minùs mercatores aut sordidos aliquos opifices. Nonne iam intelligis Brenti, nos iuxta verum & certum verbum Domini nostri scripturis propheticis & apostolicis comprehẽsum, Ecclesię seruire? Tu contra, quod adfers Dei verbum, quo requirere legem ex ore principis aut laici, populus iubeatur? quod docendi legẽ, quo iudicãdi de doctrina religionis potestas illi permittatur. Intereà tamen cum eiusmodi nihil proferas, te videri vis tuosq; qui iuxta Dei verbum Ecclesiæ seruiant: nos ab eius possesione repellis: cùm tamen nemo sit qui grauius Dei verbum quàm vos oppugnet. Cæterum vtrùm ad scripturas tantùm, an ad traditiones quoque Deus Ecclesiam suam voluerit alligatam, alius erat ea de re dicendi locus magis opportunus.

Agga. 2.
Mala. 2.
1. Cor. 12.
Ad Ephe. 4.
Act. 20.

Brentius Ecclesiam fingit inuisibilem.
Matt. 16.
Responsio.
Phil. in locis cõmunibus, & in cap. 8. ad Rom.
Matt. 18.

Quòd autem horrendum esse dicit Brentius quòd scribit Petrus Ecclesiam, cui promissio illa Christi facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilem esse: nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendere, vt quis ad Ecclesiá pertineat: quis est qui tenebras huius Asoti mirari satis queat? Si licet idæá nobis quandam fingit Platonicam, dum visibilem Ecclesiam esse negat. Atqui concedunt hoc etiam tui Brenti, quòd cœtus vocatorum Ecclesia sit visibilis: nec alibi sint electi, nisi in hoc cœtu visibili. Nisi fortè tuus non est Philippus, qui manifestum esse dicit, esse aliquam visibilem Ecclesiam Dei. Cùm enim dicit Christus, Dic Ecclesiæ: deducit

nos

nos ad visibilem cœtum,à quo neq; Caluinos dissentire videtur ca. 8. Institutionis. Verùm & hac de re suo loco tractare malumus,cum de Ecclesia sermo nobis erit.

Profert deinceps Brentius & illum Euangelium locum: Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo,ibi sum in medio eorum,& eum ad Ecclesiæ prælatos pertinere negat. Primùm enim,inquit,non simpliciter dicit,Vbi sunt duo vel tres congregati,sed addit,In nomine meo. Non conuenitur autem in nomine Christi, si verbis tantùm iactetur Christus & gloria Christi. Hactenus verè,sed contra vos ipsos Brēti. Qui sunt enim alij,qui verbis tantùm iactant Christum & Euangelium,& gloriam Christi,præter vos? Vbi ergo duo vel tres vestrum, quin & duo aut tria millia vestrum congregata fuerint, ibi non esse Christum certum est, cùm non sitis in Christi nomine congregati. Addit Brentius: Non conuenitur in nomine Christi,si initio conuētus cantetur Missa de Spiritusancto. Quam hic audiu blasphemiam? Scilicet non est inuocandus Spiritussanctus, quando conuenitur in nomine Christi? At talibus,inquit,moribus & cæremonijs pellitur potiùs,quàm inuocatur Spiritussanctus. Quos tu mores narras? Quas cæremonias? Nos quidem neque moribus, neque ceremonijs alijs vtimur, quoties tremendum Deo sacrificium offerimus, quàm quibus vsi sunt sancti patres nostri iam inde à mille quingentis annis. Quamuis enim successu temporis accesserit precum nonnihil,& pleraq; ad decorem addita sint, & ad excitandos homines ad deuotionem: de re tamen ipsa nihil est mutatum. Subiungit, Non conuenire in nomine Christi, si cōueneriut impœnitentes. Hoc vt verum esse concedamus,qui sunt impœnitentes isti,nisi vos? Quod est enim aliud impœnitentiæ peccatum, nisi peccatum in Spiritumsanctum? quod vos non modò committitis ipsi, verumetiam alij vt committant auctores estis: dum nec auditis Ecclesiam ipsi,nec ab alijs audiri vultis: dum traditiones eius, ad quas tenendas non vno loco nos hortatur Apostolus, contemnitis,& contemni iubetis. Ac tantùm abest vt vos alicuius malefacti pœniteat, vt tanquam Sodoma peccatum vestrum prædicetis. Fecit hoc Vergerius tuus Brenti,qui formulam iurisiurandi typis excudi curauit,quo pontifici fidem suam obstrinxerat, cui non modò tanquàm Episcopus, verùm etiam tāquàm vnus ex eius clientibus & ministris, subiectus erat. Hanc fidem quòd violauerit, quòd iusiurādum Deo datum fregerit,effert se magnificè, nec pudet eum hoc nomine gloriari,perfidiamque suam orbi testatam facere vniuerso. Fecit hoc & is, cuius verbum tanquam Dei verbum accipitis, Martinus Lotherus: qui cùm abiecta cucullа contra fidem Deo præstitam,& iureiurando firmatam,sibi monachus monacham copulasset,nō modò non eum flagitij pœnituit, verumetiam incœstum suum sacrilegum ausus est, honorabile connubium & immaculatum thorum appellare. Fecerunt idem illius exemplo alij quoque multi. Tales igitur impœnitentes vbi conueniunt,non grauatim tibi Brenti assentimur,quòd in cuiuiuis alius potius,quàm in Christi nomine conueniant: quibus grauis etiam illa prophetæ comminatio metuenda est: Væ qui dicitis malum bonum,& bonum malum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce,& dulce in amarum. Quod autem ad nos attinet, qui non alia re magis in Domino gloriamur, quàm quòd per illius gratiam Catholici sumus & Orthodoxi: peccatores nos conuenire non imus inficias, sed non tamen impœnitentes. Nam non modò non prædicamus peccata nostra,non modò nō gloriamur in malitia nostra,sicut à vobis fit: verum subinde quæ mala patrantur à nobis, ea detestamur: atque vtinam tam facilè cauere nobis ab illis possemus, quàm sępè nobis ex toto corde nostro displicet: quamq; frequenter Deum precamur, vt infirmitatis nostræ memor,ea clementer nobis remittere dignetur.

De loco Matt. 18. Vbi sunt duo vel tres.

Missam de Spiritusancto ridet Brentius.

De missæ ceremonijs.

Peccatum impœnitentiæ, sed peccatum in Spiritumsanctum apud quos propriè.

Vergerij impudentia.

Lutheri periuria.

Esa. 5.

Addit Brentius: Non conueniunt in nomine Christi, qui hoc vnum pręcipuè agunt, vt consulant potius dignitati, opibus gloriæ, otio & voluntati prælatorum ex traditionibus non scriptis,& ex somnijs monachorum, quàm saluti Ecclesiæ ex verbo Domini, & è scripturis Propheticis atque Apostolicis. Quo quisque animo conueniat, Deo soli, qui scrutatur corda & renes, cognitum est: nec minùs ista verè de vobis, quàm de nobis dici possunt. Nisi fortè quod attinet ad non scriptas traditiones, quas reiecisse semper hæreticos mordicus autem tenuisse catholicos constat(quod suo loco,si Deus volet,docebimus)eas non amplecti fatemur. Somnia verò Philippi sunt vestri Melanchthonis,& ea diuini quiddam habere credunt eius discipuli. Quamobrem illi, non nobis ea obijcias. Incipit nunc docere Brentius, quando cōueniatur in nomine Christi: Tunc,inquit, verè conuenitur in nomine Christi, cùm conueniunt qui Christum vera fide cōplectuntur. Quid autem Brenti, si Christum vera fide complecti dicant, qui quàm longissimè ab eo absunt? Tuos tu putas esse, qui Christum vera fide complectantur: ac nos persuasum habemus, quādoquidem Christiani vocamur, non Lutherani: & quod voca-

Obijcit Brentius contra Prælatos. Responsio.

Quid sit Brentio in Christi nomine conuenire.

mur, id esse pro virili nostra contendimus, nos esse potiùs quibus id verè competere queat. Arrogant autem sibi hoc Zuingliani quoque, arrogant & Anabapristæ, arrogant & cœlestes Prophetæ, arrogant & Pikardi, arrogant omnes ferè non priscorum solùm seculorũ, verùm & nostri temporis hæretici. Quare si tunc verè conuenitur in nomine Christi, cum conueniunt, qui suo ipsorum iudicio Christum veta fide complectuntur, omne genus hoc hæreticorum quod iam recensuimus, nõ minùs in Christi nomine verè conuenire videbitur, quàm vos, qui proprium id vestrum esse vultis Lutherani: quandoquidem æquè illi ac magis etiam quàm vos, Christum vera fide se complecti gloriantur. Addit Brentius: Et inuocant solùm patrem Domini nostri Iesu Christi: quod est hoc nouũ loquutionis genus, Inuocãt solùm patrẽ? Quid si inuocẽt filiũ? quid si Spiritũ sanctũ inuocẽt? iã eos nõ cõuenisse dices in Christi nomine? An hoc est quod paulò antè dixeras, quòd nõ cõuenitur in Christi nomine, si cãtetur Missa de Spiritusancto? Huius inuocationem excludi vis? Fortassis aliquid cũ Serueto cõmune habes, nisi fortè dicas te Sanctorum inuocationem excludere. At nos quemadmodum nõ alium imitatur, nõ alium veneramur in sanctis, nisi Christum: ita non alium inuocamus in illis & per illos, nisi Cristum: qui si vixit, & habitauit in illis, dum adhuc corpus istud mortis circumferent, sicut à Paulo docti credimus, multò magis nunc eum in illis carnis ergastulo solutis viuere & habitare persuasum habemus. Quamobrem Christum inuocamus in sanctis & per sanctos, siue qui nobiscum adhuc in terris degunt, siue qui cum Christo iam in cœlis triumphant, Illum largitorem agnoscimus, his deprecatoribus tantùm vtimur. Qua de re copiosiùs in confessione christiana disseruimus, ad quam lectorem remittimus.

Inuocari vult Brentius solum Deum patrem.

Christum in sanctis inuocamus. Galat. 2. Ephe. 3.

Pergit Brentius: Atque conferunt inter se de vero Dei timore, de doctrina Ecclesię, & de alijs rebus necessarijs. Verum timorem nõ minùs habere se putat hæreticorum illa fæx, quam enumerauimus, quàm vos Brenti. Subiungit: Non ex humana ratione, non ex confictis traditionibus, sed è scriptura prophetica & Apostolica, quæ est cœlestibus miraculis confirmata. Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ex eruditione, vel ex potentia, vel ex sapientia iudicare. Possunt enim honestissimè vestiti, ac persona insignes, & doctissimi, & potẽtissimi, ac sapientissimi non fœdè tantũ errare, verũetiã in doctrina ęternę salutis extrema cæcitate laborare. Quod scribis Brẽti, Nõ ex humana ratione, cõcedimus: magis enim à Deo reuelatis credendũ est, quàm rationi nostræ. Damus & illud, Non ex cõfictis traditionibus, modò ne veras excludas, Absit autem vt ab isto conuentu scripturas propheticas & Apostolicas reiectas velimus, dummodò sana sit earum interpretatio. Cæterùm quid sibi volunt ea quæ sequuntur? Talem autem cœtum nemo potest vel ex vestitu, &c. Num inuisibilẽ eum esse vis? Num neque vestes videri, neque personas agnosci, neque vocem audiri vis? An ferendos in eo non esse putas qui sint honestè vestiti, qui vel oris dignitate, vel eruditione, vel splendore generis, aut potentia vel sapientia cęteros antecellunt? Itane non modò Sacerdotes & Pontifices, quia veste talari sunt induti, verumetiam reges & principes, virosque doctos omnes (inter quos tu quoque non es indoctissimus) ab isto cœtu repellendos esse censes? ac sartores tantùm, sutores, zonarios, baiulos, & reliquam fæcem vulgi, ei putas interesse vel præesse debere, vt illi conferant de doctrina Ecclesiæ, deque ea sibi iudicium, arrogent? Non hoc (ais) volo, verùm non esse quenquam, dico vel ex vestitu, vel ab externa facie, vel ab alijs rebus quas enumeraui, iudicandum. Quis hoc nescit Brenti? Nemini Spiritumsanctum talaris vestis impertit, multò minùs curta & scissa: sed nec oris dignitas, nec opes si adsint, participes, nec eadem si absint, expertes nos faciunt Spiritussancti, quo sapientes etiam & eruditi persæpe destituuntur. Sed conatur tandem clariùs rem explicare: cognoscendus est, inquit, pius cœtus ex fructibus eius. Quos fructus attulerint cœtus vestri, vel ex eo, quem recensuimus initiò, Satanismo, cognoscere lector potuit: quem quidem Satanismum vestros istos cœtus peperisse manifestius est, quàm vt negare quearis. Nam simul vt vos licere vobis voluistis, seorsum ab orbe reliquo Christiano cœtus congregare, seorsum ab illo singulares quosdam scripturarum intellectus proferre, voluerunt idem alij quoque sibi licere. Inde natus est is, quem nunc in Germania videtis, qui paulatim ad nos quoque serpit, Satanismus. Nunc fructus Brentius demonstrat. Quod tunc, inquit, præcipuè fieri solet, cum spiritus, seu decreta eius iudicantur & exiguntur ad regulam sacræ scripturæ, manifeste animaduertitur, quòd cum ea conueniant. Atqui Brenti, gloriantur & Sacramentarij, gloriantur & Anabaptistæ, gloriantur & Seruetiani, gloriari sunt olim & Arriani & Macedoniani, & Nestoriani, & Eutychiani, & alij ferè omnes hæretici, quòd spiritus, siue decreta cœtuum suorum iudicarent, & exigerent ad regulam sacræ scripturæ, quodque cum ea conuenirent: quam etiam ita sibi solis arrogabant, vt eius possessione Catholicos & Orthodoxos omnes

Quos Brentius velit conuenire in Christi nomine expenditur singulatim.

Responsio.

Cognoscendum cœtum piumex fructibus.

Qui fructus à Brentio requirantur. Non satis ad scripturæ regulam exigere omnia.

exclu-

excludere niterentur. Heretici nihilominus fuerunt, & sunt, & erunt: non quòd scripturis nō crederent, non quòd earum auctoritatem contemnerent, cùm nihil creparent aliud, quàm scripturas: verùm quòd Ecclesiæ non crederent, quòd Ecclesiasticam traditionem itidem, vt vos nunc pro nihilo ducerent. At quicunque fuerunt Catholici, fidem veram duobus ijs modis approbandam existimabant: primùm diuini Canonis auctoritate, deinde Ecclesiæ catholicæ traditione: non quòd Canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quòd verba diuina pro suo plerique arbitrio interpretantes, varias opiniones erroresque cōcipiunt, atque ideò necesse fuit semper existimatum, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturæ cœlestis intelligentia dirigeretur, vt diuinum Canonem secundum vniuersalis Ecclesiæ traditiones interpretarentur. Hunc sanctorum patrum nostrorum morem, & nos Brenti libenter sequimur, ac eorum nos vestigijs incedere gloriamur. Verùm alius erit hac de re disserendi locus. Prosequitur Brentius: Deinde,

Fides duobus modis approbanda.

Etsi Christus solet esse in medio eorū, qui verè in nomine suo congregantur, tamen non facit ex carne eorum spiritum, sed relinquit in eis suas imbecillitates, quamdiu sunt in hoc seculo, præsertim cùm nō ponunt verbum eius lucernam pedibus suis. Qui potest ex lapidibus facere filios Abrahæ, potest etiam ex carne Brenti, facere spiritum: quod si facere visum ei non sit, potest tamen etiam carni spiritum suum vel ad inuestigandam & denunciandam saltem veritatem impertineri. Nisi fortè non fuerunt caro Balaam, Saul, Caiphas, Heliud, & alij quos antè recensuimus, quos prophetasse tamen etiam inuitos demonstrauimus. Intereà tamen verum est quod scribis, quod relinquit in eis suas imbecillitates, quamdiu sunt in hoc seculo. Verùm hę non impediunt, quò minùs veritas eis reuelari queat, præsertim in Oecumenico Cōcilio legitimè congregato. Nō dubium est, inquit Brentius, quin Petrus & Barnabas fuerint præditi Spiritusancto, & cùm Hierosolymis ad exonerandas gentes à iugo legis Mosaicæ conuenirent, Christus in medio eorum fuerit. Sed & hoc negari non potest, quin aliquid humani passi sint, cùm se magno Gentium offendiculo subducerent propter Iudæos quosdam à Gentium conuictu, quemadmodum Paulus ad Galatas testificatur, Petrum & Barnabam optimo animo fecisse, quòd se subduxerint à Gentium conuictu, nec aliud ea re quæsiuisse, quàm vt quamplurimos Christo lucrifacerent, dubium non est. Itaque non fert Hieronymus vllum eis errorem attribui: quin eiusdem secum sententiæ septem alios doctissimos grauissimosq; viros testes citat. Profert aliud exemplum è Niceno Concilio: Nec dubium est, quin cùm patres Nicæni Concilij definierunt Christum filium Dei æqualem esse Patri essentia & maiestate, Christus fuerit in medio eorum: quia tum sequuti sunt nō suas ipsorum opiniones, sed sententiam Spiritussancti in sacra scriptura traditam & patefactam. Libenter hoc tibi concedimus Brenti, sed non concedebant Arriani, neq; concedunt etiam hoc nostro seculo Seruetiani, quin & ex vestra schola profecti Campani. Negabant enim eos sentētiam Spiritussancti in sacra scriptura traditam & patefactam sequi: sed quod vos obijcere nobis crebrò soletis, hominum tantùm traditionibus eos niti: cùm ea vox Homousij, quam tum proferebant Patres, in scripturis non reperiretur. Et certè scribit hoc Theodoritus, quòd ex non scriptis sermonibus, piè tamen intellectis, Arriani fuerint damnati. Certè Athanasius cùm produxisset Patrum traditiones, quas vos reijcitis, Ecce nos demonstramus, inquit, istiusmodi sententiam à patribus ad patres, quasi per manus traditam esse: vos autem noui Iudæi & discipuli Caiphæ, quos verborum vestrorum patres ac maiores demonstrabitis? cùm ne vnum quidem ex prudentibus aut doctis in auctorem citare possitis. Cūcti enim vos præter diabolum istius vobis defectionis à Christo auctorem auersantur. Ille & olim vobis hanc impietatem inseuit, & nunc vobis auctor est, vt orbis terrarum concilium vituperetis, non alia de causa, quàm quòd in eo concilio non quæ vestræ factioni patrocinentur, sed illa sint scripta, quæ ab initio ipsi qui testes oculati & ministri verbi fuere, tradiderunt. Fides enim quæ scriptis decretisque Synodi sancita est, ea est totius Ecclesiæ. Hanc cùm asserere vellent beati Patres, istis verbis concipiendam putauerunt, condemnaruntque Arrianam hęresim. Vides quemadmodum is Patres, Ecclesiam, Traditiones obijciat Arrianis? De quibus quid alio loco scribat audi: Ista, inquit, omnium hæreseon vltima, & nunc recēs egressa, & anteambulo, & præcursatrix Antechristi, cui nomen est ab Atrio, dolosa, & vafra, cùm videret sorores suas, cæteras, inquam, hæreses, ætate grandiores publicè palamq; probrosas haberi, speciem suam dissimulat, & literarum sacrarum vocibus quasi honesto cultu induitur, vt pater eius diabolus: ac satagit denuò intrare in paradisum Ecclesiæ, quò sub specie Christianismi nonnullos seducat, vt credibilitate falsarum rationum persuasi, contra Christum sentiant. Ac nonnullis interiectis: Tametsi subinde (inquit) serpentis more sursum deorsumque sese voluat, non tamen effugere potuit, vt non caderet

Luc. 3.

Petrus & Barnabas Brentio errasse videtur.

Gal. 2.

Responsio.

Hier. in epist. ad Augustinū.

Iudiciū Brentij de Niceno Concilio.

Responsio.

Theo. li. 1. ca. 8. historia.

Athan. in libro quem inscripsit Synodi Nicænæ, contra heresim Arrianam decreta.

Idē Oratione 2. cōtra Arrianos.

Arriani ad scripturas vt nunc heretici prouocabant.

deret in errorem Phariseorum? Quemadmodum enim illi cùm legem præuaricari vellent, legis tamen verba prætendebant: & cùm eius animi essent, vt expectatum hactenus & iam præsentem Dominum abnegarent, Deum quidem in ore habebant, ipsum tamen blasphemare deprehenderentur, cùm his vocibus vrebantur, Cur tu homo cũ sis, Deum te facis? & dicis: Ego & pater vnum sumus: ita quoque fucatus Arius simulat se quidem de Deo loqui, cùm interponat verba sacrarum literarum deprehenditur tamen ἀθεος, &c. Et iterum: Si igitur ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturæ ab illis scriptas videant, arbitretur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt cùm Iudęos nostri temporis videant legem, & prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent. Forsitan quoque audientes Manichæos loqui particulas aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis & legem, & prophetas. Sin autem ex ignorantia ita ęstuant & garriunt, discant è scripturis, excogitatorem inuentoremque hęreseon diabolum metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, asperso veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam illos hæreticos in errorem abduxit, ita nunc quoque Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò meliùs falleret, suam ipsius hęresim subijciens. Ex his Athanasij verbis liquere cuiuis potest, quod scripturarum sententijs tanquàm velleribus quibusdam agni illius immaculati Christi obuolebant se lupi Arianici: & sicut Ambrosius alicubi dixit, per verba legis legem impugnabant, dum proprium sensum verbis legis adstruerent, vt suæ mentis prauitatem legis auctoritate commendarent. Contra quos catholici traditiones Patrum Ecclesiæque sensum & consensum opponebant, scripturas canonicas iuxta catholici dogmatis regulas interpretantes.

Ibidem.

Amb. in cap. 3. ad Titum.

Ostendit nunc Brentius, in qua re fuerit erratum à Patribus Nicæni Concilij. Cùm autem, inquit, posteà iudicarent eos qui Christum professi ad militiam redirent, damnatione dignos, certè humani aliquid passi sunt, quòd damnauerint legitimam militiam, quam Ioannes ipse Baptista approbauerat, nec Christus reiecerat. Et hunc eorum canonem ab auctore Spiritusancto profectum dubium non est. Quid enim in eo non piè, non sanctè constitutum est? Vtinam autem retineretur adhuc prisca illa disciplina, sed ea pridem luxata, per vos iam tandem prorsus est euersa. Quæ res causam dedit tot sceleribus & flagitijs, quibus ita nunc æstuat orbis Christianus vniuersus, vt vix vllo alio tempore magis refrixisse charitas, abundasse verò videatur iniquitas. Quod autem inter alia crimina magis est detestandum, quàm hoc, de quo verè dixit ille Poëta: Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur. Venalesque manus, ibi fas vbi maxima merces? Neque tamen id Patres Concilij Nicæni prorsus damnauerunt, sicut scribis tu: sed si qui solennem pœnitentiam egissent, ad militiam secularem, cui semel iam renunciauerant, essent reuersi, non ita facilem illis aditum ad veniam esse voluerunt, sed eis paulò duriorem pœnitentiam iniungendam esse putauerunt. Qua tamen in patre, quàm fuerit ipsorum verè paterna lenitas, ex ipsius Canonis verbis videre licet, quæ sic habent: Quicunque vocati per gratiam, primum quidem impetum monstrauerunt, deponentes militiæ cingulum, postmodum verò ad proprium vomitum sunt relapsi, ita vt quidam & pecunias tribuerent, & beneficijs militiam repeterent, hi decem annis post triennij tempus, quo inter audientes erunt in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propositum & speciem pœnitentiæ conuenit explorare. Quorquot enim metu & lachrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipsis, conuersionẽ suam, non simulationem demonstrant, hi definitum tempus auditionis implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent: postmodùm verò licebit Episcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicunque verò indifferenter tulerunt, & aditum introeundi Ecclesiam sibi arbitrati sunt ad conuertionem posse sufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant. Nónne summa moderatione Patres hic vsi sunt? Neque verò Canon hic de cunctis loquitur qui militiam exercent, verùm de his tantùm, qui deposito semel militiæ cingulo, post actam publicè pœnitentiam, tanquam canes ad vomitum redeunt: in hos aliquod exemplum tamen edendum esse censuerunt.

Brentius Nicænum Concilium reprehendit ob damnatam militiam.

Responsio.

Can. 12. Nicæni concilij.

Cùm hanc posteriorem editionem adornaremus, legimus quæ scripsit ipse vir venerabilis Petrus à Soto, contra eadem hæc Prolegomena Brentij, qui locum hunc expendens, arguit inscitiam Brentij, qui Canonem hunc Nicæni Concilij parum intellexit: quo patres non militiam, sed abnegationem fidei damnasse, tantisque pœnis afficere voluisse scribit. Vidimus autem simul postremam pericopen Apologiæ Brentij, in qua sicut alios multos, sic & hunc errorem tueri pertinaciter, quàm patefactę veritati cedere mauult. Etsi autem nos in eodem in quo Brentius errore sumus versati, procul tamen absit à nobis, vt in eo perstare velimus. Quin eum libenter agnoscimus, & hanc Petri à

Soto

Soto sententiam approbamus: quòd vt minus dubitanter faceremus adducti sumus, cum ijs argumentis, quæ profert in libro suo Petrus, tum Græcorum quorundam scholijs, quæ communicauit nobiscum, vir cùm primis pius & doctus, ac insigni trium linguarum peritia præditus, Guilhelmus Scirletus, Protonotarius Apostolicus. Illustrarunt enim Canones Nicæni Concilij scholijs suis Theodorus Balsamon, Diaconus Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & eiusdem bibliothecarius ante quadringentos annos, & aliquantò antè Ioannes Zonara. Libet autem vtriusque verba adscribere. Sic itaque loquitur Canonem hunc explicans Theodorus: Ἐπεὶ τίνες στρατιῶται ἐν καιρῷ διωγμοῦ, ζήλῳ θείῳ κινηθέντες, τὰς ζώνας τῶν στρατειῶν αὐτῶν ἀπέθεντο, καὶ πρὸς μαρτυρίας ὥρμησαν. ὕστερον δὲ ὑπὸ δαιμονιώδους μεταμελείας συνωθηθέντες ἀπέστησαν τοῦ μαρτυρίου, καὶ τοῖς ἀπίστοις διώκταις ἀκολουθήσαντες καὶ χρήμασιν, ἢ ἄλλοις δωρήμασι, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ βενεφικίοις ὥσπερ εἴρηται, τὰς προτέρας αὐτῶν στρατείας ἔλαβον, καὶ εἰς τὸν οἰκεῖον ἔμετον ἀνέδραμον, φησὶν ὁ κανὼν, ὡς εἴπερ καὶ οὗτοι μετὰ εἰλικρινοῦς κατανύξεως, προσέλθωσι τῇ ἐκκλησίᾳ, δεχθήσονται ὀφείλοντες, τρία μὲν ἐπὶ ἔτη τῆς ἐκκλησίας ἔξωθεν ἵστασθαι, ἀκροᾶσθαι τῶν θείων γραφῶν. δεκὰ δὲ ἔτη ὑποπίπτειν, ἤτοι ἵστασθαι ὄπισθεν τοῦ ἄμβωνος, καὶ ἐξέρχεσθαι μετὰ τῶν κατηχουμένων. μέτα δὲ ταῦτα, συνεύχεσθαι μετὰ τῶν πιστῶν; πάντως δὲ τῶν ἁγιασμάτων οὐκ ἀξιωθῶσιν, εἰ μὴ διετία παρέλθη, καθὼς καὶ ἄνωθεν εἴπομεν, ὅτι καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἑκουσίως παραπιπτόντων εἰσιν, ἐνδίδωσι δὲ ὁ κανὼν τῷ ἐπισκόπῳ μειοῦν τὰ ἐπιτίμια, κατὰ τὴν τοῦ ἐπιτιμηθέντος ἐπιστροφήν. Hoc est, Quoniam nonnulli milites tempore persecutionis zelo quodam diuino permoti cingulos suos militares abiecerunt, magno quodam animorum impetu martyrium subire parati. Paulò pòst verò dæmoniaca quadam impulsi pœnitentia, martyrij consilium abiecerunt, & infideles persequutores illos sequuti, pecunijs & alijs largitionibus (hoc enim significat quod Latinè dictum est beneficijs) priores militias suas recuperarunt, & ad propriũ vomitũ reuersi sunt: dicit canon, quòd si & ij cũ vera cõpunctione ad Ecclesiã accesserint, recipiantur, ita tamẽ, vt annos tres extra Ecclesiã foris stare, & audire tantùm diuinas scripturas teneantur: decẽ verò annis procũbere & stare retro amboni, & exire cũ catechumenis. Post hæc autem orent licet cum reliquis fidelibus, verùm interea tamen Eucharistiæ communione digni non habeantur, nisi biennium præterierit, sicut superiùs diximus: quandoquidem & ij sunt ex eorum numero, qui volũtariè lapsi sunt. Concessit nihilominus Canon Episcopo potestatem pœnas mitigandi, pro eo, vt eũ qui punitur, ex animo conuersum pœnitentiam agere viderit. Zonaræ verò verba sunt hæc: Περὶ στρατευομένων ὁ κανὼν διαλέγεται, καὶ ἀπορριψάντων μὲν τὰς ζώνας ἤγουν τὰ τῆς στρατείας παράσημα, ὁρμημα δὲ πρὸς μαρτύριον ἐνδειξαμένων, οὓς καὶ ὑπὸ τῆς θείας χάριτος κληθῆναι φησίν. ὡς δὲ ἐκείνης ἐπιρρωσθέντας πρὸς τὴν ἔνστασιν τῆς ὁμολογίας τῆς ὁμολογίας τῆς πίστεως, εἶτα ἐν μεταμελείᾳ γενομένων, καὶ αὖθις εἰς τὴν προτέραν ἐπανελθόντων στρατείαν, καὶ ταύτην ἀργυρίοις ἀναχτησαμένων, ἢ βενεφικίοις: διὰ μὲν γὰρ τῶν ἀργυρίων, δηλοῖ τὰ χρήματα διὰ δὲ τῶν βενεφικίων, ἅπαν εἶδος χάριτος καὶ δεξιώσεως δῆλον δὲ πάντως, ὅτι οὐδεὶς τοιοῦτος ἀναστρατεύσασθαι ἠδυνήθη ἂν εἰ μὴ τῇ πλάνῃ συνέθετο, τοὺς γοῦν τοιούτους μετὰ τὴν τριετῆ ἀκρόασιν ἐπὶ δεκαετίαν ὑποπίπτειν ὁ κανὼν διατάττεται. Hoc est, De militantibus Canon hic disserit, deque ijs, qui semel zonas abiecerunt, quæ militiæ fuerint insignia, & impetu se quodam ad martyrium ferendum duci ostenderunt, quam etiam ob causam eos vocatos esse dicit à diuina gratia, vt qui per eam impulsi sint, vt initium facerent confessionis fidei suæ. Quòd si facti eos posteà pœnituerit, & iterum ad militiam priorem redierint, quam argento sint adepti siue beneficijs (per argentum autem significare vult pecunias: per beneficia verò omne genus gratiæ & humanitatis) quoniam constat hoc manifestè, quòd nullus eiusmodi repetere militiam potuit, nisi priùs errori consensisset. Præscribit Canon talibus, vt posteaquàm tres annos inter auditores fuerint, sint per decennium inter procumbentes. Ad eundem modum interpretatur Matthæus quoque monachos. Quid autem dici potuit euidentius, ad Petri sententiam confirmandam? quòd non propter militiã, sed propter negatam fidem, quam exorsi fuerant confiteri, posteaquàm cingulum, quod erat insigne militiæ abiecerunt, hæc illis ad priorem vomitum redeuntibus tam grauis pœnitentia fuerit imposita? Manifesta sunt verba Zonaræ, quòd militiam talem repetebat nemo, nisi priùs errori consensisset, & ad priorem suum vomitum reuersus fuisset: Quis autem hic furor est? quæ cæcitas? quæ plus quam satanianа superbia? cum non tãtùm ratione manifesta comprehendas, verũ & oculis ipse tuis videas, & modò non manibus contrectes, perspicuam veritatem, nolle tamen cedere, nolle acquiescere, sed pedibus nihilominus & manibus obniti eam agnitæ veritati reniti? Sed sic est hæreticorum ingenium, quibus nunquã persuaseris, ne si persuaseris quidem, vt facilè coniecturam ex eo facere liceat, ex cuius matris vtero prodierint. Mater enim hæreticorum omnium est superbia, qua impulsi citiùs dixerint.

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri,

Quàm vt vel minimùm de sua qoamlibet falsa sententia, quam semel tuendam susceperint, discesserint. Error hic non erat grauissimus. Humanum aliquid passus erat Brentius, si qood ipsum aliquando legisse dubium noo est, id ei scribenti non statim succurrebat: verùm hæc tanta superbia, tantaque perfractæ mentis in errote suo tuendo pertinacia, non iam est humaoa, sed sataniana. Nos verò non modò cedimus libenter agnitæ veritati, verùm agimus insuper gratias venerabili viro Petro à Soto, qoòd nobis errorem hunc nostrum detexit: nec tam errasse turpe, quàm errorem nostrum agnouisse, nobis honestum esse ducimus, cùm humanum sit errare, diabolicum autem, in errore perseuerare.

Conclusio Brentij contra Synodorum authoritatem. *Responsio.*

Tandem Brentius locum hunc ita cōcludit: Quare Christus non tradidit se simpliciter duorum aut trium, aut etiam plurimum congregationi captiuum. Sed vidēdum est, num fiat congregatio verè in nomine Christi, & num iudicetur ex spiritu Christi, qui se scriptis propheticis & Apostolicis patefacit. Quæ est hæc verborum petulantia? Quis dicit quòd se captiuum alicui Christus tradat? Nos hoc dicimus Brenti, quòd cùm sit veritas Christus, fallere nequit, neque potest non præstare quod semel est pollicitus.

Aodiuisti iam lector, huc & illuc vertentem se Brentium, dum Eoangelij locum hunc tractat: Vbi duo vel tres, &c. & qoo magis extricare conatur, hoc se magis inuoluentem. Nunc audi quemadmodum expliceet eundem hunc locum sanctus ille martyr & Episcopus Cyprianus, qui quamois ante mille rrecentos annos pro Christi nomine mortē gloriosam oppetit, periode tamen acsi viueret adhoc, sermonem suum ad nostri temporis hæreticos conuertere videtur. Sic enim loquitur: Nec se qoidam vana interpretatione decipiant, quòd dixerit Dominus, Vbicunque fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum illis sum. Corruptores Euangelij atque interpretes falsi, extrema ponunt, & superiora prætereunt: partim memores, partim subdolè corrumpentes: vt ipsi ab Ecclesia scissi sont, sic vnius capituli sententiam scindūt. Dominus eoim cùm discipolis suis vnanimitatem suaderet & pacem: Dico, inquit, vobis, quoniam si duo ex vobis conuenerint in terra de omoi re quamcunque petieritis, continget vobis à patre meo, qui in cœlis est. Vbicunque fuerint duo aot tres in nomine meo, ego cum illis sum. Ostendens non moltitudini, sed vnanimitati deprecantiom plurimum tribui. Si duo, inquit, ex vobis conuenerint in terra: vnanimitatem priùs posuit, concordiam pacis ante præmisit: vt conueniat nobis, fideliter & firmiter docuit. Quomodo autem potest ei cum aliqoo conuenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum vniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constat à Christo, & ab eius Euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi à oobis recesserunt. Cùm hæreses & schismata post modùm nata sint, dum conoenticula sibi diuersa constituunt, veritatis caput atque originem reliqoerunt. Dominus autem de Ecclesia sua loquitur, ad hos qui sunt in Ecclesia loquitur, vt ipsi concordes fuerint, si secundum quod mandauit & monuit, duo aut tres licet collecti vnanimiter orauerint, duo aut tres licet sint, impetrare possint de Dei maiestate qood postulant. Et paucis interiectis: Quando ergo in præceptis suis ponit, & dicit: Vbi fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum: non homines ab Ecclesia diuidit, qui instituit & fecit Ecclesiam: sed exprobrans discordiam perfidis, & fidelibus pace sua voce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut tribus vnanimiter orantibus, quàm cum dissidentibus plurimis. Et post pauca: Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christum cùm collecti fuerint opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colleguntur? Audisne Brenti, de quibus hic sanctus martyr Euangelij locum hunc intelligi voluerit? nimitum de ijs qui se oon diuiseruot ab Ecclesia, sed in ea pacem cum fratribus terinētes, vnanimiter cum illis Deum precantur. Vobis contra, qui vos ab Ecclesia Dei separastis, quandoquidem extra Christi Ecclesiam colligimini, etiamsi quàm maximo numeto congregemini, minimè verba ista conuenite docet.

Cyp. de vero sensu illius Vbi sunt duo vel tres, &c. *Cyp. tracta. 3. de simplicitate Prælatorum.*

Sententia Brentij de loco Mat. 28. Ego vobiscum sum vsque ad consu. seculi. *Responsio.*

Tractat deinde Brentius tertiam Christi promissionem, Ego vobiscum sum vsq; ad cōsummationem seculi. Manifestum est, inquit, quòd Christus hęc verba loquatur, non ad impios & impœnitentes, qui etiam si habent titulum populi Dei & Ecclesię, tamen non sunt verè Dei populus & Ecclesia: sed loquatur ea ad suos discipulos, hoc est, ad eum cœtum, qui verè est populus Dei & Ecclesia eius. Manifestum est Brenti, quòd non loquatur ad impios & impœnitentes, qui vobis arrogatis titulum populum Dei & Ecclesiæ, à qua vos vltrò separastis: cùm idem & nos verè vobis dicere possimus, quod Nouatianis paulò ante dixisse Cyprianum audiuisti: Non nos à vobis, sed vos à nobis

recess-

recesſiſtis. Sed loquatur ad nos, qui quamuis eſſe nos peccatores agnoſcimus, quoniam tamen eundem, quem patres noſtri, Deum colimus, nec ab eorum traditionibus diſceſſimus, verè nos eſſe populum Dei & Eccleſiam eius confidimus.

Iam incipit docere Brentius, qui ſint verè diſcipuli Christi, & quæ ſit vera eius Eccleſia: Hic, inquit, reſpondemus non noſtris verbis, ſed Christi. Si vos, inquit Christus, manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis, & cognoſcetis veritatem. Et iterum: Qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & aperiam meipſum. Ac mox: Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Hæc omnia Brenti rectiùs nobis, quàm vobis competere perſuaſum habemus. Nam in Christi ſermone manere nos indubitanter credimus: quem ſi minùs omnes ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus noſtris diligimus, vel hac ſaltem in re noſtram erga illum dilectionem declaramus, quod nos ab illius corpore nõ ſeparamus: quòd alter alterius onera portamus: quòd vinculum pacis & fraternæ charitatis non rumpimus. Quod ſi retinere vos quoq; potuiſſetis Brẽti, nun quàm per ſummam impietatem ab orbe terrarum vos præcidiſſetis.

Brentius de vera Eccleſia. *Ioan.15.* *Ioan.14.* *Ibidem.* *Reſponſio.*

Occinit iterum atq; iterum eandẽ cantilenam cuculi more, totiesq; repetita crambe, modò nõ enecat lectorem. Sed quorſum attinet eadem tam ſæpè iterare? cùm præſertim alius erit ea de re commodior dicendi locus.

Redire tandem videtur ad propoſitum: Proprium eſt, inquit, officium principum, non vt quæuis ſacrificulorum & monachorum ſomnia pro oraculis Spiritusſancti agnoſcant; non vt populum ſuum tyrannicè cogant impia decreta Prælatorum tanquam Dei mandata obſeruare: ſed vt audiant miniſtros Eccleſiæ docentes, & legant ipſi quoque prophetica & Apoſtolica ſcripta, atq; conferant cum iis doctrinam miniſtrorum. De ſomniis, Brẽti, cum Philippi diſcipulis agas, qui ſomnia ſui præceptoris diuini quiddam habere iactant. Nos non alio loco ſomnia habemus, quàm quo debent haberi ſomnia, ſiue ſint ea monachorum, ſiue Philippi, ſiue cuiuſcunque tandem alterius. Sed nec ad impia mandata obſeruanda cogi quemquam per principes poſtulamus, verùm ad retinendi pias patrũ noſtrorum traditiones. Philippus eſt Brenti, qui cùm & ipſe libellũ eodem argumento ſcripſiſſet, hortatus eſt principes, vt cùm eſſent impios veſtros cultus am plexi, pios noſtros mutarent, ac vi etiam ſuos ad impia veſtra dogmata ſuſcipienda coge rent. Qui tamen in eo libello non tantùm principibus tribuit, quantùm in hoc tu. Nam ſpiritus miniſterium illis admittit, nec vſquam de doctrina religionis iudicandi poteſtatem permittit: ſed externæ tantùm eis diſciplinæ conſeruandæ tribuit officium, etiam in iis, quæ ad primam tabulam pertinent. Neq; diuerſum ab eo ſentit Caluinus, qui & ipſe, quandoquidem Eccleſiam cogendi ciuili exercitatione poteſtatem habere negat, piorum regum ac principum partes eſſe dicit, legibus & edictis religionem ſuſtinere, iudican di verò partes illis adimit, & Ambroſij factum, de quo ſuprà mentionem fecimus, vehementer probat. Quamobrem hac in re nobiſcum potiùs, quàm tecum ſentire videtur. Nam & nos magiſtratum itidem vt ille, cuſtodem eſſe primæ & ſecundæ tabulæ legis, quod ad externam diſciplinam attinet, profitemur. Debet enim prohibere externa ſcelera, punire ſontes, prohibere idololatriam veſtram & blaſphemias, vt ne pro verbo Dei verbum veſtrum populo vos venditare, neue adorari illud tanquam Dei verbum ab imperita multitudine permittat, propter voculas aliquot è ſcriptura per vos productas, & in prauum ſenſum detortas. Debet magiſtratus, quàm à Patribus ad patres quaſi per manus accepit piam doctrinam, eam tueri & promouere, impiam verò veſtram vnà cũ impiis cultibus veſtris abolere.

De officio princip. in rebus Eccleſiaſticis in dictum Brentij. *Reſponſio.* *Philippus & Caluinus non tantùm principi pus tribuunt, quantùm Brentius.* *Calu.ca.8.inſtitutionis.* *Officiũ Catholicorũ principum quale.*

Redit ad conuitia Brentius, quandoquidem rationibus defici ſe videt. Dixerat Petrus à Soto, Principum hoc ſit munus, vt legitimos ſacerdotes agnoſcant, tradita ab eis & ip ſi teneant, & populos ſibi commiſſos ſeruare curent, atque ita vtrique & principes & populi ſatisfacient muneri ſuo. At verò ſibi proprios magiſtros & doctores adſciſcere, aut quacunque demum ratione nothos & ſpurios miniſtros, de quibus loquitur Dominus, Non mittebam eos, & ipſi currebant, vel ſuſtinere, vel ſequi, quid aliud eſt quàm totum ordinem Eccleſiæ confundiſſe? Et in ſcholio, Principis Christiani eſt, à legitimis Prælatis fidem ſuſcipere, & agere, vt ſui ſuſcipiant. Sed coaceruare ſibi impios, vel eos audire, qui non legitima miſſione & auctoritate ab Apoſtolis deriuata docent, quid aliud eſt, quàm fures & latrones, qui non veniunt, niſi vt perdant & mactent admittere? Pupugerunt hæc verba Brentium vehementer, vt eſt amara veritas. Itaque conatur illud demonſtrare, quòd in noſtros potiùs illa verba quadrent: Currebant, & ego non mittebam eos, qui ad Eccleſiaſticos honores malis artibus contendere ſoleant. Vtinam autem pauciores eſſent in noſtris, in quos & ipſos eadem quadrare poſſent. Sed intereà tamen

Sotus quale principum eſſe munus velit. *Hiere.23.* *Ioan.10.* *Brentius interpretatur illud, Currebant, & ego non mittebam.*

optant hoc omnes pij vehementer, vt quod in hac parte peccatur à nostris qooqoe nonnunquam, id aliqoa tamen ratione corrigi quandoque posit. Sed non minùs hic in vitio est magistratus ipse, quàm qui ad Ecclesiasticos honores hac via grassantur: quando quidem à Principibus alicubi nominantut in Episcopos eligendi, quorum quasi prerogatiuum suffragium sequunrut canonici: nec ab eo ferè dissentire solent Romani Pontifices, qui & ipsi cùm ellguntut, si penes quos imperium est orbis propè totius Christiani, minùs in electione contentionis adhiberent, meliore loco res esset Ecclesiastica, minusq; multa haberent hæretici, quę contra Pontificum electiones tanquàm vitio factas obijcere possent. Verùm vtcunque se res habet, ordinem in Ecclesia retineri cum ptimis est necessarium: nam alitet obuiati Satanismo nequit, quem in Germania tantas iam tadices fixisse videmus: vbi si non alij verbi mlnisterio functi essent, quàm quibos hoc munus ab ordinarijs eorum Episcopis mandatum fuisset, nunquam istam, quàm, nunc videmus in ea Babylonem, ædificatam esse mitaremur. Quoniam autem in Confessione Christiana satis copiosè de Ordine scriptum est, *ad eam lectorem remittimus.

Principes et magistratus faciũt quo minus idonei Ecclesijs sæpè præficiantur.

Brẽtius sacrum Chrisma reprehendit.

Responsio.

Cur heretici nolint ferre Chrisma.

Ardens ira in odio Brentius, ne Chrisma qoidem sacrum intactum relinquere potuit. Nam quod existimat, inquit, eos non esse legitimos Ecclesię ministros, qui non sunt vncti Chrismate Episcopali, etiamsi reliqua omnia in ordinatione eorum verè legitimeque conficiantur, prodit partim inscitiam suam, quòd non intelligat quæ sit vera ministrorum Ecclesiæ ordinatio: partim incogitantiam suam, quòd non considerat, qui sit huios controuersiæ status. Non est quòd miretur pius quisquam, si tam exosum habent sacrum Chrisma, quos etiam nominis pudet Christiani: malunt enim Euangelici vocari, quàm Christiani: quasi posit extra Christum Euangelium esse vllum. Meritò igitur inuisum habent Chrisma, quos Christianorum appellationis pudet. Nam Christiani nomen ducunt à Christo: Christus à chrismate, hoc est, ab vnctione vocatur vnctus. Ne quid igitur habere commune cum Christo videantur, nihil magis apud illos abominandum est, quàm vngi Chrismate: quo & reges & sacerdotes vngi solitos esse in lege, manifestum est omnibus. Cùm itaque Deus noster Christus & rex esset & sacerdos, vnctus est & ipse non ab hominibus, verùm ab ipso Deo: non confecto oleo, sed diuino spiritu. Sic enim de eo Propheta loquitur. Spiritus Domini vnxit me: quemadmodum præter alios multos, copiosiùs id ab Eusebio quoque scriptum legimus. Neque vero propterea tantùm vocari Christus voluit, verumetiam quòd vnctionis gratiam in alios diffusurus esset, cuius qui volunt expertes esse, eis ab vnctione siue chrismate licet abstinere. Ac non ignoramus nos quidem, inuisibiliter aliquem vngi posse, etiamsi non accedat oleum visibile. Verùm ista visibilis, inuisibilis illius vnctionis signum est, quæ sanctis patribus tam est visa non esse negligenda, vt sine chrismate presbyterum ne baptizandi quidem ius habere scribat Hieronymus. Constat autem vetustissimum esse morem huoc sacerdotes vngẽdi. Anacletus Petri fuit successor, cuius hæc verba sunt: Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus qui in prouincia sint Episcopis, sunt celebrandæ: qui simul conuenientes, scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus cum sanctis Euangelijs quæ prædicaturi sunt imponentes, dominica die hora tertia orantes, sacraque vnctione exemplo prophetarum & regum, more Apostolorom & Moysi vngentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritusancto, cuius virtus inuisibilis sancto chrismati est permixta: & hoc ritu solennem celebrent ordinationem. Et qoi præcessit eum Clemens: Omnis, inquit, Pontifex sacro chrismate perunctus, & in ciuitate cõstitutus, scripturis sacris eruditus, charus & pretiosus hominibus oppidò esse debet, quem quasi Christi locum tenentem honorare debent omnes, eique seruire, & obedientes ad salutem suam fideliter existere, scientes quòd siue honor, siue iniuria quæ ei infertur, in Christum redundet, & à Christo ad Deum. Scribit Egesippus, cum Romam proficisceretur, cum plurimis Episcopis in varijs cioitatibus in itinere se congressum, tandem Romam venisse, & ibi mansisse, donec Aniceto Soter, & Sotheri succesit Eleutherius. In omnibus, inquit, istis ordinationibus, vel in cæteris, quas per vrbes reliquas videram, ita omnia habebantur, sicut lex antiquitùs tradidit, & prophetæ iudicauerunt & Dominus statuit. Quêmos obseruatus fuit legis & prophetarum tempore, quo reges & sacerdotes vngi consueuerant, eundem in ordinationibus obseruatum fuisse tum quoque narrat. Nam sicut præclarè scriptum est à Cypriano: Cessantibus ijs, quæ ritu antiquo inoleuerat, cùm iam in populo Christiano circuncisio videretur damnabilis, & sacrificia idololatriæ imputarentur, vnctionis mysterium religio Christiana nõ contemsit, sed cæteris generali sanctorum consensu damnatis, non solùm in regibus & sacerdotibus vnctionis honor permansit, sed in omnem populum Catholicum effusa est huius gratiæ plenitudo. Et

Esa. 61.

Euseb li. 4. demonstrationis. cap. 15.

Hie. contra Luciferianos.

Anacl epist. 2.

Quàm vetus & celebris mos sit vngendi sacerdotes.

Clem. epist. 2. ad Iacobum fratrẽ Domini.

Egesippus li. 4.

Cyp. in serm. de vnctiõe chrism.

Impositio manuum probata vel ceremonia.

sicut

ficut Christus à chrismate dictus est, eò quòd singularis excellentiæ oleo vnxerit eum Deus: ita & participes eius quotquot sunt, consortes sint tam vnctionis, quàm nominis, vt dicantur à Christo Christiani. Cæterùm si quis propterea reijciendú esse putat Chrismam, quòd ceremonia fuerit aliquando Iudæorum, is & manuum impositionem eadem ratiõe reijciat, licebit: nam & ipsa Iudæorum fuit cæremonia quibus familiare fuit cum aliquid cõmendabatur aut offerebatur Deo, manus imponere. Sic Iacob manus imponit Duobus filijs Ioseph: sic super caput hostiæ immolendæ manus imponebantur. Sed manuum impositionis, aiunt, fuit vsus in lege noua, Chrismatis non item. Nihil in lege noua scriptum esse de Chrismate fatemur. Verùm absit, vt nihil nisi quod scriptũ est, sicut hæretici docent, recipiendum esse putemus. Nõ ita nos Paulus docuit: State, inquit, & tenete traditiones, quas accepistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et scriptas, & non scriptas traditiones teneri vult. Esse autem hanc Apostolicam traditionem, inter alios Basilius quoque testatur. Fabianus verò sanctus ille Pontifex & martyr, Christum ipsum scribit postquam cœnauit, chrisma cõficere docuisse: cuius nõ apud Latinos magis, quàm apud Græcos vsus fuit frequentissimus. Meminerunt enim eius 1. Dionysius Areopagita Pauli discipulus, 2. Tertullianus. 3. Chrysostomus, 4. Gregorius Nazianzenus, 5. Augustinus, 6. Ambrosius. Theophilactus: ac vix quisquam est veterum scriptorum, qui Chrismatis mentionem nõ faciat, ac plerique non sine honoris præfatione. Intereà tamen non desunt homines imperiti, qui per summum nefas cachinnis prosequi non dubitant, quod à cunctis priscis illis sanctis Patribus in summa semper veneratione fuit habitum. Adeò mysteria ferè iam omnia in summum contemptum venerunt, quæ si in vllo alio visibili signo, tum in ista Chrismatis vnctione plurima concurrunt. Quid enim aliud baptisma susceptutus, quàm Christo nomen datĩ nõ vt ocio mat cescat, sed vt sub signis illius militet? Quamobrem sicut ante certamen vnguntur athletæ, quò sint ad luctandum expeditiores: ita scribit Chrysostomus oleo Chrismatis vngi baptizandum, vt sibi tanquam athletæ spirituali luctandum esse sciat contra diabolum. Maius autem certamen incũbit ijs, qui sacris initiantur, qui reges quidam sunt spiritua-les, quamobrem iterum atque iterum vnguntur. Est autem in oleo fructus, est & pinguedo: ramus cum fructibus quasi pacis interpres, pinguedo luminis est ministra. Cùm itaque sacerdos pacis & reconciliationis minister sit, ficut iam à nobis dictum est: cùm idem cæcorum quoque lumen esse debeat: per vnctionem hanc, quæ fit Chrismatis oleo, sui muneris admonetur, vt ministerium pacis & reconciliationis frequentet: siue populo Dei voluntatem annuncians, vt scire posit quæ sit reconciliationis ratio: siue pro populo Deo preces offerens & sacrificia, quibus propitius reddi queat: simul etiam quasi lucernam gestans manibus, & doctrina & exemplo populo præeat, viamque salutis commonstret. Miscetur autem oleo balsamum, cuius arbor cùm primis est odorifera, quò meminerint sacerdotes ita degerere, sic vitam suam inter homines instituere, vt cum Paulo dicere possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. Quod nemo nisi præditus virtute, cuius odor fragrantissimus est & suauissimus, rectè sibi potest vsurpare. Verùm hac de re satis.

Gen. 48. Leuit. 1. Chrisma etsi non scriptura probetur, reuerenter tamen habendum. 2. Thes. 2. Basi. de Spiritu san. ca. 28. ep. 2. 1. Ecclesiastica Hierar. cap. 7. 2. De carnis resurrectione. 3. Hom. 5. in Matt. Op. im. 4. In Apologetico. 5. Tract. 33. in Ioannem & sermone 43. de verb. Domini & li. 2. contra literas Petiliani c. 104. 6. De ijs qui initiantur myste rijs cap. 6. Multa in Chrismate mysteria concurrunt. Chrys. hom. 5. in Matt. Op. im. 2. Cor. 4.

Explicat nunc nobis controuersiæ statum Brentius: Non quæritur, inquit, num liceat alicui ministerium docendæ & administrandæ Ecclesiæ priuato suo arbitrio, sine legitima & ordinata vocatione inuadere: scimus ne in politia quidem, nedum in Ecclesia filij Dei licere cuiquam publicas functiones absque legitima vocatione & auctoritate vsurpare. Sed hoc quæritur, num Asotus & Prælati eius, qui sunt hostes doctrinę Propheticæ & Apostolicæ, & qui hanc doctrinam omni crudelitatis genere persequuntur, sint vera illa filij Dei Ecclesia, à qua ministri ordinationem petere debeant. Hostes doctrinæ Prophetice & Apostolicę vos estis Brenti, non nos: nec ad veram illam filij Dei Ecclesiam vlla ratione pertinetis, cũ à Christo & ab eius corpore vos præcideritis, quod suo loco docebimus. Pergit Brentius: Hoc quæritur, num Petrus, Ioannes & reliqui Apostoli non priùs debuerint Hierosolymis prædicare Euangelium Christi, quàm ordinarentur ab Anna & Caipha? An non Caiphas erat ordinarius successor Aaronis? Nihil est Brenti, quòd nobis Annam & Caipham toties obijcias: iam enim tum impleta fuit illa scriptura, Perijt lex à sacerdote. Iam venerat ille sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech, qui & legi & sacerdotio Aaronis finem imposuit, & in illa nouissima cœna nouum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech instituit. Ab hoc ordinati sunt Apostoli, ab Apostolis deinceps alij. Et hæc est legitima successio, de qua gloriamur, quæ à Christo & ab eius Apostolis sumpsit originem: cum Anna verò & Caipha nihil nobis est rei. Itaque non minùs absurdè fecissent, qui cùm semel ordinati, & ad prędicandum Euangelium missi fuissent à Christo Pontifice, qui fuit sacerdos in æter-

In quo statum controuersiæ Brentius ponat. Responsio. Odiosa Brentij quæstio. Responsio. Hier. 7. Heb. 7.

æternum ſecundum ordinem Melchiſedech,ſi nihilominus ab Anna & Caipha ordinari periuiſſent:quam ſi quis noſtro æuo ab Epiſcopo ſuo legitimè ordinatus,à te Brenti, vel à Caluino , aut quocunque tandem alio de grege veſtro ſibi manus imponi poſtularet. Quid ergo,inquit Brenrius,ſi Romanus Pontifex fiat Caiphas?an non ſine auctoritate & vnctione eius licebit pio & docto viro in Eccleſia, ad quam conſenſu magiſtratus & populi eius vocarus eſt,Euangelium Chriſti annunciare, & ſacramenta eius admi niſtrare? Quid ſi cœlum tuat Brenti?Pontificem fieri poſſe Caipham,vt apertè Chriſtum oppugnet,nemo pius credet,qui modò Chriſti preces quas ad patrē fudit,vt ne Petri fides in ſucceſſoribus eius deficeret,efficaces fuiſſe,& eum exauditum eſſe pro ſua reuerentia,perſuaſum habet.Ac demus fieri poſſe quod vos vultis,quòd non exaudiuetit Chriſtū deprecantem pater:quodque non attentis illius precibus, Petri fidem in eius aliquo ſucceſſore deficere permiſerit:non ideo ſtatim in omnibus alijs Epiſcopis defeciſſe putabitur:neque propterea licebit magiſtratui populoq; ſibi quenquam adſciſcere,& ei prædicandi verbi Dei,miniſtrandorumq; ſacramentorum poreſtatem permittere,niſi priùs examinatus ab Epiſcopo ſuo diœceſano fuerit & approbatus:cuius, & non magiſtratus aut populi munus eſt,de doctrina religionis iudicare,quiue ſit idoneus reconciliarionis miniſter decernere.Nuſquam in Prophetica & Apoſtolica doctrina reperies,quòd magiſtratus aut populus poteſtatem habuerit ſibi miniſtros conſtituendi:quin illud in Actis Apoſtolorum teperies,quòd propheris & doctoribus miniſtrantibus Domino & ieiu-
Acto.13. nantibus, dixit illis Spiritusſanctus: Segregate mihi Saulum & Barnabam in opus , ad quod aſſumpſi eos.Tunc ieiunantes & orantes,imponentesq; eis manus,dimiſerunt illos.Et ipſi quidem miſsi à Spiritusſancto,abierunt Seleuciam:& cùm veniſſent Salami-
Acto.14. nam,prædicabant verbum Dei,&c.Reperies de eodē Paulo iam non Saulo,& Barnaba,
Tit.1. quòd cùm conſtituiſſent per ſingulas Eccleſias presbyteros,& oraſſent cū ieiunijs,commendauetunt eos Domino.Reperies,quòd Paulus Timotheum,& Titum conſtituit Epiſcopos:quodq; Tito mandauit,vt ipſe,non vt populus,qui docendus, non ſequēdus eſt,non prophanus magiſtratus aliquis,conſtitueret per ciuitates presbyteros. Quòd autem quicquam hac in parte ſibi iuris vel populus,vel magiſtratus vſurpauerit, nuſquam in ſcripturis Propheticis & Apoſtolicis inuenies: vt vos illarum hoſtes illis omnia contraria docere,non autem nos,vnicuique perſpicuum eſſe queat.

Brentius conuitiosus. Redit ad conuitia Brēnius:Dicit à Bernardo vocari Prȩlatos ſeruos Antichriſti. Quaſi verò ſuos non dixerit Lutherus , decies eſſe Sodomitis peiores. Sed quorſum attinet
Num.11. cum homine furioſo conuitijs certare?Profert exemplum de Ioſue, qui voluerit prohiberi quoſdam à Moſe,ne prophetarēt, & audiuerit ab illo:Quid æmularis pro me? Quis tribuat vt omnis populus prophetet ? Deque diſcipulis qui querebantur quendam eij-
Mar.9. cere dæmonia,nec ſequi ipſos. Et audiuerunt,Ne prohibearis illum: qui non eſt aduer-
Reſponſio. ſus vos,pro vobis eſt.Videris oblitus eorum Brenti,quȩ paulò antè dixeras: Negabas enim illud in diſceptationem venire,num liceat alicui miniſterium docendæ & adminiſtrandæ Eccleſiæ priuato ſuo arbitrio ſiue legitima & ordinaria ſua vocatione inuadere,cùm ſciant omnes,ne in politia quidē publicas functiones & adminiſtrationes abſq; publica auctoritate vſurpare cuiquam ſibi licere , nedum vt id liceat in Eccleſia filij Dei. Nūc productis ſcripturæ locis,cōtrarium demōſtrare conaris,vt licere credatur,quod anteà non licere ſcripſeras. Quid eſt quòd ſic ipſe tecum pugnas Brenti? Quòd ſi populum omnē prophetare voluit Moſes,cur tu nefas eſſe putas,vt priuato ſuo arbitrio ſine legi-
Ephe.4. tima & ordinaria vocatione docendæ & adminiſtrandȩ Eccleſiæ miniſteriū quis inua-
1.Cor.12. dat?Deinde cur dicit Paulus:Alios dedit Apoſtolos,quoſdam autem prophetas,alios ve-
1.Cor.14. rò Euangeliſtas? Nunquid omnes Apoſtoli,nunquid oēs prophetæ?Cur idē honeſtè iubet ac ordine fieri omnia,ſi populum omnē prophetare fas eſt?Videtur hæc Brenti , per exceſſum quendā dixiſſe Moſes,nō quòd efficaci voluntate cūctos prophetare voluerit: aut quòd vel ipſius, vel Domini fuerit hæc ordinatio . Nam ſi voluiſſet Dominus omnem populum prophetare, quorſum ſeptuaginta viros de ſenioribus eligere Moſen iubeat?quos,inquit,tu noſti,quia ſenes populi ſunt & magiſtri: & auferam de ſpiritu tuo, tradamque eis. Quare ſic hȩc Moſes dixiſſe videtur, ſicut à Gregorio ſcriptum legitur:Fi-
Lib.22. Moralium cap.24. delis prædicator optat,ſi fieri valeat, vt veritatem, quam ſolus loqui nō ſufficit,ora cunctorum ſonent?Si fieri,inquit, valeat:Aliud enim Dei & Eccleſiæ ordinatio exigit . Sed cur non prohibuit, inquis, Moſes duos illos prophetare? Cur autem prohiberet? cùm teſtetur ſcriptura,quòd fuerint de numero ſeptuaginta: quam etiam ob cauſam requieuit ſuper eos ſpiritus Domini:nam & ipſi deſcripti fuerant inter ſeptuaginta. Quòd autem in caſtris remanſerant, & ad tabernaculum non exierant , non ex contemptu fecēre, ſed ſicut etiam Procopio ſcriptum eſt , ex quadam animi ſubmiſsione , quòd ſe per-

ceptio-

ceptione tanti muneris indignos iudicarent. Euenit igitur illis, quod euenerat Thomę: qui cùm Spiritumsanctum in sufflasset Christus Apostolis, præsens non aderat. Quoniam autem se non malitiosè subduxerat, æquè Spiritumsanctum ad remittenda peccata accepit, atque alij Apostoli: cùm anteà iam Apostolorum numero fuisset inscriptus. Nihil igitur hi duo fecerunt contra Dei & Mosis ordinationem: quamobrem causa non erat, cur eos prophetare Moses prohiberet. Cæterùm ex hac ista doctrina vestra Brenti, natus est Satanismus hic in Germania, de quo scripsimus initio. Nam dum omnes Apostolos, omnes prophetas, omnes doctores esse vultis, & quod proprium est munus Episcoporum, constituere ministros Ecclesiarum, Id ad magistratum secularem & populum transfertis, factum est, vt in tot sectas tam dissectas dissectos vos esse videamus, quarum vix iam etiam numerum inire licet. Quòd si salua fuisset Episcopis sua iurisdictio, nec impediuisset quisquam quò minùs ipsi iuxta morem ab Apostolis traditum, & ad hoc vsque tempus in Ecclesia semper obseruatum, pastores & doctores ac presbyteros constituerent, nunquam ea quæ terra non ita pridem fuit vnius labij & eorundem sermonũ, in hanc, quã nunc videmus Babylonẽ transformata, nec sic miserandũ in modũ nobilissima gens tot & tãtis cladibus effecta & afflicta fuisset: quæ quicquid protulit calamitatum per hos annos quadraginta, non est quòd alij cuipiam acceptum ferat, quàm istis tam multis prophetis, qui currunt vltrò, cùm eos nemo miserit, qui quidem mittendi potestatem habuerit. In hunc igitur statum vos Brenti Germaniam perduxistis, quorum oẽs curæ cogitationesq; nũ aliò collatæ fuerũt, quã vt sederet populus vester absq; rege, absq; lege, absq; sacerdotio, absq; Ephoth & Teraphin. Sublato igitur per vos ordine, omni disciplina luxata, omnibus legibus dissolutis, quid aliud quàm horrendam istam rerum omnium cõfusionem sequi necesse fuit? dom vnaquæque ciuitas, quin & Satrapa ferè quisque pruriens auribus coaceruat sibi magistros, & quod quisq; vult, id pro Dei verbo prædicari mandat.

Ioan. 10.

Vnde natus in Germania Satanismus.

Osee. 3.

Insectatur iterùm Brentius Petrũ à Soto, quòd is commemorauerit hoc loco legẽ Imperatoris Theodosij, qui iubet subditos eam agnoscere religionem, quam Petrus docuit, & quam sequuntur Damasus Pontifex Romanus, & Petrus Episcopus Alexandrinus. Non videt, inquit, præ animi sui impotentia, quid pro se, quid cõtra se dicat. Primũ enim Petrus Apostolus verã & rectam docuit religionem. Ac Damasus Romanus & Petrus Alexandrinus rectam fidem de Triade (de hac enim tum præcipuè agebatur) sequuti sunt. Nos autem nunc loquimur de pontificibus & Episcopis, qui docent & sequuntur impiam religionem, & qui tantum abest vt veram de pietate doctrinam agnoscant, vt etiam eã ferro, igne, laqueis persequantur: vultne Asotus vt etiam tales sequamur magistros & sacerdotes? Det nobis Petros Apostolos, det nobis Damasos Romanos, & Petros Alexandrinos, qui veram & synceram Apostoli Petri doctrinam sequuntur, & habebit pios Principes, non auditores tantùm, sed etiam adiutores. Imò tu Brenti, præ animi tui impotentia, dum iuxta nomẽ tuum ardes odio Romanæ sedis & Catholicorum Episcoporũ, non vides quòd ipse contra te loquaris. Quos enim tibi damus alios, quàm Petros Apostolos, Damasos Romanos, Petros Alexandrinos? Quamuis enim inficias ire non possimus, ab istorum sanctitate Pontifices nostros longiùs esse remotos, certum tamen illud est & indubitatũ, quòd non in alia religione versantur, quàm in ea, quàm diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, quamque Damasum Pontificem, & Petrum Alexandriæ Episcopum sequutos esse constat. Ac primùm, quod ad Petrum Apostolum attinet, quis est alius, de cuius in doctrina successione magis gloriemur: cuius etiam epistolas Canonicas vnde vos habetis præterquam à nobis, à quibus discessistis? Quod autem ad Petri successorem Damasum Romanum Pontificem attinet, producemus aliquot è scriptis eius loca, ex quibus planum fieri cuique possit, vtrùm an nos in ea religiõe versemur, quam ipsum esse sequutum scripta eius indicant. Extat eius epistola numero tertia ad Stephanum Archiepiscopum & ad Concilia Africana, in qua Romanam sedem petram & firmamentum à Deo fixum & immobile, ac verticem vocat Ecclesiarum. Ad quam tanquam ad caput cuncta quæ possunt aliquam recipere dubitationem, referri debere: absque cuius auctoritate causarum Ecclesiasticarum querelas definire minimè licere, & ad eam appellare debere censet. Synodum sine eius auctoritate fieri non esse Catholicum dicit: nec vlla Concilia rata haberi, quæ non sint illius auctoritate fulta. Ecce tibi damus Damasum Brenti. Num autem idem tu quod ille hac in parte doces? qui sic es implacabilis odij cuiusdam facibus erga Romanam Ecclesiam accensus, vt citiùs eam quæ graui Turcarum iugo premitur Hierosolymitanam, quã hanc, cuius ipse etiã vnus omniũ Christianissimus Imperator Carolus se filium esse profitetur, ac præ se fert, atque adeò gloriatur, pro matrę vestra agnoscas: cùm tamen non solus sit Dama-

Alia Brentij in Sotũ sugillatio

Responsio Romanæ Ecclesiæ vindicans dignitatem.

Dama. epist. 4.

ſus,qui de Romana ſede rsm magnificè ſenſerit.Fecerunt idem pij omnes & qui pęceſſerunt, & qui ſequuti ſunt Damaſum. Quorſum autē attinet omnium teſtimonia proferre? Qui præceſsit Damaſum Iulius ita ſcribit: Sicut B. Petrus primus fuit omnium Apoſtolorum, ira & hæc Eccleſia, Domino inſtituente, prima & caput eſt cæterarum, vt ad eam quaſi ad marrem atque apicem, omnes maiores Eccleſiæ cauſæ & iudicia Epiſcoporum recurrant. Vides, vt hic matrem aliarum Eccleſiarum eſſe dicat Romanam? Ante quem etiam Cyprianus ſanctus martyr & Epiſcopus, matricē eam ad radicem Eccleſiæ Carholicæ vocat. Quid autem Bernardus? ex quo tu pleraque collegiſti, quibus Romanos Pontifices in odium & inuidiam adducere poſſes. Eſt ita, quod illi ſicut alijs pijs omnibus Romanæ curiæ vitia vehementer diſplicuerunt, & ea grauiſſimè, ſi quiſquam alius, quinque libris ad Eugenium conſcriptis, eſt inſectatus. Sed nunquid ideo ſanctæ ſedis huius auctoritati quicquam derrahit? Imò verò in ſecūdo libro tantùm illi tribuit, quod ad perſonam attinet quam gerit, Romani Pontificis, vt etiam ipſi Petro plura tribuere non potuerit. Er in alio quodam libro matrem nihilominus Eccleſiarum Romanam Eccleſiam appellat. Doler multis pijs Brenti, quòd qui ſuccedunt in cathedram & doctrinam Petri, non æquè ſuccedunt omnes in ſanctitatem Petri, plurimaque Romanæ curiæ vitia multorum oculos vehementer offendunt. Sed qui ſumus nos, qui ſeruos iudicemus alienos? ſuo illi Domino ſtant aut cadunt, ſtatuet ille de quoque ſuo tēpore quod meritus quiſque fuerit. Nobis certè iuſta cauſa non eſſe videtur, cur ſeparationis conſilia ſequamur, quòd malos in Eccleſia nonnunquam præſidere videmus. Nam quò nos tandem vertemus, vbi meliores inuenire liceat? Quod ad vos attinet, non magis in ſcriptis quorundam legimus, quàm oculis ipſi noſtris, in moribus veſtris cernimus, nō eſſe quenquam ferè, qui veſtrum Euangelium ſit amplexus, qui non ſeipſo ſit factus deterior. Ad Picardos aurē vel Anabaptiſtas, vel Suenckfeldianos, apud quos maior elucere videtur ſanctimoniæ ſpecies, vt à matre noſtra Romana Eccleſia deficiamus, vos nobis auctores futuros non arbitramur. Verùm ad Damaſum noſtrum redeamus. Docet idem Damaſus in eadem epiſtola, iudices Epiſcoporum iuxta decreta canonum, Epiſcopos eſſe debere. Tu Brenti contra decreta Canonum, etiam Laicos Eccleſiaſticarum cauſarum iudices eſſe vis. Meminit ibidem & ſacerdotum & ſacrificij: & in ea quæ proximè ſequitur epiſt. Miſſę quoque nominatim. At vos à Satana magiſtro veſtro docti, ſicut fatetur dux & anteſignanus veſter Martinus Lutherus: qui ſecum hac de re diſputaſſe diabolum, & fortiora quàm quæ refellere poſſet contra Miſſam argumenta produxiſſe ſcribit: ab hoc magiſtro docti vos, & ſacerdotiū, & ſacrificium prorſus omne ſuſtuliſtis: neq; Miſſæ vel ſacrificij nomine quicquam eſt apud vos magis abominandū. Et intereà dicis: Da mihi Damaſos, & audiam. Meminit idem in quarta epiſtola conſecrationis virginum de erectione altaris, de vnctione ſacrationeque, de Eccleſiæ dedicatione, de Chriſmatis confectione, de baptizatorum frontibus Chriſmate ſignandis, de formatis epiſtolis mittendis, de populo benedicendo. Quid? An hæc omnia vos Brenti, propria veſtra temeritate non abrogaſtis? Meminit etiam, ſicut ab Iuone qui Gratianum præceſsit, ſcriptum eſt, quòd metropolitanus infra tres menſes conſecrationis ſuæ ad fidem ſuam exponendam, palliumque ſuſcipiendum, ſd Apoſtolicam ſedem mittere teneatur. Num idem vos Brenti, faciendum eſſe putatis? Iam de traditionibus audi quæ ſit Damaſi ſententia: Quæ Apoſtolorum, inquit, prędicatione, & patrum inſtructione percepimus, ſemper tenere debemus, ne aliqua noua ſemper cudere videamur. Et alio loco: Sanctorum Canonum voluntariam tranſgreſsionem, blaſphemiam eſſe dici in Spiritumſanctum. Num hęc Brenri, cùm veſtro de traditionibus dogmate conſentiunt? Et intereà clamas, Da mihi Damaſos. Vis autem vt etiam tibi dem Petros Alexandrinos? Mihi quidem nihil ſcriptorum eius videre licuit, præter Canones quoſdam ex ſermone de pœnitentia, quibus præſcribitur, quæ ſit iniungenda pœnitentia his, qui tempore perſecutionis à fide exciderunt. Ac in primo Canone ad reliquam pœnitentiam adijci vult quadringenta dies, quibus ieiunent. Cedo Brenti, num vos talem pœnitentiam iniungere cuiquam conſueuiſtis? quin cachinnis eam potiùs exploditis. Docetis enim, quandoquidem Chriſtus pro peccatis noſtris ſemel ſatisfecit, nulla deinceps opus eſſe ſatisfactione noſtra. Atqui non ita Petrus Alexandrinus, non ita quem ille ducem ſequutus eſt Petrus Apoſtolus: Chriſtus, inquit, paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Exigit à nobis Euangelium fructus & opera digna pœnitentiæ. Dicit idem Petrus Apoſtolus: Satagite vt per bona opera certam veſtram vocationem faciatis: vos excluſis bonis operibus, fidem ſolam ſufficere docetis. Eſt ne conſentiēs hæc veſtra doctrina, non iam dicam Petri Alexandrini aut Damaſi, verùm Petri Apoſtoli doctrinæ? Iámne vides Brēti, nos eſſe, qui verſamur in ea religione: quam vertex Apoſtolorum

Iulius Pont. ad Orientales Episcopos.

Cyp. li. 1. epist. 8

Bern. ad Euge.

Bern. lib. 4. ad Eugen.

Rom. 14.

Cauenda separationis cōsilia, dum mali Ecclesiæ præsunt.

Damasus Brentij sectam damnat.

Luthe. de Missa angulari.

Iuo lib. 3. decretorum.

Dam. epist. 3.

Idem ad Aurelium Carthaginen. Episcopum.

De Petro Alexandrino.

1. Pet. 2.

Matt. 3.

2. Pet. 1.

stolorum Petrus initiò Romanis tradidit? quamque Pontifex Romanus Damasus, & Petrus Episcopus Alexandriæ sunt sequuti? Vos autem in quauis alia potiùs, quàm in eadem hac religione versari: cùm eam partim risu prosequamini, partim horrendis blasphemijs insectemini, nec sit eà quicquam apud vos execrabilius. Et audes intereà vociferari: Da mihi Petros Apostolos, da Damasos Pontifices Romanos, da Petros Alexandrinos, & habebis nos non auditores tantùm, verumetiam adiutores. Ecce dedimus eos tibi Brenti, non in corporibus suis viuentes, nec viua voce sententiam suam exprimentes, sed spirantes adhuc in monumentis literatum, quæ post se reliquerunt, & in eis quæ fuerit eorum religio declarantes: cum qua nos quidem per omnia cõsentire, vos autem ex diametro cum ea pugnare, negare non potestis. Nam si maximè negare velitis, vel ipsi libri vestri vos mendacij conuincent, omni genere blasphemiarum referti.

Tandem aliquando Brentius ad causam accedere videtur, nec adhuc vnquam in hoc scripto suo propriùs accessit: nam extra causam ferè cętera loquutus est, nec multum ad rem, qua de agitur, pertinentia. Nunc autem ex Ecclesiastica historia demonstrare conatur, quod in causa fidei Theodosius iudex inter Episcopos fuerit. Mirum est autem, si potuit hoc Ambrosium latere, qui vixit eodem illo tempore, qui funebrem etiam orationem illi conscripsit. Qua confidentia autem ausus ille fuisset scribere Valentiniano, qui cum Theodosio simul imperauit: Quando audiuisti Imperator, in causa fidei laicos de Episcopo iudicasse, si quid eiusmodi factum à Theodosio fuerat? Nonne respondere potuisset Imperator: Audiui quòd fecerit hoc imperij mei cõsors nuper adeò Constantinopoli Theodosius? Deinde verò hoc ipso Theodosio imperante, fuit habitum Concilium Aquileiense, priusquam Oecumeoicum illud Constantinopoli: vbi hęc Imperatoris verba recitantur: Ambigua dogmatum reuerentia, ne dissideant sacerdotes, quam primùm experiri cupientes, conuenire in Aquileiensem ciuitatem Episcopos iussseramus. Neque controuersiæ dubiæ sententiæ rectiùs poteraot experiri, quàm si obortæ altercationis iudicium in ioterpretes ipsos constituissemus Antistites, vt videlicet à quibus proficiscuntur instituta doctrinæ, ab eisdem discordis eruditionis repugnantia solueretur. Quæ cùm essent lecta, dixit Ambrosius, qui præsens adfuit in illo Concilio: Ecce quod Christianus constituit Imperator, noluit iniuriam facere sacerdotibus, ipsos interpretes cõstituit Episcopos. Hic laudat eo nomine Theodosium Ambrosius, quòd is non alios, quàm Episcopos iudices esse voluerit: quod idem paucis interiectis facit Eusebius quoq;. Inde cõiecturam facere licet, quòd sibi in causa fidei nunquam iudicium Theodosius arrogauerit: qui quid sui, quid Episcoporum esset muneris, vel ex bis quæ gesserat anteà Constantinus antecessor eius, cognoscere potuit. Quid igitur de Socratis historia dicemus? Quod si Brentius ea fide, qua oportuit, Socratis verba recitasset: nec preteritis quibusdam ea sola produxisset, quæ ad suum institutum probandum facere videntur: facilè cuius perspicere licuisset, nihil ptæter officium suum Imperatorem fecisse. Nam in exordio capitis illius, ex quo nõnulla profert Brentius, omnia Theodosium de Nectarij Constantinopolitaoi Episcopi consilio fecisse scribitur, ex quo perspicuum illud fit, quòd non sibi de causa fidei iudicandi potestatem vllam Imperator vsurpauerit: sed quòd à Catholicis Episcopis præscriptum fuit & iudicatum, id pro Catholici Imperatoris officio & ipse ratum habuerit, & ab omnibus sibi subiectis haberi ratum inuiolatèque seruari iusserit.

Theodo. Imper. an iudex inter Episcopos fuerit

Expenditur locus in historia Socratis.

Sed quoniam vrget nos hic Brentius: quæ fuerit Ecclesiæ praxis hac de re, quidque sit in ea moribus receptum iam inde à mille trecentis fere annis, paucis perscribemus. Ante mille trecentos annos congregatum fuit primum Nicææ concilium, quò conuenerant ex vniuerso terrarum orbe treceoti, decem & octo patres. Venerat eò Constantinus etiam Imperator. Sed quomodo? Scribit hoc Eusebius, quòd cum paucis postremus omnium ingressus, posita modica quadam sede, non prius consedit, quàm aoouissent Episcopi. Cumque de concordia & pace plæraque disseruisset, diligentiorem dogmatum inquisitionem ipsorum sententiæ permisit. Quod ita factum esse, præter Eusebium, Socrates etiam & Theodoritus memoriæ prodiderunt. Vides quemadmodum iste nullas iudicandi sibi partes sumpserit, sed ad monitione facta de pace & concordia dogmatum inquisitionem Episcoporum sententiæ permiserit. Cui testimonium hoc Augustinus quoque tribuit, quòd cum Donatistæ causam Ceciliani ad Imperatorem Constaotinum detulissent, non fuerit ausus de causa Episcopi iudicare, sed eam discutiendam ac definiendam Episcopis delegatit: quod & factum est in vrbe Roma, præsidente Melchiade Episcopo illius Ecclesiæ, cum multis collegis suis. Scribit de eo Ruffinus quoque quòd cum Episcopi, qui Nicææ coogregati fueraot, libellos & quosdam protulissent, quibus se accusabant inuicem, suscepit à singulis libellos & eos omnes in

Praxis & mos veteris Ecclesiæ de iudicãda causa Religionis. Constantini exemplum.

Euse. li. 3. de vita Constantini. Socr. li. 1. cap. 8. Theod. li. 1. ca. 7

Aug. epist. 166. & epistola. 48. & 166.

Ruffi. li. 1. ca. 2.

Constantini oratio ad Episcopos contentiosos. sinu suo continens, nec quid in eis cötineretur aperiens ait ad Episcopos: Deus vos constituit sacerdotes, & potestatem vobis dedit de nobis quoq; iudicandi. Et ideo nos à vobis rectè iudicamur, vos autem non potestis ab hominibus iudicari: propter quod Dei solius inter vos expectare iudicium: & vestra iurgia, quęcunq; sint, ad illud diuinum reseruentur examen. *Psal. 81.* Vos etenim nobis à Deo dati estis dij: & conueniens nō est, vt homo iudicet deos: sed ille solus de quo scriptum est: Deus stetit in Synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et ideo ijs omissis, illa quæ ad fidem Dei pertinent, absque vlla animorum contentione distinguite. Cùm hæc dixisset, omnes simul querimoniarum libellos iussit exuri, ne innotesceret vlli hominum simultas sacerdotum. Hæc Ruffinus. Habuitne tanquam seruos Episcopos Imperator hic Brenti? Num autem est verisimile, quòd cùm recens hoc fuisset illius exemplum, secùs aliquid facere Theodosius in animum induxisset, quàm ab hoc Imperatore laudatissimo factum esse meminerat? In actis Nicænæ Synodi, quæ in libro Conciliorum extat, reperiuntur subscriptiones *Episcopi subscribunt Synodo, nō Imperator.* Episcoporum trecentorum, decem & octo. Cęsaris Constantini subscriptio nulla reperitur. Quamuis autem interfuerint in ea Synodo, vel præfuerint potius legati Syluestri Romani Pontificis, Hosius Cordubensis, Victor & Vincentius: dederunt nihilominus Patres literas ad Syluestrum, quibus ab eo, non autem ab Imperatore confirmari petiuerunt, quod in Synodo fuerat ab illis constitutum.

Aliud exemplū de Synod. Constantinop. In secunda Synodo quæ enumeratur inter Oecumenicas Constantinopolitana, nihil aliud actum est à Patribus, quàm quòd sententiā Damasi, quam ille paulò ante cögregato Romę Concilio contra Macedonium, Sabellium & Eunominum tulerat, probarunt, & eam sunt sequuti. Quo nomine scriptis ad Damasum literis, vt sibi cögauderet ab eo poposcerūt. Quicquid igitur à Theodosio factum esse scribit Socrates, iuxta Ne- *De summa Trinitate Cuncta, et Zozo. lib. 7. cap. 4.* ctarij cōsilium ex auctoritate Damasi Papæ factum est: quę causa fuit etiam, vt vna cùm collegis suis ediceret, vt in tali religione cuncti populi sibi subiecti versarentur, quam pontifex Damasus sequeretur. Subscripsisse centum quinquaginta Episcopi leguntur: quod Imperatór subscripserit, in actis non inuenitur.

Tertium exemplum. In tertia Synodo, quę fuit habita Ephesi, Celestini Romani Pōtificis nomine præfuit Cyrillus Alexandrinus: ac lecta fuit epistola Celestini: quam sequuti Patres Nestorium cōdemnauerunt, & ab Episcopali dignitate vniuersoq; sacerdotij collegio alienum esse decreuerunt: sicut in historia sua scribit Euagrius. Ad hanc Synodum Imperator Theo- *Euag. li. 1. ca. 4* dosius misit loco suo Candidianum. Sed nūquid vt iudicaret de causa fidei? Audi Bren- *Verba Theodosij* ti scribentem ipsum qua de causa miserit. Deputatus est, inquit, Candidianus magnificus comes strenuorum domesticorum, transire vsque ad sanctissimam Synodum vestram: ac in nullo quidem quæ facienda sunt de pijs dogmatibus quæstiones communicare. Illicitum namque est, eum qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis immisceri tractaribus. Vide Brenti, quemadmodum ipse Theodosius formulam à se deputato præscripserit, vt ne se tractatibus Ecclesiasticis immisceret, néue de causa fidei sibi iudicium arrogaret, sed tuendę conseruandæque tantùm trāquillitatis causa Synodo interesset: quemadmodum is illicitum esse iudicauerit Imperatorem Ecclesiasticis se negotijs immiscere. Et est verisimile, quòd illicitum esse iudicauit ipse, hoc aliquando ab ipsomet factum esse, vt se pro iudice in causa fidei gereret? Qua autem ex causa mittantur ab Imperatoribus, Regibus & principibus ad Synodos nun- *Cur Cæsares & principes mittās Legatos ad Cōcilia Oecumenica* tij, planum tibi Brenti, faciet eiusdem Imperatoris epistola, quam scripsit ad Elpidium comitem, & Eulogium tribunum, quos miserat ad aliam Synodum, quæ fuit iterum Ephesi congregata, cuius acta sunt in Concilio Calcedonensi rescissa: quos mittere se scribit, non vt de causa fidei iudicent. Sed valentes, inquit, nostris iussionibus ministrare, de ijs quæ in Ephesso à sancta Synodo fuerint constituta: & nullum fieri tumultum permittere: sed & si quem videritis conturbationibus & tumultui studentem ad læsionem sanctæ fidei, huic custodiæ mancipare. In quam sententiā scripsit idem Imperator ad Proclum quoq; Asiæ proconsulem. Extat eiusdem Imperatoris etiam ad Cy- *Cyrillus epi. 4.* rillum epistola, quæ habetur in operum Cyrilli tomo quarto, cuius hæc verba sont: Nos sanè non patiemur, vt simul & vrbes & Ecclesię turbentur, neq; vt in excussa nobis sit ea doctrina, cui dijudicandæ pręfici oportet eos, qui circumquaq; sacerdotio pręsident, & per quos in sententia veritatis firmiores sumus, & post hac erimus. Et hic fatetur Theodosius, de controuersia religionis non ad se, sed ad eos qui pręsident sacerdotio iudicium pertinere. In hac tertia Synodo subscripserunt ducēti Episcopi: quòd subscripserit Imperator, ex actis non apparet.

Quartum exemplum Martiani Imper. Quarta fuit Synodus Calcedonensis: Interfuit in ea Martianus Imperator ipse, sed à legatis Leonis Papæ petitus, vt sui præsentiam præstaret Concilio: quod ipso absen-

te se ad Concilium non occursuros dicerent, sicut in Breuiario suo scripsit Liberatus. *Libera cap.3.* Nunc audi quam ad rem interfuerit. Narrat enim ipse: Ad confirmandam (inquit) fidem, non ad ostendendam virtutem: vt nunc per hanc sanctam Synodum deposita nebula, quæ in his paucis annis ex prauitate quorundam & auaritia visa est exoriri, semper seruentur quæ statuta sunt. Ad hoc se scribit venisse, vt quę decreta essent à Synodo, ea quemadmodum rata haberentur, & ab omnibus obseruarentur, auctoritate sua Imperiali prouideret. Extat autem epistola Pulcheriæ Augustę inter præambulares epistolas in Synodum Calcedonensem: qua monet Bythinię Strategum, vt clericos, monachos, laicos, quos nulla ratio ad concilium vocat, omnino de ciuitate, deque locis ipsis vbi concilium haberetur, expelleret. Fuit autem hæc Pulcheria, sicut vitæ sanctitate perpetuaque virginali pudicitia insignis, ita summa auctoritate prædita. Nam cùm ad fratrem eius Theodosium recens ablactatum orbis terrarum imperium fuisset deuolutum, & fratris, & imperij procuratrix erat à Deo constituta: cumque de ipsius sententia mortuo fratre Martinus fuisset Imperator designatus, fuit nihilominùs imperij consors: ac vna cum illo Calcedonensi Concilio interfuit. Quę cùm nōdum esset quintumdecimum annum egressa, scribit Sozomenus, eam supra ætatem sapientissimum ac diuinum spiritum accepisse, eiusque studio & sapientia perfectum esse narrat, vt suis temporibus hęreses non obtinerent. Neque verò non paritum est huic Pulcherię mandato. Nam in actis Concilij Calcedonensis semel & iterum voces hæ fuerunt emissæ: Synodus Episcoporum est, non clericorum: superfluos foras mitte: vt quod à Pulcheria præceptum, id auctoritate Synodi cōfirmatū esse videamus. In eadē Synodo scriptum reperitur, quòd cùm ad Martinū Archimandritā directa fuisset chartula, vt subscriberet, nō acquieuerit, dicēs: Nō est meū subscribere. Episcoporū tantum est. Subscripserūt nihilominus in ea Synodo sic Episcopis volentibus, eriā presbyteri. Sed ita tamē, vt esset inter eos & Episcopos discrimē. Nā Episcopi subscripserūt hac forma. Flauius Episcopus Cōstantinopolitanus iudicans. Et alio quodā loco, definiens subscripsi. Presbyteri verò simpliciter: Eusebius presbyter subscripsi. Sic vt iudices agnoscerētur Episcopi soli presbyteri verò tanquam decreris eorum consentientibus subscriberent. Fuerunt in eadem Synodo iudices quoque seculares, sed nihil aliud quàm legi preces, quę acta essent recitari, autentica monumenta proferri, ad obiecta responderi, si qui cupiebant audiri, eos intromitti mandabant: vociferationes probibebant: si qua vis allata, si quid per tumultum factum esset cognoscebant: vbi de fide agebatur, Synodo iudicium permittebant. Quod vel illa verba indicant ex actione prima Calcedonensis Concilij, vbi iudices & senatus dixerunt: Dicat sancta Synodus, si canonicis epistolis sanctę memorię Cyrilli consonat interloquutio Eustathij reuerendi Episcopi. Et in octaua actione ijdem iudices: Omnis iam dubitatio de Theodoreto reuerendo est soluta, quippe & Nestorium coram nobis anathemarizauit, & à sanctissimo Leone susceptus est, & definitionem fidei suscepit, & epistolæ sanctissimi Leonis subscripsit. Deest igitur, vt sententia proferatur à Deo amabilitate vestra, vt cuncta sua priùs & Ecclesiam recipiat, sicut & sanctissimus Leo archiepiscopus iudicauit. Qua sententia per Episcopos lata, dixerunt iudices, Secundum decretum sancti Concilij Theodoretus sanctissimus Episcopus Ecclesiam ciuitatis Cyri recipiat. Similiter & de Iba, & de alijs nonnullis factum est. Hic iam videre licet, quod fuerit discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices: Hi decernebant quid credendum, quidne faciendum esset: illi, vt quod esset ab eis decretum exequutioni debitæ mandaretur, procurabant: ipsi autem nullas sibi iudicandi partes sumebant. In hac quarta Synodo quidam resipiscentes Ecclesiæ sunt restituti, quemadmodum Theodoritus, Ibas, & alij nōnulli. Dioscorus autem & Eutyches condemnati, factaque sunt omnia iuxta sententiam, quæ fuit ante Concilium illud lata per Leonem primum Pontificem Romanum. Ac tenebant in ea locum Romani Pontificis Legati Paschasinus, Lucentius, & Bonifacius. Nihilominus missum fuit ad Pontificem, & à Synodo petitum, vt quæ fuerant à patribus cōstituta confirmaret: quod ille fecit non grauatim, Cæterùm decretum illud, quo Constantinopolitanum archiepiscopum proximum à Romano Pontifice locum babere pronunciatum est, præter legatorum suorum consensum, vt ratum haberet, adduci nulla ratione potuit. Scripserunt in Concilio sexcenti triginta Episcopi: Quòd autem Imperator, aut ex iudicibus quispiam subscripserit, acta non indicant.

Pulcheria Augusta auctoritas & sanctitas.

Sozo.li.9.ca.1.

Actio.2. Syn. Calcedon.

Ibidem Acti.1.

Discrimen inter seculares & Ecclesiasticos iudices.

In quinta quæ est Cōnstantinopolitana secunda Synodo nec Imperator, nec ab eo missus quisquam, quantum ex actis cognoscere licuit, interfuisse videtur. Ac fuit imperator tum Iustinianus, cuius extat epistola, in qua se pro executore gerit, non pro iudice: nam eosdem illos quos damnauerat Synodus, Agapeti Romani Pontificis auctori- *Quintum exemplum.*

tatem sequuta, Zoaram, Anthimum, Seuerum, Petrum, proscribit, & exilio mulctat. Ac scribit Photius in epistola ad Michaelem Bulgariæ principem, de septem Concilijs Oecumenicis, quòd fuit in vrbe Constantinopolitana tum Vigilius Romanus Pontifex: verùm Concilio non aderat, & quamuis ad sacri cœtus conuentum promptus non esset, communem tamen Patrum fidem libello cõprobauit. Subscripserunt centum sexaginta quinque Episcopi, Imperatorem subscripsisse non constat. Subscripserunt autem & presbyteri, sed Episcopi hac forma, Definiui & subscrisi presbyteri hac, Sequendo definita subscripsi.

Sextũ exemplũ. In sexta, quæ fuit Constantinopolitana tertia, & Imperator Constantius interfuit, & multi cum eo viri illustres: qui itidem vt in Chalcedonensi Synodo, gloriosissimi iudices vocati fuerunt: verùm nec Imperator, nec quisquam eorum qui vocati sunt iudices, hoc sibi arrogauit, vt de causa fidei iudicaret: sed sicut in Chalcedonensi, ita & in hac sexta Synodo non aliam ad rem & Imperatorem, & ordines istos interfuisse liquet, quàm vt ordine agi omnia procurarent. Sic enim scribitur: Imperator & sanctum concilium dixerunt. Discurrat Georgius codices: Proueniat lectio: Fiat lectio: Alter liber relegatur. Itidem & gloriosissimi iudices nunc hunc, nunc illum intromini iusserunt. Posteaquàm verò ventum est ad sententiam contra Macarium ferendam, iam nec Imperator loquitur, nec iudices, sed sola sancta Synodus: quemadmodum ex duodecima, & sedecima actione videre licet. Sed & in actione decimaoctaua, posteaquàm subscripserant centum septuaginta Episcopi, in ipso fine subscripsisse legitur Imperator in hæc verba, Et subscriptio pijssimi & Christo dilecti Constantini Imperatoris: Legimus & cõsensimus. Ac mox, Pijssimus Imperator Constantinus dixit, Edicat sanctum & vniuersale concilium, si consensu omnium Episcoporum promulgata est definitio, quæ ad præsens celebrata est. Cumque sanctum concilium exclamasset, Omnes ita credimus, edictum scribi fecit Imperator, vt quòd fuit à concilio definitum, id firmiter omnes obseruarent. Ac primus hic fuisse videtur (quantum quidem ex ijs quæ extant Synodorum actis cognoscere licet) qui concilij definitioni subscripserit: sed non iudicans, verùm consentiens tantùm. Quod aliquot antè seculis etiam in Arausicano secundo concilio factum legimus à viris quibusdam illustribus, vbi sic illi subscripserunt: Petrus, Marcellinus, Felix, Liberius, viri clarissimi præfecti prætorij, consentientes subscripserunt. Quanquam in octaua Synodo generali, cùm postularetur ab Imperatore Basilio, vt primus ipse subscriberet Concilij decretis, respondisse legitur: Tranquillissimum imperium nostrum sequutum præcedentes & iustissimos Imperatores: Constantinum videlicet Magnum, & Theodosiom ac Martianom & cęteros, vult subscribere post subscriptionem omnium Deo amabilium Episcoporum. Sed quoniam postulat præferri nos sanctitas vestra, subscribam post subscriptionem omnium sanctissimorum vicariorum. Edocti enim sumus à Christo vero Deo nostro, habere exaltantem humilitatem. Ex quibus Basilij verbis colligitur, quòd in prioribus etiam Oecumenicis concilijs Imperatores subscripserint post omnes Episcopos. Cæterum in ijs actis quæ typis excusa sunt, præterquàm in sexta & octaua Synodo, nullius Imperatoris subscriptionem reperire licet. In hac sexta Synodo condemnati sunt, qui tantùm vnam voluntatem & actionem in Christo esse contendebant. Pyrrhus ab Honorio pridem è cœtu piorũ eiectus, & ab Heraclio relegatus: deinde Cyrus Alexádrinus, & Sergius à Theodoro & Martino Pontificibus iam anteà cõdemnati. Tum Theodorus Pharensis, Paulus Constantinopolitanus, Macarius, Polychronius. Hi sunt quos Photius quoque recenset inter damnatos. De Honorio verbum facit nullum, quem non pręterijsset proculdubio silentio, si quid de eo compertum habuisset: vt inde falsitas actorum sextę Synodi: quod ad Honoriũ attinet, elici facilè queat. In omnibus autem hæc Synodus Agatonis Pontificis præscriptum est sequuta, cuius extat in actis pulchèrrima epistola, de cuius sententia Patres omnia decreuerunt.

Primus ex Imp. Constantinus in Concilio subscripsit non vt iudicans, sed vt consentiens, & extremo quidem loco.

Septimũ exemplum ex Synodo Nicæna secũda. Septima Synodus habita est iterum Nicææ, de qualibet quæ scripsit Photius, quamuis verbis paulò prolixioribus abscribere, quoniam ad hęc quoque nostra tempora valdè sunt accommodata. Hoc sacrum, inquit, magnumque concilium recens patefactam & barbaram hæresim, quæ ab impijs & execrandis hominibus parta erat, diuina communique sententia simul cum ipsius auctoribus condemnauit. Infelices enim homines isti, verbis non confitentes se Christo vero Deo nostro maledicere, factis omnia in eum maledicta, & linguæ petulantiam congresserunt. Cumque illum sine medio, & sine aliquo velo contumelia afficere nõ auderent, per venerandã imaginẽ omnẽ Christo inimicæ mentis cupiditatem expleuerunt. Adorandam enim Christi imaginem, per quam idolorum error excluditur (proh nefarium sceleratæ atque impiæ linguę, cogitationisque

Contra demolitores & contemptores imaginũ Christi & sanctorum.

que

que sonum) idolum appellauerunt, & omnibus ipsam ignominijs afficientes, & per plateas ac vias publicas trahentes, & pedibus conculcantes, in ignem coniecerunt, spectaculũ Christianis hominibus miserandum,& sola Christi hostiũ impietate dignum. Eadem & in reliquas sacras imagines contulerunt,cùm celeribus pedibus sanguinẽ fun derent,dirisque manibus ac impuris labris petulantiam exercerent, nec vllam tanti furoris atque dementię satietatem caperent homines pessimi. Sacras Christianorum notas & effigies non minùs quàm si gentium essent abominationes,imò verò magis publicè detestabantur: Ex quo bellum grauissimum aduersus Christum & sanctos eius commouebatur. Omnibus enim perspicuum est, honorem imaginibus habitum ad eos transire quos illę referunt. Verùm isti noua Iudęorum Christi hostium progenies, dum Christi atque sanctorum eius imagines afficiunt contumelia,ea proficiunt,in quibus patres ipsorum defecerunt. Irruunt enim in facinora Iudęorum,singularique alacritate patres suos superare conantur. Et dum non audent in medio Christianorum labris etiam Christum abnegare, in eundem ipsum Iudaicum paternumque zelum deprehenduntur incidere, & adulterinam etiam hanc ostendunt imitationem: nec vllo consistunt loco, sed tanquam veneno hęresis ebrij, huc illuc iactantur & ruunt: Christianos enim se esse profitentur,& aduersus Christum debacchantur: Iudæos appellari se nolunt, & imagines oppugnantes zelum ipsorum Christo inimicum imitantur & superant:idololatriæ nomen vitant, & se in ipsos Christianos diuinaque Christianorum sanctaque mysteria nihilò idololatris leuiores prębent. Quamobrem sanctum & Oecumenicum concilium eos qui adulteræ istius & multis seminibus commixtę opinionis ignobilitatem fugere noluerunt, tanquam nothos & à fidelium nobilitate alienos insolubilibus anathematis vinculis constringendos iudicauit. Imaginem autem Christi veri Dei nostri,ex Apostolorum & sanctorum Patrum traditionibus, & sanctorum oraculorum testimonijs,ad honorem & venerationem illius,quem ipsa refert, adorandam atque colendam suffragijs omnibus censuit & confirmauit. Cùm adoratio nimirum atque honor adhibeatur eodem modo,quo in alijs sacris notis & formis sanctissimæ latriæ vtimur.Neque enim in illis consistimus, honoremque & adorationem concludimus,neque ad alios & diuersos fines distrahimur,sed per diuersum & singularem ipsorum cultum & adorationem,quę cernitur,sacra conuenientique, ac minimè diuisa ratione animos nostros ad inuisibilem illam singularemque atque vnicam diuinitatem dirigimus. Sic venerabilem crucem adoramus, in qua Domini corpus extensum est,& sanguis ille,quo mundus vniuersus purgatus est,emanauit:& ligni natura illius fluxibus irrigata, pro morte vitam perpetuam tulit. Sic crucis signum adoramus, quo dæmonum agmina fugantur, & varij curantur morbi. Cùm semel in ipso exemplari gratia & virtus exhibita sit,& vsque ad exẽpla similis vis se diffundat. Hæc igitur singula, nempe Christi imaginem,& ipsam crucem,crucisque notam,cultu adorationeque prosequentes,honorem & adorationem non in ipsis concludimus,sed ad eum dirigimus, qui propter incredibiles diuitias amoris erga nos,factus est homo,& mortem propter nos pertulit cõtumeliosam. Sic & sanctorum templa,& sepulchra,& reliquias, ex quibus morborum curationes emanant,fideliter adoramus,Christum verum Deum nostrum,qui gloria ipsos affecit,collaudantes & celebrantes. Et si quid ijs in mysticis & sanctis nostris sacrificijs simile est, per munus & gratiam in illis exhibitam, præcipuum auctorem & principem causam agnoscimus & commendamus. Quapropter & diuinus ac sanctus ille beatorum atque sacrorum virorum cœtus,non solùm imaginem Christi, quemadmodum diximus, verùm etiam immaculatissimę semperque virginis Mariæ & Dominæ nostræ Dei genitricis, & sacras sanctorum omnium imagines, pro ratione excellentiæ & sanctitatis exemplarium colendas & adorandas communium oraculorum decretis constituit & confirmauit. Per ipsas enim ad præsentiam quodammodo atque congressum, animi ducimus intentionem: & per hanc diuina naturamque superante coniunctione copulamur cum illo, qui summus est rerum expetendarum. Hæc igitur sapienter diuineque septimum illud Concilium decreuit, atque constituit. Quo quidem facto, omnem hæreticam pestem ac turpitudinem à grege ratione prædito depulit:propriumque decus & pulchritudinem Ecclesiam recipere ostendit:& tanquam sponsam non in fimbrijs aureis, sed intelligibilibus decoratam imaginibus, ad Christi sponsi dexteram constitutam, hilaribus & lætis oculis toti fidelium multitudini conspiciendam honorandamque demonstrauit. In hac Synodo præsidebant Adriani primi Pontificis Romani nomine, Petrus protopresbyter Ecclesiæ Romanæ, & alter Petrus pręfectus sancti Sabæ. Fuerat autem iam anteà damnata hæresis hæc Iconomachorum à Gregorio Tertio, qui Leonem etiam Imperatorem, per quem euersę fuerant ima-

Sententia Synodo Nicænæ contra Iconoclastas

De veneratione sanctæ crucis.

Qua ratione honos imaginibus tribuatur & reliquijs,& templis,& sepulchris sanctorum.

Hæresisque Photini.

Leo Impe. eiecit imagines, eiusq; filium Constantinus vnde vterque excommunicatus.

imagines & eiectæ, percussit anathemate. Quod idem statuit contra filium eius Cõstantium, qui sui patris impietatem fuerat imitatus, Stephanus Papa tertius. Ac interfuerũt quidem in hac Synodo duo Senatores, sed initiò tantùm pauca loquuti, non leguntur posteà se tractatibus Ecclesiasticis immiscuisse. Subscripserunt Episcopi trecenti sexaginta septem, alium quenquam subscripsisse non apparet.

Octa. exemplũ.

Basilij Imp. oratio pijssima.

Etiam sanctissimi laici indignos planè pastores revereantur & timeant magis quam iudicent.

In octaua Synodo, quæ fuit Constantinopolitana quarta, interfuit quidẽ Basilius Imperator & subscripsit, sed quàm ab eo fuerit alienus, vt aliquas in iudicando sibi partes de fide sumeret, demonstrant verba quæ tum habuit ad eos, qui præsentes aderant in Synodo, quos in hunc modum alloquitur: De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quàm qui absolutè versamini, quid amplius dicam nõ habeo, quàm quòd nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonẽ mouere: neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & vniuersali Synodo aduersari. Hęc enim inuestigare & quęrere, Patriarcharum, Pontificum & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, qui soluendi & ligandi potestatem habent, qui Ecclesiasticas & cęlestes adepti sunt claues, non nostrum qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel à ligamẽto solui egemus. Quantęcunq; enim religionis & sapientiæ laicus existat, vel etiamsi vniuersa virtute interiùs polleat, donec laicus est, ouis vocari non desinet. Rursusq; quantumcunq; sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ergo ratio est in ordine ouium constitutis, pastores verborũ subtilitate discutiendi, & ea quæ supra nos sunt quęrendi & ambigendi: Oportet ergo nos cũ timore & fide syncera hos audire, & à facie eorum vereri, cùm sint ministri Domini omnipotentis, & huius formam possideant, & nihil amplius quàm ea quæ nostri ordinis sunt, requirere. Nunc autem vt videmus, adeò multos malitia in insaniam accendit, vt obliuiscentes proprij ordinis, & quod pedes sint minimé cogitantes, legem ponere velint oculis. Oculos vocate Basilius videtur Episcopos, quos Ambrosius oculorum in Ecclesia fungi scribit officio: de quibus etiam in octauo concilio Toletano legitur: Dum secundum carnis assumptæ mysterium, Ecclesiæ suæ fuerit dignatus caput existere Christus, meritò in membris eius intentio Episcoporum, officia peragere cernitur oculorum. Sic & Augustinus sanctos Apostolos vocat oculos. Quantacunque religione sit & sapientia laicus, etiamsi vniuersa virtute polleat, fas tamen non esse censet Basilius, illi de causis Ecclesiasticis sermonem mouere, quòd proprium hoc sit Episcopi monus: etiamsi multò sit is in virtute sapientiaque inferior. Idque Gregorij, quem Theologum Græci vocant, sententiam sequutus, qui in oratione sexta, qua se excusat quòd ab Ecclesiastica functione tam diu abstinuerit, sic populum affatur: Vos oues nolite pascere pastores, neque super terminos eorum eleuemini: satis enim est vobis, si rectè pascimini. Nolite iudicare iudices, nec legem feratis legislatoribus. Deus enim nequaquàm Deus est seditionis & confusionis, sed ordinis & pacis. Nemo igitur caput sit, qui vix manus aut pes esse possit, siue membrum aliquod corporis honorabilius: sed vnusquisque fratres in eo ordine in quo vocatus est, permaneat, licet etiam dignior existat: in illoque magis præsentem amet claritatem, quàm vt eam quam non accepit quærat. Nemo qui sine periculo subesse potest, imperare desideret: nec subiectionis lex soluantur, qua tam terrestria quàm cœlestia sunt alligata. Vides quæ fuerit hac de re, de qua nunc inter nos agitur, Basilij sententia: in qua Gregorius quoque Nazianzenus fuisse videtur, qui fas esse non putat, vt iudices iudicentur. Sed audi quid de hoc ipso in hac Synodo decretum fuerit. Illud tanquam perosum quiddam ab autibus nostris repulimus, quod à quibusdam imperitis dicitur, non posse Synodum absque principali pręsentia celebrari, cùm nusquam sacri canones conuenire seculares principes in concilijs sanxerint, sed solos Antistites. Vnde nec interfuisse illos Synodis, exceptis concilijs vniuersalibus, inueniemus. Neque enim fas est, seculares principes spectatores fieri eorum, quæ sacerdotibus Dei nonnunquam eueniunt. Iam autem diximus, quemadmodum Imperator subscribere noluerit: subscripserunt autem primo loco legati, quos Adrianus Pontifex Romanus miserat, hac forma: Ego Donatus Dei gratia Episcopus Ostiensis Ecclesiæ, locum obtinens Domini mei Adriani Pontificis & vniuersalis Papæ, omnia quæ superiùs leguntur, huic sanctæ & vniuersali Synodo præsidens: ad voluntatem eiusdem eximij Præsulis promulgaui, & manu propria subscripsi. Qua forma & reliqui duo collegæ eius vsi sunt. Ignatius verò hac: Ignatius misericordia Dei Episcopus Constantinopoleos nouę Romæ, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipiens, & omnibus quæ ab ea iudicata & scripta sunt concordans & definiens, subscripsi manu propria. Quam eandem formam in subscribendo sequuti sunt Ioseph vices agens patriarchę

Episcopi dicti oculi Concil. Tol. cap. 4.
De dignitate sacerdotali cap. 6.
Psal. 87.
Greg. Nazianz. de officio laicorum erga pastores.
Actio. 10.
Non est principum & secularium, se causis & Synodis Episcoporũ immiscere
Nota subscriptionem Episcopi.

chæ Alexandrini, Thomas Antiocheni, Elias Hierosolymitani. Post quos tandem subscripserunt Imperatores hac forma: Basilius, Constantinus & Leo perpetui Augusti, in Christo Deo fideles principes Romanorum, & magni Imperatores, sanctam hanc & vniuersalem Synodum suscipientes, & omnibus, quæ ab ipsa definita & scripta sunt concordantes, subscribimus manu propria. Ex eo videri licet, quòd Imperatores, vel quicunque tandem alij non Episcopi, etiam in subscriptionibus suis diligenter cauerunt, ne quid tanquam iudicantes in fidei, aut quacunque tandem Ecclesiastca causa fecisse viderentur.

Atque hæ sunt octo Synodi generales, quas enumerat Gratianus: neque enim plures ante ipsius tempora habitæ fuerunt. In ijs omnibus non reperies Brenti, quod quisquam Imperatorum aut principum, aut quotumcunque tandem laicorum in Ecclesiastica causa iudex esse voluerit, quòd Apostolicam hanc esse traditionem non ignorarent, vt ne laici se causis Ecclesiasticis immiscerent. Nam & in illo Hierosolymitano Concilio nemo sententiam dixit, præter Apostolos, quorum loca tenent Episcopi. Sic enim Lucas loquitur: Conuenerunt Apostoli & seniores (qui Græcè presbyteri vocantur) videre de verbo hoc, Mox inducit Petrum loquentem, quem rectè scribit Hieronymus principem in eo Concilio lati decreti fuisse. Post eius orationem tacuit (inquit) omnis multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum narrantes, quanta fecit Deus signa & prodigia in Gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, &c. Hi sunt omnes, quos dixisse sententiam scribit Lucas, Petrum primo loco, tum Barnabam, Paulum, Iacobum. Omnis, inquit, reliqua multitudo tacuit. Quid his verbis esse potest euidentius? Hunc itaq; morem Apostolorum sequuta semper est in Cōcilijs Ecclesia Dei, vt illi soli sententiam dicerent in causis Ecclesiasticis, qui loca tenent Apostolorum, reliqua verò multitudo taceret. De Valentino Imperatore scribit Sozomenus, cùm per Episcopum Hypatianum verbis Episcoporum per Hellespontum & Bythiniam agentium fuisset rogatus, vt Episcopis ad corrigendum dogma conuenire permitteret, sic eum respondisse: Mihi qui sum in sorte plebis, fas non est talia curiosius perscrutari: sacerdotes quibus ista curæ sunt, inter seipsos quocunq; loco voluerint, cōueniant. Hic est ille Valentinianus, qui nec interesse voluit, cùm Sixto pontifici quædam crimina fuissent obiecta, sed surgens à Concilio, dedit in arbitrio Sixti Episcopi, vt iudicaret iudicium suum. Simile quiddam à Carolo Magno factum fuisse dicitur, in causa Leonis tertij Pontificis.

Distin. 16. cap. Sancta.
Nouū exemplū est in primo Cōcilio Apostolorū.
Act. 15.
Hier. in epistola ad August.
Soz. li. 6. ca. 7. Ecclesiast. hist.
Valentiniani Imp. erga Episcopos reuerentia.

Vsque eò autem Imperatores Catholici iudicium in Ecclesiasticis causis sibi non arrogarunt, vt ne hæretici quidem id facere voluerint. Vnus fuit Valentinianus iunior Imperator, qui Iustinæ matris impulsu, cùm puer adhuc esset propemodum, sibi de fide iudicium vsurpare conatus est. Sed quibus verbis eum adortus fuerit Ambrosius, iam antè commemorauimus, pœnituitque eum facti non multò pòst, ac informatus fide & institutis Catholici principis Theodosij, tanto in Ambrosium affectu pòst incubuit, vt quem anteà persequebatur, eum diligeret: quem ante vt aduersarium repellebat, eum vt parentem putaret, sicut ipse in quadam epistola scribit Ambrosius. Nō dissimile quiddam ausus fuit etiam Imperator ille, & re & nomine Basiliscus, qui circulares dedit literas, quibus Calcedonense Concilium, & Leonis libellum per anathema damnauit. Quod tamen ipsum fecit, Episcoporum suorum, qui non pauci numero fuerunt congregati, sententiam sequutus, qui circularibus etiam literis eiusmodi subscripserunt, vt magis exequutoris, quàm iudicis officio functus videri possit. Sed has tamen ipsas literas circulares non ita multò pòst aboleri & eis contrarias scribi iussit, sicut apud 1. Euagrium, 2. Liberatum, 3. Nicephorum scriptum reperimus. Ad eundem modum & Constantius, quo nihil in religione fuit inconstantius, qui primus ex Imperatore Christiano factus erat Arianus, quicquid egit contra Catholicos, non propria sua, sed Episcoporum auctoritate, quos frequenter cōuocabat, faciebat, & quotannis ferè nouam fidem condi procurabat. Quamuis autem auctoritate Synodi iam fuerat Athanasius condemnatus, tamen vide Brenti, quantum ille positum putabat in vno Pontifice Romano Liberio, quem partim vi & minis, partim etiam pollicitatione munerum, sicut ipse scribit Athanasius, pertrahere conabatur, vt Athanasij damnationi subscriberet. Tam ardenti desiderio nitebatur auctoritate Episcopi æternæ vrbis firmari, quod iam impletum esse sciebat: sicut ab Ammiano quoque Marcellino memoriæ proditum est. Intelligebat enim irrita fore omnia quæcunque acta ab alijs fuissent, nisi Romani Pontificis consensus accessisset. Athanasius autem ferendum non esse putauit: vt quicquam sibi iuris arrogarat Imperator in Synodis Episcoporum. Qui sic alicubi scribit: Qua fronte talem conuentum synodum appellare audent, cui Comes præ-

Etiam heretici Imp. non arrogarūt sibi iudiciū de religione.
Ambro. epi. 34.
1. lib. 3. cap. 4. historia Ecclesi. 2. cap. 16. Breuiarij. 3. lib. 18. cap. 3.
Ath. in epist. ad solitariam vitā agentes.
Ammi. lib. 15.
Ath. Apolog. 2.
Atha. principes omnino remouet à cognoscendis causis Ecclesiasticis.

præsedit? Et in epistola ad solitariam vitam agentes: Obtendit, inquit, in speciem Episcoporum iudicium, sed interim facit quod illi volupe est iudicium Episcoporũ, quid commune cum eo habet Imperator? Sin contra ista minis Cæsaris constantur, quid opus est hominibus titulo Episcopis? Quando à condito æuo auditum est, quòd iudicium Ecclesię auctoritatem suam ab Imperatore accepit? aut quãdo vnquam hoc pro iudicio agnitum est? Plurimæ anteà Synodi fuere, multa iudicia Ecclesiæ habita sunt: sed neque Patres istiusmodi res principi persuadere conati sunt, nec princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum prębuit. Paulus Apostolus habebat amicos in Cęsaris familia, & per eos in literis salutabat Philippenses, non tamen eos in iudicio socios assumpsit, &c. Et prope finem, dicit eum Antichristi imaginem induisse. Quis enim videns eum, inquit, in decernẽdo principem se facere Episcoporum, & pręsidere iudicijs Ecclesiasticis, nõ meritò dicat, eum, illam ipsam abominationem desolationis esse, quę à Daniele prędicta est? Nam cùm circumamictus sit Christianismo, & in loca sancta penetret, & inibi consistens deuastaret Ecclesias, abrogans Canones, vi cogens vt sua obtineant, quis vnquam audebit dicere, hoc tempus Christianis pacatum esse? Vides Brenti, quæ fuerit Athanasij sententia de eo, si quis, nõ dico satraparum aut ducum, sed regum etiam & Imperatorum, principem se facere vellet Episcoporum. Et fecit tamen omnia Constantius, obtendens in speciem, sicut idem scribit Athanasius, iudicium Episcoporum, quod ad se minimè pertinere sciebat: Quare sequi non præire, exequi quod esset ab Episcopis decretum, non ipse decernere videri volebat.

Ab exemplis tyrannorũ, vt Hunerici & Theoderici Victor li. 2. persequutionis Vandalica. In 4. Synodo Romano sub Symacho Papa.

Quid autem crudelissimus ille fidei Catholicę persequutor Hunericus? cùm imperasset Eugenio Carthaginensi Episcopo, vt pro disputatione fidei constituta die vnà cum Episcopis suis veniret, conflictum cum suis, hoc est, Arianis Episcopis initurus: Eugenius verò respondisset: disputationem legis cum adiutorio Dei se nullatenus declinate vel fugere: sed sine vniuersitatis assensu se non debere causas assumere eius fidei assertendę: num ipse iudex in ea causa esse voluit? Quamlibet sæuus tyrannus, hoc sibi tamen non vsurpauit. Sed cùm diceret Eugenius: Quis erit cognitor? quis examinator? Notarius regis respondit, Patriarcha Cyrillus. Similiter & alius quidam Rex Theodoricus, minùs quidem ille sæuus, sed Arianus tamen vltrò vocatus ad iudicium Ecclesiasticum, in Synodali arbitrio esse dixit, in tanto negotio sequenda pręscribere, nec aliquid ad se præter reuerentiam de negotijs Ecclesiasticis pertinere. Quantò fuit modestior hic Arianus, quàm tu Lutheranus?

Ab exemplis Lutheranorum

Vis autem etiam Lutheranorum ea de re sententiam audire: Profetam: vt vestris vos telis confodiam. Gloriantur se Lutheranos esse, qui sunt Confessionis Augustanæ, Atqui disertis verbis in ea scriptum est: Secundum Euangelium, seu vt loquuntur, de iure diuino, nulla iurisdictio cõpetit Episcopis vt Episcopis, hoc est, ijs quibus est commissum ministerium verbi & Sacramentorũ, nisi remittere peccata, item cognoscere doctrinam: & doctrinam ab Euangelio dissentientem reijcere, & impios, quorum nota est impietas, excludere à communione Ecclesię. Neq; verò dissentit ab hoc sententia suę confessionis Philippus in breui quodam scripto, quod de hac ipsa materia edidit. Nam sicut antea meminimus, non permittit is principibus de doctrina iudicandi potestatem, verùm custodes eos tantùm esse vult primę & secundæ legis tabulæ, quòd ad externam disciplinam attinet, hoc est, sicut nos interpretamur: vt meminerint se non sine causa gladium portare, prohibeant idololatriam & blasphemias: néue ferant pro Dei verbo verbum suum hęreticos populo venditare, néue propter voculas aliquorè sacris literis productas, & in prauũ sensum detortas, quod ab ipsis profertur, adorari tanquàm Dei verbum patiantur. Quanta per Deum immortalem est vis veritatis, vt etiam per hostium veritatis ingula nonnunquam erumpat?

Ab exemplis Ethnicorum.

Vis autem Brenti, vt etiam Ethnicorum exemplo demonstremus, fas non esse, quod tu fas esse doces, vt secularis magistratus Ecclesiasticis se causis immisceat? Difficile quidem id esse videtur, sed periculum tamen faciemus. Fuerat à Catholicis Episcopis propter hæresim ex communione piorum eiectus & Episcopatu priuatus Paulus Samosatenus, quo tempore imperij gubernacula tenebat Aurelianus Imperator Christianæ fidei persequutor. Paulus quoniam videbat Imperatorem esse Ethnicum, Episcoporum decretum contempsit, nec ab Ecclesiæ domo voluit abstinere. Quid fecerunt Catholici? Confugerunt ad Imperatorem Ethnicum. Ille verò, quamuis Ethnicus, non esse tamen sui muneris intelligebat, vt inter Episcopos iudicaret. Sed conuenientissimè decreuit, sicut scribit Eusebius, vt illis ea domus adiudicaretur, quibus Episcopi Italiæ & Romę in dogmate concordes scriberent. Ita Paulus per summam ignominiam Ecclesiam pulsus est. Vides Brenti, quemadmodum nec Ethnicus Imperator

Euseb. li. 7. cap. 30. Ecclesi. hist.

licere

licere sibi putauit, vt Episcoporum se iudicem constitueret, verùm ad suos iudices eos remiserit. Et quòd nō modò Catholici, verùm ne heretici quidem quamlibet sęui nonnulli tyranni, quin etiam ne graues quidem Christianæ fidei persequutores, Imperatores Ethnici fas esse sibi putauerunt, vt inter Episcopos de causa fidei cognoscerent: id tu Brenti fas esse contendis, non modò regibus aut principibus, verumetiam cuiuis de fæce vulgi. Quæ est hæc animi tui impotentia? quod est istud tam ardens Apostolicę sedis & catholicorum Episcoporum odium? vt & superioris, & huius ętatis nostrę hæreticos, quin & ipsos Ethnicos peruersitate superare coneris, dummodò odio tuo plusquam Vatiniano satisfacias?

Cōcluditur aduersus Brentiū elegāter.

Putat autem admirator ille tuus Vergerius, quod peruersè docetur à te, id se pientissimo regi & Domino meo probare posse? Errat Brenti, & quidem toto cœlo, quod aiunt, errat. Nescit fortassè, quàm sanctis parentibus, auis, proauis, & paternis & maternis prognatus sit, quamque semper abhorruerit, & nunc etiam abhorreat ab hoc vestro Satanismo. Quæ fuerit in Christiana, Catholica & Orthodoxa religione domus Iagelonię constantia, in ipso operis huius initiò paucis attingimus. Neque verò sicut in alijs præclaris multis virtutibus, sic & in hac, sua laude caret inclita domus Austrię, cuius quanta fuerit semper, & nunc etiam sit pietas, religio, sanctimonia, manifestum est orbi Christiano vniuerso. Atqui sic domus hæc cum Iagelonia coniuncta est, vt vna propemodum esse vtraque videatur. Nam sicut pientissimus auus Seremissimi Regis mei Casimirus Rex ante centum annos ex Austrię familia, qua nulla est in orbe terrarum illustrior, Alberti Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ regis & Archiducis Austriæ filiam Elizabetham, qua vix vllam vidit Polonia fœminam religione præstantiorem, vxorem duxit: sic & hic Serenissimus nepos eius excellentissimi illius, & vnius omnium religiosissimi Principis Ferdinandi Romanorum, Hungariæ, Bohemiæque regis & Archiducis, itidem Austriæ filiam Catharinam sibi matrimonio coniunctam habet, quę & ipsa pietate, religione, sanctimonia, nulla ex parte proauia sua Elizabetha inferior esse videtur. Cùm igitur hoc inter se certamen tuendæ Catholicæ religionis vtraque familia susceperit, nec altera alteri hac in parte concedere velle videatur, crede mihi Brenti, quòd ad extremum vsque vitæ suæ spiritum, Dei vires suppeditante, in eo quod cœpit, præstabit.

Laus domus Austriacæ.

Elizabetha & Catharina ex Austriaca familia Reginæ Poloniæ

Vis autem ex Austriaca domo recens exemplum tibi proferam? Non te clàm est proculdubio, quemadmodum Leo decimus Pontifex Romanus, Martinum Lutherum ante annos plus minus triginta sex, errātem in viam reuocare conatus fuerit. Apud quem cùm nihil paternis adhortationibus profecisset, de consilio Patrum amplissimorum, & eorum qui sacrarum literarum doctrina præstabant, Martinum vestrum Lutherum, hęreticum pronunciauit. Ac misso nuncio ad vnum omnium Christianissimum Imperatorem, vereque Catholicum regem Carolum, postulauit ab eo tanquam primario filio & aduocato, vt sedis Apostolicę sententiam sequutus, pœnas contra eum decerneret, quibus hæretici condemnati consueuerunt, iuxta morem à priscis Imperatoribus Christianis & Orthodoxis obseruari solitum. Quid ad hæc pientissimus Imperator, auitæ religionis & puri verbi Dei propugnator acerrimus? Minimè grauatim se facturum ostendit, quod à primario Ecclesiæ filio & aduocato factum oportebat. Quoniam verò nonnulli vehementer instabant, vt prius hominem ad se vocaret, quàm ad exequutionē decreti à sancta sede Apostolica lati processisset, nec illis negare, nec aliquid quod personæ suæ non esset admittere voluit. Quamobrem ne secùs aliquis factum hocillius interpretari posset, in suo proscriptionis edicto, quod promulgari fecit, causam cur eum accersiri voluerit, his verbis adscripsit: Non vt nos, inquit, de negotio hociudicaremus aut cognosceremus: cùm id proculdubio ad Romanum Pontificem & sedē Apostolicam pertineat: neque vt res sacrosanctę fidei nostræ tandem post tot secula per nouas altercationes cum magno fidelium scandalo & perturbatione, ac infidelium derisione in controuersiam vocari pateremur: sed vt cum vulgi, & plurimorum ita petentium satisfactione hominis animum percunctantes, cum bonis monitionibus & suasionibus ad rectam semitam, si fieri posset, reduceremus. Vides quemadmodum & hic non obscurè tulerit, sui non esse muneris, de doctrina religionis cognoscere? Clarius autem etiam id ostendit, cùm ei ante annos viginti septem libellus Augustanæ confessionis oblatus, iudicium que suisset illius requisitum. Tum enim nulla circuitione vsus, respondit his qui hoc à se postulauerunt: non velle se quicquam determinare, neque posse concludere de negotio religionis, verùm apud Pontificem Romanum pro officio suo diligenter se daturum operam de cōgregando Concilio generali. Agnoscis, opinor, verba vestræ confessionis Augustanę. Sic sibi religiosissimus hic Imperator nihil eorū

Exemplum posterius Imperat.

Testimoniū Imperatoris Caroli, nō suum esse de Religione cognoscere, sed Pōtif. & Synodi.

vſurpare volebat, quæ ſui non eſſe muneris intelligebat.

Aliud exemplū Regis Poloniæ Sigiſmundi.

Nunc audi non diuerſum de Iagelonia familia. Sanctus ille pater Sereniſsimi regis huius noſtri Sigiſmundus primus qui ex qua Carolus Imperator paternum, ex eadem clariſsima Auſtriæ familia maternum ſuum genus duxit: ſanctus, inquam, ille Rex, qui ante annos non ita multos in Chriſto obdormiuit, cùm alijs hæroicis virtutibus multis clarus, tum in tuenda fide Catholica conſtantia quadam & animi robore ſingulari præditus, pro qua mortem etiam opperere paratus fuiſſe videbatur, cùm ab eo poſtularent itidem nonnulli, (quibus rectè dici potuit: Neſcitis quid petatis) vt putum Euangelium in regno ſuo prædicari permitteret: reſpondit, officij ſuī non eſſe de puritate verbi cognoſcere, ad Epiſcoporum id munus pertinere, quorum quidem hac de re iudicio, ſe etiam ipſum libenter maieſtas eius ſubmitteret, eorumque iuriſdictionem ſaluam in omnibus eſſe vellet. Num autem ab eo degenerauit Sereniſsimus hic filius eius, qui nunc habenas regni moderatur? Is verò nihil facit libentius, quàm vt ſanctis ſancti ſui parentis veſtigijs incedat, quem ſui nominis gloria totum terrarum orbem impleuiſſe non ignorat. Itaque cùm anteà ſemel & iterum eadem illius quæ diui patris vox audita eſt, tum in proximis ſuperioribus comitijs Varſauienſibus, cum itidem peterent nonnulli, quò de cauſa religionis cognoſceret, conſtanter admodum recuſauit, quòd non eſſe ſui muneris diceret: ſibi ſatis eſſe cum prophanis cauſis negocij, nec eis omnibus dijudicandis vnum ſe ſufficere poſſe: Regem agere ſe, non Pontificem velle. Has illius voces Chriſtiano, Catholico & Orthodoxo Rege dignas cùm præſentes in comitijs adfuiſſemus, auribus ipſi noſtris audiuimus. Tantùm autem is ab eo abfuit, vt de doctrina religionis cognoſcere vellet, ſuam vt etiam voluntatem omnibus declararet, quòd de ijs rebus tantùm quæ propriè ad Comitia pertinerent, præcipuè verò de ratione regni defendendi deliberationem ſuſcipi cuperet: cùm tractatio de religione ad Synodos Epiſcoporum, non autem ad comitia ſpectet. Cùm autem omninò res poſtularet, vt aliqua fieret religionis mentio, ſic rem proponi fecit, vt diſertis verbis nolle ſe diceret, vt de conſtituenda religione, quę rectè pridem eſſet conſtituta: verùm vt de eo tantùm ſententiæ dicerentur, quemadmodum abſente ſe à regno prouideri poſſet, vt pax nihilominùs & tranquillitas in regno conſeruaretur. Et putat Vergerius, qui non ſemel iam ſuæ conſtantis voluntatis tot nobis tam illuſtres dedit ſignificationes, eum vel à Chriſtianiſsimi Imperatoris, vel ab eius quem tanquam alterum patrem colit & obſeruat, Sereniſsimi & excellentiſsimi Romanorum Regis: vel ab illius, quem iam æterni cœlorum gaudijs eſſe potitum confidimus, ſancti ſui parentis inſtitutis diſceſſurum, aut ſuiipſius diſsimilem futurum: vt ſuæ oblitus, alienam perſonam induat: & quibus de rebus ſemel iam orbis Chriſtianus iudicauit vniuerſus, de ijs rectè an ſecùs iudicata ſint, cognoſcendi ſibi ius arroget? Priùs oporteret, vt ei ſubderet orbem vniuerſum, ac tum demum hoc ei perſuadere conaretur. Quanquam ſi feciſſet illud etiam, ne ſic quidem ſibi ſumeret Rex pientiſsimus, quod etiam eos Imperatores, ſub quorum poteſtate redactus fuit orbis vniuerſus, arrogare ſibi nunquam auſos fuiſſe, perſpectum habet.

Quæ Vergerij temeritas.

Ad Regem Poloniæ apoſtrophe.

Vide autem Sereniſsime Rex, quàm ineptum, quamque ſit abſurdum, & ab omni ratione prorſus alienum, quod admirator Brentij poſtulat Vergerius. Fides de qua controuertitur, non eſt huius aut illius nationis, multò minùs huius aut illius hominis: verùm dicitur & eſt Catholica, eſt omnium, omnium, inquam, gentium, regnorum, nationum: eſt orbis vniuerſi Chriſtiani. Et de eo quod omnium eſt, quod eſt orbis totius Chriſtiani, vult Vergerius, vt vnus aliquis princeps aut rex (qui quotam illius partem obtinet) ſibi iudicium vſurpet. Nunquid hunc hominem tu vel micam ſanæ mentis habere putas? Etiā cōmuni ſenſu deſtitutus eſſe videtur. Fingamus autem, vt in regno tuo (quod pro ſua miſericordia procul Deus auertere dignetur) quocunque tandem iudice ſeorſum aliquid ab orbe reliquo Chriſtiano de fide conſtituatur: cedo Brenti, cedo & tu Vergeri, quo nomine fidem hanc appellabimus? Polonámne, an Lithuanam, an Ruſſicam, an Pruſsicam? Certè Catholicam vocare non poterimus, ſi fuerit ab orbe reliquo Chriſtiano diuerſa. Quid igitur aliud reſtabit, quàm vt expungamus illum articulum noſtræ fidei, Credo ſanctam Catholicam Eccleſiam? Et illius loco dicamus: Credo Polonam, aut Lithuanam Eccleſiam: quæ ſancta dici non poterit, ſi fuerit à reliquo Chriſti corpore, ſancta Eccleſia Catholica ſeparata.

Fides de qua cōtenditur hodie, quomodo Catholica cenſenda et vindicanda; eſt

Epilogus ad Regem adhortatorius.

Aug. li. 3. contra epiſt. Parmeniani cap. 1.

Vidéſne iam Sereniſsime Rex, quàm ſint inepta, quàm abſurda, quàm cum ipſa ratione pugnantia, quæ Iſti perſuadere tibi conantur? Nulla ſunt eorum alia, quàm ſeparationis conſilia, quæ vir ille ſanctus, prudens & doctus Aurelius Auguſtinus, pernicioſa ſacrilega, & impie vocat. Hæc vt amplectaris, vt ab orbe terrarum te diuidas, vt ſeor-

seorsum ab illo, seorsum ab Ecclesia Catholica, nouam tibi fidem condas, nouos ritus, nouas ceremonias instituas, vt maiores tuos ac nostros etiam omnes, quin orbem Christianum vniuersum, aut cęcitatis, aut impietatis condemnes, quòd aut in clara luce scripturarum hallucinati sint, aut si quid in scripturis fortè viderunt, apertè contra eas venire non dubitauerint: dicam vno verbo, vt schismaticus sis & hæreticus, auctores tibi sunt ipsi schismatici & hæretici Brentius & Vergerius. Et horum tu pestilentissimis vocibus aures tuas accommodabis? horum perniciosis consilijs locum dabis? Si rectè noui pietatem tuam, quàm & in publicis comitijs omnibus, & in priuatis colloquijs mihi non semel testatam fecisti, non facies pientissime Rex, non facies. Quin istas pestes tu haud aliter atque viperam & basiliscum vitabis, nec eis in regno tuo receptum dari patieris: cùm eorum scripta dictaque non aliò, quàm & ad seditionem excitandam, & ad sempiternum animarum interitum spectent omnia. Etiam atq; etiam tecum considera, quem istiusmodi consilia rerum statum effecerunt in Germania, quem ante annos non ita multos in Anglia quoque, vt ne vetustiora proferam exempla. Alieno quàm tuo ipsius periculo disce potiùs, quantam secum ea res malorum iliadem adferat, si qua gens à Christo, à quo semel vocata est in gratiam, in aliud Euangelium transferri se patiatur. Sed noso pluribus, ne de constantia tua, deque animi tui robore dubitare videar. Nunc de eo quod proximè sequitur capite, disserere incipiam.

LIBRI SECVNDI FINIS.

LIBER TERTIVS DE AVCTORITATE SACRÆ SCRIPTVRÆ, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

De quo capite sermo nunc instituitur, in eo permultum esse positum facilè quiuis intelliget, qui vel Ecclesiasticam historiam, vel acta Conciliorum, vel sanctorum Patrum eos libros diligenter legerit, in quibus illis cum hæreticis certamen fuit. Semper enim hi sic ad solas scripturas prouocabant, sic solis illis innitebantur, vt præter eas nihil recipiendum esse censerent, nec vllas Patrum interpretationes admitterent, sed quem ipsi sensum attulissent, eum obtinere vellent. Horum igitur maiorum suorum vestigijs incedunt etiam nostri temporis hæretici. Quemadmodum illi, sicut à Tertulliano dictum est, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant, & hac sua audacia statim quosdam mouebant, in ipso verò congressu firmos quidem fatigabant, infirmos capiebant, medios cum scrupulo dimittebant: sic isti quoque nunc faciunt scripturarum contorto res, sanæque fidei & bonorum operum extortores.

Mos hæreticorũ, ad solas prouocare scripturas.

De præscriptionibus hæreticorum.

Quos eo quidem nomine quòd scripturas adferunt, damnat nemo: sed quòd sicut Ariani, sic Macedoniani, sicut Nestoriani, sicut Eutichiani, sicut alij plerię; omnes hæretici præter scripturas recipiendum esse putant nihil: quòd prauam earum interpretationem adferunt: quòd penes quã solã veræ scripturarũ intelligẽtiæ lux est, Ecclesię sensum & consensum pro nihilo ducunt: hoc est, quamobrem eos damnãdos censemus: hoc est, quamobrem eos hæreticos pronunciamus. E scripturis probare conabantur Iudæi, quòd Christus ne Propheta quidem esset. Dicebant enim: Scrutare scripturas & vide, quia Propheta de Galilæa non surgit. E scripturis ijdem eum esse morte dignum demõstrare contendebant. Nos legem, aiunt, habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis autem eos vnquam propterea reprehendendos esse duxit, quòd scripturas adducebant? Nemo sanus certè. Sed quòd eas non intellectas, quòd in pra-

Catholici cũ hæreticis, nõ de scriptura, sed sensu scripturæ contendunt.

Ioan. 7.

Ioan. 19.

prauum ſenſum detortas, quòd contra ſcripturarum auctorem Chriſtum producebant, hoc eſt quod eis meritò crimini datur.

Catholici plus quàm Haeretici ſcripturis tribuunt. Quamobrem ne credat pius lector, inter Catholicos & hæreticos noſtri temporis, vllam eſſe de ſcripturis controuerſiam, aut eam à nobis tanquam Dei verbum ſumma cum reuerentia nõ recipi. Nulli ſunt, qui plus ei tribuendum putent quàm nos, qui per Dei gratiam & vocamur & ſumus Catholici. Sed quod pridem ab Hilario dictum eſt *Lib. 2. de Trini.* aduerſus eiuſdem generis homines, cuius eſt Brentius cum ſuis. De intelligentia hæreſis eſt, non de ſcriptura, ſenſus non ſermo fit crimen. Vnde autem Brentius? vnde cæteri, qui fuerunt ex nobis, ſed non permanſerunt nobiſcum, ſcripturas habent? An non ab ijs ipſis, à quibus diſceſſerunt? A nobis, à nobis, inquam, & à Patribus noſtris *1. Ioan. 2.* Catholicis. Poſſunt ne vel iota vel apicem vnum proferre, qui fuerit, à nobis, vel à Pa- *Haeretici à Catholicis ſcripturis mutuantur.* tribus noſtris in Scriptura mutatus? qui fuerit à ſuis acceperunt Maioribus, ita viciſsim nobis ſuis poſteris integras eas & incorruptas tradiderunt, vt eas quales accepimus, ad noſtros quoque poſteros tranſmittamus. Res eſt euidentior, quàm vt demonſtrationis alicuius indigeat.

Proferemus nihilominus hac de re Brenti', Iſlebienſis idoli veſtri teſtimonium. Sic *Luthe. in epiſt. quadã ad duos plebanos de Anabaptiſmo.* enim ille loquitur: Audio, inquit, & vidio rebaptizationem à quibuſdam vſurpati ex eo fundamento, vt in deſpectum Papæ faciant, tanquam hi qui nihil ab Antichriſto habere velint. Quemadmodum & Sacramentarij proptereà merum panem & vinum credere volunt in deſpectum Papæ, arbitrantes ſe hoc pacto rectè ſubuertere poſſe Papatum. Profectò friuolum eſt hoc fundamentum, ſupra quod nihil boni ędificaturi ſunt. Hoc enim pacto negare eos oporteret totam ſcripturam ſacram, & prædicandi officiũ: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam quoq; ſcripturã ſacram nos facere oporteret. Sic & vetus teſtamentum nos dimittere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia eſt hoc totum. Nam & Chriſtus in gente Iudaica inuenit Phariſæorum & Scribarum abuſus, nõ tamen proptereà totum reiecit, quod illi habue- *En Lutheri teſtimonium.* runt, & docuerũt. Nos autem fatemur, ſub Papatu, plurimum eſſe boni Chriſtiani, imò omne bonũ Chriſtianum atq; etiam illinc ad nos deueniſſe. Quippe fatemur in papatu veram eſſe ſcripturam ſacram, verum Baptiſmum, verum Sacramentum altaris, veras claues ad remiſsionem peccatorum, verum prędicandi officium, verum Catechiſmum, vt ſunt oratio Dominica, decem præcepta, & articuli fidei: dico inſuper ſub papatu veram Chriſtianitatem, imò verum nucleum Chriſtianitatis eſſe agnoſcis verba Dei veſtri *Num. 23.* Brenti? Quod autem pro cauſa noſtra teſtimonium luculentius adferri potuit, etiam ab eo qui ſuauiſsimè in nos effuſus eſſet, quàm quod allatum eſt ab hoc vno mortalium omnium nobis infeſtiſsimo? Adeò per Prophetæ huius veſtri, ſicut per Balaam olim iugulum, vel inuito eo veritas erupit.

Fraudulenta Brētij rhetorica Quare non credat pius lector impio Brentio ſic ſuam cauſam proponenti, quaſi Petrus à Soto vir pius, Catholicus, & doctus ſecus aliquid de maieſtate ſcripturarum ſenſerit, quàm ſentire virum catholicum oporteret. Rhetorem agit Brentius, atque ita rem proponit, vt omni ratione ſummum odium & inuidiam viro pio & docto conflare queat. Sed nos arte Rhetorica ſepoſita, & confeſsionis Brentianæ verba, & quæ ex aduerſo ſcripſit Petrus à Soto, ponemus, ex quibus facilè Lector æquus iudicabit, quanta venerabili viro fiat iniuria ab eo viro, qui nihil aliud quàm ardens odio, odium in illum ſuum expleri cupit.

Confeſsio VVitembergenſis. Sic habet Confeſsio Brentiana, quam ſub nomine ſui Ducis edidit: Sacram Scripturam vocamus eos canonicos libros veteris & noui Teſtamenti, de quorum auctoritate nunquam in Eccleſia dubitatum eſt. Sic habet ex aduerſo Catholica aſſertio: Scriptu- *Confeſs. Cathol.* ram ſacram illam Catholica fides agnoſcit, quę continet noui & veteris inſtrumenti libros, quos à Spirituſancto editos Eccleſia agnoſcit, & veneratur. Et quanquam inter hos illi primum locum teneāt, de quibus nunquam dubitatũ eſt, quosq; ſemper omnes ſuſceperunt Eccleſiæ: nec tamen propterà quos non omnes ſuſceperunt, extra Canonem habere debent conſentientes Eccleſiæ filij, ſi eos poſteriori tempore conſtat ſuſceptos eſſe in Eccleſia vt Canonicos.

Iudicet hic æquus Lector, vter de ſcriptura ſcribat reuerentius, is ne qui vel recipit, vel reijcit quoſuis libros Canonicos, arbitratu ſuo, an is qui recipit omnes, quos à Spirituſancto editos Eccleſia recipit ac veneratur: qui non ſequitur hac in re Spiritum *Ezech. 13.* ſuum, quod faciunt inſipientes Prophetæ, ſed Eccleſiæ Spiritum ſequitur: & quos illa Canonicos eſſe quocunq; tandem tempore iudicauit, eos pro Canonicis recipit. Nam etſi de nonnullis dubitatum fuit aliquando, num ideo dubitari perpetuò debet? Dubi- *Ioan. 20.* tauit etiam Thomas de Chriſti reſurrectione, num in hac ſua dubitatione permanere nihil-

nihilominus debuit etiam, postquàm suas illi cicatrices Christus ostendit? Sed sicut dubitatum est à Thoma, ne dubitaretur à nobis: sic etiam de quibusdam Canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquando fuit, vt per eorum quotum intereat, præsertim verò Patrum in Concilio congregatorum sententiam, dubitationi quandoque finis imponeretur. Ad hoc enim Concilia congregantur, vt quibus de rebus dubitatur, de ijs quid pro certo teneri debeat, decernatur.

Veterum dubitatio de scripturæ libris prodest posteris.

Dubitatum fuit olim de libris veteris Testamenti Iudith, Tobiæ, Sapientiæ, Ecclesiastico, duobus etiam primis Machabęorum, & Baruch. Noui verò, de Apocalypsi, epistola ad Hebræos, epistola Iacobi, secunda Petri, secunda & tertia Ioannis. Ac de libro Iudith Cõcilium Carthaginense sub Aurelio Carthag. Episcopo, Innocentius primus, Gelasius cum septuaginta Episcopis, Concilium Florentinum sub Eugenio quarto, pronunciauit quòd sit Canonicus: itidem & de Tobiæ libro, & de Ecclesiastico, & Sapientia. Quod ad Machabæorum duos libros attinet, extant canones Apostolorum, quorum auctor fuisse putatur Clemens Petri successor, in eorum extremo tres libri Machabęorum in Ecclesiastico Canone numerantur. Ab Innocentio primo duo tantùm, itidem à Carthaginensi Concilio, prouinciali quidem, sed quod à sexta Synodo generali cõfirmatum est: vt iam illius decreta, pro Synodi generalis decretis habēda sint. Similiter & à Florentino & à Tridentino concilio duo tantùm libri Machabæorum in canone recensentur. De quibus ab Augustino scribitur, quòd Machabæorum libros non Iudęi, sed Ecclesia pro Canonicis habet. Et alio loco, cùm de Rhasia testimonium ex historia Machabæorum produxisset: Hanc, inquit, scripturam non habent Iudæi sicut legem & Prophetas & Psalmos, quibus Dominus Testimonium perhibet tanquam testibus suis, dicens: Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me: sed recepta est ab Ecclesia. Itaque non solus Augustinus ex hac historia testimonia producit, verùm & Irenæus, & Tertullianus, & Origenes, & Cyprianus, & Chrysostomus, & alij, ita vt dubitare de ijs libris, num sint Canonici, post factam ab Ecclesia determinationem sit Iudæum esse, nõ Christianum. Nam nõ recipiunt Iudæi, recipiunt iam à mille ducentis annis Christiani. Eadem est ratio (ne longum faciamus) de libris noui testamenti. Nam etsi fuit aliquando de nonnullis dubitatum, tamen ex quo tempore totius Ecclesiæ cõsensu recepti semel, & inter canonicos numerati sunt, dubitari ampliùs deinceps non debet.

De quibus libris Scripturæ dubitatum.

Cano. 47.

Epist. 3. ad Exuperium cap. 3.

Li. 11. Machabæorum Canonici.

Lib. 18. de ciui. Dei, cap. 26.

Contra Gaudentij ep. li. 2. c. 23.

Prosequitur in sua cõfessione Brentius: malumus enim verba cõfessionis ipsius adferre, quàm quæ scripsit in hoc libello, cuius magna pars nõ aliunde cõstat quàm è sannis, dicterijs, conuitijs: in quo sic etiam ludit scripturis, sic eas tractat ioculariter, vt verè de illo dici possit, quod venerabili viro Petro à Soto falsò impingit, eum haud aliter scripturis, quàm Æsopi fabulis vti. Deinde verò cõfusè tractat omnia, subinde eadem repetens, vt scopas (quod est in prouerbio) dissolutas agnoscere liceat. Sic igitur loquitur in sua Cõfessione Brentius: Hanc scripturam credimus, & cõfitemur esse oraculum Spiritussancti, cœlestibus oraculis ita cõfirmatum, vt si angelus de cœlo aliud prędicauerit, anathema sit. Quare detestamur omnem doctrinam, cultum & religionem pugnantem cum hac scriptura. Ex aduerso verò Petrus à Soto sic: Hanc sacram scripturam non dubitamus Spiritussancti esse reuelationem: sic Ecclesiam omnesque ad plenam sibi adhibendam fidem obligantem, vt nõ dubium sit, omnem doctrinam illi contrariam reijciendam esse. Hic nihil videtur esse cõtrouersię. Nam & Catholici detestantur omnem doctrinam, cultum, & religionem pugnantem cum scriptura: nisi quòd Brentius & cæteri qui segregauerunt semetipsos, iudicant nõnunquã pugnare cũ scriptura quę nõ pugnát.

Brentius quantum sibi permittat in scripturis, & quã confusus.

Pergit Brentius: Sed quod nõnulli sentiunt, in hac scriptura nõ contineri omnem doctrinam, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessariam, & ius interpretandæ huius scripturæ in potestate summorum Pontificum ita situm esse, vt quod hi pro suo arbitrio pronunciant, amplectendum sit pro sententia Spiritussancti, videtur faciliùs posse dici, quàm probari. Petrus ex aduerso: Hanc scripturam agnoscit vera fides admirabili Spiritussancti concilio scriptam, vt maximè saluti hominum conueniebat. Quare multa in ea & difficilia, & obscura: partim hoc ipsum intendente Spiritusancto ad exercendos pios, & repellendos impios, partim permittente malitia hominum, constat inueniri. Quò fit, vt ad vnitatem fidei tenendam, necesse sit esse in Ecclesia ius & potestatem certam & constantem ad interpretanda hæc dubia: & hæc apud summos eius gubernatores: non vt quisque pro arbitrio suo id faciat, sed pro ipsius Spiritussancti sententia. Ea quoque Spiritussancti dispensatione mirabili, ita in hac scriptura iacta sunt fundamenta omnium, quę ad salutem sunt necessaria, vt tamen multa extra eã credenda tradita sint Ecclesiæ.

Hæretici iudicãt cum scriptura pugnare, quod non pugnat.

adducturus: verùm causæ suæ nondum id expedire videbat. Prius per Lutherum animos hominum præparari necessarium esse duxit sacerdotij & sacrificij simul abrogatione: quòd sic per gradus quosdam eò tandem perueniretur, vt esse Deus quoque Christus negaretur. Has itaque partes, Lutheri discipulo Campano & Serueto reseruauit. Nam si per Lutherum omnia sua mysteria simul Satanas reuelasset, plus adeò causæ suæ detrimenti attulisset. Quis enim nondum satis Lutheri dogmatibus instructus, aures suas Satanæ præbere voluisset, si tam apertè rem ageret, vt Christum verum Deum esse, deique filium negaret? Quamobrem nihil est, quod maiore cum periculo fit cooiunctum, quàm si quis de Scripturis cum Satana certamen inire velit: præcipuè quo tempore grauis agon instat, cùm anima venit à corpore separanda: tum verò tutissimum fuerit exemplum sequi Carbonarij cuiusdam: ex quo cum animi causa vir quidam doctus quæsiuisset, quid crederet, symbolum recitauit. Cùm interrogaret ille, quid prætereà crederet, respondit: Quod Ecclesia credit Catholica. Ille verò: Quid credit Ecclesia? Quod ego, inquit, credo. Cumque subinde ille quæreret, circulo hoc vsus Carbonarius, nihil aliud respondit, quàm se credere, quod Ecclesia credit, Ecclesiam credere, quod ipse crederet: nec aliud ab illo quicquam elicere potuit. Fertur autem euenisse posteà, vt vir ille doctus, & sacrarum literarum peritus in grauem morbum incideret, deque vita sua periclitaretur. Orsus est cum eo quoque tum Satanas disputare: quidque crederet, ex eo quærere. Cumque nimis vrgeret Satanas, neque se miser ille satis explicare posset, venit ei in mentem Carbonarij, nec alia fuit eius vox audita præter hanc, Vt Carbonarius. Qui verò assidebant, eū propter morbi vim errore mentis affici putabant: posteaquàm verò fuit ex morbo confirmatus, interrogabant eum, quid sibi voluerit, cùm toties clamaret, Vt Carbonarius? Ille rem omnem explicat ordine, quemadmodum in illa sua cum Diabolo disputatione, sicut olim audierat ex Carbonario quodā, non alio sibi confugiendū esse duxerit, quàm ad fidem Ecclesiæ Catholicæ, tanquàm ad asylum vnum omnium tutissimum: quodque plus in ea præsidij tum inuenerit, quàm in omni scripturarum exercitatione, quas tota vita sua meditatus erat diligenter. Acceptum se ferre diuinæ misericordiæ, quòd in simplicem illum carbonarium inciderit: cuius nisi sibi succurrisset exemplum, ingens fuerit periculum & discrimen aditurus. Siue autem vera sit hæc historia, siue se res aliter habeat, certum tamen illud est & indubitatum; quòd cùm omnibus ex æquo fides ad salutem sit necessaria, nulli citiùs & grauius offendunt, quàm qui cum abūdent ingenio, plus alijs in scripturis videre se persuasum habent, nisi captiuent intellectum suum in obsequium Christi & corporis eius Ecclesiæ. Quam qui credit, qui se totum illi permittit, illam audit, illam secundum Deum ipsum veretur, etiamsi propter intelligentiæ suę tarditatem pleraque non assequatur, tutissimum tamen illum facit, non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas. Verè enim dixit ille, quòd pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius quidam: In die, inquit, examinis nouissimi non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad Dominum Deum nostrum: hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis & deuotus, quàm spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Exemplum fidelis Carbonarij imitandum.

2. Cor. 12.

Ecclesiæ credendum.

Hugo de S. Victore lib. 1. part. 10. capit. 6. de Sacramentis.

Gerson in libel. An monachus pro studio possit negligere diuina,

Cōsideratione 9.

Pergit Brentius: Hoc autem verbum Domini habet sua clara, aperta, dilucida & perspicua testimonia in sacra scriptura. Testimonia hæc excutientur suo loco. Imo, inquit, vniuersa scriptura in hoc data est diuinitùs, vt quæ sunt saluti nostræ necessaria ex ea cognoscamus. Hoc verum esse libenter concedimus: verùm & hoc non minùs verum est, quòd etiam scripturas omnes non adamussim aliquis intelligat, salutem nihilominùs consequi possit. Non enim intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas nos tutos & saluos facit. Quid enim, inquit Brentius, prodesset, si nobis talis scriptura, qualis est Timæus Platonis, obtruderetur? Iam ex Augustino docuimus, quòd nonnihil obscuritatis in sacris voluminibus propterea Deus residere voluit, quod expedire iudicaret, cœlestis philosophiæ mysteria sic velari impijs, porcorum exemplo conculcaturis margaritas, vt pijs tamen ac docilibus pateret aditus. Simul quod id excitandæ quoque mentis humanæ socordiæ conduceret. Nam quod in promptu est, negligimus, iuxta Græcorum prouerbium: In foribus hydriam: ad recondita remotaque sumus auidiores. Et vt magis illa iuuant, quæ pluris emuntur: ita chariora sunt nobis, quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltrò obriguntur.

Non intelligendi viuacitas, sed credendi simplicitas saluum facit.

Cur obscura scriptura.

Quòd si alicubi, inquit Brentius, obscuriora videtur, extant alia eiusdem scripturæ loca, quibus obscuriora illustrantur, vt verbum quod Dominus nobis cognoscendū proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, vt verbis Mosis vtar, nec in cœlo, multò minus in Roma situm, vt possis dicere: Quis nostrum possit in cœlum ascendere, vt deferat

De loco.

Deut. 30. & Rom. 10.

rat illud ad nos, vt audiamus atque opere cópleamus? Neq; trans mare aut vltra montana Antiochiæ aut Romæ positum, vt causeris & dicas: Quis è nobis poterit transfretare mare, aut montes superare, & illud ad nos vsque deferre, vt possimus audire & facere, quod præceptū est? Sed iuxta nos est sermo in ore nostro, & in corde nostro vt faciamus illū. Hic enim sermo tā perspicuè nobis in scriptura propositus est, vt de eo & loqui ore, & cogitare corde possimus. Atqui Brēti quod profers ex Deuteronomio testimonium, id sancti Doctores de ea, quàm vos negatis procliuitate seruādorum Dei præceptorum interpretantur non recentiores magis quàm illi prisci, Philo in libello de victimas offerentibus, Tertullianus, Origenes, Antonius apud Athanasium, Ambrosius & alij. Quin & Paulus in hunc sensum citare videtur hoc ex Mose testimonium, quòd omnem ille populo velut excusationem ademptam, si quod præceptum est, seruare negligat: quandoquidem sic est exhibitum, vt sit in promptu, nec illud è longinquo petere sit necesse. Quod non modò Chrysostomus & Theophilactus in hunc sensum à Paulo productum esse volunt: verùm & ipse Pauli verborum contextus id iudicare videtur.

Lib. 4. contra Marcionem.
Lib. 10. in epist. ad Rom. ca. 12.

Sed demus tibi Brenti, veram esse quam vos profertis interpretationem, quòd verbum quod Dominus nobis cognoscendum proposuit, non sit supra nos, neque procul positum, nec in cœlo, multò minùs in Roma situm, vt nihil necesse sit montes superare: certè, si non est Romæ situm, nec in oppido VVittembergensi, nec in ducatu VVittembergensi positum est. Si itaque tam propè est vnicuique mortalium vbicunque locorum degat, verbum hoc, qui fit quòd qui vel Theologiæ Doctores VVittembergæ, vel artium fiunt Magistri, conceptis verbis iurare coguntur, quòd nihil in doctrina religionis de rebus dubijs constituere velint, nisi re priùs ad Seniores Confessionis Augustanæ, quos VVittembergæ degere certum est, relata? Quorsum autem attinet etiam à longinquis & remotis locis de quopiam Christianæ doctrinæ loco VVittembergam referre, si nihil in Scriptura difficile, nihil est obscurum? Si tam propè est vnicuique verbum Domini, si tam clarum est & dilucidum omnibus? Non ignotas Brenti, quanta fuerit alicubi de iustificationis articulo disceptatio, quem vos præcipuum Christianæ doctrinæ locum esse, quem summam Euangelij continere vultis. Certè, summam Euāgelij claram & perspicuam esse oportet, cùm nusquam periculosius erretur, quàm in summa Euangelij. Atqui hæc vestris etiam, quos tu pios esse vis Brenti, tam est obscura, vt viginti de ea diuersas sententias maxima ex parte vestrorum, protulerit Osiander, quas cum reiecisset omnes, suam tandem ab omnibus illis discrepantem attulit, & eam obtinere voluit: deque verbo Domini, quod vos tam expeditum, tam vnicuique propinquum esse vultis, admirabilis quædam exorta fuit altercatio, dum Osiandrina factio quod ipsa diceret, Merliniana contra quod ipsa sentiret, id esse verbum Dei contenderet. Quis est autem qui satis admirari queat, cùm tam claram esse Scripturam lucem velitis, cum nihil in eis obscuritatis inesse, cùm earū intelligentiā obuiā omnibus esse tā asseuerantes dicatis, vnde de præcipuo Christianæ doctrinæ loco nata sit ista tanta cōtentio? Sed magis etiam hoc mirum est: posteaquàm re ipsa comprobatum est, non esse tam propè verbū Domini, quàm vos vultis, vt necesse fuerit de eius sensu cognoscendo longiùs mittere: missum est longius ad eam, quæ Roma vestra est, VVittembergam: ibi condemnata est Osiandri sententia. Erant, qui non acquiescerent in Decreto VVittembergæ lato. Mittendum censuerūt adhuc longiùs: appellatum est ad te Brenti. Tibi verò fuit religio, sententiam Osiandri condemnare, quin eam approbare visus es. Cedo Brenti, si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur de præcipuo Christianæ doctrinæ loco hoc, deq; summa totius Euangelij sic ambigitur? Si tā propè est verbum Domini, quàm vos vultis, cur illius explicandi causa tam longè mittitur? Si tam est apertum, tam clarum, tam perspicuum, qui fit, vt aliud de eo Philippo, aliud tibi videatur? nec inter vos qui proceres estis & Antesignani Lutheranæ factionis, de summa Euangelij adhuc conueniat? quam obscuriorem etiam effecit hoc vestrum dissidium, quam visa fuerit anteà.

Seipsum & sectam suā conspicit Brentius.
Iuramentum VVittembergæ magistrorum.
Viginti sententiæ de iustificatione variantes Osiādri à VVittembergensibus damnatus, à Brentio non improbatus.
Dissensiones intestinæ Lutheranorum.

Quòd si iuxta receptum à maioribus nostris morem iam inde à mille quingentis annis, quem non tantùm à catholicis & Orthodoxis, verùm ab ipsis etiam hæreticis perspè legimus fuisse obseruatum, de hac quæstione fuisset ad sedem Apostolicam relatum, sicut Apostolos ipsos iussione Saluatoris statuisse narrat Anacletus, vt maiores & difficiliores quæstiones ad eam deferrentur: si hoc, inquam, ita factum fuisset, & quam semper habuit à Petri Pontificatu ad hæc vsque nostra tempora sedes ista auctoritatem, eam apud vos quoq; retinuisset, vel adhuc quoque retineret: iam pridē diremptà lis hæc, & quorum fluctuant cōsciētiæ, iā pridè in viam essent reductæ, animiq; tranquillitatem cōsequuti. Sed vos ad eas, quæ heri (quod aiūt) & nudiustertiò natę sunt Ecclesias de causis eiusmodi referri mauultis, quā ad illā cuius solius propriū semper fuit de cōtrouersia religio-

Breuis & legitima ratio de fide quæstiones dirimendi.
Anacletus epist. 1.

religionis indicium, ex quo tempore in eum, qui iam venit, Christum credi cœptum est. Inde tot sectæ, inde tot hæreses natæ sunt, inde Satanismus hic exortus est, quem in huius libelli initio recensuimus.

Profert & alias scripturas Brentius: Huc illud est, inquit, quod Esaias de filijs veræ Ecclesiæ ait: Dabo vniuersos filios tuos doctos à Domino. Et Hieremias: Dabo legẽ meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit vltrà vnusquisque proximus suum, & vir fratrem suum, dicens: Cognosce Dominum. Omnes enim cognoscent me, à minimo vsque ad maximum, ait Dominus. Hoc dicto non extenuat, non reijcit Propheta sacram Scripturam, sed potiùs commendat eam, & docet, quòd Dominus daturus sit populo suo Spiritumsanctum, vt Scripturam rectè intelligant, & ex ea Dominum verè cognoscant. Aperuit, inquit Lucas, illorum mentem, vt intelligerent Scripturas. Rectè tu quidem nõ extenuari, neque reijci Scripturas dicis per hæc Esaiæ & Hieremiæ verba, quæ produxisti. Sed quid, si secùs ea Suenckfeld. interpretetur cum suis cælestibus Prophetis, qui per ea volunt externũ verbi ministeriũ abrogatũ: quò certè nihil opus est, si tã apertè, tã faciles, tam omnibus obuiæ sunt scripturæ, quàm vos vultis. Frustra ergo dedit Deus, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores & Doctores, si omnes à Deo docti sunt, si non debet vltrà docere vir proximum suum, si non habemus necesse, vt aliquis doceat nos, sed vnctio Spiritussancti docet nos de omnibus. Sed & te Brenti frustrà Princeps tuus alit, cum ipse doctus à Deo, te doctore non egeat. Nec omninò vanum est, quod Suenckfeldius docere dicitur, Deũ non vti medijs ad iustificationem hominis, non per instrumenta salutem nostram operari. Spiritumsanctum sine medijs docere. Ex tali doctrina vestra prudijt ille nobis: ex tali doctrina prodierunt cœlestes quoq; Prophetæ. Vera sunt autem, quæ per Esaiam & Hieremiam dixit Dominus, sed ea partim iam sunt in Apostolis impleta, quo tempore Spiritusancto repleti, cœperunt loqui varijs linguis, partim in illa cœlesti Hierusalem implebuntur, vbi quasi mercedis loco promittitur nobis ipsius Dei beatissima contemplatio. Tunc enim fiet, quod dicit Apostolus: Siue prophetiæ euacuabũtur, siue linguæ cessabũt, siue scientia euacuabitur: illa scilicet paruulorũ scientia, in qua hic viuitur, qua ex parte per speculum Deus in ænigmate videtur: propter hãc enim necessaria est prophetia, cùm adhuc præteritis futura succedũt: propter hanc linguæ, id est, multiplicitas significationum, cùm ex alio atq; alio, aliud atq; aliud admonetur, qui nõdum æternam lucem perspicuæ veritatis mente purgatissima cõtemplatur. Cùm autem venerit quod perfectum est, & totum hoc quod ex parte est, fuerit euacuatum, tũc quod adsumpta carne carni apparuit, ostendit seipsum dilectoribus suis: tũc erit vita æterna, vt cognoscamus vnũ verum Deũ: tunc similes ei erimus, quoniam tũc cognoscemus, sicut & cogniti sumus: tunc non docebit vnusquisq; ciuem suũ aut fratrem suũ, dicens: Cognosce Dominum: Omnes enim cognoscent eũ à minore vsq; ad maximũ eorum: erit enim Deus omnia in omnibus. Ita verba hæc Augustin. interpretatur. Quamobrem nihil est, quòd ad præsentis seculi homines ea torquere velis, vt sic perspicuam esse scripturam affirmes, nemo vt interpretis aut Doctoris egeat. Quamuis & in hoc seculo fieri possit, vt alicui ex paruulis reuelet Deus, quæ abscondit à sapientibus. Sed priuilegia paucorum, non faciunt legem communem. Vna hirundo, vt est in prouerbio, non facit ver.

De locis Esai. 54. & Hier. 31. — *Cap. 24.* — *Suenckfeld.* — *1. Ioan. 2.* — *Interpretatio locorum Esaiæ & Hieremiæ.* — *1. Cor. 13.* — *1. Cor. 15.* — *De spiritu & litera, cap. 24.*

Profert iã Brentius præcipua capita verbi Dei, quod in scriptura continetur, & quod ad æternam nostram salutem cognitu necessariũ est: Nimirũm quatuor hæc, decalogum, symbolũ Apostolorum, orationem Dominicam, Sacramenta. Negat in ijs aut in scripturis, vnde sumpta sunt hæc quatuor, esse quicquam obscuritatis. Sed si nihil est in illis obscuritatis Brenti, qui fit ergo, quòd Decalogi, quòd symboli, quòd orationis Dominicæ, quòd Sacramentorũ tot fuerint: semper & nũc etiam sint explicationes? Certè quæ clara sunt, explicationis non indigent. Vnde igitur tot tã prolixi Cõmentarij? non à priscis illis modo, verùm etiam ab ijs, qui vixerũt ante aliquot secula, quiq; nunc etiam viuũt conscripti? non à Catholicis tantùm, verùm & ijs qui se ab Ecclesia Catholica præciderũt, siue Lutherani sint, siue Zuingliani, siue quocunq; tandem alio nomine vocentur. Vnde tot hæreses partim de Sacramentis, cùm alijs tum Eucharistiæ præsertim: partim de ijs, quæ & in Symbolo, & in Decalogo continentur. Duo tu tantùm Sacramenta enumeras, Catholici septem.

Etiam præcipua scripturæ capita egẽt explicatiõe.

Quòd verò scribis, verba quæ sunt in Scriptura de institutione Sacramentorum, nihil habent obscuritatis, nisi si quam inferant Sophistæ importunis suis disputationibus, & Asotici impijs suis deprauationibus, Quid magis, inquis, perspicuè dici potest, quã quod Christus ipse de poculo Cœnæ Dominicæ dicit: Bibite ex eo omnes, & tamen Asotici

Explicatur locus ille, Bibite ex hoc omnes.

inue-

inueniunt artificium,quo ex omnes,faciant non omnes. Reuera Brenti, minus habebāt obscuritatis verba de Sacramentorum institutione,priusquam vos homines Asotici,& in arte Sophistica diligenter versati tantam,quantam nunc videre licet, rerum omnium caliginem inuexistis. Quid enim perspicuè magis dici potest,quàm quod Matthæus dixit: Vespere autem facto discumbebat cum duodecim discipulis: quodq; Marcus dixit, Vespere autem facto venit cum duodecim & quod similiter Lucas dixit, Et cùm facta esset hora,discubuit, & duodecim Apostoli cum eo. Ad hos igitur duodecim, quos ita diligenter enumerant omnes Euangelistæ,quin dixerit Christus, Bibite ex eo omnes,dubitatum fuit nunquam: quod etiam eos fecisse scribit Marcus. Nam biberunt,inquit,ex eo omnes. Nec potes proferre quenquam Brenti, qui vel dixerit vel scripserit aliquando,quòd aut non iusserit bibere Christus duodecim Apostolos omnes, aut non biberint omnes. Quare falsum est,quod asseris de Catholicis,quos tu facetissimus homo per quàm lepido tuo dicto vocas Asoticos,eos artificium inuenisse,quo ex,omnes,facerent, non omnes. Nunquam enim quisquā dixit è nostris,quòd aut nō biberint, aut nō iussi fuerint bibere duodecim Apostoli,omnes. Cæterùm fuerunt,qui claris verbis caliginem quandam offundere conarentur,vt quod ad omnes Apostolos dictū est,id de Christianis omnibus dictum intelligi vellent,quasi sic esset præceptum omnibus etiam Laicis de calice bibere,vt nisi facerent,de salute sua in dubium venirent. Hac de re Brenti,duorum decreta Conciliorum intercesserunt, in quibus vnanimiter ab omnibus definitum est, quòd non sit de necessitate salutis,vt de calice bibant omnes Christiani.

Cap. 26. Cap. 14. Cap. 22.

Summa controuersiæ de calicis sumptione in quo versetur.

Quod rectè decretum esse,vos quoq; negare nō potistis. Nam & vestra eadē est sententia. Magister enim vester Lutherus,quàm frequenter hoc idem docuit. Qui illud etiā addidit, vsq; eò vtrāq; speciem nō esse de necessitate salutis,vt etiā extra omnē sacramentalem Eucharistiæ perceptionē saluus homo fieri possit. Qua in re nec à nostris multum dissentire videtur,qui & ipsi vnicum tantùm esse Sacramentum necessitatis Baptismum, non diffitentur: quòd extra cęterorum vsum, dummodo contemptus absit, homo salutem consequi possit,sicut saluari pueros constat,etiam si Sacramentum Eucharistiæ non perceperint,etiāsi quem tu hoc nomine reprehendere videris,secùs Augustinus aliquando sensisse videtur. Cuius hanc sententiam cùm tibi displicere non obscurè præ te feras, tu es Brenti,qui artificium hoc inuenisti,vt ex omnes,facias non omnes. Nam si nō cæteros omnes,certè infantes excludis,quos tamen actu fidem habere contendis. Iam verò Philippus vester nónne sicut edere suillam,aut à suilla abstinere, sic medium esse scribit alterutra signi parte vti? Hanc enim quàm receptam Ecclesiæ vocem vsurpare maluit, ne quid habere cōmune cum Catholicis videretur. In eadem est sententia Bucerus quoque,qui in colloquio Ratisbonensi, quod habitum est ante annos plùs minùs decimoquinto inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam quæ est de vna aut vtraque specie tollēdam cùm primis conducturum,vt sancta Ecclesia liberam faceret potestatem sacramentum hoc in vna,vel in vtraq; specie sumendi: ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio,quem vsum tanto tempore retinuit Ecclesia, temerè condemnandi,aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult sub vna, aut sub vtraque specie sacramentum hoc percipere, qui veterem vsum alterius tātùm speciei non esse condemnandum censet,nihil ea de re tanquā ad salutem necessarium à Christo præceptum esse,satis apertè confiteri videtur.

Lutherus, Philippus & Bucerus concedunt Laicis necessariam non esse vtriusq; speciei communionem.

Philip. in Hypotyposi Locorum communium.

Neque tu Brenti diuersum ab ijs intelligis, qui si nihil in eo piaculi fore censes si quis mutet præscriptam à Christo baptizandi formulam,dummodò ne mutet sententiam: scilicet tu eo permultum esse positum putabis, si quis altera tantùm specie sacramenti velit vti,dummodò nihil in altera de Christi corporis & sanguinis integritate deesse credat? Plus vos in verbis Brenti,quàm in elementis positum esse iudicatis. Quare si certa verba mutare,quę Christus ipse baptizaturis præscripsit, non fas esse tantùm existimas, verumetiā eos,qui anxiè illa obseruant,modò non magiæ insimulas: éstne verisimile tā ex animo te superstitiosum esse in altero elemento tuendo & retinendo, de quo ab omnibus sumendo certò scis nihil esse tāquam ad salutem necessarium à Christo præceptum? Quæ oculis ipsi vestris videtis,certiora vobis non sunt Brenti, quàm sit hoc,nihil ad salutem referre,altera quis,an vtraq; Sacramenti specie Laicus vtatur: neq; dubitatis,quin verissimum sit,quod in Constantiensi & Basilieſi Concilio decretum est,non esse de necessitate salutis,vt de calice bibant Laici.

Etiam præscriptam à Christo baptizandi formam mutari licere vult Brentius.

Sed quia Conciliorum hoc decretum est,non quòd diuersum ab illis sentiatis, sed vt assuefaciatis homines ea contemnere quæ decernuntur in Concilijs, vt eos Ecclesiam non audire doceatis,vt separationis ab illa consiliorum auctores sitis: hæc est & non alia causa,quamobrem tantoperè calicem vrgetis; quem si permittendum esse Concilium statue-

Sectarij non quod esse necessariam iudicēt, sed in contemptum Ecclesiæ

statueret, vel ob solam causam hanc, quòd ita Concilium statuisset, negat eo se magister vestem usurum, sed in despectum Concilij, velle se aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque specie potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij vterentur vtraque. Quodque Sacramentarijs & Anabaptistis alicubi vitio dat, facit ipse dum nonnulla quæ recta esse scit, in Papæ Conciliorumque despectum abrogare conatur. Dat enim alicubi consilium, vt homo Christianus tempore Quadragesimæ & Paschatis non confiteatur, nec ad Sacramentum accedat, & cogitet ita: Ecce quando hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciam: & si non præcepisset vellem facere. Faciam autem alio tempore, quo non præcepit, quando & quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Non dissimilia de ieiunijs alicubi scribit, exemplum imitatus Aërij hæretici, qui & ipse ante mille ducentos annos negauit se ieiunaturum cum Ecclesia, sed si omninò, inquit, volo ieiunare, qualemcunque diem eligam à meipso & ieiunabo propter libertatem.

defendunt commotione vtriusque speciei vt homines assuefaciant Conciliorum decreta contemnere.

Idem de Confessione part. 3. parag. 14.

Contemptores præcepti Ecclesiastici de ieiunijs Aëriani.

Huc igitur spectatis eiusmodi scriptis vestris, vt & Conciliorum & Pontificum auctoritatem omnem contemnere doceatis. Et hoc est, quod sibi ferendum non esse putāt viri Christiani, Catholici & Orthodoxi, qui cùm sciant sicut alijs de rebus nonnullis, ita de calice sumendo à Laicis nullum esse Christi præceptum aut interdictū: de audienda verò Ecclesia manifestum esse Christi præceptum, & quidem tale, vt nisi quis ei paruerit, eodem quo Ethnicum loco Christus eum haberi iubeat, cùm primis indignū esse iudicant, id quod à vobis decernitur, tanquam à Deo præceptum obseruari vos ab omnibus velle. Quod verò citra dubitationem omnem à Christo præceptum est, contemni, & pro nihilo duci. Intolerabilis hæc esse videtur pijs omnibus arrogantia vestra, summa cum amentia coniuncta: qui quod vobis videtur, id esse Dei verbū, id haud aliter quàm si præceptum esset à Deo, vultis ab omnibus obseruari: manifestum verò Dei verbum, homines aspernari docetis.

Sectarij docent cōtra verbū Dei contemnendam esse Ecclesiam.

Matt. 18.

Addit Brentius: Quòd si de illis capitibus piæ doctrinæ, quæ iam recensuimus, aliquid obscuritatis reliquum est: hoc si fuerit in homine pio quidem, sed in erudito, certè res ipsæ quantum satis est, notæ sunt ei, & quod adhuc ignorat, docebit eum vnctio, sicut Ioannes loquitur. Hoc verum est Brenti de nobis, qui nos Catholicos esse profitemur, & sumus per Dei gratiam. Sed & illud quod subiungis, (Si verò fuerit in Asotieis, non mirùm est, quandoquidem Deus huius seculi solet mentes incredulorum excæcare, ne illucescat illis lumen Euangelij,) verum est de vobis. Vos enim estis Asotici illi, quorum Deus huius seculi mentes excæcauit, qui si cæci essetis, hoc est, si vos esse cæcos agnosceretis, peccatum non haberetis: nunc autem ob hoc ipsum quia vos videre in Scripturis præ cæteris persuasum habetis, perpetua cæcitas in vobis manet. Sed abeant, inquit Brentius, Asotici. Nos cùm loquimur de perspicuitate sacræ scripturæ, non respicimus ad Ecclesiam Asotorum, sed ad Ecclesiam piorum, cui scriptura in rebus ad æternam salutem cognitu necessarijs tam clara, tam perspicua est, vt iuxta Prophetam: Gentes ambulent in lumine eius, & Reges in splendore ortus eius. Et nos Brenti cùm loquimur de perspicuitate Scripturæ, non respicimus ad vestram Asotorum Ecclesiam, sed ad Ecclesiam piorum, in quo non esse confidimus. In ea quàm plurimos esse certum est, qui fidem de quatuor istis à te propositis certissimam habent: quorum pars multò maxima cùm sacræ Scripturæ libros non viderit quidem vnquam, tantùm abest, vt quæ sunt in illis abstrusa, intelligat: persæpè tamē inter eos reperire licet non paucos, qui sunt in fide constantiores, quàm ex ijs multi, qui sibi plurimum esse videntur in Scripturis exercitati.

1. Ioan. 2.

Quos vnctio de scriptura doceat, quos non.

2. Cor. 4.

Ioan. 9.

Esa. 60.

Prosequitur Brentius: Quemadmodum Deus populum suum Israëliticum quondam ita gubernauit, vt etiāsi nō haberent Monarchā, tamen in summis periculis excitaret Iudices, quos nos Heroas vocare solemus, qui populum ab iniuria hostium mirando modo vindicarent: ac posteà cùm iam Monarchia & successio instituta esset, excitauit tamen Prophetas, qui in extrema necessitate viam euadendi demonstrarent: ita Deus his se temporibus gubernat Ecclesiam suam, vt etiamsi aliquæ tenebræ inciderint, & ordinarij successores non sint ampliùs Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores, tamen in tantum non deserat eā, vt si non sit alius, qui tenebras discutiat & hostibus obsistat, Heros quispiam siue Ecclesiasticus, siue Politicus ex lapidibus excitetur. Fatemur & nos Brenti quòd varijs modis Ecclesiæ suæ prospexit semper Deus, non solùm ante, verùmetiā post Christum natum & mortuū. Defecerunt Monarchæ nonnunquàm, sicut Constantius, Iulianus, & alij: quin & ordinarij successores (non tamen in Cathedra Petri) desierunt esse Ecclesiæ amici, sed hostes & persequutores facti sunt. Quod & nunc vsu venisse alicubi nō ignoramus, vbi & Principes defecerūt, & Catholicis & Orthodoxis Episcopis

Deus nūquam non excitat tales Ecclesiæ suæ propugnatores, & quinam illi potissimùm.

& ſacerdotibus Lutherani vel Zuingliani ſucceſſerunt:neq; tamen vel deſeruit vnquam Deus Eccleſiam ſuam,vel nunc etiam deſetit. Surrexerat Arrius, excitauit Deus Heroas illos,Liberium,Athanaſium,Hilarium. Exortus eſt Macedonius,produxit in aciem contra eum Damaſum,Gregorium Nazianz. & Baſilium. Erupit alicunde Neſtorius, emiſit Cœleſtinum Roma. Pontif. & Cyrillum Alexandrinum Archiepiſcopum. Emerſit è neſcio quibus tenebris Eutyches,oppoſuit illi fortiſsimum Leonem. Sic aduerſus Valentinum,Irenęum:contra Marcionem,Tertullianum:contra Celſum,Origenem:contra Nouatum,Cyprianum:contra Heluidium,Iouinianum,Vigilantium:Luciferianos, Hieronymum:contra Donatiſtas & Pelagianos, Auguſtinum:contra Monotheliras, Agathonem:contra Iconomachos,Taraſium:contra Berengarium,Lanfrancum, Guimundum, Algerum:contra Henricianos & Petrobruſsianos,Petrum Abbatem Cluniacenſem:contra Petrum Adelhardum, excitauit Bernardum:ac quocunque tempore hęreſes emerſerunt,ſemper extiterunt ſingulari Dei beneficio viri,ingenio,doctrina,eloquētia præſtantes,qui partim ſcripturarum eas auctoritate, partim eccleſiaſtica traditione confutarūt. Nec hoc infelici noſtro ſeculo defuit Eccleſiæ ſuæ Deus. Nam cùm erupiſſetis alicunde vos Lutherani, & ex vobis nati Zuingliani, mox Muncerani, ſiue Pacimontani, & alia plutima hæreticorum portenta, produxit contra vos in aciem Deus multos ingenio minimè vulgati & excellenti doctrina præditos, per quos inſana rabies veſtra comprimeretur. Inter alios inſignem etiam illum pietate virum Ioannem Epiſcopum Roffenſem,qui pro fide atque Eccleſia Catholica vitam etiam ſuam cum ſanguine profundere non dubitauit.

D. Ioannes Roffenſis.

Pſal.18.

Conatur nunc oſtendere Brentius,ſcripturam non obſcuram,ſed perſpicuam, nō tenebris inuolutam,ſed luce illuſtratam eſſe. Profert igitur ex Pſalmo primùm:Lex Domini immaculata conuertens animas,teſtimonium Domini fidele,ſapientiam præſtans paruulis. Iuſtitiæ Domini rectæ lętificantes corda, præceptum Domini lucidum,illuminans oculos. Quomodo autem erit lucidum,inquit,quomodo illuminabit oculos, ſi eſt obſcurum? Rectè Dauid præceptum dicit lucidum,non vniuerſam ſcripturam,quæ etiamſi lucida eſt Dauidi,aut alijs afflatis prophetico ſpiritu, non ſtatim dilucida eſt omnibus, qui tenent Grammaticam,& habent ſenſum communem. Præceptū autem Dei vnicum eſt,Dilige:quo quid eſſe poteſt lucidius? Cæterùm an hoc ita vt pręceptum eſt,expleri in hac vita poſsit, quantæ ſunt ea de re contentiones? Negatis vos,& impoſsibilia Deum præcepiſſe vultis:aiunt Catholici,qui certò perſuaſum habent,nihil minùs in eum cadere poſſe,qui ſumma bonitas eſt,cuius miſericordiæ non eſt numerus,quàm quòd exigat à nobis,quæ nos præſtare non poſſe ſcit,& niſi pręſtiterimus,tranſgreſsi pręcepti ſui pœnas experiat. Eſt itaque dilucidum hoc Domini præceptum, quo lex impletur vniuerſa, cui ſi per nos fuerit ſatisfactum,iam nō modò ſcimus,verū & habemus omnia quæ ſunt nobis ad ſalutem neceſſaria. Neque tamen propterea non multa nobis in ſcripturis occurrunt obſcura. Cæterùm hoc pręceptum, ſicut ex Clemente Alexandrino paulò antè docuimus,etiam abſque literis diſcitur,& eſt ſpirituale quoddam decretum in cordibus hominum ſcriptum.

Præceptum Domini lucidū, lucerna item et lumen, etſi multa in ſcripturis obſcura.

Rom.13.

Lib 3. pædagogi cap.11.

Pſal.118.

Profertur & alius locus:Lucerna pedibus meis verbum tuum,& lumen ſemitis meis. Quomodo verbum Dei eſt lucerna,quomodo lumen,ſi eſt obſcurum? Hic quoque ſanctus Dauid non de perplexis tractat quæſtionibus,quales de ſcripturis exiſtūt non paucæ,ſed de præceptis rectè viuendi,quæ prælucent & indicant, quid expetere,quid fugere debeamus,præcipuè verò de præcepto dilectionis, quod qui ſeruat, ſecurè ambulat. Præclarè enim dictum eſt ab Auguſtino:Dilige & fac quod vis. Qui docet etiam alio loco,ſummam & ſcopum Scripturę totiùs nihil aliud eſſe,quàm charitatem. Quam ſi quis ita intelligat, vt ſententiā adferat ædificandi charitati vtilem, etiamſi non hoc dixerit, quod ille quem legit,eo loco ſenſiſſe probatur, non pernitioſè fallitur, quandoquidem ea ſententia fallitur, qua ædificat charitatem, quæ finis eſt præcepti: ſed ita fallitur, ac ſi quiſquam errore deſerens viam,eò tamen per agrum pergat,quò etiam via illa perducit. Hæc lucerna ſi vobis quoque prælucet et Brenti,minùs & vos pernitioſè falleremini,nec inflati ſenſu carnis veſtræ,vltrò à Chriſti corpore Eccleſia ſepararemini. Cæterùm ſi maximè quis hęc Pſalmi verba torquere velit ad legem totam, non propterea quadrat in quemlibet Grammatices peritum,ac multò minùs in laicum imperitum, quod quadrat in ſanctum Propbetam Dauid. Neque quia dixit Dauid:Super ſenes intellexi,Super omnes docentes me intellexi, ſtatim idem aut idolo veſtro Iſlebienſi,aut cuiuis è vulgo dicere licebit.

De doctrina Chriſtiana li.1. cap.35. & 36.

Pſalm.118.

Matt.5.

Lucida quidem Apoſtolorum prædicatio, ſed non æquè ſcriptura.

Adfert & alium locum:Vos eſtis lux mundi: ergo, inquit, prædicatio Apoſtolorum, quæ eſt ab ipſis excepta & literis mandata, non eſt obſcura. Et ſi alicubi locus eſt ob-

ſcurus tamen alius eſt apertus & perſpicuus. Erant reuerà lux mundi Apoſtoli, qui cùm eſſent Spiritu Dei pleni, quod erat in Prophetis obſcurum, ſic eos explicaſſe dubiũ non eſt, omnem vt caliginem ex animis hominum detergerint. Quare libenter illud tibi concedimus Brenti, quòd eorum prædicatio nõ obſcura, ſed lucida fuerit: Sed quòd æquè ſint lucida, quæ ab ipſis excepta, literisq; mãdata ſunt, nemo tibi ſanus concesſerit, cùm non ſine cauſa dictum ſit ab Hieronymo, quòd habet neſcio quid latentis energiæ viua vox, & in aures diſcipuli de doctoris ore trãsfuſa fortiùs ſonat, & plus afficit, & alit pleniùs, & altiùs in animo ſedent, quæ pronunciatiò, vultus, habitus, geſtus etiam dicentis affigit. Vita quædam orationis eſt actio, qua cùm ſcriptura deſtituta ſit, quæ quaſi factitia vox quædam eſſe videtur, veræq; vocis vtcunque imitatrix, perinde efficax vt viua vox eſſe nõ poteſt, vt nec illud celebratum temerè fuerit, in ſcriptis Demoſthenis magnã Demoſthenis partem abeſſe. Quod poteſt de Paulo quoq; totidem verbis dici, quem non ſine cauſa Mercurium appellatum fuiſſe ſcribit Lucas.

In prologo Bibliæ.

Act. 14.

Quamobrem nihil erat Brenti, cur venerabilem virum Petrum à Soto tam grauiter inſectareris, quòd is verbum ſiue ſermonem, aut prædicationem à ſcriptura diſtinxerit, quodque plus in verbo ſiue viua voce lucis eſſe dixerit, quàm in Scriptura, cùm ita ſe rem habere vel ſenſus ipſe communis indicet. Nec erat cauſa, quamobrem ipſe te ridendum inſulcis tuis iocis præberes, dum nobis ridiculum Petrum facere conaris. Nam vt verum ſit, quod à te ſcribitur, quòd ſententiæ ac res, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis, ſiue recitentur lectione, non hac tamen de re agebatur inter te & Petrum. Nunquam enim is negauit, quòd ſententiæ acres, quæ continentur literis ſacrorum Scriptorum, manent eædem, ſiue prædicentur voce, ſiue comprehendantur ſcriptis. Cur enim id negaret, quod indubitanter verùm eſt? Cæterum duo ſunt, quæ negauit Petrus. Vnum, quòd omnia ſcriptis eſſent comprehenſa, quæcunque ſunt voce prædicata. Alterum, quòd perinde lucida ſint, quę ſcripto comprehenſa nunc habemus, atque fuere tum, cùm ipſi ea voce ſua prædicarent Apoſtoli. Hæc fuit cauſa Brenti, quamobrem ille verbum, ſermonem, Euangelium, prædicationem, à Scriptura diſtinguenda eſſe putaret, vt & latiùs patere verbi ſiue Euangelij, quàm Scripturæ nomen indicaret, & non perinde clara nũc eſſe, quæ comprehenſa ſcriptis habemus, atque tum fuerunt, cùm eſſent Prophetarum & Apoſtolorum voce prædicata, demonſtraret, atque ita duplicem veſtrum errorem confutaret, quì & nihil in ſcripturis obſcuritatis eſſe, & ſicut Patres olim veſtri priſci illi hæretici ſæpè feciſſe leguntur, nihil præter Scripturas recipi debere contenditis. Nunc tu Sophiſtam quendam agere videris, nec aliud quicquam niſi tenebras offundis lectori, dum aliud impugnas, quàm quod à Petro dictum eſt, ioco intereà quoſdam & fabulas admiſcens, ſcurra quàm Theologo digniores.

Non male diſtingui Scripturam à prædicatione verbi Dei

Adfert iterum aliam ſcripturam: Habemus, inquit, firmiorem ſermonem Propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obſcuro loco, rectè facitis. Vocat Propheticum ſermonem lucernam lucentem in obſcuro loco, hoc eſt, illuſtrantem obſcura: quomodo autem illuſtraret obſcura, ſi ipſa eſſet obſcura? Sed ſi tam clara ſunt & illuſtria Prophetica ſcripta Brenti, ſi nihil in eorum oraculis, ſi nihil in figuris legis obſcurum eſt, cur vmbræ vocantur? cur lucem vocamus Euangelicam? niſi quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euãgelium ſunt in apertum prolata. An erant omnibus clariſsima, quæ de Chriſto fuerũt à Prophetis prædicta? Legerat vir Æthiops Eunuchus locum ex Eſaia Propheta: Tanquam ouis ad occaſionem ductus eſt, &c. Clara ſunt verba num ideo ſtatim intellegebat, quòd eſſent de Chriſto dicta? Imò niſi Philippus acceſſiſſet, & ei locum explicuiſſet, de ſe ne Propheta dixerit, an de alio aliquo, vir Aethiops ille neſciuiſſet. Quin & ipſi Domini diſcipuli, poſt tot ſermones auditos, poſt tot viſa miracula, poſt tot notas & indicia, quæ de Chriſto Prophetæ prædixerant, non priùs intellexere Scripturas, quàm Chriſtus illis aperiret ſenſum, vt illas intelligerent. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moyſi Chriſtique diſputans, tantùm eminentis claritatis Euangelio tribuit, vt dicat, id quod claruit in hac parte (de lege loquitur) ne glorificatum quidem fuiſſe. Quid quod data opera Deus vaticinia de Chriſto non quibuſlibet eſſe perſpicua voluit, quemadmodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem quod eſſet Meſsias? quòd ſic expediebat ad peragendum humanæ ſalutis negotium. Cæterùm vbi iam Apoſtoli nunciarunt, ea eſſe peracta, quæ prophetæ prędixerãt, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factùmque eſt, vt & lex adſtrueret fidem Euangelio, & Euangelium illuſtraret legis ænigmata. Et hoc ſenſit Petrus, cùm propheticum ſermonem ſimilem facit lãpadi lucenti in caliginoſo loco: cuius Prophetici ſermonis quin pleraque dilucida ſint, quis eſt qui eat inficias? Sed quòd omnibus ex æquo clara ſint omnia

2. Pet. 1.

Quomodo ſermo propheticus Petro lucerna lucens & ſcriptura tamen ſæpè obſcura.

Acto. 8.

Eſai. 53.

Luc. 24.

2. Cor. 4.

Matt. 16.

& perspicua, hocne tu quidem Brenti affirmare audes, qui dum Scripturæ locos obscuriores per alios magis apertos explicari vis, an nō apertè esse quædam in Scripturis difficilia & obscura confiteris? Nemo est qui dubitet, quin certissima sit in libris Canonicis veritas, intereà tamen certum est & hoc, quòd ea nonnunquam figurarum & ænigmatum inuolucris obtecta est, vt egeat scrutinio & interprete: siue quòd Deus ita voluerit exercere simul, & excitare nostram tarditatem, sicut ex Augustino paolò antè demonstrauimus: siue quòd iucundior est veritas, & acriùs afficit animos hominum, cùm eruta fuerit, & per tenebras inuolucrorum nobis illuxerit, quàm si fuisset quorumlibet oculis exposita: siue quòd illum sapientiæ thezaurum noluerit quibuslibet prostituere, nec margaritas ante porcos proijcere. Planum igitur iam est, quòd sint in Scripturis obscura pleraque. Quid enim sibi vult illud, quod Christus apud Ioannem Iudæis dixit: Scrutamini Scripturas, si nihil habent obscuritatis? Certè solem scrutari nō dicimus, qui cunctorum oculis est expositus: quod autem abditum est, id rectè scrutari dicimus.

Vtilis nobis scripturæ difficultas.

Ioan. 5.

Obscuram esse scripturam Hæretici vel inuiti probant suis scriptis, suorumque dissidijs.

Vnde autem istæ tenebræ Brenti inter vos? vnde tanta de sensu trium verborum: Hoc est corpus meum, digladiatio, si sacra Scriptura vndequaque est clarissima? Vos probatis è sacris literis in Eucharistia esse corpus Domini naturaliter: qui sunt partis Zuinglij, sue Caluini, docent ex iisdem, quòd sit in signo tantùm. Si nihil est in Scripturis obscuritatis, cur sic inter vos tanta de re dissidetis? cur etiam de iustificationis articulo, quem præcipuū esse vultis Christianæ doctrinæ locum, sic inter vos ipsi dimicatis? Verùm hac de re satis. Iam enim abundè nobis demonstratum esse videtur, quòd multa in Scripturis difficilia sunt & obscura, quodque qui contrarium asserunt, non modò mundo reque ipsa reclamante, verumetiam suis ipsorum scriptis ac suorum dissidijs refellentibus, falsi conuincantur.

De traditionibus præter Scripturam recipiendis.

2. Tim. 3.

2. Thess. 2.

Actor. 16.

Nunc secundo loco de eo nobis disserendum venit, an extra scripturam pleraque credenda tradita sint Ecclesiæ. Negat Brentius, ait Petrus. Profert Brent. ex Pau. Omnis scriptura diuinitùs inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Illustrat hoc scholio suo Petrus: Vtilis est, inquit, sed non inde habetur, quòd omnia contineat. Quòd si dixeris ex illis verbis, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne opus bonum instructus: quia si perficit & instruit ad omne op⁹, nihil restat: respōdemus ita esse: quia instruit Scriptura traditiones ipsas sequendas esse, vt Paul. ipse ad Thess. testatur. Sunt autem ex opposito verba Pauli hæc: Itaque; fratres state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Et de traditionibus frequens est in ijs Pauli ad Thessalonic. epistolis mentio. Et in Actibus Apostolorum de Paulo, & qui cum illo erant, dicitur: Cùm transirent ciuitates, tradebant eis custodire dogmata, quę erant decreta ab Apostolis & senioribus. Producto iterum Pauli loco Brentius in hoc suo libello, quem cōfutandum suscepimus, Quid potest, inquit, de sufficientia & perfectione Scripturæ clariùs dici? Sed hic mihi vide sophismata Asoti. Cùm enim cōfessio Principis recitasset hunc Pauli locum, & alia ad stabiliendam auctoritatem & perfectionem sacræ Scripturæ, Asotus concedit quidem, quòd omnis doctrina ad salutem necessaria contineatur in scriptura in genere, & vniuersali quadam ratione. Sunt hæc quidē verba viri venerabilis Petri à Soto, sed nōn super hūc Pauli locum, quem produxit Brentius, verùm super illa verba Brentij, quibus affirmat contineri omnem doctrinam nobis ad veram salutem cognitu necessariam in scriptura: ibi loquitur ista Petrus, & contineri fatetur omnem doctrinam in genere, dum docemur Ecclesiam esse columnam & firmamentum veritatis, & obseruanda esse, quæ ab Apostolis vel per scripturam, vel per sermonem pręcepta sunt. At verò hęc omnia, inquit, in speciali nō continentur in scriptura, sed in traditione Apostolorum, vel in explicatione posteriorū Conciliorum. Et adducit exempli loco nomen ὁμοούσιον, Chrisma atque; vnctiones, quæ adhibentur in Baptismo, & eiusmodi alia. Alioqui, inquit, qui nihil vultis recipere, nisi quod scriptū est: ipsum Euangelium Matthæi, vbi scriptum est, à Spiritusancto esse, & nō Thomę, vel Nicodemi, indicate: idemque; de cæteris omnibus libris scripturæ. Quòd si in illis statis iudicio Ecclesiæ, quæ fundamentum est fidei, cur non in cæteris eius stabitis auctoritati? Hæc quidē Petrus. Cæterùm Brentius vt fumum offundat oculis legentium, confundit omnia, nec ordinem eum seruat, quo & ipse in sua confessione & Petrus vsus est in Catholica assertione. Hoc est illius omne studium, vt dicterijs, sannis, salibus, cachinnis in Petrum ludat, & eum impotentibus suis conuitijs exagitet: quibus nos relictis, quoniam scurram quàm Theologum decere magis videntur, ordine rē explicabimus, atque; ita tractabimus, vt qua de re agitur, in ea maximè versemur, & eam sic sub oculos legētium subijciamus, vt quod ait Petrus, id esse verissimum, facilè cuiuis constare queat.

Brentio

Brentio fuit propositum probare, quòd in Scriptura contineatur omnis doctrina, nobis ad veram & perpetuam salutem cognitu necessaria: Quod eo consilio fecit, vt vetus illud hæreticorum axioma tueri posset, neque credi, neque recipi præter scripturas quicquam oportere: quod cùm alijs hæreticis, tum Arrianis præcipuè fuit valde familiare. Petrus à Soto minimè negauit omnia contineri in scripturis, sed in genere. Nam & hoc inter alia docet scriptura, seruandas esse traditiones, audiendam esse Ecclesiam. Itaq; profert exempli causa nomen homousion, quod Arrianis ideo visum est recipi non oportere, quòd in scripturis nusquam reperiretur. Porrò Brenrius, priusquam de eo concedat aliquid, quod semel in animum induxit, ab Arrianorũ sententia se non multum ab horrere, sicut olim & magister eius Lutherus, non obscurè præ se ferre videtur. Sic enim loquitur: Nam quòd existimat Concilijs acceptum ferendum esse, quòd habeamus nomen homousij, satis perspicuè significat, quàm oscitanter doctrinam veræ Ecclesiæ expendat. Laudamus maiorum nostrorum studium & diligentiam, quòd operam dederint, vt doctrina de vera & æterna diuinitate Christi, pura & syncera ad posteros transmitteretur: sed quantas turbas hoc homousij nomen excitauerit, non est obscurum. Fingamus autem nihil periculi ex vocabulo ortum: quid, si rem ipsam probè tenuissemus, num nouum vocabulum fuisset nobis necessarium? Nicænum concilium, & pij Scriptores illustrarunt æternam diuinitatem filij Dei, idq; non è suis ipsorũ somnijs, sed è sacra scriptura. Num ergo Ecclesia amisisset huius necessariæ rei cognitionem, nisi nouum homousij vocabulum fuisset excogitatum? Fortassis omnia fuissent tranquilliora, si maiores vt veterem Scripturæ sacræ doctrinam, ita etiam vetera rerum vocabula retinuissent. Quare non video, quàm magnus sit Conciliorum vsus, si nihil aliud egerint, quàm vt nõua veterum rerum vocabula excogiteot.

Propositum & fundamentum Brentij in traditionibus reijciendis.

De nomine homousij.

Verba Brentij:

Quæ est hæc animi impotentia? quod contentionis studium? quæ libido non tam veritatis inuestigandæ, quàm victoriæ quoquo modo consequendæ? Nicæni quoque Concilij, quod semper sacrosanctum est habitum, auctoritatem eleuare, nec obscuram in Arrianos voluntatis inclinationem potiùs indicare velle, quàm vt de sententia tua moueri te patiare. Quid enim aliud hæc scribens Brentius, quàm Arrianis patrocinari videtur? Qui enim fuerunt, quos magis homousij nomen offenderet, quàm Arriani? de quibus narrat Ruffinus, quòd cùm fuissent Arimini congregati, tanquam ignotum & à Scripturis alienum sermonem auferendum id esse putauerũt. Quod ipsum ab ijs quoq; factum esse scribit Socrates, qui Philippis ciuitate Thraciæ constituti separatim concilium fecerant, & manifestè homousion anathemate damnauerant. Contra Catholici, Liberius, Athanasius, Hilarius, & qui cum eis faciebant, extrema quæq; sibi perferenda esse priùs putauerunt, quàm hanc sibi vocem eripi paterentur. Nec alio fuit animo Basilius, de quo testatur historia Theodoriti, quòd cùm Cæsariæ Præfectus eum placidè alloquutus hortaretur, vt tempori cederet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet tenui dogmatis exquisitione, multa Cæsaris verbis promittens, si nomen homousij reliquisset. Respondit vir ille sanctus, Adolescentulis tales sermones congruere: nam hos & ijs similes huiusmodi rebus inhiare. Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos illarum syllabam in discrimen venire pati posse, soleréque si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare.

Brentius Arrianis fauens, Concilio Nicæno detrahit.

Lib.1.cap.21.

Lib.4.cap.19.

Vide Brenti, quemadmodum etiam pro syllaba, priusquàm eam in discrimen venire permitterent, oppetendam esse pijs mortem Basilius existimauerit. Quin & de iota vno, quantum certamen fuit inter Catholicos & Arrianos? qui sic inter se iam conuenire visi fuerunt, vt propter accessionem vnius tantùm iota dissiderent. Quem enim confitebantur Catholici esse Patri homousion, eum Arriani iota tantùm addito, dicebant ὁμοιούσιον, sub hac vnica litera suum errorem occultantes, cùm filium intelligi vellent similem Patri largitate gratiæ, non proprietate naturæ. Exigebatur à Catholicis, ne tantoperè digladiarentur de vna litera: ne nimio studio contentionis impedire velle concordiam viderentur: verùm id insignes heroes illi, Liberius, Athanasius, Hilarius nulla ratiõe sibi persuaderi passi sunt. Nec mouebantur quicquam ea re, quòd offensurum plerosq; nomen homoousij, magnasque turbas esset excitaturum.

Religio Patrũ etiam pro syllaba & iota vno certantium contra Hæreticos.

Sed ipsum potiùs loquentem Athanasium audiamus: Desinite, inquit, causificationibus istiusmodi contra Patres grunnire: alioqui restat, vt etiam cruci Domini obmurmuretis: quoniam ea Iudęis scandalum est, gentibus vero stultitia, vt dixit Apostolus. Cæterùm quemadmodum crux mala non est, nobis enim credentibus Christus est Dei virtus & Dei sapientia, etiamsi Iudæi insaniant: ita quoque Patrum verba mala non sunt, sed vtilia ijs qui ea legitimè perlegunt, vimque in se continent omnis hæresis extinguẽdæ, etiamsi Ariani subinde rumpatur semetipsos condemnantes. Quẽ sequutus

Athanasius in epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ.

1.Cor.1.

Hilarius de Synod. aduersus Arrianos.

Hilarius quoq;: Male, inqoit, sanctis rebus præiudicatur, si quia non sanctæ à quibusdam babentur, esse non debeant. Non ergo gloriemur in cruce Christi, quia scandalum est mundo neq; in viuente Deo mortem prædicemus, ne ab impijs mortuus Deus arguatur. Malè intelligitur homousion: quid ad me benè intelligentem? Quàm diuersa fuit istorum sentétia Brenti, quàm pugnans cum ea quam tu profers? Cùm enim viderent Arrianos non aliam ob causam hanc vocem homousion repellere, quàm quòd & eorũ hæresim aperiret, & sanam Ecclesiæ doctrinã, qoę minùs apertè fuerat in Scripturis expressa, clatam & perspicuam redderet omnibus: quantò magis de ea abolenda labotabant Arriani, tantò vehementiùs obstabant Patres Catbolici, tanroq; diligenrius eam, quasi pro munimento quodam & arce contra illorum impias commentationes inscripta referendam curabant: nibil ea re deterriti, quòd sicut nunc Lutherani, sic tum quoq; clamabant Arriani, quæ sunt ad salurem necessaria, contineri in Scripturis omnia: non oporte re nouas voces proferri: non debere prærer Scripturas quicquam recipi.

Etiã Arriani vociferabantur sicut nunc Lutherani quòd in scripturis omnia continẽtur, quòd præter eas recipi nihil oporteat.

Quid enim ad hæc Athanasius? Nibil id refert, inquit, si quis voces in Scripturis non repertas vsurpet, qoàmdiu pias senrétias complectitur. Contra hæreticus tametsi voces suas è sacris literis mutuerur, nihilominus suspectus animoque corruptus audiet à Spiritusancto: Quare tu enàrras iustificariones meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Ita quoq; Diabolo de Scriptùris loquenti, os à Domino obturatum est. Contra beatus Paulus etsi ex alienis literis loquatur, Cretenses semper mendaces: & illud, Ipsius & genus sumus: & illud, corrumpunt bonos mores colloquia praua: ramen sanctus cùm sit, pium animum gerit, & Christi mentem renens, magister gentium est in fide & veritate: & quæ loquitur, cum pietate loquitur. Num autem ab hoc dissentit Hilarius? Is verò cùm induxisset Constanrium loquentem: Nolo verba, quæ non scripta sunt, dici: Dic, inquit, ptiùs, si rectè dici putas? Nolo aduersus noua venena, nouas medicamentorũ comparationes: nolo aduersus nouos hostes noua bella: nolo aduersus nouas insidias consilia recenria? Si enim Artiani hęretici idcirco homousion hodie euitant, quia priùs negauerunt: nónne tu hodie idcirco refugis, vt hi nunc quoque denegent? Nouitates vocum, sed profanas, deuitati iubet Apostolus: tu cur pias excludis? cum præsertim ab eo dictum sit: Omnis Scriptura diuinitùs inspirata vtilis est. Innascibilem scriptum nusquam legis: nunquid & hoc negandum erit, quia nouum est? Decernis similem patri filium. Eoangelia non prædicant: qoid est, quòd non refugis hanc vocem? In vno nooiras eligitur, in alio submouetur: vbi impietatis occasio pater, nooiras admittitur: vbi aotem religionis maxima & sola cautela est, excluditur. Sed Diabolici ingenij tui fallentem subnlitatem non tacebo: Similem, quod scriptum non est, decernis patri filium prædicari, vt ęqualem Christum Deum, quod est scriptum, taceas.

Psalm. 49.
Matt. 4.
Tit. 1.
Act. 17.
1. Cor. 15.
Hil. li. 1. aduersus Constantiũ.

Quæso Brenti, non eadem rectè vobis quoq; dici possunt? Num & vos à nouis vocibus abstinetis, quę sacris literis non continentur? Impurarìuam iustitiam vestram vbi legistis in Scripturis? Reputari nobis fidem ad iustitiam, beatum esse cui non imputauit Dominus peccatum, propter Christũ non reputari nobis delicta nostra, legimus in Scripturis. Quòd verò docetis vos, iustitiam Christi nobis ad iustitiam reputari, ac si nostra esset, non solùm in Canonicis, verùm ne in veterum qoidem Orthodoxorum libris temerè quisquam scriptum reperiet. Intereà tamen hoc vos dogma vestrum ita vestris obtruditis, vt nisi quis id firmiter credat, eum salutem conseqoi posse negetis. Sic ipsi falsum esse demonstratis axioma vestrum, quòd in Scripturis omnia continentur ad salutem necessaria, quodq; præter eas credi nihil, recipi nihi oporteat. Nam certè nõ verè nos esse iustos, sed imputatiuè, vel non esse instos, sed pro iustis imputatione haberi, quatenus Christi iustitiam per fidem possidemus, neq; scriptum neque pictum est vsquam in scripturis Canonicis. Ac ne in vllis quidem vel veterum, vel etiam recentiorum Doctorum scripris, qui anre quadraginta hos annos vixerunt.

Imputatiuã iustitiam heretici statuunt sine scriptura.

Quid aurem quòd asseritis, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam necessarium esse, vt credat certò & absque vlla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse dimissa, nec esse quenqoam verè iustificarum, nisi qui credit se esse iustificatum, & hac sola fide iustificationem & absolurionem perfici: hominé renatum & iustificatum teneri ex fide ad credendum se certò esse in numero prædistinatorum, & in finem vsq; magnum illud perseueranriæ donõ habiturum, absoluta quadam & infallibili certitudine. Hæc & alia pleraq;, quæ vos non alio prope loco, quàm quo fidei articulos in symbolum Apostolorum relatos baberi vultis, vt nisi quis ea crediderit, saluũ fieri posse negetis, vbi in scripturis reperiũtur? Quin aduersantur illis poriùs, qoẽadmodũ in exordio buius libelli demonstrauimus. Conaris tu quidem Brenti commentum hoc vestrũ strenuè defendere, productis etiã nõnullis & scripturæ Canonicę & san-

ctorum Patrum teſtimonijs,ſed quæ ſi quis diligentius expendat,non magis ex illis elici poteſt quod aſſeritis,quàm ex pumice lac. Quod facilè demonſtrare poſſemus:verùm non eſt præſentis inſtituti.

Ne veſtris quidem omnibus commentum hoc veſtrum probatur. Veſter eſt Bucerus, at is,neque ſolus, verè docet humanam eſſe cogitationem ſine Deo verbo natam, quod vos aſſeueratis, tranquillitatem & pacem conſcientiæ fieri per abſolutionem ſiue annunciationem Euangelij. Sunt,inquit Bucerus, ex noſtris, qui affirmant ſingularem energiam habere, ſi quis priuatim Euangelium audiat, & ſeſe pronunciari abſolutum. Tum demum, inquit, certus es, id propriè ad te pertinere, cum tu priuatim ac propriè abſolueris. Sed quòd priuatim abſolui ab homine, hoc eſt, ſeorſum audire gratię promiſsionem,per ſe momentum aliquod ad confirmandam conſcientiam habeat, & tum demùm certum habeas,Euangelium ad te pertinere,cùm tu propriè ac priuatim abſolueris,cogitatio humana eſt ſine verbo Dei. Vides Brenti, quemadmodum veſtri quoq; confitentur, commentum hoc veſtrum humanam eſſe cogitationem ſine verbo Dei? Hanc tamen vos cogitationem veſtram, hanc viſionem cordis veſtri, ſummo ſtudio & auribus & animis hominum inculcare ſtudetis: nec alio loco, quàm quo Dei verbum ab omnibus recipi vultis & adorari. Et eſt certè Bucerus inter veſtros nō poſtremi nominis: doctrina idolo veſtro Iſlebienſi nihilò inferior, linguarum verò peritia, tum & Latinè ſcribendi facultate multò ſuperior. Noli putare Brenti, quòd ſine cauſa Deus, ſicut extremi iudicij diem, ita iuſtificationem quoque noſtram, gratiæque ſuæ conſequutionem nobis non eſſe certiſsimam voluerit: imbecillioribus enim iſta certitudo ſuperbię quædam eſſet occaſio. Nam ſi qui perſuaſum habent apud Regem aliquem aut Principem ſe eſſe in gratia, quàmlibet animi ſui affectionibus imperare ſciant, effugere tamen vix poſſunt, quin efferantur animis, eſtne veriſimile, quòd quiuis de vulgo ſi certò ſcire queat ſe eſſe in gratia apud Deum, ab hoc elationis crimine cauere ſibi poſsit? Monet Paulus, vt in humilitate ſuperiores nobis alios arbitremur. Scilicet hoc facilè præſtaret quiuis è turba: Poſteaquam certè perſpectum haberet, ſe iuſtificationem, ſe Dei gratiam, ſe Dei filiorum adoptionem eſſe conſequutū, nec impedire iam quicquam, quò minùs regni cœleſtis hæres efficiatur? Sicut autem vſuuenit nōnunquam, vt qui ſerui de gratia ſuorum dominorum ſunt ſecuti, minùs diligenter eis inſeruiant, quin & contemnere nonnunquam incipiant: ſic in viris imperfectis hæc, quam tanta contentione vos aſſeritis, gratię certitudo, quid aliud quàm inertiæ cuiuſdam, ſocordię, vitæq; laxioris eſſet occaſio futura: Quis enim de pœnitentię fructibus, quis de gratię profectu ſolicitus foret, ſi certò ſe iuſtificationem, Deique gratiam eſſe conſequutum perſuaſum haberet? Quamobrem quòd conſideratiores Patres & Domini nonnunquam faciunt, vt gratiam ſuam ergà filios & ſeruos diſsimulent, nec eos omninò certos de ea eſſe velint, quò ſic illos in officio contineant, ne ſi nimium de ea ſint ſecuri, negligentiores reddantur idem erga ſeruos creaturaſque ſuas Deum facere, credi rectè poteſt.

Bucc. Brentio cōtradicit de certitudine gratiæ In cap. 3. Matt. 4.

Bucc. Luthero doctrina & linguarum peritia non inferior.

Phil. 2. Vtiliter ignorat homo ſe in Gratia Dei eſſe.

Meritò igitur dogma hoc veſtrum damnatum eſt ab Eccleſia, quòd homines natura imbecilles & ad malum pronos ad licentius peccandum inuitare videntur. Quam autem cauſam aliam eſſe dicimus, cur vt quiſque mortalium veſtrum hoc Euangelium amplectitur, ſtatim ſeipſo reddatur deterior, præter inanem iſtam, quam vos docetis fiduciam? Quid enim reſpondere vos docet Magiſter veſter Martinus Lutherus, ſi quem ex vobis aliquando pungit conſcientia propter peccata, quę patrauit? Iubet his verbis vti, Quid peccatū, peccatū: attamen ego ſum ſanctus: ſi ego probus non ſum, Chriſtus tamen eſt probus. Quaſi verò propterea vos iā probos eſſe neceſſe nō ſit, quia Chriſtus probus eſt? quaſi probitas illius eriā illi ſufficiat ad ſalutē, qui improbus eſſe perſeuerat? Nūquid autem tu diuerſum ab eo ſentis, quando negas nos propter indignitatē noſtrā trepidare debere, ſed nullo meritorum noſtrorū habito reſpectu, ſolius Chriſti meritis nitidicis oportere? vt iam quoniam Chriſtus probus eſt, improbo cuiuis eſſe liceat, neque tamen interea de iuſtificatione, de gratia, deque ſalute ſua dubitare fas ſit, quaſi Chriſtum, cùm in terris verſaretur, probum fuiſſe ſufficiat, & illius probitate confidere quiſque debeat etiam improbiſsimus, quòd ſit æternam ſalutem conſequuturus. Quantam verò Brenti commento hoc veſtro feneſtram ad omnem improbitatem aperuiſtis? vt mirandum non ſit, quòd idem ille Dux veſter & anteſignanus queritur, poſteaquàm ſuum iſtud Euangelium prędicare cœpit, factos eſſe vos decies Sodomitis peiores. Fecerunt itaque pro officio ſuo Patres in Concilio Tridentino cōgregati, quòd hanc veſtram doctrinam anathemate condemnarunt, qua videbant homines ſua ſponte procliues ad ſcelera, magis etiam ad illa incitari. Rectè Sapiens ille beatum eſſe pronunciat, qui ſemper eſt pauidus. Nam qui ſine timore eſt, iuſtificari non poteſt. Contrà verò infelix eſt ille,

Contra inanem fiduciam hæreticorum.

Prou. 28. Eccle. 1.

ille,quem vos,cùm hac inani vestra fiducia secutnm descendere facitis ad gehennã. Verùm de hoc satis:nunc vnde deflexit,eò redeat oratio.

Non omnia contineri in Scripturis,quæ sunt ad salutem necessaria, dum conatur demonstrare Petrus à Soto,profert vocem homousion,quam propterea reijciendam esse censebant Ariani, quòd in Scripturis non contineretur, extra quas recipi quicquam debere negabant. Atqui sic fuit semper & est ad salutem necessarium credere, quod sit patri filius ὁμοούσιος, vt qui non credit,anathema sit à Christo & à corpore eius Ecclesia, nec vllam habere posit spem æternę salutis adipiscendæ. Produxerat secundo loco Petrus Chrisma atque vnctiones quæ adhibentur in Baptismo. Hic Brentius: Quid autẽ est,inquit,quod Asotus adiũgat etiam Chrismata & vnctiones, quæ sint Baptismo adhibendæ? Höccine est officium conciliorum? vt definiant quid præter ea, quæ Christus ipse instituit, Sacramentis sit addendum? Mirabor si has ineptias & hæc Asotica exempla sui ipsi Prælati non rideant, cùm scriptores eorum doceãt, hæc ad substantiam Baptismi non esse necessaria. Congregemus igitur concilio Prælarorũ magno sumptu, nec minori periculo, vt constituantur aut non necessaria, aut puerilia spectacula. Sed de talibus ceremonijs tum tractabitur Deo volente, cùm illud Christi, Frustrà colunt me docentes doctrinas & pręcepta hominum, explicabimus.

Brentius contra Chrisma & vnctiones quæ in Baptismo.

Imò verò Brenti, Conciliorum hoc est officiũ, vt non solùm de doctrina religionis, verùm etiam de ritibus cognoscant, qnos vel in Sacramentorum administratione, vel in diuinis officijs adhiberi oporteat, vt qui sint Apostolicæ traditionis, qui non sint: qnos deceat, quos non deceat seruati, planum fiat omnibus. Quamobrẽ ante mille ducentos plùs minùs annos in Arausicano primo Concilio definitum fuit, vt vngerentur Chrismate baptizati. Quin & in posterioribus Concilijs, Lngdunensi, Valentino, Beluacensi, Martini Papæ, multæ sunt editæ constitutiones de Chrismate, quas recitat Gratianus. Neque tibi mirum hoc videatur Brenti, cùm etiam Apostoli de rebus non maioris momenti, nimirùm vt abstineretur à contaminationibus simulachrorum, & suffocatis, & sanguine, si statuerent aliquid in concilio, se facturos operæpretium existimauetint. Intereà tamen fatemur verum esse, quod scribis, ad substantiam Baptismi non esse necessarium vngi chrismate. Cæterùm ad salntem fidelium necessarium est, non contemnere, quæ præcepit Ecclesia. Sit infans aliquis vel adultus etiam, qui de vita periclitetur, non est ad manum Chrisma, si nihil aliud quàm aspergatur aqua, cùm accesserit verbnm ad aspersionem hanc, iam est baptizatus, nec ei qnicquam deest, quod ad substantiam Baptismi pertinet: ad quam adeò chrisma non est necessarium, vt ne Sacerdotis quidem in baptizando ministerium, si forrè qui baptizandus est, ei vitę periculum imminet, nec Sacerdotis haberi copia possit, sit necessarium: & æquè pro baptizato talis habeatur, qui sit à fœmina, cùm vrget necessitas, atque si sit à Sacerdote baptizatus, nec iterari baptismum liceat. Neque tamen ideo non grauiter peccat, si quis nulla necessitate cogente, malit à Laico, quàm à Sacerdote baptizari. Non minùs autem & ab illo peccatur, qui sciens prudensque per contemptum Chrismatis vsum prætermittit.

Responsio.

Cap.1. De consecrat. di.4.ca.Si quis voluerit cap. 1. Si quis de alio cap. 2. omni tempore. Act.15. Aliud est contẽnere, aliud ex causa omittere ceremonias Ecclesiæ.

Vis autem scire, quantum sit hoc peccatum? quem tibi potissimum proferemus, cuius testimonium aliquod apud te pōdus auctoritatis habeat? Cupiebas nō ita pridem dari tibi Damasum. Vis autem hunc tibi demus? Audi quid ille scribat ad Aurelium Carthaginensem Episcopnm: Violatores, inqnit, canonum voluntarij, grauiter à sanctis Patribus iudicantur & à Spiritusancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare Spiritumsanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos canones non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proteruè agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus spontè consentiunt. Talis enim præsumptio manifestè vnum genus est blasphemiarum in Spiritumsanctũ. Audisne, quantum hic facinus esse iudicet, non Chrismatis vsum omittere, qnod vrgente necessitate sine crimine fieri potest, sed proteruè contra canones Ecclesiasticos venire.

Proteruè contra Canones Ecclesiasticos venire est Spiritumsanctum blasphemare.

Ecce autem quo tēpore locum hunc tractabamus, venit in manus nostras liber Brentij contra hunc ipsum virum venerabilem Petrum à Soto scriptus. Cui titulum hunc fecit, Apologię Confessionis VVirtembergensis pericope secunda. Deum immortalem, quàm est effrenis in hoc homine cōuitiandi libido, & plus quàm scurrilis dicteriorum, sannarumque petulantia? Quæ autem est hęc Euangelij docendi tam non Euangelica ratio? haud aliter is libellum hunc suum scommatis, conuitijs, calumnijs parùm Christianis impleuit, atque solent ij, qui capos aut fasianos infarciunt alijs. Ab his incipit, per hæc pergit, in hæc definit. Erit autem quisquam, qui possit animo suo imperare, vt credat hæc à Christi, & non à Satanæ potiùs Spiritu esse profecta? Commendata mihi fuit à quis-

De secundo Brentij scripto Apologetico.

à quibusdam Brentij modestia: cæterùm in hoc suo scripto tam longè ab ea videtur abesse, quàm qui longissimè. Furere dicas hominem, non dicere vel scribere. Quàm iocula riter in eo Chrisma tractat? quos risus excitat lepidis suis fabellis recitandis? Quàm procaciter insultat sæpè venerabili viro Petro à Soto? quàm petulanter etiam in sanctos Patres iam vita functos debacchatur? Mimum quendam eum agere dicas, non Theologum, vt ego satis mirari non possim, si quisquam est mortalium, qui modò non sit ab omni prorsus pietate, grauitateq; remotus, qui tali homine Theologo malit vti, quàm ludione. Sed quale Euangelium, tales Euangelistæ, sicut veteri iactatur prouerbio: Similes habent labra lactucas. Vnde autem Lutheri discipulum agnoscere liceret? Nobis verò non est hoc loco propositum de Chrismate multa scribere, & ad insulsas hominis cauillationes respondere: sed quin strictim breuiterque de nonnullis agamus, tenere nos non possumus.

Sacri chrismatis vsus contra Brentium defenditur.

Ac fatetur hoc initiò Brentius ipse, Chrismatis vsum in Baptismo à nonnullis scriptoribus & Concilijs celebratum, & in Ecclesia post diuulgatum Euangelium solennem fuisse. Verùm negat hoc modò, hoc consilio traditum Ecclesiæ, quo eum Ecclesiæ scriptores obtrudunt. Scilicet melius exploratum habere potest hesternus hic homo, quo modò, quo'ue consilio sit Ecclesiæ chrisma traditum, quàm illi prisci sancti Patres, qui temporibus Apostolorum proximi fuerunt, à quibus illud per manus Episcoporum inuicem succedentium traditum esse dubium non est, quàmlibet reclamet Brentius. Qui ferri tamen posse posteà Chrismatis vsum scribit, verùm illud ferri non posse, quod Petrus à Soto vociferetur, eos qui non vtantur Chrismate, ab vnitate Ecclesiæ recessisse, & esse Schismaticos & Ecclesiæ hostes. Atqui non Petrus ita censet Brenti, verùm Christus ipse. Vis audire Christi sententiam hac de re? Qui non audierit, inquit, Ecclesiam, sit tibi tanquam Ethnicus. Si sunt Ethnici in Ecclesia, erunt etiam in Ecclesia, qui Chrismate non vtuntur: quos tamen nemo propterea iudicat alienos ab Ecclesia, quòd non vtuntur Chrismate, cùm accidere nouum quam possit, vt omittatur Chrisma sine crimine, sed quòd Ecclesiam non audiunt, quòd prudentes & scientes ex incredibili quadam arrogantia, legumque Ecclesiasticarum contemptu, contra ea venire audent, quæ sunt vnanimi totius orbis Christiani consensu recepta, perpetuoque tot seculorum vsu comprobata, hoc est, quamobrem ab Ecclesia censentur alieni. Quid quisque credat, quid in pectore suo clausum quisque gerat, scire potest nemo, præter eum solum, qui corda scrutatur & renes, cuius oculis etiam ea nuda sunt & aperta omnia, quæ sunt nostri cordis intima. Cæterùm homo, sicut Scriptura dicit, non videt, nisi ea quę patent, quę sub aspectum cadunt, ex facie iudicat, ex ritibus istis externis pronunciat. Obseruat aliquis ritus, quos per orbem Christianum vniuersum obseruari videmus ab omnibus, quicunque Christiani censeri volunt, nihil iam impedit, quominùs inter Christianos, & Christi corporis Ecclesiæ membra numeretur. Nam quæ sunt in animis hominum recondita, Deo iudicanda relinquimus. Quòd si verò sit aliquis, qui non modò non obseruat, verùmetiam fastu quodam intolerabili reijcit & aspernatur, quicquid est rituũ, quibus homines Christiani fidem suam erga Christum orbi testatam faciunt vniuerso, non habet is iam, cui potiùs imputet, quã sibiipsi, quòd pro Schismatico habetur, quod inter Ecclesię membra non censetur, quòd inter Christianos non numeratur. Omnes Christiani iam inde à mille quingentis annis, præter Baptismi & Eucharistiæ Sacramentum, duobus etiam his signis visibilibus se ad Christum crucifixum pertinere, & eius membra esse testari voluerunt, Chrismatis vsu, & crucis signo, quorum vno de Christi nomine, altero de Christi cruce se gloriari, nec in alia sibi re, quàm in Christo pro se crucifixo placere, ex illo pendere, in illo spem suam & fiduciam omnem collocatam, in illo rerum suarum omnium præsidium constitutum habere, publicè profitentur. Hæc signa si quis respuit, quid aliud is de se suspicandi præbet occasionem, quàm quòd neque cum nomine, neq; cum signo Christi crucifixi commune quicquam habere velit, quòd eum & nominis & crucis Christi pudeat? Cuius vt minimè pudere, quin etiã vt in ea se gloriari Christiani demonstrarent, ipsam frontem, quæ pudoris & verecundię sedes est, & Chrismate vngendam, & identidem cruce signandam esse duxerunt, vt in quo membro erubescitur, ibi figeretur, vnde non erubescitur, imò gloria potius omnis quæritur.

Matt.18.

Hier.17.
Heb.4.
1.Reg.16.

Schismaticum est, solennes Ecclesiæ probatosque ritus aspernari.

Quid nos doceãt chrismatis vsus, & crucis signum.

Quamobrem nihil est Brenti, quòd ita grauiter feras, vos pro talibus haberi, quales vos ipsi facitis. Ab Ecclesia Dei vos ipsos præciditis, altare contra altare erigitis, cathedram contra cathedram constituitis, veteres ritus abrogatis, nouos instituitis, non à priuata vnius alicuius ex priscis illis Doctoribus sententia, sed à communi omnium opinione totius Ecclesiæ consensu comprobata, discedere vobis fas esse ducitis, vt ita vos non solùm à nostri temporis, quæ tamen diuersa non est, verùmetiam ab illa, quę fuit

Vnde schismatici hodie dignoscantur.

Apostolorum prisci temporis Ecclesia, in qua fueront præclara illa lumina, Hieronymus, Augustinus, Cyprianus, Basilios, Chrysostomus, Ioannes Damascenus, Theophilactus, & alij multi viri sancti, esse separatos doceatis. Et intereà molestè fertis si quis eo nomine vos appellet, quod non modò scripta vel dicta, verùmetiam ipsa facta vestra vobis imposueront.

Augus. contra Brentium vindicatus.

Ad Hier. epi. 19

Sed qoæ est frons tua Brenti, qui Chrismatis vsum tàquàm impium, Augustini quoque conaris auctoritate damnare? cum non ignores quàm sæpè, quàm honorificè, quàm moltis in locis vnctionis istius meminerit. Dixit is de veteribus Sacramentis, non esse sopitos cineres etuendos, qoin ea cum honore sepulta à Christianis omnibos irreparabiliter esse deserenda. Num autem in tota illa epistola vel verbo Chrismaris facit mentionem? De circuocisione, sabbato, capitis rasione, tum de sacrificijs veteris legis loquitur ibi Augustinus, atque hęc suot, quæ censet irreparabiliter esse deserenda: cæterùm sicut manuum impositionem, sic & Chrismatis vsum in Ecclesia retinendom Apostoli censoerunt. Sed vos iam pridem Brenti depudoit, cùm de eorum esse numero videamini, qoos dixisse scribit Propheta: Posuimus mendacium spem nostram, & mendatio protecti sumus.

Esa. 28.

Pius vsus Chrismatis, & ab omnibus retinendus.

Neque verò nos vel in Chrismate, vel in signo crucis nostrę salutis spem collocamos: verùm in solo Christo crucifixo, quem signis istis visibilibus deootamus: quamobrem etiam absque signis his fieri posse credimus, vt salutem aliquis ęternam coosequatur. Verùm si, quod vos faciris vsum eorum, aliquis contemnat, eum in Spiritumsanctum peccare, à sanctis Patribus docti persuasum habemus. Nam vt demus hoc, quamuis ritè fieri posse non credamus, qoòd hæc visibilia signa, vel vsus eorum potius rectè possit abrogari, non tamen hoc vnius alicuius priuata, verùm publica torius Ecclesiæ auctoritate factum oporteret. Nunc autem cùm vnus aliquis hoc sibi per summá superbiam arrogat vt suom ipsius priuatum sensum totius Ecclesiæ sensui & consensui præferendum esse iudicet, qoid de eo aliud existimari rectè potest, quàm quòd sit singularis, sit schismaticus, sit hæreticus? cū qoi tali præditus est iogenio, nō quod omnibus, sed quod seorsom & sigillatim sibi videtur, id sentiat, à reliquo cœtu fidelium se præcidat, deniq; diuersam quandam senteotiam eligat ab ea, quæ torius est orbis Christiani.

Quid Catholicis Brentius assingat, in Chrismate contumeliosus.

Sed factus iam tandem mitior Brentius, vel vi potius veritatis coactus, Tolerabile esse, ioquit, si io Baptismo, in Pontificali confirmatiooe, & in alijs sacris adhiberetur Chrisma simplex, & nulla incautariooe sordidatum, ac vsus eius permitteretur liber. Nunc autem hoc intolerabile ac detestandom est, quòd non solùm vsus eius tanquam ad salutem necessarius exigatur: verùm etiam oon adhibeatur in vsum, nisi magicis execrarionibus turpificatum. Quæ est hęc istius incircuocisi Philisthæi blasphemia, qui verba Dei magicas execrationes vocare non reformidat? Verum hoc Euangelium eiusmodi gaudet leporibus. Nam non multùm dissimilibus verbis vtitur, quando de illa formula verba facit, qoa nos vti Christus in baptizando voluit. Sic istorum lingua nihil esse potest impurios.

Patres pro Chrismate contra Brentium testãtur Dio. cap. 7. Hierar. Ecclesi.

Quibus aotem contumelijs oō afficit & Clementem & Diooysium, & sanctos alios Pontifices, qoos omnes fictirios esse vult? Cotus rei nos cōtrarium docere possemos, oisi pigeret in ijs rebus diurius immorari, quæ præsentis instituti non sunt. Reprehendit Brenrius Dionysium, quòd scrip seriris, diuinos Duces nostros, qoos oos Apostolos interpretamur, hanc vnguenti consecrationem tanquam eiusdem ordinis, & eiusdem efficacię cum sacris cęremonijs. Synaxeos, ijsdem vt plorimòm figuris & mysticis dispositionibus, ac sacris benedictionibus coostituisse. Sed si qui scripsit hęc, fictitius illi Dionysius videtur, num Augustinum quoque dicet esse fictitium, qui scriptúm reliquit in eo libro, qoem edidit contra literas Petiliani, quod in geoere visibilium signaculorum, Sacramentum Chrismaris sacrosanctum est sicut Baptismus? Num fictitiom esse dicet hoc vetustiorem etiam Cyprianum, qui cum alijs multis ad fratres qoosdam suos scribens, primum de aqoa Baptismi sic loquitur: Oportet mundari & sanctificari aquá prius à Sacerdote, vt posit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abloere. Et paucis interiectis: Vngi qooq; necesse est eum, qui baptizatus sit, vt accepto Chrismate, id est, vnctione, esse vnctus Dei, & habere in se Christi gratiam posit. Porrò autem Eucharistia, & vnde baptizari vnguntur, oleum in altari sanctificatur. Sanctificare autem nō potuit olei creaturam, qui nec altare haboit, nec Ecclesiam. Vides quemadmodum Cypriani verba nō multùm ab ijs, quæ scripsit Dionysius, dissidere videantur? Simul & illud ex ijs cognoscere potes, nō vngendi solùm, verùmetiam aquam Baptismatis, & oleum Chrismatis consecrandi, quàm vetus fuerit institutum. Qua de re sic etiam ab Ambrosio scriptum est: Vidisti aquam, sed non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ

Au. li. 2. ca. 108

Cyp. epi. 12. li. 1.

Cōsecratio aquæ Baptismatis & olei Chrismatis

Am. li. 1. de Sacramentis ca. 5.

quæ habet gratiã Christi. Aliud est elementũ, aliud consecratio, aliud opus, aliud operatio. Non sanat aqoa, nisi Spiritussanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit. Ac nonnollis interiectis: Vbi primum ingredirur Sacerdos, exorcismum facit, secundò super creaturam aqoæ inuocationem: posteà & precem desert, vt sanctificetur fons, & adsit presentia Trinitatis æternæ. Augustinus quoque, Benedicimus, inquit, aquam Baptismatis & oleum vnctionis. Basilius iridem: consecramus aquam Baprismatis & oleum vnctionis. Et hotum æqualis Sulpirius, quemadmodum diuus Martinus oleum benedixerit, commemorat, vbi simul & exorcismi meminit, dialogo tertio, de vita diui Martini. Quorsum autem arrinet reliquos omnes proferre? cùm Apostolorum hanc esse traditionem, vt primùm consecrentur aqua & oleum, deinde baprizentur homines & vngantur, tam firex veterum Scriptorum consentienti testimonio perspicuum, vt de eo dubitari fas non fit? Quòd si liber exraret, quem Ignarium scripsisse de Traditionibos Apostolorum narrat Eusebius, inde verò certo certius ita se rem habere cognoscere liceret. Porrò qoa forma consectati fuerit solitus fons Baptismatis, vel olium Chrismatis, non satis constat ex veterum scriptis. Intereà quæ oobis io Pontificali Romano præscripta est, ea rectè vtimur.

Aug. lib. 15. de Trinit. cap. 26. Basilius ad Amphilochiũ, ca. 27

Et admirabilem Brenrij fastum & arrogantiam execrari satis nõ possumos, qui quod tanto consensu tot seculis ab vniuersa receptum est Ecclesia, non magnis Larinorum quàm Græcorum, non occidenris magis quàm orientis, tot sannis tam scurriliter exagitare non veretur. Scilicet si quid inesset in ea re vitij, quòd exorcizatur & consecrarur aquę, salis, & olei creatura, iuxta receptum tot seculis Ecclesiæ morem, ignorassent hoc illa preclara orbis rotius Christiani lumina, Cyprianus, Ambrosius, Augustinus, Basilius, vt nihil intereà dicam de Clemente & Dionysio: nec fuisset hoc tanto temporis interuallo mortalium cuiquam reuelarum, nisi nunc demum filijs istis desertoribus: qui quamuis de spiritu se iactent, nihil tamen aliud quàm caro sunr? Et indicant hoc eorum libri, quibus tam procaciter insultaot, tam petulanter cõuitiantur, tam scurriliter sannis & dicterijs in qoosuis ludunt, nullo mioùs eos, quàm Dei spiriru agi. Sed nolumus esse longiores in Chrismatis vsu defendendo: ad institutum redeamus.

Arrogantia Brentij qui se totiveteri Ecclesiæ opponit.

Profert aliam scripturam Brentius: Vos dixi amicos quia omnia, quæcunque audiui à Patre meo, nota vobis feci. Ac subdit: Quę autem Apostoli acceperũt à Christo, ea vulgauerunt prædicatione sua in toto orbe terrarũm, & tradiderunt ea posteritati scriptis suis. Manifestum igitur est, quòd omnia, quæ ad salutem cognitu necessaria sunt, in scripris Propheticis & Apostolicis contineantur. Profert è regione Petrus ex epistola ad Thimotheum: Quæ audisti, ioquit, à me per multos testes hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere. Non dixit, inquir, quę scripsi vel scripto tradidi, sed verbo tantùm, qoæ audisti. Non dixit. Tu commenda monimentis literarum, sed hominibus fidelibus. Lex Euãgelica magis est cordibus indira Spirirusancto interiùs docente: Docebir vos omnem veritatem. Apostoli huic Spiritussancti interiori instinctui innixi sunr. Vnde Paulus: Epistola estis Christi, ministrata & scripta oon atramento, sed spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quare iniotiam facit dignitati Euangelicæ & Apostolicæ, & aperiè imponit, qui docet, Apostolos scripto tradidisse cuncta, quę verbo docuerunt, & acceperunr à Chiisto. Addit in scholijs: Mirandum est, quòd tam audacter hoc asseratis & ram facilè, meritò eadem facilitate contemnendum. Nam primòm constat, non omnes Apostolos scripsisse, & tamen pȩdicarunt omnes. Deinde neque ipsi qui scripserunt, probantur omoia scripsisse, imò Paulus apertè contrariom dicit ad Timotheum, vt habes in assertione Catholica ex opposito. Et restatur Dionysius, Eusebios, & antiquorum plurimi pauca esse scripta ab Apostolis. Neque Christus præcepit vnquam eis, vt scriberent, sed prædicate, inquit. Et qoàm indignè senrit de animis hominum, de Ecclesię firmitate, de operatione Spiritussancti, qui non putat solidius & firmiùs teneri posse, quæ cordibus mandantur fidelium, dicente Paolo: Hæc commenda, &c. quã quæ membranis aut tabulis. Denique Euãgelica lex, testante Ezechiele Propheta, nõ scripta, sed indita est cordibus, nec ad eius essentiã perriner scriptura aliqua. Quanto enim tempore sine scriptura Euangelica lex fuit annũciata? Imò vt antiquissimus Iræneus diligentissimè & verissimè considerauit vsque hodie ad omoes barbaros sine scriptura est lex Euangelica. Neq; enim quicquam Apostoli ipsis scripserunt. Sicut enim Græcè loquens aut Hebraicè non loquitur Barbaris, ira eisdem linguis scribens: Ordinationi enim, inquit, assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritum in cordibus suis salutem, &c. Hæc à Petro scripta & apertiora suot, & veriora, quàm vt refelli queant.

Ioan. 15. Nõ omnia continere scripturas, vt vult Brẽtius

2. Timo. 2.

2. Cor. 3.

Quam

Ridiculus in respondendo Brentius.

Quid igitur Brentius? cum videat se nihil habere quod contradicere posit, incipit nobis narrare lepidam fabellam de Synodo Monialium. Ludit etiam elenchis quibusdam sophisticis. Monachus Dominicaster portentum in rerum natura, quia simul est albus & ater, sed portentum est generis neutri, igitur & Monachus. An non lepidum scurram agit hic Theologus? Sed quid faceret, cùm sibi sic occlusum os esse videret, vt quod contra mutiret, non haberet? Postea tamen, ne nihil dicere videretur, non se loqui dicit de literis & syllabis, siue in membrana, siue in papyro scriptis, sed de sententia, quæ ijs literarum & syllabarum notis significatur. Quid autem hoc ad rem, de qua agitur? Docet posteà. Easdem res manere, siue voce nuncientur, siue literis mandentur: quòd produ ctis Scripturarum exemplis ex Genesi, Exodo, Deuteronomio, planum facere conatur. Verùm & hoc quid ad Rumbum? Quærit deinde, Num Moses scribendo legem & Euãgelium suscepit vanum laborem, quippe qui cœlestem vocem mandauerit membranis rei fragillimę? Quasi verò dixerit hoc Petrus, aut quasi quisquam sit homo Christianus, qui vel Prophetas vel Apostolus reprehendat, quod legem & Euangelium literarum monumentis consignarint. Non de hoc agitur Brenti. Verùm cùm dixisset Petrus, quòd apertè impunit hominibus, & eos decipit, qui docet Apostolos scripto tradidisse posteritati cuncta, quę verbo docuerunt, hęc illius à te sententia refutanda: simul demonstrandum erat, quòd nihil docuerint, quod nõ scripserint. Nunc tu de alijs loqueris, cùm ille de cœpis verba faciat.

Tandem videtur aliquid velle dicere: Euangelium, inquit, quod prædicauerunt Apostoli, non voce tantùm vulgatum est, sed erat anteà in Scriptura prophetica comprehensum, & iam tum mandabatur literis Apostolicis. Quid autem Brenti, si priùs fuit Euangelium de Christo, quàm non modò Scriptura, verùmetiam vlla literarum esset cognitio? Inter primum hominem & Mosen, qui primus legem scripto mandabat, duo millia, trecenti, septuagintatres ãnni intercessisse creduntur, num toto illo tempore nullum fuisse putas Euangelium? Ac vt demus tibi, quod in scriptura prophetica comprehensum anteà fuerit Euangelium, quàm prędicassent Apostoli, num Euangelium illud fuit de eo, qui iam venerat, & non potiùs de venturo Christo? Sunt graues auctores, qui totis sedecim annis negant fuisse Scripturam vllam de eo, quòd Christus venerat in hunc mundum, vt saluos faceret peccatores, deque rebus ab illo gestis, quæ per omne tempus id, voce tantùm prędicabantur ab Apostolis.

Euangeliũ ante scripturam omnem fuisse.

Euangello scripto caruit Ecclesia primitiua, 16. annis.

Docet postea Brentius, quo consilio fecerit Spiritussanctus, vt scripto mandaret Euãgelium: quasi verò sit quisquàm qui consilium hoc Spiritussancti reprehendat. Profert paulò pòst conciones aliquot Apostolorum, quibus auctoritas & maiestas Scripturæ sacræ commendatur. Quasi de dignitate illius detractum aliquid quisquam cupiat. Sic ille cum extra rem dicat omnia, nullum tamen facit dicendi finem. Quorsum enim attinet congerere tot Scripturarum loca, quibus vsi fuerunt Apostuli: quasi verò sit aliquis, qui neget Scripturarum testimonijs aliquid rectè probari posse? Imò quoties Apostoli de Christo sermonem habuerunt, ad Iudæos præsertim, necesse fuit vt eum Prophetarum oraculis confirmarent. Cæterùm cùm de Synaxi loquitur Paulus, quas adfert scripturas: Ego enim accepi à Domino, inquit, non legi in hoc aut illo. Nihil igitur adfert præter traditionem acceptã à Christo. Quòd in Ecclesia mulieri docere fas non est, quòd nudo capite vir, velato mulier orare debeat, quòd Episcopum vnius vxoris virum esse oporteat, quibus docet scripturis? Quin ille ne rationem quidem adfert vllam, sed solam contradicentibus consuetudinem opponit: Si quis, inquit, videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus. Et alio quodam loco dicit: Qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum.

1. Cor. 11.
1. Tim. 3.
Etiam à sola cõsuetudine Paul. ratiocinatur.
1. Cor. 11.
2. Thes. 4.

Nemo pius reprehendit Brenti, si quis ad scripturas appellet: nos verò laudamus id, quin & facimus ipsi. Verùm si scriptura sit ambigua, si diuersæ vel contrariæ nonnunquam illius interpretationes proferantur, quæso quid facere tum oportebit? Tu scripturam hoc sentire vis, mihi contrarium verius esse videtur: vnde veritas nobis erit elicienda? Verbi gratia, de tribus nunc verbis valdè cõtrouertitur, Hoc est corpus meum, quorum quem tu sensum esse velis, fateor me nõ satis intelligere. Nam affirmas tu quidem in confessione tua, quin & alijs quibusdam scriptis tuis, quòd verum corpus & verus Christi sanguis in Eucharistia distribuatur, sed quòd realiter & substantialiter ibi sit verum Christi corpus & sanguis, nusquam expressè quod quidem ego legerim, scribis. Quin cùm ita de pane dixisse Christum asseris, Hoc est corpus meum, sicut ab Ezechiele de vrbe Hierusalem in latere descripta dicitur: Ista est Hierusalem, non obscurè significare videris, quòd sis in Sacramentariorũ partes propensior. Qui sicut in latere illo nõ fuit realiter vera ciuitas Hierusalem, sed illius figura tantùm & imago, sic in Eucharistia

Sola Scriptura non dirimit omnes cõtentiones.

Brentius fauere videtur Sacramentarijs, tacẽs

ſtia negant eſſe realiter verum corpus Chriſti,ſed illius figuram tantùm. Itaq; ſicut in alijs nonnullis,ita & in hoc videris ab Auguſtana confeſsione diſſentire,quæ ſubſtantialiter in pane contineri Chriſti corpus affirmat:ſi modò eo ſenſu prolata eſt de Euchariſtia confeſsio,quem in Apologia ſua Philippus adfert.

Nunc igitur videamus quanta ſit de tribus ijs verbis inter eos qui Auguſtanæ,quiq; Tigurinæ ſunt confeſsionis,diſceptatio. Qui ſunt Auguſtanę cōfeſsionis,ſicut iam dixi, tribus ijs verbis hoc ſignificari volunt,quòd panis vere,ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti,quod in pane (ſic enim illi loquuntur) præſens adeſt. Contrà qui ſunt Tigurinæ,ſecùs illis videtur:nam concedunt illi quidem, quòd in Synaxi ſit corpus Chriſti,verùm in ſigno tantùm efficaci,non autem ſubſtantialiter. Quanta verò de re,quàm eſt hæc ingens diſcrepanria? Et certè pertinet ad ſalutem,vt de Euchariſtia certam fidem habeamus. Quid igitur hoc loco faciendum? Doces tu Brenti,docuit prior etiam Lutherus,ſi qua videtur obſcurior eſſe ſcriptura, quòd per minùs obſcurā aliam explicari debeat. Conditionem hanc accipiunt ſacramentarij. Sic,aiunt,dictum eſt à Chriſto. Hoc eſt corpus meum,ſicut ſcriptum eſt à Paulo: Petra autem erat Chriſtus. Ecce faciunt ſacramentarij,quod vos docetis Brenti. Quorum anteſignanus hoc æuo noſtro Caluinus negat in diſceptationem venire Chriſti auctoritatem quam vos quoq; ſimiliter vt nos, illis obijcitis,ſed verborum duntaxat ſenſum,de quibus cùm diſceptetur, Scripturam, quæ videtur obſcurior,per minùs obſcuram aliam iuxta præſcriptum veſtrum interpretatur. Num autem in eo vos acquieſciris? Minimè gentium. Imò panem ſubſtantialiter eſſe corpus Chriſti modis omnibus cōtenditis,& plurimum ad ſalutem intereſſe, ſi hoc ita credatur, perſuaſum habetis. Quid ad hęc ſacramentarij? Sicut nunc tu doces Brenti, ſicut anteà docuit magiſter tuus Martinus Lutherus,contineri dicunt in ſcripturis omnia,quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria:quamobrem nihil ad eas addi,nihil præter eas recipi dicunt oportere. Nam ſi neceſſarium eſſet ad ſalutem credere: quòd in pane ſubſtantialiter & realiter ſit corpus Chriſti,prouidiſſet proculdubio Spirituſſanctus per Apoſtolos & Euangeliſtas, quòd vbi Cœnę Dominicę faciunt mentionem, vocem hanc non prętermiſiſſent. Vides Brenti, quemadmodum veſtris contra vos telis pugnēt Sacramentarij? negant addendam eſſe vocem,ſubſtantialiter,quòd ea ſacris literis expreſſa non ſit: interea tamen addunt ipſi,quòd ibi ſit in ſigno efficaci,cùm ne hoc quidem exprimant ſacræ literæ. Quò igitur hoc rerum ſtatu confugiunt hi, qui ſunt Confeſsionis Auguſtanæ? Quouiam aliò, niſi quò Catholici confugere ſolent: ad ſanctos Patres, quos tamen quoties eorum auctoritas à nobis producitur,reijcendos eſſe cenſetis: quoties verò vobis id expedit, multum apud vos valet eorum & Eccleſiæ totius conſenſus: cuius auctoritate potiſsimum pugnant veſtri,non contra Sacramentarios modò, verùm etiam contra Anabaptiſtas. Qua tamen ſi Catgolici contra vos vtantur,ferendum non eſſe putatis,nec eam valere vultis.

Quanta diſceptatio de veritate corporis Chriſti in euchariſtia.

Patrum auctoritas modò placet,modò nō placet Sectarijs.

Proferemus & aliud exemplum,quò res fiat illuſtrior: Dixit Chriſtus: Bibite ex hoc omnes. Tu Brenti ex,omnes,facis,non omnes: Nam excludis infantes, & Auguſtinum reprehendis,qui communicet infantes corpore & ſanguine Chriſti. Bibite, inquis, ex hoc omnes, qui iudicium,quique rationes vſum habetis. Hic meritò quiritabuntur Bohemi,non eſſe quicquam addendum ad Scripturas: contineri id illis omnia ad ſalutē neceſſaria: ſi viſum eſſet Spirituiſancto,nemo particeps vt eſſet Euchariſtiæ, niſi quia rationis compos eſſet,additurum id in libris canonicis proculdubio fuiſſe. Cæterùm ſi ſufficit infanti baptiſmum ſuſcepturo fides Eccleſię, cur non eadem illi ſufficiat Euchariſtiam percepturo? Porrò ſi quibus alijs,tum vobis minimè licet,vt infantes arceatis ab Euchariſtia,qui fidem eos actu habere contenditis: quàm qui adfert ad hoc Sacramentum,in eo nihil præterea requiritis. Tum autem in primitiua Eccleſia dabatur infantibus Euchariſtia,ſicut ex Dionyſio, Cypriano, Innocentio, Zoſimo, Auguſtino, rum ex prouincialibus aliquot concilijs liquet: quæ ſub idipſum tempus infantibus dari deſijt, cùm vos extincto Euangelio nullam fuiſſe vultis Eccleſiam. Ecce Brenti, quemadmodum & hi ſcripturis vrgent, à ſcripturis diſcedi nolunt,ad ſcripturas addi, præter ſcripturas aliquid recipi,nefas eſſe ducunt. Quid autem vos contra hæc? Equidem non video quid aliud, quàm Eccleſiæ auctoritatem obijcere poteſtis. Iam ergo non conſtare poſſe dogma tuum intelligis, quo vel apertas omnibus ſcripturas eſſe profiteris, vel ſic omnia in illis ad ſalutem neceſſaria contineri aſſeris, nihil vt addi ad eas,aut recipi præter eas oporteat.

Quāta diſceptatio de verbis Bibite ex hoc omnes.

De Euchariſtia, ſit ne danda infantibus.

Non ſumus autem hi Brenti,qui quod abs te falsò nobis impingitur, auctoritatem ſcripturarum eleuare,diuinæq; legis maieſtate detrahere quicquam velimus. Nihil poteſt de ea dici tam magnificum, quin maiorem etiam illius eſſe dignitatem aſſeramus:

Plus deferunt Scripturis Catholici hodie, quàm Sectarij.

quæ tanta eſt, vt nullis verbis exprimi ſatis queat. Quid enim Dei verbo fieri poteſt excellentius? quod his libris, qui Canonici vocantur, mandatum eſſe libenter confitemur. Sed interea tamen illud nec tu negabis, quòd ſicut hoc noſtro, ſic & priſcis illis ſeculis, ad ſcripturas canonicas æquè ſemper hæretici prouocarunt atq; Catholici. Itaque ſi detrahitur ſcripturis, ſicut tu velle videris, quando dicitur, Mos eſt hæreticorum ad ſcripturas prouocare, quis magis illis detraxit, quàm ille magiſter veſter, & hæreticorum noſtri temporis dux & antesignanus Martinus Lutherus, qui adeò non veretur ſcribere quòd omnes hęretici Scripturæ præſidio nituntur, quodque ex illis hæreſes omnes originem duxerunt, vt auſus fuerit hoc etiam addere, Scripturam canonicam ad extremum hoc eſſe nomen conſequutam, vt vocetur liber hæreticorum: quod nomen haud ſcio an quiſquam illi tribuerit vnquam præter hunc magiſtrum, non noſtrum, ſed veſtrum.

Fingamus autem nūc verum eſſe, quod tu ſcripſiſſe, neſcio quem narras: nam nomen non exprimis, ac fieri poteſt vt ſit commentum tuum: Scripturas valere quātum fabulas Æſopi, ſi deſtituantur auctoritate Eccleſię. Cedo Brenti num hic minùs reuerenter de Scripturis loquutus eſt, quàm qui vocat eam librum hęreticorum, cùm tamē nullorum ſit minùs quàm hæreticorum: eſt enim Catholicorū propria, qui tot ſeculis in eius poſſeſsione pręſcripſerunt. Et potuit illud tamen pio ſenſu dici, quem homo pius qui charitatem habet, quæ non cogitat malum, ex ijs verbis eliceret. Nam reuerà, niſi nos Eccleſiæ doceret auctoritas hanc ſcripturam eſſe canonicam, perexiguum apud nos pondus haberet. Tu ne eas quidem ſcripturas valere vis, quas non recipit canon Hebræorum, & vis, vt eius apud nos aliqua ſit auctoritas, quam non reciperet canon totius Eccleſiæ? Cęterùm quæ Scriptura tanquàm canonica ſemel eſt ab Eccleſia recepta, nomen ei tribuere, quòd ſit liber hæreticorum, immanè quanta eſt hæc blaſphemia? Verùm tu, dum te tranſuorſum rapiunt ira atq; odium, etiam quę piè dicta eſſe ſcis, in ſenſum impium detorques. Sed reliqua perſequamur.

1. Cor. 13. Non Canon Hebræorum ſed Eccleſiæ, ſcripturas facit Canonicas.

Produxerat in confeſsione ſua Brentius locum ex Chryſoſtomo, Manifeſtauit temporibus ſuis verbū ſuum in prædicatione quæ credita eſt mihi. Hęc eſt prędicatio: Omnia enim Euangelium continet, & preſentia, & futura, honorem pietatem, fidem. Omnia prędicationis verbo cōcluſit. Illuſtrauit hoc ſcholio ſuo Petrus: Euangelium, inquit, verbum eſt, ſed non ſcriptura Euangelica. Vbi ſtatim obſerua, Chryſoſtomum hic nihil de Scriptura Euangelij dixiſſe, imò magis de prædicatione tantum loqui. Noſtri verò Doctores, conſuetudine illa, qua Euangelium ad ſcripturam ſemper referunt, ita cæcutiunt, vt vbicunq; verbum, Euangelium audierunt, mox quaſi Scripturam audiant, putant ſe triumphaſſe. Sed quis non videat quàm longè hæc diuerſa ſint? & quis non intelligat ex tantis teſtimonijs in aſſertione Catholica, multa tradita eſſe verbo, quæ nō ſunt ſcripta? Chryſoſtomus hic inquit, Omnia verbo prędicationis concluſit, nihil dixit de ſcriptura. Teſtimonia verò quorū meminit, è regione ſunt hęc adſcripta: Primum Dionyſij, Subſtātia ſacerdotij noſtri ſcriptura ſacra eſt nobis diuinitùs tradita. Porrò huiuſmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæq; à beatiſsimis Patribus noſtris, à quibus ſacris miſterijs imburi ſumus, in ſanctis ac Theologicis commendata ſunt libris, ac præterea quæque ab iiſdē ſanctiſsimis viris ſacratiore & purgatiore, & propinqua quodammodo cæleſti Hierarchiæ doctrina, ſancti duces & præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animum medio inter currente verbo, corporali quidem ſed quod carnis penè tus excedat ſenſum, ſine literis transfuſa ſunt. E regione autem illius, Sine auctoritate ſcripturarum garrulitas non habet fidem, collocauit Petrus teſtimonium Euſebij, cuius hæc verba ſunt: Venerabiles & Deo digni Apoſtoli Chriſti, cùm eſſent in omnibus puritate vitæ & animæ virtutibus clari, non magni pendebant ſermonis ornatum, &c. parui ducentes plures libros condere, quòd huiuſcemodi prædicationis aſſertio non argumento humani ſermonis, ſed adſtipulatione diuinę virtutis indigeat. Poſteà dicit de Paulo, quàm pauca ſcripſerit. Sed & reliqui, ait, Domini diſcipuli, ſi qui ſermonem aliquem diuinitùs inſpirati memoriæ reliquerūt, breuem hunc & ſuccinctum eſſe voluerunt. Ad Hieronymi verò ſententiam hoc addit ſcholion: Hic apertiùs nominat ſcripturam, reijciamus ergo ex hoc verbo Traditiones Apoſtolorum, ſi non habent auctoritatē ſcripturæ. At verò Paulus iubet ſeruari tradita etiam verbo ſine ſcriptura: & Timotheo præcipit, quæ audiuit à ſe commendare fidelibus hominibus, non ſcribere. Bene autem dicit Hieronymus garrulitas ſed non grauitas Patrum teſtimonia ſcilicet eorum, quos Apoſtoli docuerunt, non auctoritas Eccleſię, non denique certa ratio. Hęc enim omnia fidem habent, etiamſi ea quæ aſſerunt, non ſint in ſcriptura. Eſt enim in ſcriptura, Eccleſiam eſſe columnam & ſi firmamentum veritatis, audiendos Patres, &

Ad Tit. homi 1. Aliud verbum Euāgelij, aliud Scriptura Euangelica.

Dio. Eccl. Hier. cap. 1 Apoſtoli pauca ſcripſerunt, & multa ſine ſcripto tradiderunt.

Hie. ad Tit. c. 1. Euſe li. 3. ca. 24 Eccleſi. hiſt.

2. Theſſ. 2. 2. Tim. 2.

& obtemperandum rationi. Quicquid sine ijs est, garrulitas est: videat quisque, ne garriat in rebus tam serijs. Quorsum autem attinet omnia transscribere?

Adfert autem & in Apologia suę Cōfeßionis Brentius nonnulla Scripturæ loca, quibus idipsum probare cōtendit. Sed qua de re tādem ita cōtendis Brenti? Num de eo, an scripturæ sufficiant ad salutem? Ecce vel tedio tandem victi, concedimus tibi quod vis: quin etiam plus concedimus, quàm tu etiam postulare sis ausus. Si nullas etiam scripturas viderit aliquis, eum salutem nihilominùs consequi posse dicimus, dummodò si cætera propter intelligentiæ tarditatem assequi non potest, vel hoc solùm sciat, quòd Iesus traditus est propter delicta nostra, resurrexit propter iustificationem nostram, ac ineffabilis huius beneficij memor, redemptorem suum diligat, & propter eum proximo suo benè velit. Hoc qui fecerit, etiamsi quid contineatur, aut non contineatur in scripturis, nescierit, nihil est quòd proptereà de salute sua dubitet. Idem enim sentimus, quod ab Augustino scriptum fuit aliquando: Si propter eos solos Christus mortuus est, qui certa intelligentia possunt, quæ ad fidem pertinent, discernere, penè frustrà in Ecclesia laboramus. Quodq; idem alibi dicit: Homo itaq; fide, spe, & charitate subnixus, eaque inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Addimus & hoc, quòd qui talis est (quandoquidem proprium est istud charitatis, vt submissum reddat hominem, & ad parendum superioribus promptum & alacrem, nullam vt ab eis præceptorum rationem exigat) quòd is de salute sua multò certior esse potest, quàm qui inflatus scientia contemnit omnes præ se, nec quam audire iussit Christus Ecclesiam, ei parêre dignatur, nisi Scripturarum examina proferat.

Saluat charitas etiam sine Scripturæ scientia. Roma. 4.

Aug. epist. 102. ad Euodium.

Iam igitur & hęc est sublata controuersia. Nam cùm tu Brenti præfractior sis, quàm vt de eo, quod semel tuendū suscepisti, vel vnguem (quod aiunt) latum decedas: nos qui non de victoria consequenda, sed de veritate inuenienda laboramus, vltrò tibi plus etiam quàm tu postulas, largimur: quòd etiamsi quis nesciat, quę cōtineantur in scripturis, modò sciat Iesum Christum & hunc crucifixum, sufficit ei ad salutem. Ignorasse literas Antonium scribit Athanasius: vocat eum nihilominùs columnā Ecclesiæ. Quem ita suos etiam admonuisse narrat: Confugite ad crucifixi legem, nosque eius imitamini famulos: & hoc scientiæ fine contenti, nulla deinceps secularis imprudentiæ argumenta quæratis. Porrò crucifixi lex, quæ est alia, quàm charitas: Nam & crux illius quid aliud quàm charitatem, qua nos ille complexus est incredibili, designat: ad quam vicissim hoc exemplo suo nos inuitat. Hanc igitur quisquis habet, iam non solùm nouit, verùmetiam impleuit legem vniuersam: & est ad salutem æternam instructior, paratior, expeditior, quàm tu Brenti cum omni caterua sodalium tuorum. Qui cùm scientiæ quadam opinione sitis inflati, quandoquidem hac vnica crucifixi lege destituti estis, à Christo & à corpore eius Ecclesia præcisi estis & separati. Damus itaque tibi plus quàm ipse postulas, & clara voce pronunciamus, non solùm sufficere Scripturas ad salutem, verùmetiam si quis nunquam Scripturas legerit, ac ne viderit quidem, nec quid in eis contineatur sciat, dummodò sciat Iesum & hunc crucifixum, eiusque crucifixi legem obseruet, iam eum nosse omnia, quæ ad veram & æternam salutem cognitu sunt necessaria, neque nosse modò, quę cognitu verùmetiam habere prorsus omnia, quæ sunt ad illam assequendam necessaria, de qua certus est, si legem obseruet crucifixi, quæ verbo tantum vno continetur, & sicut scribit Clemens Alexandrinus, absque literis discitur, cùm sit decretum spirituale scriptum in cordibus nostris. Cæterùm hoc tibi nunquam concedemus, vt qui non credit sanctam Ecclesiam Catholicam, qui non audit illam, qui non obedit Præpositis, qui non facit ea, quæ dicunt sedentes in Cathedra à Deo constituta, posit ad salutem æternam peruenire, cùm eum apertè contra legem crucifixi venire constet.

Au. de doctri. Christiana li. 1. cap. 39.

Ath. in vita Antonij Magni.

Charitas lex crucifixi, quæ sola hominem sufficere posit ad salutē.

Clement.

Sed hac de re longiores esse nolumus. Iam enim satis multa de duobus capitibus his dixisse, clareque demonstrasse videmur, falsum esse quod Brentius, verùm quod affirmat Petrus à Soto. Primùm etsi summa scripturæ totius & scopus, ad quem omnes in Christum credentes collimare oportet, neminem latere posit, cùm vno tantùm verbo, eoque claro, perspicuo & aperto contineatur, quod est Dilige, quo nihil esse potest lucidius, vt rectè dictum sit à Propheta: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos: non ideo tamen ita clara sunt in scripturis omnia, vt ad intelligendum obuia sint omnibus, cùm scribat de Pauli epistolis Petrus, quòd in eis multa sunt difficilia. Quod etsi nemo scriberet, clamat hoc tamen res ipsa: Quin istæ quoque tam acerbæ nostri seculi de causa fidei contentiones, (vt interim de priscis illis taceamus, quæ non aliunde, quàm è scripturarum tam diuersis, & inter se pugnantibus interpretationibus exortę sunt,) vel ipsa luce clariùs demonstrant, in plurimis scripturæ locis permul-

Summaria repetitio de tractatis capitibus duobus.

tum obſcuritatis eſſe:vt dicere,nihil eſt in ſcripturis obſcurum, non aliud eſſe videatur, quàm dicere,nil extra eſt oleam,nil intra eſt in nuce duri. Deinde,quæuis in genere continεantur in ſcripturis omnia, quæ ſunt ad ſalutem neceſſaria, cùm vnicum præceptum hoc, Dilige,de quo iam diximus,quod obſcurum eſſe nemini poteſt,in Chriſtũ credenti ſufficiat ad ſalutem,ſunt nihilominùs etiam alia pleraque extra ſcripturam neceſſariò ſic credenda,vt ſi quis cōtrarium aſſeruerit,anathema ſit. Cuius generis ſunt (vt ne quid dicam de noſtri temporis controuerſis dogmatibus) filium & Spiritumſanctum eiuſdem eſſe cum patre ſubſtantiæ eioſdem potētię,ac per omnia illi æqualem: Mariam Deiparam non ſolùm Chriſtiparam dici oportere: duas in Chriſto naturas,duas itidem eſſe voluntates & operationes. Quæ cùm in Scripturis non ita fuiſſent expreſſa,quin diuerſum vel contrarium potiùs ex illis Arius,Macedonius,Neſtorius,Eutyches,Petrus Antiochenus,Sergius Conſtantinopolitanus docere conarentur, ſic in Concilijs Oecumenicis,Niceno,Conſtantinopolitano,ſemel,iterum,& tertio habito, Epheſino & Chalcedonenſi nobis credenda tradita ſunt, vt niſi quis crederet, è cœtu piorum extorris haberetur. Hæc itaque duo ſatis iam à nobis copioſè tractata ſunt, & error Brentij ſic eſt omnium oculis euidenter expoſitus, vt nihil apud quenquam ſcrupuli iam reſidere perſuaſum habeamus.

Argumenta Brẽtij contra Pōtifſcum poteſtatem in dubijs interpretandis. Nunc tertio & eo poſtremo loco dicendum nobis reſtat de eo,penes quos ius ſit interpretandi dubia,ſi qua de doctrina religionis exiſtant. Qua de re quàmuis multa iam dixerimus in capite pręcedenti, vbi,quorum ſit munus de cauſa fidei cognoſcere,ſatis copioſè diſſeruimus: quoniam tamen viſum eſt Brentio,idem nunc quoq; repetere,nobis quoq; quę proferuntur ab eo,refellere neceſſe eſt. Negat Brentius,ius interpretādę Scripturæ eſſe penes ſummos Pontifices,quòd donum interpretandæ Scripturæ non ſit humanæ prudentiæ,ſed ſancti Spiritus. Quod probat producto loco ex epiſtola Pauli ad Corinthios de diuiſione donorum Spiritusſancti: Qui cùm ſit liberrimus, non eſt, inquit,ad certum genus hominum alligandus,ſed diſtribuit dona hominibus,pro ſuo beneplacito. Producit locum ex libro Numerorum, quo contendere vult, omnem populum prophetare debere,quem iam excuſsimus. Producit & alium ex libro Iudicum de Debora muliere,quę excitatur in Prophetam. Producit & tertium ex Amos Propheta, quòd is fuerit armentarius. Quaſi verò priuilegia paucorum legem faciant communem, & propterea mulieres omnes & paſtores armentorum omnes debeant prophetare,quia prophetarunt Debora & Amos.

1.Cor.12. *Cap.11.* *Cap.4.* *Cap.7.*

Argumenta Soti contraria. Contrà Petrus à Soto concedit hoc,nulli generi hominũ alligatum eſſe Spiritumſanctum,à quo recta interpretatio ſcripturæ proficiſcitur: quia tamen,inquit,vna omnium Chriſtianorum debet eſſe fides & vnica confeſsio,ne quiſq; ſenſum ſuum ſequatur,neceſſarium eſt,vt ſit publicum magiſterium,& certi miniſtri,ad quos pertineat docere in Eccleſia. Inter quos cùm ordinem oporteat eſſe, non dubitamus ad ſummos pertinere, quę inter alios de ſcripturæ ſenſu & fide dubia ſunt,definire. Profert & ipſe Pauli teſtimonia ex Epiſtola ad Epheſios,quòd dedit alios Apoſtolos,&c. ex epiſtola ad Corinthios, quòd omnia honeſtè & ſecundum ordinem fieri debeant: ex epiſtola Ioannis: Non omni ſpiritui eſſe credendum.

Cap.4. *1.Cor.14.* *1.Ioan.4.*

De quibus dicturus auctor. Sed nos ne ſimus longiores,nec ex confeſsione Brentij,nec ex ea quàm è regione collocauit aſſertione catholica Petri,plura verba recitabimus. De ijs tantùm dicemus,quę cōtinentur in hoc ſcripto Brentij,quod confutandum ſuſcepimus. Quæritur is remitti ſe à ſcriptura ad traditiones Apoſtolorum. Ad quas autem,inquit, Traditiones? num ad eas, quæ pugnant cum Prophetica & Apoſtolica ſcriptura? quæ iam cœleſtibus teſtimonijs confirmata eſt? num ad eas,quæ ſcripturis ſunt conſentaneæ? Proferant igitur eas, & ſinant eas exigi ad ſcripturam,num cum ea aut conueniant aut pugnent. Nam vt cuius, quaſuis nobis traditiones pro Apoſtolicis obtrudenti ſine iudicio credamus, integrum nobis non eſt: & iubet Apoſtolus prouidere,ne quis nos ſeducat per inanem deceptionem ſecundum traditionem hominum.

An hodie traditiones ad ſcripturam exigendæ. Mirari ſatis non poſſum Brenti, ſi tu credis Apoſtolos aliquid tradidiſſe, quod cum Prophetica, vel cum ea, quæ propriè ipſorum eſt, Scriptura pugnaret: quos certum eſt eodem ſpiritu fuiſſe plenos, cùm per ſermonem, quo vſi fuerunt, cùm per literas nonnulla traderent: quamobrem ipſi ſecum vel cum Prophetis pugnare non potuerunt. Cæterum quod exigi vis ad ſcripturam traditiones quę ſunt illi conſentaneę,factum id eſt, in pleriſq; concilijs: vt iterum fiat,neceſſe non eſt. Filium & Spiritumſanctum eſſe conſubſtantialem patri, Mariam Deiparam eſſe, non Chriſtiparam tantùm, eſſe duas naturas, eſſe duas voluntates & operationes in Chriſto; traditiones fuerunt ſcripturis conſentaneæ,quas tamen hæretici conſentaneas eſſe illis negabant. Exurgat nunc Seruetus

aut

aut Campanus vester, spargat in vulgus, non esse eas Scripturis consentaneas: num ea de re nouum celebrari concilium necesse erit? Quis ergo finis erit dubitandi? quid erit in fide nostra certum & stabile? Sed audi quod ab Augustino scriptum est: Licuit, inquit, loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, nō quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit. Si vis exigere ad scripturam, non inuenies alicubi in scriptura dici, tres personas: sed quia non contradicit scriptura, conuenire cum scriptura, & ei consentaneum esse visum est, si tres personas diceremus. Quod igitur satis fuit Augustino, satis esse debet cuiuis homini Catholico. Non sunt omnia senerè nimis ad scripturam exigenda. Si non dicit scriptura, sufficiat quòd non contradicit. *Augu. lib. 7. de Trinitate, ca. 4.*

Neq; verò sumus hi Brenti, qui quasuis traditiones pro Apostolicis obtrudenti, sine iudicio credi velimus, sed hac in parte seruādum esse censemus, quòd ab Augustino scriptum est: Illa autem, inquit, quę non scripta sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri: Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlū, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebratur. Deinde enumeratis alijs multis de sumptione Eucharistiæ, de ieiunijs, sic tandem loquitur: Ad hæc ita respondeo, vt quid horū sit faciendum, si diuinę scripturæ præscribit auctoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, vt legimus. Similiter etiam si quid horum tota die per orbem frequentat Ecclesia: Nam hoc quin ita faciendum sit, disputare insolentissimę insaniæ est. Has ergo traditiones, quæ per totum orbem vnanimiter tot seculis obseruantur, quoniam vel ab Apostolis vel à plenarijs Concilijs commendatæ sunt, violare nefas ducimus. Sed de ijs suo loco. *Nō quasuis traditiones recipiūt Catholici. Aug. epi. 118. ad Ianua. cap. 1. Cap. 5.*

Queritur deinde Brentius, remitti se ad Concilia: & iterum quærit: Ad quæ obsecro? Ad posteriora & legitima. Cur ergo non etiam ad priora? Quia aliquoties errarunt, ideoque aliquoties emendata sunt per posteriora. Sed quis nos certiores reddet, quòd & posteriora concilia non errent? Si legitima sunt, fieri, inquiunt, non potest, vt deserantur à Spiritusancto. Priora Concilia posterioribus esse nonnunquam emendata legimus apud Augustinum: quod autē Oecumenica cōcilia, siue quis plenaria dicere malit, legitimè congregata, in ijs quę ad fidem pertinent, aliquando errauerint, nusquam legimus, nec vel factum esse, vel fieri posse credimus. Saltem vnum aliquod proferres Brenti, & eius errorem indicares, verùm sat scio, quòd proferre nullum potes: neq; enim id facere pretermisisses, si quem errorē in eorum aliquo reperire potuisses. Nisi fortasse vel Ariminense, vel Ephesinum secundum proferas. At ea non modò Catholici pro legitimis conciliis non agnoscunt, verùm ne vos quidem. *De Concilijs Brentius. Responsio.*

Sed audiamus lepidum scurram reliqua persequentem. Quibus ergo notis, inquit, cognoscemus ea esse legitima? si videlicet Romanus Pontifex legitimè electus & confirmatus conuocauerit Concilium, & primatem in eo locum habeat: Deinde si adiungantur illi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui Prælati, qui sunt ordinarij successores Apostolorum: postremò si cantauerint Missam de Spiritusancto, & ieiunauerint aliquot diebus à summo mane vsq; ad horam diei sextam, aut Germanicorum horologium more, vsque ad vndecimam seu duodecimam. Tali nimirum cœtui, præsertim si suis etiam Episcopalibus infulis ornati fuerint, Spiritussanctus deesse, nec quidem si velit, potest. *Brentij scurrilis de Concilijs.*

Piget me pridem ad hoc scripti genus contra leuissimum hominem descendisse, qui nihil Scripturis, nisi fortè extra causam productis: nihil agit solidis argumentis, verùm ludit tantùm & lasciuit. sed sic est hominū istorum ingenium: qui dici volunt Euangelici: nihil aliud apud eos quàm ludos esse religio videtur: quamobrem quęcunque ad illam pertinent, omnia ferè tractant per quam iocularitet. At intereà non desunt similes labris lactucæ. Quid autem? an non videtur scurra hic noster omnia Concilia deridere, quæ sunt à Catholicis vnquam habita? quæ nunquam aliter habita fuisse constat, quàm sicut iste per iocum hic recenset. Semper enim eis præfuit Romanus Pontifex: cum Ecclesiastica regula, sicut est in historia tripartita, iubeat non oportere pręter sententiam eius Concilium celebrari, cuius & Iulius, & Damasus, & Athanasius meminerunt. Et fuit hoc etiam ante Nycęnam Synodum ab ipsis apostolis, sic vt Marcellus testis, institutum, vt præter auctoritatem Romanæ sedis nulla synodus haberetur. Demus autem hoc, quòd Imperatores aliquando synodum conuocauerint, penes quos orbis Oecumenici totius fuit imperium: tamen qui si Catholici fuerunt, non fecerunt id nisi de Romanorum Pontificum sententia. Quin etiam ille hæreticus Imperator Constantius, per vim adigere Liberium Pontificem conabatur, vt acta *Responsio. Romanus Pontifex Concilijs semper præfuit. lib. 4. cap. 9. Ita. Apologet.*

Synodi Ariminensis calculo suo comprobaret, quòd ea alioqui minimè rata fore perspectum haberet. Præsidebat igitur semper Pontifex Concilijs, sicut in superiore capite demonstrauimus, & eius latus ex vtraque parte cingebant Patriarchæ, Archiepiscopi & Episcopi, quos pro legitimis in causa fidei iudicibus Ecclesia Catholica semper agnouit: quamobrem Episcoporum etiam concilia sunt vocata, sicut in confessione nostra Christiana ex Marcelli, Leonis, August. & aliorum testimonijs abundè nobis demonstratum est.

Actor. 13. Iam si nefas esse putat Brentius inuocare Spiritumsanctum, quoties de causa religionis agitur, hic iam certè videtur exorcistæ magis quàm refutatoris indigere. Quoties Apostoli conueniebant, vel ob hanc solam causam, vt Ecclesiæ ministros instruerent, orationes & ieiunia præmittebant, quibus placatus Deus gratiam suam impartiret. At huic lepido scurræ nostro ridiculum esse videtur, si quis vbi sempiterna salus agitur orbis totius christiani, seriò velit diuinum auxilium implorare. De hoc genere Dæmoniorum, quo Brentius agitatur, dicit Christus, quòd non eijcitur nisi oratione & ieiunio: quamobrem nihil mirum est, si contra se Dæmoniom, quo Brentius agitatur, agi quicquam non patitur. Sed nec infulas intactas prætermittere potuit. Scilicet ita vestitum incedere præstat, vt secta sint omnia, vt sicut in veste, sic in animo quoque ne sit quicquam integrum quàm decenti habitu iuxta vetustissimum Ecclesiæ morem ornatum prodire?

De infulis Episcoporum.

Pergit Brentius: Non possum mirari, quòd in tanto splendore Euangelij Christi, & tot eruditissimis scriptis aduersus primatum Romani Pontificis in lucem editis, audeat adhuc Asotici de suo primatu gloriari. Ego quoq; nō possum satis mirari, quòd in tam clara luce veritatis, & tot eruditissimis scriptis per catholicos in lucē editis, quibus mendacia vestra pridem refutata sunt, audetis nihilominùs vos Asotici manifestam veritatem oppugnare. Nuper adeò prodijt in lucem Nili nescio cuius liber, quē Matthias Flaccus Illyricus non est veritus Serenissimo Regi meo dicare, quo conatur ille quidē, quàm vis leuissimis argumentis, Romanæ sedi iurisdictionem in quatuor sedes reliquas Patriarchales abrogare. Sed interea tamen quin sit Occidentalis Ecclesiæ totius Oecumenicus Episcopus, minimè negat. Cæterum in concilio Chalcedonensi legimus Pontificem Leonem Oecumenicum siue vniuersalem Patriarcham appellatum. Sed in re perspicua nihil est necesse plura verba facere.

Nili liber ab Illyrico editus.

Ioan. 15. *Argumentatio Brentiana.* Redit ad conuitia Brentius (iam enim ea pridem intermiserat) iterum & successionis meminit, ac videtur tandem scurræ personam deponere, serioq; rem agere velle. Itaque proposito Euangelij loco: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis petetis, & fiet vobis. Duo, inquit, exigit Christus ab Apostolis & successoribus eorum, vt impetrent Spiritumsanctum, & non errent: Vnum est, vt maneant in Christo. Hoc fit, si verè in Christum crediderint, & à Christo per peccatum vastans cōscientiam, non exciderint. Alterum est, vt maneat in ipsis verbum Christi, vt ministerio suo fungantur, non iuxta humana somnia, nō iuxta ementitas traditiones, sed iuxta verba Christi, iuxta sacram scripturam, quam Christus ipse nobis commendauit, & in manus tradidit. Quare nisi concilium Prælatorum manserit in Christo, & verba Christi in eo, nec est legitimum concilium, nec Spiritussanctus præstò adest, etiamsi omnes Prælati teneant loca Apostolorum, &c.

Responsio. Si peccatores Brenti, à iure scripturæ interpretandæ excludendos censes, qui vestrùm sine peccato est, is primus hoc sibi ius vendicet: sed magis etiam nos quam vos à Christo, per peccatum vastans conscientiam, excidistis. Quamobrem si non erit fas cognoscere de doctrina religionis, nisi ijs, qui sine peccato sunt, solius Dei propemodum erit ea de re cognitio: quod etiam in fine capitis huius tu velle videris, quò maiore cum spe impunitatis mentes hominum omni genere peruersæ doctrinæ imbuere queas. Quòd autem vis, vt fungantur Antistites ministerio, non iuxta humana somnia, non iuxta ementitas traditiones, id equum esse libenter concedimus, verbaque tua sic interpretamur, quandoquidem ementitarum traditionum meministi, te veras non excludere, sicut nos, non modò non excludimus verba Christi, sacramque Scripturam, verùmetiam primas illi partes tribuimus. Non esse autem legitimum Conciliorum eorum, qui non manserint in Christo, fortassis aliquo sensu verè dici potest. Nam quos apertè constat à Christo discessisse siue capite, siue corpore, Concilium eorum non esse legitimum, certum est & indubitatum. Discesserunt autem à Christo capite, sicut ab Augustino memoriæ proditum legimus, qui vel de diuinitate, vel de humanitate eius secùs sentiunt, quàm è Scripturis docti sumus: quales fuerunt Arius, Apollinaris, Nestorius, Eutyches, Sergius, & alij nonnulli veteres hæretici: nostro verò seculo, Campanus, Seruetus, Suenckfeldius, & ex Anabaptistis quidam. A Christi verò corpore discesserunt, qui quàm-

Concilium eorum, qui à Christo, vel capite, vel corpore discesserunt, illegitimum.

Aug. de vnitate Eccle. cap. 4.

quamuis de ipso capite: Scripturis sacris consentiant, Ecclesię tamen vnitati non communicant: quales fuerunt priscis illis seculis, Iouinianus, Vigilantius, Pelagius, Donatus, & alij nonnulli: quales estis hoc nostro seculo vos Lutherani cum alijs quibusdam, qui è ludo vestro prodierunt. Si verò sic vis intelligi, non esse legitimum Concilium eorum, qui non manserint in Christo, hoc est, quos iniquitates à Christo separauerunt, vix vllum fuit aut erit vnquam concilium legitimum. Nam si inter eos quos ipse sibi Christus duodecim elegit, vnus tamen fuit Diabolus, qua ratione caueri poterit, quò minus vbi tam frequens est Episcoporum & Sacerdotum cœtus, aliquot etiam reperiantur Diaboli? Non erit felicior neque melior eorum congregatio, qui nunc in Christi nomine conueniunt, quàm fuit illorum, quos cùm præsens in terris adesset Christus ipse congregauit.

Nullũ vnquam Concilium sine peccatoribus fuit.
Ioan. 6.

Sed audiamus ea, quæ dixit accommodantem Brentium: Cùm Asotus, inquit, amandat nos à scriptura ad Concilia Prælatorum suorum, considera mihi quęso, à quanta luce in quantas tenebras, à quanta certitudine in quantam obscuritatem adducat. Non enim dubium est, quin sacra Scriptura non possit rectè ac verè intelligi, nisi ab ijs qui Spiritusancto sunt diuinitùs donati. Etsi enim impij possunt quædam scripturæ loca & præsertim iudicialia & moralia, adeoque quæ ad legem pertinent, & quæ historica sunt, cognoscere; tamen quis sit verus finis legis, quid Euangelium de Christo sibi velit, quid Christus ipse sit, & quantum in eo thezaurum per fidem habeamus, & quæ sunt id genus alia sacræ Scripturæ, non possunt nisi soli pij per Spiritumsanctum iudicare. Verum est Brenti, quod dicis sacram Scripturam non posse rectè ac verè intelligi, nisi ab ijs, qui Spiritusancto sunt diuinitùs donati. Sed sunt non pauci, qui cùm sint vacui Spiritusancto intùs habitante & sanctificante corda ipsorum, habent nihilominùs Spiritumsanctũ forinsecùs illuminantẽ & ponentẽ verba Dei in ore ipsorũ, si minus ad ipsorũ, saltẽ ad Ecclesiæ vtilitatẽ. Hoc est quod rectè docet Scholastici, præter gratiã sancti Spiritus gratum facientẽ, hoc est, sanctificantẽ homines, esse & alias gratias gratis datas, ad vtilitatem aliorum, de quibus in epistola priore ad Corinthios multa scribit Paulus. Sed & apud Matthæum legimus, etiam eos quos vocat Christus operarios iniquitatis, nõ fuisse dono Prophetiæ, virtutũq; faciendarum destitutos. Quod est autẽ aliud Prophetiæ donũ, nisi donum interpretãdi Scripturas, quod etiã operarijs iniquitatis nõ deesse, testatur Euãgelium? Quare falsum est, quòd negas, impios alia scripturæ loca, quàm quæ sunt vel iudicialia, vel moralia, vel ad legem pertinentia, vel historica, cognoscere posse. Sciunt etiam hi, qui sit verus finis legis: didicerunt ex Paulo, quòd finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti: didicerunt ex eodem, quòd finis præcepti est charitas: sciunt igitur, quòd hæc est summa totius Euangelij, quòd Christum, qui finis legis est, de cœlo detraxit charitas, vt exemplo suo nos ad charitatem inflammaret, quò, per quam viam ipse descendit ad nos, per eandem oportere nos ad ipsum ascendere, certum haberemus. Hoc nemo tam impius est, his dico, qui non sunt prorsus rudes Euangelicæ doctrinę, qui nesciat, ac tanto magis est impius, quòd cùm sciat, quod Christi consilium, quæ summa sit Euangelij, quę via sit ad cœlum perueniendi, quamuis tamen alia via potiùs incedere vult, quã ea qua videt Christũ incessisse, qui nobis via factus est. Et in hoc est impietas, nõ quòd nesciat, nõ quòd non intelligat, sic em̃ venia dignus videri posset, sed quòd sciẽs prudensq; contra Domini sui voluntatẽ venit, quam etiam ob causam tantò pluribus & grauioribus plagis vapulabit. Scitis & vos Brenti, quod hæc sit Euangelij summa, tantoque maior est impietas vestra, quòd obliti vię, cuius ipse nobis Christus dux fuit, quòd immemores Christianę charitatis, quàm solam à Christianis exigit, quin ardentes ira, odio, maleuolentia, vos ab orbe Christiano separastis.

Scripturam non intelligi, nisi à pijs Spiritusancto donatis, ait Brentius.
Responsio.
1. Cor. 12.
Matt. 7.
Etiam qui minus pij sunt, sensum aliquando scripturarum cognoscunt.
Rom. 10.
1. Tim. 1.
Quæ summa Euangelij.
Luc. 12.

Congerit posteà Brentius loca Scripturæ: Vsque in hodiernum diem idem velamen in lectione veteris Testamenti manet: Sapientiam loquimur inter perfectos, sapientiam autem non seculi huius: Nos non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus, stultitia quippe illi sunt. Ex quibus colligit, Scripturam non posse verè cognosci nisi à spiritualibus. Atqui loquitur ibi Paulus de Iudæis & gentilibus, non autem de malis Christianis, qui fidem & professionem habent piorum, vitam impiorum, vt videantur velut ex Ethnico & Christiano conflati. Confitentur enim Christum, decantant, laudant, celebrant: at omnis vitæ ratio longè à Christi præceptis dissidet. Vident hi, quid sit optimum, at affectibus corrupti, ad pessima deflectunt: de quorum numero si quis est, rectè potest illud vsurpare: Video meliora proboque, deteriora sequor. Quorum tanto maior est damnatio, quòd videntes & scientes contra Dei legem veniunt. Intereà tamen de talibus non est hominum, verùm Dei solius iudicium. Cùm enim cernimus baptizatos, audiuimus confiten-

2. Cor. 3.
1. Cor. 3.
Scriptura possiue cognosci etiam a non spiritualibus.
Pseudochristiani spiritũ sępè habẽt illuminantem, licet non sanctificantem.

tes, videmus orantes, nomen etiam in eis Christianorum agnoscimus, etiamsi facta mi-
Rom. 14. nimè congruere cum nomine videantur, qui sumus nos, qui servos iudicare velimus a-
Ioan. 3. lienos? De talibus dixit Christus: Hoc est iudicium, quia lux venit in mundum, & dile-
Rom. 8. xerunt homines tenebras magis quàm lucem. Viderunt ij lucem Christi per fidem, at te-
nebras magis amplexi sunt. Vtcunque peccatores Christū tamen diligunt: sed magis illa
diligunt, ob quorum cupiditatem à Christi præceptis desciscunt. Cupiunt neminem læ-
dere, sed dulcis est honor: nolunt fraudare, sed vincit lucrum. Cupiunt compati cū Chri-
sto, vt conregnent, sed auocant voluptates: nolunt bello conflictari, sed ad imperium di-
latandum non paret alia via. Tales igitur etsi vacui sæpè sunt Spiritu intùs habitante, &
eorum corda sanctificante, non rarò tamen fit, vt spiritu forinsecùs illuminante, & ver-
ba sua in ipsorum ore ponente, minimè destituantur.

De Ecclesia Brentius. Tandem incipit Brentius tractare de Ecclesia, de qua suo loco rectiùs dici potuit: sed quando sic illi visum est confusè omnia nulloque ordine scribere, ne quis existimare queat, nos consultò locum hunc præterire voluisse, quem etiam in superiore capite adduxerat, agè verba illius excutiamus. Operæpretium, inquit, est audire, quid Asotus de Ecclesia prælatorum suorum, ad quorum Cōcilia nos reijcit, scribere sibi permisit: & quidem libet verba ipsius recitare. Oportet Ecclesiam ipsam certam esse, visibilem scilicet, & sensibus ipsis corporeis perspectam, non minus quàm sunt aliæ humanæ respublicæ: auctoritas etiam ministrorum & gubernatorum eius certa & manifesta esse debet, quare nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius, præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & vt eius munera integra perficiant. Hic primùm vide, inquit, quòd Asotus faciat Ecclesiam visibilem & sensibus corporeis perspectam. Delendus igitur ille erit articulus fidei, Credo sanctam Ecclesiam catholicam, & erit sic reponendus, Video & sentio.

Responsio Ecclesiam esse visibilem. Atqui non Petrus à Soto Brenti, sed Christus est, qui dicit Ecclesiam esse visibilem:
hunc igitur, non Petrum reprehendis. Christus enim est, qui vocat eam ciuitatem supra
Matt. 5. montem positam, quæ abscondi non potest. Si non potest abscōdi, est igitur hominum
Matt. 18. oculis exposita, Deinde dicit idem Christus. Si peccauerit frater tuus, dic Ecclesiæ. Quæ-
Actor. 20. so te, cui dici iussit? num his qui videri non poterant? Dicit enim Christi spiritus, quòd
Episcopos posuit Spiritussanctus regere Ecclesiā Dei: Quos regent? Nū eos quos non vi-
1. Cor. 15. Gal. 1. det? De se scribit Paulus, quòd sit Ecclesiā Dei persequutus: poteratne persequi quā non
videbat? Iā cùm idem Paulus scribit Ecclesiæ, quæ est Corinthi, Ecclesię Galatię, Ecclesiæ
Thessalonicensiū: cedo Brēti, quibus redditæ literæ, si videri nō potuit Ecclesia? Ac vt ex
veteri quoque lege proferamus aliquid: legimus in libris Regum, quòd Salomon bene-
3. Reg. 8. dixerit omni Ecclesię Israël. Omnis, inquit, Ecclesia Israël stabat. Quibus benedixit? His-
ne quos videre non potuit: Vidésne iam, quàm sit absurdum, quàm ab omni ratione a-
lienum, quàm ab ipso etiam communi sensu remotum, quod tu scribis Brenti, non ca-
dere sub aspectum Ecclesiam? Sensit hoc aliquando Philippus quoque magistrum
Melanchton contra Brentium Ecclesiam facit visibilem. suum sequutus, verùm absurditate rei victus, sententiam mutauit, & esse visibilem Ecclesiam confessus est, quemadmodum aliquanto superiùs ex illius libro, quem inscripsit Locos communes, indicauimus. Quid autem aliud isti, dum asserunt, quòd Ecclesia sit inuisibilis, quàm errori suo latebras quærunt? Intelligunt se ad hunc visibilem cœtum non pertinere, quem esse veram Catholicam Ecclesiam nemo pius dubitat: proinde quandam aliam sibi fingunt, quæ nec videri nec agnosci queat.

Quomodo Ecclesiam simul videamus & credamus. Neq; verò propterea delebimus illum articulum symboli, Credo sanctam Ecclesiam, & loco illius dicemus, video & sentio, sicut per quàm acutè sibi dicere videtur Brentius. Nam & si videmus Ecclesiam quam credimus, intereà tamen multa complectitur hic articulus, quæ credimus & non videmus. Qui sint electi in hoc cœtu vocatorum, quem Gręci vocāt Ecclesiam, nec videmus nec agnoscimus. Nā solus Dominus nouit, qui sunt
2. Tim. 2. eius: credimus nihilominùs firmiter, quòd non alibi sint electi, quàm in isto cœtu vocatorum. Deinde credimus hanc Ecclesiam regi Spiritusancto, quàm etiam ob causam errare non posse: credimus eam esse columnam & firmamentum veritatis: credimus extra eam non magis quenquam saluum fieri posse, quàm qui fuerunt olim extra arcam Noë: credimus vera esse omnia, quæ in scripturis omnibus canonicis ab illa receptis scripta continentur, iuxta sensum, quem ipsa nobis adfert. Hæc & alia pleraque credimus Brenti, quæ tamen neque videmus, neque sentimus. Quare nihil est, quòd propterea symbolum esse mutandum censeas, quòd aspectabilem esse dicimus Ecclesiam, quæ non sine causa Catholica vocatur; cùm præsertim nihil impediat, quominùs etiam

ea, quæ videntur, rectè credi dicantur. Sicut dicit vnuſquiſque oculis ſnis ſe tredidiſſe, quemadmodum latiùs idem etiam proſequitur Auguſtinus. Etiam baptiſma, quod videmus, credere nos profiremur.

Tract. 79. in Ioannem.

Sed eſt & alind, quod in verbis Petri Brentins reprehendit: Palàm, inquit, & impudenter affirmat, non requirendam eſſe gratiam & interiorem aliquam occultam virtutem, vel in miniſtris, vel in membris Eccleſiæ, præter publicam & legitimam profeſsionem fidei & vocationem. Scilicet ſi Prælati eius ſint animo ſuo Epicuræi, & vita Sardanapali, tamen ſi ſciant verba ſymboli recitare, & ſunt à Cardinalibus & Canonicis ad prælaturas electi, pertlnent ad Eccleſiam, & ſunt ordinati, vt in rebus æternæ noſtræ ſalutis ab ipſorum iudicio pendeamus. Scimus quidem veritatem Sacramentorum Chriſti non pendere è dignitate miniſtrorum, ſed non eſſe requirendam grariam Dei, aut virtutem Spirituſſancti in ijs, qui de vera ſententia ſacræ Scripturæ ſeu verbi Dei iudicare debent, hoc demũ eſſe cœleſtia oracula ſpirituſſancti ſubijcere Epicurȩis & Sardanapalis.

Prælatis neceſſariam eſſe gratiam inhabitantem, vt Prælati agnoſcantur vult Brentius.

Er hæc abs te tam petulanter dicta, in quem recidunt Brenti? nónne in Chriſtum ipſum? Cuius enim llla verba ſunt, Petrine à Soto, an Chriſti? Super cathedram Moſi ſederunt ſcribæ & Phariſæi: Omnia quæ dixerint vobis, ſeruare & facire: ſecundum opera verò eorum nolire facere: dicunt enim, & non faciunt? Quẽ igitur hic alium, quàm Chriſtum ipſum reprehendis? Ille enim eſt, qui iubet eos audiri, qui ſedent ſuper Moſi cathedram, etiamſi non faciant, quæ dicunt, etiamſi contraria faciant ijs quæ dicunt, etiamſi ſecundum legem docentes, contra legem viuant. Quid autem, an ipſe non concedis, quòd ſacramentorum dignitas non pendet à dignitate miniſtrorum? Quæ ratio diuerſitatis eſt, vbi de verbo agitur? Qui magis pendere debet doctrinȩ veritas ex dignitare miniſtrorum? Cùm præſertim ſicut in ſacramentis non alium agnoſcimus, qui baptizet, qui conficiat Euchariſtiam, qui peccata remittat, qui per ſacramenta, tanquam per vaſa quædam gratiam ſuam fidelibus impartiat, quàm Chriſtum: ſic etiã vbi prȩdicatur Dei verbum, vbi de illo iudicium fit, non alium Doctorem & magiſtrum agnoſcimus, quàm eũdem ipſum Chriſtum: vt ſicut in ſacramentorum, ſic in verbi diſpenſatione, nihil nobis obeſſe queat, quàmlibet ſcelerati ſint & impij miniſtri: quandoqnidem verus ipſe & ſacramentorum ſuorum diſpenſator, & verbi ſui magiſter ac iudex, nõ tam ſanctus eſt, quàm ipſa ſanctitas. Præclarè ſicut alia multa, ſic & hoc Auguſtinus: Magiſteria, inquit, forinſecùs adiutoria quædam ſunt & admonitiones: cathedram in cœlo habet, qui corda docet: Interior magiſter eſt, qui docet, Chriſtus docet, inſpiratio ipſius docet. Vbi illius inſpiratio & illius vnctio non eſt, forinſecùs inaniter verba perſtrepunt. Sic ſunt iſta verba quȩ forinſecùs dicuntur, quomodo eſt agricola ad arborem: forinſecùs operatur, adhibet aquam & diligenriam culturæ: quælibet forinſecùs adhibeat, nũquid poma format: nunquid nuditatem liguorum veſtit vmbra filiorum? nunquid tale aliquid intrinſecùs agit? Sed quis agit hoc? audite agricolam Apoſtolum, & videre quid ſumus, & audite magiſtrum interiorem: Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremenrum dat Deus. Hoc ergo vobis dicimus, ſiue plantemus, ſiue rigemus loquendo, non ſumus aliquid, ſed ille qui incremenrum dat Deus, id eſt, vnctio illius docet vos de omnibus.

Reſponſio.
Matt. 23.
Ex dignitate miniſtrorũ non pendet aut doctrinæ, aut Sacramentorum veritas.
Aug. in epiſtol. Ioan. tract. 3.
1. Cor. 3.

Vides Brenti, quemadmodum ſacerdotis non eſt niſi miniſterium? ipſe verò verus Doctor & magiſter, ipſe verus iudex & interpres ſcripturarum qui docet efficaciter, Dei ſpiritus eſt, ſicut etiam ipſe Chriſtus dixit: Non vos eſtis, qui loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui loquitur in vobis. Hic ſpiritus poteſt loqui per Balaam, poteſt per Caipham, poteſt per Iudam proditorem, denique poteſt etiam per aſinam: nec ideo verbi Dei dignitati doctrinæque veritati quicquam detrahetur, quæ non magis ex miniſtrorum pendet dignitate, quàm ipſa veritas ſacramentorum. Nam ſicut ſacramentorum, ita verbi quoque miniſtri vocanrur, & ſunr ſacerdotes & Epiſcopi: qui quali vita ſunt, ipſorum quidem plurimùm refert miniſtrorum, ſed auditorum nihil intereſt. Nam qui mali ſunt, dum ea quæ bona ſunt, adminiſtrant, ſe tanrummodo lædunt, ſicut fax accenſa, ſibi quidem derrimentum præſtat, alijs verò lumen in tenebris adminiſtrat: & vnde commodum alijs præſtat, inde ſibi diſpendium parit. Doctrinȩ veriras à quocunque proficiſcarur homine, Dei, non hominis eſt. Et ſicut ſolis lux etiamſi per immunda loca tranſeat, non inquinatur, ſed ab ijs qui illuminanrur pura accipirur: ſic Dei verbum etiamſi nonnunquam ex ore prodeat hominis impuri, purum nihilominns ab ijs qui audiunt, accipitnr, nec ex docentis impuritate labis aut ſordium quicquam contrahit.

Confirmatio ab exemplis & ſimilibus.
Matth. 10.

Hæc tu Brenti, non es tam hebes, vt non intelligas, ſed ita maliria cor tuum excæcauit, vt aliud nonnunquam ſcribas, quàm quod ſentis ipſe, dum odium erga Petrum tuũ expleturus, omnem anſam illum calumniandi quæris.

Nequȩ

Epicuraei & Sardanapali plures apud Lutheranos quam Christianos.

Neque verò propterea Petrus cœlestia oracula Spiritussancti subiecit Epicuræis & Sardanapalis, quòd negat ab ijs qui iudicant de sententia scripturę, gratiam Dei gratum facientem esse requirendam. Non sunt Epicuræi, sed neque Sardanapali, à quibus publica & legitima professio fidei & vocatio requiritur. Porrò de animo cuiusque, quid in pectore suo clausum quisque gerat. Dei solius est iudicium. Si quis autem Ecclesiæ iudicio tanquam Epicuræus & Sardanapalus est condemnatus, is ad iudicium de sententia scripturæ non admittitur, quin è cœtu piorum eijcitur? quoad verò legitimi iudicis decreto talis pronunciatus nō fuerit tolerari, debet quamdiu toleratur ab Ecclesia, nec alicuius priuati sententia condemnari. Docuimus autem in priori capite, Martini Lutheri,

A testimonijs Lutheri & Ioannis à Lasko.

qui dux vester est & antesignanus, testimonio, nō pauciores inter vos Epicuræos & Sardanapalos reperiri quàm inter nos, qui cathololi vocamur & sumus per Dei gratiā, præcipuè si paucitatem vestrorum cum nostrorum conferas multitudine. Sed audi quid ex vestris quidam scribat, vestrum enim voco Ioannem à Lasko, qui priùs vestrum, postea gradu facto dogma sacramentariorum est amplexus, quod amplexus nunquam fuisset, nisi vestro exemplo suum priuatum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponere fas esse iudicasset. Is igitur in epistola quadam quam ad serenissimum Regem meum scripsit, ijs verbis vtitur: Summa, inquit, diligentia ac circumspectione opus est, ne sub prætextu ac fuco Euangelij, aut nouum rursus aliquod tyrannidis genus innehatur, aut sectis alioqui omnibus, atque ita demùm atheismo fenestra aperiatur, ad quem nunc maxima fere hominum pars nescio quomodo inclinare videtur. Audin tu Brenti, quemadmodum hic inter vos diu multumque versatus, non obscurè fatetur, quòd sub prætextu ac fuco Euangelij vestri, (nihil iam dicam de tyrannide, de qua vehementer queritur) maxima ferè pars hominnm ad atheismum quendam inclinare videtur. Ad quem non inclinant modò multi, verumetiam apertè ruunt, & præcipites in eum feruntur: quam ad rem gradum illis doctrina vestra fecit. Et hos tu iudices de sententia scripturæ dare nobis vis, quos palàm ad atheismum inclinare, vel reuere potius, etiam is qui suot factionis vestræ, profitentur.

Conciliator Brentius affingit se so, quæ lubet. Responsio.

Sed audiamus iterum ardentem ira atque odio Brentium, & impotenti quadam con nitiandi libidine prorsus furentem. Profert ex capite de Concilijs verba Petri, quæ sic habent: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portę inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei aut vera fide & charitate interiùs pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt Prælatus, sed vt viuum Ecclesię membrum sit, hæc requiruntur. Ac mox insultat. Macte virtute Asote, sic defenditur Catholica Ecclesia, sic conuincuntur nouatores illi hæretici. Os impudentissimum, audes tu Ecclesiam illam, aduersus quam non præualent portæ inferi, hoc est, veram & firmam, ita infamare, vt affirmes eam nec ex electione Dei, nec ex vera fide & charitate pendere? Dicit quidem Asotus hęc requiri, vt quis fię viuum Ecclesiæ membrum, non autem vt fit eius Ecclesiæ membrum, aduersus quam non præualent portæ inferi. Quæso autem te, an non is aduersus quem non præualent portæ inferi, est viuum Ecclesię membrū? Quid? Portæ ne inferi tam imbecilles, tam eneruatæ sunt, vt ne quidem aduersus mortua Ecclesiæ membra præualeant? Ne tu mihi concionaris de stramineis portis inferi, quæ sic com putroerunt, vt ne mortuum quidem superare queant. O bellum defensorem Catholicæ Ecclesiæ. Quàm improbum autem Sophistam hic agit Brentius? qui præterquàm quòd cùm diceret, negare Petrum, quòd Ecclesia pendeat ex vera fide & charitate, sustulit hāc vocem, interiùs, dioersum quiddam ex verbis Petri colligit, quàm quod illi vel cogitare in mentem venit vnquam, cùm tamen quid sibi voluerit Petrus ijs verbis, obscurum illi

Inferorū portæ contra mēbrum etiam viuū Ecclesiæ preualere possunt. Cyp. Au. epi. 48.

non sit. Vbi verò dixit hoc vnquàm Petrus, quod aduersus aliquod Ecclesiæ membrum portæ inferi non præualeant, quamlibet id etiam viuum fuerit: quòd certè tu magis fortiter quàm veraciter affirmas? Nam viuum fuit Ecclesiæ membrum Cyprianus, præualuerunt nihilominùs aduersus eum portæ inferi, vt in errorem inciderit: quem aut correxit postea, sicut putat Augustinus, aut si minùs correxit, tamen quòd quam secùs sese res habebat, senserat, quandoquidem in Catholica nihilo seciùs vnitate permāsit, & charitatis vbertate compensatum, & passionis falce purgatum est: cùm præsertim illis temporibus, nihil adhuc plenatij concilij sententia, quid hac de re sentiendum esset, Ecclesiæ

Origenes. Tertullianus.

torius consensio confirmasset. Origenes verò sanctitas, cui nota non est? Idem & de Tertulliano & de alijs nonnullis dicere licet. Quæ igitur est ista collectio Brentij, quandoquidem non præualent aduersus Ecclesiam portæ inferi, non eas etiam aduersus Ecclesiæ membrum aliquod præualere, cum omnis homo per se consideratus sit mendax: Ecclesia contra vbi sunt fideles omnes in vnum congregati, columna sit & firmamentum veritatis. Nunquam igitur ea fuit sententia Petri, quam adfert Brentius, qui sibi finxisse videtur,

tur, quod impugnaret: sed hoc dixit isto loco Petrus, quod alio loco dixerat, quem protulit Brentius ex capite de Ecclesia, vt quis pertineat ad Ecclesiam illam, cui promissio facta est, Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, non pendere ex lectione Dei, aut charitate & fide interiùs, verùm sufficere publicam & legitimam professionem fide & vocationem: cæterùm vt viuum sit aliquis Ecclesiæ membrum, illa requiri. Quo magis autem res intelligi queat, vnde Petrus occasioné sumpserit hęc scribendi, paucis aperiemus.

Collatio rationũ Brentij & Soti.

Brentius in sua confessione dum vehementer metuit, ne quid in fide certum habere queamus, conciliorum auctoritatem, per quæ fit vt certa sit & vna fides nostra, modis omnibus eleuare conatus est: primum quòd non quiuis hominum cœtus pro vera Ecclesia haberi potest: deinde quòd in ea pauci sunt electi, quòd non omnium fides, quòd plerunque maior pars vincit meliorem : Postremò quod Spiritussanctus non facit populum suum impeccabilem, sed relinquat in ipso multas & varias imbecillitates. Ad hæc è regione Petrus ea verba posuit, quæ per Brentium adducta sunt, quibus illud ostendere conatur, Ecclesiam non ex electis tantùm constare, quibus nihil intùs desit, quod ad fidem & charitatem pertineat, sed constare ex vocatis, ex ijs qui publicè se Christianos & fideles profitentur, de quibus dicit etiam Christus: Multi sunt vocati, pauci verò electi: *Matt.20.* fieri posse, vt qui se publicè Christianos profitentur animo quiduis potiùs, quàm Christiani sint, esse huius Christi corporis, quę vocatur Ecclesia, partim viua, partim etiã putrida & mortua membra, atque hęc quamdiu aut ipsa se non pręciderint, aut Ecclesiæ iudicio præcisa non fuerint à Christi corpore membra illius vocari & esse, quamuis mortua. Quid erat hic Brenti quod arroderes? Primùm si vocem ipsam Græcam consideres, certè Ecclesia non est electorum sed vocatorum cœtus, in quo multi vocati, pauci sunt electi. Deinde verò fateris hoc ipse, quòd huic Ecclesiæ, de qua loquimur, in hac terra multi mali & hypocritæ sunt admixti. Qui sunt autem alij hypocritæ, quàm qui publicè Christianam fidem profitentur, cùm intùs fide sint charitateque destituti? Cùm igitur idem dixerit Petrus in capite de Ecclesia, quod à te dictum fuerat, fuit ne locus hic tragicis istis exclamationibus? Fuitne locus impotentibus conuicijs? quibus ita petulanter in grauem hunc & pium virum debaccharis, & cùm ipse sis effrons, homini pudentissimo falsum impudentiæ crimen obijcere non vereris. Sed vnde nobis Lutheri discipulum, vnde quinti Euangelij assertorem agnoscere liceret, nisi ex festiuis hoc genus leporibus?

Rationes Soti defenduntur.

Boni & mali in Ecclesia, sed diuersa ratione.

Manifestius est, quàm vt negare possis Brenti, quòd in Ecclesia non boni tantùm, sed & mali sunt, ac plures mali, sed longe diuersa ratione quàm boni . Siquidem boni sunt in ea tanquam viua membra, quæ vitam suam habent à Spiritu Christi, & viuifico illo influxu, qui est per viuam fidem & charitatem. Contrà mali sic sunt in Christi corpore Ecclesia, sicut sunt in humano corpore sanguis noxius, humores mali, capilli, vngues, mēbra arefacta, quę tametsi vitam à spiritu non recipiunt, sunt nihilominùs in corpore. Cæterùm si nimis exundat sanguis noxius, phlebotomia tollitur, ne totum corpus pereat: si nimis luxuriat, cæsaries capitis aut barba tondetur: si nimis extant vngues indecorè, resecantur: si redundet corpus malis humoribus, per vomitum releuatur: Si denique membrum aliquod cancro sit infectum, ense rescinditur, ne pars syncera trahatur. Eadem est etiam ratio eorum, qui mali sunt in Christi corpore Ecclesia. Nam si nimis exundat eorum effrenis petulantia, vel castigatione comprimitur, vel excommunicatione prorsus resecatur. Quoad autem qui sunt tales, aut Ecclesię iudicio per excommunicationem separati non fuerint, aut ipsi sponte sua foràs non prosilierint, dum vel persequuntur, vel contemnunt Ecclesiam, aut à Deo non fuerint per mortem exterminati, tolerantur in Ecclesia, & quàm diu non præciduntur, sunt eius Ecclesiæ membra, cui facta est illa promissio : Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, haud aliter illi adhærentia, quàm adhæret palea tritico, vel capilli membraque arida corpori humano. Et contra hanc Ecclesiam, in qua sunt & boni & mali, non præualere portas inferi firmiter credimus. De qua quoties agitur, non tam fidimus hominum sanctitati, quàm ipsius Christi promissioni, qui fallere nescit: qui cùm possit ex lapidibus filios Abrahæ suscitare, potest etiam per lapides salutem nostram procurare. Hęc nobis visum est crassiùs explicare pingiore (quod aiũt) Minerua, non tua Brenti, cui satis ista perspecta sunt & explorata, nec secùs rem habere certò scis: quo nequior es, qui sciens manifestam veritatem oppugnas. Non igitur tua, sed eorum causa fusiùs ista diximus, qui nostro seculo veterem Donatistarum erroré renouantes, manifestos peccatores esse negant in Ecclesia. *Matt.7.*

Quàm diu mali Ecclesiæ maneant membra.

Sed audiamus reliqua prosequentem Brentium: Scimus, inquit, multos impios dicturos. Domine per nomen tuum prophetauimus, per nomen tuũ dæmonia eiecimus, ac alias virtutes præstitimus: sed iudicium de doctrina æternæ nostrę salutis deferre ad eos, qui ipsi palàm fatentur, sibi ea in re non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque

Vindicatur Sotus ab iniuria Brentij calumniosa.

que charitate, quid hoc alium est, quàm spiritum ipsum sanctum à suis ipsius oraculis diiudicandis excludere, & in locum eius homines Epicuræos & Sardanapalos reponere? Scis tu Brenti, nihil alienum à vero docuisse Petrum, sed cum veritate non possis, mendacijs eum oppugnare conaris. Quando dixit hoc vnquam Petrus, quòd ad eos deferendum sit de doctrina iudicium, qui palàm fatentur sibi non opus esse nec electione Dei, nec vera fide atque charitate? An ille non potiùs disertis verbis contrarium dixit, nimirùm requiri in eis publicam & legitimam professionem fidei? Non te pudet vanitatis? An non pugnant inter se, profiteri publicè fidem, & dicere, nō est mihi opus fide? Quòd si quis ausus esset dicere, tantum abest, vt ad eum iudicium de doctrina deferretur, vt is à Christi corpore tanquam putridum membrum resecaretur potiùs, & è cœtu piorum exterminaretur. Obijcis alicubi Petro, quòd is non satis explicet, quid velit dicere: Est autem is teuera de eorum Theologorum numero, qui sunt terū quàm verborum studiosiores, vt cum Paulo dicere possit: Etsi imperitus sermone, sed non scientia: Quamobrem ne quis erret, quid nos eum, existimemus dicere voluisse, paucis iudicabimur.

2. Cor. 11.

Explicatur sententia Soti.

Certum est eum in hac sententia nunquam fuisse, vt putaret, quibus de doctrina indicandum est, eos non opus habere gratia, non fide & charitate interna, cùm nulli magis indigeant ijs rebus, quàm qui doctrinæ religionis iudices constituendi sunt. Cæterùm hanc illius fuisse sententiam omninò persuasum habemus, quòd officium in ijs, non meritum spectatur, quibus de scripturæ sensu iudicandum est: ita vt si quis ad hoc iudicium sit vocatus, hoc est, Apostolorum in Ecclesia locum teneat, quem Episcopi tenent, habeat præterea publicam & legitimam fidei professionem, is ad iudicandum de doctrina sit idoneus. Nihil vt aliud senserit, quàm quod ab Imperatore Basilio dictum aliquando fuisse in superiore capite commemorauimus: Quantæcunque religionis & sapientiæ Laicus existat, vel etiam si vniuersa virtute interius polleat, donec Laicus est, ouis vocari non desinet: rursus quantuncunque sit Episcopus irreuerentia plenus, & nudus omni virtute, donec Antistes est, & veritatis verbum rectè prædicauerit, pastoris nominis & dignitatis damna non patietur. Quæ ratio est in ordine ouium constitutis pastores verborum subtilitate discutiendi, & ea quæ super nos sunt quærendi? Pastorum esse vult de doctrina iudicium Petrus, non ouium: ita vt si præstet etiam vel sanctitate vel doctrina aliquis ex ouibus, quod vsu venire quandoque potest, nihilominùs ei de doctrina sibi iudicium arrogare fas non sit. Est autem aliquid in hac sententia, quod abs te Brenti meritò reprehendi queat? nisi fortè velis Dei spiritum per Paulum loquentem reprehendere. Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? Oportet vt ordo sit in Ecclesia, nec omnes omnia sibi arrogent. Quæ ciuilis, eadem Ecclesiastici quoque magistratus est ratio. Reperire nonnunquam de plebe licet, & iurisprudentia & integritate maiori præditos, quàm plerique sint ex politico magistratu, qui iudicium officio funguntur? num ideo legitimos iudices de gradu suo deturbabūt? num ideo cuiuis de vulgo qui sibi castus & prudens videbitur, iudicis officium vsurpare sibi licebit? Minimè gentium. Quàm diu toleratur à superiore magistratu iudex inferior tam diu necesse est ab ijs quoque toleretur, quorum iudex est. Ac sit aliquis sanctissimus, sit iuris consultissimus, iudicis tamen ordinarij sibi munus non sumet, quoad aliùs hoc officio fungitur. Cæterum quò minùs in consilium abhibeatur à iudice, nemo prohibebit. Hanc nos Petri sententiam fuisse non dubitamus: quod ipsum etiam tibi demonstraturum existimamus, si modò te responso suo dignum iudicauerit. Nam & nos in hanc arenam nunquam descendissemus, nisi nos incircuncisi illius Philistæi admiratoris tui vergerij procacitas & iactantia impulisset, qui Sereniss. Regi nostro libellum hunc tuum dicare, & virum illum sanctum Aloysum Lipomanum ad disputandum de capitibus in eo contentis ipso iudice prouocare veritus non est. Quamobrem non tam Petrum à Soto contra te defendere, quod si volet ipse, multò præstabit meliùs, nec hac in parte nostra opera indiget, quàm Serenisimo Regi nostro, quæ sit ijs de rebus Ecclesiasticæ doctrinæ veritas, indicare voluimus.

Officium non meritum spectādū in Prælatis. Basilius Imper. Pastorum non ouium est de doctrina iudicium

Vt in ciuili sic in Ecclesiastico magistratu iudicandi potestas est penes iudices, quamuis imperitos.

Pergit Brentius: Si Asotus seriò reponit librum Sapientiæ in Catalogo Canonicorum librorum, miror quòd nō audiat quid ibi dicatur: In maleuolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus fugiet dolum, & auferet se à cogitationibus insipientibus. Si Asotus iudicat hoc verum esse, quomodo audet nobis eos Christianę disciplinę iudices proponere, in quorum maleuolam animam non ingreditur sapientia, & quos Spiritussanctus fugit? Paulus ait: Qui non habet spiritum Christi, hic non est eius. Non habent autem spiritum Christi, qui non sunt à Deo electi & non habent veram fidem & charitatem, quomodo ergo hi possunt esse de doctrina Christi iudices?

Argumentum Brentij.

Sap. 1.

Rom. 8.

Sapien-

Sapientiæ liber, ſicut ſuperiùs à nobis demonſtratum eſt, quamuis ab Hebræis excluſus, à Christianis tamen in catalogum Canonicorum librorum à mille ducentis & amplius annis eſt repoſitus: quàm etiam ob cauſam teſtimonium eius libenter accepimus. Verùm quem tu ſenſum eius adfers, eum reſpuimus. Quòd in maleuolam animam non intrat ſapientia, quodque non habitet in corpore ſubdito peccatis, minimè negamus. Quæ ſit autem iſta ſapientia, fortaſsis nobis tecum non cõuenit. Nam nos à ſcriptura docti dicimus, Ecce pietas eſt ſapientia. Quam autem pietatem Latinus interpres, eam ſeptuaginta verterunt θεοσέβειαν, quaſi tu dicas cultum Dei. Quis autem eſt cultus Dei, inquit Auguſtinus, niſi amor eius? Hic igitur non introibit in maleuolam animam, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Nam peccatum, mortale præſertim, cum charitate conſiſtere non poteſt, cum fide quæ eſt ex auditu & intelligentia ſcripturarum, poteſt. Poteſt habere peccator ſcientiam ſcripturarum, poteſt habere fidem, charitatem habere non poteſt. Et certè diuerſa dona ſunt Spiritus ſapientiæ & Spiritus ſciẽtiæ, ſicut etiam ex Eſaiæ illo loco patet, vbi dona Spiritusſancti enumerantur. Quod etiam Paulus indicat dicens: Alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem Spiritum. Sermo ſapientiæ nõ datur illi, cuius corpus peccatis eſt ſubditum: ſermo ſcientiæ, donum prophetiæ datur. Itaque queritur alicubi Auguſtinus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis noſtris, ecce vbi volutamur? Poteſt habere quis ſcientiam & cum illa mergi in profundum inferni: ſapientiam, hoc eſt, veram pietatem quæ charitas eſt, habere non poteſt, niſi is, cui regna cœleſtia ſunt præparata. Sed audi, quid ea de re ſcribat Auguſtinus: Spiritus, inquit, ſanctus in Eccleſiæ præpoſito vel miniſtro ſic ineſt, vt ſi fictus nõ eſt, operetur per eum Spiritusſanctus, & ad eius mercedem in ſalutem ſempiternam, & eorum regenerationem vel ædificationem, qui per eum ſiue conſecratur, ſiue euangelizatur. Si autem fictus eſt, quoniam veriſsimè ſcriptum eſt: Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, deeſt quidem ſaluti eius, vt auferat ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu, miniſterium tamen eius non deſerit, qui per eum ſalutem operatur aliorum. Propter quod Apoſtolus ait: Si enim volens hoc facio, mercedem habeo: ſi autem inuitus diſpenſatio mihi credita eſt: id eſt, illis prodeſt, quibus hoc diſpenſo, non mihi qui fictus ſum. Qui enim inuitus facit propter commoda gaudiaque carnalia, quæ ſi aliter habere poſſet, illud deſereret, ipſe vtique fictus eſt, ideoque inuitus facit, ſed eis prodeſt, erga quos facit. Se autem tantùm à mercede ſalutis alienat, nõ etiam illos priuat, quibus cibatia dominicus etiã malus ſeruus impendit. Intereà tamen illud libenter concedimus, quòd myſteria ſua ciuius ijs, qui mundo ſunt corde, Deus reuelat, quàm illis qui varijs ſunt flagitijs cooperti. Atque vtinam hoc præſtati poſſet, vt ad munus Apoſtolicum, cuius propriũ eſt de doctrina religionis iudicare, non vocarentur, niſi quorum eſſet perſpecta vitæ ſanctimonia: fortaſsis tanti motus in Eccleſia non fuiſſent excitati: qui verò ſunt excitati minore negotio ſedari poſſent. Verùm nemo propterea putet ſe iuſtam habere cauſam ab Eccleſiæ vnitate diſcedendi, vel eorũ qui præſunt iudicium declinãdi, quòd ſicut populus, ita eſt & ſacerdos, nec ſanctitate cæteros, qui præſunt, excellãt. Quàmuis enim hi ſpiritum Chriſti non habeant, quo ſancti ſint ipſi, habent tamen ſpiritum Chriſti, quo ſanctos reddant alios, ſiue cùm baptizant, ſiue cùm peccata remittunt, ſiue cùm Dei verbũ annunciant, deque ſcripturæ ſententia iudicãt. Nã quod ſancti fiunt homines, ſiue baptiſmus id ſit, ſiue abſolutio, ſiue Dei verbum, non miniſtrorũ eſt, ſed ipſius Domini. Preclarè Gregorius Nazianzenus, vbi docere conatur, non eſſe curioſè dignitates eorũ, qui nos purgant, expendas, nec eſſe iudices iudicandos: Sint, inquit, duo annuli, aureus hic, ferreus alius: vterque regia imagine ſculptus, ceræ ambo imprimãtur, quid inter ſignum hoc & illud intererit? Nihil. Diſcerne materiam in cera, etiamſi ſapientiſsimus exiſtas, dic quódnam ferri, quodúe ſit auri ſignaculum. Vnum eſt vtrunque, materia eſt diuerſa, character vnus eſt. Quę baptiſmi, eadem & abſolutionis, eadem & doctrinæ eſt ratio. Idem eſt baptiſmus, eadem abſolutio, eadem doctrina, idem Dei verbum, ſiue à probo, ſiue ab improbo miniſtro proficiſcatur. Dic autem tu Brenti, qui poteſt per miniſtrum, quàmuis improbum, peccata remittere, qui minùs, poſsit per eundem doctrinæ veritatem indicare? An maius quiddam eſſe putas interpretari Scripturas, quàm peccata remittere? Verè dictum eſt ab Ambroſio, quòd quicquid verum à quocunque dicitur, à ſancto dicitur Spiritu, quodque gradus charismatum ſunt officijs Eccleſiæ, non vtique meritis humanis indulti. Sicut igitur qui dicit Dominum Ieſum, in Spiritusſancto dicit, qualis vis ſit, ita & in loco ordinis officij eccleſiaſtici poſitus, gratiam habet qualis vis ſit: nõ vtique propriam, ſed ordinis per efficaciã Spiritusſancti. Nam neq; qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quid autem aliud vult Petrus à Soto, niſi quod ab Ambroſio dictum eſt, Gratiam charismatum officijs Eccleſiæ, non meritis humanis indulgeri,

Reſponſio.
Liber ſapiẽtiæ, Canonicus & à Brentio malè intellectus.
Sapientia quid.
Iob. 28.
Aug. li. 2. de trin. cap. 14.
Scientia cũ peccato eſſe, non autem ſapientia poteſt.
Eſai. 11.
1. Cor. 12.
Aug. li. 3. confeſſ. capu. 8.
Lib. 2. cõtra epi. Parmenia. c. 11.
1. Cor. 9.
Pium votum auctoris.
Eſai. 24.
Greg. Nazia. in orat. in ſanctũ lauac. Iudices non iudicandi.
Amb. in 12. ca. 1. ad Corinth.
Gratia charismatum officijs Eccleſiæ, non meritis humanis indulgetur.

quàm qualiſcunque ſit, habere tamen poſsit qui eſt in loco ordinis eccleſiaſtici poſitus. Sed ſi nullum apud vos pondus habent veterum Orthodoxorum teſtimonia, proferam veſtri cuiuſdam non ignobilis ea ipſa de re ſententiam. Ioannes is eſt Caluinus: Quæritur hic, inquit, cùm impij præclarè interdum de Chriſto & ſplendidè diſſerant, an habeant Dei ſpiritum? Reſpõdeo: Eos proculdubiò habere quod ad effectum illum ſpectat: ſed aliud eſt donum regenerationis, aliud donum nudę intelligentiæ, qua Iudas quoque præditus fuit, cùm Euangelium prædicaret. Verùm de ijs ſatis.

In cap. 12. 1. ad Cori.

Matt. 16.
Brentius contra auctoritatem clauium.

Ad confirmandam Conciliorum & Epiſcoporum auctoritatem adduxerat Petrus & illa loca: Tibi dabò claues regni cœlorũ. Et: Quicquid ſolueritis in terra, &c. Quibus productis Brentius: Sed hæc, inquit, loca non ſolùm ſacræ ſcripturæ, verumetiam Eccleſiaſticorum ſcriptorum teſtimonijs à vanis & impijs Sophiſtarum commentis ita vindicata ſunt, vt exiſtimem Aſotum in alio orbe hactenus commoratum, quòd neſciat, quid in hoc orbe aduerſus Romanenſium adulatorum deprauationes dictum, ſcriptum, ac etiam pictum ſit. Claues enim Eccleſiæ datæ ſunt Petro & Confeſſoribus petræ, quæ eſt Chriſtus. Non ſunt datæ Lyberio Arriano, aut Marcellino idololatriæ: datæ ſunt miniſtro, non hoſti Eccleſiæ: datæ ſunt ſeruo Chriſti, non ſeruo Antichriſti. Etiamſi ſit inter vos aliquandiu Petrus cõmoratus, eſt reuerà tamẽ in alio quodã orbe natus. Quàm fœlix eſt autẽ orbis ille, in quo natus eſt? Nam ſolus hic eſſe propemodum orbis nunc videtur, vbi Pelopidarũ, hoc eſſe Lutheranorum, & aliorum noſtri temporis hæreticorum nec facta videntur, nec vel nomen ipſum auditur. Nullum eſt enim regnum noſtro hoc infœlici ſeculo magis ab hæreſibus intactũ, quàm ſit vel hoc ſolo nomine fœliciſsimum Hiſpaniarum regnum, cui propter hanc in fide Catholica conſtantiam & eius tuendæ diligentiam alias prętereà multas fœlicitates Deus largitur. Quæ laus olim penes Germanos fuit, quoad illi non aliud erant quàm Chriſtiani, nec in aliud Euangelium ſe transferri paſsi ſunt ab eo, quod à Patribus acceperant, vt eſſe gens armis inuicta crederetur, ea poſteaquàm Lutherus in Germania Babylonem ædificare cœpit nunc eſt ferè ad Hiſpanos trãſlata. Eſt autem ita, quòd nuſquàm ſunt pauciores, quàm in felici orbe illo, qui deprauationes veſtras & ſcripturarum contorſiones vel ſcriptas, vel pictas viderint: tantùm abeſt, vt de ijs quicquam dici audiuerint. Ac tantò maior eſt illius regni tranquillitas, in quo & Rex pientiſſ. legitimè imperat, & qui ſunt eius poteſtati ſubiecti, ſic in omnibus ei dicto ſunt audientes, nullum vt fideliũm & obſequentium ſubditorum officiũ in ſe requiri patiãtur, quos erga Regẽ ſuũ, cuius opera fieri vident, vt non ab externis hoſtibus modò, verumetiã ab ijs, qui multò ſunt pernicioſiores domeſticis inimicis (hæreticos dico) tuti eſſe queant, tanto ſtudio & obſeruãtia eſſe cõſtat, vt quoties id vel ſalus illius vel dignitas poſtulet, ad quoduis vitæ diſcrimen ſubeundum non minore animorum alacritate, quàm alij ſolent ad epulas, accurrant. Etſi autem in ſelici orbe illo vana & impia commenta veſtra non à quibuſuis leguntur, lecta ſunt ea tamen & à Petro, & ab alijs viris doctis quos cum iudicio legere poſſe exiſtimatum eſt, & quæ contra clauium auctoritatem à veſtris adferuntur, pluribus doctiſsimorum virorum ſcriptis pridẽ confutata ſunt, nihil vt ea nunc à nobis repeti ſit neceſſe.

Reſponſio.

Commendatio regni Hiſpaniarum.

Pag. 210.
Brentius iniquè facit Liberium Arrianum & Marcellinũ idololatram.

Cæterùm quòd Liberium fuiſſe ſcribis Arrianum, id in proximo ſuperiore capite falſum eſſe docuimus. Sed neque Marcellinum rectè dixeris idololatram, etiamſi metu compulſus, thura idolis admouiſſe legitur. Nam vt lapſus in crimen hoc aliquando fuerit, martyrio tamen illud expiauit. Peccauit vt Petrus, pœnituit vt Petrus. Et ſicut Petrus non inter eos, qui negauerunt Chriſtum, ſed inter eos qui conſtanter eum confeſsi, nullum ſupplicij genus ſubire, ad extremum vitam etiam pro nomine illius profundere non dubitarent: ſic & Marcellinus non inter idolatras, verùm inter ſanctos martyres ab Eccleſia Dei numeratur. Intereà tamen illud libenter tibi concedimus, quòd claues datæ ſunt Petro, & ſucceſſoribus eius Petræ cõfeſſoribus, Eccleſiæ miniſtris, & quamlibet indignis, ſeruis tamen Chriſti: non ſunt autem datæ vobis hoſtibus Eccleſiæ & ſeruis Antichriſti.

Citat Brentius Hiero. cõtra claues eccleſiæ.
Hier. in ca. 16. Matt.

Pergit Brentius: Et quæcunque ligaueritis in terra, erunt ligata & in cœlo: Quæcunque ergo præceperint Prælati, erunt præcepta Dei, & quoſcunque abiecerunt ex Eccleſia, erunt & abiecti à Deo. Quid eſt igitur illud, quod Hieronymus de priore dicto apud Matth. ſcribit? Iſtum locũ inquiens, Epiſcopi & Presbyteri nõ intelligentes, aliquid ſibi de Phariſæorum aſſumunt ſupercilio, vt vel damnent innocentes, vel ſoluere ſe noxios arbitrentur, cùm apud Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita quæratur. Hic Aſotus iterum habebit paratas ſuas regulas interpretandi dicta Patrum. Quid ſi nos Brenti Hieronymo oppoſuerimus aliquanto vetuſtiorem ſanctum illum Martyrem Cyprianũ? Sic enim loquitur: Nec fas erat Eccleſiã pulſantibus claudi, cũ permiſerit

Reſponſio.
Cyp. li. 1. epi. 2.

ipſe

ipſe qui legem dedit,vt ligata in terris,etiam in cœlis ligata eſſent:ſolui autem poſſent il-
lic,quæ hic priùs in Eccleſia ſoluerentur. Clariùs autem Hilarius Petrum alloquens: O *Hil. Canon. 16. in Matth.*
in nuncupatione noui nominis felix Eccieſię,fundamentum,dignaqne ædificatione il-
lius petra, quæ infernas leges & tartari portas, & omnia mortis clauſtra diſſolueret. O *Chryſ. li. 3. de ſacerdotio.*
beatus cœli ianitor, cuius arbitrio claues æterni aditus traduntur, cuius terreſtre iudi-
cium præiudicata auctoritas fit in cœlo,vt quæ in terris aut ligata ſunt,aut ſoluta, ſtatu-
ti eiuſdem conditionem contineant & in cœlo. Ioannes quoque Chryſoſtomus: Sacer-
dotum,inquit,vinculum ipſam etiam animam attingit, atque ad cœlos vſque peruadit.
Vſque adeò,vt quęcunque infernè ſacerdotes confecerint, illa eadem supernè Deus rata
habeat,ac ſeruorum ſententiam Dominus confirmet. Quos ſequutus Bernardus,vbi de *Ber. in ſer. 1. in die Apoſt. Petri & Pauli.*
Petro loquitur: Clanes,inquit,regni cœlorum tam ſingulariter accepit, vt præcedat ſen-
tentia Petri ſententiā cœli. Et eius ęqualis Hugo de ſancto Victore: Sententiam, inquit, *Hugo li. 2. de Sacra.*
Petri non præcedit,ſed ſubſequitur ſententia cœli. Vides igitur,quàm multos habeamus, *Dua claues.*
quos vni Hieronymo opponere poſsimus. Verùm & is non pugnat cum iſtis, æquè vt
ipſe fuit catholicis & Orthodoxis. Sunt enim duæ claues, vna ſcientiæ, quam in Paulo: *Amb. ſerm. 66.*
poteſtatis altera,quam in Petro fuiſſe ſcribit Ambroſius: quarum vtranq; ſynagogæ quo
qne Chriſtus tribuit,ſed interim Scribis & Phariſæis abuſum earum exprobrat: Væ vo- *Luc. 11.*
bis,inquit,legiſperitis,qui tuliſtis clauem ſcienriæ: ipſi non inrroiſtis, & eos qui introi-
bant,prohibuiſtis. De claue autem poreſtatis dicit: Super cathedram Moſi ſederunt Scri
bæ & Phariſæi: omnia ergo quæcunque dixerint vobis,ſeruate & facite. Vtramque cla- *Matth. 23.*
uem in Eccleſiaſtico iudice coniunctam eſſe oportet. Nam ita demùm ratum erit in cœ-
lo,quod aut ligauerit,aut ſoluerit in terra,ſi claue non errante fecerit: alioqui periculum *Ezech. 13.*
eſt,ne rectè dicatur illud Prophetæ: Mortificabant animas,quæ non moriuntur: & viui-
ficabant animas,quę non viuunt. Scientiæ clauis haud aliter eſt neceſſaria poteſtatem ha
benti,quàm lucerna in tenebris ambulanti,qua ſi deſtitutus fuerit, quid aliud conſeque
tur,quàm quod dicit Chriſtus: Si cæcus cæco ducatum pręſtet,ambo in foueam cadunt.
Quamobrem quod à Bernardo & Hugone dicitur, ſententia Petri pręcedit ſententiam
cœli,non aliter intelligendum eſt, quàm ſicut à Chryſoſtomo ſcriptum eſt: Senrentiam
ſeruorum Dominus confirmat,quatenus ea tamen iuſta fuerit. Nam ſi iuſta non fuerit, *Sententia Petri præcedit ſententiam Dei.*
nihil poteſt dici verius,quàm quod ab Hieronymo ſcriptum eſt,quodque ante eum di-
xit Origenes: Si quis non recto iudicio eorum qui præſunt depellatur, ſi ipſe non anteà
exigit,hoc eſt,ſi non ita egit,vt mereretur exire,nihil læditur in eo,quod non recto iudi-
cio ab hominibus videtur expulſus. Et ita fit, vt interdum ille qui foras mittitur, intùs *Orig. hom. 14. in Leuiticum.*
ſit: & ille foris,qui intùs retineri videtur. Quamobrem rectè monet vir ille ſanctiſsi-
mus Gregorius Ponrifex, magno moderamine paſtores vel ſoluere debere, vel ligare: *Greg. homi. 26.*
Sed intereà ſiue iuſtè ſiue iniuſtè obliget paſtor, paſtoris tamen, inquit, ſententia gregi
timenda eſt,ne is qui ſubeſt,& cū iniuſtè forſitan ligatur ipſam obligationis ſuę ſenten-
tiam ex alia culpa mereatur. Paſtor ergo vel abſoluere indiſcretè timeat, vel ligare. Is au-
tem qui ſub manu Paſtoris eſt,ligari timeat vel iniuſtè,nec paſtoris ſui iudicium temerè
reprehendat, ne & ſi iniuſtè ligatus eſt, ex ipſa tumidæ reprehenſionis ſuperbia, culpa
quæ non erat,fiat. Non vult Gregorius, vt de iudicio ſui paſtoris ouis iudicet, etiam ſi
fortè error aliquis ſit admiſſus,quin ſententiam ab illo latam ne contemnat: Quam ſi tu-
lerit inſons æquanimiter,coram Deo reus non erit: ſi verò contempſerit,hoc ipſo nomi-
ne coram Deo quoque reus efficitur. Sed hæc ſicut alia multa, ſic volente Brentio extra
cauſam dicta ſunt.

Pergit is: Si quicqnid præceperint Patres in terris, erit pręceptum Dei, quid eſt quod *Eze. 20.*
Propheta ait: In præceptis Patrum veſtrorum nolite incedere: nec iudicia eorum cuſto- *Excutitur locus,*
diatis, nec in idolis illorum polluamini? Si non eſt incedendum in præceptis Parrum *In præceptis patrum veſtrorū nolite incedere.*
Brenti,quid eſt quod Paulus & Silas,cum perambularent Syriam & Ciliciam,præcipie
bant cuſtodire præcepta Apoſtolorum & ſeniorum? Quid eſt, quod ijdē ipſi cum per- *Act. 15.*
tranſirent alias ciuitates,tradebant eis cuſtodire dogmata,quæ erant decreta ab Apoſto- *Act. 16.*
lis & ſenioribus? Quòd ſi verbo liber vrgere,nos in auorum,proauorum,atauorū præ-
ceptis incedimus,qui mille quingentis annis non polluebantur in idolis, verùm eadem
qua nos ratione,Chriſtū coluerunt,eiusq; colendi rationē partim ſcripto,partim tradi-
tionibus ad nos tranſmiſerunt. Quare liberis veſtris cantilenam hanc rectius occinetis,
qui niſi mentem illis Deus dederit meliorem,non in aliorū,quàm in Patrum ſuorū præ
ceptis incedēt: auos enim & proauos ſuos præceptorum veſtrorum ſectatores edere non
poterūt. Sed quid quæſo vobis vultis,cùm hæc verba toties nobis obijcitis? nū vt quam
Patres religionem ſeruarūt,quos ritus tenuerūt,ab ijs diſcedāt liberi: ſemperq; diuerſam
religionē,diuerſos ritus quos ignorauerūt Patres eorū,ſequantur: quò vel ſic ſe quiduis

esse potiùs, quàm Catholicos,testatum faciant omnibus? Quid esse potest absurdius?
Prou.32. Non ita nos docet Dei Spiritus:Interroga, inquit, patrem tuum, & aununciabit tibi:
maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didi-
Eccle.8. cerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum. Ne transgrediaris termi-
Prou.22. nos antiquos, quos posuerunt patres tui. Terminos autem indubitanter transgredi-
tur, qui statuta patrum postponit, atque confundit: Sicut Alexander quartus à Petro
Hier. 6. Pontifex Romanus, in prima sua decretali scribit epistola. State super vias & videte, &
interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona & ambulate in ea, & inuenietis re-
quiem animabus vestris.

Profert & illud Brentius: Frustrà colunt me docentes præcepta & doctrinas homi-
Matt.15. num. Habet,inquit,Asotus suum cœnũ,quo hunc locum aspergat. Sed ne sit mora lon-
ga sua occasione probè(ne dubitet)eluetur. Locum hunc Maximinus etiam Arianus a-
liquando protulit cum Augustino congressurus,ad eandem sententiam tuendam,quam
hoc loco suscepit Brentius defendendam. Sic enim loquitur Maximinus:Si quid de di-
Responsio ad locum Frustrà me colunt do. præ & do. hominũ. uinis scripturis protuleris quod commune est omnibus,necesse est vt audiamus. Hæ ve-
rò voces quæ extra scripturam sunt,nullo casu à nobis suscipiuntur,cùm ipse Dominus
moneat nos,& dicat:Sine causa colunt me docentes mandata & præcepta hominum. Ni
hil itaque noui profertis Brenti. Docebimus hoc suo loco,quòd vetus hæc fuerit hæreti
corum cantilena,qui nihil pręter scripturas recipiendum esse censerent. Verùm quid ad
hæc Augustinus? Si ad ista omnia,inquit,respõdere voluero,id etiam ego agere videbor,
Au.li.1.contra Maximinum. ne veniatur ad causam. Proinde vt citò agamus,dic mihi fidem tuam. Sic Augustinus ne
respondere quidem dignatus est ad hunc locum,quòd alienus à causa videretur,cùm æ-
què recipi traditiones Apostolicas oporteat atque scripturas. Quare nihil est,quòd dicat
Brentius,dictum hoc Christi sudem esse in Catholicorũ oculis. Assueuerunt illi pridem,
cùm nihil hæreticorum ore sonet frequentiùs. Rectè autem Petrus, solum illum cultum
dicendum esse scribit secundum doctrinas & præcepta hominum, qui fidei nõ conso-
Basi. in Ethicis definit.12. nat. Nam & ante eum Basilius indicauit, nihil aliud ijs Christi verbis intelligi, quàm
quod humanis traditionibus ad mandatum Dei reprobandum obsequendum non sit.
Quòd autem promittit Brentius confutare se velle, quod à Petro de verborum horum
sensu scriptum est,id facit in secũda pericope, verùm frigidiùs quàm vt respõderi sit ne-
cesse,cum pręsertim in Confessione nostra Christiana pluribus & de hoc, & de præce-
denti scripturæ loco tractauerimus,ad quam lectorem remittimus.

Profert & aliam Scripturam Brentius: Si mortui estis cum Christo ab elementis
Coloss.2. mundi, quid quasi viuentes in mundo decretis tenemini? Ex mox iuxta præcepta & do
ctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ, &c. Quatenus
elementis hoc genus teneantur homines, docuimus in eadem illa Confessione. Quo-
niam verò nihil ea res pertinet ad præsentem causam, minimè necessarium esse duxi-
Alia obiectio. mus, hac de re pluribus nunc agere. Pergit Brentius: Fingamus autem Christum dedisse
hoc dicto, Quicquid ligaueritis in terra,& cæt. potestatem præcipiendi:non tamen dedit
eam hostibus Ecclesię, non seruis Antichristi,qui præcipiunt quęlibet: sed veris mini-
stris Ecclesiæ, & seruis Christi,qui præcipiunt, non quæ ipsis libent,sed quæ Deus prę-
cepit. Quæ igitur sic in terris præcipiuntur, erunt certè præcepta coram Deo in cœlo,
quæ vt Deus verbo suo antè constituit:ita nunc per ministros suos verbo prædicata con
Responsio. firmat. Hac in parte libenter tibi subscribimus, quòd non dedit hanc potestatem vobis
hostibus Ecclesiæ & seruis Antichristi,qui præcipitis,quæ vobis libent:sed nobis quam-
uis peccatoribus, veris tamen Ecclesiæ ministris & indignis seruis Christi, qui pręcipi-
Lutherani docent præceptis Dei non consentanea. mus, non quæ nobis libent, sed quæ Deus præcepit. Nam vbi præcepit Deus, vt crede-
remus imputatione Christi iustitiæ nos iustos esse, etiam si nihil eius nobis adhæreat?
Vbi præcepit, vt tanquàm articulum fidei crederet vnusquisque, sibi certò remissa esse
peccata, neque vel minimum de eo dubitare auderet,verùm contra Scripturam, de pro-
pitiato peccato securos esse? Vbi præcepit credi, quòd absoluta necessitate fiant om-
nia, & alia pleraque, quæ vos traditis, quòd vobis ita libet, non quòd Deus ita pręce-
perit? Nos contra nihil tradimus,nisi quod à Deo traditum est vel in sacris literis præci-
Ecclesiæ præcepta cum Dei præceptis congruunt. piente, vel in legitimis Concilijs inspirante. Ieiunium præcepisse Deum constat, cæ-
terùm quibus temporibus, quóue modo ieiunandum sit, ordinandum Ecclesię suę re-
liquit. Quę quamuis tempora modumque ieiunandi præscribit, nihil tamen aliud tra-
dit, quàm quod à Domino pręceptum est. Idem & de oratione, idem & de Sabbato
sanctificando,deque alijs præceptis Dei dici potest,de quibus nihil mutat, sed quemad-
Non constat sibi Brentius. modum decenter & ordine fieri possint omnia,docet nos nostra mater Ecclesia. Quam
autem sibi nõ constat Brẽtius? Paulò superiùs non abnuere visus est in ijs verbis: Quic-
quid

quid alligaueritis,&c. datam esse potestatem ministris Ecclesiæ præcipiendi: none diuersum eorum sensum adfert. Sic enim loquitur: Hoc dicto Christus non loquitur de auctoritate præcipiendi aut mandandi, sed de ministerio Euangelij prædicandi: vt qui Euangelio, quòd à ministris Ecclesiæ in terra audit, crediderit, soluatur in cœlo: qui verò non crediderit, ligetur in cœlo. Mox profert scripturam, iuxta illud: Ite in mundum vniuersom, prædicare Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit Euangelio, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Quod cùm ita verè se habeat, iniquissimum est, quòd Asotus remittat nos à sacra scriptura ad suorum Canonum explicationes. Nouum verò genus interpretationis ac totis mille quingentis annis Orthodoxis omnibos inauditum, quibus vnanimiter visum est, iudiciariam quandam potestatem absoluendi, condemnandi, præcipiendi, prohibendi ijs verbis Apostolis & eorum successoribus esse concessam. Atqui de ijs qui foris sunt, hoc est, de infidelibos, negat suum Paulus esse iudiciom. Verùm hoc vobis commentum placuit ad falsum dogma vestrum de solius fidei iustificatione defendendum.

Marc. vlt.

Confutatio.

2. Cor. 5.

Pergit Brentius: Remittuntur ad Patres: Ad quos obsecro? ad veteres & iam mortuos? nominentur ergo, vt sciamus, quorum interpretatio sacrosancta & inuiolata haberi debeat. Græca Ecclesia suos habuit Patres, Origenem, Chrysostomum, Basiliom, Nazianzenum, & alios. Habuit & Latina suos, Tertullianum, Cyprianum, Lactantium, Hieronymum, Augustinum, & alios. Habuit etiam posterior ætas suos, Thomam Aquinatem, Albertum, Scotum, & id genus moltos. Ad quos ergo Asotus inter hos aut illos nos remittit? num ad omnes & singolos indiscriminatim? & non permittit nobis eorũ scripta cum iudicio legere. An verò omnia eorum absque iudicio vt sacrosancta agnoscenda sunt? Quin cum iodicio legenda sunt, causam dicit nemo, sed non tuo Brenti, neque Philippi iudicio, qui quod Catholicum est redarguitis, & non rarò sententiam è scriptis eorum aliquam profertis, quæ cum vestro dogmate facere videatur, cùm tamen ab eo longissimè dissideat. Non tuo igitur, non Philippi iudicio, sed cum Ecclesiæ iodicio legenda sunt scripta Patrum, atque ea est regula obseruanda, quam in aureo suo libello (quem vtinam legisses Brenti) tradit Vincentius Lyrinensis. Quòd si in ipsa, inquit, vetustate duorum aut trium hominom, vel certè ciuitatis vnius aut etiam prouinciæ, error deprehendatur, tunc omninò curabit, vt paucorum temeritati vel inscitiæ, si qua sunt vniuersaliter, antiquitùs, vniuersalis concilijs decreta præponat. Qoòd si tale aliquid emergat, vbi nihil eiusmodi repetiatur, tunc operam dabit, vt collatas inter se maiorum consular interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in vnius tamen Ecclesię Catholicæ communione & fide permanentes, magistri probabiles extiterunt. Et quicquid non vnum aut duos tantùm, sed omnes pariter vno eodemqoe consensu apertè, frequenter, perseoeranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque vlla dubitatione credendum. Quod etiam exemplis deinde facit illustrius. Ad extremum autem concludit, nos cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesię fidem deserere debere: patrumque sententijs ea tandem lege credi iubet, vt quicquid vel omnes vel plures vno eodemque sensu manifestè, frequenter, perseueranter velut qoodam consentiente sibi magistrorum concilio, accipiendo, tenendo, tradendo firmauerint, id pro indubitato, certo ratoque habeatur. Quicquid verò quàmuis ille sanctus & doctus, quàmuis Episcopus, quàmuis confessor & martyr, præter omnes aut etiam contra omnes senserit, id inter proprias, priuatas & occultas opiniunculas, à communis & publicæ generalis sententię auctoritate secretum sit: nec cum summo æternæ salutis periculo iuxta sacrilegam hæreticorum & Schismaticorum consuetudinem vniuersalis dogmatis, antiqua veritate dimissa, vnios hominis nouitium sectemur errorem. Habes iam qoomodo legenda sunt patrum scripta, & quantum sit eorum auctoritate tribuendum.

Brentius non vult premi Patrũ auctoritate.

Responsio.

Quo iudicio scripta Patrum legenda.

Vincentius Lyrinensis.

Tandem arrepta censoria virgula Brentius, de Patribos iudicium sibi sumit, & eos erroris insimulat. Negari, inquit, non potest, quin in Patribus sint errores, & alienæ à sensu Scripturæ interpretationes. Origenes fuit insignis pietate & eruditione, tamen habet quædam dogmata, quæ non sunt sacrę Scripturæ consentanea, & si nonnullis historijs creditur, abiectus est ab Ecclesia. Tertullianus Montanizat, Cyprianus Anabaptizat, Hieronymus Origenizat, & Digamizat: Putat enim Digamiam, qualem quidam nunc intelligunt, hoc est, si quis post mortem prioris vxoris ducat alteram, parum aut nihil à scortatione differre. Augustinos scribit ipse libros retractationum, ac prętereà communicat infantes corpore & sangoine Christi. Longum esset singulos percurrere. Adnotemus etiam quędam loca Scripturarum, in quibus interpretatio Patrum pugnat, Ioannis sexto: Amen dico vobis, nisi mãducaueritis carnẽ filij hominis, & biberitis eius

Brentius insimulat Patres erroris.

ſanguinem,non habebitis vitam in vobis. Alij Patres putant Criſtum de ſpirituali tantùm manducatiooe loqui. Auguſtinus exponit etiam de ſacramentali, vnde oeceſſariò communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti. Ad cuius ergo Patris interpretationem remittet oos Aſorus? Matt. 16. Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Alij per petram intelligunt Petrum ipſum, alij intelligunt Chriſtum, quam igitur interpretationem agnoſcemus? Vide quàm probè conſulat Aſotus ſaluti noſtræ, quòd abducat nos à Scriptura ad Patres?

Reſponſio.

Imò conſilium hoc venerabilis viri Petri à Soto, longè ſaluberrimum eſt: idem enim, iam commemorauimus, mouuit Vincentius Lyrinenſis, idem ante eum quoque Clemens Petri ſucceſſor, qui cùm lex Dei legitur, illud ſeruari dicit oportere, ne ſecundum ingenij propriam iotelligentiam legatur, ſeu doceatur. Sunt enim multa in Scripturis diuinis, quæ poſſunt ad eum ſenſum trahi, quem vnuſquiſque ſibi præſumit. Et ideo Scripturarum intelligentiam, inquit, oportet ab eo diſcere, qui eam à maioribus ſecundum veritatem ſibi traditam ſeruat. Hoc feciſſe Baſilium & Gregorium præcipuos Græcorum Theologos narrat Ruffinus. Qui cùm omnium Græcorum ſecularium libris remotis, ſolis diuinæ ſcripturæ voluminibus operam dediſſent, eorum intelligentiam, non ex propria præſumptione, ſed ex maiorum ſcriptis & auctoritate ſequebátur: quos & ipſos ex Apoſtolica ſucceſſione regulam intelligendi ſuſcepiſſe conſtat. Nihil itaque noui conſulit Petrus à Soto, quando nos ad patres remittit, modò vt illud teneamus, quod à Vincentio ſcriptum eſt, vt cùm Eccleſia Doctores recipiamus, nō cum Doctoribus Eccleſiæ fidem deferamus. Quare ſi cuius ex ſanctis Doctoribus dogma aliquod eſt ab Eccleſia reprobatum, ſequamur illius iudicium, vt quæ per illam damnata ſuot, reijciamus. Negari non poteſt, quòd Origenes habeat qoædam dogmata, quæ quamuis hæreticis viſa ſuot ſacræ Scripturæ cōſentanea, præſertim Arianis, ab Eccleſia tamen ſunt exploſa. Quàmuis, ſi Ruffino credimus, dogmata illa falſa non tam Origenis fuerūt, quàm hæreticorum quorundam, qui libros illius corruperunt. Verum eſt & de Tertulliano, quòd is iam natu grandior incidit in hæreſim Montani. Cyprianum etiam erraſſe manifeſtum eſt, quem nihilominùs ioter ſanctos martyres numeramus. Cæterùm quòd ſcribis Hieronymum Origenizare, quid ijs verbis tibi velis, non ſatis aſſequimur. Nā quòd is fuerit Origeois aliquantò ſtudioſior, quòd eius libros nōnullos io linguam Latioam verterit, quòd in Commentarios etiam ſuos ex illis pleraque tranſtulit, clarum eſt & manifeſtum. Sed fecerunt idem Hilarius, Victorinns, Ambroſius, cuius penè omnes libri ſermonibus Origenis pleni ſunt, & alij multi Catholici & Orthodoxi, tā Græci, quàm Latioi. Cæterùm ſi virum ſanctum hunc inſimulas, quòd fuerit errores Origenis amplexus nihil abs te dici poteſt à vero magis alienum: cùm vix quiſqoam alius errores illius vel diligentius annotauerit, vel vehementins fuerit inſectatus. Quod non modo libri contra Ruffinum ab eo ſcripti planum faciunt, verumetiam epiſtolę teſtantur, quas de erroribus Origenis ad Pammachium, Ocianum, & Auitum conſcripſit. Teſtantur etiam Theophili & Epiphanij libelli, ab eodem Hieronymo verſi, quibus Origenis dogmata damnantur. Sed & illud non minùs falſum eſt, quòd cum arguere videris digamiæ condemnatę, cùm in eadem illa epiſtola, quam tu notare viſus es, poſteaquàm pluribus verbis Geruntiam viduam à ſecundis nuptijs dehortari conatus eſt, his tandem verbis vtatur: Quid igitur? Damnamos ſecunda matrimonia? Minimè, ſed prima laudamns. Abijcimus de Eccleſia Digamos? Abſit, ſed Monogamos ad continentiam prouocamus. In Apologia quoq;, quā pro libris aduerſus Iouinianū ad Pammachiū ſcripſit: Nō damno, inquit, Digamos, imò oec Trigamos, & ſi dici poteſt, Octogamos. Habeat cuilibet octauū maritū, & eſſe deſinat proſtituta. Nō te podet vanitatis? Quod de Auguſt. ſcribis, vtinā nō eſſent grauiores errores veſtri, quā quales ij fuerūt, quos ille retractauit, hæretici iure dici non poſſetis. Cō autē veſtri planè ſunt hæretici, & omni genere blaſphemiæ pleni, vel in hor ſaltem vtinā imitaremini virum ſanctū, vt illius exemplo de retractandis illis cogitatiooem aliquando ſuſceperitis. Mirum eſt autem eum abs te reprehendi, quòd communicat infantes corpore & ſanguine Chriſti, cùm quaſi neceſſario præcepta nos vrgeas, Bibite ex hoc omnes. An infantes quoque baptizati non ſunt inter omnes? Itáne ſolis vobis licere vultis, vt cùm vobis commodum eſt, ex, omnes, faciatis, non omnes: Ecrleſiæ verò poteſtatem hanc non permittatis? Nos, quòd Auguſtinus communicat infantes, nō probamus, cū ex Vinceutio Lyrinenſi didiceremus, cum Eccleſia doctores recipere, non cum Doctoribus Eccleſiæ dogma deferere nos debere. Quanquam non ſolius hær Auguſtini, verùm & Iooocentij, Zoſimi, Cypriani, Dionyſij, ac plurimorum aliorum in Eccleſia primitiua fuerit de communicandis infantibus ſententia.

Clem. ad Iacobum fratrem Domini.

Ruffi li. 2. ca. 9 in Eccleſ. hiſto.

De Origen.

Ruff. Inuectiua prima cōtr. Hie.

De Tertulliano.

De Cyprian.

De Hieronymo quod non Origenizauerit.

Falsò dicit Brētius, ab Hiero. digamiam condemnari.

De Auguſtino.

Quod

Quod quæris de Ioannis loco, responsum accipe: Vtraque sana est interpretatio tam eorũ qui de spirituali, quàm eorum qui de sacramentali manducatione hæc verba volunt intelligi. Siquidem ab Augustino docti sumus, nihil prohibere, quò minùs idem locus in scripturis variè possit intelligi. Miror autem, cur cęteris Patribus hoc tribuas, quod ipsi de spirituali, soli verò Augustino, quòd is de sacramẽtali manducatione hæc verba exposuerit, cùm 1. Origenem. 2. Chrysostomum, & 3. Cyrillum Græcos. 4. Cyprianum autem & 5. Hilarium Latinos ea de sacramentali: Augustinum verò non magis de sacramentali, quàm de spirituali exposuisse legamus. Nam vt locum illum prętere am in libris de Ciuitate Dei, lib. 1. cap. 25. vbi obiter hæc verba Augustinus tractat, certè vbi ex professo Ioannis Euangelium enarrat, de spirituali manducatione hæc verba exponit. Etiamsi sunt alia quædam loca, vbi de sacramentali contra Donatistas, & præcipuè contra Pelagianos scribens, vbi necessariam infantibus Eucharistiam esse censet.

De loco Ioan. 6 Aug. lib. 3. de doctri. Chri. ca. 26. 1. Ho. 7. in Nu. 2. Hom. 46. in Ioan. 3. Li. 3. ca. 13. & 14. in Ioan. & li. 10. c. 13. 4. in expofit. orat. Domin. 5. Li. 8. de Trin. Aug. tra. 26. in Ioannem. Contra Crescon. li. 1. ca. 25. de verbis Domini serm. 11. & 46. De peccatorum meritis & remißione. li. 1. ca. 20 & 23.

Neque diuersum tibi respondebimus de lòco Matthæi. Poteras autem ibi etiam tertiã interpretationẽ addere, vt petrã esse diceres non solum Christum aut Petrum, verùmetiam fidem de Christo, quam confessus est Petrus. Nam super hanc fidem ædificasse Christum Ecclesiam suam, quidam ex patribus interpretantur. Neque verò pugnant hæc inter se: Christus, fides de Christo, Petrus confitens Christum. Quin seiungi rectè non possunt. Certum est & induhitatum, quòd fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Intereà tamen & illud falsum esse nequit, quod ab eodem Paulo scriptum est: Superędificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum ipsum summo angulari lapide Christo. Quod magis etiam explicatè legimus in Apocalypsi: Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum. Fundamentum Christus, fundamentũ & Apostoli. Fundamentũ fundamentorũ, quod per se soliditatẽ habet, sicut rupes aliqua, super quã ædificiũ cõstruitur, non est aliud, quàm Christus Iesus. Ipse est petra illa, de qua dicitur in Euangelio, quòd domus fundata erat supra firmam petrã, Ipse est summus lapis angularis, in quo omnis ædificatio cõstructa crescit in templũ sanctũ. Sed sunt interim & Apostoli fundamẽta, quę nõ ex se, sed ex illo summo lapide angulari soliditatem habent, sicut lapides qui primò ponuntur supra solidam petram. Inter hæc fundamenta primariũ est Petrus, cui præ cæteris dictũ est: Tu es Petrus, & super hãc petrã, hoc est, te confitentem me ædificabo Ecclesiam meam. Inter alios multos præclarè Leo Pontifex Euangelij locum hunc explicans: Tu es, inquit, Petrus, id est, Cùm ego sim inuiolabilis petra, ego lapis angularis, qui facio vtraque vnum: ego fundamentum, prçter quod nemo potest aliud ponere, tamen tu quoque petra es, quia mea virtute solidaris, vt quæ mihi potestate sunt propria, sint tibi mecum participatione communia. Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Super hanc, inquit, fortitudinem æternum extruam templum, & Ecclesiæ meæ cœlo inferanda sublimitas, in huius fidei firmitate consurget. Hanc Confessionem portæ inferi non tenebunt, mortis vincula non ligabunt. Vox enim Ista vox vitæ est. Et sicut confessores suos in cœlestia prouehit, ita negatores ad inferna demergit. Vides, quemadmodũ simul hæc tria pulchrè sanctus iste pontifex cõiunxerit, Christum, fidem & Petrum. Absit enim, vt aliud fundamentum ponamus quàm Christum: ipse est caput inuisibile, qui gubernat inuisibiliter: ipse est petra inuisibilis & inuiolabilis, quæ virtute sua continet molem Ecclesiæ. Sed quemadmodum in sacramentis cùm ipse solus inuisibiliter operetur omnia, ministerio tamen vtitur visibilium sacerdotũ: sic visibilẽ in terris elegit ministrũ, per quem Ecclesiæ molem hanc sustineret, per quem gregem suum visibilem inuisibilis ipse gubernaret. Est igitur petra Christus: est petra fides de Christo, quam confessus est Petrus: est Petra Petrus ipse cõfitens Christũ.

Hypognosticon. lib. 5. 1. Cor. 3. Ephe. 2. Apoc. 21. Matt. 7. Leo homilia. 3. in anniuersario die assumptionis suæ, et Ho. 2. in natiuita. Apostolo. Petri & Pauli. Christus, Petrus & fides petra dicuntur, sed nõ eadem ratione.

Nam & hoc procul à nobis absit, vt iuxta commentum tuum esse dicamus ædificatam Ecclesiam super talem Petrum, qui publicè fateretur sibi nõ opus esse fide, sed sicut Petrus à Soto dicit, in quo nõ desideretur publica & legitima professio fidei, qui Christum pro fundamento agnoscat: qui summo illi lapidi angulari innitatur: super talem Petrum ædificatam Ecclesiam credimus. Hic est, per quem à Christo gubernatur Ecclesia, cuius ministerio fit, vt vna fides in ea retineatur. Quod nostris temporibus his clamat etiam res ipsa. Nam vbi discessum est ab hoc Petro Christum confitente, Deum immortalem, quot ibi sectas quàm dissectas? quot schismata? quot hæreses? quam varias & multas blasphemias videre licet & audire? Contra vbicunque terrarum Petrus hic agnoscitur, vbi dictis eius paretur, vbi in doctrina eius acquiescitur, ibi ciuitas vnius labij, ibi multitudinis credentium videtur esse cor vnũ & anima vna. Hoc & vos

Figmentũ Brentij contra Petrum Ecclesiæ Petram exploditur. A Petro petra discedere quam periculosum.

Brenti,quàmuis inuiti,fateri tamen necesse habetis.Nam si taceant homines,vel ipsi lapides loquentur. Videmus enim,quid sit consequutum,posteaquàm ab hac petra pars ædificij diuulsa est,in quam multas deinde particulas fuerit comminata. Iam ne intelligis,qua ratione Petram vocemus Christum,qua verò Petrum,quamque nihil hæc inter se pugnent? Christus petra est,quæ virtute sua molem hanc Ecclesiæ sustinet. Petrus petra est,cuius id ministerio Christus facit. Petrum autem cùm dicimus,publicè & legitimè Christum confitentem dicimus:quod nisi faciat,Petrum negamus.

August. epist. 19. ad Hierony. Brent. Augustinum Soto opponit.

Pergit Brentius:Quantò rectius Augustinus, qui nos potiùs à Patribus ad scripturã, quàm à scriptura ad patres ducit? Ego,inquit,fateor charitati tuæ,solis eis scripturarum libris,qui iam Canonici appellantur,didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem scribendo aliquid errasse firmissimè credam. Ac si aliquid in eis offendero literis,quod videatur cõtrarium veritati,nihil aliud quàm vel mendosum esse codicem,vel interpretem non assequutum esse,quod dictum est, vel me minimè intellexisse,non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant,non ideo verũ putem,quia ipsi ita senserunt,sed quia mihi vel per illos autores Canonicos,vel probabili ratione, quòd à vero nõ abhorreat, persuadere potuerunt. Hactenus Augustinus. Sed Asotus maiori prudentia & pietate ornatus, quàm Augustinus, non remittit nos à patribus & scriptoribus ad scripturam, sed a patribus mortuis ad prælatos viuentes,vt si hæsitauerimus in scriptura, adeamus patres mortuos:si & in ijs aliquid ambigui occurrit,accedamus ad prælatos viuentes.

Responsio.

Quàm tu malitiosè rem agis Brenti;Scis quid senserit petrus,& quoniam in eo nihil reptehensione dignum inuenire potes,fingis eum dicere,quæ nusquàm sensit,vt habere tamen possis,quod reprehendas. Quando enim à scriptura sic ille duxit ad patres, vt maiorem eorum quàm scripturarum autoritatem esse voluerit? Scillicet ignorauit is, quod nemo nescit,etiam ex illis,qui sacras literas primoribus (quod aiunt) labris degustarunt,quid libris,qui vocãtur canonici, quid ue Patrum scriptis debeamus? Verùm nõ hoc agebatur,an parem cum ijs,quę in libris Canonicis continentur,scripta Patrum autoritatem haberent,sed si quid aut non expressum,aut parùm dilucidè expressum esset in scripturis,si quis occurreret scripturæ locus obscurior, quem aliter vos interpretaremini,qui discessistis à nobis,aliter nos qui in Ecclesiæ vnitate permansimus,quid eo rerum statu faciendum,quòue cõfugiendum esset. Hic docet Petrus, quod olim docuit

August. ho. 18. de verbis Domini. Esa. 52.

Augustinus,qui locum illum enarrans Prophetæ. Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: Attendite,inquit:in facta sanctorum,ne forte nostra videatur interpretatio, Quomodo hæc verba intellexerunt Sancti,sic vtique intelligenda sunt. Quid autem aliud vult Petrus, quàm vt sic intelligantur verba scripturæ, sicut ea sancti Patres intellexerunt? Neque verò secùs ipse fecit, quàm docuit Augustinus: Ab Ecclesia docti credimus, quòd ex Adam trahimus originale peccatum, quod per lauacrum regenerationis non solùm in maioribus, verùmetiam in paruulis soluitur. Quàmuis autem hoc dogma diuinæ legis oraculis adstruitur, secùs ea tamen Iulianus interpretatus est, nec dubitauit, quin hoc sentirent, eis Manichæorum errorem impingere.

Augu. Patrum autoritatẽ suspicit asseq. [illegible]

Aug. li. 2 contra Iulianum.

Quid hic Augustinus? Ad Patres confugit: profert quid ea de re senserint Irenæus, Cyprianus, Rheticius, Olympius, Hilarius, Ambrosius, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Basilius, Chrysostomus. Et cùm illud attulisset è Sallustio, quòd omnes iudices ab odio, inimicitia, ira vacuos esse decet, paucos dicit inueniri tales potuisse: Verùm Ambrosium,inquit,aliosque collegas eius,quos cum eo commemoraui,tales fuisse credendum est. Etsi tales non fuerunt in ijs causis,quas ad se delatas, & inter partes cognitas,cùm hic viuerent,suo iudicio definierunt,ad hanc tamen causam tales erant, quãdo de illa sententias protulerunt. Nullas nobiscum vel vobiscum amicitias prætenderunt,nullas inimicitias exercuerunt,neque nobis neque vobis irati sunt, neque nos neque vos miserati sunt quod inuenerunt in Ecclesia,tenuerunt:quod didicerunt, docuerunt: quod à Patribus acceperunt, hoc filijs tradiderunt. Nondum vobiscum apud istos iudices aliquid agebamus, & apud eos acta est causa nostra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus,& eorum pro nobis latas cõtra vos sententias recitamus. Nondum vobiscum certabamus, & eis pronunciantibus vicimus. Dicis,me si sub potestate iudicum premerer,non habiturum fuisse quod facerem,quò confugerem. Ego planè haberem, quod facerem,haberem quò confugerem: à Pelagianis enim tenebris ad hæc tam clara Catholica lumina prouocaui, quod & nunc iam facio. Tu ergo responde quid facias? dic quò confugias? ego à Pelegianis ad istos,tu ab istis ad quos? An quia non numerãdas sed põderandas esse cẽses tentẽtias, etiam istos cæcos dicere audebis? Et vsque adeò permiscuit ima summis longus dies, vsq; adeo tenebræ lux, & lux tenebræ esse dicuntur vt vide-

vt videant Celestius, Pelagius, Iulianus, & cæci sint Gregorius, Hilarius, Ambrosius, &c.

Quo sensu Aug. solis scripturis Canonicis fundendum fidem haberi velit.

Vides quemadmodum non docuerit modò faciendum, verùm & ipse fecerit Augustinus, vt quibus de rebus ambigebatur, de ijs ad Patrum iudicium prouocaret: qui tamē etiā in eo ipso loco, quē tu citas, longè aliud quā quod infers tu, sensisse videtur. Non enī hoc vult, vt ad Patrū iudicia ne quis cōfugiat, ad quæ cōfugit & ipse nō semel: sed vt primas partes deferendas esse scripturæ quisque sciat: patribus autem tantùm tribuat, quantùm vel scripturis, vel aliqua probabili ratione persuadere possint. Non scripturarum hic tantùm, verùm & probabilis rationis meminit August. Fieri autē potest vt aliud mihi, aliud tibi probabile videatur. Quam igitur aliam probabilem rationem intelligemus, nisi quæ tot seculis Ecclesiæ probata atque illius iudicio fuit recepta? Cuius iudicio si quà Doctoris alicuius, quamlibet magni, sententia relecta fuerit & explosa, quales plæque sunt Origenis, qualis & illa de Monogamia Tertulliani, qualis de rebaptizādis hæreticis Cypriani, qualis de communicandis infantibus est Augustini, quàmlibet multis diuinæ legis oraculis nixa sit, nihilominùs non modò non sequenda, verumetiam velis est (quod aiunt) remisq; fugienda. Sic hoc Augustini testimoniū contra te magis, quàm contra nos facere videtur.

Brentius quatenus recipiat Patres.

Tandem Brentius mitior factus, non omninò Patres reijciendos esse censet: quin consulendos & audiendos potiùs, non tamen Scripturæ æquandos. Quasi quisquam æquandos eos esse dixerit. Si quidem, inquit, interpretantur scripturam per scripturam, & obscuros locos scripturę per manifestos & claros, interpretatio eorum amplectenda est. Sin autem interpretantur Scripturam contra scripturam, & reddunt scripturæ locos obscuriores, refutanda est eorum interpretatio. Non enim tanti nobis esse debet vlla humana auctoritas, vt præferamus eam diuinæ.

Responsio.

Sectarij omnes scripturam per scripturā se interpretari profitentur.

Matt. 26.

1. Cor. 10.

Ioan. 15.

De Sacramentarijs.

Philippum Caluinizare.

Postremum hoc libenter tibi concedimus. Sed nec illud negamus, rectè facere, si quis per scripturam scripturam interpretatur. Nolumus autem hoc loco vel de nobis Christianis, vel de vobis Lutheranis quicquā dicere. Ex eorum scriptis exēpla proferemus, quos æquè vos atq; nos pro hæreticis habetis. Quod vos rectè monetis, per scripturā esse scripturā interpretandā, id se strenuè facere clamant Sacramentarij. Profert & à nobis & à vobis scriptura, Hoc est corpus meum: eam interpretantur illi per aliam scripturam, Petra erat Christus: & iterum per aliam: Ego sum vitis. Hac itaque ratione dicunt secundum nos speciem, secundùm vos autem substantiam panis vocari corpus Christi, quā ratione Christus ipse petra vocatur & vitis. Num in hac interpretatione vos acquiescitis. Certè si qui vestrum in ijs manent, quæ didicerunt à Luthero (nam Philippo sunt qui crimeni dent, quòd Caluinizet, quodque sicut in alijs plerisque, sic & in hoc à magistri sui placitis discesserit) cæterùm qui constanter Lutheri doctrinam tuentur, nunquam acquiescent, sed neque nos, qui ducem sequimur Ecclesiam, quæ columna est & firmamentum veritatis.

De Anabaptist.

Marc. 16.

Ephe. 4.

Rom. 10.

Matt. 28.

Proferemus & aliud exemplum: Anabaptistæ docent, neminem esse baptizandum, nisi qui crediderit. Neque desunt illis diuinæ legis oracula, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Vna fides, vnum baptisma: præcedit fides, sequitur baptisma. Ac si quis dubitet, qualis fides, ne putetur esse infusa, per aliam scripturam interpretatur, Fides ex auditu. Et iterum, Docete omnes gentes, baptizantes eos. Et quoniam infantes, æquè sunt idonei, qui doceantur, atque paries aut saxum aliquod, negant eos qui non credunt, baptizari debere. Num & in hac interpretatione vos acquiescitis?

Sectarij crepant Patres, cum eos causæ suæ sanè re putant.

Ioachimus VVestphalus.

Æquè vt nos. Quin itidem vt nos, & à Sacramentarijs & ab Anabaptistis ad Patres confugitis, ad Patrum iudicia prouocatis. Lege quæ scripserunt Lutherus, Philippus, Vrbanus Regius, Ioachimus VVestphalus, tam contra Sacramentarios, quàm contra Anabaptistas, nihil eos magis crepare, quàm Patres, Patres, & Ecclesiæ cōsensum, inuenies. Et obiectum hoc sibi fuisse scribit Ioachimus, eadem ratione suos quoque Patrum & Ecclesiæ iudicio damnari. Sed audi, quàm festiuè respondet: Conticescet, inquit, facilè ille clamor, modò velit attendere non quis dicat, sed quid & quàm verè aliquid dicatur, aut secus. Quæ dicta sunt à me, veritati consonant, quicquid tandem Papa dicat, definiat, damnet aut probet. Non ideo oportet honestæ matronæ sermonem per se verum aspernari & reijcere, quòd scortum similem proferat dissimili animo, & in dissimili causa. Iniqua fuerit comparatio, si bona matrona comparetur cum scorto, & boni viri rectè facta computentur cum malè factis viri peruersi, specie aliqua boni fucatis. Quid conuenit luci cum tenebris? quæ conuentio est Christi cum Belial? Quid confert, Pseudolus, seruos Christi cum Antichristo? Sic ille in libello, quem inscripsit aduersus insignia mendacia Ioannis à Lasko.

Bellum autem responsum: Scilicet quod volumus sanctum est. Num autem hæc, & quidem verissimè totidem verbis in vos retorqueri non possunt: Scilicet quæ dicuntur à

tur à

tur à Luthero vel à VVestphalo, veritati consonant, non autem quæ ab Ecclesia dicuntur vniuersa?

Hier. 3.
Ezech 16.
Duo dicta Prophetica in vostros hæreticos bellè quadrant.

Scilicet non vos estis potius illa, de qua dixit Hieremias: In omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix? De qua & alius Propheta scribit: Fabricata es lupanar tuū in capite omnis viæ, & diuaricasti crura tua omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas? An non posteroum se in omni colle sublimi & sub omni ligno frondoso, qui posteaquàm semel à sponso Christo se diremerunt? & sponsæ eius Ecclesiæ membra esse desierunt, posteaquàm fidem semel ei datam fefellerunt, subinde mutant ac nutant? ac simul vt viderint collem aliquem sublimen, aut lignum frōdosum, hoc est simul vt quempiam conspexerint, qui scientiæ habet opinionem, quæ inflat, quique verbis ornatis ea quæ praua sunt, edisserere queat, statim illi adherent. Initio sublimis illis visus est collis Martinus Lutherus, & lignum valdè frondosum, illicò sub eo prosternebantur, & verbum eius tanquam Dei verbum adorarunt. Non ita multò post extitit Zuinglius, Visus est & illé collegis magis etiam sublimis: ac mox sub eo quoque prosternebantur, proque Dei verbo, verbum eius receperunt. Tertius fuit sublimis collis Balthasar Pacimontanus. Quartus Suenckfeldius. Quorum autem attinet omnes enumerando recensere? coram quolibet eorum statim se prostrauerunt, & verbum cuiusque tanquam Dei verbum adorauerunt: ita nunc ad hunc, nunc ad illum deflectentes, omni transeunti crura sua diuaricauerunt. Quæ potest esse maior, quæ turpior, quàm sit hæc vestra fornicatio, vel mœchia potius? Sed audi, quid super Ezechielis verba, quæ produximus, dicat Hieronymus? In omnibus, inquit, viarum principijs fabricatur lupanar suum, qui ad peruersitatem doctrinæ testimonijs malè vtitur scripturarum: & dicit, Hæc ait Esaias, hæc dicit Osee, hæc loquutus est Moyses, hæc Daniel. Et pulchrè non in medijs vijs nec in viarum terminis ponit lupanar suum, sed in principio, Si enim ad scientiam & profunda diuinorum venerit librorum, errare non potest. Et paucis interiectis. Quicquid de Hierusalem diximus, refert ad Ecclesiam animasque credentium, quæ munera maritalia, aurum videlicet in sensu, argentum in eloquio & vestiméta, quibus fœditas nostra ac turpitudo velatur, dant amatoribus suis, vel contrarijs fortitudinibus, vel magistris dogmatum peruersorum: quando asserunt nihil nocere luxuriam, cibis omnibus indifferenter vtendum, quia ad hoc facti sunt, vt sumátur, &c. An his verbis Hieronymus vos graphicè depingere non videtur? ex quibus quis est, qui non facilè perspiciat, quæ sit honesta matrona, quæ contrà sit mulier adultera & impudens meretrix? Hanc nimirum esse vos, apud quos nullus est legitimus thorus, sed vagi sunt concubitus: qui crura vestra diuaricastis omni transeuenti: in qualemcunque libellum incideritis, talem fidem plerique profitemini: apud quos nulla constás confessio, nulli sunt ritus perpetui, sed in annos propè singulos mutantur omnia. Contra, nos honestam illam esse matronam, qui posteaquàm semel fidem nostram Christo despondimus, nunquàm in huius sponsi nostri cubile quenquam alium admisimus, nec vnquàm sponsæ illius Ecclesiæ membra esse desijmus, sed illi fidem inuiolatam seruamus, ad extremum etiam vsque spiritum seruaturi.

Brentius vult audire Ecclesiā, sed ita vt de illius iudicio sibi iudicare liceat

Lutheri dictū.

Tandem (vt est fortissima veritas) eius vi superatus Brentius, eò inclinare videtur, vt Ecclesiæ iudicio nōnihil tribuat, verùm ita vt conferre magis velit cum viris modestis & eruditis, quàm quòd se cuiusquam iudicio totum submittat. Vult audire Synodos piorum, sed non sine iudicio suo: hoc est, Si iudicauerit ipse rectū esse, quod in Synodo piorum decretum erit, ratum sit: si secùs ipse iudicauerit, sit irritum. Illius ergo Synodi iudicium audire vult, cuius ipse iudex esse queat, vt simul & litigatoris & iudicis personam sustineat. Estne hoc iudicio se submittere, & nō potius dicere, quod Lutherus olim dixit: Nolo iudicium, sed requiro obsequium? Et hunc nos plusquàm barbaricum fastum vestrum Brenti feremus? Deinde quò plures habeat rimas, quibus elabi queat, eā in qua fuerunt aui, proaui nostri, in qua continemur & nos, qui Catholici vocamur, & sumus per Dei gratiā: Ecclesiam esse negat: quin plaustris quibusdam conuiciorum in eam inuehitur: cùm ea tamen non alia sit, quàm ea in qua fuerunt Apostoli & eorum successores, in qua fuerunt præclara illa lumina, Basilius, Athanasius, Gregorius, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus: quorum nos iudiciū non defugimus. Hanc igitur Ecclesiam esse negat, sed suam quandam fingit, quæ nō ex alijs constet, quàm ex electis: itaque nec videri, nec agnosci possit. Quoniā verò qui sint electi, nemo scire potest præter vnū Deū, hos potissimùm iudices dari sibi vult: vt si secùs quid quàm ipsi visum erit, decreuerint, eos vel hoc nōme reijcere possit, quòd electos esse neget. Sed quia propriū erit caput de Ecclesia, magis opportunū nobis visum est, cùm ad illud ventum erit, pluribus de eo disserere, nunc autem reliqua persequi.

Figmentū Brentij, Ecclesiam tantum ex electis constare.

Post interiecta plætaque de perspicuitate scripturæ, qoę satis, iam diluisse videmur, tandem quærit iterum: Quis erit huius controuersiæ finis: & quod erit vltimum iodicium? Ac respondet ipse sibi: Nos negamus ea esse legitima cõcilia, quæ ex Asoticis Prælatis congregãtur. Totidem verbis & nos negamos esse ea legitima concilia, quæ ex vobis Asoticis congregantur. Adfert causam quate conuentus nostrorum non agnoscat *Cur Brẽtius cõcilia defugiat.* pro legitimus Concilijs: Quia canones etiam ipsi describuut ex Apostolo Paulo, quales debeant esse Episcopi, re ipsa autem videmus maximam partem Episcoporum, qui hisce temporibus soprema loca in Ecclesijs occupant, haodqoaquàm respondere ijs cõditionibus, quas Paulus & Canones exigunt, non possimus affirmare, qood taliũ Prælatorum conoentus sit legitimum Concilium. Si non alios Espicopos dari tibi iudices vis, quam quales describit Paulus, qui sint irreprehen sibiles, etiam Petrus Apostolus talis iudex non erit, vt contra eum excipere non posis, Scribit enim Paulus, quòd in faciem illi restiterit, quia repræhen sibilis erat. Omnes declinauimus Brenti, & inutiles facti sumus. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimos, & veritas in nobis non est. Et certè si non repetiuntur inter nos, multò minùs inter vos, qui sint irreprehensibiles. *Responsio. Gal. 2. Psal. 13. 1. Ioan. 1.*

Quærit iterum Quis igitur hanc litem componet? quis hic erit iudex? Vos Asotici conrenditis (exempli gratia) de hoc loco scripturæ. Tu es Petrus. &c. Quod ad hunc scripturæ locum attinet, iam diximus, vtrocunque modo interprete, nihil referre: nos enim Ecclesiam ædificatam esse credimus super Petrum confitentem petram Christum, nec petrum à petra Christo, & ab eius confusione disiungimus. Profert & alium locum scripturæ de poculo cœnæ Dominicę, Bibite ex eo omnes. Vos Asotici per Omnes, intelligitis sacrificulos tantum. Bis crambe, vt est in ptouerbio, mors. Cæterùm qua vos auctoritate licere vobis vultis, per Omnes intelligere tãtum adultos, & infantes à communione Christi corporis & sanguinis excludere, multò maiore auctoritate licere sibi putat sancta mater Ecclesia, vt per Omnes intelligat sacris tantùm operantes, quibus solis poculum Christus miuistrauit, cęteris neque ministrauit, neque ministrari præcepit, nulla vt sint necessitate ex eo bibendi Laici adstricti. Quærit iterum, quis ergo diremet iucdicio suo hanc litem? Ante centum quadraginta annos in Constantiensi, & non ita multis annis post in Basiliensi iam est dirempta. *Alia Brentij obiectio. Responsio. De verbis Bibite ex eo omnes.*

Rursum quærit, quòd nos in tanto dissidio vertemus? quem tandem iudicem, quod iudicium agnoscemus? Ac tandè aliquãdo promit, quod ita diu premebat. Breuissimis, inquit, & perspicuè tespondebo: Eõ agnoscimus iudicem, quem in symbolo Apostolorum iam inde ab inconabulis, & paterna atq; auita traditione (vt & nos aliquid traditionibus demus) didicimos iudicem vioorum ac mortuorum. Quid autem aliud optarint omnes parricidę, sicarij, venefici, fures, latrones, & quotquot sunt criminis alicuius rei capitalis, quàm vt nullus esset in terris iudex alius pręter eũ, quem profitemur è cœlo venturum iudicem viuorum & mortuorum, vt illis interea liceret in quorumuis fortunas & capita liberè grassari? Atqui multis modis vos istis estis sceleratiores, qui nõ in corpora, verùm in animas piorum grassamini, ac dum eis pestiferum doctrinæ vestræ virus afflatis, in ima tartara miseras præcipitatis. Sed quorsum tandem res Brentio redijt? de principum officio scribere cùm instituerit, ac proprium eorum munus esse docere, de doctrina religionis iudicare, nunc & eorũ & mortalium omniũ iudicium excludit, neque putat doctrinæ suæ quenquam idoneum esse iudicem, præter solum Christum, Sed vere dictũ est illud, quòd omnis qui malè agit, odit lucem. Si te bonam habere causam Brenti confideres, legitimũ Ecclesię iudiciũ non defugeres. Quoniã verò ipse tibi conscius es impiæ doctrinæ, sacrilegæq́; separationes tuæ: præstabilius tibi videtur, vt sit anarchia quędã inter Christianos: nec sit quisquã, qui vel cognoscat de sacrilegijs vestris, vel conuictos debitis pœnis afficiat, quò sic omnia vobis impunè licere queant. *Brentius ad Deum iudicem prouocat. Responsio.*

Queritur posteà de persequutione Atqui ad eundem modum questi sunt ante mille ducentos annos Gaudentius, Petiliadus, & alij Donatistę. Quod illis responder Augustinus, hoc sibi suisque responsum esse potet Brẽtius. Quin & nostro seculo querun tur Sacramentarij de vobis, quòd non sustuleritis Papæ tyrannidem, sed potius ad vos pertraxeritis, quodq́; pro ligneo Papæ iugo collo excusso, ferreum imposueritis. Repertes has & apud Ioannem Caluinũ, & apud Ioannem à Lasko querimonias. Quod vtriq; respondit Ioachimus VVestphalus, sibi quoq; dictũ id existimet Brentius. Porrò qood queruntut Sacramentarij de Lutheranis, queruntur idem Seruetiani de Sacramentarijs. Quid factum sit auctore Caluino de Serueto, scimus. Is libellum etiam edidit, qoo docet, hæreticos gladio rectè vindicari. Scilicet vobis fas est, in Sacramentarios, Anabaptistas, Seruetianos, & alia huius generis hæreticorum portenta animaduertere, *Iniqua Brentij querela de persequutione. Etiam heretici docent hereticos gladio rectè vindicari.*

eis ita

eis in terris vestris receptum non dare, deniq; aut exilio mulctare, aut capitis supplicium de illis sumere: Catholicis idem in vos statuere fas non est.

Vtrius partis, Catholicorũ ne an Lutheranorũ causa sit melior, ex victoria alteri parti concessa, vt vult Brentius, colligi potest.

Profert ad extremum è scripturis loca nonnulla, quibus non raro fecisse Deum ostẽdit, vt victoria parti meliori concessa, quos approbaret, nõ obscurè quasi prolata sententia declararet. Atqui si ex eo coniecturam facere vis, vtrius partis causa sit melior, nihil est opus longius exempla petere, & ea quæ ante duo vel tria millia annorũ gesta sunt, cõmemorare. Recens nos exemplũ proferemus, ex quo vel cæco possit apparere, quod secũdum nos contra vos Deus pronunciauerit, nostramq́ue causam esse meliorem declarauerit. Ante decem hos annos quid factum sit, recens est hominum memoria. Quale fuerit fœdus vestrum Schmalcaldicum, vos Brenti scire meliùs potestis, Erat certè tuendi & armis propagandi Euangelij vestri causa percussum, cuius potentia freti, non dubitastis contra legitimum vestrum Dominum & Imperatorem Carolum eius nominis quintũ, non bellica laude magis, quàm pietate clarum, arma capere, Fuit exercitus vester, & numero lectissimorũ militũ, & omnibus rebus bello necessarijs instructissimus: Fuit ænearum machinorum tanta vis, vt cœlum impleri mugitibus videretur. Tanta fuit opinio rei benè gerendæ, tam nihil deerat ad victoriam consequendam, vt eam certa spe iam deuorasse videremini. Quoties perlatus est ad nos rumor, pientissimum Cæsarem, fusum, fugatum, & castis exutum esse? Sed fuit is tam verus, quam verum est Euangelium vestrũ. Erat ex altera parte Dominus & Imperator vester, quod ad robur militum & ad victoriæ spem hominum opinione consequendam attinet, nulla re cum exercitu vestro conferendus, cũ essent illius copiæ perexiguæ, cumq́ue magna ex parte totius Imperij ferè præsidiis esset destitutus, ita vt si quis ex apparatu bellico vtriusque partis iudicium de belli euentu facere vellet, fieri nulla ratione posse putaret, quin ex eo victus Imperator discederet. Visum est vobis, vos Christi causam agere, nam sub huius obtentu bellum contra Dominum & Imperatorem vestrum suscepistis. Visum est & Imperatori Christianissimo, quòd Christi causam contra infestissimos Christi hostes propugnandã suscepisset. Sedit pro tribunali Deus: vtra pars causam suã ageret, quasi lata sententia pronunciauit, piëtissimũ Imperatorem Euangelij sui propugnatorem esse declarauit, eiq́ue victoriam incruentam concessit. Fugistis Brenti nemine persequente. Cumq; postea bellum iterum instaurassetis, alterum contra vos sententiam pronunciauit Christus, cuius minister Imperator ingentẽ exercitũ vestrum, quamuis Albis fluuius esset interiectus, ductu tamẽ Angeli, vado reperto, perexigua manu vicit, fugit, fugauit, quin & ipsos belli Duces in potestatem suã redegit. Vides Brenti, quàm apertè indicauerit Deus, vos cuiusuis potiùs, quàm suã causam agere? Ac minister quidem eius inuictissimus Imperator, vt est natura propensus magis ad misericordiam, quàm ad seueritatem implicatus, editis cõpluribus clementiæ, lenitatis, moderationis exẽplis, victoriæ laudem, quam Dei beneficio fuerat consequutus, multò reddidit illustriorẽ. Cæterùm multò maiores ipsi grauioresq́ue de vobis inuicem pœnas sumpsistis, Deo suam iniuriam apertè vindicante, Nónne statim initio nascentis Euangelij vestri, rusticorum contra Dominos fuit seditio concitata, cui libellos vestros occasionem dedisse certius est, quàm vt negare possitis? Quibus ibi cladibus Deus Germaniã non afflixit? Quin & post insignem illam Imperatoris Christianissimi victoriam, cùm perexiguo tempore cessatum ab armis fuisset, quandoquidem clementer ab illo castigati, nulla tamen resipiscentiæ signa dedistis, nónne Deus apertiora contra vos tulit iudicia? Nónne concurrere fecit Ægyptios contra Ægyptios? nónne pugnauit vir contra fratrem suum, & contra amicum suum? Nónne sic vos ipsi mutuis vulneribus concidistis, sic ipsi cædibus inuicem confecistis, tantis patriã ipsi vestram infortunijs mactastis, vt si quamlibet eam truculentus hostis grandi cum exercitu peruasisset, vix vobis maiores calamitatis inferre potuisset? Potuitne Deus manifestiora iudicia proferre, quibus causam vestram damnaret, quàm quæ vobis per tot annos tam grauiter affligendis protulisse videtur? Sed accidit vobis illud, quod à Propheta scriptũ est: Percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerũt accipere disciplinam. Indurauerũt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Clamat Dominus, reuertimini ad me, & ego reuertar ad vos: reuertimini & viuite. Plagis etiam vos ad reuertendum impellit, vos nihilominus mori mauultis in peccatis vestris, quàm eò vnde vos per nefariam diuisionem præcidistis, reuerti. Quę vestra cæcitas, cordisq́ue duritia, pœna & ipsa est impiæ vestræ & conscelerarę ab Ecclesia Dei separationis: manentq́ue vos, nisi resipueritis, multo pœnæ grauiores, Siquidem quàm crudelis, quàmq́ue potens hostis ceruicibus vestris immineat, non ignoratis: qui quos nunc populos acerbissimo seruitutis iugo premit, éos ex magna parte non priùs potestati suæ subiecit, quàm ipsi se à Christi corpore vna, sancta

Euidens Dei iudicium in Germanos hæreticos.

Seditio & cædes rusticorum in Germania.

Esa. 19.

Hier. 5.
Zach. 3.
Ezech. 18.
Germania propter sectas tot modis afflicta non resipiscit.

sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsos, in Satanæ potestatem tradidissent. Quorum si vos exitus per horrescitis, in eorum quoq; fecerunt imitatione perstare nolite. Habes iam Brenti, quod sententijs promulgatis iudex ille viuorum & mortuorum causam vestram apertè damnauerit: quarum etsi iam ex parte facta est exequutio, tamen præ ijs quæ vobis adhuc impendent malis, perexigua sunt ea, quibus iam estis mulctati. Sed quę vobis imminent, effugere tamen adhuc ea liceret, si possetis animo vestro imperare, vt vnde dicessistis, ad Christum & ad corpus eius vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam Ecclesiam rediretis, ac vno ore atque animo Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi nobiscum glorificaretis. Quam vt vobis Deus mentem inspiret, diuinam illius misericordiam implorare nunquàm intermitto.

Ecclesiæ desertoribus Turca imminet.

Hactenus refutata sunt per nos argumenta Brentij, quibus demonstrare conatus est, quòd nihil sit in scripturis obscuritatis, quòd ea sic omnia continent ad salutem necessaria, nihil vt vel recipi vel credi præter eas oporteat: Quòd si quid reperiatur illis controuersum, nec ad eorum Patrum, qui decesserunt ex hac vita, nec ad eorum qui successerũt illis, iudicium prouocari debeat. Ac esse quidem in scripturis obscura plæraque, præterquàm quòd satis id à nobis copiosè demonstratum est in ipso propè capitis huius exordio, clamat hoc etiam res ipsa. Restat igitur, vt de posterioribus duobus, quæ praxis Ecclesię Catholicę, quid contra semper fuerit ab hæreticis obseruatum, paucis nunc disseramus, quò sic cognoscere possis pientiss. Rex, cui potissimum labor hic noster desudat, vtra sit honestæ matronæ, hoc est, eius in qua nati vel renati sumus potius Ecclesię piorum: vtra verò sit vox mulieris adulteræ, hoc est, eius quæ à viro suo Christo diuertit, quę se à corpore eius præcidit, Ecclesiæ malignantium. Pertinebit autem hoc plurimùm ad cognoscendum vtra vera sit Ecclesia, si linguam vtriusq; cognitam habueris. Quamobrem quod in fine præcedentis capitis fecimus, faciemus hic quoque, & ex actis 4. Conciliorum Oecumenicorum, quæ nec ipse Brentius improbare videtur, quæ fuerit Patrum catholicorum, quæ verò vox hæreticorum, breuibus ostendemus.

Repetitio prædictorum cũ transitione.

In primo concilio, quod est habitum Nicæę, quid Arrius, qui fuit in eo condẽnatus, qui post eũ loquuti fuerint sectatores eius, iam non vno loco demonstrauimus, productis Athanasij, Hilarij, Augustini, Theodoriti, & aliorum quorundam testimonijs, quæ nunc reperere nihil est necesse. Vocem homousion propterea recipere noluerunt Arriani, quòd in scripturis ea non inueniretur, extra quas recipi nihil debere contendebant: eandem illã cantilenã cantantes, quã nunc occinunt nobis Lutherani: Sine causa colunt me docentes doctrinas & mandata hominum. Cõtra Catholici, ad Patres confugiebãt, ac Patrum iudicia prouocabãt, qui priusquàm natus esset Arrius, & ij qui cum illo tum contendebant, qua de re controuertebatur, iam sententias tulerãt. Quamobrem ex illorum sententia pronunciatum est, frustrà reclamantibus Arrianis, rectè Patri filium homousion appellari. Habes hic quæ fuerit vox honestę matronæ, quæ mulieris adulteræ, cuius vocem nunc semen etiam illius audis proferre, dum præter scripturas nihil recepi debere contendit: patrum verò iudicia traditionesque respuit.

Quæ praxis Catholicorũ, quæ item hæreticorũ in primo Cõcilio

In secundo Concilio, quod est habitum Constantinopoli, quid fecerit Imperator Theodosius ex Nectarij suggestione, scribit in historia sua Socrates. Accitis enim hæresiarchis percontatus est illos, an aliquam eorum Doctorum rationem haberent, qui præcesserunt ipsorum hæresim. Illi cùm quorsum iret Imperator, nescirent, non alio loco quàm quo suos præceptores, eos habere se responderunt. Cùm autem iterum quæreret, num eos tanquam fide dignos Christiani dogmatis testes recipere vellent, tum illi primum olfecerunt, quid sibi vellet hæc Imperatoris interrogatio, cumque aliter alij erga veterum libros essent animati ortum est inter eos dissidium, cùm alij recipiendos, alij minimè recipiendos esse censerent. Et hic vides pientissime Rex, quòd illius quoque temporis hæretici non aliter, quàm nostri nunc, deferre Patrum auctoritati recusabant. Fuit autem in illo quoq; concilio Macedonius condemnatus, qui propterea Deum esse Spiritum sanctum negabat, quòd scripturæ nomen hoc illi nõ tribuerent. Quid ad hæc Gregorius ille Nazianzenus, non sine causa Theologus à Gręcis appellatus, qui maxima pars fuit illius Concilij, quem etiam auctorem esse volunt symboli, quod cantatur in Ecclesia? Quòd Spiritussanctus in scripturis apertè nominari Deus non legatur, visus est inficias non ire: cæterùm vt hac in parte subleuaret imperitos, quemadmodũ rebus & nominibus vtatur scriptura, paucis edisseret. Rerum, inquit, aliæ cùm non sint, dicuntur tamen: aliæ cùm sint, non dicuntur: aliæ neque sunt neque dicuntur: aliæ & sunt, & dicuntur. Primi generis exemplum ponit, quòd scriptura dicit Deum dormire, & vigilare, & irasci, &c. cùm tamen nihil eorum sit in Deo, sed pro nostro captu nomina ad res diuinas traducim᷑: Secũdi, quòd vocam᷑ Deũ ingenitũ: quod in scripturis nõ reperitur, sed è

De secundo Concilio.

Hist. Tri. lib. 9. cap. 10.

Naz. li. 5. Theologiæ.

ſcripturis tamen colligitur: Tertij, Deum eſſe malum aut mali auctorem: hoc nec eſt nec dicitur. Quarti, Deum eſſe, hominem eſſe, angelũ eſſe: hæc & ſunt & dicuntur. Secundi generis vult eſſe, quod Spiritum ſanctum Deũ eſſe dicimus: quod quamuis iiſdem verbis in ſcripturis non reperiatur, è ſcripturis tamen colligitur. Sic & Cyrillus ex illo ſcripturæ loco, Ego ſum qui ſum, colligit Filium eſſe conſubſtantialem Patri, quamuis nomen ipſum in ſcripturis nuſquàm reperiatur. Sic & nos ex pleriſq; ſcripturæ locis inuocandos eſſe Sanctos, orandum pro defunctis, eſſe purgatorium, colligimus, etiam ſi non omnia iiſdem verbis in libris Canonicis ſcripta reperiantur. Vides & hic Sereniſſi. Rex, quòd illo quoq; tẽpore Macedonius cum alijs hæreticis recipiendum eſſe negauit, quod nominatim in ſcripturis expreſſum non eſſet, nec in Patrum teſtimonijs acquieſcẽdum eſſe putauit. Sed alia fuit vox honeſtæ matronæ, quàm illius mulieris adulteræ, facilè vt cognoſcere licet, vtrius ij ſemen ſint, qui eaſdem nunc illas voces edunt, quas tunc Arrius & Macedonius edebant, qui tamen ſuis illis clamoribus nihil profecerunt. Nam ſicut ſcribit Photius, Spiritum ſanctum tãquàm eiuſdem naturæ & eſſentiæ ſimul cũ Patre & Filio adorandum & conglorificandum, ex Patrum Theologorumq; doctrina, qui fuerant in Synodo Conſtantinopolitana congregati Epiſcopi declarauerunt.

Cyrillus lib. 1. dialogorum de Trinit. Vt olim, ſic hodie Catholici docent quædam nõ expreſſa Scripturis In epiſtola ad Michaelem Bulgariæ Principem de ſeptem Oecumenicis cõcilijs.

De tertio Concilio.

Tertium Concilium habitum eſt Epheſi. Ibi cõdemnatus eſt Neſtorius, quòd vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum auſus eſt in duas ſecare atque diuidere perſonas, alium nudum hominem, alium Deum tantùm eſſe dicens: quam etiam ob cauſam noluit Mariam virginem Chriſtiparam: quòd nudum Chriſtum peperiſſet, non autem Deiparam vocari, ne Deum quoq; peperiſſe crederetur. Quæ nunc hæreſis pientiſſime Rex, in tuo quoq; regno reuixiſſe, paululumq; pullulare videtur, in quo nõ deſunt, quibus abominatiò quædã eſt, Mariá virginem Dei matrẽ appellare. Quid autem aliud illo tempore Neſtorius, quàm ſcripturas crepabat? cõtra quas ventre quiritabatur, cùm ſemel & iterum Ieſu matrem vocari Mariam in Euangelio legatur, Dei verò matrem nominari, nuſquam in ſcripturis reperiatur? Quid autem ad hæc ſanctiſsimus ille Cyrillus? Hãc nobis, inquit, fidem diuini tradere diſcipuli, & licet nullam fecerint dictionis huius mentionem, ita tamen ſentire à ſanctis Patribus edocti ſumus. Confitetur is nuſquam ſcriptum eſſe, ſed quia ſic Patres docuerunt, ideo monet amplectendum. Sed audi quæ ſcripſit de hoc concilio Vincentius Lyrinenſis, triennio poſtquàm habitum fuiſſet. Cùm, inquit, de ſanciendis fidei regulis diſceptaretur, vniuerſis Sacerdotibus, qui illo ducenti ferè numero conuenerant, hoc Catholiciſsimum, fideliſsimum atque optimum factu viſum eſt, vt in medium ſanctorum patrum ſententiæ proferrentur: vt ex eorum conſenſu atque decreto antiqui dogmatis religio confirmaretur, & prophanæ nouitatis blaſphemia condemnaretur. Deinde patribus recenſitis, quorum ſententiæ tum prolatæ fuerunt: Hi ſunt, inquit, omnes apud Epheſum ſacrato Decalogi numero magiſtri, conſiliarij, teſtes, iudiceſque producti: quorum beata illa Synodus doctrinam tenens, conſilium ſequens, credens teſtimonio, obediens iudicio, abſque odio, præſumptione & gratia, de fidei regulis pronunciauit. Ac paucis interiectis: Admirati ſumus, quanta fuerit illius Concilij humilitas & ſanctitas, qui cùm eſſent tot numero, tantæ eruditionis tantæque doctrinæ, nihil tamen nouarent, nihil præſumerent, nihil ſibi penitùs arrogarent, ſed omnimodis præcauerent, ne aliquid poſteris traderent, quod ipſi à patribus non accepiſſent, & non ſolùm in præſenti rem benè diſponerent, verùm etiã pòſt futuris exempla præberẽt, vt & ipſi ſcilicet ſacratæ vetuſtatis dogmata colerent, prophanæ verò nouitatis adinuenta damnarent. Inuecti ſumus etiam in Neſtorij ſceleratam præſumptionem, quòd ſacram ſcripturam ſe primùm & ſolum intelligere, & omnes eos ignoraſſe iactaret, quicunque ante ſe magiſterij munere præditi diuina eloquia tractauiſſent, vniuerſos ſcilicet ſacerdotes, vniuerſos confeſſores & martyres, quorum alij Dei legem explanaſſent, alij verò explanantibus conſenſiſſent & credidiſſent, totam poſtremò nunc errare, & ſemper erraſſe aſſeueraret Eccleſiam, quæ, vt ipſi videbatur, ignaros erroneoſque Doctores & ſequuta eſſet, & ſequeretur. Quid autem de Neſtorio dixit Vincentius, quod nõ totidem verbis veriſimilè dici poſsit de Martino Luthero, deque Ioanne Brentio? Vides pientiſsime Rex, quę fuerit in hoc quoque Concilio vox honeſtæ matronę, quæ verò mulieris adulteræ? Defugiebat hæc Patrum auctoritatem, illa contra ſuos parentes libenter agnoſcebat, ex eorum iudicio pendebat, in eorum placitis acquieſcebat.

Mat. 1. Luc. 2. Ioan. 19. Act. 1. Cyril. epi. 1. quarti tomi. Vinc. Lyrin. de Concilio Chalc. Neſtorij arrogãtia & philautia. Neſtorio tota errat Eccleſia.

De quarto Concilio.

Quartum Concilium habitum eſt Chalcedone. Fuit in eo condemnatus Eutyches, qui duas in Chriſto naturas eſſe negabat: Audi Sereniſsime Rex, quæ tum quoque fuerit vox mulieris adulterę? quærebat Eutyches, in qua ſcriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à ſanctis ſcripturis nõ didici de duabus naturis; ac ſubinde ſe de reb⁹ eiuſmodi ſo-

las

las inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum Patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Audi rursus vocem honestæ matronæ: Reuerendissimi Episcopi clamauerunt: Ea quæ sunt Patrum, teneantur. Ac rursus in definitione quam fecerunt: Sequentes igitur sanctos Patres, vnum & ipsum confiteri filium Dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, perfectum ipsum in deitate, & perfectum ipsum in humanitate. Quidam autem ex Episcopis in eodem Concilio congregatis, Eudoxius nomine, præclaram dixit sententiam: Omnis, inquit, qui non consentit expositionibus sanctorum Patrum seipsum alienat ab omni sacerdotali communione, & à Christi præsentia. Nihil dici potuit verius. Quid enim aliud quàm semen adulteræ & fornicariæ se esse declarant qui Patrum placitis non consentiunt? Iudicat hoc etiam Athanasius, cùm dicit: Aequum est, vt benè de Patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam accepimus, nisi volumus nos esse filios adulterinos, declarare. Tales isti se manifestè declarant, qui patrum traditiones respuunt, in eorum præceptis incedere nefas esse putant, & grauissimum illis idololatriæ crimen, impingere non verentur: illis, inquam, quos certò constat, ex quo tempore semel se Christo desponderunt, illi se perpetuò virginem castam exhibuisse, nec vnquam varijs & peregrinis doctrinis abductos, in aliud Euangelium se transferri passos fuisse. Contrà verò isti, qui pietatis omnis obliti, tanti sceleris Patres suos filij degeneres condemnare sunt ausi, quibus cum idolis fornicati non sunt? posteaquàm in Patrum suorum præceptis incedere, & quod illos fuisse dubium non est, esse Christiani desierunt? Facti sunt initio Lutherani, paulò pòst Zuingliani, mox Pickardi, deinde alij Seruetiani, alij Nestoriani, alij Iconomachi, in quot hæreticorũ libellos inciderũt, tot idolorũ se stupris polluerunt, dũ vniuscuiusq; verbũ, tãquàm Dei verbum adorauerũt. Et erit quisquam, qui vocem hanc adulteræ potiùs & fornicariæ esse putauerit audiendam, quæ nihil recipiendum præter scripturas, Patrum expositiones, traditionesque respuendas, & eorum iudicia clamat esse declinanda, quàm honestissimæ matronæ, sanctæ matris nostræ Ecclesiæ, quę nos Deo filios generauit, quę iubet quidem, vt scripturis tantùm tribuamus, quantum si Deum ipsum loquentem audiremus: sed intereà iubet eadem, si quid repertum sit in scripturis ambigui, Patrum vt potiùs & Ecclesię sensum atque consensum sequamur, quàm interpretationi feminis istius adulteræ loci quicquam demus. Deinde iubet, vt istis ipsis scripturis docti, non ea modò quæ per chartam & atramentum, verùm & ea quæ per sermonem nobis tradita sunt, firmiter teneamus. Sicut vnus etiam ex pijs istius honestissimæ matronæ filijs Augustinus contra Cresconium scribens, docuit: Quamuis, inquit, huius rei de scripturis de Canonicis non proferatur exemplum, earundem tamen scripturarum etiam in hac re à nobis tenetur Veritas, cùm hoc facimus, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, quam ipsarum scripturarum commendat auctoritas: vt quoniam sancta scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, huius obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consultat, quam sine vlla ambiguitate sancta scriptura demonstrat. Quàm verò dissimilis est vox huius ab ea, quam prolatam audiuimus à Brentio, qui verè dici potest semen mulieris adulteræ? Si quid in Scripturis canonicis non reperitur, non statim id proptereà reiciendum esse censet Augustinus, quin potiùs, quandoquidem in ijsdem scripturis Ecclesiæ nobis commendatur auctoritas, cùm ea vocatur à Paulo firmamentum & columna veritatis, cùm à Christo dicitur: Qui non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus & Publicanus: quid aliud ait Augustinus, quàm scripturarum tenet auctoritatem, quisquis hoc facit, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ? Sensibus hæc imis pientissime Rex, res est non parua, repone. Cùm hoc facit aliquis, quod vniuersæ iam placuit Ecclesiæ, scripturarum eum tenere Veritatem docet Augustinus. At qui vir? cuius & pietas & doctrina sic spectata cunctis est & probata, vt etiam filij desertores hæretici nostri seculi, nulli ex omnibus Catholicis Doctoribus, quàm huic vni, plus tribuere videantur. Neque verò non verisimè dixit hæc Augustinus. Est enim Ecclesia viuum Euangelium. Nam ea quæ per chartam & atramentum Prophetæ scripserunt & Apostoli, non modò viua voce suis tradit liberis, verumetiam dierum obseruatione, signis, simulachris, habitu, gestu, siue actione sacerdotum, præcipuè sacris operantium, ac vario rituum ac cæremoniarum genere, quasi prēmansum infantium ori cibum inserere cupiens, plus omnibus quamlibet imperitis inculcare conatur.

Sed audi Serenissime Rex, quid in eandem propè sententiam alius ab Oriente, cuius & ipsius pręcipua semper in Ecclesia Dei fuit auctoritas, dixerit. Athanasius is est, qui Alexandrinę Ecclesiæ sedẽ, sicut scribit Cyril. integros quadraginta sex annos cũ decore

Act. 1. Concil. Chalc. & Act. 5

Eudoxij præclara sententia.

Atha. in epist. de Synod. Arimini & Seleuciæ celebratis.

Ecclesiæ desertores ex filiis in festissimi.

Aug. cont. Cresc. lib. 1. cap. 27.

Ecclesia viuum est Euangeliũ.

Atha. epist. 1. Athanasij laus.

moderatus est, & loquacibus hæreticorum impiorum nugis inexpugnabili quadam & Apostolica prudentia restitit, quasique fragrantissimo quodam vnguento ipsum cœlum scriptis suis exornauit, & ob dogmatum rectitudinem & integritatem, optimum ab omnib' sortitus est testimonium. Hic igitur, cui tale Cyrillus tribuit elogium, in libro de incarnatione Christi, quemadmodum ab eodem Cyrillo citatur, his verbis vtitur: Si quis præter hæc ex diuinis scripturis alium esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine, vel conuersam diuinitatem in carnem, vel confusam vel immutatam, vel passibilem Domini deitatem, vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Obserua quæso diligenter, quid ab hoc sanctissimo viro dicatur: simul expende, num eadem sit Brentij quoque vox, vt ex eo iudiciũ facere queas, honestæ ne matronæ, an mulieris adulteræ semen sit Brentius. Certa quædam capita profert Athanasius, quæ si quis ex diuinis scripturis docere sit conatus, eum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Sed quánam auctoritate, si docet hoc ex diuinis scripturis? Pauli inquit, auctoritate dicentis, Si quis vobis euangelizauerit, & cætet. Res mira: quod Pauli testimonium pro scripturis contra traditiones nostri temporis hæretici producunt, hoc ad confirmandas traditiones adfertur ab Athanasio, vt etiam si quis è scripturis contrarium docere conetur ei quod in Patrum Concilijs definitum, per manus ab illis accepimus, non sit audiendus: verùm in eo quod accepimus, nobis potiùs sit permanendum: quamlibet, ille multa proferat in contrarium scripturarum examina. Non vult Athanasius iudicare filios de Patrum decretis, nisi declarare se velint adulterinos: non vult etiam ad normam scripturarum ea exigi, sicut semen istud adulteræ mulieris in hoc libro docuisse audiuisti. Sed etiamsi quis quamlibet multa proferat scripturarum loca, quibus infirmare conetur, quæ tradita nobis à Patribus accepimus, iubet eum iuxta Pauli doctrinam anathematizari, quoniam aliud euangelizat ab eo, quod accepimus. Hic vides, quantum traditioni tribuendum putauerit Athanasius, quam etiam ipsi scripturæ non dubitauit anteferre: scripturæ, inquam, non quomodo à Catholicis, sed quomodo profertur ab hæreticis. Nam quomodo profertur à Catholicis, verbum est Dei, cui absit vt quicquam anteponendum esse putemus: quomodo proferunt ab hæreticis, verbum est Diaboli. Nam sicut per membra sua Christus, ita per membra sua loquitur & Diabolus, & sunt vtrisque scripturæ communes, quæ non in legendo, sed in intelligendo consistunt. Omnes hæretici, (inquit Cyrillus) de scriptura diuinitus inspirata sui colligũt erroris occasiones, ea quę à sancto Spiritu rectę dicta sunt, sua malitia corrumpentes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Quæ verba & in septima Synodo proferuntur, & est hæc Cyrilli epist. Synodi quoque Chalcedonensis actis inserta. Quoniá verò proprium ei rei caput dicauit Brentius, quod de traditionibus inscripsit, cui proximum ab hoc locum tribuit, quod nunc est à nobis tractatum de auctoritate scripturarum, agè quò nos Brentius vocat, sequamur, & eius de traditionibus quoque vocem expendamus, vt honestæ ne matronæ sit, an mulieris adulteræ, cognosci queat.

Cyr. ad Reginas de recta fide.

Explicatio verbori Athanasij.

Scriptura quomodo profertur ab hæreticis, verbum est Diaboli. Cyr. epist. 28.

Act. 6.
Act. 1.

LIBRI TERTII FINIS.

LIBER

LIBER QVARTVS DE TRADITIONIBVS.

QVI docet omni & soli Dei verbo fidē deberi, qua Christi fideles vocamur & sumus, hoc est, eā fidē cui falsum subesse nō potest, horū sententiæ tātum abest, vt nos repugnare velimus, vt etiā clara voce pronūciemus, nihil verius, nihil homine Christiano dignius dici posse. Dñs em̄ Deus verax est, imò ipsa potius Veritas, omnis aūt homo mēdax. Quare soli & omni Dei verbo, qui mentiri nescit & fallere, fidem eam debemus, quæ Catholica vocatur, vt indubitanter verū esse, nec ei subesse falsi quicquā credamos, quod à Deo, qui Veritas est, profici scitur. Cæterū quid sit illud quod vocamus verbū Dei, diligēriùs nobis venit expendendū. Nā si quis putat hoc tātū esse verbū Dei, quod scriptū in ijs libris cōtinetur, quos canonicos vocamus, quod nostri tēporis hæretici nō iā putare, sed asseuerare videntur, ab eorū opinione nostra lōgissimè dissidet ratio, nihil vt dici posse credamus, quod magis à veritate sit alienū. Quis em̄ est, qui nesciat, quod multis ante seculis fuit Dei verbū, quàm esset vlla scriptura nō modò sacra, verumetiā, vt quorondā est opinio, profana? Primus qui literis mādauit Dei verbū, fuisse Moses creditur, quin eñ primū literas inuenisse, nec ante ipsum vllū earū vsum fuisse, etiam Ethnicorū testimonio probare conatur Eusebius. Inter Mosen autē & primū hominē cōditum, sicut anteà quoq; meminimus, intercesserunt annorū plus quàm duo millia, ac toto illo tēpore non fuit alia lex quàm lex naturæ. Nā lex scripta sumpsit exordiū à Mose, sicut à Christo lex gratiæ. Fuit igitur multis ante seculis Dei verbum, quàm vel natus esset Moses, per quem primum literarum est monumentis consignatum. Quod verbum Dei, siue quod ipse loquutus est ad Adam, Noē, Abraham, siue quod sanctis illis Patriarchis inspirauit, sola traditione peruenit ad posteros, & ad Mosen etiam ipsum, præcessitque scripturam traditio plùs quàm 2000. annorum. Lex verò gratiæ non fuit scripta, sed à Christo, viua voce tradita, qui nec eam scribi mandauit, sed prædicari tantùm. Prædicate, inquit, Euangelium: hæc enim est lex gratiæ. Quare si quis tum aliqua de re contendere voluisset, non illi dicebatur: Sic scriptum est, aut, sic legisti: sed quomodo? Siue, inquit Paulus, ego, siue illi sic prædicauimus, et sic credidistis. Tu verò permane in ijs quæ didicisti, sciens à quo didiceris. Sic visum est Spiritui sancto & nobis. Si quis autem videtur contentiosus esse, nos talem cōnsuetudinem non habemus. Sic illi non scripturas, verùm traditiones & consuetudinem allegabant, & in eo pij non grauatim acquiescebant.

Soli verbo Dei credendum, quo modo vere dicatur.
Hier. 10.
Rom. 3.
Psal. 13.
Verbum Dei longius patet quā scriptura Canonica.
Eus. li. 9. ca. 4. & li. 10. cap. 3. præparationis Euangelicæ.
Verbū Dei non scriptum ad Mosen vsque.
Etiam Euangeliū traditione constat.
Marc. 16.
1. Cor. 15.
2. Tim. 3.
Act. 15.
1. Cor. 11.

Verbum igitur Dei non sola scriptura, verumetiam traditione continetur, cui si quis fidem non habet, is non omni, sed scripto tantùm Dei verbo fidem habet. At qui verè dici vult & esse Christianus, is sicut soli, ita & omni Dei verbo credere tenetur, siue scriptum id sit, siue traditum. Certè multò maxima pars eorum, qui priscis etiam temporibus illis hæretici fuerunt declarati, non propterea sunt hæretici declarati, quòd scripto, sed quod tradito Dei verbo fidem non habuerunt, sicut in proximo superiori capite pluribus demonstrauimus. Eiusdem esse substantiæ cum Patre filium, ex verbo Dei Patres Catholici docuerunt. Negabant id esse scriptum hæretici: cōcedebant illis catholici non esse scriptum, sed esse traditum. Vides, quæ res catholicos ab hæreticis discreuerit? illi nō recipiebant verbum Dei, nisi quod esset scriptum: ij nō modò scriptum Dei verbum, verùm & traditum recipiendum esse putauerunt. Certè Felix Pontifex, qui centum quinquaginta plùs minùs annis Nicænum Cōcilium præcessit, ad Benignum scribens, Apostolorum esse traditionem scribit, quòd Filius eiusdem sit cum Patre substantiæ. Ad eundem modum, quod Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius, cùm eiusdem sit cum Patre & Filio substantiæ, demonstrabant ex verbo Dei Catholici. Quærebant, vbi scriptum esset, hæretici. Caholici cùm ijsdem verbis scriptum non possent, verbum Dei traditum proferebant. Id hæretici recipere noluerunt. Sed quorsum attinet reliquos commemorare? Magna ex parte quotquot fuerunt hæretici, solum esse Dei verbum asseuerabant, quòd scripturis contineretur, cui fidem habere Christianum quemlibet oporteret. Contrà Catholici contendebant, & soli & omni Dei verbo, siue scriptum id, siue traditum esset, fidem haberi debere. Ex quo cuiuis perspicuum esse potest, quę sit honestæ matronæ, quæ contra vox adulteræ mulieris & fornicariæ, rum verius semen sit Brentius. Qui cùm & ipse non aliud esse Dei verbum recipiendum,

Prisci hæretici credebant verbo Dei scripto, sed non item tradito.
Felix Pontifex.
Brentius verbū Dei traditum reijcit.

quàm quod his libris continetur, quos Canonicos vocamus, quòd verò per Traditionem accepimus, id esse reijciendum doceat, quid aliud se, quàm semen adulteræ mulieris esse demonstrat? Sed audiamus, quibus modis opinionem suam tueatur.

Initium obiectionum Brentij cõtra traditiones. Sumit exordium à cabala Iudæorum, quos in tantam Rabinorum suorum seruitutem coniectos narrat, vt quicquid illis fabularum quàmuis incredibilium nomine cabalæ, quam receptionem siue Traditionē interpretatur, obtruditur, necesse habeant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare. Itaque tanta premuntur, inquit, tyrannide, vt si Rabinus quisquam dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non est in misero vulgo, qui contra dicere audeat. Hanc, inquit, Iudaicam seruitutem & tyrannidem suscipiunt hisce temporibus in Ecclesiam filij Dei inducendam hi, quos à traditionibus dicere possis traditionarios, aut si breuiori vocabulo delectaris, traditores, &c. *Responsio.* Quid autem Brenti, si vestri magis de hac vestra tyrannide queruntur? Produximus in præfatione libri huius querimoniā Osiandri, qui sex & triginta scripturarum loca se protulisse scribit, quibus babitare Deum in nobis demonstrauit, neque tamen fidem habitam esse: scripsisse breuem schedam Philippum, qua testatus est ita se rem habere, statim esse creditum. Queritur & hoc Osiander, sicut ibidem indicauimus, quòd qui vel Theologiæ Doctores, vel artium VVittembergæ magistri creantur, iurare coguntur conceptis verbis, non in sacræ scripturæ, verùm in Augustanæ Confessionis vnanimi consensu se constanter esse permansuros. *In confessionem suam magis quàm in scripturam iurãt VVitteb.* Coguntur, inquit, abiurare verba Dei, & in Philippi verba iurare, dum iurant, de grauioribus rebus ad fidem pertinentibus nihil se statuere velle nisi de sententia Seniorum Confessionis Augustanæ, etiamsi contrarium dicat scriptura. Vides ergo Brenti, vestros esse traditores illos, qui multitudinem imperitam induxerunt in eam seruitutem, vt quicquid ipsis tradere visum fuerit, necesse habeant tanquam cœlestia oracula excipere & adorare, vt si vos eorum Rabini, si vel tu Brenti, vel Philippus dixerit, dextrum esse sinistrum, & sinistrum esse dextrum, non sit in misero vulgo qui contradicere audeat, cùm iureiurando etiam adstringantur, quibus docendi munus imponitur, ne contradicant. Magis hæc igitur in vestros quàm in nostros tua quadrat oratio: ac tantò minùs ferendi estis, quòd vestra quędam inculcatis auribus nostris, quæ tot seculis Ecclesiæ Dei fuerunt ignota: eaque pro cœlestibus oraculis haberi, & tãquam Dei verbum adorari vultis: vt quibus persuasum est vt ab Ecclesiæ gremio se separarent, eos iam tot deos, quot sunt nouarum hæreseon auctores, adorare videamus: dum vnaquæque secta sui Rabini verbum, Dei verbum esse contendit. *Tot hodie Dij adorantur, quot Hæresiarchæ.* Iamne intelligis Brenti, quòd vos estis, qui seruitutem hanc & tyrannidem in Ecclesiam Dei induxistis: quodque multò verius hæc de vobis dici possunt, quàm de Iudæorum Rabinis, vel Catholicis Episcopis?

Traditiones fundamenta fidei quodam modo dici posse. Neque verò causam video, cur Petrum à Soto reprehendas, quod is dixerit, traditiones esse certissimum fidei fundamentum. Nam si quod primo loco ponitur in ædificatione domus, id rectè fundamentum dicitur, constat in ædificatione domus Dei viuentis, quę est Ecclesia, primas fuisse traditiões, & illis ædificatam esse Ecclesiam, priusquam extaret scriptura vlla, nihil vt absurdè loquatur, si quis eas fidei fundamentum esse dicat. Deinde verò manifestum est & hoc, quòd labefacto fundamento, quod reliquum est operis extructum, ruere necesse est. An non hoc ipsum accidisse videmus labefactatis traditionibus? *Non de scripturis, sed de varijs sensu contéditur.* Non potes dicere Brenti, nobis vllam esse vobiscum de scripturis controuersiam, recipimus omnes: tanquàm Dei verbum veneramur & adoramus omnes. Qua de re itaque agitur inter nos? Agitur de eo, quo sensu nobis recipiendæ sint, eóne quem vos adfertis, an eo, quem à Patribus nostris traditum accepimus? Deinde an simul cum scripturis traditiones quoque Patrum sint nobis retinendæ? Scripturæ saluæ sunt apud nos etiam vestro ipsorum testimonio. Iota vnum aut apex vnus ex illis per nos sublatus aut mutatus non est. Nam de vestris in Germanicam linguam versionibus, hoc loco mihi sermo non est. Posteaquàm verò traditiones Patrum reijciendas esse putastis, tanquàm conuulso fundamento, quæ sit, & quanta ruina consequuta, quàm variæ, quàm multæ, quàm horrendæ sectæ ex eo natæ sint, vestris oculis ipsi videtis. Nihil igitur erratum est à Petro, quòd suo modo quodam fundamentum fidei traditiones esse dixit. Intereà tamen & fidei & domus, quæ supra hanc fidem ædificata est, aliud fundamentum nõ esse, quàm illud, de quo scribit Apostolus: Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, Petrus vnà cum Ecclesia Catholica libenter confitetur. *1.Cor.3.* Quare quęcunque sunt ædificata siue tradito, siue scripto Dei verbo, non super aliud fundamentum ædificata sunt, quàm quod à Paulo, quod & à cæteris Apostolis fuit positum super Christum Iesum: in cuius gloriam & tradita & scripta sunt omnia. Quò res fiat illustrior, exemplum proferemus. E scriptura didicim⁹, Iesum traditum esse

propter

propter delicta nostra, resurrexisse propter iustificationem nostram: quorum alterum luctus & mœroris, alterum gaudij est & lætitiæ. Vide quemadmodum hoc ipsum traditione quadam & cæremonia sit expressum, quò magis memoria tantorum beneficiorum animis fidelium inculcari posset. Quoniam feria sexta passus est Christus, die verò Dominico resurrexit, quò tenaciùs infigi id posset mentibus mortalium, visum est Ecclesię statuendum, vt quo die passus est Christus, abstinentes à cibis delicatioribus, & ieiunio corpus macerantes, passionis illius & mortis beneficium, quasi compatientes illi pro nobis passo, grata quadam recordatione prosequeremur. Contrà verò, quia gauisi sunt Discipuli, cùm Christum vidissent à mortuis resurgentem, quo die factum id est, vt eum ipsi quoque sumeremus hilariorem, & plùs etiam aliquid reficiendo recreandoque corpori tribueremus. Vides quemadmodum & scripturæ & traditionis idē est fundamentum Christus. Et impletur illud, quod ab Apostolo scriptum est: Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et alio loco: Omne quodcunque facitis in verbo & in opere, omnia in gloriam Dei facite. Quòd abstinemus, in gloriam facimus Christi, qui pro nobis passus est: quòd manducamus, in gloriam facimus eiusdem Christi, qui resurrexit propter iustificationem nostram. Fundamentum igitur tam scripturæ quàm traditionis Christus est, quodque per chartam & atramētum scriptura, hoc per cæremonias quasdam & obseruationes docet nos traditio.

Dies Solis & Veneris quomodo nos admoneant de Christo idq; ex traditione. *Ioan. 20.* *1. Cor. 10.* *Col. 3.*

Sed quam tandem causam adfert Brentius, quamobrem Petri sententiam de traditionibus refutandam esse putet? Quid, inquit, miseriùs, quid ęrumnosiùs esset Ecclesia filij Dei, quid incertiùs esset salute Ecclesiæ, si fundamentum eius penderet ab Asoticis traditionibus? An non hac via conijceretur Ecclesia in extremam seruitutē ambitiosissimorum Prælatorum, & superstitiosissimorum hypocritarum, qui prætextu Apostolicarum traditionum obtruderent Ecclesię, non solùm vanissimas quasque nugas & ineptias, verumetiam horribiles errores amplectendos? Atqui tale aliquid obtrudi sub Apostolicarum traditionum prætextu negamus: quod cùm tu dicas tantùm, & non doceas, eadem facilitate contemnimus, qua dicitur abs te. Tandem Brentius de quo traditionum genere loquatur, definit. Non loquimur, inquit, nunc de ea traditiōne, qua nobis sacra scriptura, & quæ in ea continentur, à maioribus per manus tradita sunt. Hāc vult esse certam, necessariam, & modis omnibus amplectendam. De hac loqui dicit Irenæum, cùm recenset symbolum Apostolorum & successionem ordinariam. Nam in hoc prodest, inquit, cognitio ordinarię successionis, non vt liceat Episcopis noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, sed vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua continentur vera Prophetarum & Apostolorum doctrina. Miror Brenti, quomodo sis ausus dicere, quòd de scripturæ traditione loquatur Irenæus in eo loco, quem citauerat Petrus à Soto. Dicerem te librum Irenæi non inspexisse, nisi ex ijs, quæ paolò pòst ex eo adfers, malitia magis quàm errore te peccare cognouissem. Qua de re cùm eò ventum erit, agam pluribus. Certè vel ex illis ipsis verbis, quę citauit Petrus, vbi dicit Irenæus. Quam habent ab Apostolis traditionem, & annunciatam hominibus fidem: quandoquidem annunciatam dicit, non scriptam, colligere tibi licuit, quòd non de traditione scripturæ loqueretur, verùm de traditione viua voce facta. Itidem ex ijs quę præcesserunt, habemus annumerare eos, qui ab Apostolis instituti sunt Episcopi Ecclesijs, & successores eorum vsque ad nos: qui nihil tale docuerunt, neque cognouerunt, quale ab ijs deliratur. Non dixit, nihil tale scripserunt, sed nihil tale docuerunt, neque cognouerunt. Iam verò quando iubet ad successores Episcoporum, & Cathedras Apostolorum recurrere, quam ad rem id iubet? num vt scripturas ibi legant? Quasi verò domi libros habere non possint. Certum est, quòd eo consilio remiserit eos Irenęus ad successores Episcoporum, & ad Cathedras Apostolorum, vt si quid fortasse scripturis canonicis comprehensum non esset, vt si quid obscuritatis haberet aliqua scriptura, vel propter intelligentiæ nostræ tarditatem, vel quòd hæreticorum peruicacitas perplexam redderet quæstionem, doceret non esse ad vnius alicuius oppidi Doctorem siue ministrum recurrendum: quale est, verbi gratia, VVittemberga in Saxonia, Tubinga in Ducatu VVittembergensi, Geneua in finibus Heluetiæ: sed ad Cathedras Apostolorum, vt quem sensum quàmue doctrinam per manus ea de re traditam accepissent, per longam Sacerdotum & Episcoporum successionem dubitantibus patefacerent. Sed audiamus adhuc loquentem Irenæum: Quid autem, inquit, si neque Apostoli scripturas reliquissent nobis, nōne oportebat ordinem sequi traditionis, quam tradiderunt, quibus committebant Ecclesias? Cui ordinationi assentiunt multæ gentes Barbarorum, eorum qui in Christum credunt, sine charactere vel atramento scriptam habentes per Spiritū in cordibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes. Quibus si aliquis annunciauerit ea, quæ

Quur Brentius traditiones oppugnet. *Responsio.* *Quales traditiones Brentius recipiat.* *Responsio de Ireneo quid cōtra Brentiū senserit de traditionibus Iren. li. 3. cap. 3.* *Quæ nunc Cathedra Sectarum.* *Idem. li. 3. ca. 4. Traditioni credendum etiam sine Scriptura.*

ea, quæ ab hæreticis adinuenta sunt proprio sermone eorum colloquens, statim concludentes aures, longè longiùs fugient, ne audire quidem sustinentes blasphemum colloquium. Sic per illam veterem Apostolorum traditionem, ne in conceptionem quidem mentis admittunt, quodcunque eorum portenti loquium. Potuítne clarioribus verbis indicare, se non de scripturæ, sed de ea, quæ viua voce facta est, traditiõe loqui? Simul ex ijs verbis collige, quòd ipsius etiam seculo, hoc est, centũ octoginta annis post Christum natum, nulla fuerit apud plerasq; gentes Euangelij scriptura, sed sola tantùm Apostolorum viua voce facta traditio. Sed de hoc paulò pòst pluribus.

Apud multas gẽtes fuit Euangelium sine scripto

Quòd autem in hoc modo prodesse dicis ordinariæ succeßionis cognitionem, vt habeamus ordinaria testimonia, quibus scimus hanc esse illam scripturam, in qua contineatur vera prophetarum & Apostolorum doctrina, alium etiam eius vsum fuisse reperies, cùm apud alios sanctos Patres, tum apud ipsum Irenæum. Neque enim de veritate scripturæ, sed de veritate doctrinæ, si qua noua proferebatur, num ad eundem modum, qui Cathedras Apostolorum tenuerunt, inuicem sibi succedentes Episcopi docuerint ordinaria testimonia, perquirebant. Sic in epistola quadã ad Florinum hic idem Irenæus: Hęc dogmata, inquit, Florine, sanam doctrinam non habent, hæc dogmata dissentiunt ab Ecclesia, hęc dogmata tibi, qui ante nos fuerunt Presbyteri, qui & Apostolorum extiterunt discipuli, non tradiderunt. Hic Irenæus non de scripturarum, sed de dogmatis veritate traditionem profert. Sic in Concilio Nicæno, de eo quòd Filius est Patri consubstantialis: in Constantinopolitano de eo, quòd Spiritussanctus æquè sit adorandus & glorificandus, vt Pater & Filius: in Ephesino, quòd Maria virgo rectè vocetur Deipara: in Chalcedonensi, quòd duæ sint naturæ in Christo: in tertio Constantinopolitano, quòd duæ sint in eo voluntates & operationes in secundo Nicæno, quòd imaginibus rectè vtitur Ecclesia: in eo quod ante centum annos habitum est Florentiæ, quòd Spiritussanctus à Patre Filioque procedat, cùm de rebus ijs in illis Concilijs disceptaretur, quandoquidem solis hæretici scripturis nitebantur, quas iuxta suam voluntatem interpretabantur, visum est faciendum catholicis, vt quæ fuerit ijs de rebus inuicem sibi succedentium sacerdotum & Episcoporum sententia, diligentiùs inquirerent: & quod ordinariæ succeßionis testimonio tot seculis vnanimiter ab illis traditum esse constabat, id tanquàm Dei verbum reciperent. Cæterùm quòd scribis: Non in hoc prodesse cognitionem ordinariæ succeßionis, vt liceat noua dogmata aduersus sacram scripturam fingere, verißimum esse confitemur, quin hanc solam causam esse dicimus, cur ordinarię succeßionis testimonijs tantoperè nitamur, vt si quæ doctrina profertur, vetus an noua sit, cognoscere poßimus. Verbi gratia. Docet aliquis absoluta neceßitate fieri omnia, profert scripturæ testimonia, quibus adstruere sententiam suam conatur, quærimus num hæc fuerit Apostolorum traditio? Recurrimus ad eorum, qui successerunt illis, veterumque Doctorum testimonia: inuenimus quòd primus eius sententiæ auctor fuerit Simon Magus, ei successerit Marcion, Marcioni, Manichæus, Manichęo, Petrus Adelhardus, Petro Adelhardo Ioannes VVicleff, VVicleffo Dux & antesignanus hæreseos vestræ Lutherus: cõtrà quotquot fuerũt sancti Põtifices & Sacerdotes, eos contrarium docuiße. A quibus cùm hoc dogma vestrum incredibili quodam cunctorum consensu pridem damnatum esse videamus, audemus pronunciare, quod illi inuicem sibi succedentes Episcopi tot seculis, tam consentienter tradiderunt, id esse verbum Dei: quod verò profertur à vobis, aut à Magistro vestro, verbum esse Diaboli. Deinde, profertis vos iustitiam nescio quam imputatiuam: profertis & fidem quandam specialem, de qua iam antè plura verba fecimus. Scrutamur scripturas, nihil tale in illis inuenimus. Quærimus deinde diligenter, num apud Patres aliqua eiusmodi doctrina reperiatur, contraria reperimus potiùs omnia. His igitur ordinarijs testimonijs freti, quod ab illis docetur, tanquã Dei verbum recipere: quòd verò profertur à vobis, tanquam Diaboli verbum execrari & anathematizare nihil dubitamus. Adfertis etiam noua quædam vocabula. Nam quod nos pœnitentiam, hoc vos terrores conscientiæ: quod nos Eucharistiæ Sacramentum & sacrificium, hoc vos cœnam vocatis Dominicam. Excutimus Patrum scripta: videmus ijsdem eos nominibus vsos, quibus vtimur nos, vestras verò voces prorsus ignorasse. Nam & si cœnæ Dominicæ mentionem faciunt nonnunquàm, sacrificij tamen apud illos nomen multò est vsitatiùs. Quid igitur? facimus, quod Paulus monet, depositum custodimus, & profanas vocum nouitates deuitamus. Similiter statuimus de reliquis vestris dogmatibus. Negatis vos Missam esse sacrificium, negatis pro defunctis orandum, aut sanctos inuocandos esse, vota monastica cœlibatumque sacerdotum damnatis: Nos priusquàm aliquid de vestra sententia definiamus, quæ sint ijs de rebus ordinariæ succeßionis testimonia, diligẽter indagamus: quibus perscrutatis, inue-

Synodi ex traditione multa constituerunt.

Ad discernenda dogmata prodest cognitio successionis ordinariæ.

Quomodo diiudicandi, qui negãt liberum hominis arbitrium.

Contra iustitiã imputatiuam & fidem specialem.

Sectarij nomen pœnitentiæ & Eucharistiæ mutant.

1. Tim. 6.

inuenimus vos noua quædam dogmata, contra scripturam sacram, contra sensum & & consensum Patrum nostrorum fingere. Quamobrē quod à vobis adfertur, tanquam Diaboli verbum repudiamus: quod verò per longā sacerdotū & Episcorum successionem per manus nobis traditum accepimus, id mordicùs tanquàm Dei verbum retinemus. Vides igitur, ad quid nobis prosit ordinariæ successionis cognitio? nimirùm ad hoc, vt cognoscamus quæ noua sit, quæ vetus doctrina.

Ostendit iam Brentius, de quibus traditionibus loqui velit de ijs enim loquimur, inquit, quas nonnulli scriptores & alij tribuunt Apostolis, quæ tamen ab Apostolis nō sunt scripto mandatæ. Concedit igitur & Christum fecisse dixisseque multa & Apostolos nonnulla tradidisse & instituisse, quæ ab ipsis non sunt literis comprehensa. Cæterum duo nobis, inquit: hic consideranda veniunt: vnum est, quæ sint illæ Christi aut Apostolorum traditiones, quæ sermone & non scripto posteritati sunt commendatæ. Alterum est, si constiterit, eas traditiones esse Apostolicas, cuius, sint generis aut conditionis, & quo consilio sint traditæ. Videlicet num sint traditæ vel ad tempus tantùm vel ad externam tantùm disciplinam, vel, num sint eius condiones, vt sine ipsarum, obseruatione veram & æternam salutem consequi non possimus. Omninò enim ac diligentissimè cauendum est, ne nobis humanæ ac fictitiæ traditiones pro Apostolicis obtrudantur. Partitio tua Brenti, nobis non displicet: sed nec illud improbamus, quòd ex Paulo mones, cauendum esse, ne fictitiæ traditiones pro Apostolicis nobis obtrudantur, nam hac in parte nos quoq; tecum sentimus, Cæterùm Irenæi testimonium expendamus: Scribit, inquit Irenæus, hæreticis solemne fuisse cùm vrgerentur scripturis, ad traditiones confugere, Cùm è scripturis, inquit, arguuntur, in accusationem conuertuntur ipsarum scripturarum, quasi non rectè habeat, neque sint ex au ctoritate, & quia variæ sint dictæ, & quia non possit ex ijs inueniri veritas ab ijs, qui nesciunt traditionem. Sicut ipse scissus es ab Ecclesia Brenti, sic vnius capituli sententiam scidisti, dum superiora ponis, extrema verò præteris, partim memor, partim subdole corrumpens. Cur enim illud non adiunxisti, quod nō totis octo versibus interiectis sequitur? Cùm autem ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successiones presbyterorum in Ecclesijs custoditur, prouocamus eos, qui aduersantur traditioni, dicunt, se non solùm presbyteris, sed etiam Apostolis existentes sapientiores syncerain inuenisse veritatem. Quæ per Deum immortalem est hæc animi tui peruersitas? quæ frontis duritia? quod eum Irenæi locum ad opinionem tuam confirmandam ausus es producere, quo vix aptior alius ad eam infirmandam proferri potuisset? Contra quem enim ibi loquitur Irenæus? Nōnne contra turbam vestram Afoticam, quam nullus pictor tam graphicè depingere penicillo suo potuisset, quam ille calamo suo descripsit? Nam cùm duplex ratio sit congrediendi cum hæreticis, aut scripturis, aut traditione, queritur Irenæus, neutra contra eos quicquam profici. Cuios etiam hæc verba sunt. Euenit, inquit, neque scripturis iam neque traditioni consentire eos. Aduersus tales certamen nobis est, ô dilectissime, more serpentum, lubrici vndique fingere conantes. De vobis igitur queritur. Quod si quis proferat contra vos scripturas, verbi gratia, locum aliquē ex epistola. Iacobi aut ex Apocalypsi, aut ex Ecclesiastico, aut ex duobus libris Machabeorum, statim aut excipitis, contra scripturas has, quòd non sint ex aŭctoritate, quàmlibet nos ordinatijs testimonijs, quod sint ex au ctoritate, quodque libros hos tanquam Canonicos iampridem receperit Ecclesia, demonstremus: Aut si nulla datur excipiendi potestas, variè dictum causamini quod scriptum est, & eius alienum quendam sensum adfertis. Si verò traditio vobis obijcitur Apostolica, si Patrum sententia contra vos profertur, non dubitatis vos illis profiteri sapientiores, & cum idolo vestro dicere: Nihil est, quòd quenquam tantillum moueat multitudo, magnitudo, longitudo, profunditas, miracula, sanctitas, Ecclesiæ sanctorum: omnes perierunt, si senserunt vt scripserunt, nisi fortè qui resipuerunt ante supremum vitæ diem. Difficilis est igitur, inquit, ratio vobiscum congrediendi. Nam neq; scripturas recipitis: nisi quas vultis, & quo sensu vultis: neque tra-tionibus Apostolicis loci quicquā datis. Vbi fuit frons tua Brenti, cùm istud testimonium produceres? quo vides vel maximè tuam sententiam oppugnari. Et certè si quisquam Irenæus fuit is, qui traditionibus plurimum esse tribuendum putaret, quique subinde ad eas prouocaret, quod etiam ex ijs verbis, quæ paulò antè produximus ab Eusebio citata, ex epistola eius ad Florinum, cognoscere cuiuis licet.

Quærit posteà Brentius, quòmodo cognoscere liceat, num aliqua traditio sit Apostolica? Num sufficiat nobis au ctoritas siue testimoniū vnius & alterius Ecclesiastici scriptoris? Profert, quod Eusebius de Papia scribit, eum fabulosa quædam & peregrina tanquàm ex viua traditione Apostolorum ad se relata, vnde Chiliastæ quoque sunt errorem

Brentij sententia.

Responsio.

Responsio Brentium in citando Irenæo reprehensum esse.

Nec scripturis nec traditione proficitur contra hæreticos Iren. lib.3.ca.2.

Euseb.li.5. cap.20.histo. Eccle.

Quæstio Brentij.

Euse.li.3. cap.39.hist.

rem suum mutuari scripsisse: cuius exemplo monet, ne temerè traditionibus, quæ Apostolorum & maiorum nomine proponi solent, credamus. Persacilis est ad id, quod quærit Brentius, responsio. Nam si qoid nobis obtruditur Apostolicæ traditionis nomine, quod non modò non est ab Ecclesia receptum, & eius vsu cõprobatum, verùmetiam statim ab initio fuit illi reclamatum, siue Papias id produxerit, siue quicunq; tandem scriptor alius Ecclesiasticus, quantæcunq; sit auctoritatis, pro fabula potius, quàm pro Apostolica traditione habendum est. Cæterùm illa, quæ non scripta, sed tradita custodidimus, quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur, inquit Augustinus, intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel à plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata ac statuta retineri. Nam si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciendum sit, disputare, insolentissimę insaniæ est. Vides quam regulam dederit August. cognoscendæ traditionis Apostolicæ? hanc sequere & non errabis.

Responsio.

August. epist. 11. cap. 1

Brentij narratio de actis in Concil. Afri. contra Pont. Rom.

Narrat deinceps Brentius, quemadmodum in concilio Africano petunt Legati Rom. Pontificis, vt liceat Episcopis Romam prouocare, & proferunt Canonẽ Nicæni Concilij, cuius auctoritate exigunt, vt Africanæ Ecclesię subijciantur Romanæ, sed Patres Africani Concilij petunt ab Ecclesia Alexandrina & Constantinopolitana vera exemplaria Canonum Nicæni Concilij, & deprebendunt Rom. Pontificem ambitione excitatum designasse in proferendis Canonibus Nicænis crimen falsi. Quare inuehuntur in eum grauissimè, & arguunt eum apertè mendacij. Vt aliqui, inquiunt, tanquàm à tuæ sanctitatis latere mittantur, nulla inuenimus Patrum Synodo constitutum, quia illud qood pridem per eundum Coepiscopum nostrum tanquàm ex parte Nicæni Concilij exinde transmisistis, in Conciliis verioribus quæ accipiuntur Nicæna, à sancto Cyrillo Coepiscopo nostro Alexandriæ Ecclesiæ, & à venerabili Attico Constantinopolitano Antistite ex autentico missis, quæ etiam ante hoc per Innocentium Presbyterũ & Marcellum Subdiaconum, per quos ad nos ab eis directa sunt venerabilis memoriæ Bonifacio Episcopo prædecessori vestro à nobis transmissa sunt, in quibus tale aliquid non potuimus reperire. Exequutores etiam clericos vestros, quibusq; petentibus nolite mittere, ne fumosum typum seculi in Ecclesiam Christi (quę lucem simplicitatis & humilitatis diem videre cupientibus pręfert) videamur inducere. Hoc exemplo monet, cautè iudicandum esse de traditionibus, quæ Apostolorum nomine iactantur.

Responsio de astutia Brentij peruersitate in citanda fide historia.

Sed quę est hæc animi tui importentia Brenti? quam ardens odium erga sedem Apostolicam? quanta mentiendi libido? Scribis Patres Africani concilij deprehendisse Romanum Pontificem designasse crimen falsi. Quando autem hoc illi crimen obiecerunt? An quia meminerunt veriorum conciliorum, quæ fuerunt aliunde missa, ideo Pontifici falsi crimen impegerunt? Num quia dico verius habere me exemplar quàm tuum sit: falsi te statim insimulo quasi tu codicem tuum adulteraueris? Videtis ex te Patres illos longe tui dissimiles metiri. Sed illi quàmuis certis ex causis appellationes ad illum fieri nollent, quem tamen honorem deberent Romano Pontifici, non ignorauerunt. Itaque nonmodò quod falso scribitur à te, grauissimè in eum inuecti nõ sunt, non modo mendacij non arguerunt, verùmetiam reuerenter ad eum scripserunt. Tota epistola nihil habet in se amarulentiæ, nihil acerbitatis, sed est modestissimè scripta. Cur autem illiud quoq; non adiecisti, quod in extremo positum est? Nam cùm negarent se Faustinum in Africa sustinere velle, clausulam illam adiecerunt, probitate ac moderatione tuæ sanctitatis salua. Sic illi sententiam suam Romani Pontificis moderationi subiecisse videntur. Hæc ita dicta sunt à nobis, ac si vera esse concederemus, quæ tum Patres illi scripserunt: simul etiam vt indicaremus, quæ tua sit vanitas & mentiendi voluptas. Quid autem Brenti, si quę Patribus illis veriora visa sunt esse consilia, minùs vera fuerunt, quàm quæ proferebantur à Romano Pontifice? Vis hoc tibi probemus? Quem autem eius rei testem dari tibi vis, qui sit exceptione tua maior? Vt Latini tibi satis faciant metuo, ex Orientalibus aliquem Græcæ linguæ produci voles, si fides illi, per te sit habenda. Difficile est, quod à nobis exigis, vt ex ijs testes proferamus, quos Ecclesię Romanę semper iniquiores fuisse constat. Sed accipimus tamen conditionem, quàmlibet ea dura videatur. Ecce tibi producimus ex Orientalibus testem omni maiorem exceptione Græcæ linguæ Magnum illum Athanasium, qui non solus, sed cum reliquis etiam Ægyptiorum Episcopis ad Marcum Syluestri successorem scribens, queritur Arrianos omnia vastasse, libros etiam vsque ad minimum incendisse, ne iota quidem vno relicto. Precamur, inquit, Pater beatissime, quia non dubitamus apud vos plenaria esse Nicæni Cõcilij exemplaria, vt illa nobis, quæ (sanctę recordationis) prædecessoris vestri Syluestri fuerunt, sub tuta mittatis stipulatione. Nam quod à prædicta Synodo cum Pontifice nostro, id est, Alexãdrinę magne ciuitatis Episcopo in

Athanasius de tyrãnide Arrianorum in cremandis libris Episcoporum.

Diaco-

Diaconatus interfuimus officio, sub nostræ præsentiæ testimonio per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, missa sunt prędicto Papæ Syluestro cum adstipulatione subnexa capitula septuaginta. Audis hic Brenti, quòd incensi fuerunt per Arrianos omnes Aegyptiorum Episcoporum libri, ne iota quidem relicto, quorum impietate & fraude factum est, cùm præsertim nec Imperatoris Constantij studium illi deesset, vt paucis pòst annis quàm celebratum esse Nicænum Concilium, de plenarijs eius Cōcilij exemplaribos dubitari cœptum sit, nec vllum integrum esse putaretur præter id, quod Romæ fuit asseruatum: ex quo & Iulius & Innocentius & Leo primus hunc ipsum canonem citant, de quo nunc agitur. Est ne autem verisimile, quòd Iulius Pontifex oon plùs quàm viginti pòst annis quàm habitum fuit Nicænum concilium, ausus esset falsum aliquem canonem citare, cùm illo tempore superesse testes non pauci potuerint, quibus eum de crimine falsi conuincere licuisset, quòd Arriani proculdubio facere non prætermisissent? Produxissent autem post huoc etiam Innocentius & Leo Canonem hunc ipsum, si falsi crimen obiectum à quoquam Iulio cognouissent? Sed quos tu semen adulteræ tanti patrati sceleris audes arguere? An non eos Pontifices, quorum sanctitas, honestas, grauitas in toto celebratur orbe Christiano? Patres Africani cōcilij potuerunt vt homines errare, de re præsertim sibi minùs nota: tam sancti verò Pontifices ij, falsi crimen committere nunquàm potuerunt. Misit Cyrillus exempla canonum Patribus Africanis, verùm vnde? ex Alexandria. Atqui magnus Athanasius incensos ibi libros fuisse queritur ab Arrianis. Quod ergo mittere potuit Cyrillus exemplar aliud, quàm quod ab hæreticis fuerat corruptum certis canonibus omissis? Atticus porrò viuenti Ioanni Chrysostomo, cùm Is in exilium pulsus fuiset, successerat, qui facilè ferre potuit dimioutum esse canonum numerum, eum præcipuè sublatum, quo libera permittebatur ad Romanum Pontificem appellatio, cùm sub idipsum tempus Innocentius Rom. Pont. Chrysostomum perhooorificè suscepisset, deque eo restituendo in sedem suam laborasset. Sed extat Athanasij quoque & Aegyptiorum, Thebaidorum, & Lybiorum Episcoporum in sancta Alexandr. Synodo congregatorum epistola, in qua canō hic ipse Nicæni concilij profertur. Satis ne iam tibi docuisse videmur Brenti, quod lapsi fuerint Patres Africani concilij, cùm esse veriora putarent exemplaria Nicæni concilij, quæ Cyrillus Alexa. & Atticus Constantinopol. miserant, quàm ea quibus Roman. Pontifices nitebantur? Quid autem si ex abundanti docuerimus, etiam Africanos Episcopos errorem postea suum agnouisse? & qui sub Bonifacio primo suas contra sedem Apostolicam ceruices erexerant, eas sub Booifacio secundo dimisisse, pœnitentiaque ductos totos se potestati Romani Pontificis subiecisse, prædecessorumque suorum errorem hunc damnasse? Lege quæ scripsit hic ipse Bonifacius secundus ad Eulalium Alexandrinum Episcopum, tum & eam epistolam, quæ sequitur mox Eulalij Carthaginēsi Episcopi ad Bonifacium, ita rem habere comperies. Habes itaque iam satis, vt opinor, demonstratum, non solùm Roman. Pontificum testimonio, quos apud Catholicos omnes magnum semper aucto ritatis pondus habuisse constat, verùm & magni illius Athanasij, aliorumq; multorum Orieotalium, quin & ipsorum Africanorum Episcoporum quodammodo propria confessione, quòd veriora fuerint, quæ Roma, quàm quæ vel Alexandria, vel Constantinopoli producta sunt actorum. Nicæni Coocilij exemplaria.

Alia probatio. Africani Episcopi Rom. Pont. se submiserunt.

Monet iterum Brentius, vt de traditionibus, num sint Apostolicæ, cunctante iudice mus. Aliquando enim, inquit, proponuntur nobis diuersæ de eadem re traditiones, qua rum vna huic, altera illi Apostolo tribuitur. Traditiones de tempore obseruationis Paschæ extant. Et alij quidem affirmant Petrum & Paulum tradidisse Pascha celebrandum esse die Dominico post Lunam decimamquartam: alij autem scribunt, Ioannem Apostolum & Philippum tradidisse Pascha celebrandum esse Luna decimaquarta. De coniugio Sacerdotum aliter se, inquit Stephanus, traditio habet Orientalium Ecclesiarum, aliter huius sanctæ Romanæ Ecclesię. In eiusmodi casu Brenti, quid aliud faciendum est, quàm quod factum esse legimus ab Imperatore Constantino, qui concilium congregari, cuius auctoritate, quę fuit de tempore obseruationis Paschę controuersia, dirempta est? Porrò de coniugio Sacerdotum, audi quid dicat celebris apud Græcos Epiphanius: Reuerà, ioquit, non suscipit sancta Dei prædicatio post Christi aduentum, eos qui à nuptijs, mortua eorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat. Sed & adhuc viuentem & liberos gignentem vnius vxoris virum non suscipit, Sed eum qui se ab vna cōtinuit, vel io viduitate vixit, Diaconum & Presbyterum & Episcopum & Hypodiaconum, maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi: Omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere presbyteros & Diaconos & Hypodiaconos, At hoc non est iuxta Canonem, sed iuxta hominum

Obiectio de traditionibus diuersis, & quasi contrarijs.

Responsio.

De coniugio Sacerdotum. Epip. heresi. 59. li. 2. Thom. 1.

Græci sacerdotes ducunt vxo-

rei de facto, non de iure.

nom mentem, quæ pet tempus elanguit. Sic & bæc Stephani dubitatio iam est sublata. Nam quamuis aliter hac in parte se geraut Orientales, nou faciuot boc tamen iuxta Canonem, qui idem est, si quid Epipbanio credimus, apud Orientales, & Occidentales, sed faciunt pro libidine sua. Verùm ea de re pluribus io Confesſione Christiana disseruimus, vbi de impedimentis matrimonij tractauimus, eò lectorem remittimus.

Brentij sententia.

Monet iterùm Brentius: Cùm à scriptore quopiam traditio táquam Apostolica proponitur, eam noo ideo agnoscendam esse, quòd scriptor ille, quantalibet sit saoctitate aut erudirione, affirmat: sed quia doctrina Prophetica & Apostolica, quæ sacris literis cootinetur, diuinitùs nobis commendata & confirmata est: quamobrem expendendum esse, num ea traditio conueniat cum ijs sacris literis, quæ sunt cœlestibus testimonijs ad oos propagatæ. Nam si cum hac scriptura pugnauerit, dubitari amplius oec potest, nec debet, quin scriptor ille aut alios fallere voluerit, aut ab alijs falsus fuerit, & pro veritate mendacium acceperit. Fieri enim nõ potest, quòd Apostoli Spiritu saocto pręditi, tradiderint verbis pugnantia cum ijs quæ maodauerunt scriptis. Hoc quin verum sit, non dubitamus, quòd nihil tale verbis tradideruot Apostoli, quod cum ijs, quæ scriptis tradideruot, pugnaret.

Responsio.

Sed quid si pugnare videbitur hæretico Traditio cum Scriptura, quam Ecclesia tota pulchrè conueoire cum ea censet?

Brentij sententia de iudicandis Apostolorũ traditionibus.

Aggreditur iam tandem ad alteram suæ partitioois partem, Si certò cõstiterit, inquit, traditionẽ esse verè ab Apostolis profectam, proxima cura erit, quo consilio & in quẽ vsum ac finem ab Apostolis, sit instituta. Non posſimus autem hoc cognoscere, nisi ex ipsa Apostolorum doctrina, & perpetuo eius doctrinæ, quæ scripto est mandata, coosensu, Quare siue dubitemus, siue non dubitemus, de traditione, semper nobis ad sacram scripturam recurreodum est, & ex ea iudicium petendum.

Responsio.

Chrys. ho. 4. in 2. ad Thessalo.

Gre. lib. 2 in li. Reg. cap. 4.

Quod excuti vis ab omnibus, quo coosilio traditio sit ab Apostolis iostituta, nos minimè necessarium ducimus: quin illud magis probamus, quod à Ioanne Chrysostomo scriptum est? Traditio est, nihil quæras ampliùs. Præclarè scriptũ est à Gregorio Pontifice: Vera obediẽtia nec Præpositorũ intentiooẽ discutit, nec præcepta discernit: quia qui omne vitæ suæ iudiciũ maiori subdidit, in boc solo gaudet, si quod sibi præcipitur, operatur. Nescit enim iudicare, quisquis perfectè didicerit obedire, quia hoc tãtùm booũ putat, si præceptis obediat.

Bernar. de præcepto & dispensatione.

Quem sequutus Bernadus quoq;, Imperfecti, inquit, cordis & infirmæ volũtatis indicium est, statuta Seniorum curiosiùs discutere, hærere ad singula, quæ iniunguntur, exigere de quibusq; rationẽ, & malè suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquàm libenter obedire, nisi cùm audire contigerit, quòd fortè libuerit, aut quod non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio, vel indubitata autoritas. Delicata sanè, imò nimis molesta est buiuscemodi obedientia: disputare, boc est, in astu cordis, non in auditu auris obedire.

Quàm reuerenter sentiendum de tradit. Apost.

Ac loquuntur quidem bi duo de monasticis iostitutis: cæterùm si Patris vnis alicuius, qui cæteris pręest io monasterio pręcepta discutere, fas isti non esse putant, quantò minùs fas esse debet, vt eas traditiones curiosius quiuis excutiat, quas Apostolicas esse certò constiterit? Certè decretis Apostolorũ táquam à Deo profectis parere semper, eorum autem quę decreta sunt, rationem ab illis flagitare semper nõ debemus. Illud verò nobis vel maximè persuasum esse debet quæcunq; lex vel ab Apostolis, vel ab eorũ successoribus lata est, eá respectu charitatis latá esse: nec in ea præscribi quicquá, nisi quantũ charitatis interest, nec aliud esse legis eiusmodi tráſgresſionẽ, quàm charitatis violationẽ.

Idem vbi supra.

Docet id etiá Bernadus, vbi de monasticis loquitur institutis, quòd ea inuẽta fuerũt, nõ quia aliter viuere nõ liceret, sed quòd ita magis expediret: nec planè ad aliud, quá ad lucrũ & custodiá charitatis. Quamdiu ergo charitati militát, immobiliter fixa sunt, mutariq; omnino ne ab ipsis quidẽ præpositis sine offẽsa possũt. At si è cõtrario cõtraria aliquádo charitati visa fuerint, nõ tibi Breori, dicet Bernardus, neq; tuæ farinæ alicui, sed ijs dũtaxat, quibus boc posse videre datũ est, & prouidere creditum est nònne iustisſimum esse liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuere pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur, vel in aliud forte commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubiò foret, si statuta pro sola charitate contra charitatem tenerentur. Tenent ergo fixam firmamq; immobilitatem etiá apud Prælatos, quæ ex stabili necessario sunt, sed quatenus charitati deseruiunt. Si de monasticis institutis rectè visum est Bernado, quòd oon ad aliud quàm ad lucrum & custodiá charitatis inuẽta sunt, quáto magis nobis persuasum esse debet, quæ sunt ab Apostolis & eorũ successoribus instituta, itidẽ non ad aliud, quàm ad lucrum & custodiam charitatis esse instituta?

Idẽ scopus scripturæ & traditionum charitas.

1. Thim. 1.

Cùm in omoibus ijs quæ decreuerũt, nihil aliud, qoàm eam, quæ finis est pręcepti, charitatem spectauerint: quam solá præcepit Christus, cuius lex nõ est, nisi lex charitatis: ad quam pręcepta referũtur omnia, ita vt si quis dixerit, omnia mandata, siue quę

scripta

ſcripta in libris Cononicis, ſiue quę tradita ſunt nobis ab Apoſtolis & eorũ ſucceſſoribus, vnũ eſſe mandatum charitatis à vero nihil aberrauerit. Hoc itaq; cõſilio, in hunc vſum & finẽ inſtitutæ ſunt omnes Traditiones, quæ non ab Apoſtolis modò, verumetiã ab eorũ ſucceſſoribus profectę ſunt, quã denotat Bernardus, ad lucrum & cuſtodiam charitatis: quam etiam ob cauſam non diutiùs immobiliter fixa ſunt, quàm quoad charitati militant: cui ſimul vt militare deſierint, iam nihil impedit, quò minùs vel omittantur, vel intermittãtur, vel in aliud aliquid fortè commodius cõmutentur. Nam quæ pro charitate ſtatuta ſunt, ea contra charitatem retineri, prorſus iniquum fuerit. Sed num ideo cuiuis de fęce vulgi iudicare licebit, quando traditiones militant, quando non militant charitati? Tantum abeſt, vt id vnicuique de plebe liceat, vt ne tibi quidem Brẽti fas id ſit, quamlibet cautus & prudẽs eſſe tibi videaris: verùm ijs tãtùm, inquit Bernardus, quibus id poſſe videre datum & prouidere creditũ eſt. Non ſatis eſt, ſi datum alicui ſit poſſe videre, niſi creditũ etiã ſit poſſe prouidere. Quamobrẽ etiam ſi tu, qui prudẽs es in oculis tuis, poſſe te videre iudices, quando militet, quando nõ militet charitati traditio, quoniã tamẽ tibi non eſt creditũ prouidere, nullã habes legitimam poteſtatem, quæ ſint eius generis traditiones cognoſcendi, & eas arbitrio tuo vel abrogandi, vel cõmutandi, ſed inuitis etiam omnibus portis inferi, penes eos ſolos poteſtas hæc eſt, qui ſedẽt in Petri Cathedra, qui cùm ſemper ad manũ habere queãt viros & prudentia & doctrina ſingulari præditos, quorũ vtantur conſilio, datũ eſt illis poſſe videre multorum oculis adiutis, quando deſeruiat, aut non deſeruiat, charitati traditio, ſimul poſteaquàm ad munus Apoſtolicũ vocati ſunt, creditũ eſt illis prouidere, quo ſi traditionẽ aliquam nõ ampliùs charitati ſeruire iudicauerint, aut eam omitti deinceps, aut intermitti poſſe decernãt, aut in aliud aliquid cõmodius cõmutent. Abſit autẽ, vt penes quemuis de vulgo poteſtas ſit ea de re iudicãdi. Intereſt enim Reip. vt non modò ſcriptæ leges, verùm & quæ moribus receptæ, diuturnaque conſuetudine ſunt approbatæ, non temere mutentur aut corrigantur, niſi eorum, qui cum poteſtate verſantur, auctoritas acceſſerit.

Quorũ ſit de traditionibus iudicare, an ſeruiãt charitati.

Perſtringit poſteà Brentius traditiones aliquot, & expendit eas iuxta ſacræ ſcripturæ regulam, vt quid de ipſis ſentiendum ſit cognoſcamus. Non veſci, inquit, nec ſanguine, nec ſuffocato, nec idolothito, traditio eſt. Et quia ex actis Apoſtolicis, manifeſtum eſt quòd Apoſtoli ipſi tradiderint hoc Decretum Eccleſijs gentium, non ampliùs de hac traditione quęrendum eſt, num ſit Apoſtolica, ſed quo conſilio & quo fine Apoſtoli eam Eccleſiæ commẽdauerint. Quæritur ergo, num Apoſtoli tradiderint eã hoc conſilio, vt imponerent Eccleſiæ perpetuã legem, cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſsionem peccatorum? Nihil certè minùs. Quis autem vnquàm eo conſilio traditiones inſtituit, vt imponeret perpetuam legem, è cuius operum meritis conſequerentur homines coram Deo remiſsionem peccatorum? Iam audiuiſti quid ea de re ſcripſerit Bernardus, quo conſilio, & quo fine pleraſque traditiones inſtitutas eſſe docuerit, nimirùm ad lucrum & cuſtodiam charitatis: per quam charitatem conſequuntur homines coram Deo remiſsionem peccatorum, ſicut à Chriſto dictùm eſt: Dimiſſa ſunt illi peccata multa, quoniam dilexit multum. Nam quod ad ipſa opera per ſe conſiderata attinet, non puto quòd quemquam reperies, qui doceat, quod meritis eorum remiſsionem peccatorum aliquis conſequi poſsit. Non eſt obſcurum, quid de ea re ſcripſerit Thomas Aquinas, à quo non diſſentit omnis reliqua Theologorum ſchola. Si conſideretur, inquit, opus hominis meritorium, ſecundum ſubſtantiam operis, & quatenùs ex libero proficiſcitur arbitrio, vita æterna dignum non eſt. Cæterùm præclarè dicit Auguſtinus: Radix noſtra eſt charitas noſtra, fructus noſtri opera noſtra, opus eſt, vt opera tua de charitate procedant: tunc eſt radix tua in terra viuentium. Radicem Deus inſpicit, non opera. Sunt autem, ſicut idem Auguſtinus docet, duæ radices. Radix omnium bonorum charitas: radix omnium malorum cupiditas. Sicut in charitate nihil vnquã mali, ſic in cupiditate nihil vnquã boni poterit inueniri. Iſtæ duæ radices in duobus agris à duobus plantantur agricolis: vnam in cordibus bonorum plantat Chriſtus, aliam in cordibus malorũ plantat diabolus. Nec de charitatis radice naſcitur aliquid mali, nec de radice cupiditatis aliquid boni. Non attendit igitur Deus ad id, quod foris apparet, verùm radicem intuetur: vtrùm ex cupiditate, an ex charitate facias, ſolùm id ſpectandũ eſſe putat: vſq; eò etiã, vt homicidiũ laudatum, de eo verò qui miſericordia ductus abſtinuiſſet à cęde, pœnas expetitas eſſe legamus. Phinees vno pugione duos cõfecerat, à Domino cõmendatus, ęterni ſacerdotij teſtamentũ accepit. Nõ quod ipſum bonũ per ſe ſit homicidiũ, quod lege prohibitum eſſe ſcimus, ſed quòd illud zelando zelum Dei patrauerat. Ita charitas opus quod natura ſiue ſubſtantia ſua malum eſt, fecit eſſe bonum. Contrà, Saul non occidit Agag Regẽ pinguiſsimum,

Brentius de traditionibus Apoſtolicis.
Acto. 15.
Luc. 7.
Thomas cap. 12. queſt. 114.
Merita noſtra non ſubſtantia operis, ſed vi charitatis æſtimãtur
Augu. in Pſal. 51.
Idẽ ſerm. 44. de tempore.
Num. 25.
1. Mach. 2.
Exemplũ Phinees & Saul.
1. Reg. 15.

mum,& optimis gregibus ouium & armentorum,& vestibus,& arietibus, & vniuersis quę pulchra erant,pepercit,nec voluit ea dispergere. At is in tam grauem ex ea re Dei indignationem incurrit, vt cùm dies noctesq; precibus & lachrymis iram eius placare conatus fuerit,nihil tamen proficeret,neq; pœnam sibi constitutam euadere posset,non quòd malus esset affectus misericordiæ,sed quod contra Dei præceptum pepercit,deque rebus Amalech concupiuit. Non est in Phinees laudatum homicidium,sed charitas, sed zelus:non est in Saule damnata misericordia, sed concupiscentia partim laudis, partim *Charitatis opus quale et quātū.* tetrum optimarum Amalech,de quibus prohibuit Deus,nequid concupisceret,qui radicem,non quod foris apparet,inspicit. Vnum est igitur opus charitatis,quo remissionem *Aug.in psa.89.* peccatorum & vitam æternam,consequimur,de qua & illud præclarè scriptum est ab Augustino,quòd omnia bona opera nostra vnum opus est charitatis. Tūc enim recta sunt opera,cùm ad hunc vnum finem diriguntur. Opus ergo vnum est,in quo sunt omnia,fi*Gal.5.* des quæ per dilectionem operatur. Quem sequutus Thomas de Aquino: Omnium, in*Tho.opusculo 4.* quit,humanorum actuum regula,lex est charitatis diuinæ. Sicut enim videmus in artificialibus,quòd vnumquodque opus tunc bonum & rectum dicitur, quando regulę coæquantur:sic etiam quodlibet opus humanum tunc rectum est & virtuosum, quando regulæ diuinæ dilectionis concordat:quando verò discordat ab hac regula, nō est bonum nec rectum. Quamobrem nihil contra nos faciunt, quæ scribis, quòd Apostoli docuerunt remissionem è solo Christo per fidem petendam. Nam & nos aliter non docemus: solus enim est Christus,qui peccata nobis remittit:quam remissionem per fidem consequimur,sed non solam, sicut vos docetis: verùm sicut Apostolus docet, fidem quæ per *Gal.5.* charitatem operatur. Si quid igitur operi tribuimus,hactenus tribuimus,quatenus ex fide charitateq; procedit. Tolle fidem in Christum, tolle charitatem ex operibus nostris, condemnare nos possunt,iustificare non possunt. Nihil igitur operum substantiæ tribuimus,sicut è contrario nihil non tribuimus charitati.

Apostoli quam legē sustulerint Addit Brentius,quòd Apostoli liberauerunt Euangelio suo gentes à iugo legis Mosaicæ,quod productis aliquot Pauli testimonijs probat. Atqui nihil est necesse Pauli authoritate id comprobare. Nā & hoc libenter cōcedimus,quòd Apostoli liberauerūt gentes à iugo legis Mosaicæ. Non autē liberauerūt ab eo legis iugo, de quo dixit Christus: *Matt.11.* Iugum enim meū suaue est,& onus meū leue. Est lex vetus,est & lex noua. Ab illius iugo sumus liberati,ab huius nequaquam. Vis autem scire, quod sit inter vtramq; discri*Veteris & nouæ legis differentia* men? Fuit illa timoris,est hæc amoris. Cohibebat illa manum,cohibet hæc animum. Obseruabatur illa spe præmiorum temporalium,quæ ferè sola tunc promittebantur: obseruatur hæc spe præmiorum æternorum,quę prolixè Christus pollicetur. Quantò minùs autem grauia sunt,quæ ex amore proficiscuntur,& quorum labores ingentibus præmijs pensatus iri certa spes est,tantò suauius est iugum nouæ legis,& onus illius leuius,quàm fuit iugū veteris legis. Quin & in hoc libenter assentimur Brentio, quòd Apostoli non tradiderūt hoc decreto perpetuam legem,cuius opera expient peccatū, sed tantùm præscripserint præsenti suo seculo regulam ad tempus duraturam, donec offendiculum inter gentes & Iudæos tolleretur. Etenim quæ vel ad externum ritum aliquem, vel ad Ecclesiasticam pertinent disciplinam,quoniam pro personarum,locorum,temporum,causarumq; circunstantia, mutationem aliquando requirūt,non ferè solent eo consilio constitui,vt perpetua sint: nec si charitas id exigat, ea vel intermitti vel omitti fas sit. Docet *Aug.hom. 8.in epist.Ioan.* hoc etiam Augustinus, quòd charitatis opera non semper debent permanere, charitas autem semper. Quotquot itaque sunt instituta, quotquot sunt humanæ traditiones, vni charitati militant omnes. Quamobrem quoties huc illa flagitat, vel intermitti, vel omitti,vel in aliud melius commutari possunt, sed non pro cuiusque tamen libidine. *Eusеb. li.12.de præpar.Euangelica.cap.2. Plat.li.1. de legibus.* Meritò commendatur ab Eusebio præclara illa Platonis sententia: Vobis quidem, inquit,si rectè constitutæ sunt leges,vna certè erit præclarissima, quæ iubeat, ne quis iuuenum quærere audeat, recténe an contra se leges habeant,sed vno omnium ore, vnaq; voce,rectè tanquā à Dijs positas cōcedi præcipiat, nec vllo modò aliter pati quicquam à iuuenibus cogitare. Senem autem si quid excogitarit, Principibus & æqualibus nemine iuuenum audiente referre. Vides quàm ille vir prudentissimus Cretensium aut La*Non est iuuenū, quærere de legū ratione cur latæ sint.* conum legibus religionem adhibendam esse putauerit. Iuuenes ne quærere quidem de illis vult,quo consilio latæ sint:senibus,quos Græci Presbyteros vocant, aliquid concedit tamen,sed quid illud? num vt figant & refigant arbitratu suo? Nihil minùs: verùm vt referant Principibus,vt per quos lex est sancita, per eosdem decernatur (si iustas & graues causas è senib' aliquis attulerit,quamobrē id rectè fieri posit) vel intermitti vel omitti,vel in aliud aliquid commodius eam cōmutare debere. Id autem fieri vult Plato, nemine iuuenum audiente,quòd hęc ætas affectionibus magis, quàm rationis magisterio guber-

gubernari consueuerit. Quam etiā ob causam Aristoteles, humanæ philosophiæ minus eos idoneos auditores esse cēset. Quid autē dici potuit prudētius? quid ad legū auctoritatem conseruandā, quibus regna stant & Respub. accommodatius? Cōstat autem de nō scriptis legibus ibi loqui Platonem, quales fuisse Laconum leges dubium non est, quas proptereà scripto mandandas esse Lycurgus non putauit, quòd eas multò diutiùs duraturas, longeq; plùs firmitatis habituras esse persuasum haberet, si moribus & institutis quodammodo mentibus hominum essent inscriptæ. Sic ille magis fixum fore credidit, quod per manus traditū, quàm quod literis esset consignatū. Nunc tecum Brēti reputa, si Cretensiū aut Laconū leges tāquam ab ipso Deo sancitas haberi Plato voluit, quibus etiam hanc ob causam Rhettarum nomē imposuisse Lycurgus existimatur, si ne mutire quidem aduersus illas permisit: quantum nos honorē habere legibus ijs oporteat, quas dubiū nō est à Spiritu sancto latas esse, qui Concilijs præsidet, afflatuq; suo fouet ac vegetat Ecclesiā, nec eam in errorē vllum labi permittit? Si non vult Plato in legē inquiri ab hominibus latam, quātò minùs fas est in legē inquiri à Spiritu sancto latā? Quamobrem nihil dici potuit pernitiosius, quàm quod affirmatur abs te Brenti, cuiuis etiam de fæce vulgi fas esse, quo cōsilio, quóue fine lata sit lex, inuestigare, iudicium de illa suū interponere, ac si qoid animo suo non arriserit, statim eam conuellere & labefactare. Quod nunc, proh dolor, quantò quisq; minùs habet intelligentiæ, tātò maiore facit audacia. Intereà tamē presbyteris nefas nō est, ad eos qui præsunt Ecclesiæ, referre, si quid eiusmodi videatur in aliqua lege, quod mutationis alicuius indigeat. Per quos in vnum congregatos, quæ vel ad ritum, vel ad mores pertinent, pro eo vt præsens rerum status postulat, vel de retinenda, vel de conmutanda illa decerni aliquid rectè potest. Sic & alijs de rebus & de Eucharistiæ Sacramēto factum esse videmus. Fuit hoc moribus aliquādo receptū, vt infantibus daretur Eucharistia, mos hic posteà fuit abrogatus. Catholicis etiam vsum apud veteres fuisse scimus: verùm & hic ritus non alio magis quā charitatis respectu mutatus est. Nā etsi fuerunt aliæ quoq; causæ, nimirùm periculū effusionis, & ne quid habere cum Nestorianis commune Catholici viderentur: fuit tamen & hæc non postrema, quòd cùm apud plerosq; populos, qui recens ad Christi fidem ante sexcentos & septingentos hos annos conuersi fuerāt, aut nullus, aut ratus admodum esset vini vsus, vt sine difficultate tātum vini suppeditari vix posset, quantum ad bibendum omnibus ex calice sufficere valeret, ne quid ex eo offendiculi oriretur, si vterentur calice ditiores, non vterentur egeni, visum est à charitate Christiana non alienum, vt ab eo communicet omnes abstinerent, cùm æquè sub vna specie Christus integer sumeretur, atque sub vtraque. Neque tamen interea Christi violata est institutio. Nam quibus id mandatum est, Sacerdotes, quandò faciunt hoc, quod in illa nouissima cœna Christus fecit, hoc est, quando conficiunt & offerunt, non aliter sumunt, quàm sicut ipse Christus, qui tum conficiebat & offerebat, sumpsit, & sumendū illis dedit. Verum nos ad Brentium reuertamur.

Arist. 1. lib. Ethicorum.

Nil pernitiosius quā suum cuique iudicium de legibus permittere.

Presbyteri recte ad Præpositos suos referūt corrigenda.

De vsu calicis adempto Laicis in cōmunione.

Expendit is traditionē de Paschate: Num Apostolica sit, in dubiū reuocat, idq; propter eā causam, quòd Asiani qui celebrabāt Pascha decimaquarta Luna, retulerint hāc traditionē in Ioannnem Euangelistā & Apostolum: Occidentales, qui celebrabant Pascha die Dominico post quartam decimā Lunam, retulerint eam in Petrū & Paulū. Hęc ipsa diuersitas, inquit, quā scriptores de tēpore celebrandi Paschatis referunt, suspicionē incijt, quod Apostoli nihil tale Ecclesijs tradiderunt. Et Paulus dicit: Nequis vos iudicet in parte diei festi, aut nouilunij, aut sabbati. Et iterum: Dies obseruatis & menses. Et Socrates: Erat, inquit, Apostolorum institutū, nō de diebus festis sancire, sed rectā vitā & pietatem docere. Atqui diuersitas hæc non impedit, quò minùs hæc traditio semper Apostolorū habita fuerit, vt die Dominico post Lumā decimamquartā Pascha celebraretur: quod & si secus ab Asianis aliquādo legimus obseruatū, errore tamē id factū esse scribit Epiphanius, quòd malè dictū Apostolorū interpretarētur, & per ignorantiā aliter intelligerēt. Quòd verò profers Paoli verba, quib⁹ probare niteris nihil eiusmodi Apolos instituisse, suo quoq; seculo scribunt, 1 Epiphanus, 2 Hieronymus, 3 Ambrosius, 4 Augustinus, 5 Leo Magnus à quibusdam hęreticis ea prolata fuisse, quibus quæ respondent illi, eadam vobis etiam Brenti responsa esse putato. Nam nos vel hanc ob causam in ijs veterum etiam hæreticorum argumentis refutandis longiores esse nolumus, quod in confusione nostra Christiana satis copiosè sunt hæc à nobis tractata. Iam quòd a Socrate dictum adfers, quòd erat scopus Apostolis non de festis diebus sancire, sed rectam vitam & pietatem docere, hoc verissimum esse confitemur. Nam in omnibus quæ tradiderunt Apostoli, scopum hunc eorum fuisse certum est, vt charitate mentes hominum inflammarent, que sola recta vita est ac pietas. Charitatem, inquam, & Dei & proximi.

Brētij sententia de traditione celebrandi Paschatis.

Coloss. 2.
Gala. 4.

So. li. 5. cap. 22. histor.
Responsio.

Epiph. hæresi. 90.
1. Hær. 73.
2. In. 2. ca. ad Galat.
3. Epist. 83.
4. Epistol. 119. cap. 7.
5. Serm. 4. de ieiunio septimi mensis.

 proximi.

Scopus traditionum Apostolicarum, praesertim in dierū festorum institutione.

proximi. Charitas erga Deum flagitabat, vt eius beneficiorem, quæ nobis, immensa præstitit, memoria nulla apud nos vnquàm obliuione obrueretur. Cùm autem nolla fuerunt illius erga nos beneficia maiora, quàm quod vnigenitum filium suum misit, qui traderetur propter delicta nostra, resurgeret autem propter iustificationem nostram, illa conati sunt animis hominum diligentius inculcare, quò sic ad eum redamandum vehementis accenderemur, quem nos priorem sic dilexisse cognouissemus, vt proprio filio suo non parceret, verùm pro nobis omnibus traderet illum: traderet autem ad illudendum, flagellandum, crucifigendum, & morte turpissima condemnandum, qui tamen tertio pòst die resurgeret à mortuis, quo sic nos de nostra quoque resurrectione certos redderet. Hæc præ cæteris memoriæ nostræ tenacius infigi voluerunt. Quare non contenti quartæ & sextæ ieiunium diemque Dominicum festum instituisse, quadragesimam etiam & sanctam hebdomadam, quam in luctu & mœrore transigeremus, deinde verò Paschatis festa, quæ solenni quadam lætitia celebraremus, nobis obseruanda tradiderunt. Quorum obseruatio quid est aliud, quàm Euangelij quædam viua explicatio, quam si quis abrogandam putat, eadem ratione qua viuum hoc etiam scriptum Euangelium abroget, licebit. Hic igitur fuit, Apostolorum scopus, quo ad charitatem, quam Deo debemus, in animis nostris excitandam. Fuit & alter scopus, vt inter nos quoque mutuam charitatem conseruaremus, qua sola maximè alitur amicitia. Est autem hoc amicorum proprium, idem velle & idem nolle, gaudere cū gaudentibus & flere cum flentibus. Volebát igitur Apostoli, vt quos in fratres sibi Christus cooptasset, quicunque nomen ab illo ducere, deque illo gloriari cuperent, vt fraternam inter se charitatem retinerent, simul flerent Christi passi & mortui, simul gauderent Christi resurgentis memoriam celebrantes, & sicut fidem vnam & eandem haberent, sic eam iisdem etiam ritibus & cæremonijs, iisdem etiam, quo ad eius fieri posset, obseruationibus mentibus fidelium, vt ita dicam, inscribere conarentur, nec vlla in re inter se discrepârent. Habes iam Brenti, qui fuerit Apostolorum scopus. Ad quem etiam collimaruot patres in Synodo Nicæna congregati: Quam duabus de causis fuisse conuocatam scribit Athanasius: Primùm, vt festum Paschatis eodem die celebraretur: deinde vt hæresis Arrians, quæ suppullulauerat, anathemate percuteretur. Vides quantùm eo tempore fuerit existimatum in eo positum esse vt hæc de tempore celebrandi Paschatis discrepantia tolleretur, vt vniuersus orbis (sic enim loquitur Athanasius) in Concilium propterea coiret, vt eodem die Pascha celebraretur, & hæc prima congregandæ Synodi causa fuerit. Nunc audi quibus rationibus adducti fuerint illi sancti Patres, vt vno eodemque die sanctissimi Paschatis ferias peragi, & orientis ecclesias, quę à Romana & cæteris occidentis ecclesijs dissidere visæ sont, eandem cum ijs, à quibus dissidebant, diē obseruare vellent. Duas enim Ecclesiasticæ historiæ scriptores commemorant. Primam, quòd minimè fas esset, Christianos Iudæorum sequi consuetudinem, qui posteaquàm consceleratas manus suas nefaria Christi cæde contaminarunt, tanta sunt animorum cæcitate percussi, vt videntes non videant, audientes non audiant, neq; quod rectum est intelligat. Deinde, quòd graue cumprimis & indecorū esse putaretur, quandoquidem vnum corpus, vnus spiritus sumus omnes, vna vocationis nostræ spes, vnus Dominus noster, vna fides vnū baptisma, vnus est Deus & pater omniū, non vno eodemq; tempore aniuersarium redemptionis nostræ diem ab omnibus & singulis eiusdem corporis membris celebrari: sed per eosdem dies alios quidem ieiunijs exerceri, alios verò conuiuijs vacare, & hos quidem feriari & conquiescere, illos verò corporis afflictionibus macerari: quemadmodum in sua quadam ad Episcopos, qui ad Synodum Nicænam venire non poterant, & ad omnes vbique locorum Ecclesias, epistola, fusiùs ab Imperatore Constantino, & in eo libro quem aduersus hæreses conscripsit, ab Epiphanio proditū legimus. Ex eo colligere licet, quæ ratio priscis fuerit, vel obseruandi certa tempora, vel mutandi: duplex nimirum, vna, vt ne quid vel cum Iudęis, quẽadmodum de Paschate deque sabbato factum vides mus, vel cum gentibus haberét cūmone Christiani: quę cùm sextum hebdomadæ diem tanquam Veneri sacrū, in ludis, epulis, nequitijs cōsumere cōsueuissent, visum est Christianis, vt quem illi diem cūptimis lætum & hilarem ducebant, eum in mœrore luctuq; traducerent, non solùm acerbissimos cruciatus & mortem Christi turpissimā, verumetiam peccata quæ causam illi dederunt, deflentes. Altera, quòd sicut à Damaso Papa scriptum, & à Leone magno repetitum legimus non aliter vnus grex & vnus pastor sumus, quàm si, quod iterum atque iterum monet Apostolus, idipsum dicamus omnes, si perfecti sumus in eodem sensu, & in eadē sententia, si vno atq; eodem tempore, ritus etiam eosdem obseruemus. Eundem igitur quem Apostoli, sancti quoque Patres in Synodo Nicæni

Margin notes: Rom. 8. Matt. 20. — Rom. 15. — Athan. in Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis, & in epist. ad Episcopos in Africa. Ibidem. — Euseb. lib. 3. de vita Constanti. Socr. lib. 5. cap. 22. Sozo. li. 7. ca. 18 & 19. Theo. li. 1. cap. 10 Ephe. 4. — Constantinus. Epiph. hæresi. 70. — Duæ causæ priscis obseruandi vel mutandi tempora. — Dam. epist. 4. de Chore episcopo. Leo epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1.

Nicæna congregati, scopum sibi propositum habuerunt, cùm hoc de tempore celebrandi Paschatis decretũ promulgarent, nimirum eam, quæ finis est præcepti.

Brẽtius iterum de traditione Paschatis celebrandi.

Ponamus, inquit Brentius. Apostolos aliqoid de tẽpore celebrandi Paschatis quibusdã Ecclesijs tradidisse, manifestũ tamẽ est, qood nõ tradiderint legem neccessariã, sed disciplinam liberrimam, qua Ecclesia tãtisper vteretur, dum vtilitati ipsius seruiret. Paulus enim dicit: Hic quidem iudicat diem ad diem conferens, ille autem idem iudicat de quouis die, &c. Demus autẽ hoc tibi Brẽti non tradisse legem necessariã Apostolos de tẽpore celebrãdi Paschatis: Posteaquàm verò totus orbis in Conciliũ coiuit, quæso te, nũ propterea tanta labore coiuit in locũ vnum, vt postquàm decreuisset aliquid, liberũ esset nihilominùs vnicuique parere si vellet, aut nõ parere? Quorsum autẽ attinebat, vt laudatissimus Imperator ille Constantinus tãto sumptu suo tot sanctos patres ita fatigaret, quorum alij ætate, alij valetudine affecta, alij longissimè fuerunt ab eo loco remoti, in quẽ illis conueniendũ erat: vt sine magna difficultate & molestia sua tam longũ iter perficere plerique nõ possent? quorsum inquã, attinebat tãtos facere sumptus, & ita fatigare sanctos patres illos, si quod tu vis, liberrimã esse nihilominùs disciplinã hanc oportuit? Scilicet, ijs verbis ad illos Imperator vsus est: Decernite Patres aliquid de tempore Paschatis obseruandi, verùm ita, nihil vt hac de re tradatis tanqã necessariũ, sed liberrimã tantùm disciplinã, qua tãtisper vtatur Ecclesia, dum ipsius vtilitati seruiat. Si diceres. Nihil tradatis perpetuo tenedũ, colorem tamen haberet aliquẽ oratio tua: sed si hoc vis, vt etiam post decretum factum liberrima sit nihilominùs disciplina, & liceat cuiuis iudicare, quàm diu seruiat vtilitati Ecclesiæ, quid dici potest absurdius? Nos verò nihil dubitamus, quòd etiam Apostoli quã hac de re legem tradiderunt, non tanqã liberrimam disciplinam tradiderint, sed ita necessariò voluerint ab omnibus abseruari, ne pro sua priuata libidine cuiuis eam rescindere liceret. Quòd si quid aliquãdo dubitationis incidisset, eius eximendæ non penes vnum aliquem, quamlibet sibi prudens is videretur, sed penes vniuersam Ecclesiam, aut certè penes eum qui Petri tenet cathedram, potestatem esse voluerunt. Quorsum autem adducis locum illum Pauli, Alius iudicat diem, &c. Scilicet ignorabant illũ Patres in Synodo Nicæna cõgregati? Denique totus orbis Christianus quis Pauli verborum horum sensus esset, nesciebat, quandoquidem iam inde ab Apostolorum temporibus in occidentis ecclesijs: totis verò mille trecentis annis in toto orbe, quàm longè quamque latè Christiana fides fuit propagata, summa concordia semper ab omnibus Paschatis festum eo die, quem Patres Nicænæ Synodi præscripserũt, ab omnibus Christianis ad hunc vsque diẽ semper fuit celebratum, ac deinceps etiã nunquam aliter celebrabitur vsq; ad mundi finem? Legebatur, ante vos quoque Brenti, Paulus in Ecclesia, legebatur, inquam, & intelligebatur, neque de Christianorum: verùm de Iudæorum obseruationibus hæc Pauli verba sancti Patres nostri sunt interpretati. Nam cùm Iudaicæ fuerint vmbræ venturumque Christũ figurauerint, obseruationes nostræ venisse, iam natum, passum, & mortuũ, tertio die resurrexisse, quadragesimo pòst in cœlum ascẽdisse, decimo pòst hoc est, ab eo quo resurrexit quinquagesimo, Spiritum sanctum misisse, nobis in memoriam reuocant. Quod non scriptum, sed nobis traditum per sanctos Apostolos, quasi viuum Euangeliũ, si sublatum aliquis cupiat, quid is aliud quàm Christum nobis ereptum, & omnem beneficiorum eius memoriam extinctam cupit?

Rom. 14.

Responsio.

Apostoli suas traditiones non liberã esse disciplinam volue- runt.

De victore Pontifice.

Quod verò scribis, Victorem Romanum Pontificem grauiter à maioribus reprehensum esse, quòd suscepisset eos, qui decimaquarta luna Pascha celebrabant, ex Ecclesia abijciendos: Tradunt hoc auctores Ecclesiasticę historię, non omnibus Episcopis factum hoc eius placuisse, Verùm intereà Leoni quoq; Pontifici Romano, cum de festo Paschatis tractaret, nõ leniter delinqui visum est, si in principio Sacramẽti veritas et vnitas ab vniuersa Ecclesia non teneretur. Sed & ante eum scriptor celebris Epiphanius tam esse graue iudicauit in hac obseruatione diei Paschatis, à more cæterarum orbis Ecclesiarum alios discrepare, vt nõ dubitauerit in album hæreticorum eos referre, qui luna quartadecima Pascha celebrassent, quos quidem quartadecumanos vocat.

Euse. lib. 5. capit. 25. Socr. lib. 5. cap. 22. Nice. li. 4. ca. 36 Leo epist. 64. Epiph. hæresi. 70.

Brentius contra Basilium, Basi. de spiritu sãcto capit. 27. Cap. 29.

Excutit nunc censor noster Basilij dictũ de traditionib', quod scriptũ his verbis legimus: Dogmata quę in Ecclesia prędicãtur, partim ex cõscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorũ traditione ad nos delata in mysterio recepimus, quæ vtraq; eandẽ ad pietatẽ vim habẽt, et nemo ijs cõtradicit, qui vel saltẽ modicã Ecclesiasticarũ legũ experiẽtiã habet. Et iterũ Apostolicũ arbitror esse, etiã in nõ scriptis traditionib' perseuerare. Quid autẽ in his & quæ sequũtur verbis, nõ piè, non catholicè, non orthodoxè scriptũ est? Et hunc tamẽ audet momus hic verius quàm Aristarchus reprehẽdere? At qoẽ virum? Quẽ Theodoritus lumen orbis terrarum, quem Socrates columnam veritatis, quem Grego-

Laus Basilij. Theod. lib. 4. cap. 19.

Soc. lib. 4. ca. 23. epist. 26. Nazan. in monodia siue oratione funebri, quam babuit de Basilio. Brentius qua arte perstringat Basilium.

rius ille Theologus à Græcis vocatus, orbis oculū vocat, neque dubitat cū veteris & noui testamenti Patribus cooferre, ac tantas illins fuisse virtutes narrat, nulla vt vis orationis esse tanta queat, quæ pro dignitate eas exptimere possit. In hunc talem virum, cuius tot seculis in Ecclesia summa semper fuit auctoritas, audet sibi cēsuram sumere Brētius. Neque verò non intelligit Peccatum suum: rem esse videt indigoā, neque posse non offendi piorum aures, cùm virum tantum bomo ab eius doctrina pietateque longissimè temotus, reprehēdere non veretur. Itaque longa quadam vtitur præfatiooe, qua crimen à se temeritatis & arrogantiæ tepellere conatur. Etsi Basilius, inquit, vir est in oculis nostris magnus, quē, & agnoscimus, & veneramur, tam doctrina, quàm pietate insignem, & agimus Deo gratias, quòd excitauerit bunc, per quē multa & magna sua beneficia in Ecclesiā suā cōferret: ac dolemus, qoòd necessitas cogat oos ab ipsus sentētia hac in parte recedere? Tamen non debet nobis esse fraudi, quòd in seria, & ad salutem nostram pertinenti, malumus diuinam qoàm humanam auctoritatem sequi. Animaduertistine Lector, quēadmodum hic altera quidē manu caput demulcet, altera verò maxillam ferit.

Responsio. Basilium vindicans ab insectatione Brentij.

Reuereri se dicet insignem doctrina pietateque virum: bactenùs caput demulcet: Sed in re seria, & ad salutem pertinenti, malle se dicit diuinam quam humanam auctoritatem sequi: hic pugno maxillam ferit, Scilicet is fuit Basilius, qui diuinam auctoritatem sequutus non est, aduersus hæreticos præsertim scribens in re setia, in re ad sempiternam salutem pertinenti. An non est diuina auctoritas, quam sequutus est Basilius? cùm post illa verba, quæ producta per te suot: Arbitror Apostolicum esse, etiam non

1. Thess. 2.

scriptis traditionibus inhærere, subiungit: Laudo, inquit, vos, quòd omnia mea meministis, & quemadmodum tradidi vobis, traditiooes obtinetis, quas accepistis, siue per sermonem, siue per epistolam. An bæc nō est diuina auctoritas? Qua fronte igitut homioū arrogantissime tibi tribuere audes, quòd diuinam auctoritatem, quàm bumanam sequi malis: quasi Basilius quoq; non diuinam sequotus fuerit? Nisi fortè præterquàm quod

Acto. 12.

vos dicitis, nibil diuinum censeti vultis, vt quàmliber cum Dei verbo pugnantia loquamini, nibilominus acclamari vobis à populo velitis, quemadmodum Herodi quōdam acclamatum fuisse legimus, Dei voces noo hominis. Verùm sicut illum, sic & vos

Responsio.

aliquando, nisi resipueritis, Angelus Domini percutiet: Adfert iam causam Brentius, qua fuerit adductus, vt sibi censutam sumeret io Basilium. Nos quidem, inquit, honorificentiæ tanti viti libenter parcimus, sicut & hactenùs eius sententiam de Apostolicis traditionibus dissimulare, & silentio potius obtuere, qoàm exagitare voluimus: Sed quid faciamus? Aduersatij nostri propugnatores Pontificiæ superstitiooibus & impietatis hunc Basilij locū ita proferre solēt, & videantur sibi auctoritate eius triumphare. Atqui sanctus Basilius, vt illi parcas, abs te oō petit: quin qoò magis illum viruperaueris, boc se laudari magis interpretatur. Neque enim minùs gloriosum est ab impijs reprehendi, quàm à pijs laudari. Sed quam tu nobis impietatē obijcis? Fuerit aliquid superstitionis apud quosdā qui Romani Pont. auctoritatē agnoscūt, cuius nos esse mēbra profitemur, impietas certè non alionde, quàm à vobis originem sumpsisse videtur, per quos apertā esse fenestram Satanismo, quo referta nōc est Germania, manifestius est, quàm vt negare possitis. Nam eò pedetentim tem perduxistis, vt multos iam repetere liceat, qui Christū apertè Deum esse negent. Ita dum Papismum (sic enim vobis appellare Cbristianismum libuit) exterminare conati estis, in eius locū induxistis atheismū. Qua de re vos ipsos aliquando querentes audire licet. Cur autē nos auctoritate Basilij non triumphemus, qui cùm eandem nos fidem, eadem instituta tenere gloriamur?

Qui sunt Chami Brentio. Gen. 9. Responsio.

Verùm audiamus adhuc Brentium sermonem suum prosequentem: Quanquam antem Asotus, inquit, obijcit nobis alicubi Chamum parentis sui derisorem, tamen re ipsa ostendam, Asotum & collegas eius multò impudētiores & sceleratiores esse Chamo. Verissimè Chamum vobis obijcit vir venerabilis Petrus à Soto, qui parentes vestros ridetis, & in eorum præceptis incedere nefas esse ducitis. Nunc videamus, quàm vere ru īd in illum retorqueas.

Iterum Brētius.

Hic enim inquit, etsi non regebat nuda verenda senis Noë, non tamen ipse denudauerat, oec contendebat ea esse pulcherrimam & venustissimam corporis partem, sed potius quia sentiebat esse turpitudinem, derisit. Illi autem

Responsio Patres omnes Basilio consonare Orig. in explanatione 3. cap. epist. ad Titum, sicut citatur à Pamphilo martyre in Apolo. Origenis.

immundi porci oon solum ipsi denudant verēda Basilij, viri de Ecclesia optimè meriti, verumetiam contendunt ea esse honestissimum membrum corporis eius. Atqui Brenti, quæ tu verēda vocas, quæ turpitudinē et scabiē appellas, & hoc nomine tegi vis, ea nos in Basilio summā esse puritatē cōtendimus, & nō modò tegēda, verùmetiā præ nobis esse ferēda putamus: Neq; soli nos. Quis enim fuit priscorū Patrū iam inde ab Apostolorum tēporibus vsq; ad bæc nostra, qui non idem, quod Basilius, senserit, scripserit, docuerit? An Origenes omniū Doctorū iudicio nō fuit sempet habitus longè doctissimus? At is

etiam

etiam, si quis Christo se credere profiteatur, si tamen aliud de veritate Christianæ fidei credat, quàm habeat definitio traditionis Ecclesiasticæ, hæreticum eum pronũciare non dubitat. Et alio loco de hæreticis loquens: Quoties, inquit, Canonicas proferunt scripturas, quibus omnis Christianus consentit & credit, videntur dicere: Ecce in domibus verbum est veritatis. Sed nos illis credere non debemus, nec exire à prima Ecclesiastica traditione, nec aliter credere, nisi quemadmodum per successionem Ecclesiæ Dei tradiderunt nobis. Hic Origenes plùs aliquid dicit quàm Basilius. Nam etiamsi scripturæ Canonicę proferantur, traditionibus tamen inhærere iubet. Et alio loco dicit: Illa sola credenda est veritas, quæ in nullo ab Ecclesiastica discordat traditione. Quid autem Cyprianus? cùm dicit non minùs ratum esse, quod dictante Spiritusancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse Christus tradidit, an non & ipse plus aliquid tribuit traditionibus quàm Basilius? Num autem ab eo dissentit Hieronymus cùm scribit, multa quæ per traditionem in Ecclesijs obseruantur, auctoritatem sibi scriptæ legis vsurpasse? Quid hic ego proferam Athanasium? qui quoties illi res est cum Arrianis, maxima ex parte traditionibus niti videtur, qui suadet etiam omnibus, vt traditam fidem retineant, & tanti mysterij inquisitionem exhortcant. Nam qui, inquit, quę vltra suas vires sunt, indagat, in præcipiti consistit: Qui verò traditionibus inhæret extra periculum versatur. Proferris etiam epistolam, in qua Patres in Synodo Arimini congregati supplicant Imperatori, ne ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittat: sed eos sinat in institutis decretisq; maiorum permanere. Laudat etiam Patrum illorum piam prudentiam qui tantum itineris laborem, tantaque maris pericula sustinuerunt, vt Patrum traditiones integras conseruarent. Quisque enim eorum, inquit, sibi persuadebat, si solueret aliquid ex decretis maiorum, occasionem se daturum posteris, vt quod ipsi egissent, rescinderetur. Vituperat contrà temeritatem Eudoxij & Acacij, qui honorem Patrũ suorum, Ariomanitarum studio ac gratiæ propinarent & proderent. Quæ enim fides, ait, in eorum actis, si decreta maiorum suorum soluant? Aut quomodo eos, quibus successere, Patres suos appellabunt, quorum sentẽtias ipsi culpant? De Ignatio scribit Eusebius, quod is docebat Ecclesię populos, vt diligentius ac tenacius Apostolorum traditionibus inhærerent, quas etiam scriptas reliquerit. Sed quorsum attinet, omnes hic enumerare? Totius Ecclesiæ vox eadem fuit, quam in hoc Basilij libro legimus, Et hæc tuos impurum verenda vocare? hanc turpitudinem & scabiem audes appellare, hanc regi vis: cùm nihil magis præ se tulerint, nulla de re magis gloriari fuerint catholici Patres omnes & Orthodoxi? quòd hac vna re, se legitimos honestæ matronæ sanctæ matris Ecclesiæ filios esse declinauerint.

Idem hom. 29. in Matth.
Orig. in præfat. lib. Periar.
Cyp. in serm. de ablu. pedum.
Hier. aduersus Luciferianos.
Athan in princ. tom. 3. de incarnatione verbi Dei.
Idem in epi. de synodis Arimini & Seleuciæ celebratis.
Eus. li. 3. ca. 35. hist. Eccle.

Pergit Brentius: Negari non potest, quin quod Basilius dixit Traditiones istas quas paulò ante commemorauimus, ἄγραφα ab Apostolis esse acceptas, & eandem habere vim ad pietatem, quam habent ea, quæ scripta sunt, referendum sit in catalogum eorum dictorum, quę patribus ignosci potiùs quàm probari debent. Atqui contrarium iam ex nobis didicisti. Et extat liber Vincentij Lyrinensis, quem non alia de re conscripsit ferè quàm vt doceret, cum diuinæ legis auctoritate coniungendam semper esse traditionem Ecclesiæ Catholicæ, neque minus huic quàm illi tribuendum. Nostri igitur officij est, inquit Brentius, vt ista dissimulemus, & tegamus. Nihil est in Basilio Brenti, quod regendum sit. Quicquid est in toto corpore librorum, quos edidit, est honestissimum. Sed si pergemus, inquit, actiones Basilij diligenter intueri, sese ipse tegit, & quod in cogitanti forsitan excidit, haud obscurè alias emendat. Oportet, inquit, omne verbum aut rẽ confirmare testimonio sacræ scripturæ, ad certitudinem quidem & perfectionẽ bonorum, ad confusionem autem malorum. Et iterùm: In quacunque re vnusquisque se indignum senserit, si in illis scripturis cõuersetur, velut ex communi medicamentaria officina, medicamentum ægritudini commodum reperit. Audis, quanti sacram scripturam faciat Basilius? Ait omne verbum testimonio sacrę scripturæ confirmandum esse. Vult igitur, vt etiam traditiones, quæ nomine Apostolorum circumferuntur, ad sacram scripturam exigantur. Et iterum ait: Scripturam esse commune Pharmacopolion aduersus omnem indigentiam. Sed & alias vetus & nouum testamentum vocat thesaurum Ecclesiæ. Qui tam pręclarè sentit de doctrina scripto veteris & noui testamenti comprehensa, nũ existimas eum, si seriò admonitus fuisset; Traditiones illas pædagogicas & pueriles, quæ nullo scripto continentur, æquaturum aut cum auctoritate sacræ scripturæ, aut cum Sacramentis Christi in scriptura traditis? Sed quod est istud collectionis genus Brenti? Magni facit sacram scripturam Basilius, præclare sentit de doctrina scripto comprehensa, non igitur æquat cum illa traditiones? An propterea quòd præclarè sentit aliquis de re aliqua, nihil est, quod æquare cum ea possit? Detrahitur ne quicquam scripturarum di-

Atrox Brentii censura in Basilium.
Responsio Vinc. Lyrin.
Brentius citat loca Basilij.
Basi. in Ethicis definitio. 26.
Idem in præfatione in Psa. 1.
Responsio.
Collatio scripturæ & traditionum.

gnitati, si quis dicat, eandem habere vim traditiones ad pietatem, si præsertim traditio-
nes istę nihil aliud sint, quàm quędam scripturarum explicatio: vel si mauis, quędã eo-
rum scriptura, qui literas nesciunt. Nam quod scripto mãdatum est, id sub oculos quo-
dammodò subijciunt, representantque traditæ nobis ab Apostolis cæremoniæ: sicut iam
planum fecimus, & vberius posteà suo loco demonstrabimus. Nil igitur incogitanti Ba
silio excidit, quòd tegere & emendare voluerit ijs verbis, quæ tu ex alijs eius locis produ
2. Thess. 2. cis. Nisi fortè quia dixit Paulus: Tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem,
siue per epistolam: cùm dixit, per epistolam, tegere voluit & emendare, quòd sibi priùs
imprudenti exciderat, cùm diceret, per sermonem. Quin ille potius eodem loco haberi
Basi. de pondere traditionum. voluit, quæ per sermonem, quo illa, quę per epistolam tradiderat. Vides igitur, quàm non
consistat hæc tua collectio? Incipit iam excutere Brentius traditiones, quarum Basilius
meminit, qui cùm docuisset, parem vim ad pietatem habere dogmata scripta & non scri
pta, rationem simul dicti sui profert. Nam si consuetudines, inquit, quæ scripto prodi-
tæ non sunt, tanquàm haud multum habentes momenti reijcere conemur, imprudentes
tes & ea damnabimus, quæ in Euangelio necessaria ad salutem habentur, imò potiùs ip
sam fidei prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Quod genus est, vt eius quod
De signo crucis. primum est & vulgatissimum primo loco commemorem; vt signo crucis eos qui spem
collocarunt in Christum signemus, quis scripto docuit? Potuitne verius dici aliquid,
quàm quod à Basilio scriptum est? Est enim illud verissimum, quòd relectis traditioni-
bus, ipsum etiã Euangeliũ reijci videtur. Quid enim aliud sunt traditiones, quã viuum
Traditiones Euangelii vnii. quoddam Euangelium? Hoc ipsum cuius primò loco meminit signum crucis, quid a-
lud est quàm summa totius Euangelij? Quo magis moror hoc nescire tam insignem Ra
binum hunc, qui sibi tamen ignorare nihil videtur: Quid, inquit, hoc facit ad honestam
disciplinam, vel ad veram pietatem? Tu es magister in Israël, & hæc ignoras? Imo verò
Ioan. 3. Brenti, omnis propemodum Euangelica disciplina, quin & vera pietas omnis, hoc vno
Quid significet expressio crucis signo crucis quodammodò comprehenditur & explicatur. Quod cùm apud nos ne pue
ri quidem ignorent, est ne verisimile te nescire Brenti? Sic apud nos matres puerulos
instituunt, simul vt inceperint talem qualem rationis vsum habere: Posteàquàm è sum-
mo fueris expergefactus, surgens è lecto cruce te signa: Similiter facies cùm iueris cubi-
tum. Duces autem signum hoc à vertice capitis siue à fronte, ad vmbilicum vsque, simul
cogitationem tuam ad Christum referes, qui de summo cœlo egressus descendit in visce
ra matris, atque ex purissimis illius sanguinibus carnem nostram assumpsit. Deinde col-
locabis manum in sinistro brachio, & duces ad dextrum, simul causam animo tecum re-
peres, quamobrem eò se dimittere Dei filius dignatus fuerit, vt relinqueret domũ suam,
Hier. 12. dimitteret hæreditatem suam, daret dilectam animam suam in manus inimicorum suo-
rum in cruce pro nobis moriens. Fecit enim hæc, vt nos qui pro meritis nostris cum hæ
dis à sinistris eramus collocandi, transferret ad dexteram inter oues suas, vbi vocem il-
Matt. 25. lam desideratam audire nobis liceret: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vo
bis regnum à constitutione mundi. Facies autem hoc signum tribus digitis, ad significan
dum trinitatis mysterium, & vteris his verbis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritussan-
cti, quò sic in recordationem eius rei venias, quòd salutem nostram, quæ crucis benefi-
cio nobis obtigit, tota trinitas, cuius inseparabilia sunt opera, in medio terræ operata est.
Pater filio, sicut ipse filius testatur, calicem passionis dedit, & ipse Filius animæ suæ in po
testate sua propinauit, sicut ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam. Oblatus
Ioan. 18. est enim quia ipse voluit. Et Spiritussanctus illi propinari fecit, Apostolo teste, qui di-
Ioan. 10. cit, quòd Christus per Spiritumsanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo. Vi-
Esa. 53. des quanta fidei nostræ mysteria vnica hæc signandi nos cruce forma nobis Apostoli tra
Heb. 9. diderint? vt si rudis aliquis & agrestis homo propter intelligentiæ suæ tarditatem asse-
Quanta fidei mysteria signaculum crucis complectatur. qui cetera non possit, vel hoc illi propè solum ad salutem sufficere queat. Hic enim in-
carnatio, hic passio Christi, hic causa passionis, hic extremum illud iudicium, & spes no
stræ vocationis, hic mysterium trinitatis, per quam redempti sumus, vnica signatione
crucis exprimitur. Sic puerulos matres apud nos instituunt: sic etiam agricolas in villis
docent Sacerdotes. Qui verò liberalius in ciuitatibus educantur, admoneri solent, vt ne
sibi sufficere putent, si crucis hoc signo facto, memoriam illius crucis, quàm Christus pro
nobis pertulit, sibi repræsentent, verùm eadem & ipsi cogitatione armati, simul ad cru-
cem cùm vsus fuerit, pro illius nomine ferẽdam semper parari, crucifigere carnem suam
cum vitijs & concupiscentijs suis assuescant, vt dicere quisque possit, Christo confixus
Gal. 5. sum cruci per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sic futurum, si com-
Gal. 2. passi fuerint, vt conglorificentur. An non verè dixit Basilius, quòd omnia quæ sunt in
Gal. 6. Euangelio ad salutem necessaria damnat, qui traditiones hoc genus Apostolicas reijcit?
Rom. 8.
Siqui-

Siquidem quicquid est Euangelicæ disciplinæ, quicquid est veræ pietatis, hac vna Traditione contineri videtur, vt eam reiecisse, nihil sit aliud, quàm vniuersum Euangeliū condemnasse, fideique prædicationem omnem radicitùs, euertisse. Et audes dicere Brenti, quòd summam hanc Euangelij Paulus infirmum elementum vocauerit? Quod si in solo hoc signo hæreretur, si nihil præterea sublimiùs cogitaretur, aliquid tamen dixisse videri posses. Nunc non iubemur in hoc visibili signo consistere, verùm ad illud quod non videmus; cuius nobis memoriam hoc signū repræsentat, immensum crucis Christi beneficium cogitationem nostram auocare, quò sic nullo vnquam tempore illius apud nos memoria intermoriatur. Hoc beneficium, quo nullū est nobis à Deo maius præstitum, solicita de salute nostra mater Ecclesia non contenta fuit scriptis consignasse, verbis prædicasse, certis diebus instituēdis inculcasse, verùm hoc etiam signum addere voluit, quo non tam oculis, quàm animis nostris illud perpetuò repræsentaret. Quamobrem ad omnem progressum atque promotum, vt Tertulliani verbis vtamur, ad omnem aditum & exitum, ad vestitum & calceatum, ad lauacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quæcunque tandem homines exerceret conuersatio, frontem crucis signaculo terere fuit vsitatum. De qua Chrysostomus quoque sic loquitur: Neque enim sic regia corona ornatur caput, vt cruce: subinde, omnes ea se signant, inscribendo in nobilissimo membrum nostri, in frōte enim nostra quasi in columna quotidiè figuratur. Sic in sacra mensa, sic in Sacerdorum ordinationibus, sic iterum cum corpore Christi in mysticis cœnis fulget, hanc vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro, in solitudine, in vijs, in mari, in nauigijs, in vestibus, in armis, in corporibus brutis malè affectis, in corporibus à Dæmonijs obsessis, adeò certatim bonum hoc mirabile rapiunt omnes. Mira est hæc ratio: nullus confunditur, nullus erubescit. Et huius te signi pudet Brenti, cuius in Ecclesia primitiua iuxta traditionem Apostolorum, tam frequentem vsum fuisse vides? At vide quàm illius non puduerit virum longè tui dissimilem, doctissimum & sanctissimum Augustinum, qui sic de ea scripsit, quasi de se loqui videretur. Insultat, inquit ille, crucifixo Christo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet, ibi salus. Nihil est superbius ægroto, qui deridet medicamentum suum. Si non derideret, acciperet & ipse, & sanaretur. Crux illa signum est humilitatis, illa autem superbia non agnoscit vnde sanetur tumor animæ suæ. Si autem ego agnosco, in via ambulo: vsque adeò de cruce non erubesco, vt non in occulto loco habeam crucem Christi, sed in fronte portem. Multa Sacramenta aliter atque aliter accipimus, quædam ore, quædam per totū corpus. Quia verò in fronte erubescitur, ille dixit, qui me erubuerit coram hominibus, erubescam & ego eum coram Patre meo: ipsam ignominiam quodammodò, & quam Pagani derident, in loco pudoris nostri constituit. Quam tu Brenti erubescis, quam infirmum elementum à Paulo vocari vis, quam etiam risu prosequi videris, ecce quomodo de ea gloriatur Ecclesiæ columna sanctus Augustinus? quomodo eam in loco pudoris in fronte sua collocat? Sed audi quid adhuc ille de signo hoc loquatur: Quid est, inquit, quod omnes nouerunt signum Christi? quod signum nisi adhibeatur, siue frontibus credentiū, siue ipsi aquæ qua regeneramur, siue oleo quo chrismate vnguntur, siue sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Et aliò loco: Crucis mysterio rudes Cathechizantur, fons regenerationis consecratur, per manus impositionem baptizati dona gratiarū accipiunt, basilicæ dedicantur, altaria consecrantur, altaris Sacramenta cū interpositione Dominicorū verborum conficiuntur, sacerdotes & Leuitæ ad sacros ordines promouentur, & omnia Ecclesiastica Sacramenta in huius virtute conficiuntur. Audin' tu Brenti, quantum huic Infirmo (vt vos vultis) elemento tribuat Augustinus, nihil vt sacramentorum absque eo ritè perfici dicat, simul illud adhiberi docet, non frōtibus modò credentium, verùm & aquæ, & oleo, & sacrificio, & basilicarum, altariūque consecrationi. Num similiter vos docetis Brenti? Verùm vnde nobis constare posset, quòd estis adolteræ semen, si cum Patribus nostris eadem doceretis?

Gal. 4.

Tert. de corona milit.

Chrys. in demonstratione aduersus Gentiles, quod Christus sit Deus. Tom. 3.

De signo crucis Aug. in ps. 141.

Idem tract. 118. in Ioan.

Idem sermo. 19 de Sanctis.

Iterùm nobis occinit Brentius eandem illam cantilenam, quam ex Ecclesiastica Socratis historia paulò antè contra nos produxerat, Institutum Apostolorum fuisse, non festos dies sancire & c. Itaque nullum habes, cuius nobis auctoritatem obijcere queas, præter hunc quem Nicephorus fuisse scribit hereticum? Qui tamē si sanè intelligatur, nihil à vero dixisse videtur alienum. Nam sicut antea scripsimus, certum est, non hunc Apostolorum fuisse scopum, vt Iudaico more tantùm festa celebrari vellent, sed vt cùm alijs, tum præcipuè festis diebus, contemplationi diuinorum beneficiorum homines totos vacare, nec à corporis magis laboribus, quàm ab animi vitijs quiescere docerent. Certum est illos vt in externa cæremonia spem suam quisquam collocaret, doluisse, verùm vt per hæc

Sacr. scriptur.

Nice. li. 6. cap. 37. hist. & lib. 9. cap. 13.

signa visibilia mentes hominum, inuisibillum amore raperentur: hic fuit scopus eorum, cùm hæc instituissent.

Brentius in signum crucis blasphemus.

Occurrit obiectioni tacitæ Brentius. At enim aliquoties Satan talibus crucibus fugatus est. Scio hoc de Iuliano & alijs commemorari, sed scimus etiam, Satanam esse mendacem, & impostorem, qui idcirco fingat se talibus crucibus fugari, vt superstitionem confirmet, & magiam doceat. Vna enim tantùm cruce fugatur Satan, nimirum cruce Domini nostri Iesu Christi, eaque non digitis in aëre aut corpore affictà, ac ne illa quidem lignea in qua Christus pependit, sed ipsa passione in cruce peracta, & à nobis per fidem suscepta. Quare non est dubium, quin Apostoli longè occupatiores fuerint in explicanda passione Christi, quæ veram nobis salutem attulit, quàm vt vacauerit illud de cruce digitis formanda, Ecclesiæ tradere: quæ res per se ad pietatem nihil magis facit, quàm si manibus in aëre circulum descripseris.

Responsio.

Atha. de humanitate Christi & aduentu eius in carne.

Chrys. vbi sup. & oratione 5. aduersus Iudæos, & hom. 55. in Mat.

De Iuliano quē crucis signum defendit.

Naz. in oratio. priore, quā scripsit contr. Iulia.

Theo. li. 3. ca. 3. hist. Eccl.

Brentius ligno sanctæ crucis iniquus.

Quis hanc hominis blasphemiam non horreat? si modò dici meretur homo, portentum hoc in vltimas terras deportandum. Audes tu magiam appellare signum hoc, cuius metu dæmones fugere, vaticinia conquiescere, magiam & veneficia irrita iacere, nō vno loco scribunt Athanasius, Chrysostomus, Augustinus, & alij. Quod autem dicis mendacem esse Satanam, vtinam quàm id verum est, tam facilè persuaderi potuisset magistro vestro Martino Luthero, qui illius argumentis conuictus, quem etiam in eo libro ab hac nota liberare conatur, & Sacerdotium & Sacrificium sustulit, Seruetoque viam muniuit, ad verum sacerdotem & Pontificem nostrum Christum Deum negandum. Scilicet fingebat se fugari cruce satanas? Audi quid ea de re scribant, qui nobis rem gestam hanc literarum monumentis consignatam reliquerunt. Gregorius Nazianzenus, cui Theologi nomen Græci tribuunt, scribit de Iuliano: Ad crucem confugit, ac ob timorem signatur, adiutoremque facit quem persequebatur: præualuit signaculum, superantur Dæmones, soluuntur timores, respirat malum, animatur rursus: iterum impetus, denuoque signaculum, compescuntur dæmones. Theodoritus verò celebris & ipse inter Græcos, sic de eo loquitur: Apparentibus Dęmonibus cogitur ille metu inscribere fronti signū crucis. At Dæmones conspecta figura dominici trophæi, & stragis suę memores, mox euanuerunt. Zosomenus verò sic: Ex consuetudine pristina symbolo se Christi clanculum obsignauit: quo facto, spectra illa subitò euanuerunt. Quam diuersa verò fuit vox Patrum nostrorum ab ea, quam profert semē istud adulteræ? Quid autem dici potuit atrocius ab ijs, qui fuerunt ex professo Christi crucis inimici, quàm dictum est ab hoc, qui vocari vult Euangelicus? Ne mystagogo quidem, qui Iulianum in aditū illud introduxerat, hoc tam impiū commentum in mentem venit, cùm admirari crucis vim, cuius figura territi, fugatique fuissent Dæmones, Iulianum videret. Caue, inquit ille, causam hanc eorum fugæ fuisse suspiceris. Non illi formidine, sed odio facti tui fugerunt. Veram ille fugam fuisse non diffitebatur, timorem autem vt attribueret ijs, quos pro Dijs colebat, religione prohibebatur. An non autem ipsos etiam Ethnicos impietare superat Cacangelicus hic, qui quod illi non fuerunt ausi, nihil est veritus cōminisci? Sed quo non progreditur impietatis? Non est contentum blasphemum os, crucem, quæ digitis effingitur, derisisse, nec illam intactam relinquit, in qua Christus clauis affigi, quam attactu sui corporis & aspersione sui sanguinis consecrare dignatus est & sanctificare, quam tot miraculis illustrem sancti Patres nostri tot pręconijs extulerunt, cuius etiam & inuentionis & exaltationis dies vt anniuersaria celebritate festus ageretur, ante mille annos instituerunt.

Brent. pro se citat Dionysium.

Responsio.

Caluinus.

Non sat est prædicatione nos commoneri de religione, opus est signis.

Pergit Brentius: Dionysius affirmat hunc morē signandi baptizatos cruce, idcirco vsurpatum, vt homines admonerentur ad ferendam crucem. Christus autem docuit, hoc prædicatione verbi sui, non signaculis digitorum. Quare cùm Apostoli claris & perspicuis verbis Ecclesiæ tradiderit, non est verisimile, quòd postea in hac clara luce induxerint tenebras vmbrarum. Habet huius sententiæ suæ adstipulatorem Brentius, qui sicut impietate non est inferior, sic Latinè scribendi facultate Lutheranos omnes longè superare videtur, Ioannem Caluinum, cuius & ipsius hæc verba sunt: Quorsum attinebat tot passim in templis cruces erigi, si probè & fideliter illuc inculcaretur, Christum esse mortuum, vt in cruce maledictionem nostram sustineret, peccata nostra expiaret, corporis sui sacrificio sanguineque ablueret, nos denique reconciliaret Deo Patri: ex quo vno plùs discere poterant, quàm ex mille crucibus ligneis aut lapideis. Sed o genimina viperarum, quinam estis vos, qui præscribere Spiritui sancto, vt non alio modo quā hoc verbi gratia, prędicatione, mysteria sua fidelibus nota faciat, voluntatemque suam explicet, audiatis? Quid autem? Si fuerint & alij Prophetæ post vos exorti, qui nec hunc modum ferendum esse putent, num his locum dabitis? Quid si dicant, Deum audiendum, nō hominem,

minem,cùm scriptum sit:Beatus vir, quem tu erudieris Domine, non quem hic aut ille *Psal.93.* homo erudierit. Cùm scriptum præterea sit, Vnum esse magistrum nostrum,& non debere fieri plures magistros,Dettahi enim cœlestis magistri dignitati, & eius gloriam obscurari, si quis alius audiatur præterea, quasi parum idoneus ille sit ad docendum nos. *Matt.23.* *Iacob.5.* Quamobrem è cœlo cœlestis Doctoris voces expectandas esse,cùm nihil impediat, quò minus æquè nos docere queat, atque docuit olim Patriarchas & Prophetas. Nō esse ad creaturā cōfugiendū,hoc est,ad scripturā:ne nos obiurgare videatur Apostolus, dicens: Quomodo couertimini iterū ad infirma & egena elemēta? Quæ eīn esse alia infirma & egena elemēta,nisi literas,vel ipsis Grāmaticis testibus,qui literas elemēta vocāt? Nō ex istis igitur egenis & infirmis elemētis,quibus cōtinetur scriptura,sed ab ipso Deo doctrinā petendā,illius esse vocē audiēdā,quod ille nobis reuelauerit,siue per visiones,siue per somnia,tanquā Dei verbū esse suscipiendū. An autē tales Prophetæ iā exorti nō sunt? An ipsi vos graues de illis querimonias non contexitis? Sed quis eis ad hos errores in vulgus spargendos fenestrā aperuit preter vos? Voluistis externa signa sublata omnia, ne quid infirmis & egenis elemētis tribui videretur. An literæ quoque externa signa nō sunt? an verba quoque & elementa non sunt signa rerum,quæ illis significantur? A vobis igitur docti sustulerūt illi externa signa omnia,sustulerunt scripturas,sustulerūt & prædicationē,siue externum verbi ministerium, quòd soli Deo gloriam hanc esse tribuendam putarēt,vt ipsum,& non quenquam alium Doctorem & magistrum agnosceremus. *Gal.4.*

Prosequitur Brētius: Concedamus, quòd Apostoli tradiderint talem crucis affictionem,num dicemus igitur,hanc traditionem idem robur habere,quod habet vel baptismus,vel cœna Dominica? Certè nemo de vera Apostolorum doctrina admonitus hoc affirmare potest. Quare etiam si hæc esset manifestè traditio Apostolorum,tamen è scripta eorum doctrina iudicandum est de ea,quòd non sit necessaria obseruatio,nec magica consecratio,sed tantùm pædagogica,eaque liberrima obseruatio. Etiam si tu non concedas Brenti,nemo tamen pius dubitabit,quin Apostoli nobis tradiderint istam crucis affictionem, vel expresionem potiùs. Extat Abdiæ liber à Iulio Africano Latinus factus, quem ille scripsit de rebus gestis Apostolorum,quarum conscius ipse fuit, cùm eorum esset discipulus & assecla,ibi non vno loco reperies,quàm frequenter illi & se & alios in frontibus cruce signarint. Cæterùm quod quæris, num idem robur habere debeat hæc traditio,quod habet vel baptismus vel Cœna Domini,nunquam hoc dictum est à Basilio,nusquàm ille comparauit traditiones Apostolorum cum Sacramentis à Christo institutis,sed hoc dixit Basilius,quòd quæ sunt ex Apostolorum traditione,parem vim habēt ad pietatem cum ijs,quę scripta sunt. Quid hic habes quod arrodas? Nisi fortè quòd minus dixerit quàm ab eo dictum oportuerit. Nam quę subijciuntur oculis,magis excitare solent homines,quàm quæ vel dicuntur, vel scribuntur tantùm. Itaq; celebratur illud Poëtæ cuiusdam: *Responsio.* *Abd.probat signum crucis traditionem Apostolicam esse.* *Magis mouent visa quam audita vel lecta.*

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

Scimus etiam quid ab artis Rhetoricę scriptoribus traditum sit, vbi docet, qua ratione sint mentes hominum permouendę, vbi meminerunt etiam prætextę Cæsaris, quæ fuerat in foro prolata,quantos ea motus fecerit in animis spectantium: quòd vestis illa sanguine madens ita repræsentabat imaginem sceleris,vt non occisus esse Cæsar,sed tum occidi maximè videretur. Nihil igitur absurdi scripsit Basilius, cùm docuit, eandem ad pietatem vim habere traditiones non scriptas quæ fiunt per signa,quàm habent scriptę: cùm ipsa nos doceat experientia, quòd simplex præsertim & imperita plebecula, plùs persæpè mouetur signis istis externis, si quādo Christi crucifixi simulachrum ostēditur, quàm si tota passionis historia ex Euangelista aliquo recitetur. Atqui Brenti, non vobis tantum magnis Rabinis consultum Apostoli voluerunt, verùm & ijs, quorum pars est multò maxima,qui ad eam sapientiæ perfectionem,quam vos consequuti vobis esse videmini,nondum peruenerunt:qui simulachris eiusmodi plus persæpè,quàm vllis verbis afficiuntur. Huc accedit, quòd eiusmodi signa multum faciunt ad memoriam rerum, quarum signa sunt,excitandam. Si sermo sit aliquis auditus,facilè excidit: Signum subinde repræsentatū oculis,nō facilè rei memoriā,quā repræsentat,excidere patitur. Quàm sit autem hæc obseruatio necessaria,nihil est quod moltis in præsentia de eo disseramus. Nemo cogitur vt se cruce signet,neq; tanquā necessariū id cuiquā præcipitur, etiāsi fieri potest,vt si quis intermiserit vbi locus postulet, quoniā secus de se suspicādi præbet occasionē,non leuiter peccet. Cæterùm si quis Episcopus aut sacerdos in vsitatis cæremonijs nō adhibet signū crucis,idq; prudens facit,peccat grauiter: si verò prætermittat ex cōtemptu,sicut à vobis fit,multò grauissimè peccat: peccat enim in Spiritumsanctum. *Signa iuuant memoriam.*

Exa-

De traditione precandi ad Orientem.

Examinat aliam quoque traditionem, vt ad Orientem in precatioue conuertamur Itáne, inquit, putat Apostolos solicitos fuisse ad quam partem mundi faciem nostram in precatione vertamus, & non potiùs vt in spiritu & veritate precemur? Primam curam Apostolorum fuisse, vt in spiritu & veritate precari fideles docerent, dubium uō est: ex eo namque vis pendet omnis precatiouis. Iu tereà tamen nec illud visum est negligendum, ob certi mysterij significatiouem, quam ad partem versos orare nos oporteat. Sed audi quid ea de re scripserit Ioannes Damascenus: Non simpliciter, inquit, & fortuitò ad Orientē adoramus, sed quia ex visibili & inuisibili, id est, intellectuali & sensibili conflati sumus natura, duplicē adorationē Cōditori nostro offerimus, vt & mēte psallimus, & corporalibus labijs, & baptisamur aqua & Spiritu, & dupliciter Domino vnimur, mysterijs participantes & gratia spiritus. Quia igitur Deus est lux intelligibilis & sol iustitię, & Oriens in scripturis nominatur Christus, dedicandus illi Orieus est ad adorationem. Nam omne pręstantius magisque bonum illi offerendum, à quo omne bonum benignè largitur. Dicit autem diuinus Dauid: Regna terræ cantate Deo, psallite Domino, qui ascendit supra cœlum cœli ad Orientem. Et quia dicit scriptura: Plantauit Deus paradisum in Edem ad Orientem, vbi hominem, quem plasmauit, posuit, quem transgredientē exilio mulctauit, & è regioue paradisi ipsum habitare fecit, ab Occidente videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipsam suspirantes Deum adoramus. Iudæis quondam, inquit Breutius, qui adhuc sub elementis mundi erant, præscriptum fuit, vt in exilium eiecti, verterent iu precatioue faciem suam aduersus Ierusalem: hoc erat tempus noctis & vmbratum: nunc postquàm uox pręterijt, & corpus absolutum est, Apostoli ne diei & veritatis præcoues, nouas tenebras & vmbras inducerent? Atqui Brenti, meminit huius traditionis antiquior Basilio Origenes, ex quo pleraque transcripsisse Basilius videtur. Meminit hoc etiam vetustior Iustinus Martyr, qui mouet hanc quæstionem: Si Deus, cùm fecerit omnia secundum uaturæ circuitum, est omnium Dominus, ideoque Dauid in omni loco ditionis Domiui iubet nos celebrare Dominum: similiter & Apostolus in omni loco iubet nos attollere pias manus ad Deum, cur uos Solis tractum pro venerabili opere & domicilio diuino habentes in eum intuemur, dum Deo laudes & preces mittimus: aut quinam cousuetudinem hanc docuere Christianos? Et ei tandem respondet: Quoniam nostrorum honorabilissima queque ad Dei honorem seponimus, & est hominum opinione Solis ortus honorabilior, quàm aliæ partes mundi, propterea tempore precum spectamus omnes ad Orientem: quemadmodum dextera manu in nomine Christi consignamus eos, qui hoc signo egent, quia honorabilior existimatur quàm sinistra, tametsi situ nou uatura ab ea differt. Sic & ortus tāquàm mundi pars honoratior adorationi Dei destinatus est. A quibus autem orandi morem accepit Ecclesia, ab ijsdem etiam locum accepit, videlicet ab Apostolis. Meminit Athanasius quoq;, nam & ipse quærit, quare nos Christiani adoramus versus Orientem, & Iudæi ad Meridiem? Qui duplicem adfert responsionem, quòd aliter Iudæis, aliter Græcis responderi velit: Iudæis, quòd ita nos instituerit Spiritussanctus per Dauid Prophetam, cùm dicit: Adoramus ad locum, vbi steterunt pedes tui Domine. Et propheta Zacharias docet nos dicens: Et stabunt pedes Domini in monte Oliuarum contra Ierusalem: Græcis, quòd non quasi in Oriente circumscriptus sit Deus, indè versus Orientem adoramus: sed cùm Deus sit & nominetur lux vera, ob id respiciendo ad lucem creatam, iam nō quidē illā ipsam, sed factorē eius adoram⁹, videlicet ex lucidiore elemēto ipsum, qui est ante oia elementa & ante omnia secula, illustrissimū Deū houorātes. Tertiam adfert responsionē pro fidelibus, quam etiā ei capiti, ex quo sibi Brentius hæc excutienda sumpsit, Basilius inseruit. Hac, inquit, de causa beatissimi Apostoli fecerunt, Christianorum Ecclesias intendere versus Orientem, vt ad paradisum respicientes vnde cecidimus, scilicet ad veterem patriam & regionem nostram, petamus Deum & Dominū nostrum reducere uos illuc vnde eiecti exulamus. Ad Austrum verò intendere Iudæis Prophetæ præceperunt, quòd ex Austro quò ad Ierusalem, scilicet ex Bethlehem nasciturus erat Dominus: ideò dixit Propheta, Deus ab Austro veniet. Meminit & Augustinus huius traditionis. Cùm ad orationes, inquit, stamus, ad Orientem conuertimur, vnde cœlum surgit, non tanquàm ibi sit Deus, & quasi cæteras mundi partes deseruerit, qui vbique præsens est, non locorum spacijs, sed maiestate potentiæ: sed vt admoneatur animus ad naturam excellentiorem se conuertere, id est, ad Dominum, cùm ipsum corpus eius quod est terrenū ad corpus excellētius, id est, ad corpus cœleste cōuertitur. Vides quēadmodū & Athanasius, & qui fuit Apostolorum tēporibus proximus Iustinus Martyr, sicut alias plærasq;, quas omnibus quidē facere necesse est, inquit Origenes, nec tñ ratio rerū omnibus patet, sic & hanc traditionē Apostolorū esse docuerunt, & eius rationes assignarūt.

Li.4. de orthodoxa fide ca.13.

Ori. hom. 5. in Num. Iust. quæst. 118.

Atha. in quæst. quæst. 37.

Ioan. 1.

Lib. 2. de serm. in monte.

Vbi suprà.

Sed

Sed demus, inquit, etiam hanc prædicationem esse Apostolicam. Quid? Habebit'ne *Obiectio Brētij.*
ad pietatem hanc eandem virtutem, quam habet illud quod scriptum mandatum est, *Ioan. 4.*
Oportet Patrem in spiritu & veritate adorari? Quod est hoc genus quæstionis? An contulit aliquando Basilius orationem ad Orientem, cum Christi præcepto, quo vult *Responsio.*
nos in spiritu & veritate Deum adorare? Quis autem de eo dubitat, etiamsi totos
dies aliquot ad Orientem spectemus, nec vllum orandi finem faciamus, nisi tamen in
spiritu & veritate precati fuerimus, & oleum (quod aiunt) & operam nobis perituram. Non itaque cum hac scriptura parem vim habet traditio, sed cum illa potiùs, qua *Coloss. 3.*
iubemur, quæ sursum sunt quærere, qua iubemur ad cœlestem illam patriam vnde exci- *Heb. 13.*
dimus, anhelare. Quod igitur illa scriptura nos monet, ad hoc nos excitat ab Apostolis
nobis tradita cæremonia. Quærit iterum Brentius. Quid? Peccabit'ne aduersus Deum,
qui in precatione sua verterit se potiùs ad meridiem & septentrionem, quàm ad orientem? Certè si esset traditio Apostolica, quę eandem haberet vim ad pietatem cum ijs, quę
sacra scriptura mandat, fieri non posset, quin esses peccati reus, si te aliò quàm ad Orientem in precibus tuis verteres. Arqui si diligenter excusseris, quę scribuntur ab Athanasio, non fuit hæc eorum intentio, vt omnes preces ab hominibus ad Orientem versis fie *Publicæ preces*
rent, sed publicè tantùm, hoc est, vt templa ædificarentur fronte ad Orientem conuersa, *& structura templorum versus*
vt eò se quoque, cùm publico totius Ecclesiæ ministerio fungitur Sacerdos, orant con- *Orientem sunt*
uerteret. Quare nihil peccat, si quis, priuatim orans, aliò se vertat, quàm ad Orientē. Quin *ex traditione.*
& altaria, in quibus publicum fit sacrificium, & ad Austrum, & ad Boream versa nonnunquàm vidimus: qua in re si quid erratum est imprudentia, veniale peccatum est, ac
dissimulatur non tarò. Cæterùm vt frons templi verteretur aliò quàm ad Orientem,
non temerè quenquam vidisse putamus. Quamobrem quòd in orbe vniuerso, quàm
longè, quamque latè propagata est fides Christiana, tanto consensu videmus in omnibus terris obseruari, quis est, qui traditionem hanc Apostolicam esse dubitare queat? In
quam nihil à vobis peccatur Brenti. Nam vos tantùm abest vt ædificanda vobis esse tem *Irreuerentia sectariorum in*
pla putetis, ex quo tempore quinti vestri Euangelij lux vobis affulsit, vt etiam ea, quæ *templa.*
sunt à Patribus vestris ædificata, partim euerteritis ipsi, partim in solitudinem redacta,
sponte sua ruere passi sitis, partim etiam in priuatas ædes, inque stabula conuerteritis.
Sed si quis tamen sit, qui templum ædificare velit, fronte versus Occidentem conuersā
in despectum traditionis huius Apostolicæ, eum in Spiritumsanctum peccaturum, cer- *Satanistæ quò*
tum est & indubitatum: neque video, quo posit alio peccatum hoc, quàm Satanismi *ob[?]niuntur ex*
nomine rectiùs appellari. Satanam enim Hebræi vocant, quem aduersarium Latini: Ad- *contemptu traditionem Apostolicam, peccāt*
uersari autem ei, quod ab Apostolis traditum, tam est vnanimiter ab omnibus per or- *in Spiritumsā.*
bem Christianum vniuersum in Ecclesia Dei totis mille quingentis annis semper obseruatum, quid est aliud, quàm Satanam agere: cuius non aliud est studium, quàm vt ob
hoc ipsum pleraq; reijciat, quòd ea videt tanto Christianorum omnium consensu obseruari. Sic ferè fecit ille vester, qui se plurimum salis cum Satana comedisse gloriatur: *Luth. docet ex*
qui pleraque, quàmuis esse laudanda sciret, non aliam tamen ob causam à suis respui vo *contemptu peccare in Ecclesiā*
luit, quàm quòd auctoritate Conciliorum sancita, summoque totius orbis consensu
recepta essent ab omnibus & approbata. Quam enim ille causam habet, quamobrem ca
licem dari Laicis tantoperè nonnunquam exigat? Num quia de necessitate salutis esse pu
tat vt ex eo bibant omnes. Atqui non vno ex loco illius colligere licet, longè aliam ipsius esse sententiam, sed quoniam illius vsu fuit à Patribus in Concilio congregatis interdictum, ea sola visa est illi causa legitima, quamobtem eum restituendum omnino *Luth. in lib. de formula Missæ.*
Laicis esse censeret. Quin etiam si quo casu, inquit, Cōcilium statueret, minimè omnium
nos vellemus vtraque specie potiri, imò tunc primum in despectum Concilij vellemus
aut vna aut neutra, & nequaquam vtraq; potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis Concilij potirentur vtraque. Sic & alio loco de Confessione scri- *Idem de Confe.*
bens: Fidele, inquit, consiliū meum est, vt homo Christianus tempore quadragesimæ & *par. 3. para. 14.*
paschatis non cōfiteatur, nec ad Sacramentū accedat: & cogitet ita, Ecce quādo hoc præcepit homo, Papa scilicet, ob idipsum non faciā: & si nō præcepisset, vellē facere. Faciā au
tem alio tempore, quo non præcepit, quādo & quomodo mea libera volūtas me tetigerit. Et iterū alio loco: Videns quæ esset Ecclesia, quæ determinasset in altari nō esse verum *Luth. de Cap.*
panem verumque vinum, sed sola accidentia, nempe Thomistica, hoc est, Aristotelica, au *Bab. cap. de Eucharist.*
dacior factus sum, & stabiliui tandē conscientiā meam sententia priore, esse videlicet ve *Idem in libello,*
rum panem, verumque vinum, &c. Simile quiddam scribit etiam de eleuatione Eucha- *quem inscripsit,*
ristiæ. Ad hunc modū decretis & traditionibus Ecclesiæ repugnare, & ob hoc ipsum eas *Breuis confessio*
aspernari, quia sic visum fuit Ecclesiæ & Spirituisan. hoc est, idololatriæ scelus admitte- *de Eucharist.*
re, hoc est in Spiritumsanctum peccare, hoc est hominem exuere, & Satanam induere. Et *Satanismū quid.*

Ddd quē

qui tali ſunt ingenio pręditi, non alio ſibi magis appoſito nomine poſſunt appellari, quàm ſi vocentur Sataniſtæ.

De traditione trina immerſionis circa Baptiſmum.
Canon Apoſt.

Ad tertiam traditionem Brentius aggreditur, quæ eſt ter immergere hominem in Baptiſmo: de hac etiam re extat Canon inter eos, qui Apoſtolorum nomine circumferuntur: Si quis Presbyter aut Epiſcopus non trina immerſione vnius myſterij, ſed ſemel emergat in baptiſmate, quod dari à quibuſdam dicitur in morte Domini, deponatur. Mirabor, ſi ſeriò cogitare potes hanc traditionem ab Apoſtolis ipſis profectam eſſe. Baptizantur vno die Penthecoſtes ter mille homines: ſi ergo Apoſtoli neceſſe habuerunt iuxta ſuam ipſorum traditionem ſingulos ter immergere, num exiſtimas vno omnes die baptizati potuiſſe? Sed fortaſſe hæc eſt cauſa, quia dies tum longiores fuere quàm circa brumam. Quo tempore ter mille homines baptizauerunt Apoſtoli, nondum hoc ab illis traditum fuerat: quod ſi maximè traditum etiam fuiſſet, non habere tamen legem, ſed facere legem rectè dicitur neceſsitas, & quod aliâs licitum non eſſet, ſæpè neceſsitate cogente fit licitum. Quod multis exemplis docere poſſumus, verùm non eſt præſentis inſtituri lōgiùs in ijs immorari. Chriſtus ipſe, quibus dixit, vt eūtes docerēt & baptizarēt? Certè Apoſtolis, nō Laicis. Quoniam tamen vnicū hoc eſt Sacramentū neceſsitatis, ſine quo nemo ſaluus fieri poteſt, etiamſi contrarium Caluinus cum ſuis ſentiat: contra Chriſti, ſicuti alicui videri poſsit, inſtitutionem permiſſum eſt Laicis, neque viris magis quàm fœminis, ſi quando mortis periculum inſtat, baptizare. Adeò verum eſt, quòd omnes traditiones vni militent charitati. Nam & ſi requirit hoc ordo, requirit ipſius Chriſti inſtitutio, vt non baptizet niſi ſacerdos, tantùm tamen valet charitas, quæ finis præcepti eſt, ad quam ſolam omnia vel Chriſti, vel Apoſtolorum & Eccleſiæ totius inſtituta referuntur, vt quoties id proximi ſalus flagitare videtur, non quod inſtitutum eſt, ſed quod charitas exigit, id ſpectemus potiſsimùm: cùm certum ſit & indubitatū, nihil vel à Chriſto, vel ab Apoſtolis & eorum ſucceſſoribus eſſe traditum, niſi quod pertinet ad ſalutem fidelium. Annotarunt hoc etiam ij, quos vos habetis ludibrio Brenti, ſcholaſtici Doctores, qui volunt in eiuſmodi, non tam legem ipſam, quàm legiſlatoris intentionem ſpectari. Sic enim loquitur ea de re Vincentius Beluacenſis, qui fuit Monachus ordinis Prædicatorum: Legiſlatorum intentio non eſt, vel eſſe non debet in condendo ius aliquod poſitiuum, obligare homines ad illius iuris obſeruantiam, habentes cauſam legitimam vel etiam rationabilem non obſeruandi. Præcepta enim, quæ per modum ſtatuti communis ponuntur, non eodem modo omnes obligant, ſed ſecundum quod requiritur ad finem, quem legiſlator intendit. Cuius auctoritatem ſi quis tranſgrediendo ſtatutū contemnat, vel hoc modo tranſgrediatur, quòd impediatur finis quem legiſlator intendit, talis trāſgreſſor peccat mortaliter. Si autem ex aliqua rationabili cauſa quis præceptum, non ſeruat, præcipuè in caſu, in quo ſi legiſlator adeſſet, non decerneret eſſe ſeruandum, talis tranſgreſsio non conſtituit mortale peccatum. Quæ totidem verbis repetit in ſua ſumma Thomas Aquinas, cuius etiam alio loco ſunt hæc verba: Præcepta iuris poſitiui magis obligant ex intentione legiſlatoris, quàm ex ipſis verbis, & ideo tranſgreſſor talis præcepti magis eſt reputandus, qui obuiat intentioni legiſlatoris, quàm qui deuiat ab aliquo in legis obſeruatione ſecundum textum verborum. Intentioni autem legiſlatoris obuiat, qui ex contemptu, vel ſine aliqua rationabili cauſa ordinationem non ſeruat. Qui verò in caſu, in quo probabiliter credi poſſet, ſi legiſlator adeſſet, quòd eum obligare non vellet, à verbis legis deuiat, intentioni legiſlatoris non obuiat, nec reputandus eſt ſtatuti tranſgreſſor. Non diſsimilia ſcribit Abbas Panormitanus, & alij nonnulli. Quamobrem cùm certum ſit, Apoſtolorum intentionem non fuiſſe, vt cuiuſquam ſalus negligeretur, quam abſque Baptiſmo conſequi nemini licet, ſicubi magna eſt baptizandorum frequentia, & eſt in mora periculum, non ſolam hanc traditionem, verùm & ipſius Chriſti inſtitutionem, qui Sacerdotibus tantùm baptizandi poteſtatem feciſſe videtur, ſicubi eorum copia haberi non poteſt, rectè licet intermittere. Quàmuis enim à verbis legiſlatorum nonnihil diſcedatur, nihil tamen contra eorum intentionem fieri videtur.

Reſponſio.
1. quæſt. 1. Remiſſionem.
Neceſsitas non habet, ſed facit legem.
Marc. vlt.
Caluin. Baptiſmi neceſsitatem negat.
Legiſlatoris magis quàm legis ſpectanda mens iuxta ſcholaſticos.
Vincent. ſpeculi moralis part. 10 diſtin. 26.
Tho. 22. qu. 147 ad tertium.
In 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 3. art. 1.
Panor. ſuper. 3. Decret. de obſeruatione ieiunij.

1. Tim. 3.
Tit. 1.
Obiectio Brentij iocularis.

Proſequitur Brentius: Paulus ad Timothæum & Titum ſcribens, cōmemorat dotes, quibus is qui Epiſcopatu dignus eſt, ornatus eſſe debet. Non præfractus, inquiens, non iracundus, non vinoſus, non percuſſor, non turpiter lucro deditus: ſed hoſpitalis, bonarum rerum ſtudioſus, & quæ ſequuntur. Quod ſi is Epiſcopus, qui tantùm ſemel eum, qui baptizatur, mergit, meretur ab Epiſcopatu deijci, an non debuiſſet Paulus in hoc virtutum Catalogo addere, mergens eum, qui baptizatur, non ſemel tantùm, ſed ter? Satis hæc ioculariter Brenti, ſed ſic eſt ingenium veſtrum. Atqui ſi quis præfractus non eſt, is facilè paret Maiorū inſtitutis: itaque ſatis Paulo fuit hoc vno verbo rem denotaſſe.

Reſponſio.

Subijcit

Subijcit Brentius: Iam si hoc est Apostolicum Decretum, cur posteri mutarunt, an non Apostolica Decreta ἄγραφα eandē habent vim, vt vos asseritis, cum ijs quæ sunt ἔγγραφα, ideoq; debent esse inuiolata? Sic Gregorium scripsisse restatur Thomas: Reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel tertiò vel semel immergere: & quidem addit Decretum Concilij Toletani, in quo ita scribitur: Propter vitandum schisma tis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum simplam teneamus Baptismi immersionem. Sed si ter immergere est Apostolica traditio, reprehendatur, aut damnetur schisma seu hæreticum dogma prędicatione potiùs verbi Dei, quàm mutatione traditionis Apostolicæ, quæ cū Christus dixit: Qui vos audit, me audit, debet esse sacrosancta. Quærit Brentius: Cur mutarunt posteri Decretum Apostolicum? Quis autem prohibebit, quò minùs & nos vicissim ab eo quæramus, cur ipsi mutarunt Apostoli Decretū Christi? Christus decreuit, vt baptizarent in nomine Patris & Filij & Spiritussancti, sancti Apostoli baptizauerunt in nomine solius Iesu. Cur mutauerunt posteri Decretum de baptizando? cùm in plerisque locis perfundantur modò vel aspergantur, non autem baptizētur? Cur mutarunt aliud Decretum de docendo? Quis enim est qui doceat, aut docere possit infantes, priusquam baptizentur? Quam igitur illæ scriptæ vim habuerunt, eandem vim habet hæc non scripta traditio. Et tamen quam quærit causam adfert ipse Brentius ex Decret. Concil. Tolet. quarti, quod Gregor. Pontificis auctoritate potissimùm nititur. Sic enim habent verba Decreti ante nongentos annos lati: Beatæ memorię Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solùm partes Italiæ illustrauit, sed & longè existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante sanctiss. Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diuersitate, quid potiùs esset sequendum, inter cætera rescribens ei, sic ait: De trina verò mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quàm quod ipsi sensistis, quia in vna fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diuersa. Nos autem quòd tertiò mergimus, triduanę sepulturę sacramenta signamus, vt dum tertiò infans ab aqua educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quòd si quis fortè etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit, baptizando semel in aquis mergere: quia dum in tribus personis vna substantia est, reprehēsibile esse nullatenus potest, infantem in Baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personatum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Sed si nunc vsq; ab hęreticis in baptismo infans tertiò mergebatur fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumque quod faciebāt, faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur. Ex huius itaq; sententia Decretum hoc tulerunt Patres in illo Concilio congregati, cuius tu meministi. Intereà tecum reputa Brentii, quanta cum honoris præfatione nominetur à Patribus istis Gregorius, quem vos mirè exagitatis: pręcipuè verò impurus ille Vergerius tuus, quibus conuitiorum Plaustris in hominem hunc & sanctitate & doctrina conspicuum non inuehitur? Sed & illud considera, quòd iusta fuit illis causa visa, quamobrem ab Apostolica traditione discederent, ne quid habere cum hęreticis commune viderentur. Neque satis fore iudicarunt, si prædicatione verbi Dei iuxta consilium tuum schisma damnaretur, sed hac insuper Traditionis mutatione, magis id animis hominum infigere libuit: efficaciùs enim res imprimitur, quando cum prædicatione signum etiam aliquod concurrit.

Greg. li. 1. epist. 41. in Registro. Tho par. 3. qu. 66. art. 8. ca. 5. Luc. 10. Matt. 28. Apostoli mutarunt Decreta Christi. Conc. Tol. ca. 5. Gregor. insignes sectarijs.

Prosequitur Brentius: Agitè, dum autem sit sanè certum, hanc esse Apostolicam traditionem non scriptam, num parem habebit vim ad pietatem cum ijs, quæ scripto sunt mandata? Baptismus ipse diligenter est nobis in Scriptura commendatus, num ergo tantum peccabit is, qui in baptismo hominem non ter immergit, quantum ille qui hominem Baptismum legitimè petentem, omninò baptizare recusat? At hoc necessariò sequetur, si Traditiones non scriptæ eandem habent vim ad pietatem, quam habent ea quæ scripto sunt mandata, quis autem hoc diligenter admonitus sentiat. Quare hæc de trina immersione Traditio, aut non est Apostolica: aut si est, pertinet tantùm ad pædagogiam, quę sit libertimæ obseruationis, & quauis oportunitate mutabilis. Videmur ad hæc iam antè respondisse. Non fuit ea mens Basilij, quòd cæremoniam hanc cum Baptismo, quod est vnum omnium maximè necessarium Sacramentum, parem vim habere diceret, cùm absque cæremonia hac saluum hominem fieri posse constet, absque Baptismo verò nulla sit spes salutis. Cæterùm quod scriptum est, tertio die Christum à mortuis resurrexisse, cum eo parem vim habet hæc traditio. Nam sicut à Leone Magno & à Ioanne Damasceno legimus annotatum, sepulturam triduanam imitatur trina dimersio: & ab aquis eleuatio, resurgentis instar est de sepulchro. Quod itaque dictum est à Paulo: Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismū in mortē, vt quomodo Christus

Brent. iterum aduersus dict. tradicionem. Responsio. Leo epi. 4. ca. 3. Damas. li. 4. cap. 10. Rom. 7.

bona,cum à Deo benedicantur coniugia,à Deo ſanctificentur,ac per Sacerdotū benedictiones à Deo ſpecialiter conſecrētur, videntur aliquibus aliquam habere diuinæ indignationis offenſam, Ac paucis interiectis: Videte filioli & fratres, inquantum ſermo noſter proruperit, vt etiā homicidium bonum poſſe fieri probaremus, cùm hic occiditur, qui ſi non eſſet ipſe ſolus occiſus nocens,multos potuiſſet occidere innocentes. Sicut eſt occiſus Golias,& ſicut eſt occiſus Siſara,ſicut occiſus eſt Aman,ſicut eſt truncatus Holofernes,& ſicut denique ſunt occiſi cum laude,qui veſtris ſedibus inimicabantur & regnis. Sic ergo & matrimonia dum copulantur, boni operis honeſtate ornantur, ſi ſanctè,& iuſtè,& integrè,& irreprehenſibiliter copulentur. Nam ſi hodie deſponſatam regis,ſeruus regis vſurpare audeat, non ſolùm offenſam, ſed etiam crimen tam grande incurriſſe dignoſcitur,vt meritò viuens tradatur flammarum incendijs: Nō ideo quidem, quia duxerit vxorem, ſed quia ſpōſam ſui regis accepiſſet. Ita etiam tu, ò fili chariſsime Rex Hirtace,ſciēs Iphigeniam filiam Regis deceſſoris tui ſpōſam Regis cœleſtis effectam eſſe,& ſacro velamine cōſecratam,quomodo quæſo poteris ſpōſam potentioris te tollere,& tuo eam matrimonio copulare? Audis hic Brenti,virginem Chriſto dicatam,audis de manu Matthęi ſacrum velamen accepiſſe,audis præpoſitam virginum plùs quàm ducentarum fuiſſe,audis quantum crimen incurrat, qui ſpōſam cœleſtis Regis effectam ſacroque velamine conſecratam,tollere, matrimonioque ſuo copulare fuerit auſus? quod ab idolo veſtro Iſlebienſi,quod ab Oecolampadio, quod à Pelicano, quod à Bucero ter marito,quod ab alijs veſtris nō paucis factitatum eſſe non ignoras. Audis, qualem contra vos non quiuis homo,ſed Apoſtolus & Euangeliſta Chriſti ſententiam tulerit? quæ ſi quis eſſet apud vos reſiduus Dei timor,meritò vos cōmouere deberet. Quoniam verò ſcriptum eſt, quòd in ore duorum aut trium teſtium ſtet omne verbum, adhibebimus & alium teſtem huius æqualem. Martialis hic eſt Lemouicenſis Epiſcopus, vnus & ipſe è 72. Chriſti diſcipulis,qui ſcribens ad Toloſanos: Virgo,inquit, Valeria ſpōſa Regis terreſtris,ſed meliùs ſpōſa Regis cœleſtis,quæ per meam prædicationem virginitatem mentis & corporis deuouerat, &c. Audis & hic, quòd virgo Deo virginitatem deuouerit, quodque fecerit hoc prædicatione S. Martialis: qui nunquam id auſus fuiſſet prædicare, niſi traditum ab Apoſtolis accepiſſet. Sufficiuntne tibi duo teſtes hi? Lex quidem plures nō requirit,ſed ſi tu contentus ijs non es,tertium producemus,& ipſum Apoſtolorum æqualem Philonem Hebręum. Meminit & is grandeuarum virginum, nō coactæ caſtitatis,ſicut apud Græcos quædam ſunt Sacrificulæ , ſed ſponte continentium amore ſapientiæ. Vis & quartum? Fuit Ignatius à Petro tertius Epiſcopus Antiochiæ: Hortatur ille virgines,vt agnoſcant, cui ſe cōſecrauerint. Quin & in Actis Apoſtolorum fit mentio quatuor virginum Philippi filiarum , quarum duas in virginitate cōſenuiſſe narrat apud Euſebium Polycrates. Ephe. Epiſcopus,& ipſe temporibus Apoſtolorum vicinus. Vides iam,quòd etiam Apoſtolorum temporibus nō defuerint virgines,quæ Deo virginitatem ſuam deuouerent. Sed neq; viduæ idem inſtitutum vitæ profeſſæ,quas ſuo tempore Nōnas fuiſſe vocatas ad Euſto. ſcribit Hieron. de quibus eſſe videtur locus hic Pauli,quem tu mirabiliter torques. Sed præſtat verba tua ponere,

Homicidiū aliquando laudabile.

Hæretici ex Monachis mariti facti hac ætate

Deut.19.
Matt.18.

Martial. cap.8.

Philo.de vita contemplatiua.

Ignat. epiſt.12.
Actu.21.
Euſ.li.3.ca.31.

Viduæ profeſſæ olim cælibatum

Nam quod Paulus,inquis,de viduis ſcribit,nō loquitur de Nonnabus,ſed de mulieribus,quæ orbatæ viris,tradebant ſeſe in miniſterium pauperum Eccleſiæ: idque ea tantùm fide & promiſsione,qua ſolent ancillæ ſeſe in miniſteria dominarum tradere. Nec cùm dicit eas reijcere primam fidem, intelligit monaſticum genus vouendi , cùm nondum tale votum fuerit: ſed intelligit fidem in Chriſtum, quam in Baptiſmo dederant: eæ enim laſciuæ viduæ, de quibus Paulus ſcribit, poſtquàm ſaginatæ eſſent facultatibus Eccleſiæ,& metuerent,ne ſi nuberent,inferiori loco,quàm anteà inter Chriſtianos haberentur: maluerūt à Chriſtianiſmo prorſus ad Ethniciſmū deficere,quàm inter Chriſtianos cōtemptiores eſſe. Hoc ſignificat Paulus,cum dicit eas laſciuiſſe aduerſus Chriſtum, & cōuerſas eſſe ad Satanam. Cùm igitur nō ſit certum, quòd tale genus vouendæ virginitatis aut viduitatis fuerit temporibus Apoſtolorum vſitatum, quale nunc eſt monaſticum,nō poteſt etiam certum eſſe,quòd hæc traditio, decreta virginitate ſit vere Apoſtolica. Eſt ne hoc interpretari ſcripturas Brenti? Quid autem eſt obtorto collo (quod aiunt) in quā velis tu in ſentētiam eas pertrahere,ſi hoc nō eſt? Ne per ſomniū quidē cogitare Paulo venit in mentē vnquàm ea, quæ proferūtur abs te: ſed neq; contextus orationis patitur, is vt ſenſus verborum ſit,quem elicere tu conatis. Tum autē, eſt ne quiſquam veterum Orthodoxorū, qui Pauli verba hæc ad eundem nobis modum interpretetur? Totis mille quingentis annis non puto fuiſſe quenquam, non modò priſcorum, verùm ne recentiorum quidem Theologorum præter vos quadraginta his annis natos, qui ſic ea putaret intelligenda. Reuerà conſultò facitis Brenti, quòd tantoperè tradi-

Brent. de loco Pauli.
1.Tim.5.

Reſponſio.

Quo consilio Sectarij scripturas solas vrgeant.

tiones oppugnatis, quòd veterum simul & recentium scriptorum, qui vos præcesserunt, omnium auctoritatem eleuatis, quòd nihil præter scripturas esse recipiendum asseueratis, verùm ita, penes vos vt solos eas interpretandi sit auctoritas. Interest vestra plurimum, vt hoc quàm plurimis persuadere possitis. Nam sola hęc est, & non alia ratio, qua quicquid vultis, obtinere queatis. Nam si quid habebit momenti priscorum auctoritas, si quid valebit sensus horum Pauli verborum per illos nobis traditus, receptus tot seculis Ecclesiæ si quid totius vsus, denique si verum erit, quod dicitur, Optima scripturarum interpres est consuetudo, iam quidem causa nobis est peiorata, cùm quod vel verbo respondere nobis queatis, omnium seculorum Orthodoxis nobiscum facientibus, & ab hac interpretatione vestra dissensientibus habere nihil possitis. Sin autem illud valebit, quod vos vultis, nihil recipiatur præter scripturas, & penes vos solos certa fuerit auctoritas eas interpretandi, vt quemcunque sensum earum attuleritis, ab eo nobis discrepare fas non sit, vestra nimirum est victoria. Quid autem Brentiãsine ij quidem, qui vestræ farinę sunt, in horum Pauli verborum interpretatione vobiscum cõsentiunt? Nam

Calu. cap. 4. institution. religionis suæ sect. 19.

quod negas tu de Nonnabus Paulum hæc dixisse, concedit Caluinus vester. Sic enim loquitur: Ego verò illis minimè nego, viduas, quę sese, suasque Ecclesiæ operas addicerent, perpetui cœlibatus legem simul suscepisse, non quia in eo religionem aliquam statuerẽt, vt posteà fieri cœptum est, sed quoniam nisi sui iuris, & iugo maritali solutæ, functionem illam sustinere non possent. Quòd si data fide ad nouas nuptias respectarent, quid hoc erat aliud, quàm Dei vocationem excutere? Non igitur mirum, quòd talibus desiderijs lasciuire in Christum eas dicit. Posteà verò amplificãdi causa subiungit, Adeò ipsas, quod Ecclesiæ pollicitæ sunt, non præstare, vt primam quoque fidem in Baptismo datam violent, ac irritam faciant, in qua hoc comprehenditur, vt vocationi quisque suæ respondeat. Nisi fortè hoc mauis intelligere, quòd velut amisso pudore, omnem deinde bonestatis curam abijcerent, ad omnem lasciuiam & petulantiam se prostituerent, licentiosa dissolutaque vita, nihil minùs quàm Christianas mulieres prę se ferrent: qui sensus mihi perplacet. Respondemus ergo, quæ tunc ad publicum ministerium recipiebantur viduæ, eas sibi perpetui cœlibatus conditionem imposuisse: si posteà nuberent, facilè intelligimus accidisse, quod dicit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Ita non solùm peccasse fidem Ecclesiæ datam fallendo, sed à communi piarum mulierum lege desciuisse. Vides, quemadmodum vi veritatis compulsus Caluinus, quamuis & ipse similiter vt vos, vota reprehendat, in huius loci tamẽ expositione à vobis apertè dissentiat. Dicit enim, viduas illas perpetui cœlibatus legem suscepisse: dicit, si data fide ad nouas nuptias respectarent, nihil hoc fuisse aliud, quàm Dei vocationem excutere: dicit postremò, si posteà nuberent, accidisse quod scribit Paulus, vt proiecto pudore insolentiores fierent, quàm deceret mulieres Christianas. Quid autem postremum hoc, an non esse verisimum Sacerdotum vestrorum periculo, qui nuptias incœstas contraxerunt, didicimus? Quis enim eorum fœminæ, quas vxores vocari volunt, an non omnem honestatis curam magna ex parte abiecerunt? an ad omnem lasciuiam & petulantiam se non prostituerunt? quiduis vt potiùs, quàm Christianas mulieres præ se ferre videantur. Verùm de hoc satis. Quòd autem primam fidem interpretaris, fidem in Christum, quam in Baptismo dederant, quàm coactum id est? quàm contortum? quàm à Pauli cogitatione longè remotum? qui Baptismi ne verbo quidem

Aug. ad Iulianã de viduitate cap. 8.

hoc loco meminit. Primam fidem irritam fecerunt, exponit Augustin. id est, voluntate ad nuptias à proposito continentiæ deflexerunt. Irritam quippe fecerunt fidem, qua priùs vouerant, quod implere perseuerantia noluerunt. Et alio loco: Quid autem ais de

Idẽ in psal. 75.

quibusdam, quæ vouerunt, & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt &

Idẽ ad Polentiũ de adulterinis coniugijs, lib. 1. cap. 14.

Idẽ de viduitate. cap. 8.

non reddiderunt. Nemo ergo positus in monasterio frater dicat: Recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt in monasterio, peruenturi sunt ad regnum cœlorum, & illi qui ibi non sunt, ad Deum non pertinent. Respondetur ei: At illi non vouerunt, tu vouisti, tu retrò respexisti. Et iterum alio loco: Apostolus de quibusdam, quæ continentiam vouent, & postea nubere volunt, quod eiusdem, antequam vouissent vtique licebat, habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Idem Augustinus conuersas retrò post Satanam interpretatur, quæ ab illo excellenti vidualis castitatis proposito in posteriora respiciendo ceciderũt & interierunt. Quorsum autem attinet aliorum etiam interpretationes huius loci producere? qui sicut cum Augustino ferè consentiunt, sicà vobis dissentiunt omnes. Verùm nos in eorum verbis discribendis longiores esse nolumus, cùm præsertim vnus propè sit Augustinus inter omnes, cui vos tamen tribuere aliquid videmini.

Pergit

Pergit Brentius: Apostolorum officium fuit, non imponere nouam legem Ecclesiæ, sed potiùs liberare eam à iugo veteris legis. Quid tentatis, inquit Petrus, Deum, vt imponatur iugum super ceruicem discipulorum? Et Paulus: In libertate qua Christus nos liberauit, state. Nullam nouam legem Apostolos imposuisse, libenter tibi concedimus. Verùm quisq; sibi legem hanc imposuit. Certú est, quòd neminem Apostoli coëgerunt, vt perpetui cœlibatus legem susciperet, cùm ne nunc quidem, vt id faciat, compellatur quisquá. Cæterùm vetus erat lex: vouete & reddite. Ad vouendum nemo: ad ea quæ vouit præstanda, rectè quisque cogitur. Nõ fuit, inquit Brentius, Apostolici officij, vt eximerent Ecclesiam ab obedientia legis naturalis: hác enim obedientiam diligenter vrserunt. Sed hoc magna cura, quantùm in ipsis fuit, prouiderunt, ne ex rebus per se liberis, & in libertatem per Euangelium restitutis, nouæ fierét leges, & noui cõscientiarum laquei. Ne quis vos iudicet, inquit Paulus. Et mox: Si mortui estis cum Christo, &c. Virginitatem autem seruare, & cœlibem vitam ducere, res est per se libera: Quare tantum abest, vt Apostoli docuerint, virginitatem ad cultú & gloriam Dei vouendá, & sibi ipsi necessitatem seruandæ virginitatis lege voti imponendam, vt potiùs vniuersam Ecclesiam ab hoc instituto doctrina sua deterruerint, & libertatem conseruandá consuerint. Quicquid blateres tu Brenti, maior est apud nos auctoritas Epiphanij, cui præsertim totius Ecclesiæ cõsensus accessit hac in re quam vt nugis istis tuis aures nostras præbeam. Nõ dubitat Origenes mulieri cuidá suadere, quò superstite etiam marito suo dicat: Hoc voueo atq; promitto: si quid humanitùs acciderit marito meo, quod nõ opto, nihil aliud faciá quá vt incontaminata viduaq; perseuerem. Ausus auté fuisset Origenes hoc facere, si nõ modò nõ suasissét tale quid Apostoli, verùmetiam vniuersam Ecclesiá, quod admodú imprudẽter abs re fingitur, ab hoc instituto doctrina sua deterruissent? Quod ille certè tanto meliùs quàm tu scire poterat, quanto fuit Apostolorum temporibus propinquior.

Brentius adfert Scripturas. Acto. 15. Gal. 4. Responsio. Psalm. 75. Coloss. 2. Gal. 4. Hom. 17. in Lucam.

Pergit Brentius: Quòd si quę virgo temerè contra ipsorú doctrinam coniecisset se voto suo in hos laqueos cõscientię, putásne detinuissent eá in ijs nolenté, inuitá, & conditione sua ad coniugiú magis quàm ad cœlibatú idoneam? Certé quantú intelligi potest è dicto Christi, Non omnes capiunt verbum hoc. Et è dictis Pauli: Meliùs est nubere quàm vri. Et vnusquisq; proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius auté sic: non solùm non detinuissent virginem in illis laqueis, verùmetiam hortati eam essent ad suscipiendú coniugium. Cedo Brenti, quam vnquam virginem hortati sunt ad suscipiẽdum coniugiú Apostoli? cùm suis etiá proprijs vxoribus eos persuasisse cõstet, vt ab omni viri copula abstinerent, nec alij rei quàm orationi vacarent, Quas etiási quidá circunducebant, loco tamẽ sororum eas habebant. Quòd nemini mortaliú temere vouẽdi fuerint auctores, certú est: sed quæ semel spõtè virginitaté suá Deo deuouissent, eas vt hortarentur, quò resilirent ab instituto suo, nullis neque precibus, neque comminationibus aut supplicijs adduci potuissent vnquam. Quæ autem causa fuit Matthæo Apostolo, quáobrem capitis de eo supplicium sumeretur, nisi quòd Iphigeniam, quæ semel cõtinentiá suam Christo deuouerat, cú Hirtaco Rege nuptias contrahere nõ permittebat? Nihil igitur est, quòd quisquá pius dubitet etiam si cui virgini cú carne sua grauior esset conflictatio, quin eá ad pugnandum fortiter oratione sua inflámassent, simul ad eú, qui dat omnibus affluẽter cõfugere docuissent, vt ipsa daret quid iuberet, iuberet deinde quod vellet. Nam quòd in hanc sententiá pleraque scripta sunt ab Athanasio, Hieronymo, Basilio, Ambrosio, Chrysostomo, Augustino, & alijs plerisque sanctis Episcopis & Doctoribus, Apostolorum illi proculdubio vestigijs insistebant, & eorum exemplo quàm plurimos ad virginitatem siue continentiam hortabantur. Libet autem hic adscribere, quæ in epistola quadam scripta sunt ab Augustino: Priusquá esses, inquit, voti reus liberum fuit, quò esses inferior, quàmuis non sit gratulanda libertas, qua fit vt non debeatur quod cum lucro redditur. Nunc verò quia tenetur apud Deum sponsio tua, non te ad magnam iustitiam inuito, sed à magna iniquitate deterreo. Non enim talis eris, si non feceris quod vouisti, qualis mansisses, si nihil tale vouisses. Minor enim tunc esses, non peior: modò autem tantò (quod absit) miserior, si fidem Deo fregeris, quantò beatior, si persolueris. Nec ideo te vouisse pœniteat, imò gaude iam tibi sic non licere, quod cum tuo detrimento licuisset. Aggredere itaque intrepidus, & dicta imple factis, ipse adiuuabit qui vota tua explet: Fœlix est necessitas, quæ ad meliora compellit. Sic & Chrysostomus ad Theodorum lapsum: Sic & Ambrosius ad virginé lapsam: Sic omnes prisci Patres quoduis aliud potius remedij genus adhibuissent, quàm vt violándi voti continẽtiam professis auctores fuissent, Ambrosius verò accusatú se fuisse scribit, sibiq; tanquam crimen obiectum, quòd suaderet castitaté, & persuaderet plurimis.

Argumentatio Brentij. Matt. 19. 1. Cor. 7. Responsio. Nõ est suadendũ coniugiũ ijs, qui cœlibatum profitentur. Aug. epi. 45. Chrysost. epi. 6. Amb. ca. vltim.

Quid autem is ad hæc? Vtinam autem conuincerer, vtinã tanti criminis probaretur effe-ctus. Non vererer: inuidiam, si efficaciam recognoscerẽ. Atq; vtinã me exemplis potiùs argueretis, quàm sermonibus cæderetis. Sed vereor, ne præuaricatores mihi apposuisse videar, qui me alienis cõmendent laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysterijs, & cõsecratas integritati puellas, nubere prohibes. Vtinã potuissem reuocare nupturas. Vtinã possem flammeũ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignũ videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre? Cæterùm quę tu adfers à Christo & ab Apostolis dicta, pridem à Catholicis eorum verborũ vera sententia producta, vestra verò validis est argumentis refutata. Scripsimus & nos in Confessione nostra Christiana pleraq;, quo nunc lectorem remittimus. Nam eadem iterare nihil est necesse.

Brent. patrocinatur incestis nuptijs. *1. Cor. 7.* *Matt. 15.* An non vouere virginitatem, inquit Brentius, humani tantùm est arbitrij, non diuini pręcepti? coniugium autem seruare, præcepti est diuini. Coniugatis, inquit Paulus, præcipio non ego, sed Dominus: Vxor à viro nõ separetur, & maritus vxorem non dimittat. Cùm igitur Apostoli audierint à Christo de Pharisæis: Cur vos transgredimini præceptũ Dei propter traditionem vestram? certè nunquam in animum induxissent, vt propter humanũ votũ prohibuissent cõiugium diuinitùs ordinatum, aut dissoluissent iam contractũ.

Responsio. *1. Cor. 7.* Vouere virginitatem humani tantùm arbitrij, non autem esse diuini præcepti, docet nos etiam Paulus, dicens: De virginibus pręceptum Domini non habeo, consilium autem do. Quare non inuiti verum id esse cõcedimus quod abs te scriptum est, virginitatem seruare, & cœlibem vitam ducere, rem esse per se liberam. Verùm & illud non minùs verum est, quod scribit Augustinus: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officijs gratiora, quæ cùm liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. *Augu. de adulterinis coniugijs ad Pollẽ. lib. 1. cap. 14.* Quod cùm productis plerisq; scripturæ locis confirmasset, in hæc tandem verba concludit: Quæ licita sunt, id est nullo pręcepto Domini prohibentur, sicut expedit potius tractanda sunt, non præscripto legis, sed cõsilio charitatis. Hęc sunt, quę amplius erogãtur saucio, qui curandus Samaritani illius miseratione ad stabulum perductus est: & ideo dicuntur non à Domino præcipi, quàmuis à Domino moneantur offerri, vt tanto intelligantur esse gratiora, quantò magis ostenduntur indebita. Vides, quàm lõgè dissentiat hic à vobis, qui voluntarios omnes cultus, qui fiunt absque expresso mãdato, Deo abominabiles esse contenditis? Hic verò tantò censet esse gratiores, quantò magis fuerint voluntarij. Neq; verò solus ita sentit Augustinus. *Hier. li. 1. aduersus Iouinianũ.* In eadem sententia fuit Hieronymus quoque: Plus amat inquit, virgines Christus, quia spontè tribuunt, quod sibi non fuerat imperatũ, maiorisq; gratiæ est offerre, quod non debeas, quàm reddere, quod exigaris. Et alio loco: Virginitas propterea *Idem in epist. ad Philemonem.* maiore præmio coronatur, quia præceptũ Domini nõ habet, & vltra imperata se tendit. Quo maior est illius impudentia, qui dixit, veteres omnes vna voce clamare, nullam penitùs voculam à Christo emissam, cui non sit necessariò obtemperandũ. Et hæc ipsa nominatim, quæ nos Christũ consuluisse dicimus, iussa esse, nulla dubitationi vbique do-*Hom. 8. de pœnitẽtia. Sermo. de charita. & Homi. 19. in ep. ad Hebr.* cere. Cùm tamen longè diuersum doceant Augustinus, Hieronymus, & in plerisque locis Chrysostomus. Cæterùm Brenti, non solùm virginitatem siue continentiam vouere, verùmetiam coniugium inire, humani tantùm est arbitrij. Sed sicut seruare coniugium, sic & virginitatem seruare, quam semel vouisti, diuini est præcepti. Nam quare præcipit Dominus coniugatis, vxorem à viro non discedere, & vt vir vxorem non dimittat, nisi propter votũ, quòd intercesit, cùm inuicem sibi desponsi sunt? Atqui simile votum intercesit, etiam cùm te virginem Deo castam despondisti. Quamobrem si non est fas à sponso mortali posteaquã cõtracta sunt sponsalia, discedere, multò minùs à sponso discedere fas est immortali. Nam & illi, qui Christo virginitatẽ vouent, sicut verè scri-*Aug. trac. 9. in Ioannem.* ptum est ab Augustino, quàmuis ampliorem gradum honoris & sanctitatis in Ecclesia teneant, tamen sine nuptijs non sunt. Pertinẽt enim & ipsi ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptijs sponsus est Christus. Non minùs igitur nefas est illis cœlestibus nuptijs irretitis à spõso suo Christo discedere, quàm ijs à suis, qui mortalibus sponsis iuncti sunt. Verùm tu sophistica quadam captione lectori fumos offundere conatis. Nam cùm virginitatem cum coniugio cõferas, alio termino vteris cùm de virginitate, alio cùm de coniugio loqueris. Ibi enim dicis, vouere virginitatem, hic, seruare coniugium. At vtrobique eodem vti termino oportuit, sicenim verani inferre conclusionem licuisset. *Diuini præcepti est seruare quod voueris. Deut. 23.* Nam sicut vouere virginitatem humani tantum est arbitrij, sic & vouere, siue mauis, inire coniugiũ. Et sicut seruare coniugium, diuini est præcepti, sic & seruare virginitatem, quã voueris, diuini est pręcepti. Multis enim scripturæ testimonijs doceri potest, quod vouerit aliquis, id esse seruandum. Nam & in lege scriptum est: Cùm votum voueris

Domino

Domino Deo tuo, nō tardabis reddere, quia requiret illud Dñs Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Dauid quoq; cecinit: Vouete & reddite. Similiter *Psal. 75.* & filius eius. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim illi infidelis & stul *Eccle. 5.* ta promissio, sed quodcunque voueris, redde, multoq; melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere. Vides, quòd æquè diuini pręcepti est, Christo sponso virginalem, atq; mortali spōso coniugalem castitatem reddere. Nihil itaque causæ fuit, cur illud à Christo dictum in nos detorqueres: Cur vos trāsgredimini pręceptum Dei propter traditionem vestram? Nam de nulla hîc traditione agitur, sed de præcepto Dei. Vtrobique pręceptum Dei est, & in seruando voto virginalis, & in seruando voto castitatis coniugalis.

Conatur iam tandem Brentius docere, quòd etiam ijs, qui sunt obstricti voto continentiæ, matrimonium inire liceat idque ipsius Epiphanij testimonio. Est autem & nostris in oculis magnus Epiphanius, sed sicubi licere sibi putat, vt à se dissideat ipse, dabit nobis hanc veniam, si potiùs ab illo sibi non satis constante, quàm ab Ecclesia dissentire voluerimus vniuersa, cùm præsertim à Vincentio Lyrinensi docti simus, cum Ecclesia Doctores recipere, non cum Doctoribus Ecclesię sententiam deserere nos debere. *Examinatur alius Epiphanij locus.* Quod est autem hoc remedij genus, peccato peccato mederi velle? Certè Paulus, perquàm ferebat molestè sibi tribui, quòd esse mala facienda doceret, vt euenirent bona. *Rom. 3.* Quod certè docere quodammodò videtur hic Epiphanius. Libet autem eius hac de re verba, sicut abs te citantur, adscribere.

Epiphanius, inquis, in hoc ipso capite, quo commemorat hāc traditionem, sic addit: *Brentij sententia.* Meliùs est vnū peccatum habere quàm plura: meliùs est lapsum à cursu palam sibi vxorem sumere secundum legem, & à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci, velut qui mala operatus est, velut lapsum & fractum & obligatione opus habentem: & non quotidie occultis iaculis sauciari ab improbitate, quæ à Diabolo ipsi infertur. Hic iterum, inquis, manifestè affirmat Epiphanius, quòd peccet qui post decretam virginitatē ad nuptias adspirat, non tamen sentit, tantum esse robur decreti aut voti, vt si quis coniugium ineat, dissoluendum sit: sed apertè dixit Melius esse vxorem ducere, & in Ecclesia pœnitentiam agere, quàm peccatum peccato cumulare: hoc est scortationi operam dare, & ex Ecclesia excidere. Agnoscimus Epiphanij verba sed cùm ipse pugnare secum videatur, Ioannis illius sententiam sequi maluimus, qui nō sine causa Chrysostomus est apellatus, cuius & nomen in orbe toto celebrius & maior est apud omnes auctoritas. Fecerat hoc monachus quidem Theodorus, quod tu suadere vis Epiphanium. Audi, quid illi scribat Chrysostomus: Bonum quidem nuptias & *Responsio.* ipse confiteor. Honorabiles, inquit, nuptiæ & cubile immaculatū: fornicatores autem *Chrysost. epi. 16* & adulteros iudicat Deus. Sed te iam seruare nō conuenit priuilegia nuptiarum. Ange- *Heb. 13.* lorum enim semel societate iunctum illud relinquere, & vxoris laqueis implicari, adulterij crimen incurrere est. Quanuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen & adulterio illud tantò peius affirmo, quanto maior & melior mortalibus Angelus. Nec vllus tibi fortè persuaserit, dicens: Nihil de non accipienda vxore Dominus pręcepit. Nec me ignorare confiteor, quòd adulterium interdixit, non nuptias vetuit, verùm in te adulterij nomen accipiet, si volueris nunquàm, quod absit, nuptias cogitare. Et quid mirum, si nuptiæ tales quibus offenditur Deus adulterio comparantur? Maius longè audies: Homicida iustorum laude donatur, & misericors plùs quàm homicida punitur, quoniam hoc vetante fit Domino, illud volente. Et Phinees quidem ad iustitiam reputatum est, quòd impudicum cum turpi fœmina virum vno gladio percussisset. Saulem *Num. 25.* autem Samuel sanctus Dei in luctibus, lachrymis precibusque pernoctans, damnatione, *1. Reg. 15. et. 19* cui illum addixerat Deus, liberare non potuit, quòd hostium duci, quem debuerat trucidare, inuito parcendū credidit Deo. Cùm hæc ita sint, stupere desiste, si nuptiæ peiores adulterio iudicantur, quoties Christus offenditur: Atque vt illud repetam, quod in principio posui Epistolæ, si militiæ vincula non tenerent, quis tibi desertionis crimen obijceret?

Nunc autem nihil in te penitùs tui iuris est, quippe qui tanto Imperatori militare *In Monachos ducentes monachas.* cœpisti. Nam si mulier proprij corporis non habet potestatem, sed vir, multò magis ij, qui Christo potiùs quàm sibi viuunt, conditionem sui corporis habere non possunt.

An autem eadem verba non quadrabunt in apostatas vestros, quos vos Deorum loco habere videmini? Nisi quòd sceleratiores ij, qui monachi monachas duxerunt, quàm Theodorus, qui quàmuis monachus, nullo tamē continētiæ voto duxit obstrictā, quam tamen admonitùs posteà reliquit. Geminatum itaque scelus vestri, designarunt. Sed audiamus, quid hac ipsa de re scribat magnus etiam ille Basilius, qui sicut Chrysostomo doctri-

Basilius Magnus. doctrina non inferior, sic & ipse multò celebrior est, quàm sit Epiphanius. Extat eius de virginitate oratio, in ea sic loquitur de ijs quibus hoc loco tibi patrocinari visum est. Cùm inquit, virginitatem Domino professæ sint, carnali posteà voluptate maleblanda delinitæ, ac deuictæ, stupri scelus honesto coniugij nomine obtegere cupiunt. Ac paucis interiectis: Coniugiũ quippe illi in peccatum reputabitur: primùm quidem, quia pessimum coniunctionis huius fundamentũ voluptatem iecit, præuaricationisque malum: Deinde, quia causa non esset libera. Neque enim mortuus est vir eius, vt cui vult, nubat, viuente immortali viro, meritò censetur adultera, quæ mortalem hominem ob carnis vitia Domini thalamis intulit. Et iterum post pauca: Si connubium istud & processu & testibus, cunctis denique iudicijs illustre & apertum est, nec est vir eius mortuus, mœchatur, quæ huiusmodi admittit scelus, viuente viro semper adultera. Nec sanè video, qua ratione, imò quo sacrilegio ipsa pro immortali viro Dei filio, mortalem hominem in malum suum ambire præsumat, ante viri oculos in ipsum impuris ac nequissimis semper amplexibus impia. Quo itẽ furere homo ille cubili Domini conscendere ac violare non metuat. Quæso quo cruciatu digna censeretur mulier, quæ nobili coniuncta viro, seruo suo seipsam violandam impudicè substerneret, ac seruum insidiosè nequiterque Domini thoris inueheret? quo item seruus ille damnandus examine, qui Dominæ suæ Dominique cubili se concitatus libidine, adeò petulanter immiscuit?

Accedit nunc propiùs ad rem qua de agitur: Sed enim vafræ istæ quid faciunt? quæ tantum impietatis contra seipsas per carnis flagitia admittere non timuerunt. Non modò non lachrymantur aut ingemiscunt, vt vel lachrymis remittant peccatum suum, minoresque suscipiant pœnas, verùm virginitatem quoque, quàm anteà professæ fuerãt, abnegant. Quippe virginitatis limites transgredi, vt voluptatibus inseruiatur, turpissimum esse, plenumque dedecoris non ignorantes, huiusmodi negatione, maiore scilicet scelere, virginitatem solari sese arbitrantur amissam. Homines miserè & infeliceter eligunt, sub quibus ad excusationem præuaricationis abnegent, quod fuerant antè pollicitæ, nec Dominum metuunt, cum quo fœdera castitatis inierant, cuiq; dederant dextras, eò quòd in malorum profunda deciderint. Ignorant miseræ, quia apud Deum & apud homines contra se crimẽ exaggerant. Christus præter violata virginitatis fœdera huiusmodi negationem, quam vice pœnitentiæ patrocinium criminis sumunt, acriùsac seueriùs suo illo iudicio vindicabit. Neque prolapsæ ad voluptatem quicquã ad excusationem proderit vmbra, solatiumque connubij. Nec sanè incongruè ijs, quæ sunt eiusmodi, illud Apostolicum aptari potest: Quoniam cùm fornicatæ à Christo fuerint,
1. Tim. 5. nubere volunt, habentes damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt, non coniugium, sed adulterium malè cõsumantes. Nullus itaque seruus ad id impietatis erumpat, vt sponsam Domini contingere audeat: nullus adeò insanus ac sacrilegus sit, vt immaculatam hostiam impudicis manibus tractet: nemo in tantum audaciæ temeritatisque prosiliat, vt eiusmodi vltionem sacrilegis impendere considerans, non vasa exanima ex auri argentique materia elaborata, sed animata ipsa & viua donaria, latronis more profanis manibus temerare atque incestare præsumat. Et si sponte sua se virgo sponsi fœdera transgressa substernat, cunctaque simul & templum, & donaria, & charitatẽ sponsi, communionemque ac societatem regni perniciosæ voluptatis gratia confundere atque calcare nitatur: noli huiusmodi ad scelus vti, neque te peccari communione commacules. Quòd si te viuente alij se virgo in matrimonij consortium tradiderit, ille pœnas fœderis luat: tu teipsum mundum atque integrum serua, ne sceleris impij in Dominum
Luca. 12. particeps fias. Oportet, inquit, filium hominis tradi: væ autem illi, per quem tradetur: vtile illi esset, si natus non fuisset. Nõnne de illa pari ratione iudicabitur, quę virginitatem antè professa, postmodum pœnitens, fruendę voluptatis gratia, mortali se viro immunda coniunxit? Et si dixerit: Oportet me viro coniungi in matrimonium, quemadmodum oportebat filium hominis tradi, verùm væ illi per quem illa sponsi fœdera transgressa, suam impleuerit impura libidinem. Vtiliùs fuerat (audeo dicere homini illi)
Mat. 19. non esse natum, quam socium tanti in Dominum flagitijs damnari. Non audis, quoniam qui dimissam duxerit, mœchatur? etsi enim pro culpa dimissa est, viuit tamen vir eius. Quid ergo dimissam perturbas: cur ei spacium non das, vt & de ijs agat pœnitentiam, quorum gratia dimissa est, & vir à se dimissæ pœnam emendationemque miseratus, ad se rursus proprium reuocet membrum? Quid emendandi se spacium præripis viuente viro sic dimissam ducens? Permitte, inquit, aut ad viuentem virum remeare meliorem factam mulierẽ, aut certè cùm neq; vidua neque vxor sit, pro remissione culpæ, quæ peccauit in virum, semper pœnas dare. Tu cur antequam peccatum suum proquo demissa est, planè intelligere possit eam ad coniugium rapiens, impudentiorẽ ad rapi-

rapiens, impudētiorem ad scelera deinceps facis?nempe viuente viro,alienam adulteras coniugem,facilemq; illi ad nequitiam reditum per cōnubium pandis. Si autem qui dimissam à viro mortali ducit,adulter atq; impius est,qui immortalis viri spōsam nūquàm dimissam violare præsumit,multò profectò funestiùs adulter atq; impius erit.Itaque etsi illa pessima se mutatione deijciat, ad carnis vitia vltro deuoluta : tu tamen eam noli tangere:viuit enim vir eius,neque illam dimittere vult. Permitte,vt se inspiciat,vnde sit lapsa,vbinam iaceat.Digerat vitium,diluat amorem carnis,consideret diligentiùs indulto spacio,cuiusmodi crimen admiserit, quantumq́ue molita sit sceleris.Redibit prorsus ad sponsum suum. Quid infelicis anticipas lapsum ? quid considerandi peccati tempus intercipis?quid consilij spacium tollis ? Cur non dimissam à Domino ducens, non virum te,sed adulterum impié Domini cubile violando manifestas?Hactenùs Basiliùs.

Quid autem acriùs,quid vehementiùs,quid aptiùs ad rem qua de agitur,quid magis appositum ad incœsta vestra sacrilegia, quibus honestum coniugij nomen prætenditis, condemnanda dici potuit,quàm est dictum ab hoc sancto viro ? Num autem is disdiapason,quod aiunt,ab Epiphanij sententia non discrepat ? Nuptias hoc genus virginitatis abnegationē vocat, & maius id esse scelus,exaggeratiq́ue crimen ea re, quin & Christum acriùs id & seueriùs in illo suo iudicio vindicaturum scribit. Deinde verò, si dimissa sit etiam à viro suo Christo,hoc est,si sit ad carnis vitia deuoluta,tangi tamen eám verat,sed spacium illi pœnitentiæ concedi vult. Vides, qualem de coniugijs vestris tulerit sententiam vir hic, non doctrina magis admirabilis & sapientia, quàm vitæ sanctimonia cōspicuus,cuius cùm summa semper in Ecclesia Dei fuerit auctoritas,meritò maius hęc illius,quàm cuiusquam alterius diuersa sententia pondus auctoritatis apud pios omnes habere debet. Qui cùm sicut vitæ quondam,sic & huius sentētiæ sociū habuerit Ioannem Chrysostomum,duos hos celebres Græcos,contra Græcum & ipsum Epiphanium à te productum,collocamus.Et horum duorum sententententiam tantò nos amplecti libentiùs profitemur,quantò magis cum ea,quæ totius est Ecclesiæ sententia,consentire videntur, Quamobrem nemini dubium esse debet, siue quis virginalem aut vidualem,siue continentiam vouerit coniugalem,eum vtrumque præstare teneri, neque licere post emissum votum continentiæ matrimonium cuiquam contrahere. Cæterùm illud esse debet cuique persuasissimum, quòd cùm alia, tum monastica simul instituta, non in alium vsum inuenta sunt,quàm sicut scribit Bernardus,ad lucrum & custodiam charitatis. Hæc est enim, quemadmodum ab Augustino quoque scriptum est, quæ præcipuè custoditur in monasterijs. Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus,charitati cultus(addemus nos vero)charitati cœlibatus aptatur. Coitur in vnam conspiraturq́ue charitatem.Hanc violare tanquàm Deum,nefas ducitur: huic si quis resistit, eijcitur atque vitatur:hanc siquis offendit,vno de die durare non sinitur:hanc ita cōmendatam sciunt omnes à Christo & ab Apostolis, vt si hæc vna absit, inania:si hæc adsit, plena sint omnia.Cùm itaque sicut Scripturæ,sic & traditionum,cùm aliarum,tum earum, quibus vtuntur hi,qui manasticam profitentur,non sit alius scopus, quàm charitas,nec aliud spectatum sit, cùm instituta monastica fuerunt inuenta, quàm lucrum & custodia charitatis, ab eorum sententia non discrepamus, qui sicubi charitas hoc postulat Christiana(verbi gratia,salus alicuius regni, quod alioqui necesse foret interire,aut aliud aliquid eiusdem genereris) rectè posse putant aliquem lege cœlibatus solui, modò ne sit ipse in sua causa iudex, sed eius ea de re iudicium requirat, cui sicut à Bernardo scriptum est,posse videre datum,& posse prouidere creditum est. Vt autem pro sua qois libidine resiliat ab eiusmodi voto, seq; propria sua auctoritate lege soluat, quā ipse sibi tulit (quod à vestris apostatis, quos vos Apostolos agnoscitis,factum est) scelus id esse prorsus inexpiabile iudicamus.

Post emissum cōtinentiæ votū nulli licet cōtrahere matrimonium.

Bernar. de præceptis & dispēsatione.

August. de moribus. Ecclesiæ, capite.33.

In casu solui potest lex cælibatus.

Profert canonem Ancyrani concilij Brentius,qui sic habet:Professi virginitatem qui sunt,si hanc mittentes irritam faciunt,inter Digamos cēseantur.Digamia autem, inquit, qualem illis temporibus intelligebant, videlicet, cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram, non iudicabatur quidem ex omni parte commendabilis, non tamen damnabatur.Quare cùm hoc Concilium censet eos qui professam virginitatem coniugio violant, inter Digamos habendos, etsi non laudat eorum facta, tamen non audet damnare,& vel ipsorum coniugia dissoluere,vel ipsos ex Ecclesia proscribere. Quid sibi vult Brenti,quod ais,digamia qualem illis temporibus intelligebant,videlicet cùm quis post prioris vxoris mortem duxisset alteram ? An aliam nunc intelligitis digamiam, quàm intelligebant tum? Digamos ad Episcopatum prouehi non vult Paulus. Quod si vos vultis aliam intelligi digamiam,quàm intelligebatur tum,& nunc intelligitur à Catholicis,quid aliud quàm duas vxores habere simul ijs,qui Laici sunt,permittitis. Nam

Conci. Ancyr. capit.18.

Quæ sit digamia prohibita.

1.Tim.3.

soli

ea leguntur apud Augustinum in libro de bono viduitatis. Quamobrem autem non adscripsisti que statim sequuntur? Non possum, inquit Augustinus, dicere, à proposito meliore lapsas si nupserint fœminas adulteria esse, non coniugia, sed planè non dubitauerim dicere, lapsus & ruinas à castitate sanctiore, quæ vouetur Deo adulterijs esse peiores. Si enim quod nullo modo dubitandum est, ad offensionem Christi pertinet, cùm membrum eius fidem non seruat marito, quanto grauius offenditur, cùm illi ipsi non seruatur fides, in eo quod exigit oblatum, qui non exegerat offerendum. Cùm enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vouit, tantò magis fraudati voti auget iniquitatem, quantò minùs habuit vouendi necessitatem. Hæc tu prætermisisti Brenti, quòd ad rem tuam non faciebant. Egregium verò nuptijs vestris elogium tribuit Augustinus, quas cùm adulteria quidem esse non dicat, quòd tamen sint adulterijs peiores, dicere non dubitat. Nec diuersum ab eo sensit Ioannes Chrysostomus, qui & ipse tales nuptias affirmat esse peius quiddam adulterio. Quomodo autem peius quiddam intelligi debeat, docet Hieronymus, dicens: Virgines, quę post consecrationem nupserint, non tam adulteræ sunt, quàm incœstæ. Porrò ab Augustino sumus edocti, quòd sicut fornicatione peius adulteriũ, sic adulterio peior est incœstus. Ambrosius, Basilius. Theophylactus, vocant hoc genus nuptias adulterium: Hieronymo, Augustino. Chrysostomo visum est, non satis pro eo ac ipsius turpitudo meretur, facinus istud appellari, si vocassent id adulterium: itaque peius quiddã adulterio, hoc est, incœstum sacrilegium, eas nuptias appellandas putauerunt, quibus contaminauit se primus auctor sectæ vestræ, & complures alij, qui eum posteà sunt sequuti. Sed Augustinus ais, nihilominùs has esse nuptias contendit, nec à maritis separari vxores, quasi adulteras permittit. Est ita, sed eas Cyprianus, Ambrosius, Basilius, Theophylactus, quin & ipse Chrysostomus alio quodã loco vocat adulteria. Sed audi quid de nuptijs eiusmodi senserit, Syritius, qui fuit æqualis Augustini: Monachorum inquit, quosdam atque monacharum abiecto proposito sanctitatis, in tantam potestatis demersos esse lasciuiã, vt prius diluculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita se ac sacrilega cõtagione miscuerint: posteà verò in abruptum conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus liberè filios procrearint, quod & publicæ leges, & Ecclesiastica iura condemnãt. Has ergo impudicas detestabilesque personas, à monasteriorum cœtu, Ecclesiarumq; conuentibus eliminandas esse mandamus: quatenùs retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoqui, vt eis vel ad mortem saltem, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam indulgentia subuenire possit. Adferunt autẽ ex Gregorio Burchardus, & post eũ Petrus Lõbardus, & frater eius Gratianus verba hęc: Viduę à proposito viduitatis recedentes, super quibus nos cõsuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos Apostolica auctoritate dãnandas, & à communione fidelium, atque à liminibus Ecclesiæ arcẽdas esse censemus, vsq; quò obediant Episcopis suis, & ad bonum quod cœperant, inuitè aut voluntariè reuertantur. Quid igitur dicemus? Num ij quos protulimus, dissentiunt ab Augustino? Num inter sanctos Doctores pugna est? Nulla prorsus, modò rectè rem accipias. Dissoluunt enim nodum hunc Petrus Lombardus & Gratianus, qui duplex votum esse docent, quòd aliud sit priuatum aliud solenne: Priuatum est in abscondito factum. Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: solẽne verò violare, peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent, qui contrahendo mortaliter peccant, si tamen contraxerint, non separentur, quia probari non potest, quod occulte factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queant: & si inierint, separantur. Videntur autem ij Doctores Innocentium sequuti, cum quo propemodum idem sentire videtur Epiphanius. Is enim adferens locum illum Pauli, de viduis, ita loquitur: Quæ promiserunt, & reprobauerunt, iudicium habent: quæ verò non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, iudicium non habent: Si nanque iudicium siue condemnationem habituræ essent, quomodo dixisset, Nubant, domum gubernent? Quid autem aliud ab Innocentio quoque dictum est? Quod enim dixit Epiphanius, quæ promiserunt, dixit Innocentius, quæ Christo spiritualiter nubunt, & à sacerdote velantur, si posteà nupserint publicè, non eas admittendas esse ad publicam pœnitentiam, nisi is cui se iunxerint, de hac vita decesserit. Quod verò dixit Epiphanius, quæ non promiserunt, sed coniunctæ sunt propter debilitatem, hoc dixit Innocentuis, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerint permanere: ab ijs si nupserint, agi

Aug. capi. 10. Ibid. ca. 19. Post votũ cælibatus contrahere, peius est adulterio. Chrysost. epi. 6. ad Theodorum lapsum. Hier. li. 1. aduersus Iouinianum. Augu. de bono coniugij ca. 8. Ambros. ad virginẽ lapsam ca. 5. Basi. de virginitate. Theo. in ca. 7. 1. ad Corinth.

Amb. vbi suprà. Basili. vbi suprà. Theo. vbi suprà. Syri. epi. 1. ca. 6.

Bur. li. 8. ca. 45. Lom. li. 4. senten. distin. 18. Gratia. 27. quæst. 1. viduas. Lomb. ibi 27. distin. presbyt. Votũ aliud priuatũ, aliud solenne cõtinẽtiæ.

Epiph. hæres. 48. cõtra Brent. defenditur.

vult aliquando tempore pœnitentiam. Idem vult & Epiphanius, cùm dicit in eo loco, quem tu citas, eam à virginitate multo tempore pœnitentiam agere, & sic rursus ad Ecclesiam induci debere. Quàm pulchè conuenit Epiphanio Græco cum Innocentio Latino? vt facilè cuiuis constare posit, Orientis & Occidentis eandem ea de re sententiam fuisse. Simul autem explicat Epiphanius ipse, quo sensu dixerit ea, quæ producta sunt per te: quin & quæ videtur inter sanctos Doctores esse pugnantia, tollitur. Nam & Epiphanius in eo loco, quem tu profers, & concilium Ancyranum, & Cyprianus, & Augustinus, etiamsi de professis loquantur, non de ijs tamen quæ publicè professæ sunt & velatæ, sed de ijs tantùm, quæ necdum sacro velamine rectæ in proposito virginali, vel viduali semper se simulauerunt permansuras, loqui videntur. Contrà, qui sunt à nobis producti, de ijs dicunt, quæ publicè professæ, & habitum religionis indutæ, solenni se voto obstrinxerunt. Talibus, tantùm abest vt nuptias permittant, vt ne ad agendam quidem pœnitentiam permittendas censeat, nisi is, cui se iunxerint, ex hac vita decesserit, hoc est, sicut Petrus Lombardus & Gratianus interpretantur nisi ab incœsta copula discesserint. Tunc enim ille, qui se coniunxerat Mooachæ, defunctus erit, cùm ab illius illicitis amplexibus ea penitùs recesserit. Sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit: & ille perhibetur mortuus esse mundo, qui nihil in mundo concupiscit. Hæc igitur distinctio, quam non modò Petrus Lombardus & Gratianus, verùm & vetustiores ijs Innocentius & Epiphanius adferunt de voto priuato & solenni, si diligenter expendatur, efficit vt quæ tu profers testimonia, cum ijs, quæ sunt à nobis producta, nihil protsus pugnare videantur. Nec est, quòd eam contemnendam existimes. Nam præterquàm quòd maiore deliberatione fit solenne votum quàm priuatum, nullus vt esse locus tergiuersationi queat, grauiore cum offendiculo violatur. Plures enim offenduntur, si quod publicè solenniterque, quàm si quod priuatim promissum est, non præstetur. Quid autem est quod sibi charitatas magis cauendum esse putet, quàm offendiculum? Hinc est, quod Paulus ait: Si esca scandalizauerit fratrem meum, non manducabo carnes in æternum, ne fratrem meum scandalizem. Vides, vt nos exemplo Pauli ad charitatis regulam omnia moderemur, cui soli apud nos aptantur omnia, quam haud aliter quàm Deum ipsum violare nefas ducimus. Num similiter & vos estis animati? Quin vobis in contrarium potiùs recidunt omnia: qui si minùs lingua, factis tamen dicitis: Quoniam esca scandalizat fratrem meum, manducabo carnes in æternum, vt fratrem meum scandalizem. Sic omnia facitis, vt omnibus offendiculo sitis, ac ne micam quidem charitatis vobis inesse, planum orbi faciatis vniuerso. Quæ causa est, quòd hâc quoque distinctionem inter priuatum & solenne votum risu prosequimini. Nos verò cùm ex hac Patrum sententia, tum ex alijs rationibus quas commemorauimus, perspicuum nos fecisse iam putamus, quòd hæc traditio sit Apostolica. Deique verbo nitatur, Vouete & reddite: quodque peccatum sit vtrumque siue quis pòst priuato, siue pòst solenni & publico voto decretam virginitatem nuptias contraxerit. Sed priùs tamen illud pœnitenti remitti posse, contractasque nuptias dirimi non licere: cæterùm quæ solenni voto virginitatem siue continentiam decreuerunt, si nuptias contraxerint eas ne ad pœnitentiam quidem admitti, nisi discesserint ab incœsta copula: & eorum nuptias non tantùm adulteria, verumetiam incœsta esse sacrilegia.

Distin. 38. li. 4. sent. 27. quæst. 1. Si quis.

Grauiùs peccatur contra votũ solenne quàm priuatum.

1. Cor. 8. Catholici charitate omnia moderantur, eam non seruant Solarij.

Excurit iam aliam traditionem Brentius: Epiphanius, inquit, recitat etiam aliam traditionem, tanquàm ab Apostolis datam, quòd quarta & pro sabbato ieiunandum sit, & quòd sex diebus Paschæ nihil accipiendum sit præter salem, panem & aquam. Quæso autem te, quis verè peritus Apostolicæ doctrinæ posset hanc traditionem pro Apostolica agnoscere? Fieri quidem potuit, quod Apostoli ipsi aliquoties ijs diebos ieiunauerint, & in diebus Paschæ nihil præter salem, panem & aquã acceperint: sed quòd hoc suum exemplum tanquam firmum Decretum Ecclesiæ tradiderint & mandauerint, hoc demum certis rationibus demonstrari non potest. Apostolorum enim doctrina est, quòd non vno tantùm & altero die, sed perpetuò ducenda sit sobria vita: Non in comessationibus, inquit Paulus, & ebrietatibus. Eorum etiam doctrina est: Mundis omnia munda. Quomodo igitur præscripsissent Ecclesiæ certos dies ieiuniorum, & certum genus cibi? Quartæ & pro sabbati ieiunium tam strictũ, vt ab Ephiphanio describitur, verisimile est Apostolos exemplo magis tradidisse, quàm quòd legem aliquam ita ieiunandi necessariò seruandam ab omnibus sancire voluerint, cum ad eam ferendam non omnium vires ex æquo sufficerent. Et certè ea fuit Christianorum pietas Apostolorum temporibus, vt eiusmodi legibus opus non habuerint: plus vltrò præstabat charitas, quàm vlla potuisset lex imperare. Quicquid Apostolos eorum Discipuli facientes vide-

Epiph. hæresi. 75. Et in cõpendiaria doctrina de fide.

De traditione ieiuniorũ disputat Brentius ex Epiphanio.

Rom. 13. Tit. 1.

Responsio de primitiuæ Ecclesiæ abstinentia.

videbant, id eis legis loco fuit: quòd ad eorum exemplū se libenter omnes componebant. Itaq; tanta fuit tum Christianorum abstinentia, sicut à Philone memoriæ proditum legimus, *Philo in lib. de vita cōtemplatiua.* nullus vt esset prandiorum vsus: neque priusquàm Sol occidisset, cibum quisquā caperet. Tertio nonnulli, quidam quarto, alij quinto, sexto demùm die corpus alij cibo reficiebant. Quamobrem hortati sunt magis non verbo modò, verùmetiam & exemplo ad ieiunium hoc, de quo scribit Epiphanius, eos qui Christum sequebantur, quàm quòd strictiorem aliquam legem illis imposuerint. Cæterùm credibile non est, quanto studio pij omnes hanc illorum traditionē amplexi fuerint, vt à temporibus Apostolorum ad hæc vsque nostra fuerit ab omnibus ferè gentibus ad Christianam fidem conuersis, ieiunium hoc diligenter obseruatum. *De iustitia & iure, parag. in scripto.* Scis autem illud, quòd diuturni mores consensu vtentium approbati legem imitantur: aut si mauis nostrorum nos vti sententijs, *Aug. episto. 86.* nec illud ignoras, quòd in ijs rebus, de quibus nihil certi statuit diuina scriptura, mos populi Dei, & instituta maiorum pro lege tenenda sunt. Et sicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt. Adeò non minùs graue flagitium visum est, Ecclesiasticam consuetudinem contemnere, quàm diuinā legem præuaricari. Quod autem scribis, Apostolos docuisse, perpetuò ducendam esse sobriam vitam: quis est qui neget? nec aliud nunc quoque docet Ecclesia. Verùm non omnes capiunt verbum hoc. Quare nostræ datum est hoc infirmitati, vt quoniam perpetuò non poteramus, certis tamē diebus abstineremus, quibus Christi simul passi pro nobis & mortui memoriā recoleremus. *De loco. Omnia mūda mundis.* Neque verò propterea certo ciborum genere abstinemus, quòd omnia munda mundis esse negemus: ipsi vos non ignoratis Brenti, quòd nullos cibos esse immundos credimus, quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione: nisi quòd vos omnem occasionem detrahendi nobis quæritis. *Berna. ho. 66. in Cantica.* Abstineo, inquit Bernardus, à carnibus, ne dum nimis nutriunt carnem, simul & carnis nutriant vitia. *Euseb. li. 5. hist. eccl. cap. 3.* Vides, quæ Monacho fuerit à carnibus abstinendi causa: eadem est & nobis, eadem fuit Apostolorum seculo, & aliquot post magnæ parti fidelium, quos non vno aut altero die, sed toto vitę suæ tempore ieiunasse testantur illa Biblidis apud Eusebium verba, quæ cùm interrogata fuisset, cum infantes ederēt Christiani, cuius tum falso criminis insimulabantur, Quomodo, inquit, infantes ederent illi, qui ne irrationabiliū quidem animalium carnibus vtuntur? Adeò tum non à quadrupedum magis aut volatilium, quàm & à piscium carnibus bona pars fidelium abstinebat, pane tantùm & leguminibus contenta. Cæterùm qui perpetuò non possent, quarta saltem & pro sabbato, sicut erant ab Apostolis docti, ieiunabant. *Ign. epi. 4. Orige ho. 10. in Leuiticum.* Nam quòd hæc fuerit Apostolorum traditio, videtur etiam scribens ad Philippenses Ignatius indicare, qui tertius à Petro fuit Antiochenus Episcopus & eum sequutus Origenes.

Quale autem est hoc Brenti, quod subdis? quod Epiphanius de ieiunio quartæ & pro sabbati affirmat, hoc Augustinus apertè negat. *Aug. epistol. 86. à Brentio citatur.* Ego, inquiens, in Euāgelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellant testamentum nouum, animo id reuoluens, video præceptum esse ieiunium: quibus autem diebus nos oporteat ieiunare, & quibus non, præcepto Domini vel Apostolorum non inuenio definitum. *Responsio falli Brentiū in August. sententia indicanda.* Quæso te Brenti, num his verbis negat Augustinus, Apostolicā hanc esse traditionē? Num quia dicit, quòd eā non inuenerit in Euangelicis & Apostolicis literis, viua voce traditā esse negat? *Aug. li. 2. cap. 7. li. 4. ca. 24. li. 5 cap. 23 de Baptismo paruulor.* Vbi fuit mens tua, cùm hæc scriberes? Nos verò nihil de temporibus ieiunij scriptum esse confitemur, & propterea traditionē esse dicimus, non scripturā. Vis autem, vt ex Augustino doceamus, quod hæc traditio sit Apostolica? Scribit is contra Donatistas: *Idem in epistol. 118. cap. 1.* Quod vniuersa tenet Ecclesia, nec Concilijs institutū, sed semper retentū est, nō nisi auctoritate Apostolica traditū rectißimè creditur. *Idem episto. 86.* Et alio loco: Illa quæ nō scripta, sed tradita custodimus, quæ quidē toto terrarū orbe obseruantur, dantur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. *Cur die mercurij et veneris ieiunetur.* Quin is etiam alio loco causam adfert, quamobrē quarta & prosabbato ieiunent, hanc nimirùm: Quòd considerato Euangelio, ipsa quarta sabbati, quàm vulgò quartam feriam vocant, consilium reperiūtur ad occidendum Dominum fecisse Iudæi. Intermisso autem vno die, cuius vespera Pascha Dominus cum Apostolis manducauit, qui finis fuit eius diei, quem vocamus quintam sabbati, deinde traditus est ea nocte, quæ iam ad sextam sabbati, qui dies pasionis eius manifestus est, pertinebat. Quam eandē de quarta feria rationem adfert Theophylactus quoque. *Theoph. in cap. 14. Marci.* Pergit Brentius: Fieri quidem potuit, quòd ex consuetudines paulatim apud Apostolicos successores pro externa & libera disciplina inoleuerint: sed non est sentiendū, quod Apostoli ipsi has tāquam leges Ecclesiæ necessariò seruādas imposuerint. Non difficulter tibi cōcedimus, quòd ita necessariò seruādas leges has Apostoli nō imposuerint, vt si quis ex

legitima causa cibi sumpsisset aliquid constitutis ieiunij temporibus, is æternæ mortis reus esset: cæterùm si quod vos facitis, cõtemptu legum faceret aliquis, vt à carnibus non abstineret, peccatum hoc rectè Satanissimum dici persuasum habemus. Omnis pulchritudo filiæ Regis, dicit Psaltes, abintùs, Non esca est, quę vel commendet, vel cõdemnet: non peccatur edendo, non peccatur abstinendo, intùs in animo peccatum est, Potest quis abstinere cum peccato, potest edere sine peccato. Non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominẽ: quod intùs est, hoc vel punit, vel coronat Deus, voluntatem scilicet hominis, quia quis manducat, vel abstinet. Verùm hac de re scripsimus in Confessione nostra Christiana copiosè, ad quam lectorem remittimus.

Psal.44.
Matt.15.

Absoluit iam censuram suam Brentius in sanctos Episcopos, Basilium & Epiphanium Græcos: nunc se confert ad Latinos, vt in eos quoque censuram suam exerceat. Ac primo loco Cyprianum aggreditur, virum non doctrina magis insignem, quàm laude martyrij celebrem, quem haud aliter adoritur, atque Ioab adortum aliquando legimus Amazam, ad quem dixit. Salue mi frater, & tenuit manu dextra men tum Amazæ, quasi osculaturus eum, & percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram. Expendamus, inquit Brentius, & eam traditionem, quam Cyprianus de mixtura vini cum aqua in calice dominico scribit: hanc tanti faciunt Asotici, vt eam etiam inter suos canones retulerint. Meritò quidem Catholici traditionem hanc maximi faciunt, non solùm quia tanti martyris testimonio, qui non multum fuit à temporibus Apostolorũ remotus, eam à Christo profectam esse didicerunt, verumetiã quòd Ecclesiæ totius motibus receptam esse vident. Scribit autem inquit Cyprianus, aquam esse in Dominico calice miscendam ex ipsius Christi præcepto & tradione. Reueremur quidem huius sanctissimi martyris auctoritatem, & amamus eum ex animo. Agnosci Brentium dicentem. Salue mi frater, & osculum dantem, aspice nunc eundem sancti illius viri latus transfigentem. Sed hoc non est ferendum, inquit, quòd Asotici abutantur auctoritate eius, ad stabiliendas suas partim ineptias, partim superstitiosas & impias traditiones. Potuítne vulnus illi magis infligere capitale? Quid autẽ ineptum, quid superstitiosum, quid impium ex huius viri sanctissimi scriptis haurire licet? Cui non satis fuit semel impiorũ gladijs occubuisse, nisi blasphemæ tuæ linguæ mucrone Brenti, feriretur iterum. Verùm ad felicitatis illius cumulum accedit & hoc, quòd abs te Christi crucis & veritatis hoste maiore, quàm fuerunt illi quorum opera supplicio capitis affectus erat, nunc incessitur. Nam abs te accusari, laudari est. Dissimulari non potest, inquit, quòd hic martyr fuerit aliquoties in asserendis suis opinionibus paulò acrior & vehementior, id quod testificatur exemplum de Baptismo hæreticorum: sed quia diuersum sentientes nec ignibus, nec Satanæ tradidit, ignoscendum illi erit, quantum salua pietate fieri potest. De Asoticis autem longè aliter sentiendum est: ij enim sua dogmata ita asserunt & tuentur, vt qui diuersum docuerit, anathemare deuoueatur, hoc est, igni & aqua interdicatur, & Satanæ tradatur. Itaque quod in Cyp. est tollerabile, hoc in Asoticis est abominabile. In hac vna sua opinione asserenda, fatemur Brẽti, quòd hic S. Martyr acrior paulò fuerit, nec ex omnibus, quæ scripserit, præter vnum hoc, quicquam est reiectum: cætera omnia totius Ecclesiæ iudicio suntapprobata sicut & hoc inter alia, quod nunc reprehendendum esse putas. Cæterùm quid sibi vult, quod scribis, quod Asotici sua dogmata & suas traditiones, ita asserũt, &c. Nullus ex Catholicis, quos tu lepidus admodùm scurra vocas Asoticos, habet sua dogmata, vel suas traditiones: Ecclesiæ dogmata sunt, quæ tuemur: à qua si qui diuersum docent, si proptereà fuerint anathema pronunciati, vel Satanæ traditi, quid fit aliud, quàm quod præcepit Christus, dicens: Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquàm Ethnicus, Quod Paulus quoque monuit, cùm scriberet ad Galatas: Si quis euangelizauerit aliud præter id, quod accepistis, anathema sit. Quod etiam ipse fecit Paulus, qui Satanæ se tradidisse scribit Hymenæum & Alexandrum, vt discant non blasphemare. Quid autem? An non idem vos quoq; facitis Brenti, si quis ab opinione vestra dissentiat. Nũ opus est hic recẽsere, quibus aqua & igne fuerit Vuittebergæ interdictum, quòd ad idolo vestro dissentirent. Iam verò nónne querũtur Sacramẽtarij de grauiore iugo suis ceruicibus per vos imposito, quàm fuerit Pontificiũ? deque maiore propemodùm persequutione. Scilicet si quis diuersum à vobis doceat, in eum arbitratu vestro vobis animaduertere fas est? Si quis verò pugnãtia cùm Ecclesiæ dogmatibus adferat, durius aliquid in eum statuere fas non est? Sed non est ita sæuitum Cypriani temporibus in hæreticos. Demus hoc tibi, sed statum illorum temporum considera. Durissimo tum seruitutis iugo Christiani premebantur, quãdo suberant Ethnicis Principibus, nullũ supplicij genus in horas non expectabant, cùm to to die mortificarẽtur, æstimati sicut oues occisionis. Hoc rerũ statu, putas

2.Reg.20.
Brentius Cyprianum insectatur.
De conse, distin. 2. Sicut.
De traditione mixtionis vini & aquæ in calice.
Cyp. li.1. epist.3.
Responsio pro Cypriano contra Brentium.
Brentius in Cypriano, & Catholicos.
Responsio.
Matt.18.
Gal.1.
1.Tim.1.
Cur ætate Cypr. non punitis hæretici.

putas tu aliud aliquid eos in hęreticos statuere potuisse, quàm vt eos anathemate damnarent, & è cœtu piorum eijcerét? Cæterùm posteaquàm ad Christianos imperium fuit translatū, quos insanabiles esse videbant, non satis habebant eos anathema pronunciasse, simul illis & bona confiscabantur, & aqua & igni interdicebatur. At Cyprianus, ais, ne anathema quidem quenquam pronunciauit. Quo iure autē id faceret, cùm orbis magnā partem à se dissentire videret? In quo Concilio statutū fuit esse rebaptizandos hæreticos non Oecumenicum id erat, sed prouinciale: quamobrē nihil in eo definiri potuit, quod sub anathematis pœna seruare tenerentur omnes. Quòd autem errauerit Cyprianus, cùm hæreticos esse rebaptizandos censeret, libenter tibi concedimus. Cæterùm cùm nondū illa quæstio satis diligenter pertractata, nec ab Ecclesia vniuersa quicquam de ea fuerit definitū, ignosci sibi Cyprianus merebatur. Cæterū, quod in eo tu reprehendis, in eo sibi ignosci per te non postulat, cum quod ipse sentit, idem Ecclesia sentiat vniuersa.

Pergit Brentius: Sed audiamus, quam traditionis suę rationem afferat Cyprianus: *Cur Bren. Cyp. suggillet.* Si vinum, inquit, quis offerat, sanguis Christi, incipit esse sine nobis: si verò aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Habes verba Cypriani. Et si autem sentimus ipsi, non esse aqua tantùm in cœna Dominica vtendū, propterea quòd manifestum est Christū vsum esse in vino: nec exstimamus per se perniciosum esse vinum aqua parumper diluere, ac fortasis ipse quoque Christus aut ministri cœnæ diluerunt pro more vinum aqua: sed negamus hanc traditionem vel à Christo ipso datam, vel obseruatu necessariam esse. *Responsio.* Quæ est hæc aduersandi sanctis Patribus libido? Rectum esse confitetur, oppugnat nihilominùs. Duo verò potisimùm oppugnat, quòd à Christo sic institutum, & quòd obseruatu sit necessarium. At priùs illud asseueranter admodum affirmat Cyprianus, eadem illa vestris auribus occinens, quæ vos nostris soletis: Si quis vobis annunciauerit, pręter quàm quod accepistis, anathema sit. *Gal.1.* Reijcitis mandatū Dei, vt traditionem vestram statuatis. *Matt.15.* Hic est filius meus dilectisimus, in quo bene sensi, ipsum audite. *Mat.17.* His ille Scripturis intonans, vrget, vt solum Christum audiamus, cui pater de cœlo contestatus, vt in eo quod ipse fecit, eum imitemur, nec ab eius præceptis & monitis recedamus, qui calicem docuit exemplo magisterij sui, vini & aquæ commixtione misceri. Neq; verò solus hoc ita sensit Cyprianus. Qui fuit quintus à Petro Pontifex Romanus Alexander: *Alexander epist.1.* Non debet, inquit, vt à Patribus accepimus, & ipsa ratio docet, in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed vtrumque permixtum, quia vtrumque ex latere eius in pasione sua profluxisse legitur. Testantur autem etiam Patres in tertio Carthagineñ. Concilio ante 1200. anno cōgregati, *Conc. Carthag. cap.24.* Dominum tradidisse, vt in Sacramentis corporis & sanguinis Domini, panis & vinum aqua mixtum offeratur. Vides igitur, quòd non solùm Cyprianus, sed & Patres Carthag. Concilij, & eum qui videtur æqualis Apostolorum fuisse Pontif. Alexandrum, grauisimos eius rei testes habeamus, quòd hæc Christi fuerit traditio. Quàm quòd obseruatu necessariā esse negas, perquàm est ridiculum. Scilicet in hoc à Christo & Apostolis eius pleraque tradita sunt, vt ea minimè sit obseruari necesse. Sed intereà tamen verum est, quod à Petro Lombardo scribitur: *Lib.4. distinct. 11.* Si quis non intendens hęresim introducere, obliuione vel ignorātia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum Sacramentum, sed ille grauiter est corripiendus. Quòd si quis autem ex contemptu prætermittit, sicut ex vobis nonnulli faciunt in despectum Ecclesiæ, quin grauisimum crimen designet, dubium non est. Excutit iam censor noster traditionis rationem, quam adfert Cyprianus: Multò minùs, inquit, iudicamus hanc rationem quam adfert Cypri. esse probabilem. *Ratio Brētij cōtra Cyprianū.* Quid enim? Num Christus in pasione sua colligauit sibi Ecclesiā suam tam fragili vinculo, vt si fortè minister Ecclesię vtatur in cœna vino tantum, statim Christus incipiat esse sine Ecclesia, & non habeat ampliùs Ecclesiā: aut si quis vtatur tātùm aqua iā protinus Ecclesia priuetur suo Christo? At Paulus dicit: Mihi persuasum est, quòd neq; mors, neq; vita poterit me separare à dilectione Dei. *Rom.8.* Et Christus ipse ait: Nemo poterit oues meas rapere de manu mea. *Ioan.10.* Quid ergo de illis verbis iudicari aliud posit, quàm quòd incogitanti exciderint? *Responsio.* Nihil excidit incogitanti Cypr. Brenti, verū improbè tu facis & arrogāter, qui sancti verbis alienum sensum affingis. Certū est, quòd in pasione sua Christus Ecclesiā suam fortisimo sibi vinculo alligaris, verùm ad hāc nō pertinet, qui traditionē illius contēnit. Nec incipit esse sine Ecclesia Christus, si minister secùs offerat, quàm ille docuit. Habet ille nihilominùs Ecclesiā suā, quę vocem eius audit: sed eorū caput esse recusat, à quibus mandata sua negligi videt. Sensum autē horū verborum non aliunde rectiùs intelliges, quàm ex ijs, quæ scripsit Beda venerabilis in Marcū: *Bed c.14. in Marc. Apoc.17.* Quia inquit, & nos in Christo et in nobis christū manere oportet, vino Dominici calicis aqua miscetur: Attestāte enim Ioanne, aquę populi sunt. Et neq; aquam solam, neque solum vinum sicut

nec granum frumenti solum sine aquæ admixtione & confectione in panem cuiquam licet offerre: ne talis videlicet oblatio, quasi caput à membris secernendũ esse significet: & vel Christum sine nostræ redemptionis amore pati potuisse, vel nos sine illius passione saluari, ac Patri offerri posse confingat. Ex his Bedæ verbis, hanc Cypr. sententiam fuisse conijcimus, quod quando vel vinum tantùm offertur, vel aqua sola, Christus caput à corpore suo Ecclesia, vel Christi corpus Ecclesia à capite suo separati significatur: quod prorsus alienum est ab institutione Christi. Hanc igitur significationem Christi capitis cum corpore suo Ecclesia coniunctionis non exprimi, quando vel vinum tãtum, vel aqua tantùm offertur, dicit Cyp. Vinum enim significat passionem Christi, cui nomen calicis tribui legimus non semel in Euangelio: aqua populũ Christi sanguine redemptum. Quãdo igitur in calice aqua vino miscetur, Christo populus adunatur, & credentiũ plebs ei, in quẽ credidit, copulatur & iungitur: quæ significatio prętermittitur omissa mixtione. Hoc quin senserit Cyprianus, dubitandum non est. Intereà tamen & illud verum est, quòd si quis data opera ex mero contẽptu traditionis diuinę vinum tantùm offert, & oblationi tali plebs cõsentit, quòd eius generis oblatio nullum fructũ adfert,
Heb. 5. vel ipsi offerenti, vel plebi consentienti. Est enim Christus pro nobis passus & mortuus, causa salutis factus omnibus: sed obedientibus sibi. Cũ autem id ex mero fiat contẽptu traditionis, cuius ipsum Christum auctorẽ fuisse credimus, nullus ex ea fructus est sperandus: Nam separare se tales à Christo vidẽtur: quare quẽ ille pro nobis fudit in ara crucis sanguinẽ cuius rei fit in altari repræsentatio, fructũ aliquẽ ex eo capere non possunt, cùm sint omniũ Christi meritorum expertes. Ceterum si per obliuionem aqua sacerdos vinũ nõ miscuerit, ipse quidẽ grauiter peccat, ad plebẽ verò, pro qua fit oblatio, nihil ex eo detrimenti redundat. Neq; verò propterea Christus erit absque Ecclesia, si vel Vvitembergenses, vel Vvirtembergenses ab eo deficiant, quin si, quod absit, tota Europa deficeret, relinquet sibi nihilominùs septem millia, quæ nõ curuauerũt genua ante Baal: &
3. Reg. 19. Matt. 21. malis malè perditis, sicut factum videmus de omnibus illis, qui ab Ecclesia defecerunt, vineá suam locabit alijs agricolis, qui reddent illi fructum temporibus suis: quod nunc propemodum fieri videmus in istis, quæ repertæ dicuntur, nouis insulis. Sed vos, qui præcidistis vos ab Ecclesia Dei absque Christo esse, certum est & indubitatum.

Quomodo Brẽtius simul flagellet, ac excuset Cyprianum. Pergit Brentius: Sed hęc potiùs dicta esse volumus aduersus Asoticos, seueros, suarũ traditionum exactores. Quid autẽ ijs verbis an non ludere videtur Brentius? Sùntne cuiusquam alterius hæc verba, quàm Cypriani? Num quisquam alius eis quàm tu, tam absurdum sensum affinxit? Videtur Mimus hic noster illum Retiarium repræsentare, dicentem: Non te peto: piscem peto: cur me fugis galle? Cypriano colaphos impingit, & alios intereà se petere fingit. Adfert ipse tandem Cypriani verborum interpretationem, verùm sic, vt illum innuat voluisse magis hoc dicere quàm dixisse, vt nisi nobis interpretationem hanc Brentius attulisset, Cypriani verborum sensum assequi nemini licuisset. Libenter, inquit, verba eius sic interpretamur, quòd cùm dicit: Si quis vinum tantùm offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis, voluerit dicere, solum vinum non significare, Ecclesiam esse cum sanguine Christi coniunctam, sicut significaret, si ei aqua admisceretur. Et tamen ne hic quidem sensus tanti momẽti est, vt cogat vinum necessariò miscendum aquæ. Quàm necessariò miscendum sit aqua vinum, ex Petro Lom-
Theoph. in cap. 19. 18. anni. bardo iam docuimus. Sed audi quid ea de re Theophilactus quoque sentiat: Confunduntur, inquit, Armenij, qui non admiscent in mysterijs aquam vino: non enim credunt, vt videtur, quòd aqua ex latere egressa sit, quod admirabiliùs, sed sanguis tantùm. Tametsi enim, inquit Brentius, coniunctio sanguinis Christi & Ecclesiæ eius, non significaretur per vinum mixtum aqua, tamen Christus ipsa cœnæ suæ institutione & commendatione significauit se coniungere nos ipsi, & nos ipsi coniungi, quòd faciat nos sanguinis & corporis sui participes. Significauit Brenti, quodque fecit ipse, nobis quoque faciendum præcepit, vt ipsius exemplo vinum aqua miscendo, significationem hanc
Brentius subdolè tacet de sacrificio. exprimeremus. Sed quid est hoc Brenti, quòd cùm in hac epistola benè longa toties Cyprianus oblationis & sacrificij faciat mentionem, cœnæ verò nunquàm tu, tractans illius verba, cœnę subinde meministi, sacrificij nunquam? Sudes est in oculis vestris oblationis siue sacrificij nomen, quo tamen vix quisquam est veterum scriptorum, qui non vtatur frequentissimè. Sed vnde liceret agnoscere semen adulteræ, si Patrum voces non respueritis? Hoc illud est Brenti sacrificium, quo copulæ illius ineffabilis admonemur, qua se nobis & sibi nos coniungere Christus dignatus est, vt sicut ipse caput
Lib. 10. de ciuit. Dei. ca. 20. corporis Ecclesiæ, sic Ecclesia corpus esset capitis Christi, tam ipsa per ipsum (vt inquit
Libr. 4. de Trinitate cap. 14. Augustinus) quàm ipse per ipsam suetus offerri, vnum cũ illo manens cui offertur, vnũ ipse faciens pro quibus offertur, vnus ipse qui offert, & quod offertur: ipse & sacerdos & sacri-

sacrificium. Hanc admirabilem vnionem, peculiariter nobis exprimit vinum aqua mixtum: ad quam vos non pertinetis Brenti, qui non modò mixtionem hanc rideris, verumetiam in tremendum sacrificium hoc impiè non rarò blasphematis: & vt Satanæ vobis gratiam demereamini, qui nihil magis horret quàm sacrificium hoc (passio est enim Domini sacrificium quod offerimus, inquit Cyprianus) omnem lapidem mouetis, vt illius memoriam abolere queatis. Vide autem viperam hanc quomodo locum istum concludat? Et alioqui, inquit, apud Esaiam malè audit mixtura vini cum aqua: exprobrat enim Propheta Ecclesię suæ imposturas & rerum corruptionem: Argentum, inquiens, tuum versum est in scoriam, & vinum tuum mixtum est aqua. Non potest quin aculeum infigat, & suum virus effundat. Multa Scripturæ loca produxit Cyprianus, quibus hanc vini cum aqua mixtionem asserere conatus est, quam hic vno hoc prolato nihil ad rem qua de agitur, pertinente, nititur infirmare: & sicut est in prouerb. infixo aculeo fugit. Ac de ista quidem traditione hactenus. *Libr. 2. epist. 3.* *Esa. 1.*

Vltimo loco sibi sumpsit arrodendum celeberrimum Ecclesiæ doctorē Augustinum. Sed quid est in quo tibi non satis faciat Brenti? Enumerat, inquit, & alicubi Augustinus aliquot festos dies, & affirmat eos ab Apostolis traditos. Quo nomine rectius hos homines appellaueris, quàm progeniem viperarum? de quibus traditur, quòd nisi dilacerato & dirupto materno vtero, in quo conceptæ sunt, nasci non possint. Sic isti non se putant in lucem prodire, nomenque suum celebre posse reddere, nisi lacerent & proscindant eos quibus debent, si quem habent in sacris literis progressum: verè degeneres filij, & quantum in ipsis est, parricidæ. Sed adscribamus Augustini verba, quò magis liquere possit, num sit aliquid in ijs reprehensione dignum: Illa, inquit, quæ non scripta, sed tradita custodimus quæ quidem toto terrarum orbe obseruantur, datur intelligi, vel ab ipsis Apostolis, vel plenarijs Concilijs, quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas, commendata atque statuta retineri. Sicut quòd Domini passio & resurrectio, & ascensio in cœlum, & aduentus de cœlo Spiritussancti anniuersaria solennitate celebrantur. Quid est in his verbis, quod non stellulis potius illustrandum, quàm obelisco notandum sit? Sed hoc non ostenditur, inquit, firmis argumentis. Quid? an potest vllum esse firmius argumentum, quàm sit vsus totius Ecclesiæ? Sed teneamus, inquit, quod ipse scribit, non hoc ideo verum putandum, quòd ipse ita senserit, sed tū demùm accipiendum, cùm id vel per Canonicos auctores, vel probabili ratione verum esse docuerit. An autem probabilis ratio non est, quæ totius Ecclesiæ moribus est recepta, cùm ab Apostolorum temporibus vsq; ad hæc nostra semper ij dies fuerint singulari quadam solēnitate celebrati. Deinde manifestum est, inquit, quod Paulus scribit? Nemo vos iudicet in parte diei festi: nō est autem verisimile, quòd alij Apostoli aliud aut diuersum docuerint. De Iudæorum festis diebus loquitur Paulus: Christiani verò quò minùs certos dies festos agerēt, quibus memoriam Christi beneficiorum recolerent, nusquàm Paulus vetuit. Postremò testificātur, inquit, alij scriptores, quòd nō fuerit institutum Apostolorum, leges de diebus festis, cōdere, sed veram pietatem docere. Quàm delectatur hereticus hæretici sententia? Quoties autem hoc iam admonuimus, huiusmodi dies festos ad excitandam in animis hominum pietatem plurimum facere? Concludit tandem: Quare aut hæc traditio nō est Apostolica: aut si est, nō est data in perpetuā legē & singularem cultum Dei, sed tantùm ad externam eamque liberam disciplinam, quæ tantisper obseruari possit, dum exercitio pietatis vtilis esset: mutari autem possit, cum inciperet pietati magis obesse quàm prodesse. Nos verò traditionem hanc Apostolicā esse teneamus, quam ipsis etiam Apostolorum temporibus obseruatam fuisse docet Ignatius: simul & illud persuasum habeamus, quòd data sit in perpetuam legem & singularem cultum Dei, nam hac ratione beneficiorum illius innumerabilium memoria nobis repræsentatur, & ad gratias pro illis agendas mentes hominum excitantur. Quare quoniam nihil esse potest exercitio pietatis vtilius, perpetuò nobis hæc traditio veniet obseruāda. Et quia nullum vnquam tempus euenire poterit, quo pietati officere queat beneficiorū Dei recordatio, nunquam eam nobis mutare licebit. *Quàm iniquè tractet Brent. Augustin. de festis Ecclesiæ Aug. epist. ult.* *Col. 2.* *Igna. ad Philip.*

Audiamus iam Epilogum Brentij: Quæ cùm de traditionibus ita se habeant, inquit, manifestum est, quòd cum Asotici dicunt, veritatem Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto contineri & sacram scripturam per traditiones interpretandam, adeoque traditiones certissimum fidei fundamentum esse, Satan meditetur primùm quidem abolitionem, aut saltem extremum contemptum sacræ scripturæ, deinde æternam Ecclesię internetionem. Cogitat enim Ecclesiam à certissimis ad incertissima, à cœlestibus ad elementa huius mundi, à diuinis ad humana, deniq; ab oraculis Spiritussancti ad somnia & deliria prophanæ carnis abducere. Ne istud *Epilogus Brentij.*

Responsio. Deus clementissimus sinat, Ecclesiam sanguine filij Dei redemptam, & electā eius sponsam, ac scripturam cœlestibus testimonijs confirmatam, & Ecclesiæ summi thesauri loco diuinitus commendatam in rantum periculum venire, vt illa quidem fundamenta æternæ suæ salutis ex incertissimis hominum dogmatibus petat, hæc autem vanissimis *Epilogus.* Asotorum somnijs subijciatur. Vide quæ sit hominis impietas? De traditionibus Apostolorum loquitur, & audet eas vanissima Asotorum somnia vocare? Etiam Apostoli iam illi sunt Asoti. Sed nostrum vicissim epilogum Sereniss. Rex audire ne graueris.

Ex ijs, quæ de traditionibus hactenus per nos dicta sunt grauissimorum, doctissimorum, sanctissimorumque Patrum testimonijs, quorum iam inde à mille trecētis & amplius annis in Ecclesia Dei sacrosancta semper fuit auctoritas, planum à nobis factum est, quòd veritas Euangelij non tantùm in scriptura sacra, verùm etiam in traditionibus sine scripto continetur: quodque non aliūdè magis hæreses natæ sunt, quàm ex eo, quòd secundum suum sensum, non autem secundum eum, qui nobis per longam successionem Episcoporum & Sacerdotum à Patribus nostris, per manus traditus est, scripturas interpretari licere sibi quisque voluit: vt si quis certissimom fidei fundamentum esse traditiones dixerit, à verò nihil aberrauerit. Nam & primæ fuerunt in ædificatione domus Dei, quæ est Ecclesia, cum illis ædificata fuerit Ecclesia, priusquàm extaret vlla scriptura. Et sicut labefactato fundamento, quicquid superstruxeris, corruit: sic vbi labefactatę sunt traditiones, nihil ibi firmum in fide, nihil fixum & stabile videre licet. Has igitur traditiones cùm summo studio Satan abolere meditatur, nihil aliud quàm æternam internecionem Ecclesiæ meditetur: cuius cùm salus non aliunde magis pendeat, quàm ex iugi & ea grata beneficiorum Christi recordatione, qua fit vt eius ineffabilem in nos amorem animis nostris subinde recolentes in illius vicissim amorem rapiamor, à quo sic nos amatos esse recordamur, cùm non modò quos amaret, indigni, verùmetiam quos æternis afficeret supplicijs, digni fuissemus. Quę cum vnica sit via eò ascendendi, vnde nostra causa Dei filius descendere dignatus est, vt sicut illum de cœlo charitas detraxit, sic nos vicissim in cœlum charitas attraheret: hanc nobis felicitatem Satan inuidet, quòd nihil ei molestius accidere possit, quàm vt ex qoibus ille meritò suo deiect' est, illis nos potiri sedibus contingat. Quamobrem hæc agit sedulò, quandoquidem ad accendendum in cordibus nostris amorem redemptoris nostri nihil ęquè facit, atque iugis memoria beneficiorum illius, vt ea prorsus extinguat, & obliuione quadam obruat sempiterna. Intelligit autem hoc sibi tantò difficilius esse, quòd ea non modò monumentis literarum consignata, verùmetiam prędicatione, dierum obseruatione, signis, imaginibus gestu, habitu, varioque ritu & cæremonijs sic auribus inculcata, sic oculis ingesta, sic mentibus hominū impressa videt, vt sine magno negotio, quod meditatur, præstare nō possit. Quid igitur? Verissimè scriptum est: Erat autem serpens callidior cunctis animanti- *Gen.3.* bus. Nulla est astutia tanta, quæ cum Satanæ possit astutia comparari, qui non aliunde, *2.Cor.11.* quàm ex fraude, dolis & fallacijs constat. Nunquàm is aperto Marte congreditur, verùm quibuscum illi res est, eos ex insidijs adoritur. Transfigurat se plerumque in Angelum lucis, nihil minùs præ se ferens, quàm quod animo clausum gerit. Perspicit ille, quòd istis dierum obseruationibus, quibus beneficia Christi natiuitatis, passionis, resurrectionis, in cœlum ascensionis, Spiritussancti missionis, nobis in memoriā reuocātur: tum & signis ac cæremonijs ab Ecclesia receptis altiùs infigitur nostris pectoribus eorum recordatio quàm vel scriptura, vel prædicatione, vt quoad istæ, quæ traditiones nō scriptæ vocantur, abolitæ non fuerint, nulla sit spes ea quæ meditatur, perficiendi. Quare fingit se maiestatem diuinorum oraculorum, quę literis mādata sunt, tueri velle, cui per hoc genus traditiones plurimum detrahatur: de illis itaque conuellendis prima illi cura est, quòd per eas beneficiorum Christi memoriam penitus mentibus hominum infigi videt, cùm præsertim in Ecclesia multò maxima sit pars rudium & imperitorum, qui neque scripturas legere sciunt, neque sermonibus audiendis vacare semper possunt. Sic itaque secum cogitat: Si sustuleris ea initiò, quę cùm nunquàm non ingerantur oculis rudium, memoriam Christi beneficiorum eis excidere non patiuntur, non parum profeceris. Nam quod ad scripturas & ad prædicationem attinet, non perinde mouetur ijs vulgus, cùm non æquè intelligat, vel quæ dicuntur, vel quę scribuntur omnia: & sunt multò plures, qui legere nesciunt, neque datur omnibus audiendi facultas. Deinde verò suus erit & ijs euertendis locus, nisi quòd non omnia simul tentanda sunt, verum ille potius imitandus est, qui caudę pilos equinę paulatim vellebat. Quid autem? An non successit Satanæ suum consilium? Qui nihil aliud initio se meditari simulabat, quàm vt externos ritus & cæremonias, vt dierum obseruationes, vt externum sacerdotium & sacrificium abrogaret, num in hoc acquieuit? Quin is vlterius progressus, tandem facesse-

Quibus artibus Satan memoriam & reuerentiam sacrorum abolere conetur

cessere iussit externum quoque verbi ministerium, quò sic locus esset internæ Dei inspirationi. Quantum autem hac in parte profecerit, obscurum non est, cùm auctoritate verbi Dei, sublata sit apud multos prædicatio verbi Dei. Sed nec intra has metas consistit: Postea quàm sustulit externa signa, sustulit & prædicationem externam, simul etiam ad scripturas ipsas abolendas studium suum contulit. Nam cùm persuasisset hominibus, omnia hæc externa signa, infirma quędam & egena esse elementa, ad quę conuerti, quibus seruire Paulus vetuerit, quoniam & literas infirma vocant elementa Grammatici, *Gal. 4.* quibus constant scripturæ diuinæ, etiam has tanquàm infirma & egena elementa conatur in contemptum adducere, quò sic tandem & ijs abolitis, eò perueniat, quò statim initio cogitabat, vt memoriam Christi beneficiorum omnem funditùs deleat. Vides piètissimè Rex, quorsum eat Satanas? Initiò traditiones tantùm oppugnabat, mox & prædicationem & scripturam abolere conatur. Elementa sunt traditiones? elementa sunt & literæ, quibus constat scriptura. Quamobrem vbi prohibet Paulus, ne conuertamur ad egena & infirma elementa, quid aliud secundum istos, quàm ne ad scripturas conuertamur, prohibet? quæ magis etiam vsitatè vocantur elementa, quàm quæcunque tandem cæremoniæ. Vides, quemadmodum euertere traditiones, ad scripturam etiam abolendam est fenestram aperire? Inde cœlestes Prophetæ, inde nobis nati sunt Suenckfeldij. Euangelium igitur abolet, quisquis traditiones abolet, ac quod verissimè scriptum est à Basilio, fidei prædicationem ad nudum nomen contrahit. Quare tutissimum fuerit Asorotum *Basil. de Spiritu sancto. cap. 27.* istorum vanissima somnia contemnere, qui tantoperè traditiones oppugnant, & Spiritumsanctum audire per Paulum nos monentem: Itaque state, & tenete traditiones, *2. Thess. 2.* quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Nihil est, quòd separemus ab inuicem, quæ coniuncta Deus esse voluit. Non abducit à scriptura, qui cum scriptura teneri vult traditiones, per quas scripturas permultum & lucis & roboris accedit. Nam sicut scripturæ traditionibus, ita scripturis traditiones illustrantur, & esse firmiora consueuerunt, quæ varijs modis inculcátur, quàm quæ per solam scripturam ad memoriam hominum reuocantur, cùm præsertim non defuerint viri sapientes, qui magis probarēt contemplationem, traditionemque veritatis in animos, quàm in libros, quòd mirùs tenaciter hærerent in memoria, quę scripta, quàm quæ tradita essent. Quæ causa etiá fuisse Lycurgo putatur, quod quas considerat leges, eas literis mādari nolebat: quòd si ex animis in animos transfusæ essent, plus eas firmitatis habituras persuasum haberet, quàm si fuissent in literas redactæ. Quæ non ideo commemorantur à nobis, quasi nos cōsilium *Plato in Phædro, & epist. 2.* sancti spiritus non laudemus, qui quæ principio per Patriarchas & Prophetas, deinde per ipsum Dei filium Dominum nostrum Iesum Christum, postremò per Apostolos & Euangelistas dicta sunt & facta, monumentis literarum consignari voluerit: sed quòd hoc quoque nomine satis laudare sancti Spiritus consilium non possumus, quòd non contentus hac vna ratione nobis ea patefecisse, traditiones etiam non scriptas adiungendas putauerit, quibus magis etiam atque magis & explicarentur & inculcarentur, simul tenaciùs mentibus nostris infigerentur, quæ sunt nobis ad salutem nostram necessaria.

LIBRI QVARTI FINIS.

LIBER

LIBER QVINTVS DE CATHOLICA ECCLESIA, AVCTORE STANISLAO HOSIO EPISCOPO VVARMIENSI.

Haeretici quoq; sibi nomen Ecclesiae vendicāt

SIMIÆ cùm ſint ſimiæ, videri tamen homines affectant: ſic hæretici cùm ſint hæretici, cùm ſint ſuo ipſorum iudicio cōdemnati, cùm ipſi ſe præciderint, ipſi ſe è cœtu piorum, quem vocamus Eccleſiam, eiecerint, dici tamen & videri volunt Eccleſia. Neque verò nouum hoc eſt & inuſitatum. Mille iam & trecenti propè anni interceſſerunt, cum ſcriptum eſt à Lactantio, quòd ſinguli quiq; cœtus hæreticorum, ſe potiſsimum Chriſtianos, & ſuam eſſe Catholicam Eccleſiam putant. Quo vetuſtior etiam Cyprianus de Nouatiano memoriæ prodidit, quòd more ſimiarum, quæ cùm homines non ſint, homines imitātur, cùm ipſe in Eccleſia non eſſet, imò adhuc inſuper contra Eccleſiam rebellis exiſtiſſet, hoc ſibi vendicabat, vt apud ſe Eccleſiam eſſe diceret, ac nos hæreticos faceret. Suo quoque ſeculo narrat Hilarius, quòd Antichriſti ſynagoga ſe Chriſti Eccleſiam eſſe mentiebatur. Et de Donatiſtis ſcribit Auguſtinus, quòd Eccleſiam in Africa tantùm eſſe, eaque non tota, ſed in parte Donati modò contenderent. An autem Bernardi quoque temporibus non fuerunt quidem, qui ſe vocabant Apoſtolicos, qui ſe Eccleſiam eſſe dicebant? ſed contradicebant ei, qui dixit: Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. Horum temeritatem imitati ſunt proximis ſuperioribus ſeculis pauperes de Lugduno, quorum nunc Picardi ſunt ſoboles, qui & ipſi ſeorſum Eccleſiam colligunt, & ab ea Catholicos & Orthodoxos excludunt. Nihil itaque noui fecit noſtra tempeſtate Martinus Lutherus, qui cùm ſe nefario ſcelere ab vnitate Catholica, tanquàm ab area Dominica ſeparaſſet, ſuo cœtui, quem collegerat, Eccleſiæ nomen vendicauit. Sed præclarè de Donato ſcripſit Auguſtinus, quòd ſicut is Chriſtum diuidere conatus eſt, ſic ipſe à ſuis quotidiana conciſione diuiditur. An autem idem Luthero non accidit? Conatus eſt is diuidere corpus Chriſti, an vicisſim à ſuis quotidiana conciſione non diuiditur? Primus hic orbem Chriſtianum in dicta cauſa condemnauit, & ab eo ſe nefaria præciſione ſeparauit. An autem quod ipſe licere ſibi voluit, idem ſibi quoque licere debere non contendebant Carolſtadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, & alij, qui ſunt ſectæ Sacramentariæ? cùm nec doctrina, nec impietate minus profeciſſent, quàm Lutherus. Fecerunt & ipſi ſibi profana conuenticula, quam vocauerunt Eccleſiam: ſeque non minus ab ipſo Luthero, quàm ab orbe toto Chriſtiano diuiſerunt. Neque id non optimo iure. Nam ſi licere ſibi voluit Lutherus orbem Chriſtianum inauditum condemnare, & ab eo ſe per nefarium ſcelus ſeparare, quid ni licere ſibi vellent itidem viri illi docti, vt ſicut in alijs multis ab orbe Chriſtiano, ſic in præcipuo quodam religionis noſtræ capite ab ipſo etiam Luthero diſſentirent? Qui certè moleſtè ferre non debuit, quandoquidem ipſe perſuaſum habuit, ſe plùs in ſcripturis videre, quàm tot ſeculis viderit orbis Chriſtianus vniuerſus, ſic perſuaſum de ſe quoque viri illi docti habuerunt, ſe vidiſſe aliquid, quod videre Luthero nondum contigiſſet. Hallucinati potuit, quio hallucinatus eſt, ſi Luthero credimus, in multis totus orbis Chriſtianus: cur non æquè potuerit hallucinari, vel vna ſaltem aliqua in re, Martinus Lutherus? Doctus ille quidē, cautus & prudens apud ſemetipſum, ſed homo tamen. Certè ſcriptum eſt: Si alij reuelatum fuerit ſedenti, prior Propheta taceat. Nulla fuit Luthero cauſa, quamobrem ſic excandeſceret contra ſodales ſuos, cùm præſertim hunc ei honorem haberent, quòd eum ſibi viæ demonſtratorem fuiſſe faterentur, ſicut in operis huius initio demonſtrauimus. Eundem honorem habet illi quoque Balthaſar Pacimontanus, quem primum volunt ætate noſtra pridem ſopitos ignes Anabapriſtarum excitaſſe. Vidit is habere ſuam factionem Lutherum, habere ſuam & Zuinglium, non imponè modò, verumetiam cum quadam ſui nominis laude. Cogitabat & ipſe ſecum: Quid impedit, quò minùs & nos celebre nomen noſtrum ad poſteros tranſmittamus? Cur & ipſi non congregemus cœtum aliquem, ſicut Lutherus & Zuinglius fecerunt, ſeorſum ab orbe Chriſtiano, ſic nos quoque ſeorſum & ab orbe, & ab illis? vt habeamus & ipſi noſtram Eccleſiam, & ad iſtorum impietatem amplius etiam aliquid addamus. Quid autem? Nū idem à Suēckfeldio quoque,

Lact. li. 4. cap. 30. diuinarum inſtitutionum. Cyp. ad Iubaianum. Hilar. ad Conſtantium. Aug. epiſt. 50. 166. & alibi. Bern. ſer. 66. in Cantica. Matt. 5. Pauperes de Lugduno Picardi. Lutherus. Aug. de agone Chriſtiana c. 29. Lutheri ſoboles quamuis diſſentiat Eccleſiæ nomen arrogat ſibi. Suenckfeld.

quoque, num idem à Campano & Serueto, & alijs plerisque factum nō est? Et est quisquam ex ijs, qui suum cœtum non vocari velit Ecclesiam? Verùm dicet aliquis, Hos pro suis Lutherus non agnoscit. At illi ex magna parte Lutherum ducem & antesignanum suum agnoscunt. Sed veniamus ad eos, qui sunt circa controuersiam Lutherani. Flaccus nónne seorsum colligebat Magdeburgi quandoquidem & Interimistas Lipsenses, & Adiaphoristas VVitrembergenses è cœtu suo eiecit. An alibi non idem fecit Osiander, qui suos etiam hortator, vt ne credant Philippianis contra se, propterea quòd sunt plures: alioqui Papæ, inquit, crederis & Concilio contra Philippianos, cùm sint moltò plures, quàm Philippiani. Ita seorsum Philippus, seorsum Flaccus, seorsum colligit Osiāder.

Campanus. Seruetus. Illyricus. Osiander. Philippiani.

Sed & Brentium seorsum à Philippo colligere, non obscurè indicat seorsom ab eo conscripta Coofessio, & Patribus in Synodo Tridentina oblata, tum quòd in iustificationis articulo non cum Augustaoa, sed cum Osiandrina confessione sentire videtur. Sic suam Philippus, suam Brentius, suam Flaccus, suam Osiander habet factionem, nec est istorum quisquam, qui suam non cupiat vocari Catholicam Ecclesiam. Sic euenisse videmus, quod scripsit Augustinus, quod à suis quotidiana concisione diuiditur Lutherus, nam in dies plures eotum sectas expectamus. Neque verò mirum id alicui videri debet, quòd hæretici tantoperè contendunt id, quod non sunt, videri. Nam sicut ad impugnandam legem verba legis, quemadmodum ab Ambrosio scriptum est, sic ad euertendam Ecclesiam nomen Ecclesiæ obtendere conantur: adeò quòd de se suisqóe profert ex Paulo Brentius: Angelus Satanæ transfigurat se in angelum lucis. Nam si talem se, qualis est, exhiberet, non facilè cuiquam imponere posset. Quamlibet infesti sint hostes Ecclesiæ, non tamen ignorant, quanta sit illius auctoritas. Sciunt eam esse corpus & plenitudinem Christi, columnam & firmamentum veritatis, perpetuum habitacolum Dei viui. Sciunt ab illa se scripturas habere: sciunt illi peculiariter sanæ intelligentiæ lucē esse promissam: sciunt, qui in sinu eius continentur eis, non posse non constare veritatem: denique sciunt, quòd extra illam haud aliter, atque olim extra arcam Noë, salus non est. Hæc itaque cùm eos minimè lateant, cupiunt & ipsi membra corporis huius videri, neqoe minus quàm Orthodoxi, nomen Ecclesiæ Catholicæ sibi vendicāt, quod inter alios Brentius quoq; magnoperè contendit. Sed ipsom ea de re disserentem aodiamus.

Brentius. Cur heretici laborent Ecclesiæ nomen arrogare sibi. Amb. in cōment. epist. ad Tit. c. 3. 2. Cor. 11. Ephe. 1. 1. Tim. 3. Gen. 7.

Si quidem, inquit, nomen ipsum tam Ecclesiæ, quàm Catholicæ consideraueris, non est eruditis ignotum, quòd latissimè pateat. Psalmus meminit Ecclesiæ, hoc est, congregationis malignantium, & odit eam. In Actis Apostolorum Scriba vocat cœtum suum Ethnicorum Ecclesiam. Catholicum autem significat vniuersale. Et quia in cœtu humani generis iam inde à condito orbe nihil est magis Catholicum, nihil vniuersalius & generalios, quàm peccare hypocrisi, & idolamaniæ studere, tapere, furari, occidere, inuidere, adulterium committere, imposturis operam dare, & alia scelera designare: idcirco si quis hypocrita aut idololatra, aut raptor, aut homicida, aut adulter, aut impostor se in impietate & scelere suo sectari Ecclesiam Catholicam profiteretur, sceleratè qoidem faceret, nō autem falsò loqueretor. Quòd si hac significatione Asotus & sodalitium eius iactauerint se esse membra Ecclesiæ, & si de sorte eorum dolemus, tamen nemo hominum credo, impediet, quò minus catholici vocentur.

Brent. ser. de Ecclesia, & Catholicis. Psal. 25. Actu. 19.

Videtur hic homo non aliunde quàm ex felle constare, tantum est in illo amarulentiæ. Cæterùm vtrumque tam Ecclesiæ quàm Catholicæ nomen, latissimè parere, dubium non est. Quam enim Ecclesiam Græci vocant, Latinè dicere posis euocatam cōcionem, ex quibuscunque tandem ea sit euocata, siue ex Ethnicis, siue ex Christianis, siue ex pijs, siue ex impijs. Sed & Catholica Græcè dicitur, quæ Latinè vniuersalis, hoc est, sicut Augustinus interpretatur, toto orbe diffusa: Quia diuersorum, inquit, hæreticorum Ecclesiæ ideò Catholicæ non dicuntur, quia per loca atque per suas quasque prooincias continentur: hæc verò à Solis ortu vsque ad occasum fidei splendore diffonditur. Dicimus autem, catholica fides, catholica Ecclesia, catholicus homo. Cæterum catholicus adulter, catholicus impostor, catholicus homicida, non dixit quisqoam catbolicus. Brentius est qui ita loquitur, quem nos cuperemos quidem, fidem babere catbolicam, vt ad Ecclesiam catholicam pertineret, & catholicus dici posset: sed si non vult quicqoam habere cum Catholicis commune, præter quorundam in Ecclesia Catholica crimina, qui sumus nos, qui quo minus nouę doctrinæ assertor nouo loquendi genere à se excogitato sit catholicus, impedire queamus.

Responsio. Quid Ecclesia, & cur catholica dicta. Au. ser. 131. & ser. 151. de tempore.

Pergit Brentius: Quibos autem temporibus Arrius summa Christianismi calamitas, cœpit virus suum in veram Ecclesiam Domini euomere, obtinuit vsus, & publicæ leges posteà confirmarunt, vt Catholici dicerentur, qui vniuersam doctrinam Propbetarum & Apostolorum de vera & ęterna diuinitate Christi filij Dei sequebantur: hæretici vero, qui

Brent. de nomine Catholico.

rò, qui Arrianam impietatem, aut aliam doctrinam pugnantem cum Prophetica & Apostolica profitebantur. Itaque si hoc vsu de catholica Ecclesia loquendum est, nihil minus quàm catholici cognomen in Asotum & sodalitium eius competit. Imò verò in te tuumque sodalitium Asoticum, nihil minus quàm catholicæ nomen competit.
Responsio. Sed causam expendamus, quamobrem in nos Catholici cognomen competere negat. Etsi enim, inquit, videntur, sibi egregiè de æterna diuinitate Christi sentire, tamen quia transferunt officium, quod solus habet Christus verus Deus & homo, in humana opera,
Ratio Brentij. idcircò aut habent Ethnicas de diuinitate Christi cogitationes aut aliud verbis profitentur, aliud in latebris cordis sentiunt: & sequuntur multas impietates, quæ manifestè cum vera doctrina Prophetarum & Apostolorum pugnant. Hoc verò falsum est Brenti,
Responsio. quòd nos transferamus officium quod solus habet Christus in humana opera. Quicquid est propitiationis, Christo tribuimus, qui factus est propitiatio pro peccatis no-
1. Ioan. 2. stris: illud subinde Psalmi vsurpantes, Apud te propitiatio est: & ab eodem Dauide do-
Psal. 129. cti sic Deum alloquentes, Domine misericordia tua in æternum, opera manuum tua-
Psal. 137. rum ne despicias. Quæ verba sic intelligimus, quemadmodum ea celebris Ecclesiæ
Augustin. Doctor Augustinus interpretatus est: qui cum his verbis Deum deprecans quisque nostrum vtimur. Non dico, Domine ne despicias opera manuum mearum, non me iacto de operibus meis. Exquisiui quidem Dominum manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus: sed tamen non commendo opera manuum mearum. Timeo, ne cùm inspexeris, inuenias plura peccata quàm merita: Hoc solum rogo, hoc dico, hoc impetrare desidero, opera manuum tuarum de despicias. Opus tuum in me vide, non meum. Nam meũ si videris, damnas: tuum si videris, coronas: quia & quæcunq; sunt bo-
Summa doctrinæ Catholicæ de operibus. na opera mea, abs te mihi sunt, & ideo tua magis quàm mea sunt. Num ita dicentes aliquid operibus tribuimus, quod solius est Christi? Nostra de operibus doctrina Brenti, hæc est, quòd quatenus nostra sunt, quamlibet esse bona videantur, nihil tamen nobis prosunt ad vitam æternam consequendam: quatenùs autem Dei sunt, quatenùs opera sunt manuum illius, ex ipsius beneficentia singulari, & iustitiæ titulo, & mercede regni cœlestis digna habentur, Dei autem sunt, & quòd ea Deus operatur in nobis, & quòd quicquid est in eis dignitatis, non est aliunde, quàm ex eo quòd sunt respersa pretioso Christi sanguine: cui debemus, quòd ea facientes, regni cœlestis præmia consequimur. Nam absque eo si esset, quicquid per omne vitæ nostrę tempus & faceremus & pateremur, ne minimum quidem nobis prodesset ad gaudia regni cœlestis assequenda.
Alb. Mag. art. 3. q. 2. in 29. dist. Petri Lob. li. 3. Quare sicut ab Alberto Magno scriptum est, iustitia meritorum Christi fulget in virtutibus Sãctorum. Tolle iustitiam hanc ex eorum virtutibus, damnari poterunt, seruari non poterunt. Remota enim illa, omnis iustitia nostra, mera erit iniustitia. Nullum enim à hominibus exire potest opus, quod si in se censeatur, confusionem iustam non mereatur. Docemus igitur nos, quod in Scripturis legimus, datam iri mercedem regni cœlestis operibus nostris: verùm non propter eorum, quatenùs à nobis proficiscuntur, dignitatem, sed propter Christum, cuius manum opera sunt: ipse est enim, qui viuens & habitans in nobis operatur ea: propter Christum, ad quem operantes re-
Matt. 5. spicimus: propter Christum, qui dixit: Merces vestra copiosa est in cœlis: propter Christum, de quo seculis iam aliquot cantatum fuit apud vos vernacula gentis vestræ lingua,
Apoc. 2. quòd nisi natus puer ille fuisset, omnes eramus perituri. Nam nisi factus homo lauisset
Tit. 2. nos à peccatis nostris in sanguine suo, nisi dedisset semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum quid aliud essent vniuersæ iustitiæ nostræ, nisi pannus menstruatæ? Quæso
Esa. 64. te Brenti, quid est in hac doctrina nostra, quod arrodere queas? Num ita dicentes transferimus in opera humana, quæ solius Christi sunt? Certè quicquid in illis dignitatis esse dicimus, id omne non in alium, quàm in Christum transferimus. Sic autem docti sumus, non à priscis tantum illis Patribus, verumetiam ab ijs quos vos contemnitis, sanctis monachis & doctoribus, Thoma Alberto, Bonauentura, Scoto, Guilhelmo Patisiensi, Guilhelmo Durandi, Gabriële Biël, Gersone, Dionysio Carthusiano, qui floruerũt illis temporibus, quibus vos Euangelij lucem extinctam fuisse vultis: quorum testimo-
Confess. Polon. cap. 73. nia produximus in Confessione nostra Christiana, vbi copiosè locum hunc tractauimus. Falsò itaque nos insimulas, quòd transferamus officium, quod solus habet Chri-
Qui Christi cruci, meriti et gloriæ propriè detrahant. stus, in opera humana. Quin vos estis potius Brẽti, qui Christi gloriæ detrahitis, qui crucem eius, quantum in vobis est, euacuatis, qui sanguinis eius pretium imminutis. Cui namq; detrahitis, quando regeneratorũ operibus detrahitis? Cui, nisi Christo qui viuit, qui habitat, qui operatur in illis? Cuius, nisi Christi meritis & dignitati detrahitis, cùm operum, quæ fiunt ab illis, meritis detrahitis? Vnde enim meritũ operũ nostrorum? vnde di-

de dignitas eorum? Non aliunde, nisi ex precio sanguinis Christi, quo respersa sunt. Illius itaq; dignitati derogatis, quando nostrorum operum in fide factorũ dignitati derogatis. Tolle pretiũ hoc ex operibus nostris, non erit in illis meritũ, nisi fortè gehennæ. Habes, quæ sit nostra de operibus sententia, simul & illud ex his intelligis, impudens esse mendacium tuum, quòd scribis, habere nos Ethnicas de diuinitate cogitationes, & aliud verbis profiteri, aliud in latebris cordis sentire. Vestrum fuit hoc semper, & est hæreticorum proprium: nos quod corde credimus, ore confitemur. Est & illud falsissimum, quod scribis, sequi nos multas impietates, nullam enim proferre potes.

Ex his itaque falsis præmissis tuis, falsam esse constat conclusionem illam tuã. Quare cùm nos diuina clementia eam teneamus de Christo & diuinitate ac officio eius, ac de omnibus reliquis articulis veræ religionis sententiam, quam nobis tradit Prophetica & Apostolica doctrina, & quam tenuit semper vniuersa verè piorum Ecclesia, iam inde ab initio totius orbis, nomen Catholicæ Ecclesiæ illis quidem optimo iure adimimus, nobis autem rectè vindicamus. Quæ est huius hominis arrogantia? quæ sui obliuio? Quis autem Breuri iudicem te constituit? & quidem orbis totius Christiani iudicem, quem ausus es etiam inauditum condemnare. Sed si vera est de articulis religionis sententia, quam tenuerunt Simon Magus, Marcion Manichæus, Petrus Adelherdus, Ioannes VVicleff, Quintiliani, Pauperes de Lugduno, Eunomius, Iouinianus, Eustachius, Vigilantius, Petrobosiani, Aërij, Felix, Iconomachi, Berengarius, & qui cum istis alij faciebant, rectè vobis nomen Catholicæ vendicaris Brenti: Hi sunt enim Patriarchæ vestri, de quorum successione gloriari verè potestis, cùm in eorum impios errores successeritis. Sin autem ea potiùs est vera sententia, quam de religionis articulis tenuerunt. Simon Petrus cum Apostolis, cum Clemente successoribusq; suis omnibus in hunc vsque diem Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Epiphanius, Bernardus, & alij sancti Doctores Ecclesiæ (longum enim esset omnes enumerando recensere) quos etiam vos pro Catholicis habetis: quandoquidem ab horum doctrina discessistis, illorum autem errores apertè profitemini, dic iam ipse tu Brenti, qui fuerunt illi, quorũ vestigijs incedistis? Pudet te proloqui? At magis pudere debebat, quòd eorum errores amplexus es. Sed quando tu non vis, dicemus nos: Fuerunt orbis totius Christiani iudicio hæretici. Et vos igitur, quando cum illorum doctrina consentitis, à Patrum verò nostrorum sentẽtia dissidetis, quos tamen Catholicos fuisse negare non potestis, hæretici estis, non Catholici, falsoque vobis Catholicorum nomen arrogatis.

Conclusio Brentij.

Responsio, Brentium cum suis falsò sibi vendicare nomen Catholicum.

Nunc incipit nobis Brentius Catholicam Ecclesiam definere: Nos nunc, inquit, nomine Catholicę Ecclesiæ, intelligimus eum hominum cœtum, qui verè credit in Christum, Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, & per Apostolos in vniuerso mundo prædicatum ac diuulgatum. Producit posteà loca scripturæ, quibus id probare conatur. Arqui Brenti in Christum Patriarchis olim promissum, per Prophetas annunciatum, per Apostolos prædicatum, credere se verè profitentur nostro seculo, qui nõ à nobis magis, quàm à vobis de pręcipuis dogmatibus religionis nostræ dissentiunt, Sacramentarij, Anabaptistæ, Picardi, cœlestes Prophetæ, Soenckfeldius, & alij: Qoin & olim in Christum verè se credere professi sunt Manichæi, Pelagiani, Donatistę, Nouatiani, & multi alij hæretici: num igitur omnes ij sunt, & fuerunt Ecclesiæ Catholicæ membra? quod tu quidem concedere videris, qui nomen Ecclesiæ Catholicæ tam latè patere vis, vt omnes in Christum credentes ad eam pertinere dicas. Quamuis enim illud negari non possit, quòd qui verè credit in Christũ, Ecclesię Catholicæ membrum sit, quis est tamen hæreticorum, qui se non verè profiteatur in Christũ credere. Quamobrem rectè Augustinus inimicũ & defensorẽ, cuius in Psalmis fit mentio, vult hæreticũ intelligi. Nam & ipse, inquit, est inimicus & defensor, qui fidẽ Christianã cùm oppugnet, videtur defendre. Non multos reperias hæreticos, qui se non profiteantur in Christũ credere, tanto nocentiores, quòd hoc solo nomine minùs cauentur à fidelibus.

Quid Brentio Catholica Ecclesia.

Responsio.

Augu. in. Psal. 8.

Ac fatemur quidem, inquit Brentius, quòd præcipuè in publica pace & tranquillitate multi impij, hypocritæ, & impœnitentes, qui verbis tantùm Christũ & Euangeliũ eius confitentur, corde autem alieni sunt à Christo, non tantùm admisceantur veræ Catholicę Ecclesię, sed etiam tanta sint hypocrisi, tanta potentia & auctoritate, vt fiant externi gubernatores Ecclesiæ, ac videantur in vero populo Dei, qui est verè Catholica Ecclesia, longè omnium primi. Si fateris hoc Brenti, cur igitur paulò antè, cùm idem diceret venerabilis vir Petrus à Soto, sententiam illius damnabas, & solos electos ad Ecclesiã pertinere, nec ad alios, quàm ad illos iudiciũ de doctrina religionis referri debere contendebas? Verùm audiamus eũ reliqua persequentem. Sed hoc vtcunque se habeat, inquit, certè firmũ fixũque manet, quòd qui nõ verè credit in Christũ, non sit verũ veræ

Brentij verba.

catholicæ Ecclesiæ membrum, nec verè fruatur eius Ecclesiæ beneficijs ac prærogatiuis coram Deo, etiamsi videatur summus in Ecclesia monarcha.

Responsio de malis in Ecclesia. Certum est, quòd viuum Ecclesiæ membrum non est, qui non verè credit in Christum: quoniam verò quis credat, quis non credat, solus ille scit, qui scrutatur corda & renes: nihil impedit, quò minùs eum, in quo publicam & legitimam professionem fidei & vocationem agnoscimus, pro vero Ecclesiæ membro habeamus, etiamsi coram Deo verum membrum non sit: Quin si talis ad Ecclesiæ gubernacula sederet, propter hypocrisim eius non erit statim irritum, quod ab eo gestum fuerit. Nam vt verum illud sit, quòd coram Deo non rectè fruatur Ecclesiæ beneficijs & prærogatiuis, rectè tamen fruitur coram hominibus, & siue baptizauerit, siue cōsecrauerit, siue absoluerit, siue ius dixerit, hypocrisis hęc eius nihil impediet, quò minùs Ecclesiæ munera integra perficiat. Hactenus autem coram Deo non rectè fruitur, quòd dum talis est, non aliam habet, quam expectet suæ functionis mercedem, quàm pœnas gehennæ sempiternas. Docet hoc autem Caluinus vellet, quòd etiam, qui mala conscientia ad ministerium accessit, coram Ecclesia ritè nihilominùs vocatus est. Verùm arrige nunc aures, & collationem audi, quam facit Brentius, videtur enim propiùs iam ad causam accedere.

Caluin. institutionis suæ Cap. 8.

Agedùm, inquit, conferamus inter se Ecclesiam verè catholicam & Ecclesiam Asoticam. Catholica Ecclesia, ea videlicet, de qua nunc nobis est sermo. Constat ex gratuita & clementi electione Domini Dei nostri, per vnigenitum filium eius Iesum Christum in Spiritu sancto: (Hoc probat Scripturis, quas nihil est necesse recitare) Asotica autem Ecclesia non constat ex electione Dei, sed sufficit, quòd ore confiteatur Christum, etiamsi corde sit Epicureo, & vita Sybaritica: sic enim Asotus scribit: Ecclesia cui promissio illa Christi facta est: Portæ inferi non præualebunt aduersus eam, visibilis est, nec ex electione Dei, aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat, siue vt subditus, siue vt prælatus. Et iterùm: Nec gratia, nec certè interior aliqua virtus occulta requirenda est vel in membris, vel in ministris eius præter publicam & legitimam professionem fidei & vocationem, vt ad eam pertineant, & eius munera integra perficiant. Hic nunc expende mihi, quo iure Asotus vendicet suæ Asoticæ Ecclesiæ, quæ ad solam verè Catholicam Ecclesiam pertinent.

Responsio. Quoties autem eadem literas Brenti? vel ipsa vox Ecclesiæ, cuius tibi significatio non est obscura, cùm sis Græcæ linguæ minimè rudis, admonere te potuit, à vocatione dictum esse nomen, non ab electione: quod certò scio te non ignorare. Verùm excæcauit malitia cor tuum. Quis autem est, qui neget electos in Ecclesia esse? Sed Ecclesiam esse tantùm electorum, hoc est quod constanter negamus: Quin cum Christo, qui veritas est, dicimus, quòd multi vocati, pauci sunt electi. Simul ex his verbis illud colligimus, quòd in Ecclesia plures peccatores quàm iusti, plures mali quā boni, plures reiecti sunt, quàm electi. Intereà tamen & illud asserere non dubitamus, quotquot electi sunt, eos non alibi, quàm in hoc vocatorum cœtu reperiri. Nam etsi possunt etiam esse alibi secundum Dei præscientiam & prædestinationem, ad vocatorum tamen cœtum eos aggregari necesse est. Si quidem electionem, quam in seipso alioqui absconditam habet, vocatione demùm sua tanquā certa testificatione Dominus manifestat & comprobat, & velut sigillo quodam consignat, vt in electis vocatio quædam sit electionis testificatio. Vidit hoc etiam Philippus vester Brenti: qui cùm admonuisset, in conspectu omnibus semper esse debere Pauli dictum hoc: Quos elegit, hos vocauit: quotiescunq;, inquit, de Ecclesia cogitamus, intueamur cœtū vocatorum, qui est Ecclesia visibilis, nec alibi electos vllos esse somniemus, nisi in hoc ipso cœtu visibili. Non electorum, sed vocatorum cœtum is vocat Ecclesiam, iuxta nominis ipsius etymō: nec alibi, quam in isto cœtu visibili vocatorum, electos esse dicit. Nam vocatos quidem videre nobis & agnoscere licet: electos etiamsi videre possimus, non tamen agnoscimus. Solus est Dominus, qui nouit, qui sunt eius: secundum cuius hanc præscientiam & prædestinationem; quàm multæ oues foris sunt, inquit Augustinus, quàm multi lupi intùs: & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid est, qòd dixi, quàm multæ oues foris? Quàm multi modò luxuriantur casti futuri? quàm multi blasphemant Christū, credituri in Christum? quàm multi se inebriant, futuri sobrij? quàm multi rapiunt res alienas, donaturi suas? verùm tamen vocem alienam audiunt, alienos sequuntur. Item quàm multi intùs laudant, blasphematuri: casti sunt fornicaturi, sobrij sunt, se vino posteà sepulturi: stāt casuri, & nō sunt oues? De prędestinatis enim loquimur. Ex his verbis discimus, quòd alij sunt in Ecclesia secundū Dei prædestinationē, & ij soli electi: alij secūdum præscientiā vocati tantùm. Illos nemo nouit nisi Deus. Nam etsi videatur aliquis hominib' elect', ac sic etiā pro tēpore: fieri tamē potest, quòd qui hodie intus est, cras foris;

Ecclesia non est electorum tantum.

Matt. 20.

In locis communibus. Rom. 8.

Qui sint electi solis Deo cogniti. 2. Timo. 2.

Aug. tractatu. 45. in Ioannem.

Duplex hominum genus in Ecclesia.

ris: qui hodiè ouis, cras lupus: qui hodiè electus, cras fit reiectus. De suis Apostolis dixit Christus: Nónne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus est diabolus? Fuit igitur inter electos etiam Iudas, fuit ouis, fuit intùs, verùm posteà progressus foràs, factus est lupus. Æquè fuit Apostolus Iudas atque Petrus, æquè prædicauit vt Petrus, æquè baptizauit vt Petrus, nec impediebat quicquam ea res eius ministerium, quo minùs æque foret efficax, quòd fur erat, quodque traditurus erat Dominum. Verùm hæc tu, sicut dixi, Brenti, non ignoras. Quò nequior es, qui sciens, prudensque contra manifestam veritatem venire non vereris. Scis tu, quòd incerta esset salus Ecclesiæ, si ex ministrorum dignitate sanctitateq; penderet: scis, quòd à vocatione nomen trahit Ecclesia, non ab electione, & multos in ea vocatos esse, paucos electos. Hæresis ab electione nomen ducit, non Ecclesia: Non quòd à Deo electi sint hæretici, sed quòd, sicut Hieronymus ait, eorum vnusquisque id sibi eligit, quod illi melius esse videtur. Non acquiescit in Ecclesiæ doctrina, sed illius iudicio suum iudicium anteponens, ipse sibi dogma eligit quod pertinaciter tueatur, vel nouum aliquod, vel alicuius ex ijs qui pridè damnati sunt, quales ij sunt quos paulò ante recensuimus, ex quibus vos quoque consarcinastis ea dogmata, quæ nūc in vulgus spargitis. Ex tali electione vestram Ecclesiam constare non negamus, sed hæc non Christi, verùm Diaboli est electio. Cæterùm Ecclesia Catholica, etsi pertinent ad illam electi quos vocatione sua signat Deus, non ita tamen ex electione Dei constat, vt soli ad eam pertineant electi: nisi forte electos vocatos intelligi velis, quomodo fuit electus etiam Iudas: quomodo etiam Ambrosius interpretatur illud Pauli: Vocauit vocatione sancta. Vocatio, inquit, sancta est, cùm electi sunt ad gubernandum populum sanctum Dei. Ex tali gratuita Dei electione quin constet Ecclesia, non negamus. Cæterùm si prædestinatos electos intelligis, Ecclesia illa triūphantium, quæ est in cœlis, ex solis constat electis: sicut infernus ex solis reprobis. Hæc autem nostra Ecclesia, quæ est super terram, in qua perpetua quædam est militia, quam etiam ob causam vocatur militans, habet per Dei gratiam electos, quos cœlo Deus dignatur: habet alios vocatos quidem Dei misericordia, sed sua posteà culpa reiectos: quos iure suo sibi vendicat infernus. Sed nihil est quòd hac de re pluta verba faciamus, cùm res vel ipsa luce sit clarior, & venerabilis viri Petri à Soto sententia, cùm caput illud de autoritate Scripturæ tractaremus, copiosè sit à nobis defensa.

Ioan. 6. — *Hier. in Epist. ad Tit. 3.* — *Ambros. 2. Tim. 1.* — *Iob 7.*

Pergit Brentius: Catholica Ecclesia renascitur non ex carne & sanguine, non ex humana electione aut successione, sed ex Deo, per sermonem Dei viuentis (quod scripturis probat) Asotica autem Ecclesia fit ex humana electione & successione. Dicit enim Asotus, confugiendum esse ad successionem non interruptam. Et, vbi est, inquit, hæc Ecclesia Apostolis succedens, ibi est verum Dei verbum. Scilicet hoc vult Asotus, quod vbicunque possit successio ab Apostolorum tempore in Ecclesia numerari, ibi sit vera Ecclesia & verum verbum Dei. Quasi verò successores Apostolorum & auditorum ipsorum non possint esse impijssimi & sceleratissimi nebulones. Quid igitur ad Ecclesiam Catholicam, quæ filius Dei suæ Ecclesiæ Catholicæ promisit & præstare solet.

Et hic locus de successione tractatus est à nobis anteà pluribus: quem sicut oppugnant omnes hæretici, sic asserunt diligenter omnes Catholici. Sed ego non video Brenti, quomodo possis Catholicorum vobis nomen vendicare, quandoquidem dum successionem hanc oppugnas, in eorum, quos Catholicos fuisse negare non potes, doctrinam vos minimè successisse, confitetis. Siquidem non quod ad vniuersa loca, ad vniuersa hominum genera, ad vniuersas nationes pertinet, id solum Catholicum dicimus, verùmetiam quod pertinet ad vniuersa tempora. Cùm autem de successione loquimur, non hic dicimus, quod tu vis, simul vt fuerit demonstratum, aliquem in locum alicuius Apostoli aut eius successoris successisse, vt statim esse Catholicus existimetur. Successerunt aliquot in locum Athanasij, qui fuit citra controuersiam Episcopus Catholicus: locus eos non fecit Catholicos, quandoquidem à doctrina Athanasij dissenserunt. Quando igitur nos de successiōne gloriamur, de eo gloriamur, quod in Episcoporum Catholicorum, quorum loca tenemus, doctrinam successerimus. Verbi gratia: Negatis vos inuocandos esse Sanctos, asseueramus nos: probamus hanc doctrinā esse verā ex eo, quòd quibus successimus nos, idem hoc docuerunt, nō à centum, non à ducentis annis, sed ab ipsis propemodū Apostolorū tēporibus: nō in hoc aut illo orbis terrarū loco, sed in omnibus, quàm late patet Christianū nomē. Hae nos ratione Catholicos nō esse demōstramus: quod quia vos facere nō potestis, ideò successionem hanc oppugnatis. Quod autē dicis, Ecclesiam nostrā ex humana electione & successione constare: si credentes omnes in Christum accipis Ecclesiæ nomine falsum est: Talis enim Ecclesia fit ex Dei vocatione, non ex humana aliqua electione. Sin autē Ecclesiam

Responsio. — *Catholicum vniuersa loca & tempora complectitur.* — *Quomodo Catholici de successione gloriantur.* — *An Ecclesia constet ex humana electione & successione.*

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricationis impingat. Nostram
Responsio. enim, non eorum quos tuendos suscepisti, causam tueri videris. Quod enim potuisti nobis dare testimonium illustrius, esse penes nos verbum Dei, quàm cùm dixisti, nos non recipere scripturas, nisi addamus & traditiones? Hoc est, nos non tantùm scriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo scripto: Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem,
2.The.2. siue per Epistolam. Quod verò addis, nos non recipere scripturam nisi sicut à Patribus & Cōcilijs exponitur, potuit'ne quisquam clariùs demonstrare, nos verbum Dei syncerum recipere, quàm his verbis abs te demonstratum est? Nam qui recipit scripturas eo sensu, quo Patres interpretati sunt & concilia, is demùm est, qui syncerum Dei verbum recipit: qui verò recipit scripturam, non Ecclesiæ, hoc est, Patrum & cōciliorum, sed suo proprio sensu, is recipit quidem scripturam, sed verbum Dei non recipit, quin pro verbo Dei, nonnunquàm recipit verbum Diaboli: quando non eam quæ Dei, sed quæ Satanæ spiritu facta est, scripturarum interpretationem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd multos recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ita fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, tum ad
2.Thess.2. Thessalonicenses scribens: Neque terreamini, inquit, neque per Spiritum, neque per
Cap.4. sermonem, neque per epistolam tanquàm per nos missam, quasi instet dies Domini. In priore, quam ad eos dederat epistola, dixerat Paulus: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt. His verbis terrebant eos nonnulli, quasi iam instaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipsius, nec Spiritus ipsius hoc senserit. Vides hic, quòd qui terrebant per hanc epistolam Thessalonicenses, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cùm suo, non Pauli sensu: suo non Pauli spiritu, Pauli scripturam interpretarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos seducat eo modo, proferens scripturam nostram, & alienum sensum illius adferens. Quod itaque tu probri loco nobis obijcis, hoc est quod nos prædicamus, quod præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter scripturam recipere, nisi sicut à Patribus & Concilijs exponitur: hac vna re maximè nos
Ezech.13. ab hæreticis discerni persuasum habemus, de quibus scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident. Nullus itaque nostrum in scripturis interpretandi sequitur spiritum suum, multò minùs Lutheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum esse Satanæ spiritum non dubitamus: verùm Ecclesiæ, hoc est, Patrum & Conciliorum spiritum sequimur: quod eundem esse Christi spiritum, cer-
Ephe.2. tum & indubitatum habemus. Nam cùm Ecclesia sit corpus Christi, Christus autem caput huius corporis, fieri non potest, quin capitis & corporis vnus atque idem sit spiritus. Hoc itaque spiritu Patrum & Conciliorum scripturas interpretamur: & quod ij senserunt, esse Dei verbum indubitanter asserimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eijcere, intereà vero, contra quàm tibi fuerat deliberatum, inuicto hoc argumento nos esse Catholicos declarasti: quandoquidem scripturas non aliter recipimus, nisi sicut eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunt. Sic tuo ipsius testimonio sumus Catholici, sicut contra vos hæretici: qui dum suum quisque spiritum in scripturis interpretandis sequimini, Patrum & conciliorum spiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, satanismum inuexistis. Quod vero dicis, multas traditiones, quæ Apostolorum nomine iactantur, pugnare cum sacra scriptura, in proximo superiore capite falsum id esse demonstrauimus. Et quamuis fieri posit, quod Patrum aliquis non iuxta Spiritussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentię scripturam fuerit aliquando interpretatus: tamē sicubi plures in eandem sententiam conueniunt, & si Patres in Concilijs Oecumenicis præsertim congregati, scripturam aliquam vnanimiter interpretantur, eorum sensum, spiritussancti sensum fuisse, minimè dubitamus.

Vsum verū Sacramentorum peruerti, quomodo Brent. probet. Responsio. Probat deinde Brentius, in Ecclesia nostra Catholica verum vsum Sacramentorum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptismum fictitijs appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas traditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipsis etiam temporibus Apostolorū vsum fuisse: quæ causa est, quod proferre nō audes: alioqui necesse haberes affirmare totis mille quingētis annis Ecclesiā nō fuisse: cùm quæ peruertit vsum Sacramētorum Ecclesiā esse neges: nec alium fuisse Baptismatis vsum per omne tēpus id constet, quàm qui nunc est. Ac baptizat, inquit, non tantū homines, quod Christus instituit verumetiam campanas, quę est impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditū est.

Benedi-

Epiſcopi mitneri fungatur, nec ex eius improbitate quicquam ad eos, quibus preẽſt, detrimenti peruenit. Sibi malus eſt, ſi malus eſt: tibi nihil officit, ſi factis eius malis non communicaueris. Verùm hæc ad faſtidium vſque ſic te cogente, quoties à nobis dicta ſunt?

Pergit Brentius: Eccleſia Catholica agnoſcit ſynceram prædicationem verbi Dei, & verùm ac rectum vſum Sacramentorum eius, ſicut ea tradit Prophetica & Apoſtolica ſcriptura, & vbicunq; in toto terrarum orbe hæc prædicantur, & peraguntur, ibi veram eſſe Eccleſiam Catholicam, iudicandum eſt. *De ſignis & notis veræ Eccleſiæ.*

Quod ſcripturis probat, quaſi quiſquam ſit, qui neget. Cæterùm hoc negamus, quòd dicis, noſtram Eccleſiam, quam tu bellus ſcurra vocas Aſoticam, non relinquere verbum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauare ipſum alienis interpretationibus, & peruertere verum vſum Sacramentorum. Veſtra hoc facit Aſotica Eccleſia, non noſtra Catholica. Nam quod addis, nos negare, quòd ſynceritas verbi Dei & verus ſacramentorum vſus ſint certa ſigna, quibus vera Eccleſia cognoſcatur, non omninò negamus Brenti: verùm Petri à Soto ſententiam probamus, qui ſcripſit, fraudulenter & ſubdolè dici à vobis, ſigna certa quibus Eccleſia dignoſci poteſt, eſſe ſynceram Euangelij prædicationem, & rectam atque ſecundum Chriſti inſtitutionem Sacramentorum adminiſtrationem. Sunt hæc quidem Eccleſiæ ſigna, ſed non ita certa ſicut vos vultis, quandoquidem vix vlla eſt, aut fuit aliquando hæreſis, quæ ſibi ſigna iſta non arrogaret. Qui magis vnquàm de ſyncerirate verbi gloriati ſunt, quàm Arriani? Num ideo penes eos fuit Eccleſia? Verùm autem vſum Sacramenti Baptiſmatis, an ita ſibi ſolis Donatiſtæ non vſurparunt, vt ſicut Ariani, ſynceri, verbi Dei poſſeſsiooe Catholicos excludebant, ſic iſti verum vſum Baptiſmi penes eos eſſe negarent, & ob eam cauſam vtrique ſe eſſe Eccleſiam contenderent? Veniamus ad noſtri temporis hęreticos? Nònne de præcipuis religionis noſtræ dogmatibus diſsident à vobis & Sacramentarij, & Anabaptiſtæ, & Picardi, & Seruetiani, & eiuſdem generis hæreticorum alia portenta? Atqui omnes ij ſic iſta ſibi ſigna arrogant, vt ea non magis nobis Chriſtianis, quàm vobis detrahant Lutheranis. Non igitur vel Petrus à Soto, vel Catholicus quiſquam negat has eſſe notas Eccleſiæ: cùm hæc Petri verba ſint: Fatemur hæc duo ſemper eſſe coniuncta, veram Eccleſiam & ſynceram prædicationem verbi. At verò ſynceritas verbi magis agnoſcitur ex veritate Eccleſiæ, quàm econtrà, quod præcipuè Irenæus & Tertullianus notarũt, quorum ibi verba profert, quòd apud ſolam veram Eccleſiam vera eſt ſacra Scriptura & vera traditio: atque idem dicit de Sacramentorum vſu. Videtis Brenti, in Rhetoricis præceptis non infeliciter eſſe verſatus: vel ex ijs diſcere poteras, eſſe vitioſum argumentationis genus, quod commune vocant, quod nihilò magis ab aduerſarijs, quàm à nobis facit. Tale eſt, quo tu nunc vteris: dicis in Eccleſia tua ſynceram eſſe prædicationem verbi Dei, & verum vſum Sacramentorum. Dicimus nos, vtrunque verius eſſe in Eccleſia noſtra Catholica, cùm in vtroque præſcripſerimus, neque nos à vobis, ſed vos à nobis diſceſſeritis. Sed quid tandem tu vocas verbum Dei Brenti? Scripturas? Atqui eas à nobis, à quibus diſceſſiſtis, habere vos negare non poteſtis. Quin id ingenuè fatetur architectus hæreſeos veſtrę. Quamobrem hoc verbum Dei, quod ſcriptum eſt, noſtrum eſt: nec in eo quicquam iuris vendicare vobis poteſtis. Nam quòd eo vrimini, faciunt hoc omnes hæretici, faciunt & Iudæi, denique facit hoc etiam ipſe diabolus: vt vſus Scripturarum non poſsit eſſe propria nota, qua Eccleſia Chriſti à veſtra malignantium Eccleſia diſcerni queat. Sin autem verbum Dei vocatis cum Scripturæ ſenſum, quo Deus per Prophetas & Apoſtolos loquutus eſt (quod ſolum verè Dei verbum vocare licet) nos quidem certi ſumus verbum hoc apud nos eſſe: & ſicut Scripturas à nobis accepiſtis, ſic verbum Dei, quod eſt in Scripturis, à nobis, hoc eſt, à Patribus & concilijs, vos petere debere. Quoniam vero vos id vocaris in controuerſiam, quomodo vultis vt certa nota ſit, quod ipſi controuerſum feciſtis? quod eodem iure quo vos, æquè ſibi alij hæretici non minùs à vobis, quàm à nobis diſsidentes arrogant? Vel ſenſus ipſe communis admonere vos potuit, quod certum ſignum Catholicos diſcernens ab hæreticis eſſe non poreſt, de quo inter vtroſque controuertitur. Sed audiamus quomodo prius illud probet Brenrius, quòd Catholica noſtra Eccleſia non relinquat verbum Dei in ſua ſynceritate, ſed deprauet ipſum alienis interpretationibus. *Reſponſio.* *Scriptura non poteſt propria eſſe nota Eccleſiæ.*

Non enim recipit, inquit, ſcripturam, niſi & addat traditiones, & ſicut à Patribus & Concilijs exponitur. Conſtat autem, quòd multæ traditiones quæ Apoſtolicæ iactantur, pugnent cum ſacra Scriptura, quemadmodum ſuprà explicuimus: & quòd Patres atque Concilia ſcripturam ſæpè & multum ſint interpretati, non iuxta ſenſum ſpiritusſancti, ſed iuxta ſenſum humanæ prudentiæ. *Brentius imprudent de ſenſu Scripturæ laudat Catholicos.*

Vide Brenti, ne quis ex tuis meritò tibi crimen præuaricarionis impingat. Nostram *Responsio.* enim, non eorum quos tuendos suscepisti, causam tueri videris. Quod enim poruisti nobis date testimonium illustrios, esse penés nos verbum Dei, quàm cùm dixisti, nos nou recipere scripturas, nisi addamus & traditiones? Hoc est, nos noo raotùm scriptum, verumetiam viua voce traditum Dei verbum recipere: quod vt ita faciamus, admonemur Dei verbo scripro: Tenete traditiones quas accepistis, siue per sermonem, *2.The.2.* siue per Epistolam. Quod verò addis, nos non recipere scripturam nisi sicut à Patribus & Cōcilijs exponitur, potuit'ne quisquam clariùs demonstrare, nos verbum Dei syncerum tecipere, qoàm his verbis abs te demonstratum est? Nam qui tecipir scripturas eo seosu, quo Parres interprotati sunt & concilia, is demùm est, qui syncerum Dei verbum recipir: qui verò recipit scripturam, non Ecclesiæ, hoc est, Pattum & cōciliorum, sed suo proprio sensu, is recipit quidem scripturam, sed verbum Dei non recipir, quin pro verbo Dei, nonnunquàm recipir verbum Diaboli: quando non eam quæ Dei, sed quæ Saranæ spiritu facta est, scripturarum interpretationem recipit. Neque verò mirum hoc tibi videatur, quòd mulros recipere Scripturam dicimus, verbum autem Dei non recipere. Nam hoc ira fieri videtur etiam Paulus innuere, cùm alibi, rum ad *2.Thess.2.* Thessalonicenses scribens: Neque terreamini, inquir, neque per Spirirum, neque per *Cap.4.* sermonem, neque per epistolam ranqoàm per nos missam, quasi instet dies Domini. In priore, quam ad eos dederar epistola, dixerar Paulus: Nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentu Domini, non præueniemos eos, qui dormierunr. His verbis terrebant eos nonnulli, quasi iam instaret dies Domini. Monet igitur Paulus, ne terreantur, quòd non fuerit hoc verbum ipsius, nec Spiritus ipsius hoc senserit. Vides hic, quòd qui terrebant per hanc epistolam Thessalonicenses, tenebant illi quidem Scripturam Pauli, verbum verò, quod per Paulum Deus loquebatur, non tenebant, cùm suo, non Pauli sensu: suo non Pauli spiritu, Pauli scripruram interptetarentur. Quamobrem rectè eos monet Paulus, Ne quis vos seducat eo modo, proferens scripturam nostram, & alienum sensum illius adferens. Quod itaque tu probri loco nobis obijcis, hoc est quod nos prædicamus, qoòd præ nobis ferimus, de quo gloriamur: nos non aliter scripturam recipere, nisi sicut à Patribus & Concilijs exponitur: hac vna te maximè nos *Ezech.13.* ab hæreticis discerni persuasom habemus, de quibus scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vident. Nullus iraque nostrum in scripturis interpretandi sequitur spiritum suum, multò minùs Lurheri, vel Caluini, vel tuum Brenti: quòd eum esse Satanæ spiritum non dubitamus: verùm Ecclesiæ, hoc est, Parrum & Conciliorum spiritum sequimur: quod eundem esse Christi spiritum, cer-*Ephe.2.* tum & indubitarum habemus. Nam cùm Ecclesia sit corpus Christi, Christus autem caput huius corporis, fieri non potest, quin capitis & corporis vnus atque idem sit spiritus. Hoc itaque spiriru Parrum & Conciliorum scripturas interpretamur: & quod ij senserunr, esse Dei verbum indubiranter asserimus. Quomodo autem in contrarium tibi res recidit? Videbaris velle nos ex numero Catholicorum eijcere, intereà vero, contra quàm tibi fuerat deliberarum, inuicto hoc argumento nos esse Carholicos declarasti: qoandoquidem scripturas non aliter recipimus, nisi sicur eas Patres Catholici, & Catholica Concilia exponunr. Sic tuo ipsius testimonio sumus Catholici, sicur coorra vos hæretici: qui dum suum quisque spiritum in scripruris interpterandis sequimini, Parrum & conciliorum spiritu neglecto, quem nunc videre licet in Germania, satanissmum inuexistis. Quod vero dicis, multas traditiones, quæ Apostolorum nomine iactanrur, pugnare cum sacra scriptura, in proximo superiore capite falsum id esse demonstrauimus. Et quamuis fieri posśit, quod Patrum aliquis non iuxta Spirirussancti, sed iuxta sensum humanæ prudentię scripturam fuerit aliquando interpretatus: tamē sicubi plures in eandem sententiam conueniunt, & si Parres in Concilijs Oecumenicis præsertim congregati, scripturam aliqoam vnanimiter interpretantur, eorum sensum, spiritussancti sensum fuisse, minimè dubiramus.

Vsum verū Sacramentorum peruerti, quomodo Brent. probet. Responsio. Probat deinde Brentius, in Ecclesia nostra Catholica verum vsum Sacramentorum peruerti. Sordidat enim, inquit, Baptismum fictitijs appendicibus & humanis traditionibus. At quas tu vocas fictitias appendices & humanas rraditiones? Cur nominatim non exprimis? Intelligis, quibus vtimur nos, earundem ipsis etiam temporibus Apostolorū vsum fuisse: quæ causa est, quod proferre nō audes: alioqui necesse haberes affirmare totis mille quingētis annis Ecclesiā nō fuisse: cùm quæ peruertit vsum Sacramētorum Ecclesiā esse neges: nec alium fuisse Baptismatis vsum per omne tēpus id constet, quàm qui nunc est. Ac baptizat, inquit, non tantū homines, quod Christus instituit verumetiam campanas, quę est impietas magica. Baptizari campanas mihi quidem inauditū est.

Benedi-

Benedicuntur quidem iuxta formã in Pontificali Romano pręſcriptam, verùm de Baptiſmo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Chriſtus dicat: Bibite ex eo omnes, & ſic Eccleſia Catholica vtatur. Aſotica Eccleſia dicit, Nolite ex eo omnes bibere. Imò & veſtra hoc dicit verè Aſotica Eccleſia Brenti, Nolite ex caliceomnes bibere: Arcetis enim paruulos cõtra manifeſtum, vt Bohemis & Armenis videtur, Chriſti verbum, dicentis: Sinite paruulos venire ad me. Cõſtat autem etiam Apoſtolorum temporibus, calicem non omnibus eſſe miniſtratum. Concludit iam tandem Brentius: Cùm ergo tantum ſit diſcrimen Catholicæ & Aſoticæ Eccleſiæ, qua fronte audet hęc ſibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt: Reuerà nulla frons eſt in vobis Aſoticis Brenti, qui vobis Eccleſiæ nomẽ vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non multum frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis ęquus eſt quàm ſitis vos: nondum tamen eò impudentię progreſſus eſt & audaciæ, vt nobis, qui Romani Pontificis auctoritatem agnoſcimus, Eccleſiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille pro more veſtro plurimis conuitijs debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur. Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin ſub Papæ quoque tyrannide Eccleſia maneat. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia ſuperas & audacia.

Eccleſia nõ baptizat cãpanas. *Matt. 20.* *Matt. 20.* *Calui. c. 8. inſtitutionis ſuæ.*

Proſequitur Brentius: Catholica Eccleſia interpretatur Patres, traditiones & concilia per ſcripturam, & ſcripturam interpretatur per ſcripturam, hoc eſt, eo ſenſu, quem Spiritus ſanctus in ſcriptura tradidit: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis Euangelium pręter id quod pręedicauimus vobis, & quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt, anathema ſit. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, &c. Aſotica autem Eccleſia interpretatur ſcripturam per Patres, per traditiones, & per Concilia. In ſcriptura, inquit Aſotus, vera fides quęrenda eſt, ſed prout à Patribus traditur. Quid ergo commune eſt Aſoticæ Eccleſiæ cum Catholica?

Brentij verba. *Gala. 1.* *2. Pet. 1.*

Imò quid tibi filio Belial cum ſponſa Chriſti? Multa iam ad rauim vſque diximus hac de re. Etiam Sacramentarij ſcripturam interpretantur per ſcripturam, num ideo ſtatim illos eo ſenſu dices interpretari, quem Spiritus ſanctus in ſcripturis tradit? Num quem ipſi ſenſum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduerſus Arrianos Catholici locum illum: Ego & pater vnũ ſumus: interpretati ſunt eum Arriani per aliam ſcripturam: Vt ſint vnum, ſicut & nos, num hic fuit ſenſus Spiritus ſancti? Quis non videt, quàm hęc inepta ſint? Facimus autem & nos Brenti, vt ſcripturam per ſcripturam interpretemur: Sed ſicubi non ſemper occurrit ſcriptura, quæ ſcripturam explicet, aut ſicubi diuerſum ſenſum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretationem proferimus. Quod & veſtri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabaptiſtas ſcribunt, & fecerunt priſcis etiam illis ſeculis Sancti Patres noſtri, quoties illis vel cum Arrianis, vel cũ hęreticis alijs fuit dimicatio, ſicut ſuperiùs à nobis copioſe demonſtratum eſt. Verùm vide, quid agas Brenti, peccas ipſe contra legem, quam hoc ipſo loco nobis fers. Intelligis, quam adfers ſcripturam, eam pro nobis contra te facere: ſunt enim verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo pręedicauerit vobis præter id, quod pręedicauimus. Non dixit, præter id quod ſcripſimus. Traditionem nobis, non ſcripturam commendauit. Id cum te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti literis ſacris mandatum eſt. Vbi nunc eſt illud, quod totis contra nos profertis: Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, & interim tamen addis ipſe, quod in verbis Pauli non eſt. Nos verò quod explicandi gratia additum eſt per te, non reprehendimus: ſed idem iuris nobis quoque, quoties res poſtulat, non permitti: hoc eſt quod moleſte ferimus. Ceterum qua tu nota nos excludere vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos eſſe deſignat: Catholicum eſt enim in Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falſam quoque fidem ſuam in ſcriptura quærũt hæretici, nõ hęc ſatis adhuc illuſtris eſt nota, qua Catholici diſcerni poſſint ab hęreticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quęratur in ſcriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonſtrat. Nam à Patrum ſenſu & conſenſu diſcedere, & iuxta ſuum ipſius ſenſum ſcripturã interpretari velle, quod vos facitis, hæreticũ eſt Brenti, non Catholicum, neque legitimę prolis, ſed femininis mulieris adulteræ.

Reſponſio. *Scripturam per ſcripturã interpretari quatenùs probandum.* *Ioan. 10.* *Ioan. 18.* *Deut. 4.*

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia, ſi de doctrina ſermo eſt, fundatur ſuper doctrina Prophetica & Apoſtolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinã, quæ ſcriptis Propheticis & Apoſtolicis continetur. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Auxilium nactus Dei, &c. Aſotica autem Eccleſia fundatur ſuper traditionibus & dogmatibus extra ſcripturam: Sic enim dicit Aſotus: Traditiones ſunt certiſſimum fidei fundamentum. Et iterum: Ec-

clesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura, alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Ecclesię.

Responsio. Qua ratione Venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipsum autē nobis est testimonio, quòd Ecclesia nostra fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quòd non solùm scriptū, verùm etiam traditum Dei verbū recipimus. Sic enim nos docuerūt Prophetę: Interroga patrem tuū, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum: sic nos docuit Apostolus: state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. (*Deute.32. Ecclesia.8. 2.Thess.2.*) Vestra autem Asotica Ecclesia, non fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quandoquidem iuxta doctrinā illius traditiones non recipit. Neque est Ecclesia nostra, sicut tu cauillaris, alieni fundamenti structura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: super hoc superstructi sumus, & superstruimus ipsi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Catholica Ecclesia, inquit Brentius, agnoscit vnum solum caput æternæ suæ salutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum nostrum Iesum Christum: & ad hunc solum Seruatorem suum alligata est: atque in hoc solo quærit veram & æternam suam salutem per fidem. Et vtitur quidem ministris suis, non vt dominentur, sed vt seruiant ipsi: idque non pro suo arbitrio, sed iuxta regulam à sacra scriptura præscriptam. Solum autem Iesum Christum filium Dei agnoscit Dominum & sponsum suum: & ex eo solo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat scripturis: quasi probationis res egeat: cùm omnes Christum, & caput, & Dominum confiteamur) Asotica autem Ecclesia agnoscit in his terris pro capite suo Rom. Pontificem & est alligata ad Prælatos, qui sunt Romano pontifici subiecti, quos & Dominos suos, non seruos agnoscit. Nec pendet ex solo Christo, nec quærit in eo solo salutem per fidem: sed quętit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus suis operibus quibus confidit se gratiam Dei mereri. Dicit enim Asotus apertè: Ecclesia est humana congregatio, & habet Pręlatos & superiores suos. Et addit quidem Asotus: Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, Quæ verba scribit Paulus, sed nihil ad Asoticos Prælatos. Mox autem subiungit: Alligata est ijs tota Ecclesia non minùs, quàm quælibet alia respublica suis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc est, Prælatis (quod ipse vocat, sed falsò, ministros Christi legitimos) non est Ecclesia.

Responsio. Quantum ingredieris mare Brenti? sed nobis propositum est breuibus tecum agere. Nam si tractanda forent omnia, iustum volumen vix sufficeret. Propterea negas penes nos esse Catholicam Ecclesiam, quòd agnoscimus in terris pro capite nostro Romanum Pontificem, cùm Ecclesia Catholica solum vnum caput agnoscat Christum. Quasi verò qui pro capite Pontificem agnoscit, non agnoscat caput Christum. Dicis etiam de catholica Ecclesia, quòd solum Christum Dei filium agnoscit Dominum. Num igitur nullus est in terris Dominus agnoscēdus, quia solum Christum Ecclesia Dominum agnoscit? Num ideo sapientissimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noster esse desinet, quia Christum Regem & Dominum nostrum esse confitemur? Eiusmodi vocibus Brenti, rusticos contra Dominos concitastis, & seruile bellum in Germania conflastis. Est caput Ecclesiæ Christus: neque tamen propterea nō est caput Ecclesiæ Pontifex. Est Rex & Dominus noster Christus, neque tamen propterea non erit Rex & Dominus noster SIGISMVNDVS? Quis est, qui nesciat, solum Christum regere ac regnare in Ecclesia, & imperium hoc solo illius verbo exerceri atque administrari? Sed quia visibili præsentia inter nos non habitat, vt voluntatem suam ore suo coram nobis declaret, hominum in hoc ministerium adhibet, & quasi vicariam operam: non ad eos ius honoremq; suum transferendo, sed vt suū tantùm per eos opus agat ipse, qualiter ad opus quoque faciendū artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse caput Ecclesiæ nihilominùs: regit, regnat, & imperium exercet ipse nihilominùs in Ecclesia: verùm opus hoc suum per Pontificem agit ministrū suum: non quòd non possit id per se ipsum sine alio quouis aut adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suā erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus sumeret, qui pro se in mundo legatione fungerentur, qui arcanæ suę voluntatis essent interpretes, qui personā denique suam repræsentarent. Deinde visus est hie illi firmissimus vnitatis retinendæ nodus, quo Ecclesiam suam adstringeret, si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Christo capiti, si subiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoscamus? Non magis, quàm si caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum nostrum Sigismun-

Ecclesia et si solum Christum caput agnoscat, nō negat tamen Christi vicariū Pontificem. Christus nobiscum agit per suos vicarios, et Prælatos Ecclesiæ.

Benedicuntur quidem iuxta formã in Pontificali Romano pręſcriptam, verùm de Bap- *Eccleſia nõ bap*
tiſmo ne verbo quidem fit vlla mentio. De poculo, inquit, cœnæ Domini, cùm Chriſtus *tizat cãpanas.*
dicat: Bibite ex eo omnes, & ſic Eccleſia Catholica vtatur. Aſotica Eccleſia dicit, Nolite
ex eo omnes bibere. Imò & veſtra hoc dicit verè Aſotica Eccleſia Brenti, Nolite ex ca- *Matt.20.*
lice omnes bibere: Arcetis enim paruulos cõtra manifeſtum, vt Bohemis & Armenis vi-
detur, Chriſti verbum, dicentis: Siuite paruulos venire ad me. Cõſtat autem etiam Apo- *Matt.20.*
ſtolorum temporibus, calicem non omnibus eſſe miniſtratum. Concludit iam tandem
Brentius: Cùm ergo tantum ſit diſcrimen Catholicæ & Aſoticæ Eccleſiæ, qua fronte au-
det hæc ſibi vendicare, quæ illi tantum conueniunt: Reuerà nulla frons eſt in vobis A-
ſoticis Brenti, qui vobis Eccleſiæ nomẽ vendicare audetis, & Catholicis detrahere. Non
multum frontis habere Caluinus quoque videtur, neque magis nobis ęquus eſt quàm *Calui.c.8.inſti-*
ſitis vos: nondum tamen eò impudentię progreſſus eſt & audaciæ, vt nobis, qui Roma- *tutionis ſuæ.*
ni Pontificis auctoritatem agnoſcimus, Eccleſiæ nomen adimeret. Quamuis enim ille
pro more veſtro plurimis conuitijs debacchetur in Pontificem, his tamen verbis vtitur.
Hinc igitur patet, nos minimè negare, quin ſub Papæ quoque tyrannide Eccleſia mane-
at. Sic tu Sacramentarios etiam impudentia ſuperas & audacia.

Proſequitur Brentius: Catholica Eccleſia interpretatur Patres, traditiones & conci- *Brentij verba.*
lia per ſcripturam, & ſcripturam interpretatur per ſcripturam, hoc eſt, eo ſenſu, quem
Spiritus ſanctus in ſcriptura tradidit: Si nos aut Angelus de cœlo prædicauerit vobis E-
uangelium pręter id quod prędicauimus vobis, & quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti *Gala.1.*
literis ſacris mandatum eſt, anathema ſit. Habemus firmiorem Propheticum ſermonem, *2.Pet.1.*
&c. Aſotica autem Eccleſia interpretatur ſcripturam per Patres, per traditiones, & per
Concilia. In ſcriptura, inquit Aſotus, vera fides quęrenda eſt, ſed prout à Patribus tradi-
tur. Quid ergo commune eſt Aſoticæ Eccleſiæ cum Catholica?

Imò quid tibi filio Belial cum ſponſa Chriſti? Multa iam ad rauim vſque diximus hac *Reſponſio.*
de re. Etiam Sacramentarij ſcripturam interpretantur per ſcripturam, num ideo ſtatim *Scripturam per*
illos eo ſenſu dices interpretari, quem Spiritus ſanctus in ſcripturis tradit? Num quem *ſcripturã inter-*
ipſi ſenſum adferunt, eum vos recipitis? Proferebant aduerſus Arrianos Catholici locum *pretari quate-*
illum: Ego & pater vnũ ſumus: interpretati ſunt eum Arriani per aliam ſcripturam: Vt *nùs probandum* *Ioan.10.*
ſint vnum, ſicut & nos, num hic fuit ſenſus Spiritus ſancti? Quis non videt, quàm hęc
inepta ſint? Facimus autem & nos Brenti, vt ſcripturam per ſcripturam interpretemur: *Ioan.18.*
Sed ſicubi non ſemper occurrit ſcriptura, quæ ſcripturam explicet, aut ſicubi diuerſum
ſenſum adferunt hæretici, confugimus ad Patrum traditiones, & eorum interpretatio-
nem proferimus. Quod & veſtri faciunt, quando contra Sacramentarios & Anabapti-
ſtas ſcribunt, & fecerunt priſcis etiam illis ſeculis Sancti Patres noſtri, quoties illis vel
cum Arrianis, vel cũ hęreticis alijs fuit dimicatio, ſicut ſuperiùs à nobis copioſe demon
ſtratum eſt. Verùm vide, quid agas Brenti, peccas ipſe contra legem, quam hoc ipſo loco
nobis fers. Intelligis, quam adfers ſcripturam, eam pro nobis contra te facere: ſunt enim
verba Pauli: Si nos aut Angelus de cœlo prędicauerit vobis præter id, quod prędicaui-
mus. Non dixit, præter id quod ſcripſimus. Traditionem nobis, non ſcripturam com-
mendauit. Id cum te non fugeret, addis de tuo, Et quod nunc inſtinctu Spiritus ſancti
literis ſacris mandatum eſt. Vbi nunc eſt illud, quod totis contra nos profertis: Non ad- *Deut.4.*
detis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo? Nihil addi vis ad Scripturas, &
interim tamen addis ipſe, quod in verbis Pauli non eſt. Nos verò quod explicandi gra-
tia additum eſt per te, non reprehendimus: ſed idem iuris nobis quoque, quoties res po-
ſtulat, non permitti: hoc eſt quod moleſtè ferimus. Cæterum quam tu nota nos excludere
vis à Catholica, hæc nos vel maximè Catholicos eſſe deſignat: Catholicum eſt enim in
Scriptura, veram fidem quærere. Quoniam verò falſam quoque fidem ſuam in ſcriptura
quærũt hæretici, nõ hęc ſatis adhuc illuſtris eſt nota, qua Catholici diſcerni poſſint ab hę-
reticis. Cùm autem illud adiunxit Petrus à Soto, quod per te reprehenditur, vt quęra-
tur in ſcriptura, prout à Patribus traditur, hoc demùm verè Catholicum demonſtrat.
Nam à Patrum ſenſu & conſenſu diſcedere, & iuxta ſuum ipſius ſenſum ſcripturã inter-
pretari velle, quod vos facitis, hæreticũ eſt Brenti, non Catholicum, neque legitimę pro-
lis, ſed ſeminis mulieris adulteræ.

Pergit Brentius: Catholica Eccleſia, ſi de doctrina ſermo eſt, fundatur ſuper doctrina
Prophetica & Apoſtolica, nec tradit vlla dogmata extra eam doctrinã, quæ ſcriptis Pro-
pheticis & Apoſtolicis continetur. Superſtructi ſuper fundamentum Apoſtolorum &
Prophetarum ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu. Auxilium nactus Dei, &c. A-
ſotica autem Eccleſia fundatur ſuper traditionibus & dogmatibus extra ſcripturam: Sic
enim dicit Aſotus: Traditiones ſunt certiſsimum fidei fundamentum. Et iterum: Ec-

clesia tradit dogmata fidei extra scripturam. Quare cùm Asotica Ecclesia sit structura alterius fundamenti, non habet commune habitaculum in ædificio Catholicæ Ecclesiæ.

Responsio.

Qua ratione Venerabilis vir Petrus à Soto traditiones certissimum esse fidei fundamentum docuerit, iam abundè diximus. Hoc ipsum autē nobis erit testimonio, quòd Ecclesia nostra fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quòd non solùm scriptū, verùmetiam traditum Dei verbū recipimus. Sic enim nos docuerūt Prophetę: Interroga patrem tuū, & annunciabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Non te prætereat narratio seniorum, ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum: sic nos docuit Apostolus: state, & tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam. Vestra autem Asotica Ecclesia, non fundatur super doctrina Prophetica & Apostolica, quandoquidem iuxta doctrinā illius traditiones non recipit. Neque est Ecclesia nostra, sicut tu cauillaris, alieni fundamenti structura. Nos enim aliud fundamentum non ponimus, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus: super hoc superstructi sumus, & superstruimus ipsi: nec ab eo diuelli nos vnquam patiemur.

Deute. 32. Ecclesia. 8. 2. Thess. 2.

Catholica Ecclesia, inquit Brentius, agnoscit vnum solum caput æternæ suæ salutis tam in cœlo, quàm in terra, Dominum nostrum Iesum Christum: & ad hunc solum Seruatorem suum alligata est: atque in hoc solo quærit veram & æternam suam salutem per fidem. Et vtitur quidem ministris suis, non vt dominentur, sed vt seruiant ipsi: idque non pro suo arbitrio, sed iuxta regulam à sacra scriptura præscriptam. Solum autem Iesum Christum filium Dei agnoscit Dominum & sponsum suum: & ex eo solo tam viuens, quàm moriens pendet. (Hoc probat scripturis: quasi probationis res egeat: cùm omnes Christum, & caput, & Dominum confiteamur) Asotica autem Ecclesia agnoscit in his terris pro capite suo Rom. Pontificem & est alligata ad Prælatos, qui sunt Romano pontifici subiecti, quos & Dominos suos, non seruos agnoscit. Nec pendet ex solo Christo, nec quærit in eo solo salutem per fidem: sed quærit etiam eam in contritione, in ieiunio, in horis canonicis, & in omnibus suis operibus quibus confidit se gratiam Dei mereri. Dicit enim Asotus apertè: Ecclesia est humana congregatio, & habet Prælatos & superiores suos. Et addit quidem Asotus: Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, Quæ verba scribit Paulus, sed nihil ad Asoticos Prælatos. Mox autem subiungit: Alligata est ijs tota Ecclesia non minùs, quàm qualibet alia respublica suis capitibus & gubernatoribus. Ac mox: Sine illis, hoc est, Prælatis (quod ipse vocat, sed falsò, ministros Christi legitimos) non est Ecclesia.

Responsio.

Quantum ingrederis mare Brenti? sed nobis propositum est breuibus tecum agere. Nam si tractanda forent omnia, iustum volumen vix sufficeret. Propterea negas penes nos esse Catholicam Ecclesiam, quòd agnoscimus in terris pro capite nostro Romanum Pontificem, cùm Ecclesia Catholica solum vnum caput agnoscat Christum. Quasi verò qui pro capite Pontificem agnoscit, non agnoscat caput Christum. Dicis etiam de catholica Ecclesia, quòd solum Christum Dei filium agnoscit Dominum. Num igitur nullus est in terris Dominus agnoscēdus, quia solum Christum Ecclesia Dominum agnoscit? Num ideo sapientissimus Princeps SIGISMVNDVS AVGVSTVS REX, & Dominus noster esse desinet, quia Christum Regem & Dominum nostrum esse confitemur? Eiusmodi vocibus Brenti, rusticos contra Dominos concitastis, & seruile bellum in Germania conflastis. Est caput Ecclesiæ Christus: neque tamen propterea nō est caput Ecclesiæ Pontifex. Est Rex & Dominus noster Christus, neque tamen propterea non est Rex & Dominus noster SIGISMVNDVS? Quis est, qui nesciat, solum Christum regere ac regnare in Ecclesia, & imperium hoc solo illius verbo exerceri atque administrari? Sed quia visibili præsentia inter nos non habitat, vt voluntatem suam ore suo coram nobis declaret, hominem in hoc ministerium adhibet, & quasi vicariam operam: non ad eos ius honoremq; suum transferendo, sed vt suū tantùm per eos opus agat ipse, qualiter ad opus quoque faciendū artifex vtitur instrumento. Quare manet ipse caput Ecclesiæ nihilominùs: regit, regnat, & imperium exercet ipse nihilominùs in Ecclesia: verùm opus hoc suum per Pontificem agit ministū solum: non quòd non possit id per se ipsum sine alio quouis aut adminiculo, aut organo præstare: sed hoc modo visum est illi, suā erga nos dignationem declarare, cùm ex hominibus sumeret, qui pro se in mundo legatione fungerētur, qui arcanæ suę voluntatis essent interpretes, qui personā denique suam repræsentarent. Deinde visus est hic illi firmissimus vnitatis retinendæ nodus, quo Ecclesiam suam adstringeret, si vnum aliquem illi præfecisset, cuius in ea gubernanda visibili ministerio vteretur. Vides Brenti, nihil detrahi Christo capiti, si subiectum illi Romanum Pontificem, caput in terris agnoscamus? Non magis, quàm si caput Regni Poloniæ, Regem & Dominum nostrum Sigismun-

Ecclesia et si solum Christum caput agnoscat, nō negat tamen Christi vicariū Pontificem. Christus nobiscum agit per suos vicarios, et Prælatos Ecclesiæ.

Sigismundum Augustum esse profiteamur. Non propterea non erit caput, non propterea non erit Rex & Dominus noster Iesus Christus Dei filius: cui sicut Ecclesiæ, sic &, regni caput subiectum est. Nam cùm proprium sit capitis munus, subiecta sibi membra gubernare, facit hoc ipse quidem Christus virtute sua: sed intereà tamen sicut in Sacramentorũ administratione, sicut in verbi sui prædicatione, sic in Ecclesię suæ, regnorumque & prouinciarum gubernatione, hominum vti ministerio dignatur: Principũ quidem, Regum, & Imperatorum, in regnis & Prouincijs moderandis: Romani verò Pontificis in Ecclesia sua gubernanda, quæ si non ex vnius alicuius auctoritate pendeat, nec Ecclesia, nec fides vna retineri potest, quemadmodum in confessione nostra Christiana fusiùs est à nobis demonstratum: eadem illa nunc repetere, nihil est necesse. Neque verò inusitatum est hoc in Scripturis, quòd capitis nomen hominibus tribuitur. Sic Sauli dixit Samuel: caput in tribubus Israël factus es: Sic de se Dauid: constituit me in caput gentium. Sic apud Oseam legimus: Ponent sibimet caput vnum. Sic apud Paulum: Vir caput est mulieris. Quid autem Brenti? cùm semel atq; iterum dixit Apostolus. Vir caput est mulieris, num ideo Christum esse caput mulieris negauit? Minimè gentium: Verùm hoc dicere voluit, Christum caput mulieri constituisse virum, vt eam gubernaret. An autem ideò non gubernat eam Christus? Imò gubernat: sed per virum, cui vult mulierem esse subiectam. Sic etiam cùm dicitur, Pontifex caput est Ecclesię: absit vt Christũ excludamus, qui verè caput existens, verè gubernat Ecclesiam. Sed sicut mulieri virum, sic huic sponsę suę caput constituit Petrum & eius successorem, cuius ministerio illã gubernaret, quando dixit, Pasce oues meas. Ipse caput, ipse gubernator est Ecclesiæ suæ, ipse pastor & Episcopus animarum nostrarum: Sed interea Petrum elegit. Petrique successorem, cuius in ea pascenda gubernandaque ministeriò vteretur. Quem qui pro capite non cognoscunt, in quot sectas quàm dissectas dissecti sint, vides ipse Brenti. Ac nisi te datum iam in reptobum sensum totum Satanas possideret, non posses non fateri, quòd vna Ecclesia, quin & vna fides apud eos esse nulla ratione potest apud quos sub inuisibili capite Christo visibile quoque caput in terris Pontifex vnus non agnoscitur. Nec obscurum est, quòd idem aliquando Philippus quoq; vester senserit, cum ipsa magistra rerum experientia doctus, aliter consentientem in Ecclesia doctrinam vnitatemque fidei conseruari non posse videret. Quid enim? si quod vos velle videmini, quisque Rex in regno, quisq; Princeps in ditione sua, se caput Ecclesiæ regni ditioniś; suæ constituat, quod post hominũ memoriã factum vnquam aut vsquam nescimus, præterquam hoc in felici seculo nostro in Anglia: quã tamen oculis misericordiæ suæ tandem respexit Deus, errantesq; in viam reduxit, & ad ouile suum aggregauit. Sed quid? si tale quiddam peccatis nostris offensus Deus permittat, per Deum immortalem, quale futurum esset monstrum Ecclesiæ? quot capita? quod fides? quot confessiones esset habitura? Hæc esset Augustana vel Saxonica potius, illa VVirtembergensis, alia Osiandrina, alia Tigurina, alia Suencfeldiana, alia Picardina, alia Moncerana siue Menoniana, aut si mauis, Pacimontana: alia Seruetiana confessio: Quot principum voluntates, tot fides, tot confessiones videre liceret: sicut nunc in ista Babylone Germanica, quam ędificauit Lutherus, videmus omnes. Tale monstrum ne ferre cogeremur in Ecclesia, cumprimis vtile visum est & necessarium ad conseruandam in ea tranquillitatem ordinemque retinendum, vt vnum aliquod sub Christo capite caput Ecclesiæ ab ipso Christo constitutum agnosceretur, ad quod iuxta traditionem Apostolorũ, & sicuti ab Anacleto scribitur, iuxta iussione ipsius Christi, de causis difficilioribus referretur, quòd non alia quàm hac ratione, vt vna apud omnes & eadem esset fidei confessio, prouideri posset. Hunc vos ordinem Brenti ferre non potestis, quòd eo saluo saluos esse vos, & errores vestros diu consistere non posse videris. Quamobrem vt eum euertere queatis, omnes neruos vestros contenditis. Neque verò noui quicquam in hoc facitis. Fecerũt hoc etiam ante vos Patres vestri prisci illi hæretici. Veteres hæ sunt & vsitatæ Satanæ artes, qui sicut à Cypriano scriptum est, ob hoc Ecclesiæ Præpositum infestatione sua persequitur, vt gubernatore sublato, atrociùs atq; violentiùs circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Sed quid accidit apud vos Brenti: Principiò nihil aliud quàm Pontificem Romanum Ecclesiæ caput agnoscere noluistis, & eum reiecistis: num intra fines hos constitit furor vester? Nequaquam, sed idem posteà de nunquam satis laudato Imperatore quoque vestro Carolo quinto fecistis. Sicut Ecclesiæ Pontificem, sic illum Imperij caput agnoscere noluistis, & eadem auctoritate qua Pontificem, Imperatorem quoque vestrum reiecistis: contra quem etiam arma cœpistis, & eum iam non Imperatorem, sed Carolum à Gandauo, visum vobis fuit appellare. Verùm non defuit fideli ministro suo Deus, deque hostibus Euangelij sui iustas est pœnas persequutus. Sed de his satis. At verò

Capitis nomen hominibus tribuitur in scripturis.
1. Reg. 15.
Psal. 17.
Oseæ. 1.
1. Cor. 11. & ad Ephe. 5.
Ioan. 21.
1. Petr. 2.
Necessarius Ecclesiæ Pontifex & Pastor supremus.
Princeps idē & caput Ecclesiæ Anglicanæ non diu durauit.
Cyp. lib. epist. 3.
Primò Pontificē deinde Cæsarem sectarij negarūt esse caput.

verò Brenti, vel hoc nomine nos id quod sumus dici debere Catholicos cēsemus, quòd sicut semper à Catholicis fuit factitatum, & Ecclesiæ caput Pontifex Romanus apud nos & regni caput Rex à suis quisque agnoscitur. Et est apud nos Ecclesia, sicut scribis alligata ad Episcopos suos, qui sunt Romano Pontifici subiecti: quod ante mille trecētos annos Cypriani quoque seculo sic fuisse legimus obseruatū. Sic enim loquitur sanctus ille martyr post illa verba: Loquitur illic Petrus, super quem ædificanda fuit Ecclesia: docens, quia etsi contumax & superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen Christianorum non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs Sacerdoti adunata, & pastori suo grex adhærens. Scire debes, Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si qui cum Episcopo non sint, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, cùm Ecclesia, quæ Catholica & vna est, scissa non sit, neque diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem Sacerdotum glutino copulata. Vides, quemadmodum hic ad Episcopus Ecclesiam alligauerit, & qui cum Episcopo non sint, eos in Ecclesia esse negauerit? est autem hoc motibus receptum in Ecclesia Patrum vt nomen Episcopis tribuatur, qui quantò magis Ecclesiæ seruiunt vtilitati, tantò minùs pro seruis agnoscuntur, quin eos pij Dominorum appellatione dignantur: de quibus per os Prophetæ loquutum aliquādo Dominum esse sciunt: Cōstitues eos Principes super omnem terram: verùm sic tamen, vt interea meminerint Episcopi, quod scriptum est ab eo, quem primum in terris Episcopum Dominus instituit: Non vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Pendet autem Ecclesia nostra ex solo Christo: quærit in eo solo salutem per fidem: sed non per vestram illam specialem, charitateque destitutam: sed per eam, de qua Paulus loquitur, fidem quæ per charitatem operatur. Per hanc fidem, qua fit, vt conteramur in corde nostro, vt conuertamur ad Dominum in ieiunio, & fletu, & planctu: vt accedentes ad thronum eius gratiæ, supplices misericordiam eius imploremus: per fidem hanc quærit salutem in solo Christo. Neque confidit se primum gratiam vllis operibus mereri posse: nam si gratia, iam non ex operibus. Et est hoc vulgatissimum etiam eorum doctorum, quos vocant Scholasticos, axioma, quòd primam gratiam nemo meretur. Cæterùm gratiam pro gratia se consequi posse confidit, hoc est, pro operibus in gratia factis sperat adipisci se posse vitam æternam, quam & ipsam gratiam vocat Paulus: non quia meritis non datur, inquit Augustinus, sed quia data sunt & ipsa merita, quibus datur. Data sunt autem gratis: nam primam gratiam, qua fit, vt mereri possimus vitam æternam, nullis meritis assequi licet. Talem Ecclesiam, cuius nos esse membra profitemur, & præ nobis ferimus, etiam tu Brenti Catholicam esse negare non posses, nisi malitia cor tuum excæcasset, vt auribus audias, & nō intelligas, videns videas, & nō vidias? Sed quid habet, quæso, quod arrodas in Petri verbis? An hoc, quòd hominum congregatione esse dixit Ecclesiam? Certè non est angelorum, & multò minùs quadrupedum. An quod addidit, habet Prælatos & superiores suos? Quin tu cum Paulo iurgaris potiùs, qui dixit: Dedit quosdā quidem Apostolos, quosdam Prophetas, alios verò Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad confitmationem sanctorum. Iam verò illa quæ sequuntur. Hi sunt ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei, reuerà sicut dicis, nihil ad vestros Afoticos, sed permultùm faciunt ad nostros Prælatos Catholicos: quibus verè scribit Petrus, alligatam esse totam Ecclesiam non minùs, quàm aliam quāuis Rempublicam suis capitibus & gubernatoribus. Eadem ęst sententia sanctissimi quoque martyris illius Cypriani, sicut paulò anteà cōmemorauimus: qui & hoc in eadem illa scribit epistola, quòd sine Prælatis, hoc est, Episcopis, quos Petrus à Soto verè vocat ministros Christi legitimos, non est Ecclesia. Reuerà dissipationē, vel ruinam potiùs, exitium Ecclesiæ molitur, quisquis ordinem hunc vel abolere studet, vel quasi minùs necessarium eleuat. Neque enim vel Solis lumē ac calor, vel cibus ac potus, tam sunt pręsenti vitæ fouendæ ac sustinendæ necessaria, quàm est conseruandę in terris Ecclesię Apostolicum & pastorale munus.

Ecclesia ad Episcopos alligata. *Cyp. lib. 4. epist. 9.* *Episcopi rectè etiam Patres dicuntur.* *Psal. 44.* *1. Pet. 5.* *Quomodo ecclesia ex solo Christo per fidem pendeat.* *Gala. 5.* *Ioel. 2.* *Heb. 4.* *Rom. 11.* *Ioan. 1.* *Rom. 6.* *Matt. 13.* *Ephe. 4.* *Sine Episcopis nō est Ecclesia.*

Hactenùs collationem suam absoluit Brentius, quam sic à nobis esse tractatam existimamus, planum vt omnibus factum sit, cuius ipse partis est, eam Afoticam, Ecclesiam verò nostram esse Catholicam. Aggreditur nunc ad promissiones, quæ factæ sunt Ecclesiæ Catholicæ, quas verè docet ad Afoticam, hoc est, suam Ecclesiam nihil pertinere. Quamobrem hac in parte non grauatim eius sententiæ subscribimus, nec locum hunc vllius confutationis indigere putamus: est enim verissimum, quod scribit, Afoticam suam Ecclesiam non esse sponsam Christi, non acceptam Deo, non sanctam, non formosam, neque consistere possę contra portas inferi, sed expositam

esse

esse libidini Satanæ,& omnium Angelorum eius, nihil in ea inueniri nisi mendacium & vanitatem:ac si quando veritatem profert, in mendacio eam profanari ac deprauari,non habere spiritum sanctum,nõ habere Christum præsentem tutorem & seruatorem,non habere pium vllum commercium cum Catholica,non habere vllam autoritatem iudicandi & probandi quamuis doctrinam ,& de eius veritate vel vanitate testificandi:nõ exaudire preces eius,nec fructũ eam aliquem Christi promißionem capere, sed necesse habere in morte perire, & in tartarum perpetuò affligendam præcipitari. Hæc est sors,hæc est hęreditas Asoticæ Ecclesiæ.

Quæ sors & hereditas Ecclesiæ apud hæreticos.

Proponit tandem Brentius dubitationem quandam,sed pridem à nobis discussam. At enim,inquit,dices: Quid si Asoticus quispiam impio & Lucianico corde admisceat se veræ Ecclesiæ Catholicæ, & profiteatur vnà cum pijs doctrinam Christi tanta eloquentia,tanta prudentia,tantaque externæ vitæ honestate, vt eligatur publico suffragio in ministrum,adeoque Episcopum Ecclesiæ , num ministerium huius esset veræ Ecclesiæ inutile & inefficax? An qui per eum baptizarentur, non verè essent baptizati? an qui per hunc audirent cœlestem doctrinam,non possent spiritum sanctum accipere?an qui ab hoc cœnam Domini sumerent,non sumerent verum corpus & sanguinem Christi? Dixi suprà, quòd fieri soleat,vt impij hypocritæ admisceantur veræ Ecclesiæ: ea enim est sors Euangelicæ sagenæ, vt cùm in mare huius mundi iacta fuerit, contrahat ex omni genere piscium, malorum pariter & bonorum. Sed & hypocritæ sunt in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ,tamen cùm sint animo impio,Lucianico & Epicureo,nihil certius est,quàm quòd non sunt illa Catholica Ecclesia , aduersus quam non præualeant portæ Inferi,quemadmodum Asorus alicubi nugatur. Nihilominùs autem si fuerint ad ministerium Ecclesiæ vocati, & docuerint, quæ pia sunt, atque administrauerint sacramenta iuxta institutionem Christi,ipsi quidem sunt Deo abominabiles , ministerio autem eorum efficitur id , ad quod Dominus ordinauit. Incrementum enim non est ordinis ministri , sed Spiritus sancti : qui cùm sit liberrimus donorum suorum dispensator, & misereatur cuius vult , non respicit , quod ad se attinet , organi indignitatem , sed suam ipsius clementiam & liberalitatem. Itaque repudiamus Donatistas, qui docuerunt Spiritumsanctum non esse per ministerium malorum efficacem.

Fatetur Brentius Ecclesiæ hypocritas et impuros planè admisceri, idque contra Donatistas.

Et hæc de re Brenti,nihil est quòd plura tecum verba commutemus. Nam & rixis his immorari diutiùs nolumus,quarum nos pridem est pertæsum:& videris nunc propiùs tandem ad veritatem accedere:nisi quòd cùm veritate non possis, mendacio & calumnia Petrũ à Soto superare conaris. Neq; enim hoc dixit vnquam Petrus,quod eum tu dixisse fingis:quòd qui sunt animo impio,Lucianico & Epicureo,sint illa Catholica Ecclesia aduersus quam non præualeant portæ inferi:verũ verba illius hæc sunt: Ecclesia,cui promißio illa Christi facta est,Portę inferi non pręualebunt aduersus eam, visibilis est:nec ex electione Dei aut vera fide & charitate internis pendet, vt quis ad Ecclesiam pertineat,siue vt subditus,siue vt prælatus:sed viuum membrum sit,hæc requiruntur. Quid igitur aliud dixit Petrus à Soto quàm quod à te quoq; nunc dicitur? etiam hypocritas esse in externa congregatione & societate veræ Ecclesiæ,quàmlibet animo sint impio. Quòd autem hi sint illa ipsa Catholica Ecclesia, aduersus quã non præualebunt portæ inferi,hoc nunquam dixit Petrus:sed pertinere tantùm dixit ad illam externam congregationem & societatem, & admisceri illi veræ Ecclesiæ, cui hæc promißio facta est:esse illius mortua,non viua membra. Ac si quis talis in ministrum Ecclesiæ,siue Episcopum,sit electus, efficax esse ministerium eius. Si quando cõgregatur Conciliũ,fieri potest,vt inter Episcopos reperiãtur,qui sint impio corde & externa vitę honestate impietatẽ suam tegant:num ideo non erit illis dicendæ sententię locus? Certè de talibus nõ est hominis iudicium,cùm scriptũ sit:Homo videt ea,quæ parent. Dominus autem intuetur cor. Non est hominis, vt secùs iudicet de homine,quàm videt: cordis iudicium Deo relinquendum est. Neque fas est,cuius non videas nisi bona opera,de eo secus iudicare:cùm etiam quę sunt ambigua in meliorem partem interpretari, Christianę sit charitatis. Ac rectè monet Augustinus: Quæ vides,iudica: quæ non vides, Deo cõmitte. Tu autem eò audaciæ prorupisti,vt etiam de corde hominis, quod solius Dei proprium est, tibi iudicium arroges. Verùm scopus vester, cùm ista scribitis, hic est:vt si quis fortè sit externa vitæ sanctitate prȩditus , qui dissentiat à vobis, & impia vestra dogmata condemnet , excipere contra eum poßitis, quòd impio corde sit & Lucianico. Quid autem esse potest à modestia charitateque Christiana magis alienum?Sed si charitatem haberitis,ab Ecclesia Dei vos nunquam præcideretis.

Responsio.

Soto quid asserat Brentius.

1. Reg. 16.

Aug. ser. 238. de tempore.

Quod autem addis Brenti ; Si impij hypocritæ docuerint pugnantia cum cœleste doctrina

De malis Doctoribus ferendis , aut etiam

exterminatus. doctrina, & peruertetint verum vsum Sacramentorum Christi, quòd nulla ampliùs nec reuerentia, nec obedienria obstricta est eis Catholica Ecclesia, etiamsi fuerint anteà legitimè vocati: quin potiùs necesse habet Ecclesia eos fugere & vitare, ac si fieri poreft, ab ouili Christi tanquàm lupos arcere: verissimè scriptum est à te Brenti. Nam quoàd aliquis fuerit externè quidem Christiaous, corde verò Lutheranus, quandoquidem quæ oon videmus, Deo committere iubemur, qui scrutatur corda & renes, ferendus est in externa ista congregatione & societate veræ Ecclesiæ. Simul vt autem in lucem ptoferre cœperit impia vestra dogmata, & peruertere more vestro verum Sacramentorum vsum, eriam si pastor alicuius Ecclesiæ, & ad hoc munus legitimè fuerit vocatus, iam oues ei nulla neque reuerentia, neque obedientia sunt obstrictæ: quin eum fugere debent, & ab ouili tanquàm lupum arcere: præcipuè postquàm iudicis Ecclesiastici sententiam pronunciatus fuerit impiorom Lutheri dogmatom assertor, & è cœtu piorum exterminatus. Vides quàm pulchrè nobis in hoc extremo actu tecom conueniat?

De loco 1. Ioan. 2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Cæterùm nihil est, quòd stomachetis venerabili viro Petro à Soto, quòd in vos accommodauerit illa verba ex epistola Ioannis: Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum. Quid enim potuit magis aptè & appositè de vobis dici? Quæso te Brenti, vt ipse diligentiùs hæc verba excutias, & videas, an non rectissimè quadrant in vos. Primum illud, nunqoid verissimum nō est, quòd à nobis prodieritis? Est hoc certè manifestiùs, quàm vllo modo negare possitis. *Consensus & pax Ecclesiæ ante Lutheranismum.* Ante quadraginta hos annos certum est & indubitatum fuisse vos nobiscum in eodem ouili Christi: vnaoimes in eadem domo Dei nobiscum habitasse: in qua simul agnum comedebatis: cōmone fuit vobis nobiscum altare, communis cathedra, communia sacta omnia. Non audiebantur tum illæ voces: Ego sum Lotheri, ego Zuinglij siue Caluioi, ego Balthasaris Pacimontani siue Memnonis, ego Suenckfeldij, ego Serueti siue Campani, ego Philippi Melanchthonis, ego Brentij, ego Osiandri, ego Flaccij, ego nescio cuius alrerius Suermeri: nihil horum ante quadraginta proximos superiores annos fuit auditū: sed vnanimes vno ore honorificabamus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi. Terra labij fuit vnus, & eorundem sermonum. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna: & sicut horreodum Dæmonibus, sic iucundum fuit Angelis spectaculum, cùm viderent habitare fratres in vnum: cùm cernerent illum verè populum Israël de quo scriptum est: Egressi sunt omnes filij Israël, & pariter congregati quasi vir vnus. Stans omois populus, quasi vnius sermone respondit. Conuenit vniuersus Israël ad ciuitatem quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio. Congregatus est popolus quasi vir vnus in Hierusalem. In hoc itaq; populo Istaël in hac vnitate fidelium, in hac Ecclesia nostra Catholica vos aliquādo Brenti fuistis. Ipsa vos genuit, ipsa vos in sinu suo fouit aliquandiu, in ipsa veram fidem professi estis, sed ex ea posteà per schisma sacrilegum excessistis, vt rectè possimus de vobis illud Psalmi dicere: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, & si is qui oderat me, super me maligna loquutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu. Cedò Brenti, non ambulauimus in domo Dei cum consensu ante quadraginta hos annos? Vnde ergo nunc ista dissensio? Qui intus erat, inquit Augustinus, foris factus est: ambulauit mecum in domo Dei cum consensu: aliam domum erexit cōtra domum Dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu? Quare illa deserta est, vbi dulces capiebamus cibos? Constat ergo iam Brenti quòd ex nobis prodistis, quòd intùs aliquādo nobiscum fuistis, nunc autem foris facti estis. Restat iam, vt videamus, an illud quoque de vobis rectè dictum sit, quòd non eratis ex nobis. Probat hoc Ioannes his verbis: Nam si fuissent, inquit, ex nobis, permaosissent vtique nobiscum. Cùm in Ecclesia nobiscum fuissetis, corporibus tantùm fuistis, non autem spiritu: falsoq; fidelium nomen obtendebatis. Nam si verè fideles fuissetis, nunquam ab Ecclesia defecissetis. Quare sicut paleæ licet in eadem area tritico sint permixtæ non tamen in tritico censentur: ita vos, licet in eadem Ecclesia, quæ Christi corpus est, veris membris permixti fueritis, in illis tamen censeti nō potuistis: Præclarè Augustinus: Omnes Hæretici, omnes Schismatici ex nobis exierunt, id est, ex Ecclesia: sed non exirent, si ex nobis essent. Antequàm exirent ergo, non erant ex nobis. Sic erant, inquit, in corpore Christi, quomodo humores mali: quando euomūtur, tunc releuatur corpus. Sic isti quando exeunt, tunc Ecclesia releuatur: & dicit, quando eos euomit, atque proijcit corpus, ex me exierunt humores isti, sed non erant ex me. Quid est, Non erant ex me? Non de carne mea præcisi sunt, sed pectus mihi premebat cùm inessent. Vides, quàm & hoc bellè quadret in vos, qui cùm ambularetis

Marginal notes: *De loco 1. Ioan. 2. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis.* — *Rom. 15. Gene. 11. Acto. 4. Psal. 132. Iudic. 20.* — *Psal. 54.* — *Augustinus in Psal. 54.* — *De loco Ioannis, Non eratis ex nobis.* — *Aug. in epist. Ioan. tractatu.* — *Psal. 130.*

lareris in magnis & mirabilibus super vos, nouas quasdam opiniones inuexistis, vt vos à Christi corpore, nefario schismate separare, quam ab illis discedere malueritis.

Sed non potes ferre Brenti, quòd in vos hæc Ioannis verba accommodentur. Dicis accusasse vos Catholicos Antichristianismi, quòd impia doceamus, quòd institutionem Sacramentorum Christi deprauemus: necessitatem itaque salutis vestræ exegisse, vt colluuiem eorum, qui in Apostolica doctrina non permanserunt, detestaremini, & quàm contento possetis cursu, fugeretis. Accusastis nos Antichristianismi Brenri? Quid autem? Num sufficit accusasse? Num causam propterea legitimam habuistis, discessionem à nobis faciendi? Conuictos certè tanti criminis, non accusatos tantùm oportuit. Quin vos Antichristianismi multò verius estis accusati: neque defuerunt insignes aliquot Academiæ, quæ doctrinam vestram impiam iudicarent. Penes quem autem hac de re & est, & fuit, & erit semper statuendi potestas, frustrà portis omnibus inferi reluctantibus. Romanus Pontifex, hæreticos vos pronunciauit. Sed & in comitijs Imperialibus VVormatiæ proscriptionis decretum contra vos latum est. Tot eorum sententijs, penes quos fuit legitima iudicandi potestas, vos Antichristos illos esse declaratum est, de quibus in hac Epistola scribit Ioannes. Cæterùm vos Brenti, quis iudices constituit orbis totius Christiani? Quando autem dies illi dicta? quando causæ dicendæ potestas facta? quando quisquam eorum obseruatum est, quæ in legitimis iudicijs obseruari consueuerunt? Quis autem nos condemnauit? Idem ille qui accusauit. Ergo & accusatorum, & iudicum officio ijdem vos functi estis. Quibus hoc legibus cautum, quibus moribus receptum fuit vnquàm? Etiam apud immanes Barbaros iudicis officio non fungitur, nisi cui legitimè potestas hæc fuerit mandata. Deinde citatur tamen reus, causę dicendę potestas illi permittitur, neque & accusatoris & iudicis personam eidem sustinere fas est. Ita ne soli vos licere vobis vultis, contra ius gentium venire, naturæ ordinem peruertere, diuinas humanasque leges conculcare, Barbaros etiam ipsos immanitate superare? Sed vide Brenti, posteaquàm vos per summam iniuriam ius vobis arrogastis, orbem Christianum in auditum Antichristianismi accusandi simul & condemnandi, quemadmodum exemplo vestro prouocati, idem sibi ius in vos vestri quoque paulò post vsurpauerunt. Quis inter omnes magis fidus Achates Martini Lutheri fuerit, quàm Carolstadius? Verum vix toto biennio durauit hæc inter eos amicitia. Sicut Lutherus orbem Christianum, sic ipse pari auctoritate vicissim Antichristianismi Lutherum accusauit, simul & condemnauit. Idem fecit Moncerus, idem non de vobis magis Lutheranis, quàm de Corolstadianis siue Zuinglianis, non ita multò post statuerũt Balthasar Pacimontanus & Memno: idem de omnibus vobis posteà Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, & hoc genus hęreticorum alia portenta. Sed & Flaccius Illiricus, quam sententiam tulerit contra Interimistas & Adiaphoristas, obscurum non est. Permisistis vos vobis, cùm nullam haberetis auctoritatem publicam, Antichristianismi Christianum orbem non vocatum, non auditum accusare, simul & condemnare, & ab eo vos nefario schismate separastis? Sibi quoque idem eodem iure permitti voluerunt isti. Nam si fas est vnicuique de doctrina iudicare, & quam ipsi visum fuerit, tanquàm impiam condemnare, sibi quoque fas esse putauerunt, vt idem de vestra doctrina statuerent, quod de totius orbis Christiani doctrina per vos fuerat constitutum. Hæc res nobis peperit Satanismum hunc, quo nunc æstuat Germania, dum se pro Papa quisque gerere vult, dum sibi fas esse putat & accusatoris & iudicis officio simul fungi, dum & illud licere sibi cupit, vt quos impios ipsa indicta causa iudicauerit, ab eis discessionem faciat, seorsum cœtum congreget, sacrilegũ altare contra legitimum erigat, Cathedram pestilentiæ contra Cathedram salutis constituat. Vbi sic omnis ordo peruertitur, ibi florere Satanismum, & ordine sublato, horrorem necesse est consequi sempiternum. Sed de his satis.

Catholici accusantur antichristianismi per Brentium.

Lutherani quot modis iudicati.

Sectarij simul accusatores & iudices orbis.

Pro Papa se quisque gerit in Germania.

Proponit aliam quæstionem Brentius, sed priusquàm ei respondeat, interrupto orationis cursu, aliò delabitur. Vehementer enim eum illa verba pupugerunt, quæ Petrus à Soto verissimè scripsit: Vnitas certum signum est Ecclesiæ, discessio autem proprium signum hæresis. Quamobrem omnes neruos contendit, vt ea refutare possit. Si intelligit, inquit, vnitatem per se certum esse signum Ecclesiæ, & discessionem per se proprium esse signum hæretici, quid furiosius? Quid enim? Itáne certum est, ibi esse Ecclesiam, vbi est vnitas? Fateor nihil esse amabilius, nihil iucundius vnitate, mutuaque charitate & concordia. Et in hoc, inquit Christus, cognoscent omnes, quòd discipuli mei sitis, si charitatem habueritis inter vos mutuò. Sed num quæuis charitas, quæuis concordia, quæuis vnitas certum

An vnitas signum certum Ecclesię.

Ioan. 13.

Responsio. & infallibile signum est veræ Ecclesiæ, vt quæuis discessio proprium signum hæresis?

Sudes est in oculis hæreticorum nomen charitatis, & vnitatis: quot quoties audiunt
suam sibi diuisionem exprobrari putant. Neque malè coniiciunt. Quamobrem nulla
de re minùs libenter dici audiunt, quàm de vnitate & charitate, de qua etiam quoties
de iustitia loquuntur, ne verbo quidem fieri volunt mentionem, sed sola fide se iustifi-
Contra Crescon. lib. 1 cap. 29. cari contendunt. Fidem enim habere se posse cum Dæmonibus communem intelligũt:
charitatem si haberent, neque Dæmones, Dęmones, neque hæretici essent hæretici. Verè
Libr. 3. de Baptismo contra Donatistas, capite 16. autem dictum est ab Augustino: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad
Ecclesiæ pertinere vnitatem, qui non habet charitatem. Non autem, ait idem, habet Dei
charitatem, qui Ecclesiæ non diligit vnitatem. Atqui non est alia certior Ecclesiæ nota,
quàm sit vnitas, quam etiam ob causam in symbolo Canstantinopolitano, quod post
Ad Constantinum. lectum Euangelium in Ecclesia cantari consueuit, cùm quatuor notis Ecclesia Dei de-
scribatur, quibus eam ab Ecclesia Satanæ discernere liceat, primo loco ponitur, quòd
sit vna. Nam sicut fides non est nisi vna, vt quicquid præter vnam fidem est, perfi-
diam esse, non fidem dicat Hilarius: sic Ecclesia quoque non est nisi vna, vt quicquid
præter vnam est Ecclesiam, Satanæ synagoga, non Ecclesia rectè vocetur. Neque verò
non intelligit hoc Brentius, esse certissimum & maximè proprium Ecclesiæ signum
vnitatem: quare cùm sit res manifestior, quàm vt ambigi de ea posit, rixam nobis de
Greg. libr. 41. cap. 3. Eccle. 11. nomine suscitat. Etiam inter Turcas, etiam inter latrones esse dicit vnitatem. At no-
bis Brenti, non de Turcis, non de Iudęis, non de latronibus, sed de Catholica Eccle-
Quæ vnitas arguat Ecclesiam. sia sermo nunc est: itaque non de illorum, sed de huius vnitate nunc loquimur. Sci-
mus & malis non deesse suam vnitatem, qua nihil Ecclesiæ perniciosius esse posse, in
Ephe. 4. suis moralibus docet Gregorius. Verùm nos nunc non loquimur de vnitate carnis, de
Hiero. in epist. ad Ephe. c. 4. qua scriptum est: A scintilla vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: sed
loquimur de spiritus vnitate, quam diligenter nobis commendat Paulus, atque vt
eam, supportantes inuicem in charitate, seruare solliciti simus in vinculo pacis, hor-
tatur. Hanc autem vnitatem ab eo seruari docet Hieronimus, qui non rapitur omnī
1. Cor. 1. vento doctrinæ, neque in morem stulti, quasi luna mutatur. Hic locus, inquit, vel
maximè contra hęreticos facit, qui pacis vinculo dissipato atque corrupto, putant se
tenere spiritus vnitatem, cùm vnitas Spiritus in pacis vinculo seruetur. Quando enim
non idipsum omnes loquimur, & alius dicit, Ego sum Pauli: Alius, Ego Apollo:
alius, Ego Cephæ: diuidimus spiritus vnitatem, ac eam in partes ac membra discer-
Heretici nunc quasi luna mutantur. pimus. Quibus verbis, quàm his, clariùs depingi potuistis? An non rapimini vos
omni vento doctrinæ? An non in morem stulti quasi luna mutamini modò non in
Ephe. 4. horas? nunc Lutheristę? mox Caluinistæ, non ita multò post Anabaptistæ: sicut
in Monasteriensi ciuitate factum esse iam commemorauimus, & fieri quotidiè vide-
mus. Deinde verò: Nonne fuimus omnes ante quadraginta hos annos pacis vincu-
lo colligati? Eramus vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati fuimus in vna spe vo-
cationis nostræ: vnus Dominus, vna fides, vnum Baptisma, vnus erat Deus & Pater
omnium. Cedò Brenti, quis dissipauit, quis rupit hoc vinculum pacis? quo primùm
auctore factum est, vt non idipsum omnes loqueremur? vt diceret hic, Ego sum Lu-
theri: alius, Ego Zuinglij, rursus alius, Ego Pacimontani, vel Suenckfeldij, vel Ser-
Commendatio vnitatis Ecclesiasticæ. ueti. Pertrica frontem, & ex tuis auctorem fuisse nega, Scio, tibi quàm minimum
frontis esse, nondum te tamen ita pudorem omnem abiecisse puto, vt quod vel ipsa
Ioan. 17. luce scis esse clarius, id negare audeas. Est igitur Ecclesiæ præcipua dos vnitas, & vnum
omnium certissimum signum, quo Catholica dignoscitur ab hęretica, quam quanto
studio commendatam nobis Christus voluerit, indicat illius precatio, qua vsus est ad
Patrem suum cœlestem illa ipsa hora, qua iam erat semetipsum traditurus prò nobis
oblationem & hostiam Deo. Quid enim aliud precatus tum est, quàm vt vnum cum
ipso, vnum & inter nos essemus? quod non pro ijs tantùm orauit, qui tum pręsen-
tes aderant, verùm & pro ijs, qui credituri essent per sermonem eorum: quotquot
in præsenti crederent, quotquot posteris etiam ætatibus alij per alios essent credituri:
hos vt consertam coronā patri tum offerēs vnionis Ecclesiasticæ cathena verè aurea col-
ligari petiuit vniuersos, vt omnes vnũ essent: ex vniuersis qui continua successione Euā-
geliũ suscepturi erant, vnā congregationē constituens, quæ propterea Catholica, hoc est,
vniuersalis Ecclesia nominatur, vt quę non in aliqua orbis parte, sicut veteris religionis
populus, sed vniuerso orbe: neq; ad certũ aliquod tempus, sed ad consummationem vs-
que seculi: neq; peculiariter ex Israëlitis, sed ex omniũ hominũ nationibus esset congre-
Ioan. 15. Ioan. 11. ganda, ad incomprehensibilem inter sese & cum ipso vnionem: quam quò diligētiùs re-
tinere studeremus inter nos, nihil aliud quàm vinculum illius pacem testamento nobis
legare

legare dignatus est: quin & mortis illius tam acerbæ, tam etiam ignominiosæ, non alia
causa fuit, quàm vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Sed vos Brenti, &
quod nobis testamento per illum legatum est, repudiastis: & precationem ipsius ex in-
credibili quadam erga nos charitate profectam, nullũ vobis fructum afferre passi estis:
& immensum illud crucis & mortis illius beneficium, quantùm in vobis est, irritum &
inane reddidistis: dum quod anteà dispersum, posteà sanguine Christi precioso fuit
congregatum, id vos iterum dispersistis. Est ne hoc Brenti Christianos esse? éstne hoc
Euangelium Christi profiteri? Christus ex duobus fecit vnũ (fecit enim vtraque vnum,
dicit Apostolus) vos ex vno fecistis duo, ac plura etiam, quàm duo. Altare contra alta-
re erexistis, cathedram contra cathedram constituistis. Obsecro vos per Deum immor-
talem, quid est hoc aliud, quàm Antichristos esse? quàm non Christi Euangelium, sed *Ephe.2.*
Satanæ Cacangelium profiteri? Sicut enim Christus est, qui congregat: ita Satanas est,
qui dispergit. Impios illos milites, qui Christum in crucem egerunt, immanitate vestra
superasse videmini. Venerunt enim impij illi, & non fregerunt crura Christi: venistis *Hæretici cru-*
vos speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes, & dirupistis, ac in mul- *deliores mili-*
tas partes concidistis totum corpus Christi, vnam, sanctam, Catholicam, Apostolicam *tibus Christum*
Ecclesiam. Integrum Christi corpus inter manus persequutorum in cruce permansit, & *crucifigẽtibus.*
inter manus Christianorum non est integrum corpus Ecclesię, pro qua verum & vi- *Ioan.19.*
uum corpus suum in mortem Christi tradere dignatus est. *2.Tim.3.*

Sed hic diuisionis siue discensionis suę causam affert Brentius, quòd priores nos à pia *Non Catholici*
doctrina discesserimus. Quid autem Brenti, an non eandem suæ quoque discessionis à *primi à pia do-*
vobis causam adferunt Sacramentarij? qui quod vos nobis horrendum idolatriæ cri- *ctrina discesse-*
men impingitis, idem & ipsi vobis obijciunt, vt non magis nos vobis, quàm vos illis *runt.*
idolatræ sitis. Lege quam scripsit epistolam ad Serenissimum Regem meum Ioannes à
Lasko, cui respondet Ioachimus VVestphalus: ita rem habere comperies. Deinde verò
an vtrosque & impiæ doctrinę, & peruersi Sacramentorum vsus non similiter con-
demnant Anabaptistæ, Suenckfeldiani, Seruetiani & Picardi? an idem sibi ius non
esse dicunt, se à vobis separandi? Si satis est dicere, estis & vos non modò Catholicæ Ec-
clesiæ, verùm & istorum hæreticorum, qui paulò ante iurati fratres vestri fuerunt, iudi-
cio impij & idolatræ. Sic nihil adfertur à vobis contra nos, quod non similiter ab alijs
hæreticis adferatur contra vos. Nec secùs æquum est fieri, vbi permittitur vnicuique de
doctrina iudicandi potestas, vbi accusasse, vicisse est. Sed si quis Brenti, recta ratione
rem expendat, huius discessionis, qua vos à nobis nefario schismate separastis, arrogan- *Schismatis*
tiam, fastum, proteruiam vestram præcipuam fuisse causam dixerit. Nam cùm nonni- *hodierni patris*
hil gratiarum donorumque suorum Deus in vos sua benignitate contulisset, cùm nec *fastus & ar-*
ingenium vobis, nec doctrina, nec linguarum peritia, nec pręclara plerisque dicen- *rogancia uestro-*
di scribendique facultas deesset: has esse Dei gratias obliti (quas ille sicut non paucis *rum Doctorũ.*
Catholicis, ita vestrum quoque nonnullis largitus est) sic vos ipsos amare, sic vobis ip- *1. Cor.14.*
si placere, sic magnificè vos efferre cœpistis, atque eò insolentiæ prorupistis, vt haud
aliter, quàm si à vobis verbum Dei processisset, aut in vos solos peruenisset, illius
possessione reliquos omnes excluderetis, & vniuersum orbem Christianum aut cæci-
tatis, quòd non videret in scripturis ea, quæ vos videre vobis videmini, aut impietatis,
quód sciens, prudensque agnitum veritatem oppugnaret, condemnaretis. Hæc ar-
rogantia vestra pręclarum illud pacis vinculum rupit, quo fueramus inter nos in vni-
tate spiritus colligati. Nam cum illo, qui posteà detractus est in infernum in profun- *Esa.14.*
dum laci, visi estis in cœlum condescendere, super astra Dei exaltare solium vestrum,
ascendere super altitudinem nubium, & esse velle similes altissimo. Quicquid à san-
ctis Patribus traditum, quicquid incredibili totius orbis Christiani consensu, tot se-
culis est receptum, id tanquam hominum commentum reijci: quod autem vobis pla-
cuisset, id tanquã Dei verbũ ab omnibus adorari voluistis. Quorsum antè aliò specta-
bant hæc, quã quòd vos pro dijs coli ab imperita multitudine cupiebatis? Et certè que-
ritur Osiander, quòd triginta sex loca produxerit è Scripturis, quibus habitare Deum *Osiander.*
in nobis demõstrauit, neque tamen pro Dei verbo, quod è Scripturis protulerat, habi-
tũ fuerit: simul vt idẽ hoc à Philippo dictũ est, statim tanquã Dei verbũ adoratum esse.
Hæc itaque diuinitatis affectatio, quæ & Cherub illum sapientia præstantem de cœlo,
& primũ parentem nostrum de paradiso deturbauit, vos à compage Christi corporis *Ephe.5.*
vna, sancta, Catholica, Apostolica Ecclesia diuulsit. Ac initium quidem huius rei, sicut *Lutherum*
ostendimus in prefatione nostra, profectum est ab ea, quàm recte Paulus vocat idolo- *auaritia &*
rum seruitutem, auaritia, cùm quem sibi suisque deberi quæstũ Lutherus putabat, *inanis gloria*
eum ab alijs intercipi ferre non posset. Sed fuit ista causa quædam discessionis remo- *perpulit ad*
tior. *schisma*

tior. Cæterùm postquàm ei non defuerunt applausores, qui cùm illum solida plaustra conuitijs onusta, in mores vitámque nostram effundentem viderent, subinde Euge, euge, acclamabant: ea demùm res animum homini addidit, quò minùs cunctanter ab vnitate Ecclesiæ discederet. Non igitur doctrina nostra iudicio vestro parum pia, sed superbia vestra non minor, quàm fuit illius Angeli, quem de cœlo deiectum esse paulò antè commemorauimus, discessionis huius causam dedit. Quòd si spiritus minùs altos gessissetis, si quemadmodum nos esse dicitis, ita & vos homines, atque hoc ipso errori obnoxios esse, recordari voluissetis: si quod mouet Paulus, nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi inuicem arbitrantes, ei parere, in animum inducere potuissetis, nunquàm hæc tam perniciosa & sacrilega separationis consilia amplexi fuissetis.

Phil. 2.

Brentius exemplo se tuetur à nota schismatis.

Verùm hic profert nobis exemplum Brentius ex historia Regum: In regno, inquit, Israëlitico Rex Achab, Principes Sacrificuli Baal, & maxima pars populi coniungebantur concordia & vnitate in cultu Baalitico. Elias autem discedebat ab eis: ergòne illi vera erant Ecclesia, quia consentiebant? Elias autem hæreticus, quia hanc consensionem deserebat? Atqui neque Cæsares vestri Brenti, verè Catholici Reges, neque pientissimus Rex noster Sigismundus cum Achab impio Rege commune quicquam habent: neque nos sacrificuli sumus Baal, nec in cultu Baalitico, sed in cultu veri Dei populus Christianus concordia nobis & vnitate coniungitur. Et quantum est inter Eliam & iudicium venturi Christi, & Lutherum Antichristi præcursorem, tantum est discrimen inter pios Reges hos, & impium Regem Achab: inter Sacrificulos Baal, & institutos à Christo Sacerdotes nostros: inter eum populũ, qui tum fuit illis, & qui nunc est istis vnitate coniunctus. Quòd si quemadmodum olim Donatistæ, sic vos nunc etiam de paucitate vestra gloriari vultis, & propterea vos cum paucis illis cum Elia coniunctis verè comparati posse putatis, quòd multò maior Catholicorum, quàm vestrorum est numerus: cur eandem licentiã non permittitis de suorum quoque paucitate gloriandi viro non minùs docto, quàm sitis vos, Osiandro? qui & ipse ab ijs, qui sunt confessionis Augustanę, non aliter quàm Elias ab impijs Prophetis Achab discessit: & suos hortatur, si propterea minùs auctoritatis tribuere velint doctrinę suæ, quàm Philippianæ, quòd plures sint, qui Philippum siue Confessionem Augustanam sequantur, vt eadem ratione se ad Pontificios conferant, qui multitudine Philippianos multò superant. Sic ille Philippianos non alio loco, quàm quo Prophetas Achab, habuisse videtur. Intereà tamen vide Brenti, quàm verè dicas, quòd ab Achab & eius Prophetis Elias discesserit, cũ illis coniunctus nunquam fuerit. Vos autem & pientissimis Regibus & Episcopis Catholicis ante triginta hos & quadraginta annos ita doctrinæ religionisque concordia coniuncti fuistis, vt idipsum sentiremus omnes, idipsum diceremus, idem saperemus.

Responsio.

Aliud Brentij exemplum de Capha & alijs in necem Christi conspirantibus.

Ioan. 11.

Matt. 26.

Luc. 23.

Psal. 2.

Cæterum nullum est exemplum, in quo sibi magis placeant omnes ferè nostri temporis hęretici, quàm sit hoc, quod & initiò proposuit, & nunc libellũ hunc suum claudens, repetit Brentius ex Euangelio, quod subinde contrà nos inculcat: cùm tamen non magis ad nos pertineat, quàm illud quod ex historia Regum proximè prolatum est. In occidendo Christo, inquit Brentius, conueniebant vnanimi consensu Cayphas, Annas, Pilatus, Principes, Pontifices, Sacerdotes, Senatores, & vulgus. Quare fremuerunt, inquit Psalmus, gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Vtamur ergo Dialectica Asoti, & dicamus hos esse Ecclesiam Dei: Iosephum autem & Nicodemum esse hæreticos, quod ab ijs discesserint.

Responsio.

Prædictum de Christo vt occideretur, non quòd occisus ignoraretur in Ecclesia.

Hier. 4.

Ezech. 7.

Mich. 3.

Quorsum autem hæc Brenti? Vide quantùm absis à blasphemia: dum Synagogæ statum, quæ cum honore fuerat sepelienda, cum Ecclesiæ statu confers, quam fundauit Deus in æternum. Scilicet ad nouum aliquem Christum nos ducere vultis, vt quod semel de Christo Dei filio factum est, id fiat iterum? Futurum vt occideretur Christus, vt sacerdotium legis transferretur, & alio Deo magis grato commutaretur: vt cæremonię Iudeorum ad coruscantem Euangelij lucem velut vmbræ quædam euanescerent, Prophetarum vaticinijs prædictum erat: deque temporibus illis, quibus hęc facta sunt, scripserunt Prophetæ, quòd in die illa peribit cor Regis, & cor Principum: & obstupescent Sacerdotes, & Prophetæ consternabuntur. Lex peribit à Sacerdote, & consilium à Senioribus. Nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione. Et occumbet Sol super Prophetas, & obtenebrabitur super eos dies. Quæ omnia, sicut scripta, sic tum impleta sunt. Sed quis vnquam Prophetarum prædixit hoc futurum, vt posteaquam semel occisus est Christus, in credentium cordibus in ęternum victurus, eum nihilominùs ab Apostolis prædicatum totus orbis ignoraret, & pro Deo coleret

leret idola: tum quotquot in Apostolorum vices successerunt, excæcati, nihil viderent in sacris literis: deinde post mille quadringentos annos, à nescio quibus vobis Euangelistis, ad veritatis cognitionem reuocaretur. Hoc est Brenti; quod vos vulgo nimis (heu) credulo persuadere conati estis, per omne tempus id Ecclesiam caruisse Christo: stertenteque sponso, sponsam pro Deo coluisse laruas & idola, in sacris literis enarrandis fuisse prorsus cæcam: miracula Sanctorum nihil aliud fuisse, quàm præstigias Dæmonum. Cedo Brenti, quibus Prophetarum oraculis hæc ita futura prædictum est: Nam quæ tu de Christo facta scribis, multis antè seculis prædixisse Prophetas legimus. Quòd si soluere Christum, hoc est, occidere Christum (Soluit autem Christum, si quid Augustino credimus, qui dirumpit Ecclesiam, qui schismata facit, qui vel Ecclesiam à capite suo Christo, vel seipsum ab Ecclesia, vel Ecclesiam in seipsa separat ac diuidit) quid potuit verius dici, quàm quòd in occidendo Christo conuenerũt vnanimi consensu Lutherus, Philippus, Brentius, Flaccius, Carolstadius, Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus, Moncerus, Pacimontanus, Menno, Suenckfeldius, Campanus, Seruetus, Pastores, atque ministri illis coniuncti? Nunquàm illi, quos tu commemorasti, tam atrociter sæuierunt in verũ & viuum corpus Christi: nunquàm illud ita lacerauerunt & conciderunt, sicut à vobis laceratum, concisum, & in partes innumeras dissectum videre licet mysticum Christi corpus Ecclesiam.

Aug. in 1. Ioan. Canonicam, tractat. 6. Christum soluere quid.

In necem Christi conueniunt hæretici non minùs quam olim Iudæi.

Et intereà de persequutione querimini, & agnosci vultis in vobis veterem Ecclesiæ fortunam, de qua dictũest: Non est seruus maior Domino suo: si me persequuti sunt, & vos persequentur. Et quoniam coram huiusmodi tribunali causa cadere videbimini, ad aliud quod reliquum est, Christi tribunal appellatis, coram quo sicut nunc magna cum fiducia stare vos gloriamini, sic fore confiditis, vt in illa die summa cum alacritate stetis aduersus eos, qui vos angustiauerunt. Quid autè horũ Brenti non pari ac maiore etiam fiducia dicitur à Sacramentariis, ab Anabaptistis, & à reliquis hæreticorum portentis? Num & hi minùs gloriantur, sicut nunc magna fiducia, ita nunc summa cum alacritate se statutos coram Christi tribunali: Num de persequutione minùs querũtur, non solùm quam à christianis, verùmetiam quam à vobis ferunt Lutheranis? quos ferreum iugum suis ceruicibus imposuisse quiritantur, cùm à Pontificijs ligneo tantùm pressi fuissent: sicut ex ijs, quæ scripsere Ioannes Caluinus, & Ioannes à Lasko cõtra Ioachimum Vvestphalum, iam anteà demonstrauimus. Ac sic isti quidem de vobis queiũtur, nihilò tamen & ipsi mitiores in alios non solùm hæreticos, verùmetiam Catholicos: quorum nonnullos publica lege lata extremo supplicio damnandos sensuerunt, quĩ ad cor redeuntes, ad eam quã deseruerant, religionem sunt reuersi: quos etiam extinctos humoque sepultos exhumari curauerunt. Docuit hoc (inquit Robertus Præsul Arboricensis in libello, quem hoc anno scripsit, De compescenda hæreticorũ petulantia) cuiusdam personę triste cadauer, post sepulturam vestro iussu cruci affixum, quòd præteritæ eius mens conscia culpæ, ad cor rediens, peteret ac repeteret sibi ministrari Ecclesiæ Catholicæ Sacramenta. Parco, inquit, nomini, quod me etiam tacente norunt omnes Lutetiæ municipes. Parcit ille quidem nomini, sed palàm est, id à Sacramentarijs factũ esse, Geneuæ proculdubio: nã ibi fas non est morituris Eucharistiæ Sacramentũ dare. Quid autem crudelius & immanius fieri potuit? Quas vos non excitaretis tragœdias, si quid eiusmodi fieret à Catholicis? apud quos vt exhumentur aliquando mortui, supplicium tamen de exhumatis non sumitur. Quod autem ita graue facinus fuit admissum, vt in exhumatum cadauer tantoperè sæuiendum esse putarẽt? Moriturus Christianus, viaticum sibi Christi corporis & sanguinis administrari cupiebat. O facinus plùs quã Tragicum. Cæterum de Serueto quid statuerit idem Caluinus, & quemadmodum edito libello rectè in hæreticos gladio vindicari docuerit, à nobis est superiùs commemoratũ. Cuius discipuli clamãt, cùm scripturis eum superare non posset, à vi & armis præsidium Caluinum esse mutuatum. Verum absit, vt nos Caluini de Serueto factum improbemus, quin laudamus potiùs. Si quod ille de Serueto fecit, factum idem fuisset ante triginta annos de primo hæreseon harum omnium architecto, nullum insigne magis exemplum diuinæ cuiusdam clementiæ edi potuisset. Seruatæ fuissent tot myriades rusticorum, quibus libertas Euangelica, quam vos prædicastis, non solùm libertatem eripuit, seruitutemque duriorem effecit, verùmetiam & corporum & animarum exitium quam plurimis attulit sempiternum. Neque tot Principes partim cæsi, partim capti, neque tot viri nobiles interfecti, neque tot & tantæ fuissent in Germania calamitates consequutæ: nec haberemus nunc Psychotirannos istos Brentios, Caluinos, Suencfeldios, & qui sunt de grege Picardorum & Anabaptistarum: qui cum longè grauissimè sæuiant in animos plurimorum mortalium, iniuriam sibi tamen fieri

Ioan. 15.

De vana fiducia hæreticorum.

Vi comprimendos esse primos hæreticorum conatus, ne vel paucis noceãt.

putant, si quas à Christianis & Orthodoxis persequutiones patiātur: cū ipsi tamen hæretici persequantur hæreticos, neq; cum ipsi discrepent ab orbe terrarū, ferant ab opinione sua dissentientes. Præclarè scriptum est ab Hieronymo: Scintilla res parua est, & penè, dum cernitur, non videtur, sed si fomitem comprehēderit, & nutrimenta sui quàmuis paruus ignis inuenerit, mœnia, vrbes, latisimos saltus, regionesq; consumit. Fermentum quoq; res modica videtur & nihili, sed cùm farinæ conspersum totam massam suo vigore corruperit, in illius vim transit omne quod mixtum est. Ita & doctrina peruersa ab vno incipiēs, vix duos aut tres primū in exordio reperit auditores: sed paulatim cancer serpit in corpore, & iuxta vulgare prouerbiū, vnius pecudis scabies totum commaculat gregem. Igitur & scintilla statim, vt apparuerit, extinguēda est, & fermentum à massæ vicinia semouendum: secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal à caulis ouium repellēdum: ne tota domus, massa, corpus & pecora, ardeat, corrumpatur, putrescat, intereat. Arius in Alexandria vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est, totum orbem eius flamma populata est. Sic & in Saxonia Lutherus vna scyntilla fuit: sed quia non statim oppressa est, quantū ex ea sit incendiū excitatum, quis est, qui siccis oculis cōmemorare queat? Digna vox est Bernardi, quæ celebretur: Auferatur malus, ne malos generet. Melius est, vt pereat vnus, quàm vnitas. Sed & Chrysostomus: Si quis inquit, arrepto igne, domum hanc demoliri & incendere, altareq; hoc diruere conaretur, nunquid quotquot hic estis, lapidibus eum velut scelestū & improbū obrueretis? Quid igitur agendū cū eo, qui flammam infert tali igne voraciorē, non lapidibus ædificatas domos demolientem, neq; altare aureū diruentem, sed quod longè parietibus & hoc altari pretiosius est. Doctorum ædificium subuertentem ac deuastantem? Hoc faciens, qua quæso venia dignus erit? Quid verius dici potuit? Quod si fax illa furialis priùs extincta fuisset, quàm vel vnam domum aliquam inflammasset, non ita multa nunc in orbe Christiano passim incendia videremus. Adeò verum est, quod ille dixit: Sæuit in bonos, qui parcit malis. Sæuit in pios, qui parcit impijs hæreticis. Nulla est maior crudelitas, quàm in accendis hæreticis benignum & clementem videri velle. Quòd si Saul Rex graues dedit pœnas, qui præpostera quadam sua misericordia pepercit Agag Amalechitarum Regi: quantò maiora supplicia manent eos Principes, qui non modò parcunt hereticis, verùmetiam receptum illis in terris suis dari permittunt, nec mouentur ea re quicquam, si quàm plurimos pestilentissimis eorum erroribus infici videant? Certè non minorem hi culpam sustinent, quàm illi ipsi, per quos miseri mortales doctrinis varijs & peregrinis abducti, in barathrum inferni præcipitantur, & incendijs gehennæ traduntur sempiternis: neque minus ab illis, quàm ab his in illa tremēda die, quando cœli mouendi sunt & terra, suppliciorum exigetur. Rectè nanque dictum est ab Ennodio: Non est grandis differentia, in letum inferas vel admittas: mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cùm posit, non excludit. Error, cui non resistitur, approbatur: & veritas cùm minimè defensatur, opprimitur. Negligere quippè, cùm posis perturbare peruersos, nihil est aliud, quàm fouere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Quid prodest, inquit Pius Pontifex, illi suo errore non pollui, qui consensum pręstat erranti? Consentire autem videtur erranti (si quid Gregorio credimus) qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit. Verùm hac de re Principes ipsi viderint, quemadmodum suæ suorumq; saluti prospiciant, neque corporū saluti modò, verùm & quæ multò sunt pretiosiores animarū.

Hieron. in cap. 5. ad Galat.

Bernardus epist. 120.

Chrysost. hom. 7. in Epistolam ad Rom.

Principum est in hæreticos animaduertere.

Ennodius in libro defensorio duarum Synodorum sub Papa Symmacho habitarum.

Damasus Epistola 3.

Pius Epi. 1.

Nam coram quo in futurum scribis, vt vós magna cum fiducia stetis, omnes nos manifestari oportet coram tribunali Christi. Qua vos in re fiduciam vestram collocaturi tum sitis, nescio, qui vos ab ipsius iudicis Christi corpore separastis: nos certè non in alia magis re spem nostram omnem defixam sumus habituri, quam quòd vniuscuisque nostrum portio, caro & sanguis est in eo ipso, quem iudicem expectamus, Iesu Christo Domino nostro. Vbi portio nostra regnat, ibi nos quoque regnaturos credimus: vbi caro nostra glorificatur, ibi nos fore gloriosos confidimus: vbi sanguis noster dominatur, ibi dominaturos & nos persuasum habemus: Etsi peccatores nos agnoscimus, de communione tamen ista confidimus: & si peccata nostra nos prohibent, substantia tamen requirit: & si delicta nostra nos excludunt, naturæ communio non repellit. Non est tam immitis Dominus, vt obliuiscatur hominis, quem ipse gestat, quem nostra causa suscepit, propter quem horrendum ignominiosæ mortis supplicium adire dignatus est. Non est tamen asper & crudelis, vt non diligat carnem suam, membra sua, viscera sua. Caro tua sumus. O Iudex viuorum & mortuorum, sanguis tuus sumus, membra tua sumus: qualiacunque tandem, sed membra tamen esse tua nunquàm desijmus: nunquàm nos à corpore tuo, nunquàm ab Ecclesia sancta tua, vel per hæresim aliquam, vel

2. Cor. 5.

Quanto maior & melior fiducia Catholicorum quam Sectariorum coram tribunali Christi.

Autoris ad Iudicem Christum pia precatio, & Catholica simul protestatio.

per ſchiſma pręcidimus. Carnem tuam Domine ne deſpexeris, carnem tuam odio ne habueris, carnem tuam ne condemnaueris. Nulla eſt maior ſpes, fiducia, gloriatio noſtra, niſi quòd tu caro noſtra es, quòd nos caro tua ſumus. Non gloriamur de meritis noſtris, non habemus in illis præcipuè fiduciam noſtrā collocatam: de hoc ſolo præcipuè gloriamur, in hoc ſolo maximè cōfidemus, quòd mēbra ſumus illius corporis tui, quod pro nobis paſſum, crucifixum & mortuum, abundè pro peccatis totius mundi ſatisfecit. Quamobrem ſi merita à nobis requiris, ecce proferimus tibi merita corporis tui, quod cùm de noſtro ſit, noſtra ſunt & illius merita: proferimus tibi meritū paſsionis tuæ, meritum crucis tuæ, meritum mortis tuæ. Hæc ſunt merita noſtra, quæ tu clementiſsime Domine nobiſcum pro immenſa benignitate tua cōmunicare dignatus es: ſecundum hæc merita abs te iudicari poſtulamus: his meritis freti, coram tribunali tuo nos intrepidi ſiſtimus. Noſtra ſunt, quia noſtri ſunt capitis: noſtri ſunt corporis, à quo nos nefario ſchiſmate nunquam præcidimus. Hęc merita interponimus inter nos & inter iudicium tuum: aliter iudicio tecum contendere nolumus: de quo ſolenniter proteſtamur. Cum hac fiducia Brenti, nos accedemus ad tribuual Chriſti: hoc ſolo freti, quòd caro illius quòd ſanguis illius, quòd membra ſumus corporis illius, nec aliter coram illo cauſam noſtrā perorabimus. Cęterùm vos Brenti, num aliquid in illius carne & ſanguine ſpei collocare, num pari cum fiducia illius corporis merita vobis vendicare poteritis? à quo non ipſi modò vos per ſacrilegum ſchiſma præcidiſtis, verùmetiam tot præciſionum, tot ſectarum alijs duces & auctores fuiſtis: ac multò crudeliùs myſticum Chriſti corpus tractaſtis, quàm impij milites viuum illud, quod in crucem egerunt. Nam illi, ſicut prædictum erat, os non comminuerunt ex eo: vos autem quas ex eo particulas non feciſtis? Ego verò non dubitauerim affirmare, quàmuis nihilò ſitis nobis meliores, ſi tamen admirabili quadam eſſetis vitæ ſanctimonia conſpicui: ſi fidem, de qua ſic gloriamini, tantam haberetis, vt ea etiam montes transferre poſſetis: ſi facultates veſtras omnes in cibos pauperum erogaretis: denique quod magis mirum eſt, ſi corpora etiam veſtra omni genere ſuppliciorum excruciāda pro Chriſti nomine traderetis: nihil hæc vobis omnia coram illo Chriſti tribunali profutura: ſi quidem extra Chriſti corpus nulla ſunt merita, quæ prodeſſe queant. In Chriſti corpore valent, quicquid valent merita noſtra.

Miſera fiducia Brētij, qua ſeſe & ſuos coram Chriſti tribunali conſolari tentat.

Exod. 12.

1. Cor. 13.

Quamobrem redite Brenti, redite eò, vnde diſceſsiſtis. In Eccleſia noſtra Catholica nati, vel renati potiùs, Chriſti corporis membra facti eſtis. Ab hoc vos corpore nefaria præciſione ſeparaſtis, quando ex ea, in qua renati eſtis, exiuiſtis. Nolite exiſtimare, quòd vos Eccleſia Dei perſequatur: errorem veſtrum perſequitur, non vos. illum extinctū cupit, non vos. Nihil eſt hac matre noſtra clementius, nihil indulgentius. Simul vt errores veſtros agnoueritis, & aliqua reſipiſcentiæ ſigna dederitis, ſumma cum alacritate vos haud aliter atque prodigum filium benignus ille pater obuijs (quod aiunt) vlnis redeuntes excipiet: & erit maius gaudium ſuper vno peccatore cōuerſo, quàm ſuper nonagintanouem iuſtis. Hanc vt vobis mentē Deus tribuat, ſupplices clementiam illius imploramus. Vtinam autem ille nobis aliquando dies illuceſcat, quo vos ab erroribus veſtris reſipiſcentes, ad Eccleſiæ gremium reuerſos videamus, & gaudeamus. Nullum ſpectaculum oculis noſtris iucundius accidere poſſet. Tum primùm agnoſceretis, quas vos nunc perſequutiones vocatis, eas medicinas tantùm fuiſſe, quibus ſitiens veſtræ ſalutis mater Eccleſia vos ad ſanitatem reuocare conabatur.

Ad Brentium & cum eo errantes adhortatio Epiſcopo digna.

Luc. 16.

Sed hæc aduerſus Prolegomena Brentij ſcripta ſufficiant: cuius nos, cùm caput illud tractaremus, de auctoritate ſcripturæ, ſecundam Pericopen vidimus, Poſteaquàm verò finem huic operi impoſuimus, peruenit & prior in manus noſtras. Nobis verò propoſitum non fuit, niſi ea tantùm confutare, quæ Sereniſsimo Regi noſtro per Petrum Paulum Vergerium dicata ſunt. Non defuturos confidimus, qui laborem etiam reliqua confutandi minimè grauatim ſuſcipiant.

De conſilio ſuſcepti operis admonitio.

PERORATIO.

Abes iam pientiſsime REX, qnòad eius fieri potuit, paucisſimis confutata, quæ Petrus Paulus Vergeriùs à Brentio, ſcripta, ſe coram tua Maieſtate defenſurum obtulit. Nec eſt, quòd hæc eius generis eſſe putes, quaſi non maximum in ſe pondus habere videautur: quin hæc talia potiùs eſſe iudicabis, vt ſi per eos, qui diſceſſerunt à nobis, obtenta ſint, nihil iam impedire queat, quominùs & alia quæcunq; velint, obtineant omnia: neque prohibere quiſquam poſsit, quò minùs quàm longiſsimè, quamque latiſsimè Sataniſmus ille, quem in exordio libri huius recenſuimus, propagetur. Qui quòd paſsim iam in orbe Chriſtiano tantos progreſſus fecit, cui rectiùs acceptum feremus, quàm iſtis, qui iudicandi de cauſa fidei poteſtatem cuiuis, etiã de fæce vulgi, permiſerunt? & quò minùs ab eo quiſquam deterreri poſsit, quòue maior eſſet id audendi cuiuis licentia, nihil in ſcripturis obſcuritatis, nec præter eas recipiendum eſſe quicquam perſuaſerunt? Traditiones etiam Apoſtolicas in contemptum adduxerunt, vt aut Apoſtolicæ non eſſe crederentur, aut ſi maximè tales putarentur, nulla tamen earum obſeruandarum neceſsitati quiſquam adſtrictus foret: Patribus & Epiſcoporum Concilijs auctoritatem omnem detraxerunt. Denique vnicuique conuenticulo ſe per ſummũ ſacrilegium ab Eccleſia Dei ſeparandi, ſuoque cœtui nomen Eccleſiæ vendicandi, poteſtatem fecerunt. Ex iſtiuſmodi dogmatum propagatione quid potuit aliud cõſequi, quàm quod (proh dolor) cõſequutũ eſſe videmus? Iam enim tot ſunt fides, quot voluntates, tot Eccleſiæ, quot hæreticorum cœtus: iam à compluribus nihil certi creditur, dum à Sectarijs quotannis propè fidei dogmata mutãtur. Deniq; iam eò ventum eſſe, veriſsimè Ioannes à Lasko queritur, vt in atheiſmum homines inclinẽt, vel ruant potiùs. Et hic eſt ſcopus, ad quem tendit Satanas, ad quem intelligit ſe collimare non poſſe, niſi vijs & rationibus, quas in hoc libro ſuo, quem confutandũ ſuſcepimus, præſcripſit ſatelles eius Brentius. Nihil eſt Satana ſuperbius, ipſam vt ſuperbiã ſuperbia ſua ſuperare videatur: quin ipſe potiùs ipſa ſit ſuperbia. Quamobrem non alia re magis offenditur, quàm quòd is, qui propter nos, noſtramq; ſalutem vſque eò ſe deiecit, vt ſerui ſpeciem in ſe, cum Dominus eſſet omnium, ſuſciperet, & quidem nocentis ſerui, & haud aliter, quàm è ſeruis facinoroſiſsimus quiſpiam capi, alligari, flagris cædi, conſpui, ad extremum omnium probroſiſsimo, & eodem longè acerbiſsimo crucis ſupplicio affici dignatus ſit: quòd is eò ſublimitatis euectus, adeò per humilitatẽ hanc ſuam & crucis ignominiam illuſtratus eſt, vt ad huius Ieſu conſputi & crucifixi nomen ſeſe flectat & ſubmittat omne genu, nõ ſolùm eorum qui ſunt in terris, verùmetiã eorum, qui vel apud inferos, vel apud ſuperos degũt in cœlis: nec vlla ſit vſquam lingua, quæ non confiteatur Ieſum omnium rerum Principẽ ac Dominum à dextris aſsidere Deo Patri, vt regni communis gloriæq; omnis conſortem. Eſt hoc illi mortis inſtar, quòd qui cõſputus, qui flagris cæſus, qui cruci fuit affixus, eum tanquã Deum ab omnibus coli videt, inuocari, adorari, glorificari. Quãobrem omnia facit, vt hanc illius gloriã, quam ſibi potiùs deberi putat, infringat, hoc eſt, in quo neruos ſuos omnes ſibi contendendos eſſe putat. Nec verò ſtatim ordítur ab eo, quod imprimis habet propoſitum, nõ ipſum ſtatim caput aggreditur, cùm non ignoret, quòd ſi ſumptum inde fuerit exordium, ſe non facilè quicquam eſſe profecturũ. Sic enim hoc mẽtibus mortalium eſt infixum, quòd mediator Dei & hominũ homo Chriſtus Ieſus per omnia Deo Patri ſit æqualis, quodque par honos, par ei gloria debeatur, vt ſi quis populo cõtrarium perſuadere ſit conatus, non aures ei modò nõ accommodẽt, quicunq; Chriſtiani cenſeri gaudent, verum etiam vt ab eo manus abſtineant, ſibi temperare non poſsint. Hoc itaque cùm exploratiſsimum habeat ille, quo nihil eſt calidius, non ſtatim prorũpit, quò cogitat: ſed priùs animos hominũ ſibi præparat, quò faciliùs impias & blaſphemas opiniones ſuas illis inſerere, queat. Porrò præparandi ratio hæc eſt, vt aſſuefaciat homines nihil nõ agere per contentionem & inanem gloriam, de quouis doctrinę genere iudicandi ſibi poteſtatem arrogare, neque moueri quicquam ea re, quòd de hoc aut illo dogmate ſemel iudicium Eccleſiæ interceſsit, quin eò potiùs audaciæ atque amentiæ progredi, ſuum vt iudicium orbis totius Chriſtiani iudicio anteponant: nihil apud eos Patrum, nihil Conciliorum & Pontificum auctoritas, nihil tot ſeculorum totius populi Chriſtiani cõſenſus valeat: neque recipiant quicquã præter ſcripturas: in quibus cum nihil obſcuritatis eſſe perſuaſum habeat, ſibi quiſque eas interpretãdi auctoritatem vſurpet: nec ſenſu ſuo cuiquam cedant, etiãſi ſecùs eas eſſet ſanctorum Patrum cœtus omnis interpretatus iã inde ab Apoſtolorum tempore:

Vnde Sataniſmus ortus hoc tempore.

Quomodo maximè Satanas offendatur.

Philip. 2.

Quibus gradibus nũc Satan orbem ſeducere, & à Chriſto auertere ſtudet.

priuatum

priuatum suũ sensum publico totius Ecclesię sensui & consensui anteponant, ac priùs ab Ecclesia Discessionem faciant, prius Cathedram cõtra Cathedrã constituant, & altare contra altare erigant, quàm vel in minimo de sua sentẽtia dimoueri se patiãtur. Posteaquàm verò discessio semel facta fuerit vel in re non maximi momenti, quę natura sua iudicari posit indifferens: posteaquàm eò ventũ erit, vt in qua Christi fide imbutus, & per Ecclesiæ Sacramenta mẽbrum corporis eius factus est aliquis, eam Ecclesiam non tantùm deserat, verùmetiam Ecclesiam esse neget, ac seorsum colligat, iam omnibus insidijs Satanæ magis fit opportunus, & proficit in peius indies, errans, & in errorum mittens: nec est iam doctrinæ genus vllum tam perniciosum, tam impium, tam blasphemũ quod tali, qui se vltrò ab Ecclesia Dei præcidit, non facilè persuaderi queat. Quamobrẽ in hoc Satanæ studium omne consumitur, vt sicut lupus ouem secernit à grege, sicut accipiter columbam ab agmine volantium separat: sic & ipse posit aliquem à cœtu fidelium, quæ vocatur Ecclesia, segregare. Quod vbi perfecit, iam eum sic suæ potestati subiectum habet, nihil vt fit, quod ei rectè non posit imperare. Docuit hoc ipsa magistra rerum experientia. Non enim vsquã ferè factum videmus, vt subirò Satanas ad ea profiliret inculcanda, quæ simul vt essent prolata, mentibus hominum horrorem incuterent: qualia sunt, nullum vt esse Christianorum sacerdotium, nullum sacrificium crederetur, vt Christi corpus realiter esse pręsens in Eucharistiæ Sacramento negaretur, & si quę sunt alia magis etiã impia. Ab his grauioribus nunquàm illi visum est exordiri, quòd id causæ suæ minimè iudicaret expedire: verùm in leuioribus quibusdam sic eos assuefacere voluit, à sensu & cõsensu totius orbis Christiani discrepare: sic quòd ipsi contrà sensissent, id solũ tectum putare tueriq; mordicùs & defendere, vt impia & sacrilega separationis cõsilia sequi mallẽt, quã ab eo discedere, quod semel in animũ induxissent. Posteaquã verò semel ad separationis cõsilia vẽtum est, iam nihil ei fuit negotij, separatis ab Ecclesia Dei cætera quæ vellet omnia persuadere. Neque verò nostris tantum temporibus hoc ita factũ est: etiam priscis illis seculis idem legimus euenisse. Nihil autem est necesse vel altiùs rem repetere, vel abire longiùs, cùm à finitimis nobis Boëmis & Germanis exempla recẽtiora rectè peti posint. Patrum nostrorum memoria Boëmi & Moraui in re, quæ non maximi momenti videri poterat, ab orbe reliquo Christiano discessionem fecerũt: num hac vna in re discessionem fecisse cõtenti fuerũt? Nihil minùs: quin qua discesserant illi, qui priuata sua libidine potiùs, quàm auctoritate sibi calicem vsurparunt, eadem sacrilega audacia discesserunt ab illis vicissim alij, multò iam grauioribus erroribus inuoluti. Itaque multa videre licet oppida in Boëmia & Morauiã, vbi posteaquàm in vsu Sacramẽti Eucharistiæ discessum est ab Ecclesia Catholica, multę sunt alię discessiones consequutæ, ita vt vel in vna domo aliqua, varias fides inuenire liceat, dum aliud maritus, aliud vxor, aliud liberi, aliud credit familia? Quid autem? An idem in Germania non accidit hoc nostro quoque infelici seculo? An idem nuper adeò posteaquàm è sui corporis diuersorio sanctos ille pater tuus cœlestem in domum migrauit, in tuo quoque regno & adiũctis illi terris pientissime REX, non vsu venit? Vnde enim factum est discessionis initium? quod fuit istarum tot sectarum, quas in tuis quoque terris tam dissectas videre iã licet, exordium? A minutioribus quibusdam in speciem cœptum est. Sed euenit illud quod scriptum est. Qui modica spernit, paulatim decidit. Modicum quiddam visum est initiò, vesci carnibus in Quadragesima vel Prosabbato: quod cùm necessitate fit exigente, certum est nihil in eo piaculi committi. Cùm autem id ex contemptu fieret, cùm Ecclesiasticas traditiones pro nihilo ducere, homines audaces & sibi placentes assuescerẽt, paulatim decidentes, vide quò tandem sint impietatis prolapsi. Magna iam ex parte non de calice laborãt, aut de vxoribus Sacerdotibus permittendis, neq; contenti sunt plerique deiecisse imagines, Christi crucifixi simulachra nullo contumeliarum genere non affecta concidisse, & sacerdotium & sacrificium abrogasse, sacra simul omnia peruertisse, ipsum etiam sacrosanctum in Eucharistiæ Sacramẽto Christi corpus è templis eiecisse, & (proh facinus horrẽdum) pedibus conculcasse, & eius genetis alia pleraq; patrasse, quæ vix vlli, quamlibet etiam immanes barbari, fuerant designaturi: quos immanitate sua nonnulli superasse minimè contenti, huc tandem impietatis proruperunt, vt inter capita suæ confessionis hoc etiam ponere nõ dubitarent: solum Deũ Patrem & neminem alium adorari & inuocari debere, quòd ille solus videt corda nostra, quod nulla creatura facere potest. Et est pręceptum veteris legis, vt qui quẽquam alium adorauerit præter Deum solum, occidatur. Ad quem Deum, alium intercessorem, procuratorem & mediatorẽ habeamus, nullum, præter vnum Dominũ IESVM CHRISTVM. An autem hæc non est ipsissima Serueti hæresis? qui pridem iam extinctos Arij & Macedonij errores, hoc infelici se-

2.Tim.3.

De Boëmis & Morauis.

De Germanis et Polonis.

Eccle.19.

Summa Prolegomenorum Brentij.

lici seculo nostro nobis in lucem reuocauit? Potuisset autē huc audaciæ progredi quisquam, vt hæc assereret, à quibus piorum aures abhorrent omnium, nisi priùs ei persuasum fuisset, quod in hoc suo libello docet Brētius, etiam ea, de quib' decreta legitimorum Conciliorum intercesserunt, iterū in disceptationem vocari fas esse? quòd nihil Patrum nihil Conciliorum, sed Scripturę solius valere debet auctoritas: extra quam recipi nihil oporteat, de qua cuiuis etiam è vulgo iudicare liceat, quæ cùm obuia sit cuiusque sensui, quò minùs eam interpreretur arbitrio quisq; suo, prohiberi nemo debeat. Hæc fere summa est eorum, quæ in suis his Prolegomenis persuadere conatur Brentius: quæ se cotam tua Maiestate defensurum offert Vergerius. Quæ si recepta sint (quod pro sua misericordia prohibere Deus velit) si benè sopitos Arianorum ignes suscitare, deq́ue doctrina religionis, quin & de Cōciliorum decretis vnicuique sibi iudicium arrogare licitum fuerit, credat Maiestas tua, quòd breui tempore Christiani esse desinemus, & pro Christianis non iam Lutherani tantum aut Zuingliani, verùmetiam & vocabimur, & erimus Ariani: neq; deinceps ampliùs Christum esse Deum profitebimur. Verùm absit, vt in pij cuiusquam mentem hęc tam impia cogitatio veniat vnquàm. Quin autem huc spectent consilia Satanæ, dubium non est, quādo per Brentium & eiusdem factionis alios ea profert, quę nos hoc scripto nostro confutanda suscepimus. Neq; verò causam video, si permissa fuerit potestas Zuinglianis aut Lutheranis, ea quæ semel auctoritate Conciliorum rectè definita sunt, in dubium reuocandi, cur eadem Seruetianis quoque, siue nouis Arianis permitti non debeat. Quod si factum sit, nihil est quod quisquam hæsitet, quin Ecclesię Dei plus negotij sit exhibitura Seruetiania, quàm vlla hęresis alia: cùm nulla sit vel in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis exercitatior, vel diuinæ legis oraculis instructior, vt semper cum eis disputationem Catholici declinauerint: quam quoties effugere non licuit, Patrum illis traditiones obiecerunt potius, quàm vt scripturarum armis congredi voluerint, sicut in hoc scripto nostro locis aliquot à nobis demonstratum est.

Ad Regem exhortatio.

Cùm itaque non obscurè videat Maiestas tua, quorsum tendant Satanæ conatus, nimirū vt Christi gloriam obscuret, & illius immensi beneficij memoriā, quo nos pro nobis in cruce moriēs afficere dignatus est, obruat obliuione sempiterna, quam etiam ob causam & Chrismatis vsum, & cruce sinādi morē, tot ledorijs, & scomatis insectatur, hę inquā, cū vel ipsa luce clariùs perspiciat Maiestas tua, cùm ab alijs impijs dogmatibus, tum ab ijs quę traduntur in hoc Brētij scripto, quod refellimus, diligēter tibi cauēdum esse putabis. Hęc enim sunt, quę Satanismo fenestrā aperiunt. Quem si tu voles ex regno tuo terrisq́ue tibi subiectis exterminatū, sicut velle certè debes (nam & Catholici Regis officium hoc abs te requirit, & patriæ leges exigunt, & fides, quā iureiurando firmatā, quando capiti tuo diadema regiū imponebatur, cum Ecclesiæ Dei, tum regno tuo obstrinxisti, modò non edita voce flagitat, vt hoc tam periculoso tempore præstes tandem, quod iuratus promisisti) si voles igitur exterminare Satanismum ex ijs populis, quos clementiæ tuæ regit imperium, laudatissimorum Imperatorū Gratiani, Valentiniani, Theodosij, Martiani, vestigia sequutus, nō modò non feres, vt iudicādi sibi potestatem de religionis doctrina quiuis arroget de populo, verùm ne disputare quidem, nec in disceptationem ea vocari permittes, quæ semel in Concilijs Oecumenicis iudicata, recteq; sunt disposita: sed cūctos populos tibi subiectos in ea religione versari inbebis, quam Petrus Apostolus tradidit Romanis, quam successores eius Pontifices Romanos semper esse sequutos, ac nūc etiā sequi claret, quā ex quo tempore Christi susceperunt Euāgelium maiores tui Polonię reges, vnà cum subiectis imperio tuo populis, non tantùm ab ea non defecerunt vnquam, verū sic in ea se per hos propè sexcētos annos gesserūt, vt ex integrè inuiolateq; conseruata Christiana religione, summā pietatis & constantiæ laudem retulerint. Quare si tibi dixerit aliquis, Ecce hic est Christus, Ecce illic, Ecce in solitudine, nō exeas: Ecce in penetralibus, nō credas, quin ibi poti' Christum esse persuasum habeas, vbi corpus eius est, Ecclesia. Porrò Ecclesiam ibi esse ne dubites, vbi sancti maiores tui piè sancteq́ue tot seculis Deum coluetunt: vbi tu quoque Christi corpori per Baptismi Sacramentū insitus, Christi nomen primum audiuisti, & Euangelicis præceptis institutus, Christianus dici & esse cœpisti. Hanc & nō aliam Ecclesiam esse Dei sic tibi persuasum sit, nunquam vt secùs aliquid persuaderi tibi patiare. Nec vlla tibi magis, quàm separationis cōsilia fugienda esse putes, quę verissimè perniciosa vocat Augustinus & sacrilega: quę quantoperè Deus execretur, vel exemplum in Chore, Dathan & Abiron editū documēto nobis esse potest. Sed quid est necesse lōgiùs exēpla petere? Quę Petricouiæ, vbi Comitia regni maiora haberi consueuerunt, proximo superiore anno acciderūt, tenes proculdubio memoriā. Dom' illa in qua de separationis

Matt.24.

Augu.lib.3.cōtra epistolam Parmeniani cap.1.

Nume.16. Omē de adibus Polonicis, turbine nuper disiectis.

tionis consilijs actū est, quemadmodū turbine disiecta sit, non ignoras:neq; dissimile quiddā factum est de magnificis regni consiliatiorū ędibus, simul de ea domo, in qua tu cū illis de rebus ad saluté regni tui pertinētibus deliberationem suscipere consueuisti:quin & regia tua non fuit intacta. Noli putare fortuitò hæc ita euenisse. Nam quid impediuisset alioqui, quò minùs idem fieret de oppidanorum ædibus, quæ magis etiam esse videbárur eiusmodi casibus opportunæ? Sed quòd in illam potissimùm domū tempestas desæuijt, in qua de separationis cōsilijs deliberatio fuit habita, quòd reliquarum etiam tecta disturbauit, vox quædam fuit Dei, consilia separationis detestātis, simul & tibi, & ijs qui tibi sunt à consilio denunciatis, nisi fortiter illis restiteritis, nisi grauiter Catholici Regis, Catholicorumq; Senatorum officio functi fueritis, futurum, vt sicut nunc in fastigia domorū, sic non ita multò post in capita quoq; vestra multò grauior tempestas desęuiat, Siquidem approbari videntur sacrilega separationes cōsilia, dum viriliter eis nō resistitur: per eos pręsertim, qui et possunt & debent. Vtinam sim falsus vates, sed nisi maturè prospectū, nisi tempori pestilentibus ijs consilijs obuiam itum fuerit, quæ Germaniā, quæ non ita multò antè Angliam quoque calamitates peruaserunt, eædem & nobis veniunt expectandæ. Mirū est autem, quorū exitus perhorrescimus omnes, eorum imitari facta plerosque minimè formidare.

Sed hęc, quorum in hoc seculo nobis metus impendet, leuiora videri possunt. Nam quantacunq; sint, finē tamen aliquando consequuntur. Cæterùm ea quàm sunt horrenda, quę Iudex ille viuorum & mortuorum ab ijs expetiturus est, qui cùm semel corpori suo fuissent insiti, ab eo se per sacrilegium schismatis præciderunt? Nulla potest esse vis orationis tanta, quæ pro dignitate possit eorū atrocitaté explicare. Quātò pluris est anima, quàm corpus, quātò sunt æterna & nunquam finienda caducis istis ac momentaneis grauiora, tātò sunt futuri seculi supplicia quàm huius, atrociora. Quamobrem vt pœnas istas temporarias effugere liceret, ab ęternis tamen illis, quis est, qui liberare queat? quæ tantò sunt horribiliores expectandæ, quantò maior fuerit in hac vita peccatorum impunitas. Tarditatem nanque Deus supplicij grauitate compensare consueuit. Quam etiam ob causam celebre dictum illud habetur, quòd nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur. Sed nolo pluribus, ne de tua constituta dubitare videar. Hoc tantùm abs te peto, nostrum vt laborem hunc tua pōtissimùm causa susceptum, boni consulas. Qui non alio magis consilio susceptus à nobis est, quàm quòd honori tuo quodq; saluti tuæ pro virili nostra prospectum esse cupiebamus.

Ex sententijs Augu. sententia. 92.

Est ne mortalium quisquam, qui tibi pluribus & maioribus, quàm ego, sit beneficijs obstrictus? in quē tu tot tam illustra minimè vulgaris gratiæ tuæ documenta dederis? Quæ iudicio multorum esse cùm primis expetenda videntur, an ea plena manu (quod aiunt) in me non contulisti? In me, inquam, non modò nihil tale cogitantem, verùm etiam vt alijs potiùs honores istos mandares, quibus imparem esse me iudicabā, semel atque iterum precibus abs te contendentem. Ego verò quæ tātopere vulgus admiratur quorum adipiscendorum causa, nullos à plerisque labores non suscipi, nulla pericula non adiri video nunquā ea mihi maximi faciēda esse iudicaui. Quin si qua necessitas id exigat, pręcipuè verò, si Christi causa postulet, huius ipsius Christi fretus auxilio, maiore cum alacritate, quàm suscepi, fumos istos dimiserim, quibus multorū oculi perstringuntur. Quamobrē nō hæc sunt, quæ mihi maximi facienda esse putaui, non opes, non honores, qui Dei primū beneficio, deinde tua quoque liberalitate mihi meritis meis ampliores obtigerunt, sed iudicium istud tuum de me, sed voluntas ista tam propensa augendi & honestandi mei: hæc verò sunt, quæ me tibi sic deuinxerunt, vt cum dignitatis, tum salutis tuæ causa nihil non & facere, & pati semper sim paratus. Quamobrum cùm hoc ab hęreticis agi viderē, quandoquidem intelligunt se pietaté tuam in suas partes pertrahere nulla ratione posse, vt saltem nuncupandis nomini tuo libellis, quasi cum illis faceres, tibi suspicionem conflarent: simul omnes machinas adhiberent, quibus de tuo statu dimoueri tamen aliquando posses, credibile non est, quanto dolore exarserim, cùm eos in contaminandum nomen tuum, in oppugnandam salutem tuam, tanto studio incumbere perspexissem. Qua quidem in re nemo fuit ex omnibus audacior Vergerio; qui tibi Christiano, Catholico, & Orthodoxo Regi, persuadere se posse putauit, vt Ecclesiæ Polonæ caput constitueres, deq; doctrina religionis iudicandi tibi potestatem arrogares, quò sic, qui profitemur hactenùs nos credere sanctam Catholicam Ecclesiam, profitemur iam deinceps, nos non crede Catholicam, sed Polonam Ecclesiam, sacrilega diuisione nos ab orbe reliquo Christiano separaremus: quod pro sua misericordia procul Deus auertat. Hanc effrenatam hominis audaciam

Integritas & modestia praeclara Scriptoris.

Studium Pauli Vergeri j.

tuli

tuli grauiùs, quàm vt silentio dissimulare possum. In hanc igitur harenam, prouocatus ab eo, discendi, vt quam ille nomini tuo labem inferre conatus est, eam abstergere pro virili mea contenderem.

Nouisti me pientissime Rex: in tuis & sancti tui parentis oculis assiduè versatus, bonam vitæ meæ partem traduxi: non ego tibi vel opibus, vel oris dignitate, vel fumosis imaginibus, vel alijs: hoc genus aut corporis, aut fortunæ bonis fui commendatus vnquàm: cæterùm si qua fuerunt in me, quibus hæc ornaměta deberi putares, quæ tu pro bonitate magis tua, quàm pro meritis vllis meis tam prolixè, tamque liberaliter in me contulisti: si quæ fuerunt, in quam, quæ tu spectanda iudicares in me, quo tempore tantam tuam solicitudinem de me in Episcoporũ Collegium cooptando declarasti, nihil eorum decessit, posteaquam sum Episcopus designatus: ad studium verò sacrarum literarum permultum accessit. Etenim vocationis meę memor, totos octo annos hos, quibus indignus ego, sic Deo permittente, sic te modò non compellente, Episcopum ago, non in alia re magis, quam in meditatione diuinæ legis cõsumpsi: neque studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisi, quò possem eorum dogmatum non omnino rudis esse, de quibus hoc infelici seculo nostro tam graues cõtrouersias excitatas esse videmus. Quò sum autem illa perscrutatus diligentiùs, hoc in ea fide Catholica & Orthodoxa magis acquieui, quam à sanctis Maioribus nostris per manus nobis traditam accepimus. Non te fallo pientissime Rex, non te fallo: Sic in extremo die meo propicium, experiar iudicem illum viuorum & mortuorum, non te fallo. Cur autem fallerem? quam vtilitatem inde caperem? Egóne & tuam & meam ipsius animam Orco tradere conarer? Nullum tam suaue meritum est. Errare possum: prudẽs & sciẽs agnitam veritatem oppugnare non possum. Extremæ fuerit hoc cuiusdam improbitatis, quam in mores meos non cadere, à qua vitam meam omnem obhorrere, tu scis ipse Domine mi Rex. Quòd si me talem existimas, vt secùs loqui, secùs me scribere credas quàm sentio, dignus non sum, quem vel in terris tuis feras, vel huius lucis vsura frui patiaris. Sed ego nihil ambigo, quin idem sit nunc etiam iudicium de me tuum, quod fuit ante annos octo, quando me tanta voluntate tua vnum ex ijs esse iussisti, quibus de doctrina religionis iudicãdi potestas est permissa. Iudicium hoc tuum neque fefelli, neque fallo, neque fallam quòad vixero. Sed nec errare perniciosè queo pientissime Rex, quandoquidem eam ducem sequor, & illius me iudicio submitto, quæ neque fallere scit, neque falli potest, quæ calumna est & firmamentum veritatis, vnam, sanctam, Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Equidẽ precari Deum sæpè soleo, priùs vt mihi mentẽ omnem eripiat, quàm vt hac me præditum esse mente velit, vt orbem totum Christianum desipere, me verò solum sapere persuasum habeam, vtque priuatum meum sensum publico totius Ecclesiæ sensui & consensui anteponam. Non igitur eorum incedo vestigijs, quos insipientes Prophetas vocat Ezechiel, qui sequuntur Spiritum suum, & nihil vidẽt. Non ego vel meum, vel cuiuscunque tandem alterius priuatum, sed eum, qui publicè promissus & missus est, Ecclesię spiritum sequor: quem esse spiritum veritatis manifestius est, quàm vt vllus dubitationi locus esse queat. Interà verò Deo gratias ago, cuius & hoc agnosco beneficium, quòd etiam priuatus sensus meus cum publico totius Ecclesiæ sensu pulchrè congruit, vt indubitanter ex animo esse vera credam omnia, quæcunque illà magistra didici. Quamobrem cùm idem nunc sim, qui fui tum, quando tam illustri gratia, tamque propenso studio tuo, statim vt ad regni gubernacula accessisti, me in Episcoporũ album referri voluisti: si ad sacrarum literarum studia accessio potiùs aliqua ex eo tempore facta est, quàm vt quicquam decesserit: si quàm longissimè ab eo absum, secùs vt aliquid sentire velim, quàm aut loquor aut scribo: si & in loquendo, & in scribẽdo non meum aut cuiusquam alterius priuatum, qui falli potest & fallere, sed Ecclesiæ Dei spiritum sequor, quem constat spiritum esse veritatis: si denique fides erga te mea, si studium & obseruantia spectata tibi satis est & probata: ne dubita pientissime REX, mihi potius credere, quem nosti, quàm nescio quibus alijs, qui tibi vel ignoti sunt, vel in pessimam partem plùs quàm satis noti: & quæ vel scribuntur, vel etiam dicuntur à me, sic accipe: secùs vt non possim, etiamsi coram ipso Deo, qui scrutatur cordis abdita, sit dicendum: cùm nihil sit quod minùs in me cadere queat, quàm vt aliud in lingua promptum, aliud in pectore clausum habeam. Quòd si vel morte mea salus ac tranquillitas Ecclesiæ repræsentari posset, equidem non dubitanter eam oppeterem, illius auxilio fretus, qui cùm inimici essemus, mori pro nobis & horribili supplicio crucis nos ab æternis gehẽnę supplicijs liberare, Deoque Patri cœlesti morte sua reconciliare dignatus est. Sed ego nullam aliam repræsentandæ salutis, & restituendæ trãquillitatis Ecclesiæ Dei viam & rationẽ inuenio, quàm si ordo in illa retineatur, si ad quod

Episcopi Hosij sedulitas et industria.

Obtestatio Episcopi ad Regem seria.

Precatio Catholico imitanda.

Cap. 3.

quod quisque ministerium vocatus est, illud implere conetur: si prima quidem Scripturis auctoritas tribuatur, sed proximum ab ea locum Ecclesiasticæ Traditiones obtineant: nec in Scripturarum interpretatione suum quisque priuatum, sed Ecclesiæ catholicæ sensum & consensum sequatur: sacrilega separationis consilia haud aliter atque præsentissimum venenum fugiantur: si denique omne studium ab ijs, qui debent & possunt, impensum fuerit in vnitate spiritus in vinculo pacis retinenda: quò sic omnes vnum corpus & vnus spiritus effecti, vnanimes vno ore honorificemus Deum & Patrem Domini nostri Iesu Christi: cui sit laus, honor & gloria in sempiterna secula.

FINIS.

LECTORI CANDIDO.

Bsolutum iam hoc est opus Christi summa gratia, quod non solùm peritis & studiosis litterarum sacrarum, verùmetiam ijs omnibus, qui de Religione doctrinam nunc inter homines maximè controuersiam scituque nulli non necessariam velint cognoscere, non potest non vtilissimum & gratissimum esse. Lege Magnum hunc HOSIVM Episcopum, quisquis es veritatis & pietatis amãs, confirmabis profectò pectus præsenti velut ac diuino quodam antidoto aduersus grassantes hodie Pestes & Sectas, cauebis à Pseudoprophetis, nec in sanis illis vocibus mouebere: Ecce hic est Christus, ecce illic quin potiùs & sano intellectu, & Christiano affectu præditus amplecteris eam, quæ secundum pietatem doctrina est, & scies, quam lucem in tanta errorum caligine, qualem aduersarij nobis offundunt tutò sequare. Et si verò, vt nihil celemus, dignissimus hic Auctor, quem sua virtus & doctrina ita commendat, vt alieno precone non admodum egeat, & si, inquam, is non distinxerit hoc opus in libros & paragraphos, vt quidam vocant, sed continuam textus seriem amanuensis illius vbique sit sequutus, & capita tantùm posteriora maiusculis expresserit, nimirum de Auctoritate scripturæ, de Traditionibus, & de Catholica Ecclesia: Tamen quoniam sic visum est eruditis, quorum hac in parte iudicium, vt speramus, Auctor non contemnet, accessit ea, quam vides, totius operis in libros quinque distributio, Tum vt minore negotio & maiore cum fructu omnia legantur, facta est illa sectio linearum seu versuum, vt vbi noui aliquid sensus, aut alterius tractationis est initium, initiales etiam literæ proponantur. Quæ res mirum quantopere Lectorem iuuet ac recreet, non solùm in legendo, sed multò magis in intelligendo. ac de mente quidem verbisque scriptoris nihil decedit, nisi quòd sensus vbique magis perspicuè & ordine quodam accipiatur. Quare laborem hunc nostrum & studium in hoc opere illustrando, si gratus es Lector, boni consules, nec spernes opinor, quæ marginibus adscripsimus, summam fere argumenti, quo de agitur paucis complectentes. Vale in Christo semper, & Catholicum Episcopum in Catholica Ecclesia Catholicè sanctèque docentem audi Catholicus: alienorum, vt Brentij & Vergerij, vocem nec audi, nec sequere Sectarius.

*

DE EXPRESSO DEI VERBO, LIBELLVS, HIS TEMPORIBVS ACCOMMODATISSIMVS,

Ab auctore recens auctus & recognitus, atque domini Henrici Ziberti Dunghen opera cum exemplari Romano collatus.

ITEM.

DIALOGVS TRIMEMBRIS,
De sacræ Eucharistiæ sub vtraque specie communione.
De sacerdotum coniugio.
De celebrando sacro vulgari lingua.

Auctore Reuerendiss. D. Domino Stanislao Hosio Cardinale Varmiensi Episcopo.

Cum indice copiosissimo.

ANTVERPIÆ,
In ædibus Viduæ & hæredum Ioannis Stelsij.
M. D. LXVI.

CVM GRATIA ET PRIVILEGIO.

SERENISSIMO PRINCIPI, ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO, DEI GRATIA REGI POLONIÆ, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, MASOVIAE, Samogitiæq; Domino & hæredi, Domino suo clementissimo,

STANISLAVS HOSIVS, Episcopus Varmiensis, orationes & obsequia sua reuerenter commendat.

Effrenata nostri tẽporis hæreticorum audacia, arrogantia & sui obliuio.

DE expresso Dei verbo, vt aliquid ad te scribere aggrederer, Sigismunde Rex Auguste, fecit effrænata nostri temporis hæreticorum audacia, qui quamuis ipsi mirabiliter inter se dissecti, sic illud nihilominus certatim ad se singulę sectę rapinnt sic sibi solis vsurpant, vt eius possessione, cùm alios omnes, quotquot ab ipsis dissentiunt, tum Catholicos etiam & orthodoxos excludere conentur. Tanta enim est istorum hominum arrogantia, tanta sui obliuio, vt alios omnes stupidos, bardos, ac truncos esse, nec in scripturis videre quicquam: se verò solos sapere, se solos esse persuasum habeant, qui sint veram earum intelligentiam assequuti. Est ne autẽ verisimile vbi tantus est animi tumor, tanta mentis inflatio, quòd ibi posit esse spiritus ille, qui non requiescit, nisi super humilem & mansuetum, & trementum sermones suos? Præclare dixit sapiens: Vbi humilitatis, ibi sapientia: vbi tumor & inflatio, ibi stultitia: dicentes enim se esse sapientes, stulti factĩ sunt. In conuallibus, vt ait sanctus ille Rex & Propheta, non in montibus emittit gratiæ suæ fontes Deus. Abscondit à sapientibus & prudentibus mysteria sua, reuelat autem ea paruulis. Itaq; nulli minùs intelligunt, quid sit expressum Dei verbum, quàm qui de eo maximè gloriantur, quiq; sic sibi solis illius intelligentiam arrogant, vt quod est in prouerbio, cornicum oculos configere velle videantur.

Esa. 66. — Pro. 12. — Roma. 1. — Psal. 103. — Matt. 11. — Cornicum oculos cõfigere dicuntur, qui ea quæ antiqui approbant magno consensu, dãnant ac rescindunt.

Neque verò nouum est hoc: Proprium hoc semper fuit hæreticorum, de expresso Dei verbo gloriari, sibiq́ue solis illud vendicare. Quin & ante Christũ natum, quo alio quàm verbi Dei obtentu, speudoprophetę populum seducebant? Cùm Hieremiàs Propheta tristia multa prædiceret, sicut alios Prophetas Dei, sic & illum, ijs ferè verbis pręfari solitum legimus: Hæc dicit dominus. An autem ijsdem verbis pręfatus non est Ananias quoq; speudopropheta, cum longè diuersa falsò vaticinaretur: quem à se missum esse dominus negabat.

Hier. 28. — Hier. 14. — Hier. 23. — Ibidem. — Hæriticorum mendacium, et furtum.

Quem etiam alio loco sic de pseudoprophetis istis loquentẽ audimus. Falsò Prophetę vaticinantur in nomine meo, non misi eos, & non præcepi eis, neque loquutus sum ad eos: Visionem mendacem, & diuinationem fraudulentam, & seductionem cordis sui prophetant vobis. Et alio loco: Nolite, inquit, audire verba prophetarũ, qui prophetant vobis, & decipiunt vos, visionem cordis sui loquuntur, & non de ore Domini: Dicunt ijs, qui blasphemãt me: Loquutus est Dominus: pax erit vobis. Ac paulò pòst, dicit eos furari verba sua. Quem locum Hieronymus interpretatur: Semper, inquit imitatur mendacium veritatẽ, & nisi habuerit aliquam similitudinem recti, decipere non potest innocentes. Quomodo igitur in priori populo mentiebantur prophetæ, atque dicebant: Hęc dicit dominus. Et vidi dominum: Et verbum domini factũ est ad illum, siue illum: Sic hæretici assumunt testimonia scripturarum de veteri & nouo testamẽto, & furantur verba Saluatoris, vnusquisq; à proximo suo, Prophetis, & Apostolis, & Euangelistis, & assumunt linguas suas, vt cordis venena ore pronũtient. Præclarè Hieronymus cum prophetis illis mendacibus confert hæreticos, & imitari dicit mendacium veritatem. Sicut enim prophetæ Dei dicebant: Verbum domini: Os domini loquutum est: Hæc dicit dominus: Iisdem vocibus vtebantur & Pseudoprophetæ.

Prophetæ Dei.

Sed quid vtrique vaticinati sint, nonnihil expẽdamus. Arguebant prophetæ Dei peccata populi, ad resipiscentiam hortabantur, simul imminere grauem indignationẽ Dei denunciabãt, quòd eos gladio, fame, peste cõsumpturus, quòd seruitute durissima pressurus, quòd ad internecionẽ esset deleturus. Cõtrà, mẽdaces illi, quos non miserat dominus, neque præceperat eis: Non videbitis, dicebant, gladium, & fames non erit in vobis: Sed pacem veram dabit vobis dominus. Curabant, inquit Propheta, contritionem filiæ populi cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax. Et sicut dicit alius propheta, de mendacibus istis qui dicebant: Ait dominus: cùm dominus non esset loquutus. Cõsuebant puluillos sub omni cubito manus, & faciebant ceruicalia, sub capite vniuersæ ætatis, ad capiendas animas. Quam fuit istorum diuersa prædicatio? dum illi terrent, vt ser-

Hiere. 14. — Prophetæ falsi. — Hiere 6. — Ezech. 13. — Prophetarum verorũ & falsorũ discrimen.

vt seruent: hi verò palpant, vt perdant. Intereà tamen vtrique vaticinabantur in nomine domini, de verbo domini gloriabantur vtrique.

An autem simillima non est nostri quoque temporis Prophetarum ratio? Quid aliud agunt, qui legitimè missi sunt à Chatholica ecclesia, quàm quòd eadem illa populo annunciant, quæ Esaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, Ioël, Ionas, & alij prophetæ Dei olim annunciabant? Arguebant illi scelera populi: hortabantur, vt expergiscerentur ebrij, vt flerent, vt vlularent, terroresque magnos denunciabant. Quos ita perterrefactos hortabatur, vt se conuerterent ad dominum, vt dignos pœnitentiæ fructus facerent, quò sic totamente correctis, pœnas eis effugere liceret, quas dominus fuerat comminatus. Conuersis autẽ ad dominum in ieiunio & fletu, & planctu, sic demũ domini & misericordiam annunciabãt: simul vetabãt, ne quis propter magnitudinem scelerum, veniam desperaret, quoniam benignus est dominus & misericors, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia: Non vult mortem peccatoris, sed magis vt cõuertatur, & viuat, nec humanam imitatur impatientiam, sed longo tempore nostrã præstolatur pœnitentiam, vt, si nos dignos pœnitentię fructus fecerimus, pœniteat & ipsum suæ comminationis, & mala quæ denunciauit, nõ inferat, nostræq; sententiæ mutatione mutetur & ipse. Sic erectis in meliorem spem animis mortalium, ne fortè prædicata diuinę clemẽtię magnitudo, negligẽtes eos & securos redderet: vide quemadmodum sermonẽ suum temperauerit: Quis scit, inquit Ioël, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem? Quasi dicat, inquit, Hieronymus: Nos quidem hortamur, quod nostrum est, ad pœnitentiã, quòd ineffabiliter clementem esse Deum nouimus: quoniam verò profundum sapientiæ & scientiæ Dei nosse nõ possumus, sentẽtiam temperamus, & optamus potiùs, quã præsumimus ignota nobis iri peccata. Hieronymũ verò sequutus Remigius. Altissiodorensis episcopus, ante septingentos, plus minus annos: Poterãt illi, inquit, respondere, quia dominus patiens est, & multæ misericordiæ, sicut tu dicis, non est necesse vt affligamus nos, & agamus pœnitẽtiam, quia ipse miserebitur nostri, quicquid egerimus. At contrà Propheta: Quis hominum, inquit, scit, si cõuertatur è furore iræ suæ ad misericordiam? Impossibile est hominem scire. Meliùs est vt agẽtes pœnitentiã, mereamur veniam peccatorum assequi, & quod post actam pœnitentiam remissione peccatorum adepta, tunc offeramus sacrificium, & libamen domino.

Iohel.2. *Iohel.2.* *Ezech.33.* *Iohel.2.* *Hieron.* *Remigius Altissiodorensis episcopus.*

Ad eundem modum ante quadringentos annos, enarrãs eadem verba Rupertus Abbas Tuitiensis: In ipsa, inquit, pœnitentia, cautos esse cupit, & securitatem tollit.

Rupertus Abbas Tuitiensis.

Neque diuersum sensit ab ijs ante trecentos propè annos, Albertus quoque, non temerè Magnus appellatus, qui eadẽ verba explicãs: Quamuis, inquit, certũ sit, quòd contrito ignoscat Deus, tamen incertum est vtrum aliquis verè contritus sit. Videbit quòd corrigi non possit, quem ille despexit, Orabat scelestus dominum, à quo non misericordiam cõsequutus. Cain quidẽ obtulit, sed Deus ad munera eius non respexit. Moyses de quibusdam dixit: Ne respicias ad sacrificia eorum. Hactenus Albertus. Vides quomodo Iohel prædicauerit, & quomodo iam inde à mille ducentis annis per longam sacerdotum & Episcoporum successionem, ad hanc ætatẽ vsque nostram, hæc illius verba fuerint intellecta. Neq; verò solus Iohel ita prædicauit, verùm & Daniel, cum Regi Nabuchodonosor somnium suum exponeret, an eum grauiter initiò non perterrefecit, cùm quæ mala euentura illi essent, prædicaret? Neque tamen proptereà statim desperare iussit, quin viam ostendit, qua pœnas, quas fuerat comminatus, effugere liceret. Placeat tibi inquit, Rex cõsilium meum, peccata tua eleẽmosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum. His verbis perterrefacto, consolationis nonnihil attulit, neque tamen securum eum esse voluit. Non dixit, certo statue tibi remissa fore peccata: sed forsitan inquit, ignoscet Deus dilictis tuis. Quæ verba tractans Hieronymus: Cùm Daniel, inquit, præscius futurorum de sentẽtia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter veniam pollicentur peccatibus. Glossa verò ordinaria, intollerabilem esse dicit hanc istorum temeritatem. Sic itaq; Iohel, sic Daniel. Quid autem Rex ille Niniuæ, cum Ionas Propheta fore prædixisset, quòd post quadraginta dies Niniue subuerteretur, indutus ipse sacco, & in cinere sedẽs, an populũ ad pœnitentiam hortatus non est? vt operirentur saccis homines & iumenta? vt clamarent ad dominum in fortitudine, vt conuerteretur virã via sua mala, & iniquitate, quæ est in manibus eorum. Num autem post eiusmodi conuersionem statim iubebat certum esse de venia? Nequaquam, sed sicut Iohel, sicut Daniel, sic & hic: Quis scit, inquit, si conuertatur, & ignoscat Deus. Quem locum exponẽs Hierosolymus: Ideo, inquit, ambiguũ ponitur & incertum, vt dum homines dubij sunt de salute, fortiùs agant pœnitentiã & magis ad misericordiã prouocẽt Deum, Quæ totidem verbis repetuntur à Re-

Albertus Magnus. *Eccle.7.* *2.Mach.9.* *Gene.4.* *Num.16.* *Dan.4.* *Hiero in Danie.* *Niniuitarum regis pœnitentia.* *Daniel.4.*

migio, & à Ruperto, & in glossa ordinata, vt nunquam secùs in ecclesia Dei Prophetarum horum verba quisquam interpretatus fuisse videatur.

Quorum hunc prædicandi modum etiam Apostolos sequutos esse legimus. Sic enim
Acto. 8. Simonem Magum, qui donũ Dei existimabat pecunia possidere posse, Petrus affatus est: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc co-
De salute nemo vnquã securus. gitatio cordis tui. Si fortè, inquit, Certũ & & securum esse non iussit.

Hanc Prophetarum & Apostolorum doctrinã retinet adhuc Ecclesia Catholica, quę terrorem peccãtibus incutit, quò sic eos ad pœnitentiam prouocet, quàm cùm egerint,
Psal. 36. non eos propereà statim esse iubet absque metu, quin à noxia securitate deterret potiùs modis omnibus, ac sperare quidẽ iubet in domino, et facere bonitatem: cæterum fiduciam, certitudinemq; remissionis peccatorũ iactare, & in ea quiescere vetat. Quãuis enim de misericordia Dei, de promissis eius, de Christi merito, de sacramentorũ virtute, & efficacia nemo pius debeat dubitare, tamẽ, dum seipsum quilibet, suamq; propriam infirmitatem respicit, de sua gratia formidare ac timere potest.

Hæc est Ecclesię Catholicæ prędicatio cum Esaię, Hieremiæ. Ezechielis, Danielis, Iohelis, Ionæ: quin & Petri Apostoli prædicatione pulchrè congruens.

Ab Ecclesia Dei auulsi, de sua salute se certos esse falsò existimant. Num autem cum ea cõsentiunt etiã ij, qui ante triginta hos annos discesserint à nobis? quin ab ea potiùs ex Diametro, quod aiũt, distare videntur. Quid enim aliud ij, quã quod Ananias, quod Semeias, quod reliqui mẽdaces prophetæ, quibus nõ erat loquutus dominus: Non videbitis, aiunt, gladium, non erit fames in vobis, sed pacem veram
Hæreticorum doctrina. dabit vobis dominus: pax, subinde vociferantur, cùm non sit pax, ac ingẽtem quandam securitatem annunciantes, multorũ animas decipiũt. Docent enim, qualiacunque sint opera nostra, dũ tamen fixa, firmaque sit fides nostra, certos nos esse salutis nostræ, quandoquidem opera Deus non respicit. Cùm aperta fiut scripturæ verba, vbi de placa-
Ione. 3. Psal. 24. to Niniuitis Deo loquitur: Vidit Deus opera eorũ, quia conuersi sunt de via sua mala, & misertus est. Vidit Deus opera, Dicit Propheta. Isti contrà: Non respicit Deus opera. Alius verò Propheta: Vide, inquit, humilitatem meam, & laborem meum, & dimit-
Psal. 118. te vniuersa delicta mea. Et in alio Psalmo: Vide humilitatẽ meã, & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus Vide quoniam mandata tua dilexi domine, in misericordia tua
Hilarius. viuifica me. Quæ verba enarrans Hilarius: Reseruans, inquit, omnia iudicio diuino, etipi se ob humilitatis meritũ deposcit. Quem sequutus Ambrosius. Quasi is, inquit, quĩ humiliauerit cor suum, quasi is, qui plurimum laborauerit, ibi sibi dimitti peccata desi-
Ambros. derat, hic erui se precatur. Ac nonnullis interiectis: Athleta bonus mẽbra sua monstrat, vt suæ conuersationis approbet disciplinam, monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterũ certare compellitur, vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui humilitatem, vt ti-
2. Tim. 4. tulos Virtutis ostendas: ostende corporis tui certamina, vt dicas: Certamen bonũ certaui, cursum consummaui, vt videns spiritualis iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti. Precatur Propheta Deum, vt respiciat
Opera nostra curare deũ negant nostri tẽporis pseudo prophetæ. humilitatem suam, laborem suum, & quòd legẽ Dei nõ sit oblitus, & quòd eius præcepta dilexerit, quæ per nos etiam ostendi Deo præcepit Ambrosius. At nostri temporis Pseudoprophetæ, & Pseudoeuãgelistæ negãt Deum opera nostra respicere, negant illis ei curæ quicquam esse: quicquid sit de illis, certò nihilominus vnunquemque statuere debere, quòd gratis propter Christum peccata sibi sint remissa, quòd acceptus Deo, quòd vitæ sit hæres æternæ: quandoquidem omnis iustitia & sanctitas nostra merum
Contritio. sit peccatũ, & res damnata: Cõtritio verò, vsque eò nihil prosit, vt magis etiam faciat peccatorem. Quòd si quem arrodit propter peccatum conscientia, sic eum responsare iu-
Hæreticorũ impiæ voces & sententia. bent: Quid peccatum, peccatum: attamẽ ego sanctus sum: Si ego probus non sum Christus tamen probus est. Quasi verò iã esse cuiuis improbo liceat, quoniã Christus probus est? Huius iustitia nos iustos, huius probitate probos esse docent, etiã si non modò micam nullam eius probitatis in nobis habeamus: verùm insuper omni flagitiorum genere cooperti sumus. Quo turpior es, ait vnus ex his, eò citiùs impertit gratiam Deus. Qui suos etiam ita dicere iubet: Peccata mea non meam conscientiam, sed Christum premunt.

Cap. 5. Quid autem, an cum Hieremia Propheta nobis quoque dicere non licebit? Stupor & mirabilia facta sunt in terra: Prophetæ prophetabant mendacia, sacerdotes applaudebant manibus suis & populus meus dilexit talia. Reuera dilexit populus talia, Nam sic homines, mẽdacium Prophetarum istorũ blandis vocibus, tanquam Syrenarum dulcibus cãtilenis, iam dementatos videre licet, vt si quis vera magis & salutaria, quàm quæ grata sint auribus eorum, & iucunda prædicare velit, explodatur. Itaque non dubitant

rudes

rudes etiam asini, nonnunquam Prophetis, quid vaticinari debeant, præscribere, & à *Idiotarum* quibus docendi veniunt, eos docere. Nolite, inquiunt, videre, nolite aspicere in *quorundam* nobis, ea, quæ recta sunt loquimini nobis placentia, videre in nobis errores, Solam *huius seculi* fidem nobis prædicare, gehennæ flammas ne comminemini, sed promittite nobis reg- *præscriptum,* na cœlorum, vt post luxuriam & delicias, post incestas nuptias, pandatur nihilominus *Esaiæ 30.* nobis Paradysus. Quid nobis ostenditis viam Domini, per quam non libenter ingre- *Hieron.* dimur? quod replicatis nomen sancti Israël: quod nostri pectoris arcana non penetrat?

Vides pientissime Rex, qualis eorum; qui se nostro seculo vocant Euangelicos (cum nihil cum Euangelio commune habeant) qualis contra sit Catholicorum prædicatio. Nihil aliud illi quàm credere iubent vnumquemque, certoque statuere, quòd sit in gratia, quod sit indubitatus hæres regni cœlorum, quicquid sit de operibus. Et cũ hac inani sua fiducia deducunt homines ad æterna gehennæ supplicia: Nostri contrà: quamuis de *Catholicorum* Domini misericordia sperare iubeant, securos esse tamen homines vetãt: simul monent, *exhortatio &* ne satis esse credant, quòd à peccatis resipuerint, nisi dignos etiã pœnitentiæ fructus fe- *assensus.* cerint, & quam profitentur fidẽ, eam ex operibus ostenderint: Quòd cùm ad extremum illud iudicium ventum fuerit, non quæretur ex nobis, quid crediderimus, verùm quid credentes in corporibus nostris, vel boni vel mali gesserimus.

An autẽ alterutri diuinæ legis oraculis instructi non sunt? quin de expresso Dei verbo glorianter vtrique. Clamant vtrique: Verbũ Domini, os Domini loquutum est: Hæc *Matt. 3.* dicit dominus. Proferunt scripturas Catholici: Facite fructus dignos pœnitentiæ: Nisi *Luc. 13.* pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Compati oportet, si conglorificari: *Rom. 8.* commori, si conuiuere: sustinere, si conregnare volumus. Si vis ad vitam ingredi, serua *2. Tim. 2.* mandata. Si hæc scitis, beati eritis, si feceritis ea. Tu reddes vnicuique secundum opera *Matt. 19.* sua. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque pro- *Ioan. 13.* pria corporis, prout, gessit, siue bonum, siue malum. Omnis misericordia faciet locum *Rom. 2.* vnicuique secundum meritum operum suorum. Ego venio citò, & merces mea mecum *2 Cor. 5.* est, reddere vnicuique secundum opera sua: Procedent, qui bona fecerũt, in resurrectio- *Eccle. 6.* nem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Nescit homo, vtrum amo- *Apoc. 22.* re, an odio dignus sit. Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me. Quis potest *Ioan. 5.* dicere, mundum est cor meum: purus sum à peccato? Verebar omnia opera mea, sciens *Eccle. 9.* quòd non parceres delinquenti. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus *Psal. 18.* sum. De propitiatio peccato noli esse sine metu. Ne dicas: Misericordia domini magna *Prou. 20.* est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim & ira ab illo *Iob 9.* citò proximant, & in peccatum respicit ira illius. Cum timore & tremore salutem ve- *1. Cor. 4.* stram operemini: Beatus homo, qui semper est pauidus: Qui sine timore est, non pote- *Eccle. 5.* rit iustificari. Hę sunt, & complures aliæ scripturæ, quas longum esset omnes recensere, *Philip. 2.* quibus, tanquàm expresso Dei verbo, probare conantur, Orthodoxi, non satis esse, si *Prouer. 28.* quis credat sibi remissa esse peccata propter Christum, se esse in gratia, se esse hæredem *Ezec. 1.* vitæ eternæ, quicquid sit de operibus suis: sed sicut ipsum Christum pati priùs oportuit, *Scriptura pro* atque ira demum intrare in gloriam suam, sic & nos pati priùs oportere, quàm ad illam *nostra salutis* gloriam perueniamus, oportere sicut ambulauit ipse, sic ambulare nos quoque: oporte- *incertitudine.* re per bona opera certam facere vocationem nostram: & cùm omnia fecerimus, non *Luc. 24.* propterea statim securos esse debere, sed vereri omnia opera nostra & dicere, quòd ser- *Ioan. 12.* ui sumus inutiles, vsque eò etiam, vt ne de propitiato quidẽ peccato simus absq; metu. *2. Pet. 1.* *Luc 17.* *Scriptura pro salutis nostra certitudine.* *Mar. 16.* *Ioan 3.*

Proferunt autem & suas scripturas, qui segregauerunt seipsos, & contrariam sententiam tuentur: Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Sic dilexit Deus mundũ, *Deut. 31.* vt filiũ suum vnigenitũ daret, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam *Psal. 26.* æternam. Viriliter agite, nec paueatis ad aspectum eorum. Viriliter age, & confortetur *Esa. 35.* cor tuum. Dicite pusillanimes, confortamini, nolite timere. Assumite vniuersam arma- *1. Pet. 5.* turam Dei, vt possitis resistere in die malò. Cui resistite fortes in fide. Filium suum misit *Ephe. 6.* in mundum, vt viuamus per eum. Commendat Deus charitatem suam erga nos, quòd *1. Petri. 5.* cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus est. Dominus regit me, & *1. Ioan. 4.* nihil mihi deerit. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam *Rom. 5.* tu mecum es. Dominus protector vitæ meę, à quo trepidabo? In te domine speraui, non *Psal. 22.* confundar in æternum. Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque *Psal. eodem.* vlla creatura poterit me separare à charitate Dei. Omne quod dat mihi pater, ad me ve- *Psal. 26.* niet, & eum qui venit ad me, non eijciam foras. Quisquis inuocauerit nomen domini, *Psal. 30.* saluus erit. Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria nostra, *Rom. 8.* quæ vincit mundum, fides nostra. Hæ sunt scripturæ, quas adfert Brẽtius ad confirman- *Ioan. 5.* dam certitudinem suam, & inanem fiduciam. Verùm eius generis, vt ex pumice lac ex- *Roma. 10.* *1. Ioan. 5.* *In 2. Pericope apologiæ suæ, contra Petrum à Soto.*

pressetis citiùs, qoàm ex illis hoc, quid vult Brentius, elicueris. Vides itaque, quàm sit vetus hoc, quod de expresso Dei verbo gloriatur hæretici, cùm etiam Hieremiæ & Ezechielis tempotibus fuerit hoc vsitatum. Quid autem nato iam Christo, num idem factitatum non est? Notisima est Euangelica illa historia, qua scribitur: Iesum, simul vt fuit baptizatus, in desertum à spiritu ductum, & ibi à Diabolo fuisse tentatum. Quibus autem alijs ille, quàm scripturarum armis cū Christo congressus est? Statuit eum, dicit Mattheus, supra pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: quia angelis suis maodauit de te, in manibus tollēt te, ne fortè offendas ad lapidem pedē tuum. Quem locū tractaos Ambrosius, valdè salubriter admonet: Disce hic quoque, quia Satanas transfigurat se in angelum lucis, & de scripturis ipsis sæpè diuinis laqueū fidelibus parat. Sic hæreticus facit, sic euiscerat fidem, sic iura pietatis impugnat. Ergo non te capiat hæreticus, quia potest de scripturis aliqoa exēpla proferre: ne sibi atroget, quòd doctus videtur, vtitur & Diabolis testimonijs scripturarū, non vt doceat, sed vt circūscribat & fallat. Tractat eundē locū lōge pulcherrimè æqualis Ambrosij. Vicētius Litinēsis, in illo aureo suo libello, quē inscripsit pro Catholicæ fidei antiquitate & vniuersitate. Libet autem altiùs illius verba repetere, cùm digna sint, quæ non legantur modò, vetùmetiam edificantur. Hic fortasse aliquis interroget, inquit, an & hæretici diuinæ scripturæ testimooijs vtantut. Vtuntur planè, & vehementer quidē. Nam videas eos volare per singula qoæque sanctæ legis volumina? per Mosi, per Regnorom libros, per Psalmos, per Apostolos, per Euāgelia, per Prophetas. Siue enim apud suos, siue apud alienos, siue priuatim, siue publice, siue in sermonibus, siue io libris, siue in conuiuijs, siue in plateis, nihil vnquā penè de suo proferunt, quòd non etiā scripturæ verbis adumbrare conentur. Lege Pauli Samosateni opuscula. Priscilliani, Euuomij, Iouiniani, reliquarūque pestiū, cernes infinitā exemplorū congeriē, propè nullā omitti paginam, quæ noui ac veteris testamenti sententijs fucata & colorata non sit. Sed tantò magis cauendi & pertimescendi sunt, quantò occultiùs sub diuinæ legis vmbraculis latitant. Sciont enim fœtores suos nulli ferè citò esse placituros, idcirco eos cœlestis eloquij velut quodam aromate, aspergunt, vt ille qui humanum facilè despiceret errorem, diuina non facilè contemnat oracula. Itaque faciunt quod hi solent, qui paruulis austera quædam temperaturi pocula, priùs ora melle circumlinunt, vt incauta ætas, cùm dulcedinem præsenserit, amaritudinem non reformidet. Quod etiam ijs curæ est qui mala gramina, & noxios succos, medicaminum vocabulis præcolorant vt nemo, ferè, vbi suprascriptum legerit remedium, suspicetur venenum. Idem denique & Saluator clamabat: Attendite vobis à Pseudoprophetis, qui veniunt ad vos in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Quid est vestitus ouium? nisi Prophetaruoi & Apostolorum proloquia, quæ ijdem ouili quadā sinceritate, agno illi immaculato, qui tollit peccata mundi, tanquàm vellera quædam texuerunt. Qui sunt lupi rapaces? nisi sensus hæreticorum feri & rabidi, qui caulas Ecclesiæ semper infestant, & gregem Christi, quaquà possunt, dilacerant. Sed vt fallaciùs incautis ouibus obrepant, manente luporum ferocia, deponunt lupinam speciem, & sese diuinæ legis sententijs veluti quibusdam velleribus obuoluunt, vt cùm quisque lanarum mollicies persenserit, nequaquam aculeos dentium pertimescat. Sed quit ait Saluator? Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, cùm cœperint diuinas illas voces, non iam proferre tantùm, sed etiam exponere: nec adhuc iactare solùm, sed etiam interpretari: tunc amaritudo illa, tunc acerbitas, tunc rabies intelligitur, tunc nouitium virus exhalatur, tunc profanæ nouitates aperiuntur, tunc primùm scindi sepem videas, tunc transferri patrum terminos, tunc Catholicam fidem cædi, tunc Ecclesiasticum dogma lacerari. Tales erant hi quos percutit Apostolus Paulus, in secunda ad Corinthios, dicens: Nam eiusmodi, inquit, Pseudoapostoli, operarij, subdoli, transfigurant se in Apostolos Christi. Quid est transfigurant se in Apostolos Christi? Proferebant Apostoli diuina legis exempla, proferebant & illi. Proferebant Apostoli Psalmorum auctoritates, proferebaot & illi, Proferebant Apostoli sententias Prophetarum, & illi nihilominus proferebāt. Sed cū ea, quæ similiter protulerāt interpretati non similiter cæpissent, tunc simplices à subdolis, tunc infucati à fucatis, tunc recti à peruersis, tunc postremò veri Apostoli à falsis Apostolis discernebantur. Et non mirum, inquit: ipse enim Satanas transfigurat se in angelum lucis, non est ergo magnū, si ministri eios transfigurētur, sicut ministri iustitiæ. Ergo secūdum Apostoli Pauli magisteriū quotiescunq; vel Pseudoapostoli, vel pseudoprophetæ, vel pseudodoctores diuinæ legis sententias proferūt, quibus malè interpretatis, errores suos adstruere cooentur, non dubiū est, quin auctoris sua callida machinamenta sectētur, quæ ille nuoquam profectò comminisceretur, nisi sciret omnino nullā esse ad fallendū faciliorē viā, quàm, vt

Matt. 4. Iesus ductus tentatus. Psal. 90. Ambr. Lib. 4. in Luc. Hæretici in Angelos lucis transfigurati. Vincentius Lirinensis. Hæretici ad confirmanda sua dogmata testimonijs sacræ scripturæ vtuntur. Perelegantes Metaphora. Matt. 7. Luc. 6. Ouium vestitus quid. Lupi rapaces qui. Matth. 7. Hæreticorum fructus. 2. Cor. 11. Hæretici transfigurati in Apostolos Christi. Satanas trāsfiguratus in Angelum lucis. Diabolus sacræ scripturæ exemplis ad fallendum vtitur.

vt vbi nefarij erroris ſubinducitur fraudulentia, ibi diuinorum verborum prætẽdatur
auctoritas. Sed dicet aliquis: Vnde probatur, quòd ſacræ legis exẽplis diabolus vti ſo-
leat. Legat Euangelia, in quibus ſcribitur: Tunc aſſumpſit eum diabolus, id eſt, Domi-
num ſaluatorem, & ſtatuit eum ſupra pinnam tẽpli, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te *Matt. 4.*
deorſum: ſcriptum eſt enim, quod angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omni-
bus vijs tuis. In manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Quid hic *Pſal. 90.*
faciet miſellis hominibus, qui ipſum dominum maieſtatis, ſcripturarũ teſtimonijs ap-
petiuit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum, Quare? Scriptũ eſt enim, inquit. Mag- *Notandum.*
nopere nobis doctrina loci iſtius attendenda atque retinenda eſt, vt tanto Euangelicæ
auctoritatis exemplo, quando aliquos Apoſtolica ſeu Prophetica verba proferre con-
tra Catholicam fidem viderimus, diabolum per eos loqui minimè dubitemus. Nam ſi-
cut tunc caput capiti, ita nunc quoque membra membris loquuntur: membra ſcilicet
diaboli membris Chriſti: perfidi, fidelibus: ſacrilegi, religioſis: hæretici poſtremò, catho-
licis. Sed quid tandem dicit? Si, inquit, filius Dei es, mitte te deorſum. Hoc eſt. Filius vis
eſſe Dei, & hæreditatem regni cœleſtis accipere, mitte te deorſum, id eſt, ex iſtius te ſub-
limis Eccleſiæ, quæ etiã tẽplũ Dei putatur & doctrina & traditione demitte. Ac ſi quis *Diaboli &*
interroget quẽpiam hęreticorũ ſibi talia perſuadentẽ. Vnde probas? vnde doces, quòd *Hæreticorum*
Eccleſiæ Catholicæ vniuerſalẽ & antiquã fidẽ dimittere debeam? Statim ille: Scriptũ eſt *in citandis*
enim. Et continuò mille teſtimonia, mille exẽpla, mille auctoritates parat, de lege, de pſal *ſcripturis eadẽ*
mis, de Apoſtolis, de Prophetis, quibus nouo & malo more interpretatis, exarce Catho *vis & par*
lica, in hęreſeos barathrũ infelix anima pręcipitetur. Iã verò illis, quæ ſequũtur, promiſ- *auctoritas.*
ſionibus, miro modo hæretici incautos homines decipere cõſueuerunt. Audent etenim
polliceri & docere, quòd in Eccleſia ſua, hoc eſt, in cõmunionis ſuę cõuenticulo, magna *Hæreticorum*
& ſpecialis ac planè perſonalis, quædã ſit Dei gratia: adeò, vt ſine vllo labore, ſine vllo *conuenticula.*
ſtudio, ſine vlla induſtria, etiãſi nec petãt, nec quærãt, nec pulſent, quicũq; illi ad nume-
rum ſuum pertinent, tamen ita diuinitus diſpenſentur, vt angelicis euecti manibus, id
eſt, angelica protectione ſeruati, nunquam poſsint offendere ad lapidem pedem ſuum,
id eſt, nunquam ſchandalizari, hactenus Vincentius. Potuit autem Vincentius hic illu-
ſtrioribus notis noſtri temporis hæreticos depingere, quàm quibus eos hoc loco depi-
ctos eſſe videmus? Quid enim aliud eſt, quod magis per eos moliatur Satanas, quàm vt
perſuadere poſsit hominibus, vt mittãt ſe deorſum? vt ab ſublimis huius Eccleſiæ (quam *Mitti deorſum,*
ciuitatem ſupra montem poſitam vocat Chriſtus) doctrina traditioneque ſe demittãt? *eſt ſeſe ab Ec-*
Quod ſimul vt perſuaſit, iam indubitatam eſt victoriam conſequutus. Nam quòad ali- *cleſia Catholi-*
quis ex hac ſublimi ciuitate ſe non demiſerit, quamlibet eum grauiter Satanas oppug- *ca ſubducere.*
net, irriti tamen cadunt conatus eius omnes. Simul vt autem aliquis miſerit ſe deor-
ſum, ſimul vt ab ouili diſceſſerit, & à reliquo ſe grege ſegregauerit, eueſtigiò præda fit
lupo. Quamobrem in hac vna re neruos ſuos omnes intendit ſatanas, vt homines ad- *Sathanæ ner-*
ducat, quò ſe mittant deorſum, vt à ſublimi Eccleſiæ doctrina diſcedant, vt eius tradi- *ui.*
tiones pro nihilo ducant, vt ſuum, aut cuiuſcunque tandem alterius priuatum ſpiritum
potiùs quam Eccleſiæ totius, cui promiſſus eſt ſpiritus veritatis, ſenſum & conſenſum
ſequãtur. Neque deſunt illi ſcripturę, quibus id perſuadere conetur. Scriptum eſt enim,
inquit: In præceptis patrum veſtrorum nolite incedere: Sine cauſa me colunt, docentes *Ezec. 20.*
doctrinas & mandata hominum. Quòd, ſi vel vna aliqua in re perſuaſerit alicui, quo ſe *Matt. 15.*
mittat deorſum, & à maiorum præceptis & inſtitutis, & ab Eccleſiaſtica traditione diſ-
cedat, iam eum in poteſtatem ſuam redactũ habet, iam nullo negocio perficit, quò ma- *Omne Satanæ*
gis indies, atque magis mittat ſe deorſum, nec vllũ eſt doctrinæ genus tã ab omni pietate *ſtudium quò*
remotum, quo non facilè mentem illius imbuat. In hoc igitur vno ſtudium illius omne *tendat.*
conſumitur, vt homines aſſuefaciat mittere ſe deorſum, ac ſenſum & conſenſum totius
Eccleſię ne pili quidem facere: quin illius placitis aduerſari maximè. Quod, cùm ab alijs
hæreticis, tum ab illo, qui dux eorum fuit & anteſignanus, hoc noſtro ſeculo Martino *Martinus Lu-*
Luthero, ſumma diligentia curatum eſſe videmus. Quid enim aliud ille crepat in ſcrip- *ther Satanæ*
tis ſuis omnibus, quàm vt ſe mittant homines deorſum: vt ab Eccleſia ſe præcidant: vt *anteſignanus.*
eius placitis aduerſentur? vt, ſi quid illa præceperit, in deſpectum eius contraria faciant *Eccleſiæ præ-*
omnia? Verbi gratia: iubet Eccleſia, vt ieiunes tẽpore quadrageſimæ, vt ſub feſtũ Paſcha- *cepta.*
tis peccata tua confitearis, & ad Euchariſtiæ ſacramentum accedas. Quid hic docet Lu-
therus? Quandoquidem ſic ab Eccleſia conſtitutum eſt, ob hoc ipſum non faciam: & ſi *Lutheri præ-*
non præcepiſſet, vellem facere: faciam autem alio tempore, quo non pręcepit, quando, *cepta.*
& quomodo mea libera voluntas me tetigerit. Ad eundem modum, adiaphoron eſſe
cenſet, eleuetur Euchariſtia, nec ne. Sed quoniam ſic Eccleſiæ viſum eſt, vt eleuaretur, in
deſpectum illius ab eleuatione docet abſtinendũ eſſe. Itidem ſub vna quis, an ſub vtra-
que

que specie sumat Eucharistiam, pluribus in locis nihil referre scribit, quòd mihi sit ea de re tanquam necessarium à Deo præceptum. Intereà tamen io eo libro, qnem inscripsit, De formula missæ: Si quo casu, inquit, Concilium statueret, minimè omnium nos vellemns vtraque potiri, imò tum primùm in despectu Concilij, vellemus aut voa, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque talis Concilij auctoritate potitentur vtraque. Quid autem aliud concilium, quàm Ecclesiam repræsentat? io huius itaque, sancientis aliquid, despectum, contraria potiùs omnia facere iubet, per non ignobile membrū hoc suū sathanas, per quod clamat etiā nunc: mitte te deorsum. An enim is non mittit se deorsum, qoi non hoc sequitur, quod omniū est, quod Catholicum est, quod orbis totins Christiani consensu receptum est, & approbatum: sed in eo libentiùs acquiescit, quod vni alicui fanatico noonunquàm homini visum est, qui quàmlibet etiam cautus & prudens existimetur, tamen cùm de suo loquitur, nihil aliud sicut ipsa veritas testatur, quàm mendacium loquitur? Potest autem aliquis magis mittere se deorsum, quàm si ab eo, qui est omninm, ad eum qui priuatus est, alicuius sensum, hoc est, à veritate prolabatur ad mendaciū, quod bomo de suo loquitur? Quam igitur cantilenam ipse per se Christo Sathanas occinebat in deserto, eaodem nunc quoque per membra sua Christianis occinit, nec aliud vrget maiore studio, quā vt mittant se deorsum, vt vniuersalem & antiquam Ecclesiæ Catholicæ fidem dimittant. Pollicetur per ea nunc etiam, & docet, quòd in suæ communionis conuenticulo, magna quędam & specialis, ac planè personalis Dei sit gratia. Persuadet imperitis, si quis fidem suorum specialem sit amplexus, † quòd is, non modò si sit bonis operibus destitutus omnibus, verumetiam nullo sit flagitiorum genere non coopertus, certus tamen esse debeat, se esse in gratia, ac futurum olim, vt tollant eum angeli maoibus suis, & in cœlum rectà perducant: vt illorum protectione seruatus, oe lenissimè quidem ad lapidem vllum offendat: sed esse apud Deum in gratia, si ad finem vsque vitæ suæ perseueret. Hoc à suis ita certum haberi vult, & indubitatum, nullum vt scelus admitti posse putent grauiùs, quàm si vel minima quis eius rei dubitatione tangatur. Quæ persoasio cōmunis est omnibus hæreticis. Nam non magis id à suis exigunt Lutherani, quàm à suis idem requirunt & Zuingliani & Anabaptistæ (cùm intereà non magis inter se dissideant ignis & aqua, quàm istorum inter se pugnant dogmata) fieri vt nulla ratione possit, quin vel ij, vel illi, vel isti manibus dæmonum in barathrum inferni præcipitentur potiùs, quàm vt suis eos manibus cœlestes angeli dignentur. Qui cùm æquè sint omnes à Christi corpore sua voluntate præcisi, nihil commune cum eis cœlestes Angelos habituros, certiùs est, quàm vt ambigere quisquam possit.

Concilium ecclesiam repræsentat. Mittit se deorsum, qui non assentitur Ecclesiæ Catholicæ.

Ioan. 8.

Quid Satanas hæreticis polliceatur, & persuadeat.

Lutheranorum, Zuinglianorum, & Anabaptistarum schisma.

Vidimus ergo iam, quemadmodum etiam Christum expresso Dei verbo Sathanas fuerit oppugnare conatus. An autem idem non fecit per membra quoque sua contra eundem Christū filium Dei? An expresso Dei verbo demonstrare conatus non est, quod Christus non modò non esset Propheta, verumetiā reus esset mortis? Legimus in Euangelio, quòd cùm audissent Christi sermones Iudæi, alij dixerunt, hic est Propheta: alij verò, hic est Christus: neque defuerunt intereà, qui dicerent: Nunquid à Galilæa venit Christus? Nónne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & de Bethleem castello vbi erat Dauid, venit Christus? Ad Nicodemum verò Pharisæi: Scrutare scripturas, aiunt, & vide, quia à Galilea Propheta non surgit. Nec eo cōtenti, quòd cū scripturis prolatis Prophetam esse negassent, vociferabantur prętereà: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Quis est qui non obstupescat hæc legens? Legem & Prophetas, contra legis & Prophetarum auctorem ac dominum, diaboli membra proferebant: & sicut ipsis videbatur, expresso Dei verbo, quòd non modo non esset Propheta, verum etiam tanquā facinorosus aliquis legis trāsgressor dignus esset morte, demonstrabant. Quòd si verò contra Christum ipsum, cum adhuc inter homines versaretur, sic est non ab ipso Sathana modò, verùm etiam à membris eius, scripturarum armis pugnatum, quid non fieri putandum est misellis hominibus? aut quid erit, quod Sathanas è scripturis persuadere se non posse speratit, qui Christum & non esse Prophetam, & esse mortis reum, è scripturis docere se posse persuasum habebat? Iam Igitur & hoc factum est, quemadmodum ipsum etiam Christum Dei filiū in terris degentem, & per se, & per membra sua, scripturarum armis appetere Diabolus non dubitauit, & quem ex illis produxit sensum, expressum Dei verbum haberi voluit.

Ioan. 7.

Aliud Sathanæ ex diuinis scripturis testimonium.

Ioan. 5.

Ioan. 19.

Sathanas non minùs Apostolos, quàm Christum suis armis aggressus est.

Quid autem Apostolos? Nunquid eisdem armis aggressus non est? Hos verò maximè. Quid enim sibi volunt illa Pauli verba? Eiusmodi Pseudoapostoli sunt operarij subdoli transfigurantes se in Apostolos Christi. Et non mirum: ipse enim Sathanas transfigurat se in aogelum lucis; non est ergo magnum, si ministri eius traosfigurentur,

2. Cor. 11.

tut, ficut miniftri iuftitiæ. Quàm graphice Paulus depingit fui tēporis Pfeudoapoftolos? Nolebant illi videri aliud, quàm Chriftū, quàm Euangelium prędicare. Quin ficut Ecclefiæ Catholicæ doctrinæ noftri temporis hæretici, fic illi Pauli prædicationi, Euangelij nomen detrahere, fibique vifi funt illud arrogare. Nunquid hoc apertè Paulus non fignificat, cùm ita fcribit Galatis? Mitor quòd fic tam citò transferimini ab eo, qui vos vocauit in gratiam Chrifti, in aliud Euangelium, quod nō eft aliud, nifi funt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chrifti. Quem locum enarrans Pauli germanus interpres Ioannes Chryfoftomus: Huiufmodi diaboli, inquit, fraus eft, haud quaquā nudos proponere laqueos, quibus venetur homines. Etenim fi dixiffent: Difcedite à Chrifto Galatæ, vitaffent eos velut impoftores & corruptores. Nunc verò finentes in fide manere, & interim fraudi prætexentes Euangelij nomen, impunè, fummaque audacia perfodiebant domum, videlicet ijs, quæ dixi, obtentis velamentis, per hæc nomina celantibus parietum perfoffores. Quoniam igitur illi fuam impofturam, appellabant Euangelium, ipfe etiam aduerfus nomen repugnat, &c. Vides quemadmodum etiam tunc, ficut nunc, fraudi fuæ quidam nomen Euangelij prętexebant, & impofturam fuam Euangelium appellabant: quod ipfi docerent, non quod Paulus prædicaret, hoc Euangelium videri volebant: & fub huius honefto protextu, fucum hominibus facientes, in eorum animos irrepere conabantur. Sic Sathan ad illaqueandos homines, aliquo femper abutitur integumēto: neque ftatim, ficut vulgò loquuntur, oftendit cornua: fed fcripturarū diuinarū, fed verbi Dei, fed Euangelij nomen prætendit, quò faciliùs incautos in fuas naffas pertrahat. Decet autē fideles non ftatim eiufmodi laruas moueri, neq; fi quis impofturā fuā vocet Euangeliū, eo loco protinus eā habere debēt.

Pfeudoapoftolorum in primitiua Ecclefia calliditas. — *Cap. 1.* — *Chryfoftomus.* — *Hæreticorum prætextus & impoftura.* — *Sathanæ integumentum.*

Acmeminit idem Paulus ad Theffalonicenfes fcribens, fuiffe quofdam qui per Epiftolam, tanquàm à fe miffam, terrerent homines, quafi iamiam inftaret dies Domini: cùm tamen à Paulo nihil tale fcriptum fuerit. Sed cum is in priore fua ad eofdem Epiftola fcripfiffet: Nos qui viuimus, qui refidui fumus, in aduentu Domini, non præueniemus eos, qui dormierunt, iftis eius verbis alienum fenfum hunc affingebant, cum ea Pauli mens fuiffet nunquam. Sic etiam, fuperftite Paulo Pauli verba fecus quidam interpretari veriti non funt.

2. Thef. 2. — *1. Thef. 4.*

Scribit autem hoc & Petrus Apoftolus de Pauli Epiftolis, quòd quædam in eis funt difficilia intellectu, quæ indocti & inftabiles deprauant, ficut & cæteras fcripturas ad fuum ipforum perditionem. Si quum adhuc in terris degeret Paulus, inuenti funt, qui eius verba deprauarent & inuerterent, quid mirum eft, fi tot feculis, poftquàm ille mortuus eft, idem hoc de illis factitatum eft, & fit etiam nunc? Quid autem illud fuerit, quod indocti quidam & inftabiles in Epiftolis Pauli deprauare, fiue peruertere funt conati, docet in eo libro, quem infcripfit, de fide & operibus, Auguftinus. Quum enim fcripfiffet Paulus: Arbitramur hominem iuftificari per fidem, fiue operibus legis: Sic hæc verba quofdam indoctos & inftabiles accepiffe dixit, vt mala quadam fecuritate, cùm fuam, tum aliorum falutem perderent, dum ad falutem obtinendam, folam fidem fufficere putarent. Quam etiam caufam fuiffe narrat, quòd aliæ Apoftolicæ Epiftolæ, Petri, Ioannis, Iacobi, Iudæ, contra fententiam hanc maximè dirigunt intentionem, vt vehementer adftruant, fidem fine operibus nihil prodeffe. Sicut etiam ipfe Paulus non qualem libet fidem, qua in Deum creditur, fed eam falubrem planeque Euangelicam definiuit, cuius opera ex dilectione procedunt: Et fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Vnde illam fidem, quæ fufficere ad falutem quibufdam videtur, ita nihil prodeffe affeuerat, vt dicat: Si habeam omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil fum. Vbi autem hęc fidelis charitas operatur, fine dubio bene viuitur: plenitudo enim legis charitas. Hactenus Auguftinus. Vide autem, quàm vetufta fit hæc herefis, quæ folam fidem ad falutem fufficere dicit. (Fuit enim adhuc illo Paulo fuperftite) quàm expreffo Dei verbo, quod ille per electum fuum vas Apoftolorum protulit, probare quidam funt conati, cùm tamen hæc Pauli mens nunquam fuerit: fed, ficut fcribit Petrus, indocti quidem & Inftabiles, fenfum verborum illius peruerterunt. Quid autē aliud, per Deū immortalē, & auribus, & animis hominum nunc quoq; Sathan per mēbra fua magis inculcare ftudet, quàm quod (cum adhuc in terris Paulus verfaretur) per fuos inculcabat, nimirū, vt folam fidē, & ad iuftitiam & ad falutem fufficere perfuafum habeat? Quòd fi tum Petrus queftus eft, inuerfa fuiffe Pauli verba, quantò magis nunc idē quereretur, cùm dogma hoc tā perniciofum, tanta contentione afferitur, cum ingeruntur & auribus, & oculis hominum voces illæ peftilentifsimę, Euangeliū pati non poffe, vt prædicetur de bonis operibus, ouiculam Chrifti horrere, vbi prædicari ea audit? Fidem nullū opus bōnū poffe iuxta fe ferre? Qui bonis operibus

2. Pet. 3. — *Indocti & inftabiles deprauant fcripturas.* — *Cap. 14.* — *Rom. 3.* — *Fidem fine operibus fufficere ad falutem afferunt heretici, quod falfum oftenditur.* — *Vera fides quæ per dilectionem operatur.* — *Galat. 5.* — *1. Cor. 13.* — *Rom. 13.* — *2. Pet. 3.* — *Hæreticorum voces peftilentifsimæ.*

operibus cooperti sunt, eos vix posse cœlom penetrare, quòd ea iustificationem consequentia, sint impura, cùm opus optimè factum, sit peccarum? Pestilentes esse magistros, & radicem germinantem fel, qui in nouo Testamento conscientias operibus vexant, nec esse simul in Ecclesia, fidei magistrum, & operum? Huic tam impuræ doctrinæ, si nomen Euangelij prætendi Petrus nunc audiret: Si Paulus pestilentissimos homines iactare se videret, quòd eam è suis epistolis hausissent, in quibus constat illum tanto studio bona opera nobis commendasse, & ad ea amplectenda fideles omnes excitasse, quid

Aucloris huius libelli propositum.

vtronque dicturum, quid facturum existimamus: Verùm de ijs satis: nobis enim hoc loco nihil aliud, quàm hoc demonstrare fuit propositum, quòd etiam Apostolorum tēporibus non defuerint, qoi fraudi suæ prætexerent nomen Euangelij, quiqoe ex ipsis Pauli verbis, dum sensum eorum peruertunt, contrario Paulo doctrinam profiteri, minimè formidarent. Quòd si verò scripturas contra scripturarum anctorem Christum, si Pauli verba in prauum sensum detorta contra Paulum ipsum producere sathanas, & ipse per se, & per membra sua veritus non est, quis iā erit, qoi magnoperè miretur, si posterioribus sæculis maiori cum audacia id facere aggressus est? vetustissimus est scriptor

Tertulliani vetustissimi scriptoris locus ex libro de præscriptionibus aduersus hæreticos. Cap. 4.

Tertullianus, ab Apostolorum temporibus non ita longo interuallo disiunctus, is de præscriptionibus aduersus hæreticos, pręclarum librum conscripsit, in quo frequens illud in eorum ore fuisse refert: Quærite, & inuenietis: Scrutamini scripturas. Ac hortatur fideles, vt finem tamen aliquem esse quærendi velint, simul fidē exercitationi scripturarum præfert. Tandem ijs verbis vritur: De scripturis agunt hæretici, de scripturis suadenr: aliunde scilicet suadere possent de rebus fidei nisi ex literis fidei? Venimus igitur ad propositum, huc enim dirigebamus & hoc pręstruebamus ad locutionis præfa-

Hæreticorum aduersus orthodoxos congressus.

tionem, vtiam hic de eo congrediamut, de quo aduersarij prouocant. Scripturas obtendunt, & hac sua audacia maximè quosdam mouent: In ipso verò congressu, firmos quidem farigant, infirmos capiunt, medios cum scrupulo dimittunt. Mox docet, quid conrra eos, quando scripruras obtendunt, faciendū sit: Hunc igitur, ioquit, potissimum gradum obstruimus, non admittendo eos ad vllam de scripturis disputationem. Si hę sunt illę vires eorum, an ne eas habere possint, dispici debet, cui cōpetat possessio scripturarum, ne is admittatur ad eas, cui nullo modo competit. Ne verò putaret aliquis hoc eum propereà sic scribere, quòd causæ diffidat, illico subiungit: Hoc de consilio diffideoriæ, aut de studio aliter iucundæ constitutionis induxerim, nisi ratio constiterit in primis illa, quòd fides oostra obsequiū Apostolo debeat, prohibenti quæstiones inire,

Cum hæreticis non disputandum, duæ rationes. 1. Tim. 6. Tit. 3. Matt. 18. Hæresis peruersitas in corrumpendis scripturis.

nouis vocibus aures accommodare: Hæreticum post vnam correptionem cōuenire, non post disputationem. Adeò interdixit disputatione correptionem designās, causam hæretici conueniendi: Et hoc vnā, scilicet, quia non est Christianus, ne more Christiano semel & iterum, & sub duobus aut tribus testibos castigandus videretur: cùm ob hoc sit castigandus, propter quod non sit cum illo disputandum. Deinde qooniam nihil proficiat congressio scripturarum, nisi planè, vt aut stomachi quis ineat versionem, aut cerebri. Ista hæresis non recipit quasdam scripturas: & si quas recipit, adiectionibus & detractationibus ad dispositionem instituti sui interuertit: & si recipit, non recipit integras: Et si aliquarenos integras pręstat, nihilomious diuersas expositiones, commentata, conuertit. Tantum veritati obstrepit adulter sensus, quantum & corruptor stylus: variæ pręsumptiones necessariò nolunt agnoscere ea, per quæ reuincuntur. His nituntur, quæ ex falso composuerunt, & quæ de ambiguitate cœperunt. Quid promouebis exercitatissime scripruratum, cum si qoid defenderis: negerur ex diuerso, si quid negaueris, defendarur? Et tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphematione. Ille verò, si quis est, cuius causa in congressum descēdis scripturarum, vt eom dobitanrem confirmes ad veritatem, an magis ad hæreses deuerget? hoc ipso motus, qood te videat nihil promouisse, æquo gradu negandi & defendendi diuersa parte staturum. Certè de pari altercatione, incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Hæc vtiquè & ipsi habent in nos retorquere. Necesse est enim & illos dicere: à nobis potiùs adulteria scripturarum, & expositionum mendacia inferri, qui proinde sibi defendant veritatem. Ergo non ad scripturas prouocandum est, nec io ijs constituendum certamen, in quibus aut nulla, aot incerta victoria est, aut parum certa. Nam & si non ita euaderet collatio scripturarum, vt vtramque partem sisteret, ordo rerum desiderabat: illud prius proponi, quod nunc solùm disputandum est, qoibus

Clemens Alexandrinus contra hæreticos.

competat fides ipsa, cuius sint scripturæ, à quo, & per qnos, & quando, & quibus sit tradita disciplina, qua fiunt Christiani. Ad eundem modum æqualis eius Clemens Alexādrinus: Quòd si, inquit, propheticis quoque scripturis vti, qui sectantur hæreses, ausi fuerint, primùm quidē non omnibus, deinde nec integtis vtuntur, neq; vt dictat corpus

&

& contextus prophetiæ, sed quæ ambiguè dicta sunt eligentes, in priuatas suas transferunt opiniones, sparsim paucas voces carpentes veluti flosculos, nec quod significatur per eas, considerantes, sed ipsa nuda dictione abutentes. In omnibus ferè verbis quæ proferunt, reperias eos solis hominibus inhærentes, ac significata variantes. Quid autem scribi potuit melius? quid ad rem, qua de agitur, accommodatius? quàm quod à viro doctißimo Tertulliano scriptum legimus? Ostendit is, de scripturis agere, de scripturis suadere, scripturas hæreticos obtēdere solitos fuisse, verùm intereà monet, vt eis gradus hic obstruatur, néue admittantur ad vllam de scripturis disputationem, quod scripturatum ius illis non competat, cùm in earū possessione Catholici præscripserint. Simul Pauli testimonium producit, qui cum hæreticis confligendo, tempus terere vetat, quòd semper pugna pugnam, & disputatio disputationem pariat, nullus vt sit iurgijs & altercationibus finis futurus, si quis velit obstinatos vincere disputando: quòd nec eis desunt vnquam, & addit illis animos improbitas, ne pugnando fatigentur: vt longè præstat omnem, quam captare videntur, digladiandi cum illis ansam desugere, & à pugnis istis verborum abstinere, cùm non raro verum illud fiat, quod quasi prouerbio celebratur: Nimium altercando veritas amittitur.

Hæretici solis hominibus inhærent, & significata variant.

1. Timo. 6.

Cęterum quòd à Tertulliano scribitur: Ista hæresis quasdam scripturas non recipit, & quæ sequuntur, an de nostri temporis hæreticis verisimè dici non potest? Quatum qui primus auctor, an is palam, quod de Marcione scribit idem Tertullianus, machæra vsus non est, dum ad materiam suam cædem scripturarum confecit? Docuit is, fidem solam nobis ad iustitiam, & ad salutem sufficere. Vidit hoc dogma suum consistere non posse, si quam haberet auctoritatem Canonica Iacobi Epistola mox arrepta machæra, pręcidit eam è libro suo: Nolo, inquit, eam habere in meis biblijs. Satis pro imperio. Vocat autem biblia sua, vt indicet, nihil oisi commune cum ijs esse quæ sunt Ecclesiæ Catholicæ. Docuit idem orationes & sacrificia pro defunctis esse superuacanea. Vidit huic doctrinæ suæ palàm aduersarij scripturam, quam plerique omnes veteres scriptores orthodoxi ex libro Machabæorum producunt: arripuit machæram, & hunc quoque librum resecuit. Docuit absoluta necesßitate fieri omnia, tam certos & securos esse nos debere de gratia, deque salute nostra. Pugnabant cum hac illius sententia, quæ in libro sapientiæ, & Ecclesiastico leguntur: præcidit & hos libros machæra sua. Idem fecit de nonnullis alijs libris canonicis, & quibus dogmata sua confutari cernebat. Sic ille, que materiæ suæ non seruirent, eas Scripturas non recipiebat: quin arrepta machęra, de biblijs suis resecabat. Quas verò scripturas recipiebat, nónne dum ex bonis Latinis mala facit Germanica, suis eas adiectionibus & detractationibus ad instituti tui dispositionem interuertit? Quòd ei non à Catholicis magis, quàm ab ipsis etiam sectatijs crimini datur. Iam verò, si quas recipiebat integras, an diuersas vel aduersas potius, planeque contrarias expositiones non est commentatus? Quòd idem & à cæteris hæreticis fieri videmus, qui non ipsi minùs inter se diuersi, quàm Catholicis aduersi sunt in scripturis interpretandis. Quod suo quoq; tempore, similiter ab hæreticis factitatum fuisse Tertullianus meminit: A suis, inquit, ipsi regulis variant inter se, dum vnusquisq; proinde suo arbitrio modulatur, quę accepit, quemadmodum suo arbitrio ille composuit, qui tradidit. Cum talibus igitur, qui non, nisi quas ipsi volunt scripturas, recipiunt: adiectionibus & detractationibus ad instituti sui dispositionem interuertunt, aut diuersas expositiones commentati, conuertunt: disputare Tertullianus de scripturis prohibet, sed eos ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. Cuius hanc sententiam Lutherus etiam ipse, quando cum Sacramentarijs & Anabaptistis ei res est, approbare videtur. Sed libet illius verba adscribere: Legimus, inquit, quid sancti patres in Concilio Nicæno fecerint. Simul vt Arrianorum hæresim legi audiuerunt, exibilarunt eam vnanimiter neque dignati sunt eam audire, nec passi sunt, vt eam defenderent, sed condemnarent eos euestigiò, absq; vlla disputatione, tanquā manifestos blasphematores. Moyses etiam in sua lege præcepit, vt tales falsi doctores lapidentur. Ad eundem modum & hic non est multum disputandum, sed inauditi, & indicta causa condemnati sunt tales manifesti blasphematores: Sicut etiam præcepit Paulus ad Titum 3. Debere hæreticum vitari post vnam atque alteram admonitionem. Et Timotheo prohibet contentiones & disputationes, quæ nihil aliud efficiunt, quàm quòd auditores perturbant: Nam tales communes articuli totius Christianitatis, sunt iam satis auditi, declarati, & conclusi, scripto & confeßione totius communis Christianitatis. Sunt multis miraculis confirmati: sunt multo sanguine sanctorum martyrum consignati: sunt omnium doctorum libris defensi, neque deinceps vllius indigent magisterio aut artificio.

Martinus Luther eadem Machæra vsus, qua Marcion quondam hæreticus.

Primus error M. Lutheri.

Secundus error.

Tertius error.

Scripturarum deprauatio per M. Lutherum.

Vbi supra.

Disputandum de interpretatione scripturarum non esse, sed ea remittenda ad traditionem ecclesiasticam.

In Psal. 28, alias. 82.

Deut. 13. 17.

Hæretici aperte blasphematores inauditi condemnati fuerunt.

Tit. 3.

2. Timo. 6.

Neq; tñ ex omni parte verū est, quod fecisse sanctos patres in cōcilio Nicęno narrat iste

doctor hyperbolicus, quasi condemnauerit Arrium in auditum & indicta causa. Quauis enim extet apud Socratem & Nicephorum: Epistola Nicænæ synodi ad Alexandrinam Ecclesiam, & eos, qui in Ægypto sunt, & Lybia, & Pétapoli, in qua scribunt, quòd ne audire quidem impiam opinionem Arrij, mentisque vecordiam, & blasphema verba sustinuerunt: ex Epistola tamen Imperatoris Constantini, quæ mox ibidem sequitur, satis liquet, quòd eius doctrina diligenter fuerit excussa. His enim verbis vtitur Imperator: Sunt omnia & dicta, & scripta diligenter examinata, quæ propter amphibologiam vel dissensionem prętextum generare videbantur. Si diligenter omnia fuerunt examinata, qui fieri potuit, vt non audiretur Arrius? Quamobrem quòd scribunt patres, ne audire quidem se blasphema illius verba dignatos fuisse, fortasis hoc sensu rectiùs accipietur, quòd posteaquàm semel eius doctrina fuit examinata, cũ blasphemias ille suas voces nihilominus ingeminare pergeret, patres illũ audire dignati non sunt, sed anathemate percusserunt. Nam quòd auditus fuerit, indicat Socrates, quando scribit in eodem loco, significasse populo Alexandrino Imperatorem, definitionẽ fidei non simpliciter ac temerè factam, sed multa cum inquisitione & examinatione dictatam esse, & quòd non quædam duntaxat dicta, quædam verò silentio pressa sint, sed quòd quæcunque ad corroborationem dogmatis dici conuenerit, in mediũ allata sunt, quòdque non simpliciter determinatũ, sed exactè primùm inquisitum sit, & quęcunq; occasionem dissidij & seditionis creare possent, ita sunt reiecta, vt contradici quicquam non posset. Itaque vocat, inquit, Imperator concordem Episcoporũ synodi sententiam, Dei sententiam ac spiritui sancto tot patrum concordem sententiam acceptum refert. Sozomenus quoque (cùm dicit quod Episcopi assiduè conuenientes Arriũ in medium adducebant, ac propositiones illius diligenter inquirebant: cauebant autem, ne in alterutram partem sententiam præcipitarent) satis manifestè declarat, Arriũ auditũ fuisse: Posteaquàm verò diligenter eius causa fuit examinata, dubitandum non est, quòd is disputare longiùs permissus non fuerit.

Lib. 11. c. 9.
Lib. 8. cap. 14.
Constantini Imperatoris verba de condemnatione Arrianæ hæresis.
Concors Episcoporum synodi sententia, Dei sententia est.
Li. 2. c. 19.

Sed illud intereà verissimum est, quòd sicut semper ad disputandum hæretici prouocabunt, nouásque fides proferebant, sic ferè semper disputationes Catholici desugiebant, & in patrum fide libenter acquiescebant: quemadmodum apud scriptores Ecclesiasticæ Historiæ, Socratem, Somozenum, Victorem, Nicephorum videre licet. Qua de re semel synodi decretum intercesserat, vt in disceptationem iterum ea vocaretur, nunquam esse Catholici permittendum putauerunt. Scribit Athanasius, quòd Germinius, Auxentius, Valens, Vrsacius, Demophilus & Caios chartulam quandam suę confessionis exhibuerunt, & eam synodis omnibus anteponi postulauerunt. Quid autem ad hęc Catholici patres Arimini congregati? Nos, inquiebant, non quia fide indigeremus, huc conuenimus (habemus enim sanam fidem) sed vt eos, qui veritati contradicunt, & noua moliuntur confunderemus. Si vos igitur, quasi nunc incipientes credere, ita scripsistis, nondum clerici haberi potestis, vt qui nunc redimenta fidei condiscere incipiant. Quod si eo animo, quo vos huc venistis, sit omnium concordia, & hæreses anathemate execremur, & quæ patrum sunt, teneamus, ne posthac captatæ conciliorum occasiones obuersentur, cùm semel illi, qui Nicæę conuenerunt omnia præoccuparent. Absurdum quiddam patribus illis visum est vt noua fides aliqua, siue fidei confessio produceretur, & in dubiom ea reuocaretur: quam à suis maioribus accepissent: quam etiam ob causam, in Epistola, quam ad Constantinum Imperatorem scripserunt, ijs eos verbis vsos fuisse refert: Supplicamus tuæ humanitati, vt benignis auribus & sereno vultu nostros legatos intuearis, neque ad contumeliam mortuorum aliquid noui induci permittas, sed nos sinas in institutis, decretisque maiorum permanere, quod magno ingenio, prodentia, & Spiritu sancto omnia fecisse asseueramus. Certè res nouæ, quas isti moliuntur, credentibus incredulitatem, incredulis credulitatem inducunt.

Li. 5. c. 10.
Li. 7. c. 12.
Li. 2. de persecutione.
Li. 12. cap 25.
In Epist. de Synodis Arimini & Seleuciæ congregatis.
Noua fides, vel fidei noua confessio patribus semper inuisa & absurda fuit ibidem.

Quid autem facerent patres illi, si nunc viderét, modò non singulas ciuitates in Germania suam quamque seorsum fidem siue fidei coofessionem adferre, & eam, reiecta fide maiorum, approbari velle, tanquam ij Christiani non fuerint? Potéstne magis absurdum aliquid, & magis impium cogitari? Scilicet, patres nostri, Christianã fidem ignorarunt? & nunc demum opera quorundam Christi perduellium Christus nobis est cognoscendus? Quamobrem laudanda est hæc Lutheri sententia, qui tales audiendos negat, verumetiam indicta causa condemnandos esse censet. Verùm ita, quam tulit legem contra Sacramentarios & Anabaptistas, eam patiatur ipse quoque: quum præsertim ipse sit ille, quem isti se ducem sequutos esse profitentur, cùm ipse primus discessionis auctor, quũ ipse tot sectarũ pater sit, quatũ iã vix etiã numerũ inire licet: quodq; de Donato scripsit Augustinus, sicut is Christũ diuidere conatus est, sic ipsum à suis quotidiana

Lutheri quædam sententia laudanda de reijciendis hæreticis indicta causa.
Lutherus Sacramentariorum & Anabaptistarum dux & sectarum Author, De agone Christiano, Cap. 19.

tidiana concisione diuidi, hoc idem ipsi quoque Luthero nunc euenisse videmus. Conatus est ille diuidere Christi corpus Ecclesiam. an à suis vicissim quotidiana concisione non diuiditur? Vt nihil dicamus de sacramẽtarijs, de Anabaptistis, de Cãpanis, quos fortassis ad se pertinere Lutherus negabit, an Philippus, Brentius, Osiander, Illirycus, de professo Lutherani non sunt? Quàm autẽ infensæ sunt inter eos inimicitiæ? quã accerbę grauissimis de rebus dissensiones? An Philippũ querentẽ non audimus, quòd cùm ipse scripserit confessionem Augustanã, de tollendo nunc auctore deliberatur? Hanc enim ad se rapiunt Illiracyani, & ab ea Philippianos vnà cum auctore suo conantur excludere: Quem cum in alijs multis à magistri sui Lutheri placitis discessisse, tum in dogmate de Eucharistia, ad Caluini sententiam accessisse palam iactat. Qua de re non obscurè Caluinus etiam ipse gloriatur. Iam in eo capite quòd summam esse volunt Euangelij, nimirum de iustificatione, immanè quantum inter se dissident Philippus & Brentius, cùm Osiandri sententiam hic tueatur, qua Philippiani nihil fieri posse putant exectabilius. Sic etiam inter ipsos Lutheri discipulos de præcipuis religionis nostræ dogmatibus parum conuenit, de quibus pugnaciter inter se certant, & ipsi sibi sunt inuicem hæretici, vt alijs eos elogijs ornare necesse non sit, quàm quibus ornant ipsi se mutuo. Quare pati meritò debet, quam ipse tulit legem Lutherus, vt qui sunt eis doctrinæ sectatores, nulla cum illis ineatur disputatio, sed simul vt eos tales esse constiterit, statim indicta causa condemnentur, vt non de Zuinglianis magis, quàm de Lutheranis verum sit, quòd à Lutheri discipulis dicitur, eos non stylo, sed sceptro magistratus coërcendos esse: quum præsertim non ferè quicquam adserant & hi, quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum. Sed longius ab instituto digressi videmur, quamobrem vnde deflexit, eò redeat oratio.

Lutheri Conatus.

Hæreticorum inimicitiæ & dissensiones.

Disputatio nulla ineunda cum hæreticis.

Hæretici sceptro magistratus & non stylo & disputatione coërcendi hæretici.

Demonstratum est à nobis, quòd etiam illo tempore, quo floruit antiquissimus ille doctor Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebãt hæretici: quodque Tertullianus, eos ad disputationem de scripturis admitti, & in eis certamen constitui vetat, verùm ad Ecclesiasticam traditionem remitti iubet. An autem & Cyprianus de insidijs Diaboli non queritur? qui se transfigurat: velut angelum lucis, & ministros subornat suos velut ministros iustitię, asserentes noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei; perfidiam sub prætextu fidei, Antichristum sub vocabulo Christi: vt dum verisimilia mentiuntur, veritatem subtilitate frustrentur. Nihil verius dici potuit, quàm quòd à Cyrillo scriptum legimus: Omnes hæretici de scriptura diuinitus inspirata sui colligunt erroris occasiones, ea, quæ à sancto Spiritu rectè dicta sunt, sua malitia corrumpẽtes, & super sua capita flammam inextinguibilem excitantes. Augustinus quoque non aliunde natas esse dicit hæreses, & quædam dogmata peruersitatis illaqueantia animas, & in profundum pręcipitantia, nisi cum scripturæ bonæ, intelliguntur non benè, & quòd in eis non bene intelligitur, etiam temerè & audacter asseritur. Quam etiam ob causam, hæreticos Ambrosius ita describendos esse putauit: Hæretici, inquit, hi sunt, qui per verba legis legem impugnant: Proprium enim sensum verbis adstruunt legis, vt prauitatem mentis suæ legis auctoritate commendent. Sciens enim impietas auctoritatem multum valere, fallaciam sub nomine eius componit, vt quia res mala per semetipsam acceptabilis esse non potest, bono nominis commendetur? Qui fuerint in Carthaginensi concilio, quod erat per Agripinum congregatum, cùm, quod dant hæretici & schismatici, non esse verum baptisma, dicerent, an id in scripturis sanctis vbique declaratum esse non affirmabant, expressoq; Dei verbo sententiã suã sibi probasse visi sunt? Quæ tamen Ecclesiæ auctoritate posteà fuit explosa. Sed Vincentiũ Lirinensem ea de re loquentẽ audiamus: Tanta inquit, in patribus illis ingenij vis adfuit, tãta eloquentiæ flumina, tantus adsertorum numerus, tãta veri similitudo, tãta diuinæ legis oracula, sed planè nouo ac malo more intellecta, vt mihi omnis illa conspiratio, nullo modo destrui potuisse videatur, nisi sola tanti moliminis causa ipsa illa suscepta, ipsa defensa, ipsa laudata nouitatis professio destituisset. Non igitur illi diuinę legis oraculis, sed eorum vero sensu fuerunt destituti. Quamobrem rectè monet Hilarius: Memento neminem hæreticorũ esse, qui se non secundũ scripturas prędicare ea, quæ blasphemat, mentiatur. Hinc enim Marcion verbum Dei, cùm legit, nescit: hinc Photinus hominem Iesum Christum cum loquitur, ignorat: hinc & Sabellius, dũ quòd, ego & pater vnũ sumus, non intelligit, sine Deo patre, & sine Deo filio est: hinc & Montanus: per insanas fœminas suas paracletum alium defendit: hinc & Manichæus, & Marcion legem odit, quia litera occidit, & mundi princeps diabolus est. Omnes scripturas, sine sensu loquuntur, & fidẽ sine fide prætendunt. Scripturę enim nõ in legẽdo sunt, sed in intelligẽdo: non in pręuaricatione, sed in charitate.

Nihil nunc adferunt quod ante mille annos non fuerit hæreseos condemnatum.

De vnitate Ecclesiæ diaboli deceptiones.

Epist. 28.

Tract. 28. in Ioan.

Amb. in cap. 3. ad Iu.

In Concil. Carthag.

In lib. ad Constant.

Hilarius.

Hæretici falso vbique prætexunt scripturas.

Marcion.

Photinus.

Sabellius.

Montanus.

Manichæus.

Hierony.

Quem sequutus Hieronymus contra Luciferianos scribens: Neque sibi blandiantur, inquit, si de scripturarum capitulis vident sibi affirmasse, quòd dicunt: cum & diabolus de scripturis aliqua sit loquutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo.

Athanas. Orationes contra Arianos.

Sic de Arianis quoque scribit Athanasius. Si ea de causa, quòd voculas aliquot sacræ scripturę ab istis scriptas videant, arbitrétur blasphemias benedictiones esse, prorsus futurum est, vt quum Iudęos nostri temporis videant legem & Prophetas euoluere, vnà cum Iudæis Christum abnegent: forsitan quoque audientes Manichęos loqui particulos aliquot Euangeliorum, inficiabuntur cum illis, & legem & Prophetas.

Hierony. Diabolus excogitator & inuentor hæresum.

Sin autem ex ignorantia ita æstuant, & garriunt, discant è scripturis excogitatorem, inuentoremque hæreseon diabolum, metu suæ graueolentiæ scripturarum voces vsurpare, vt illis obtectus, aspersos veneno suo simplices decipiat. Ita enim Euam decepit, ita etiam alios hæreticos in errorē abduxit, ita nūc quoq; Arrio persuasit, vt quasi sub specie aduersarij contra hæreses loqueretur, quò melius falleret, suam metipsius hæresim subijciens.

Chrysost. In sermone aduersus hæreticos. Tob. 3.

Quem sequutus Chrysostomus: Aperi, inquit, Arri sepulchrum gutturis tui, impletum mortuis sermonibus, non enim habes verbum illud viuificum, quod tuis rationibus factum & creatum fabricas. At ille statim, cùm accersitur, à scripturis dicendi facit initium. Verùm tu vt fidelis, ne timueris eum cùm videris ipsum è scripturis loquentem.

Matth. 4.

Nam & diabolus cùm accederet ad Christum & tentaret eum, per scripturas loquutus est cùm eo, dicens: si filius Dei es, mitte te deorsum: Scriptum est enim: quia angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis, & in manibus portabunt te.

Arrius quadraginta scripturarum loca produxit ad suam hæresim constituendam.

Constat autem, Arrium quadraginta scripturarum loca produxisse, quibus adstruebat, filium non eiusdem esse cum patre substantiæ, nec aliud vel ipse crepabat, vel sectatores eius quàm scripturas, quàm Euangelium, quàm expressum Dei verbum. Ad scripturas subinde prouocabat, nec aliunde secum quàm de scripturis agi permittebat.

Aug. li. 1. contra Maximinum.

Cum Augustino congressurus Maximinus, hanc ei disputandi legem præscripsit, vt si quid de diuinis scripturis protulisset, id audire necesse haberet. Eæ verò voces, inquit, quæ extra scripturam sunt, nullo casu à nobis suscipiuntur, cùm ipse dominus moneat nos, & dicat, Sine causa colunt me, docentes mandata & præcepta hominum.

Matth. 15.

De donatistis autem scribit idem Augustinus: Sicut Diabolus contra latorem legis proferebat verba legis: sic & vos ex verbis legis accusaris homines quos ignoratis, vt Dei promissis quæ in ipsa lege scripta sunt, resistatis. Ac paucis interiectis: Verba legis dicitis sed in quos dicatis, non attenditis. Sicut Diabolus verba legis dicebat, sed cui diceret non agnoscebat. Ille caput nostrum sursum ascensurum, deorsum volebat deijcere: nos autem corpus eiusdem capitis, quod per totam terram diffusum est, ad exiguam partem vultis redigere.

Macedonius. Greg. Nazi. Nestorius.

Ad eundem modum egit Macedonius quoque, sicut ex eo sermone, quem de spiritu sancto scripsit Gregorius Nazanzenus, colligere licet. Neque secus rem gessit Nestorius: Nam is, expresso Dei verbo, Mariam Iesu Matrem fuisse, atque ideo nudum hominem tantùm peperisse, demonstrare se putabat, cùm Iesu matrem in scripturis Canonicis aliquoties eam appellatam esse constet, nusquam autem Deipara sit vocata. Quam etiam ob causam, vocem hanc tanquam alienam à scripturis, explodendam, & Mariam Christiparam tantùm, non autem Deiparam esse dicendam censuit.

Eutiches.

Itidem & Eutiches, cùm duas in Christo naturas esse negaret, expresso Dei verbo sibi niti videbatur, & subinde quærebat ex Catholicis, in qua scriptura iacent duæ naturæ? Ego, inquit, à sanctis scripturis non didici de duabus naturis: ac de rebus eiusmodi se solas inquirere scripturas vociferabatur, tanquàm sanctorum patrum doctrinis & expositionibus firmiores. Quorsum autem attinet in re manifesta, plura verba facere? cùm nihil dici

August.

posit verius, quàm quod scriptum est ab Augustino: Non posset error oboriri palliatus nomine Christiano, nisi de scripturis non intellectis. Neque enim aliundè tentare audet diabolus, quemadmodum apud Originem quoque legimus, quàm ex diuinis Scripturis.

Origines. Hom 31. in Lucam.

Quem, cùm produxissent Origenes illa Psalmi verba, proferentem: In manibus portabunt te: &c. vnde tibi, inquit, Diabole hoc scire, quòd ista scripta sunt? Nunquid legisti Prophetas, vel diuina eloquia cognouisti? Licet tu taces, ego pro te respondeo. Legisti, non vt ipse ex lectione sanctorum melior fieres, sed vt simplicitate eos, qui amici sunt literæ interficias. Scis, quia si de alijs eius voluminibus loqui volueris, non decipies, neque habere poterunt auctoritatem assertionis tuæ. Sic legit Scripturas Marcion, vt Diabolus, sic Basilides, sic Valentinus, vt cum diabolo dicerent Saluatori: Scriptum est enim, &c.

Testimonijs scripturarum adductarum statim acquiescendum non est.

Si quando testimonia de scriptura audieris, vide, ne statim loquenti acquiescas, sed considera illum, cuius sic, ac cuius sententiæ, cuius sit voluntaris, ne fortè simulet sanctum se esse, quod non est, & venenis infectus hæreseos, sub ouis pelle lupus latitet, ne fortè loquatur in

eo

eo diabolus de scripturis. Hæc originis admonitio nobis in imo pectore recondenda est, ne quando excidat, vt, ne statim, si scripturas proferat aliquis, ac de expresso verbo Dei glorietur, omni spiritui credamus. An soli sunt hoc nostro sæculo Lutherani, qui tam confidenter expressum Dei verbum iactando nostras aures obtundunt. An idem sibi pari ac maiori etiam confidentia non arrogant Sacramentarij? Quónam alio Caluinus, quoties cum Lutheranis illi res est, quàm ad scripturas prouocat? Quid est, quod minus ferre queat, quàm cùm æquè à Lutheranis, atque à Christianis patrum & Conciliorum auctoritatem obijci sibi videt? Cùm scripsissent Madeburgẽses: Iubemur cœlesti oraculo filium Dei audire, respondet eis Caluinus: Malignè nec minùs improbè Christi auctoritatem nobis obijciunt, quasi à pura germanaque eius doctrina, nobis vel minimum deflectere propositum sit: qui non minùs re ipsa semper demonstrauimus, quicquid ex sacro domini ore prodijt, nos reuerenter excipere, quam ipsi verbis iactant. Sit ergo nobis filius Dei absque contrauersia summus, perfectissimus, & vnicus magister, in cuius doctrina verbum aut syllabam mutare fas non sit. Sed non impedit fidei obedientia, quò minus ad sanam verborum intelligentiam attenti simus: Sit ille quamuis impius & blasphemus: sibi tamen mihi obijci minùs fert, quã quòd filiũ Dei non audiat: quòd ab eius pura, germanaq; doctrina, vel minimũ deflectat. Quid autẽ? An remissiùs id fit ab Anabaptistis? ex quibus quendam sic patrem cœlestem alloquentem legimus: Certè hac in re non possum decipi: Verbo tuo pater cœlestis credidi, illudque suscepi per spiritum sanctum, vt certũ veritatis verbũ. Ac paulò pòst: Ego scio certò & firmiter, quòd hæc mea doctrina, quod est verbum Dei, in die recti iudicij, non solùm dominos & principes, non solùm mundum, sed ipsos etiam angelos iudicabit. An hic tibi minus certus esse videtur, doctrinam suam expressum esse Dei verbum, quàm aut Lutherus, aut Caluinus? cùm tamen & huius, & Lutheri, & Caluini verbum expressum sit verbum Diaboli.

Sacramentarij. *Caluinus.* *Madeburgenses.* *Caluinus.* *Anabaptistæ cuiusdam oratio ad Deum Patrem.* *Verbum suum, expressum Dei verbum esse firmiter heretici statuere audent.*

Quorsum autem ad extremum res redit? Stupor & mirabilia: dum sic vnaquæque secta verbum ad se Dei rapere, sibique soli veram illius intelligentiam arrogare conatur. Natum est nouum quoddã Prophetarum genus, qui non sunt veriti, scripturarum auctoritate, scripturis auctoritatem omnem detrahere. En quò perduxit rem tandem Sathanas. Posteaquam eò miseros mortales adduxit, vt quam quisque doctrinam esset amplexus, eam expressum esse Dei verbum, certò sibi persuaderet, nec vllis rationibus ab ea deduci pateretur. Iam igitur hoc est constitutum, quòd nullus ferè fuit vnquam hæreticorum, qui suum errorem scripturis non confirmaret: quique suam opinionem, Dei verbum non esse diceret. Et clamat hoc quidem res ipsa, nihil vt opus illa demonstratione fuerit, sed testatur hoc tamen princeps etiam nostri téporis hæreticorum: qui propterea nomen hoc etiam ad extremum, scripturam sacram esse consequutam scribit quòd vocatur liber hæreticorum, quòd ex ea ducunt originem omnes hæreses.

Prophetarum quoddam nouum genus. *Scriptura sacra ab Hæreticorum principe dicitur liber hæreticorum.*

Quorsum autem hæc dicit aliquis? Num tu Dei verbum extenuare, num omnem ei auctoritatem detrahere conatis? An hæc ita multa propterea produxisti, vt ostenderes, hæreticum esse, si quis testimonio scripturarum vteretur? Procul à nobis absit, vt vel cogitemus hæc, quę sunt ab homine Christiano aliena, quin quod ab Hilario dictum est olim, idem & nos dicimus: De intelligentia hæresis est, non de scriptura, Sensus, non sermo, fit crimen. Nihil scriptura sanctius, nihil augustius, nihil secundum Deum omni veneratione dignius. Verùm quid esse potest tam sanctum, quo non in perniciem hominum, humani generis hostis abutatur? Non est quod quisquam existimet, qui verba Dei loquuntur, qui diuinę legis oracula proferunt, quod eorum ora semper Deus aperiat. Annotauit hoc doctissimus Origenes, quòd non rarò, qui Dei verba loquuntur, eorum ora diabolus etiam aperiat: Qui mendacium loquitur, inquit, certum est quòd diabolus aperit os eius, vt mendacium loquatur. Sed quomodo potest, inquis, loqui mendacium, qui scripturarum testimonia profert? quas à Spiritu sancto proficisci, qui spiritus est veritatis, à quo manat omne verum, nemo pius dubitat? Breuis est ad hæc, & expedita responsio: In scripturis quidẽ ipsis, quas diuinitus inspiratas esse scimus, nullum esse potest mendaciũ, cæterũ in sensu, quẽ adfert homo, de quo scriptũ est: Omnis homo mẽdax: qui mendaciũ esse posse negauerit, quid is aliud, quã Dei vocẽ negare, simul mendacij spiritum sanctum arguere videbitur? Quid igitur, dicet aliquis? Si omnis homo mendax, num igitur quicquid homo loquitur, quicquid etiam ex diuinæ legis oraculis profert, mendacium est? Absit. Non hoc dico. Qui sciam igitur, quando loquitur mẽdacium? Docebit nos hoc ipsa, quæ mentiri non potest, veritas. Qui loquitur, inquit mendaciũ, de suo loquitur. Nemo habet de suo, nisi mendaciũ & peccatũ: Si quid autem habet homo veritatis & iustitiæ, à Deo habet. Is igitur loquitur veritatem,

Li. 2. de Trinit. hæresis vnde nascitur. *Origenes Ho. 3. in Exodum. Ioan. 8.* *In scripturis sanctis nullum est mẽdacium, sed in earum sensu, quem adfert homo.* *Psal. 115.* *Mendacium.*

qui non de suo, sed de Deo loquitur. Dices iterum: An non loquitur de Deo, qui Dei verba, qui scripturarũ testimonia recitat? Atqui iã audiuisti, nõ semel à me dictũ, quòd etiam Diabolus testimonia scripturarum recitat, neq; tamen propterea veritatẽ loquitur, quia de suo loquitur. Quid est hoc, de suo loquitur? Suum scripturæ, non Dei sensum adfert.

Quid sit de suo loqui in diuinis scripturis.

Hoc autẽ est hæreticũ esse, sicut iã ex Ambrosio docuimus, propriũ sensum verbis adstruere legis, & per verba legis, legẽ impugnare. Sed quomodo discernã, quando suum quis propriũ, quando verò Dei sensum adfert? Docebit hoc nos celeberrimus Ecclesię doctor Augustinus, qui sic Deũ alloquitur? Veritas tua: nec mea est, nec illius, aut illius, sed omniũ nostrũ, quos ad eius communionẽ publicè vocas, terribiliter admonẽs vt nolimus eã habere priuatã, ne priuemur ea.

Au. li. 12. confes. c. 25.
Veritas qualis.

Nã quisquis id, quod tu ad fruẽdum omnibus proponis, sibi propriè vẽdicat, & suũ vult esse, quod omniũ est, à cõmuni propellitur ad sua, hoc est à veritate ad mendaciũ, qui enim loquitur mendaciũ, de suo loquitur. Iam ne intelligis, quis de suo, hoc est, quis mẽdacium loquatur. Veritas non est huius, aut illius, sed est omniũ. Omnes ad eius cõmunionẽ Deus publicè vocauit. Quisquis ergo, quod publicũ est, facit priuatũ: quisquis, quod omniũ est per charitatẽ, id sibi propriũ vendicat, & suum esse vult per cõtentionẽ, is de suo loquitur, mendaciũ loquitur.

Ioan. 8.
Veritas omnium est, non alicuius priuati.

Veritas enim alibi non est, quã apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica: quãobrem, quicunq; singulares aliquos intellectus exquirit insolitos & hactenus inauditos sensus excogitare, nouas & solicitarias opiniones adfert, etiã si sexcẽta proferat scripturis testimonia, quandoquidem ea non omnium, hoc est, non eo, qui receptus est in Ecclesia Catholica sensu vult intelligi, sed suum illis proprium sensum adstruit, de suo loquitur, atque ideò mendacium loquitur.

Veritas in sola Ecclesia Catholica.

Veritas enim non est apud vnum aliquem, sed apud omnes, hoc est, in Ecclesia Catholica, cui sanæ scripturarum intelligentiæ lux à Deo promissa est, nullum vt certius argumentum esse queat, aliquem de suo, hoc est mendacium loqui, quàm si quis ab huius sensu & cõsensu recesserit, quamlibet is multa diuinæ legis oracula recitet, expressum diaboli verbum proferre potest, expressum Dei verbum proferre non potest. Nam qui Dei verba loquuntur extra Ecclesiã, eorum ora Diabolum aperire certum est: sicut econtrario, qui loquũtur eadem intra Ecclesiam, quin eorum ora Deus aperiat, dubitandum non est.

Sanctorum memoria cur in medio Ecclesia celebretur?
8. Eccle. 15.
Os quorundam aperit Diabolus.

Atque hæc est causa, quoties Euangelistæ, aut insignis alicuius doctoris memoria fit in Ecclesia, quod & in introitu missæ, & in horis canonicis illud ex Ecclesiastico legitur, In medio Ecclesiæ aperuit os eius: quo significatur nõ aperire cuiusquã os Deũ, nisi fit in medio Ecclesiæ, à cuius sensu, qui discrepat, eius os non Deus, verũ Diabolus aperit. Quãuis celebris fuerit aliquis Ecclesię doctor, nisi fuerit in medio Ecclesiæ, nisi cum Ecclesiæ sensu cõsenserit, os eius Deum non aperuisse certum est. Quòd si quis verò contra sensum illius & consensum loquatur, non dubitanter affirmauerim, quòd os eius diabolus aperuit. Quisquis igitur de suo loquitur, mendacium loquitur, quisquis autem de Deo loquitur, veritatem loquitur.

De Deo quis loquitur.
Verbum Dei propriè dicitur.
Lib. 1. Histor. Eccle. Cap. 9.
Ecclesia vox est Dei vox.

De Deo autẽ loquitur, nõ quicunque scripturas quomodolibet profert, sed qui scripturas non suo proprio, sed omniũ, hoc est, Ecclesiæ Catholicæ sensu profert. Atq; hoc est, quod propriè dicitur verbũ Dei, quãdo scripturę verbis nõ proprius adstruitur sensus, verùm is, qui omniũ, qui Ecclesiæ Catholicæ est, quẽ eundẽ esse Dei sensum ambigendũ non est. Sic annotatũ à Socrate legimus, quòd Imperator Constantinus, omniũ eorũ, qui conuenerãt in Concilio Nicæno, sententiã, Dei vocat sententiã. Vox enim Ecclesiæ, vox est Dei per illã loquẽtis Catholicus igitur & orthodoxus est, neque mendacium vlla ratione loqui potest, qui memor illius, quod scriptum est: Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritũ suũ, & nihil vidẽt: non suũ, sed Ecclesiæ spiritũ: non suum, sed Ecclesiæ sensum & consensum sequitur. Etiam si minus aperta videri possent alicui scripturæ verba, quæ talis profert, quoniam tamen Ecclesiæ sensu profert expressum Dei verbum profert. Si quis verò suum illis proprium sensum adstruit, si suo sensui scripturas attemperat, non suum scripturis iungit, si non pro sentẽtia scripturarum diuinarum, sed pro sua ita dimicat, vt eam velit scripturarum esse, quæ sua est: cùm potius eam, quę scripturarum est, suam esse velle deberet: si pertinaciter eiusmodi sententia contra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum tuetur hereticus est & schismaticus & quamlibet multa scripturarum testimonia producit, non tamen expressum Dei, sed expressum diaboli verbũ producit.

In Hexameron. Hom. 2.
Lib. 10. Recognitionũ, & Epist. 5.

Nihil itaq; scripturarũ auctoritati detrahitur, quando non tam ex illis, quàm ex earũ praua intelligentia hæreses natas esse dicitur. Verus est hęc & Basilij querela, quòd veritatis deprauatores, non suã scripturæ mentem accommodant, sed ad suam voluntatẽ mentem scripturarũ trahunt. Præclarũ autem est Clementis consilium, vt cùm lex Dei legitur, non secundum ingenij proprij intelligentiam legatur seu doceatur: sunt enim multa in scripturis diuinis, quæ possunt ad eum

sensum

sensum trahi, quem vnusquisqoe sibi præsumit. Et ideo scripturarum intelligentiam oportet, inquit, ab eo discere, qui eam à maioribus, secundum veritatem sibi traditam seruat. Quod consiliom sequutos esse, scribit Ruffinus illa duo Græciæ lumina, Basilium magnum & Gregorium Nazianzeoum, qui, cùm omnibus Græcorum secularium libris remotis, solis diuinæ scripturæ voluminibus operam dedissent, eorum intelligentiam, non ex propria præsumptione, sed ex maiorum scriptis & auctoritate sequebantur, quos & ipsos ex Apostolica successione regulâ intelligēdi suscepisse constabat. Quantū autem ab horū dissident sententia, qui temerè quamlibet volunt expendere scripturā, & iuxta suum iudicium ei credere, neqoe patrum sensu moueri: ad qoos remitti, nefas esse porant. Quid autem istis rectiùs à nobis dici poterit, quàm quod Manicheis aliquando dictum ab Augustino fuisse legimus? Videris inquit, id vos agere, vt omnis de medio scripturarum auferatur auctoritas, & suus cuiqoe animos auctor sit, qoid in qoaqoe scriptura probet, quid improbet: id est, vt non auctoritati scripturarum subijciatur ad fidem, sed sibi scripturas Ipse subijciat. Non vt ideò illi placeat aliquid, quia hoc in sublimi auctoritate scriptū legitur, sed ideò rectè scriptum videatur, quia, hoc illi placuit. Quò te committis anima misera, infirma carnalibus nebulis inoolura, quò te committis? An & horum alicui noo rectè dicemus: Quò te committis anima misera, infirma, carnalibus nebulis inooluta, quò te committis? itáne quod tibi placet, id vis vt sentire scripturam credamus, & pro expresso Dei verbo habeamus? Cur non id potiùs, quod omnibus, hoc est: quod Ecclesiæ placuit vniuersæ? Quis est hic superbiæ rumor? quæ arrogantia animi? quæ mentis inflatio? Tu ne sic tibi soli Dei Spiritum vendicabis: sic reliquis detrahes omnibus, vt quem tu scripturæ sensum esse vis, eū totius Ecclesiæ sensu posthabito sequi teneamur? Potéstne maior esse, quam sit hæc, tyrannis vlla? Adlobuit monacho monacha, visum est illi, quod hunc aut illum sensum, hæc aut illa scriptura haberet. Quicquid igitur à patribus traditum, quicquid auctoritate conciliorum sancitū, quicquid Ecclesię totius diuturna consuetudine receptū est & approbatum, id omne cōtemnite, reijcite, pro nihilo ducite: neque vel tātillum moueat quempiam multitudo, magnitodo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas Ecclesiæ sanctorum: sed quod illum interpretari videtis, hoc sensisse Spiritū sanctum ne dubitate, quod autem orthodoxi docuerunt: quod auctoritas Ecclesię tradidit, qood populus Christianus tot iam seculis amplexus est, quod scholę defendunt, exitiabile satanæ venenum esse putare. Quàm verè dictum est à Paulo: Scientia inflat, caritas autem ędificat? quamuis opinio scientiæ magis inflet, quàm ipsa scientia. Quòd si vel micam isti caritatis haberent, non ita turgescerent, vt omnes præ se cæcos esse, stupidos, bardos, truncos, persuasum haberent? sed sicut vinum, nisi temperatum aqua fuerit, mentem alienat: sic scientia, si temperata Caritate non fuerit, fastu quodam ebrium & prorsus insanum hominem reddit. Quamobrem rectè subijcit Paulus: Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognoouit qoemadmodum oporteat eum scire. Nā si cognouisset, nunquam opinione scientiæ sic insolesceret, vt præferret alijs, ac tanquam ex alto, reliquos despiceret. Principium enim veræ scientiæ est Dei cognitio, quæ parit in nobis humilitatem & submissionem, & prosternit potiùs hominem, quàm erigit. Vbi vero tanta est soperbia, quantam in ijs hominibus videre licet, quid ibi aliud esse potest, quàm ignoratio Dei? Docet autem alibi Paulus, quemadmodum scire nos oporteat: Nemo, inquit, se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo stultus fiat, vt sit sapiens. Ita demom sapientem fore dicit aliquem Paulus, proprio sensu non nitatur, si apud se vltro stultus fiat, si seipsum examinat si quam habere videtur prudentiam, eam in obsequium redigat Christi capitis & corporis, vt illi credat, & quod ille docet, cum timore & reuerentia potiùs amplectatur, quàm vt, qood sibi ipsi probabile fuerit, sequatur. Quod vbi non fit, quid ibi aliud agitur, quàm qood scribit Augustinus, vt omnis è medio scripturarum auferatur auctoritas? An autem hoc ita factum iam esse non cernimus?

Lib. 2. Hi. Ecclesia. cap. 9.

Lib. 32. contra Faustū, ca. 19.

1. Cor. 2.

Scientia sine Caritate insana est.

Dei cognitio principium scientiæ veræ.

1. Corint. 3.

Aug.

Exortus fuit hoc infœlici seculo nostro Martinus Lutherus violenter in scripturas irrupit, ac submotis omnibus, quod Ipse vellet, quodque suis dogmatibus commodum esset, sentire scripturam contendit: denique sic rem gessit, quasi scripturæ sacræ non dispensator, verùm dominus esse postularet, Obseqoium ab omnib' requisiuit in eo, quem ipse protulisset, scripturæ sensu amplectendo. Natus est posteà Carolstadius, & ex eo Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus: & sicut Lutherus Catholicos omnes & orthodoxos, sic ipse vicissim vnà cum illis, Lutherum etiam ipsum submouit: & non hoc sentire scripturam, quod Lutherus diceret, sed quod ipse doceret, magnis clamoribus contendit. Erupit alicunde non ita multò pòst Balthasar Pacimontanus: is non à Lu-

theto magis, quàm à Zuinglio in certis scripturarum locis interpretandis dissentit, ac, quod ipse, non quod illi vellent, hoc sentire scripturam contendit. Viderunt hoc Prophetæ cœlestes (quotum nunc princeps est Suenckefeldius) quòd isti suo sensu scripturas attemperarent, nec pro scripturarum, sed pro sua sententia dimicarent, vt non quod (verbi gratia) Matthæus, aut Marcus, sed quod ipsi sensissent, id pro expresso Dei verbo populo venditarent, atque, ita, dú vnicuique suus animus auctor est, quid in quaq; scriptura probet aut improbet, non eos auctoritati scripturarum subijci, sed sibi subijcere scripturas, & sibi dominium in eas atrogare velle, sic secum cogitare cœperunt.

Verbum suum pro dei verbum haberi volunt.

Quousque tandē hanc exculcatorum istorum tyrannidem feremus: vt, quod productis è scriptura voculis aliquot, eorum alicui visum est, id tanquam expressum Dei verbum statim adorare necesse habeamus: cum tamen sic ipsos inter se pugnantes videamus, dum hoc quisque cōtendit, vt non, quæ Apostoli aut Euangelistæ, sed quæ propria ipsius est sententia, eam pro expresso Dei verbo sectatores habeant. Siccine iam isti se tanquam numina coli volunt? quid aliud restat, quam vt incuruemur coram hoc, aut illo? & quicquid eorum aliquis dixerit, è vestigio tanquam Dei vocem adoremus? Nos verò Dei de cœlo sententiam potius expectabimus, actum istos pro sua, non pro scripturarum sententia dimicantes, tum ipsas etiam scripturas, quarum tot iam, non diuersas modò, verum & contrarias interpretationes adferri videmus, facessere iubebimus, & quod nobis cœlestis ille magister dignatus fuerit reuelare, tanquam expressum Dei verbum, ea, qua par est, reuerentia recipiemus: ac ipsum loquentem potius audiemus (sicut etiam propheta dicit: Audiam quid loquatur in me Dominus) quam vt ad egena ista elementa nos cōuertamus, & in illis, quę nunc in hunc, nūc in illum sensum inflecti videmus, salutem nostram constituamus. Non oporter legis aut scripturæ esse petitum, sed à Deo doctum, vanus est labor, qui scripturæ impenditur, scriptura enim creatura est, & egenum quoddā elementum. Non conuenit Christiano, nimium creaturæ addictum esse, Deum audire oportet, huius voces de cœlo expectandæ sunt, vt nos erudiant: Beatus vir, inquit Dauid, quem tu erudieris. Æquè nos docet hodie, atque olim Patriarchas & prophetas. Prohibuit Christus, ne plures magistri fiant, quòd vnus est magister noster in cœlis.

Hæreticorum argumenta ridicula.

Psal. 84.

Psal. 93. Mat. 23.

Vides pientissime Rex, quò tandem res reciderit, & quàm verè dictum est ab Augustino, quòd omnis de medio scripturarum aufertur auctoritas, quando non auctoritati scripturarum subijci vult aliquis ad fidem, sed sibi subijcere scripturas: neque de scripturæ, sed de sua sententia dimicat, vt, quod ipse sentit, solum id, etiam si contrà sentiant omnes, expressum Dei verbum haberi velit. Nimium altercando, dicit ille, veritas amittitur. An autem amissa non est veritas? an, in quibus solis est indubitata veritas omnis, apud quosdam scripturarum auctoritas sublata non est, ex quo tempore sibi quisque iudicium de scripturis arrogare, & submotis omnibus, quem ipse seorsum ab ecclesia sensum attulisset, eum tanquam expressum Dei verbum adorari voluit? Fuisset autem in hunc statum aliquando res perducta, si isti homines se esse memores, Ecclesiæ potiùs iudicium sequi, & illi se reuerenter submittere maluissent, quàm vt sui cordis visiones pro Dei verbo amplecti homines iuberent? cum nemo possit esse mortalium tam excellenti doctrina, tamque insigni vitę sanctimonia præditus, cuius sententiam pro expresso Dei verbo nobis amplecti fas sit. Contrà verò, vbi consentiens est Ecclesiæ totius vox, si quis id expressum esse dei verbum, certissimamque veritatem dubitat, quid is aliud, quàm, an verax sit Deus, quem per os Ecclesiæ suæ loqui certum est & indubitatum, ambigere videtur.

Aug.

Grego.

Sententiam priuati doctoris pro dei expresso verbo ne mo amplectatur.

Habes itaque iam, Sigismunde Rex Auguste, quod non statim expressum Dei verbum est, si quid è scripturis Profertur, ex quarum praua interpretatione hæreses omnes natas esse constat: cùm etiam diabolum dixisse legamus: Scriptum est enim, cùm tamen, quo ille sensu scriptas protulit, ipsius diaboli proprium, non Dei verbum fuerit. Sacrosanctæ sunt scripturę, nec dubium est, in illis verbum Dei contineri, si sanus earum adsit intellectus. Cæterùm de intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo sit crimen. Nulla cum ijs, qui discesserunt à nobis, qui se de expresso Dei verbo iactant, sibique solis illud arrogant, de scriptura nobis est disceptatio, quam ipsi non aliunde, quam à nobis, à quibus discesserunt, habere se vltrò fatetur, quin scripturas canonicas nō reuerenter omnes recipimus: illi contrà, quandoquidem non auctoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi scripturas subijcere conantur, non recipiunt in illis nisi quod suis dogmatibus commodum est. Non est igitur inter nos de scripturis, verum de scripturarum sensu controuersia, qualem iam inde à multis seculis semper inter catholicos & hæreticos fuisse legimus.

Psal. 90. Mat. 4.

Profere-

Pater maior me est. Arrius.

Proferebat scripturam Arrius: Pater maior est me, qua tanquam expresso Dei verbo, rudi populo persuadere conatus est, Christum Dei filium patre minorem, nec eiusdem esse cum illo substantiæ. Et certè, si quis imperitior nuda verba expendat, aliquid illi dixisse videbitur Arrius. Quid autem ad hæc catholici & orthodoxi? Scripturam reuerenter accipiebant, sed, qood Arrius ex ea colligebat, expressum esse Dei verbum constanter negabant, cum nunquam eo sensu protulerit hęc verba Christus quasi nō æquè Deum, neque per omnia se patri æqualem esse dicere voluerit, cùm, quatenus Dei filius, euiusdem sit cum patre substantiæ: inferior autem sit, quatenus hominis filius. Quare quod Arrius per hæc verba demonstrare conabatur, nō patri consubstantialem filium, quamlibèt id ipsi, & sectatoribus eius, expressum Dei verbum visum est, expressum tamen illud esse diaboli verbum Catholici non dubitanter affirmabant. Non disimilis est etiam hoc nostro seculo, de controuersis dogmatibus inter Catholicos & hæreticos concertatio: neque enim nobis cum ijs, qui discesserunt à nobis, vlla est de scripturis disceptatio, verùm de sensu tantum. Quò meliùs autem res intelligi queat, vnicum scripturæ locum tractabimus, qui nunc passim ab omnibus profertur.

Math. 26.

Bibite ex hoc omnes quid.

Expressum Dei verbum esse dicitur: Bibite ex hoc omnes. An autem nos expressum id esse Dei verbum negamus? quin libenter id concedimus: verùm, quòd eo sensu sit expressum Dei verbum, quem ex eo loco, qui discesserunt, hoc est, quod constanter negamus. Quid enim illi colligunt ex hoc scripturæ loco? Quòd omnes, etiam laici communicantes, adstringantur ex præcepto Domini ad suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Hoc sensu protulisse Christum hæc verba, non concedimus. Quin, quod ipse dixit aliquando Lutherus, idem & nos dicimus, nihil hac in re tanquam necessarium laicis Christum præcepisse, quòd hæc verba non alijs dicta sint, quàm Apostolis. Vides, quòd hic non de scripturis ambigitur, sed de intelligentia. Nam non minùs, imò magis etiam reuerenter, quàm ij, qui segregauerunt seipsos, nos catholici scripturam hanc tanquàm Dei verbum recipimus: verùm, sicut illi pro sua, ita nos pro Ecclesiæ sententia dimicamus. Amant illi, quam adferunt sententiam, non quia vera, sed quia sua est, & eam tuentur mordicus: nos quam adfert Ecclesia Dei, sententiam amamus, non quia nostra est, sed quia scripturæ eam esse confidimus: quòd non vno aliquo priuato homine, sed cui missus est spiritus veritatis, quam columnam & firmamentum veritatis appellat Paulus, Ecclesia nos ita docente didicimus. Sed scripturam ipsam paulò diligentiùs expendamus. Aiunt, expressum esse Dei verbum: Bibite ex hoc omnes. Omnibus igitur ex calice necessariò bibendum est: quòd, si qui secus fecerint, institutionis Christi violatę Rei sunt. Libet hic propius cum istorum aliquo pedem conferre. Cedò, quid vocas Dei verbum? Scripturam. Quid autem expressum? Clarum, dilucidum, omnium oculis expositum, quod nemo tam hebes est, qui non videat. Sed obsecro te, si tam clarum est & dilucidum, quàm illud haberi tu vis, qui fit, quòd de eo nunc ambigitur? De rebus, quæ claræ sunt & perspicuæ (verbi gratia, de eo, num dies nunc sit, quandoquidem solem illuxisse videmus) est ne quisquam, qui disceptandum esse putet? Oportet igitur non tam expressum esse verbum hoc, quam tibi videtur, quando de eo sic ambigitur. Mirum est autem, si tam expressum est, quòd sexcētis annis ijs, quibus Euangelium Christi recepit Polonia, cùm hæc verba Christi semper in Ecclesia lecta fuerint, & recitata, quòd nemo repertus est, non iam dicam in Polonia, sed in orbe vniuerso, quam latè patet in eo nomen Christianum, cui visum fuerit, hoc expressum Dei verbum esse, quo sensu profertur à te nimirum quòd adstringantur eo laici, tanquam præcepto Domini, ad necessario suscipiendam Eucharistiā sub vtraque specie. Ne Græci quidem, quamuis bibant apud eos ex calice laici, sic ista verba sunt vnquam interpretati: Qui, cùm in concilio Florentino cum Latinis, ante centum annos conuenissent, ac alijs de rebus nonnullis cum eis contendissent, de calicis vsu, ne tria quidem verba cum illis commutarunt, quòd scirent, nullum esse Christi præceptum de eo, ab omnibus laicis necessariò sumendo. An igitur tu cæcos, stupidos, bardos, truncos fuisse putas omnes, qui tot seculis, imò ex quo tempore scriptum est hoc Euangelium, tam expressum Dei verbum non viderunt? Tu verò tecum etiam atque etiam considera, num sit hoc pietatis & modestiæ Christianæ, sic de patribus sentire, quorum non pauci, qui calicis vsum, præterquàm sacris operantes, ignorabant, sanguine suo signatum nobis Euangelium Christi reliquerunt: ita ne tu, aut cæcitatis, aut impietatis eos omnes condemnabis qui vel non viderint hoc tam expressum Dei verbum, vel quod minùs etiam esset ferendum, viui, videntesque contra illud venerint? Sed clara sunt ais, verba Bibite ex hoc omnes. quicquid tandem, sit de patribus: qui dicit, omnes, neminem excludit. Qua audacia facitis, ex omnes, non omnes? Sed si neminem excludit, qui dicit omnes,

2. Timoth. cap. 2.

Verbum dei quid.

Expressum quid.

Concil. Flo.

Omnes quid.

Sacramentorũ participatio ad ſolos fideles pertinet.

omnes,num igitur ex calice bibere vis etiam infideles? Abſit, inquis. Ad ſolos fideles Chriſti ſacramentorum participatio pertinet. Atqui paulò antè dicebas, qui dicit, omnes, neminem excludit, qua igitur fronte nunc excludis infideles, & ex omnes, facis non omnes? Verum hac in parte tibi rectè ſentienti libenter ſubſcribimus, ac non inuiti reſtrictionem hãc tuam accipimus. Nunc tu dic, amàbo? Infantes baptiſatos, eſſe ne fideles cenſes? Maximè. Quid igitur? Num & hos ex calice bibere iubebis? Minime. Atqui paulò antè dicebas, omnibus fidelibus eſſe bibendum. Cur nunc iterum ex omnes, facis non omnes? Cur tibi permittis, quod Eccleſiæ Dei licere non vis? Tu paruulos ab omni ſacramentali participatione Chriſti corporis: & ſanguinis arceri, fas eſſe credis & ſi laicis adultis altera tantum ſpecies detur (cùm tamen ſub altera, quæ datur, totus & integer Chriſtus accipiatur) grande ſacrilegium admitti queritaris. Ac quòd infantes, inquis, ab Aucharistiæ communione rectè arceri credam, Pauli me monet auctoritas, qui ſcripſit: Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de calice bibat. Quomodo autem ſe probabit infans? aut quomodo corpus Domini dijudicabit, qui rationis eſt expers? Quid autem, ſi ſuperuacaneum eſt, vt ipſe probent, quos conſtat eſſe mundos, & ſacro baptiſmate purificatos, atque recens in Chriſti familiam inſcriptos? Quid, ſi paruuli corpus Domini, quod ſumunt, dijudicare poſſunt in ſuis tutoribus? qui, priuſquàm baptizentur, eorum nomine ſe credere profitentur, imò & puerum credere, & abrenunciare Satanæ. Si ſufficit ad baptiſmum percipiendum ſuſceptorum, & Eccleſiæ fides, cur non æquè ſufficiat ad ſumendam Euchariſtiam eorundem dijudicatio? Certè Ruardus Tappet, vir doctus, non aliam cauſam adfert, quamobrem à ſacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arceantur paruuli, niſi quia plerumque, quod in os ingeritur, non deglutiunt, aut ingeſtum reijciunt. Sed abſit, vt illud reprehendam, quòd magis etiam reſtringis hanc vocem, omnes, ac infantes etiam, ad communionem admittendos eſſe negas: quandoquidem eadem eſt Eccleſiæ ſententia, etſi ſecus in Eccleſia primitiua fuiſſe legimus obſeruatum. Cæterùm ſi iuſta ratione factum eſſe putas quòd ab omni Sacramentali participatione Chriſti corporis & ſanguinis arcet infantes Eccleſia, cur non itidem de illa tibi perſuadet, quòd calicem quoque dare laicis intermiſit, non eam feciſſe, niſi iuſtiſsimis grauiſsimiſque rationibus adductam?

Infantes à communione excluduntur.
1. Cor. 11.
Infantibus ſuſceptorum & Eccleſiæ fides ſuffecit.
Ruardus Tapper.
Cyprian.

Sed excutiamus adhuc verba Chriſti, quæ ſi rectè volumus intelligere, neceſſe eſt, vt quæ præceſſerunt videamus, quo ſic, quibus ea dicta ſint, cognoſcere queamus. Cœnam Dominicam deſcribens Matthæus, ita loquitur: Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis: Marcus ita: Veſpere autem facto, venit cum duodecim. Lucas ita: Et cùm eſſet facta hora, diſcubuit, & duodecim Apoſtoli cum eo. Expreſſum in ſuperiori loco tibi viſum eſt verbum, omnes: quî fit, vt non æquè tibi videatur expreſſum verbũ hoc duodecim? Num autem eſſet aliqua litiganda materia, ſi, quam acutè cernis illam, tam acutè cerneres & hanc, quæ præceſsit, vocem? An vtrumque non eiuſdem Dei verbum eſt, & omnes, & duodecim? vt ſit ſenſus hic: Bibite ex hoc omnes vos duodecim, qui mecum diſcubuiſtis. Conſtat plures alios in domo Simonis leproſi, vbi cœna facta eſt, fuiſſe, ſolos tamen duodecim Apoſtolos diſcubuiſſe: quos, cùm nouos noui ſacrificij ſacerdotes inſtituiſſet, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, ſolos eos ex calice bibere iuſsit. Quod etiam fecerunt, ſicut ſcribit Marcus: Et biberunt ex eo omnes, An ex eo tibi colligere non liceret, quod quamuis ſacramentum Chriſti corporis & ſanguinis ad omnes pertineat, verba tamen hæc Bibite ex hoc omnes, non pertineant, niſi ad ſolos Apoſtolos, & eos, qui ſucceſſerunt illis, Epiſcopos & ſacerdotes: vt expreſſum Dei verbum ſit, quoties hoc faciunt ſacerdotes, quod ipſum tũ Chriſtus faciebat, & eos facere iubebat, hoc eſt, quoties conſecrãt Chriſti corpus & in memoriam paſsionis eius offerũt, neceſſe eos habere, vtraque ſpecie vti, & in conſecrando, & in offerẽdo, & in ſumendo, ita, vt ſi prætermiſerint alterã, grãde ſacrilegium admittere videantur. Vel vnum autem verbum profer, nõ iam dicam expreſſum, ſed quamlibèt obſcurum, ex quo conijcere tamen vtcunque liceat, quòd vel iuſſerit vnquam ex calice bibere laicis, vel ſaltem bibendum illis ex eo ſanguinem ſuum Chriſtus dederit. Et interea nobis obijcis expreſſum Dei verbũ, & inflatis buccis illud ſubinde crepas, cum nec vmbra illius vllam in ſcripturis inuenire poſsis. Nos verò, ſiue ſpectare velis vmbram & figuram, ſiue rem ipſam & veritatem, contrarium è ſcripturis oſtendere tibi poſſumus. Vmbrã & figurã Euchariſtiæ ſacramenti fuiſſe Manna, quod de cœlo Iudæis erat ſuppeditatum, ſimul & agnum illum paſchalem, non ignoras: de ijs comedebant omnes, liquida verò nunquam in aliorum, quam in ſacerdotum vſum veniebant, neque ſibi laici portionem eorum vllam vſurpabant. Veniamus ad rem

Mat. 26.
Cap. 14.
Cap. 22.
Duodecim quid.
Conſecratione oblatione & cõmunione ſub vtraque ſpecie vtuntur ſoli cõſecrantes.

ad rem & veritatem. Duobus illis in Emaus euntibus, appropinquans Christus, ibat cum illis. Cùm ad castellnm peruenissent, mansit cum illis, ac recumbens cum eis, accepit panem, benedixit, & fregit, ac porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eom, & ipse euanuit ex oculis eorum. Panem hunc interpretantur sancti patres, sacramentum Christi corporis & sanguinis. hic de calice nulla fit mentio. Iam ne vides expressum Dei verbum, qood sub specie panis tantùm, Eucharistiam Christos dederit, qui non erant Apostoli? Quòd autem vel dare iusserit, vel dederit ex calice sanguinem suum bibendum laicis, tantum abest, vt hoc expressum sit Dei verbnm, vt ne vmbram quidem eius rei vsquam in scripturis reperire queas. Intellexerũt hoc Boëmi, qoòd ex ijs Euãgelij locis, vbi cœna Domini describitur, errorem suum defendere non possent, quo priuata sibi auctoritate calicem vsurpatunt, quamobrem ad illum adstruendom, visum est illis magis expressum Dei verbum, quod est apud Ioannem: Nisi mãducaueritis carnem filij homiois, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod verbum, qui se nostro tempore segregarunt, negant ad cœnam dominicam quicquam pertinere, neque de sacramenrali, sed de spirituali manducatione intelligi volunt. Sic quod Boëmis expressum, hoc Lutheranis non est expressum Dei verbum, qoi, cùm & sacerdotium, & sacrificium ex Ecclesia sustulerint, quòd à Boëmis tamen factum non est, quandoquidem omnes esse volunt sacerdotes, omnibus esse dictom volunt, Bibite ex hoc omnes. Cæterũ ad hoc, quod ex capite sexto Ioannis adferunt Boëmi, præclarè quidam vir piùs & doctus, ante centum annos respondit: Nullus fidelis catholicus dicit, dictum hoc Ioannis: Nisi manducaueritis &c. vel alia mandata Christi, non esse seruaoda: sed catholicus dicit, quòd vniuersalis Ecclesia meliùs intelligit, quæ sint Christi mandata, & qnaliter sint seruanda, quàm Hussitæ: non igitur de verbis Christi, quæ nemo pius non summa veneratione recepit, sed de sensu verborum eius disceptatur. Nostri quidem remporis hæretici, sicut paulo ante diximus, negant ea de sacramentali Christi corporis & sanguinis mãducatione rectè accipi, quam etiam ob caosam, auctoritate loci huios ad asserendum calicis vsum non vtuntur. Nos verò, qoi libenter ea, quæ patrum sunt, sequimur, quin de vtraque rectè possint intelligi, minimè negamus. Intereà tamen, etiam cùm sola species panis sumitur, & manducari corpus & bibi sanguinem Christi, constantur asseueramus. Manducauerunt, inquit, Cyprianus, & biberunt de eodem pane, secundum formam visibilem. Vides, qoemadmodũ hîc, non manducari tãtùm, verùm & bibi, dixerit de eodem pane: Quin & edi sanguinem in scripturis legimos. Manducatur igitur Christi corpus, & bibitur Christi sanguis, cum sola species panis sumitur, etiamsi nihil in ora fidelium de calice fundatur. Quamuis enim neque dentibus atteratur, neqoe gluriatur, fide tamen & caritate manducatur & bibitur. Mirum est autem, quòd ex illo Euangelij loco suum institum probare Boëmi nituntur, in quo neque calicis, neque vini fit vlla mentio, sed solius panis tantum, quem etiam solum ad salutem sufficere verba Christi declarant, dicentis: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, Et panis, quem ego dabo, caro mea est pro mnndi vita. Qui manducat hunc panẽ, viuet in æternum. Vides, quemadmodum æternæ vitæ promissio, non calici, sed pani facta est. Ac in illo toto sexto capite, ne minimo quidem verbo Ioannes, aut calicis, aut vini meminit. Qua de re igitur queritaris, ô Satana, Quid hac inani tota, de expresso Dei verbo, iactãtia, toties aures nostras obtundis? cũ quicquid è scripturis profertur, modò sanus adsit earũ intellectus, magis ad receptũ Ecclesiæ morẽ comprobandũ, quàm vt tuum istum errorem tuẽdum facere videatur. Verùm nihil est, quòd homo Christianus existimet de calice tantoperè satanã laborare. Non ignorat ille, nihil ad salutẽ referre, vtatur quis calice, nècne, quum per mẽbra sua, Lutherum, Bucerum, Philippum non obscurè fateatur, nihil de calice sumendo tanquam ad salutem necessarium à Christo præceptum esse. Scit ille, lõgè verissimũ esse, quod à patribus in cõcilio Basiliensi quod hac quidẽ in parte receptum & approbatum esse constant, decretum fuit: siue sub vna, siue sub vtraque specie quis communicet, secundum ordinationem & obseruanriam Ecclesiæ, proficere dignè communicantibus ad salutem. Itaque non hoc eum offendit, quòd sub vna specie communicatur, nec hoc vrget, vt sob duplici communicetur: Sed qood sit secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ: quoniam sic demum, non aliter proficere communicantibus ad salutum intelligit, hoc est, quod eum offendit maximè: ac ne communicetur hoc modo, nimirum secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, hoc est, quod instat & vrget maximè. Satanas vult esse Satanas: Satanam Hebræi vocant aduersariũ: vult igitur aduersari Christo, & menti & corpori. Est ordinatio seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vna communicetur: vult sub vtraque. Est ordinatio seu ob-

Luc. 24.

Bohemi communionem sub vtraque specie.

Cap. 6.

Cap. 6.

In serm. de cœna domini bibitur & manducatur de eodem pane.

Ioan. 6.

Ioan. 6.

Vitæ æternæ promissio non calici sed pani facta.

Concil. Basil. decretum de Eucharistia Satana conatus ad ecclesiæ ordinationẽ subruendam.

Satanas aduersarius interpretata.

seu obseruantia Christi corporis Ecclesiæ, vt sub vtraque specie communicetur: vult, vt sub vna, vel sub neutra communicare. Vis autem audire bestiam ipsam verba sua sonan tem? Recitauimus ea superius aliquantò, sed quid impedit, quò minùs ea nūc quoque recitemus? sic per electum quoddam suum vas loquitur: Si quo casu concilium statueret, minimè omnium nos vellemus vtraque potiri, imò tum primum in despectum cōcilij, vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri, & planè eos anathema habere, quicunque auctoritate talis concilij potientur vtraque. Vides, quorsum eat Satanas? Non calicis vsum laicis ille permissum, sed in despectum Ecclesiæ, contraria sanctionibus illius facta cupit omnia. Satanas est, Christi capitis, & corporis aduersarius est, antichristus est: quamobrem quicquid per eos ecclesiæ suæ Christo decernere visum est, quamlibet id esse rectum, verboque Dei consentaneum intelligat, ei tamen obnixè, manibus (quod aiunt) pedibusq; semper aduersari conatur, & quam olim capiti nostro Christo (caput ipse sui corporis) eandem nunc per membra sua membris Christi cantilenam occinit: Mitte te deorsum, hoc est, sicut Vincentium Lyrinensem interpretatum audiuimus, ex istius te sublimis Ecclesię, quæ templum Dei putatur, doctrina & traditione demitte. Non hoc, quod Ecclesiæ, sed quod mihi visum est, sequere: Priuati alicuius, qui cum spiritu meo sit afflatus, nihil sibi non arrogabit, nihil alijs non detrahet, non orbis totius Christiani, cui spiritum Christi non deesse certum est, sensum & consensum amplectere. Quoties igitur profert ex Euangelio Satanas: Scriptum est enim: Bibite ex hoc omnes, toties eum nihil aliud dicere putato, quàm quod Christo dixit: Mitte te deorsum. Hoc enim est, quod ille persuadere conatur hominib⁹, vt Ecclesiam, quæ firmamentum & columna est veritatis, contemnant, vt in scripturis interpretandis priuato suo, quàm illius iudicio plus tribuant, vt sanctiones eius pro nihilo ducant, vt ab eis corpore se præcidāt. Quamobrem, quod ad vsum attinet Eucharistiæ, quod olim Donatistis dixit Augustinus: Non ita sacramentis, sed in præcisione vitium est, hoc istis & nos modò non totidem verbis dicere possumus: Non in vsu sacramenti, sed in præcisione vitium est. Non in eo vitium est, sub vna, nec in eo, si sub duplici specie communices, sed si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ com munices, in hoc solo vitium est, & quidem tantum vitium, vt omnia flagitia alia cum hoc vno collata, festuca sint cum trabe comparata.

Lutherus vas Satanæ electū.

Vincent. Lyrinensis.

Mittere se deorsum quid.

Matth. 26.

Timoth. 3.

Aug.

Non in vsu sacramentorum, sed in præcisione vitium est.

Quæ (malum) igitur hæc est quorundam religio, qui se Dei timore, verbique saluificantis (sic enim loquuntur) amore facere dicunt, vt de calice sibi necessariò putent esse bibendum? Scilicet, sexcentis ijs annis, quibus Christi fidem recepit Polonia, cum adiunctis sibi terris, nemo fuit, qui Deum timeret, nemo fuit, qui verbum saluicans amaret, ac nè nunc quidem est quisquam in orbe toto Christiano, nisi qui Lutheri spiritu fuerit afflatus. Quis est hic animi tumor? quæ plusquàm satanica mentis inflatio? Sic, vt soli tibi Dei timore: sic, vt soli tibi verbi saluificantis amorem arroges, vt ceteris omnibus, quamlibet ij fuerit insigni pietate præditi, prorsus detrahere videaris. Qui sunt autem isti, nisi filij degeneres, & sicut à propheta vocantur, semen mulieris adulteræ? qui sanctis patribus & matribus suis, extremæ cuiusdam impietatis notam inurere non verentur, quasi nullus in eis timor Dei, nullus fuerit amor verbi saluificantis: & quidem eos patres, quibus acceperūt & rectè viuendi instituta, & pietatis doctrinam, quam eorum plerique sanguine suo nobis obsignatam reliquerunt, quorum opera facta est, vt Christi primùm nomen audiremus, & è densissimis dolorum tenebris eruti, luce veritatis eius illustraremur. Scilicet, secundum expressum Dei verbum hoc illi faciunt, quo nobis dicitur: Honora patrem tuum & matrem tuam.

Lutheranorum animi tumor.

Isa. 57.

Dei timor, quo perculsi sunt Lutherani.

Sed expendamus, quis ille Dei timor sit, quo se perculsos, à calice negant abstinere posse. Num illi similimus non est, quo Iudęi quoque prohiberi videbantur, ne prætorium ingrederentur, vt ne contaminarentur: Grandis apud eos religio fuit in prætorium ingredi, quod hoc ingressu grauiter se contaminatos iri putarent, Christum autem tradere gentibus ad illudendum, ad flagellandum, ad crucifigen dum nulla fuit eis religio, quin secus etiam facere, fuit religio. Sic enim sibi persuadebant, se Dei præceptum implere, si Dei filium extremis afficiendum supplicijs, gentibus tradidissent. Nos legem habemus, inquiebant, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Expresso Dei verbo sibi demonstrate videbantur, se iure Christum gentibus tradere, morte condemnandum: ac vsque eò nullo hac in re conscientiæ scrupulo premebatur, vt se grandi scelere obstrictos iri putarent, si secus fecissent. Quid autem? An illi non multo leuiore piaculo, quacunque tandem ex honesta causa fuissent in prætorium ingressi, quàm quo Christum Dei filium in crucem egerunt? Talis nimirum est istorum religio, qui se conscientia sua prohiberi dicunt, quominùs altera tantùm sacramenti specie sint contenti.

Ioan. 18.

Iudæorum simulata religio.

Hæreticorum religio.

tenti. Rectè quadrat in eos illud ex Psalmo: Trepidauerunt timore, Vbi non erat timor: quodque Christus ipse dicit in Euāgelio: Culicem colantes, camelum autem glutientes. Timere Deum videri volunt, sicubi (quod expressum Dei verbum, & præceptum est) Ecclesia audienda, & receptus ac probatus ab ea ritus retinendus est: vbi verò corpus Christi mysticum, quod sic ille dilexit, vt pro illo viuum & verum suum corpus in mortē traderet, Ecclesia sancta catholica in multas partes dissecanda, neque minùs crudeliter lanianda venit, quàm viuum & verū Christi corpus à Iudæis fuit laceratum, ibi nullū Dei timorē ostendunt. Quin sicut Iudæi, cum verū Christi corpus dilaniandum tortoribus traderent, secundū expressum Dei verbū id facere se vociferabātur, dicentes: Nos legem habemus. & secundum legem debet mori. Sic & isti, cum idem de mystico Christi corpore concilium capiāt, cū vias omnes & rationes persequātur, quibus id in quā plurimas partes dissecari queat, qui conatus eorum (proh dolor) nimium eis successit, à calice sumpto initio, secundum expressum Dei verbum id facere videri volunt, clamantes & ipsi: nos legem habemus, bibite ex hoc omnes, & secundum legem banc scindi debet, ac lacerari mysticum corpus Christi Ecclesia. Quàm sunt autem admirabiles istę Satanæ fraodes? quanta est insidiarum eius calliditas? Ex eo, quòd Christus esse voluit sacramentum pietatis, signum vnitatis, vinculum caritatis, conatur ille facere, causam dissidij, materiam diuisionis, fomitem odij. Quid enim aliud agitur in hoc sacramento, nisi quod Paulus dicit: Mors domini annunciatur? Quam autem ob causam ille mortuus est? vt filios dei, inquit Ioannes, qui erant dispersi, congregaret in vnum. Christus propterea mortuus est, vt congregaret, vt nos vnum corpus efficeret cuius rei symbolum etiam esse voluit hoc sacramētum: vnus enim panis & vnum corpus multi sumus, qui de vno pane participamus: hic verò, nō magis nomine quàm re Satanas, verus antichristus, verus aduersarius Christi, propterea de calice contentionem hanc iniecit, vt segreget, vt diuidat, vt dispergat, & in quàm plurimas partes dissecet, quam ille præcioso sanguine suo sibi collegit Ecclesiam, quò sic in eis, qui sacrilega separationis consilia sequuti fuerint, crucis & mortis Christi beneficium irritum, & inane reddat. Nos, ait Augustinus, in hoc sacramento Dominus designauit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit: qui accipit mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non pro se mysterium, sed contra se testimonium accipit.

Psal. 13. *Matt. 23.* *Ecclesia corpus Christi mysticū ab hæreticis in multas partes dissectum.* *Ioan. 18.* *Satanæ fraus atque calliditas, quàm admirabilis.* *1. Corint. 11.* *Ioan. 11.* *1. Cor. 10.* *August.*

Vis autem scire, quanto se scelere talis obstringat? Paulum dicentem audi, quòd reus erit corporis & sanguinis Domini, hoc est, non leuius designabit facinus, nec minoris erit supplicij reus, quàm illi ipsi, qui suis manibus Christum flagellauerunt, qui sanguinem ipsius profuderunt, qui corpus eius in crucē egerunt, qui graui supplicio mortis illum affecerunt. Et hoc est, quod vult Satanas, vt in hoc vnitatis sacramento diuisio quæratur, quò sic denuò Christus crucifigatur, & ostentui habeatur.

1. Cor. 11. Reus esse corporis domini, quid significet.

Hoc autem erit, qui verbum vocare saluificans audeat? Scilicet verbum saluificās dici meretur, quod reum facit mortis æternæ? Non est hoc verbum saluificans, Bibite ex calice. Bibit ex calice Iudas, & condemnatus est: biberunt hæretici multi, biberunt falsi fratres plurimi, Christum quidem confitentes, virtutē autem eius abnegātes, verùm ad mortem & condemnationem æternam, non ad vitam & salutem ęternam.

Vis autem, quod sit verbum saluificans, cognoscere? Breue verbum est, & expeditum: Ama, Caritas est verbum saluificans, quā qui non habet, bibat ex calice quantum volet, mortem æternam consequetur, salutem æternam nunquàm consequetur. Verum est enim illud, quòd qui non diligit, manet in morte: qui verò diligit proximum, legem impleuit. Videtur autem tibi diligere proximum, qui sic sentit de præpositis suis, quibus obedire iussus est, quod nullo sint aut fuerint vnquam Dei timore, nullo verbi saluificantis amore prædiri, quin illud conati semper sint, ac, nunc etiam oppugnare conentur? Certè non dilectionis hæc sunt, sed odij. Videtur is diligere proximum, qui se non ab vno aliquo, verùm ab omnibus, qui Christum verè profitentur, ab vniuersa catholica Ecclesia separat: patresque suos, & maiores omnes impietatis condemnat, tanquam qui spiritui sancto restiterint, nec agnitam veritatem amplecti voluerint: Caritatis quidem & dilectionis proprium est vnire, non diuidere. Non est igitur verbum saluificans: Bibe ex calice, sed verbum saluificans est, dilige, hoc est, non te separa à compage Christi corporis, ab Ecclesiæ vnitate: quin illam obedienter & reuerēter audi: sensum tuum illius sensui & consensui libenter subijce, nec vnquam tibi tantum arroges, vt illius iudicio tuum iudiciū antepones. Præclarè scriptum est ab Augustino: Dilige, & fac quod vis. Siue bibas ex calice, siue non bibas, modò in dilectione & vnitate vel bibas vel abstineas, iuxta ordinationem seu obseruantiā Ecclesiæ proficit tibi ad salutem.

Verbum ædificans est caritas. *1. Ioan. 4.* *Rom. 13.* *Hæretici caritate vacui.* *August. Tract. 7. In epistolam Ioan.*

Contrà verò siue bibas ex calice, siue non bibas in diuisione, reus eris corporis & sanguinis Domini: quádoquidem tibi quæris diuisionem, vbi Christus vel maxime commendare nobis voluit vnitatem.

Sigismundus Poloniæ rex maximè catholicus.

Quę cum ita sint, quis est Sigismũde Rex Auguste, qui factũ hoc tuum satis prædicare possit, quòd cùm tibi quoque dictum nõ semel fuisset: mitte te deorsum, hoc est, è sublimis Ecclesiæ doctrina, traditioneq́; te demitte, ac vel in solius Eucharistiæ cõmunione contrarium ei, quod ab illo sancitum est, seorsum ab orbe Christiano fieri permitte, nunquã adduci potuisti, vt istis separationibus consilijs loci dares aliquid? Quin, cùm personæ tuæ nõ esse, de rebus ad religionem pertinẽtibus quicquam statuere, semel & iterum publicè professus esses (quádoquidem etiam Imperator filius est Ecclesiæ, & intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam sanctissimamque matrẽ suam reuerenter & obediẽter audire, non autem illi præscribere tenetur) ad futurum Oecumenicum concilium, aut saltem ad sanctę sedis Apostolicæ iudicium rem omnem reijciendam esse iudicasti. Fecisti rem, tua maiorumq́ue tuorum pietate dignam. Quid enim est, quod minus regem deceat Christianum, Catholicum, & Orthodoxum, quàm ea sibi velle, quæ propria sunt sacerdotum & Episcoporũ vsurpare? Quod facinus, quoties à principibus est admissum, semper ab eis grauissimas pœnas Deum expetiuisse legimus.

Eiusdẽ responsio ad legatos protestantium.

Episcopis & sacerdotibus leges, qui præscribunt principes seculi, semper à deo puniti.

Equidem non iuerim inficias, iustis ex causis, calicis vsum, in Oecumenico concilio permitti laicis rectè posse: cæterùm, si quod regnum, seorsum ab orbe reliquo Christiano sibi velit illum vsurpare, quid aliud, quàm nefario schismate, se velle videbitur contaminare? Et hoc est, quò tendit satanas. Non calicem ille, sed schisma vult: quin si calix vnanimi totius Ecclesiæ consensu permittatur, eum repudiandum esse iudicabit. Adeò nihil aliud, quàm separationem, quàm diuisionem quærit in eo sacramento, quòd symbolum est vnitatis: Ipse est enim ille, de quo dixit. Propheta, qui diuidit inter fratres: de quo dixit ipse Christus: Qui non colligit mecum, spargit. Contrà verò, Deus noster, non diuisionis, non dissensionis, sed pacis, sed dilectionis Deus est, vt nemo pius dubitare debeat, quòd expressum diaboli verbum sit, in quo nihil aliud, quàm diuisio quæritur.

Schisma vult Satanas, non calicem.

Osee.24.
Luc.10.

Et sunt intereà, qui persuadere populo conantur, vnam hanc esse viam & rationẽ, qua dissidijs istis religionis mederi, simul id efficere liceat, vt in regno tuo, fidei dogmatum consensus & vnitas retineatur, si calix laicis permittatur. Ne isti, quæ sunt Satanæ fraudes, nondum satis didicisse videntur. Potéstne sanus aliquis credere, quòd errore permisso, errores tolli: quòdque separatione concessa, vnitas retineri queat? Errorem voco, si tanquàm necessarius ad salutem calix exigitur: separationem voco, si seorsum ab orbe Christiano permittatur. Mihi quidem hoc, etiam cum ipsa ratione, sensuque communi, pugnare videtur. Longè secus visum est sanctis patribus nostris: Non illi permissionibus, verùm contrarijs constitutionibus, hæreses extinguendas esse putauerunt. Quid habebat ea res iniquitatis, quòd Mariam Nestorius Christiparam vocari volebat? An ea Christum nobis non peperit? An parum id frequens est in scripturis, quòd Iesu Mater esse dicitur? in quibus nusquam deipara vocata legitur: sanctis nihilominùs patribus, in Ephesino concilio congregatis, hoc decretum ferre visum est, vt si quis eam Christiparam, & non deiparam appellasset, anathema esset: nec quicquam ea re mouebantur, quòd vociferabatur Nestorius, expresso Dei verbo se niti, quodque vocem hanc, deiparam, negaret in scripturis Canonicis vsquam reperiri, nec extra illas recipiendum aliquid esse diceret, cum hæresim Nestorij, qua is Mariam, nudum tantùm hominem peperisse Christum, contendebat, non alia re, quàm contraria constitutione citiùs aboleri posse persuasum haberent. Neque verò frustrati sunt opinione sua. Tantas enim radices egit hoc sanctorum patrum in animis mortalium decretum, vt ne nunc quidem, tanto seculorum interuallo, vlla gens vsquam esse videatur (quæ modò Christi recepit Euanglium) cuius vernacula lingua, Maria virgo, non deipara potiùs, quàm Christipara vocetur. Iam Apostolorum canonem esse scimus, vt baptizandi, ter mergantur: propter vitandum tamen schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsum, in quarto Concilio Toletano decretum fuisse legimus, vt simplex teneretur baptismi mersio, ne viderentur, qui tertiò mergunt, hæreticorum assertionem probare, dum sequuntur & morem: Sed nec illud ignoramus, quòd in Azymo pane Sacramentum Eucharistiæ Christus confecit, qui ritus aliquandiu etiam fuit obseruatus in Ecclesia: & obseruatur nunc quoque: simul vt aurem exorti fuerant Ebionitæ, qui legalia simul cum Euangelio seruari debere contendebant (quã etiam ob causam, in fermentato pane, sacramentum istud confici posse negabãt, quod omnis oblatio, quæ offertur Domino, iuxta legem, absque fermento esse debet) contra-

Satanæ vafricies.

Errore permisso errores non tolli.

Fraus Nestorij heretici.

Maria Christipara, appellari prohibita in concilio.

Baptismi simplex mersio, cõcil. Toletano constituta.

Eucharistiæ sacramentũ quare olim in azymo pane, nunc in fermentato confici iussum.

contrarium est constitutum, nimirum, vt fermētato pane conficeretur Eucharistia, cùm natura tamen sua, sit indifferens, nec referre quicquam videatur, in Azymo neconficias, an in fermēnato. Posteaquàm verò cessauit Ebionitarū hæresis, ad intermissum in Azymo consecrandi morem, Latina quidem Ecclesia sibi redeundum esse putauit. Sic sancti patres nostri, non permissionibus alendas, verùm contrarijs sanctionibus opprimendas hęreses esse censuerunt.

Hæreses nō permißionibus sed contrarijs edictis opprimēdæ.

Sed multitudini petentium, aiunt, concedendum est aliquid. Quid, si caput hoc doctrinæ, proponat multitudo: Solum Deum patrem adorandum & inuocandum esse? Christum autem pro procuratore tantùm habendum: Num statim, quia petit multitudo, concedendum esse dicemus? Pessimè res agitur, vbi multitudinis imperitæ potius, quàm eorum iudicio standum esse putatur, qui propriè sunt ad munus hoc vocati, cùm verè dictum sit ab illo, quòd multitudo mater est seditionis & contumacię, paucitas verò magistra disciplinæ. Regi, non regere: præscriptis parere, non præscribere debet multitudo. Actum est de illo regno, in quo penes multitudinem est imperium. Cùm in alijs rebus omnibus, tum præsertim, vbi causa religiones agitur, non, quis petat, neque quàm multi petant, sed, quid petatur, attendēdum est. Postulauit olim ab apostolis & eorum sectatoribus multitudo Christum vt negarent, vt idolis thura admouerent, idem ab illius & potestas contendebat. Quid ad hæc illi? Oportet, aiebant, obedire Deo magis, quàm hominibus, ac quæuis adire supplicia, quin & iugula priùs offerre parati fuerunt, quàm, vt postulata facerent. Quæ tuæ sint partes, pientissime Rex, in hæresibus propulsandis, non ignoras: docent hoc te patriæ quoque leges, in quas, cùm regno inauguaratus esses, iurasti. Ac omnibus quidem, qui Christiani censeri volunt, nobis tamen Episcopis præcipuè, qui duces religionis esse debemus, millies mortem oppetere præstat, quàm semel Christum negare. Negat autē Christum, non is modò, qui Deum esse illum nō confitetur, & pro procuratore tantum cognoscendum esse putat, aut qui non credit eorum aliquid, quæ nobis aut de diuinitate, aut de humanitate illius Canonicarum scripturarum auctoritas credenda præscripsit: verùm & is, qui vnitati Ecclesiæ non communicat. Christus enim est & caput, & corpus: Caput est vnigenitus Dei filius, corpus Ecclesia, sponsus & sponsa, duo in carne vna. Quamobrem æquè Christum negat is, qui ab eius corpore, quæ est Ecclesia, ita dissentit, vt eius communio non sit cum toto, quacunque diffunditur, sed in aliqua parte separata inueniatur, atque is qui de capite Christo à scripturis sanctis dissentit: sicut non vno in loco docet Augustinus. Extat apud Eusebium epistola Dionisij Alexandrini ad Nouatum, in qua non minoris esse glorię scribit martyrium, Ecclesiæ non scindendæ gratia toleratum, quàm quod fertur propter idolatriæ recusationem: imò, meo inquit, iudicio maioris est gloriæ. Nam illic quidem pro vna anima martyrium toleratur, hîc verò, pro vniuersa Ecclesia. Ex quo videre licet, non minus esse crimen Ecclesiam scindere, aut assensu, schisma comprobare, quàm idolis thura admouere. Procul igitur absit hoc à quouis homine Christiano, præsertim ab Episcopo, quum vel multitudo, vel magnitudo separationem ab Ecclesia Dei petit, vt statim assensum ad eam suum præbat. Optandum est, vt hanc nobis Deus mentem det, quo priùs à corporibus nostris animas nostras separari velimus, quàm vt sacrilega consilia separationis à Christo, & corpore eius, assensu nostro comprobemus. Hoc animo, cùm alios omnes, quotquot Christianorum appellatione gaudent, tum Episcopos præsertim, præditos esse decet, si bonorum pastorum officio fungi volumus.

Multitudini aliquid petenti contra morem ecclesiæ nihil concedendum.
Seditionis mater multitudo.
Chrysost. Hom. 1. Oper. imper. in Matthæum.
2. Mach. 7. Act. 5.
Moriēdum potius millies, quā Christum & eius fidem negandum.
Notandum.
Negare Deum qui dicantur.
Aug. De vnitate Ecclesiæ ca. 4. In. 1. Canonicam Ioan. tracta. 6. & sermo. 36.
Euseb. Lib 6. Eccles. histor. cap. 45.
Boni pastoris functio.

Quo tempore primùm ad regni gubernacula, pientissime rex, accesisti, memoria tenemus, cùm itidem à te postularetur quiddam, quod ad seperationem attineret, placidè quidem pro eo, vt mansuetudo tua fert, sed negasse tamen te, quòd ne faceres postulata, religione prohiberi te diceres: simul in celebri senatorum totiusque populi corona Christi vocem illam vsurpasse: Quid prodest homini, si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Non tibi tanti fuerat regium diodema, non regni tam ampli, tamque copiosi, non tot illi terrarum adiunctarum imperium, vt eorum amittendorum metu faceres aliquid, quod facere te salua fide, religioneque tua non posse putares. Quid autem impedit, quò minùs ijsdem & nunc verbis vtaris, nisi fortè minus tibi grauis, quàm, illa, videtur hæc separatio, cùm, vt, Christi corpore, sancta catholica Ecclesia, præcisionem fieri permittas, abs te postulatur?

Matt. 16.
Animaduertendū diligenter.

Sed publicæ trāquillitati dandū est (aiunt) aliquid. An verò tum quoq;, publica regni tranquillitas non prętendebatur? An summa rerum perturbatio, nisi postulata fecisses,

Mori millies satius fuerit, quàm aliquid aduersus ecclesiam cõcedere, aut pati fieri. consequututa non esse denunciabatur? Prospexit nihilominus regni tui tranquillitati Deus, Ac si tanta tot animarum iactura regni tranquillitas est redimenda: cœlum, quod est in Prouerbio, terra miseri præstat, & si fractus illabatur orbis, illius opprimi ruina satiùs fuerit, quàm à Christi corpore præcisos, beatam aliquandiu (vulgi iudicio) vitam in terris agere, quæ paulò pòst, sempiterna morte, & nunquam finiendis gehennæ suppliciis commutanda sit. Leuior est fortunarum, leuior & corporum, quàm animarum iactura, quarum irrecuperabile damnum est.

Atque hæc sic à nobis dicta sunt, quasi verum illud iam esset, quod persuadere nonnulli conantur, ad regni tui tranquillitatem plurimum interesse, si quibusdam (quibus *Matt. 20.* rectè dici potest: Nescitis quid petatis) quod petunt, de calice concedatur: cùm intereà certum illud sit & indubitatum, si quid petitur, cõcessum sit, multò maiorem id regno *Plato li. 7. de legib.* tuo perturbationem allaturum. Etiam huius sæculi sapiẽtes, qui de Repub. scripserunt, cùm aliarum rerum omnium præterquàm malarum, tum legum præsertim, veterumque morum mutationem, cùm primis Reipublicæ periculosam esse docuerunt, quòd à corporibus humanis sumpta similitudine comprobarunt: quòd hi, qui à consueta vi- *Arist. lib. 2. Polit. 6.* ctus ratione discedant, & nouam aliquam sibi constituant, non sine discrimine suæ valetudinis id faciant. Quamobrem præstare putant, vt etiam errata quædam & legumlatorum, & magistratuum tolerentur: cùm persæpe, non tantum in eo boni sit, si corrigatur error, quantum inde redundat detrimenti, quòd paulatim assuescãt homines magi- *Legum mutatio quid mali vehat.* stratui nõ parère: vt subinde leges mutare, nihil aliud esse videatur, quam omne robur eius detrahere, vt paulatim homines ad mutandum plura maioraque assuefacere, cùm non rarò, quæ videntur in speciem esse minima, maximorum causa sint malorum. An autem hoc oculis ipsi nostris non ita cernimus euenisse? cum apud finitimos nobis populos, tum apud eos, qui in regno tuo non ita pridem nouãdas res animum adiecerunt. Possem ego nominatim quosdam recensere, qui nihil aliud initio sibi, præter calicem permitti postulabant, quem sibi paulò post etiam vsurparunt: num autem in eo acquieuerunt? Quin illi posteà Confessionem Augustanam integram sunt amplexi. Mox ea *Geneuensis ecclesia est Gehẽnensis.* reiecta, Picardiam, proximè verò Gehennensem (Geneuensem dicere volui, nisi quod eadem est & Geneuensis & gehennensis) quàm publicè profitetur Apostata Lysmaninus, à te Sigismunde Rex proscriptus. Quid illis ad extremum sit futurũ, nescio. Forrassis ad Suencfeldium tandem inclinabunt. Vellem autem, vnam mihi terram aliquam ostendi, vbi priuata libidine calix vsurpari cœptus est, in qua non è vestigio multæ sunt aliæ, & quidem horribiles hæreses subsequutæ. Auorum nostrorum memoria, primòm in finitimo nobis Boëmiæ regno incidit ista de calice contentio, quem sibi nonnullæ ciuitatis quo iure, qua iniuria vsurparunt? Quæ verò mox hæreseon portenta *In Morauia & Boëmia sex aut septem sectæ, inter se dissectæ.* subsequuta non sunt? Quàm rara in Morauia & Boëmia oppida reperire licuit, vbi calicis vsus receptus est, in quibus non simul sex aut septem sectas, mirabiliter inter se dissectas videre liceret? In Germania verò, satanissimus hic omnis, quẽ non sine magno dolore & stupore cernimus, vnde, nisi à calice, sumpsit exordium?

Satanæ fraudes, cuneo similimæ. Videntur fraudes istæ, quæ per satanæ membra veræ pietati struuntur, esse cuneo simillimæ: qui prima parte tenuissimus est, nec videtur in lignum impactus, magnam ligni disruptionem facturus. Verùm quamliber illius prima sit acies tenuis, aditum ta- *Similitudinis in signum accommodatio.* men facit sequenti crassitiei, ita vt cum prima pars illa recepta fuerit, necessariò tandem & sequentia recipiantur, donec lignum penitus discindatur. Huius igitur exitiabilis cunei, si quis primam partem tenuiorem, calicem fuisse dixerit, à vero non aberrauerit. *Augustana confessio.* Nam vbi receptus hic est, iam altera cunei pars est subsequuta crassior, Augustana confessio, quæ nobis & sacerdotium & sacrificium abrogauit, at Deum ipsum, in ordinem quodammodo coëgit, nullos vt ei præ cæteris mortalibus excellentior honos haberetur. *Tigurina & Laskana confessio.* Mox ingressa est pars altera crassior adhuc, Tigurina & Laskana confessio: quæ duo, quæ nobis reliqua tamen fecerat Augustana confessio, sacramenta sustulit. Eucharistiam, & baptismũ: vt sicut illa suos absque sacerdotio & sacrificio, sic hæc esse suos quosque faceret, absque sacramentis. Neque nos magis Christianos, quàm Lutheranos, ido- *Blasphemia quanta huius temporis Hæreticorum in Deum & eius ecclesiã Suekfeldius impientissimus.* lolatriæ condemnauit, quòd vtrique persuasum haberemus, quamuis diuerso modo, verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistiç Sacramẽto contineri: Itaque cùm ex illo quoddam idolum faceremus, tum ex baptismi quoque sacramento, dum ei peccatorum remissionem tribuimus, & per lauacrum regenerationis, nos fieri saluos credimus. Sic, quod nos Lutheranis, hoc sacramentarijs vicissim sunt Lutherani, nimirum idololatræ. Venit ad extremum Suenckfeldius, qui & scripturas omnes, & extremum omne verbi ministerium sustulit, & æquè sacramentarios, vt Lutheranos, & nos Christianos idololatriæ reos fecit, qui conuersa ad egena elementa, hoc est, ad scripturas

Canonicas, ex illis salutem peteremus. Et hæc fuit nouissima cunei pars, cuius prima parte, quamlibet illius acies tenuis erat, recepta, quicquid erat reliquum sathanissimi, paulatim irrupisse cernimus, sicut in alio quodā scripto nostro pluribus demonstrauimus.

Vides pientissime Rex, quorsum ad extremum res producta sit? posteaquàm in despectum Ecclesiæ calix initio fuit impactus, quanta ex hoc solo facta est ad reliquum sathanismum inclinatio? Quisquis est homo Christianus, qui pietate tamen aliqua prędirus est, non facilè potest animum inducere, vt à sensu & consensu totius Ecclesiæ discedat. Cæterùm, simul vt vel vna aliqua in re dissensionis initium fecerit, iam difficilius est multo finem illius, quàm fuit initium, inuenire: vt non sine causa prouerbio celebratum semper illud fuerit: Principium plus esse, quàm dimidium totius: quod etiam ad oculum videre licet in ijs, qui solius in calicis vsu, se ab Ecclesiæ compage principiò diuulserūt, apud quos, si minus aliç sectę statim omnes, certè Lutheranismus omnis simul est euestigiò receptus. An eius rei periculū non esse factum scimus in Germania? Conscripta fuit tibi quædam interim religio (quàm rectè, nolo dicere) sed fuit auctoritate comitiorum ab omnibus propè recepta, paucis quibusdam exceptis: num autem, à quibus recepta est, apud eos legitimum sacerdotium & sacrificium, iuxta formulam, in eo libello præscriptam, fuit restitutum? Nihil minus. Etiam Interimistæ æquè sunt & fuerunt, vt alij Lutheristę, nisi quòd à carnibus alicubi abstinēt in quadragesima prosabbatho, & rem diuinam, vel prophanam potius, ne dicam sacrilegam facientes, lineis ac sacerdotalibus alijs indumentis, nonnullis in locis vtuntur. An autem idem in regno tuo factum esse non vidimus, vbi calix per summum sacrilegium vsurpatur? an similiter & sacerdotium, & sacrificium ibi non abrogatur? an laici sibi sacerdotalia munera non arrogant? an conficiendi Christi corporis, quam nullam habent, sibi potestatem non vsurpant? & pro Christi corpore dant communicantibus merum panem pistorium. Nam quomodo conficient Christi corpus, quibus potestas eius conficiendi nulla data est? In summa, nihil aliud dicit Satanas, quando contra ordinationem & obseruantiam Ecclesiæ iubet de calice bibere, quàm quòd Christo dixit aliquando: Mitte te deorsum, hoc est, Ecclesiæ traditionem relinque, obedientiam illius omnem abijce, conciliorum auctoritatem pro nihilo ducito. Ac metuit quidem homo Christianus mittere se deorsum, & quoniam cum periculo coniunctum id esse videt, diu secum deliberat nōnunquam, vtrum sibi sit faciendum: posteàquam verò semel se mittere deorsum cœperit, iam non est in illius potestate, vt se ruentem sustineat, nec impedire potest vllo modo, quò minùs ad imum vsque præceps cadat. Enarrans illud ex Psalmis Augustinus, Fundauit terram fundamentum eius, non inclinabitur in sæculum sæculi: terram interpretatur Ecclesiam, aquam verò decurrentem, quæ ad nihilum deueniet, in alio quodam Psalmo significare vult hæreses: Quò minùs aquæ decurrere possint ad Ecclesiam, hoc est, quò minus illam obruere queant hæreses, impediunt aggeres illis oppositi, quos rectè conciliorum sanctiones intellexeris. Cæterùm quamuis aggeres validi fuerint, si quis tamen vel paruum in illis foramen aperuerit, statim eo tota moles aquarum incūbit, ac perruptis aggeribus, longè, lateque campos, segetes, pagosque subuertit, nihil vt sit quod aquarum decursum remorari queat.

Lutheranismus quo tandē productus est ex paruo principio.

Interimistæ æquè sacrilegi, vt alij Lutheristæ.

Non potest corpus Christi conficere, cui eius conficiendi nulla data est potestas.

August. in Psal. 103.

Psal. 77.
Ecclesia.
Aquæ notantur hæreses.
Similitudo insignis.

Hoc igitur foramen tunc aperitur, quando contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix permittitur. Quis enim impedire queat, quò minùs per hoc ipsum foramen, quamlibet exiguum videatur, perruptis aggeribus, hoc est, conciliorum, decretis violatis, omne genus hæreseon in Ecclesiam impressionem faciat?

Quò magis mirum est, non deesse quosdam, qui tranquillitatem Ecclesiæ regnoque tuo promittant, si contra ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ calix laicis cōcedatur. Si potest saluum & integrum esse lignum, in quod prima cunei pars, quamlibet illius acies tenuis sit, impacta est, si caueri potest, quò minùs crebris ictibus reliqua crassities impulsa, lignū illud prorsus diffindatur: si possunt esse saluæ segetes & prata, in quę, foramine facto in aggeribus, magno impetu aquæ defluxerint, nec exitū facilè reperire possint: si potest saluus esse homo, qui semel de sublimi turri aliqua se præcipitem dederit: si potest ipse ruentem se sustinere, quò minùs in imā vsque terram præcipitatus, aut ceruicem frāgat, aut reliqua corporis membra collidat, poterit saluum, integrum, ac trāquillum esse regnum illud, in quo in despectum concilij, calix fuerit vsurpatus.

Mira nec minùs pia auctoris vehementia.

Postulatur à multis cōcilium, quā autē ad rem? quis illius vsus erit? si posteaquā rectè fuerit in eo cōstitutum aliquid, postremis etiam hominibus in despectum illius cōtraria facere licebit omnia. Num autem sanctior erit posteà comitiorum, quā conciliorum auctoritas? An ipsi nostris oculis nō cōspeximus in despectū regis & Comitiorū ali-

cubi quædam contra decreta Comitiorum facta esse,quæ priusquam in Comitijs decreta fuissent,facere tamen illi ipsi non audebant? Et ibi tranquillitatem fore spetabimus, vbi nulla conciliorum, nulla comitiorum, nulla pontificum, nulla principum est authoritas? vbi hoc agitur,Vt simus sine lege, sine rege, sine sacerdotio,sine sacrificio, sine sacramentis,sine Deo,vbi tanto studio laboratur,vt quæ ciuitas vnius hactenus labij fuit, & eorundem sermonum, ex ea Babylonem ædificare liceat, in qua tanta fit & est iam linguarum confusio,vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui.

Babylonis, hoc est, confusionis constructio. Gene. 11.

Sed quid opus est pluribus? Ipse nosti, pientissime Rex, quòd cùm nonnulli, clamosis quibusdam offerendum esse calicem,censuissent,modò in eo acquiescerent,repudiatus est. Paucissimi iam sunt in regno tuo, qui solo velint esse calice contenti. Sed & confessionis Augustanę non ita multi.

Quotquot à nobis discesserunt,magna ex parte,vel Picardi sunt, vel Caluiniani, aut Laskani,aut Nestoriani,aut Seueriani,quibus,concedendo calicem,nemo satisfaciet.

Picardorum apologia.

Qui legit apologiam Picardorum,reperiet in ea,quòd Picardi non minùs propè Boëmos illos insectantur,qui in sola vtriusque speciei communione acquiescunt,cætera verò catholici videri volunt,quàm eos,qui per omnia sunt catholici.

Petrus Vergerius Hæreticus non modò seditiosus, imò ad seditiones excitandas natus.

Iam verò Petrus Paulus Vergerius, qui proximo superiore anno,non aliam ob causam in regnū tuum venerat,quàm vt in eo seditionē concitaret,protulit in mediū litteras ad quosdā scriptas,quas etiā typis excudi fecit. An autē hoc fuit boni viri officium? Certè si quid frōtis habuisset,si qua mica probitatis in eo fuisset,tale aliquid facere nunquā aggressus fuisset. Sed videtur hic homo expers humanitatis, & vitæ communis ignarus esse, quum in medium proferre litteras ab aliquo scriptas, nihil aliud sit, quàm quod ille dixit: Tollere è vita,vitæ societatem: tollere amicorum colloquia absentium. Verùm ad rem. Etiam Pauli quarti Pōtificis litteras, & quidem binas,typis excusas peruulgauit,quin & scholijs quibusdā suis obscurauit ac mirabiliter deformauit,quæ piè, sanctèque scripta fuerunt, secus interpretando. Audi quid scribat in suis in priorem Epistolam scholijs.

Ci. 2. Phi.

Vide huius euāgelistæ sacrilega verba.

Dixerit,inquit,quispiam: Si quidem possemus Papam eò adigere,vt velit assentiri,vt ministri Ecclesiarum haberent vxores,lingua vernacula in administratione sacramentorum vterentur,atque,vt vtramque speciem populo exhiberet,in reliquis verò articulis & doctrinis cum Romana Ecclesia cōsentiremus, quemadmodū hactenus consensimus,an non cōsultum putares,vt tūc acquiesceremus satq; vt hæc prius lucro apponeremus, deinde paulatim labente tēpore,vt etiam de reliquis atticulis lucrifaciendis cogitaremus? Respondeo. Minimè mihi consultum videri. Neque enim in eo res sita est,vt minister vxore habeat,vt populari lingua in Ecclesia vtatur,vt vtramque speciem porrigat:sed vt habeat viuam fidem,vt sit membrum Christi Ecclesię, atque vt eam rectam doctrinam teneat,populoque annunciet, quam filius Dei dominus noster Iesus Christus attulit è sinu patris. Quæ esset isthæc contaminatio doctrinæ?quod monstrū?si cōsentiremus,vt esset pastor animarum nostrarum,missarius,sacrificulus, vnctus & inauguratus ab aliquo Episcopo & Antechristi mēbro, &c. Per hunc verò satellitem suum apertiùs multò causam suam agit Satanas,quam per illos,qui de calice tātùm, deque rebus alijs,quæ non perinde magni momenti videri possunt,tantopere contendunt. quorum etiam detegit insidias, ac superuacaneum esse docit, longioribus ambagibus vti, mox ipsum petit iugulum, vt citra moram aliquam, Deus in ordinem cogatur,nec vllum,aut sacerdotiū,aut sacrificiū externū habeat, per quod esse Deus cognoscatur. Hoc est,quod statim initiò sibi satanas per Vergeriū efficiendū esse potat: & est reuera verissimè dictū,quòd frustra fit per plura,quod fieri potest per pauciora. Quorsum enim opus est lōgo circuitu,si quo vis,cōpendio peruenire possis? Verùm audi quid paucis interiectis addat: Postquàm enim hic homo nimis in aliena republica curiosus, & ad seditiones excitandas natus, hortatus fuerat Polonos,vt,si maximè cōcederentur illis hæc tria,constanter ea respuerent.

Ad obiecta Vergerij respōsio.

Hæretici volūt Deum in ordinem cogere.

Scias,inquit Polonia,causam hanc,quæ de religione cōtrouertitur,minimè posse vllam moderationem aut concordiam pati. Vide quid dicam & memori mente teneto. Sunt enim qui dicant: An non posset aliqua ratio inueniri, qua concordia sanciretur? Respondeo. Nullam prorsus posse inueniri. Si enim Papatus maneat incolomis, non potest doctrina Iesu Christi manere incolumis. Et rursus:si videret,quam nos profitemur,Iesu Christi doctrinam,corruat totus Papatus ab radicibus necesse est, ita vt nulla alia sit stabiliendæ veræ Christi Ecclesiæ & concordiæ ioeundæ ratio & spes, quàm si vniuersus Papatus, cum omni sua tyrannide & impia doctrina tollatur è medio.

Impia contra Ecclesiæ summum Episcopum.

Ac quòd scribit Vergeri⁹ causam religionis moderationē seu concordiā pati nō posse, quin

quin verisimè scribat, inficias ire nō possumus. Nā aut totus Christian' oportet sis, aut totus Lutheranus: nihil est, quòd in vtramq; partē claudicare velis. Æquè cōdēnaberis, si semichristianus sis, seu semilutheranus, atq; si totus esses Lutheranus. Semichristianū autem voco, qui cùm de Christo capite credat, quæ credenda sunt omnia, priuata sua libidine, certis in ritibus ab eius corpore se diuidit. Tenetq; is quidem caput se putat, non autem tenet corpus. Itaque dimidia ex parte vult esse Christi, dimidia ex parte Lutheri, hoc est, Sathanæ, cùm tamen (ipso Christo dicēte) nemo duobus dominis seruire queat: Quæ participatio iustitię cum iniquitate, ait Paulus? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? Et in Apocalypsi legimus: Scio opera tua quod neque frigidus es, neque calidus: vtinam frigidus esses aut calidus. Sed quia tepidus es, nec frigidus, neque calidus incipiam te euomere ex ore meo: æquè eijcitur, æquè euomitur ab ore Dei, qui tepidus est, atque is, qui in contrariam partem peccat. Quamobrem non mediocriter reuera falluntur, qui de religione concordiam iniri posse putant. Coangustatum est stratū, dicit Propheta, ita, vt alter decidat: & pallium breue, vtrumq; operire non potest. Non possunt in eodem esse strato, hoc est, in eodem hominis corde Christus & Lutherus, alter excidat, necesse est, non possunt eodem operiri pallio. Quāobrem, vna parte rituum Christum, altera Lutherum profiteri, nihil est aliud, quàm totum Christum abnegare. Verisimū igitur illud est, quòd causa religionis concordiam non patitur. Profitemur in Symbolo fidei nostræ, nos credere sanctam Ecclesiam Catholicam. Ab hac, si quis dicesserit, si docentem illam & præcipientem non audierit, si suo plus, quam illius iudicio tribuendum esse putauerit, etiam si cætera credat omnia, quæ continentur in Symbolo, si credat & recipiat preterea scripturas omnes, si tanquam Dei verbum (quod reuera sunt, modò sanus adsit intellectus) eas adoret, nihilominus non est ei cum Christo capite quicquam commune, qui se à Christi corpore separauit, ethnicus est, publicanus est, Christianus nulla ex parte dici meretur.

Semichristianus qui censendus. *Matt. 6.* *Luc. 16.* *2. Cor. 6.* *Apocal. 3.* *Tepidus eijcitur.* *Isa. 28.* *Qui se à Christi corpore separant Christianus nullo modo dici potest.*

Quoties tentatum fuit ab Arrianis, vt aliquam cum Catholicis concordiā inire possent? ad quam, vt accedere tamen viderentur, facilè se passuros dicebant, vt ὁμοούσιος esse patri filius crederetur, modóne diceretur ὁμοιούσιος. De vno tantùm iota res agi videbatur inter Christianos & Arrianos, neq; tamen concedendum Arrianis esse Christiani iudicabant, quòd sub hac vna litera viderent eos errorem suum occultare, quò largitate gratiæ, nōn proprietate naturæ, filium patri similem intelligi volebant. Quibus autem artibus Cæsareæ pręfectus Basilio persuadere non conabatur, vt tempori cęderet, neque tot Ecclesias in discrimen adducere vellet, tenui dogmatis exquisitione? Quid autem ad hæc Basilius? Adolescentibus, inquit, tales sermones congruere: nam & hos & his similes, huiusmodi rebus inhiare: Qui verò diuinis essent literis innutriti, nullam eos earum syllabam in discrimen venire pati posse: solereq;, si res ita postulet, nullum genus mortis pro illis subeundum recusare. Ac visus quidem fuit hæreticis esse pertinax Basilius, itidem vt ante eum Athanasius, atque Hilarius: sed quam Hæretici pertinaciam, eā Catholici & orthodoxi constantiam esse iudicabant. Quò minus & ego molestè fero, si quibusdam pertinax esse videor, qui nego, coire posse concordiam inter Catholicos & Hæreticos, nisi qui discesserunt à nobis, redeant, vnde discesserunt, ad gremium sanctæ matris Ecclesiæ: illam credāt, illi se totos permittant, illius iudicio suum iudicium subijciant. Malo pertinax videri cum Athanasio, Hilario, Basilio, quàm vt esse dicar arundo ventis agitata: Et hæc quidem vetustiora.

Inter Christianos & Arrianos discordia de vno iota tantum. *Theod. li. 4. c. 9.* *Orthodoxorum constantia.*

Nostro verò seculo, quoties inter Lutheranos & Zuinglianos actum fuit de concordia? Quàm autē ea res feliciter cessit Lutheranis? Qualis enim illa fuit inter Lutherum & Bucerum concordia? Fecit in gratiam Lutheri Bucerus, vt concederet, corpus & sanguinem Christi substantialiter esse in sacra Eucharistia, modò vicissim in suam gratiam faceret Lutherus, vt concederet, ibi non esse Christi corpus & sanguinem, nisi cùm sumitur. Vter Martinorum hic alterum in suam pertraxit sententiam? Martinúsne Lutherus Sacramentarius, an Martinus Bucerus è sacramentario factus est Lutheranus? Certè Ioannes Caluinus, non aliunde sumit efficacius argumentum ad probandum in Eucharistiæ Sacramento non esse substantialiter corpus Christi, quàm ex hac Lutheri concessione: ex qua etiam colligit, quòd secundum virtutem, tantùm & efficaciam, non autem secundum eorum substantialem præsentiam, exhibentur nobis corpus & sanguis domini: quomodo adsunt & exhibentur in baptismo & pœnitentia: imò quandocunque Christi mors aliquem in nobis effectum operatur. In quam suam sententiam pedibus ire Philippum quoque Melanchtonem gloriatur. Egregia verò cōcordia, qua fit, vt qui sunt hæretici, magis etiam fiant hæretici, & sacrilega sua audacia, blasphemijs & erroribus inualescentes, proficiant in peius, errantes, & in errorem mittētes. Missos au-

Buceri & Lutheri concordia. *Ioan. Calu. in Eucharistia sacramentum rabies.* *Hæreticorum Sacrilega audacia, & impietas.* *2. Tim. 3.*

Tamen ferre non possunt adeò. 2. Ioan.

tem faciamus Sacramentarios, quorum impietatem ipsi quoque Lutherani, quamuis eorum nonnulli minus ab ea remoti sint, adeò detestantur & execrantur, vt eis nec Aue quidem dicete dignentur, & à congressu suo repellant, nec receptum eis date velint, sed simul vt aliquem sacramentatium esse constiterit, statim è suis ciuitatibus exterminandum esse putent.

Inter Lutheranos & Christianos quoties actum fuit de concordia? Quæ causa verò fuit, cur interim religio constitueretur? nisi quòd non deerant qui minimè dubiã spem ostenderent, forè, vt per hanc viam & rationem, coiret inter Christianos & Lutheranos concordia. Num autem eum, quem sperabant homines, res est exitum consequuta? Minimè gentium. Quin quod omnium ferè iudicio (paucissimis exceptis) in Comitijs imperij fuerat approbatum: quod summa eorum voluntate constitutum, hoc paulò post ab illis ipsis, à quibus fuit receptum, non est seruatum.

Lipsenses.

Lipsenses, ne viderentur non esse prudẽtiores, quàm vniuersum imprium, quamuis in plurimis ad illam in Comitijs pręscriptam Interim religionem, assensi fuerãt, pleraque tamen sua, magistrique sui Martini Lutheri, retinenda esse putauerunt: ac duplex Interim conscripserunt, quod in quibusdam consentiret, in alijs ab eo, quod erat constitutum in Comitijs, discreparet.

VVittenbergenses.

VVittembergenses verò, quanquam & vicini Lipsensium, & eidem principi, qui subscripserat Interim religioni, subiecti, quoddam & ipsi scriptum ediderunt: nec

Adiaphoristæ. Quare Saxones nunquam à placitis magistri sui Lutheri discedendum duxerũt. De alba linea, cuius vetus vsus est Sacerdotibus in templis, maxime contentiones inter Lutheristas.

Interimistæ, verùm Adiaphoristæ dici & esse voluerunt, & in minùs multis, quàm Lipsenses à magistri sui Lutheri doctrina discesserunt. Porrò Saxoniæ ciuitates, cùm faces illis adderet Mathias Flaccus Illiricus, ne latum quidem vnguem à Magistri sui Martini Lutheri placitis sibi discedendum esse duxerunt: cum quicquid ab illo dictum esset aut scriptum, id tanquam expressum Dei verbum recipiendum & adorandum esse censerent. Itaque post concordiam tentatam, quæ facta iam etiam esse putabatur, maior est discordia consequuta. Nam sicut ipsi Lutherani nefario scelere ab vnitate Catholica se tanquam ab area dominica separarũt, sic & suam paulò pòst vnitatem discordijs furialibus dissiparunt. Vel de sola alba veste linea, cuius vetus vsus est sacerdotibus in templis, quantæ fuerunt, quàm acerbæ contentiones inter Germanos Lutheranos, quales videri volunt ij, qui sunt à Flacco: & inter degeneres Lutheri discipulos, quos ille vocat Adiaphoristas, & Interimistas, cuiusmodi sunt, qui Philippum sequuntur? Quæ fuit autem causa, cum tam hostiliter se mutuò minutis adeò de rebus insectarentur? Non alia, quàm quòd metuebant Germani Lutherani, si quis fuissent ex priscis ritibus illis & cęremonijs in Ecclesiam restituti, ne qua à Luthero ad Christum inclinatio facta, neue sequuturo Papatui, fenestræ fabricari viderentur.

Si, qui veri Lutherani dici gaudent, tanto studio cauerunt, ne vetustis Ecclesiæ ritibus restitutis, Papatui fenestræ fabricarentur: quanto maiore studio prouidendum nobis est, qui non alio magis, quàm Christianorum nomine gloriamur, ne fabricẽtur Sathanatui, cui fabricantur omni dubio, cùm assuefiunt homines Ecclesiam non audire: si quæ fuerint ab illa decreta, pro nihilo ducere, tum illius iudicio suum priuatum iudicium anteponere.

Satanismus, qui per totam germaniam nunc floret vnde natus.

Certum est & indubitatum, Sathanatum, siue Sathanismum istum omnem, qui nunc (proh dolor) ita floret in Germania, qui pullulat etiã in regno tuo, pientissime Rex, hinc potissimum esse natum, quòd Ecclesię iudicio contempto, sibi quisque licere vult, vt & scripturas interpretetur, & ritus cæremoniasque mutet arbitratu suo. Quamobrem in hoc, Vergerij sententię non inuiti subscribimus, quòd causa, quæ de religione controuertitur, minimè possit, qualem isti cupiunt, moderationem & concordiam pati: quum verissimè scriptum sit à sancto martyre Cypriano: Nulla societas fidei & perfidiæ esse potest. Qui cum Christo non est, aduersarius Christi est. Qui vnitati & paci eius inimicus est, nobiscum non potest cohærere: Si cum precibus & satisfactionibus veniunt, audiantur: si maledicta & minas ingerunt, respuantur.

Cyprianus Epist. 3.

Cæterùm quòd scribit, imputus ille Vergerius, non aliam ineundę concordiæ rationem & spem esse, quàm si Papatus vniuersus tollatur è medio: Vide, per Deũ immortalem, quæ sint istæ Sathanæ insidiæ; quorsum ille spectet, quum tanto studio Papatum euersum cupit? Quò maior autem orationi nostræ fides habeatur, malumus illius de papatu testimonium proferre (cui, quoad vixit, cũ Papatu bellum fuit irreconciliabile, cuius etiã verbũ, tanquã Dei verbũ, adorat Vergerius) quã nostris verbis vti. Sic igitur scribit Lutherus in epistola quadã ad duos plebanos de anabaptismo: Audio, inquit, & video rebaptizationẽ, à quibusdã vsurpari ex eo fundamẽto, vt in despectũ Papę faciãt, tanquã hi, qui nihil ab Antichristo habere velint, quemadmodũ & Sacramentarij propterea merum panẽ & vinũ habere volunt in despectũ Papæ, arbitrãtes se hoc pacto rectè subuertere posse Papatũ. Profectò friuolum est hoc fundamentũ, supra quod nihil boni

Quò tendit Sathanas cum Papatum tanto studio euersum cupit. M. Lutherus de Papatu.

boni ædificaturi sunt: hoc enim pacto negare nos oportet, totam quoque scripturam
sacram & prædicandi officium: hoc enim totum à Papa nimirum habemus, & nouam
quoque scripturam sacram nos facere oporteret: Sic & verus testamentum nos dimit-
tere oporteret, ne quid ab infidelibus haberemus Iudæis. Stultitia est hoc totum. Nam
& Christus in gente Iudaica inuenit Pharisæorum & Scribarum abusus, non tamen
propterea totum reiecit, quod illi habuerunt & docuerunt. Nos autem fatemur, sub Pa-
patu plurimum esse boni Christiani; imò omne bonum Christianum: atque etiam il- *In Papatu*
linc ad nos deuenisse. Quippe fatemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum *veram esse*
baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccatorum, ve- *scripturam sa-*
rum prædicandi officium, verū Catechismum, vt sunt oratio Dominica, decē præcepta, *cram fatetur*
articuli fidei: dico insuper, sub Papatu veram Christianitatem, imò verum nucleum *Lutherus.*
Christianitatis esse. Ac ne quis fortè dicat, hęc inter initia scripsisse Lutherū, cùm non- *Catechismus*
dum illi, de qua tantopere gloriatur, lux Euangelicæ veritatis affulsisset, sciant hanc Epi- *quid.*
stolam ab eo scriptam fuisse, decimo pòst anno, quàm ab Ecclesia Dei se pręciderat; quo
tempore nomen eius, hæreseos fama cum primis fuit celebre. Sic per illius tanquam per *Num. 22.*
Balaam Prophetæ iugulum, quamuis hostis esset veritatis, vel inuitò tamen illo veritas
eripuit. Iámne igitur vides pientissime Rex, quorsum spectent Sathanæ Concilia, quan-
do per satellitem suum Vergerium, & per alios eiusdem generis, Papatum vniuersum è *Cùm Verge-*
medio sublatum cupiit? Cupit enim sublatam veram scripturam sacram, cupit sublatum *rius Papatum*
verum baptismum, verum sacramentum altaris, veras claues ad remissionem peccato- *vniuersum è*
rum, verum prædicandi officium, verum Catechismum, veram Christianitatem, imò *medio subla-*
verum nucleum Christianitatis. An autem non successerunt illi sua Concilia? Primus è *tum cupit,*
medio tollere Papatum conatus est Lutherus, & ei rei fundamenta quędam iecit, sicut *quid sibi velit.*
anteà commemorauimus. Nam in despectum Papæ & Concilij, calicē laicis initiò con- *Lutheri ty-*
cessit: deinde ritus veteres abrogauit, nouos instituit, nec ita multò pòst, de numero Sa- *rannis.*
cramentorum, quinque sustulit: postremò sacrificium simul & sacerdotiū euertit. Quid
autem ex eo consequutum est? Post breue temporis internallum exorti sunt Sacramen-
tarij & Anabaptistę, qui duo reliqua sacramenta, baptismum & Eucharistiam, quæ re-
liqua tamen Lutherus fecerat, nobis abstulerunt: neque magis id in Papę, quàm in ip- *Sacramentarij*
sius etiam Lutheri (si Philippo credimus) odium siue despectum: Qui cùm pro Papa *& Anabap-*
se gerere, quin plus etiam aliquid quàm Papa videri vellet, hanc impotentem hominis *tistæ exorti à*
tyrannidem ferendam non esse censuerunt. Nati sunt posteà cœlestes Prophetę, qui no- *Luthero.*
bis & scripturas, & externum pędicandi ministerium è medio sustulerunt. Emerse- *Cœlestes.*
runt ad extremum, nescio è quibus tenebris Campanus & Seruetus, qui Christum sal- *Campanus &*
uatorem nobis eripere conati sunt, eius diuinitati detrahentes. Hunc tandem exitum *Seruetus hæ-*
consequuti sunt, qui Papatum euertere, & in despectū Papæ facere conati sunt omnia. *retici.*

Soleo, pientissime Rex, nonnunquam etiam eorum hæreticorum nænias legere, quis
nullâ habent nominis celebritatē, vt quid inter illos agatur cognoscam. Incidi in quen-
dam Germanū Lutheranū, Erasmū nomine, neq; cognomine magis, quā re ipsa Albe-
rum, qui libellum scripsit contra Corolstadium, & alios Sacramentarios, Anabaptistas, *Impietas*
Iconomachos. Ibi narrat de quodam Iacobo Schenck, qui, cùm Berlini verbum Luthe- *cuiusdam Ia-*
ri, pro Dei verbo, populo venditaret, nulla ratione potuit adduci, vt in solenni die pas- *cobi Schenck,*
chatis de resurrectione domini sermonem faceret, verùm ipso die resurrectionis de pas- *in despectum*
sione prædicabat. Ac de alio quodam, qui Francoforti ad Menum, diem natalis Chri- *Papæ.*
stiani festum agere nolebat. Cur autem hæc? In despectum Papæ, ne quid habere cum *Alia.*
Papatu; hoc est, cum Christianismo, commune viderentur. Magis adeò cupiebant om-
nem esse memoriam Christi beneficiorum abolitam, quàm vt cùm ijs, qui Papam ag-
noscunt, Christianis, eam celebrarent.

Vides, pientissime Rex, quæ sint consequuta, posteaquam apud quosdam Papatus
fuit sublatus? Et hunc rerum statum, in regno tuo Vergerius, vel per satellitem suum
Vergerium Sathanas potiùs, efficere conatur: cuius verus hic mos fuit semper, sicut à
sancto quoque martyre Cypriano scriptum legimus, vt Ecclesiæ præpositum infesta- *Vetus mos*
tione sua persequeretur: ob hoc tantùm, vt gubernatore sublato, atrociùs atque violen- *Sathanæ.*
tius circa Ecclesiæ naufragia grassetur. Neque enim aliunde sunt hæreses obortæ, sicut *Epist. 3. lib. 1.*
ibidem ait Cyprianus, aut nata schismata, quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtem- *Hæreses obor-*
peratur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex, vice Christi, co- *tæ ex contemp-*
gitatur: cui si secundum magisteria diuina, obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo ad- *tu summi*
uersus sacerdotum collegium, quicquam moueret, nemo post diuinum iudicium, post *pontificis.*
populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed
Dei faceret: nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet, nemo sibi placens & tu-

mens

Hieronym. contra Lutheranos.
Vergerij haeretici mens.

mens, seorsum foris nouam Ecclesiam conderet. Quem sequutus Hieronymus, Ecclesiæ salutem à summi sacerdotis dignitate pendere docet, cui si non exors quædam, & ab omnibus eminens detur potestas, tot in Ecclesia efficientur schismata, quot sacerdotes.

Ex ijs colligere potes pientissime Rex, quid sibi velit Vergerius, quando Papatum è medio vult sublatum: vult enim sublatum, quicquid adhuc in regno terrisque tuis superest Christianismi. Vult schismata introducta, vult hæreses propagatas, vult Christum ex omni ditione tua proscriptum: vult, vt in terris tuis omnibus quà longissimè quamque latissimè grassetur Sathanismus hic omnis, qué tanto gentis malo, tantas iam egisse radices videmus in finitima nobis Germania. Hinc eius volūtati, quò minùs ad rē cōsetatur, nihil magis obstat, quā vnitas. Hác igitur omnibus, quod aiunt machinis oppugnat, Itaque cuius ministerio fit, vt vnitas in Ecclesia Dei retineatur, de eo tollendo laborat, quòd, quoad salua est illius dignitas & auctoritas nihil se proficere posse videt.

Hæretici quod de Papatu conantur efficere idem de omni dominio & regum tollendo eos moliri censendum est.
Quò hæreticorum spectant consilia.

Sed expende tecum intereà Rex optime, posteaquàm è medio quidam sustulerant Papatū, an ijdem illi de Cæsareatu quoq; tollendo consilia posteà non cœperunt, quum non minùs apud eos probrum esset Cæsaristam, quàm Papistam appellari? Quid ante non ita, multos annos factum sit in Germania, non ignoras. Verùm hęc odiosa silentio præterire malo. Tu fac vt illius vulgo iactati versiculi nunquàm obliuiscaris,

Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.

Etiam atque etiam vide, ne paulò pòst non minùs habeatur ignominiosum, Registam, quàm Papistam vocari. Huc enim spectant istorum consilia, vt ordinem omnem è medio tollant: vt principum auctoritatem in odium & contemptum adducant, vt Anarchiam quandam inducant. Quorum cùm fax quædam sit Vergerius, nec aliud spiret, quàm seditiones, quandoquidem ipse profitetur, & quidem verissimè, quod sit exul Iesu Christi, cùm nihil ei cum Christo commune sit: sicut ipse se fecit exulem Christi Iesu, sic enim ex regno terrisque tuis extorrem esse iubeto. Negat is, quam ipse profitetur Iesu Christi doctrinam, eam si Papatus maneat incolumis, incolumen esse posse. quasi verò quisquam sit ex omnibus nostri temporis hæreticis (qui sola hac in re mirabiliter inter se consentiunt, quòd Papatum è medio sublatum cupiunt) qui non se profiteri iacter doctrinam Iesu Christi, quamlibet omnes & singuli, & ipsi inter se dissidere, & ex Diametro quod aiunt, cum illa pugnare videantur? Quòd si quæras ex hoc loculeio, quam doctrinam Iesu Christi profiteatur? quæ ruditas est hominis & inscitia? non habiturum arbitror quod respondere queat. Nam quantum é scriptis illius colligere licet, modò cum zuinglianis, modò cum Lutheranis, modò cum Picardis facere videtur: Augustanæ quidem confessionis eum esse, nemo rectè poterit iudicare, quandoquidem Brentij confessionem, quem admiratur vnicè, reliquis omnibus eum anteferre constat: Brentium autem Osiandri dogma de iustificatione, quę summa totius est Euangelij, comprobare, manifestum est. Hoc autem dogma quantopere detestentur, qui confessionis Augustanæ censeri volunt, cùm ex VVittembergensium doctorum censura, tum ex Mathiæ Flacci, & Ioachimi Merlini non scriptis magis, quam factis, abundè cuiuis perspicere licet. Nam quo loco Merlinus habuerit eos, qui quum sui gregis essent, Osiandri sermones audiebant, obscurum non est: nec sepultura mortuos dignabatur, nec infantes eorum, vt baptizaret, adduci potuit. Et erit quisquam, qui sibi persuaderi patiatur, Iesu Christi doctrinam esse quam profitetur Vergerius, quam non Christiani modò detestātur, verùm ipsi etiā Germani Lutherani vsq; eò execrantur, vt qui sunt eam amplexi, cum ijs nec viuis, nec mortuis communicandum esse putent? Sed nolo plura de Vergerio, cuius propterea mentionem hic iniecimus, vt intelligere quiuis posset, apertiùs per hunc, voluntatem suam sathanam explicasse, quàm per illos, qui per cuniculos quosdam vnitatem oppugnare conantur, dum nihil aliud præter calicem esse petendum suggerunt: totoque cœlo, quod aiunt, errare, qui dicunt: Si calix laicis, vxores sacerdotibus permittantur, inter Christianos & Lutheranos facilè cōcordiam esse coituram. Egregia verò concordia, per quam non vitia Papatus, quod ferri tamen posses, verùm ipse Papatus vniuersus euertitur, hoc est, Christianismus omnis aboletur.

Vergerij inconstantia.
Osiandr. dogma.
Merlini hæretici impietas.
Vergerij mentio cur.

Quoniam verò satis multa iam hac de re diximus, vnde defluxit, eo redeat oratio, De expresso Dei verbo sermo nobis fuit institutus; de quo docuimus, non minùs hæreticos, quam Catholicos & orthodoxos, quin magis etiam hæreticos persæpe fuisse gloriatos, Demonstrauimus & illud, non cum expresso Dei verbo, neque cum Euangelio nobis pugnā esse, sed cū interpretationibus & asseuerationibus eorū, qui discesserunt à nobis, vt, quod olim de Donatistis dixit Augustinus, quòd contra Christum portant signū Christi, & cōtra Euangelium, de ipso Euāgelio, quod non intelligunt, gloriantur,

August. epist 61.

hoc

hoc totidem verbis de istis quoque nobis dicere liceat: Simul & hoc ostendimus, nos scripturas omnes canonicas recipere reuerenter: illos contrà quandoquidem non autoritati scripturarum subijci volunt ad fidem, sed sibi subijcere scripturas conantur, non recipere in illis, nisi quod suis dogmatibus commodum erit: ac scripturarum verbis proprium sensum adstruere, deque sua, non de scripturarum sententia nobiscum dimicare, cum nos prius omnia & facere & pati parati simus, quam vt, quod ipsi cõtra communem totius Ecclesiæ sensum & consensum dicunt & sentiũt, tanquam Dei verbum adoremus: quòd non aliud hoc fore, quàm Germanam quandam idololatriam persuasum habemus.

Hæretici non scripturarum authoritati subijci, sed scripturas subijcere cupiunt.

Hæc itaque cùm satis à nobis copiosè dicta iam sint: quamobrem cum hostibus istis Euangelij consentire non possumus, qui per verba Euangelij, Euangelium oppugnant, & pro sua, non pro scripturarum sententia nobiscum pugnant, causam breuiter dissseremus. Cogunt enim nos ab illis dissentire seuerissima Dei mandata, iuxta hæc dicta: Si quis vos Euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. Item, si quis dixerit blasphemiam contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Item, fugite idola. Cùm igitur ipsi sint, qui præter id quod accepimus, nobis Euangelizant: qui dicũt blasphemiam contra spiritum sanctum: qui tanquam idola quædam à nobis adorari contẽdunt: meritò diuinis istis mãdatis parẽtes, quò minùs cũ illis consentire queamus, deterremur.

Euangelij ratio quare cum hostibus non consentiendũ. Galat. 1. Matt. 12. Exech. 14. 1. Cor. 10.

Ac ne quis putet scripturis istis propriũ sensum nos adstruere velle, quò magis perspicuum cuiuis esse posit, nos illis verissimè contra hostes istos Euangelij vti, quemadmodum eis vsi sint veteres orthodoxi, paucis ostendemus. Ac primùm quidẽ: quis est, cui nomen Athanasij non sit in optimam partem cognitum? qui quasi fragrantissimo quodam vnguento, sicut à Cyrillo scriptum est, ipsum etiam cœlum scriptis suis exornauit: hic igitur in libro quem inscripsit de incarnatione Christi, quemadmodũ à Cyrillo citatur, ijs verbis vtitur: Qui præter hæc ex diuinis scripturis aliũ esse docet filium Dei, & alium, qui ex Maria adoptatus est in filium, sicut nos: vel si quis Domini nostri carnem supernè dicat, & non ex Maria virgine: vel vniuersam diuinitatem in carnem, aut confusam, aut mutatam: vel pasibilem Domini deitatem: vel inadorabilem Domini nostri carnem vt hominis, hunc anathematizat sancta & Catholica Ecclesia, obtemperans in hoc diuino Apostolo dicenti. Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Ecce sanctus iste vir, cuius immortalis est in Ecclesia & sacrosancta memoria, si quis etiam è diuinis scripturis illa, quę protulit capita, docere conatus esset, cum anathematizari dicit à sancta Catholica Ecclesia. Verùm, ô sancte pater, quánam id auctoritate fieri posse censes, si quis hęc ex diuinis scripturis docuerit? Pauli, inquit, auctoritate, qui dixit: Si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit. Res mira. Quam Pauli sententiam in ore semper habent nostri temporis hæretici; qua se tanquam ariete quodam expugnare & euertere posse putãt omnem patrum & Conciliorum auctoritatem: eam tu contrario sensu producis, nimirum, vt si quis etiam è scripturis contrarium ei dicere sit conatus, quod in legitimis patrum concilijs, Oecumenicis præsertim, definitum, & per manus ab illis traditũ accepimus, eum non modò non audiendum, verumetiam anathematizandum esse putes, ac in eo quod accepimus firmiter esse permanendum censeas, quamlibet in contrarium aliquis multa protulerit examina scripturarum. Non vult Athanasius, vt filij de patrum decretis iudicent: non vult, vt quæ semel per illos ad normam scripturarum exacta sunt, iterum ad eandem exigantur: nisi fortè se non legitimos esse filios, sed semen adulteræ & fornicariæ mulieris declarare velint. Quòd si facere sint ausi (clament licet ad rauim vsq;, scriptum est enim, sicut cum Christo congressus pater hæreticorum aliquando fecit) iuxta Pauli doctrinam eos anathematizare non dubitat, quoniam aliud Euangelizant ab eo, quod acceperunt. Nunquid autem cùm hæc scripsit sanctus Athanasius, expressum Dei verbum contemnere, & pro nihilo ducere docuit? Absit. Nunqnam hoc illi vel cogitare in mentem venit, sed non quod hæretici, sed quod Catholici produxissent: non quem hæretici, sed quem Catholici, sensum è scripturis attulissent, id expressum Dei verbum habere voluit. Pręclarè scriptum legimus ab Hieronymo, non in scripturarum verbis Euangelium est, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla, non in sermonum folijs, sed in radice rationis. Habes igitur iam, quemadmodum Catholicę & orthodoxæ fidei propugnator acerrimus, hæc Pauli verba produxerit: Cuius vnius auctoritate, ne simus longiores, contenti erimus: cùm pręsertim sit vnus hic instar multorum. Quanuis autem, ne quid præter decorum fecisse videamur, metuimus, quò magis tamen rei veritas elucescat, etiam hæretici cuiusdam expositionem horum Pauli verborũ, in medium proferemus: & quidem eius, in cuius de Eucharistia sententiam Philippus Melancthon inclinare

Nomen Athanasij in optimam partem semper cognitum. Ad reginas de recta fide. Galat. 1.

Si quis præterquam quod in concilijs Oecumenicis receptũ est, adducit, anathematizandus est. Esa. 57. Ozee. 3.

Euangelium in quo Hiero. in 1. Cap. ad Galat.

Verborum Pauli anathematizando haeretico, cuiusdam Lutherani expositio.

inclinare dicitur. Sic igitur ille loquitur, enarrãs eadem hæc Pauli verba. Nota, verbum accepistis: semper enim huc incumbit, ne ignotum Euangelium imaginatione sua quasi in aëre suspendant, sed teneant certam eius definitionem, illud, quod illis traditum est, & amplexi sunt, verum Christi esse Euangelium. Præcipit itaque pro diabolis haberi, quicunque Euangelium aliud à suo adferre ausi fuerint: Aliud nominans, cui aliena commenta assuuntur. Et huius quamuis hæretici, sententiam, hoc quidem in loco, non possumus non probare. Non vult enim is ignotum Euangelium recipi, verùm quod nobis traditum est, quod amplexi pridem sumus: Atqui, quod nunc vocatur Euangelium, & expressum Dei verbum, id cùm heri, quòd aiunt, & nudiustertius in lucem prodierit, patribus nostris prorsus fuit ignotum. An igitur qui tanto studio nobis illud obtrudere nituntur, eis non rectè cum Hieronymo dicere quisque nostrum poterit: Quisquis es assertor nouorum dogmatum, quæso te, vt parcas Romanis auribus, parcas fidei, quæ Apostolico ore laudata est. Cur post quadringentos annos (nos autē rectiùs, post mille quadringentos & amplius) docere nos niteris, quod antè nesciuimus? Cur profers in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit. Illam senex tenebo fidem in qua puer natus sum.

Hiero. in Epist. ad Pamachium & Oceanum.

Illa fides nobis senibus tenenda, quam pueri didicimus.

Quanta fuerit hæc mentis vecordia, si recipiamus ignotum Euangelium, reijciamus verò, quòd à sanctis patribus nobis traditum habemus? Quòd si nomen Euangelij tribuunt ijs libris, quos ab Euangelistis & Apostolis, quos etiam à Prophetis antè scriptos habemus, hoc verò iam inde à sexcentis annis propè recepit Polonia, nec est quisquam, qui dubitet, quin sit in eis expressum Dei verbum: Quamobrem, quod ad scripturam attinet, non est aliud Euangelium, quod hodie nobis obtruditur ab hæreticis, ab eo, quod nos profitemur. Quin ipsi scripturam omnem canonicam à nobis habere se palam fatentur. Quod igitur est aliud illud quod Euangelizant? illud nimirum, cui (sicut scribit Caluinus) aliena commentata assuunt, cuius alienum quendam & hactenus inauditum in Ecclesia Dei, sensum adferunt. Et hoc est, quod nos monet Paulus: Si quis vobis aliud Euangelizauerit, prærerquam quod accepistis, anathema sit. Hoc est, si venerit Lutherus, Caluinus, aut Philippus, & alio sensu vobis prædicauerit Euangelium, quam quem à sanctis patribus accepistis: si quid ab eo diuersum annunciauerit, quod ab illis traditum habetis, anathema sit.

Euangelium hæreticorum quale.

An ijs Pauli verbis non meritò deterremur, quò minùs istorum commentata pro Dei verbo recipiamus? Cùm præsertim hoc esse rectè dicatur in spiritum sanctum peccare, & eum blasphemare, quæ sunt nobis à sanctis patribus tradita, contemnendo violare. Quod ijs verbis docet sanctus ille Pontifex Damasus: Violatores voluntarij canonum, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à Spiritu sancto, cuius instinctu ac dono dictati sunt, damnantur: quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur, qui contra eosdem sanctos Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid aut proterue agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio, manifestè vnum genus est blasphemiarum in spiritum sanctum. Vides quemadmodum sanctus hic vir, vnum genus blasphemiarum in spiritum sanctum esse dicat, si quis contra ea, quæ sunt nobis à patribus tradita, proteruè agere aut etiam loqui præsumat. Huius igitur blasphemiæ ne rei efficiamur, nulla ratione consentire cum ijs audemus, qui, quod orthodoxi veteres tot seculis docuerũt, quod auctoritas Ecclesię tradidit, quod populus Christianus amplexus est: quod scholæ theologorum defendunt, id haud aliter quàm exitiabile venenum Satanæ fugiendum esse censent: somnia verò sui capitis, eodem loco quo Dei verbum, & quidem expressum, à nobis haberi volunt: cùm pręsertim repetitis vicibus à Paulo moneamur: Si quis aliud nobis Euangelizauerit, quàm quod accepimus, vt is nobis anathema sit.

Peccare in spiritum sanctum quid.

In Epist. ad Aurelium. Carthag. Episcop.

Proterue agere contra ea quæ à sanctis patribus nobis tradita sunt, blasphemia est in spiritum sanctum.

Galat. 1.

Multò maximè verò nos terret, quod à Propheta dictũ est: Recedite ab idolis. Quod iterat Paulus quoque clamãs: Fugite à cultura idolorum. Quod repetit Ioannes Euangelista, pręclaram suam Epistolam concludens ijs verbis: Filioli, custodite vos a simulachris. Quid enim? An verè non sunt idola Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius? An in illis non est ingens quædam altitudo, extollens se aduersus scientiam Dei? an (quod est Satanæ proprium) non aduersantur, an non extolluntur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur? ita vt in templo Dei sedeant, ostendentes se tanquam sint Deus, & quicquid scribunt, quicquid dicunt, hoc tanquàm expressum Dei verbum ab omnibus adorari contendunt. Verùm & hic, ne, quod hæretici facere consueuerunt, cordis nostri tantùm visiones adferre videamur, quid in scripturis idolorum nomine sæpe significari sanctæ patres nostri docuerunt, paucis edisseremus. Hieronymus explicans

Ezech. 14. 1. Cor. 10. 1. Ioan. 5. Idola.

2. Cor. 10. 2. Thes. 2.

Quid idolorum nomine patres significari voluerunt.

explicans illud è Zacharia: disperdam nomina idolorum de terra, nō solum illa, dicit ijs verbis idola significari, de quibus in Psalmis legitur: Simulachra gentiū argentū & aurū, opera manuum hominū: verumetiā illa, de quibus Paulus loquitur: Spiritus autem manifestè dicit, quia in nouissimis tēporibus recedent quidam à fide, attendentes spiritibus seductoribus, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi falsiloquorū, cauteriatam habentium conscientiam. Sicut enim, inquit, idola fiunt manu artificis, ita hæreticorum peruersa doctrina, quodcunque simulauerit, vertit in idolum, & facit pro Christo adorari Antichristum. Similiter & illum locum enarrans ex Esaia: Repleta est terra idolis, opera manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum, & incuruauit se homo, & humiliatus est vir: Idola interpretatur dogmata veritati contraria. Neque secus intelligi vult, quod ab Osea scriptum est: Argentum suum & aurum suum fecerunt sibi idola, vt interirent. Augustinus quoque, posteaquam de simulachris manufactis pleraque dixerat: Est, inquit, alius deterior & inferior cultus simulachrorū, quo phantasmata sua colunt, & quicquid animo errante cum superbia & tumore, cogitando imaginati fuerint, religionis nomine obseruant. De cuius generis phantasmatibus illū etiam Iosue locū exponit. Auferte Deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad dominum Deum vestrum. Itidem & illum Ezechielis locū: De auro meo & de argento meo fecisti tibi imagines. Ad imagines, inquit, phantasmatum suorum cū quibus volutari carnalis anima delectatur, conuertit omnia sacramenta & verba sanctorū librorum. Nec tamen quia illæ, imagines falsæ sunt, propterea & illa Sacramenta, & illa diuina eloquia sic exhonoranda sunt, vt illorum esse putentur, cū dominus dicat: De auro meo, & de argento meo. Quorum æqualis Vincentius quoque Lyrinensis, aliena ab Ecclesia dogmata, vetus Testamentorum deos alienos appellare scribit: quòd ab hæreticis ipsorum opiniones haud aliter obseruentur, quàm à gentibus Dij sui. Quod itaque legitur in Deuteronomio: Si surrexerit in medio tui Prophetes & prædixerit signum atque portētum, & euenerit, quod loquutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos, quos ignoras: non audies verba Prophetæ illius, quia tentat vos dominus Deus vester, vt palàm fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde & in tota anima vestra. Per Deos alienos extraneos errores dicit significari, nouos quosdā & inauditos, quos propterea spargi nonnunquam patitur Deus, vt probat constantiā nostrā in diligendo se, & in adhærendo sanæ doctrinæ, quemadmodum etiam à Paulo scriptum est: Oportet & hæreses esse. Ob hoc, ait Vincentius, hæreseon non statim eradicantur auctores, vt probati manifesti fiant: id est, vt vnusquisque, quàm tenax, & fidelis, & fixus Catholicæ fidei sit amator, appareat. Et reuera, inquit, cùm quæque nouitas ebullit, statim cernitur frumentorum grauitas, & leuitas palearum. Tunc sine magno molimine excutitur ab aëre, quod nullo pondere intra aream tenebatur. Namque alij prorsus euolant, alij verò tantummodo excussi, & perire metuunt, & redire erubescunt, saucij, semineces, semiuiui, quippe, qui tantā hauserint veneni quantitatem, quæ nec occidat, nec digeratur, nec mori cogat, nec viuere sinat. Ex ijs perspicuum esse potest, quid in scripturis idolorum nomine significari prisci patres existimarunt: nimirum, cùm ipsos hæreticos, tum eorum peruersa dogmata. Siquidem hominis alicuius verba, contra totius Ecclesiæ receptam doctrinam pleraque omnia docentis, tanquam Dei verbum amplecti, quodque vel dictum vel scriptum ab eo fuerit, adorare, seque coram eo incuruare, quæ est, si non hæc est Germana idololatria? Quod qui faciunt, quid aliud faciūt, quā quòd pro Christo adorant Antichristum? Dicit Lutherus, quod ego doceo, Dei verbum est & purum Euangelium: statim adorant, & incuruantur coram eo idolo. Dicunt idem Zuinglius & Caluinus, dicunt Anabaptistę, Picardi, Suencfeldius, Seruetus, Campanus, & alij nonnulli hæretici: proferunt examina scripturarum in prauum sensum detortarum, at mox hominum, vel diaboli potiùs, per homines loquentis, verbum, pro Dei verbo, proque Christi Euangelio, miseri mortales amplectuntur & adorant. Horrenda hæc est idololatria, & sicut Prophetæ monent & Apostoli, velis, quod aiunt, remisque fugienda. Quid enim ex eo consequitur aliud, quàm cùm vnaquæque secta, suum verbum, expressum Dei verbum esse iactet, vt isti tot Deos habeant, quot sunt hæræsiarchæ?

1.Tim. 4. — *Cap. 2.* — *Idola quid.* — *Cap. 8.* — *De vera religione, Cap. 38.* — *Quæst. 29. super Iosue. cap. 23. lib. 3. de baptis. contra Donatistas cap. vlt.* — *Cap. 13.* — *Dij alieni extranei errores sunt.* — *1. Cor. 11.* — *Probati quomodo manifesti fiunt.* — *Germana idololatria.* — *Antichristi Hæresiarchæ.* — *Mala quæ ab hæreticorum idololatria proficiscuntur.*

Iam ne vides, pientissime Rex, quo consilio, per varia membra sua subinde iactet Satanas expressum Dei verbū? Nullus est nostri tēporis hæreticorū, qui semper illud in ore non habeat, qui de eo nō glorietur, qui sibi nō illud propriè vēdicet, qui cæteros ab eius possessione submouere nō conetur. Vult igitur Satanas, vt modò corā hoc, modò corā illo incuruemur, vt nūc huius, nunc illius verbū tanquā Dei verbū amplectamur, vt pro vno Deo idola multa colamus, vt pro vno Christo, multos adoremus Antichristos.

Fugiendi Heretici non minùs, quàm idolorum cultura.

Nos verò Propherarum & Apostolorum vocem audiamus clamantium: Fugite idola; fugite idola, Fugite Lutheri, fugite Caluini, fugite Philippi, fugite Brentij peruersa dogmata: fugite quotquot sunt alij, qui planrasmata sua tanquam idola coli volunt, qui quod ipsi dicunt & sentiunt, id tanquam expressum Dei verbum, & purum Euangelium adorari debere contendunt.

Hereticorum bella intestina.

Ac vide, Rex optime, quàm ipsi mutuò se ferre iam non possunt, Istidij Germanici, quos haud aliter atque deos Homericus, infestis armis inter se concurrentes cernimus. Non hic iam loquor de funestis illis prælijs, deque cladibus innumeris, quibus infelix Germania miserandum in modum afflicta fuit, ex quo tempore deos istos colere, quodque dictum aut scriptum ab illis esset, pro Dei verbo recipere cœpit. Ipsi dij, qui verbum suum pro Dei verbo venditant imperitæ multitudini, quemadmodum inter se dimicent, audi.

An Zuinglium, & qui sunt eiusdem sectę, itidem & Anabaptistas, Lutherus hostiliter non inuasit? An impium vtriusque sectæ dogma pro virili sua iugulare conatus non est? quos etiam non stylo magis, quàm sceptro magistratus coërcendos esse iudicauit. Itaque non solùm apud Christianos, verùm & apud ipsos Lutheranos, tam est detestabile Zuinglianorum & Anabaptistarum nomen, vt eis aqua sit & igni interdictum: ac, si quis receptum eis dederit, graues in eum pœnæ sint constitutæ.

Zuingliani in Lutheristas.

Num verò Zuingliani multò sint in Lutheranos mitiores? At ij pari quidem eos sæuitia non prosequuntur? non quòd voluntas prompta non sit, sed quòd facultate se vident destitutos. Neque enim sibi tantum adhuc esse virium intelligunt, vt id sine magno suo discrimine facere queant. Quemadmodum autem sint erga eos animati, facilè cuiuis è scriptis illorum liquere potest, cùm non aliò loco Lutheranos habeant, quàm quo habentur ab illis. Testantur hoc scripta Ioannis Caluini, & Ioannis à Lasko contra Ioachimum VVestphalum, & contra Saxonicas ciuitates. Scripsit autem aliquando Bucerus quoque Lutherum ab omnibus accusari imperiosę & acerbæ dicacitatis, & quòd non patiatur ab aliquo sibi cõtradici. Quod ipsum ei crimini dant Tigurini quoque. Si exigit (inquit de Luthero Bucerus) ne quis à se vlla in re dissentiat, probet se Deum esse: Tacitè innuens, quòd se pro Deo coli, quodque suum verbum tanquam Dei verbum ab omnibus adorari cuperet, ac nemini mortalium à sua tanquam à diuina sententia discrepare, fas esse veller. Sic hunc illius incredibilem fastum, quo haud aliter in templo Dei sedere conabatur, quàm si Deus esset, ne socij quidem eius ferendum esse putauerunt. An autem & Caluinus non queritur, imperiosè Lutheri placitis Ecclesiam Dei adstringi? Quam verò molestè fert illud, quòd eum Ioannis Baptistę spolijs exornant, quòd Heliam illum esse dicant, per quem restituenda fuerint omnia. Qua falsitate, non minùs eos fœdasse Lutheri nomen scribit, quàm Hieremiæ corpus Ægyptij, sepulchrum eius adorando, Ac si maximè, inquit, concedendum esset Luthero nomen Helię, sacrilegæ tamen temeritatis est, asserere vltimum Heliam: ac si præcisa esset Deo manus, ne quem vel præstantiorem, vel parem posthac mittat. Nam quo oraculo illis patefactum est, in vnius hominis persona, sic exhaustos vel imminutos esse potentiæ Dei thesauros, vt nemo similis prodeat, ex illa immensa & incomprehensibili scaturigine? Non potuit hic dolorem suum dissimulare Caluinus, quem ex eo conceperat, quòd vltimus Helias Lutherus esse diceretur: quòd nullum iam sibi locum relictum esse videret, cùm tamen se nulla re Luthero iudicaret inferiorem: quin superiorem etiam existimaret. Ioannes autem à Lasko, qui cum Caluino consentire propemodum videtur, præterquàm quòd pluribus in locis pessimè de Luthero sensit (sicut adnotatum est ab Erasmo Albero) de Lutheranis quoque scribit, quòd cùm aliud nihil supersit, ad Augustanam Confessionem, tanquam ad sacram, quod dicitur, anchoram, confugere consueuerunt: & tanti (inquit) illam faciunt, vt non desint inter ipsos, (& quidem non postremi) qui dicant, se malle de Pauli ipsius Apostoli, quàm vel de Lutheri, vel de Confessionis Augustanæ doctrina dubitare.

Caluini de Luthero conquestio.

Lutherus pro Helia à suis habitus.

Doctrina Lutheri à suis discipulis credita præstantior & verior ea, quæ diui Pauli est.

Vides quemadmodum etiam ipsi non possunt ferre Sacramentarij, quòd pro verbo Dei recipiatur (quin pluris etiam fiat, quàm Dei verbum) quod vel in Lutheri libris, vel in Augustana confessione scriptum continetur? Et feremus nos Christiani, quòd non possunt ferre quamlibet impuri Zuingliani? ac pro expresso Dei verbo nobis obtrudi patiemur, quod expressum esse Diaboli verbum certò certiùs exploratum habemus? Sed erunt fortasse, qui minùs hac in parte tribuendum esse Zuinglianorum iudicio putabant, quòd ij non obscurè videantur à Lutheri doctrina dissentire.

Confessionistæ.

Videamus igitur, quod ipsorum Lutheranorum de se mutuum sit iudicium Confessionistæ, quin Lutherani sint, non opinor quemquam inficias iturum? quorum

vnus

vnus cùm sit Andreas quoque Osiandetan, an & ipse non queritur, plus apud suos habere ponderis confessionem Augustanam, quàm Dei verbum? Et, qui VVittembergę magistri creantur artium, aut sacræ Theologiæ professores, eos abiurare verba Dei, & iurare in verba Philippi. Vides quemadmodum & hic, Philippi discipulos idololatrię condemnat, ac vt fugiant hoc idolū, admonet? Iam Philippus ipse, nonne dogmata illa Lutheri, (Quòd nullum sit hominis liberum arbitrium: quòd absoluta necessitate eueniant omnia: quòd non plus homo sentiat, quid in se Deus agat, quàm sentit incus, quid agat malleus: quòd opera non sunt ad salutē necessaria, quòd nulli ritus aut cęremoniæ debent in Ecclesiam admitti) mordicus initio defendebat, nec alio loco quàm quo Dei verbum habebat? Posteà tamen turpiter se Luthero seruiuisse questus, hæc illius phantasmata reiecit, ac ad mentem rediit meliorem. Quo nomine, tantum sibi, suorum etiam discipulorum odium conflauit, vt cum & quàm plurimis conuitiis exagitarent, & cuius ipsum auctorem esse constat, ab Augustana confessione sint excludere conati. Mathias quidem Flaccus, plus etiam aliquid arrogare sibi veritus non est, qui benè merentem præceptorem, & omnes eius sententiæ adhærentes, pro ethnicis & publicanis habendos pronunciare non dubitauit: hoc est, vt ipsemet interpretatur, neminem piūm debere cum ipsis vllam familiaritatem, conuersationem, amicitiam habere, & ei, qui præsertim nulla iuris necessitate eis adstrictus, aliter fecisset, denunciauit lepræ eorum contagium, & ita haud dubiè iram diuinam. Quam etiam fuisse causam suspicor, quòd in proximo colloquio VVormaciensi, Schneppius, Merlinus, Strigelius, Sarcerius, & alij quidam Illiriciani, rebus infectis inde discesserunt, quòd Philippi & Brentij (quorum vtrumque Flaccus ab Ecclesia sua pronunciauit alienum) communionem sibi fugiendam esse putarent: cùm pęs ſertim ij, qualem exigebant ipsi, nulla resipiscentię signa darent.

Verbum Dei abiurant pro Philippi verbis VVittenbergenses magistri.

Philippus Melancthon turpiter se seruiisse Luthero conqueritur & conuiciatur.

Mathias Flaccus contra Lutherum & eius affectatores.

Schneppius Merlinus. Strilegius. Sarcerius contra Philippum Melāchthonem.

Quis igitur iam vel ipsa luce clarius non perspicit, quòd hæc sunt idola, quæ Prophetæ, quæ & Apostoli tanto studio nos vt fugiamus, hortantur: hæretici nostri temporis, Lutherus, Caluinus, Philippus, Brentius, Flaccus? hos tanquam viperam & Basiliscum deuitare nos iubent? quod ipsi faciunt etiam inter se, mutuoque iudicio suo se condemnant. An autem id non multò iustiùs faciemus nos, vt pro talibus eos habeamus, quales ipsi non Ecclesiæ Catholicæ modò, quam audire iussi sumus, verum, & suo ipsorum iudicio facti sunt? Et erit intereà quisquam, qui nobis (qui Deū vnum tantùm scimus & colimus) persuadere conetur, vt istorum hæreticorum verbum, tanquam expressum Dei verbum adoremus? O Christe, qui mentes nostras Euangelij tui luce iam inde à sexcentis propè annis illustrasti: priùs fortunas nostras omnes, priùs suauissimè lucis huius vsuram, priùs ea cuncta, quæ sunt in hoc seculo mortalibus charissima, nobis eripe, quàm vt ab hac nos mente dimoueri patiatis, qua semel nobis deliberatū est: omnia priùs & facere & pati, quàm vt ab eo, quod ab annis propè sexcētis nostrę genti traditum est, sancto tuo verbo discedamus: & horum, (qui se tanquam dij quidam ostentant) verbum illius loco recipiamus, atq; ita horrendę cuiusdam idololatrię grauissimo crimine nos obstringamus.

Via ad Christum oratio, quantum precatur vt illi det in Orthodoxa fide perseuerantiam.

Verū ad rem: Satis iā demonstrasse nobis videmur, quòd nunc imperitæ multitudini tanquā Dei verbū, ab hæreticis venditatur: id nō Dei, sed diaboli, verbū esse, à quo mentes piorū omnium abhorrere, quòd haud aliter eos fugere, quā exitiabile venenū oporteat, iuxta Prophetarū & Apostolorū vocē clamantiū: Fugite idola. Nunc tēpus instat, vt receptui canamus, nisi quòd priùs, de eo, quod sit expressum Dei verbū, paucis disserere decreuimus: quò magis eo cognito, quod sit expressum Diaboli verbū, elucescat.

Verbum Dei expressum quid.

Sunt quidem in diuinis scripturis multa Dei verba, sed omnia tamen illa, sunt vnum Dei verbum: Dilige. Omnis enim lex, in vno sermone impletur, inquit Apostolus. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Nec vniuersa modo lex in hoc pēdet, verùm & Prophetæ, sicut ipse testatur Christus: Itaque plenitudo legis, & finis omnis præcepti, charitas est, ad eam enim refertur omne præceptum. In nullis scripturis, inquit Augustinus, aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat: Quicquid obscurum est in scriptura, hæc ibi occulta est: quicquid ibi planum est, hæc ibi aperta est: Præceptum istud charitatis est super omnes cœlos, est super omnes libros: ei subditur omnes libri, ei militat omnis lingua sanctorū, & omnis motus dispensatorū Dei, & animi & corporis: Quicquid habeas, hanc solam si non habeas, nihil tibi prodest. Alias si non habeas, hanc solam habe, & impleſti legem. Si vna hæc absit, inania sūt. Si vna hæc adsit, plena sunt omnia. Sola hæc est, quæ ad salutem sufficit, & ad eam sic est necessaria, vt nihil vt sit, quod quisquam speret, quòd eam assequi posśit absque charitate. Hoc igitur verbum consummans & breuians, verbum saluificans, verbum charitatis

Ephe. 5. Galat. 5. Matt. 23. Rom. 13. 1. Tim. 1. In Prologo Psal. 140. In Ps. 130. Serm. 1. Vis charitatis. 1. Corinth. 13. Rom. 10.

Lib. 3. pedagogi cap. 11. 21. — *Psal. 118.* — *Psal. 18.* — *August.*

& dilectionis tam expressum est & dilucidum, vt illud etiam absque scripturis disci scribat Clemens presbyter Alexandrinus, cùm sit spirituale quoddam decretum, cordibus fideliũ (quálibet rudes ij sint) inscriptũ. Itaq; nemo potest esse tã hebes, qui verbũ hoc non intelligat: nec ab illius ignorantia quisquam excusatur. Hoc est illud verbum, de quo dicit Psaltes: Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. De quo loquitur idem: Præceptum tuum lucidum illuminans oculos. Reuerà, illuminantur oculi cordis nostri charitate, sicut excæcãtur econtrariò cupiditate. Siue sit ea carnis, siue oculorũ, siue laudis & gloriæ cupiditas. Vbi fuerit hæc, ibi nihil nisi meræ tenebræ, nihil nisi tetra caligo. Vbi contrà fuerit charitas, ibi splendida lux, ibi tam clarũ lumen, nihil vt sit, quod obscurum esse queat habenti charitatem. Quamobrem præclarè dictum est ab Augustino: Qui vult habere notitiam Dei, amet: Frustra accedit ad legendum, ad meditandum, ad prædicandum, ad orandum, qui non amat. Quoniam autem perfecta charitas alibi non erit, quàm in illa cœlesti patria beatorum, etiam cognitio nostra, ibi demum, & non alibi perfecta est futura: hic interim ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.

1. Cor. 13. — *Hæreticorum caligo cur tanta.* — *Coloss. 3.* — *Superbia præcipuum inuestigandæ veritatis obstaculum.* — *Prouer. 23.* — *Epist. 56.*

Quare, si quis miratur, quòd cum inter alios hæreticos, tum inter ipsos etiã Confessionistas tanta caligo tantaque nox est, vt Andabatarum more pugnent in tenebris, nec possint ad veritatis agnitionem peruenire: mirari desinet, posteaquàm hanc esse causam didicerit, quòd sunt ea, quæ sola credentibus lucem adfert, destituti charitate: non enim diuisissent vnitatem, si non priùs amisissent charitatem, quæ vinculum est pacis & vnitatis. Sunt autem ideò destituti charitate, quoniam sunt pleni cupiditate, quùm alia, tum præcipuè laudis & gloriæ: Quemadmodum à Poëta scriptum est, Qui velit ingenio cedere ratus erit. Nihil æquè officit inuestigandæ veritati, atque ea quæ mater est omnium hęreticorum, superbia: semper enim inter superbos iurgia sunt: Ad capessendam autem veritatem. non est alia via quàm humilitas, per quam fouetur charitas, & retinetur vnitas. Et ea est (inquit Augustinus) prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem, sicut de pronuntiatione dixisse legitur aliquando Demosthenes. Hac via cùm non incedant hęretici, quis est, qui magnopere miretur, quòd ad manifestę veritatis agnitionem peruenire nequeunt? De expresso Dei verbo tantas nobiscum, tantas & inter se cient pugnas, & intereà quò nihil est in scripturis expresſius, vt vel sol ipse minùs esse clarus videatur, quodque solùm ex illis didicisse, nobis abundè sufficit ad salutem, expressissimum Dei verbum non vident, quod est: Diligite, quæ summa, qui scopus est scripturæ totius: Vt præclarè scriptum sit ab Augustino: Quisquis scripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu non ædificet istam geminam charitatem, Dei, & proximi, nondum intellexit. Quisquis verò talem inde sententiam duxerit, vt huic ædificandæ charitati sit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quòd ille, quem legit, eo loco sensisse probatur: quandoquidem ea sententia fallitur, quæ ædificat charitatem, quæ finis est præcepti, non perniciosè fallitur, nec omnino mentitur: sed ita fallitur, vt si quis errore deserens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Charitatem ędificare nos intellectu nostro, scripturas legendo, vult Augustinus, si perniciosè falli nolumus.

Scripturæ diuinæ scopus dilectio. — *Lib. 1. de doctrina Christiana. Cap. 36.* — *1. Tim. 1.* — *Legendo scripturas charitas nos ædificat.*

An autem hoc est istorum studium, qui nihil magis habent in ore, nostro tempore, quàm scripturas & expressum Dei verbum, sic vt in scripturis intelligentia sua versentur, vt nihil aliud quàm charitatem ædificare studeant? Quis non contraria potiùs ab illis fieri videt omnia? Quod etiam indicant illæ voces, quibus nihil est apud illos magis vsitatum. Trotz, trotz, in despectum Papæ, in despectum Concilij. An hoc est ædificare charitatem? Vnde autem nobis tot lites? tot contentiones? tot seditiones? tot pugnæ? tot hęreses? tot sectæ? quibus miserandum in modum dissectam Ecclesiam videre licet, nisi ex eo, quòd dum expressum Dei verbum ad se quisque rapit, dum sibi quisque propriè conatur illius intelligentiam vsurpare, scripturis legendis, nihil minùs quæritur, quàm vt charitas ædificetur? Rude vulgus etiam & indoctum, intolerabili quadam superbia manibus (quod aiunt) & pedibus illotis, impudenter ad sacrarum literarum lectionem accedere, quin & stultas hoc sibi mulierculas arrogare videmus, vt reiectis patribus, contẽptis pastoribus & doctoribus, totius Ecclesię sensu & consensu ne pili quidem facto, suam interpretationem etiã eorum interpretationibus anteponere nõ reformidẽt: quos in lege Domini diebus ac noctibus versatos esse, nec in eius vera intelligentia assequenda, studij, laboris, diligentiæ quicquam prætermisisse sciunt, quos sibi præpositos esse, quibus subiacere se debere, quandoquidẽ peruigilant quasi rationem pro animabus eorum reddituri, non ignorant? Est ne illud charitatem ędificare?

Hæreticorum voces impiæ in despectum Papæ & Concilij. — *Rudis & indocti vulgi stultarumque quarundam mulierecularum superbia.* — *Heb. 13.*

ædificare? Sed sic visum est hæresiarchę nostri temporis, qui primus dare sanctum canibus, & ante porcos ausus est proijcere margaritas; quorum pedibus quàm fœdè conculcentur, quis est qui sine lachrymis aspicere queat? Preclara est Gregorij Nazianzeni sententia, quòd non omnium est de rebus diuinis disserere, sed nec quouis tempore, nec apud omnes, nec de omnibus disputare fas est. Sed est, quando, & apud quos, & quo fine fieri id conueniat. Quod ille pluribus verbis persequitur.

Matt. 7.
Lib. 1. Theologia.

Nihil est scripturarum lectione melius, nihil vtilius: sed arbor quædam esse dicitur Rhododaphne, cuius folia quadrupedibus venena sunt, hominibus pręsidia aduersus serpentes. Eadem est sacræ quoque scripturæ ratio, quæ sicut sobrijs ac prudentibus salutarem præbet alimoniā, ita stultis & impijs hęreseos & maioris impietatis ministrat occasionem. An autem quadrupedes istos, quibus dare sanctum Christus vetuit, etiam à lectione sacrarum scripturarum arcere non præstaret, quàm permittere, vt aranearum in morem nihil ex illis præter exitiale venenum sugerent. Porrò fœminę, quantò rectiùs facerent, si colum versarent eo tempore, quò de expresso Dei verbo disputant? Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetę? nunquid omnes pastores & doctores, dicit Apostolus? At nunc omnes Apostoli, omnes Prophetæ, omnes Pastores esse volunt & doctores, quin etiam pastrices & doctrices. Noluit Christus vt suum corpus esset vnum membrum, sed vt essent in eo multa membra: nunc isti contrà volunt, vt omnia sint vnum membrū, vt sit vnius tantùm formæ massa, nulla varietate distincta, sit inutilis quædam congeries, sit confusum & dissipatū chaos, omnis ratione symmetria sublata. Qua quidem, non tantùm corpus labefactatur, nec ordo tantùm naturæ peruertitur, sed ipsius etiam Dei palam auctoritas conuellitur, quando plus quisque quàm sibi datum est, vsurpat. Inde dissidia, inde sectæ, inde rixæ, quibus tumultuatur orbis Christianus, dum neque manus, neque pes, officio suo fungi dignatur, verùm oculi sibi linguæque munus, vnumquodque membrum vsurpare conatur, ac proprio suo neglecto, se in alienū officiū impudenter ingerit: Sed hęc extra causam fortaßis dicta videri poßint, quamuis non omnino dicta sint extra causam. Nunc ad institutum redeo.

Rhododaphne Diosco. 4. Plin. lib. 24. ca. 11.
Heretici aranearum in morem nihil ex diuinis scripturis sugunt quam exitiale venenum.
1. Cor. 12.
Corporis Ecclesiæ Christi dissipatio.

Vis cognoscere, pientissime Rex, quod expressum Dei verbū sit, quod expressum Diaboli verbū? Ex vna quidē, eademq; scriptura, sicut copiose iam à nobis demonstratum est, vtrumq; produci potest. Verùm intereà discrimen paucis accipe: Si quis ita scripturam intelligat, vt intellectu suo caritatem ædificet, Dei verbū est: Si verò sic eā intelligat, vt intellectu suo, quod est caritati contrarium ædificet, diaboli verbū est. Quod maius etiam est accipe: Si quis è scripturis diuinis eam sententiam duxerit, quæ sit ædificandæ caritati vtilis, etiam si hoc non dixerit, quòd ille, quem legit, puta Mathæus, Marcus, Lucas aut Paulus, eo loco sensisse probatur, non perniciose fallitur, nec aberrat à verbo Dei: sed sic fallitur, quēadmodū is, qui viā errore deserit, ac per agrū pergēs, eò nihilominùs peruenit, quò fuerat illū via, quā deseruit, perductura. Sicut igitur ęquora sulcantes Cynosurā aspiciunt, sic qui versantur in scripturarū lectione, non aliò suæ mentis oculos quàm ad charitatem dirigere debent, ad quam, si referant intellectū suum, à verbo Dei nunquam aberrare possunt, cùm (sicut paulò antè dictum est à nobis) omnia Dei verba sint vnum verbum, Dilige. Quo nihil est, nec esse potest in scripturis expreßius.

Expressum Dei verbum esse potest, & expressum Diaboli verbum sub diverso sensu.
Cynosura ad Dei verbum venusta comparatio.

Qui (malum) igitur furor hic est? quæ dementia? quæ mentis cæcitas? Expressum Dei verbum quæritur, de expresso Dei verbo litigatur, & cùm ipsum se nostris oculis expressum Dei verbū ingerat, non cernitur: cùm ipsum se nostris auribus inculcet, non auditur: cùm ipsum vltrò se modo non contrectandum nostris manibus offerat, non agnoscitur, neque recipitur: quin & ex oculis, & ex auribus, vel cordibus potiùs, & ex manibus illud suis effugere miseri mortales facile patiuntur: dum in sciendo & disputando, non autem in credendo & amādo, salutēm suam esse constitutam, falsò sibi persuadent. An autem in hos non rectè quadrat illud ex Psalmis: Oculos habent, & non videbunt: aures habent, & non audient: manus habent, & non palpabunt? Charitas, charitas, charitas nusquam in scripturis non obuia nostris oculis, expreßissimum Dei verbum est, qua remota, si quis credit scientiam sibi salutem allaturam, toto (quod aiunt) cœlo errat. Verißimè dixit vir quidam pius & doctus: Pietas diuina non attendit, quanta cognitione credatur, sed magis, quanta deuotione quod creditur, diligatur. Et alius non minùs & ipse pius. In die examinis nouißimi, non interrogabimur, quantum fuerit intellectus noster acutus & eruditus, sed qualis fuerit affectus noster ad dominum Deum nostrum, hoc est, quàm simplex, quàm rectus, quàm pius, humilis, & deuotus: quàmque spontaneus & fidelis in Dei seruitio.

Hæreticis quanta inest mentis cæcitas.
Psal. 103.
Vide Authoris vehementiam.
Hugo de S. Victo lib. 1. par. 10. cap. 6. de Sacramentis.
Gerson in libel.
An monachus pro studio negligere poßit diuina.
Considerat. 9.

Quę cū ita sint, cur nō in hoc vnū potiùs omne studiū nostrū impēdimus, quod vnū & solū ad salutē nobis necessariū esse scimus, vt quę propriè est filiorū Dei nota, mutuā

inter nos fraternam charitatem retineamus? quandoquidem scripturarum intelligentia non est omnibus pereaquè necessaria. Turbam imperitam credendi simplicitas, non intelligendi viuacitas tutissimam facit. Et sicut idem scribit Augustinus: Homo fide, spe, & charitate subnixus, easque inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Itaque per hæc tria, multi etiá in solitudine sine codicibus viuunt. Nunc scrutari scripturas, deque sensu earum disceptare volunt omnes, ad quam verò tanquam ad scopum quendam scripturæ cunctæ referuntur: quam oculis, auribus, animis nostris nusquam inculcare non conantur: quæ sola salutem nobis adfert, charitatem retinere cupit nemo. Quin, quantò magis de scripturis deque expresso Dei verbo feruet disputatio, tantò magis in animis mortalium, quam solam scripturæ sonant omnes, refrigescit charitas.

Aug. contra epist. Manichei quam vocant Fundamenti. Li.3 cap.39. De doctrina Christ.

Est autem verisimile, quòd scripturarum sanus intellectus, quòd expressum Dei verbũ ibi sit, vbi sic refrixit charitas, vbi sic exarsit odium, vbi præter conuicia, maledicta, scommata, lædorias vix quicquam ferè legere licet aut audire; vbi illi ipsi etiam, qui discesserunt à nobis (qui malunt Euangelici, quàm Christiani vocarij) non modò nobiscum, verùm & inter se tam infestis minimeque Christianis animis tam hostiliter confligunt, vt quamlibèt immanes barbari, Christique crucis inimici, magis hostiliter non possint. Certè priusquàm exortum esset hoc Euangelium (à quonis alio potiùs auctore, quàm à Christo profectum) nec tantas animorũ acerbitates, nec tam atroces pugnas vidimus vnquam, inter eos præsertim, quorũ hoc erat munus, Euangeliũ Christi propagare. Et vocabimus hoc Euangelium, vocabimus expressum Dei verbum? à quo sic omnis exulat charitas, quæ sola nobis expresse præcipitur in Euangelio, quòd qui se primi, pridem (vt ipsi dicunt) sepultum in lucè protulisse gloriantur, tantis ipsi certant odijs inter se, tanta flagrant inuidia mutua, sic ipsi se mordent inuicem, vt non longum sit nobis tempus illud expectare, quo consumentur ab inuicem. Expressum hoc est Diaboli, non est expressum Dei verbũ, cùm sicut iam toties à nobis dictũ est expressum Dei verbum sola sit CHARITAS. Hæc est quæ complectitur vnitatem, hęc est, quę nos omnes vnum corpus facit, hæc est, quæ veram pacem habet, quam puro corde custodit. Neque enim charitas Christiana, nisi in vnitate Ecclesiæ custodiri potest, vt frustrà se tenere glorietur charitatem, si quis non amplectitur vnitatem. Quòd si verò non custoditur expressum Dei verbum (charitas) nisi in Ecclesiæ vnitate, quis iam erit qui dubitet, quòd extra vnitatem hanc expressum Dei verbum haberi non potest? Et hoc est quod superiùs diximus, vnam & eandem scripturam si duo proferant, euenire nonnunquam, vt vnius Deus, alterius os diabolus aperiat. Nam qui profert in Ecclesia iuxta sensum Ecclesiæ, Deus os eius aperit, & est Dei verbũ. Qui verò profert separatus ab Ecclesia, suo, non Ecclesiæ, non omnium sensu (quoniam de suo loquitur, etiam si scripturã loquitur, mendaciũ tamen loquitur) diabolus os eius aperit, & est verbũ diaboli. Cæterũ quod Ambrosiũ sequuti diximus charitatẽ esse, quę cõplectitur vnitatẽ: & quæ nos omnes vnũ corpus facit, nolemus eo sensu accipi quasi malos & iniustos exclusos à Christi corpore (quę est ecclesia) velimus. Quãuis enim charitas, quã pręcipuè scriptura nobis cõmendat, propria nota sit eorũ qui piè Deũ colunt, qua filij Dei discernuntur à filijs diaboli. Et ij soli sint qui ad electorum cœtum pertineant. Est tamen etiam quidam cœtus siue Ecclesia vocatorum, à qua non excluduntur ij qui sunt vera charitate destituti, modò retineant illam quam vocat Augustinus charitatem vnitatis, per quam sibi membra Christi copulari scribit: Cuius effectus est quòd omnia tolerat. Vt sit, sicut scribit idem Augustinus, vis quædam tolerantiæ tenax vnitatis, quæ per bitumen significata est; quò Deo intus & foris, arca, quæ fuit Ecclesiæ typus, illita est. Quia & intus & foris mali tolerandi sunt, ne pacis compago soluatur. De qua charitate alio quoque loco scribit Augustinus: Non existimo quenquam ita desipere, vt credat ad Ecclesię pertinere vnitatem eum, qui non habet charitatem: cùm certum sit, quòd pertinent ad Ecclesiæ vnitatem, quam dio ab illa præcisi non fuerint, etiam qui cæteris effectibus charitatis destituti sunt, dummodò vim illam tolerantiæ retinentes, sint inter illos de quibus scribit Paulus: Supportantes inuicem in charitate, soliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Verùm hic isti negabunt eam Ecclesiam esse Dei, quam nos profitemur, cuius nos filios esse gloriamur, & eius nomen suo cœtui vendicare conabũtur. Ostẽdant autem nobis Ecclesiam suam, non iam de Sacramentarijs loquimur, nec de Anabaptistis, nec de cœlestibus Prophetis, nec de Campanis & Seruetis, quos omnes a suo quoq; cœtu reiecerunt: sed ostendãt Confessionistæ nobis Ecclesiã suã. Philippus quidẽ cũ suis, & Brẽtius cũ suis, ab eius ecclesię cõmunione sunt eiecti, quę cõfessionis Augustanæ (non Christianæ) censeri vult, sicut ex Mathię Flacci, &

Expressum Dei verbum penes hæreticos esse non posse.

Sola charitas est, quæ vnitatem complectitur.

Ambros. in cap. 3. ad Coloss.

Expressum Dei verbum quomodo verè cognoscatur. Ioan. 8.

1. Ioan. 1.

De vnitate Ecclesiæ cap. 2. 1. Cor. 3. vbi supra, Caput. 5.

Lib. 2. contra Cresconium. Cap. 29.

Ioachimi, Merlini scriptis, qui se germanos esse Lutheranos gloriantur, videre licet. Quòd si quis verò Philippi, vel eius discipulini Iusti Mænij plus quàm horũ iudicio tribuendum esse putabit, non meliùs illi iudicabunt de Flacco, quàm Flaccus de illis. Vbi iã igitur inueniemus Ecclesiã istã Lutheri? Philippus quidem, vt sit apud Illiricianos, non conceder: Illiriciani contrà negabunt eam apud Philippianos aut Brentianos reperiri, quos ex Ecclesiæ suæ communione pridem eiecerunt. An & suam vnitatem Lutheri sectatores furialibus discordijs non dissiparunt? sicut anteà magister eorum per summum sacrilegium ab vnitate se catholica tanquàm ab area dominica separauit. Vbi igitur quæremus iam illorum Ecclesiam, quam nec apud hos, nec apud illos alterutri esse concedent? *Hæretic. pro sua cuiusque ecclesia constitutio.*

Quis erit sic ab omni mente desertus, qui non multò magis elegerit in qua natus & in Christo feliciùs est renatus, in ea Ecclesia manere potiùs, quàm vt ad eam, de qua sic inter ipsos ambigitur, se conferre velit. Absit autem vt homo Christianus, catholicus, & orthodoxus dubitare velit, vtrum ea sit Ecclesia Dei, in qua non ipse modò, verùm & parentes eius, quin & aui, & proaui Christi fide sunt imbuti. Quid enim hoc aliud fuerit, quàm dubitare, num sit Christianus, & Christianis parentibus prognatus, & sicut à Prophèta scriptum est: Impingere in meridie quasi in tenebris. In solo posuit Deus tabernaculum suum. Super montem collocauit ciuitatem suam Ecclesiam, quæ abscondi non potest. De qua nobis hoc loco pluribus differere propositum non est, cùm præsentis instituti non sit, & cùm in confessione nostra Christiana tum in scripto, quod contra Prolegomena Brentij nuper edidimus, copiosè de ea tractauerimus, vbi docuimus quæ sint ecclesiæ notæ: nimirum vt sit sancta, sit catholica, sit vna, sit apostolica, vt, nisi præsit illi vnus, cuius auctoritatem agnoscant omnes, Petri legitimus successor in Romano cathedra, & indubitatus Christi vicarius ecclesia Dei dici non possit. Nunc itaque longiores esse nolumus, quandoquidem satis iam demonstrasse videmur, quòd qui maximè de expresso Dei verbo gloriantur, apud eos expressum diaboli, non expressum Dei verbum est: quum expressum Dei verbum sit Charitas, quam vt in cordibus nobis diffundat Deus per spiritum suum sanctum, vt hæreseon & schismatum finem aliquando faciat, vt optatam Ecclesiæ suæ tranquillitatem restituat, supplices misericordiam eius deprecemur. Faciet ille proculdubio, non pro meritis nostris, quibus grauissima supplicia debentur, sed pro immensa bonitate sua, modò vitam nostram in melius commutemus, & adeuntes ad thronum eius gratiæ cum fiducia, nullum deprecandi finem faciamus. *Vera Dei ecclesia.* *Esa. 59.* *Psal. 18.* *Matt. 5.*

HÆc habui, clementissime Rex, quæ de expresso Dei verbo ad te scriberem, quo tempore varijs curis mirabiliter fui distractus, cùm profectionem in vrbem adornarem. Vt autem hunc scribendi laborem caperem, fides me mea, qua tibi sum obstrictus, impulit. Impulerũt & beneficia, quibus me tantis immerentem affecisti, quantis haud scio, an ab vllo Poloniæ rege mortalium quisquam affectus fuerit vnquam. Quamobrem, quò plura tibi me debere profiteor, & præ me fero, hòc magis de salute tua, & quidem æterna salute sum solicitus: cuius tuendæ causa, non modò labores nullos defugerim, verùm & vitæ meæ discrimen non dubitanter adierim. Fortassis enim non desunt, qui tuas quoque aures vocibus ijs obtundant: Mitte te deorsum: Scriptum est enim. Sed mihi tantum de tua constantia, tantum etiam de diuina misericordia polliceor, quòd adiutus ea, nunquam facies, vt sacrilega concilia separationis amplectaris, & aliquid apud te, pestilentibus locum persuasionibus esse loci patiaris. Ego verò, si (quod pro sua misericordia procul Deus auertat) de sublimi Ecclesiæ turri labentem te viderem, etiam si certa mihi mors esset oppetenda, Christo tamen robur mihi suppeditante, corpore meo te ruentem excipere, & illius interitu salutem animæ tuæ redimere nihil hæsitarem. Scis pientissime Rex, quoties operam tibi meam, in sana Ecclesiæ doctrina tuenda detulerim: Scis, quòd per hos annos aliquot quibus episcopum renunciari me voluisti, neque sumptus, neque labores, neque pericula vlla defugerim, dum labanti in regno terrisque tuis religioni succurrere, eam nutantem pro virili mea fulcire possem ac sustentare. Quis esse mihi potest, quàm ipse tu testis locupletior in veteri nostra Christiana Catholica & orthodoxa religione asserenda, nihil à me studij, laboris, ac diligentiæ prætermissum esse? Quoniã verò iustè peccatis nostris irascitur Deus, quantũ adhuc profecerimus, est quod nos vehementer pœniteat. Sumit Satanismus vires indies maiores. Posteaquam semel homines mittere se deorsum cœperunt, magis indies atque magis in profundum errorum barathrum præcipites feruntur. Nam in quorum potestate fuit mittere se deorsum, simul vt semel id facere sunt aggressi, nõ perinde iam *Epilogus.* *Hosij pro Ecclesiæ defensione labores & pericula.* *Satanismi vires.*

est in eorum potestate, vt se ruentes queant sustinere. Quis itaque nunc sit regni tui status vides, dum non alia ferè de re, quàm de expresso Dei verbo disceptatur ab omnibus, dum sibi quisque cognitionem illius arrogat, dum sua quisque phantasmata, tanquam expressum Dei verbum vult adorari, neq; rato fit, vt quò quisque est indoctior, hoc maiore cum audacia de eo, quòd non intelligit, expressum tamē Dei verbum videri vult, differat. Quàm verò metuo, ne paulò pòst non minùs multos Polonicos, quàm nunc Germanicos Deos numeremus, dum quod quisque dicit & sentit, expressum Dei verbum haberi cupit. vtinam autem adduci posses, pientissime Rex, vt Prophetas & Apostolos audires nusquam non clamentes: Fugite idola: Quid enim aliud quàm idola sunt, qui diuinnm honorem ad se transferūt, quodque vel dixerint ipsi vel senserint, eodem loco, quo Dei verbum, haberi volunt? Hanc tu tam horrendam idololatriam procul à regni terrarumque tuarum finibus arcere debes & propulsare, nec, vt se quisquam tanquam Deum ostentet, ac imperitos homines coràm suo, tanquam coràm Dei verbo, incuruare se iubeat, permittes. Quod sit expressum Dei verbum, iam ex me didicisti: hoc quidem quamuis nihil eo lucidius, nihil sit expressius, prorsus tamen extinguitur, quando quisque sibi de expresso Dei verbo disputandi potestatem sumit. Quę fuerunt mearum partium, fecisse me puto. Nam si minus doctè, clarè tamen, & perspicuè demonstrasse videor, quantam ea res Ecclesiæ Dei perniciem adferat, quòd etiam imperitissimi quique, de expresso Dei verbo sibi iudicium vsurpant. Simul & hoc ostendi, quod sit illud verbum Dei, quod tam clarum, tam perspicuum, tam expressum est, vt etiam absque scripturis disci possit à quamlibet rudibns, neque sit necesse credentibus in Christum de eo disputare, verùm necesse sit firmiter in cordibus illud retinere, nec vt vnquam elabatur, permittere. Nunc tuæ partes esse videntur, vt hanc de expresso Dei verbo contentionem tuis hominibus interdicas, ac si qui volent, quod sit expressum Dei verbum cognoscere, iuxta scripturæ verba, legem eos ex ore sacerdotis requirere iubeas. Illud autem imprimis cauebis, ne tuæ quoque vocibus istis hæreticorum aures obtundantur: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: expressum est Dei verbum. Satanæ sunt istæ voces per membra sua loquentis, quas caue, peius & angue odisse debes. Quod Ecclesia docet, expressum Dei verbum est, quod contra sensum & consensum Ecclesiæ docetur, expressum diaboli verbum est. Quamobrem ad horum tu voces haud aliter ac Vlysses olim aduersum Syrenum cantilenas, aures tuas obturabis, nec obscura signa dabis quoties illas audire contigerit, nihil sic auribus tuis molestius accidere posse. Sic maiores tui reges olim nostri, cùm aliarum virtutum laude clari, tum pietate quadam & in tuenda fide catholica & orthodoxa constantia singulari præditi, sanctus pater, auus, proauus tuus factitarūt, quos ab hæreticorum consuetudine sic abhorruisse nostris annalibus proditum legimus, vt eorum nonnulli, vltro etiam ab hæreticis sibi delata regna repudiarint, quòd eis esset religio cum illis cummune quicquam habere. Horum si tu sanctis vestigijs incedere voles, quod facturum te non speramus minùs, quàm optamus, nondum ita sunt res in regno tuo deploratæ, quin propitio nobis Deo, optata tranquillitas Ecclesiæ restitui queat. Qui nobis vt aliquando tandem dies illucescat, iterum atque iterum supplices Deum deprecamur.

Sap. 14. Eccles. 30. Esa. 1. Hier. 2. Ezec. 14. 18. & 20. Osea. 8. Amos. 2. Miche 1. Zach 13. Act. 12.

Locorū in hoc libello contentorum compēdiosa collectio.

Mala. 2.

Regum Polonia religio quanta.

MICHAEL SCRINIUS DANTISCANUS CATHOLICO LECTORI.

Anda sit an laicis specie sub vtraque synaxis.
(Vt multi affirmant) perdocet iste liber.
Deinde sacerdoti nunquid ducenda sit vxor,
Explicat, & magna cum ratione negat.
Improbat & sacrum celebratum idiomate vulgi:
Diuersum quamuis plurima turba facit.
Redde pio Hæroi grates pro munere lector,
Cuius ab ingenio prodijt iste liber.
Inclyta si multos pareret Germania tales,
Hæresis exiguo tempore pulsa foret.

EIVSDEM DIALOGVS PIVS ET DOCTVS DE COMMVNIONE SACRÆ EVCHARISTIÆ SVB VTRAQVE SPECIE, PANIS SCILICET ET VINI: CONIVGIO SACERDOTUM & Sacro in vulgari lingua celebrando.

INTERLOCVTORES.

Arator & Harpagus.

QVID ais Harpage? Tűne receptam conſuetodioem, Eccleſiæ totius auctoritate comprobatam, qua laici tantum altera ſpecie ſacramenti Euchariſtiæ contenti ſunt, & eſſe iubentur, damnandam eſſe cenſes? (Har.) Tua ſuit hæc Arator, nõ mea ſententia. (Ara.) Scilicet Aratoris eſt de tanris rebus diſſerere, & ea quæ ſunt Eccleſiæ totius auctoritate cõſtituta, priuato ſuo iodicio coouellere, vel ſaltem in dubium velle reocare? Nuoquid noo legiſti?

Nauita de ventis, de tauris narrat Arator.

Equidem ſi de pecorum cura, deque agri colendi ratiooe, ſermo ſoret inſtitutus, poſſem & ipſe de rebus his non ineptè dicere. De ſacramentis verò, præcipuè contra morem Eccleſiæ receptum diſputare, cuioſuis potiùs, quàm Aratoris eſſe videtur. Nunquid omnes Apoſtoli? (dicet ille) Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes doctores? At qui ego tibi factus ſum ex Aratore, propheta, Doctot, Apoſtolus? (Har.) Hócne tibi mirum adeò videatur, Ad Dauid, Amos, Danielem, Petrum, Paulum, Matthæum, oculos verte. Ex chytaredo pſalmographum, quo nemo ſcripſit diuinius: Ex Armentario paſtore Sycomoros velleote, Prophetam egregium: Ex puero ſenum iudicem prudentia ſingulari præditum. Ex piſcatore, prædicatorem, & Apoſtolorum principem: Ex perſecutore gentium doctorem vnum omnium excellentiſsimũ: Ex pulicano, ſactum videbis Euangeliſtam eximiom. Denique cæteros etiam Apoſtolos intuere, videbis Dei ſpiritum non per oratores docuiſſe piſcatores: ſed mira potentia, per piſcatores ſubegiſſe non tantùm oratores, verùm ipſos etiam imperatores. Quid Heliſeus, in quo duplex fuit Heliæ ſpititus? Nunquid ad prophetæ munus ab Aratro vocatus non eſt? Elegit Deos infirma vt conſunderet ſortia: eligit ſtulta huius mundi vt confunderet ſapientes. Admirabilis quidam artifex eſt ſpiritus ſanctus magiſter ſingularis: non habet ad docendum opus mora, ſimul vt mentem tetigerit, ſolum tetigiſſe docuiſſe eſt. Simul vt illuſtrauetit animum, immutat è veſtigio, tollit repentè hoc quod erat, & exhibet ſubitò quod non erat. Neſcit tarda molimina ſancti ſpiritus gratia. (Ata.) Non ſunt à vero prorſus aliena quæ oartas Harpage. Sed nunquid vna hyrundo ſacit ver? Nunqoid priuilegia ſingulorum legem poſſunt facere cõmunem? Factus eſt olim ex armentario paſtore propheta. Nonquid ideò ſtatim omnes armentorum paſtores, eruot Prophetæ? Locuta eſt Aſina cui Balaam inſidebat. Nunquid ideò loquentur omnes Aſinæ? Quis neſcit quòd admirabilis artifex eſt ſpiritus ſanctus, qui vbi vult, & quando vult ſpirat? Sed ego me audire memini ſacerdotem dicentem, ſpiritum ſanctom extra Eccleſiam non dari: Tu verò ſic mecum ſermonem inſtitueras, cùm de venerabilis Euchariſtæ ſacramenri ſpeciebus eſſet inter nos diſceptatio, vt auctoritatem Eccleſiæ ſepoſitam eſſe velles, extra quam vel potius contra quam diſſerenti qui fieri potuit, vt ſuum donum ſpiritus ſanctus impartiret. Quamobrem nihil eſt quod ita de me magnificè ſentias, vt vniuerſa Eccleſia ſapienriorem me putes. Ego meo me pede metior: Aratorem me eſſe, non doctorem memini. Præclarè mecum actum iri puto, ſi vel domioicæ præcationis ſormulam, cum articulis fidei in ſymbolo (qood vocant) Apoſtolorum contentis, cumq́ue decalogi præceptis memoria teneam, etiamſi non omnium verborum ſenſum aſſequar, cæteris de rebus ſi quis rationem à me repoſcere velit, nihil aliud quod reſpondeam, habeo, quàm quod eſt in ſymbolo noſtro, Credo ſanctam Eccleſiam Catholicam. Illi me permitto: illi credo: illam audio: illam ſecundum Deum ipſum veneror: quæ de diuinis præſcribit ſequenda, quæ prohibet ſine vlla dubitatione fugienda eſſe cenſeo: Quam cùm ducem ſequor, errare me non poſſe confido. Etiam ſi pleraque proptet intelligentiæ meæ tarditatem non aſſequar, ſic me tamen à paſtore meo diſcere memini, qui ſunt mei loci atque ordinis, quòd eos non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſsimos facit. Quamobrem ne mihi tribuas Harpage quod meum non eſt

Ouidius.
De ſacramentis ab eccleſia receptis, diſputare non eſt literarum imperiti.
1. Cor. 12.
Spiritus vbi vult ſpirat.
2. Reg. 17.
Amos. 1.
Dani. 13.
Mat. 8.
Ioan. 1.
Mat. 9.
Mira Dei potentia.
3. Reg. 19.
1. Cor. 1.
Spiritus ſanctus mirabilis artifex & magiſter ſingularis
Singulorum priuilegia legem communẽ facere nequeũt
Num. 22.
Ioan. 3.
Quibus contenti eſſe debeant ſimpliciores & indocti.
Eccleſiæ catholicæ auctoritas.
Credendi ſimplicitas non intelligendi viuacitas tutiſsimos reddit homines.

non est. Harpagi proprium est, non Aratoris nihil ad se nòu rapere, nihil sibi non arrogare, cūctos præ se stupidos, bardos, truncos iudicare, deniq; totius Ecclesiæ iudicio suum vnius iudiciū anteponere. Tum autem Aratoris nomen latinū, Harpagi Græcū est, à te Græcorum ritum defensum potiùs, quàm à me Latinorom vsum reprehēsum oportuit. (Har.) Quid autem Arator, si qoam tu tuam, eam ego quoque meam fuisse ego sententiam. (Ara.) Quasi verò quis auctor illius fuerit obscurum sit. Nunc tu vide, quantum illius iudicio tribuendum existimes, qui nobis oihil tale cogitantibus tam temerè personas istas imposuit. Nū autem ferendum esse putas, vt is de totius orbis iudicio, iudicādi potestatē sibi somat, qui in persooīs vtrique nostrū imponendis, tá oullo fuit iudicio? Scilicet Aratorem de Ecclesię iudicio, iudicium suom interponere. Latinom cum Græco disputantem, Latinorum ritum reprehendere decuit? (Har.) Missa faciamus isthæc Arator, ac de re potiùs ipsa, si tibi videbitur, sermonem instituamus. (Arat.) Quid vis, ineptus vt sim? Nunquid non audisti iam ex me, de rebus tantis verba facere cuiusuis potius esse quàm Aratoris? (Har.) Atqui prouerbium illud non ignoras, Sepè etiam est olitor, valdè opportuna loquutus. Si potest olitor, cur non potest Arator quoque interdum opportuna loqui? (Ara). Nonqoam ita insaniam, vt me Aratorem esse oblitus, Doctorem profitear? Sed quando sic vrges, dicam equidem, non quòd ego intelligam, qui talium rerum cognitionē habere me nullam fateor, sed quid, quendam, de quo nonnulla est opinio doctrinæ, hac de re disserentem audiuerim. Ne verò à me exigas, vt illud subinde repetam, dixit aut narrauit, aut inquit ille, iniucunda enim futura esset oratio, sed quicquid dixero tanquam ex illius ore me dicentem, illius verba referentem, non meam aliquam opinioōē inculcantem audire te potato. Quanquam sic quoque vix effugiam, quin meritò posim ioeptus videri, sed aliquid amico importunè petenti tribuendum est, in cuius gratiā etiam ineptire quandoq; nefas non est. (Har.) Nihil est quòd metuas Arator. Etiā si quid ageres minus aptè, quadoquidem soli duo sumus, quis est qoi te redarguere queat? Per me quidem hæc tibi venia facilè conceditur. Quin tu semota cuōctatiooe, quæ audiuisti refer. Omnis enim mora mihi lōga est. (Ara.) Narrauit is à se lectum dialogum esse, quo nos quidam facit de vsu sacrameti Eucharistiæ cōtendentes: neque se mirari satis potuisse, qoòd qui sibi tantum arrogat, vt plus videre se persuasum habeat, qoàm omnes hactenus tot seculorum Catholici & orthdòxi, cùm doctrina, tum pietate viri præstantissimi videre potueruut, cum hoc non vidisse, quod inanem operam sumeret, contra id tanta contentione disserendo, de qoo nec esset, nec fuisset vnquā vlla controuersia. Quin & illud addidit Paulinum, hoc rectè de eo vsurpari posse: Conuersi sunt in vaniloquium volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quę loquuntur, neq; de quibus affirmant. (Har.) Dic sodes cor inanem illum operā sumpsisse putas? (Ara.) Nunquid ooo apertè cōfitetur se genus hoc argumenti semota ecclesiæ auctoritate tractare velle? Atque si segreges auctoritatē Ecclesiæ, nulla est disputandi causa. Quis enim est qui nesciat illa semota, illius interdicto sublato, licitum cuiuis fore, siue sub vna, volet, siue sub vtraque specie vti Eucharistia? Quorsum igitur tanti conatus isti? Nunquid non extra viam currit, quantiscunque tandem viribus lacertos mouere videatur. Quod fuit Apostolorum temporibus ἀδιάφορον, erit ἀδιάφορον nonc quoque semota auctoritate ecclesiæ. Qua de re Har. igitur tanta fuit inter nos altercatio? Nónne sic currebamus quasi in incertum? nónne sic pugnabamus quasi aërem cædentes, & nebulas diuerberātes? (Har.) Est ita vt dicis, quę rsum enim attinebat tot, tam longos sermones facere in ijs rebus vel confirmandis, vel confutandis, de quibus nullus ambigit? ociosos esse præstabat quàm adeò nihil agere. (Ara.) Deinde verò, visi sumus nos, vel is potius qui nobis personas has imposuit, visus est de rebus planè incognitis, verba facere. Nam vsum vtriusque speciei somniat in concilio Basiliensi primùm interdictum fuisse, cùm ego ex viro illo aodiuerim quòd viginti quatuor plus minùs annos Constantiensis coocilij decretum præcesserit, in quo consuetudo ab ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta & diutissimè obseruata (sic enim habent verba Decreti) comunicandi sub altera tantùm specie confirmata, ac sine ecclesiæ auctoritate mutati pro libito prohibita fuerit. Ex quibus decreti verbis in Constantiensi concilio lati, illud videre licebit, ooo tum ptimùm sed multis antè seculis, vsum vtriusque speciei fuisse abrogatum. Quando autem, & quo auctore, sit abrogatus siue immutatus, etiam hi qui fuut Augustanæ confessionis, constare sibi negant. Adeò non solùm Decreti verbis in concilio Cōstant. lati, verumetiam ex eorū qui segregauerūt semetipsos propria confessione, cū primis vetustā esse mutationē hanc manifestum est. Séxcenti iam propemodum anni dicuntur intercessisse, cùm Christi sidē & Euangeliū recepit Polonia, nūquā aliter in vniuersa prouincia subiectisque reg-

Nemo sibi de totius orbis iudicio iudicandi potestatem sumere debet.

Est sæpe olitor valdè opportuna loquutus.

Indocti est non de se aliquid, sed quæ vel à doctis didicerit, vel audierit proferre.

Narratio.

Semota ecclesiæ auctoritate nulla disputādi causa.

1. Cor. 9.

Vsus sub vtraque specie communicandi quandiu in ecclesia prohibitus. Sessio. 13.

que regno terris omnibus, quàm ſob vna ſpecie communicatum fuiſſe, vel ex eo perſpicuum cuiuis eſſe poreſt, qood ſi fuiſſet apud maiores noſtros aliquando vſus vtriuſque ſpeciei, annalium noſtrotum ſcriptores, quos cætera quæ ad religionem pertinent diligenter perſecutos eſſe conſtat, nunquàm commiſiſſent, quin quo tempore fuerit intermitti cœptus, litterarum monomentis conſignatum reliquiſſent. Quin & ante mille & ampliùs annos Epheſi concilium Oecumenicũ aiunt fuiſſe congregatũ: in quo iuſsi fuerunt laici, panis tantùm ſpecie eſſe contenti. (Har.) Equidem nũquam credidiſſem, tam vetuſtum eſſe morem hunc, ſub altera tantùm ſpecie cõmunicandi, quod ex te nunc didici: ſed obſecro, poteſt ex actis Epheſini Concilij doceri quod aſſeris? (Arat.) Fortaſsis poſſet ſi eà integra extarent. Sed eius concilij tantùm fragmentum habemus typis excuſum, in qoo fatetur is, ex cuius hæc ore narro, nollam eius rei fieri mentionem. (Har.) Qui ſcit igitur ita ſe rem habere? (Ara.) Etiam eos id non ire inficias dixit, qui ſe præciderunt ab Eccleſia catholica, nominatim autem teſtem eius rei citabat Vrbanum Regiũ, qoi ſuis in locis communibus ita ſe tem habere confeſſus fuerit. Itaque non Baſilienſe, quod iſti putant & rerum & temporum imperiti, Sed quod vetuſtius eſt Conſtantienſe, ac longè vetuſtiſsimom Epheſinum concilium Oecumenicum, cuius in Eccleſia Dei ſacroſancta ſemper fuit auctoritas, oppugnant qui, contra interdictum hoc obgannire audent. (Har.) Eius ne teſtimonio tribuendum aliquid ille putat, quem catholicum eſſe negat? (Arat.) Nunquam is tantum iſti tribuendum exiſtimaſſet, ſed cùm videret multos catholicos in ea fuiſſe ſentẽtia, quòd inter alios errores Neſtorij moneretur hic quoque, quod is docuerit, ſub ſpecie panis corpus ſine ſanguine: ſub ſpecie vini, ſanguinem ſine corpore contineri: quandoquidem dubium illud non eſt, in Epheſino concilio Neſtorium hæreſeos fuiſſe condemnatum, veriſimile ſibi videri dicebat, quòd ad hæreſim hanc tollendam illo tempore ſublatus fuerit vſus vtrioſque ſpeciei. Cuius rei & hanc coniecturam adferebat. Inter Epheſinum concilium & Leonem Papam interceſsiſſe dicebat annos propè triginta, totidem verò inter Leonem & Gelaſium. Atqoe nõ ſolùm ad Leonis, verùm ad ipſa etiam vſque Gelaſij tempora, ſic increbuerat vſus alterius tãtùm ſpeciei, vt ipſi quoque ſacerdotes ſacris operãtes à calice abſtinerent, quamobrem & populum Leo Pontifex, & ſacerdotes Gelaſius admonere neceſſe habuit, vt ad calicis vſum redirent. A quo quòd abſtinuerint multis, totis ferè ſexaginta annis, quam aliam cauſam eius rei fuiſſe putabimus, quàm Epheſini concilij, quod poſteà tamen ſublatum fuit interdictum? (Har.) Non reijciendæ ſunt coniecturæ qoas adfers, ſed qooniam Gelaſij mentio per te facta eſt, & huius auctoritate potiſsimum niti videntur hi, qui de calice reſtituendo tantopere laborant, quod eum ſeriò præcepiſſe dicant, vt aut integra ſacramenta percipiant, aut ab integris arceantor: Quæſo te quid eis reſpõdebimos? (Arat.) Mirum eſt, quòd ſiue ſcripturarum, ſiue doctorum ſentẽtias proferunt, hi qui ſe noſtro hoc ſeculo, ab Eccleſia Dei præciderunt, non ferè conueniunt cùm his qui antè centum annos ſolius calicis cauſa ſegregauerunt ſemetipſos, qui ſi ſciſſent hæc Gelaſij verba, prò ſe facerere, citra dubitationẽ vllam eius auctoritate libenter vſi fuiſſent. Cæterùm quod de verbis cœnę Domini, hoc de Gelaſij ſententia ſenſiſſe videntur, ad ſolos ea ſacerdotes pertinere. Quamobrẽ ſcripturæ locum ex Ioanne potiùs quàm ex alijs Euangeliſtis cœnam Domini deſcribentibus protulerunt, pontificis verò Leonis qoã Gelaſij auctoritate nitil maluerunt. (Har.) De verbis Chriſti poſteà videbimus. Verùm illud vnde conſtat Gelaſij verba non ad alios quàm ad ſacerdotes pertinere, cùm nulla ſit mentio in eis ſacerdotum? (Arator.) Inter ea ſcripta Gelaſij qoæ conciliorum voluminibus inſerta, aut quę typis aliquando ſunt excuſa, cùm diligenter quæſiuerit, negauit ille ſe quicquam repetire potuiſſe, quod ad Mauricium & Ioannem Epiſcopos ſcripſerit. Sed Gelaſij ſententiam hanc ex Gratiano proferri dixit, qui multis eius generis, ſanctorũ pontificum, & doctorum ſententijs collectis librum compilauit, quem Decretorum inſcripſit. Quòd ſi Gelaſij epiſtolam vnde hæc verba produxit Gratiano, integram videre liceret, contra quos eis vſus ſit, maniſeſtiùs cerneremus. Nũnc quando nihil ex ea epiſtola habemus, præter fragmentum iſtud quod adfert Gratianus, quo alio ſenſu verba hæc accipi oportet, quàm quo Gratianus eis vſus eſſe videtur? Porrò, quo ſenſu ſit eis vſus, ex aliquot canonibus qui præceſſerunt in ea diſtinctione, facilè quiuis perſpexerit quòd non de alijs, quam de ſacrificantibus loqui videntur. Itaque gloſſaror de conficiente etiam ea vult intelligi. Ad eundem modum & Thomas Aquinas, & Archidiaconus explicans illa verba ab integris arceantur, vt aut ambò accipiant inquit, aut abſtineant à celebratione miſſæ vt neutrum conficiatur. Nihil igitur his Gratiani verbis adiuuãtur qui per ea ſibi calicem conceſsum eſſe putant. Vtinam autem apud iſtos Gelaſij valeret auctoritas, nulla nunc de ſacramenti ſpeciebus eſset altercatio. (Har.)

Qui

A ſexcentis annis quibus Polonia Chriſti fidẽ ſuſcepit, non fuiſſe niſi ſub vna ſpecie communicatum.

Epheſinum cõcilium ante mille annos.

Error Neſtorij de Euchariſtiæ ſacramento in Concilio Epheſino cõdẽnatus.

Sermo de quadrag.

Ad ſolos ſacerdotes pertinet ſub vtraque ſpecie panis & vini vſus in Euchariſtiæ ſacramento.

De conſec. diſt. 2. c. Comperimus.

Liber decretorum à quo ſcriptus.

In 4. ſententiarum diſt. 12. 3. ar. 2. Et parte. 2. queſt. 88. ar. 12.

Gelasius Papa, vir insignis.

Qui nam istud? (Arat.) Magnus fuit hic vir ô Harpage,& omni laude dignus: qui cùm ad episcopos Dardaniȩ quandoque scripsisset,his verbis vsus esse legitur. Patres nostri, catholici videlicet, docti pontifices, in vnaquaque hæresi quolibet tempore suscitata quidquid pro fide, pro veritate,pro cõmunione catholica atq; apostolica secundũ scripturarum tramitẽ,prædicationemq́ue maiorum facta semel congregatione sanxerunt, inconuulsum deinceps voluerũt firmumq; constare, nec in eadem hac causa,denuò quȩ

Si cuilibet pro voto liceret patrũ sancita rescindere nullũ stabile persisteret ecclesiæ cõstitutum.

prȩfixa fuerunt retractari, qualibet recenti præsumptione tractari, qualibet recẽti præsemptione permiserunt, sapientissimè prouidentes, quoniam si decreta salubriter cuiquàm liceret retractare,nullum contra singulos quosque errores,stabile persisteret ecclesiæ constiturum,ac semper ijsdem furoribus recidiuis,omnis integra definitio turbaretur .Hæc Gelasij sententia si quod meritò debet pondus apud omnes haberet, putásne futurum vt vel auderet quisquam,ea quæ salubriter in Constantiensi & Basiliensi concilio decreta sunt,auctoritare sua priuata retractare,vel si quis ausus esset,pij cuiusquam autes ei paterent? (Har.) Reuera si quòd habere debet pondus auctoritas Gelasij, per eum id facere nemini liceret.(Ata.) Atqui si Gelasij valere nolũt auctoritatem in re non maximi momenti,nimirum in vsu specierum sacramenti Eucharistiæ,ex quibus non est salus,cur non ibi potiùs valere velle deberẽt,vbi totius Ecclesiæ salus & tranquillitas agitur? quæ certè in eo consistere videntur,vt quæ sunt de consensu omnium constituta, ea non modò conuellere aut labefactare,sed ne in dubium quidẽ reuocare priuata cui-

Rerum & diuinarũ & humanarum cõfusio,ex conuulsione ecclesiæ decretorum.

quam liceat. Quis enim non videt, quæ sit ex eo rerum & diuinarum & humanarum confusio sequutura,si cuiuis arbitratu suo, secus aliquid de his, quàm in concilijs constituta sunt, decerne fas fuerit? Quid fide nostra incertius? quid institutis mutabilius? quid ecclesiæ statu futurum est perturbatius? quis quȩrendi,quis dubitandi finis erit expectandus? (Hat.) Non possum quin tibi vera dicenti assentiar, sed obsecro te, damnarúntne ista duo concilia, vsum vtriusq; speciei? (Arat.) Minimè gentium, sed

Concilium Cõstantiense & Basiliense nihil noui constituerunt.

aliquot ante sȩculis receptum alterius tantùm speciei vsum approbarunt, neque temerè mutandum esse decreuerunt. Nihil est in vtroque noui constitutum,sed quod moribus in vniuersa Ecclesia multo fuit antè receptum, id habendum esse pro lege decretum est, quam non liceret approbare,aut sine Ecclesiæ auctoritate pro libito mutare. (Har.) Atqui ego putabã inter damnatos Ioannis Hus articulos,etiam hunc fuisse,quòd sub vtraque specie communicandos esse laicos censuerit. (Arat.) Erras Harpage. Nihil enim actis concilij Constantiensis reperitur. Alij fuerunt errores perniciosi, de quibus meritò damnatus est Ioannes Hus,quorum aliquos etsi defendere conantur,qui seipsos hoc

Ioannes Hus sectator Vvicleffi.

æuo nostro segregauerunt,nonnullos tamen iure fuisse damnatos, inficias ire non audent. Fuit Ioannes Hus Vvicleffi sectator,& eius impios errores tuebatur,itaq; iusta in eum damnationis lata est sententia. Verum cum ei multa alia legamus obiecta fuisse, de speciebus eucharistiæ sacramenti nullum esse verbum factum reperimus. Quinetiã nar-

In historia Bohemica,c.35.
Petri Dresdensis hæresis.

rat Æneas Syluius,quoad superstes erat Ioan. Hus,nondũ errorem illum de sacra altaris irrepsisse. Nouam autem hanc pestem attulisse Petrum Dresdensem , qui quoniam Valdensi lepra fuit infectus,patria pulsus,Pragam venit,persuasítque Iacobello cuidam qui fuerat ibidem à sacris concionibus,producto Euangelij loco : Nisi manducaueritis carnem filij hominis,& biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis : erratum fuisse grauiter ab Ecclesia Catholica ,quæ speciei vnius tantùm communione laicos esse contentos iussisset. Hunc itaque Iacobellum primum fuisse qui publicè popu-

Iacobelli peruersum dogma.

lum admoneret,ne deinceps communionem calicis,sine quo saluari nemo posset,quoquo pacto negligeret: Cui statim assensi sunt omnes hæretici , non mediocri gestientes lætitia, quòd articulum in Euangelica lege fundatum inuenissent, per quem Romanæ sedis vel ignorantia vel nequitia argui posset. Neque solus id plus ille pontifex , fatentur idem etiam impij Picardi quorum in Apologia suæ confessionis hæc verba sunt.

Impij Picardi.

Atque hic est Iacobellus ille, qui primus vtriusque speciei communionem in Boëmia exorsus est,iam tum Husso ad concilium Constantiense accersito. Ex quibus verbis facile cuiuis liquere potest,quòd sicut in Polonia nunquam,sic nec in Boëmia quisquam ante Iacobellum vtriusque speciei cõmunione laicus fit vsus vnquam. (Har.) Mihi verò pergratum est hæc ex te cognouisse,simul & illud intellexisse, quòd multis ante seculis quàm Constantiȩ concilium fuit celebratum,vtriusque speciei mutatus,& alterius tantum vsus est receptus. Verum quo tempore id factum esse putas? (Arat.) Non habeo quod pro certo possum affirmare. Sed ex quo tempore Germaniæ pars, quæ nobis est vicinior, Christi recepit Euangelium, ex eo vsus vtriusque speciei tacito quodam consensu totius ecclesiæ catholicæ fuisse videtur abrogatus. (Har.) Potésne docere qua ex causa? (Ara.) Quamuis in genere causæ aliæ nonnullæ proferantur, tamen cur sub id

potissimùm

potiſsimum tempus à calice viſum fuerit abſtinere, coniectura magis aſſequi licet, quam de eo certū aliquid affirmare. Cū enim ea pars orbis Chriſtiani, quæ vergit ad ſeptētrio nem, paulatim Chriſtum agnoſcere, & ad eius ſe corpus aggregare cœpiſſet, quoniam in ea vini penuria laborabatur (ſcimus enim quòd ne nunc quidem pleriſque in locis vi- neę coluntur in parte Germaniæ citeriore) ne qua eſſet in eius ſacramenti vſu inæqua- litas, ſi duplici diuites, altera tantùm ſpecie pauperes vterentur, exiſtimatum eſt ad Chri ſtianam caritatem pertinere, vt ęqualiter omnes alteram tantùm, nimirum panis ſpe- ciem ſumerent. Cæteræ verò nationes, quę vino abundabant, tantò minùs grauatè fece- runt, vt à calice ſibi temperarent, quòd metuebāt ſi qua fuiſſet ritus diuerſitas animad- uerſa in eo ſacramento, per quod admirabili quadam ratione coniungimur, conſocia- mur, & vnum Chriſti corpus omnes efficimur, ne quam ea res, non magis animorum quā opinionum quoque diſiunctionem pareret, præſertim apud rudem adhuc popu- lum, nec dum ſatis fidei myſterijs imbutum. Itaque quò plures ex hac orbis parte, in qua nunc degimus, Euangelium Chriſti receperunt, hòc magis alterius tantum ſpeciei vſus increbuit. (Har.) At ego me quoſdam videre memini, qui quod à te dictum nunc eſt, id cachinno proſequuntur. (Ara.) Facilè crediderim. Et enim hoc noſtro ſeculo multos reperire licet, quibus quæ ſumma cum veneratione maiores noſtri coluerunt, ea ridi- cula prorſus eſſe videntur. Sed ſunt hi proculdubio ex eorum numero, qui cùm ha- bere ſe putent ſcientiam quæ inflat, charitate, quæ ædificat, ſunt deſtituti: cuius cùm ne micam quidem habeant, nihil mirum eſt, ſi quę ſit vis illius, ignorant. Hæc eſt quę ni- hil magis quàm Schiſmata deteſtatur, quæ haud aliter quam pullos gallina ſub alas ſuas pios omnes congregare ſtúdet ſub vno paſtore Chriſto. Huius itaque vi adacti maiores noſtri, diligenter ſibi cauendum eſſe putauerunt, ne quod ſacramentum eſt vnitatis, id cauſa fieret alicuius diuiſionis & diſsidij, quod non ita facilè licuiſſet effugere, ſi qua fuiſſet inter Neophitos & inter eos, qui multò antè Chriſtum agnouerunt in tanti ſacramenti communione diuerſitas. Cæterùm qui rident hæc verba noſtra, quid hi dicerent ſi audirent Albertum in Germania natum, neque ſine cauſa magnum appel- latum, ante annos propè trecentos in ſuo de miſſa tractatu dicentem, quod in terris vbi non habetur vinum, expediret vt diſpenſaretur, quod corpus Chriſti ſine calice conficere poſſent corpus enim non eſt ſine ſanguine, anima & Deitate. Sic ille non ſu- mendi tantùm laicis, verum & conficiendi ſacerdotibus ſub altera tantùm ſpecie ſacra- mentum euchariſtiæ poteſtatem eſſe permittendam cenſuit, in his terris vbi vini penu- ria laboraretur. Mihi verò tua iſta coniectura probabilis eſſe videtur, verùm dic amabo, damnatúſne eſt in aliquo concilio calicis vſus? (Ara.) Iam dixi: Verùm quo certiùs rem omnem agnoſcas, verba decreti vtriuſque concilij proferam. In Conſtantienſi conci- lio pronunciatum eſt his verbis: In nomine ſanctæ & indiuiduæ trinitatis, patris & fi- lij & ſpiritus ſancti. Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè aſſerere prę- ſumant, populum Chriſtianum debere ſacramentum Euchariſtiæ ſub vtraque ſpecie panis & vini ſuſcipere: & nō ſolum ſub ſpecie panis, ſed etiam ſub ſpecie vini populum laicum paſsim cōmunicent etiam poſt cœnam, vel aliàs non ieiuni, & communicādum eſſe pertinaciter aſſerant contra laudabilem eccleſiæ conſuetudinem rationabiliter ap- probatam, quam tanquam ſacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc eſt, quòd hoc præſens concilium ſacrū generale Conſtantienſe in ſpiritu ſancto legitimè congre- gatum, aduerſus hunc errorem ſaluti fidelium prouidere ſatagens, matura plurium doctorum, tam diuini quàm humani iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit, & definit, quòd licet Chriſtus poſt cœnam inſtituerit, & ſuis diſcipulis adminiſtraue- rit, ſub vtraque ſpecie panis & vini hoc venerabile ſacramentum, tamē hoc non obſtan- te, ſacrorum canonum auctoritas laudabilis, & approbata conſuetudo eccleſiæ ſerua- uit & ſeruat, quòd huiuſmodi ſacramentum, non debet confici poſt cœnam, neque à fi- delibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis aut alterius neceſsitatis à iure vel ec- cleſia conceſſo, vel admiſſo. Et ſicut hæc conſuetudo ad euitanda aliqua pericula & ſcan dala, eſt rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua eccleſia huiuſmodi ſacramen tum reciperetur à fidelibus ſub vtraque ſpecie, poſteà à conficientibus, ſub vtraque & à laicis tantummodo ſub ſpecie panis ſuſcipiatur. Cùm firmiſsimè credendum ſit & nul latenus dubitandum, integrum Chriſti corpus & ſanguinē, tam ſub ſpecie panis quàm ſub ſpecie vini veraciter cōtineri. Vnde cùm huiuſmodi conſuetudo, ab eccleſia & ſan- ctis patribus rationabiliter introducta, & diuitiſimè obſeruata ſit, habenda eſt pro le- ge, quam non licet reprobare, aut ſine eccleſiæ auctoritate pro libito mutare. Quapro- pter dicere quòd hanc conſuetudinem aut legem obſeruare ſit ſacrilegum aut illicitum, cenſeri debet erroneū & pertinaciter aſſerentes oppoſitum præmiſſorum, tanquàm hę-

Qua de cauſa vſus vtriuſque ſpeciei in ſacramento euchariſtia ab eccleſia catholica abrogatus fuerit.

Euchariſtiæ ſacramenti efficacia.

Quidam huc ſeculo ſcientia inflati, omnia rident quæ noſtri maiores coluerunt.

Matt. 23.

Albertus Magnus.

Seſſio. 13.

Cenſura concilij Cōſtantienſis, ſuper Euchariſtiæ ſacramento.

Poſt cœnam nō communicandum niſi infirmis, & alterius neceſsitatis cauſa.

Conſuetudo eccleſiæ pro lege habenda.

retici arcendi ſunt,& grauiter puniẽdi per dioceſanos locorũ ſiue officiales eorum, aut inquiſitores hęreticæ prauitatis in regnis ſeu prouincijs in quibus cõtra decretum hoc aliquid fuerit forſitan attentatum aut pręſumptũ,iuxta canonicas & legitimas ſanctiones,in fauorẽ catholicæ fidei cõtra hæreticos & eorũ fautores ſalubriter adinuẽtas. Hęc ſunt verba Decreti cõſtantienſis,in quo nõ calicis vſum prorſus dãnatum, ſed eos tanquã hęreticos videre licet reprobatos,qui pertinaciter aſſererẽt,ſacrilegum & illicitum eſſe,laudabilẽ Eccleſiæ conſuetudinẽ obſeruare,qua neq; cõficiebatur ſacramentum hoc poſt cœnam,neq; ſumebatur à fidelibus laicis,niſi ieiunis,& ſub ſpecie panis tantũ.Porrò de vtraq; ſpecie,nihil eſt in perpetuũ cõſtitutum,verũ hoc tantùm,ne cui receptã conſuetudinẽ pro libito mutare liceat. Sed Baſilienſis quoq; Concilij decretum audiamus, cuius hęc verba ſont: Vt lucidius videatur,pro declaratiõe catholicę viritatis, quid circa perceptionẽ ſacræ Euchariſtię tenendũ ſit & agendũ pro vtilitate & ſalute populi Chriſtiani,poſt diligentẽ perſcrutationẽ diuinarũ ſcripturarum ſacrorumq; canonũ & doctrinarũ à ſanctis patribus & doctorib⁹ traditarũ,in hac ſancta ſynodo lõgis tẽporibus habitã,conſideratisq; omnibus quæ pro declaratione huius rei cõſiderãda fuerunt, decernit & declarat eadẽ ſancta ſynod⁹,quòd fideles laici ſiue clerici cõmunicãtes & non cõficientes, non adſtringuntur ex pręcepto Domini ad ſuſcipiendũ ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini ſacrũ Euchariſtę ſacramẽtum. Sed eccleſia quæ regitur ſpiritu veritatis ſecũ manente in æternum,& cũ qua Chriſtus manet vſq; ad conſummationẽ ſeculi,ſicut ait diuina ſcriptura,ordinare habet quomodo ipſis nõ conficiẽtibus miniſtretur,prout pro reuerẽtia ipſius ſacramẽti,& ſalute fideliũ viderit expedire. Siue autẽ ſub vna ſpecie,ſiue ſub duplici quis cõmunicet, ſecundum ordinationem ſeu obſeruãtiam eccleſiæ proficit dignè cõmunicantibus ad ſalutem. Nec vllatenus ambigendũ eſt,quòd nõ ſub ſpecie panis caro tantùm,nec ſub ſpecie vini ſanguis, ſed ſub qualibet ſpecie eſt integrè totus Chriſtus. Laudabilis quoq; conſuetudo cõmunicandi laicum populũ ſub vna ſpecie,ab eccleſia & ſanctis patribus rationabiliter introducta,& hactenus diutiſſimè obſeruata,& à doctoribus diuinæ legis ſacrarũ ſcripturarum atque canonum multam peritiam habentibus,iam à longæuo tempore cõmendata,pro lege habenda eſt,nec alicui licitum eſt eam reprobare, aut ſine auctoritate eccleſiæ ipſam immutare. Hactenus patres Baſileæ congregati. Vides antè & hîc vſque eo non damnati ſpeciem vtramque: vt diſertis verbis ſcriptum ſit, ſiue ſub vna ſpecie, ſiue ſub duplici quis cõmunicet, proficere dignè cõmunicantibus ad ſalutem,hoc tantùm adiecto,vt ſecundum ordinationẽ ſeu obſeruantiam eccleſiæ faciat,ſine cuius auctoritate, mutare cõſuetudinem eccleſiæ,qua laici ſub vna ſpecie tantùm cõmunicantur,fas non ſit. (Har.) Video,neq; ſatis mirari poſſum hoc illum nõ vidiſſe,qui nos de rebus incognitis diſſerentes facit. Videtur is nec prius illud nec poſterius decretũ hoc legiſſe vnquam. (Ata.) Si legiſſet,inanem hanc operam nũquam ſumpſiſſet in eo tãta contentione aſtruẽdo, quod nunquã damnatum eſſe reperitur. (Har.) Sed queruntur tamẽ multi cũ ſub vtraque ſpecie Chriſtus hoc ſacramentum inſtituerit,eius inſtitutionem,alteram tantũ ſumendo violari. (Ata.) Non eſt violata Chriſti inſtitutio Harpage. Sicut ille cõficiendum,poſt conſecrationem offerendum,oblatione facta ſumendum inſtituit,ſic & non aliter ab omnibus, qui ſacris operantur,obſeruari videmus. (Har.) Ergo tu verba illa, Bibite ex hoc omnes,ad ſolos pertinere ſacerdotes exiſtimas? (Ata.) Non ita ad ſolos ſacerdotes pertinere cẽſeo,vt illicitum laicis prorſus eſſe calicis vſum cõtendam,dummodo non priuata cuiuſque libidine,ſed publica totius eccleſiæ auctoritate vſurpetur. Verùm quod in Concilio Baſilienſi patres decreuerunt,id indubitatè eſſe verum aſſero. Quòd fideles laici,ſiue clerici cõmunicantes,& nõ conficiẽtes,non adſtringãtur ex pręcepto Domini,ad ſuſcipiẽdum ſub vtraque ſpecie, panis ſcilicet & vini ſacrum Euchariſtiæ ſacramentũ. Itaque ſi quid eſt,in illis verbis præcepti, Bibite ex hoc omnes,quo tanquam neceſſariò ab bibendum ex calice compellantur omnes,ad ſolos id ſacerdotes pertinere dico. Non quòd alijs tãquam illicitus calicis vſus, à Chriſto fuerit prohibitus,ſed quòd quoad laicos nullum, quò ad ſacerdotes ſacris operanres omninò præceptum eſt de calice ſumendo neceſſarium. His enim aliter fas non eſt conficere quàm ſub vtraque ſpecie nec aliter offerre,nec oblatione facta ſumere. (Har.) Nullum igitur tu Chriſti pręceptum eſſe putas de ſumẽdo neceſſario calice ab omnibus etiã laicis? (Ata.) Nullũ. Neque verò ſolus ego. Etiam in quorũ tu partis es,Lutherus,Philippus,Bucerus & alij nonnulli,mecũ hac in parte, vel cum catholica potiùs faciunt. (Har.) Noli me partis alicuius eſſe dicere. Nã niſi catholicus eſſem, nunquam ex te quæ ſit Eccleſiæ Catholicæ hac de re ſententia tãto ſtudio cognoſcere laborarẽ. Sed quid ego audio? Etiam Lutherus,Philippus,Bucerus,de vſu calicis aliquid tanquam neceſſarium præceptũ eſſe negãt? (Ata.) Negãt Harpage. Sunt hæc

Pro reprobis habendi qui laudabili eccleſiæ conſuetudini obluctãtur.

Seſſio.30.

Eccleſia regitur ſpiritu veritatis.
Ioan.14.
Matt.28.

Secundum ordinationem ſeu obſeruantiam Eccleſiæ omnia noſtra fieri debent.

Chriſti ordinationẽ non violari,cum altera tantùm ſpecierum ſumitur à laicis.

Non illicitus calicis vſus laicis,dummodo publica totius eccleſiæ auctoritate vſurpatur.

Sacrificis non aliter fas eſt corpus dominicum conficere, offerre, aut ſumere quam ſub vtraque ſpecie.

Verba Lutheri de alterutra ſacramenti Euchariſtiæ ſpecie ſumenda.

diſerta

disſertaverba Lutheri. Quãuis pulchrum quidem eſſet vtraq; ſpecie Euchariſtiæ vti, & Chriſtus hac in re nihil tãquam neceſſarium præcepit, præſtare pacem & vnitatẽ, quam vbiq; Chriſtus pręcepit, ſectari, quã de ſpeciebus ſacramẽti cõtendere. (Har.) Mihi verò ſi ſcripſir hæc Lutherus, pia cumprimis & catholico viro digna ſententia videtur. (Ata.) Scripſit, quin & aliũ libellũ edidit quẽ vocat Euchariſtiæ declarationẽ, in eo verbis iſtis vtitur. Nõ dixi neq; cõſului, neque eſt intẽrio mea, vt vnus vel aliquot Epiſcopi propria auctoritate alicui incipiant vtramque ſpeciem porrigere, niſi ita conſtitueretur & mandaretur in concilio generali. (Har.) Oportuit hæc ſcripſiſſe Lutherum priuſquã ſpiritus numine afflatus. (Ara.) Nondum omnes illos cum ſatana ſalis modios conſumpſerat, quos poteſtã ſe commediſſe gloriatur. (Har.) Nunquid ab eo diuerſum ſcripſir poſteà? (Ara.) Imò quod ex diametro, planè cũ hac ſentẽtia pugnaret. Neque enim ſibi ſicut in alijs rebus, ita & in hac vnquã conſtitit, collegit ciuis quidẽ Halenſis homo laicus Gaſpar Quethamer, triginta ſex loca inter ſe pugnantia, ſuper vno duntaxat hoc articulo, qui eſt de communione Euchariſtiæ, ſub vna aut ſub vtraque ſpecie. Neque verò proptereà diuerſum ſcripſit, quod ſecus poſteà ſentiret quam initiò ſenſerat, ſed vt odium ſuum expleret. Nam cùm frater quidam eius hac de re ſententiam oppugnaſſet, in libro de captiuitate Babylonica, ſic de eo ſcripſit. Rogas fortè quænam furiæ hominem agitent, aut contra quem ſcribat, cùm ego non damnarim vnius ſpeciei vſum, & Eccleſiæ iudicio reliquerim vtriuſque vſum ſtatuendi. Ac nonnullis interiectis curaturum ſe ſcribit, vt dum glorioſiſsimi doctores de vna aliqua eius hæreſi triumphant, ipſi interim nouam moliantur. Mox hæreſim profert, ſeque pollicetur oſtenſurum omnes eſſe impios, qui vtriuſque ſpeciei communionem laicis denegant, & poſt pauca manifeſtè indicat, ſe non ex animi ſui ſententia, ſed prouocatum ac per vim raptum in hanc arenam deſcendere. Sic fatetur ipſe. Non quod ſententiret ſe ſcribere, ſed quod ira & odium peſsimi conſultores ſuaſiſſent, quorum vi quadam impulſus prioribus contraria ſcripſerit. Quid enim aliud ſibi volũt illa verba prouocatus: imò per vim raptus? Magna vis eſt impotentis iræ atque odij, cui cùm reſiſtere non poſſet. contra animi ſui ſententiam illa ſcribere fuit coactus. Atqui certum eſt illud, omnes homines qui de rebus dubijs conſultant, ab odio, miſericordia, ira vacuos eſſe debere. Et Paulus nihil per contentionem agi vult. Cùm ita per contentionem egerit Lutherus cum ira, atque odio ſuo nimio plus indulſerit: Cùm (vt ipſe fatetur) prouocatus & per vim raptus, prioribus contraria ſcripſerit, quis dubitauerit illis potiùs eiús ſcriptis fidẽ habere vbi ſedato animo cauſam egit, quàm vbi ſcripſit prouocatus & per vim raptus? cùm nihil officiat magis inueſtigandę veritati quam ira, quàm contentio, quàm odium, vt non ſine cauſa quidam dixerit:

Gloriatur Lutherus cum ſathana plures ſalis modios comediſſe.

Ira & odium Lutheri in ſummum pontificem.

Plura ſcribere coactus fuit Lutherus contra animi ſui ſententiam impotentia quadam iræ atque odij.

Philip. 2.
Tit 3.
Iaco. 3.

Impedit ira animum, ne poſsit cernere verum. *Cato.*

Ac vide quò tandem illius Furor ſit progreſſus. Qui priùs in cõcilio ſtatui cupiebat, vt ſub vtraq; ſpecie ſacramentũ Euchariſtiæ ſumere liceret, is poſteaquàm plus quàm ſalis modium cum ſatana comedit, auſus eſt in hæc verba prorumpere, Si quo caſu concilium ſtatueret, minimè omnium nos vellemus vtraque ſpecie potiri, imò tunc primum in deſpectum concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque poriri & eos planè anathema habere, quicunque talis concilij auctoritate potirentur vtraque. Potuit ne dici quicquam arrogantius, aut his quę priùs ab eo ſcripta fuẽre magis contrarium? (Har.) Poſterioribus aiunt melioribus. Itaque ſi quid anteà fuit ab eo minùs conſiderate ſcriptum, id ſi poſteà correxit, quis eſt qui hoc ei crimini rectè dare queat? Sed nec arrogantiæ meritò poteſt accuſari, qui vt pluris fieret, quod ab hominibus quam quod ob ipſo Deo foret inſtitutum, ferẽdum eſſe non putauit. (Ara.) Atqui quod ita ſacramentum hoc à Chriſto inſtitutum, vt ab omnibus etiam laicis neceſſariò ſub vtraque ſpecie ſumi debeat, id cum ipſe paulò antè negauit, tum negat etiam nunc vniuerſa catholica eccleſia, quæ non vſum, ſed neceſsitatem vſus vtriuſque ſpeciei condemnaſſe videtur. Quum igitur certum ſit, nihil Chriſtum hac de re tanquàm neceſſarium pręcepiſſe, quod adeò queritatur incircuncíſus iſte Philiſteus? Verùm intellexit is procul-dubiò nihil referre, alteráne tantum an vtraque ſpecie ſacramenti potiaris, & eſſe de eo quod in hac parte magis expediat, liberam penes eccleſiam ſtatuendi poteſtatem. Quoniam autem illius iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe videbat, omni ope contendit & elaborauit, vt illius auctoritatem quàm poſſet maximè labefactaret, & eam deſpicatiſsimam apud omnes redderet, ſimul hominibus perſuaderet inflatis ſenſu carnis ſuæ, totius orbis iudicio, ſuum vnius iudicium anteponerent, vt quod ipſe diceret, ſpiritum vitæ crederent, quod auctoritas eccleſiæ tradidit, quod populus Chriſtianus amplexus eſt, id exitiabile Satanæ venenum eſſe perſuaſum haberent.

M. Lutheri in fide inconſtantia, & contrarietas.

Suo iudicio ſe damnatum hæreſeos eſſe vidit Lutherus.

Damnanda hæreticorum perſuaſio.

Itaque longe diuersum spectauit pro sua libidine mutans, in huius sacramenti communione receptam ecclesiæ consuetudiné ab eo quod in eius institutione spectauit Christus. Quid enim hic aliud, quàm quod ab Aug. scriptum est mysterium pacis & vnitatis in hac mensa consecrauit? Contrà, quid aliud Lutherus, quàm cuius rei mysterium sacramentum hoc esse Christus voluit, pacem & vnitatem vt rumperet, vt quàm plurimos à Christi corpore sancta ecclesia segregaret, in sacramenti huius ritu mutando laborauit? Non ignorauit ille nihil ad saluté referre sub vna quis an sub vtraq; specie sacramentum hoc sumeret, modò secundum ordinationem & obseruantiam ecclesiæ id faceret: sed quoniam erat ex eorum numero, de quibus aliquando Paulus prædixit. Scio quòd intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in eos, non parcentes gregi: & ex vobis exurgent viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se: hæc illi præ cæteris via visa est commodior qua posset abducere discipulos post se, si tragica quadam vociferatione persuadere credulis potuisset institutionem Christi violatam contra præceptum eius ventum esse, dum effusus Christi sanguis sublato calice laicis est ademptus. Hoc & nihil aliud ab eo quæsitum esse, dum tanta contentione receptam ecclesię consuetudinem oppugnare nititur, certius est, quàm vt vllus ambigendi locus esse queat. Quo minùs autem dubites Lutherum ἀδιάφορον semper iudicasse, altera quis an vtraque sacramenti specie iteretur, etiam discipulus eius Philippus, sicut edere suillam aut abstinere à suilla, sic alterutra signi parte vti (hanc enim quam receptam ecclesiæ vocem ne quid habere cum catholicis commune videretur vsurpare maluit) medium esse scribit. (Har.) Vbi scribit hæc Philippus? (Ara.) In locis communibus. (Har.) Atqui diligenter locos illius communes legi, nec id vsquam ab eo scriptum reperi. (Ara.) Nihil mirum quotannis enim dogmata sua mutat, ita vt nouissima cum primis multis in locis pugnare videantur. Si legisses Hypotiposes ab eo recognitas, quas ante cõplures annos scripsit, ibi reperisses. (Har.) Atqui mendacij proprium hoc esse volunt, sibi non constare. (Ara.) Quid autem aliud nisi mendacium loquitur, qui de suo loquitur? Istos auté de suo loqui dubium non est, cùm suo non ecclesiæ Catholicæ sensu scripturas interpretantur. (Har.) Quid autem Philippus? Adhúcne perstat in sua sententia, medium vt id esse putet? (Ara.) Oppugnauit is quidem aliquot in locis vsum alterius speciei, sed in priuatis, tamen colloquijs & concilijs non rarò coram suis discipulis confessus est, quòd sit indifferens. Cumque nonnulli Catholici ex eo quæsissent, num salua fide religioneque sua, altera tantùm sacramenti specie vti possent, citra dubitationem vllam posse respondit. Quòd ille responsum dedisset nunquam, si quod ea de re tãquam necessarium à Christo præceptum esse iudicasset, cùm quod à Deo præceptum est, indifferens haberi non possit. Vis autem audire quid ea de re Bucerus quoque senserit? In colloquio Ratisponensi, quod habitum est ante annos plus minus quindecim, inter alios articulum hunc assensu suo comprobauit. Ad controuersiam, quæ est de vna aut vtraque specie tollendam, cumprimis conducturum, vt sancta ecclesia liberam faceret potestatem, sacramentum hoc in vna vel in vtraque specie sumendi. Ea tamen lege, vt nulli per hoc detur occasio, quem vsum tanto tempore retinuit ecclesia, temerè condemnandi aut inuicem iudicandi. Certè qui liberum esse vult: sub vna aut sub vtraque specie sacramentum percipere, non obscurè videtur iudicare, nihil ea de re tanquam necessarium à Christo præceptum esse. Sic videre licet quicunque sunt apud eos qui segregauerunt semetipsos aliquo iudicio præditi, quòd hi citra dubitationem aliquam intelligunt nihil referre sub altera quis an sub vtraque sumat Eucharistiam. Sed si receptum Ecclesiæ morem acrius nonnunquam oppugnant, faciunt id non quòd in eo retinendo peccati sentiant, sed quod hac via potissimum efficere se posse persuasum habent, vt homines adducant, quominùs granatim à Christi corpore à sancta Catholica Ecclesia se præcidant. Neque enim illud non perspiciunt, quoad initium discessionis factum non fuerit, quia sunt alia multò duriora, à quibus piorum omnium aures adhorrent, ea nulla ratione persuaderi à se posse, sed quos in eius sacramenti vsu, quod signum vnitatis, & vinculum charitatis est, à recepto Ecclesiæ more discessisse vident, eos idoneos iudicant, quibus omnes alios grauissimos errores inculcent. Quamobrem hoc iacto fundamento discessionis, & sacerdotium & sacrificium euertunt, & Deum ipsum ex hoc sacramento tollunt, aut nullum, aut certè non incarnatum, sed inpanatum in eo Christum esse blasphemantes. Iam ergo quod sit eorum institutum in veteri ecclesiæ ritu tanto conatu oppugnando perspicis. Proferam autem etiam Bohemi cuiusdam testimonium ante centum viginti annos & amplius hac ipsa de re conscriptum. Est is Ioãnnes Przybxam, qui cùm ex verbis Christi, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in

Lutheri conatus.

Act. 20.

Lupi rapaces.

Philippus Melancthon discipulus M. Lutheri.

Quotannis dogmata sua immutat Philip. Melancthon.

Ioan. 8.

Quod à Deo preceptum est indifferens haberi non potest. Bucerus.

Iacto fundamento discessionis ab vnitate ecclesiæ, quid superstruant heretici.

In lib. de professione fidei Catholicæ, cap. 19.

tam in vobis, vsum vtrinsque speciei conatus fuisset approbare, his tandem verbis vsus. Veruntamen hic Deum timens, & mores impios aliorum præcauens fateor, quòd quaslibet personas de Ecclesia commuoioni fidelium sub vtraque specie repugnantes, damnare aut hæreticare non inteodo. Atqui si præceptum est Dei vt sub vtraque specie sumatur Eucharistia, quid est quòd ipse Dei timore prohiberi se dicat, quominùs mores aliorum impios imitatus eos damnet qui huic communioni repugnant? Cùm certè qui contra præceptum Dei venerit, meritò damnari debeat. Quamobrem vel huius quoque testimonio ἀδιάφορον est, altera aut vtraque sacramenti specie vti. Vis autem vt etiam Græcorum testimonia proferam quibus planum faciam, quòd & ipsi ἀδιάφορον id esse iudicauerunt? (Har.) At vtuntur vtraque Græci. (Ara.) Vtuntur: quò maius pondus eorum testimonium habere debet. Non ignoras proculdubiò quanta fuerit inter Græcos & Latinos animorum acerbitas, quemadmodum illi à Latinorum communione se præciderint, idque propter vnā voculam ad Symbolum Constantinopolytanum adiectam, quos vsque eo abominabantur, quemadmodum in actis Lateranensis concilij scriptum esse dicitur, vt si quando sacerdotes Latini super eorum altaria celebrassent, non priùs ipsi sacrificare vellent in illis, quàm ea tanquam per hoc inquinata lauissent. Quin & Baptizatos à Latinis, ausu temerario rebaptizare præsumebant. Quos itaque tanto persequebantur odio, omni eos prætermissuros fuisse putas, si qua in re violatæ Christi institutionis conuincere Latinos potuissent, quin id sedulò fuerint facturi, quò iustiorem habere causam possent eos persequendi & ab eorum commuoione separandi? (Har.) Verisimile est quod dicis, nihil eos intentatum relicturos fuisse. (Arat.) Atqui si Florentinum concilium legeris, ante centum & amplius annos habitum, hac sola de voce, filioque ad Symbolum Constantinopolitanum adiecta, longam fuisse disceptationem videbis: de Sacramenti Eucharistiæ vsu, ne iota quidem reperies. Adeò homines illi & docti & ingeniosi, nihil ad rem pertinere putauerunt, vterentur laici calice nécne: plus adeò positum in eo iudicauerūt in azymóne an in fermentato pane Christi corpus conficeretur. Itaque de hoc fuit nonnihil controuersiæ, de speciebus sacramenti prorsus nihil: decretumque est quod ad azymum attinet, sicut suo Latinos, sic suo quoque ritu Græcos rectè conficere. Quin & in Lateranensi concilio fuit constitutum, vt mores & ritus Græcorum quantum cum Deo possent Latini sustinerent. Adeò nullum in eo visum est committi piaculum, quem vel hi vel illi ritum obseruarent. Cùm autem (sicut paulò antè commemorauit) tantopere Græci cuperent à Latinis esse disiuncti, ac Vatiniano quodam odio eos persequerentur, quos etiam pro schismaticis habebant, nunquid aut ingenium illis defuisse putas, aut eloquentiam, qua planum omnibus facere potuissent, quàm horrendum ab eis flagitium fuerit designatū, qui non modò nō custodierint quod fuit apud eos depositum, verumetiam verbum institutionem contempserint, & conculcauerint, qui Dei filios ab effuso sanguine, sine quo nō est remissio peccatorum prohibuerint, & cos à poculo quod Christus ipse bibi iussit, arcuerint? Nunquid non hæc & hoc genus alia tragicis verbis exaggerare potuissent? Et certè non deerat in illo Florentino Concilio vir inter alios & doctus & eloquens Marcus Ephesius, implacabili quodam odio flagrans erga Latinos, cuius non alia in re cura consumebatur omnis, quàm si qua ratione pōtuisset efficere ne cōueniret inter Græcos & Latinos, cum se moti priùs paratum ostenderet, quàm vt ei decreto subscriberet, quod vnanimi sententia Græcorum & Latinorum omnium de spiritussancti processione fuerat promulgatum. Cùm is videret, quoad hunc articulum, nihil se posse proficere, nónne latissimum habuit campum exclamādi contra mutatū in Eucharistia Christi institutum, contra præceptum eius violatum, contra fusum è Christi latere sanguinē, Dei filijs ereptum, vt vel hanc solam esse iustam causam diceret, quamobrem pro schismaticis & hæreticis Latini & occidentales omnes haberentur, & ab eorum cōmunione Græci vel eousque abstinerent, dum ereptum laicis calicem restituerent? Crede mihi, nec animus illi, nec ingeniū nec verba defuissent, si quid rectè dici cōtra totius occidentis receptum vsum in Eucharistiæ perceptione putasset. Quem ignorare non poterat, cùm paucis ante annis Constantiense, & modò sub illud ipsum tempus, Basiliense concilium fuerit habitum: in quibus duobus concilijs, quod in nullo alio factum anteà legimus, multa fuit de vsu sacramenti huius quæstio. Cæterùm sicut alij Græci plerique omnes, sic & Marcus hic Ephesius quātocunque erga Latinos odio flagrabat, nec præceptum tamen vllum de calice necessario sumendo à laicis extare, nec vlla ex parte si ab eo abstineretur, ventum esse contra Christi institutionem intelligebat, atque ideò vel tria verba cum Latinis hanc quidem ob causam cōmutare visum illi non est. (Har.) Aliquid mihi tu dicere videris, & permouit animum meum

Græcorum hæresis de communione Sacramenti Eucharistiæ.

Græcorum & Latinorum acerbitas. Cap. 4.

Græcorū ausus temerarius.

Concilium Florentinum.

Græcorum cōtrouersia circa corporis Christi confectionem.

Marcus quidam Ephesius, implacabilis odio flagrans in Latinos, in cōcilio Florentino.

Nullū præceptū de calice necessario sumendo à laicis, nec si ab eo abstinetur, cōtra Christi institutionem fieri.

meum

Mat.26. Mar.14. 1.Cor.11.

meum hæc oratio tua vehementer:sed intereà tamen etiam ipse fateri necesse habes clara esse Chiisti verba, Bibite ex hoc omnes. (Arat.) Fateor esse clara: verùm & illud clarum esse, tu quoque negare non potes, quòd hi omnes quibus hoc dixit Christus, non fuerunt omnium Euangelistarum testimonlo qui cœnam Domini describũt, nisi duodecim Apostoli, de quibus dicit Marcus, quòd biberunt ex eo omnes. (Har.) Quid igitur inde colligis: institutionem cœnæ dominicæ ad solos pertinere sacerdotes? (Ara.)

Nihil tanquam necessariũ omnibus laicis à christo præceptũ

Non hoc Harpage colligo. Verùm quod ipse fassus est nulla prouocatus ira Lutherus, quod Græci, quod qui antè centum annos ab ecclesia Dei se præciderunt Boëmi fateri videntur, nihil tanquàm necessarium omnibus laicis à Christo esse preceptum de vtraque specie sacramenti percipienda: nisi fortè torum Chiistianum orbem cęcutire, te verò solum videre putas. (Har.) Quantum ego te dicentem intelligere mihi videor, indifferens esse censes alteráne an vtraque sacramenti specie laici potiantur. (Ara.) Natura quidem sua eiusmodi est, vt nihil ad salutem adipiscendam referat sub vna quis an duplici specie communicet: sed posteaquàm Ecclesię decretum intercesit, quòd recepta cõsuetudo hoc pro lege sit habenda, iam indifferens esse desinit: quin magno se scelere obstringit, si quis venire contra legem hanc ausit. (Har.) Quid habet ea res iniquitatis, si quis de eo quod natura sua indifferens est, quod sibi magis expedire visum fuerit, id faciat, & in suo quod Paulus ait sensu abundet? (Arat.) Bernardi tibi verbis quã meis respõdere malo, viri tum docti, tum pij. Licet per se, inquit ille, ipsa iniũcti operis qualitas innoxia sit, adiunctæ tamen anctoritatis pondus obnoxiũ mandato, mandatumque peccato facit obnoxium.

Magno se scelere obstringit, qui consuetudini ecclesiæ obluctatur. Rom.14. De præcepto & dispensatione.

Simul vt enim lex aut præceptum eorũ accesserit, qui cum potestate versantur, quæ prȩstarẽtur, nécne, nihil prius intererat, ea postquam iussa sunt, sine periculo non præstari nequeunt. Verbi gratia. Rus vt colat, vt in forum eat, vt domum custodiat, aut si quid aliud est eiusdem generis, nulla diuina lege facere filius obligatur, sed hæc ipsa tamen solo præcepto parentũ accedente, veniunt in obligationem, vt si contumax filius esse perrexerit, non iam contra mortalem patrem, sed contra Deum peccet immortalem, qui filios parentibus morigeros esse iussit. Quæ autem præcepti, eadem est & interdicti ratio. Cæterum si carnis nostræ patribus tanta debetur à nobis reuerentia & obedientia, quantò maior debetur communi matri nostræ omnium ecclesiæ, quę nos Deo seruat, quæ filios regno quos generauit, assignat? quantò grauioris peccati reus est qui contra præceptum illius aut interdictum venire audet? Non igitur in vsu alterius aut vtriusque speciei, sed in eius præcepti transgresione peccatur, quo iubemur honorate patrem & matrem, Deum & ecclesiam, & eius dicto audientes esse. (Har.) Quid si diuersum prȩcipiat mater ab eo quod est mandatũ à patre? (Ara.) Quid si cœlum ruat? fieri nulla ratione potest vt à spõso suo Christo, sponsa dissideat Ecclesia mater nostra.

Si patribus carnis debetur reuerentia, multò maior debetur cõmuni matri omnium Ecclesiæ.

Fieri non potest vt à sponso suo christo, sponsa dissideat ecclesia mater nostra.

(Har.) Atqui certum est vtramque speciem Apostolis Christum porrexisse. (Ara.) Certum: at quod ad eundẽ modum omnibus alijs porrigere iusserit, certum nõ est. Quin illud certum est potiùs quòd quadraginta dies ieiunauerit, vos nihilominùs quadraginta dierum ieiunium prorsus omne sustulistis, in eo solo vt de eius calice bibatis. Christum vobis imitandum proponitis. Christus circuncidi se fecit, nunc nemo circunciditur. Christus pransis hoc sacramentum dedit, vos itidem vt Catholici non datis nisi ieiunis. Christus in azymo confecit, in fermentato Græci, nec est qui tria verba cum eis proptereà commutanda putet. Christus cœna facta, lauit pedes discipulorum, vos risu prosequimini si quis hoc genus cæremoniæ velit obseruare. Atqui Bernardus lotionem hanc magnum vocat sacramentum, quod ante eum quoque sic appellasse videtur Ambrosius. Cyprianus verò, cùm Christus lauit pedes Apostolis, hoc eum solenni deuotione omni tempore agendum instituisse scribit, quod etiam illa verba non obscurè videntur iudicare, si ego magister & Dominus laui pedes vestros, & vos debetis alter alterius lauare pedes: exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Non minùs expressum hoc esse mandatum videtur de lauãdis pedibus, quàm illud, bibite ex hoc omnes & tamen tantum abest vt vos illud obseruari velitis, vt si quis etiam pius id faciat, eum cachinno prosequendum putetis, in solo calicis vsu tam estis anxiè superstitiosi.

Matt.4. Luc.2. Matt.26. Mar.14. Luc.22. Ioan.13. In ser. de cœna Do. In ser. de Chrisma. Li.5. de Sacramen. cap.1. Ioan.13. Christi exemplum.

Multa præcepta in veteri & noua lege mutata, vel non obseruata. Iosue.1. 1.Mac.3. Num.21. Ioan 3. 4.Reg.18. Deut.20.

Quàm multa autem recensere liceret, cùm in veteri tum in noua lege præcepta, quę vel mutata nonquam vel non ita sunt anxiè obseruata? Nihil dicam de circuncisione sublata, de Sabbato in diem dominicum, prætet vel (quod alicui videri posit) contra præceptum Dei translato, nec illud commemorabo: sub lege quoque circuncisionem in deserto, sabbati sanctificationem, ingruente bello fuisse à Machabæis intermissam. Nõne Moyses ex præcepto Domini posuit serpentem æneum, cuius etiam in Euangelio fit mentio, quẽ posteà fregit Ezechias? Nõnne manifestum Dei præceptũ est, Nõ occides? perfodit nihilominus Phi-

nees duos,

nees duos, quos simul occidit contra præceptum hoc, & à Deo laudatur. Saul con- *Num. 25.*
trà plectitur, quòd Agag regem pinguissimum non occiderit. Sed ad Sacramenta *1. Reg. 15.*
nostra veniamus. Nónne Christus apertè dixit: Ite docete omnes gentes, baptizantes *Matt. 28.*
eos. Vos itidem, vt nos, baptizatis eos, qui non docentur atque adeò qui nec doce-
ri possunt. At Gregorius Nazianzenus quem Theologum Græci vocant, & si bapti-
zati infantes, maximè si periculum imminet, non prohibet, Consilium tamen dat, *In oratione*
vt qui sunt extra periculum constituti, saltem triennium plus minùs expectent, vt *in sanctum*
mysterium aliquid audire & respondere queant, & si non perfectè, saltem singulatiter *lauacrum.*
intelligant, atque ita sanctificent animos & corpora magno isto sanctificationis my-
sterio. In qua sententia fuit Ioannes Chrysostomus, aut quisquis ille fuit auctor operis
imperfecti in Matthæum. Sic his quoque non postremi nominis Theologis visum est *Hom. 49.*
priùs vt docerentur baptizandi, quo Christi præcepto satisfieret, quod clariùs esse vi- *Adulti prius*
detur, pro his qui baptizandos infantes esse negant, quàm quod adferunt hi pro se qui *docendi Christi*
pro calice tantoperè pugnant. Iam verò iussit Christus baptizare, nunquid seruatur id *mysteria quam*
apud omnes? Quid est aliud baptizare, nisi immergere? At quùm alijs multis in locis, *baptizandi.*
tum in patria nostra præsertim, non merguntur infantes, verùm perfunduntur tan- *Baptizare*
tùm. Non defuerunt autem etiam Cypriano seculo, qui sic perfusos etiam pro bapti- *quid.*
zatis habendos esse non putabant. Quos ille reprehendens, negat in vsu Sacramenti sic *Lib. 4. Episto-*
esse gratiam externis ritibus alligatam, vt non totũ credentibus, conferant diuina com- *la. 7.*
pendia. Sed & forma baptizandi, quam Christus ipse præscripsit, nunquid exactè fuit
ab Apostolis obseruata, quos non in patris & filij & spiritussancti, sed in solius Chri- *Act. 8.*
sti nomine baptizasse legimus? Siquidem Christi appellatio, sicut à Basilio scriptum, &
ab Ambrosio videtur esse repetitum, totius deitatis est professio. Quippe quæ simul de- *De spiritu*
clarat, & Deum patrem qui vnxit, & filium qui vnctus est, & spiritumsanctum qui est *sancto.*
vnctio. Et repertus est nostro seculo, qui diceret quòd Christus non collocauit funda- *Cap. 12.*
mentũ Baptismi sui super certis literis, syllabis & dictionibus, nec alligauit nos ad certa *Brent. in Ca-*
verba. Non enim instituit magiam, quæ ad certam verborum formam, & ritus alligata *thecis. suo.*
est. Sed instituit cœlestia sacramenta, quæ constant sua ipsius sententia & voluntate ijs
vel illis verbis nobis significata. Quod negat ad certam formam alligare nos Christum
voluisse, quamuis eam exigere eũ seriò videatur. Quòd verò visum fuit spiritui sancto *Act. 15.*
vt abstinerent homines à contaminationibus simulacrorum, & suffocato, & sanguine,
nunquid vel nunc obseruatur, vel ipsorum etiã Apostolorum temporibus, per omnia
fuit ab omnibus obseruatum? Prętereo nunc illa quæ minutiora videri possunt, quòd
virum aperto, mulierem velato capite vult orare Paulus, num & hoc apud omnes in vsu
esse videmus? (Har.) Quantum ex hoc sermone tuo colligere licet, nullum esse nefas *1. Cor. 11.*
putas contra Dei præceptũ venire. (Ar.) Non ita insanio vt hoc putem. Verùm quod
ante centum & ampliùs annos à quodam viro pio & docto, cùm hoc ipsum genus ar-
gumenti tractaret, scriptum est, idem tu quoque tibi dictum esse puta. Nullus, inquit il-
le, fidelis Catholicus dicit, dictũ hoc Ioannis: Nisi manducaueritis, &c. vel alia manda-
ta Christi non esse seruãda: sed Catholicus dicit, quod vniuersalis Ecclesia melius intel-
ligit, quę sunt Christi mandata, & qualiter sint seruanda, quàm Hussitæ. Iámne rem in-
telligis: An vis vt exemplis etiam illustriorem reddam? Proferam vnum & alterũ exem- *Deu. 5.*
plum. Dictum est: Nolite iurare. Hic dicit aliquis ex fratribus Vualdensibus (vulgo Pi- *Iacob. 5.*
cardos vocant) esse Christi mandatum, vt ne quisquam omnino iuret quacunque tan- *Vualdenses di-*
dem ex causa. Respondebit Catholicus: Non tam esse mandatum quàm consilium: aut *cti vulgò*
si mandatum sit, hoc esse mandatũ vt ne iuretur per cœlum aut terram, non autem vt ne *Picardi.*
iuretur per Deum, consuetudinemq́ue iurandi potiùs quàm iuramentum his verbis in- *Deut. 10.*
terdictũ esse, pręcipuè si quis non voluntariè, sed necessitate coactus, verũ iuret. Simili-
ter: Non occides, quin sit mandatũ Dei, nemo Catholicus negabit: Sed quòd ita obser-
uandũ sit, sicut Picardis videtur, vt etiam præcepti iudicio neminem sit fas occidere, id
verò negat vniuersa Catholica Ecclesia. Ad eundem modũ & illud quod à Christo di-
ctum est: Si oculus tuus scandalizat te, erue eum & proijce abs te, si quis ad literã intelli- *Matt. 5.*
gere velit, sicut facere Picardos fertur, quorum etiam nonnulli oculos sibi eruisse dicun-
tur, Catholicus & si Christi mandatũ hoc esse non ibit inficias, sic tamen vt Picardi vo-
lunt, intelligendum esse negabit. Verum audi Harpage quod sit præceptum Dei, neque
toties illud nunc deinceps obijcito. Vnicum est Dei præceptũ, dilige. Verbum est abre-
uiatum. Dilige, inquit Augustinus, & fac quod vis. Ad hoc vnum præceptum referun- *In Epistola Ioannis*
tur omnia quæcunque de rebus siue ritibus exteriùs constituta sunt: de quibus nullum *Tract. 7.*
ferè præceptũ est adeò necessarium, quod, si res postulat, non cedat aliquando charitati,
quæ sola necessaria est. Nam absq; Sacramentis, modò ne quis ea contemnat, saluus ho- *Notandum.*

mo fieri poteſt in neceſsitatis articulo: abſque charitate, etiáſi millies omnia ſacramenta percepetit, ſaluus eſſe nemo poteſt, vt rectè dictũ ſit à Thoma Aquinate, quod omniũ

Opuſculo. 4.

actuum humanorum regula, lex eſt charitatis diuinę. Quod vidit etiam Lutherus, qui cum nondum in ſenſom reprobum datus fuiſſet, ijs verbis, quorum antè paulò meminimus vſus eſt.

Verba Lutheri de vtraque ſpecie ſumenda.

Quoniam oihil de vtraq; ſpecie tanquam neceſſaria pręcepit Chriſtus, præſtaret pacem & vnitarem, quam vbiq; præcipit Chriſtus, ſectari, quàm de ſpeciebus ſacramenti contendere. Quæ (malum) eſt, iſta tua Harpage religio? trepidare timore vbi timor non eſt?

Pſal. 13.

Certùm eſt & indubitatum etiam illis ipſis confitentibus qoi ſegregauerunt ſemetipſos, quòd nihil de vtraq; ſpecie, tanquam neceſſariom, Chriſtus præcepit: certum eſt & indubitatũ, quòd pacem & vnitatem vbiq; præcepit, nónne culicem colare, camelum autem deglutire videris, qui contra id veoire non audes, quod nuſqoam Chriſtus præcepit, cõtrà illud verò minimè reformidas, quid vbiq; tanquá oeceſſarium ad ſalutem Chriſtum præcepiſſe conſtat?

Matt. 23.

Sine pace nemo vnquam Deum viſurus eſt.

Contra pacem, ſine qua, ſicut Paulus ait, nemo videbit Deum, ſine vtraque ſpecie multi viderunt Deum, & videbunt, niſi fortè putas condemnatos eſſe omnes qui ſexcentis propè annis his vixerunt, quibus Chriſti fides in Polonia recepta eſt: quorum neminem præterquam his ſuperioribus vtraque ſpecie vſum fuiſſe conſtat ſine pace & vnitate, quam nobis diſceſſurus ex hoc mundo Chriſtus ad patrem ſuum celeſtem quaſi teſtamento legauit, neque vidit neq; videbit Deum quiſquam.

Ioan. 14.

Sed quò magis tibi ſatisfieti queat, paulò diligeotius Chriſti verba, quibus nos vtges, excutiamus. Si, cum dixit Chriſtus, Bibite ex hoc omnes, ptæter Apoſtolos, quos tum bibere iuſsit, omnibus etiá alijs vt ex calice biberent præcepit, cur eos itidem & vos infantes ab eo arcetis? cùm præſertim vſus obtionerit Eccleſiæ primitiuæ, vt ipſi ſacramenti huius participes fierent, ſicut āpud Dionyſium & Cyprianum, & Auguſtinum, Innocentium, Zoſimum & alios videre licet?

Bibite ex hoc calice omnes, quomodo eſt accipiendum.

(Har.) Chriſtus ipſe videtur infantes arcere, qui cœnam io ſui memoriam celebrari præcepit, vt qui memoriam Chriſti celebrare non queant, ab ea cœna excludi debeant. (Ara.) Qũid ſi eadem hac ratione paruolorum quoq; baptiſmum Anabaptiſta conetur abrogare, & dicat: Chriſtus ait. Qui crediderit & baptizatus fuerit. Euntes docete baptizantes: quamobrem qui doceri non poſſunt vt credát, à baptiſmo excludi debent, nunquid ideo non baptizabimus iofaotes? ſcilicet quod vobis videtut Harpage rectum eſt: quod Eccleſię videtur vniuerſæ, rectum non eſt.

Mat. 16.
Mat. 28.

Hæretici id rectum eſſe quod ſibi videtur: quod verò Eccleſiæ videtur vniuerſæ, non rectum putant.

(Hat.) Obſecro te, nunquid in eo Dialogo in quo fingimur eſſe colloquuti, noo ſatis tibi rationes omnes confutatæ vidétur, quæcũq; ad approbandũ alterius ſpeciei vſom allatę fuerunt? (Ara.) Mihi verò nequaquam: etenim quę primo loco ſunt poſita, doctorum iudicio nihil ad caoſam pertinere videntur, neque enim proptereà deſitum eſt ſub vtraque communicare, quòd æquè ſub vna atq; ſub vtraq; Chriſtus integrè ſumitur, ſed magis hoc factum eſt, cùm ad effugienda quædam pericula, tum ad abolendum errorem Neſtorij, qui ſub ſpecie panis ſolam caroem Chriſti, ſub ſpecie vini ſolum ſanguinem eſſe credebat: cùm Eccleſię veritas hæc ſit, quòd ſub qualibet ſpecie totus ſit Chriſtus viuus & integer, caro, ſanguis, anima & diuinitas: & ſub ſpecie pànis totus eſt Chtiſtus viuus & integer, & ſub ſpecie vini non eſt tantùm ſanguis, ſed totus Chriſtus viuus & integer.

Quare deſitum eſt ſub vtraque ſpecie communicare.

Eccleſiæ veritas de Sacramento Eucharistiæ.

Vt igitur huic errori obuiam iretur, & mentibus fidelium rei veritas magis imprimeretur, quòd ſub qualibet ſpecie totus eſt Chriſtus, dum id noo ſolùm verbo, ſed etiam ipſo ſigno indicaretut, viſum eſt vtilè ſub vna taotum ſpecie ſacramentũ hoc Euchariſtiæ miniſtrare. Efficaciùs enim imprimitur, quando cum doctrina, quæ verbis fit, ſignũ etiam coniungitur quod ſenſu percipitur.

Signum cum doctrina coniunctum, efficaciſſimum.

(Har.) Quòd ſi io populi communione tollitut calix. cauſa hæreſis huius, cur etiam non in preſbyterorum? Certè hæretici idem cauillabuntur in ſacrificantibus veſci eos mortuo corpore, quod ſit ſanguinis expers, quandoquidem illi corpore non contenti, ſeorſum bibant ſanguinem? (Ara.) Alia eſt Harpage ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium, ſiue ſacerdotes hi ſint, ſiue laici. Illis enim ex inſtitutione, neque conficere neque confectum offerte, nec oblatum ſumere Chriſti corpus licet, niſi ſub vtraque ſpecie, vt quod faciuot, præcepti neceſsitate quadam faciant, qua laici non tenentur, oihil præceptum eſt tanqoam neceſſarium de vtraque ſpecie ſumenda.

Alia ratio ſacra operantium, alia eorum qui ſumunt Euchariſtiam extra ſacrificium.

Quamobrem loſtitutionem Chriſti mutare viſum Eccleſiæ non eſt, ſed ea ſalua, prouidere voluit, vt error hic tolleretur, ſolis à calice laicis arcendis, quò ſic planom fieret omnibus, his præſertim qui ſeduci faciliùs poſſunt, & proptereà etiam ſignis externis id genus admoneri quæ præ cæteris neceſſe habent: verùm interim eſt nos & viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumere.

Viuum Chriſti corpus cum ſanguine, anima, & diuinitate ſub ſola panis ſpecie ſumitur.

(Hat) Si nobis hanc licentiam permittimus vt propter hæreticos mucemus inſtitutionem CHRISTI, quis tandem etit modus huius licentiæ? ſurgat hæ-

tęticus

reticus quispiam, qui quòd videt templa extructa ad orandum & laudandum Deum, dicat Deum omni in loco laudandum & adorandum, an propter illum templa deseremus? an potiùs docebimus vsum legitimum templorum? Surgat item hæreticus vt olim Arrius, qui dicat Christum non esse parem patri, nec potentia nec vlla re propter verba illa. Pater maior est me, an verba illa expungemus? (Ara.) Audiuisti iam semel ex me & iterum quòd sibi licentiam hanc Ecclesia non permisit vt mutaret institutionem Christi. Nam cùm instituerit Christus, vt hoc sacramento necessariò sub vtraque specie conficientes vterentur, nihil de hac eius institutione detraxit. Quos verò pari ex calici bibendi necessitate Christus adstrictos esse noluit, eos rectè ab eo abstinere posse decreuit. Neque verò faciet vnquam Ecclesia, vt propter hæreticos vel institutionem Christi violet, vel vnum ex scripturis apicem expungat. (Har.) Quantum ex tuo sermone colligere licet, ad solos sacerdotes institutionem cœnæ dominicæ pertinere censes. (Ara.) Vsum Eucharistiæ ad laicos quoque pertinere dubium non est: cęterùm quod instituit Christus vt consecrarent, vt offerrent, vt oblatum sumerent, ad solos id pertinere sacerdotes affirmo. Quod autem ad vsum attinet extra sacrificiũ: siue sub vna specie siue sub duplici quis communicet: perinde valere me docuit Ecclesia, modò secundum ordinationem seu obseruantiam eius id faciat. (Har.) Atqui clara sunt illa Christi verba dicentis: accipite, comedite, bibite ex hoc omnes, hoc facite in meam commemorationem. (Ara.) Si clara sunt, quid igitur causæ est quòd de eis nũc ambigimos? Certè de eo num dies nunc sit, quandoquidem clarum est, nemo est qui ambigat. Quid causæ est quòd ex quo tempore Christi recepit Euangelium Polonia, nunquàm eo sensu, quem tu profers, intellecta sint? Quid autem dico de Polonia? vel vnum aliquem profer ex quo tempore Christus hæc verba protulit, qui sic ea sit interpretatus, vt esse de necessitate salutis diceret, omnes etiam laicos vtriusque speciei participes fieri. Certè qui sit Catholicus profers neminem cùm etiam illi ipsi, qui segregauerunt se nostro hoc æuo, & scripserint & senserint vt audiuisti contrarium. Vide autem ne sit hoc extremæ minimæq; ferendę cuiusdam arrogantiæ, si te solum videre Christianum, autem orbem vniuersum tot seculis in tam clara scripturarum luce cæcutiuisse persuasum habeas. Sed obsecro te, clara tibi videntur hæc verba Christi? Quid autem? nunquid & illa clara non sunt, Euntes docete omnes gentes baptizantes eos: Euntes in mundum vniuersum prædicare Euangelium? Num ideò baptizare, docere, prædicare, ad omnes pertinere dicemus etiã laicos? Certè negat hoc Apostolus dicens: Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetę? Nunquid omnes Doctores? Quòd si verba omnia, quibus in cœnæ institutione Christus vsus est, ad omnes etiam laicos pertinent, & consecrabunt igitur & offerent laici. Cùm enim dicit Christus, hoc facite, quid aliud dicere videtur, quàm hoc cõsecrate, hoc offerte, hoc sumite? Consecrabunt igitur & offerent omnes, & erunt ęquè sacerdotes laici, etiam pueri, & fœminę, atq; hi qui se peculiariter diuino cultui manciparũt, nec vllum erit inter sacerdotes & laicos discrimen, non sumendi modò, verùm & consecrandi, & offerendi, & distribuendi, potestate cunctis non concessa tantùm, verùm & præcepta. (Har.) Sed si propter hæresim abolendam vsus vtriusq; speciei fuit aliquando prohibitus, quandoquidem nullus est Christianorũ, qui hodiè putet in Eucharistia mortuum corpus dari, nulla causa est cur interdictũ hoc duret diutius. (Ara.) Mirum est quod hoc Author dialogorum audet affirmare, cùm ab eo ipso, cui dialogos hos dicaoit, secùs rem habere cognouerit. Neq; enim ignorat quanto studio fuerit laboratum proximis his annis superioribus, vt hi quoq; Boëmi qui calice vtuntur, nec vllo prætereà errore alio sunt implicati, ad vnitatem Ecclesię reduci possent, quibus iuxta conuenta Concilij Basileæ habiti, permissus fuit calicis vsus, ea conditione adiecta, vt communicaturos instruerent sacerdotes, non sub specie panis corpus Christi tantum, nec sub specie vini solum sanguinem, sed sub qualibet specie totum & integrum Christum. Quam conditionem Boëmorum sacerdotes non receperunt, quin scriptum esse dicerent: Hoc est corpus meum, non additũ, & sanguis. Hic est sanguis meus, non additum, & corpus. Verbis Christi sicut detrahi nihil, sic addi nihil oportere. Videntur autem tibi totum & integrum verè viuentem & viuificantem Christũ in Eucharistiæ sacramento confessi, qui corpus absque sanguine sub specie panis: sanguinem absq; corpore sub specie vini contineri contendebant? (Har.) Nequaquam. (Ara.) Quid autem Lutherus. Quamuis Boëmorum hunc errorem aliquando grauiter impugnasset, nunquid ad eundem postea lapidem ipse quoque offendit, vt erat in omni genere doctrinæ suę non Protheo mutabilior? Legat qui volet, quę contra Misnensis Episcopi mandata scripsit, ibi reperiet, eum pridem sopitam hæresim Nestorianam resuscitasse. Noster autem hic, qui nos in illo dialogo facit arbitrio suo de sacramenti speciebus contendentes, nunquid

Ecclesia non mutat institutionem Christi in sacramentorum vsu: sed ordini tantum & modo expeditiori præstantiorique prouidet.

Ad solos sacerdotes spectat Christi institutio de sacramento Eucharistiæ.

Mat. 14.
Luc. 22.
Ioan. 13.

Nemo fidelium vnquam dixit, de necessitate salutis esse, laicos vtriusque speciei participes fieri.

Matt. 28.
Mar. 16.

2. Cor. 12.

Hoc facite, quid significat.
Ioan. 3.

Boëmorum error.

Verbis Christi sicut nihil detrahere, sic addere nihil oportet.

Lutherus omni Protheo mutabilior.

Cuiusdam Lutheristæ execrāda in Deum blasphemia.
Heb. 10.

quid & ipse non se Nestorianum apertè profitetur? Quid enim illa sibi verba volunt, Sanguis bibi non potest nisi effundatur? Homines acuti non vident adimi illis sanguinem effusum? Vt etiam si sumant sanguinem, nequaquam tamen bibant sanguinem effusum, illum inquam, quo Christus & peccata purgauit in æternumq; consummauit sanctificatos, & eundem bibi iussit? Et iterum: Difficilè est non credere, cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum. Ac post pauca, & sanguinem effudit, & sanguinem effusum bibi iussit. Nam vt corpus voluit edendum, ita sanguinem effusum bibendum. De hac igitur iniuria queruntur filij Dei, quòd à sanguine effuso prohibentur. Qui toties vociferando queritur effusum sanguinem adimi laicis, qui difficilè dicit esse, non credere cum specie rem ademptam esse, hoc est, sanguinem effusum, nónne videtur eum à corpore separare, nec aliud quam exangue mortuum corpus sub specie panis relinquere? (Har.) Quid ego audio: An non effusum sanguinem bibimus? Nunquid falsum est, quod scriptum à Prospero legitur? Cùm frangitur hostia, cùm sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quàm dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur? (Ara.) Rectè Prosper, modò tu rectè quod scribit intelligas, certum est, & indubitatum in Eucharistię sacramento verum & viuum Christi sanguinem realiter contineri. Cæterùm fractio corporis & effusio sanguinis vera non est, sed est quædam, vt ipse Prosper ait, dominici corporis in cruce immolati, & sanguinis de latere effusi designatio. Itaq; non frangitur, non masticatur: non effunditur, non bibitur vini species. Christus autem ipse sub vna non minùs quam sub vtraque specie manet integer, nec sumptus consumitur, nec vnquam vel corpus eius à sanguine, vel sanguis à corpore quoties fideles eũ sumunt, separatur. Christus enim resurgens à mortuis, iā non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Non ampliùs frangitur corpus eius, non ampliùs funditur sanguis eius, qui semel pro nobis fusus, semel pro peccatis totius mundi satisfecit, vt eũ iterũ effundi necesse non sit. Crassus hic fuit Caphernaitarũ error, qui cũ carnē suam Christus manducandā esse diceret, sic intelligebāt, quomodo in cadauere laniatur, aut in macello vēditur, non quomodo spiritu vegetatur. Quibus rectè Christus: Caro non prodest quicquā: Spiritus est qui viuificat. Nihil est igitur quod aliquis de corporali manducatione somniet. Hęc māducatio & bibitio partim est sacramētalis, partim spiritualis. Māducatione sacramētali sumitur quidē verũ corpus & sanguis Christi, sed non masticatur neq; bibũtur nisi species. Cęterũ quando Christum ita sumimus vt in eo maneamus & ipse in nobis, ea manducatio spiritualis est: de qua dicit Augustinus, vt quid paras dentes & ventrem? crede & manducasti. Credere in Christum, hoc est manducare Christum. Ac nisi quis manducauerit ad hunc modum, nisi Christi capitis & corporis per charitatem effici membrum studuerit, nihil ei proderit dentibus pressisse sacramentaliterque manducasse, quin potiùs iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. (Har.) Oppidò quàm lubens hęc audiui ex te. Sed obsecro te, ad id responde quod interrogaueram, nunquid non effusus Christi sanguis bibitur? (Ara.) Bibitur effusus, & non effusus. (Har.) Hoc quidem ænigma est, Dauus sum, non Oedipus: Explices necesse est si vis vt intelligam (Ara.) Si effusum à corpore separatum intelligis, à nemine sanguis eiusmodi bibitur. Nā qui semel pro nobis est effusus Christi sanguis, nec funditur, nec funderur deinceps vnquam. Sin autem effusum sanguinem, eum intelligis, qui fuit quidem aliquando à Christi corpore separatus, verum ad resurgentis Christi corpus redire sanguinem hunc sacramentaliter bibi dubium non est, quin posteaquam semel ad corpus Christi resurgentis redijt, ab eo separari deinceps nunquam potest. Neque enim existimare debes, eum qui pro nobis effusus est, Christi sanguinem esse alicubi extra corpus eius. Legimus quòd resurrectio nostra sit conformis futura resurrectioni Christi. Reformabit enim, ait Paulus, corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ. Quòd si certa fides est Ecclesiæ, cum corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, futurum vt redeat totum id quod fuit de veritate humanę naturæ, ita vt etiam illis quæ martyribus membra fuerunt amputata & abscissa, in resurrectione restituta illis iri scribat Augustinus. Cùm scriptũ sit quòd capillus capitis vestri non peribit: quòd vsque eò verum esse contendit, vt etiam quæ comestæ sunt carnes hominum, quod famis tempore nonnunquam vsu venisse legimus, ea his quorum primitus erant reddita iri censeat, ab illo quippè altero tanquàm mutuò sumptas deputari, quę sicut ęs alienum, ei reddendæ sint, vnde sumptæ sunt. Si de nostris corporibus ita futurum speramus, quantò magis factũ iam de eo credere debemus, quem Paulus primitias vocat dormientium domino nostro Iesu Christo: quòd nihil ei defuerit resurgenti, quod ad integritatem corporis humanæq; naturæ veritatem pertineret. Præcipuè verò

Cùm frangitur hostia, quid hac re designatur.

In Eucharistia sacramento verum & viuum Christi corpus continetur realiter.

Christus non minus sub vna specie, quàm sub vtraque manet integer.
Rom. 6.

Caphernaita. Ioan. 6.

Manducatio corporis, exhibitio sanguinis Christi partim sacramentalis, partim spiritualis.
Tract. 25. in Ioan.

1. Cor. 11.

Quomodo sit intelligendum, quòd effusus sanguis Christi bibitur.

Effusus Christi sanguis non est alicubi extra corpus eius.
Philip. 3.
1. Cor. 15.

Integra Christi, & nostra futura resurrectio.
Luc. 21.
4. Reg. 6.

1. Cor. 15.

verò, non potuit, neque poteſt vnquam illud corpus eo ſanguine deſtitutum eſſe, per quem I E S V S vt ſanctificaret populum ſuum, extra portam paſſus eſt: quo nihil vel ad ipſius C H R I S T I gloriam illuſtrandam, vel ad noſtram ſpem corroborandam aptius eſſe poteſt. Humanitas C H R I S T I, quemadmodum à Ioanne Damaſceno ſcriptum legimus, ſalutiferam virtutem habuit, ex virtute verbi ſibi vniti. Cùm autem ſalus non aliundè nobis contigerit, quàm ex profuſo pro nobis C H R I S T I ſanguine, poterit-ne quiſquam dubitare, ſanguinem illum, qui precium eſt redemptionis noſtræ, in quo ſolo fiducia noſtra omnis nobis eſt collocata, ad C H R I S T I corpus reſurgentis rediſſe, ac vnitum diuinitati, cæteris humanitatis partibus adiunctum eſſe, nunquam adeò diſiungendum? (Har.) Nemo pius dubitauerit. (Arar.) Quid igitur iſte ſomniat de effuſo ſanguine, quaſi deouò fundatur, cùm ex calice bibitur, cùm effuſus ille ſanguis non alibi ſit quàm in illo corpore glorificato, in quo reſurgens Chriſtus non amplius moritur, nec ſanguis eius fundetur ampliùs, ſed ſicut in cœlo localiter, in verbo perſonaliter, ſic ſub panis & vini ſpeciebus eſt ſacramentaliter, vt ſiue quis ſub vna, ſiue ſub vtraque ſpecie ſumat, totum C H R I S T V M ſumat cum carne, ſanguine, anima, & diuinitate, cùm hæc ab inuicem ſeparari nequeant. Sed ſic plerunque ſolent, qui de ſpeciebus ſacramenti Euchariſtiæ contendunt: Nimium altercando veritas amittitur, dixit ille. Dum contendunt de his quæ videntur ſpeciebus, amittunt eum qui carnis oculis non videtur, verè ſub illis latentem, qui verè ſalus noſtra eſt. Dominum noſtrum I E S V M C H R I S T V M, ex vtraq; ſpecie, quando ſeorſum corpus, ſeorſum dari ſanguinem imaginantur, & imprudentes in errorem Neſtorij prolabuntur. (Har.) Quid tu ais imprudens? nunquid non hic ipſe ſcriptor, qui nos de vtraque ſpecie facit contendentes, apertè negat panis & vini ſubſtantiam, in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuerti, & cum ſuis Martinis pridem ab Eccleſia damnatum Berengarium ducem ſequutus, quem nos auctoritate ſcripturarum adducti, Chriſtum credimus incarnatum, eum præter ſcripturarum auctoritatem facit impanatum (Ara.) Audiui quòd ſcripſit de Eccleſia librũ, quá plurimis erroribus ſcatentem, & his quidem grauibus, in eo fortaſſe hoc quod dicis, aſſerit. (Har.) Et hæc & alia multa, abſurda blaſphema, impia (Ara.) Nunc tu vide quorſum tandem euadant altercationes iſtę. Sicut altercatio de ſanctorum inuocatione, produxit nobis Seruetianos, hoc eſt, nouos Arrianos, qui Chriſto Deo, Deique filio negant eundem quem patri honorem habendum, dum ſolum Deum patrem adorandum & inuocandum eſſe cenſent: ita contentio de vtraque ſpecie genuit nobis Zuinglianos qui vocantur ſacramentarij. Siquidem ab ijs initijs res progreſſa eſt, vt primùm exangue corpus manducandum, & cruor potius quàm ſanguis nobis bibendus dari crederetur. Qua quidem arte cùm effeciſſet Satanas, vt huic venerabili Sacramento minus iam honoris haberetur (quis enim aut veneratione proſequendum, aut vitam ab eo putat expectandam, quod vita caret?) ſerpſit longiùs, nec ſtatim eò proſilijt, vt negaret eſſe corpus Chriſti. Sed quæ fuit olim Ioannis Vicleffi, cuius erat ſectator Ioannes Hus, pridem ab Eccleſia damnata ſententia, panem in Euchariſtia ſimul eſſe cum Chriſti corpore docuit: Progreſſus eſt mox vlteriùs, & cũ in pane corpus eſſe Chriſti concederet, non alio tamen tẽpore, quá, quo ſumeretur eſſe Chriſti corpus affirmauit, vt ſi quis extra ſumptionem adoraſſet, is grauiſsimũ crimen idololatriæ non effugeret. His progreſsibus ita factis, poſteaquàm iſthęc ex animi ſui ſententia cedere videt, iam euertit ſimul omnia: tollit ſacerdotium, tollit ſacrificium omnem beneficiorum Chriſti memoriam, ſempiterna quadam obliuione conatur obruere, dum hoc agit modis omnibus, ne qua ſummi illius ac immenſi beneficij quo ſemetipſum Chriſtus redemptionem dedit pro nobis, memoria fiat & repreſentatio. Quibus ita iuxta voluntatem ſuam confectis, tum demum impetu facto prorumpit eò, quò tacitus initio tendebat, vt etiam apertè dicat impius, dicat inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus. Non eſt Deus in hoc Sacramento, non eſt in eo viuum & verum corpus Chriſti, ſed merus eſt panis piſtorius, cui diuinos honores tribuere, ſcelus, eſt idololatriæ committere. (Har.) Quá belle nobis artes Satanæ detexiſti, nunc demum intelligo, cum tanta contentione calix exigitur, nihil aliud quæri, quàm occaſionem ab Eccleſia Catholica diſcedendi atque vt aliquod initium eius rei fieri poſsit (Ara.) Rectè conijcis Harpage, ſed poſteaquàm diſſeſsio ſemel facta eſt, nil difficiliùs quá finis eius inueniri poteſt. Si quis omnes noſtri temporis hæreſes conſideret accuratiùs, inde ſumpſiſſe eas videbit exordium. Quamobrem errant vehementer meo quidem iudicio, qui putãt hoc religionis diſsidium, quod apud nos per Satanæ miniſtros proximis his ſuperioribus annis excitatũ eſt, hoc mũdo ſedari poſſe, ſi laicis calix, presbyteris vxores permittãtur. Alere hoc fuerit magis, quàm ſedare diſsidium. Quid enim eſt aliud quod

hi

Corpus Chriſti non poteſt ſanguine deſtitutum eſſe.
Heb. 13.

Sanguis ad Chriſti corpus reſurgentis rediſt, ac vnitus eſt diuinitati.

Caro, ſanguis, anima, & diuinitas in Chriſto, ab inuicem ſeparari nequeunt.

Sacramentariorum error.

Seruetiani, hoc eſt, noui Arriani.

Zuingliani ſacramentarij.

Sententia Ioannis Vicleffi, atque Ioannis Hus damnata ab Eccleſia.

Ioannis Vicleffi impietas.

Sacramentariorum Catechiſmus.
Pſal. 13. & 52.

Hæreticorum quò tendat intentio.

Omnia sibi volunt licere haeretici nostri temporis.

hi qui segregauerunt se, votis ardentibus expetant, quàm vt vel vna aliqua in re ab vniuersa Ecclesia Catholica separare se licitum ipsis esse queat? Hoc fundamento separationis iacto, quò non eos progressuros putas? Arguerit erroris totam Ecclesiam, sibiq; potestatem esse datam, interpretabuntur ab eius decretis cæteris etiam in rebus discedendi. Quid enim impediat quò minùs æquè in alijs atque in vno hoc id eis liceat? Mentiar si hoc res ipsa non clamat, vbi facta est in huius sacramenti vsu ab Ecclesia Catholica separatio, quàm non multi sint alij errores consequuti: Non Lutherani modò, sed & Zuingliani, & Anabaptistæ, & quotquot alij sunt hæretici, vnde etiam nisi ab vtraque specie desciscendi ab Ecclesia sumpserunt initium? Nunquid autem in eo acquieuerunt? Nunquid non simul & sacerdotium, & sacrificium, & Deū ipsum posteà ex hoc sacramento sustulerūt? Nunquid non & Picardi, & Seruetiani, hoc est, noui Arriani facti & diuersas alias formas imitati sunt? Quare nihil fuerit homini Christiano tutius, quā sicut alijs

Qui Ecclesiæ Catholicæ sensum & consensum sequitur, nullo modo errare potest.

in rebus omnibus, sic & in hac Ecclesię sensum, & consensum sequi: quod qui faciat errare nulla ratione potest. Vociferetur aliquis ad rauim vsq; : Verbum domini : verbum domini : Euangelium, euangelium, nihil ea re moueatur pius quilibet, ac orthodoxus, etiam si multa scripturarum examina produci videat. Nam & suo tempore pseudoprophetas, minimè defuisse scribit Hieremias, qui & ipsi vociferati sunt: Verbum domini, Os domini locutum est, hæc dicit Dominus: cùm tamen nec misisse se eos, nec aliquid eiusmodi locutum illis esse, per Prophetam suum dicat dominus: eosque fures verborum suorum appellat.

Hie. 23.28. & 29.

Pharisæi scripturarum testimonio Christum non esse Prophetam, & esse morte dignum contendebant.

Iam verò Pharisæi, Nunquid non è scripturis Christum non esse Prophetam: Christum esse morte dignum probare contendebant? Quorū enim hæ voces sunt: Scrutare scripturas, & vide quia Propheta è Galilæa non surgit. Et alio loco: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Nunquid scripturas contra scripturarum auctoritatem Deum nostrū proferebant? Nunquid non è scripturis Christum non esse Deum, Deiq; filium, sed ne Prophetam quidem, quin potius morte turpissima dignum, pronunciabant? Num autem statim fuit verum, si scripturas adducebant? Scripturę quidem, quarum vtebātur testimonio, veræ sunt, & à spiritusancto profectæ: sed sensus quem ex illo proferebant, quàm longissimè à veritate fuit remotus.

Ioan. 7.

Ibidem. 19.

Membra Satanæ hæretici.

Quamobrem nihil pij moueantur, si cum Satana Christū in deserto tentante dicat membrum eius aliquod: scriptum est enim. sed si quis nimium obtundat scripturas, reuerenter accipere se respondeant, ac ab eo procul absesse, ut ei vel in minimo contradicere velint. Cæterùm vnde didicerint hanc scripturam esse canonicam, cuius apud omnes auctoritatem esse summam oporteat, inde se quoq; didicisse hunc ei non alium sanum illius sensum esse, à sancta Ecclesia Catholica. Quare, cui fidem habuerint de scriptura hac, quæ canonica quodque sit à spiritusancto profecta testificanti, eidem se fidem habere, hunc & non aliū esse scripturæ eius sensum assetenti.

Non de scriptura sed de scripturæ sensu inter nos & hæreticos solum est controuersia.

Ad hunc modum si se gesserint, facilè Satanæ laqueos effugerint. Neque enim inter nos & eos qui exierūt à nobis, vlla est de Scriptura controuersia, sed eo tantum agitur, vtrū in ea interpretanda suam aliquam propriam, aut vnius alicuius solitariam opinionem, an verò totius Ecclesię sensum & consensum sequi oporteat. Quum posterius longè sit tutius, non arbitror esse quenquam tanta præditum impudentia, qui inficias ire audeat. (Har.) Nunc demum Aratot qua de re agatur intelligo. Nihil enim scripturis detrahitur, vt audio, sed sua manet illis auctoritas integra. Cæterùm quod vnanimi omnium consensu diuturnaque totius Ecclesiæ consuetudine receptum est & approbatum, de eo priuata sua auctoritate secus quempiam constituere vel nefas esse putatur, cū eiusmodi de rebus Ecclesiæ iudicium exspectare sit necesse, in quo acquiescere omnes oporteat.

In Ecclesiæ iudicio acquiescere omnes oportet.

(Ara.) Probè sententiam meam assequutus es Harpage. Nam hoc etiam sibi volunt illa & Constantiensis & Basiliensis decreti verba, vbi dicitur: Quod sine auctoritate Ecclesiæ laudabilem consuetudinem laicum populū sub vna specie communicandi ne sit alicui licitum immutare. Nunquid autem non Andabatarum more gladios in tenebris ventilasse videmur, cum esset hæc tam inanis à nobis de speciebus Eucharistię Sacramenti disputatio suscepta? (Har.) Nos quidem extra culpam sumus Arator, sed qui sibi tam cautus & prudens videtur, vt omnes perstupidos, bardos, & truncos iudicet, mirum est hoc, eum animaduertere non potuisse. (Ara.) Nihil est quod mireris Harpage, non sine causa dixit Apo. Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Sed & illud scitum est Salomonis, vidistine hominem qui sapiens esse videtur, spes est de stulto, quàm de eius correctione multò maior. Nullos labi & errare contingit periculosius, quàm qui sic apud semetipsos prudentes sunt, vt cęteros omnes præ se caudices esse putent. (Har.) Hac quidem de re mihi propemodum abs te satis iam factum est.

Rom. 1.

Prou. 26.

De

De Sacerdotum coniugio.

SEd non ignoras fortaſsis quæ ſint apud nos religionis ergo motus excitati, peruenit & illud ad aures tuas proculdubio non deeſſe quoſdam, qui ſedari motus iſtos exiſtiment, ſi quorundam importunitati tria concedantur, calix laicis, Vxores ſacerdotibus, & vt vernacula lingua res diuina fiat. (Arat.) Audiui hominem etiã de reliquis duobus nonnulla differentem, ſic enim ille dicebat. Tantũ abeſſe, ſperandũ, vt ſit concordiam rebus his conceſsis eſſe coiturã, vt maior etiam ſit diſcordia metuẽda. (Har.) Qui ſic? (Ara.) Nunquid ex me iam non audiuiſti, ſimul vt ſemel vna aliqua in re diſceſſum eſt ab eo quod aut legibus conſtitutũ, aut moribus Eccleſiæ totius eſt receptũ, non fore finem, ſed diſcenſionis initiũ, quamobrem qui petunt iſthæc, ſibi ſeorſum ab orbe reliquo Chriſtiano concedi, nihil aliud quã initium ſibi diſcedẽdi permitti petunt: quo conceſſo finem ſibi nullum præſcribi patiuntur, vt maximè daretur illis quod poſtulant, crede mihi quòd in eo nunquam acquieſcent. Sed quid in conuiuio quodam acciderit, in quo & ego præſens adfui, paucis tibi narrabo. Erant inuitati duo ex eorum numero, quibus quod Catholicum eſt non probatur. Cumq; de religione (quod peruerſæ ætatis noſtræ more nunquam crebrius fit, quã inter pocula) ſermo incidiſſet, dixit vnus qui minùs à Catholica tunc erat alienus, ſibi nihil aliud mutandũ videri de his quæ recepta ſunt, & diuturna patrũ conſuetudine approbata, quã vt calix cõcederetur laicis, quo ſi potiri liceret, abundè ſibi ſatis-factũ iri. Mox alius in eorum ſcriptis qui ſegregauerũt ſemetipſos verſatus diligentiùs, atq; ideo animo in prauis opinionibus magis obfirmato: Mihi verò, inquit, etiã ſi de calice bibere liceat, nequaquã erit ſatisfactum. Alia cogitabat ille proculdubiò, nimirũ de ſubuertẽdis aris, de tollẽdis imaginibus, de ſeruitute Deo debita (Græci λατρείαν, Latini vocant ſacrificiũ) prorſus abroganda, deq; ſimilibus alijs, quæ niſi confecta vidiſſet, nunquam erat animus illius acquieturus. Si vbi duo tantùm aderãt, diſſentire viſi ſunt, nec vtriq; ſatisfieri potuit, his quæ putãtur Adiaphora concedendis: quid futurũ putas in tanta turba, quæ magna ex parte ex Lutheranis, Caluinianis ſiue Sacramentarijs, Seruetianis, ſiue nouis Arrianis, & (quod hæreticorum genus non apud orthodoxos modò, verùm & apud ipſos hæreticos ſummæ ſemper fuit abominationi) ex Picardis conſtare videtur? Quamobrem non dubitanter dixerim, quòd hoc alere ſit religionis diſsidiũ, nõ ei ſedando medicinã aliquã adferre, ſi tria illa concedantur, quæ ſunt à nonnullis poſtulata, quibus rectè dici poſsit: Neſcitis quid petatis. Imprudentes enim diuiſionem & ſeparationem quandã petunt à Chriſti corpore, quæ eſt ſancta Catholica Eccleſia, quę non vno aliquo angulo cõtinetur, ſed per vniuerſum orbem Chriſtianum eſt effuſa. (Har.) De calice multa iam dicta ſunt, nec eſt iterare neceſſe. Quem intelligo niſi in Concilio Oecumenico, idq; grauibus ex cauſis rectè laicis concedi non poſſe. Cæterũ quid eſſet in eo piaculi, ſi ſacerdotibus vxores permitterentur, his præſertim qui continere non poſſunt? (Ara.) Nunquid eſt aliquis qui continere non poſsit? (Har.) Quaſi verò tuis oculis multos ipſe non videas ita ventri & his quæ ſub ventre ſunt deditos, vt magis pecudum quã hominũ vitam agere videantur. (Ara.) Vtinam pauciores cernere liceret: verùm hi mihi nolle magis quàm non poſſe videntur. (Har.) Erras Arrator, non deſunt qui velint, ſed vincuntur à carnis cõcupiſcentia. (Ara.) Facilè eſt vincere non repugnantes. Quòd ſi ſe viros præſtarent, poſſent proculdubiò. (Har.) Fieri poteſt vt ſint non pauci, qui ſua vincantur deſidia. Sed crede mihi, teperiri nonnullos, qui cùm omnia ſedulò faciant, quæ ad frenandam libidinem pertinere videntur, victi nihilominus deſcendant. Scis ipſe Chriſtum dixiſſe, non omnes capiunt verbum hoc. (Ara.) Verè dixit veritas, quid enim eo verius & certius, quòd non omnes capiunt. Sed nunquid dixit veritas, quòd non omnes poſſunt capere? (Har.) Imò hoc dixiſſe videtur (Ara.) Imò hoc dixiſſe non videtur. (Har.) Quid, ſi Chriſtus ipſe hæc verba ſic interpretatur cum ſubdit, qui poteſt capere, capiat. (Ara.) Quid ſi his ipſis verbis nihil aliud ſignificare Chriſtus voluit, quàm qui vult capere, capiat, cùm non ſit inuſitatum hoc dicendi genus in ſcripturis, vt poſſe pro velle accipiatur? Ac ne putes meam hanc eſſe ſolitariam opinionem, priſcorum patrum ſententiam tibi proferam: Inter quos qui in primis celebris habetur Ioannes Chryſoſtomus, enarrans illum ſcripturę locum. Propterea non potuerunt credere, quia dicit Eſaias: Non potuerunt, hoc eſt, noluerunt. Neque te admiratio capiat. Alibi enim inquit: Qui poteſt capere, capiat. Ita nonnunquàm poteſtate pro voluntate vtitur, Et iterum: Non poteſt vos mundus odio habere; me autem odio habet. Hoc & communi ſermone vſurpatũ videmus, Non poſſum aſperum hominem diligere. Vehementiam voluntaris poteſtatem appellans. Et iterum, Non poteſt ille fieri bonus. Et Propheta: Si mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus varietatem ſuam, & populus hic poterit benefacere, qui didicit mala? Non

Ergo, id eſt, cauſa.

Tria quæ ſibi concedi poſtulabant hæretici in comitijs Poloniæ.

Mos, peruerſus inter pocula, de diuinis ſermonem habere.

Subdola cuiuſdam hæretici cogitatio.

Diſcordi genus hæreticorum, & Orthodoxis & ipſiſmet hæreticis maximè inuiſum.

Matt. 20.

Qui dicunt ſe continere non poſſe, nolunt potiùs quàm non poſſint.

Hom. 5. in Ioan.

Ioan. 7.

Vehementia voluntatis poteſtas dicta.

Hiere. 13.

Non dicit

dicit quòd impoſsibile ſit ei bene operari : ſed quia nolũt, ideo nõ poſſunt. Vides quẽadmodũ Chryſoſtomus ex multis ſcripturę locis, inter quos hunc etiã produxit, de quo

Lib.4.Theo. Lib.2.ſtr.

nunc ſermo nobis eſt, & ex cõmuni vſu loquẽdi ſępè poſſe pro velle docet accipi. Quod ante eũ quoq; fecit Gregori' Nazianzenus, & vtroq; vetuſtior Clemẽs presbyter Alexandrinus, velis, inquit, & poteris: & libro ſequẽti, poſteaquã ſtatim à principio tractauit hũc Euãgelij locũ, velit tantũ, inquit, quod bonũ eſt petere, & aſſequetur. Nonnũqnam autem ore quidẽ dicimus, nolumus peccare: cogitatio autẽ noſtra defixa eſt in peccato.

Continere non eſſe fati rem, ſed Dei donum.

Sed obſecro te, num tu ſati rem eſſe putas, cõtinere? (Har.) Imo futile eſſe dico quòd tu Chriſtũ ideo nõ dixiſſe credis, non omnes poſſunt capere, ne quis ſati rẽ eſſe pntaret, cũ ijs quæ ſequuntur verbis, eos tantũ continere poſſe ſignificauerit, quibus datũ eſt. Atqui quòd tu futile dicis, id homines minimè futiles, quin poti' totius orbis Chriſtiani iudicio doctiſsimi, grauiſsimiq; monumẽtis literarũ conſignarũt: Verba ſunt Hieronymi, Euãgelij locũ explicantis, qui quidem ſententiã ſequutus eſſe videtur Origenis: Nemo

Hier.tract.7. in Matth.

putet ſub hoc verbo, vel fatũ vel fortunã introduci, quòd ij ſint virgines quibus à Deo datũ ſit, aut quos quidã ad hoc caſus adduxerit: ſed ijs datũ eſt, qui petierũt, qui voluerunt, qui vt acciperent, laborauerũt. Omni enim petẽti dabitur, & qui quærit inuenit, &

Matt.7. Luc.11. Chryſoſt.

pulſanti aperietur. Nec diuerſum ſenſiſſe videtur Io. Chryſ. cũ ait: Non oẽs capiunt, ſed quibus datũ eſt, vt ſingulare id eſſe certamen perdiſcas, non vt forè datã neceſsitatẽ ſuſpiceris. Ijs enim datur qui ſponte id eligunt. Quod ideò dixit, vt oſtenderent ſuperiore nobis auxilio eſſe opus, quod quidẽ omnibus paratũ eſt, ſi volumus in hac luctatione ſuperiores euadere. Solitus quippe eſt quandocunq; res ardua ponitur, hoc vti modo dicendi, vt etiã quando dicebat, vobis eſt datũ noſſe myſteria regni cœlorũ, quòd maximè ita eſſe pręſenti loco approbauit. Nã ſi datũ ſolũmodò ſuperius eſt, ac nihil penitus,

Matt.13. Mar.14. Luc.8. Hæretici pluris momenta rationum in diſputando quam ſanctorum patrum auctoritates facere ſolent.

qui ſe in perpetua virginitate cõſeruant, cõferre vidẽtur, ſuperfluè ipſis regnũ cœlorum pollicetur, ac immeritò à cęteris Eunuchis diſtinguit. Iámne igitur intelligis quorum tu ſententiã futilẽ voces, nimirũ eorũ, quorũ in Eccleſia Dei ſumma ſemper fuit auctoritas? (Har.) Atqui ego nullius addictus iurare in verba magiſtri, puto mihi hãc veniã concedi oportere, vt momenta rationũ pluris faciã in diſputando quã auctoritates. (Ara.) Inſanum caput. Quaſi vel illi momentis rationũ fuerint deſtituti, quos tanquã ſumma ratione nixos orbis Chriſtianus admiratur vniuerſus vel ſolus tu ſis qui momẽta rationũ adſerre queas. Scilicet tu is es, qui cornicũ oculos (quod eſt in prouerbio) cõfinxiſti. Sed quæ tandem adfers momenta rationũ, quãobrem hanc doctiſsimorũ virorũ interpretationẽ reijciendã eſſe cẽſeas? (Har.) Quæris quaſi non ipſe videas quã pauci ſint cœlibes, qui caſtè viuãt. (Ara.) Quaſi verò non & ipſe videas, quàm ſint multi matrimonio iuncti, quos coniugalis caſtitatis oblitos videre licet. (Har.) Quid ergo, negas tu Dei do-

Continentia ſiue caſtitas omniũ hominum cuiuſque ſit conditionis, Dei donum eſt.

num eſſe continentiã? (Ara.) Non eorũ tantũ qui cœlibem vitã profeſsi, verũ & eorum qui ſunt irretiti coniugio, continentiã ſiue caſtitatem eſſe Dei donũ aſſero, neq; magis præſtare coniuges, vt caſtitatẽ ſeruent coniugalem, niſi datũ ſit illis, quàm continentiam cœlibes indubitanter affirmo, cũ æquè donũ Dei ſit caſtitas coniugalis atq; cœlibũ continentia. (Har.) At coniuges paratũ habent incontinẽtiæ ſuæ remediũ, quo deſtituti cœlibes eſſe videntur. (Arat.) At quàm multos reperire licet, quibus hoc remediũ nullã adfert vtilitatem: Deinde verò tu Dei potentiæ fines pręſcribis, quaſi non potuerit ille niſi vnicum hoc incontinentię remediũ dare, ſi ad nuptias confugiatur. Quid autẽ? nunquid non poteſt euenire, vt coniugem ſortiatur aliquis diuturno languore marceſcentem, & hoc ei remedio, quod tu ſolum eſſe vis, vti non liceat? Quid ſi longiore ſit ab ea locorum interuallo diſiunctus, vt corporis eius poteſtatem habere non poſsit? Quid ſi illicita quadam animoſitate continere ſe velle dicat vxor: num propterea ſtatim ad nuptiarum remedium confugiet maritus, & vna vxore ſuperſtite, ducet aliam? (Harpagus) Hoc equidem fas non eſſe puto. (Arator.) Atqui negabit is ſe poſſe capere, negabit ſibi datum eſſe, vt ſit capax caſtitatis coniugalis. Et illud ex Paulo tibi occinet: Melius eſt nu-

1.Cor.7.

bere quàm vri. (Har.) De ijs qui cœlibes ſunt, loquitur Paulus, non de coniugio irretitis. (Arat.) Atqui eadem eſt cauſa eorum qui Deo ſuam continentiam dicarunt. Habent & illi ſponſum ſuum Chriſtũ, & eũ quidem immortalem, cui quũ ſemel ſe deuo-

Fas non eſt ijs qui ſemel Chriſto ſe adiouerunt, vt cuiquã deinceps faciãt ſui corporis poteſtatem.

uerint, fas illis non eſt vt ſui corporis poteſtatẽ cuiquã deinceps faciãt: verùm eo ſe loco potius eſſe cogitare debent, quo ſunt ij coniuges, quorũ alteruter, vel diuturno morbo affectus, vel interuallo locorum abſens longiore, vel illicita quadam animoſitate continere nolens, alterius corporis poteſtatem habere non poteſt. Itaque ſicut illis eſſe nefas intelligit ad ſecundas nuptias confugere, priore vxore ſuperſtite, ſic ſibi quoque ſine multo maiori flagitio minimè licere perſuaſum habeat, vt ſuperſtite immortali ſponſo Chriſto, cum mortali quapiam inire matrimonium poſsit. Sed quum

ſciat,

sciat, quòd nemo potest esse continens nisi Deus det, nec illud ignorare debeat, date illũ omni petenti: aperire omni pulsanti, ab illo supplex precetur, qui paratior est ad dandũ quã sumus nos ad accipiendũ, vt auxiliũ suum impertiat. Qua fretus nõ dicat, non possum, non est mihi datũ, non habeo Dei donũ. Nã eadẽ ratione quandoquidẽ, quicquid à nobis boni agitur, Dei donũ est, etiã de cæteris dicere posit, nõ est mihi datũ. Sunt alij natura magis elati, sunt qui manus, ab alieno non facilè queãt abstinere, sunt ad irã nonnulli proniores: quid igitur faciet, si quis vel ad hoc, vel ad illud vitiũ propẽsior est? mihi dicet, nõ est mihi datũ, vt humilis, vt alieni minùs appetẽs, vt minùs iracũdus esse queã. Quid hoc fuerit aliud quã fatũ introducẽtes, & in Mercuriũ potiùs, aut Martẽ, aut Venerem, culpã cõferre? quã suum ipsius peccatũ agnoscere: & ad Deũ confugere nolle? quo iuuante, nihil est quod nos possimus quãlibet nobis vel Mercurius, vel Mars, vel Venus aduersarij videatur. Non prorsus quidẽ ineptè dixit nostri tẽporis hæreseon architectus, ad homines à virtute deterrẽdos plus vnũ posse dæmonẽ quã omnes homines. Sed multò verius nec minus appositè dici potest ad homines in officio retinẽdos, & ad studia virtutũ inflãmandos plus posse Deũ vnũ, quã omnes dæmones, in quo & per quẽ vnũ, oĩa se posse rectè gloriari potest quilibet homo christian⁹. Scriptũ est à Poëta quodam:

In eos qui culpam suam in fatum reijciunt.

Deo nos iuuante, nihil est quod nobis aduersari possit.

Nemo adeò ferus est, vt non mitescere possit:
Si modò culturæ, patientem accommodet aurem.

Stilpo Megarensis.

De Stilpone quoque Megarensi memoriæ proditum est, cùm natura fuerit & ebriosus & mulierosus, vitiosam tamen naturam ab eo sic compressam & edomitam esse doctrina, vt nemo vnquam vinolentum illum, nemo in eo libidinis vestigium vllum viderit. Socratem quoque legimus (quemadmodum notauit Sopyrus Phisiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasq; ex corpore, oculis, fronte, vultu pernoscere) quòd is cum alijs multis vicijs affectus, tum esset præterea mulierosus. Quum verò nec alia vitia, nec mulierositatem, præcipui Socratis familiares, in eo agnoscerent, derisus ab illis fuisse Sopyrus traditur. Sed à Socrate posteà subleuatus est, cùm illa sibi signa, sed ratione à se detecta, diceret. Si Poëta, si Philosophi qui Deum ignorauerunt, tantùm voluntatis studio, disciplinæ rectè tribui posse putauerunt, vt etiam ad que vicia maximè propensus esset aliquis, ab ijs eum auocari posse ratione, neque minùs animi quàm corporis morbos esse sanabiles dicerent, quantò rectius id gratiæ Dei tribuerit homo Christianus vt adiutus illa, quæ præstò cuique volenti adest, nihil se non posse glorietur: Si soli tibi contra carnem, contra mundum, contra diabolum pugnandum foret, fortasis non temerè diceres, non possum. Nunc autem (sicut à Ioanne Chrysostomo præclarè scriptum est) In tua pugna Dominus congreditur, Dominus dimicat, Dominus præliatur, & victoria tibi adscribitur: certamen tuum, Dei certamen est: prælium tuum, Christi prælium est. Quid trepidas? quid formidas? quasi tua virtute deuincas. Prehende arma, procede in bellum, fortiter dimica, vt dimicanti adsit ille qui vinci non nouit. Quem sequutus Augustinus quoque: Non enim, non habes, inquit vnde pugnes, Deus tuus in te est, Spiritus bonus datus est tibi. Spiritus Dei est qui pugnat in te, aduersus te, aduersus illud quod est in te, contra te. Quem igitur tu non posse dicis Harpage? Nunquid non intelligis, Deo te, non homini potentiã hanc detrahere: Deum te, non hominem imbecillitatis arguere? Deus enim est qui viuit in nobis. Deus est qui congreditur, qui dimicat, qui præliatur in pugna nostra. Deus est qui pugnat in nobis aduersus nos, aduersus illud quod est in nobis contra nos. Hunc tu tam esse credis imbecillem, vt hostem nostrum domesticum, carnem nostram spiritui nostro repugnantẽ, superare non posse affirmare audeas? (Hat.) Quòd si quẽadmodum tu dicis, ita se res habet: qui fit igitur, quòd adeò pauci reperiũtur, quos in hoc certamine, superiores cursisse videre liceat? (Ara.) In promptu causa est (dicit ille) desidiosus erat. Nostra fit hoc Harpage desidia, qui Deum vera fide non inuocamus, atque ideò nec adiutorem eum habere meremur, non aliqua Dei culpa, qui nunquam non præsto adest petentibus. Omnia possibilia sunt, sed nunquid omnibus minimè gentium. Sed omnia possibilia sunt credenti, dicit Christus, cuius hanc sequutus sententiam Augustinus, Non vos terreat, inquit, sarcina continẽtiæ, leuis erit, si Christi erit. Christi erit si fides aderit, quę impetrat à iubente quod iusserit. Si adesset fides, fides autem viua non mortua, minùs multos reperire liceret, qui sic tanquam sues in cœno libidinis volutarentur. Verùm in ea tempora nunc incidisse videmur, de quibus prædixit olim Christus: Filius hominis veniẽs, putas inueniet fidẽ in terra? Quare cum elanguit in hominibus fides quę impetrat à iubente quod iusserit, mirum videre debet nemini, si paucis datum est vt continere queant. Pauci enim sunt qui velint, pauci qui petant ab eo qui dat omnibus affluenter qui petant in fide nihil hæsitantes. (Hat.) Nolo

Socrates.

Chrysost. In ser. de Marmo tyr.

August. in Hom. 43. de verbis Domini.

Mat. 9.

De adulterinis coniugijs ad Pollentium lib. 2. cap. 19.

Luc. 18.

Iacob. 1.

Nnn 3 tecum

tecum hac de re pluribus contendere, sed quum in oriente sacerdotibus vxores permissas videamus, obsecro te, quid impedit quò minus idem apud nos quoq; liceat? (Arat.) Cũ ab occidentaliũ sentẽtia ad orientales prouocasset aliquãdo Iulianus qui fuit partis Pelagij, ijs ad eum verbis Augustinũ vsum esse legimus: Non est cur prouoces ad orientis antistites, quia & ipsi vtique Christiani sunt, & vtriusque partis terrarum fides ista vna est, & te occidentalis terra generauit, occidẽtalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quęris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Scripsit hæc Augustinus eo tempore, quo fuit vna fides orientis & occidentis Ecclesiarum. Nunc verò quando grauissima de re, nimirum de processione sanctispiritus, diuersa est orientalis Ecclesiæ, præcipuè verò Græcorum fides, ab ea quam nos orthodoxam retinemus: Idem quod Augustinus, elogium orientalibus tribuere nos possumus. Quo maiore cũ pondere, contra te ô Harpage, verba hæc Augustini nobis contra te vsurpare liceret. Non est quòd prouoces ad orientis Antistites, te certè occidentalis terra generauit, occidentalis regenerauit Ecclesia, quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti, quando in eius membra venisti? Ac vt maximè te septentrionalis terra generauit, & hæc tamen in qua tu natus es, non alij fuit vnquam Ecclesiæ, quàm occidentali subiecta, vt ad occidentis potiùs quàm ad orientis Antistites prouocare te oportuit. Quos autem tu vis vt sequamur Auctores? Eos ne quos toties doctrinis varijs & peregrinis abductos à fide defecisse, quos quaterdecies ab Ecclesiæ corpus redeuntes totidem vicibus ab ea se præcidisse, quos præcisionis huius fideique suæ tam sæpe violatæ dura turcarum tyrannide pressos grauissimas pœnas vides expendisse? Scilicet quorum exitus perhorrescimus, eorum tu nobis imitanda facta proponis? Quid autem Harpage, si nec apud illos licitum fuit vnquã sacerdotibus vxores ducere? quid si grauis auctor Epiphanius, qui fuit vnus ex orientalibus illis Episcopis, negat apud eos vnquam sacerdoti fieri licuisse, nisi aut virgini, aut ei qui se contineret à propria vxore, aut qui ab vnis nuptijs viduitatem seruasset? Quid si quibus in locis essent reperti, qui cum his quas ante sacerdotium vxores duxissent matrimonio copularentur, eos non iuxta Canonem, sed iuxta mentem hominum, quæ per tempus elanguit, hoc fecisse? Quid si huic eius sententię & Socrates itidem Gręcus, & Hieronymus noster adstipulantur? Itaque nec orientalis Ecclesiæ consuetudo pro te facere videtur, in qua æquè vt in nostra, sacerdotibus nuptias contrahere fas non est, etiam-si peruerso magis more quotundam, quàm quod per Canones Ecclesiasticos, id liceat: quas ante sacerdotium vxores duxerunt cum his alicubi copulati permittantur. Et quod ab ipsis etiam Apostolorum temporibus ad hæc vsque nostra, quàm latè patuit nomen Christianum, semper nefas est habitum, id tu nunc demum fas vt sit contendes? Tu sicut is es, cui soli videre contingit quod in orbe Christiano vniuerso tot seculis videre potuit nemo, mille quingentis & ampliùs annis absque eo sacerdotes in Ecclesia Dei fuerunt, vt sibi ducendas vxores existimatent, quin se graui scelere si id fecissent obstrictos iri persuasum habebant. Nunc demùm quando multò breuius tempus est quàm fuit anteà, propter vnum & alterum impuros monachos, qui iurisiurandi quod Deo præstiterunt immemores, hac ratione frena libidini suę laxare conati sunt, bonam Ecclesiæ legem tot seculorum vsu receptam & approbatam propter non bonos mores hominum abrogandam esse censebis? Atqui ex malis moribus bonæ leges procreatæ, non propter malos mores abrogandæ sunt. (Har.) Habenda est horum temporum ratio. Maior fuit apud priscos hominũ continentia quàm nunc fit. (Ara.) Atque homines idem fuerunt qui nunc sunt ex eadem carne compacti, eadem infirmitate præditi. Quòd autem plures tũ continentes, quàm hoc æuo nostro licuit inuenire, partim fides in causa fuit feruentior, partim disciplina, qua continebantur homines in officio. Nunc & fides elanguit, & disciplina per tuos Harpage, qui se nescio cuius Euangelicæ libertatis assertores esse gloriantur, sic sublata propemodum omnis & euersa videtur, vt ijdem magnificè (si dijs placet) libertatis huius assertores, non vno in loco grauiter de eo querantur, quòd suos in officio nulla ratione continere queant: quorum nunc multò corruptiores esse mores quàm fuerunt sub regno Romani Pontificis (sic enim appellas Ecclesiam Dei, Princeps & Architectus nostri temporis hæreseôn) ingenuè fatentur, ac decies eos Sodomitis esse peiores affirmant. Quin igitur hoc non potiùs contendis, & elaboras Harpage, quàm ita collapsam videre licet disciplinam Ecclesiasticam, vt ea restitui queat? Id si factum erit reuiuiscet in hominibus ilico, quæ iam intermortua videtur, illa priscorum integritas & continentia. Nam quibus nondum eò peruenire datum est, vt virtutis amore peccare odisse queant, vel pœnæ saltem formidine peccare oderint. Est Pauli præscriptum de Episcopis & Presbyteris eligendis. Sunt Canones quibus quid fieri de his oporteat, qui

August. lib. 1. contra Iulianum.

De processione sancti Spiritus orientalium, ab occidentalibus fides diuersa.

Hebr. 13.

Græci quaterdecies ab orthodoxa Ecclesia sese præciderunt.

Epiph. Hæresi. 48. contra Montanistas, hæresi. 59.

Lib. 5. cap. 22. Histo. Ecclesi.

Ab Apostolorum temporibus semper nefas est habitum, vt sacerdotes vxores ducerent.

Bonæ leges non propter malos hominum mores abrogandæ.

Hæretici propter libertatem sibi indultam, decies Sodomitis peiores.

quam

Si iam præter-lapsa Ecclesiastica disciplina esset restituta, omnia renouarentur.

quam professi sunt continentiam, eam non seruant, sancitum est, seruentur præscripta Canonum, adhibeatur delectus in sacerdotibus ordinandis, vt ne temerè manus cuiuis imponantur, sit aliqua iuxta sanctiones legum Ecclesiasticarum in earum præuaricatores animaduersio, mox alia rerum facies apparebit, ac minùs multos videbis qui tam turpem & flagitiosam vitã ducant. Idem nunc est Deus Harpage qui fuit illis priscis temporibus, nec est abbreuiata manus eius: æquè nunc est propensus ad impertiendum omni petenti gratiam, atque tum fuit: neque natura nostra diuersa est, minus vt possumus nunc carnis nostræ motus, Deo nos adiuuante, compescere, quàm prisci illi potuerunt. Nisi quod etiam à me dictum est, & fides elanguit, & disciplina laxata est. Sed quantum ex vultu tuo conijcio, videris Harpage quædam adhuc obijcere velle. Mihi verò quoniam inclinata iam est dies, & restat nobis de eo dicendum, quod tertio loco postulatum fuit. Num rectum sit vernacula lingua rem diuinam fieri, hac quidem de re satis iam dictum esse videtur, neque est quòd de matrimonio Sacerdotibus permittendo pluribus mecum agere velis. Extat confessio fidei Catholicæ Christianæ de patrum, qui fuerunt ante annos quatuor in synodo prouinciali Petricouiensi congregati, consensu ędita, ad eam te remitto, lege quæ ibi sunt scripta de impedimentis matrimonij, si quis adhuc extat scrupulus, eum tibi, si diligenter legeris, exemptum iri spero. (Har.) Atqui audiui ex doctore quodam irrefragabili, minimè satisfactum esse refellendis argumentis quę contra cœlibatum adducta sunt. (Arat.) Contentioso nunquam satisfieri potest: quid autem impedit, quò minùs & nos iisdem quibus Paulus olim verbis contra talem vtamur: Si quis, inquit ille, contentiosus esse volet, nos consuetudinem talem non habemus, neque Ecclesia Dei. (Har.) Verùm ille quum alijs in rebus sibi satisfactum esse negabat, tum in eo maximè, quod qui scripsit confessionem illam, in qua conatus est argumenta refutare, quibus ille sacerdotum cœlibatum oppugnat, cùm in alijs plerisque refellendis multum laborauerit, integrum Ancirani Concilij Canonem (Diaconi) omiserit in Canone Nicæna: & Canone (quoniam) fuerit prorsus mutus. Atqui satis est, inquit ille, nos vna lege comprobasse nostrã sententiam. Aut omnia à nobis adducta erunt refellenda, aut nihil. Quid enim si vnum aliquem aut plures vincas, postremò ab vno vincaris certè inter victos numeraberis? (Ara.) Dicerem tamen aliquid. Inuictus & infragabilis iste doctor, Non de veritate cognoscenda, sed de victoria tantum conseqoẽda solicitus. Nam reuerà si quis quod probare contendit, id obtinere cupit, in primis ei necessarium fore videtur, quæ contra suam sententiam dicuntur: eorum nihil non confutatũ relinquat. Sed quid si quæ sint ab isto producta, ea nihil ad rem qua de agitur faciunt? Quid si leuiora sunt quàm vt ea confutari sit necesse? Deinde verò, nonne tuus iste doctor vehementer probat quod à Gratiano scriptum est de Synodis prouincialibus Episcoporum. Concilia sunt inualida ad definiendum & constituendum: atque huius generis fuit hæc Ancirana synodus, quam non Oecumenicam, sed vnius tantùm prouinciæ fuisse constat. Qua quidem ex causa nihil ad definiendum & constituendum auctoritatis & roboris habere potuit. Ac vt habere maximè potuerit: non ignorat doctor iste tuus quòd ab Aug. scriptum est: Concilia quæ per singulas regiones & prouincias fiunt, plenariorum conciliorum auctoritati quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sine vllis ambagibus cedere. Quare cũ quæ fuerit plenarij Concilij Calcedonensis hac ipsa de re sententia non sit nescius, quod Ancirana synodo seculis aliquot fuit posterius: quorsum attinebat quod in vna aliqua prouincia fuit constitutum proferre, & vnam vrbem orbi vniuerso præferre? Sed ne tergiuersari tibi videar, profer Canonem integrum Ancirani Concilij, quem doctor iste tuus in confessione omissum fuisse dicit. (Har.) Verba Concilij sunt hæc: Diaconi quicunque ordinantur in ipsa ordinatione protestati sunt dicentes, se velle habere vxores, nec posse se continere, si posteà ad nuptias venerint, maneant in ministerio propterea quod ijs episcopus licentiam dederit (Arat.) Estne Canon is integer? (Har.) Mihi quidem integer videtur: neque enim plus in libro doctoris illius reperio. (Ara.) An non mihi quoque cum Cypriano rectè licebit exclamare? Corruptè Canonum atq; interpres falsè suprema ponis, extrema præteris, partim memor, partim subdolè corrumpens. Sicut ipse ab Ecclesia scissus es, sic vnius capituli sententiam scindis. Quin tu quæ sequuntur ea simul recitas? Sequuntur autem hęc verba: Quicunque sanè tacuerint & susceperint manus impositionem, professi continentiam, si posteà ad nuptias peruenerint à ministerio cessare debebũt. Atqui hoc est quod maximè facere videtur ad eam rem de qua nobis sermo est institutus. Nam prior Canonis pars an fuerit aliquando in vsu, quis est qui pro certo possit affirmare? Posterius autem hoc & obseruatum fuit semper, & nunc etiam seruari videmus. (Har.) Non putauit doctor ille fuisse

Contentioso nunquam satis fit.

1. Cor. 11.

Ei, qui quod probare contendit, obtinere cupit, quid necessarium.

Dist. 18. cap. 1.

Lib. 2 de Baptismo contra Donati. Cap. 3.

Cyprianus de simpli prælatorum.

necessarium vt illa produceret quę pro se non facerent: Itaq; priore canonis parte contentus fuit. (Ara.) Quid, sine illa quidem cum eo facit? Nam vt illud silentio præteream, quòd Canon non de sacerdotibus, sed de Diaconis loquitur, qui sunt vno gradu inferiores. Certè quæ per se licita sunt, ea dispensationis alicuius non indigere tu ipse fatearis oportet. Quòd si, quemadmodum tu contendis, licitum est sacerdoti nuptias contrahere, cur illis tantùm licere Canon voluit, quibus Episcopus licentiam dederit? quid opus est dare vbi res est ipsa per se licita? Vides igitur quemadmodum ille ipse Canon quem tuus doctor iste adfert, pro sua sententia confirmanda contra eũ magis facere videtur. (Har.) Quid autem ad Canonem Nicęnam, vbi scribitur quòd Nicæna Synodus volens corrigere hominum vitam in Ecclesijs commorantium, posuit leges quas Canones vocant, in quorũ tractatu videbatur aliquibus introducere legem, vt Episcopi, Presbyteri, subdiaconi, diaconi, cum coniugibus, quas ante consecrationem duxerunt, non dormirent. Surgens autem Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias & castitatem esse ducens cum propria vxore concubitum. Suasit itaque Concilio, ne talem poneret legem, grauem esse causam asserens quæ aut ipsis, aut eorum coniugibus occasio fornicationis existeret. (Ar.) Quorsum hæc adfers? Extra scopum iaculari mihi videris. Neque enim de eo inter nos agitur. Licueritne aliquando aut liceat etiam nunc sacerdotibus orientalibus, præsertim posteaquàm sacris initiati sunt, vxores retinere, quas ante susceptum sacerdotium duxerint: Verùm qui iam facti sunt sacerdotes fueritne tempus vllũ quo nuptias eis in Ecclesia Catholica contrahere liceret. Quid autem si cuius tu testimonio niteris, huius ipsius Paphnutij auctoritate docuero, etiam ipsius seculo Sacerdotibus vxores ducere minimè licuisse? Præstat autem ex fontibus haurire, quàm ex Gratiano nescio quæ mutila producente. Scribunt hęc quę citat Gratianus de Paphnutio, Socrates, & Zosomenus, vterque autem post ea quæ recitat Gratianus addit hoc, quod auctor fuerit Paphnutius patribus in Concilio congregatis, vt secundum antiquam Ecclesiæ traditionem, qui clericatu ante nuptias potiti essent, eis præciperent, ne matrimonium deinceps inirent, non autem seiungeretur quisque ab ea quę semel iam antea cùm laicus esset, duxisset. Vides quemadmodum etiam Paphnutij sententia pro nobis facit, & eorum errorem confutat, qui sacerdotibus nuptias contrahere licere volunt? Cuius autem Paphnutius meminit antiquæ traditionis, ea est Apostolorũ traditio. Verba Canonis quod cõscripserunt hęc sunt: Ex ijs qui cœlibes in clerũ peruenerũt, iubemus vt lectores tantũ & cantores si velint nuptias contrahant. Nunc tu vide, quę sit importunitas istorũ hominũ, qui traditionẽ hanc Apostolicã vnanimi totius orbis Christiani consensu mille quingentis annis in ecclesia Dei obseruatã, nunc demũ tanto studio cupiunt abrogatã, cũ rectius multo quã Pauli tẽporibus dici potest, Tẽpus breue est. Certũ est enim, quòd minùs longè nũc absit supremus ille dies, quã abfuit illo tẽpore quo Paulus admonebat vt etiã hi qui vxores haberent, cogitantes instare diem illũ, neglectim illas haberent perinde quasi non haberent, & quoad possent salua fide coniugali ab earum commercio abstinerent, eisque tanquàm sororibus vterentur, sicut etiam ministros verbi tum fecisse Clemens Alexandrinus testatur. (Har.) Ego verò nihil de eo audiueram, quod illud quoque suaserit in Concilio Paphnutius, vt qui cœlibes in clerum peruenissent, ij matrimonium contrahere ne permitterentur. Verùm illud modò ne separarentur à sacerdotibus vxores. (Ara.) Plura sunt alia Harpage quæ non audiuisti. Solent enim corruptores isti sicut ipsi integra fide non sunt, ita non sententias auctorum integras proferre. (Har.) Sed obsecro te, quid ad Canonem dices (Quoniam?) quo non in perpetuum, sed tempore oblationis ab amplexu suarum coniugum sacerdotes abstinere præcipiuntur. (Ara.) Tedet me iam ineptiarum. Citat Canonem hunc Gratianus è sexta synodo, quàm tamen Canones edidisse nullos, & septima synodus & Anastasius Bibliotecarius Adriani pontificis in sua præfatione in octauam synodum testantur: sed quinque pòst annis Episcopi congregati Constantinopoli in Trullo, vbi centum & duo Canones æditi sunt, inter quos etiam hic numeratur, qui tantundem ad rem facit, de qua sermo nobis est institutus, quantum priores illi, ita vt noua confutatione minimè videatur indigere. Tantum enim abest vt ea synodo, quę fuit inter sextam & septimam interiecta, permissum fuerit sacerdotibus vxores ducere, vt ne ductam quidem retinere fas esset, decretum fuerit ei, cui minus Episcopi delatum esset. Nam inter alios hic quoque Canon legitur. Vxor eius qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu priùs separata, postquàm in Episcopum ordinatus est ac consecratus monasterium ingrediatur, procul ab Episcopi habitatione extructum, & Episcopi prouidentia fruatur. Extat & alius Canon his verbis conscriptus: Quoniam in Apostolicis Canonibus

Quæ per se licita sunt, ea dispensatione non egent.

Canones sunt leges.

Lib. 1. c. 11.
Lib. 1. ca. 23.
Historiæ Ecclesiasticæ.

Can. 25.

1. Cor. 7.

Lib. 3. stromatum.

Actione. 6.

Can. 48.

Can. 6.

nibus dictum est, eorum qui non ducta vxore in clerum promouentur, solos lectores & cantores vxorem posse ducere, & nos obseruantes decernimus, vt deinceps nulli hypodiacono vel diacono, vel presbytero post sui ordinationem coniugium contrahere liceat. Si autem, hęc quis facere ausus fuerit, deponatur. Quoniam autem canones Apostolorum, quorum auctoritate potisimum hæc synodus nititur, à Clemente Petri successore conscripti putantur: quæ fuerit huius quoque hac de re sententia videamus. Sic enim ille scribit ad Iacobum fratrem Domini: Ad Dominica mysteria tales ordinentur, qui ante ordinationem suam coniuges nouerint. Quòd si post ordinationem ministrum altaris contigerit propriæ inuadere cubile vxoris, sacrarij non intret limina, vt nec sacrificij portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suspiciat, nec ad dominici corporis portionem accedat, sed aquam sacerdotum porrigat manibus: ostia forinsecus claudat, minora tantum gerat officia. Quis autem potuit interpres esse melior eius canonis, quo sancitum est, vt episcopos, aut presbyter, aut diaconus vxorem suam prætextu religionis non abijciat: Si abijcit, segregetur à communione: quàm ipse Clemens, qui conscripsisse canones istos creditur. Quid si hoc intelligi vult verbis his, vt etiam fraudare eos se inuicem nō permittat, suique corporis potestatem alterutrum facere iubeat: cur ab omni sacerdotij functione prohibet eum, qui propriæ vxoris cubile inuaserit. Quamobrem rectè quidem Apostoli non debere presbyterum, aut episcopum abijcere propriam vxorem statuerunt. Sed rectè etiam Hubertus ante quingentos plus minus annos, Nicetæ monachi scripta refellens: Omnino, inquit, confitemur, non licere episcopo, presbytero, diacono, & subdiacono, vxorem propriam causa religionis abijcere à cura sua: scilicet, vt ei victum & vestitum prouideat, non vt cum illa exinde carnaliter iaceat. Hoc est quod etiam in paulò superiùs citato canone dicitur, à sancta Synodo, vxorem ab episcopo separatam, Episcopi prouidentia frui debere, ita vt eam nihilominus non abijciat, neque desetat in ijs quæ ad victum & amictum pertinent. Sic & Epiphanius canonem hunc intellexisse videtur, sicut superiùs à nobis est demonstratum, sed cùm satis iam refutata videantur, quæ contra sacerdotum cœlibatum ab irrefragabili doctore tuo scripta sunt, si quid aliud præterà vis, dicito. Nam hac de re nihil est quòd expectes vt plura verba faciam: ad confessionem catholicæ fidei Christianę te remitto. (Har.) Quandoquidem neque de calice, neque de cœlibatu sacerdotum sermonem fieri vis lōgiorem, iam ad illud veniamus de quo nobis tertio loco disserendum restat. Cùm in sua Pau. ad Cor. epistola disertis verbis pręcipere videatur, vt vernacula cuiusque generis potiùs quàm peregrina lingua publicè precationes in templis fiant, quid impedit, quęso, quò minùs huic illius præscripto pareatur? Mihi quidem grauiter peccare videntur, qui Christo, quem in Paulo loqui manifestum est, non obtemperát. (Ara.) Quid si Pauli præsciptum est hoc, magis ad prędicationes ad precationes pertinere videtur? Verum demus hoc etiam, precationes publicas eum vulgari lingua fieri voluisse, num ideo statim peccare censenda est ecclesia, si quæ fuerunt eius generis ab Apostolis aliquando decreta, probabilibus ex causis mutat. Neque enim omnia quæ statuerunt Apostoli, hoc animo ab eis fuisse constituta credendum est, vt ea perpetuò sic ab omnibus obseruari, neque licitum esse vellent, ecclesiæ prout tempus aut ratio postularet, ea nonnunquam variare. Iam audisti decretum ab Apostolis fuisse, vt à sanguine suffocato, & idolothytis abstinetur, nūquid obseruatū hoc posteà fuit, aut nunc etiam obseruatur? Præcipit Paulus, vt mulier velato, vir oraret aperto capite, nunquid & hoc apud omnes in vsu est? Temporibus Apostolorum cibi afferebantur in templū, & in commune fideles posidebant omnia: nunc si quis id necessariò ab omnibus fieri sic oportere contenderet, alienus ab Ecclesia catholica censeretur, Scribit Ambrosius quòd vt cresceret plebs & multiplicaretur omnibus inter initia concessum fuit Euangelizare, & baptizare, ac scripturas in Ecclesia explanare. At vbi omnia loca circumplexa est Ecclesia, conuenticula constituta sunt, & rectores, & cætera officia in ecclesijs ordinata sunt: vt nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod scirent non sibi creditum vel concessum. At cupit alio ordine & prouidentia gubernari ecclesiam: quia si omnes eadem possent, irrationabile esset, ac vulgaris, atque vilissima res videretur. Itaque non statim oportet in exemplum trahi, si quid sic aut aliter fuit Apostolorum temporibus obseruatum. nam fides Apostolorum esse volumus, nec minima ex parte violanda. Ritus Apostolorum si vel temporum, vel locorum, vel personarū ratio postulet, mutari non modò nefas non est, verumetiam expedit nonnunquam, dum modò id non alicuius priuata libidine, sed ecclesiæ totius publica fiat auctoritate. Vnicum est Christi præceptum, contra quod qui venerit, reus sit criminis capitalis: Hoc est verbum illud abbreuiatum, Dilige: hoc

Canones Apostolorū à Clemente Petri successore conscripti.

Epist. 2.

Apostoli statuere nō debere presbyterū aut episcopum reijcere propriam vxorem.

1. Cor. 14.

Vtrum precationes quæ in tēplis fiunt publicè vernacula lingua fieri debeant edisseris.

Act. 15.

1. Cor. 11.

Ambro. in epist. 4. ad Ephesios.

Fides apostolorum necessariò nobis retinēda, si salui esse volumus.

saluo, quæ pertinent ad ritus, quando res ita postulat, citra tumultum ecclesiæ mutare, nunquam est nefas habitum, fieri namque potest, vt quod expediebat illo tempore, non expediat hoc.

De sacro vernaculè legendo.

HAr.) Quid autem an non expedit nunc quoque sicut Apostolorum temporibus vt intelligat populus quid precetur sacerdos? Cùm enim sacerdos benedixerit, qui supplet locum, idiotæ, quomodo dicet amen, super eius benedictione, quoniam quid dicat nescit? (Arat.) Quid si qui minus intelligunt, ea quæ dicuntur à sacerdote, maiorem in eis persæpe videre licet pietatis affectum: contrà, frigus in illis ingens qui nō verba magis quàm sententiam quoque verborum assequuntur? Non omnia in intelligendo consistunt. Preclarè Augustinus de turba scribit, quòd eam non intelligendi viuacitas, verùm credendi simplicitas tutissimam facit. Qui etiam alio loco: Si propter solos eos Christus mortuus est qui certa intelligentia possunt quæ ad fidem pertinent discernere, pene frustra in ecclesia laboramus. Non ergo quantum intelligas, sed quātum credas, & quantum credendo ames, quærit Deus. Fit non rarò vt qui intelligunt, contemnant: qui non intelligunt, amplius admirentur & piè magis ad ea quæ non intelligunt afficiuntur, vt non sine causa Christus in parabolis loquutus esse turbis, legatur. Quod si qui eo animo vel ad depromenda, vel ad audienda cantica & preces ecclesiasticas accedunt, vt suam Deo gloriam, laudem & honorem præstare, deque perceptis muneribus illi gratias agere, simul ea quæ vel præsenti vel futuræ fidei conducturà sint, ab eo cupiant impetrare, tam est Deo grata hęc in eis animorum affectio, nulla vt verborum intelligentia cùm ea conseruari queat: Putásne tu pueros Hebræorum intellexisse quæ agerent, cùm in templo clamarent, osanna filio Dauid? Atqui hęc eorum quamlibet imperitorum, pietas, adeò Christo non ingrata accidit, adeò non est aspernatus, non intelligentium laudem, vt cùm principes sacerdotum & scribæ indignati dixissent, audis quid isti dicunt? non obscurè tulerit se laude illorum delectari, ac iampridem à propheta fuisse prædictum admonuerit. Ex ore infantium & lactantium perfecisti laudem, qui vel solus scripturæ locus docere nos potest, non quòd ab eorum supercilio proficiscitur, qui sibi nihil non arrogant, sed infantium & lactantium laudem gratam esse Deo, experientia magistra didicimus quid fructus ea res attulerit, quòd in plerisque locis officia diuina, in linguam vernaculam ad verbum translata decantentur. Tantùm abest, vt accesserit ad pietatem aliquid plus, vt etiam diminutū esse videatur: vt non temerè fuerit ac sit etiam nunc apud quosdā populos moribus receptum, vt qui priuatas ad Deum preces funderent non vernacula, sed latina lingua, tantùm ipsam etiam dominicam orationem & mares & fœminæ pronunciarent. (Hat.) Sed quis eius orationis fructus est, si quod vel precantem sacerdotem audis, & quid precaris ipse non intelligas. (Ara.) Pro me tibi respondebit vir totius orbis Christiani iudicio semper vnus omnium doctissimus habitus Origenes Adamantius, cuius verba, nisi molestum est, proferam: tractat enim ea paulò pluribus. (Har.) Tu verò profer quod ille dicit. (Ara.) Docet is non parum ex hoc ipso vtilitatis animæ conferri, quod verba diuinarum scripturarum aures nostras licet obscura videatur, penetrant. Si enim creditum est, inquit, à gentibus quòd quædam carmina, quas per præcantationes appellant, quibus istud artis est insusurrantes nominibus quibusdam compellatis, qui ne illi quidem qui inuocant norunt, ex solo vocis sono vel sopiantur serpentes, vel etiam de cauernis protrahantur abstrusi: sæpè etiam & in corporibus humanis, tum mores aut alia eiusmodi voce sola reprimere dicuntur, interdum etiam animæ stuporem quendam sensus infligere, vbi tamen Christi non restiterit fides: quantò magis totius precationis & carminis validiorem & potiorem dicendam credimus, quamcunque illam scripturæ sanctæ vel sermonum, vel nominum appellationem? Sicut enim apud infideles contrariæ virtutes audientes illa vel illa nomina in carminibus & præcantationibus adsunt, & exhibent famulatum, & dant operam in hoc ad quod inuocari se ex illo vel illo nomine senserint, officij sui rem quodammodo ac ministerij, cui semetipsos mancipauerint, dependentes, eò magis vtique cœlestes virtutes & angeli Dei qui nobiscum sunt. Sicut & Dominus de paruulis Ecclesię dicit, quia Angeli eorum semper assistunt in conspectu Domini videntes faciem eius. Libentes & grati accipiunt, si semper verba scripturæ, & horum nominum appellatione, velut carmina quædam & precationes ex nostro ore promamus. Quę etsi nos non intelligimus quæ de ore proferimus, illę tamen virtutes quæ nobis adsunt, intelligunt, & velut carmine quodam inuitatæ, adesse nobis, & ferre auxilium delectantur. Quia autem sunt, non solùm circa nos multæ diuinæ virtutes, sed etiam intra nos indicat propheta, cùm dicit in psalmo: Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora

[Margin notes: *1. Cor. 14.* — *Contra Manicheos epistola quam vocant fundamenti cap. 4.* — *Mat. 21.* — *Ex diuinis officijs vernaculè decantatis, plus diminutū pietati, quàm accessit.* — *Origenes Hom. 20. in Iosue.* — *Animaduerte hæc diligētius.* — *Contraria virtutes, hoc est, dæmones, carminibus & præcantationibus, parent.* — *Virtutes cœlestes sacrorū nominum appellatione delectantur.*]

riora mea nomen sanctum eius, hoc est, omnia quæ intra me sunt. Constat ergo multas esse virtutes intra nos, quibus vel animarum nostrarum cura, vel corporum permissa est, quæ vtique si sanctæ scripturę leguntur à nobis, delectantur & validiores erga nostri diligentiam fiunt, si linguis loquamur & spiritus noster oret, sensus autem noster sine fructu sit. Dixit enim & hoc sanctus Apostolus & mirum quodammodo mysterium, humanis auribus protulit dicens, aliquando fieri posse vt spiritus qui in nobis est oret, & sensus noster sine fructu sit. Intellige ergo ex hoc quia fit aliquando noster quidem sensus sine fructu, spiritus autem, id est, virtutes illæ quæ animæ nostræ in adiutorium datæ sunt, pascuntur & reficiuntur ex auditu scripturæ sanctæ, velut ex diuinis & rationabilibus cibis. Quid dico quia diuinæ virtutes pascuntur & epulantur in nobis, si nos verba diuinæ scripturę proferamus ex ore? Ipse Dominus noster Iesus Christus, si nos inueniat ijs vacantes, non solùm pasci & refici dignatur in nobis: verumetiam si has epulas apud nos viderit apparatas, patrem secum dignatur adducere. Ego & pater, inquit, veniemus, & cœnabimus apud eum. Sed sicut ex huiusmodi meditationibus diuinarum erga nos virtutum officia & consortia prouocamus, ita & ècótrario malignarum virtutum insidias & pessimorum dæmonum incursiones ex huiusmodi sermonum appellationibus effugamus. Verbi gratia, vt si quis nostrum aliquando perspexit præcantationibus sopitum serpentem portari in manibus vel pertrahi de cauernis nihil valentem nocere venenis, vtpote incantationis virtute torpentibus, ita etiam lectionis diuinæ virtute, si quis intra nos est contrariæ potestatis serpens, si quis ad insidiandum coluber latet, si patienter feras, si non tedio fatigatus, auertas auditum scripturæ, canonibus, & diuini sermonis assiduitate, depellitur. Si ergo vides, ô auditor, aliquando legi scripturam in auribus tuis, quam non intelligis, & sensus eius tibi videtur obscurus, interim hanc primam suscepisse vtilitatem, quòd suo auditu velut præcantatione quadam noxiarum virtutum quæ te obsident, & quę tibi insidiátur, virtus depellitur & fugatur, obserua tátum ne efficiaris sicut Aspides surdę & obturantes aures suas ne audiant voces incantationis & venefici, quo incantantur à sapiente. Hæc autem idcirco diximus, ne fastidium capiamus, audientes scripturas, etiamsi non intelligimus. Sed fiat nobis secundum fidem, credentibus: quia omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est. Si ergo diuinitus inspirata est, & vtilis, etiamsi non sentiamus, credere tamen debemus quia vtilis est. Solent medici Prębere interdum cibum aliquem, interdum etiam potum dare (Verbi gratia) ad discutiendum caliginem visus, nec tamen in edendo ipso cibo vel in potando sentimus, quia vtile est & prodest oculis, sed cùm transierit visum cibi illius & poculi virtus, paulatim purgat aspectum, & tum demum sentire incipimus, quia cibus ille & potus profuit oculis: hoc ergo modo credendum est etiam de scriptura sancta, quia vtilis est & animę prodest, etiamsi sensus noster ad præsens intelligentiam non capit, quoniam & bonæ virtutes quæ nobis adsunt reficiuntur, & contrariæ torpescunt, his meditationibus & effugantur. Hactenus Origenes. Vides autem Harpage, quemadmodum ille & rationibus & appositis quibusdam similitudinibus etiam non intellecta scripturarum verba prodesse, vel promentibus ea, vel audientibus, planum facit? Idque ex eo ipso Pauli capite prolato testimonio, quod tu pro tua sententia confirmanda citasti. Sed audi quæso. Si non promendę sunt vel non audiendę præcationes nisi quas intelligas, quid ex eo consequetur aliud, quàm nullum fore in ecclesia Dei psalmorum vsum quos Dauid conscripsit? quotumquemque enim reperies, etiam ex doctoribus, qui sententiam eorum assequatur quacunque tandem lingua promantur? Deinde verò qua nos alia pręcandi formula magis vti fas est, nisi quam nobis Christus ipse præscripsit, quæ propter hanc etiam causam oratio dominica vocatur? Habemus eam in linguam vernaculam conuersam, quàm multos autem inueniri putas, qui vel tertium illius verbum, saltem, ad litteram intelligant? certè ex imperita multitudine vix centesimum quemque (vt interim de sensu taceam, quem ne ij quidem assequuntur omnes, qui sibi cauti præ cęteris esse videntur) qui litteram intelligat reperies. Apud Russos, neque Græcę neque Latinæ linguę in sacris vsus est. Nunquid autem quæ pronunciat sacerdos, è populo quiuis intelligat? Pleraque ne sacerdotes quidem ipsi. Nemo apud eos queritatur officia diuina non intellecta decantari. Sexcenti iam & amplius anni intercesserunt, cum Cirillus & Methodius à sede Apostolica impetrarunt, vt eis rem diuinam facientibus, lingua Sclauorum vti liceret. Ac ne nunc quidem fortasse desunt qui meminisse queant, etiam in templo sanctæ crucis, quod in Clepardia est, Sclauorum lingua sacerdotes sacris operantes vsos fuisse. Sed verisimile est quòd plures fuerint qui Latinam, quàm qui Sclauorum linguam intelligerent. Itaque cùm eam ob rem, tum alijs ex causis factum est, vt ea lingua rem diuinam facientes vti desinerent,

Multæ virtutes intra nos nostri curā habentes.

2. Cor 14. *Sensus noster aliquando inter orandū sine fructu, spiritus autem pascitur ex auditu diuinæ scripturæ.*

Ioan. 14.

Aspides surdæ & obturantes aures suas, dicuntur heretici. *Psal. 57.* *2. Tim. 3.*

Si non promēdæ sunt precationes, nisi quas intelligas, sequeretur in ecclesia De psalmorum vsum fore inutilem. *Matt. 6.*

Lingua Cirilli & Methodii.

Multis de causis apud plerosque effectum, vt vernacula lingua sacra fierent.

nerent. Constat autem in Morauorum gratiam id potissimum impetrasse Cirulum & Methodium, quòd ea gens ipsis auctoribus in Christum credere cœpisset. Sed nec apud Morauos, quorum tamen lingua propiùs ad Sclauorum dialecton accedit, nec apud nos diu mos ille durauit, quòd plus adferre detrimenti quàm emolumenti visus est. Quamobrem & apud Morauos etiam illos qui catholicæ sunt communionis, eadem qua apud nos, hoc est, Latina lingua rem diuinam facientes vtuntur. Ac vix est vlla lingua sub sole, quæ latius quàm nostra pateat, cùm plus etiam quam quartam Europę partem complecti videatur. Hac enim vtuntur & Boëmi, & Morauí & Cassubi, & Rusi, & Moschi, & vnde nos originem duxisse putamus, Sclaui, Suetij, Dalmatæ, Boznenses, Croatæ, Bulgari, Rasciani, Serbi: & aliç gentes nonnullæ. Cęterùm sic inter se nationes hæ dialectis variant, vt minùs etiam Saluum, aut Dalmatam Polonus intelligat, quàm Hollandum aut Burgundum, Sueuus aut Heluetius. Quàmlibet autem non ipsos amemus, tamen illud fateamur necesse est: Sclauorum aut Dalmatarum linguam esse multò elegantiorem quàm sit nostra, ita, vt si precationes & sacras lectiones in vernaculam transferri linguâ oporteret, in eam potissimùm transferédę sint à qua nostra duxit originem, quæ pręstat etiam cæteris elegantia. Cùm præsertim Dalmatica lingua sacros libros Hieronymum vertisse constet, vt in eius vsu minùs esse periculi videatur. Cùm autem & illud manifestum sit, quòd in diuinis officijs vsus illius aliquando fuerit, quis est qui dubitare queat, non sine causa eum non apud nos magis quàm apud ipsos etiam Boëmos & Morauos, qui modo catholici sunt, intermissum fuisse? (Har.) Quid autem impediret, quò minùs sua quæque gens dialecto vteretur in eiusmodi sacris lectionibus, & precantationibus conuertendis? (Ara.) Atqui hoc nec Rusi faciunt, quos tanta constet esse religione in diuinis officijs ea dialecto peragendis, quam à maioribus suis traditam acceperunt, vt si quid ab illa variarent, grandi se piaculo obstrictos iri persuasum haberent. Nunc tu vide Harpage, dum nimiò plus de eo solicitus es, vt omnes omnia intelligant, si fortè concessum tibi sit quod optas, ne, qui capiti mederi potissimum debebas, non sine magno capitis discrimine rem diuinam tantùm curare videaris. Caput enim est, vt verum diuinarum scripturarum sensum retineamus, quod ita multis & varijs translationibus vix rectè prouideri poterit. Quis enim præstabit, si sua quęque gens dialecto sacras precationes & lectiones versas habuerit, nullus vt error in vertendo committatur? Atqui nusquam erratur, quàm in hac parte periculosiùs, & est vsu compertum, versiones istas litterarum sanctarum in linguam gentis alicuius vernaculam, multum ecclesiæ Dei incommodi attulisse. Nam pręterquam quòd ista omnium omnia intelligendi, ac plusquam oportet sapiendi nimia quædam auiditas eundem propè nostris temporibus fructum attulisse videtur, quem attulerat primis parētibus nostris esus ligni scientiæ boni & mali, dum ex bonis Latinis mala Germanica fecit Martinus Lutherus, sacris biblijs vertendis, plus eum quàm sexcentos errores admisisse, à catholicis animaduersum est. Nec id à catholicis tãtum. Confer Zuinglij translationem cùm ea quam Lutherus edidit, non paruis de rebus magnam discrepantiam, vel pugnantiam potius inuenies, vt si nulla alia, vel hęc sola causa deterrere nos deberet à diuinis oraculis in vernaculam linguam vertendis. Paulus etiam loqui non permittit mulieribus in Ecclesia. Nunc translationibus istis in linguam vernaculam factum esse cernimus, vt quas lanam texere sub id tempus magis expediebat, eę sibi docendi quoque potestatem iam arrogauerint, ac si quis eas ad officium sanitatemque reducere velit, plus cum illis, quàm cum ipsis viris negotij sit habiturus, cùm ne viris quidem per vxores catholicos esse liceat, & sæpe quod vult vxor, credere maritus cogatur. Nunquid omnes Apostoli, nunquid omnes prophetæ, nunquid omnes doctores, dicit Apostolus? nunc hæc scripturarum prophanatio veriùs quàm translatio, non solum Zonarios, Bouilos. Pistores, Sartores, Sutores, Verùmetiam Zonarias, Bouilas, Pistrices Sartrices, Sutrices, facit nobis Apostolas, prophetissas, doctrices & omnem propemodum ordinem, ex ecclesia Dei sustulit, vt Hierusalem loco, quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio in idipsum, Babylonem quandam extructam videre liceat, in qua rerum omnium horrenda quædam est confusio. Hunc fructum & apud finitimos, & apud nos quibusdam in locis videmus nunc & ingemiscimus, ex hac diuinarum scripturarum in vernaculam linguam versione. Quin audire etiam quosdam licet dicentes: Ego ipse pastor esse animę meæ, & eius curam gerere teneor, si quid erratum à me fuerit, episcopus pro me supplicium gehennæ non luet. Estne autem hoc illi Dei verbo cōsentaneum? Fili hominis speculatorem dedite domui Israël, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me. Si dicente me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, neque locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat, ipse impius in iniquitate

Nationes septentrionales quæ lingua Polonica vtũtur.

D. Hieronymus sacros libros in linguam Dalmaticã vertit.

Quare sit orandũ potiùs lingua Latina quã vernacula.

Gene 3.

M. Lutheri errores plusquam sexcenti à catholicis animaduersi in sacris biblijs vertendis.

1. Cor 14.

Mulierum nostri temporis audacia simul & arrogantia impudẽtiaque.

1. Cor. 15.

Quid nobis attulit scripturarum in vulgarem linguam translatio, ne dicam prophanatio.

Psal. 121.

Ezech. 3.

Pastores Ecclesiæ tum pro se, tum pro omnibus sibi concreditis reddere Deo rationem tenentur.

quitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Aut illi quod per Paulum locutus est, obedite præpositis vestris & subiacete eis, ipsi enim peruigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris. Comminatur Dei spiritus per prophetam, quòd de speculatoris, hoc est, episcopi manibus animã sit illius requisiturus, quem à via sua impia non fuerit auertere conatus. Loquitur idem per Paulum, quòd præpositi siue episcopi peruigilant, quasi rationem pro animabus sibi commissis reddituri. Et isti quoniam legerunt aliquid ex veteri aut nouo testamento, per Lutherum aut Zuinglium in vernaculam linguam verso, negant Dei vocem se requisiturum sanguinem populi de manibus prælatorum, eosq; de sibi commissis animabus rationem reddituros, dicentis: Ipsi sibi doctores, ipsi suarum animarum episcopi sunt, & pastores ipsi ligant, ipsi soluunt cõscientias suas arbitratu suo, ipsi sibi non episcopi modò, verùm & Papæ sunt & concilia, neque viri magis quàm fœminæ, quarum petulantia minùs etiam est ferenda. Sic transferendis in vernaculam linguam sacris biblijs effectum est, vt omnis ex ecclesia sublatus ordo iam esse videatur. Non temerè autẽ dictum est ab eo quem propter singularem diuinarum scripturarum peritiam theologum Græci vocant, quòd nõ omnium est de Deo deque rebus diuinis disserere, quodque neque omni loco, neque omnibus, neque omnia sunt propalanda. Ignorare pleraque satius est, inquit Tertullianus, ne quid quod non debeas, notis: quia quod debeas: nosti. Quem sequutus Hilarius. Habet, inquit, non tam veniam quàm præmium ignorare quod credas: quia maximum fidei stipendium est sperare quæ nescias. Et æqualis Tertulliani Clemens Alexandrinus: Fides, inquit, non sapientum secundum mũdum, sed eorum qui secundum Deum sunt sapientes, est possessio: illa autẽ etiam absque litteris discitur, eius autem scriptum, quod & ad rudes ignarosque homines pertinet, & est diuinum, vocatur charitas, quæ est decretum spirituale. Vides quemadmodum etiam absque litteris disci posse fidem docet Clemens, & eius scriptum, quod etiam diuinum appellat, vocari dicit charitatem? Ex eo discere licet, non in eo quantum, intelligas, sed in eo quantum credas, & credendo ames, permultum esse positum: cùm certum sit, etiam si pleraq; non assequantur, in fide maiorum suorum saluos fieri minores. Nulla itaque est huius rei necessitas, vt officia diuina, vernacula lingua celebrentur: cùm præsertim qui sibi nouandi omnia licentiam potius, quàm auctoritatem arrogarunt, apud eos non eundem hac in re morem obseruari videamus, apud quos quot ciuitates, tot cernere licet rituum diuersitates. Nam alibi vernacula lingua cantantur omnia, Latina nihil. Alibi Maçaruneam quãdam videre licet, dum Germanicis Latina miscentur. Neque desunt qui prorsus reijciunt omnem cantum ecclesiasticum. In hac igitur istorum varietate qui rerum nouandarum cupidi segregauerunt seipsos ab ecclesia Dei, etiam si quid mutare nobis propositum esset, nõne satius fecerimus, vt dum inter ipsos priùs conueniat expectemus, quorum sibi plerique vestigia persequenda putant? (Hat.) Atqui in Lateranensi Concilio cum decretum sit vt sua cuiq; genti lingua, diuina officia celebrentur, quî fit quod huic tam salubri decreto non paretur? (Ara.) Quid si quod in Lateranensi concilio decretum est, tu non intelligis? verba decreti sunt: Quoniam in plerisque partibus intra eandem ciuitatem atque diocœsim, permixti sunt populi diuersarum linguarum, habentes sub vna fide varios ritus & mores, districtè præcipimus, vt pontifices huiusmodi ciuitatum siue diocœseôn sibi prouideant viros idoneos qui secundum diuersitatem linguarum & rituum diuina illis officia celebrent & ecclesiastica sacramenta ministrent, instruendo eos verbo pariter & exemplo. Prohibemus autem omninò, ne vna eademque ciuitas seu diocœsis diuersos pontifices habeat. Quæso te, nunquid sancitum hic aliquid est de ritibus nouandis, & non de conseruandis potius, qui recepti sunt? Non est dubium quin Græca lingua multò antè quàm Latina, diuina officia in orientali præsertim ecclesia peragi cępta fuerint, qua scripturas omnes canonicas noui testamenti, præter vnum Matthæi euangelium, traditas nobis esse non ignoramus, ita vt à Græcis ad Latinos Christiana fides fuerit propagata. Quin & illud iam docuimus trecentis annis antè decretum hoc latum, Sclauis permissum fuisse, vernacula sua lingua rem diuinam facere. Quòd autem ex quo tempore Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, cæteræque prouinciæ Christi fidem receperunt, fuerit vnquã apud has, vel alias occidentis aut septentrionis ecclesias in diuinis officijs vernaculę linguæ vsus, à quoquam doceri posse non puto. Hoc igitur constitutum est in concilio Lateranensi, vt ne ciuitas aut diocœsis vna duos episcopos habeat, sed vnum tantùm, qui secundum diuersitatis rituum & linguarum prouideat de viris idoneis vnicuique populo. Verbi gratia: Venetijs, quæ est ampla & copiosa ciuitas, ac orbis totius Christiani florentissimum emporium, sunt varij ritus, variæ linguæ, mores quoque diuersi. Sunt Græci & hi quidem catholici (nam & inter

Græcos,

Hebr. 13.

Omnis ex Ecclesia sublatus ordo iam propemodũ esse videtur.

Lib. 1. Theologiæ.

Tertullianus.

Hilarius.

Clemens.

Absque litteris fides discitur.

In fide maiorum salui fiunt minores.

Vide quæso omnium rerum germanæ confusionis descriptionem.

Interpretatio cõcilij Lateranensis, quo decernitur vt vnaquæque gens sua lingua diuina officia celebret.

A Græcis ad Latinos Christiana fides prõpagata.

Vna ciuitas aut diocœsis, duos episcopos habere non debet.

Græcos,catholicos adhuc reperire licet)suo ritu ac lingua:sunt Sclaui,qui sua, sunt reliqui populi occidentales,qui Latina lingua, rem diuinam facientes, in templis vtuntur.Decretum igitur in concilio Lateranensi vult, vt quocũque ritu ac lingna celebrata fuerint officia diuina, ne quisquam ad ea se ingerat, cui non fuerit ab episcopo ciuitatis aut diocœsis prouisũm. Vt autem sacerdotibus rem diuinam facientibus, præterquam vbi vetus iam obtinuit consuerudo, vernacula vti cuiusque lingua liceat, de eo verbum extat nullum.(Har.) Nónne verba decreti sunt vr prouideant pontifices viros idoneos,qui secũdum diuersitatem linguarum & rituum diuersorum populorum diuina illis officia celeb rent?quid autem aliud his verbis, quàm illud sancirum esse videtur, vt sua cuique genti patria lingua diuina officia celebratentur?(Ara.) Erras Harpage. Non ea fuit mens patrum, qui fuerunt in concilio Lateranensi congregati. Nam si hoc illi sensissent quod tu vis,iam inde à trecentis & quinquaginta annis(sub hoc enim tempus concilium illud est habirum) & in Germania, & in Anglia, Vngaria,Polonia, Boëmia,Dania,Scotia,Suetia,Noruegia,& in reliquis omnibus his Christianis regnis, vsus latinæ linguæ in diuinis officijs intermissus vel potiùs abolitus prorsus fuisset: quem tamen citra cuiusquam interpellationem sicut ab initio, ex quo tempore Christi fides in ijs tertis recepta est,ita post concilium hoc Latheranense retentum,& ad nostram hanc ætatem vsque transmissum ac propagatum esse videmus. Sed si quis temporum rationem diligenter expendat,facilè quæ causa fuerit huius decreti ferendi cognoscet:qua cognita quæ fuerit in eo ferendo patrum intentio,planum fiet.

Quo tempore habitum est Concilium Lateranense.

Concilium Lateranense habitum fuit sub Innocentio.

Concilium cuius hoc decretum profertur,habitum fuit sub Innocentio tertio:quo tempore & Constantinopolitana, quæ dudum Græcorum imperio patebat, & Hierosolymitana ciuitas in Latinorum potestatem peruenerat. Itaque præsentes in eo tum Constantinopolitanus & Hierosolymitanus patriarchæ adferunt, quod Græci tum ad obedientiam Apostolicę sedis reuersi fuerant. Quorum mores ac ritus, quantum cum Deo possent sustinendos esse, pattes decreuerunt. Quamobrem non erat visum patribus, vr impedirent Græcos, quominus,quemadmodum sua lingua suoq́ue ritu Latini, sic illi quoque(quamuis sub Latinorum potestate reducti)sua & ipsi lingua, suoq́ue ritu rem diuinam facientes, vterentur: sed hoc tantum vt constitueretur necessarium esse putauerunt,ne propter diuersas linguas & ritus,duos aut plures episcopos vna ciuitas au diocœsis haberet. Nã capta per Latinos Cõstantinopoli,Francorũ & Venetorum opera,sic inter Francos & Veneros cõuenerat, vt si designatus esset ex Francis Imperator, Veneti darent Antistitẽ,ne penes vnam gentẽ vtraq; esset dignitas. Ac designatus tum erat Imperator Balduinus Flandrensis Comes. Antistitẽ verò siue patriarchã dederant Veneti Thomam Maurocenũ. Neque dubiũ est quin suæ quoq; gentis,suique ritus & linguæ patriarchã episcopũ habere Græci cupiuerint,quibus vt sua lingua,suoq́ue ritu vterentur, facilè concessum est: Duos autẽ vr haberet episcopos vna ciuitas & diocœsis, concessum non est.(Har.)Video te promptiorẽ ad omnia refellenda quæ per me adferuntur,quam vt contradicere tibi queam.Sed obsecro te(quandoquidem hæc tria,quę tanta contentione nunc expetuntur inter ea multi numerant, etiam catholici, quę Græci vocant ἀδιάφορα,Latinè dicere licet indifferentia)est no quod impediat quò minus tanroperè flagitantibus concedi possit?(Arat.)Vtinam autem in flagitatores istos non rectè quadret illud quod à Christo dictum est,nescitis quid petatis. Verùm hac de re concilij sententiam expectare præstiterit, cuius cognitionem, vt vnius alicuius aut hominis,aut etiam prouinciæ,aut regni, calculo anteuertat,ferendum esse non videtur. Non est nostrum Harpage, quid vnaquaque de re decernere debeat Oecumenico Concilio præscribere,sed quod ab illo præscriptum fuerit,ei parêre nostrum est. Verùm intereà tamen tenere me non possum,quin ex August.proferam nonnulla, quæ qua de re nunc agimus ab ea non esse videntur aliena. Sicut enim nunc sunt qui nimio plus ventri & abdomini seruientes,ieiunia prorsus abrogara cupiunt, præcipuè quòd vel ad dierum obseruationem,vel ad ciborum discrimen attinet:sic fuit Augustini seculo quidam Vrbicus qui longè diuersa ratione peccaret. Is enim non modò non detractum aliquid de ieiuniorum diebus,verùm auctos illos potius cupiebat,nam çum quarta tantùm & sexta feria ieiunarerur per torum orbem Christianum, exceptis quadragesimæ diebus, ille quoniam Romæ & apud paucos occidentales non prandeti sabbatis videbat,damnabat omnes quicunque sabbaris à prandio non abstinuissent. Quo nomine grauiter ab Augistino obiurgatus: Quis ferat,inquit,per omnes orientales, & multos etiam occidentales populos Christianos,de tot tantisque famulis famulabusq́ue Christi sabbaro sobriè modesteque prandentibus, ab illo dici, quod in carne sunt, & Deo placere non posint? & quòd de illis sit scriptum:Recedunt iniqui à me: & quòd sint ventricolæ?

Adiaphora seu indifferentia.

Matt.20.

Concilijs parendum, non eis quid præscribendum.

August. Epist 86. ad Casulanum.

colæ? Iudæam Ecclesiæ præponentes, & ancillæ filios & lege non iusta, sed voluptaria consulentes ventri, non disciplinæ succumbentes, & quod caro sint, & mortem sapiant, & cætera huiusmodi? Quæ si de vno quopiam Dei famulo diceret, quis eum audiret, quis eum non deuitare deberet? quum ergo his operibus atque maledictis insectatur Ecclesiam per totum mundum fructificantem atque crescentem & die sabbati penè vbique prandentem, admoneo vt sese cohibeat, &c. Quod de Vrbico dixit August. nunquid non multò rectius dici potest de his, qui laicis calicem, qui sacerdotibus vxores dari, qui diuina officia vernacula celebrari lingua postulant? Quid enim? an isti quoque maledictis & probris Ecclesiam non incessunt? an in eam insultabundi non inuehuntur, qui non dubitant sexcentis his annis (ex eo enim tempore ferè suaue Christi iugum recepit Polonia) quotquot fuerunt maiores nostri, ac non nostri magis quàm omnium aliorum populorum qui Christiano nomine censentur, eos aut cæcitatis, aut impietatis omnes condemnare? qui non viderint clara scripturæ verba, Bibere omnes ex calice iubentis, prohibere nubere, doctrinam esse dæmoniorum affirmantis, linguis quibus intelligi posint, loqui aut orare præcipientis? aut si viderunt, eò sunt impietatis prolapsi, vt ea contra suam ipsorum conscientiam interpretati fuco imperitioribus facto, contra tam aperta & manifesta Dei verba venire non dubitauerint? Non putauit Vrbico concedendum Augustinus in re multo minore. Quid enim in eo momenti est, prandeatur sabbato nécne, cum alicubi pransum, alicubi non pransum, vtrobique rectè fuerit, & nunc vbique non prandeatur modò, verùm & cœnetur, exceptis quadragesimæ, vigiliarum, & quatuor temporũ diebus? Nam qua de re nihil certi statuerat diuina scriptura, nec Ecclesiæ (quam ille præcipit audiendam) decretum vllum intercesserat, in ea suo quemque sensu voluit abundare, & ad quamcunque venisset Ecclesiam, eius morem obseruare, ne vel pateretur scandalum, vel faceret. Si in re tam leui, nihil esse concedendum Vrbico putauit Augustinus, quid eum, si nunc viueret, facturum fuisse putas, si qui sunt ex imperita multitudine, eos tanto studio contendentes audiret, vt qui tot seculis in Ecclesia Dei recepti sunt ritus, ac plenariorum conciliorum auctoritate confirmati, nulla legitima ex causa nunc tandem in vna aliqua prouincia seorsum ab orbe reliquo Christiano abrogentur? Qui si bono tamen animo, bonoque consilio peterent, sicut Cyrillum & Methodium aliquando fecisse scimus, fortasse non indigni videri posint qui audirentur. Nunc autem cum præclarè moneat Athanasius, idquod pietas etiã suadet, vt benè de patribus illis sentiamus, à quibus rectè viuendi instituta & pietatis doctrinã accepimus, nisi nos adulterinos esse filios declarare velimus, isti nõ aliam ob causam, hæc petere videntur, quàm vt patres quondam suos, quos nos etiam nunc patres esse nostros agnoscimus, ac deinceps etiam semper agnoscemus, iam inde à sexcẽtis propè annis, aut cæcos aut impiòs fuisse planũ omnibus facere queant: atq; hoc sibi quasi gradum atq; aditum faciãt, ad reliqua sua impia dogmata propaganda. Qui enim sunt qui tãtopere ista flagitãt? nunquid nõ multò maxima ex parte aut Lutherani omnes aut Zuingliani siue Caluiniani quos vocant Sacramentarios, aut Picardi, aut Seruetiani siue noui Arriani, qui solum Deum patrem, & neminem alium adorandum, & inuocandũ esse contendunt, quòd ille tanquam solus Deus videt corda nostra quod nulla creatura facere potest? Et est præceptum veteris legis, vt qui adorauerit alium quempiam prętер Deum solum, occidatur: ad quem Deum intercessorem, mediatorem, & procuratorem alium habemus nullum, quàm solum dominum Iesum Christum. Quasi verò nõ æquè sit ipse Deus atque pater, & non æquè sit adorandus & inuocandus atque pater. Tales itaq; cùm sint qui sibi concedi ista postulant, quid aliud eos importuna sua petitione quęrere verisimile est, quàm à Christi corpore ab vna sancta catholica apostolica Ecclesia, separationẽ? Intelligit Satanas concordiam simul iunctam omninò vinci nõ posse. Itaque sicut lupus ouem à grege secernere: sicut accipiter columbam ab agmine volantium separare conatur: sic ille cùm sibi non esse satis viriũ aduersus omnes perspiciat, solitudinẽ quærit circumuenire singulorum, atque hoc maximè laborat, vt quos potest à reliquo Christi corpore segreget, quò sic segregatos magis habeat suis insidijs opportunos. Hanc itaque segregationem summo semper studio sibi cauendam esse patres omnes catholici & orthodoxi putauerunt, inter quos Augustinus adeò nulla in re communicandum esse dixit cum ijs qui segregauerunt semetipsos, vt ne magna quidem exigente necessitate, ieiunandum esse die dominico censeret. Non quod ieiunando peccare quempiam existimaret: sed posteaquàm hæretici impijssimi Manichæi die dominico, non aliqua necessitate occurente peragere, sed quasi sacra solennitate statuta dogmatizare cœperunt & innotuerunt populis Christianis, grande nefas arbitratus est, aliquid commune cum hæreticis habe-

Hæretici schismatici maledictis & probris ecclesiam Dei incessunt.

In eo quod diuina scriptura nõ præcipit, nec ecclesia Dei, quisque suo sensu abũdare potest.

Prisci ritus ecclesiæ non abrogandi.

Anastasius.

Patres nostri semper agnoscendi.

Qui sint illi, qui volunt sacrum ac reliqua officia, lingua vernacula celebrari.

Deut. 30.

Venusta similitudo luporum & accipitrum Ad Satanam & eius ministros.

Segregatio ab ecclesia summopere cauenda Augustin. Epist. 86.

Ad Casulanũ Manichæi impijssimi hæretici.

 cis habe.

Nihil commune cum hæreticis habendum. Bud. 10. Cano. 1.

cis habere. Sic apostolorum auctoritate, ne communicare cum Iudæis Christiani viderentur, Sabbati loco domloicus dies, vt sanctificaretur, sancitum est, cùm tamé scriptura dicat: Sabbata sanctifices, non diem dominicum. Sic eorundem auctoritate cóstitutum est eadem ex causa: Si quis ante vernale equinoctiũ sanctum paschæ diem cum Iudæis celebraret, episcopus aut presbyter, vt abijceretur. Quin & illud obseruatum est, quandiu durabat sacerdotium Iudæorum, vt qui ministri reconcilationis Apostolorum temporibus fungebaotur, non sacerdotes, verum presbyieri vocarentur. Adeò ne

Ministri reconciliationis presbyteri, non sacerdotes ab apostolis vocati, Maria nõ Christotocos, sed theotocos, id est, Dei genetrix, iussa appellari in concilio Ephesino. Mat. 1. Luc. 2.

nomine quidem appellari Christianorum, quo Iudæorum sacerdotes dignabaotur. Ab Ioanne quoque Chrysostomo grauiter eos reprehensos esse legimus, qui ieiunassent ijsdem diebus, quibus Iudæi solenniter ieiunabant. Sic in Ephesino Concilio cùm Nestorius Christorocon oou autem Theoton esse Mariam virgioem asseueraret, sub anathematis pœna fuisse legimus interdictum, ne quis eam Christorocon auderet appellare, non quòd hoc quoque nomen illi rectè tribui noo posit, sed quòd obuiandum errori patres putauerunt, quò Nestorius purum hominem Christum, noo autem Deum & hominem Mariam peperisse contendebat. Ac queritabatur Nestorius contra verbum Dei veniri, quòd matrem Iesu vocari Mariam legamus in euangelio, matre Dei vocari nusquam iu scripturis reperiatur. Obtinuit nihilominùs concilij decretum, adeò vt nunc etiam vix vlla sit vernacula gentis cuiusque lingua, quæ modò Christo nomẽ dederit, qua Maria nõ Dei potiùs, quã Christi mater vocetur. Sic in Toletano quo-

Cano. 5.

que quarto cócilio, propter vitandum schismatis scandalũ vel hæretici dogmatis vsum, decretum est, vt simplex tenetur baptismi mersio: ue viderentur qui tertiò mergunt, hæ-

Greg. lib. 1. epis. 41. in Registro.

reticorum approbare assertionem, dum sequuntur & moré: quod quidem auctoritate Gregorij magni factum est. Vides igitur quid in eiusmodi ritibus patres nostri sequuti potissimùm fuerint, duo nimirum. Vnum, vt ne quid Christiani vel cum Iudæis vel

Leo papa Epist. 4. cap. 2. 1. Cor. 1. epist. 41. Duæ causæ quare hæretici veteres ritus mutari cupiunt. Cant. 6.

cùm hæreticis commune haberent: Alterum, quod à sanctissimo Leone scriptum est, non aliter vuus grex & vnus pastor esse possumus nisi (quod iterum atque iterum monet Apostolus) idipsum dicamus oẽs: Nisi perfecti simus in eodem sensu & in eadem sententia: nisi ritus etiam eosdem obseruemus. Nunc isti propter duas contrarias causas veteres ritus mutatos cupiunt. Primùm, vt cum hæreticis potiùs quam cum sanctis patribus nostris catholicis & orthodoxis cõmunicare videamur: deinde vt nos ab orbe reliquo Christiano diuidamus. Terribilis est Sarenæ castrorũ hæc acies ordinata. Quamobrẽ nihil aliud cõtendit magis & elaborat, quàm vt rumpat ordines, vt segreget, vt diuidat: quòd simul vt perfecerit, iã optatam erit victoriam consequutus, Atqui conatibus hisce Satanæ fideles omnes omni ope resistere oportet. Nam vt nihil sit in

Nihil perniciosius quàm separationis principium.

ipsis rebus, quæ petuotur, mali, tamen in separatiooe tautum est mali, nihil vt fieri possit perniciosiùs, cum principium sepatatioois, quã finem reperire multò sit facilius. Deinde verò nullum est crimeo quod multis modis ab hoc vno crimine non superetur. Itaque res est non admiratione magis quàm cõmiseratione digna, quòd audire quosdam licet dicentes, religione quadam, vel (vt magis trito verbo vtamur) conscientia sua, prohiberi, quò minùs à calice sibi temperent aut altera tantùm specie contenti sint.

Peruersa hæreticorum religio & conscientia. Ioan. 18.

Nunquid non hæc peruersa quædam est religio, siue conscientia? Nunquid non illi Iudæorum simillima, quibus religio fuit in prætoriũ ingredi ne contaminarentur: cæterùm Christum illudendum, flagellaodum, crucifigendum tradere, oulla fuit religio. Ad eundem modum isti quoque conscientia præmi se dicunt, si à calice abstineant. Si verò corpus Chiisti mysticum lanient, pro quo corpus ille suum viuum & verũ in mortem

Acto. 10.

tradidit: si saoctá ecclesiam catholicam lacerent, quam Christus acquisiuit saoguine suo, si multas in partes eam dissecent, nulla religione tanguntur, nullo conscienriæ scrupulo premũtur. Tu verò Harpage, si sapis, ab eiusmodi peruersa religione tibi diligeoter ca-

Pia exhortationes. Matt. 23.

uebis, ne tu quoque numerari queas inter eos, de quibus scriptum: excolantes culicem, camelum autem glutienres. Nulla autem in re maiori tangaris religione, nec vnquam te magis tua grauet cõscienria, quàm cùm discessionem, cùm separationem cùm præcisioné à Christi corpore tibi sit aliquis persuadere conatus, tum verò dicito religione prohiberi, conscientiá tibi tuam non permittere, vt quòd certò persuasum est post habeas:

Extra ecclesiam non est salus.

& quemadmodum olim qui fuerunt exrra Arcam Noë, regoante diluuio perierunt, sic extra catholicam ecclesiam saluum esse posse neminem. Quamobrem iotra huius te septa contineto, quem sensum & consensum illius esse vides, ab eo temerè oe discedito,

Nihil aliud credendum, quã quod credit ecclesia.

Quamlibèt vociferetur per membra sua Satanas. Scriptum est enim. Et qui noo es ex doctissimorum numero, nihil aliud ei clara voce respondeas, quàm, credo sanctam ecclesiam catholicam: Sicut ab illa doctus sum, credo: quam scripturam adfert, eam canonicam, eam diuinitùs inspitatam, eam esse tanquam Dei verbum recipiendam, sic

non alio

non alio ſenſu, quàm quem illa me docuit, hanc ipſam ſcripturam verbum eſſe Dei credo, & tanquam Dei verbum recipio. Si quis autem contrarium ſenſum adferat, eum tanquàm à malo ſpiritu profectum repudio. Ad hunc modum ſi egeris Harpage, nõ errabis, nec de regia via deflectes vnquã. Quoniam verò iam aduesperaſcit, ſatiſque multa verba de rebus ijs feciſſe videmur, de quibus ſermo nobis fuerat inſtitutus, finem iam dicendi faciam, ſi priùs ex Auguſtino paucis admonuero, quid ille maximè ſequendum, in ſcripturarum interpretatione cenſeat. Docet is ſummam & ſcopum ſcripturæ totius, nihil aliud eſſe quàm charitatem. Quiſquis igitur (inquit) ſcripturas diuinas, vel quamlibet earum partem intellexiſſe ſibi videtur, ita vt eo intellectu, nõ ædificet iſtam geminam charitatem, Dei & proximi, nondum intellexit. Qui verò talem inde ſententiam duxerit, vt huic ędificãdæ charitati ſit vtilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille, quem legit, eo loco ſenſiſſe probatur, (quandoquidem ea ſententia fallitur, quæ ædificat charitatem quæ finis præcepti eſt) nõ pernicioſe fallitur, nec omninò mentitur. Sed ita fallitur, ac ſi quiſquã errore deſerens viam, eò tamen per agrum pergat, quò etiam via illa perducit. Ex ijs Auguſtini verbis illud diſcimus, ita demũ à nobis rectè ſcripturas intelligi, ſi intellectu noſtro charitatẽ ędificemus, ad quam quoties intellectum noſtrum referimus, etiamſi non omni ex parte ſenſum ſcriptoris aſſequamur, ad ſcopum tamen illum, quem ſcriptura vult, peruenimus. Sed qui fieri poteſt, vt charitatem ædificet, qui ſeparationis, qui diuiſionis, qui ſchiſmatis auctor eſt? cum nullum ſit ſignum charitatis euidentius, quàm vnanimitas, quàm multitudinis credẽtium eſt cor vnum & anima vna. Quamobrem hanc Auguſtini regulam Harpage ſequamur, ſic enim facilè cauebimus ne vnquam periculoſè fallamur, néue à ſcopo, quem ſcriptura ſibi propoſitum habet, aberremus. (Har.) Tu verò mihi iam perſuaſiſſe propemodum videris, atque in tuam me ſententiam pertraxiſſe. (Ara.) Perſuaſiſſem proculdubiò, niſi Harpagus eſſes: Verùm Harpago, ne, ſi perſuaſum quidem fuerit, perſuaderi poteſt. Harpag. Semeſtre ſpatium ad deliberãdum dari mihi peto. (Arat.) Nulla opus eſt deliberatione. Sed ego tamen intereà Deum precabor, vt auferat abs te cor lapideum, & det tibi cor carneum, quò facilius doctrinam ſanam recipere queas.

Epilogus.

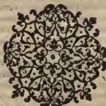
Auguſtinus lib. 1. de doctrina Chriſtiana, cap 35.

Charitas ſcripturarum ſcopus.

Act. 4.

Ezech. 11.

FINIS.

EPISTOLA D. STANISLAI HOSII CARDINALIS VVARMIEN. AD ILLVSTRISS. BRVNSVICI DVCEM HENRICVM.

ILlustrissime princeps, & Domine, dedit ad me non ita pridem Augustâ litteras Dominus Ludolphus Haluerius Illustritatis vestræ Vicecancellarius, quibus perhumaniter illius verbis me salutauit, simul à me petiuit, vt in quo statu res hic versentur, Illustritati vestræ perscriberem. Quod ego tantò maiore cum alacritate faciẽdum esse mihi putaui, quantò plures causæ sunt, quibus Illustritati vestrę me plurimùm esse deuinctum profiteor. Inter quas est illa quidem minimè vulgaris, quòd cùm sororem Serenissimi Regis mei, sibi matrimonio iunctam habeat, non possum illam hoc nomine non plurimùm obseruare. Sed est alia maior etiam, quòd cùm inter eos vitam degat, qui doctrinis varijs & peregrinis abducti, in aliud nescio quod Euangeliũ se transferri passi sunt, constanter nihilominùs in eo permanet Illustritas vestra, quod à puero didicit, & se verè Catholicum & Orthodoxum Principem esse declarat. Quo nomine meritò colitur à pijs omnibus, & in oculis fertur. Ego verò quanti faciam hanc illius in fide Catholica constantiam, quanta in illam vel propter vnam hanc causam meæ voluntatis inclinatione propendeam, nulla satis oratione consequi possum. Itaque non solùm in hoc vulgari admodùm officij genere lubens Illustritati vestræ gratificabor, verùm etiam si quod esse possit aliud obsequij seruituris genus quo magis animum erga illam meum testatum Illustritati vestræ facere possim, hoc certò de me sibi persuadeat, quòd nullum in me addictissimi seruitoris officium requiri vnquàm patiar. Quamobrem de statu Concilij quod hoc tempore scribam aliud non est, quàm apertum id esse XV. Calen. Februarij, quod Ecclesiæ suæ fœlix, faustum & fortunatum Deus esse velit, & habitam esse primam sessionem ad iiij. Calen. Martij: Alteri sessioni diem esse dictam, Xvij. Calen. Iunij. Quot verò hic Oratores adsint & Episcopi, è scheda præsentibus inclusa Illustritas vestra cognoscet. Ac adferebantur huc gratissimi nobis rumores, etiã Illustrissimos Principes Electores Saxoniæ & Brandeborgesem, huc suos citò missuros, quibus vehementer fuimus exhilarati, nisi quòd ea de re certi nihil adhuc habemus. Deum autem precamur, vt & horum, & aliorum Principum mentes in hanc voluntatem impellat, quò suos Oratores mittere ne recusent, cùm causam recusandi nullã habeant. Nec enim aliud nos cupimus vehementiùs, nec aliam ob rem tam frequentes in hanc Germaniæ ciuitatem conuenimus, quàm vt quod infirmum est consolidare, quod ægrotum sanare, quod confractum alligare, quod abiectũ reducere, quod perierat quærere possimus: non cum austeritate imperando, & potentia, sed in spiritu lenitatis omnes qui voluerint instruendo, quò cognoscant, nihil à nobis præter salutẽ ipsorum quæsitũ esse. Quem suæ discessionis à nobis fructum tulerint, nõ sine magno suo periculo multi iam in Germania didicerunt. Nam vt reliquas calamitates taceã, quibus per hos annos quadraginta grauiter afflicta fuit nobilissima hæc prouincia, quo auctore primùm ab Ecclesia Dei discessio facta est, is quemadmodum ipse Christum diuidere conatus est, sic & ipsum à suis quotidiana concisione diuidi videmus, vt vbicunq; doctrina ipsius recepta est, ibi tot fides, quot voluntates, tot esse doctrinas, quot mores, cernere liceat. Ec quemadmodùm præclarus quidam Ecclesiæ doctor scripsit, posteaquàm ita fides scribi cœptæ sunt, vti volumus, aut ita vti volumus intelligi, tandẽ eò res redacta est, vt vbi excessum est ab ea fide, quæ sola est, dum plures fiunt, ad id cœperint esse, ne vlla sit. Quod etiam ipsimet queruntur non vno loco, qui segregauerunt semetipsos, ad atheismũ tandem apud plerosq; ventum esse. Vidimus hic Ducũ Vinatiensium librum, quo nouem, vidimus alium ministrorũ Mansfeldensium, quo sectæ sunt vndecim condẽnatæ, quæ ferè oẽs non aliundè, quàm a Luthero duxerũt originem. Ex his duobus libris cognouimus, Ienenses & Mãsfeldenses ministros, nõ magis à nobis Christianis, quos per contumeliam, vt ipsis videtur, Papistas vocant, abhorrẽte, quàm à Vvitembergensibus & Lipsensibus, quibus visum est in certis doctrinæ Christianæ capitibus, ab ipsis etiam Lutheri placitis nõ leuiter dissidere: nec illius sentẽtię, quæ nõ alio loco, quàm quo Dei verbũ à multis habetur, in omnibus subscribere. An autẽ non præstaret, si qua secta cõdemnanda est, vt id publicè toti⁹ orbis decreto fieret potiùs, quã in aliquo Saxoniæ angulo? Certè quod Catholicũ esse debet, de eo nihil nisi in Ecclesia Catholica, quã Cõciliũ Oecumenicũ repręsentat, statuere fas est: alioqui Catholicum dici non poterit. Non est Vvir-

est Vuittembergensis fides nostra, sed neque Vuittembergensis, neq; Ienensis, neq; Tygurina, neq; Geneuensis: sed est & vocatur Catholica fides, nusquã vt aliquid statuere de ea liceat, nisi in eo Cõcilio, quod propterea vocatur Oecumenicum, quòd ex vniuerso orbe Christiano conuocantur ad id omnes, quotquot se Christianos esse profitentur, vt quod oẽs tangit, ab omnibus approbetur. Vidimus & Flacci, & Galli, & Amsdorffij, & Vvigãdi, & Heshusij, & Matthæi cuiusdam iniquissimi seditiosissimiq; iudicis, (qui sceptro magistratus potiùs coërcendus, quàm stylo refutandus esset) conuicia & maledicta: quibus grauissimis afficiunt nõ ministros tantùm, verùm & Principes Electores omnes, quãuis suppressis eorum nominibus: nec minùs illos, quàm nos, pro condẽnatis habent, & eorum communione cõsuetudineque suis interdicunt. Legimus & Philippi Melanchthonis, (qui miser, cùm ei Lutherus in plerisq; non satisfaceret, iuit de virtute in virtutem, & ex Lutherano factus est ad extremum Caluinianus), graues querimonias de hoc mirabilium hominum genere, qui suo arbitratu damnant quidlibet, neque personis auditis, neque rebus diiudicatis, cum quibus nihil agi posse dicit. Cogunt, inquit, Concilia, quando & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magis intolerabilem, & minùs excusabilẽ auctoritatem ac potestatẽ, quàm Papa Romanus vnquã. Quę quò tandẽ euasura videantur, cogitetur, inquit. Paulò antè verò scribit, quòd in anarchiã euaserint. An autẽ id verum sit, scire meliùs possunt, quorũ res oculis est subiecta. Quãquàm & ego mihi videor animaduertisse quibusdã in locis, vbi suaue Christi iugũ per ministrũ suum Pontificẽ Ecclesiã gubernantis excussum est, etiã Principum iugũ nõ ferè tolerari. Vidimus & Clebitij quendã libellũ, qui inscribitur, Victoria veritatis, & ruina Papatus Saxonici, contra Heshusiũ scriptũ, in quo Lutheranos ad synodũ, & ad disputationem de præsentia vel absentia potiùs, vt ille sentit, Christi corporis et sanguinis in Eucharistię Sacramẽto prouocat, ac easdẽ illis leges pręscribit, quas ipsi nobis Christianis præscribere cõsueuerunt. Quorsum aũt res redijt per Deũ immortalẽ? Iactauit Lutherus euersurum se Papatũ Romanum, qui mille quingẽtis annis in Ecclesia Dei durauit, duraturus etiã iuxta Christi promissum, ad finẽ vsq; seculi: ecce autẽ ipsius Lutheri Papatum, quẽ vix dũ annos quadraginta durasse cõstat in Saxonia, saluo Romano, iã euersum priùs esse non temerè Sacramẽtarij gloriãtur, cũ bona pars eorũ, qui Lutheri fidem fuerãt amplexi, reiecta ea, Zuinglij siue Caluini doctrinã sit sequuta: Ac plurimos in Germania videre liceat, qui de præsentia Christi corporis in Eucharistia nõ solò ab Ecclesia Dei, verùm ab ipsius etiam Lutheri placitis discesserũt: multoq; nũc latiùs Caluini doctrinã propagatam videre licet, quàm fuit vnquã Lutherana. Quo libẽtiùs adduci deberẽt hi, qui dici volũt Cõfessionis Augustanæ, vt quib' de rebus inter se disceptãt, de his iudiciũ penes hoc Oecumenicũ Conciliũ esse vellẽt. Et habituri hic essent æquiores iudices opiniõe sua. Vidimus Flacci supplicatorios quosdã libellos quibus instat & vrget mirabiliter, vt in Germania, vel potiùs in Saxonia Synodus congregetur: à qua tamẽ arceri vult primùm Christianos oẽs, quos illi visum est vocare Papistas, deinde Seruetianos, Suenckfeldianos, Antinomos, Anabaptistas, & Osiãdrinos: neq; sibi cũ alijs, quàm cũ Synergistis, Maioristis, & Adiaphoristis rẽ esse vult, ac miras tragœdias excitat de Cõfessiõe Augustana, quã esse multis in locis mutatã ac deprauatã queritatur: neq; dubitat alicubi falsi crimẽ impingere Philippo, quòd nõ magis Confessionẽ Augustanã, quã ipsos etiã Lutheri libros plurimis in locis adulterauerit. Nec id sine causa. Nã cõtuli ego quoq; aliquod exẽplaria Cõfessionis Augustanę, & ita se rẽ habere cõperi: Nec vlla mihi visa est propiùs accedere ad eã, quæ fuit Augustę oblata Christianissimo Imperatori Carolo, cuius memoria in benedictiõe est, quã ea, quæ Flacci opera Ienæ typis est excusa, & extat in librorũ Lutheri tomo quarto. Cũ itaque de Confessionis etiã ipsius Augustanę fide inter istos disceptetur, quã toties mutatã & deprauatã esse, nõ modò Zuingliani siue Caluiniani, verùm & ipsi vociferãtur veri Lutherani, qui cothurnũ quendã eam appellãt, vtriq; pedi aptũ, cùm auctor ipsius, qui suis eã conscripsit manibus, & in alijs multis, & in eo, quod pręcipuũ est Christianę doctrinę caput, de pręsentia Christi corporis & sanguinis in Eucharistia, nõ ab Ecclesia modò, verũ & à seipso, à magistro suo Luthero diuersum sentiat, & cũ Caluino cõsentiat, nõne satiùs foret, vt de hac Cõfessiõe, quid in ea rectè recipi posset, quòd nõ, huic Oecumenico potiùs Cõcilio iudicãdi potestatẽ isti permitterẽt, eiq; se subijcerẽt, quã vt vni' hominis arbitrio toties mutata iamiã ipsis etiã Lutheranis de ea disceptãdi & altercãdi materiã pręberet? Mihi verò sicuiusquã alteri', certè Lutheranæ sectæ vel maximè videtur interesse, doctrinã vt suã siue Cõfessionẽ huic Oecumenico Cõcilio diiudicãdã permittat: quãdoquidẽ nõ solũ per Sacramẽtarios ea nõnullis locis vehemẽter oppugnatur, ac propemodũ expugnatur, verũ etiã ipsorũ Lutheranorũ inter se mutuis dissidijs extinguitur. Cu-

Mutata Confessio Augustana ab ipso Melanchthone.

tur. Cuperet Flaccus hoc iudicium in Saxonia fieri: cur autẽ non ibi potiùs, vbi totus congregatur orbis Christianus? Scilicet, Saxonica fides cõdenda, & non Catholica potiùs nobis est retinenda. Certè magis ex vsu, magis etiam ex dignitate foret Principum istorũ, vt controuersias istas ministrorum suorum, eorum iudicio potiùs disceptandas permitterẽt, quos pro legitimis iudicibus agnoscunt, & Dominus eorũ Cęsarea Maiestas, & quotquot sunt alij per orbẽ vniuersum Christiani & orthodoxi Reges & Principes, quàm vt vel Flacco se, vel Gallo, vel qui sunt eiusdem farinę, submitterent. Neque dubitare debent, quin Patres hos multò essent æquiores habituri, quàm illos nescio quos. Esset hîc non magis cognoscendi, quàm ignoscendi locus, idque tolerabilioribus cõditionibus, quàm quas pręceptoribus suis proponit Flaccus. Et cũ in Symbolo profiteamur oẽs, credere nos sanctam Ecclesiá Catholicam, nónne magis velle deberẽt Catholicam confessionẽ habere Principes isti, quàm vel Saxonicá, vel Augustanam, vel nescio quam aliam? Iam enim nõ modò prouinciæ, verũ & ciuitates ferè singulæ, proprias & priuatas suas confessiones adferunt. Qua de re vbi statui potest melius, quàm in hoc Oecumenico, quod Catholicá Ecclesiam repræsentat, Concilio? Quamobrem quod suà sponte facturam Illustritatem vestram non dubito, maiorem in modum ab illa peto, vt instare velit apud Principes istos Germaniæ, & eis persuadere, quos pręsertim habet aliqua sibi propinquitate, familiaritateque cõiunctos, vt suos huc Oratores primo quoque tempore mittant. Audio, quòd non ita pridem Illustrißimi Domini Marchionis Brandenburgen. Electoris filia nupsit Illustritatis vestræ filio, quod illi matrimonium fœliciter euenire cupio. Cùm autem is non alienus ab Ecclesia Catholica sit visus, promiserit etiam proximè superiori anno Nuntio Apostolico se suum huc Oratorem missurum, facilè perfecerit apud illum Illustritas vestra, auctoritate sua, vt præstet, quod promisit. Scio non defuturos, qui dehortentur Illustritatem eius ne faciat, vel hanc solam ob causam, quòd à Pontifice Romano Cõcilium hoc est indictum, cuius iugum excussum ab omnibus cuperent: nec alia de re magis laborant, quàm vt nomen illius quàm maximè odiosum & inuisum reddant omnibus, quòd sublato gubernatore, faciliùs circa Ecclesiæ naufragium grassari se posse persuasum habent. Sed quis tandem est, qui posset, præter hunc, Oecumenicum Concilium conuocare? Nihil iam de eo dicá, quòd semper hæc fuerit ecclesiastica regula, iá inde à mille trecẽtis & ampliùs annis, ne præter sententiam Romani Pontificis Concilium vllum celebrare liceret. Fingamus licere, vt alius quisquam indicet. Quis erit ille, qui poßit hoc præstare? Num Imperatoria Maiestas? Est quidem is Regum omnium & Principum excellentißimus, verùm nec à Gallis, nec ab Hispanis, nec ab Anglis, nec à Polonis, nec à multis alijs eo loco habetur, vt ei tanquàm superiori, dicto audientes esse velint, qui Regnorum horũ, & aliorum, gubernacula tenent. Contrà verò, Pontifici Romano libenter hunc honorem habent, & ipsa Maiestas Imperatoria, & oẽs Reges & Principes, quotquot Catholici & Orthodoxi censeri volũt, vt eum tanquàm superiorem agnoscant, & ei debitá reuerentiam & obedientiá præstent, atque ab eo vocari, vel ipsi veniát ad Cõcilium, vel saltem suos Oratores mittant. Quod iá à plerisque factum esse, ex ea, quam Illustritati vestræ mitto, scheda cognoscet. Cùm itaque vel ipsa luce sit clariùs, quòd Oecumenicum Concilium nemo poßit alius congregare præter Pontificẽ, cùm suos ad illud Oratores Imperatoria Maiestas iam ablegauerit, qui subiecti sunt illi Germaniæ Principes, cur id facere detrectent, quod ab Imperatore & Domino suo factum iam esse vident? Nihil honori suo detrahi persuasum habet Maiestas Imperatoria, quin aliqua potiùs illum accessione cumulari credit, si gloriam hanc Deo det, vt quem illi visum est suum in terris Vicariũ constituere, debitam ei reuerentiam tribuat. Et certè nulla res est, in qua piorum Principum vel fides magis exerceatur, vel Christiana quædam humilitas, qua nihil Deo gratius est, clariùs euitescat, quàm cùm non hoc ab illis attenditur, quis ille sit quem in Petri Cathedra Deus collocauit, cum fieri quandoque poßit, vt eadem qua cæteri præditus in firmitate, nec vitæ prorsus inculpatæ, nec omnibus his rebus, quibus libẽtius homines honorem quendam & venerationem tribuunt, sit satis instructus: verùm id solum spectatur, quòd Christi Vicarius, quòd Petri legitimus successor est: vt honos omnis non ad hominem, qui & infirmus est, & suis ipse persæpè vitijs non caret, verùm ad ipsum Deum referatur, per quem in ista Cathedra collocatus est. Nec in homine fiduciæ quicquá ponitur, quod qui facit, eum Propheta maledictũ esse dicit, sed in solo Domino, qui potest per quálibet indignum peccatorẽ, contra spem etiá, & expectationẽ multorũ, ea præstare, quæ maximum ipsius Ecclesiæ fructũ adferre queant: quò sic perspicuum fiat omnibus, non id hominis virtute contigisse, verùm excelsi dextra factum esse. Quá itaque Deo gloriam dat Imperatoria Maiestas, & eius exemplo cæteri Reges & Principes

Christiani,

Christiani,cùm eandem gloriam Deo non dent, etiam subiecti Maiestati illius Germaniæ Principes,vt ipsi per ministrū suum Pontificem ad Concilium eos vocanti pareant, & suos huc Oratores primo quoque tempore mittant? Dicāt illi quicquid volent,vnus vt Ecclesiæ præsit necesse est,si debet vnitas in ea retineri. Et quàm verum sit illud,quòd non aliunde schismata & hæreses obortæ sunt,quàm inde, quòd sacerdoti Dei non obtemperatur,dum Episcopus,qui vnus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur, & homo dignatione Dei honoratus, ab indignis hominibus iudicatur, non iam in Cypriani tantùm libris legimus, verùm etiam in his quę facta sunt in Germania, oculis ipsi nostri cernimus. Excussisse quidam sibi videntur iugum Pontificis:quid autem ex eo consequutum est? Tot fides, quot voluntates: & pro vno Papa, multos iam esse nacti videntur. Nolo iam dicere de his, qui Caluini verbum pro Dei verbo sunt amplexi,quemadmodū hi querantur de illis,qui Lutheri potiùs, quàm Caluini verbum tanquàm Dei verbum adorare malunt,quòd non sustulerint,verùm ad se pertraxerint Papæ tyrannidem,proque ligneo iugo Papæ collo excusso,ferreum ab illis impositum sit? Nihil itaque dicam de Sacramentarijs, quibus nihil est impurius: an autem ad eundem modum de se mutuò non queruntur Lutherani? Quàm grauiter ferat Philippus,quòd maiorem magisque intolerabilem & minùs excusabilem auctoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquam, sibi vendicent Flaccus & Gallus, paulò antè commemoraui. Nunc audiat Illustritas vestra,quid vicissim de Philippo præceptore suo,quamuis suppresso illius nomine,scribat Gallus.

Est verò id muneris & officij mei,haud secùs atque illorum,vt veritati patrociner,& ei contradicentes reprehendam, qualescunq; demùm sint illi, etiamsi sit angelus è cœlo. Adeoq; persuasum habeo,hoc ipso plus me eis honoris & beneficij deferre coram Deo, dum illos culpito,suorum errorum admoneo,atque ad pœnitentiam eos inuito, quàm illos ipsos adulatores & palpones omnes, qui sua adulatione illos in erroribus confirmant, atque in pœnitentia detinent. An verò persuasum habent eiusmodi se esse præceptores,vt ipsorum dictis omnibus necesse sit fidem commodare discipulos? aut id genus sanctos,qui errare non possint? Atqui sanè ne apud Ethnicos quidem nouum isthuc est,vt interim discipolo diuinitùs veritas patefacta sit, atq; etiamnum patefieri possit præ illius præceptore, in qua etiam non dubitet à suo dissentire Magistro. Vnde illa nata est sententia, Amicus Plato, amicus Socrates, magis amica veritas. Atque ante illos quidam insigni præditi sanctimonia errauêre,& in errorem alios induxêre. Tum quoque necesse est Lutherum itidem vt sinātad huc esse præceptorem, & præceptorem omnium præceptorem Christum, à quibus ipsi defecerunt, quemadmodum in hoc omnis nostra superior disputatio acquiescit: Quibus ipsimet iam præceptoribus sese opponunt,planeque ingratos declarant pro veritate manifestata. Pergunt interim, mittuntq; in errorem,& mittuntur, idque sub Præceptorum titulo,perinde vt olim Iudæi sub legis,& Pontificij sub Ecclesiæ titulo.

Atque illi lepidam hanc & seriam collationem (à Doctore,tenebat tantummodò) accipiant, qui sic dicere solitus erat: estque sanè salutaris oratio, quam operæ precium sit non ignorare modò Christianos pro sui fida commonitione. Quemadmodū Iudęi,ait, clamabant,Templum Domini,Templum Domini,& Papistę hactenus clamitarunt,& neque dum clamitare desinunt,Ecclesia,Ecclesia:ita nimirum etiam nostri iam crepitant Magistri & Scholastici Vvittembergenses: neq; ex ipso fundamento quicquam norunt aliud,nisi,Præceptores,Præceptores. Interim præceptoris Christi, cui testimonium reddit Deus,Hic est filius meus,ipsum audite:tum quoque præceptoris Lutheri,cui & scripta & opera testimoniō afferunt, diuinitùs illum ceu postremū vltimi temporis huius Eliam Ecclesiæ & doctrinæ reformandæ excitatum:horum,inquam, præceptorum tum Papistas, tum Adiaphoristas magna cœpit obliuio.

Hoc etiam illud pertinet,quòd nos nouos Pontifices siue Papas & Ecclesię reformatores criminantur. Atqui verò isthuc ipsum in illos equidem quadrare puto. Vt enim Romanos Pontifex id sibi arrogat,se errare non posse,se esse vniuersalem totius Ecclesię Episcopum,quicquid ipse dicat & statuat, id valere oportere, & mera esse diuina oracula,de quibus nemini ambigere, nec cuiquam contradicere fas sit: idque eò, quòd Cathedræ Petri ipse hæres sit,aut esse velit: haud aliter profectò Vvittēbergenses sese comparant,dum,Lutheri & spiritus eius ex sede hæredes esse volunt: cuius tamen spiritus, vt iam cœptum est, tantundem propemodùm apud illos residēre videatur, quantum spiritus Petri Romę apud Pontificem,Cardinales,Episcopos,& illorum gregem,&c.

Nec pauca eiusdem generis apud Flaccum & Amsdorfium reperire licet, nisi quòd omnia nunc in medium adferre, necesse non est. Hoc tantū ostēdere volui, posteaquàm

Papæ iugum excussum est in Germania, multos ibi natos esse Papas, & eos magis intolerabiles, si quid Philippo credimus, quàm fuit vllus vnquàm Papa Romanus. Inde sunt istæ sectę tam inter se mirabiliter dissectę, dum quisque se pro Papa gerit, dum quisque quod ipse docet, id tanquàm Dei verbum ab omnibus adorari vult, vt iam tot habere Germania Deos videatur, quot habet nouę doctrinæ magistros, dum vniuscuiusq; eorum verbum, tanquàm Dei verbum & Christi recipit Euangelium (sic enim doctrinam suam appellari volunt.) Nec erit sectarum istarum finis vllus, nisi priùs eò redeatur, vnde discessum est. Incidi nuper in libellum quendam Ioannis Spangembergij, quem edidit anno proximo superiore, cuius inscriptio hęc est.

Verax narratio beneficiorum per. D. Martinum Lutherum, piæ memoriæ, præsertim Germaniæ diuinitùs præstitorũ, & detestandæ ingratitudinis erga eiusmodi ingentia beneficia & munera. &c.

Inter alia Lutheri beneficia, numerat & hoc, quòd Antichristum reuelauerit. Quòd si nihil aliud fecisset, vel hoc solo nomine dignum eum fuisse scribit, cui summus honos haberetur. In fine verò libelli prophetias quasdam (sic enim vocat) ex libris Lutheri congerit, inter quas ponit & hanc de fructibus reuelati Antichristi.

Vetus verbum est, & à multis doctoribus repetitum, quòd post reuelationem Antichristi tam erunt homines feri, quòd iam deinceps nollent Deum agnoscere, nec vllam illius rationem habere: sed iuxta suam quisque voluntatem faciet, quicquid diabolus & caro suaserit. Hoc tempus iam impletum videmus. Posteaquàm enim admirabili quadam & singulari Dei gratia Antichristianismi, siue Papatus horrenda mendacia ac doli, deceptionesque manifestatæ sunt, Incipiunt iam homines nihil ampliùs credere: & posteaquàm à vinculis Papatus se liberos esse vident, volunt etiam esse liberi & soluti ab Euangelio, & à præceptis Dei: & volunt vt deinceps rectũ sit & iustum, quicquid vnicuique visum fuerit.

Obsecro diligẽter Illustritas vestra secum expendat hęc verba. Nec enim verius fuit, quod Caiphas olim dixit, quã quod nunc hic Pseudopropheta scribit. Quamuis enim falsò Papatum vocet Antichristianismum, cùm hic status, qui nunc est in multis Germanię locis, multò sit hoc nomine dignior: hoc tamen verissimũ est, quòd posteaquàm Christi suaue iugum per Papam Ecclesiam suam gubernantis excussum, & ipsum Papam Antichristum esse falsò persuasũ est plurimis, & Christi iugum simul est excussum, ac eò res redacta (proh dolor) quòd qui diruperunt vincula Papatus, ijdem illi nec Euangelij, nec Dei præceptorum vinculis vllis alligati iam esse volunt: ac diruptorum vinculorum fructum hunc ferunt, vt iam deinceps nihil credant, & faciat quisq; quod sibi videtur. Quę de re queritur etiam Hieronymus Menczelius, cuius libellum de pastoribus legi, eodem illo anno impressum Islebij, quam isti nouam Bethleem esse volũt, in quã nouus Christus natus sit, vel Antichristus potiùs. In cuius libri præfatione sunt hæc verba:

Posteaquàm per sanctum Euangelium à Papæ tyrannide, & potestate liberati sunt, & assueuerunt omnes illius constitutiones reijcere, progrediuntur vlterius, & volunt prorsus eandem consuetudinem in alijs quoque rebus omnibus, siue sint bonæ, siue malæ, retinere. Volunt esse liberi, nec à quoquam prohiberi, quominùs arbitratu suo viuant, haud aliter, quàm si Euangelium esset talis doctrina, quæ vnicuique concedat potestatem faciẽdi, quod illi placet, quę nullum ordinem, nec vllam disciplinam ferre possit. Quòd si quis eis resistere fuerit ausus, eò veniunt audaciæ, vt non solùm odia suscipiant erga suos prædicatores, & eos cõtumelijs afficiant, verùm etiam pro virili sua tyrannicè persequantur. Ac si quem volunt ordinem prædicatores constituere, statim vim esse dicunt minimè Christianam, & nouationem quandam, & introductionem veteris Papatus, per quam prędicatores propriam suam potestatem & dominationem in cõmissum sibi gregem stabilire velint. Qui si pergant vrgère exequutionem eorum quę constituerunt, non solùm conuicijs afficiuntur, verùm etiam ad extremum expelluntur.

Neque dissimilia queritur Heshusius in eo libello, quem & ipse de pastoribus scripsit. Videt igitur Illustritas vestra, quo loco sit Germaniæ status, posteaquàm ea multis in locis Papæ iugum excussit: quod commutatum, non excussum esse videtur, cùm alio cuiusuis potiùs, quàm Christi, multò grauiore iugo, premantur. Accusat autẽ Spangembergius in eo libello, ex quo paulò antè nonnulla produxi, non Christianos, quos ipse vocat Papistas, verùm illos ipsos accusat ingratitudinis, qui Lutheri verbum, tanquàm Christi verbum quadraginta his & ampliùs annis adorarunt, Vvittembergenses potissimùm, Lipsenses, & qui sunt sub Duce Vvirtembergensi. Hos igitur grauiter accusat, quòd acceptorum à Luthero beneficiorum immemores, ausi fuerint in decem aut vndecim doctrinę capitibus ab ipsius doctrina, quam purum Dei verbum esse persuasum

ſum omnes habere cupit, diſcedere, quodq́ue his eum elogijs ornauerint:

Vocant eum Philautum, id eſt, eiuſmodi hominem, qui non niſi de ſe vno præclarè ſenſerit, ſibi vni plurimum tribuerit: cuique nihil arriſerit præterquã quòd ipſe dixiſſet & feciſſet. Appellant item Philonicũ & Eriſticum, id eſt, hominem vſq; adeò rixoſum, vt ſemper ſuam tueatur ſententiam tanquàm æquam, nemini quicquam concedere, nulli cædere velit, ſuam duntaxat aucupetur gloriam, nec quenquam præter ſe ferre ſuſtineat. Itemq́; Doctorem Hyperbolicum, puta, qui ex culice poſsit efficere camelum, qui mille iactitet, & vix quinque cogitet: effutiat quicquid in buccam venerit, flocci pendens num vel verum, vel falſum ſit quod dicit: denique qui duplo plus afferat, quàm ipſa habeat rei veritas. Nuncupant etiam illum Polypragmonicum, qui ſe procaciter, & petulanter negocijs omnibus immiſceat, qui plura ſibi expedienda ſumat, quàm ipſius poſcat prouincia, rebusq́ue omnibus, quæ tamen nihil ad illum pertineant ſeſe ingerat. Tum quoque ingenij oſtentatorem eum nominant, qui non niſi ingenij acumen præter neceſsitatem oſtentare, ſeſeq́; vẽditare voluerit. Sed & Stoicum, durum capitonem, qui non niſi ſuo vixerit cerebro, atque alios tyrannica continuerit, & preſſerit ſeruitute. Denique Somniatorem eum vocant, & proh dolor miſerandum in modum iſthæc coquunt, atque permiſcent, &c.

Quòd ſi diſcipulorum Lutheri tale de Luthero fuit iudicium, & certum eſt, non deeſſe quoſdam etiam Principes, qui Melanchthonis doctrinã ſibi potiùs amplectendam eſſe putant, quàm Lutheri: ac rectè ab eo factum exiſtimãt, quòd non in omnibus cum Luthero conſenſerit, ſed in quibuſdam ad nos Chriſtianos, in alijs verò nonnullis dogmatibus ad Zuinglianos, ſiue Caluinianos deflexerit, vel hæc ipſa res, calcar addere poſſet Germaniæ Principibus, vt ne vel Melanchthonis, vel Spangembergij, vel Illyrici iudicio de doctrina Lutheri ſtare, ſed eam Oecumenico potiùs Concilio diſceptandam permittere vellent. Sic enim & diſsidia, quæ ſunt inter miniſtros eorum, tolli faciliùs, & ipſi Principes ad agnitionem veritatis redire celeriùs poſſent. Sic autem in eodem illo libello de Luthero ſcribit Spangembergius, vt eum exæquare Chriſto videatur, nec alio ferè loco, quàm quo ſcripturas Canonicas, eius libros haberi velit. Accuſant nos idololatriæ. Poteſt'ne autẽ eſſe maior, ac manifeſtior idololatria, quàm ſit hæc, vnius alicuius hominis verbũm, in quo nec doctrina excellens, nec vlla eſt vitæ ſanctimonia, tanquàm Dei verbum recipere, & coram illo incuruari, ac ſi quis ab eo diſceſſerit, eum è cœtu ſuo eijcere? vtinam vellent iſti Principes memores eſſe verborum, quibus in Propheticis & Apoſtolicis literis idola fugere monentur, & cùm intelligant, nihil aliud eſſe, quàm mera quædam idola, Lutherum, Philippum, Flaccum, Brentium, remis, quod aiunt, & velis illa fugerent, deq́; eo, quæ doctrina Verbum Dei cenſeri debeat, penes Eccleſiam Catholicam, quam Concilium Oecumenicum repræſentat, iudicium eſſe mallent, quàm penes Flaccum, vel Brentium, vel neſcio quos alios Saxonicos miniſtros. Etiã extra Saxoniam leguntur & intelliguntur ſcripturæ, & rectiùs ibi iudicari poteſt, qui ſit germanus ſcripturæ ſenſus, vbi totus orbis conuenit in Chriſti nomine, quàm in paucorum conuenticulo. Quod Catholicum dogma cenſeri debet, in Eccleſia Catholica debet approbari: quàm fruſtrà ſe credere in ſymbolo profitentur; qui malunt vnius alicuius priuati hominis, aut etiam paucorum in angulo aliquo conuenientium, ac diuerſum ab illa ſtatuentium, quàm illius ſententiam ſequi. Sæpè iam periculum fecerunt, multa ſunt inter eos colloquia, multa ſunt habita conuenticula. Quid autem aliud lucrifecerunt, quàm quod magis ex illis incerti, quàm fuerant anteà, diſceſſerunt, magis etiã inter ſe pugnantes? Huc itaque ſuos mittant potiùs Principes: hic quæ doctrina cum verbo Dei conſentiat, quæue cum illo pugnet, doceri velint. Nam ſicut in miniſtrorum ſuorum conuenticulis, ſiue, vt ipſi vocant, colloquijs iam experimento didicerunt, quòd miſcuit Deus in medio eorum ſpiritum vertiginis, vt errare facerent Ægyptum in omni opere ſuo: ita præſentem hic adeſſe Spiritusſancti gratiam cognoſcent. Non erit hic Deus ille diſſenſionis, qui regnat in his locis, vbi ſuaue Chriſti iugum, per miniſtrum ſuum Pontificem Eccleſiam gubernantis, excuſſum eſt: ſed erit Deus pacis & dilectionis, qui faciet vtraq; vnum, & per diuerſitatem linguarum cunctarum, gentes in vnitatem fidei congregabit. Quod vt ita eueniat, ſupplices miſericordiam illius implorabimus. Hæc ego propterea pluribus Illuſtritati veſtræ ſcribenda putaui, vt ſi viſum illi fuerit communicet cũ Illuſtriſsimo Principe Domino Ioachimo Electore Brandeburgenſi, qui non alienus à nobis eſſe videtur: Quo nomine Illuſtritatem illius plurimùm obſeruo: præcipuè cùm & ipſe, sereniſsimi Regis & Domini mei ſororem in matrimonio habeat, quam conſtanter in fide Catholica perſeuerare, non ſine magna animi mei voluptate audio. Sed quòd ab ea defeciſſe, & in aliud neſcio quod Euãgelium tranſlatus eſſe dicitur filius eius Illu-

ſtriſsimus

ſtriſsimus Dominus Archiepiſcopus Magdeburgenſis, ingẽtem ex eo dolorem accipio, neq; poſſum tamen adhuc animum inducere, vt credam factum id ab eo fuiſſe. Quæſo Illuſtritatem veſtram, velit ea de re me certiorem reddere, & apud quoſcunque Germaniæ Principes aliquid auctoritate valet, præcipuè verò apud affinem ſuum Illuſtriſsimũ Dominum Marchionem Electorem, efficere conetur, vt ſuos huc Oratores primo quoque tempore mittat. Nam quòd ipſa factura ſit hoc Illuſtritas veſtra, omni prorſus cunctatione ſemota, mihi quidem dubium non eſt. Præclarè merebitur de matre ſua Eccleſia, ſi quàm plurimos in eandem voluntatem impulerit, & cùm apud homines laudem, tum apud deum ingentem ex eo gratiam conſequetur. Qui vt Illuſtritatem veſtram pro Eccleſiæ ſuæ defenſione quàm diutiſsimè ſeruet incolumem & felicem, diuinam illius maieſtatem ſupplex oro, meque gratiæ illius commendo. Datum Tridenti XXIIII die Martij, Anno Domini. M. D. LXII.

Illuſtritatis veſtræ
Seruitor deditiſsimus,
Staniſlaus, Card. Varmien.

AD REGEM, PROCERES, EQVITESQ. POLONOS, IN COMITIIS VARSHAVIENSIBVS CONGREGATOS, EPISTOLA MARTINI CROMERI.

REM Virtute veſtra dignam, & moribus maiorum veſtrorum conſentaneam facitis REX inclyte, & vos Proceres Equiteſq; Poloni, quòd vobis religionem Dei opt. max. cuius ope regnum hoc ſeptum barbaris gentibus tam diù ſtat incolume, in primis curæ eſſe oſtenditis. Qua in re quantum extiterit ſemper ſtudium maiorum veſtrorum dicerem, ſi vos ignorare exiſtimarem. Ex eo quidem tempore, quo ij Chriſto Ieſu Deo & ſeruatori noſtro populariter nomina dedêre, eiuſque ſanctiſsimas leges atque cæremonias à multis alijs populis longè ante ſuſceptas, & eius ipſius nomine per continuam multorum ſeculorum ſucceſsionem ab ipſis vſque Apoſtolorum temporibus conſeruatas, ſibique ad extremum, cùm Deo placuit, non tam ſcriptis, quàm viuis vocibus quaſi per manus traditas ſuſcepêre: ex eo, inquam, tempore dimoueri ſe ab ijs nunquàm paſsi ſunt. Quarum alias quaſdam gentes minùs tenaces fuiſſe non ignoramus. Quò verò cæteris quoque hominibus teſtatius facerẽt illi ipſi maiores noſtri, omnia pro retinenda ac defendenda, quam ſemel ſuſcepiſſent, religione ſe facere & pati paratos eſſe, ſtringere ij gladios, quibus præcingebantur, cum Euangelium quæ lex Chriſti eſt, publicè in templis legi inciperet, ſoliti eſſe memorantur. Nec id ſignis & verbis profitebantur magis, quàm re præſtabant. Vltrò enim & alacres arma ſumebant contra barbaras gentes, ſicubi eas, quamuis longè à ſe, nomini Chriſtiano graues & infeſtas imminére ſenſerant. Itaque & cum Pruſsis atque Lithuanis & conſanguineis ſuis Pomeranis olim, priuſquàm eæ gẽtes Chriſto nomina dedêre, multa geſſerunt bella, nõ tam de imperio, quàm de religione: & regnante apud ſe Vladiſlao Iagellone, cũ Vitondo Lithuanorum duce in intimam Tartariam expeditionem ſuſceperunt. Et verò eodem Iagellone & filijs eius Vladiſlao & Cazimiro regnantibus, non modò in Valachiam & ad Brailouiam Danubiumque, verùm etiam in Thraciam vſque armati contra Turcas penetrarunt, vt Valachis, Raſcijs, Bulgaris atque Græcis laborantibus ſubuenirent. Quid igitur? An vos degeneraſtis ab hac virtute maiorum veſtrorum? Minimè verò. Nam vt mittam recentiores quaſdam expeditiones in Vngariam & Auſtriam, regnante nuper optimi & benigniſsimi huius regis patre diuo Sigiſmundo, à vobis eodem ſtudio & voluntate ſuſceptas, iſtud certè ſtudium veſtrum, quo ſanctiſsima Chriſti inſtituta, infelici hac noſtra atque etiam ſuperiori ætate cupidorum & ambitioſorum hominum partim incuria, partim improbo ſtudio vel contaminata, vel ſuppreſſa vindicare cupitis, { Neque enim cum ijs ſentio, qui vel odia, vel inuidia, vel ambitione cuiuſquàm, & po-

tentiæ

tentiæ auctoritatisque contentione hæc agi suspicantur:) istud igitur studium vestrum eò maioris est pietatis,quò magis perniciosa sunt religionib. praua & impia dogmata, quàm arma:propterea quòd hæc quidem corpus modò petunt in animum , in quo sita est religio , nihil iuris habent:illa verò rectas de Deo deq; cultu ac cæremonijs eius opiniones,quæ Ref. quoque maximè conseruant, tollunt ex animis, & pro ijs barbaricam quandam feritatem ingenerant:qua fit, vt relaxatis semel audaciæ ac temeritatis habenis, sibi quisque placeat, alterum non modò contemnat damnetque, verumetiam pro inimico & hoste ducat. Atque hinc existunt feralia inter homines dissidia, quę florentissimas etiam Respub pessundant penitùs,& euertunt longè faciliùs,quàm arma hostilia. Quod & pluribus verbis , & non obscuris exemplis demonstrari posset, nisi esset luce meridiana clarius. Iam verò sicut vtilius,ita difficilius est radicatas in animis multorum opiniones,pestilentes præsertim, eradicare, quàm hostem non modò ab alienis verumetiam à suis finibus arcere. Est igitur si non superior, certè par pietas ista vestra pietati maiorum vestrorum. Videte modò etiam atq; etiam , ne cui falso pietatis prætextu imponatur , neu quis pro vera religione,pestem religionis & Reipublicæ , superstitionem vel impietatem asserendam & vindicandam suscipiat. Quod quidem iudicium, tot ac tam diuersis & inter se pugnantibus de religione opinionibus,longè est difficillimum. Fallit enim (vt rectè inquit sapiens quidam) vitium specie virtutis & vmbra,ita vt plurimi,cùm ad religionis dogmata & instituta disceptanda ventum est, errare, non pauci scientes volentesque falsa pro veris affirmare,& ad augendas vel stabiliendas opes suas, tegendas'ue turpes cupiditates & flagitia sua sanctissimo religionis nomine apud imperitam multitudinem facilè abuti possint. Vt enim naturâ omniũ hominũ quamuis ferorum & barbarorum mentibus quidam de diuino numine,eiusque cultu sensus insitus est,ita certam & absolutam eius cognitionem assequi ex se per se ipsæ nequeunt. Idq; intelligens Deus opt.max ipse cælitùs certissimam sui notitiam cultumq; primùm quidem angelorum ministeriò, vel secretiore quadam piorum & sibi charorum hominum inspiratione: deinde verò per filium suum sapientia,bonitate, & potestate sibi parem in vno ferè populo informauit: Ad extremum verè per discipulos eius,eorumq; successores,non modò pietate & integritate vitę conspicuos, verumetiam mirabilium , & vires humanas excedentium operum patratores per omnes gentes atque ætates , totumq; orbem terrarum,nequicquam aduersantibus impijs dæmonibus,mirabiliter eam diffudit & propagauit. Et sedulò quidem conati sunt inuidi dæmones cum ipsi per se, tum per satellites & administros suos tyrannos eorumq; magistros, vel delere penitùs,ex animis hominum illam ipsam notitiam cultumq; Dei,vel deprauare: sæpeq; ij conatus permissu & arcano quodam consilio Dei nonnullum successum habuêre. Nam & ipse Satanas,transformans se in angelum lucis, vt inquit D. Paulus , sæpè multos in impias & absurdas de Deo opiniones induxit, vel cultum eius ad se traduxit, nefandis'ue ritibus & cęremonijs polluit , & ministri eius falsi Prophetę , & magistri mendaces sub specie ministrorum iustitiæ & veritatis fallentes,multos seduxerunt, partim denegando fidem veræ ac diuinitùs proditæ doctrinæ: partim nouis ac domi suę natis interpretationibus, eam deprauando,& sua dæmonum'ue commenta pro ipsissimo Dei verbo venditando. Itaque & in Hebræo populo fuerunt olim, qui dicerent: Hæc dicit Dominus , cum ille eos non mitteret,& in Christiano ipsa,quę mentiri non potest, Veritas prædixit , multos in suo nomine venturos esse,dicturosque: Ego sum Christus:aut, Ecce hic , vel illic est Christus: & multos ab eis seductum iri. Quod quidem re ipsa etiam impletum esse nemini dubium est. Iam inde enim à temporibus Apostolorum fuêre inter Christianos Hymenæus, Alexander, Menander, Ebion, Cherintus , ac deinde alij post alios magistri mendaces, segregantes semetipsos,introducentes sectas perditionis, & speciem quidem pietatis habentes,virtutem autem eius abnegantes. Ne modò quidem desunt cùm alibi, tum apud nos eiusce modi pestes: habentque suos satellites tyrannicos , homines mente corruptos , qui cæteros minis mulctis ac supplicijs vel inuitos à vera pietate in errorem secum abstrahunt,nonnulli quidem arbitrantes obsequium se præstare Deo, complures verò idem duntaxat simulantes, sed suum interim negotium agentes veriùs , quã Dei. Quod quidem non tenui quadam coniectura,sed ipsa rei euidentia probari potest. Sed ego ita nunc agam,vt quasi in re dubia à qua parte stet veritas & pietas suum cuique de omnibus iudicium saluum relinquam. Certè non idem omnes nunc sentiunt de doctrina,institutis & ritibus religionis. Non conuenit,vt scitis, multis magnisq; de rebus inter eos qui se Euangelicos vocant,& qui Papistę appellãtur. Inter eos autem , qua volunt esse medij,& ipsi ab vtrisque dissentiunt,& in vtrisque multa damnant. Quid verò isti ipsi Euangelici, quemadmodum videri volunt , verbi Dei siue illustratores, siue vindices?

vindices ? Idémne omnes ſentiunt ? Minimè gentium. Aliòqui vnde quæſo nata ſunt nobis tam diuerſa nomina, quibus illi inter ſe diſtinguuntur, vt alij quidem dici velint Proteſtantes vel Auguſtanæ confeſsionis, alij Tigurinæ, ſiue Geneuenſis, quos etiam Zuinglianos & Caluinianos & Sacramentarios appellant: alij Picardi, Anabaptiſtę, alij vocitentur ? Vnde autem eſt, quòd quidam quaſi faſtidientes iam hæc vulgaria, partim Oſiandri, partim Serueti doctrina & nomine gloriantur? Mitto Ruſſos, ſiue Bulgaros, & Boëmos Calixtinos: qui quàm valdè diſſentiant ab ijs, quos iam enumeraui, non dico modò, certè ipſi ſeſe ab omnibus ſegregant, & penes ſe ſolos veram & incorruptã religionem vigére contendunt: à cæteris autem ferè improbantur. Sunt & alij prætereà, niſi fallor, neque cum ſuperioribus, neque inter ſe ipſi de rebus non parui momenti conſentientes, ſed nobis adhuc minùs cogniti. Et omnes quidem hi verbo Dei ſe niti per ſe, ferunt & aſſeuerant, ſed non eodem id modo omnes intelligunt, aut interpretantur: verùm ſua quiſque vel à ſe excogitata, vel vndelibet arrepta opinione impenſiùs, delectatus, alterius ſenſum vix, ac ne vix quidem fortaſſe cognitum, non tam ſuperciliosè quàm hoſtiliter dãnat. Atq; hinc ſanè exiſtunt vulgò neglectus & profanationes cultus diuini, cum diuini nominis contumelia coniunctę, exultantibus & inſultantibus nobis atque religioni Chriſtianæ, quaſi falſæ vel incertæ duntaxat, Iudæis & Mahometanis. Hinc offenſiones mutuæ & iritationes animorũ, non ſolùm inter ciues, & eiuſdem linguæ eiuſdemq́ue iuris homines, verumetiam inter cognatos & neceſſarios, citò in extremum florentiſsimi huius regni exitium, quod ipſi vos non obſcurè cernitis, erupturæ, niſi celeriter Deus opt. max. & tua, Rex clemẽtiſsime, ac veſtra pariter Proceres Equitesq; ſapientia ſalutarem opem attulerit. Quid igitur facto opus eſt ? Vos quidem id rectè ſapienti conſilio veſtro expedietis: dicam tamen & ego quod ſentio: & dicam verè, & ex animo, pro mea in communem patriam fide & officio: vos quæſo benignè ac diligenter attendite. Si de legibus & inſtitutis Reipub. veſtrę hæc eſſet controuerſia, rationibus & argumentis non cuilibet, ſed ijs modò, qui in hac Repub. multum diuq; verſati ſunt, inter ipſos contendendum ad diſçeptandum eſſe cenſerem auctore Platone clariſsimo Philoſopho, quæ'nam eſſet recta, & moribus maiorum virorum conſentanea, & vobis, liberis poſteriſq́ue veſtris ac toti Reip. ſalutaris ſententia: eamq́ue cùm veſtris omniũ iudicijs & aſſenſu publico eſſet comprobata, grauibus pœnis à vobis ſanciendam eſſe iudicarem. Quòd ſi quis communi placito veſtro temerè aduerſaretur, intelligitis opinor, quę ibi veſtræ, quæ magiſtratuum eſſent partes. Quin ſi ego, aut quiſpiam alius videri vellet indulgentior, meritò metuere deberet, ne laxanda diſciplina publica ad perniciem Reipub. hoc eius conſilium ſpectare aliquatenus exiſtimaretur, ne'ue pro populari prę uaricator, pro leni legum patriæq́ue hoſtis iudicaretur. Quamobrem quia penes vos eſt omne legum & inſtitutorũ ad hanc Rempub. pertinentium arbitrium, vos quæ huic regno vtilia & ſalutaria eſſe iudicatis, prouidere, in commune conſulere & ſtatuere conuenit: me meiq́ue ſimiles non modò priuatos homines, verũ etiam magiſtratus publicos, capeſſere iuſſa ac decreta veſtra, non meo, priuati'ue cuiuſquam vel paucorum commodo & arbitrio mutare, aut indulgenter præterire decet, ne ſi publicè quidem vtile id fore videretur: propterea quòd nunquàm tantum boni Reipublicæ conciliari poteſt vnius alicuius paucorum'ue ſalute, quantum conflatur mali, ſi principis & populi maieſtas iminuatur, legumq; auctoritas ac diſciplina publica labefactetur & elangueſcat. Etenim vtilitas indulgentiæ etiãſi in plures redundet, ad vnum quidem tempus pertinet, exemplum verò præuaricationis non modò ad multos homines, ſed ad omnes leges, & omne tempus. Itaq; de Zaleuco, Lycurgo. L. Bruto, Manlio Torquato, & alijs quibuſdam Græcis, Latinis atque barbaris legumlatoribus, aut alioqui principibus & ſapientibus viris cum ſempiterna eorũ laude memoratur, quòd ij diſciplinam publicam partim chariſsimorum liberorũ ſuorum cædibus, partim etiam membrorum ſuorum mutilatione exilioq́ue ſuo ſanxerunt, pluris faciẽtes ſtabilimentum legum quo Rerumpu. ſalus continetur, quàm ea, quę mortales in hac vita ducunt chariſsima. Sed quorſùm hæc tam longè repetita? Nempe vt intelligatis, quod tamen per vos ipſi probè intelligitis, quæ veſtræ omnium, quęue priuati alicuius vel paucorum eſſent partes, ſi de ijs rebus eſſet controuerſia, quæ peculiariter ad Rempub. veſtram pertinent. Quid igitur, cùm de religione eiusq́ue ritibus ac cæremonijs diſceptatur, idem'ne exiſtimandũ eſt? Equidem ſi his de rebus, ſicut de illis ſuperioribus, placita vniuſcuiuſq; populi propria eſſe debere, aut omninò poſſe arbitrarer, idem de his, quod de illis, vobis faciendum eſſe cenſerem. Sed alia longè eſt religionis, alia Reipub. ratio. Hæc ſua eſt cuique genti, illa multis, atque adeò toti terrarum orbi communis. Illa ab hominibus conſtituitur, hominumq́ue iudicio diuerſis pro ratione temporum legibus & inſtitutis temperatur:

tempetatur: hæc verò diuinitùs constituta certas habet leges & immobiles, quas nulli neque homini, neqoe populo, ac ne omnibus quidem simul abrogare, antiquare aut mutare licet. Quod si quis conetur modo merito impius & sacrilegus habeatur. An non faciunt hoc igitur Pontifices & Episcopi, dicet aliquis? Negant illi, tu ais. Quis igitur controuersiam hanc dirimet? Verbum Dei, inquies. Rectè sanè. Vnde autem id petes? Cœlitùs? At procul cœlum abest. Reuelationem ostende si potes, verùm ita, vt nobis certum sit, eam diuinam esse. Ab auctore Christo? At is iampridem inter mortales loqui desijt. E scriptis Prophericis, Euangelicis, & Apostolicis? Non malè, quamuis non è solis fortasse, sed mitto id modò. Cæterum scriptorum illorum genuinus sensus & interpretatio, de qua est omnis ferè controuersia, penes quem erit? Non penes Episcopos quidem, inquies. Cur obsecro magis penes te, tuique similes? At penes hos omnes. Vnde id probas? Videris habere aliquid è sacris scripturis. Sed in eaidem salebras nostra relabetur sermocinatio. Negabo enim ego eum esse, quem tu vis, illatū scripturarum sensum. Negas tu vicissim vllam esse in sensu earum percipiendo difficultatem. Cur igitur non conueoit inter nos? Cur non olim inter Arium & Athanasium, Eunomium & Basilium, Iouinianum & Hieronymum, Donatistas & Augustinum? Cur autem scribit Petrus de Pauli Epistolis, quòd in ijs sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & instabiles deprauant, sicut & cæteras scripturas, in suam ipsorum perditionem? Sed mitto disputatorem. Ad te Rex & vos Proceres, Equitesque sapientissimi redeo. Nullæne igitur vestræ sunt partes in componendo religionis dissidio. Sunt profectò, & magnæ quidem. Sed tamen non arbitrandi & statuendi, quid sequi quemque oporteat, ac ne illud quidem, quæ sit de quaque re congruentior verbo Dei sententia. De quibus duobus illud quidem iam dixi, nec vos aliter existimatis, ne omnium quidem populorum, nedum vnius alicuius esse: hoc verò cuiusnam sit, nondum dico. Sed vt sit vniuersi cœtus Christiani, quod quidam contendunt, vos certè, quamuis non viles animæ, vt quidam fortassis exte1ni putant, nec in angustissimo & obscurissimo angulo terræ positi, soli tamen Germanis, Vngaris, Boëmis, Gallis, Anglis, Scotis, Hispanis, Græcis, Armenis, Moschis, Indis, Æthiopibus, & fortassè multis alijs nationibus & populis Christianis præiudicare in eo non potestis, vt vel hîc, vel in nationali, quod ita vocant, Concilio statuatis, hoc esse consentaneum verbo Dei, hoc non esse. Quota enim pars Christianorum nos Poloni sumus? Addam etiam Prussos, Lithuanos, Russosque, si lubet. Alioqui iure illi populi, quos dodum enumeraui, vobiscum expostularent, sicut D. Paulus Apostolus cum Corinthijs: An à vobis verbum Dei processit, aut in vos solos peruenit? Taceo cęteram fratrum vestrorum Equitum honestissimorum, qui hinc absunt, multitudinem. Mitto mulieres, mitto etiam opificum turbam, & omninò oppidanos & aratores & pastores vestros: qui licet nullam huius Reipub. partem capessant, cæterùm quod ad religionem attinet, sciunt in Christo Iesu non esse Iudæū, neq; Græcū, non seruū, neq; liberū, non masculū neq; fœminam, sed omnes nos vnū esse. Nec vos ignoratis, stulta mundi elegisse Deū, vt confunderet sapiētes: infirma, vt cōfunderet fortia: ignobilia & contēptibilia, & ea quę non sunt, vt ea quę sunt, destrueret. Ne his quidem igitur pręiudicare hac in parte debetis, etiamsi possetis. Quod si facere pergitis, cur non itidem vestro exemplo Srodensis vel Prossouiensis, aut si mauultis, totius Masouiæ generalis conuentus (quos honoris causa nomino) vobis vniuersis ac totius Regni comitijs in constituenda Repub. pręiudicet, legesque condat, quibus cuncti teneamini? aut à suis & vestris maioribus, quamlibet rudibus & rerum imperitis, vt isti nouatores dictitant, conditas arbitratu suo mutet vel interpretetur? Aut si numerum spectatis, cur non oppidani & agricolæ vestri ex vniuerso Regno coëuntes idipsum faciant? Quales quidem fructus, proh dolor, istud, quod à nonnullis iactatur, Euangelium nostra memoria non nusquam germinauit. An hîc satis est multos esse, & non imperitos legum & rerum humanarum, addo & nobiles, si desit publica & legitima auctoritas? qoam quidem vos neque penes Senatum cum Rege, neque penes vniuersum maiorum vel minorum Polonorum conuentum, etiam cum Palatinis ac cæteris magistratibus, extra locum ac tempus comitiorum esse vultis. Cur autem non modò à terrestribus iudicijs, verumetiam à colloquijs ad te Rex & ad comitia fiunt prouocationes? Vt enim priuatos prætereaın, inter quos non desunt iuris & iustitię consulti, an non habent iudices & Palatini, quique his assident magistratus leges & constitutiones Regni? an eas non legunt? an non intelligunt? An, obsecro, facilior est cuilibet magis obuia rerum cœlestium, sacrorumque mysteriorum, quę verbo Dei continentur, ac mentium, ne-

1. Cor. 14.

Gal. 3.

1. Cor. 1.

dum sensuum humanorum captum excedunt, intelligentia, quàm de iure villagiorum, vt verbis statuti vestri vtar, sculteto tum, Golotarum, fugitiui emetonis, ac cæterarum omnium legum vestrarum cognitio? aut magis cuiusquam refert in his, quàm in illis falli & errare? At id quidem vel lippis, quod aiunt, ac tonsoribus notum est, hic exiguum quiddam agelli vel fortunarum, vel iuris personalis, vel denique vitam hanc fluxam & momentaneam, illic animarum æternam salutem & beatitudinem periclitari: hæc non tam cogitatione, quàm sensu cuiusuis percipi, illa si humana aut angelica mente comprehendi potuissent, non fuisse necesse DEVM hominis naturam assumere, doctoremque veræ iustitiæ, quæ religione cultuque DEI maximè continetur, nobis fieri. Ac nihil ille quidem vsquam scriptum reliquit: verbis modò enarrauit, quę voluit, idque partim promiscuæ multitudini, partim delectis à se Apostolis: quibus ait solis datum esse nosse mysteria regni DEI. Et tamen nec ij omnia (ne dicam nihil, quod certè alicubi Euangelista quidam dicere non veretur, tunc intellexerunt, donec ipsemet eis aperuit sensum, ac Spiritusancto eos impleuit. Quo magistro illi demum & intellexerunt omnia, & cæteris hominibus partim viua voce, partim literis prodiderunt. Sed ita vtrumque fecerunt, vt ad eorum dicta scriptaque penitus percipienda eodem nihilominus interprete Spiritusancto nobis quoque opus sit: nisi fortè non dico vnius ex ijs D. Petri scriptis, sed communis omnium illorum iuxtà ac nostrûm præceptoris verbis fidem non habemus. At enim putamus, inquietis, quòd & nos spiritum DEI habeamus. Sit ita sanè: Verùm is, cùm & ipse sit DEVS, non est dissensionis, sed pacis DEVS. Contemnere autem aliorum iudicia, in re præsertim communi, & ad omnes ex æquo pertinente, non pacis est, verùm dissensionis: quæ ex DEO non est, sed ex Diabolo, & inter opera carnis, quorum auctor & effector est diabolus, à D. Paulo nominatur. Quid autem fiet, si ijsdem de rebus diuersum à vobis apud se statuant vicini vestri Germani? quod quidem non semel his paucis annis fecerunt, cùm à vobis & ab alijs populis, tum à se ipsi diuersa statuentes. Quid si Galli aut Hispani idem faciant? Quid si vniuersi Christiani populi? Scilicet præponderabunt vestra omnium illorum iudicijs, aut desinet esse verbum DEI, quod vobis fuit anteà. Verum enimuerò, inquiunt quidam, non erit hęc nobis cum quoquam causa dissidij. Nam si quid ab vniuerso Christianorum cœtu in commune statuetur posteà, illud sequemur potiùs, repudiata priore nostra sententia: interim autem dum id fit, suo quisque, nos etiam nostro sensu abundemus, & aliquid hominum desiderijs indulgeamos, quò eos in cæteris concordes in officio contineamus. Præclarè verò & sapienter. At quàm multa fuerint hac vna in re peccata? Primum omnium (ignoscite quæso in libera Republ. liberè in medium consulenti) arrogantia, ne dicam temeritatis, in statuendo ijs de rebus, quæ si non alieni, certè non solius vestri officij sunt, & iam pridem maturo longè plurium iudicio constitutæ sunt, & non vestro tantùm, aut vnius alicuius & alterius populi, sed multorum, ne dicam omnium, publico & longo vsu approbatę. Deinde vel pertinacia in retinendo contra sententiam aliarum gentium, vel certè leuitas in mutando, quod semel placuerit. Postremò frustrario eius, quem præ vobis fertis, euentus consilij vestri, atque adeò longè diuersus & contrarius exitus. Quæ enim beneuolentia aut concordia potest esse inter eos, qui non de leui aliqua re, sed de maximis, quamuis liberè & sine vllo metu, dissentire se arbitrantur? Religio est enim, quæ animos hominum non solòm cum DEO, sed inter ipsos etiam inprimis consociat & religat. Quæ vbi non eadem est, dissociat ea maximè dissidentium voluntates & studia, tantùm abest, vt consociet. Possem hîc disertus esse, si illustrare hoc exemplis cùm veteribus, tum recentioribus vellem. Demonstrarem sanè ex huiusmodi dissensionibus, non dico de summa religionis, verùm de vno aliquo aut altero eius capite, nec eo quidem grauissimo aut euidentissimo, perniciosa dissidia & capitalia odia cùm inter diuersas gentes, tum inter eiusdem linguæ Reipublicę ciuitatis, familiæ, domusque; homines sæpè extitisse, & vix multo sanguine, multorumque, ne dicam vniuersorum, interitu restincta esse. Commemoratem ea tempora, quibus furor Arianorum in Ægypto & Oriente, Manichęorum atque Donatistarum in Africa, Monothelitharum & Iconomachorum in Græcia, Nouatianorum ijsdem & alijs in locis, Rusticorum nuper auctoribus Luthero, Munzero, Corolstadio & Zuinglio, in Germania grassatus est. Adderem de Russis nonnihil. Sed non est necesse diutius his immorari. Nolite autem putare statim se daturos vos esse inquieta ingenia, si quid eis paulolum concesseritis aut indulseritis, accendetis magis: nec ea modò, quæ iam tumultuantur, sed quæ adhuc quiescunt etiam; nec modò vt quæ iam concupierunt

Luc. 8.
Luc. 18.
Luc. 14.
2. Petri. 1.
Ioan. 14.
1. Cor. 7.
1. Cor. 14.
Gal. 5.

cupierunt obtineant, sed quę prętereà videbuntur, quoties libebit, si non impetrabunt, vt frustrà aduersantibus vobis extorqueant. Quis enim statuet modum laxatæ semel licentiæ? Cur autem non contendant, aut cur non ipsi sibi sumant quicquid collibuerit, recenti exemplo inuitati, cùm vos ipsis quædam nullo exemplo concesseritis? Quæ enim gens, quæ natio, Christiana duntaxat rectéque de religione sentiens, vnquam sibi sumpsit dogmatum & rituum Ecclesiasticorom commutandorum arbitrium? Sumpsére quodam tempore nonnullæ infectæ prauis opinionibus, eodem siue prętextu, siue consilio, pacandorum videlicet animorum, componendarumque dissentionum inter homines. Nec tamen id sine Episcoporum auctoritate, quàm in religionis negocio plurimùm valere intelligebant, nec isti Euangelici hodiè diffitentur. Quale fuit, cùm propter ὁμοούσιον, hoc est, consubstantiale, sicut verterunt Latini Theologi, totus ferè tumultuaretur orbis terrarum, malebant nonnulli principes & populi auctoribus Episcopis pro homousio homœousion, hoc est, æqui substantiale, vt ita dicam, contentiosis hominibus concedere, quàm de vno, (vt videbatur) verbo non magis verbis quàm armis digladiari: Aut cum Boëmi Husso incentore efferati, diuina & humana omnia sursum ac deorsum miscerent, vsurparunt ij quidem vulgò, adstipulante Rochesana Pseudarchiepiscopo suo, sacrum calicem, quod inusitatum fuerat superioribus aliquot seculis, & indulserunt eis, qui Basileę ad Concilium congregati erant Episcopi, cùm Boëmi in eo acquieturi, in cæterisque concordes & in officio futuri esse viderentur. Quid igitur? Conquieuerunt'ne tunc ea indulgentia motus illi vel apud Boëmos, vel apud Græcos? Imò efferbuerunt magis, exultantibus nouatoribus, se aliquid quasi iniustè à maioribus suppressum aut interuersum, vi veritatis expressisse, & in cæteris etiam institutis maiore deinceps confidentia damnantibus Ecclesiam Catholicam, quæ se ipsa iam in quibusdam damnasse videretur. Nam qui modus vel hęreseon, vel turbarum ac tumultuum posteà fuit apud vtrosque: Non'ne Eunomiani, Aëriani, Macedoniani, Luciferiani, Nestoriani, Græciam totumque Orientem postea miserè exercuere: Non'ne Thaboritarum & Orphanorum, Picardorum, & Adamitarum, & nescio quorum non monstrorum furor apud Boëmos posteà magis exarsit, ita vt ne calicis quidem communio quenquam ab eorum iniurijs, cædibus atque direptionibus, aut regnum ab ędium publicarum & sacrarum, arcium, oppidorumque vastationibus & incendijs vindicaret? Hodieque Boëmi (de ijs dicó, qui se à veteris Ecclesię societate & institutis præciderunt) calicem quidem mordicùs retinent, cæterùm de præiudicatis opinionibus nihil remittunt, ac ne ea quidem præstant, quæ receperant: & quanquam suis ipsi viribus confecti, torpent magis quàm quiescunt, non idem tamen omnes sentiunt: & qui dissident opinionibus, odijs quoque implacabilibus inter se nihilominùs certant. Quid autem aliud nobis quoque expectandum est, si quid nouarum rerum cupidis indulgendum esse duxeritis? Quid autem eis indulgebitis? Calicem? At quàm multi negant eo sanguinem Christi contineri? quam multi (horreo dicere) calicem dæmoniorum eum esse autumant, nosque, qui verum ex eo Christi Dei & hominis sanguinem potari profitemur, non solùm stultitiæ aut insanię, sed idololatriæ prorsus damnare non verentur? Sacra vernacula? At quàm multi sunt, qui hæc quoq; contemnunt, imò execrantur, & id magis contendunt, vt nulla sint omninò sacra? Vxores sacerdotibus? At illi partim tollunt sacerdotium, seque omnes vna cum mulierculis & pueris ex æquo sacerdotes esse asseuerant: partim referre sua negant, cœlibes'ne sint, an mariti sacerdotes. Ecquid Germani Principes cum Christianissimo Imperatore Carolo eiusdem modi indulgentia, quod Interim vulgò vocant, in Germania profecerunt? Ecquid acceptarunt id, quibus dabatur? Ecquid in cæteris conquieuerunt? Cur autem si ista vos quibusdam indulgeritis, non eodem exemplo Stancarianis etiam promiscua, quamuis leui de causa, diuortia, & noua, quoties collibuerit, prioribus solutis matrimonia, Osiandrinis derogationem meriti sacrosancti sanguinis Christi, Caluinianis & Sacramentarijs Sacramenti eius, quod est omnium præcipuum & saluberrimum, sanctissimi, inquàm, corporis & sanguinis Christi profanationem. Seruetianis maiestatis atq; diuinitatis Christi filij Dei & Spiritussancti vel negationem vel imminutionem, & neque vos, neque maiores vestros, neque vllos prorsus populos iam inde ab Apostolorum temporibus CHRISTIANOS fuisse, quibusdam alijs incarnati, vt ita dicam, verbi DEI negationem, Picardis & Anabaptistis non modo iterationem Baptismi, sed & omnium ciuilium magistratuum sublationem, Lutheranis libertatem humani arbitrij tollentibus, omnium scelerum impunitatem & legum solutionem: cur, inquam, his quoque hæc omnia, & si qua prætereà contendunt vel deinceps contendent, pacis & concordiæ publicæ conseruandæ causa non concedatis?

Exhorruistis horũ commemoratione: nec iniuria profectò. Nam quæ maior impietas, aut quę præsentior pestis Rerumpub. excogitari potuit? Et tamen nihil hic fingo. Conrenduot hęc illi vt quę maximè & facilius est licentiæ principium, quàm exitum inuenire. Cur autem vos magis in his, quàm in calice, vxore sacerdotis, & sacris vernaculis religiosi sitis, & maiorum institutis receptisque antiquitùs moribus præiudicare veremini? Certè his qooque dogmatibus, non mioòs quàm illis, auctoritas verbi Dei prætexitur. Quàm verè, non dico modò: illud dico, Si vos huiusmodi controuersiarum disceptarores, & arbitros eorum institutorũ, quę ad religionẽ pertinent, semel constitueritis, non defuturos esse, qui ista quoque recta esse, & verbo Dei consentanea subtiliter conclusis, ratiunculis, adductisq; detortis scripturę sacræ testimonijs, vel inuitis vobis extorqueant. Quod runc ibi chaos, quæ esset Babylonica Reipub, vestrę facies, vestro, quod omnem auertat Deus & liberorũ vestrorum sanguine expianda? An putatis, quæ plus triginta annis Germaniam tam miserè diuexans nefanda & impia & inter se pugnantia dogmata, omnia simul extitisse? Erratis, si ita existimatis. A reprehẽdendo abusu pootificiarum indulgentiarum orsus est Lutherus, cùm ei pinguis illa offa promulgandarum earum prærepta esset. Non tollebat ioitiò, imò asserebat etiam recep tum antiquitus numerum & virtutem sacramentorũ, vsum & efficatiam sacrificij Christiani, merita bonorum operum, auctoritatem Episcoporum & Pontificis maximi, purgatorium, curam & preces pro mortuis: Boëmos propter hęc sublata, & propter vulgatum vsum calicis reprehendebat: Vxores non dabat sacerdotibus & monachis, quamuis impurum eorum cœlibatum exagitaret. Quæ in scriptis eius deprehendere cuiq; licet. Aliquanto posteriùs conteotione & aura populari elatus, non hæc modò, sed multa alia Ecclesiæ & Apostolorum, ne dicam Christi ipsius instituta labefactauit. Quæ vbi viderunt eum secundo populo facere Corolstadius Munzerus & Zuinglius, maiora ausi, studuerunt eum impietatẽ superare, & sectatores eius pro religiosulis & Papisticæ hypocriseos vel superstitionis ooo exortibus damnarunt. Posteà nullus fuit in ea natione, neqoe est etiam nunc impietatis, contentionum, tumultuum, bellorumque ciuilium modus & finis. Quid in Boëmia superiori seculo? Statim'ne initiò sese omnis effudit impietas, & portentosa illa sectarum varietas, quæ quamuis coërcita posteà legum seueritate, adhuc tamen multis in locis cernitur? Modica fuerunt, & in speciem æqua & pia Husii initia, ab indignitate quadam & odio sacerdotum indignorum eo nomine honoreque profecta. Non mutabat is sacrorum ritus, non dabat vxores sacerdotibus: ne calicem quidem vnquàm porrexit popolo, qui nunc tantoperè expetitur. Posteriùs iofinita illa malorum lerna, & multiceps hæreseoo hydra magno impetu cum summa rerum prioatarum atque publicarum perturbatione inuasit in Boëmiam, eamq; gentem aliquandiù miserè diuexauit. Quid igitur, inqoiet aliquis? Damnas'ne tu vsum sacri calicis in populo? Ego verò neque sacerdotum coniugia, neque sacra vernacula. Sed nego vestrum esse his de rebus statuere, maiorumq; instituta mutare. Cuius'nam igitur? Dicerem sacerdotum, nisi metuerem inuidiam, domoq; allata quorundam præiudicia: Et magnos certè, atque, vt ita dicam, irrefragabiles haberem sententiæ huius adstipulatores, vel auctores potiùs, non modò Malachiam & Mosen & alios Prophetas Dei, verùmetiam ipsum Dei filium & magistrum nostrũ Christum Iesum, eiusqoe sententiæ peritos imprimis atque tenaces Apostolos, non vnum & alterum, sed simul vniuersos, perpetuumq; superiorum omnium seculorum consensum, &, si his adiungere fas est, istorum ipsorũ, quos nunc nouos veteris scilicet religionis magistros multi sequuntur, indubitatam sententiam: qui & ipsi de sacrarum scripturarum sensu, totoq; religionis negotio sacerdorum siue Episcoporum, quos ipsi ministros verbi vocant, proprium esse volunt iudicium. Sed mitto nunc sacerdores. Si totius Ecclesiæ id est, vt volont quidam, certè non vnius alicuius duorũue ordinũ, sed omniũ (quod ipsi quoq; fateri vidẽtur, necesse qoidem habeot, si ipsi sibi coostare volunt) non ordiouũ modò, & sexuum, & ętatum, verumetiam populorum. At enim priusquàm omnes, qui Christiano censentur nomine, populi coëant, & has controuersias deficiant, nos dissensionibus intestinis peribimus, inquiũt. Meliora, quæso, ominate. Ita'ne amice ex tuo ingenio Deum metiris: Ita'ne facilem & expeditã rationẽ subueniendi populo suo, quem precioso charissimi filij sui sanguine sibi acquisiuit, excogitare eum non potuisse, aut noluisse arbitraris: Quio ipse eius fili⁹, ipsissima ei⁹ dextera & sapiẽtia, omnibus diebus vsq; ad consumationem seculi secũ suis fore promisit, ne quis modò ipse sese ab eo subtrahat. Subtrahit autem, qoisquis pacem testamento eius relictam non seruat, rumpitque mutuam cum cæteris hominibus concordiam & beneuoleotiam, quod ille suorum symbolum esse voluit. Quis autem id facit? Ii'ne, qui magistratibus à Deo constitutis obse-

cundant,

cundant, & receptos a Christianis maioribus suis multorumque populorum & seculorum consensu & vsu approbatos mores & instituta tuentur, an qui ea priuata auctoritate, ne dicam temeritate sua conuellunt, & multa nouare studeot? Hi certè dicere de illis superioribus rectè non possunt illud, quod est apud Ioannem in Epistola: E nobis prodierũt. Illi verò de his non hoc solùm, sed etiam quæ sequuntur: Sed non fuerunt è nobis. Nam si fuissent è nobis omnes, mansissent vtique nobiscum. Certè his demum triginta vel quadraginta annis in Germania Lutherus, Zuinglius, Munzerus & quidam alij segregarunt sese damnato antiquissimo Christiani orbis consensu, à quo priùs non dissenserant. Vultis igitur redintegrare inter dissidentes concordiam? Nolite qualescunq; (nihil enim nunc refert) sed veteres tamẽ dominos in gratiam, nolo dicere innasorũ, sed litigatorum seu petitorũ de possessione depellere. Reponite potiùs per vim eiectos, aut retinẽtes adhuc possessionẽ defendite, vel tantisper duntaxat, dum de re tota ab ijs, ad quorum iudicium ea spectat, legitimè cognoscitur, si iusti & æqui amantes, si pacis & concordiæ studiosi, ac non partium fautores videri vultis. Alioqui si cuiusquam istorum agrum aut villam violentior quispiam vindicare volet, nihil prohibebit, quò minus in eo: quodcunque ipse ediderit foro causa disceptetur, siue adeò amoto fine disceptatione iuris priore domino, concordiæ retinendæ causa ille alter in possessionem rei cõtrouersæ mittatur, ac tum demum eiectus per quænis fora de proprietate litigare iubeatur. At hic statim isti vociferarentur, Indignum facinus, leges moresque violari: vel pereat mundus, dummodò fiat iustitia, cœlumque terræ miscerent. Cur igitur magis æqui sunt in re sua quisq;, quàm in aliena? in propria, quàm in communi? in priuata, quàm in publica? & vt ne dicam in humana, quàm in diuina, certè in minoris momenti atq; precij, quàm in ea, qua salus omniũ & singulorum, & publica tranquillitas continetur? Cur aũt tu R E X sapientissime, vosque grauissimi Senatores, & Equites honestissimi istorum contentione eò vos impelli patimini, vt iuris cum omnibus ordinibus & populis Christianis vobis communis disceptationem inter dissidentes, nullo more, nullo probato exemplo, nullo deniq; operæprecio soli vsurpetis? vel non cognita etiam causa, ipsos in alienam per multas gentes, multaque secula consentientis Ecclesiæ possessionem immittatis? Cur hic non valent leges concordiæ charitatisque Christianæ, si fortè indignum cuiquam videtur teneri legibus Conciliorum & Canonibus Ecclesiasticis? Cur non interdictũ illud, quod valet in priuatis causis apud omnes gentes, quæ non prorsus expertes sunt humanitatis, *vti possidetis, ita possideatis?* Hæ vestræ sunt partes in componendo hoc religionis dissidio, hoc vestrum officium. Hic, hic vos, inquam, Proceres & Equites vna cum Rege mitissimo maiorum vestrorum virtutem & pietatem imitamini, eosque non adæquare modò, sed etiam superare contendite. Quid igitur ij fecerunt in simili causa? Ante centum annos, cùm tumultuaretur sectarum & religionis dissidio Boëmia, sicut nunc tumultuatur Germania, multumq; opus haberent ac vterentur etiam Boëmorum armis & auxilijs maiores vestri contra vim & potentiam Teutonum Crucigerorum, regnum hoc & Lithuaniã diuexantium, cumq; multi nostrates nobiliores etiã & potentiores, eorum consuetudine (vt fit) deprauati, eadem dogmata profiterentur & propagare in hoc Regno conarentur, disputarum ne est in comitijs de controuersis dogmatibus & ritibus? Nequaquam. Est agitatum'ne nationale, quod vocant, concilium? Ne id quidem. Indultum'ne quicquam nouarum rerum cupidis? Multò minùs. Imò ne Regnum quidem, ab illis ipsis Boëmis vltrò oblatum, acceptum est, non aliam ob causam, quàm propter diuersam religionem, quamnis id non tam vtilitas publica suaderet, quam necessitas propemodum exigeret. Imò etiam bellum eis denunciatum est, ni resipiscerent, & ad Ecclesiæ Catholicæ societatem redirent. Et aduersus Boëmos quidem ita tunc se gessere maiores vestri. Quid aduersus ciues & indigenas? Leniores'ne fuere? Imò verò conuentu instituto, & cunctis Regni ordinibus adhibitis, summo cõsensu obstrinxerunt ij suam quisque fidem & honorem: *Si quis indigena Regni huius, habe ... ipso regno bona, hæreticales errores,* (agnoscite confœderationis verba) *fouere aut promouere vellet.* De quibus autem hæresibus & erroribus id intelligendum est? Nempe de ijs, qui tunc regnante Vladislao Iagellonis filio è Boëmia importabantur. Præfatur enim lex: *considerantis nonnullis discordinationibus, quæ in ipso regno Poloniæ suboriri cœperant.* Constat autem ex historia illius temporis, nullas alias, nec aliunde tunc subortas fuisse, quàm à quibusdam non obscuris hominibus, Boëmica labe infectis. Excludit'ne autem lex quempiam hominẽ aut ordinem vllo priuilegio? Imò disertè addit: *cuiuscunque status, gradus, conditionis, & præeminentiæ fuerint*: Adiungit etiam, *siue spirituales, siue seculares.* Quid igitur, si quis tale quid ausit? Negant se ei auxilio, consilio, vel fauore patrocinari velle. Et hoc

quidem (adduntque) *etiamsi sanguine, affinitate, & quacunque propinquitate forent nobis aut alicui nostrum coniuncti.* Sed prouehuntur etiam longius: *nec pro eis loqui volumus aliquod verbum*, inquiunt. Ac ne hoc quidem satis est. Sed, *in eorum destructionem consurgere, eosq́; & quemlibet talem punire* se velle promittunt *absq; dolo & fraude*. O pietatem illius temporis, ô disciplinam, ô consensum & constantiam maiorem vestrorum Proceres & Equites. Addam etiam, ô sapientiam. Intelligebant illi fundamentum esse rerum publicarum religionem, qua non dico euersa aut mutata, sed labefacta duntaxat aut in dubium reuocatâ, concidere illas necesse esset. Itaque nullo respectu priuatarum necessitudinum, nullo metu vel potentiæ cuiusquam vel dissidiorum, grauissimis pœnis, & suis ipsi fide & honore, (quibus homini ingenuo nihil est antiquius,) religionis maiestatem sentiebant, & extirpare nascens malum vel cum charissimorum suorum periculo malebât, quàm indulgentia sua alere. Quid igitur? Eadem'ne nunc à vobis seueritas exigitur? Non peccaret opinor, si quis diceret: Moribus antiquis stat res Polona, virisque vosque ad maiorum vestrorum leges & instituta seruâda hortaretur, quorum vos perquam obseruantes esse subindi in alijs longè leuioribus causis ostenditis. Et causa quidem iustior etiam est vobis conseruandi ac defendendi placita maiorum vestrorum, tantò consensu ac diligentia sancita, quàm illis sanciendi fuit, indulgendi verò iustior illis fuit. Neque enim tantam impietatem tulere illa tempora, ad quantam nunc prouehuntur nonnulli, ita vt non multum à Iudaica ac Turcica abesse videantur. Sed fuerit illa seueritas illorum temporum, & priscæ grauitatis, aut si quis mauult simplicitatis. Non omnia omnibus temporibus, locis, hominibusque conueniunt. Sint sanè nunc iniquiora tempora, quàm tunc fuere, cùm non modò domi nobiles & factiosi homines turbas ciebant, sed foris etiam Germania penè omnis à crucigeris Prussiensibus concitâta grauis huic regno imminebat, Boëmique vel indulgendo ad societatem belli inuitandi, vel aduersando itidem maioribus vestris erant. Habebant illi tunc arma in manibus, valebant viribus reiq; militaris peritia, grauiter Silesios, Morauos, Austrios, Bauaros, Toringos & Saxones vicinos, atq; etiam Vngaros infestabât, & in finibus ferè huius regni castra habebant. Sed maior sanè habeatur huius temporis nostri ratio, quàm illius tunc habenda fuit. Indulgeatur & hîc, vt in multis, hominum licentiæ, vel, si mauultis, alicuius ordinis libertati atq; prærogatiuis, quas tamen non intelligo quomodo à legibus separari possimus. Remittatur aliquid de seueritate legis illius, nô Regia vel vnius alicuius ordinis constitutione, sed omnium confœderatione conditæ, & fide ac honore omnium sancitæ, dummodò ne penitus ex laxatis licêtiæ frænis antiquetur, aut contraria lege abrogetur. Qua'nam autem Indulgentia temperari ea debeat, tibi id REX clementissime vnà cum his cogitandum & æstimâdum relinquâ. Ego Deum huius Regni protectorem & conseruatorem precabor, vt eam vobis mentem inspiret, qua consilia vestra primum ad ipsius laudê & gloriam, deinde ad Regni huius & Reip. salutem, postremò cùm ad ordinis equestris amplitudinem, tum ad omnium incolumitatem & mutuam inter ipsos atque etiâ cum cæteris Christianis populis & nationibus concordiam vel stabiliendam, vel redintegrandâ dirigâtur. Quod si fiet, tûc demum vobis, liberisque & posteris vestris rectè consuletis, & nô modò veræ & constantis pietatis ac sapientiæ, verumetiam seruatæ patriæ laudem ac decus immortale apud omnes gentes vobis comparabitis, & ad longam posteritatem transmittetis. Sin aliter vobis videbitur, ferendum fortasse nobis erit id quicquid erit: sed vos cauete etiam atque etiam primum, ne & domi pro concordia maiorem discordiam propagetis, & foris cæterum Christianarum gentium voluntates & studia, imò & auxilia, si quando res postularit, à vobis alienetis: deinde ne breui quibus minimè speratis aut expectatis, colla subdatis, & qui nunc vestri ferè ordinis Episcopos atque sacerdotes, religionis cultusque diuini quales quales moderatores, dedignamini, profligatissimorum nescio quorum Ziscarum, atque adeò ex infima fece vulgi fabrorum, sutorum, & coriariorum arbitrio non tantum in religione, verumetiam in Repu. leges duras & intolerabiles vobis imponi sentiatis. Quod in Boëmia quondam, & in Germania nuper, & aliàs alibi ex eiusce modi initijs & indulgentia siue conniuentia magistratuum vsu venisse constat. Ad extremum, ne isthæc nouandi & mutandi dogmata & instituta Ecclesiastica licentia, sicut olim in Græcia, & vereor ne mox apud quosdam vicinos nostros, in barbaricam & Mahometicam impietatem: aut fœdam seruitutem desinat. Sed me terra dehiscat potiùs, quàm aliquid eiusmodi vobis liberisque vestris & amplissimo huic regno ac Reip. vnquam eueniat.

FINIS.

Si quem

SI quem offendit illa Chrysostomi sententia, quæ est prope finem capitis. 36. quod ante crucem nusquā prorsus extitit remissio peccatorum, is ita rem accipiat. Quod licet prius etiam, quàm Christus pro nobis fuisset crucifixus, & mortuus, & ante legem per fidem in illum venturum, & sub lege per circuncisionem peccata remitterentur, non tamen illa fuit plena remissio. Nam culpa quidem condonabatur, at non pœna. Quamlibet iusti fuerunt illi sancti Patriarchæ, & Prophetæ, qui Christi mortem præcesserunt, nulli tamen eorum ingressus, in illam cœlestem Hierusalem patebat, in quam nihil coinquinatum introibit, cùm omnes eorum iustitiæ, tanquam pānus menstruatę fuerint, priusquā lauisset eas Christus in sanguine suo. Quod simul, vt ab eo factum est, statim reconciliatis illis & emundatis per crucē, & sanguinem Christi, ianua regni cœlorū est aperta. Quare verissimum est, quod à Chrysostomo dicitur, quod ante crucem nusquam prorsus extitit plena remissio peccatorum, siquidem vbique hoc est non solum hoc tempore gratiæ, verumetiam & ante legem, & sub lege Christi sanguini deputatur, ante quem pro nobis crucifixum, & mortuum quotquot erant credentes in Christum, spe salui facti sunt, non re, nec est quisquam eorum perennem illam gloriam, de qua canit Ecclesia, quod præmium est mortis sacræ, consecutus, priusquam illa mors sacra intercessisset, & in remissionē ac ablutionem peccatorū nostrorum sanguis profusus fuisset, ita vt quotquot fuerunt, sunt, & erunt, qui remissionem peccatorum & perennem gloriam consecuti sunt, vel deinceps etiam consequentur, non alij quam cruci Christi beneficium hoc acceptum ferre debeant.

Remissio peccatorum ante crucem nusquam extitit Christi misericordia exponitur.

Remissio plena peccatorum & pœnarum ante mortem Christi nō erat.

SCRIPTVRAE SACRAE LOCA SPARSIM QVAE IN HAC CONFESSIONE CATHOLICA SVNT EXPLICATA.

SEQVITVR INDEX EORVM OMnium quæ in his libris obseruatione sunt digna, copiosus.

A

B.

Inter

Crucis

Epiſcopi

Hære-

I.

Ieiu-

Mulierum

Petri à

Q.

R.

Resurrectio

T

FINIS INDICIS.

IN HIS ERRATIS CORRIGENDIS, PRIMVS

numerus folium, & secundus lineam eam, in qua erratum est, litera autem a. priorem pag. b. secundam f. fol. & m. marginem designat.

F.1.a.32.sic,& 38. post patientem etc. vide Origenem etc. omnia ponantur in margine ad principium secundi cap. b.22. videretur 23. vero 24. viuos f. 2. a. 34. nobis f. 3. b. 35. suum f. 8. a. 42. parte b. 1. vijs 14. se dantium 20. propter crimen f. 13. b. 35. permanens f. 14. b. 38. quædam f. 15. a. 45. æqualis 51. vincit b. 12. dogmata f. 17. b. 50. Sed isti pro vidisti f. 18. a. 15 post prohibitum est, adde Hactenus Lutherus f. 20. a. 1. cautius 8. Moses pro mos est 41. pro Qui eorum principatus etc. lege, principatus autem hic Ecclesiæ, de quo tractat Clemens) tanto est omni etc. b. 39. legendum est, Certe in eo Concilio, quod (omissa negatione non) f. 21. b. 3. verbis 9. iudicarent f. 22 a. 27. subscripsi f. 23. b. 20. oppetere 34. gladiatorio f. 24. a. 21. Odiosum 26. diffunditur 42. segregauerunt f. 25. a. 18. mutuo f. 26. b. 30. totus f. 27. a. 34. dicis b. 30. Charissimã f. 28. a. 10. itaque b. 28. solitudinem 46. auctoritas 47. post scribens adde Hieronymus f. 29. b. 14. profanetico f. 30. b. 37. sitis pro scitis f. 34. b. 15. descensu 17. Bernardus: Baptizatus non ee in aquis sed aquas. etc. f. 35. b. 57. sanctorum f. 38 a. 8. Baptizator f. 39. a. 6 non in aqua, pro nos f. 45. a. 4. demutatione f. 48. b. 8. sententiam f. 49. a. 58. transfig. m. seducebat b. 40. domum m. matris f. 51. m sessione 13. sessione 30. f. 51. a. 31. contra eas 36. firmate f. 53. b 53. Ioannes f. 54. a. 51. functus f. 55. m. Prouerb. 20. b. 48. ad Christi f. 56. a. 13 fuit f 65 a. 1. effiares f. 66. m. Hil. lib. 8. f 67. a. 52. vt pro vel f. 69. b. 34. admonuit, vt abijcerent f. 71. a. 29. poterunt f. 73 a. 19. redimuntur b. 29. redimi f. 75. a. 19. Aegypti Regi. b. 21. Si enim nos 23 distring. 26. ipse dominus 44. instru. b. 60 examinatur f. 77. b 4. ita patitur in membris suis ita meretur in membris suis ita satisf. f 78 53. inducat pres b. b. 9. cum impre. f. 79. b. 19. accendẽda f. 80. b. 22. reconciliationis f. 81 a 31. ει μισιτα f. 83. a. 16 omnes, tum futurum 17. ijdem b. 21. λιιτουργιυντων f. 84. b. 48. iudicium f 86 b 6. iam in ordinand. f. 87. a. 20. per nos f. 88. a. 17 audacius 37. quemp. f. 90. a. 36. relinquet f 91. a. 27. m. Aug. de bono coniugali f 92. a. 49. adij duminum f. 93. a. 33. postuland. b. 35. iud. f. 95. b 16. repugnat 43 Pontifice f. 96. a. 2 seniorum 44 suarum 71 babuerint b. 69. fraud. f. 100 b. 50. appellat. f. 101 b. 13. funestior 38. stupere f. 103 a. 36. atrocius 42. dignatus f. 104. b. 14. semini f. 105. a. 9. anchora f. 108. b. 25. concludit 40. confirmare m. inuocandi f. 119. b. 14. orationem 47. funduntur 47. honestantur f. 110 a. 4. quod 16. vercel. 21. deferendam f. 111. a. 31. domum 40 ardore f. 116. b. 11 promisisse f. 118. a 6. quorum hæretici delendum est 7. principes pro participes f. 119. a. 30 Dauid b. 41 accesserint f. 123 a. 54. Nullam infidelium f. 124 a 25. m. se quis. f. 126. b 29. quidem f. 127. a. 41. fictilibus b. 48. nostris f 128. b. 37. Ioannis 42. qua f. 137. a. 17 m. Marcus b. 3. beneficentiam 18 omnes 25. viuens 27. omne f 138 a. 20. excusus b. 51. iniustitia f. 139. b. mens f. 141. a. 11. siue 33. poterunt f. 142. a 13. sat deuotionis, imu 32. iusticiæ f. 143. a. 15. explere 40. officijs b. 24. Ne summa 44. inexperientiam f 144 a. 41. colligi m. dilexerint f. 146. b. 3. sic eum f. 148. a. 40. Dominis b. 19. excutitur f 149 a. 37. filij b. 11. quod ijs b. 55. durabat pro dubitabat 56. fungebatur 150. b. 1. molestæ f. 151. a. 4. Apostolos 42. conati f 153 a. 28. corrump. b 44. vxoriæ f. 154. a. 40. stupendũ b. 29 inflat 30. ornatis 60. desunt hæ duæ lineç, quod quidem omnibus paratum est, si volumus in hac luctatione superiores euadere. Et in Opere imperfecto f. 155. b. 14 recti f 157. b 5. cuius f. 158. a 33. cedit 37 adijcitur f 159 a. 26. Quas qui in f. 160. a 9. quo Deos 40. Qui vero peruersas 41 prauum 43. ab idololatriæ 13. censuit b. 31. benefico 161. a. 11. nos eius 32. confinxerunt f. 162. b. 38. tantum prop. f. 164. a. 6. post officijs. Editum fuit & à Ioanne Bellero Antuerpiæ anno 62. Rationale diuinorum Ioannis Belethi qui vixit anno 1165. sub Frederico primo Imperatore inter eas, etc. 14. Deum cum quasi 50. patriar. f. 165. a. 40. vt ad eandem f. 166. a. 2. assident. 33 aulici f. 166. b. 5. Basilius f. 167 a. 4. perscru. 7. sanct. 47. Philoro 49. suppeditaui 52. solitud. 53. appar. b. 3 addantur post lætitia. Eusebius Emissenus in Homilia, quam scripsit de sanctis martyribus Ephipodio & Alexandro, postquam dixit, quod plurimæ populorum Ecclesiæ etiam illa sanctificatione cõtentæ sunt, quam de angelicis membris, sacri amictus, vel duri catenarum nexus contingendo rapuerint: vt quod fuit instrumentum pœnæ, fit gloriæ testimonium, & dolor maremi transeat ad insigne meritorum. Paucis interiectis: de fructu peregrinationis ad ea loca vbi passi sunt sancti martyres, præclare disserit in hunc modum. Et quidem beati martyres quorũ preciosus puluis per diuersas vsq; quaq;

regiones

regiones in populorum disseminatur salutem, plenum quocunque loci cultum de honore Dei impensa sibi religione suscipiunt, & quanto celebratum fuerit fide ditiori, tanta erit eis gratia celebritatis acceptior. Sed absq; dubio multo eis gratius multo iucundius est, si eos ibi potissimum feruor excolat pietatis, vbi super eos furor incubuit passionis. Si illic eis supplicationum sacrificia deferantur, vbi in Dei sacrificium procubuerunt si illic eis vota fundat prædicanda posteritas, vbi innocentem sanguinem feralis profudit immanitas, Si denique eos ille Christiani nominis inimicus vbi credidit interemptos, illic videat consecratos. Dulcius ioquam est, probatur obsequium, si ibi eos laudum concelebret benedictio, vbi super eos tribulationum desæuit magnitudo. Si inde inuocentur in suffragium, vnde primò resurrectionis sigoo euocabũtur ad præmium, Quæ cum ita sunt charissimi, ad tenendam fidem, ad excolendam religionem, non nobis aliqua de loognquo sune expectanda documenta, paternis instruimur magisteriis, ac domesticis admonemur exemplis. Num nobis ad cor oostrum clamat cognati viua vox sanguinis? Discite, inquit, ex nobis fidem quærendo acquirere, viuendo excolere, moriendo seruare: discite plus peccatum timere, quàm gladium, discite propter vitam magis iustitiam amare, quàm vitam, fidemque & timorem Dei. Quem nos in media belli tribulatione seruauimus, obseruate, ne vos in pace, vel pacis securitate perdatis. Cauete ne vitam bonam, si quando afflictionibus subditam videritis, miseram iudicetis. Ceuete ne in arena mundi in qua ad subeundos agones missi sumus, aliquã fœlicitatem expectandam putetis, Beatitudo parari hic potest, nõ potest acquiri. Non hic quęras quod hic nullus sanctorũ consummatus, vel consummato labore nollus cõfessor obtinuit: non bic quæras, quod hic nec Christus inuenit, si mundus pacem haberet, gloriam martyres non baberent. Si examinatio non præcederet, tribulationis periret occasio.41.anathematizarẽntur. f.168.b.49 percip.169.b.40.die de medio.f.170.a.Sabbatho. f.174.a.51.illiciti.f.175.b.16.fit.f.179.b.38. Merebuntur.f.180.a.16.angustias.39.indiciis. f.181.a.8.pelliceis.b.8.remuneratus.12.numerum.52.afflictio.f.182.a.13.haberẽt.42.operiretur.b.28.aciei.45.lege.ferre possent, et dele nõ.f.183.a.18 intermed.f.184.b.20.pertinere.16.potius, quem ad verbum.41.subitanea.f.185.a.1.Contra.59.prouectior.f.186.b.41.testificarione.f.187.b.58.lege, duxit contemnẽdas.f.188.a.8. Euangelio.f.189.b.21.episcopari.22.Quid Anglis.24.quid noua.f.190.a.35.per mutatos.b.19.capitalis.f.191.a.14.contumaciæ.17.obedire.b.39.adductus.f.192.a.46.gremio.b.7.intelligentiã.50.toto. f.193.a.18.fit. f.194.a.57.Euãgelium.f.195.a.5.quid in nost.10.adrutarunt.11.sic, sic tenemus.19.recitationes.31.disiuncti. f.196.a.60.fecimus.b.omni spe.25.qui soluit Iesum, ex Deo nõ est.16.potiss.f.197.a.38.quia vero.b.59. Vvittenbergensem. f.201.b.44.stupidi.59.sentire. f.202.a.60.monemus.b.dissensionis. f.103. a.54.condito. b.8.quemquam, f.204.a.nimium graue. f.317. a.1.Origenes.

